PETRVS VICTORIVS
MARCELLO CERVINO CARDINALI
SANCTAE CRVCIS.

SI liber vnquam aliquis, qui antea abditus in lucem proferretur, publicisq́ vtilitatibus exponeretur, merito ad honestum aliquē virum missus est, vt illius nomine commendaretur, gratiosiorq́ exiret, hic ipse profectò doctissimus in primis scriptor, veraq́ pietatis plenus tibi potissimum dicari Marcelle Ceruine, tuoq́ patrocinio debuit ornari: Diu namq́ tu, multisq́ rationibus curasti non solum vt ille prodiret, sed vt integrior etiam, nitidiorq́ in manus eruditorum veniret: in quo cum ipse quoq́ non nihil laborarim, & vt grauissimo auctori consulerem, & vt voluntati tuæ parerem, cui semper omni ope placere studui, mihi visus sum meo iure posse, quod rectum esse sentio, ac valde comprobatum iri puto, præstare: cui tamen propensioni animi mei erga dignitatē tuam accessit quoq́, vt par erat, iudicium optimi Principis: Qui cum à me olim accepisset te magnopere suadere, vt primum hunc Græcum scriptorē excudi mandaret, & consiliū tuum tunc probauit, et nunc te penè socium huius laudis esse voluit. Quòd si tardius gestum est, nimisq́ lentum negotium hoc fuit, id variis de causis factum est: nosti enim tu optime quot moræ in huiuscemodi reb. interuenire soleant, & cum quot, quantisq́ difficultatib. luctandū cottidie sit. Per ipsum certè non stetit, quin maturius multo res perficeretur: ardet enim ille desiderio incredibili studia literarū adiuuandi, egregiamq́ librorū supellectilem à maiorib. suis summis sumptib. laboribusq́ comparatā per orbem terrarum disseminādi: quo magno beneficio intelligit se animos studiosorū sibi deuincturū. Quare nulli rei, vt hoc ad exitū perducatur, parcit: sed quod nimis durū, spissumq́ initiū habuit, incœptum iam pleniore gradu fortasse progredietur: vberioremq́, quàm adhuc fecit, fructum aliquando pariet. Interim tu Antistes amplissime, vitaq́ ac morib. gradu isto honoris dignissime cape Clementē Alexandrinū tuum, quem diu optasti, atque interposita auctoritate tua è tenebris eripuisti, fruereq́ iucundissima sancti in primis, eruditiq́ scriptoris lectione. Nā quod comunis ille tecū est omnib. Græci sermonis peritis, non minore te voluptate affectum iri puto ex fructu, quē audies vulgo ex optimis præceptis huius scriptoris percipi, quàm si solus illū domi possideres. Is enim tu es, qui alienis potius vtilitatibus, quàm propriis cōmodis semper seruieris: huiuscemodiq́ animorū medicinæ illis potius sunt adhibendæ, qui adhuc ægrotāt, quàm iis, qui eam sui partem longo studio, ac cura purgatam iam ac firmam habent. Magni autem, admirabilesq́ fructus inde hauriri possunt: nam vt taceā quòd varia reconditaq́ doctrina hi libri referti sunt, vt grati quoq́ nō parū esse possint his, qui ingenuis artib. humanioribusq́ studiis delectātur: nemo enim Christianus scriptor plures locos antiquorū poëtarum citauit: nemo suas sententias clariorib. testi-

monijs confirmauit, vt non sine causa à nostris etiã auctorib. hoc quoq; nomine valde laudatus fuerit. Quot quantaq; emolumenta hinc nasci possunt ijs, qui grauiorib. literis dediti, cupiditate veræ pietatis noscendæ incensi sunt: omnemq; labem vitiorũ è vita sua delere cupiunt? Ut enim ille obscuras difficilesq; quæstiones explicat? vt acer est accusator improborũ, erroremq; animi illorũ exagitat? Quanto studio mores suorũ temporum notat? qui ad nimiam iam molitiam ob copiam omniũ rerũ fluxerant, vt nobis quoq; corrigendis, delitijsq; huius ætatis excutiendis non parum tanta seueritas apta sit. Quod vt facit ille summo ardore, vt qui noua pietate, veroq; Dei cultu totus inflãmatus esset, ita magna facultate dicendi, copiaq; acutissimorũ argumentorũ peragit. Habebũt igitur sacri Concionatores, qui vitæ nostræ oratione sua moderari volunt, omnesq; fibras flagitiorum euellere, unde se arment, ac munus illud suum copiosius, elegantiusq. obeant. Et quum huic rei ipse incumbat semper, præcipue id toto animo in trib. libris, quos Pædagogi nomine inscripsit, quia verũ Christianũ instituunt, gerit: huic enim rei tantum illic operã dat, nec vllam uitæ partem omittit, quæ emendatione egeat, quã non summo studio colat, atq; omni deniq. culpa, quantũ in ipso positum est, liberet. Utinam reliqua huius sancti viri opera, eruditissimiq. ingenij monimẽta conseruata forent: Nam plura ipsum scripsisse, & à Græcis memoriæ proditum est: & ab Hieronymo, qui in recensendis sanctarũ literarũ auctorib. huius quoq. vitam, ac scripta summis cũ hominis laudibus, loco posuit: non inutilia namq. & illa fuissent. Nos certe quæ potuimus collegimus, & non sine cura quoque aliqua nostra diligentiaq. castigata, formis imprimenda dedimus. Nam Stromatũ (ita enim VIII. libri ab ipso ob uarietatem lectionis vocantur) unicũ tantum illud exẽplar habuimus, quod in Medicea bibliotheca custoditur: In reliquis autẽ emẽdandis tu quoq. uehementi amore, quo hunc auctorẽ prosequeris, nos adiuuasti: ac conferẽdos à tuis, probis & eruditis viris, cum antiquissimis exemplarib. curasti. Cui etiã præclaro studio tuo liberalitate sua opẽ tulit omni eleganti ac digna nobilissimo viro supellectile ornatissimus Rodulphus Pius antistes Carpensis, qui è bibliotheca, quam à maiorib. suis doctissimis viris ac maximis uirtutib. insignibus accepit, ac studio postea suo auxit, deprõpsit uetustissimũ exẽplar Protreptici, ac Pædagogi, ac tuis, ut cõmode ipsum tractarẽt, cõmodauit: vt inde quoq. non parũ opus illud purgatũ, ac nitidius factum sit. Eorũ autẽ duorũ librorũ prior, qui spectat ad hortandũ, ordine reliquos præcedit: ac (nisi fallor) est quem Hieronymus Aduersus Gentes vocat: vt enim illo ad verũ Dei cultũ Christianamq. pietatẽ homines impellit, ita eodẽ stultos ritus priscorũ reprehendit: omniaq. illic erroris ac fraudis plena esse contendit. Hæc igitur sunt, quæ præsidio fuerunt optimo auctori pereunti, ac penè iam è manib. elapso: in quo certè vt dolendũ est tam utilem grauemq. scriptorẽ tam diu latuisse: acriterq. accusandi, qui tam egregios, ac fructuosos veterum labores supprimunt, ita magnopere lætandum ipsum in uitam redijsse, atq. omnẽ impetũ fortunæ euasisse: amandiq. ac toto pectore celebrandi, qui huiuscemodi monimenta, magna superiorum hominũ cura, beneficioq. Deorũ è tot incẽdijs bellorũ, tempestatibusq. erepta, peruulgãt, & ab omni huiuscemodi iniuria in perpetuũ uendicant. In cuius rei voluntate, scientiaq. huius ingentis in mortale genus beneficij, nemini Dux reip. nostræ COSMVS *Medices cedit, quamuis res alacritati animi ipsius nõ responderit: aliorumq. culpa utilissimum hoc negotium non valde adhuc progressum sit.* V. *Florentiæ.* V. ID. SEPT. MDL.

Τ. Φλαουΐου ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ἈΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΛΟΓΟΣ

ΠΡΟΤΡΕΠΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣ ἝΛΛΗΝΑΣ.

ΜΦΙΩΝ ὁ Θηβαῖος, καὶ Ἀρίων ὁ Μηθυμναῖος ἄμφω μὲν ἤστην ᾠδικώ· μῦθος δὲ ἄμφω, καὶ τὸ ᾆσμα εἰς ἔτι τοῦτο Ἑλλήνων ᾄδεται χορῷ· τέχνῃ τῇ μουσικῇ, ὁ μὲν, ἰχθὺν δελεάσας· ὁ δὲ, Θήβας τειχίσας. Θρᾴκιος δὲ ἄλλος σοφιστὴς (ἄλλος οὗτος μῦθος Ἑλληνικὸς) ἐτιθάσευε τὰ θηρία, γυμνῇ τῇ ᾠδῇ, καὶ δὴ τὰ δένδρα, τὰς φηγοὺς, μετεφύτευε τῇ μουσικῇ. ἔχοιμ' ἄν σοι καὶ ἄλλον τούτοις ἀδελφὸν διηγήσασθαι μῦθον, καὶ ᾠδὸν, Εὔνομον τὸν Λοκρὸν, καὶ τέττιγα τὸν Πυθικόν, πανήγυρις Ἑλληνικὴ ἐπὶ νεκρῷ δράκοντι συνεκροτεῖτο Πυθοῖ, ἐπιτάφιον ἑρπετοῦ ᾄδοντος Εὐνόμου· ὕμνος, ἢ θρῆνος ὄφεως ἦν ἡ ᾠδὴ, οὐκ ἔχω λέγειν. ἀγὼν δὲ ἦν καὶ ἐκιθάριζεν ὥρᾳ καύματος Εὔνομος, ὁπηνίκα οἱ τέττιγες ὑπὸ τοῖς πετάλοις ᾖδον ἀνὰ τὰ ὄρη, θερόμενοι ἡλίῳ. ᾖδον δὲ ἄρα οὐ τῷ δράκοντι τῷ νεκρῷ, ἀλλὰ τῷ θεῷ, τῷ πανσόφῳ, αὐτόνομον ᾠδὴν τῶν Εὐνόμου βελτίονα νόμων. ῥήγνυται χορδὴ τῷ Λοκρῷ· ἐφίπταται ὁ τέττιξ τῷ ζυγῷ· ἐτερέτιζεν ὡς ἐπὶ κλάδῳ, τῷ ὀργάνῳ, καὶ τοῦ τέττιγος τῷ ᾄσματι, ἁρμοσάμενος ὁ ᾠδὸς, τὴν λείπουσαν ἀνεπλήρωσε χορδήν. οὐκοῦν ᾠδῇ τῇ Εὐνόμου ἄγεται ὁ τέττιξ, ὡς ὁ μῦθος βούλεται, χαλκοῦν ἀναστήσας Πυθοῖ τὸν Εὔνομον, αὐτῇ τῇ κιθάρᾳ καὶ τὸν συναγωνιστὴν τοῦ Λοκροῦ, ὁ δὲ ἑκὼν ἐφίπταται· καὶ ᾄδει ἑκών· Ἕλλησι δὲ ἐδόκει ὑποκριτὴς γεγονέναι μουσικῆς. πῇ δὴ οὖν μύθοις κενοῖς πεπιστεύκατε, θέλγεσθαι μουσικῇ τὰ ζῷα ὑπολαμβάνοντες· ἀληθείας δὲ ὑμῖν τὸ πρόσωπον τὸ φαιδρὸν, μόνον ὡς ἔοικεν ἐπίπλαστον εἶναι δοκεῖ, καὶ τοῖς ἀπιστίας ὑποπέπτωκεν ὀφθαλμοῖς· Κιθαιρὼν δὲ ἄρα, καὶ Ἑλικὼν, καὶ τὰ Ὀδρυσῶν ὄρη, καὶ Θρᾳκῶν τελεστήρια, τῆς πλάνης τὰ μυστήρια, τεθείασται, καὶ καθύμνηται. ἐγὼ μὲν εἰ καὶ μῦθός εἰσι, δυσανασχετῶ τοσαύταις ἐκτραγῳδουμέναις συμφοραῖς· ὑμῖν δὲ, καὶ τῶν κακῶν αἱ ἀναγραφαὶ γεγόνασι δράματα, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰ μὲν δράματα, καὶ τοὺς ληναΐζοντας ποιητὰς, τέλεον ἤδη παροινοῦντας, κιττῷ που ἀναδήσαντες, ἀφραίνοντας ἐκτόπως, τελετῇ βακχικῇ, αὐτοῖς σατύροις, καὶ θιάσῳ μαινόλῃ, σὺν καὶ τῷ ἄλλῳ δαιμόνων χορῷ, Ἑλικῶνι, καὶ Κιθαιρῶνι, κατακλείσωμεν γεγηρακόσιν· κατάγωμεν δὲ ἄνωθεν ἐξ οὐρανῶν ἀλήθειαν, ἅμα φανοτάτῃ φρονήσει, εἰς ὄρος ἅγιον θεοῦ, καὶ χορὸν τὸν ἅγιον τὸν προφητικόν. ἡ δὲ ὡς ὅτι μάλιστα τηλαυγὲς ἀποστίλβουσα φῶς, καταυγαζέτω πάντῃ τοὺς ἐν σκότει κυλινδουμένους, καὶ τῆς πλάνης τοὺς ἀνθρώπους ἀπαλλαττέτω τὴν ὑπερτάτην ὀρέγουσα δεξιὰν, τὴν σύνεσιν, εἰς σωτηρίαν· οἱ δὲ ἀνανεύσαντες, καὶ ἀνακύψαντες Ἑλικῶνα μὲν καὶ Κιθαιρῶνα καταλειπόντων· οἰκούντων δὲ Σιών. ἐκ γὰρ Σιὼν ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ, λόγος οὐράνιος ὁ γνήσιος ἀγωνιστὴς ἐπὶ τῷ παντὸς κόσμου θεάτρῳ στεφανούμενος. ᾄδει δέ γε ὁ Εὔνομος ὁ ἐμὸς οὐ τὸν Τερπάνδρου νόμον, οὐδὲ τὸν Καπίωνος, οὐδὲ μὴν Φρύγιον, ἢ Λύδιον, ἢ Δώριον, ἀλλὰ τῆς καινῆς ἁρμονίας τὸν ἀΐδιον νόμον τὸν φερώνυμον τοῦ θεοῦ τὸ ᾆσμα τὸ καινὸν, τὸ Λευιτικόν.

νηπενθές τ' ἄχολόν τε κακῶν ἐπίληθες ἁπάντων.

γλυκύ τι καὶ ἀληθινὸν φάρμακον πειθοῦς ἐγκέκραται τῷ ᾄσματι. ἐμοὶ μὲν οὖν δοκοῦσιν ὁ Θρᾴκιος ἐκεῖνος Ὀρφεὺς, καὶ ὁ Θηβαῖος, καὶ ὁ Μηθυμναῖος, ἄνδρες τινὲς, οὐκ ἄνδρες, ἀπατηλοὶ γεγονέναι προσχήματι μουσικῆς λυμηνάμενοι τὸν βίον, ἐντέχνῳ τινὶ γοητείᾳ δαιμονῶντες εἰς διαφθοράς· ὕβρεις ὀργιάζοντες, πένθη ἐκθειάζοντες, τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ τὰ εἴδωλα χειραγωγῆσαι πρῶτοι· ναὶ μὴν λίθοις, καὶ ξύλοις, τουτέστιν, ἀγάλμασι, καὶ σκιαγραφίαις, ἀνοι-

καθομιλῆσαι τὴν σκαιότητα τοῦ ἔθνους τὴν καλὴν οὕτως ἐκείνην ἐλευθερίαν, τῶν ὑπ' οὐρανῷ πεπολιτευμένων ᾠδαῖς, καὶ ἐπῳδαῖς ἐσχάτῃ δουλείᾳ καταζεύξαντες: ἀλλ' οὐ τοιόσδε ὁ ᾠδὸς ὁ ἐμὸς οὐδ' εἰς μακρὰν καταλύσων ἀφῖκται τὴν δουλείαν τὴν πικρὰν τῶν τυραννούντων δαιμόνων· ὡς δὲ τὸν πρᾷον καὶ φιλάνθρωπον τῆς θεοσεβείας μετάγων ἡμᾶς ζυγὸν αὖθις εἰς οὐρανοὺς ἀνακαλεῖται τοὺς εἰς γῆν ἐρριμμένους· μόνος γοῦν τῶν πώποτε, τὰ ἀργαλεώτατα θηρία, τοὺς ἀνθρώπους ἐτιθάσσευεν: πτηνὰ μὲν, τοὺς κούφους αὐτῶν: ἑρπετὰ δὲ, τοὺς ἀπατεῶνας· καὶ λέοντας, τοὺς θυμικούς: σύας δὲ, τοὺς ἡδονικούς: λύκους δὲ, τοὺς ἁρπακτικούς: λίθοι δὲ καὶ ξύλα, οἱ ἄφρονες, πρὸς δὲ καὶ λίθων ἀναισθητότερος ἄνθρωπος ἀγνοίᾳ βεβαπτισμένος: μάρτυς ἡμῖν προφητικὴ παρείτω φωνὴ, συνῳδὸς ἀληθείας, τοὺς ἐν ἀγνοίᾳ, καὶ ἀνοίᾳ κατατετριμμένους, οἰκτείρουσα: δυνατὸς γὰρ ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ· ὃς κατελεήσας τὴν ἀμαθίαν τὴν πολλὴν, καὶ τὴν σκληροκαρδίαν τῶν εἰς τὴν ἀλήθειαν λελιθωμένων, ἤγειρε θεοσεβείας σπέρμα, ἀρετῆς αἰσθόμενον, ἐκ λίθων ἐκείνων, τῶν λίθοις πεπιστευκότων ἐθνῶν. αὖθις οὖν ἰοβόλους τινὰς, καὶ παλιμβόλους ὑποκριτὰς ἐφοδεύοντας δικαιοσύνῃ, γεννήματα ἐχιδνῶν κέκληκέ που, ἀλλὰ καὶ τούτων, εἴ τις τῶν ὄφεων μετανοήσαι, ἑκὼν, ἑπόμενος δὲ τῷ λόγῳ, ἄνθρωπος γίνεται θεοῦ: λύκους δὲ ἄλλους ἀλληγορεῖ προβάτων κωδίοις ἠμφιεσμένους, τοὺς ἐν ἀνθρώπων μορφαῖς ἁρπακτικοὺς αἰνιττόμενος, καὶ πάντα ἄρα ταῦτα, τὰ ἀγριώτατα θηρία, καὶ τοὺς τοιούτους λίθους, ἡ οὐράνιος ᾠδὴ αὐτὴ μετεμόρφωσεν εἰς ἀνθρώπους ἡμέρους, ἦμεν γὰρ ἦμέν ποτε καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμενοι, δουλεύοντες ἡδοναῖς, καὶ ἐπιθυμίαις ποικίλαις, ἐν κακίᾳ, καὶ φθόνῳ διάγοντες, στυγητοὶ, μισοῦντες ἀλλήλους, ἥ φησιν ἡ ἀποστολικὴ γραφή: ὅτε δὲ ἡ χρηστότης, καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ: ἃ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτοῦ ἔλεος ἔσωσεν ἡμᾶς. ὅρα τὸ ᾆσμα τὸ καινὸν, ὅσον ἴσχυσεν ἀνθρώπους, ἐκ λίθων, καὶ ἀνθρώπους ἐκ θηρίων πεποίηκεν, οἱ δὲ τἄλλως ὡς νεκροὶ, οἱ τῆς ὄντως οὔσης ἀμέτοχοι ζωῆς, ἀκροαταὶ μόνον γενόμενοι τοῦ ᾄσματος ἀνεβίωσαν τοῦτό τοι, καὶ τὸ πᾶν ἐκόσμησεν ἐμμελῶς, καὶ τῶν στοιχείων τὴν διαφωνίαν, εἰς τάξιν ἔτεινε συμφωνίας, ἵνα δὴ ὅλος ὁ κόσμος αὐτῷ ἁρμονία γένηται, καὶ θάλασσαν μὲν ἀνῆκε λελυμένην: γῆς δὲ ἐπιβαίνειν κεκώλυκεν αὐτήν: γῆν δ' ἔμπαλιν ἐστερέωσε, φερομένην, καὶ ὅρον αὐτῇ ἔπηξε θάλασσαν, ναὶ μὴν, καὶ πυρὸς ὁρμὴν ἐμάλαξεν ἀέρι, οἱονεὶ Δώριον ἁρμονίαν κεράσας Λυδίῳ, καὶ τὴν ἀέρος ἀπηνῆ ψυχρότητα, τῇ παραπλοκῇ τοῦ πυρὸς ἐτιθάσσευσε τοὺς νεάτους, τῶν ὅλων φθόγγους, τούτους κιρνὰς ἐμμελῶς. καὶ δὴ τὸ ᾆσμα τὸ ἀκήρατον, ἔρεισμα τῶν ὅλων, καὶ ἁρμονία τῶν πάντων, ἀπὸ τῶν μέσων ἐπὶ τὰ πέρατα, καὶ ἀπὸ τῶν ἄκρων ἐπὶ τὰ μέσα διαταθὲν, ἡρμόσατο τὸ δὲ τὸ πᾶν οὐ κατὰ τὴν θρᾴκιον μουσικὴν, τὴν παραπλήσιον Ἰουβάλ: κατὰ δὲ τὴν πάτριον τοῦ θεοῦ βούλησιν, ἣν ἐζήλωσε Δαβίδ, ὁ δὲ ἐκ Δαβὶδ, καὶ πρὸ αὐτοῦ, ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, λύραν μὲν, καὶ κιθάραν, τὰ ἄψυχα ὄργανα ὑπεριδών: κόσμον δὲ τόνδε καὶ δὴ καὶ τὸν σμικρὸν κόσμον τὸν ἄνθρωπον: ψυχήν τε, καὶ σῶμα αὐτοῦ, ἁγίῳ πνεύματι ἁρμοσάμενος ψάλλει τῷ θεῷ, διὰ τοῦ πολυφώνου ὀργάνου, καὶ προσᾴδει τούτῳ τῷ ὀργάνῳ τῷ ἀνθρώπῳ: σὺ γὰρ εἶ κιθάρα, καὶ αὐλὸς, καὶ ναὸς ἐμός, κιθάρα, διὰ τὴν ἁρμονίαν: αὐλὸς, διὰ τὸ πνεῦμα: ναὸς, διὰ τὸν λόγον ἵν' ἡ μὲν κρέκῃ: τὸ δὲ, ἐμπνέῃ: ὁ δὲ, χωρήσῃ τὸν κύριον. ναὶ μὴν ὁ Δαβὶδ, ὁ βασιλεὺς, ὁ κιθαριστὴς, οὗ μικρῷ πρόσθεν ἐμνήσθημεν, ὃς προὔτρεπεν ὡς τὴν ἀλήθειαν: ἀπέτρεπε δὲ εἰδώλων. πολλοῦ γε ἔδει ὑμνεῖν αὐτὸν τοὺς δαίμονας ἀληθεῖ πρὸς αὐτοῦ διωκομένους μουσικῇ ᾗ τῷ Σαοὺλ ἐνεργουμένῳ ἐκεῖνος ᾄδων μόνον αὐτὸν ἰάσατο, καλὸν ὁ κύριος ὄργανον ἔμπνουν τὸν ἄνθρωπον ἐξειργάσατο, κατ' εἰκόνα τὴν ἑαυτοῦ, ἀμέλει καὶ αὐτὸς ὄργανόν ἐστι τοῦ θεοῦ παναρμόνιον, ἐμμελὲς, καὶ ἅγιον: σοφία ὑπερκόσμιος: οὐράνιος λόγος· τί δὴ οὖν τὸ ὄργανον, ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ὁ κύριος, καὶ τὸ ᾆσμα τὸ καινὸν βούλεται; ὀφθαλμοὺς ἀναπετάσαι τυφλῶν, καὶ ὦτα ἀνοῖξαι κωφῶν, καὶ σκάζοντας τὸν πόδα ἢ πλανωμένους, εἰς δικαιοσύνην χειραγωγῆσαι: θεὸν ἀνθρώποις ἀφραίνουσιν ἐπιδεῖξαι, παῦσαι φθορὰν, νικῆσαι θάνατον: υἱοὺς ἀπειθεῖς διαλλάξαι πατρί,

φιλαν

φιλάνθρωπον. τὸ ὄργανον τοῦ θεοῦ ὁ κύριος ἐλεεῖ, παιδεύει, προτρέπει, νουθετεῖ, σώζει,
φυλάττει, καὶ μισθὸν ἡμῖν τῆς μαθήσεως ἐκ περιουσίας, βασιλείαν οὐρανῶν ἐπαγγέλλεται,
τοῦτο μόνον ἀπολαύων ἡμῶν, ὃ σωζόμεθα. κακία μὲν γὰρ τὴν ἀνθρώπων ἐπιβόσκεται
φθοράν: ἡ δὲ ἀλήθεια, ὥσπερ ἡ μέλιττα, λυμαινομένη τῶν ὄντων οὐδὲν, ἐπὶ μόνης τῆς ἀν-
θρώπων ἀγάλλεται σωτηρίας. ἔχεις οὖν τὴν ἐπαγγελίαν: ἔχεις τὴν φιλανθρωπίαν, τῆς χά-
ριτος μεταλάμβανε, καί μου τὸ ᾆσμα τὸ σωτήριον, μὴ καινὸν οὕτως ὑπολάβῃς, ὡς σκεῦος,
ἢ ὡς οἰκίαν: πρὸ ἑωσφόρου γὰρ ἦν, καὶ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν
καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος, παλαιὰ δὲ ἡ πλάνη: καινὸν δὲ, ἡ ἀλήθεια φαίνεται. εἴτ' οὖν ἀρχαίους
τοὺς Φρύγας, διδάσκουσιν αἶγες μυθικαὶ, εἴτε αὖ τοὺς Ἀρκάδας, οἱ προσελήνους ἀναγρά-
φοντες ποιηταὶ, εἴτε μὴν αὖ τοὺς Αἰγυπτίους οἱ καὶ πρώτην ταύτην ἀναφῆναι τὴν γῆν, θεούς
τε, καὶ ἀνθρώποις ὀνειρώσσοντες, ἀλλ' οὐ πρό γε τοῦ κόσμου τοῦδε τούτων οὐδὲ εἷς: πρὸ δὲ τῆς
τοῦ κόσμου καταβολῆς ἡμεῖς: οἱ τῷ δεῖν ἔσεσθαι, ἐν αὐτῷ πρότερον γεγεννημένοι τῷ θεῷ,
τοῦ θεοῦ λόγου τὰ λογικὰ πλάσματα ἡμεῖς, δι' ὃν ἀρχαΐζομεν, ὅτι ἐν ἀρχῇ ὁ λόγος ἦν, ἀλ-
λ' ὅτι μὲν ἦν ὁ λόγος ἄνωθεν, ἀρχὴ θεία τῶν πάντων, ἦν τε, καὶ ἔστιν: ὅτι δὲ νῦν ὄνομα ἔλα-
βεν, τὸ πάλαι καθωσιωμένον, δυνάμεως ἄξιον ὁ Χριστὸς, καινὸν ᾆσμά μοι κέκληται. οὗτος
γοῦν ὁ λόγος ὁ Χριστὸς καὶ τοῦ εἶναι πάλαι ἡμᾶς, ἦν γὰρ ἐν θεῷ καὶ τοῦ εὖ εἶναι: νῦν δὴ ἐπεφάνη ἀν-
θρώποις αὐτὸς οὗτος ὁ λόγος: ὁ μόνος ἄμφω: θεός τε, καὶ ἄνθρωπος, ἁπάντων ἡμῖν αἴτιος
ἀγαθῶν: παρ' οὗ τὸ εὖ ζῆν ἐκδιδασκόμενοι εἰς ἀΐδιον ζωὴν παραπεμπόμεθα: κατὰ γὰρ τὸν
θεσπέσιον ἐκεῖνον τοῦ κυρίου ἀπόστολον, ἡ χάρις τοῦ θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπε-
φάνη, παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν, καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σω-
φρόνως καὶ δικαίως, καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι: προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν
ἐλπίδα, καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ: τοῦτό
ἐστι τὸ ᾆσμα τὸ καινὸν, ἡ ἐπιφάνεια, ἡ νῦν ἐκλάμψασα ἐν ἡμῖν τοῦ ἐν ἀρχῇ ὄντος καὶ
προόντος λόγου: ἐπεφάνη δὲ, ἔναγχος ὁ προὼν σωτήρ: ἐπεφάνη ὁ ἐν τῷ ὄντι ὢν, ὅτι ὁ λό-
γος, ὃς ἦν πρὸς τὸν θεὸν, διδάσκαλος ἐπεφάνη ᾧ τὰ πάντα δεδημιούργηται, λόγος ὁ καὶ τὸ
ζῆν ἐν ἀρχῇ μετὰ τοῦ πλάσαι παρασχὼν, ὡς δημιουργός: τὸ εὖ ζῆν ἐδίδαξεν. ἐπιφανεὶς, ὡς
διδάσκαλος, ἵνα τὸ ἀεὶ ζῆν ὕστερον, ὡς θεὸς χορηγήσῃ: ὁ δὲ, οὐ νῦν γε πρῶτον ᾤκτειρεν ἡμᾶς
τῆς πλάνης, ἀλλ' ἄνωθεν ἀρχῆθεν: νῦν δὲ, ἤδη ἀπολλυμένους, ἐπιφανεὶς περισέσωκεν:
τὸ γὰρ πονηρὸν, καὶ ἑρπηστικὸν θηρίον γοητεῦον καταδουλοῦται, καὶ αἰκίζεται εἰς ἔτι νῦν
τοὺς ἀνθρώπους. ἐμοὶ δοκεῖν, βαρβαρικῶς τιμωρούμενον, οἳ νεκροῖς τοὺς αἰχμαλώτους
συνδεῖν λέγονται σώμασιν, ἔστ' ἂν αὐτοῖς καὶ συσσαπῶσιν. ὁ γοῦν πονηρὸς οὑτοσὶ τύραννος,
καὶ δράκων, οὓς ἂν οἷός τε ᾖ, ἐκ γενετῆς σφετερίσασθαι λίθοις, καὶ ξύλοις, καὶ ἀγάλμα-
σιν, καὶ τοιούτοις τισὶν εἰδώλοις προσσφίγξας τῷ δεισιδαιμονίας ἀθλίῳ δεσμῷ. τοῦτο δὴ
τὸ λεγόμενον· ζῶντας ἐπιφέρων συνέθαψεν αὐτοῖς, ἔστ' ἂν, καὶ συμφθαρῶσιν. οὗ δὴ χάριν εἷς
γὰρ ὁ ἀπατεὼν, ἄνωθεν μὲν, τὴν Εὔαν: νῦν δὲ, ἤδη καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους εἰς θάνα-
τον ὑποφέρων, εἷς καὶ αὐτὸς, ἐπίκουρος, καὶ βοηθὸς ἡμῖν ὁ κύριος προσημαίνων ἀρχῆθεν
προφητικῶς: νῦν δὲ ἤδη καὶ ἐναργῶς εἰς σωτηρίαν παρακαλῶν. φύγωμεν οὖν ἀποστολικῇ
πειθόμενοι παραγγελίᾳ, τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος, τοῦ νῦν ἐνεργοῦν-
τος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, καὶ τῷ σωτῆρι τῷ κυρίῳ προσδράμωμεν, ὃς καὶ νῦν καὶ
ἀεὶ προὔτρεπεν εἰς σωτηρίαν, διὰ τεράτων, καὶ σημείων, ἐν Αἰγύπτῳ, ἐν ἐρήμῳ: διά τε
τῆς βάτου, καὶ τῆς ἀκολουθούσης χάριτι φιλανθρωπίας, θεραπαίνης δίκην, Ἑβραίοις νεφέλης.
τούτῳ μὲν δὴ τῷ φόβῳ, τοὺς σκληροκαρδίους προὔτρεπεν: ἤδη δὲ καὶ διὰ Μωυσέως τοῦ παν-
σόφου, καὶ τοῦ φιλαλήθους Ἠσαΐου, καὶ παντὸς τοῦ προφητικοῦ χοροῦ, λογικώτερον ἐπὶ τὸν
λόγον ἐπιστρέφει, τοὺς τὰ ὦτα κεκτημένους. καὶ ἔσθ' ὅπῃ μὲν λοιδορεῖται: ἔστιν δ' οὗ καὶ ἀ-
πειλεῖ: τοὺς δὲ καὶ θρηνεῖ τῶν ἀνθρώπων: ᾄδει δὲ ἄλλοις, καθάπερ ἰατρὸς ἀγαθὸς τῶν νο-
σούντων σωμάτων, τὰ μὲν, καταπλάττων: τὰ δὲ, καταλεαίνων: τὰ δὲ, καταντλῶν: τὰ
δὲ, καὶ σιδήρῳ διαιρῶν: ἐπικαίων δὲ, ἄλλα ἔστι δ' οὗ καὶ ἀποπρίων εἴ πως οἷόν τε, κἂν πα-
ρὰ μέρος ἢ μέλος τὸν ἄνθρωπον ὑγιᾶναι: πολύφωνός γε ὁ σωτὴρ, καὶ πολύτροπος εἰς
ἀνθρώπων σωτηρίαν: ἀπειλῶν, νουθετεῖ: λοιδορούμενος, ἐπιστρέφει. θρηνῶν, ἐλεεῖ: ψάλ-

Ἀρκάδες οἱ προσέληνοι

Χριστός

λων, παρακαλεῖ· διὰ βάτου, λαλεῖ· ὅτι σημείων ἐκεῖνοι, καὶ τεράτων ἔχρῃζον. καὶ τῷ πυρὶ δεδίττεται τοὺς ἀνθρώπους, ἀνάπτων ἐκ κίονος τὴν φλόγα, δεῖγμα ὁμοῦ, χάριτος, καὶ φόβου· ἐὰν ὑπακούσῃς, τὸ φῶς· ἐὰν παρακούσῃς, τὸ πῦρ. ἐπειδὴ δὲ καὶ κίονος, καὶ βάτου, ἡ σὰρξ τιμιωτέρα, προφῆται μετ᾽ ἐκεῖνα φθέγγονται. αὐτὸς ἐν Ἡσαΐᾳ ὁ κύριος λαλῶν· αὐτὸς ἐν Ἠλίᾳ, ἐν στόματι προφητῶν αὐτός, σὺ δέ, ἀλλ᾽ εἰ προφήταις μὴ πιστεύεις· μῦθον δὲ ὑπολαμβάνεις, καὶ τοὺς ἄνδρας, καὶ τὸ πῦρ· αὐτός σοι λαλήσει ὁ κύριος, ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ· ἐκένωσεν δὲ ἑαυτόν, ὁ φιλοικτίρμων θεός, σῶσαι τὸν ἄνθρωπον γλιχόμενος, καὶ αὐτὸς ἤδη σοι ἐναργῶς ὁ λόγος λαλεῖ, δυσωπῶν τὴν ἀπιστίαν. ναί φημι ὁ λόγος ὁ τοῦ θεοῦ, ἄνθρωπος γενόμενος· ἵνα δὴ καὶ σὺ παρὰ ἀνθρώπου μάθῃς πῇ ποτε ἄρα ἄνθρωπος γένηται θεός. εἶτ᾽ οὐκ ἄτοπον ὦ φίλοι τὸν μὲν θεὸν ἀεὶ προτρέπειν ἡμᾶς, ἐπ᾽ ἀρετήν· ἡμᾶς δὲ ἀναδύεσθαι τὴν ὠφέλειαν, καὶ ἀναβάλλεσθαι τὴν σωτηρίαν; ἦ γὰρ οὐχὶ καὶ Ἰωάννης ἐπὶ σωτηρίαν παρακαλεῖ, καὶ τὸ πᾶν γίνεται φωνὴ προτρεπτική. πυθώμεθα τοίνυν αὐτοῦ τίς πόθεν εἶς ἀνδρῶν. Ἠλίας μὲν οὐκ ἐρεῖ· Χριστὸς δὲ εἶναι ἀρνήσεται· φωνὴ δὲ ὁμολογήσει ἐν ἐρήμῳ βοῶσα. τίς οὖν ἐστιν Ἰωάννης; ὡς τύπῳ λαβεῖν, ἐξέστω εἰπεῖν, φωνὴ τοῦ λόγου προτρεπτικὴ, ἐν ἐρήμῳ βοῶσα. τί βοᾷς ὦ φωνή, εἰπὲ καὶ ἡμῖν. εὐθείας ποιεῖτε τὰς ὁδοὺς κυρίου, πρόδρομος Ἰωάννης, καὶ ἡ φωνὴ πρόδρομος τοῦ λόγου, φωνὴ παρακλητική, προετοιμάζουσα εἰς σωτηρίαν, φωνὴ προτρέπουσα εἰς κληρονομίαν οὐρανῶν· δι᾽ ἣν ἡ στεῖρα, καὶ ἔρημος, ἄγονος οὐκ ἔτι. ταύτην μοι τὴν κυοφορίαν, προεθέσπισεν ἀγγέλου φωνή· πρόδρομος ἦν κἀκείνη τοῦ κυρίου, στεῖραν εὐαγγελιζομένη γυναῖκα· ὡς Ἰωάννης τὴν ἔρημον. διὰ ταύτην τοίνυν τοῦ λόγου τὴν φωνὴν ἡ στεῖρα εὐτεκνεῖ· καὶ ἡ ἔρημος καρποφορεῖ. αἱ πρόδρομοι τοῦ κυρίου φωναὶ δύο, ἀγγέλου, καὶ Ἰωάννου αἰνίττονταί μοι τὴν ἐναποκειμένην σωτηρίαν ὡς ἐπιφανέντος τοῦ λόγου τοῦδε, εὐτεκνίας ἡμᾶς καρπὸν ἀπενέγκασθαι, ζωὴν ἀΐδιον. ἄμφω γοῦν εἰς ταυτὸν ἀγαγοῦσα τὰς φωνάς, ἡ γραφὴ σαφηνίζει τὸ πᾶν ἀκουσάτω, ἡ οὐ τίκτουσα· ῥηξάτω φωνήν, ἡ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πλείονα τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα, ἄνδρα ἡμῖν εὐαγγελίζετο· ἄγγελος ἡμᾶς προὔτρεπεν· Ἰωάννης νοῆσαι τὸν γεωργόν, ζητῆσαι τὸν ἄνδρα. εἷς γὰρ καὶ ὁ αὐτὸς οὗτος, ὁ τῆς στείρας ἀνήρ· ὁ τῆς ἐρήμου γεωργός· ὁ τῆς θείας ἐμπλήσας δυνάμεως, καὶ τὴν στεῖραν, καὶ τὴν ἔρημον. ἐπεὶ γὰρ πολλὰ τὰ τέκνα τῆς εὐγενοῦς· ἄπαις δὲ ἦν δι᾽ ἀπείθειαν, ἡ πολύπαις ἀνέκαθεν Ἑβραία γυνή, ἡ στεῖρα τὸν ἄνδρα λαμβάνει· καὶ ἡ ἔρημος τὸν γεωργόν. εἶτα ἡ μέν, καρπῶν· ἡ δέ, πιστῶν· ἄμφω δὲ μητέρες, διὰ τὸν λόγον· ἀπίστοις δὲ εἰς ἔτι νῦν, καὶ στεῖρα, καὶ ἔρημος περιλείπεται. Ὁ μὲν Ἰωάννης, ὁ κῆρυξ τοῦ λόγου, ταύτῃ πῃ παρεκάλει, ἑτοίμους γίνεσθαι εἰς θεοῦ τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν· καὶ τοῦτο ἦν, ὃ ἠνίττετο ἡ Ζαχαρίου σιωπή, ἀναμένουσα τὸν πρόδρομον τοῦ Χριστοῦ καρπόν, ἵνα τῆς ἀληθείας τὸ φῶς ὁ λόγος τῶν προφητικῶν αἰνιγμάτων τὴν μυστικὴν ἀπολύσηται σιωπήν, εὐαγγέλιον γενόμενος. σὺ δέ, εἰ ποθεῖς ἰδεῖν ὡς ἀληθῶς τὸν θεόν, καθαρσίων μεταλάμβανε θεοπρεπῶν· οὐ δάφνης πετάλων, καὶ ταινιῶν τινῶν, ἐρίῳ, καὶ πορφύρᾳ πεποικιλμένων· δικαιοσύνην δὲ ἀναδησάμενος, καὶ τῆς ἐγκρατείας τὰ πέταλα περιθέμενος. πολυπραγμόνει Χριστόν· ἐγὼ γάρ εἰμι ἡ θύρα, φησί που ἣν ἐκμαθεῖν δεῖ νοῆσαι θελήμασι τὸν θεόν, ὅπως ἡμῖν ἀθρόας τῶν οὐρανῶν ἀναπετάσῃ πύλας· λογικαὶ γὰρ αἱ τοῦ λόγου πύλαι πίστεως ἀνοιγνύμεναι κλειδί· θεὸν οὐδεὶς ἔγνω εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ· θύραν δὲ εὖ οἶδ᾽ ὅτι τὴν ἀποκεκλεισμένην τέως ὁ ἀνοιγνύς, ὕστερον ἀποκαλύπτει τἄνδον, καὶ δείκνυσιν, ἃ μήτε γνῶναι οἷόν τε ἦν πρότερον, εἰ μὴ διὰ Χριστοῦ πεπορευμένοις, δι᾽ οὗ μόνου θεὸς ἐποπτεύεται. ἄδυτα τοίνυν ἄθεα μὴ πολυπραγμονεῖτε, τὰ δὲ βαράθρων στόματα, τερατείας ἔμπλεα· ἢ λέβητα Θεσπρώτιον· ἢ τρίποδα Κιρραῖον· ἢ Δωδωναῖον χαλκεῖον· γεράνδρυον δέ, ψάμμοις ἐρήμαις τετιμημένον, καὶ τὸ αὐτόθι μαντεῖον, αὐτῇ δρυῒ μεμαρασμένον, μύθοις γεγηρακόσι καταλείψατε. σεσίγηται γοῦν ἡ Κασταλίας πηγή, καὶ Κολοφῶνος ἄλλη πηγή, καὶ τὰ ἄλλα ὁμοίως τέθνηκε νάματα μαντικὰ καὶ δὴ τοῦ τύφου κενὰ ὀψὲ μέν· ὅμως δ᾽ οὖν, διελήλεγκται, τοῖς ἰδίοις συνεκρεύσαντα μύθοις, διήγησαι ἡμῖν καὶ τῆς ἄλλης μαντικῆς, μᾶλλον δὲ μανικῆς, τὰ ἄχρηστα

χρηστήρια·

χρηστήρια· τὸν Κλάριον· τὸν Πύθιον· τὸν Διδυμέα· τὸν Ἀμφιάρεω· τὸν Ἀπόλλω· τὸν Ἀμφίλοχον. εἰ δὲ βούλει καὶ τερατοσκόποις, καὶ οἰωνοσκόποις, καὶ τοὺς ὀνείρων κριτὰς ἀνίερου σὺν αὐτοῖς· στῆσον δὲ ὁμοῦ, παρὰ τὸν Πύθιον, τοὺς ἀλευρομάντεις ἄγων, καὶ κριθομάντεις, καὶ τοὺς εἰσέτι παρὰ τοῖς πολλοῖς τετιμημένους ἐγγαστριμύθους. ναὶ μὴν, ἄδυτα Αἰγυπτίων· καὶ Τυῤῥηνῶν νεκυομαντεῖαι, σκότῳ παραδιδόσθων· μανικὰ ταῦτα ὡς ἀληθῶς, ἀνθρώπων ἀπίστων σοφιστήρια, συνέμποροι τῆς δὲ τῆς γοητείας αἶγες, αἱ ἐπὶ μαντικὴν ἠσκημέναι, καὶ κόρακες, ἀνθρώποις χρᾶν ὑπὸ ἀνθρώπων διδασκόμενοι. τί δεῖ σοι καταλέγοιμι τὰ μυστήρια. οὐκ ἐξορχήσομαι μὲν ὥσπερ Ἀλκιβιάδην λέγουσιν. ἀπογυμνώσω δὲ εὖ μάλα ἀνὰ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον, τὴν γοητείαν, τὴν ἐγκεκρυμμένην αὐτοῖς. καὶ αὐτούς γε τοὺς καλουμένους ὑμῶν θεοὺς, ὧν αἱ τελεταὶ μυστικαὶ οἷον ἐπὶ σκηνῆς τοῦ βίου τοῖς τῆς ἀληθείας ἐγκυκλήσω θεαταῖς. Διόνυσον μαινόλην ὀργιάζουσι Βάκχοι, ὠμοφαγίᾳ τὴν ἱερομανίαν ἄγοντες καὶ τελίσκουσι, τὰς κρεωνομίας τῶν φόνων, ἀνεστεμμένοι τοῖς ὄφεσιν, ἐπολολύζοντες Εὐάν, Εὔαν ἐκείνην, δι' ἣν ἡ πλάνη παρηκολούθησεν, καὶ σημεῖον ὀργίων βακχικῶν ὄφις ἐστὶ τετελεσμένος. αὐτίκα γοῦν κατὰ τὴν ἀκριβῆ τῶν Ἑβραίων φωνὴν, τὸ ὄνομα τὸ εὔια δασυνόμενον, ἑρμηνεύεται ὄφις ἡ θήλεια· Δηὼ δὲ καὶ Κόρη, δρᾶμα ἤδη ἐγενέσθην μυστικὸν, καὶ τὴν πλάνην, καὶ τὴν ἁρπαγὴν, καὶ τὸ πένθος αὐταῖν. Ἐλευσὶς δᾳδουχεῖ, καί μοι δοκεῖ τὰ ὄργια, καὶ τὰ μυστήρια δεῖν ἐτυμολογεῖν· τὰ μὲν ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῆς Δηοῦς, τῆς πρὸς Δία γεγενημένης· τὰ δὲ, ἀπὸ τοῦ μύσους τοῦ συμβεβηκότος περὶ τὸν Διόνυσον. εἰ δὲ καὶ ἀπὸ Μυοῦντός τινος Ἀττικοῦ, ὃν ἐν κυνηγίᾳ διαφθαρῆναι Ἀπολλόδωρος λέγει, οὐ φθόνος ὑμῶν δεδοξάσθαι τὰ μυστήρια ἐπιτυμβίῳ τιμῇ. πάρεστι δὲ καὶ ἄλλως, μυθήριά σοι νοεῖν, ἀντιστοιχούντων τῶν γραμμάτων, τὰ μυστήρια· θηρεύουσι γὰρ, εἰ καὶ ἄλλοι τινὲς, ἀτὰρ δὴ καὶ οἱ μῦθοι οἱ τοιοίδε, Θρᾳκῶν, τοὺς βαρβαρικωτάτους· Φρυγῶν, τοὺς ἀνοητοτάτους· Ἑλλήνων, τοὺς δεισιδαίμονας. ὄλοιτο οὖν ὁ τῆς δὲ ἄρξας ἀπάτης ἀνθρώποις. εἴτε ὁ Δάρδανος, ὁ μητρὸς θεῶν καταδείξας τὰ μυστήρια· εἴτε Ἠετίων, ὁ τὰ Σαμοθρᾳκῶν ὄργια καὶ τελετὰς ὑποστησάμενος· εἴτε ὁ Φρὺξ ἐκεῖνος, ὁ Μίδας, ὁ παρὰ τοῦ Ὀδρύσου μαθὼν, ἔπειτα διαδοὺς τοῖς ὑποτεταγμένοις ἔντεχνον ἀπάτην· οὐ γάρ με ὁ Κύπριος, ὁ νησιώτης Κινύρας παραπείσαι ποτ' ἂν, τὰ περὶ τὴν Ἀφροδίτην μαχλῶντα ὄργια, ἐκ νυκτὸς ἡμέρᾳ παραδοῦναι τολμήσας. φιλοτιμούμενος θειάσαι πόρνην πολῖτιδα· Μελάμποδα δὲ, τὸν Ἀμυθάονος. ἄλλοι φασὶν ἐξ Αἰγύπτου μετακομίσαι τῇ Ἑλλάδι. τὰς Δηοῦς ἑορτὰς, πένθος ὑμνούμενον· τούτοις ἐγὼ γ' ἂν ἀρχεκάκους φήσαιμι μύθων ἀθέων, καὶ δεισιδαιμονίας ὀλεθρίου πατέρας· σπέρμα κακίας καὶ φθορᾶς, ἐγκαταφυτεύσαντας τῷ βίῳ τὰ μυστήρια. ἤδη δὲ (καὶ γὰρ καιρὸς) αὐτὰ ὑμῶν τὰ ὄργια ἐξελέγξω, ἀπάτης καὶ τερατείας ἔμπλεα. καὶ εἰ μεμύησθε, ἐπιγελάσεσθε μᾶλλον τοῖς μύθοις ὑμῶν τούτοις, τοῖς τιμωμένοις· ἀγορεύω δὲ ἀναφανδὸν τὰ κεκρυμμένα οὐκ αἰδούμενος λέγειν, ἃ προσκυνεῖν οὐκ αἰσχύνεσθε. ἡ μὲν οὖν ἀφρογενής τε, καὶ κυπρογενὴς, ἡ Κινύρᾳ φίλη, τὴν Ἀφροδίτην λέγω· τὴν φιλομηδέα, ὅτι μηδέων ἐξεφαάνθη μηδέων ἐκείνων τῶν ἀποκεκομμένων οὐρανοῦ, τῶν λάγνων, τῶν μετὰ τὴν τομὴν, τὸ κῦμα βεβιασμένων, ὡς ἀσελγῶν ὑμῖν μορίων ἄξιος, Ἀφροδίτη γίνεται καρπὸς, ἐν ταῖς τελεταῖς. ταύτης τῆς πελαγίας ἡδονῆς τεκμήριον τῆς γονῆς, ἁλῶν χόνδρος, καὶ φαλλὸς τοῖς μυουμένοις τὴν τέχνην τὴν μοιχικὴν ἐπιδίδοται· νόμισμα δὲ εἰσφέρουσιν αὐτῇ οἱ μυούμενοι, ὡς ἑταίρᾳ ἐρασταί· Δηοῦς δὲ μυστήρια καὶ Διὸς πρὸς μητέρα Δήμητραν ἀφροδίσιοι συμπλοκαὶ καὶ μῆνις οὐκ οἶδ' ὅτι φῶ λοιπὸν μητρὸς ἢ γυναικὸς τῆς Δηοῦς· ἧς δὴ χάριν, Βριμὼ προσαγορευθῆναι λέγεται. ἱκετηρίαι Διὸς, καὶ πόμα χολῆς, καὶ καρδιουλκίαι, καὶ ἀῤῥητουργίαι. ταῦτα οἱ Φρύγες τελίσκουσιν Ἄττιδι καὶ Κυβέλῃ καὶ Κορύβασιν· τεθρυλλήκασιν δὲ, ὡς ἄρα ἀποσπάσας ὁ Ζεὺς τοῦ κριοῦ τοὺς διδύμους φέρων ἐν μέσοις ἔῤῥιψε τοῖς κόλποις τῆς Δηοῦς, τιμωρίαν ψευδῆ τῆς βιαίας συμπλοκῆς ἐκτιννύων. ὡς ἑαυτὸν δῆθεν ἐκτεμών· τὰ σύμβολα τῆς μυήσεως ταύτης ἐκ περιουσίας παρατεθέντα· οἶδ' ὅτι κινήσει γέλωτα, καὶ μὴ γελασείουσιν ὑμῖν, διὰ τοὺς ἐλέγχους. ἐκ τυμπάνου ἔφαγον· ἐκ κυμβάλου ἔπιον· ἐκερνοφόρησα· ὑπὸ τὸν παστὸν ὑπέδυνον. ταῦτα οὐχ ὕβρεις τὰ σύμβολα; οὐ χλεύη τὰ μυστήρια,

τί δ' εἰ καὶ τὰ ἐπίλοιπα προσθείην· κύει μὲν ἡ Δημήτηρ· ἀνατρέφεται δὲ ἡ Κόρη· μίγνυται δ' αὖθις ὁ γεννήσας οὑτοσὶ Ζεὺς τῇ Φερεφάττῃ, τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ μετὰ τὴν μητέρα τὴν Δηώ, ἐκλαθόμενος τοῦ προτέρου μύσους· πατὴρ καὶ φθορεὺς κόρης ὁ Ζεύς· καὶ μίγνυται δράκων γενόμενος· ὃς ἦν, ἐλεγχθείς. Σαβαζίων γοῦν μυστηρίων σύμβολον τοῖς μυουμένοις, ὁ διὰ κόλπου θεός· δράκων δέ, ἐστὶν οὗτος διελκόμενος τοῦ κόλπου τῶν τελουμένων, ἔλεγχος ἀκρασίας Διός, κύει καὶ ἡ Φερέφαττα παῖδα ταυρόμορφον. ἀμέλει, φησί τις ποιητὴς εἰδωλικός, ταῦρος πατὴρ δράκοντος καὶ πατὴρ ταύρου δράκων ἐν ὄρει τὸ κρύφιον. βουκόλος, τὸ κέντρον βουκολικὸν οἶμαι τὸ κέντρον τὸν νάρθηκα ἐπικαλῶν, ὃν δὴ καὶ ἀναστέφουσιν οἱ βάκχοι. βούλει καὶ τὰ Φερεφάττης ἀνθολόγια διηγήσομαί σοι, καὶ τὸν κάλαθον· καὶ τὴν ἁρπαγὴν, τὴν ὑπὸ ἀϊδωνέως, καὶ τὸ σχίσμα τῆς γῆς, καὶ τὰς ὗς τὰς Εὐβουλέως, τὰς συγκαταποθείσας ταῖν θεαῖν· δι' ἣν αἰτίαν ἐν τοῖς θεσμοφορίοις μεγαρίζοντες, χοίρους ἐκβάλλουσιν· ταύτην τὴν μυθολογίαν αἱ γυναῖκες ποικίλως κατὰ πόλιν ἑορτάζουσιν, θεσμοφόρεια, σκιροφόρεια, πολυτρόπως τὴν Φερεφάττης ἐκτραγῳδοῦσαι ἁρπαγήν· τὰ γὰρ Διονύσου μυστήρια τέλεον ἀπάνθρωπα· ὃν, εἰς ἔτι παῖδα ὄντα, ἐνόπλῳ κινήσει περιχορευόντων κουρήτων, δόλῳ δὲ ὑποδύντων τιτάνων, ἀπατήσαντες παιδαριώδεσιν ἀθύρμασιν. οὗτοι δὴ οἱ τιτᾶνες διέσπασαν, ἔτι νηπίαχον ὄντα, ὡς ὁ τῆς τελετῆς ποιητὴς Ὀρφεύς φησιν ὁ Θρᾴκιος.

κῶνος, καὶ ῥόμβος, καὶ παίγνια καμπεσίγυια
μῆλά τε χρύσεα καλὰ παρ' ἑσπερίδων λιγυφώνων

καὶ τῆσδε ὑμῖν τῆς τελετῆς τὰ ἀχρεῖα σύμβολα οὐκ ἀχρεῖον εἰς κατάγνωσιν παραθέσθαι ἀστράγαλος σφαῖρα, στρόβιλος, μῆλα, ῥόμβος, ἔσοπτρον, πόκος. ἀθηνᾶ μὲν οὖν τὴν καρδίαν τοῦ Διονύσου ὑφελομένη· Παλλὰς ἐκ τοῦ πάλλειν τὴν καρδίαν προσηγορεύθη· οἱ δὲ τιτᾶνες, οἱ καὶ διασπάσαντες αὐτόν, λέβητά τινα τρίποδι ἐπιθέντες, καὶ τοῦ Διονύσου ἐμβάλλοντες τὰ μέλη, καθήψουν πρότερον· ἔπειτα ὀβελίσκοις περιπείραντες ὑπείρεχον Ἡφαίστοιο, Ζεὺς δὲ ὕστερον ἐπιφανείς, εἰ θεὸς ἦν, τάχα που τῆς κνίσης τῶν ὀπτωμένων κρεῶν μεταλαβών, ἧς δὴ τὸ γέρας λαχεῖν ὁμολογοῦσιν ὑμῶν οἱ θεοί, κεραυνῷ τοὺς τιτᾶνας αἰκίζεται καὶ τὰ μέλη τοῦ Διονύσου Ἀπόλλωνι τῷ παιδὶ παρακατατίθεται καταθάψαι· ὁ δέ, οὐ γὰρ ἠπείθησε Διί, εἰς τὸν Παρνασσὸν φέρων, κατατίθεται διεσπασμένον τὸν νεκρόν. εἰ θέλεις δ' ἐποπτεῦσαι καὶ τὰ κορυβάντων ὄργια· τὸν τρίτον ἀδελφὸν ἀποκτείναντες οὗτοι, τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ φοινικίδι ἐπεκαλυψάτην, καὶ καταστέψαντες ἐθαψάτην, φέροντες ἐπὶ χαλκῆς ἀσπίδος ὑπὸ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ὀλύμπου. καὶ ταῦτ' ἔστι τὰ μυστήρια συνελόντι φάναι, φόνοι, καὶ τάφοι· οἱ δὲ ἱερεῖς οἱ τῶνδε, οὓς ἀνακτοτελεστάς, οἷς μέλον καλεῖν, καλοῦσι· προσεπιτερατεύονται τῇ συμφορᾷ ὀλόριζον ἀπαγορεύοντες σέλινον ἐπὶ τραπέζης, τιθέναι· οἴονται γὰρ δὴ ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ ἀπορρυέντος τοῦ κορυβαντικοῦ, τὸ σέλινον ἐκπεφυκέναι. ὥσπερ ἀμέλει καὶ αἱ θεσμοφοριάζουσαι τῆς ῥοιᾶς τοὺς κόκκους παραφυλάττουσιν ἐσθίειν. τοὺς ἀποπεπτωκότας χαμαὶ ἐκ τῶν τοῦ Διονύσου αἵματος σταγόνων βεβλαστηκέναι νομίζουσι τὰς ῥοιάς· καβείρους δὲ τοὺς κορύβαντας καλοῦντες, καὶ τελετὴν καβειρικὴν καταγγέλλουσιν· αὐτὼ γὰρ δὴ τούτω τὼ ἀδελφοκτόνω τὴν κίστην ἀνελομένω, ἐν ᾗ τὸ τοῦ Διονύσου αἰδοῖον ἀπέκειτο, εἰς τυῤῥηνίαν κατήγαγον εὐκλεοῦς ἔμποροι φορτίου κἀνταῦθα διετριβέτην, φυγάδε ὄντε· τὴν πολυτίμητον εὐσεβείας διδασκαλίαν, αἰδοῖα καὶ κίστην, θρησκεύειν παραθεμένω τυῤῥηνοῖς δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἀπεικότως τὸν Διόνυσόν τινες, Ἄττιν προσαγορεύεσθαι θέλουσιν αἰδοίων ἐστερημένον, καὶ τί θαυμαστὸν εἰ τυῤῥηνοί, οἱ βάρβαροι, αἰσχροῖς οὕτω τελίσκονται παθήμασιν ὅπου γε Ἀθηναίοις καὶ τῇ ἄλλῃ ἑλλάδι, αἰδοῦμαι καὶ λέγειν αἰσχύνης ἔμπλεως, ἡ περὶ τὴν Δηὼ μυθολογία· ἀλωμένη γὰρ ἡ Δηὼ κατὰ ζήτησιν τῆς θυγατρὸς τῆς κόρης, περὶ τὴν ἐλευσῖνα (τῆς Ἀττικῆς δέ ἐστι τοῦτο τὸ χωρίον) ἀποκάμνει, καὶ φρέατι ἐπικαθίζει λυπουμένη, τοῦτο τοῖς μυουμένοις ἀπαγορεύεται εἰσέτι νῦν ἵνα μὴ δοκοῖεν οἱ τετελεσμένοι μιμεῖσθαι τὴν ὀ-

δυσφορουμένην: ᾤκουν δὲ τηνικάδε τὴν ἐλευσῖνα οἱ γηγενεῖς. ὀνόματα αὐτοῖς, Βαυβὼ, καὶ Δυσαύλης, καὶ Τριπτόλεμος. ἔτι δὲ, Εὔμολπός τε καὶ Εὐβουλεύς: βουκόλος, ὁ Τριπτόλεμος ἦν: ποιμὴν δὲ, ὁ Εὔμολπος: συβώτης δὲ, ὁ Εὐβουλεύς, ἀφ' ὧν τὸ εὐμολπιδῶν, καὶ τὸ κηρύκων τὸ ἱεροφαντικὸν δὴ τοῦτο ἀθήνησι γένος ἤνθησεν. καὶ δὴ (οὐ γὰρ ἀνήσω μὴ οὐχὶ εἰπεῖν) ξενίσασα ἡ Βαυβὼ τὴν δηὼ ὀρέγει κυκεῶνα αὐτῇ: τῆς δὲ ἀναινομένης λαβεῖν, καὶ πιεῖν οὐκ ἐθελούσης: πενθήρης γὰρ ἦν: περιαλγὴς ἡ Βαυβὼ γενομένη ὡς ὑπεροραθεῖσα δῆθεν, ἀναστέλλεται τὰ αἰδοῖα, καὶ ἐπιδεικνύει τῇ θεῷ: ἡ δὲ τέρπεται τῇ ὄψει ἡ Δηὼ, καὶ μόλις ποτὲ δέχεται τὸ ποτὸν, ἡσθεῖσα τῷ θεάματι. ταῦτ' ἔστι τὰ κρύφια τῶν ἀθηναίων μυστήρια. ταῦτά τοι καὶ Ὀρφεὺς ἀναγράφει. Παραθήσομαι δέ σοι αὐτὰ τοῦ Ὀρφέως τὰ ἔπη, ἵν' ἔχῃς μάρτυρα τῆς ἀναισχυντίας, τὸν μυσταγωγόν.

Ὣς εἰποῦσα, πέπλους ἀνεσύρετο. δεῖξε δὲ πάντα
Σώματος, οὐδὲ πρέποντα τύπον: παῖς δ' ἦεν ἴακχος
Χειρί τέ μιν ῥίπτασκε γελῶν Βαυβοῦς ὑπὸ κόλποις.
Ἡ δ' ἐπεὶ οὖν μείδησε θεὰ μείδησ' ἐνὶ θυμῷ
Δέξατο δ' αἰόλον ἄγγος ἐν ᾧ κυκεὼν ἐνέκειτο.

Κἄστι. τὸ σύνθημα ἐλευσινίων μυστηρίων, ἐνήστευσα: ἔπιον τὸν κυκεῶνα, ἔλαβον ἐκ κίστης: ἐργασάμενος ἀπεθέμην εἰς κάλαθον, καὶ ἐκ καλάθου εἰς κίστην, καλά γε τὰ θεάματα καὶ θεᾷ πρέποντα. ἄξια μὲν οὖν νυκτὸς τὰ τελέσματα, καὶ πυρὸς καὶ τοῦ μεγαλήτορος: μᾶλλον δὲ ματαιόφρονος Ἐρεχθειδῶν δήμου: πρὸς δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἑλλήνων, οὕστινας μένει τελευτήσαντας, ἅσσα οὐδὲ ἔλπονται. τίσι δὴ μαντεύεται Ἡράκλειτος ὁ ἐφέσιος, νυκτιπόλοις, μάγοις, βάκχοις, λήναις, μύσταις: τούτοις ἀπειλεῖ τὰ μετὰ θάνατον, τούτοις μαντεύεται τὸ πῦρ: τὰ γὰρ νομιζόμενα κατὰ ἀνθρώπους μυστήρια ἀνιέρως μυοῦνται: νόμος γάρ εἰσι καὶ ὑπόληψις κενὴ, καὶ τοῦ δράκοντος τὰ μυστήρια, ἀπάτη τίς ἐστι, θρησκευομένη τὰς ἀμυήτους ὄντως μυήσεις, καὶ τὰς ἀνοργιάστους τελετὰς, εὐσεβείᾳ νόθῳ προστρεπομένη οἷαι δὲ καὶ αἱ κίσται αἱ μυστικαί: δεῖ γὰρ ἀπογυμνῶσαι τὰ ἅγια αὐτῶν καὶ τὰ ἄρρητα ἐξειπεῖν. οὐ σησαμαῖ ταῦτα καὶ πυραμίδες, καὶ τολύπαι, καὶ πόπανα πολυόμφαλα. χόνδροι τε ἁλῶν, καὶ δράκων, ὄργιον Διονύσου βασσάρου; οὐχὶ δὲ ῥοαί: πρὸς τοῖσδε, καὶ καρδίαι, νάρθηκές τε, καὶ κιττοί. πρὸς δὲ, καὶ φθοῖς, καὶ μήκωνες. ταῦτ' ἔστιν αὐτῶν τὰ ἅγια. καὶ προσέτι τῆς Θέμιδος τὰ ἀπόρρητα σύμβολα, ὀρίγανον, λύχνος, ξίφος, κτεὶς γυναικεῖος, ὅ ἐστιν εὐφήμως καὶ μυστικῶς εἰπεῖν, μόριον γυναικεῖον. ὢ τῆς ἐμφανοῦς ἀναισχυντίας. πάλαι μὲν ἀνθρώποις σωφρονοῦσιν ἐπικάλυμμα ἡδονῆς νὺξ ἦν σιωπωμένη: νυνὶ δὲ, τοῖς μυουμένοις, ἡ ἱερὰ τῆς ἀκρασίας, νύξ ἐστι λαλουμένη: καὶ τὸ πῦρ ἐλέγχει τὰ πάθη δᾳδουχούμενον. ἀπόσβεσον ὦ ἱεροφάντα τὸ πῦρ, αἰδέσθητι δᾳδοῦχε, τὰς λαμπάδας ἐλέγχει σου τὸν ἴακχον, τὸ φῶς. ἐπίτρεψον ἀποκρύψαι τῇ νυκτὶ τὰ μυστήρια, καὶ σκότει τετιμήσθω τὰ ὄργια. τὸ πῦρ, οὐχ ὑποκρίνεται ἐλέγχειν, καὶ κολάζειν, ἃ κελεύεται, ταῦτα τῶν ἀθέων τὰ μυστήρια. ἀθέους δὲ εἰκότως ἀποκαλῶ τούτους, οἳ τὸν μὲν ὄντως ὄντα θεὸν ἠγνοήκασιν. παιδίον δὲ ὑπὸ τιτάνων διασπώμενον, καὶ γύναιον πενθοῦν, καὶ μόρια ἄρρητα, ὡς ἀληθῶς ὑπ' αἰσχύνης, ἀναισχύντως σέβουσιν, διττῇ ἐνεχόμενοι τῇ ἀθεότητι: προτέρᾳ μὲν, καθ' ἣν ἀγνοοῦσι τὸν θεὸν, τὸν ὄντα ὄντως μὴ γνωρίζοντες θεόν. ἑτέρᾳ, καὶ δευτέρᾳ, ταύτῃ πλάνῃ τοὺς οὐκ ὄντας, ὡς ὄντας νομίζοντες, καὶ θεοὺς τούτους ὀνομάζοντες, τοὺς οὐκ ὄντας ὄντας: μᾶλλον δὲ, οὐδὲ ὄντας: μόνου δὲ τοῦ ὀνόματος τετυχηκότας. διὰ τοῦτό τοι καὶ ὁ Ἀπόστολος διελέγχει ἡμᾶς, καὶ ἦτε ξένοι λέγων διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ. πολλὰ κἀγαθὰ γένοιτο τῷ τῶν σκυθῶν βασιλεῖ, ὅστις ποτὲ ἦν Ἀνάχαρσις. οὗτος τὸν πολίτην τὸν ἑαυτοῦ, τὴν παρὰ κυζικηνοῖς, μητρὸς τῶν θεῶν τελετὴν ἀπομιμούμενον παρὰ σκύθαις, τύμπανόν τε ἐπικτυποῦντα, καὶ κύμβαλον ἐπηχοῦντα διὰ τοῦ τραχήλου τινὰ μηναγύρτην ἐξηρτημένον, κατετόξευσεν, ὡς ἄνανδρον αὐτόν τε παρὰ ἕλλησι γεγενημένον. καὶ τῆς θηλείας τοῖς ἄλλοις, σκυθῶν διδάσκαλον νόσου, ὧν δὴ χάριν. οὐ γὰρ οὐδαμῶς ἀποκρυπτέον. θαυμάζειν ἔπεισί μοι, ὅτῳ τρόπῳ Εὐήμερον τὸν Ἀκραγαντῖνον, καὶ

Νικάνωρ ὁ Κύπριος
Διαγόρας Μήλιος
Ἵππων Μήλιος
Κυρηναῖος
Θεόδωρος

Νικάνορα τὸν Κύπριον, καὶ Διαγόραν, καὶ Ἵππωνα τὸν Μήλιον, τόν τε Κυρηναῖον ἐπὶ τούτοις ἐκεῖνον, ὁ Θεόδωρος ὄνομα αὐτῷ, καί τινας ἄλλους συχνούς, σωφρόνως βεβιωκότας, καὶ καθεωρακότας ὀξύτερόν που τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, τὴν ἀμφὶ τοὺς θεοὺς τούτους πλάνην, ἀθέους ἐπικεκλήκασιν, εἰ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν μὴ νενοηκότας, ἀλλὰ τὴν πλάνην γε ὑπωπτευκότας, ὅπερ οὐ σμικρὸν εἰς ἀλήθειαν φρονήσεως ζώπυρον ἀναφύεται σπέρμα, ὧν, ὁ μέν τις παρεγγυᾷ τοῖς Αἰγυπτίοις, εἰ θεοὺς νομίζετε, μὴ θρηνεῖτε αὐτούς, μηδὲ κόπτεσθε, εἰ δὲ πενθεῖτε αὐτούς, μηκέτι τούτους ἡγεῖσθε εἶναι θεούς. ὁ δ' Ἡρακλέα ἐκ ξύλου λαβὼν κατεσκευασμένον, ἔτυχε δὲ ἕψων τι οἴκοι, οἷα εἰκὸς εἶα δή, ὦ Ἡράκλεις εἶπεν. νῦν σοι ἤδη καιρὸς ὥσπερ Εὐρυσθεῖ. ἀτὰρ δὴ καὶ ἡμῖν, ὑπουργῆσαι τὸν τρισκαιδέκατον τοῦτον ἆθλον, καὶ Διαγόρᾳ τοὔψον παρασκευάσαι κατ' αὐτόν, εἰς τὸ πῦρ ἐνέθηκεν ὡς ξύλον. ἀκρότητες ἄρα ἀμαθίας, ἀθεότης, καὶ δεισιδαιμονία, ὧν ἐκτὸς μένειν σπουδαστέον. οὐχ ὁρᾷς τὸν ἱεροφάντην τῆς ἀληθείας Μωσέα, προστάττοντα, θλαδίαν, καὶ ἀποκεκομμένον, μὴ ἐκκλησιάζειν, καὶ προσέτι, τὸν ἐκ πόρνης; αἰνίττεται δέ, διὰ μὲν τῶν προτέρων, τὸν ἄθεον τρόπον, τὸν τῆς θείας, καὶ γονίμου δυνάμεως ἐστερημένον. διὰ δὲ τοῦ λοιποῦ τοῦ τρίτου, τὸν πολλοὺς ἐπιγραφόμενον ψευδωνύμους θεούς, ἀντὶ τοῦ μόνου ὄντος θεοῦ. ὥσπερ ὁ ἐκ τῆς πόρνης τοὺς πολλοὺς ἐπιγράφεται πατέρας, ἀγνοίᾳ τοῦ πρὸς ἀλήθειαν πατρός. ἦν δέ τις ἔμφυτος ἀρχαία πρὸς οὐρανὸν ἀνθρώποις κοινωνία, ἀγνοίᾳ μὲν ἐσκοτισμένη, ἄφνω δέ που διεκθρῴσκουσα τοῦ σκότους, καὶ ἀναλάμπουσα. οἷον δὴ ἐκεῖνο λέλεκταί τινι τό,

Ὁρᾷς τὸν ὑψοῦ τὸν δ' ἄπειρον αἰθέρα,
Καὶ γῆν πέριξ ἔχονθ' ὑγραῖς ἐν ἀγκάλαις.
Καί, ὦ γῆς ὄχημα κἀπὶ γῆς ἔχων ἕδραν
Ὅστις ποτ' εἶ σύ, δυστόπαστος εἰσιδεῖν.

καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ποιητῶν ᾄδουσι παῖδες. ἔννοιαι δὲ ἡμαρτημέναι, καὶ παρηγμέναι τῆς εὐθείας, ὀλέθριαι ὡς ἀληθῶς, τὸ οὐράνιον φυτὸν τὸν ἄνθρωπον, οὐρανίου ἐξέτρεψαν διαίτης, καὶ ἐξετάνυσαν ἐπὶ γῆς, γηΐνοις προσέχειν ἀναπείσασαι πλάσμασιν. οἱ μὲν γὰρ εὐθέως, ἀμφὶ τὴν οὐρανοῦ θέαν ἀπατώμενοι, καὶ ὄψει μόνῃ πεπιστευκότες, τῶν ἀστέρων τὰς κινήσεις ἐπιθεώμενοι, ἐθαύμασάν τε, καὶ ἐξεθείασαν, θεοὺς ἐκ τοῦ θεῖν ὀνομάσαντες τοὺς ἀστέρας, καὶ προσεκύνησαν ἥλιον, ὡς Ἰνδοί, καὶ σελήνην, ὡς Φρύγες. οἱ δὲ τῶν ἐκ γῆς φυομένων τοὺς ἡμέρους δρεπόμενοι καρπούς, Δηὼ τὸν σῖτον, ὡς Ἀθηναῖοι, καὶ Διόνυσον, τὴν ἄμπελον, ὡς Θηβαῖοι προσηγόρευσαν. ἄλλοι τὰς ἀμοιβὰς τῆς κακίας ἐπισκοπήσαντες θεοποιοῦσι τὰς ἀντιδόσεις προσκυνοῦντες, καὶ τὰς συμφοράς. ἐντεῦθεν τὰς Ἐριννύας, καὶ τὰς Εὐμενίδας, Παλαμναίους τε, καὶ Προστροπαίους. ἔτι δὲ Ἀλάστορας ἀναπεπλάκασιν οἱ ἀμφὶ τὴν σκηνὴν ποιηταί. φιλοσόφων δὲ ἤδη τινές, καὶ αὐτοὶ μετὰ τοὺς ποιητικοὺς τῶν ἐν ὑμῖν παθῶν εἰδωλοποιοῦσι τύπους τὸν Φόβον, καὶ τὸν Ἔρωτα, καὶ τὴν Χαράν, καὶ τὴν Ἐλπίδα. ὥσπερ ἀμέλει, καὶ Ἐπιμενίδης ὁ παλαιός. Ὕβρεως, καὶ Ἀναιδείας, Ἀθήνησιν ἀναστήσας βωμούς. οἱ δὲ ἐξ αὐτῶν ὁρμώμενοι τῶν πραγμάτων, ἐκθεοῦνται τοῖς ἀνθρώποις, καὶ σωματικῶς ἀναπλάττονται. Δίκη τις, καὶ Κλωθώ, καὶ Λάχεσις, καὶ Ἄτροπος, καὶ Εἱμαρμένη, Αὐξώ τε, καὶ Θαλλὼ αἱ Ἀττικαί. ἕκτος ἐστὶν εἰσηγητικὸς τρόπος, ἀπάτης θεῶν ποιητικός, καθ' ὃν ἀριθμοῦσι θεοὺς τοὺς δώδεκα. ὧν καὶ θεογονίαν Ἡσίοδος ᾄδει τὴν αὐτοῦ, καὶ ὅσα θεολογεῖ Ὅμηρος. τελευταῖος δὲ ὑπολείπεται. ἑπτὰ γὰρ οἱ πάντες οὗτοι τρόποι. ὁ ἀπὸ τῆς θείας εὐεργεσίας τῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους γινομένης ὁρμώμενος· τὸν γὰρ εὐεργετοῦντα μὴ συνιέντες θεόν, ἀνέπλασάν τινας σωτῆρας, Διοσκούρους, καὶ Ἡρακλέα, ἀλεξίκακον, καὶ Ἀσκληπιὸν ἰατρόν. αὗται μὲν αἱ ὀλισθηραί τε, καὶ ἐπιβλαβεῖς παρεκβάσεις τῆς ἀληθείας, καθέλκουσαι οὐρανόθεν τὸν ἄνθρωπον, καὶ εἰς βάραθρον περιτρέπουσαι. ἐθέλω δὲ ὑμῖν, ἐκ χειρὸς τοὺς θεοὺς αὐτοὺς ἐπιδεῖξαι, ὁποῖοί τινες, καὶ εἴ τινες ἤδη ποτέ, τῆς πλάνης λήξητε αὖθις δέ, πάλιν ἐπιδράμοιτε εἰς οὐρανόν. ἦμεν γάρ που, καὶ ἡμεῖς τέκνα ὀργῆς, ὡς καὶ οἱ λοιποί. ὁ δὲ θεὸς πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει, διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς, ὄντας ἤδη νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι, συνεζωοποίησε τῷ Χριστῷ. ζῶν γὰρ ὁ λόγος, καὶ συνταφεὶς Χριστῷ συνυψοῦται θεῷ. οἱ δὲ

ἔτι

ἔτι ἄπιστοι, τέκνα ὀργῆς ὀνομαζόμεθα, τρεφόμενοι ὀργῇ. ἡμεῖς οὐκ ὀργῆς θρέμματα ἔτι, οἱ τῆς πλάνης ἀπεσπασμένοι, ᾄσσοντες δὲ ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν, ταύτῃ τοι ἡμεῖς οἱ τῆς ἀνομίας υἱοί ποτε, διὰ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ λόγου νῦν υἱοὶ γεγόναμεν τοῦ θεοῦ. ὑμᾶς δὲ, καὶ ὁ ὑμέτερος ὑποδύεται ποιητὴς ὁ Ἀκραγαντῖνος Ἐμπεδοκλῆς·

Τοιγάρ τοι χαλεπῇσιν ἀλύοντες κακότησιν
Οὔποτε δειλαίων ἀχέων λωφήσετε θυμόν.

τὰ μὲν δὴ πλεῖστα μεμύθευται, καὶ πέπλασται περὶ θεῶν ὑμῖν: τὰ δὲ, καὶ ὅσα γεγονέναι ὑπείληπται· ταῦτα δὲ, περὶ ἀνθρώπων αἰσχρῶν, καὶ ἀσελγῶς βεβιωκότων ἀναγέγραπται· τύφῳ, καὶ μανίᾳ δὲ βαδίζετε, καὶ τρίβον ὀρθὴν εὐθεῖαν προλιπόντες ἀπήλθετε τὴν δι᾽ ἀκανθῶν, καὶ σκολόπων· τί πλανᾶσθε βροτοί; παύσασθε μάταιοι, καλλίπετε σκοτίην νυκτὸς, φωτὸς δὲ λάβεσθε. ταῦτα ἡμῖν ἡ προφητικὴ παρεγγυᾷ, καὶ ποιητικὴ σίβυλλα· παρεγγυᾷ δὲ, καὶ ἡ ἀλήθεια γυμνοῦσα τῶν καταπληκτικῶν τουτωνὶ, καὶ ἐκπληκτικῶν προσωπείων, τὸν ὄχλον τῶν θεῶν, συνωνυμίαις τισὶ τὰς δοξοποιΐας διελέγχουσα. αὐτίκα γοῦν εἰσὶν οἳ τρεῖς Ζῆνας ἀναγράφουσιν, τὸν μὲν αἰθέρος ἐν Ἀρκαδίᾳ, τὼ δὲ λοιπὼ τοῦ Κρόνου παῖδε. τούτοιν τὸν μὲν, ἐν Κρήτῃ: θάτερον δὲ ἐν Ἀρκαδίᾳ πάλιν. εἰσὶ δὲ, οἳ πέντε Ἀθηνᾶς ὑποτίθενται. τὴν μὲν, Ἡφαίστου τὴν Ἀθηναίαν. τὴν δὲ, Νείλου, τὴν Αἰγυπτίαν. τρίτην, τὴν Κρόνου· τὴν πολέμου εὑρέτιν: τετάρτην, τὴν Διὸς, ἣν Μεσσήνιοι κορυφασίαν ἀπὸ τῆς μητρὸς ἐπικεκλήκασιν· ἐπὶ πᾶσι τὴν Πάλλαντος, καὶ Τιτανίδος, τῆς ὠκεανοῦ, ἣ τὸν πατέρα δυσσεβῶς καταθύσασα, τῷ πατρῴῳ κεκόσμηται δέρματι, ὥσπερ κῳδίῳ. καὶ μὴν Ἀπόλλωνα, ὁ μὲν Ἀριστοτέλης, πρῶτον Ἡφαίστου, καὶ Ἀθηνᾶς ἐνταῦθα δὴ οὐκέτι παρθένος ἡ Ἀθηνᾶ. δεύτερον, ἐν Κρήτῃ τὸν Κορύβαντος· τρίτον, τὸν Διὸς, καὶ τέταρτον, τὸν Ἀρκάδα τὸν Σιληνοῦ, νόμιος οὗτος κέκληται παρὰ Ἀρκάσιν. ἐπὶ τούτοις, τὸν Λίβυν καταλέγει τὸν Ἄμμωνος. ὁ δὲ Δίδυμος ὁ γραμματικὸς, τούτοις ἕκτον ἐπιφέρει, τὸν Μάγνητος. πόσοι δὲ καὶ νῦν Ἀπόλλωνες ἀναρίθμητοι, θνητοὶ, καὶ ἐπίκηροί τινες ἄνθρωποι εἰσὶν, οἱ παραπλησίως τοῖς προειρημένοις ἐκείνοις κεκλημένοι· τί δ᾽ εἴ σοι τοὺς πολλοὺς εἴποιμι Ἀσκληπιοὺς, ἢ τοὺς Ἑρμᾶς τοὺς ἀριθμουμένους, ἢ τοὺς Ἡφαίστους τοὺς μυθολογουμένους· μὴ καὶ περιττὸς εἶναι δόξω, τὰς ἀκοὰς ὑμῶν τοῖς πολλοῖς τούτοις ἐπικλύζων ὀνόμασιν. ἀλλ᾽ αἵ γε πατρίδες αὐτῶν, καὶ αἱ τέχναι, καὶ οἱ βίοι, πρὸς δέ γε, καὶ οἱ τάφοι· ἀνθρώπους γεγονότας διελέγχουσιν. Ἄρης γοῦν, ὁ καὶ παρὰ τοῖς ποιηταῖς ὡς οἷόν τε, τετιμημένος·

Ἄρες ἄρες, βροτολοιγὲ μιαιφόνε τειχεσιπλῆτα

ὁ ἀλλοπρόσαλλος οὗτος, καὶ ἀνάρσιος, ὡς μὲν Ἐπίχαρμος φησὶ, Σπαρτιάτης ἦν· Σοφοκλῆς δὲ, Θρᾷκα οἶδεν αὐτόν. ἄλλοι δὲ, Ἀρκάδα· τοῦτον δὲ, Ὅμηρος δεδέσθαι φησὶν, ἐπὶ μῆνας τρεισκαίδεκα.

Τλῆ μὲν ἄρης ὅτε μιν ὦτος κρατερός τ᾽ Ἐπιάλτης
Παῖδες Ἀλωῆος δῆσαν, κρατερῷ ἐνὶ δεσμῷ,
Χαλκέῳ δ᾽ ἐν κεράμῳ δέδετο, τρεισκαίδεκα μῆνας·

πολλὰ κἀγαθὰ Κᾶρες σχοῖεν, οἳ καταθύουσιν αὐτῷ τοὺς κύνας. Σκύθαι δὲ, τοὺς ὄνους ἱερεύοντες, μὴ παυέσθων ὡς Ἀπολλόδωρος φησὶ, καὶ Καλλίμαχος·

Φοῖβος ὑπερβορέοισιν ὄνων ἐντέλλεται ἱρὰ. ὁ αὐτὸς δὲ ἀλλαχοῦ·
Τέρπουσιν λιπαραὶ φοῖβον ὀνοσφαγίαι.

Ἥφαιστος δὲ, ὃν ἔρριψεν ἐξ ὀλύμπου Ζεὺς, βηλοῦ ἀπὸ θεσπεσίοιο ἐν Λήμνῳ καταπεσὼν ἐχάλκευε, πηρωθεὶς τὼ πόδε: ὑπὸ δὲ κνῆμαι ῥώοντο ἀραιαί· ἔχεις καὶ ἰατρὸν, οὐχὶ χαλκέα μόνον ἐν θεοῖς: ὁ δὲ ἰατρὸς, φιλάργυρος ἦν, Ἀσκληπιὸς, ὄνομα αὐτῷ· καί σοι τὸν σὸν παραθήσομαι ποιητὴν τὸν Βοιώτιον Πίνδαρον, ἔτραπε κἀκεῖνον ἀγάνορι μισθῷ, χρυσὸς ἐν χερσὶ φανείς. χερσὶ δ᾽ ἄρα Κρονίων, ῥίψας δι᾽ ἀμφοῖν, ἀμπνοὰς στέρνων, καθεῖλεν ὠκέως. αἴθων δὲ κεραυνὸς, ἔνσκηψε μόρον. καὶ Εὐριπίδης, Ζεὺς γὰρ, κατακτὰς, παῖδα τὸν ἐμὸν, αἴτιος Ἀσκληπιὸν στέρνοισιν ἐμβαλὼν φλόγα. οὗτος μὲν οὖν κεῖται κεραυνωθεὶς ἐν τοῖς κυνοσουρίδος ὁρίοις. Φιλόχορος δὲ ἐν Τήνῳ Ποσειδῶνα φησὶ τιμᾶσθαι ἰατρόν: Κρόνον δὲ, ἐπικεῖσθαι Σικελίᾳ. καὶ ἐνταῦθα αὐτὸν τετάφθαι, Πατροκλῆς τε ὁ Θούριος, καὶ Σοφοκλῆς ὁ νεώτερος ἐν τρισὶ τρα-

ἥφαιστος ἐρριμμένος ὑπὸ Διὸς ἐξ ὀλύμπου.

γραφίαις ἱστορεῖ τὼ διοσκούρω περί. ἀνθρώπω τινὲ τούτω τὼ διοσκούρω ἐπικήρω γενέσθαι, εἴ τῳ ἱκανὸς πιστώσασθαι Ὅμηρος τὸ λελεγμένον· Τοὺς δ' ἤδη κάτεχεν φυσίζοος αἶα,

Ἐν Λακεδαίμονι αὖθι, φίλῃ ἐν πατρίδι γαίῃ.

Προσίτω δὲ καὶ ὁ τὰ κυπριακὰ ποιήματα γράψας.

Κάστωρ μὲν θνητὸς θανάτου δέ οἱ αἶσα πέπρωται,

Αὐτὰρ ὅ γ' ἀθάνατος Πολυδεύκης, ὄζος ἄρηος.

τοῦτο μὲν, ποιητικῶς ἐψεύσατο· Ὅμηρος δὲ, ἀξιοπιστότερος αὐτοῦ, εἰπὼν περὶ ἀμφοῖν τοῖν διοσκούροιν. πρὸς δὲ, καὶ τὸν Ἡρακλέα εἴδωλον ἐλέγξας· φῶτα γὰρ ἡρακλέα μεγάλων ἐπιίστορα ἔργων· ἡρακλέα οὖν, καὶ αὐτὸς Ὅμηρος θνητὸν οἶδεν ἄνθρωπον. Ἱερώνυμος δὲ ὁ φιλόσοφος, καὶ τὴν σχέσιν αὐτοῦ ὑφηγεῖται τοῦ σώματος, μικρὸν, φριξότριχα, ῥωστικόν: Δικαίαρχος δὲ, σχιζίαν, νευρώδη, μέλανα, γρυπὸν, ὑποχάροπον, τετανότριχα. οὗτος οὖν ὁ Ἡρακλῆς, δύο πρὸς τοῖς πεντήκοντα ἔτη βεβιωκὼς, κατέστρεψε τὸν βίον· διὰ τῆς ἐν Οἴτῃ πυρᾶς κακηδευμένος· τὰς δὲ μούσας, ἃς Ἀλκμάνδρος, Διὸς καὶ μνημοσύνης γενεαλογεῖ, καὶ οἱ λοιποὶ ποιηταὶ, καὶ συγγραφεῖς ἐκθειάζουσι, καὶ σέβουσιν. ἤδη δὲ καὶ ὅλαι πόλεις, μουσεῖα μὲν ἵζουσιν αὐταῖς μούσαις, οὔσας θεραπαινίδας ταύτας· ὠνήσατο Μεγακλὼ, ἡ θυγάτηρ Μάκαρος, ὁ δὲ Μάκαρ, Λεσβίων μὲν ἐβασίλευεν· διεφέρετο δὲ ἀεὶ, πρὸς τὴν γυναῖκα: ἠγανάκτει δὲ ἡ Μεγακλὼ, ὑπὲρ τῆς μητρὸς· τί δ' οὐκ ἔμελλε· καὶ μούσας θεραπαινίδας ταύτας, τοσαύτας τὸν ἀριθμὸν ὠνεῖται, καὶ καλεῖ μούσας, κατὰ τὴν διάλεκτον τὴν Αἰολέων. ταύτας ἐδιδάξατο ᾄδειν, καὶ κιθαρίζειν τὰς πράξεις τὰς παλαιὰς ἐμμελῶς: αἱ δὲ, συνεχῶς κιθαρίζουσαι, καὶ καλῶς κατᾴδουσαι, τὸν Μάκαρα ἔθελγον, καὶ κατέπαυον τῆς ὀργῆς, οὗ δὴ χάριν, ἡ Μεγακλὼ, χαριστήριον αὐταῖς ὑπὲρ τῆς μητρὸς, ἀνέθηκε στήλας χαλκᾶς, καὶ ἀνὰ πάντα ἐκέλευσε τιμᾶσθαι τὰ ἱερά· καὶ αἱ μὲν μοῦσαι, τοιαῖδε· ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Μυρσίλῳ τῷ Λεσβίῳ. ἀκούετε δὴ οὖν, τῶν παρ' ὑμῖν θεῶν, τοὺς ἔρωτας καὶ τὰς παραδόξους τῆς ἀκρασίας μυθολογίας, καὶ τραύματα αὐτῶν, καὶ δεσμὰ, καὶ γέλωτας, καὶ μάχας, δουλείας τε ἔτι, καὶ συμπόσια, συμπλοκάς τ' αὖ, καὶ δάκρυα, καὶ πάθη, καὶ μαχλώσας ἡδονάς. κάλει μοι τὸν Ποσειδῶ, καὶ τὸν χορὸν τῶν διεφθαρμένων ὑπ' αὐτοῦ, τὴν Ἀμφιτρίτην, τὴν Ἀμυμώνην, τὴν Ἀλόπην, τὴν Μελανίππην, τὴν Ἀλκυόνην, τὴν Ἱπποθόην, τὴν Χιόνην, τὰς ἄλλας τὰς μυρίας, ἐν αἷς δὴ καὶ τοσαύταις οὔσαις, ἔτι τοῦ Ποσειδῶνος ὑμῶν ἐστενοχωρεῖτο τὰ πάθη. κάλει μοι καὶ τὸν Ἀπόλλω, Φοῖβός ἐστιν οὗτος, καὶ μάντις ἁγνὸς, καὶ σύμβουλος ἀγαθός· ἀλλ' οὐ ταῦτα ἡ Στερόπη λέγει, οὐδὲ ἡ Αἴθουσα, οὐδὲ ἡ Ἀρσινόη, οὐδὲ ἡ Ζευξίππη, οὐδὲ ἡ Προθόη, οὐδὲ ἡ Μάρπησσα, οὐδὲ ἡ Ὑψιπύλη: Δάφνη γὰρ ἐξέφυγε μόνη, καὶ τὸν μάντιν, καὶ τὴν φθοράν: αὐτός τε ὁ Ζεὺς, ἐπὶ πᾶσιν ἡκέτω ὁ πατὴρ καθ' ὑμῶν ἀνδρῶν τε θεῶν τε. ὃς τοσοῦτος περὶ τὰ ἀφροδίσια ἐξεχύθη, ὡς ἐπιθυμεῖν μὲν πασῶν: ἐκπληροῦν δὲ εἰς πάσας τὴν ἐπιθυμίαν· ἐνεπίμπλατο γοῦν γυναικῶν, οὐχ ἧττον, ἢ αἱ τῶν θμουιτῶν τράγοι· καί σου ὦ Ὅμηρε τεθαύμακα τὰ ποιήματα·

Ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κρονίων

Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται, ἐπερρώσαντο ἄνακτος.

Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον·

σεμνὸν ἀναπλάττεις Ὅμηρε τὸν Δία, καὶ νεῦμα περιάπτεις αὐτῷ τετιμημένον. ἀλλ' ἐὰν ἐπιδείξῃς μόνον ἄνθρωπε τὸν κεστὸν, ἐξελέγχεται καὶ ὁ Ζεὺς, καὶ ἡ κόμη καταισχύνεται. εἰς ὅσον ἐληλάκει ἀσελγείας· ὁ Ζεὺς ἐκεῖνος. ὁ μετ' Ἀλκμήνης τοσαύτας ἡδυπαθήσας νύκτας: οὐδὲ γὰρ αἱ νύκτες αἱ ἐννέα τῷ ἀκολάστῳ μακραί. ἅπας δὲ, ἔμπαλιν ὁ βίος ἀκρασίᾳ βραχὺς ἦν, ἵνα δὴ ἡμῖν τὸν ἀλεξίκακον σπείρῃ θεὸν, Διὸς υἱὸς, ἡρακλῆς, Διὸς ὡς ἀληθῶς, ὁ ἐκ μακρᾶς γεννώμενος νυκτός. τοὺς μὲν ἄθλους τοὺς δώδεκα, πολλῷ ταλαιπωρησάμενος χρόνῳ. τὰς δὲ πεντήκοντα Θεστίου θυγατέρας, νυκτὶ διαφθείρας μιᾷ, μοιχὸς ὁμοῦ, καὶ νυμφίος τοσούτων γενόμενος παρθένων· οὔκουν ἀπεικότως οἱ ποιηταὶ σχέτλιον τοῦτον, καὶ αἰσυλοεργὸν ἀποκαλοῦσιν· μακρὸν δ' ἂν εἴη, μοιχείας αὐτοῦ παντοδαπὰς, καὶ παίδων διηγεῖσθαι φθοράς, οὐδὲ γὰρ οὐδὲ παίδων ἀπέσχοντο οἱ παρ' ὑμῖν θεοί, ὁ μέν τις, Ὕλα: ὁ δὲ, Ὑακίνθου: ὁ δὲ Πέλοπος: ὁ δὲ, Χρυσίππου: ὁ δὲ, Γανυμήδους ἐρῶντες, τούτους ὑμῶν αἱ γυναῖκες προσκυνούντων τοὺς θεούς. τοιούτους δὲ εὐχέσθων εἶναι τοὺς ἄνδρας τοὺς ἑαυτῶν, οὕτω σώφρονας, ἵνα ὦσιν,

ὅμοιοι

ὅμοια τοῖς θεοῖς, τὰ ἴσα ἐζηλωκότες τούτοις ἐθιζόντων οἱ παῖδες ὑμῶν σέβειν. ἵνα καὶ ἄνδρες γενήσωνται, ἐκεῖνα πορνείας ἐναργῆ τοὺς θεοὺς παραλαμβάνοντες. ἀλλ' οἱ μὲν ἄρρενες αὐτοῖς τῶν θεῶν, ἴσως μόνοι ἄττουσι περὶ τὰ ἀφροδίσια. θηλύτεραι δὲ θεαί, μένον, αἰδοῖ οἴκοι, ἑκάστη, φησὶν Ὅμηρος, αἰδούμεναι αἱ θεαί, διὰ σεμνότητα ἀφροδίτην ἰδεῖν μεμοιχευμένην: αἱ δὲ, ἀκολασταίνουσιν ἐμπαθέστερον ἐν τῇ μοιχείᾳ δεδεμέναι. Ἠὼς ἐπὶ Τιθωνῷ, Σελήνη Ἐνδυμίωνι, Νηρηὶς ἐπὶ Αἰακῷ, καὶ ἐπὶ Πηλεῖ Θέτις, ἐπὶ δὲ Ἰασίωνι Δημήτηρ, καὶ ἐπὶ Ἀδώνιδι Φερρέφαττα, Ἀφροδίτη δὲ, ἐπ' Ἄρει καταισχυνθεῖσα, μετῆλθεν ἐπὶ Κινύραν, καὶ Ἀγχίσην ἔγημε, καὶ Φαέθοντα ἐλόχα, καὶ ἤρα Ἀδώνιδος, ἐφιλονείκει δὲ, τῇ βοώπιδι, καὶ ἀποδυσάμεναι, διὰ μῆλον αἱ θεαὶ γυμναὶ, προσῆεσαν τῷ ποιμένι, εἴ τις αὐτῶν δόξει καλή. ἴθι δὴ καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐν βραχεῖ περιοδεύσωμεν, καὶ τὰς ἐπὶ τυμβίους ταυτασὶ πανηγύρεις καταλύσωμεν, ἴσθμιά τε, καὶ νέμεα, καὶ πύθια, καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις ὀλύμπια. Πυθοῖ μὲν οὖν ὁ δράκων, ὁ πύθιος θρησκεύεται, καὶ τοῦ ὄφεως ἡ πανήγυρις, καταγγέλλεται πύθια: ἰσθμοῖ δὲ, σκύβαλον προσέπτυσεν ἐλεεινὸν ἡ θάλασσα: καὶ Μελικέρτην ὀδύρεται τὰ ἴσθμια: Νεμέασι δὲ ἄλλο παιδίον ἀρχέμορος, κεκήδευται, καὶ τοῦ παιδίου ὁ ἐπιτάφιος προσαγορεύεται νέμεα, πίσα δὲ ὑμῖν τάφος ἐστὶν ὦ πανέλληνες, ἡνιόχου φρυγός, καὶ τοῦ Πέλοπος τὰς χοὰς τὰ ὀλύμπια, ὁ Φειδίου σφετερίζεται Ζεύς. μυστήρια ἦσαν ἄρα, ὡς ἔοικεν, οἱ ἀγῶνες ἐπὶ νεκροῖς διαθλούμενοι, ὥσπερ καὶ τὰ λόγια, καὶ δεδήμευνται ἄμφω. ἀλλὰ τὰ μὲν ἐπὶ Ἄγρας μυστήρια, καὶ τὰ ἐν Ἁλιμοῦντι τῆς Ἀττικῆς, Ἀθήνησιν περιώρισται. αἶσχος δὲ ἤδη κοσμικόν, οἵ τε ἀγῶνες, καὶ οἱ φαλλοὶ, οἱ Διονύσῳ ἐπιτελούμενοι, κακῶς ἐπινενεμημένοι τὸν βίον. Διόνυσος γὰρ κατελθεῖν εἰς ᾅδου γλιχόμενος, ἠγνόει τὴν ὁδὸν, ὑπισχνεῖται δ' αὐτῷ φράσειν, πρόσυμνός τις οὔνομα, οὐκ ἀμισθί: ὁ δὲ μισθὸς, οὐ καλός, ἀλλὰ Διονύσῳ καλός. καὶ ἀφροδίσιος ἦν ἡ χάρις, ὁ μισθός, οὗ ᾐτεῖτο Διόνυσος: βουλομένῳ δὲ τῷ θεῷ γέγονεν ἡ αἴτησις, καὶ δὴ ὑπισχνεῖται παρέξειν αὐτῷ εἰ ἀναζεύξοι, ὅρκῳ πιστωσάμενος τὴν ὑπόσχεσιν, μαθὼν ἀπῆρεν. ἐπανῆλθεν αὖθις, οὐ καταλαμβάνει τὸν πρόσυμνον, ἐτεθνήκει γάρ, ἀφοσιούμενος τῷ ἐραστῇ ὁ Διόνυσος, ἐπὶ τὸ μνημεῖον ὁρμᾷ, καὶ πασχητιᾷ. κλάδον οὖν συκῆς, ὡς ἔτυχεν ἐκτεμὼν ἀνδρείου μορίου σκευάζεται τρόπον. ἐφέζεταί τε τῷ κλάδῳ, τὴν ὑπόσχεσιν ἐκτελῶν τῷ νεκρῷ. ὑπόμνημα τοῦ πάθους τούτου, μυστικὸν, φαλλοὶ κατὰ πόλεις ἀνίστανται Διονύσῳ: εἰ μὴ γὰρ Διονύσῳ πομπὴν ἐποιοῦντο, καὶ ὕμνουν ᾆσμα αἰδοίοισιν ἀναιδέστατα εἴργασται, φησὶν Ἡράκλειτος, ὡυτὸς δὲ ᾅδης, καὶ Διόνυσος, ὅτεῳ μαίνονται, καὶ ληναΐζουσιν, οὐ διὰ τὴν μέθην τοῦ σώματος, ὡς ἐγὼ οἶμαι τοσοῦτον, ὅσον διὰ τὴν ἐπονείδιστον τῆς ἀσελγείας ἱεροφαντίαν. εἰκότως ἄρα οἱ τοιοίδε, ὑμῶν θεοὶ, δοῦλοι παθῶν γεγονότες. ἀλλὰ καὶ πρὸς τῶν εἱλώτων καλουμένων, τῶν παρὰ Λακεδαιμονίοις, δούλειον ὑπεισῆλθον ζυγόν. Ἀπόλλων, Ἀδμήτῳ ἐν Φεραῖς: Ἡρακλῆς ἐν Σάρδεσιν, Ὀμφάλῃ: Λαομέδοντι δ' ἐθήτευε Ποσειδῶν, καὶ Ἀπόλλων, καθάπερ ἀχρεῖός τις οἰκέτης, μὴ δὲ ἐλευθερίας δυνηθεὶς τυχεῖν παρὰ τοῦ προτέρου δεσπότου. τότε, καὶ τὰ Ἰλίου τείχη ἀνῳκοδόμησάτην τῷ Φρυγί. Ὅμηρος δὲ τὴν Ἀθηνᾶν οὐκ αἰσχύνεται παραφαίνειν, λέγων τῷ Ὀδυσσεῖ. χρύσεον λύχνον ἔχουσαν ἐν χεροῖν: τὴν δὲ Ἀφροδίτην, ἀνεγνώκαμεν, οἷον ἀκόλαστόν τι θεραπαινίδιον, παραθεῖναι φέρουσαν τῇ Ἑλένῃ τὸν δίφρον τοῦ μοιχοῦ κατὰ πρόσωπον, ὅπως αὐτὸν εἰς συνουσίαν ὑπαγάγηται. Πανύασις γὰρ, πρὸς τούτοις, καὶ ἄλλους παμπόλλους ἀνθρώποις λατρεῦσαι θεοὺς ἱστορεῖ, ὧδέ πως γράφων.

Τλῆ μὲν Δημήτηρ, τλῆ δὲ κλυτὸς Ἀμφιγυήεις

Τλῆ δὲ Ποσειδάων. τλῆ δ' ἀργυρότοξος Ἀπόλλων.

Ἀνδρὶ παρὰ θνητῷ θητευσέμεν εἰς ἐνιαυτόν.

Τλῆ δ' ὀβριμόθυμος Ἄρης, ὑπὸ πατρὸς ἀνάγκης,

καὶ ἐπὶ τούτοις. τούτοις οὖν εἰκότως ἕπεται τοὺς ἐρωτικοὺς ὑμῶν, καὶ παθητικοὺς τούτους θεοὺς ἀνθρωποπαθεῖς, ἐκ παντὸς εἰσάγειν τρόπου. καὶ γὰρ ἦν κείνοις, θνητὸς χρώς. τεκμηριοῖ δὲ Ὅμηρος μάλα ἀκριβῶς, Ἀφροδίτην ἐπὶ τῷ τραύματι παρεισάγων, ὀξὺ καὶ μέγα ἰάχουσαν, αὐτόν τε τὸν πολεμικώτατον Ἄρη ὑπὸ τοῦ Διομήδους, κατὰ τὸ κενεῶνος οὐτασμένον διηγούμενος: πολέμωνα δὲ, καὶ τὴν Ἀθηνᾶν ὑπὸ Ὀρνύτου τρωθῆναι λέγει. ναὶ μὴν, καὶ τὸν Ἀϊδωνέα ὑπὸ Ἡρακλέους τοξευθῆναι Ὅμηρος λέγει, καὶ τὸν Ἥλιον Αὐγέαν Πανύασις ἱστορεῖ. ἤδη

δὲ καὶ τὴν ἥραν τὴν ζυγίαν, ἱστορεῖ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ηρακλέους, ὁ αὐτὸς οὗτος Πανύασις ἐν Πύλῳ ἠμαθόεντι. Σωσίβιος δὲ, καὶ τὸν Ηρακλέα πρὸς τῶν Ἱπποκοωντιδῶν κατὰ τὴν χεῖρα οὐτασθῆναι λέγει, εἰ δὲ τραύματα, καὶ αἵματα. οἱ γὰρ ἰχῶρες οἱ ποιητικοὶ ἀηδέστεροι, καὶ τῶν αἱμάτων: σῆψις γὰρ αἵματος ἰχὼρ νοεῖται· ἀνάγκη τοίνυν θεραπείας καὶ τροφὰς παρασάγειν αὐτοῖς, ὧν εἰσιν ἐνδεεῖς. διὸ τράπεζαι, καὶ μέθαι, καὶ γέλωτες, καὶ συνουσίαι, οὐκ ἂν ἀφροδισίοις χρωμένων ἀνθρώποις, οὐδὲ παιδοποιουμένων, οὐδὲ μὴν ὑπνωσσόντων. εἰ ἀθάνατοι, καὶ ἀνενδεεῖς, καὶ ἀγήρως ὑπῆρχον. μετέλαβε δὲ καὶ τραπέζης, ἀνθρωπίνης παρὰ τοῖς Αἰθίοψιν· ἀπανθρώπου δὲ καὶ ἀθέσμου, αὐτὸς ὁ Ζεὺς, παρὰ Λυκάονι τῷ Ἀρκάδι ἑστιώμενος. ἀνθρωπείων γοῦν ἐνεφορεῖτο σαρκῶν, οὐχ ἑκών: ἠγνόει γὰρ ὁ θεός. ὡς ἄρα Λυκάων ὁ Ἀρκὰς, ὁ ἑστιάτωρ αὐτοῦ τὸν παῖδα, κατασφάξας τὸν αὐτοῦ, Νύκτιμος ὄνομα αὐτῷ, παραθείη ὄψον τῷ Διΐ; καλός γε ὁ Ζεὺς, ὁ μαντικὸς, ὁ ξένιος, ὁ ἱκέσιος, ὁ μειλίχιος, ὁ πανομφαῖος, ὁ προστρόπαιος. μᾶλλον δὲ ἄδικος, ὁ ἄθεσμος, ὁ ἄνομος, ὁ ἀνόσιος, ὁ ἀπάνθρωπος, ὁ βίαιος, ὁ φθορεὺς, ὁ μοιχὸς, ὁ ἐρωτικός. ἀλλὰ τότε μὲν ἦν ὅτε τοιοῦτος ἦν, ὅτε ἄνθρωπος ἦν, νῦν δὲ ἤδη μοι δοκοῦσι, καὶ οἱ μῦθοι ὑμῖν γεγηρακέναι. δράκων ὁ Ζεὺς, οὐκέτι οὐ κύκνος ἐστὶν, οὐκ ἀετός, οὐκ ἄνθρωπος ἐρωτικὸς, οὐχ ἵπταται θεὸς, οὐ παιδεραστεῖ, οὐ φιλεῖ, οὐ βιάζεται, καίτοι πολλαὶ, καὶ καλαὶ, καὶ ἔτι γυναῖκες, καὶ Λήδας εὐπρεπέστεραι. καὶ Σεμέλης ἀκμαιότεραι: μειράκια δὲ, ὡραιότερα, καὶ πολιτικώτερα τοῦ Φρυγίου βουκόλου. ποῦ νῦν ἐκεῖνος ὁ ἀετός. ποῦ δαὶ ὁ κύκνος, ποῦ δαὶ αὐτὸς ὁ Ζεὺς, γεγήρακε, μετὰ τοῦ πτεροῦ. οὐ γὰρ δήπου μετανοεῖ τοῖς ἐρωτικοῖς, οὐδὲ παιδεύεται σωφρονεῖν, γυμνοῦται δὲ ὑμῖν ὁ μῦθος, ἀπέθανεν ἡ Λήδα, ἀπέθανεν ὁ κύκνος, ἀπέθανεν ὁ ἀετός, ζήτει σου τὸν Δία μὴ τὸν οὐρανοῦ, ἀλλὰ τὴν γῆν πολυπραγμόνει ὁ Κρὴς σοι διηγήσεται, παρ' ᾧ καὶ τέθαπται, Καλλίμαχος ἐν ὕμνοις· καὶ γὰρ τάφον ὦ ἄνα σεῖο Κρῆτες ἐτεκτήναντο, τέθνηκε γὰρ ὁ Ζεὺς, μὴ δυσφόρει, ὡς Λήδα, ὡς κύκνος, ὡς ἀετός· ὡς ἄνθρωπος ἐρωτικὸς, ὡς δράκων. ἤδη δὲ καὶ αὐτοὶ φαίνονται οἱ δεισιδαίμονες: ἄκοντες μὲν· ὅμως δ' οὖν συνιέντες τὴν πλάνην, τὴν περὶ τοὺς θεούς.

Οὐ γὰρ ἀπὸ δρυός ἐστι παλαιφάτου, οὐδ' ἀπὸ πέτρης

ἀλλ' ἀνδρῶν γένος ἐστί. μικρὸν δὲ ὕστερον καὶ δρύες οὗτοι εὑρεθήσονται, καὶ πέτραι. Ἀγαμέμνονα γοῦν τινα Δία ἐν Σπάρτῃ τιμᾶσθαι, Στάφυλος ἱστορεῖ: Φανοκλῆς δὲ ἐν ἔρωσιν, ἢ καλοῖς Ἀγαμέμνονα τὸν Ἑλλήνων βασιλέα, Ἀργύννου, ναὸν Ἀφροδίτης ἵσασθαι, ἐπ' Ἀργύννῳ τῷ ἐρωμένῳ. Ἄρτεμιν δὲ Ἀρκάδες, ἀπαγχομένην καλουμένην προστρέπονται, ὥς φησι Καλλίμαχος ἐν αἰτίοις, καὶ κονδυλῖτις ἐν Μηθύμνῃ, ἑτέρα τετίμηται Ἄρτεμις. ἔστι δὲ καὶ ποδάγρας ἄλλης Ἀρτέμιδος ἐν τῇ Λακωνικῇ ἱερόν. ὥς φησι Σωσίβιος: Πολέμων δὲ κεχηνότος Ἀπόλλωνος οἶδεν ἄγαλμα, καὶ ὀψοφάγου πάλιν Ἀπόλλωνος ἄλλο ἐν Ἤλιδι τιμώμενον, ἐνταῦθα ἀπομυίῳ Διῒ θύουσιν Ἠλεῖοι: Ῥωμαῖοι δὲ, ἀπομυίῳ Ἡρακλεῖ, καὶ πυρετῷ δὲ καὶ φόβῳ θύουσιν· οὓς καὶ αὐτοὺς μετὰ τῶν ἀμφὶ τὸν Ἡρακλέα, ἐγγράφουσιν. ἐῶ δὲ Ἀργείους, οἳ Ἀφροδίτην τυμβωρύχον θρησκεύουσιν Ἀργεῖοι, καὶ Λάκωνας, καὶ χελύτιδα δὲ Ἄρτεμιν Σπαρτιᾶται σέβουσιν, ἐπεὶ τὸ βήττειν χελύττειν καλοῦσιν, οἴει πόθεν παραγέγραπται ταῦτά σοι κομίζεσθαι, τὰ ὑφ' ὑμῶν παρατιθέμενα, οὐδὲ τὰς οἰκείας γνωρίζειν ἔοικας συγγραφὰς, οὓς ἐγὼ μάρτυρας ἐπὶ τὴν ἀπιστίαν καλῶ. ἀθέου χλεύης, ὦ δείλαιοι τὸν πάντα ὑμῶν ἀβίωτον οὕτως βίον ἐμπεπληκότες, οὐχὶ μέν τοι Ζεὺς φαλακρὸς ἐν Ἄργει; τιμωρὸς δὲ ἄλλος, ἐν Κύπρῳ τετιμήκασιν; οὐχὶ δὲ Ἀφροδίτῃ περιβασοῖ μὲν, Ἀργεῖοι, ἑταίρᾳ δὲ Ἀθηναῖοι, καὶ καλλιπύργῳ θύουσιν Συρακούσιοι: ἣν Νίκανδρος ὁ ποιητὴς, καλλίγλουτόν που κέκληκεν. Διόνυσον δὲ, ἤδη σιωπῶ, τὸν χοιροψάλαν, Σικυώνιοι τοῦτον προσκυνοῦσιν. ἐπὶ τῶν γυναικείων τάξαντες τὸν Διόνυσον μορίων ἔφορον αἰσχρῶς, τὸν ὕβρεως σεβάζοντες ἀρχηγόν. τοιοίδε μὲν, αὐτοῖς οἱ θεοί. τοιοίδε καὶ αὐτοί. παίζοντες ἐν θεοῖς, μᾶλλον δὲ, ἐμπαίζοντες καὶ ἐνυβρίζοντες σφίσιν αὐτοῖς: καὶ πόσῳ βελτίους Αἰγύπτιοι, κωμηδὸν, καὶ κατὰ πόλεις τὰ ἄλογα τῶν ζώων ἐκτετιμηκότες, ἤπερ Ἕλληνες; τοιούτοις προσκυνοῦντες θεούς. τὰ μὲν γὰρ, εἰ καὶ θηρία. ἀλλ' οὐ μοιχικά, ἀλλ' οὐ μάχλα, παρὰ φύσιν δὲ θηρεύει ἡδονὴν, οὐδὲ ἐν:οἱδὲ, ὁ ποῖα. τί καὶ χρὴ λέγειν, ἔτι ἀποχρώντως αὐτῶν διηλεγμένων. ἀλλ' οὖν γε Αἰγύπτιοι, ὧν νῦν δὴ ἐμνήσθην κατὰ τὰς θρησκείας τὰς σφῶν ἐσκέδανται. σέβουσι δὲ αὐτῶν, Συηνῖται φάγρον τὸν ἰχθὺν, μαιώτην δὲ, ὃς ἄλλος

γράφε καλλιπύγῳ.

Διόνυσος καλλίγλουτος.

Διόνυσον χοιροψάλαν.

οὗτος

οὗτος ἰχθὺς οἱ τὴν ἐλεφαντίνην οἰκοῦντες, ὀξυρυγχῖται τὸν φερώνυμον τῆς χώρας αὐτῶν ὁμοίως ἰχθύν. ἔτι γε μὴν ἡρακλεοπολῖται ἰχνεύμονα: σαῗται δὲ, καὶ θηβαῖοι, πρόβατον: λυκοπολῖται δὲ, λύκον: κυνοπολῖται δὲ, κύνα: τὸν ἄπιν, μεμφῖται: μενδήσιοι τὸν τράγον: ὑμεῖς δὲ οἱ πάντ᾽ ἀμείνους αἰγυπτίων. ὀκνῶ δὲ εἰπεῖν χείρους, οἱ τοὺς αἰγυπτίους ὁσημέραι γελῶντες, οὐ παύεσθε ὁποῖοί τινες, καὶ περὶ τὰ ἄλογα ζῶα. θετταλοὶ μὲν ὑμῶν τοὺς πελαργοὺς τετιμήκασι, διὰ τὴν συνήθειαν: θηβαῖοι δὲ, τὰς γαλᾶς, διὰ τὴν ἡρακλέους γένεσιν. τί δαὶ πάλιν θετταλοὶ μύρμηκας ἱστοροῦνται σέβειν, ἐπεὶ τὸν δία μεμαθήκασιν ὁμοιωθέντα μύρμηκι τῇ κλήτορος θυγατρὶ εὐρυμεδούσῃ μιγῆναι, καὶ μυρμιδόνα γεννῆσαι. Πολέμων δὲ τοὺς ἀμφὶ τὴν τρωάδα κατοικοῦντας ἱστορεῖ, τοὺς ἐπιχωρίους μῦς οὓς σμίνθους καλοῦσιν, ὅτι τὰς νευρὰς τῶν πολεμίων διέτρωγον τῶν τόξων: καὶ σμίνθιον ἀπόλλωνα ἀπὸ τῶν μυῶν ἐκείνων ἐπεφήμισαν. Ἡρακλείδης δὲ, ἐν κτίσεσιν ἱερῶν περὶ τὴν ἀκαρνανίαν φησὶν, ἔνθα τὸ ἄκτιον ἐστὶν ἀκρωτήριον. καὶ τοῦ ἀπόλλωνος τοῦ ἀκτίου τὸ ἱερὸν, ταῖς μυίαις προθύεσθαι βοῦν. οὐδὲ μὴν σαμίων ἐκλήσομαι πρόβατον, ὥς φησιν Εὐφορίων, σέβουσι σάμιοι οὐδέ γε τῶν τὴν φοινίκην σύρων κατοικούντων, ὧν οἱ μὲν τὰς περιστερὰς, οἱ δὲ, τοὺς ἰχθῦς οὕτω σέβουσι περιττῶς, ὡς ἠλεῖοι τὸν δία, εἶεν. ἐπειδὴ οὐ θεοὶ, οὓς θρησκεύετε, αὖθις, ἐπισκέψασθαί μοι δοκεῖ. εἰ ὄντως εἶεν δαίμονες, δευτέρᾳ ταύτῃ ὡς ὑμεῖς φατὲ ἐγκαταλεγόμενοι τάξει. εἰ γὰρ οὖν δαίμονες λέγοιντε, καὶ μιαροὶ, ἔστι μὲν εὑρεῖν, καὶ ἀναφανδὸν οὕτω κατὰ πόλεις δαίμονας ἐπιχωρίους, τιμὴν ἐπισπωμένους. παρὰ κυθνίοις μὲν, ἔδημον: παρὰ τηνίοις, Καλλισταγόραν: παρὰ δ᾽ ἠλείοις, ἀνίον: παρὰ λάκωσιν, ἀστράβακον: τιμᾶται δ᾽ ἔτι, καὶ Φαληροῖ, κατὰ πρύμναν ἥρως, καὶ ἡ πυθία συνέταξε θύειν πλαταιεῦσιν, Ἀνδροκράτει, καὶ Δημοκράτει, καὶ Κυκλαίῳ, καὶ λεύκωνι. τῶν μηδικῶν ἀκμαζόντων ἀγώνων, ἔστι καὶ ἄλλους παμπόλλους συνιδεῖν δαίμονας· τῷ γε καὶ σμικρὸν διαθρεῖν δυναμένῳ.

Τρεῖς γὰρ μύριοι εἰσὶν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
Δαίμονες, ἀθάνατοι φύλακες μερόπων ἀνθρώπων.

τίνες εἰσὶν οἱ φύλακες ὦ βοιώτιε μὴ φθονήσῃς λέγειν, ἢ δῆλον, ὡς οὗτοι, καὶ οἱ τούτων ἐπιτιμότεροι, οἱ μεγάλοι δαίμονες, ὁ Ἀπόλλων, ἡ Ἄρτεμις, ἡ Λητὼ, ἡ Δημήτηρ, ἡ Κόρη, ὁ Πλούτων, ὁ Ἡρακλῆς, αὐτὸς ὁ Ζεὺς, ἀλλ᾽ οὐκ ἀποδρᾶναι ἡμᾶς φυλάττουσιν· Ἀσκραῖε μὴ ἁμαρτάνειν δὲ ἴσως, οἱ ἁμαρτιῶν δῆτα οὐ πεπειραμένοι. ἐνταῦθα δὴ τὸ παροιμιῶδες ἐπιφθέγξασθαι ἁρμόττει, πατὴρ ἀνουθέτητος, παῖδα νουθετεῖ. εἰ δ᾽ ἄρα καὶ εἰσὶ φύλακες οὗτοι, οὐκ εὐνοίᾳ τῇ πρὸς ἡμᾶς περιπαθεῖς τῆς δὲ ὑμῶν δὲ τῆς ἀπωλείας ἐχόμενοι κολάκων δίκην ἐγχρίμπτονται τῷ βίῳ, δελεαζόμενοι, κατνῷ· αὐτοί που ὁμολογοῦσιν οἱ δαίμονες, τὴν γαστριμαργίαν τὴν αὐτῶν, λοιβῆς τε, κνίσσης τε, τὸ γὰρ λάχομεν γέρας ἡμεῖς λέγοντες, τίνα δ᾽ ἂν φωνὴν ἄλλην ἐν φωνὴν λάβοιεν αἰγυπτίων θεοί· οἷα, αἴλουροι, καὶ γαλαῖ, προσίοιντο, ἢ τὴν ὁμηρικήν τε, καὶ ποιητικὴν, τῆς κνίσσης τε, καὶ ὀψαρτυτικῆς φίλην. τοιοῦτοι μέν τοι παρ᾽ ὑμῖν, οἵ τε δαίμονες, καὶ οἱ θεοὶ, καὶ εἴ τινες ἡμίθεοι, ὥσπερ ἡμίονοι κέκληνται: οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ὀνομάτων ὑμῖν πενία πρὸς τὰς τῆς ἀσεβείας συνθέσεις· φέρε δὴ οὖν, καὶ τοῦτο προσθῶμεν, ὡς ἀπάνθρωποι, καὶ μισάνθρωποι δαίμονες εἶεν ὑμῶν οἱ θεοὶ, καὶ οὐχὶ μόνον ἐπιχαίροντες τῇ φρενοβλαβείᾳ τῶν ἀνθρώπων· πρὸς δὲ, καὶ ἀνθρωποκτονίας ἀπολαύοντες νυνὶ μὲν, τὰς ἐν σταδίοις ἐνόπλους φιλονεικίας: νυνὶ δὲ τὰς ἐν πολέμοις ἀναρίθμους φιλοτιμίας ἀφορμὰς σφίσιν ἡδονῆς ποριζόμενοι, ὅπως ὅτι μάλιστα ἔχοιεν, ἀνθρωπείων ἀνέδην ἐμφορεῖσθαι φόνων, ἤδη δὲ κατὰ πόλεις, καὶ ἔθνη, οἱονεὶ λοιμοὶ ἐπισκήψαντες σπονδὰς ἀπῄτησαν ἀνημέρους. Ἀριστομένης γοῦν ὁ μεσσήνιος, τῷ ἰθωμήτῃ διὶ τριακοσίους ἀπέσφαξε, τοσαύτας ὁμοῦ, καὶ τοιαύτας καλλιερεῖν οἰόμενος ἑκατόμβας, ἐν οἷς καὶ θεόπομπος ἦν λακεδαιμονίων βασιλεὺς, ἱερεῖον εὐγενές. ταῦροι δὲ τὸ ἔθνος, οἱ περὶ τὴν ταυρικὴν χερρόνησον κατοικοῦντες, οὓς ἂν τῶν ξένων παρ᾽ αὐτοῖς ἕλωσι. τούτων δὴ, τῶν κατὰ θάλασσαν ἐπταικότων, αὐτίκα μάλα, τῇ ταυρικῇ καταθύουσιν ἀρτέμιδι. ταύτας σου τὰς θυσίας Εὐριπίδης ἐπὶ σκηνῆς τραγῳδεῖ. Μόνιμος δ᾽ ἱστορεῖ ἐν τῇ τῶν θαυμασίων συναγωγῇ ἐν πέλλῃ τῆς θετταλίας ἀχαιὸν ἄνθρωπον, πηλεῖ, καὶ χείρωνι καταθύεσθαι: λυκτίους γὰρ, κρητῶν δὲ ἔθνος εἰσὶν, οὕτως Ἀντικλείδης ἐν νόστοις ἀποφαίνεται ἀνθρώποις ἀποσφάττειν τῷ διὶ· καὶ λεσβίους Διονύσῳ τὴν ὁμοίαν προσάγειν θυσίαν,

Μάνιος γράφει.

Διωσίδας λέγει, Φωκαεῖς δὲ, οὐδὲ γὰρ αὐτοὺς παραπέμψομαι; ὥς φησι Πυθοκλῆς ἐν τρίτῳ περὶ ὁμονοίας, τῇ ταυροπόλῳ Ἀρτέμιδι, ἄνθρωπον ὁλοκαυτεῖν ἱστορεῖ. Ἐρεχθεὺς δὲ ὁ ἀττικὸς, καὶ Μάριος ὁ ῥωμαῖος, τὰς αὐτῶν ἐθυσάτην θυγατέρας, ὧν, ὁ μὲν, τῇ Φερεφάττῃ, ὡς Δημάρατος ἐν πρώτῃ τραγῳδουμένων: ὁ δὲ, τοῖς ἀποτροπαίοις. ὁ Μάριος, ὡς Δωρόθεος ἐν τῇ τετάρτῃ ἰταλικῶν ἱστορεῖ, φιλάνθρωποί γε ἐκ τούτων καταφαίνονται οἱ δαίμονες. πῶς δὲ οὐχ ὅσιοι ἀναλόγως οἱ δεισιδαίμονες, οἱ μὲν, σωτῆρες εὐφημούμενοι: οἱ δὲ, σωτηρίαν αἰτούμενοι παρὰ τῶν ἐπιβούλων σωτηρίας. καλλιερεῖν γοῦν ὑπολαμβάνοντες αὐτοῖς, σφᾶς αὐτοὺς λελήθασιν, ἀποσφάττοντες ἀνθρώπους. οὐ γὰρ δὴ παρὰ τὸν τόπον ἱερεῖον γίνεται ὁ φόνος. οὐδ' εἰ Ἀρτέμιδί τις, καὶ Διὶ ἐν ἱερῷ δέον χωρίῳ μᾶλλον, ἢ ὀργῇ καὶ φιλαργυρίᾳ, ἄλλοις ὁμοίοις δαίμοσιν ἐπὶ βωμοῖς; ἢ ἐν ὁδοῖς ἀποσφάττοι τὸν ἄνθρωπον, ἱερὸν, ἱερεῖον ἐπιφημίσας, ἀλλὰ φόνος ἐστὶ, καὶ ἀνδροκτασία ἡ τοιαύτη θυσία. τί δὴ οὖν ὦ σοφώτατοι τῶν ἄλλων ζώων ἄνθρωποι, τὰ μὲν θηρία περιφεύγομεν: τὰ δὲ ἀνήμερα, κἄν που περιτύχωμεν, ἄρκτῳ, ἢ λέοντι, ἐκτρεπόμεθα.

> Ὡς δ' ὅτε τίς τε δράκοντα ἰδὼν παλίνορσος ἀπέστη
> Οὔρεος ἐν βήσσῃσιν: ὑπό τε τρόμος ἔλλαβε γυῖα·
> Ἂψ τ' ἀνεχώρησεν·

δαίμονας δὲ, ὀλεθρίους καὶ ἀλιτηρίους, ἐπιβούλους τε, καὶ μισανθρώπους καὶ λυμεῶνας ὄντας προαισθόμενοι, καὶ συνιέντες, οὐκ ἐκτρέπεσθε, οὐδὲ ἀποστρέφεσθε. τί δ' ἂν, καὶ ἀληθεύσαιεν οἱ κακοὶ, ἢ τίνα ἂν ὠφελήσαιεν. αὐτίκα γοῦν ἔχω σοι βελτίονα τῶν ὑμεδαπῶν τούτων θεῶν, τῶν δαιμόνων, ἐπιδεῖξαι τὸν ἄνθρωπον τοῦ ἀπόλλωνος τοῦ μαντικοῦ, τὸν Κῦρον, καὶ τὸν Σόλωνα. φιλόδωρος ὑμῶν ὁ Φοῖβος, ἀλλ' οὐ φιλάνθρωπος. προὔδωκε τὸν Κροῖσον, τὸν φίλον, καὶ τοῦ μισθοῦ ἐκλαθόμενος. οὕτω φιλόδοξος ἦν, ἀνήγαγε τὸν Κροῖσον, διὰ τοῦ ἅλυος, ἐπὶ τὴν πυράν. οὕτω φιλοῦντες οἱ δαίμονες ὁδηγοῦσιν εἰς τὸ πῦρ. ἀλλ' ὦ φιλανθρωπότερε, καὶ ἀληθέστερε τοῦ ἀπόλλωνος ἄνθρωπε. τὸν ἐπὶ τῆς πυρᾶς, οἴκτειρον δεδεμένον. καὶ σὺ μὲν ὦ Σόλων, μάντευσαι, τὴν ἀλήθειαν, σὺ δὲ ὦ Κῦρε κέλευσον ἀποσβεσθῆναι τὴν πυράν. σωφρόνισον ὕστατον γοῦν ὦ Κροῖσε, τῷ πάθει μεταμαθὼν, ἀχάριστός ἐστιν, ὃν προσκυνεῖς. λαμβάνει τὸν μισθὸν, καὶ μετὰ τὸ χρυσίον ψεύδεται ὦ Σόλων. ὅρα πάλιν τέλος, ἄρα οὐχ ὁ δαίμων, ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπός σοι λέγει. οὐ λοξὰ μαντεύεται Σόλων, εὑρήσεις δὲ θύσεις. ἀληθῆ μόνον ὦ βάρβαρε τὸν χρησμὸν εὑρήσεις ἐπὶ τῆς πυρᾶς δοκιμάσεις, ὅθεν ἐπεισίμοι θαυμάζειν, τίσι ποτὲ φαντασίαις ἀπαχθέντες οἱ πρῶτοι πεπλανημένοι δεισιδαιμονίαν ἀνθρώποις κατήγγειλαν, δαίμονας ἀλιτηρίους νομοθετοῦντες σέβειν. εἴτε Φορωνεὺς ἐκεῖνος ἦν, εἴτε Μέροψ, εἴτε ἄλλος τις, οἱ νεὼς, καὶ βωμοὺς ἀνέστησαν αὐτοῖς: πρὸς δὲ καὶ θυσίας παραστῆσαι πρῶτοι μεμύθευνται. καὶ γὰρ δὴ, καὶ κατὰ χρόνους ὕστερον, ἀνέπλαττον θεοὺς, οἷς προσκυνοῖεν. ἀμέλει τὸν ἔρωτα εὑρήσεις, ἐν τοῖς πρεσβυτάτοις τῶν θεῶν εἶναι λεγόμενον, ἐτίμα πρότερον οὐδ' εἷς, πρὶν ἢ Χαρμὸν μειράκιον τι ἑλεῖν, καὶ βωμὸν ἱδρύσασθαι ἐν ἀκαδημίᾳ χαριέστερον ἀποτελοῦς γενομένης ἐπιθυμίας, καὶ τῆς νόσου τὴν ἀσέλγειαν ἔρωτα κεκλήκασι, θεοποιοῦντες ἀκόλαστον ἐπιθυμίαν: ἀθηναῖοι δὲ οὐδὲ τὸν πᾶνα ᾔδεσαν ὅς τις ἦν, πρὶν ἢ Φιλιππίδην εἰπεῖν αὐτοῖς. εἰκότως ἄρα ἀρχὴν ποθὲν ἡ δεισιδαιμονία λαβοῦσα, κακίας ἀνοήτου γέγονε πηγή. εἶτα δὲ μὴ ἀνακοπεῖσα, ἀλλ' εἰς ἐπίδοσιν ἐλθοῦσα, καὶ πολλὴ δὴ ῥυεῖσα δημιουργὸς πολλῶν καθίσταται δαιμόνων ἑκατόμβας θύουσα, καὶ πανηγύρεις ἐπιτελοῦσα, καὶ ἀγάλματα ἀνιστᾶσα, καὶ νεὼς ἀνοικοδομοῦσα, οὓς δὴ οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τούτους σιωπήσομαι: πρὸς δὲ, καὶ αὐτοὺς ἐξελέγξω: νεὼς μὲν, εὐφήμως ὀνομαζομένους: τάφους δὲ γενομένους, τουτέστι τοὺς τάφους νεὼς ἐπικεκλημένους. ὑμεῖς δὲ, ἀλλὰ κἂν νῦν δεισιδαιμονίας ἐκλάθεσθε, τοὺς τάφους τιμᾶν αἰσχυνόμενοι, ἐν τῷ νεῷ τῆς ἀθηνᾶς, ἐν λαρίσῃ, ἐν τῇ ἀκροπόλει τάφος ἐστὶν Ἀκρισίου: ἀθήνησι δὲ ἐν ἀκροπόλει Κέκροπος, ὥς φησιν Ἀντίοχος ἐν τῷ ἐνάτῳ τῶν ἱστοριῶν. τί δαὶ Ἐριχθόνιος, οὐχὶ ἐν τῷ νεῷ τῆς πολιάδος κεκήδευται: Ἴμμαρος δὲ, ὁ Εὐμόλπου καὶ Δαείρας οὐχὶ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ἐλευσινίου, τοῦ ὑπὸ τῇ ἀκροπόλει; αἱ δὲ Κελεοῦ θυγατέρες, οὐχὶ ἐν ἐλευσῖνι τετάφαται; τί σοι καταλέγω τὰς ὑπερβορέων γυναῖκας Ὑπερόχη καὶ Λαοδίκη κέκλησθον, ἐν τῷ ἀρτεμισίῳ ἐν δήλῳ κεκήδευσθον: τὸ δὲ, ἐν τῷ ἀπόλλωνος τοῦ δηλίου ἐστὶν ἱερῷ. Λεάνδριος δὲ, Κλέαρχον ἐν μιλήτῳ τεθάφθαι ἐν τῷ διδυμαίῳ φησίν, ἐνταῦθα τῆς Λευκοφρύνης τὸ μνημεῖον, οὐκ ἄξιον παρελθεῖν; ἑπομένους Ζήνωνι τῷ μυν-

δίῳ, ἢ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος, ἐν Μαγνησίᾳ κεκήδευται, οὐδὲ μὴν τὸν ἐν Τελμισσῷ βωμὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, οὗ μνῆμα εἶναι, καὶ τοῦτον Τελμισσέως τοῦ μάντεως ἱστοροῦσιν. Πτολεμαῖος δὲ ὁ τοῦ Ἀγησάρχου, ἐν τῷ α΄ τῶν περὶ τὸν Φιλοπάτορα, ἐν Πάφῳ λέγει, ἐν τῷ τῆς Ἀφροδίτης ἱερῷ Κινύραν τε καὶ τοὺς Κινύρου ἀπογόνους κεκηδεῦσθαι. ἀλλὰ γὰρ ἐπιόντι μοι τοὺς προσκυνουμένους ὑμῖν τάφους, ἐμοὶ μὲν, οὐδ᾽ ὁ πᾶς ἂν ἀρκέσῃ χρόνος· ὑμᾶς δὲ, εἰ μὴ ὑπεισέρχεταί τις αἰσχύνη τῶν τολμωμένων. νεκροὶ ἄρα τέλεον οὕτως, νεκροῖς οὕτως πεπιστευκότες. περιέρχεσθε ἄθλιοι, τί κακὸν τόδε πάσχετε, νυκτὶ μὲν ὑμῶν εἰλύαται κεφαλαί. εἰ δ᾽ ἔτι πρὸς τούτοις, φέρων ὑμῖν τὰ ἀγάλματα αὐτὰ ἐπισκοπεῖν παραθείην, ἐπιόντες ὡς ἀληθῶς, λῆρον εὑρήσετε τὴν συνήθειαν, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων ἀναίσθητα προτρεπόμενοι.

Πάλαι μὲν οὖν οἱ Σκύθαι, τὸν ἀκινάκην· οἱ Ἄραβες, τὸν λίθον· οἱ Πέρσαι, τὸν ποταμὸν προσεκύνουν, καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων οἱ ἔτι παλαιότεροι, ξύλα ἱδρύοντο περιφανῆ, καὶ κίονας ἵστων ἐκ λίθων· ἃ δὴ καὶ ξόανα προσηγορεύετο, διὰ τὸ ἀπεξέσθαι τῆς ὕλης. αὐτίκα ἐν Ἰκάρῳ, τῆς Ἀρτέμιδος τὸ ἄγαλμα, ξύλον ἦν οὐκ εἰργασμένον, καὶ τῆς Κιθαιρωνίας Ἥρας ἐν Θεσπίᾳ, πρέμνον ἐκκεκομμένον· καὶ τὸ τῆς Σαμίας Ἥρας, ὥς φησιν Ἀέθλιος, πρότερον μὲν ἦν σανίς· ὕστερον δὲ, ἐπὶ Προκλέους ἄρχοντος, ἀνδριαντοειδὲς ἐγένετο. ἐπεὶ δὲ ἀνθρώποις ἀπεικονίζεσθαι τὰ ξόανα ἤρξατο, βρέτη τὴν ἐκ βροτῶν ἐπωνυμίαν ἐκαρπώσατο. ἐν Ῥώμῃ δὲ τὸ παλαιὸν, δόρυ φησὶ γεγονέναι τοῦ Ἄρεως τὸ ξόανον, Οὐάρρων ὁ συγγραφεὺς, οὐδέπω τῶν τεχνιτῶν ἐπὶ τὴν εὐπρόσωπον ταύτην κακοτεχνίαν ὡρμηκότων. ἐπειδὴ δὲ ἤνθησεν ἡ τέχνη, ηὔξησεν ἡ πλάνη. ὡς μὲν οὖν τοῖς λίθοις, καὶ τὰ ξύλα, καὶ συνελόντι φάναι, τὴν ὕλην ἀγάλματα ἀνδρείκελα ἐποιήσαντο, οἷς ἐπιμορφάζετε εὐσέβειαν, συκοφαντοῦντες τὴν ἀλήθειαν, ἤδη μὲν αὐτόθεν δῆλον, οὐ μὴν ἀλλὰ, καὶ ἀποδείξεως ποσῶς ἐπιδεομένου τοῦ τόπου οὐ παραιτητέον. τὸν μὲν οὖν Ὀλυμπιᾶσι Δία, καὶ τὴν Ἀθήνησι Πολιάδα, ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος κατασκευάσαι Φειδίαν, παντί που σαφές. τὸ δὲ ἐν Σάμῳ τῆς Ἥρας ξόανον Σμίλιδι τῷ Εὐκλείδου πεποιῆσθαι, Ὀλύμπιχος ἐν Σαμιακοῖς ἱστορεῖ. μὴ οὖν ἀμφιβάλλετε, εἰ τῶν σεμνῶν Ἀθήνησι καλουμένων θεῶν, τὰς μὲν δύο Σκόπας ἐποίησεν, ἐκ τοῦ καλουμένου λυχνέως λίθου· Κάλως δὲ, τὴν μέσην αὐταῖν ἱστοροῦντα ἔχουσαι, Πολέμωνα δεικνύουσαι ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν πρὸς Τίμαιον, μηδὲ τὰ ἐν Πατάροις τῆς Λυκίας ἀγάλματα, Διὸς καὶ Ἀπόλλωνος, ἃ Φειδίας πάλιν ἐκεῖνα τὰ ἀγάλματα καθάπερ τοὺς λέοντας τοὺς σὺν αὐτοῖς ἀνακειμένους εἰργάσατο· εἰ δὲ ὥς φασί τινες Βρυάξιος ἦν τέχνη, οὐ διαφέρομαι, ἔχεις καὶ τοῦτον ἀγαλματουργὸν, ὁπότερον αὐτοῖν βούλει, ἐπίγραφε. καὶ μὴν Τελεσίου τοῦ Ἀθηναίου, ὥς φησι Φιλόχορος, ἔργον εἰσὶν ἀγάλματα ἐννεαπήχη, Ποσειδῶνος, καὶ Ἀμφιτρίτης ἐν Τήνῳ προσκυνούμενα. Δημήτριος γὰρ ἐν δευτέρῳ τῶν Ἀργολικῶν, τοῦ ἐν Τίρυνθι τῆς Ἥρας ξοάνου, καὶ τὴν ὕλην, ὄγχνην, καὶ τὸν ποιητὴν Ἄργον ἀναγράφει. πολλοὶ δ᾽ ἂν τάχα που θαυμάσειαν, εἰ μάθοιεν τὸ παλλάδιον, τὸ διοπετὲς καλούμενον, ὃ Διομήδης, καὶ Ὀδυσσεὺς, ἱστοροῦνται μὲν, ὑφελέσθαι ἀπὸ Ἰλίου, παρακαταθέσθαι δὲ, Δημοφῶντι, ἐκ τῶν Πέλοπος ὀστῶν κατεσκευάσθαι, καθάπερ τὸν Ὀλύμπιον ἐξ ἄλλων ὀστῶν Ἰνδικοῦ θηρίου. καὶ δὴ τὸν ἱστοροῦντα Διονύσιον ἐν τῷ πέμπτῳ μέρει τοῦ κύκλου παρίστημι. Ἀπελλᾶς δὲ, ἐν τοῖς Δελφικοῖς, δύο φησὶ γεγονέναι τὰ παλλάδια, ἄμφω δ᾽ ὑπ᾽ ἀνθρώπων δεδημιουργῆσθαι. ἀλλ᾽ ὅπως μηδεὶς ὑπολάβῃ, καὶ ταῦτά με ἀγνοίᾳ παρῃκέναι, παραθήσομαι, τοῦ Μορύχου Διονύσου τὸ ἄγαλμα, Ἀθήνησι, γεγονέναι μὲν, ἐκ τοῦ φελλάτα καλουμένου λίθου, ἔργον δὲ εἶναι Σίκωνος τοῦ Εὐπαλάμου, ὥς φησι Πολέμων ἔν τινι ἐπιστολῇ· γενέσθην δὲ καὶ ἄλλω τινὲ δύο, Κρητικὼ οἶμαι ἀνδριαντοποιὼ, Σκύλις καὶ Διποινος ὠνομαζέσθην τούτω δέ. τὰ ἐν Ἄργει τοῖν Διοσκούροιν ἀγάλματα κατεσκευασάτην, καὶ τὸν ἐν Τίρυνθι Ἡρακλέους ἀνδριάντα, καὶ τὸ τῆς Μουνυχίας Ἀρτέμιδος ξόανον, ἐν Σικυῶνι. καὶ τί περὶ ταῦτα διατρίβω, ἐξὸν αὐτὸν τὸν μεγαλοδαίμονα ὑμῖν ἐπιδεῖξαι, ὅς τις ἦν· οὗ δὴ κατ᾽ ἐξοχὴν, πρὸς πάντων, σεβασμοῦ κατηξιωμένου ἀκούομεν, τοῦτον ἀχειροποίητον εἰπεῖν τετολμήκασιν· τὸν Αἰγύπτιον Σάραπιν. οἱ μὲν γὰρ αὐτὸν ἱστοροῦσι χαριστήριον ὑπὸ Σινωπέων Πτολεμαίῳ τῷ Φιλαδέλφῳ τῷ Αἰγυπτίων πεμφθῆναι βασιλεῖ, ὃς λιμῷ τρυχομένους αὐτοὺς ἀπ᾽ Αἰγύπτου μεταπεμψάμενος σῖτον, ὁ Πτολεμαῖος ἀνεκτήσατο. εἶναι δὲ τὸ ξόανον τοῦτο, ἄγαλμα Πλούτωνος, ὃς δεξάμενος τὸν ἀνδριάντα καθίδρυσεν ἐπὶ τῆς ἄκρας ἣν νῦν

Διονύσου μορύχου ἄγαλμα ἐκ τοῦ φελλάτα λίθου. οἱ φελλάντας λέγεται παρ᾽ Ἡσυχίῳ.

ῥακῶτιν καλοῦσιν. ἔνθα καὶ τὸ ἱερὸν τετίμηται τοῦ Σαράπιδος, γειτνιᾷ δὲ τοῖς τόποις τὸ χωρίον, Βλίστιχιν δὲ, τὴν παλλακίδα τελευτήσασαν, ἐν Κανώβῳ μεταγαγὼν ὁ Πτολεμαῖος, ἔθαψεν ὑπὸ τὸν προδεδηλωμένον σηκόν. ἄλλοι δέ φασιν ποντικὸν εἶναι βρέτας τοῦ Σάραπιν, μετῆχθαι δὲ εἰς Ἀλεξάνδρειαν, μετὰ τιμῆς πανηγυρικῆς. Ἰσίδωρος, μόνος, παρὰ Σελευκέων τῶν πρὸς Ἀντιόχειαν, τὸ ἄγαλμα μεταχθῆναι λέγει ἐν σιτοδείᾳ, καὶ αὐτῶν γενομένων, καὶ ὑπὸ Πτολεμαίου διατραφέντων. ἀλλ' ὅγε Ἀθηνόδωρος ὁ τοῦ Σάνδωνος ἀρχαΐζειν τὸν Σάραπιν βουληθεὶς, οὐκ οἶδ' ὅπως, περιέπεσεν, ἐλέγξας αὐτὸν ἄγαλμα εἶναι γεννητόν, Σέσωστρίν φησι τὸν Αἰγύπτιον βασιλέα τὰ πλεῖστα τῶν παρ' ἕλλησι παραστησάμενον ἐθνῶν ἐπανελθόντα εἰς Αἴγυπτον, ἐπαγαγέσθαι τεχνίτας ἱκανούς· τὸν οὖν Ὄσιριν, τὸν προπάτορα τὸν αὑτοῦ δαιδαλθῆναι ἐκέλευσεν αὐτὸς πολυτελῶς· κατασκευάζει δὲ αὐτὸν Βρύαξις ὁ δημιουργὸς, οὐχ ὁ Ἀθηναῖος, ἄλλος δέ τις ὁμώνυμος ἐκείνῳ τῷ Βρυάξιδι, ὃς ὕλῃ κατακέχρηται εἰς δημιουργίαν μικτῇ, καὶ ποικίλῃ, ῥίνημα γὰρ χρυσοῦ ἦν αὐτῷ καὶ ἀργύρου, χαλκοῦ τε, καὶ σιδήρου, καὶ μολύβδου, πρὸς δὲ, καὶ κασσιτέρου, λίθων δὲ αἰγυπτίων, ἐνέδει οὐδὲ εἷς, σαπφείρου, καὶ αἱματίτου θραύσματα, σμαράγδου τε, ἀλλὰ καὶ τοπαζίου. λεάνας οὖν τὰ πάντα, καὶ ἀναμίξας ἔχρωσε κυανῷ, οὗ δὴ χάριν μελάντερον τὸ χρῶμα τοῦ ἀγάλματος, καὶ τῷ ἐκ τῆς Ὀσίριδος, καὶ τοῦ Ἄπιος κηδείας ἀπολελειμμένῳ φαρμάκῳ, φυράσας τὰ πάντα διέπλασεν τὸν Σάραπιν, οὗ καὶ τοὔνομα αἰνίττεται τὴν κοινωνίαν τῆς κηδείας, καὶ τὴν ἐκ τῆς ταφῆς δημιουργίαν, σύνθετον ἀπό τε Ὀσίριδος, καὶ Ἄπιος γενόμενον ὀσίραπις, καινὸν δὲ ἄλλον ἐν Αἰγύπτῳ ὀλίγου δεῖν, καὶ παρ' ἕλλησι σεβασμίως τεθείακεν θεὸν ὁ βασιλεὺς ῥωμαίων, τὸν ἐρώμενον, ὡραῖον, τὸν σφόδρα γενόμενον Ἀντίνοον, ὃν ἀνιέρωσεν οὕτως, ὡς Γανυμήδην ὁ Ζεύς· οὐ γὰρ κωλύεται ῥᾳδίως ἐπιθυμία, φόβον οὐκ ἔχουσα, καὶ νύκτας ἱερὰς, τὰς Ἀντινόου προσκυνοῦσιν ἄνθρωποι νῦν, ἃς αἰσχρὰς ἠπίστατο ὁ συναγρυπνήσας ἐραστής. τί μοι θεὸν καταλέγεις τὸν πορνείᾳ τετιμημένον. τί δαὶ, καὶ ὡς υἱὸν θρηνεῖσθαι προσέταξας. τί δαὶ, καὶ τὸ κάλλος αὐτοῦ διηγῇ· αἰσχρόν ἐστι τὸ κάλλος ὕβρει μεμαραμμένον. μὴ τυραννήσῃς ἄνθρωπε τοῦ κάλλους μηδὲ ἐνυβρίσῃς ἀνθοῦντι τῷ νέῳ· τήρησον αὐτὸ καθαρὸν ἵνα ᾖ καλόν, βασιλεὺς τοῦ κάλλους γενοῦ, μὴ τύραννος, ἐλεύθερος μενέτω· τότε σου γνωρίσω τὸ κάλλος, ὅτι καθαρὰν τετήρηκας τὴν εἰκόνα· τότε προσκυνήσω τὸ κάλλος τὸ ἀληθινὸν ὃ ἀρχέτυπόν ἐστι τῶν καλῶν, ἤδη δὲ, τάφος ἐστὶ τοῦ ἐρωμένου, νεώς ἐστιν Ἀντινόου, καὶ πόλις. καθάπερ δὲ οἶμαι οἱ ναοὶ, οὕτω δὲ καὶ οἱ τάφοι θαυμάζονται, πυραμίδες, καὶ μαυσωλεῖα, καὶ λαβύρινθοι, ἄλλοι ναοὶ τῶν νεκρῶν ὡς ἐκεῖνοι τάφοι τῶν θεῶν, διδάσκαλον δὲ ὑμῖν παραθήσομαι τὴν προφῆτιν σίβυλλαν, οὐ ψευδὸς Φοίβου, χρησμηγόρον ὅν τε μάταιοι ἄνθρωποι θεὸν εἶπον, ἐπεψεύσαντο δὲ μάντιν, ἀλλὰ θεοῦ μεγάλοιο, τὸν, οὐ χέρες ἔπλασαν ἀνδρῶν, εἰδώλοις ἀλάλοις λιθοξέστοισιν ὅμοιον. αὕτη μέν τοι ἐρείπια τοὺς νεὼς προσαγορεύει τὸν μὲν τῆς ἐφεσίας Ἀρτέμιδος, χάσμασι, καὶ σεισμοῖς καταποθήσεσθαι, προμηνύουσα οὕτως· ὕπτια δ' οἰμώξει Ἔφεσος κλαίουσα παρ' ὄχθαις καὶ νηὸν ζητοῦσα, τὸν οὐκέτι ναιετάοντα. τὸν δὲ Ἴσιδος, καὶ Σαράπιδος ἐν Αἰγύπτῳ κατενεχθήσεσθαι φησὶ, καὶ ἐμπρησθήσεσθαι·

Ἶσι θεὰ τριτάλαινα μενεῖς ἐπὶ χεύμασι νείλου.
μούνη μαινάς, ἄναυδος ἐπὶ ψαμάθοις ἀχέροντος

εἶτα ὑποβᾶσα, καὶ σὺ Σάραπι, λίθους ἀργοὺς ἐπικείμενε πολλοὺς, κεῖσαι πτῶμα μέγιστον ἐν αἰγύπτῳ τριταλαίνῃ. σὺ δὲ, ἀλλ' εἰ μὴ προφήτιδος ἐπακούεις τοῦ γε σοῦ ἄκουσον φιλοσόφου, τοῦ Ἐφεσίου Ἡρακλείτου, τὴν ἀναισθησίαν ὀνειδίζοντος τοῖς ἀγάλμασι, καὶ ἀγάλμασι τουτέοισιν, εὔχονται, ὁκοῖον εἴ τις δόμοις λεσχηνεύοιτο. ἦ γὰρ, οὐχὶ τερατώδεις οἱ λίθους προτετρεπόμενοι, εἶτα μέντοι, καὶ πρὸ τῶν πυλῶν ἱστάντες αὐτοὺς, ὡς ἐνεργεῖς, ἑρμῆν προσκυνοῦσιν ὡς θεὸν, καὶ τὸν ἀγυιέα, θυρωροὺς ἱστάντες· εἰ γὰρ ὡς ἀναισθήτοις ὑβρίζουσιν, τί προσκυνοῦσιν ὡς θεούς; εἰ δὲ αἰσθήσεως αὐτοὺς μετέχειν οἴονται, τί τούτοις ἱστᾶσι θυρωρούς; ῥωμαῖοι δὲ τὰ μέγιστα κατορθώματα τῇ τύχῃ ἀνατιθέντες καὶ ταύτην μεγίστην οἰόμενοι θεόν, φέροντες εἰς τὸν κοπρῶνα ἀνέθηκαν αὐτὴν, ἄξιον νεὼν, τὸν ἀφεδρῶνα νείμαντες τῇ θεῷ. ἀλλὰ γὰρ ἀναισθήτῳ, λίθῳ, καὶ ξύλῳ, καὶ χρυσῷ πλουσίῳ οὐδ' ὁπωσοῦν μέλει οὐ κνίσης οὐχ αἵματος, οὐ καπνοῦ, ᾧ δὴ τιμώμενοι, καὶ τυφόμενοι ἐκμελαίνονται, ἀλλ' οὐδὲ τιμῆς οὐχ ὕβρεως· τὰ δὲ, καὶ παντός ἐστιν

ἀτιμότερα

ἀτιμότερα ζώου τὰ ἀγάλματα, καὶ ὅπως γε τεθείασται τὰ ἀναίσθητα ἀπορεῖν ἔπεισί μοι, καὶ κατελεεῖν τοὺς πλανωμένους τῆς ἀνοίας, ὡς δειλαίους. εἰ γάρ καί τινα τῶν ζώων οὐχὶ πάσας ἔχει τὰς αἰσθήσεις, ὥσπερ εὐλαὶ, καὶ κάμπαι, καὶ ὅσα διὰ τῆς πρώτης γενέσεως εὐθὺς ἀνάπηρα φαίνεται, καθάπερ οἱ ἀσπάλακες, καὶ ἡ μυγαλῆ. ἣν φησὶν ὁ Νίκανδρος, τυφλήν τε σμερδνήν τε, ἀλλά γε ἀμείνους εἰσὶ, τῶν ξοάνων τούτων, καὶ τῶν ἀγαλμάτων τέλεον ὄντων κωφῶν: ἔχουσι γὰρ αἴσθησιν μίαν γέ τινα, φέρε εἰπεῖν ἀκουστικὴν, ἢ ἁπτικὴν, ἢ τὴν ἀναλογοῦσαν, τῇ ὀσφρήσει, ἢ τῇ γεύσει: τὰ δὲ, οὐδὲ μιᾶς αἰσθήσεως μετέχει τὰ ἀγάλματα, πολλὰ δέ ἐστι τῶν ζώων, ὅσα οὐδὲ ὅρασιν ἔχει, οὔτε ἀκοὴν, οὔτε μὴν φωνὴν, οἷον, καὶ τὸ τῶν ὀστρέων γένος, ἀλλὰ ζῇ γε, καὶ αὔξεται, πρὸς δὲ, καὶ τῇ σελήνῃ συμπάσχει: τὰ δὲ ἀγάλματα, ἀργά, ἄπρακτα, ἀναίσθητα, προσδεῖται, καὶ προσκαθηλοῦται, καὶ προσπήγνυται, χωνεύεται, ῥινᾶται, πρίεται, περιξέεται, γλύφεται, κωφὴν μὲν δὴ γαῖαν, ἀεικίζουσιν οἱ ἀγαλματοποιοὶ, τῆς οἰκείας ἐξιστάντες φύσεως, ὑπὸ τῆς τέχνης καὶ προσκυνεῖν ἀναπείθοντες, προσκυνοῦσι δὲ οἱ θεοποιοὶ, οὐ θεοὺς, καὶ δαίμονας, κατά γε αἴσθησιν, τὴν ἐμήν: γῆν δὲ, καὶ τέχνην τὰ ἀγάλματα, ὅπερ ἐστί. ἔστι γὰρ ὡς ἀληθῶς τὸ ἄγαλμα, ὕλη νεκρὰ, τεχνίτου χειρὶ μεμορφωμένη: ἡμῖν δὲ, οὐχ ὕλης αἰσθητῆς αἰσθητόν: νοητὸν δὲ τὸ ἄγαλμά ἐστι νοητόν, οὐκ αἰσθητόν ἐστι τὸ ἄγαλμα, ὁ θεὸς, ὁ μόνος ὄντως θεός. καὶ δὴ ἔμπαλιν, ἐν αὐταῖς που ταῖς περιστάσεσιν, οἱ δεισιδαίμονες, οἱ τῶν λίθων προσκυνηταὶ, ἔργῳ μαθόντες, ἀναίσθητον ὕλην, μὴ σέβειν αὐτῆς ἡττώμενοι τῆς χρείας, ἁλίσκονται ὑπὸ δεισιδαιμονίας, καταφρονοῦντες δ' ὅμως τῶν ἀγαλμάτων: φαίνεσθαι δὲ μὴ βουλόμενοι αὐτῶν ὅλων περιφρονοῦντες, ἐλέγχονται ὑπ' αὐτῶν τῶν θεῶν, οἷς δὴ τὰ ἀγάλματα πεφήμισται. Διονύσιος μὲν γὰρ ὁ τύραννος, ὁ νεώτερος, θοιμάτιον τὸ χρύσεον περιελόμενος τοῦ Διὸς, ἐν Σικελίᾳ προσέταξεν αὐτῷ, ἐρεοῦν περιτεθῆναι χαριέντως φήσας, τοῦτο ἄμεινον εἶναι τοῦ χρυσίου, καὶ θέρους κουφότερον, καὶ χρύους ἀλεεινότερον. Ἀντίοχος δὲ ὁ Κυζικηνὸς ἀπορούμενος χρημάτων, τοῦ Διὸς τὸ ἄγαλμα τὸ χρυσοῦν, πεντεκαίδεκα πηχῶν τὸ μέγεθος ὄν, προσέταξε χωνεῦσαι, καὶ τῆς ἄλλης, τῆς ἀτιμοτέρας ὕλης, ἄγαλμα παραπλήσιον ἐκείνῳ, πετάλοις κεχρυσωμένον, ἀναθεῖναι πάλιν: αἱ δὲ χελιδόνες, καὶ τῶν ὀρνέων τὰ πλεῖστα, κατεξαιροῦσιν αὐτῶν τῶν ἀγαλμάτων εἰσπετόμενα, οὐδὲν φροντίζοντα, οὔτε ὀλυμπίου Διὸς, οὔτε Ἐπιδαυρίου Ἀσκληπιοῦ, οὐδὲ μὴν Ἀθηνᾶς Πολιάδος, ἢ Σαράπιδος Αἰγυπτίου, παρ' ὧν, οὐδὲ αὐτῶν τὴν ἀναισθησίαν τῶν ἀγαλμάτων ἐκμανθάνετε: ἀλλ' εἰσὶ μὲν κακοῦργοί τινὲς, ἢ πολέμιοι ἐπιθέμενοι, οἳ διὰ αἰσχροκέρδειαν ἐλήϊζον τὰ ἱερὰ, καὶ τὰ ἀναθήματα ἐσύλησαν, ἢ καὶ αὐτὰ ἐχώνευσαν τὰ ἀγάλματα, καὶ εἰ Καμβύσης τὶς, ἢ Δαρεῖος, ἢ ἄλλος μαινόμενος τοιαῦτα ἄττα ἐπεχείρησεν, καὶ εἰ τὸν Αἰγύπτιόν τις ἀπέκτεινεν Ἆπιν, γελῶ μὲν, ὅτι τὸν θεὸν ἀπέκτειναν αὐτῶν: ἀγανακτῶ δὲ, εἰ κέρδους χάριν ἐπλημμέλει. ἑκὼν οὖν ἐκλήσομαι τῆσδε τῆς κακουργίας, πλεονεξίας ἔργα, οὐχὶ δὲ ἀδρανείας τῶν εἰδώλων ἔλεγχον νομίζων, ἀλλ' οὔτι γε τὸ πῦρ, καὶ οἱ σεισμοὶ κερδαλέοι, οὐδὲ μὴν φοβοῦνται, ἢ δυσωποῦνται, οὐ τοὺς δαίμονας, οὐ τὰ ἀγάλματα, οὐ μᾶλλον, ἢ τὰς ψηφῖδας τὰς παρὰ τοῖς αἰγιαλοῖς σεσωρευμένας, τοῖς κύμασιν. οἶδα ἐγὼ πῦρ ἐλεγκτικὸν, καὶ δεισιδαιμονίας ἰατικὸν εἰ βούλει παύσασθαι τῆς ἀνοίας, φωταγωγήσει σε τὸ πῦρ τοῦτο τὸ πῦρ, καὶ τὸν ἐν Ἄργει νεὼν, σὺν καὶ τῇ ἱερείᾳ κατέφλεξεν Χρυσίδι, καὶ τὸν ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀρτέμιδος, δεύτερον μετὰ τὰς Ἀμαζόνας, καὶ τὸ ἐν Ῥώμῃ Καπιτώλιον ἐπινενέμηται πολλάκις, οὐκ ἀπέσχετο δὲ οὐδὲ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρέων πόλει Σαράπιδος ἱεροῦ, Ἀθήνησι γὰρ τοῦ Διονύσου τοῦ Ἐλευθερέως, κατήρειψε τὸν νεὼν, καὶ τὸν ἐν Δελφοῖς τοῦ Ἀπόλλωνος, πρότερον ἥρπασεν θύελλα, ἔπειτα ἠφάνισε πῦρ σωφρονοῦν, τοῦτό σοι προοίμιον ἐπιδείκνυται, ὧν ὑπισχνεῖται τὸ πῦρ, οἱ δὲ τῶν ἀγαλμάτων δημιουργοὶ, οὐ δυσωποῦσιν ὑμῶν τοὺς ἔμφρονας, τῆς ὕλης καταφρονεῖν. ὁ μὲν Ἀθηναῖος Φειδίας, ἐπὶ τῷ δακτύλῳ τοῦ Διὸς τοῦ ὀλυμπίου ἐπιγράψας. Παντάρκης καλός: οὐ γὰρ καλὸς αὐτῷ ὁ Ζεύς, ἀλλ' ὁ ἐρώμενος ἦν: ὁ Πραξιτέλης δὲ, ὡς Ποσείδιππος ἐν τῷ περὶ Κνιδίου διασαφεῖ, τὸ τῆς Ἀφροδίτης ἄγαλμα τῆς Κνιδίας κατασκευάζων, τῷ Κρατίνης τῆς ἐρωμένης εἴδει, παραπλήσιον πεποίηκεν αὐτὴν, ἵν' ἔχοιεν

οἱ δείλαιοι, τὴν ὁ Πραξιτέλους ἐρωμένην προσκυνεῖν· Φρύνη δὲ ὁπηνίκα ἤνθει ἡ ἑταίρα, ἡ Θεσπιακὴ, οἱ ζωγράφοι πάντες τῆς Ἀφροδίτης εἰκόνας πρὸς τὸ κάλλος ἀπεμιμοῦντο Φρύνης· ὥσπερ αὖ καὶ οἱ λιθοξόοι τοὺς Ἑρμᾶς Ἀθήνησι, πρὸς Ἀλκιβιάδην ἀπείκαζον, ὑπολείπεται τῆς σῆς κρίσεως τὸ ἔργον ἐπάξαι εἰ βούλει, καὶ τὰς ἑταίρας προσκυνεῖν. ἐντεῦθεν οἶμαι κινηθέντες οἱ βασιλεῖς οἱ παλαιοὶ καταφρονοῦντες τῶν μύθων τούτων: ἀνέδην, ἐπὶ τὸ ἐξ ἀνθρώπων ἀκίνδυνον σφᾶς αὐτοὺς, θεοὺς ἀνηγόρευον ταύτῃ κἀκείνους ἐπὶ τὴν δόξαν ἀπαθανατίζεσθαι διδάσκοντες, Κῆυξ μὲν, Αἰόλου Ζεὺς ὑπὸ τῆς Ἀλκυόνης τῆς γυναικός: Ἀλκυόνη δὲ αὖθις ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς Ἥρα προσαγορευομένη. Πτολεμαῖος δὲ, ὁ τέταρτος, Διόνυσος ἐκαλεῖτο: καὶ Μιθριδάτης ὁ Ποντικὸς, Διόνυσος καὶ αὐτὸς: ἐβούλετο δὲ καὶ Ἀλέξανδρος Ἄμμωνος υἱὸς εἶναι δοκεῖν, καὶ κερασφόρος ἀναπλάττεσθαι, πρὸς τῶν ἀγαλματοποιῶν, τὸ καλὸν ἀνθρώπου ὑβρίσαι σπεύδων κέρατι. καὶ οὔτι γε βασιλεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰδιῶται, θείαις προσηγορίαις σφᾶς αὐτοὺς ἐσέμνυνον, ὡς Μενεκράτης ὁ ἰατρὸς, Ζεὺς οὗτος ἐπικαλούμενος. τί με δεῖ καταλέγειν, Ἀλέξαρχον, γραμματικὸς οὗτος τὴν ἐπιστήμην γεγονὼς, ὡς ἱστορεῖ Ἄρειος ὁ Σαλαμίνιος, αὐτὸν κατεσχημάτιζεν εἰς ἥλιον. τί δεῖ καὶ Νικαγόρου μεμνῆσθαι, Ζελείτης τὸ γένος ἦν, κατὰ τοὺς Ἀλεξάνδρου γεγονὼς χρόνους, Ἑρμῆς προσηγορεύετο ὁ Νικαγόρας, καὶ τῇ στολῇ τοῦ Ἑρμοῦ ἐκέχρητο ὡς αὐτὸς μαρτυρεῖ. ὅπου γε, καὶ ὅλα ἔθνη καὶ πόλεις αὔτανδροι, κολακείαν ὑποδυόμεναι ἐξευτελίζουσι τοὺς μύθους τοὺς περὶ τῶν θεῶν ἰσοθέους ἀνθρώπους κατασχηματίζοντες ἑαυτοὺς, ὑπὸ δόξης πεφυσημένοι, ἐπιψηφιζόμενοι τιμὰς ἑαυτοῖς ὑπερόγκους· νεὼ μὲν, τὸν Μακεδόνα τὸν ἐκ Πέλλης τὸν Ἀμύντου Φίλιππον, ἐν Κυνοσάργει νομοθετοῦντες, προσκυνεῖν, τὸν τὴν κλεῖν κατεαγότα, καὶ τὸ σκέλος πεπηρωμένον, ὃς ἐξεκόπη τὸν ὀφθαλμόν. αὖθις δὲ τὸν Δημήτριον, θεὸν καὶ αὐτὸν ἀναγορεύοντες, καὶ ἔνθα μὲν ἀπέβη τοῦ ἵππου Ἀθήναζε εἰσιὼν, καταιβάτου ἱερόν ἐστι Δημητρίου: βωμοὶ δὲ πανταχοῦ, καὶ γάμος ὑπὸ Ἀθηναίων αὐτῷ ὁ τῆς Ἀθηνᾶς ηὐτρεπίζετο: ὁ δὲ τὴν μὲν θεὸν, ὑπερηφάνει, τὸ ἄγαλμα γῆμαι μὴ δυνάμενος, Λάμιαν δὲ τὴν ἑταίραν ἔχων, εἰς ἀκρόπολιν ἀνῄει, καὶ τῷ τῆς Ἀθηνᾶς ἐνεφύρετο παστῷ τῇ παλαιᾷ παρθένῳ, τὰ τῆς νέας ἐπιδεικνὺς ἑταίρας σχήματα. οὐ νέμεσις τοίνυν οὐδὲ Ἵππωνι; ἀπαθανατίζοντι τὸν θάνατον τὸν ἑαυτοῦ, ὁ Ἵππων γὰρ οὗτος, ἐπιγραφῆναι ἐκέλευσεν τῷ μνήματι τῷ ἑαυτοῦ, τόδε τὸ ἐλεγεῖον.

Ἵππωνος τόδε σῆμα τὸν ἀθανάτοισι θεοῖσιν·
ἶσον ἐποίησεν μοῖρα καταφθίμενον.

εὖ γε Ἵππων ἐπιδεικνύεις ἡμῖν τὴν ἀνθρωπίνην πλάνην, εἰ γὰρ καὶ λαλοῦντί σοι μὴ πεπιστεύκασι, νεκροῦ γενέσθωσαν μαθηταί: χρησμὸς οὗτός ἐστιν Ἵππωνος, νοήσωμεν αὐτὸν οἱ προσκυνούμενοι παρ᾽ ὑμῖν, ἄνθρωποι γενόμενοι ποτέ. εἶτα μέντοι τεθνᾶσιν: τετίμηκε δὲ αὐτοὺς ὁ μῦθος, καὶ ὁ χρόνος: φιλεῖ γάρ πως, τὰ μὲν παρόντα συνηθείᾳ καταφρονεῖσθαι: τὰ δὲ, παρῳχηκότα, τοῦ παραυτίκα ἐλέγχου κεχωρισμένα χρόνου ἀδηλείᾳ, τετιμῆσθαι τῷ πλάσματι, καὶ τὰ μὲν, ἀπιστεῖσθαι: τὰ δὲ, καὶ θαυμάζεσθαι. αὐτίκα γοῦν, οἱ παλαιοὶ νεκροὶ τῷ πολλῷ τῆς πλάνης χρόνῳ σεμνυνόμενοι, τοῖς ἔπειτα νομίζονται θεοί. πίστις ὑμῖν τῶνδε, αὐτὰ ὑμῶν τὰ μυστήρια, αἱ πανηγύρεις, δεσμαὶ, καὶ τραύματα, καὶ δακρύοντες θεοί. ὤμοι ἐγὼ, ὅτε μοι Σαρπηδόνα, φίλτατον ἀνδρῶν μοῖρ᾽ ὑπὸ Πατρόκλοιο Μενοιτιάδαο δαμῆναι κεκράτηται. τὸ θέλημα τοῦ Διὸς, καὶ ὁ Ζεὺς ὑμῖν ἐπὶ Σαρπηδόνα, οἰμώζει νενικημένος. εἴδωλα γοῦν εἰκότως αὐτοὺς, καὶ δαίμονας ὑμεῖς αὐτοὶ κεκλήκατε, ἐπεὶ καὶ τὴν Ἀθηνᾶν αὐτὴν, καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς, κακίᾳ, τιμήσας Ὅμηρος, δαίμονας προσηγόρευσεν: ἡ δ᾽ οὔλυμπον δὲ βεβήκει,

δώματ᾽ ἐς αἰγιόχοιο Διὸς μετὰ δαίμονας ἄλλους.

πῶς οὖν ἔτι, θεοὶ τὰ εἴδωλα, καὶ οἱ δαίμονες, βδελυροὶ οὕτως, καὶ τῷ ὄντι ἀκάθαρτα, πρὸς πάντων ὁμολογούμενα γήινα, καὶ δεισαλέα, κάτω βρίθοντα περὶ τοὺς τάφους καὶ τὰ μνημεῖα καλινδούμενα, περὶ ἃ δὴ καὶ ὑποφαίνονται ἀμυδρῶς, σκιοειδῆ φαντάσματα. ταῦθ᾽ ὑμῶν οἱ θεοὶ, τὰ εἴδωλα, αἱ σκιαὶ καὶ πρὸς τούτοις, χωλαὶ ἐκεῖναι, καὶ ῥυσαί· παραβλῶπες ὀφθαλμῶν, αἱ λιταὶ αἱ Θερσίτου, μᾶλλον αἱ Διὸς θυγατέρες, ὥστε μοι δοκεῖν χαριέντως φάναι τὸν Βίωνα. πῶς ἂν ἐνδίκως οἱ ἄνθρωποι παρὰ τοῦ Διὸς αἰτήσωνται τὴν εὐτεκνίαν, ἣν οὐδ᾽ αὐτῷ

παρα

παραχεῖν ἔχουσιν, οἶμαι τῆς ἀθεότητος, τὴν ἀκήρατον οὐσίαν, τὸ ὅσον ἐφ' ὑμῖν κατορύττετε, καὶ τὸ ἄχραντον ἐκεῖνο, καὶ τὸ ἅγιον, τοῖς τάφοις ἐπικεχώκατε, τῆς ἀληθῶς οὔσης οὐσίας, συλήσαντες τὸ θεῖον. τί δὴ οὖν τὰ τοῦ θεοῦ, τοῖς οὐ θεοῖς προσνενέμηκατε γέρα, τί δαὶ καταλιπόντες τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν τετιμήκατε, τί δ' ἄλλο, χρυσὸς, ἢ ἄργυρος, ἢ ἀδάμας, ἢ σίδηρος, ἢ χαλκὸς, ἢ ἐλέφας, ἢ λίθοι τίμιοι, οὐχὶ γῆ τε, καὶ ἐκ γῆς; οὐχὶ δὲ μιᾶς μητρὸς ἔκγονα, τῆς γῆς τὰ πάντα ταῦτα, ὅσα ὁρᾷς. τί δὴ οὖν ὦ μάταιοι, καὶ κενόφρονες, πάλιν γὰρ δὴ ἐπαναλήψομαι. τὸν ὑπερουράνιον βλασφημήσαντες τόπον, εἰς τοὔδαφος κατεσύρατε τὴν εὐσέβειαν, χθονίους ὑμῖν ἀναπλάττοντες θεούς, καὶ τὰ γενητὰ ταῦτα πρὸ τοῦ ἀγενήτου, μετιόντες θεοῦ, βαθυτέρῳ περιπεπτώκατε ζόφῳ, καλὸς ὁ πάριος λίθος, ἀλλ' οὐδέπω ποσειδῶν: καλὸς ὁ ἐλέφας, ἀλλ' οὐδέπω ὀλύμπιος, ἐνδεὴς ἀεί ποτε ἡ ὕλη, τῆς τέχνης: ὁ θεὸς δὲ, ἀνενδεὴς προῆλθεν ἡ τέχνη, περιεβέβληται τὸ σχῆμα, ἡ ὕλη, καὶ τὸ πλούσιον τῆς οὐσίας, πρὸς μὲν τὸ κέρδος, ἀγώγιμον, μόνῳ δὲ τῷ σχήματι γίνεται σεβάσμιον, χρυσός ἐστι τὸ ἄγαλμά σου, ξύλον ἐστὶ, λίθος ἐστὶ, γῆ ἐστιν, ἐὰν ἄνωθεν νοήσῃς μορφὴν παρὰ τοῦ τεχνίτου προσλαβοῦσα, γῆν δὲ ἐγὼ πατεῖν οὐ προσκυνεῖν μεμελέτηκα: οὐ γάρ μοι θέμις, ἐμπιστεῦσαί ποτε τοῖς ἀψύχοις, τὰς τῆς ψυχῆς ἐλπίδας. ἰτέον οὖν, ὡς ἔνι μάλιστα, ἐγγυτάτω τῶν ἀγαλμάτων, ὡς οἰκεία ἡ πλάνη κἀκ τῆς προσόψεως ἐλέγχεται, ἐναπομέμακται γὰρ πάνυ διασαφῶς, τὰ εἴδη τῶν ἀγαλμάτων, τὴν διάθεσιν τῶν δαιμόνων. εἰ γοῦν τις τὰς γραφὰς, καὶ τὰ ἀγάλματα περινοστῶν θεῷτο, γνωριεῖ ὑμῶν παραυτίκα τοὺς θεοὺς, ἐκ τῶν ἐπονειδίστων σχημάτων, τὸν Διόνυσον, ἀπὸ τῆς στολῆς: τὸν Ἥφαιστον, ἀπὸ τῆς τέχνης: τὴν Δηὼ, ἀπὸ τῆς συμφορᾶς. ἀπὸ τοῦ κρηδέμνου, τὴν Ἰνώ: ἀπὸ τῆς τριαίνης τὸν Ποσειδῶ: ἀπὸ τοῦ κύκνου, τὸν Δία: τὸν δὲ Ἡρακλέα, δείκνυσιν ἡ πυρά. κἂν γυμνὴν ἴδῃ τις, ἀνάγραπτον γυναῖκα, τὴν χρυσῆν Ἀφροδίτην νοεῖ: οὕτως ὁ κύπριος, ὁ Πυγμαλίων ἐκεῖνος, ἐλεφαντίνου ἠράσθη ἀγάλματος, τὸ ἄγαλμα, Ἀφροδίτης ἦν, καὶ γυμνὴ ἦν νικᾶται ὁ Κύπριος, τῷ σχήματι, καὶ συνέρχεται τῷ ἀγάλματι, καὶ τοῦτο Φιλοστέφανος ἱστορεῖ: Ἀφροδίτη δὲ ἄλλη ἐν Κνίδῳ, λίθος ἦν, καὶ καλὴ ἦν, ἕτερος ἠράσθη ταύτης, καὶ μίγνυται τῇ λίθῳ, Ποσίδιππος ἱστορεῖ. ὁ μὲν πρότερος ἐν τῷ περὶ Κύπρου: ὁ δὲ ἕτερος, ἐν τῷ περὶ Κνίδου, τοσοῦτον ἴσχυσεν ἀπατῆσαι, τέχνη, προαγωγὸς ἀνθρώποις ἐρωτικοῖς εἰς βάραθρον γενομένη. δραστήριος μὲν ἡ δημιουργικὴ, ἀλλ' οὐχ οἵα τε ἀπατῆσαι λογικὸν, οὐδὲ μὴν τοὺς κατὰ λόγον βεβιωκότας: ζωγραφίᾳ μὲν γὰρ, διὰ ὁμοιότητα σκιαγραφίας, περιστεραὶ προσέπτησαν πελειάδες, καὶ ἵπποις καλῶς γεγραμμέναις προσεχρεμέτισαν ἵπποι, ἐρασθῆναι κόρην, εἰκόνος λέγουσιν, καὶ νέον καλοῦ, Κνιδίου ἀγάλματος. ἀλλ' ἦσαν τῶν θεατῶν αἱ ὄψεις, ἠπατημέναι ὑπὸ τῆς τέχνης: οὐδὲ γὰρ ἂν θεᾷ τις συνεπλάκη, οὐδ' ἂν νεκρᾷ τις συνετάφη, οὐδ' ἂν ἠράσθη δαίμονος, καὶ λίθου, ἄνθρωπος σωφρονῶν. ὑμᾶς δὲ ἄλλῃ γοητείᾳ ἀπατᾷ ἡ τέχνη, εἰ καὶ μὴ ἐπὶ τὸ ἐρᾶν προάγουσα, ἀλλὰ ἐπὶ τὸ τιμᾶν, καὶ προσκυνεῖν: τὰ δὲ ἀγάλματα, καὶ τὰς γραφὰς, ὁμοία γε ἡ γραφὴ, ἐπαινείσθω μὲν ἡ τέχνη, μὴ ἀπατάτω δὲ τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἀλήθεια, ἕστηκεν ὁ ἵππος, ἡσυχάζει ἡ πελειὰς, ἀτρεμὴς: ἀργὸν τὸ πτερόν ἡ δὲ βοῦς ἡ Δαιδάλου, ἡ ἐκ τοῦ ξύλου πεποιημένη, ταῦρον εἷλεν ἄγριον, καὶ κατηνάγκασε τὸ θηρίον ἡ τέχνη πλανήσασα, ἐρώσης ἐπιβῆναι γυναικὸς, τοσοῦτον οἶστρον αἱ τέχναι, κακοτεχνοῦσαι τοῖς ἀνοήτοις ἐνεποίησαν: ἀλλὰ τοὺς μὲν πιθήκους οἱ τούτων τροφεῖς, καὶ μελεδωνοὶ, τεθαυμάκασιν, ὅτι τῶν κηρίνων, ἢ πηλίνων ὁμοιωμάτων, καὶ κοροκοσμίων, ἀπατᾷ τούτους οὐδέν. ὑμεῖς δὲ ἄρα, καὶ πιθήκων χείρους γενήσεσθε, λιθίνοις, καὶ ξυλίνοις, καὶ χρυσέοις, καὶ ἐλεφαντίνοις ἀγαλματίοις, καὶ γραφαῖς προσανέχοντες, τοσούτων ὑμῖν οἱ δημιουργοὶ, ἀθυρμάτων ὀλεθρίων, οἱ λιθοξόοι, καὶ οἱ ἀνδριαντοποιοὶ, γραφεῖς τε αὖ. καὶ τέκτονες, καὶ ποιηταὶ πολλοί τινα, καὶ τοιοῦτον ὄχλον παρεισάγοντες, κατ' ἀγροὺς μὲν, σατύρους, καὶ πᾶνας: ἀνὰ δὲ τὰς ὕλας, νύμφας, τὰς ὀρειάδας, καὶ τὰς ἁμαδρυάδας: ναὶ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ ὕδατα, καὶ περὶ τοὺς ποταμοὺς, καὶ τὰς πηγὰς, τὰς ναΐδας: καὶ περὶ τὴν θάλασσαν, τὰς νηρεΐδας: μάγοι δὲ ἤδη, ἀσεβείας τῆς σφῶν αὐτῶν, ὑπηρέτας δαίμονας αὐχοῦσιν, οἰκέτας αὐτοῖς ἑαυτοῖς καταγεγραφότες, τοὺς κατηναγκασμένους, δούλους ταῖς ἐπαοιδαῖς πεποιηκότες. γάμοι τε

σοι ἔτι καὶ παιδεραστίαι, καὶ λοχεῖαι θεῶν μνημονευόμεναι, καὶ μοιχεῖαι ᾀδόμεναι, καὶ αἰσχύναι κωμῳδούμεναι, καὶ γέλωτες παρὰ πότον εἰσαγόμενοι, προτρέπουσι δή με ἀνακραγεῖν, κἂν σιωπῆσαι θέλω· οἴμοι τῆς ἀθεότητος, σκηνὴν πεποιήκατε τὸν οὐρανόν, καὶ τὸ θεῖον ὑμῖν δρᾶμα γεγένηται, καὶ τὸ ἅγιον, προσωπείοις δαιμονίων κατακεκωμῳδήκατε, τὴν ἀληθῆ θεοσέβειαν, δεισιδαιμονίᾳ σατυρίσαντες.

αὐτὰρ ὁ, φορμίζων ἀνεβάλλετο, καλὸν ἀείδειν·

ᾆσον ἡμῖν Ὅμηρε τὴν φωνὴν τὴν καλήν.

ἀμφ' Ἄρεως φιλότητος ἐϋστεφάνου τ' Ἀφροδίτης·
ὡς τὰ πρῶτα μίγησαν ἐν Ἡφαίστοιο δόμοισι
λάθρη· πολλὰ δ' ἔδωκε, λέχος δ' ᾔσχυνε καὶ εὐνήν·

Ἡφαίστοιο ἄνακτος. κατάπαυσον Ὅμηρε τὴν ᾠδήν, οὐκ ἔστι καλή, μοιχείαν διδάσκει, πορνεύειν δὲ ἡμεῖς, καὶ τὰ ὦτα παρῃτήμεθα· ἡμεῖς γὰρ ἡμεῖς ἐσμεν, οἱ τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ περιφέροντες ἐν τῷ ζῶντι, καὶ κινουμένῳ τούτῳ ἀγάλματι, τῷ ἀνθρώπῳ σύνοικον εἰκόνα, σύμβουλον, συνόμιλον, συνέστιον, συμπαθῆ, ὑπερπαθῆ, ἀνάθημα γεγόναμεν τῷ θεῷ ὑπὲρ Χριστοῦ, ἡμεῖς τὸ γένος τὸ ἐκλεκτόν, τὸ βασίλειον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς περιούσιος, οἱ ποτὲ οὐ λαός· νῦν δὲ λαὸς τοῦ θεοῦ, οἱ κατὰ τὸν Ἰωάννην, οὐκ ὄντες ἐκ τῶν κάτω, παρὰ δὲ τοῦ ἄνωθεν ἐλθόντος, τὸ πᾶν μεμαθηκότες, οἱ τὴν οἰκονομίαν τοῦ θεοῦ κατανενοηκότες, οἱ ἐν καινότητι ζωῆς περιπατεῖν μεμελετηκότες, ἀλλ' οὐ ταῦτα φρονοῦσιν οἱ πολλοί· ἀπορρίψαντες δὲ τὴν αἰδῶ καὶ τὸν φόβον, οἴκοι τοὺς τῶν δαιμόνων ἐγγράφονται πασχητιασμούς· πινακίοις γοῦν τισὶ καταγράφοις μετεωρότερον ἀνακειμένοις, προσεσχηκότες, ἀσελγείᾳ, τοὺς θαλάμους κεκοσμήκασι, τὴν ἀκολασίαν, εὐσέβειαν νομίζοντες, κἀπὶ τοῦ σκίμποδος κατακείμενοι, παρ' αὐτὰς ἔτι τὰς περιπλοκάς, ἀφορῶσιν εἰς τὴν Ἀφροδίτην ἐκείνην, τὴν γυμνήν, τὴν ἐπὶ τῇ συμπλοκῇ δεδεμένην, καὶ τῇ λήδᾳ περιπετόμενον τὸν ὄρνιν τὸν ἐρωτικόν, τῆς θηλύτητος ἀποδεχόμενοι, τὴν γραφήν, ἀποτυποῦσι ταῖς σφενδόναις, σφραγῖδι χρώμενοι καταλλήλῳ τῇ Διὸς ἀκολασίᾳ. Ταῦτα ὑμῶν τῆς ἡδυπαθείας τὰ ἀρχέτυπα, αὗται τῆς ὕβρεως αἱ θεολογίαι, αὗται τῶν συμπορνευόντων ὑμῖν θεῶν αἱ διδασκαλίαι· ὃ γὰρ βούλεται, τοῦθ' ἕκαστος καὶ οἴεται, κατὰ τὸν Ἀθηναῖον ῥήτορα, οἷαι δὲ αὖ καὶ ἄλλαι ὑμῶν εἰκόνες, πανίσκοι τινές, καὶ γυμναὶ κόραι, καὶ σάτυροι μεθύοντες, καὶ μορίων ἐντάσεις, ταῖς γραφαῖς ἀπογυμνούμεναι ἀπὸ τῆς ἀκρασίας ἐλεγχόμεναι, ἤδη δέ, ἀναφανδὸν τῆς ἀκολασίας ὅλης τὰ σχήματα ἀνάγραπτα πανδημεὶ θεώμενοι, οὐκ αἰσχύνεσθε, φυλάττετε δέ, ἔτι μᾶλλον ἀνακείμενα, ὥσπερ ἀμέλει τῶν θεῶν ὑμῶν τὰς εἰκόνας στήλας ἀναισχυντίας καθιδρύσαντες οἴκοι, ἐπ' ἴσης ἐγγραφόμενοι τὰ Φιλαινίδος σχήματα, ὡς τὰ Ἡρακλέους ἀθλήματα. τούτων οὐ μόνον τῆς χρήσεως πρὸς δέ, καὶ τῆς ὄψεως, καὶ τῆς ἀκοῆς αὐτῆς ἀμνηστίαν καταγγέλλομεν, ἡταίρηκεν ὑμῖν τὰ ὦτα, πεπορνεύκασιν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ τὸ καινότερον, πρὸ τῆς συμπλοκῆς, αἱ ὄψεις ὑμῖν μεμοιχεύκασιν. ὦ βιασάμενοι τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸ ἔνθεον τοῦ πλάσματος ἐλέγχει ἀπάρξαντες, πάντα ἀπιστεῖτε ἵνα ἐμπαθαίνησθε, καὶ πιστεύετε μέν, τοῖς εἰδώλοις, ζηλοῦντες αὐτῶν τὴν ἀκρασίαν· ἀπιστεῖτε δὲ τῷ θεῷ σωφροσύνην μὴ φέροντες, καὶ τὰ μὲν κρείττω, μεμισήκατε· τὰ δὲ ἥττω, τετιμήκατε, ἀρετῆς μὲν θεαταί, κακίας δὲ ἀγωνισταὶ γεγενημένοι, ὄλβιοι· μόνοι τοίνυν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὁμοθυμαδόν, ἐκεῖνοι πάντες κατὰ τὴν σίβυλλαν.

οἳ ναοὺς πάντας ἀπαρνήσονται ἰδόντες.
καὶ βωμούς, εἰκαῖα λίθων ἱδρύματα κωφῶν.
καὶ λίθινα ξόανα, καὶ ἀγάλματα χειροποίητα.
αἵματι ἐμψύχων μεμιασμένα, καὶ θυσίαισι
τετραπόδων, διπόδων, πτηνῶν, θηρῶν τε φόνοισι.

καὶ γὰρ δὴ καὶ ἀπηγόρευται ὑμῖν, ἀναφανδὸν ἀπατηλὸν ἐργάζεσθαι τέχνην, οὐ γὰρ ποιήσεις φησὶν ὁ προφήτης, παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω. ἦ που γ' ἂν ἔτι, τὴν Πραξιτέλους Δήμητραν, καὶ Κόρην, καὶ τὸν Ἴακχον τὸν μυστικόν, θεοὺς ὑπολάβοιμεν, ἢ τὰς Λυσίππου τέχνας, ἢ τὰς χεῖρας τὰς Ἀπελλικάς. αἳ δή, τῆς θεοδοξίας τὸ σχῆμα, τῇ ὕλῃ περιτεθείκασιν. Ἀλλ' ὑμεῖς μὲν ὅ-

πως

πως ποτὲ ὁ ἀνδριὰς, ὅτι μάλιστα ὡραιότατος τικταίνηται, προσκαρτερῶ τι, ὅπως δὲ αὐτοὶ μὴ ὅμοιοι δι' ἀναισθησίαν τοῖς ἀνδριάσιν ἀποτελεσθῶσι, οὐ φροντίζετε. πάνυ γοῦν ἐμφανῶς, καὶ συντόμως ὁ προφητικὸς ἐλέγχει τὴν συνήθειαν λόγος, ὅτι πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν, δαιμονίων εἰσὶν εἴδωλα: ὁ δὲ θεὸς τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησεν, καὶ τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ. πλανώμενοι γοῦν τινὲς ἐντεῦθεν, οὐκ οἶδ' ὅπως, θείαν μὲν τέχνην, πλὴν ἀλλ' οὐ θεὸν προσκυνοῦσιν, ἥλιόν τε, καὶ σελήνην, καὶ τὸν ἄλλον τῶν ἀστέρων χορὸν, παραλόγως τούτους θεοὺς ὑπολαμβάνοντες, τὰ ὄργανα τοῦ χρόνου, τῷ γὰρ λόγῳ αὐτοῦ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν, ἀλλ' ἡ μὲν ἀνθρωπεία τέχνη οἰκίας τε, καὶ ναῦς, καὶ πόλεις, καὶ γραφὰς δημιουργεῖ: θεὸς δὲ πῶς ἂν εἴποιμι, ὅσα ποιεῖ, ὅλον ἴδε τὸν κόσμον, ἐκείνου ἔργον ἐστὶν, καὶ οὐρανὸς, καὶ ἥλιος, καὶ ἄγγελοι, καὶ ἄνθρωποι ἔργα τῶν δακτύλων αὐτοῦ. ὅση γε ἡ δύναμις τοῦ θεοῦ μόνον αὐτοῦ τὸ βούλημα, κοσμοποιΐα: μόνος γὰρ ὁ θεὸς ἐποίησεν, ἐπεὶ καὶ μόνος ὄντως ἐστὶ θεός: ψιλῷ τῷ βούλεσθαι δημιουργεῖ, καὶ τῷ μόνον ἐθελῆσαι αὐτὸν, ἕπεται τὸ γεγενῆσθαι: ἐνταῦθα φιλοσόφων παρατρέπεται χορὸς, πρὸς μὲν τὴν οὐρανοῦ θέαν παγκάλως γεγονέναι τὸν ἄνθρωπον ὁμολογούντων: τὰ δὲ ἐν οὐρανῷ φαινόμενα, καὶ ὄψει καταλαμβανόμενα, προσκυνούντων, εἰ γὰρ καὶ μὴ ἀνθρώπινα τὰ ἔργα τὰ ἐν οὐρανῷ. ἀλλὰ γοῦν ἀνθρώποις δεδημιούργηται, καὶ μὴ τὸν ἥλιόν τις ὑμῶν προσκυνείτω, ἀλλὰ τὸν ἡλίου ποιητὴν ἐπιποθείτω: μηδὲ τὸν κόσμον, ἐκθειαζέτω, ἀλλὰ τὸν κόσμου δημιουργὸν ἐπιζητησάτω. μόνη ἄρα ὡς ἔοικεν καταφυγὴ, τῷ μέλλοντι ἐπὶ τὰς σωτηρίους ἀφικνεῖσθαι θύρας, ὑπολείπεται, σοφία θεϊκή, ἐντεῦθεν ὥσπερ ἐξ ἱεροῦ τινος ἀσύλου, οὐδενὶ οὐκ ἔτι ἀγώγιμος τῶν δαιμόνων ὁ ἄνθρωπος γίνεται, σπεύδων εἰς σωτηρίαν, ἐπιδράμωμεν δὲ, εἰ βούλει, καὶ τῶν φιλοσόφων τὰς δόξας, ὅσας αὐχοῦσι περὶ τῶν θεῶν: εἴπως, καὶ φιλοσοφίαν αὐτὴν, κενοδοξίας ἕνεκεν ἀνειδωλοποιοῦσαν τὴν ὕλην ἐφεύρωμεν, εἰ καὶ δαιμόνια ἄττα ἐκθειάζουσαν, κατὰ παραδρομὴν παραστῆσαι δυνηθῶμεν ὀνειρώττουσαν, τὴν ἀλήθειαν. στοιχεῖα μὲν οὖν, ἀρχὰς ἀπέλιπον ὑμνήσαντες, Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, τὸ ὕδωρ: καὶ Ἀναξιμένης, ὁ καὶ αὐτὸς Μιλήσιος, τὸν ἀέρα, ᾧ Διογένης ὕστερον ὁ Ἀπολλωνιάτης κατηκολούθησεν. Παρμενίδης δὲ ὁ Ἐλεάτης, θεοὺς εἰσηγήσατο πῦρ, καὶ γῆν θάτερον δὲ αὐτοῖν μόνον, τὸ πῦρ θεὸν ὑπειλήφατον, Ἵππασός τε ὁ Μεταποντῖνος, καὶ ὁ Ἐφέσιος Ἡράκλειτος: Ἐμπεδοκλῆς γὰρ ὁ Ἀκραγαντῖνος, εἰς πλῆθος ἐμπεσὼν πρὸς τοῖς τέτταρσι στοιχείοις τούτοις, νεῖκος, καὶ φιλίαν καταριθμεῖται, ἄθεοι μὲν δὴ καὶ οὗτοι σοφίᾳ τινὶ ἀσόφῳ τὴν ὕλην προσκυνήσαντες: καὶ λίθους μὲν ἢ ξύλα, οὐ τιμήσαντες: γῆν δὲ τὴν τούτων μητέρα ἐκθειάσαντες, καὶ Ποσειδῶνα μὲν οὐκ ἀναπλάττοντες: ὕδωρ δὲ αὐτὸ προστρεπόμενοι. τί γάρ ἐστι πρότερον Ποσειδῶν, ἢ ὑγρά τις οὐσία, ἐκ τῆς πόσεως ὀνοματοποιουμένη. ὥσπερ ἀμέλει, ὁ πολέμιος Ἄρης ἀπὸ τῆς ἄρσεως, καὶ ἀναιρέσεως κεκλημένος: ᾗ καὶ δοκοῦσί μοι πολλοὶ μάλιστα, τὸ ξίφος μόνον πήξαντες, ἐπιθύειν ὡς Ἄρει: ἔστι δὲ Σκυθῶν τὸ τοιοῦτον, καθάπερ Εὔδοξος ἐν δευτέρᾳ τῆς περιόδου λέγει: Σκυθῶν δὲ, οἱ Σαυρομάται ὥς φησιν Ἱκέσιος ἐν τῷ περὶ μυστηρίων, ἀκινάκην σέβουσιν. τοῦτό τοι καὶ οἱ ἀμφὶ τὸν Ἡράκλειτον τὸ πῦρ ὡς ἀρχέγονον σέβοντες, πεπόνθασιν, τὸ γὰρ πῦρ τοῦτο, ἕτεροι Ἥφαιστον ὠνόμασαν. Περσῶν δὲ οἱ μάγοι, τὸ πῦρ τετιμήκασι, καὶ τῶν τὴν Ἀσίαν κατοικούντων πολλοί: πρὸς δὲ, καὶ Μακεδόνες, ὥς φησι Διογένης ἐν πρώτῳ Περσικῶν. τί μοι Σαυρομάτας καταλέγειν, οὓς Νυμφόδωρος ἐν νομίμοις βαρβαρικοῖς τὸ πῦρ σέβειν ἱστορεῖ, ἢ τοὺς Πέρσας, καὶ τοὺς Μήδους, καὶ τοὺς μάγους. θύειν ἐν ὑπαίθρῳ τούτους ὁ Δίνων λέγει θεῶν ἀγάλματα μόνα, τὸ πῦρ, καὶ ὕδωρ νομίζοντας, οὐκ ἀπεκρυψάμην οὐδὲ τὴν τούτων ἄγνοιαν, εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα ἀποφεύγειν οἴονται τῆς πλάνης, ἀλλ' εἰς ἑτέραν κατολισθαίνουσιν ἀπάτην ἀγάλματα μὲν θεῶν, οὐ ξύλα, καὶ λίθους ὑπειλήφασιν, ὥσπερ Ἕλληνες, οὐδὲ μὴν ἴβιδας, καὶ ἰχνεύμονας, καθάπερ Αἰγύπτιοι, ἀλλὰ πῦρ τε, καὶ ὕδωρ, ὡς φιλόσοφοι. μετὰ πολλὰς μέντοι ὕστερον περιόδους ἐτῶν ἀνθρωποειδῆ ἀγάλματα σέβειν αὐτοῖς, Βήρωσσος ἐν τρίτῃ Χαλδαϊκῶν παρίστησι, τοῦτο Ἀρταξέρξου τοῦ Δαρείου τοῦ Ὤχου εἰσηγησαμένου· ὃς πρῶτος, τῆς Ἀφροδίτης Ταναΐδος τὸ ἄγαλμα ἀναστήσας ἐν Βαβυλῶνι, καὶ Σούσοις, καὶ Ἐκβατάνοις, Πέρσαις, καὶ Βάκτροις, καὶ Δαμασκῷ, καὶ Σάρδεσιν ὑπέδειξε

σέβειν. ὁμολογούντων τοίνυν οἱ φιλόσοφοι, τοὺς διδασκάλους τοὺς σφῶν Πέρσας, ἢ Σαυρο-
μάτας, ἢ μάγους, παρ᾽ ὧν τὴν ἀθεότητα τῶν σεβασμίων αὐτοῖς μεμαθήκασιν ἀρχῶν, ἀρ-
χοντα τὸν πάντων ποιητὴν, καὶ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν δημιουργὸν ἀγνοοῦντες, τὸν ἄναρ-
χον θεόν: ταῦτα δὲ πτωχὰ ταῦτα, καὶ ἀσθενῆ, ἡ φησὶν ὁ Ἀπόστολος, τὰ εἰς τὴν ἀνθρώπων ὑπη-
ρεσίαν πεποιημένα στοιχεῖα προσκεκυνήκασι. τῶν δὲ ἄλλων φιλοσόφων, ὅσοι τὰ στοιχεῖα
ὑπερβάντες, ἐπολυπραγμόνησάν τι ὑψηλότερον, καὶ περιττότερον, οἱ μὲν αὐτῶν, τὸ
ἄπειρον καθύμνησαν, ὧν Ἀναξίμανδρος ὁ Μιλήσιος ἦν, καὶ Ἀναξαγόρας ὁ Κλαζομένιος,
καὶ ὁ Ἀθηναῖος Ἀρχέλαος: τούτω μέν γε ἄμφω, τὸν νοῦν ἐπεστησάτην τῇ ἀπειρίᾳ. ὁ δὲ Μι-
λήσιος Λεύκιππος, καὶ ὁ Χῖος Μητρόδωρος, διττὰς ὡς ἔοικεν, καὶ αὐτὼ ἀρχὰς ἀπελιπέτην
τὸ πλῆρες καὶ τὸ κενόν. προσέθηκε δὲ λαβὼν τούτοιν τοῖν δυεῖν, τὰ εἴδωλα, ὁ Ἀβδηρίτης
Δημόκριτος: ὁ γάρ τοι Κροτωνιάτης Ἀλκμαίων θεοὺς ᾤετο τοὺς ἀστέρας εἶναι, ἐμψύχους
ὄντας. οὐ σιωπήσομαι, οὐδὲ τὴν τούτων ἀναισχυντίαν, Ξενοκράτης, Καρχηδόνιος οὗτος,
ἑπτὰ μὲν θεοὺς τοὺς πλανήτας, ὄγδοον δὲ, τὸν ἐκ πάντων αὐτῶν συνεστῶτα κόσμον αἰνίττε-
ται. οὐδὲ μὴν τοὺς ἀπὸ τῆς στοᾶς παρελεύσομαι, διὰ πάσης ὕλης, καὶ διὰ τῆς ἀτιμοτάτης, τὸ
θεῖον διήκειν λέγοντας, οἳ καταισχύνουσιν ἀτεχνῶς τὴν φιλοσοφίαν, οὐδὲν δέ οἶμαι χαλεπὸν
ἐνταῦθα γενόμενος καὶ τῶν ἐκ τοῦ περιπάτου μνησθῆναι, καὶ ὅ γε τῆς αἱρέσεως πατὴρ τῶν
ὅλων οὐ νοήσας τὸν πατέρα, τὸν καλούμενον ὕπατον, ψυχὴν εἶναι τοῦ παντὸς οἴεται, τοῦ-
τέστι τοῦ κόσμου τὴν ψυχὴν θεὸν ὑπολαμβάνων, αὐτὸς αὑτῷ περιπείρεται. ὁ γάρ τοι μέχρι
τῆς σελήνης αὐτῆς διορίζων τὴν πρόνοιαν, ἔπειτα τὸν κόσμον θεὸν ἡγούμενος, περιτρέπεται
τὸ ἄμοιρον τοῦ θεοῦ, θεὸν δογματίζων. ὁ δὲ Ἐρέσιος ἐκεῖνος Θεόφραστος ὁ Ἀριστοτέλους γνώρι-
μος, πῇ μὲν οὐρανὸν, πῇ δὲ πνεῦμα τὸν θεὸν ὑπονοεῖ, Ἐπικούρου μὲν γὰρ μόνου καὶ ἑκὼν ἐκλήσο-
μαι, ὃς οὐδὲ μέλειν οἴεται τῷ θεῷ διὰ πάντων ἀσεβῶν. τί γὰρ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς, οὐκ ἔσθ᾽
ὅπῃ οὐκ ἐπὶ τὰ Δημοκρίτου, καὶ αὐτὸς κατασύρεται εἴδωλα, καὶ πολύς μοι ἐπιρρεῖ τοιοῦτος
ὄχλος, οἱονεὶ μορμολύκεια δαιμονίων παρεισάγων, ξένων ἀτόπων σκιαγραφίαν μυθολόγων,
ὑδαλογραϊκῷ, πολλοῦ γε δεῖ ἀνδράσιν ἐπιτρέπειν, ἀκροᾶσθαι τοιούτων λόγων οἱ μὲν δὲ τοὺς
παῖδας τοὺς ἑαυτῶν, τὸ δὴ τὸ λεγόμενον, κλαυθμυριζομένους ἐθιζόμενοι παρηγορεῖσθαι,
μυθίζοντες, ὀρρωδοῦντες συναναστρέφειν αὐτοῖς ἀθεότητα, τὴν πρὸς τῶν δοκησισόφων
δὴ τούτων καταγγελλομένην, μηδέν τι νηπίων μᾶλλον τἀληθὲς εἰδότων. τί γάρ ὦ πρὸς τῆς
ἀληθείας, τοὺς σοὶ πεπιστευκότας δεικνύεις ῥύσει, καὶ φορᾷ δίναις τε, καὶ ἀτάκτοις ὑπο-
βεβλημένους. τί δαί μοι, εἰδώλων ἀναπιμπλὰς τὸν βίον, ἀνέμους τε, ἢ ἀέρα, ἢ πῦρ, ἢ γῆν, ἢ
λίθους, ἢ ξύλα, ἢ σίδηρον, κόσμον, τὸν δὲ θεοὺς ἀναπλάττουσα: θεοὺς δὲ καὶ τοὺς ἀστέρας
τοὺς πλανήτας, τοῖς ὄντως πεπλανημένοις τῶν ἀνθρώπων, διὰ τῆς πολυθρυλλήτου ταύτης.
ἀστρολογίας, οὐκ ἀστρονομίας μετεωρολογοῦσα, καὶ ἀδολεσχοῦσα, τὸν κύριον τῶν πνευμά-
των ποθῶ, τὸν κύριον τοῦ πυρὸς, τὸν κόσμου δημιουργὸν, τὸν ἡλίου φωταγωγὸν, θεὸν ἐπιζητῶ,
οὐ τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ. τίνα δὴ λάβω παρὰ σοῦ συνεργὸν τῆς ζητήσεως. οὐ γὰρ παντάπασιν ἀ-
πεγνώκαμέν σε εἰ βούλει, τὸν Πλάτωνα. πῇ δὴ οὖν ἐξιχνευτέον τὸν θεὸν, ὦ Πλάτων, τὸν
γὰρ πατέρα, καὶ ποιητὴν τοῦ δὲ τοῦ παντὸς, εὑρεῖν τε ἔργον, καὶ εὑρόντα εἰς ἅπαν ἐξει-
πεῖν, ἀδύνατον: διὰ τί δῆτα ὦ πρὸς αὐτοῦ: ῥητέος γὰρ οὐδαμῶς ἐστιν, εὖ γε ὦ Πλάτων,
ἐπαφᾶσαι τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ μὴ ἀποκάμῃς ξύν μοι λαβοῦ τῆς ζητήσεως τἀγαθοῦ πέρι.
πᾶσιν γὰρ ἁπαξαπλῶς ἀνθρώποις, μάλιστα δὲ τοῖς περὶ λόγους ἐνδιατρίβουσιν, ἐνέ-
στακταί τις ἀπόρροια θεϊκή. οὗ δὴ χάριν καὶ ἄκοντες μὲν ὁμολογοῦσιν ἕνα τε εἶναι θεὸν, ἀ-
νώλεθρον, καὶ ἀγένητον. τοῦτον ἄνω που περὶ τὰ νῶτα τοῦ οὐρανοῦ, ἐν τῇ ἰδίᾳ καὶ οἰκείᾳ
περιωπῇ οὕτως ὄντα ἀεί: θεὸν δὲ ποῖον εἰπέ μοι νοητέον:

> τὸν πάνθ᾽ ὁρῶντα, καὐτὸν οὐχ ὁρώμενον

Εὐριπίδης λέγει. πεπλανῆσθαι γοῦν ὁ Μένανδρος μοι δοκεῖ ἔνθα φησὶν

> ἥλιε, σὲ γὰρ δεῖ προσκυνεῖν πρῶτον θεῶν.
> δι᾽ οὗ θεωρεῖν ἔστι τοὺς ἄλλους θεούς.

οὐδὲ γὰρ ἥλιος ἐπιδείξει ποτ᾽ ἂν τὸν θεὸν τὸν ἀληθῆ: οὐδὲ λόγος ὁ ὑγιὴς, ὅς ἐστιν ἥλιος ψυ-
χῆς, δι᾽ οὗ μόνου ἔνδον ἀνατείλαντος, ἐν τῷ βάθει τοῦ νοῦ, καὶ τοῦ νοὸς αὐτοῦ καταυγάζεται τὸ
ὄμμα

ὄμμα ὅθεν οὐκ ἀπεικότως ὁ Δημόκριτος, τῶν λογίων ἀνθρώπων ὀλίγους φησὶν ἀνατείναντας
τὰς χεῖρας. ἐνταῦθα ὃν νῦν ἠέρα καλέομεν οἱ ἕλληνες πάντα διαμυθεῖσθαι, καὶ πάντα
οὗτος οἶδεν, καὶ διδοῖ, καὶ ἀφαιρεῖται, καὶ βασιλεὺς οὗτος τῶν πάντων. ταύτῃ πῃ καὶ
Πλάτων, διανοούμενος τὸν θεὸν, αἰνίττεται περὶ τὸν πάντων βασιλέα, πάντ᾽ ἐστὶ κἀκεῖνο
αἴτιον ἁπάντων καλῶν. τίς οὖν ὁ βασιλεὺς τῶν πάντων θεὸς, τῆς τῶν ὄντων ἀληθείας τὸ
μέτρον. ὥσπερ οὖν τῷ μέτρῳ καταληπτὰ τὰ μετρούμενα, οὑτωσὶ δὲ, καὶ τῷ νοῆσαι
τὸν θεὸν, μετρεῖται καὶ καταλαμβάνεται ἡ ἀλήθεια. ὁ δὲ ἱερὸς ὄντως Μωυσῆς οὐκ ἔσται φη-
σὶν ἐν τῷ μαρσίππῳ σου στάθμιον, καὶ στάθμιον μέγα, ἢ μικρὸν, ἀλλ᾽ ἢ στάθμιον ἀληθινὸν,
καὶ δίκαιον: ἔσται σοι στάθμιον, καὶ μέτρον, καὶ ἀριθμὸν, τῶν ὅλων ὑπολαμβάνων τὸν θεόν:
τὰ μὲν γὰρ ἄδικα, καὶ ἄνισα εἴδωλα οἴκοι, ἐν τῷ μαρσίππῳ, καὶ ἐν τῇ ὡς ἔπος εἰπεῖν, ῥυ-
πώσῃ ψυχῇ κατακέκρυπται: τὸ δὲ μόνον δίκαιον μέτρον, ὁ μόνος ὄντως θεὸς, ἴσος ἀεὶ,
κατὰ τὰ αὐτὰ, καὶ ὡσαύτως ἔχων μετρεῖται πάντα, καὶ σταθμᾶται, οἱονεὶ τρυτάνῃ
τῇ δικαιοσύνῃ, τὴν τῶν ὅλων ἀρρεπῶς περιλαμβάνων, καὶ ἀνέχων φύσιν, ὁ μὲν δὴ
θεὸς, ὥσπερ, καὶ ὁ παλαιὸς λόγος, ἀρχὴν, καὶ τελευτὴν, καὶ μέσα τῶν ὄντων ἁ-
πάντων ἔχων, εὐθείαν περαίνει, κατὰ φύσιν περιπορευόμενος τῷ δ᾽ ἀεὶ, ξυνέπεται δίκη,
τῶν ἀπολειπομένων τοῦ θείου νόμου, τιμωρός. πόθεν ὦ Πλάτων, ἀλήθειαν αἰνίττῃ, πόθεν ἡ
τῶν λόγων ἄφθονος χορηγία, τὴν θεοσέβειαν μαντεύεται, σοφώτερα φησὶν τούτων, βαρ-
βάρων τὰ γένη, οἶδά σου τοὺς διδασκάλους, κἂν ἀποκρύπτειν ἐθέλῃς, γεωμετρίαν, παρ᾽
Αἰγυπτίων μανθάνεις: ἀστρονομίαν, παρὰ Βαβυλωνίων: ἐπῳδὰς τὰς ὑγιεῖς παρὰ Θρᾳκῶν
λαμβάνεις, πολλά σε, καὶ Ἀσσύριοι πεπαιδεύκασι, νόμους δὲ τοὺς, ὅσοι ἀληθεῖς, καὶ δό-
ξαν τὴν τοῦ θεοῦ, παρ᾽ αὐτῶν ὠφέλησαι τῶν Ἑβραίων, οἵτινες οὐκ ἀπάτῃσι κεναῖς, οὐδὲ
ἔργα ἀνθρώπων, χρύσεα καὶ χάλκεα, καὶ ἀργύρου ἠδ᾽ ἐλέφαντος, καὶ ξυλίνων λιθίνων τε, βρο-
τῶν εἴδωλα θανόντων τιμῶσιν ὅσα περ τε βροτοὶ, κενόφρονι βουλῇ, ἀλλὰ γὰρ αἴρουσιν πρὸς
οὐρανὸν, ὠλένας ἁγνὰς, ὄρθριοι ἐξ εὐνῆς ἀεὶ· χρόα ἁγνίζοντες ὕδασι, καὶ τιμῶσι μόνον τὸν
ἀεὶ μεδέοντα ἀθάνατον. καί μοι μὴ μόνον ὦ φιλοσοφία ἕνα τοῦτον Πλάτωνα: πολλοὺς δὲ,
καὶ ἄλλους παραστῆσαι σπούδασον τὸν ἕνα ὄντως μόνον θεὸν, ἀναφθεγγομένους θεὸν, κατ᾽
ἐπίπνοιαν αὐτοῦ εἴ που τῆς ἀληθείας, ἐπιδράξαιντο. Ἀντισθένης μὲν γὰρ οὐ κυνικὸν δὴ
τοῦτο ἐνενόησεν. Σωκράτους δὲ ἅτε γνώριμος θεὸν, οὐδενὶ ἐοικέναι φησίν. διόπερ αὐτὸν, οὐ-
δεὶς ἐκμαθεῖν ἐξ εἰκόνος δύναται. Ξενοφῶν δὲ ὁ Ἀθηναῖος διαρρήδην ἂν καὶ αὐτὸς, περὶ
τῆς ἀληθείας ἀναγεγράφει τι μαρτυρῶν, ὡς Σωκράτης, εἰ μὴ τὸ Σωκράτους ἐδεδίει φάρμα-
κον, οὐδὲν δὲ ἧττον αἰνίττεται. ὁ γοῦν τὰ πάντα φησὶ σείων, καὶ ἀτρεμίζων, ὡς μὲν μέγας
τίς, καὶ φανερῶς δυνατὸς, ὁποῖος δέ τις μορφὴν, ἀφανής, οὐδὲ μὴν ὁ παμφαὴς δοκῶν
εἶν᾽ ἥλιος, οὐδ᾽ αὐτὸς ἔοικεν ὁρᾶν αὐτὸν, ἐπιτρέπειν, ἀλλ᾽ ἤν τις ἀναιδῶς αὐτὸν θεάσηται,
τὴν ὄψιν ἀφαιρεῖται: πόθεν ἄρα ὁ τοῦ Γρύλλου σοφίζεται: ἢ δηλαδὴ, παρὰ τῆς προφή-
τιδος τῆς Ἑβραίων θεσπιζούσης ὧδέ πως.

τίς γὰρ σὰρξ δύναται τὸν ἐπουράνιον, καὶ ἀληθῆ
ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν, θεὸν ἄμβροτον, ὃς πόλον οἰκεῖ.
ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἀκτίνων κατεναντίον ἠελίοιο
ἄνθρωποι στῆναι δυνατοί, θνητοὶ γεγαῶτες.

Κλεάνθης δὲ, ὁ Πισαδεὺς, ὁ ἀπὸ τῆς στοᾶς φιλόσοφος, ὃς οὐ θεογονίαν ποιητικὴν: θεολο-
γίαν δὲ ἀληθινὴν ἐνδείκνυται, οὐκ ἀπεκρύψατο τοῦ θεοῦ πέρι, ὅτι περ εἶχεν φρονῶν,
τἀγαθὸν ἐρωτᾷς μ᾽ οἷον ἔστ᾽: ἄκουε δὴ τεταγμένον, δίκαιον, ὅσιον, εὐσεβὲς, κρατοῦν ἑαυ-
τοῦ, χρήσιμον, καλὸν, δέον, αὐστηρὸν, αὐθέκαστον, ἀεὶ συμφέρον, ἄφοβον, ἄλυπον, λυσιτε-
λὲς, ἀνώδυνον, ὠφέλιμον, εὐάρεστον, ἀσφαλὲς, φίλον, ἔντιμον, ὁμολογούμενον, εὐκλεὲς,
ἄτυφον, ἐπιμελὲς, πρᾶον, σφοδρὸν, χρονιζόμενον, ἄμεμπτον, ἀεὶ διαμένον, ἀνελεύθερος
πᾶς ὅστις εἰς δόξαν βλέπει, ὡς δὴ παρ᾽ ἐκείνης τευξόμενος καλοῦ τινος. ἐνταῦθα δὴ, σαφῶς
οἶμαι διδάσκει, ὁποῖός ἐστιν ὁ θεὸς, καὶ ὡς ἡ δόξα ἡ κοινὴ, καὶ ἡ συνήθεια, τοὺς ἑπομένους
αὐταῖν, ἀλλὰ μὴ τὸν θεὸν ἐπιζητοῦντας, ἐξανδραποδίζεσθον, οὐκ ἀποκρυπτέον, οὐδὲ
τοὺς ἀμφὶ τὸν Πυθαγόραν, οἵ φασιν ὁ μὲν θεὸς, εἷς χ᾽ οὗτος δὲ, οὐχ ὥς τινες ὑπονοοῦσιν,

ἐκτὸς τᾶς διακοσμάσιος ἀλλ' ἐν αὐτᾷ ὅλος, ἐν ὅλῳ τῷ κύκλῳ ἐπίσκοπος πάσας γενέσιος, κρᾶσις τῶν ὅλων· ἀεὶ ὤν, καὶ ἐργάτας τῶν αὐτοῦ δυνάμιων, καὶ ἔργων ἁπάντων ἐν οὐρανῷ φωστήρ, καὶ πάντων πατήρ, νοῦς, καὶ ψύχωσις, τῷ ὅλῳ κύκλῳ, πάντων κίνασις. ἀπόχρη καὶ ταῦτα, εἰς ἐπίγνωσιν θεοῦ, ἐπιπνοίᾳ θεοῦ, πρὸς αὐτῶν μὲν ἀναγεγραμμένα, πρὸς δὲ ἡμῶν ἐξειλεγμένα, τῷ γε καὶ σμικρὸν διαθρεῖν ἀλήθειαν δυναμένῳ· ἴτω δὲ ἡμῖν: οὐ γὰρ αὐτάρκης μόνον ἡ φιλοσοφία, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ποιητική, ἡ περὶ τὸ ψεῦδος τὰ πάντα ἠσχολημένη: μόλις ποτὲ ἤδη, ἀλήθειαν μαρτυρήσουσα, μᾶλλον δὲ ἐξομολογουμένη τῷ θεῷ, τὴν μυθώδη παρέκβασιν· παρίτω δὴ ὅστις καὶ βούλεται ποιητής· πρῶτος Ἄρατος μὲν οὖν, διὰ πάντων τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ, διήκειν νοεῖ, ὄφρ' ἔμπεδα πάντα, φύωνται.

τῷ μιν ἀεί, πρῶτόν τε, καὶ ὕστατον, ἱλάσκονται
χαῖρε πάτερ, μέγα θαῦμα, μέγ' ἀνθρώποισιν ὄνειαρ·

ταύτῃ τοι, καὶ ὁ Ἀσκραῖος αἰνίττεται Ἡσίοδος, τὸν θεόν.

αὐτὸς γὰρ πάντων βασιλεύς, καὶ κοίρανός ἐστιν,
ἀθανάτων τε, ὅδ' οὔτις ἐρήρεισαι κράτος ἄλλος

ἤδη δὲ καὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, παραγυμνοῦσι τὴν ἀλήθειαν, ὁ μέν, καὶ εἰς τὸν αἰθέρα, καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέψας, τὸν δὲ ἡγοῦ θεόν φησὶν Εὐριπίδης, ὁ δὲ τοῦ Σοφίλλου Σοφοκλῆς, εἷς ταῖς ἀληθείαισιν, εἷς ἐστὶν θεός, ὃς οὐρανόν τ' ἔτευξε, καὶ γαῖαν μακρὴν πόντου τε χαροπὸν οἶδμα, καὶ ἀνέμων βίας: θνητοὶ δὲ πολυκαρδείᾳ πλανώμενοι, ἱδρυσάμεθα πημάτων παραψυχήν, θεῶν ἀγάλματ' ἐκ λιθίνων, ἢ ξύλων, ἢ χαλκέων, ἢ χρυσοτεύκτων, ἢ ἐλεφαντίνων τύπους, θυσίας τε τούτοις, καὶ κενὰς πανηγύρεις νέμοντες, οὕτως εὐσεβεῖν νομίζομεν· οὑτοσὶ μέν, ἤδη καὶ παρακεκινδυνευμένως, ἐπὶ τῆς σκηνῆς, τὴν ἀλήθειαν τοῖς θεαταῖς παρεισήγαγεν. ὁ δὲ Θρᾴκιος ἱεροφάντης, καὶ ποιητὴς ἅμα, ὁ τοῦ Οἰάγρου Ὀρφεύς, μετὰ τὴν τῶν ὀργίων ἱεροφαντίαν, καὶ τῶν εἰδώλων τὴν θεολογίαν, παλινῳδίαν ἀληθείας εἰσάγει, τὸν ἱερὸν ὄντως, ὀψέ ποτε ὅμως δ' οὖν, ᾄδων λόγον.

Φθέγξομαι, οἷς θέμις ἐστί: θύρας δὲ ἐπίθεσθε βέβηλοι
πάντες ὁμῶς. σὺ δ' ἄκουε φαεσφόρου ἔκγονε μήνης,
Μουσαῖε ἐξερέω γὰρ ἀληθέα, μηδέ σε τὰ πρὶν
ἐν στήθεσσι φανέντα φίλης αἰῶνος ἀμέρσῃ
εἰς δὲ λόγον θεῖον βλέψας, τούτῳ προσέδρευε.
ἰθύνων κραδίης νοερὸν κύτος, εὖ δ' ἐπίβαινε
ἀτραπιτοῦ, μοῦνον δ' ἐσόρα κόσμοιο ἄνακτα
ἀθάνατον. εἶτα ὑποβάς, διαρρήδην ἐπιφέρει
εἷς ἔστ' αὐτογενής, ἑνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται·
ἐν δ' αὐτοῖς αὐτὸς περινίσσεται, οὐδέ τις αὐτὸν
εἰσορᾷ θνητῶν, αὐτὸς δέ γε πάντας ὁρᾶται.

οὕτως μὲν δὴ Ὀρφεύς, χρόνῳ γέ ποτε συνῆκεν πεπλανημένος.

ἀλλὰ σὺ μὴ μέλλων βροτὲ ποικιλόμητι βράδυνε.
ἀλλὰ παλίμπλακτος στρέψας, θεὸν ἱλάσκοιο.

εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα, ἐναύσματά τινα τοῦ λόγου τοῦ θείου λαβόντες Ἕλληνες, ὀλίγα ἄττα τῆς ἀληθείας ἐφθέγξαντο, προσμαρτυροῦσι μὲν τὴν δύναμιν αὐτῆς οὐκ ἀποκεκρυμμένην: σφᾶς δὲ αὐτοὺς ἐλέγχουσιν, ἀσθενεῖς, οὐκ ἐφικόμενοι τοῦ τέλους. ἤδη γάρ, οἶμαι, παντί τῳ δῆλον γεγονέναι, ὡς τῶν χωρὶς τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας ἐνεργούντων τι, ἢ καὶ φθεγγομένων, ὁμοίων ὄντων, τοῖς χωρὶς βάσεως βαδίζειν βιαζομένοις, δυσωπούντων δέ σε εἰς σωτηρίαν, καὶ οἱ περὶ τοὺς θεοὺς ὑμῶν ἔλεγχοι οὓς διὰ τὴν ἀλήθειαν ἐκβιαζόμενοι, κωμῳδοῦσι ποιηταί. Μένανδρος γοῦν ὁ κωμικός, ἐν ἡνιόχῳ ἐν ὑποβολιμαίῳ τῷ δράματι·

οὐδείς μ' ἀρέσκει (φησὶ) περιπατῶν ἔξω θεὸς
μετὰ γραός, οὐδ' εἰς οἰκίας παρεισιὼν

ἐπὶ τοῦ τυμπάνου μητραγύρτης: βίου τοι γὰρ αἱ μητραγύρται. ὅθεν εἰκότως ὁ Ἀντισθένης ἔλε-
γεν αὐτοῖς μεταιτοῦσιν, οὐ τρέφω τὴν μητέρα τῶν θεῶν, ἣν οἱ θεοὶ τρέφουσιν. πάλιν δὲ
ὁ αὐτὸς κωμῳδοποιὸς, ἐν ἱερείᾳ τῷ δράματι, χαλεπαίνων πρὸς τὴν συνήθειαν, διελέγ-
χειν πειρᾶται τὸν ἄθεον τῆς πλάνης τῦφον, ἐπιφθεγγόμενος ἐμφρόνως: εἰ γὰρ ἕλκει τὸν
θεὸν, τοῖς κυμβάλοις ἄνθρωπος, εἰς ὃ βούλεται, ὁ τοῦτο ποιῶν ἐστὶ μείζων τοῦ θεοῦ, ἀλλ'
ἔστι τόλμης, καὶ βίου ταῦτ' ὄργανα εὑρημένα ἀνθρώποισιν, καὶ οὐχὶ μόνος ὁ Μένανδρος,
ἀλλὰ καὶ Ὅμηρος; καὶ Εὐριπίδης, καὶ ἄλλοι συχνοὶ ποιηταὶ, διελέγχουσιν ὑμῶν τοὺς
θεοὺς, καὶ λοιδορεῖσθαι οὐ δεδίασιν, οὐδὲ καθ' ὁπόσον αὐτοῖς. αὐτίκα τὴν Ἀθηνᾶν, κυνό-
μυιαν, καὶ τὸν Ἥφαιστον, ἀμφιγυήεις καλοῦσι: τῇ δὲ Ἀφροδίτῃ ἡ Ἑλένη φησί.

μηκέτι σοῖσι πόδεσσιν ὑποστρέψειας ὄλυμπον

ἐπὶ δὲ τοῦ Διονύσου ἀναφανδὸν Ὅμηρος γράφει.

ὅς ποτε μαινομένοιο Διονύσοιο τιθήνας,
σεῦε κατ' ἠγάθεον νυσήϊον, αἱ δ' ἅμα πᾶσαι
θύσθλα χαμαὶ κατέχευαν, ὑπ' ἀνδροφόνοιο Λυκούργου.

ἄξιος ὡς ἀληθῶς, Σωκρατικῆς διατριβῆς ὁ Εὐριπίδης, εἰς τὴν ἀλήθειαν ἀπιδὼν, καὶ τοὺς
θεατὰς ὑπεριδών. ποτὲ μὲν τὸν Ἀπόλλωνα, ὃς μεσομφάλους ἕδρας ναίει, βροτοῖσιν εἰς
στόμα νέμων σαφέστατα, διελέγχων κείνῳ πειθόμενος, τὴν τεκοῦσαν ἔκτανεν, ἐκεῖνον ἡ-
γεῖσθ' ἀνόσιον, καὶ κτείνετε, ἐκεῖνος ἥμαρτ' οὐκ ἐγὼ, ἀμαθέστερος ὢν τοῦ καλοῦ, καὶ τῆς
δίκης. ποτὲ δ' ἐμμανῆ εἰσάγων Ἡρακλέα, καὶ μεθύοντα ἀλλαχόθι, καὶ ἄπληστον: πῶς γὰρ
οὐχὶ, ὃς ἑστιώμενος, τοῖς κρέασι χλωρὰ σῦκα ἐπήσθιεν, ἄμουσα ὑλακτῶν, ὥστε βαρβά-
ρῳ μαθεῖν: ἤδη δὲ ἐν ἴωνι τῷ δράματι, γυμνῇ τῇ κεφαλῇ ἐκκυκλεῖ τῷ θεάτρῳ τοὺς θεούς.
πῶς οὖν δίκαιον, τοὺς νόμους ὑμᾶς βροτοῖς γράψαντας, αὐτοὺς ἀδικίας ὀφλισκάνειν,
εἰ δ' οὐ γὰρ ἔσται τῷ λόγῳ δὲ χρήσομαι δίκας βιαίων δώσετ' ἀνθρώποις γάμων σὺ καὶ Πο-
σειδῶν, Ζεὺς δ' ὃς οὐρανοῦ κρατεῖ ναοὺς τίνοντες ἀδικίᾳ κενώσετε. ὥρα τοίνυν, τῶν ἄλ-
λων ἡμῖν τῇ τάξει προδιηνυσμένων ἐπὶ τὰς προφητικὰς ἰέναι γραφάς: καὶ γὰρ οἱ χρη-
σμοὶ τὰς εἰς τὴν θεοσέβειαν ἡμῖν ἀφορμὰς ἐναργέστατα προτείνοντες, θεμελιοῦσι τὴν
ἀλήθειαν: γραφαὶ δὲ αἱ θεῖαι, καὶ πολιτεῖαι σώφρονες, σύντομοι σωτηρίας ὁδοὶ γυμναὶ
κομμωτικῆς, καὶ τῆς ἐκτὸς καλλιφωνίας, καὶ στωμυλίας, καὶ κολακείας ὑπάρχουσαι,
ἀνιστῶσιν ἀγχόμενον ὑπὸ κακίας τὸν ἄνθρωπον, ὑπεριδοῦσαι τὸν ὄλισθον τὸν βιωτικὸν,
μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ φωνῇ πολλὰ θεραπεύουσαι, ἀποτρέπουσαι μὲν ἡμᾶς τῆς ἐπιζημίου
ἀπάτης, προτρέπουσαι δὲ ἐμφανῶς, εἰς προὖπτον σωτηρίαν. αὐτίκα γοῦν, ἡ προφῆτις ἡ-
μῖν ᾀσάτω πρώτη σίβυλλα, τὸ ᾆσμα τὸ σωτήριον.

οὗτος ἰδοὺ πάντ' ἐστὶ σαφής, ἀπλάνητος ὑπάρχει.
ἔλθετε μὴ σκοτίην δὲ διώκετε, καὶ ζόφον αἰεί.
ἠελίου γλυκυδερκὲς, ἰδοὺ φάος, ἔξοχα λάμπει.
γνῶτε δὲ κατθέμενοι σοφίην ἐν στήθεσιν ὑμῶν.
εἷς θεός ἐστι βροχὰς, ἀνέμους σεισμούς τ' ἐπιπέμπων.
ἀστεροπὰς, λιμοὺς, λοιμοὺς, καὶ κήδεα λυγρὰ
καὶ νιφετοὺς, κρύσταλλά τε, τί δὴ καθ' ἓν ἐξαγορεύω.
οὐρανοῦ ἡγεῖται, γαίης κρατεῖ, αὐτὸς ὑπάρχει

ἐνθέως σφόδρα τὴν μὲν ἀπάτην ἀπεικάζουσα τῷ σκότει: τὴν δὲ γνῶσιν, ἡλίῳ, καὶ
φωτὶ τοῦ θεοῦ, ἄμφω δὲ παραθεμένη τῇ συγκρίσει, τὴν ἐκλογὴν διδάσκει: τὸ γὰρ
ψεῦδος, οὐ ψιλῇ τῇ παραθέσει, τ' ἀληθοῦς διασκεδάννυται: τῇ δὲ χρήσει τῆς ἀληθείας
ἐκβιαζόμενον, φυγαδεύεται. ἱερεμίας δὲ ὁ προφήτης, ὁ πάνσοφος, μᾶλλον δὲ, ἐν ἱερε-
μίᾳ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐπιδείκνυσι τὸν θεὸν, θεὸς ἐγγίζων ἐγώ εἰμί φησι, καὶ οὐχὶ θεὸς
πόρρωθεν, εἰ ποιήσει τί ἄνθρωπος ἐν κρυφαίοις, καὶ ἐγὼ οὐκ ὄψομαι αὐτόν, ἢ οὐχὶ
τοὺς οὐρανοὺς, καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει κύριος. πάλιν δὲ αὖ, διὰ Ἡσαΐου τίς με-
τρήσει φησὶ τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ, καὶ πᾶσαν τὴν γῆν δρακί. ὅρα τὸ μέγεθος τοῦ θεοῦ, καὶ
καταπλάγηθι, τοῦτον προσκυνήσωμεν, ἐφ' οὗ φησὶν ὁ προφήτης, ἀπὸ προσώπου σου ὄρη

„ τακήσονται ὡς ἀπὸ προσώπου πυρὸς τήκεται κηρός· οὗτος φησὶν ἐστὶν ὁ θεός, οὗ θρόνος μέν
„ ἐστιν ὁ οὐρανός, ὑποπόδιον δὲ ἡ γῆ, ὃς ἐὰν ἀνοίξῃ τὸν οὐρανόν, τρόμος σε λήψεται. βούλει
„ καὶ περὶ τῶν εἰδώλων ἀκοῦσαι τί φησιν ὁ προφήτης οὗτος; παραδειγματισθήσονται ἔμπρο-
„ σθεν τοῦ ἡλίου, καὶ ἔσται τὰ θνησιμαῖα αὐτῶν, βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, καὶ
„ τοῖς θηρίοις τῆς γῆς, καὶ σαπήσεται, ὑπὸ τοῦ ἡλίου, καὶ τῆς σελήνης, ἃ αὐτοὶ ἠγάπησαν, καὶ
„ οἷς αὐτοὶ ἐδούλευσαν, καὶ ἐμπρησθήσεται ἡ πόλις αὐτῶν: φθαρήσεσθαι δὲ καὶ τὰ στοιχεῖα,
„ καὶ τὸν κόσμον, σὺν καὶ αὐτοῖς λέγει. ἡ γῆ φησί, παλαιωθήσεται, καὶ ὁ οὐρανὸς παρελεύ-
„ σεται: τὸ δὲ ῥῆμα κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα. τί δαὶ ὅτ' ἂν πάλιν ἑαυτὸν δεικνύναι ὁ θεὸς ἐθέ-
„ λῃ, διὰ Μωυσέως; ἴδετε ἴδετε, ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἔστι θεὸς ἕτερος πλὴν ἐμοῦ, ἐγὼ ἀπο-
„ κτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω: πατάξω, κἀγὼ ἰάσομαι, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἐξελεῖται ἐκ τῶν χειρῶν-
μου. ἀλλὰ καὶ ἑτέρου ἐπακοῦσαι θέλεις χρησμῳδοῦ, ἔχεις τὸν χορὸν πάντα τὸν προφητι-
κόν, τοὺς συνθιασώτας τοῦ Μωυσέως, τί φησιν αὐτοῖς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ Ὡσηέ οὐκ ὀκνή-
„ σω λέγειν: ἰδοὺ ἐγὼ στερεῶν βροντήν, καὶ κτίζων πνεῦμα οὗ αἱ χεῖρες, καὶ τὴν στρατιὰν τοῦ
„ οὐρανοῦ ἐθεμελίωσαν. ἔτι δὲ καὶ διὰ Ἠσαΐου καὶ ταύτην ἀπομνημονεύσω σοι τὴν φωνήν. ἐγώ
„ εἰμι ἐγώ εἰμι φησὶν ὁ κύριος ὁ λαλῶν δικαιοσύνην καὶ ἀναγγέλλων ἀλήθειαν, συνάχθητε, καὶ
„ ἥκετε, βουλεύσασθε ἅμα, οἱ σωζόμενοι ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, οὐκ ἔγνωσαν οἱ αἴροντες τὸ ξύλον, γλύμ-
„ μα αὐτῶν καὶ προσευχόμενοι θεοῖς, οἳ οὐ σώσουσιν αὐτούς. εἶθ' ὑποβάς, ἐγὼ φησὶν ὁ θεός,
„ καὶ οὐκ ἔστι πλὴν ἐμοῦ, δίκαιος, καὶ σωτήρ, οὐκ ἔστι πάρεξ ἐμοῦ, ἐπιστράφητε πρός με, καὶ
„ σωθήσεσθε, οἱ ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς, ἐγώ εἰμι ὁ θεός, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος, κατ' ἐμαυτοῦ ὀμνύω.
„ τοῖς δὲ εἰδωλολάτραις, δυσχεραίνει λέγων, τίνι ὡμοιώσατε κύριον, ἢ τίνι ὁμοιώματι ὡμοιώ-
„ σατε αὐτόν, μὴ εἰκόνα ἐποίησε τέκτων ἢ χρυσοχόος χωνεύσας χρυσίον περιεχρύσωσεν
αὐτόν; καὶ τὰ ἑξῆς τούτοις. μὴ οὖν ἔτι ὑμεῖς εἰδωλολάτραι, ἀλλὰ καὶ νῦν, φυλάξασθε
τὰς ἀπειλάς: ὀλολύξει γὰρ τὰ γλυπτὰ, καὶ τὰ χειροποίητα, μᾶλλον δὲ, οἱ ἐπ' αὐτοῖς πεποιθό-
τες. ἀναίσθητος γὰρ ἡ ὕλη ἔτι φησὶν ὁ κύριος, σείσει πόλεις κατοικουμένας καὶ τὴν οἰκου-
μένην ὅλην καταλήψεται τῇ χειρὶ, ὡς νοσσίαν. τί σοι σοφίας ἀναγγέλλω μυστήρια, καὶ
„ ῥήσεις, ἐκ παιδὸς Ἑβραίου σεσοφισμένου, κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα
„ αὐτοῦ, καὶ κύριος δίδωσι σοφίαν, καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, γνῶσις, καὶ σύνεσις, ἕως
„ πότε ὀκνηρὲ κατάκεισαι, πότε δὲ ἐξ ὕπνου ἐγερθήσῃ, ἐὰν δὲ ἄοκνος ᾖς. ἥξει σοι ὥσπερ
πηγὴ ὁ ἀμητός σου, ὁ λόγος ὁ πατρικός, ὁ ἀγαθὸς λύχνος, ὁ κύριος ἐπάγων τὸ φῶς τὴν
πίστιν πᾶσι καὶ σωτηρίαν, κύριος γὰρ ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ ἰσχύι αὐτοῦ, ὥς φησιν
Ἱερεμίας, ἀνώρθωσεν τὴν οἰκουμένην ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, ἀποπεσόντας γὰρ ἡμᾶς ἐπὶ τὰ
εἴδωλα ἡ σοφία, ὅ ἐστιν ὁ λόγος αὐτοῦ, ἀνορθοῖ ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ αὕτη πρώτη τοῦ πα-
ραπτώματος ἀνάστασις, ὅθεν ἀποτρέπων εἰδωλολατρείας ἁπάσης, ὁ θεσπέσιος παγ-
„ κάλως ἀνακέκραγε Μωυσῆς, ἄκουε Ἰσραήλ, κύριος ὁ θεός σου, κύριος εἷς ἐστι, καὶ κύριον
„ τὸν θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. νῦν δὴ οὖν σύνετε ὦ ἄνθρωποι, κατὰ
„ τὸν μακάριον ψαλμῳδὸν ἐκεῖνον τὸν Δαβίδ: δράξασθε παιδείας μήποτε ὀργισθῇ κύριος, καὶ
„ ἀπολεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας, ὅτ' ἂν ἐκκαυθῇ ἐν τάχει ὁ θυμὸς αὐτοῦ. μακάριοι πάντες οἱ πε-
ποιθότες ἐπ' αὐτῷ. ἤδη δὲ, ὑπεροικτείρων ἡμᾶς ὁ κύριος, τὸ σωτήριον ἐνδίδωσι μέλος, οἷον
„ ἐμβατήριον ῥυθμόν. υἱοὶ ἀνθρώπων ἕως πότε βαρυκάρδιοι, ἵνα τί ἀγαπᾶτε ματαιότητα, καὶ
„ ζητεῖτε ψεῦδος. τίς οὖν ἡ ματαιότης, καὶ τί τὸ ψεῦδος; ὁ ἅγιος ἀπόστολος τοῦ κυρίου, τοὺς
„ Ἕλληνας αἰτιώμενος, ἐξηγήσεταί σοι: ὅτι γνόντες τὸν θεόν, οὐχ ὡς θεὸν ἐδόξασαν, ἢ ηὐχαρί-
„ στησαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ
„ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει, παρὰ τὸν κτίσαντα. καὶ
μὴν ὅ γε θεὸς οὗτος, ὃς ἐν ἀρχῇ ἐποίησε τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν: σὺ δὲ, τὸν μὲν θεὸν
οὐ νοεῖς: τὸν δὲ οὐρανὸν προσκυνεῖς καὶ πῶς οὐκ ἀσεβεῖς; ἄκουε πάλιν προφήτου λέγον-
τος: ἐκλείψει μὲν ὁ ἥλιος, καὶ ὁ οὐρανὸς σκοτισθήσεται, λάμψει δὲ ὁ παντοκράτωρ
„ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται, καὶ οἱ οὐρανοί, ἑλι-
„ γήσονται ὡς δέρρις ἐκτεινόμενοι καὶ συστελλόμενοι. αὗται γὰρ, αἱ προφητικαὶ φω-
„ ναί. καὶ ἡ γῆ φεύξεται ἀπὸ προσώπου κυρίου: καὶ μυρίας ἂν ἔχοιμί σοι γραφὰς πα-

ραφέ

ραφθῆναι, ὧν οὐδὲ κεραία παρελεύσεται μία, μὴ οὐχὶ ἐπιτελὴς γενομένη· τὸ γὰρ στόμα κυ-
ρίου, τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἐλάλησεν ταῦτα. μὴ τοίνυν μηκέτι φησὶν υἱέ μου, ὀλιγώρει παι-
δείας κυρίου. μηδ' ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος. ὢ τῆς ὑπερβαλλούσης φιλανθρωπίας, οὐδ'
ὡς μαθηταῖς, ὁ διδάσκαλος· οὐδ' ὡς οἰκέταις, ὁ κύριος· οὐδ' ὡς θεὸς, ἀνθρώποις· πατὴρ δὲ
ὡς ἤπιος νουθετεῖ υἱούς· εἶτα, Μωϋσῆς μὲν, ὁμολογεῖ, ἔμφοβος εἶναι καὶ ἔντρομος, ἀκού-
ων περὶ τοῦ λόγου, σὺ δὲ τοῦ λόγου ἀκροώμενος τοῦ θείου, οὐ δέδιας· οὐκ ἀγωνιᾷς; οὐχὶ ἅ-
μα τε εὐλαβῇ, καὶ σπεύδεις ἐκμαθεῖν, τουτέστιν, σπεύδεις εἰς σωτηρίαν, φοβούμενος τὴν
ὀργὴν, ἀγαπήσας τὴν χάριν, ζηλώσας τὴν ἐλπίδα, ἵνα ἐκκλίνῃς τὴν κρίσιν; ἥκετε
,, ἥκετε ὦ νεολαία ἡ ἐμὴ, ἢν γὰρ μὴ αὖθις ὡς τὰ παιδία γένησθε, καὶ ἀναγεννηθῆτε, ὥς φη-
,, σὶν ἡ γραφὴ, τὸν ὄντως ὄντα πατέρα οὐ μὴ ἀπολάβητε· οὐδ' οὐ μὴ εἰσελεύσεσθέ ποτε εἰς
,, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. πῶς γὰρ, εἰσελθεῖν ἐπιτέτραπται τῷ ξένῳ, ἀλλ' ὅταν, οἶμαι,
ἐγγραφῇ, καὶ πολιτευθῇ, καὶ τὸν πατέρα ἀπολάβῃ, τότε ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς γενήσε-
ται, τότε κληρονομῆσαι καταξιωθήσεται, τότε τῆς βασιλείας τῆς πατρῴας κοινωνήσει, τῷ
γνησίῳ, τῷ ἠγαπημένῳ. αὕτη γὰρ ἡ πρωτότοκος ἐκκλησία, ἡ ἐκ πολλῶν ἀγαθῶν συγκει-
μένη παιδίων, ταῦτ' ἔστι τὰ πρωτότοκα, τὰ ἐναπογεγραμμένα ἐν οὐρανοῖς, καὶ τοσαύταις
μυριάσιν ἀγγέλων συμπανηγυρίζοντα· πρωτότοκοι δὲ παῖδες, ἡμεῖς οἱ τρόφιμοι τοῦ θεοῦ, οἱ
τοῦ πρωτοτόκου γνήσιοι φίλοι, οἱ πρῶτοι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, τὸν θεὸν νενοηκότες, οἱ πρῶ-
τοι τῶν ἁμαρτιῶν ἀπεσπασμένοι, οἱ πρῶτοι τοῦ διαβόλου κεχωρισμένοι. νυνὶ δὲ τοσούτῳ
τινές εἰσιν ἀθεώτεροι, ὅσῳ φιλανθρωπότερος ὁ θεός· ὁ μὲν γὰρ, ἐκ δούλων, υἱοὺς ἡμᾶς γενέ-
σθαι βούλεται· οἱ δὲ, καὶ υἱοὶ γενέσθαι ὑπερηφανήκασιν· ὢ τῆς ἀπονοίας τῆς πολλῆς τὸν κύριον
ἐπαισχύνεσθε· ἐλευθερίαν ἐπαγγέλλεται, ὑμεῖς δὲ, εἰς δουλείαν ἀποδιδράσκετε; σωτη-
ρίαν χαρίζεται, ὑμεῖς δὲ, εἰς ἄνθρωπον ὑποφέρεσθε; ζωὴν δωρεῖται αἰώνιον, ὑμεῖς δὲ, τὴν
κόλασιν ἀναμένετε; καὶ τὸ πῦρ δὲ προσσκοπεῖτε, ὃ ἡτοίμασεν ὁ κύριος τῷ διαβόλῳ, καὶ
,, τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ; διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Ἀπόστολος, μαρτύρομαι ἐν κυρίῳ φησὶν μηκέτι
,, ὑμᾶς περιπατεῖν, καθὼς καὶ τὰ ἔθνη περιπατεῖ, ἐν ματαιότητι τοῦ νοὸς αὐτῶν, ἐσκοτι-
σμένοι τῇ διανοίᾳ ὄντες καὶ ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ θεοῦ διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν
ἐν αὐτοῖς, διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν, οἵτινες ἑαυτοὺς παρέδωκαν, ἀπηλγηκό-
τες τῇ ἀσελγείᾳ εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης, καὶ πλεονεξίας. τοιούτου μάρτυρος ἐλέγ-
χοντος τὴν τῶν ἀνθρώπων ἄνοιαν, καὶ θεὸν ἐπιβοωμένου· τί δὴ ἕτερον ὑπολείπεται τοῖς
ἀπίστοις, ἢ κρίσις, καὶ καταδίκη. οὐκ ἀμελεῖ δὲ ὁ κύριος, παραινῶν, ἐκφοβῶν, προτρέ-
πων, διεγείρων, νουθετῶν· ἀφυπνίζει γέ τοι, καὶ τοῦ σκότους αὐτοὺς τοὺς πεπλανημένους δια
νίστησιν· ἔγειρε φησὶν ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστὸς κύ-
ριος, ὁ τῆς ἀναστάσεως ἥλιος, ὁ πρὸ ἑωσφόρου γεννώμενος, ὁ ζωὴν χαρισάμενος ἀκτῖσιν
ἰδίαις. μὴ οὖν περιφρονείτω τις, τοῦ λόγου· μὴ λάθῃ καταφρονῶν ἑαυτοῦ, λέγει γάρ που ἡ
,, γραφή· σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν
,, τῷ παραπικρασμῷ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὗ ἐπείρασαν οἱ πατέ-
,, ρες ὑμῶν. ἐν δοκιμασίᾳ, ἡ δὲ δοκιμασία τίς ἐστιν, εἰ θέλεις μαθεῖν, τὸ ἅγιόν σοι πνεῦμα ἐξη-
,, γήσεται, καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου φησὶ, τεσσαράκοντα ἔτη, διὸ προσώχθισα τῇ γενεᾷ ταύτῃ
,, καὶ εἶπον ἀεὶ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ, αὐτοὶ δὲ, οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδούς μου, ὡς ὤμοσα ἐν
,, τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν ἀνάπαυσίν μου. ὁρᾶτε τὴν ἀπειλήν; ὁρᾶτε τὴν
,, προτροπήν; ὁρᾶτε τὴν ποινήν; τί δὴ οὖν ἔτι τὴν χάριν εἰς ὀργὴν μεταλλάσσομεν, καὶ
οὐχὶ ἀναπεπταμέναις ταῖς ἀκοαῖς, καταδεχόμενοι τὸν λόγον, ἐν ἁγναῖς ξενοδοχοῦμεν
ταῖς ψυχαῖς τὸν θεόν; μεγάλη γὰρ τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ ἡ χάρις· ἐὰν σήμερον τῆς φω-
νῆς αὐτοῦ ἀκούσωμεν· τὸ δὲ σήμερον, καθ' ἑκάστην αὐτοῦ αὔξεται τὴν ἡμέραν, ἔστ' ἂν, ἡ σή-
μερον ὀνομάζηται μέχρι δὲ συντελείας, καὶ ἡ σήμερον, καὶ ἡ μάθησις διαμένει, καὶ τότε
ἡ ὄντως σήμερον, ἡ ἀνελλιπὴς τοῦ θεοῦ ἡμέρα, τοῖς αἰῶσι συνεκτείνεται. ἀεὶ οὖν τῆς φω-
νῆς, ὑπακούωμεν τοῦ θείου λόγου, ἡ σήμερον γὰρ ἀΐδιος αἰών ἐστιν, εἰκὼν, σύμβολον δὲ τοῦ φω-
τὸς, ἡμέρα· φῶς δὲ, ὁ λόγος ἀνθρώποις, δι' οὗ καταυγαζόμεθα τὸν θεόν. εἰκότως ἄρα, πι-
στεύσασι μὲν, καὶ ὑπακούουσιν, ἡ χάρις ὑπερπλεονάσει· ἀπειθήσασι δὲ, καὶ πλανωμέ-

νοις κατὰ καρδίαν, ὁδούς τε τὰς κυριακὰς μὴ ἐγνωκόσιν, ἃς εὐθείας ποιεῖν, καὶ εὐτρεπίζειν παρήγγειλεν Ἰωάννης· τούτοις δὲ προσώχθισεν ὁ θεὸς, καὶ ἀπειλεῖ, καὶ δὴ, καὶ τὸ τέλος τῆς ἀπειλῆς αἰνιγματωδῶς ἀπειλήφασιν, οἱ παλαιοὶ τῶν Ἑβραίων πλανῆται· οὐ γὰρ εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν λέγονται διὰ τὴν ἀπιστίαν, πρὶν ἢ σφᾶς αὐτοὺς κατακολουθήσαντας τῷ Μωσέως διαδόχῳ, ὀψέ ποτε ἔργῳ μαθεῖν, οὐκ ἂν ἄλλως σωθῆναι, μὴ οὐχὶ ὡς Ἰησοῦ πεπιστευκότας, φιλάνθρωπος δὲ ὢν ὁ κύριος, πάντας ἀνθρώπους εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας παρακαλεῖ, ὁ τὸν παράκλητον ἀποστέλλων. τίς οὖν ἡ ἐπίγνωσις, θεοσέβεια· θεοσέβεια δὲ, πρὸς πάντα ὠφέλιμος, κατὰ τὸν Παῦλον, ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς, τῆς νῦν, καὶ τῆς μελλούσης, πόσου ὁμολογήσατε ὦ ἄνθρωποι. εἰ ἐπιπράσκετο σωτηρία ἀΐδιος ὠνήσασθαι ἄν, οὐδὲ εἰ τὸν Πακτωλόν τις ὅλον τοῦ χρυσίου τὸ ῥεῦμα τὸ μυθικὸν ἀπομετρήσαι, ἀντάξιον σωτηρίας μισθὸν ἀριθμήσει. μὴ οὖν ἀπονάρκητε, ἔξεστιν ὑμῖν, ἢν ἐθέλητε, ἐξωνήσασθαι τὴν πολυτίμητον σωτηρίαν οἰκείῳ θησαυρῷ, ἀγάπῃ, καὶ πίστει ζωῆς, ὅς ἐστιν ἀξιόλογος μισθός· ταύτην ἡδέως τὴν τιμὴν ὁ θεὸς λαμβάνει, ἠλπίκαμεν γὰρ ἐπὶ θεῷ ζῶντι, ὅς ἐστι σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν, οἱ δὲ ἄλλοι περιπεφυκότες τῷ κόσμῳ, οἷα φυκία τινὰ ἐνάλοις πέτραις, ἀθανασίας ὀλιγωροῦσιν, καθάπερ ὁ Ἰθακήσιος γέρων, οὐ τῆς ἀληθείας, καὶ τῆς ἐν οὐρανῷ πατρίδος· πρὸς δὲ, καὶ τοῦ ὄντως ὄντος ἱμειρόμενοι φωτὸς, ἀλλὰ τοῦ καπνοῦ· θεοσέβεια δὲ, ἐξομοιοῦσα τῷ θεῷ, κατὰ τὸ δυνατὸν, τὸν ἄνθρωπον, κατάλληλον ἐπιγράφεται διδάσκαλον θεὸν, τὸν καὶ μόνον ἀπεικάσαι κατ' ἀξίαν δυνάμενον, ἄνθρωπον θεῷ· ταύτην ὁ Ἀπόστολος τὴν διδασκαλίαν, θείαν ὄντως ἐπιστάμενος, σὺ δὲ ὦ Τιμόθεε φησὶν, ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας, τὰ δυνάμενά σε σοφίσαι εἰς σωτηρίαν, διὰ πίστεως ἐν Χριστῷ· ἱερὰ γὰρ ὡς ἀληθῶς, τὰ ἱεροποιοῦντα καὶ θεοποιοῦντα γράμματα, ἐξ ὧν γραμμάτων, καὶ συλλαβῶν τῶν ἱερῶν, τὰς συγκειμένας γραφὰς, τὰ συντάγματα, ὁ αὐτὸς ἀκολούθως Ἀπόστολος, θεοπνεύστους καλεῖ, ὠφελίμους οὔσας πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτισμένος. οὐκ ἄν τις οὕτως ἐκπλαγείη, τῶν ἄλλων ἁγίων τὰς προτροπὰς, ὡς αὐτὸν τὸν κύριον, τὸν φιλάνθρωπον· οὐδὲν γὰρ ἀλλ' ἢ τοῦτο ἔργον μόνον ἐστὶν αὐτῷ, σώζεσθαι τὸν ἄνθρωπον. βοᾷ γοῦν, ἐπείγων εἰς σωτηρίαν αὐτὸς, ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. ἐπιστρέφει τοὺς ἀνθρώπους, πλησιάζοντας τῷ φόβῳ, ταύτῃ καὶ ὁ Ἀπόστολος τοῦ κυρίου παρακαλῶν τοὺς Μακεδόνας, ἑρμηνεὺς γίνεται τῆς θείας φωνῆς, ὁ κύριος ἤγγικε λέγων, εὐλαβεῖσθε μὴ καταληφθῶμεν κενοί. ὑμεῖς δὲ, ἐς τοσοῦτον ἀδεεῖς, μᾶλλον δὲ ἄπιστοι, μήτε αὐτῷ πειθόμενοι τῷ κυρίῳ, μήτε τῷ Παύλῳ, καὶ ταῦτα ὑπὲρ Χριστοῦ δεομένῳ, γεύσασθε, καὶ ἴδετε, ὅτι χριστὸς ὁ θεὸς, ἡ πίστις εἰσάξει, ἡ πεῖρα διδάξει, ἡ γραφὴ παιδαγωγήσει, δεῦτε ὦ τέκνα λέγουσα, ἀκούσατέ μου, φόβον κυρίου διδάξω ὑμᾶς· εἶτα, ὡς ἤδη πεπιστευκόσι, συντόμως ἐπιλέγει, τίς ἐστιν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθάς. ἡμεῖς ἐσμὲν φήσομεν, οἱ τἀγαθοῦ προσκυνηταὶ, οἱ τῶν ἀγαθῶν ζηλωταί. ἀκούσατε οὖν οἱ μακρὰν, ἀκούσατε οἱ ἐγγύς, οὐκ ἀπεκρύβη τινὰς ὁ λόγος, φῶς ἐστι κοινὸν, ἐπιλάμπει πᾶσιν ἀνθρώποις, οὐδεὶς Κιμμέριος ἐν λόγῳ, σπεύσωμεν εἰς σωτηρίαν, ἐπὶ τὴν παλιγγενεσίαν, εἰς μίαν ἀγάπην συναχθῆναι οἱ πολλοὶ, κατὰ τὴν τῆς μοναδικῆς οὐσίας ἕνωσιν, σπεύσωμεν ἀγαθοεργούμενοι, ἀναλόγως ἑνότητα διώκωμεν, τὴν ἀγαθὴν ἐκζητοῦντες μονάδα. ἡ δὲ ἐκ πολλῶν ἕνωσις ἐκ πολυφωνίας, καὶ διασπορᾶς ἁρμονίαν λαβοῦσα θεϊκὴν, μία γίνεται συμφωνία, ἑνὶ χορευτῇ, καὶ διδασκάλῳ τῷ λόγῳ ἑπομένη, ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν ἀναπαυομένη, ἀββᾶ λέγουσα, ὁ πατήρ· ταύτην ὁ θεὸς τὴν φωνὴν τὴν ἀληθινὴν ἀσπάζεται, παρὰ τῶν αὐτοῦ παίδων, πρώτην καρπούμενος. ἀλλ' ἐκ πατέρων φατὲ παραδεδομένον ἡμῖν ἔθος ἀνατρέπειν οὐκ εὔλογον; καὶ τί δὴ οὐχὶ τῇ πρώτῃ τροφῇ τῷ γάλακτι χρώμεθα, ᾧ δήπουθεν συνείθισαν ἡμᾶς ἐκ γενετῆς αἱ τίτθαι, τί δαὶ, αὐξάνομεν, ἢ μειοῦμεν τὴν πατρῴαν οὐσίαν, καὶ οὐχὶ τὴν ἴσην, ὡς παρειλήφαμεν, διαφυλάττομεν· τί δαὶ, οὐκέτι τοῖς κόλποις τοῖς πατρῴοις ἐναποβλύζομεν, ἢ καὶ τὰ ἄλλα, ἃ νηπιάζοντες ὑπὸ μητράσι τε ἐκτρεφόμενοι, γέλωτα ὠφλομεν,

ὠφλομεν, ἐπιπλοῦμεν ἔτι; ἀλλὰ σφᾶς αὐτοὺς, καὶ εἰ μὴ παιδαγωγῶν ἐτύχομεν ἀγα-
θῶν, ἐπανορθώσωμεν. εἶτα, ἐπὶ τῶν παθῶν, αἱ παρεκβάσεις, καίτοι ἐπιζήμιαι, καὶ ἐπι-
σφαλεῖς οὖσαι, ὅμως γλυκεῖαί πως προσπίπτουσιν, ἐπὶ δὲ τοῦ βίου, οὐχὶ τὸ ἔθος καταλεί-
ποντες, τὸ πονηρὸν, καὶ ἐμπαθὲς, καὶ ἄθεον, κἂν οἱ πατέρες χαλεπαίνωσιν, οὐκ ἐπὶ τὴν
ἀλήθειαν ἐκκλινοῦμεν, καὶ τὸν ὄντως ὄντα πατέρα ἐπιζητήσομεν, οἷον δηλητήριον φάρ-
μακον τὴν συνήθειαν ἀπωσάμενοι: τοῦτ᾽ αὐτὸ γάρ τοι τὸ κάλλιστον τῶν ἐγχειρουμένων ἐστὶν, ὑ-
ποδεῖξαι ὑμῖν, ὡς ἀπὸ μανίας, καὶ τοῦ τρισαθλίου τούτου ἔθους, ἐμισήθη ἡ θεοσέβεια:
οὐ γὰρ ἂν ἐμισήθη ποτὲ, ἢ ἀπηγορεύθη ἀγαθὸν τοσοῦτον, οὗ μεῖζον οὐδὲν ἐκ θεοῦ
δεδώρηταί πω τῇ τῶν ἀνθρώπων γενέσει, εἰ μὴ συναρπαζόμενοι τῷ ἔθει: εἶτα μέντοι
ἀποβύσαντες τὰ ὦτα ἡμῖν, οἷον ἵπποι σκληραύχενες ἀφηνιάζοντες, τοὺς χαλινοὺς ἐν-
δακόντες, ἀποφεύγετε τοὺς λόγους, ἀποσείσασθαι μὲν τοὺς ἡνιόχους ὑμῶν τοῦ βίου
ἡμᾶς ἐπιποθοῦντες, ἐπὶ δὲ τοὺς κρημνοὺς τῆς ἀπωλείας, ὑπὸ τῆς ἀνοίας φερόμενοι,
ἐναγῆ τὸν ἅγιον ὑπολαμβάνετε τοῦ θεοῦ λόγον. ἕπεται τοιγὰρ οὖν ὑμῖν, κατὰ τὸν Σο-
φοκλέα, τὰ ἐπίχειρα τῆς ἐκλογῆς, νοῦς φροῦδος, ὦτα ἀχρεῖα, φροντίδες κεναί. καὶ οὐκ
ἴστε, ὡς πάντὸς μᾶλλον τοῦτο ἀληθές. ὅτι ἄρα, οἱ μὲν ἀγαθοὶ, καὶ θεοσεβεῖς, ἀγαθῆς
τῆς ἀμοιβῆς τεύξονται, τἀγαθὸν τετιμηκότες: οἱ δὲ ἐκ τῶν ἐναντίων πονηροὶ, τῆς καταλλή-
λου τιμωρίας, καὶ τῷ γε ἄρχοντι τῆς κακίας, ἐπήρτηται κόλασις. ἀπειλεῖ γοῦν αὐτῷ ὁ
προφήτης Ζαχαρίας, ἐπιτιμήσαι ἐν σοὶ ὁ ἐκλεξάμενος τὴν Ἱερουσαλήμ, οὐκ ἰδοὺ τοῦτο, δαλὸς ἐξε-
σπασμένος ἐκ πυρός; τίς οὖν ἔτι τοῖς ἀνθρώποις ὄρεξις ἔγκειται, θανάτου ἑκουσίου. τί δαὶ
τῷ δαλῷ τῷ θανατηφόρῳ τούτῳ προσπεφεύγασι, μεθ᾽ οὗ καταφλεχθήσονται, ἐξὸν βιῶ-
ναι καλῶς, κατὰ τὸν θεὸν, οὐ κατὰ τὸ ἔθος: θεὸς μὲν γὰρ, ζωὴν χαρίζεται: ἔθος δὲ πονη-
ρὸν, μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγὴν μετάνοιαν κενὴν ἅμα τιμωρίᾳ προστρίβεται. παθὼν
δέ τε νήπιος ἔγνω, ὡς ἀπόλλυσι δεισιδαιμονία, καὶ σώζει θεοσέβεια: ἰδέτω τίς ὑμῶν τοὺς
παρὰ τοῖς εἰδώλοις λατρεύοντας, κόμῃ ῥυπῶντας, ἐσθῆτι πιναρᾷ, καὶ κατερρωγυίᾳ καθυ-
βρισμένους, λουτρῶν μὲν παντάπασιν ἀπειράτους, ταῖς δὲ τῶν ὀνύχων ἀκμαῖς ἐκτεθη-
ριωμένους, πολλοὺς δὲ καὶ τῶν αἰδοίων ἀφῃρημένους ἔργῳ δεικνύντας τῶν εἰδώλων τὰ τε-
μένη, τάφους τινὰς, ἢ δεσμωτήρια, οὗτοί μοι δοκοῦσι πενθεῖν, οὐ θρησκεύειν τοὺς θεοὺς, ἐλέ-
ου μᾶλλον ἢ θεοσεβείας ἄξια πεπονθότες; καὶ ταῦτα ὁρῶντες, ἔτι τυφλώττετε, καὶ οὐχὶ
πρὸς τὸν δεσπότην τῶν πάντων, καὶ κύριον τῶν ὅλων ἀναβλέψετε; οὐχὶ δὲ καταφεύξεσθε
ἐκ τῶν ἐνταῦθα δεσμωτηρίων ἐκφεύγοντες ἐπὶ τὸν ἔλεον τὸν ἐξ οὐρανῶν; ὁ γὰρ θεὸς, ἐκ πολ-
λῆς τῆς φιλανθρωπίας, ἀντέχεται τοῦ ἀνθρώπου, ὥσπερ ἐκ καλιᾶς ἐκπίπτοντος νεοττοῦ,
ἡ μήτηρ ὄρνις ἐφίπταται εἰ δέ που καὶ θηρίον ἑρπυστικὸν περιχάνοι τῷ νεοττῷ, μήτηρ δ᾽ ἀμφι-
ποτᾶται, ὀδυρομένη φίλα τέκνα: ὁ δὲ θεὸς πατὴρ, καὶ ζητεῖ τὸ πλάσμα, καὶ ἰᾶται τὸ
παράπτωμα, καὶ διώκει τὸ θηρίον, καὶ τὸν νεοττὸν, αὖθις ἀναλαμβάνει, ἐπὶ τὴν κα-
λιὰν ἀναπτῆναι παρορμῶν. εἶτα κύνες μὲν, ἤδη πεπλανημένοι, ὀδμαῖς ῥινηλατοῦντες, ἐξί-
χνευσαν τὸν δεσπότην, καὶ ἵπποι τὸν ἀναβάτην ἀποσεισάμενοι, ἐν ἵππου συρίγματι ὑπή-
„ κουσαν τῷ δεσπότῃ: ἔγνω δὲ, φησὶ, βοῦς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου
αὐτοῦ, Ἰσραὴλ δέ με, οὐκ ἔγνω. τί οὖν ὁ κύριος, οὐ μνησικακεῖ, ἔτι ἐλεεῖ ἔτι τὴν με-
τάνοιαν ἀπαιτεῖ. ἐρέσθαι δὲ ὑμᾶς βούλομαι, εἰ οὐκ ἄτοπον ὑμῖν δοκεῖ, πλάσμα ὑμᾶς
τοὺς ἀνθρώπους ἐπιγεγονότας τοῦ θεοῦ, καὶ παρ᾽ αὐτοῦ τὴν ψυχὴν εἰληφότας, καὶ ὄντας
ὅλως τοῦ θεοῦ, ἑτέρῳ δουλεύειν δεσπότῃ: πρὸς δὲ, καὶ θεραπεύειν, ἀντὶ μὲν τοῦ βασιλέως,
τὸν τύραννον: ἀντὶ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ, τὸν πονηρόν. τίς γὰρ, ὦ πρὸς τῆς ἀληθείας, σωφρονῶν γε,
τἀγαθὸν καταλείπων, κακίᾳ σύνεστιν: τίς δαὶ, ὅστις τὸν θεὸν ἀποφεύγων, δαιμονίοις συμ-
βιοῖ: τίς δαὶ, υἱὸς εἶναι δυνάμενος τοῦ θεοῦ, δουλεύειν ἥδεται ἢ τίς οὐρανοῦ πολίτης εἶναι δυ-
νάμενος, ἔρεβος διώκει; ἐξὸν παράδεισον γεωργεῖν, καὶ οὐρανὸν περιπολεῖν, καὶ τῆς ζω-
τικῆς, καὶ ἀκηράτου μεταλαμβάνειν πηγῆς, κατ᾽ ἴχνος ἐκείνης τῆς φωτεινῆς ἀεροβατοῦντα
νεφέλης, ὥσπερ ὁ Ἠλίας, θεωροῦντα τὸν ὑετὸν σωτήριον: οἱ δὲ, σκωλήκων δίκην, περὶ τέλ-
ματα καὶ βορβόρους, τὰ ἡδονῆς ῥεύματα καλινδούμενοι, ἀνονήτους, καὶ ἀνοήτους ἐκβόσκον-
ται τρυφὰς, ὑώδεις τινὲς ἄνθρωποι: ὕες γὰρ φησὶν, ἥδονται βορβόρῳ μᾶλλον, ἢ καθαρῷ

ὕδατι, καὶ ἐπὶ φορυτῷ μαργαίνουσιν, κατὰ Δημόκριτον. μὴ δῆτα οὖν, μὴ δῆτα ἐξανδραποδισθῶμεν, μηδὲ ὑώδεις γενώμεθα, ἀλλ' ὡς τέκνα φωτὸς γνήσια, ἀναθρήσωμεν καὶ ἀναβλέψωμεν εἰς τὸ φῶς, μὴ νόθους ὑμᾶς ἐξελέγξῃ ὁ κύριος, ὥσπερ ὁ ἥλιος τοὺς αἰετούς. μετανοήσωμεν οὖν καὶ μεταστῶμεν ἐξ ἀμαθίας, εἰς ἐπιστήμην· ἐξ ἀφροσύνης, εἰς φρόνησιν· ἐξ ἀκρασίας, εἰς ἐγκράτειαν· ἐξ ἀδικίας, εἰς δικαιοσύνην· ἐξ ἀθεότητος, εἰς θεόν. καλὸς ὁ κίνδυνος αὐτομολεῖν, πρὸς θεόν· πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων ἔστιν ἀπολαῦσαι ἀγαθῶν τοὺς δικαιοσύνης ἐραστάς, οἳ τὴν ἀΐδιον διώκομεν σωτηρίαν, ἀτὰρ δὴ, καὶ ὧν αὐτὸς αἰνίττεται ὁ θεὸς διὰ Ἡσαΐου, λαλῶν, ἔστι κληρονομία τοῖς θεραπεύουσι κύριον, καλή γε καὶ ἐράσμιος ἡ κληρονομία, οὐ χρυσίον, οὐκ ἄργυρος, οὐκ ἐσθὴς, ἔνθα που σὴς, καὶ τὰ τῆς γῆς, λῃστὴς που καταδύεται περὶ τὸν χαμαίζηλον πλοῦτον ὀφθαλμιῶν, ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ θησαυρὸς τῆς σωτηρίας, πρὸς ὅν γε ἐπείγεσθαι χρὴ, φιλολόγους γενομένους, συναπαίρει δὲ ἡμῖν ἐνθένδε τὰ ἔργα τὰ ἀστεῖα, συνίπταται τῷ τῆς ἀληθείας πτερῷ. ταύτην ἡμῖν τὴν κληρονομίαν ἐγχειρίζει, ἡ ἀΐδιος διαθήκη τοῦ θεοῦ, τὴν ἀΐδιον δωρεὰν χορηγοῦσα· ὁ δὲ φιλόστοργος οὗτος ἡμῶν πατὴρ, ὁ ὄντως πατὴρ, οὐ παύεται προτρέπων, νουθετῶν, παιδεύων, φιλῶν, οὐδὲ γὰρ σώζων παύεται, συμβουλεύει δὲ τὰ ἄριστα· δίκαιοι γένεσθε λέγει κύριος, οἱ διψῶντες πορεύεσθε ἐφ' ὕδωρ, καὶ ὅσοι μὴ ἔχετε ἀργύριον, βαδίζετε, καὶ ἀγοράζετε, καὶ πίετε ἄνευ ἀργυρίου. ἐπὶ τὸ λουτρὸν, ἐπὶ τὴν σωτηρίαν, ἐπὶ τὸν φωτισμὸν παρακαλεῖ, μονονουχὶ βοῶν, καὶ λέγων, γῆν σοι δίδωμι, καὶ θάλασσαν παιδίον οὐρανόν τε, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα ζῶα σοι χαρίζομαι· μόνον ὦ παιδίον δίψησον τοῦ πατρὸς, ἀμισθί σοι δειχθήσεται ὁ θεὸς, οὐκ ἀπηλεύεται ἡ ἀλήθεια, δίδωσί σοι, καὶ τὰ πτηνὰ, καὶ τὰ νηκτὰ, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ταῦτα σου τοῖς εὐχαρίστοις τρυφαῖς δεδημιούργηκεν ὁ πατὴρ, ἅπερ ἀργυρίῳ μὲν, ὠνήσεται ὁ νόθος, ὃς ἀπωλείας ἐστὶ παιδίον, ὃς μαμωνᾷ δουλεύειν προῄρηται· σοὶ δὲ, τὰ σὰ ἐπιτρέπει τῷ γνησίῳ λέγει τῷ φιλοῦντι τὸν πατέρα, δι' ὃν ἔτι ἐργάζεται, ᾧ μόνῳ καὶ ὑπισχνεῖται λέγων, καὶ ἡ γῆ παραταθήσεται εἰς βεβαίωσιν, οὐ γὰρ κυροῦται τῇ φθορᾷ· ἐμὴ γάρ ἐστι πᾶσα ἡ γῆ, ἔστι δὲ σὴ, ἐὰν ἀπολάβῃς τὸν θεὸν, ὅθεν ἡ γραφὴ εἰκότως εὐαγγελίζεται τοῖς πεπιστευκόσιν· οἱ δὲ ἅγιοι κυρίου, κληρονομήσουσι τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ. ποίαν ὦ μακάριε δόξαν εἰπέ μοι, ἣν ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὐδὲ οὖς ἤκουσεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, καὶ χαρήσονται ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ τοῦ κυρίου αὐτῶν εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν. ἔχετε ὦ ἄνθρωποι, τὴν θείαν τῆς χάριτος ἐπαγγελίαν. ἀκηκόατε, καὶ τὴν ἄλλην τῆς κολάσεως ἀπειλὴν, δι' ὧν ὁ κύριος σώζει, φόβῳ, καὶ χάριτι παιδαγωγῶν τὸν ἄνθρωπον. τί μέλλομεν, τί οὐκ ἐκκλίνομεν τὴν κόλασιν, τί οὐ καταδεχόμεθα τὴν δωρεὰν, τί δαὶ οὐχ αἱρούμεθα τὰ βελτίονα, θεὸν ἀντὶ τοῦ πονηροῦ, καὶ σοφίαν εἰδωλολατρείας προκρίνομεν, καὶ ζωὴν ἀντικαταλλασσόμενοι θανάτῳ. ἰδοὺ τέθεικα πρὸ προσώπου ὑμῶν, φησὶ, τὸν θάνατον, καὶ τὴν ζωήν· πειράζει σε ὁ κύριος, ἐκλέξασθαι τὴν ζωὴν, συμβουλεύει σοι ὡς πατὴρ, πείθεσθε τῷ θεῷ. ἐὰν γὰρ ἀκούσητέ μου φησὶ, καὶ θελήσητε, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε, ὑπακοῆς ἡ χάρις· ἐὰν δὲ μὴ ὑπακούσητέ μου μηδὲ θελήσητε, μάχαιρα ὑμᾶς, καὶ πῦρ κατέδεται· παρακοῆς ἡ κρίσις. τὸ γὰρ στόμα κυρίου ἐλάλησε ταῦτα· νόμος ἀληθείας, λόγος κυρίου, βούλεσθε ὑμῖν ἀγαθὸς γένωμαι σύμβολος, ἀλλ' ὑμεῖς μὲν ἀκούσατε, ἐγὼ δὲ δυνατὸν ἐνδείξομαι. ἐχρῆν μὲν ὑμᾶς ὦ ἄνθρωποι, αὐτοῦ περὶ ἐννοουμένους τοῦ ἀγαθοῦ ἔμφυτον ἐπάγεσθαι μάρτυρα ἀξιόχρεων πίστιν αὐτόθεν οἴκοθεν περιφανῶς αἱρουμένην τὸ βέλτιστον, μὴ δὲ ζητεῖν εἰ μεταδιωκτέον ἐκπονεῖν, καὶ γὰρ εἴ τῳ μεθυστέον φέρε εἰπεῖν, ἀμφιβάλλειν χρὴ, ὑμεῖς δὲ πρὶν ἢ ἐπισκέψασθε, μεθύετε, καὶ ὑβριστέον, οὐ πολυπραγμονεῖτε, ἀλλ' ἢ τάχος ὑβρίζετε, μόνον δ' ἄρα, εἰ θεοσεβητέον, ζητεῖτε, καὶ εἰ τῷ σοφῷ τούτῳ δὴ τῷ θεῷ, καὶ τῷ χριστῷ κατακολουθητέον. τοῦτο δὲ, βουλῆς, καὶ σκέψεως ἀξιοῦτε, οὐδ' ὅ τι πρέπει, θεῷ, ὅ τι ποτέ ἐστι νενοηκότες· πιστεύσατε ὑμῖν κἂν, ὡς μέθῃ, ἵνα σωφρονίσητε, πιστεύσατε κἂν ὡς ὕβρει, ἵνα ζήσητε· εἰ δὲ καὶ πείθεσθαι βούλεσθε τὴν ἐναργῆ τῶν ἀρετῶν ὑποπτεύοντες πίστιν. φέρε ὑμῖν ἐκ περιουσίας τὴν περὶ τοῦ λόγου παραθήσομαι πειθώ. ὑμεῖς δὲ, καὶ γὰρ τὰ πάτρια ὑμᾶς ἔτι τῆς ἀληθείας ἀπασχολεῖ ἔθη προκατειλημμένους. ἀκούοιτ' ἂν ἤδη τὸ μετὰ τοῦτο, ὅπως ἔχει, καὶ δὴ μή τις ὑμᾶς τοῦ δὲ τοῦ ὀνόματος αἰσχύνη προκαταλαμβανέτω ἢ τ' ἀνδράσι μέγα σίνεται παρατρέπουσα σωτη-

ρίας

είας· ἀποδυσάμενος δ᾽ εὐπρεπῶς ἐν τῷ τῆς ἀληθείας σταδίῳ γνησίως ἀγωνιζώμεθα, βραβεύοντος μὲν τοῦ λόγου τοῦ ἁγίου, ἀγωνοθετοῦντος δὲ τοῦ δεσπότου τῶν ὅλων, οὐ γὰρ σμικρὸν ὑμῖν τὸ ἆθλον, ἀθανασία πρόκειται· μὴ οὖν ἔτι φροντίζετε, μηδὲ εἰ ὀλίγοι τινὲς ὑμᾶς ἀγορεύουσι, συρφακές τινες ἀγοραῖοι, δεισιδαιμονίας ἄθεοι χορευταί, ἀνοίᾳ καὶ παρανοίᾳ ἐπ᾽ αὐτὸ ὠθούμενοι τὸ βάραθρον, εἰδώλων ποιηταί, καὶ λίθων προσκυνηταί· οἱ δὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀποθεοῦν τετολμήκασι τρισκαιδέκατον, Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα ἀναγράφοντες θεόν, ὃν Βαβυλὼν ἤλεγξε νεκρόν. ἄγαμαι τοίνυν τὸν θεῖον σοφιστήν, Θεόκριτος ὄνομα αὐτῷ, μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτήν, ἐπισκώπτων ὁ Θεόκριτος τὰς δόξας τὰς κενὰς τῶν ἀνθρώπων ἃς εἶχον περὶ θεῶν, πρὸς τοὺς πολίτας, ἄνδρες εἶπεν θαρρεῖτε ἄχρις ἂν ὁρᾶτε τοὺς θεοὺς πρότερον τῶν ἀνθρώπων ἀποθνήσκοντας, θεοὺς δὲ δή, τοὺς ὁρατοὺς καὶ τὸν σύγκλυδα τῶν γενητῶν τούτων ὄχλον ὁ προσκυνῶν, καὶ προσεταιριζόμενος, αὐτῶν ἐκείνων τῶν δαιμόνων ἀθλιώτερος μακρῷ, θεὸς γάρ, οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἄδικος, ὥσπερ οἱ δαίμονες, ἀλλ᾽ ὡς οἷόν τε, δικαιότατος, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῷ ὁμοιότερον οὐδέν, ἢ ὃς ἂν ἡμῶν γένηται. ὅτι δικαιότατος, βάτε εἰς ὁδὸν δή, πᾶς ὁ χειρῶναξ λεὼς οἱ τὴν Διὸς γοργῶπιν ἐργάτιν θεὸν στατοῖσι λίκνοις προστρέπεσθε, ἠλίθιοι, τῶν λίθων δημιουργοί τε, καὶ προσκυνηταί, Φειδίας ὑμῶν, καὶ ὁ Πολύκλειτος, ἡκόντων Πραξιτέλης τε αὖ καὶ Ἀπελλῆς, καὶ ὅσοι τὰς βαναύσους μετέρχονται τέχνας, γήινοι, γῆς ὄντες ἐργάται· τότε γὰρ φησί τις προφητεία, δυστυχήσειν τὰ τῇδε πράγματα, ὅταν ἀνδριᾶσι πιστεύσωσιν. ἡκόντων οὖν αὖθις, οὐ γὰρ ἀνήσω καλῶν, οἱ μικροτέχναι, οὐδεὶς που τούτων ἔμπνουν εἰκόνα δεδημιούργηκεν, οὐδὲ μὴν ἐκ γῆς μαλθακὴν ἐμάλαξε σάρκα, τίς ἔτηξε μυελόν, ἢ τίς ἔπηξεν ὀστέα, τίς νεῦρα διέτεινεν, τίς φλέβας ἐφύσησεν, τίς αἷμα ἐνέχεεν ἐν αὐταῖς ἢ τίς δέρμα περιέτεινεν, ποῦ δ᾽ ἄν τις αὐτῶν ὀφθαλμοὺς ποιήσαι βλέποντας, τίς ἐνεφύσησε ψυχήν, τίς δικαιοσύνην ἐδωρήσατο, τίς ἀθανασίαν ὑπέσχηται, μόνος ὁ τῶν ὅλων δημιουργός, ὁ ἀριστοτέχνας πατὴρ τοιοῦτον ἄγαλμα ἔμψυχον ἡμᾶς τὸν ἄνθρωπον ἔπλασεν· ὁ δὲ ὀλύμπιος ὑμῶν εἰκόνος εἰκών, πολύ τι τῆς ἀληθείας ἀπᾷδον ἔργον ἐστὶ κωφὸν χειρῶν Ἀττικῶν. μὲν γὰρ τοῦ θεοῦ, εἰκὼν ὁ λόγος αὐτοῦ καὶ υἱὸς τοῦ νοῦ γνήσιος, ὁ θεῖος λόγος: φωτὸς ἀρχέτυπον φῶς, εἰκὼν δὲ τοῦ λόγου, ὁ ἄνθρωπος, ἀληθινὸς ὁ νοῦς ὁ ἐν ἀνθρώπῳ ὁ κατ᾽ εἰκόνα τοῦ θεοῦ, καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν, διὰ τοῦτο γεγενῆσθαι λεγόμενος, τῇ κατὰ καρδίαν φρονήσει, τῷ θείῳ παρεικαζόμενος λόγῳ, καὶ ταύτῃ λογικός, ἀνθρώπου δὲ τοῦ ὁρωμένου, τοῦ γηγενοῦς, γήινος εἰκὼν τὰ ἀγάλματα τὰ ἀνδρείκελα πόρρω τῆς ἀληθείας ἐπίκαιρον ἐκμαγεῖον καταφαίνεται· οὐδὲν οὖν, ἀλλ᾽ ἢ μανίας ἔμπλεως ὁ βίος ἔδοξέ μοι γεγονέναι, τοσαύτῃ σπουδῇ περὶ τὴν ὕλην καταγινόμενος: ἐπιτέτραπται δὲ ὑπὸ κενῆς δόξης ἡ συνήθεια, δουλείας μὲν γεύσασα ὑμᾶς, καὶ ἀλόγου περιεργασίας, νομίμων δὲ ἀνόμων καὶ ἀπατηλῶν ὑποκρίσεων, ἄγνοια αἰτία, ἤδη κατασκευασθεῖσα τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει κηρῶν ὀλεθρίων, καὶ εἰδώλων ἐπιστυγῶν, πολλὰς τῶν δαιμόνων ἐπινοήσασα μορφάς, κηλῖδα τοῖς ἑπομένοις αὐτῇ ἐναπεμάξατο, θανάτου μακροῦ. λάβετε οὖν ὕδωρ λογικόν, λούσασθε οἱ μεμολυσμένοι, περιρράνατε αὐτοὺς ἀπὸ τῆς συνηθείας ταῖς ἀληθιναῖς σταγόσιν, καθαροὺς εἰς οὐρανοὺς ἀναβῆναι δεῖ, ἄνθρωπος εἶ, τὸ κοινότατον ἐπιζήτησον, τὸν δημιουργήσαντά σε· υἱὸς εἶ, τὸ ἰδιαίτατον ἀναγνώρισον τὸν πατέρα: σὺ δὲ ἔτι ταῖς ἁμαρτίαις παραμένεις, προστετηκὼς ἡδοναῖς; τίνι λαλήσει κύριος, ὑμῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ὑμῶν ἐστιν, ἐὰν θελήσητε τῶν πρὸς τὸν θεὸν, τὴν προαίρεσιν ἐσχηκότων, ὑμῶν ἐὰν θελήσητε πιστεῦσαι μόνον, καὶ τῇ συντομίᾳ τοῦ κηρύγματος ἕπεσθαι, ἧς ὑπακούσαντες οἱ Νινευῖται, τῆς προσδοκηθείσης ἁλώσεως, μετανοίᾳ γνησίῳ τὴν καλὴν ἀντικατηλλάξαντο σωτηρίαν· πῶς οὖν ἀνέλθω φησὶν εἰς οὐρανούς, ὁδός ἐστιν ὁ κύριος, στενὴ μὲν ἀλλ᾽ ἐξ οὐρανῶν, στενὴ μὲν ἀλλ᾽ εἰς οὐρανοὺς ἀναπέμπουσα, στενή, ἐπὶ γῆς ὑπερορωμένη, πλατεῖα ἐν οὐρανοῖς προσκυνουμένη: εἶθ᾽ ὁ μὲν ἄπυστος τοῦ λόγου, συγγνώμην τῆς πλάνης ἔχει, τὴν ἄγνοιαν: ὁ δὲ εἰς ὦτα βαλλόμενος, καὶ τῇ ψυχῇ παρὰ τῆς γνώμης φέρων τὴν ἀπείθειαν, ὅσῳ γε φρονιμώτερος εἶναι δόξει, πρὸς κακοῦ ἡ σύνεσις αὐτῷ, ὅτι τῇ φρονήσει κέχρηται κατηγόρῳ, τὸ βέλτιστον οὐχ ἑλόμενος, πέφυκε γὰρ ἄλλως ὁ ἄνθρωπος. οἰκείως ἔχει πρὸς θεόν. ὥσπερ οὖν τὸν ἵππον, ἀροῦν οὐ βιαζόμεθα οὐδὲ τὸν ταῦρον, κυνηγετεῖν, πρὸς ὃ πέφυκε δὲ ἕκαστον τῶν ζώων περιέλκομεν, οὕτως ἀμέλει, καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τὴν οὐρανοῦ γενόμενον θέαν φυτὸν οὐράνιον ὡς ἀληθῶς, ἐπὶ τὴν γνῶσιν παρακαλοῦμεν τοῦ θεοῦ, τὸ οἰκεῖον αὐτοῦ, καὶ ἐξαίρετον, καὶ ἰδιωματικὸν παρὰ τὰ ἄλλα ζῶα κατειληφότες αὐτάρκες ἐφόδιον αἰώνων, θεοσέβειαν παρασκευάζεσθαι συμβουλεύοντες, γεώργει φαμὲν εἰ γεωργὸς εἶ, ἀλλὰ γνῶθι τὸν θεὸν, γεωργῶν, καὶ πλεῖθι ὁ τῆς ναυτιλίας ἐρῶν, ἀλλὰ τὸν οὐράνιον κυβερνήτην, παρακαλῶν στρατευόμενον σε κατείληφεν ἡ γνῶσις, τοῦ δίκαια σημαίνοντος ἄκουε στρατη

ζοῦ. καθάπερ οὖν ἰκαρῷ καὶ μέθῃ βεβαρημένοι, ἀνανήψατε, καὶ διαβλέψαντες, ὀλίγον ἐννοήθητε
τί θέλουσιν ὑμῖν οἱ προσκυνούμενοι λίθοι, καὶ ἃ περὶ τὴν ὕλην κενοσπουδῶς δαπανᾶτε, εἰς ἄγνοι-
αν, καὶ τὰ χρήματα, καὶ τὸν βίον, ὡς τὸ ζῆν ὑμῶν, εἰς θάνατον καταναλίσκετε, τοῦτο μόνον τῆς μα-
ταιότητος ὑμῶν ἐλπίδος εὑράμενοι τὸ πέρας, οὐδὲ αὐτοὺς οἷοί τε ὄντες οἰκτεῖραι, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς κατε-
λεοῦσιν ὑμᾶς τῆς πλάνης, ἐπιπείθεσθαι γίνεσθε, συνηθείᾳ κακῇ δεδουλωμένοι, ἧς ἀπηρτη-
μένοι, αὐθαίρετοι, μέχρι τῆς ἐσχάτης ἀναπνοῆς, εἰς ἀπώλειαν ὑποφέρεσθε, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν
εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι, μᾶλλον τὸ σκότος, ἢ τὸ φῶς. ἐξὸν ἀρπάξασθαι τὰ ἐμ-
ποδὼν, τὴν συνήθειαν, καὶ τὸν τῦφον, καὶ τὸν πλοῦτον, καὶ τὸν φόβον ἐπιφθεγγομένους τὸ ποιητικὸν
δὴ τοῦτο. πῇ δὴ χρήματα πολλὰ φέρω τάδε; πῇ δὲ, καὶ αὐτὸς πλάζομαι. εἰ βούλεσθε οὖν τὰς φαν-
τασίας ταύτας τὰς κενὰς ἀπορρίψαντες τῇ συνηθείᾳ αὐτῇ ἀποτάξασθαι, κενοδοξίᾳ ἐπιλέ-
γετε, ψευδεῖς ὄνειροι χαίρετ' οὐδὲν ἦτ' ἄρα. τί γὰρ ἡγεῖσθε ὦ ἄνθρωποι, τὸν Τυφῶνα Ἑρμῆν, καὶ
τὸν Ανδοκίδου, καὶ τὸν ἀμύητον; ἢ παντί τῳ δῆλον, ὅτι λίθους, ὥσπερ καὶ τὸν Ἑρμῆν, ὡς δὲ οὐκ ἔστι θεὸς,
ἡ ἅλως, καὶ ὡς οὐκ ἔστι θεὸς, ἡ ἶρις, ἀλλὰ πάθη ἀέρων, καὶ νεφῶν. καὶ ὃν τρόπον οὐκ ἔστιν ἡμέρα
θεὸς, οὐδὲ μὴν οὐδὲ ἐνιαυτὸς, οὐδὲ χρόνος, ὁ ἐκ τούτων συμπληρούμενος: οὕτως οὐδὲ ἥλιος, οὐδὲ
σελήνη, οἷς ἕκαστον τῶν προειρημένων διορίζεται. τίς ἂν οὖν τὴν εὔθυναν, καὶ τὴν κόλασιν, καὶ τὴν
δίκην, καὶ τὴν νέμεσιν, εὖ φρονῶν ὑπολάβοι θεούς; οὐδὲ γὰρ, οὐδ' ἐριννύες, οὐδὲ μοῖραι, οὐδὲ εἱμαρ-
μένη, ἐπεὶ μηδὲ πολιτεία, μηδὲ δόξα, μηδὲ πλοῦτος θεοὶ, οὓς καὶ ζωγράφοι τυφλοὺς ἐπιδεικνύ-
ουσιν: εἰ δὲ αἰδῶ, καὶ ἔρωτα, καὶ ἀφροδίτην ἐκθειάζετε, ἀκολουθούντων αὐτοῖς, αἰσχύνη, καὶ ὁρμὴ, καὶ
κάλλος, καὶ συνουσία. οὐκοῦν ἔτ' ἂν εἰκότως, ὕπνος καὶ θάνατος, θεὼ διδυμάονε παρ' ὑμῖν νομίζοιν-
το, πάθη ταῦτα περὶ τὰ ζῶα συμβαίνοντα φυσικῶς, οὐδὲ μὴν κῆρα, οὐδὲ εἱμαρμένην, οὐδὲ μοί-
ρας, θεὰς ἐνδίκως ἐρεῖτε, εἰ δὲ ἔρις καὶ μάχη, οὐ θεοὶ, οὐδὲ Ἄρης, οὐδὲ Ἐνυὼ, ἔτι τε αἱ ἀστρα-
παὶ, καὶ οἱ κεραυνοὶ καὶ οἱ ὄμβροι οὐ θεοί: πῶς τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ θεοί, πῶς δαὶ καὶ οἱ διαΐσσοντες
καὶ οἱ κομῆται, διὰ πάθος ἀέρος γεγενημένοι. ὁ δὲ τὴν τύχην θεὸν λέγων, καὶ τὴν πρᾶξιν λεγέτω
θεόν. εἰ δὴ οὖν τούτων οὐδὲ ἓν θεὸς εἶναι νομίζεται, οὐδὲ μὴν ἐκείνων τῶν χειροκμήτων καὶ ἀναισθήτων
πλασμάτων πρόνοια δέ τις περὶ ἡμᾶς καταφαίνεται, δυνάμεως θεϊκῆς λείπεται οὐδὲν ἄλλο
ἢ τοῦτο ὁμολογεῖν. ὅτι ἄρα οὗτος μόνος ἐστί τε καὶ ὑφέστηκεν, ὁ μόνος ὄντως ὑπάρχων θεὸς, ἀλλὰ τὸ
μανδραγόραν, ἤ τι ἄλλο φάρμακον πεπωκόσιν ἀνθρώποις ἐοίκασιν ἀνόητοι. θεὸς δὲ ὑμῖν ἀνανῆ-
ψαι δοίη ποτὲ τοῦδε τοῦ ὕπνου, καὶ συνιέναι θεὸν, μηδὲ χρυσὸν, ἢ λίθον, ἢ δένδρον, ἢ πρᾶξιν, ἢ πά-
θος, ἢ νόσον, ἢ φόβον ἰνδάλλεσθαι ὡς θεόν. τρεῖς γὰρ μύριοί εἰσιν ὡς ἀληθῶς ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτεί-
ρῃ δαίμονες, οὐκ ἀθάνατοι, οὐδὲ μὴν θνητοὶ, οὐδὲ τὸ αἰσθήσεως, ἵνα καὶ θανάτου μετειλήφασιν, λίθι-
νοι δὲ καὶ ξύλινοι, δεσπόται ἀνθρώπων, ὑβρίζοντες, καὶ παρασπονδοῦντες τὸν βίον, διὰ τῆς συνηθεί-
ας. ἡ γῆ δὲ τοῦ κυρίου φησὶ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. εἶτα τί τολμᾷς ἐν τοῖς τοῦ κυρίου τρυφῶν ἀγνοεῖν
τὸν δεσπότην; κατάλειπε τὴν γῆν τὴν ἐμὴν, ἐρεῖ σοι ὁ κύριος, μὴ θίγῃς τοῦ ὕδατος, ὃ ἐγὼ ἀναδίδωμι,
τῶν καρπῶν, ὧν ἐγὼ γεωργῶ, μὴ μεταλάμβανε, ἀπόδος ἄνθρωπε τὰ τροφεῖα τῷ θεῷ ἐπίγνω-
θί σου τὸν δεσπότην, ἴδιον εἶ πλάσμα τοῦ θεοῦ, τὸ δὲ οἰκεῖον αὐτοῦ, πῶς ἂν ἐνδίκως ἀλλότριον γένοι-
το, τὸ ἀπηλλοτριωμένον, στερόμενον τῆς οἰκειότητος, στέρεται τῆς ἀληθείας. ἢ γὰρ οὐχὶ Νιόβην τρόπον
τινὰ, μᾶλλον δὲ, ἵνα μυστικώτερον πρὸς ὑμᾶς ἀποφθέγξωμαι, γυναικὸς τῆς ἑβραίας δίκην, Λὼτ
ἐκάλουν αὐτὴν οἱ παλαιοὶ εἰς ἀναισθησίαν μετατρέπεσθε; λελιθωμένην ταύτην παρειλήφαμεν τὴν
γυναῖκα, διὰ τὸ Σοδόμων ἐρᾶν, Σοδομῖται δὲ οἱ ἄθεοι, καὶ οἱ πρὸς τὴν ἀσέβειαν ἐπιστρεφόμενοι σκλη-
ροκάρδιοί τε καὶ ἠλίθιοι: ταύτας οἴου θεόθεν ἐπιλέγεσθαί σοι τὰς φωνάς, μὴ τὸ οἴου λίθους μόνον εἶναι
ἱερὰ, καὶ ξύλα, καὶ ὄρνεα, καὶ ὄφεις, ἀνθρώπους δὲ μή. πολλοῦ δὲ τοὐναντίον: ἱεροὺς μὲν ὄντως τοὺς ἀνθρώπους,
ὑπολαμβάνετε, τὰ δὲ θηρία, καὶ τοὺς λίθους, ὅπερ εἰσίν. οἱ γάρ τοι δείλαιοι τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἄθλιοι
διὰ μὲν κόρακος, καὶ κολοιοῦ νομίζουσι τὸν θεὸν ἐμβοᾶν· διὰ δὲ ἀνθρώπου σιωπᾶν, καὶ τὸν μὲν κόρακα,
τετιμήκασιν, ὡς ἄγγελον θεοῦ, τὸν δὲ ἄνθρωπον τοῦ θεοῦ διώκουσιν, οὐ κρώζοντα, οὐ κλώζοντα, φθεγ-
γόμενον δὲ, οἶμαι λογικῶς, καὶ φιλανθρώπως κατηχοῦντα, ἀποσφάττειν ἀπανθρώπως ἐπιχειροῦσιν, ἐπὶ τὴν
δικαιοσύνην καλοῦντα, οὔτε τὴν χάριν τὴν ἄνωθεν ἀπεκδεχόμενοι, οὔτε τὴν κόλασιν ἐκτρεπόμενοι οὐ
γὰρ πιστεύουσι τῷ θεῷ, οὐδὲ ἐκμανθάνουσι τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ὧν δὲ ἄρρητος ἡ φιλανθρωπία, τούτων ἀχώρη-
τος ἡ μισοπονηρία, τρέφει δὲ, ὁ μὲν θυμὸς τὴν κόλασιν, ἐπὶ ἁμαρτίᾳ, εὐποιεῖ δὲ, ἐπὶ μετανοίᾳ ἡ φι-
λανθρωπία. οἰκτρότατον δὲ τὸ στέρεσθαι τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ ἐπικουρίας. ὀμμάτων μὲν οὖν ἡ πήρωσις καὶ τῆς
ἀκοῆς ἡ κώφωσις ἀλγεινοτέρα παρὰ τὰς λοιπὰς τοῦ πονηροῦ πλεονεξίας, ἡ μὲν τὸ αὐτῶν, ἀφῄρη-
ται τῆς οὐρανίου προσόψεως: ἡ δὲ τῆς θείας μαθήσεως ἐστέρηται. ὑμεῖς δὲ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀνάπηροι,
καὶ τυφλοὶ μὲν τὸν νοῦν: κωφοὶ δὲ τὴν σύνεσιν ὄντες, οὐκ ἀλγεῖτε, οὐκ ἀγανακτεῖτε, οὐ τὸν οὐρανὸν ἰδεῖν,

καὶ τὸν τοῦ οὐρανοῦ ποιητὴν ἐπιθυμήσατε, οὐδὲ τὸν τῶν πάντων δημιουργὸν, καὶ πατέρα, ἀκοῦ-
σαι, καὶ μαθεῖν ἐξεζητήσατε, τὴν προαίρεσιν τῇ σωτηρίᾳ συνάψαντες· ἐμπόδιον γὰρ ἔσε-
ται οὐδὲν τῷ σπεύδοντι πρὸς γνῶσιν θεοῦ, οὐκ ἀπαιδία, οὐ πενία, οὐκ ἀδοξία, οὐκ ἀκτημο-
σύνη· οὐδέ τις τὴν ὄντως ἀληθῆ σοφίαν, χαλκῷ δῃώσας, μεταλλάξαι εὔχεται, οὐδὲ σιδήρῳ
ἐγγάρζει, παντὸς μᾶλλον τοῦτο εἴρηται· ὁ χριστὸς δὲ πανταχοῦ σωτήριος, ὁ γὰρ τοῦ δικαίου
ζηλωτὴς ὡς ἂν τοῦ ἀνενδεοῦς ἐραστὴς, ὀλιγοδεὴς, οὐκ ἐν ἄλλῳ τινὶ ἢ ἐν αὐτῷ, καὶ τῷ θεῷ τὸ μα-
κάριον θησαυρίζεται, ἔνθα οὐ σὴς, οὐ λῃστὴς, οὐ πειρατὴς, ἀλλ' ὁ τῶν ἀγαθῶν ἀΐδιος δοτήρ. ἄρα
οὖν εἰκότως ὡμοίωσθε, τοῖς ὄφεσιν ἐκείνοις, οἷς τὰ ὦτα, πρὸς τοὺς κατεπᾴδοντας ἀποκέ-
» κλειται· θυμὸς γὰρ αὐτοῖς, φησὶν ἡ γραφὴ, κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ὄφεως, ὡς ἀσπίδος κωφῆς
» καὶ βυούσης τὰ ὦτα αὐτῆς, ἥτις οὐκ εἰσακούσεται φωνῆς ἐπᾳδόντων. ἀλλ' ὑμεῖς γε κατεπᾴ-
σθητε τὴν ἀγριότητα, καὶ παραδέξασθε τὸν ἥμερον, καὶ ὑμέτερον λόγον, καὶ τὸν ἰὸν ἀπο-
πτύσατε τὸν δηλητήριον, ὅπως ὅτι μάλιστα ὑμῖν τὴν φθορὰν ὡς ἐκείνοις τὸ γῆρας, ἀποδύσα-
σθαι δοθῇ. ἀκούσατέ μου, καὶ μὴ τὰ ὦτα ἀποβύσατε, μηδὲ τὰς ἀκοὰς ἀποφράξητε, ἀλλ'
εἰς νοῦν βάλεσθε τὰ λεγόμενα· καλόν ἐστι τὸ φάρμακον τῆς ἀθανασίας, στήσατέ ποτε τοὺς ὁλ-
» κοὺς ἑρπυστικούς· οἱ γὰρ ἐχθροὶ κυρίου χοῦν λείξουσι, φησὶν ἡ γραφὴ, λέγει, ἀνανεύσατε τῆς
γῆς εἰς αἰθέρα, ἀναβλέψατε εἰς οὐρανὸν, θαυμάσατε, παύσασθε καραδοκοῦντες τῶν δι-
καίων τὴν πτέρναν, καὶ τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας, ἐμποδίζοντες, φρόνιμοι γένεσθε, καὶ ἀβλα-
βεῖς, τάχα που ὁ κύριος ἁπλότητος ὑμῖν δωρήσεται πτερὸν, πτερῶσαι προῄρηται, τοὺς γη-
γενεῖς, ἵνα δὴ τοὺς χηραμοὺς καταλείποντες, οἰκήσητε τοὺς οὐρανούς, μόνον ἐξ ὅλης καρδίας
μετανοήσωμεν, ὡς ὅλῃ καρδίᾳ δυνηθῆναι, χωρῆσαι τὸν θεὸν, ἐλπίσατε ἐπ' αὐτὸν, φησὶ, πᾶσα
» συναγωγὴ λαοῦ, ἐκχέετε ἐνώπιον αὐτοῦ πάσας τὰς καρδίας ὑμῶν πρὸς τοὺς καιροὺς τῆς σω-
τηρίας, λέγει, ἐλεεῖ, καὶ δικαιοσύνης πληροῖ, πίστευσον ἄνθρωπε ἀνθρώπῳ, καὶ θεῷ, πί-
στευσον ἄνθρωπε τῷ παθόντι, καὶ προσκυνουμένῳ θεῷ ζῶντι, πιστεύσατε οἱ δοῦλοι, τῷ νεκρῷ,
πάντες ἄνθρωποι πιστεύσατε μόνῳ τῷ πάντων ἀνθρώπων θεῷ, πιστεύσατε, καὶ μισθὸν λάβε-
τε, σωτηρίαν, ἐκζητήσατε τὸν θεὸν, καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν, ὁ ἐκζητῶν τὸν θεὸν, τὴν ἰδίαν πο-
λυπραγμονεῖ σωτηρίαν· εὗρες τὸν θεὸν, ἔχεις τὴν ζωήν· ζητήσωμεν οὖν, ἵνα καὶ ζήσωμεν· ὁ μι-
» σθὸς τῆς εὑρέσεως, ζωὴ παρὰ θεῷ· ἀγαλλιάσθωσαν, καὶ εὐφρανθήτωσαν ἐπὶ σοὶ πάντες,
» οἱ ζητοῦντές σε καὶ λεγέτωσαν διὰ παντὸς, μεγαλυνθήτω ὁ θεός· καλὸς ὕμνος τοῦ θεοῦ, ἀθά-
νατος ἄνθρωπος, δικαιοσύνῃ οἰκοδομούμενος, ἐν ᾧ τὰ λόγια τῆς ἀληθείας ἐγκεχάρακται.
ποῦ γὰρ ἀλλαχόθι ἢ ἐν σώφρονι ψυχῇ δικαιοσύνην ἐγγραπτέον, ποῦ ἀγάπην, αἰδῶ
δὲ ποῦ, πραότητα δὲ ποῦ; ταύτας οἶμαι τὰς θείας γραφὰς, ἐναποσφραγισαμένους
χρὴ τῇ ψυχῇ, καλὸν ἀφετήριον σοφίας ἡγεῖσθαι τοῖς ἐφ' ὅ, τι οὖν τοῦ βίου τραπεῖσι
μέρος, ὅρμον τε τὸν αὐτὸν ἀκύμονα σωτηρίας, σοφίαν νομίζειν, δι' ἣν, ἀγαθοὶ μὲν πα-
τέρες τέκνων, οἱ τῷ πατρὶ προσδεδραμηκότες, ἀγαθοὶ δὲ γονεῖς υἱέσιν, οἱ τὸν υἱὸν νενοηκό-
τες· ἀγαθοὶ δὲ ἄνδρες γυναικῶν, οἱ μεμνημένοι τοῦ νυμφίου, ἀγαθοὶ δὲ οἰκετῶν δεσπόται, οἱ
τῆς ἐσχάτης δουλείας λελυτρωμένοι, ὦ μακαριώτερα τῆς ἐν ἀνθρώποις πλάνης, τὰ θηρία, ἃ ἐπι-
νέμεται τὴν ἄγνοιαν, ὡς ὑμεῖς, οὐχ ὑποκρίνεται δὲ τὴν ἀλήθειαν, οὐκ ἔστι παρ' αὐτοῖς κολά-
κων γένη, οὐ δεισιδαιμονοῦσιν ἰχθύες, οὐκ εἰδωλολατρεῖ τὰ ὄρνεα, ἕνα μόνον ἐκπλήττεται
τὸν οὐρανὸν, ἐπεὶ θεὸν νοῆσαι μὴ δύναται ἀπηξιωμένα τοῦ λόγου, εἶτ' οὐκ αἰσχύνεσθε, καὶ τῶν ἀ-
λόγων σφᾶς αὐτοὺς ἀλογωτέρους πεποιηκότες, ἀλλὰ τοσούτων ἡλικιῶν ἐν ἀθεότητι κατατε-
τρίφατε. παῖδες γεγόνατε, εἶτα μειράκια, εἶτα ἔφηβοι, εἶτα ἄνδρες· χρηστοὶ δὲ, οὐδέποτε,
κἂν τὸ γῆρας αἰδέσθητε ἐπὶ δυσμαῖς τοῦ βίου γενόμενοι, σωφρονήσατε κἂν ἐπὶ τέλει τοῦ βίου
τὸν θεὸν ἐπίγνωτε. ὡς δὴ τὸ τέλος ὑμῖν τοῦ βίου ἀρχὴν ἀναλάβοι σωτηρίας, ἐγηράσατε πρὸς
δεισιδαιμονίαν, νέοι ἀφίκεσθε πρὸς θεοσέβειαν, παῖδας ἀκάκους ἐγκρινεῖ ὁ θεός. ὁ μὲν οὖν
Ἀθηναῖος, τοῖς Σόλωνος ἑπέσθω νόμοις· καὶ ὁ Ἀργεῖος, τοῖς Φορωνέως· καὶ ὁ Σπαρτιάτης, τοῖς
Λυκούργου, εἰ δὲ σεαυτὸν ἀναγράφεις τοῦ θεοῦ, οὐρανὸς μέν σοι ἡ πατρίς· ὁ δὲ θεὸς, νομοθέτης,
τίνες δὲ καὶ οἱ νόμοι; οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ παιδοφθορήσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρ-
τυρήσεις, ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου· εἰσὶ δὲ καὶ τούτων τὰ παραπληρώματα, λόγιοι νόμοι,
καὶ ἅγιοι λόγοι, ἐν αὐταῖς ἐγγραφόμενοι ταῖς καρδίαις, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτὸν

» καὶ τῷ τύπτοντί σε εἰς τὴν σιαγόνα, παρέχε καὶ τὴν ἄλλην. καὶ οὐκ ἐπιθυμήσεις, ἐπιθυμίᾳ γὰρ μόνῃ, μεμοίχευκας. πόσῳ γοῦν ἄμεινον τοῖς ἀνθρώποις, τοῦ τυγχάνειν τῶν ἐπιθυμιῶν, τὸ τὴν ἀρχὴν μηδὲ ἐπιθυμεῖν ἐθέλειν, ὧν μὴ δεῖ, ἀλλ' ὑμεῖς μὲν, τὸ αὐστηρὸν τῆς σωτηρίας, ὑπομένειν οὐ καρτερεῖτε: καθάπερ δὲ τῶν σιτίων τοῖς γλυκέσιν ἡδόμεθα, κατὰ τὴν λειότητα τῆς ἡδονῆς προτιμῶντες: ἰᾶται δὲ ἡμᾶς, καὶ ὑγιάζει τὰ πικρὰ τραχύνοντα τὴν αἴσθησιν, ἀλλὰ τοὺς ἀσθενεῖς τὸν στόμαχον, ῥώννυσιν ἡ τῶν φαρμάκων αὐστηρία, οὕτως ἥδει μὲν καὶ γαργαλίζει ἡ συνήθεια, ἀλλ' ἡ μὲν, εἰς τὸ βάραθρον ὠθεῖ, ἡ συνήθεια: ἡ δὲ εἰς οὐρανὸν ἀνάγει ἡ ἀλήθεια: τραχεῖα μὲν τὸ πρῶτον, ἀλλ' ἀγαθὴ κουροτρόφος: καὶ σεμνὴ μὲν, ἡ γυναικωνῖτις αὕτη: σώφρων δὲ, ἡ γερουσία: οὐδέ ἐστι δυσπρόσιτος, οὐδὲ ἀδύνατος λαβεῖν, ἀλλ' ἔστιν ἐγγυτάτω, ἐν οἴκοις ἡμῶν, ἥ φησιν αἰνιττόμενος ὁ πάνσοφος Μωϋσῆς, τρισὶ τοῖς καθ' ὑμᾶς ἐνδιατρίβειν μέρεσι, χερσί, καὶ στόματι, καὶ καρδίᾳ, σύμβολον τοῦτο γνήσιον, τρισὶ τοῖς πᾶσι συμπληρουμένης τῆς ἀληθείας, βουλῇ, καὶ πράξει, καὶ λόγῳ: μηδὲ γὰρ τόδε δείμαινε, μή σε τὰ πολλὰ, καὶ ἐπιτερπῆ φανταζόμενον, ἀφέληται σοφίας, αὐτὸς ἑκὼν ὑπερβήσῃ τὸν λῆρον τῆς συνηθείας, καθάπερ καὶ οἱ παῖδες τὰ ἀθύρματα, ἄνδρες γενόμενοι ἀπέρριψαν. τάχει μὲν δὴ ἀνυπερβλήτῳ, εὐνοίᾳ τε εὐπροσίτῳ ἡ δύναμις ἡ θεϊκὴ ἐπιλάμψασα τῇ γῇ, σωτηρίου σπέρματος ἐνέπλησε τὸ πᾶν, οὐ γὰρ ἄν, οὕτως ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοσοῦτον ἔργον, ἄνευ θείας κηδεμονίας ἐξήνυσεν ὁ κύριος, ὄψει καταφρονούμενος, ἔργῳ προσκυνούμενος, ὁ καθάρσιος, καὶ σωτήριος, καὶ μειλίχιος, ὁ θεῖος λόγος, ὁ φανερώτατος ὄντως θεὸς, ὁ τῷ δεσπότῃ τῶν ὅλων ἐξισωθείς: ὅτι ἦν υἱὸς αὐτοῦ καὶ ὁ λόγος ἦν ἐν τῷ θεῷ, οὔθ' ὅτε τὸ πρῶτον προεκηρύχθη ἀπιστηθείς, οὔθ' ὅτε τὸ ἀνθρώπου προσωπεῖον ἀναλαβὼν, καὶ σαρκὶ ἀναπλασάμενος, τὸ σωτήριον δρᾶμα τῆς ἀνθρωπότητος, ὑπεκρίνετο, ἀγνοηθείς: γνήσιος γὰρ ἦν ἀγωνιστὴς, καὶ τοῦ πλάσματος συναγωνιστής, τάχιστα δὲ εἰς πάντας ἀνθρώπους, διαδοθεὶς, θᾶττον ἡλίου ἐξ αὐτῆς ἀνατείλας τῆς πατρικῆς βουλήσεως, ῥᾷστα ἡμῖν ἐπέλαμψε τὸν θεὸν, ὅθεν τε ἦν αὐτὸς, καὶ ὃς ἦν, δι' ὧν ἐδίδαξεν, καὶ ἐνεδείξατο, παραστησάμενος, ὁ σπονδοφόρος, καὶ διαλλακτὴς, καὶ σωτὴρ ἡμῶν λόγος πηγὴ ζωοποιὸς, εἰρηνικὴ ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς χεόμενος, δι' ὃν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τὰ πάντα ἤδη, πέλαγος γέγονεν ἀγαθῶν, μικρὸν δὲ εἰ βούλει, ἄνωθεν ἄθρει τὴν θείαν εὐεργεσίαν, ὁ πρῶτος ὅτε ἐν παραδείσῳ ἔπαιζε λελυμένος, ἐπεὶ παιδίον ἦν τοῦ θεοῦ, ὅτε δὲ ὑπέπιπτεν ἡδονῇ, ὄφις ἀλληγορεῖται ἡδονὴ ἐπὶ γαστέρα ἕρπουσα κακία γηΐνη, εἰς ὕλας τρεφομένη: παρήγετο ἐπιθυμίαις ὁ παῖς ἀνδριζόμενος, ἀπειθείᾳ, καὶ παρακούσας τοῦ πατρὸς, ᾐσχύνετο τὸν θεὸν, οἷον ἴσχυσεν ἡδονή: ὁ δι' ἁπλότητα λελυμένος ἄνθρωπος, ἁμαρτίαις εὑρέθη δεδεμένος, τῶν δεσμῶν λῦσαι τοῦτον, ὁ κύριος αὖθις ἠθέλησεν, καὶ σαρκὶ ἐνδεθεὶς, μυστήριον θεῖον, τούτῳ τὸν ὄφιν ἐχειρώσατο, καὶ τὸν τύραννον ἐδουλώσατο, τὸν θάνατον καὶ τὸ παραδοξότατον, ἐκεῖνον τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἡδονῇ πεπλανημένον, τὸν τῇ φθορᾷ δεδεμένον χερσὶν ἡπλωμέναις, ἔδειξε λελυμένον. ὢ θαύματος μυστικοῦ, κέκλιται μὲν ὁ κύριος, ἀνέστη δὲ ἄνθρωπος: καὶ ὁ ἐκ τοῦ παραδείσου πεσὼν, μεῖζον ὑπακοῆς ἆθλον, οὐρανοὺς ἀπολαμβάνει, διό μοι δοκεῖ, ἐπεὶ αὐτὸς ἧκεν ὡς ἡμᾶς οὐρανόθεν ὁ λόγος, ἡμᾶς ἐπ' ἀνθρωπίνην ἰέναι μὴ χρῆναι διδασκαλίαν, ἔτι, Ἀθήνας, καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, πρὸς δὲ καὶ Ἰωνίαν πολυπραγμονοῦντας εἰ γὰρ ἡμῖν ὁ διδάσκαλος, ὁ πληρώσας τὰ πάντα, δυνάμεσιν ἁγίαις, δημιουργίᾳ σωτηρίᾳ, εὐεργεσίᾳ, νομοθεσίᾳ, προφητείᾳ, διδασκαλίᾳ. πάντα νῦν ὁ διδάσκαλος κατηχεῖ, καὶ τὸ πᾶν ἤδη, Ἀθῆναι, καὶ Ἑλλὰς γέγονεν τῷ λόγῳ. οὐ γὰρ δὴ, μύθῳ μὲν ἐπιστεύετε ποιητικῷ, τὸν Μίνω, τὸν Κρῆτα τοῦ Διὸς ὡς ἄριστον ἀναγράφοντι, ἡμᾶς δὲ ἀπιστήσετε μαθητὰς θεοῦ γεγονότας, τὴν ὄντως ἀληθῆ σοφίαν ἐπανῃρημένους, οὐδ' ἣν φιλοσοφίας ἄκροι, μόνον ᾐνίξαντο: οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ μαθηταὶ, καὶ κατειλήφασιν, καὶ ἀνεκήρυξαν καὶ δὴ καὶ πᾶς, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὁ Χριστὸς, οὐ μερίζεται, οὔτε βάρβαρός ἐστιν, οὔτε Ἰουδαῖος, οὔτε Ἕλλην, οὐκ ἄρρεν, οὐ θῆλυ: καινὸς δὲ ἄνθρωπος θεοῦ πνεύματι ἁγίῳ μεταπεπλασμένος, εἶθ' αἱ μὲν ἄλλαι συμβουλαί τε, καὶ ὑποθῆκαι λυπραὶ, καὶ περὶ τῶν ἐπὶ μέρους εἰσὶν, εἰ γαμητέον, εἰ πολιτευτέον, εἰ παιδοποιητέον: καθολικὴ δὲ ἄρα προτροπὴ μόνη καὶ πρὸς ὅλον δηλαδὴ τὸν βίον, ἐν παντὶ καιρῷ, ἐν πάσῃ περιστάσει πρὸς τὸ κυριώτατον τέλος. τὴν ζωὴν συντείνουσα,

συντείνουσα, ἡ θεοσέβεια, καθ' ὃ, καὶ μόνον ἐπάναγκές ἐστι ζῆν, ἵνα ζήσωμεν ἀεί: φιλοσοφία δὲ, ἥ φασιν οἱ πρεσβύτεροι, πολυχρόνιός ἐστι συμβουλὴ σοφίας ἀΐδιον μνηστευομένη ἔρωτα: ἐντολὴ δὲ κυρίου τηλαυγὴς, φωτίζουσα ὀφθαλμούς. ἀπόλαβε τὸν Χριστὸν, ἀπόλαβε τὸ βλέπειν, ἀπόλαβε σου τὸ φῶς,

ὄφρ' εὖ γινώσκοις ἠμὲν, θεὸν, ἠδὲ καὶ ἄνδρα.

γλυκὺς ὁ λόγος, ὁ φωτίσας ἡμᾶς ὑπὲρ χρυσίον, καὶ λίθον τίμιον, ποθεινός ἐστιν ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον. πῶς γὰρ οὐ ποθεινὸς, ὁ τὸν ἐν σκότει κατορωρυγμένον νοῦν, ἐναργῆ ποιησάμενος, καὶ τὰ φωσφόρα τῆς ψυχῆς ἀποξύνας ὄμματα. καὶ γὰρ ὥσπερ ἡλίου μὴ ὄντος, ἕνεκα τῶν ἄλλων ἄστρων νὺξ ἂν ἦν τὰ πάντα, οὕτως, εἰ μὴ τὸν λόγον ἔγνωμεν, καὶ τούτῳ κατηυγάσθημεν, οὐδὲν ἂν τῶν σιτευομένων ὀρνίθων ἐλειπόμεθα ἐν σκότει πιαινόμενοι, καὶ θανάτῳ τρεφόμενοι. χωρήσωμεν τὸ φῶς ἵνα χωρήσωμεν τὸν θεὸν, χωρήσωμεν τὸ φῶς, καὶ μαθητεύσωμεν τῷ κυρίῳ: τοῦτό τοι, καὶ ἐπήγγελται τῷ πατρὶ, διηγήσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε. ὕμνησον, καὶ διήγησαί μοι τὸν πατέρα σου, τὸν θεὸν σώζει σου τὰ διηγήματα, παιδεύσει με ἡ ᾠδὴ ὡς μέχρι νῦν ἐπλανώμην, ζητῶν τὸν θεόν: ἐπεὶ δέ με φωταγωγεῖς κύριε καὶ τὸν θεὸν εὑρίσκω διὰ σοῦ, καὶ τὸν πατέρα ἀπολαμβάνω παρὰ σοῦ, γίνομαί σου συγκληρονόμος, ἐπεὶ τὸν ἀδελφὸν οὐκ ἐπῃσχύνθης. ἀφέλωμεν οὖν, ἀφέλωμεν τὴν λήθην τῆς ἀληθείας τὴν ἄγνοιαν, καὶ τὸ σκότος τὸ ἐμποδὼν, ὡς ἀχλὺν ὄψεως καταγαγόντες, τὸν ὄντως ὄντα θεὸν ἐποπτεύσωμεν, ταύτην αὐτῷ πρῶτον ἀνυμνήσαντες τὴν φωνήν, χαῖρε φῶς, ὅτι φῶς ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ, τοῖς ἐν σκότει κατορωρυγμένοις, καὶ ἐν σκιᾷ θανάτου κατακεκλεισμένοις, ἐξέλαμψεν, ἡλίου καθαρώτερον ζωῆς τῆς ἐνταῦθα γλυκύτερον· τὸ φῶς ἐκεῖνο, ζωή ἐστιν ἀΐδιος, καὶ ὅσα μετείληφεν αὐτοῦ, ζῇ ἡ νὺξ δὲ, εὐλαβεῖται τὸ φῶς, καὶ δυομένη διὰ τὸν φόβον, παραχωρεῖ τῇ ἡμέρᾳ κυρίου τὰ πάντα φῶς ἀκοίμητον γέγονε καὶ ἡ δύσις ἀνατολὴν πεπίστευκεν, τοῦτο ἡ κτίσις ἡ καινὴ βεβούληται: ὁ γὰρ τὰ πάντα καθιππεύων δικαιοσύνης ἥλιος, ἐπίσης περιπολεῖ τὴν ἀνθρωπότητα, τὸν πατέρα μιμούμενος, ὃς ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους, ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ καὶ καταψεκάζει τὴν δρόσον τῆς ἀληθείας. οὗτος, τὴν δύσιν, εἰς ἀνατολὴν μετήγαγεν, καὶ τὸν θάνατον, εἰς ζωὴν ἀνεσταύρωσεν: ἐξαρπάσας δὲ τῆς ἀπωλείας τὸν ἄνθρωπον, προσεκρέμασεν αἰθέρι μεταφυτεύων τὴν φθορὰν, εἰς ἀφθαρσίαν, καὶ γῆν μεταβάλλων, εἰς οὐρανοὺς, ὁ τοῦ θεοῦ γεωργὸς, δεξιὰ σημαίνων, λαοὺς δ' ἐπὶ ἔργον ἀγαθὸν ἐγείρων μιμνήσκων βιότοιο ἀληθινοῦ: καὶ τὸν μέγαν ὄντως, καὶ θεῖον, καὶ ἀναφαίρετον τοῦ πατρὸς κλῆρον, χαρισάμενος ἡμῖν, οὐρανίῳ διδασκαλίᾳ θεοποιῶν τὸν ἄνθρωπον, διδοὺς νόμους εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίαν γράφων αὐτούς. τίνας ὑπογράφει νόμους; ὅτι πάντες εἴσονται τὸν θεὸν, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, καὶ ἵλεως φησὶν ὁ θεὸς ἔσομαι αὐτοῖς, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ, δεξώμεθα τοὺς νόμους τῆς ζωῆς: πεισθῶμεν προτρεπομένῳ θεῷ, μάθωμεν αὐτὸν, ἵνα ἵλεως ᾖ, ἀποδῶμεν καὶ μὴ δεομένῳ μισθὸν εὐχάριστον, εὐπάθειαν, οἷόν τι ἐνοίκιον, τὴν εὐσέβειαν τῷ θεῷ, τῆς ἐνταῦθα ἐνοικήσεως, χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων, ὀλίγης πίστεως, γῆν σοι δίδωσι, τὴν τοσαύτην γεωργεῖν, ὕδωρ πίνειν, καὶ ἄλλο πλεῖν, ἀέρα ἀναπνεῖν, πῦρ ὑπουργεῖν, κόσμον οἰκεῖν, ἐντεῦθεν εἰς οὐρανοὺς ἀποικίαν στείλασθαί σοι συγκεχώρηκε, τὰ μεγάλα ταῦτα, καὶ τοσαῦτά σοι δημιουργήματα, καὶ χαρίσματα, ὀλίγης πίστεως μεμίσθωκεν, εἶθ' οἱ μὲν τοῖς γόησι πεπιστευκότες, τὰ περίαπτα καὶ τὰς ἐπαοιδὰς ὡς σωτηρίους δῆθεν, ἀποδέχονται, ὑμεῖς δὲ, οὐ βούλεσθε τὸν οὐράνιον αὐτὸν περιάψασθαι, τὸν σωτῆρα λόγον, καὶ τῇ ἐπῳδῇ τοῦ θεοῦ πιστεύσαντες, ἀπαλλαγῆναι μὲν παθῶν ἃ δὴ ψυχῆς, νόσοι, ἀποσπασθῆναι δὲ ἁμαρτίας, θάνατος γὰρ ἀΐδιος, ἁμαρτία ἢ τέλεον νωδοὶ καὶ τυφλοὶ, καθάπερ οἱ ἀσπάλακες, οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἐσθίοντες ἐν σκότῳ διαιτᾶσθε, περικαταρρέοντες τῇ φθορᾷ, ἀλλ' ἔστιν ἡ ἀλήθεια, ἡ κεκραγυῖα, ἐκ σκότους φῶς λάμψει. λαμψάτω οὖν ἐν τῷ ἀποκεκρυμμένῳ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ φῶς, καὶ τῆς γνώσεως αἱ ἀκτῖνες, ἀνατειλάτωσαν τὸν ἐγκεκρυμμένον ἔνδον ἐκφαίνουσαι, καὶ ἀποσίλβουσαι ἄνθρωπον τὸν μαθητὴν τοῦ φωτὸς, τὸν Χριστοῦ γνώριμόν τε, καὶ συγκληρονόμον, μάλιστα, ἐπειδὰν τὸ τιμιώτατον, καὶ σεβασμιώτατον εὐσεβεῖ τε, καὶ ἀγαθῷ παιδὶ, ἀγαθοῦ πατρὸς ὄνομα, εἰς γνῶσιν ἀφίκηται προστάττοντος, ἤπια, καὶ τῷ παιδὶ

ἐγκελευομένου τὴν σωτηρίαν· ὁ δὲ πειθόμενος αὐτῷ κατὰ πάντα δὴ πλεονεκτεῖ, ἕπεται τῷ θεῷ, πείθεται τῷ πατρί, ἔγνω πλανώμενος αὐτόν, ἠγάπησε τὸν θεόν, ἠγάπησε τὸν πλησίον, ἐπλήρωσε τὴν ἐντολήν, τὸ ἆθλον ἐπιζητεῖ, τὴν ἐπαγγελίαν ἀπαιτεῖ. προκεῖται δὲ ἀεὶ τῷ θεῷ, τὴν ἀνθρώπων ἀγέλην σώζειν· ταύτῃ καὶ τὸν ἀγαθὸν ποιμένα, ὁ ἀγαθὸς ἀπέστειλεν θεός· ἁπλώσας δὲ ὁ λόγος τὴν ἀλήθειαν, ἔδειξε τοῖς ἀνθρώποις τὸ ὕψος τῆς σωτηρίας, ὅπως ἢ μετανοήσαντες σωθῶσιν, ἢ μὴ ὑπακούσαντες, κριθῶσιν. τοῦτο τῆς δικαιοσύνης τὸ κήρυγμα, ὑπακούουσιν εὐαγγέλιον, παρακούσασιν κριτήριον. ἀλλὰ σάλπιγξ μὲν, ἡ μεγαλόκλονος, ἠχήσασα, στρατιώτας συνήγαγεν, καὶ πόλεμον κατήγγειλεν· Χριστὸς δὲ, εἰρηνικὸν ἐπὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς ἐπιπνεύσας μέλος· οὐ συνάξει ἄρα τοὺς εἰρηνικοὺς στρατιώτας τοὺς ἑαυτοῦ; συνήγαγεν μὲν οὖν ὦ ἄνθρωπε τὸ στρατιωτικὸν, τὸ ἀναίμακτον, αἵματι, καὶ λόγῳ καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν αὐτοῖς ἐνεχείρισεν, σάλπιγξ ἐστὶ Χριστοῦ τὸ εὐαγγέλιον αὐτοῦ, ὁ μὲν, ἐσάλπισεν· ἡμεῖς δὲ, ἠκούσαμεν, ἐξοπλισώμεθα εἰρηνικῶς ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, καὶ τὴν ἀσπίδα τῆς πίστεως ἀναλαβόντες, καὶ τὴν κόρυν τοῦ σωτηρίου περιθέμενοι, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα θεοῦ ἀκονήσωμεν, οὕτως ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος εἰρηνικῶς ἐκτάττει, ταῦτα ἡμῶν τὰ ὅπλα τὰ ἄτρωτα. τούτοις ἐξοπλισάμενοι· παραταξόμεθα τῷ πονηρῷ, τὰ πεπυρακτωμένα τοῦ πονηροῦ ἀποσβέσωμεν βέλη ταῖς ὑδατίναις ἀκμαῖς, ταῖς ὑπὸ τοῦ λόγου βεβαμμέναις, εὐχαρίστοις ἀμειβόμενοι τὰς εὐποιίας εὐλογίαις, καὶ τὸν θεὸν, τῷ θείῳ γεραίροντες λόγῳ. ἔτι γὰρ λαλοῦντός σου, ἐρεῖ φησὶν ἰδοὺ πάρειμι. ὢ τῆς ἁγίας, καὶ μακαρίας ταύτης δυνάμεως, δι' ἧς ἀνθρώποις συμπολιτεύεται θεός. λῷον οὖν, καὶ ἄμεινον τῆς ἀρίστης τῶν ὄντων οὐσίας μιμητὴν ὁμοῦ καὶ θεραπευτὴν γενέσθαι· οὐ γὰρ μιμεῖσθαί τις δυνήσεται τὸν θεὸν, ἢ δι' ὧν ὁσίως θεραπεύσει, οὐδ' αὖ θεραπεύειν, καὶ σέβειν, ἢ μιμούμενος, ὁ γέ τοι οὐράνιος, καὶ θεῖος ὄντως ἔρως, ταύτῃ προσγίνεται τοῖς ἀνθρώποις, ὅταν ἐν αὐτῇ που τῇ ψυχῇ, τὸ ὄντως καλὸν, ὑπὸ τοῦ θείου λόγου ἀναζωπυρούμενον ἐκλάμπειν δυνηθῇ, καὶ τὸ μέγιστον, ἅμα τῷ βουληθῆναι γνησίως, τὸ σωθῆναι συντρέχει ὁμοζυγούντων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, προαιρέσεως, καὶ ζωῆς. τοιγάρ τοι μόνη αὕτη, ἡ τῆς ἀληθείας προτροπὴ, τοῖς πιστοτάτοις ἀπείκασται τῶν φίλων, μέχρι τῆς ἐσχάτης ἀναπνοῆς παραμένουσα, παραπομπὸς ἀγαθὴ ὅλῳ, καὶ τελείῳ τῷ τῆς ψυχῆς πνεύματι τοῖς εἰς οὐρανὸν ἀπαίρουσι, γινομένη. τί δή σε προτρέπω, σωθῆναί σε ἐπείγομαι. τοῦτο Χριστὸς βούλεται ἑνὶ λόγῳ, ζωήν σοι χαρίζεται, καὶ τίς ἐστιν οὗτος; μάθε συντόμως, λόγος ἀληθείας, λόγος ἀφθαρσίας, ὁ ἀναγεννῶν τὸν ἄνθρωπον, εἰς ἀλήθειαν αὐτὸν, ἀναφέρων, τὸ κέντρον τῆς σωτηρίας, ὁ ἐξελαύνων τὴν φθορὰν, ὁ ἐκδιώκων τὸν θάνατον, ὁ ἐν ἀνθρώποις οἰκοδομήσας νεὼν, ἵνα ἐν ἀνθρώποις ἱδρύσῃ τὸν θεόν, ἅγνισον τὸν νεὼν, καὶ τὰς ἡδονὰς, καὶ τὰς ῥᾳθυμίας, ὥσπερ ἄνθος ἐφήμερον καταλίμπανε, ἀνέμῳ, καὶ πυρί· σωφροσύνης δὲ τοὺς καρποὺς, γεώργησον ἐμφρόνως, καὶ σεαυτὸν, ἀκροθίνιον ἀνάστησον τῷ θεῷ, ὅπως οὐκ ἔργον μόνον, ἀλλὰ καὶ χάρις ᾖ τοῦ θεοῦ. πρέπει δὲ ἄμφω τῷ Χριστῷ, γνώριμοι, καὶ βασιλείας ἄξιον φανῆναι, καὶ βασιλείας κατηξιῶσθαι. Φύγωμεν οὖν τὴν συνήθειαν, φύγωμεν οἷον ἄκραν χαλεπὴν, ἢ χαρύβδεως ἀπειλὴν, ἢ σειρῆνας μυθικάς, ἄγχει τὸν ἄνθρωπον, τῆς ἀληθείας ἀποτρέπει, ἀπάγει τῆς ζωῆς, παγίς ἐστι, βάραθρόν ἐστι, βόθρος ἐστὶ, λίκνος ἐστὶ κακὸν, ἡ συνήθεια κεῖνο μὲν καπνοῦ καὶ κύματος ἐκτὸς ἔεργε νῆα· φεύγωμεν ὦ συνναῦται, φεύγωμεν, τὸ κῦμα τοῦτο, πῦρ ἐρεύγεται, νῆσός ἐστι πονηρὰ ὀστοῖς, καὶ νεκροῖς σεσωρευμένη: ᾄδει δὲ ἐν αὐτῇ, πορνίδιον ὡραῖον, ἡδονὴ, πανδήμῳ τερπομένη μουσικῇ: δεῦρ' ἄγ' ἰὼν πολύαιν' Ὀδυσσεῦ, μέγα κῦδος ἀχαιῶν· νῆα κατάστησον, ἵνα θειοτέρην ὄπ' ἀκούσῃς, ἐπαινεῖ σε ὦ ναῦτα, καὶ πολυύμνητον λέγει, καὶ τὸ κῦδος τῶν Ἑλλήνων ἡ πόρνη σφετερίζεται, ἔασον αὐτὴν ἐπινέμεσθαι τοὺς νεκρούς, πνεῦμά σε οὐράνιον βοηθεῖ, πάραθι τὴν ἡδονὴν, βουκολεῖ, μὴ δὲ γυνή σε νόον πυγοστόλος ἐξαπατάτω, αἱμύλα, κωτίλλουσα τεὴν διφῶσα καλιήν. παράπλει τὴν ᾠδὴν θάνατον ἐργάζεται, ἐὰν ἐθέλῃς μόνον, νενίκηκας τὴν ἀπώλειαν, καὶ τῷ ξύλῳ προσδεδεμένος, ἁπάσης ἔσῃ τῆς φθορᾶς λελυμένος, κυβερνήσει σε, ὁ λόγος ὁ τοῦ θεοῦ καὶ τοῖς λιμέσι καθορμίσει τῶν οὐρανῶν, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τότε μου κατοπτεύσεις τὸν θεὸν, καὶ τοῖς ἁγίοις ἐκείνοις τελεσθήσῃ μυστηρίοις, καὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀ-

πολαύ

λαύσεις, ἀποκεκρυμμένων, τῶν ἐμοὶ τετηρημένων, ἃ οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνέ-
βη τινός. καὶ μὴν ὁρᾶν μοι δύο μὲν ἡλίους δοκῶ, δισσὰς δὲ Θήβας, βακχεύων ἔλεγέν τις εἰδώ-
λοις, ἀγνοίᾳ μεθύων ἀκράτῳ. ἐγὼ δ' αὐτὸν οἰκτείραιμι παροινοῦντα, καὶ τὸν οὕτω παρανο-
οῦντα, ἐπὶ σωτηρίαν παρακαλέσαιμι σωφρονοῦντα, ὅτι καὶ κύριος, μετάνοιαν ἁμαρτωλοῦ,
καὶ οὐχὶ θάνατον ἀσπάζεται. ἧκε ὦ παραπλὴξ, μὴ θύρσῳ σκηπτόμενος, μὴ κιττῷ ἀναδεδυ-
μένος· ῥῖψον τὴν μίτραν, ῥῖψον τὴν νεβρίδα, σωφρόνησον, δείξω σοι τὸν λόγον, καὶ τοῦ λόγου τὰ
μυστήρια, κατὰ τὴν σὴν διηγούμενος εἰκόνα. τὸ ὄρος ἐστὶ τοῦτο, θεῷ πεφιλημένον, οὐ τραγῳδίαις, ὡς
Κιθαιρὼν ὑποκείμενον, ἀλλὰ τοῖς ἀληθείας ἀνακείμενον δράμασιν, ὄρος νηφάλιον, ἁγναῖς ὕ-
λαις σύσκιον, βακχεύουσι δὲ ἐν αὐτῷ, οὐχ αἱ Σεμέλης τῆς κεραυνίας ἀδελφαὶ αἱ μαινάδες
αἱ δύσαγνον κρεανομίαν μυούμεναι, ἀλλ' αἱ τοῦ θεοῦ θυγατέρες, αἱ ἀμνάδες αἱ καλαὶ, τὰ σε-
μνὰ τοῦ λόγου θεσπίζουσαι ὄργια, χορὸν ἀγείρουσαι σώφρονα, ὁ χορὸς, οἱ δίκαιοι, τὸ ᾆσμα ὕ-
μνός ἐστι τοῦ πάντων βασιλέως, ψάλλουσιν αἱ κόραι, δοξάζουσιν ἄγγελοι, προφῆται λαλοῦ-
σιν, ἦχος στέλλεται μουσικῆς, δρόμῳ τὸν θίασον διώκουσιν, σπεύδουσιν οἱ κεκλημένοι πατέρα
ποθοῦντες ἀπολαβεῖν, ἧκέ μοι ὦ πρέσβυ, καὶ σὺ τὰς Θήβας λιπὼν καὶ τὴν μαντικὴν καὶ τὴν
βακχικὴν ἀπορρίψας, πρὸς ἀλήθειαν χειραγωγοῦ· ἰδού σοι τὸ ξύλον ἐπερείδεσθαι δίδωμι.
σπεῦσον Τειρεσία, πίστευσον· ὄψει. Χριστὸς ἐπιλάμπει φαιδρότερον ἡλίου, δι' οὗ ὀφθαλμοὶ τυ-
φλῶν ἀναβλέπουσι, νὺξ σε φεύξεται, πῦρ φοβηθήσεται, θάνατος οἰχήσεται. ὄψει τοὺς οὐρα-
νοὺς ὦ γέρον, ὁ Θήβας μὴ βλέπων, ὢ τῶν ἁγίων ὡς ἀληθῶς μυστηρίων, ὢ φωτὸς ἀκράτου
δᾳδουχοῦμαι τοὺς οὐρανοὺς, καὶ τὸν θεὸν ἐποπτεῦσαι, ἅγιος γίνομαι μυούμενος. ἱεροφαντεῖ
δὲ ὁ κύριος, καὶ τὸν μύστην σφραγίζεται φωταγωγῶν, καὶ παρατίθεται τῷ πατρὶ τὸν πεπι-
στευκότα, αἰῶσι τηρούμενον. ταῦτα τῶν ἐμῶν μυστηρίων τὰ βακχεύματα, εἰ βούλει, καὶ σὺ
μυοῦ, καὶ χορεύσεις μετ' ἀγγέλων ἀμφὶ τὸν ἀγέννητον καὶ ἀνώλεθρον, καὶ μόνον ὄντως θεόν, συνυ-
μνοῦντος ἡμῖν τοῦ θεοῦ λόγου, ἀΐδιος οὗτος, Ἰησοῦς εἷς, ὁ μέγας ἀρχιερεὺς, θεοῦ τε ἑνὸς τοῦ αὐ-
τοῦ, καὶ πατρὸς, ὑπὲρ ἀνθρώπων εὔχεται καὶ ἀνθρώποις ἐγκελεύεται. Κέκλυτε μυρία φῦ-
λα, μᾶλλον δὲ ὅσοι τῶν ἀνθρώπων λογικοὶ, καὶ βάρβαροι, καὶ Ἕλληνες, τὸ πᾶν ἀνθρώπων γέ-
νος καλῶ, ὧν ἐγὼ δημιουργὸς θελήματι πατρὸς, ἥκετε ὡς ἐμὲ, ὑφ' ἕνα ταχθησόμενοι θεὸν, καὶ
τὸν ἕνα λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ μὴ μόνον τῶν ἀλόγων ζώων πλεονεκτεῖτε τῷ λόγῳ· ἐκ δὲ τῶν θνητῶν ἁ-
„ πάντων ὑμῖν ἀθανασίαν μόνοις καρποῦσθαι δίδωμι, ἐθέλω γὰρ, ἐθέλω, καὶ ταύτης ὑμῖν
μεταδοῦναι τῆς χάριτος, ὁλόκληρον χορηγῶν τὴν εὐεργεσίαν, ἀφθαρσίαν, καὶ λόγον χαρίζο-
μαι ὑμῖν τὴν γνῶσιν τοῦ θεοῦ, τέλειον ἐμαυτὸν χαρίζομαι, τοῦτο εἰμὶ ἐγὼ, τοῦτο βούλεται ὁ θεὸς,
τοῦτο συμφωνία ἐστὶ, τοῦτο ἁρμονία πατρὸς, τοῦτο υἱὸς, τοῦτο Χριστὸς, τοῦτο ὁ λόγος τοῦ θεοῦ,
βραχίων κυρίου, δύναμις τῶν ὅλων, τὸ θέλημα τοῦ πατρός: ὦ πάλαι μὲν εἰκόνες, οὐ πά-
σαι δὲ ἐμφερεῖς, διορθώσασθαι ὑμᾶς πρὸς τὸ ἀρχέτυπον βούλομαι, ἵνα μοι καὶ ὅμοιοι γένη-
σθε. χρίσω ὑμᾶς τῷ πίστεως ἀλείμματι, δι' οὗ τὴν φθορὰν ἀποβάλλετε, καὶ γυμνὸν δικαιο-
„ σύνης ἐπιδείξω τὸ σχῆμα, δι' οὗ πρὸς τὸν θεὸν ἀναβαίνετε: Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶν-
„ τες, καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς, ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε
„ ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραΰς εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς
„ ὑμῶν, ὁ γὰρ ζυγός μου, χρηστὸς, καὶ φορτίον μου, ἐλαφρόν ἐστι. σπεύσωμεν δράμωμεν
ὦ θεοφιλῆ, καὶ θεοείκελα τοῦ λόγου, ἄνθρωποι ἀγάλματα, σπεύσωμεν, δράμωμεν,
ἄρωμεν τὸν ζυγὸν αὐτοῦ ὑπολάβωμεν ἀφθαρσίᾳ, καλὸν ἡνίοχον ἀνθρώπων, τὸν Χρι-
στόν. ἀγαπήσωμεν τὸν πῶλον ὑποζύγιον ἤγαγε, σὺν τῷ παλαιῷ, καὶ τῶν ἀνθρώπων
τὴν συνωρίδα καταζεύξας εἰς τὸν θεὸν, πρὸς ἀθανασίαν, κατιθύνει τὸ ἅρμα σπεύδων
πληρῶσαι ἐναργῶς, ὃ ᾐνίξατο, πρότερον μὲν εἰς Ἱερουσαλήμ: νῦν δὲ εἰσελαύνων οὐρα-
νοὺς, κάλλιστον θέαμα τῷ πατρὶ, υἱὸς ἀΐδιος νικηφόρος. φιλότιμοι τοίνυν πρὸς τὰ κα-
λὰ, καὶ θεοφιλεῖς ἄνθρωποι γενώμεθα, καὶ τῶν ἀγαθῶν τὰ μέγιστα θεὸν, καὶ ζωὴν
κτησώμεθα ἀρωγὸς δὲ ὁ λόγος, θαρρῶμεν αὐτῷ καὶ μή ποτε ἡμᾶς τοσοῦτος ἀργύ-
ρου, καὶ χρυσοῦ, μὴ δόξης ἐπέλθῃ πόθος, ὅσος αὐτοῦ τοῦ τῆς ἀληθείας λόγου, οὐδὲ γὰρ
οὐδὲ τῷ θεῷ αὐτῷ ἀρεστὸν, εἰ ἡμεῖς, τὰ μὲν πλείστου ἄξια ὑπὲρ ἐλαχίστου ποιούμεθα
ἀνοίας δὲ, καὶ ἀμαθίας, καὶ ῥᾳθυμίας, καὶ εἰδωλολατρείας ὕβρεις, περιφανεῖς

καὶ τὴν ἐσχάτην δυσσέβειαν, ποῦ δὲ πλείονος ἐδεόμεθα, οὐ γὰρ ἀπὸ τρόπου φιλοσόφων παῖ-
δες, πάντα ὅσα πράττουσιν οἱ ἀνόητοι, ἀνοσιουργεῖν, καὶ ἀσεβεῖν νομίζουσιν, καὶ αὐτήν γε ἔτι
τὴν ἄγνοιαν μανίας εἶδος ὑπογράφοντες, οὐδὲν ἄλλο ἢ μεμηνέναι τοὺς πολλοὺς ὁμολογοῦ-
σιν. οὐ δὴ οὖν ἀμφιβάλλειν ἐρεῖ ὁ λόγος, ὁπότερον αὐτοῖν ἄμεινον, σωφρονεῖν, ἢ μεμηνέναι,
ἐχομένους δὲ ἀπρὶξ τῆς ἀληθείας, παντὶ σθένει, ἕπεσθαι χρὴ τῷ θεῷ, σωφρονοῦντας, καὶ
πάντα αὐτοῦ νομίζειν, ὥσπερ ἐστί, πρὸς δὲ, καὶ ἡμᾶς τὸ κάλλιστον τῶν κτημάτων, μεμαθη-
κότας ὄντας αὐτοῦ, σφᾶς αὐτοὺς ἐπιτρέπειν τῷ θεῷ, ἀγαπῶντας κύριον τὸν θεὸν, καὶ τοῦτο
παρ᾽ ὅλον τὸν βίον ἔργον ἡγουμένους, εἰ δὲ κοινὰ τὰ φίλων, θεοφιλὴς δὲ ὁ ἄνθρωπος τῷ θεῷ, καὶ γὰρ
οὖν φίλος, μεσιτεύοντος τοῦ λόγου. γίνεται δὴ οὖν τὰ πάντα, τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι τὰ πάντα τοῦ
θεοῦ, καὶ κοινὰ ἀμφοῖν τοῖν φίλοιν, τὰ πάντα τοῦ θεοῦ, καὶ ἀνθρώπου. ὥρα οὖν ἡμῖν μόνον τὸν
θεοσεβῆ, χριστιανὸν εἰπεῖν, πλούσιόν τε, καὶ σώφρονα, καὶ εὐγενῆ, καὶ ταύτῃ εἰκόνα τοῦ θεοῦ
μεθ᾽ ὁμοιώσεως, καὶ λέγειν, καὶ πιστεύειν, δίκαιον, καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενόμενον ὑπὸ
χριστοῦ Ἰησοῦ καὶ εἰς τοσοῦτον, ὅμοιον ἤδη καὶ θεῷ, οὐκ ἀποκρύπτεται γοῦν ὁ προφήτης τὴν
„ χάριν λέγων, ἐγὼ, εἶπον, ὅτι θεοί ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες, ἡμᾶς γὰρ ἡμᾶς εἰσπεποίηται καὶ ἡ-
μῶν ἐθέλει μόνων κεκλῆσθαι πατήρ, οὐ τῶν ἀπειθούντων. καὶ γὰρ οὖν ὧδέ πως ἔχει τὰ ἡμέτε-
ρα τῶν χριστοῦ ὀπαδῶν οἷαι μὲν αἱ βουλαὶ, τοῖοι καὶ οἱ λόγοι, ὁποῖοι δὲ οἱ λόγοι: τοιαίδε καὶ αἱ
πράξεις: καὶ ὁποῖα τὰ ἔργα, τοιοῦτος ὁ βίος χρηστὸς ὁ σύμπας ἀνθρώπων βίος, τῶν χριστὸν ἐ-
γνωκότων. ἅλις οἶμαι τῶν λόγων εἰ καὶ μακροτέρω προῆλθον, ὑπὸ φιλανθρωπίας, ὅτι
περ εἶχον ἐκ θεοῦ ἐκχέων, ὡς ἂν ἐπὶ τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν, τὴν σωτηρίαν παρακαλῶν: περὶ
γάρ τοι τῆς παῦλαν οὐδαμῆ οὐδαμῶς ἐχούσης ζωῆς, οὐκ ἐθέλουσιν οὐδ᾽ οἱ λόγοι παύσασθαί
ποτε, ἱεροφαντοῦντες: ὑμῖν δὲ ἔτι τοῦτο περιλείπεται τὸ πέρας τὸ λυσιτελοῦν
ἑλέσθαι ἢ κρίσιν ἢ χάριν, ὡς ἔγωγε οὐδ᾽ ἀμφιβάλλειν ἀξιῶ,
πότερον ἄμεινον αὐτοῖν, οὐδὲ μὴν συγκρίν-
εσθαι θέμις, ζωὴν ἀπωλείᾳ.

τέλος προτρεπτικοῦ λόγου πρὸς Ἕλληνας.

ΣΥΓΚΡΌΤΗΤΑΙ ΚΡΗΠῚΣ ἈΛΗΘΕΊΑΣ Ὦ ΠΑ͂ΙΔΕΣ ὙΜΕ͂ΙΣ,
ὙΜΙ͂Ν ἈΥΤΟ͂ΙΣ ἉΓΊΟΥ ΝΈΩ ΜΕΓΆΛΟΥ ΘΕΟ͂Υ ΘΕΜΈ-
ΛΙΟΣ ΓΝΏΣΕΩΣ ἈῤῬΑΓΗ͂Σ, ΠΡΟΤΡΟΠῊ ΚΑΛῊ ΔἹ ὙΠΑ-
ΚΟΗ͂Σ ἘΥΛΟΓΟΥ ΖΩΗ͂Σ ἈΪΔΙΟΣ ὌΡΕΞΙΣ ΝΟΕΡΩ͂Ι ΚΑ-
ΤΑΒΛΗΘΕ͂ΙΣΑ ΧΩΡΊΩ·

ΦΛΑΟΥΙΟΥ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥ ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Τί ἐπαγγέλλεται ὁ παιδαγωγός. κεφ. α΄.

ΡΙΩΝ γέ τοι ὄντων τῶν περὶ τὸν ἄνθρωπον τούτων, ἠθῶν, πράξεων, παθῶν, ὁ προτρεπτικὸς εἴληχε τὰ ἤθη αὐτοῦ, θεοσεβείας καθηγεμὼν ὁ τρόπιδος δίκην ὑποκείμενος λόγος εἰς οἰκοδομὴν πίστεως, ἐφ᾽ ᾧ μάλα γανύμενοι καὶ τὰς παλαιὰς ἀπομνύμενοι δόξας, πρὸς σωτηρίαν νεάζομεν, ψαλλούσῃ συνᾴδοντες προφητείᾳ. ὡς ἀγαθὸς τῷ Ἰσραὴλ ὁ θεὸς τοῖς εὐθέσι τῇ καρδίᾳ. πράξεων τε ἁπασῶν ὁ λόγος ἐπιστατεῖ ὁ ὑποθετικός: τὰ δὲ πάθη, ὁ παραμυθητικὸς ἰᾶται. εἷς ὢν πᾶς ὁ αὐτὸς οὗτος λόγος, τῆς συντρόφου καὶ κοσμικῆς συνηθείας ἐξαρπάζων τὸν ἄνθρωπον, εἰς δὲ τὴν μονότροπον τῆς εἰς θεὸν πίστεως σωτηρίαν παιδαγωγῶν ὁ γοῦν οὐράνιος ἡγεμὼν ὁ λόγος, ἡνίκα μὲν ἐπὶ σωτηρίαν παρεκάλει, προτρεπτικὸς ὄνομα αὐτῷ ἦν: ἰδίως οὗτος ὁ παρορμητικὸς ἐκ μέρους τὸ πᾶν προσαγορευόμενος λόγος: προτρεπτικὴ γὰρ ἡ πᾶσα θεοσέβεια ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης, ὄρεξιν ἐγγεννῶσα τῷ συγγενεῖ λογισμῷ. νυνὶ δὲ θεραπευτικός τε ὢν καὶ ὑποθετικὸς ἅμα ἄμφω ἑπόμενος αὐτὸς αὑτῷ, παραινεῖ τὸ προτετραμμένον κεφάλαιον τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν ὑπισχνούμενος τὴν ἴασιν: κεκλήσθω δ᾽ ἡμῖν ἓν προσφυῶς οὗτος ὀνόματι παιδαγωγός. πρακτικὸς οὐ μεθοδικὸς ὢν ὁ παιδαγωγός: ᾗ καὶ τὸ τέλος αὐτοῦ βελτιῶσαι τὴν ψυχήν ἐστιν, οὐ διδάξαι: σώφρονός τε, οὐκ ἐπιστημονικοῦ καθηγήσασθαι βίου. καίτοι καὶ διδασκαλικὸς ὁ αὐτός ἐστι λόγος, ἀλλ᾽ οὐ νῦν: ὁ μὲν γὰρ ἐν τοῖς δογματικοῖς δηλωτικὸς καὶ ἀποκαλυπτικὸς ὁ διδασκαλικός: πρακτικὸς δὲ ὢν ὁ παιδαγωγός, πρότερον μὲν εἰς διάθεσιν ἠθοποιίας προὐτρέψατο: ἤδη δὲ καὶ εἰς τὴν τῶν δεόντων ἐνέργειαν παρακαλεῖ, τὰς ὑποθήκας τὰς ἀκηράτους παρεγγυῶν, καὶ τῶν πεπλανημένων πρότερον τοῖς ὕστερον ἐπιδεικνὺς τὰς εἰκόνας: ἄμφω δὲ ὠφελιμώτατα: τὸ μέν, εἰς ὑπακοὴν τὸ παραινετικὸν εἶδος: τὸ δέ, ἐν εἰκόνος μέρει παραλαμβανόμενον διττὸν καὶ αὐτὸ παραπλησίως τῇ προτέρᾳ συζυγίᾳ· τὸ μὲν αὐτοῦ, ἵνα μιμώμεθα αἱρούμενοι τὸ ἀγαθόν: τὸ δέ, ὅπως ἐκτρεπώμεθα παραιτούμενοι τὸ θάτερον. ἴασις οὖν τῶν παθῶν ἐνθένδε ἕπεται κατὰ τὰς παραμυθίας τῶν εἰκόνων ἐπιρρωννύντος τοῦ παιδαγωγοῦ τὰς ψυχάς, καθάπερ ἠπίοις φαρμάκοις, ὑποθήκαις φιλανθρώποις εἰς τὴν παντελῆ τῆς ἀληθείας γνῶσιν τοὺς κάμνοντας διαιτωμένου. ἴσον δ᾽ οὐκ ἔστιν ὑγίεια, καὶ γνῶσις: ἀλλ᾽ ἡ μέν, μαθήσει: ἡ δέ, ἰάσει περιγίνεται. οὐκ ἂν οὖν τις νοσῶν ἔτι πρότερόν τι τῶν διδασκαλικῶν ἐκμάθοι, πρὶν ἢ τέλεον ὑγιᾶναι: οὐδὲ γὰρ ὡσαύτως πρὸς τοὺς μανθάνοντας ἢ κάμνοντας ἀεὶ τῶν παραγγελμάτων ἕκαστον λέγεται, ἀλλὰ πρὸς οὓς μέν, εἰς γνῶσιν: πρὸς οὓς δέ, εἰς ἴασιν. καθάπερ οὖν τοῖς νοσοῦσι τὸ σῶμα ἰατροῦ χρήζει. ταύτῃ καὶ τοῖς ἀσθενοῦσι τὴν ψυχὴν παιδαγωγοῦ δεῖ, ἵν᾽ ἡμῶν ἰάσηται τὰ πάθη. εἶτα δὲ εἰς διδασκάλου, ὃς καθηγήσεται καθαρὰν πρὸς γνώσεως ἐπιτηδειότητα εὐτρεπίζων τὴν ψυχήν, δυναμένην χωρῆσαι τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ λόγου. σπεύδων δὲ ἄρα τελειῶσαι σωτηρίῳ ἡμᾶς βαθμῷ καταλλήλῳ εἰς παίδευσιν ἐνεργῇ τῇ καλῇ συγχρῆται οἰκονομίᾳ ὁ πάντα φιλάνθρωπος λόγος, προτρέπων ἄνωθεν, ἔπειτα παιδαγωγῶν ἐπὶ πᾶσιν ἐκδιδάσκων.

Ὅτι ἐπὶ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ὁ παιδαγωγὸς ἐπιστατεῖ. β΄.

Ἔοικεν δὲ ὁ παιδαγωγὸς ἡμῶν ὦ παῖδες ὑμεῖς τῷ πατρὶ αὐτοῦ τῷ θεῷ, οὗπέρ ἐστιν υἱὸς ἀναμάρτητος ἀνεπίληπτος καὶ ἀπαθὴς τὴν ψυχήν. θεὸς ἐν ἀνθρώπου σχήματι ἄχραντος πατρικῷ θελήματι διάκονος, λόγος, θεός, ὁ ἐν τῷ πατρί, ὁ ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς σὺν καὶ τῷ σχήματι θεός. οὗτος ἡμῖν εἰκὼν ἡ ἀκηλίδωτος. τούτῳ παντὶ σθένει πειρατέον ἐξομοιοῦν τὴν ψυχήν. ἀλλ᾽ ὁ μέν, ἀπόλυτος εἰς τὸ παντελὲς ἀνθρωπίνων παθῶν. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ μόνος κριτής, ὅτι ἀναμάρτητος μόνος. ἡμεῖς δὲ ὅση δύναμις ὡς ὅτι ἐλάχιστα ἁμαρτάνειν πειρώμεθα. κατεπείγει γὰρ τοσοῦτον οὐδέν, ὡς ἡ τῶν παθῶν καὶ νοσημάτων

ἀπαλλαγὴ πρῶτον· ἔπειτα δὲ καὶ ἡ κώλυσις τῆς εἰς τὴν συνήθειαν τῶν ἁμαρτημάτων εὐεμπτωσίας. ἄριστον μὲν οὖν τὸ μηδ' ὅλως ἐξαμαρτάνειν κατὰ μηδένα τρόπον· ὃ δή φαμεν εἶναι θεοῦ. δεύτερον δέ, μηδενὸς τῶν κατὰ γνώμην ἐφάψασθαί ποτε ἀδικημάτων· ὅπερ οἰκεῖον σοφοῦ. τρίτον μὴ πάνυ πολλοῖς τῶν ἀκουσίων περιπεσεῖν· ὅπερ ἴδιον παιδαγωγουμένων εὐγενῶς. τὸ δὲ μὴ ἐπιμήκιστον διατρίψαι τοῖς ἁμαρτήμασι, τελευταῖον τετάχθω. ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲ τοῖς εἰς μετάνοιαν ἀνακαλουμένοις, ἀναμαχέσασθαι σωτήριον. καί μοι δοκεῖ παγκάλως διὰ Μωσέως φάσκειν ὁ παιδαγωγός. ἐάν τις ἀποθάνῃ ἐπ' αὐτῷ αἰφνίδιον παραχρῆμα μιανθήσεται ἡ κεφαλὴ εὐχῆς αὐτῆς, καὶ ξυρήσεται· τὴν ἀκούσιον ἁμαρτίαν αἰφνίδιον θάνατον προσειπών. μιαίνειν δὲ αὐτὴν λέγει κηλιδοῦσαν τὴν ψυχήν. διὸ καὶ τὴν θεραπείαν ᾗ τάχος ὑποτίθεται, ξυρᾶσθαι παραχρῆμα τὴν κεφαλὴν συμβουλεύων τὰς ἐπισκιαζούσας τῷ λογισμῷ τῆς ἀγνοίας κόμας, ἀποψήξασθαι παραινῶν· ὡς γυμνὸν δασείας καταληφθέντα ὕλης τῆς κακίας τὸν λογισμόν. ἐνθρονίζεται δὲ οὗτος ἐν ἐγκεφάλῳ ἐπὶ τὴν μετάνοιαν παλινδρομήσας. ἔπειτα ὀλίγα προσειπὼν ἐπιφέρει. αἱ δὲ ἡμέραι αἱ πρότεραι ἄλογοι. δι' ὧν δῆλον ὅτι αἱ ἁμαρτίαι μηνύονται, αἱ μὴ γεγονυῖαι κατὰ λόγον. καὶ τὸ μὲν ἀκούσιον, αἰφνίδιον προσεῖπε· τὸ δὲ ἁμαρτάνειν, ἄλογον. οὗ δὴ χάριν ὁ λόγος ὁ παιδαγωγὸς τὴν ἐπιστασίαν εἴληχεν, εἰς τὴν ἀλόγου κώλυσιν ἁμαρτίας. σκόπει δὲ ἐνθένδε ἀπὸ τῆς γραφῆς. διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος. τὸ ἁμάρτημα ἐλεγκτικῶς τὸ προϋπάρξαν, διὰ τῆς ἑπομένης δείκνυται ῥήσεως. καθὸ ἡ δικαία κρίσις ἕπεται· καὶ τοῦτο ἐμφανὲς διὰ τῶν προφητῶν καταφαίνεται. ὡς εἰ μὴ ἥμαρτες λεγόντων, οὐκ ἂν τάδε ἠπείλησεν· καὶ διὰ τοῦτο οὕτως λέγει κύριος. ἀνθ' ὧν οὐκ ἠκούσατε τῶν λόγων τούτων, διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος. καὶ διὰ τοῦτο· ἰδοὺ λέγει κύριος. διὰ τοῦτο γὰρ ἡ προφητεία, δι' ὑπακοὴν καὶ παρακοήν. δι' ἣν μέν, ἵνα σωθῶμεν· δι' ἣν δέ, ἵνα παιδευθῶμεν. ἔστιν οὖν ὁ παιδαγωγὸς ἡμῶν λόγος διὰ παραινέσεων θεραπευτικὸς τῶν παρὰ φύσιν τῆς ψυχῆς παθῶν. κυρίως μὲν γὰρ ἡ τῶν τοῦ σώματος νοσημάτων βοήθεια, ἰατρικὴ καλεῖται τέχνη· ἀνθρωπίνη σοφία διδακτή. λόγος δὲ ὁ πατρικὸς μόνος ἐστὶν ἀνθρωπίνων ἰατρὸς ἀρρωστημάτων παιώνιος, καὶ ἐπῳδὸς ἅγιος νοσούσης ψυχῆς. σῶσον τὸν δοῦλόν σου, φησὶν ὁ θεός μου τὸν ἐλπίζοντα ἐπὶ σοί. ἐλέησόν με κύριε ὅτι πρὸς σὲ κεκράξομαι ὅλην τὴν ἡμέραν. ἰατρικὴ μὲν γὰρ κατὰ Δημόκριτον σώματος νόσους ἀκέεται. σοφίη δὲ ψυχὴν παθῶν ἀφαιρεῖται. ὁ δὲ ἀγαθὸς παιδαγωγός, ἡ σοφία, ὁ λόγος τοῦ πατρός, ὁ δημιουργήσας τὸν ἄνθρωπον, ὅλου κήδεται τοῦ πλάσματος· καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ἀκεῖται αὐτοῦ ὁ πανάρκης τῆς ἀνθρωπότητος ἰατρὸς ὁ σωτήρ. ἀνάστα φησὶ τῷ παρειμένῳ, τὸν σκίμποδα ἐφ' οὗ κατάκεισαι λαβών, ἄπιθι οἴκαδε. καὶ παραχρῆμα δὲ ὁ ἄρρωστος ἐρρώσθη. καὶ τῷ τεθνεῶτι, Λάζαρε εἶπεν ἔξιθι. ὁ δὲ ἐξῆλθε τῆς σοροῦ ὁ νεκρὸς οἷος ἦν πρὶν ἢ παθεῖν, μελετήσας τὴν ἀνάστασιν. ναὶ μὴν καὶ καθ' αὑτὴν ἰᾶται τὴν ψυχὴν ἐντολαῖς καὶ χαρίσμασιν, ἀλλὰ ταῖς μὲν ὑποθήκαις τάχα ἂν μέλλοι. χαρίσμασι δὲ πλούσιος. ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι, τοῖς ἁμαρτωλοῖς ἡμῖν λέγει. ἡμεῖς δὲ ἅμα νοήματι νήπιοι γεγόναμεν τὴν ἀρίστην καὶ βεβαιοτάτην τάξιν παρὰ τῆς αὐτοῦ εὐταξίας μεταλαμβάνοντες, ἣ πρῶτον μὲν ἀμφὶ τὸν κόσμον καὶ τὸν οὐρανόν. τάς τε ἡλιακὰς περιδινήσεις κυκλεῖται. καὶ τῶν λοιπῶν ἄστρων τὰς φορὰς ἀσχολεῖται διὰ τὸν ἄνθρωπον. ἔπειτα δὲ περὶ τὸν ἄνθρωπον αὐτόν. περὶ ὃν ἡ πᾶσα σπουδὴ καταγίνεται, καὶ τοῦτον ἔργον ἡγουμένη μέγιστον, ψυχὴν μὲν αὐτοῦ φρονήσει καὶ σωφροσύνῃ κατηύθυνε· τὸ δὲ σῶμα κάλλει καὶ εὐρυθμίᾳ συνεκεράσατο. περὶ δὲ τὰς πράξεις τῆς ἀνθρωπότητος τό, τε ἐν αὐταῖς κατορθοῦν, καὶ τὸ εὔτακτον, ἐνέπνευσε τὸ αὐτῆς.

Ὅτι φιλάνθρωπος ὁ παιδαγωγός. γ'

Πάντα οὖν ὤνησεν ὁ κύριος, καὶ πάντα ὠφελεῖ, καὶ ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς θεός. τὰ μὲν, ἁμαρτήματα ὡς θεὸς ἀφιείς· εἰς δὲ τὸ μὴ ἐξαμαρτάνειν παραπαιδαγωγῶν ὡς ἄνθρωπος. εἰκότως ἄρα φίλος ὁ ἄνθρωπος τῷ θεῷ, ἐπεὶ καὶ πλάσμα αὐτοῦ ἐστι. καὶ τὰ μὲν ἄλλα κελεύων μόνον πεποίηκεν. τὸν δὲ ἄνθρωπον δι' αὐτοῦ ἐχειρούργησεν, καί τι αὐτῷ ἴδιον ἐνεφύσησεν. τὸ οὖν ὑπ' αὐτοῦ καὶ πρὸς αὐτὸν ἀπεικονισμένον ἢ ὡς δι' αὐτὸ αἱρετὸν τῷ θεῷ ὑπ' αὐτοῦ

δεδη

δημιουργεῖται τῷ θεῷ, ἢ ὡς ἕνεκεν ἄλλου αἱρετὸν διαπέπλασται. εἰ μὲν οὖν δι' αὑτὸ αἱρετὸν, ὁ ἀγαθὸς ὢν, ἀγαθὸν ἠγάπησε· καὶ τὸ φίλτρον ἔνδον ἐστὶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· τοῦθ' ὅπερ ἐμφύσημα λέγεται θεοῦ. εἰ δὲ ἕνεκεν τῶν ἄλλων ὁ ἄνθρωπος αἱρετὸν γέγονεν, οὐκ ἄλλην αἰτίαν ἔχει τοῦ ποιεῖν αὐτὸν ὁ θεὸς, ἢ ὡς οὐκ ἦν ἄνευ αὐτοῦ ὄντι τοῦτος· τὸν μὴ γενέσθαι δημιουργὸν ἀγαθόν· τὸν δὲ, εἰς γνῶσιν ἀφικέσθαι θεοῦ· οὐ γὰρ ἄλλως ἂν τὸ οὗ ἕνεκεν ὁ ἄνθρωπος γέγονεν ἐποίησεν ὁ θεὸς, εἰ μὴ ἄνθρωπος ἐγεγόνει· καὶ ἣν εἶχεν ἀποκεκρυμμένην ἰσχὺν τοῦ βούλεσθαι ὁ θεὸς ἐκ τῆς ἔξωθεν τοῦ πεποιηκέναι, προσαναπληρώσειν δυνάμεως λαβὼν παρὰ αὑτοῦ ὃ ἐπεποιήκει ἄνθρωπον· καὶ εἶδεν ὃ εἶχεν εἶδεν· καὶ γέγονεν ὃ ἠθέλησεν, οὐδὲν δὲ ὃ μὴ δύναται θεός. ὁ ἄνθρωπος ἄρα ὃν πεποίηκεν ὁ θεὸς δι' αὑτὸν αἱρετόν ἐστι· τὸ δὲ δι' αὑτὸ αἱρετὸν, οἰκεῖόν ἐστιν ὅτῳ περ ἂν ᾖ δι' αὑτὸ αἱρετὸν, τούτῳ δὲ καὶ ἀρεστὸν καὶ φιλητόν. ἀλλὰ καὶ φιλητὸν μὲν τί ἐστιν, οὐχὶ δὲ καὶ φιλεῖται ὑπ' αὐτοῦ· φιλητὸς δὲ ὁ ἄνθρωπος ἀποδέδεικται· φιλεῖται ἄρα πρὸς τοῦ θεοῦ ὁ ἄνθρωπος. πῶς γὰρ οὐ φιλεῖται δι' ὃν ὁ μονογενὴς ἐκ κόλπων πατρὸς καταπέμπεται λόγος τῆς πίστεως; ἡ πίστις ἐκ περιουσίας. αὐτὸς σαφῶς ὁ κύριος ὁμολογῶν καὶ λέγων· αὐτὸς γὰρ ὁ πατὴρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ πεφιλήκατε· καὶ πάλιν ὁ αὐτός· καὶ ἠγάπησας αὐτοὺς καθὼς ἐμὲ ἠγάπησας. τί μὲν οὖν ὁ παιδαγωγὸς βούλεται, καὶ τί ἐπαγγέλλεται, ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ διακείμενος, καὶ ὑπαγορεύσει μὲν τῶν πρακτέων, ἀπαγορεύσει δὲ τῶν ἐναντίων, ἤδη που δῆλον. σαφὲς δὲ ὡς ἄρα θάτερον εἶδος τῶν λόγων τὸ διδασκαλικὸν ἰσχνόν τί ἐστι καὶ πνευματικὸν ἀκριβολογίας ἐχόμενον τὸ ἐποπτικόν. ὃ δὴ ὑπερθετέον ἐν τῷ παρόντι. καθήκει δ' ἡμῖν ἀνταγαπᾶν μὲν τὸν καθηγούμενον ἀγαπητικῶς ἀρίστου βίου, βιοῦν δὲ πρὸς τὰ διατάγματα τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως, οὐ μόνον ἐπιτελοῦντας τὰ προστεταγμένα, ἢ παραφυλάττοντας τὰ ἀπαγορευόμενα, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰκόνων τὰς μὲν ἐκτρεπομένους, τὰς δὲ, ὡς ἔνι μάλιστα μιμουμένους ἐπιτελεῖν καθ' ὁμοίωσιν τὰ ἔργα τοῦ παιδαγωγοῦ, ἵνα δὴ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν πληρώσωμεν. ὡς γὰρ ἐν σκότῳ βαθεῖ ἀλώμενοι τῷ βίῳ, ἀπταίστου καὶ ἀκριβοῦς καθοδηγοῦ δεόμεθα. ὁδηγὸς δὲ ἄριστος οὐχὶ τυφλὸς, καθά φησιν ἡ γραφὴ τυφλοὺς εἰς τὰ βάραθρα χειραγωγῶν· ὀξὺ δὲ ὁ βλέπων, καὶ διορῶν τὰ ἐγκάρδια λόγος. καθάπερ οὖν οὐκ ἔστι φῶς ὃ μὴ φωτίζει, οὐδὲ κινοῦν ὃ μὴ κινεῖ, οὐδὲ φιλοῦν ὃ μὴ φιλεῖ, οὐδὲ ἀγαθόν ἐστιν ὃ μὴ ὠφελεῖ, καὶ εἰς σωτηρίαν καθοδηγεῖ. ἀγαπῶμεν οὖν τὰς ἐντολὰς δι' ἔργων τοῦ κυρίου· καὶ γὰρ ὁ λόγος αὐτὸς ἐναργῶς σὰρξ γενόμενος, τὴν αὐτὴν ἀρετὴν πρακτικὴν ἅμα καὶ θεωρητικὴν ἐπιδείκνυσι. καὶ δὴ νόμον ὑπολαμβάνοντες τὸν λόγον, τὰς ἐντολὰς, καὶ τὰς ὑποθημοσύνας αὐτοῦ· τὰς συντόμους ὁδοὺς καὶ συντόνους εἰς ἀϊδιότητα γνωρίσωμεν· πειθοῦς γὰρ αἱ ἀπειλαί, οὐ φόβου τὰ προστάγματα.

Ὅτι ἐπίσης ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ὁ λόγος παιδαγωγός ἐστι. Δ

Ταύτην τοίνυν πλέον τὴν ἀγαθὴν ἀσπασάμενοι πειθαρχίαν σφᾶς αὐτοὺς ἐπιδῶμεν κυρίῳ, τὸν βεβαιότατον τῆς πίστεως αὐτοῦ ἐξαψάμενοι κάλων, τὴν αὐτὴν ἀρετὴν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς εἶναι νενοηκότες. εἰ γὰρ ἀμφοῖν ὁ θεὸς εἷς, εἷς δὲ καὶ ὁ παιδαγωγὸς ἀμφοῖν· μία ἐκκλησία, μία σωφροσύνη, αἰδὼς μία, ἡ τροφὴ κοινὴ, γάμος συζύγιος, ἀναπνοὴ, ὄψις, ἀκοὴ, γνῶσις, ἐλπὶς, ὑπακοὴ, ἀγάπη, ὅμοια πάντα. ὧν δὲ κοινὸς μὲν ὁ βίος· κοινὴ δὲ ἡ χάρις, κοινὴ δὲ καὶ ἡ σωτηρία, κοινὴ τούτων καὶ ἡ ἀγάπη, καὶ ἡ ἀγωγή. ἐν γὰρ τῷ αἰῶνι τούτῳ φησὶ, γαμοῦσι καὶ γαμίσκονται· ἐν ᾧ δὴ μόνῳ τὸ θῆλυ τοῦ ἄρρενος διακρίνεται· ἐν ἐκείνῳ δὲ οὐκέτι. ἔνθα τὰ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ ἁγίου τούτου βίου τῆς ἐν συζυγίας τὰ ἔπαθλα, οὐκ ἄρρενι καὶ θηλείᾳ· ἀνθρώπῳ δὲ ἀπόκειται ἐπιθυμίας διχαζούσης αὐτὸν κεχωρισμένῳ· κοινὸν οὖν καὶ τοὔνομα ἀνδράσι καὶ γυναιξὶν ὁ ἄνθρωπος. ταύτῃ μοι δοκοῦσιν οἱ Ἀττικοὶ παιδάριον ἐπικοίνως οὐ μόνον τὸ ἄρρεν, ἀλλὰ καὶ τὸ θῆλυ κεκληκέναι· εἴ τῳ πιστὸς καταφαίνεται ὁ κωμικὸς ἐν ῥαπιζομένῃ Μένανδρος, ὧδέ πως λέγων· θυγάτριον, πάνυ γάρ ἐστι τῇ φύσει φιλάνθρωπον τὸ παιδάριον σφόδρα. ἄρνες δὲ δὴ ἐπὶ κοινόν ἐστιν ἀφελείας ὄνομα ἄρρενός τε καὶ θήλεος ζώου. αὐτὸς δὲ ἡμᾶς ὁ κύριος ποιμαίνει εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν. ἄνευ δὲ ποιμένος οὔτε πρόβατα, οὔτε ἄλλο οὐδέν που βιωτέον· οὐδὲ δὴ παῖδας ἄνευ τοῦ παιδαγωγοῦ· οὐδὲ μὴν οἰκέτας ἄνευ τοῦ δεσπότου.

κήρυσσε θύγατερ Ἱερουσαλὴμ, ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι δίκαιος πραῢς, καὶ σώζων, καὶ αὐτὸς πρᾶος, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον. οὐκ ἤρκει τὸ πῶλον εἰρηκέναι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν νέον προσέθηκεν αὐτῷ, τὴν ἐν Χριστῷ νεολαίαν τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ἀγήρω μετὰ ἁπλότητος ἀϊδιότητα ἐμφαίνων. τοιούτους δὲ ἡμᾶς νέους πώλους τοὺς νηπίους ὁ θεῖος ἡμῶν πωλοδάμνης ἀνατρέφει. εἰ δὲ καὶ ὄνος εἴη ὁ νέος ἐν τῇ γραφῇ, πλὴν ἀλλὰ πῶλος ὄνος καὶ οὗτος. καὶ τὸν πῶλον φησὶ προσέδησεν ἀμπέλῳ ἁπλοῦν τοῦτον καὶ νήπιον λαὸν τῷ λόγῳ προσδήσας, ὃν ἄμπελον ἀλληγορεῖ: φέρει γὰρ οἶνον ἡ ἄμπελος, ὡς αἷμα ὁ λόγος: ἄμφω δὲ ἀνθρώποις ποτὸν εἰς σωτηρίαν: ὁ μὲν οἶνος, τῷ σώματι: τὸ δὲ αἷμα, τῷ πνεύματι. ὡς δὲ καὶ ἄρνας ἡμᾶς λέγει, ἐχέγγυος μάρτυς, διὰ Ἡσαΐου τὸ πνεῦμα. ὡς ποιμὴν ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ. καὶ τῷ βραχίονι αὐτοῦ συλλέξει ἄρνας. τὸ ἔτι ἁπαλώτερον τῶν προβάτων εἰς ἀφέλειαν ἄρνας ἀλληγορῶν. ἀμέλει καὶ ἡμεῖς τὰ κάλλιστα καὶ τελεώτατα τῶν ἐν τῷ βίῳ κτημάτων, παιδικῇ προσηγορίᾳ τιμῶντες, παιδείαν καὶ παιδαγωγίαν κεκλήκαμεν. παιδαγωγίαν δὲ ὁμολογοῦμεν εἶναι ἀγωγὴν ἀγαθὴν ἐκ παίδων πρὸς ἀρετήν. ἐμφαντικώτερον δὲ αὖ ἡμῖν ἀπεκάλυψεν ὁ κύριος τὸ σημαινόμενον ἐκ τῆς παιδίων προσηγορίας, γενομένης ζητήσεως ἐν τοῖς ἀποστόλοις, ὅστις αὐτῶν εἴη μείζων, ἔστησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν μέσῳ παιδίον εἰπών. ὃς ἐὰν ἑαυτὸν ταπεινώσῃ ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτος μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. οὐκ ἄρα κατακέχρηται τῇ τῶν παιδίων προσηγορίᾳ, ὡς ἀλογίστου ἡλικίας, ᾗ τισὶν ἔδοξεν. οὐδ᾽ αὖ ἔντευξιν μὴ γένησθε ὡς τὰ παιδία ταῦτα, οὐκ εἰσελεύσεσθε εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· ἀμαθῶς ἐκδεκτέον. οὐ γὰρ ἔτι κυλιόμεθα οἱ νήπιοι χαμαὶ: οὐδὲ ἕρπομεν ὡς τὸ πρόσθεν ἐπὶ γῆς, ὀφιωδῶς εἰλούμενοι ὅλῳ τῷ σώματι περὶ τὰς ἀνοήτους ἐπιθυμίας ἰλυσπώμενοι. ἀνατεινόμενοι δὲ ἄνω τῇ ἐννοίᾳ. κόσμῳ καὶ ἁμαρτίαις ἀποτεταγμένοι ὀλίγῳ ποδὶ ἐφαπτόμενοι τῆς γῆς: ὅσον ἐν κόσμῳ εἶναι δοκεῖν σοφίαν μεταδιώκομεν ἁγίαν: μωρία δὲ αὕτη τοῖς εἰς πανουργίαν ἠκονημένοις δοκεῖ. παῖδες οὖν εἰκότως, οἱ θεὸν μόνον ἐγνωκότες πατέρα, ἀφελεῖς καὶ νήπιοι καὶ ἀκέραιοι, οἱ κεράτων μονοκεράτων ἐρασταί. τοῖς γοῦν προβεβηκόσιν ἐν τῷ λόγῳ, ταύτην ἐπικήρυξε τὴν φωνήν, ἀφροντιστεῖν κελεύων τῶν τῇδε πραγμάτων, καὶ μόνῳ προσέχειν τῷ πατρὶ παραινῶν μιμουμένοις τὰ παιδία. διὸ καὶ τοῖς ἑξῆς ἐρρημένοις λέγει. μὴ μεριμνᾶτε περὶ τῆς αὔριον: ἀρκετὸν γὰρ τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς. οὕτως ἀποθεμένους τὰς τοῦ βίου φροντίδας προσέχεσθαι μόνου τοῦ πατρὸς παραγγέλλει. καὶ ὁ πληρῶν τὴν ἐντολὴν ταύτην, τῷ ὄντι νήπιός τε ἐστὶ καὶ παῖς θεῷ τε καὶ τῷ κόσμῳ: τῷ μὲν, ὡς πεπλανημένος: τῷ δὲ, ὡς ἠγαπημένος. εἰ δὲ εἷς διδάσκαλος ἐν οὐρανοῖς, ὥς φησιν ἡ γραφή, ὁμολογουμένως οἱ ἐπὶ γῆς εἰκότως ἂν πάντες κεκλήσονται μαθηταί. ἔχει γὰρ οὕτως τὸ ἀληθὲς: τὸ μὲν τέλειον ἐστὶ παρὰ τῷ κυρίῳ, τῷ διδάσκοντι ἀεί: τὸ δὲ παιδικὸν καὶ νήπιον, παρ᾽ ἡμῖν, τοῖς ἀεὶ μανθάνουσι. ταύτῃ τοι ἡ προφητεία τὸ τέλειον τῇ τοῦ ἀνδρὸς τετίμηκε προσηγορίᾳ καὶ διάγε τοῦ Δαβίδ. ἐπὶ μὲν τοῦ διαβόλου, ἄνδρα αἱμάτων φησὶ βδελύσσεται κύριος. ἄνδρα αὐτὸν ὡς τέλειον ἐν κακίᾳ καλεῖ. λέγεται δὲ καὶ ὁ κύριος ἀνὴρ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν τέλειον ἐν δικαιοσύνῃ. αὐτίκα γοῦν ὁ ἀπόστολος ἐπιστέλλων πρὸς Κορινθίους φησίν. ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ ἤτοι ὡς νηπίους καὶ ἁγίους, πλὴν ἀλλὰ τῷ μόνῳ κυρίῳ. σαφέστατα δὲ Ἐφεσίοις γράφων, ἀπεκάλυψε τὸ ζητούμενον ὧδέ πως λέγων. μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ θεοῦ: εἰς ἄνδρα τέλειον: εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι κλυδωνιζόμενοι, καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων: ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης: ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ, αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα. ταῦτα λέγων εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστι κεφαλὴ καὶ ἀνὴρ, ὁ μόνος ἐν δικαιοσύνῃ τέλειος· ἡμεῖς δὲ νήπιοι, τοὺς παραφυσῶντας εἰς φυσίωσιν φυλαξάμενοι τῶν αἱρέσεων ἀνέμους, καὶ μὴ καταπιστεύοντες, τοῖς ἄλλως ἡμῖν νουθετοῦσι πατέρας, τελειούμεθα τότε, ὅτε ἐσμὲν ἐκκλησία τὴν κεφαλὴν τὸν Χριστὸν ἀπειληφότες. ἐνταῦθα ἐπιστῆσαι δίκαιον τῇ προσηγορίᾳ τοῦ νηπίου, ὅτι οὐκ ἐπὶ ἀφρόνων τάττεται τὸ νήπιον. νηπύτιος μὲν γὰρ οὗτος, νήπιος δὲ, ὁ νεήπιος ὡς ἤπιος ὁ ἁπαλόφρων, οἷον ἤπιος νεωστὶ, καὶ πρᾶος τῷ τρόπῳ γενόμενος. τοῦτό τοι σαφέστατα ὁ μακάριος Παῦλος ὑπεσημήνατο, εἰπὼν, δυνάμενοι ἐν βάρει εἶναι ὡς Χριστοῦ ἀπόστολοι, ἐγενήθημεν ἤπιοι ἐν μέσῳ

ὑμῶν, ὡς ἂν ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ ἑαυτῆς τέκνα. ὁ νήπιος οὖν ὁ νήπιος, καὶ ταύτῃ μᾶλλον ἁπαλός,
καὶ ἁπαλὸς ἁπλοῦς καὶ ἄδολος, καὶ ἀνυπόκριτος, ἰθὺς τὴν γνώμην καὶ ὀρθός· τὸ δὲ ἐστὶν ἁπλό-
τητος καὶ ἀληθείας ὑπόστασις· ἐπὶ τίνα γάρ φησιν ἐπιβλέψω, ἢ ἐπὶ τὸν πρᾶον καὶ ἡσύχιον.
τοιοῦτος γὰρ ὁ παρθένιος λόγος, ἁπαλὸς καὶ ἄπλαστος, διὸ καὶ τὴν παρθένον ἁπαλὴν νύμ-
φην καὶ τὴν παῖδα ἁπαλόφρονα κεκλῆσθαι ἔθος· ἁπαλοὶ δὲ ἡμεῖς, οἱ ἁπαλοὶ πρὸς πειθώ,
καὶ εὐδιάγωγοι πρὸς ἀγαθοσύνην, ἄχολοί τε καὶ ἀνεπίμικτοι κακοφροσύνῃ καὶ σκολιότητι· ἡ μὲν
γὰρ γενεὰ ἡ παλαιὰ σκολιὰ καὶ σκληροκάρδιος· χορὸς δὲ νηπίων, ὁ καινὸς ἡμεῖς λαός, τρυφε-
ρὸς ὡς παῖς· ἐπὶ δὲ ταῖς καρδίαις τῶν ἀκεραίων ἐν τῇ πρὸς ῥωμαίους ἐπιστολῇ, χαίρειν ὁ ἀπό-
στολος ὁμολογεῖ, καὶ δὴ ὅρον τινὰ νηπίων ὡς εἰπεῖν, ἀποδίδωσιν εἰπών. θέλω δὲ ὑμᾶς σοφοὺς
μὲν εἶναι εἰς τὸ ἀγαθόν, ἀκεραίους δὲ εἰς τὸ κακόν. καὶ γὰρ οὐδὲ ἐστὶ τὸ ὄνομα τοῦ νηπίου κατὰ στέρη-
σιν ἡμῖν νοούμενον, ἐπεὶ τὸ νη στερητικὸν γραμματικῶν νομοθετοῦσι παῖδες· εἰ γὰρ ἄφρονας ἡ-
μᾶς οἱ τῆς νηπιότητος καταπρέχοντες καλοῦσιν. ὁρᾶτε πῶς βλασφημοῦσιν εἰς τὸν κύριον, τοὺς εἰς
θεὸν καταπεφευγότας, ἄφρονας ὑπολαμβάνοντες; εἰ δὲ ὅπερ καὶ μᾶλλον ἐξακουστέον, τοὺς
νηπίους καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τῶν ἁπλῶν ἐκδέξονται, χαίρομεν τῇ προσηγορίᾳ· νήπιαι γὰρ αἱ νέαι φρέ-
νες εἰσὶν αἱ τῇ παλαιᾷ τῇ ἀφροσύνῃ, αἱ νεωστὶ συνετισθεῖσαι κατὰ τὴν διαθήκην τὴν καινὴν ἀνα-
τείλασαι. ἐναγχος γοῦν ἐγνώσθη ὁ θεὸς κατὰ τὴν Χριστοῦ παρουσίαν, θεὸν γὰρ οὐδεὶς ἔγνω
εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ. νέοι τοίνυν ὁ λαὸς ὁ καινὸς πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ
πρεσβυτέρου λαοῦ τὰ νέα μαθόντες ἀγαθά· καὶ ἐστὶν ἡμῖν τὸ οὖθαρ τῆς ἡλικίας ἡ ἀγήρως αὕτη
νεότης· ἐν ᾗ πρὸς νόησιν ἀεὶ ἀκμάζομεν ἀεὶ νέοι, καὶ ἀεὶ ἤπιοι, καὶ ἀεὶ καινοί· χρὴ γὰρ εἶναι καινοὺς
τοὺς λόγους, καινοῦ μετειληφότας· τὸ δὲ ἀϊδιότητος μετειληφός, ἐξομοιοῦσθαι φιλεῖ τῷ ἀ-
φθάρτῳ· ὥστε εἶναι ἡμῖν τῆς παιδικῆς ἡλικίας τὴν προσηγορίαν ἔαρ παντὸς τοῦ ζῆν, ὅτι τὸ ἀγή-
ρω ἐστὶν τὴν ἐν ἡμῖν ἀλήθειαν, καὶ τῇ ἀληθείᾳ τὸν ἀνακεχυμένον ἡμῶν τρόπον. σοφία δὲ ἀειθα-
λής, ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχουσα, καὶ οὔποτε μεταβάλλουσα, τὰ παιδία φησὶν
αὐτῶν ἐπ᾽ ὤμων ἀρθήσονται, καὶ ἐπὶ γονάτων παρακληθήσονται. ὡς εἴ τινα μήτηρ παρακαλέ-
σει, οὕτως κἀγὼ ὑμᾶς παρακαλέσω. ἡ μήτηρ προσάγεται τὰ παιδία, καὶ ἡμεῖς ζητοῦμεν τὴν μη-
τέρα τὴν ἐκκλησίαν. τὸ μὲν τοίνυν καὶ ἀσθενὲς καὶ ἁπαλὸν ἅπαν· ἅτε διὰ ἀσθένειαν ἢ βοηθείας
δεόμενον, κεχαρισμένον τί ἐστι, καὶ ἡδύ, καὶ τερπνόν. τοῦ θυμηδοῦς ἰσταμένου τοῦ πηλικοῦδε τὴν
βοήθειαν· ὡς γὰρ οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες ἥδιον ὁρῶσι· τῶν μὲν ἵππων, τοὺς πώλους· τῶν δὲ
βοῶν, τὰ μικρὰ μοσχάρια· καὶ λεόντων, σκύμνον· καὶ ἐλάφου, νεβρόν· καὶ ἀνθρώπου, παι-
δίον, οὕτω καὶ τῶν ὅλων ὁ πατὴρ τοὺς εἰς αὐτὸν καταπεφευγότας προσίεται· καὶ ἀναγεννή-
σας πνεύματι εἰς υἱοθεσίαν ἠπίους οἶδεν· καὶ φιλεῖ τούτους μόνους· καὶ βοηθεῖ· καὶ ὑπερμαχεῖ·
καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζει παιδίον. ἐγὼ καὶ τὸν Ἰσαὰκ εἰς παῖδα ἀναφέρω· γέλως ἑρμηνεύεται
ὁ Ἰσαάκ· τοῦτον ἑώρακε παίζοντα μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ βοηθοῦ τῆς Ῥεβέκκας, ὁ περίεργος
βασιλεύς. βασιλεύς μοι δοκεῖ, Ἀβιμέλεχ ὄνομα αὐτῷ, σοφία τις εἶναι ὑπερκόσμιος, κατασκο-
ποῦσα τῆς παιδείας τὸ μυστήριον· Ῥεβέκκαν δὲ ἑρμηνεύουσιν ὑπομονήν. ὢ τῆς φρονίμου παι-
δείας, γέλως καὶ δι᾽ ὑπομονῆς βοηθούμενος, καὶ ἔφορος ὁ βασιλεὺς ἀγαλλιᾶται τὸ πνεῦμα τῶν
ἐν Χριστῷ παιδίων, ἐν ὑπομονῇ πολιτευομένων· καὶ αὕτη ἡ θεία παιδεία, τοιαύτην τινὰ παί-
ζειν παιδείαν τὸν ἑαυτοῦ Δία Ἡράκλειτος λέγει. τί γὰρ ἄλλο εὐπρεπὲς ἔργον σοφῷ καὶ τελείῳ,
ἢ παίζειν καὶ συνευφραίνεσθαι τῇ τῶν καλῶν ὑπομονῇ, καὶ τῇ διοικήσει τῶν καλῶν συμπα-
νηγυρίζοντα τῷ θεῷ; ἔστι καὶ ἄλλως ὑπολαβεῖν τὸ ὑπὸ τῆς προφητείας μηνυόμενον, χαίρον-
τας ἡμᾶς καὶ γελῶντας ἐπὶ σωτηρίᾳ, ὡς τὸν Ἰσαάκ· ἐγέλα δὲ κἀκεῖνος τοῦ θανάτου λελυμένος,
παίζων καὶ ἀγαλλιώμενος σὺν τῇ νύμφῃ. τῇ εἰς σωτηρίαν ἡμῶν βοηθῷ, τῇ ἐκκλησίᾳ· ἡ ὑπομο-
νὴ ὄνομα παγίον τίθεται; ἤτοι ἐπεὶ μόνη αὕτη εἰς τοὺς αἰῶνας μένει χαίρουσα ἀεί· ἢ ὅτι ἐξ ὑπο-
μονῆς τῶν πιστευόντων συνέστηκεν. οἳ ἐσμὲν μέλη Χριστοῦ. καὶ ἡ τῶν εἰς τέλος ὑπομεινάντων
μαρτυρία, καὶ ἡ ἐπὶ τούτοις εὐχαριστία· αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ μυστικὴ παιδεία, καὶ ἡ σὺν τῇ σεμνῇ
θυμηδίᾳ βοηθοῦσα σωτηρία. ὁ γοῦν βασιλεὺς ὁ Χριστός, ἄνωθεν ἡμῶν ἐπισκοπεῖ τὸν γέλωτα καὶ
διακύψας τῆς θυρίδος ὥς φησιν ἡ γραφή, τὴν εὐχαριστίαν, καὶ τὴν εὐλογίαν, ἀγαλλίασίν τε
καὶ εὐφροσύνην· ἔτι τε ὑπομονὴν συνεργοῦσαν καὶ τὴν τούτων συμπλοκήν, τὴν ἐκκλησίαν
ἐποπτεύει τὴν ἑαυτοῦ μόνον, ἐπιδεικνὺς τὸ πρόσωπον τὸ αὐτοῦ, τὸ λεῖπον τῇ ἐκκλησίᾳ, βασι-

λείῳ

λείῳ τελειουμένη κεφαλῇ. καὶ ποῦ ἄρα ἦν ἡ θυσία, δι' ἧς ὁ κύριος ἐδείκνυτο; ἡ σὰρξ δι' ἧς πε- φανέρωται; αὐτὸς δὲ ὁ Ἰσαάκ. καὶ γάρ ἐστιν ἑτέρως ἐκλαβεῖν τύπος ὅς ἐστι τοῦ κυρίου, παῖς μὲν ὡς υἱός. καὶ γὰρ υἱὸς ἦν Ἀβραάμ, ὡς ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ. ἱερεῖον δὲ ὡς ὁ κύριος. ἀλλ' οὐ κακάρπωται ὡς ὁ κύριος. μόνον ἐβάστασε τὰ ξύλα τῆς ἱερουργίας ὁ Ἰσαάκ, ὡς ὁ κύριος τὸ ξύλον. ἐγέλα δὲ μυστικῶς ἐμπλῆσαι ἡμᾶς προφητεύων χαρᾶς τὸν κύριον, τοὺς αἵματι κυ- ρίου ἐκ φθορᾶς λελυτρωμένους· οὐκ ἔπαθεν δὲ μόνον· εἰκότως ἄρα ὁ Ἰσαὰκ τὰ πρωτεῖα τοῦ πάθους παραχωρῶν τῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ τοῦ κυρίου τὴν θειότητα αἰνίττεται. μὴ σφα- γείς· αὐτὸς γὰρ μετὰ τὴν κηδείαν ὁ Ἰησοῦς μὴ παθὼν, καθάπερ ἱερουργίας ἀφειμένος ὁ Ἰσαάκ. μέγιστον δὲ εἰς συνηγορίαν καὶ ἄλλο παραθήσομαι τοῦ προκειμένου. τὸν κύριον αὐ-
,, τὸν ὀνομάζει παιδίον. τοῦτο διὰ Ἠσαΐου θεσπίζον τὸ πνεῦμα. ἰδοὺ παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν·
,, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βου- λῆς ἄγγελος. τί οὖν τὸ παιδίον τὸ νήπιον, οὗ κατ' εἰκόνα ἡμεῖς οἱ νήπιοι; διὰ τοῦ αὐτοῦ προφή-
,, του διηγεῖται τὸ μέγεθος αὐτοῦ. θαυμαστὸς σύμβουλος, θεὸς δυνάστης, πατὴρ αἰώνιος, ἄρ-
,, χων εἰρήνης. τῷ πληθυνεῖν τὴν παιδείαν. καὶ τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας. ὢ τοῦ μεγά- λου θεοῦ. ὢ τοῦ τελείου παιδίου. υἱὸς ἐν πατρὶ, καὶ πατὴρ ἐν υἱῷ. καὶ πῶς οὐ τέλειος ἡ παι- δεία τοῦ παιδίου ἐκείνου, ἡ ἐπὶ πάντας διήκει τοὺς παῖδας ἡμᾶς παιδαγωγοῦσα, τοὺς νηπίους αὐτοῦ· οὗτος εἰς ἡμᾶς ἐκπέτασε τὰς χεῖρας, τὰς ἐν αὐτῷ πεπιστευμένας. τούτῳ προσμαρ-
,, τυρεῖ τῷ παιδίῳ καὶ Ἰωάννης ὁ μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν προφήτης. ἰδοὺ ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ. ἐπεὶ γὰρ ἄρνας ὀνομάζει ἡ γραφὴ τοὺς παῖδας τοὺς νηπίους, τὸν θεὸν τὸν λόγον τὸν δι' ἡ- μᾶς ἄνθρωπον γενόμενον, κατὰ πάντα ἡμῖν ἀπεικάζεσθαι βουλόμενον, ἀμνὸν κέκληκε, τοῦ θεοῦ, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν νήπιον τοῦ πατρός.

Πρὸς τοὺς ὑπολαμβάνοντας τὴν τῶν παιδίων καὶ νηπίων προσηγορίαν τὴν τῶν πρώτων μαθημάτων αἰνίττεσθαι διδαχήν.

Ἔξεστι δὲ ἡμῖν ἐκ περιουσίας πρὸς τοὺς φιλεγκλήμονας ἐπαποδύσασθαι· οὐ γὰρ παῖδες καὶ ἡμεῖς καὶ νήπιοι πρὸς τὸ παιδαριῶδες καὶ εὐκαταφρόνητον τῆς μαθήσεως προσηγορεύ- μεθα. καθὼς οἱ εἰς γνῶσιν πεφυσιωμένοι διαβεβλήκασιν. ἀναγεννηθέντες γοῦν εὐθέως, τὸ τέλειον ἀπειλήφαμεν οὗ ἕνεκεν ἐσπεύδομεν. ἐφωτίσθημεν γάρ, τὸ δέ ἐστιν ἐπιγνῶναι τὸν θεόν. οὔκουν ἀτελὴς ὁ ἐγνωκὼς τὸ τέλειον. καί μου μὴ λάβησθε ὁμολογοῦντος ἐγνωκέναι τὸν θεόν· ὅδε πως γὰρ ἔδοξεν εἰπεῖν τῷ λόγῳ. ὁ δὲ, ἐλεύθερος. αὐτίκα γοῦν βαπτιζομένῳ τῷ
,, κυρίῳ ἀπ' οὐρανῶν ἐπήχησε φωνὴ μάρτυς ἠγαπημένου. υἱός μου εἶ σὺ ἀγαπητός, ἐγὼ σήμε-
,, ρον γεγέννηκά σε. πυθώμεθα οὖν τῶν σοφῶν· σήμερον ἀναγεννηθεὶς ὁ Χριστὸς, ἤδη τέλειός ἐστιν ἢ ὅπερ ἀτοπώτατον ἐλλιπής. εἰ δὲ τοῦτο, προσμαθεῖν τι αὐτῷ δεῖ· ἀλλὰ προσμαθεῖν μὲν αὐτὸν εἰκὸς οὐδὲ ἐν θεὸν ὄντα. οὐ γὰρ μείζων τις εἴη τοῦ λόγου· οὐδὲ μὴν διδάσκαλος τοῦ μό- νου διδασκάλου. μή τι οὖν ὁμολογήσουσιν ἄκοντες τὸν λόγον τέλειον ἐκ τελείου φύντα τοῦ πατρὸς κατὰ τὴν οἰκονομικὴν προδιατύπωσιν ἀναγεννηθῆναι τελείως. καὶ εἰ τέλειος ἦν, τί ἐβαπτίζετο ὁ τέλειος; ἔδει φασὶ πληρῶσαι τὸ ἐπάγγελμα τὸ ἀνθρώπινον παγκάλως. φημὶ γὰρ ἅμα τοίνυν τῷ βαπτίζεσθαι αὐτὸν ὑπὸ Ἰωάννου γίνεται τέλειος, δῆλον ὅτι, οὐδὲν οὖν πρὸς αὐτοῦ προσέμαθεν. οὐ γὰρ, τελειοῦται δὲ τῷ λουτρῷ μόνῳ, καὶ τοῦ πνεύματος τῇ καθόδῳ ἁγιάζεται. οὕτως ἔχει. τὸ δὲ αὐτὸ συμβαίνει τοῦτο καὶ περὶ ἡμᾶς, ὧν γέγονεν ὑ- πογραφὴ ὁ κύριος· βαπτιζόμενοι, φωτιζόμεθα· φωτιζόμενοι, υἱοποιούμεθα· υἱοποιούμενοι, τε-
,, λειούμεθα· τελειούμενοι, ἀπαθανατιζόμεθα. ἐγώ φησιν εἶπα θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάν- τες. καλεῖται δὲ πολλαχῶς τὸ ἔργον τοῦτο χάρισμα, καὶ φώτισμα, καὶ τέλειον, καὶ λου- τρόν. λουτρὸν μὲν, δι' οὗ τὰς ἁμαρτίας ἀπορρυπτόμεθα. χάρισμα δὲ, ᾧ τὰ ἐπὶ τοῖς ἁ- μαρτήμασιν ἐπιτίμια ἀνεῖται. φώτισμα δὲ, δι' οὗ τὸ ἅγιον ἐκεῖνο φῶς τὸ σωτήριον ἐπο- πτεύεται, τουτέστιν δι' οὗ τὸ θεῖον ὀξυωποῦμεν. τέλειον δὲ, τὸ ἀπροσδεὲς φαμέν. τί γὰρ ἔ- τι λείπεται τῷ θεὸν ἐγνωκότι. καὶ γὰρ ἄτοπον ὡς ἀληθῶς χάρισμα καλεῖσθαι θεοῦ τὸ μὴ πεπληρωμένον. τέλειος δὲ ὢν, τέλεια χαριεῖται δήπουθεν. ὡς δὲ ἅμα τῷ κε-

λούσαι αὐτὸν πάντα γίνεται. οὕτως ἕπεται τῷ χαρίζεσθαι μόνον βουληθῆναι αὐτὸν τὸ πλη-
ροῦσθαι τὴν χάριν· τὸ γὰρ μέλλον τοῦ χρόνου, τῇ δυνάμει τοῦ θελήματος προσλαμβάνεται.
πρὸς δὲ καὶ ἡ τῶν κακῶν ἀπαλλαγὴ, σωτηρίας ἐστὶν ἀρχή. μόνοι δὲ ἄρα οἱ πρῶτον ἁψά-
μενοι τῶν ὅρων τῆς ζωῆς, ἤδη τέλειοι· ζῶμεν δὲ ἤδη οἱ θανάτου κεχωρισμένοι. σωτηρία τοίνυν τὸ
» ἕπεσθαι Χριστῷ. ὃ γὰρ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωή ἐστιν. ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν φησὶν, ὁ τὸν λόγον
» μου ἀκούων, καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται
» ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν. οὕτω τὸ πιστεῦσαι μόνον καὶ ἀναγεννηθῆ-
ναι τελείωσίς ἐστιν ἐν ζωῇ· οὐ γάρ ποτε ἀσθενεῖ ὁ θεός. ὡς γὰρ τὸ θέλημα αὐτοῦ ἔργον ἐστὶ, καὶ
τοῦτο κόσμος ὀνομάζεται, οὕτω καὶ τὸ βούλημα αὐτοῦ, ἀνθρώπων ἐστὶ σωτηρία· καὶ τοῦτο ἐκ-
κλησία κέκληται. οἶδεν οὖν οὓς κέκληκεν, οὓς σέσωκεν· κέκληκεν δὲ ἅμα καὶ σέσωκεν. αὐτοὶ
» γὰρ ὑμεῖς, φησὶν ὁ ἀπόστολος, θεοδίδακτοί ἐστε. οὐκ ἄρα θεμιτὸν ἡμῖν ἀτελὲς τὸ ὑπ' αὐτοῦ
διδασκόμενον νοεῖν· τὸ δὲ μάθημα ἀΐδιος σωτηρία, ἀϊδίου σωτῆρος· ᾧ ἡ χάρις εἰς τοὺς αἰῶ-
νας ἀμήν. καὶ ὁ μόνον ἀναγεννηθεὶς: ὥσπερ οὖν καὶ τοὔνομα ἔχει, φωτισθεὶς ἀπήλλακται
μὲν παραχρῆμα τοῦ σκότους· ἀπείληφε δὲ αὐτόθεν τὸ φῶς. ὥσπερ οὖν οἱ τὸν ὕπνον ἀποσει-
σάμενοι εὐθέως ἔνδοθεν ἐγρηγόρασι, μᾶλλον δὲ καθάπερ οἱ τὸ ὑπόχυμα τῶν ὀφθαλμῶν κα-
τάγειν πειρώμενοι, οὐ τὸ φῶς αὐτοῖς ἔξωθεν χορηγοῦσιν, ὃ οὐκ ἔχουσιν· τὸ δὲ ἐμπόδιον ταῖς
ὄψεσι καταβιβάζοντες, ἐλευθέραν ἀπολείπουσι τὴν κόρην· οὕτως καὶ οἱ βαπτιζόμενοι τὰς
ἐπισκοτούσας ἁμαρτίας τῷ θείῳ πνεύματι ἀχλύος δίκην ἀποτριψάμενοι, ἐλεύθερον, καὶ
ἀνεμπόδιστον, καὶ φωτεινὸν ὄμμα τοῦ πνεύματος ἴσχομεν· ᾧ δὴ μόνῳ τὸ θεῖον ἐποπτεύομεν, οὐ-
ρανόθεν ἐπεισρέοντος ἡμῖν τοῦ ἁγίου πνεύματος· κρᾶμα τοῦτο αὐγῆς ἀϊδίου, τὸ ἀΐδιον φῶς
ἰδεῖν δυναμένης. ἐπεὶ τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ φίλον· φίλον δὲ τὸ ἅγιον, τῷ ἐξ οὗ τὸ ἅγιον· ὃ δὴ κυ-
» ρίως κέκληται φῶς. ἦτε γάρ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν κυρίῳ. ἐντεῦθεν τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ
τῶν παλαιῶν ἡγοῦμαι κεκλῆσθαι φῶτα. ἀλλ' οὐδέπω φασὶν ἀπείληφε τὴν τελείαν δω-
» ρεάν· σύμφημι κἀγώ· πλὴν ἐν φωτί ἐστι, καὶ τὸ σκότος αὐτὸν οὐ καταλαμβάνει. φωτὸς δὲ ἀνὰ
μέσον καὶ τοῦ σκότους, οὐδὲν. ἐν δὲ τῇ ἀναστάσει τῶν πιστευόντων, ἀπόκειται τὸ τέλος· τὸ
δὲ οὐκ ἄλλου τινός ἐστι μεταλαβεῖν, ἀλλ' ἢ τῆς προωμολογημένης ἐπαγγελίας τυχεῖν. μὴ γὰρ
κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἅμα ἄμφω συνίστασθαι φαμὲν τήν τε πρὸς τὸ πέρας ἄφιξιν, καὶ τῆς
ἀφίξεως τὴν πρόληψιν· οὐ γάρ ἐστι ταυτὸν αἰὼν, καὶ χρόνος· οὐδὲ μὴν ὁρμὴ καὶ τέλος οὐκ
ἔστι. περὶ ἓν δὲ ἄμφω· καὶ περὶ ἓν ἄμφω ὁ εἷς καταγίνεται. ἔστι γοῦν ὡς εἰπεῖν ὁρμὴ μὲν, ἡ πί-
στις ἐν χρόνῳ γεννωμένη· τέλος δὲ, τὸ τυχεῖν τῆς ἐπαγγελίας, εἰς αἰῶνας βεβαιούμενον. αὐτὸς δὲ
» ὁ κύριος σαφέστατα τῆς σωτηρίας τὴν ἰσότητα, ἀπεκάλυψεν εἰπών. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ θέλη-
» μα τοῦ πατρός μου, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν υἱὸν, καὶ πιστεύων ἐπ' αὐτὸν ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον· καὶ
» ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. καθόσον μὲν οὖν δυνατὸν ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ, οὗ ἐσχά-
την ἡμέραν ἠνίξατο, εἰς τότε τηρούμενον ὅτε παύσηται, τελείους ἡμᾶς γενέσθαι πιστεύομεν.
» πίστις γὰρ μαθήσεως τελειότης. διὰ τοῦτο φησὶν, ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱὸν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον. εἰ τοί-
νυν οἱ πιστεύσαντες ἔχομεν τὴν ζωὴν, τί περαιτέρω τῆς κεκτῆσθαι ζωὴν ἀΐδιον ὑπολείπεται;
οὐδὲν δὲ ἐνδεῖ τῇ πίστει τελείᾳ οὔσῃ ἐξ αὐτῆς καὶ πεπληρωμένῃ. εἰ δὲ ἐνδεῖ τι αὐτῇ, οὐκ ἔ-
στιν ὁλοτελής· οὐδὲ πίστις ἐστὶ σκάζουσά περί τι· οὐδὲ μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγὴν ἀναμένει
τοὺς πεπιστευκότας ἀδιακρίτως ἐνταῦθα ἠρραβωνισμένους. ἐκεῖνο δὲ τὸ πιστεῦσαι ἤδη προει-
ληφότες ἐσόμενον, μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀπολαμβάνομεν γενόμενον. ὅπως τ' ἂν ἐκεῖνο πληρω-
» θῇ τὸ λεχθέν· γενηθήτω κατὰ τὴν πίστιν σου. οὗ δὲ ἡ πίστις, ἐνταῦθα ἡ ἐπαγγελία· τελείωσις
δὲ ἐπαγγελίας ἡ ἀνάπαυσις. ὥστε ἡ μὲν γνῶσις, ἐν τῷ φωτίσματι· τὸ δὲ πέρας τῆς γνώ-
σεως ἡ ἀνάπαυσις. ὃ δὴ ἔσχατον νοεῖται ὀρεκτόν. καθάπερ οὖν τῇ πείρᾳ ἡ ἀπειρία καταλύε-
ται, καὶ τῷ πόρῳ ἡ ἀπορία, οὕτως ἀνάγκη τῷ φωτισμῷ διαφανίζεσθαι τὸ σκότος. ἡ ἄγνοια
δὲ τὸ σκότος, καθ' ἣν περιπίπτομεν τοῖς ἁμαρτήμασιν, ἀμβλυωποῦντες περὶ τὴν ἀλήθει-
αν. φωτισμὸς ἄρα ἡ γνῶσίς ἐστιν, ὁ ἐξαφανίζων τὴν ἄγνοιαν, καὶ τὸ διορατικὸν ἐντιθείς. ἀλλὰ
καὶ ἡ τῶν χειρόνων ἀποβολὴ, τῶν κρειττόνων ἐστὶν ἀποκάλυψις. ἃ γὰρ ἡ ἄγνοια συνέδησε κα-
κῶς, ταῦτα διὰ τῆς ἐπιγνώσεως ἀναλύεται καλῶς. τὰ δὲ δεσμὰ ταῦτα ἢ τάχος ἀνίεται· πί-
στει μὲν ἀνθρωπίνῃ, θεϊκῇ δὲ τῇ χάριτι, ἀφιεμένων τῶν πλημμελημάτων, ἑνὶ παιωνίῳ φαρ-

μόνῳ λογικῷ βαπτίσματι πάντα μὲν ἀπολουόμεθα τὰ ἁμαρτήματα· οὐκέτι δὲ ἐσμὲν παρὰ πόδας κακοί· μία χάρις αὕτη τοῦ φωτίσματος· τὸ μὴ τὸν αὐτὸν εἶναι τῷ πρὶν ἢ λούσασθαι τὸν τρόπον. ὅτι δὲ ἡ γνῶσις συνανατέλλει τῷ φωτίσματι περιαστράπτουσα τὸν νοῦν, καὶ εὐθέως ἀκούομεν μαθηταὶ οἱ ἀμαθεῖς· ποτέρου ποτὲ τῆς μαθήσεως ἐκείνης προσγενομένης. οὐ γὰρ ἂν ἔχοις εἰπεῖν τὸν χρόνον· ἡ μὲν γὰρ κατήχησις, εἰς πίστιν περιάγει· πίστις δὲ ἅμα βαπτίσματι ἁγίῳ παιδεύεται πνεύματι. ἐπεὶ ὅτι γε μία καθολικὴ τῆς ἀνθρωπότητος σωτηρία ἡ πίστις· ἰσότης δὲ καὶ κοινωνία τοῦ δικαίου καὶ φιλανθρώπου θεοῦ, ἡ αὐτὴ πρὸς πάντας, ὁ ἀπόστολος σαφέστατα διηγήσατο, ὧδέ πως εἰπών. πρὸ τοῦ δὲ ἐλθεῖν τὴν πίστιν, ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα συγκλειόμενοι εἰς τὴν μέλλουσαν πίστιν ἀποκαλυφθῆναι, ὥστε ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν· ἐλθούσης δὲ τῆς πίστεως, οὐκέτι ὑπὸ παιδαγωγόν ἐσμεν. οὐκ ἀκούετε ὅτι ὑπ' ἐκεῖνον τὸν νόμον οὐκέτι ἐσμέν, ὃς ἦν μετὰ φόβου· ὑπὸ δὲ τὸν λόγον τῆς προαιρέσεως τὸν παιδαγωγόν. εἶτα μετὰ ταῦτα ἐπάγει τὴν ἀπάσης ἐκτὸς προσωποληψίας φωνήν· πάντες γὰρ υἱοί ἐστε διὰ πίστεως θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε· οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος, οὔτε Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος, οὔτε ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστὲ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. οὐκ ἄρα οἱ μὲν γνωστικοί, οἱ δὲ ψυχικοὶ ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ, ἀλλ' οἱ πάντες ἀποθέμενοι τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας, ἴσοι καὶ πνευματικοὶ παρὰ τῷ κυρίῳ. καὶ ἀλλαχόθι πάλιν γράφει· καὶ γὰρ ἐν ἑνὶ πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν, εἴτε Ἰουδαῖοι, εἴτε Ἕλληνες, εἴτε δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι· καὶ πάντες ἓν πόματι ἐπίομεν. οὐκ ἄτοπον δὲ καὶ τοῖς αὐτῶν ἐκείνων συγχρήσασθαι ῥήμασιν. οἱ διυλισμοῦ μὲν τοῦ πνεύματος τὴν μνήμην τῶν κρειττόνων εἶναι φασίν· διυλισμὸν δὲ νοοῦσι τὸν ἀπὸ τῆς ὑπομνήσεως τῶν ἀμεινόνων, τῶν χειρόνων χωρισμόν· ἕπεται δὲ ἐξ ἀνάγκης τῷ ὑπομνησθέντι τῶν βελτιόνων ἡ μετάνοια ἡ ἐπὶ τοῖς ἥττοσιν. αὐτὸ γοῦν τὸ πνεῦμα ὁμολογοῦσι μετανοῆσαν ἀναδραμεῖν. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις μετανενοηκότες, ἀποταξάμενοι τοῖς ἐλαττώμασιν αὐτῶν, διυλιζόμενοι βαπτίσματι, καὶ πρὸς τὸ ἀΐδιον ἀνατρέχομεν φῶς· οἱ παῖδες πρὸς τὸν πατέρα. ἀγαλλιασάμενος γοῦν ἐν τῷ πνεύματι Ἰησοῦς· ἐξομολογοῦμαί σοι πάτερ φησὶν ὁ θεὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις. νηπίους ἡμᾶς ὁ παιδαγωγὸς καὶ διδάσκαλος ἀποκαλῶν, τοὺς τῶν ἐν κόσμῳ σοφῶν ἐπιτηδειοτέρους εἰς σωτηρίαν. οἱ σοφοὺς σφᾶς ἡγούμενοι, τετύφωνται. καὶ ἐπιβοᾶται ἀγαλλιώμενος, καὶ ὑπερευφραινόμενος, οἷονεὶ συμψελλίζων τοῖς νηπίοις. ναὶ ὁ πατὴρ ὅτι οὕτως εὐδοκία ἐγένετο ἔμπροσθέν σου. διὰ τοῦτο τὰ κεκρυμμένα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν τοῦ αἰῶνος, ἀπεκαλύφθη τοῖς νηπίοις. ἄρα εἰκότως οἱ παῖδες τοῦ θεοῦ, οἱ τὸν μὲν παλαιὸν ἀποθέμενοι ἄνθρωπον, καὶ τῆς κακίας ἐκδυσάμενοι τὸν χιτῶνα, ἐπενδυσάμενοι δὲ τὴν ἀφθαρσίαν τοῦ Χριστοῦ, ἵνα καινὸς γενόμενος λαὸς ἅγιος ἀναγεννηθέντες, ἀμίαντον φυλάξωμεν τὸν ἄνθρωπον. καὶ νήπιος μὲν ὡς βρέφος τοῦ θεοῦ κεκαθαρμένος πορνείας καὶ πονηρίας. σαφέστατα γοῦν ὁ μακάριος Παῦλος ἀπήλλαξεν ἡμᾶς τῆς ζητήσεως ἐν τῇ προτέρᾳ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ, ὧδέ πως γράφων. ἀδελφοὶ μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι γίνεσθε. τὸ δέ. ὅτε ἤμην νήπιος ἐφρόνουν ὡς νήπιος, ἐλάλουν ὡς νήπιος, τὴν κατὰ νόμον ἀγωγὴν αἰνίττεται, καθ' ἣν οὐχ ὡς ἁπλοῖς ἤδη, ἀλλ' ὡς ἔτι ἄφρων· νήπια μὲν φρονῶν ἐδίωκε· νήπια δὲ λαλῶν ἐβλασφήμει τὸν λόγον. δύο γὰρ σημαίνει τὸ νήπιον. ἐπειδὴ γέγονα φησὶν ἀνὴρ πάλιν ὁ Παῦλος λέγει, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου. οὐχ ἡλικίας μέγεθος ἀτελές, ἀλλ' οὐδὲ μὴν χρόνου μέτρον ὡρισμένον, ἀλλ' οὐδὲ ἀνδρικῶν καὶ ἐντελεστέρων μαθημάτων διδαχὰς ἄλλας ἀπορρήτους αἰνίττεται τὴν νηπιότητα ὑπεβρόειον ἀποστέλλων, ὁ καταγγέλλων αὐτὴν ὁμολογῶν ὁ ἀπόστολος· ἀλλὰ νηπίους μὲν τοὺς ἐν νόμῳ λέγει, οἱ τῷ φόβῳ καθάπερ οἱ παῖδες τοῖς μορμολυκείοις ἐκταράττονται· ἄνδρας δὲ τοὺς λόγῳ πειθηνίους, καὶ αὐτεξουσίους κέκληκεν. οἱ πεπιστεύκαμεν ἑκουσίῳ προαιρέσει σῳζόμενοι, ἔμφρονες οὐκ ἄφρονες δεδιττόμενοι τῷ φόβῳ· αὐτὸς πάλιν τούτου μαρτυρήσει ὁ ἀπόστολος. τοὺς Ἰουδαίους κατὰ τὴν προτέραν διαθήκην κληρονόμους λέγων, κατ' ἐπαγγελίαν δὲ ἡμᾶς. λέγω δέ φησιν ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ κληρονόμος νήπιός ἐστιν, οὐδὲν διαφέρει δούλου, κύριος πάντων ὤν, ἀλλὰ ὑπὸ ἐπιτρόπους ἐστὶ καὶ οἰκονόμους

» ἄχρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρός· οὕτως καὶ ἡμεῖς ὅτε ἦμεν νήπιοι, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου
» ἦμεν δεδουλωμένοι· ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γε-
» νόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀ-
» πολάβωμεν δι᾽ αὐτοῦ. ὅρα πῶς ὡμολόγησεν εἶναι νηπίους τοὺς ὑπὸ φόβον καὶ ἁμαρτίας· τοὺς δὲ
ὑπὸ τὴν πίστιν υἱοὺς καλῶν ἀποσεμνύνει, ὡς πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ἐν τῷ νόμῳ νηπίων. οὐκ ἔτι εἶ,
φησί, δοῦλος εἶ, ἀλλὰ υἱός· εἰ δὲ υἱός, καὶ κληρονόμος διὰ θεοῦ. τί οὖν ἐνδεῖ τῷ υἱῷ μετὰ τὴν κληρονο-
μίαν; χάριεν τοίνυν οὕτως ἐξηγήσασθαι τό, ὅτε ἤμην νήπιος, τουτέστιν ὅτε ἤμην Ἰουδαῖος· Ἑ-
» βραῖος γὰρ ἄνωθεν ἦν, ὡς νήπιος ἐφρόνουν, ἐπειδὴ ἑπόμην τῷ νόμῳ. ἐπεὶ δὲ γέγονα ἀνήρ, οὐκ ἔ-
» τι τὰ τοῦ νηπίου, τουτέστι τὰ τοῦ νόμου· ἀλλὰ τὰ τοῦ ἀνδρὸς φρονῶ, τουτέστι τὰ τοῦ Χριστοῦ· ὃν μό-
νον ἄνδρα ἡ γραφή, καθὼς προειρήκαμεν, καλεῖ. κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου. ἡ δὲ ἐν Χριστῷ νηπιό-
της, τελείωσίς ἐστιν, ὡς πρὸς τὸν νόμον ἐνταῦθα γενομένοις τῇ νηπιότητι ἡμῶν συνηγορητέον. ἔτι
» καὶ τὸ πρὸς τοῦ ἀποστόλου εἰρημένον ἐπεξηγητέον. γάλα ὑμᾶς ἐπότισα ὡς νηπίους ἐν Χριστῷ, οὐ
» βρῶμα· οὔπω γὰρ ἐδύνασθε, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε· οὐ μοι γὰρ δοκεῖ Ἰουδαϊκῶς ἐκλέγεσθαι
» δεῖν τὸ ῥητόν. ἀντιπαραθήσω γὰρ κἀκείνην τὴν γραφήν· εἰσάξω ὑμᾶς εἰς τὴν γῆν τὴν
» ἀγαθήν, τὴν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι. ἀνακύπτει τοίνυν ἀπορία μεγίστη κατὰ τὴν τῶν γρα-
φῶν τῶνδε συμβολὴν νοοῦσιν. εἰ γὰρ ἀρχὴ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἡ διὰ τοῦ γάλακτος νηπιό-
της ἐστίν, ἐξευτελίζεται δὲ αὕτη ὡς παιδαριώδης, καὶ ἀτελής· πῶς ἡ τοῦ τελείου καὶ γνωστι-
κοῦ μετὰ τὴν βρῶσιν ἀνάπαυσις, αὖθις νηπίῳ τετίμηται γάλακτι. μήτι οὖν τὸ ὡς παρα-
βολῆς οὐ δηλωτικόν, τοιοῦτόν τι ἐμφαίνει· καὶ δὴ ἀναγνωστέον ὧδέ πως τὸ ῥητόν· γάλα ὑμᾶς
» ἐπότισα ἐν Χριστῷ· καὶ διαστίξαντες ὀλίγον, ἐπαγάγωμεν, ὡς νηπίους· ἵνα κατὰ τὴν διαστο-
λὴν τῆς ἀναγνώσεως, τοιαύτην ἀποδεξώμεθα διάνοιαν· κατήχησα ὑμᾶς ἐν Χριστῷ ἁπλῇ
καὶ ἀληθεῖ, καὶ αὐτοφυεῖ τροφῇ τῇ πνευματικῇ. τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ γάλακτος ζωοτρόφος οὐ-
σία φιλοστόργοις πηγάζουσα μαστοῖς. ὡς νοεῖσθαι τὸ πᾶν τῇδε· ὥσπερ τῷ γάλακτι αἱ τιτθαὶ
τοὺς παῖδας τοὺς νεογνοὺς ἐκτρέφουσιν, κἀγὼ δὲ οὕτω τῷ Χριστοῦ τῷ γάλακτι λόγῳ, πνευ-
ματικὴν ὑμῖν ἐνστάζων τροφήν. οὕτω γὰρ οὖν τελεία τροφὴ τὸ γάλα ἐστὶ τὸ τέλειον, καὶ εἰς τέ-
λος ἄγει τὸ ἀκατάπαυστον. διὸ κἂν τῇ ἀναπαύσει, τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐπήγγελται γάλα, καὶ μέ-
λι. εἰκότως γάλα αὖθις ὑπισχνεῖται τοῖς δικαίοις ὁ κύριος, ἵνα δὴ σαφῶς ὁ λόγος ἄμφω δει-
χθῇ. ἄλφα καὶ ω, ἀρχὴ καὶ τέλος· ὁ λόγος ἀλληγορούμενος γάλα. τοιοῦτόν τι καὶ Ὅμηρος
ἄκων μαντεύεται, τοὺς δικαίους τῶν ἀνθρώπων γαλακτοφάγους καλῶν. ἔξεστι δὲ καὶ οὕτως
» ἐκλαμβάνειν τὴν γραφήν· κἀγὼ δὲ ἀδελφοὶ οὐκ ἐδυνήθην λαλῆσαι ὑμῖν ὡς πνευματι-
κοῖς, ἀλλ᾽ ὡς σαρκικοῖς, ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ, ὡς δύνασθαι σαρκικοὺς νοεῖσθαι τοὺς νεωστὶ κατηχου-
μένους, καὶ νηπίους ἔτι ἐν Χριστῷ· πνευματικοὺς μὲν γὰρ τοὺς πεπιστευκότας ἤδη τῷ ἁγίῳ
πνεύματι προσεῖπεν· σαρκικοὺς δὲ τοὺς νεοκατηχήτους, καὶ μηδέπω κεκαθαρμένους. οὓς ἔτι
σαρκικοὺς εἰκότως λέγει, ἐπίσης τοῖς ἐθνικοῖς, τὰ σαρκὸς ἔτι φρονοῦντας. ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν
» ζῆλος καὶ ἔρις, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε, καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε, διὸ καὶ γάλα ὑμᾶς ἐ-
πότισα φησί. τὴν γνῶσιν ὑμῖν ἐνέχεα λέγων τὴν ἐκ κατηχήσεως ἀνατρέφουσαν εἰς ζωὴν ἀΐ-
διον. ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπότισα ῥῆμα, τελείας μεταλήψεως σύμβολόν ἐστι. πίνειν μὲν γὰρ οἱ τέ-
» λειοι λέγονται, θηλάζειν δὲ οἱ νήπιοι. τὸ αἷμά μου γάρ φησιν ὁ κύριος ἀληθής ἐστι πόσις. μέτα
» οὖν γάλα εἰπὼν ἐπότισα, τὴν ἐν λόγῳ γάλακτι τελείαν εὐφροσύνην, τὴν γνῶσιν τῆς ἀλη-
θείας ᾐνίξατο. τὸ δ᾽ ἐπαγόμενον ἑξῆς, οὐ βρῶμα, οὔπω γὰρ ἐδύνασθε τὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶ-
νι ἐναργῆ ἀποκάλυψιν. βρώματος δίκην πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἀντιλαμβάνεσθαι δύναται.
» βλέπομεν γὰρ ὡς δι᾽ ἐσόπτρου νῦν ὁ αὐτὸς ἀπόστολος λέγει· τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσω-
» πον. διὸ κἀκεῖνο ἐπήγαγεν· ἀλλ᾽ οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε. ἔτι γὰρ σαρκικοί ἐστε τὰ τῆς σαρκὸς
φρονοῦντες, ἐπιθυμοῦντες, ἐρῶντες, ζηλοῦντες, μηνιῶντες, φθονοῦντες· οὐ γὰρ ἔτι ἐν σαρκὶ
ἐσμὲν ὡς ὑπειλήφασί τινες· σὺν αὐτῇ γὰρ τὸ πρόσωπον ἰσάγγελον ἔχοντες πρόσωπον πρὸς
πρόσωπον τὴν ἐπαγγελίαν ὀψόμεθα. πῶς δὲ ἐκείνη οὕτως δὴ ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία μετὰ τὴν ἐν-
» θένδε ἀπαλλαγήν, ἣν ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὐδὲ ἐπὶ νοῦν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, εἰδέναι
φασίν; οὐ πνεύματι ἐννενοηκότες, ἀλλὰ ἐκ μαθήσεως παρειληφότες· ὃ οὖς οὐκ ἤκουσέ ποτε,
ἢ μόνον ἐκεῖνο τὸ ἐν τρίτῳ ἁρπαθὲν οὐρανῷ, ἀλλὰ κἀκεῖνο ἐχεμυθεῖν ἐκελεύετο τότε. εἰ δὲ

ἀνθρωπίνη

ἀνθρωπίνη σοφία. δεινὸν γὰρ ὑπολείπεται νοεῖν ἡ μεγαλαυχία τῆς γνώσεως. ἄκουε τὸν
νόμον τῆς γραφῆς. μὴ καυχάσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ· καὶ μὴ καυχάσθω ὁ ἰσχυ-
ρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ· ὁ δὲ καυχώμενος, ἐν κυρίῳ καυχάσθω. ἡμεῖς δὲ θεοδίδακτοι καὶ
τῷ Χριστοῦ ὀνόματι καυχώμενοι. πῶς οὖν οὐ ταύτῃ νοεῖν τὸν ἀπόστολον ὑπολειπτέον τὸ γά-
λα τῶν νηπίων; εἴγε ποιμένες ἐσμὲν, οἱ τῶν ἐκκλησιῶν προηγούμενοι, κατ' εἰκόνα τοῦ ἀγα-
θοῦ ποιμένος· τὰ δὲ πρόβατα ἡμεῖς. μὴ οὐχὶ καὶ γάλα τῆς ποίμνης τὸν κύριον λέγοντα
τὴν ἀκολουθίαν φυλάττειν ἀλληγοροῦντα. καὶ δὴ τὸ ῥητὸν αὖθις τῇ διανοίᾳ ἐφαρμοστέον.
γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα· οὔπω γὰρ ἐδύνασθε. οὐκ ἄλλο τι παρὰ τὸ γάλα τὸ βρῶμα
ὑπολαμβάνοντος, ταυτὸν δὲ τῇ οὐσίᾳ· ὡσαύτως γὰρ καὶ ὁ λόγος ὁ αὐτὸς ἢ ἀνειμένος καὶ
ἤπιος ὡς γάλα· ἢ πεπηγὼς καὶ συνεστραμμένος, ὡς βρῶμα· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῇδε ἐκλαμ-
βάνουσιν ἡμῖν γάλα νοεῖσθαι τὸ κήρυγμα δύναται τὸ ἐπιπλεῖστον κεχυμένον· βρῶμα δὲ
ἡ πίστις εἰς θεμέλιον ἐκ κατηχήσεως συνεστραμμένη. ἡ δὴ στερεμνιωτέρα τῆς ἀκοῆς ὑπάρ-
χουσα, βρώματι ἀπεικάζεται ἐν αὐτῇ σωματοποιουμένη τῇ ψυχῇ. τὴν τοιάνδε τροφὴν,
ἀλλαχόθι δὲ καὶ ὁ κύριος ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίῳ, ἑτέρως ἐξήνεγκεν διὰ συμβόλων.
φάγεσθέ μου τὰς σάρκας εἰπὼν, καὶ πίεσθέ μου τὸ αἷμα· ἐναργὲς τῆς πίστεως καὶ τῆς
ἐπαγγελίας τὸ πότιμον ἀλληγορῶν, δι' ὧν ἡ ἐκκλησία καθάπερ ἄνθρωπος ἐκ πολλῶν συνε-
στηκυῖα μελῶν, ἄρδεταί τε καὶ αὔξεται· συγκροτεῖταί τε καὶ συμπήγνυται ἐξ ἀμφοῖν.
σώματος μὲν, τῆς πίστεως· ψυχῆς δὲ, τῆς ἐλπίδος. ὥσπερ καὶ ὁ κύριος ἐκ σαρκὸς καὶ αἵ-
ματος. τῷ γὰρ ὄντι αἷμα τῆς πίστεως ἡ ἐλπὶς, ἐφ' ἧς συνέχεται, καθάπερ ὑπὸ ψυχῆς ἡ πίστις.
διαπνευσάσης δὲ τῆς ἐλπίδος, δίκην ἐκρυέντος αἵματος τὸ ζωτικὸν τῆς πίστεως ὑπεκλύεται.
εἰ δὲ ἄρα πρὸς τὸ φιλονεικεῖν ἐθέλοιέν τινες, τὰ πρῶτα μαθήματα τὸ γάλα μηνύειν λέγοντες,
ὡσανεὶ πρώτας τροφάς· τὸ δὲ βρῶμα, τὰς πνευματικὰς ἐπιγνώσεις, ἐφ' ἃς αὐτοὺς ἀνάγοντες
εἰς γνῶσιν ἴστωσαν ὡς ἄρα στερεὰν τροφὴν τὸ βρῶμα λέγοντες. καὶ σάρκα καὶ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ
ὑποφέρονται τῇ σφῶν αὐτῶν μεγαλαύχῳ σοφίᾳ, ἐπὶ τὴν ἁπλότητα τὴν ἀληθῆ. πρωτό-
γονον γὰρ τὸ αἷμα εὑρίσκεται ἐν ἀνθρώπῳ, ὃ δή τινες οὐσίαν εἰπεῖν ψυχῆς τετολμήκασι. τοῦτο δὴ
τὸ αἷμα φυσικῇ τρεπόμενον πέψει κατὰ τὴν σύλληψιν τῆς μητρὸς, φιλοστοργίᾳ συμπαθεῖ, ἐξανθεῖ, καὶ γη-
ράσκει πρὸς τὸ ἄφοβον τοῦ παιδίου· καὶ ἔστι μὲν τῆς σαρκὸς ὑγρότερον τὸ αἷμα. οἷον ὑγρά τις
οὖσα σάρξ. τοῦ δὲ αἵματος, νοστιμώτερον τὸ γάλα, καὶ λεπτομερέστερον· εἴτε γὰρ τὸ ἐπιχορηγού-
μενον αἷμα τῷ ἐμβρύῳ καὶ διὰ μητρῴου προτέρου ἐστὶ πεμπόμενον ὀμφαλοῦ, εἴτε αὐτὸ κα-
ταμήνιον αὐτὸ ἀποκλεισθὲν τῆς οἰκείας φορᾶς κατὰ φυσικὴν ἀνάχυσιν χωρεῖν κελεύεται
πρὸς τοῦ παντρόφου καὶ γενεσιουργοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς φλεγμαίνοντας ἤδη μαστοὺς, καὶ ὑπὸ
πνεύματος ἀλλοιούμενον θερμοῦ, ποθεινὴ σκευάζεται τῷ νηπίῳ τροφὴ αἷμα τὸ μεταβάλ-
λον ἤδη, μάλιστα γὰρ πάντων μελῶν μαστοὶ συμπαθεῖς μήτρᾳ. ἐπὰν οὖν κατὰ τοὺς τόκους ἀ-
ποκοπὴν λάβῃ τὸ ἀγγεῖον, δι' οὗ πρὸς τὸ ἔμβρυον τὸ αἷμα ἐφέρετο, μύσις μὲν γίνεται τοῦ πό-
ρου· τὴν δὲ ὁρμὴν ἐπὶ τοὺς μαστοὺς τὸ αἷμα λαμβάνει· καὶ πολλῆς τῆς ἐπιφορᾶς γενομένης,
διατείνονται, καὶ μεταβάλλει τὸ αἷμα εἰς γάλα, ἀναλόγως τῇ ἐπὶ τῆς ἑλκώσεως εἰς πύον
τοῦ αἵματος μεταβολῇ. εἴτε αὖ ἀπὸ τῶν ἐν μαστοῖς παρακειμένων φλεβῶν ἀναστομουμένων
κατὰ τὰς διατάσεις τῆς κυήσεως, τὸ αἷμα μεταχεῖται εἰς τὰς φυσικὰς τῶν μαστῶν σήραγγας·
τούτῳ δὲ ἀνακιρνάμενον τὸ ἀπὸ τῶν γειτνιουσῶν καταπεμπόμενον ἀρτηριῶν πνεῦμα·
μενούσης ἔτι τῆς ὑποκειμένης ἀκραιφνοῦς τοῦ αἵματος οὐσίας, ἐκκυμαινόμενον λευκαίνεται·
καὶ τῇ τοιαύτῃ ἀνακινήσει κατ' ἐξαφρισμὸν μεταβάλλεται, παραπλήσιόν τι πεπονθὸς τῇ
θαλάττῃ, ἣν δὴ κατὰ τὰς ἐμβολὰς τῶν πνευμάτων οἱ ποιηταὶ φασὶν ἀποπτύειν ἁλὸς ἄχνην,
πλὴν ἀλλὰ αἷμα ἔχει τὴν οὐσίαν. τούτῳ τῷ τρόπῳ καὶ οἱ ποταμοὶ ῥόθῳ φερόμενοι, τῇ
ἐμπεριληφθείσῃ τοῦ περικεχυμένου ἀέρος ξαινόμενοι, ἀφρὸν μορμύρουσι, καὶ τὸ ἐνσόμιον ἡμῶν
ὑγρὸν τῷ πνεύματι, ἐκλευκαίνεται. τίς οὖν ἡ ἀποκλήρωσις μὴ οὐχὶ καὶ τὸ αἷμα ἐπὶ τὸ φω-
τεινότατον καὶ λευκότατον ὑπὸ τοῦ πνεύματος τρέπεσθαι ὁμολογεῖν, πάσχει δὲ τὴν μεταβο-
λὴν κατὰ ποιότητα, οὐ κατ' οὐσίαν. ἀμέλει γοῦν οὐ τροφιμώτερον ἄλλο τι, οὐδὲ μὴν γλυκύ-
τερον, ἀλλ' οὐδὲ λευκότερον εὕροις ἂν γάλακτος. πάντῃ δὲ ἔοικε τοῦτο τῇ πνευματικῇ τροφῇ
γλυκεῖα μὲν διὰ τὴν χάριν ὑπάρχουσα, τρόφιμος δὲ, ὡς ζωὴ, λευκὴ δὲ ὡς ἡ ἡμέρα Χριστοῦ, καὶ

τὸ αἷμα τοῦ λόγου ἐπιφαίνεται ὡς γάλα. ταύτῃ τοίνυν περὶ τὴν ἀποκύησιν οἰκονομού-
μενον τῷ βρέφει, τὸ γάλα χορηγεῖται· καὶ οἱ μαστοὶ, οἱ τέως τὸν ἄνδρα περιβλεπόμενοι ὀρθοὶ,
ἤδη κατανεύουσι πρὸς τὸ παιδίον· τὴν ὑπὸ τῆς φύσεως ἐπιπονημένην, εὔληπτον παρέχειν
διδασκόμενοι τροφὴν, εἰς ἀνατροφὴν σωτηρίας· οὐ γὰρ ὡς αἱ πηγαὶ πλήρεις εἰσὶν οἱ μαστοὶ
ἐπιρρέοντος ἑτοίμου γάλακτος, ἀλλὰ μεταβάλλοντες τὴν τροφὴν ἐν ἑαυτοῖς ἐργάζονται
γάλα καὶ διαπνέουσιν· ἡ τροφὴ δὲ, ἡ κατάλληλος αὕτη καὶ πρόσφορος, νεοπαγεῖ, καὶ νεο-
φυεῖ παιδίῳ πρὸς τοῦ θεοῦ τοῦ τροφέως, καὶ πατρὸς τῶν γεννωμένων καὶ ἀναγεννωμένων
προνοουμένη· οἷον τὸ μάννα οὐρανόθεν ἀπερρεῖτο τοῖς παλαιοῖς Ἑβραίοις, ἡ τῶν ἀγγέλων
ἐπουράνιος τροφή· ἀμέλει καὶ νῦν αἱ τιτθαὶ τὸ πρωτόχυτον τοῦ γάλακτος πόμα ὁμωνύ-
μως ἐκείνῃ τῇ τροφῇ, μάννα κεκλήκασιν· ἀλλ' αἱ μὲν γυναῖκες αἱ κύουσαι, μητέρες γενό-
μεναι, πηγάζουσι γάλα· ὁ δὲ κύριος ὁ Χριστὸς, ὁ τῆς παρθένου καρπὸς, οὐκ ἐμακάρισε
τοὺς γυναικείους μαστοὺς, οὐδὲ ἔκρινεν αὐτοὺς τροφῆς· ἀλλὰ τοῦ φιλοστόργου καὶ φιλανθρώπου
πατρὸς ἐπομβρήσαντος τὸν λόγον, αὐτὸς ἤδη τροφὴ γέγονε πνευματικὴ τοῖς σώφροσιν. ὢ
θαύματος μυστικοῦ, εἷς μὲν ὁ τῶν ὅλων πατήρ· εἷς δὲ καὶ ὁ τῶν ὅλων λόγος· καὶ τὸ πνεῦμα
τὸ ἅγιον ἓν, καὶ τὸ αὐτὸ πανταχοῦ· μία δὲ μόνη γίνεται μήτηρ παρθένος· ἐκκλησίαν ἐμοὶ
φίλον αὐτὴν καλεῖν· γάλα οὐκ ἔσχεν ἡ μήτηρ αὕτη μόνη, ὅτι μόνη μὴ γέγονε γυνή· παρ-
θένος δὲ ἅμα καὶ μήτηρ ἐστὶν ἀκήρατος μὲν, ὡς παρθένος· ἀγαπητικὴ δὲ, ὡς μήτηρ· καὶ
τὰ αὐτῆς παιδία προσκαλουμένη, ἁγίῳ τιθηνεῖται γάλακτι τῷ βρεφώδει λόγῳ· διὸ οὐκ
ἔσχε γάλα, ὅτι γάλα ἦν τὸ παιδίον τοῦτο καλὸν καὶ οἰκεῖον τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ τὴν νεολαίαν
ὑποτρέφον ἐν τῷ λόγῳ· ἣν αὐτὸς ἐκύησεν ὁ κύριος, ὠδῖνι σαρκικῇ· ἣν αὐτὸς ἐσπαργάνω-
σεν ὁ κύριος, αἵματι τιμίῳ· ὢ τῶν ἁγίων λοχευμάτων· ὢ τῶν ἁγίων σπαργάνων. ὁ λόγος
τὰ πάντα τῷ νηπίῳ καὶ πατὴρ, καὶ μήτηρ, καὶ παιδαγωγὸς, καὶ τροφεύς. φάγεσθέ μου
» (φησὶ) τὴν σάρκα καὶ πίεσθέ μου τὸ αἷμα. ταύτας ἡμῖν οἰκείας τροφὰς ὁ κύριος χορηγεῖ, καὶ
σάρκα ὀρέγει, καὶ αἷμα ἐκχεῖ, καὶ οὐδὲν εἰς αὔξησιν τοῖς παιδίοις ἐνδεῖ. ὢ τοῦ παραδόξου
μυστηρίου· ἀποδύσασθαι ἡμῖν τὴν παλαιὰν καὶ σαρκικὴν ἐγκελεύεται φθορὰν, ὥσπερ καὶ
τὴν παλαιὰν τροφήν· καινῆς δὲ ἄλλης τῆς Χριστοῦ διαίτης μεταλαμβάνοντας, ἐκεῖνον
εἰ δυνατὸν ἀναλαμβάνοντας ἐν ἑαυτοῖς ἀποτίθεσθαι· καὶ τὸν σωτῆρα ἐνστερνίσασθαι, ἵνα
καταρτίσωμεν τῆς σαρκὸς ἡμῶν τὰ πάθη, ἀλλ' οὐ ταύτῃ νοεῖν ἐθέλεις· κοινότερον δὲ ἴσως.
ἄκουε καὶ ταύτῃ. σάρκα ἡμῖν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀλληγορεῖ· καὶ γὰρ ὑπ' αὐτοῦ δεδημιούρ-
γηται ἡ σάρξ. αἷμα ἡμῖν τὸν λόγον αἰνίττεται· καὶ γὰρ ὡς αἷμα πλούσιον, ὁ λόγος ἐπικέχυ-
ται τῷ βίῳ· ἡ κρᾶσις δὲ ἡ ἀμφοῖν, ὁ κύριος, ἡ τροφὴ τῶν νηπίων. ὁ κύριος πνεῦμα καὶ λόγος·
ἡ τροφὴ τουτέστι κύριος Ἰησοῦς τουτέστιν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, πνεῦμα σαρκούμενον· ἁγιαζομένη
σὰρξ οὐράνιος· ἡ τροφὴ, τὸ γάλα τοῦ πατρὸς, ᾧ μόνῳ τιθηνούμεθα οἱ νήπιοι. αὐτὸς γοῦν ὁ ἠ-
γαπημένος καὶ τροφεὺς ἡμῶν λόγος, τὸ αὐτοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἐξέχεεν αἷμα, σώζων τὴν ἀνθρω-
πότητα, δι' οὗ πεπιστευκότες εἰς τὸν θεὸν, ἐπὶ τὸν λαθικηδέα μαζὸν τοῦ πατρὸς, τὸν λόγον
καταφεύγομεν· ὃ δὲ, ὡς ἔοικεν, μόνος ἡμῖν τοῖς νηπίοις τὸ γάλα τῆς ἀγάπης χορηγεῖ· καὶ οὗτοι
ὡς ἀληθῶς μακάριοι μόνοι, ὅσοι τοῦτον θηλάζουσι τὸν μαστόν. διὰ τοῦτο φησὶ καὶ ὁ Πέτρος.
» ἀποθέμενοι οὖν πᾶσαν κακίαν, καὶ πάντα δόλον, καὶ τὴν ὑπόκρισιν, καὶ φθόνον, καὶ κατα-
» λαλιάν· ὡς ἀρτιγέννητα βρέφη, τὸ λογικὸν γάλα ἐπιποθήσατε, ἵνα ἐν αὐτῷ αὐξηθῆτε εἰς
σωτηρίαν εἰ ἐγεύσασθε ὅτι Χριστὸς ὁ κύριος. εἰ δὲ καὶ συνενδοίη τις αὐτοῖς ἄλλο τι εἶναι τὸ
βρῶμα παρὰ τὸ γάλα, εἶτα πῶς οὐ περιπαρίστανται σφίσιν αὐτοῖς, οὐ κατανενοηκότες τὴν
φύσιν· ἡ γάρ τοι τροφὴ χειμῶνος μὲν πυκνουμένου τοῦ περιέχοντος, καὶ πάροδον οὐ διδόν-
τος ἐντὸς κατακλειομένῳ τῷ θερμῷ, ἑψομένη καὶ πεττομένη εἰς τὰς φλέβας ἐξαιματουμένη
ἐκχωρεῖ· αἱ δὲ διὰ πνοῆς οὐ τυγχάνουσαι πεπληρωμέναι μάλιστα συντείνονται καὶ σφί-
γγουσι· διὸ καὶ αἱ τιτθαὶ περιπληθεῖς τότε μάλιστα γίνονται τῷ γάλακτι. ἀποδέδεικται δὲ
» ἡμῖν μικρῷ πρόσθεν τὸ αἷμα εἰς γάλα ταῖς κυούσαις κατὰ μεταβολὴν, οὐ κατ' οὐσίαν χω-
» ρεῖν· ὥσπερ ἀμέλει καὶ αἱ τρίχες αἱ ξανθαὶ τοῖς γηρῶσιν εἰς πολιὰς μεταβάλλουσι· θέρους
δὲ ἔμπαλιν ἀραιότερον ὂν τὸ σῶμα, τὴν τροφὴν εὐδιαφορητοτέραν παρέχει· καὶ ἥκιστα
πλεονάζει τὸ γάλα· ἐπεὶ μήτε τὸ αἷμα· οὐδὲ γὰρ πᾶσα κατέχεται ἡ τροφή. εἰ τοίνυν ἡ μὲν

ἐργασία τῆς τροφῆς ἐξαιματοῦται· τὸ δὲ αἷμα ἐκγαλακτοῦται, παρασκευὴ γίνεται τὸ αἷμα τοῦ γάλακτος, ὥσπερ αἷμα ἀνθρώπου, καὶ γῆ γάρ τοι ἀμπέλου. τῷ οὖν γάλακτι, τῇ κυριακῇ τροφῇ, εὐθὺς μὲν ἀποκυηθέντες, τιθηνούμεθα· εὐθὺς δὲ ἀναγεννηθέντες, τετιμήμεθα τὴν ἀναπαύσεως τὴν ἐλπίδα τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ εὐαγγελιζόμενοι. ἐν ᾗ μέλι καὶ γάλα ὀμβρεῖν ἀναγέγραπται διὰ τῆς ὕλης, καὶ τὴν ἁγίαν μνηστευόμενοι τροφήν. τὰ μὲν γὰρ βρώματα καταργεῖται, ἦ φησιν ὁ Ἀπόστολος αὐτός· ἡ δὲ διὰ γάλακτος τροφὴ, εἰς οὐρανοὺς καθηγεῖται, πολίτας οὐρανῶν καὶ συγχορευτὰς ἀγγέλων ἀναθρεψαμένη. ἐπειδὴ δέ ἐστιν ὁ λόγος πηγὴ ζωῆς βρύουσα, καὶ ποταμὸς εἴρηται ἐλαίου, εἰκότως ἀλληγορῶν ὁ Παῦλος, καὶ γάλα αὐτὸν ὀνομάζων, ἐπότισα ἐπιφέρει· πίνεται γὰρ ὁ λόγος, ἡ τροφὴ τῆς ἀληθείας· ἀμέλει καὶ τὸ ποτὸν ὑγρὰ καλεῖται τροφή. δύναται δὲ τὸ αὐτὸ καὶ βρῶμα εἶναι πῶς ἔχον. καὶ ποτὸν πρὸς ἄλλο καὶ ἄλλο νοούμενον. καθάπερ καὶ ὁ τυρὸς, γάλακτός ἐστι πῆξις, ἢ γάλα πεπηγός· οὐ γάρ μοι τῆς λεξιθηρείας μέλει τανῦν, πλὴν ὅτι τὰς τροφὰς ἀμφοῖν μία διακονεῖται οὐσία. ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑποτιτθίοις παιδίοις ἀρκεῖ μόνον τὸ γάλα, καὶ ποτὸν εἶναι καὶ τροφήν. ἐγὼ φησὶν ὁ κύριος βρῶσιν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. ἐμὸν βρῶμά ἐστιν ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με. ὁρᾷ τι ἄλλο βρῶμα ἀλληγορούμενον παραπλησίως γάλακτι τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ. ἀλλὰ καὶ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἰδίου πάθους ποτήριον κέκληκε καταχρηστικῶς, ὅτι ἐκπιεῖν καὶ ἐκτελέσαι μόνον ἐχρῆν αὐτόν· οὕτω Χριστῷ μὲν ἡ τροφὴ τῆς πατρικῆς βουλῆς, ἡ τελείωσις ἦν· ἡμῖν δὲ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἡ τροφὴ τοῖς νηπίοις, τοῖς ἀμέλγουσι τὸν λόγον τῶν οὐρανῶν. ἐντεῦθεν τὸ ζητῆσαι μαστεῦσαι καλεῖται, ὅτι τοῖς ζητοῦσι νηπίοις τὸν λόγον οἱ πατρικοὶ τῆς φιλανθρωπίας θηλαὶ χορηγοῦσι τὸ γάλα. ἔτι δὲ καὶ ἄρτον αὐτὸν οὐρανῶν ὁμολογεῖ ὁ λόγος. οὐ γὰρ Μωσῆς φησὶν ἔδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ' ὁ πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, τὸν ἀληθινόν· ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ θεοῦ ἐστὶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων· καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ. καὶ ὁ ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μου ἐστὶν ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. ἐνταῦθα τὸ μυστικὸν τοῦ ἄρτου παρασημειωτέον, ὅτι σάρκα αὐτὸν λέγει, καὶ ὡς ἀνισταμένην δῆθεν διὰ πυρὸς, καθάπερ ἐκ φθορᾶς καὶ σπορᾶς ὁ πυρὸς ἀνίσταται· καὶ μέντοι διὰ πυρὸς συνεσταμένην εἰς εὐφροσύνην ἐκκλησίας, ὡς ἄρτον πεπτόμενον. ἀλλὰ γὰρ αὖθις ὑμῖν σαφέστερον τοῦτο ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως δηλωθήσεται. ἐπεὶ δὲ εἶπεν, καὶ ὁ ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω ἡ σάρξ μου ἐστί· σὰρξ δὲ αἵματι ἄρδεται· τὸ δὲ αἷμα οἶνος ἀλληγορεῖται. ἰστέον οὖν ὅτι ὡς ἄρτος εἰς κρᾶμα καταθρυφθεὶς, τὸν οἶνον ἁρπάζει, τὸ δὲ ὑδατῶδες ἀπολείπει· οὕτω καὶ ἡ σὰρξ τοῦ κυρίου, ὁ ἄρτος τῶν οὐρανῶν, ἀναπίνει τὸ αἷμα· τοὺς οὐρανίους τῶν ἀνθρώπων, εἰς ἀφθαρσίαν ἐκτρέφων. ἀπολείπων δὲ μόνας ἐκείνας εἰς φθορὰν, τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας. οὕτω πολλαχῶς ἀλληγορεῖται ὁ λόγος, καὶ βρῶμα, καὶ σὰρξ, καὶ τροφὴ καὶ ἄρτος, καὶ αἷμα, καὶ γάλα· ἅπαντα ὁ κύριος εἰς ἀπόλαυσιν ἡμῶν τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων. μὴ δὴ οὖν τις ξενιζέσθω, λεγόντων ἡμῶν ἀλληγορεῖσθαι γάλα τὸ αἷμα τοῦ κυρίου. ἦ γὰρ καὶ οὐχὶ οἶνος ἀλληγορεῖται, ὁ πλύνων φησὶν ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ. ἐν τῷ πνεύματι τῷ αὐτοῦ κοσμήσειν λέγει τὸ σῶμα τοῦ λόγου, ὥσπερ ἀμέλει τῷ αὐτοῦ πνεύματι ἐκθρέψαι τοὺς πεινῶντας τὸν λόγον. ὅτι δὲ τὸ αἷμα ὁ λόγος ἐστὶν, μαρτυρεῖ τοῦ Ἄβελ τοῦ δικαίου τὸ αἷμα ἐντυγχάνον τῷ θεῷ· οὐ γὰρ τὸ αἷμα ἄν ποτε προΐεσθαι φωνὴν, μὴ οὐχὶ ὁ λόγος νοούμενος τὸ αἷμα· τύπος γὰρ ὁ δίκαιος ὁ παλαιὸς τοῦ νέου δικαίου, καὶ τὸ αἷμα τὸ ἐντυγχάνον τὸ παλαιὸν, ὑπερεντυγχάνει τοῦ αἵματος τοῦ νέου. φθέγγεται δὲ πρὸς τὸν θεὸν τὸ αἷμα ὁ λόγος· ἐπεὶ λόγον ἐμήνυεν τὸν πεισόμενον. ἀλλὰ καὶ ἡ σὰρξ αὐτὴ καὶ τὸ ἐν αὐτῇ αἷμα τῷ γάλακτι, οἷον ἀντιπελαργούμενον, ἄρδεταί τε καὶ αὔξεται. καὶ δὴ καὶ ἡ διαμόρφωσις τοῦ συλληφθέντος τῷ τῆς ὕλης μετὰ καθάρσεως ὑπολελειμμένῳ, καθαρῷ περιττώματι κιρναμένου τοῦ σπέρματος γίνεται· ἡ γὰρ ἐν τούτῳ δύναμις, θρομβοῦσα τοῦ αἵματος τὴν φύσιν· ὃν τρόπον ἡ πυτία συνίστησι τὸ γάλα, καὶ οὐσίαν ἐργάζεται μορφώσεως· εὐθαλεῖ γὰρ ἡ κρᾶσις· σφαλερὰ δὲ ἡ ἀκρότης εἰς ἀτεκνίαν. καὶ γὰρ αὐτῆς ἤδη τῆς γῆς ὑπὸ μὲν ἐπομβρίας κατακλυσθὲν, ἀποσύρεται τὸ σπέρμα· διὰ δὲ αὐχμὸν νοτίδος, ἀποξηραίνεται. κολλώδης δὲ ὁ χυμὸς ὤν, συνέχει τὸ σπέρμα καὶ φύει. τινὲς δὲ καὶ τὸ σπέρμα τοῦ ζώου, ἀφρὸν εἶναι τοῦ αἵματος κατ' οὐσίαν ὑποτίθενται. ὃ δὴ τῇ ἐμφύτῳ

τοῦ ἄρρενος θορμή, παρὰ τὰς συμπλοκὰς ἐκταραχθὲν ἐκκρινόμενον ἐξαφροῦται κἂν τοῖς
σπερματικοῖς παρατίθεται φλεψίν. ἐντεῦθεν γὰρ ὁ Ἀπολλωνιάτης Διογένης τὰ ἀφροδίσια
κεκλῆσθαι βούλεται, συμφανὲς τοίνυν ἐκ τούτων ἁπάντων αἷμα εἶναι τὴν ἀνθρωπίνου σώμα-
τος τὴν οὐσίαν. καὶ δὴ καὶ ἡ κατὰ γαστρὸς ἡ μὲν πρώτη ὑγροῦ ἐστι σύστασις γαλακτοειδής:
ἔπειτα ἐξαιματουμένη σαρκοῦται ἡ σύστασις αὐτή: πηγνυμένη δὲ ἐν τῇ ὑστέρᾳ ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ
καὶ θερμοῦ πνεύματος, ὑφ' οὗ διαπλάττεται τὸ ἔμβρυον, ζωογονεῖται. ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν
κύησιν αὖθις ἐκτρέφεται τὸ παιδίον, αἵματι τῷ αὐτῷ: αἵματος γὰρ φύσις τοῦ γάλακτος ἡ ῥύ-
σις: καὶ πηγὴ τροφῆς τὸ γάλα: ᾧ δὴ καὶ γυνὴ δήλη τεκοῦσα ἀληθῶς καὶ μήτηρ: δι' οὗ καὶ φίλ-
τρον εὐνοίας προσλαμβάνει. διὰ τοῦτο ἄρα μυστικῶς τὸ ἐν τῷ ἀποστόλῳ ἅγιον πνεῦμα τῇ
τοῦ κυρίου ἀποχρώμενον φωνῇ, γάλα ὑμᾶς ἐπότισα λέγει. εἰ γὰρ ἀναγεννήθημεν εἰς Χριστόν, ὁ
ἀναγεννήσας ἡμᾶς ἐκτρέφει τῷ ἰδίῳ γάλακτι τῷ λόγῳ: πᾶν γὰρ τὸ γεννῆσαν, ἔοικεν εὐθὺς
παρέχειν τῷ γεννωμένῳ τροφήν. καθάπερ δὲ ἡ ἀναγέννησις ἀναλόγως, οὕτω καὶ ἡ τροφὴ
γέγονε τῷ ἀνθρώπῳ πνευματική: πάντη τοίνυν ἡμεῖς τὰ πάντα Χριστῷ προσῳκειώμεθα καὶ
εἰς συγγένειαν διὰ τὸ αἷμα αὐτοῦ ᾧ λυτρούμεθα, καὶ εἰς συμπάθειαν διὰ τὴν ἀνατροφήν,
τὴν ἐκ τοῦ λόγου: καὶ εἰς ἀφθαρσίαν διὰ τὴν ἀγωγήν, τὴν αὐτοῦ: τὸ θρέψαι δ' ἐν βροτοῖσι
πολλάκις πλέον τοῦ φῦσαι φίλτρα τοῖς τέκνοις. τὸ αὐτὸ ἄρα καὶ αἷμα, καὶ γάλα τοῦ κυ-
ρίου πάθους, καὶ διδασκαλίας σύμβολον ἐφεῖται, τοιγαροῦν ἡμῶν ἑκάστῳ τῶν νηπίων ἐγκαυ-
» χᾶσθαι τῷ κυρίῳ ἐπιφθεγγομένοις, πατρὸς δ' ἐξ ἀγαθοῖο καὶ αἵματος εὔχομαι εἶναι. ὡς δ' ἐξ
αἵματος γάλα κατὰ μεταβολὴν γίνεται, ἤδη μὲν σαφές. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ποιμνίων,
ἔκ τε τῶν βουκολίων ἔξεστι μαθεῖν: τὰ γὰρ ζῷα ταῦτα, τοῦ ἔτους κατὰ τὴν ὥραν, ἣν ἔαρ κα-
λοῦμεν, ὑγροτέρου τοῦ περιέχοντος γεγονότος, ἀλλὰ καὶ τῆς πόας, καὶ τῶν νομῶν εὐχύλων το-
τηνικάδε ὄντων, καὶ ἀκμῶν, αἵματος ἐμπίπλαται πρότερον, ὡς ἐκ τῆς διατάσεως τῶν φλε-
βῶν κυρτουμένων τῶν ἀγγείων δείκνυται: ἐκ δὲ τοῦ αἵματος δαψιλέστερον χεῖται τὸ γάλα. θέ-
ρους δ' ἔμπαλιν ὑπὸ τοῦ καύματος συγκαιόμενον καὶ ἀναξηραινόμενον, ἴσχει τὴν μεταβολὴν
τὸ αἷμα καὶ ταύτῃ ἔλαττον ἀμέλγονται. ναὶ μὴν καὶ συγγένειάν τινα πρὸς τὸ ὕδωρ φυσικωτάτην
ἔχει τὸ γάλα, καθάπερ ἀμέλει πρὸς τὴν πνευματικὴν τροφὴν τὸ λουτρὸν τὸ πνευματικόν.
οἱ γοῦν ἐπιρροφοῦντες τῷ προειρημένῳ γάλακτι ψυχροῦ ὀλίγον ὕδατος, ὠφελοῦνται παρα-
χρῆμα: οὐ γὰρ ἀποξυνέσθαι τὸ γάλα ἐᾷ ἡ πρὸς τὸ ὕδωρ κοινωνία, οὐκ ἀντιπαθείᾳ τινί, προσοι-
κειουμένη δὲ προσπαθείᾳ. καὶ ἣν ὁ λόγος ἔχει πρὸς τὸ βάπτισμα κοινωνίαν, ταύτην ἔχει τὸ γά-
λα τὴν συναλλαγὴν πρὸς τὸ ὕδωρ, δέχεται γὰρ μόνον τῶν ὑγρῶν τοῦτο καὶ τὴν πρὸς τὸ ὕδωρ μῖξιν,
ἐπὶ κάθαρσιν παραλαμβανόμενον: καθάπερ τὸ βάπτισμα ἐπὶ ἀφέσει ἁμαρτιῶν. μίγνυται
δὲ καὶ μέλιτι προσφυῶς, καὶ τοῦτο ἐπὶ καθάρσει πάλιν μετὰ γλυκείας τῆς τροφῆς: μιγνύμενος γὰρ
ὁ λόγος φιλανθρωπίᾳ, ἰᾶταί γε ἅμα τὰ πάθη, καὶ ἀνακαθαίρει τὰς ἁμαρτίας, καὶ τό, μέλιτος
» γλυκίων ῥέεν αὐδή, ἐπὶ τοῦ λόγου λελέχθαι μοι δοκεῖ. ὅς ἐστι μέλι. καὶ πολλαχοῦ δὲ ἡ προφητεία
ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον ἀνάγει. ναὶ μὴν ἐπιμίγνυται τὸ γάλα, καὶ οἴνῳ τῷ γλυκεῖ. ἐπωφελὴς δὲ ἡ
μῖξις: καθάπερ ἀνακιρναμένου τοῦ πάθους εἰς ἀφθαρσίαν: ἐξορροῦται μὲν ὑπὸ τοῦ οἴνου τὸ γά-
λα καὶ χωρίζεται. καὶ ὅ τι περ αὐτοῦ νόθον, τοῦτ' ἀποχετεύεται. κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ τῆς πίστεως
ἡ κοινωνία ἡ πνευματικὴ πρὸς τὸν παθητὸν ἄνθρωπον, τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας ἐξορροῦσα, εἰς
ἀϊδιότητα συστέλλει τὸν ἄνθρωπον: τοῖς θείοις ἀπαθανατίζουσα. ἀλλ' οἱ πολλοὶ δὲ καὶ τῷ λιπα-
ρῷ τοῦ γάλακτος, ὃ δὴ βούτυρον καλοῦσι, καταχρῶνται εἰς λύχνον, τὸ πολυέλαιον τοῦ λόγου
διαινίγματος ἀριδήλου σαφηνίζοντες, ὡς μόνου τοῦδε ἐνδίκως καὶ τρέφοντος καὶ αὔξοντος,
καὶ φωτίζοντος τοὺς νηπίους: διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἡ γραφὴ περὶ τοῦ κυρίου λέγει, ἐψώμισεν
» αὐτοὺς γεννήματα ἀγρῶν: ἐθήλασαν μέλι ἐκ πέτρας καὶ ἔλαιον ἐκ στερεᾶς πέτρας, βούτυ-
» ρον βοῶν καὶ γάλα προβάτων, μετὰ στέατος ἀρνῶν. καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις ἔδωκεν αὐτοῖς. ἀλ-
» λὰ καὶ τὴν γέννησιν τοῦ παιδίου ὁ προφητεύων. βούτυρόν φησιν ἔδεται καὶ μέλι. ἐμοὶ δὲ καὶ
θαυμάζειν ἔπεισιν, ὅπως σφᾶς τελείους τινὲς τολμῶσι καλεῖν καὶ γνωστικούς, ὑπὲρ τὸν ἀπόστο-
λον φρονοῦντες, φυσιούμενοί τε καὶ φρυαττόμενοι: αὐτοῦ ὁμολογοῦντος τοῦ Παύλου περὶ ἑ-
» αυτοῦ. οὐχ ὅτι ἤδη ἔλαβον, ἢ ἤδη τετελείωμαι: διώκω δὲ εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ κατε-
» λήφθην ὑπὸ Χριστοῦ. ἀδελφοί, ἐγὼ ἐμαυτὸν οὔπω λογίζομαι κατειληφέναι. ἓν δέ, τὰ μὲν

ὀπίσω

ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος: τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος. κατὰ σκοπὸν διώκω εἰς τὸ βρα-
βεῖον τῆς ἄνω κλήσεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. καὶ τέλειον μὲν ἑαυτὸν ἡγεῖται, ὅτι ἀπήλλακται τοῦ
προτέρου βίου: ἔχεται δὲ τοῦ κρείττονος, οὐχ ὡς ἐν γνώσει τέλειος, ἀλλ' ὡς τοῦ τελείου ἐφιέ-
μενος. διὸ καὶ ἐπιφέρει. ὅσοι οὖν τέλειοι τοῦτο φρονοῦμεν· τελείωσιν δῆλον ὅτι λέγων τὸ ἀπο-
τετάχθαι ταῖς ἁμαρτίαις, καὶ εἰς πίστιν τοῦ μόνου τελείου ἀναγεγεννῆσθαι, ἐκλαθομένοις
τῶν κατόπισθεν ἁμαρτιῶν:

Τίς ὁ παιδαγωγὸς, καὶ περὶ τῆς παιδαγωγίας αὐτοῦ. ζ΄

Ἐπεὶ τοίνυν ἀπεδείξαμεν παῖδας ἡμᾶς τοὺς πάντας ὑπὸ τῆς γραφῆς καλουμένους, οὐ
μόνον ἀλλὰ καὶ τοὺς Χριστῷ κατηκολουθηκότας ἡμᾶς νηπίους ἀλληγορουμένους, μόνον
δὲ εἶναι τέλειον τὸν πατέρα τῶν ὅλων: ἐν αὐτῷ γὰρ ὁ υἱὸς καὶ ἐν τῷ υἱῷ ὁ πατήρ, ὥρα ἡμῖν ἑπο-
μένοις τῇ τάξει, καὶ τὸν παιδαγωγὸν ἡμῶν εἰπεῖν, ὅστις ἐστί. καλεῖται δὲ Ἰησοῦς. ἔσθ' ὅτε δὲ ποι-
μένα ἑαυτὸν καλεῖ καὶ λέγει. ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός: κατὰ μεταφορὰν ἀπὸ τῶν ποιμένων τῶν
καθηγουμένων τοῖς προβάτοις, ὁ καθηγούμενος τῶν παιδίων, παιδαγωγὸς νοούμενος: ὁ τῶν νη-
πίων κηδεμονικὸς ποιμήν: ἁπλοῖ γὰρ οἱ νήπιοι ὡς πρόβατα ἀλληγορούμενοι καὶ γενήσονται
φησὶν οἱ πάντες, μία ποίμνη καὶ εἷς ποιμήν. παιδαγωγὸς οὖν εἰκότως ὁ λόγος, ὁ τοὺς παῖ-
δας ἡμᾶς εἰς σωτηρίαν ἄγων. ἐναργέστατα γοῦν ὁ λόγος περὶ ἑαυτοῦ διὰ Ὠσηὲ εἴρηκεν. ἐγὼ
δὲ παιδευτὴς ὑμῶν εἰμι: παιδαγωγία δὲ ἡ θεοσέβεια, μάθησις οὖσα θεοῦ θεραπείας, καὶ
παίδευσις εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας: ἀγωγή τε ὀρθή, ἀνάγουσα εἰς οὐρανόν. παιδαγωγία δὲ
καλεῖται πολλαχῶς: καὶ γὰρ ἡ τοῦ ἀγομένου καὶ μανθάνοντος: καὶ ἡ τοῦ ἄγοντος καὶ διδά-
σκοντος: καὶ αὐτὴ τρίτον ἡ ἀγωγή, καὶ τὰ διδασκόμενα τέταρτον. οἷον αἱ ἐντολαί. ἔστι δὲ ἡ
κατὰ θεὸν παιδαγωγία κατεύθυσμος ἀληθείας εἰς ἐποπτείαν θεοῦ, καὶ πράξεων ἁγίων
ὑποτύπωσις ἐν αἰωνίῳ διαμονῇ. ὥσπερ οὖν κατευθύνει τὴν φάλαγγα ὁ στρατηγὸς τῆς σω-
τηρίας τῶν μισθοφόρων προμηθούμενος: καὶ ὡς ὁ κυβερνήτης οἰακίζει τὸ σκάφος, σώζειν προαι-
ρούμενος τοὺς ἐμπλέοντας: οὕτως καὶ ὁ παιδαγωγὸς ἄγει τοὺς παῖδας ἐπὶ τὴν σωτήριον δίαι-
ταν, τῆς ἡμῶν αὐτῶν ἕνεκεν κηδεμονίας. καὶ καθόλου ὅπερ ἂν παρὰ τοῦ θεοῦ εὐλόγως αἰτώ-
μεθα ἡμῖν γενέσθαι, ταῦτα πειθομένοις τῷ παιδαγωγῷ περιέσται. ὥσπερ οὖν τρόπον ὁ κυ-
βερνήτης οὐκ ἀεὶ τοῖς ἀνέμοις ὑπείκει: ἀντίπρωρος δὲ ἔσθ' ὅτε ὅλαις ἀνθίσταται καταιγίσιν:
οὕτως ὁ παιδαγωγὸς οὐχὶ τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ πνέουσι νόμοις ὑπείκει ποτέ: οὐδὲ ἐπι-
τρέπει αὐτοῖς τὸ παιδίον: ὥσπερ σκάφος, εἰς θηριώδη καὶ ἀσελγῆ προσρῆξαι δίαιταν: μό-
νῳ δὲ ἄρα τῷ ἀληθείας πνεύματι ἔπουρος ἀρθείς, ἀντέχεται μάλα ἐρρωμένως τῶν οἰάκων τοῦ
παιδός, τῶν ὤτων λέγω: ἕως ἂν ἀσφαλὲς καθορμίσῃ τὸ παιδίον, εἰς τὸν λιμένα τῶν οὐρανῶν: τὸ
μὲν γὰρ πάτριον καλούμενον παρ' αὐτοῖς ἔθος, ὅσον οὐδέπω παραρρεῖται: ἡ δὲ ἀγωγὴ ἡ θεία,
κτῆμά ἐστιν εἰς ἀεὶ παραμένον. Ἀχιλλέως μὲν οὖν παιδαγωγὸν τὸν Φοίνικα φασὶ γεγονέναι, καὶ
τῶν Κροίσου παίδων, Ἄδραστον. Ἀλεξάνδρου δὲ, Λεωνίδην. καὶ Φιλίππου, Ναυσίθοον. ἀλλ' ὁ μὲν,
γυναικομανὴς ὁ Φοῖνιξ ἦν: ὁ δὲ φυγὰς ὁ Ἄδραστος ἦν: Λεωνίδης δὲ οὐ περιεῖλεν τὸν τῦφον τοῦ
Μακεδόνος: οὐδὲ Ναυσίθοος μεθύοντα τὸν ἐκ Πέλλης ἰάσατο: Ἀλκιβιάδην δὲ τὴν πορνείαν
ὁ Θρᾷξ ἐπισχεῖν οὐκ ἴσχυσε Ζώπυρος, ἀλλ' ὠνητὸν ἀνδράποδον ὁ Ζώπυρος ἦν: καὶ τῶν Θε-
μιστοκλέους παίδων ὁ παιδαγωγὸς Σίκιννος, οἰκέτης ῥᾴθυμος ἦν ὀρχεῖσθαι φασὶν αὐτὸν καὶ
σικιννίζειν εὑρηκέναι. οὐκ ἔλαθον ἡμᾶς οἱ παρὰ Πέρσαις βασίλειοι καλούμενοι παιδαγωγοί,
οὓς τέτταρας τὸν ἀριθμὸν ἀριστίνδην ἐκλέγοντες ἐκ πάντων Περσῶν, οἱ βασιλεῖς Περσῶν, τοῖς
σφῶν αὐτῶν ἐφιστῶσι παισίν, ἀλλὰ τοξεύειν μόνον οἱ παῖδες αὐτοῖς μανθάνουσιν: ἡβήσαν-
τες δὲ, ἀδελφαῖς καὶ μητράσι καὶ γυναιξί, γαμεταῖς τε ἅμα καὶ παλλακίσιν ἀναρίθμοις
ἐπιμίσγονται, καθάπερ οἱ κάπροι εἰς συνουσίαν ἠσκημένοι. ὁ δὲ ἡμέτερος παιδαγωγὸς ἅγιος
θεὸς Ἰησοῦς, ὁ πάσης τῆς ἀνθρωπότητος καθηγεμὼν λόγος, αὐτὸς ὁ φιλάνθρωπος θεός ἐστι
παιδαγωγός. λέγει δέ που διὰ τῆς ᾠδῆς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰς αὐτόν. αὐτάρκησε τὸν λαὸν ἐν
τῇ ἐρήμῳ: ἐν δίψει καύματος ἐν ἀνύδρῳ, ἐκύκλωσεν αὐτὸν, καὶ ἐπαίδευσεν αὐτὸν καὶ διεφύ-
λαξεν, ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, ὡς ἀετὸς σκεπάσαι νοσσιὰν αὐτοῦ: καὶ ἐπὶ τοῖς νεοσσοῖς αὐτοῦ

ἐπεπόθησεν· διεὶς τὰς πτέρυγας αὐτοῦ, ἐδέξατο αὐτούς, καὶ ἀνέλαβεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν με-
ταφρένων αὐτοῦ· κύριος μόνος ἦγεν αὐτούς, καὶ οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν θεὸς ἀλλότριος. σαφῶς
οἶμαι τὸν παιδαγωγὸν ἐνδείκνυται ἡ γραφή, τὴν ἀγωγὴν αὐτοῦ διηγουμένη. πάλιν δὲ ὅταν
λέγῃ διὰ τοῦ ἰδίου προσώπου, ἑαυτὸν ὁμολογεῖ παιδαγωγόν. ἐγὼ κύριος ὁ θεός σου ὁ ἐξαγα-
γών σε ἐκ γῆς αἰγύπτου. τίς οὖν ἔχει ἐξουσίαν τοῦ ἄγειν εἴσω τε καὶ ἔξω, οὐχὶ ὁ παιδαγωγός;
οὗτος ὤφθη τῷ Ἀβραάμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἐγώ εἰμι ὁ θεός σου· εὐαρέστει ἐνώπιόν μου. τοῦ-
τον δὲ παιδαγωγικώτατα ὑποκατασκευάζει παῖδα πιστόν· καὶ γίνου φησὶν ἄμεμπτος, καὶ
θήσω τὴν διαθήκην μου ἀνὰ μέσον ἐμοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον σοῦ, καὶ τοῦ σπέρματός σου. φι-
λίας ἐνταῦθα ἐπιστατικῆς ἐστι κοινωνία· τοῦ δὲ Ἰακὼβ ἐναργέστατα παιδαγωγὸς ὢν φαίνε-
ται. λέγει γοῦν αὐτῷ· ἰδοὺ ἐγὼ μετὰ σοῦ διαφυλάσσων σε ἐν τῇ ὁδῷ πάσῃ· οὗ ἂν πορευθῇς,
καὶ ἀποστρέψω σε εἰς τὴν γῆν ταύτην· ὅτι οὐ μή σε ἐγκαταλίπω ἕως τοῦ ποιῆσαί με ὅσα ἐλά-
λησά σοι. τούτῳ δὲ καὶ συμπαλαίειν λέγεται. ὑπελείφθη δέ φησιν Ἰακὼβ μόνος, καὶ ἐπά-
λαιεν μετ' αὐτοῦ ἄνθρωπος· ὁ παιδαγωγὸς μέχρι πρωΐ. οὗτος ἦν ὁ ἄνθρωπος ὁ ἄγων καὶ φέ-
ρων, ὁ συγγυμναζόμενος, καὶ ἀλείφων κατὰ τοῦ πονηροῦ τὸν ἀσκητὴν Ἰακώβ. ὅτι δὲ ὁ λό-
γος ἦν ὁ ἀλείπτης ἅμα τῷ Ἰακὼβ καὶ παιδαγωγὸς τῆς ἀνθρωπότητος, ἠρώτησε φησὶν αὐ-
τόν, καὶ εἶπεν αὐτῷ· ἀνάγγειλόν μοι τί τὸ ὄνομά σου. καὶ εἶπεν· ἵνα τί τοῦτο ἐρωτᾷς τὸ ὄνομά
μου; ἐτήρει γὰρ τὸ ὄνομα τὸ καινὸν τῷ νέῳ λαῷ, τῷ νηπίῳ. ἔτι δὲ καὶ ἀνονόμαστος ἦν ὁ θεὸς
ὁ κύριος, μηδέπω γεγενημένος ἄνθρωπος. πλὴν ἀλλὰ ὁ Ἰακὼβ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου
ἐκείνου, εἶδος θεοῦ· εἶδον γάρ φησιν θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. καὶ ἐσώθη μου ἡ ψυχή. πρό-
σωπον δὲ τοῦ θεοῦ ὁ λόγος, ᾧ φωτίζεται ὁ θεὸς καὶ γνωρίζεται. τότε καὶ Ἰσραὴλ ὠνόμασται, ὅτε
εἶδε τὸν θεὸν τὸν κύριον. οὗτός ἐστιν ὁ θεός, ὁ λόγος, ὁ παιδαγωγός, ὁ φήσας αὐτῷ πάλιν ὕστερον·
μὴ φοβοῦ καταβῆναι εἰς αἴγυπτον. ὁρᾷ πῶς μὲν ἕπεται τῷ δικαίῳ ὁ παιδαγωγός, ὅπως τε
καὶ ἀλείφει τὸν ἀσκητήν· ὑποβρίζειν διδάσκων τὸν ἀνταγωνιστήν. αὐτὸς γοῦν οὗτος καὶ τὸν Μωσέα δι-
δάσκει παιδαγωγεῖν. λέγει γὰρ ὁ κύριος· εἴ τις ἡμάρτηκεν ἐνώπιόν μου, ἐξαλείψω αὐτὸν ἐκ τῆς
βίβλου μου· νυνὶ δὲ βάδιζε καὶ ὁδήγησον τὸν λαὸν τοῦτον εἰς τὸν τόπον, ὃν εἶπόν σοι. ἐνταῦθα διδά-
σκαλός ἐστι παιδαγωγίας· καὶ γὰρ ἦν ὡς ἀληθῶς, διὰ μὲν Μωσέως παιδαγωγὸς ὁ κύριος τοῦ
λαοῦ τοῦ παλαιοῦ· δι' αὐτοῦ δέ, τοῦ νέου καθηγεμὼν λαοῦ, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. ἰδοὺ
γάρ φησι τῷ Μωσεῖ· ὁ ἄγγελός μου προπορεύσεταί σου· τὴν εὐαγγέλιον καὶ ἡγεμόνιον ἐπι-
στήσας τοῦ λόγου δύναμιν· τὸ δὲ ἀξίωμα τὸ κυριακὸν φυλάττων. ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ ἐπισκέπτωμαι
φησιν, ἐπάξω ἐπ' αὐτοὺς τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν. τουτέστιν ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ κριτὴς καθεσθῶ, ἀ-
ποδώσω τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν τὰ ἀντάξια· ὁ γὰρ αὐτὸς παιδαγωγὸς καὶ κριτὴς τοὺς πα-
ρακούσαντας αὐτοῦ δικάζει· τὸ δὲ ἁμάρτημα αὐτῶν οὐ παρασιωπᾷ ὁ φιλάνθρωπος λόγος·
ἐλέγχει δὲ ἵνα μετανοήσωσιν· θέλει γὰρ ὁ κύριος τὴν μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ μᾶλλον, ἢ
τὸν θάνατον. ἡμεῖς δὲ τὰς ἄλλων ἁμαρτίας ὡς νήπιοι δι' ἀκοῆς παραδεξάμενοι, φόβῳ τῆς ἀπει-
λῆς τοῦ μὴ τὰ ὅμοια παθεῖν, ἀποσχώμεθα τῶν ἴσων πλημμελημάτων. τί οὖν ἦν ὃ ἥμαρτον,
ὅτι ἐν τῷ θυμῷ αὐτῶν ἀπέκτειναν ἀνθρώπους, καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῶν, ἐνευροκόπησαν ταῦ-
ρον· ἐπικατάρατος ὁ θυμὸς αὐτῶν. τίς ἂν οὖν τούτου μᾶλλον ἡμᾶς φιλανθρωπότερον παι-
δεύσαι. τὸ μὲν οὖν πρότερον τῷ πρεσβυτέρῳ λαῷ, πρεσβυτέρα διαθήκη ἦν, καὶ νόμος ἐ-
παιδαγώγει τὸν λαὸν μετὰ φόβου, καὶ λόγος ἄγγελος ἦν· καινῷ δὲ καὶ νέῳ λαῷ, καινὴ καὶ
νέα διαθήκη δεδώρηται, καὶ ὁ λόγος γεγένηται, καὶ ὁ φόβος εἰς ἀγάπην μετατέτραπται, καὶ
ὁ μυστικὸς ἐκεῖνος ἄγγελος Ἰησοῦς τίκτεται· ὁ γὰρ αὐτὸς οὗτος παιδαγωγός. τότε μέν, φο-
βηθήσῃ κύριον τὸν θεὸν ἔλεγεν· ἡμῖν δέ, ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου παρῄνεσεν. διὰ τοῦτο
καὶ ἐντέλλεται ἡμῖν. παύσασθε ἀπὸ τῶν ἔργων ὑμῶν τῶν παλαιῶν ἁμαρτιῶν, μάθετε
καλὸν ποιεῖν, ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποίησον ἀγαθόν· ἠγάπησας δικαιοσύνην, ἐμίση-
σας ἀνομίαν· αὕτη μου ἡ νέα διαθήκη παλαιῷ κεχαραγμένη γράμματι. οὐκ ἄρα ἡ νεότης
τοῦ λόγου ὀνειδιστέα, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ ὁ κύριος λέγει· μὴ λέγε ὅτι νεώτερός εἰμι πρὸ τοῦ
με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε· καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίακά σε. ταῦτα
δύναται πρὸς ἡμᾶς ἡ προφητεία αἰνίττεσθαι τοὺς πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἰς πίστιν ἐγνωσμέ-
νους θεῷ· νυνὶ δέ, νηπίους διὰ τὴν ἔναγχος πεπληρωμένην βούλησιν τοῦ θεοῦ, καθὸ εἰς κλῆσιν

καὶ

καὶ σωτηρίαν, νεογνοὶ γεγόναμεν. διὸ καὶ ἐπιφέρει· προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε. προφητεῦσαι λέγων αὐτὸν δεῖν μὴ ὄνειδος εἶναι δοκεῖν, τὸ νεωτέρου τὴν προσηγορίαν τοῖς νηπίοις καλουμένοις· ὁ δὲ νόμος, χάρις ἐστὶ παλαιὰ διὰ Μωσέως ὑπὸ τοῦ λόγου δοθεῖσα. διὸ καὶ φησὶν ἡ γραφή· ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη· οὐχὶ ὑπὸ Μωσέως, ἀλλὰ ὑπὸ μὲν τοῦ λόγου· διὰ Μωσέως δὲ, τοῦ θεράποντος αὐτοῦ. διὸ καὶ πρόσκαιρος ἐγένετο· ἡ δὲ ἀΐδιος χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. ὁρᾶτε τὰς λέξεις τῆς γραφῆς· ἐπὶ μὲν τοῦ νόμου, ἐδόθη φησὶ μόνον· ἡ δὲ ἀλήθεια, χάρις οὖσα τοῦ πατρὸς, ἔργον ἐστὶ τοῦ λόγου αἰώνιον. καὶ οὐκέτι δίδοσθαι λέγεται, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ γίνεσθαι· οὗ χωρὶς, ἐγένετο οὐδὲ ἕν. αὐτίκα γοῦν ὁ Μωσῆς τῷ τελείῳ προφητικῶς παραχωρῶν παιδαγωγῷ τῷ λόγῳ, καὶ τὸ ὄνομα, καὶ τὴν παιδαγωγίαν προθεσπίζει, καὶ τῷ λαῷ παρατίθεται τὸν παιδαγωγὸν, ἐντολὰς ὑπακοῆς ἐγχειρίζων· προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει φησὶν ὁ θεὸς ὡς ἐμὲ ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν. τὸν Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ναυὴ αἰνιττόμενος διὰ τὸν Ἰησοῦν τὸν τοῦ θεοῦ υἱόν· σκιαγραφία γὰρ ἦν τοῦ κυρίου τὸ ὄνομα τὸ Ἰησοῦ προκηρυσσόμενον ἐν νόμῳ. ἐπιφέρει γοῦν τὸ λυσιτελὲς τῷ λαῷ συμβουλεύων, αὐτοῦ ἀκούσεσθε λέγων. καὶ ὁ ἄνθρωπος ὃς ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου τούτου, τούτῳ ἀπειλεῖ. τοιοῦτον ἡμῖν ὄνομα σωτηρίου προφητεύει παιδαγωγοῦ, διὰ τοῦτο αὐτῷ ῥάβδον περιτίθησιν ἡ προφητεία, ῥάβδον παιδευτικὴν, ἀρχικὴν, κατεξουσιαστικήν· ἵν' οὓς ὁ λόγος ὁ πειθήνιος οὐκ ἰᾶται, ἀπειλὴ ἰάσηται· οὓς δὲ ἡ ἀπειλὴ οὐκ ἰᾶται, ἡ ῥάβδος ἰάσηται· οὓς δὲ ἡ ῥάβδος οὐκ ἰᾶται, τὸ πῦρ ἐπινέμεται. ἐξελεύσεται φησὶ ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί. ὅρα καὶ τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ τὴν σοφίαν, καὶ τὴν δύναμιν τοῦ παιδαγωγοῦ· οὐ κατὰ τὴν δόξαν φησὶ κρινεῖ, οὐδὲ κατὰ τὴν λαλιὰν ἐλέγξει, ἀλλὰ κρινεῖ ταπεινῷ κρίσιν, καὶ ἐλέγξει τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς. καὶ διὰ Δαβὶδ· κύριος παιδεύων ἐπαίδευσέ με, καὶ τῷ θανάτῳ οὐ παρέδωκέ με· τὸ γὰρ ὑπὸ κυρίου παιδευθῆναι, καὶ παιδαγωγηθῆναι, θανάτου ἐστὶν ἀπαλλαγή. καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ προφήτου φησίν· ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ ποιμανεῖς αὐτούς· ταύτῃ καὶ ὁ Ἀπόστολος κινηθεὶς ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους· τί θέλετε φησὶν, ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς, ἢ ἐν ἀγάπῃ, πνεύματί τε πρᾳότητος. ἀλλὰ καὶ ῥάβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ κύριος ἐκ Σιὼν, δι' ἄλλου προφήτου λέγει. ἡ δὲ παιδαγωγικὴ αὕτη ἡ ῥάβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου παρεκάλεσάν με, εἶπέ τις ἕτερος· αὕτη τοῦ παιδαγωγοῦ ἡ δύναμις ἡ σεμνὴ, ἡ παρακλητικὴ, ἡ σωτήριος.

Πρὸς τοὺς ἡγουμένους μὴ εἶναι ἀγαθὸν τὸ δίκαιον.

Ἐνταῦθα ἐπιφύονταί τινες, οὐκ ἀγαθὸν εἶναι φάμενοι τὸν κύριον διὰ τὴν ῥάβδον, καὶ τὴν ἀπειλὴν, καὶ τὸν φόβον· καὶ παρακούσαντες μὲν ὡς ἔοικε, τῆς γραφῆς ὧδέ που λεγούσης. καὶ ὁ φοβούμενος κύριον ἐπιστρέψει ἐπὶ καρδίαν αὐτοῦ· ἐκλαθόμενοι δὲ τὸ μέγιστον αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας, ὅτι δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος ἐγένετο. καὶ δὴ οἰκειότερον αὐτῷ ὁ προφήτης προσεύχεται, διὰ τούτων. μνήσθητι ἡμῶν ὅτι χοῦς ἐσμέν. τουτέστι συμπάθησον ἡμῖν, ὅτι τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς αὐτοπαθῶς ἐπειράσω. ταύτῃ γοῦν ἄριστος καὶ ἀνεπίληπτός ἐστιν ὁ παιδαγωγὸς, ὁ κύριος τῇ ἑκάστου τῶν ἀνθρώπων δι' ὑπερβολὴν φιλανθρωπίας συμπαθήσας φύσει· ἦν δὲ οὐδὲν ὃ μισεῖ ὁ κύριος· οὐ γὰρ δή που μισεῖ μέν τι· βούλεται δὲ αὐτὸ εἶναι ὃ μισεῖ· οὐδὲ βούλεται μέν τι μὴ εἶναι· αἴτιος δὲ γίνεται τοῦ εἶναι αὐτὸ ὃ βούλεται μὴ εἶναι· οὐδὲ μὴν οὐ βούλεται μέν τι μὴ εἶναι, τὸ δέ ἐστιν, εἴ τι ἄρα μισεῖ ὁ λόγος, βούλεται αὐτὸ μὴ εἶναι· οὐδὲν δέ ἐστιν, οὗ μὴ τὴν αἰτίαν τοῦ εἶναι ὁ θεὸς παρέχεται· οὐδὲν ἄρα μισεῖται ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἀλλ' οὐδὲ ὑπὸ τοῦ λόγου· ἓν γὰρ ἄμφω ὁ θεός. ὅτι εἶπεν, ἐν ἀρχῇ ὁ λόγος ἦν ἐν τῷ θεῷ· καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. εἰ δὲ οὐ μισεῖ τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων οὐδὲν, λείπεται φιλεῖν αὐτό. πολὺ δὴ πλέον τῶν ἄλλων ἀγαπήσει τὸν ἄνθρωπον, εἰκότως τὸ κάλλιστον τῶν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντων καὶ φιλόθεον ζῷον. φιλάνθρωπος ἄρα ὁ θεός. φιλάνθρωπος ἄρα ὁ λόγος. ὁ δὲ φιλῶν τι, ὠφελεῖν αὐτὸ βούλεται. τὸ δὲ ὠφελοῦν τοῦ μὴ ὠφελοῦντος πάντως ἄν που κρεῖττον εἴη. τοῦ δὲ ἀγαθοῦ κρεῖττον οὐδὲ ἕν. ὠφελεῖ ἄρα τὸ ἀγαθόν. ἀγαθὸς δὲ ὁ θεὸς ὁμολογεῖται· ὠφελεῖ ἄρα ὁ θεός. τὸ δὲ ἀγαθὸν, ᾗ ἀγαθόν ἐστιν, οὐδὲν ἄλλο ποιεῖ ἢ ὅτι ὠφελεῖ· πάντα ἄρα ὠφελεῖ ὁ θεός. καὶ οὐ δή που ὠφελεῖ μέν τι τὸν ἄνθρωπον· οὐχὶ δὲ καὶ κήδεται αὐτοῦ. οὐδὲ κήδεται μέν· οὐχὶ δὲ καὶ ἐπιμελεῖται αὐτοῦ.

κρεῖττον μὲν δὴ τὸ κατὰ γνώμην ὠφελοῦν, τοῦ μὴ ὠφελοῦντος κατὰ γνώμην· τοῦ δὲ θεοῦ κρεῖτ-
τον οὐδέν· καὶ οὐκ ἄλλο τι δεῖ τὸ κατὰ γνώμην ὠφελεῖν, ὅτι μὴ ἐπιμελεῖσθαι τοῦ ἀνθρώπου·
κήδεται ἄρα καὶ ἐπιμελεῖται τοῦ ἀνθρώπου ὁ θεός. τοῦτο δὲ ἐνδείκνυται ἔργῳ, παιδαγω-
γῶν αὐτὸν λόγῳ, ὅς ἐστι τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας συναγωνιστὴς γνήσιος. τὸ δὲ ἀγαθὸν εἶναι,
οὐ τῷ τὴν ἀρετὴν ἔχειν ἀγαθὸν εἶναι λέγεται, καθὸ καὶ ἡ δικαιοσύνη ἀγαθὸν εἶναι λέγεται· οὐ
τῷ ἀρετὴν ἔχειν, ἀρετὴ γάρ ἐστιν αὐτή, ἀλλὰ τῷ αὐτὴν καθ' αὑτὴν καὶ δι' αὑτὴν ἀγαθὴν εἶναι.
λέγεται δὲ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ἀγαθὸν τὸ συμφέρον, οὐ τῷ τέρπειν, ἀλλὰ τῷ ὠφελεῖν. ἃ δὴ
πάντα ἡ δικαιοσύνη, καὶ ὡς ἀρετή, καὶ ὡς δι' αὑτὴν αἱρετή, ἀγαθόν, καὶ ὡς οὐ τὸ [illegible]: οὐ δὴ πρὸς
χάριν κρίνει, ἀλλὰ τοῦ κατ' ἀξίαν ἑκάστου ἐστὶν ἀπονεμητική· ἕπεται δὲ τῷ συμφέροντι τὸ ὠφέλι-
μον. κατὰ πάντα ἄρα τὰ μέρη καθ' ἃ τὸ ἀγαθὸν ἐξετάζεται, καὶ ἡ δικαιοσύνη χαρακτηρίζεται, τῶν
ἴσων ἐπίσης ἀμφοῖν μετεχόντων, τὰ δὲ τοῖς ἴσοις χαρακτηριζόμενα, ἴσα τε ἀλλήλοις καὶ ὅμοια.
ἀγαθὸν ἄρα ἡ δικαιοσύνη. πῶς οὖν φασὶν εἰ φιλάνθρωπός ἐστι καὶ ἀγαθὸς ὁ κύριος, ὀργίζεται
καὶ κολάζει. ἀναγκαῖον οὖν καὶ περὶ τούτου, ὡς οἷόν τε, διὰ βραχυτάτων ἐπεξελθεῖν. ἐπεὶ λυσιτε-
λής πως ἡ τοιάδε οἰκονομία, πρὸς τὴν ὀρθὴν τῶν παίδων ἀγωγήν, ἀναγκαίου βοηθήματος ἔχου-
σα τάξιν: θεραπεύεται δὲ πολλὰ τῶν παθῶν τιμωρίᾳ, καὶ προστάξει αὐστηροτέρων παραγ-
γελμάτων. καὶ δὴ καὶ διὰ τῆς ἐνίων θεωρημάτων διδασκαλίας. ἔστι δὲ οἱονεὶ χειρουργία τῶν τῆς
ψυχῆς παθῶν ὁ ἔλεγχος: ἀπόστασις δὲ τὰ πάθη τῆς ἀληθείας, ἃ χρὴ διελέγχειν διαιροῦντα
τῇ τομῇ. φαρμακείᾳ δὲ ἔοικεν ὁ ὀνειδισμός, τὰ τετυλωμένα ἀναλύων τῶν παθῶν: καὶ τὰ
ῥυπαρὰ τοῦ βίου τῆς λαγνείας ἀνακαθαίρων, πρὸς δὲ καὶ τὰς ὑπὲρ σαρκώσεις τοῦ τύφου ὁμα-
λίζων, εἰς τὸν ὑγιῆ καὶ ἀληθινὸν ἀνασκευάζων τὸν ἄνθρωπον. ἡ νουθέτησις οὖν οἱονεὶ διαιτά
ἐστι νοσούσης ψυχῆς: ὧν χρὴ μεταλαμβάνειν, συμβουλευτική: καὶ ὧν οὐ χρή, ἀπαγορευτική:
τὰ δὲ πάντα εἰς σωτηρίαν καὶ ἀΐδιον ὑγείαν διατείνει. ἀλλὰ καὶ ὁ στρατηγὸς χρημάτων ζη-
μίας, καὶ τὰς εἰς αὐτὰ τὰ σώματα δικνούσας αἰτίας μετὰ δεσμῶν, καὶ τῆς ἐσχάτης ἀτιμίας
προσφέρων τοῖς ἠδικηκόσιν: ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ θανάτῳ κολάζων τινάς, τέλος ἔχει τὸ ἀγαθόν, ὑπὲρ
νουθεσίας τῶν ὑπεικόντων στρατιωτῶν. ὡσαύτως καὶ ὁ μέγας ἡμῶν ἐκεῖνος στρατηγός, ὁ τῶν ὅλων
ἡγεμὼν λόγος, τοὺς παρὰ τὸν νόμον ἀφηνιάζοντας τὸν αὐτοῦ ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς δουλείας καὶ
πλάνης, καὶ τῆς τοῦ ἀντικειμένου αἰχμαλωσίας, εἰς καταστολὴν τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν, νουθε-
τῶν σώζει, τὴν ἱερὰν τῆς πολιτείας ὁμόνοιαν εἰρηναγωγεῖ. καθάπερ οὖν τῷ συμβουλευτικῷ λό-
γῳ παράκειται τὸ προτρεπτικὸν καὶ παρακλητικὸν εἶδος, οὕτω καὶ τῷ ἐγκωμιαστικῷ τὸ λοι-
δορητικόν, καὶ ὀνειδιστικὸν καὶ ἐγκωμιαστικόν. τὸ δὲ εἶδος τοῦτο, τέχνη ἐστὶ ψευκτική: εὐνοίας δὲ τὸ
ψέγειν οὐ μίσους σύμβολον. ἄμφω μὲν γὰρ ὀνειδίζετον, καὶ ὁ φίλος, καὶ ὁ μή. ἀλλ' ὁ μὲν ἐχθρός,
ἐπεγγελῶν: ὁ δὲ φίλος, εὐνοῶν. οὐκ ἄρα διὰ μῖσος ὁ κύριος τοῖς ἀνθρώποις λοιδορεῖται, οὓς καὶ
ἐξὸν αὐτῷ ἀπολέσαι παρὰ τὰς ἰδίας αἰτίας: ὁ δὲ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ πέπονθεν: παιδαγωγὸς δὲ
ἅτε ἀγαθός, ἐντέχνως σφόδρα καὶ διὰ τῆς λοιδορίας ὑποδύεται τὸν ψόγον. οἱονεὶ μάστιγι, τῇ
βλασφημίᾳ τὸ νωθρὸν τῆς διανοίας ἐπεγείρων, πάλιν τε αὖ ἐν μέρει προτρέπειν ἐπιχειρεῖ τοὺς
αὐτούς: οὓς γὰρ ὁ ἔπαινος οὐ προετρέψατο, τούτοις παροξύνει ὁ ψόγος: καὶ οὓς ὁ ψόγος οὐκ ἐξε-
καλέσατο εἰς σωτηρίαν καθάπερ νεκρούς, τούτους πρὸς ἀλήθειαν ἡ βλασφημία διανίστησι. μά-
στιγες γὰρ καὶ παιδεία ἐν παντὶ καιρῷ σοφίας, συγκολλῶν ὄστρακον καὶ διδάσκων μωρόν, εἰς
αἴσθησιν ἄγων φησὶ τὴν γῆν, καὶ τὸν ἀπηλπισμένον εἰς σύνεσιν ὀξύνων: διὰ τοῦτο ἐναρ-
γῶς ἐπήγαγεν, ἐξεγείρων καθεύδοντα ἐκ βαθέος ὕπνου: ὃς τῶν ἄλλων μάλιστα θανάτῳ
ἔοικεν. καὶ δὴ αὐτὸς περὶ αὐτοῦ σαφέστατα οὓς ἐκφαίνει, τὴν πολύπροσωπον, καὶ πολυω-
» φελῆ θεραπείαν ἀλληγορῶν, ὁπηνίκα εἰπών. ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή. καὶ ὁ πατήρ μου
» ὁ γεωργός ἐστιν. εἶτα ἐπήγαγε πάλιν, πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπόν, αἴρει αὐτό. καὶ
» πᾶν τὸ καρποφοροῦν καθαίρει, ἵνα καρπὸν πλείω φέρῃ: καθυλομανεῖ γάρ, μὴ κλαδευο-
μένη ἡ ἄμπελος: οὕτω δὲ καὶ ὁ ἄνθρωπος: καθαίρει δὲ αὐτοῦ τὰς ἐξυβριζούσας παρα-
φυάδας ὁ λόγος, ἡ μάχαιρα, καρποφορεῖν οὐκ ἐπιθυμεῖν τὰς ὀρέξεις ἀναγκάζουσα: ἡ δὲ
πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐπίπληξις, ἔχει σκοπὸν τὴν σωτηρίαν, μεθαρμοζομένου μου-
σικῶς τοῦ λόγου, κατὰ τοὺς οἰκείους ἑκάστων τρόπους: τῇ μέν, ἐπιτείνοντος αὐτοῦ: τῇ δέ,
» ἀνιέντος. σαφέστατα οὖν διὰ Μωσέως λέλεκται. θαρρεῖτε, ἕνεκεν τοῦ πειράσαι ὑμᾶς παρε-
γενήθη

„ γενηθῇ ὁ θεὸς, ὅπως ἂν γένηται ὁ φόβος αὐτοῦ ἐν ὑμῖν, ἵνα μὴ ἁμαρτάνητε. ἐντεῦθεν
καλῶς καὶ ὁ Πλάτων μαθών· πάντες μὲν γάρ φησιν ὡς ἀληθῶς ἀγαθὰ πάσχουσιν οἱ δί-
κην διδόντες· ὠφελοῦνται γάρ, τῷ βελτίω τὴν ψυχὴν αὐτοῖς γίνεσθαι δικαίως κολαζο-
μένοις. εἰ δὲ ἀγαθὰ πάσχουσιν ὑπὸ τοῦ δικαίου οἱ ἐπανορθούμενοι, καὶ κατὰ Πλάτωνα ὁμολο-
γεῖται ἀγαθὸν εἶναι τὸ δίκαιον· αὐτὸς γοῦν ὁ φόβος ὠφελεῖ, καὶ πρὸς ἀγαθοῦ τοῖς ἀνθρώποις
ἐξεύρηται. ὅτι πνεῦμα φοβουμένων κύριον, ζήσεται· ἡ γὰρ ἐλπὶς αὐτῶν ἐπὶ τὸν σώζοντα αὐτούς. ὁ δὲ
„ αὐτὸς οὗτος λόγος δίκην ἐπιτιθεὶς, κριτής ἐστιν· περὶ οὗ καὶ Ἡσαΐας λέγει· κύριος παρέδωκεν
„ αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν· διορθωτὴν δηλονότι, καὶ κατευθυντῆρα τῶν ἁμαρτιῶν. διὰ
τοῦτο μόνος οὗτος οἷός τε ἀφιέναι τὰ πλημμελήματα ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων, ὁ ταχθεὶς
παιδαγωγὸς ἡμῶν, μόνος ὁ τῆς ὑπακοῆς διακρῖναι τὴν παρακοὴν δυνάμενος. ὁ δὲ ἀπει-
λῶν δῆλός ἐστι μηδὲν ἐθέλων πρᾶξαι κακὸν, μηδὲ ἃ ἀπειλεῖ ἐπιτελέσαι· κατασείσας
δὲ εἰς δέος τὴν ἐπὶ τὰς ἁμαρτίας ἀνέκοψε φορὰν, καὶ τὸ φιλάνθρωπον αὐτοῦ ἐνδείκνυται,
μέλλων ἔτι καὶ διασαφῶν οἷα πείσονται, εἰ παραμένουσιν ἁμαρτωλοί. οὐχὶ δὲ ὥσπερ ὄφις
ἐμφὺς ἔδακνεν εὐθέως· ἀγαθὸς ἄρα ὁ θεὸς, καὶ ὅ γε κύριος εἰς πολλὰ συγχεῖται πρὸ τοῦ
„ ἔργου τῷ λόγῳ. τὰ γὰρ βέλη μου φησὶ συντελέσει αὐτοὺς, τηκόμενοι λιμῷ καὶ βρώσει ὀρνέων,
„ καὶ ὀπισθότονος ἀνίατος, ὀδόντας θηρίων ἐπαποστελῶ εἰς αὐτοὺς, μετὰ θυμοῦ συρόντων ἐπὶ τῆς
„ γῆς, ἔξωθεν ἀτεκνώσει αὐτοὺς μάχαιρα, καὶ ἐκ τῶν ταμιείων φόβος. ὡς οὐκ ὀργίζεται τὸ θεῖον
ᾗ τισιν ἔδοξεν, ἀλλὰ τὰ μὲν πλεῖστα ἀπειλεῖ· τὰ πάντα δὲ παραινεῖ τὴν ἀνθρωπότητα
καὶ ὑπέδειξεν ὡς πρακτέα. ἀγαθὴ δὲ αὕτη ἡ τέχνη ἐκφοβεῖν ἵνα μὴ ἁμαρτάνωμεν· φόβος τοῦ
κυρίου ἀπωθεῖται ἁμαρτήματα· ἄφοβος δ' οὐ δυνήσεται δικαιωθῆναι φησὶν ἡ γραφή, καὶ τὴν
κόλασιν ὁ θεὸς οὐχ ὑπὸ ὀργῆς ἐπιφέρει, ἀλλὰ τὸ δίκαιον σκοπεῖ ὡς οὐ συμφέρει παραλει-
φθῆναι τὸ δίκαιον δι' ἡμᾶς. αἱρεῖται δὲ ἕκαστος ἡμῶν τὰς τιμωρίας, αὐτὸς ἑκὼν ἁμαρτάνων·
αἰτία δὲ ἑλομένου, ὁ θεὸς ἀναίτιος. εἰ δὲ ἡ ἀδικία ἡμῶν θεοῦ δικαιοσύνην συνίστησι, τί ἐροῦμεν;
„ μὴ ἄδικος ὁ θεὸς, ὁ ἐπιφέρων τὴν ὀργήν; μὴ γένοιτο. λέγει γοῦν ἀπειλῶν· παροξυνῶ τὴν μάχαι-
„ ράν μου καὶ ἀνθέξεται κρίματος ἡ χείρ μου καὶ αὐτὸς ἀνταποδώσω δίκην τοῖς ἐχθροῖς καὶ τοῖς μι-
„ σοῦσιν ἀνταποδώσω. μεθύσω τὰ βέλη μου ἀφ' αἵματος, καὶ ἡ μάχαιρά μου φάγεται κρέα
„ ἀφ' αἵματος τραυματιῶν. σαφὲς γὰρ ἐν τούτοις ὡς ἄρα, οἱ μὴ διεχθρεύοντες τῇ ἀληθείᾳ, μη-
δὲ μισοῦντες τὸν λόγον, οὐκ ἂν τὴν σφῶν αὐτῶν μισήσαιεν σωτηρίαν· ἐκφύγοιεν δ' ἂν τῆς
ἔχθρας τὰ ἐπιτίμια. στέφανος ἄρα σοφίας φησὶν ἡ σοφία φόβος κυρίου. σαφέστατα γοῦν
διὰ τοῦ Ἀμὼς τοῦ προφήτου, τὴν οἰκονομίαν μεμήνυκεν ὁ λόγος τὴν ἑαυτοῦ· κατέστρεψα ὑμᾶς
„ λέγων, καθὼς κατέστρεψεν ὁ θεὸς Σόδομα καὶ Γόμορρα, καὶ ἐγένεσθε ὡς δαλὸς ἐξεσπασμένος
„ ἐκ πυρός. καὶ οὐδ' ὡς ἐπεστρέψατε πρός με, λέγει κύριος. ὁρᾶτε πῶς ὁ θεὸς τὴν μετάνοιαν ὑπὸ
φιλαγαθίας ζητεῖ· ἐνδείκνυταί τε παρὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς ἀπειλῆς, ἡσυχῇ τὸ φιλάνθρωπον
„ τὸ ἑαυτοῦ. ἀποστρέψω φησὶ τὸ πρόσωπόν μου ἀπ' αὐτῶν καὶ δείξω τί ἔσται αὐτοῖς· οὗ γὰρ
τὸ πρόσωπον κυρίου ἐπιβλέπει εἰρήνη, καὶ ἀγαλλίασις· οὗ δὲ ἀπέστραπται παρείσδυσις γίνε-
ται πονηρίας. οὐ βούλεται οὖν ἐφορᾶν τὰ κακά· ἀγαθὸς γάρ ἐστι, παρορῶντος δὲ αὐτοῦ ἑκοντὶ
διὰ τὴν ἀπιστίαν, τὴν ἀνθρωπίνην γένεσιν ἴσχει κακία. ἴδε οὖν φησὶν ὁ Παῦλος χρηστότητα καὶ ἀ-
„ ποτομίαν θεοῦ· ἐπὶ μὲν τοὺς πεσόντας, ἀποτομίαν· ἐπὶ δὲ σὲ, χρηστότητα· ἐὰν ἐπιμείνῃς τῇ
χρηστότητι τουτέστι τῇ εἰς Χριστὸν πίστει· ἕπεται δὲ τῷ ἀγαθῷ, ἢ φύσει ἀγαθός ἐστιν ἡ μισοπο-
νηρία. διὸ καὶ κολάζειν μὲν αὐτὸν ὁμολογήσαιμι τοὺς ἀπίστους· ἡ γὰρ κόλασις, ἐπ' ἀγαθῷ καὶ
„ ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ κολαζομένου. ἔστι γὰρ ἐπανόρθωσις ἀντιτείνοντος· τιμωρεῖσθαι δὲ, μὴ βούλε-
σθαι. τιμωρία δέ ἐστιν ἀνταπόδοσις κακοῦ, ἐπὶ τὸ τοῦ τιμωροῦντος συμφέρον ἀναπεμπο-
μένη, οὐκ ἂν δὲ ἐπιθυμήσῃ τιμωρεῖσθαι, ὁ ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ἡμᾶς προσεύχεσθαι δι-
δάσκων, ἀλλ' ὅτι μὲν ἀγαθὸς ὁ θεὸς καὶ ἄκοντες ὁμολογοῦσιν οἱ πάντες· ὅτι δὲ καὶ δίκαιος ὁ
„ αὐτὸς θεὸς οὐ μοι χρὴ πλειόνων ἔτι λόγων, τὸ εὐαγγέλιον τοῦ κυρίου παραθεμένῳ φωνήν· ἕνα
„ μὲν αὐτὸν λέγει, ἵνα πάντες ἓν ὦσι καθὼς σὺ πάτερ ἐν ἐμοὶ, κἀγὼ ἐν σοὶ, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν
„ ἡμῖν ἓν ὦσιν· ἵνα καὶ ὁ κόσμος πιστεύσῃ· ὅτι σύ με ἀπέστειλας κἀγὼ τὴν δόξαν ἣν ἔδωκάς μοι
δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὦσιν ἓν, καθὼς ἡμεῖς ἓν, ἐγὼ ἐν αὐτοῖς, καὶ σὺ ἐν ἐμοὶ, ἵνα ὦσι τετε-
„ λειωμένοι εἰς ἕν· ἓν δὲ ὁ θεὸς, καὶ ἐπέκεινα τοῦ ἑνὸς, καὶ ὑπὲρ αὐτὴν μονάδα. διὸ, καὶ τὸ σὺ μό-

ριον δεικτικὴν ἔχον ἔμφασιν, τὸν οὕτως μόνον ὄντα· ὃς ἦν, καὶ ἔστι, καὶ ἔσται, δείκνυσι θεόν. καθ' ὃ τῶν τριῶν χρόνων ἓν ὄνομα κεῖται ὁ ὤν, ὅτι δὲ ὁ αὐτὸς μόνος ὢν θεὸς, καὶ δίκαιός ἐστιν ὁ αὐτὸς καὶ μόνος, καὶ οὗτος ἐν τῷ αὐτῷ μαρτυρήσει κύριος δι' εὐαγγελίου λέγων. πάτερ, οὓς ἔδωκάς μοι θέλω, ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, κἀκεῖνοι ὦσι μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν, ἣν ἔδωκάς μοι· ὅτι ἠγάπησάς με πρὸ καταβολῆς κόσμου· πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω: ἐγὼ δέ σε ἔγνων, κἀκεῖνοι ἔγνωσαν, ὅτι σύ με ἀπέστειλας: καὶ ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου, καὶ γνωρίσω· οὗτός ἐστιν ὁ ἀποδιδοὺς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα τοῖς μισοῦσι, καὶ ποιῶν ἔλεος τοῖς ἀγαπῶσιν· ὁ γὰρ ἱστὰς τὰ μὲν, ἐκ δεξιῶν: τὰ δὲ, ἐξ εὐωνύμων καθὸ μὲν πατὴρ νοεῖται ἀγαθὸς ὤν, αὐτὸ μόνον ὅ ἐστι κέκληται ἀγαθός: καθὸ δὲ υἱὸς ὢν ὁ λόγος αὐτοῦ ἐν τῷ πατρί ἐστι, δίκαιος προσαγορεύεται, ἐκ τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως· ἀγάπης ἰσότητι μεμετρημένον ὄνομα δυνάμεως· ἀποδώσει φησὶ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ κρινεῖ ἀγαθοῦ ζυγοῦ πρόσωπον ἡμῖν δικαιοσύνης, τὸν Ἰησοῦν γνωρίζοντος τοῦ θεοῦ, δι' οὗ καὶ τὸν θεὸν ὡς ἐν τρυτάνης ἰσοσθενοῖς ἔγνωμεν. ἐπὶ τούτου καὶ ἡ σοφία διαῤῥήδην λέγει. ἔλεος γὰρ καὶ ὀργὴ μετ' αὐτοῦ· κύριος γὰρ ἀμφοῖν οὗτος μόνος δυνάστης, ἐξιλασμὸν ἐκχέων ὀργὴν κατὰ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ, οὕτω καὶ ὁ ἔλεγχος αὐτοῦ: ἐλέους γὰρ καὶ ἐλέγχου σκοπὸς, ἡ τῶν ἐλεγχομένων σωτηρία. ναὶ μὴν ὅτι ἀγαθὸς αὐτὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ· ὁ αὐτὸς πάλιν ὁμολογήσει λόγος, ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηρούς: καὶ προσέτι γίνεσθε οἰκτίρμονες λέγων καθὼς ὁ πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστίν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁπηνίκα διαῤῥήδην λέγει· οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ ὁ πατήρ μου, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ἐπὶ τούτοις αὖθις. ὁ πατήρ μου (φησὶν) ἐπιλάμπει τὸν ἥλιον τὸν αὐτοῦ ἐπὶ πάντας. παρασημειωτέον ἐνταῦθα. ὅτι τὸν αὐτοῦ πατέρα, τοῦτον ἀγαθὸν καὶ δημιουργὸν εἶναι ὁμολογεῖ· δίκαιος δὲ ὁ δημιουργὸς εἶναι οὐκ ἀντιλέγεται· καὶ πάλιν. ὁ πατήρ μου φησὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους· καὶ καθὸ μὲν βρέχει, δημιουργὸς ὑδάτων ἐστὶ, καὶ νεφῶν: καθὸ δὲ ἐπὶ πάντας, δικαίως ἰσοστατεῖ καὶ ὀρθῶς. ὡς δὲ ἀγαθὸς, ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους ὁμοίως· σαφέστατον τοίνυν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι θεὸν συλλογιζόμεθα. ὧδέ πως, ὅτι ὄψομαι τοὺς οὐρανοὺς ἔργα τῶν δακτύλων σου, καὶ ὁ κτίσας τοὺς οὐρανοὺς, ἐν τοῖς οὐρανοῖς κατοικεῖ, καὶ ὁ οὐρανὸς θρόνος σου, τὸ ἅγιον πνεῦμα ἔψαλλεν, ὁ δὲ κύριος φησὶν ἐν τῇ προσευχῇ: πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὐρανοὶ δὲ τοῦ κτίσαντος τὸν κόσμον εἰσίν. ἀναντίῤῥητον ἄρα μὴ οὐχὶ καὶ υἱὸν εἶναι τοῦτον κύριον τοῦ δημιουργοῦ. εἰ δὲ ὁ κτίστης πρὸ πάντων ὁμολογεῖται δίκαιος, υἱὸς δὲ τοῦ δημιουργοῦ ὁ κύριος, υἱὸς ἄρα τοῦ δικαίου ὁ κύριος· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος φησί. νυνὶ δὲ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη θεοῦ πεφανέρωται· καὶ πάλιν ἵνα μᾶλλον ὑπολάβῃς θεόν. δικαιοσύνη δὲ θεοῦ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς πάντας τοὺς πιστεύοντας· οὐ γάρ ἐστι διαστολή. καὶ προσέτι μαρτυρῶν τῇ ἀληθείᾳ, μετ' ὀλίγα ἐπιφέρει. ἐν τῇ ἀνοχῇ τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν ἔνδειξιν τοῦ εἶναι αὐτὸν δίκαιον, καὶ δικαιοῦντα τὸν ἐκ πίστεως Ἰησοῦ. τὸ δὲ δίκαιον ἀγαθὸν εἰδὼς, φαίνεταί που λέγων· ὥστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δικαία, καὶ ἀγαθή, καὶ κατὰ τῆς αὐτῆς δυνάμεως ἀμφω τάσσων τὰ ὀνόματα. ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ ὁ πατὴρ αὐτοῦ: ὁ αὐτὸς ἄρα πατὴρ αὐτοῦ ὁ ἓν ὤν, πολλαῖς μηνυόμενος δυνάμεσι: καὶ τοῦτ' ἦν τὸ, οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα· πάντα αὐτὸν ὄντα, πρὶν ἐλθεῖν τὸν υἱὸν, ὡς εἶναι τοῖς ἀληθείαις καταφανὲς τὸν τῶν συμπάντων θεὸν, ἕνα μόνον εἶναι ἀγαθὸν, δίκαιον, δημιουργὸν, υἱὸν ἐν πατρί, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν· ἀλλ' οὐδὲ ἀλλότριον τοῦ σωτηρίου λόγου, κηδεμονικῶς λοιδορεῖσθαι. καὶ γὰρ οὖν καὶ τοῦτο τῆς θείας φιλανθρωπίας φάρμακον, ἐξ οὗ τὸ τῆς αἰδοῦς ἐρύθημα ἐξανθεῖ, καὶ ἡ πρὸ τὸ ἁμαρτάνειν αἰσχύνη παρεισδύεται. εἰ γὰρ ψέξαι χρὴ, καὶ λοιδορεῖσθαι δεῖ: ἔνθα τὴν ἀπηλγηκυῖαν ψυχὴν καιρός ἐστι τρῶσαι οὐ θανασίμως, ἀλλὰ σωτηρίως, ὀλίγης ἀλγηδόνος ἀΐδιον κερδαίνοντα θάνατον. πολλὴ δὲ ἡ σοφία περὶ τὴν παιδαγωγίαν αὐτοῦ, καὶ ὁ τρόπος τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ ποικίλος εἰς σωτηρίαν: προσμαρτυρεῖ μὲν γὰρ τοῖς ἀγαθοῖς, ὁ παιδαγωγός: ἐκκαλεῖται δὲ τοὺς κλητοὺς ἐπὶ τὰ βελτίω, καὶ τοὺς ἀδικεῖν ἐπειγομένους, ἀποτρέπει τῆς ὁρμῆς: μετατίθεσθαι δὲ εἰς ἀμείνω βίον παρακελεύεται, οὐχ ἕτερον γὰρ ἀμάρτυρον θατέρου προσμαρτυρουμένου: ἥτε χάρις ἐκ μαρτυρίας μεγίστη, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐμπαθὲς τῆς ὀργῆς: εἰ δὴ ὀργὴν τὴν νουθεσίαν αὐτοῦ χρὴ καλεῖν, φιλάνθρωπόν ἐστιν, εἰς πάθη

κατὰ

καταβαίνοντος τοῦ θεοῦ διὰ τὸν ἄνθρωπον, δι' οὗ καὶ γέγονεν ἄνθρωπος ὁ λόγος τοῦ θεοῦ.

Ὅτι τῆς αὐτῆς δυνάμεως καὶ εὐεργετεῖν καὶ κολάζειν δικαίως, ἐν ᾧ τίς ὁ τρόπος τῆς παιδαγωγίας τοῦ λόγου. θ.

Παντὶ τοίνυν σθένει ὁ τῆς ἀνθρωπότητος παιδαγωγὸς, ὁ θεῖος ἡμῶν λόγος, πάσῃ καταχρώμενος σοφίας μηχανῇ, σώζειν ἐπιβέβληται τοὺς νηπίους, νουθετῶν, ἐπιτιμῶν, ἐπιπλήττων, ἐλέγχων, ἀπειλούμενος, ἰώμενος, ἐπαγγελλόμενος, χαριζόμενος: πολλαῖς τισὶν οἱονεὶ χαλιναῖς τὰς ἀλόγους τῆς ἀνθρωπότητος ἀναχαιτίζων ὁρμάς. Συνελόντι γοῦν εἰπεῖν, οὕτως ὁ κύριος πρὸς ἡμᾶς, ὡς καὶ ἡμεῖς πρὸς τὰ τέκνα ἡμῶν. τέκνα σοί ἐστι, παίδευσον αὐτὰ ἡ σοφία παραινεῖ, καὶ κάμψον αὐτὰ ἐκ νεότητος αὐτῶν. θυγατέρες σοὶ εἰσί, πρόσεχε τῷ σώματι αὐτῶν καὶ μὴ ἱλαρώσῃς πρὸς αὐτὰς τὸ πρόσωπόν σου, καίτοι τὰ τέκνα ἡμῶν υἱούς τε καὶ θυγατέρας, σφόδρα καὶ ὑπὲρ πᾶν ὁτιοῦν ἀγαπῶμεν, ἐπεὶ δ' οἱ μὲν πρὸς χάριν ὁμιλοῦντες ὀλίγον ἀγαπῶσιν, ὃ μὴ λυποῦσιν: οἱ δὲ πρὸς ὠφέλειαν ἐπιβλέποντες, εἰ καὶ παραυτίκα λυπηροὶ, ἀλλὰ εἰς τὸν ἔπειτα εὐεργετοῦσιν αἰῶνα. οὐ τὴν παραυτίκα ἡδονὴν ὁ κύριος, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπισκοπεῖ τρυφήν: ἐπίωμεν δὲ ἤδη καὶ τὸν τρόπον αὐτοῦ τῆς φιλανθρώπου παιδαγωγίας μετὰ μαρτυρίας προφητικῆς. Νουθέτησις μὲν οὖν ἐστι, ψόγος κηδεμονικὸς, νοῦ ἐμποιητικός. Τοιοῦτος ὁ παιδαγωγὸς νουθετῶν ὡς κἀν τῷ εὐαγγελίῳ λέγων. ποσάκις ἠθέλησα συναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις συνάγει τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτῆς, καὶ οὐκ ἠθελήσατε. αὖθις ἡ γραφὴ νουθετεῖ. καὶ ἐμοίχευον λέγουσα τὸ ξύλον, καὶ τὸν λίθον καὶ ἐθυμίασαν τῇ Βάαλ. μέγιστον γὰρ τεκμήριον τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ, ὅτι καίτοι σαφῶς εἰδὼς τὴν ἀναισχυντίαν τοῦ ἐκλακτίσαντος λαοῦ καὶ ἀποσκιρτήσαντος, ὅμως ἐπὶ τὴν μετάνοιαν παρακαλεῖ, καὶ φησὶ διὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ. υἱὲ ἀνθρώπου ἐν μέσῳ σκορπίων σὺ κατοικεῖς, πλὴν λάλησον αὐτοῖς, ἐὰν ἄρα ἀκούσωσιν. ἀλλὰ καὶ τῷ Μωσῇ, πορεύου (φησὶ) καὶ εἰπὲ τῷ Φαραὼ, ἵνα ἐξαποστείλῃ τὸν λαὸν, ἐγὼ δὲ οἶδα, ὅτι οὐ μὴ ἐξαποστείλῃ αὐτούς. ἐμφαίνει γὰρ ἄμφω καὶ τὸ θεῖον προειδὸς τὸ ἐσόμενον, καὶ τὸ φιλάνθρωπον τὸ αὐτοῦ, τῷ αὐτεξουσίῳ τῆς ψυχῆς, ἀφορμὰς μετανοίας χαριζόμενος. νουθετεῖ δὲ καὶ διὰ Ἡσαΐου κηδόμενος τοῦ λαοῦ, ὁπηνίκα λέγει. ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χείλεσιν αὐτῶν τιμῶσί με: ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἐστὶν ἀπ' ἐμοῦ. τοῦτό ἐστι ψόγος ἐλεγκτικός. μάτην δὲ σέβονταί με, διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων. ἐνταῦθα ἡ κηδεμονία φανερώσασα τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ παραλλήλου δείκνυσι τὴν σωτηρίαν. Ἐπιτίμησις δέ ἐστι ψόγος ἐπ' αἰσχροῖς ἀνακαλῶν πρὸς τὰ καλά: τοῦτο ἐνδείκνυται διὰ Ἱερεμίου. ἵπποι θηλυμανεῖς ἐγενήθησαν ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἐχρεμέτιζεν: μὴ ἐπὶ τούτοις οὐκ ἐπισκέψομαι λέγει κύριος, ἢ ἐν λαῷ τῷ τοιούτῳ οὐκ ἐκδικήσει ἡ ψυχή μου; παραπλέκει δὲ πανταχοῦ τὸν φόβον, ὅτι φόβος κυρίου ἀρχὴ αἰσθήσεως καὶ πάλιν διὰ Ὡσηέ. οὐκ ἐπισκέψομαι (φησὶν) αὐτοὺς, ὅτι αὐτοὶ μετὰ τῶν πορνῶν συνεφύροντο, καὶ μετὰ τῶν τετελεσμένων ἔθυον, καὶ ὁ λαὸς ὁ συνιὼν συνεπλέκετο πόρνῃ. δείκνυσιν αὐτῶν φανερώτερον τὸ ἁμάρτημα συνιέναι αὐτοὺς ὁμολογῶν, ὡς ἑκόντας ἁμαρτάνοντας. καὶ ἡ σύνεσις ὄψις ἐστὶ ψυχῆς. διὸ καὶ ὁ Ἰσραὴλ, ὁ ὁρῶν τὸν θεὸν, τουτέστιν ὁ συνιὼν τὸν θεόν. Μέμψις δέ ἐστι ψόγος, ὡς ὀλιγωρούντων, ἢ ἀμελούντων. κέχρηται τῷ τρόπῳ τούτῳ τῆς παιδαγωγίας διὰ Ἡσαΐου λέγων. ἄκουε οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου γῆ, ὅτι κύριος ἐλάλησεν. υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα: αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν. ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ, Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω. πῶς γὰρ οὐ δεινὸν εἰ ὁ εἰδὼς τὸν θεὸν, οὐ γνωρίζει τὸν κύριον, ἀλλ' ὁ μὲν βοῦς καὶ ὄνος τὰ νωθῆ ζῷα καὶ τὰ μωρὰ εἴσεται τὸν τρέφοντα: ὁ δὲ Ἰσραὴλ ἀλογώτερος καὶ τούτων εὑρεθήσεται. καὶ διὰ Ἱερεμίου πολλὰ καταμεμψάμενος τὸν λαὸν ἐπιφέρει. καὶ ἐμὲ ἐγκατέλιπον λέγει κύριος. Ἐπίπληξις δέ ἐστιν, ἐπιτίμησις ἐπιπληκτικὴ, ἢ ψόγος πληκτικός. κέχρηται δὲ καὶ ταύτῃ τῇ θεραπείᾳ ὁ παιδαγωγὸς διὰ Ἡσαΐου λέγων. οὐαὶ τέκνα ἀποστάται. τάδε λέγει κύριος. ἐποιήσατε βουλὴν οὐ δι' ἐμοῦ, καὶ συνθήκας οὐ διὰ τοῦ πνεύματός μου. σύμματι δὲ αὐστηροτάτῳ παρέχουσα προσχρῆται, τῷ φόβῳ, ἀνασοβῶν ἅμα καὶ ἐπιστρέφων δι' αὐτοῦ πρὸς σωτηρίαν τὸν λαόν: καθάπερ καὶ τὰ βαπτόμενα τῶν ἐρίων προστύφεσθαι φιλεῖ, ὡς βεβαίαν ἐνεργαζόμενα τῆς βαφῆς παραδοχήν. Ἔλεγχος δέ ἐστι προφορὰ

ἁμαρτίας εἰς τὸ μέσον φέρουσα. τούτῳ μάλιστα συγκέχρηται, ὡς ἀναγκαίῳ τῷ τρόπῳ τῆς
παιδαγωγίας διὰ τὸ ἔκλυτον τῆς τῶν πολλῶν πίστεως. λέγει μὲν γὰρ διὰ Ἠσαΐου. ἐγκατε-
λίπετε τὸν κύριον καὶ παρωργίσατε τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραήλ. λέγει δὲ καὶ διὰ Ἱερεμίου. ἐξέστη
ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἔφριξεν ἐπὶ πλεῖον ἡ γῆ. ὅτι δύο καὶ πονηρὰ ἐποίησεν ὁ λαὸς οὗ-
τος: ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὤρυξαν λάκκους συντετριμμένους, οἳ οὐ
δυνήσονται συνέχειν ὕδωρ. καὶ πάλιν διὰ τοῦ αὐτοῦ. ἁμαρτίαν ἥμαρτεν Ἱερουσαλὴμ, διὰ τοῦτο
εἰς σάλον ἐγένετο: πάντες οἱ δοξάζοντες αὐτὴν, ἐτίμασαν αὐτὴν, ὅτι εἶδον ἀσχημοσύνην
αὐτῆς. τὸ δὲ αὐστηρὸν τοῦ ἐλέγχου, καὶ ἐπιδεικτικὸν διὰ Σολομῶντος παραμυθούμενος λέ-
γει, αἰνιττόμενος κατὰ τὸ παρασιωπώμενον τὸ φιλότεκνον τῆς παιδαγωγίας. υἱέ μου: μὴ
ὀλιγώρει παιδείας κυρίου: μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος. ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, παι-
δεύει: μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν, ὃν παραδέχεται. διὸ ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος ἐκκλίνει ἐλε-
γμόν. ἀκολούθως τοίνυν ἐλεγχέτω με δίκαιος, ἡ γραφὴ λέγει, καὶ παιδευσάτω με: ἔλαιον
δὲ ἁμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλήν μου. φρένωσις δέ ἐστι, ψόγος φρενῶν ἐμποιητι-
κός: οὐδὲ τούτου ἀπέχεται τοῦ τρόπου τῆς παιδαγωγίας, ἀλλὰ διὰ Ἱερεμίου φησίν. ἕως
τίνος κεκράξομαι καὶ οὐκ εἰσακούσονται, ἰδοὺ ἀπερίτμητα τὰ ὦτα αὐτῶν. ὦ τῆς μακα-
ρίας ἀνεξικακίας. καὶ πάλιν διὰ τοῦ αὐτοῦ. ἀπερίτμητα πάντα τὰ ἔθνη. ὁ δὲ λαὸς οὗτος,
ἀπερίτμητος καρδίᾳ. ὅτι λαὸς ἀπειθής ἐστιν, οἱ υἱοί φησιν, οἷς οὐκ ἔστι πίστις. Ἐπισκοπὴ δέ
ἐστιν ἐπίπληξις σφοδρά. κέχρηται τῷ εἴδει τούτῳ ἐν εὐαγγελίῳ. Ἱερουσαλὴμ Ἱερουσαλὴμ
ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν. καὶ ἡ ἐπα-
ναδίπλωσις τοῦ ὀνόματος ἰσχυρὰν τὴν ἐπίπληξιν πεποίηται: ὁ γὰρ εἰδὼς τὸν θεὸν, πῶς τοὺς
διακόνους τοῦ θεοῦ διώκει. διὰ τοῦτο (φησὶν) ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος: λέγω γὰρ ὑμῖν
ἀπάρτι οὐ μὴ ἴδητέ με, ἕως ἂν εἴποιτε, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. εἰ γὰρ
οὐ δέχεσθε τὴν φιλανθρωπίαν, ἐπιγνώσεσθε τὴν ἐξουσίαν. λοιδορία δέ ἐστι λόγος ἐπιτετα-
μένος: κέχρηται δὲ τῇ λοιδορίᾳ ἐν φαρμάκου μοίρᾳ διὰ Ἠσαΐου λέγων. οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτω-
λόν: υἱοὶ ἄνομοι: λαὸς πλήρης ἁμαρτιῶν: σπέρμα πονηρόν. καὶ τῷ εὐαγγελίῳ διὰ Ἰωάν-
νου, ὄφεις (φησὶ) γεννήματα ἐχιδνῶν. Ἐπίκλησις δέ ἐστι ψόγος ἀδικούντων: τούτῳ τῷ παι-
δαγωγήματι διὰ Δαβὶδ κέχρηται. λαὸς ὃν οὐκ ἔγνων (λέγων) ἐδούλευσέ μοι, καὶ εἰς ἀκοὴν
ὠτίου ὑπήκουσέ μου: υἱοὶ ἀλλότριοι ἐψεύσαντό μοι καὶ ἐχώλαναν ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτῶν.
καὶ διὰ Ἱερεμίου. καὶ ἔδωκα αὐτῇ βιβλίον ἀποστασίου, καὶ οὐκ ἐφοβήθη ἀσύνθετος Ἰούδα.
αὖθίς τι καὶ ἠθέτησεν εἰς ἐμὲ ὁ οἶκος Ἰσραήλ. καὶ ὁ οἶκος Ἰούδα ἐψεύσατο τῷ κυρίῳ. Μεμψι-
μοιρία δέ ἐστι, λάθριος ψόγος τεχνικῆς βοηθείας, καὶ αὐτὴ σωτηρίαν ἠνιγματωμένη ἐν παρα-
καλύμματι: κέχρηται δὲ αὐτῇ διὰ Ἱερεμίου. πῶς ἐκάθισε μόνη ἡ πόλις, ἡ πεπληθυμμένη
λαῶν. ἐγενήθη ὡσεὶ χήρα ἄρχουσα χωρῶν: ἐγενήθη εἰς φόρους: κλαίουσα ἔκλαυσεν ἐν νυκτί.
Διάσυρσις δέ ἐστι, ψόγος διασυρτικός. καὶ τούτῳ κέχρηται τῷ βοηθήματι ὁ θεῖος παιδαγω-
γὸς διὰ Ἱερεμίου λέγων. ὄψις πόρνης ἐγένετό σοι, ἀπηναισχύντησας πρὸς πάντας. καὶ οὐχ
ὡς οἶκον ἐκάλεσάς με, καὶ πατέρα καὶ ἄρχοντα τῆς παρθενίας σου: καὶ πόρνη καλὴ καὶ
ἐπίχαρις, ἡγουμένη φαρμάκων. τεχνικῶς πάνυ τὴν παρθένον τῷ τῆς πορνείας ἐνυβρίσας
ὀνόματι. αὖθις ἐπὶ τὴν σεμνότητα ἐντρέπων μετακαλεῖται. Κατάμεμψις δέ ἐστιν, ἐπι-
τίμησις νόμιμος, ἢ ἐπιτίμησις τῶν ὅλων, παρὰ τὸ προσῆκον ἐπαιρομένων. ταύτῃ διὰ Μω-
σέως ἐπαιδαγώγει. τέκνα (λέγων) μωμητά: γενεὰ σκολιὰ καὶ διεστραμμένη. ταῦτα κυ-
ρίῳ ἀνταποδίδοτε. οὗτος λαὸς μωρὸς, καὶ οὐχὶ σοφός; οὐκ αὐτὸς οὗτος ὁ πατήρ σου ἐκτήσατό
σε; καὶ διὰ Ἠσαΐου φησίν. οἱ ἄρχοντές σου ἀπειθοῦσι: κοινωνοὶ κλεπτῶν: ἀγαπῶντες δῶρα:
διώκοντες ἀνταπόδομα: ὀρφανοῖς οὐ κρίνοντες. καθόλου δὲ ἡ περὶ τὸν φόβον αὐτοῦ τεχνολο-
γία σωτηρίας ἐστὶ πηγή: ἀγαθοῦ δέ γε τὸ σώζειν: ἔλεος δὲ κυρίου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα ἐλέγχων,
καὶ παιδεύων καὶ διδάσκων ὡς ποιμὴν τὸ ποίμνιον αὐτοῦ. τοὺς ἐκδεχομένους παιδείαν ἐλεᾷ,
καὶ τοὺς κατασπουδάζοντας εἰς κόλλησιν αὐτῷ, καὶ ταύτῃ τῇ ἀγωγῇ ἑξακοσίας χιλιάδας
πεζῶν τοὺς ἐπισυναχθέντας ἐν ᾗ εἶχον σκληροκαρδίᾳ μαστιγῶν, ἐλεῶν, τύπτων, ἰώμενος ἐν οἰκτιρ-
μῷ καὶ παιδείᾳ διεφύλαξεν. κατὰ γὰρ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ, οὕτως καὶ ὁ ἔλεγχος αὐτοῦ: καλὸν
μὲν γὰρ τὸ μὴ ἁμαρτεῖν: ἀγαθὸν δὲ καὶ τὸν ἁμαρτάνοντα μετανοεῖν. ὥσπερ ἄριστον τὸ ὑγιαίνειν

ἀεί

ἀεί. καλὸν δὲ καὶ τὸ ἀνασφῆλαι τῆς νόσου. ταύτῃ τοι καὶ διὰ Σολομῶντος παραγγέλλεται. σὺ μὲν ῥάβδῳ πάταξον τὸν υἱόν· τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανάτου ῥύσῃ. καὶ πάλιν. μὴ ἀπόσχῃ νήπιον παιδεύων, εὔθυνε δὲ αὐτὸν ῥάβδῳ, οὐ γὰρ θανεῖται. ἔλεγχος γὰρ καὶ ἐπίπληξις, ὥσπερ οὖν καὶ τοὔνομα αἰνίττεται, αὗται πληγαὶ ψυχῆς εἰσί· σωφρονίζουσαι τὰς ἁμαρτίας· καὶ θάνατον ἀπείργουσαι· εἰς δὲ τὴν σωφροσύνην ἄγουσαι, τοὺς εἰς ἀκολασίαν ὑποφερομένους. ταύτῃ τοι καὶ Πλάτων τὴν μεγίστην τε καὶ πανορθώσεως δύναμιν, καὶ τὴν κυριωτάτην κάθαρσιν τὸν ἔλεγχον εἰδὼς, ἀκολούθως τῷ λόγῳ τὸν τὰ μέγιστα ἀκάθαρτον ὄντα, ἀπαίδευτον δὲ καὶ αἰσχρὸν γεγονέναι διὰ τὸ ἀνέλεγκτον εἶναι βούλεται, ὃν καθαρώτατον καὶ κάλλιστον ἔπρεπε τὸν ὄντως ἐσόμενον εὐδαίμονα εἶναι. εἰ γὰρ οἱ ἄρχοντες οὐκ εἰσὶ φόβος τῷ ἀγαθῷ ἔργῳ, πῶς, ὁ φύσει ἀγαθὸς θεὸς, φόβος ἔσται τῷ μὴ ἁμαρτάνοντι. ἐὰν δὲ τὸ κακὸν ποιῇς, φοβοῦ ἡ φησὶν ὁ ἀπόστολος. διὰ τοῦτό τοι καὶ αὐτὸς ὁ ἀπόστολος ἐπιστύφει παρ᾽ ἕκαστα τὰς ἐκκλησίας κατ᾽ εἰκόνα κυρίου καὶ συναισθόμενος τῆς ἑαυτοῦ παρρησίας. καὶ τῆς τῶν ἀκουόντων ἀσθενείας, πρὸς τοὺς γαλάτας λέγει· ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν. ὡς δὲ οἱ ὑγιαίνοντες οὐ χρῄζουσιν ἰατροῦ, παρ᾽ ὅσον ἐρρῶνται· οἱ δὲ νοσοῦντες ἐπιδέονται τῆς τέχνης· οὕτω καὶ ἡμεῖς οἱ ἐν τῷ βίῳ νοσοῦντες περί τε τὰς ἐπιθυμίας, τὰς ἐπονειδίστους· περί τε τὰς ἀκρασίας, τὰς ἐπιψόγους· καὶ περὶ τὰς ἄλλας τῶν παθῶν φλεγμονὰς τοῦ σωτῆρος ἐπιδεόμεθα. ὁ δὲ οὐ μόνον τὰ ἤπια ἐπιπάσσει φάρμακα, ἀλλὰ καὶ τὰ στυπτικά. ἱστᾶσι γοῦν τῶν ἁμαρτιῶν τὰς νομὰς, αἱ πικραὶ τοῦ φόβου ῥίζαι. διὸ καὶ σωτήριος, εἰ καὶ πικρὸς, ὁ φόβος. εἰκότως ἄρα σωτῆρος μὲν οἱ νοσοῦντες δεόμεθα· οἱ πεπλανημένοι δὲ, τοῦ καθηγησομένου· καὶ οἱ τυφλοί, τοῦ φωταγωγήσοντος· καὶ οἱ διψῶντες, τῆς πηγῆς τῆς ζωτικῆς, ἀφ᾽ ἧς οἱ μεταλαμβάνοντες, οὐκέτι διψήσουσι. καὶ οἱ νεκροὶ δὲ, τῆς ζωῆς ἐνδεεῖς· καὶ τοῦ ποιμένος, τὰ πρόβατα· καὶ οἱ παῖδες, τοῦ παιδαγωγοῦ, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ ἀνθρωπότης Ἰησοῦ. ἵνα μὴ ἀνάγωγοι καὶ ἁμαρτωλοὶ εἰς τέλος τῆς καταδίκης ἐκπέσωμεν· διακριθῶμεν δὲ τῶν ἀχυρμιῶν, καὶ εἰς τὴν πατρῴαν ἀποθήκην σωρευθῶμεν· τὸ γὰρ πτύον ἐν τῇ χειρὶ τοῦ κυρίου, ᾧ ἀποκρίνεται τοῦ πυροῦ τὸ ἄχυρον τὸ ὀφειλόμενον τῷ πυρί· ὄψει δὲ, εἰ βούλεσθε, τοῦ παναγίου ποιμένος καὶ παιδαγωγοῦ, τοῦ παντοκράτορος καὶ πατρικοῦ λόγου, τὴν ἄκραν σοφίαν καταμανθάνειν ἡμῖν, ἔνθα ἀλληγορεῖ· ποιμένα ἑαυτὸν προβάτων λέγων· ἔστι δὲ παιδαγωγὸς νηπίων. φησὶ γοῦν διὰ Ἰεζεκιὴλ πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους ἀποτεινόμενος, καί τινα αὐτοῖς σωτήριον παρατιθέμενος εὐλόγου φροντίδος ὑπογραμμόν. καὶ τὸ χωλὸν, καταδήσω· καὶ τὸ ὀχλούμενον, ἰάσομαι· καὶ τὸ πλανώμενον, ἐπιστρέψω καὶ βοσκήσω αὐτοὺς ἐγὼ εἰς τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου. ταῦτ᾽ ἐστὶν ἀγαθοῦ ποιμένος ἐπαγγέλματα. βόσκησον ἡμᾶς τοὺς νηπίους ὡς πρόβατα. ναὶ δέσποτα τῆς σῆς πλήρωσον νομῆς τῆς δικαιοσύνης· ναὶ παιδαγωγὲ, ποίμανον ἡμᾶς εἰς τὸ ἅγιόν σου ὄρος· πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, τὴν ὑψουμένην, τὴν ὑπερνεφῆ, τὴν ἁπτομένην οὐρανῶν. καὶ ἔσομαι (φησὶν) αὐτῶν ποιμὴν, καὶ ἔσομαι ἐγγὺς αὐτῶν. ὡς ὁ χιτὼν τοῦ χρωτὸς αὐτῶν σῶσαι βούλεταί μου τὴν σάρκα, περιβαλὼν τὸν χιτῶνα τῆς ἀφθαρσίας, καὶ τὸν χρῶτα μου κέχρικεν. καλέσουσί με φησὶ, καὶ ἐρῶ ἰδοὺ πάρειμι· θᾶττον ὑπήκουσας, ἢ προσεδόκησα δέσποτα, καὶ ἐὰν διαβαίνωσιν, οὐκ ὀλισθήσουσι λέγει κύριος. οὐ γὰρ πεσούμεθα εἰς φθορὰν, οἱ διαβαίνοντες εἰς ἀφθαρσίαν, ὅτι ἀνθέξεται ὑμῶν αὐτὸς. ἔφη γὰρ αὐτὸς, καὶ ἠθέλησεν αὐτὸς. τοιοῦτος ἡμῶν ὁ παιδαγωγὸς, ἀγαθὸς ἐνδίκως, οὐκ ἦλθον (φησὶ) διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι. διὰ τοῦτο εἰσάγεται ἐν τῷ εὐαγγελίῳ κεκμηκὼς ὁ κάμνων ὑπὲρ ἡμῶν· καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν ὑπισχνούμενος· τοῦτον γὰρ μόνον ὁμολογεῖ ἀγαθὸν εἶναι ποιμένα. μεγαλόδωρος οὖν ὁ τὸ μέγιστον ὑπὲρ ἡμῶν, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐπιδιδούς. καὶ μεγαλωφελὴς καὶ φιλάνθρωπος, ὅτι καὶ ἄνθρωπος θεὸν εἶναι κύριον, ἀδελφὸς εἶναι βεβούληται. ὁ δὲ καὶ εἰς τοσοῦτον ἀγαθὸς, ὥστε ἡμῶν καὶ ὑπεραποθανεῖν· ἀλλὰ καὶ ἡ δικαιοσύνη κέκραγεν αὐτοῦ. ἐὰν ὀρθοὶ πρός με ἥκητε, κἀγὼ ὀρθὸς πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν πλάγιοι πορεύησθε, κἀγὼ πλάγιος λέγει κύριος τῶν δυνάμεων. τὰς ἐπιπλήξεις τῶν ἁμαρτωλῶν πλαγίας αἰνιττόμενος ὁδούς· ἡ γὰρ εὐθεῖα καὶ κατὰ φύσιν, ἣν αἰνίττεται τὸ ἰῶτα τοῦ Ἰησοῦ. ἡ ἀγαθωσύνη αὐτοῦ, ἡ πρὸς τοὺς ἐξ ὑπακοῆς πεπιστευκότας, ἀμετακίνητός τι καὶ ἄρρεπής. ἐπειδὴ ἐκάλουν καὶ οὐχ ὑπηκούετε λέγει κύριος, ἀλλὰ ἀκύρους ἐποιεῖτε τὰς ἐμὰς βουλάς· τοῖς δὲ

ἐμοῖς ἐλέγχοις οὐ προσείχετε. οὕτως ὁ κυριακὸς ἔλεγχος ὠφελιμώτατος. περὶ τούτων καὶ διὰ Δαβὶδ λέγει. γενεὰ σκολιὰ, καὶ παραπικραίνουσα: γενεὰ, ἥτις οὐ κατηύθυνε τὴν καρδίαν ἑαυτῆς, καὶ οὐκ ἐπιστώθη μετὰ τοῦ θεοῦ τὸ πνεῦμα αὐτῆς, οὐκ ἐφυλάξαντο τὴν διαθήκην τοῦ θεοῦ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ οὐκ ἤθελον πορεύεσθαι. αὗται αἰτίαι παραπικρασμοῦ, δι᾽ ἃς ὁ κριτὴς ἔρχεται τὴν δίκην ἐποίσων τοῖς τὴν εὐζωίαν ἑλέσθαι μὴ βεβουλημένοις. διὰ τοῦτο αὐτοῖς παχύτερον ἐνθένδε προσενήνεκται, εἴ πως ἀναχαιτίσαιεν τῆς ἐπὶ τὸν θάνατον ὁρμῆς. λέγει γοῦν διὰ Δαβὶδ σαφεστάτην αἰτίαν τῆς ἀπειλῆς. οὐκ ἐπίστευσαν ἐν τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ: ὅταν ἀπέκτεινεν αὐτοὺς ἐξεζήτουν αὐτὸν καὶ ἐπέστρεφον καὶ ὤρθριζον πρὸς τὸν θεὸν, καὶ ἐμνήσθησαν, ὅτι ὁ θεὸς βοηθὸς αὐτῶν ἐστί, καὶ ὁ θεὸς ὁ ὕψιστος λυτρωτὴς αὐτῶν ἐστιν. οὕτως οἶδεν ἐπιστρέφοντας αὐτοὺς διὰ τὸν φόβον: τῆς δὲ φιλανθρωπίας αὐτοῦ καταπεφρονηκότας: ὀλιγωρεῖται μὲν γὰρ ὡς ἐπίπαν τὸ ἀγαθὸν, χρηστευόμενον ἀεί: θεραπεύεται δὲ ὑπομιμνήσκων τῷ φιλανθρώπῳ τῆς δικαιοσύνης φόβῳ. διττὸν δὲ τὸ εἶδος τοῦ φόβου, ὧν τὸ μὲν ἕτερον γίνεται μετὰ αἰδοῦς: ᾧ χρῶνται πολῖται μὲν πρὸς ἡγεμόνας ἀγαθούς: καὶ ἡμεῖς πρὸς τὸν θεὸν καθάπερ οἱ παῖδες οἱ σώφρονες πρὸς τοὺς πατέρας, ἵππος γάρ (φησιν) ἀδάμαστος ἐκβαίνει σκληρὸς, καὶ υἱὸς ἀνειμένος ἐκβαίνει προαλής. τὸ δὲ ἕτερον εἶδος τοῦ φόβου μετὰ μίσους γίνεται ᾧ δοῦλοι πρὸς δεσπότας κέχρηνται χαλεπούς. καὶ ἑβραῖοι δεσπότην ποιοῦντες, οὐ πατέρα τὸν θεὸν, πολλῷ δ᾽ οἶμαι καὶ τῷ παντὶ τὸ ἑκούσιον καὶ κατὰ προαίρεσιν τοῦ κατὰ ἀνάγκην εἰς εὐσέβειαν διαφέρει. αὐτὸς γάρ (φησιν) οἰκτίρμων ἐστὶν, ἰάσεται τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, καὶ οὐ διαφθερεῖ, καὶ πληθυνεῖ τοῦ ἀποστρέψαι τὸν θυμὸν αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐκκαύσει πᾶσαν τὴν ὀργὴν αὐτοῦ. ὅρα πῶς τὸ δίκαιον ἐπιδείκνυται τοῦ παιδαγωγοῦ τὸ περὶ τὰς ἐπιτιμήσεις, καὶ τὸ ἀγαθὸν τοῦ θεοῦ, τὸ περὶ τὰς οἰκτειρήσεις. διὰ τοῦτο ὁ Δαβὶδ τουτέστι τὸ πνεῦμα τὸ δι᾽ αὐτοῦ ἄμφω περιλαβὼν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ψάλλει θεοῦ. δικαιοσύνη καὶ κρίμα ἑτοιμασία τοῦ θρόνου σου: ἔλεος καὶ ἀλήθεια προπορεύσονται πρὸ προσώπου σου: τῆς αὐτῆς εἶναι δυνάμεως ὁμολογεῖ καὶ κρίνειν καὶ εὐεργετεῖν: ἅμα γὰρ ἀμφοῖν ἡ ἐξουσία ἡ κρίσις τοῦ δικαίου διακρίνουσα τὰ ἐναντία, καὶ ὁ αὐτὸς δίκαιος καὶ ἀγαθὸς ὁ ὄντως θεός: ὁ ὢν αὐτὸς τὰ πάντα, καὶ τὰ πάντα ὁ αὐτὸς, ὅτι αὐτὸς θεὸς, ὁ μόνος θεός. ὡς γὰρ τὸ ἔσοπτρον τῷ αἰσχρῷ οὐ κακὸν, ὅτι δείκνυσιν αὐτὸν οἷός ἐστιν, καὶ ὡς ὁ ἰατρὸς τῷ νοσοῦντι οὐ κακὸς, ὁ τὸν πυρετὸν ἀναγγέλλων αὐτοῦ: οὐ γὰρ αἴτιος τοῦ πυρετοῦ ὁ ἰατρὸς, ἀλλ᾽ ἔλεγχός ἐστι τοῦ πυρετοῦ: οὕτως οὐδὲ ὁ ἐλέγχων δύσνους τῷ κάμνοντι τὴν ψυχήν: οὐ γὰρ ἐντίθησι τὰ πλημμελήματα: τὰ δὲ προσόντα ἐπιδείκνυσιν ἁμαρτήματα, εἰς τὴν τῶν ὁμοίων ἐπιτηδευμάτων ἀποτροπήν, ὥστε ἀγαθὸς μὲν ὁ θεὸς δι᾽ ἑαυτόν: δίκαιος δὲ ἤδη δι᾽ ἡμᾶς, καὶ τοῦτο ὅτι ἀγαθός: τὸ δίκαιον δὲ ἡμῖν διὰ τοῦ λόγου ἐνδείκνυται τοῦ ἑαυτοῦ: ἐκεῖθεν ἄνωθεν, ὅθεν γέγονε πατήρ. πρὶν γὰρ κτίστην γενέσθαι, θεὸς ἦν, ἀγαθὸς ἦν: καὶ διὰ τοῦτο καὶ δημιουργὸς εἶναι καὶ πατὴρ ἠθέλησεν, καὶ ἡ τῆς ἀγάπης ἐκείνης σχέσις, δικαιοσύνης γέγονεν ἀρχή, καὶ τὸν ἥλιον ἐπιλάμποντος τὸν αὐτοῦ, καὶ τὸν υἱὸν καταπέμποντος τὸν αὐτοῦ, καὶ πρῶτος οὗτος τὴν ἐξ οὐρανῶν ἀγαθὴν κατήγγειλε δικαιοσύνην. οὐδεὶς ἔγνω τὸν υἱὸν, εἰ μὴ ὁ πατὴρ λέγων, οὐδὲ τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱός. αὕτη ἡ ἀντιταλαντεύουσα γνῶσις ἐπίσης δικαιοσύνης ἀρχαίας σύμβολον: ἔπειτα δὲ ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους καταβέβηκεν ἡ δικαιοσύνη: καὶ γράμματι καὶ σώματι τῷ λόγῳ καὶ τῷ νόμῳ εἰς μετάνοιαν τὴν ἀνθρωπότητα βιαζομένη σωτήριον: ἀγαθὴ γὰρ ἦν. ἀλλ᾽ οὐχ ὑπακούεις τῷ θεῷ; σεαυτὸν αἰτιῶ τὸν κριτὴν ἐπισπώμενος.

Ὅτι ὁ αὐτὸς θεὸς διὰ τοῦ αὐτοῦ λόγου, καὶ ἀπείργει τῶν ἁμαρτιῶν, ἀπειλῶν: καὶ σώζει τὴν ἀνθρωπότητα, παρακαλῶν. ι.

Εἰ τοίνυν τὴν περὶ τὸ ἐπιστρέφειν τὴν ἀνθρωπότητα οἰκονομίαν, ἀγαθὴν οὖσαν καὶ σωτήριον, ἀναγκαίως ὑπὸ τοῦ λόγου παραλαμβανομένην ἐπιδείξαμεν πρός τε μετάνοιαν, καὶ πρὸς τῶν ἁμαρτιῶν τὴν κώλυσιν, εὔθετον γενομένην, ἑξῆς ἂν εἴη σκοπεῖν τὸ ἤπιον τοῦ λόγου: δίκαιος γὰρ οὗτος ἀποδέδεικται, καὶ τὰς ἰδίας παρατίθεται γνώμας τὰς πρὸς σωτηρίαν παρακλητικὰς, δι᾽ ὧν καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ συμφέρον πατρικῷ θελήματι γνωρίζειν ἡμῖν βούλεται.

λεται. σκόπει δὲ ταῦτα. τὸ μὲν καλὸν, τοῦ ἐγκωμιαστικοῦ· τὸ δὲ συμφέρον, τοῦ συμβουλευ-
τικοῦ. καὶ γὰρ τοῦ μὲν συμβουλευτικοῦ σχέσις, τὸ προτρεπτικὸν καὶ ἀποτρεπτικόν· τοῦ δὲ
ἐγκωμιαστικοῦ, ἐπαινετικόν τε καὶ ψεκτικὸν γίνεται· πῶς μὲν ἔχουσα ἡ διάνοια ἡ συμβουλευτι-
κὴ προτρεπτικὴ γίνεται, καὶ πῶς ἔχουσα ἀποτρεπτική. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ἐγκωμιαστικὸν πῶς μὲν
ἔχον, ψεκτικὸν γίνεται· πῶς δὲ ἔχον, ἐπαινετικόν· ἐν οἷς ἂν καταγίνεται μάλιστα ὁ παιδαγω-
γὸς ὁ δίκαιος, ὁ τοῦ ἡμετέρου συμφέροντος ἐστοχασμένος. ἀλλὰ γὰρ τὸ μὲν ψεκτικὸν καὶ ἀπο-
τρεπτικὸν εἶδος ἀποδέδεικται ἡμῖν ἤδη πρότερον· νῦν δὲ αὖ τὸ προτρεπτικὸν, καὶ ἐπαινε-
τικὸν μεταχειριστέον. καὶ καθάπερ ἐπὶ ζυγοῦ ταῖς ἰσοστασίαις ἀντιστηκώσωμεν τοῦ δικαίου τὰς πλά-
στιγγας. τῇ μὲν οὖν ἐπὶ τὰ συμφέροντα προτροπῇ ὁ παιδαγωγὸς διὰ Σολομῶντος, ὧδέ πως
» χρῆται· ἐγὼ ὑμᾶς ἄνθρωποι παρακαλῶ, καὶ προΐεμαι ἐμὴν φωνὴν υἱοῖς ἀνθρώπων· εἰσακού-
» σατέ μου· σεμνὰ γὰρ ἐρῶ καὶ τὰ ἑξῆς. συμβουλεύει δὲ τὰ σωτήρια. ὅτι ἡ συμβουλὴ πρὸς αἵ-
» ρεσίν ἐστι καὶ φυγὴν ἐπιτήδειος. καθάπερ ποιεῖ διὰ τοῦ Δαβὶδ λέγων· Μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ
» ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν· καὶ ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἔστη· καὶ ἐπὶ καθέδραν λοιμῶν οὐκ
ἐκάθισεν· ἀλλ' ἢ ἐν τῷ νόμῳ κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ. τῆς δὲ συμβουλίας μέρη τρία· τὸ μὲν,
ἐκ τῶν παρεληλυθότων χρόνων λαμβάνον τὰ παραδείγματα. οἷον τί ἔπαθον οἱ ἑβραῖοι τῷ
χρυσῷ εἰδωλολατρήσαντες ἐν μόσχῳ· καὶ τί ἔπαθον ἐκπορνεύσαντες καὶ τὰ ὅμοια. τὸ δὲ, ἐκ τῶν
παρόντων χρόνων κατανοούμενον· οἷον αἰσθητικῶς καταλαμβανόμενον, ὡς ἐκεῖνο εἴρηται
» πρὸς τοὺς ἐρομένους τὸν κύριον εἰ αὐτὸς εἴη ὁ Χριστὸς, ἢ ἄλλον προσμένομεν· ἀπελθόντες καὶ εἴπα-
» τε Ἰωάννῃ· τυφλοὶ ἀναβλέπουσι· κωφοὶ ἀκούουσι· λεπροὶ καθαρίζονται· ἀνίστανται νε-
» κροί· καὶ μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί. τοῦτ' ἄρα ἦν ὃ προφητεύων εἴρηκε
» Δαβίδ· καθὼς ἠκούσαμεν, οὕτω καὶ εἴδομεν. ἐκ δὲ τῶν μελλόντων τὸ τρίτον συνίσταται μέ-
ρος τῆς συμβουλίας· ᾧ τὰ ἀποβησόμενα κελεύει φυλάττεσθαι. καθὸ κἀκεῖνο εἴρηται. οἱ δὲ
» ἁμαρτίαις περιπεσόντες βληθήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ
» ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων· καὶ τὰ παραπλήσια. ὡς ἐκ τούτων εἶναι συμφανὲς διὰ πάσης θερα-
πείας χωροῦντα τὸν κύριον εἰς σωτηρίαν ἐκκαλεῖσθαι τὴν ἀνθρωπότητα. τῇ δὲ παραμυθίᾳ,
παρηγορεῖ τὰ ἁμαρτήματα· μειῶν μὲν, τὴν ἐπιθυμίαν· ἅμα δὲ καὶ ἐλπίδα ἐνδιδοὺς εἰς σω-
» τηρίαν. φησὶ γὰρ διὰ Ἰεζεκιήλ· ἐὰν ἐπιστραφῆτε ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ εἴπητε πάτερ,
» ἀκούσομαι ὑμῶν, ὥσπερ λαοῦ ἁγίου. καὶ πάλιν λέγει. δεῦτε πάντες πρός με οἱ κοπιῶντες
» καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις αὐτοπροσωπεῖ ὁ κύριος. σα-
» φέστατα δὲ ἐπὶ τὴν ἀγαθοσύνην καλεῖ διὰ Σολομῶντος λέγων, Μακάριος ἄνθρωπος ὃς εὗρε
» σοφίαν· καὶ θνητὸς, ὃς εὗρε φρόνησιν· τὸ γὰρ ἀγαθὸν τῷ ζητοῦντι εὑρίσκεται· καὶ ὁρᾶσθαι τῷ
» εὑρόντι φιλεῖ· ναὶ μὴν καὶ διὰ Ἱερεμίου τὴν φρόνησιν ἐξηγεῖται. μακάριοι ἐσμὲν Ἰσραὴλ
» (λέγων) ὅτι τὰ ἀρεστὰ τῷ θεῷ γνωστὰ ἡμῖν ἐστι. γνωστὰ δὲ διὰ τοῦ λόγου· δι' οὗ μακάριοι καὶ
» φρόνιμοι· φρόνησις γὰρ καὶ ἡ γνῶσις, διὰ τοῦ αὐτοῦ προφήτου μηνύεται λέγοντος. ἄκουε Ἰσραὴλ
» ἐντολὰς ζωῆς, ἐνωτίσασθε γνῶναι φρόνησιν. διὰ δὲ Μωσέως ἔτι καὶ προσυπισχνεῖται δωρεὰν,
» διὰ τὴν ὑπάρχουσαν φιλανθρωπίαν τοῖς σπεύδουσιν εἰς σωτηρίαν. φησὶ γοῦν. καὶ εἰσάξω ὑμᾶς
» εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν· ἣν ὤμοσε κύριος τοῖς πατράσιν ὑμῶν, πρὸς δὲ καὶ εἰσάξω ὑμᾶς εἰς
» τὸ ὄρος τὸ ἅγιον. καὶ εὐφρανῶ ὑμᾶς διὰ Ἠσαΐου λέγει. ἔτι δὲ καὶ ἄλλο εἶδος αὐτῆς παιδα-
» γωγίας ὁ μακαρισμός. καὶ μακάριος ἐκεῖνος διὰ Δαβὶδ λέγει, ὁ μὴ ἁμαρτών, καὶ ἔσται ὡς
» τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν και-
» ρῷ αὐτοῦ, καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπορρυήσεται. ταυτὶ μὲν καὶ πρὸς τὴν ἀνάστασιν ᾐνίξατο
καὶ πάντα ὅσα ἂν ποιῇ κατευοδωθήσεται αὐτῷ. τοιούτους ἡμᾶς γενέσθαι βούλεται, ἵνα
ὦμεν μακάριοι. ἔμπαλιν δὲ τὸ ἀντίστοιχον τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἐνδεικνύμενος ζυγοῦ· ἀλλ' οὐχ
» οὕτω φησὶν οἱ ἀσεβεῖς οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἢ ὡς ὁ χνοῦς, ὃν ἐκρίπτει ὁ ἄνεμος ἀπὸ προσώπου τῆς
γῆς. τὸ ἐπιτίμιον τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ τὸ εὐδιαφόρητον αὐτῶν, καὶ τὸ ὑπηνέμιον δείξας
» ὁ παιδαγωγὸς, ἀπετρέψατο τῆς αἰτίας διὰ τῆς ἐπιτιμίας· καὶ τὴν κόλασιν ἐπανατεινά-
» μενος τὴν κατ' ἀξίαν, τῆς εὐεργεσίας ἐνεδείξατο τὴν εὐποιΐαν, τεχνικώτατα ἐπὶ τὴν χρῆ-
σιν ἡμᾶς, καὶ τὴν κτῆσιν τῶν καλῶν διὰ ταύτης καλῶν. ναὶ μὴν καὶ ἐπὶ τὴν γνῶσιν παρα-
» καλεῖ διὰ μὲν τοῦ Ἱερεμίου λέγων· τῇ ὁδῷ τοῦ θεοῦ εἰ ἐπορεύθης, κατῴκεις ἂν ἐν εἰρήνῃ εἰς τὸν

αἰῶνα τὸν

αἰῶνα· ἀπολειπόντων γὰρ ἐνταῦθα τὸν μισθὸν τῆς γνώσεως, εἰς ἱδρῶτα αὐτῆς τοὺς συνετοὺς ἐκκαλεῖται· καὶ τῷ πεπλανημένῳ συγγνώμην νέμων. ἐπίστρεφε γὰρ ἐπίστρεφε, ὡς ὁ τρυγὼν ἐπὶ τὸν κάρταλον αὐτοῦ λέγει. ὁρᾷς τὸ ἀγαθὸν τῆς δικαιοσύνης μετανοεῖν συμβουλευούσης; ἔτι δὲ διὰ Ἱερεμίου φωτίζει τοῖς πεπλανημένοις τὴν ἀλήθειαν· τάδε λέγει κύριος· στῆτε ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς καὶ ἴδετε, καὶ ἐρωτήσατε τρίβους κυρίου αἰωνίας, ποία ἐστὶν ἡ τρίβος ἡ ἀγαθὴ καὶ βαδίζετε ἐν αὐτῇ· καὶ εὑρήσετε ἁγνισμὸν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. ἄγει δὲ ἐπὶ τὴν μετάνοιαν σωτηρίας χάριν τῆς ἡμῶν διὰ τοῦτό φησιν. ἐὰν μετανοήσῃς, περικαθαριεῖ κύριος τὴν καρδίαν σου, καὶ τὴν καρδίαν τοῦ σπέρματός σου. ἐχρῆν μὲν οὖν συνηγόροις ἡμῖν τῆς ζητήσεως ταύτης ἐπισπάσασθαι φιλοσόφοις, οἵ φασιν ἐπαινετὸν εἶναι μόνον τὸν τέλειον· ψεκτὸν δὲ, τὸν φαῦλον τυγχάνειν. ἀλλ' ἐπεὶ συκοφαντοῦσί τινες τὸ μακάριον ὡς πρᾶγμα οὐκ ἔχον, οὔτε αὐτό, οὔτε ἄλλῳ τῷ παρεχόμενον, τὴν φιλανθρωπίαν, ἀσυνετοῦντες αὐτοῦ, διὰ τούτους δὴ καὶ τοὺς ἔτι τὸ δίκαιον οὐ προσάπτοντας τῷ ἀγαθῷ ὅδε ὁ λόγος ἡμῖν παρετέθη. ἑπόμενον γὰρ ἦν φάσκειν ἡμᾶς τὸ ἐπιπληκτικὸν καὶ ψεκτικὸν εἶδος τῆς παιδαγωγίας ἁρμόδιον εἶναι τοῖς ἀνθρώποις, ἐπεὶ πάντας ἀνθρώπους φαύλους λέγουσι. σοφὸς δὲ ὁ θεὸς μόνος ἀφ' οὗ ἡ σοφία, καὶ τέλειος μόνος, διὰ τοῦτο καὶ μόνος ἐπαινετός. ἀλλὰ οὐ συγχρῶμαι τῷ λόγῳ τῷδε. φημὶ δὲ ἤδη ἔπαινον ἢ ψόγον, ἢ ἐπαίνῳ τι ἐοικὸς καὶ ψόγῳ, μάλιστα πάντων τοῖς ἀνθρώποις ἀναγκαιότατα φάρμακα. οἱ μὲν οὖν δυσίατοι καθάπερ ὁ σίδηρος πρὸς τοῦ πυρὸς καὶ σφύρας καὶ ἄκμονος· τουτέστιν ἀπειλῆς, ἐλέγχου, ἐπιτιμήσεως ἐλαύνονται· οἱ δὲ, αὐτῇ προσέχοντες τῇ πίστει, οἷον αὐτοδίδακτοι καὶ προαιρετικοὶ αὔξονται τῷ ἐπαίνῳ· ἀρετὴ γὰρ ἐπαινουμένη, δένδρον ὡς ἀέξεται. καί μοι δοκεῖ συνεὶς τοῦτο ὁ Σάμιος παραγγέλλει Πυθαγόρας. δειλὰ μὲν ἐκπρήξας, ἐπιπλήσσεο· χρηστὰ δέ, τέρπου. τὸ δὲ ἐπιπλήσσειν καὶ νουθετεῖν καλεῖται· τὸ δὲ ἐτυμολογεῖ ἡ νουθέτησις, νοῦ ἐνθηματισμός, ὡς εἶναι τὸ ἐπιπληκτικὸν εἶδος, νοῦ περιποιητικόν. ἀλλὰ γὰρ μυρίαι ὅσαι προσεξεύρηνται παραγγελίαι εἰς κτῆσιν ἀγαθῶν, καὶ φυγὴν κακῶν· τοῖς γὰρ ἀσεβέσιν οὐκ ἔστιν εἰρήνη λέγει κύριος. διὰ τοῦτο φυλάττεσθαι τοῖς νηπίοις διὰ Σολομῶντος παραγγέλλει· υἱέ· μὴ πλανήσωσί σε οἱ ἁμαρτωλοί, μὴ δὲ πορευθῇς μετ' αὐτῶν ὁδοῖς, μὴ δὲ πορευθῇς ἐὰν παρακαλέσωσί σε λέγοντες. ἐλθὲ μεθ' ἡμῶν· κοινώνησον αἵματος ἀθώου· κρύψωμεν δὲ εἰς γῆν ἄνδρα δίκαιον ἀδίκως, ἀφανίσωμεν αὐτόν, ὥσπερ ᾅδης ζῶντα. τοῦτο μὲν οὖν καὶ πολὺ τοῦ κυριακοῦ προφητεύεται πάθους· ὑποτίθεται δὲ καὶ διὰ Ἰεζεκιὴλ ἡ ζωὴ τὰς ἐντολάς, ἡ ψυχὴ ἡ ἁμαρτάνουσα ἀποθανεῖται· ὁ δὲ ἄνθρωπος ἔσται δίκαιος, ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην οὐκ ἐπὶ τῶν ὀρέων φάγεται, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ οὐκ ἔθετο ἐπὶ τὰ ἐνθυμήματα οἴκου Ἰσραήλ, καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ οὐ μὴ μιάνῃ, καὶ πρὸς γυναῖκα ἐν ἀφέδρῳ οὖσαν οὐκ ἐγγιεῖ, καὶ ἄνθρωπον οὐ καταδυναστεύσει, καὶ ἐνεχυρασμὸν ὀφείλοντος ἀποδώσει, καὶ ἅρπαγμα οὐχ ἁρπάσει, τὸν ἄρτον αὐτοῦ τῷ πεινῶντι δώσει, καὶ γυμνὸν περιβαλεῖ, τὸ ἀργύριον αὐτοῦ ἐπὶ τόκῳ οὐ δώσει, καὶ πλεονασμὸν οὐ λήψεται καὶ ἐξ ἀδικίας ἀποστρέψει τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ κρίμα δίκαιον ποιήσει ἀνὰ μέσον ἀνδρός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἐν τοῖς προστάγμασί μου πεπόρευται, καὶ τὰ δικαιώματά μου πεφύλακται τοῦ ποιῆσαι αὐτά: δίκαιος οὗτός ἐστι· ζωῇ ζήσεται λέγει κύριος. ταῦτα ὑποτύπωσιν χριστιανῶν περιέχει πολιτείας, καὶ προτροπὴν ἀξιόλογον εἰς μακάριον βίον, γέρας εὐζωΐας, ζωὴν αἰώνιον.

Ὅτι διὰ νόμου καὶ προφητῶν ὁ λόγος ἐπαιδαγώγει. ια.

Ὁ μὲν δὴ τρόπος τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ, καὶ παιδαγωγίας, ὡς ἐνῆν, ἡμῖν ὑποδέδεικται. διόπερ παγκάλως αὐτὸς αὑτὸν ἐξηγούμενος κόκκῳ νάπυος ἀπῄκασεν· καὶ τοῦ σπειρομένου λόγου τὸ πνευματικόν, καὶ τὸ πολύχουν τῆς φύσεως, καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς ἅμα καὶ εὐαγὲς τῆς δυνάμεως τῆς λογικῆς, πρὸς δὲ καὶ τῆς ἐπιτιμήσεως τὸ δηκτικόν, καὶ τὸ ἀνακαθαρτικὸν οἰνοφόρον εἶναι ὑπὸ δριμύτητος αἰνιττόμενος. δι' ὀλίγου γοῦν τοῦ κόκκου τοῦ ἀλληγορουμένου, πάμπολυν τὴν σωτηρίαν ἅπασι χαρίζεται τῇ ἀνθρωπότητι. τὸ μὲν οὖν μέλι, γλυκύτατον ὄν, χολῆς δὲ γεννητικόν: ὡς τὸ ἀγαθόν, καταφρονήσεως. ὃ δὴ αἴτιον τοῦ ἐξαμαρτάνειν· τὸ δὲ νάπυ καὶ τῆς χολῆς μειωτικόν, τουτέστι τοῦ θυμοῦ καὶ τοῦ φλέγματος διακοπτικόν.

κηπλικόν: τουτέστι τοῦ τύφου: ἐξ οὗ λόγου ἡ ἀληθὴς τῆς ψυχῆς ὑγίεια, καὶ ἡ ἀΐδιος εὐκρασία περιγίνεται. πάλαι μὲν οὖν διὰ Μωσέως ὁ λόγος ἐπαιδαγώγει, ἔπειτα καὶ διὰ προφητῶν. προφήτης δὲ καὶ ὁ Μωσῆς: ὁ γὰρ νόμος παιδαγωγία παίδων ἐστὶ δυσηνίων. χορτασθέντες γοῦν φησιν, ἀνέστησαν παίζειν: τὸ ἄλογον τῆς τροφῆς πλήρωμα, χόρτασμα οὐ βρῶμα εἰπών. ἐπεὶ δὲ ἀλόγως κορεσθέντες ἀλόγως ἔπαιζον, διὰ τοῦτο αὐτοῖς καὶ ὁ νόμος, καὶ ὁ φόβος ἐπὶ τῷ εἰς ἀνακοπὴν ἁμαρτημάτων καὶ προτροπὴν κατορθωμάτων, καταρτίζων εὐηκοΐαν εἰς τὴν τοῦ ἀληθινοῦ παιδαγωγοῦ τὴν εὐπείθειαν: εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ὢν λόγος πρὸς τὸ κατεπεῖγον ἁρμοττόμενος τὸν νόμον: δεδόσθαι γάρ φησιν ὁ Παῦλος παιδαγωγὸν εἰς Χριστόν: ὡς ἐκ τούτου συμφανὲς εἶναι ἕνα μόνον ἀληθινόν, ἀγαθόν, δίκαιον: κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ πατρὸς υἱὸν Ἰησοῦν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ παιδαγωγὸν ἡμῶν εἶναι, ᾧ παρέδωκεν ἡμᾶς ὁ θεὸς ὡς πατὴρ φιλόστοργος: γνησίῳ παιδαγωγῷ παρακατατιθέμενος τὰ παιδία, διαῤῥήδην παραγγείλας ἡμῖν. οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, αὐτοῦ ἀκούετε. ἀξιόπιστος ὁ θεῖος παιδαγωγός, τρισὶ τοῖς καλλίστοις κεκοσμημένος, ἐπιστήμῃ, εὐνοίᾳ, παῤῥησίᾳ. ἐπιστήμῃ μέν, ὅτι σοφία ἐστὶ πατρική: πᾶσα σοφία παρὰ κυρίου, καὶ μετ' αὐτοῦ ἐστιν εἰς τὸν αἰῶνα. παῤῥησίᾳ δέ, ὅτι θεὸς καὶ δημιουργός: πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν. εὐνοίᾳ δέ, ὅτι μόνος ὑπὲρ ἡμῶν ἱερεῖον ἑαυτὸν ἐπιδέδωκεν. ὁ γὰρ ἀγαθὸς ποιμὴν τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων, καὶ δὴ ἔθηκεν. εὔνοια δὲ οὐδὲν ἀλλ' ἢ βούλησίς ἐστι ἀγαθοῦ τοῦ πλησίον αὐτοῦ χάριν ἐκείνου.

Ὅτι ἀναλόγως τῇ πατρικῇ διαθέσει κέχρηται ὁ παιδαγωγὸς αὐστηρίᾳ καὶ χρηστότητι. ιβʹ.

Τούτων ἤδη προδιηνυσμένων, ἑπόμενον ἂν εἴη τὸν παιδαγωγὸν ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν βίον ἡμῖν τὸν ἀληθινὸν ὑποτυπώσασθαι, καὶ τὸν ἐν Χριστῷ παιδαγωγῆσαι ἄνθρωπον. ἔστι δὲ ὁ χαρακτηρισμὸς οὐ φοβερὸς ἄγαν αὐτοῦ, οὐδὲ ἔκλυτος κομιδῇ ὑπὸ χρηστότητος. ἐντέλλεται δὲ ἅμα καὶ χαρακτηρίζεται τὰς ἐντολὰς αὐτὰς ἐκτελεῖν δύνασθαι. καί μοι δοκεῖ αὐτὸς οὗτος πλάσαι μὲν τὸν ἄνθρωπον ἐκ χοός: ἀναγεννῆσαι δὲ ὕδατι: αὐξῆσαι δὲ πνεύματι: παιδαγωγῆσαι δὲ ῥήματι εἰς υἱοθεσίαν καὶ σωτηρίαν, ἁγίαις ἐντολαῖς κατευθύνων. ἵνα δὴ τὸν γηγενῆ εἰς ἅγιον καὶ ἐπουράνιον μεταπλάσας ἐκ προσβάσεως ἄνθρωπον, ἐκείνην τὴν θεϊκὴν μάλιστα πληρώσῃ φωνήν. ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμῶν. καὶ δὴ γέγονεν ὁ Χριστὸς τοῦτο πλῆρες, ὅπερ εἰρήκει ὁ θεός. ὁ δὲ ἄλλος ἄνθρωπος κατὰ μόνην νοεῖται τὴν εἰκόνα: ἡμεῖς δὲ ὦ παῖδες ἀγαθοῦ πατρός, ἀγαθοῦ παιδαγωγοῦ θρέμματα, πληρώσωμεν τὸ θέλημα τοῦ πατρός, ἀκούσωμεν τοῦ λόγου, καὶ τὸν σωτήριον ὄντως ἀναμαξώμεθα τοῦ σωτῆρος ἡμῶν βίον: ἐνθένδε ἤδη τὴν ἐπουράνιον μελετῶντες πολιτείαν, καθ' ἣν ἐκθεούμενοι τὸ ἀειθαλὲς εὐφροσύνης ἀκήρατον εὐωδίας ἐπαλειφόμεθα χρῖσμα, ἐναργὲς ὑπόδειγμα ἀφθαρσίας τὴν πολιτείαν ἔχοντες τοῦ κυρίου, καὶ τὰ ἴχνη τοῦ θεοῦ διώκοντες: ᾧ μόνῳ προσήκει σκοπεῖν, καὶ δὴ μέλει πῶς καὶ τίνα τρόπον ὑγιεινότερος ἂν ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος γένοιτο. ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτάρκειαν τοῦ βίου, καὶ ἀπεριττότητα, ἐπὶ τὸ εὔζωνόν τε, καὶ εὔλυτον ὁδοιπορικὴν ἑτοιμότητα εἰς ἀϊδιότητα εὐζωΐας παρασκευάζει αὐτὸν αὐτοῦ ἕκαστον ἡμῶν ταμιεῖον εἶναι διδάσκων. μὴ τὸ μεριμνᾶτε φησὶ περὶ τῆς αὔριον, χωρῆσαι λέγων τὸν ἀπογεγραμμένον Χριστῷ, αὐτάρκη, καὶ αὐτοδιάκονον, καὶ πρὸς ἔτι ἐφήμερον ἐπαναιρεῖσθαι βίον: οὐδὲ ἐν πολέμῳ ἀλλ' ἐν εἰρήνῃ παιδαγωγούμεθα. πολέμῳ μὲν οὖν, πολλῆς δεῖ τῆς παρασκευῆς: δαψιλείας τε χρήζει ἡ τρυφή. εἰρήνη δὲ καὶ ἀγάπη, ἀφελεῖς καὶ ἀπράγμονες ἀδελφαί, οὐχ ὅπλων δέονται, οὐ παρασκευῆς ἀσώτου: λόγος δὲ ἡ αὐτῶν τροφή. ὁ δὲ τὴν ἐνδεικτικὴν καὶ παιδευτικὴν ἡγεμονίαν κεκληρωμένος λόγος, παρ' οὗ τὸ εὐτελές τι καὶ ἄτυφον, καὶ τὸ ὅλον φιλελεύθερον, καὶ φιλάνθρωπον, φιλόκαλόν τι ἐκμανθάνομεν. τοῦτον εἰ καὶ ἐν λόγῳ μετ' οἰκειότητος ἀρετῆς ἐξομοιούμενοι τῷ θεῷ, οὐκ εἰς ἐκμέλειαν καὶ ῥᾳθυμίαν μεταχωρεῖν δεῖ, ἀλλ' ἐκπονεῖν, καὶ μὴ ἀποκάμνειν: ἔσῃ γὰρ οἷος οὐκ ἐλπίζεις: οὐδ' εἰκάσαι δύναιο ἄν. ὡς δὲ ἔστι τις ἄλλη μέν, φιλοσόφων ἀγωγή: ἄλλη δέ, ῥητόρων: παλαιστῶν δὲ ἄλλη: οὕτως ἐστὶ γενναία διάθεσις φιλοκάλῳ προαιρέσει κατάλληλος, ἐκ τῆς Χριστοῦ παιδαγωγίας περιγενο-

μένη, καὶ τὰ τῆς ἐνεργείας πεπαιδευμένα, σεμνὰ διαπρέπουσι, πορεία καὶ κατάκλισις, καὶ τροφὴ, καὶ ὕπνος, καὶ κοίτη, καὶ δίαιτα, καὶ ἡ λοιπὴ παιδεία· οὐ γὰρ ὑπέρτονος ἡ τοιάδε ἀγωγὴ τοῦ λόγου, ἀλλ' εὔτονος. ταύτῃ τοι καὶ σωτὴρ ὁ λόγος κέκληται· ὁ τὰ λογικὰ ταῦτα ἐξευρὼν ἀνθρώποις εἰς εὐαισθησίαν καὶ σωτηρίαν φάρμακα: ἐπιτηρῶν μὲν τὴν εὐκαιρίαν: ἐλέγχων δὲ τὴν βλάβην: καὶ τὰς αἰτίας τῶν παθῶν διηγούμενος: καὶ τὰς ῥίζας τῶν ἀλόγων ἐκκόπτων ἐπιθυμιῶν. παραγγέλλων μὲν ὧν ἀπέχεσθαι δεῖ: τὰς ἀντιδότους δὲ ἁπάσας τῆς σωτηρίας τοῖς νοσοῦσι προσφέρων: τοῦτο γὰρ τὸ μέγιστον καὶ βασιλικώτατον ἔργον τοῦ θεοῦ, σώζειν τὴν ἀνθρωπότητα. τῷ μὲν οὖν ἰατρῷ οὐδὲ πρὸς ὑγίειαν συμβουλεύοντι, ἄχθονται οἱ κάμνοντες· τῷ δὲ παιδαγωγῷ τῷ θείῳ, πῶς οὐκ ἂν ὁμολογήσαιμεν τὴν μεγίστην χάριν, μὴ σιωπῶντι: μηδὲ παρενθυμουμένῳ τὰς εἰς ἀπώλειαν φερούσας ἀπειλάς: ἀλλὰ καὶ ταύτας διελέγχοντι, καὶ τὰς ὁρμὰς τὰς εἰς αὐτὰς διατεινούσας ἀνακόπτοντι, καὶ τὰς καθηκούσας πρὸς τὴν ὀρθὴν πολιτείαν ὑποθημοσύνας, ἐκδιδάσκοντι; πλείστην ἄρα ὁμολογητέον χάριν αὐτῷ: τὸ γάρ τοι ζῶον τὸ λογικὸν, τὸν ἄνθρωπον λέγω. ἄλλό τι φαμὲν, ἢ θεάσασθαι τὸ θεῖον δεῖν: θεάσασθαι δὲ καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν φημὶ χρῆναι, καὶ ζῆν τε ὡς ὑφηγεῖται ἡ ἀλήθεια: ἀγαμένους ὑπερφυῶς τόν τε παιδαγωγὸν αὐτὸν, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ὡς πρέποντα ἀλλήλοις ὄντα καὶ ἁρμόττοντα: καθ' ἣν εἰκόνα καὶ ἡμᾶς ἁρμοζομένους χρὴ σφᾶς αὐτοὺς πρὸς τὸν παιδαγωγὸν σύμφωνον τὸν λόγον ποιουμένους, τοῖς ἔργοις τῷ ὄντι ζῆν.

Ὅτι ὡς τὸ κατόρθωμα κατὰ τὸν ὀρθὸν γίνεται λόγον, οὕτως ἔμπαλιν τὸ ἁμάρτημα παρὰ τὸν λόγον.

Πᾶν τὸ παρὰ τὸν λόγον τὸν ὀρθὸν, τοῦτο ἁμάρτημά ἐστι. αὐτίκα γοῦν τὰ πάθη τὰ γενικώτατα, ὧδέ πως ὁρίζεσθαι ἀξιοῦσιν οἱ φιλόσοφοι: τὴν μὲν ἐπιθυμίαν, ὄρεξιν ἀπειθῆ λόγῳ: τὸν δὲ φόβον, ἔκλυσιν ἀπειθῆ λόγῳ: ἡδονὴν δὲ, ἔπαρσιν ψυχῆς ἀπειθῆ λόγῳ. Εἰ τοίνυν ἡ πρὸς τὸν λόγον ἀπείθεια ἁμαρτίας ἐστὶ γεννητική, πῶς οὐχὶ ἐξ ἀνάγκης ἡ τοῦ λόγου ὑπακοὴ, ἣν δὴ πίστιν φαμὲν, τοῦ καλουμένου καθήκοντος ἔσται περιποιητική; καὶ γὰρ ἡ ἀρετὴ αὐτὴ, διάθεσίς ἐστι ψυχῆς σύμφωνος ὑπὸ τοῦ λόγου περὶ ὅλον τὸν βίον. ναὶ μὴν τὸ κορυφαιότατον αὐτὴν φιλοσοφίαν, ἐπιτήδευσιν λόγου ὀρθότητος ἀποδιδόασιν. ὡς ἐξ ἀνάγκης εἶναι τὸ πλημμελούμενον πᾶν διὰ τὴν τοῦ λόγου διαμαρτίαν γινόμενον: καὶ εἰκότως καλεῖσθαι ἁμάρτημα. αὐτίκα γοῦν ὅτε ἥμαρτεν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, καὶ παρήκουσε τοῦ θεοῦ.
„ καὶ παρωμοιώθη φησὶ τοῖς κτήνεσιν ὁ ἄνθρωπος παρὰ τὸν λόγον ἐξαμαρτὼν, εἰκότως ἄλογος
„ νομισθεὶς εἰκάζεται κτήνεσιν. ἐντεῦθεν καὶ ἡ σοφία λέγει. ἵππος εἰς ὀχείαν ὁ φιλήδονος, καὶ
„ μοιχὸς ἀλογίστῳ κτήνει παρομοιωθείς: διὸ καὶ ἐπιφέρει. παντὸς ὑποκάτω ἐπικαθημένου χρεμετίζει. οὐκέτι φησὶ λαλεῖ ὁ ἄνθρωπος: οὐ γάρ ἐστι λογικὸς ἔτι, ὁ παρὰ λόγον ἁμαρτάνων. θηρίον δὲ δὴ ἄλογον, ἔκδοτον ἐπιθυμίαις, ᾧ πᾶσαι ἐπικάθηνται ἡδοναί. τὸ δὲ κατορθούμενον κατὰ τὴν τοῦ λόγου ὑπακοὴν, προσῆκον καὶ καθῆκον στωϊκῶν ὀνομάζουσι παῖδες. τὸ μὲν οὖν καθῆκον, προσῆκόν ἐστι: ὑπακοὴ δὲ θεμελιοῦται ἐντολαῖς: αὗται δὲ, ταῖς ὑποθήκαις αἱ αὐταὶ οὖσαι, τὴν ἀλήθειαν ἔχουσαι σκοπὸν ἐπὶ τὸ ἔσχατον ὀρεκτὸν, ὃ τέλος νοεῖται παιδαγωγοῦσι: τέλος δέ ἐστι θεοσεβείας, ἡ ἀΐδιος ἀνάπαυσις ἐν τῷ θεῷ: τοῦ δὲ αἰῶνος ἐστὶν ἀρχὴ, τὸ ἡμέτερον τέλος. τὸ μέν τοι τῆς θεοσεβείας κατόρθωμα, δι' ἔργων τὸ καθῆκον ἐκτελεῖ, ὅθεν εἰκότως τὰ καθήκοντα περὶ τὰς πράξεις οὐ τὰς λέξεις συνίσταται. καὶ ἔστιν ἡ μὲν πρᾶξις ἡ τοῦ χριστιανοῦ ψυχῆς ἐνέργεια λογικῆς, κατὰ κρίσιν ἀστείαν καὶ ὄρεξιν ἀληθείας, διὰ τοῦ συμφυοῦς καὶ συναγωνιστοῦ σώματος ἐκτελουμένη: καθῆκον δὲ, ἀκόλουθον ἐν τῷ βίῳ, θεῷ καὶ χριστῷ βούλημα ἐν κατορθούμενον, ἀϊδίῳ ζωῇ: καὶ γὰρ ὁ βίος ὁ χριστιανῶν, ὃν παιδαγωγούμεθα νῦν, σύστημά τί ἐστι λογικῶν πράξεων: τουτέστι τῶν ὑπὸ τοῦ λόγου διδασκομένων, ἀδιάπτωτος ἐνέργεια, ἣν δὴ πίστιν κεκλήκαμεν: τὸ δὲ σύστημα, ἐντολαὶ κυριακαί, αἳ δὴ δόξαι οὖσαι θεϊκαὶ, ὑποθῆκαι πνευματικαὶ, ἡμῖν αὐτοῖς ἀναγεγράφαται, πρός τε ἡμᾶς αὐτοὺς, καὶ πρὸς τοὺς πέλας εὔθετοι: καὶ δὴ καὶ αὗται αὖθις πρὸς ἡμᾶς ἀναστρέφουσι: καθάπερ πρὸς τὸν βάλλοντα ἡ σφαῖρα διὰ τὴν ἀντιτυπίαν παλινδρομοῦσα: ὅθεν

καὶ ἔστιν

καὶ ἔστιν ἀναγκαῖα τὰ καθήκοντα εἰς παιδαγωγίαν δὲ ἥκειν ὡς ὑπὸ θεοῦ παρηγγελμένα, καὶ εἰς σωτηρίαν παρεσκευασμένα· καὶ ἐπεὶ τῶν ἀναγκαίων, τὰ μὲν, πρὸς τὸ ζῆν δεῖ τὸ ἐνταῦθα μόνον· τὰ δὲ, ἔνθεν πρὸς τὸ εὖ ζῆν ἐκεῖσε ἀναπτεροῖ· ἀναλόγως καὶ τῶν καθηκόντων, τὰ μὲν, πρὸς τὸ ζῆν· τὰ δὲ, πρὸς τὸ εὖ ζῆν διατάττεται. ὅσα μὲν οὖν πρὸς τὸ ἐθνικὸν ζῆν παραγγέλλεται, ταῦτα καὶ παρὰ τοῖς πολλοῖς δεδήμευται· ἃ δὲ πρὸς τὸ εὖ ζῆν ἁρμόττει, ἐξ ὧν τὸ ἀΐδιον ἐκεῖνο περιγίνεται ζῆν, ταῦτα δὲ ἐν ὑπογραφῆς μέρει ἐξ αὐτῶν ἀναλεγομένοις τῶν γραφῶν, ἐξέστω σκοπεῖν.

Τάδε ἔνεστιν ἐν τῷ β΄ λόγῳ τοῦ Παιδαγωγοῦ.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥ ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΡΙΑ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Πῶς περὶ τὰς τροφὰς ἀναστρεπτέον. κεφάλαιον α΄.

ΕΧΟΜΕΝΟΙΣ τοίνυν τοῦ σκοποῦ, καὶ τὰς γραφὰς πρὸς τὸ βιωφελὲς τῆς παιδαγωγίας ἐκλεγομένοις, ὁποῖόν τινα εἶναι χρὴ παρ᾽ ὅλον τὸν βίον τὸν Χριστιανὸν καλούμενον, κεφαλαιωδῶς ὑπογραπτέον. ἀρκτέον οὖν ἡμῖν ἀφ᾽ ἡμῶν αὐτῶν, καὶ ὅπως ἁρμόττειν γε χρή. στοχαζομένοις τοίνυν τῆς συμμετρίας τοῦ συντάγματος ὁποῖόν τινα τῷ ἑαυτοῦ σώματι ἕκαστον ἡμῶν προσφέρεσθαι· μᾶλλον δὲ ὅπως αὐτὸ κατευθύνειν χρὴ, λεκτέον· ὁπόταν γάρ τις ἀπὸ τῶν ἐκτὸς, καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς τοῦ σώματος ἀγωγῆς, ἐπὶ τὴν διάνοιαν ἀχθεὶς ὑπὸ τοῦ λόγου, τὴν θεωρίαν τῶν κατὰ τὸν ἄνθρωπον συμβαινόντων, κατὰ φύσιν ἀκριβῶς ἐκμάθῃ, εἴσεται μὴ σπουδάζειν μὲν περὶ τὰ ἐκτὸς· τὸ δὲ ἴδιον τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς ἐκκαθαίρειν· ἁγνίζειν δὲ καὶ τὴν σάρκα αὐτῆς· ὁ γὰρ ἐκείνων καθαρῶς ἀπολυθεὶς δι᾽ ὧν ἔτι χοῦς ἐστι, τί ἂν ἄλλο προὐργιαίτερον ἑαυτοῦ ἔχοι, πρὸς τὸ ὁδῷ ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν κατάληψιν τοῦ θεοῦ. οἱ μὲν δὴ ἄλλοι ἄνθρωποι ζῶσιν ἵνα ἐσθίωσιν, ὥσπερ ἀμέλει καὶ τὰ ἄλογα ζῶα, οἷς οὐδὲν ἀλλ᾽ ἢ γαστήρ ἐστιν ὁ βίος· ἡμῖν δὲ ὁ παιδαγωγὸς ἐσθίειν παραγγέλλει, ἵνα ζῶμεν· οὔτε γὰρ ἔργον ἡμῖν ἡ τροφὴ, οὔτε σκοπὸς ἡδονή· ὑπὲρ δὲ τῆς ἐνταῦθα διαμονῆς, ἣν ὁ λόγος εἰς ἀφθαρσίαν παιδαγωγεῖ· διὸ καὶ ἐκκρινέσθω ἡ τροφή· ἁπλῆ δὲ αὕτη καὶ ἀπερίεργος ἀλήθεια, κατάλληλος ἁπλοῖς καὶ ἀπεριέργοις ἁρμόζουσα παιδίοις, ὡς ἂν εἰς τὸ ζῆν, οὐκ εἰς τρυφὴν ἐπιτήδειος. τὸ δὲ ἐκ δυεῖν τὸ ζῆν [illegible] ὑγιείας τε καὶ ἰσχύος σύγκειται, οἷς μάλιστα κατάλληλον τῆς τροφῆς τὸ εὔκολον· εἴς τε τὰς ἀναδόσεις καὶ τοῦ σώματος τὴν κουφότητα χρησιμεῦον, ἐξ ὧν αὔξησίς τε καὶ ὑγίεια, καὶ ἰσχὺς δικαία· οὐχὶ δὲ ἄδικος ἢ σφαλερὰ, καὶ ἀθλία, ὡς ἡ τῶν ἀθλητῶν ἐξ ἀναγκοφαγίας περιγίνεται. αἱ μὲν οὖν πολυειδεῖς ποιότητες ἀπολαύσεις ποικίλας ἐντίκτουσι βλάβας· καχεξίας σωμάτων· ἀνατροπὰς στομάχων, ἐκπορνευούσης τῆς γεύσεως διά τινος κακοδαίμονος τέχνης τῆς ὀψαρτυτικῆς, καὶ τῆς ἀμφὶ τὰ πέμματα ματαιοτεχνίας· τροφὴν γὰρ τολμῶσι καλεῖν, τὴν ἐν τρυφαῖς ἐπιτήδευσιν, εἰς ἡδονὰς ἐπιβλαβεῖς ὀλισθαίνουσαν. Ἀντιφάνης δὲ ὁ Δήλιος ἰατρὸς καὶ μίαν τῆς νόσου αἰτίαν ταύτην εἴρηκεν τὴν ἐδεσμάτων πολυειδίαν· τῶν περὶ τὴν ἀλήθειαν δυσχεραινόντων, κενοδοξίᾳ [illegible] τὸ σῶφρον τῆς διαίτης ἐξομνυμένων καὶ τὰς διαποντίους πολυπραγμονούντων ἐδωδάς. Ἔμοιγε μὲν ἔλεος ὕπεισι τῆς νόσου· οἱ δὲ, ἐξυμνεῖν οὐκ αἰσχύνονται τὰς σφετέρας ἡδυπαθείας, τὰς ἐν τῷ

πορθμοῦ τοῦ Σικελικοῦ σμυραίνας πολυπραγμονοῦντες: καὶ τὰς ἐγχέλεις τὰς μαιανδρείους:
καὶ τοὺς ἐν Μήλῳ ἐρίφους: καὶ τοὺς ἐν Σκιάθῳ κεστρεῖς: καὶ τὰς Πελωρίδας κόγχας: καὶ τὰ
ὄστρεα τὰ Ἀβυδηνά: οὐ παραλείποντες δὲ τὰς ἐν Λιπάρᾳ μαινίδας: οὐδὲ τὴν γογγύλην
τὴν Μαντινικήν: ἀλλ' οὐδὲ τὰ παρὰ τοῖς Ἀσκραίοις τεῦτλα: κτένας τε ἐκζητοῦσι Μηθυ-
μναίους: καὶ ψήττας Ἀττικάς: καὶ τὰς Δαφνίους κίχλας: χελιδονίους τε ἰσχάδας, δι' ἃς εἰς
Ἑλλάδα πεντακοσίαις ἅμα μυριάσιν ὁ κακοδαίμων ἐστείλατο Πέρσης. ὄρνεις ἐπὶ τούτοις
συνωνοῦνται τοὺς ἀπὸ Φάσιδος: ἀτταγᾶς Αἰγυπτίας: Μήδων ταῶνα. ταῦτα τοῖς ἡδύσμα-
σιν ἐξαλλάσσοντες οἱ γαστρίμαργοι τοῖς ὄψοις ἐπικεχήνασιν. ὅσα τι χθὼν, πόντου τε βένθη
καὶ ἀέρος ἀμέτρητον εὖρος ἐκτρέφει. τῇ αὐτῶν ἐκπορεϊζόμενοι λαιμαργίᾳ σαγηνεύειν ἀ-
τεχνῶς οἱ πλεονέκται καὶ πολυπράγμονες οὗτοι ἐοίκασιν εἰς ἡδυπάθειαν τὸν κόσμον, τη-
γάνοις σίζουσι περιηχούμενοι, ἀμφὶ τὴν ἴγδην καὶ τὸν ἀλετρίβανον τὸν πάντα αὐτῶν κατα-
τρίβοντες βίον οἱ παμφάγοι; καθάπερ τὸ πῦρ τῆς ὕλης ἐξεχόμενοι, ἀλλὰ καὶ τὴν εὔκο-
λον βρῶσιν τὸν ἄρτον ἐκθηλύνουσιν, ἀποσήθοντες τοῦ πυροῦ τὸ τρόφιμον ὡς τὸ ἀναγκαῖον
τῆς τροφῆς ὄνειδος γίνεσθαι ἡδονῆς. οὐκ ἔχει δὲ ὅρον παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἡ λιχνεία. καὶ γὰρ εἰς
τὰ πέμματα καὶ τὰ μελίπηκτα, πρὸς δὲ καὶ εἰς τὰ τραγήματα ἐξώκειλεν, ἐπιδορπισμά-
των πλῆθος ἐφευρίσκουσα, παντοδαπὰς θηρωμένη ποιότητας: καί μοι δοκεῖ ὁ τοιοῦτος ἄνθρω-
πος οὐδὲν ἀλλ' ἢ γνάθος εἶναι: μὴ δὲ ἐπιθύμει φησὶν ἡ γραφὴ τῶν ἐδεσμάτων τῶν πλου-
σίων: ταῦτα γὰρ ἔχεται βίου ψευδοῦς τε καὶ αἰσχροῦ: οἱ μὲν γὰρ ἐξέχονται τῶν ὄψων, ἃ μετ'
ὀλίγον ἐκδέχεται κοπρών. ἡμῖν δὲ τοῖς θηρωμένοις τὴν βρῶσιν τὴν ἐπουράνιον ἄρχειν ἀνάγ-
κη, τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν γαστρός: ἔτι τε μᾶλλον καὶ τῶν ταύτῃ προσφιλῶν, ἃ ὁ θεὸς καταρ-
γήσει, φησὶν ὁ Ἀπόστολος. εἰκότως ἐπικαταρώμενος λαιμάργοις ἐπιθυμίαις: τὰ γὰρ βρώ-
ματα τῇ κοιλίᾳ, ἐξ ὧν ὁ σαρκικὸς οὗτος οὑτοσὶ καὶ φθοροποιὸς ἀπήρτηται βίος, οὗ ἀγά-
πην τινὲς τολμῶσι καλεῖν ἀθύρῳ γλώττῃ κεχρημένοι δειπνάριά τινα, κνίσης καὶ ζωμῶν ἀπο-
πνέοντα, τὸ καλὸν καὶ σωτήριον ἔργον τοῦ λόγου: τὴν ἀγάπην τὴν ἡγιασμένην, κυθριδίοις
καὶ ζωμοῦ ῥύσει καθυβρίζοντες, ποτῷ τε καὶ τρυφῇ καὶ καπνῷ βλασφημοῦντες τοὔνομα,
σφάλλονται τῆς ὑπολήψεως τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ θεοῦ, δειπναρίοις ἐξωνεῖσθαι προσδο-
κήσαντες: τὰς μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς εὐφροσύνης συναγωγὰς ἐγκαταλεγόμενοι: καὶ αὐτοὶ δεῖ-
πνά τε, καὶ ἄριστα, καὶ δοχὰς, εἰκότως ἂν καλοῖμεν τὴν συνήλυσιν ταύτην, ἑπόμενοι
λόγῳ. τὰς τοιαύτας δὲ ἑστιάσεις ὁ κύριος ἀγάπας οὐ κέκληκεν. λέγει γοῦν: πῆ μὲν ὅταν κλη-
,, θῇς εἰς γάμους, μὴ κατακλίνεσο εἰς τὴν πρωτοκλισίαν, ἀλλ' ὅταν κληθῇς, εἰς τὸν ἔσχατον τόπον
,, ἀνάπιπτε: πῆ δὲ, ὅταν ποιῇς ἄριστον ἢ δεῖπνον. καὶ πάλιν. ἀλλ' ὅταν ποιῇς δοχὴν, κάλει
,, τοὺς πτωχούς, ἐφ' ᾧ μάλιστα δεῖπνον ποιητέον. ἔτι τε ἄνθρωπός τις ἐποίησε δεῖπνον μέγαν,
καὶ ἐκάλεσε πολλούς. ἀλλ' αἰσθάνομαι ὅθεν ἡ εὐπρόσωπος ἐρρύη τῶν δείπνων προσηγορία
ἀπὸ τῶν φαρύγγων, καὶ φοιτητῆς μανίας ἐπιδείπνων κατὰ τὸν κωμικόν: ἔστι γὰρ ὡς ἀλη-
θῶς τὰ πολλὰ τοῖς πολλοῖς τοῦ δείπνου χάριν: οὐ γὰρ πω μεμαθήκασι τὸν θεὸν παρασκευά-
σαι τῷ δημιουργήματι, τῷ ἀνθρώπῳ λέγω, σιτία καὶ ποτὰ τοῦ σώζεσθαι χάριν, οὐχὶ δὲ τοῦ
ἥδεσθαι. ἐπεὶ μὴ δὲ ὠφελεῖσθαι πέφυκε τὰ σώματα ἐκ τῆς πολυτελείας τῶν βρωμάτων:
πᾶν γὰρ τοὐναντίον οἱ ταῖς εὐτελεστάταις χρώμενοι τροφαῖς, ἰσχυρότατοί εἰσι καὶ ὑγιεινότα-
τοι καὶ γενναιότατοι ὡς οἰκέται, δεσποτῶν: καὶ γεωργοὶ, κτητόρων: καὶ οὐ μόνον ῥωμαλεώ-
τεροι, ἀλλὰ καὶ φρονιμώτεροι, ὡς φιλόσοφοι, πλουσίων: οὐ γὰρ ἐπέχωσαν τὸν νοῦν ταῖς
τροφαῖς: οὐ δὲ ἠπάτησαν αὐτὸν ἡδοναῖς. ἀγάπη δὲ τῷ ὄντι ἐπουράνιός ἐστι τροφή: ἑστίασις
λογική. πάντα στέγει: πάντα ὑπομένει: πάντα ἐλπίζει: ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. μακά-
ριος ὃς φάγεται ἄριστον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ: χαλεπώτατον δὲ πάντων πτωμάτων, τὴν
ἄπτωτον ἀγάπην ἄνωθεν ἐξ οὐρανῶν ἐπὶ τοὺς ζωμοὺς ῥιπτεῖσθαι χαμαὶ, καὶ οἴει με δεῖπνον
,, ἡγεῖσθαι τὸ καταργούμενον. ἐὰν γάρ φησι διαδῶ τὰ ὑπάρχοντά μου, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω,
,, οὐδέν εἰμι. ταύτης ὅλης ἀπήρτηται τῆς ἀγάπης ὁ νόμος καὶ ὁ λόγος, κἂν ἀγαπήσῃς
κύριον τὸν θεόν σου, καὶ τὸν πλησίον σου: ἐν οὐρανοῖς ἐστιν αὕτη ἡ ἐπουράνιος εὐωχία: ἡ δὲ
ἐπίγειος, δεῖπνον κέκληται, ὡς ἐκ τῆς γραφῆς ἀποδέδεικται, δι' ἀγάπην μὲν γινόμε-
νον τὸ δεῖπνον, ἀλλ' οὐκ ἀγάπη τὸ δεῖπνον: δεῖγμα δὲ εὐνοίας κοινωνικῆς καὶ εὐμετα-
δότου

» ἔν τούτου. μὴ βλασφημείσθω οὖν ὑμῶν τὸ ἀγαθόν· οὐ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ βρῶσις,
» καὶ πόσις φησὶν ὁ Ἀπόστολος· ἵνα τὸ ἐφήμερον ἄριστον νοηθῇ, ἀλλὰ δικαιοσύνη, καὶ εἰρήνη,
καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ἁγίῳ. τούτου ὁ φαγὼν τοῦ ἀρίστου, τὸ ἄριστον τῶν ὄντων, τὴν βασι-
λείαν τοῦ θεοῦ κτήσεται. μελετήσας ἐνθένδε ἁγίαν συνήλυσιν ἀγάπης, οὐράνιον ἐκκλησίαν.
ἀγάπη μὲν οὖν χρῆμα καθαρὸν, καὶ τοῦ θεοῦ ἄξιον: ἔργον δὲ αὐτῆς ἡ μετάδοσις: φροντὶς δὲ,
παιδείας ἀγάπη, ἣν ἡ σοφία λέγει. ἀγάπη δὲ, τήρησις νόμων αὐτῆς. αἱ δὲ εὐφροσύναι
αὗται, ἔναυσμά τι ἀγάπης ἐκ τῆς πανδήμου τροφῆς ἔχουσι, συνεθιζόμεναι εἰς ἀΐδιον τρυ-
φήν. ἀγάπη μὲν οὖν, δεῖπνον οὐκ ἔστιν: ἡ δὲ ἑστίασις ἀγάπης ἠρτήσθω. μαθέτωσαν γάρ φη-
σιν οἱ υἱοί σου οὓς ἠγάπησας κύριε, ὅτι οὐχ αἱ γενέσεις τῶν καρπῶν τρέφουσιν ἄνθρωπον, ἀλλὰ
τὸ ῥῆμά σου τοὺς σοὶ πιστεύοντας διατηρεῖ: οὐ γὰρ ἐπ' ἄρτῳ ζήσεται ὁ δίκαιος, ἀλλὰ γὰρ τὸ δεῖ-
πνον ἔστω λιτὸν ἡμῖν καὶ εὔζωνον, ἐπιτήδειον εἰς ἐγρήγορσιν: ποικίλαις ἀνεπίμικτον ποιότη-
σιν, οὐκ ἀπαιδαγώγητον, οὐδὲ τοῦτο: ἀγαθὴ γὰρ κουροτρόφος αὐτάρκεια εἰς κοινωνίαν ἀγά-
πη ἐφόδιον ἔχουσα πλούσιον, τὴν αὐτάρκειαν: ἡ δὲ ἐφεστῶσα τῇ τροφῇ, δικαίᾳ ποσότητι με-
μετρημένη σωτηρίως τὸ σῶμα διοικοῦσα: καὶ τοῖς πλησίον ἀπονέμει τι ἐξ αὐτῆς: ἡ δὲ ὑπερ-
βάλλουσα τὴν αὐτάρκειαν δίαιτα, τὸν ἄνθρωπον κακοῖ νωθρὰν μὲν, τὴν ψυχήν: ἐπισφαλὲς δὲ,
εἰς νόσον ἐργαζομένη τὸ σῶμα. καὶ μὴν προστρίβονται βλασφημίας δυσωνύμους αἱ περὶ
τὰς καρυκείας ἡδοναί. λιχνείαν, λαιμαργίαν, ὀψοφαγίαν, ἀπληστίαν, ἀδηφαγίαν, μυῖαι
τούτοις οἰκεῖαι τοῖς ὀνόμασι, καὶ γαλαῖ, κόλακές τε, καὶ μονομάχαι, καὶ τὰ ἄγρια τῶν πα-
ρασίτων φῦλα. γαστρὸς ἡδονῆς οἱ μὲν, τὸν λόγον: οἱ δὲ, τὴν φιλίαν: οἱ δὲ, τὸ ζῆν ἀποδιδό-
μενοι, ἐπὶ γαστρὸς ἕρποντες: θηρία ἀνδρείκελα, κατ' εἰκόνα τοῦ πατρὸς αὐτῶν τοῦ λίχνου
θηρίου. ἀσώτους τ' αὐτοὺς οἱ καλέσαντες πρῶτον εὖ μοι δοκοῦσιν αἰνίττεσθαι τὸ τέλος αὐτῶν,
ἀσώστους αὐτοὺς κατὰ ἔκθλιψιν τοῦ σ στοιχείου νενοηκότες. ἦ γὰρ οὐχ οὗτοι οἱ περὶ τὰς λοπά-
δας ἀσχολούμενοι, καὶ τὰς μεμαγειρευμένας τῶν ἡδυσμάτων περιεργίας, οἱ ταπεινόφρονες,
χαμαιγονεῖς, τὸν ἐφήμερον διώκοντες βίον; ὡς οὐ ζησόμενοι. τούτοις ταλανίζει διὰ Ἡσαΐου τὸ
ἅγιον πνεῦμα, ἠρέμα πως τῆς ἀγάπης τὸ ὄνομα ὑπεξελόμενον. ἐπεὶ μὴ κατὰ λόγον ἡ ἑστία-
» σις ἦν: αὐτοὶ δὲ ἐποιήσαντο εὐφροσύνην, σφάζοντες μόσχους; καὶ θύοντες πρόβατα: λέγον-
» τες φάγωμεν καὶ πίωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνῄσκομεν, καὶ ὅτι γε τὴν τοιαύτην τρυφὴν ἁμαρ-
» τίαν λογίζεται, ἐπιφέρει. καὶ οὐ μὴ ἀφεθήσεται ἡ ἁμαρτία ὑμῶν αὕτη, ἕως ἂν ἀποθά-
νητε. οὐχὶ ἄφεσιν τῆς ἁμαρτίας θάνατον ἀναίσθητον, ἀλλὰ ἀνταπόδοσιν ἁμαρτίας θά-
» νατον σωτηρίας ἐπικρίνας. μὴ εὐφρανθῇς δὲ ἐπὶ μιαρᾷ τρυφῇ ἡ σοφία λέγει: ἐνταῦθα
ἀπομνηστέον καὶ περὶ τῶν εἰδωλοθύτων καλουμένων. ὅπως ποτὲ ἄρα παραγγέλλεται ἀπο-
σχέσθαι δεῖν τούτων. μιαρὰ δοκεῖ μοι καὶ βδελυρὰ ἐκεῖνα ὧν ἐφίπτανται τοῖς αἵμασι ψυ-
χαὶ ὑπεξ ἐρέβευς νεκύων κατατεθνειώτων: οὐ γὰρ θέλω ὑμᾶς κοινωνοὺς δαιμονίων γίνεσθαι
ὁ Ἀπόστολος λέγει. ἐπεὶ δίχα σωζομένων καὶ φθειρομένων τροφαί. ἀφεκτέον τοίνυν τούτων, οὐ
δεδιότας: οὐ γὰρ ἐστί τις ἐν αὐτοῖς δύναμις. διὰ δὲ τὴν συνείδησιν τὴν ἡμετέραν, ἁγίαν
οὖσαν: καὶ τῶν δαιμονίων διὰ τὴν βδελυρίαν οἷς ἐπικατωνόμασται μυσαττομένους: καὶ
προσέτι διὰ τὴν τῶν ὀλισθηρῶς τὰ πολλὰ ὑπολαμβανόντων ὑστερότητα, ὧν ἡ συνείδησις
ἀσθενοῦσα μολύνεται: βρῶμα γὰρ ἡμᾶς οὐ παραστήσει τῷ θεῷ: οὐ δὲ τὰ εἰσιόντα κοινοῖ
τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐξιόντα φησὶ τοῦ στόματος. ἀδιάφορος ἄρα ἡ φυσικὴ χρῆσις τῆς
τροφῆς: οὔτε γὰρ ἐὰν φάγωμεν περισσευόμεθα φησίν: οὔτε, ἐὰν μὴ φάγωμεν ὑστερούμεθα, ἀλλ'
οὐκ εὔλογον τραπέζης δαιμονίων μεταλαμβάνειν τοὺς θείας μετέχειν καὶ πνευματικῆς κατηξιω-
» μένους τροφῆς: μὴ γὰρ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν φαγεῖν καὶ πιεῖν, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, καὶ γυναῖκας πε-
» ριάγεσθαι; ἀλλὰ κρατοῦντες δηλονότι τῶν ἡδονῶν, κωλύομεν τὰς ἐπιθυμίας. βλέπετε δὲ μή πω-
ς ἡ ἐξουσία ὑμῶν αὕτη, πρόσκομμα γένηται τοῖς ἀσθενέσιν. οὐ χρὴ οὖν καθάπερ ἀσωτευομέ-
νους ἡμᾶς κατὰ τὴν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ πλουσίου παιδὸς εἰκόνα, παραχρῆσθαι τοῖς τοῦ πα-
τρὸς δωρήμασι: χρῆσθαι δὲ αὐτοῖς ὡς ἄρχοντας ἀπροσπαθῶς: καὶ γὰρ βασιλεύειν ἐτάχθη-
μεν καὶ κατακυριεύειν, οὐχὶ δουλεύειν τοῖς βρώμασι. ἀγαστὸν μὲν οὖν πρὸς τὸ ἀληθὲς ἀνα-
θρήσαντας, τῆς ἄνω τροφῆς ἐξέχεσθαι τῆς θείας, καὶ τῆς τοῦ ὄντως ὄντος ἀπληρώτου ἐμπίπ-
πλασθαι θέας: τῆς βεβαίου, καὶ μονίμου, καὶ καθαρᾶς γευομένους ἡδονῆς: ταύτην γὰρ

τὴν ἀγάπην ἐκλέγεσθαι δεῖν ἐμφαίνει ἡ βρῶσις ἡ Χριστοῦ: κομιδῇ δὲ ἄλογον καὶ ἀχρεῖον,
καὶ οὐκ ἀνθρώπειον, βοσκημάτων δίκην πιαινομένους, θανάτῳ τρέφεσθαι: κάτω βλέπον-
τας εἰς γῆν, τὰ ἐκ γῆς ἀεὶ κεκυφότας εἰς τραπέζας: τὴν λίχνον διώκοντας ζωὴν, τὸ ἀγα-
θὸν ἐνταῦθά που κατορύξαντας περὶ τὴν οὐκ ἐσομένην ζωήν: μόνην κολακεύοντας τὴν
καταπόσιν, δι' ἣν πολυτιμότεροι γεγόνασι μάγειροι γεωργῶν. μὴ γὰρ ἀφαιρούμεθα τὴν συμ-
περιφορὰν, ἀλλὰ τὸν ὄλισθον τῆς συνηθείας ὡς συμφορὰν ὑποπτευόμεθα. διὸ παραιτητέον
τὴν λιχνείαν, ὀλίγων τινῶν καὶ ἀναγκαίων μεταλαμβάνοντας, κἂν εἴ τις ἡμᾶς καλῇ τῶν
ἀπίστων, καὶ πορεύεσθαι κρίνωμεν: καλὸν γὰρ μὴ συναναμίγνυσθαι τοῖς ἀτάκτοις. πᾶν
τὸ παρατιθέμενον κελεύει ἡμᾶς ἐσθίειν, μηδὲν ἀνακρίνοντας διὰ τὴν συνείδησιν: ὁμοίως δὲ καὶ
τὰ ἐκ μακέλλου ἀπεμπολούμενα ὠνεῖσθαι προσέταξεν. οὐκ ἀφεκτέον οὖν παντελῶς τῶν ποι-
κίλων βρωμάτων, ἀλλ' οὐ περὶ αὐτὰ ἐσπουδαστέον. μεταληπτέον δὲ τῶν παρατιθεμένων ὡς
πρέπον Χριστιανῷ· τιμῶντας μὲν τὸν κεκληκότα, κατὰ τὴν ἀβλαβῆ καὶ ἀπρόσκοπον τῆς
συνουσίας κοινωνίαν: ἀδιάφορον δὲ ἡγουμένους τῶν εἰσκομιζομένων τὴν πολυτέλειαν: κατα-
» φρονοῦντας τῶν ὄψων, ὡς μετ' ὀλίγον οὐκ ὄντων. ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενείτω:
» ὁ δὲ μὴ ἐσθίων, τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω. μικρὸν δὲ ὑποβὰς, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς παραγγε-
» λίας ἐξηγήσεται. ὁ ἐσθίων λέγων κυρίῳ ἐσθίει καὶ εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ, καὶ ὁ μὴ ἐσθίων κυρίῳ
» οὐκ ἐσθίει καὶ εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ, ὡς εἶναι τὴν δικαίαν τροφὴν εὐχαριστίαν: καὶ ὅ γε ἀεὶ εὐχα-
ριστῶν, οὐκ ἀσχολεῖται περὶ ἡδονάς. εἰ δὲ καὶ προτρεποίμεθα ἐπ' ἀρετῇ τῶν συνεσθιομένων
τινάς, ταύτῃ πλέον ἀφεκτέον τῶν λίχνων τούτων βρωμάτων: ἐναργὲς ὑπόδειγμα ἀρε-
» τῆς σφᾶς αὐτοὺς παριστάντας ὡς Χριστὸν ἐσχήκαμεν αὐτοί. εἰ γάρ τι τῶν τοιούτων βρωμά-
» των σκανδαλίζει τὸν ἀδελφὸν, οὐ μὴ φάγω φησὶ κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν
μου σκανδαλίσω. ὀλίγης ἐγκρατείας κερδαίνω τὸν ἄνθρωπον. μὴ γὰρ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν
φαγεῖν καὶ πιεῖν; καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐπεγνώκαμέν φησιν ὅτι οὐδὲν εἴδωλον ἐν κόσμῳ, ἀλλὰ
μόνος οὗτος ἐστὶν εἷς ἡμῶν θεὸς, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς. ἀλλὰ ἀπόλλυται
» φησὶ τῇ σῇ γνώσει ὁ ἀδελφὸς ἀσθενῶν, δι' ὃν Χριστὸς ἀπέθανεν: οἱ δὲ τὴν συνείδησιν τύπτον-
» τες τῶν ἀσθενούντων ἀδελφῶν, εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνουσι. ταύτῃ τοι ὁ Ἀπόστολος εὐλαβού-
μενος περὶ ἡμῶν τὰ δεῖπνα διακρίνει, μὴ συναναμίγνυσθαι φάσκων. εἴ τις ἀδελφὸς λεγό-
» μενος, εὑρίσκοιτο πόρνος, ἢ μοιχὸς, ἢ εἰδωλολάτρης, τούτῳ μὴ δὲ συνεσθίειν: ἢ τὸν λόγον, ἢ
τὸ ὄψον ὑποπτεύων τὸν μολυσμὸν τὸν ἐντεῦθεν, καθάπερ καὶ τῶν δαιμονίων τὰς τραπέ-
ζας. καλὸν μὲν οὖν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα μὴ δὲ οἶνον πιεῖν αὐτός τε ὁμολογεῖ. καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Πυ-
θαγόρου: θηρεῖον γὰρ μᾶλλον τοῦτό γε, καὶ ἡ ἀπ' αὐτῶν ἀναθυμίασις θολωδεστέρα οὖσα,
ἐπισκοτεῖ τῇ ψυχῇ. εἰ δέ τις καὶ τούτων μεταλαμβάνει, οὐχ ἁμαρτάνει, μόνον ἐγκρατῶς
μετεχέτω: μὴ ἐξηρτημένος, μὴ δὲ ἀπηρτημένος αὐτῶν, μὴ δὲ ἐπιλαιμαργῶν τῷ ὄψῳ: ὑπη-
» χήσει γὰρ αὐτῷ φωνή: μὴ ἕνεκεν βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, λέγουσα: ἀνόητον
γὰρ σφόδρα θαυμάζειν καὶ τεθηπέναι τὰ παρατιθέμενα ταῖς δημώδεσιν ἑστιάσεσιν, μετὰ
τὴν ἐν λόγῳ τρυφήν. πολλῷ δέ ἐστιν ἀνοητότερον τὰς ὄψεις τοῖς προσοψήμασι δεδου-
λωκέναι συμμεταφερομένας, αὐτῶν ὡς εἰπεῖν, τῆς ἀκρασίας πρὸς τῶν διακόνων. πῶς
δὲ οὐκ ἀχρεῖον τὸ ἐπανίστασθαι ταῖς κλισίαις μονονουχὶ τὸ πρόσωπον ταῖς λοπάσιν ἐπιρρί-
πτοῦντας καθάπερ ἐκ νοσσίας, τῆς κλισίας προκύπτοντας. τὸ δὴ θρυλλούμενον [illegible]· ἵνα
» πλανωμένην λάβωσι τὴν ἀτμίδα διὰ τῆς ἀναπνοῆς. πῶς δὲ οὐκ ἄλογον τὰς χεῖρας ἐμπι-
φύρειν τοῖς ἡδύσμασιν, ἢ συνεχὲς ἐπὶ τοὔψον ἐκτείνειν οὐκ ἀπογευομένους, ἀλλ' ἀφαρπά-
ζοντας δίκην ἀμέτρως καὶ ἀσχημόνως ἐμφορουμένους: ἔστι γὰρ ὁρᾶν τοὺς τοιούτους ὑσὶν ἢ κυσὶ διὰ
τὴν λαβρότητα μᾶλλον, ἢ ἀνθρώποις ὁμοιουμένους, τοὺς χορτάζεσθαι σπεύδοντας, ὡς καὶ τὰς
γνάθους ἅμα ἄμφω ἐξογκοῦσθαι τῶν περὶ τὸ πρόσωπον ἀγγείων προσεπαιρομένων. πρὸς δὲ καὶ
ἱδρῶτα περιχεῖσθαι τῇ ἀπληστίᾳ συνεχομένων καὶ ἀσθμαινόντων ὑπὸ ἀκρασίας ὠθουμένης
κατὰ τὴν πῆξιν ἀκοινωνήτως εἰς κοιλίαν τῆς τροφῆς, ὥσπερ εἰς ἐφόδιον, οὐκ εἰς ἀνάδοσιν ἀποτιθεμέ-
νων τὰ ἐδέσματα. πανταχοῦ δὲ κακὸν οὖσα ἡ ἀμετρία, περὶ τὰς τροφὰς μάλιστα διελέγχεται.
ἡ γοῦν ὀψοφαγία οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν, ἢ ἀμετρία περὶ χρῆσιν ὄψου. καὶ ἡ λαιμαργία, μανία
περὶ τὸν λαιμόν. καὶ ἡ γαστριμαργία, ἀκρασία περὶ τὴν τροφήν: ὡς δὲ καὶ ὄνομα παρέχει,

μανία

μανία ἐστὶ γαστρὶ ἐπεὶ μάργος ὁ μαμωνᾶς. τοὺς ἐπὶ ἑστιάσεως τὸ μελετῶντας ἀδικεῖν, ὁ Ἀπό-
» στολος ἀνακρούων λέγει· ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει ἐν τῷ φαγεῖν, καὶ ὃς
» μὲν, πεινᾷ· ὃς δὲ, μεθύει. μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; ἢ τῆς ἐκκλη-
» σίας τοῦ θεοῦ καταφρονεῖτε; καὶ καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας; παρὰ δὲ τοῖς ἔχουσιν οἱ ἀναι-
δῶς ἐσθίοντες, οἱ ἄπληστοι ἑαυτοὺς καταισχύνουσιν· ἄμφω δὲ πράττουσι κακῶς, οἱ μὲν, τοὺς
μὴ ἔχοντας βεβαρηκότες· οἱ δὲ, τὴν ἀκρασίαν τὴν σφῶν παρὰ τοῖς ἔχουσι γεγυμνωκότες.
ἀναγκαίως ἄρα πρὸς τοὺς ἀπηρυθριακότας, καὶ τοῖς δείπνοις ἀφειδέστερον παραχρωμένους
τοὺς ἀκορέστους ὡς μηδὲν ἱκανὸν ἀποταθεὶς ὁ Ἀπόστολος, πάλιν ἐκ δευτέρου ἔρρηξε φωνὴν
» ἀγανακτικήν· ὥστε ἀδελφοί μου συνερχόμενοι εἰς τὸ φαγεῖν, ἀλλήλους ἐκδέχεσθε. εἰ δέ τις
» πεινᾷ, ἐν οἴκῳ ἐσθιέτω, ἵνα μὴ εἰς κρίμα συνέρχησθε. ἀφεκτέον τῆς δουλοπρεπείας ἁπάσης
καὶ ἀκρασίας τῶν παρατιθεμένων κοσμίως ἐφαπτομένους, ἀμόλυντον καὶ τὴν χεῖρα καὶ
τὴν στρωμνὴν καὶ τὸ γένειον φυλάττουσιν, τὸ εὔσχημον τῆς προσώπου διατηροῦσιν ἀδιάστρο-
φον, οὐκ ἀσχημονοῦσιν οὐδὲ περὶ τὴν κατάποσιν, ἀλλὰ τὴν μὲν χεῖρα μετὰ τάξεως ἐκ διαστη-
μάτων ἐκτατέον. παραφυλακτέον γὰρ καὶ τὸ φθέγγεσθαι ὅτι ἐν ἐσθίοντα ἅμα· ἄναρθρος
γὰρ καὶ ἄσημος ἡ φωνὴ γίνεται· πληροῦσι ταῖς γνάθοις στενοχωρουμένη, καὶ ἡ γλῶσσα τῇ τρο-
φῇ πιεζομένη, τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας παραποδιζομένη, τὴν προφορὰν ἐκδίδωσι τεθλιμ-
μένην. ἀλλ᾽ οὐδὲ ἐσθίειν ἅμα καὶ πίνειν καθήκει· ἀκρασίας τὸ τῆς μεγίστης συγχεῖν τοὺς και-
» ρούς, ὧν αἱ χρήσεις ἀσύμφωνοι. καὶ εἴτε ἐσθίετέ φησιν, εἴτε πίνετε, πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖ-
» τε, στοχαζόμενοι τῆς ἀληθοῦς εὐτελείας, ἣν μοι δοκεῖ καὶ ὁ κύριος αἰνίξασθαι τοὺς ἄρτους εὐλο-
γήσας, καὶ τοὺς ἰχθύας τοὺς ὀπτούς, οἷς κατευώχησε τοὺς μαθητάς· τῆς ἀπεριέργου τροφῆς κα-
λὸν εἰσηγούμενος ὑπόδειγμα. ὁ γοῦν ἰχθὺς ἐκεῖνος, ὃν κελεύσαντος τοῦ κυρίου ὁ Πέτρος εἷλεν,
εὔκολον καὶ αὐτὸς καὶ θεοσδότητον καὶ σώφρονα αἰνίττεται τροφήν· ἀφαιρεῖν γάρ τοι ὑποτίθεται
διὰ τοῦ ἐξ ὕδατος ἀνιόντων ἐπὶ τὸ τῆς δικαιοσύνης δέλεαρ, τὴν ἀσωτίαν καὶ τὴν φιλαργυ-
ρίαν, ὡς τὸ νόμισμα τοῦ ἰχθύος· ἵνα χωρίσῃ τὴν κενοδοξίαν, καὶ τὸν στατῆρα τοῖς τελώναις δούς,
τὰ Καίσαρος ἀποδοὺς τῷ Καίσαρι, φυλάξῃ τὰ τοῦ θεοῦ, τῷ θεῷ. ἔχει δὲ καὶ ἄλλας ἐπιλύ-
σεις οὐκ ἀγνοουμένας ὁ στατήρ, ἀλλ᾽ οὐχ ὁ παρὼν ἐπιτήδειος τῆς ἐξεργασίας καιρός. ἀπόχρη
δὲ ὑπόμνησις, συγχωρουμένων ἡμῶν εἰς τὸ προκείμενον οὐκ ἀπᾴδουσα τοῦ λόγου τοῖς ἄνθεσιν,
ὅπερ ἤδη πολλάκις πεποιήκαμεν, πρὸς τὸ κατεπεῖγον τοῦ ζητήματος τὴν γλυκοφελῆ παρέλ-
κοντες εἰς ἀρδείαν τῶν φυτευομένων ὑπὸ τοῦ λόγου πηγήν. καὶ γὰρ εἰ πάντων μεταλαμβάνειν
ἔξεστί μοι, ἀλλ᾽ οὐ πάντα συμφέρει· ταχὺ γὰρ καταπίπτουσιν ἐπὶ τὸ δρᾶν τὸ μὴ ἐξὸν οἱ πάν-
τα δρῶντες, ἃ ἐξόν. ὡς δὲ ἡ δικαιοσύνη διὰ πλεονεξίας οὐ περιγίνεται· οὐδὲ ἡ σωφροσύνη διὰ
ἀκολασίας, οὕτως οὐδὲ ἡ τοῦ Χριστιανοῦ δίαιτα, ἡδυπαθείᾳ περικτᾶται· πόρρω γάρ ἐστι τῶν
πασχητιώντων ἐδεσμάτων ἡ τράπεζα τῆς ἀληθείας. εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα ἕνεκεν τῶν ἀν-
θρώπων ἐγένετο τὰ πάντα, ἀλλ᾽ οὐ πᾶσι χρῆσθαι καλόν, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἀεί. καὶ γὰρ καὶ ὁ καιρός,
καὶ ὁ χρόνος, καὶ ὁ τρόπος, καὶ τὸ πρός τι, οὐκ ὀλίγην τῷ παιδαγωγουμένῳ πρὸς τὸ λυσιτελὲς
ἐνδίδωσι ῥοπήν· καὶ τό γε ἐστὶν ἐπιτήδειον, ἰσχὺν ἔχει καταργῆσαι τὸν ἐπιγάστριον βίον, οὐ
πλοῦτός ἐστιν ἐκκλητικός· οὐ βλέπων ὀξύ, ἀλλ᾽ ἡ τυφλώττουσα περὶ τὴν γαστριμαργίαν πε-
ριουσία. οὐδεὶς δέ ἐστι πένης εἰς τὰ ἀναγκαῖα· οὐδὲ περιορᾶταί ποτε ἄνθρωπος· ὁ γὰρ
καὶ τὰ πτηνὰ, καὶ τὰ νηκτὰ, καὶ συνελόντι εἰπεῖν, τὰ ἄλογα ζῷα διατρέφων, εἷς ἐστιν ὁ θεός·
λείπει δὲ αὐτοῖς οὐδὲ ἓν ὁποσοῦν, μὴ μεριμνῶσι τροφῆς. ἡμεῖς δὲ καὶ τούτων ἀμείνους, ὅσῳ
καὶ κύριοι, καὶ θεῷ οἰκειότεροι, ἢ σωφρονέστεροι. γεγόναμεν δὲ, οὐχ ἵνα ἐσθίωμεν καὶ πίνω-
» μεν, ἀλλ᾽ ἵνα ὦμεν εἰς ἐπίγνωσιν γεγονότες τοῦ θεοῦ. δίκαιος γάρ φησιν ἐσθίων, ἐμπίμπλα-
» ται τῇ ψυχῇ· κοιλίαι δὲ ἀσεβῶν ἐνδεεῖς, ἀκαταπαύστου λιχνείας ὀρεγόμεναι. πολυτέ-
λεια δὲ οὐκ εἰς ἀπόλαυσιν ὄψιμον, ἀλλ᾽ εἰς μετάδοσιν κοινωνικὴν ἐπιτήδειος. διὸ πα-
ραφυλακτέον τῶν βρωμάτων, ἃ μὴ πεινῶντας ἡμᾶς ἐσθίειν ἀναπείθει, γοητεύοντα τὰς
ὀρέξεις. μὴ γὰρ οὐκ ἔνεστι καὶ ἐν εὐτελείᾳ σώφρονι πολυειδῆ ἐδέσματα ὑγιεινά; βολβοί,
ἐλαῖαι, λαχάνων ἔνια, γάλα, τυρός, τά τε ὡραῖα· ἑψήματά τε παντοδαπά, ζωμῶν ἄνευ·
κἂν ὀπτοῦ δέῃ κρέως, ἢ ἑφθοῦ, μεταδοτέον. ἔχετέ τι βρώσιμον ἐνθάδε, εἶπεν ὁ κύριος
πρὸς τοὺς μαθητὰς μετὰ τὴν ἀνάστασιν· οἱ δὲ, ἅτε ὑπ᾽ αὐτοῦ εὐτέλειαν ἀσκεῖν δεδιδαγμένοι,

ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος, καὶ φαγὼν ἐνώπιον αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς φησὶν ὁ Λουκᾶς, ὅσα εἶπεν. πρὸς τούτοις οὐδὲ τραγημάτων κηρίων ἀμοίρους περιοπτέον τοὺς δειπνοῦντας κατὰ λόγον· τῶν γὰρ δὴ βρωμάτων ἐπιτηδειότατα, οἷς αὐτόθεν χρῆσθαι ὑπάρχει δίχα πυρὸς, ἐπεὶ καὶ ἑτοιμότερα: δεύτερα δὲ τὰ εὐτελέστερα ὡς προειρήκαμεν. τῶν δὲ ἀμφὶ τὰς φλεγμαινούσας κυπταζόντων τραπέζας, τὰ σφέτερα τιθηνουμένων πάθη δαίμων καθηγεῖται λιχνότατος, ὃν ἔγωγε οὐκ ἂν αἰσχυνθείην κοιλιοδαίμονα προσειπεῖν, καὶ δαιμόνων κάκιστον, καὶ ἐξωλέστατον· παραπλήσιος γοῦν οὗτος ἀτεχνῶς τῷ ἐγγαστριμύθῳ καλουμένῳ: ἄμεινον δὲ πολλῷ τοῦ δαίμονα ἔχειν σύνοικον εὐδαίμονα γενέσθαι· εὐδαιμονία δὲ ἐν χρήσει ἀρετῆς ἐξετάζεται. Ματθαῖος μὲν οὖν ὁ ἀπόστολος, σπερμάτων καὶ ἀκροδρύων καὶ λαχάνων ἄνευ κρεῶν μετελάμβανεν: Ἰωάννης δὲ ὑπερτείνας τὴν ἐγκράτειαν, ἀκρίδας καὶ μέλι ἤσθιεν ἄγριον: ὧν δὲ ἀπείχετο καὶ Πέτρος, ἀλλ' ἐπέστη ἐπ' αὐτὸν ἔκστασις, ὡς ἐν ταῖς
» πράξεσι τῶν ἀποστόλων γέγραπται. καὶ θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγμένον καί τι σκεῦος τέτ-
» ταρσιν ἀρχαῖς ἐκδεδεμένον ἐπὶ τῆς γῆς, πάντα τὰ τετράποδα καὶ τὰ ἑρπετὰ τῆς γῆς
» καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ἐν αὐτῷ, καὶ ἐγένετο φωνὴ πρὸς αὐτὸν, ἀνάστα, καὶ θῦσον, καὶ
» φάγε. Πέτρος δὲ εἶπε. μηδαμῶς κύριε, ὅτι οὐδέποτε ἔφαγον πᾶν κοινὸν καὶ ἀκάθαρτον.
» καὶ ἡ φωνὴ πάλιν πρὸς αὐτὸν ἐκ δευτέρου. ἃ ὁ θεὸς ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοίνου. καὶ ἡμῖν δὲ ἄρα ἀδιάφορος ἡ χρῆσις: οὐ γὰρ τὰ εἰσερχόμενα εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ ἡ περὶ τῆς ἀκρασίας διάληψις κενή: ὁ γάρ τοι θεὸς τὸν ἄνθρωπον πλάσας, πάντα ὑμῖν εἶπεν ἔσται εἰς βρῶσιν: λάχανα δὲ μετὰ ἀγάπης, ἢ μόσχον μετὰ δολιότητος. εὖ τοῦτο ὑπομιμνήσκει τοῦ προειρημένου λόγου, ὡς οὐ τὰ λάχανα ἡ ἀγάπη: μετὰ δὲ ἀγάπης, τὰ δεῖπνα παραληπτέα, ἐν οἷς ἀγαθὴ μὲν ἡ μέση κατάστασις. ἐν πᾶσι μὲν, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ ἐν τῇ ἀμφὶ τὴν ἑστίασιν παρασκευῇ. ἐπεὶ αἱ μὲν ἀκρότητες, σφαλεραί: αἱ μεσότητες δὲ, ἀγαθαί. μέσον δέ ἐστι πᾶν τὸ ἀνενδεὲς τῶν ἀναγκαίων: αἱ γὰρ κατὰ φύσιν ὀρέξεις, αὐταρκείᾳ περιορίζονται. Ἰουδαίοις δὲ διὰ τοῦ νόμου, οἰκονομικώτατα καταγγέλλεται ἡ εὐτέλεια: μυρίων γὰρ ὅσων ἀφείλετο τὴν χρῆσιν ὁ παιδαγωγὸς, αὐτὸς διὰ Μωσέως αἰτίας προστιθεὶς: κεκρυμμένας μὲν, τὰς πνευματικάς: ἐμφανεῖς δὲ, τὰς σαρκικὰς, αἷς καὶ πεπιστεύκασι: τοῖς μὲν, ὅτι οὐκ ἔστι διχηλά: τοῖς δὲ, ὅτι τὴν τροφὴν οὐ μηρυκᾶται. τὰ δ' ὅτι ἄρα οὐκ ἔχει μόνα τῶν ἐνύδρων λεπίδας, ὡς ὀλίγα παντελῶς ἀπολείπεσθαι πρὸς τὴν τροφὴν αὐτοῖς ἐπιτήδεια. ὧν δὲ ἐφῆκεν ἅπτεσθαι, πάλιν κεκώλυκε τούτων τὰ θνησιμαῖά τε καὶ εἰδωλόθυτα: τά τε ἀποπεπνιγμένα: οὐδὲ γὰρ τούτων ψαύειν θέμις, ἐπεὶ γὰρ ἀμήχανον χρώμενον τοῖς ἡδέσιν ἀποσχέσθαι τῆς ἀπολαύσεως αὐτῶν, τὴν ἐναντίαν ἀντέθηκεν ἀγωγήν: μέχρις ἂν ἐκλύσῃ τὴν ἐκ τοῦ ἔθους ἐπὶ τὴν ἡδυπάθειαν καταδρομήν. ἀνθρώποις δὲ, τὰ μὲν πολλὰ βλάβην καὶ λύπην ἐγέννησεν ἡδονή: δυσπάθειαν δὲ καὶ λήθην καὶ ἀφροσύνην ἡ πολυτροφία ἐντίκτει τῇ ψυχῇ: αὔξειν δὲ καὶ τῶν παίδων τὰ σώματα γίνεσθαί φασιν εἰς μῆκος ἐπιδιδόντων διὰ τῆς ἐλλειπούσης τροφῆς: οὐ γὰρ κωλύεσθαι τὸ ἀνατρέχον εἰς αὔξησιν πνεῦμα τῆς πολλῆς τροφῆς ἀντιφραττούσης τὸ εὔπνουν τοῦ δρόμου. ὅθεν κατηγορῶν τοῦ τρυφῶντος βίου ὁ τὴν ἀλήθειαν ἐζηλωκὼς τῶν φιλοσόφων Πλάτων τὸ ἔναυσμα τῆς ἑβραϊκῆς φιλοσοφίας ζωπυρῶν, ἐλθόντα δέ με φησὶν, ὁ ταύτῃ λεγόμενος αὖ βίος εὐδαίμων Ἰταλιωτῶν τε καὶ Συρακουσίων τραπεζῶν πλήρεις, οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἤρεσε δὶς τῆς ἡμέρας ἐμπιπλάμενον ζῆν, καὶ μηδέποτε μόνον κοιμώμενον νύκτωρ. καὶ ὅσα τούτῳ ἐπιτηδεύματα συνέπεται τῷ βίῳ: ἐκ γὰρ τούτων οὔτ' ἂν φρόνιμος οὐδείς ποτ' ἂν γενέσθαι τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἀνθρώπων δύναται ἐκ νέου ἐπιτηδεύων τοιαῦτα, οὐδ' οὕτω θαυμαστῇ φύσει κραθήσεται. οὐ γὰρ ἄπειρος ἦν ὁ Πλάτων τοῦ Δαβίδ, ὃς ἐν τῇ πόλει τῇ ἑαυτοῦ τὴν ἁγίαν ἱδρύων κιβωτὸν ἐν μέσῃ τῇ σκηνῇ, παντὶ τῷ ὑπηκόῳ εὐφροσύνην ποιούμενος λαῷ ἐναντίον τοῦ κυρίου διεμέρισεν εἰς πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ ἀνδρὸς ἕως γυναικὸς, ἑκάστῳ κολλυρίδα ἄρτου, καὶ ἐσχαρίτην, καὶ λάγανον ἀπὸ τηγάνου. αὐτάρκης αὕτη ἡ τροφὴ ἡ Ἰσραηλιτική: ἡ δὲ ἐθνικὴ περιττή: σώφρων οὐδ' ἂν μελῆσαί ποτε γενέσθαι ὁ χρώμενος αὐτῇ τὸν νοῦν ἐγκαθορύξας τῇ κοιλίᾳ, τῷ ἰχθύι τῷ καλουμένῳ ὄνῳ τὰ μάλιστα ἐοικώς, ὃν δὴ φησὶν Ἀριστοτέλης μόνον τῶν ἄλλων ζώων ἐν τῇ γαστρὶ τὴν καρδίαν ἔχειν. τοῦτον ἐντεροπλόγαστρον Ἐπίχαρμος καλεῖ ὁ κωμικός. τοιοῦτοι τῶν ἀνθρώπων

ἀεὶ

ἀεὶ εἰς γαστέρα πεπιστευκότες, ὧν θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες, τούτοις οὐκ ἀγαθὰ προεθέσπισεν ὁ ἀπόστολος· ὧν τὸ τέλος εἰπὼν ἡ ἀπώλεια.

Πῶς τῷ ποτῷ προσοιστέον. β.

Οἴνῳ δὲ ὀλίγῳ χρῶ, τῷ Τιμοθέῳ ὑδροποτοῦντι διὰ τὸν στόμαχόν σου φησὶν ὁ ἀπόστολος· παγκάλως νοσηλευομένῳ καὶ πλαδῶντι σώματι κατάλληλον τὸ ἐπιστῦφον βοήθημα προσφέρων, ὀλίγον δὲ ἐγκρίνων τοῦτο, μὴ λάθῃ τὸ βοήθημα διὰ πλῆθος ἄλλης θεραπείας δεόμενον. φυσικὸν μὲν οὖν καὶ νηφάλεον ποτὸν ἀναγκαῖον διψῶσίν ἐστιν ὕδωρ. τοῦτο ἐκ τῆς ἀκροτόμου πέτρας κατειβόμενον τοῖς παλαιοῖς τῶν ἑβραίων μονότροπον σωφροσύνης ὁ κύριος ἐχορήγει ποτόν· νήφειν δὲ μάλιστα ἐχρῆν τοὺς ἐπιπλανωμένους. ἔπειτα ἡ ἄμπελος ἡ ἁγία τὸν βότρυν ἐβλάστησε τὸν προφητικόν. τοῦτο σημεῖον τοῖς εἰς ἀνάπαυσιν ἐκ τῆς πλάνης πεπαιδαγωγημένοις ὁ μέγας βότρυς ὁ λόγος ὁ ὑπὲρ ἡμῶν θλιβεὶς, οὗ τὸ αἷμα τῆς σταφυλῆς ὕδατι κίρνασθαι ἐθελήσαντος τοῦ λόγου, ὡς καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ σωτηρίᾳ κίρναται. διττὸν δὲ τὸ αἷμα τοῦ κυρίου· τὸ μὲν γάρ ἐστιν αὐτοῦ σαρκικὸν, ᾧ τῆς φθορᾶς λελυτρώμεθα· τὸ δὲ πνευματικὸν, τουτέστιν ᾧ κεχρίσμεθα. καὶ τοῦτ' ἔστι πιεῖν τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ, τῆς κυριακῆς μεταλαβεῖν ἀφθαρσίας· ἰσχὺς δὲ τοῦ λόγου τὸ πνεῦμα ὡς αἷμα σαρκός. ἀναλόγως τοίνυν κίρναται, ὁ μὲν οἶνος τῷ ὕδατι, τῷ δὲ ἀνθρώπῳ τὸ πνεῦμα. καὶ τὸ μὲν εἰς πίστιν εὐωχεῖ τὸ κρᾶμα, τὸ δὲ εἰς ἀφθαρσίαν ὁδηγεῖ τὸ πνεῦμα· ἡ δὲ ἀμφοῖν αὖθις κρᾶσις ποτοῦ τε καὶ λόγου εὐχαριστία κέκληται, χάρις ἐπαινουμένη καὶ καλὴ, ἧς οἱ κατὰ πίστιν μεταλαμβάνοντες, ἁγιάζονται καὶ σῶμα καὶ ψυχήν. τὸ θεῖον κρᾶμα τὸν ἄνθρωπον τοῦ πατρικοῦ βουλήματος πνεύματι καὶ λόγῳ συγκεράσαντος μυστικῶς· καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς μὲν τὸ πνεῦμα ᾠκείωται τῇ ὑπ' αὐτοῦ φερομένῃ ψυχῇ· ἡ δὲ σὰρξ, τῷ λόγῳ· δι' ἣν ὁ λόγος γέγονε σάρξ. ἄγαμαι τοίνυν τοὺς αὐστηρὸν ἐπανῃρημένους βίον, καὶ τῆς σωφροσύνης τὸ φάρμακον ἐπιποθοῦντας τὸ ὕδωρ· φεύγοντας δὲ ὅτι μάλιστα πορρωτάτω τὸν οἶνον, οἷον πυρὸς ἀπειλήν. ἀρέσκει οὖν τοὺς παῖδας, καὶ τὰς κόρας ὡς ἐπιπολεῖστον, ἀπέχεσθαι τοῦ φαρμάκου τούτου· οὐ γὰρ κατάλληλον ζεούσῃ ἡλικίᾳ τῶν ὑγρῶν τὸ θερμότατον ἐπεγχεῖν τὸν οἶνον, οἱονεὶ πῦρ ἐποχετεύοντας πυρί· ἐξ οὗ ὁρμαί τε ἄγριαι, καὶ φλεγμαίνουσαι ἐπιθυμίαι, καὶ διάπυρον ἦθος ἐκκαίεται· προπετεῖς τε οἱ νέοι ἔνδοθεν χλιαινόμενοι εἰς τὰς ὀρέξεις γίνονται· ὡς δὴ προὖπτον αὐτῶν τὴν βλάβην ἐλέγχεσθαι διὰ τοῦ σώματος πεπαινομένων θᾶττον ἢ προσῆκεν τῶν τῆς ἐπιθυμίας μελῶν. ὀργῶσι γοῦν ἀναβλέσδρον ἀναζέοντος οἴνου, καὶ οἰδοῦσι μαστοί τε καὶ μόρια· προκηρύσσοντες ἤδη πορνείας εἰκόνα, καὶ τῆς ψυχῆς τὸ τραῦμα φλεγμαίνειν ἀναγκάζει τὸ σῶμα· σφυγμοί τε ἀναιδεῖς περιεργίαν διώκουσιν εἰς παρανομίας ἐκκαλούμενοι τὸν κόσμιον. ἐνθένδε ἤδη τῆς ἡλικίας τὸ γλεῦκος ὑπερβάλλει τῆς αἰδοῦς τοὺς ὅρους. χρὴ δὲ ὡς ἔνι μάλιστα, κατασβεννύναι πειρᾶσθαι τὰς ὁρμὰς τῶν νέων, ἀφαιροῦντας μὲν τὸ ὑπέκκαυμα τὸ τῆς ἀπειλῆς βακχικόν· ἐπιχέοντας δὲ τὸ ἀντιφάρμακον τῆς ἐκζέσεως, ὃ καὶ τὴν ψυχὴν τυφομένην ἤδη καθέξει· καὶ τὰ μόρια ἐφέξει διοιδοῦντα, καὶ κατακοιμίσει τὸν βρασμὸν τῆς ἤδη σαλευομένης ἐπιθυμίας. οἱ δὲ ἀκμάζοντες μεθημέραν μὲν ἀρίστου μεταλαβόντες, οἷς κατάλληλον τὸ ἄριστον, ἄρτου μόνου ἀπογευσάμενοι, ἀπεχέσθων πάμπαν τοῦ ποτοῦ, πρὸς τὸ ἀναπίνεσθαι τὴν περιττὴν ὑγρότητα αὐτῶν ἀνασπογγιζομένην ξηροφαγίᾳ· καὶ γὰρ τὸ συνεχὲς πτύειν καὶ ἀπομύσσεσθαι, καὶ τὰς ἐκκρίσεις σπεύδειν, ἀκρασίας τεκμήριον ἐκ τῆς ἀμέτρου προσφορᾶς ὑπερχεομένων τῶν ὑγρῶν τῷ σώματι. εἰ δὲ καὶ ἐπιγένοιτο δίψα, ἀρκείσθω ὕδατι τὸ πάθος οὐ πολλῷ· οὐδὲ γὰρ ὕδατος ἀνέδην ἐμφορεῖσθαι καθήκει, ὡς μὴ ἐκκλύζοιτο ἡ τροφή· καταλεαίνοιτο δὲ εἰς πέψιν καταταττομένων μὲν εἰς τὸν ὄγκον τῶν σιτίων· ὀλίγον δὲ παντάπασιν εἰς τὰς ἐκκρίσεις χωρούντων. πρέπει δὲ καὶ ἄλλως ταῖς θείαις φροντίσι μὴ οἰνοβαρεῖν· ὁ γὰρ ἄκρατος κατὰ τὸν κωμικὸν ὀλίγα ἀναγκάζει φρονεῖν; μή τι δὲ οὐδὲ σωφρονεῖν; εἰς δὲ ἑσπέραν τοῦ δείπνου περὶ τὴν ὥραν οἴνῳ χρηστέον. ἐπειδὰν μηκέτι τοῖς ἀναγνώσμασι σχολάζωμεν τοῖς νηφαλιωτέροις, τότε καὶ ὁ ἀὴρ ψυχρότερον, καὶ τὸ περιέχον παρὰ τὸ μεθημέραν γίγνεται, ὡς δεῖν ὑποτρέφειν τὴν ἐκλείπουσαν ἔμφυτον ἀλέαν, ἐπεισάκτῳ θερμό-

τητι, ὀλίγῳ δὲ τῷ οἴνῳ κἀνταῦθα· οὐ γὰρ μέχρι τῶν ὕβρεως προσιτέον κρατήρων· τοῖς δὲ ἤδη παρηβηκόσιν, ἱλαρώτερον ἐπιτρεπτέον μεταλαμβάνειν τοῦ ποτοῦ, τὸ καταψυχόμενον τῆς ἡλικίας, οἷον μαραινόμενον ὑπὸ χρόνου ἀναζωπυροῦντας ἀβλαβῶς τῷ τῆς ἀμπέλου φαρμάκῳ· οὐδὲ γὰρ ὡς ἐπιπλεῖστον ἐγκυμαίνονται ἔτι τῶν πρεσβυτέρων αἱ ὀρέξεις περὶ τὰ τῆς μέθης ναυάγια· καθωρμισμένοι μὲν γὰρ οἷον ἀγκύραις τῷ λόγῳ καὶ τῷ χρόνῳ, τὴν ζάλην τῶν ἐπιθυμιῶν τὴν καταιγίζουσαν ἐκ μέθης ῥᾷον φέρουσιν· οἷς ἴσως καὶ χαριεντίζεσθαί τι ἔξεστι παρὰ τὰς εὐωχίας, ἀλλὰ καὶ τούτοις ὅρος ἔστω τοῦ ποτοῦ, μέχρις οὗ τὸ λογισμοῦ ἄσειστον διατηρήσωσι, καὶ τὴν μνήμην ἐνεργὸν, καὶ τὸ σῶμα ἀσάλευτον οἴνῳ καὶ ἀκράδαντον, ἀκροθώρακας τούτους καλοῦσιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοί. καλὸν οὖν τὸ προσκαταλήγειν διὰ τὸν ὄλισθον. Ἀρτόριος δέ τις ἐν τῷ περὶ μακροβιοτίας (μέμνημαι γὰρ) ἐφ' ὅσον βρέξαι τὰ σιτία μόνον οἴεται δεῖν προσάγειν· ἵνα μακροτέραν κτησώμεθα τὴν ζωήν. ἁρμόδιον τοίνυν τὸν οἶνον τὸ μὲν ἐπὶ θεραπείας μέρει προσφέρεσθαι διὰ τὴν ὑγείαν μόνην· τὸ δὲ, ἐν ἀνέσει καὶ διαχύσει. οἶνος γὰρ πρῶτον μὲν αὐτὸν αὐτῷ ἵλεων ποιεῖ τὸν πίνοντα μᾶλλον, ἢ πρότερον, καὶ τοῖς συμπόταις μειλίχιον, καὶ τοῖς οἰκέταις πραότερον, καὶ προσηνέστερον τοῖς φίλοις· παροινηθεὶς δὲ ἀμείβεται τὴν ὕβριν· θερμὸς γὰρ ὢν, καὶ χυμοὺς ἔχων ἡδεῖς κεκραμένος εὐμελῶς, τὰ μὲν αἰσχρὰ τῶν περιττωμάτων διατήκει θερμότητι· τοὺς δὲ δριμεῖς καὶ φαύλους ταῖς εὐωδίαις κεραννύει χυμούς. εὖ γοῦν ἐκεῖνο εἴρηται. ἀγαλλίαμα ψυχῆς καὶ καρδίας οἶνος ἔκτισται ἀπ' ἀρχῆς πινόμενος αὐτάρκως· κίρνασθαι δὲ ἄριστον τῷ ὕδατι ὡς πλεῖστον τὸν οἶνον, καὶ μὴ ὡς ὕδωρ ἐπιζητεῖσθαι, καὶ ἀπαμβλύνεσθαι πρὸς τὴν μέθην· μὴ δ' ὡς ὕδωρ ἐπεγχεῖσθαι διὰ τὴν φιλοινίαν· ἄμφω μὲν γὰρ τοῦ θεοῦ ποιήματα. καὶ ταύτῃ πρὸς ὑγείαν συνεργεῖ ἡ κρᾶσις ἡ ἀμφοῖν ὕδατός τε καὶ οἴνου· ὅτι ἐκ τοῦ ἀναγκαίου καὶ τοῦ χρησίμου ὁ βίος συνέστηκε. τῷ μὲν οὖν ἀναγκαίῳ τῷ ὕδατι ὡς ὅτι πλεῖστον ἐγκαταμικτέον, καὶ τοῦ χρησίμου· οἴνῳ δὲ ἀμέτρῳ ἡ μὲν γλῶττα παραποδίζεται· παρεῖται δὲ τὰ χείλη· ὀφθαλμοὶ δὲ παρατρέπονται, οἷον κολυμβώσης τῆς ὄψεως ὑπὸ τοῦ πλήθους τῆς ὑγρότητος, καὶ ψεύδεσθαι βεβιασμένοι, κύκλῳ μὲν ἡγοῦνται περιφέρεσθαι τὰ πάντα· ἀριθμεῖν δὲ οὐ δύνανται τὰ πόῤῥω ὡς ἔστι μόνα. καὶ μὴν ὁρᾷν μοι δύο μὲν ἡλίους δοκῶ, μεθύων ὁ Θηβαῖος ἔλεγε γέρων· κινουμένη μὲν γὰρ ὑπὸ τῆς τοῦ οἴνου θερμότητος ἡ ὄψις, πυκνότερον πολλαπλασίονα τὴν εἴδους φαντάζεται τὴν οὐσίαν, διαφέρει δ' οὐθὲν ἧττον ὄψιν κινεῖν, ἢ τὸ ὁρώμενον· ταὐτὸν γὰρ δι' ἀμφοῖν ἡ ὄψις πέπονθεν, τῆς τοῦ ὑποκειμένου καταλήψεως διὰ τὸν σάλον ἀκριβῶς ἐφικνεῖσθαι μὴ δυναμένη, καὶ αἱ βάσεις καθάπερ ῥεύματι ὑποσφέρονται· λυγμοί τε καὶ ἔμετοι, καὶ παραφροσύναι ἐπισκήπτουσι. πᾶς γὰρ οἰνωθεὶς ἀνὴρ, κατὰ τὴν τραγῳδίαν,

» Ἥσσων μὲν ὀργῆς ἐστι, τοῦ δὲ νοῦ κενὸς,
» Φιλεῖ τε πολλὴν γλῶτταν ἐκχέας μάτην,
» Ἄκων ἀκούειν, ἃ πρὶν ἑκὼν εἶπεν κακῶς·

» καὶ πρό γε τῆς τραγῳδίας, ἡ σοφία κέκραγεν. οἶνος πινόμενος πολὺς ἐν ἐρεθισμῷ, καὶ παν-
» τὶ πτώματι πληθύνει. διὸ οἱ μὲν πλεῖστοι ἀνίστασθαί φασι δεῖν παρὰ τοὺς πότους, καὶ τὰ σπουδαῖα εἰς ἕω ὑπερτίθεσθαι. ἐγὼ δὲ τότε μάλιστα τὸν λόγον συνεισχρισόμενον ἀξιῶ παρεισάγειν παιδαγωγήσοντα τὴν οἰνοφλυγίαν· μὴ λάθῃ παραπεσοῦσα εἰς μέθην ἡ εὐωχία· ὡς γὰρ ὀφθαλμοὺς οὐκ ἄν τις εὖ φρονῶν πρὶν ἢ ἐπὶ τὸν ὕπνον ἰέναι ἀξιώσειε μύειν, οὕτως οὐδὲ τὸν λόγον ἀπεῖναι τοῦ συμποσίου ὀρθῶς ἄν τις βουληθείη· οὐδὲ προσκαθιμίζειν αὐτὸν τῶν πράξεων ἐπιτηδεῦσαι αὖ καλῶς, ἀλλ' οὐδὲ ἀφίστασθαί ποτε δυνήσεται τῶν οἰκείων ὁ λόγος αὐτῷ· οὐδ' ἂν καθεύδωμεν. καὶ γὰρ ἐπὶ τὸν ὕπνον παρακλητέον· τελεία γὰρ ἡ σοφία θείων οὖσα καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐπιστήμη, ἐμπεριλαβοῦσα τὰ ὅλα κατ' ἐκεῖνο, καθὸ δὴ ἐπισκοπεῖ τὴν ἀνθρώπων ἀγέλην, τέχνη γίνεται περὶ βίον· καὶ ταύτῃ πάντῃ συμπάρεστιν ἐφ' ὅσον βιοῦμεν ἀεὶ τὸ ἴδιον ἔργον ἐκτελοῦσα τὴν εὐζωΐαν. οἱ δὲ κακοδαίμονες οἱ ἀπελαύνοντες εὐφροσύνην εὐωχίας, μακαριστὸν ἡγοῦνται βίον τὴν ἀκρασίαν, τὴν περὶ τὰ συμπόσια, ὧν ἐστι τὸ ζῆν οὐδὲν, ἀλλ' ἢ κῶμος· κραιπάλη· βαλανεῖα· ἄκρατος· ἀμίδες· ἀργία· πότος. ὁρᾷν γοῦν ἔστιν αὐτῶν τινὰς ἡμιμεθεῖς, σφαλλομένους, περὶ τοῖς τραχήλοις ἔχοντας στεφάνους ὥσπερ τῶν ἀμφορέων, διαπτύοντας ἀλλήλοις τὸν ἄκρατον φιλοτησίας ὀνόματι· ἄλ-

λοις

λοις δὲ πλήρεις κραιπάλης, ἀσχημῶντας, ὠχριῶντας τὰ πρόσωπα, πελιδνούς· καὶ ἔτι ἐπὶ τῇ χθιζῇ μέθῃ ἄλλην εἰς ἕω αὖθις ἀναντλοῦντας μέθην. καλὸν ὦ φίλοι καλὸν καταμαθόντας ὅτι μάλιστα πόρρωθεν τὴν εἰκόνα ταύτην, τὴν γελοίαν ἅμα, καὶ ἐλεεινὴν σφᾶς αὐτοὺς πρὸς τὸ ἄμεινον σχηματίζειν, ὀρρωδοῦντας μὴ ἄρα πη καὶ ὑμεῖς παραπλήσιον θέαμα τοῖς ἄλλοις, καὶ γέλως γενώμεθα. ἀστείως ἄρα εἴρηται· ὡς ἄρα κάμινος μὲν δοκιμάζει στόμωμα ἐν βαφῇ· οἶνος δὲ, καρδίαν ὑπερηφάνων. μέθη μὲν οὖν ἐστιν, ἀκράτου χρῆσις σφοδροτέρα· παροινία δὲ, ἡ ἐκ τῆς χρήσεως ἀκοσμία· κραιπάλη δὲ ἡ ἐπὶ τῇ μέθῃ δυσαρέστησις καὶ ἀηδία, ἀπὸ τοῦ τὸ κάρα πάλλειν ὠνομασμένη. τοῦτον τὸν βίον (εἰ βίον καλεῖν χρὴ) ῥᾴθυμον ὄντα, καὶ περὶ τὰς ἡδυπαθείας κεκινημένον, καὶ περὶ τὴν οἰνοφλυγίαν ἐσπουδασμένον, ἡ θεία σοφία ὑφορωμένη, παραγγέλλει τοῖς αὐτῆς τέκνοις. μὴ ἴσθι οἰνοπότης, μηδὲ ἐκτείνου συμβολαῖς κρεῶν ἀγορασμοῖς· πᾶς γὰρ μέθυσος καὶ πορνοκόπος πτωχεύσει. καὶ ἐνδύσεται διερρηγμένα καὶ ῥακώδη πᾶς ὑπνώδης. ὑπνώδης γὰρ πᾶς ὁ μὴ εἰς σοφίαν ἐγρηγορὼν, ἀλλὰ ὑπὸ μέθης βαπτιζόμενος εἰς ὕπνον. καὶ διερρωγότα φησὶν ἐνδύσεται ὁ πάροινος. ἐπαισχυνθήσεταί τε τῇ μέθῃ διὰ τοὺς καθορῶντας· ὁ πᾶς γὰρ ἁμαρτωλοῦ, τὰ διερρωγότα τοῦ ὕφους τοῦ σαρκικοῦ φιλοδοξίαις κατατετρημένα· δι᾽ ὧν ἡ αἰσχύνη ἔνδοθεν τῆς ψυχῆς ἀποθεωρεῖται· ἡ ἁμαρτία, δι᾽ ἣν οὐδὲ σωθήσεται ῥᾳδίως τὸ ὕφος τὸ ἀπεσπασμένον πάντοθεν εἰς πολλὰς κατασπώμενον ἐπιθυμίας, τὸ ἀπεσχισμένον τῆς σωτηρίας. ταύτῃ νουθετικώτατα ἐπιφέρει. τίνι οὐαί, τίνι θόρυβος, τίνι κρίσεις, τίνι ἀηδεῖς λέσχαι, τίνι συντρίμματα διακενῆς. ὁρᾷ τε ὅλον διερρωγότα τὸν φίλοινον ὃς παρορᾷ μὲν τὸν λόγον αὐτόν· ἔκδοτον δὲ ἑαυτὸν συγκεχώρηκεν τῇ μέθῃ· ὅσα τούτῳ ἠπείλησεν ἡ γραφὴ, καὶ πάλιν ἐπιφέρει τῇ ἀπειλῇ. τίνος πελιδνοὶ οἱ ὀφθαλμοί, οὐ τῶν ἐγχρονιζόντων ἐν οἴνοις, οὐ τῶν ἰχνευόντων ποῦ πότοι γίνονται; ἐνταῦθα μὲν καὶ νεκρὸν ἤδη τῷ λόγῳ τὸν φιλοπότην ἀποφαίνεται διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν πελιδνῶν, ὃ τοῖς νεκροῖς σημεῖον ἐπιφαίνεται, τὸν ἐν κυρίῳ θάνατον αὐτῷ καταγγέλλουσα· ἡ γὰρ ἀμνηστία τῶν εἰς τὴν ἀληθῆ συντεινόντων ζωὴν, ἐπὶ τὴν φθορὰν ῥέπει. εἰκότως οὖν στερρότατα ὁ παιδαγωγὸς ἀπαγορεύει τῆς ἡμετέρας κηδόμενος σωτηρίας. μὴ πίνετε οἶνον ἐπὶ μέθῃ. διὰ τί πεύσῃ, ὅτι φησὶ τὸ στόμα σου τότε λαλήσει σκολιά. κατακείσῃ δὲ ὥσπερ ἐν καρδίᾳ θαλάσσης, καὶ ὥσπερ κυβερνήτης ἐν πολλῷ κλύδωνι. ἐντεῦθεν καὶ ἡ ποιητικὴ ὠφελημένη λέγει.

Οἶνος δ᾽ ἐς πυρὶ ἶσον ἔχει μένος εὖτ᾽ ἂν ἐς ἄνδρας.
Ἔλθῃ· κυμαίνει δ᾽ οἷα λίβυσσαν ἅλα.
Βορέης ἠὲ νότος. τὰ δὲ, κακρυμμένα πάντα φαίνει.

Ἁμαρτάνει πᾶς οἶνος μεθύουσιν ὄλεθρος οἶνος ψυχαπάτης. καὶ τὰ ἑξῆς. ὁρᾷ τε τοῦ ναυαγίου τὸν κίνδυνον· περικλύζεται μὲν ἡ καρδία πολυποσίᾳ· τὸ δὲ πλῆθος τῆς οἰνοφλυγίας θαλάττῃς εἴκασεν ἀπειλῇ, ἐν ᾗ βεβυθισμένον τὸ σῶμα ὥσπερ ναῦς, δέδυκεν εἰς βυθὸν ἀκοσμίας ταῖς τοῦ οἴνου τρικυμίαις ἐπικεχωσμένον· ὁ δὲ κυβερνήτης, ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος, περιφέρεται τῷ κλύδωνι ὑπερεχούσης τῆς μέθης, ἐνθαλαττεύων τε εἰλιγγιᾷ τῷ ζόφῳ τῆς καταιγίδος τοῦ τῆς ἀληθείας ἀστοχήσας λιμένος. ἕως ἂν ἐπιρραπισθῶν ὑφάλοις πέτραις αὐτὸς αὑτὸν ἐξοκείλας εἰς ἡδονὰς, διαφθαρῇ. εἰκότως οὖν καὶ ὁ Ἀπόστολος παραγγέλλει. μὴ μεθύσκεσθε ἐν οἴνῳ, ᾧ ἐστιν ἀσωτία πολλή. τὸ ἄσωστον τῆς μέθης διὰ τῆς ἀσωτίας αἰνιξάμενος· εἰ γὰρ καὶ τὸ ὕδωρ οἶνον ἐν τοῖς γάμοις πεποίηκεν, οὐκ ἐπέτρεψε μεθύειν· τὸ δὲ ὑδαρὲς τοῦ φρονήματος ἐζωοποίησε τοῦ νόμου τὴν ἐργάτιν ἐξ Ἀδὰμ, τὸν κόσμον ὅλον αἵματι πληρώσας, ἀμπέλου ποτὸν ἀληθείας τὸ κρᾶμα τοῦ νόμου τοῦ παλαιοῦ· καὶ τοῦ λόγου τοῦ νέου, εἰς συμπλήρωσιν τοῦ χρόνου τοῦ προκατηλλαγμένου, θεοσεβείᾳ παρασχών. μυστικὸν ἄρα σύμβολον ἡ γραφὴ αἵματος ἁγίου οἶνον ὠνόμασεν· τὴν δὲ ἐκ τοῦ οἴνου ἑωλοκρασίαν διελέγχουσα, ἀκόλαστον οἶνος φησὶ καὶ ὑβριστικὸν μέθη. ἀρέσκει τοίνυν τῷ λόγῳ τῷ ὀρθῷ, χειμῶνος μὲν, διὰ τὸ κρύος πίνειν μέχρι τοῦ μὴ ῥιγοῦν, οἷς εὔχαρις τὸ ῥιγοῦν· τοῦ δὲ ἄλλου καιροῦ, διὰ τὴν τῶν ἐντοσθιδίων θεραπείαν. ὡς γὰρ τροφαῖς ἐπὶ τὸ μὴ πεινῆν· οὕτως καὶ ποτῷ ἐπὶ τὸ μὴ διψῆν, χρηστέον. παραφυλάττοντας τὸν ὄλισθον ἀκριβῶς, ἀκροσφαλὴς γὰρ ἡ τοῦ οἴνου παρείσδυσις, οὕτω δ᾽ ἂν καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὑπάρξαι καθαρὰ, καὶ ξηρὰ, καὶ φωτοειδής· αὐγὴ δὲ, ψυχὴ ξηρὰ σοφωτάτη, καὶ ἀρίστη· ταύτῃ δὲ καὶ ἐποπτική· οὐδὲ ἔστι κάθυγρος ταῖς ἐκ τοῦ οἴνου ἀναθυμιάσεσι νεφέλης δίκην

σώματος ἐπιπονουμένου. οὐ πολυπραγμονητέον τοίνυν τὸν οἶνον τὸν Χῖον, ἂν ἀπῇ· οὐδὲ τὸν Ἀριούσιον, ὅταν μὴ παρῇ· δίψα γὰρ ἐνδείας τινός ἐστι πάθος, καὶ τὸ κατάλληλον ἐπιζητεῖ βοήθημα πρὸς ἀναπλήρωσιν, οὐ τετυφωμένον ποτόν· πλαδώσης δὲ ὀρέξεως διακρασίαι, αἱ διαπόντιοι οἰνηγίαι παραφρονούσης καὶ πρὸ τῆς μέθης περὶ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς. Θάσιος τε γὰρ καὶ ὁ εὐώδης, καὶ ὁ εὔπνοις Λέσβιος, καὶ Κρής τις γλυκύς· καὶ Συρακούσιος ἡδύς· καὶ Μενδήσιός τις Αἰγύπτιος, καὶ ὁ νησιώτης Νάξιος· καὶ ἀνθοσμίας τις. ἄλλος τῆς Ἰταλῶν γῆς· πολλὰ ταῦτα ὀνόματα. σώφρονι συμπότῃ, οἶνος εἷς, ἑνὸς γεώργιον θεοῦ. τί γὰρ οὐκ ἀπόχρη ὁ ἐπιχώριος ἀποπληρῶσαι τὴν ἐπιθυμίαν; εἰ μή τι καὶ τὸ ὕδωρ ἐποίσονται, ὡς οἱ βασιλεῖς οἱ ἀνόητοι. Χοάσπης ποταμὸς οὕτω λεγόμενος τῆς Ἰνδικῆς· οὗ κάλλιστον ὕδωρ εἰς πόσιν τὸ Χοάσπιον, καθάπερ καὶ τοὺς φίλους, οὕτω δὲ καὶ τὸ ὕδωρ ἐπαγόμενον ταλαπίζει τοὺς πλουσίους εἰς τρυφήν, κἀνταῦθα τὸ ἅγιον πνεῦμα διὰ τοῦ Ἀμὼς ἐκφωνήσει. οἱ πίνοντες τὸν διυλισμένον οἶνον, καὶ ἐπὶ κλίναις ἐλεφαντίναις φησὶ κατακείμενοι, καὶ ὅσα τούτοις ἀκόλουθα ἐν ὀνείδους ἐπήγαγεν μέρει. προνοητέον δὲ μάλιστα τῆς εὐσχημοσύνης· ἣ καὶ τὴν Ἀθηνᾶν φασὶν ὁ μῦθος, ἥτις ποτὲ ἦν, προμηθουμένην αὐτῆς, τῶν αὐλῶν ἀπορρίψαι τὸ ἐπιτερπὲς διὰ τὸ ἀπρεπὲς τῆς ὄψεως· ὡς ἀδιαστρόφως τῷ προσώπῳ πιεῖν. μὴ ᾄδειν ἀσπάζοντας· μὴ δὲ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀσχημονεῖν ἀναγκάζοντας ἀμυστὶ ἕλκοντας ὑπ' ἀκρασίας· μὴ δὲ περιχεῖν τὸ γένειον, ἢ τὴν ἐσθῆτα καταβρέχειν, ἀθρόου τοῦ ποτοῦ ἐπεγχεομένου, μονονουχὶ ἐμπλύνοντα καὶ ἐναποκλυζόμενον ταῖς φιάλαις τὸ πρόσωπον τὸ αὐτῶν· καὶ γὰρ ὁ καλαρισμός, ῥαγδαίου τοῦ ποτοῦ φερομένου, σὺν πολλῷ τῷ πνεύματι ἐπισπωμένου, ὥσπερ εἰς κεραμεοῦν ἄγγος ἐγχεομένου· ἠχοῦντος τοῦ λαιμοῦ διὰ τὴν ῥοώδη καταβροχθισμόν· αἰσχρὸν καὶ ἀπρεπὲς τὸ θέαμα τῆς ἀκρασίας· πρὸς δὲ καὶ ἐπιβλαβὲς τὸ ἐπιτήδευμα τῷ μεταλαμβάνοντι, ἡ φιλοποσία. μὴ σπεύσῃς εἰς βλάβην, ὦ οὗτος. οὐχ ἁρπάζεταί σου τὸ ποτόν· σοὶ δέδοται καὶ ἀναμένει σε. μὴ διαρραγῆναι σπουδάσῃς, χανδὸν ἑλκύσας· συμπληροῦταί σου ἡ δίψα κἂν βράδιον πίῃς, τὸ κόσμιον προσλαβοῦσα, κοσμίως καταμεριζομένου τοῦ ποτοῦ· οὐ γὰρ ἀφαιρεῖται τῷ χρόνῳ, ὃ προαρπάζει ἡ ἀκρασία. ἐν οἴνῳ δέ φησι, μὴ ἀνδρίζου· πολλοὺς γὰρ ἠχρείωσεν ὁ οἶνος· μέθῃ δὲ μάλιστα οἱ Σκύθαι χρῶνται· Κελτοί τε, καὶ Ἴβηρες, καὶ Θρᾷκες, πολεμικὰ ξύμπαντα ὄντα ταῦτα γένη· καὶ καλὸν καὶ εὔδαιμον ἐπιτήδευμα ἐπιτελεῖν νενομίκασιν. ἡμεῖς δέ, τὸ εἰρηνικὸν γένος, εἰς ἀπόλαυσιν οὐκ εἰς ὕβριν ἑστιώμενοι, νηφαλίοις πίνομεν φιλοτησίας. ἵνα δὴ τῷ ὄντι οἰκείως τῷ ὀνόματι λεχθῶσιν φιλότητες πῶς οἴεσθε πεπωκέναι τὸν κύριον, ὁπηνίκα δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος ἐγένετο. οὕτως ἀναισχύντως ὡς ἡμεῖς; οὐχὶ ἀστείως; οὐχὶ κοσμίως; οὐκ ἐπιλελογισμένως; εὖ γὰρ ἴστε, μετέλαβεν οἴνου καὶ αὐτός· καὶ γὰρ ἄνθρωπος καὶ αὐτός. καὶ εὐλόγησέν γε τὸν οἶνον εἰπών, λάβετε· πίετε· τοῦτό μού ἐστι τὸ αἷμα, αἷμα τῆς ἀμπέλου· τὸν λόγον, τὸν περὶ πολλῶν ἐκχεόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εὐφροσύνης ἅγιον ἀλληγορεῖ νᾶμα. καὶ ὅτι μὲν σωφρονεῖν τὸν πίνοντα δεῖ, δι' ὧν ἐδίδασκε, παρὰ τὰς εὐωχίας ἔδειξεν σαφῶς· οὐ γὰρ μεθύων ἐδίδασκεν. ὅτι δὲ οἶνος ἦν τὸ εὐλογηθέν, ἀπέδειξε πάλιν, πρὸς τοὺς μαθητὰς λέγων. οὐ μὴ πίω ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου ταύτης, μέχρις ἂν πίω αὐτὸ μεθ' ὑμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου. ἀλλ' ὅτι γε οἶνος ἦν τὸ πινόμενον πρὸς τοῦ κυρίου πάλιν αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λέγει, τὴν Ἰουδαίων ἐπονειδίζων σκληροκαρδίαν. ἦλθεν γάρ φησιν, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· καὶ λέγουσιν· ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος. τοῦτο μὲν ἡμῖν καὶ πρὸς τοὺς ἐγκρατητὰς καλουμένους παρατετηρήσθω· αἱ δὲ γυναῖκες, τὸ εὔσχημον ἐπιτηδευόμεναι δῆθεν, ὡς μὴ ταῖς πλατείαις κύλιξιν διαχέουσαι τὰ χείλη περιρραγεῖς γένωνται πλατυνομένου τοῦ στόματος στενοῖς κομιδῇ κατὰ τὸ στόμιον ἀλαβάστροις, ἀσχημόνως πίνουσιν. ἀνακλῶσι μὲν τὰς κεφαλάς· γυμνοῦσι δὲ τοὺς τραχήλους· οὐ κοσμίως ἐμοὶ δοκεῖν καὶ τὸν λάρυγγα διατείνουσαι περὶ τὴν κατάποσιν βροχθίζουσιν, οἷον ἀπογυμνούμεναι τοῖς συμπόταις, ἃ δύναιντο· ἐρυγάς τε ἀνδρώδεις ἐπισπώμεναι· μᾶλλον δὲ ἀνδραποδώδεις προσεπιθρύπτονται ἀσελγαίνουσαι· οὐδεὶς γὰρ ψόφος οἰκεῖος ἀνδρὶ λογικῷ, ἔτι δὲ μᾶλλον γυναικί, ᾗ καὶ τὸ συνειδέναι αὐτῇ ἑαυτῇ, ἥτις εἴη μόνον, αἰσχύνην φέρει. ὀργὴ δέ φησι μεγάλη, γυνὴ μέθυσος, οἱονεὶ χόλος θεοῦ, οἰνομάχλη γυνή. διατί; ὅτι ἀσχημοσύνην αὐτῆς οὐ συγκαλύψει· ταχὺ γὰρ εἰς ἀταξίαν ὑποσύρεται γυνή, κἂν

μόνον

μόνον ἐπὶ λόγῳ τῆς προαιρέσεως εἰς ἡδονὰς· καὶ οὐχὶ ἀλαβάστροις πίνειν κεκωλύκαμεν, ἀλλὰ τὸ ἐπιτηδεύειν, ἐν τούτοις μόνον πίνειν, ὡς ἀλαζονικὸν περικόπτομεν, τοῖς παρατυχοῦσιν ἀπερισπάστως χρῆσθαι συμβουλεύοντες πόρρωθεν, ἄνωθεν ὀλισθανούσας ἀνακόπτοντες αὐταῖς τὰς ὀρέξεις. ἡ δὲ ἐν προσβολῇ κατὰ τὴν ἀπαντώσαν τοῦ ἀνδρὸς ἐφέπτυξις, ἡσυχῇ παρὰ συμπλεία. κατ' οὐδένα δὲ τρόπον ταῖς γυναιξὶν ἐπιτρεπτέον· παραγυμνούσας τι τοῦ σώματος καταφαίνεσθαι, μὴ σφαλῶσιν ἄμφω· οἱ μὲν, ἐρεθιζόμενοι κατασκοπεῖν· αἱ δὲ, τῶν ἀνδρῶν ἐφ' ἑαυτὰς ἐπισπώμεναι· τὰς ὄψεις ἀεὶ δὲ, ὡς παρόντος τοῦ κυρίου κοσμίως ἀναστρεπτέον ἡμῖν· μήπη ἄρα καὶ ἡμῖν, ὡς Κορινθίοις ὁ Ἀπόστολος χαλεπήνας εἴπῃ· συνερχομένων ὑμῶν οὐκ ἔστι κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν. ἐμοὶ δοκεῖν, ὁ ἀκέφαλος πρὸς τῶν μαθηματικῶν καλούμενος, ὁ περὶ τοῦ ἀστέρος τοῦ πλανωμένου καταριθμούμενος, συνιζηκυίας τῆς κεφαλῆς εἰς τὸ στῆθος, τοὺς ὀψοφάγους, καὶ ἡδονικούς, καὶ τοὺς ἑτοίμους εἰς μέθην αἰνίττεσθαι. καὶ γὰρ οὐδὲ τούτῳ, τὸ λογιστικὸν ἵδρυται οὐκ ἐν τῇ κεφαλῇ, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐντοσθιδίοις πάθεσιν ἐπιθυμίᾳ τε καὶ θυμῷ δεδουλωμένον. ὥστε, ὅτῳ τρόπῳ Ἐλπήνωρ ἀστράγαλον ἐάγη καταπεσὼν ὑπὸ μέθης, οὕτω τούτων ὁ ἐγκέφαλος ἄνωθεν ἰλιγγιάσας ὑπὸ μέθης, ἐπὶ τὸ ἧπαρ καὶ τὴν καρδίαν ἐντέτριπται, ἐπὶ τὴν φιληδονίαν, καὶ τὸν θυμὸν καταπίπτει πτῶμα μεῖζον, ἢ φασὶ ποιητῶν παῖδες, πρὸς τοῦ Διὸς τὸν Ἥφαιστον οὐρανόθεν ἐρρῖφθαι χαμαί. πόνος δὲ ἀγρυπνίας φησὶ, καὶ χολέρα καὶ στρόφος μετὰ ἀνδρὸς ἀπλήστου. διὰ τοῦτό τοι καὶ ἡ τοῦ Νῶε παροινία ἀναγραπτὸς γεγένηται· ἵνα ὡς ὅτι μάλιστα τὴν μέθην φυλαττώμεθα, ἐμφανῆ καὶ ἔγγραπτον τὴν εἰκόνα τοῦ παραπτώματος ἔχοντες, δι' ἣν οἱ σκεπάσαντες τὴν ἀσχημοσύνην τῆς μέθης εὐλογοῦνται παρὰ κυρίου. συντομώτατα τοίνυν ἐμπεριλαβοῦσα ἡ γραφὴ, ἅπαντα ἐν ἑνὶ λόγῳ εἴρηκεν, τὸ ἱκανὸν ἀνθρώπῳ πεπαιδευμένῳ οἶνος καὶ ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτοῦ ἀναπαύσεται.

Ὅτι οὐ χρὴ περὶ τὴν πολυτέλειαν τῶν σκευῶν ἐσπουδακέναι. γ.

Ἐκπωμάτων τοίνυν ἀργυρέων καὶ χρυσίων πεποιημένων· λιθοκολλήτων τε ἄλλων, ἄθετος ἡ χρῆσις, ὄψεως ἀπάτη μόνον. εἴτε γὰρ αὐτοῖς ἐγχέαι τις θερμοῦ κράματος, διαπυρουμένων τῶν σκευῶν ἐπώδυνος ἡ λῆψις· εἴτε αὖ ψυχροῦ πάλιν ἐγχέαι μεταδίδωσι τῆς ποιότητος ἡ ὕλη, λυμαινομένη τὸ κρᾶμα. καὶ ἔστιν ἐπιβλαβὴς ἡ πόσις ἡ πλουσία. ἐρρέτωσαν τοίνυν θηρικλειοί τινες κύλικες, καὶ ἀντιγονίδες κάνθαροί τε, καὶ λαβρώνιοι, καὶ λεπασταί, καὶ τῶν ἐκπωμάτων εἴδη τὰ μυρία· ψυκτῆρές τε, ἐπὶ τούτοις, καὶ οἰνοχόαι, χρυσός τε γὰρ ἅπας ἐξαπλῶς καὶ ἄργυρος, ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ ἐστὶν ἐπίφθονον κτῆμα, τὴν χρείαν ὑπερβεβηκός· κτήσασθαί τε σπάνιον, καὶ τηρῆσαι δύσκολον, καὶ οὐκ ἐπιτήδειον χρήσασθαι. ναὶ μὴν καὶ τορευτῶν περίεργος ἐφ' ὑέλῳ κενοδοξία εἰς θραῦσιν διὰ τέχνης ἑτοιμοτέρα, δεδιέναι τε ἅμα καὶ πίνειν διδάσκουσα, περιαιρετέα τῆς εὐνομίας ἡμῶν. κλιντῆρες δὲ ἀργυροῖ, καὶ λεκάναι, καὶ ὀξύβαφα, καὶ πινακίσκοι, καὶ τρύβλια, πρὸς ἐπὶ τούτοις, σκεύη ἀργυρᾶ τε καὶ χρυσᾶ· τὰ μὲν, εἰς διακονίαν τροφῆς· τὰ δὲ καὶ εἰς ἄλλας τινὰς, αἰσχύνομαι καὶ λέγειν χρείας, κέδρου τε εὐκεάτοιο, καὶ θύου, καὶ ἐβένου, καὶ ἐλέφαντος. τρίποδες ἠσκημένοι, κλῖναι τε ἀργυρόποδες, καὶ ἐλεφαντοκόλλητοι· χρυσόστικταί τε, καὶ χελώνης τε ποικιλμάτων κοίτης κλισιάδες· στρωμναί τε ἁλουργεῖς καὶ ἄλλων χρωμάτων δυσπορίστων, ἀπειροκάλου τρυφῆς τεκμήρια, φθόνου καὶ θρυπτείας ἐπίβουλα πλεονεκτήματα παρὰ συμπλεία ἅπαντα· οὐ δὲ ἣν τιν' οὖν ἀξιόλογον ἔχοντα σπουδήν. ὁ γὰρ καιρὸς, συνεσταλμένος ἐστὶν, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος· διὰ τοῦτο ὑπολείπεται μὴ γελοίως χρηματισθῆναι, καθάπερ ἐν ταῖς πομπαῖς, ὁρῶνταί τινες ἔξωθεν, κεχρημένοι κατάπληκτικῶς εἰς σεμνότητα· τὰ ἔνδον ἄθλιοι, διὰ τοῦτο δή, διασαφῶν ἀκριβέστερον ἐπήγαγεν· λοιπόν ἐστιν, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν, καὶ οἱ ἀγοράζοντες, ὡς μὴ κατέχοντες. εἰ δὲ ἐπὶ γάμου ταῦτα, ἐφ' οὗ φησιν ὁ θεὸς· πληθύνεσθε, πῶς οἴεσθε τὴν ἀπειροκαλίαν μετ' ἐξουσίας κυριακῆς ἐξορίσαι; διὰ τοῦτο καὶ πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, λέγει ὁ κύριος, καὶ πτωχοῖς δός. καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι, ἕπου τῷ θεῷ γυμνὸς ἀλαζονείας· γυμνὸς ἐπικήρου πομπῆς τὸ σὸν, τὸ ἀγαθὸν· τὸ ἀναφαίρετον μόνον· τὴν εἰς τὸν θεὸν πίστιν· τὴν εἰς τὸν παθόντα ὁμολογίαν· τὴν εἰς ἀνθρώπους εὐεργεσίαν κεκτημένος· κτῆμα τιμαλφέστατον. ἐγὼ δὲ

καὶ Πλάτωνα ἀποδέξομαι ἄντικρυς νομοθετοῦντα, ὡς οὔτε ἀργυροῦν δεῖ πλοῦτον, οὔτε
χρυσοῦν ἀσκεῖν ἔχειν, ἀλλὰ μή τι σκεῦος ἀχρεῖον ὃ μὴ μετὰ τῆς ἀναγκαίας χρήσεως, καὶ μέτριόν
ἐστιν, ὡς εἰς πολλὰ τὸ αὐτὸ εὔθετον ἀποκαθαιροῖτο δὲ ἡ πολυκτημοσύνη. παγκάλως γοῦν ἡ θεία
» που λέγει γραφὴ πρὸς τοὺς φιλαύτους καὶ ἀλαζόνας ἀποτεινομένη. ποῦ εἰσιν οἱ ἄρχοντες
» τῶν ἐθνῶν, καὶ οἱ κυριεύοντες τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, οἱ ἐν τοῖς ὀρνέοις τοῦ οὐρανοῦ ἐμπαί-
» ζοντες, οἱ τὸ ἀργύριον θησαυρίζοντες καὶ τὸ χρυσίον, ᾧ ἐπεποίθεισαν ἄνθρωποι, καὶ οὐκ ἔστι τέ-
» λος τῆς κτήσεως αὐτῶν, οἱ τὸ ἀργύριόν τε καὶ τὸ χρυσίον τεκταίνοντες, καὶ μεριμνῶντες. οὐκ
» ἔστιν ἐξεύρεσις τῶν λόγων αὐτῶν, ἠφανίσθησαν καὶ εἰς ᾅδου κατέβησαν. οὗτος τῆς ἀπειροκα-
λίας ὁ μισθός. εἰ γάρ τοι γεωργοῦσιν ἡμῖν, δικέλλης δεῖ χρεία, καὶ ἀρότρου: μακέλλην δ' οὐκ
αὖ τις ἀργυρᾶν, οὐδὲ ἄμην χρυσῆν χαλκεύσει: τῷ δὲ εὐέργῳ τῆς ὕλης, οὐ πλουσίως εἰς γε-
ωπονίαν συγχρώμεθα, τί κωλύει καὶ περὶ τὰ σκεύη τὰ οἰκίδια τὴν αὐτὴν ἔχειν διάνοιαν
τοῦ τῷ ὁμοίου θεωρητικοῖς: ὧν μέτρον ἡ χρεία μὴ ἡ πολυτέλεια γινέσθω. τί γάρ, εἰπέ μοι, τὸ
μαχαίριον τὸ ἐπιτραπέζιον, ἂν μὴ ἀργυρόηλον ᾖ; ἢ ἐξ ἐλέφαντος πεποιημένον τὴν λα-
βήν, οὐ τέμνει; ἢ ἐπὶ τὴν μοῖραν τοῦ κρέως Ἰνδικὸν σίδηρον χαλκευτέον, καθάπερ συμμαχι-
κόν τι παρακαλοῦντας; τί δέ, εἰ κεραμεοῦν εἴη τὸ χερνίβιον, οὐ δέξεται τὸ ἀπόνιμμα τῆς
χειρός; οὐδὲ ὁ ποδονιπτήρ, τὸ ἀπόνιμμα τοῦ ποδός; ἀναξιοπαθήσει δὲ ἄρα καὶ ἡ τράπεζα
ἡ ἐξ ἐλέφαντος τοὺς πόδας ἐσκευασμένη, ὀβολιαῖον ἄρτον βαστάσασα; οὐδὲ μὴν ὁ λύχνος
διακονήσει τὸ φῶς, ὅτι κεραμέως οὐ χρυσοχόου ἔργον ἐστίν; ἐγὼ δέ φημι καὶ τοὺς σκίμποδας
οὐδὲν κάκιον παρεχομένους κατάκλισιν, τῆς ἐλεφαντίνης κλίνης, τῆς δὲ σισύρας ἱκανωτά-
της οὔσης ὑποστρώσασθαι, ὥστε μὴ δεῖσθαι πορφυρίδων ἢ φοινικίδων, καταγνῶσθαι ὅμως τῆς
εὐτελείας δι' ἀβελτηρίαν ἀρχεκάκου τρυφῆς. τίς ἡ τοσαύτη πλάνη: τίς ἡ δοξοκαλία ὁρᾶτε;
ὁ κύριος τρυβλίῳ ἐπάσταζεν εὐτελεῖ καὶ κατέκλινε τοὺς μαθητὰς ἐπὶ τῆς πόας χαμαί: καὶ
τοὺς πόδας ἔνιπτεν αὐτῶν σαβάνῳ περιζωσάμενος ὁ ἄτυφος θεὸς καὶ κύριος τῶν ὅλων. οὐκ
ἀργυροῦν δὴ ποδονιπτῆρα περιφέρων ἀπ' οὐρανοῦ. καὶ τὴν σαμαρεῖτιν ᾔτει πιεῖν, σκεύει κε-
ραμικῷ τοῦ φρέατος ἀνιμῶσαν, οὐκ ἐπιζητῶν τὸ βασιλικὸν χρυσίον: σβεννύναι δὲ τὸ δίψος εὐ-
κόλως διδάσκων: σκοπῶν γὰρ τὴν χρείαν ἐτίθετο οὐ τὴν ἀπειραγαθίαν. ἤσθιεν δὲ καὶ ἔπινεν
παρὰ ταῖς εὐωχίαις, οὐ γῆς ἐξορύττων μέταλλα: οὐδὲ ἀργύρου, καὶ χρυσοῦ, τουτέστιν, ἰοῦ
προσόζουσι σκευαρίοις χρώμενος, οἷον ἀναπνεῖ τῆς τετυφωμένης ὕλης ὁ ἰός: καθόλου γάρ, καὶ
τὰς τροφάς, καὶ τὰς ἐσθῆτας, καὶ τὰ σκεύη, καὶ τ' ἄλλα πάντα τὰ κατὰ τὸν οἶκον, συλλή-
βδην λέγω, ἀκόλουθον εἶναι ταῖς ἐνστάσεσι τοῦ χριστιανοῦ δεῖ κατὰ τὸ πρόσφορον οἰκειούμενον,
τῷ προσώπῳ, τῇ ἡλικίᾳ, τῇ ἐπιτηδεύσει, τῷ καιρῷ: εἰκὸς γὰρ οὕτως θεραπεύοντας θεοῦ χρὴ
καὶ τὰ κτήματα, καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῖς ἔπιπλα ἑνὸς ἐπιδείκνυσθαι σύμβολα βίου καλοῦ. καὶ
τὸν καθ' ἕνα τῶν ἀνθρώπων ἀδιακρίτῳ πίστει, τῇ μονοπροσώπῳ ταύτῃ ἐνστάσει, τὰ ἑξῆς
ἀκόλουθα καὶ σύμφωνα τῇ διαθέσει τῇ μιᾷ φαίνεσθαι ποιοῦντα, ἃ δὲ καὶ κτώμεθα μὴ
χαλεπῶς: καὶ χρώμενοι, εὐκόλως ἐπαινοῦμεν: καὶ φυλάττομεν ῥᾳδίως: καὶ κοινωνοῦμεν εὐ-
κόλως αὐτῶν. ἀμείνω δὲ τὰ χρήσιμα: βελτίω δὲ δήπουθεν τὰ εὐτελέστερα τῶν πολυτελῶν.
τὸ δὲ ὅλον ὁ πλοῦτος οὐκ ὀρθῶς κυβερνώμενος, ἀκρόπολίς ἐστι κακίας: περὶ οὗ ὀφθαλμιῶν-
τες οἱ πολλοί, οὐκ ἄν ποτε εἰς τὴν βασιλείαν παρεισέλθοιεν τῶν οὐρανῶν: νοσοῦντες μὲν περὶ
τὰ κοσμικά: ὑπερηφάνως δὲ ζῶντες ἐπὶ ταῖς τρυφαῖς. χρὴ δὲ προειληφέναι τοὺς ἐπὶ σωτηρίᾳ
σπεύδοντας, ὡς ἄρα χρήσεως μὲν ἕνεκεν ἡ πᾶσα ἡμῖν κτῆσις: αὐταρκείας δὲ χάριν, ἡ κτῆ-
σις, ἣν καὶ ἐξ ὀλίγων αὔτις περιποιήσαιτο: μάταιοι γὰρ οἱ δι' ἀπληστίαν ἐπ' αὐτοῖς χαί-
ροντες κειμηλίοις: ὁ δὲ συνάγων τοὺς μισθοὺς φησίν, συνήγαγεν εἰς δεσμὸν τετρυπημένον: οὗτός
ἐστιν ὁ συνάγων, καὶ ἀποκλείων τὸν σπόρον, καὶ ἐλαττούμενος ὁ μηδενὶ μεταδιδούς: χλεύη δέ,
καὶ γέλως πλατύς, οὐροδόχας ἀργυρᾶς, καὶ ἀμίδας ὑελᾶς ἐπιφέρεσθαι τοὺς ἄνδρας κα-
θάπερ ἐπάγονται τοὺς συμβούλους τοὺς ἑαυτῶν καὶ τὰς πλουτούσας ταύτας ἀλόγως γυναῖ-
κας, χρυσοῦ ποιεῖσθαι τῶν ἐκκρίσεων τὰ ἐκδοχεῖα. ὡς μηδὲ ἀποτείλασθαι ἐξὸν ταῖς
πλουσίαις, μὴ τετυφωμένως, ηὐξάμην δ' ἂν αὐταῖς παρ' ὅλον τὸν βίον σκυβάλων ἄξιον κρίνε-
σθαι τὸ χρυσίον. νυνὶ δέ, ἡ ἀκρόπολις τῆς κακίας, ἡ φιλαργυρία εὕρηται: ἣν ὁ ἀπόστο-
λος ῥίζαν πάντων εἶναι τῶν κακῶν φησίν: ἧς τινες ὀρεγόμενοι, ἀπεπλανήθησαν τῆς πίστεως,

καὶ ἑαυτοὺς

καὶ ἔχειν τὸ πορίζειν παρὸν ὁδοῖς πολλαῖς. πλοῦτος δὲ ἄριστος, ἡ τῶν ἐπιθυμιῶν πενία. καὶ ἡ μεγαλοφροσύνη ἡ ἀληθής, οὐ τὸ ἐπὶ πλούτῳ μεγαλοφρονεῖν, τούτου δὲ καταφρονεῖν. τὸ δὲ ἐπὶ τοῖς σκεύεσι μεγαλαυχεῖν, αἰσχρὸν κομιδῆ· οὐ γὰρ σπουδάζειν ἔτι περὶ τούτων πάνυ δίκαιον· ἃ καὶ ἐξ ἀγορᾶς τῷ βουλομένῳ ἔξεστιν ὠνήσασθαι. σοφία δὲ οὐκ ὠνητὴ νομίσματι γηΐνῳ· οὐδ᾽ ἐν ἀγορᾷ, ἀλλ᾽ ἐν οὐρανῷ πιπράσκεται, καὶ πιπράσκεται νομίσματι δικαίῳ τῷ λόγῳ, τῷ ἀφθάρτῳ, τῷ βασιλικῷ χρυσίῳ.

Πῶς χρὴ περὶ τὰς ἑστιάσεις ἀνίεσθαι. δ΄.

Ἀπέστω δὲ ἡμῖν τῆς λογικῆς εὐωχίας ὁ κῶμος· ἀλλὰ καὶ αἱ παννυχίδες αἱ μάταιαι, ἐπὶ παροινίᾳ κωμάζουσαι. ὁ μὲν γάρ ἐστι μεθυστικὸς αὐλὸς ἅλις ἐρωτικῆς χλιδίας, τῆς ἀδημονίας ὁ κῶμος· ἔρως δὲ, καὶ μέθη, καὶ τὰ ἀλόγιστα πάθη μακρὰν ἀπῴκισται τοῦ ἡμεδαποῦ χοροῦ· σύγκωμος δὲ, παροδία τίς ἐστιν παροινίας· ἡ παννυχὶς δὲ ἐπὶ πότῳ, μέθης ἐκκλητική, καὶ συνουσίας ἐρεθιστική· τόλμα αἰσχουργός. εἰ δὲ ἐν αὐλοῖς, καὶ ψαλτηρίοις καὶ χοροῖς, καὶ ὀρχήμασι, καὶ κρότοις Αἰγυπτίων, καὶ τοιαύταις ῥαθυμίαις ἀλύοι, ἄτακτοι καὶ ἀπρεπεῖς καὶ ἀπαίδευτοι κομιδῆ γίνοιντο ἄν, κυμβάλοις καὶ τυμπάνοις ἐξηχούμενοι, καὶ τοῖς τῆς ἀπάτης ὀργάνοις περιψοφούμενοι· ἀτεχνῶς γὰρ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, θέατρον μέθης τὸ τοιοῦτον γίνεται συμπόσιον· ἀποτιθεμένοις γὰρ ἡμᾶς τὰ ἔργα τοῦ σκότους, ἐνδύσασθαι τὰ ὅπλα τοῦ φωτὸς ἀξιοῖ ὁ Ἀπόστολος· ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατοῦντας· μὴ κώμοις, καὶ μέθαις· μὴ κοίταις, καὶ ἀσελγείαις σχολάζοντας. σύριγξ μὲν οὖν, ποιμέσιν ἀπονεμηθήτω· αὐλὸς δὲ, ἀνθρώποις δεισιδαίμοσιν, εἰς εἰδωλολατρείας σπεύδουσι. καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς ἀποπεμπτέα τὰ ὄργανα ταῦτα, νηφαλίου συμποσίου, θηρίοις μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις κατάλληλα, καὶ ἀνθρώπων τοῖς ἀλογωτέροις· τὰς μὲν γὰρ ἐλάφους ταῖς σύριγξι κηλεῖσθαι παρειλήφαμεν· καὶ ἐπὶ τὰς πάγρας, πρὸς τῶν κυνηγῶν θηρευομένας, ἄγεσθαι τῷ μέλει· ταῖς δὲ ἵπποις μιγνυμέναις, οἷον ὑμέναιος, ἐπαυλεῖται νόμος αὐλῳδίας· ἱππόθορον τοῦτον κεκλήκασιν οἱ μουσικοί. πᾶσαν δὲ ἀπαξαπλῶς ἀνελεύθερον ὄψιν τε καὶ ἀκοήν· καὶ συνελόντι φάναι, αἴσθησιν ἀκρασίας αἰσχρὰν τῆς ὡς ἀληθῶς ἀναισθησίας, ἐκκοπτέον εὖ μάλα, τὴν ἐν ὄμμασι, καὶ ἐν ὠσὶ γαργαλίζουσαν καὶ ἀποθηλύνουσαν ἡδονήν, εὐλαβουμένους· μελῶν γάρ τοι κατεαγότων, καὶ ῥυθμῶν γοερῶν τῆς μούσης τῆς Καρικῆς, αἱ ποικίλαι φαρμακεῖαι διαφθείρουσι τοὺς τρόπους ἀκολάστῳ καὶ κακοτέχνῳ μουσικῇ, εἰς πάθος ὑποσύρουσαι τοῦ κώμου τούτου· τὴν λειτουργίαν δὲ τὴν θεϊκὴν διαχωρίζον, ψάλλει τὸ πνεῦμα, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ἤχῳ σάλπιγγος, καὶ γὰρ ἐν ἤχῳ σάλπιγγος ἀναστήσει τοὺς νεκρούς. αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ψαλτηρίῳ· ὅτι ἡ γλῶττα, τὸ ψαλτήριον κυρίου. καὶ ἐν κιθάρᾳ αἰνεῖτε αὐτόν· κιθάρα νοείσθω τὸ στόμα, οἱονεὶ πλήκτρῳ κρουόμενον τῷ πνεύματι. ἐν τυμπάνῳ καὶ χορῷ αἰνεῖτε αὐτόν, τὴν ἐκκλησίαν λέγει, τὴν μελετήσασαν τῆς σαρκὸς τὴν ἀνάστασιν ἐν ἠχοῦντι τῷ δέρματι· ἐν χορδαῖς καὶ ὀργάνῳ αἰνεῖτε αὐτόν. ὄργανον, τὸ σῶμα λέγει τὸ ἡμέτερον. καὶ χορδὰς, τὰ νεῦρα αὐτοῦ, δι᾽ ὧν ἐναρμόνιον εἴληφε τὴν τάσιν. καὶ κρουόμενον τῷ πνεύματι, τοὺς φθόγγους ἀποδίδωσι τοὺς ἀνθρωπίνους. αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν κυμβάλοις ἀλαλαγμοῦ· κύμβαλον τοῦ στόματος, τὴν γλῶτταν λέγει, ἣ ταῖς κρουομέναις ἐπηχεῖ χείλεσι. διὰ τοῦτο ἐπεφώνησεν τῇ ἀνθρωπότητι. πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν κύριον. ὅτι πάσης, ἣν ἐποίησεν, ἐπεσκέψατο πνοῆς. εἰρηνικὸν γὰρ ὡς ἀληθῶς ὄργανον ὁ ἄνθρωπος ἐστίν· τὰ δ᾽ ἄλλα, ἂν πολυπραγμονῇ τις, ὄργανα εὑρήσει πολεμικά, εἰς τὰς ἐπιθυμίας ἐκφλέγοντα, ἢ τοὺς ἔρωτας ἐκκαίοντα, ἢ διαγριαίνοντα τοὺς θυμούς. χρῶνται γοῦν παρὰ τοὺς πολέμους αὐτῶν, Τυρρηνοὶ μὲν, τῇ σάλπιγγι· σύριγγι δὲ, Ἀρκάδες· Σικελοὶ δὲ, πηκτίσιν· καὶ Κρῆτες, λύρᾳ· καὶ Λακεδαιμόνιοι, αὐλῷ· καὶ κέρατι, Θρᾷκες· καὶ Αἰγύπτιοι, τυμπάνῳ· καὶ Ἄραβες, κυμβάλῳ. ἑνὶ δὲ ἄρα ὀργάνῳ, τῷ λόγῳ μόνῳ τῷ εἰρηνικῷ ἡμεῖς κεχρήμεθα, ᾧ γεραίρομεν τὸν θεόν· οὐκ ἔτι τῷ ψαλτηρίῳ τῷ παλαιῷ, καὶ τῇ σάλπιγγι, καὶ τυμπάνῳ, καὶ αὐλῷ, οἷς ἔθος ἦν τοὺς ἐν πολέμῳ ἀσκητὰς, καὶ τοῦ θείου καταπεφρονηκότας φόβου, ἅμα ταῖς πανηγύρεσι χοραίοις συγχρῆσθαι, ὡς δὴ τὸ ἔκλυτον αὐτῶν τοῦ φρονήματος, διὰ τῶν τοιούτων ἐπανίστασθαι ῥυθμῶν. ἔστω δὲ ἡμῶν, ἡ παρὰ πότον φιλοφροσύνη διττὴ κατὰ τὸν νόμον· εἰ γὰρ ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου· ἔπειτα τὸν πλησίον σου· προτέρα μὲν ἡ εἰς θεὸν δι᾽ εὐχαριστίας καὶ ψαλμῳδίας γενέσθω φιλοφροσύνη· δευτέρα δὲ ἡ εἰς τὸν πλησίον διὰ τῆς ὁμιλίας τῆς σεμνῆς· ὁ γὰρ λόγος, ὁ τοῦ κυρίου, ἐνοικείτω ἐν ὑμῖν πλουσίως, ὁ Ἀπόστολος φησίν. ὁ δὲ λόγος οὗτος συναρμόζεται καὶ συσχηματίζεται καιροῖς, προσώποις, τόποις. συμποτικὸς δέ ἐστι νῦν· ἐπιφέρει γὰρ ὁ Ἀπόστολος πάλιν. ἐν πάσῃ σοφίᾳ διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες ἑαυτοὺς, ψαλμοῖς, καὶ ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς ἐν τῇ χάριτι· ᾄδοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ θεῷ. καὶ πάλιν· ὅτι ἂν ποιῆτε, ἢ ἐν λόγῳ, ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι κυρίου Ἰησοῦ· εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ. οὗτος ἡμῶν ὁ κῶμος, ὁ εὐχάριστος· κἂν πρὸς κιθάραν ἐθελήσῃς, ἢ λύραν ᾄδειν τε καὶ ψάλλειν, μῶμος οὐκ ἔστιν· Ἑβραίου

,, μεμνήσθη δικαίων βασιλέα, εὐχάριστον τῷ θεῷ. ἀγαλλιᾶσθε δίκαιοι ἐν τῷ κυρίῳ: τοῖς εὐθέσι
,, πρέπει αἴνεσις, φησὶν ἡ προφητεία· ἐξομολογεῖσθε τῷ κυρίῳ ἐν κιθάρᾳ: ἐν ψαλτηρίῳ δεκα-
,, χόρδῳ ψάλατε αὐτῷ: ᾄσατε αὐτῷ ᾆσμα καινόν. καὶ μήτι τὸ δεκάχορδον ψαλτήριον, τὸν
λόγον τὸν Ἰησοῦν μηνύει, τῷ στοιχείῳ τῆς δεκάδος φανερούμενον. ὡς δὲ ἁρμόδιον, πρὶν ἡμᾶς με-
ταλαβεῖν τροφῆς, τῶν συμπάντων εὐλογεῖν τὸν ποιητὴν, οὕτως καὶ παρὰ πότον καθήκει
ψάλλειν αὐτῷ τῶν αὐτοῦ μεταλαμβάνοντας κτισμάτων: καὶ γὰρ ὁ ψαλμὸς, ἐμμελής ἐστιν εὐ-
λογία καὶ σώφρων: ᾠδὴν πνευματικὴν ὁ Ἀπόστολος εἴρηκε τὸν ψαλμόν. ἐπὶ πᾶσι τε πρὶν ὕπνου
λαχεῖν, εὐχαριστεῖν ὅσιον τῷ θεῷ: τῆς αὐτοῦ χάριτος, καὶ φιλανθρωπίας ἀπολαύσαντας, ὡς
καὶ ἐπὶ τὸν ὕπνον ἰέναι ἡμᾶς ἐνθέως: καὶ ἐξομολογήσασθαι αὐτῷ ἐν ᾠδαῖς χειλέων φησὶν,
ὅτι ἐν προστάγματι αὐτοῦ πᾶσα εὐδοκία γίνεται: καὶ οὐκ ἔστιν ἐλάττωσις εἰς τὸ σωτήριον αὐ-
τοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς Ἕλλησι, παρὰ τὰς συμποτικὰς εὐωχίας καὶ τὰς ἐπιψεκαζού-
σας κύλικας, Ἑβραϊκῶν κατ᾽ εἰκόνα ψαλμῶν, ᾆσμα, τὸ καλούμενον σκολιὸν, ᾖδετο: κοινῶς
ἁπάντων ἅμα φωνῇ παιανιζόντων: ἔσθ᾽ ὅτε δὲ καὶ ἐν μέρει περιελιττόντων τὰς προπόσεις
τῆς ᾠδῆς· οἱ δὲ μουσικώτεροι αὐτῶν, καὶ πρὸς λύραν ᾖδον: ἀλλ᾽ αἱ μὲν ἐρωτικαὶ, μακρὰν ἐῤῥί-
πτων ᾠδαί: ὕμνοι δὲ ἔστων τοῦ θεοῦ αἱ ᾠδαί. αἰνεσάτωσαν φησὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν χορῷ, ἐν τυμ-
πάνῳ, καὶ ψαλτηρίῳ ψαλάτωσαν αὐτῷ. καὶ τίς ὁ ψάλλων χορὸς, αὐτό σοι διηγήσεται τὸ
,, πνεῦμα· ἡ αἴνεσις αὐτοῦ, ἐν ἐκκλησίᾳ ὁσίων· ἀγαλλιάσθωσαν ἐπὶ τῷ βασιλεῖ αὐτῶν. καὶ
,, πάλιν ἐπιφέρει· ὅτι εὐδοκεῖ κύριος ἐν τῷ λαῷ αὐτοῦ. καὶ γὰρ ἁρμονίας παραδεκτέον, τὰς σώ-
φρονας: ἀπωτάτω ὅτι μάλιστα ἐλαύνοντας, τῆς ἐῤῥωμένης ἡμῶν διανοίας, τὰς ὑγρὰς ὄντως
ἁρμονίας· αἳ περὶ τὰς καμπὰς τῶν φθόγγων κακοτεχνοῦσαι, εἰς θρύψιν καὶ βωμολοχίαν ἐκ-
διαιτῶνται: τὰ δὲ αὐστηρὰ καὶ σωφρονικὰ μέλη, ἀποτάσσεται, ταῖς τῆς μέθης ἀγερωχίαις:
καταλειπτέον οὖν τὰς χρωματικὰς ἁρμονίας, ταῖς ἀχρώμοις παροινίαις καὶ τῇ ἀνθοφορούσῃ,
καὶ ἑταιρούσῃ μουσικῇ.

Περὶ γέλωτος. ε.

Μιμηλοὺς δὲ ἀνθρώποις γελοίων: μᾶλλον δὲ καταγελάστων παθῶν, τῆς ἡμετέρας ἐξε-
λαστέον πολιτείας: πάντων γὰρ τῶν λόγων ἀπὸ διανοίας καὶ ἤθους ῥεόντων, οὐχ οἷόν
τέ ἐστι γελοίους τινὰς προΐεσθαι λόγους, μὴ οὐχὶ ἀπὸ γελοίου ἤθους φερομένους: τὸ
,, γὰρ, οὐκ ἔστι δένδρον καλὸν, ποιοῦν καρπὸν σαπρόν: οὐδὲ μὴν δένδρον σαπρὸν, ποιοῦν
καρπὸν καλὸν, κἀνταῦθα ἁρμοστέον, καρπὸς διανοίας γὰρ ὁ λόγος ἐστίν: εἰ τοίνυν τοὺς γε-
λωτοποιοὺς ἐξοικιστέον τῆς ἡμεδαπῆς πολιτείας: πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ἡμῖν αὐτοῖς ἐπιτρέ-
πειν γελωτοποιεῖν: ἄτοπον γὰρ, ὧν ἀκροατὰς γενέσθαι κεκώλυται, τούτων εὑρίσκεσθαι μι-
μητάς· πολλῷ δὲ ἔτι ἀτοπώτερον γελοῖον αὐτὸν σπουδάζειν γενέσθαι: τουτέστιν ἐφύβριστον,
καὶ καταγέλαστον. εἰ γὰρ γελοίως σχηματισθῆναι, καθάπερ ἐν ταῖς πομπαῖς ὁρῶντάς τινας,
οὐκ ἂν ὑπομείναιμεν: πῶς ἂν εἰκότως τὸν ἔνδον ἄνθρωπον, ἐπὶ τὸ γελοιότερον σχηματιζόμενον,
ἀνασχοίμεθα, καὶ εἰς τὸ πρόσωπον οὐκ ἂν ἑκόντες ἐπὶ τὸ γελοιότερον μεταστρέψαιμεν ἄν πο-
τε, καὶ πῶς ἂν κατὰ τοὺς λόγους ἐπιτηδεύσαιμεν εἶναί τι, καὶ φαίνεσθαι γελοῖοι τὸ τιμιώτερον
πάντων τῶν ἐν ἀνθρώποις κτημάτων καταμωκώμενοι τὸν λόγον: χλεύην μὲν οὖν ἐπιτηδεύειν ταῦ-
τα ἐπεὶ μὴ δὲ ὁ τῶν γελοίων λόγος, τοῖος, ἀκροάσεως ἄξιος: διὰ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, ἐπὶ
τὰ αἰσχρὰ τῶν ἔργων ἐθίζων. χαριεντιστέον τε, οὐ γελωτοποιητέον. ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν γέλωτα
ἐπιστομιστέον· καὶ γὰρ ἂν, καὶ αὐτὸς οὗ μὲν δεῖ τρόπον ἐξαγόμενος, ἐμφαίνει κοσμιότητα: μὴ
ταύτῃ δὲ χωρῶν, ἀκολασίαν ἐνδείκνυται: ἁπλῶς γὰρ, ὁπόσα φυσικὰ τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶ,
ταῦτα οὐκ ἀναιρεῖν ἐξ αὐτῶν δεῖ: μᾶλλον δὲ μέτρον αὐτοῖς, καὶ καιρὸν ἐπιτιθέναι πρέποντα,
οὐ γὰρ ἐπειδὴ γελαστικὸν ζῷον ὁ ἄνθρωπος, γελαστέον τὰ πάντα: ἐπειδὴ οὐδὲ ὁ ἵππος χρεμετιστι-
κὸς ὤν, χρεμετίζει τὰ πάντα· ὡς δὲ ζῷα λογικὰ, σφᾶς αὐτοὺς ἁρμοστέον εὐκράτως: τὸ αὐστηρὸν
τῆς σπουδῆς ἡμῶν, καὶ τὸ ὑπερτεῖνον χαλῶντας ἐμμελῶς: οὐκ ἐκλύοντας ἐκμελῶς: ἡ μὲν γὰρ καθ᾽
ἁρμονίαν τοῦ προσώπου καθάπερ ὀργάνου, κόσμιος ἄνεσις, μειδίαμα κέκληται διάχυσις: οὕ-
τως ἀνακέκληται καὶ προσώπων σωφρονούντων, ὁ γέλως. ἡ δὲ ἐκμελὴς τοῦ προσώπου ἔκλυσις, εἰ
μὲν ἐπὶ γυναικῶν γίνοιτο, κιχλισμὸς προσαγορεύεται: γέλως δέ ἐστι πορνικός. εἰ δὲ ἐπὶ ἀνδρῶν

καγχασμὸς

καγχασμὸς δὲ γέλως ἐστὶν οὗτος μιμητικὸς καὶ ἐξυβρίζων. μωρὸς δὲ ἐν γέλωτι ἀνυψοῖ φωνὴν αὐτοῦ, φησὶν ἡ γραφή· ἀνὴρ δὲ πανοῦργος μόλις ἡσυχῇ μειδιάσει. φρόνιμον λέγει τὸν πανοῦργον νῦν τὸν ἐναντίως τῷ μωρῷ διακείμενον. ἀλλ' οὐδὲ ἔμπαλιν εἶναι δεῖ σκυθρωπόν, ἀλλὰ σύννουν. ἀποδέχομαι γὰρ δὴ μάλα ἐκεῖνον, προσώποις μειδιῶντα ὃς ἐφαίνετο μειδιόων βλοσυροῖσι προσώπασι τὸν ταῖς βλοσυροῖς· ἧττον γὰρ αὐτῷ καταγέλαστος ὁ γέλως αὐτοῦ εἴη. χρὴ δὲ καὶ τὸ μειδίαμα παιδαγωγεῖσθαι, καὶ εἰ μὲν ἐπ' αἰσχροῖς εἴη, ἐρυθριῶντας μᾶλλον ἢ μειδιῶντας φαίνεσθαι· μὴ συνήδεσθαι διὰ συμπάθειαν δοκῶμεν· εἰ δὲ ἐπὶ λυπηροῖς, κατηφεστέρους ἁρμόζει βλέπεσθαι, ἢ ἐφήδεσθαι δοκεῖν· τὸ μὲν γὰρ ἀνθρώπινον, οὐ λογισμοῦ τεκμήριον· τὸ δὲ, ὠμότητος ὑπόληψιν ἐνδείκνυσι· οὔτε τὸ ἀεὶ γελαστέον, ἄμετρον γάρ· οὔτε πρεσβυτέρων, ἢ τινων ἑτέρων ἐντροπῆς ἀξίων παρόντων. εἰ μὴ ἄρα τι αὐτοὶ εἰς τὸ διαχέαι ἡμᾶς χαριεντίσαιντο· οὔτε μὴν πρὸς τοὺς τυχόντας γελαστέον· οὐδ' ἐν παντὶ τόπῳ· οὐδὲ μὴν πᾶσιν· οὐδὲ ἐπὶ πᾶσι· μάλιστα γὰρ, μειρακίοις καὶ γυναιξὶν ὀλισθηρός, εἰς διαβολὰς ὁ γέλως ἐστίν· τὸ δὲ καὶ φαίνεσθαι κατὰ τὸ πληκτικὸν ἐρρῶσθαι, τῶν πλησιούντων ἐστὶ φυλακτικόν. δύναται γὰρ ἀποκρούεσθαι τῆς ἀσελγείας τὰς προσβολὰς, καὶ ἐν μόνῃ τῇ προσόψει ἡ σεμνότης· πάντας δὲ ὡς ἔπος εἰπεῖν, τοὺς ἀνοήτους ὁ οἶνος.

Καί θ' ἁπαλὸν γελάσαι, καὶ ὀρχήσασθαι ἀνώγει.

εἰς μαλακίαν ἐκτρέπων τὰ ἀνδρόγυνα ἤθος. καὶ σκοπεῖν δεῖ, πῶς ἐντεῦθεν ἡ παρρησία τὴν ἀκοσμίαν εἰς αἰσχρολογίαν αὔξει.

Καί τι ἔπος προέηκεν, ὅπερ τ' ἄρρητον ἄμεινον.

μάλιστα γοῦν ἐν οἴνῳ καθορᾶσθαι τὰ ἤθη τῶν ὑπούλων συμβέβηκεν, τῆς ὑποκρίσεως ἀπογυμνουμένων, διὰ τὴν ἀνελεύθερον παρρησίαν τῆς παροινίας· δι' ἣν κατακοιμίζεται μὲν ὁ λόγος, ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ καρηβαρήσας τῇ μέθῃ· τὰ δὲ ἐκτραπέντα ἐπεγείρεται πάθη, καταδυναστεύοντα τῆς ἀσθενείας τοῦ λογισμοῦ.

Περὶ αἰσχρολογίας. ϛ.

Αἰσχρολογίας δὲ παντελῶς αὐτοῖς τε ἡμῖν ἀφεκτέον, καὶ τοὺς χρωμένους αὐτῇ ἐπιστομιστέον· καὶ ὄψει δριμυτέρᾳ, καὶ προσώπου ἀποστροφῇ, καὶ τῷ ἀπομυκτηρισμῷ καλουμένῳ· πολλάκις δὲ καὶ λόγῳ τραχυτέρῳ· τὰ γὰρ ἐξιόντα φησὶν ἐκ τοῦ στόματος κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον· κοινὸν, καὶ ἐθνικὸν, καὶ ἀπαίδευτον, καὶ ἀσελγῆ ἐνδείκνυσιν αὐτόν· οὐχὶ δὲ ἴδιον, καὶ κόσμιον, καὶ σώφρονα· πρὸς δὲ τὴν ἀκοὴν τῶν αἰσχρῶν καὶ τὴν θέαν ὁμοίως ἐχόντων, ὁ θεῖος παιδαγωγὸς κατὰ τὰ αὐτὰ τοῖς παλαίουσι τῶν παιδίων, ὡς μὴ τὰ ὦτα θραυσθῇ αὐτῶν, τοὺς σώφρονας περιτίθησι λόγους καθάπερ ἀμφωτίδας, ὡς μὴ δύνασθαι διικνεῖσθαι εἰς θραῦσιν τῆς ψυχῆς, τὸ κροῦμα τῆς πορνείας· τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς καταπέμπει ἐπὶ τὴν θέαν τῶν καλῶν· ἄμεινον εἶναι λέγων τοῖς ποσὶν, ἢ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὀλισθαίνειν· ταύτην ἀποκρουόμενος τὴν αἰσχρολογίαν ὁ ἀπόστολος, πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν, φησὶ, μὴ ἐκπορευέσθω, ἀλλ' εἴ τις ἀγαθός. πάλιν τε αὖ· καθὼς πρέπει ἁγίοις, μὴ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν αἰσχρότης καὶ μωρολογία, ἢ εὐτραπελία· ἃ οὐκ ἀνῆκεν, ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία· εἰ δὲ ὁ μωρὸν εἰπὼν τὸν ἀδελφὸν ἔνοχος εἰς κρίσιν, τί περὶ τοῦ μωρολογοῦντος ἀποφανούμεθα; ἢ καὶ περὶ τούτου γέγραπται· ὃς ἂν λαλήσῃ λόγον ἀργὸν, ἀποδώσει λόγον τῷ κυρίῳ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. αὖθις τε, ἐκ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ φησὶν, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ· τίνες οὖν αἱ ἀποτελεσματικαὶ σωτήριαι, καὶ τίνες αἱ τῶν ὀλισθηρῶν ὀφθαλμῶν παιδαγωγήσεις; αἱ μετὰ τῶν δικαίων συναναστροφαὶ προλαμβάνουσαι καὶ περιφράττουσαι τὰ ὦτα, τοῖς ἀπάγειν τῆς ἀληθείας βουλομένοις· φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαὶ, ἡ ποιητικὴ λέγει. γενναιότερον δὲ ὁ ἀπόστολος· γίνεσθε φησὶν, ἀποστυγοῦντες τὸ πονηρὸν, κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ· ὁ γὰρ μετὰ τῶν ἁγίων ἀναστρεφόμενος, ἁγιασθήσεται· πάντῃ οὖν ἀφεκτέον τῶν αἰσχρῶν ἀκουσμάτων, καὶ ῥημάτων, καὶ θεαμάτων· πολὺ δὲ μᾶλλον ἔργων αἰσχρῶν καθαρευτέον· τοῦτο μὲν, ἐν ἀποδείξεσι καὶ παραγυμνώσεσι μερῶν τινῶν τοῦ σώματος, ὧν οὐ χρή· τοῦτο δὲ, ἐν ταῖς ἐπιθεωρήσεσι τῶν ἀπορρήτων μερῶν· οὐδὲ γὰρ ἠνέσχετο τοῦ δικαίου τὴν γύμνωσιν αἰσχρὰν οὖσαν ἐπιδεῖν σώφρων υἱὸς, ἐσκέπασε δὲ ἡ σωφροσύνη, ὃ ἐγύμνωσεν ἡ μέθη, τὸ περίοπτον τῆς ἀγνοίας παράπτωμα, καθαρευτέον δὲ οὐδὲν ἧττον, καὶ τὰς προφορὰς τῶν φωνῶν· αἷς ἄβατα εἶναι χρὴ τὰ ὦτα τῶν ἐν Χριστῷ πεπιστευκότων. ταύτῃ

μοι δοκεῖ ὁ παιδαγωγὸς μηδὲ φθέγξασθαί τι τῶν τῆς ἀσχημοσύνης ἐφεῖναι ἡμῖν, πόῤῥωθεν διαβάλλων πρὸς τὴν ἀκολασίαν· δεινὸς γὰρ ἀεὶ τὰς ῥίζας τῶν ἁμαρτημάτων ἐκκόπτειν· τὸ οὐ μοιχεύσεις, διὰ τοῦ, οὐκ ἐπιθυμήσεις: καρπὸς γὰρ τῆς ἐπιθυμίας ἡ μοιχεία τῆς ῥίζης τῆς κακῆς. ὁμοίως οὖν κἀνταῦθα ὁ παιδαγωγὸς τὴν ἄδειαν τῶν ὀνομάτων ὡς χρῆσιν διαβέβληκεν, τὴν ἄδειαν τῆς ἀκολασίας ἐπιμιξίαν ἐκκόπτων: τὸ γὰρ ἐν τοῖς ὀνόμασιν ἀτακτεῖν, μελέτην ἐμποιεῖ τοῦ καὶ εἰς τὰ ἔργα ἀκοσμεῖν: τὸ δὲ περὶ τὴν φωνὴν σωφρονεῖν, ἄσκησίς ἐστι λαγνείας, καὶ καρτερεῖν. διειλήφαμεν δὲ βαθυτέρῳ λόγῳ: ὡς ἄρα, οὔτε ἐν τοῖς ὀνόμασιν: οὐδὲ μὴν ἐν τοῖς συνουσιαστικοῖς μορίοις, καὶ τῇ κατὰ γάμον συμπλοκῇ, καθ' ὧν κεῖται τὰ ὀνόματα, τὰ περὶ τὴν συνήθειαν οὐ τετριμμένα, ἡ τοῦ ὄντως αἰσχροῦ προσηγορία τέτακται: οὐδὲ γὰρ γόνυ καὶ κνήμη τὰ μέλη ταῦτα, οὐδὲ μὴν τὰ ἐπ' αὐτοῖς ὀνόματα, καὶ ἡ δι' αὐτῶν ἐνέργεια αἰσχρά ἐστι: μέλη δὲ καὶ τὰ αἰδοῖα τοῦ ἀνθρώπου, αἰδοῦς οὐκ αἰσχύνης κατηξιωμένα: αἰσχρὸν δὲ, ἡ παράνομος αὐτῶν ἐνέργεια, αἴσχους καὶ ὀνείδους καὶ δίκης καὶ κολάσεως ἀξία: μόνον γὰρ τῷ ὄντι αἰσχρὸν ἡ κακία καὶ τὰ κατὰ ταύτην ἐνεργούμενα. τούτοις δὲ ἀναλόγως αἰσχρολογία εἰκότως ἂν καλοῖτο ἡ περὶ τῶν τῆς κακίας ἔργων λογοποιΐα· οἷον, τὸ περὶ μοιχείας διαλέγεσθαι ἢ παιδεραστίας, καὶ τὰ παραπλήσια. ναὶ μὴν, καὶ τὴν φλύαρον ἀδολεσχίαν καταστατέον. ἐκ γάρ τοι πολυλογίας, οὐκ ἐκφεύξῃ φησὶν ἁμαρτίαν: δίκην ἄρα ὑφέξει ἡ γλωσσαλγία: ἔστι γὰρ σιωπῶν εὑρισκόμενος σοφὸς, καὶ ἔστι μισητὸς ἀπὸ πολλῆς λαλιᾶς. ἡ δὲ καὶ αὐτὸς αὑτῷ ὁ ἀδολέσχης προσκορής. πλεονάζων γὰρ λόγον, βδελύττεται τὴν ψυχὴν αὐτοῦ.

Τίνα χρὴ παραφυλάττεσθαι τοὺς ἀστείως συμβιοῦντας. ζ.

Ἀπέστω δὲ ἀπέστω ἡμῶν καὶ τὸ σκώπτειν, ὕβρεως προκατάρχον: ἐξ ὧν ἔριδες, καὶ μάχαι, καὶ ἔχθραι διοιδαίνουσιν: ὕβριν δὲ ἔφαμεν μέθης εἶναι διάκονον: οὐκ ἐκ μόνων δὲ τῶν ἔργων, ἀλλὰ καὶ ἐκ λόγων ἄνθρωπος κρίνεται. ἐν συμποσίῳ δὲ φησὶ, μὴ ἐλέγξῃς τὸν πλησίον: καὶ λόγον ὀνειδισμοῦ μὴ εἴπῃς αὐτῷ: εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα παραγγέλλεται ἁγίοις συνεῖναι, σκώπτειν τὸν ἅγιον ἁμαρτία: ἐκ στόματος γὰρ ἀφρόνων φησὶν ἡ γραφὴ, βακτηρία ὕβρεως. ἐπιβάθραν ὕβρεως, βακτηρίαν λέγουσα: ᾗ ἐπερείδεται καὶ ἐπαναπαύεται ἡ ὕβρις. ὅθεν ἄγαμαι τὸν Ἀπόστολον, κἀνταῦθα παραινοῦντα. μὴ δὲ τὰ εὐτράπελα: μὴ δὲ τὰ μὴ ἀνήκοντα προΐεσθαι ἡμᾶς ῥήματα: εἰ γὰρ διὰ ἀγάπην, αἱ ἐπὶ τὰς ἑστιάσεις συνελεύσεις: συμποσίου δὲ τὸ τέλος, ἡ πρὸς τοὺς συνόντας φιλοφροσύνη: παρεπόμενα δὲ τῇ ἀγάπῃ ἡ βρῶσις καὶ ἡ πόσις, πῶς οὐ λογικῶς ἀναστρεπτέον οὐδὲ διὰ τὴν ἀγάπην ἀπορητέον: εἰ γὰρ ὡς ἐπιτείνοντες τὴν πρὸς ἀλλήλους εὔνοιαν, συνίεμεν: πῶς ἔχθρας διὰ τοῦ σκώπτειν σκαλεύομεν; σιωπᾶν δὲ κρεῖττον, ἢ ἀντιλέγειν ἁμαρτίαν ἀμαθίᾳ προσφερομένους. μακάριος ὡς ἀληθῶς ἀνὴρ, ὃς οὐκ ὠλίσθησεν ἐν στόματι αὐτοῦ, καὶ οὐ κατενύγη ἐν λύπῃ ἁμαρτίας: ἤτοι μετανοήσας, ἐφ' οἷς λαλήσας ἢ μηδέν: ἢ ἐν τῷ μηδένα λυπῆσαι λαλήσας. καθόλου μὲν οὖν, νέοι μὲν καὶ νεάνιδες, ὡς ἐπίπαν τῶν τοιῶνδε ἀπεχέσθων εὐωχιῶν: ὡς μὴ σφάλλοιντο, περὶ ἃ μὴ προσήκει: καὶ τὰ ἀκούσματα ἀήθη, καὶ θεάματα ἀπρεπῆ κυμαινομένης ἔτι ἐν αὐτοῖς τῆς πίστεως, ἐκριπίζει τὴν διάνοιαν: συνεργεῖ δὲ αὐτοῖς τὸ ἄστατον τῆς ἡλικίας πρὸς τὸ εὐκατάφορον τῆς ἐπιθυμίας: ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ἄλλοις παραίτιοι γίνονται σφαλμάτων, τὸ ἐπικίνδυνον τῆς ὥρας ἐπιδεικνύμενοι. εὖ γάρ τοι παραγγέλλειν ἡ σοφία φαίνεται. μετὰ ὑπάνδρου γυναικὸς μὴ κάθου τὸ σύνολον, καὶ μὴ συμμετακλιθῇς ἐπ' ἀγκῶνα μετ' αὐτῆς: τουτέστι μὴ συνδείπνει πυκνότερον: μὴ δὲ ἔσθιε μετ' αὐτῆς. διὸ καὶ ἐπιφέρει: μὴ δὲ συμβολὰς ποίει μετ' αὐτῆς ἐν οἴνῳ: μήποτε ἐκκλίνῃ ἡ καρδία σου ἐπ' αὐτὴν, καὶ τῷ αἵματί σου ὀλισθήσει εἰς ἀπώλειαν: σφαλερὰ γὰρ ἡ πάροινος ἐλευθερία παραλυθῆναι δυναμένη. ὕπανδρον δὲ ὠνόμασεν, ἐπεὶ μείζων ὁ κίνδυνος τῷ λῦσαι τὴν δέσιν τῆς συμβιώσεως πειρωμένῳ, εἰ δὲ καὶ ἀνάγκη τις περιτύχοι, παρεῖναι κελεύουσαι: αἱ μὲν κεκαλύφθων ἄγαν ἀμπεχόνῃ ἔκτοσθεν: ἔνδοθεν δὲ, αἰδοῖ. ὅσαι δὲ μὴ ὕπανδροι, ἐσχάτη ταύταις διαβολὴ εἰς ἀνδρῶν παρεῖναι συμπόσιον, καὶ ταῦτα οἰνωμένων: οἱ δὲ ἐπὶ τὴν κλισίαν τὰς ὄψεις πήξαντες, ἀμεταστρέπτοι τοῖς ἀγκῶσιν ἐρηρεισμένοι, μόνοις παρέστων τοῖς ὠσίν, εἰ δὲ καὶ καθίζοιντο, μὴ ἐναλλὰξ τὼ πόδε ἐχόντων: μὴ δὲ μὴν θάτερον τοῖν μηροῖν θατέρῳ ἐπιφερόντων

ἐσθιόντων, ἢ τὴν χεῖρα τῷ γενείῳ ὑποβαλόντων· ἀγεννὲς γὰρ μὴ φέρειν αὐτόν. καὶ τοῦτο κατη-
γόρημα τοῦ νέου, συνεχὲς δὲ καὶ τὸ μετακινούμενον ἐναλλάττειν τὸ σχῆμα, κουφότητος σύμβο-
λον· σώφρονος δὲ, ἀτρέμας ἐν βρώσει καὶ ἐν πόσει τὸ ἔλαττον αἱρεῖσθαι, καὶ τὸ βραδύτερον, οὐ τὸ
προπετέστερον, κἂν τῷ κατάρχεσθαι, κἂν τοῖς διαλείμμασι. καὶ τοῦ προκαταλήγειν δὲ καὶ τοῦ
ἀπροσπαθὲς, φάγε φησὶν ὡς ἄνθρωπος τὰ παρακείμενα. παῦσαι πρῶτος χάριν παιδείας·
κἂν ἀναμέσον πλειόνων ἐκάθισας, πρότερον αὐτῶν μὴ ἐκτείνῃς χεῖρα· οὐκοῦν προεκπηδη-
τέον ὑπὸ λαιμαργίας ἀναπειθομένους ποτέ· οὐδὲ μὴν ἐπιγλιχομένους παρεκτείνειν μέχρι
πολλοῦ χρὴ τῇ ἐφυστερήσει τὴν ἀκρασίαν ὁμολογοῦντας· ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῷ μεταξὺ προσκειμέ-
νους φαίνεσθαι, καθάπερ τὰ θηρία τῇ βορᾷ. οὐδὲ μὴν πλείονος ὄψου προσφέρεσθαι· οὐ γὰρ ὀψο-
φάγος φύσει, ἀλλὰ σιτοφάγος ἄνθρωπος· προανίστασθαι δὲ τῶν πολλῶν, καὶ τοῦ συμποσίου ὑπεξιέ-
ναι, ἐπιεικῶς ἀνδρὸς σώφρονος· ἐν ὥρᾳ γὰρ φησὶν ἀναστάσεως μὴ οὐράγει. καὶ ἀπότρεχε εἰς οἶκόν
» σου. ἔλεγον δὲ οἱ δώδεκα, προσκαλεσάμενοι τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν· οὐκ ἀρεστόν ἐστιν ἡμᾶς,
» καταλείψαντας τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις. εἰ δὴ τοῦτο ἐφυλάξαντο, πολλῷ μᾶλ-
λον γαστριμαργίαν ἔφυγον. οἱ δὲ αὐτοὶ οὗτοι ἀπόστολοι τοῖς κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ Συρίαν,
» καὶ Κιλικίαν ἀδελφοῖς ἐπιστέλλοντες· ἔδοξεν ἔφασαν τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ καὶ ἡμῖν, μη-
» δὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος, πλὴν τῶν ἐπάναγκες, ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων, καὶ
» αἵματος, καὶ πνικτῶν, καὶ τῆς πορνείας, ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς, εὖ πράξετε. φυ-
λάττεσθαι δὲ τὰς παροινίας ὥσπερ καὶ τὸ κώνειον δεῖ· ἄμφω γὰρ ὑποσύρουσιν εἰς θάνατον.
χρὴ δὲ καὶ γελώτων εἴργεσθαι ἐξαισίων· καὶ δακρύων ὑπερμέτρων· πολλάκις γὰρ, οἱ
οἰνωμένοι καγχάζοντες ἐπὶ πλεῖστον, εἶτα μέντοι ὑπήχθησαν οὐκ οἶδ' ὅπως παροινίᾳ τινὶ πα-
ραπειθόμενοι εἰς δάκρυα· ἀπᾴδει γὰρ τοῦ λόγου, καὶ τὸ ἐκθηλύνεσθαι, καὶ τὸ ἐξυβρίζειν.
πρεσβῦται δὲ, ὡς τέκνα ἀφορῶντες τοὺς νέους σπανιαίτατα μὲν, ἴσως δ' ἄν που καὶ παί-
ξαιεν πρὸς αὐτοὺς· εἰς τοῦτο ἐπισκώπτοντες, ὃ παιδαγωγήσει τὸ εὔσχημον αὐτῶν. ἀμέλει
πρὸς τὸν αἰσχυντηλὸν καὶ σιωπηλὸν ἔστι χαριεντίσασθαι ὧδέ πως· ὁ δὲ ἐμὸς υἱὸς, ἐκεῖνον λέ-
γω τὸν σιωπῶντα, οὐ παύεται λαλῶν· ἐπιτείνει γὰρ τοῦ νέου τὴν αἰδῶ ἡ τοιαύτη ἐπίσκωψις,
ἐμφαίνουσα χαριέντως τὰ προσόντα αὐτῷ χρηστὰ, διὰ τῆς τῶν φαύλων, ἃ μὴ πρόσεστιν αὐ-
τῷ διαβολῆς· ἐπίνοια γὰρ, καὶ αὕτη διδασκαλικὴ, διὰ τοῦ μὴ προσόντος κυροῦσα τὸ προσ-
όν. ἀμέλει τοσοῦτόν τι ἐπικρίνει, ὁ τὸν ὑδροπότην καὶ σώφρονα παροινεῖν καὶ μεθύειν λέ-
γων. εἰ δὲ καὶ εἰσί τινες οἱ φιλοσκώμμονες, σιωπητέον ἡμῖν, καὶ παραπεμπτέον τοὺς λό-
γους τοὺς περιττοὺς, ὥσπερ τὰς κύλικας τὰς πεπληρωμένας· ἐπισφαλὴς γὰρ ἡ τοιαύτη παι-
δεία· στόμα δὲ προπετοῦς ἐγγίζει συντριβῇ· οὐ παραδέξῃ δὲ ἀκοὴν ματαίαν· οὐδὲ συγκα-
ταθήσῃ μετὰ τοῦ ἀδίκου γενέσθαι μάρτυς ἄδικος, οὔτε εἰς διαβολὰς, οὔτε εἰς βλασφημίας·
ἀλλ' οὐδ' εἰς κακοηθείας. ἐγὼ δ' ἄν μοι δοκῶ καὶ μέτρον ἐπιθεῖναι φωνῇ, τοῖς σώφροσιν, οἷς γε
ἐφεῖται λαλεῖν τὸν ἀντιδιαλεγόμενον. σιγὴ μὲν γὰρ ἀρετὴ γυναικῶν ἐστι, ἀκίνδυνον δὲ τῶν
νέων γέρας· λόγος δὲ ἀγαθὸς, ἡλικίας δεδοκιμασμένης. λάλησον πρεσβύτερε ἐν συμπο-
σίῳ· πρέπει γάρ σοι, ἀλλ' ἀπαραποδίστως λάλησον, καὶ ἐν ἀκριβείᾳ ἐπιστήμης. νεανίσκε
καί σοι ἐπιτρέπει ἡ σοφία. λάλησον εἰ χρεία σου, μόλις δὶς ἐπερωτηθείς· κεφαλαίωσον λό-
γον ἐν ὀλίγοις· ἄμφω δὲ, οἱ διαλεγόμενοι τὸ φθέγμα, τὸ σφῶν τῇ συμμετρίᾳ παραμε-
τρούντων· τό τε γὰρ γεγωνοῦ τῆς προφορᾶς μανικώτατον· τό τε ἀνήκουστον πρὸς τοὺς πέ-
λας φθέγγεσθαι ἀναισθήτου· οὐ γὰρ ἀκούσονται. καὶ τὸ μὲν, ἀγεννείας· τὸ δὲ, αὐθαδείας
τεκμήριον. ἀπέστω δὲ καὶ ἡ φιλονεικία κενῆς νίκης ἕνεκεν λόγων, ἐπεὶ τέλος ἡμῖν ἡ ἀτα-
ραξία. καὶ τοῦτο ἄρα ἐστὶ τὸ, εἰρήνη σοι πρίν τι ἀκοῦσαί σε, μὴ ἀποκρίνου ῥῆμα, ἀλλὰ καὶ
τὸ τεθρυμμένον τῆς φωνῆς θηλυδρίου· σώφρονος δὲ καὶ τὸ ἐν τῇ φωνῇ μεμετρημένον. μεγέ-
θοις τε ἅμα, καὶ μήκοις, καὶ τάχοις, καὶ πλήθοις, εἴργοντος τὸ φθέγμα τὸ αὐτοῦ· οὔτε γὰρ
μακρολογητέον ποτέ· οὔτε πολυλογητέον· οὔτε ἀδολεσχητέον· ἀλλ' οὐδὲ τροχαλῶς, καὶ
συνδιωκομένως ὁμιλητέον. καὶ γὰρ αὐτῇ τῇ φωνῇ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, δικαιοσύνης μεταδοτέον·
τούς τε ἀκαιροβόας, καὶ τοὺς κεκράκτας ἐπιστομιστέον· ταύτῃ γὰρ αὖ, τὸν Θερσίτην πλη-
» γαῖς ᾐκίζετο ὁ σώφρων Ὀδυσσεὺς, ὅτι μόνος ἀμετροεπὴς ἐκολῴα· ὃς ἔπεα φρεσὶν ᾗσιν,
» ἄκοσμά τε πολλά τε ᾔδει μάψ, ἀτὰρ οὐ κατὰ κόσμον· φοβερὸς γὰρ ἐν ἀπειλείᾳ αὐτοῦ

τὴν ἀγάπην ἐκλέγεσθαι δεῖν ἐμφαίνει ἡ βρῶσις ἡ Χριστοῦ· κομιδῇ δὲ ἄλογον καὶ ἀχρεῖον, καὶ οὐκ ἀνθρώπειον, βοσκημάτων δίκην πιαινομένους, θανάτῳ τρέφεσθαι· κάτω βλέποντας εἰς γῆν, τοὺς ἐκ γῆς ἀεὶ κεκυφότας εἰς τραπέζας· τὴν λίχνον διωκάθοντας ζωήν, τὸ ἀγαθὸν ἐνταῦθά που κατορύξαντας περὶ τὴν οὐκ ἐσομένην ζωήν· μόνην κολακεύοντας τὴν κατάποσιν, δι' ἣν πολυζηλότεροι γεγόνασι μάγειροι γεωργῶν. μὴ γὰρ ἀφαιρούμεθα τὴν συμπεριφοράν, ἀλλὰ τὸν ὄλισθον τῆς συνηθείας ὡς συμφορὰν ὑποπτευόμεθα. διὸ παραιτητέον τὴν λιχνείαν, ὀλίγων τινῶν καὶ ἀναγκαίων μεταλαμβάνοντας, κἂν εἴτις ἡμᾶς καλῇ τῶν ἀπίστων, καὶ πορεύεσθαι κρίνωμεν· καλὸν γὰρ μὴ συναναμίγνυσθαι τοῖς ἀτάκτοις. πᾶν τὸ παρατιθέμενον κελεύει ἡμᾶς ἐσθίειν, μηδὲν ἀνακρίνουσι διὰ τὴν συνείδησιν· ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἐκ μακέλλου ἀπεριέργως ὠνεῖσθαι προσέταξεν. οὐκ ἀφεκτέον οὖν παντελῶς τῶν ποικίλων βρωμάτων, ἀλλ' οὐ περὶ αὐτὰ σπουδαστέον. μεταληπτέον δὲ τῶν παρατιθεμένων ὡς πρέπον Χριστιανῷ· τιμῶντας μὲν τὸν κεκληκότα, κατὰ τὴν ἀβλαβῆ καὶ ἀπρόσκοπον τῆς συνουσίας κοινωνίαν· ἀδιάφορον δὲ ἡγουμένους τῶν εἰσκομιζομένων τὴν πολυτέλειαν· καταφρονοῦντας τῶν ὄψων, ὡς μετ' ὀλίγον οὐκ ὄντων. ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενείτω· ὁ δὲ μὴ ἐσθίων, τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω. μικρὸν δὲ ὑποβάς, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς παραγγελίας ἐξηγήσεται. ὁ ἐσθίων λέγων κυρίῳ ἐσθίει καὶ εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ, καὶ ὁ μὴ ἐσθίων κυρίῳ οὐκ ἐσθίει καὶ εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ, ὡς εἶναι τὴν δικαίαν τροφὴν εὐχαριστίαν· καὶ ὅ γε ἀεὶ εὐχαριστῶν, οὐκ ἀσχολεῖται περὶ ἡδονάς. εἰ δὲ καὶ προτρεψαίμεθα ἐπ' ἀρετῇ τῶν συνεστιωμένων τινάς, ταύτῃ πλέον ἀφεκτέον τῶν λίχνων τούτων βρωμάτων· ἐναργὲς ὑπόδειγμα ἀρετῆς σφᾶς αὐτοὺς παριστάντας, ὡς Χριστὸν ἐσχήκαμεν αὐτοί. εἰ γάρ τι τῶν τοιούτων βρωμάτων σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν, οὐ μὴ φάγω φησὶ ἔτι εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω· ὀλίγης ἐγκρατείας κερδαίνων τὸν ἄνθρωπον. μὴ γὰρ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν φαγεῖν καὶ πιεῖν; καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐπεγνώκαμεν φησὶν ὅτι οὐδὲν εἴδωλον ἐν κόσμῳ, ἀλλὰ μόνος οὗτος ἐστὶν εἷς ἡμῶν θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς. ἀλλὰ ἀπόλλυταί φησι τῇ σῇ γνώσει ὁ ἀδελφὸς ἀσθενῶν, δι' ὃν Χριστὸς ἀπέθανεν· οἱ δὲ τὴν συνείδησιν τύπτοντες τῶν ἀσθενούντων ἀδελφῶν, εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνουσιν. ταύτῃ τοι ὁ Ἀπόστολος εὐλαβούμενος περὶ ἡμῶν τὰ δεῖπνα διακρίνει, μὴ συναναμίγνυσθαι φάσκων. εἴτις ἀδελφὸς λεγόμενος, εὑρίσκοιτο πόρνος, ἢ μοιχός, ἢ εἰδωλολάτρης, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν· ἢ τὸν λόγον, ἢ τὸ ὄψον ὑποπτεύων τὸν μολυσμὸν τὸν ἐντεῦθεν, καθάπερ καὶ τῶν δαιμονίων τὰς τραπέζας. καλὸν μὲν οὖν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα μηδὲ οἶνον πιεῖν αὐτός τε ὁμολογεῖ. καὶ οἱ ἀπὸ τοῦ Πυθαγόρου· θηριῶδες γὰρ μᾶλλον τοῦτό γε, καὶ ἡ ἀπ' αὐτῶν ἀναθυμίασις θολωδεστέρα οὖσα, ἐπισκοτεῖ τῇ ψυχῇ. εἰ δέ τις καὶ τούτων μεταλαμβάνει, οὐχ ἁμαρτάνει, μόνον ἐγκρατῶς μετεχέτω· μὴ ἐξεχόμενος, μηδὲ ἀπηρτημένος αὐτῶν, μηδὲ ἐπιλαιμαργῶν τῷ ὄψῳ· ὑπηχήσει γὰρ αὐτῷ φωνή· μὴ ἕνεκεν βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, λέγουσα· ἀνοήτου γὰρ σφόδρα θαυμάζειν καὶ τεθηπέναι τὰ παρατιθέμενα ταῖς δημώδεσιν ἑστιάσεσιν, μετὰ τὴν ἐν λόγῳ τρυφήν. πολλῷ δέ ἐστιν ἀνοητότερον τὰς ὄψεις τοῖς προσοψήμασι δεδουλωκέναι συμπεριφερομένας, αὐτῶν ὡς εἰπεῖν, τῆς ἀκρασίας πρὸς τῶν διακόνων. πῶς δὲ οὐκ ἀχρεῖον τὸ ἐπανίστασθαι ταῖς κλισίαις μονονουχὶ τὸ πρόσωπον ταῖς λοπάσιν ἐπερπλοῦντας καθάπερ ἐκ νοσσιᾶς, τῆς κλισίας προκύπτοντας. τὸ δὴ θρυλλούμενον τοῦτο· ἵνα πλανωμένην λάβωσι τὴν ἀτμίδα διὰ τῆς ἀναπνοῆς. πῶς δὲ οὐκ ἄλογον τὰς χεῖρας ἐμφύρειν τοῖς ἡδύσμασιν, ἢ συνεχὲς ἐπὶ τοὔψον ἐκτείνειν οὐκ ἀπογευομένων, ἀλλ' ἀφαρπαζόντων δίκην ἀμέτρως καὶ ἀσχημόνως ἐμφορουμένοις; ἔστι γὰρ ὁρᾶν τοὺς τοιούτους ὑσὶν ἢ κυσὶ διὰ τὴν λαβρότητα μᾶλλον, ἢ ἀνθρώποις ὁμοιουμένους, τοὺς ἐρεθίζεσθαι σπεύδοντας, ὡς καὶ τὰς γνάθους ἅμα ἄμφω ἐξογκοῦσθαι τῶν περὶ τὸ πρόσωπον ἀγγείων προσεπαιρομένων. πρὸς δὲ καὶ ἱδρῶτα περιχεῖσθαι τῇ ἀπληστίᾳ συνεχομένων καὶ ἀσθμαινόντων ὑπὸ ἀκρασίας ὠθουμένης κατέπειξιν ἀκοινώνητον εἰς κοιλίαν τῆς τροφῆς, ὥσπερ εἰς ἐφόδιον, οὐκ εἰς ἀνάδοσιν ἀποτιθεμένων τὰ ἐδέσματα. πανταχῇ δὲ κακὸν οὖσα ἡ ἀμετρία, περὶ τὰς τροφὰς μάλιστα διελέγχεται. ἡ γοῦν ὀψοφαγία οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ ἀμετρία περὶ χρῆσιν ὄψου· καὶ ἡ λαιμαργία, μανία περὶ τὸν λαιμόν· καὶ ἡ γαστριμαργία, ἀκρασία περὶ τὴν τροφήν· ὡς δὲ καὶ τοὔνομα παρέχει,

μανία ἐστὶ γαστρὸς ἐπεὶ μάργος ὁ μαμμωνᾶς. τοὺς ἐπὶ ἑστιάσεως τὴν μελετῶντας ἀδικεῖν, ὁ ἀπό-
στολος ἀνακρούων λέγει· ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει ἐν τῷ φαγεῖν, καὶ ὃς
μὲν, πεινᾷ· ὃς δὲ, μεθύει. μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; ἢ τῆς ἐκκλη-
σίας τοῦ θεοῦ καταφρονεῖτε; καὶ καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας; παρὰ δὲ τοῖς ἔχουσιν οἱ ἀναι-
δῶς ἐσθίοντες, οἱ ἄπληστοι ἑαυτοὺς καταισχύνουσιν· ἄμφω δὲ πράττουσι κακῶς, οἱ μὲν, τοὺς
μὴ ἔχοντας λελυπηκότες· οἱ δὲ, τὴν ἀκρασίαν τὴν σφῶν παρὰ τοῖς ἔχουσι γεγυμνωκότες.
ἀναγκαίως ἄρα πρὸς τοὺς ἀπηρυθριακότας, καὶ τοῖς δείπνοις ἀφειδέστερον παρακεχρημένους
τοὺς ἀκορέστους οἷς μηδὲν ἱκανὸν ἀποταθεὶς ὁ ἀπόστολος, πάλιν ἐκ δευτέρου ἔῤῥηξε φωνὴν
ἀγανακτικήν. ὥστε ἀδελφοί μου συνερχόμενοι εἰς τὸ φαγεῖν, ἀλλήλους ἐκδέχεσθε. εἰ δέ τις
πεινᾷ, ἐν οἴκῳ ἐσθιέτω, ἵνα μὴ εἰς κρίμα συνέρχησθε. ἀφεκτέον τῆς δουλοπρεπείας ἁπάσης
καὶ ἀκρασίας τῶν παρατιθεμένων κοσμίως ἐφαπτομένους, ἀμόλυντον καὶ τὴν χεῖρα καὶ
τὴν στρωμνὴν καὶ τὸ γένειον φυλάττουσιν, τὸ εὔσχημον τῆς προσώπου διατηροῦσιν ἀδιάστρο-
φον, οὐκ ἀσχημονοῦσιν οὐδὲ περὶ τὴν κατάποσιν, ἀλλὰ τὴν μὲν χεῖρα μετὰ τάξεως ἐκ διαστη-
μάτων ἐκτατέον· παραφυλακτέον γὰρ καὶ τὸ φθέγγεσθαι ὅτι ἂν ἐσθίοντα ἅμα· ἀπρεπὴς
γὰρ καὶ ἄσημος ἡ φωνὴ γίνεται· πλήρεσι τοῖς γνάθοις στενοχωρουμένη, καὶ ἡ γλῶσσα τῇ τρο-
φῇ πιεζομένη, τῆς κατὰ φύσιν ἐνεργείας παραποδισθεῖσα, τὴν προφορὰν ἐκδίδωσι τεθλιμ-
μένην. ἀλλ' οὐδὲ ἐσθίειν ἅμα καὶ πίνειν καθήκει· ἀκρασίας γὰρ τῆς μεγίστης συγχεῖν τοὺς και-
ροὺς, ὧν αἱ χρήσεις ἀσύμφωνοι. καὶ εἴτε ἐσθίετε φησὶν, εἴτε πίνετε, πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖ-
τε, στοχαζόμενοι τῆς ἀληθοῦς εὐτελείας, ἣν μοι δοκεῖ καὶ ὁ κύριος αἰνίξασθαι τοὺς ἄρτους εὐλο-
γήσας, καὶ τοὺς ἰχθύας τοὺς ὀπτοὺς, οἷς κατευωχήσε τοὺς μαθητάς· τῆς ἀπεριέργου τροφῆς κα-
λοῦ εἰσηγούμενος ὑπόδειγμα. ὁ γοῦν ἰχθὺς ἐκεῖνος, οὗ κελεύσαντος τοῦ κυρίου ὁ Πέτρος εἷλεν,
εὔκολον καὶ αὐτὸς καὶ θεοσδότην καὶ σώφρονα αἰνίττεται τροφήν· ἀφαιρεῖν γὰρ ὑποτίθεται
διὰ τοῦ ἐξ ὕδατος ἀνιόντων ἐπὶ τὸ τῆς δικαιοσύνης δέλεαρ, τὴν ἀσωτίαν καὶ τὴν φιλαργυ-
ρίαν, ὡς τὸ νόμισμα τοῦ ἰχθύος· ἵνα χωρίσῃ τὴν κενοδοξίαν, καὶ τὸν στατῆρα τοῖς τελώναις δοὺς,
τὰ Καίσαρος ἀποδοὺς τῷ Καίσαρι, φυλάξῃ τὰ τοῦ θεοῦ, τῷ θεῷ. ἔχει δὲ καὶ ἄλλας ἐπιλύ-
σεις οὐκ ἀγνοουμένας ὁ στατὴρ, ἀλλ' οὐχ ὁ παρὼν ἐπιτήδειος τῆς ἐξεργασίας καιρός. ἀπόχρη
δὲ ὑπόμνησις, συγκεχωρημένων ἡμῖν εἰς τὸ προκείμενον οὐκ ἀπᾴδουσα τοῦ λόγου τοῖς ἄνθεσιν·
ὅπερ ἤδη πολλάκις πεποιήκαμεν, πρὸς τὸ κατεπεῖγον τοῦ ζητήματος τὴν χρησιμωφελῆ περιέλ-
κοντες εἰς ἀρδείαν τῶν φυτευομένων ὑπὸ τοῦ λόγου πηγήν. καὶ γὰρ εἰ πάντων μεταλαμβάνειν
ἔξεστί μοι, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· ταχὺ γὰρ καταπίπτουσιν ἐπὶ τὸ δρᾶν τὸ μὴ δέον οἱ πάν-
τα δρῶντες, ἃ ἔξον· ὡς δὲ ἡ δικαιοσύνη διὰ πλεονεξίας οὐ περιγίνεται· οὐδὲ ἡ σωφροσύνη διὰ
ἀκολασίας, οὕτως οὐδὲ ἡ τοῦ Χριστιανοῦ δίαιτα, ἡδυπαθείᾳ περικτᾶται· πόῤῥω γάρ ἐστι τῶν
παχυτάτων ἐδεσμάτων ἡ τράπεζα τῆς ἀληθείας. εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα ἕνεκεν τῶν ἀν-
θρώπων ἐγένετο τὰ πάντα, ἀλλ' οὐ πᾶσι χρῆσθαι καλὸν, ἀλλ' οὐδὲ ἀεί. καὶ γὰρ καὶ ὁ καιρὸς,
καὶ ὁ χρόνος, καὶ ὁ τρόπος, καὶ τὸ πρός τι, οὐκ ὀλίγην τῷ παιδαγωγουμένῳ πρὸς τὸ λυσιτελὲς
ἐνδίδωσι ῥοπήν· καὶ τό γε ἐστὶν ἐπιτήδειον, ἰσχὺν ἔχει καταργῆσαι τὸν ἐπιγάστριον βίον, οὗ
πλοῦτός ἐστιν ἐκκλιτικός· οὐ βλέπων ὀξὺ, ἀλλ' ἡ τυφλώττουσα περὶ τὴν γαστριμαργίαν πε-
ριουσία. οὐδεὶς δέ ἐστι πένης εἰς τὰ ἀναγκαῖα· οὐδὲ περιορᾶταί ποτε ἄνθρωπος· ὁ γὰρ
καὶ τὰ πτηνὰ, καὶ τὰ νηκτὰ, καὶ συνελόντι εἰπεῖν, τὰ ἄλογα ζῶα διατρέφων, εἷς ἐστιν ὁ θεός·
λείπει δὲ αὐτοῖς οὐδὲ ἓν ὁποσοῦν μὴ μεριμνῶσι τροφῆς. ἡμεῖς δὲ καὶ τούτων ἀμείνους, ἅτε
καὶ κύριοι, καὶ θεῷ οἰκειότεροι, ὅσῳ σωφρονέστεροι. γεγόναμεν δὲ, οὐχ ἵνα ἐσθίωμεν καὶ πίνω-
μεν, ἀλλ' ἵνα ὦμεν εἰς ἐπίγνωσιν γεγονότες τοῦ θεοῦ. δίκαιος γάρ φησιν ἐσθίων, ἐμπίπλα-
ται τῇ ψυχῇ· κοιλίαι δὲ ἀσεβῶν ἐνδεεῖς, ἀκαταπαύστου λιχνείας ὀρεγόμεναι. πολυτέ-
λεια δὲ οὐκ εἰς ἀπόλαυσιν ἔρημον, ἀλλ' εἰς μετάδοσιν κοινωνικὴν ἐπιτήδειος. διὸ πα-
ραφυλακτέον τῶν βρωμάτων, ἃ μὴ πεινῶντας ἡμᾶς ἐσθίειν ἀναπείθει, γοητεύοντα τὰς
ὀρέξεις. μὴ γὰρ οὐκ ἔνεστι καὶ ἐν εὐτελείᾳ σώφρονι πολυειδία ἐδεσμάτων ὑγιεινή; βολβοὶ,
ἐλαῖαι, λαχάνων ἔνια, γάλα, τυρὸς, τά τε ὡραῖα· ἑψήματά τε παντοδαπὰ, ζωμῶν ἄνευ·
κἂν ὀπτοῦ δέῃ κρέως, ἢ ἑφθοῦ, μεταδοτέον. ἔχετέ τι βρώσιμον ἐνθάδε, εἶπεν ὁ κύριος
πρὸς τοὺς μαθητὰς μετὰ τὴν ἀνάστασιν· οἱ δὲ, ἅτε ὑπ' αὐτοῦ εὐτέλειαν ἀσκεῖν δεδιδαγμένοι,

ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος, καὶ φαγὼν ἐνώπιον αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς φησὶν ὁ Λου-
κᾶς, ὅσα εἶπεν. πρὸς τούτοις οὐδὲ τραγημάτων κηρίων ἀμοίρους περιοπτέον τοὺς δειπνοῦν-
τας κατὰ λόγον. τῶν γὰρ βρωμάτων ἐπιτηδειότατα, ὅσα αὐτόθεν χρῆσθαι ὑπάρχει δίχα
πυρός, ἐπεὶ καὶ ἑτοιμότερα: δεύτερα δὲ τὰ εὐτελέστερα ὡς προειρήκαμεν. τῶν δὲ ἀμφὶ
τὰς φλεγμαινούσας κυπταζόντων τραπέζας, τὰ σφέτερα πιαινουμένων πάθη δαίμων κα-
θηγεῖται λιχνότατος, ὃν ἔγωγε οὐκ ἂν αἰσχυνθείην κοιλιοδαίμονα προσειπεῖν, καὶ δαιμό-
νων κάκιστον, καὶ ἐξωλέστατον. παραπλήσιος οὖν οὗτος ἀτεχνῶς τῷ ἐγγαστριμύθῳ καλουμένῳ:
ἄμεινον δὲ πολλῷ τὸν δαίμονα ἔχειν σύνοικον εὐδαίμονα γενέσθαι. εὐδαιμονία δὲ ἐν χρή-
σει ἀρετῆς ἐξετάζεται. Ματθαῖος μὲν οὖν ὁ ἀπόστολος, σπερμάτων καὶ ἀκροδρύων καὶ λα-
χάνων ἄνευ κρεῶν μετελάμβανεν: Ἰωάννης δὲ ὑπερτείνας τὴν ἐγκράτειαν, ἀκρίδας καὶ
μέλι ἤσθιεν ἄγριον: ὑῶν δὲ ἀπείχετο καὶ Πέτρος, ἀλλ' ἐπέστη ἐπ' αὐτὸν ἔκστασις, ὡς ἐν ταῖς
» πράξεσι τῶν ἀποστόλων γέγραπται. καὶ θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγμένον καί τι σκεῦος τέτ-
» ταρσιν ἀρχαῖς ἐκδεδεμένον ἐπὶ τῆς γῆς, πάντα τὰ τετράποδα καὶ τὰ ἑρπετὰ τῆς γῆς
» καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ἐν αὐτῷ, καὶ ἐγένετο φωνὴ πρὸς αὐτὸν, ἀνάστα, καὶ θῦσον, καὶ
» φάγε. Πέτρος δὲ εἶπε. μηδαμῶς κύριε, ὅτι οὐδέποτε ἔφαγον πᾶν κοινὸν καὶ ἀκάθαρτον.
» καὶ ἡ φωνὴ πάλιν πρὸς αὐτὸν ἐκ δευτέρου. ἃ ὁ θεὸς ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοίνου. καὶ ἡμῖν δὲ ἄρα
ἀδιάφορος ἡ χρῆσις: οὐ γὰρ τὰ εἰσερχόμενα εἰς τὸ στόμα κοινεῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ ἡ περὶ τῆς
ἀκρασίας διάληψις κενή: ὁ γάρ τοι θεὸς τὸν ἄνθρωπον πλάσας, πάντα ὑμῖν εἶπεν ἔσται εἰς
βρῶσιν: λάχανα δὲ μετὰ ἀγάπης, ἢ μόσχον μετὰ δολιότητος. εὖ ἔχον ὑπομιμνήσκει τοῦ προει-
ρημένου λόγου, ὡς οὐ τὰ λάχανα ἡ ἀγάπη: μετὰ δὲ ἀγάπης, τὰ δεῖπνα παραληπτέα, ἐν οἷς
ἀγαθὴ μὲν ἡ μέση κατάστασις. ἐν πᾶσι μὲν, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ ἐν τῇ ἀμφὶ τὴν ἑστίασιν πα-
ρασκευῇ. ἐπεὶ αἱ μὲν ἀκρότητες, σφαλεραί: αἱ μεσότητες δὲ, ἀγαθαί. μέσον δέ ἐστι πᾶν
τὸ ἀνενδεὲς τῶν ἀναγκαίων: αἱ γὰρ κατὰ φύσιν ὀρέξεις, αὐταρκείᾳ περιορίζονται. Ἰουδαίοις
δὲ διὰ τοῦ νόμου, οἰκονομικώτατα καταγγέλλεται ἡ εὐτέλεια: μυρίων γὰρ ὅσων ἀφείλετο
τὴν χρῆσιν ὁ παιδαγωγὸς, αὐτὸς διὰ Μωσέως αἰτίας προστιθείς: κεκρυμμένας μὲν, τὰς
πνευματικάς: ἐμφανεῖς δὲ, τὰς σαρκικάς, αἷς καὶ πεπιστεύκασι: τοῖς μὲν, ὅτι οὐκ ἔστι διχη-
λά: τοῖς δὲ, ὅτι τὴν τροφὴν οὐ μηρυκᾶται. τὰ δ' ὅτι ἄρα οὐκ ἔχει μόνα τῶν ἐνύδρων λε-
πίδας, ὡς ὀλίγα παντελῶς ἀπολείπεσθαι πρὸς τὴν τροφὴν αὐτοῖς ἐπιτήδεια. ὧν δὲ ἐφῆ-
καν ἅπτεσθαι, πάλιν κεκώλυκε τούτων τὰ θνησιμαῖα, τά τε εἰδωλόθυτα: τά τε ἀποπεπνιγμέ-
να: οὐδὲ γὰρ τούτων ἐφάψειν θέμις, ἐπεὶ γὰρ ἀμήχανον χρώμενον τοῖς ἡδέσιν ἀποστῆναι τῆς
ἀπολαύσεως αὐτῶν, τὴν ἐναντίαν ἀντέθηκεν ἀγωγήν: μέχρις ἂν ἐκλύσῃ τὴν ἐκ τοῦ ἔθους ἐπὶ
τὴν ἡδυπάθειαν καταδρομήν. ἀνθρώποις δὲ, τὰ μὲν πολλὰ βλάβην καὶ λύπην ἐγέννησεν ἡ-
δονή: δυσπάθειαν δὲ καὶ λήθην καὶ ἀφροσύνην ἡ πολυτροφία ἐντίκτει τῇ ψυχῇ. αὐξῆ
δὲ καὶ τῶν παίδων τὰ σώματα γίνεσθαι φασὶν εἰς μῆκος ἐπιδιδόντων ἀπὸ τῆς ἐλλειπούσης
τροφῆς: οὐ γὰρ κωλύεται τὸ ἀνατρέχον εἰς αὔξησιν πνεῦμα, τῆς πολλῆς τροφῆς ἀντιφραττ-
ούσης τὸ εὔπνουν τοῦ δρόμου. ὅθεν κατηγορῶν τοῦ τρυφῶντος βίου ὁ τὴν ἀλήθειαν ἐζηλωκὼς
τῶν φιλοσόφων Πλάτων, τὸ ἔναυσμα τῆς ἑβραϊκῆς φιλοσοφίας ζωπυρῶν. ἐλθόντα δέ με
φησὶν, ὁ ταύτῃ λεγόμενος αὖ βίος εὐδαίμων Ἰταλιωτῶν τε καὶ Συρακουσίων τραπεζῶν πλή-
ρης, οὐδαμῇ οὐδαμῶς ἤρεσε. δὶς τῆς ἡμέρας ἐμπιπλάμενον ζῆν, καὶ μηδέποτε μόνον κοι-
μώμενον νύκτωρ. καὶ ὅσα τούτῳ ἐπιτηδεύματα συνέπεται τῷ βίῳ: ἐκ γὰρ τούτων οὔτ' ἂν
φρόνιμος οὐδείς ποτ' ἂν γενέσθαι τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἀνθρώπων δύναται, ἐκ νέου ἐπιτη-
δεύων τοιαῦτα, οὐδ' οὕτω θαυμαστῇ φύσει κραθήσεται. οὐ γὰρ ἄπιστος ἦν ὁ Πλάτων τοῦ
Δαβίδ, ὃς ἐν τῇ πόλει τῇ ἑαυτοῦ τὴν ἁγίαν ἱδρύων κιβωτὸν ἐν μέσῃ τῇ σκηνῇ, παντὶ τῷ
ὑπηκόῳ εὐφροσύνην ποιήσας λαῷ ἐναντίον τοῦ κυρίου διεμέρισεν εἰς πᾶσαν τὴν δύναμιν
τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ ἀνδρὸς ἕως γυναικὸς, ἑκάστῳ κολλυρίδα ἄρτου, καὶ ἐσχαρίτην, καὶ λάγανον
ἀπὸ τηγάνου. αὐτάρκης αὕτη ἡ τροφὴ ἡ Ἰσραηλιτική: ἡ δὲ ἐθνικὴ περιττή: σώφρων οὐδ' ἂν
μελλήσειέ ποτε γενέσθαι ὁ χρώμενος αὐτῇ, τὸν νοῦν ἐγκαταβρύξας τῇ κοιλίᾳ, τῷ ἰχθύι τῷ καλου-
μένῳ ὄνῳ τὰ μάλιστα ἐοικὼς, ὃν δή φησιν Ἀριστοτέλης μόνον τῶν ἄλλων ζώων ἐν τῇ γαστρὶ τὴν
καρδίαν ἔχειν. τοῦτον ἐντεροπιλόγαστρον Ἐπίχαρμος καλεῖ ὁ κωμικός. τοιοῦτοι τῶν ἀνθρώπων

ἀεὶ

οἱ εἰς γαστέρα πεπιστευκότες, ὧν θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν, οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες, τούτοις οὐκ ἀγαθὰ προεθέσπισεν ὁ Ἀπόστολος· ὧν τὸ τέλος εἰπὼν ἡ ἀπώλεια.

Πῶς τῷ ποτῷ προσοιστέον. β.

Οἴνῳ δὲ ὀλίγῳ χρῶ, τῷ Τιμοθέῳ ὑδροποτοῦντι διὰ τὸν στόμαχόν σου φησὶν ὁ Ἀπόστολος· πάνυ καλῶς νοσηλευομένῳ καὶ πλαδῶντι σώματι κατάλληλον τὸ ἐπισύφον βοήθημα προσφέρων, ὀλίγον δὲ ἐγκρίνων εἶναι, μὴ λάθῃ τὸ βοήθημα διὰ πλῆθος ἄλλης θεραπείας δεόμενον. φυσικὸν μὲν οὖν καὶ νηφάλεον ποτὸν ἀναγκαῖον διψῶσίν ἐστιν ὕδωρ. τοῦτο ἐκ τῆς ἀκροτόμου πέτρας κατειβόμενον τοῖς παλαιοῖς τῶν Ἑβραίων μόνον ποτὸν σωφροσύνης ὁ κύριος ἐχορήγει ποτόν· νήφειν δὲ μάλιστα ἐχρῆν τοὺς ἔτι πλανωμένους. ἔπειτα ἡ ἄμπελος ἡ ἁγία τὸν βότρυν ἐβλάστησε τὸν προφητικόν. τοῦτο σημεῖον τοῖς εἰς ἀνάπαυσιν ἐκ τῆς πλάνης παιδαγωγουμένοις ὁ μέγας βότρυς ὁ λόγος ὁ ὑπὲρ ἡμῶν θλιβείς, τοῦ αἵματος τῆς σταφυλῆς ὕδατι κίρνασθαι ἐθελήσαντος τοῦ λόγου, ὡς καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ σωτηρίᾳ κίρναται. διττὸν δὲ τὸ αἷμα τοῦ κυρίου· τὸ μὲν γάρ ἐστιν αὐτοῦ σαρκικόν, ᾧ τῆς φθορᾶς λελυτρώμεθα· τὸ δὲ πνευματικόν, τουτέστιν ᾧ κεχρίσμεθα. καὶ τοῦτ' ἔστι πιεῖν τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ, τῆς κυριακῆς μεταλαβεῖν ἀφθαρσίας· ἰσχὺς δὲ τοῦ λόγου τὸ πνεῦμα, ὡς αἷμα σαρκός. ἀναλόγως τοίνυν κίρναται, ὁ μὲν οἶνος τῷ ὕδατι, τῷ δὲ ἀνθρώπῳ τὸ πνεῦμα. καὶ τὸ μὲν εἰς πίστιν εὐωχεῖ τὸ κρᾶμα, τὸ δὲ εἰς ἀφθαρσίαν ὁδηγεῖ τὸ πνεῦμα· ἡ δὲ ἀμφοῖν αὖθις κρᾶσις ποτοῦ τε καὶ λόγου εὐχαριστία κέκληται, χάρις ἐπαινουμένη καὶ καλή, ἧς οἱ κατὰ πίστιν μεταλαμβάνοντες, ἁγιάζονται καὶ σῶμα καὶ ψυχήν· τὸ θεῖον κρᾶμα τὸν ἄνθρωπον τοῦ πατρικοῦ βουλήματος πνεύματι καὶ λόγῳ συγκιρνάντος μυστικῶς· καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς μὲν τὸ πνεῦμα ᾠκείωται τῇ ἀπ' αὐτοῦ φερομένῃ ψυχῇ· ἡ δὲ σὰρξ, τῷ λόγῳ· δι' ἣν ὁ λόγος γέγονε σάρξ. ἄγαμαι τοίνυν τοὺς αὐστηρὸν ἐπανῃρημένους βίον, καὶ τῆς σωφροσύνης τὸ φάρμακον ἐπιποθοῦντας τὸ ὕδωρ, φεύγοντας δὲ ὅτι μάλιστα πορρωτάτω τὸν οἶνον, οἷον πυρὸς ἀπειλήν. ἀρέσκει οὖν τοὺς παῖδας, καὶ τὰς κόρας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπέχεσθαι τοῦ φαρμάκου τούτου· οὐ γὰρ κατάλληλον ζεούσῃ ἡλικίᾳ τῶν ὑγρῶν τὸ θερμότατον ἐπεγχεῖν τὸν οἶνον, οἱονεὶ πῦρ ἐποχετεύοντας πυρί, ἐξ οὗ ὁρμαί τε ἄγριαι, καὶ φλεγμαίνουσαι ἐπιθυμίαι, καὶ διάπυρον ἦθος ἐκκαίεται, προπετεῖς τε οἱ νέοι ἔνδοθεν χλιαινόμενοι ἐπὶ τὰς ὀρέξεις γίνονται· ὡς δὴ προὖπτον αὐτῶν τὴν βλάβην ἐλέγχεσθαι διὰ τοῦ σώματος ἐπιφαινομένων θᾶττον ἢ προσῆκεν τῶν τῆς ἐπιθυμίας μελῶν. ὀργῶσι γοῦν ἀναπλέστερον ἀναζέοντες οἴνου, καὶ οἰδοῦσι μαστοί τε καὶ μόρια· προεικονίζοντες ἤδη πορνείας εἰκόνα, καὶ τῆς ψυχῆς τὸ τραῦμα φλεγμαίνειν ἀναγκάζει τὸ σῶμα· σφυγμοί τε ἀναιδεῖς περιεργίαν διώκουσιν εἰς παρανομίας ἐκκαλούμενοι τὸν κόσμιον. ἔνθεν δὲ ἤδη τῆς ἡλικίας τὸ γλεῦκος ὑπερβάλλει τῆς αἰδοῦς τοὺς ὅρους. χρὴ δὲ ὡς ἔνι μάλιστα, κατασβεννύναι πειρᾶσθαι τὰς ὁρμὰς τῶν νέων, ἀφαιροῦντας μὲν τὸ ὑπέκκαυμα τὸ τῆς ἀπειλῆς βακχικόν· ἐπιχέοντας δὲ τὸ ἀντιφάρμακον τῆς ἐκζέσεως, ὃ καὶ τὴν ψυχὴν τυφομένην ἤδη καθέξει· καὶ τὰ μόρια ἐφέξει οἰδοῦντα, καὶ κατακοιμίσει τὸν ἀναβρασμὸν τῆς ἤδη σαλευομένης ἐπιθυμίας. οἱ δὲ ἀκμάζοντες μεθημέραν μὲν ἀρίστου μεταλαβόντες, οἷς κατάλληλον τὸ ἄριστον, ἄρτου μόνου ἀπογευσάμενοι, ἀπεχέσθων πάμπαν τοῦ ποτοῦ, πρὸς τὸ ἀναπίνεσθαι τὴν περιττὴν ὑγρότητα αὐτῶν ἀνασπογγιζομένην ξηροφαγίᾳ. καὶ γὰρ τὸ συνεχὲς πτύειν καὶ ἀπομύσσεσθαι, καὶ περὶ τὰς ἐκκρίσεις σπεύδειν, ἀκρασίας τεκμήριον ἐκ τῆς ἀμέτρου προσφορᾶς ὑπερχεομένων τῶν ὑγρῶν τῷ σώματι. εἰ δὲ καὶ ἐπιγένοιτο δίψα, ἀρκείσθω ὕδατι τὸ πάθος οὐ πολλῷ· οὐ δὲ γὰρ ὕδατος ἀνέδην ἐμφορεῖσθαι καθήκει, ὡς μὴ ἐκκλύζοιτο ἡ τροφή· καταλεαίνοιτο δὲ εἰς πέψιν κατατετριμμένων μὲν εἰς τὸν ὄγκον τῶν σιτίων· ὀλίγων δὲ παντάπασιν εἰς τὰς ἐκκρίσεις χωρούντων. πρέπει δὲ καὶ ἄλλως τοὺς θείοις φροντίσι μὴ οἰνοβαρεῖν· ὁ γὰρ ἄκρατος κατὰ τὸν κωμικὸν ὀλίγα ἀναγκάζει φρονεῖν, μάλιστα δὲ οὐδὲ σωφρονεῖν· εἰς δὲ ἑσπέραν τοῦ δείπνου περὶ τὴν ὥραν οἴνῳ χρηστέον, ἐπειδὰν μηκέτι τοῖς ἀναγνώσμασι σχολάζωμεν τοῖς νηφαλιωτέροις, τηνικάδε ψυχρότερον, καὶ τὸ περιέχον παρὰ τὸ μεθημέραν γίγνεται, ὡς δεῖν ὑποτρέφειν τὴν ἐκλείπουσαν ἔμφυτον ἀλέαν, ἐπεισάκτῳ θερμό-

τητι, ὀλίγῳ δὲ τῷ οἴνῳ κἀνταῦθα: οὐ γὰρ μάχη τῶν ὕβρεως προσιτέον κρατήρων: τοῖς δὲ
ἤδη παρηβηκόσιν, ἱλαρώτερον ἐπιτρεπτέον μεταλαμβάνειν τοῦ ποτοῦ τὸ κατεψυγμένον τῆς
ἡλικίας, οἷον μαραινόμενον ὑπὸ χρόνου ἀναζωπυροῦντας ἀβλαβῶς τῷ τῆς ἀμπέλου φαρ-
μάκῳ· οὐ δὲ γὰρ ὡς ἐπίπαν ἐγκυμαίνονται ἔτι τῶν πρεσβυτέρων αἱ ὀρέξεις περὶ τὰ τῆς
μέθης ναυάγια: καθωρμισμένοι μὲν γὰρ οἷον ἀγκύραις τῷ λόγῳ καὶ τῷ χρόνῳ, τὴν ζάλην
τῶν ἐπιθυμιῶν τὴν καταιγίζουσαν ἐκ μέθης ῥᾷον φέρουσιν: οἷς ἴσως καὶ χαριεντίζεσθαί τι
ἔξεστι παρὰ τὰς εὐωχίας, ἀλλὰ καὶ τούτοις ὅρος ἔστω τοῦ ποτοῦ, μέχρις οὗ τὸν λογισμὸν ἀσά-
λευτον διατηρήσωσι, καὶ τὴν μνήμην ἐνεργὸν, καὶ τὸ σῶμα ἀσάλευτον οἴνῳ καὶ ἀκράδαντον,
ἀκροθώρακας τούτους καλοῦσιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοί. καλὸν οὖν τὸ προκαταλήγειν διὰ τὸν ὄλι-
σθον. Ἀρτόριος δέ τις ἐν τῷ περὶ μακροβιοτίας (μέμνημαι γὰρ) ἐφ' ὅσον βρέξαι τὰ σιτία
μόνον οἴεται δεῖν προσάγειν: ἵνα μακροτέραν κτησώμεθα τὴν ζωήν. ἁρμόδιον τοίνυν τὸν
οἶνον τοὺς μὲν ἐπὶ θεραπείας μέρει προσφέρεσθαι διὰ τὴν ὑγείαν μόνην: τοὺς δὲ, ἐν ἀνέσει καὶ
διαχύσει. οἶνος γὰρ πρῶτον μὲν αὐτὸν αὐτῷ ἵλεων ποιεῖ τὸν πίνοντα μᾶλλον, ἢ πρότερον,
καὶ τοῖς συμπόταις μειλίχιον, καὶ τοῖς οἰκέταις πρᾳότερον, καὶ προσηνέστερον τοῖς φίλοις.
παροινηθεὶς δὲ ἀμείβεται τὴν ὕβριν: θερμὸς γὰρ ὢν, καὶ χυμοὺς ἔχων ἡδεῖς κεκραμένος ἐμ-
μελῶς, τὰ μὲν αἰσχρὰ τῶν περιττωμάτων διατήκει θερμότητι: τοὺς δὲ δριμεῖς καὶ φαύλους
ταῖς εὐωδίαις κεραννύει χυμούς. εὖ γοῦν ἐκεῖνο εἴρηται. ἀγαλλίαμα ψυχῆς καὶ καρδίας οἶ-
νος ἔκτισται ἀπ' ἀρχῆς πινόμενος αὐτάρκως: κίρνασθαι δὲ ἄριστον τῷ ὕδατι ὡς πλεῖστον τὸν
οἶνον, καὶ μὴ ὡς ὕδωρ ἐπιζητεῖσθαι, καὶ ἀπαμβλαύεσθαι πρὸς τὴν μέθην: μὴ δ' ὡς ὕδωρ
ἐπιγχεῖσθαι διὰ τὴν φιλοινίαν. ἄμφω μὲν γὰρ τοῦ θεοῦ ποιήματα. καὶ ταύτῃ πρὸς ὑγείαν
συνεργεῖ ἡ κρᾶσις ἡ ἀμφοῖν ὕδατός τε καὶ οἴνου: ὅτι ἐκ τοῦ ἀναγκαίου καὶ τοῦ χρησίμου ὁ βίος
συνέστηκε. τῷ μὲν οὖν ἀναγκαίῳ τῷ ὕδατι ὡς ὅτι πλεῖστον ἐγκαταμικτέον, καὶ τοῦ χρησίμου:
οἴνῳ δὲ ἀμέτρῳ ἡ μὲν γλῶττα παραποδίζεται: παρεῖται δὲ τὰ χείλη: ὀφθαλμοὶ δὲ παρα-
τρέπονται, οἷον κολυμβώσης τῆς ὄψεως ὑπὸ τοῦ πλήθους τῆς ὑγρότητος, καὶ ψεύδεσθαι
βεβιασμένοι, κύκλῳ μὲν ἡγοῦνται περιφέρεσθαι τὰ πάντα: ἀριθμεῖν δὲ οὐ δύνανται τὰ
πόρρω ὡς ἔστι μόνα. καὶ μὴν ὁρᾷν μοι δύο μὲν ἡλίους δοκῶ μεθύων ὁ Θηβαῖος ἔλεγε γέρων:
κινουμένη μὲν γὰρ ὑπὸ τῆς τοῦ οἴνου θερμότητος ἡ ὄψις, πυκνότερον πολλαπλασίονα τοῦ
ἑνὸς φαντάζεται τὴν οὐσίαν, διαφέρει δ' οὐδὲν ἢ τὴν ὄψιν κινεῖν, ἢ τὸ ὁρώμενον: ταὐτὸν γὰρ δὴ
ἀμφοῖν ἡ ὄψις πέπονθεν, τῆς τοῦ ὑποκειμένου καταλήψεως διὰ τὸν σάλον ἀκριβῶς ἐφικέ-
σθαι μὴ δυναμένη, καὶ αἱ βάσεις καθάπερ ῥεύματι ὑποφέρονται: λυγμοί τε καὶ ἔμετοι,
καὶ παραφροσύναι ἐπισκώμματα. πᾶς γὰρ οἰνωθεὶς ἀνὴρ, κατὰ τὴν τραγῳδίαν,

» Ἥσσων μὲν ὀργῆς ἐστι, τοῦ δὲ νοῦ κενὸς,
» φιλεῖ τε πολλὴν γλῶτταν ἐκχέας μάτην,
» Ἄκων ἀκούειν, ἃ πρὶν ἑκὼν εἶπεν κακῶς.

» καὶ πρό γε τῆς τραγῳδίας, ἡ σοφία κέκραγεν. οἶνος πινόμενος πολὺς ἐν ἐρεθισμῷ, καὶ παν-
» τὶ πτώματι πληθύνει. διὸ οἱ μὲν πλεῖστοι ἀνίστασθαί φασι δεῖν παρὰ τοὺς πότους, καὶ τὰ ἀπο-
δεῖπνα εἰς ἕω ὑπερτίθεσθαι. ἐγὼ δὲ τότε μάλιστα τὸν λόγον συνδιοχησόμενον ἀξιῶ παρεισά-
γειν παιδαγωγήσοντα τὴν οἰνοφλυγίαν: μὴ λάθῃ παραπεσοῦσα εἰς μέθην ἡ εὐωχία: ὡς γὰρ
ὀφθαλμοῖς οὐκ ἄν τις εὖ φρονῶν πρὶν ἢ ἐπὶ τὸν ὕπνον ἰέναι ἀξιώσειε μύειν, οὕτως οὐδὲ τὸν λό-
γον ἀπεῖναι τοῦ συμποσίου ὀρθῶς ἄν τις βουληθείη: οὐδὲ προκατακοιμίζειν αὐτὸν τῶν πρά-
ξεων ἐπιτηδεύσαι ἂν καλῶς, ἀλλ' οὐδὲ ἀφίστασθαί ποτε δυνήσεται τῶν οἰκείων ὁ λόγος
αὐτῷ: οὐδ' ἂν καθεύδωμεν. καὶ γὰρ ἐπὶ τὸν ὕπνον παρακλητέον: τελεία γὰρ ἡ σοφία θείων
τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐπιστήμη, ἐμπεριλαβοῦσα τὰ ὅλα κατ' ἐκεῖνο, καθὸ δὴ ἐπι-
στατεῖ τὴν ἀνθρώπων ἀγέλην, τέχνη γίνεται περὶ βίον. καὶ ταύτῃ πάντῃ συμπάρεστιν ἐφ'
ὅσον βιοῦμεν ἀεὶ τὸ ἴδιον ἔργον ἐκτελοῦσα τὴν εὐζωΐαν. οἱ δὲ κακοδαίμονες οἱ ἀπελαύνοντες
σωφροσύνην εὐωχίας, μακαριστὸν ἡγοῦνται βίον τὴν ἀκρασίαν, τὴν περὶ τὰ συμπόσια,
ὧν ἐστι τὸ ζῆν οὐδὲν, ἀλλ' ἢ κῶμος: κραιπάλη: βαλανεῖα: ἄκρατος: ἀμίδες: ἀργία: πό-
τος. ὁρᾷν γοῦν ἔστιν αὐτῶν τινὰς ἡμιμεθεῖς, σφαλλομένους, περὶ τοῖς τραχήλοις ἔχοντας στε-
φάνους ὥσπερ τοὺς ἀμφορέας διαπτύοντας ἀλλήλους τὴν ἄκρατον φιλοτησίαν ὀνόματι. ἀλ-
λοις

λοις δὲ πλήρεις κραιπάλης, αὐχμῶντας, ὠχριῶντας τὰ πρόσωπα, πελιδνούς· καὶ ἔτι ἐπὶ τῇ χθιζῇ μέθῃ ἄλλην εἰς ἕω αὖθις ἀναντλοῦντας μέθην. καλὸν ὦ φίλοι καλὸν καταμαθόντας ὅτι μάλιστα πόῤῥωθεν τὴν εἰκόνα ταύτην, τὴν γελοίαν ἅμα, καὶ ἐλεεινὴν σφᾶς αὐτοὺς πρὸς τὸ ἄμεινον χρηματίζειν, ὀῤῥωδοῦντας μὴ ἄρα πῃ καὶ ὑμεῖς παραπλήσιον θέαμα τοῖς ἄλλοις, καὶ γέλως γενώμεθα. ἀστείως ἄρα εἴρηται· ὡς ἄρα κάμινος μὲν δοκιμάζει στόμωμα ἐν βαφῇ· οἶνος δὲ, καρδίαν ὑπερηφάνων. μέθη μὲν οὖν ἐστιν, ἀκράτου χρῆσις σφοδροτέρα· παροινία δὲ, ἡ ἐκ τῆς χρήσεως ἀκοσμία· κραιπάλη δὲ ἡ ἐπὶ τῇ μέθῃ δυσαρέστησις καὶ ἀηδία, ἀπὸ τοῦ τὸ κάρα πάλλειν ὠνομασμένη. τοῦτον τὸν βίον (εἰ βίον καλεῖν χρὴ) ῥᾴθυμον ὄντα, καὶ περὶ τὰς ἡδυπαθείας κεκινημένον, καὶ περὶ τὴν οἰνοφλυγίαν ἐπτοημένον, ἡ θεία σοφία ὑφο-
» ρωμένη, παραγγέλλει τοῖς αὐτῆς τέκνοις. μὴ ἴσθι οἰνοπότης, μὴ δὲ ἐκτείνου συμβολαῖς κρεῶν
» ἀγορασμοῖς: πᾶς γὰρ μέθυσος καὶ πορνοκόπος πτωχεύσει. καὶ ἐνδύσεται διεῤῥηγμένα καὶ
» ῥακώδη πᾶς ὑπνώδης. ὑπνώδης γὰρ πᾶς ὁ μὴ εἰς σοφίαν ἐγρηγορὼν, ἀλλὰ ὑπὸ μέθης βαπτιζόμενος εἰς ὕπνον. καὶ διεῤῥωγότα φησὶν ἐνδύσεται ὁ πάροινος. ἐπαισχυνθήσεταί τι τῇ μέθῃ διὰ τοὺς καθορῶντας: ὀπαὶ γὰρ ἁμαρτωλοῦ, τὰ διεῤῥωγότα τοῦ ὕφους τοῦ σαρκικοῦ φιληδονίαις κατατετρημένα: δι' ὧν ἡ αἰσχύνη ἔνδοθεν τῆς ψυχῆς ἐπιθεωρεῖται: ἡ ἁμαρτία, δι' ἣν οὐδὲ συνθήσεται ῥᾳδίως τὸ ὕφος τὸ ἀπεσπασμένον πάντοθεν εἰς πολλὰς κατεσκεδασμένον ἐπιθυ-
» μίας τὸ ἀπεσχισμένον τῆς σωτηρίας. ταύτῃ νουθετικώτατα ἐπιφέρει. τίνι οὐαί, τίνι θόρυ-
» βος, τίνι κρίσεις, τίνι ἀηδεῖς λέσχαι, τίνι συντρίμματα διακενῆς. ὁρᾷ τι ὅλον διεῤῥωγότα τὸν φίλοινον ὡς παρορᾷ μὲν τὸν λόγον αὐτόν: ἔκδοτον δὲ ἑαυτὸν συνεχώρησεν τῇ μέθῃ: ὅσα τούτῳ
» ἠπείλησεν ἡ γραφὴ, καὶ πάλιν ἐπιφέρει τῇ ἀπειλῇ. τίνος πελιδνοὶ οἱ ὀφθαλμοί, οὐ τῶν ἐγχρονιζόντων ἐν οἴνοις, οὐ τῶν ἰχνευόντων ποῦ πότοι γίνονται; ἐνταῦθα μὲν καὶ νεκρὸν ἤδη τῷ λόγῳ τὸν φιλοπότην ἀποφαίνεται διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν πελιδνῶν, ὃ τοῖς νεκροῖς σημεῖον ἐπιφαίνεται τὸν ἐν κυρίῳ θάνατον αὐτῷ καταγγέλλασα: ἡ γὰρ ἀμνηστία τῶν εἰς τὴν ἀληθῆ συντεινόντων ζωὴν, ἐπὶ τὴν φθορὰν ῥέπει. εἰκότως οὖν στεῤῥότατα ὁ παιδαγωγὸς ἀπαγορεύει τῆς ἡμετέρας κηδόμενος σωτηρίας. μὴ πίνετε οἶνον ἐπὶ μέθῃ: διὰ τί ἐρωτήσῃ, ὅτι φησὶ τὸ στόμα σου τότε λαλήσει σκολιά. κατακείσῃ δὲ ὥσπερ ἐν καρδίᾳ θαλάσσης, καὶ ὥσπερ κυβερνήτης ἐν πολλῷ κλύδωνι. ἐντεῦθεν καὶ ἡ ποιητικὴ ὠφελημένη λέγει.

Οἶνος δ' ὃς πυρὶ ἶσον ἔχει μένος εὖτ' ἂν ἐς ἄνδρας.
Ἔλθῃ: κυμαίνει δ' οἷα λίβυσσαν ἅλα.
Βορέης ἠὲ νότος. τὰ δὲ, κεκρυμμένα πάντα φαίνει.

Ἀμαρτεπὴς οἶνος μεθύουσιν ὄλισθος οἶνος ψυχαπάτης. καὶ τὰ ἑξῆς. ὁρᾶτε τοῦ ναυαγίου τὸν κίνδυνον; περικλύζεται μὲν ἡ καρδία πολυποσίᾳ. τὸ δὲ πλῆθος τῆς οἰνοφλυγίας θαλάττης εἰκάσω ἀπειλῇ, ἐν ᾗ βεβυθισμένον τὸ σῶμα ὥσπερ ναῦς, δέδυκεν εἰς βυθὸν ἀκοσμίας ταῖς τοῦ οἴνου τρικυμίαις ἐπικεχωσμένον: ὁ δὲ κυβερνήτης, ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος, περιφέρεται τῷ κλύδωνι ὑπερεχούσης τῆς μέθης, ἐνθαλαττεύων τε εἰλιγγιᾷ τῷ ζόφῳ τῆς καταιγίδος τοῦ τῆς ἀληθείας ἀστοχήσας λιμένος. ἕως ἂν ταῖς περιπεσὼν ὑφάλοις πέτραις αὐτὸς αὑτὸν ἐξοκείλας εἰς ἡδονὰς, διαφθείρῃ. εἰκότως οὖν καὶ ὁ Ἀπόστολος παραγγέλλει. μὴ μεθύσκεσθε ἐν οἴνῳ, ᾧ ἐστιν ἀσωτία πολλή. τὸ ἄσωστον τῆς μέθης διὰ τῆς ἀσωτίας αἰνιξάμενος: εἰ γὰρ καὶ τὸ ὕδωρ οἶνον ἐν τοῖς γάμοις πεποίηκεν, οὐκ ἐπέτρεψε μεθύειν. τὸ δὲ ὑδαρὲς τοῦ φρονήματος ἐζωοποίησε τοῦ νόμου τὴν ἐργάτιν ἐξ Ἀδὰμ, ὃν κόσμον ὅλον αἵματι πληρώσας, ἀμπέλου ποτὸν ἀληθείας τὸ κρᾶμα τοῦ νόμου τοῦ παλαιοῦ: καὶ τοῦ λόγου τοῦ νέου, εἰς συμπλήρωσιν τοῦ χρόνου τοῦ προκατηλλαγμένου, θεοσεβείᾳ παρασχών. μυστικὸν ἄρα σύμβολον ἡ γραφὴ αἵματος ἁγίου οἶνον ὠνόμασεν: τὴν δὲ ἐκ τοῦ οἴνου ἰλυοκρασίαν διελέγχουσα, ἀκόλαστον οἶνος φησὶ καὶ ὑβριστικὸν μέθη. ἀρέσκει ταύτῃ τῷ λόγῳ τῷ ὀρθῷ, χειμῶνος μὲν, διὰ τὸ κρύος πίνειν μέχρι τοῦ μὴ ῥιγοῦν, οἷς εὐχερὲς τὸ ῥιγοῦν: τοῦ δὲ ἄλλου καιροῦ, διὰ τὴν τῶν ἐντοσθιδίων θεραπείαν. ὡς γὰρ τροφαῖς ἐπὶ τὸ μὴ πεινῆν: οὕτως καὶ ποτῷ ἐπὶ τὸ μὴ διψῆν, χρηστέον. παραφυλάττοντας τὸν ὄλισθον ἀκριβῶς, ἀκροσφαλὴς γὰρ ἡ τοῦ οἴνου παρείσδυσις, οὕτω δ' ἂν καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὑπάρξαι καθαρὰ, καὶ ξηρὰ, καὶ φωτοειδής: αὐγὴ δὲ, ψυχὴ ξηρὰ σοφωτάτη, καὶ ἀρίστη ταύτῃ δὲ καὶ ἐποπτική: οὐδὲ ἔστι κάθυγρος ταῖς ἐκ τοῦ οἴνου ἀναθυμιάσεσι νεφέλης δίκην

σώματος ποιουμένη. οὐ πολυπραγμονητέον τοίνυν τὸν οἶνον τὸν Χῖον, ἂν ἀπῇ· οὐδὲ τὸν Ἀριούσιον, ὅταν μὴ παρῇ· δίψα γὰρ ἐνδείας τινός ἐστι πάθος, καὶ τὸ κατάλληλον ἐπιζητεῖ βοήθημα πρὸς ἀναπλήρωσιν, οὐ τετυφωμένον ποτόν· πλαδώσης δὲ ὀρέξεως διακρασίαι, αἱ διαπόντιοι οἰνηγίαι παραφρονούσης καὶ περὶ τὰς μέθας περὶ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς. Θάσιος τε γὰρ καὶ ὁ εὐώδης, καὶ ὁ εὔπνοις Λέσβιος, καὶ Κρής τις γλυκύς· καὶ Συρακούσιος ἡδύς· καὶ Μενδήσιος τις Αἰγύπτιος, καὶ ὁ νησιώτης Νάξιος· καὶ ἀνθοσμίας τις. ἄλλος τῆς Ἰταλῶν γῆς πολλὰ ταῦτα ὀνόματα. σώφρονι συμπότῃ, οἶνος εἷς, ἐκ τοῦ γεωργίου θεοῦ. τί γὰρ οὐκ ἀπόχρη ὁ ἐπιχώριος ἀποπληρῶσαι τὴν ἐπιθυμίαν; εἰ μή τι καὶ τὸ ὕδωρ ἐποίσονται, ὡς οἱ βασιλεῖς οἱ ἀνόητοι. Χοάσπης ποταμὸς οὕτω λεγόμενος τῆς Ἰνδικῆς· οὗ κάλλιστον ὕδωρ εἰς πόσιν τὸ Χοάσπιον, καθάπερ καὶ τοὺς φίλοις, οὕτω δὲ καὶ τὸ ὕδωρ ἐπαγόμενον ταλανίζει τοὺς πλουσίους εἰς τρυφήν, κἀνταῦθα τὸ ἅγιον πνεῦμα διὰ τοῦ Ἀμὼς ἐκφωνῆσαν. οἱ πίνοντες τὸν διυλισμένον οἶνον, καὶ ἐπὶ κλίνης ἐλεφαντίνης φησὶ κατακείμενοι, καὶ ὅσα τούτοις ἀκόλουθα ἐν ὀνείδους ἐπήγαγεν μέρει. προνοητέον δὲ μάλιστα τῆς εὐσχημοσύνης ἣ καὶ τὴν Ἀθηνᾶν φησὶν ὁ μῦθος, ἥ τις ποτε ἦν, προμηθουμένην αὐτῆς, τῶν αὐλῶν ἀπορρῖψαι τὸ ἐπιτερπὲς διὰ τὸ ἀπρεπὲς τῆς ὄψεως. ὡς ἀδιαστρόφως τῷ προσώπῳ πιεῖν. μὴ ἄδην σπάσαντας· μὴ δὲ πρὸ πόλεως τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀσχημονεῖν ἀναγκάζοντας ἀμυστὶ ἕλκοντας ὑπ' ἀκρασίας· μὴ δὲ περιχεῖν τὸ γένειον, ἢ τὴν ἐσθῆτα καταβρέχειν, ἀθρόου τοῦ ποτοῦ ἐπεισχεομένου, μονονουχὶ ἐμπλύνοντα καὶ ἐναποκλυζόμενον ταῖς φιάλαις τὸ πρόσωπον τὸ αὐτῶν· καὶ γὰρ ὁ καλαρυσμός, ῥαγδαίου τοῦ ποτοῦ φερομένου, σὺν πολλῷ τῷ πνεύματι ἐπισπωμένου, ὥσπερ εἰς κεραμεοῦν ἄγγος ἐγχεομένου· ἠχοῦντος τοῦ λαιμοῦ διὰ τὴν ῥοώδη καταβροχθισμόν· αἰσχρὸν καὶ ἀπρεπὲς τὸ θέαμα τῆς ἀκρασίας· πρὸς δὲ καὶ ἐπιβλαβὲς τὸ ἐπιτήδευμα τῷ μεταλαμβάνοντι, ἡ φιλοποσία. μὴ σπεύσῃς εἰς βλάβην, ὦ οὗτος. οὐχ ἁρπάζεταί σου τὸ ποτόν· σοὶ δέδοται καὶ ἀναμένει σε. μὴ διαρραγῆναι σπουδάσῃς, χανδὸν ἑλκύσας· ἐμπλάτεταί σου ἡ δίψα κἂν βραδίον πίῃς, τὸ κόσμιον προσλαβοῦσα, κοσμίως καταμεριζομένου τοῦ ποτοῦ· οὐ γὰρ ἀφαιρεῖται τῷ χρόνῳ, ὃ προαρπάζει ἡ ἀκρασία. ἐν οἴνῳ δέ φησι, μὴ ἀνδρίζου· πολλοὺς γὰρ ἠχρείωσεν ὁ οἶνος· μέθῃ δὲ μάλιστα οἱ σκύθαι χρῶνται· κελτοί τε, καὶ ἴβηρες, καὶ θρᾷκες, πολεμικὰ ξύμπαντα οὕτω ταῦτα γένη· καὶ καλὸν καὶ εὔδαιμον ἐπιτήδευμα ἐπιτελεῖν νενομίκασιν. ἡμεῖς δὲ, τὸ εἰρηνικὸν γένος, εἰς ἀπόλαυσιν οὐκ εἰς ὕβριν ἑστιώμενοι, νηφαλίους πίνομεν φιλοτησίας. ἵνα δὴ τῷ ὄντι οἰκείως τῷ ὀνόματι λεχθῶσιν φιλότητες. πῶς οἴεσθε πεπωκέναι τὸν κύριον, ὁπηνίκα δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος ἐγένετο. οὕτως ἀναισχύντως ὡς ἡμεῖς; οὐχὶ ἀστείως; οὐχὶ κοσμίως; οὐκ ἐπιλελογισμένως; εὖ γὰρ ἴστε, μετέλαβεν οἴνου καὶ αὐτός· καὶ γὰρ ἄνθρωπος καὶ αὐτός. καὶ εὐλόγησέν γε τὸν οἶνον εἰπών, λάβετε· πίετε· τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα, αἷμα τῆς ἀμπέλου· τὸν λόγον, τὸν περὶ πολλῶν ἐκχεόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εὐφροσύνης ἅγιον ἀλληγορεῖ νᾶμα. καὶ ὅτι μὲν σωφρονεῖν τὸν πίνοντα δεῖ, δι' ὧν ἐδίδασκεν, παρὰ τὰς εὐωχίας ἔδειξεν σαφῶς· οὐ γὰρ μεθύων ἐδίδασκεν. ὅτι δὲ οἶνος ἦν τὸ εὐλογηθέν, ἀπέδειξε πάλιν, πρὸς τοὺς μαθητὰς λέγων. οὐ μὴ πίω ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου ταύτης, μέχρις ἂν πίω αὐτὸ μεθ' ὑμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου. ἀλλ' ὅτι γε οἶνος ἦν τὸ πινόμενον πρὸς τοῦ κυρίου πάλιν αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λέγει, τὴν Ἰουδαίων ἐπονειδίζων σκληροκαρδίαν. ἦλθεν γάρ φησιν, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· καὶ λέγουσιν· ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος. τοῦτο μὲν ἡμῖν καὶ πρὸς τοὺς ἐγκρατητὰς καλουμένους παραπεπήχθω· αἱ δὲ γυναῖκες, τὸ εὔσχημον ἐπαναιρούμεναι δῆθεν, ὡς μὴ ταῖς πλατείαις κύλιξιν διαχέουσαι τὰ χείλη περιρραγεῖς γένωνται πλατυνομένου τοῦ στόματος στεναῖς κομιδῇ κατὰ τὸ στόμιον ἀλαβάστροις, ἀσχημόνως πίνουσιν. ἀνακλῶσι μὲν τὰς κεφαλάς· γυμνοῦσι δὲ τοὺς τραχήλους· οὐ κοσμίως ἐμοὶ δοκεῖν καὶ τὸν λάρυγγα διατείνουσαι περὶ τὴν καταπόσιν βροχθίζουσιν, οἷον ἀπογυμνούμεναι τοῖς συμπόταις, ἃ δύνανται· βρυγάς τε ἀνδρώδεις ἐπισπώμεναι· μᾶλλον δὲ ἀνδραποδώδεις προσεπιθρύπτονται σπατάλωσαι· οὐδεὶς γὰρ ψόγος οἰκεῖος ἀνδρὶ λογικῷ, ἔτι δὲ μᾶλλον γυναικὶ, ἣ καὶ τὸ συνειδέναι αὐτῇ ἑαυτῇ, ἥτις εἴη μόνον, αἰσχύνην φέρει. ὀργὴ δέ φησι μεγάλη, γυνὴ μέθυσος, οἱονεὶ χόλος θεοῦ, οἰνομάχλη γυνή. διατί; ὅτι ἀσχημοσύνην αὐτῆς οὐ συγκαλύψει· ταχὺ γὰρ εἰς ἀταξίαν ὑποσύρεται γυνὴ, κἂν

μόνον

μόνον ἐπιλῶ τὴν προαίρεσιν εἰς ἡδονάς· καὶ οὐχὶ ἀλαβάστροις πίνειν κεκωλύκαμεν, ἀλλὰ τὸ ἐπιτηδεύειν, ἐν τούτοις μόνον πίνειν, ὡς ἀλαζονικὸν περιιστάμεθα, ταῖς παρατυχοῦσιν ἀπεριέργως χρῆσθαι συμβουλεύοντες πόρρωθεν, αὐτόθεν ὀλισθάνουσας ἀνακόπτοντες αὐτῶν τὰς ὀρέξεις· ἡ δ' ἐν πρὸς βρυγὴν ἀναπλωτάζουσα τοῦ ἀέρος ἐφέλκυξις, ἡσυχῇ παραιτητέα. κατ' οὐδένα δὲ τρόπον ταῖς γυναιξὶν ἐπιτρεπτέον· παραγυμνούσας τι τοῦ σώματος καταφαίνεσθαι, μὴ σφαλεῖεν ἄμφω· αἱ μὲν, ἐρεθιζόμεναι κατασκοπεῖν· αἱ δὲ, τῶν ἀνδρῶν ἐφ' ἑαυτὰς ἐπισπώμεναι τὰς ὄψεις. ἀεὶ δὲ, ὡς παρόντος τοῦ κυρίου κοσμίως ἀναστρεπτέον ἡμῖν· μήπως ἄρα καὶ ἡμῖν, ὡς Κορινθίοις ὁ Ἀπόστολος χαλεπήνας εἴπῃ· συνερχομένων ὑμῶν οὐκ ἔστι κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν. ἐμοὶ δοκεῖν, ὁ ἀκέφαλος πρὸς τῶν μαθηματικῶν καλούμενος· ὁ πρὸ τοῦ ἀστέρος τοῦ πλανωμένου καταριθμούμενος, συνιζηκυίας τῆς κεφαλῆς εἰς τὸ στῆθος, τοὺς ὀψοφάγους, καὶ ἡδονικοὺς, καὶ τοὺς ἑτοίμους εἰς μέθην αἰνίττεσθαι. καὶ γὰρ ἐν καὶ τούτῳ, τὸ λογιστικὸν ἵδρυται οὐκ ἐν τῇ κεφαλῇ, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐνδοθιδίοις πάθεσιν ἐπιθυμίᾳ τε καὶ θυμῷ δεδουλωμένον. ὥστε, ὅτῳ τρόπῳ Ἐλπήνωρ ἀστράγαλον ἔαξε καταπεσὼν ὑπὸ μέθης, οὕτω τούτων ὁ ἐγκέφαλος αὐτόθεν ἰλιγγιάσας ὑπὸ μέθης, ἐπὶ τὸ ἧπαρ καὶ τὴν καρδίαν [illegible]τέσιν, ἐπὶ τὴν φιληδονίαν, καὶ τὸν θυμὸν κατασπίπτει πτῶμα μεῖζον, ἢ φασὶ ποιητῶν παῖδες, πρὸς τοῦ Διὸς τὸν Ἥφαιστον οὐρανόθεν ἐρρῖφθαι χαμαί. πόνος δὲ ἀγρυπνίας φησὶ, καὶ χολέρα καὶ στρόφος μετὰ ἀνδρὸς ἀπλήστου. διὰ τοῦτό τοι καὶ ἡ τοῦ Νῶε παροινία ἀνάγραπτος γεγένηται· ἵνα ὡς ὅτι μάλιστα τὴν μέθην φυλαττώμεθα, ἐμφανῆ καὶ ἔγγραπτον τὴν εἰκόνα τοῦ παραπτώματος ἔχοντες, δι' ἣν οἱ σκεπάσαντες τὴν ἀσχημοσύνην τῆς μέθης εὐλογοῦνται παρὰ κυρίῳ. συντόμως ταῦτα τοίνυν ἐμπεριλαβοῦσα ἡ γραφὴ, ἅπαντα ἐν ἑνὶ λόγῳ εἴρηκεν, τὸ ἱκανὸν ἀνθρώπῳ πεπαιδευμένῳ οἶνος καὶ ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτοῦ ἀναπαύσεται.

Ὅτι οὐ χρὴ περὶ τὴν πολυτέλειαν τῶν σκευῶν ἐσπουδακέναι. γ.

Ἐκπωμάτων τοίνυν ἀργυρίου καὶ χρυσίου πεποιημένων· λιθοκολλήτων τε ἄλλων, ἅτε δὴ ἡ χρῆσις, ὄψεως ἀπάτη μόνον· εἴτε γὰρ αὐτοῖς ἐγχέαι τις θερμοῦ κράματος, διαπυρουμένων τῶν σκευῶν ἐπώδυνος ἡ λῆψις· εἴτε αὖ ψυχρὸν πάλιν ἐγχέαι, μεταδίδωσι τῆς ποιότητος ἡ ὕλη, λυμαινομένη τὸ κρᾶμα. καὶ ἔστιν ἐπιβλαβὴς ἡ πόσις ἡ πλουσία. ἐρρέτωσαν τοίνυν θηρικλειοί τινες κύλικες, καὶ ἀντιγονίδες κάνθαροί τε, καὶ λαβρώνιοι, καὶ λεπασταὶ, καὶ τῶν ἐκπωμάτων εἴδη τὰ μυρία· ψυκτῆρές τε, ἐπὶ τούτοις, καὶ οἰνοχόαι, χρυσός τε γὰρ ἅπας ἐξαπλῶς καὶ ἄργυρος, ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ ἐστὶν ἐπίφθονον κτῆμα τὴν χρείαν ὑπερβεβηκός· κτήσασθαί τε σπάνιον, καὶ τηρῆσαι δύσκολον, καὶ οὐκ ἐπιτήδειον χρήσασθαι. ναὶ μὴν καὶ τορευτῶν περίεργος ἐφ' ὑέλῳ κενοδοξία εἰς θραῦσιν διὰ τὴν τέχνην ἑτοιμοτέρα, δεδιέναι τε ἅμα καὶ πίνειν διδάσκουσα, περιαιρετέα τῆς εὐνομίας ἡμῶν. κλιντῆρες δὲ ἀργυροῖ, καὶ λεκάναι, καὶ ὀξύβαφα, καὶ πινακίσκοι, καὶ τρύβλια, πρὸς ἐπὶ τούτοις, σκεύη ἀργυρᾶ τε καὶ χρυσᾶ· τὰ μὲν, εἰς διακονίαν τροφῆς· τὰ δὲ καὶ εἰς ἄλλας τινὰς, αἰσχύνομαι καὶ λέγειν χρείας, κέδρου τε εὐκλάδιο, καὶ θύου, καὶ ἐβένου, καὶ ἐλέφαντος. τρίποδες ἠσκημένοι, κλίναι τε ἀργυρόποδες, καὶ ἐλεφαντοκόλλητοι· χρυσόστικτοί τε, καὶ χελώνῃ πεποικιλμέναι κοίτης κλισιάδες· στρωμναί τε ἁλουργεῖς καὶ ἄλλων χρωμάτων δυσπορίστων, ἀπειροκάλου τρυφῆς τεκμήρια, φθόνου καὶ βλακείας ἐπίβουλα πλεονεκτήματα, παραιτητέα ἅπαντα· οὐ δ' [illegible] ἀξιόλογον ἔχοντα σπουδήν. ὁ γὰρ καιρὸς, συνεσταλμένος ἐστὶν, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος· τοῦτο ὑπολείπεται μὴ γελοίως χρηματισθῆναι, καθάπερ ἐν ταῖς πομπαῖς, ὁρῶνταί τινες ἔξωθεν, κεχρισμένοι καταπληκτικῶς εἰς σεμνότητα· τὰ ἔνδον ἄθλιοι, τοῦτο δὴ, διασαφῶν ἀκριβέστερον ἐπήγαγον· λοιπόν ἐστιν, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν, καὶ οἱ ἀγοράζοντες, ὡς μὴ κατέχοντες. εἰ δὲ ἐπὶ γάμου ταῦτα, ἐφ' οὗ φησὶν ὁ θεός· πληθύνεσθε, πῶς οἴεσθε τὴν ἀπειροκαλίαν μὴ ἐξ αὐθεντείας κυριακῆς ἐξορισίαν. διὰ τοῦτο καὶ πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, λέγει ὁ κύριος, καὶ πτωχοῖς δός. καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι, ἕπου τῷ θεῷ γυμνὸς ἀλαζονείας· γυμνὸς ἐπικήρου πομπῆς τὸ σὸν, τὸ ἀγαθόν· τοῦτ' ἀναφαίρετον μόνον· τὴν εἰς τὸν θεὸν πίστιν· τὴν εἰς τὸν παθόντα ὁμολογίαν· τὴν εἰς ἀνθρώπους εὐεργεσίαν κεκτημένος· κτῆμα τιμαλφέστατον. ἐγὼ δὲ

καὶ Πλάτωνα ἀποδεχόμεθα ἄντικρυς νομοθετοῦντα, ὡς οὔτε ἀργυροῦν δεῖ πλοῦτον, οὔτε
χρυσοῦν ἀσκεῖν ἔχειν, ἀλλὰ μή τι σκεῦος ἀχρεῖον ὃ μὴ μιᾶς τ᾽ ἀναγκαίας χρήσεως, καὶ μετρίου
ἐστιν, ὡς εἰς πολλὰ τὸ αὐτὸ εὔθετον εἶναι· περιαιροῖτο δὲ ἡ πολυκτημοσύνη. παγκάλως γοῦν ἡ θεία
» πού λέγει γραφὴ πρὸς τοὺς φιλαύτους καὶ ἀλαζόνας ἀποτεινομένη. ποῦ εἰσιν οἱ ἄρχοντες
» τῶν ἐθνῶν, καὶ οἱ κυριεύοντες τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, οἱ ἐν τοῖς ὀρνέοις τοῦ οὐρανοῦ ἐμπαί-
» ζοντες, οἱ τὸ ἀργύριον θησαυρίζοντες καὶ τὸ χρυσίον, ᾧ ἐπεποίθεισαν ἄνθρωποι, καὶ οὐκ ἔστι τέ-
» λος τῆς κτήσεως αὐτῶν, οἱ τὸ ἀργύριόν τε καὶ τὸ χρυσίον τεκταίνοντες, καὶ μεριμνῶντες. οὐκ
» ἔστιν ἐξεύρεσις τῶν λόγων αὐτῶν, ἠφανίσθησαν καὶ εἰς ᾅδου κατέβησαν. οὗτος τῆς ἀπειροκα-
λίας ὁ μισθός. εἰ γάρ τοι γεωργοῦσιν ἡμῖν, δικέλλης δεῖ χρεία, καὶ ἀρότρου· μακέλλην δ᾽ οὐκ
αὖτις ἀργυρᾶν, οὐδὲ ἅμην χρυσῆν χαλκεύει· τῷ δὲ εὐέργῳ τῆς ὕλης, οὐ πλουσίως εἰς γεω-
πονίαν συγχρώμεθα, τί κωλύει καὶ περὶ τὰ σκεύη τὰ εὐωνίδια τὴν αὐτὴν ἔχειν διάνοιαν
τοὺς τοῦ ὁμοίου θεωρητικούς· ὧν μέτρον ἡ χρεία μὴ ἡ πολυτέλεια γινέσθω. τί γάρ, εἰπέ μοι, τὸ
μαχαίριον τὸ ἐπιτραπέζιον, ἐὰν μὴ ἀργυρόηλον ᾖ· ἢ ἐξ ἐλέφαντος πεποιημένον τὴν λα-
βὴν, οὐ τέμνει; ἢ ἐπὶ τὴν μοῖραν τοῦ κρέως ἰνδικὸν σίδηρον χαλκευτέον, καθάπερ συμμαχ-
κόν τι παρακαλοῦντας; τί δέ, εἰ κεραμεοῦν εἴη τὸ χερνίβιον, οὐ δέξεται τὸ ἀπόνιμμα τῆς
χειρός; οὐδὲ ὁ ποδονιπτήρ, τὸ ἀπόνιμμα τοῦ ποδός; ἀναξιοπαθήσει δὲ ἄρα καὶ ἡ τράπεζα
ἡ ἐξ ἐλέφαντος τοὺς πόδας ἐσκευασμένη, ὀβολιαῖον ἄρτον βαστάσασα; οὐδὲ μὴν ὁ λύχνος
διακονήσει τὸ φῶς, ὅτι κεραμέως οὐ χρυσοχόου ἔργον ἐστίν; ἐγὼ δέ φημι καὶ τοὺς σκίμποδας
οὐδὲν κακίω παρεχομένοις κατάκλισιν, τῆς ἐλεφαντίνης κλίνης, τῆς δὲ σισύρας ἱκανωτά-
της οὔσης ὑποστρώννυσθαι, ὥστε μὴ δεῖσθαι πορφυρίδων ἢ φοινικίδων, καταγνῶσθαι ὅμως τῆς
εὐτελείας δι᾽ ἀβελτηρίαν ἀρχεκάκου τρυφῆς. τίς ἡ τοσαύτη πλάνη; τίς ἡ δοξοκαλία; ὁρᾶτε·
ὁ κύριος τρυβλίῳ ἐπάσατο εὐτελεῖ καὶ κατέκλινε τοὺς μαθητὰς ἐπὶ τῆς πόας χαμαί· καὶ
τοὺς πόδας ἔνιψεν αὐτῶν σαβάνῳ περιζωσάμενος ὁ ἄτυφος θεὸς καὶ κύριος τῶν ὅλων. οὐκ
ἀργυροῦν δὴ ποδονιπτῆρα περιφέρων ἀπ᾽ οὐρανοῦ· καὶ τὴν σαμαρεῖτιν ᾔτει πιεῖν, σκεύει κε-
ραμεῷ τοῦ φρέατος ἀνιμώσης, οὐκ ἐπιζητῶν τὸ βασιλικὸν χρυσίον· σβεννύναι δὲ τὸ δίψος εὐ-
κόλως διδάσκων· σκοπὸν γὰρ τὴν χρείαν ἐτίθετο, οὐ τὴν ἀπειροκαλίαν. ἤσθιεν δὲ καὶ ἔπινεν
παρὰ ταῖς εὐωχίαις, οὐ γῆς ἐξορύττων μέταλλα· οὐδὲ ἀργύρου, καὶ χρυσοῦ, τοῦτ᾽ ἔστιν, ἰοῦ
προσόζουσι σκευαρίοις χρώμενος, οἷον ἀναπνεῖ τῆς τετυφωμένης ὕλης ὁ ἰός· καθόλου γάρ, καὶ
τὰς τροφάς, καὶ τὰς ἐσθῆτας, καὶ τὰ σκεύη, καὶ τ᾽ ἄλλα πάντα τὰ κατὰ τὸν οἶκον, συλλή-
βδην λέγω, ἀκόλουθον εἶναι ταῖς ἐνστάσεσι τοῦ χριστιανοῦ δεῖ κατὰ τὸ πρόσφορον οἰκειούμενον,
τῷ προσώπῳ, τῇ ἡλικίᾳ, τῇ ἐπιτηδεύσει, τῷ καιρῷ· οἷος γὰρ ὄντας θεράποντας θεοῦ χρὴ
καὶ τὰ κτήματα, καὶ τὰ ἐπ᾽ αὐτοῖς ἔπιπλα ἑνὸς ἐπιδείκνυσθαι σύμβολα βίου καλοῦ. καὶ
τὸν καθ᾽ ἕνα τῶν ἀνθρώπων ἀδιακρίτῳ πίστει, τῇ μονοπροσώπῳ ταύτῃ ἐνστάσει, τὰ ἑξῆς
ἀκόλουθα καὶ σύμφωνα τῇ διαθέσει τῇ μιᾷ φαίνεσθαι ποιοῦντα, ἃ δὲ καὶ κτώμεθα μὴ
χαλεπῶς· καὶ χρώμενοι, εὐκόλως ἐπαινοῦμεν· καὶ φυλάττομεν ῥᾳδίως· καὶ κοινωνοῦμεν εὐ-
κόλως αὐτῶν. ἀμείνω δὲ τὰ χρήσιμα· βελτίω δὲ δήπουθεν τὰ εὐτελέστερα τῶν πλουσίων.
τὸ δ᾽ ὅλον ὁ πλοῦτος οὐκ ὀρθῶς κυβερνώμενος, ἀκρόπολίς ἐστι κακίας· περὶ ὃν ὀφθαλμιῶν-
τες οἱ πολλοί, οὐκ ἄν ποτε εἰς τὴν βασιλείαν παρεισέλθοιεν τῶν οὐρανῶν· τοσοῦτοι μὲν περὶ
τὰ κοσμικά· ὑπερηφάνως δὲ ζῶντες διὰ τὰς τρυφάς. χρὴ δὲ προειληφέναι τοὺς ἐπὶ σωτηρίαν
σπεύδοντας, ὡς ἄρα χρήσεως μὲν ἕνεκεν ἡ πᾶσα ἡμῖν κτῆσις· αὐταρκείας δὲ χάριν, ἡ κτῆ-
σις, ἣν καὶ ἐξ ὀλίγων αὔτις περιποιήσαιτο· μάταιοι γὰρ οἱ διὰ πλησμονὴν ἐπ᾽ αὐτοῖς χαί-
ροντες κειμηλίοις· ὁ δὲ συνάγων τοὺς μισθούς φησιν, συνήγαγεν εἰς δεσμὸν τετρυπημένον· οὗτός
ἐστιν ὁ συνάγων, καὶ ἀποκλείων τὸν σπόρον, καὶ ἐλαττούμενος ὁ μηδενὶ μεταδιδούς· χλεύη δέ,
καὶ γέλως πλατύς, οὐροδόχας ἀργυρᾶς, καὶ ἀμίδας ὑαλᾶς ἐπιφέρεσθαι τοὺς ἄνδρας κα-
θάπερ ἐπάγονται τοὺς συμβούλους τοὺς ἑαυτῶν καὶ τὰς πλουτούσας ταύτας ἀλόγως γυναῖ-
κας, χρυσοῦ ποιεῖσθαι τῶν ἐκκρίσεων τὰ ἐκδοχεῖα. ὡς μὴ δὲ ἀποτείνασθαι ἐξὸν ταῖς
πλουσίαις, μὴ τετυφωμένως, ηὐξάμην δ᾽ ἂν αὐτοῖς παρ᾽ ὅλον τὸν βίον σκυβάλων ἄξιον κρίνε-
σθαι τὸ χρυσίον. νυνὶ δέ, ἡ ἀκρόπολις τῆς κακίας, ἡ φιλαργυρία εὕρηται· ἣν ὁ ἀπόστο-
λος ῥίζαν πάντων εἶναι τῶν κακῶν φησίν· ἧς τινες ὀρεγόμενοι, ἀπεπλανήθησαν τῆς πίστεως,

καὶ ἑαυτοὺς

καὶ ἔχειν τὸν περιπεσόντα ὀδύναις πολλαῖς. πλοῦτος δὲ ἄριστος, ἡ τῶν ἐπιθυμιῶν πενία. καὶ ἡ μεγαλοφροσύνη ἡ ἀληθὴς, οὐ τὸ ἐπὶ πλούτῳ μεγαλοφρονεῖν· τούτου δὲ καταφρονεῖν· τὸ δὲ ἐπὶ τοῖς σκεύεσι μεγαλαυχεῖν, αἰσχροὶ κομιδῇ· οὐ γὰρ σπουδάζειν ἔτι περὶ τούτων πάνυ δίκαιον· ἃ καὶ ἐξ ἀγορᾶς τῷ βουλομένῳ ἔξεστιν ὠνήσασθαι· σοφία δὲ οὐκ ὠνητὴ νομίσματι γηίνῳ· οὐδ' ἐν ἀγορᾷ, ἀλλ' ἐν οὐρανῷ πιπράσκεται, καὶ πιπράσκεται νομίσματι δικαίῳ τῷ λόγῳ, τῷ ἀφθάρτῳ, τῷ βασιλικῷ χρυσίῳ.

Πῶς χρὴ περὶ τὰς ἑστιάσεις ἀνίεσθαι. δ'.

Ἀπέστω δὲ ἡμῖν τῆς λογικῆς εὐωχίας ὁ κῶμος· ἀλλὰ καὶ αἱ παννυχίδες αἱ μάταιαι, ἐπὶ παροινίᾳ κωμάζουσαι. ὁ μὲν γάρ ἐστι μεθυστικὸς αὐλὸς ἅλις ἐρωτικῆς σχεδίας, τῆς ἀδημονίας ὁ κῶμος· ἔρως δὲ, καὶ μέθη, καὶ τὰ ἀλόγιστα πάθη μακρὰν ἀπῴκισται τῆς ἡμεδαποῦ χοροῦ· σύγκωμος δὲ, παροδία τίς ἐστιν παροινία· ἡ παννυχὶς δὲ ἐπὶ πότῳ, μέθης ἐκκλητικὴ, καὶ συνουσίας ἐρεθιστική· τόλμα αἰσχρουργός. εἰ δὲ ἐν αὐλοῖς, καὶ ψαλτηρίοις καὶ χοροῖς, καὶ ὀρχήμασι, καὶ κρότοις Αἰγυπτίων, καὶ τοιαύταις ῥᾳθυμίαις ἀλύοι ἄτακτοι, καὶ ἀπρεπεῖς καὶ ἀπαίδευτοι κομιδῇ γίνοιντο ἂν, κυμβάλοις καὶ τυμπάνοις ἐξηχούμενοι καὶ τοῖς τῆς ἀπάτης ὀργάνοις περιψοφούμενοι· ἀτεχνῶς γὰρ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, θέατρον μέθης τὸ τοιοῦτον γίνεται συμπόσιον· ἀποτιθεμένοις γὰρ ἡμᾶς τὰ ἔργα τοῦ σκότους, ἐνδύσασθαι τὰ ὅπλα τοῦ φωτὸς ἀξιοῖ ὁ Ἀπόστολος· ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατοῦντας· μὴ κώμοις, καὶ μέθαις· μὴ κοίταις, καὶ ἀσελγείαις σχολάζοντας. σύριγξ μὲν οὖν, ποιμέσιν ἀπονενεμήσθω· αὐλὸς δὲ, ἀνδράσι δεισιδαίμοσιν, εἰς εἰδωλολατρείας σπεύδουσι. καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς ἀποπεμπτέα τὰ ὄργανα ταῦτα, νηφαλίου συμποσίου, θηρίοις μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις κατάλληλα· καὶ ἀνθρώπων τοῖς ἀλογωτέροις· τὰς μὲν γὰρ ἐλάφους ταῖς σύριγξι κηλεῖσθαι παρειλήφαμεν· καὶ ἐπὶ τὰς ποδάγρας, πρὸς τῶν κυνηγῶν θηρευομένας, ἄγεσθαι τῷ μέλει· ταῖς δὲ ἵπποις μιγνυμέναις, οἷον ὑμέναιος, ἐπαυλεῖται νόμος αὐλῳδίας· ἱπποθόρον τοῦτον κεκλήκασιν οἱ μουσικοί. πᾶσαν δὲ ἀπαξαπλῶς ἀνελεύθερον ὄψιν τε καὶ ἀκοὴν· καὶ συνελόντι φάναι, αἴσθησιν ἀκρασίας αἰσχρὰν τὴν ὡς ἀληθῶς ἀναισθησίαν, ἐκκοπτέον εὖ μάλα, τῆς ἐν ὄμμασι, καὶ ἐν ὠσὶ γαργαλιζούσης καὶ ἀποθηλυνούσης ἡδονῆς, εὐλαβουμένους· μελῶν γάρ τοι κατεαγότων, καὶ ῥυθμῶν χορδῶν τῆς μούσης τῆς Καρικῆς, αἱ ποικίλαι φαρμακεῖαι διαφθείρουσι τοὺς τρόπους ἀκολάστῳ καὶ κακοτέχνῳ μουσικῇ, εἰς πάθος ὑποσύρουσαι τοῦ κώμου τούτου· τὴν λειτουργίαν δὲ τὴν θείαν διαχωρίζον, ψάλλει τὸ πνεῦμα, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ἤχῳ σάλπιγγος, καὶ γὰρ ἐν ἤχῳ σάλπιγγος ἀναστήσει τοὺς νεκρούς. αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ψαλτηρίῳ· ὅτι ἡ γλῶττα, τὸ ψαλτήριον κυρίου. καὶ ἐν κιθάρᾳ αἰνεῖτε αὐτόν· κιθάρα νοείσθω τὸ στόμα, οἱονεὶ πλήκτρῳ κρουόμενον τῷ πνεύματι. ἐν τυμπάνῳ καὶ χορῷ αἰνεῖτε αὐτὸν, τὴν ἐκκλησίαν λέγει, τὴν μελετήσασαν τῆς σαρκὸς τὴν ἀνάστασιν. ἐν ἠχοῦντι τῷ δέρματι· ἐν χορδαῖς καὶ ὀργάνῳ αἰνεῖτε αὐτόν. ὄργανον, τὸ σῶμα λέγει τὸ ἡμέτερον. καὶ χορδὰς, τὰ νεῦρα αὐτοῦ, δι' ὧν εὐαρμόνιον εἴληφε τὴν τάσιν. καὶ κρουόμενον τῷ πνεύματι, τοὺς φθόγγους ἀποδίδωσι τοὺς ἀνθρωπίνους. αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν κυμβάλοις ἀλαλαγμοῦ· κύμβαλον τοῦ στόματος, τὴν γλῶτταν λέγει, ἢ τοῖς κρουομένοις ἐπηχεῖ χείλεσι. διὰ τοῦτο ἐπεφώνησεν τῇ ἀνθρωπότητι. πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν κύριον. ὅτι πάσης, ἧς ἐποίησεν, ἐπεσκέψατο πνοῆς· εἰρηνικὸν γὰρ ὡς ἀληθῶς ὄργανον ὁ ἄνθρωπός ἐστιν· τὰ δ' ἄλλα, ἂν πολυπραγμονῇ τις, ὄργανα εὑρήσει πολεμικὰ εἰς τὰς ἐπιθυμίας ἐκφλέγοντα, ἢ τοὺς ἔρωτας ἐγκαίοντα, ἢ ἐξαγριαίνοντα τοὺς θυμούς· χρῶνται γοῦν παρὰ τοὺς πολέμοις αὐτῶν, Τυῤῥηνοὶ μὲν, τῇ σάλπιγγι· σύριγγι δὲ, Ἀρκάδες· Σικελοὶ δὲ, πηκτίσιν· καὶ Κρῆτες, λύρᾳ· καὶ Λακεδαιμόνιοι, αὐλῷ· καὶ κέρατι, Θρᾷκες· καὶ Αἰγύπτιοι, τυμπάνῳ· καὶ Ἄραβες, κυμβάλῳ. ἑνὶ δὲ ἄρα ὀργάνῳ, τῷ λόγῳ μόνῳ τῷ εἰρηνικῷ ἡμεῖς κεχρήμεθα, ᾧ γεραίρομεν τὸν θεόν· οὐκ ἔτι τῷ ψαλτηρίῳ τῷ παλαιῷ, καὶ τῇ σάλπιγγι, καὶ τυμπάνῳ, καὶ αὐλῷ, οἷς ἔθος ἦν τοὺς ἐν πολέμῳ ἀσκητὰς, καὶ τοὺς θείου καταπεφρονηκότας φόβου, ἅμα ταῖς πανηγύρεις χοραίοις συγχρῆσθαι, ὡς δὴ τὸ ἔκλυτον αὐτῶν τοῦ φρονήματος, διὰ τῶν τοιούτων ἐπανίστασθαι ῥυθμῶν. ἔστω δὲ ἡμῶν, ἡ παρὰ πότον φιλοφροσύνη διττὴ κατὰ τὸν νόμον· εἰ γὰρ ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου· ἔπειτα τὸν πλησίον σου· προτέρα μὲν ἡ εἰς θεὸν δι' εὐχαριστίας καὶ ψαλμῳδίας γενέσθω φιλοφρόνησις· δευτέρα δὲ ἡ εἰς τὸν πλησίον διὰ τῆς ὁμιλίας τῆς σεμνῆς· ὁ γὰρ λόγος, ὁ τοῦ κυρίου, ἐνοικείτω ἐν ὑμῖν πλουσίως, ὁ Ἀπόστολός φησιν. ὁ δὲ λόγος οὗτος συναρμόζεται καὶ συσχηματίζεται καιροῖς, προσώποις, τόποις. συμποτικὸς δέ ἐστι νῦν· ἐπιφέρει γὰρ ὁ Ἀπόστολος πάλιν. ἐν πάσῃ σοφίᾳ διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες ἑαυτοὺς, ψαλμοῖς, καὶ ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς ἐν τῇ χάριτι· ᾄδοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ θεῷ· καὶ πάλιν· ὅτι ἂν ποιῆτε, ἢ ἐν λόγῳ, ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι κυρίου Ἰησοῦ· εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ. οὗτος ἡμῶν ὁ κῶμος, ὁ εὐχάριστος· κἂν πρὸς κιθάραν ἐθελήσῃς, ἢ λύραν ᾄδειν τε καὶ ψάλλειν, μῶμος οὐκ ἔστιν· Ἑβραῖον

" μιμήσῃ δικαίων βασιλέα, εὐχάριστον τῷ θεῷ. ἀγαλλιᾶσθε δίκαιοι ἐν τῷ κυρίῳ· τοῖς εὐθέσι
" πρέπει αἴνεσις, φησὶν ἡ προφητεία. ἐξομολογεῖσθε τῷ κυρίῳ ἐν κιθάρᾳ· ἐν ψαλτηρίῳ δεκα-
" χόρδῳ ψάλατε αὐτῷ· ᾄσατε αὐτῷ ᾆσμα καινόν. καὶ μήτι τὸ δεκάχορδον ψαλτήριον, τὸν
λόγον τὸν Ἰησοῦν μηνύει, τῷ στοιχείῳ τῆς δεκάδος φανερούμενον. ὡς δὲ ἁρμόδιον, πρὶν ἡμᾶς με
ταλαβεῖν τροφῆς, τὸν συμπάντων εὐλογεῖν τὸν ποιητήν, οὕτως καὶ παρὰ πότον καθήκει
ψάλλειν αὐτῷ τῶν αὐτοῦ μεταλαμβάνοντας κτισμάτων. καὶ γὰρ ὁ ψαλμὸς, ἐμμελής ἐστιν εὐ-
λογία καὶ σώφρων· ᾠδὴν πνευματικὴν ὁ ἀπόστολος εἴρηκε τὸν ψαλμόν. ἐπὶ πᾶσί τε πρὶν ὕπνου
λαχεῖν, εὐχαριστεῖν ὅσιον τῷ θεῷ· τῆς αὐτοῦ χάριτος, καὶ φιλανθρωπίας ἀπολαύσαντας, ὡς
καὶ ἐπὶ τὸν ὕπνον ἰέναι ἡμᾶς ἐνθέως· καὶ ἐξομολογήσασθαι αὐτῷ ἐν ᾠδαῖς χειλέων φησὶν,
ὅτι ἐν προστάγματι αὐτοῦ πᾶσα εὐδοκία γίνεται· καὶ οὐκ ἔστιν ἐλάττωσις εἰς τὸ σωτήριον αὐ
τοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς Ἕλλησι, παρὰ τὰς συμποτικὰς εὐωχίας καὶ τὰς ἐπιψεκαζού-
σας κύλικας, Ἑβραϊκῶν κατ' εἰκόνα ψαλμῶν, ᾆσμα, τὸ καλούμενον σκολιὸν, ἤδετο· κοινῶς
ἁπάντων ἅμα φωνῇ παιανιζόντων· ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ἐν μέρει περιελιττόντων τὰς προπόσεις
τῆς ᾠδῆς. οἱ δὲ μουσικώτεροι αὐτῶν, καὶ πρὸς λύραν ἦδον. ἀλλ' αἱ μὲν ἐρωτικαὶ, μακρὰν ἐῤῥί
των ᾠδαί· ὕμνοι δὲ ἔστων τοῦ θεοῦ αἱ ᾠδαί. αἰνεσάτωσαν φησὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν χορῷ, ἐν τυμ-
πάνῳ, καὶ ψαλτηρίῳ ψαλάτωσαν αὐτῷ. καὶ τίς ὁ ψάλλων χορὸς, αὐτό σοι διηγήσεται τὸ
" πνεῦμα. ἡ αἴνεσις αὐτοῦ, ἐν ἐκκλησίᾳ ὁσίων. ἀγαλλιάσθωσαν ἐπὶ τῷ βασιλεῖ αὐτῶν. καὶ
" πάλιν ἐπιφέρει. ὅτι εὐδοκεῖ κύριος ἐν τῷ λαῷ αὐτοῦ. καὶ γὰρ ἁρμονίας παραδεκτέον, τὰς σώ
φρονας· ἀπωτάτω ὅτι μάλιστα ἐλαύνοντας, τῆς ἐῤῥωμένης ἡμῶν διανοίας, τὰς ὑγρὰς ὄντως
ἁρμονίας. αἱ περὶ τὰς καμπὰς τῶν φθόγγων κακοτεχνοῦσαι, εἰς θρύψιν καὶ βωμολοχίαν ἐκ-
διαιτῶνται· τὰ δὲ αὐστηρὰ καὶ σωφρονικὰ μέλη, ἀποτάσσεται, τοῖς τῆς μέθης ἀγερωχίαις·
καταλειπτέον οὖν τὰς χρωματικὰς ἁρμονίας, ταῖς ἀχρώμοις παροινίαις καὶ τῇ ἀνθοφορούσῃ,
καὶ ἑταιρούσῃ μουσικῇ.

Περὶ γέλωτος. ε.

Μιμηλοὺς δὲ ἀνθρώποις γελοίων· μᾶλλον δὲ καταγελάστων παθῶν, τῆς ἡμετέρας ἐξε-
λαστέον πολιτείας· πάντων γὰρ τῶν λόγων ἀπὸ διανοίας καὶ ἤθους ῥεόντων, οὐχ οἷόν
τέ ἐστι γελοίους τινὰς προΐεσθαι λόγους, μὴ οὐχὶ ἀπὸ γελοίου ἤθους φερομένους· τὸ
" γὰρ, οὐκ ἔστι δένδρον καλὸν, ποιοῦν καρπὸν σαπρόν· οὐδὲ μὴν δένδρον σαπρὸν, ποιοῦν
καρπὸν καλὸν, κἀνταῦθα ἁρμοστέον, καρπὸς διανοίας γὰρ ὁ λόγος ἐστίν· εἰ τοίνυν τοὺς γε-
λωτοποιοὺς ἐξοριστέον τῆς ἡμεδαπῆς πολιτείας· πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ἡμῖν αὐτοῖς ἐπιτρέ-
πειν γελωτοποιεῖν· ἄτοπον γὰρ, ὧν ἀκροατὰς γενέσθαι κεκώλυται, τούτων εὑρίσκεσθαι μι
μητάς. πολλῷ δὲ ἔτι ἀτοπώτερον γελοῖον αὐτὸν σπουδάζειν γενέσθαι· τουτέστιν ἐφύβριστον,
καὶ καταγέλαστον. εἰ γὰρ γελοίως σχηματισθῆναι, καθάπερ ἐν ταῖς πομπαῖς ὁρῶντάς τινας,
οὐκ ἂν ὑπομείναιμεν· πῶς ἂν εἰκότως τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον, ἐπὶ τὸ γελοιότερον σχηματιζόμενον,
ἀναχοίμεθα, καὶ εἰς τὸ πρόσωπον οὐκ ἂν ἑκόντες ἐπὶ τὸ γελοιότερον μεταστρέψαιμεν ἄν πο-
τε, καὶ πῶς ἂν κατὰ τοὺς λόγους ἐπιτηδεύσαιμεν εἶναί τι, καὶ φαίνεσθαι γελοῖοι τὸ τιμιώτερον
πάντων τῶν ἐν ἀνθρώποις κτημάτων καταμωκώμενοι τὸν λόγον; χλεύην μὲν οὖν ἐπιτηδεύειν ταῦ
τα ἐπεὶ μὴ δὲ ὁ τῶν γελοίων λόγος, ἴδιος, ἀκροάσεως ἄξιος· ἐξ ὀνομάτων αὐτῶν, ἐπὶ
τὰ αἰσχρὰ τῶν ἔργων ἐθίζων. χαριεντιστέον τι, οὐ γελωτοποιητέον. ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν γέλωτα
ἐπιστομιστέον· καὶ γὰρ αὖ, καὶ αὐτὸς οὗ μὲν δεῖ τρόπον ἐξαγόμενος, ἐμφαίνει κοσμιότητα· μὴ
ταύτῃ δὲ χωρῶν, ἀκολασίαν ἐνδείκνυται· ἁπλῶς γὰρ, ὁπόσα φυσικὰ τοῖς ἀνθρώποις ἔνι,
ταῦτα οὐκ ἀναιρεῖν ἐξ αὐτῶν δεῖ· μᾶλλον δὲ μέτρον αὐτοῖς, καὶ καιροὺς ἐπιτιθέναι πρέποντα,
οὐ γὰρ ἐπειδὴ γελαστικὸν ζῷον ὁ ἄνθρωπος, γελαστέον τὰ πάντα· ἐπειδὴ οὐδὲ ὁ ἵππος χρεμετιστι
κὸς ὤν, χρεμετίζει τὰ πάντα. ὡς δὲ ζῷα λογικὰ, σφᾶς αὐτοὺς ἁρμοστέον εὐκράτως· τὸ αὐστηρὸν
τῆς σπουδῆς ἡμῶν, καὶ τὸ ὑπέρτονον χαλῶντας ἐμμελῶς· οὐκ ἐκλύοντας ἐκμελῶς. ἡ μὲν γὰρ καθ'
ἁρμονίαν τοῦ προσώπου καθάπερ ὀργάνου, κόσμιος ἄνεσις, μειδίαμα κέκληται διάχυσις· οὕ-
τως ἀνακέκληται καὶ προσώπων σωφρονούντων, ὁ γέλως. ἡ δὲ ἐκμελὴς τοῦ προσώπου ἔκλυσις, εἰ
μὲν ἐπὶ γυναικῶν γίνοιτο, κιχλισμὸς προσαγορεύεται· γέλως δέ ἐστι πορνικός. εἰ δὲ ἐπὶ ἀνδρῶν

καγχασμὸς

καγχασμὸς γέλως ἐστὶν οὗτος μηνυσιμώδης καὶ ἐξυβρίζων· μωρὸς δὲ ἐν γέλωτι ἀνυψοῖ φωνὴν αὐ-
τοῦ, φησὶν ἡ γραφή· ἀνὴρ δὲ πανοῦργος μόγις ἡσυχῇ μειδιάσει. φρόνιμον λέγει τὸν πανοῦργον νῦν,
τὸν ἐναντίως τῷ μωρῷ διακείμενον. ἀλλ' οὐδὲ ἔμπαλιν εἶναι δεῖ σκυθρωπὸν, ἀλλὰ σεμνόν. ἀποδέ-
χομαι δὲ εὖ μάλα ἐκεῖνον, πρόσωπον μειδιῶντα, ὃς ἐφαίνετο μειδιόων βλοσυροῖσι προσώπασι
τὸν τοῖς βλοσυροῖς· ἧττον γὰρ ἀνάρμοστος ὁ γέλως αὐτῷ εἴη. χρὴ δὲ καὶ τὸ μειδίαμα
παιδαγωγεῖσθαι, καὶ εἰ μὲν ἐπ' αἰσχροῖς εἴη, ἐρυθριῶντας μᾶλλον ἢ μειδιῶντας φαίνεσθαι· μὴ
συνήδεσθαι διὰ συμπάθειαν δοκῶμεν· εἰ δὲ ἐπὶ λυπηροῖς, κατηφεστέροις ἁρμόζει βλέπεσθαι,
ἢ ἐφήδεσθαι δοκεῖν· τὸ μὲν γὰρ, ἀνθρώπινον, σοῦ λογισμοῦ τεκμήριον· τὸ δὲ, ὠμότητος ὑπόλη-
ψιν ἐνδείκνυσι· οὔτε τὸ ἀεὶ γελαστέον, ἄμετρον γάρ· οὔτε πρεσβυτέρων, ἢ τινων ἑτέρων ἐντροπῆς
ἀξίων παρόντων. εἰ μὴ ἄρα τι αὐτοὶ εἰς τὸ διαχέαι ἡμᾶς χαριεντίσαιντο· οὔτε μὴν πρὸς τοὺς ἐν-
τυχόντας γελαστέον· οὐδ' ἐν παντὶ τόπῳ· οὐδὲ μὴν πᾶσιν, οὐδὲ ἐπὶ πᾶσι· μάλιστα γὰρ, μειρα-
κίοις καὶ γυναιξὶν ὀλισθηρὸς, εἰς διαβολὰς ὁ γέλως ἐστίν· τὸ δὲ καὶ φαίνεσθαι κατὰ τὸ πληκτικὸν ἔξω-
θεν, τῶν ὑβριζόντων ἐστὶ φυγαδευτικόν· δύναται γὰρ ἀκριβάζεσθαι τῆς ἀσελγείας τὰς προσβο-
λὰς, καὶ ἐν μόνῃ τῇ προσόψει ἡ σεμνότης· πάντας δὲ ὡς ἔπος εἰπεῖν, τοὺς ἀνοήτους ὁ οἶνος.

Καί θ' ἁπαλὸν γελάσαι, καὶ ὀρχήσασθαι ἀνώγει.

εἰς μαλακίαν ἐντρέπων τὸ ἀνδρόγυνον ἦθος. καὶ σκοπεῖν δεῖ, πῶς ἐντεῦθεν ἡ παρρησία τὴν
ἀκοσμίαν εἰς αἰσχρολογίαν αὔξει.

Καί τι ἔπος προέηκεν, ὅπερ ἄρρητον ἄμεινον.

μάλιστα γοῦν ἐν οἴνῳ καθορᾶσθαι τὰ ἤθη τῶν ὑπούλων συμβέβηκεν, τῆς ὑποκρίσεως ἀπο-
γυμνούμενα, διὰ τὴν ἀνελεύθερον παρρησίαν τῆς παροινίας· δι' ἣν κατακοιμίζεται μὲν ὁ λόγος,
ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ καρηβαρήσας τῇ μέθῃ· τὰ δὲ ἐντράπελα ἐπεγείρεται πάθη, καταδυνα-
στεύοντα τῆς ἀσθενείας τοῦ λογισμοῦ.

Περὶ αἰσχρολογίας. ς.

Αἰσχρολογίας δὲ παντελῶς αὐτούς τε ἡμῖν ἀφεκτέον, καὶ τοὺς χρωμένους αὐτῇ ἐπιστομι-
στέον· καὶ ὄψει δριμυτέρᾳ, καὶ προσώπου ἀποστροφῇ, καὶ τῷ ἀπομυκτισμῷ καλουμένῳ·
πολλάκις δὲ καὶ λόγῳ τραχυτέρῳ· τὰ γὰρ ἐξιόντα φησὶν ἐκ τοῦ στόματος κοινοῖ τὸν ἄν-
θρωπον· κοινὸν, καὶ ἐθνικὸν, καὶ ἀπαίδευτον, καὶ ἀσελγῆ δείκνυσιν αὐτόν· οὐχὶ δὲ ἴδιον, καὶ κό-
σμιον, καὶ σώφρονα· πρὸς δὲ τὴν ἀκοὴν τῶν αἰσχρῶν καὶ τὴν θέαν ὁμοίως ἐχόντων, ὁ θεῖος παι-
δαγωγὸς κατὰ τὰ αὐτὰ τοῖς παλαίουσι τῶν παίδων, ὡς μὴ τὰ ὦτα θραύοιτο αὐτῶν, τοὺς σώ-
φρονας περιτίθησι λόγους καθάπερ ἀμφωτίδας, ὡς μὴ δύνασθαι διικνεῖσθαι εἰς θραῦσιν τῆς
ψυχῆς, τὸ κροῦμα τῆς πορνείας· τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς κατευθύνει ἐπὶ τὴν θέαν τῶν καλῶν· ἄμει-
νον εἶναι λέγων τοῖς ποσὶν, ἢ τοῖς ὀφθαλμοῖς ὀλισθαίνειν· ταύτην ἀποκρουόμενος τὴν αἰσχρολο-
γίαν ὁ Ἀπόστολος, πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν, φησὶν, μὴ ἐκπορευέσθω, ἀλλ' εἴ τις
ἀγαθός. πάλιν τε αὖ, καθὼς πρέπει ἁγίοις, μὴ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν αἰσχρότης καὶ μωρολογία, ἢ
εὐτραπελία· ἃ οὐκ ἀνῆκεν, ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία. εἰ δὲ ὁ μωρὸν εἰπὼν τὸν ἀδελφὸν ἔνοχος
εἰς κρίσιν, τί περὶ τοῦ μωρολογοῦντος ἀποφανούμεθα; ἢ καὶ περὶ τούτου γέγραπται, ὃς ἂν λα-
λήσῃ λόγον ἀργὸν, ἀποδώσει λόγον τῷ κυρίῳ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. αὖθίς τε, ἐκ τοῦ λόγου σου δικαιω-
θήσῃ φησὶν, καὶ ἐκ τοῦ λόγου σου καταδικασθήσῃ· τίνες οὖν αἱ ἀπὸ τούτων αἱ σωτήριοι, καὶ τίνες
αἱ τῶν ὀλισθηρῶν ὀφθαλμῶν παιδαγωγήσεις; αἱ μετὰ τῶν δικαίων συναναστροφαὶ προλαμβά-
νουσαι καὶ περιεμφράττουσαι τὰ ὦτα, τοῖς ἀπάγειν τῆς ἀληθείας βουλομένοις. φθείρουσιν ἤθη
χρηστὰ ὁμιλίαι κακαὶ, ἡ ποιητικὴ λέγει. γενναιότερον δὲ ὁ Ἀπόστολος· γίνεσθε φησὶν, ἀποστυ-
γοῦντες τὸ πονηρὸν, κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ· ὁ γὰρ μετὰ τῶν ἁγίων ἀναστρεφόμενος, ἁγιασθήσεται.
πάντη οὖν ἀφεκτέον τῶν αἰσχρῶν ἀκουσμάτων, καὶ ῥημάτων, καὶ θεαμάτων· πολὺ δὲ μᾶλλον
ἔργων αἰσχρῶν καθαρευτέον· τοῦτο μὲν, ἐν ἀποδείξεσι καὶ παραγυμνώσεσι μερῶν τινων τοῦ σώ-
ματος, ὧν οὐ χρή· τοῦτο δὲ, ἐν ταῖς ἐπιθεωρήσεσι τῶν ἀποῤῥήτων μερῶν· οὐδὲ γὰρ ἠνέσχε-
το τοῦ δικαίου τὴν γύμνωσιν αἰσχρὰν οὖσαν ἐπιδεῖν σώφρων υἱὸς, ἐσκέπασε δὲ ἡ σωφροσύνη,
ὃ ἐγύμνωσεν ἡ μέθη, τὸ περιφανὲς τῆς ἀγνοίας παράπτωμα, καθαρευτέον δὲ οὐδὲν ἧττον, καὶ
τὰς προφορὰς τῶν φωνῶν· αἷς ἄβατα εἶναι χρὴ τὰ ὦτα τῶν ἐν Χριστῷ πεπιστευκότων. ταύτῃ

ρώντων, ἢ τὴν χεῖρα τῷ γενείῳ ὑποβαλόντων: ἀγεννὲς γὰρ μὴ φέρειν αὐτόν. καὶ τοῦτο κατηγόρημα τοῦ νέου, συνεχὲς δὲ καὶ τὸ μετακινούμενον ἐναλλάττειν τὸ σχῆμα, κουφότητος σύμβολον: σώφρονος δὲ, οἶμαι, ἐν βρώσει καὶ ἐν πόσει τὸ ἔλαττον ἀφαιρεῖσθαι, καὶ τὸ σχολαιότερον, οὐ τὸ προπετέστερον, κἂν τῷ κατάρχεσθαι, κἂν τοῖς διαλείμμασι. καὶ τὸ προκαταλήγειν δὲ καὶ τὸ ἀπροσπαθὲς, φάγε φησὶν ὡς ἄνθρωπος τὰ παρακείμενα. παῦσαι πρῶτος χάριν παιδείας· κἂν ἀναμέσον πλειόνων ἐκάθισας, πρότερος αὐτῶν μὴ ἐκτείνῃς χεῖρα: οὐ κοινῶς προεκπηδητέον ὑπὸ λαιμαργίας ἀναπειθομένους ποτέ: οὐδὲ μὴν ἐπιγλιχομένους παρεκτείνειν μέχρι πολλοῦ χρὴ τῇ ἐφυστερήσει τὴν ἀκρασίαν ὁμολογοῦντας: ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῷ μεταξὺ προσκειμένους φαίνεσθαι, καθάπερ τὰ θηρία τῇ βορᾷ. οὐδὲ μὴν πλείονος ὄψου προσφέρεσθαι: οὐ γὰρ ὀψοφάγος φύσει, ἀλλὰ σιτοφάγος ἄνθρωπος. προανίστασθαι δὲ τῶν πολλῶν, καὶ τοῦ συμποσίου ὑπεξιέναι, ἐπιεικῶς ἀνδρὸς σώφρονος: ἐν ὥρᾳ γάρ φησιν ἀναστάσεως μὴ οὐράγει. καὶ ἀπότρεχε εἰς οἶκόν
» σου. ἔλεγον δὲ οἱ δώδεκα, προσκαλεσάμενοι τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν: οὐκ ἀρεστόν ἐστιν ἡμᾶς,
» καταλείψαντας τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις. εἰ δὴ τοῦτο ἐφυλάξαντο, πολλῷ μᾶλλον γαστριμαργίαν ἔφυγον. οἱ δὲ αὐτοὶ οὗτοι ἀπόστολοι τοῖς κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ Συρίαν,
» καὶ Κιλικίαν ἀδελφοῖς ἐπιστέλλοντες· ἔδοξεν ἔφασαν τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ καὶ ἡμῖν, μη-
» δὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος, πλὴν τῶν ἐπάναγκες, ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων, καὶ
» αἵματος, καὶ πνικτῶν, καὶ τῆς πορνείας, ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς, εὖ πράξετε: φυλάττεσθαι δὲ τὰς παροινίας ὥσπερ καὶ τὸ κώνειον δεῖ: ἄμφω γὰρ ὑποσύρουσιν εἰς θάνατον. χρὴ δὲ καὶ γελώτων εἴργεσθαι ἐξαισίων: καὶ δακρύων ὑπερμέτρων: πολλάκις γὰρ, οἱ οἰνωμένοι καγχάζοντες ἐπὶ πλεῖστον, εἶτα μέντοι ὑπήχθησαν οὐκ οἶδ' ὅπως παροινίᾳ τινὶ παραπειθόμενοι εἰς δάκρυα: ἀπᾴδει γὰρ τοῦ λόγου, καὶ τὸ ἐκθηλύνεσθαι, καὶ τὸ ἐξυβρίζειν: πρεσβῦται δὲ, ὡς τέκνα ἀφορῶντες τοὺς νέους σπανιαίτατα μὲν, ἴσως δ' ἄν που καὶ παίξαιεν πρὸς αὐτούς: εἰς τοῦτο ἐπισκώπτοντες, ὃ παιδαγωγήσει τὸ εὔσχημον αὐτῶν. ἀμέλει πρὸς τὸν αἰσχυντηλὸν καὶ σιωπηλὸν ἔστι χαριεντίσασθαι ὧδέ πως· ὁ δὲ ἐμὸς υἱὸς, ἐκεῖνον λέγω τὸν σιωπῶντα, οὐ παύεται λαλῶν: ἐπιτείνει γὰρ τοῦ νέου τὴν αἰδῶ ἡ τοιαύτη ἐπίσκωψις, ἐμφαίνουσα χαριέντως τὰ προσόντα αὐτῷ χρηστὰ, ἐκ τῆς τῶν φαύλων, ἃ μὴ πρόσεστιν αὐτῷ διαβολῆς: ἐπίνοια γὰρ, καὶ αὕτη διδασκαλικὴ, ἐκ τοῦ μὴ προσόντος κυροῦσα τὸ προσόν. ἀμέλει τοιοῦτόν τι ἐπικρίνει, ὁ τὸν ὑδροπότην καὶ σώφρονα παροινεῖν καὶ μεθύειν λέγων. εἰ δὲ καὶ εἰσί τινες οἱ φιλοσκώμμονες, σιωπητέον ἡμῖν, καὶ παραπεμπτέον τοὺς λόγους τοὺς περιττοὺς, ὥσπερ τὰς κύλικας τὰς πεπληρωμένας: ἐπισφαλὴς γὰρ ἡ τοιαύτη παιδεία: στόμα δὲ προπετοῦς ἐγγίζει συντριβῇ· οὐ παραδέξῃ δὲ ἀκοὴν ματαίαν: οὐδὲ συγκαταθήσῃ μετὰ τοῦ ἀδίκου γενέσθαι μάρτυς ἄδικος, οὔτε εἰς διαβολὰς, οὔτε εἰς βλασφημίας: ἀλλ' οὐδ' εἰς κακοηθείας· ἐγὼ δ' ἄν μοι δοκῶ καὶ μέτρον ἐπιθεῖναι φωνῇ, τοῖς σώφροσιν, οἷς γε ἐφεῖται λαλεῖν τὸν ἀντιδιαλεγόμενον· σιγὴ μὲν γὰρ ἀρετὴ γυναικῶν ἐστι, ἀκίνδυνον δὲ τῶν νέων γέρας: λόγος δὲ ἀγαθὸς, ἡλικίας δεδοκιμασμένης· λάλησον πρεσβύτερε ἐν συμποσίῳ: πρέπει γάρ σοι, ἀλλ' ἀπαραποδίστως λάλησον, καὶ ἐν ἀκριβείᾳ ἐπιστήμης. νεανίσκε καί σοι ἐπιτρέπει ἡ σοφία. λάλησον εἰ χρεία σου, μόλις δὶς ἐπερωτηθείς: κεφαλαίωσον λόγον ἐν ὀλίγοις: ἄμφω δὲ, οἱ διαλεγόμενοι τὸ φθέγμα, τὸ σφῶν τῇ συμμετρίᾳ παραμετρούντων: τό τε γὰρ γεγωνὸν τῆς προφορᾶς μανιωδέστατον: τό τε ἀνήκουστον πρὸς τοὺς πέλας φθέγγεσθαι ἀναισθήτου: οὐ γὰρ ἀκούσονται. καὶ τὸ μὲν, ἀγεννείας: τὸ δὲ, αὐθαδείας τεκμήριον. ἀπέστω δὲ καὶ ἡ φιλονεικία κενῆς νίκης ἕνεκεν λόγων, ἐπεὶ τέλος ἡμῖν ἡ ἀταραξία· καὶ τοῦτο ἄρα ἐστὶ τὸ, εἰρήνη σοι πρίν τε ἀκοῦσαί σε, μὴ ἀποκρίνου ῥῆμα, ἀλλὰ καὶ τὸ τεθρυμμένον τῆς φωνῆς θηλυδρίου: σώφρονος δὲ καὶ τὸ ἐν τῇ φωνῇ μεμετρημένον. μεγέθους τε ἅμα, καὶ μήκους, καὶ τάχους, καὶ πλήθους, εἴργοντος τὸ φθέγμα τὸ αὐτοῦ: οὔτε γὰρ μακρολογητέον ποτέ: οὔτε πολυλογητέον: οὔτε ἀδολεσχητέον: ἀλλ' οὐδὲ τροχαλῶς, καὶ συνδιωκομένως ὁμιλητέον· καὶ γὰρ αὐτῇ τῇ φωνῇ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, δικαιοσύνης μεταδοτέον: τούς τε ἀκαιροβόας, καὶ τοὺς κεκράκτας ἐπιστομιστέον: ταύτῃ γὰρ αὖ, τὸν Θερσίτην πλη-
» γαῖς ᾐκίζετο ὁ σώφρων Ὀδυσσεὺς, ὅτι μόνος ἀμετροεπὴς ἐκολῴα: ὃς ἔπεα φρεσὶν ᾗσιν,
» ἄκοσμά τε πολλά τε ᾔδει μάψ, ἀτὰρ οὐ κατὰ κόσμον: φοβερὸς γὰρ ἐν ἀπωλείᾳ αὐτοῦ

ἀνὴρ γλωσσώδης. τῶν γοῦν φλυάρων, καθάπερ τῶν παλαιῶν ὑποδημάτων, τὰ μὲν ἄλλα
ὑπὸ τῆς κακίας κατατέτριπται, μόνη δὲ ἡ γλῶσσα περιλείπεται εἰς βλάβην. ταύτῃ τοι βιω-
,, φελέστατα ἡ σοφία παραινεῖ. μὴ ἀδολέσχει ἐν πλήθει πρεσβυτέρων. ἀνέκαθεν δὲ ἡμῶν τὴν
,, φλυαρίαν ἐκκόπτουσα, ἐνθένδεν ἀρχομένη, μετεκδιδάσκουσα νομοθετοῦσα ὧδέ πως. μὴ δευτερώ-
,, σῃς λόγον ἐν προσευχῇ σου. ποππυσμοὶ δὲ, καὶ συριγμοὶ, καὶ οἱ διὰ τῶν δακτύλων ψόφοι,
τῶν οἰκετῶν οἱ προσκλητικοὶ, ἄλογοι σημασίαι οὖσαι λογικοῖς ἀνθρώποις ἐκκλιτέον: παραι-
τητέον δὲ, καὶ τὸ συνεχὲς ἀποπτύειν, καὶ τὸ χρέμπτεσθαι βιαιότερον, μὴ δὲ ἀπομύττεσθαι
παρὰ πότον: στοχαστέον γὰρ, ἀμηγέπη τῶν συνδειπνούντων, μὴ ἀποσβέξωσιν ἀπὸ ναυτίας
τὴν τοιάνδε ἀκοσμίαν, ἣ κατήγορός ἐστιν ἀκρασίας: οὐ γὰρ κατὰ τὰ αὐτὰ τοῖς βουσὶν, καὶ
τοῖς ὄνοις ἡ φάτνη ἅμα καὶ ὁ κοπρὼν: καὶ γὰρ οἱ πολλοὶ ἀπομύττονται, καὶ πτύουσιν ἅμα
ἐν τῷ αὐτῷ καὶ δειπνοῦσι. πταρμὸς δὲ, εἴ τῳ ἐπιγένοιτο, ὥσπερ ἀμέλει καὶ ἡ ἐρυγὴ, οὐκ ἐξη-
χεῖν δεήσει τοὺς πλησίον τῷ ψόφῳ, τῆς αὐτῶν καταμαρτυροῦντας ἀπαιδευσίας: ἀλλ' ἡ μὲν
παραπεμπτέα, ἡ ἐρυγὴ ἡσυχῇ σὺν τῷ ἐκπνεομένῳ ἀέρι, σχηματιζομένῳ κοσμίως τῷ στόματι,
οὐχὶ δὲ τραγικῶν δίκην προσωπείων διεληλυθμένῳ καὶ κεχηνότι. πταρμοῦ δὲ τὸ παρακτι-
κὸν ἀφαιρετέον ἀπολαβομένοις ὁσίως τὰς ἀναπνοάς: ταύτῃ γὰρ εὐσχημονέστατα τὴν ἀ-
θρόαν τοῦ πνεύματος ἀπειλὴν ἐναποσβεστέον, οἰκονομοῦντα τὴν διέξοδον, ὡς καὶ λαθεῖν πα-
ραδῦσαι, ἣν τι καὶ συνεξάξῃ ἐκβιαζόμενος ὁ ἀὴρ περίττωμα: ἀγερωχίας δὲ καὶ ἀταξίας
σύμβολον, τὸ προσθεῖναι τοῖς ἤχοις ἐθέλειν, ἀλλ' οὐχὶ ἀφαιρεῖν: οἱ δὲ καὶ γλύφοντες τοὺς ὀδόντας,
αἱμάσσοντες τὰ οὖλα, σφίσι τε αὐτοῖς εἰσὶν ἀηδεῖς, καὶ τοῖς πλησίον ἀπεχθεῖς. ναὶ μὴν, καὶ
τῶν ὤτων οἱ γαργαλισμοὶ, καὶ τῶν πταρμῶν οἱ ἐρεθισμοὶ, ὑώδεις εἰσὶ κνησμοὶ, πορνείας ἀκο-
λάστου μελετητικοί: καὶ τὰς ὑπ' ὄψιν δὲ ἀσχημοσύνας παραιτητέον, καὶ τὰς αἰσχρολογίας
αὐτῶν. καθεστὼς δὲ καὶ τὸ βλέμμα ἔστω: καὶ ἡ τοῦ τραχήλου ἐπιστροφὴ, καὶ ἡ κίνησις εὐσταθὴς καὶ
ἡ τῶν χειρῶν κατὰ τὰς ὁμιλίας προφορά: καθόλου γὰρ ὁ χριστιανὸς ἠρεμίας, καὶ ἡσυχίας, καὶ
γαλήνης, καὶ εἰρήνης οἰκεῖός ἐστιν.

Εἰ μύροις καὶ στεφάνοις χρηστέον. η.

Στεφάνων δὲ ἡμῖν, καὶ μύρων χρῆσις οὐκ ἀναγκαία: ἐξοκέλλει γὰρ εἰς ἡδονὰς καὶ ῥα-
θυμίας, μάλιστα γειτνιώσης τῆς νυκτός. οἶδ' ὅτι ἀλάβαστρον μύρου παρὰ τὸ δεῖπνον
τὸ ἅγιον κομίσασα ἡ γυνὴ τοὺς πόδας ἤλειφεν τοῦ κυρίου, καὶ ἥσεν αὐτόν. οἶδα δὲ, καὶ
χρυσῷ, καὶ λίθῳ τιμίῳ τοὺς παλαιοὺς τῶν Ἑβραίων ἀναδουμένους βασιλεῖς: ἀλλ' ἡ μὲν γυνὴ,
μὴ δέπω τοῦ λόγου μεταλαβοῦσα: ἔτι δὲ ἦν ἁμαρτωλὸς, ὅπερ ἡγεῖτο τὸ κάλλιστον εἶναι παρ'
αὐτῇ, τὸ μύρον, τούτῳ τετίμηκε τὸν δεσπότην: ἀμέλει καὶ τῷ κόσμῳ τοῦ σώματος, ταῖς θριξὶ
ταῖς ἑαυτῆς ἀπεμάξατο, τὸ περιττὸν τοῦ μύρου ἐπισπένδουσα τῷ κυρίῳ μετανοίας δάκρυα.
διὰ τοῦτο ἀφέωνται αὐτῆς αἱ ἁμαρτίαι. δύναται δὲ τοῦτο σύμβολον εἶναι τῆς διδασκαλίας
τῆς κυριακῆς, καὶ τοῦ πάθους αὐτοῦ: μύρῳ γὰρ εὐώδει ἀλειφόμενοι οἱ πόδες, θείαν αἰνίττον-
ται διδασκαλίαν, ἐπὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς μετ' εὐκλείας ὁδεύουσαν: ἐξῆλθεν γὰρ ὁ φθόγγος
αὐτῶν ἐπὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς. καὶ εἰ μὴ φορτικὸς εἶναι δοκῶ, οἱ πόδες οἱ τοῦ κυρίου, οἱ μεμυρισ-
μένοι ἀπόστολοί εἰσι προφητείᾳ τῆς εὐωδίας τοῦ χρίσματος: ἁγίου μεταλαβόντες πνεύματος.
οἱ γοῦν περινοστήσαντες τὴν οἰκουμένην ἀπόστολοι, καὶ τὸ εὐαγγέλιον κηρύξαντες, πόδες ἀλλη-
,, γοροῦνται κυρίου, περὶ ὧν καὶ διὰ τοῦ ψαλμῳδοῦ προθεσπίζει τὸ πνεῦμα. προσκυνήσωμεν
,, εἰς τὸν τόπον, οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ: τουτέστιν, οὗ ἔφθασαν οἱ πόδες αὐτοῦ οἱ ἀπόστολοι
δι' ὧν κηρυσσόμενος, ἐπὶ τὰ πέρατα ἥκεν τῆς γῆς: δάκρυα δὲ ἡ μετάνοιά ἐστι. καὶ λελυμέναι τρί-
χες, φιλοκοσμίας ἐκήρυσσον ἀπαλλαγὴν, καὶ τὴν μετὰ τοῦ κηρύγματος διὰ τὸν κύριον θλίψιν.
ἐν ὑπομοναῖς τῆς παλαιᾶς ἐκείνης, διὰ τὴν πίστιν τὴν νέαν, λελυμένης κενοδοξίας: ἀλλὰ καὶ
πάθος ἐμφαίνει δεσποτικόν. μυστικῶς ταύτῃ νοοῦσι τὸ ἔλαιον, ὃ αὐτός ἐστιν ὁ κύριος ἀφ' οὗ τὸ
ἔλεος τὸ ἐφ' ἡμᾶς: τὸ δὲ μῦρον, δεδολωμένον ἔλαιόν ἐστιν ὁ Ἰούδας ὁ προδότης, ᾧ τοὺς πόδας
ἐχρίσθη κύριος τῆς ἐν κόσμῳ ἀναστροφῆς ἀπαλλαττόμενος: μυρίζονται γὰρ οἱ νεκροί: δά-
κρυα δέ ἐσμεν οἱ ἁμαρτωλοὶ μετανενοηκότες, οἱ εἰς αὐτὸν πεπιστευκότες, οἷς ἀφῆκεν τὰς ἁ-
μαρτίας

μαρτίας: καὶ αἱ τρίχες αἱ λελυμέναι, πενθοῦσα Ἱερουσαλὴμ, ἡ καταλελειμμένη: δι' ἣν οἱ θρῆ-
νοι οἱ προφητικοί. διδάξει δὲ ἡμᾶς αὐτὸς ὁ κύριος, ὅτι δεδολωμένος ὁ Ἰούδας ἐστίν. ὁ ἐμβα-
ψάμενος μετ' ἐμοῦ λέγων εἰς τὸ τρύβλιον, οὗτός με παραδώσει. ὁρᾷς τὸν συμπότην τὸν δόλιον;
καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Ἰούδας φιλήματι προὔδωκε τὸν διδάσκαλον: γέγονεν γὰρ ὁ αὐτὸς ὑποκριτὴς
καὶ φίλημα δεδολωμένον ἔχων, ἄλλον παλαιὸν μιμούμενος ὑποκριτήν: καὶ τὸν λαὸν ἐλέγχων
ἐκεῖνον, δι' οὗ εἴρηται, ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χείλεσί με φιλοῦσι: ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἐστὶν
ἀπ' ἐμοῦ. οὐκ ἀπεικὸς οὖν αὐτὸν καταμηνύειν, ἔλαιον μὲν, ὡς μαθητὴν ἠλεημένον: δολε-
ρὸν δὲ, ὡς προδότην ἔλαιον πεφαρμαγμένον. τοῦτ' ἄρα ἦν, ὃ προεφήτευον οἱ μυριζόμενοι πό-
δες, τὴν Ἰούδα προδοσίαν εἰς πάθος ὁδεύοντος κυρίου. καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἀπονίπτων τοὺς πό-
δας τῶν μαθητῶν, εἰς τὰς καλὰς πράξεις ἀποστέλλων αὐτοὺς, τὴν ὁδοιπορίαν αὐτῶν, τὴν εἰς
τὰς εὐεργεσίας τῶν ἐθνῶν ᾐνίξατο, εὐπρεπῆ καὶ καθαρὰ προπαρασκευάζων τῇ ἰδίᾳ δυνάμει.
ὤζεσέ τε τούτοις τὸ μύρον, καὶ τὸ ἐπὶ πάντων φθάνον τῆς εὐωδίας ἔργον πεφήμισται: καὶ γὰρ
πεπλήρωκεν τὸ πάθος τοῦ κυρίου. ἡμᾶς μὲν, εὐωδίας: ἑβραίους δὲ, ἁμαρτίας [illegible]
τοῦτ' ἀπέδειξεν ὁ Ἀπόστολος εἰπών. τῷ θεῷ χάρις, τῷ πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμᾶς ἐν τῷ
Χριστῷ: καὶ τὴν ὀσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι' ἡμῶν ἐν παντὶ τόπῳ, ὅτι κυρίου
εὐωδία ἐσμὲν τῷ θεῷ ἐν τοῖς σωζομένοις, καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις: οἷς μὲν γὰρ, ὀσμὴ ἐκ θα-
νάτου εἰς θάνατον. οἷς δὲ, ὀσμὴ ἐκ ζωῆς εἰς ζωήν. βασιλεῖς δὲ, οἱ Ἰουδαίων χρυσῷ καὶ λίθοις
τιμίοις, συνθέτῳ καὶ ποικίλῳ χρώμενοι στεφάνῳ: οἱ Χριστοὶ, τὸν Χριστὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς συμ-
βολικῶς ἐπιφερόμενοι, λελήθεσαν κεφαλὴν κοσμούμενοι κυρίου, λίθος γέ τοι τίμιος, ἢ μαργα-
ρίτης, ἢ σμάραγδος αὐτὸν αἰνίττεται τὸν λόγον: χρυσὸς δὲ, αὐτὸς πάλιν ὁ ἀδιάφθορος λό-
γος, ὁ τὸν ἰὸν τῆς φθορᾶς οὐκ ἐπιδεχόμενος. χρυσὸν γοῦν αὐτῷ γεννηθέντι, βασιλείας σύμβο-
λον προσεκόμιζον οἱ μάγοι: μένει δὲ ἀθάνατος ὁ στέφανος οὗτος κατ' εἰκόνα τοῦ κυρίου: οὐ γὰρ
μαραίνεται ὡς ἄνθος. οἶδα καὶ τὰ Ἀριστίππου τοῦ Κυρηναίου ἁβροδίαιτος ἦν ὁ Ἀρίστιππος,
σοφιστικὸν οὗτος ἐρωτᾷ τινα τοιοῦτον λόγον. ἵππος μύρῳ χριόμενος, εἰς τὴν ἵππου ἀρετὴν οὐ
βλάπτεται: οὐδὲ κύων μυρισθεὶς, εἰς τὴν κυνὸς ἀρετήν: οὐδ' ἄνθρωπος ἄρα, ἐπήγαγεν, καὶ
συνήγαγεν. ἀλλ' ἵππῳ μὲν, καὶ κυνὶ, οὐδεὶς λόγος τοῦ μύρου: οἷς δὲ ἡ αἴσθησις λογικωτέρα,
τούτοις ἡ ἀπόλαυσις ἐπιψογωτέρα, κορασιώδεις ὀδμὰς ἐπιφερομένοις: τούτων δὲ τῶν μύ-
ρων ἄπειροι διαφοραὶ, βρένθιον, καὶ μετάλλιον, καὶ βασίλειον: πλαγγόνιόν τε καὶ ψάγδας
Αἰγυπτίας. Σιμωνίδης δὲ ἐν τοῖς ἰάμβοις οὐκ αἰδεῖται λέγων. κἠλειφόμην μύροισι, καὶ θυμιά-
μασι, καὶ βάκκαρι: καὶ γάρ τις ἔμπορος παρῆν, ἐπιτηδεύουσι δὲ, καὶ τὸ ἀπὸ κρίνων μύρον:
καὶ τὸ ἀπὸ τῆς κύπρου: καὶ ἡ νάρδος εὐδοκιμεῖ παρ' αὐταῖς: καὶ τὸ ἀπὸ τῶν ῥόδων ἄλειμμα:
καὶ τὰ ἄλλα, οἷς ἔτι χρῶνται γυναῖκες, ὑγρά τε, καὶ ξηρὰ καὶ τὰ ἐπίπαστα, καὶ ὑποθυμιώ-
μενα μύρα: ἐπινοεῖται γὰρ αὐταῖς ὁσημέραι πρὸς τὸ ἄπληστον τῆς ἐπιθυμίας τὸ ἀκόρεστον τῆς
εὐωδίας, διὸ καὶ πολλῆς τινος ἀπειροκαλίας ἀποπνέουσιν: αἱ δὲ, καὶ τὰς ἐσθῆτας, καὶ τὰς
στρωμνὰς, καὶ τοὺς οἴκους ὑποθυμιῶσί τε, καὶ καταῤῥαίνουσιν: μονονουχὶ δὲ καὶ τὰς ἀμίδας
ὄζειν ἀναγκάζει τοῦ μύρου ἡ τρυφή. οἵ μοι δοκοῦσι σχετλιάζοντες τῇ ᾠδῇ: τοῦτο σπουδῇ τοσοῦτο
τοῖς μύροις ἀποδιακεῖσθαι ἔνδον, ὅτι τὴν ἀνδρωνῖτιν ἐκθηλύνουσιν: ὡς καὶ τοὺς τεχνίτας αὐτῶν,
τοὺς μυρεψοὺς, τῶν εὐνομουμένων ἀπελαύνειν πόλεων, καὶ τῶν ἀνθινῶν ἐρίων τοὺς βαφεῖς
ἀπελαύνειν καὶ αὐτούς: οὐ γὰρ θέμις δολερὰ εἵματα καὶ χρίσματα εἰς τὴν ἀληθείας πα-
ρειστέναι πόλιν: χρὴ δὲ καὶ μάλα, τοὺς μὲν ἄνδρας τοὺς παρ' ἡμῖν, μὴ μύρων, ἀλλὰ καλοκα-
γαθίας ὄζειν: γυνὴ δὲ ἀποπνείτω Χριστοῦ τοῦ ἀλείμματος τοῦ βασιλικοῦ: μὴ δὲ πασμάτων,
καὶ μύρων: ἀεὶ δὲ τῷ σωφροσύνης ἀμβροσίῳ χρίσματι συναλειφέσθω, ἁγίῳ τερπομένη μύ-
ρῳ τῷ πνεύματι: τοῦτο σκευάζει Χριστὸς ἀνθρώποις γνωρίμοις, εὐωδίας ἄλειμμα, ἐκ τῶν οὐ-
ρανίων συντιθεὶς ἀρωμάτων τὸ μύρον: τούτῳ καὶ αὐτὸς ὁ κύριος συναλείφεται τῷ μύ-
ρῳ: ὡς διὰ Δαβὶδ μεμήνυται. διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως
παρὰ τοὺς μετόχους σου: σμύρνα, καὶ στακτὴ, καὶ κασία, ἀπὸ τῶν ἱματίων σου: ἀλλὰ
γὰρ μὴ λάθωμεν ὥσπερ οἱ γῦπες τὰ μύρα βδελυττόμενοι, ἢ οἱ κάνθαροι: τούτοις γὰρ,
ῥοδίνῳ χρισθέντας μύρῳ τελευτᾶν λέγουσιν: καὶ τούτων, ἐκκριτέον ὀλίγα τινὰ τῶν μύ-
ρων ταῖς γυναιξὶν, ὅσα μὴ καρώσει τὸν ἄνδρα: αἱ γὰρ ὑπέρμετροι χρίσεις τῶν μύρων, κα

δείας οὐ συμβιώσεως ἀποπνέουσιν. καί τοι καὶ τὸ ἔλαιον αὐτὸ ταῖς μελίτταις, καὶ τοῖς ἐντόμοις τοῖς πολεμίοις ζώοις· ἀνθρώπων δὲ, τοὺς μὲν ὀνίνησιν· ἔστι δὲ οὓς εἰς μάχην ὀξυναλείφεται, καὶ τοὺς πρότερον φίλους ἀλληλιμμένους, ἔπειτα ἐν τοῖς σταδίοις ἐκτρέπει, εἰς τὸ τῆς ἀγωνίας πάμμαχον. μαλθακὸν δὲ ἔλαιον τὸ μύρον ὂν, οὐκ οἴεσθαι τὰ ἤθη τὰ γενναῖα ἐκθηλύνειν δύνασθαι; μάλιστα· ὥσπερ δὲ τὴν τρυφὴν καὶ τῆς γεύσεως ἀποκεκλίκαμεν, οὕτως ἀμέλει καὶ τῶν ὄψεων, καὶ τῶν ὀσφρήσεων τὴν ἡδυπάθειαν ἐξορίζομεν. μὴ λάθωμεν ἣν ἐφυγαδεύσαμεν ἀκολασίαν, κάθοδον αὐτῇ διδόντες εἰς τὴν ψυχὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων, οἱονεὶ διὰ θυρῶν ἀφρουρήτων. εἰ γοῦν τῆς εὐωδίας τὸ θυμίαμα, τὸν μέγαν ἀρχιερέα, τὸν κύριον ἀναφέρειν λέγοιεν τῷ θεῷ, μὴ θυσίαν ταύτην καὶ εὐωδίαν θυμιάματος νοούντων, ἀλλὰ γὰρ τὸ τῆς ἀγάπης δεκτὸν ἀναφέρειν τὸν κύριον· τὴν πνευματικὴν εὐωδίαν εἰς τὸ θυσιαστήριον παραδεχέσθων. αὐτάρκως μὲν οὖν τὸ ἔλαιον αὐτὸ, λιπᾶναί τε τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ ἀνεῖναι τὸ νευρῶδες, καί τινα τοῦ σώματος ὀσμὴν ἀναστεῖλαι βαρυτέραν, εἰ καὶ πρὸς τοῦτο τοῦ ἐλαίου δεοίμεθα. ἡ δὲ ἐπιτήδευσις τῆς εὐωδίας, δέλεάρ ἐστι ῥᾳθυμίας πόρρωθεν εἰς λίχνον ἐπιθυμίαν ἐπισπώμενον· πάντοθεν γὰρ ἀνώγιμος ὁ ἀκόλαστος, καὶ ἀπὸ ἐδωδῆς, καὶ ἀπὸ στρωμνῆς, καὶ ἀπὸ συναναστροφῆς, καὶ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἐκ τῶν ὤτων, καὶ ἐκ τῶν γνάθων· ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν μυκτήρων, καθάπερ οἱ βόες τοῖς κρίκοις καὶ τοῖς σχοίνοις, οὕτω δὲ καὶ ὁ ἀκόλαστος θυμιάμασι, καὶ μύροις, καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν στεφάνων εὐωδίαις περιέλκεται. ἐπεὶ δὲ οὐδεμίαν χώραν ἀπονέμομεν ἡδονῇ, πρὸς οὐδεμίαν συμπεπλεγμένῃ λυσιτελῆ τῷ βίῳ χρείαν, φέρε κἀνταῦθα διαστειλώμεθα τὸ χρειῶδες αἱρούμενοι· εἰσὶ γάρ τινες εὐωδίαι οὐ καρωτικαὶ, οὐδὲ ἐρωτικαί· οὔκουν συμπλοκῆς, καὶ τῆς ἀκολάστου ἑταιρείας ἀποπνέουσαι· ὑγιειναὶ δὲ μετὰ σωφροσύνης καὶ τὸν μὲν ἐγκέφαλον ὑποτρέφουσαι, ὁπηνίκα ἂν καχεκτῇ· ῥωννύουσαι δὲ καὶ τὸν στόμαχον. πολλοῦ γοῦν δεῖ τοῖς ἄνθεσιν ἀναψύχειν αὐτὸν, ὁπότε λεαίνεσθαι ἐθέλει τὸ νευρῶδες· οὐ γὰρ κατὰ πάντα ἀποσκορακιστέον τὴν χρῆσιν αὐτῶν, ἀλλ' ὥσπερ φαρμάκῳ καὶ βοηθήματι χρηστέον τῷ μύρῳ· πρός τε τὸ ἐπεγεῖραι τὴν ἀπαυδῶσαν δύναμιν, καὶ πρὸς τοὺς κατάρρους καὶ πρὸς τὰς καταψύξεις, δυσαρεστήσιν τε, καθὰ καὶ ὁ κωμικός φησί που. μύροις ὑπαλείφεται τὰς χεῖρας, ὑγιείας μέρος μέγιστον· ὀσμὰς ἐγκεφάλῳ χρηστὰς ποιεῖν, καὶ ἡ τῶν ποδῶν διὰ τοῦ λίπους τῶν ἀναθερμαινόντων, ἢ ἐμψυχόντων μύρων ἀνάτριψις, ὠφελείας ἕνεκεν ἐπιτηδεύεται. ὡς δὴ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῖς πεπληρωμένοις ὁλκήν τινα καὶ ὑποχώρησιν ἐπὶ τὰ μὴ κύρια τῶν μερῶν γίνεσθαι· ἡδονὴ δὲ, ἡ μὴ πρόσεστι τὸ χρειῶδες, ἤθους ἑταιρικοῦ διαβολὴ, καὶ φάρμακον ἐρεθισμῶν. διαφέρει δὲ ὅλως τὸ μυραλοιφεῖν, τοῦ μύρῳ χρίεσθαι· τὸ μὲν γὰρ, θηλυδριῶδες· τὸ δὲ χρίεσθαι τῷ μύρῳ καὶ λυσιτελὲς ἔσθ' ὅτε. Ἀρίστιππος γοῦν ὁ φιλόσοφος χριόμενος μύρῳ, κακοὺς κακῶς ἀπολωλέναι χρῆναι τοὺς κιναίδους ἔφασκεν, τοῦ μύρου τὴν ὠφέλειαν εἰς λοιδορίαν διαβεβληκότας. τίμα δὲ ἰατρὸν πρὸς χρείαν αὐτοῦ φησὶν ἡ γραφὴ, καὶ γὰρ αὐτὸν ἔκτισεν ὁ ὕψιστος· παρὰ δὲ κυρίου ἐστὶν ἴασις· εἶτα ἐπάγει καὶ μυρεψὸς ποιήσει μῖγμα, ὡς εἰς ὠφέλειαν δῆλον ὅτι, οὐκ εἰς ἡδυπάθειαν δεδομένων τῶν μύρων· οὐ τοίνυν τὸ ἐρεθιστικὸν τῶν μύρων σπουδαστέον οὐδαμῶς, ἀλλὰ τὸ ὠφέλιμον ἐκλεκτέον. ὅπου γε καὶ τοῦ ἐλαίου τὴν γένεσιν ἀνῆκεν ὁ θεὸς ἀνθρώποις εἰς πόνων ἀρωγήν. αἱ δὲ ἀφραίνουσαι γυναῖκες, βάπτουσαι μὲν τὰς πολιάς· μυρίζουσαι δὲ τὰς τρίχας, πολιώτεραι θᾶττον γίνονται διὰ τὰ ἀρώματα ξηραντικὰ ὄντα· διὸ καὶ αὐχμηρότεροι φαίνονται οἱ μυριζόμενοι· ὁ δὲ αὐχμὸς πολιωτέρους ποιεῖ. εἴτε τὸ αὔανσις τριχὸς ἡ πολιά· εἴτε ἔνδεια θερμοῦ τῆς ξηρότητος τὴν οἰκείαν τῆς τριχὸς ἐκπινούσης τροφὴν τὴν ὑγρὰν, καὶ πολιοὺς ἀποτελούσης, πῶς ἂν εἰκότως ἔτι ἀγαπῷμεν τὰ μύρα δι' ἃ αἱ τρίχαι, αἱ φεύγοντες πολιαί. καθάπερ δὲ οἱ κύνες ῥινηλατοῦντες ἐκ τῆς ὀδμῆς ἀνιχνεύουσι τὰ θηρία, οὕτως ἐκ τῆς περιέργου τῶν μύρων εὐωδίας θηρῶσιν οἱ σώφρονες τοὺς ἀσελγεῖς. τοιαύτη δὲ, καὶ τῶν στεφάνων ἡ χρῆσις, κωμαστικὴ καὶ πάροινος· ἀπέρρει· μή μοι στέφανον ἀμφιθῇς κάρα. ἦρος μὲν τῇ ὥρᾳ λειμῶσιν ἐνδρόσοις, καὶ μαλακοῖς ποικίλοις χλοάζουσιν ἄνθεσιν ἐνδιαιτᾶσθαι καλόν. αὐτοφυεῖ καὶ εἰλικρινεῖ τινὶ εὐωδίᾳ καθάπερ τὰς μελίττας τρεφομένους. τὸ δὲ πλεκτὸν στέφανον ἐξ ἀκηράτου λειμῶνος κοσμαζόντας, οἴκοι περιφέρειν οὐ σωφρόνων· οὐ γὰρ ἁρμόδιον ῥόδων κάλυξιν, ἢ ἴοις, ἢ κρίνοις, ἢ ἄλλοις τισὶ τοιούτοις ἄνθεσι χαίτην πυκάζεσθαι κωμαστικὴν, διανθιζομένους τὴν χλόην· ἐμψύχει γὰρ χαίτην ἄλλως ὁ στέφανος περικείμενος, καὶ δι' ὑγρότητά τε, καὶ διὰ ψυχρότητα ταύτῃ,

καὶ αἱ

καὶ οἱ ἰατροὶ ψυχρὸν εἶναι φυσιολογοῦντες τὸν ἐγκέφαλον, μύρῳ χρίεσθαι ἀξιοῦσι τὰ στήθη καὶ
μυκτῆρας ἄκρους, ὡς δυνηθῆναι τὴν πυρώδη ἀναθυμίασιν, ἡσυχῇ διολισθαίνουσαν, εὐκρώστως
ἀναθάλπειν τὴν ψυχρότητα. πολλοῦ τοίνυν δεῖ τοῖς ἄνθεσιν ἐπιψύχειν αὐτόν. Ναὶ μὴν καὶ
τὸ τερπνὸν τῆς ἀνθήσεως οἱ καταστεφθέντες ἀπολλύουσιν. οὔτε γὰρ ἀπολαύουσι τῆς ὄψεως
οἱ ἀναδούμενοι τὸν στέφανον ὑπὲρ τὰς ὄψεις· οὐδὲ μὴν τῆς εὐωδίας οἱ ἀπολαύοντες ὑπὲρ τὰς
ἀναπνοὰς τὰ ἄνθη· ἀναδιδούσης γὰρ ἄνω καὶ ἀναθυμιωμένης κατὰ φύσιν τῆς εὐωδίας, ὑπὲρ
τὴν κεφαλὴν, ἔρημος τῆς ἀπολαύσεως ἡ ἀναπνοὴ καταλείπεται, ἀφαρπαζομένης τῆς εὐω-
δίας. ὥσπερ οὖν τὸ κάλλος, οὕτω καὶ τὸ ἄνθος τέρπει βλεπόμενον· καὶ χρὴ διὰ τῆς ὄψεως ἀπολαύον-
τας τῶν καλῶν, δοξάζειν τὸν δημιουργόν. ἡ χρῆσις δὲ αὐτῶν ἐπιβλαβὴς, καὶ θᾶττον παρέρχε-
ται μετανοίᾳ τιμωρουμένη· αὐτίκα δὴ μάλα καὶ διελέγχεται τὸ ἐφήμερον αὐτῶν· ἄμφω γὰρ
μαραίνετον, καὶ τὸ ἄνθος, καὶ τὸ κάλλος. ἀλλὰ καὶ τοὺς θιγγάνοντας αὐτῶν, τὸ μὲν, ἐνέψυξε·
τὸ δὲ, διέκαυσεν. ἑνὶ δὲ λόγῳ ἡ παρὰ τὴν ὄψιν ἀπόλαυσις αὐτῶν, ὕβρις ἐστὶν, οὐ τρυφή· τρυφὴ
δὲ ἡμῖν, ὡς ἐν παραδείσῳ προσῆκεν σωφρόνως τῷ ὄντι παρεπομένοις τῇ γραφῇ. στέφανον μὲν
γυναικὸς, τὸν ἄνδρα ὑποληπτέον· ἀνδρὸς δὲ, τὸν γάμον· ἄνθη δὲ τοῦ γάμου, τὰ τέκνα ἀμφοῖν·
ἃ δὴ τῶν σαρκικῶν λειμώνων ὁ θεῖος δρέπεται γεωργός. στέφανος δὲ γερόντων, τέκνα τέκνων·
δόξα δὲ παισὶν οἱ πατέρες αὐτῶν φησίν· ἡμῖν δὲ ὁ πατὴρ τῶν ὅλων καὶ τῆς συμπάσης ἐκκλησίας
στέφανος ὁ Χριστός. καθάπερ δὲ αἱ ῥίζαι καὶ αἱ βοτάναι, οὕτω δὲ καὶ τὰ ἄνθη ἰδίας ἔχει ποιό-
τητας. καὶ τὰς μὲν, ἐπωφελεῖς· τὰς δὲ, ἐπιβλαβεῖς· ἔστι δὲ ἃς καὶ ἐπισφαλεῖς. ὁ γοῦν κιττὸς
ἐμψύχει· ἡ δὲ καρύα, πνεῦμα ἀφίησι καρωτικὸν, ὡς ἐμφαίνει καὶ τοὔνομα ἐτυμολογούμενον.
νάρκισσος δὲ βαρύοδμόν ἐστιν ἄνθος· ἐλέγχει δὲ αὐτὸ ἡ προσηγορία, ναρκᾶν ἐμποιοῦν τοῖς
νεύροις· αἱ δὲ τῶν ῥόδων, καὶ τῶν ἴων ἀποφοραὶ, ἡσυχῇ οὖσαι ψυχραὶ, συστέλλουσι καὶ ἐπισύ-
φουσι τὰς καρηβαρίας. ἡμῖν δὲ, οὐχ ὁποσιοῦν συμμεθύειν, ἀλλ' οὐδὲ οἰνοῦσθαι ἐπιτέτραπται.
ναὶ μὴν ὁ κρόκος, καὶ τῆς κύπρου τὸ ἄνθος εἰς ὕπνον ἄλυπον ὑπάγετον· πολλὰ δὲ αὐτῶν
φύσει ψυχρὸν ὄντα τὸν ἐγκέφαλον, ἀναθάλπει ταῖς ἀποφοραῖς· λεπτύνονται τῆς κεφαλῆς τὰ
περιττώματα. ἐντεῦθεν καὶ τὸ ῥόδον ἐπωνομάσθαι φασὶν, ὅτι πάμπολυ τῆς ὀδωδῆς ἀφίησι
ῥεῦμα, διὸ καὶ θᾶττον μαραίνεται. ἀλλ' οὐδὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τῶν Ἑλλήνων, ἡ χρῆσίς πω τῶν
στεφάνων ἦν· οὔτε γὰρ οἱ μνηστῆρες, οὔθ' οἱ ἁβροδίαιτοι κέχρηνται Φαίακες αὐτοῖς. ἐν δὲ τοῖς
ἀγῶσι, πρῶτον ἡ τῶν ἀθλητῶν δόσις ἦν· δεύτερον δὲ ὁ ἐπαγερμός· τρίτον ἡ φυλλοβολία· τε-
λευταῖον ὁ στέφανος, ἐπίδοσιν λαβούσης εἰς τρυφὴν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὰ Μηδικά. ἀπέχονται τοί-
νυν στεφάνων οἱ τῷ λόγῳ παιδαγωγούμενοι, οὐκ ἐπικαταδεῖν δοκοῦσι τὸν λόγον, ἐν ἐγκεφά-
λῳ ἔσωθεν ἱδρυμένον· οὐδ' ὅτι κωμαστικῆς ἀγερωχίας σύμβολον ὁ στέφανος εἴη, ἀλλὰ γὰρ ὅτι
τοῖς εἰδώλοις κατωνόμασται. ὁ γοῦν Σοφοκλῆς τὸν νάρκισσον ἀρχαῖον μεγάλων θεῶν στεφάνω-
μα προσεῖπε, τῶν χθονίων λέγων· ῥόδῳ δὲ, τὰς Μούσας Σαπφὼ καταστέφει. οὐ γὰρ μετέχεις
ῥόδων τῶν ἐκ Πιερίας· κρίνῳ δὲ ἥδεσθαι τὴν Ἥραν φασί· καὶ τὴν Ἄρτεμιν, μυρρίνῃ. εἰ γὰρ καὶ
τὰ μάλιστα μὲν δι' ἄνθρωπον γέγονε τὰ ἄνθη· ταῦτα δὲ οἱ ἀνόητοι λαβόντες, οὐκ εἰς τὴν ἰδίαν
εὐχάριστον χρῆσιν, ἀλλ' εἰς τὴν τῶν δαιμονίων ἀχάριστον ὑπηρεσίαν κατεχρήσαντο. ἀφεκτέον αὐ-
τῶν διὰ τὴν συνείδησιν· ἀοχλήτου δὲ ἀμεριμνίας ὁ στέφανος σύμβολον, ταύτῃ καὶ τοὺς νεκροὺς
καταστεφανοῦσιν· ᾧ λόγῳ καὶ τὰ εἴδωλα, ἔργῳ προσμαρτυροῦντες αὐτοῖς τὸ εἶναι νεκροῖς. οἱ
μὲν γὰρ βακχεύοντες, οὐδὲ ἄνευ στεφάνων ὀργιάζουσιν· ἐπὰν δὲ ἀμφιθῶνται τὰ ἄνθη, πρὸς
τὴν τελετὴν ὑπερκαίονται. οὐ δὴ κοινωνητέον, οὐδ' ὁποσιοῦν δαίμοσιν· ἀλλ' οὐδὲ τὴν εἰκόνα
τοῦ θεοῦ τὴν ζῶσαν, δίκην εἰδώλων τῶν νεκρῶν, καταστεπτέον· ὁ γὰρ καλὸς τοῦ ἀμαράντου στέ-
φανος ἀπόκειται, τῷ καλῶς πεπολιτευμένῳ, τὸ ἄνθος τοῦτο γῆ βαστάζειν οὐ κεχώρηκεν· μό-
νον δὲ αὐτὸ καρποφορεῖν ἐπίσταται οὐρανός. πρὸς δὲ, καὶ ἀλόγιστον ἀκηκοότας ἡμᾶς τὸν κύ-
ριον ἀκάνθαις ἐστεμμένον, αὐτοὺς ἐντρυφῶντας τῷ σεμνῷ τοῦ κυρίου πάθει, ἀναδεῖσθαι τοῖς ἄν-
θεσιν. ὁ μὲν γὰρ τοῦ κυρίου στέφανος, ἡμᾶς ἠνίττετο προφητικῶς, τοὺς ποτὲ ἀκάρπους, τοὺς πε-
ριθεμένους αὐτῷ διὰ τῆς ἐκκλησίας, ἧς ἐστι κεφαλή· ἀλλὰ καὶ τῆς πίστεώς ἐστι τύπος· ζωῆς
μὲν, διὰ τὴν οὐσίαν τοῦ ξύλου· εὐφροσύνης δὲ, διὰ τὴν προσηγορίαν τοῦ στεφάνου· κινδύνου δὲ
διὰ τὴν ἄκανθαν· οὐ δὴ γὰρ ἀναιμωτὶ προσιέναι τῷ λόγῳ ἔξεστιν· ὁ δὲ πλεκτὸς μαραίνεται στέφα-
νος οὗτος, καὶ τὸ πλέγμα τῆς σκολιότητος ἀναλύεται, καὶ τὸ ἄνθος ξηραίνεται. μαραίνεται γὰρ

ἡ δόξα τῶν τῷ κυρίῳ μὴ πεπιστευκότων. Ἰησοῦν δὲ ἐστεφάνωσαν ὑψωμένον, τῆς αὐτῶν καταμαρτυροῦντες ἀμαθίας· τοῦτ' αὐτὸ γὰρ οἱ σκληροκάρδιοι, προφητείαν οὖσαν σεσοφισμένην οὐ νοοῦσιν, ἣν αὐτοὶ ὕβριν καλοῦσιν κυρίου. οὐκ ἔγνω τὸν κύριον ὁ λαός, ὁ πεπλανημένος: οὐ περιτέτμηται τὸν λογισμόν: οὐ πεφώτισται τὸ σκότος: οὐκ οἶδεν τὸν θεόν: τὸν κύριον ἠρνήσατο: ἀπολώλεκεν τὸ εἶναι Ἰσραήλ: ἐδίωξεν τὸν θεόν: καθυβρίζειν ἤλπισε τὸν λόγον: καὶ ὃν ἐσταύρωσεν ὡς κακοῦργον, ἀνέστεψεν ὡς βασιλέα. διὰ τοῦτο δὴ εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν ἄνθρωπον, τὸν φιλάνθρωπον θεὸν ἐπιγνώσονται κύριον, καὶ δίκαιον: ὃν αὐτοὶ παρεπίκραναν ἐπιδείξασθαι τὸν κύριον, τοῦτο αὐτῷ ὑψουμένῳ μεμαρτυρήκασι, τὸ διάδημα τῆς δικαιοσύνης, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα ἐπηρμένῳ περιάψαντες, διὰ τῆς ἀειθαλοῦς ἀκάνθης: τὸ διάδημα τοῦτο τοῖς ἐπιβουλεύουσι πολέμιον ἐκόλασεν αὐτούς, τοῖς συνεκκλησιάζουσιν φίλον, ἐθρίγκωσεν αὐτούς: ὁ στέφανος οὗτος, ἄνθος ἐστὶ τῶν πεπιστευκότων εἰς τὸν δεδοξασμένον: αἱμάσσει δὲ καὶ κολάζει τοὺς ἠπιστηκότας. καὶ μὴν, καὶ σύμβολόν ἐστι δεσποτικοῦ κατορθώματος, βαστάσαντος αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ, καὶ τῷ ἡγεμονικῷ τοῦ σώματος πάντα ἡμῶν τὰ πονηρά, δι' ὧν ἐκεντούμεθα: αὐτὸς γὰρ τῷ ἰδίῳ πάθει ἐρρύσατο ἡμᾶς ἀπὸ σκανδάλων, καὶ ἁμαρτιῶν, καὶ τῶν τοιούτων ἀκανθῶν, καὶ τὸν διάβολον καταργήσας, εἰκότως ἐπευξάμενος εἴρηκεν: ποῦ σου θάνατε τὸ κέντρον. καὶ ἡμεῖς μὲν, ἐξ ἀκανθῶν τρυγῶμεν σταφυλὴν καὶ σῦκα ἀπὸ βάτων: οἱ δὲ εἰς τραύματα καταξαίνονται. ἐφ' οὓς ἐξεπέτασε τὰς χεῖρας, ἐπὶ λαὸν ἀπειθῆ καὶ ἄκαρπον. ἔχοιμ' ἄν σοι καὶ ἄλλο μυστικὸν ἐνταῦθα εἰπεῖν: ἐπεὶ γὰρ ὁ παντοκράτωρ κύριος τῶν ὅλων, ὁπηνίκα νομοθετεῖν ἤρχετο τῷ λόγῳ, καὶ τῷ Μωσεῖ καταφανῆ ἐβούλετο γενέσθαι τὴν αὐτοῦ δύναμιν, ὄψις αὐτῷ δείκνυται θεοειδής, φωτὸς μεμορφωμένου, ἐπὶ φλεγομένῳ βάτῳ: τὸ δὲ ἀκανθῶδες φυτόν ἐστιν ὁ βάτος. ἐπειδὴ ἐπαύσατο τῆς νομοθεσίας, καὶ τῆς εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίας ὁ λόγος, ὁ κύριος μυστικῶς αὖθις ἀναστέφεται ἀκάνθῃ: ἐνθένδε ἀπιὼν ἐκεῖσε, ὅθεν κατῆλθεν, ἀνακεφαλαιούμενος τὴν ἀρχὴν τῆς καθόδου τῆς παλαιᾶς· ὅπως ὁ διὰ βάτου τὸ πρῶτον ὀφθεὶς ὁ λόγος, διὰ τῆς ἀκάνθης ὕστερον ἀναληφθείς, μιᾶς ἔργον τὰ πάντα δείξῃ δυνάμεως, εἷς ὤν, ἑνὸς οὗτος τοῦ πατρός: ἀρχὴ καὶ τέλος αἰῶνος. ἀλλ' ἐξέβην γὰρ τοῦ παιδαγωγικοῦ τύπου τὸ διδασκαλικὸν εἶδος παρεισάγων: αὖθις οὖν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἐπάνειμι. ὡς μὲν οὖν ἐν φαρμάκου μοίρᾳ, ἰάσεως ἕνεκα, ἔσθ' ὅπῃ δὲ καὶ διαχύσεως σώφρονος, οὐκ ἀποβλητέον τὴν ἀπὸ τῶν ἀνθῶν τέρψιν, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν μύρων τε καὶ θυμιαμάτων ὠφέλειαν, δεδηλώκαμεν, εἰ δὲ καὶ λέγοιεν τινές. τίς οὖν ἔτι χάρις ἀνθῶν, τοῖς μὴ χρωμένοις αὐτοῖς, ἴστων ὡς ἄρα καὶ τὰ μύρα ἐξ αὐτῶν σκευάζεται, καὶ ἔστι πολυωφελῆ: σούσινον μὲν ἐκ κρίνων καὶ λειρίων ἐστὶ δὲ θερμαντικόν, ἀναστομωτικόν, ἑλκυστικόν, ὑγραντικόν, σμηκτικόν, λεπτομερές, χολῆς κινητικόν, μαλακτικόν: ναρκίσσινον δὲ, τὸ ἐκ ναρκίσσου ἐπ' ἴσης ὀνίνησι τῷ σουσίνῳ: μύρσινον δέ, τὸ ἐκ μύρτων καὶ μυῤῥίνης, στυπτικόν: παρακατέχον τὰς ἀπὸ τοῦ σώματος ἀποφοράς. τὸ δὲ ἐκ ῥόδων, ἐμψυκτικόν: καθόλου γὰρ καὶ ταῦτα εἰς τὴν ἡμετέραν εὐχρηστίαν δεδημιούργηται. εἰσακούσατέ μου φησί, καὶ ὡς ῥόδον πεφυτευμένον ἐπὶ ῥευμάτων ὑδάτων βλαστήσατε. ὡς λίβανος εὐωδιάσατε ὀσμήν: καὶ εὐλογήσατε κύριον ἐπὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ. καὶ πολὺς ἂν εἴη ὁ περὶ τούτων λόγος, εἰς τὰς ἀναγκαίας ὠφελείας λεγόντων ἡμῶν τὰ ἄνθη καὶ τὰ ἀρώματα, οὐκ εἰς τὰς ὕβρεις τῆς τρυφῆς γεγονέναι. εἰ δὲ καὶ ἄρα τι συγχωρητέον, ἄχρι τῆς ὀδμῆς ἀπολαύειν αὐτοῖς τῶν ἀνθῶν, μὴ καταστεφέσθωσαν δέ: πολυωρεῖ γὰρ τὸν ἄνθρωπον ὁ πατήρ, καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ τέχνην τούτῳ παρέχει μόνῳ. λέγει γοῦν ἡ γραφή· ὕδωρ, καὶ πῦρ, καὶ σίδηρος, καὶ γάλα, σεμίδαλιν πυροῦ, καὶ μέλι, αἷμα σταφυλῆς, καὶ ἔλαιον, καὶ ἱμάτιον, ταῦτα πάντα τοῖς εὐσεβέσιν εἰς ἀγαθά.

Πῶς τῷ ὕπνῳ προσοιστέον. Ϛ.

Ὅπως δὲ ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸν ὕπνον ἴωμεν, τῶν σωφροσύνης μεμνημένοι παραγγελμάτων τοῦτο ἤδη λεκτέον: μετὰ γὰρ τὴν εὐωχίαν εὐλογήσαντες τὸν θεόν, ἐπὶ τῇ μεταδόσει τῶν ἀπολαύσεων καὶ τῇ διεκδρομῇ τῆς ἡμέρας, ἐπὶ τὸν ὕπνον παρακλιτέον τὸν λόγον, τὴν πολυτέλειαν τῶν ὑποστρωννυμένων, τὰς χρυσοπάστους τάπιδας, καὶ χρυσοποικίλ-

τοις

τοις ψιλοτάπιδες: ξυστίδες τε ἁλουργαὶ, καὶ τῶν γαυνάκαις τῶν πολυτιμήτοις: τά τε ποι-
κιλτὰ ῥήγεα, τά τε πορφυρᾶ: χλαῖναί τε ἐφύπερθεν οὖλαι, καὶ τὰς ὕπνου μαλακωτέρας εὐνὰς
παραπεμπομένους, πρὸς γὰρ τῷ ἐπιψόγῳ τῆς ἡδυπαθείας, ἐπιβλαβὴς ἡ ἐν τοῖς χνοώδεσι τῶν
πτίλων ἐγκοίμησις, καθάπερ εἰς ἀχανὲς καταπιπτόντων τῶν σωμάτων, διὰ τὴν μαλακίαν τῶν
στρωμάτων. οὐδὲ γὰρ συνέχει ἐπιστρεφομένοις τοῖς εὐναζομένοις ἐν αὐτοῖς, διὰ τὴν παρ' ἑκάτε-
ρα τοῦ σώματος ὀχθώδη τῆς εὐνῆς ἐπανάστασιν, οὐδὲ ἐπιτρέπει πέττεσθαι σιτία, εἰ μὴ καὶ συγ-
καίειν μᾶλλον· ὃ δὴ διαφθείρειν τὴν τροφήν, αἱ δὲ ἐπικλίσεις ταῖς ὁμαλαῖς εὐναῖς, οἷον ὕπνου-
γυμνάσιον ὑπάρχουσαι φυσικόν, συνεργοῦσι πρὸς τὴν κατάταξιν τῆς τροφῆς· οἱ δὲ ἐπικυλίε-
σθαι δυνάμενοι ἄλλαις εὐναῖς, οἷον ὕπνου γυμνάσιον οὐκ ἔχοντες φυσικόν, ῥᾷον κατατάττου-
σι τὰς τροφὰς, καὶ σφᾶς ἐπιτηδειοτέρους πρὸς τὰς περιστάσεις παρασκευάζουσιν. ἔτι γε μὴν
οἱ ἀργυρόποδες σκίμποδες, πολλῆς ἀλαζονείας εἰσὶ κατήγοροι· καὶ ὁ ἐν τοῖς κλινιδίοις ἐλέ-
φας, ἀπολελοιπότος ψυχὴν σώματος, οὐκ ἐναγὴς ἁγίοις ἀνθρώποις, ἀναπαύσεως τέχνα-
σμα βλακικόν: οὐ σπουδαστέον ἄρα περὶ αὐτά, οὐ γὰρ ἀπείρηται τοῖς κεκτημένοις ἡ χρῆσις,
ἀλλ' ἡ περὶ αὐτὰ ἐπιτήδευσις κεκώλυται, οὐ γὰρ ἐν τούτοις τὸ εὔδαιμον. πάλιν τε αὖ κενοδο-
ξίας ἐστὶ κυνικῆς, καθάπερ τὸν Διομήδη, ἐπιτηδεύειν εὕδειν ὑπὸ δ' ἔστρωτο ῥινὸν βοὸς ἀγραύ-
λοιο, πλὴν εἰ μὴ ἄρα ἡ περίστασις ἀναγκάζοι· ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς, τῆς νυμφιδίου κλίνης τὸ σκάζον,
λίθῳ ἐπανορθοῦται, τοσαύτη τις εὐτέλεια καὶ αὐτουργία, οὐ παρὰ τοῖς ἰδιώταις μόνον, ἀλλὰ
καὶ παρὰ τοῖς ἡγουμένοις τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων ἠσκεῖτο· καὶ τί μοι τούτων λόγος, ὁ Ἰακὼβ,
ἐκάθευδεν χαμαὶ, καὶ λίθος αὐτῷ προσκεφάλαιον ἦν· τότε καὶ τὴν ὄψιν τὴν ὑπὲρ ἄνθρωπον,
ἰδεῖν κατηξίωται, ἡμῖν δὲ χρηστέον ἀκολούθως τῷ λόγῳ, ἀφελεῖ τῇ εὐνῇ, καὶ λιτῇ, σύμμετρον
ἐχούσῃ τὸ παρηγοροῦν, εἰ θέρος εἴη, τὸ σκέπον: εἰ κρύος εἴη, τὸ θάλπον: ἡ κλίνη δὲ, ἀπερίεργος
ἔστω, καὶ λείους ἐχέτω τοὺς πόδας, αἱ γὰρ περίεργοι τορνεύσεις τῶν ἑρπυστικῶν ἔσθ' ὅτε γίγνον-
ται τρίβοι ζώων, περὶ τὰς ἐντομὰς τῆς τέχνης ἐπειλισσομένων αὐτῶν, καὶ μὴ ἀπολισθανόντων,
μάλιστα δὲ τῆς κοίτης τὸ μαλθακὸν, συμμέτρως ἀρρενιστέον: οὐ γὰρ ἔκλυσιν χρὴ τοῦ σώματος
εἶναι παντελῆ τὸν ὕπνον, ἀλλὰ ἄνεσιν. διὸ καὶ παραλαμβάνεσθαι φημὶ δεῖν αὐτὸν, οὐκ ἐπὶ
ῥαθυμίᾳ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ τῶν πράξεων ἀναπαύλῃ· ἐπεγερτικῶς οὖν ἀπονυστακτέον, ἔστωσαν
» γάρ φησιν ἡμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι, καὶ οἱ λύχνοι καιόμενοι, καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις
» προσδεχομένοις τὸν κύριον αὐτῶν, πότε ἀναλύσει ἐκ τῶν γάμων, ἵνα ἐλθόντος, καὶ κρούσαν-
» τος ἀνοίξωσιν εὐθέως αὐτῷ. μακάριοι οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, οὓς ἐλθὼν ὁ κύριος ἐγρηγορότας εὕρῃ:
οὐδὲν γὰρ ἀνδρὸς ὄφελος καθεύδοντος, ὥσπερ οὐδὲ τεθνεῶτος. διὸ πολλάκις καὶ τῆς νυκτὸς ἀνε-
γερτέον τῆς κοίτης, καὶ τὸν θεὸν εὐλογητέον, μακάριοι γὰρ οἱ ἐγρηγορότες εἰς αὐτὸν, σφᾶς αὐτοὺς
ἀπεικάζοντες ἀγγέλοις, οὓς ἐγρηγόρους καλοῦμεν: καθεύδων δὲ ἄνθρωπος οὐδεὶς οὐδενὸς
ἄξιος, οὐδὲν μᾶλλον τοῦ μὴ ζῶντος· ὁ δὲ τὸ φῶς ἔχων, ἐγρήγορε, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸν οὐ καταλαμ-
βάνει: οὐδὲ μὲν ὕπνος, ἐπεὶ μὴ σκότος. ἐγρήγορεν ἄρα πρὸς τὸν θεὸν ὁ πεφωτισμένος, ὁ δὲ τοιοῦ-
» τος ζῇ, ὃ γὰρ γέγονεν ἐν αὐτῷ, ζωὴ ἦν. μακάριος ἄνθρωπος (φησὶν ἡ σοφία) ὃς εἰσακούσεταί
» μου. καὶ ἄνθρωπος, ὃς τὰς ἐμὰς ὁδοὺς φυλάσσει, ἀγρυπνῶν ἐπ' ἐμαῖς θύραις, καθ' ἡμέραν τη-
» ρῶν σταθμοὺς ἐμῶν εἰσόδων· ἄρ' οὖν μὴ καθεύδωμεν ὡς οἱ λοιποί; ἀλλὰ γρηγορῶμεν (φησὶν ἡ
γραφή) καὶ νήφωμεν, οἱ γὰρ καθεύδοντες, νυκτὸς καθεύδουσι, καὶ οἱ μεθύοντες, νυκτὸς μεθύσκον-
ται, τουτέστιν ἐν τῷ τῆς ἀγνοίας σκότῳ, ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες, νήφωμεν, πάντες γὰρ ὑμεῖς υἱοὶ
φωτός ἐστε. καὶ υἱοὶ ἡμέρας, οὐκ ἐσμὲν νυκτὸς οὐδὲ σκότους, ἀλλ' ὅς ἐστιν ἡμῶν τοῦ ζῆν τοῦ ἀληθινοῦ,
καὶ τοῦ φρονεῖν γνησίως μάλιστα κηδεμὼν, ἐγρήγορε χρόνον ὡς πλεῖστον, τὸ μὲν πρὸς ὑγίειαν
αὐτοῦ μόνον φυλάττων ἐνταῦθα χρήσιμον, ἔστι δὲ οὐ πολὺ καλῶς εἰς ἔθος ἰόν. μελέτη δὲ ἀσκή-
σεως ἀΐδιον ἐγρήγορσιν ἐκπόνων γεννᾷ. μὴ οὖν ἡμᾶς βαρείτων αἱ τροφαὶ, ἐπικουφιζόντων δὲ,
ἵν' ὅτι μάλιστα μὴ βλαπτώμεθα τῷ ὕπνῳ, καθάπερ τῶν νηχομένων οἱ ἐξηρτημένοι τὰ βάρη: ἔμ-
παλιν δὲ οἷον ἐξ ἀβύσσου κάτωθεν, τὸ νηφάλιον ἡμᾶς ἀνακουφίσει εἰς τὰς ἐπιβολὰς τῆς ἐγρη-
γόρσεως: ἔοικεν γὰρ ἡ τοῦ ὕπνου καταφορὰ θανάτῳ διάνοιαν εἰς ἀναισθησίαν ὑποφερομένη, τῶν
βλεφάρων τῇ ἐπιμύσει, τὸ φῶς ἀποτεμνομένη· τὸ οὖν φῶς ὄντως, οἱ τοῦ φωτὸς τοῦ ἀληθινοῦ υἱοὶ,
μὴ ἀποκλείσωμεν θύραζε, ἔνδοθεν δὲ εἰς ἡμᾶς ἀποστρέψαντες, τοῦ κεκρυμμένου τὰς ὄψεις ἀν-
θρώπου φωτίσαντες, τήν τε ἀλήθειαν αὐτὴν ἐποπτεύσαντες, καὶ τῶν ταύτης ῥευμάτων με-

ταλαμβάνοντες, τοὺς ἀληθεῖς τῶν ὀνείρων, ἐναργῶς καὶ φρονίμως ἀποκαλυπτόμεθα. ἐρυγαὶ δὲ οἰνοβαρούντων, καὶ τῶν ἀποσεσαγμένων ταῖς τροφαῖς οἱ ῥωχμοί, καὶ τὸ ῥέγχειν τοῖς στρώμασιν ἐνειλημμένον, γαστέρων τε στενοχωρουμένων βορβορυγμοὶ τὸ διορατικὸν τῆς ψυχῆς κατέχουσιν ὄμμα, φαντασιῶν μυρίων τῆς διανοίας ἐμπιμπλαμένης: αἰτία δὲ ἡ περιττὴ τροφή, τὸ λογιστικὸν εἰς ἀναισθησίαν καθέλκουσα: ὕπνος γὰρ δὴ πολύς, οὔτε τοῖς σώμασιν, οὔτε ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ὠφέλειαν ἐπιφέρων, οὐδ' αὐταῖς ταῖς περὶ τὴν ἀλήθειαν πράξεσι, πάντα ἁρμόττων ἐστίν, εἰ καὶ κατὰ φύσιν ἐστίν. Λὼτ δὲ ὁ δίκαιος (παραπέμπομαι γὰρ νῦν τῆς παλιγγενεσίου οἰκονομίας τὴν ἐξήγησιν) οὐκ ἂν ἐπὶ τὴν ἄθεσμον ἐκείνην προσήχθη μίξιν, μὴ οὐχὶ καταμεθυσθεὶς πρὸς τῶν θυγατέρων, καὶ ὕπνῳ καρωθείς. Ἢν οὖν τὰ αἴτια τῆς πολλῆς εἰς ὕπνον περικόπτωμεν καταφοράς, νηφαλιώτερον κοιμηθησόμεθα: οὐ γὰρ χρὴ παννύχιον εὕδειν τοὺς ἔνοικον ἔχοντας τὸν λόγον, τὸν ἐγρήγορον: ἐπεγερτέον δὲ νύκτωρ μάλιστα, ὁπότε αἱ ἡμέραι φθίνουσιν, καὶ τῷ μέν, φιλολογητέον: τῷ δέ, τῆς αὑτοῦ τέχνης ἀπαρκτέον: γυναιξὶ δέ, ταλασία ἐφαπτέον: πᾶσι δὲ ὡς ἔπος εἰπεῖν, διαμαχητέον ἡμῖν πρὸς τὸν ὕπνον, ἠρέμα ἐκ προσαγωγῆς ἐθίζουσιν, ὡς πλείονα χρόνον τοῦ ζῆν διὰ τὴν ἐγρήγορσιν μεταλαμβάνειν: ὁ γὰρ ὕπνος, ὥσπερ τελώνης, τὸ ἥμισυ ἡμῖν τοῦ βίου συνδιαιρεῖται χρόνου: πολλοῦ γε δεῖν μεθ' ἡμέραν ἐπιτρέπειν καθεύδειν, τοῖς, καὶ τῆς νυκτὸς τὸ πλεῖστον, εἰς ἐγρήγορσιν ἀποτεμνομένοις: ἀλυσμοὶ δέ, καὶ νυσταγμοί, καὶ διατάσεις, καὶ χάσμαι, δυσαρεστίαι ψυχῆς εἰσὶν ἀβέβαιοι. χρὴ δὲ καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσιν εἰδέναι, ὡς οὐ ψυχῆς τὸ δεόμενον ὕπνου ἐστίν: ἀεικίνητος γὰρ αὕτη, ἀλλὰ τὸ σῶμα, ἀναπαύλαις διαβασταζόμενον, παρίεται, μὴ ἐνεργούσης ἔτι σωματικῶς τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καθ' αὑτὴν ἐννοουμένης, ἢ καὶ τῶν ὀνείρων οἱ ἀληθεῖς, ὀρθῶς λογιζομένῳ, νηφούσης εἰσὶ ψυχῆς λογισμοί, ἀπερισπάστου τηνικάδε οὔσης, περὶ τὰς τοῦ σώματος συμπαθείας, καὶ αὐτῆς αὑτῇ τὰ κράτιστα συμβουλευούσης: ψυχῆς δὲ ὄλεθρος, τὸ ἀτρεμῆσαι αὐτῇ: διόπερ ἀεὶ τὸν θεὸν ἐννοουμένη, διὰ τῆς συνεχοῦς προσομιλήσεως, ἐγκαταλέγουσα τῷ σώματι τὴν ἐγρήγορσιν ἀγγελικὴν τὸν ἄνθρωπον ἐξισάζει χάριτι: τῆς ζωῆς τὸ ἀΐδιον, ἐκ τῆς τοῦ ἐγρηγορέναι μελέτης, προσλαμβάνουσα.

Τίνα διαληπτέον περὶ παιδοποιίας. ι.

Συνουσίας δὲ τὸν καιρὸν μόνοις τοῖς γεγαμηκόσιν ἀπολέλειπται σκοπεῖν, τοῖς δὲ γεγαμηκόσι, σκοπὸς ἡ παιδοποιΐα: τέλος δέ, ἡ εὐτεκνία. καθάπερ καὶ τῷ γεωργῷ τῆς τῶν σπερμάτων καταβολῆς αἰτία μὲν ἡ τῆς τροφῆς προμήθεια: τέλος δὲ αὐτῷ τῆς γεωργίας, ἡ τῶν καρπῶν συγκομιδή. μακρῷ δὲ ἀμείνων γεωργός, ὁ ἔμψυχον σπείρων ἄρουραν: ὁ μὲν γάρ, ἐπικαίρου τροφῆς ὀρεγόμενος, ὁ δέ, τῆς τοῦ παντὸς διαμονῆς προμηθούμενος, γεωργεῖ: καὶ ὁ μέν, δι' ἑαυτόν: ὁ δέ, διὰ τὸν θεὸν φυτουργεῖ: πληθύνεσθε γὰρ εἴρηκεν. καὶ ὑπακουστέον καὶ κατὰ τοῦτο εἰκὼν ὁ ἄνθρωπος θεοῦ τοῦ γίνεται: καθὸ εἰς γένεσιν ἀνθρώπου ἄνθρωπος συνεργεῖ. οὐ πᾶσα οὖν γῆ εὔθετος εἰς σπερμάτων ὑποδοχήν: εἰ δὲ καὶ πᾶσα, ἀλλ' οὐχὶ τῷ αὐτῷ γεωργῷ: οὐδὲ μὴν πέτρας σπαρτέον, οὐδὲ καθυβριστέον τὸ σπέρμα, ἀρχηγὸν γενέσεως, οὐσίαν συγκατεσπαρμένην ἔχουσαν τῆς φύσεως τοὺς λογισμούς: τοὺς δὲ κατὰ φύσιν λογισμοὺς ἀλόγως εἰς τοὺς παρὰ φύσιν καταισχύνειν πόρους, ἄθεον κομιδῇ. ὁρᾶτε γοῦν, ὁ πάνσοφος Μωσῆς, ὅπως ποτὲ συμβολικῶς, τὴν ἄκαρπον ἀποκρούεται σποράν. οὐκ ἔδεσαι λέγων τὸν λαγών, οὐδὲ τὴν ὕαιναν. οὐ βούλεται τῆς ποιότητος αὐτῶν μεταλαμβάνειν τὸν ἄνθρωπον, οὐδὲ μὴν τῆς ἴσης ἀσελγείας ἀπογεύεσθαι: κατακόρως γάρ τοι περὶ τὰς μίξεις τὰ ζῶα ταῦτα ἐπτόηνται, καὶ τὸν μὲν λαγὼν κατ' ἔτος πλεονεκτεῖν φασὶ τὴν ἀφόδευσιν, εἰς ἀριθμούς, οὓς βεβίωκεν ἔτεσιν ἴσχοντα τρύπας. ταύτῃ ἄρα τὴν κώλυσιν τῆς ἐδωδῆς τοῦ λαγώ, παιδεραστίας ἐμφαίνειν ἀποτροπήν: τὴν δὲ ὕαιναν ἐναλλὰξ ἀμείβειν, τὸ ἄρρεν εἰς τὸ θῆλυ παρ' ἔτος ἕκαστον, αἰνίττεσθαι δέ, μὴ χρῆναι ἐπὶ μοιχείας ὁρμᾶν, τὸν τῆς ὑαίνης ἀπεχόμενον, ἀλλὰ τὸ μὲν μὴ δεῖν ἐξομοιοῦσθαι τοῖς δὲ τοῖς ζώοις, διὰ τῆς προκειμένης ἀπαγορεύσεως, ὁμολογουμένως τὸν πάνσοφον Μωσέα, αἰνίττεσθαι, σύμφημι κἀγώ. οὐ μέντοι τῇ δὲ τῇ ἐξηγήσει τῶν συμβολικῶς εἰρημένων συγκατατίθεμαι, οὐ γὰρ ἄν ποτε βιασθείη φύσις εἰς μεταβολήν: τὸ δὲ ἅπαξ πεπλασμένον εἰς αὐτήν, οὐ θέμις ἀντιπλασθῆναι πάθει: τὸ γὰρ πάθος, οὐ φύσις: παραχαράττει δέ, οὐ μεταπλάττει, τὸ πάθος εἴωθε

τὴν

τὴν πλάσιν· εἰ γὰρ καὶ τῶν ὀρνέων πολλὰ μεταβάλλειν κατὰ τὰς ὥρας λέγεται, καὶ τὸ χρῶμα, καὶ τὴν φωνήν, οἷον ὁ κόσσυφος, ξανθὸς μὲν, ἐκ μέλανος· παραγινόμενος δὲ, ἐξ ᾠδικοῦ γενόμενος· ὡσαύτως δὲ, καὶ ἡ ἀηδὼν, καὶ τὸ χρῶμα, καὶ τὴν ᾠδὴν συμμεταβάλλειν ταῖς τροπαῖς, ἀλλ' οὔτι γε τὴν φύσιν αὐτὴν ἀμείβουσιν· ὡς θῆλυ γίνεσθαι ἐκ τοῦ ἄρρενος, κατὰ μετασχηματισμόν. ἀλλ' ἡ μὲν τῶν πτερῶν νεοφυΐα, παρασκευῆς ἐσθῆτος δίκην ἐξανθεῖ, βαφήν τινα πτερῶν· ὀλίγῳ δ' ὕστερον διαπνεῖ, κατὰ τὸν χειμέριον ἀπηλιώτην· καθάπερ ἄνθος μαραινομένης τῆς χρόας, ἡ φωνὴ δὲ, καὶ αὐτὴ τὸν ὅμοιον τρόπον, τῷ κρύει ἀποχρωννυμένη, μαραίνεται· πυκνουμένης γὰρ τῆς ἐπιφανείας ἐκ τοῦ περιέχοντος, αἱ περὶ τὸν αὐχένα πιεζόμεναί τε, καὶ πυκνούμεναι ἀρτηρίαι, προσαναθλίβουσι τὸ πνεῦμα· στενοχωρούμενον δὲ ἄγαν ἔσω, πνιγόμενον ἀποδίδωσι τὸν ἦχον· αὖθις δὲ συνεξομοιούμενον τῷ περιέχοντι, καὶ τῷ ἦρι συγχαλώμενον, ἐλευθεροῦται μὲν τῆς στενοχωρίας τὸ πνεῦμα· φερόμενον δι' εὐρυχώρων τῶν τέως μεμυκότων ἀρτηριῶν, οὐ μινυρίζει δὲ ἔτι τὸ μέλος τὸ μεμαραμμένον, ἀνθεῖ δὲ ἤδη λιγυρὸν, καὶ χεῖται πλατύτερον τὸ φθέγμα αὐτῶν, καὶ ἤδη γίνεται τῆς φωνῆς τῶν ὀρνέων, ἔαρ, ἡ ᾠδή. οὐ χρὴ οὖν οὐδὲ τὴν ὕαιναν μεταβάλλειν τὴν φύσιν πιστευτέον ποτέ· οὐδὲ γὰρ ἀλλὰ ἔχει τὸ αὐτὸ ζῷον ἅμα ἄμφω, ἄρρενος καὶ θήλεος, καθὼς ὑπειλήφασί τινες, ἑρμαφροδίτους τερατολογοῦντες. καὶ τρίτην ταύτην, μεταξὺ θηλείας καὶ ἄρρενος, ἀνδρόγυνον καινοτομοῦντες φύσιν. ἀπατῶνται δὲ εὖ μάλα τὸ φιλότεχνον τῆς παμμήτορος, καὶ γενεσιουργοῦ φύσεως μὴ νοήσαντες· ἐπεὶ γάρ ἐστι τοῦτο λαγνίστατον τὸ ζῷον ἡ ὕαινα, ὑπὸ τὸν κέρκον, πρὸ τοῦ πόρου τῆς περιττώσεως, πέφυκεν αὐτῇ ἐξοχή τις σαρκική, παραπλησία τῷ σχήματι αἰδοίῳ θηλυκῷ· πόρον δὲ οὐδένα ἔχει τοῦτο τῆς σαρκὸς τὸ σχῆμα, εἴς τι χρειῶδες ἀπολῆγον· ἢ εἰς μήτραν, ἢ εἰς ἀπευθυσμένον λέγω· μόνην δὲ ἄρα κοιλότητα ἔχει πολλήν, ἢ τὴν λαγνείαν ὑποδέχηται τὴν κενήν· ὅταν ἀποστραφῶσι περὶ τὴν ἀποκύησιν ἀσχολούμενοι τῆς ἀποτέξεως οἱ πόροι· τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο ἄρρενί τε καὶ θηλείᾳ προσπέφυκεν ὑαίνῃ, διὰ τὸν ὑπερβάλλοντα παρακτιασμόν· ἀλλυλίζει γὰρ καὶ ὁ ἄρρην, ὅθεν καὶ σπανιάκις τὰς θηλείας ἐστὶν ὑαίνας λαβεῖν· οὐ γὰρ συνεχεῖς αἱ κυήσεις τῷ ζῴῳ γίνονται τούτῳ, πλεοναζούσης ἐν αὐτῷ ἀδεῶς τῆς παρὰ φύσιν σπορᾶς. ταύτῃ μοι δοκεῖ καὶ ὁ Πλάτων ἐν Φαίδρῳ τὴν παιδεραστίαν ἀποκρουόμενος, θηρίαν αὐτὴν προσειπεῖν· ὅτι τὸν χαλινὸν ἐνδακόντες, οἱ ταῖς ἡδοναῖς ἔκδοτοι λάγνοι, τετραπόδων νόμῳ βαίνουσιν, καὶ παιδοσπορεῖν ἐπιχειροῦσι· τοὺς δὲ ἀθέους παρέδωκεν ὁ θεὸς (ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος) εἰς πάθη ἀτιμίας· αἵ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν, εἰς τὴν παρὰ φύσιν· ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄρρενες αὐτῶν, ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν, ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀλλήλους· ἄρρενες ἐν ἄρρεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι· καὶ τὴν ἀντιμισθίαν, ἣν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν, ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες. καίτοι οὐδὲ τοῖς λαγνιστάτοις τῶν ζῴων συγκεχώρηκεν ἡ φύσις, τὸν τῆς περιττώσεως πόρον ἐπιθορεῖν· τὸ μὲν γὰρ οὖρον, εἰς κύστιν ἀποκρίνεται· ἡ δὲ ἐξυγρασμένη τροφή, εἰς κοιλίαν· τὸ δάκρυον δὲ, εἰς ὄμμα· αἷμα, εἰς φλέβας· ῥύπος, εἰς ὦτα· μύξαι, ἐπὶ τὰς ῥῖνας καταφέρονται· συνεχὴς δὲ ἡ ἕδρα τῷ πέρατι τοῦ ἀπευθυσμένου, δι' ἧς ἀποπτύεται τὰ περιττώματα· μόνη δὲ ἄρα ἐπὶ τῶν ὑαινῶν ἡ ποικίλη φύσις, ταῖς ὀχείαις ταῖς περιτταῖς μόριόν τι τοῦτο ἐπινενόηκεν περιττόν· διὸ καὶ μέχρι τινὸς κοῖλόν ἐστιν, εἰς διακονίαν κνισιώντων μορίων· ἀποτυφλοῦται δὲ ἐντεῦθεν ἡ κοιλότης· οὐ γὰρ εἰς γένεσιν δεδημιούργηται. ἐντεῦθεν συμφανὲς ἡμῖν ὁμολογουμένως παραιτεῖσθαι δεῖν τὰς ἀρρενομιξίας, καὶ τὰς ἀκάρπους σποράς, καὶ τὰς κατόπιν εὐνάς, καὶ τὰς ἀσυμφυεῖς ἀνδρογύνους κοινωνίας· ἑπομένους τῇ φύσει αὐτῇ, ἀπαγορευούσῃ διὰ τῆς τῶν μορίων κατασκευῆς, οὐκ εἰς παραδοχὴν σπέρματος· εἰς δὲ τὴν πρόεσιν αὐτοῦ, τὸ ἄρρεν ἀνδρώσασαν. ὁ δὲ Ἱερεμίας ὁ πινίνα αὖ φῇ, τοῦτ' ἔστι δι' αὐτοῦ τὸ πνεῦμα· σπήλαιον ὑαίνης γέγονεν ὁ οἶκός μου, τὴν ἐκ τῶν νεκρῶν σωμάτων μυσαττόμενος τροφήν, ἀλληγορίᾳ σοφῇ, τὴν εἰδωλολατρείαν διαβέβληκεν· δεῖ γὰρ ὡς ἀληθῶς ἁγνὸν εἰδώλων τὸν τοῦ ζῶντος οἶκον εἶναι θεοῦ. πάλιν ὁ Μωσῆς, καὶ τὸν λαγὼν ἐσθίειν ἀπαγορεύει· ὀχεύει γὰρ πᾶσαν τὴν ὥραν ὁ λαγώς· καὶ ἐπιβαίνει, συγκαθεθείσης τῆς θηλείας, κατόπιν ἐπιών· ἔστι γὰρ ὀπισθοβατικόν. κυεῖ δὲ κατὰ μῆνα, καὶ ἐπικυΐσκεται, ὀχεύεται δὲ, καὶ τίκτει· τεκοῦσα δὲ, αὖθις ὀχεύεται ὑφ' οὗ ἂν τύχῃ λαγωοῦ· οὐ γὰρ ἑνὶ ἀρκεῖται γάμῳ. καὶ συλλαμβάνει πάλιν, ἔτι θηλαζομένη· ἔχει γὰρ τὴν ὑστέραν δίκροαν· καὶ οὐχὶ τὸ κένωμα μόνον τῆς ὑστέρας ἱκανὸν αὐτῇ γίνεται συνουσίας ὁρμητήριον· τὸ γὰρ κενὸν πᾶν

ἐπιθυμεῖ πληρώσεως. συμβαίνει δ' ὅτ' ἂν κυῶσι, θάτερον μέρος τῆς ὑστέρας κατέχεσθαι τῇ ἐπιθυμίᾳ, καὶ ὀργᾷν. διὰ τοῦτο ἐπικυήσεις γίνονται αὐτοῖς. ἀπέχεσθαι τοίνυν σφοδρῶν τῶν ὀρέξεων, καὶ ἐπαλλήλων συνουσιῶν, καὶ τῶν πρὸς τὰς ἐγκύους ὁμιλίας, καὶ ἀλληλοβασίας, καὶ παιδοφθορίας, καὶ μοιχείας, καὶ λαγνείας, ἡ τοῦ αἰνίγματος τοῦδε ἀπαγόρευσις παρήνεσεν. ἐπ' αὐτῇ τοι ἀναφανδὸν, οὐδὲ αἰνιγμάτων, ἔτι ὁ αὐτὸς ἀπαγορεύων Μωϋσῆς, γυμνῇ τῇ κεφαλῇ. οὐ πορνεύσεις· οὐ μοιχεύσεις· οὐ παιδοφθορήσεις λέγων. τὸ δὴ διάταγμα τοῦ λόγου παντὶ διατηρητέον σθένει, καὶ οὐδὲν οὐδαμῶς παρανομητέον, οὐδὲ ἀκυρωτέον τὰς ἐντολάς· ἐπιθυμίας γὰρ κακῆς, ὄνομα ὕβρις· καὶ τὸν τῆς ἐπιθυμίας ἵππον, ὑβριστὴν ὁ Πλάτων προσεῖπεν, ἵπποι θηλυμανεῖς ἐγενήθητέ μοι, ἀναγνούς· τὴν δὲ ἐπὶ τῇ ὕβρει δίκην γνωριοῦσιν ἡμῖν οἱ εἰς τὰ Σόδομα παραγεγονότες ἄγγελοι. οὗτοι τοὺς περᾶν ἐθελήσαντας σφᾶς ἐπαισχῦναι, αὐτῇ πόλει κατέφλεξαν· δεῖγμα ἐναργὲς τοῦτο, λαγνείας ἐπικάρπιον, τὸ πῦρ ὑπογράφοντες· τὰ γὰρ τῶν παλαιῶν συμπτώματα, ὡς καὶ πρόσθεν εἴπομεν, εἰς τὴν ἡμετέραν ἀναγέγραπται νουθεσίαν, ὡς μὴ τοῖς αὐτοῖς ἐνσχεθῆναι· φυλάξασθαι δὲ μὴ περιπεσεῖν τοῖς ἴσοις· χρὴ δὲ υἱοὺς μὲν ἡγεῖσθαι, τοὺς παῖδας· εἰς δὲ τὰς γυναῖκας τὰς ἀλλοτρίας, ὡς ἰδίας ἀφορᾷν θυγατέρας. κρατεῖν τε ἡδονῶν, γαστρός τε ἔτι καὶ τῆς ὑπὸ γαστέρα δεσπόζειν ἀρχικώτατον. εἰ γὰρ οὐδὲ τὸν δάκτυλον ὡς ἔτυχε σαλεύειν τῷ σοφῷ ὁ λόγος ἐπιτρέπει, ὡς ὁμολογοῦσιν οἱ Στωϊκοὶ, πῶς οὐχὶ πολὺ πλέον, τοῦ συνουσιαστικοῦ ἐπικρατητέον μορίου τοῖς σοφίαν διώκουσιν; ταύτῃ μοι δοκεῖ καὶ ὠνομάσθαι αἰδοῖον, ὅτι χρὴ παντὸς μᾶλλον τούτῳ τοῦ σώματος τῷ μέρει χρῆσθαι μετὰ αἰδοῦς· ἡ γὰρ φύσις ὥσπερ καὶ ταῖς τροφαῖς, οὕτω δὲ καὶ τοῖς κατὰ νόμον γάμοις, ὅσον οἰκεῖον, καὶ χρήσιμον, καὶ εὐπρεπὲς ἐπιτρέψαι ἡμῖν· ἐπέτρεψεν δὲ ὀρέγεσθαι παιδοποιΐας· ὅσοι δὲ τὴν ὑπερβολὴν διώκουσι, πταίουσι περὶ τὸ κατὰ φύσιν· σφᾶς αὐτοὺς βλάπτοντες, κατὰ τὰς παρανόμους συνουσίας. ἔχει δ' ὀρθῶς παντὸς μᾶλλον, μήποτε κοινωνεῖν καθάπερ θηλειῶν, προσμίξιν ἀφροδισίων τοῖς νέοις. διὸ, καὶ μὴ εἰς πέτρας τε, καὶ λίθους σπείρειν, φησὶν ὁ ἐκ Μωϋσέως φιλόσοφος· ὅτι μήποτε φύσιν τὴν αὐτοῦ ῥιζόθεν λήψεται γόνιμον. πάνυ γοῦν ἐμφανέστατα διὰ Μωϋσέως ὁ λόγος παρήγγειλεν. καὶ μετὰ ἄρρενος οὐ κοιμηθήσῃ κοίτην γυναικείαν· βδέλυγμα γάρ ἐστι, πρὸς δὲ καὶ ἀρούρης θηλείας ἀπέχεσθαι πάσης, ὅτι μὴ τῆς ἰδίας ὁ καλὸς ἐκ τῶν θείων ἀναλεξάμενος γραφῶν, συνεβούλευσεν Πλάτων, ἐκεῖθεν τὸ νόμιμον ἐκλαβών. καὶ πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου οὐ δώσεις κοίτην σοῦ σπέρματος, τοῦ ἐκμιανθῆναι πρὸς αὐτήν. ἄθετα δὲ παλλακίδων σπέρματα, καὶ νόθα. μὴ σπεῖρε οὗ μὴ βούλοιο ἄν σοι φύεσθαι τὸ σπαρέν· μὴ δὲ μὴν ἅπτεσθαι τινὸς, πλὴν γαμετῆς τὸ παράπαν, τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς, ἧς μόνης καρποῦσθαι τὰς σαρκὸς ἡδονὰς δίκαιον, εἰς διαδοχὰς γνησίας· νόμιμα τοῦ ταῦτα μόνα τῷ λόγῳ. θείας γὰρ μοίρας τῆς δημιουργικῆς μεταλαβόντας σπέρμα· οὐκ ἐκριπτέον, οὐδὲ καθυβριστέον, οὐδὲ μὴν κερασβόλα σπαρτέον. ὁ γοῦν αὐτὸς οὗτος Μωϋσῆς καὶ ταῖς γαμεταῖς αὐταῖς ἀπαγορεύει πλησιάζειν, ἢν ταῖς ἐπιμηνίοις καθάρσεσιν ἐνεχόμεναι τύχωσιν. οὐ γάρ που εὔλογον τῷ ἀποκαθάρματι τοῦ σώματος τὸ γονιμώτατον τοῦ σπέρματος, καὶ μετ' ὀλίγον ἄνθρωπον, μολύνειν· οὐδὲ μὴν ἀποκλύζειν τῷ ῥυπαρῷ τῆς ὕλης ῥεύματι, καὶ ἀποκαθάρματι· σπέρμα δὲ γενέσεως εὐφυοῦς, τῆς μήτρας ἀποστερούμενον αὐλάκων· οὐδέ τινα τῶν παλαιῶν Ἑβραίων ἐγκύμονι τῇ αὐτοῦ γυναικὶ συνιόντα παρήγαγον. ἡδονὴ γὰρ ἡ δὴ, κἂν ἐν γάμῳ παραληφθῇ, παράνομός ἐστι, καὶ ἄδικος, καὶ ἄλογος. ἔμπαλιν δὲ ὁ Μωϋσῆς ἀπάγει τῶν ἐγκύων τοὺς ἄνδρας, ἄχρις ἂν ἀποκυήσωσιν· τῷ ὄντι γὰρ ἡ ὑστέρα, ὑποκειμένη μὲν τῇ κύστει· ἐπικειμένη δὲ τῷ ἐντέρῳ, τῷ καλουμένῳ ἀρχῷ, ἐκτείνει τὸν τράχηλον, μεταξὺ τῶν ὤμων ἐν τῇ κύστει· καὶ τὸ στόμιον τοῦ τραχήλου, ᾧ προσίεται τὸ σπέρμα, ἀναπληρούμενον, μέμυκεν· αὖθίς τε ἀποκενοῦται καθαιρομένη κυήσει· ἀποθεμένη δὲ τὸν καρπὸν, εἶτα ἐπιδέχεται τὸν σπόρον. οὐκ αἰσχρὸν δὲ ἡμῖν ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀκουόντων, τὰ κυητικὰ ὀνομάζειν ὄργανα, ὧν οὐκ ᾐσχύνθη τὴν δημιουργίαν ὁ θεός. διψῶσα τοίνυν ἡ ὑστέρα παιδοποιΐας, προσίεται τὴν σποράν· καὶ τὸ ἐπίψογον τῆς συνουσίας ἀρνεῖται· μετὰ τὴν σποράν ἀποκλείουσα πλέον ἤδη τὴν ἀσέλγειαν, μεμυκότι τῷ στόματι. αἱ δὲ ὀρέξεις αὐτῆς, αἱ τέως περὶ τὰς φιλοστόργους συμπλοκὰς δεδαπανημέναι, ἀποστραφεῖσαι ἔνδον, περὶ τὴν παιδοποιΐαν ἀσχολούμεναι, συνεργοῦσι τῷ δημιουργῷ· οὐ δὴ θέμις ἐργαζομένην τὴν φύσιν ἤδη, ἐνοχλεῖν ἔτι, περιττεύον-

τας

ταῖς εἰς ὕβριν· ὕβρις δὲ ἡ πολυώνυμος, καὶ πολυειδής· ἐπειδ' αὖ ἐκτραπῇ κατὰ τοῦτο τῆς ἀταξίας τὸ μέρος τὸ κατὰ τὴν ἀφροδίτην, λαγνεία κέκληται· τὸ λαγνικὸν, καὶ θηλυμανὲς, καὶ ἄναγνον, τὸ περὶ τὰς ὀχείας, τὸ καταφερὲς ἐμφαίνοντος τοῦ ὀνόματος· δι' ὧν αὐξηθέντων, τὸ πολὺ τῶν νοσημάτων πλῆθος ἐπισυμβαίνει, φιλοψία, φιλοινία, φιλογυνία, καὶ δὴ, καὶ ἀσωτία, καὶ φιληδονία πᾶσα, ὧν τυραννεῖ ἐπιθυμία. μυρία δὲ τούτοις αὔξεται ἀδελφὰ παθήματα, δι' ὧν τὸ ἀκόλαστον κορυφοῦται ἦθος. λέγει δὲ ἡ γραφή· ἑτοιμάζονται ἀκολάστοις μάστιγες καὶ τιμωρίαι, ὤμοις ἀφρόνων· τὴν ἰσχὺν τῆς ἀκολασίας, καὶ τὴν εὔτονον ὑπομονὴν, ὤμοις ἀφρόνων καλοῦσα. διὰ τοῦτό τοι ἀπόστησον ἀπὸ τῶν δούλων σου ἐλπίδας κενὰς, καὶ ἐπιθυμίας φησὶν ἀπρεπεῖς ἀπόστρεψον ἀπ' ἐμοῦ, κοιλίας ὄρεξις, καὶ συνουσιασμὸς, μὴ καταλαβέτωσάν με. πόῤῥωθεν οὖν ἀπορρίπτειν χρὴ τὴν πολλὴν τῶν ἐπιβούλων κακουργίαν· οὐ γὰρ εἰς τὴν Κράτητος πήραν μόνην, ἀλλ' οὐδὲ εἰς τὴν ἡμετέραν πόλιν εἰσπλεῖ, οὐ μωρὸς παράσιτος, οὐδὲ λίχνος πόρνος, πυγῇ ἀγαλλόμενος· οὐ δολερὰ πόρνη· ἀλλ' οὐδὲ ἄλλο τι τοιοῦτον ἡδονῆς θηρίον. πολλὴ οὖν ἡμῖν ἐγκαταπεπάρθω παρόλον τὸν βίον ἀξιοπραγία. Καθόλου μὲν οὖν ἢ γαμητέον, ἢ γάμου εἰς τὸ παντελὲς καθαρευτέον· ἔχεται γὰρ ζητήσεως, καὶ τοῦτο ἐν τῷ περὶ ἐγκρατείας ἡμῖν δεδήλωται, εἰ δὲ αὐτὸ τοῦτο, εἰ γαμητέον, ἐδέησε σκέψεως, πῶς ἂν ἐπιτραπείη ἀνέδην, καθάπερ τροφῆ, οὕτω δὲ καὶ συνουσία ὡς ἀναγκαίᾳ κεχρῆσθαι ἑκάστοτε. ἔστι γοῦν συνιδεῖν δι' αὐτῆς καθάπερ στήμονας, τὰ νεῦρα διαφορούμενα, καὶ περὶ τὴν ἐπίτασιν τῆς ὁμιλίας διαῤῥηγνύμενα, ναὶ μὴν καὶ ἀχλὺν περισκεδαννύουσι τοῖς αἰσθητηρίοις· κόπτει δὲ καὶ τοὺς τόνους. σαφὲς τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζώων· καὶ ἐπὶ τῶν ἐν ἀσκήσει σωμάτων, ὧν οἱ ἀπεχόμενοι ἐν τοῖς ἀγῶσι τῶν ἀντιπάλων περιγίνονται· τὰ δὲ ἀπάγεται τῆς ὀχείας περιελκόμενα, μονονουχὶ συρόμενα ἰσχύος ἀπάσης καὶ ὁρούσεως τέλεον κεκενωμένα· μικρὰν ἐπιληψίαν τὴν συνουσίαν ὁ Ἀβδηρίτης ἔλεγε σοφιστὴς, νόσον ἀνίατον ἡγούμενος, ἢ γὰρ οὐχὶ καὶ ἐκλύσεις παρέπονται, τῷ μεγέθει τῆς ἀπουσίας ἀναλογούμεναι· ἄνθρωπος γὰρ ἐξ ἀνθρώπου ἐκφύεταί τε, καὶ ἀποσπᾶται, ὅρα τὸ μέγεθος τῆς βλάβης· ὅλος ἄνθρωπος ἀποσπᾶται κατὰ συνουσίας ἀπουσίαν. φησὶ γὰρ, τοῦτο νῦν ὀστοῦν, ἐκ τῶν ὀστέων μου· καὶ σάρξ, ἐκ τῆς σαρκός μου. τοσοῦτον ἄρα ὁ ἄνθρωπος κενοῦται τῷ σπέρματι, ὅσος ὁρᾶται τῷ σώματι· ἀρχὴ γὰρ γενέσεως τὸ ἀπαλλαττόμενον· ἀλλὰ καὶ τῆς ὕλης ὁ βρασμὸς ἐκταράττει, καὶ συγκρούει τὴν ἁρμονίαν τοῦ σώματος. ἀστεῖος οὖν μάλα ἐκεῖνος, ὁ πρὸς τὸν ἐρόμενον πῶς ἔχοι πρὸς τὰ ἀφροδίσια. εὐφήμει φήσας ἄνθρωπε· ἀσμενέστατα μέντοι αὐτὰ ἀπέφυγον ὥσπερ λυττῶντα καὶ ἄγριον δεσπότην· ἀλλ' ἐγκεκρίσθω δὴ ὁ γάμος, καὶ ἐγκατατετάχθω· πληθύνεσθαι γὰρ ὁ κύριος βούλεται τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλ' οὐκ ἀσελγαίνειν τε λέγει· οὐδὲ σφᾶς αὐτοὺς, καθάπερ εἰς ὀχείαν γεγονότας, ἐκδίδοσθαι ἡδοναῖς ἠθέλησεν. δυσωπείτω δὲ ἡμᾶς ὁ παιδαγωγὸς διὰ Ἐζεκιὴλ βοῶν· περιτέμνεσθε τὴν πορνείαν ὑμῶν. ἔχει τινὰ καιρὸν εὔθετον εἰς σπορὰν καὶ τὰ ἄλογα τῶν ζώων. τὸ δὲ μὴ ἐπὶ παίδων γονὴν συνιέναι, ἐνυβρίζειν ἐστὶ τῇ φύσει· ἣν χρὴ διδάσκαλον ἐπιγραφομένους, τὰς σοφὰς τοῦ καιροῦ ἐπιτηρεῖν παιδαγωγίας, τὸ γῆρας λέγω, καὶ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν παραστέγουσαν· τοῖς μὲν γὰρ οὐδέπω συνεχώρησεν· τοὺς δὲ, οὐκέτι βούλεται γαμεῖν, πλὴν οὐ πάντοτε γαμεῖν· γάμος δὲ, ἡ παιδοποιΐας ὄρεξις· οὐχ ἡ τοῦ σπέρματος ἄτακτος ἔκκρισις, ἡ παράνομος, καὶ ἡ παράλογος. κατὰ φύσιν δ' ἂν ἡμῖν χωροίη ὁ βίος ἅπας, κρατοῦσι τῶν ἐπιθυμιῶν ἄνωθεν, μὴ κτείνουσί τε τὸ ἐκ προνοίας θείας φυόμενον τῶν ἀνθρώπων γένος κακοτέχνοις μηχαναῖς· αὗται γὰρ τῆς πορνείας ἐπικαλύμματι, ταῖς ἐς παντελῆ καταστρέφουσι φθοραῖς, φθορίοις συγχρώμεναι φαρμάκοις, ἐξαναλίσκουσιν ἅμα τῷ ἐμβρύῳ τὴν φιλανθρωπίαν. ἀλλ' οἷς γε συγκεχώρηται γάμου, τούτοις ἐδέησεν παιδαγωγοῦ, ὡς μὴ μεθ' ἡμέραν τὰ μυστικὰ τῆς φύσεως ἐκτελεῖσθαι ὄργια· μὴ δὲ ἐξ ἐκκλησίας φέρε, ἢ ἀγορᾶς ἥκοντα ἑωθινὸν, ἀλεκτρυόνος ὀχεύειν δίκην· ὁπηνίκα εὐχῆς, καὶ ἀναγνώσεως, καὶ τῶν μεθ' ἡμέραν εὐόρκων ἔργων ὁ καιρός. ἑσπέρας δὲ ἀναπαύεσθαι καθήκει μετὰ τὴν ἑστίασιν, καὶ μετὰ τὴν ἐπὶ τοῖς ἀπολαύσεσιν εὐχαριστίαν. οὐκ ἀεὶ δὲ καιρὸν ἐνδίδωσιν ἡ φύσις, τὴν ἔντευξιν τοῦ γάμου τελειοῦσθαι· καὶ γὰρ ποθεινοτέρα ἡ χρονιωτέρα συμπλοκή. οὐ μὴν, οὐδ' ὡς ἐν σκότῳ νύκτωρ ἀκολαστητέον, ἀλλ' ἐγκαθειρκτέον τῇ ψυχῇ τὸ αἰδήμον ὡσανεὶ φῶς τοῦ λογισμοῦ· οὐδὲν γὰρ, τῆς ἱστουργούσης Πηνελόπης διοίσομεν· μεθ' ἡμέραν μὲν, τὰ σωφροσύνης ἐξυφαίνοντες δόγματα· νύκτωρ δὲ, ἀναλύοντες, ἐπὴν εἰς κοίτην ἴωμεν. εἰ γὰρ σεμνότητα

ἀσκητέον, ὥσπερ οὖν πολὺ πλέον τῇ γυναικὶ τῇ ἑαυτοῦ τὴν σεμνότητα ἐπιδεικτέον τὰς ἀσχή-
μονας συμπλοκὰς παραιτούμενον, καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἁγνείας ἡ ἐχέγγυος πίστις οἴκο-
θεν παραγινέσθω: οὐ γάρ ἐστιν οὐκέτι σεμνὸν παρ' ἐκείνῃ νομισθῆναι, παρ' ᾗ τὸ σεμνὸν οὐκ ἐμ-
μάρτυρον δείκνυται ἐν αὐταῖς ἐκείναις ταῖς ὀξείαις ἡδοναῖς: εὔνοια δὲ, ὀλισθηρῶς εἰς συνου-
σίαν ἔχειν ὁμολογοῦσα, ὀλίγον ἀνθεῖ, καὶ συγγηράσκει τῷ σώματι: ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ προγηράσκει,
μαρανθείσης τῆς ἐπιθυμίας, ὁπότ' ἂν τὴν γαμήλιον σωφροσύνην ἑταιρικαὶ καθυβρίσωσιν ἡ-
δοναί: πτηναὶ γὰρ αἱ τῶν ἐρώντων καρδίαι, καὶ σβέννυται μετανοίᾳ τὰ φίλτρα, τρέπεται
δὲ πολλάκις τὸ φιλεῖν εἰς τὸ μισεῖν: ὁπότ' ἂν αἴσθηται τῆς καταγνώσεως ὁ κόρος: ῥημάτων
δὲ ἀκολάστων, καὶ σχημάτων ἀσχημόνων ἑταιρικῶν, φιλημάτων τε ὀνόματα πορνικὰ καὶ
τοιούτων τινῶν λαγνευμάτων οὐδὲ ἐπιμνηστέον: τῷ μακαρίῳ πειθόμενοι ἀποστόλῳ διαρρή-
» δην λέγοντι: πορνεία δὲ καὶ ἀκαθαρσία πᾶσα ἢ πλεονεξία μὴ δὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, κα-
» θὼς πρέπει ἁγίοις. εὖ γοῦν τις εἰρηκέναι φαίνεται. συνουσία ὤνησε μὲν, οὐδένα: ἀγαπητὸν
δὲ, εἰ μὴ ἔβλαψεν: ἡ μὲν γὰρ κατὰ νόμον σφαλερὰ, εἰ μὴ ὅσον αὐτῆς ἐπὶ παιδοποιΐᾳ: περὶ
» δὲ τῆς παρανόμου ἡ γραφὴ λέγει. γυνὴ μισθία ἴση σιάλῳ λογισθήσεται. ὕπανδρος δὲ, πύργος
θανάτου τοῖς χρωμένοις, κάπρῳ ἢ συῒ τὸ ἑταιρικὸν ἀπείκασε πάθος. θάνατον δὲ ζητουμένον
εἴρηκε, τὴν μοιχείαν ἐπὶ πόρνῃ τηρουμένῃ, οἶκον δὲ καὶ πόλιν, ἐν ᾗ ἀσελγαίνουσιν. ναὶ μὴν καὶ
» ἡ παρ' ὑμῖν ποιητικὴ, ὀνειδίζουσά πως, γράφει. μοιχεῖαι παρά σοί τε, καὶ ἀνδρῶν μίξιες, ἄ-
» θεσμοι θηλυγενεῖς, ἄδικός τε, καὶ κάπολι πάντ' ἀκάθαρτε. ἔμπαλιν δὲ, ἄγαται τοὺς σώφρο-
» νας, οὔτε ἐπ' ἀλλοτρίᾳ κοίτῃ πόθον αἰσχρὸν ἔχοντας: οὐδὲ ἐπ' ἄρρενος ὕβριν, ἀπεχθέα τε συ-
γρὰν τε ὁρμωμένους, ὅτι παρὰ φύσιν ταύτας ἡγοῦνται οἱ πολλοὶ τρυφὰς, τὰς ἑαυτῶν ἁμαρ-
τίας. οἱ δὲ τούτων ἐπεικάσωνται, γνωρίζουσι μὲν οὕτως αὐτὰς ἁμαρτίας: ἡττῶνται δὲ τῶν ἡδο-
νῶν. καὶ τὸ σκότος αὐτοῖς ἐστι προκάλυμμα τῶν παθῶν: μοιχεύει γὰρ τὸν ἑαυτοῦ γάμον ὁ ἑταιρι-
ζόμενος αὐτὸν, καὶ οὐκ ἀκούει τοῦ παιδαγωγοῦ βοῶντος, ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀναβαίνων ἐπὶ τῆς
» κλίνης αὐτοῦ: ὁ λέγων ἐν τῇ ψυχῇ, τίς με ὁρᾷ: σκότος κύκλῳ μου, καὶ οἱ τοῖχοι σκέπη μου. καὶ
» οὐθεὶς βλέπει τὰς ἁμαρτίας μου. τί εὐλαβοῦμαι, μὴ μνησθήσεται ὁ ὕψιστος, ταλαίντατος μὲν
οὗτος: ὀφθαλμοὺς ἀνθρώπων δεδιὼς μόνους, λήσειν δὲ τὸν θεὸν ὑπονοῶν. οὐ γὰρ γινώσκει φη-
» σὶν ἡ γραφὴ, ὅτι ὀφθαλμοὶ κυρίου ὑψίστου μυριοπλασίως ἡλίου φωτεινότεροί εἰσιν: οἱ ἐπιβλέ-
» πουσι πάσας ὁδοὺς ἀνθρώπων. καὶ κατανοοῦσιν εἰς ἀπόκρυφα μέρη. ταύτῃ τε πάλιν ὁ παι-
» δαγωγὸς αὐτοῖς ἀπειλεῖ διὰ Ἡσαΐου λέγων. οὐαὶ οἱ ἐν κρυφῇ βουλὴν ποιοῦντες, καὶ ἐροῦσι:
» τίς ἡμᾶς ὁρᾷ. λήσεται μὲν γὰρ ἴσως τὸ αἰσθητὸν φῶς τις: τὸ δὲ νοητὸν, ἀδύνατόν ἐστιν, ἢ ὥς φη-
σὶν Ἡράκλειτος, τὸ μὴ δῦνόν ποτε, πῶς ἄν τις λάθοι. μηδαμῶς τοίνυν ἐπικαλυπτώμεθα τὸ
σκότος: τὸ γὰρ φῶς ἐνοικεῖ ἡμῖν: καὶ ἡ σκοτία φησὶν, αὐτὸ οὐ καταλαμβάνει: καταυγάζεται
δὲ αὐτὸ ἡ νὺξ τῷ σώφρονι λογισμῷ: λογισμοὺς δὲ ἀνδρῶν ἀγαθῶν, οὓς ἀκοιμήτους λύχνους
ὠνόμασεν ἡ γραφή. καί τοι τό γε πειρᾶσθαι λανθάνειν ἐφ' οἷς πράττει τις, ὁμολογοῦντος
ἁμαρτάνειν ἐστίν: πᾶς δὲ, ὃς ἁμαρτάνει, καὶ ἀδικεῖ εὐθὺς, οὐχ οὕτως τὸν πέλας ἂν μοιχεύῃ, ὡς
ἑαυτὸν, ὅτι μεμοίχευκεν, ἀλλὰ πάντως αὐτὸν χείρονα ἀποφαίνει καὶ ἀτιμότερον: ὁ γὰρ ἁμαρ-
τάνων, παρ' ὅσον ἁμαρτάνει, χείρων καὶ ἀτιμότερος αὐτὸς αὐτοῦ, πάντως δὲ ἤδη που, καὶ ἀκο-
λασία πρόσεστι τῷ ἡττωμένῳ αἰσχρᾶς ἡδονῆς. διὸ καὶ πάντως ὁ πορνεύων ἀπέθανε θεῷ, καὶ
καταλέλειπται ἀπὸ τοῦ λόγου καθάπερ ὑπὸ τοῦ πνεύματος νεκρός. βδελύττεται γὰρ τὸ ἅγιον
μολύνεσθαι, ὥσπερ οὖν εἰκός. ἀεὶ δὲ καθαρῷ καθαροῦ θέμις θιγγάνειν: μὴ δὴ ἅμα χιτῶνι ἀπο-
δυομένῳ, ἀποδυσώμεθα καὶ τὴν αἰδῶ ποτέ. ἐπεὶ οὐδέ ποτε τῷ δικαίῳ σωφροσύνην ἀπο-
δύεσθαι θέμις. ἰδοὺ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐπενδύεται ἀφθαρσίαν, ὁπηνίκα ἂν τὸ ἀκόρεστον
τῆς ἐπιθυμίας, τὸ εἰς ἀσέλγειαν ῥέον, ἐγκρατείᾳ παιδαγωγούμενον, ἀνέραστον γενόμενον τῆς
φθορᾶς, ἀϊδίῳ σωφροσύνῃ παραχωρήσῃ τὸν ἄνθρωπον: ἐν γὰρ τῷ αἰῶνι τούτῳ γαμοῦσι, καὶ
γαμίσκονται: καταργήσαντες δὲ τὰ τῆς σαρκὸς ἔργα, αὐτῇ καθαρᾷ τῇ σαρκὶ ἐπενδυσάμενοι
τὴν ἀφθαρσίαν τὸ πρὸς μέτρον τῶν ἀγγέλων διώκομεν. ταύτῃ τοι καὶ Πλάτων ἐν φιλήβῳ, ὁ
τῆς βαρβάρου μαθητὴς φιλοσοφίας, ἀθέους κέκληκε μυστικῶς, τοὺς τὸν θεὸν τὸν ἐνοικοῦν αὐ-
τοῖς, τὸν λόγον, διαφθείροντας: καὶ μιαίνοντας, τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς, ἐν τῇ τῶν παθῶν οἰκειώσει.
οὐκ ἄρα ποτὲ θνητῶς βιωτέον, ἁγιαζομένους θεῷ: οὐδὲ μὴν ὥς φησιν ὁ Παῦλος, οὐ χρὴ τὰ μέλη
ποιεῖν

ποιεῖν μέλη, τὰ τοῦ Χριστοῦ μέλη· οὐδὲ μὴν ναὸν τῶν παθῶν τῶν αἰσχρῶν, τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ ποιη-
τέον. μέμνησθε γὰρ τὰς τέσσαρας καὶ εἴκοσι χιλιάδας διὰ πορνείαν ἀπωσμένας· τὰ δὲ πα-
θήματα τῶν πορνευσάντων, ὡς ἤδη μοι λέλεκται, τύποι παιδαγωγοῦντες ἡμῶν τὰς ἐπιθυ-
» μίας εἰσίν. ἡμῖν δὲ ὁ παιδαγωγὸς παραινεῖ σαφέστατα. ὀπίσω τῶν ἐπιθυμιῶν σου μὴ πο-
» ρεύου· καὶ ἀπὸ τῶν ὀρέξεών σου κωλύου· οἶνος γὰρ καὶ γυναῖκες ἀποστήσουσι συνετούς· καὶ ὁ
» κολλώμενος πόρναις τολμηρότερος ἐμβιώσεται· σῆψες καὶ σκώληξ κληρονομήσουσιν αὐτόν,
» καὶ ἐξαρθήσεται ἐν παραδείγματι μείζονι. καὶ πάλιν· οὐ γὰρ ἀποκάμνει ὠφελῶν· ὁ δὲ
» ἀντοφθαλμῶν ἡδοναῖς, στεφανοῖ τὴν ζωὴν αὐτοῦ. οὔκουν ἀφροδισίων ἡττᾶσθαι δίκαιον· οὐδὲ
μὴν κεχηνέναι περὶ τὰς ἐπιθυμίας, ἀλλ' οὐδὲ ἐκπαθαίνεσθαι περὶ τὰς ἀλόγους ὀρέξεις· οὐδὲ
ἐπιθυμεῖν μολύνεσθαι· σπείρειν δὲ μόνον ἐπιτέτραπται τῷ γήμαντι, ὡς γεωργῷ τὸ τηνικάδε,
ὁπηνίκα ὁ καιρὸς δέχεται τὸν σπόρον. πρὸς δὲ δὴ τὴν ἄλλην ἀκρασίαν ἄριστον μὲν ὁ λόγος
φάρμακον· βοηθεῖ δὲ καὶ ἡ ἔνδεια τοῦ κόρου, δι' οὗ φλεγμαίνουσαι αἱ ἐπιθυμίαι, σκιρτῶσι
περὶ τὰς ἡδονάς. Οὔκουν οὐδὲ ἐσθῆτος αἰτητέον πολυτελοῦς, καθάπερ οὐδὲ τροφῆς
ποικίλης. αὐτὸς γοῦν ὁ κύριος διαιρῶν τὰς ὑποθήκας, εἴς τε ψυχὴν καὶ σῶμα, καὶ τρίτον
τὰ ἐκτός· διὰ μὲν τὸ σῶμα, τὰ ἐκτὸς πορίζεσθαι συμβουλεύει· διοικεῖ δὲ τὸ σῶμα, τῇ ψυχῇ·
» παιδαγωγεῖ δὲ τὴν ψυχήν. μὴ μεριμνᾶτε λέγων, τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε· μηδὲ τῷ σώ-
» ματι ὑμῶν, τί ἐνδύσησθε· ἡ γὰρ ψυχὴ πλείων ἐστὶ τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος,
καὶ τῆς διδασκαλίας ἐναργὲς ὑπόδειγμα ἐπιφέρει. κατανοήσατε τοὺς κόρακας, ὅτι οὐ σπεί-
» ρουσιν· οὐδὲ θερίζουσιν. οἷς οὐκ ἔστι ταμιεῖον, καὶ ἀποθήκη καὶ ὁ θεὸς τρέφει αὐτούς. οὐχ ὑμεῖς
» διαφέρετε τῶν πετεινῶν; καὶ ταῦτα μὲν περὶ τροφῆς· ὁμοίως δὲ καὶ περὶ ἐσθῆτος παρεγ-
» γυᾷ, ἣ τῶν τρίτων μετείληφε τῶν ἐκτός. κατανοήσατε λέγων, τὰ κρίνα πῶς, οὔτε νήθει, οὔτε
» ὑφαίνει. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ Σολομὼν περιεβάλετο, ὡς ἓν τούτων. σφόδρα δὲ ἐπὶ πλού-
τῳ ἐκόμα ὁ Σολομὼν ὁ βασιλεύς. τί οὖν ὡραιότερον καὶ εὐανθέστερον ἀνθέων, τί δαὶ ἐπιτερ-
πέστερον κρίνων, ἢ μύρων, ἢ ῥόδων; εἰ δὲ τὸν χόρτον σήμερον ἐν ἀγρῷ ὄντα, καὶ αὔριον εἰς κλί-
βανον βαλλόμενον, ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσι, πόσῳ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι, καὶ ὑμεῖς μὴ ζη-
τεῖτε, τί φάγητε, ἢ τί πίητε. ἐνταῦθα τὸ τιμόριον, τὴν ποικιλίαν τῆς τροφῆς ἐκβέβληκε· ση-
μαίνεται γὰρ ἐκ τῆς γραφῆς ὅπερ μὴ μεριμνᾶτε, ποῖα φάγητε, ἢ ποῖα πίητε· πλεονεξία
γὰρ, καὶ τρυφὴ, μεριμνᾶν ταῦτα· τὸ δὲ φαγεῖν μόνον ψιλῶς νοούμενον, ἀναγκαίας ἐστὶ τεκμήριον,
τὸ πλήρωμα ὡς ἔφαμεν τῆς ἐνδείας· τὸ δ' ἔτι τὸ ἐκ περιουσίας. τὸ δὲ περιττὸν ἐκ τοῦ διαβόλου
μεμήνυκεν ἡ γραφή. σαφηνίζει δὲ τὴν διάνοιαν ἡ ἐπιφερομένη λέξις· μὴ γὰρ ζητεῖτε τί φά-
γητε ἢ τί πίητε εἰπὼν, ἐπήγαγεν, καὶ μὴ μετεωρίζεσθε· μετεώρους δὲ, ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἀλα-
ζονεία, καὶ τρυφὴ ποιεῖ· καὶ ἡ εἰς τὰ περιττὰ ἀπασχολοῦσα ἡδυπάθεια ἀπάγει τῆς ἀλη-
θείας, διὸ καὶ φησὶ παγκάλως· ταῦτα δὲ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ζητεῖ· οἱ ἄτακτοι καὶ ἀνόη-
τοι, τὰ ἔθνη εἰσί. τίνα δὲ λέγει ταῦτα; τὴν τρυφὴν, τὴν ἡδυπάθειαν, τὴν καρυκείαν, τὴν ὀψο-
φαγίαν, τὴν λαιμαργίαν ταῦτά ἐστι τὸ τί. περὶ δὲ ψιλῆς τῆς τροφῆς, τῆς τε ξηρᾶς καὶ τῆς ὑγρᾶς,
ὡς ἀναγκαίων οὐσῶν· οἶδε φησὶν, ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὅτι χρήζετε. εἰ δὲ ὅλως ζητητικοὶ γεγόναμεν,
μὴ εἰς τρυφὴν τὸ ζητητικὸν ἀπολύωμεν, ἀλλὰ εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς ἀληθείας ἀναζωπυρήσω-
μεν. ζητεῖτε γὰρ φησὶ, τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· καὶ τὰ τῆς τροφῆς προστεθήσεται ὑμῖν. εἰ τοίνυν
ἐσθῆτος, καὶ τρυφῆς, καὶ τῶν περιττῶν ἀπαξαπλῶς, ὡς οὐκ ἀναγκαίαν ἀφαιρεῖται τὴν μέρι-
μναν, τί χρὴ νοεῖν ἐρεῖν αὐτὸν περὶ φιλοκοσμίας· βαφῆς τε ἐρίων· καὶ ποικιλίας χρωμά-
των· καὶ λίθων περιεργίας· καὶ χρυσίου ἐξεργασίας· πλοκάμων τε ἐπιτεχνητῶν· καὶ βο-
στρύχων ἑλικτῶν. πρὸς δὲ καὶ ὀφθαλμῶν ὑπογραφῆς· παρατίλσεών τε, καὶ παραφυκισ-
μῶν, καὶ ψιμυθισμοῦ, καὶ βαφῆς τριχῶν καὶ τῆς περὶ τὰς ἀπάτας ταύτας κακοτεχνιῶν. οὐχὶ δὲ
μάλα ἐκεῖνο δὴ ὑποπτευτέον, τὸ μικρῷ πρόσθεν εἰρημένον ἐπὶ τοῦ χόρτου, μὴ καὶ ἐπὶ τῶν
ἀκόσμων φιλοκόσμων, τούτων ἐληλεγμένον· ἀγρὸς γὰρ, ὁ κόσμος καὶ πόα ἡμεῖς, οἱ τῇ
χάριτι δροσιζόμενοι τοῦ θεοῦ· καρέντες δὲ αὖθις ἀνατέλλομεν, ὡς ἐν τῷ περὶ ἀναστάσεως, διὰ
πλειόνων δηλωθήσεται· χόρτος δὲ, ὁ χυδαῖος ἀλληγορεῖται ὄχλος· ὁ τῆς ἐφημέρου εὐφροσύνης
οἰκεῖος· ὁ πρὸς ὀλίγον ἀνθῶν, ὁ φιλόκοσμος, καὶ φιλόδοξος, καὶ πάντα μᾶλλον, ἢ φιλαλή-
θης, εἰς οὐδὲν, ἀλλ' ἢ εἰς ὑπέκκαυμα εὔθετος πυρός. ἄνθρωπος γοῦν ἦν τις ὁ κύριος διηγούμε-

» νος λέγει, πλούσιος σφόδρα ὃς ἐνεδιδύσκετο πορφύραν, καὶ βύσσον: εὐφραινόμενος καθ' ἡ-
» μέραν λαμπρῶς. οὗτος ὁ χόρτος ἦν. πτωχὸς δέ τις ὀνόματι Λάζαρος, ἐβέβλητο εἰς τὸν πυλῶ-
να τοῦ πλουσίου ἡλκωμένος, ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἐκ τῶν πιπτόντων τῆς τραπέζης τοῦ
πλουσίου, οὗτός ἐστιν ἡ πόα: ἀλλ' ὁ μὲν ἐκολάζετο ἐν ᾅδου ὁ πλούσιος, μετέχων τοῦ πυρός: ὁ
δὲ ἀνέθαλλεν ἐν κόλποις τοῦ πατρός. ἄγαμαι τῶν Λακεδαιμονίων τὴν πόλιν τὴν παλαιάν:
ἣ μόναις ταῖς ἑταίραις ἀνθινὰς ἐσθῆτας, καὶ χρυσοῦν κόσμον ἐπέτρεψε φορεῖν, ἀφαιρουμένη
τὴν δοκιμὴν γυναικῶν τὴν φιλοκοσμίαν, τῷ μόναις ἐφεῖναι καλλωπίζεσθαι ταῖς ἑταιρούσαις:
ἀθηναίων δὲ ἔμπαλιν οἱ ἄρχοντες, οἱ τὸ ἀστικὸν πολίτευμα ἐζηλωκότες, ἐκλαθόμενοι τῆς ἀν-
δρωνίτιδος, ἐχρυσοφόρουν: ποδήρεις χιτῶνας ἐνδυόμενοι, καὶ ποδήρεις ἠμπίσχοντο: καὶ κρώ-
βυλον, ὃ ἐμπλοκῆς ἐστιν εἶδος, ἀνεδοῦντο χρυσοῦν, ἐνέρσει τεττίγων κοσμούμενοι, τὸ γηγενὲς
ὡς ἀληθῶς, ἀπειροκαλίᾳ κιναιδίας ἐνδεικνύμενοι. ὁ δὲ τῶν ἀρχόντων τούτων ζῆλος, καὶ εἰς
τοὺς ἄλλους Ἴωνας διικνεῖτο: οὓς Ὅμηρος ἐκθηλυνῶν ἑλκεσιπέπλους καλεῖ. εἴδωλον οὖν τοῦ
καλοῦ τὴν φιλοκοσμίαν: οὐχὶ δὲ αὐτὸ τὸ καλὸν περιτρεπομένους δι' ὀνόματος ὡραίου πάλιν
εἰδωλολατροῦντας, πόρρω τῆς ἀληθείας ἀπῳκισμένον δόξῃ οὐκ ἐπιστήμῃ ὀνειροπολοῦντας τοῦ
καλοῦ τὴν φύσιν. καὶ ἔστιν αὐτοῖς ὁ τῇδε βίος ἀγνοίας ὕπνος βαθύς. οὐ χρὴ δ' ἐξεγειρομένους ἡμᾶς
ἐπὶ τὸ ὄντως καλὸν, καὶ κόσμιον σπεύδειν, καὶ τούτου μόνου ἐφάπτεσθαι γλίχεσθαι, κατα-
λείποντας τὰ τῇδε κόσμια αὐτῷ κόσμῳ χαίροντας πρὶν ἢ τέλεον καταδαρθεῖν. φημὶ τοίνυν
οὐκ ἄλλου τινὸς ἕνεκα δεηθῆναι ὑφασμάτων τὸν ἄνθρωπον, ἢ σκέπης σώματος, πρὸς ἀπα-
λέξησιν κρυμῶν τε ὑπερβολῆς, καὶ καυμάτων ἐπιτάσεως μή τι ἡμᾶς παραλυπῶσι, τῆς περιέ-
χοντος ἡ ἀμετρεία: εἰ δὴ οὗτός ἐστι τῆς ἐσθῆτος ὁ σκοπὸς, ὅρα μὴ οὐκ ἄλλη μὲν ἀνδράσιν: ἄλλη
δὲ ἐσθὴς ἀπονεμητέα γυναιξίν: κοινὸν γὰρ ἀμφοῖν τὸ σκέπεσθαι, κατὰ τὰ αὐτὰ τῷ ἐσθίειν
καὶ πίνειν. κοινῆς οὖν οὔσης τῆς χρείας, τὴν ὁμοίαν κατασκευὴν δοκιμάζομεν: ὡς γὰρ τὸ δεῖσθαι
τῶν σκεπόντων κοινὸν ἑκατέροις, οὕτως καὶ τὰ σκέποντα παραπλήσια εἶναι χρή: εἰ δὲ καὶ
σκέπην ταύτην παραληπτέον, καθ' ἣν κρύπτειν ὄμματα θηλειῶν χρεών, εἰ γὰρ καὶ πλεονεκτεῖ
τὸ θῆλυ διὰ τὴν ἀσθένειαν τὸ ἔθος τῆς ἀγωγῆς τῆς κακῆς αἰτιατέον, δι' ἣν πολλάκις φαύλως διαί-
τας ἐντρεφόμενοι ἄνδρες, γυναικῶν γεγόνασι θηλύτεροι. οὐ δὴ καθυφεῖναι χρὴ τοῦτον. εἰ δὲ
συμπεριφέρεσθαι χρή, ὀλίγον ἐνδοτέον αὐταῖς μαλακωτέροις χρῆσθαι τοῖς ὑφάσμασιν: μό-
νον τὰς μεμωρημένας λεπτουργίας, καὶ τὰς ἐν ταῖς ὑφαῖς περιέργοις πλοκὰς, ἐκποδὼν με-
θιστάντας: νῆμα χρυσοῦ, καὶ σῆρας ἰνδικοὺς, καὶ τοὺς περιέργους βόμβυκας χαίρειν ἐῶντας. ὃς
σκώληξ φύεται τὸ πρῶτον: εἶτα ἐξ αὐτοῦ δασεῖα ἀναφαίνεται κάμπη: μεθ' ἣν εἰς τρίτην με-
ταμόρφωσιν νεοχμοῦται βομβύλιον, οἱ δὲ νεκύδαλον αὐτὸ καλοῦσιν: ἐξ οὗ μακρὸς τίκτεται
στήμων, καθάπερ ἐκ τῆς ἀράχνης, ὁ τῆς ἀράχνης μίτος: τὰ γὰρ περιττὰ ταῦτα, καὶ διαφα-
νῆ, ἔλεγχός ἐστι διανοίας οὐκ ἐρρωμένης. ὀλίγῳ παραπετάσματι τὴν αἰσχύνην τοῦ σώματος
προσαπογυμνοῦντα: οὐ γὰρ ἔτι σκέπη ἡ ἀβροδίαιτός ἐστιν ἐσθὴς, τὸ σχῆμα τῆς γυμνότητος κρύπτειν
μὴ δυναμένη: προσπίπτουσα γὰρ ἡ τοιαύτη ἐσθὴς τῷ σώματι προστυποῦται αὐτῷ ὑγρότερον
καὶ προσαναπλάττεται, σαρκικῶς ἐμφῦσα τῷ σχήματι: καὶ τὸν τύπον ἐκμάττεται τῆς γυ-
ναικὸς, ὡς τῷ οὐχ ὁρῶντι τὴν ὅλην τοῦ σώματος εἶναι φανερὰν διάθεσιν: παραιτητέον δὲ τῆς ἐσθῆ-
τος καὶ τὰς βαφάς: αὗται γὰρ πόρρω καὶ τῆς χρείας καὶ τῆς ἀληθείας, πρὸς τῷ καὶ διαβολὴν
τοῦ ἤθους ἐξανθεῖν: οὔτε γὰρ ἡ χρῆσις ὠφέλιμος: οὐ γὰρ πρὸς τὸ κρύος εὐθέως, οὔτε πρὸς σκέ-
πην ἔχει τι περιττὸν παρὰ τὴν ἄλλην ἐσθῆτα, ἢ τὸν ψόγον μόνον καὶ τὸ ἐπιτερπὲς τῆς χροιᾶς.
τοὺς λίχνους ἀνιᾷ, εἰς τὴν ἀνόητον ὀφθαλμίαν ἐρεθίζοντα: τοῖς δὲ λευκοῖς, καὶ οὐ νόθους τὰ ἔνδον, λευ-
καῖς καὶ ἀπεριέργοις ἁρμοδιώτατον ἐσθήσεσι χρῆσθαι. σαφῶς γοῦν καὶ καθαρῶς Δανιὴλ ὁ
» προφήτης. ἐτέθησαν φησὶ, θρόνοι καὶ ἐκάθισεν ἐπ' αὐτῶν, ὡσεὶ παλαιὸς ἡμερῶν, καὶ τὸ ἔνδυμα
» αὐτοῦ, ὡσεὶ χιὼν λευκόν. τοιαύτῃ χρώμενον στολῇ, τὸν κύριον ἐν ὁράματι θεωρεῖ. καὶ ἡ Ἀπο-
» κάλυψις φησίν. εἶδον τὰς ψυχὰς τῶν μεμαρτυρηκότων, ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου: καὶ ἐδόθη
» ἑκάστῳ στολὴ λευκή. εἰ δὲ καὶ ἄλλο τι δέοι χρῶμα ζητεῖν, τὸ αὐτοφυὲς τῆς ἀληθείας ἀπόχρη βάμ-
μα: αἱ δὲ τοῖς ἄνθεσιν ἐοικυῖαι ἐσθῆτες βακχικοῖς καὶ τελεστικοῖς καταλειπτέαι λήροις: πρὸς δὲ,
καὶ ἡ πορφύρα, καὶ τὰ ἀργυρώματα, ὥς φησιν ὁ κωμικός, εἰς τοὺς τραγῳδοὺς χρήσιμα, καὶ
οὐκ εἰς τὸν βίον: τὸν δὲ ἡμέτερον βίον πάντα μᾶλλον, ἢ πομπὴν εἶναι χρεών. βάμμα γοῦν

σαρδιανικόν, καὶ ἄλλο ὀμφάκινον, καὶ χλωρὸν ἕτερον· ῥοδομιγὲς καὶ κοκκοβαφὲς, καὶ ἄλλα μυρία διὰ σπουδῆς βάμματα ἐπινενόηται ταῖς θηλείαις ἡδυπαθείαις, ὅλως, οὐ σκέπης ἡ ἐσθὴς αὕτη· τά τε χρυσῷ πεποικιλμένα, καὶ τὰ ἁλουργοβαφῆ· καὶ ζώοντι προσήνεμον γέ τι τρύφημα τοῦτο· τόν τε μυροβαφῆ ἐκεῖνον κροκωτὸν, καὶ τῶν ὑμενίνων τῶν περιόπτων τὰ πολυτελῆ, καὶ ποικίλα ἱμάτια ἔχοντα ζῴδια ἐν τῇ πορφύρᾳ, αὐτῇ τέχνῃ χαίρειν ἐατέον· τί γὰρ φρόνιμον γυναῖκας ἐργάσαιντο, ἢ λαμπρόν; αἳ καθήμεθα φησὶν ἡ κωμῳδία ἐξηνθισμέναι, κροκωτοφοροῦσαι, κεκαλλωπισμέναι. παραινεῖ δὲ διαρρήδην ὁ παιδαγωγὸς ἐν περιβολῇ ἱματίου· οὐ μὴ καυχήσῃ, μηδὲ ἐπαίρου ἐν δόξῃ πάσῃ, ἀπαρανόμῳ οὔσῃ. ἐπισκώπτων γοῦν τοὺς ἐν τοῖς μαλακοῖς ἠμφιεσμένους ἱματίοις ἐν τῷ εὐαγγελίῳ λέγει· „ἰδοὺ οἱ ἐν ἱματισμῷ ἐνδόξῳ, „καὶ ἐν τρυφῇ διάγοντες, ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσί· τοῖς ἐπιγείοις βασιλείοις λέγει τοῖς φθαρτοῖς, ἔνθα δοξοκαλία, καὶ δοξοκοπία, καὶ κολακεία, καὶ πλάνη. Οἱ δὲ τὴν οὐράνιον θεραπεύοντες αὐλὴν, περὶ τὸν πάντων βασιλέα, τὸ ἀκήρατον τῆς ψυχῆς ἐσθῆτα, τὴν σάρκα ἁγιάζονται· καὶ ταύτῃ ἐπενδύονται ἀφθαρσίαν. καθάπερ οὖν ἡ ἄγαμος, μόνῳ σχολάζει τῷ θεῷ· καὶ ἡ φροντὶς αὐτῆς οὐ περισχίζεται, γεγαμημένη δὲ ἥ γε σώφρων, διαιρεῖται τὸν βίον, καὶ πρὸς θεὸν, καὶ πρὸς ἄνδρα· ἡ δὲ ἄλλως φερομένη ὅλη γίνεται τοῦ γάμου, τουτέστι τοῦ πάθους. τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον ἡ σώφρων γυνή. σχολάζουσα μὲν τῷ ἀνδρὶ, ἀνυποκρίτως θεοσεβεῖ· φιλοκοσμοῦσα δὲ ἀποπέπτωκεν, καὶ τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ γάμου τοῦ σώφρονος· τὸν κόσμον ἀντικαταλλαττομένη τ' ἀνδρὸς κατὰ τὰ αὐτὰ τῇ Ἀργείᾳ ἑταίρᾳ τῇ Ἐριφύλῃ λέγοι·

„ Ἣ χρυσὸν φίλου ἀνδρὸς ἐδέξατο τιμήεντα.

ταύτῃ καὶ τὸν Κεῖον ἀποδέχομαι σοφιστὴν, τὰς ἐοικυίας καὶ καταλλήλους, ἀρετῆς καὶ κακίας εἰκόνας ὑπογράφοντα· τὴν μὲν αὐτοῖν ἀφελῶς ἑσταμένην ἐποίησε καὶ λευχείμονα, καὶ καθάριον τὴν ἀρετήν· αἰδοῖ μόνῃ κεκοσμημένην. τοιαύτην εἶναι χρὴ τὴν πιστὴν ἐνάρετον μετ' αἰδοῦς· θατέραν δὲ τοὐναντίον εἰσάγει τὴν κακίαν· περιττῇ μὲν ἐσθῆτι ἠμφιεσμένην, ἀλλοτρίῳ δὲ χρώματι γεγανωμένην, καὶ ἡ κίνησις αὐτῆς καὶ ἡ σχέσις πρὸς τὸ ἐπιτερπὲς ἐπιτηδευομένη, ταῖς μαχλώσαις εἴκεται σκιαγραφίᾳ γυναιξίν. πρὸς οὐδεμίαν δὲ ὅλως ὁ ἑπόμενος τῷ λόγῳ αἰσχρὰν ἡδονὴν ἀγκιστρώσεται· διὸ καὶ τῆς ἐσθῆτος τὸ χρειῶδες προκριτέον, κἂν ὁ λόγος ἐπιψάλλῃ, διὰ Δαβὶδ περὶ τοῦ κυρίου λέγων. „εὔφραναί σε θυγατέρες βασιλέων ἐν τῇ τιμῇ· παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου, ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ καὶ κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη. οὐκ ἐσθῆτα τὴν τρυφητικὴν μεμήνυκεν, ἀλλὰ τὸν ἐκ πίστεως συνυφασμένον ἀκήρατον· τὸν ἠλεημένων κόσμον τῆς ἐκκλησίας δεδήλωκεν· ἐν ᾧ ὁ ἄδολος Ἰησοῦς ὡς χρυσὸς διαπρέπει· καὶ οἱ κροσσωτοὶ, οἱ ἐκλεκτοί, οἱ χρυσοῖ· εἰ δὲ καὶ ὑφεῖναι χρὴ τόνου διὰ τὰς γυναῖκας, ἢ λείαν τὴν ἐσθῆτα, καὶ προσηνῆ πρὸς τὴν ἁφὴν ἐξυφαντέον, οὐχὶ δὲ καθάπερ τὰς γραφὰς, πρὸς τὸ τερπνὸν τῆς ὄψεως ἐξανθιστέον· ἐξίτηλος μὲν γὰρ ἡ γραφὴ τῷ χρόνῳ γίνεται, αἱ δὲ ῥύψεις καὶ αἱ σήψεις, ταῖς φαρμακώδεσι τῆς βαφῆς χυμοῖς, ἐκτήκουσι τὰ ἔρια, τῶν ἀμπεχονῶν τὰς ὑφάνσεις ἀσθενεῖς ἀποτελοῦσι· τὸ δὲ οὐδ' εἰς οἰκονομίαν εὔθετον, ἀπειροκαλία δὲ ἡ μεγίστη τοσοῦτον ἐπτοῆσθαι περὶ τοὺς πέπλους. καὶ τὰς ξυστίδας, καὶ τὰς ἐφαπτίδας, χλαίνας τε, καὶ χιτῶνας τά τ' αἰδῶ ἀμφικαλύπτει Ὅμηρος φησίν. αἰσχύνομαι γὰρ ὡς ἀληθῶς, ὁρῶν τοσοῦτον ἐγχεόμενον πλοῦτον, εἰς τὴν αἰδοίων σκέπην. ὁ γάρ τοι ἀρχαῖος ἄνθρωπος ὁ ἐν τῷ παραδείσῳ, κλάδοις καὶ φύλλοις τὴν σκέπην τῆς αἰσχύνης πραγματεύει· νυνὶ δὲ, ἐπεὶ τὰ πρόβατα ἡμῖν δεδημιούργηται, μὴ κατὰ τὰ αὐτὰ τοῖς προβάτοις ἀφραίνωμεν, παιδαγωγούμενοι δὲ τῷ λόγῳ, τὸ πολυτελὲς τῆς ἐσθῆτος διελέγχωμεν ἐπιλέγοντες, τρίχες εἰσὶ προβάτων· κἂν Μίλητος αὐχῇ, κἂν Ἰταλία δοξάζηται, κἂν ὑπὸ διφθέραις φυλάττωνται αἱ τρίχες, περὶ ἃς μεμήνασιν οἱ πολλοί· ἀλλὰ ἡμῖν γε οὐ σπουδαστέον. Ὁ δὲ μακάριος Ἰωάννης καὶ τῶν προβάτων ὑπεριδὼν τὰς τρίχας, ὀζούσας τρυφῆς, τὰς τῶν καμήλων εἵλετο τρίχας, καὶ ταύτας ἠμπίσχετο, τὸ εὐτελὲς, καὶ ἄδολον τοῦ βίου ὑποτυπούμενος, καὶ γὰρ μέλι ἤσθιεν καὶ ἀκρίδας, γλυκεῖαν, καὶ πνευματικὴν τροφὴν, ἀτύφους καὶ σώφρονας τὰς ὁδοὺς τοῦ κυρίου παρασκευάζων. ἤ που γὰρ ἂν ἁλουργὴν χλανίδα περιεβάλετο, ὁ τὴν ἀλαζονείαν τὴν πολιτικὴν ἐκτραπείς· εἰς δὲ τὴν ἠρεμίαν τῆς ἐρημίας, κατὰ γαλήνην θεῷ πεπολιτευμένος, ἐκτὸς πάσης κενοσπουδίας· ἀπειραγαθίας, μικροπρεπείας. μηλωτῇ δὲ ἐχρῆτο Ἠλίας ἐνδύματι, καὶ ζώνῃ τὴν μηλωτὴν

κατέσφιγγεν ἐκ τειχῶν τὴν ποιμένην. Ἡσαΐας δὲ ἄλλος οὗτος προφήτης, γυμνός τε καὶ ἀνυπόδετος ἦν· πολλάκις δὲ καὶ σάκκον ἠμπίσχετο, ταπεινοφροσύνης ἔνδυμα. εἰ δὲ καὶ Ἱερεμίαν καλεῖς, λινοῦν οὗτος περίζωμα εἶχε μόνον. ὡς δὲ τὰ εὖ τραφέντα τῶν σωμάτων γυμνούμενα, φανερώτερον δείκνυσι τὴν ἀκμήν· οὕτως καὶ τῶν ἠθῶν τὸ κάλλος, μὴ ἐνειλούμενον ἀπειροκάλοις φλυαρίαις τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐνδείκνυται. τὸ δὲ καὶ σύρειν τὰς ἐσθῆτας, ἐπ' ἄκρους καθιεῖς τοὺς πόδας, κομιδῇ ἀλαζονικὸν, ἐμποδὼν τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ περιπατεῖν γινόμενον, καλλωύδρου δίκην, ἐπισυρομένης τῆς ἐσθῆτος τὰς ἐπιπολαίους τῆς γῆς ἀχυρμιάς· οὐδὲ τῶν κατεαγότων τούτων δὴ τῶν τὴν κιναιδίαν τὴν ἄφωνον ἐπὶ τὰς σκηνὰς μετιόντων ὀρχηστῶν, ἀπορρέουσιν εἰς τοσοῦτον ὕβρεως τὴν ἐσθῆτα περισυρόντων, ὡς οἱ ἐπιμελεῖς στολισμοὶ, καὶ τῶν κρασπέδων αἱ ἀπαιωρήσεις, καὶ τῶν σχημάτων οἱ περίεργοι ῥυθμοὶ, βλακείας μικρολόγου ἐπισυρμὸν ἐμφαίνουσιν. κἂν τὸν ποδήρη τις παραφέρῃ τὸν κυρίου, ὁ πολυανθὴς ἐκεῖνος χιτὼν τὰ τῆς σοφίας ἄνθη δείκνυσι· τὰς ποικίλας, καὶ μὴ μαραινομένας γραφάς· τὰ λόγια τοῦ κυρίου, ταῖς τῆς ἀληθείας ἀπαστράπτοντα αὐγαῖς. τοιαύτην ἄλλην τὸ κύριον ἐσθῆτα, διὰ τοῦ Δαβὶδ ἠμφίεσεν τὸ πνεῦμα, ὧδέ πως ψάλλον. ἐξομολόγησιν, καὶ εὐπρέπειαν ἐνεδύσω· ἀναβαλλόμενος φῶς, ὡς ἱμάτιον. καθάπερ οὖν περὶ τὴν κατασκευὴν τῆς ἐσθῆτος καθαρευτέον πάσης ἀτοπίας, οὕτω δὲ καὶ τῆς χρήσεως τὴν ἀμετρίαν εὐλαβητέον· οὐδὲ γὰρ ὑπὲρ γόνυ καθάπερ τὰς λακαίνας φασὶ παρθένους, ἐστολίσθαι καλόν· οὐδὲν γὰρ μέρος ὁτιοῦν ἀπογυμνοῦσθαι γυναικὸς εὐπρεπές. καίτοι δυνατὸν ἀποφθέγξασθαι μάλα κοσμίως τὴν ἀστείαν ἐκείνην φωνὴν πρὸς εἰπόντα, καλὸς ὁ πῆχυς, ἀλλ' οὐ δημόσιος· καὶ κνῆμαι καλαὶ, ἀλλὰ μόνου φάναι τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ἐμοῦ· καὶ πρόσωπον εὐπρεπὲς, ἀλλὰ μόνου τοῦ γεγαμηκότος. ἐγὼ δὲ οὐδὲ τὴν αἰτίαν τῶν τοιούτων ἐπαίνων θέλω παρέχειν τὰς σώφρονας, τοῖς διὰ τῶν ἐπαίνων θηρωμένοις τὰ ἐπίψογα· καὶ οὐχ ὅτι γε παραγυμνοῦν τὸ σφυρὸν κεκώλυται μόνον, ἐγκεκαλύφθαι δὲ καὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ πρόσωπον ἐπεσκιάσθαι προστέτακται· οὐ γὰρ ὅσιον ἐστὶν θήρατρον ἀνθρώπων, τὸ κάλλος τοῦ σώματος· οὐδὲ ἁλουργῷ παραπετάσματι χρωμένην περίβλεπτον ἐθέλειν γίνεσθαι τὴν γυναῖκα, εὔλογον· εἴθε γὰρ καὶ τῆς ἐσθῆτος οἷόν τε ἦν ἐξελεῖν τὴν πορφύραν, ὡς μὴ ἐπὶ τὸ πρόσωπον τῶν χρωμένων τοὺς θεατὰς ἐπιστρέφειν· αἱ δὲ ὀλίγου κομιδῇ τὸ λοιπὸν τῆς ἀμπεχόνης ὑφαίνουσαι, τὸ πᾶν ἁλουργὲς ἐργάζονται· ἐκφλέγουσι τὰς ῥαθυμίας, καὶ δῆτα αὐτὰς περὶ τὰς μεμωρημένας ταύτας, καὶ ἁβρὰς ἀλυούσας πορφύρας, κατὰ τὸ ποιητικὸν δὴ ἐκεῖνο ἔλλαβε πορφύρεος θάνατος. διὰ ταύτην γοῦν τὴν πορφύραν ἡ Τύρος καὶ ἡ Σιδὼν καὶ τῆς λακωνικῆς ἡ γείτων τῆς θαλάσσης, ποθεινόταται· ἀνάγονται δὲ εὖ μάλα καὶ οἱ βαφεῖς αὐτῶν, καὶ οἱ πορφυρευταὶ, καὶ αὐτὰ τὰ κογχύλια, διὰ τὸ τὸ αἷμα τούτων ὀξανθεῖν τὴν πορφύραν· ἀλλὰ καὶ τοῖς λίχνοις ὑφάσμασιν ἐγκαταμιγνύουσιν αἱ δόλιαι γυναῖκες· καὶ τῶν ἀνδρῶν οἱ γυναικώδεις, τὰς δολερὰς βαφὰς μεταγαίνουσιν περὶ τὴν ἀμετρίαν· οὐκ ἔτι τὰς ὀθόνας τὰς ἀπ' Αἰγύπτου, ἄλλας δέ τινας ἐκ γῆς Ἑβραίων καὶ Κιλίκων ἐκπορίζόμεναι γῆς· τὰ δὲ ἀμόργινα καὶ βύσσινα σιωπῶ, ὑπερεκπέπαικεν ἡ τρυφὴ καὶ τὴν ὀνομασίαν. δεῖ δὲ τῆς σκέπην οἶμαι αὐτὸ αὐτοῦ κρεῖττον ἀποφαίνειν τὸ σκεπόμενον, ὡς τὸ ἄγαλμα τοῦ νεὼ, καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος, καὶ τῆς ἐσθῆτος τὸ σῶμα· νυνὶ δὲ πᾶν τοὐναντίον. τὸ μὲν σῶμα αὐταῖς εἰ ἀποπιπράσκοιτο, οὐκ ἄν ποτε χιλίας εὕροι ἀττικάς· μίαν δέ γε ἐσθῆτα μυρίων ταλάντων ὠνούμεναι, σφᾶς αὐτὰς ἀχρειοτέρας, καὶ ἀτιμοτέρας τῶν ὑφασμάτων ἐλέγχουσιν. τί ποτ' οὖν διώκετε τὰ σπάνια καὶ πολυτελῆ πρὸ τῶν ἐν μέσῳ, καὶ τῶν εὐτελῶν· ὅτι ἀγνοεῖτε τὸ ὄντως καλὸν, καὶ τὸ ὄντως ἀγαθόν· καὶ ἀντὶ τῶν ὄντων, τὰ δοκοῦντα παρὰ τοῖς ἀνοήτοις σπουδάζεται, οἳ τοῖς μεμηνόσιν ἐπίσης τὰ λευκὰ ὡς μέλανα φαντάζονται.

Περὶ ὑποδέσεως. ιά.

Παραπλήσιαι δὲ καὶ περὶ τὰς ὑποδέσεις εἰσὶν αἱ ἀλαζόνες, τὴν πολλὴν βλακείαν κἀνταῦθα ἐπιδεικνύμεναι. αἰσχρὰ γοῦν ἀληθῶς τὰ σανδάλια ἐκεῖνα, ἐφ' οἷς ἐστὶ τὰ χρυσᾶ ἀναθήματα· ἀλλὰ καὶ τοὺς ἥλοις ἑλικοειδῶς τοῖς καττύμασιν ἐγκαταπείρειν ἀξιοῦσιν. πολλαὶ δὲ καὶ ἐρωτικοὺς ἀσπασμοὺς ἐγχαράττουσιν αὐτοῖς, ὡς ἂν ἐκ τῆς ἐπιβάσεως ῥυθμίζου-

σηται τὴν γὰρ καὶ τὸ ἐπακτικὸν τοῦ φρονήματος ἐν τοῦ βαδίσματος ἐναποσφραγίσηται. χαίρειν οὖν ἐατέον τὰς ἐπιχρύσους καὶ διαλίθους τῶν σανδαλίων ματαιοτεχνίας, καὶ κρηπῖδας Ἀττικὰς, καὶ τὰς Σικυωνίας, καὶ τοὺς κοθόρνους Περσικούς τε καὶ Τυρρηνικούς. προθεμένους δὲ, καθὼς ἔθος τῇ ἀληθείᾳ ἡμῶν, τὸν σκοπὸν τὸν ὀρθὸν, τὸ κατὰ φύσιν ἐκλέγειν χρή. ἡ γὰρ χρῆσις τῶν ὑποδημάτων, ἡ μὲν αὐτῶν εἰς σκέπην ποδῶν· ἡ δὲ εἰς προφυλακὴν τῶν προσπταισμάτων, καὶ τῆς ὀρειβατικῶν τραχύτητος, τὴν πέλμα ποδὸς σώζουσαν. γυναιξὶ μὲν οὖν τὸ λευκὸν ὑπόδημα συγχωρητέον, πλὴν εἰ μὴ ὁδεύοιεν· τότε δὲ τῷ ἀλειπτῷ χρηστέον. ἠλειμμένων δὲ δέονται τῶν καττυμάτων αἱ ὁδεύουσαι, πλὴν τὰ πολλὰ ὑποδήμασι χρηστέον αὐταῖς· οὐ γὰρ ἁρμόζει γυμνὸν ἐπιδείκνυσθαι τὸν πόδα, ἄλλως τε καὶ ὀλισθηρὸν εἰς βλάβην ἡ γυνή. ἀνδρὶ δὲ οὐ μάλα ἁρμόδιον, ἀνυποδησία, πλὴν εἰ μὴ στρατεύοιτο. καὶ γάρ πως ἐγγὺς τὸ ὑποδεδέσθαι τῷ δεδέσθαι. ἀσκητικώτατον γέ τοι γυμνοῖς χρῆσθαι τοῖς ποσὶν, καὶ πρὸς ὑγείαν, καὶ εὐκολίαν ἄριστον, ἔνθα μὴ ἀνάγκη τις διακωλύσει. εἰ δὲ μὴ ὁδεύοιμεν, ἀλλὰ μὴ δὲ φέροιμεν τὴν ἀνυποδησίαν, βλαύταις ἢ φαικασίοις χρηστέον. κονίποδας αὐτὰ ἐκάλουν οἱ Ἀττικοὶ, διὰ τὸ πελάζειν μοι δοκεῖν, τῇ κόνει τὼ πόδε. τῆς λιτῆς ὑποδέσεως ἀπόχρη μάρτυς Ἰωάννης, οὐκ ἄξιος εἶναι ὁμολογῶν τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων λύειν τοῦ κυρίου. οὐ γάρ τι τῶν περιέργων ὑπεδέδετο ὁ τῆς ἀληθοῦς ἑβραίοις φιλοσοφίας ὑποδεικνύμενος τὸν τύπον. ἔστιν δὲ, εἰ καὶ αἰνίττεταί τι ἐν ἄλλοις δηλωθήσεται.

Ὅτι οὐ χρὴ περὶ τοὺς λίθους, καὶ τὸν χρυσοῦν ἐπτοῆσθαι κόσμον. ιβ´.

Λίθους δὲ χλωροὺς ἢ χλωροὺς, καὶ τῆς ἀπηξιωμένης θαλάσσης τὰ ἐκβράσματα, καὶ τῆς γῆς τὰ ἐκλήμματα, μειρακιῶδές ἐστι περιθεῖναι. ἐπὶ γὰρ τὰ διαυγῆ τῶν λιθιδίων, καὶ τὰς ἰδιαζούσας χρόας, ὑέλοις τε ἵεσθαι ποικίλας, οὐδὲν, ἀλλ' ἢ ἀνοήτων ἐστὶν ἀνθρώπων, ὑπὸ τῆς πληκτικῆς ἐχόντων φαντασίας ἑλκομένων. ταύτῃ καὶ τὸ πῦρ τὰ παιδία θεασάμενα φέρεται ἐπ' αὐτὸ τῇ λαμπρότητι ἀγόμενα· τῆς δὲ ἐπαφήσεως τὸ ἐπισφαλὲς, διὰ τὴν ἄνοιαν οὐ κατανενοηκότα. τοιοῦτοι τοὺς ἠλιθίους οἱ λίθοι γυναιξὶ περιδούμενοι τοῖς ὅρμοις, καὶ τοῖς περιδεραίοις ἐγκατακλειόμενοι· ἀμέθυστοι καὶ κεραυνῖται, καὶ ἴασπιδες, καὶ τοπάζιον· ἥ τε μιλησία σμάραγδος, ἐμπόλημα τιμιώτατον. ὁ δὲ πολυτίμητος μαργαρίτης ὑπερφυῶς τῇ γυναικωνίτιδι εἰσκεκώμασεν, γίνεται δὲ οὗτος ἐν ὀστρείῳ τινὶ παραπλησίῳ ταῖς πίνναις· μέγεθος δὲ ἡλίκος ἰχθύος ὀφθαλμὸς, εὐμεγέθης. καὶ οὐκ αἰσχύνονται αἱ κακοδαίμονες, περὶ ὄστρειον ὀλίγον ἐσχηκυῖαι τὴν πᾶσαν σπουδὴν πεποιημέναι· ἐξὸν ἁγίῳ κοσμεῖσθαι λίθῳ, τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, ὃν μαργαρίτην ἡ γραφὴ κέκληκέν που, τὸν διαυγῆ, καὶ καθαρὸν Ἰησοῦν, τὸν ἐν σαρκὶ ἐπόπτην ὀφθαλμὸν, τὸν λόγον, τὸν διαφανῆ· δι' οὗ ἡ σὰρξ τιμία ὕδατι ἀναγεννωμένη. καὶ γὰρ τὸ ὄστρειον ἐκεῖνο ἐν ὕδατι γιγνόμενον περιστέλλει τὴν σάρκα. ἐκ δὲ ταύτης ὁ μαργαρίτης κυΐσκεται. λίθοις δὲ ἁγίοις τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ τετειχίσθαι παρειλήφαμεν· καὶ τὰς δώδεκα τῆς οὐρανοπόλεως πύλας, ταῖς τιμίοις ἀπεικασμένας λίθοις, τὸ περίοπτον τῆς ἀποστολικῆς φωνῆς αἰνίττεσθαι χάριτος ἐκδεχόμεθα· ἐπὶ γὰρ τῶν λίθων τῶν πολυτελῶν αἱ χρόαι τετάχαται, τίμιαι δὲ αὗται· τὰ δ' ἄλλα, ὕλη γεώδης καταλείπονται, συμβολικῶς οὖν τοῖς εἰκότως τετείχισται τῶν ἁγίων ἡ πόλις πνευματικῶς οἰκοδομουμένη. πρὸς τὸ ἄνθος οὖν τῶν λίθων, τὸ ἀμίμητον, τὸ ἄνθος τοῦ πνεύματος, τὸ ἀκήρατον καὶ ἅγιον τῆς οὐσίας νενοήκασιν. αἱ δὲ μὴ συνιεῖσαι τὸ συμβολικὸν τῶν γραφῶν, ὅλαι περικεχήνασι τοῖς λίθοις, τὸν θαυμάσιον ἐκεῖνον ἀπολογισμὸν προφερόμεναι· οὗ καὶ ἔδειξεν ὁ θεὸς, διὰ τί μὴ χρησώμεθα. καὶ πάρεστί μοι, διὰ τί μὴ τρυφήσω. καὶ τίσιν οὖν ταῦτα γέγονεν, εἰ μὴ ἡμῖν. τελέως δὲ, ἠγνοηκότων τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ αἱ τοιαῦται φωναί· πρῶτον μὲν γὰρ τὰ ἀναγκαῖα, καθάπερ τὸ ὕδωρ καὶ τὸν ἀέρα προφανῆ πᾶσι χορηγεῖται, τὰ δὲ ὅσα μὴ ἀναγκαῖα γῇ τε, καὶ ὕδατι ἔκρυψεν. διὸ ἔστι τοι μύρμηκας χρυσωρυχοῦσι· καὶ γρῦπες χρυσοφυλακοῦσι· καὶ ἡ θάλασσα τὸν μαργαρίτην ἔκρυψεν λίθον· ὑμεῖς δὲ περιεργάζεσθε ἃ μὴ δεῖ, ἰδοὺ ὅλος ἀναπέπταται οὐρανὸς καὶ οὐ ζητεῖτε τὸν θεόν, τὸ δὲ κεκρυμμένον χρυσίον καὶ τοὺς λίθους οἱ τὴν ἐπὶ θανάτῳ κεκριμένοι, γεωργοῦσι παρ' ἡμῖν. ἀλλὰ καὶ τῇ γραφῇ ἀντάδεται, βοώσης ἐκείνης διαρρήδην· ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. εἰ δὲ

καὶ πάντα ὑμῖν δεδώρηται, καὶ εἰ πάντα ὑμῖν συγκεχώρηται, καὶ εἰ πάντα ὑμῖν ἔξεστι, φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἀλλ᾽ οὐ πάντα συμφέρει. παρήγαγεν δὲ τὸ γένος ἡμῶν ἐπὶ κοινωνίᾳ ὁ θεὸς αὐτὸς τῶν ἑαυτοῦ, πρότερος μεταδοὺς καὶ κοινὸν πᾶσιν ἀνθρώποις τὸν ἑαυτοῦ ἐπικουρήσας λόγον, πάντα ποιήσας ὑπὲρ πάντων. κοινὰ οὖν τὰ πάντα, καὶ μὴ πλεονεκτούντων οἱ πλούσιοι. τὸ οὖν, πάρεστί μοι, καὶ πλεονάκις μοι, διὰ τί μὴ τρυφήσω: οὐκ ἀνθρώπινον, οὐδὲ κοινωνικόν: ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ἀγαπητικόν: πάρεστί μοι, διὰ τί μὴ μεταδῶ τοῖς δεομένοις, ὁ γὰρ τοιοῦτος, τέλειος: ὁ τὸ, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν, πληρώσας, αὕτη γὰρ ἡ ἀληθὴς τρυφή: ἡ θησαυριζομένη πολυτέλεια. ἡ δὲ εἰς τὰς ματαίους ἐπιθυμίας ἀνάλωσις, ἀπωλείας οὐ δαπάνης ἐπέχει λόγον: δέδωκε γὰρ ὁ θεὸς οἶδ᾽ ὅτι τῆς χρήσεως ἡμῖν τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ μέχρι τοῦ ἀναγκαίου καὶ τὴν χρῆσιν κοινὴν εἶναι βεβούληται: ἄτοπον δὲ ἕνα τρυφᾶν, πενομένων πλειόνων: πόσῳ μὲν γὰρ εὐκλεέστερον τοῦ πολυτελῶς οἰκεῖν, τὸ πολλοὺς εὐεργετεῖν: πόσῳ δὲ συνετώτερον, τοῦ εἰς λίθους καὶ χρυσίον, τὸ εἰς ἀνθρώπους ἀναλίσκειν, πόσῳ δὲ ὠφελιμώτερον τῶν ἀψύχων κοσμίων, τὸ φίλους κεκτῆσθαι κοσμίους: τίνα δὲ αὖ ἀγρὸς τοσοῦτον, ὅσον τὸ χαρίζεσθαι ὠφελήσειαν. λείπεται τοίνυν ἡμῖν κἀκεῖνο ἐπιλῦσαι τὸ ἐπιφερόμενον. τίσιν οὖν τὰ πολυτελέστερα, εἰ αἱροῦνται πάντες τὰ εὐτελέστερα: τοῖς ἀνθρώποις φήσαιμ᾽ ἄν, ἐὰν χωρὶς προσπαθείας, καὶ διαφορᾶς χρώμεθα αὐτοῖς, εἰ δὲ ἀμήχανον πάντας σωφρονεῖν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τῶν ἀναγκαίων χρείαν, τὰ εὐπόριστα μεταδιωκτέον: μακρὰ τοῖς περιττοῖς τούτοις χαίρειν φραζέτω. καθόλου μὲν οὖν τὰ κόσμια, ὥσπερ κοροκόσμια ἀποσκορακιστέον ὅλον, καὶ αὐτὸν παραιτουμένας τὸν κόσμον: χρὴ γὰρ εἶναι κοσμίας ἔνδοθεν, καὶ τὴν ἔσω γυναῖκα δεικνύναι καλήν: ἐν μόνῃ γὰρ τῇ ψυχῇ καταφαίνεσθαι, καὶ τὸ κάλλος, καὶ τὸ αἶσχος, διὸ καὶ μόνος ὁ σπουδαῖος καλὸς κἀγαθὸς ὄντως ἐστίν: καὶ μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν δογματίζεται: ἡ δὲ ἀρετὴ μόνη, καὶ διὰ καλοῦ τοῦ σώματος καταφαίνεται, καὶ ἐπανθεῖ τῇ σαρκὶ τὸ ὡραῖον τῆς σωφροσύνης ἀκήρατον δεικνύουσα, ὅταν οἱονεὶ φέγγος ἐπιλάμπῃ τῇ μορφῇ τὸ ἦθος: τὸ γὰρ ἑκάστου, καὶ φυτοῦ, καὶ ζῴου κάλλος ἐν τῇ ἑκάστου ἀρετῇ εἶναι συμβέβηκεν: ἀνθρώπου δὲ ἀρετὴ, δικαιοσύνη, καὶ σωφροσύνη, καὶ ἀνδρεία, καὶ εὐσέβεια: καλὸς ἄρα ἄνθρωπος, ὁ δίκαιος, καὶ σώφρων, καὶ συλλήβδην ὁ ἀγαθὸς, οὐχ ὁ πλούσιος. ἤδη δὲ καὶ οἱ στρατιῶται χρυσῷ κεκοσμῆσθαι βούλονται, οὐδὲ ἐκεῖνο ἀνεγνωκότες τὸ ποιητικόν.

Ὅς, καὶ χρυσὸν ἔχων πόλεμον ἴεν ἠύτε κούρη

νήπιν: ἀλλὰ γὰρ τὴν μὲν φιλοκοσμίαν, ἥκιστα ἀρετῆς ἐπιμελουμένην: σώματος δὲ ἀντιποιουμένην, ἐκτραπεῖσαν τοῦ φιλοκάλου πρὸς τὴν κενοδοξίαν, ἄρδην ἐκβλητέον: τὰ γὰρ μὴ οἰκεῖα τῷ σώματι ὡς οἰκεῖα προσάπτουσαι, μελέτην τοῦ ψεύδεσθαι, καὶ ἔθος ἀπάτης ἐγγεννῶσιν, οὔτι τὸ σεμνὸν, καὶ ἄπλαστον, καὶ νήπιον ὡς ἀληθῶς, τὸ σοβαρὸν δὲ, καὶ θρυπτικὸν, καὶ ἀβροδίαιτον φαίνουσαι: αἱ δὲ ἀμαυροῦσι τὸ κάλλος τὸ ἀληθινὸν, ἐπισκιάζουσαι χρυσίῳ, καὶ οὐκ ἴσασι τὸ πλημμέλημα οἷόν ἐστι, δεσμὰ ἑαυταῖς περιθεῖσαι πλούσια μυρία, καθάπερ καὶ παρὰ τοῖς βαρβάροις φασὶ, δεδέσθαι τοὺς κακούργους χρυσίῳ: τούτοις ἐζηλωκέναι δοκοῦσί μοι αἱ γυναῖκες τοὺς δεσμώτας τοὺς πλουσίους, ἢ γὰρ, οὐχὶ κλοιὸς ὁ χρυσοῦς ἐστι περιδέραιον, καὶ οἱ στρεπτοὶ, οἵ τε καθετῆρες καλούμενοι ἁλύσεων ἐπέχοντες τρόπον, καὶ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς αὐτῷ τούτῳ τῷ ὀνόματι, ἁλύσεις κέκληνται: πέδας δὲ περισφυρίους τὴν περὶ τοὺς πόδας ἀκοσμίαν τῶν γυναικῶν, Φιλήμων ἐν Συνεφήβῳ προσεῖπεν.

Ἱμάτια διαφαίνοντα καὶ πέδην τινὰ

χρυσῆν. τί οὖν ἔτι ὁ καλλωπισμὸς, ὃ ζηλοῦτε; ἢ ἐθέλειν ὑμᾶς ὦ γυναῖκες σφᾶς αὐτὰς φαίνεσθαι πεπεδημένας: εἰ δὲ ἡ ὕλη τὸ ὄνειδος ὑποκλύει, τὸ πάθος ἀδιάφθορον. ἐμοὶ γοῦν δοκοῦσιν ἑκουσίως περιπίπτουσαι δεσμοῖς, αὐχεῖν ἐπὶ συμφοραῖς πλουσίαις, ἴσως δὲ, καὶ ὁ ποιητικὸς μῦθος τοιούτοις δεσμοῖς μοιχευομένην τὴν Ἀφροδίτην περιβεβλῆσθαι λέγει. οὐδὲν ἀλλ᾽ ἢ μοιχείας σύμβολον αἰνιττόμενος τὰ κόσμια; χρυσοῦς γὰρ εἶπε κἀκείνους Ὅμηρος τοὺς δεσμούς. ἤδη δὲ καὶ φανερώτατα τοῦ πονηροῦ σύμβολα οὐκ αἰσχύνονται περικείμεναι: ὡς γὰρ τὴν Εὔαν ὁ ὄφις ἠπάτησεν, οὕτω δὲ καὶ τὰς ἄλλας γυναῖκας ὁ κόσμος ὁ χρυσοῦς, δελέατι προσχρώμενος, τοῦ ὄφεως τῷ σχήματι, ἐξέμηνεν εἰς ὕβρεις: σμυραίνας τινὰς, καὶ ὄφεις ἀποπλαττομένας εἰς εὐπρέπειαν. λέγει γοῦν ὁ κωμικὸς Νικόστρατος. ἁλύσεις, καθετῆρας, δακτυλίους,

βουβάλια, ὄφεις, περισκελίδας, ἐλλέβορον. πάνυ γοῦν ἐπιψόγως πάντα τὸν γυναικεῖον κα-
ταλεγόμενος κόσμον Ἀριστοφάνης ἐν Θεσμοφοριαζούσαις ὑποδείκνυσιν: παραθήσομαι δὲ
αὐτὰς τοῦ κωμικοῦ τὰς λέξεις, διελεγχούσας ἀκριβῶς τὸ φορτικὸν ὑμῶν τῆς ἀπειραγαθίας
„ μίτρας, ἀναδήματα, νίτρον, καὶ σιδήρεον, κίσηριν, στρόφιον, ὀπισθοσφενδόνην, ὀπισθοκάλυμ-
„ μα, φῦκος, περιδέραια, ὑπογράμματα, τρυφοκαλάσιριν, κεκρύφαλον, ζῶμα, ἀμπέχονον,
„ τρύφημα παρυφές, ξυστίδα, κιθῶνα, βάραθρον, ἔγκυκλον, χιτώνιον, τὰ μέγιστα δ' οὐκ εἴρηκα
„ τούτων, εἶτα τί; διόπας, δίαλιθον, πλάστρα, μολόχιον, βοτρυχίδιωνα, περόνας, ἀμφιδέας,
„ ὅρμους, πέδας, σφραγῖδας, ἁλύσεις, δακτυλίους, καταπλάσματα, πομφόλυγας, ἀπο-
„ δέσμους, ὀλίσβους, σάρδια, ὑποθυμίδας, ἕλικτῆρας: ἐγὼ μὲν ἔκαμον, καὶ ἄχθομαι λέγων
τὸ πλῆθος τῶν κοσμίων: τὰς δὲ καὶ θαυμάζειν ἐπεισίμοι, ὡς ἄρα οὐκ ἀποκναίονται, τοσοῦτον
ἄχθος βαστάζουσαι. ὢ τῆς κακῆς πολυπραγμοσύνης: ὢ τῆς ματαίας δοξομανίας. ἐκ-
χέουσιν ἑταιρικῶς τὸν πλοῦτον εἰς ὄνειδος: καὶ τοῦ θεοῦ τὰ δωρήματα ἀπειροκαλίᾳ παρα-
χαράττουσι, ζηλοῦσαι τοῦ πονηροῦ τὴν τέχνην. σαφῶς δὲ ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τὸν πλού-
σιον, τὸν θησαυρίζοντα εἰς τὰς ἀποθήκας, καὶ πρὸς ἑαυτὸν λέγοντα, ἔχεις ἀγαθὰ πολλὰ, ἀπο-
κείμενα εἰς ἔτη πολλὰ, φάγε, πίε, εὐφραίνου, ἄφρονα κέκληκεν: ταύτῃ γὰρ τῇ νυκτὶ τὴν ψυ-
χήν σου παραλαμβάνουσιν: ἃ δὲ ἡτοίμασας, τίνος γένηται. Ἀπελλῆς ὁ ζωγράφος, θεασάμε-
νός τινα τῶν μαθητῶν Ἑλένην ὀνόματι πολύχρυσον γράψαντα: ὦ μειράκιον εἶπεν, μὴ δυνά-
μενος γράψαι καλὴν, πλουσίαν πεποίηκας. τοιαῦται τοίνυν Ἑλέναι αἱ νῦν εἰσὶ γυναῖκες: οὐ-
„ καλαὶ γνησίως, πεπλασμέναι δὲ πλουσίως. ταύταις προφητεύει διὰ τοῦ Σοφονίου τὸ πνεῦμα,
„ καὶ τὸ ἀργύριον αὐτῶν, καὶ τὸ χρυσίον αὐτῶν, οὐ μὴ δύνηται ἐξελέσθαι αὐτοὺς ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς
κυρίου: ταῖς δὲ ὑπὸ Χριστοῦ παιδαγωγουμέναις, οὐ χρυσίῳ κοσμεῖσθαι προσήκει, ἀλλὰ τῷ λό-
γῳ: δι' οὗ μόνου καταφαίνεται τὸ χρυσίον. μακάριοι μὲν τἄν ἦσαν οἱ παλαιοὶ τῶν Ἑβραίων. εἰ
περιελόμενοι τὸν κόσμον τῶν γυναικῶν, ἔῤῥιψαν, ἢ ἐχώνευσαν μόνον: νυνὶ δὲ εἰς βοῦν χρυσοχοή-
σαντες, καὶ τούτῳ εἰδωλολατρήσαντες: αὐτοὶ μὲν οὐκ ὤναντο, οὔτε τῆς τέχνης, οὔτε τῆς ἐπιβολῆς:
ἐδίδαξαν δὲ ἡμῶν τὰς γυναῖκας τὰ πιθανώτατα κοσμίων ἀπέχεσθαι. τὸ γοῦν ἐκπορνεῦσαν τῆς
ἐπιθυμίας εἰς χρυσίον, εἴδωλον γίνεται, βασανιζόμενον πυρί. ᾧ μόνῳ τηρεῖται τρυφὴ καθάπερ
„ εἴδωλον, οὐκ ἀλήθεια. ἐντεῦθεν ὀνειδίζων ὁ λόγος διὰ τοῦ προφήτου τοὺς Ἑβραίους ἀργυρᾶ, καὶ
„ χρυσᾶ φησὶν ἐποίησεν τῇ Βαάλ: κόσμια δῆλον ὅτι, καὶ ἐναργέστατα ἐπαπειλῶν, καὶ ἐκδι-
„ κήσω λέγει ἐπ' αὐτὴν τὰς ἡμέρας τῶν Βααλείμ, ἐν αἷς ἐπέθυσεν αὐτῇ, καὶ περιετίθετο τὰ
ἐνώτια ἑαυτῆς, καὶ τὰ καθόρμια αὐτῆς. καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ κοσμήματος ἐπήγαγεν εἰπών:
„ Καὶ ἐπορεύετο ὀπίσω τῶν ἐραστῶν αὐτῆς. ἐμοῦ δὲ ἐπελάθετο λέγει κύριος. ἀποθέμεναι τοίνυν
τοὺς λήρους αὐτῷ πονηρῷ σοφιστῇ, τοῦ ἑταιρικοῦ τούτου μὴ μετεχόντων καλλωπισμοῦ, μὴ δὲ
εἰδωλολατρούντων, διὰ παραπετάσματος εὐπρεποῦς. πάνυ γοῦν θαυμασίως ὁ Παῦλος ὁ μα-
„ κάριος. γυναῖκας φησὶν, ὡσαύτως μὴ ἐν πλέγμασιν, ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πο-
„ λυτελεῖ, ἀλλ' ὃ πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν: δι' ἔργων ἀγαθῶν σφᾶς αὐ-
τὰς κοσμουσῶν. καὶ γὰρ εἰκότως ἀπεῖναι αὐτῶν τὸν καλλωπισμὸν κελεύει: εἰ μὲν γὰρ καλαὶ
εἶεν, ἀπόχρη ἡ φύσις. μὴ ἀντιφιλονεικείτω ἡ τέχνη πρὸς τὴν φύσιν: τουτέστιν ἀπάτη ἀληθείᾳ μὴ
ἐριζέτω: εἰ δὲ αἰσχραὶ φύσει, ἐλέγχουσιν ἐξ ὧν προσάπτουσιν ὃ μὴ ἔχουσιν. προσήκει τοίνυν λι-
τότητα ἀσπάζεσθαι τὰς Χριστῷ λατρευούσας: τῷ ὄντι γὰρ ἡ λιτότης ἁγιωσύνης προμηθεῖται,
ἐξισοῦσα τὰς πλεονεξίας: καὶ διὰ τῶν τυχόντων τὴν ἀπὸ τῶν περιττῶν κομιζομένη χρείαν: τὸ
γὰρ λιτὸν, ἢ καὶ τὸ ὄνομα ἐμφαίνει, οὐκ ἐξέχει, οὐδὲ κατά τι ὀγκοῦται, ἢ τυφοῦται. ὁμαλὸν
δὲ ὅλον, καὶ λεῖον, καὶ ἴσον, καὶ ἀπέριττον, καὶ ταύτῃ ἱκανόν ἐστιν: ἱκανότης δὲ ἕξις ἐστὶν ἐξικνου-
μένη πρὸς τὸ οἰκεῖον πέρας, ἀνελλιπῶς, καὶ ἀπερίττως: μήτηρ δὲ αὐτῶν, ἡ δικαιοσύνη: τιθηνὴ
δὲ, ἡ αὐτάρκεια. αὕτη γοῦν ἕξις ἐστιν ἀρκουμένη οἷς δεῖ: καὶ δι' αὐτῆς ποριστικὴ τῶν πρὸς
τὸν μακάριον συντελούντων βίον. ἔστω δὲ ταῖς μὲν καρποῖς τῶν χειρῶν ὑμῶν κόσμος ἅγιος, ἡ
μεταδόσεως κοινωνία, καὶ ἔργα οἰκουρίας: ὁ γὰρ διδοὺς πτωχῷ, δανείζει θεῷ. καὶ χεῖρες ἀν-
δρείων πλουτίζουσιν ἀνδρείως, τοὺς καταφρονοῦντας χρημάτων, καὶ πολλὰς μεταδόσεις εὐ-
κόλους εἰρήκεν. ταῖς δὲ τῶν ποδῶν ἡ ἄοκνος πρὸς εὐποιίαν ἑτοιμότης ἐπιφαινέσθω, καὶ ἡ πρὸς
δικαιοσύνην ὁδοιπορεία: καθετῆρες δὲ, καὶ περιδέραια, αἰδὼς καὶ σωφροσύνη εἰσίν: τοιούτους

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥ ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΡΙΑ ΤΟ ΤΡΙΤΟΝ.

Περὶ τοῦ κάλλους τοῦ ἀληθινοῦ. κεφάλαιον. α.

Ν ἄρα ὡς ἔοικε, πάντων μέγιστον μαθημάτων, τὸ γνῶναι αὐτόν: ἑαυτὸν γάρ τις ἐὰν γνῷ, θεὸν εἴσεται: θεὸν δὲ εἰδὼς ἐξομοιωθήσεται θεῷ: οὐ χρυσοφορῶν, οὐδὲ ποδηροφορῶν, ἀλλὰ ἀγαθοεργῶν, καὶ ὅτι μάλιστα ὀλιγίστων δεόμενος: ἀνενδεὴς δὲ μόνος ὁ θεὸς, καὶ χαίρει μάλιστα μὲν, καθαρεύοντας ἡμᾶς ὁρῶν τῷ τῆς διανοίας κόσμῳ: ἔπειτα δὲ, καὶ τῷ τοῦ σώματος ἁγνῷ στολῇ, σωφροσύνῃ περιβεβλημένῳ. Τριγενοῦς οὖν ὑπαρχούσης τῆς ψυχῆς, τὸ νοερὸν, ὃ δὴ λογιστικὸν καλεῖται, ὁ ἄνθρωπός ἐστιν, ὁ ἔνδον: ὁ τοῦ φαινομένου τοῦδε ἄρχων ἀνθρώπου· αὐτὸν δὲ ἐκεῖνον ἄλλως ἄγει ὁ θεός· τὸ δὲ θυμικὸν, θηριῶδες ὂν, πλησίον μανίας οἰκεῖ: πολύμορφον δὲ τὸ ἐπιθυμητικὸν, καὶ τρίτον, ὑπὲρ τὸν Πρωτέα, τὸν θαλάττιον δαίμονα ποικίλον, ἄλλοτε ἄλλως μετασχηματιζόμενον, εἰς μοιχείας, καὶ λαγνείας, καὶ εἰς φθορὰς ἐξαγριαινόμενον.

Ἤτοι μὲν πρώτιστα λέων γένετ' ἠϋγένειος.

Ἔτι φέρων τὸν καλλωπισμὸν, αἰδοῖα δείκνυσιν ἡ τοῦ γενείου κόμη.

Αὐτὰρ ἔπειτα δράκων, ἠ πάρδαλις, ἠ δὲ μέγας σῦς.

Καταπίπτει εἰς τὴν ἀσέλγειαν ἡ φιλοκοσμία: οὐκ ἔτι καρτερῷ θηρίῳ ἄνθρωπος φαίνεται.

Γίγνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ καὶ δένδρεον ὑψιπέτηλον:

ἐκχεῖται τὰ πάθη: ἐκκυλίονται αἱ ἡδοναί: μαραίνεται τὸ κάλλος, καὶ θᾶττον ἀποπίπτει τοῦ πετάλου χαμαί. ὅταν αὐτοῦ καταπνεύσωσιν αἱ ἐρωτικαὶ τῆς ὕβρεως λαίλαπες: καὶ πρὶν ἢ τὸ μετόπωρον ἐλθεῖν, μαραίνεται τῇ φθορᾷ: πάντα γὰρ ἡ ἐπιθυμία γίνεταί τι, καὶ πλάττεται, καὶ φενακίζειν βούλεται, ἵνα κατακρύψῃ τὸν ἄνθρωπον: ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ᾧ σύνοικος ὁ λόγος, οὐ ποικίλλεται, οὐ πλάττεται: μορφὴν ἔχει, τὴν τοῦ λόγου: ἐξομοιοῦται τῷ θεῷ, καλός ἐστιν: οὐ καλλωπίζεται, κάλλος ἐστὶ τὸ ἀληθινόν: καὶ γὰρ ὁ θεός ἐστιν: θεὸς δὲ ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος γίνεται, ὅτι βούλεται ὁ θεός· ὀρθῶς ἄρα εἶπεν Ἡράκλειτος ἄνθρωποι, θεοί: θεοὶ ἄνθρωποι: λόγος γὰρ ωὑτὸς μυστήριον ἐμφανές. θεὸς ἐν ἀνθρώπῳ: καὶ ὁ ἄνθρωπος θεός: καὶ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς ὁ μεσίτης ἐκτελεῖ: μεσίτης γὰρ ὁ λόγος ὁ κοινὸς ἀμφοῖν: θεοῦ μὲν υἱὸς: σωτὴρ δὲ ἀνθρώπων. καὶ τοῦ μὲν, διάκονος: ἡμῶν δὲ, παιδαγωγός. δούλης δὲ οὔσης τῆς σαρκὸς, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος μαρτυρεῖ, πῶς ἄν τις εἰκότως τὴν θεράπαιναν κοσμοίη, προαγωγοῦ δίκην: ὅτι γὰρ δούλου μορφὴ τὸ σαρκικὸν, ἐπὶ τοῦ κυρίου φησὶν ὁ Ἀπόστολος: ὅτι ἐκένωσεν ἑαυτὸν, μορφὴν δούλου λαβών: τὸν ἐκτὸς ἄνθρωπον, δοῦλον προσειπὼν, πρὶν ἢ δουλεῦσαι, καὶ σαρκοφορῆσαι τὸν κύριον: ὁ δὲ συμπαθὴς θεὸς, αὐτὸς ἠλευθέρωσεν τὴν σάρκα, τῆς φθορᾶς καὶ δουλείας, τῆς θανατηφόρου καὶ πικρᾶς ἀπαλλάξας, τὴν ἀφθαρσίαν περιέθηκεν αὐτῇ, ἅγιον τοῦτο τῇ σαρκὶ καὶ ἀϊδιότητος καλλώπισμα περιθεὶς τὴν ἀθανασίαν: ἔστι δὲ καὶ ἄλλο κάλλος ἀνθρώπων, ἀγάπη: ἀγάπη δὲ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, μακροθυμεῖ: χρηστεύεται: οὐ ζηλοῖ: οὐ περπερεύεται: οὐ φυσιοῦται. περπερεία γὰρ ὁ καλλωπισμὸς, περιττότητος καὶ ἀχρειότητος ἔχων ἔμφασιν. διὸ καὶ ἐπιφέρει· οὐκ ἀσχημονεῖ: ἄσχημον γὰρ τὸ ἀλλότριον, καὶ μὴ κατὰ φύσιν σχῆμα. τὸ δ' ἐπίπλαστον, ἀλλότριον, ὃ παρεξηγεῖται σαφῶς: οὐ ζητεῖ φησὶ τὰ μὴ ἑαυτῆς: τὸ γὰρ ἴδιον ἡ ἀλήθεια, τοῦτ' οἰκεῖον καλεῖ: τὸ δ' ἀλλότριον, ἡ φιλοκοσμία ζητεῖ, ἐκτὸς οὖσα, καὶ τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ λόγου, καὶ τῆς ἀγάπης· τὸν δὲ κύριον αὐτὸν, τὴν ὄψιν αἰσχρὸν γεγονέναι, διὰ Ἠσαΐου τὸ πνεῦμα μαρτυρεῖ. καὶ εἴδομεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος: ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ, ἄτιμον, ἐκλεῖπον παρὰ τοὺς ἀνθρώπους. καὶ τίς ἀμείνων κυρίου: ἀλλ' οὐ τὸ κάλλος τῆς σαρκὸς, τὸ φανταστικόν: τὸ δὲ ἀληθινὸν, καὶ τῆς ψυχῆς, καὶ τοῦ σώματος ἐνεδείξατο κάλλος, τῆς μὲν, τὸ εὐεργετικόν: τὸ δὲ ἀθάνατον τῆς σαρκός.

Ὅτι οὐ χρὴ καλλωπίζεσθαι. β.

Οὐκ ἄρα ἡ πρόσοψις τοῦ ἐκτὸς ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἡ ψυχὴ καλλωπιστέα τῷ τῆς καλοκαγαθίας κοσμήματι. εἴη δ' ἂν καὶ τὴν σάρκα εἰπεῖν, τῷ τῆς ἐγκρατείας κόσμῳ: αἱ δὲ τὴν ἐπιφάνειαν καλλωπιζόμεναι, καὶ τὰ βάθη χερσούμεναι, λελήθασι σφᾶς αὐτὰς, κατὰ τοὺς Αἰγυπτίων κόσμους, οἷς ναοὶ, καὶ προπύλαια παρ' αὐτοῖς, καὶ προτεμενίσματα ἐξήσκηται ἄλση τε, καὶ ὀργάδες: κίοσί τε παμπόλλοις ἐστεφάνωνται αἱ αὐλαί: τοῖχοι δὲ ἀποστίλβουσι ξενικοῖς λίθοις καὶ γραφῆς ἐντέχνου, οἷς ἐνδεῖ οὐδὲ ἕν: χρυσῷ δὲ, καὶ ἀργύρῳ, καὶ ἠλέκτρῳ παραστίλβουσιν οἱ ναοί: καὶ τῆς ἀπ' Ἰνδίας, καὶ Αἰθιοπίας πεποικιλμένοις μαρμαίρουσι λιθιδίοις: τὰ δὲ ἄδυτα χρυσοπάστοις ἐπισκιάζεται πέπλοις: ἀλλ' ἐὰν παρεισέλθῃς τὸ βάθος τοῦ περιβόλου, σπεύδων ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ κρείττονος, ζητήσεις τὸ ἄγαλμα τὸ ἔνοικον τοῦ νεώ: παστοφόρος δὲ, ἢ τις ἄλλος τῶν ἱεροποιούντων περὶ τὸ τέμενος, σεμνὸν δεδορκὼς παιᾶνα τῇ Αἰγυπτίων ᾄδων γλώσσῃ, ὀλίγον ἐπαναστείλας τοῦ καταπετάσματος, ὡς δείξων τὸν θεὸν, πλατὺν ἡμῖν ἐνδίδωσι γέλωτα τοῦ σεβάσματος: οὐ γὰρ θεὸς ὁ ζητούμενος ἔνδον εὑρεθήσεται, ἐφ' ὃν ἐσπεύσαμεν: αἴλουρος δὲ ἢ κροκόδειλος, ἢ αὐτόχθων ὄφις, ἤ τι τοιοῦτον θηρίον: ἀνάξιον μὲν τοῦ νεώ: χηραμοῦ δὲ, ἢ φωλεοῦ, ἢ βορβόρου ἀντάξιον. ὁ θεὸς Αἰγυπτίων ἐπὶ στρωμνῆς ἁλουργῆς καταφαίνεται κυλιόμενον θηρίον. ταύτῃ μοι δοκοῦσιν αἱ χρυσοφοροῦσαι γυναῖκες τῶν πλοκάμων τοὺς ἑνουλισμοὺς ἀσκοῦσαι, χρίσματά τε παρειῶν καὶ ὑπογραφὰς ὀφθαλμῶν καὶ βαφὰς μετιοῦσαι τριχῶν, καὶ τὴν ἄλλην βλακείαν κακομηχανώμεναι: κοσμοῦσαι τὸν περίβολον τὸν σαρκικὸν, αἰγυπτιάζουσαι ὡς ἀληθῶς, ἐπισπᾶσθαι τοὺς δεισιδαίμονας ἐραστάς. ἀλλ' ἢν ἀνακαλύψῃ τις τὸ καταπέτασμα τοῦ νεώ: τὸ κεκρύφαλον λέγω, τὴν βαφὴν, τὴν ἐσθῆτα, τὸ χρυσίον, τὸ φῦκος, τὰ ἐντρίμματα: τουτέστι τὸ ἐκ τούτων συγκείμενον ὕφος, τὸ καταπέτασμα, ὡς ἔνδον εὑρήσων τὸ κάλλος τὸ ἀληθινὸν, μυσάξεται εὖ οἶδ' ἐγώ: οὐ γὰρ τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ κατοικοῦσαν ἔνδον εὑρήσει, τὴν ἀξιόλογον: πόρνη δὲ ἀντ' αὐτῆς καὶ μοιχαλὶς, τῆς ψυχῆς κατείληφε τὸ ἄδυτον, τό τε ἀληθινὸν θηρίον ἐλεγχθήσεται, ψιμμυθίῳ πίθηκος ἐντετριμμένος: καὶ ὁ παλίμβολος ὄφις ἐκεῖνος διαβιβρώσκων τὸ νοερὸν τῆς ἀνθρώπου, διὰ τῆς φιλοδοξίας χηραμὸν ἔχει τὴν ψυχὴν, πάντα φαρμάκων ὀλεθρίων ἐμπλήσας, καὶ τὸν ἑαυτοῦ τῆς πλάνης ἐνδρυξάμενος ἰὸν, μετεσκεύασε τὰς γυναῖκας εἰς πόρνας ὁ προαγωγὸς οὗτος δράκων, οὐ γὰρ γυναικὸς ἀλλ' ἑταίρας τὸ φιλόκοσμον: αἱ τῆς παρὰ μὲν τοῖς ἀνδράσιν οἰκουρίας, ὀλίγα φροντίζουσιν: λύσασαι δὲ τ' ἀνδρὸς τὸ βαλλάντιον, ἐκτρέπουσι τὰς χορηγίας εἰς ἐπιθυμίας, ὡς πολλοὺς ἔχοιεν τοῦ καλαὶ δοκεῖν εἶναι, μάρτυρας, καὶ τὴν πᾶσαν ἡμέραν κομμωτικῇ προσκαθεζόμεναι, ἀργυρωνήτοις κολάζουσιν ἄνδρα πολλάκις, καθάπερ τὸν ὄψιν πονηρὸν, ἡδύνουσι τὴν σάρκα, καὶ τὴν μὲν ἡμέραν κομμωτικῇ προσεστήκασι θαλαμευόμεναι, μὴ ἐλεγχθῶσιν ἀνθιζόμεναι: ἑσπέρας δὲ καθάπερ ἐκ φωλεοῦ, πρὸς τὸν λύχνον τὸ νόθον ἐξέρπει κάλλος: συνεργεῖ γὰρ, καὶ ἡ μέθη, καὶ τὸ ἀμυδρὸν τοῦ φωτὸς, πρὸς τὴν ἐπίθεσιν αὐτῶν. καὶ τὰς μὲν ξανθιζούσας τοὺς πλοκάμους ὁ κωμικὸς Μένανδρος εἴργει τῆς οἰκίας.

» Νῦν δ' ἔρπ' ἀπ' οἴκων τῶνδε: τὴν γυναῖκα γὰρ
» Τὴν σώφρον' οὐ δεῖ τὰς τρίχας ξανθὰς ποιεῖν.

ἀλλ' οὐδὲ τὰς παρειὰς φυκοῦν, οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπογράφεσθαι. λελήθασι δὲ σφᾶς αἱ κακοδαίμονες τὸ οἰκεῖον ἀπολλύουσαι κάλλος, τοῦ ὀθνείου τῇ ἐπεισαγωγῇ. ἅμα γοῦν ἡμέρᾳ σπαρασσόμεναι, καὶ ἀποτεινόμεναι, καὶ φυράμασί τισι καταπλαττόμεναι, ψύχουσι μὲν τὸν χρῶτα, θρύπτουσι δὲ τὴν σάρκα τοῖς φαρμάκοις, καὶ τῇ περιεργίᾳ τῶν ῥυμμάτων, τὸ οἰκεῖον μαραίνουσαι ἄνθος. διὰ τοῦτό τοι, ὠχραὶ μὲν ἐκ καταπλασμάτων καταφαίνονται: εὐάλωτοι δὲ ὑπὸ νόσων γίνονται, τακεραὶ ἤδη τὴν σάρκα φαρμάκοις, τὴν ἐσκιαγραφημένην ἔχουσαι: τὸν ἀνθρώπων τὸν δημιουργὸν ἀτιμάζουσαι, ὡς οὐ κατ' ἀξίαν δεδωρημένον τὸ κάλλος, εἰκότως ἀργαὶ πρὸς οἰκουρίας γίνονται, καθάπερ ἐζωγραφημέναι, καθεζόμεναι εἰς θέαν, οὐκ εἰς οἰκουρίαν γεγενημέναι. διὰ τοῦτό τοι ἡ παρὰ τῷ κωμικῷ ἐπιλογιστικὴ γυνὴ λέγει. τί δ' ἂν γυναῖκες φρόνιμον ἐργασαίμεθα, ἢ λαμπρὸν, αἳ καθήμεθ' ἐξηνθισμέναι, τῶν ἐλευθέρων γυναικῶν λυμαινόμεναι τὸν χαρακτῆρα: οἴκων ἀνατροπαῖς, καὶ γάμων

ἐκτροπαῖς, καὶ παίδων διαβολὰς περιποιούμεναι. αὐτίκα γάρ τοι καὶ Ἀντιφάνης ὁ
κωμικὸς ἐν μαλθακῇ, τὸ ἑταιρικὸν τῶν γυναικῶν ἐπισκώπτει τὰ κοινὰ πάσαις ῥήματα,
εἰς τὴν κατατετριμμένην ἐξυβρισμένα, λέγων· ἐξέρχεται, μετέρχεται αὖθις, προσέρχεται, οὐ με-
τέρχεται, ἥκει, πάρεστι, ῥύπτεται, προσέρχεται, σμήχεται, κτενίζεται, ἐκβέβηκε, τρίβεται,
λοῦται, σκοπεῖται, στέλλεται, μυρίζεται, κοσμεῖται, ἀλείφεται, ἂν δ' ἔχῃ τί, ἀπάγχεται:
τρεῖς γὰρ, οὐχ ἅπαξ ἀπολωλέναι δίκαιαι, κροκοδείλων ἀποπάτοις χριόμεναι, καὶ σηπεδό-
νων ἀφροῖς ἐγχριόμεναι· καὶ ταῖς ὀφρύσι τὴν ἀσβόλην ἀναματτόμεναι, καὶ ψιμμυθίῳ τὰς πα-
ρειὰς ἐντριβόμεναι. αἳ τοίνυν καὶ τοῖς ἐθνικοῖς προσκορεῖς ὑπῆρξαν διὰ τὸν τρόπον, πῶς οὐκ ἂν
ἀπόβλητοι τῇ ἀληθείᾳ γένοιντο; ἕτερος γοῦν κωμικὸς ἐλέγχων αὐτὰς Ἄλεξις: καὶ γὰρ καὶ
τούτου παραθήσομαι τὴν λέξιν, δυσωπούσης τῷ περιέργῳ τῆς ἑρμηνείας, τὸ ἀδιάτρεπτον
τῆς ἀναισχυντίας: οὐ γὰρ εἰς τοσοῦτον περίεργος ἦν. ἐγὼ δὲ αἰσχύνομαι, κωμῳδουμένης εἰς
τοσοῦτον τῆς γυναικωνίτιδος, εἰ βοηθὸς γενοίμην, εἶτα μήν τοι προσαπολλύει καὶ τὸν ἄνδρα:
πρῶτα μὲν γὰρ ἐς τὸ κέρδος καὶ τὸ συλᾶν τοὺς πέλας, πάντα τ' ἄλλα ἔργ' αὐταῖς πάρεργα
γίγνεται. τυγχάνει μικρά τις οὖσα, φελλὸς ἐν ταῖς βλαύταισιν ἐγκάττυται. μακρά τις, διά-
βαθρον λεπτὸν φορεῖ, τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τὸν ὦμον καταβάλλουσα ἐξέρχεται, τοῦτο τοῦ μή-
κους ἀφεῖλεν. οὐκ ἔχει τις ἰσχία, ὑπενέδυσ' ἐρραμμένα αὐτὴν, ὥστε τὴν εὐπυγίαν ἀναβοᾶν
τοὺς εἰσιόντας. κοιλίαν ἀδρὰν ἔχει τι. στηθία ταύταισιν τούτων, ὧν ἔχουσιν οἱ κωμικοὶ, ὀρθὰ προσ-
θεῖσα ταῦτα, οὕτω τὴν ἔνδυσιν τῆς κοιλίας ὥσπερεὶ κοντοῖσι τούτοις εἰς τὸ πρόσθεν ἀπήγαγον.
τὰς ὀφρῦς

Πυῤῥὰς ἔχει τις, ζωγραφοῦσιν ἀσβόλῳ.

συμβέβηκεν εἶναι μέλαιναν, κατέπλασε ψιμμυθίῳ. λευκόχρως λίαν τίς ἐστιν, παιδέρωτ' ἐντρίβε-
ται. καλὸν ἔχει τοῦ σώματός τι, τοῦτο γυμνὸν δείκνυσι: εὐφυεῖς ὀδόντας ἔχει, ἐξ ἀνάγκης δεῖ γελᾶν·

ἵνα θεωρῶσιν οἱ παρόντες τὸ στόμα· ὡς ὅτι κομψὸν φορεῖ. ἐὰν δὲ μὴ χαίρῃ, γε-
λῶσα διατελεῖ τὴν ἡμέραν. ξυλήφιον μυῤῥίνης ἔχουσα λεπτὸν ἐν τοῖς χείλεσιν, ὥσπερ τῷ χρόνῳ
σέσηρεν, ἄν τε βούλητ' ἄν τε μή. ταῦτα ὑμῖν εἰς τὴν ἀποτροπὴν τῆς φιλοκόσμου κακομηχα-
νίας, ἐκ σοφίας κοσμικῆς παρατίθεμαι, παμμάχως σώζειν ἐθελήσαντος ἡμᾶς τοῦ λόγου.
μετὰ μικρὸν δὲ, καὶ ταῖς θείαις ἐπικουφιῶ γραφαῖς. φιλεῖ δέ πως τὸ μὴ λανθάνειν, δι' αἰσχύνην
τοῦ ἐλέγχου ἀφίστασθαι τῶν ἁμαρτημάτων. ὡς δὲ ἡ κατασεσπλασμένη χεὶρ καὶ ὁ περιηλειμ-
μένος ὀφθαλμὸς, ὑπόνοιαν τοῦ νοσοῦντος ἐκ τῆς ὄψεως ἐνδείκνυται: οὕτως τὰ ἐντρίμματα
καὶ αἱ βαφαὶ, νοσοῦσαν ἐν βάθει τὴν ψυχὴν αἰνίττονται: ἡμῖν δὲ παραινέσαι ποταμὸν ἀλλό-
τριον ὁ θεῖος παραινεῖ παιδαγωγός. τὴν ἀλλοτρίαν γυναῖκα, τὴν μάχλον, ποταμὸν ἀλλό-
τριον ἀλληγορῶν: πᾶσιν ἐπιῤῥέουσαν: πᾶσι δὲ ἀσέλγειαν πορνικὴν, εἰς τρυφὴν ἐκχεομένην:
ἀπὸ ὕδατος ἀλλοτρίου ἀπόσχου φησὶν, καὶ ἀπὸ πηγῆς ἀλλοτρίας μὴ πίῃς. τὸ ῥεῦμα τῆς ἡδυ-
παθείας φυλάξασθαι παραινῶν, ἵνα πολὺν ζήσωμεν χρόνον: προστεθῇ δὲ ἡμῖν ἔτη ζωῆς: εἴ τι
ἀλλοτρίαν ἡδονὴν μὴ θηρωμένοις: εἴ τι καὶ τὰς αἱρέσεις ἐκτρεπομένοις. φιλοψία μὲν οὖν καὶ
φιλοινία, εἰ καὶ πάθη μεγάλα, ἀλλ' οὐ τοσοῦτα τὸ μέγεθος, ὅσον ἡ φιλοκοσμία. τράπε-
ζα πλήρεις καὶ κύλικες ἐπάλληλοι, ἱκαναὶ πληρῶσαι τὴν λαιμαργίαν: τοῖς δὲ φιλοχρύσοις καὶ
φιλοπορφύροις καὶ φιλολίθοις, οὔτε ὁ ὑπὲρ γῆς, καὶ ὑπὸ γῆν χρυσὸς αὐτάρκης: οὔτε ἡ Τυ-
ρίων θάλασσα, οὔτε μὴν ὁ φόρτος, ὁ ἀπ' Ἰνδῶν καὶ Αἰθιόπων: ἀλλ' οὐδὲ ὁ Πακτωλὸς, ὁ ῥέων
τὸν πλοῦτον: οὐδ' ἂν Μίδας τις αὐτῶν γένηται, ἀποπληροῦται: ἀλλὰ ἔτι πένης ἐστὶ, πλοῦτον
ἄλλον ποθῶν: ἕτοιμαι δὲ οὗται συναποθανεῖν χρυσίῳ. εἰ δὲ καὶ ὁ πλοῦτος τυφλὸς, ὥσπερ οὖν αἱ
περὶ αὐτὸν ἐπτοημέναι καὶ συμπαθοῦσαι, πῶς οὐ τυφλώττουσιν, ὅρον γοῦν ἐπιθυμίας οὐκ ἔχου-
σαι, εἰς ἀναισχυντίαν ἐξοκέλλουσιν: δεῖ γὰρ αὐταῖς καὶ θεάτρου, καὶ πομπῆς, καὶ πλήθους
θεατῶν, καὶ πλάνης ἐν ἱεροῖς, καὶ τῆς ἐν ταῖς ἀμφόδοις διατριβῆς, ὡς πᾶσιν αὐτὰς γίνεσθαι
καταφανεῖς: κοσμοῦνται γὰρ ἵνα ἄλλοις ἀρέσωσιν, αἱ ἐν προσώποις καυχώμεναι, οὐκ ἐν καρ-
δίᾳ: ὡς τὸ τὸν δραπέτην τὰ στίγματα, οὕτω τὴν μοιχαλίδα δείκνυσι τὰ ἀνθίσματα: κἂν περι-
βάλῃ κόκκινον, καὶ κοσμήσῃ κόσμῳ χρυσῷ, καὶ ἐὰν χρίσῃ στίμμει τοὺς ὀφθαλμούς σου, εἰς μάτην
ὁ ὡραϊσμός σου, ὁ λόγος διὰ Ἱερεμίου φησὶν, εἶτα οὐκ ἄτοπον ἵππους μὲν καὶ ὄρνεις καὶ τὰ ἄλλα
ζῶα ἐκ τῆς χλόης, καὶ τῶν λειμώνων ἀνίστασθαι καὶ ἀνίπτασθαι, οἰκείῳ κόσμῳ χαίροντα, χαίτῃ

ἰσατικῇ, καὶ χροιᾷ φυσικῇ, καὶ πτερώσει ποικίλῃ· ὡς δὲ ἐνδεέστερον, καὶ τῆς θηλείου φύσεως, ἡ γυνὴ ἀγαλλὶς εἰς τοσοῦτον εἶν οἴεται· ὡς ὀθνείου δεῖσθαι κάλλους, ὠνητοῦ καὶ σκιαγραφουμένου. κεκρύφαλοι μέν γε καὶ κεκρυφάλων διαφοραί, καὶ περίεργοι πλοκαί, ἀλλὰ καὶ τῶν τριχῶν οἱ μυρίοι σχηματισμοί· κάτοπτρά τε πολυτίμητοι κατασκευαί, οἷς καταχηματίζονται· θηρῶσαι τὴν δίκην παίδων ἀφρόνων, περὶ τὰς μορφὰς ἐπτοημένους, τέλειον ἀπηρυθριακυιῶν δεῖ γυναικῶν· ἃς ἑταίρας καλῶν, οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι· προσωπεῖα ποιοῦσαι τὰ πρόσωπα. ἡμῖν δὲ ὁ λόγος παραινεῖ μὴ σκοπεῖν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα· τὰ γὰρ βλεπόμενα, πρόσκαιρα· τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια. ὃ δὲ καὶ πέρα τῆς ἀτοπίας προβέβηκεν, τῆς ἐπιπλάστου μορφῆς τὰ ἑαυτῶν, οἷον ἀνδραγαθήματός τινος ἢ ἐπανορθώματος, κάτοπτρα ἐπινενοήκασιν ἐφ᾽ ἧς ἀπάτης μάλιστα κάλυμμα ἐπιθεῖναι ἐχρῆν. οὐδὲ γὰρ (ὡς ὁ μῦθος Ἑλλήνων ἔχει) Ναρκίσσῳ προσεχώρησεν τῷ καλῷ, τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνος γενέσθαι θεατήν. εἰ δὲ οὐδὲ μίαν εἰκόνα ὁ Μωϋσῆς παραγγέλλει ποιεῖσθαι τοῖς ἀνθρώποις, ἀντίτεχνον τῷ θεῷ· πῶς ἂν εὐλόγως ποιοῖεν αἱ γυναῖκες αὗται; σφῶν κατὰ ἀνάκλασιν ἀπομιμούμεναι τὰς εἰκόνας, εἰς τὴν προσώπου τὴν ψευδοποιίαν. ἀλλὰ καὶ τῷ Σαμουὴλ τῷ προφήτῃ, ὁπότε πέμπεται ἕνα χρῖσαι τῶν υἱῶν Ἰεσσαὶ εἰς βασιλέα, καὶ τὸν πρεσβύτατον τῶν παίδων αὐτοῦ, καλὸν καὶ μέγαν ἰδόντι, ὁπότε τὸ χρῖσμα προέβαλεν ὁ Σαμουὴλ, ἡσθεὶς ἐπ᾽ αὐτῷ. εἶπεν φησὶν ὁ Κύριος αὐτῷ, μὴ ἐπιβλέψῃς εἰς τὴν ὄψιν αὐτοῦ· καὶ τὸ ὕψος τοῦ μεγέθους αὐτοῦ, ὅτι ἀπῶσμαι αὐτόν· ἄνθρωπος μὲν γὰρ εἰς ὀφθαλμοὺς ὄψεται, καὶ Κύριος εἰς καρδίαν· καὶ οὐκ ἔχρισε τὸν καλὸν τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὸν καλὸν τὴν ψυχήν. Εἰ οὖν τὸ φυσικὸν τοῦ σώματος κάλλος ἔλαττον τοῦ ψυχικοῦ λογίζεται κύριος, τί περὶ τοῦ νόθου φρονεῖ, ἅπαν τὸ ψεῦσμα ἄρδην ἐκβαλών; διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἴδους. σαφέστατα γοῦν ὁ Κύριος διὰ τοῦ Ἀβραὰμ διδάσκει, καὶ πατρίδος, καὶ συγγενέων, καὶ κτήσεως, καὶ πλούτου παντὸς καταφρονεῖν, τὸν ἑπόμενον τῷ θεῷ· ποιήσας αὐτὸν ἔπηλυν· καὶ διὰ τοῦτο καὶ φίλον αὐτὸν ὠνόμασεν, τῆς οἴκοι καταφρονήσαντα περιουσίας· εὐπατρίδης γὰρ ἦν καὶ εὔπορος σφόδρα· τριακοσίοις γοῦν καὶ ὀκτὼ καὶ δέκα οἰκέταις ἰδίοις, κεχείρωται τοὺς τέσσαρας βασιλεῖς, τοὺς αἰχμαλωτεύσαντας τὸν Λώτ. μόνην εὑρίσκομεν τὴν Ἐσθὴρ δικαίως κοσμουμένην· ἐκαλλωπίζετο μυστικῶς ἡ γυνὴ, βασιλεῖ τῷ ἑαυτῆς, ἀλλὰ τὸ κάλλος αὐτῆς ἐκεῖνο λύτρον εὑρίσκεται φονευομένου λαοῦ. ὅτι δὲ ἑταίρας μὲν ποιεῖ τὰς γυναῖκας ὁ καλλωπισμός· ἀνδρογύνους δὲ τοὺς ἄνδρας, καὶ μοιχικούς, μάρτυς ἡμῖν ὁ τραγικὸς διηγούμενος ὧδέ πως·

Ἐλθὼν δ᾽ ἐκ Φρυγῶν ὁ τὰς θεὰς, Κρίνων ὅδ᾽, ὡς ὁ μῦθος Ἀργείων ἔχει,
Λακεδαίμον᾽ ἀνθηρὸς μὲν εἱμάτων στολῇ,
Χρυσῷ τε λαμπρὸς βαρβάρῳ χλιδήματι·
Ἐρῶν ἐρῶσαν ᾤχετ᾽ ἐξαναρπάσας
Ἑλένην πρὸς Ἴδης βούσταθμ᾽, ἔκδημον λαβὼν,
Μενέλαον.

ὢ κάλλους μοιχικοῦ, ἀνέτρεψε τὴν Ἑλλάδα ἡ βάρβαρος φιλοκοσμία, καὶ ἡ ἀνδρόγυνος τρυφή· σωφροσύνην διέφθειρε Λακωνικὴν ἐσθὴς, καὶ χλιδὴ, καὶ κάλλος ὡραῖον· αἱ βάρβαροι φιλοκοσμίαι ἑταίραν ἤλεγξαν τὴν Διὸς θυγατέρα. οὐκ ἦν παιδαγωγὸς αὐτοῖς, ἀνακόπτων τὰς ἐπιθυμίας· οὐδὲ μὲν ὁ λέγων, μὴ μοιχεύσῃς οὐδὲ μὴ ἐπιθυμήσῃς λέγων, μὴ δὲ εἰς μοιχείαν ὁδεύσῃς, διὰ ἐπιθυμίας· ἀλλὰ μὴ δὲ τὰς ὀρέξεις ἐκκαύσῃς, διὰ φιλοκοσμίας. οἷον αὐτοῖς, τὸ ἐπὶ τούτοις ἐξηκολούθησε τέλος· καὶ ὅσων ἀπέλαυσαν κακῶν οἱ φιλαυτίαν κωλῦσαι μὴ θελήσαντες, ἤπειροι κεκίνηνται δύο ἀπαιδεύτοις ἡδοναῖς· καὶ κλονεῖται τὰ πάντα μειρακίῳ βαρβάρῳ. Ἑλλὰς ὅλη ναυτίλλεται· στενοχωρεῖται δὲ ἡ θάλασσα, ἠπείρους φέρουσα· πόλεμος ἐκτείνεται μακρὸς, καὶ μάχαι καταρρήγνυνται καρτεραί· καὶ νεκρῶν ἐμπίπλαται τὰ πεδία· ἐνυβρίζει τῷ ναυστάθμῳ ὁ βάρβαρος· ἀδικία κρατεῖ, καὶ τοῦ ποιητοῦ Διὸς ἐκείνου τὸ ὄμμα τοὺς Θρᾷκας βλέπει. εὐγενὲς αἷμα βάρβαρα πίνει πεδία, καὶ ποταμῶν ῥεύματα σώμασιν ἵστανται νεκροῖς, στήθη κρούεται θρήνοις, καὶ τὸ πένθος ἐπινέμεται τὴν γῆν· πάντες δὲ σείονται πόδες πολυπιδάκου Ἴδης καὶ κορυφαί· Τρώων τε πόλεις καὶ νῆες Ἀχαιῶν. ποῖ φύγωμεν Ὅμηρε, καὶ στῶμεν· δεῖξον ἡμῖν γῆν μὴ κεκινημένην.

μὴ θίγῃς ἡνίων παιδίον ἄπειρος ὤν,

μὴ δὲ ἀναβῇς τὸν δίφρον, ἐλαύνειν μὴ μαθών. δυσὶν ἡνιόχοις οὐρανὸς ἥδεται, οἷς μόνοις ἐλαυνόμενον ἄγεται τὸ πῦρ· μαστίζεται γὰρ ἡ διάνοια ὑπὸ ἡδονῆς, καὶ τὸ ἀκέραιον τοῦ λογισμοῦ, μὴ παιδαγωγούμενον τῷ λόγῳ, εἰς ἀσέλγειαν καταλισθαίνει, καὶ μισθὸν τοῦ παραπτώματος τὸ ἀπόπτωμα λαμβάνει: δείγμασί σοι τούτων οἱ ἄγγελοι, τοῦ θεοῦ τὸ κάλλος καταλελοιπότες, διὰ κάλλος μαραινόμενον, καὶ τοσοῦτον ἐξ οὐρανῶν ἀποπεσόντες χαμαί. ἀλλὰ καὶ σικιμῖται κολάζονται καταπεπτωκότες, τὴν ἁγίαν ὑβρίζοντες παρθένον· τάφος ἡ κόλασις αὐτοῖς, καὶ τὸ μνημόσυνον τῆς ἐπιτιμίας εἰς σωτηρίαν παιδαγωγεῖ.

Πρὸς τοὺς καλλωπιζομένους τῶν ἀνδρῶν. γʹ.

Εἰς τοσοῦτον δὲ ἄρα ἐλήλακεν ἡ χλιδή, ὡς μὴ τὸ θῆλυ μόνον νοσεῖν περὶ τὴν κενοσπουδίαν ταύτην, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄνδρας ζηλοῦν τὴν νόσον: μὴ γὰρ καθαρεύοντες καλλωπισμοῦ, οὐχ ὑγιαίνουσιν: πρὸς δὲ τὸ μαλθακώτερον ἀποκλίναντες, γυναικίζονται: κουρὰς μὲν ἀγεννεῖς, καὶ πορνικὰς ἀποκειρόμενοι: χλανίσι δὲ διαφανέσι περιπεπεμμένοι, καὶ μαστίχην τρώγοντες: ὄζοντες μύρου. τί ἄν τις φαίη τούτους ἰδών; ἀτεχνῶς καθάπερ μετωποσκόπος, ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοὺς καταμαντεύεται: μοιχούς τε, καὶ ἀνδρογύνους, ἀμφοτέραν ἀφροδίτην θηρωμένους: μισότριχας, ἄτριχας: τὸ ἄνθος τὸ ἀνδρικὸν μυσαττομένους: τὰς κόμας δὲ ὥσπερ αἱ γυναῖκες, κοσμουμένους: ἐπ' οὐχ ὁσίοις δὲ τόλμαις ζῶντες οἱ παλίμβολοι ῥέζουσιν ἀτάσθαλα καὶ κακὰ ἔργα, φησὶν ἡ Σίβυλλα. ἐκ τούτοις γοῦν πλήρεις αἱ πόλεις πιττούντων, ξυρούντων, παρατιλλόντων, τοὺς θηλυδρίας τούτους, ἐργαστήρια δὲ κατεσκεύασται καὶ ἀνέῳκται πάντη, καὶ τετέχνηται τῆς ἑταιρικῆς ταύτης πορνείας, συχνοὶ ἐμπολῶσιν ἀργύριον ἐμφανῶς, ἃ σφᾶς καταπιττοῦσι, καὶ τὰς τρίχας τοῖς ἀνασπῶσι πάντα τρόπον παρέχουσιν, οὐδὲν αἰσχυνόμενοι τοὺς ὁρῶντας, οὐδὲ τοὺς παριόντας, ἀλλ' οὐδὲ ἑαυτοὺς ἄνδρας ὄντας: τοιοῦτοι γὰρ οἱ τῶν ἀγεννεστέρων ζηλωταὶ παθῶν, ἅπαν τὸ σῶμα τοῖς βιαίοις τῆς πίττης ὁλκοῖς λελειουργημένοι: μέλει δέ, οὐδ' ὅπως τι τῶν περαιτέρω τῆς τοιαύτης προβαίνειν ἀναισχυντίας: εἰ γὰρ μηδὲν ἄπρακτον αὐτοῖς ὑπολείπεται, οὐδὲ ἐμοὶ ἄρρητον, ἵνα τινὰ τούτων τῶν ἀγεννῶν παιδαγωγικῶς ἐπιπλήττων ὁ Διογένης, ὁπηνίκα ἐπιπεράσκετο, ἀνδρείως σφόδρα ἤλεγξεν, ἐπὶ τὸν μειράκιον ἄνδρα ὠνῆσαι σαυτῷ: ἀμφιβόλῳ λόγῳ τὸ πορνικὸν ἐκείνου σωφρονίζων. τὸ γὰρ ἄνδρας ὄντας, ξύρεσθαι καὶ λεαίνεσθαι, πῶς οὐκ ἀγεννές: βαφαὶ δέ τινες τριχῶν, καὶ χρίσματα πολιῶν, καὶ ξανθίσματα, ἀνδρογύνων ἐξωλῶν ἐπιτηδεύματα, καὶ τὸ διαπτενισμοῦ αὐτῶν τοὺς θηλυδριώδεις μαθητέον: ἡγοῦνται γὰρ καθάπερ ὄφις, τῆς κεφαλῆς ἀποδύσασθαι τὸ γῆρας, μεταγράφοντες ἑαυτοὺς καὶ νεοποιοῦντες, εἰ καὶ σοφίσονται τὰς τρίχας, ἀλλ' οὐ τὰς ῥυτίδας διαφθείξονται: ἀλλ' οὐ λήσονται τὸν θάνατον, σοφιζόμενοι τὸν χρόνον· οὐ γὰρ δεινόν, οὐ δεινὸν γέροντ' ἂν δοκεῖν, τὸ εἶν λαθεῖν μὴ δυνάμενον. ὅσῳ γοῦν ὁ ἄνθρωπος σπεύδει πρὸς τὸ τέλος, τοσούτῳ τιμιώτερος πρὸς ἀλήθειαν, μόνον ἔχων αὐτοῦ πρεσβύτερον τὸν θεόν. ἐπεὶ κἀκεῖνος ἀΐδιος γέρων, ὁ τῶν ὄντων πρεσβύτερος, παλαιὸν ἡμερῶν κέκληκεν αὐτὸν ἡ προφητεία, καὶ ἡ θρὶξ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον καθαρόν, ὁ προφήτης λέγει. Οὐδεὶς δὲ ἄλλος (φησὶν ὁ Κύριος) δύναται ποιῆσαι τρίχα λευκήν, ἢ μέλαιναν. πῶς οὖν ἀντιδημιουργοῦσι τῷ θεῷ, μᾶλλον δὲ ἀνταίρεσθαι βιάζονται οἱ ἄθεοι, τὴν ὑπ' αὐτοῦ τετιμημένην παραχαράττοντες τρίχα. στέφανος δὲ γερόντων πολυπειρία, φησὶν ἡ γραφή. καὶ τοῦ προσώπου αὐτῶν ἡ πολιά, ἄνθος πολυπειρίας: οἱ δὲ τὸ πρεσβεῖον τῆς ἡλικίας, τὴν πολιὰν καταχέουσιν. οὐκ ἔστι δέ, οὐκ ἔστιν ἀληθινὴν ἐνδείκνυσθαι τὴν ψυχήν, τὸν κίβδηλον ἔχοντα κεφαλήν: ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως φησὶν ἐμάθετε τὸν Χριστόν, εἴγε αὐτὸν ἠκούσατε, καὶ ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε· καθώς ἐστιν ἀλήθεια ἐν τῷ Ἰησοῦ, ἀποθέσθαι ὑμᾶς, κατὰ τὴν προτέραν ἀναστροφήν, τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, οὐ τὸν πολιόν, ἀλλὰ τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, ἀνανεοῦσθαι δέ, μὴ βαφαῖς καὶ καλλωπίσμασιν, ἀλλὰ τῷ πνεύματι τοῦ νοὸς ὑμῶν: καὶ ἐνδύσασθε τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας: ἄνδρα δὲ οὔτε κτενίζεσθαι καὶ ἀποκείρασθαι ξυρῷ, πρὸς δὲ πρέπειαν καὶ πρὸς τὸ ἔσοπτρον διατιθέμενον τὰς τρίχας: ξύρεσθαί τε καὶ ἀποτίλλεσθαι καὶ λεαίνεσθαι τὰς γένυς

νις, πῶς οὐ γυναικεῖον, καὶ εἰ μή τις αὐτοὺς γυμνοὺς ἴδοι, κἂν γυναῖκας ὑπολάβοι; εἰ γὰρ μὴ χρυσοφορεῖν καὶ αὐτοῖς ἐφεῖται, ἀλλ' ἔγωγε διὰ τὴν θηλυδριώδη ἐπιθυμίαν, ἱμάντας, καὶ λώματα χρυσίου περιπλέξαντες τοῖς πετάλοις, ἤ τινα σφαιρικὰ τῆς αὐτῆς ὕλης ἀποτεμόμενοι, χάματα σφυρῶν ἀπαρτῶνται καὶ τραχήλων ἀπαιωροῦσι. σόφισμα τοῦτο καταγέστων ἀνθρώπων, εἰς τὴν γυναικωνῖτιν κατασυρομένων, ἀμφιβίων καὶ λάγνων θηρίων, πορνικὸς τῆς ἐνόδρας ὁ τρόπος, καὶ ἄθεος οὗτος. Ὁ γὰρ θεὸς τὴν μὲν γυναῖκα λείαν ἠθέλησεν εἶναι, αὐτοφυῆ τῇ κόμῃ μόνῃ, ὥσπερ ἵππον τῇ χαίτῃ, γαυρουμένην· τὸν δὲ ἄνδρα καθάπερ τοὺς λέοντας, γενείοις κοσμήσας, καὶ τοῖς λασίοις ἠνδρῶσε στήθεσι, δεῖγμα τοῦτο ἀλκῆς καὶ ἀρχῆς. ταύτῃ καὶ τοὺς ἀλεκτρυόνας, τοὺς ὑπερμαχοῦντας τῶν ὀρνίθων, καθάπερ κόρυσι, τοῖς κάλλεσιν ἐκαλλώπισεν· καὶ οὕτως περὶ πολλοῦ τὰς τρίχας ταύτας ὁ θεὸς ἡγεῖται, ὥστε ἅμα φρονήσει κελεύειν παραγίνεσθαι αὐταῖς τοῖς ἀνδράσι· καὶ δὴ ἀγασθεὶς τῇ σεμνότητι, τὸ βλοσυρὸν τοῦ θεάματος γεραρᾷ τετίμηκεν πολιᾷ· φρόνησις δὲ καὶ ἀκριβεῖς λογισμοὶ πολιοὶ συνέσει συνακμάζουσι τῷ χρόνῳ· καὶ τὸ γῆρας ἐνισχύουσι, τῷ τόνῳ τῆς πολυπειρίας, ἄνθος ἀξιέραστον φρονήσεως σεμνῆς, εἰς πίστιν εὔλογον προτείνοντες πολιάν. τοῦτο οὖν τοῦ ἀνδρὸς τὸ σύνθημα, τὸ γένειον, δι' οὗ καταφαίνεται ὁ ἀνήρ, πρεσβύτερον ἐστὶ τῆς Εὔας, καὶ σύμβολον τῆς κρείττονος φύσεως, τούτῳ πρέπειν ἐδικαίωσε τὸ λάσιον ὁ θεός, καὶ διέσπειρεν παρὰ πᾶν τὸ σῶμα τοῦ ἀνδρὸς τὰς τρίχας, τὸ δὲ ὅσον λεῖον αὐτοῦ, καὶ μαλθακόν, ἀφείλετο τῆς πλευρᾶς, εἰς ὑποδοχὴν σπέρματος θήλειαν, τὴν Εὔαν δημιουργήσας γυναῖκα, βοηθὸν οὖσαν γενέσεως καὶ οἰκουρίας. ὁ δὲ (προήκατο γὰρ τὸ λεῖον) ἔμεινέν τε ἀνήρ, καὶ τὸν ἄνδρα δεικνύει, καὶ τὸ δρᾶν αὐτῷ συγκεχώρηται, ὡς ἐκείνῃ τὸ πάσχειν· ξηρότερα γὰρ φύσει καὶ θερμότερα τὰ δασέα τῶν ψιλῶν ἐστιν· διὸ καὶ τὰ ἄρρενα τῶν θηλειῶν, καὶ τὰ ἔνορχα τῶν ἐκτομίων, καὶ τὰ τέλεια τῶν ἀτελῶν δασύτερά τέ ἐστιν καὶ θερμότερα. τὸ οὖν τῆς ἀνδρώδους φύσεως σύμβολον, τὸ λάσιον, παρανομεῖν ἀνόσιον, τὸ δὲ καλλώπισμα τῆς λειάνσεως, θερμαίνομαι γὰρ ὑπὸ τοῦ λόγου, εἰ μὲν ἐστὶ τοὺς ἄνδρας, θηλυδρίου· εἰ δὲ ἐστὶ τὰς γυναῖκας, μοιχοῦ· ἄμφω δὲ ὅτι μάλιστα ἀπελατέον τῆς ἡμετέρας ἐνδαπίου πολιτείας, ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ὑμῶν πᾶσαι ἠριθμημέναι φησὶν ὁ κύριος, ἠρίθμηνται δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ γενείου, καὶ μὴν καὶ ἀνὰ παρ' ὅλον τὸ σῶμα, οὐδ' ὁπωσοῦν ἐκτιλτέον παρὰ τὴν προαίρεσιν τοῦ θεοῦ, τὴν ἐγκατηριθμημένην τῷ αὐτοῦ θελήματι. εἰ μή τι οὐκ ἐπιγινώσκετε ἑαυτούς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς ἐν ὑμῖν, ὃν εἰ ἐνοικοῦντα ᾔδειμεν, οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν αὐτὸν λωβᾶσθαι τετολμήκειμεν. τὸ δὲ καὶ πιττοῦσθαι· ὀκνῶ καὶ λέγειν τὴν περὶ τοὔργον ἀσχημοσύνην, ἀπεστραμμένους, καὶ κεκυφότας, καὶ τῆς φύσεως τὰ ἀπόρρητα εἰς τὸ συμφανὲς ἀπογυμνοῦντας ἐξορχουμένους, καὶ λορδουμένους, ἀπερυθριῶσι σχήμασιν οὐκ ἀπερυθριῶντας αὐτοὺς ἐν αὐτῇ νεολαίᾳ καὶ γυμνασίῳ μέσῳ, ἔνθα ἀρετὴ ἀνδρῶν ἐξετάζεται, ἀσχημονοῦντας, τὸ παρὰ φύσιν τοῦτο διώκοντας ἐπιτήδευμα, πῶς οὐχὶ τῆς ἐσχάτης ἀσελγείας ἐστίν; οἱ γὰρ ἐν τῷ φανερῷ τοιαῦτα διαπραττόμενοι, σχολῇ γ' ἂν αἰδεσθεῖεν οἴκοι τινάς. καταμαρτυρεῖ δὲ αὐτῶν ἡ ἐν τῷ δημοσίῳ ἀναισχυντία, τὴν ἐν τῷ ἀφανεῖ ἐπ' ἐξουσίας ἀκολασίαν· ὁ γὰρ ὑπὸ τὰς αὐγὰς τὸν ἄνδρα ἀρνούμενος, πρόδηλός ἐστι νύκτωρ ἐλεγχόμενος γυνή· οὐκ ἔσται δέ, εἶπεν ὁ λόγος διὰ Μωυσέως ἀπὸ θυγατέρων Ἰσραὴλ πόρνη· καὶ οὐκ ἔσται ὁ πορνεύων ἀπὸ υἱῶν Ἰσραήλ. ἀλλ' ὠφελεῖ φησὶν ἡ πίττα, ἀλλὰ διαβάλλει φημί, οὐκ ἂν δὲ ἠθέλησέ τις εὖ φρονῶν πόρνος εἶναι δοκεῖν, μὴ νοσῶν, καὶ διαβάλλειν ἐπιτηδεύειν τὴν καλὴν εἰκόνα· οὐκ ἂν ἑκὼν βουληθείη τις· εἰ γὰρ τοὺς κατὰ πρόθεσιν κλητοὺς προέγνω ὁ θεός, συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, δι' οὓς κατὰ τὸν Ἀπόστολον, μακάριον ὥρισεν, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, πῶς οὐκ ἄθεοι τὸ σύμμορφον τοῦ κυρίου λωβώμενοι σῶμα; ἀνδρὶ δὲ βουλομένῳ εἶναι καλῷ, τὸ κάλλιστον ἐν ἀνθρώπῳ, τὴν διάνοιαν κοσμητέον· ἣν καθ' ἑκάστην ἡμέραν, εὐπρεπεστέραν ἐπιδεικτέον. Παρατιλτέον δέ, οὐ τὰς τρίχας, ἀλλὰ τὰς ἐπιθυμίας. ἐγὼ καὶ τῶν ἀνδραποδοκαπήλων τὰ παιδάρια ἐλεῶ, εἰς ὕβριν κοσμούμενα· ἀλλ' οὐχ ὑφ' ἑαυτῶν λελώβηνται· κελευόμενα δὲ εἰς αἰσχροκέρδειαν τὰ δύστηνα καλλωπίζεται· οἱ δὲ ἑκόντες ταῦτα αἱρούμενοι δρᾶν, ἃ κελευόμενοι, θανάτῳ ἂν ἐτιμωρήσαντο, εἰ ἄνδρες ἦσαν, πῶς οὐ κατάπτυστοι. καὶ νῦν μὲν εἰς τοσοῦτον ἀκολασίας ἐλήλακεν ὁ βίος, ἐντρυφώσης ἀδικίας, καὶ τὸ λάγνον πᾶν ἐπικέχυται ταῖς πόλεσι, νόμος γενόμενον· ἐστὶ πόρνοις ἑστᾶσι παρ'

αὐταῖς

αὐτοῖς, τὴν σάρκα τὴν ἑαυτῶν εἰς ὕβριν ἡδονῆς περιέσκουσι γυναῖκας· καὶ παῖδες ἀρνεῖσθαι τὴν φύσιν δεδιδαγμένοι προσποιοῦνται γυναῖκες. πάντα μεταχινήκεν ἡ τρυφή· καταισχύνει τὸν ἄνθρωπον, ἁβροδίαιτος περιεργία πάντα ζητεῖ· πάντα ἐπιχειρεῖ· βιάζεται πάντα, συγχεῖ τὴν φύσιν, τὰ γυναικῶν οἱ ἄνδρες πεπόνθασιν, καὶ γυναῖκες ἀνδρίζονται παρὰ φύσιν· γαμούμεναί τε καὶ γαμοῦσαι γυναῖκες. πόρος δὲ οὐδεὶς ἄβατος ἀκολασίᾳ, κοινὴ δὲ αὐτοῖς ἀφροδίτη δημεύεται, συνέστιος τρυφή. ὦ τοῦ ἐλεεινοῦ θεάματος. ὦ τοῦ ἀῤῥήτου ἐπιτηδεύματος. τρόπαια ταῦτα τῆς πολιτικῆς ὑμῶν ἀκρασίας δείκνυται· τῶν ἔργων ὁ ἔλεγχος, αἱ χαμαιτύπαι. φεῦ τῆς τοσαύτης ἀνομίας. ἀλλ' οὐδὲ συνιᾶσιν οἱ ταλαίπωροι, ὡς τὸ ἄδηλον τῆς συνουσίας πολλὰς ἐργάζεται τραγῳδίας· παιδὶ πορνεύσαντι καὶ μαχλώσαις θυγατράσιν ἀγνοήσαντες πολλάκις, μίγνυνται πατέρες, οὐ μεμνημένοι τῶν ἐκτεθέντων παιδίων, καὶ ἄνδρας δείκνυσι τοὺς γεγεννηκότας ἀκρασίας ἐξουσία. ταῦτα οἱ σοφοὶ τῶν νόμων ἐπιτρέπουσιν· ἔξεστιν αὐτοῖς ἁμαρτάνειν κατὰ νόμον· καὶ τὸ ἀπόῤῥητον τῆς ἡδονῆς εὐκολίαν λέγουσι, μοιχείας ἀπηλλάχθαι νομίζουσιν οἱ μοιχεύοντες τὴν φύσιν· ἕπεται δὲ αὐτοῖς τῶν τολμημάτων τιμωρὸς ἡ δίκη· καὶ καθ' ἑαυτῶν ἀπαραίτητον ἐπισπώμενοι συμφοράν· ὀλίγου νομίσματος ὠνοῦνται θάνατον. τούτων ἔμποροι τῶν φορτίων, οἳ καταχθόμενοι πλέουσιν ὡς σῖτον, ὡς οἶνον, πορνείαν ἀγώγιμον φέροντες. ἄλλοι δὲ ἀθλιώτεροι μακρῷ, ὡς ἄρτον, ὡς ὄψον, ἀγοράζουσιν ἡδονάς. οὐδὲ ἐκεῖνο, ᾧ λαβόντες τὸ Μωσέως· οὐ βεβηλώσεις τὴν θυγατέρα σου ἐκπορνεῦσαι αὐτήν, καὶ οὐκ ἐκπορνεύσει ἡ γῆ, καὶ ἡ γῆ πλησθήσεται ἀνομίας. ταῦτα προπεφήτευτο πάλαι· ἀρίδηλος δὲ ἡ ἔκβασις. πᾶσα ἤδη πεπλήρωται γῆ καὶ πορνείας καὶ ἀνομίας. ἄγαμαι τοὺς παλαιοὺς ῥωμαίων νομοθέτας, ἀνδρόγυνον ἐμίσησαν ἐπιτήδευσιν οὗτοι· καὶ τοῦ σώματος τὴν πρὸς τὸ θῆλυ κοινωνίαν παρὰ τὸν τῆς φύσεως νόμον, ὀρύγματος κατηξίωσαν, κατὰ τὸν τῆς δικαιοσύνης νόμον· οὐ γὰρ θέμις ἐκτίλλειν πώγωνα, τὸ γένειον, τὸ κάλλος τὸ σύμφυτον, τὸ γενναῖον κάλλος.

Πρῶτον ὑπηνήτῃ· οὗ περ χαριεστάτη ἥβη.

προβαίνων δὲ ἤδη ἐπαλείφεται, γανούμενος πώγωνι, ἐφ' οὗ καταβαίνει τὸ μύρον, τὸ προφητικὸν, Ἀαρὼν τιμώμενον. χρὴ δὲ τὸν ὀρθῶς παιδαγωγούμενον, ἐφ' οὗ ἡ εἰρήνη κατεσκήνωσεν, καὶ πρὸς τὰς ἑαυτοῦ τρίχας εἰρήνην ἄγειν. τί δ' εἶναι οὐκ ἂν ἐπιτηδεύσειαν αἱ γυναῖκες, αἱ εἰς μαχλοσύνην ἀποδύουσαι, ὁπότε τολμῶσι ἐνστερζόμεναι τοῖς ἀνδράσιν, μᾶλλον δὲ οὐκ ἄνδρας· βατάλους δὲ καὶ γύννιδας καλεῖν τούτους χρή. ὧν δὲ καὶ αἱ φωναὶ τεθρυμμέναι, καὶ ἡ ἐσθὴς τεθηλυμμένη ἁφῇ, καὶ βαφῇ· δῆλοι δὲ οἱ τοιοῦτοι ἐλεγχόμενοι τὸν τρόπον ἔξωθεν ἀμπεχόνῃ, ὑποδέσει, σχήματι, βαδίσματι, κουρᾷ, βλέμματι. ἀπὸ ὁράσεως γὰρ ἐπιγνωσθήσεται ἀνήρ, ἡ γραφὴ λέγει, καὶ ἀπὸ ἀπαντήσεως ἀνθρώπου ἐπιγνωσθήσεται ἄνθρωπος· στολισμὸς ἀνδρὸς, καὶ βῆμα ποδὸς, καὶ γέλως ὀδόντων, ἀναγγελεῖ τὰ περὶ αὐτοῦ. οὗτοι γὰρ, καὶ τὰ μάλιστα πρὸς τὰς ἄλλας ἀποτετιλμένοι τρίχας, μόνας τὰς ἐπὶ τῇ κεφαλῇ περιέπουσι, μικροῦ δεῖν ἀναδούμενοι κεκρυφάλοις τὰς κόμας, ὥσπερ αἱ γυναῖκες. λέοντες μὲν οὖν αὐχοῦσι τῷ λασίῳ αὐτῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀλκῆς ὁπλίζονται τῇ τριχί· κάπροι δὲ, καὶ αὐτοὶ σεμνύνονται λοφιᾷ, ἀλλὰ φρίσσοντας αὐτοὺς τὴν τρίχα δεδοίκασιν κυνηγοί.

Εἰροπόκοι δ' οἶες μαλλοῖς καταβεβρίθασιν.

Ἀλλὰ καὶ τούτων ἐπλήθυνεν τὰς τρίχας ὁ φιλάνθρωπος πατὴρ, εἰς σὴν ἄνθρωπε ὑπουργίαν· κείρασθαί σε διδάξας τοὺς πόκους. καὶ τῶν ἐθνῶν οἱ κελτοὶ καὶ οἱ σκύθαι, κομῶσιν, ἀλλ' οὐ κοσμοῦνται. ἔχει τι φοβερὸν τὸ εὔτριχον τοῦ βαρβάρου· καὶ τὸ ξανθὸν αὐτοῦ πόλεμον ἀπειλεῖ, συγγενές τι τὸ χρῶμα τῷ αἵματι μεμαστήκασιν ἄμφω τούτω τοῦ βαρβάρου τὴν τρυφήν· μάρτυρας ἐπιδείξονται σαφεῖς, τὸν ῥῆνον ὁ Γερμανὸς· ὁ Σκύθης τὴν ἅμαξαν· ἀλιφορεῖ δὲ ἐσθ' ὅτε, καὶ τὰς ἁμάξας ὁ Σκύθης. πλοῦτος εἶναι δοκεῖ τῷ βαρβάρῳ τὸ μέγεθος αὐτῆς. καὶ καταλιπὼν τὴν τρυφὴν, ἀτελὴς πολυτέλεια· οἶκος αὐτάρκης, καὶ τῆς ἁμάξης εὐζωνότερον, τὸν ἵππον λαβὼν Σκύθης ἀνήρ, ἀναβὰς φέρεται οἷ βούλεται· κάμνων δὲ ἄρα λιμῷ αἰτεῖ τὸν ἵππον τροφάς· ὁ δὲ ὑπέχει τὰς φλέβας· καὶ ὃ κέκτηται μόνον, τῷ κυρίῳ τὸ αἷμα χορηγεῖ. καὶ τῷ Νομάδι ὁ ἵππος, ἅρμα γίνεται καὶ τροφή. Ἀραβίων δὲ (ἄλλοι οὗτοι Νομάδες) ἡ μάχιμος ἡλικία καμηλοβάταί εἰσι, κυούσας οὗτοι τὰς καμήλους ἐφόρονται· αἱ δὲ νέμονται ἅμα, καὶ θέουσι

ἀναλαμβάνουσι τοὺς δεσπότας, καὶ τὸν οἶκον ἐπιφέρονται σὺν αὐτοῖς. εἰ δὲ καὶ ποτὸν ἐπιλίποι τοῖς βαρβάροις, ἀμέλγονται τὸ γάλακτος. κενουμένης δὲ ἤδη τῆς τροφῆς, ἀλλ᾽ οὐδὲ τοῦ αἵματος φείδονται. ἤ φασι λυττήσαντας τοὺς λύκους. αὗται δ᾽ ἄρα ἡμερώτεραι τῶν βαρβάρων, οὐ μνησικακοῦσιν ἀδικούμεναι: ἀλλὰ καὶ τὴν ἐρημίαν διεκθέουσι τεθαρρηκότως, δεσπότας ὁμοῦ καὶ φέρουσαι, καὶ τρέφουσαι. ὄλοιντο οὖν αἱ θῆρες αἱ φυλακτικοί, οἷς τὸ αἷμα ἡ τροφή: οὐδὲ γὰρ θίγειν αἵματος τοῖς ἀνθρώποις θέμις, ὧν τὸ σῶμα οὐδὲν ἀλλ᾽ ἢ σὰρξ ἐστὶν αἵματι γεωργουμένη. μετέσχηκε τοῦ λόγου τὸ αἷμα τὸ ἀνθρώπινον, καὶ τῆς χάριτος κοινωνεῖ τῷ πνεύματι: κἂν ἀδικήσει τις αὐτόν, οὐ λήσεται. ἔξεστιν αὐτῷ καὶ γυμνῷ τοῦ σχήματος, πρὸς τὸν κύριον λαλεῖν. ἀποδέχομαι δὲ τῶν βαρβάρων τὴν λιτότητα εὔζωνον ἀγαπήσαντες πολιτείαν οἱ βάρβαροι κατέλειψαν τὴν τρυφήν. τοιούτους ἡμᾶς ὁ κύριος καλεῖ. γυμνοὺς ἀπειροκαλίας: γυμνοὺς κενοδοξίας. ἁμαρτιῶν ἀπεσπασμένους: μόνον ἐπιφερομένους τὸ ξύλον τῆς ζωῆς: μόνον ἐπέχοντας τὴν σωτηρίαν.

Τίσι συνδιατριπτέον. δ′.

Ἀλλὰ γὰρ ἐλελήθειν παρασπάσας τῷ πνεύματι τὴν ἀκολουθίαν, ἐφ᾽ ἣν αὖθις παλινδρομητέον, καὶ τῶν οἰκετῶν τὴν πολυκτημοσύνην ὀνειδιστέον: φεύγοντες γὰρ αὐτουργίαν καὶ αὐτοδιακονίαν, ἐπὶ τοὺς θεράποντας καταφεύγουσιν: ὀψοποιῶν, καὶ τραπεζοποιῶν, καὶ τῶν εὐτέχνως εἰς μοίρας κατατεμνόντων τὰ κρέα, τὸν πολὺν συνωνούμενοι ὄχλον: μεμέρισται δὲ αὐτοῖς ἡ θητεία πολυσχιδῶς. καὶ οἱ μὲν περὶ τὴν γαστριμαργίαν αὐτῶν πονοῦσι: δαιτροί τε, καὶ καρυκευταί: καὶ οἱ τῶν πεμμάτων, καὶ οἱ τῶν μελιπήκτων, καὶ οἱ τῶν ῥοφημάτων συσκευασταί τε, καὶ δημιουργοί: ἄλλοι περὶ τὰς ἐσθῆτας ἀσχολοῦνται τὰς περιττάς: ἄλλοι χρυσοφυλακοῦσιν ὡς γρῦπες: οἱ δὲ τὸν ἄργυρον φυλάττουσι, καὶ σμήχουσι τὰ ἐκπώματα, καὶ τὰς περὶ τὰς ἑστιάσεις παρασκευὰς εὐτρεπίζουσιν: ἄλλοι καταψήχουσι τὰ ὑποζύγια: οἰνοχοούντων ὅμιλος ἐσκεύασται παρ᾽ αὐτοῖς, καὶ μειρακίων ὡραίων ἀγέλαι καθάπερ θρεμμάτων, παρ᾽ ὧν ἀμέλγονται τὸ κάλλος: κομμωταὶ δὲ καὶ κομμώτριαι περὶ τὰς γυναῖκας ἀμφιπολεύουσιν: αἱ μὲν, τὰ κάτοπτρα: αἱ δὲ, τοὺς κεκρυφάλους: ἄλλαι, τοὺς κτένας: εὐνοῦχοι πολλοί, καὶ οὗτοι μαστροποί: τῷ ἀξιοπίστῳ τοῦ μὴ δύνασθαι φιληδεῖν, τοῖς εἰς ἡδονὰς ἐθέλουσι ῥαθυμεῖν ἀνυπόπτως διακονούμενοι. εὐνοῦχος δὲ ἀληθὴς οὐχ ὁ μὴ δυνάμενος, ἀλλ᾽ ὁ μὴ βουλόμενος, φιληδεῖν. διαμαρτυρούμενος γοῦν ὁ λόγος διὰ τοῦ προφήτου Σαμουὴλ πρὸς τοὺς παραβεβηκότας τῶν Ἰουδαίων, αἰτοῦντι τῷ λαῷ βασιλέα, οὐ τὸν φιλάνθρωπον ἐπαγγέλλεται κύριον, ἀλλὰ τινα αὐτοῖς αὐθάδη τύραννον ἀπειλεῖ τρυφητικόν, ὃς λήψεται φησί, τὰς θυγατέρας ὑμῶν εἰς μυρεψούς, καὶ εἰς μαγειρίσσας, καὶ εἰς πεσσούσας: νόμῳ πολέμου κρατήσας, οὐκ εἰρηνικὴν οἰκονομίαν ζηλώσας. οἱ δὲ τὰ φορεῖα εἰς ὕψος αἴροντες τῶν γυναικῶν, καὶ φοράδην βαστάζοντες Κελτοὶ πολλοί: ἔριθοι δὲ, καὶ ταλασίαι, καὶ ἱστοπονίαι, καὶ ἡ γυναικωνῖτις ἐργάνη, καὶ οἰκουρία, οὐδαμοῦ: ἀλλ᾽ οἱ ψευδοηγοῦντες τὰς γυναῖκας διημερεύουσι μετ᾽ αὐτῶν, μύθους ἐρωτικοὺς ἀδολεσχοῦντες, καὶ τὸ σῶμα, καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν διακναίοντες ψευδουργίᾳ καὶ ψευδολογίᾳ. οὐκ ἔσῃ δὲ μετὰ πολλῶν φησὶν, ἐπὶ κακίᾳ: οὐδὲ προσθήσῃ μετὰ πλήθους, ὅτι ἡ σοφία ἐν ὀλίγοις: ἀταξία δὲ ἐν πλήθει καταφαίνεται: αἱ δὲ, οὐ διὰ σεμνότητα τοῦ κατασκοπεῖσθαι μὴ βούλεσθαι, συνωνοῦνται τοὺς φορεῖς, ἀγαπητὸν γὰρ ἦν αὖ, εἰ τῇ διαθέσει ταύτῃ προσεβάλλοντο τὴν σκέπην, ἀλλὰ θρυπτόμεναι ἐποχοῦνται τοῖς οἰκέταις, ἐμπομπεύειν γλιχόμεναι. ἀναπεπταμένης γοῦν τῆς αὐλαίας, περιβλέπουσαι δριμύτερον τοὺς εἰς αὐτὰς ἀφορῶντας, διελέγχονται τὸν τρόπον: πολλάκις δὲ καὶ προκύπτουσιν ἔνδοθεν τὴν ἐπίχολον σεμνότητα καταισχύνουσαι, τῇ ὀλισθαινούσῃ περιεργίᾳ. „ μὴ περιβλέπου δέ φησιν, ἐν ῥύμαις πόλεως: μηδὲ πλανῶ ἐν ταῖς „ ἐρημίαις αὐτῆς: ἐρημία γὰρ ὡς ἀληθῶς, κἂν ὄχλος ἀκολάστων ᾖ, ἔνθα μὴ πάρεστιν ἄνθρωπος σωφρονῶν: περιφέρονται δὲ αὗται ἀνὰ τὰ ἱερὰ ἐκθυόμεναι, καὶ μαντευόμεναι: ἀγύρταις καὶ μητραγύρταις καὶ γραΐαις βωμολόχοις, οἰκοφθορούσαις, ὁσημέραι συμπεριπατοῦσαι: καὶ τοὺς παρὰ ταῖς κύλιξι ψιθυρισμοὺς γραϊκοὺς ἀνεχόμεναι, φίλτρα ἄττα καὶ ἐπῳδὰς παρὰ τῶν γοήτων, ἐπ᾽ ὀλέθρῳ γάμων, ἐκμανθάνουσαι: καὶ τοὺς μὲν ἔχουσι τῶν ἀνδρῶν: τοῖς δὲ ἔχονται: ἄλλους δὲ αὐταῖς οἱ μάντεις ὑπισχνοῦνται. οὐκ ἴσασι δὲ ἀπατώμεναι: καὶ αὐτὰς μὲν ὡς σκεῦος

ἐκδιδοῦσαι ἡδονῆς, τοῖς λαγνεύειν ἐθέλουσι· τὴν δὲ ἁγνείαν τὴν σφῶν, τῆς αἰσχίστης αὐτῆς ἀπαλλαττόμεναι ὕβρεως· ἔργον ἡγοῦνται χρηματιστικόν, τὴν ἐπονείδιστον φθοράν. πολλοὶ δὲ ἐν τῆς ἑταιρικῆς διάκονοι ἀκολασίας, ἄλλος ἄλλοθεν παρεισδύοντες· εὐεπίφοροι γὰρ οἱ ἀκόλαστοι πρὸς τὴν ἀσέλγειαν καθάπερ οἱ χοῖροι, πρὸς τὸ καταδυόμενον τοῦ σκάφους, ἐπιφερόμενοι, ὅθεν ἐρρωμενέστατα ἡ γραφὴ παραινεῖ. μὴ πάντα ἄνθρωπον εἴσαγε εἰς τὸν οἶκόν σου· πολλὰ γὰρ τὰ ἔνεδρα τοῦ δολίου. ἀλλαχοῦ δὲ ἄνδρες δίκαιοι φησὶν, ἔστωσαν σύνδειπνοί σου καὶ ἐν φόβῳ κυρίου τὸ καύχημά σου διαμενέτω, ἐς κόρακας ἡ πορνεία· τοῦτο γὰρ ἴστε, φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι πᾶς πόρνος ἢ ἀκάθαρτος ἢ πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλολάτρης, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ· αἱ δὲ ἀνδρογύνων συνουσίαις ἥδονται. παρεισρέουσιν δὲ ἔνδον κιναίδων ὄχλοι, ἀθυρόγλωσσοι· μιαροὶ μὲν, τὰ σώματα· μιαροὶ δὲ, τὰ φθέγματα, εἰς ὑπουργίας ἀκολάστοις ἐνδεδυμένοι· μοιχείας διάκονοι· κιχλίζοντες καὶ ψιθυρίζοντες· καὶ τὸ πορνικὸν ἀναιδῶς εἰς ἀσέλγειαν διὰ ῥινῶν ἐπιψοφοῦντες ἐπικιναίδισμα, ἀκολάστοις ῥήμασι καὶ σχήμασι τέρπειν πειρώμενοι· καὶ εἰς γέλωτας ἐκκαλούμενοι πορνείας παράδρομον· ἔστι δ' ὅτε καὶ ὑπεκκαιόμενοι διὰ τὴν τυχοῦσαν ὀργὴν· ἤτοι πόρνοι αὐτοὶ, ἢ καὶ κιναίδων ὄχλον εἰς ὄλεθρον ἐζηλωκότες· ἐπικροτοῦσι τῇ ῥινὶ, βατράχων δίκην, καθάπερ ἐνοικοῦν τοῖς μυκτῆρσι τὴν χολὴν κεκτημένοι. ἀλλ' αἵ γε ἀστειότεραι τούτων, ὄρνεις Ἰνδικοὺς, καὶ ταὼνας Μηδικοὺς ἐκτρέφουσιν, καὶ συνανακλίνονται τοῖς φοξοῖς παίζουσαι, σκίνοις τέρασι γανύμεναι· καὶ τὸν μὲν Θερσίτην ἀκούουσαι, γελῶσιν· αὐταὶ δὲ, πολυτιμήτους ὠνούμεναι Θερσίτας, οὐκ ἐπ' ἀνδράσιν ὁμοζύγοις, ἀλλ' ἐπ' ἐκείνοις αὐχοῦσιν, ἃ δὴ ἄχθος ἐστὶ γῆς· καὶ χήραν μὲν παρορῶσι σωφρονοῦσαν, Μελιταίου πολλῷ διαφέρουσαν κυνιδίου, καὶ πρεσβύτην παραβλέπουσι δίκαιον. εὐπρεπέστερον οἶμαι τέρατος ἀργυρωνήτου, παιδίον δὲ οὐδὲ προσίενται ὀρφανὸν, αἱ τοὺς ψιττακοὺς, καὶ τοὺς χαραδριοὺς ἐκτρέφουσαι· ἀλλὰ τὰ μὲν οἴκοι κυισκόμενα ἐκτιθέασι παιδία· τοὺς δὲ τῶν ὀρνίθων ὑπολαμβάνουσι νεοττούς· καὶ τὰ ἄλογα τῶν λογικῶν προκεκρίκασι, δέον ὑποτρέφειν τοὺς σωφροσύνην ἐπαγγελλομένους γέροντας, καὶ πιθήκων (οἶμαι) εὐπροσωποτέρους· καὶ ἀηδόνων φθέγξασθαί τι βέλτιον δυναμένους· καὶ ἀγείνων μὲν ἐπίπροσθεν τὸ ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δανείζει θεῷ. καὶ τὸ ἐφ' ὅσον δέ φησιν, ἑνὶ τούτων ἐποιήσατε τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. αἱ δὲ ἔμπαλιν, ἀπαιδευσίαν προτετιμήκασι σωφροσύνης, τὰς ἑαυτῶν οὐσίας ἀναλίσκουσαι εἰς τοὺς μαργαρίτας, καὶ τὰς σμαράγδους τὰς Ἰνδικάς. ναὶ μὴν, καὶ εἰς τὰς ἐξιτήλους βαφὰς, καὶ εἰς τὰ ἀργυρώνητα ἀνδράποδα ἀναλοῦσι, καὶ διαρρίπτουσι τὰ χρήματα· δίκην ὀρνίθων κακοσχεσέων, τὰ τοῦ βίου σκαλεύουσαι κόπρια. πενία δέ φησιν, ἄνδρα ταπεινοῖ· τὴν φειδωλίαν βούλονται πενίαν λέγειν, καθ' ἣν οἱ πλούσιοι πεινῶνται, μεταδόσεως οὐκ ἔχοντες.

Πῶς χρὴ τὰ λουτρὰ ἀναστρεπτέον. ε.

Οἶα δὲ, καὶ τὰ λουτρὰ αὐταῖς, οἶκοι τεχνητοὶ συμπαγεῖς, καὶ περιφόρητοι διαφανεῖς, σινδόνι καλύπτονται· καθέδραι τε ἐπίχρυσοι, ἀργυραῖ, καὶ σκεύη μυρία χρυσοῦ τε, καὶ ἀργύρου· τὰ μὲν, εἰς προπόσεις· τὰ δὲ, εἰς τροφάς· τὰ δὲ εἰς τὸ λούσασθαι περιφερόμενα· ναὶ μὴν, καὶ ἐσχαρίδες ἀνθράκων· εἰς τοσοῦτον γὰρ ἀκρασίας ἥκουσιν, ὡς δειπνεῖν, καὶ μεθύειν, ἔτι λουόμεναι· τά τε ἀργυρώματα, μεθ' ὧν ἐμπομπεύουσιν, ἀπειροκάλως ἐν τοῖς βαλανείοις προτιθέασι· τάχα μέν που καὶ τὸν πλοῦτον, δι' ἀλαζονείαν περιττὴν, μάλιστα δὲ τὴν αὐτεξούσιον ἀπαιδευσίαν· καθ' ἣν κατηγοροῦσιν ἀνανδρίαν ἀνδρῶν, πρὸς γυναικῶν κεκρατημένων ἐπιδεικνύμεναι· ἐλέγχουσί τε, ἀμηγέπη σφᾶς αὐτάς, μὴ οἵας τε εἶν συνεῖναι καὶ δίχα τῶν σκευῶν τῶν πολλῶν, ἱδροῦν δύνασθαι· καὶ γὰρ αἱ πενόμεναι, τῆς πομπῆς μὴ μεταλαμβάνουσαι, τῶν ἴσων κοινωνοῦσι λουτρῶν. ἔχει δὲ ἄρα ὁ ῥύπος τῆς περιουσίας βλασφημίας περιβολὴν πολλήν. τούτῳ καθάπερ δελέατι, ἀγκιστρεύουσιν τοὺς ἀθλίους, κεχηνότας ἐπὶ τὰς μαρμαρυγὰς τοῦ χρυσίου· καὶ γὰρ ἐκπλήττουσαι τούτῳ τοὺς ἀπειροκάλους, θαυμάζειν σφᾶς τεχνῶνται τοὺς ἐραστὰς, οἳ μετ' ὀλίγον αὐταῖς ἐνυβρίζουσι γυμναῖς· καὶ δὴ τοῖς μὲν ἀνδράσι τοῖς σφῶν οὐκ ἂν ἀποδύσαιντο, προσποίητον αἰσχύνης ἀξιοπιστίαν μνώμεναι· ἔξεστι δὲ ταῖς βουλομέναις τῶν ἄλλων οἴκοι ταῖς κατακλείστοις· γυμνὰς ἐν τοῖς βαλανείοις θεάσασθαι· ἐν-

ἐνταῦθα γὰρ ἀποδύεσθαι τοῖς θεαταῖς ὥσπερ καπήλοις σωμάτων, οὐκ αἰσχύνονται. ἀλλ' ὁ μὲν Ἡσίοδος· Μὴ δὲ γυναικείῳ λουτρῷ χρόα φαιδρύνεσθαι παραινεῖ. κοινὰ δὲ ἀνέῳκται, ἀνδράσιν ὁμοῦ καὶ γυναιξὶ, τὰ βαλανεῖα: κἀντεῦθεν ἐπὶ τὴν ἀκρασίαν ἀποδύονται: ἐκ τοῦ γὰρ εἰσορᾶν γίνεται ἀνθρώποις ἐρᾶν: ὥσπερ ἀποκλυζομένης τῆς αἰδοῦς αὐτοῖς κατὰ τὰ λουτρά: αἱ δὲ μὴ εἰς τοσοῦτον ἀπηρυθριακυῖαι: τοὺς μὲν ὀθνείους, ἀποκλείουσιν: ἰδίοις δὲ οἰκέταις συλλούονται, καὶ δούλοις ἀποδύονται γυμναί· καὶ ἀνατρίβονται ὑπ' αὐτῶν, ἐξουσίαν δοῦσαι τῷ καταπτήσσοντι τῆς ἐπιθυμίας, τὸ ἀδεὲς τῆς ψηλαφήσεως: οἱ γὰρ παρεισαγόμενοι παρὰ τὰ λουτρὰ ταῖς δεσποίναις γυμναῖς, μελετῶσιν ἀποδύεσθαι πρὸς τόλμαν ἐπιθυμίας ἔθει πονηρῷ, παραγράφοντες τὸν φόβον· καὶ οἱ μὲν παλαιοὶ τῶν ἀθλητῶν, γυμνοὺς δεικνύναι τοὺς ἄνδρας αἰδούμενοι, ἐν διαζώσμασι τὸν ἀγῶνα ἐκτελοῦντες, τὸ αἰδήμον ἐφύλαττον: αἱ δὲ, ἀποδυσάμεναι ἅμα τῷ χιτῶνι καὶ τὴν αἰδῶ, φαίνεσθαι μὲν βούλονται καλαί: ἄκουσαι δ' ὁμοίως ἐλέγχονται κακαί: καὶ γὰρ δι' αὐτοῦ καταφαίνεται μάλιστα τοῦ σώματος τὸ μάχλον τῆς ἐπιθυμίας, καθάπερ τοῖς ὑδεριῶσι τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιφανείας ὑγρόν: τὸ νόσημα δὲ ἀμφοῖν ἐκ τῆς ὄψεως γνωρίζεται. χρὴ τοίνυν τοὺς ἄνδρας, γενναῖον ἀληθείας ὑπόδειγμα ταῖς γυναιξὶ γινομένους, αἰσχύνεσθαι ταῖς μετ' αὐτῶν ἀποδύσεσι: καὶ φυλάττεσθαι ταύτας τὰς ὄψεις τὰς ὀλισθηράς. ὁ γὰρ ἐμβλέψας φησὶ, περιεργότερον ἤδη ἥμαρτεν. οἴκοι μὲν οὖν τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς οἰκέτας αἰδεῖσθαι χρή: ἐν δὲ ταῖς ὁδοῖς, τοὺς ἀπαντῶντας: ἐν δὲ τοῖς λουτροῖς, τὰς γυναῖκας: ἐν δὲ ταῖς ἐρημίαις, ἑαυτούς: πανταχοῦ δὲ τὸν λόγον, ὅς ἐστι πανταχοῦ, καὶ ἐγένετο ἄνευ αὐτοῦ οὐδὲ ἕν: οὕτω γὰρ μόνος ἀπτώς τις διαμένει, εἰ πάντοτε αὐτῷ συμπαρεῖναι νομίζοι τὸν θεόν.

Ὅτι μόνος πλούσιος ὁ Χριστιανός. ϛʹ.

Πλούτου τοίνυν μεταληπτέον ἀξιολόγως, καὶ μεταδοτέον φιλανθρώπως: οὐ βαναύσως, οὐδὲ ἀλαζονικῶς: οὐδὲ ἐκτρεπτέον τὸ φιλόκαλον εἰς φιλαυτίαν, καὶ ἀπειροκαλίαν· μή πῃ ἄρα καὶ πρὸς ἡμᾶς φῇ τις: ὁ ἵππος αὐτοῦ πεντεκαίδεκα ταλάντων ἐστὶν ἄξιος, ἢ τὸ χωρίον, ἢ ὁ οἰκέτης, ἢ τὸ χρυσίον: αὐτὸς δὲ χαλκῶν ἐστι τιμιώτερος τριῶν. αὐτίκα γοῦν περίελε τὸν κόσμον τῶν γυναικῶν, καὶ τοὺς οἰκέτας τῶν δεσποτῶν, οὐδὲν διαφέροντας τῶν ἀργυρωνήτων εὑρήσεις τοὺς δεσπότας: οὐκ ἐν βαδίσματι, οὐκ ἐν βλέμματι, οὐκ ἐν φθέγματι. οὕτως τοίνυν τοῖς ἀνδραπόδοις ἐοίκασιν, ἀλλὰ καὶ τῷ ἀσθενέστεροι εἶναι τῶν οἰκετῶν διακρίνονται: καὶ τῷ νοσηλότερον ἀνατετράφθαι. ἄριστον γοῦν δογμάτων τοῦτο ᾄδειν παρεῖκασα χρή. ὡς ὁ μὲν ἀγαθὸς ἀνὴρ σώφρων ὢν, καὶ δίκαιος, ἐν οὐρανῷ θησαυρίζει τὰ χρήματα: οὗτος ὁ τὰ ἐπίγεια καταπωλήσας καὶ πτωχοῖς ἐπιδούς, τὸν ἀνώλεθρον ἐξευρίσκει θησαυρόν, ἔνθα οὐ σής, οὐ λῃστής. μακάριος οὗτος ὄντως, ἐάν τε σμικρὸς, καὶ ἀσθενής, καὶ ἄδοξος ᾖ: καὶ πλοῦτον οὕτως πλουτεῖ τὸν μέγιστον. ἐὰν δὲ ἄρα πλουτῇ μὲν, Κινύρα τε καὶ Μίδα μᾶλλον: ᾖ δὲ ἄδικος, καὶ ὑπερήφανος· καθάπερ ὁ ἐν τῇ πορφύρᾳ καὶ βύσσῳ τρυφῶν, καὶ τὸν Λάζαρον ὑπερηφανῶν, ἄθλιός τέ ἐστι καὶ ἀνιαρῶς ζῇ, καὶ οὐ ζήσεται. ἐοικέναι γοῦν μοι δοκεῖ ὁ πλοῦτος ὄφει τῷ, ὃ εἰ μή τις ἐπίσταται, τὸ λαβέσθαι ἀβλαβῶς πόρρωθεν, ἀκινδύνως ἄκρας οὐρᾶς ἀνακρημνὰς τὸ θηρίον, περιπλέξεται τῇ χειρί· καὶ δήξεται: δεινὸς δὲ καὶ ὁ πλοῦτος, ἰλυσπώμενος παρὰ τὴν ἔμπειρον, ἢ ἄπειρον αὐτοῦ λαβήν, προσφῦναι καὶ δάκνειν, εἰ μή τις αὐτῷ καταμεγαλοφρονῶν ἐπιστημόνως χρῷτο, ἵνα σὺν τῇ ἐπῳδῇ τοῦ λόγου, καταξέσηται μὲν τὸ θηρίον: αὐτὸς δὲ ἀπαθὴς μείνῃ. ἀλλ' ὡς ἔοικεν τὰ πλείονος ἄξια κεκτημένος πλούσιος ὢν μόνος, ἐλελήθει: πολλοῦ δὲ ἄξια οὐ λίθος, οὐκ ἄργυρος, οὐκ ἐσθής, οὐ κάλλος σώματος, ἀλλ' ἡ ἀρετή, ὅς ἐστι λόγος ὑπὸ τοῦ παιδαγωγοῦ παραδιδόμενος εἰς ἄσκησιν: λόγος οὗτος, ὁ τὴν τρυφὴν ἐξομνύμενος, τὴν δὲ αὐτουργίαν διάκονον παρακαλῶν, καὶ τὴν εὐτέλειαν ὑμνῶν, τῆς σωφροσύνης τὴν ἔγγονον. λάβετε παιδείαν φησὶ, καὶ μὴ ἀργύριον: καὶ γνῶσιν ὑπὲρ χρυσίον δεδοκιμασμένον: κρείσσων γὰρ σοφία λίθων πολυτελῶν· πᾶν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιον αὐτῆς ἐστι, καὶ πάλιν: ἐμὲ καρπίζεσθε· ὑπὲρ χρυσίον, καὶ λίθον τίμιον, καὶ ἄργυρον· τὰ γὰρ ἐμὰ γεννήματα κρείττω ἀργύρου ἐκλεκτοῦ. εἰ δὲ καὶ διελεῖν χρή, πλούσιος μὲν, ὁ

πολὺ

πολυκτήμων ἔστω; χρυσίῳ σεσαγμένος, καθάπερ φασκώλιον ἐρρυπωμένον: εὐσχήμων δὲ ὁ δί-
καιος, ἐπεὶ εὐσχημοσύνη τάξις ἐστίν: ἐν δὲ τῷ δέοντι σχηματισμῷ, περί τε τὰς διοικήσεις καὶ τὰς
ἐπιδόσεις μεμετρημένη: εἰσὶ γὰρ οἱ σπείροντες καὶ πλείονα συνάγοντες, περὶ ὧν γέγραπται·
ἐσκόρπισεν ἔδωκε τοῖς πένησιν, ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα, ὥστε οὐχ ὁ ἔχων καὶ φυ-
λάττων, ἀλλ' ὁ μεταδιδοὺς, πλούσιος: καὶ ἡ μετάδοσις τὸν μακάριον, οὐχ ἡ κτῆσις δείκνυσι. καρ-
πὸς δὲ ψυχῆς τὸ εὐμετάδοτον, ἐν ψυχῇ ἄρα τὸ πλούσιον: καὶ μὴν τὰ μὲν ἀγαθὰ ἔστω μό-
νοις κτητὰ τοῖς ἀγαθοῖς, ἀγαθοὶ δὲ οἱ Χριστιανοί: ἄφρων δὲ ἢ ἀκόλαστος ἄνθρωπος, οὔτ' ἂν αἴσθη-
σιν ἀγαθοῦ σχοίη, οὔτ' ἂν κτήσεως τύχοι, μόνοις ἄρα τοῖς Χριστιανοῖς κτητὰ τὰ ἀγαθά: τούτων
δὲ τῶν ἀγαθῶν πλουσιώτερον οὐδὲν, πλούσιοι ἄρα οὗτοι μόνοι. πλοῦτος γὰρ ἀληθινὸς ἡ δι-
καιοσύνη, καὶ ὁ παντὸς θησαυροῦ πολυτιμότερος λόγος: οὐκ ἀπὸ θρεμμάτων καὶ χωρίων
αὐξανόμενος, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ θεοῦ δωρούμενος, πλοῦτος ἀναφαίρετος, ἡ ψυχὴ μόνη θησαυρὸς
αὐτοῦ, κτῆμα τῷ κεκτημένῳ ἄριστον, μακάριον τῇ ἀληθείᾳ παρεχόμενον τὸν ἄνθρωπον· ᾧ γὰρ
ὑπάρχει μηδενὸς μὲν ὀρέγεσθαι τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ὧν δὲ ὀρέγεται, τούτων τυγχάνειν· ἀλλὰ
καὶ ὧν ὁσίως ἐφίεται, ταῦτα αἰτούμενον λαμβάνειν παρὰ θεοῦ. πῶς οὗτος οὐ πολυκτήμων,
καὶ παγκτήμων, θησαυρὸν ἔχων αἰώνιον, τὸν θεόν· τῷ αἰτοῦντι φησὶ δοθήσεται: καὶ τῷ κρούον-
τι ἀνοιγήσεται. εἰ μηδὲν ἀρνεῖται ὁ θεός, τὰ πάντα τοῦ θεοσεβοῦς γίνεται.

Ὅτι καλὸν ἐφόδιον Χριστιανῷ ἡ εὐτέλεια. ζ.

Τρυφὴ δὲ, εἰς ἡδονὰς ἀλωμένη, χαλεπὸν ἀνθρώποις ναυάγιον γίνεται: ἀλλότριος γὰρ τῆς
ἀληθοῦς φιλοκαλίας καὶ τῶν ἀστείων ἡδονῶν, ὁ ἡδὺς οὗτος καὶ ἀκλεὴς τῶν πολλῶν βίος:
φύσει γὰρ ὁ ἄνθρωπος ὑψηλόν ἐστι ζῶον καὶ γαῦρον, καὶ τοῦ καλοῦ ζητητικὸν, ἅτε τοῦ μό-
νου δημιούργημα: ὁ δὲ ἐπὶ γαστέρα αὐτῷ βίος, ἄσεμνός τε καὶ ἐπονείδιστος καὶ ἀπεχθὴς καὶ κα-
ταγέλαστος. ἀλλοτριώτατον δὲ τῆς θείας φύσεως ἡ φιληδονία. ὅμοιος μὲν σπεύδειν τοῖς
στρουθοῖς: ὅμοιος δὲ τοῖς ὑσὶν καὶ τοῖς τράγοις ὀχεύειν: τὸ γὰρ τὴν ἡδονὴν νομίζειν ἀγαθὸν ἀπει-
ροκαλίας ἐστὶ τελείας. φιλοπλουτία δὲ ἐξίστησι τῆς ὀρθῆς διαίτης τὸν ἄνθρωπον, ἀπερυθριᾶν
πρὸς τὰ αἰσχρὰ ἀναπείθουσα: ἐὰν μόνον ἔχῃ δύναμιν καθάπερ θηρίον, τοῦ φαγεῖν παντο-
δαπὰ, καὶ πίνειν ὡσαύτως, καὶ ἀφροδισίων πάσχειν πάντως παρέχειν πλησμονήν. διὰ τοῦτο
σπανιώτατα τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ κληρονομεῖ. ποῦ τοίνυν τὰ τοσαῦτα παρασκευάζονται
ὄψα; ἢ ἵνα μίαν πληρώσωσι γαστέρα, τὸ ἀκάθαρτον τῆς γαστριμαργίας οἱ κοπρῶνες ἐλέγχου-
σιν: εἰς οὓς ἀποπτύουσιν ἡμῶν αἱ γαστέρες τῆς δαιτὸς τὰ λείψανα. ποῦ δαὶ τοὺς οἰνοχόους τοὺς
τοσούτοις συναγείρουσι: μιᾷ κύλικι πλησθῆναι δυνάμενοι. ποῦ δαὶ τῶν ἐσθήτων τὰς κιβωτούς:
τὰ χρυσία δὲ ποῦ: καὶ τὰ κόσμια ποῦ: λωποδύταις δὲ αὐτὰ, καὶ κακούργοις παρασκευά-
ζονται, καὶ τοῖς λίχνοις ὀφθαλμοῖς, ἐλεημοσύναι δὲ καὶ πίστεις μὴ ἐκλειπέτωσάν σε, φησὶν ἡ
γραφή. ἰδοὺ γοῦν καὶ τὸν θεσβίτην Ἡλίαν: καλὸν ὑπόδειγμα τῆς εὐτελείας ἔχομεν. ὅτε ἐκά-
θισεν ὑπὸ τὴν ῥάμνον, καὶ ὁ ἄγγελος αὐτῷ κομίζει τροφάς. ἐγκρυφίας κρίθινος ἦν, καὶ κα-
ψάκης ὕδατος. τοιοῦτον ἄριστον αὐτῷ κύριος ἔπεμψεν. ἡμῖν ἄρα ἀνάγκη πρὸς ἀλήθειαν ὁ-
δοιποροῦσιν, εὐζώνοις γενέσθαι. μὴ βαστάζετε γὰρ εἶπεν ὁ κύριος, βαλλάντιον: μὴ πήραν: μὴ
δὲ ὑποδήματα. τουτέστι· μὴ πλοῦτον κτήσησθε, τὸν ἐν βαλλαντίῳ μόνον θησαυριζόμενον: μὴ τὰς
ἀποθήκας πληρώσητε τὰς ἰδίας, ὡς ἐν πήρᾳ παρατιθέμενοι τὸν σπόρον, ἀλλὰ καὶ τοῖς δεομέ-
νοις κοινωνήσατε: μὴ ὑποζύγια, καὶ οἰκέτας πολυπραγμονεῖτε, οἵτινες ὑποδήματα τῆς πο-
ρείας τῶν πλουσίων ἀχθοφοροῦντες ἀλληγορικῶς εἴρηνται. ἀποῤῥιπτέον οὖν τῶν σκευῶν τὸ
πλῆθος: καὶ τὰ ἀργυρᾶ καὶ τὰ χρυσᾶ ἐκπώματα, καὶ τὸν ὄχλον τῶν οἰκετῶν. καλὰς καὶ σε-
μνὰς παρὰ τοῦ παιδαγωγοῦ συνοπαδοὺς, αὐτουργίαν καὶ εὐτέλειαν παραλαβόντας, καὶ δὴ
βαδιστέον εὐαρμόστως τῷ λόγῳ: κἂν γυνή τῳ παρῇ καὶ τέκνα, οὐκ ἄχθος ἐστὶν ὁ οἶκος, συμμε-
θίστασθαι μαθὼν ὁδοιπορίᾳ σώφρονι: σταλτέον δὲ καὶ τὴν φίλανδρον γυναῖκα, τἀνδρὶ πα-
ραπλησίως ὁδοιπορικῶς: καλὸν ἐφόδιον τῆς εἰς οὐρανοὺς πορείας, εὐτέλειαν ἐπιφερομέ-
νους, μετὰ σεμνότητι σώφρονι: μέτρον δὲ, καθάπερ ὁ ποὺς τοῦ ὑποδήματος, οὕτως καὶ τῆς κτή-
σεως ἑκάστῳ, τὸ σῶμα· τὸ δὲ περιττὸν ἃ δὴ φησὶ κόσμια καὶ τὰ ἔπιπλα τῶν πλουσίων, ἄχθος

ἐστιν· οὐ κόσμος τοῦ σώματος. χρὴ δὲ τὸν ἀναβαίνειν βιαζόμενον εἰς τοὺς οὐρανούς, καλὴν βακτηρίαν, τὴν εὐεργεσίαν περιφέρειν· καὶ τοῖς θλιβομένοις μεταδεδωκότα τῆς ἀληθοῦς ἀναπαύσεως μεταλαμβάνειν· ὁμολογεῖ γὰρ ἡ γραφή, ὡς ἄρα λύτρον ἐστὶν ἀνδρὸς ψυχῆς ὁ ἴδιος πλοῦτος· τουτέστιν, ἐὰν πλουτῇ, μεταδόσει σωθήσεται· καθάπερ γὰρ τῶν φρεάτων, ὅσα πέφυκεν βρύειν ἀπαντλούμενα εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀναπιδύει μέτρον· οὕτως ἡ μετάδοσις, ἀγαθὴ φιλανθρωπίας ὑπάρχουσα πηγή, κοινωνοῦσα τοῖς διψῶσι τοῦ ποτοῦ, αὔξεται πάλιν καὶ ἀναπίμπλαται· ὃν τρόπον ἐπὶ τοὺς θηλαζομένους ἢ καὶ βδαλλομένους μαστούς, ἐπιρρεῖν εἴωθε τὸ γάλα· ἀνενδεὴς γὰρ ὁ τὸν παντοκράτορα θεὸν λόγον ἔχων, καὶ οὐδενὸς ὢν χρῄζει, ἀπορεῖ ποτε· κτῆσις γὰρ ὁ λόγος ἀνενδεής, καὶ εὐπορίας ἁπάσης αἴτιος. εἰ δέ τις φαίη ἑωρακέναι πολλάκις ἄρτῳ πεινώμενον δίκαιον, σπάνιον μὲν τοῦτο, καὶ ἔνθα οὐκ ἄλλος δίκαιος. ἀναγνώτω δὲ ὅμως κἀκεῖνο· οὐ γὰρ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ δίκαιος, ἀλλ' ἐν τῷ ῥήματι κυρίου· ὅς ἐστιν ἄρτος ἀληθινός, ἄρτος οὐρανῶν· οὐκ ἄρα ποτὲ ἀγαθὸς ἀνὴρ ἄπορος, ἕως ἂν ἔχῃ σώαν τὴν πρὸς θεὸν ὁμολογίαν· πάρεστι μὲν γὰρ αὐτῷ αἰτεῖσθαι καὶ λαμβάνειν ὧν ἂν δέηται, παρὰ τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων· καὶ τῶν ἰδίων ἀπολαύειν, εἰ φυλάττοι τὸν υἱόν. πάρεστι δὲ καὶ τοῦτο μηδὲ ἐνδείας αἰσθάνεσθαι, ὁ παιδαγωγικὸς ἡμῶν οὗτος λόγος, τὸν πλοῦτον ἡμῶν δίδωσι καὶ πλουτεῖν, οὐ φθόνος τοῖς ἀνενδεὲς κτωμένοις δι' αὐτοῦ· ὁ τοῦτον ἔχων τὸν πλοῦτον, βασιλείαν κληρονομήσει θεοῦ.

Ὅτι αἱ εἰκόνες καὶ τὰ ὑποδείγματα μέγιστον μέρος τῆς ὀρθῆς εἰσὶ διδασκαλίας. η.

Εἰ δέ τις ὑμῶν φεύξεται διὰ τέλους τρυφὴν εὐτελείᾳ τιθηνούμενος, μελετήσει ῥᾷον τοὺς ἀκουσίους ὑπομένειν πόνους, τὰς ἑκουσίους θλίψεις γυμνάσματα συνεχῶς ποιούμενος διωγμῶν, ὁπότ' εἰς ἀναγκαίους ἔλθῃ πόνους, καὶ φόβους, καὶ λύπας· οὐκ ἀμελέτητος ὢν καρτερεῖν. διὰ τοῦτο ἐν πατρίδι ἐπὶ γῆς οὐκ ἔχομεν, ὡς ἂν καταφρονοῖμεν τῶν ἐπιγείων κτημάτων· πλουσιωτάτη δὲ ἡ εὐτέλεια, ἐξισοῦσα ἀνελλιπέσι δαπάναις, ταῖς εἰς ἃ χρή, καὶ ἐφ' ὅσον χρή, τελεῖσθαι προσηκούσαις· τέλη γὰρ τὰ δαπανήματα. ὅπως μὲν οὖν συμβιωτέον ἀνδρὶ τὴν γυναῖκα, καὶ περὶ αὐτουργίας, καὶ οἰκουρίας, καὶ οἰκετῶν χρήσεως· πρὸς δὲ καὶ τῆς ὥρας τοῦ γάμου καὶ τῶν ὅσα γυναιξὶν ἁρμόζει, ἐν τῷ γαμικῷ διέξιμεν λόγῳ· ἃ δὲ ἁρμόδια πρὸς παιδαγωγίαν, ταῦτα ἡμῖν νῦν παραθετέα μόνα ἐν ὑπογραφῆς μέρει, παρασημειουμένοις Χριστιανῶν τὸν βίον· καὶ δὴ τὰ μὲν πλεῖστα ἤδη λέλεκται, καὶ τὰ παιδαγωγικά· ὃ δὲ ἔτι λοιπὸν ὑποθησόμεθα· οὐ γὰρ μικρὰ ῥοπὴ εἰς σωτηρίαν τὰ ὑποδείγματα. ὅρα φησὶν ἡ τραγῳδία, Ὀδυσσέως ἄλοχον. οὐ κατέκτανε Τηλέμαχος· οὐ γὰρ ἐπιγαμεῖ πόσει πόσιν,

Μένει δ' ἐν οἴκοις ὑγιὲς εὐνατήριον.

ὀνειδίζων τὴν μοιχείαν ἀσελγῆ, καλὴν εἰκόνα σωφροσύνης ἐδείκνυεν φιλανδρίαν· τοὺς δὲ εἵλωτας οἰκέτας (οἰκετῶν ὀνόματά εἰσιν οἱ εἵλωτες) οἱ Λακεδαιμόνιοι μεθύειν ἀναγκάζοντες, ἐδείκνυον σφίσιν αὐτοῖς τῆς μέθης τὰ ἔργα, σωφρονοῦσιν, ἐν θεραπείας καὶ διορθώσεως μέρει· παραφυλάττοντες δ' οὖν τῶν ἐκείνων ἀσχημοσύνην, ὡς μὴ περιπέσοιεν αὐτοὶ τοῖς ὁμοίοις καταγνώσεσιν, ἐπαιδεύοντο· τὸ ἐπονείδιστον τῶν μεθυόντων εἰς τὸ ἑαυτῶν ἀναμάρτητον ὠφελούμενοι. τῶν δὲ ἀνθρώπων, οἱ μὲν, διδαχθέντες ἐσώθησαν· οἱ δέ, αὐτοδίδακτοι, ἢ ἐζήλωσαν, ἢ ἐζήτησαν ἀρετήν.

Κεῖνος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτῷ πάντα νοήσῃ.

Αὐτός ἐστιν Ἀβραάμ, ὁ ζητήσας τὸν θεόν.

Ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται.

οὗτοι εἰσὶν οἱ μαθηταί, οἱ πεισθέντες τῷ λόγῳ· διὰ τοῦτο, ὁ μὲν, ἠκούσθη φίλος· οἱ δέ, Ἀπόστολοι· ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν θεόν, ὁ μὲν, πολυπραγμονῶν· οἱ δέ, κηρύσσοντες. λαοὶ δὲ ἄμφω. ἀμφοῖν δὲ ζεῦξιν οἱ ἀκροαταί· ὁ μὲν, ὠφελούμενος διὰ τῆς ζητήσεως· ὁ δέ, σωζόμενος διὰ τῆς εὑρέσεως.

Ὃς δέ κε μήτ' αὐτὸς νοέῃ, μήτ' ἄλλου ἀκούων,

Ἐν θυμῷ βάλληται· ὁ δ' αὖτ' ἀχρήιος ἀνήρ.

λαὸς ἄλλος ἐστὶν ἐθνικός, ἀχρεῖος· οὗτος ὁ λαός, ὁ μὴ Χριστῷ ἑπόμενος. πολυτρόπως δὲ ὁ μὲν ὠφελῶν ὁ παιδαγωγός, ὁ φιλάνθρωπος· τὰ μὲν, παρῄνεσεν· τὰ δὲ καὶ ὠνείδισεν· τὸ δὲ καὶ ἄλλων ἁμαρτανόντων, τὸ αἶσχος αὐτῶν ὑπέδειξεν ἡμῖν, καὶ τὴν ἐπὶ τούτῳ τιμωρίαν, ψυχαγω-

γῶν

γῶν τε ἅμα καὶ νουθετῶν, ἐφανέρωσε φιλανθρωπότατον ἀποτροπὴν τῆς κακίας μηχανώμενος διὰ τῆς τῶν προπεπονθότων ἐνδείξεως, δι' ὧν εἰκόνων ἐφίσταται τοὺς μὲν, ἔπαυσεν, κακῶς διαπιθύντας: τοὺς δὲ, τὰ ἴσα τολμῶντας, ἐκώλυσεν: ἄλλους εἰς ὑπομονὴν ἐθεμελίωσεν: ἑτέρους ἔπαυσε κακίας: τοὺς δὲ καὶ ἰάσατο, τῇ τοῦ ὁμοίου θεωρίᾳ μεταθεμένους ἐπὶ τὸ βέλτιον. τίς γὰρ οὐκ ἄν τι παραφυλάξαιτο ἑπόμενος τῷ καθ' ὁδόν; εἶτα μέντοι τοῦ προτέρου εἰς βόθρον ἐμπεσόντος, μὴ οὐχὶ ἀποκλῖναι τὸν ἴσον κίνδυνον, τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἁμαρτίας φυλαξάμενος; τίς δὲ αὖθις ἀσκητὴς ὤν, καταμαθὼν τῆς φιλοδοξίας τὴν ὁδὸν, καὶ τὸ ἔπαθλον ἰδὼν τὸν πρὸ αὐτοῦ ἀγωνιστὴν εἰληφότα, οὐκ ἐπὶ τὸν στέφανον ἵεται, καὶ αὐτὸς μιμούμενος τὸν πρεσβύτερον. πολλαὶ τοιαῦται τῆς θείας σοφίας αἱ εἰκόνες: ἑνὸς δὲ ὑποδείγματος μνησθήσομαι, καὶ διὰ βραχέων παραθήσομαι τὸ Σοδομιτῶν πάθος: κρίσις μὲν, ἀδικήσασι: παιδαγωγία δὲ, ἀκούουσιν. οἱ Σοδομῖται ὑπὸ πολλῆς τρυφῆς ἐξοκείλαντες εἰς ἀσέλγειαν, μοιχεύοντες μὲν ἀδεῶς, περὶ τὰ παιδικὰ ἐκμανῶς ἐπτοημένοι, ἐπεῖδεν αὐτοὺς ὁ παντεπόπτης λόγος: ὃν οὐκ ἔστι λαθεῖν ἀνόσια δρῶντας, οὐδὲ ἐφηρέμησε τῇ ἀσελγείᾳ αὐτῶν, ὁ ἄγρυπνος τῆς ἀνθρωπότητος φύλαξ: ἀποτρέπων δὲ ἡμᾶς τῆς μιμήσεως τῆς ἐκείνων, πρὸς σωφροσύνην τὴν αὐτοῦ παιδαγωγῶν, τισὶ τοῖς ἁμαρτωλοῖς ἐπιβαλὼν, ὡς μὴ τὸ ἀζημίωτον τῆς ἀκολασίας, ἀδείας ἐπίρροιαν προσλάβῃ, καταφλεγῆναι προσέταξε τὰ Σόδομα: ὀλίγον τι τοῦ φρονίμου πυρὸς ἐκείνου, ἐπὶ τὴν ἀκολασίαν ἐκχέας, ὡς μὴ ἀκόλαστον αὐτῶν τὸ λάγνον γενόμενον, πλατείας ἀναπετάσῃ κλισιάδας τοῖς εἰς ἡδυπάθειαν φερομένοις. γέγονε τοίνυν ἡ Σοδομιτῶν δικαία τιμωρία, τῆς εὐλογίστου τοῖς ἀνθρώποις σωτηρίας εἰκών: οἱ γὰρ μὴ τὰ ὅμοια τοῖς κεκολασμένοις ἁμαρτήσαντες, οὐ τὴν ὁμοίαν ἐκείνοις τοῖς ἁμαρτωλοῖς ὑπόσχωσι δίκην: τῷ μὴ ἁμαρτεῖν, τὸ μὴ παθεῖν πεφυλαγμένοι: εἰδέναι γὰρ ὑμᾶς φησὶν ὁ Ἰούδας βούλομαι, ὅτι ὁ θεὸς ἅπαξ ἐκ γῆς Αἰγύπτου λαὸν σώσας, τὸ δεύτερον τοὺς μὴ πιστεύσαντας, ἀπώλεσεν: ἀγγέλους τε τοὺς μὴ τηρήσαντας τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν, ἀλλὰ ἀπολείποντας τὸ ἴδιον οἰκητήριον, εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας, δεσμοῖς ἀϊδίοις ὑπὸ ζόφον ἀγρίων ἀγγέλων τετήρηκε. καὶ κατὰ μικρὸν διδασκαλικώτατα ἐκτίθεται τὰς εἰκόνας τῶν κρινομένων: οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι τῇ ὁδῷ τοῦ Κάϊν ἐπορεύθησαν, καὶ τῇ πλάνῃ τοῦ Βαλαὰμ ἐξεχύθησαν, καὶ τῇ ἀντιλογίᾳ τοῦ Κορὲ ἀπώλοντο: τοὺς γὰρ μὴ δυναμένους ἐξουσίαν ἐλευθερίας φέρειν, ὁ φόβος μὴ ἐξυβρίζειν διατηρεῖ: διὰ τοῦτο γὰρ αἱ κολάσεις καὶ αἱ ἀπειλαὶ, ἵνα δείσαντες τὰς δίκας, τοῦ ἁμαρτάνειν ἀποσχώμεθα: ἔχω σοι φιλοκοσμίας κολάσεις διηγήσασθαι, καὶ φιλοδοξίας τιμωρίας, οὐκ ἀκρασίας μόνον: πρὸς δὲ καὶ τὰς ἐπὶ πλούτῳ κακοφροσύνας παραθέσθαι βλασφημίας, ἐν αἷς διὰ τοῦ φοβεῖν, ὁ λόγος ἀνείργει τῶν ἀδικημάτων: ἀλλὰ γὰρ φειδόμενος τοῦ μήκους τοῦ συντάγματος, τὰς ἑξῆς τοῦ παιδαγωγοῦ προστάτω σοι ἐντολὰς, ἵνα δὴ φυλάξῃς τὰς ἀπειλάς.

Τίνος ἕνεκεν τῷ λουτρῷ παραληπτέον. θ'.

Βαλανείου τοίνυν (ἐντεῦθεν γὰρ ἀπετράπην λέγων) τέσσαρές εἰσιν αἰτίαι, καθ' ἃς ἐπ' αὐτὸ παραγινόμεθα: ἢ γὰρ καθαριότητος ἕνεκα, ἢ ἀλέας, ἢ ὑγιείας, ἢ τελευταῖον, ἡδονῆς: ἡδονῆς μὲν οὖν ἕνεκα λούεσθαι παραιτητέον: ἄρδην γὰρ τὴν ἀναίσχυντον ἡδονὴν ἐκκοπτέον: παραληπτέον δὲ τὸ λουτρόν: ταῖς μὲν γυναιξὶ, καθαριότητος ἕνεκεν, καὶ ὑγιείας: ὑγιείας δὲ μόνης, ἀνδράσι: περιττὸν δὲ τὸ τῆς ἀλέας: ἔξον δὲ καὶ ἄλλως παραμυθεῖσθαι τὸ κατεσκληκὸς ὑπὸ κρύους: αἱ δὲ τοῦ βαλανείου συνεχεῖς χρήσεις καθαιροῦσι τὰς δυνάμεις, καὶ τοὺς φυσικοὺς χαλῶσι τόνους: πολλάκις δὲ ἐκλύσεις ἄγουσι, καὶ λειποθυμίας: τρόπον γάρ τινα πίνει τὰ σώματα, ὥσπερ τὰ δένδρα, οὐ μόνον τῷ στόματι, ἀλλὰ καὶ τῇ δι' ὅλου τοῦ σώματος κατὰ τὸ λουτρὸν, ὥς φασι, ποροποσίᾳ: τεκμήριον τούτου, διψήσαντες πολλάκις, ἔπειτα ἐμβάντες εἰς τὰ ὕδατα, τὴν δίψαν ἠκέσαντο: εἰ μὴ οὖν πρός τι ὠφελεῖ τὸ λουτρὸν, ἤδη σφᾶς ἐκλυτέον αὐτῷ: ἀνθρωπογναφεῖα ἐκάλουν αὐτὰ οἱ παλαιοί: ἐπεὶ θᾶττον ἢ προσῆκεν ῥακοῖ τὰ σώματα, καὶ προγηράσκειν ἀναγκάζει καθεψοῦντα, κατὰ τὰ αὐτὰ τῷ σιδήρῳ, μαλασσομένης τῇ θερμότητι τῆς σαρκός: ἐντεῦθεν οἱονεὶ τῆς βαφῆς, καὶ τῆς στομώσεως τοῦ ψυχροῦ δεόμεθα: οὐδὲ μὴν ἑκάστοτε λουτέον, ἀλλ' εἴτε ἐλαττωθείς τις εἴη κενὸς, ἢ οὐ πλήρης ἄγαν,

παραιτητέον τὸ βαλανεῖον. καὶ μὴν κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἡλικίαν, καὶ τοῦ ἔτους τὴν ὥραν:
οὐ γὰρ πάντας ἀεί, οὐδὲ ἀεὶ ὀνίνησιν: ὡς οἱ περὶ ταῦτα σοφοὶ ὁμολογοῦσιν: ἡμῖν δέ, ἀπόχρη ἡ
συμμετρία: ἣν πανταχοῦ βοηθὸν ἐπικαλούμεθα τῷ βίῳ. οὐδὲ γὰρ τοσοῦτον ἐνδιατριπτέον
τῷ βαλανείῳ, ὡς δεῖσθαι χειραγωγοῦ: οὐδὲ συνεχῶς καὶ πολλάκις, ἡμέρας λούεσθαι: καθά-
περ εἰς ἀγορὰν θαμίζοντας, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὸ πλειόνων οἰκετῶν καταιονᾶσθαι, ἐξυβρίζειν ἐστὶν
εἰς τοὺς πλησίον πλεονεκτοῦντας τῇ τρυφῇ: καὶ συνικέσαι μὴ ἐθελόντων, ὡς κοινοὶ ἐπίσης ἐστὶ
τῶν λουομένων τὸ βαλανεῖον δεῖν: λούειν δὲ δεῖ μάλιστα μὲν τὴν ψυχήν, καθαρσίῳ λόγῳ: καὶ
τὸ σῶμα δὲ ἔσθ' ὅτε, διὰ τὴν ἄσιν, τὴν ἐπιφυομένην αὐτῷ: οὐ μὴν ἀλλ' ἔσθ' ὅτε καὶ ὑπαλύειν
» τοὺς καμάτοις: οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, φησὶν ὁ κύριος. ὅτι ὅμοιοί
» ἐστε τάφοις κεκονιαμένοις: ἔξωθεν ὁ τάφος φαίνεται ὡραῖος: ἔνδον δὲ γέμει ὀστέων νεκρῶν, καὶ
» πάσης ἀκαθαρσίας. καὶ πάλιν τοῖς αὐτοῖς φησιν. οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔξω τοῦ ποτη-
ρίου καὶ τῆς παροψίδος: ἔνδοθεν δὲ γέμουσιν ἀκαθαρσίας. καθάρισον πρῶτον τὸ ἔνδον τοῦ ποτη-
ρίου, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἔξωθεν καθαρόν. τὸ μὲν οὖν ἄριστον λουτρὸν τῆς ψυχῆς ἀποσμήχει τὸν ῥύπον
» καὶ ἔστι πνευματικόν: ἐφ' οὗ διαρρήδην ἡ προφητεία λέγει. ἐκπλυνεῖ κύριος τὸν ῥύπον τῶν υἱῶν,
» καὶ τῶν θυγατέρων Ἰσραήλ: καὶ καθαριεῖ τὸ αἷμα ἐκ μέσου αὐτῶν, τὸ αἷμα τῆς ἀνομίας, καὶ
τῶν προφητῶν τοὺς φόνους: καὶ τὸν τρόπον τῆς καθάρσεως ἐπήγαγεν ὁ λόγος, εἰπών. ἐν πνεύ-
ματι κρίσεως, καὶ ἐν πνεύματι καύσεως. τὸ δὲ τοῦ σώματος τὸ σαρκικὸν καὶ διὰ μόνου ὕδατος ἀπο-
πληροῦται, καθάπερ ἐν ἀγροῖς πολλάκις γίνεται, ὅπου βαλανεῖον οὐκ ἔστιν.

Ὅτι καὶ γυμνάσια ἐγκριτέον, τοῖς κατὰ λόγον βιοῦσι. Ι.

Μειρακίοις δὲ γυμνάσιον ἀπόχρη, κἂν βαλανεῖον παρῇ: καὶ γὰρ καὶ ταῦτα τοῖς ἀν-
δράσι παντὸς μᾶλλον, πρὸ τῶν λουτρῶν ἐγκρῖναι οὐ φαῦλον ἴσως: ἔχοντά τι χρήσι-
μον τοῖς νέοις πρὸς ὑγίειαν: σπουδήν τε, καὶ φιλοτιμίαν ἐντιθέντα: οὐχὶ εὐεξίας μό-
νον, ἀλλὰ καὶ εὐψυχίας ἐπιμελεῖσθαι. ὃ δὴ γινόμενον ἄνευ τοῦ τῶν κρειττόνων ἔργων ἀποσπᾶ-
σθαι, χαρίεν καὶ οὐκ ἀλυσιτελές: οὐδὲ ἐνταῦθα δὲ ὑπεξαιρετέον τῆς κατὰ τὸ σῶμα διαπο-
νήσεως τὰς γυναῖκας, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ πάλην καὶ δρόμους παρακλητέον αὐτάς: ταλασιουρ-
γίᾳ δὲ γυμναστέον, καὶ ἱστουργίᾳ, καὶ τῷ παραστῆναι τῇ πεττούσῃ, εἰ δέοι: ἔτι δὲ αὐτουργικῶς
προκομίζειν χρὴ ἐκ τοῦ ταμιείου τὰς γυναῖκας ὧν δεοίμεθα, καὶ τῷ μύλῳ προσελθεῖν οὐκ αἰ-
σχρὸν αὐταῖς: οὐδὲ μὴν περὶ τὸ ὄψον ἀσχολεῖσθαι, ὅπως θυμῆρες ᾖ τἀνδρί, ὄνειδος οἰκουρῷ γα-
μετῇ, καὶ βοηθῷ. εἰ δέ, καὶ στρωμνὴν ἀνατινάξαι δι' αὐτῆς, καὶ ποτὸν ὀρέξαι διψῶντι τῷ γε-
γαμηκότι, καὶ ὄψον παραθεῖν, διαγωνίσασθαι μὲν τ' αὖ: καὶ εἰς σώφρονα ὑγίειαν γυμνάσια
τὴν τοιαύτην γυναῖκα ὁ παιδαγωγὸς ἀποδέχεται, ἣ τοὺς πήχεις ἐκτενεῖ εἰς τὰ χρήσιμα: τὰς
χεῖρας δὲ αὐτῆς ἐρείδεται εἰς ἄτρακτον: χεῖρας δὲ αὐτῆς διήνοιξεν πένητι: καρπὸν δὲ ἐξέ-
τεινε πτωχῷ: ἡ μάλιστα διακονίαν οὐκ ἐπῃσχύνθη, ζηλοῦσα τὰ Σάρραν, ὑπουργῆσαι τοῖς ὁδοι-
πόροις: εἶπεν γὰρ αὐτῇ ὁ Ἀβραάμ, σπεῦσον καὶ φύρασον τρία μέτρα σεμιδάλεως. καὶ
ποίησον ἐγκρυφίας. Ῥαχὴλ δὲ ἡ θυγάτηρ Λάβαν, ἤρχετο φησὶ μετὰ τῶν προβάτων τοῦ πατρὸς
αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤρκει ταῦτα, ἀλλὰ τὴν ἀτυφίαν ἐκδιδάσκων προσεπήγαγεν: αὕτη γὰρ
ἔβοσκεν τὰ πρόβατα τοῦ πατρὸς αὐτῆς. καὶ μυρία ὅσα αἱ γραφαὶ ὀρέγουσιν, εὐτελείας ἅμα
καὶ αὐτουργίας, πρὸς δὲ καὶ γυμνασίων ὑποδείγματα: ἀνδρῶν δὲ οἱ μὲν γυμνοὶ καὶ πάλης
μετεχόντων: οἱ δέ, καὶ σφαίρῃ τῇ μικρᾷ παιζόντων, τὴν φαινίνδα παιδιὰν ἐν ἡλίῳ μάλιστα:
ἄλλοις, ὁ περίπατος αὐτάρκης: ἀγροὶ δὲ βαδίζουσιν, ἢ εἰς ἄστυ κατιοῦσιν. εἰ δὲ καὶ σκαπάνης
ἅψαιντο, οὐκ ἀγεννὲς ἐπὶ τὸ παρεμπόρευμα οἰκονομικόν, γυμνασίου γεωργικοῦ: ἀλλὰ γὰρ
μικροῦ δεῖν, ἔλαθόν με εἰπεῖν ὁ Πιττακὸς ἐκεῖνος, ὅτι ἤλαθεν, ὁ Μιτυληναίων βασιλεύς, ἐνερ-
γῷ γυμνασίῳ χρώμενος. καλὸν δὲ καὶ ὕδωρ ἀνιμῆσαι δι' αὑτοῦ: καὶ ξύλα διατεμεῖν, οἷς αὐτὸς
χρήσεται. Ἰακὼβ δὲ ἐποίμαινεν τὰ πρόβατα Λάβαν, τὰ ὑπολειφθέντα, σημεῖον ἔχων βα-
σιλικόν, ῥάβδον στυρακίνην: ἐναλλάττειν μελετῶσαν διὰ τοῦ ξύλου ἐπὶ τὸ βέλτιον τὴν φύσιν:
πολλοῖς δὲ ἔσθ' ὅτι καὶ τὸ γεγονὸς τῆς ἀναγνώσεως, γυμνάσιον ἐστίν. καὶ δὴ τά γε καὶ κατὰ
πάλην: ἣν ἐγκρίναμεν, εἰ μὴ φιλονεικίας ἀχρήστου παραλαμβανέσθω χάριν, εἰς δὲ ἱδρώ-

των

φοίνις

τῶν ἀφροδισίων ἐκκρίσεις καὶ οὔτ᾽ ἄγαν τὸ ἔντεχνον, διαπονητέον τὸ ἐπιδεικτικὸν αὐτῆς· τὰ δὲ
ἀπὸ ὀρθῆς πάλης ἀπ᾽ αὐχένων καὶ χειρῶν καὶ πλευρῶν ἐξελιστέον· κοσμιωδεστέρα γὰρ καὶ
ἀνδρωδεστέρα μετ᾽ εὐσχήμονος ῥώμης ἡ τοιαύτη διαπόνησις, ὑγιείας ἕνεκεν εὐχρήστου καὶ ὀνησι-
φόρου παραλαμβανομένη· οἱ δὲ ἄλλοι λοιπὸν, οἱ γυμναστικῆς οὐκ ἐλευθέρων στάσιν μελέτην
καταγγέλλοντες. πανταχοῦ δὲ τοῦ μέτρου στοχαστέον· ὡς γὰρ πόνους σιτίων ἡγεῖσθαι ἄριστον,
οὕτως τὸ ὑπὲρ τὸ μέτρον πονεῖν, καὶ κάκιστον, καὶ κοπῶδες, καὶ νοσοποιόν· οὔτ᾽ οὖν παντάπα-
σιν ἀργὸν εἶναι χρή· οὐδὲ μὴν παντελῶς ἐπίπονον. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῆς τροφῆς διεξεληλύ-
θαμεν παραπλησίως ἐν πᾶσι, καὶ πανταχοῦ, οὐ πρὸς ἡδυπάθειαν τετράφθαι καὶ ἀκόλαστον
χρὴ δίαιταν· οὔτ᾽ αὖ πρὸς τὴν ἐναντίαν τὴν ἄκραν· ἀλλὰ τὴν μεταξὺ τούτων, τὴν ἐμμε-
λῆ τε καὶ σώφρονα καὶ καθαρὰν· ἑκατέρας κακίας, τρυφῆς τε, καὶ φειδωλίας. ἤδη δὲ, ὡς
καὶ πρόσθεν εἰρήκαμεν, ἄτυφον ἡ αὐτάρκεια γυμνάσιον· καὶ τὸ ὑποδήσασθαί τινα αὐτὸν
αὐτῷ, καὶ τὸ ἀπονίψασθαι τὼ πόδε· πρὸς δὲ, καὶ τὸν ἀληλιμμένον λίπα ἀνατρίψαι αὐτόν·
τὸ δὲ, καὶ τὴν ἀμοιβὴν τὴν ἴσην αὐτὰ ποδοῦναι τῷ τρίψαντι ἐναλλάξ. καὶ ἐπὶ δικαιοσύνης
ἐστὶ κοινωνικῆς τὸ γυμνάσιον· καὶ παρακαθευδῆσαι φίλῳ νοσοῦντι, καὶ ὑπουργῆσαι μὴ δυναμένῳ,
καὶ παραθεῖναι δεομένῳ· καὶ παρέθηκεν αὐτοῖς φησὶν Ἀβραὰμ τοῖς τρισὶν ἄριστον, ὑπὸ τὸ δέν-
δρον καὶ παρέστη ἐσθίουσιν αὐτοῖς· καὶ ἡ ἁλιεία ὡς τῷ Πέτρῳ, εἰ σχολὴν ἀπὸ τῶν ἀναγκαίων
τῶν ἐν λόγῳ μαθημάτων ἄγοιμεν· αὕτη δὲ βελτίων ἡ ἄγρα, ἣν ἐχαρίσατο ὁ κύριος τῷ μα-
θητῇ, καθάπερ ἰχθῦς διὰ ὕδατος, ἀνθρώπους ἁλιεύειν διδάξας.

Ἐπιδρομὴ κεφαλαιώδης τοῦ ἀρίστου βίου.

Διὰ τοῦτο καὶ τὸ χρυσοφορεῖν, καὶ τὸ ἐσθῆτι μαλακωτέρᾳ χρῆσθαι, οὐ τέλεον περιεκ-
τέον· χαλινωτέον δὲ τὰς ἀλόγους τῶν ὁρμῶν, μὴ εἰς τὸ ἀφροδίσιον ἡμᾶς ἐκσείσωσι φέ-
ρουσαι, ὑπὸ πολλῆς τῆς ἀνέσεως ἐξαρπάσασαι· δεινὴ γὰρ ἡ τρυφὴ εἰς κόρον ἐξοκείλασα, σκιρ-
τῆσαι, καὶ ἀναχαιτίσαι, καὶ τὸν ἡνίοχον, καὶ τὸν παιδαγωγὸν ἀποσείσασθαι· ὃς πόρρωθεν
ἀνακόπτων τὰς ἡνίας, ἄγει καὶ φέρει πρὸς σωτηρίαν τὸν ἵππον τὸν ἀνθρώπινον, τὸ ἄλογον μέ-
ρος τῆς ψυχῆς· τὸ πολὺ ἡδονὰς, καὶ ὀρέξεις ἐπιψόγους, καὶ λίθους, καὶ χρυσίον, καὶ ἐσθῆτα ποικί-
λην, καὶ τὴν ἄλλην χλιδὴν ἐκθηλυνόμενον. ἐκεῖνο μάλιστα ἐν νῷ ἔχοντες τὸ εἰρημένον ἁγίως·
τὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἔχοντες καλὴν· ἵνα ἐν ᾧ καταλαλοῦσιν ὑμῶν, ὡς κακο-
ποιῶν, ἐκ τῶν καλῶν ἔργων ἐποπτεύσαντες, δοξάσωσι τὸν θεόν. δίδωσιν οὖν ἡμῖν ὁ παιδαγωγὸς
ἐσθῆτι χρῆσθαι τῇ λιτῇ· χροᾷ δὲ τῇ λευκῇ, ὡς προειρήκαμεν, ἵνα μὴ τέχνῃ ποικιλλόμενοι· φύσει
δὲ γενναμένῃ οἰκειούμενοι, πᾶν ὅσον ἀπατηλὸν καὶ τῆς ἀληθείας καταψευδόμενον, παρωσά-
μενοι, τὸ μονότροπον καὶ μονοπρόσωπον τῆς ἀληθείας ἀσπασώμεθα, ἀβροδίαιτον ἐπονειδί-
ζων παῖδα, ὁ Σοφοκλῆς λέγει,

Γαυρουμένοις ἐμπρέπεις ἐσθήμασιν.

ὡς γὰρ στρατιώτῃ καὶ ναύτῃ καὶ ἄρχοντι, οὕτως δὲ καὶ σώφρονος ἐστὶν οἰκεία στολὴ, ἡ ἀ-
περίεργος, καὶ εὐσχήμων, καὶ καθάριος. παρὸ καὶ ὁ ἐν τῷ νόμῳ πολὺ τῆς λέξεως διὰ Μω-
σέως τιθεὶς νόμος, τὸ ποικίλον, καὶ πολύστικτον, οὐχ ὡς ὅσιον ἀπωθεῖται, τὰς ποικίλας
τῆς ὄφεως φολίσιν ἐοικός· τὸν γοῦν μηκέτι διευθυσμένον ποικιλίᾳ χρωμάτων· ὅλον δὲ λευ-
κωθέντα δι᾽ ὅλων, ἀπὸ κεφαλῆς ἄκρας ἄχρι ποδῶν ἐσχάτων, καθαρὸν εἶναι ἐθέλει· ἵνα κατὰ
τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος μετάβασιν, τὸ ποικίλον καὶ πανοῦργον τῆς διανοίας μεθέμενοι πά-
θος, τὸ ἀποίκιλτον, καὶ ἀνενδοίαστον τῆς ἀληθείας ἁπλοῦν ἀγαπήσωμεν χρῶμα· ὁ δὲ καὶ ἐν
τούτῳ ἄρα ζηλωτὴς Μωυσέως, ὁ πάντα ἄριστος Πλάτων, ὕφην ἐκείνην ἀποδέχεται, ἣ
μὴ πλέον ἔργου πρόσεισι γυναικὸς σώφρονος· χρώματα δὲ λευκὰ πρέποντα ἂν εἴη σεμνό-
τητι· καὶ ἄλλοθι λέγει· καὶ ἐν ὑφῇ δὲ βάμματα μὴ προσφέρειν, ἀλλ᾽ ἢ πρὸς τὰ πολέμου
κοσμήματα. εἰρηνικοῖς ἄρα ἀνθρώποις καὶ φωτεινοῖς κατάλληλον τὸ λευκόν. ὡς οὖν τὰ σημεῖα
ἐγγυτάτω ὄντα τῶν αἰτίων, παρουσίᾳ σημαίνει· μᾶλλον δὲ δείκνυσι, τὴν τῶν ἀποτελεσμά-
των ὕπαρξιν· οἷον, καπνὸς μὲν πῦρ· εὔχροια δὲ, καὶ εὐσφυξία ὑγίειαν, οὕτως καὶ παρ᾽ ἡμῖν ἡ τοιά-
δε στολὴ τοῦ ἤθους, τὴν κατάστασιν ἐνδείκνυται· καθάριος δὲ καὶ ἀφελὴς ἡ σωφροσύνη· ἐπεὶ ἡ

Πλάτων ὁ πάντα ἄριστος ζηλωτὴς Μωυσέως.

μὲν καθαριότης, ἕξις ἐστὶν, παρασκευαστικὴ διαίτης καθαρᾶς καὶ ἀμιγοῦς αἰσχροῖς: ἡ δὲ ἀφέλεια, ἕξις ἀφαιρετικὴ τῶν περιττῶν. ἡ δὲ στερεὰ ἐσθὴς καὶ μάλιστα ἡ ἄγναφος, ἀποστέγει τὸ θερμὸν, τὸ ἐν τῷ σώματι: οὐχ ὅτι ἐν αὐτῇ ἔχει τὴν θερμότητα ἡ ἐσθὴς, ἀλλ' ὅτι τὴν ἐν τῷ σώματι ἐξιοῦσαν ἀναστρέφει, καὶ πάροδον αὐτῇ οὐ παρέχει: εἰ δὲ καὶ ἐμπέσοι τις, συλλαβοῦσα αὐτὴν ἐν αὐτῇ ἔχει: καὶ ὑπ' αὐτῆς θερμανθεῖσα, ἀντιθερμαίνει τὸ σῶμα, διὸ καὶ χειμῶνος μάλιστα ταύτῃ χρηστέον: εὔκολος δὲ αὕτη. εὐκολία δὲ ἐστὶν ἕξις ἀπερίττως προσδεκτικὴ πρὸς τὰ ἀνελλιπῆ, ἐξυπηρετοῦσα εἰς τὸν κατάλογον τὸν ὑγιῆ, καὶ μακάριον βίον. κεχρήσθω δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῇ λιτῇ στολῇ, καὶ τῇ σεμνῇ: μαλακωτέρᾳ δὲ μᾶλλον, ἢ προσήκει ἀνδρί: πλὴν οὐ τέλεον ἀπηρυθριακυίᾳ: οὐ διαῤῥεούσῃ τῇ μαλακότητι. ἔστων δὲ αἱ ἐσθῆτες ἁρμόζουσαι ἡλικίᾳ, προσώπῳ, τύποις, φύσει, ἐπιτηδεύμασιν: ἐνδύσασθαι γὰρ παγκάλως ἡμῖν ὁ θεῖος Ἀπόστολος συμβουλεύει τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθαι εἰς ἐπιθυμίας: κωλύει δὲ βιαζομένους τὴν φύσιν ὁ λόγος, τοὺς λοβοὺς τῶν ὤτων τιτρώσκειν: διὰ τί γὰρ οὐχὶ καὶ τὴν ῥῖνα; ἵνα δὴ κἀκεῖνο πληρωθῇ τὸ εἰρημένον. ὥσπερ ἐνώτιον ἐν ῥινὶ ὑὸς, οὕτως γυναικὶ κακόφρονι κάλλος: καθόλου γὰρ εἴ τις ἡγεῖται κοσμεῖσθαι χρυσίῳ, ἐλάττων ἐστὶ χρυσίου: ὁ δὲ ἐλάττων χρυσίου, οὐκ ἔστι κύριος αὐτοῦ: ἀκοσμότερον δὲ ὁ μολυγεῖν ἑαυτὸν, καὶ ἥττονα τοῦ Λυδίου ψήγματος, πῶς οὐκ ἀτοπώτατον. καθάπερ οὖν καὶ τὸ χρυσίον μιαίνεται τῆς συὸς τῇ ἀκαθαρσίᾳ, τῷ ῥύγχει τὸν βόρβορον ἐκταρασσούσης, οὕτως ἀσελγαίνειν αἱ τρυφητικώτεραι, ὑπὸ τῆς περιουσίας ἐπαιρόμεναι. τὸ κάλλος τὸ ἀληθινὸν καθυβρίζουσιν ἀφροδισίων μολυσμοῖς. δίδωσιν οὖν αὐταῖς δακτύλιον ἐκ χρυσίου: οὐδὲ τοῦτον εἰς κόσμον, ἀλλ' εἰς τὸ ἀποσημαίνεσθαι τὰ οἴκοι φυλακῆς ἄξια: διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς οἰκουρίας: εἰ γὰρ οἱ πάντες ἦσαν πεπαιδαγωγημένοι, οὐδὲν τῶν σφραγίδων ἔδει, ἐπίσης οἰκετῶν καὶ δεσποτῶν ὄντων δικαίων: ἐπεὶ δὲ ἡ ἀπαιδευσία πολλὴν ἐνδίδωσι ῥοπὴν εἰς ἀδικίαν, σφραγίδων ἐδεήθημεν. ἀλλ' ἔστιν οὗ καθυφεῖναι τοῦ τόνου καιρός: καὶ γὰρ ἔσθ' ὅτε συγγνωστέον ταῖς οὐκ εὐτυχούσαις περὶ γάμον σώφρονα. καὶ τἀνδρὸς διὰ τὴν ἀρέσκειαν κοσμουμέναις. ὅρος δὲ αὐταῖς ἐπικείσθω, ἡ πρὸς μόνους τοὺς ἑαυτῶν ἄνδρας φιλοτιμία. ἐγὼ μὲν οὐκ ἐβουλόμην τὴν σωματικὴν εὐπρέπειαν ἀσκεῖν αὐτάς: ἐπάγεσθαι δὲ τοὺς γήμαντας φιλανδρίᾳ σώφρονι, βιαστικῷ καὶ δικαίῳ φαρμάκῳ, πλὴν ἀλλ' ἐπεὶ δυστυχεῖν βούλονται τὴν ψυχὴν, προσκείσθω αὐταῖς: εἴ γε σωφρονεῖν ἐθέλοιεν, τὰς ἀλόγους ὁρμὰς, καὶ ἐπιθυμίας τῶν ἀνδρῶν κατὰ πραΰνειν ἠρέμα: ἡσυχῇ δὲ αὐτὰς ἐπὶ τὴν λιτότητα ὑπακτέον, τῷ πρὸς ὀλίγον. πρὸς τὸ σωφρονέστερον ἐθισμῷ: τὸ γὰρ σεμνὸν κατάστημα οὐ προσθήκῃ τοῦ φορτικοῦ, ἀλλ' ἀφαιρέσει τοῦ περιττοῦ περιγίγνεται: καθάπερ οὖν ἐκριπτέα; περικοπτέον τῶν γυναικῶν τὰ χρήματα τὰ τρυφερὰ, χαυνότητας ἀβεβαίους, καὶ κενὰς ἐμποιοῦντα ἡδονάς: ὑφ' ὧν ἐπαιρόμεναι καὶ πτερούμεναι, πολλάκις ἀποπέτονται τῶν γάμων: διὸ καὶ συστέλλειν χρὴ τὰς γυναῖκας κοσμίως, καὶ περισφίγγειν αἰδοῖ σώφρονι, μὴ παραῤῥυῶσι τῆς ἀληθείας διὰ χαυνότητα. καλὸν μὲν οὖν τοῖς γαμεταῖς πεπιστευκότας αὐταῖς σφῶν τοὺς ἄνδρας, τὴν οἰκουρίαν αὐταῖς ἐπιτρέπειν, βοηθοὺς εἰς τοῦτο δεδομένας: εἰ δὲ ἄρα δέοι καὶ ἡμᾶς ἐμπολιτευομένους, καὶ ἄλλας τινὰς τῶν κατ' ἀγρὸν διοικουμένους πράξεις: πολλάκις δὲ καὶ ἄνευ γυναικῶν γενομένους, ὑπὲρ ἀσφαλείας ἀποσφραγίζεσθαί τινα, δίδωσιν καὶ ἡμῖν εἰς τοῦτο μόνον, σημαντῆρα: τοὺς δὲ ἄλλους, ἀποῤῥιπτέον δακτυλίους, ἐπεὶ κόσμος κατὰ τὴν γραφὴν χρυσοῦς φρονίμῳ, παιδεία. αἱ δὲ χρυσοφοροῦσαι τῶν γυναικῶν δεδιέναι μοι δοκοῦσι, μὴ ἐὰν ἀφέληταί τις αὐτῶν τὰ χρυσία, δοῦλαι νομισθῶσι, οὐ κοσμούμεναι. τὸ δὲ εὐγενὲς τῆς ἀληθείας ἐν τῷ φύσει καλῷ κατὰ ψυχὴν ἐξεταζόμενον, οὐ πράσει καὶ ὠνῇ τὸν δοῦλον, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ τῇ ἀνελευθέρῳ διακέκρικεν: ἡμῖν δὲ οὐ φαίνεσθαι ἐλευθέροις, ἀλλ' εἶναι ἁρμόζει. τοῖς θεῷ μὲν, παιδαγωγουμένοις: θεῷ δὲ, εἰσποιουμένοις. διὸ καὶ στάσιν καὶ κίνησιν καὶ βάδισμα καὶ ἐσθῆτα καὶ ἁπαξαπλῶς τὸν πάντα βίον, ὅτι μάλιστα ἐλευθεριώτατον ἐπιτηδευτέον; ἀλλὰ καὶ τὸν δακτύλιον οὐκ ἐπ' ἄρθρῳ φορητέον τοῖς ἀνδράσι, γυναικεῖον γὰρ τοῦτο, εἰς δὲ τὸν μικρὸν δάκτυλον. καὶ τοῦτο εἰς τοὔσχατον καθιέναι: ἔσται γὰρ οὕτως εὐεργὴς ἡ χεὶρ, ἐν οἷς αὐτῆς δεόμεθα: καὶ οὐ ῥᾷστα ὁ σημαντὴρ ἀποπεσεῖται, τῇ μείζονι τοῦ ἄρθρου συνδέσει φυλαττόμενος: αἱ δὲ σφραγῖδες ἡμῖν ἔστων πε-

λειὰ, ἢ ἰχθὺς, ἢ ναῦς οὐριοδρομοῦσα, ἢ λύρα μουσικὴ, ᾗ κέχρηται Πολυκράτης, ἢ ἄγκυρα
ναυτικὴ, ἣν Σέλευκος ἐνεχαράττετο τῇ γλυφῇ· κἂν ἁλιεύων τις ᾖ, Ἀποστόλου μεμνήσεται,
καὶ τῶν ἐξ ὕδατος ἀνασπωμένων παιδίων: οὐ γὰρ εἴδωλα προσωπογραφητέον, οἷς
καὶ τὸ προσέχειν ἀπείρηται: οὐδὲ μὴν ξίφος, ἢ τόξον, τοῖς εἰρήνην διώκουσιν, ἢ κύπελλα
τοῖς σωφρονοῦσιν: πολλοὶ δὲ τῶν ἀκολάστων γεγυμνωμένους ἔχουσι τοὺς ἐρωμένους, ἢ τὰς ἑταί-
ρας: ὡς, μηδὲ ἐθελήσασιν αὐτοῖς, λήθην ποτὲ ἐγγενέσθαι δυνηθῆναι τῶν ἐρωτικῶν παθη-
μάτων, διὰ τὴν ἐνδελεχῆ τῆς ἀκολασίας ὑπόμνησιν. τριχῶν δὲ πέρι τοιάδε δοκεῖ: ψιλὴ
μὲν ἡ τῶν ἀνδρῶν κεφαλὴ, πλὴν εἰ μὴ οὔλας ἔχοι τὰς τρίχας: λάσιον δὲ τὸ γένειον: αἱ δὲ
συνεστραμμέναι τῶν τριχῶν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μὴ καθιέσθωσαν ἄγαν, εἰς πλοκάμους κατα-
λιθαίνουσαι γυναικείους: ἀπόχρη γὰρ τὸ ἠϋγένειον τοῖς ἀνδράσιν: εἰ δέ τις καὶ κείραιτό τι
τοῦ γενείου, οὐ μέντοι παντελῶς ψιλωτέον αὐτό: αἰσχρὸν γὰρ τὸ θέαμα: καὶ καταπτύστου ἡ
τοῦ γενείου ἐν χρῷ κουρὰ, παρατίλσει καὶ λειότητι γειτνιῶσα. αὐτίκα γοῦν ὁ ψαλμῳδὸς τοῦ
γενείου τερπόμενος τῇ κόμῃ· ὡς τὸ μύρον φησὶ τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα, τὸν πώγωνα τὸν
Ἀαρών: τῇ παλινῳδίᾳ τοῦ πώγωνος τὸ εὐπρεπὲς ὑμνήσας προσώπου τῷ μύρῳ κατηγλάϊσε
κυρίου. ἐπεὶ δὲ οὐχ ὡραϊσμοῦ χάριν ἡ κουρὰ παραληπτέα, διὰ τὸ περιστατικὸν δέ: τὰς μὲν τῆς
κεφαλῆς τρίχας, ὡς μὴ αὐξόμεναι ταῖς ὄψεσιν ἐμποδίζοιεν καταβαίνουσαι: καὶ ἴσως τὰς
ἐπὶ τῷ μύστακι μολυνομένας κατὰ τὴν τροφὴν περικαρτέον: οὐ ξυρῷ, ἀγεννὲς γὰρ, ἀλλὰ
ταῖς δυοῖν μαχαίραις ταῖς κουρικαῖς: τὰς δὲ τοῦ γενείου, μηδέν τι παραλυπούσας, οὐκ ἐνο-
χλητέον: σεμνότητα μὲν τοῦ προσώπου, καὶ κατάπληξιν γεννητικὴν ἐμποιούσας: πολλοὺς
δὲ καὶ τὸ σχῆμα παραπαιδαγωγεῖ μὴ ἁμαρτάνειν, διὰ τὸ εὐεξέλεγκτον: τοῖς δὲ ἀναφανδὸν
ἁμαρτάνειν ἐθέλουσιν, τὸ λανθάνειν τοῦ σχήματος, καὶ μὴ παράσημον, ἐπιτηδειότατον: ὑφ'
οὗ δεδοικέναι τις οἷς ἔξεστι δι' ἄγνοιαν πλημμελεῖν, τοῖς πολλοῖς ἐξομοιούμενοι, τὸ ἁμαρτάνειν ἀ-
δεῶς καρποῦνται. Οὐ μόνον δὲ αὐστηρὸν δεικνύει τὸν ἄνδρα τῆς κεφαλῆς τὸ ψιλὸν, ἀλλὰ
καὶ δυσπαθὲς κατασκευάζει τὸ κρανίον: προσομιλεῖν ἐθίζον, καὶ κρύει, καὶ καύματι:
καὶ τὰς ἀπὸ τούτων διωθεῖται βλάβας, ἃς ἡ κόμη, σπόγγου τρόπον, εἰς ἑαυτὴν ἀναλαμ-
βάνουσα, ἐγκατασκήπτει τῷ ἐγκεφάλῳ παράμονον ἐκ τῆς νοτίδος τὴν βλάβην. Ταῖς
γυναιξὶ δὲ ἀπόχρη μαλάσσειν τὰς τρίχας, καὶ ἀναδεῖσθαι τὴν κόμην εὐτελῶς περόνῃ τι-
νὶ λιτῇ, παρὰ τὸν αὐχένα, ἀφελεῖ θεραπείᾳ, συναυξούσαις εἰς κάλλος γνήσιον τὰς σώφρο-
νας κόμας· καὶ γὰρ αἱ περιπλοκαὶ τῶν τριχῶν, αἱ ἑταιρικαί: καὶ αἱ τῶν σειρῶν ἀναδέ-
σεις, πρὸς τὸ εἰδεχθεῖς αὐτὰς δεικνύναι, κόπτουσι τὰς τρίχας: ἀποτίλλουσαι ταῖς πα-
νούργοις ἐμπλοκαῖς: δι' ἃς οὐδὲ θιγγάνουσι τῆς κεφαλῆς τῆς σφῶν αὐτῶν, συγχεῖν τὰς
τρίχας φοβούμεναι· ἀλλὰ καὶ ὁ ὕπνος αὐταῖς μετὰ δέους παραγίνεται, μὴ καταλύσωσι
λαθοῦσαι, τὸ τῆς ἐμπλοκῆς σχῆμα: ἀλλοτρίων δὲ αἱ προσθέσεις τριχῶν τέλεον ἐκβλητέαι:
ὀθνείας τε ἐπισκευάζεσθαι τῇ κεφαλῇ τὰς κόμας, ἀθεώτατον, νεκροῖς ἐνδιδυσκούσας πλο-
κάμοις τὸ κρανίον: τίνι γὰρ ὁ πρεσβύτερος ἐπιτίθησι χεῖρα: τίνα δὲ εὐλογήσει, οὐ τὴν γυ-
ναῖκα τὴν κεκοσμημένην, ἀλλὰ τὰς ἀλλοτρίας τρίχας καὶ δι' αὐτῶν ἄλλην κεφαλήν.
εἰ δὲ κεφαλὴ γυναικὸς μὲν, ἀνήρ: ἀνδρὸς δὲ, ὁ θεός, πῶς οὐκ ἄθεον διπλοῖς αὐτὰς περι-
πίπτειν ἁμαρτήμασι; τοὺς μὲν γὰρ, ἀπατῶσι τοὺς ἄνδρας διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς κό-
μης: καταισχύνουσι δὲ τὸν κύριον, τὸ ὅσον ἐπ' αὐταῖς ἑταιρικῶς κοσμούμεναι, εἰς ἀπάτην
ἀληθείας, καὶ τὴν ὄντως οὖσαν καλὴν, βλασφημοῦσι κεφαλήν. οὐκοῦν οὐδὲ βαπτέον τὰς
τρίχας. οὐδὲ μὴν τὰς πολιὰς μεταχρωστέον: οὔτε γὰρ τὴν ἐσθῆτα ποικίλλειν συγκεχώρηται
καὶ μάλιστα τὸ γεραιὸν τῆς ἡλικίας καὶ ἀξιόπιστον, οὐκ ἐπικαλυπτέον: ἀναδεικτέον δὲ ὑπ'
αὐγαῖς τοῦ θεοῦ τὸ τίμημα, εἰς σέβασμα τῶν νέων: καὶ γὰρ ἀναισχυντοῦσιν ἔσθ' ὅτε πολιὰ
ἐπιφαίνεται, παιδαγωγοῦ δίκην ἐπιστᾶσα, ἐπὶ σωφροσύνην μεθηρμόσατο αὐτοὺς, καὶ κατε-
πλήξατο τῇ στιλπνότητι τῆς ὄψεως, τὸ νεάζον τῆς ἐπιθυμίας, ἀλλ' οὐδὲ τὰ πρόσωπα ἐν-
τρεπτέον αὐταῖς πανούργου σοφίας τερθρεύμασιν, ὑποδείξωμεν δὲ αὐταῖς κομμωτικὴν
σώφρονα: κάλλος γὰρ ἄριστον πρῶτον μὲν, τὸ ψυχικὸν, ὡς πολλάκις ἐπεσημηνάμην:
ὅταν ἡ κατακεκοσμημένη ψυχὴ ἁγίῳ πνεύματι καὶ τοῖς ἐκ τούτου ἐμπνεομένη φαιδρύσμασιν, δι-
καιοσύνῃ, φρονήσει, ἀνδρείᾳ, σωφροσύνῃ, φιλαγαθίᾳ τε, καὶ αἰδοῖ· ἧς οὐδὲν εὐανθέστερον

χρῶμα ἑώραταί πώποτε ἐπεῖζε καὶ τὸ σωματικὸν κάλλος ἐπιδείκνυσι, συμμετρίαν μελῶν, καὶ μερῶν μετ' εὐχροίας. ἡ κομμωτικὴ τῆς ὑγείας ἐνταῦθα εὔθετος, καθ' ἣν ἡ τοῦ εἰδώλου τοῦ ἐπιπλάστου εἰς τὸ ἀληθὲς μετάβασις, κατὰ τὸ σχῆμα τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ δεδομένον περιγίνεται, δεινὴ δὲ καλλωπίζειν κατὰ φύσιν ἡ τῶν ποτῶν εὐκρασία, καὶ ἡ τῶν σιτίων συμμετρία: οὐ γὰρ μόνον τὴν ὑγείαν ἴσχει τὸ σῶμα ἐκ τούτων, ἀλλὰ καὶ τὸ κάλλος διαφαίνεσθαι ποιεῖ: ἀπὸ γὰρ τοῦ πυρώδους τὸ στιλπνὸν, καὶ μαρμαρυγῶδες περιγίνεται: ἀπὸ δὲ τοῦ ὑγροῦ, τὸ λαμπρὸν, καὶ κεχαρισμένον: ἀπὸ δὲ τοῦ ξηροῦ, τὸ ἀνδρῶδες, καὶ πάγιον: ἀπὸ δὲ τοῦ ἀερώδους, τὸ εὔπνουν, καὶ ἰσοστάσιον ἐξ ὧν ὁ εὔρυθμος, καὶ καλὸς οὗτος ἀνδριὰς τοῦ λόγου κατακοσμεῖται. ἄνθος δὲ τῆς ὑγείας ἐλευθέριον, τὸ κάλλος: ἡ μὲν γὰρ, ἔνδον τοῦ σώματος ἐργάζεται: τὸ δὲ, εἰς τὸ ἐκτὸς τοῦ σώματος ἐξανθῆσαν, φανερὰν ἐνδείκνυσι τὴν εὐχροιαν. αἱ γοῦν κάλλισται καὶ ὑγιεινόταται ἀγωγαὶ, διαπονοῦσαι τὰ σώματα, τὸ κάλλος τὸ γνήσιον καὶ παραμένον ἐργάζονται: ἕλκοντος ἐφ' ἑαυτὸ τοῦ θερμοῦ, τήν τε ἰκμάδα πᾶσαν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ψυχρόν: ὁλκὸν δὲ εἰς ἑαυτὴν ἡ θερμότης, ἀνεγειρομένη κινήσει. ἐπειδ' ἂν δὲ ἑλκύσῃ, ἀνειμένων ἠρέμα, διὰ αὐτῶν ἀτμίζει τῶν σαρκῶν τὴν ἐκ τῆς τροφῆς περιουσίαν: ποσῇ μὲν τῇ ὑγρότητι: ὑπερβολῇ δὲ θερμότητος, διὸ καὶ ἡ πρώτη δὲ κινοῦται τροφή: ἀκινήτῳ δὲ τῷ σώματι τὸ βρωθὲν σιτίον οὐ προσφύεται, ἀλλὰ ἐκπίπτει: ὥσπερ ἀπὸ ψυχροῦ κλιβάνου ὁ ἄρτος, ἢ ὅλος ἢ μόνον ὑπολειπόμενος τὸν πυθμένα. ἀμέλει οὖν τοῖς περιττεύουσι κατὰ τὰς ἀποτρίψεις τὰ οὖρα, καὶ τὰ σκύβαλα πλεονάζει: πλεονάζει δὲ καὶ τὰ ἄλλα, περιττώματα αὐτοῖς: πρὸς δὲ καὶ ἱδρῶτες, οὐκ ἀναδιδομένης τῷ σώματι τῆς τροφῆς, ἀλλὰ εἰς τὰ περιττὰ ἐκχεομένης. ἐντεῦθεν καὶ αἱ λαγνεῖαι ὁρμῶνται, ποῦ τὰ παιδοποιίας μόρια, ἐπιρρεούσης τῆς περιττείας κινήσεσι συμμέτροις. διὸ τακτέον ταύτην τὴν περιττείαν, καὶ εἰς πέψιν ἀναχυτέον, δι' ἧς τὸ κάλλος ἐρυθραίνεται: ἄτοπον δὲ τοὺς κατ' εἰκόνα, καὶ καθ' ὁμοίωσιν θεοῦ γεγονότας, ὥσπερ ἀτιμάζοντας τὸ ἀρχέτυπον, ἔπιλεαν ἐπιγράφεσθαι κομμωτικὴν, τὴν ἀνθρώπινον κακοτεχνίαν πρὸ τῆς θείας αἱρουμένους δημιουργίας: προϊέναι δὲ αὐταῖς ὁ παιδαγωγὸς κελεύει ἐν καταστολῇ κοσμίῳ, μετὰ αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτὰς, ὑποτασσομένας τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν: ὡς καὶ εἴ τινες ἀπειθοῖεν τῷ λόγῳ, διὰ τῆς τῶν γυναικῶν ἀναστροφῆς, ἄνευ λόγου κερδηθήσονται. ἐποπτεύσαντες φησὶ τὴν ἐν λόγῳ ἁγνὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν. ὧν ἔστω, οὐχ ὁ ἔξωθεν ἐμπλοκῆς, καὶ περιθέσεως χρυσίων, ἢ ἐνδύσεως ἱματίων κόσμος. ἀλλ' ὁ κρυπτὸς τῆς καρδίας ἄνθρωπος ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τοῦ πρᾳέος καὶ ἡσυχίου πνεύματος, ὅ ἐστιν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ πολυτελές. ἡ δὲ αὐτουργία ταῖς γυναιξὶ μάλιστα τὸ γνήσιον ἐπιφέρει κάλλος, γυμνάζουσα τὰ σώματα αὐτῶν, καὶ σφᾶς αὐτὰς δι' αὐτῶν κοσμοῦσα: οὐ τὸν ὑπ' ἄλλων πεποιημένον προσφέρουσα κόσμον ἄκοσμον, καὶ ἀνελεύθερον, καὶ ἑταιρικόν. ἀλλὰ τὸν ἑκάστης σώφρονος γυναικὸς, διὰ τῶν χειρῶν αὐτῆς. ὁπότε χρήζοι μάλιστα, ἀρνούμενον καὶ ἐξυφαινόμενον: οὐ γάρ ποτε καθήκει ἐξ ἀγορᾶς ὠνητοῖς, ἀλλὰ τοῖς οἰκουρικοῖς, τοῖς ἰδίοις ἔργοις κοσμουμένας φαίνεσθαι, τὰς κατὰ θεὸν πολιτευομένας: κάλλιστον γὰρ ἔργον γυνὴ οἰκουρός: αὑτήν τε καὶ τὸν ἄνδρα τοῖς ἰδίοις περιβάλλουσα κοσμήμασι: δι' ὧν ἀγάλλονται πάντες. οἱ μὲν παῖδες, ἐπὶ τῇ μητρί: ὁ δὲ ἀνὴρ, ἐπὶ τῇ γυναικί: αὕτη δὲ, ἐπὶ τούτοις: πάντες δὲ, ἐπὶ τῷ θεῷ. συλλήβδην γοῦν ταμιεῖον ἀρετῆς ἐστιν, ἀνδρεία γυνή. ἥτις σῖτα ὀκνηρὰ οὐκ ἔφαγεν: θεσμοὶ δὲ ἐλεημοσύνης, ἐπὶ τῇ γλώσσῃ αὐτῆς. ἥτις τὸ στόμα αὐτῆς διήνοιξεν σοφῶς, καὶ ἐννόμως: ἧς τὰ τέκνα ἐμακάρισεν ἀνιστάμενα, ὡς διὰ Σολομῶντος λέγει ὁ ἅγιος λόγος. ὁ δὲ ἀνὴρ αὐτῆς ἐγκωμιάσεν: „γυνὴ γὰρ εὐσεβὴς εὐλογεῖται: φόβον δὲ κυρίου αὕτη αἰνείτω. καὶ πάλιν γυνὴ ἀν„δρεία στέφανος τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς. ἐπανορθωτέον δὲ ὅτι μάλιστα, καὶ τὰ σχήματα, καὶ τὰ βλέμματα, καὶ τὰ βαδίσματα, καὶ τὰς φωνάς: οὐ γὰρ, ὡς ἔνιοι τὴν ὑπόκρισιν ζηλοῦσαι τῆς κωμῳδίας, καὶ τὰς κατεαγυίας τῶν ὀρχηστῶν κινήσεις παραφυλάττουσι, παρὰ τὰς ὁμιλίας συμβαδίζουσιν, αὐτοῖς τοῖς κινήμασι τοῖς ἁβροῖς, καὶ ταῖς ὑγροῖς βαδίσμασι, καὶ φωναῖς, ταῖς πεπλασμέναις κλασθεροῦ περιβλέπουσαι. δέλεαρ ἡδονῆς ὀξυσκημένας μέλι τὸ ἀποστάζει, ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης, ἣ πρὸς χάριν λαλοῦσα λιπαίνει σὸν φάρυγγα: ὕστερον μέντοι πικρότερον χολῆς εὑρήσεις, καὶ ἠκονημένον μᾶλλον, ἢ μάχαιραν δίστομον: τῆς γὰρ

ἀφρο

ἀφροσύνης αἱ πόδες κατάγουσι τοὺς χρωμένους αὐτῇ μετὰ θανάτου εἰς ᾅδην. Σαμψὼν γοῦν τὸν γενναῖον ἡ πόρνη νενίκηκε· καὶ τὸν ἀνδρα ἔκειρεν αὐτοῦ ἑτέρα γυνή. ἀλλ' οὐχ οὕτως ἡ πάτησεν τὸν Ἰωσὴφ ἄλλη γυνή· νενίκηται δὲ ἡ πόρνη ἡ Αἰγυπτία, καὶ δεσμὰ σωφροσύνης λαμβάνουσα κρείττων ἀναφαίνεται λελυμένης ἐξουσίας. ἔχει δ' αὖ κἀκεῖνο ἄριστα τὸ εἰρημένον, τὸ δ' ὅλον, οὐκ ἐπίσταμαι ἐγὼ μινυρίζειν· οὐδὲ κατακεκλασμένος, πλάγιον ποιήσας τὸν τράχηλον, περιπατεῖν. ὥσπερ ἑτέρους ὁρῶ κιναίδους ἐνθάδε πολλοὺς ἐν ἄστει, καὶ κατεπλοκισμένους. αἱ δὲ γυναικεῖαι κινήσεις, καὶ θρύψις, καὶ χλιδαὶ, κολουστέαι παντελῶς· τὸ γὰρ ἁβρόδιαιτον τῆς περὶ τὸν περίπατον κινήσεως, καὶ τὸ σαυλὰ βαίνειν, ὥς φησιν Ἀνακρέων, κομιδῇ ἑταιρικά. ὡς γέ μοι φαίνεται ἡ κωμῳδία φησὶν τὰ ἴχνη τὰ ἑταιρικὰ ὥραν ἀπολείπειν, καὶ τρυφήν· ἴχνη δὲ πορνικὰ, οὐκ ἐρείδεται εἰς ἀλήθειαν· ὁδοὺς γὰρ ζωῆς οὐκ ἐπέρχεται· σφαλεραὶ δὲ αἱ τροχιαὶ αὐτῆς καὶ οὐκ εὔγνωστοι. μάλιστα δὲ ὀφθαλμῶν φειστέον, ἐπεὶ τοῖς ποσὶν, ἢ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἄμεινον ὀλισθεῖν. ὁ γοῦν κύριος συντομώτατα ἰᾶται τὸ πάθος· εἰ σκανδαλίζει σε ὁ ὀφθαλμός σου, ἔκκοψον αὐτὸν, λέγων, ἐκ βάθρων ἀνασπῶν τὴν ἐπιθυμίαν. κλασθεραὶ δὲ ὄψεις, καὶ τὸ ἐνιλλώπτειν, ὃ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν βλεφαρίζειν ἐστὶν οὐδὲν, ἀλλ' ἢ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν μοιχεύειν ἐστὶν, ἀκροβολιζομένης τῆς ἐπιθυμίας δι' αὐτῶν· πρὸ γὰρ τοῦ παντὸς σώματος, διαφθείρονται οἱ ὀφθαλμοί. θεωρῶν δὲ καλὰ ὀφθαλμὸς, εὐφραίνει καρδίαν· τουτέστι καλῶς μαθὼν θεωρεῖν, εὐφραίνει. ἐννεύων δὲ ὀφθαλμῶν μετὰ δόλου, συνάγει ἀνδράσι λύπας. τοιοῦτόν που τὸν θηλυδρίαν Σαρδανάπαλον, τὸν Ἀσσυρίων τὸν βασιλέα, ἐπὶ κλίνης ἀναβάδην ἐζόμενον εἰσάγουσι, πορφύραν ξαίνοντα, καὶ τὰ λευκὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπαναβάλλοντα. αἱ ταῦτα ἐπιτηδεύουσαι γυναῖκες ἰδίαις ὄψεσι προαγωγεύουσιν αὑτάς. λύχνος γὰρ τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμὸς φησὶν ἡ γραφὴ, δι' οὗ καταφαίνεται τὰ ἔνδον, φωτὶ τῷ φαινομένῳ καταυγαζόμενα. πορνεία δὲ γυναικὸς ἐν μετεωρισμῷ ὀφθαλμῶν. νεκρώσατε τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία, δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας ὁ μὲν Ἀπόστολος βοᾷ. ἡμεῖς δὲ, ἀναζωπυροῦμεν τὰ πάθη, καὶ οὐκ αἰσχυνόμεθα. αἱ μὲν αὐτῶν, μαστίχην ἐντραγοῦσαι, περιιοῦσαι, σεσήρασι τοῖς παριοῦσιν· αἱ δὲ τὰς κεφαλὰς, ὡς μὴ δακτύλους ἔχουσαι, ταῖς ὑπ' αὐτῶν φορουμέναις περόναις σκαλεύουσαι, θρύπτονται· καὶ ταύτας, ἢ χελώνης, ἢ ἐλέφαντος, ἤ τινος ἄλλου ζώου νεκροῦ πεποιημένας πολυπραγμονοῦσιν. ἄλλαι δὲ, καθάπερ ἐξανθήματά τινα ἔχουσαι πρὸς εὐπρέπειαν τῶν ὁρώντων, εὐανθέσι περιχρίστοις κοσμούμεναι, ἀπαλοῦσι τὰ πρόσωπα τὰ αὐτῶν. ἄφρονα τὴν τοιαύτην, καὶ θρασεῖαν γυναῖκα διὰ Σολομῶντος λέγει, ἢ οὐκ ἐπίσταται αἰσχύνην· ἐκάθισεν ἐπὶ θύραις τοῦ ἑαυτῆς οἴκου ἐπὶ δίφρου ἐμφανῶς, προσκαλουμένη τοὺς παριόντας ὁδόν· τοὺς εὐθύνοντας τὰς ἑαυτῶν τροχιὰς, διὰ τοῦ σχήματος αὐτῆς καὶ τοῦ βίου παντὸς, δῆλον ὅτι λέγουσα. τίς ἐστιν ὑμῶν ἀφρονέστατος ἐκκλινάτω πρός με· τοῖς ἐνδεέσι δὲ φρονήσεως παρακελεύεται λέγουσα· ἄρτων κρυφίων ἡδέως ἅψασθε· καὶ ὕδατος κλοπῆς γλυκεροῦ, τὴν ἐπίκλοπον ταύτην Ἀφροδίτην λέγει. ἐντεῦθεν ὁ Φιλημένος ὁ Βοιώτιος Πίνδαρος· γλυκύ τι φησὶν, κλεπτόμενον μέλημα Κύπριδος. ὁ δὲ οὐκ οἶδεν ἄθλιος, ὅτι γηγενεῖς παρ' αὐτῇ ὄλλυνται, καὶ ἐπὶ πέταυρον ᾅδου συναντᾷ· ἀλλὰ ἀποπήδησον φησὶ, μὴ χρονίσῃς ἐν τῷ τόπῳ, ὁ παιδαγωγός· μηδὲ ἐπιστήσῃς τὸ σὸν ὄμμα πρὸς αὐτήν· οὕτως γὰρ διαβήσῃ ὕδωρ ἀλλότριον, καὶ ὑπερβήσῃ τὸν Ἀχέροντα. διὰ τοῦτό φησι λέγει κύριος διὰ Ἡσαΐου, ἀνθ' ὧν ἐπορεύθησαν αἱ θυγατέρες Σιὼν ὑψηλῷ τραχήλῳ, καὶ ἐν νεύμασιν ὀφθαλμῶν, καὶ τῇ πορείᾳ, ἅμα σύρουσαι τοὺς χιτῶνας, καὶ τοῖς ποσὶ παίζουσαι, καὶ ταπεινώσει ὁ θεὸς τὰς θυγατέρας Σιὼν, καὶ ἀνακαλύψει τὸ σχῆμα αὐτῶν, τὸ ἄσχημον σχῆμα. ἐγὼ μὲν, οὐδὲ τὰς θεραπαίνας ἀξιῶ ταῖς ἀρίσταις γυναιξὶ ταῖς ἑπομέναις αὐταῖς αἰσχρολογεῖν, ἢ αἰσχρουργεῖν· σωφρονίζεσθαι δὲ αὐτὰς πρὸς τῶν δεσποινῶν. σφόδρα γοῦν ἐπιτιμητικώτατα, ὁ κωμικὸς Φιλήμων φησίν· ἔξοι γυναικὸς ἐξόπισθ' ἐλευθέρας, βλέπομεν θεράπαιναν κατόπιν ἀκολουθεῖν, καλὴν ἐκ τοῦ πλατειασμοῦ τε παρακολουθοῦντά τινα, ταύτῃ κατιλλώπτειν· ἀναστρέφει γὰρ ἐπὶ τὴν δέσποιναν ἡ τῆς θεραπαίνης ἀκολασία· ἐπιθαρρύνειν ἐνδιδοῦσα τοῖς πειρῶσι τὰ ἥττονα, τὸ μὴ εὐλαβεῖσθαι τὰ μείζονα, διὰ τοῦ συγγινώσκειν τοῖς αἰσχροῖς, τὸ μὴ καταγινώσκειν ἐμφανιζούσης τῆς δεσποίνης. τὸ δὲ μὴ ἐπαγανακτεῖν τοῖς ἀκολασταίνουσιν, σαφὴς

ἐκ(

γίνεται τεκμήριον γνώμης εἰς τὸ ὅμοιον ἐκτετραμμένης· οἷα γὰρ λέασινα, (φησὶν ἡ παροιμία ζόμενοι) διαλέγ᾽ ἀχνύων. ἀποσκορακιστέον δὲ ἡμῖν καὶ τοῦ περιπάτου τὸ μανιῶδες· τὸ δὲ σεμνὸν καὶ τὸ σχολαῖον, ἐκλεκτέον· οὐ τὸ βάδισμα τὸ μελλητικόν, οὐδὲ τὸ ἐν ταῖς ὁδοῖς σαλεύειν, καὶ ὀξυπλιάζοντα παραβλέπειν εἰς τοὺς ἀπαντῶντας, εἰ ἀποβλέπουσιν ἐς αὐτόν, καθάπερ ἐπὶ σκηνῆς ἐμπομπεύοντα καὶ δακτυλοδεικτούμενον· οὐδὲ ὑπὸ οἰκετῶν ἀναστρέφεσθαι χρή, πρὸς τὸ σιμὸν ὠθουμένους· ὥσπερ τοὺς τρυφητικωτέρους ὁρῶμεν, ἐρρωμένους εἶναι δοκοῦντας· ὑπὸ μαλακίας δὲ ψυχικῆς διατεθρυμμένους· ἀνδρὸς δὲ γενναίου σημεῖον οὐδὲν εἶναι δεῖ περιφανὲς ἐν τῷ προσώπῳ μαλακίας, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἐν ἑτέρῳ μέρει τοῦ σώματος· μὴ τοίνυν μηδὲ ἐν κινήσεσιν, μηδὲ ἐν σχέσεσιν εὑρεθείη ποτ᾽ ἂν ἡ ἀσχημοσύνη τῆς ἀνδρείας· οὐδὲ μήν, καθάπερ ὑποζυγίοις, τοῖς οἰκέταις χρηστέον τῷ ὑγιαίνοντι· ὡς γάρ τοι ἐκείνοις παραγγέλλεται παντὶ φόβῳ τοῖς δεσπόταις, οὐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἐπιεικέσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς σκολιοῖς ὑποτάσσεσθαι, φησὶν ὁ Πέτρος, οὕτως ἡ ἰσότης, καὶ ἡ μακροθυμία καὶ ἡ φιλανθρωπία τοῖς δεσπόταις εὐάρμοστος· τὸ γὰρ τέλος φησὶ πάντες ὁμόφρονες συμπαθεῖς· φιλάδελφοι· εὔσπλαγχνοι, ταπεινόφρονες, καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις· ἵνα εὐλογίαν κληρονομήσητε καλήν τινα, καὶ ἀξιέραστον. ὑπογράφειν ὁ Κιτιεὺς ἔοικεν Ζήνων, εἰκόνα νεανίσκου καὶ οὕτως αὐτὸν ἀνδριαντουργεῖ· ἔστω φησὶ καθαρὸν τὸ πρόσωπον· ὀφρὺς μὴ καθειμένη· μηδὲ, ὄμμα ἀναπεπταμένον· μηδὲ, ἀνακεκλασμένον· μὴ ὕπτιος ὁ τράχηλος· μηδὲ ἀνιέμενα τὰ τοῦ σώματος μέλη, ἀλλὰ τὰ μετέωρα ἐν τόνοις ὅμοια, ὀρθὸν οὖν πρὸς τὸν λόγον ὀξύτης, καὶ κατοχὴ τῶν ὀρθῶς εἰρημένων καὶ σχηματισμοὶ καὶ κινήσεις μηδὲν ἐνδιδοῦσαι τοῖς ἀκολάστοις ἐλπίδος· αἰδὼς μὲν ἐπανθείτω καὶ ἀρρενωπία· ἀπέστω δὲ καὶ ἀπὸ τῶν μυροπωλίων, καὶ χρυσοχοείων, καὶ ἐριοπωλίων ἄλυς· καὶ ὁ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐργαστηρίων· ἔνθα καὶ ἑταιρικῶς κατεσκευασμέναι, ὥσπερ ἐπὶ τέγους καθεζόμεναι, διημερεύουσι. μὴ τοίνυν μηδὲ οἱ ἄνδρες ἐπὶ τῶν κουρείων καὶ καπηλείων διατρίβοντες, ἀδολεσχοῦντες στωμυλλόμενοι, καὶ τὰς παριούσας θηρώμενοι γυναῖκας, παυσάσθων ποτέ· πολλοὺς δὲ καὶ βλασφημοῦντες εἰς γέλωτα οὐ παύονται. κωλυτέα γε μὴν ἔτι καὶ ἡ διὰ τῶν κύβων παιδιά· πρὸς δὲ καὶ ἡ διὰ τῶν ἀστραγάλων μελέτη πλεονεξίας, ἣν μετὰ χεῖρας ἔχειν φιλοῦσι τοιαῦτά τινα, τῆς τρυφῆς τὸ ἀταμίευτον αὐτοῖς, κατοχλοῦσιν ἐξευρίσκει· αἰτία γὰρ ἡ ἀργία· ματαίων δέ τις ἐρᾷ, τῶν ἐκτὸς τῆς ἀληθείας ὄντων· οὐ γάρ ἐστι, καὶ ἄλλως θυμηδίαν ἀνεβλαβῆ κτήσασθαι· τῆς δὲ ἑκάστου τῶν ἀνθρώπων διανοίας μίμησίς ἐστιν, ἡ τοῦ βίου προαίρεσις. ἀλλ᾽ ὡς ἔοικεν, μόναι αἱ μετὰ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν συναναστροφαὶ ὠφελοῦσιν. ἔμπαλιν γοῦν τὴν μετὰ τῶν φαύλων συνδιαίτησιν ἀνθρώπων, ὑπόδη γνωρίζων ὁ πάνσοφος διὰ Μωσέως παιδαγωγός, χοιρείων ἀπηγόρευσε μεταλαμβάνειν, τῷ λαῷ τῷ πρεσβυτέρῳ· ἐμφαίνων μὴ δεῖν τοὺς θεοῦ ἐπιβοωμένους, ἀκαθάρτοις ἀναμίγνυσθαι ἀνθρώποις· οἳ, δίκην ὑῶν, ἡδοναῖς σωματικαῖς, καὶ δεισαλέαις τροφαῖς, καὶ γαργαλισμοῖς ἀσελγέσι κνηστιῶντες, πρὸς ἀφροδίτην κακόχαρτον ἡδονῇ χαίρουσιν. ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἴκτινα, ἢ ὠκύπτερον μαστοφαγῆ, ἢ αἰετὸν φαγεῖν φησίν. οὐκ ἐγγιεῖς λέγων τοῖς δι᾽ ἁρπαγῆς τὸν βίον πορισαμένοις· καὶ τὰ ἄλλα δὲ ὁμοίως ἀλληγορεῖται. τίσιν οὖν οἰκειωτέον, τοῖς δικαίοις, πάλιν ἀλληγορῶν φησίν· πᾶν γὰρ διχηλοῦν καὶ μηρυκώμενον, καθαρόν ἐστιν. ὅτι τὸ διχηλοῦν δικαιοσύνην ἐμφαίνει τὴν ἰσοστάσιον, μηρυκάζουσαν τὴν οἰκείαν δικαιοσύνης τροφήν, τὸν λόγον· ἔκτοσθεν μὲν εἰσιόντα κατὰ ταυτὰ, τῇ τροφῇ, διὰ κατηχήσεως· ἔνδοθεν δὲ ἀναπεμπόμενον ὥσπερ ἐκ κοιλίας, τῆς διανοίας, εἰς ἀνάμνησιν λογικήν· μηρυκάζει δὲ ὁ δίκαιος τὴν πνευματικὴν τροφήν, ἄνω στόμα ἔχων τὸν λόγον, καὶ διχηλεῖ ἡ δικαιοσύνη· εἰκότως κἀνταῦθα ἁγιάζουσα, καὶ εἰς τὸν μέλλοντα παραπέμπουσα αἰῶνα. οὐκ οὖν οὐδὲ ἐπὶ τὰς θέας ὁ παιδαγωγὸς ἄξει ἡμᾶς· οὐδ᾽ ἀπεικότως τὰ στάδια καὶ τὰ θέατρα, καθέδραν λοιμῶν προσείποι τις ἄν· βουλὴ γὰρ κἀνταῦθα πονηρά, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῷ δικαίῳ· διὸ καὶ κατηρᾶται ὁ ἐπ᾽ αὐτῷ σύλλογος. πεπλήθασι γοῦν πολλῆς ἀμιξίας καὶ παρανομίας αἱ συναγωγαὶ αὗται, καὶ αἱ προφάσεις τῆς συνελεύσεως, ἀκοσμίας εἰσὶν αἰτία· ἀναμὶξ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν συνιόντων ἐπὶ τὴν ἀλλήλων θέαν. ἐνταῦθα ἤδη πορνεύεται τὸ συνέδριον· λιχνευούσης γὰρ τῆς ὄψεως χλιαίνονται αἱ ὀρέξεις, καὶ ἰταμώτερον βλέπειν οἱ ὀφθαλμοί, πρὸς τοὺς πλησίον ἐθιζόμενοι, τῷ ἔχειν σχολὴν ἐφειμένην, ἐκφλέγουσι τὰς ἐρωτικὰς ἐπιθυμίας. ἀπειρήσθων οὖν καὶ αἱ θέαι καὶ τὰ ἀκροάματα, βωμολοχίας καὶ σπερμολογίας

γίας πολλῆς γέμονται· τί μὲν γὰρ οὐκ ἐπιδείκνυνται αἰσχρὸν ἔργον ἐν θεάτροις; τί δ' οὐ προφέρονται ῥῆμα ἀναίσχυντον οἱ γελωτοποιοί; οἱ δὲ ἀπολαύοντες τῆς ἐν ἑαυτοῖς κακίας, ἐναργεῖς οἴκοι ἀπομάσσονται τὰς εἰκόνας. ἔμπαλιν δὲ οἱ πρὸς ταῦτα ἀκήλητοι, καὶ ἀπαθεῖς, οὐκ ἄν ποτε τὰς ῥᾳθύμους ἡδονὰς σφαλεῖέν ποτε· εἰ γὰρ καὶ ἐν παιδιᾶς μέρει παραλαμβάνεσθαι φήσουσι τὰς θέας εἰς θυμηδίαν, οὐ σωφρονεῖν φήσαιμ' ἂν τὰς πόλεις, αἷς καὶ τὸ παίζειν σπουδάζεται· οὐκ ἔτι γὰρ παιδιαὶ αἱ φιλοδοξίαι, ἀνηλεῶς εἰς τοσοῦτον θανατῶσαι. ἀλλ' οὐδὲ αἱ κενοσπουδίαι καὶ αἱ ἀλόγιστοι φιλοτιμίαι· πρὸς δὲ καὶ αἱ μάταιοι καταναλώσεις τῆς οὐσίας· οὔτε μὴν αἱ ἐπὶ τούτοις στάσεις, ἔτι παιδιαί. τὸ δὲ ῥᾳθυμεῖν οὐδέποτε ὠνητέον κενοσπουδίᾳ· οὐ γὰρ πρὸ τοῦ βελτίονος ἕλοιτο ἄν ποτε ὁ νοῦν ἔχων τὸ ἥδιον, ἀλλ' οὐ πάντες φασὶ φιλοσοφοῦμεν· μή τι οὖν, οὐδὲ πάντες τὴν ζωὴν μεταδιωκόμεθα; τί σὺ λέγεις; πῶς οὖν πεπίστευκας; πῶς δαὶ ἔτι ἀγαπᾷς τὸν θεὸν, καὶ τὸν πλησίον σου μὴ φιλοσοφῶν; πῶς δὲ σεαυτὸν ἀγαπᾷς, εἰ μὴ φιλοζωεῖς; γράμματα φησὶν οὐκ ἔμαθον· ἀλλ' εἰ μὴ τὸ ἀναγινώσκειν ἔμαθες, τὸ ἀκούειν ἀναπολόγητον, ὅτι μὴ διδάσκεται· πίστις δὲ οὐ σοφῶν τῶν κατὰ κόσμον, ἀλλὰ τῶν κατὰ θεόν ἐστι τὸ κτῆμα· ἡ δὲ καὶ ἄνευ γραμμάτων ἐκπαιδεύεται, καὶ τὸ σύγγραμμα αὐτῆς, τὸ ἰδιωτικὸν ἅμα καὶ θεῖον, ἀγάπη κέκληται· σύνταγμα πνευματικὸν ἐξὸν δὲ ἀκροᾶσθαι μὲν σοφίας θείας, ἀλλὰ καὶ πολιτεύσασθαι ἐξόν. ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν κόσμῳ κοσμίως κατὰ θεὸν ἀπάγειν οὐ κεκώλυται· καὶ ὁ πωλῶν τι ἢ ὠνούμενος, μή ποτε εἴπῃ, δύο τιμὰς, ὧν ἂν ἢ ὠνεῖται, ἢ πιπράσκῃ. ἁπλῶς δὲ εἰπὼν, καὶ ἀληθεύειν μελετῶν, ἂν μὴ τυγχάνῃ ταύτης, τυγχάνων τῆς ἀληθείας, πλουτεῖ, τῇ διαθέσει τῇ ὀρθῇ. ἐπαίτιος δὲ ὅρκος πόρρω πάντων τῶν πωλουμένων ἀπέστω· ἀπέστω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁ ὅρκος.
» καὶ ταύτῃ φιλοσοφούντων, οἱ ἀγοραῖοι καὶ οἱ κάπηλοι· οὐ γὰρ λήψῃ τὸ ὄνομα κυρίου ἐπὶ
» ματαίῳ· οὐ γὰρ μὴ καθαρίσῃ κύριος, τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ· τοὺς δὲ παρὰ ταῦτα πράττοντας, τοὺς φιλαργύρους, τοὺς ψεύστας, τοὺς ὑποκριτὰς, τοὺς καπηλεύοντας τὴν ἀλήθειαν τῆς πατρῴας ἐξέβαλεν αὐλῆς ὁ κύριος. μὴ βουλόμενος ἄδικον ἐμπορίας, ἢ λόγων, ἢ τῶν ἐξ ὕλης κτημάτων οἶκον εἶναι, τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ τὸν ἅγιον. ἐπὶ δὲ τὴν ἐκκλησίαν ἀκτέον τὴν γυναῖκα καὶ τὸν ἄνδρα· ἐστολισμένους κοσμίως· ἀπλάστῳ βαδίσματι· ἐχεμυθίαν ἀσπαζομένους· ἀγάπην ἀνυπόκριτον κεκτημένους· ἁγνοὺς τὰ σώματα· ἁγνοὺς τὰς καρδίας· ἐπιτηδείους προσεύξασθαι τῷ θεῷ· πλέον τοῦτο ἐχέτω ἡ γυνὴ, κεκαλύφθω τὰ πάντα πλὴν εἰ μὴ οἴκοι τύχοι· σεμνὸν γὰρ τὸ σχῆμα καὶ ἀκατάσκοπον, καὶ οὔποτε αὐτὴ σφαλήσεται πρὸ τῶν ὀμμάτων τὴν αἰδῶ, καὶ τὴν ἀμπεχόνην θεμένη· οὔτε ἄλλον εἰς ὄλισθον ἁμαρτίας ἐκκαλέσεται, τὸ πρόσωπον ἀπογυμνουμένη· τοῦτο γὰρ ὁ λόγος βούλεται, ἐπεὶ πρέπον αὐτῇ ἐγκεκαλυμμένῃ προσεύχεσθαι. τὴν δὲ Αἰνείου γυναῖκα φασὶ δι' ὑπερβολὴν σεμνότητος, μηδὲ τῆς Τροίας ἁλισκομένης περιδεᾶ γενομένην ἀνακαλύψασθαι· ἀλλὰ καί περ φεύγουσαν ἐκ τῆς ἐμπρήσεως, μεῖναι συγκεκαλυμμένην· τοιούτους δὲ ἐχρῆν παρ' ὅλον τὸν βίον φαίνεσθαι, καὶ διαπλάττεσθαι τοὺς Χριστῷ τελουμένους, οἵους σφᾶς ἐν ἐκκλησίαις ἐπὶ τὸ σεμνότερον σχηματίζουσιν· καὶ εἶναι, μὴ δοκεῖν εἶναι τοιούτοις· οὕτω πρᾳεῖς· οὕτως εὐλαβεῖς· ἀγαπητικοὶ οὕτω· νυνὶ δὲ, οὐκ οἶδ' ὅπως, συμμεταβάλλονται τοῖς τόποις, καὶ τὰ σχήματα, καὶ τοὺς τρόπους, καθάπερ, καὶ τοὺς πολύποδας ταῖς πέτραις φασὶν ἐξομοιουμένους, οἷς ἂν προσομιλῶσι, τοιούτους φαίνεσθαι, καὶ τὴν χροιάν· τὸ γοῦν τῆς συναγωγῆς ἔνθεον μετὰ τὴν ἔνθενδε ἀπαλλαγὴν ἀποθέμενοι, τοῖς πολλοῖς ἐξομοιοῦνται, μεθ' ὧν καὶ διαιτῶνται· μᾶλλον δὲ ἐλέγχονται, τὴν ἐπίπλαστον ἀποθέμενοι τῆς σεμνότητος ὑπόκρισιν, οἷοι ὄντες ἐλελήθεσαν· καὶ τὸν πρὸς θεοῦ λόγον σεβασάμενοι, καταλελοίπασιν ἔνδον, οὗ ἤκουσαν· ἔξωθεν δὲ ἄρα μετὰ τῶν ἀθέων ἀλύουσι κρουμάτων, καὶ τερετισμάτων ἐρωτικῶν· αὐλῳδίας τε, καὶ κρότου, καὶ μέθης, καὶ παντὸς ἀναπιμπλάμενοι συρφετοῦ· τοῦτο δὴ ᾄδοντες, καὶ ἀνταᾴδοντες· αὐτοὶ οἱ πρόσθεν ὑμνοῦντες ἀθανασίαν. ἐπὶ τέλει τὴν ἐξωλεστάτην, κακοὶ κακῶς ψάλλοντες παλινῳδίαν. φάγωμεν, καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν. οἱ δὲ οὐκ αὔριον ἀληθῶς, ἀλλ' ἤδη τεθνήκασι τῷ θεῷ· θάπτοντες τοὺς σφετέρους νεκροὺς, τουτέστι αὑτοὺς εἰς θάνατον κατορύττοντες. αὐτιάσεται δὲ αὐτοῖς, ὁ
» μάλα ἐρρωμένως, ὁ ἀπόστολος· μὴ πλανᾶσθε· οὔτε μοιχοὶ, οὔτε μαλακοὶ, οὔτε ἀρσενοκοῖται

οὔτε κλέπται οὔτε πλεονέκται· οὔτε μέθυσοι· οὐ λοίδοροι. καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις ἐπάδει, βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. ἔτι δὲ καὶ εἰς βασιλείαν θεοῦ κεκλήμεθα· ἀξίως τῆς βασιλείας πολιτευόμεθα, θεὸν ἀγαπῶντες, καὶ τὸν πλησίον· ἀγάπη δὲ οὐκ ἐν φιλήματι, ἀλλ' ἐν εὐνοίᾳ κρίνεται· οἱ δὲ οὐδὲν, ἀλλ' ἢ φιλήματι καταψοφοῦσι τὰς ἐκκλησίας, τὸ φιλοῦν ἔνδον οὐκ ἔχοντες αὐτό. καὶ γὰρ δὴ, καὶ τοῦτο ἐμπέπληκεν ὑπονοίας αἰσχρᾶς, καὶ βλασφημίας, τὸ ἀναιδῶς χρῆσθαι τῷ φιλήματι, ὅπερ ἐχρῆν εἶναι μυστικόν· ἅγιον αὐτὸ κέκληκεν ὁ Ἀπόστολος ἀπογευομένης ἀξίως τῆς βασιλείας, πολιτευόμεθα τῆς ψυχῆς τὴν εὔνοιαν διὰ στόματος σώφρονος καὶ μεμυκότος, δι' οὗ μάλιστα διακονεῖται ὁ τρόπος ὁ ἥμερος. ἔστι δὲ καὶ ἄλλο ἄναγνον φίλημα, πλῆρες ἰοῦ, ἁγιωσύνην ὑποκρινόμενον. ἢ οὐκ ἴστε ὅτι καὶ τὰ φαλάγγια, προσαπτόμενα μόνον τῷ στόματι, ὀδύναις ἐπιτρίβει τοὺς ἀνθρώπους· φιλήματα δὲ πολλάκις ἐνίησιν ἰὸν ἀκολασίας. σαφὲς τοίνυν ἡμῖν γεγενήσθω ὡς οὐκ ἔστιν ἀγάπη τὸ φίλημα· ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ θεοῦ ἐστιν, αὕτη δέ ἐστιν ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ, φησὶν Ἰωάννης· ἵνα τὰς ἐντολὰς τηρήσωμεν, οὐχ ἵνα ψαύωμεν ἀλλήλους ἐν τῷ στόματι· καὶ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ, βαρεῖαι οὐκ εἰσίν. ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ κατὰ τὰς ὁδοὺς τῶν ἀγαπητῶν ἀσπασμοὶ, παρρησίας ἀνοίας γέμοντες, καταφανῶν τοῖς ἐκτὸς εἶναι βουλομένων, οὐδὲ ἐλαχίστης μετέχουσι χάριτος. εἰ γὰρ ἐν τῷ ταμιείῳ μυστικῶς προσεύχεσθαι τῷ θεῷ δίκαιον, ἑπόμενον ἂν εἴη καὶ τὸν πλησίον, ὃν δεύτερον ἀγαπᾶν κελευόμεθα, ὁμοίως τῷ θεῷ καὶ μυστικῶς φιλοφρονεῖσθαι ἔνδοθεν, ἐξαγοραζομένους τὸν καιρόν· ὅτι γὰρ ἅλας τῆς γῆς ἡμεῖς· ὃς δ' ἂν εὐλογῇ, φησὶ, φίλον τὸ πρωῒ μεγάλῃ τῇ φωνῇ, καταρωμένου οὐδὲ διαφέρειν δόξει. δοκεῖ δέ μοι, πάντα τρόπον τὰς τῶν γυναικῶν ὄψεις ἀποστρέφεσθαι· οὐ γὰρ ἁπτομένους μόνον, ἀλλὰ καὶ θεασαμένους δεῖν ἁμαρτεῖν· ὃν μάλιστα ἀποφεύγειν χρὴ τὸν γνησίως παιδαγωγούμενον· οἱ ὀφθαλμοί γάρ σου ὀρθὰ βλεπέτωσαν, τὰ δὲ βλέφαρα νευέτω δίκαια. μὴ γὰρ οὐκ ἔξεστι καὶ ἰδόντα καρτερεῖν, ἀλλὰ τὸ ἐμπεσεῖν φυλακτέον· δυνατὸν γὰρ ἰδόντα ὀλισθεῖν· ἀμήχανον δὲ, μὴ ἰδόντα ἐπιθυμεῖν· οὐ γὰρ τὸ καθαρεύειν μόνον ἀπόχρη τοῖς σώφροσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκτὸς εἶναι τοῦ ψόγου σπουδαστέον, πᾶσαν ἀποκλείσαντες ὑπονοίας αἰτίαν, πρὸς συγκεφαλαίωσιν ἁγνείας· ὡς μὴ μόνον εἶναι ἡμᾶς πιστοὺς, ἀλλὰ καὶ ἀξιοπίστους φανῆναι· καὶ γὰρ οὖν καὶ τοῦτο παραφυλακτέον (ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος) μή τις ἡμᾶς μωμήσηται· προνοούμενοι γὰρ καλὰ, οὐ μόνον ἐνώπιον κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἀνθρώπων· ἀπόστρεψον δὲ τὸν ὀφθαλμὸν ἀπὸ γυναικὸς κεχαριτωμένης, καὶ μὴ καταμάνθανε κάλλος ἀλλότριον, φησὶν ἡ γραφή. καὶ εἰ πύθῃ τὴν αἰτίαν, προσεπεξηγήσεταί σοι· ἐν γὰρ κάλλει γυναικὸς πολλοὶ ἀπεπλανήθησαν· καὶ ἐκ τούτου φιλία ὡς πῦρ ἀνακαίεται· εἰς πῦρ ἄγουσα ἀκατάπαυστον διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ἡ ἐκ πυρὸς ὁρμωμένη φιλία, ἣν ἔρωτα κεκλήκασιν.

γυνὴ κεχαριτωμένη.

Ἐπιδρομὴ κεφαλαιώδης ὁμοίως τοῦ ἀρίστου βίου, ὅσα τῶν ἁγίων γραφῶν χαρακτηρίζουσα τὸν τῶν Χριστιανῶν βίον.

Ἐγὼ δὲ καὶ τοῖς γεγαμηκόσι παραινέσαιμι ἂν, οἴκοι τὰς γυναῖκας τὰς σφῶν, μή ποτε κατὰ πρόσωπον οἰκετῶν φιλεῖν· οὐδὲ γὰρ προσγελᾶν δούλοις Ἀριστοτέλης ἐᾷ ποτέ· πολλοῦ γε καὶ δεῖ, κατ' ὄψιν αὐτῶν, φιλοφρονουμένην φαίνεσθαι τὴν γυναῖκα. ἄμεινον δὲ οἴκοθεν ἀρξαμένους ἀπὸ τοῦ γάμου τὴν σεμνότητα ἐπιδείκνυσθαι· μεγίστη γὰρ ἡ σωφροσύνης συζυγία, καθαρᾶς ἡδονῆς ἀποπνέουσα· πάνυ γοῦν θαυμασίως ἡ τραγῳδία. φεῦ· φεῦ γυναῖκες (φησὶν) ὡς ἐν ἀνθρώποις ἄρα,

Οὐ χρυσὸς, οὐ τυραννὶς, οὐ πλούτου χλιδὴ, Τοσοῦτον εἶχεν διαφόρους τὰς ἡδονὰς,
Ὡς ἀνδρὸς ἐσθλοῦ καὶ γυναικὸς εὐσεβοῦς Γνώμη δικαία, καὶ φρονοῦσα τ' ἀνδρικά·

ταῦτα τῆς δικαιοσύνης τὰ παραγγέλματα, καὶ παρὰ τοῖς τὴν κοσμικὴν μετιοῦσι σοφίαν ἐκφωνηθέντα, οὐ παραιτητέον· ἐγνωκότες οὖν τὸ ἑκάστου ἔργον, ἐν φόβῳ τὸν τῆς παροικίας ὑμῶν χρόνον ἀναστράφητε· εἰδότες ὅτι οὐ φθαρτοῖς ἀργυρίῳ, ἢ χρυσίῳ ἐλυτρώθημεν ἐκ τῆς ματαίας ὑμῶν ἀναστροφῆς, πατροπαραδότου· ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου, καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ. ἀρκετὸς οὖν ὁ παρεληλυθὼς χρόνος ὁ Πέτρος φησὶ τὸ βούλημα τῶν ἐθνῶν κατειργάσθαι· πεπορευμένοις ἐν ἀσελγείαις, ἐπιθυμίαις, οἰνοφλυγίαις, κώμοις, πότοις, καὶ ἀθεμίτοις εἰδωλολατρείαις. ὅρον ἔχομεν, τὸν σταυρὸν τοῦ κυρίου· ᾧ περισταυρούμεθα καὶ περιθριγκούμεθα τῶν προτέρων ἁμαρτιῶν. ἀναγεννηθέντες τοίνυν προσηλωθῶμεν ἐν τῇ ἀληθείᾳ, καὶ ἀνανήψωμέν τε καὶ ἁγιασθῶμεν· ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαίους,

καὶ

καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν· πρόσωπον δὲ κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακά. καὶ τίς ὁ κακώσων
ἡμᾶς, ἐὰν τοῦ ἀγαθοῦ ζηλωταὶ γενώμεθα; ἡ δὲ ἀρίστη ἀγωγὴ εὐταξία ἐστὶν, παντελὴς οὖσα εὐ-
σχημοσύνη· καὶ δύναμις τεταγμένη βεβαία, ἣ ἑξῆς ἀλλήλοις κειμένων ἐν ἔργῳ καλῶς ἀπο-
δοτικὴ, κατ' ἀρετὴν ἀνυπέρβλητος. ταῦτα ἔστιν τραχύτερον περιηχεῖν, οἰκονομούμενος
τῆς ἐπανορθώσεως τὴν σωτηρίαν ἐμοὶ μὲν λελέχθω, φησὶν ὁ παιδαγωγὸς, ἐπειδὴ ὁ ἐλέγχων
μετὰ παρρησίας εἰρηνοποιεῖ· ὑμεῖς δὲ, εἰ μὲν ἀκούσεσθέ μου, σωθήσεσθε· εἰ δ' οὐ προσέξετε τοῖς
εἰρημένοις, οὔ μοι μέλει· μέλει δ' ὅμως καὶ οὕτως· τὴν τὸ μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ μᾶλλον, ἢ
τὸν θάνατον αἱρεῖται. ἐὰν δὲ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε ὁ παιδαγωγὸς πάλιν
λέγει· γῆς ἀγαθὰ τὰ ἀνθρώπεια ὀνομάζων κάλλος, τὸ κάλλος, τὸν πλοῦτον, τὴν ὑγίειαν, καὶ
τὴν ἰσχὺν, τὴν τροφήν· ἀγαθὰ μὲν γὰρ ὄντως, ἃ οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνέβη
ποτὲ. περὶ τὸν ὄντως ὄντα βασιλέα, τὰ ὄντως ὄντα, ἀγαθὰ ὄντα, καὶ ἀναμένοντα ἡμᾶς·
ἀγαθῶν γάρ ἐστι, καὶ δοτὴρ, καὶ φύλαξ· κατὰ τὴν μετουσίαν δὲ ἐκείνων, τὰ τῇδε συνωνυμεῖ· παι-
δαγωγοῦντος ἐν θεῷ τοῦ λόγου, τὴν ἀνθρώπων ἀσθένειαν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὴν νόησιν.
Ὅσα μὲν οὖν οἴκοι παραφυλακτέον, καὶ ὡς τὸν βίον ἐπανορθωτέον, ὁ παιδαγωγὸς ἡμῖν ἄδην
διείλεκται· ἃ δ' οὖν καὶ κατὰ τὰς ὁδοὺς ὁμιλεῖν αὐτῷ φίλον τοῖς παιδίοις, ἄχρις ἂν ἀγάγῃ
αὐτὰ πρὸς τὸν διδάσκαλον· ταῦτα δὲ ἡμῖν ἐν κεφαλαίου μέρει δι' αὐτῶν ὑποτίθεται, καὶ
παρατίθεται τῶν γραφῶν· γυμνὰς παρατιθέμενος τὰς παραγγελίας· ἁρμοζόμενος μὲν
τῷ χρόνῳ τῆς καθοδηγήσεως· τὰς δὲ ἐξηγήσεις αὐτῶν ἐπιτρέπων τῷ διδασκάλῳ· καὶ γὰρ
ὁ νόμος αὐτοῦ τὸν φόβον ὑπεκλύειν βούλεται. τὸ ἑκούσιον ἐλευθεροῦσα εἰς πίστιν. ἄκουε φησὶν
ὦ παιδίον, καλῶς παιδαγωγούμενον, τὰ κεφάλαια τῆς σωτηρίας· γυμνώσω γάρ σοι τὸ ἦθος
τὸ ἐμαυτοῦ, καὶ σοὶ ταύτας καλὰς ἐντολὰς ὑποθήσομαι, δι' ὧν ἀφίξῃ πρὸς σωτηρίαν. ἄγω
δέ σε τὴν ὁδὸν τὴν σωτήριον. ἀπόστα τῶν τῆς πλάνης ὁδῶν, ὅτι κύριος γινώσκει ὁδὸν δικαίων,
καὶ ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπολεῖται. ἕπου τοίνυν ὦ παιδίον τὴν ἀγαθὴν ὁδόν· ἣν ἄν σοι ἐξηγήσω-
μαι, τὰ ὦτά μοι ὑπόσχου τὰ ἀκουστικά· καὶ δώσω σοι θησαυροὺς σκοτεινοὺς, ἀποκρύφους, ἀορά-
τους ἔθνεσιν· ἡμῖν δὲ, ὁρατούς· σοφίας δὲ θησαυροὶ, ἀνέκλειπτοι· οὓς θαυμάζων ὁ Ἀπόστολος.
ὦ βάθος φησὶ πλούτου καὶ σοφίας· θησαυροὶ δὲ ὑφ' ἑνὸς πολλοὶ χορηγούμενοι θεοῦ· οἱ μὲν διὰ
τοῦ νόμου· οἱ δὲ διὰ τῶν προφητῶν ἀποκαλύπτονται· οἱ δὲ, τῷ θείῳ στόματι· ἄλλος δὲ τοῦ πνεύμα-
τος τῇ ἑπτάδι ἐπᾴδων· εἷς δὲ ὢν ὁ κύριος, διὰ πάντων τούτων ὁ αὐτός ἐστι παιδαγωγός. ἔστιν
μὲν οὖν αὐτόθεν κεφαλαιώδης ὑποθήκη, καὶ βιωτικὴ παραίνεσις· πάντα ἐμπεριέχουσα· κα-
θὼς θέλετε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ποιεῖτε καὶ ὑμεῖς αὐτοῖς· δυνατὸν δὲ καὶ διὰ δυεῖν
ἐμπεριλαβεῖν τὰς ἐντολάς. ὥς φησιν ὁ κύριος. ἀγαπήσεις τὸν θεόν σου ἐν ὅλῃ καρδίᾳ σου, καὶ
ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ἰσχύϊ σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. εἶτα ἐκ τούτων ἐπι-
φέρει. ἐν τούτῳ ὅλος ὁ νόμος, καὶ οἱ προφῆται κρέμανται. Ναὶ μὴν, καὶ πρὸς τὸν πυθόμενον· τί
ποιήσας, ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω· τὰς ἐντολὰς οἶδας ἀποκρίνεται· τοῦ δὲ καταφήσαντος
τοῦτο ποίει φησὶ, καὶ σωθήσῃ. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διαπρεπέστερον τὸ φιλάνθρωπον τοῦ παιδα-
γωγοῦ διὰ τῶν ποικίλων, καὶ σωτηρίων ἐντολῶν παραθετέον, ὡς ἕτοιμον πρὸς ἀφθόνου σωτηρίας
καὶ τῆς διατάξεως τῶν γραφῶν, ἑτοιμοτέραν τὴν εὕρεσιν. ἔστιν ἡμῖν ἡ δεκάλογος ἡ διὰ Μωϋ-
σέως. ἁπλῷ καὶ μονογενεῖ ἀντιλομένη στοιχείῳ. προσηγορίαν σωτήριον ἁμαρτιῶν περιγρά-
φουσα. οὐ μοιχεύσεις. οὐκ εἰδωλολατρήσεις, οὐ παιδοφθορήσεις. οὐ κλέψεις. οὐ ψευδομαρτυ-
ρήσεις. τίμα τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μητέρα σου. καὶ τὰ ἀκόλουθα τούτοις ταῦτα ἡμῖν πα-
ραφυλακτέον· καὶ ὅσα ἄλλα κατὰ τὰς ἀναγνώσεις τῶν βιβλίων παραγγέλλεται. παραγγέλλει
δὲ καὶ διὰ Ἡσαΐου. λούσασθε καὶ καθαροὶ γένεσθε. ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν,
ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου. μάθετε καλὸν ποιεῖν. ἐκζητήσατε κρίσιν. ῥύσασθε ἀδικού-
μενον. κρίνατε ὀρφανῷ καὶ δικαιώσατε χήραν. καὶ δεῦτε, καὶ διελεγχθῶμεν λέγει κύριος.
πολλὰς δ' ἂν καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις εὕροιμεν ὑποθήκας. οἷον φέρε· εὐχῆς μὲν, περὶ τὰ ἔργα
τὰ ἀγαθὰ φησίν· εὐχὴ κυρίῳ δεκτή. λέγει ἡ γραφή. καὶ ὁ τρόπος τῆς εὐχῆς ὑπαγορεύεται·
ἐὰν ἴδῃς φησὶ γυμνὸν, περίβαλε· καὶ ἀπὸ τῶν οἰκείων τοῦ σπέρματός σου οὐχ ὑπερόψῃ.
τότε ῥαγήσεται πρώϊμον τὸ φῶς σου. καὶ τὰ ἰάματά σου ταχὺ ἀνατελεῖ· καὶ προπορεύ-
σεται ἔμπροσθεν ἡ δικαιοσύνη σου· καὶ ἡ δόξα τοῦ θεοῦ περιστελεῖ σε. τίς οὖν ὁ καρπὸς τῆς εὐχῆς

ταύτης, τότε ἐπιβοήσῃ, καὶ ὁ θεὸς ὑπακούσεταί σου· ἔτι λαλοῦντός σου, ἐρεῖ, ἰδοὺ πάρειμι.
περὶ δὲ νηστείας, ἵνα τί μοι φησὶ νηστεύετε λέγει κύριος, οὐ ταύτην τὴν νηστείαν ἐγὼ ἐξελεξάμην
καὶ ἡμέραν, ἄνθρωπον ταπεινοῦν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· οὐδ' ἂν κάμψῃς ὡς κρίκον τὸν τράχηλόν
σου, καὶ σάκκον, καὶ σποδὸν ὑποστρώσῃ· οὐδ' οὕτως καλέσετε νηστείαν δεκτήν. τί οὖν ἀνύεται
ἡ νηστεία, ἰδοὺ αὕτη φησὶν ἡ νηστεία, ἣν ἐγὼ ἐξελεξάμην λέγει κύριος· λῦε πάντα σύνδεσμον
ἀδικίας· διάλυε στραγγαλιὰς βιαίων συναλλαγμάτων· ἀπόλυε τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει,
καὶ πᾶσαν ἄδικον συγγραφὴν διάσπα· διάθρυπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου, καὶ πτωχοὺς ἀστέ-
γους εἴσαγε εἰς τὸν οἶκόν σου. ἐὰν ἴδῃς γυμνὸν περίβαλε. ναὶ μὴν καὶ περὶ τῶν θυσιῶν. τί μοι
πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν λέγει κύριος. πλήρης εἰμὶ ὁλοκαυτωμάτων κριῶν, καὶ στέαρ ἀρνῶν, καὶ
αἷμα ταύρων καὶ ἐρίφων, οὐ βούλομαι· οὐδ' ἂν ἔρχησθε ὀφθῆναί μοι. τίς γὰρ ἐξεζήτησε ταῦτα
ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν, πατεῖν μου τὴν αὐλήν, οὐ προσθήσεσθε· ἐὰν φέρητε σεμίδαλιν, μάταιον
θυμίαμα, βδέλυγμά μοι ἐστί· τὰς νουμηνίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα οὐκ ἀνέχομαι. πῶς οὖν
θύσω τῷ κυρίῳ· θυσία φησὶν τῷ κυρίῳ, πνεῦμα συντετριμμένον. πῶς οὖν στέψω ἢ μύρῳ χρίσω· ἢ
τί θυμιάσω τῷ κυρίῳ· ὀσμὴ φησὶν εὐωδίας τῷ θεῷ, καρδία δοξάζουσα τὸν πεπλακότα αὐ-
τήν· ταῦτα στέφη, καὶ θυσίαι, καὶ ἀρώματα, καὶ ἄνθη τοῦ θεοῦ. ἔτι περὶ ἀνεξικακίας, ἐὰν ἁμάρ-
τῃ φησὶν ὁ ἀδελφός σου ἐπιτίμησον αὐτῷ· καὶ ἐὰν μετανοήσῃ, ἄφες αὐτῷ· ἐὰν ἑπτάκις τῆς
ἡμέρας ἁμάρτῃ εἰς σὲ καὶ τὸ ἑπτάκις ἐπιστρέψῃ πρὸς σέ, λέγων, μετανοῶ, ἄφες αὐτῷ. καὶ τοῖς
μὲν στρατευομένοις διὰ Ἰωάννου παραγγέλλει, ἀρκεῖσθαι μόνοις τοῖς ὀψωνίοις· τοῖς δὲ τελώναις,
μηδὲν πλέον πράσσειν, παρὰ τὰ διατεταγμένα· δικαστῇ δὲ οὐ λήψῃ φησὶ πρόσωπον ἐν κρί-
σει· τὰ γὰρ δῶρα ἐκτυφλοῖ ὀφθαλμοὺς βλεπόντων, καὶ λυμαίνεται ῥήματα δίκαια. ῥύεσ-
θαι ἀδικουμένους. ἀλλὰ καὶ τοῖς οἰκονομικοῖς, κτῆσις ἐπισπουδαζομένη μετὰ ἀνομίας ἐλάσσων
γίνεται. ναὶ μὴν καὶ περὶ ἀγάπης. ἀγάπη φησὶ καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν. καὶ περὶ πολιτείας.
ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος, Καίσαρι· καὶ τὰ τοῦ θεοῦ, τῷ θεῷ. ὅρκου δὲ περὶ καὶ μνησικακίας. μὴ
ἐγὼ ἐνετειλάμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν, ἐκπορευομένοις ἐκ γῆς Αἰγύπτου, προσενέγκαι μοι ὁλο-
καυτώματα, καὶ θυσίας; ἀλλὰ τοῦτο ἐνετειλάμην αὐτοῖς. ἕκαστος ὑμῶν, κατὰ τοῦ πλησίον ἐν τῇ
καρδίᾳ αὐτοῦ μὴ μνησικακείτω· ὅρκον ψευδῆ, μὴ ἀγαπάτω. ἀλλὰ καὶ ψεύστας, καὶ τετυφω-
μένους προσαπειλεῖ· τοῖς μέν, ὧδέ πως· οὐαὶ τοῖς λέγουσι, τὸ γλυκύ, πικρόν· καὶ τὸ πικρόν, γλυ-
κύ· τοῖς δὲ ὧδε, οὐαὶ οἱ συνετοὶ ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες· ὁ γὰρ ταπεινῶν ἑαυ-
τόν, ὑψωθήσεται· καὶ ὁ ὑψῶν ἑαυτόν, ταπεινωθήσεται· καὶ τοὺς μὲν ἐλεήμονας μακαρίζει, ὅτι
αὐτοὶ ἐλεηθήσονται· ὀργὴν δὲ ἡ σοφία ταλανίζει, ὅτι ἄρα ἀπολέσει, καὶ φρονίμους. ἤδη δὲ ἀγα-
πᾷν τοὺς ἐχθροὺς κελεύει, καὶ τοὺς καταρωμένους ἡμᾶς εὐλογεῖν, προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐπη-
ρεαζόντων ἡμᾶς. τῷ τύπτοντί σε φησὶν εἰς τὴν σιαγόνα πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην· καὶ ἐὰν αἴρῃ σου
τις τὸν χιτῶνα, μὴ κωλύσῃς καὶ τὸ ἱμάτιον. περὶ δὲ τῆς πίστεως. πάντα ὅσα ἐὰν αἰτήσησθε ἐν
τῇ προσευχῇ πιστεύοντες, λήψεσθε φησίν· πιστὸν δὲ ἀπίστοις οὐδὲν κατὰ Πίνδαρον. καὶ οἰκέταις
μὲν χρηστέον, ὡς ἑαυτοῖς· ἄνθρωποι γάρ εἰσιν, ὡς ἡμεῖς· ὁ γὰρ θεὸς πᾶσι τοῖς ἐλευθέροις καὶ τοῖς
δούλοις ἐστίν, ἂν σκοπῇς, ἴσος· δεῖ δὲ καὶ τοὺς πλημμελοῦντας τῶν ἀδελφῶν οὐ κολάζειν· ἐπιτι-
μᾶν δέ· ὁ γὰρ φειδόμενος φησὶ τῆς βακτηρίας ἑαυτοῦ, μισεῖ τὸν ἑαυτοῦ υἱόν. ἔτι τὴν μὲν φιλο-
δοξίαν ἀποσκορακίζει· οὐαὶ ὑμῖν Φαρισαῖοι λέγων, ὅτι ἀγαπᾶτε τὴν πρωτοκαθεδρίαν ἐν
ταῖς συναγωγαῖς· καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς· τὴν δὲ μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀσπά-
ζεται, τὴν ἑπομένην ταῖς ἁμαρτίαις μετάνοιαν ἀγαπῶν· μόνος γὰρ ἀναμάρτητος αὐτὸς ὁ
λόγος· τὸ μὲν γὰρ ἐξαμαρτάνειν πᾶσιν ἔμφυτον, καὶ κοινόν· ἀναδραμεῖν δὲ τὴν ἁμαρτίαν οὐ
τοῦ τυχόντος ἀνδρός, ἀλλὰ ἀξιολόγου. περὶ δὲ τῆς μεταδόσεως· δεῦτε εἶπε πρός με πάντες οἱ
εὐλογημένοι, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· ἐπεί-
νασα γάρ, καὶ δεδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην, καὶ συνηγάγετέ με·
γυμνός, καὶ περιεβάλετέ με· ἀσθενής, καὶ ἐπεσκέψασθέ με· ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ ἤλθετε πρός με.
καὶ πότε, τί τούτων τῷ κυρίῳ πεποιήκαμεν ἡμεῖς; αὐτὸς ἐρεῖ πάλιν ὁ παιδαγωγός· τὴν εὐ-
ποιίαν καὶ τῶν ἀδελφῶν, ἀγαπητικῶς εἰς ἑαυτὸν μεταστρέφων, καὶ λέγων· ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε
τοῖς μικροῖς τούτοις, ἐμοὶ ἐποιήσατε. καὶ ἀπελεύσονται οἱ τοιοῦτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον. τοιοίδε
μὲν οἱ λογικοὶ νόμοι, οἱ παρακλητικοὶ λόγοι, οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, δακτύλῳ γεγραμμένοι κυ-
ρίου,

ρίου, ἀλλ' ἐν καρδίαις ἀνθρώπων ἐναπογεγραμμένοι, ταῖς μόνον φθορὰν οὐκ ἐπιδεχομέναις. διὸ
ἐσπάρακται αἱ πλάκες τῶν σκληροκαρδίων, ἵν' αἱ πίστεις τῶν νηπίων ἐν μαλθακαῖς τυ-
πωθῶσι διανοίαις: ἄμφω δὲ τὼ νόμω διηκόνουν τῷ λόγῳ, εἰς παιδαγωγίαν τῆς ἀνθρωπότητος:
ὁ μὲν, διὰ Μωϋσέως: ὁ δὲ, δι' ἀποστόλων, οἵα γοῦν ἐστὶ, καὶ δι' ἀποστόλων ἡ παιδαγωγία. ἀναγκαῖον
μοι δοκεῖ, καὶ περὶ τοῦ εἴδους διαλεχθῆναι τούτου, μᾶλλον δὲ ἐμαυτοῦ μεμνημένος, ὁ παιδα-
γωγὸς φησίν: αὐτὰς ἀπομαγματώδεις πάλιν τὰς ὑποθήκας ἐκθήσομαι. ἀποθέμενοι τὸ ψεῦ-
» δος, λαλεῖτε ἀλήθειαν, ἕκαστος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ, ὅτι ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη. ὁ ἥλιος μὴ
» ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν: μὴ δὲ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ, ὁ κλέπτων μηκέτι
» κλεπτέτω: μᾶλλον δὲ κοπιάτω, ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθὸν, ἵνα ἔχῃ μεταδιδόναι τῷ χρήζοντι:
» πᾶσα πικρία, καὶ ὀργὴ, καὶ θυμὸς, καὶ κραυγὴ, καὶ βλασφημία, ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν, σὺν
» πάσῃ κακίᾳ. γίνεσθε εἰς ἀλλήλους, χρηστοὶ, εὔσπλαγχνοι, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ ὁ θεὸς
» ἐν χριστῷ ἐχαρίσατο ὑμῖν. γίνεσθε οὖν φρόνιμοι καὶ μιμηταὶ τοῦ θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητά: καὶ πε-
» ριπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ χριστὸς ἠγάπησεν ὑμᾶς: αἱ μὲν γυναῖκες, τοῖς ἰδίοις ἀνδρά-
» σιν ὑποτασσέσθωσαν, ὡς τῷ κυρίῳ: οἱ δὲ ἄνδρες, τὰς γυναῖκας τὰς ἑαυτῶν ἀγαπάτωσαν.
» καθὼς καὶ ὁ χριστὸς ἠγάπησε τὴν ἐκκλησίαν. ἀγαπάτωσαν οὖν ἀλλήλους οἱ συνεζευγμένοι, ὡς
» τὰ ἴδια σώματα: τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν: οἱ πατέρες μὴ παροργίζετε τὰ
» τέκνα ὑμῶν, ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ, καὶ νουθεσίᾳ κυρίου. οἱ δοῦλοι ὑπακούετε
» τοῖς κατὰ σάρκα κυρίοις, μετὰ φόβου, καὶ τρόμου ἐν ἁπλότητι τῆς καρδίας ὑμῶν, ὡς τῷ χρι-
» στῷ, ἐκ ψυχῆς μετ' εὐνοίας δουλεύοντες. καὶ οἱ κύριοι εὖ ποιεῖτε τοὺς οἰκέτας ὑμῶν, ἀνιέντες τὴν
» ἀπειλήν: εἰδότες ὅτι καὶ αὐτῶν καὶ ὑμῶν ὁ κύριός ἐστιν ἐν οὐρανοῖς: καὶ προσωποληψία
» οὐκ ἔστιν: εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ στοιχῶμεν. μὴ γινώμεθα κενόδοξοι, ἀλλήλους προ-
» καλούμενοι: ἀλλήλοις φθονοῦντες: ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν
» νόμον τοῦ χριστοῦ: μὴ πλανᾶσθε, θεὸς οὐ μυκτηρίζεται. τὸ καλὸν ποιοῦντες, μὴ ἐκκακῶμεν:
» καιρῷ γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν: μὴ ἐκλυόμενοι, εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς. παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀ-
» δελφοί: νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους: παραμυθεῖσθε τοὺς ὀλιγοψύχους: ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν:
» μακροθυμεῖτε πρὸς πάντας: ὁρᾶτε μήτις κακὸν ἀντὶ κακοῦ τινὶ ἀποδῷ: τὸ πνεῦμα μὴ σβέ-
» ννυτε: προφητείας μὴ ἐξουθενεῖτε: πάντα δὲ δοκιμάζετε: καὶ τὸ καλὸν κατέχετε: ἀπὸ παν-
» τὸς εἴδους πονηροῦ ἀπέχεσθε: τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ: ἐν εὐχα-
» ριστίᾳ, ἐν σοφίᾳ περιπατεῖτε πρὸς τοὺς ἔξω: τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι. ὁ λόγος ὑμῶν πάντο-
» τε ἐν χάριτι, ἅλατι ἠρτυμένος: εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς, ἑνὶ ἑκάστῳ ἀποκρίνασθαι: ἐντρέφεσθε
τοῖς λόγοις τῆς πίστεως: γυμνάζεσθε πρὸς εὐσέβειαν: ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία πρὸς ὀλί-
γον ἐστὶν ὠφέλιμος: ἡ δὲ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστιν: ἐπαγγελίαν ἔχουσα τῆς ζωῆς
» τῆς νῦν, καὶ τῆς μελλούσης. οἱ πιστοὺς ἔχοντες δεσπότας, μὴ καταφρονείτωσαν, ὅτι ἀδελφοὶ
» εἰσὶν, ἀλλὰ μᾶλλον δουλευέτωσαν, ὅτι πιστοί εἰσιν. ὁ μεταδιδοὺς ἔστω ἐν ἁπλότητι: ὁ προϊστά-
» μενος ἐν σπουδῇ: ὁ ἐλεῶν ἐν ἱλαρότητι: ἡ ἀγάπη ἀνυπόκριτος. ἀποστυγοῦντες τὸ πονηρὸν,
» κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ, τῇ φιλαδελφίᾳ, εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι: τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγού-
» μενοι: τῇ σπουδῇ μὴ ὀκνηροὶ, τῷ πνεύματι ζέοντες: τῷ κυρίῳ δουλεύοντες: τῇ ἐλπίδι χαί-
» ροντες: τῇ θλίψει ὑπομένοντες. τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες. τὴν φιλοξενίαν διώκοντες:
ταῖς χρείαις τῶν ἁγίων κοινωνοῦντες. ὀλίγα ταῦτα ἐκ πολλῶν, δείγματος χάριν, ἀπ' αὐτῶν
διεξελθὼν τῶν θείων γραφῶν ὁ παιδαγωγὸς, τοῖς αὑτοῦ παρατίθεται παισίν: δι' ὧν, ὡς ἔπος
εἰπεῖν, ἄρδην ἐκκόπτεται κακία, καὶ περιγράφεται ἀδικία. μυρίαι δὲ ὅσαι ὑποθῆκαι, εἰς
πρόσωπα ἐκλεκτὰ διατείνουσαι, ἐγγεγράφαται ταῖς βίβλοις ταῖς ἁγίαις: αἱ μὲν πρεσβυ-
τέροις: αἱ δὲ, ἐπισκόποις, διακόνοις: ἄλλαι, χήραις: περὶ ὧν ἄλλος ἂν εἴη λέγειν καιρός. πολ-
λὰ δὲ καὶ δι' αἰνιγμάτων: πολλὰ δὲ καὶ διὰ παραβολῶν τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἔξεστιν ὠφελεῖ-
σθαι: ἀλλ' οὐκ ἐμὸν (φησὶν ὁ παιδαγωγὸς) διδάσκειν ἔτι ταῦτα: διδασκάλου δὲ, εἰς τὴν ἐξή-
γησιν τῶν ἁγίων ἐκείνων λόγων, χρήζομεν, πρὸς ὃν ἡμῖν βαδιστέον, καὶ δὴ ὥρα γε: ἐμοὶ μὲν,
πεπαῦσθαι τῆς παιδαγωγίας: ὑμᾶς δὲ, ἀκροᾶσθαι τοῦ διδασκάλου: παραλαβὼν δὲ οὗ-
τος ὑμᾶς, ὑπὸ καλῇ τεθραμμένους ἀγωγῇ, ἐκδιδάξεται τὰ λόγια: εἰς καλὸν δὲ ἡ ἐκκλη-
σία ἥδε καὶ ὁ νυμφίος, ὁ μόνος διδάσκαλος: ἀγαθοῦ πατρὸς, ἀγαθὸν βούλημα: σοφία

H iii

γνήσιος· ἁγίασμα γνώσεως· καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν. ὥς φησιν ὁ Ἰωάννης ὁ ἰώμενος ἡμῶν, καὶ σῶμα, καὶ ψυχὴν τὸν ἴδιον ἄνθρωπον Ἰησοῦς· οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου. καὶ ἐν τούτῳ γιγνώσκομεν, ὅτι ἐγνώκαμεν αὐτὸν, ἐὰν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν. ὁ λέγων, ὅτι ἔγνωκα αὐτὸν, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μὴ τηρῶν, ψεύστης ἐστὶ, καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν· ὃς δ' ἂν τηρῇ αὐτοῦ τὸν λόγον, ἀληθῶς ἐν τούτῳ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ τετελείωται. ἐν τούτῳ γινώσκομεν, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐσμέν· ὁ λέγων ἐν αὐτῷ μένειν, ὀφείλει καθὼς ἐκεῖνος περιεπάτησεν, καὶ αὐτὸς περιπατεῖν. ὦ τῆς μακαρίου θρέμματα παιδαγωγίας, τὸ καλὸν τῆς ἐκκλησίας πληρώσωμεν πρόσωπον· καὶ πρὸς τὴν ἀγαθὴν προσδράμωμεν οἱ νήπιοι μητέρα, κἂν ἀκροαταὶ τοῦ λόγου γενώμεθα, τὴν μακαρίαν δοξάζωμεν οἰκονομίαν· δι' ἧς, παιδαγωγεῖται μὲν, ὁ ἄνθρωπος· ἁγιάζεται δὲ, ὡς θεοῦ παιδίον. καὶ πολιτεύεται μὲν, ἐν οὐρανοῖς· ἀπὸ γῆς παιδαγωγούμενος· πατέρα δὲ ἐκεῖ λαμβάνει, ὃν ἐπὶ γῆς μανθάνει. πάντα ὁ λόγος, καὶ ποιεῖ, καὶ διδάσκει, καὶ παιδαγωγεῖ· ἵππος, ἄγεται χαλινῷ· καὶ ταῦρος, ἄγεται ζυγῷ· θηρίον, βρόχῳ ἁλίσκεται· ὁ δὲ ἄνθρωπος μεταπλάσσεται λόγῳ· ᾧ θηρία τιθασσεύεται, καὶ νηκτὰ δελεάζεται, καὶ πτηνὰ κατασύρεται, οὗτος ὡς ἀληθῶς τεχνάζεται. ἵππῳ, χαλινόν· ταύρῳ, ζυγόν· θηρίῳ, βρόχον· κάλαμον, ἰχθύι· πάγην, ὀρνέῳ· οὗτος πολιτεύεται, καὶ γεωργεῖ, ἄρχει, καὶ ὑπουργεῖ· καὶ τὰ ὅλα δημιουργεῖ.

Ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ'· ἐν δ' οὐρανόν· ἐν δὲ θάλασσαν·

Ἐν δὲ τὰ τείρεα πάντα, τά τ' οὐρανὸς ἐστεφάνωται·

ὢ τῶν θείων δημιουργημάτων. ὢ τῶν θείων παραγγελμάτων. ὕδωρ τοῦτο ἐν ἑαυτῷ κυμαινέτω· πῦρ τοῦτο τὴν ὀργὴν συνεχέτω· ἀὴρ τοῦτο εἰς αἰθέρα πλανάσθω· γῆ δὲ καὶ πεπήχθω καὶ φερέσθω, ὅτ' ἂν ἐγὼ θέλω ἄνθρωπον ἔτι πλάσαι, καὶ βούλομαι ὕλην ἔχω, τὰ στοιχεῖα· συνοικοῦ μου τῷ πλάσματι· ἐὰν με γνωρίσῃς, δουλώσει σοι τὸ πῦρ· τοσοῦτος ὁ λόγος· οὗτος ὁ παιδαγωγός, ὁ τοῦ κόσμου, καὶ τοῦ ἀνθρώπου δημιουργὸς, καὶ δι' αὐτὸν ἤδη καὶ τοῦ κόσμου παιδαγωγός· οὗ τῇ ἐγκελεύσει ἄμφω συνεστήκαμεν, προσμένοντες τὴν κρίσιν· οὐ γὰρ ὑπόκλοπον φορεῖ βροτοῖσι φωνάεντα λόγον. ἔσται λόγος σοφία, ὥς φησι Βακχυλίδης· τὰ δὲ ἄμεμπτα, καὶ ἀκέραια, καὶ ἄμωμα τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν Παῦλον τέκνα, μέσον γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης, φωστήρων δίκην, ἐν κόσμῳ φαίνεσθαι· ὃ πρὸ ἓν λοιπὸν ἐπὶ τοιαύτῃ πανηγύρει τοῦ λόγου, τῷ λόγῳ προσευξόμεθα, ἵλαθι τοῖς σοῖς παιδαγωγὲ παιδίοις· πατὴρ ἡνίοχε Ἰσραὴλ υἱὲ καὶ πατὴρ ἓν ἄμφω κύριε· δὸς δὲ ἡμῖν, τοῖς σοῖς ἑπομένοις παραγγέλμασι, τὸ ὁμοίωμα πληρῶσαι τῆς εἰκόνος. αἰσθάνεσθαί τι κατὰ δύναμιν τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ θεοῦ· κριτοῦ καὶ μὴ πικροῦ· καὶ πάρασχε ἅπαντα αὐτὸς ἐν εἰρήνῃ τῇ σῇ πολιτευομένους· ἐν τῇ σῇ μετατιθεμένους πόλει· ἀκυμάντως τῆς ἁμαρτίας τὸν κλύδωνα διαπλεύσαντας· γαληνιῶντας ἁγίῳ συμφέρεσθαι πνεύματι· σοφίᾳ τῇ ἀνεκφράστῳ, νύκτωρ, μεθ' ἡμέραν, εἰς τὴν τελείαν ἡμέραν, αἰνοῦντας, εὐχαριστεῖν, αἰνεῖν τῷ μόνῳ πατρὶ, καὶ υἱῷ· υἱῷ καὶ πατρί παιδαγωγῷ, καὶ διδασκάλῳ υἱῷ, σὺν καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, πάντα τῷ ἑνί· ἐν ᾧ τὰ πάντα· δι' οὗ τὰ πάντα ἓν· δι' οὗ τὸ ἀεί· οὗ μέλη πάντες· οὗ δόξα, αἰῶνες· πάντα τῷ ἀγαθῷ, πάντα τῷ καλῷ, πάντα τῷ σοφῷ· τῷ δικαίῳ τὰ πάντα· ᾧ ἡ δόξα καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

Ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἡμᾶς κατέστησεν ὁ παιδαγωγός, αὐτὸς ἑαυτῷ παρακατέθετο τῷ διδασκαλικῷ, καὶ πανεπισκόπῳ λόγῳ, καλῶς ἂν ἔχοι ἡμᾶς ἐνταῦθα γενομένους, μισθὸν εὐχαριστίας δικαίας, κατάλληλον ἀστείου παιδαγωγίας, αἶνον ἀναπέμψαι κυρίῳ.

Ὕμνος τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, τοῦ ἁγίου Κλήμεντος.

Στόμιον πώλων ἀδαῶν,
πτερὸν ὀρνίθων ἀπλανῶν,
οἴαξ νηπίων ἀτρεκής,
ποιμὴν ἀρνῶν βασιλικῶν,
τοὺς σοὺς ἀφελεῖς
παῖδας ἄγειρον,
αἰνεῖν ἁγίως,
ὑμνεῖν ἀδόλως,
ἀκάκοις στόμασιν
παίδων ἡγήτορα Χριστόν.
Βασιλεῦ ἁγίων,
λόγε πανδαμάτωρ,
πατρὸς ὑψίστου,
σοφίας πρύτανι,
στήριγμα πόνων
αἰωνοχαρές
βροτέας γενεᾶς
σῶτερ Ἰησοῦ,
ποιμὴν ἀροτήρ,
οἴαξ, στόμιον,
πτερὸν οὐράνιον,
παναγοῦς ποίμνης.
ἁλιεῦ μερόπων,
τῶν σωζομένων.
πελάγους κακίας
ἰχθῦς ἁγνούς,
κύματος ἐχθροῦ,
γλυκερῇ ζωῇ δελεάζων·
ἡγοῦ προβάτων
λογικῶν ποιμήν.
ἅγιε ἡγοῦ.
βασιλεῦ παίδων ἀνεπάφων·

ἴχνια Χριστοῦ,
ὁδὸς οὐρανία,
λόγος ἀέναος,
αἰὼν ἄπλετος,
φῶς ἀΐδιον·
ἐλέους πηγή·
ῥεκτὴρ ἀρετῆς
σεμνὴ βιοτή.
θεὸν ὑμνούντων Χριστὲ Ἰησοῦ·
γάλα οὐράνιον
μαστῶν γλυκερῶν,
νύμφης χαρίτων,
σοφίας τῆς σῆς ἐκθλιβόμενον·
οἱ νηπίαχοι
ἀταλοῖς στόμασιν
ἀτιταλλόμενοι
θηλῆς λογικῆς
πνεύματι δροσερῷ
ἐμπιπλάμενοι
αἴνους ἀφελεῖς,
ὕμνους ἀτρεκεῖς,
βασιλεῖ Χριστῷ.
μισθοὺς ὁσίους.
ζωῆς διδαχῆς
μέλπωμεν ὁμοῦ,
μέλπωμεν ἁπλῶς,
παῖδα κρατερόν.
χορὸς εἰρήνης
οἱ Χριστόγονοι
λαὸς σώφρων
ψάλωμεν ὁμοῦ θεὸν εἰρήνης·

Ἀδήλου εἰς τὸν παιδαγωγόν.

Σοὶ τήνδε κἀγὼ παιδαγωγὲ προσφέρω
λόγοισι πλέξας στέφανον, ἐξ ἀκηράτου
λειμῶνος ἡμῖν, οὗ παρέσχου ταῖς νομαῖς,
ὡς ἐργάτις μέλιττα χρυσίων ἀπὸ
βλαστῶν, τρυγῶσα χριστὸν ἐκ σίμβλων πόνου
καιροῦ δίδωσι τὸν γλυκὺν τῷ προστάτῃ.
εἰ καὶ βραχὺς δ᾽ ἐγὼ τίς οἰκέτης γε σὸς
δεῖ γάρ σε τοῖς σοῖς εὐλογεῖν θεσπίσμασιν,
ἄναξ βροτῶν μέγιστε τῶν καλῶν δοτὴρ
ἐσθλῶν χορηγέ: καὶ τὸ πᾶν κτίσας πατὴρ
ὃς οὐρανόν τε, καὶ τὸν οὐρανοῦ μόνος
κόσμον τέθεικας, ἁρμόσας θείῳ λόγῳ:
ὁ δείξας αὐτὸς ἡμέραν τε, καὶ φάος:
καὶ τὸν πολοῦσιν ἄστρα νυκτὶ δρόμον.
εἴ τω θ᾽ ἅπου γῆ, καὶ θάλασσα προσμένει.
τρόπων τε καιροὺς εὐστόχως δίζας κύκλῳ,
ἔαρ τε, καὶ χειμῶνα, καὶ θέρος πάλιν
τοῦτε μετοπώρου τάξιν ἐξηρτισμένην.
ὅλον τε κόσμον, ἐξ ἀκοσμίας κτίσας:
ὕλης ἀμόρφου τὸ δὲ πᾶν κατηρτίσας:
αὐτὸς ζωήν τε, καὶ καλῶς ἀεὶ βιοῦν.
χάριν τε τὴν σὴν, ἀσφαλῶς παράσχε μοι
ποιεῖν τι τὰς σὰς καὶ λέγειν θείας γραφάς,
αἰνεῖν ἀεί σε, καὶ τὴν ἐκ σοῦ πάνσοφον,
τὸν σοὶ συνόντα, καὶ παρόντα σοὶ λόγον.
μή μοι δὲ πενίαν: μὴ δὲ μὴν πλοῦτον δίδου
τάξιν δὲ τοῦ δέοντος αὐταρκεστάτην
πατρὸς παράσχου, καὶ καλοῦ βίου τέλος.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΣΤΡΩΜΑΤΩΝ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

λείπει ἡ ἀρχή.

ἵνα ὑπὸ χεῖρα ἀναγινώσκῃς αὐτάς, καὶ δυνηθῇς φυλάξαι αὐτάς. πότερον δ' οὐχ ὅλως ἢ τισὶ καταλειπτέον συγγράμματα; καὶ εἰ μὲν τὸ πρότερον, τίς ἡ τῶν γραμμάτων χρεία; εἰ δὲ τὸ ἕτερον, ἤτοι τοῖς σπουδαίοις, ἢ τοῖς μή. γελοῖον μὲν τἄρ' ἂν εἴη τὴν τῶν σπουδαίων ἀποδοκιμάζοντα γραφήν, τὸ μὴ τοιούτοις ἀποδέχεσθαι συντάττοντας. ἀλλ' ἄρα Θεόπομπος μὲν καὶ Τίμαιος, μύθους καὶ βλασφημίας συντάττουσι; πρὸς δὲ καὶ Ἐπίκουρος, ὁ ἀθεότητος κατάρχων· ἔτι δὲ Ἱππῶναξ τε καὶ Ἀρχίλοχος, αἰσχρῶς οὕτως ἐπιτρεπτέον γράφειν· τὸν δὲ τὴν ἀλήθειαν κηρύσσοντα κωλυτέον τοῖς ὕστερον ἀνθρώποις ὠφέλειαν ἀπολιπεῖν; καλὸν δ' οἶμαι καὶ παῖδας ἀγαθοὺς τοῖς ἐπιγινομένοις καταλείπειν. οἱ μὲν γὰρ παῖδες, σωμάτων. ψυχῆς δὲ ἔγγονοι, οἱ λόγοι. αὐτίκα πατέρας τοὺς κατηχήσαντας φαμέν· κοινωνικὸν δὲ ἡ σοφία, καὶ
» φιλάνθρωπον. λέγει γοῦν ὁ Σαλωμών. υἱέ, ἐὰν δεξάμενος ῥῆσιν ἐντολῆς ἐμῆς κρύψῃς παρὰ
» σεαυτῷ, ὑπακούσεται σοφίας τὸ οὖς σου, ἀποσπειρόμενον τὸν λόγον κρύπτεσθαι μηνύει, καθάπερ ἐν γῇ, τῇ τοῦ μανθάνοντος ψυχῇ, καὶ αὕτη πνευματικὴ φυτεία. διὸ καὶ ἐπιφέρει· καὶ
» παραβαλεῖς καρδίαν σου εἰς σύνεσιν· παραβαλεῖς δὲ αὐτὴν εἰς νουθέτησιν τῷ υἱῷ σου. ψυχὴ γάρ, οἶμαι, ψυχῇ, καὶ πνεῦμα πνεύματι συναπτόμενα· κατὰ τὴν τοῦ λόγου σπορὰν αὔξει τὸ καταβληθὲν καὶ ζωογονεῖ· υἱὸς δὲ πᾶς, ὁ παιδευόμενος καθ' ὑπακοὴν τοῦ παιδεύοντος. υἱέ,
» φησίν, ἐμῶν θεσμῶν μὴ ἐπιλανθάνου, εἰ δὲ μὴ πάντων ἡ γνῶσις. ὄνος λύρας, ἢ φασιν οἱ παροιμιαζόμενοι τοῖς πολλοῖς τὰ συγγράμματα. ὕες γοῦν βορβόρῳ ἥδονται μᾶλλον, ἢ καθαρῷ
» ὕδατι. διὰ τοῦτο φησὶν ὁ κύριος, ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, ὅτι βλέποντες, οὐ βλέπουσι·
» καὶ ἀκούοντες, οὐκ ἀκούουσι. καὶ οὐ συνίασι τὴν ἄγνοιαν, αὐτοῖς ὡς μὴ παρέχοντος τοῦ κυρίου· μὴ γὰρ οὐ θεμιτὸν οὕτω φρονεῖν, ἀλλὰ τὴν ὑπάρχουσαν διελέγχοντος προφητικῶς, καὶ ἀσυνέτοις τῶν λεγομένων ἐσομένους μηνύσαντος· ἤδη δὲ καταφαίνεται ἐκ περιουσίας ὁ σωτὴρ αὐξεῖν κατὰ τὴν τοῦ λαμβάνοντος δύναμιν. ἢ δεῖ ἐν συνασκήσεως αὔξειν τοῖς δούλοις τὰ ὑπάρχοντα διανείμας· αὖθις ἐπανελθών, συνθεῖναι λόγον μετ' αὐτῶν, ὁπηνίκα τοὺς μὲν, αὐξήσαντας τὸ ἀργύριον αὐτοῦ· τοὺς ἐν ὀλίγῳ πιστοὺς ἀποδεξάμενος· καὶ ἐπαγγειλάμενος ἐπὶ πολλῶν καταστήσειν, εἰς τὴν τοῦ κυρίου χαρὰν προσέταξεν εἰσελθεῖν· τῷ δὲ ἀποκρυψαμένῳ τὸ πιστευθὲν ἀργύριον εἰς τὸ ἐκδανεῖσαι καὶ αὐτό, ὃ παρ' ἔλαβεν ἀποδιδόντι ἀργόν. πονηρὲ

» δοῦλε πονηρὲ καὶ ὀκνηρέ· ἔδει σε βαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις, καὶ ἐλθὼν ἐγὼ
» ἐκομισάμην ἂν τὸ ἐμόν. ἐπὶ τούτοις, ὁ ἀχρεῖος δοῦλος εἰς τὸ ἐξώτερον ἐμβληθήσεται σκότος.
σὺ οὖν ἐνδυναμοῦ, καὶ Παῦλος λέγει. ἐν χάριτι τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. καὶ ἃ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ
» διὰ πολλῶν μαρτύρων, ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἑτέρους
» διδάξαι. καὶ πάλιν· σπούδασον σεαυτὸν δόκιμον παραστῆσαι τῷ θεῷ ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον
» ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. εἰ δὴ ἄμφω κηρύττουσι τὸν λόγον ὁ μὲν, τῇ γραφῇ:
ὁ δὲ, τῇ φωνῇ, πῶς οὐκ ἄμφω ἀποδεκτέοι: ἐνεργὸν τὴν πίστιν, διὰ τῆς ἀγάπης πεποιημένοι.
τῇ δὲ αἰτίᾳ τοῦ μὴ τὸ βέλτιστον ἑλομένου, θεὸς ἀναίτιος. αὐτίκα τῶν μὲν, ἐκδανείσαι τὸν λόγον,
ἔργον ἐστί: τῶν δὲ, δοκιμάσαι, καὶ ἤτοι ἑλέσθαι, ἢ μή: ἡ κρίσις δὲ ἐν αὐτοῖς κρίνεται. ἀλλ' ἡ μὲν,
κηρυκτικὴ ἐπιστήμη, ἡ δέ πως ἀγγελική· ὁποτέρως ἂν ἐνεργῇ διά τε τῆς χειρὸς, διά τε τῆς γλώτ-
της ὠφελοῦσα, ὅτι ὁ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα, ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον: τὸ δὲ
καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκκακῶμεν· συμβάλλεται γοῦν τὰ μέγιστα τῷ περιτυχόντι κατὰ τὴν
θείαν πρόνοιαν ἀρχὴν πίστεως, πολιτείας προθυμίαν, ὁρμὴν τὴν ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν κίνησιν ζητητι-
κὴν, ἴχνος γνώσεως, συνελόντι εἰπεῖν, ἀφορμὰς δίδωσι σωτηρίας: οἱ δὲ ἐντραφέντες γνησίως
τοῖς τῆς ἀληθείας λόγοις, ἐφόδια ζωῆς ἀϊδίου λαβόντες, εἰς οὐρανοὺς πτεροῦνται· θαυμασιώ-
τατα τοίνυν ὁ Ἀπόστολος ἐν παντί φησι, συνιστάντες ἑαυτοὺς ὡς θεοῦ διάκονοι, ὡς πτωχοί· πολ-
λοὺς δὲ πλουτίζοντες, ὡς μηδὲν ἔχοντες, καὶ πάντα κατέχοντες. τὸ στόμα ἡμῶν ἀνέῳγε πρὸς
ὑμᾶς. διαμαρτύρομαι δὲ τῷ Τιμοθέῳ φησὶν ἐπιστέλλων, ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ. καὶ
τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων. ἵνα ταῦτα φυλάξῃς χωρὶς προκρίματος, μηδὲν ποιῶν κατὰ πρό-
σκλισιν: ἀνάγκη δὴ ἄμφω τούτω δοκιμάζειν σφᾶς αὐτούς. τὸν μὲν, εἰ ἄξιος λέγειν τι καὶ
ὑπομνήματα καταλιμπάνειν: τὸν δὲ, εἰ ἀκροᾶσθαί τι καὶ ἐντυγχάνειν δίκαιος ἢ καὶ τὴν εὐ-
χαριστίαν τινὲς διανείμαντες ὡς ἔθος, αὐτὸν δὴ ἕκαστον τοῦ λαοῦ λαβεῖν τὴν μοῖραν ἐπιτρέπου-
σιν: ἀρίστη γὰρ πρὸς τὴν ἀκριβῆ αἵρεσίν τε καὶ φυγὴν, ἡ συνείδησις: θεμέλιος δὲ αὐτῆς βέ-
βαιος ὀρθὸς βίος, ἅμα μαθήσει τῇ καθηκούσῃ: τό τε ἕπεσθαι ἑτέροις δοκιμασθεῖσιν ἤδη καὶ
κατωρθωκόσιν, ἄριστον πρός τε τῆς ἀληθείας τὴν νόησιν, καὶ τὴν κατὰ πρᾶξιν τῶν ἐντολῶν
ὥστε, ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον, καὶ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος
καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου: δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω,
καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω. σκοπεῖσθαι οὖν ἀκόλουθον ἄρα τῶν τὴν ὠφέλειαν τῶν πλησίον
ἐπανῃρημένων, εἰ μὴ θρασέως καί τισιν ἀντιζηλούμενος ἐπεπήδησεν τῇ διδασκαλίᾳ, εἰ μὴ φι-
λόδοξος ἡ κοινωνία τοῦ λόγου, εἰ τοῦτον μόνον καρποῦται τὸν μισθὸν, τὸ σωτήριον τῶν ἐπαϊόντων
τό τε μὴ πρὸς χάριν ὁμιλεῖν: δωροδοκίας τε αὖ διαβολὴν διαπέφευγεν, ὁ δι' ὑπομνημάτων
λαλῶν: οὔτε γάρ ποτε ἐν λόγῳ κολακείας ἐγενήθημεν καθὼς οἴδατε, φησὶν ὁ Ἀπόστολος:
οὔτε προφάσει πλεονεξίας θεὸς μάρτυς: οὔτε ζητοῦντες ἐξ ἀνθρώπων δόξαν: οὔτε ἀφ' ὑμῶν,
οὔτε ἀπ' ἄλλων. δυνάμενοι ἐν βάρει εἶναι ὡς Χριστοῦ Ἀπόστολοι. ἀλλ' ἐγενήθημεν ἤπιοι ἐν μέσῳ
ὑμῶν, ὡς ἂν τροφὸς θάλπῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα. κατὰ ταῦτα δὲ καὶ τοὺς τῶν θείων μεταλαμ-
βάνοντας λόγων παραφυλακτέον, εἰ μὴ περιεργίας ἕνεκεν ἱστορήσοντες, ὥσπερ τῶν πόλεων τὰ
οἰκοδομήματα εἰς τόδε ἀφικνοῦνται. εἰ μὴ μεταλήψεως χάριν τῶν κοσμικῶν προσίασιν, κοι-
νωνικοὺς τῶν ἐπιτηδείων μαθόντες τοὺς καθωσιωμένους τῷ Χριστῷ. ἀλλ' οἱ μὲν ὑποκριταί. καὶ δὴ
ἐάσθωσαν: εἰ δέ τις οὐ δοκεῖν δίκαιος, ἀλλ' εἶναι θέλει, συνιέναι τὰ κάλλιστα τοῦτον αὐτῷ προ-
σήκει. εἰ γ' οὖν ὁ μὲν θερισμὸς, πολύς: οἱ δὲ ἐργάται, βραχεῖς, τῷ ὄντι δεῖσθαι καθήκει ὅπως
ὅτι μάλιστα πλειόνων ἡμῖν ἐργατῶν εὐπορία γένηται. ἡ γεωργία δὲ διττή. ἡ μὲν γὰρ, ἄγρα-
φος: ἡ δ' ἔγγραφος. ὁποτέρως δ' ἂν ὁ τοῦ κυρίου ἐργάτης σπείρῃ τοὺς εὐγενεῖς πυροὺς, καὶ
τοὺς στάχυς αὐξήσῃ τε καὶ θερίσῃ, θεῖος οὕτως ἀναφανήσεται γεωργός. ἐργάζεσθε φησὶν ὁ κύριος:
μὴ τὴν ἀπολλυμένην βρῶσιν, ἀλλὰ τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον. τροφὴ δὲ καὶ ἡ διὰ σιτίων καὶ ἡ
διὰ λόγων λαμβάνεται. καὶ τῷ ὄντι μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοὶ, οἱ τοὺς ἐνταῦθα κατὰ τὸν βίον καὶ
τὴν πλάνην πρὸς τῆς ἀγνοίας πολεμουμένους μεταδιδάσκοντες καὶ μετάγοντες εἰς εἰρήνην
τὴν ἐν λόγῳ καὶ βίῳ τῷ κατὰ τὸν θεόν. καὶ τοὺς πεινῶντας δικαιοσύνην, τρέφοντες τῇ τοῦ ἄρτου
διανομῇ: εἰσὶ γὰρ καὶ ψυχαὶ, ἰδίας ἔχουσαι τροφάς: αἱ μὲν, κατ' ἐπίγνωσιν καὶ ἐπιστήμην αὔξου-
σαι: αἱ δὲ, κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν νεμόμεναι φιλοσοφίαν. ἧς καθάπερ καὶ τῶν καρύων, οὐ τὸ

πᾶν

πᾶν ἐστὶ χρήσιμον: ὁ φυτεύων δὲ καὶ ὁ ποτίζων, τοῦ αὔξοντος ὄντες διάκονοι, ἕν εἰσι κατὰ τὴν διά-
κονίαν: ἕκαστος δὲ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον, θεοῦ γάρ ἐσμεν συνεργοί,
θεοῦ γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομή ἐστι κατὰ τὸν Απόστολον· οὔκουν οὐδὲ ἀπὸ συγκρίσεως τὸ δοκί-
μιον ποιεῖσθαι τοῖς ἀκροωμένοις ἐπιτρεπτέον, οὐδὲ εἰς ἐξέτασιν ἐκδοτέον παραδοτέον τὸν λό-
γον τοῖς ἐντεθραμμένοις λόγων παντοδαπῶν τέχναις καὶ δυνάμεσιν ἐπιχειρημάτων ὀγκου-
μένων τοῖς προκατειλημμένοις ἤδη τὴν ψυχὴν καὶ μὴ προκεκενωμένοις, ὁ δ' αὖ ἐκ πίστεως ἄλλ
ταί τις ἑστιάσαι βέβαιος οὗτος εἰς θείων λόγων παραδοχήν: κρίσιν εὔλογον, τὴν πίστιν κεκτη-
μένος· ἕπεται δὲ ἐνθένδε αὐτῷ ἡ πειθὼ ἐκ περιουσίας. καὶ τοῦτ' ἦν ἄρα τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο.
» ἐὰν μὴ πιστεύσητε. οὐδὲ μή, συνῆτε. ἄρ' οὖν ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάν-
τας: μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως· ἕκαστος δὲ τούτων κατὰ τὸν μακάριον Δαβὶδ,
» εὐχαριστῶν ψαλλέτω. ῥαντιεῖς με ὑσσώπῳ καὶ καθαρισθήσομαι, πλυνεῖς με καὶ ὑπὲρ χιό-
» να λευκανθήσομαι. ἀκουτιεῖς με εὐφροσύνην, καὶ ἀγαλλίασιν ἀγαλλιάσονται ὀστᾶ τεταπει-
» νωμένα· ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου, καὶ τὰς ἀνομίας μου ἐξάλει-
» ψον· καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ θεός, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις
» μου. μὴ ἀπορρίψῃς με ἀπὸ τοῦ προσώπου σου, καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλῃς
» ἀπ' ἐμοῦ· ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου, καὶ πνεύματι ἡγεμονικῷ στήριξόν με.
ὁ μὲν οὖν πρὸς παρόντας λέγων, καὶ χρόνῳ δοκιμάζει, καὶ κρίσει δικάζει, καὶ διακρίνει τῶν
ἄλλων. τὸν οἷόν τε ἀκούειν, ἐπιτηρῶν τοὺς λόγους, τοὺς τρόπους, τὰ ἤθη, τὸν βίον, τὰς κινήσεις,
τὰς σχέσεις, τὸ βλέμμα, τὸ φθέγμα, τὴν τρίοδον, τὴν πέτραν, τὴν πατουμένην ὁδὸν, τὴν
καρποφόρον γῆν· τὴν ὑλομανοῦσαν χώραν, τὴν εὔφορον καὶ καλὴν, καὶ γεωργουμένην, τὴν
πολυπλασιάσαι τὸν σπόρον δυναμένην. Ὁ δὲ δι' ὑπομνημάτων λαλῶν, πρὸς τὸν θεὸν ἀφο-
σιοῦται, ταῦτα κεκραγὼς ἐγγράφως· μὴ κέρδους ἕνεκα, μὴ κενοδοξίας χάριν, μὴ προσπα-
θείᾳ νικᾶσθαι, μὴ φόβῳ δουλοῦσθαι, μὴ ἡδονῇ ἐπαίρεσθαι: μόνης δὲ τῆς τῶν τυγχανόντων
ἀπολαύειν σωτηρίας, ἧς οὐδὲ κατὰ τὸ παρὸν μεταλαμβάνει: ἀλλὰ ἐλπίδι ἀπεκδεχόμε-
νος τὴν ἀποδοθησομένην πάντως ἀμοιβὴν παρὰ τοῦ τὸν μισθὸν τοῖς ἐργάταις κατ' ἀξίαν ἀπο-
δώσειν ὑπεσχημένου. ἀλλ' οὐδὲ ἀντιμισθίας ἐφίεσθαι χρὴ τῷ εἰς ἄνδρας ἐγγραφομένῳ· οὐ γὰρ
ὁ μὲν καυχώμενος εὐποιΐαν, τὴν ἀμοιβὴν ἀπείληφεν διὰ δόξης: ὁ δὲ τῶν προσηκόντων
διὰ ἀντιμισθίαν προσδοκῶν τι, ἤτοι ὡς εὐεργὸς ἀντίδοσιν ἀπολαβεῖν. ἢ ὡς κακοεργὸς τὴν ἀμοι-
βὴν πεφρικώς, οὐχὶ τῇ κοσμικῇ ἐνέχεται συνηθείᾳ· δεῖ δὲ ὡς οἷόν τε τὸν κύριον μιμεῖσθαι,
οὗτος δ' ἂν εἴη ὁ τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ ἐξυπηρετῶν, δωρεὰν λαβὼν, δωρεὰν διδοὺς, μισθὸν
» ἀξιόλογον ἀπολαμβάνων, τὴν πολιτείαν αὐτήν. οὐκ εἰσελεύσεται δὲ εἰς τὰ ἅγια μίσθω-
» μα πόρνης φησίν. ἀπείρηται δ' οὖν προσφέρειν τῷ θυσιαστηρίῳ ἄλλαγμα κυνός. ὅτῳ δὲ ἀπημ-
βλυνται κακῇ τροφῇ τινι καὶ διδασκαλίᾳ, τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα πρὸς τὸ οἰκεῖον. φῶς βαδιζέτω
» ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἐγγράφως τὰ ἄγραφα δηλοῦσαν· οἱ διψῶντες, πορεύεσθε ἐφ' ὕδωρ.
» Ἡσαΐας λέγει· καὶ πῖνε τ' ὕδωρ ἀπὸ σῶν ἀγγείων ὁ Σαλομὼν παραινεῖ· ἐν γοῦν τοῖς νόμοις ὁ
ἐξ Ἑβραίων φιλόσοφος Πλάτων κελεύει τοὺς γεωργοὺς μὴ ἐποχετεύειν, μηδὲ λαμβάνειν
ὕδωρ παρ' ἑτέρων, ἐὰν μὴ πρότερον ὀρύξαντες παρ' αὐτοῖς ἄχρι τῆς παρθενίας καλουμένης,
ἄνυδρον εὕρωσι τὴν γῆν· ἀπορίᾳ γὰρ ἐπαρκεῖν οὐ δίκαιον: ἀργίαν δὲ ἐφοδιάζειν, οὐ καλόν,
ἐπὶ καὶ φορτίον συνεπιτιθέναι μὲν, εὔλογον: συγκαθαιρεῖν δὲ, οὐ προσήκειν ὁ Πυθαγόρας ἔλεγεν:
συνεξάπτει δὲ ἡ γραφὴ τὸ ζώπυρον τῆς ψυχῆς, καὶ συντείνει τὸ οἰκεῖον ὄμμα πρὸς θεωρίαν
τάχα μέν τι καὶ ἐντιθεῖσα οἷον ὁ ἐγκεντρίζων γεωργός: τὸ δὲ ἐνυπάρχον ἀνακινοῦσα: πολλοὶ
γὰρ ἐν ἡμῖν κατὰ τὸν θεῖον Απόστολον ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί· εἰ δὲ ἑαυτοὺς
διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα· ἤδη δὲ ἡ γραφὴ εἰς ἐπίδειξιν τετεχνασμένη ἥδε ἡ πραγμα-
τεία, ἀλλά μοι ὑπομνήματα εἰς γῆρας θησαυρίζεται. λήθης φάρμακον εἴδωλον ἀτεχνῶς
καὶ σκιογραφία τῶν ἐναργῶν καὶ ἐμψύχων ἐκείνων, ὧν κατηξιώθην ἐπακοῦσαι λόγων τε
καὶ ἀνδρῶν μακαρίων καὶ τῷ ὄντι ἀξιολόγων. τούτων ὁ μὲν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ἰωνικός: οἱ δὲ ἐπὶ
τῆς μεγάλης Ἑλλάδος, τῆς κοίλης, θάτερος αὐτῶν Συρίας ἦν. ὁ δὲ ἀπ' Αἰγύπτου· ἄλλοι δὲ,
ἀνὰ τὴν ἀνατολήν· καὶ ταύτης ὁ μὲν τῆς τῶν Ἀσσυρίων. ὁ δὲ ἐν Παλαιστίνῃ Ἑβραῖος ἀνέκαθεν,
ὑστάτῳ δὲ περιτυχὼν: δυνάμει δὲ οὗτος πρῶτος ἦν· ἀνεπαυσάμην ἐν Αἰγύπτῳ θηράσας λα-

ληθότα. σικελικὴ τῷ ὄντι ἡ μέλιττα, προφητικοῦ τε καὶ ἀποστολικοῦ λειμῶνος τὰ ἄνθη δρε-
πόμενος, ἀκήρατόν τι γνώσεως χρῆμα ταῖς τῶν ἀκροωμένων ἐνεγέννησε ψυχαῖς. ἀλλ᾽ οἱ μὲν
τὴν ἀληθῆ τῆς μακαρίας σώζοντες διδασκαλίας παράδοσιν, εὐθὺς ἀπὸ Πέτρου τε καὶ Ἰακώ-
βου, Ἰωάννου τε καὶ Παύλου τῶν ἁγίων ἀποστόλων παῖς παρὰ πατρὸς ἐκδεχόμενος: ὀλίγοι δὲ
οἱ πατράσιν ὅμοιοι. ἧκον δὴ σὺν θεῷ καὶ εἰς ἡμᾶς τὰ προγονικὰ ἐκεῖνα καὶ ἀποστολικὰ κατα-
θησόμενοι σπέρματα καὶ εὖ οἶδ᾽ ὅτι ἀγαλλιάσονται. οὐχὶ τῇ ἐκφράσει ἡσθέντες λέγω τῇδε·
μόνῃ δὲ τῇ κατὰ τὴν ὑποσημείωσιν τηρήσει. ποθούσης γὰρ οἶμαι ψυχῆς τὴν μακαρίαν πα-
ράδοσιν ἀδιάδραστον φυλάττειν ἡ τοιάδε ὑποτύπωσις: ἀνδρὸς δὲ φιλοῦντος σοφίαν, εὐφραν-
θήσεται πατήρ: τὰ φρέατα ἐξαντλούμενα, διειδέστερον ὕδωρ ἀναδίδωσι. τρέπεται δὲ εἰς
φθορὰν, ὧν μεταλαμβάνει οὐδείς, καὶ τὸν σίδηρον ἡ χρῆσις καθαρώτερον φυλάσσει· ἡ δὲ ἀχρη-
σία, ἰοῦ τούτῳ γεννητική: συνελόντι γὰρ φάναι, ἡ συγγυμνασία ἕξιν ἐμποιεῖ ὑγιεινὴν καὶ
πνεύμασι καὶ σώμασιν, οὐδεὶς ἅπτει λύχνον καὶ ὑπὸ τὸν μόδιον τίθησιν, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῆς λυχνίας
φαίνειν τοῖς τῆς ἑστιάσεως τῆς αὐτῆς κατηξιωμένοις. τί γὰρ ὁ φίλος σοφίας μὴ σοφιζούσης
τὸν οἷόν τε ἐπαΐειν· ἔπειτε καὶ ὁ σωτὴρ σώζει ἀεὶ, καὶ ἀεὶ ἐργάζεται ὡς βλέπει τὸν πατέρα·
διδάσκων τις μανθάνει πλεῖον, καὶ λέγων συνακροᾶται πολλάκις τοῖς ἐπακούουσιν αὐτοῦ:
εἷς γὰρ ὁ διδάσκαλος καὶ τοῦ λέγοντος καὶ τοῦ ἀκροωμένου ὁ ἐπιπηγάζων καὶ τὸν νοῦν καὶ τὸν
λόγον ἢ καὶ οὐκ ἐκώλυσεν ὁ κύριος ἀπὸ ἀγαθοῦ σαββατίζειν: μεταδιδόναι δὲ τῶν θείων μυστη-
ρίων καὶ τοῦ φωτὸς ἐκείνου τοῦ ἁγίου, τοῖς χωρεῖν δυναμένοις συνεκεχώρηκεν· αὐτίκα οὐ πολλοῖς
ἀπεκάλυψεν ἃ μὴ πολλῶν ἦν, ὀλίγοις δὲ οἷς προσήκειν ἠπίστατο· τοῖς οἵοις τε ἐκδέξασθαι
καὶ τυπωθῆναι πρὸς αὐτά: τὰ δὲ ἀπόρρητα καθάπερ ὁ θεὸς λόγῳ πιστεύεται οὐ γράμματι,
κἄν τις λέγῃ γεγράφθαι, οὐδὲν κρυπτὸν, ὃ οὐ φανερωθήσεται: οὐδὲ κεκαλυμμένον, ὃ οὐκ ἀπο-
καλυφθήσεται· ἀκουσάτω καὶ παρ᾽ ἡμῶν ὅτι τῷ κρυπτῶς ἐπαΐοντι τὸ κρυπτὸν φανερωθήσε-
σθαι: διὰ τῆς προθεσπίσεως τοῦ λογίου, καὶ τῷ παρακεκαλυμμένως τὰ παραδιδόμενα οἵῳ τε
παραλαμβάνειν, δηλωθήσεται τὸ κεκαλυμμένον ὡς ἡ ἀλήθεια, καὶ τὸ τοῖς πολλοῖς κρυπτὸν,
τοῦτο τοῖς ὀλίγοις φανερὸν γενήσεται. ἐπεὶ διὰ τί μὴ πάντες ἴσασι τὴν ἀλήθειαν. διὰ τί δὲ μὴ
ἠγαπήθη ἡ δικαιοσύνη, εἰ πάντων ἡ δικαιοσύνη, ἀλλὰ τὰ μυστήρια μυστικῶς παραδίδοται,
ἵνα ᾖ ἐν στόματι λαλοῦντος καὶ ὃ λαλεῖται: μᾶλλον δὲ οὐκ ἐν φωνῇ, ἀλλ᾽ ἐν τῷ νοεῖσθαι: δέ-
δωκεν δὲ ὁ θεὸς τῇ ἐκκλησίᾳ, τοὺς μὲν, ἀποστόλους: τοὺς δὲ, προφήτας: τοὺς δὲ, εὐαγγελιστάς:
τοὺς δὲ ποιμένας καὶ διδασκάλους πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας: εἰς
οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. ἡ μὲν οὖν τῶν δή μοι τῶν ὑπομνημάτων γραφὴ, ἀσθενὴς
μὲν εὖ οἶδ᾽ ὅτι παραβαλλομένη πρὸς τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο τὸ κεχαριτωμένον, οὗ κατηξιώθημεν
ὑπακοῦσαι· εἰκὼν δ᾽ ἂν εἴη ἀναμιμνήσκουσα τοὺς ἀρχετύπους τὸν θύρσῳ πεπληγότα· σοφῷ
γάρ φησι λάλει, καὶ σοφώτερος ἔσται, καὶ τῷ ἔχοντι δὲ προστεθήσεται· ἐπαγγέλλεται
δὲ οὐχ ὥστε ἑρμηνεῦσαι τὰ ἀπόρρητα ἱκανῶς, πολλοῦ γε καὶ δεῖ: μόνον δὲ τοῦ ὑπομνῆσαι,
εἴτι που ἐκλαθοίμεθα: εἴτε ὅπως μὴ δ᾽ ἐκλανθανοίμεθα. πολλὰ δὲ εὖ οἶδα παρερρύη-
κεν ἡμᾶς χρόνου μήκει ἀγράφως διαπεσόντα ὅθεν τὸ ἀσθενὲς τῆς μνήμης τῆς ἐμῆς ἐπικου-
φίζων, κεφαλαίων συστηματικὴν ἔκθεσιν, μνήμης ὑπόμνημα σωτήριον πορίζων ἐμαυτῷ
ἀναγκαίως κέχρημαι τῇδε τῇ ὑποτυπώσει. ἔστι μὲν οὖν ἃ μηδὲ ἀπομνημονευθέντα
ἡμῖν: πολλὴ γὰρ ἡ παρὰ τοῖς μακαρίοις δύναμις ἦν ἀνδράσιν: ἔστι δὲ καὶ ἀνυποσημείω-
τα μεμενηκότα τῷ χρόνῳ, ἃ νῦν ἀπέδρα: τὰ δὲ ὅσα ἐσβέννυτο ἐν αὐτῇ μαραινόμενα τῇ
διανοίᾳ· ἐπεὶ μὴ ῥᾴδιος ἡ τοιάδε διακονία τοῖς μὴ δεδοκιμασμένοις· ταῦτα δὲ ἀναζωπυ-
ρῶν ὑπομνήμασι: τὰ μὲν, ἑκὼν παραπέμπομαι ἐκλέγων ἐπιστημόνως, φοβούμενος γρά-
φειν, ἃ καὶ λέγειν ἐφυλαξάμην· οὔτι που φθονῶν: οὐ γὰρ θέμις: δεδιὼς δὲ ἄρα περὶ
τῶν ἐντυγχανόντων, μή πῃ ἑτέρως σφαλεῖεν. καὶ παιδὶ μάχαιραν ἥ φασιν οἱ παροιμια-
ζόμενοι, ὀρέγοντες εὑρεθῶμεν: οὐ γάρ ἐστι τὰ γραφέντα μὴ ἐκπεσεῖν καίτοι ἀνέκδοτα ὑπ᾽
ἐμοῦ μεμενηκότα: κυλιόμενα δὲ ἀεὶ μόνῃ μιᾷ χρώμενα τῇ ἐγγράφῳ φωνῇ πρὸς τὸν ἐ-
πανερόμενον οὐδὲν πλέον παρὰ τὰ γεγραμμένα ἀποκρίνεται: δεῖται γὰρ ἐξ ἀνάγκης
βοηθοῦ, ἤτοι τοῦ ἐγγραψαμένου, ἢ καὶ ἄλλου τοῦ εἰς τὸ αὐτὸ ἴχνος ἐμβεβηκότος. ἔστι δὲ ἃ
καὶ αἰνίξεταί μοι γραφὴ, καὶ τοῖς μὲν, παραστήσεται: τὰ δὲ, μόνον ἐρεῖ. πειράσεται δὲ
καὶ

καὶ λανθάνουσα εἰπεῖν, καὶ ἐπικρυπτομένη ἐκφῆναι καὶ δεῖξαι σιωπῶσα. τά τε παρὰ τῶν
ἐπισήμων δογματιζόμενα αἱρέσεων παραθήσεται· καὶ τούτοις ἀντιθήσει πάνθ' ὅσα προκατηχο-
μενηθῆναι καθήκει τῆς κατὰ τὴν ἐποπτικὴν θεωρίαν γνώσεως: ἣ προβήσεται ἡμῖν κατὰ τὸν
εὐκλεῆ καὶ σεμνὸν τῆς παραδόσεως κανόνα ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως προϊοῦσιν ἀναγκαίως
ἔχοντα προδιαληφθῆναι τῆς φυσικῆς θεωρίας προπαρατιθεμένη: Καὶ τὰ ἐμποδὼν ἱστάμε-
να τῇ ἀκολουθίᾳ προαπολυομένη, ὡς ἑτοίμους ἔχειν τὰς ἀκοὰς πρὸς τὴν παραδοχὴν τῆς
γνωστικῆς παραδόσεως: προκαθαρμένης τῆς γῆς ἀπό τε τῶν ἀκανθῶν καὶ τῆς πόας ἁπά-
σης γεωργικῶς εἰς καταφύτευσιν ἀμπελῶνος: ἀγὼν γὰρ καὶ ὁ προαγών, καὶ μυστήρια τὰ
πρὸ μυστηρίων οὐδὲ ὀκνήσει συγχρήσασθαι φιλοσοφίας καὶ τῆς ἄλλης προπαιδείας ταῖς
καλλίσταις τὰ ὑπομνήματα ἡμῖν· οὐ γὰρ μόνον δι' Ἑβραίους καὶ τοὺς ὑπὸ νόμον κατὰ τὸν Ἀπό-
στολον εὔλογον Ἰουδαῖον γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας Ἕλληνα, ἵνα πάντας κερδή-
σωμεν· καὶ τῇ πρὸς Κολασσαεῖς ἐπιστολῇ νουθετοῦντες γράφει πάντα ἄνθρωπον· καὶ διδά-
σκοντες ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ. ἁρμόζει δὲ καὶ
ἄλλως τῇ τῶν ὑπομνημάτων ὑποτυπώσει τὸ γλαφυρὸν τῆς θεωρίας: αὐτίκα καὶ ἡ τῆς χρη-
στομαθίας περιουσία, οἷον ἥδυσμά τί ἐστι παραπεπλεγμένον ἀθλητοῦ βρώματι, οὐ τρυφῶ-
ντος: ὄρεξιν δὲ ἀγαθὴν φιλοτιμίαν λαμβάνοντος. ψάλλοντες γοῦν τὸ ὑπέρτονον τῆς σε-
μνότητος ἐμμελῶς ἀνίεμεν: καθάπερ δὲ οἱ βουλόμενοι δήμῳ προσομιλῆσαι, διὰ κήρυκος τοῦτο
πολλάκις ποιοῦσιν, ὡς μᾶλλον ἐξάκουστα γενέσθαι τὰ λεγόμενα: οὕτω κἀνταῦθα πρὸς
πολλοὺς γὰρ ἡμῖν ὁ λόγος ὁ περὶ αὐτῆς τῆς παραδόσεως λεγόμενος τὰς συνήθεις, διὸ δὴ παρα-
θετέον δόξας τε καὶ φωνάς, τὰς ἐμβοώσας παρ' ἕκαστα αὐτοῖς, δι' ὧν μᾶλλον οἱ ἀκούοντες ἐπι-
στραφήσονται. καὶ δὴ συνελόντι φάναι: ἐν πολλοῖς οἱ τοῖς μαργαρίταις τοῖς μικροῖς ὁ εἷς: ἐν δὲ
πολλῇ τῇ τῶν ἰχθύων ἄγρᾳ ὁ καλλιχθύς: χρόνῳ δὲ καὶ πόνῳ τἀληθὲς ἐκλάμψει, ἀγαθοῦ πα-
ρατυχόντος βοηθοῦ: δι' ἀνθρώπων γὰρ θεόθεν αἱ πλεῖσται εὐεργεσίαι χορηγοῦνται. πάντες
μὲν οὖν ὅσοι ταῖς ὄψεσι κεχρήμεθα θεωροῦμεν τὰ προσπίπτοντα αὐταῖς: ἄλλοι δὲ ἄλλων ἕνε-
κα· αὐτίκα οὐχ ὁμοίως θεωρεῖ τὸ πρόβατον ὁ μάγειρός τε καὶ ὁ ποιμήν: ὁ μὲν γάρ, εἰ πῖόν
ἐστι πολυπραγμονεῖ: ὁ δέ, εἰς εὐγένειαν τηρεῖ τὸ γάλα τοῦ προβάτου. ὁ μέν τις ἀμελξάτω,
εἰ χρήζει τροφῆς: τὸν μαλλὸν κειράσθω εἰ σκέπης δέεται. ὧδε μοι καὶ τῆς Ἑλληνικῆς χρηστομα-
θίας ὁ καρπὸς προχειρέσθω: οὐκ οἶμαι γάρ τινα οὕτως εὐτυχῆ γραφὴν γενέσθαι, ᾗ μηδεὶς
ἀντερεῖ: ἀλλ' ἐκείνην εὔλογον νομιστέον, ᾗ μηδεὶς εὐλόγως ἀντερεῖ: Καὶ πρᾶξιν ἅμα καὶ
αἵρεσιν ἀποδεκτέον: οὐ τὴν ἀμεμφῆ, ἀλλ' ἣν οὐδεὶς εὐλόγως καταμέμφεται. οὐκ εὐθὺς
δ' εἴ τις μὴ προηγουμένως ἐπιτελεῖ, κατὰ περίστασιν αὐτὸ ποιεῖ: ἀλλὰ οἰκονομούμενός τι θεο-
σόφως καὶ συμπεριφερόμενος ἐνεργήσει: οὔτε γὰρ ὁ ἔχων τὴν ἀρετὴν χρήζει τῆς ἐπὶ τὴν
ἀρετὴν ἐπιόδου: οὔθ' ὁ ἐρρωμένος, ἀναλήψεως: καθάπερ γὰρ οἱ γεωργοὶ προαρδεύσαντες
τὴν γῆν, οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς τῷ ποτίμῳ τῶν παρ' Ἕλλησι λόγων προαρδεύομεν τὸ γεῶδες αὐ-
τῶν, ὡς παραδέξασθαι τὸ καταβαλλόμενον σπέρμα πνευματικόν, καὶ τοῦτο εὐμαρῶς ἐκθρέ-
ψαι δύνασθαι. περιέξουσι δὲ οἱ στρωματεῖς ἀναμεμιγμένην τὴν ἀλήθειαν τοῖς φιλοσοφίας
δόγμασι: μᾶλλον δὲ ἐγκεκαλυμμένην καὶ ἐπικεκρυμμένην, καθάπερ τῷ λεπύρῳ τὸ ἐδώ-
διμον τοῦ καρύου: ἁρμόζει γὰρ οἶμαι τῆς ἀληθείας τὰ σπέρματα μόνοις φυλάσσεσθαι τοῖς τῆς
πίστεως γεωργοῖς· οὐ λέληθεν δέ με καὶ τὰ θρυλλούμενα πρός τινων, ἀμαθῶς ψοφοδεῶν: χρῆ-
ναι λεγόντων περὶ τὰ ἀναγκαιότατα καὶ συνέχοντα τὴν πίστιν καταγίνεσθαι: τὰ δὲ ἔξωθεν
καὶ περιττὰ ὑπερβαίνειν, μάτην ἡμᾶς τρίβοντα καὶ κατέχοντα περὶ τοῖς οὐδὲν συμβαλλο-
μένοις πρὸς τὸ τέλος· οἱ δὲ, καὶ πρὸς κακοῦ ἂν τὴν φιλοσοφίαν εἰσδεδυκέναι τὸν βίον νομίζου-
σιν, ἐπὶ λύμῃ τῶν ἀνθρώπων, πρός τινος εὑρετοῦ πονηροῦ: ἐγὼ δὲ ὅτι μὲν ἡ κακία κακὴν φύ-
σιν ἔχει, καὶ οὔποτ' ἂν καλοῦ τινος ὑποσταίη γεωργὸς γενέσθαι, παρ' ὅλους ἐνδείξομαι τοὺς
στρωματεῖς, αἰνισσόμενος ἁμηγέπη θεία καὶ ἔργον προνοίας καὶ φιλοσοφίαν. ὑπὲρ δὲ τῶν ὑπο-
μνημάτων τῶν περιειληφότων κατὰ τοὺς ἀναγκαίους καιροὺς τὴν Ἑλληνικὴν δόξαν, τοσοῦ-
τον φημὶ τοῖς φιλεγκλήμοσι. πρῶτον μὲν εἰ καὶ ἄχρηστος εἴη φιλοσοφία, εἰ εὔχρηστος ἡ τῆς
ἀχρηστίας βεβαίωσις, εὔχρηστος: ἔπειτα οὐδὲ καταψηφίζεσθαι τῶν Ἑλλήνων οἷόν τε, ψιλῇ
τῇ περὶ τῶν δογματισθέντων αὐτοῖς χρωμένους φράσει· μὴ συνεμβαίνοντας εἰς τὴν κατὰ

μέρος ἄχρι συγγνώσεως ἐνείληφεν· πιστὸς γὰρ οὖν μάλα ὁ μετ' ἐμπειρίας ἔλεγχος, ὅτι καὶ τελειοῦται ἀπόδειξις εὑρίσκεται ἡ γνῶσις τῶν κατεγνωσμένων. πολλὰ δ' οὖν κἀμὲ συμβαλλόμενα εἰς τέλος συγκοσμεῖ τὸν τεχνίτην· καὶ ἄλλως ἡ πολυμαθία διασυστατικὴ τυγχάνει τοῦ παρατιθεμένου τὰ κυριώτατα τῶν δογμάτων πρὸς πειθὼ τῶν ἀκροωμένων, θαυμασμὸν ἐγγεννῶσα τοῖς κατηχουμένοις καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν συνίστησι. ἀξιόπιστος δὲ ἡ τοιαύτη ψυχαγωγία, δι' ἧς κατηχουμένην οἱ φιλομαθεῖς παραδέχονται τὴν ἀλήθειαν· πρὸς τὸ μήτε αὖ τὴν φιλοσοφίαν λυμαίνεσθαι τὸν βίον, ψευδῶν πραγμάτων καὶ φαύλων ἔργων δημιουργὸν ὑπάρχουσαν, ἥν τινες διαβεβλήκασιν, ἀληθείας οὖσαν εἰκόνα ἐναργῆ, θείαν δωρεὰν Ἕλλησι δεδομένην, μήτε ἡμᾶς ἀποσπᾶσθαι τῆς πίστεως οἷον ἀπό τινος ἀπατηλοῦ τέχνης καταγοητευομένους· ἀλλ' ὡς ἔπος εἰπεῖν περιβολῇ πλείονι χρωμένους, ἅμα γέ τι συγγυμνασίαν τινὰ πίστεως ἀποδεικτικὴν ἐκπορίζεσθαι. ναὶ μὴν καὶ συναφὴ τῶν δογμάτων διὰ τῆς ἀντιπαραθέσεως τὴν ἀλήθειαν μνηστεύεται, δι' ἧς ἐξηκολούθηκεν ἡ γνῶσις, οὐ κατὰ τὸ προηγούμενον λόγον τῆς φιλοσοφίας παρεισελθούσης· διὰ δὲ τὸν ἀπὸ τῆς γνώσεως καρπὸν ἡμῶν, βέβαιον λαμβανόντων πίστωμα τῆς ἀληθοῦς καταλήψεως, διὰ τῆς τῶν ὑπονοουμένων ἐπιστήμης. σιωπῶ γὰρ ὅτι οἱ στρωματεῖς τῇ πολυμαθίᾳ σωματοποιούμενοι, κρύπτειν ἐντέχνως τὰ τῆς γνώσεως βούλονται σπέρματα. Καθάπερ οὖν ὁ τῆς ἄγρας ἐρωτικὸς, ζητήσας, ἀνιχνεύσας, ἐρευνήσας, κυνοδρομήσας αἱρεῖ τὸ θηρίον· οὕτω καὶ τἀληθὲς γλυκύτατον φαίνεται ζητηθὲν, καὶ πόνῳ ποριςθέν. τί δήποτ' οὖν ὧδε διατετάχθαι φίλον ἔδοξεν ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν; ὅτι μέγας ὁ κίνδυνος τὸν ἀπόῤῥητον ὡς ἀληθῶς τῆς ὄντως φιλοσοφίας λόγον ἐξορχήσασθαι τοῖς ἀφειδῶς πάντα μὲν ἀντιλέγειν ἐθέλουσιν οὐκ ἐν δίκῃ· πάντα δὲ ὀνόματα καὶ ῥήματα ἀποῤῥιπτοῦσιν οὐδαμῶς κοσμίως, αὐτούς τε ἀπατῶντες, καὶ τοὺς ἐχομένους αὐτῶν γοητεύοντες. Ἑβραῖοι μὲν γὰρ σημεῖα αἰτοῦσιν, ἡ φησὶν ὁ Ἀπόστολος· Ἕλληνες δὲ σοφίαν ζητοῦσι. πολὺς δὲ ὁ τοιόσδε ὄχλος. οἱ μὲν αὐτῶν ἡδοναῖς δεδουλωμένοι, ἀπιστεῖν ἐθέλοντες γελῶσι τὴν ἁπάσης σεμνότητος ἀξίαν ἀλήθειαν, τὸ βάρβαρον ἐν παιδείᾳ τιθέμενοι· οἱ δέ τινες σφᾶς αὐτοὺς ἐπαίροντες, διαβολὰς τοῖς λόγοις ἐξευρίσκειν βιάζονται· ζητήσεις ἐριστικὰς ἐκπορίζοντες· λεξειδίων θηράτορες· ζηλωταὶ τεχνυδρίων· ἐρισδαντῆδες καὶ ἱμαντελικτῆδες. ὡς ὁ Ἀβδηρίτης ἐκεῖνός φησι· »στρεπτὴ γὰρ γλῶσσα φησὶ βροτῶν· πολέες δ' ἔνι μῦθοι παντοῖοι· ἐπέων »δὲ πολὺς νομὸς ἔνθα καὶ ἔνθα. καὶ ὁποῖόν κ' εἴπησθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις. ταύτῃ γ' οὖν ἐπαιρόμενοι τῇ τέχνῃ οἱ κακοδαίμονες σοφισταὶ, τῇ σφῶν αὐτῶν στωμυλλόμενοι τερθρείᾳ, ἀμφὶ τὴν διάκρισιν τῶν ὀνομάτων καὶ τὴν ποιὰν τῶν λέξεων σύνθεσίν τε καὶ περιπλοκὴν τὸν πάντα πονούμενοι βίον, τρυγόνων ἀναφαίνονται λαλίστεροι· κνήθοντες καὶ γαργαλίζοντες, οὐκ ἀνδρικῶς ἐμοὶ δοκεῖν τὰς ἀκοὰς τῶν κνίζεσθαι γλιχομένων· ποταμὸς ἀτέχνως ῥημάτων, οὐ δὲ σταλαγμός. ἀμέλει καὶ καθάπερ τῶν παλαιῶν ὑποδημάτων, τὰ μὲν ἄλλα αὐτοῖς ἀσθενεῖ καὶ διαῤῥεῖ· μόνη δὲ ἡ γλῶσσα ὑπολείπεται; παγκάλως ὁ Ἀθηναῖος ἀποτείνεται καὶ γράφει Σόλων.

Εἰς γὰρ γλῶσσαν ὁρᾶτε. καὶ εἰς ἔπη αἱμύλου ἀνδρός.
Ὑμῶν δὲ εἷς ἕκαστος ἀλώπεκος ἴχνεσι βαίνει.

σύμπασι δ' ὑμῖν χαῦνος ἔνεστι νόος. τοῦτό που αἰνίσσεται ἡ σωτήριος ἐκείνη φωνή· αἱ ἀλώπε»κες φωλεοὺς ἔχουσιν· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει· μόνῳ γὰρ οἶμαι τῷ πιστεύοντι, διακεκριμένῳ τέλεον τῶν ἄλλων τῶν πρὸς τῆς γραφῆς θηρίων εἰρημένων, ἐπαναπαύεται τὸ κεφάλαιον τῶν ὅλων ὁ χρηστὸς καὶ ἥμερος λόγος· ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν· κύριος γὰρ μόνος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν σοφῶν, ὅτι εἰσὶ μάταιοι· σοφοὺς δήπου τοὺς σοφιστὰς τοὺς περὶ τὰς λέξεις καὶ τὰς τέχνας περιττοὺς καλούσης τῆς γραφῆς. ὅθεν οἱ Ἕλληνες καὶ αὐτοὶ τοὺς περὶ ὁτιοῦν πολυπράγμονας σο»φοὺς, ἅμα καὶ σοφιστὰς παρωνύμως κεκλήκασι. Κρατῖνος γ' οὖν ἐν τοῖς Ἀρχιλόχοις ποιη»τὰς καταλέξας ἔφη. Οἷον σοφιστῶν σμῆνος ἀνεδιφήσατε. Ἰοφῶν τε ὁμοίως ὁ κωμικὸς ἐν αὐλῳδοῖς σατύροις ἐπὶ ῥαψῳδῶν καὶ ἄλλων τινῶν λέγει· καὶ γὰρ εἰσελήλυθεν πολλῶν σοφιστῶν ὄχλος ἐξηρτυμένος. ἐπὶ τούτων καὶ τῶν παραπλησίων ὅσοι τοὺς κενοὺς μεμελετήκασι »λόγους, ἡ θεία γραφὴ παγκάλως λέγει· ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν

συνετῶν

συνιέντων αἰσθητήριον. Ὅμηρος δὲ καὶ τέκτονα σοφὸν καλεῖ. καὶ περί γε τοῦ Μαργίτου (εἰ δὴ αὐτοῦ) ὧδέ πως γράφει·

Τὸν δ' οὔτ' ἂρ σκαπτῆρα θεοὶ θέσαν, οὔτ' ἀροτῆρα,
Οὔτ' ἄλλως τι σοφόν: πάσης δ' ἡμάρτανε τέχνης.

ὁμήρου ἔπη ἐκ τοῦ μαργίτου

Ἡσίοδος γὰρ τὸν κιθαριστὴν Λίνον παντοίας σοφίας δεδαηκότα εἰπὼν, καὶ ναύτην οὐκ ὀκνεῖ λέγειν σοφόν· οὔτε τι ναυτιλίης σεσοφισμένον γράφων: Δανιὴλ δὲ ὁ προφήτης τὸ μυστήριόν φησιν, ὃ ὁ βασιλεὺς ἐρωτᾷ, οὐκ ἔστι σοφῶν, μάγων, ἐπαοιδῶν, γαζαρηνῶν δύναμις, τοῦ ἀναγγεῖλαι τῷ βασιλεῖ, ἀλλ' ἔστι θεὸς ἐν οὐρανῷ ἀποκαλύπτων. καὶ δὴ τοὺς Βαβυλῶνος σοφοὺς προσαγορεύει. ὅτι δὲ σοφίαν ὁμωνύμως καλεῖ ἡ γραφὴ πᾶσαν τὴν κοσμικὴν, εἴτε ἐπιστήμην, εἴτε τέχνην: ἄλλαι δέ εἰσιν αἱ κατ' ἐπισύνθεσιν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ ἐπινενοημέναι. καὶ ὡς θεόθεν ἡ τεχνικὴ, καὶ ἡ σοφὴ ἐπίνοια, σαφὲς ἔσται παραθεμένοις τήνδε τὴν λέξιν. καὶ ἐλάλησε κύριος πρὸς Μωϋσῆν λέγων: ἰδοὺ ἀνακέκλημαι τὸν Βεσελεὴλ τὸν τοῦ Οὐρὶ, τὸν Ὢρ, τῆς φυλῆς Ἰούδα. καὶ ἐνέπλησα αὐτὸν πνεῦμα θεῖον σοφίας καὶ συνέσεως καὶ ἐπιστήμης: ἐν παντὶ ἔργῳ διανοεῖσθαι καὶ ἀρχιτεκτονῆσαι: ἐργάζεσθαι τὸ χρυσίον, καὶ τὸ ἀργύριον, καὶ τὸν χαλκὸν, καὶ τὴν ὑάκινθον, καὶ τὴν πορφύραν, καὶ τὸ κόκκινον, καὶ τὰ λιθουργικὰ, καὶ τεκτονικὴν τῶν ξύλων ἐργάζεσθαι, ἕως καὶ ἅπαντα τὰ ἔργα, ἔπειτα ἐπιφέρει, καθολικὸν δὴ λόγον, καὶ παντὶ τῷ συνετῷ καρδίᾳ δέδωκα σύνεσιν: τουτέστι τῷ οἵῳ τε ἐπιδέξασθαι πόνῳ καὶ συνασκήσει. πάλιν τε αὖ διαρρήδην ἐξ ὀνόματος κυρίου γέγραπται. καὶ σὺ λάλησον πᾶσι τοῖς σοφοῖς τῇ διανοίᾳ, οὓς ἐνέπλησα πνεῦμα αἰσθήσεως. ἔχουσι μὲν τὸ οἰκεῖον φύσεως ἰδίωμα οἱ σοφοὶ τῇ διανοίᾳ: λαμβάνουσι δὲ πνεῦμα αἰσθήσεως παρὰ τῆς κυριωτάτης σοφίας διπλοῦν, ἐπιτηδείους σφᾶς αὐτοὺς παραστήσαντες: οἱ μὲν γὰρ τὰς βαναύσους μετιόντες τέχνας, περὶ τὰς αἰσθήσεις ἀπολαύουσι περιττοῦ: ἀκοῆς μὲν, ὁ κοινῶς λεγόμενος μουσικός: ἁφῆς δὲ, ὁ πλαστικός: καὶ φωνῆς, ὁ ᾠδικός: ὀσφρήσεως, ὁ μυρεψικός: ὄψεως, ὁ τῶν ἐν ταῖς σφραγῖσιν ἐντυπωμάτων τορευτικός. οἱ δὲ ἀμφὶ τὴν παιδείαν διατρίβοντες, τὴν συναίσθησιν χορηγοῦνται, καθ' ἣν τῶν μέτρων ποιηταὶ, καὶ τῆς λέξεως οἱ σοφισταί, καὶ τῶν συλλογισμῶν οἱ διαλεκτικοὶ, καὶ οἱ φιλόσοφοι τῆς κατ' αὐτοὺς θεωρίας ἀντιλαμβάνονται: εὑρετικὸν γὰρ καὶ ἐπινοητικὸν ἡ συναίσθησις, ἐπιβάλλειν πιθανῶς ἀναπείθουσα: συναύξει δὲ τὴν ἐπιβολὴν, ἡ εἰς ἐπιστήμην συνάσκησις. εἰκότως τοίνυν ὁ Ἀπόστολος πολυποίκιλον εἴρηκεν τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ. πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως, διὰ τέχνης, διὰ ἐπιστήμης, διὰ πίστεως, διὰ προφητείας, τὴν ἑαυτῆς ἐνδεικνυμένην δύναμιν εἰς τὴν ἡμετέραν εὐεργεσίαν. ὅτι πᾶσα σοφία παρὰ κυρίου, καὶ μετ' αὐτοῦ ἐστιν εἰς τὸν αἰῶνα. φησὶν ἡ τοῦ Ἰησοῦ σοφία. ἐὰν γὰρ τὴν φρόνησιν τήν τε αἴσθησιν ἐπικαλέσῃ μεγάλῃ τῇ φωνῇ, καὶ ζητήσῃς αὐτὴν ὥσπερ ἀργυρίου θησαυροὺς, καὶ προθύμως ἐξιχνιάσῃς, νοήσεις θεοσέβειαν καὶ αἴσθησιν θείαν εὑρήσεις. πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς κατὰ φιλοσοφίαν αἰσθήσεως εἴρηκεν ὁ προφήτης, ἣν μεγαλοφυῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐρευνᾶν διδάσκει. εἰς τὴν ἐπὶ τὴν θεοσέβειαν προκοπήν. ἀντέθηκεν οὖν αὐτῇ τὴν ἐν θεοσεβείᾳ αἴσθησιν, τὴν γνῶσιν αἰνισσόμενος, καὶ τάδε λέγων: ὁ γὰρ θεὸς δίδωσι σοφίαν ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ στόματος, αἴσθησίν τε ἅμα καὶ φρόνησιν, καὶ θησαυρίζει δικαίοις βοήθειαν: τοῖς γὰρ ὑπὸ φιλοσοφίας δεδικαιωμένοις βοήθεια θησαυρίζεται, καὶ ἡ εἰς θεοσέβειαν συναίσθησις. ἦν μὲν οὖν πρὸ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας εἰς δικαιοσύνην Ἕλλησιν, ἀναγκαία φιλοσοφία. νυνὶ δὲ χρησίμη πρὸς θεοσέβειαν γίνεται, προπαιδεία τις οὖσα τοῖς τὴν πίστιν δι' ἀποδείξεως καρπουμένοις. ὅτι ὁ πούς σου φησὶν οὐ μὴ προσκόψῃ, ἐπὶ τὴν πρόνοιαν τὰ καλὰ ἀναφέροντος, ἐάν τε Ἑλληνικὰ ᾖ: ἐάν τε ἡμέτερα: πάντων μὲν γὰρ αἴτιος τῶν καλῶν ὁ θεὸς, ἀλλὰ τῶν μὲν, κατὰ προηγούμενον, ὡς τῆς τε διαθήκης τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας: τῶν δὲ, κατ' ἐπακολούθημα, ὡς τῆς φιλοσοφίας: τάχα δὲ καὶ προηγουμένως τοῖς Ἕλλησιν ἐδόθη τότε, πρὶν ἢ τὸν κύριον καλέσαι καὶ τοὺς Ἕλληνας: ἐπαιδαγώγει γὰρ καὶ αὐτὴ τὸ Ἑλληνικὸν, ὡς ὁ νόμος τοὺς Ἑβραίους εἰς Χριστόν. προπαρασκευάζει τοίνυν ἡ φιλοσοφία, προοδοποιοῦσα τὸν ὑπὸ Χριστοῦ τελειούμενον. αὐτίκα τὴν σοφίαν ὁ Σαλομὼν περιχαράκωσον φησίν: καὶ ὑψώσει σε, στεφάνῳ δὲ τρυφῆς ὑπερασπίσει σε, ἐπεὶ καὶ σὺ τῷ θριγκῷ ὑπεροχυρώσας, αὐτὴν διὰ φιλοσοφίας καὶ πολυτελείας ὀρθῆς ἀνεπίβατον τοῖς σοφισταῖς τηρήσαις. μία μὲν οὖν ἡ τῆς ἀληθείας ὁδὸς, ἀλλ' εἰς αὐτὴν καθάπερ

εἰς ἀέναον ποταμὸν ἐμβάλλουσι κατὰ ῥεῖθρα ἄλλα ἄλλαθεν. σαφῶς οὖν ἄρα εἴρηται· ἄκουε υἱέ μου. καὶ δέξαι ἐμοὺς λόγους φησίν, ἵνα σοι γένωνται πολλαὶ ὁδοὶ βίου· ὁδοὺς γὰρ σοφίας διδάσκω σε, ὅπως μὴ ἐκλίπωσίν σε αἱ πηγαὶ αἱ τῆς αὐτῆς ἐκβλύζουσαι γῆς. οὐ δὴ μόνον ἑνός τινος δικαίου ὁδοὺς πλείονας σωτηρίους κατέλεξεν· ἐπιφέρει δὲ ἄλλας πολλῶν πολλὰς δικαίων ὁδούς, μηνύων ὧδέ πως· αἱ δὲ ὁδοὶ τῶν δικαίων ὁμοίως φωτὶ λάμπουσιν. εἶεν δ' ἂν καὶ αἱ ἐντολαὶ καὶ αἱ προπαιδεῖαι, ὁδοὶ καὶ ἀφορμαὶ τοῦ βίου. Ἱερουσαλὴμ Ἱερουσαλήμ, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὡς ὄρνις τοὺς νεοσσούς. Ἱερουσαλὴμ δέ, ὅρασις εἰρήνης ἑρμηνεύεται· δηλοῖ τοίνυν προφητικῶς τοὺς εἰρηνικῶς ἐποπτεύσαντας πολυτρόπως εἰς κλῆσιν πεπαιδαγωγῆσθαι. τί οὖν; ἠθέλησα μέν, οὐκ ἠδυνήθην δέ; ποσάκις δὲ καὶ ποῦ; δίς, διά τε προφητῶν, καὶ διὰ τῆς παρουσίας. πολύτροπον μὲν οὖν τὴν σοφίαν ἡ ποσάκις ἐνδείκνυται λέξις, καὶ καθ' ἕνα ἕκαστον τρόπον ποιότητός τε καὶ ποσότητος πάντως σώζει τινάς, ἔν τε τῷ χρόνῳ, ἔν τε τῷ αἰῶνι. ὅτι πνεῦμα κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην, κἂν τις βιαζόμενος λέγῃ· μὴ πρόσεχε φαύλῃ γυναικί· μέλι γὰρ ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης, τὴν Ἑλληνικὴν ἐπὶ παιδείας, ἐπακουέτω τῶν ἑξῆς, ἣ πρὸς καιρὸν λιπαίνει σὸν φάρυγγα φησί· φιλοσοφία δέ, οὐ κολακεύει. τίνα τοίνυν αἰνίσσεται τὴν πεπορνευκυῖαν; ἐπιφέρει ῥητῶς· τῆς γὰρ ἀφροσύνης οἱ πόδες κατάγουσι τοὺς χρωμένους αὐτῇ μετὰ θανάτου εἰς ᾅδην. τὰ δὲ ἴχνη αὐτῆς, οὐκ ἐρείδεται. μακρὰν οὖν ποίησον ἀπὸ τῆς ἄφρονος ἡδονῆς τὴν σὴν ὁδόν. μὴ ἐγγίσῃς θύραις οἴκων αὐτῆς. ἵνα μὴ πρόῃ ἄλλοις τὴν σὴν ζωήν, καὶ ἐπιμαρτυρεῖ. εἶτα μεταμελήσεις ἐπὶ γήρως, ἡνίκα ἂν κατατριβῶσί σου σάρκες σώματος. τοῦτο γὰρ τέλος τῆς ἄφρονος ἡδονῆς. καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ. ὁπηνίκα δ' ἂν φῇ, μὴ πολὺς ἴσθι πρὸς ἀλλοτρίαν· χρῆσθαι μέν, οὐκ ἐνδιατρίβειν δὲ καὶ ἐναπομένειν τῇ κοσμικῇ παιδείᾳ παραινεῖ. προπαιδεύει γὰρ τῷ κυριακῷ λόγῳ τὰ κατὰ τοὺς προσήκοντας καιροὺς ἑκάστῃ γενεᾷ συμφερόντως δεδομένα. ἤδη γάρ τινες τοῖς φίλτροις τῶν θεραπαινίδων δελεασθέντες, ὠλιγώρησαν τῆς δεσποίνης φιλοσοφίας· καὶ κατεγήρασαν οἱ μὲν αὐτῶν, ἐν μουσικῇ· οἱ δέ, ἐν γεωμετρίᾳ· ἄλλοι δέ, ἐν γραμματικῇ· οἱ πλεῖστοι δέ, ἐν ῥητορικῇ. ἀλλ' ὡς τὰ ἐγκύκλια μαθήματα συμβάλλεται πρὸς φιλοσοφίαν, τὴν δέσποιναν αὐτῶν, οὕτω καὶ φιλοσοφία αὐτὴ πρὸς σοφίας κτῆσιν συνεργεῖ· ἔστι γὰρ ἡ μὲν φιλοσοφία, ἐπιτήδευσις· ἡ σοφία δέ, ἐπιστήμη θείων καὶ ἀνθρωπίνων καὶ τῶν τούτων αἰτίων. κυρία τοίνυν ἡ σοφία τῆς φιλοσοφίας, ὡς ἐκείνη τῆς προπαιδείας. εἰ γὰρ ἐγκράτειαν φιλοσοφία ἐπαγγέλλεται γλώσσης τε καὶ γαστρὸς καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα, καὶ ἔστι δι' αὑτὴν αἱρετή, σεμνοτέρα φανεῖται καὶ κυριωτέρα, εἰ θεοῦ τιμῆς τε καὶ γνώσεως ἕνεκεν ἐπιτηδεύοιτο. τῶν εἰρημένων μαρτυρίαν παρέξει ἡ γραφὴ διὰ τῶνδε. Σάρρα στεῖρα ἦν πάλαι, Ἀβραὰμ δὲ γυνή. μὴ τίκτουσα ἡ Σάρρα, τὴν ἑαυτῆς παιδίσκην ὀνόματι Ἄγαρ τὴν Αἰγυπτίαν, εἰς παιδοποιίαν ἐπιτρέπει τῷ Ἀβραάμ. ἡ σοφία τοίνυν, ἡ τῷ πιστῷ σύνοικος. πιστὸς δὲ ἐλογίσθη Ἀβραὰμ καὶ δίκαιος· στεῖρα ἦν ἔτι καὶ ἄτεκνος κατὰ τὴν γενεὰν ἐκείνην, μηδέπω μηδὲν ἐνάρετον ἀποκυήσασα τῷ Ἀβραάμ· ἠξίου δὲ εἰκότως τὸν ἤδη καιρὸν ἔχοντα προκοπῆς τῇ κοσμικῇ παιδείᾳ. Αἰγύπτιος δὲ ὁ κόσμος ἀλληγορεῖται, συνελθεῖν πρότερον· ὕστερον δὲ καὶ αὐτῇ προσελθόντα κατὰ τὴν θείαν πρόνοιαν, γεννῆσαι τὸν Ἰσαάκ. ἑρμηνεύει δὲ ὁ Φίλων τὴν μὲν Ἄγαρ, παροίκησιν· ἐνταῦθα γὰρ εἴρηται, μὴ πολὺς ἴσθι πρὸς ἀλλοτρίαν· τὴν Σάρραν δέ, ἀρχή μου. ἔστιν οὖν προπαιδευθέντα ἐπὶ τὴν ἀρχικωτάτην σοφίαν ἐλθεῖν, ἀφ' ἧς τὸ Ἰσραηλιτικὸν γένος αὔξεται. δι' ὧν δείκνυται διδακτικὴν εἶναι τὴν σοφίαν, ἣν μετῆλθεν Ἀβραὰμ ἐκ τῆς τῶν οὐρανίων θέας, μετιὼν εἰς τὴν κατὰ θεὸν πίστιν τε καὶ δικαιοσύνην. Ἰσαὰκ δὲ τὸ αὐτομαθὲς ἐνδείκνυται, διὸ καὶ Χριστοῦ τύπος εὑρίσκεται. οὗτος μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ τῆς Ῥεβέκκας, ἣν ὑπομονὴν μεταφράζουσι. πλείοσι δὲ συνέρχεσθαι ὁ Ἰακὼβ λέγεται, ὡς ἂν ἀσκητὴς ἑρμηνευόμενος, διὰ πλειόνων δὲ καὶ διαφερόντων αἱ ἀσκήσεις δογμάτων, ὅθεν καὶ Ἰσραὴλ οὗτος μετονομάζεται, ὁ τῷ ὄντι διορατικός, ὡς ἂν πολύπειρος καὶ ἀσκητικός. εἴη δ' ἄν τι καὶ ἄλλο δηλούμενον διὰ τῶν τριῶν προπατόρων, κυρίαν εἶναι τὴν σφραγῖδα τῆς γνώσεως ἐκ φύσεως, καὶ μαθήσεως, καὶ ἀσκήσεως συνεστῶσαν. ἔχοις δ' ἂν καὶ ἄλλην εἰκόνα τῶν εἰρημένων τὴν Θάμαρ ἐπὶ τριόδου καθεσθεῖσαν, καὶ πόρνης δόξαν παρασχοῦσαν, ἣν ὁ φιλομαθὴς Ἰούδας· δυνατὸς δὲ ἑρμηνεύεται· ὁ μηδὲν ἄσκεπτον καὶ ἀδιερεύνητον

κατα

καταλιπὼν, ἐπεσκέψατο καὶ πρὸς αὐτὴν ἐξέκλινε, σώζων τὴν πρὸς τὸν θεὸν ὁμολογίαν. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀβραὰμ παραζηλούσης τῆς Σάρρας τὴν Ἄγαρ παρευδοκιμοῦσαν αὐτὴν, ὡς ἂν τὸ χρήσιμον ἐκλεξάμενος μόνον τῆς κοσμικῆς φιλοσοφίας. ἰδοὺ ἡ παιδίσκη ἐν ταῖς χερσί σου. χρῶ αὐτῇ, ὡς ἄν σοι ἀρεστὸν ᾖ φησί· δηλῶν ὅτι ἀσπάζομαι μὲν τὴν κοσμικὴν παιδείαν, καὶ ὡς νεωτέραν, καὶ ὡς σὴν θεραπαινίδα: τὴν δὲ ἐπιστήμην τὴν σὴν, ὡς τελείαν δέσποιναν τιμῶ καὶ σέβω. καὶ ἐκάκωσεν αὐτὴν Σάρρα ἴσον τῷ ἐσωφρόνισε καὶ ἐνουθέτησεν. εὖ γοῦν εἴρηται παιδείας θεοῦ, υἱὲ μὴ ὀλιγώρει, μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος: ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, παιδεύει: μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν, ὃν παραδέχεται. κατ' ἄλλους μέντοι γε τόπους ἐξεταζόμεναι αἱ προειρημέναι γραφαὶ, ἄλλα μυστήρια μηνύουσαι παριστάναι. φαμὲν τοίνυν ἐνθένδε γυμνῷ τῷ λόγῳ τὴν φιλοσοφίαν ζήτησιν ἔχειν περὶ ἀληθείας καὶ τῆς τῶν ὄντων φύσεως. ἀλήθεια δὲ αὕτη, περὶ ἧς ὁ κύριος αὐτὸς εἰπών. ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια. τήν τε αὖ προπαιδείαν τῆς ἐν Χριστῷ ἀναπαύσεως γυμνάζειν τὸν νοῦν καὶ διεγείρειν τὴν σύνεσιν, ἀγχίνοιαν γεννῶσαν ζητητικὴν διὰ φιλοσοφίας ἀληθοῦς. ἣν εὑρόντες, μᾶλλον δὲ εἰληφότες, παρ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἔχουσιν οἱ μύσται. πολλὰ δ' ἡ ἑτοιμότης πρὸς τὸ τὰ δέοντα ὁρᾶν διὰ τῆς προγυμνασίας συμβάλλεται: εἴη δ' ἂν γυμνασία τῷ νῷ, τὰ νοητά. τριττὴ δὲ ἡ τούτων φύσις, ἔν τε ποσοῖς καὶ πηλίκοις καὶ λεκτοῖς θεωρουμένη: ὁ γὰρ ἀπὸ τῶν ἀποδείξεων λόγος, ἀκριβῆ πίστιν ἐντίθησι τῇ ψυχῇ τοῦ παρακολουθοῦντος, ὥστε μὴ δ' ἂν ἄλλως ἔχειν τὸ ἀποδειχθὲν οἴεσθαι: τοῖς τε αὖ δι' ἀπάτην ὑποτρέχουσιν ἡμῖν, ὑποπίπτειν οὐκ ἐᾷ. ἐν τούτοις οὖν τοῖς μαθήμασιν ἐκκαθαίρεταί τε τῶν αἰσθητῶν καὶ ἀναζωπυρεῖται ἡ ψυχὴ, ἵνα δή ποτε ἀλήθειαν διιδεῖν δυνηθῇ: τροφὴ γὰρ καὶ ἡ παίδευσις ἡ χρηστὴ σωζομένη, φύσεις ἀγαθὰς ποιεῖ: καὶ αἱ φύσεις αἱ χρησταὶ, τοιαύτης παιδείας ἀντιλαμβανόμεναι, ἐπιβελτίους τῶν πρότερον φύονται: εἴς τε τὰ ἄλλα, καὶ εἰς τὸ γεννᾶν, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις. διὸ καὶ φησίν. ἴθι πρὸς τὸν μύρμηκα ὦ ὀκνηρὲ, καὶ γενοῦ ἐκείνου σοφώτερος, ὃς πολλὴν καὶ παντοδαπὴν ἐν τῷ ἀμήτῳ παρατίθεται πρὸς τὴν τοῦ χειμῶνος ἀπειλὴν τὴν τροφήν. ἢ πορεύθητι πρὸς τὴν μέλισσαν καὶ μάθε ὡς ἐργάτις ἐστί: καὶ αὐτὴ γὰρ πάντα τὸν λειμῶνα ἐπινεμομένη, ἓν κηρίον γεννᾷ. εἰ δὲ ἐν τῷ ταμείῳ εὔχῃ, ὡς ὁ κύριος ἐδίδαξε πνεύματι προσκυνεῖν, οὐκ ἔτι περὶ τὸν οἶκον ἂν ἡ σοὶ μόνη ἡ οἰκονομία, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν ψυχὴν, τίνα τε ἐπινεμητέον αὐτῇ, καὶ ὅπως καὶ ὁπόσον, τίνα τε ἀποθετέον καὶ ἀποθησαυριστέον εἰς αὐτὴν, καὶ ὅτε ταῦτα προκομιστέον. καὶ πρὸς οὕστινας: οὐ γὰρ φύσει: μαθήσει δὲ οἱ καλοὶ κἀγαθοὶ γίνονται, καθάπερ ἰατροὶ καὶ κυβερνῆται: ὁρῶμεν γοῦν κοινῶς οἱ πάντες τὴν ἄμπελον καὶ τὸν ἵππον: ἀλλ' ὁ μὲν γεωργὸς εἴσεται, εἰ ἀγαθὴ πρὸς καρποφορίαν ἢ κακὴ ἡ ἄμπελος: καὶ ὁ ἱππικὸς ἄθυμον ἢ ταχὺν διακρινεῖ ῥᾳδίως. τὸ δ' ἄλλους παρ' ἄλλους εὖ πεφυκέναι πρὸς ἀρετὴν, ἐπιτηδεύματα μέν τινα τῶν οὕτω πεφυκότων παρὰ τοὺς ἑτέρους ἐνδείκνυται: τελειότητα δὲ κατ' ἀρετὴν, οὐδ' ἥντιν' οὖν τῶν ἄμεινον φύντων κατηγορεῖ, ὁπότε καὶ οἱ κακῶς πεφυκότες πρὸς ἀρετὴν, τῆς προσηκούσης παιδείας τυχόντες, ὡς ἐπίπαν καλοκαγαθίας ἔτυχον. καὶ αὖ τὰ ἐναντία οἱ ἐπιτηδείως φύντες, ἀμελείᾳ γεγόνασι κακοί. φύσει δ' αὖ κοινωνικοὺς καὶ δικαίους ὁ θεὸς ἡμᾶς ἐδημιούργησεν, ὅθεν οὐδὲ τὸ δίκαιον ἐκ μόνης φαίνεσθαι τῆς θέσεως ῥητέον: ἐκ δὲ τῆς ἐντολῆς ἀναζωπυρεῖσθαι τὸ τῆς δημιουργίας ἀγαθὸν νοητέον: μαθήσει παιδευθείσης τῆς ψυχῆς ἐθέλειν αἱρεῖσθαι τὸ κάλλιστον. ἀλλὰ καθάπερ καὶ ἄνευ γραμμάτων πιστὸν εἶναι δυνατὸν φαμὲν. οὕτως συνιέναι τὰ ἐν τῇ πίστει λεγόμενα οὐχ οἷόν τε, μὴ μαθόντα ὁμολογοῦμεν: τὰ μὲν γὰρ εὖ λεγόμενα προσίεσθαι: τὰ δὲ ἀλλότρια μὴ προσίεσθαι, οὐχ ἁπλῶς ἡ πίστις, ἀλλ' ἡ περὶ τὴν μάθησιν πίστις ἐμποιεῖ. εἰ δ' ἡ ἄγνοια ἀπαιδευσία τε ἅμα καὶ ἀμαθία, τὴν ἐπιστήμην τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων ἐντίθησι τῇ διδασκαλίᾳ. ἀλλ' ὡς ἐν πενίᾳ βίου ὀρθῶς ἐστι βιοῦν, οὕτω δὲ καὶ ἐν περιουσίᾳ ἔξεστιν. καὶ ῥᾷον ἅμα καὶ θᾶττον σὺν τῇ προπαιδείᾳ θηρᾶσαι αὖ τινα τὴν ἀρετὴν ὁμολογοῦμεν, οὐδὲ δίχα τούτων ἀθήρατον οὖσαν: πλὴν καὶ τότε τοῖς μεμαθηκόσι καὶ τὰ αἰσθητήρια συγγεγυμνασμένοις. μῖσος μὲν γὰρ φησὶν ὁ Σαλομὼν, ἐγείρειν νεῖκος· ὁδοὺς δὲ ζωῆς, φυλάσσει παιδεία: ὡς μὴ ἀπατηθῆναι: ὡς μὴ κλαπῆναι πρὸς τῶν ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἀκροωμένων κακοτεχνίαν ἠσκηκότων. παιδεία δὲ ἀνεξέλεγκτος πλανᾶται φησὶν, καὶ χρὴ μετεῖναι τὸ ἐλεγκτικὸν εἶδος, ἕνεκα τοῦ τὰς δόξας τὰς ἀπατηλὰς διακρούεσθαι τῶν σο-

» μισῶν. ἀλλ' οὖν καὶ Ἀνάχαρσις ὁ εὐδαιμονικὸς ἐν τῷ περὶ βασιλείας γράφει· πολυμαθείη
» κάρτα μὲν ὠφελεῖ: κάρτα δὲ βλάπτει τὸν ἔχοντα: ὠφελέει μὲν, τὸν δ' ἄξιον ὄντα: βλάπτει
» δὲ, τὸν ῥηϊδίως φωνέοντα πᾶν ἔπος κ' ἐν παντὶ δήμῳ. χρὴ δὲ καιροῦ μέτρα εἰδέναι: σοφίης
» γὰρ οὗτος ὅρος. ὅσοι δὲ καὶ εὕρησιν ἀείδουσιν ἢ ἣν τε πεπαιδευμένην ἀείδουσιν, οὐ τιθέμενοι ἐν
» σοφίῃ, γνώμην δ' ἔχουσι μωρίης. καὶ Ἡσίοδος·

» Μουσάων αὖτ' ἄνδρα πολυφραδέοντα τιθεῖσαι.

Πάσσοφον αὐδήεντα: εὔπορον μὲν γὰρ ἐν λόγοις, τὸν πολυφράδμονα λέγει: δεινὸν δὲ, τὸν αὐδήεντα. καὶ πάσσοφον τὸν ἔμπειρον, καὶ φιλόσοφον, καὶ τῆς ἀληθείας ἐπιστήμονα. καταφαίνεται τοίνυν προπαιδεία ἡ Ἑλληνικὴ, σὺν καὶ αὐτῇ φιλοσοφίᾳ θεόθεν ἥκειν εἰς ἀνθρώπους, οὐ κατὰ προηγούμενον, ἀλλ' ὃν τρόπον οἱ ὑετοὶ καταῤῥήγνυνται εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, καὶ εἰς τὴν κοπρίαν, καὶ ἐπὶ τὰ δώματα: βλαστάνει δ' ὁμοίως καὶ πόα καὶ πυρός· φύεταί τε καὶ ἐπὶ τῶν μνημάτων συκῆ· καὶ εἴ τι τῶν ἀναιδεστέρων δένδρων, καὶ τὰ φυόμενα ἐν τύπῳ προκύπτει τῶν ἀληθῶν, ὅτι τῆς αὐτῆς τοῦ ὑετοῦ ἀπήλαυσε δυνάμεως: ἀλλ' οὐ τὴν αὐτὴν ἔσχηκε χάριν τοῖς ἐν τῷ πίονι φυεῖσιν, ἤτοι ξηρανθέντα, ἢ ἀποτιλθέντα. καὶ δὴ κἀνταῦθα χρησιμεύει ἡ τοῦ σπόρου παραβολὴ, ἣν ὁ κύριος ἡρμήνευσεν: εἷς γὰρ ὁ τῆς ἐν ἀνθρώποις γῆς γεωργὸς, ὁ ἄνωθεν σπείρων ἐκ καταβολῆς κόσμου τὰ θρεπτικὰ σπέρματα: ὁ τὸν κύριον καθ' ἕκαστον καιρὸν ἐπομβρίζων λόγον: οἱ καιροὶ δὲ καὶ οἱ τόποι οἱ δεκτικοὶ, τὰς διαφορὰς ἐγέννησαν. ἄλλως τε ὁ γεωργὸς, οὐ πυροὺς μόνον: καί τοι καὶ τούτων πλείους εἰσὶ διαφοραί: σπείρει δὲ καὶ τὰ ἄλλα σπέρματα κριθάς τε, καὶ κυάμους, καὶ πίσον, καὶ ἄρακας, καὶ τὰ κηπευόμενα, καὶ τὰ ἀνθητικὰ σπέρματα: τῆς αὐτῆς δὲ γεωργίας καὶ ἡ φυτουργία ἐργάζεσθαι ὅσα εἰς αὐτά τε τὰ φυτώρια, καὶ εἰς παραδείσους, καὶ τὰ ὡραῖα, καὶ ὅλως παντοίων δένδρων φύσιν καὶ τροφήν: ὡσαύτως δὲ οὐχ ἡ ποιμενικὴ μόνη, ἀλλὰ καὶ ἡ βουκολικὴ, ἱπποτροφική τε καὶ κυνοτροφικὴ, καὶ μελισσουργική. τέχναι πᾶσαι. συνελόντι δ' εἰπεῖν, ἀγελοκομική τε καὶ ζωοτροφικὴ, ἀλλήλων μὲν τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον διαφέρουσι, πλὴν αἱ πᾶσαι, βιωφελεῖς. φιλοσοφίαν δὲ, οὐ τὴν Στωϊκὴν λέγω, οὐδὲ τὴν Πλατωνικὴν, ἢ τὴν Ἐπικούρειόν τε καὶ Ἀριστοτελικὴν, ἀλλ' ὅσα εἴρηται παρ' ἑκάστῃ τῶν αἱρέσεων τούτων καλῶς, δικαιοσύνην μετὰ εὐσεβοῦς ἐπιστήμης ἐκδιδάσκοντα. τοῦτο σύμπαν τὸ ἐκλεκτικὸν φιλοσοφίαν φημί: ὅσα δὲ ἀνθρωπίνων λογισμῶν ἀποτεμόμενοι παρεχάραξαν, ταῦτα οὐκ ἄν ποτε θεῖα εἴποιμ' ἄν. ἤδη δὲ κἀκεῖνο σκοπῶμεν, ὡς εἴ ποτε οἱ μὴ ἐπιστάμενοι διαβιοῦσι καλῶς εὖ ποιεῖν, εὐποιΐᾳ γὰρ τύχῃ περιπεπλώκασιν: ἔνιοι δὲ καὶ εὐστοχοῦσι διὰ συνέσεως εἰς τὸν περὶ ἀληθείας λόγον. Ἀβραὰμ δὲ οὐκ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἀλλ' ἐκ πίστεως. οὐδὲν οὖν ὄφελος αὐτοῖς μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ βίου, κἂν εὐεργέτες ὦσι νῦν, εἰ μὴ πίστιν ἔχοιεν. διὰ τοῦτο γὰρ Ἑλλήνων φωνῇ ἑρμηνεύθησαν αἱ γραφαὶ, ὡς μὴ πρόφασιν ἀγνοίας προβάλλεσθαι δυνηθῆναί ποτε αὐτοὺς, οἵους τε ὄντας ἐπακοῦσαι καὶ τῶν παρ' ἡμῖν, ἢν μόνον ἐθελήσωσιν. ἄλλως τις περὶ ἀληθείας λέγει, ἄλλως ἡ ἀλήθεια ἑαυτὴν ἑρμηνεύει. ἕτερον στοχασμὸς ἀληθείας, ἕτερον ἡ ἀλήθεια: ἄλλο ὁμοίωσις, ἄλλο αὐτὸ τὸ ὄν: καὶ ἡ μὲν, μαθήσει καὶ ἀσκήσει περιγίνεται: ἡ δὲ, δυνάμει καὶ πίστει: δωρεὰ γὰρ ἡ διδασκαλία τῆς θεοσεβείας: χάρις δὲ, ἡ
» πίστις: ποιοῦντες γὰρ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, τὸ θέλημα γινώσκομεν. ἀνοίξατέ μοι (φησὶν ἡ γραφὴ)
» πύλας δικαιοσύνης, ἵνα ἐν αὐταῖς εἰσελθὼν ἐξομολογήσωμαι τῷ κυρίῳ. ἀλλ' αἱ μὲν, εἰς δικαιοσύνην ὁδοὶ, πολυτρόπως σώζοντος τοῦ θεοῦ: ἀγαθὸς γὰρ πολλαί τε καὶ ποικίλαι, καὶ φέρουσαι εἰς τὴν κυρίαν ὁδόν τε καὶ πύλην. ἐὰν δὲ τὴν βασιλικήν τε καὶ αὐθεντικὴν εἴσοδον ζητῇς, ἀκούσῃ· αὕτη ἡ πύλη τοῦ κυρίου, δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ. πολλῶν τοίνυν ἀνεῳγμένων πυλῶν ἐν δικαιοσύνῃ, αὕτη ἣν ἐν Χριστῷ. ἐν ᾗ μακάριοι πάντες οἱ εἰσελθόντες καὶ κατευθύνοντες τὴν πορείαν αὐτῶν, ἐν ὁσιότητι γνωστικῇ. αὐτίκα ὁ Κλήμης ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ. κατὰ λέξιν φησὶ τὰς διαφορὰς ἐκτιθέμενος τῶν κατὰ τὴν ἐκκλησίαν δοκίμων, ἤτω τις πιστὸς, ἤτω δυνατὸς γνῶσιν ἐξειπεῖν, ἤτω σοφὸς ἐν διακρίσει λόγων, ἤτω γοργὸς ἐν ἔργοις. ἡ δὲ σοφιστικὴ τέχνη, ἣν ἐζηλώκασιν Ἕλληνες, δύναμίς ἐστι φανταστικὴ, διὰ λόγων, δοξῶν ἐμποιητικὴ ψευδῶν, ὡς ἀληθῶν: παρέχει γὰρ πρὸς μὲν πειθὼ, τὴν ῥητορικήν: πρὸς τὸ ἀγωνιστικὸν δὲ, τὴν ἐριστικήν. αἱ τοίνυν τέχναι, εἰ μὴ μετὰ φιλοσοφίας γένωνται, βλαβερώτεραι παντί που εἶεν ἄν. ἄντικρυς γὰρ ὁ Πλάτων κακοτεχνίαν προσεῖπεν, τὴν σοφιστικήν. ὅ τε Ἀριστοτέλης

τέλλεις ἐπόμενος, κλεπτικήν τινα αὐτὴν ἀποφαίνεται. ἅτε τὸ ὅλον τῆς σοφίας ἔργον πιθα-
νῶς ὑφαιρουμένην καὶ ἐπαγγελλομένην σοφίαν, ἣν οὐκ ἐμελέτησεν. ἐν βραχεῖ δὲ εἰπεῖν. κα-
θάπερ τῆς ῥητορικῆς ἀρχὴ μὲν, τὸ πιθανόν: ἔργον δὲ, τὸ ἐπιχείρημα: καὶ τέλος, ἡ πειθώ.
οὕτω τῆς ἐριστικῆς ἀρχὴ μὲν, τὸ δόξαν: ἔργον δὲ, τὸ ἀγώνισμα: καὶ τέλος, ἡ νίκη. τὸν αὐτὸν δὲ
τρόπον καὶ τῆς σοφιστικῆς ἀρχὴ μὲν, τὸ φαινόμενον: ἔργον δὲ διττόν. τὸ μὲν, ἐκ ῥητορικῆς, διε-
ξοδικὸν φαινόμενον: τὸ δὲ, ἐκ διαλεκτικῆς, ἐρωτητικόν: τέλος δὲ αὐτῆς, ἡ ἔκπληξις. ἥτε αὖ
θρυλλουμένη κατὰ τὰς διατριβὰς διαλεκτική, γύμνασμα φιλοσόφου περὶ τὸ ἔνδοξον δείκνυ-
ται, ἀντιλογικῆς ἕνεκεν δυνάμεως: οὐδαμοῦ δ' ἐν τούτοις ἡ ἀλήθεια. εἰκότως τοίνυν ὁ γεν-
ναῖος Ἀπόστολος ἐκφαυλίζων τὰς περιττὰς ταύτας τῶν λέξεων τέχνας, εἴ τις μὴ προσέρχεται
ὑγιαίνουσι λόγοις φησὶ διδασκαλίᾳ δέ τινι τετύφωται, μηδὲν ἐπιστάμενος: ἀλλὰ νοσῶν περὶ
ζητήσεις καὶ λογομαχίας, ἐξ ὧν γίνεται, ἔρις, φθόνος, βλασφημία, ὑπόνοιαι πονηραί, δια-
παρατριβαὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν, καὶ ἀπεστερημένων τῆς ἀληθείας. ὁρᾷς ὅπως
πρὸς αὐτοὺς κεκίνηται, νόσον ὀνομάζων τὴν λογικὴν τέχνην αὐτῶν: ἐφ' ᾗ σεμνύνονται, εἴς τε ἄλ-
λα ἡ στωμύλος αὕτη κακοτεχνία. εἴτε Ἕλληνες εἶεν εἴτε καὶ βάρβαροι σοφισταί. παγκάλως
γοῦν ὁ τραγικὸς Εὐριπίδης ἐν ταῖς Φοινίσσαις λέγει. ὁ δ' ἄδικος λόγος,

Νοσῶν ἐν αὑτῷ, φαρμάκων δεῖται σοφῶν:

ὑγιαίνων μὲν γὰρ ὁ σωτήριος εἴρηται λόγος. αὐτὸς ὢν ἀλήθεια: καὶ τὸ ὑγιαῖνον ἀεὶ ἀθάνα-
τον μένει: ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ ὑγιαίνοντι καὶ θείου διάκρισις, ἀθεότης τε καὶ πάθος θανατηφόρον, λύκοι
οὗτοι ἅρπαγες, προβάτων κωδίοις ἐγκεκρυμμένοι: ἀνδραποδισταί τε καὶ ψυχαγωγοὶ εὐγλωσ-
σοι, κλέπτοντες μὲν ἀφανῶς: διελεγχόμενοι δὲ, λῃσταί. αἱρεῖν ἀγωνιζόμενοι καὶ δόλῳ καὶ βίᾳ
ἡμᾶς δὴ τοὺς ἀπεριττους ὡς ἂν εἰπεῖν ἀδυνατωτέρους.

Αγλωσσίᾳ δὲ πολλάκις ληφθεὶς ἀνὴρ,
Δίκαια λέξας, ἧσσον εὐγλώσσου φέρει.
Νῦν δ' εὐρόοισι στόμασι τἀληθέστατα
Κλέπτουσιν, ὥστε μὴ δοκεῖν ἃ χρὴ δοκεῖν

ἡ τραγῳδία λέγει. τοιοῦτοι δὲ οἱ ἐριστικοί. οὗτοι εἴτε αἱρέσεις μετίοιεν. εἴτε καὶ διαλεκτικὰ
συναγάγοιεν τεχνύδρια. οὗτοι οἱ τὰ κάρφη καὶ τὰ ἱστία συνάπτοντες καὶ μηδὲν ὑφαίνοντες φησὶν ἡ γρα-
φή. ματαιοπονίαν ἐζηλωκότες, ἣν κυβείαν αὐτὴν ὁ Ἀπόστολος ἐκάλεσε καὶ πανουργίαν
πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης ἐπιτήδειον: εἰσὶ γάρ (φησι) πολλοὶ ἀνυπότακτοι. ματαιο-
λόγοι, φρεναπάται τοιοῦτοι: οὐ κοινῇ οὐ πᾶσιν εἴρηται, ὑμεῖς ἐστὲ οἱ ἅλες τῆς γῆς. εἰσὶ γάρ τινες
τῶν καὶ τοῦ λόγου ἐπακηκοότων, τοῖς ἰχθύσι τοῖς θαλασσίοις ἐοικότες, οἳ δὴ ἐν ἅλμῃ ἐκ γενε-
τῆς τρεφόμενοι ἁλῶν ὅμως πρὸς τὴν ἡδυσμασίαν δέονται. ἐγὼ γοῦν καὶ πάνυ ἀποδέχομαι
τὴν τραγῳδίαν λέγουσαν. ὦ παῖ γένοιντ' ἂν εὖ λελεγμένοι λόγοι ψευδεῖς. ἐπῶν δὲ κάλλεσι νι-
κῷεν ἂν τ' ἀληθὲς, ἀλλ' οὐ τοῦτο τ' ἀκριβέστατον, ἀλλ' ἡ φύσις καὶ τοὐρθόν, ὃς δὲ εὐγλωσσίᾳ
νικᾷ σοφὸς μὲν, ἀλλά γε τὰ πράγματα κρείσσω νομίζω τῶν λόγων ἀεί ποτε. οὐ χρὴ ἄρα
ὀρεκτέον τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν, ἃ μὲν γὰρ ἐκείνοις ἥδειν, οὐκ ἀσκοῦμεν ἡμεῖς, ἃ δὲ ἡμεῖς
ἴσμεν μακρὰν ἐστὶ τῆς ἐκείνων διαθέσεως: μὴ γινώμεθα κενόδοξοι φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἀλλή-
λους προκαλούμενοι, ἀλλήλους φθονοῦντες. ταύτῃ τοι ὁ φιλαλήθης Πλάτων. οἷον θεοφορούμε-
νος, ὡς ἐγὼ τοιοῦτος φησὶν ὁ ποῖος οὐδενὶ ἄλλῳ ἢ τῷ λόγῳ πείθεσθαι. ὃς ἄν μοι σκοπουμένῳ
βέλτιστος φαίνηται. αἰτιᾶται γοῦν τοὺς ἄνευ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δόξαις πιστεύοντας, ὡς μὴ πρε-
σβεῦσιν, ἀφεμένους τοῦ ὀρθοῦ καὶ ὑγιοῦς λόγου, τῷ κοινωνοῦντι τοῦ ψευδοῦς πιστεύειν: τὸ μὲν γὰρ
ἐψεῦσθαι τῆς ἀληθείας, κακόν ἐστι: τὸ δὲ ἀληθεύειν καὶ τὰ ὄντα δοξάζειν, ἀγαθόν: τῶν δὲ
ἀγαθῶν, ἀκουσίως μὲν στέρονται ἄνθρωποι: στέρονται δὲ ὅμως, ἢ κλαπέντες, ἢ γοητευθέντες,
ἢ βιασθέντες καὶ μὴ πιστεύσαντες: ὁ μὲν δὴ πιστεύσας, ἑκὼν ἤδη παραναλίσκεται: κλέπτεται
δὲ ὁ μεταπεισθεὶς ἐκλαθόμενος ὅτι τῶν μὲν, ὁ χρόνος: τῶν δὲ, ὁ λόγος ἐξαιρούμενος λανθάνει.
βιάζεται τε πολλάκις ὀδύνη τε καὶ ἀλγηδὼν φιλονεικία τε αὖ καὶ θυμός μετὰ τὸ δοξάσαι. καὶ
ἐπὶ πᾶσι γοητεύονται. οἱ ἤτοι ὑφ' ἡδονῆς κηληθέντες: ἢ ὑπὸ φόβου δείσαντες πάσχουσι δὲ, ἑκού-
σιοι τροπαί. καὶ τούτων, οὐδὲν ἄν ποτε ἐπιστήμη ἐκλάβοι. ἔνιοι δὲ, εὐφυεῖς οἰόμενοι εἶναι, ἀξιοῦσι
μήτε φιλοσοφίας ἅπτεσθαι, μήτε διαλεκτικῆς, ἀλλὰ μὴ δὲ τὴν φυσικὴν θεωρίαν ἐκμαν-

θάνειν: μόνην δὲ καὶ ψιλὴν τὴν πίστιν ἀπαιτοῦσιν, ὥσπερ εἰ μηδὲ μίαν ἀξιοῖ ἐπιμέλειαν
ποιησάμενοι τῆς ἀμπέλου, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοὺς βότρυας λαμβάνειν. ἄμπελος δὲ ὁ κύριος
ἀλληγορεῖται, παρ᾽ οὗ μετ᾽ ἐπιμελείας καὶ τέχνης γεωργικῆς τῆς κατὰ τὸν λόγον τὸν καρπὸν
τρυγητέον. κλαδεῦσαι δεῖ, σκάψαι, ἀναδῆσαι, καὶ τὰ λοιπὰ ποιῆσαι· δρεπάνου τε οἶμαι καὶ
μακέλλης, καὶ τῶν ἄλλων ὀργάνων τῶν γεωργικῶν πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἀμπέλου χρεία,
ἵνα ἡμῖν τὸν ἐδώδιμον καρπὸν ἐκφύῃ. καθάπερ δὲ ἐν γεωργίᾳ, οὕτω καὶ ἐν ἰατρικῇ, χρηστο-
μαθὴς ἐκεῖνος, ὁ ποικιλωτέρων μαθημάτων ἁψάμενος, ὡς βέλτιον γεωργεῖν τε καὶ ὑγιάζειν
δύνασθαι, οὕτω κἀνταῦθα χρηστομαθῆ φημι τὸν πάντα ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν ἀναφέροντα, ὥστε
καὶ ἀπὸ γεωμετρίας, καὶ μουσικῆς, καὶ ἀπὸ γραμματικῆς, καὶ φιλοσοφίας αὐτῆς δρεπόμε-
νον τὸ χρήσιμον, ἀνεπιβούλευτον φυλάσσειν τὴν πίστιν. παρορᾶται δὲ καὶ ὁ ἀθλητὴς ὡς πρεά-
ριζαι, ἀλλ᾽ εἰς τὴν σύνταξιν συμβαλλόμενος. αὐτίκα καὶ κυβερνήτην τὸν πολύπειρον ἐπαι-
νοῦμεν, ὃς πολλῶν ἀνθρώπων εἶδεν ἄστεα: καὶ ἰατρὸν, τὸν ἐν πείρᾳ πολλῶν γεγυμνασμένον, ἤτι-
νες καὶ τὸν ἐμπειρικὸν ἀναπλάττουσιν. ὁ δὲ περὶ τὸν βίον ἀναφέρων ἕκαστα τὸ ὀρθὸν, ἔκ τε τῶν
Ἑλληνικῶν, καὶ τῶν βαρβαρικῶν, ὑποδείγματα κομίζων, πολύπειρος οὗτος τῆς ἀληθείας
ἰχνευτὴς, καὶ τῷ ὄντι πολύμητις, δίκην τῆς βασανίτου λίθου: ἡ δ᾽ ἐστὶ λυδὴ, διακρίνειν πεπιστευ-
μένη τὸ νόθον ἀπὸ τοῦ ἰθαγενοῦς χρυσίου. καὶ ἱκανὸς ὁ χωρίζειν ὁ πολυΐστωρ ἡμῶν καὶ γνωστικὸς
σοφιστικὴν μὲν, φιλοσόφου: κομμωτικὴν δὲ, γυμναστικῆς: καὶ ὀψοποιικὴν, ἰατρικῆς: καὶ ῥη-
τορικὴν, διαλεκτικῆς. καὶ μὴν τὰς ἄλλας τὰς κατὰ τὴν βάρβαρον φιλοσοφίαν αἱρέσεις,
αὐτῆς τῆς ἀληθείας. πῶς δὲ οὐκ ἀναγκαῖον τῷ διὰ νοητῶν φιλοσοφοῦντα διαλαβεῖν, τῶν ἐπιπο-
θούντων τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως ἐπιβολὴν γενέσθαι, πῶς δὲ οὐχὶ καὶ διακρῖναι χρήσιμον. τάς
τε ἀμφιβόλους φωνάς: τάς τε ὁμωνύμως ἐκφερομένας κατὰ τὰς διαθήκας: παρ᾽ ἀμφιβο-
λίαν γὰρ ὁ κύριος τὸν διάβολον κατὰ τὸν τοῦ πειρασμοῦ σοφίζεται χρόνον. καὶ οὐκ ἔτι ἔγωγε
ἐνταῦθα συνορῶ. ὅπως ποτὲ ὁ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς διαλεκτικῆς εὑρετὴς, ὡς ἔνιοι ὑπο-
λαμβάνουσιν παράγεται, τῷ κατ᾽ ἀμφιβολίαν ἀπατώμενος τρόπῳ: εἰ δὲ οἱ προφῆται καὶ
οἱ ἀπόστολοι οὐ τὰς τέχνας ἐγνώκασιν, δι᾽ ὧν τὰ κατὰ φιλοσοφίαν ἐμφαίνεται γυμνάσμα-
τα: ἀλλ᾽ ὅ γε νοῦς ὁ τῆς προφητικῆς καὶ τῆς διδασκαλικῆς ἐνθύμησις ἀπηκριβωμένως λαλού-
μενος διὰ τὸ μὴ πάντων εἶναι τὴν ἀμβλεῖαν ἀκοήν, τὰς ἐντέχνους ἀπαιτεῖ πρὸς σαφήνειαν δι-
δασκαλίας. ἀσφαλῶς γὰρ ἐγνώκασιν τὸν νοῦν ἐκείνων οἱ προφῆται καὶ οἱ τοῦ πνεύματος μα-
θηταί. ἐν γὰρ πίστει καὶ ὡς οὐχ οἷόν τε ῥᾳδίως ὡς τὸ πνεῦμα εἴρηκεν, ἀλλ᾽ οὐχ οὕτως ἐκλέ-
ξασθαι μὴ μεμαθηκότας. τὰς δὲ ἐντολάς φησιν ἀπόγραψαι διπλῶς βουλῇ καὶ γνώσει τοῦ
ἀποκρίνασθαι λόγους ἀληθείας τοῖς προβαλλομένοις σοι. τίς οὖν ἡ γνῶσις τοῦ ἀποκρίνασθαι
ἢ τίς καὶ τοῦ ἐρωτᾶν; εἴη δ᾽ ἂν αὕτη διαλεκτική. τί δ᾽ οὐχὶ καὶ τὸ λέγειν ἔργον ἐστὶ, καὶ τὸ ποιεῖν
ἐκ τοῦ λόγου γίνεται; εἰ γὰρ μὴ λόγῳ πράττομεν, ἀλόγως ποιοῦμεν ἄν: τὸ λογικὸν δὲ ἔργον
κατὰ θεὸν ἐπιτελεῖται. καὶ οὐδὲν χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο φησὶ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ, ἢ οὐχὶ καὶ ὁ
κύριος λόγῳ πάντα ἐποίησεν. ἐργάζεται δὲ καὶ τὰ κτήνη ἐλαυνόμενα, ἀναγκάζοντι τῷ φό-
βῳ: οὐχὶ δὲ καὶ οἱ ὀρθοδοξαστικοὶ καλούμενοι ἔργοις προσφέρονται καλοῖς, οὐκ εἰδότες ἃ ποιοῦ-
σιν; διατοῦτο οὖν ὁ σωτὴρ ἄρτον λαβὼν πρῶτον ἐλάλησεν καὶ εὐχαρίστησεν: εἶτα κλάσας τὸν
ἄρτον προέθηκεν, ἵνα δὴ φάγωμεν λογικῶς: καὶ τὰς γραφὰς ἐπιγνόντες, πολιτευσώμεθα
καθ᾽ ὑπακοήν. καθάπερ δὲ οἱ λόγῳ χρώμενοι πονηρῷ, οὐδὲν τῶν ἔργῳ χρωμένων πονηρῷ δια-
φέρουσιν: ἡ γὰρ διαβολὴ ξίφους διάκονος: καὶ λύπην ἐμποιεῖ βλασφημία, ἐξ ὧν αἱ τοῦ βίου
ἀνατροπαὶ ἔργα τοῦ πονηροῦ λόγου εἰσὶν αὗται: οὕτω καὶ οἱ λόγῳ ἀγαθῷ κεχρημένοι, συν-
εγγίζουσι τοῖς τὰ καλὰ τῶν ἔργων ἐπιτελοῦσιν. ἀνακτᾶται γοῦν καὶ ὁ λόγος τὴν ψυχήν. καὶ
ἐπὶ καλοκαγαθίαν προτρέπει: μακάριος δὲ ὁ περιδέξιος. οὔτ᾽ οὖν βλασφημητέος ὁ εὖ ποιη-
τικὸς πρὸς τοῦ εὖ λέγειν δυναμένου, οὐδὲ μὴν κακιστέος ὁ οἷός τε εὖ λέγειν, πρὸς τοῦ εὖ ποιεῖν
ἐπιτηδείου: πρὸς δὲ ὃ ἑκάτερος πέφυκεν ἐνεργούντων. ὃ δ᾽ οὖν τὸ ἔργον δείκνυσιν, τοῦτο ἅτε-
ρος λαλεῖ. οἷον ἑτοιμάζων τῇ εὐποιίᾳ τὴν ὁδὸν, καὶ ἐπὶ τὴν εὐεργεσίαν ἄγων τοὺς ἀκούοντας:
ἔστι γὰρ καὶ σωτήριος λόγος, ὡς καὶ ἔργον σωτήριον. ἡ δικαιοσύνη γοῦν, οὐ χωρὶς λόγου συνίστα-
ται: ὡς δὲ τὸ εὖ πάσχειν περιαιρεῖται, ἐὰν τὸ εὖ ποιεῖν ἀφελοῦμεν: οὕτως ἡ ὑπακοὴ καὶ πί-
στις ἀναιρεῖται: μήτε τῆς ἐντολῆς, μήτε τοῦ τὴν ἐντολὴν σαφηνιοῦντος συμπαραλαμβα-
νομένων

ὁμιλίαν. νυνὶ δὲ ἀλλήλων ἕνεκα, εὐπορουμένη καὶ λόγων καὶ ἔργων. τῆς δὲ ἐριστικῆς τε καὶ σοφιστικῆς
τέχνης παραιτητέον παντελῶς, ἐπεὶ καὶ αἱ λέξεις αὗται τῶν σοφιστῶν, οὐ μόνον γοητεύουσι καὶ κλέ-
πτουσι τοὺς πολλοὺς, βιαζόμεναι δὲ ἔσθ᾽ ὅτε, καδμείαν νίκην ἀπηνέγκαντο· πάντως γὰρ μᾶλ-
λον ἀληθὴς ὁ ψαλμὸς ἐκεῖνος· ὁ δίκαιος ζήσεται εἰς τέλος, ὅτι οὐκ ὄψεται καταφθορὰν, ὅταν
ἴδῃ σοφοὺς ἀποθνήσκοντας, τίνας δὴ σοφοὺς λέγει, ἄκουσον ἐκ τῆς σοφίας ἰησοῦ. οὐκ ἔστι
σοφία πονηρίας ἐπιστήμη, ταύτην δὴ λέγει, ἣν ἐπενόησαν τέχναι λεκτικαί τε καὶ διαλεκτικαί.
ζητήσεις τὴν σοφίαν παρὰ κακοῖς, καὶ οὐχ εὑρήσεις· κἂν πύθῃ πάλιν ποίαν ταύτην. στόμα δικαίου
(φησὶ) σοι ἀποστάξει σοφίαν, σοφία δὲ ὁμωνύμως τῇ ἀληθείᾳ, ἡ σοφιστικὴ λέγεται τέχνη·
ἐμοὶ δὲ εἰκότως οἶμαι πρόκειται· βιοῦν μὲν κατὰ τὸν λόγον καὶ νοεῖν τὰ σημαινόμενα· εὐγλωτ-
τίαν δὲ μήποτε ζηλοῦντα, ἀρκεῖσθαι μόνῳ τῷ αἰνίξασθαι τὸ νοούμενον, ὁποίῳ δὲ ὀνόματι δη-
λοῦται ἐκεῖνο ὅπερ παραστῆσαι βούλομαι, οὐδέν μοι λέγειν. σωθῆναι γὰρ εὖ οἶδ᾽ ὅτι καὶ συνα-
ρᾶσθαι τοῖς σώζεσθαι γλιχομένοις βέλτιστόν ἐστιν, οὐχὶ συνθεῖναι τὰ λεξείδια καθάπερ τὰ κό-
» σμια· κἂν φυλάξῃς φησὶν ὁ Πυθαγόρειος ἐν τῷ Πλάτωνος πολιτικῷ· τὸ μὴ σπουδάζειν ἐπὶ
» τοῖς ὀνόμασι. πλουσιώτερος εἰς γῆρας ἀναφανήσῃ φρονήσεως, καὶ ἔν γε τῷ Θεαιτήτῳ εὕροις
» αὖ πάλιν, τὸ δὲ εὐχερὲς τῶν ὀνομάτων τε καὶ ῥημάτων καὶ μὴ δι᾽ ἀκριβείας ἐξεταζόμενον, τὰ μὲν
» πολλὰ οὐκ ἀγεννές· ἀλλὰ μᾶλλον τὸ τούτου ἐναντίον ἀνελεύθερον· ἔστι δ᾽ ὅτε ἀναγκαῖον.
ταῦτα ὡς ἔνι μάλιστα διὰ βραχέων διήνεγκεν ἡ γραφή· μὴ πολὺς ἐν ῥήμασι γίνου λέγουσα· ἡ
μὲν γὰρ λέξις, οἷον ἐσθής ἐστι σώματος. τὰ δὲ πράγματα σάρκες εἰσὶ καὶ νεῦρα. οὐ χρὴ τοίνυν
τῆς ἐσθῆτος πρὸ τῆς τοῦ σώματος σωτηρίας κήδεσθαι· εὐτελῆ γὰρ οὐ μόνον δίαιταν, ἀλλὰ καὶ
λόγον ἀσκητέον ἀπερίττόν τε καὶ ἀπερίεργον τῷ τὸν ἀληθῆ βίον ἐπανῃρημένῳ, εἴ γε τὴν τρυφὴν
ὡς δόλερά τε καὶ ἄσωτον παραιτούμεθα, καθάπερ τὸ μύρον καὶ τὴν πορφύραν οἱ παλαιοὶ Λα-
κεδαιμόνιοι, δόλερα μὲν τὰ ἱμάτια· δόλερα δὲ τὰ χρίσματα ὑπολαβόντες ὀρθῶς καὶ ὀνομά-
σαντες, ἐπεὶ μήτε ἐκείνη καλὴ σκευασία τροφῆς, ἡ πλείω τῶν τρεφόντων ἔχουσα τὰ ἡδύσμα-
τα, μήτε λόγου χρῆσις ἀστεία, ἡ τέρπειν μᾶλλον ἢ ὠφελεῖν τοὺς ἀκούοντας δυναμένη, μούσας
σειρήνων ἡδείους ἡγεῖσθαι Πυθαγόρας παραινεῖ. τὰς σοφίας ἀσκεῖν μὴ μεθ᾽ ἡδονῆς διδάσκων,
ἀπατηλὸν δὲ τὴν ἄλλην διελέγχων ψυχαγωγίαν· σειρῆνας δὲ παραπλεύσας, εἷς ἀρκεῖ· καὶ
τῇ σφιγγὶ ὑποκρινάμενος ἄλλος εἷς· εἰ δὲ βούλεσθε μηδὲ εἷς. οὐ χρὴ οὖν πλατύνειν τὰ φυλακτή-
ρια χρή ποτε κενοδοξίαν ζηλοῦντας, ἀρκεῖ δὲ τῷ γνωστικῷ κἂν εἷς μόνος ἀκροατὴς εὑρεθῇ. ἔστι
γοῦν ἀκοῦσαι καὶ Πινδάρου τοῦ Βοιωτίου γράφοντος μὴ πρὸς ἅπαντας ἀναῤῥῆξαι τὸν ἀρχαῖον
λόγον. ἔσθ᾽ ὅτι πιστοτάταις σιγᾶς ὁδοῖς. κέντρον δὲ μάχας ὁ κρατιστεύων λόγος· διατείνεται τοῦτο
εὖ μάλα ὁ μακάριος Ἀπόστολος παραινῶν ἡμῖν μὴ λογομαχεῖν τε δι᾽ οὐδὲν χρήσιμον· ἐπὶ κα-
ταστροφῇ τῶν ἀκουόντων· τὰς δὲ βεβήλους κενοφωνίας, περιΐστασθαι· ἐπὶ πλεῖον γὰρ προκόψου-
σιν ἀσεβείας· καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ὡς γάγγραινα νομὴν ἕξει, αὕτη γοῦν ἡ σοφία τοῦ κόσμου, μωρία
παρὰ θεῷ ἐστιν, καὶ τούτων τῶν σοφῶν κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμούς, ὅτι εἰσὶ μάταιοι.
μηδεὶς τοίνυν καυχάσθω ἐν ἀνθρωπίνῃ προέχων διανοίᾳ, εὖ γὰρ δὴ ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ γέγρα-
» πται, μὴ καυχάσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, καὶ μὴ καυχάσθω ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύι αὐτοῦ,
» καὶ μὴ καυχάσθω ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, ἀλλ᾽ ἐν τούτῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος, συ-
» νιέναι καὶ γινώσκειν ὅτι ἐγώ εἰμι κύριος ὁ ποιῶν ἔλεος καὶ κρίμα, καὶ δικαιοσύνην ἐπὶ τῆς γῆς,
» ὅτι ἐν τούτοις τὸ θέλημά μου λέγει κύριος, ἵνα μὴ πεποιθότες ὦμεν ἐφ᾽ ἑαυτοῖς, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῷ
» θεῷ τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκροὺς ὁ Ἀπόστολος φησὶν, ὃς ἐκ τηλικούτου θανάτου ἐῤῥύσατο ἡμᾶς,
» ἵνα ἡ πίστις ἡμῶν μὴ ᾖ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ᾽ ἐν δυνάμει θεοῦ· ὁ γὰρ πνευματικὸς ἀνακρί-
» νει πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ᾽ οὐδενὸς ἀνακρίνεται, ἐπαΐω δὲ κἀκείνων αὐτοῦ, ταῦτα δὲ λέγω, ἵνα
» μηδεὶς ὑμᾶς παραλογίζηται ἐν πιθανολογίᾳ· μηδὲ ὑπεισέρχηται ὁ συλαγωγῶν· καὶ πάλιν.
» βλέπετε μήτις ἔσται ὑμᾶς ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν πα-
» ράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ οὐ κατὰ χριστόν· φιλοσοφίαν μὲν
οὐ πᾶσαν, ἀλλὰ τὴν ἐπικούρειον, ἧς καὶ μέμνηται ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων ὁ Παῦλος,
διαβάλλων, πρόνοιαν ἀναιροῦσαν, καὶ ἡδονὴν ἐκθειάζουσαν, καὶ εἴ τις ἄλλη τὰ στοιχεῖα ἐκτε-
τίμηκεν, μὴ ἐπιστήσασα τὴν ποιητικὴν αἰτίαν τούτοις· μηδὲ ἐφαντάσθη τὸν δημιουργόν· ἀλ-
λὰ καὶ οἱ Στωϊκοί, ὧν καὶ αὐτὸς μέμνηται, σῶμα ὄντα τὸν θεὸν διὰ τῆς ἀτιμοτάτης ὕλης

πεφυσιωκέναι λέγουσιν οὐ καλῶς. παράδοσιν δὲ ἀνθρωπίνην, τὴν λογικὴν παιδείαν λέγει, διὸ καὶ ἐκεῖνα ἐπιστέλλει, τὰς νεωτέρας ζητήσεις φεῦγε· μειρακιώδεις γὰρ αἱ τοιαῦται φιλονεικίαι. ἀρετὴ δὲ οὐ φιλομειράκιον ὁ φιλόσοφος λέγει Πλάτων, καὶ τὸ ἀγώνισμα ἡμῶν κατὰ τὸν Λεοντῖνον Γοργίαν, διττῶν δὲ ἀρετῶν δεῖται τόλμης καὶ σοφίας· τόλμης μὲν, τὸ κίνδυνον ὑπομεῖναι· σοφίας δὲ, τὸ αἴνιγμα γνῶναι· ὁ γάρ τοι λόγος, καθάπερ τὸ κήρυγμα τὸ Ὀλυμπιάσι, καλεῖ μὲν, τὸν βουλόμενον· στεφανοῖ δὲ, τὸν δυνάμενον. ἀκίνητον μὲν, ὅτι πρὸς ἀλήθειαν καὶ τῷ ὄντι ἀργὸν οὐ βούλεται εἶναι τὸν πιστεύσαντα ὁ λόγος· ζητεῖτε γὰρ καὶ εὑρήσετε λέγει. ἀλλὰ τὴν ζήτησιν εἰς εὕρεσιν περαιοῖ, τὴν κενὴν διελάσας φλυαρίαν· ἐκείνην δὲ, τὴν ὀχυροῦσαν τὴν πίστιν ἡμῖν θεωρίαν· τοῦτο

» δὲ λέγω, ἵνα μή τις ὑμᾶς παραλογίζηται ἐν πιθανολογίᾳ φησὶν ὁ Ἀπόστολος, διακρίνειν δη-
» λονότι τὰ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα μεμαθηκόσι, καὶ ἀπαντᾶν πρὸς τὰ ἐπιφερόμενα δεδιδαγμέ-
» νοις· ὡς οὖν παρελάβετε Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν κύριον, ἐν αὐτῷ περιπατεῖτε, ἐῤῥιζωμένοι καὶ ἐποικοδο-
» μούμενοι ἐν αὐτῷ καὶ βεβαιούμενοι ἐν τῇ πίστει· πειθὼ δὲ, ἡ βεβαίωσις τῆς πίστεως, βλέπετε μή τις
» ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν ἀπὸ τῆς πίστεως τῆς εἰς τὸν Χριστὸν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, τῆς ἀναι-
» ρούσης τὴν πρόνοιαν κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων· ἡ γὰρ κατὰ τὴν θείαν παράδοσιν φιλοσοφία,

ἵστησι τὴν πρόνοιαν καὶ βεβαιοῖ, ἧς ἀναιρεθείσης, μῦθος ἡ περὶ τὸν σωτῆρα οἰκονομία φαίνεται· κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ οὐ κατὰ Χριστὸν φερομένων ἡμῶν· ἡ γὰρ ἀκόλουθος Χριστῷ διδασκαλία καὶ τὸν δημιουργὸν ἐκθειάζει, καὶ τὴν πρόνοιαν μέχρι τῶν κατὰ μέρος ἄγει, καὶ τρεπτὴν καὶ γεννητὴν οἶδεν τὴν τῶν στοιχείων φύσιν, καὶ πολιτεύεσθαι εἰς δύναμιν ἐξομοιωτικὴν τῷ θεῷ διδάσκει, καὶ τὴν οἰκονομίαν, ὡς ἡγεμονικὸν τῆς ἁπάσης προσίεσθαι παιδείας· στοιχεῖα δὲ σέβουσι· Διογένης μὲν, τὸν ἀέρα· Θαλῆς δὲ, τὸ ὕδωρ· Ἵππασος δὲ, τὸ πῦρ, καὶ οἱ τὰς ἀτόμους ἀρχὰς ὑποτιθέμενοι, φι-

» λοσοφίας ὄνομα ὑποδυόμενοι, ἄθεοί τινες ἀνθρωπίσκοι καὶ φιλήδονοι. διὰ τοῦτο προσεύχομαι
» (φησὶν) ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον περισσεύῃ, ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει, εἰς
» τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέροντα. ἐπεὶ ὅτε ἦμεν νήπιοι (φησὶν ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος) ὑπὸ τὰ
» στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἦμεν δεδουλωμένοι, ὁ δὲ νήπιος κἂν κληρονόμος ᾖ, οὐδὲν δούλου διαφέρει, ἄ-
» χρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρός· νήπιοι οὖν καὶ οἱ φιλόσοφοι, ἐὰν μὴ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἀπανδρωθῶ-

σιν· εἰ γὰρ οὐ κληρονομήσει ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐλευθέρας, ἀλλά γ' οὖν σπέρμα ἐστιν Ἀβραὰμ τὸ μὴ διὰ ἐπαγγελίας τὸ ἴδιον εἰληφὸς δωρεάν, τελείων δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφὴ, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ· πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος, ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης, νήπιος ὢν καὶ μηδέπω ἐπιστάμενος τὸν λόγον καθ' ὃν πεπίστευκέ τε καὶ ἐνεργεῖ, μή τι ἀποδοῦναι δυνάμενος τὴν αἰτίαν ἐν αὐτῷ. πάντα δὲ δοκιμάζετε ὁ Ἀπόστολος φησὶ, καὶ τὸ καλὸν κατέχετε· τοῖς πνευματικοῖς λέγων τοῖς ἀνακρίνουσι πάντα κατὰ ἀλήθειαν λεγόμενα· πότερον δοκεῖ, ἢ οὕτως ἔχεται τῆς ἀληθείας, παιδεία δὲ ἀνεξέλεγκτος πλανᾶται καὶ αἱ πληγαὶ καὶ οἱ ἔλεγχοι διδόασι παιδείαν σοφίας

» οἱ μετ' ἀγάπης δηλονότι ἔλεγχοι· καρδία γὰρ εὐθεῖα ἐκζητεῖ γνῶσιν, ὅτι ὁ ζητῶν τὸν θεὸν εὑρή-
» σει γνῶσιν μετὰ δικαιοσύνης· οἱ δὲ ὀρθῶς ζητήσαντες αὐτὴν, εἰρήνην εὗρον, καὶ γνώσομαι
» (φησὶν) οὐ τὸν λόγον τῶν πεφυσιωμένων, ἀλλὰ τὴν δύναμιν. τοὺς δοκήσει σοφοὺς καὶ οἰομέ-
» νους εἶναι· οὐκ ὄντας δὲ σοφοὺς ἐπιῤῥαπίζων γράφει. οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, οὐ
» τῷ μὴ ἀληθεῖ, ἀλλὰ καθ' ὑπόληψιν πιθανῷ· ἐν δυνάμει δὲ εἶπεν· μόνη γὰρ ἡ ἀλήθεια δυ-

νατή. καὶ πάλιν, εἴ τις δοκεῖ ἐγνωκέναι τι, οὔπω ἔγνω καθὸ δεῖ γνῶναι· οὐ γάρ ποτε ἡ ἀλήθεια οἴησις, ἀλλ' ἡ μὲν ὑπόληψις τῆς γνώσεως, φυσιοῖ καὶ τύφου ἐμπίπλησιν· οἰκοδομεῖ δὲ ἡ ἀγάπη, μὴ περὶ τὴν οἴησιν, ἀλλὰ περὶ τὴν ἀλήθειαν ἀναστρεφομένη· ὅθεν εἴ τις ἀγαπᾷ, οὗτος ἔγνωσται λέγει, ἐπεὶ δὲ μὴ μόνη ἡ παράδοσις καὶ πάνδημος τῷ γε αἰσθομένῳ τῆς μεγαλειότητος τοῦ λόγου. ἐπικρυπτέον οὖν τὴν ἐν μυστηρίῳ λαλουμένην σοφίαν, ἣν ἐδίδαξεν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. ἤδη γ' οὖν καὶ Ἡσαΐας ὁ προφήτης πυρὶ καθαίρεται τὴν γλῶτταν, ὡς εἰπεῖν δυνηθῆναι τὴν ὅρασιν, καὶ οὐδὲ τὴν γλῶτταν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀκοὰς ἁγνίζεσθαι προσήκει ἡμῖν· εἴγε τῆς ἀληθείας μεθεκτοὶ εἶναι πειρώμεθα· ταῦτα ἦν ἐμποδὼν τοῦ γράφειν ἐμοί· καὶ νῦν ἔτι εὐλαβῶς ἔχω, ἤ φησιν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων τοὺς μαργαρίτας βάλλειν, μή ποτε καταπατήσωσι τοῖς ποσὶ, καὶ στραφέντες ῥήξωσιν ἡμᾶς· χαλεπὸν γὰρ τοὺς περὶ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς καθαροὺς ὄντως καὶ διαυγεῖς ἐπιδεῖξαι λόγους ἀκροατῶν τοῖς ὑώδεσί τε

καὶ

καὶ ἀπαιδεύτοις· σχεδὸν γὰρ οὐκ ἔστι τούτων πρὸς τοὺς πολλοὺς καταγελαστότερα ἀκού-
σματα· οὐδ᾽ αὖ πρὸς τοὺς εὐφυεῖς, θαυμασιώτερά τε καὶ ἐνθουσιαστικώτερα. ψυχικὸς
δὲ ἄνθρωπος, οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ· μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστι. σοφοὶ δὲ οὐκ
ἐκφέρουσιν ἐκ στόματος ἃ διαλογίζονται ἐν συνεδρίῳ, ἀλλ᾽ ὃ ἀκηκόατε εἰς τὸ οὖς φησὶν ὁ κύ-
ριος, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωμάτων. τὰς ἀποκρύφους τῆς ἀληθοῦς γνώσεως παραδόσεις,
ὑψηλῶς καὶ ἐξόχως ἑρμηνευομένας ἐνδέχεσθαι κελεύων, καὶ καθάπερ ἠκούσαμεν εἰς τὸ
οὖς, οὕτω καὶ παραδιδόναι οἷς δέον, οὐχὶ δὲ πᾶσιν ἀναίδην ἐκδιδόναι τὰ ἐν παραβολαῖς
εἰρημένα πρὸς αὐτοὺς παραγγέλλων. ἀλλ᾽ ἔστι τῷ ὄντι ἡ τῶν ὑπομνημάτων ὑποτύπωσις,
ὅσα διασποράδην καὶ διερριμμένως ἐγκατεσπαρμένην ἔχουσι τὴν ἀλήθειαν, ὅπως ἂν λά-
θοι τοὺς δίκην κολοιῶν σπερμολόγους. ἐπὰν δὲ ἀγαθοῦ τύχῃ γεωργοῦ, ἐκφύσει τε ἕκαστον αὐ-
τῶν, καὶ τὸν πυρὸν ἀναδείξει· μιᾶς τοίνυν οὔσης τῆς ἀληθείας, τὸ γὰρ ψεῦδος μυρίας ἐκτρο-
πὰς ἔχει· καθάπερ αἱ βάκχαι τὰ τοῦ Πενθέως διαφορήσασαι μέλη· αἱ τῆς φιλοσοφίας τῆς
τε βαρβάρου, τῆς τε Ἑλληνικῆς αἱρέσεις, ἑκάστη ὅπερ ἔλαχεν, ὡς πᾶσαν αὐχεῖ τὴν ἀλήθειαν·
φωτὸς δ᾽ οἶμαι ἀνατολῇ πάντα φωτίζεται. ξύμπαντες οὖν Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι, ὅσοι
τἀληθοῦς ὠρέχθησαν οἱ μὲν, οὐκ ὀλίγα· οἱ δὲ, μέρος τι, εἴπερ ἄρα τοῦ τῆς ἀληθείας λόγου ἔχον-
τες ἀναδειχθεῖεν. ὁ γοῦν αἰὼν τοῦ χρόνου τὸ μέλλον καὶ τὸ ἐνεστός. αὐτὰρ δὴ καὶ τὸ παρῳχηκὸς
ἀκαριαίως συνίστησι, πολὺ δὲ πλέον δυνατωτέρα τοῦ αἰῶνος ἡ ἀλήθεια συναγαγεῖν τὰ οἰκεῖα
σπέρματα, κἂν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐκπέσῃ γῆν· πάμπολλα γὰρ τῶν παρὰ ταῖς αἱρέσεσι δο-
ξαζομένων εὕροιμεν ἂν ὅσα μὴ τέλεον ἐκκεκόφληνται· μηδὲ ἐκτετμῆσθαι τῆς φυσικῆς ἀκο-
λουθίας. καθάπερ τὸν ἄνδρα αἱ γυναικωνίτιδες ἀποκεφαλάμεναι τὸν Χριστὸν, εἰ καὶ ἀλλήλοις
ἀνόμοιοι εἶναι δοκεῖ τῷ γένει γε καὶ ὅλῃ τῇ ἀληθείᾳ ὁμολογοῦνται, ἢ γὰρ ὡς μέλος, ἢ ὡς
εἶδος, ἢ ὡς γένος εἰς ἓν συνέρχεται· ἤδη δὲ καὶ ἡ ὑπάτη ἐναντία τῇ νεάτῃ οὖσα, ἀλλ᾽ ἄμ-
φω γε, ἁρμονία μία· ἔν τε ἀριθμοῖς ὁ ἄρτιος τῷ περιττῷ διαφέρεται, ὁμολογοῦσι δὲ ἄμφω
τῇ ἀριθμητικῇ ὡς τῷ σχήματι ὁ κύκλος, καὶ τὸ τρίγωνον καὶ τὸ τετράγωνον, καὶ ὅσα τῶν σχημά-
των ἀλλήλων διενήνοχεν, ἀτὰρ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ παντὶ τὰ μέρη σύμπαντα, κἂν διαφέρηται
πρὸς ἄλληλα τὴν πρὸς τὸ ὅλον οἰκειότητα διαφυλάττει· οὕτως οὖν ἥ τε βάρβαρος, ἥ τε Ἑλ-
ληνικὴ φιλοσοφία, τὴν ἀΐδιον ἀλήθειαν σπαραγμόν τινα οὐ τῆς Διονύσου μυθολογίας, τῆς
δὲ τοῦ λόγου τοῦ ὄντος ἀεὶ θεολογίας πεποίηται, ὁ δὲ τὰ διῃρημένα συνθεὶς αὖθις καὶ ἑνοποιή-
σας, τέλειον τὸν λόγον ἀκινδύνως εὖ ἴσθ᾽ ὅτι κατόψεται τὴν ἀλήθειαν. γέγραπται γοῦν ἐν τῷ
ἐκκλησιαστῇ. καὶ προσέθηκα σοφίαν ἐπὶ πᾶσιν· οἳ ἐγένοντο ἔμπροσθέν μου ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ ἡ καρ-
δία μου εἶδεν πολλὰ, σοφίαν καὶ γνῶσιν παραβολὰς καὶ ἐπιστήμην ἔγνων ἔτι, καί γε τοῦτό ἐστι
προαίρεσις πνεύματος, ὅτι ἐν πλήθει σοφίας πλῆθος γνώσεως· ὁ δὲ τῆς παντοδαπῆς σοφίας ἔμ-
πειρος, οὗτος κυρίως ἂν εἴη γνωστικός. αὐτίκα γέγραπται, περισσεία γνώσεως τῆς σοφίας, ζωο-
ποιήσει τὸν παρ᾽ αὐτῆς. πάλιν τε αὖ βεβαιοῖ σαφέστερον τὰ εἰρημένα ἡ δὲ ῥῆσις πάντα ἐνώπια
τοῖς νοοῦσι· τὰ δὲ πάντα, Ἑλληνικά ἐστι καὶ βαρβαρικά· θάτερα δὲ οὐκ ἔτι πάντα· ὀρθὰ δὲ τοῖς
βουλομένοις ἀπενέγκασθαι αἴσθησιν· αἱρεῖσθαι παιδείαν καὶ μὴ ἀργύριον καὶ γνῶσιν ὑπὲρ
χρυσίον δεδοκιμασμένον· αἱρεῖσθε δὲ καὶ αἴσθησιν χρυσίου καθαροῦ· κρείσσων γὰρ σοφία λί-
θων πολυτελῶν· πᾶν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιον αὐτῆς. φασὶ δὲ Ἕλληνες μετά γε Ὀρφέα καὶ Λῖνον,
καὶ τοὺς παλαιοτάτους παρὰ σφίσι ποιητὰς ἐπὶ σοφίᾳ πρώτους θαυμασθῆναι τοὺς ἑπτὰ, τοὺς ἐπι-
κληθέντας σοφούς· ὧν τέσσαρας μὲν ἀπὸ Ἀσίας ἦσαν Θαλῆς τε ὁ Μιλήσιος, καὶ Βίας ὁ Πριη-
νεὺς, καὶ Πιττακὸς ὁ Μιτυληναῖος, καὶ Κλεόβουλος ὁ Λίνδιος· δύο δὲ ἀπὸ Εὐρώπης, Σόλων τε ὁ Ἀθη-
ναῖος, καὶ Χίλων ὁ Λακεδαιμόνιος· τὸν δὲ ἕβδομον, οἱ μὲν Περίανδρον εἶναι λέγουσι τὸν Κορίνθιον· οἱ
δὲ, Ἀνάχαρσιν, τὸν Σκύθην· οἱ δὲ, Ἐπιμενίδην τὸν Κρῆτα, ὃν Ἑλληνικὸν οἶδε προφήτην, οὗ μέμνηται ὁ
ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Τίτον ἐπιστολῇ λέγων οὕτως. εἶπέν τις ἐξ αὐτῶν ἴδιος προφήτης
οὗτος, Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί. καὶ ἡ μαρτυρία αὕτη ἐστὶν ἀληθής. ὁ-
ρᾷς ὅπως κἂν τοῖς Ἑλλήνων προφήταις δίδωσί τι τῆς ἀληθείας, καὶ οὐκ ἐπαισχύνεται πρός τινων οἰκο-
δομὴν καὶ πρὸς ἐντροπὴν διαλεγόμενός τινων Ἑλληνικοῖς συγχρῆσθαι ποιήμασι, πρὸς γοῦν Κορινθ-
ίους· οὐ γὰρ ἐνταῦθα μόνον περὶ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως διαλεγόμενος ἰαμβείῳ συγκέχρηται
τραγικῷ. τί μοι ὄφελος λέγων εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀπο-

νίσκομεν. μὴ πλανᾶσθε, φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί. οἱ δὲ Ἀκουσίλαον τὸν Ἀργεῖον ἐγκατέλεξαν τοῖς ἑπτὰ σοφοῖς: ἄλλοι δὲ Φερεκύδην τὸν Σύριον, Πλάτων δὲ ἀντὶ Περιάνδρου, ὡς ἀναξίου σοφίας δόξαντος διὰ τὸ τετυραννηκέναι, ἀντικατατάττει Μύσωνα τὸν Χηνέα. ὡς μὲν οὖν κάτω που τῆς Μωσέως ἡλικίας οἱ παρ' Ἕλλησι σοφοὶ γεγόνασι, μικρὸν ὕστερον δειχθήσεται. ὁ δὲ τρόπος τῆς παρ' αὐτοῖς φιλοσοφίας ὡς ἑβραϊκὸς καὶ αἰνιγματώδης, ἤδη ἐπισκεπτέος. βραχυλογίαν γοῦν ἠσπάζοντο, τὴν παραινετικήν, τὴν ὠφελιμωτάτην αὐτίκα. Πλάτων πάλαι τοῦτο δόγμα σπουδῆς γεγονέναι τόνδε τὸν τρόπον λέγει, κοινῶς μὲν, πᾶσιν Ἕλλησιν: ἐξαιρέτως δὲ, Λακεδαιμονίοις καὶ Κρησὶ τοῖς εὐνομωτάτοις. τὸ μὲν οὖν, γνῶθι σαυτὸν, οἱ μὲν, Χίλωνος ὑπειλήφασι: Χαμαιλέων δὲ ἐν τῷ περὶ θεῶν, Θαλοῦ: Ἀριστοτέλης δὲ, τῆς Πυθίας. δύναται δὲ τὴν γνῶσιν ἐγκελεύεσθαι μεταδιώκειν: οὐκ ἔστι γὰρ ἄνευ τῆς τῶν ὅλων οὐσίας εἰδέναι τὰ μέρη, δεῖ δὴ τὴν γένεσιν τοῦ κόσμου πολυπραγμονῆσαι, δι' ἧς καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν καταμαθεῖν ἐξέσται. πάλιν αὖ Χίλωνι τῷ Λακεδαιμονίῳ ἀναφέρουσι τὸ, μηδὲν ἄγαν: Στράτων δὲ ἐν τῷ περὶ εὑρημάτων Στρατοδήμῳ τῷ Τεγεάτῃ προσάπτει τὸ ἀπόφθεγμα: Δίδυμος δὲ Σόλωνι αὐτὸ ἀνατίθησιν. ὥσπερ ἀμέλει Κλεοβούλῳ, τὸ μέτρον ἄριστον, τὸ δ', ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα: Κλεομένης μὲν ἐν τῷ περὶ Ἡσιόδου, Ὁμήρῳ φησὶ προσάπτεσθαι δόξαντος. Δειλαί τοι δειλῶν περ καὶ ἐγγύαι ἐγγυάασθαι.

οἱ δὲ περὶ Ἀριστοτέλη Χίλωνος αὐτὸ νομίζουσι: Δίδυμος δὲ Θαλοῦ φησιν εἶναι τὴν παραίνεσιν. ἕπεται ἑξῆς δ', πάντες ἄνθρωποι κακοὶ, ἢ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων κακοί (δηλῶς γὰρ ἐκφέρεται τὸ αὐτὸ ἀπόφθεγμα) οἱ περὶ Σωσιάδην τὸν Βυζάντιον, Βίαντος λέγουσιν εἶναι, καὶ τὸ, μελέτη πάντα καθαίρει, Περιάνδρου τυγχάνειν βούλονται. ὁμοίως δὲ τὴν γνῶθι καιρὸν παραίνεσιν, Πιττακοῦ καθεστάναι: ὁ μὲν οὖν Σόλων, Ἀθηναίοις: Πιττακὸς δὲ, Μιτυληναίοις ἐνομοθέτησεν. ὀψὲ δὲ Πυθαγόρας ὁ Φερεκύδου γνώριμος, φιλόσοφον ἑαυτὸν πρῶτος ἀνηγόρευσεν. φιλοσοφίας τοίνυν μετὰ τοὺς προειρημένους ἄνδρας τρεῖς γεγόνασι διαδοχαὶ, ἐπώνυμοι τῶν τόπων: περὶ οὓς διέτριψαν. Ἰταλικὴ μὲν, ἡ ἀπὸ Πυθαγόρου: Ἰωνικὴ δὲ, ἡ ἀπὸ Θαλοῦ: Ἐλεατικὴ δὲ, ἡ ἀπὸ Ξενοφάνους. Πυθαγόρας μὲν οὖν Μνησάρχου Σάμιος, ὥς φησιν Ἱππόβοτος, ὡς δὲ Ἀριστόξενος ἐν τῷ Πυθαγόρου βίῳ καὶ Ἀρίσταρχος καὶ Θεόπομπος, Τυρρηνὸς ἦν: ὡς δὲ Νεάνθης, Σύριος ἢ Τύριος. ὥστε εἶναι κατὰ τοὺς πλείστους τὸν Πυθαγόραν βάρβαρον τὸ γένος: ἀλλὰ καὶ Θαλῆς, ὡς Λέανδρος καὶ Ἡρόδοτος ἱστοροῦσι, φοῖνιξ ἦν: ὡς δέ τινες ὑπειλήφασι, Μιλήσιος, μόνος οὗτος δοκεῖ τοῖς τῶν Αἰγυπτίων προφήταις συμβεβληκέναι: διδάσκαλος δὲ αὐτοῦ οὐδεὶς ἀναγέγραπται. ὥσπερ οὐδὲ Φερεκύδου τοῦ Συρίου, ᾧ Πυθαγόρας ἐμαθήτευσεν. ἀλλ' ἡ μὲν ἐν Μεταποντίῳ τῆς Ἰταλίας ἡ κατὰ Πυθαγόραν φιλοσοφία ἡ Ἰταλικὴ κατεγήρασεν. Ἀναξίμανδρος δὲ Πραξιάδου Μιλήσιος, Θαλῆν διαδέχεται: τοῦτον δὲ, Ἀναξιμένης Εὐρυστράτου Μιλήσιος: μεθ' οὗ Ἀναξαγόρας Ἡγησιβούλου Κλαζομένιος: οὗτος μετήγαγεν ἀπὸ τῆς Ἰωνίας Ἀθήναζε τὴν διατριβήν: τοῦτον διαδέχεται Ἀρχέλαος, οὗ Σωκράτης διήκουσεν.

Ἐκ δ' ἄρα τῶν, ἀπέκλινε λαοξόος ἐννομολέσχης.

Ἑλλήνων ἐπαοιδὸς ὁ Τίμων φησὶν ἐν τοῖς Σίλλοις, διὰ τὸ ἀποκεκλικέναι ἀπὸ τῶν φυσικῶν ἐπὶ τὰ ἠθικά. Σωκράτους δὲ ἀκούσας Ἀντισθένης μὲν, ἐκύνισε: Πλάτων δὲ εἰς τὴν ἀκαδημίαν ἀνεχώρησε: παρὰ Πλάτωνι Ἀριστοτέλης φιλοσοφήσας μετελθὼν εἰς τὸ Λύκειον, κτίζει τὴν περιπατητικὴν αἵρεσιν: τοῦτον διαδέχεται Θεόφραστος, οὗ Στράτων, οὗ Λύκων, εἶτα, Κριτόλαος: εἶτα, Διόδωρος: Σπεύσιππος δὲ, Πλάτωνα διαδέχεται: τοῦτον δὲ, Ξενοκράτης: οὗ Πολέμων: Πολέμωνος δὲ ἀκουσταὶ, Κράτης καὶ Κράντωρ, εἰς οὓς ἡ ἀπὸ Πλάτωνος κατέληξεν ἀρχαία ἀκαδημία. Κράντορος δὲ, μετέσχεν Ἀρκεσίλαος: ἀφ' οὗ μέχρι Ἡγησιλάου, ἤνθησεν ἀκαδημία ἡ μέση: εἶτα Καρνεάδης, διαδέχεται Ἡγησίλαον καὶ οἱ ἐφεξῆς. Κράτητος δὲ, Ζήνων ὁ Κιτιεὺς ὁ τῆς στωϊκῆς ἄρξας αἱρέσεως γίνεται μαθητής. τοῦτον διαδέχεται Κλεάνθης: οὗ Χρύσιππος, καὶ οἱ μετ' αὐτόν: τῆς δὲ Ἐλεατικῆς ἀγωγῆς, Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος κατάρχει: ὅν φησι Τίμαιος κατὰ Ἱέρωνα τὸν Σικελίας δυνάστην, καὶ Ἐπίχαρμον τὸν ποιητὴν γεγονέναι. Ἀπολλόδωρος δὲ κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ὀλυμπιάδα γενόμενον παρατετακέναι, ἄχρι τῶν Δαρείου τε καὶ Κύρου χρόνων. Παρμενίδης τοίνυν Ξενοφάνους ἀκουστὴς γίνεται: τούτου δὲ, Ζήνων: εἶτα Λεύκιππος: εἶτα Δημόκριτος: Δημοκρίτου

δὲ

δὲ ἀκουσταὶ, Πρωταγόρας ὁ Ἀβδηρίτης, καὶ Μητρόδωρος ὁ Χῖος: οὗ Διογένης ὁ Σμυρναῖος, οὗ Ἀνάξαρχος: τούτου δὲ, Πύῤῥων: οὗ Ναυσιφάνης, τοῦτον φασὶν ἔνιοι μαθητὴν Ἐπίκουρον γενέσθαι. καὶ ἡ μὲν διαδοχὴ τῶν παρ' Ἕλλησι φιλοσόφων ὡς ἐν ἐπιτομῇ, ἥδε: οἱ χρόνοι δὲ τῶν προκαταρξάντων τῆς φιλοσοφίας αὐτῶν ἑπομένως λεκτέοι, ἵνα δὴ ἐν συγκρίσει ἀποδείξωμεν πολλαῖς γενεαῖς πρεσβυτέραν τὴν κατὰ Ἑβραίους φιλοσοφίαν, καὶ περὶ μὲν Ξενοφάνους εἴρηται, ὃς τῆς Ἐλεατικῆς ἦρξε φιλοσοφίας. Θαλῆν δὲ Εὔδημος ἐν ταῖς ἀστρολογικαῖς ἱστορίαις, τὴν γενομένην ἔκλειψιν τοῦ ἡλίου προειπεῖν φησὶ, καθ' οὓς χρόνους συνῆψαν μάχην πρὸς ἀλλήλους Μῆδοί τε καὶ Λυδοὶ, βασιλεύοντος Κυαξάρους μὲν τοῦ Ἀστυάγους πατρὸς Μήδων: Ἀλυάττου δὲ τοῦ Κροίσου Λυδῶν. συνᾴδει δὲ αὐτῷ καὶ Ἡρόδοτος ἐν τῇ πρώτῃ, εἰσὶ δὲ οἱ χρόνοι ἀμφὶ τὴν πεντηκοστὴν ὀλυμπιάδα: Πυθαγόρας δὲ κατὰ Πολυκράτη τὸν τύραννον περὶ τὴν ἑξηκοστὴν δευτέραν ὀλυμπιάδα εὑρίσκεται. Σόλωνος δὲ ζηλωτὴς Μνησίφιλος ἀναγράφεται, ᾧ Θεμιστοκλῆς συνδιέτριψεν. ἤκμασεν οὖν ὁ Σόλων κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ἕκτην ὀλυμπιάδα: Ἡράκλειτος γὰρ ὁ Βλύσωνος Μελαγκόμαν τὸν τύραννον ἔπεισεν ἀποθέσθαι τὴν ἀρχήν: οὗτος βασιλέα Δαρεῖον παρακαλοῦντα ἥκειν εἰς Πέρσας, ὑπερεῖδεν. οἵδε μὲν οἱ χρόνοι τῶν παρ' Ἕλλησι πρεσβυτάτων σοφῶν τε καὶ φιλοσόφων, ὡς δὲ οἱ πλεῖστοι αὐτῶν βάρβαροι τὸ γένος, καὶ παρὰ βαρβάροις παιδευθέντες, τί δεῖ καὶ λέγειν: εἴγε Τυῤῥηνὸς ἢ Τυῤῥήνιος ὁ Πυθαγόρας ἐδείκνυτο: Ἀντισθένης δὲ Φρὺξ ἦν, καὶ Ὀρφεὺς Ὀδρύσης ἢ Θρᾷξ: Ὅμηρον γὰρ οἱ πλεῖστοι, Αἰγύπτιον φαίνουσιν. Θαλῆς δὲ Φοῖνιξ ὢν τὸ γένος, καὶ τοῖς Αἰγυπτίων προφήταις συμβεβληκέναι εἴρηται, καθάπερ καὶ ὁ Πυθαγόρας αὐτοῖς γε τούτοις, δι' οὓς καὶ περιετέμετο, ἵνα δὴ καὶ εἰς τὰ ἄδυτα κατελθὼν, τὴν μυστικὴν παρ' Αἰγυπτίων ἐκμάθοι φιλοσοφίαν, Χαλδαίων τε καὶ μάγων τοῖς ἀρίστοις συνεγένετο, καὶ τὴν ἐκκλησίαν τὴν νῦν οὕτω καλουμένην, τὸ παρ' αὐτῷ ὁμακοεῖον αἰνίττεται. Πλάτων δὲ οὐκ ἀρνεῖται τὰ κάλλιστα εἰς φιλοσοφίαν παρὰ τῶν βαρβάρων ἐμπορεύεσθαι, εἴς τε Αἴγυπτον ἀφικέσθαι ὁμολογεῖ. δύνασθαι γοῦν ἐν τῷ Φαίδωνι πανταχόθεν τὸν φιλόσοφον ὠφελεῖσθαι γράφων. πολλὴ μὲν ἡ Ἑλλὰς ἔφη ὦ Κέβης, ἐν ᾗ ἔνεισί που ἀγαθοὶ ἄνδρες: πολλὰ δὲ καὶ τὰ τῶν βαρβάρων γένη. οὕτως οἴεται ὁ Πλάτων καὶ βαρβάρων φιλοσόφους τινὰς εἶναι: ὁ δὲ Ἐπίκουρος ἔμπαλιν ὑπολαμβάνει μόνους φιλοσοφῆσαι Ἕλληνας δύνασθαι. ἔν τε τῷ συμποσίῳ ἐπαινῶν Πλάτων τοὺς βαρβάρους ὡς διαφερόντως ἀσκήσαντας, μόνους ἀληθῶς φησὶ καὶ ἄλλοθι πολλαχοῦ, καὶ ἐν Ἕλλησι καὶ βαρβάροις, ὧν καὶ ἱερὰ πολλὰ ἤδη γέγονε διὰ τοὺς τοιούτους παῖδας. δῆλοι δέ εἰσιν οἱ βάρβαροι, διαφερόντως τιμήσαντες τοὺς αὐτῶν νομοθέτας τε καὶ διδασκάλους θεοὺς προσειπόντες: ψυχὰς γὰρ ἀγαθὰς κατὰ Πλάτωνα, καταλειπούσας τὸν ὑπερουράνιον τόπον, ὑπομεῖναι ἐλθεῖν εἰς τόνδε τὸν τάρταρον, καὶ σῶμα ἀναλαβούσας, τῶν ἐν γενέσει κακῶν ἁπάντων μεταχεῖν ὑπολαμβάνουσι, κηδεμόνας τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, αἳ νόμους τε ἔθεντο, καὶ φιλοσοφίαν ἐκήρυξαν, οὗ μεῖζον ἀγαθὸν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει οὔτ' ἦλθέν ποτε ἐκ θεῶν, οὔτ' ἀφίξεται. καί μοι δοκοῦσιν αἰσθόμενοι τῆς μεγάλης εὐποιΐας τῆς διὰ τῶν σοφῶν, σεβασθῆναί τε τοὺς ἄνδρας, καὶ δημοσίᾳ φιλοσοφῆσαι, Βραχμᾶνές τε σύμπαντες, καὶ Ὀδρύσαι, καὶ Γέται, καὶ τὸ τῶν Αἰγυπτίων γένος ἐθεολόγησάν τε ἀκριβῶς τὰ ἐκείνων: Χαλδαῖοί τε καὶ Ἀράβιοι οἱ κληθέντες εὐδαίμονες. καὶ ὅσοι γε τὴν παλαιστίνην κατῴκησαν, καὶ τοῦ Περσικοῦ γένους οὐ τὸ ἐλάχιστον μέρος, καὶ ἄλλα πρὸς τούτοις γένη μυρία. ὁ δὲ Πλάτων δῆλον ὡς σεμνύνων ἀεὶ τοὺς βαρβάρους εὑρίσκεται, μεμνημένος αὑτοῦ τε καὶ Πυθαγόρου τὰ πλεῖστα καὶ γενναιότατα τῶν δογμάτων ἐν βαρβάροις μαθόντας, διὰ τοῦτο καὶ γένη βαρβάρων εἶπεν. γένη φιλοσόφων ἀνδρῶν βαρβάρων. γνώσκων ἔν τε τῷ Φαίδρῳ τὸν Αἰγύπτιον βασιλέα, καὶ τοῦ Θεὺθ ὑμῖν σοφώτερον δείκνυσιν, ὅντινα Ἑρμῆν οἴδαμεν ὄντα. ἀλλὰ κἀν τῷ Χαρμίδῃ Θρᾷκάς τινας ἐπιστάμενος φαίνεται: οἳ λέγονται ἀθανατίζειν τὴν ψυχήν. ἱστορεῖται δὲ Πυθαγόρας μὲν Σώγχηδι τῷ Αἰγυπτίῳ ἀρχιπροφήτῃ μαθητεῦσαι. Πλάτων δὲ, Σεχνούφιδι τῷ Ἡλιοπολίτῃ. Εὔδοξος δὲ ὁ Κνίδιος, Κονούφιδι τῷ καὶ αὐτῷ Αἰγυπτίῳ. ἐν δὲ τῷ περὶ ψυχῆς Πλάτων πάλιν προφητείαν γνωρίζων φαίνεται, προφήτην εἰσάγων τὸν τῆς Λαχέσεως λόγον ἐξαγγέλλοντα πρὸς τὰς κληρουμένας ψυχὰς προθεσπίζοντα. κἀν τῷ Τιμαίῳ τὸν

σοφώτατον Σόλωνα μανθάνοντα εἰσάγει πρὸς τῶν βαρβάρων· ἔχει δὲ τὰ τῆς λέξεως ὧδε· ὦ Σόλων Σόλων, Ἕλληνες ὑμεῖς ἀεὶ παῖδές ἐστε· γέρων δὲ Ἕλλην οὐδείς· οὐ γὰρ ἔχετε μάθημα χρόνῳ πολιόν. Δημόκριτος γὰρ τοὺς Βαβυλωνίους λόγους ἠθικοὺς πεποίηται· λέγεται γὰρ τὴν Ἀκικάρου στήλην ἑρμηνευθεῖσαν, τοῖς ἰδίοις συντάξαι συγγράμμασι. κἄστιν ἐπισημήνασθαι παρ' αὐτοῦ· τάδε λέγει Δημόκριτος, γράφοντος. ναὶ μὴν καὶ περὶ αὑτοῦ· ᾗ σεμνυνόμενος φησί που ἐπὶ τῇ πολυμαθίᾳ. ἐγὼ δὲ τῶν κατ' ἐμαυτὸν ἀνθρώπων γῆν πλείστην ἐπεπλανησάμην. ἱστορέων τὰ μήκιστα· καὶ ἀέρας τε καὶ γέας πλείστας εἶδον, καὶ λογίων ἀνθρώπων πλείστων ἐσήκουσα. καὶ γραμμέων συνθέσιος μετὰ ἀποδείξεως οὐδείς κώ με παρήλλαξεν. οὐδ' οἱ Αἰγυπτίων καλεόμενοι Ἀρπεδονάπται· σὺν τοῖς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἐπ' ἔτεα ὀγδώκοντα ἐπὶ ξείνης ἐγενήθην. ἐπῆλθε γὰρ Βαβυλῶνά τε καὶ Περσίδα, καὶ Αἴγυπτον, τοῖς τε μάγοις, καὶ τοῖς ἱερεῦσι μαθητεύων: Ζωροάστρην δὲ τὸν μάγον τὸν Πέρσην ὁ Πυθαγόρας ἐδήλωσεν· βίβλους ἀποκρύφους τἀνδρὸς τοῦδε οἱ τὴν Προδίκου μετιόντες αἵρεσιν αὐχοῦσι κεκτῆσθαι. Ἀλέξανδρος δὲ ἐν τῷ περὶ πυθαγορικῶν συμβόλων, Ναζαράτῳ τῷ Ἀσσυρίῳ μαθητεῦσαι ἱστορεῖ τὸν Πυθαγόραν, Ἰεζεκιὴλ τοῦτον ἡγοῦνταί τινες, οὐκ ἔστι δέ, ὡς ἔπειτα δηλωθήσεται, ἀκηκοέναι τε πρὸς τούτοις Γαλατῶν, καὶ Βραχμάνων τὸν Πυθαγόραν βούλεται: Κλέαρχος δὲ ὁ περιπατητικὸς εἰδέναι φησί τινα Ἰουδαῖον, ὃς Ἀριστοτέλει συνεγένετο: Ἡράκλειτος γὰρ οὐκ ἀνθρωπίνως φησίν, ἀλλὰ σὺν θεῷ μᾶλλον Σιβύλλην πεφάνθαι. φασὶ γοῦν ἐν Δελφοῖς παρὰ τὸ βουλευτήριον δείκνυσθαι πέτραν τινά, ἐφ' ἧς λέγεται καθίζεσθαι τὴν πρώτην Σίβυλλαν ἐκ τῶν Ἑλικῶνος παραγενομένην ὑπὸ τῶν μουσῶν τραφεῖσαν· ἔνιοι δέ φασιν ἐκ Μαλιαίων ἀφικέσθαι, Λαμίας οὖσαν θυγατέρα τῆς Σιδῶνος. Σαραπίων δὲ ἐν τοῖς ἔπεσι, μὴ δὲ ἀποθανοῦσαν λῆξαι μαντικῆς φησὶ τὴν Σίβυλλαν, καὶ τὸ μὲν εἰς ἀέρα χωρῆσαν αὐτῆς μετὰ τελευτήν, τοῦτ' εἶναι τὸ ἐν φήμαις καὶ κληδόσι μαντευόμενον: τοῦ δὲ εἰς γῆν μεταβαλόντος σώματος, πόας ὡς εἰκὸς ἀναφυείσης, ὅσα ἂν αὐτὴν ἐπινεμηθῇ θρέμματα. κατ' ἐκεῖνον δὴ ποθὲν γενόμενα τὸν τόπον ἀκριβῆ τὴν ἐπὶ τῶν σπλάγχνων τοῖς ἀνθρώποις προφαίνειν τοῦ μέλλοντος δήλωσιν γράφει: τὴν δὲ ψυχὴν αὐτῆς εἶναι, τὸ ἐν τῇ σελήνῃ φαινόμενον πρόσωπον οἴεται. τάδε μὲν περὶ Σιβύλλης. Νουμᾶς δὲ ὁ Ῥωμαίων βασιλεύς, Πυθαγόρειος μὲν ἦν, ἐκ δὲ τῶν Μωϋσέως ὠφεληθείς, διεκώλυσεν ἀνθρωποειδῆ καὶ ζῳόμορφον εἰκόνα θεοῦ Ῥωμαίους κτίζειν. ἐν γοῦν ἑκατὸν καὶ ἑβδομήκοντα τοῖς πρώτοις ἔτεσι, ναοὺς οἰκοδομούμενοι, ἄγαλμα οὐδέν, οὔτε πλαστόν, οὔτε μὴν γραπτὸν ἐποιήσαντο: ἐπεδείκνυτο γὰρ αὐτοῖς ὁ Νουμᾶς δι' ἐπικρύψεως, ὡς οὐκ ἐφάψασθαι τοῦ βελτίστου δυνατὸν ἄλλως, ἢ μόνῳ τῷ νῷ. φιλοσοφία τοίνυν πολυωφελές τι χρῆμα, πάλαι μὲν ἤκμασε παρὰ βαρβάροις, κατὰ τὰ ἔθνη διαλάμψασα: ὕστερον δὲ καὶ εἰς Ἕλληνας κατῆλθεν. προέστησαν δ' αὐτῆς Αἰγυπτίων τε οἱ προφῆται, καὶ Ἀσσυρίων οἱ Χαλδαῖοι, καὶ Γαλατῶν οἱ Δρυΐδαι, καὶ Σαμαναῖοι, Βάκτρων καὶ Κελτῶν οἱ φιλοσοφήσαντες, καὶ Περσῶν οἱ μάγοι οἱ μάγοι καὶ τοῦ σωτῆρος προεμήνυσαν τὴν γένεσιν, ἀστέρος αὐτῆς καθηγουμένου εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀφικνούμενοι γῆν, Ἰνδῶν τε οἱ γυμνοσοφισταί· ἄλλοι τε φιλόσοφοι βάρβαροι, διττὸν δὲ τούτων τὸ γένος: οἱ μέν, Σαρμάναι αὐτῶν: οἱ δέ, Βραχμᾶναι καλούμενοι. καὶ τῶν Σαρμανῶν, οἱ ἀλλόβιοι προσαγορευόμενοι, οὔτε πόλεις οἰκοῦσιν, οὔτε στέγας ἔχουσιν, δένδρων δὲ ἀμφιέννυνται φλοιοῖς, καὶ ἀκρόδρυα σιτοῦνται, καὶ ὕδωρ ταῖς χερσὶ πίνουσιν· οὐ γάμον, οὐ παιδοποιΐαν ἴσασιν. ὥσπερ οἱ νῦν ἐγκρατηταὶ καλούμενοι· εἰσὶ δὲ τῶν Ἰνδῶν, οἱ τοῖς Βούττα πειθόμενοι παραγγέλμασιν, ὃν δι' ὑπερβολὴν σεμνότητος εἰς θεὸν τετιμήκασι, Σκύθης δὲ καὶ Ἀνάχαρσις ἦν, καὶ πολλῶν παρ' Ἕλλησι διαφέρων, οὗτος ἀναγράφεται φιλοσόφων: τοὺς δ' Ὑπερβορέους Ἑλλάνικος ὑπὲρ τὰ Ῥίπαια ὄρη οἰκεῖν ἱστορεῖ. διδάσκεσθαι δὲ αὐτοὺς δικαιοσύνην, μὴ κρεοφαγοῦντας, ἀλλ' ἀκροδρύοις χρωμένους. τοὺς ἑξηκονταετεῖς οὗτοι ἔξω πυλῶν ἄγοντες, ἀφανίζουσιν: εἰσὶ δὲ καὶ παρὰ Γερμανοῖς αἱ ἱεραὶ καλούμεναι γυναῖκες. αἳ ποταμῶν δίναις προσβλέπουσαι, καὶ ῥευμάτων ἑλιγμοῖς, καὶ ψόφοις τεκμαίρονται, καὶ προθεσπίζουσι τὰ μέλλοντα. αὗται γοῦν οὐκ εἴασαν αὐτοὺς τὴν μάχην θέσθαι πρὸς Καίσαρα, πρὶν ἐπιλάμψαι σελήνην τὴν νέαν: τούτων ἁπάντων πρεσβύτατον μακρῷ τὸ Ἰουδαίων γένος, καὶ τὴν παρ' αὐτοῖς φιλοσοφίαν ἔγγραπτον γενομένην, προκατάρξαι τῆς παρ' Ἕλλησι φιλοσοφίας διὰ πολλῶν ὁ Πυθαγόρειος ὑποδείκνυσι Φίλων. οὐ μήν, ἀλλὰ καὶ Ἀριστόβουλος ὁ περιπατητικός, καὶ ἄλλοι πλείους, ἵνα μὴ κατ' ὄνομα ἐπιὼν διατρίβω:

σαν· φανερώτατα δὲ, Μεγασθένης ὁ συγγραφεὺς, ὁ Σελεύκῳ τῷ Νικάτορι συμβεβιωκὼς ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Ἰνδικῶν ὧδε γράφει, ἅπαντα μὲν τοι τὰ περὶ φύσεως εἰρημένα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις λέγεται καὶ παρὰ τοῖς ἔξω τῆς Ἑλλάδος φιλοσοφοῦσι· τὰ μὲν, παρ' Ἰνδοῖς ὑπὸ τῶν Βραχμάνων· τὰ δὲ, ἐν τῇ Συρίᾳ ὑπὸ τῶν καλουμένων Ἰουδαίων. τινὲς δὲ μυθικώτερον τῶν Ἰδαίων καλουμένων δακτύλων σοφούς τινας πρώτους γενέσθαι λέγουσιν, εἰς οὓς ἥ τε τῶν Ἐφεσίων λεγομένων γραμμάτων καὶ ἡ τῶν κατὰ μουσικὴν εὕρεσις ῥυθμῶν ἀναφέρεται. δι' ἣν αἰτίαν οἱ παρὰ τοῖς μουσικοῖς δάκτυλοι, τὴν προσηγορίαν εἰλήφασι. Φρύγες δὲ ἦσαν καὶ βάρβαροι οἱ Ἰδαῖοι δάκτυλοι. Ἡρόδωρος δὲ, τὸν Ἡρακλέα μάντιν καὶ φυσικὸν γενόμενον ἱστορεῖ παρὰ Ἄτλαντος τοῦ βαρβάρου τοῦ Φρυγὸς διαδέξασθαι τοὺς τοῦ κόσμου κίονας. αἰνισσομένου τοῦ μύθου τὴν τῶν οὐρανίων ἐπιστήμην μαθήσει διαδέξασθαι. ὁ δὲ Βηρύτιος Ἕρμιππος, Χείρωνα τὸν Κένταυρον σοφὸν καλεῖ, ἐφ' οὗ καὶ ὁ τὴν Τιτανομαχίαν γράψας φησὶν· ὡς πρῶτος οὗτος εἴς τε δικαιοσύνην θνητῶν γένος ἤγαγε, δείξας ὅρκους καὶ θυσίας ἱλαρὰς, καὶ σχήματα Ὀλύμπου. παρὰ τούτῳ Ἀχιλλεὺς παιδευθεὶς ὁ ἐπ' Ἴλιον στρατεύσας. Ἱππὼ δὲ ἡ θυγάτηρ τοῦ Κενταύρου συνοικήσασα Αἰόλῳ, ἐξεδιδάξατο αὐτὸν, τὴν φυσικὴν θεωρίαν τὴν πάτριον ἐπιστήμην. μαρτυρεῖ καὶ Εὐριπίδης περὶ τῆς Ἱππους ὧδε λέγων,

Ἣ πρῶτα μὲν τὰ θεῖα προὐμαντεύσατο
Χρησμοῖσιν, ἢ ἀστέρων ἐπαντολαῖς.

παρὰ τῷ Αἰόλῳ τούτῳ Ὀδυσσεὺς μετὰ τὴν Ἰλίου ἅλωσιν ξενίζεται. παρατήρει μοι τοὺς χρόνους εἰς σύγκρισιν τῆς Μωυσέως καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀρχαιότητος φιλοσοφίας. οὐ μόνος δὲ φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ πάσης σχεδὸν τέχνης εὑρεταὶ βάρβαροι. Αἰγύπτιοι γοῦν πρῶτοι ἀστρολογίαν εἰς ἀνθρώπους ἐξήνεγκαν, ὁμοίως δὲ καὶ Χαλδαῖοι. Αἰγύπτιοι, λύχνους τε αὖ καίειν πρῶτοι κατέδειξαν, καὶ τὸν ἐνιαυτὸν εἰς δώδεκα μῆνας διεῖλον, καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς μίσγεσθαι γυναιξὶν ἐκώλυσαν, μὴ δ' εἰς ἱερὰ εἰσιέναι ἀπὸ γυναικὸς ἀλούτους ἐνομοθέτησαν· γεωμετρίας τε αὖ εὑρεταὶ γεγόνασιν. εἰσὶ δ' οἳ Κᾶρας, τὴν διὰ τῶν ἄστρων πρόγνωσιν ἐπινενοηκέναι λέγουσιν· πτήσεις δὲ ὀρνίθων παρεφυλάξαντο πρῶτοι Φρύγες· καὶ θυτικὴν ἠκρίβωσαν, ὅσοι Ἰταλίας γείτονες Τοῦσκοι· δὲ καὶ Ἄραβες ἐπετήδευσαν τὴν οἰωνιστικὴν, ὥσπερ Τελμισεῖς, τὴν δι' ὀνείρων μαντικήν. Τυρρηνοὶ, σάλπιγγα ἐπενόησαν. καὶ Φρύγες, αὐλόν· Φρύγες γὰρ ἦσαν Ὄλυμπός τε καὶ Μαρσύας. Κάδμος δὲ, Φοῖνιξ ὤν, ὁ τῶν γραμμάτων Ἕλλησιν εὑρετὴς, ὥς φησιν Ἔφορος· ὅθεν καὶ Φοινικήια τὰ γράμματα Ἡρόδοτος κεκλῆσθαι γράφει. οἱ δὲ Φοίνικας καὶ Σύρους γράμματα ἐπινοῆσαι πρώτους λέγουσιν. ἰατρικὴν δὲ, Ἆπιν Αἰγύπτιον αὐτόχθονα, πρὶν εἰς Αἴγυπτον ἀφικέσθαι τὴν Ἰώ. μετὰ δὲ ταῦτα, Ἀσκληπιὸν τὴν τέχνην αὐξῆσαι λέγουσιν. Ἄτλας δὲ ὁ Λίβυς πρῶτος ναῦν ἐναυπηγήσατο, καὶ τὴν θάλασσαν ἔπλευσεν. Κέλμις τε αὖ καὶ Δαμναμενεὺς οἱ Ἰδαῖοι δάκτυλοι, πρῶτοι σίδηρον εὗρον ἐν Κύπρῳ· ὁ δὲ ἄλλος Ἰδαῖος εὗρε χαλκοῦ κρᾶσιν, ὡς δὲ Ἡσίοδος, Σκύθης. καὶ μὴν Θρᾷκες πρῶτοι τὴν καλουμένην ἅρπην εὗρον, ἔστι δὲ, μάχαιρα καμπύλη, καὶ πρῶτοι πέλταις ἐπὶ τῶν ἵππων ἐχρήσαντο, ὁμοίως δὲ καὶ Ἰλλυριοὶ τὴν καλουμένην πέλτην ἐξεῦρον. ἔτι φασὶ τοὺς Τούσκους πλαστικὴν ἐπινοῆσαι. Ἴτανόν τε, Σαμνίτης οὗτος ἦν, πρῶτον θυρεὸν κατασκευάσαι. Κάδμος γὰρ ὁ Φοῖνιξ λιθοτομίαν ἐξεῦρεν. καὶ μέταλλα χρυσοῦ τὰ περὶ τὸ Πάγγαιον ἐπινόησεν ὄρος. ἤδη δὲ καὶ ἄλλο ἔθνος Καππάδοκες πρῶτοι εὗρον τὸ νάβλαν καλούμενον, ὃν τρόπον καὶ τὸ δίχορδον Ἀσσύριοι. Καρχηδόνιοι γὰρ πρῶτοι τετρήρη κατεσκεύασαν· ἐναυπήγησε δὲ αὐτὴν Βόσπορος αὐτοσχέδιον. Μήδειά τε ἡ Αἰήτου ἡ Κολχὶς, πρώτη βαφὴν τριχῶν ἐπενόησεν. ἀλλὰ καὶ Νωροπές, ἔθνος δὲ Παιονικὸν, νῦν δὲ Νωρικὸν καλοῦνται, κατειργάσαντο χαλκὸν, καὶ σίδηρον ἐκάθηραν πρῶτοι. Ἄμυκός τε ὁ Βεβρύκων βασιλεὺς, ἱμάντας πυκτικοὺς πρῶτος εὗρεν. περί τε μουσικὴν Ὄλυμπος ὁ Μυσὸς τὴν Λύδιον ἁρμονίαν ἐφιλοτέχνησεν. οἵ τε Τρωγλοδύται καλούμενοι, σαμβύκην εὗρον, ὄργανον μουσικόν. φασὶ δὲ καὶ τὴν πλαγίαν σύριγγα Σάτυρον εὑρεῖν τὸν Φρύγα. κρούματα δὲ Ὄλυμπον ὁμοίως τὸν Φρύγα. καθάπερ Φρύγιον ἁρμονίαν, καὶ μιξοφρύγιον καὶ μιξολύδιον Μαρσύαν, τῆς αὐτῆς ὄντα τοῖς προειρημένοις χώρας, καὶ τὴν Δώριον Θάμυριν ἐπινοῆσαι τὸν Θρᾷκα. Πέρσας τε πρώτους ἁρμάμαξαν καὶ κλίνην καὶ ὑποπόδιον ἐργάσασθαι, Σιδωνίους τε τριήρη ναῦν κατασκευάσαι. Σικελοὶ δὲ οἱ πρὸς τῇ Ἰταλίᾳ πρῶτοι φόρμιγγα εὗρον.

οὐ πολὺ τῆς κιθάρας λειπομένην, καὶ κρόταλα ἐπινόησεν. ἐπεί τε Σεμίραμιν βασιλέως
Αἰγυπτίων, τὰ βύσσινα ἱμάτια εὑρῆσθαι ἱστοροῦσιν, καὶ πρώτην ἐπιστολὰς συντάξαι Ἄτοσσαν
τὴν Περσῶν βασιλεύσασάν φησιν Ἑλλάνικος. Σκάμων μὲν οὖν ὁ Μιτυληναῖος καὶ Θεόφρα-
στος ὁ Ἐρέσιος. Κύδιππός τε ὁ Μαντινεὺς, ἔτι τε Ἀντιφάνης καὶ Ἀριστόδημος, καὶ Ἀριστοτέλης,
πρὸς τούτοις δὲ Φιλοστέφανος. ἀλλὰ καὶ Στράτων ὁ περιπατητικὸς, ἐν τοῖς περὶ εὑρημάτων
ταῦτα ἱστόρησαν, παρεθέμην δὲ αὐτῶν ὀλίγα εἰς σύστασιν τῆς παρὰ βαρβάροις εὑρετικῆς
καὶ βιωφελοῦς φύσεως, παρ' ὧν Ἕλληνες τὰ ἐπιτηδεύματα ὠφέληνται. εἰ δέ τις τὴν φω-
νὴν διαβάλλει τὴν βάρβαρον, ἐμοὶ δέ φησιν ὁ Ἀνάχαρσις πάντες Ἕλληνες σκυθίζουσιν, οὗ-
τος ἦν ὁ παρ' Ἕλλησι θαυμασθεὶς, ὁ Σκύθης, ἐμοὶ περίβλημα χλαῖνα: δεῖπνον, γάλα, τυρός:
ὁρᾷς φιλοσοφίαν βάρβαρον, ἔργα ἐπαγγελλομένην οὐ λόγους. ὁ δὲ Ἀπόστολος οὕτω φησί·
» καὶ ὑμεῖς διὰ τῆς γλώσσης, ἐὰν μὴ εὔσημον λόγον δῶτε, πῶς γνωσθήσεται τὸ λαλούμενον: ἔσε-
» σθε γὰρ εἰς ἀέρα λαλοῦντες. τοσαῦτα εἰ τύχοι γένη φωνῶν εἰσιν ἐν κόσμῳ, καὶ οὐδὲν ἄφωνον:
» ἐὰν οὖν μὴ εἰδῶ τὴν δύναμιν τῆς φωνῆς, ἔσομαι τῷ λαλοῦντι βάρβαρος, καὶ ὁ λαλῶν ἐμοὶ
» βάρβαρος. καὶ ὁ λαλῶν γλώσσῃ προσευχέσθω, ἵνα διερμηνεύῃ: ναὶ μὴν ὀψέ ποτε εἰς Ἕλλη-
νας ἡ τῶν λόγων παρῆλθε διδασκαλία τε καὶ γραφή. Ἀλκμαίωνα γοῦν Περίθου Κροτωνιάτην
πρῶτος φυσικὸν λόγον συντάξαι: οἱ δὲ, Ἀναξαγόραν, Ἡγησιβούλου Κλαζομένιον, πρῶτον διὰ
γραφῆς ἐκδοῦναι βιβλίον ἱστοροῦσιν. μέλος τε αὖ πρῶτος περιέθηκε τοῖς ποιήμασι καὶ τοὺς
Λακεδαιμονίων νόμους ἐμελοποίησε Τέρπανδρος ὁ Ἀντισσαῖος: διθύραμβον δὲ ἐπινόησεν
Λᾶσος Ἑρμιονεύς: ὕμνον, Στησίχορος Ἱμεραῖος: χορείαν, Ἀλκμὰν Λακεδαιμόνιος: τὰ ἐρωτικὰ,
» Ἀνακρέων Τήϊος: ὑπόρχησιν, Πίνδαρος Θηβαῖος: νόμους τε πρώτους ᾖσεν ἐν χορῷ καὶ κιθάρᾳ
Τιμόθεος ὁ Μιλήσιος: ναὶ μὴν ἴαμβον μὲν ἐπινόησεν, Ἀρχίλοχος ὁ Πάριος: χωλὸν δὲ ἴαμβον
Ἱππῶναξ ὁ Ἐφέσιος: καὶ τραγῳδίαν μὲν Θέσπις ὁ Ἀθηναῖος: κωμῳδίαν δὲ Σουσαρίων ὁ Ἰκαριεὺς,
τοὺς χρόνους τούτων, παῖδες παραδιδόασι γραμματικῶν. μακρὸν δ' ἂν εἴη τούτοις ἀκριβολο-
γούμενον παραθέσθαι, αὐτοῦ δεικνυμένου τοῦ Διονύσου, δι' οὗ καὶ διονύσια. καὶ θεία μετὰ γεν-
νέους Μουσαίου, ἢ αὐτίκα μάλα, φασὶ δὲ καὶ τοὺς κατὰ διατριβὴν λόγους καὶ τὰ ῥητορικὰ ἰδιώ-
ματα εὑρεῖν. καὶ μισθοῦ συνηγορῆσαι πρῶτον δικανικὸν λόγον εἰς ἔκδοσιν γραψάμενον Ἀντιφῶν-
τα Σοφίλου Ῥαμνούσιον, ὡς φησὶ Διόδωρος: Ἀπολλόδωρος δὲ ὁ Κυμαῖος πρῶτος τὸ κριτικοῦ εἰση-
γήσατο τοὔνομα, καὶ γραμματικὸς προσηγορεύθη. ἔνιοι δὲ Ἐρατοσθένη τὸν Κυρηναῖον φασίν. ἐπει-
δὴ ἐξέδωκεν οὗτος βιβλία δύο, γραμματικὰ ἐπιγράψας, ὠνομάσθη δὲ γραμματικὸς, ὡς
νῦν ὀνομάζομεν: πρῶτος Πραξιφάνης Διονυσοφάνους Μιτυληναῖος, Ζάλευκός τε ὁ Λοκρὸς
πρῶτος ἱστορεῖται νόμους θέσθαι, οἱ δὲ, Μίνω τὸν Διὸς ἐπὶ Λυγκέως, οὗτος μὲν Δαναοῦ γίνεται ἐν
δεκάτῃ ἄνωθεν ἀπὸ Ἰνάχου καὶ Μωσέως γενεᾷ, ὡς ὀλίγον ὑποβάντες δείξομεν. Λυκοῦργος δὲ
μετὰ πολλὰ τῆς Ἰλίου ἁλώσεως γεγονὼς ἔτη πρὸ τῶν ὀλυμπιάδων, ἔτεσιν ἑκατὸν τριάκοντα
νομοθετεῖ Λακεδαιμονίοις. Σόλωνος γὰρ τοὺς χρόνους προειρήκαμεν: Δράκων δὲ, ὁ καὶ αὐτὸς
νομοθέτης, περὶ τὴν τριακοστὴν καὶ ἐνάτην ὀλυμπιάδα γεγονὼς εὑρίσκεται. Ἀντίλοχος δὲ
αὖ ὁ τὰς ἱστορίας πραγματευσάμενος ἀπὸ τῆς Πυθαγόρου ἡλικίας ἐπὶ τὴν Ἐπικούρου τελευ-
τὴν, γαμηλιῶνος δὲ δεκάτῃ ἱσταμένου γενομένην, ἔτη φέρει τὰ πάντα τριακόσια δώδεκα.
ἔτι φασὶ τὸ ἡρῷον τὸ ἑξάμετρον Φανοθέαν τὴν γυναῖκα Ἰκαρίου: οἱ δὲ, Θέμιν, μίαν τῶν τιτα-
νίδων εὑρεῖν. Δίδυμος δ' ἐν τῷ περὶ Πυθαγορικῆς φιλοσοφίας, Θεανὼ τὴν Κροτωνιάτιν πρώ-
την γυναικῶν φιλοσοφῆσαι, καὶ ποιήματα γράψαι ἱστορεῖ. ἡ μὲν οὖν Ἑλληνικὴ φιλοσοφία
ὡς μέν τινες, κατὰ περίπτωσιν ἐπήβολος τῆς ἀληθείας ἀμηγέπῃ ἀμυδρῶς τε, καὶ οὐ πάσης
γίνεται: ὡς δὲ ἄλλοι βούλονται, ἐκ τοῦ διαβόλου τὴν κίνησιν ἴσχει. ἔνιοι δὲ δυνάμεις τινὰς
ὑποβεβηκυίας ἐμπνεῦσαι τὴν πᾶσαν φιλοσοφίαν ὑπειλήφασιν, ἀλλ' εἰ μὲν μὴ καταλαμ-
βάνει ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία τὸ μέγεθος τῆς ἀληθείας. ἔτι δὲ ἐξασθενεῖ πράττειν τὰς κυρια-
κὰς ἐντολὰς, ἀλλ' οὖν γε προκατασκευάζει τὴν ὁδὸν τῇ βασιλικωτάτῃ διδασκαλίᾳ, ἀμη-
γέπῃ σωφρονίζουσα καὶ τὸ ἦθος προτυποῦσα καὶ προσύφουσα εἰς παραδοχὴν τῆς ἀληθείας
τὴν πρόνοιαν δοξάζοντα. ναὶ φασὶν γράφθαι πάντες οἱ πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου κλέ-
πται εἰσι, καὶ λῃσταί: πάντες μὲν οὖν οἱ ἐν λόγῳ οὐχὶ δὴ οἱ πρὸ τῆς τοῦ λόγου σαρκώσεως ὑπα-
κούονται καθολικώτερον. ἀλλ' οἱ μὲν προφῆται ἅτε ἀποσταλέντες καὶ ἐμπνευσθέντες ὑπὸ

τοῦ

» τοῦ κυρίου. οὐ κλέπται, ἀλλὰ διάκονοι. φησὶ γοῦν ἡ γραφή, ἀπέστειλεν ἡ σοφία τοὺς ἑαυτῆς δού-
» λους συγκαλοῦσα μετὰ ὑψηλοῦ κηρύγματος ἐπὶ κρατῆρα οἴνου. φιλοσοφία δὲ οὐκ ἀπεστά-
λη ὑπὸ κυρίου, ἀλλ' ἦλθε φησὶ κλαπεῖσα ἢ παρὰ κλέπτου δοθεῖσα. εἴτ' οὖν δύναμις, ἢ ἄγγε-
λος, μαθών τι τῆς ἀληθείας καὶ μὴ καταμείνας ἐν αὐτῇ, ταῦτα ἐνέπνευσε, καὶ κλέψας ἐδί-
δαξεν, οὐχὶ μὴ εἰδότος τοῦ κυρίου, τοῦ καὶ τὰ τέλη τῶν ἐσομένων πρὸ καταβολῆς τοῦ ἑκάστου εἶναι
ἐγνωκότος, ἀλλὰ μὴ κωλύσαντος: εἶχεν γάρ τινα ὠφέλειαν τότε, ἡ εἰς ἀνθρώπους ἐρχομένη κλο-
πή, οὐ τοῦ ὑφελομένου τὸ συμφέρον σκοπουμένου: κατευθυνούσης δὲ εἰς τὸ συμφέρον τῆς προ-
νοίας τὴν ἔκβασιν τοῦ τολμήματος. οἶδα πολλοὺς ἀδιαλείπτως ἐπιφυομένους ἡμῖν, καὶ τὸ μὴ
κωλῦον αἴτιον εἶναι λέγοντας: φασὶ γὰρ αἴτιον εἶναι κλοπῆς τὸν μὴ φυλάξαντα, ἢ τὸν μὴ κωλύ-
σαντα: ὡς τοῦ ἐμπρησμοῦ τὸν μὴ σβέσαντα τὸ δεινὸν ἀρχόμενον, καὶ τοῦ ναυαγίου τὸν κυβερνή-
την, μὴ στείλαντα τὴν ὀθόνην. αὐτίκα κολάζονται πρὸς τοῦ νόμου οἱ τούτων αἴτιοι: ᾧ γὰρ κω-
λῦσαι δυνάμεις ἦν, τούτῳ καὶ ἡ αἰτία τοῦ συμβαίνοντος προσάπτεται. φαμὲν δὴ πρὸς αὐτούς,
τὸ αἴτιον ἐν τῷ ποιεῖν καὶ ἐνεργεῖν, καὶ δρᾶν νοεῖσθαι: τὸ δὲ μὴ κωλῦον κατά γε τοῦτο ἀνενέργη-
τον εἶναι, ἔτι δὲ μὲν αἴτιον πρὸς τῇ ἐνεργείᾳ δεῖ. καθάπερ ὁ μὲν ναυπηγὸς πρὸς τὸ γίγνεσθαι
τὸ σκάφος. ὁ δὲ οἰκοδόμος πρὸς τὸ ἐκτίσθαι τὴν οἰκίαν: τὸ δὲ μὴ κωλῦον, κεχώρισται τοῦ γινο-
μένου. διὰ τοῦτο γοῦν ἐπιτελεῖται, ὅτι τὸ κωλῦσαι δυνάμενον οὐκ ἐνεργεῖ οὐδὲ κωλύει. τί γὰρ
ἐνεργεῖ ὁ μὴ κωλύων: ἤδη δὲ καὶ εἰς ἀπέμφασιν αὐτοῖς ὁ λόγος χωρεῖ, εἴγε τῆς τρώσεως: οὐχὶ
τὸ βέλος, ἀλλὰ τὴν ἀσπίδα τὴν μὴ κωλύσασαν τὸ βέλος διελθεῖν αἰτιάσονται: οὐδὲ γὰρ τὸν
κλέπτην, ἀλλὰ τὸν μὴ κωλύσοντα τὴν κλοπὴν καταμέμψονται. καὶ τὰς ναῦς τοίνυν τῶν Ἑλλή-
νων, μὴ τὸν Ἕκτορα ἐμπρῆσαι λεγόντων, ἀλλὰ τὸν Ἀχιλλέα. διότι κωλῦσαι τὸν Ἕκτορα δυνά-
μενος, οὐ κεκώλυκεν: ἀλλ' ὁ μὲν, διὰ μῆνιν. ἐπ' αὐτῷ δὲ ἦν καὶ μηνιᾶν, καὶ μή, καὶ μὴν οὐκ ἀπεῖρ-
ξε τὸ πῦρ, καὶ ἴσως συναίτιος, ὁ δὲ διάβολος αὐτεξούσιος ὤν, καὶ μετανοῆσαι οἷός τε ἦν, καὶ κλέ-
ψαι, καὶ ὁ αἴτιος αὐτὸς τῆς κλοπῆς, οὐχ ὁ μὴ κωλύσας κύριος, ἀλλ' οὐδ' ἐπιβλαβὴς ἡ δόσις
ἦν, ἵνα ἡ κώλυσις παρέλθῃ, εἰ δὲ χρὴ ἀκριβολογεῖσθαι πρὸς αὐτούς, ἴστωσαν τὸ μὲν μὴ κωλυ-
τικὸν ὅπερ φαμὲν ἐπὶ τῆς κλοπῆς γεγονέναι, μὴ δ' ὅλως αἴτιον εἶναι: τὸ δὲ κωλυτικὸν ἐνέχε-
σθαι τῷ τοῦ αἰτίου ἐγκλήματι: ὁ γὰρ προασπίζων αἴτιός ἐστι τῷ προασπιζομένῳ τοῦ μὴ τιτρώ-
σκεσθαι, κωλῦον τὸ τρωθῆναι αὐτόν: καὶ τῷ Σωκράτει τὸ δαιμόνιον αἴτιον ἦν, οὐχὶ μὴ κωλῦον,
ἀλλὰ προτρέπον, εἰ καὶ μὴ προέτρεπεν: οὔτε δὲ οἱ ἔπαινοι, οὔτε οἱ ψόγοι, οὐθ' αἱ τιμαί, οὐθ' αἱ
κολάσεις δίκαιαι, μὴ τῆς ψυχῆς ἐχούσης τὴν ἐξουσίαν τῆς ὁρμῆς καὶ ἀφορμῆς, ἀλλ' ἀκουσίου
τῆς κακίας οὔσης, ὅθεν ὁ μὲν κωλύσας αἴτιος: ὁ δὲ μὴ κωλύσας, τὴν αἵρεσιν τῆς ψυχῆς κρί-
νει δικαίως: ἵν' ὅτι μάλιστα ὁ θεὸς μὲν ἡμῖν κακίας ἀναίτιος. ἐπεὶ δὲ τῶν ἁμαρτημάτων προαί-
ρεσις, καὶ ὁρμὴ κατάρχει, διημαρτημένη δὲ ὑπόληψις ἔσθ' ὅτε κρατεῖ, ἧς ἀγνοίας καὶ ἀμαθίας
οὔσης ὀλιγωροῦμεν ἀποστῆναι, εἰκότως αἱ κολάσεις: καὶ γὰρ τὸ πυρέττειν ἀκούσιον, ἀλλ' ὅταν δι'
ἑαυτόν τις, καὶ δι' ἀκρασίαν πυρέττῃ, αἰτιώμεθα τοῦτον. ὡς δὲ καὶ τῆς κακίας ἀκουσίου οὔσης:
οὐ γὰρ αἱρεῖταί τις κακὸν ᾗ κακόν: τῇ δὲ περὶ αὐτῷ ἡδονῇ συναπαγόμενος, ἀγαθὸν ὑπολα-
βὼν λυσιτελοῦν ἡγεῖται. ὧν οὕτως ἐχόντων, τὸ ἀπαλλάττεσθαι τῆς τε ἀγνοίας τῆς τε αἱρέσεως τῆς
φαύλης καὶ ἐπιτερποῦς, καὶ πρὸ τούτων τὸ μὴ συγκατατίθεσθαι ταῖς ἀπατηλαῖς ἐκείναις
φαντασίαις, ἀπόκειται ἐφ' ἡμῖν: λῃστὴς δὲ καὶ κλέπτης ὁ διάβολος λέγεται, ψευδοπροφήτας
ἐγκαταμίξας τοῖς προφήταις, καθάπερ τῷ πυρῷ τὰ ζιζάνια. πάντες οὖν οἱ πρὸ κυρίου κλέ-
πται καὶ λῃσταί, οὐχ ἁπλῶς πάντες ἄνθρωποι: πάντες δὲ οἱ ψευδοπροφῆται, καὶ πάντες οἱ μὴ
κυρίως ὑπ' αὐτοῦ ἀποσταλέντες. εἶχον δὲ καὶ οἱ ψευδοπροφῆται τὸ κλέμμα, τὸ ὄνομα τὸ προ-
» φητικόν, προφῆται ὄντες. ἀλλὰ τοῦ ψεύστου: λέγει γὰρ ὁ Κύριος, ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς ὑμῶν
» τοῦ διαβόλου ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν, ἐκεῖνος ἀνθρωποκτό-
» νος ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ, ὅταν λαλῇ
» τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ: ἐν δὲ τοῖς ψεύδεσι, καὶ ἀληθῆ
τινα ἔλεγον οἱ ψευδοπροφῆται, καὶ τῷ ὄντι οὗτοι ἐν ἐκστάσει προεφήτευον, ὡς ἂν ἀποστάτου
διάκονοι. λέγει δὲ καὶ ὁ ποιμὴν ὁ ἄγγελος τῆς μετανοίας τῷ Ἑρμᾷ περὶ τοῦ ψευδοπροφήτου:
» τινὰ γὰρ ῥήματα ἀληθῆ λαλεῖ: ὁ γὰρ διάβολος αὐτὸν πληροῖ τῷ ἑαυτοῦ πνεύματι, εἴ τινα
» δυνήσεται ῥῆξαι τῶν δικαίων: πάντα μὲν οὖν οἰκονομεῖται ἄνωθεν εἰς καλόν, ἵνα γνωρισθῇ διὰ

εἰς ἀλλότριον ποταμὸν ἐκρέουσι τὰ ῥεῖθρα ἀλλὰ ἄλλοθεν. εὐθέως οὖν ἄρα εἴρηται· ἄκουε υἱέ μου, καὶ δέξαι ἐμοὺς λόγους φησὶν, ἵνα σοι γένωνται πολλαὶ ὁδοὶ βίου· ὁδοὺς γὰρ σοφίας διδάσκω σε, ὅπως μὴ ἐκλίπωσίν σε αἱ πηγαὶ αἱ τῆς αὐτῆς ἐκβλύζουσαι γῆς. οὐ δὴ μόνον ἑνός τινος δικαίου ὁδοὺς πλείονας σωτηρίους κατέλεξεν· ἐπιφέρει δὲ ἄλλας πολλῶν πολλὰς δικαίων ὁδοὺς, μηνύων ὧδέ πως· αἱ δὲ ὁδοὶ τῶν δικαίων ὁμοίως φωτὶ λάμπουσιν. εἶεν δ' ἂν καὶ αἱ ἐντολαὶ καὶ αἱ προπαιδεῖαι, ὁδοὶ καὶ ἀφορμαὶ τοῦ βίου. Ἱερουσαλὴμ Ἱερουσαλὴμ, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὡς ὄρνις τοὺς νεοσσούς. Ἱερουσαλὴμ δὲ, ὅρασις εἰρήνης ἑρμηνεύεται· δηλοῖ τοίνυν προφητικῶς τοὺς εἰρηνικῶς ἐποπτεύσαντας πολυτρόπως εἰς κλῆσιν πεπαιδαγωγῆσθαι. τί οὖν; ἠθέλησα μὲν, οὐκ ἠδυνήθη δέ; ποσάκις δὲ καὶ ποῦ; δίς, διά τε προφητῶν, καὶ διὰ τῆς παρουσίας. πολύτροπον μὲν οὖν τὴν σοφίαν ἡ ποσάκις ἐνδείκνυται λέξις, καὶ καθ' ἕνα ἕκαστον τρόπον ποιότητός τε καὶ ποσότητος πάντως σώζει τινά. εἴτε τῷ χρόνῳ, εἴτε τῷ αἰῶνι. ὅτι πνεῦμα κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην, κἄν τις βιαζόμενος λέγῃ· μὴ πρόσεχε φαύλῃ γυναικί· μέλι γὰρ ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης, τὴν Ἑλληνικὴν οὖν παιδείαν, ἐπακουσάτω τῶν ἑξῆς. ἣ πρὸς καιρὸν λιπαίνει σὸν φάρυγγα φησί· φιλοσοφία δὲ, οὐ κολακεύει. τίνα τοίνυν αἰνίσσεται τὴν ἐκπορνεύσασαν ἐπιφέρει ῥητῶς· τῆς γὰρ ἀφροσύνης οἱ πόδες κατάγουσι τοὺς χρωμένους αὐτῇ μετὰ θανάτου εἰς ᾅδην. τὰ δὲ ἴχνη αὐτῆς, οὐκ ἐρείδεται. μακρὰν οὖν ποίησον ἀπὸ τῆς ἄφρονος ἡδονῆς τὴν σὴν ὁδόν· μὴ ἐπιστῇς θύραις οἴκων αὐτῆς· ἵνα μὴ προῇ ἄλλοις τὴν σὴν ζωὴν, καὶ ἐπιμαρτυρεῖ. εἶτα μεταμελήσεις ἐπὶ γήρως. ἡνίκα ἂν κατατριβῶσί σου σάρκες σώματος· τοῦτο γὰρ τέλος τῆς ἄφρονος ἡδονῆς. καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ. ὁπηνίκα δ' ἂν φῇ μὴ πολὺς ἴσθι πρὸς ἀλλοτρίαν· χρῆσθαι μὲν, οὐκ ἐνδιατρίβειν δὲ καὶ ἐναπομένειν τῇ κοσμικῇ παιδείᾳ παραινεῖ· προπαιδεύει γὰρ τῷ κυριακῷ λόγῳ τὰ κατὰ τοὺς προσήκοντας καιροὺς ἑκάστῃ γενεᾷ συμφέροντες δεδομένα. ἤδη γάρ τινες τοῖς φίλτροις τῶν θεραπαινίδων δελεασθέντες ὠλιγώρησαν τῆς δεσποίνης φιλοσοφίας. καὶ κατεγήρασαν οἱ μὲν αὐτῶν, ἐν μουσικῇ· οἱ δὲ, ἐν γεωμετρίᾳ· ἄλλοι δὲ, ἐν γραμματικῇ· οἱ πλεῖστοι δὲ, ἐν ῥητορικῇ. ἀλλ' ὡς τὰ ἐγκύκλια μαθήματα συμβάλλεται πρὸς φιλοσοφίαν, τὴν δέσποιναν αὐτῶν, οὕτω καὶ φιλοσοφία αὐτὴ πρὸς σοφίας κτῆσιν συνεργεῖ· ἔστι γὰρ ἡ μὲν φιλοσοφία, ἐπιτήδευσις· ἡ σοφία δὲ, ἐπιστήμη θείων καὶ ἀνθρωπίνων καὶ τῶν τούτων αἰτίων. κυρία τοίνυν ἡ σοφία τῆς φιλοσοφίας, ὡς ἐκείνη τῆς προπαιδείας· εἰ γὰρ ἐγκράτειαν φιλοσοφία ἐπαγγέλλεται γλώσσης τε καὶ γαστρὸς καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα· καὶ ἔστι δι' αὐτὴν αἱρετή· σεμνοτέρα φανεῖται καὶ κυριωτέρα, εἰ θεοῦ τιμῆς τε καὶ γνώσεως ἕνεκεν ἐπιτηδεύοιτο, τῶν εἰρημένων μαρτυρίαν παρέξει ἡ γραφὴ διὰ τῶνδε. Σάῤῥα στεῖρα ἦν πάλαι, Ἀβραὰμ δὲ γυνὴ, μὴ τίκτουσα ἡ Σάῤῥα, τὴν ἑαυτῆς παιδίσκην ὀνόματι Ἄγαρ τὴν Αἰγυπτίαν, εἰς παιδοποιΐαν ἐπιτρέπει τῷ Ἀβραάμ. ἡ σοφία τοίνυν, ἡ τῷ πιστῷ σύνοικος. πιστὸς δὲ ἐλογίσθη Ἀβραὰμ, καὶ δίκαιος· στεῖρα ἦν ἔτι καὶ ἄτεκνος κατὰ τὴν γενεὰν ἐκείνην, μηδέπω μηδὲν ἐνάρετον ἀποκυήσασα τῷ Ἀβραάμ· ἠξίου δὲ εἰκότως τὸν ἤδη καιρὸν ἔχοντα προκοπῆς τῇ κοσμικῇ παιδείᾳ. Αἴγυπτος δὲ ὁ κόσμος ἀλληγορεῖται, συνελθεῖν πρότερον, ὕστερον δὲ καὶ αὐτῇ προσελθόντα κατὰ τὴν θείαν πρόνοιαν, γεννῆσαι τὸν Ἰσαάκ. ἑρμηνεύει δὲ ὁ Φίλων, τὴν μὲν Ἄγαρ, παροίκησιν· ἐνταῦθα γὰρ εἴρηται μὴ πολὺς ἴσθι πρὸς ἀλλοτρίαν· τὴν Σάῤῥαν δὲ, ἀρχήν μου. ἔνεστιν οὖν προπαιδευθέντα ἐπὶ τὴν ἀρχικωτάτην σοφίαν ἐλθεῖν, ἀφ' ἧς τὸ Ἰσραηλιτικὸν γένος αὔξεται· ἐξ ὧν δείκνυται διδακτικὴ εἶναι ἡ σοφία, ἣν μετῆλθεν Ἀβραὰμ ἐκ τῆς τῶν οὐρανίων θέας, μετιὼν εἰς τὴν κατὰ θεὸν πίστιν τε καὶ δικαιοσύνην. Ἰσαὰκ δὲ ὁ αὐτομαθὴς ἐνδείκνυται, διὸ καὶ Χριστοῦ τύπος εὑρίσκεται· οὗτος μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ τῆς Ῥεβέκκας, ἣν ὑπομονὴν μεταφράζουσι· πλείοσι δὲ συνέρχεσθαι ὁ Ἰακὼβ λέγεται, ὡς ἂν ἀσκητὴς ἑρμηνευόμενος, διὰ πλειόνων δὲ καὶ διαφερόντων αἱ ἀσκήσεις δογμάτων, ὅθεν καὶ Ἰσραὴλ, οὗτος μετονομάζεται, ὁ τῷ ὄντι διορατικὸς, ὡς ἂν πολύπειρός τε καὶ ἀσκητικός. εἴη δ' ἄν τι καὶ ἄλλο δηλούμενον διὰ τῶν τριῶν προπατόρων κυρίαν εἶναι τὴν σφραγῖδα τῆς γνώσεως· ἐκ φύσεως, καὶ μαθήσεως, καὶ ἀσκήσεως συνεστῶσαν. ἔχοις δ' ἂν καὶ ἄλλην εἰκόνα τῶν εἰρημένων τὴν Θάμαρ ἐπὶ τριόδου καθεσθεῖσαν, καὶ πόρνης δόξαν παρασχοῦσαν. ἣν ὁ φιλομαθὴς Ἰούδας· δυνατὸς δὲ ἑρμηνεύεται· ὁ μηδὲν ἄσκεπτον καὶ ἀδιερεύνητον

κατα

καταλιπὼν, ἐπεσκέψατο καὶ πρὸς αὐτὴν ἐξέκλινεν, σώζων τὴν πρὸς τὸν θεὸν ὁμολογίαν.
διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀβραὰμ παραζηλούσης τῆς Σάῤῥας τὴν Ἄγαρ παρευδοκιμοῦσαν αὐτὴν, ὡς ἂν
τὸ χρήσιμον ἐκλεξάμενος μόνον τῆς κοσμικῆς φιλοσοφίας. ἰδοὺ ἡ παιδίσκη ἐν ταῖς χερσί σου.
χρῶ αὐτῇ, ὡς ἄν σοι ἀρεστὸν ᾖ φησί. δηλῶν ὅτι ἀσπάζομαι μὲν τὴν κοσμικὴν παιδείαν, καὶ
ὡς νεωτέραν, καὶ ὡς σὴν θεραπαινίδα: τὴν δὲ ἐπιστήμην τὴν σὴν, ὡς τελείαν δέσποιναν τιμῶ
καὶ σέβω. καὶ ἐκάκωσεν αὐτὴν Σάῤῥα. ἴσον τὸ ἐσωφρόνισε καὶ ἐνουθέτησεν. εὖ γ᾽ οὖν εἴρηται
παιδείας θεοῦ, υἱὲ μὴ ὀλιγώρει, μηδὲ ἐκλύου ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐλεγχόμενος: ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος,
παιδεύει: μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν, ὃν παραδέχεται. κατ᾽ ἄλλους μέν τοίγε τόπους ἐξεταζό-
μεναι αἱ προειρημέναι γραφαὶ, ἄλλα μυστήρια μηνύουσαι παριστάναι. φαμὲν τοίνυν ἐνθέν-
δε γυμνῷ τῷ λόγῳ τὴν φιλοσοφίαν ζήτησιν ἔχειν περὶ ἀληθείας καὶ τῆς τῶν ὄντων φύσεως.
ἀλήθεια δὲ αὕτη, περὶ ἧς ὁ κύριος αὐτὸς εἰπών. ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια. τήν τε αὖ προπαιδείαν
τῆς ἐν Χριστῷ ἀναπαύσεως γυμνάζειν τὸν νοῦν καὶ διεγείρειν τὴν σύνεσιν, ἀγχίνοιαν γεννῶ-
σαν ζητητικὴν διὰ φιλοσοφίας ἀληθοῦς. ἣν εὑρόντες, μᾶλλον δὲ εἰληφότες, παρ᾽ αὐτῆς τῆς
ἀληθείας ἔχουσιν οἱ μύσται. πολλὰ δ᾽ ἡ ἑτοιμότης πρὸς τὸ τὰ δέοντα ὁρᾶν διὰ τῆς προγυμνα-
σίας συμβάλλεται. εἴη δ᾽ ἂν γυμνασία τῷ νῷ, τὰ νοητά. τριττὴ δὲ ἡ τούτων φύσις, ἔν τε πο-
σοῖς καὶ πηλίκοις καὶ λεκτοῖς θεωρουμένη: ὁ γὰρ ἀπὸ τῶν ἀποδείξεων λόγος, ἀκριβῆ πίστιν
ἐντίθησι τῇ ψυχῇ τοῦ παρακολουθοῦντος, ὥστε μὴ δ᾽ ἂν ἄλλως ἔχειν τὸ ἀποδειχθὲν οἴεσθαι:
τοῖς τε αὖ δι᾽ ἀπάτην ὑποτρέχουσιν ἡμῖν, ὑποπίπτειν οὐκ ἐᾷ. ἐν τούτοις οὖν τοῖς μαθήμασιν
ἐκκαθαίρεταί τε τῶν αἰσθητῶν καὶ ἀναζωπυρεῖται ἡ ψυχὴ, ἵνα δή ποτε ἀλήθειαν διιδεῖν δυ-
νηθῇ: τροφὴ γὰρ καὶ ἡ παίδευσις ἡ χρηστὴ σωζομένη, φύσεις ἀγαθὰς ποιεῖ: καὶ αἱ φύσεις αἱ
χρησταὶ, τοιαύτης παιδείας ἀντιλαμβανόμεναι, ἐπιβελτίους τῶν προτέρων φύονται: εἴς τε
τὰ ἄλλα, καὶ εἰς τὸ γεννᾶν, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις. διὸ καὶ φησίν. ἴθι πρὸς τὸν μύρμη-
κα ὦ ὀκνηρὲ, καὶ γενοῦ ἐκείνου σοφώτερος, ὃς πολλὴν καὶ παντοδαπὴν ἐν τῷ ἀμήτῳ παρα-
τίθεται πρὸς τὴν τοῦ χειμῶνος ἀπειλὴν τὴν τροφήν. ἢ πορεύθητι πρὸς τὴν μέλισσαν καὶ
μάθε ὡς ἐργάτις ἐστί: καὶ αὐτὴ γὰρ πάντα τὸν λειμῶνα ἐπινεμομένη, ἓν κηρίον γεννᾷ. εἰ δὲ
ἐν τῷ ταμιείῳ εὔχῃ, ὡς ὁ κύριος ἐδίδαξε πνεύματι προσκυνεῖν, οὐκ ἔτι περὶ τὸν οἶκον εἴη ἂν
μόνη ἡ οἰκονομία, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν ψυχὴν, τίνα τε ἐπινεμητέον αὐτῇ. καὶ ὅπως καὶ ὁπό-
σον, τίνα τε ἀποθετέον καὶ ἀποθησαυριστέον εἰς αὐτὴν, καὶ ὅτε ταῦτα προκομιστέον. καὶ
πρὸς οὕς τινας: οὐ γὰρ φύσει: μαθήσει δὲ οἱ καλοὶ κἀγαθοὶ γίνονται, καθάπερ ἰατροὶ καὶ κυ-
βερνῆται: ὁρῶμεν γ᾽ οὖν κοινῶς οἱ πάντες τὴν ἄμπελον καὶ τὸν ἵππον: ἀλλ᾽ ὁ μὲν γεωργὸς εἴσε-
ται, εἰ ἀγαθὴ πρὸς καρποφορίαν ἢ κακὴ ἡ ἄμπελος: καὶ ὁ ἱππικὸς ἄθυμον ἢ ταχὺν διακρι-
νεῖ ῥᾳδίως. τὸ δ᾽ ἄλλους παρ᾽ ἄλλους εὖ πεφυκέναι πρὸς ἀρετὴν, ἐπιτηδεύματα μέν τινα τῶν
οὕτω πεφυκότων παρὰ τοὺς ἑτέρους ἐνδείκνυται: τελειότητα δὲ κατ᾽ ἀρετὴν, οὐδ᾽ ἥντιν᾽ οὖν
τῶν ἄμεινον φύντων κατηγορεῖ, ὁπότε καὶ οἱ κακῶς πεφυκότες πρὸς ἀρετὴν, τῆς προση-
κούσης παιδείας τυχόντες, ὡς ἐπίπαν καλοκαγαθίας ἤνυσαν. καὶ αὖ τὰ ἐναντία οἱ ἐπιτη-
δείως φύντες, ἀμελείᾳ γεγόνασι κακοί. φύσει δ᾽ αὖ κοινωνικοὺς καὶ δικαίους ὁ θεὸς ἡμᾶς ἐδη-
μιούργησεν, ὅθεν οὐδὲ τὸ δίκαιον ἐκ μόνης φαίνεσθαι τῆς θέσεως ῥητέον: ἐν δὲ τῇ ἐντολῇ
ἀναζωπυρεῖσθαι τὸ τῆς δημιουργίας ἀγαθὸν νοητέον: μαθήσει παιδευθείσης τῆς ψυχῆς ἐθέ-
λειν αἱρεῖσθαι τὸ κάλλιστον: ἀλλὰ καθάπερ καὶ ἄνευ γραμμάτων πιστὸν εἶναι δυνατὸν φαμέν.
οὕτως συνεῖναι τὰ ἐν τῇ πίστει λεγόμενα οὐχ οἷόν τε, μὴ μαθόντα ὁμολογοῦμεν: τὰ μὲν γὰρ
εὖ λεγόμενα προσίεσθαι: τὰ δὲ ἀλλότρια μὴ προσίεσθαι, οὐχ ἁπλῶς ἡ πίστις, ἀλλ᾽ ἡ περὶ
τὴν μάθησιν πίστις ἐμποιεῖ. εἰ δ᾽ ἡ ἄγνοια ἀπαιδευσία τε ἅμα καὶ ἀμαθία, τὴν ἐπιστήμην
τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων ἐντίθησι τῇ διδασκαλίᾳ. ἀλλ᾽ ὡς ἐν πενίᾳ βίου ὀρθῶς ἐστι βιοῦν, οὕτω
δὲ καὶ ἐν πλουσίᾳ ἔξεστιν. καὶ ῥᾷον ἅμα καὶ θᾶττον σὺν τῇ προπαιδείᾳ θηρᾶσθαι ἄν τινα τὴν
ἀρετὴν ὁμολογοῦμεν, οὐδὲ δίχα τούτων ἀθήρατον οὖσαν: πλὴν καὶ τότε τοῖς μεμαθηκόσι
καὶ τὰ αἰσθητήρια συγγεγυμνασμένοις. μῖσος μὲν γάρ φησιν ὁ Σαλομὼν, ἐγείρει νεῖκος. ὁ-
δοὺς δὲ ζωῆς, φυλάσσει παιδεία: ὡς μὴ ἀπατηθῆναι: ὡς μὴ κλαπῆναι πρὸς τῶν ἐπὶ βλάβῃ
τῶν ἀκροωμένων κακοτεχνίαν ἠσκηκότων. παιδεία δὲ ἀνεξέλεγκτος πλανᾶται φησὶν, καὶ
χρὴ μετεῖναι τὸ ἐλεγκτικὸν εἶδος, ἕνεκα τοῦ τὰς δόξας τὰς ἀπατηλὰς διακρούεσθαι τῶν σο-

» φιλῶν. εὖ γ' οὖν καὶ Ἀνάχαρσις εὐδαιμονικῶς ἐν τῷ περὶ βασιλείας γράφει. πολυμαθείη
» κέρτα μὲν ὠφελεῖ: κάρτα δὲ βλάπτει τὸν ἔχοντα: ὠφελέει μὲν, τὸν δ' ἄξιον ὄντα: βλάπτει
» δὲ, τὸν ῥηιδίως φωνέοντα πᾶν ἔπος κ' ἐν παντὶ δήμῳ. χρὴ δὲ καιροῦ μέτρα εἰδέναι: σοφίης
» γὰρ οὗτος ὅρος. ὅσοι δὲ καὶ θύρησιν ἀείδουσιν ἢν ἦ τις ἐντεθυμημένην ἀείδεσιν, οὐ τεθέμεναι ἐν
· σοφίῃ, γνώμην δ' ἔχουσι μωρίης. καὶ Ἡσίοδος.
» Μουσάων αἵ τ' ἄνδρα πολυφραδέοντα τιθεῖσαι.

θέσπιον αὐδήεντα: εὔπορον μὲν γὰρ ἐν λόγοις, τὸν πολυφράδμονα λέγει: δεινοὺς δὲ, τὰ αὐδήεντα. καὶ θέσπιον τὸν ἔμπειρον, καὶ φιλόσοφον, καὶ τῆς ἀληθείας ἐπιστήμονα. καταφαίνεται τοίνυν προπαιδεία ἡ Ἑλληνικὴ, σὺν καὶ αὐτῇ φιλοσοφίᾳ θεόθεν ἥκειν εἰς ἀνθρώπους, οὐ κατὰ προηγούμενον, ἀλλ' ὃν τρόπον οἱ ὑετοὶ καταρρήγνυνται εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, καὶ εἰς τὴν κοπρίαν, καὶ ἐπὶ τὰ δώματα: βλαστάνει δ' ὁμοίως καὶ πόα καὶ πυρός. φύεταί τε καὶ ἐπὶ τῶν μνημάτων συκῆ. καὶ εἴ τι τῶν ἀναιδεστέρων δένδρων, καὶ τὰ φυόμενα ἐν τύπῳ προκύπτει τῶν ἀληθῶν, ὅτι τῆς αὐτῆς τοῦ ὕδατος ἀπέλαυσε δυνάμεως: ἀλλ' οὐ τὴν αὐτὴν ἔσχηκε χάριν τοῖς ἐν τῷ πίονι φυεῖσιν, ἤτοι ξηρανθέντα, ἢ ἀποτιλθέντα. καὶ δὴ κἀνταῦθα χρησιμεύει ἡ τοῦ σπόρου παραβολὴ, ἣν ὁ κύριος ἡρμήνευσεν: εἷς γὰρ ὁ τῆς ἐν ἀνθρώποις γῆς γεωργὸς, ὁ ἄνωθεν σπείρων ἐκ καταβολῆς κόσμου τὰ θρεπτικὰ σπέρματα: ὁ τὸν κύριον καθ' ἕκαστον καιρὸν ἐπομβρίσας λόγον: οἱ καιροὶ δὲ καὶ οἱ τόποι οἱ δεκτικοὶ, τὰς διαφορὰς ἐγέννησαν. ἄλλως τε ὁ γεωργὸς, οὐ πυροὺς μόνον: καί τοι καὶ τούτων πλείους εἰσὶ διαφοραί: σπείρει δὲ καὶ τὰ ἄλλα σπέρματα κριθάς τε, καὶ κυάμους, καὶ πίσον, καὶ ἄρακα, καὶ τὰ κηπευόμενα, καὶ τὰ ἀνθηρὰ σπέρματα: τῆς αὐτῆς δὲ γεωργίας καὶ ἡ φυτουργία ἐργάζεσθαι ὅσα εἰς αὐτά τε τὰ φυτώρια, καὶ εἰς παραδείσους, καὶ τὰ ὡραῖα, καὶ ὅλως παντοίων δένδρων φύσιν καὶ τροφήν: ὡσαύτως δὲ οὐχ ἡ ποιμενικὴ μόνη, ἀλλὰ καὶ ἡ βουκολικὴ, ἱπποτροφική τε καὶ κυνοτροφικὴ, καὶ μελισσουργική. τέχναι πᾶσαι. συνελόντι δ' εἰπεῖν, ἀγελοκομική τε καὶ ζωοτροφικὴ, ἀλλήλων μὲν τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον διαφέρουσι, πλὴν αἱ πᾶσαι, βιωφελεῖς φιλοσοφίαν δὲ, οὐ τὴν Στωϊκὴν λέγω, οὐδὲ τὴν Πλατωνικὴν, ἢ τὴν Ἐπικούρειόν τε καὶ Ἀριστοτελικὴν, ἀλλ' ὅσα εἴρηται παρ' ἑκάστῃ τῶν αἱρέσεων τούτων καλῶς, δικαιοσύνην μετὰ εὐσεβοῦς ἐπιστήμης ἐκδιδάσκοντα. τοῦτο σύμπαν τὸ ἐκλεκτικὸν φιλοσοφίαν φημί: ὅσα δὲ ἀνθρωπίνων λογισμῶν ἀποτεμόμενοι παρεχάραξαν, ταῦτα οὐκ ἄν ποτε θεῖα εἴποιμ' ἄν. ἤδη δὲ κἀκεῖνο σκοπῶμεν, ὡς εἴ ποτε οἱ μὴ ἐπιστάμενοι διαβιοῦσι καλῶς εὖ ποιῶν, εὐποιΐᾳ γὰρ περιπεπτώκασιν: ἔνιοι δὲ καὶ εὐστοχοῦσι διὰ συνέσεως εἰς τὸν περὶ ἀληθείας λόγον. Ἀβραὰμ δὲ οὐκ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἀλλ' ἐκ πίστεως. οὐδὲν οὖν ὄφελος αὐτοῖς μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ βίου, κἂν εὐεργετῶσι νῦν, εἰ μὴ πίστιν ἔχοιεν. διὰ τοῦτο γὰρ Ἑλλήνων φωνῇ ἑρμηνεύθησαν αἱ γραφαὶ, ὡς μὴ πρόφασιν ἀγνοίας προβάλλεσθαι δυνηθῆναί ποτε αὐτοὺς οἵους τε ὄντας ἐπακοῦσαι καὶ τῶν παρ' ἡμῖν, ἢν μόνον ἐθελήσωσιν. ἄλλως τις περὶ ἀληθείας λέγει, ἄλλως ἡ ἀλήθεια ἑαυτὴν ἑρμηνεύει. ἕτερον στοχασμὸς ἀληθείας, ἕτερον ἡ ἀλήθεια: ἄλλο ὁμοίωσις, ἄλλο αὐτὸ τὸ ὄν: καὶ ἡ μὲν, μαθήσει καὶ ἀσκήσει περιγίνεται: ἡ δὲ, δυνάμει καὶ πίστει: δωρεὰ γὰρ ἡ διδασκαλία τῆς θεοσεβείας: χάρις δὲ, ἡ
» πίστις: ποιοῦντες γὰρ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, τὸ θέλημα γινώσκομεν. ἀνοίξατε οὖν (φησὶν ἡ γραφὴ)
» πύλας δικαιοσύνης, ἵνα ἐν αὐταῖς εἰσελθὼν ἐξομολογήσομαι τῷ κυρίῳ. ἀλλ' αἱ μὲν, εἰς δικαιοσύνην ὁδοὶ, πολυτρόπως σώζοντες τοῦ θεοῦ: ἀγαθὸς γὰρ πολλαί τε καὶ ποικίλαι, καὶ φέρουσαι εἰς τὴν κυρίαν ὁδόν τε καὶ πύλην. ἐὰν δὲ τὴν βασιλικήν τε καὶ αὐθεντικὴν εἴσοδον ζητῇς, ἀκούσῃ: αὕτη ἡ πύλη τοῦ κυρίου, δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ. πολλῶν τοίνυν ἀνεῳγμένων πυλῶν ἐν δικαιοσύνῃ, αὕτη ἡ ἐν χριστῷ. ἐν ᾗ μακάριοι πάντες οἱ εἰσελθόντες καὶ κατευθύνοντες τὴν πορείαν αὐτῶν, ἐν ὁσιότητι γνωστικῇ. αὐτίκα ὁ Κλήμης ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ. κατὰ λέξιν φησὶ τὰς διαφορὰς ἐκτιθέμενος τῶν κατὰ τὴν ἐκκλησίαν δοκίμων, ἤτω τις πιστὸς, ἤτω δυνατὸς, γνῶσιν ἐξειπεῖν, ἤτω σοφὸς ἐν διακρίσει λόγων, ἤτω γοργὸς ἐν ἔργοις. ἡ δὲ σοφιστικὴ τέχνη, ἣν ἐζηλώκασιν Ἕλληνες, δύναμίς ἐστι φανταστικὴ, διὰ λόγων, δοξῶν ἐμποιητικὴ ψευδῶν, ὡς ἀληθῶν: παρέχει γὰρ πρὸς μὲν πειθὼ, τὴν ῥητορικήν: πρὸς τὸ ἀγωνιστικὸν δὲ, τὴν ἐριστικήν. αἱ τοίνυν τέχναι, εἰ μὴ μετὰ φιλοσοφίας γένωνται, βλαβερώταται παντί που εἶεν ἄν. ἄντικρυς γὰρ οὖν ὁ Πλάτων κακοτεχνίαν προσεῖπεν, τὴν σοφιστικήν. ὅτι Ἀριστοτέλης

τελείως ἑπόμενος, κλεπτικήν τινα αὐτὴν ἀποφαίνεται· ἅτε τὸ ὅλον τῆς σοφίας ἔργον πιθανῶς ὑφαιρουμένην καὶ ἐπαγγελλομένην σοφίαν, ἣν οὐκ ἐμελέτησεν. ἐν βραχεῖ δὲ εἰπεῖν. καθάπερ τῆς ῥητορικῆς ἀρχὴ μὲν, τὸ πιθανόν· ἔργον δὲ, τὸ ἐπιχείρημα: καὶ τέλος, ἡ πειθώ. οὕτω τῆς ἐριστικῆς ἀρχὴ μὲν, τὸ δόξαν: ἔργον δὲ, τὸ ἀγώνισμα: καὶ τέλος, ἡ νίκη. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τῆς σοφιστικῆς ἀρχὴ μὲν, τὸ φαινόμενον: ἔργον δὲ διττόν· τὸ μὲν, ἐν ῥητορικῆς, διεξοδικὸν φαινόμενον: τὸ δὲ, ἐν διαλεκτικῆς, ἐρωτητικόν: τέλος δὲ αὐτῆς, ἡ ἔκπληξις. ἥ τε αὖ θρυλλουμένη κατὰ τὰς διατριβὰς διαλεκτική, γύμνασμα φιλοσόφου περὶ τ' ἔνδοξον δείκνυται, ἀντιλογικῆς ἕνεκεν δυνάμεως: οὐδαμοῦ δ' ἐν τούτοις ἡ ἀλήθεια. εἰκότως τοίνυν ὁ γενναῖος Ἀπόστολος ἐκφαυλίζων τὰς περιττὰς ταύτας τῶν λέξεων τέχνας, εἴ τις μὴ προσέχηται ὑγιαίνουσι λόγοις φησὶ διδασκαλίᾳ δέ τινι τετύφωται, μηδὲν ἐπιστάμενος: ἀλλὰ νοσῶν περὶ ζητήσεις καὶ λογομαχίας, ἐξ ὧν γίνεται, ἔρις, φθόνος, βλασφημία, ὑπόνοιαι πονηραί, διαπαρατριβαὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν, καὶ ἀπεστερημένων τῆς ἀληθείας. ὁρᾷς ὅπως πρὸς αὐτοὺς κεκίνηται, νόσον ὀνομάζων τὴν λογικὴν τέχνην αὐτῶν: ἐφ' ᾗ σεμνύνονται, εἴτε Ἕλληνες εἶεν εἴτε καὶ βάρβαροι σοφισταί. πάνυ καλῶς οὖν ὁ τραγικὸς Εὐριπίδης ἐν ταῖς Φοινίσσαις λέγει. ὁ δ' ἄδικος λόγος,

Νοσῶν ἐν αὑτῷ, φαρμάκων δεῖται σοφῶν:

ὑγιαίνων μὲν γὰρ ὁ σωτήριος εἴρηται λόγος. αὐτὸς ὢν ἀλήθεια: καὶ τὸ ὑγιαῖνον ἀεὶ ἀθάνατον μένει: ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ ὑγιαίνοντι καὶ θείου διάκρισις, ἀθεότης τε καὶ πάθος θανατηφόρον, λύκοι οὗτοι ἅρπαγες, προβάτων κῳδίοις ἐγκεκρυμμένοι: ἀνδραποδισταί τε καὶ ψυχαγωγοὶ εὔγλωσσοι, κλέπτοντες μὲν ἀφανῶς· διελεγχόμενοι δὲ, λῃσταί. αἱρεῖν ἀγωνιζόμενοι καὶ δόλῳ καὶ βίᾳ ἡμᾶς δὴ τοὺς ἀπερίττους ὡς ἂν εἰπεῖν ἀδυνατωτέρους.

Ἀγλωσσίᾳ δὲ πολλάκις ληφθεὶς ἀνὴρ,
Δίκαια λέξας, ἧσσον εὐγλώσσου φέρει·
Νῦν δ' εὐρόοισι στόμασι τἀληθέστατα
Κλέπτουσιν, ὥστε μὴ δοκεῖν ἃ χρὴ δοκεῖν

ἡ τραγῳδία λέγει· τοιοῦτοι δὲ οἱ ἐριστικοί. οὗτοι εἴτε αἱρέσεις μετίοιεν· εἴτε καὶ διαλεκτικὰ συνασκοῖεν τεχνύδρια· οὗτοι οἱ τὰ καΐρια κατασπῶντες καὶ μηδὲν ὑφαίνοντες φησὶν ἡ γραφή· ματαιοπονίαν ἐζηλωκότες, ἣν κυβείαν αὐτὴν ὁ Ἀπόστολος ἐκάλεσε καὶ πανουργίαν· πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης ἐπιτήδειον: εἰσὶ γάρ (φησι) πολλοὶ ἀνυπότακτοι. ματαιολόγοι, φρεναπατοῦντες: οὐ κατὰ πάντων εἴρηται, ὑμεῖς ἐστὲ οἱ ἅλες τῆς γῆς. εἰσὶ γάρ τινες τῶν καὶ τοῦ λόγου ἐπακηκοότων, τοῖς ἰχθύσι τοῖς θαλασσίοις ἐοικότες, οἳ δὴ ἐν ἅλμῃ ἐκ γενετῆς τρεφόμενοι ἁλῶν ὅμως πρὸς τὴν σκευασίαν δέονται. ἐγὼ γ' οὖν καὶ πάνυ ἀποδέχομαι τὴν τραγῳδίαν λέγουσαν. ὦ παῖ γένοιντ' ἂν εὖ λεγόμενοι λόγοι ψευδεῖς. ἔπεσι δὲ κάλλεσι νικῷεν ἂν τ' ἀληθές, ἀλλ' οὐ τοῦτο τ' ἀκριβέστατον, ἀλλ' ἡ φύσις καὶ τοὔρθον, ὃς δὲ εὐγλωσσίᾳ νικᾷ σοφὸς μὲν, ἀλλ' ἔγωγε τὰ πράγματα κρείσσω νομίζω τῶν λόγων ἀεί ποτε. οὐ χρὴ ἄρα ὀρεκτέον τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν, ἃ μὲν γὰρ ἐκείνους ἁδεῖν, οὐκ ἀσκοῦμεν ἡμεῖς, ἃ δὲ ἡμεῖς ἴσμεν μακρὰν ἐστὶ τῆς ἐκείνων διαθέσεως: μὴ γινώμεθα κενόδοξοι φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἀλλήλους προκαλούμενοι, ἀλλήλους φθονοῦντες. ταύτῃ τοι ὁ φιλαλήθης Πλάτων. οἷον θεοφορούμενος, ὡς ἐγὼ τοιοῦτος φησὶν ὁ οἷος οὐδενὶ ἄλλῳ ἢ τῷ λόγῳ πείθεσθαι. ὃς ἄν μοι σκοπουμένῳ βέλτιστος φαίνοιτο· αἰτιᾶται γοῦν τοὺς ἄνευ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δόξαις πιστεύοντας, ὡς μὴ προσῆκον, ἀφεμένους τοῦ ὀρθοῦ καὶ ὑγιοῦς λόγου, τῷ κοινωνοῦντι τοῦ ψεύδους πιστεύειν· τὸ μὲν γὰρ ἐψεῦσθαι τῆς ἀληθείας, κακόν ἐστι: τὸ δὲ ἀληθεύειν καὶ τὰ ὄντα δοξάζειν, ἀγαθόν: τῶν δὲ ἀγαθῶν, ἀκουσίως μὲν στέρονται ἄνθρωποι: στέρονται δὲ ὅμως, ἢ κλαπέντες, ἢ γοητευθέντες, ἢ βιασθέντες καὶ μὴ πιστεύσαντες: ὁ μὲν δὴ πιστεύσας, ἑκὼν ἤδη παραναλίσκεται. κλέπτεται δὲ ὁ μεταπεισθεὶς ἐκλαθόμενος ὅτι τῶν μὲν, ὁ χρόνος: τῶν δὲ, ὁ λόγος ἐξαιρούμενος λανθάνει. βιάζεταί τε πολλάκις ὀδύνη τε καὶ ἀλγηδὼν φιλονεικία τε αὖ καὶ θυμὸς μεταδοξάσαι. καὶ ἐπὶ πᾶσι γοητεύονται. οἱ ἤτοι ὑφ' ἡδονῆς κηληθέντες ἢ ὑπὸ φόβου δείσαντες. ταῦτα δὲ, ἑκούσιοι τροπαί. καὶ τούτων, οὐδὲν ἄν ποτε ἐπιστήμη ἐκλάβοι. ἔνιοι δὲ, εὐφυεῖς οἰόμενοι εἶναι, ἀξιοῦσι μήτε φιλοσοφίας ἅπτεσθαι, μήτε διαλεκτικῆς, ἀλλὰ μηδὲ τὴν φυσικὴν θεωρίαν ἐκμαν-

θαίνειν: μόνην δὲ καὶ ψιλὴν τὴν πίστιν ἀπαιτοῦσιν, ὥσπερ εἰ μηδὲ μίαν ἀξιοῦν ἐπιμέλειαν ποιησάμενοι τῆς ἀμπέλου, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοὺς βότρυας λαμβάνειν: ἄμπελος δὲ ὁ κύριος ἀλληγορεῖται, παρ' οὗ μετ' ἐπιμελείας καὶ τέχνης γεωργικῆς τῆς κατὰ τὸν λόγον τὸν καρπὸν τρυγητέον. κλαδεῦσαι δεῖ, σκάψαι, ἀναδῆσαι, καὶ τὰ λοιπὰ ποιῆσαι. δρεπάνου τε οἶμαι καὶ μακέλλης, καὶ τῶν ἄλλων ὀργάνων τῶν γεωργικῶν πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἀμπέλου χρεία, ἵν' ἡμῖν τὸν ἐδώδιμον καρπὸν ἐκφύῃ. καθάπερ δὲ ἐν γεωργίᾳ, οὕτω καὶ ἐν ἰατρικῇ, χρηστομαθὴς ἐκεῖνος, ὁ ποικιλωτέρων μαθημάτων ἁψάμενος, ὡς βέλτιον γεωργεῖν τε καὶ ὑγιάζειν δύνασθαι, οὕτω κἀνταῦθα χρηστομαθῆ φημι τὸν πάντα ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν ἀναφέροντα, ὥστε καὶ ἀπὸ γεωμετρίας, καὶ μουσικῆς, καὶ ἀπὸ γραμματικῆς, καὶ φιλοσοφίας αὐτῆς δρεπόμενον τὸ χρήσιμον, ἀνεπιβούλευτον φυλάσσειν τὴν πίστιν. παρορᾶται δὲ καὶ ὁ ἀθλητὴς ὡς προερίζαι, ἀλλ' εἰς τὴν σύνταξιν συμβαλλόμενος. αὐτίκα καὶ κυβερνήτην τὸν πολύπειρον ἐπαινοῦμεν, ὃς πολλῶν ἀνθρώπων εἶδεν ἄστεα: καὶ ἰατρὸν, τὸν ἐκ πείρας πολλῶν γεγονημένον, ἔνθεν καὶ τὸν ἐμπειρικὸν ἀναπλάττουσιν. ὁ δὲ πρὸς τὸν βίον ἀναφέρων ἕκαστα ἐπὶ τὸ ὀρθόν, ἔκ τε τῶν Ἑλληνικῶν, καὶ τῶν βαρβαρικῶν, ἀποδείγματα κομίζων, πολύπειρος οὗτος τῆς ἀληθείας ἰχνευτής, καὶ τῷ ὄντι πολύμητις, δίκην τῆς βασάνου λίθου: τουτέστι Λυδῆς, διακρίνειν πεπιστευμένη τὸ νόθον ἀπὸ τοῦ ἰθαγενοῦς χρυσίου. καὶ ἱκανὸς ἂν χωρίζειν ὁ πολυΐστωρ ἡμῶν καὶ γνωστικὸς σοφιστικὴν μὲν, φιλοσοφίας: κομμωτικὴν δὲ, γυμναστικῆς: καὶ ὀψοποιικὴν, ἰατρικῆς: καὶ ῥητορικὴν, διαλεκτικῆς. καὶ μάλιστα τὰς ἄλλας τῆς κατὰ τὴν βάρβαρον φιλοσοφίαν αἱρέσεις, αὐτῆς τῆς ἀληθείας. πῶς δὲ οὐκ ἀναγκαῖον περὶ νοητῶν φιλοσοφοῦντα διαλαβεῖν, τὴν ἐπιπροσθοῦντα τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως ἐπιβολὴν γενέσθαι; πῶς δὲ οὐχὶ καὶ διακρῖναι χρήσιμον, τάς τε ἀμφιβόλους φωνάς: τάς τε ὁμωνύμως ἐκφερομένας κατὰ τὰς διαθήκας: παρ' ἀμφιβολίαν γὰρ ὁ κύριος τὸν διάβολον κατὰ τὸν τῆς παρασκευῆς σοφίζεται χρόνον. καὶ οὐκ ἔτι ἔγωγε ἐνταῦθα συνορῶ. ὅπως ποτὲ ὁ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς διαλεκτικῆς εὑρετὴς, ὡς ἔνιοι ὑπολαμβάνουσι, παράγεται, τῷ κατ' ἀμφιβολίαν ἀπατώμενος τρόπῳ: εἰ δὲ οἱ προφῆται καὶ οἱ ἀπόστολοι οὐ τὰς τέχνας ἐγνώκασιν, δι' ὧν τὰ κατὰ φιλοσοφίαν ἐμφαίνεται γυμνάσματα: ἀλλ' ὁ νοῦς γε ὁ προφητικὸς καὶ ὁ διδασκαλικὸς πνευματικῶς ἐπικεκρυμμένως λαλούμενος, ἐπεὶ μὴ πάντων ἐστὶν τὴν συνεῖσιν ἀκοήν, τὰς ἐντέχνους ἀπαιτεῖ πρὸς σαφήνειαν διδασκαλίας: ἀσφαλῶς γὰρ ἐγνώκασι τὸν νοῦν ἐκεῖνον οἱ προφῆται καὶ οἱ τοῦ πνεύματος μαθηταί. ἐν γὰρ πίστει καὶ ὡς οὐχ οἷόν τε ῥᾳδίως ὡς τὸ πνεῦμα εἴρηκεν, ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐκδέξασθαι μὴ μεμαθηκότας. τὰς δὲ ἐντολάς φησιν ἀπογράψαι διττῶς βουλῇ καὶ γνώσει τοῦ ἀποκρίνασθαι λόγους ἀληθείας τοῖς προβαλλομένοις σοι. τίς οὖν ἡ γνῶσις τοῦ ἀποκρίνασθαι ἢ τίς καὶ τοῦ ἐρωτᾶν; εἴη δ' ἂν αὕτη διαλεκτική; τί δ' οὐχὶ καὶ τὸ λέγειν ἔργον ἐστί, καὶ τὸ ποιεῖν ἐκ τοῦ λόγου γίνεται; εἰ γὰρ μὴ λόγῳ πράττομεν, ἀλόγως ποιοῦμεν ἄν: τὸ λογικὸν δὲ ἔργον κατὰ θεὸν ἐπιτελεῖται. καὶ οὐδὲν χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο φησὶ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ, ἢ οὐχὶ καὶ ὁ κύριος λόγῳ πάντα ἔπρασσεν. ἐργάζεται δὲ καὶ τὰ κτήνη ἐλαυνόμενα, ἀναγκάζοντι τῷ φόβῳ: οὐχὶ δὲ καὶ οἱ ὀρθοδοξασταὶ καλούμενοι ἔργοις προσφέρονται καλοῖς, οὐκ εἰδότες ἃ ποιοῦσιν; διὰ τοῦτο οὖν ὁ σωτὴρ ἄρτον λαβὼν πρῶτον ἐλάλησεν καὶ εὐχαρίστησεν: εἶτα κλάσας τὸν ἄρτον προέθηκεν, ἵνα δὴ φάγωμεν λογικῶς: καὶ τὰς γραφὰς ἐπιγνόντες, πολιτευσώμεθα καθ' ὑπακοήν: καθάπερ δὲ οἱ λόγῳ χρώμενοι πονηρῷ, οὐδὲν τῶν ἔργῳ χρωμένων πονηρῷ διαφέρουσιν: ἡ γὰρ διαβολὴ ξίφους διάκονος: καὶ λύπην ἐμποιεῖ βλασφημία, ἐξ ὧν αἱ τοῦ βίου φθοραί: ἔργα γὰρ τοῦ πονηροῦ λόγου εἰσὶν αὗται: οὕτω καὶ οἱ λόγῳ ἀγαθῷ κεχρημένοι, συνεγγίζουσι τοῖς τὰ καλὰ τῶν ἔργων ἐπιτελοῦσιν. ἀνακτᾶται γοῦν καὶ ὁ λόγος τὴν ψυχὴν, καὶ ἐπὶ καλοκαγαθίαν προτρέπει: μακάριος δὲ ὁ περιδέξιος. οὔτ' οὖν βλασφημητέος ὁ εὖ ποιητικὸς πρὸς τὸ εὖ λέγειν δυναμένους, οὐδὲ μὴν κακιστέος ὁ οἷός τε εὖ λέγειν, πρὸς τὸ εὖ ποιεῖν ἐπιτηδείου: πρὸς δὲ ὧν ἑκάτερος πέφυκεν ἐνεργούντων. ὃ δ' οὖν τὸ ἔργον δείκνυσιν, τοῦτο ἅτερος λαλεῖ. οἷον ἑτοιμάζων τῇ εὐποιίᾳ τὴν ὁδὸν, καὶ ἐπὶ τὴν εὐεργεσίαν ἄγων τοὺς ἀκούοντας: ἔστι γὰρ καὶ σωτήριος λόγος, ὡς καὶ ἔργον σωτήριον. ἡ δικαιοσύνη γοῦν, οὐ χωρὶς λόγου συνίσταται: ὡς δὲ τὸ εὖ πάσχειν περιαιρεῖται, ἐὰν τὸ εὖ ποιεῖν ἀφέλωμεν: οὕτως ἡ ὑπακοὴ καὶ πίστις ἀναιρεῖται: μήτε τῆς ἐντολῆς, μήτε τοῦ τὴν ἐντολὴν σαφηνιοῦντος συμπαραλαμβα-

νομένων

ἐμπειρίαν. νυνὶ δὲ ἀλλήλων ἕνεκα, ἀπορούμεθα καὶ λόγων καὶ ὅρων· τὴν δὲ ἐριστικήν τε καὶ σοφιστικὴν
τέχνην. παραιτητέον παντελῶς, ἐπεὶ καὶ αἱ λέξεις αὐταὶ τῶν σοφιστῶν, οὐ μόνον γοητεύουσι κλέ-
πτουσι τοὺς πολλούς, βιαζόμεναι δὲ ἔσθ' ὅτε, καδμείαν νίκην ἀπηνέγκαντο: παντὸς γὰρ μᾶλ-
λον ἀληθὴς ὁ ψαλμὸς ἐκεῖνος· ὁ δίκαιος ζήσεται εἰς τέλος, ὅτι οὐκ ὄψεται καταφθοράν, ὅτ'
ἂν ἴδῃ σοφοὺς ἀποθνήσκοντας, τίνας δὴ σοφοὺς λέγει, ἄκουσον ἐκ τῆς σοφίας Ἰησοῦ. οὐκ ἔστι
σοφία πονηρίας ἐπιστήμη, ταύτην δὴ λέγει, ἣν ἐπενόησαν τέχναι λεκτικαί τε καὶ διαλεκτικαί.
ζητήσεις τὴν σοφίαν παρὰ κακοῖς, καὶ οὐχ εὑρήσεις κἂν πύθῃ πάλιν ποίαν ταύτην. στόμα δικαίου
(φήσει) σοι ἀποστάξει σοφίαν, σοφία δὲ ὁμωνύμως τῇ ἀληθείᾳ, ἡ σοφιστικὴ λέγεται τέχνη:
ἐμοὶ δὲ εἰκότως οἶμαι πρόκειται: βιοῦν μὲν κατὰ τὸν λόγον καὶ νοεῖν τὰ σημαινόμενα: εὐγλωτ-
τίαν δὲ μήποτε ζηλοῦντα, ἀρκεῖσθαι μόνῳ τῷ αἰνίξασθαι τὸ νοούμενον, ὁποίῳ δὲ ὀνόματι δη-
λοῦται [illegible] ὅπερ παραστῆσαι βούλομαι, οὐδέν μοι λέγει: σωθῆναι γὰρ εὖ οἶδ' ὅτι καὶ συνα-
ρασθαι τοῖς σώζεσθαι γλιχομένοις βέλτιστόν ἐστιν, οὐχὶ συνθεῖναι τὰ λεξείδια καθάπερ τὰ κό-
» σμια: κἂν φυλάξῃς φησὶν ὁ Πυθαγόρειος ἐν τῷ Πλάτωνος πολιτικῷ· τὸ μὴ σπουδάζειν, ἐπὶ
» τοῖς ὀνόμασι. πλουσιώτερος εἰς γῆρας ἀναφανήσῃ φρονήσεως, κἀν τῷ Θεαιτήτῳ εὕροις
» αὖ πάλιν, τὸ δὲ εὐχερὲς τῶν ὀνομάτων τε καὶ ῥημάτων καὶ μὴ δι' ἀκριβείας ἐξεταζόμενον, τὰ μὲν
» πολλὰ οὐκ ἀγεννές: ἀλλὰ μᾶλλον τὸ τούτου ἐναντίον ἀνελεύθερον: ἔστι δ' ὅτε ἀναγκαῖον.
ταῦτα ὡς ἔνι μάλιστα διὰ βραχέων διήνεγκεν ἡ γραφή· μὴ πολὺς ἐν ῥήμασι γίνου λέγουσα: ἡ
μὲν γὰρ λέξις, οἷον ἐσθὴς ἐπὶ σώματος. τὰ δὲ πράγματα σάρκες εἰσὶ καὶ νεῦρα. οὐ χρὴ τοίνυν
τῆς ἐσθῆτος πρὸ τῆς τοῦ σώματος σωτηρίας κήδεσθαι: εὐτελῆ γὰρ οὐ μόνον δίαιταν, ἀλλὰ καὶ
λόγον ἀσκητέον ἀπέριττόν τε καὶ ἀπερίεργον τῷ τὸν ἀληθῆ βίον ἐπανῃρημένῳ, εἴ γε τὴν τρυφὴν
ὡς δολερὰν τε καὶ ἄσωτον παραιτούμεθα, καθάπερ τὸ μύρον καὶ τὴν πορφύραν οἱ παλαιοὶ Λα-
κεδαιμόνιοι, δολερὰ μὲν τὰ ἱμάτια: δολερὰ δὲ τὰ χρίματα ὑπολαβόντες ὀρθῶς καὶ ὀνομά-
ζοντες, ἐπεὶ μήτε ἐκείνη καλὴ σκευασία τροφῆς, ἡ πλείω τῶν τρεφόντων ἔχουσα τὰ ἡδύσμα-
τα, μήτε λόγου χρῆσις ἀστεία, ἡ τέρπειν μᾶλλον ἢ ὠφελεῖν τοὺς ἀκούοντας δυναμένη, μούσας
σειρήνων ἡδείους ἡγεῖσθαι Πυθαγόρας παραινεῖ. τὰς σοφίας ἀσκεῖν μὴ μετὰ ἡδονῆς διδάσκων,
ἀπατηλὸν δὲ τὴν ἄλλην διελέγχων ψυχαγωγίαν: σειρῆνας δὲ παραπλεύσας, εἷς ἀρκεῖ: καὶ
τῇ σφιγγὶ ὑποκρινάμενος ἄλλος εἷς: εἰ δὲ βούλεσθε μηδὲ εἷς: οὔκουν πλατύνειν τὰ φυλακτή-
ρια χρή ποτε κενοδοξίαν ζηλοῦντας, ἀρκεῖ δὲ τῷ γνωστικῷ κἂν εἷς μόνος ἀκροατὴς εὑρεθῇ· ἔστι
γοῦν ἀκοῦσαι καὶ Πινδάρου τοῦ Βοιωτίου γράφοντος μὴ πρὸς ἅπαντας ἀναρρῆξαι τὸν ἀρχαῖον
λόγον. ἔσθ' ὅτε πιστοτάταις σιγᾶς ὁδοῖς. κέντρον δὲ μάχας ὁ κρατιστεύων λόγος: διατείνεται τοῦ-
το μάλα ὁ μακάριος Ἀπόστολος παραινῶν ἡμῖν μὴ λογομαχεῖν τε δι' οὐδὲν χρήσιμον· ἐπὶ κα-
ταστροφῇ τῶν ἀκουόντων: τὰς δὲ βεβήλους κενοφωνίας, περιΐστασθαι: ἐπὶ πλεῖον γὰρ προκόψου-
σιν ἀσεβείας· καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ὡς γάγγραινα νομὴν ἕξει, αὕτη τοίνυν ἡ σοφία τοῦ κόσμου, μωρία
παρὰ θεῷ ἐστι, καὶ τούτων τῶν σοφῶν κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμούς, ὅτι εἰσὶ μάταιοι.
μηδεὶς τοίνυν καυχάσθω ἐν ἀνθρωπίνῃ προανέχων διανοίᾳ, εὖ γὰρ ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ γέγρα-
» πται, μὴ καυχάσθω ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, καὶ μὴ καυχάσθω ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύι αὐτοῦ,
» καὶ μὴ καυχάσθω ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν τούτῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος, συ-
» νιέναι καὶ γινώσκειν ὅτι ἐγώ εἰμι κύριος ὁ ποιῶν ἔλεος καὶ κρίμα, καὶ δικαιοσύνην ἐπὶ τῆς γῆς,
» ὅτι ἐν τούτοις τὸ θέλημά μου λέγει κύριος, ἵνα μὴ πεποιθότες ὦμεν ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ
» θεῷ τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκροὺς ὁ Ἀπόστολός φησιν, ὃς ἐκ τηλικούτου θανάτου ἐρρύσατο ἡμᾶς,
» ἵνα ἡ πίστις ἡμῶν μὴ ᾖ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει θεοῦ: ὁ γὰρ πνευματικὸς ἀνακρί-
» νει πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται, ἐπάκουε δὲ κἀκείνων αὐτοῦ, ταῦτα δὲ λέγω, ἵνα
» μηδεὶς ὑμᾶς παραλογίζηται ἐν πιθανολογίᾳ: μηδὲ ὑπεισέρχηται ὁ συλαγωγῶν: καὶ πάλιν.
» βλέπετε μήτις ἔσται ὑμᾶς ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν πα-
» ράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν: φιλοσοφίαν μὲν
οὐ πᾶσαν, ἀλλὰ τὴν Ἐπικούρειον, ἧς καὶ μέμνηται ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων ὁ Παῦλος,
διαβάλλων, πρόνοιαν ἀναιροῦσαν, καὶ ἡδονὴν ἐκθειάζουσαν, καὶ εἴ τις ἄλλη τὰ στοιχεῖα ἐκτε-
τίμηκεν, μὴ ἐπιστήσασα τὴν ποιητικὴν αἰτίαν τούτοις: μηδὲ ἐφαντάσθη τὸν δημιουργόν: ἀλ-
λὰ καὶ οἱ Στωϊκοί, ὧν καὶ αὐτῶν μέμνηται, σῶμα ὄντα τὸν θεὸν διὰ τῆς ἀτιμοτάτης ὕλης

πεφυτηκέναι λέγουσιν οὐ καλῶς. παράδοσιν δὲ ἀνθρωπίνην, τὴν λογικὴν παιδείαν λέγει, διὸ κἀ-
κεῖνα ἐπιστέλλει, τὰς νεωτέρας ζητήσεις φεύγετε: μειρακιώδεις γὰρ αἱ τοιαῦται φιλονεικίαι: ἀρε-
τὴ δὲ οὐ φιλομειράκιον ὁ φιλόσοφος λέγει Πλάτων, καὶ τὸ ἀγώνισμα ἡμῶν κατὰ τὸν Λεοντῖνον
Γοργίαν, διττῶν δὲ ἀρετῶν δεῖται τόλμης καὶ σοφίας: τόλμης μὲν, τὸ κίνδυνον ὑπομεῖναι: σο-
φίας δὲ, τὸ αἴνιγμα γνῶναι: ὁ γάρ τοι λόγος, καθάπερ τὸ κήρυγμα τὸ Ὀλυμπίασι, καλεῖ μὲν,
τὸν βουλόμενον: στεφανοῖ δὲ, τὸν δυνάμενον. ἀκίνητον μὲν, ὅτι πρὸς ἀλήθειαν καὶ τῷ ὄντι ἀργὸν οὐ
βούλεται εἶναι τὸν πιστεύσαντα ὁ λόγος: ζητεῖτε γὰρ καὶ εὑρήσετε λέγει. ἀλλὰ τὴν ζήτησιν εἰς εὕρεσιν
περαιοῖ, τὴν κενὴν ἐξελάσας φλυαρίαν: ἐγκρίνων δὲ, τὴν ὀχυροῦσαν τὴν πίστιν ἡμῖν θεωρίαν: τοῦτο
» δὲ λέγω, ἵνα μή τις ὑμᾶς παραλογίζηται ἐν πιθανολογίᾳ φησὶν ὁ Ἀπόστολος, διακρίνειν δη-
» λονότι τὰ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα μεμαθηκόσι, καὶ ἀπαντᾶν πρὸς τὰ ἐπιφερόμενα δεδιδαγμέ-
» νοις. ὡς οὖν παρελάβετε Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν κύριον, ἐν αὐτῷ περιπατεῖτε, ἐῤῥιζωμένοι καὶ ἐποικοδο-
» μούμενοι ἐν αὐτῷ καὶ βεβαιούμενοι ἐν τῇ πίστει. πειθὼ δὲ, ἡ βεβαίωσις τῆς πίστεως, βλέπετε μή τις
» ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν ἀπὸ τῆς πίστεως τῆς εἰς τὸν Χριστὸν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, τῆς ἀναι-
» ρούσης τὴν πρόνοιαν κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων: ἡ γὰρ κατὰ τὴν θείαν παράδοσιν φιλοσοφία,
ἵστησι τὴν πρόνοιαν καὶ βεβαιοῖ, ἧς ἀναιρεθείσης, μῦθος ἡ περὶ τὸν σωτῆρα οἰκονομία φαίνεται: κα-
τὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ οὐ κατὰ Χριστὸν φερομένων ἡμῶν: ἡ γὰρ ἀκόλουθος Χριστῷ διδασκα-
λία καὶ τὸν δημιουργὸν ἐκθειάζει, καὶ τὴν πρόνοιαν μέχρι τῶν κατὰ μέρος ἄγει, καὶ τρεπτὴν καὶ γενητὴν
οἶδεν τὴν τῶν στοιχείων φύσιν, καὶ πολιτεύεσθαι εἰς δύναμιν ἐξομοιωτικὴν τῷ θεῷ διδάσκει, καὶ τὴν
οἰκονομίαν, ὡς ἡγεμονικὸν τῆς ἁπάσης προσίεσθαι παιδείας. στοιχεῖα δὲ σέβουσι: Διογένης μὲν,
τὸν ἀέρα: Θαλῆς δὲ, τὸ ὕδωρ: Ἵππασος δὲ, τὸ πῦρ, καὶ οἱ τὰς ἀτόμους ἀρχὰς ὑποτιθέμενοι, φι-
» λοσοφίας ὄνομα ὑποδυόμενοι, ἄθεοί τινες ἀνθρωπίσκοι καὶ φιλήδονοι. διὰ τοῦτο προσεύχομαι
» (φησὶν) ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον περισσεύῃ, ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει, εἰς
» τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέροντα. ἐπεὶ ὅτε ἦμεν νήπιοι (φησὶν ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος) ὑπὸ τὰ
» στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἦμεν δεδουλωμένοι, ὁ δὲ νήπιος κἂν κληρονόμος ᾖ, οὐδὲν δούλου διαφέρει, ἄ-
» χρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρός. νήπιοι οὖν καὶ οἱ φιλόσοφοι, ἐὰν μὴ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἀπανδρωθῶ-
σιν: εἰ γὰρ οὐ κληρονομήσει ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐλευθέρας, ἀλλὰ γοῦν σπέρμα
ἐστὶν Ἀβραὰμ τὸ μὴ τῆς ἐπαγγελίας τὸ ἴδιον εἰληφὸς δωρεάν, τελείων δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφὴ, τῶν
διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ: πᾶς
γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος, ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης, νήπιος ὢν καὶ μηδέπω ἐπιστάμενος τὸν
λόγον καθ' ὃν πεπίστευκέ τε καὶ ἐνεργεῖ, μήτε ἀποδεῖξαι δυνάμενος τὴν αἰτίαν ἐν αὐτῷ.
πάντα δὲ δοκιμάζετε ὁ Ἀπόστολος φησὶ, καὶ τὸ καλὸν κατέχετε: τοῖς πνευματικοῖς λέγων τοῖς
ἀνακρίνουσι πάντα κατὰ ἀλήθειαν λεγόμενα: πότερον δοκεῖ, ἢ οὕτως ἔχεται τῆς ἀληθείας,
παιδεία δὲ ἀνεξέλεγκτος πλανᾶται καὶ αἱ πληγαὶ καὶ οἱ ἔλεγχοι διδόασι παιδείαν σοφίας
» οἱ μετ' ἀγάπης δηλονότι ἔλεγχοι: καρδία γὰρ εὐθεῖα ἐκζητεῖ γνῶσιν, ὅτι ὁ ζητῶν τὸν θεὸν εὑρή-
» σει γνῶσιν μετὰ δικαιοσύνης: οἱ δὲ ὀρθῶς ζητήσαντες αὐτὴν, εἰρήνην εὗρον, καὶ γνώσομαι
» (φησὶν) οὐ τὸν λόγον τῶν πεφυσιωμένων, ἀλλὰ τὴν δύναμιν. τοὺς δοκήσει σοφοὺς καὶ οἰομέ-
» νους εἶναι: οὐκ ὄντας δὲ σοφοὺς ἐπιῤῥαπίζων γράφει. οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, οὐ
» τῷ μὴ ἀληθεῖ, ἀλλὰ καθ' ὑπόληψιν πιθανῷ: ἐν δυνάμει δὲ εἶπεν: μόνη γὰρ ἡ ἀλήθεια δυ-
νατή. καὶ πάλιν, εἴ τις δοκεῖ ἐγνωκέναι τι, οὔπω ἔγνω καθὸ δεῖ γνῶναι: οὐ γάρ ποτε ἡ ἀλή-
θεια οἴησις, ἀλλ' ἡ μὲν ὑπόληψις τῆς γνώσεως, φυσιοῖ καὶ τύφου ἐμπίπλησιν: οἰκοδομεῖ δὲ ἡ
ἀγάπη, μὴ περὶ τὴν οἴησιν, ἀλλὰ περὶ τὴν ἀλήθειαν ἀναστρεφομένη. ὅθεν εἴ τις ἀγαπᾷ, οὗ-
τος ἔγνωσται λέγει, ἐπεὶ δὲ μὴ μόνη ἡ παράδοσις καὶ πάνδημος τῷ γε αἰσθομένῳ τῆς μεγα-
λειότητος τοῦ λόγου. ἐπικρυπτέον οὖν τὴν ἐν μυστηρίῳ λαλουμένην σοφίαν, ἣν ἐδίδαξεν ὁ
υἱὸς τοῦ θεοῦ. ἤδη γοῦν καὶ Ἠσαΐας ὁ προφήτης πυρὶ καθαίρεται τὴν γλῶτταν, ὡς εἰπεῖν δυ-
νηθῆναι τὴν ὅρασιν, καὶ οὐδὲ τὴν γλῶτταν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀκοὰς ἁγνίζεσθαι προσή-
κει ἡμῖν. εἴγε τῆς ἀληθείας μεθεκτοὶ εἶναι πειρώμεθα: ταῦτα ἦν ἐμποδὼν τοῦ γράφειν
ἐμοί. καὶ νῦν ἔτι εὐλαβῶς ἔχω, ἤ φησιν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων τοὺς μαργαρίτας βάλλειν,
μή ποτε καταπατήσωσι τοῖς ποσὶ, καὶ στραφέντες ῥήξωσιν ἡμᾶς: χαλεπὸν γὰρ τοὺς περὶ
τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς καθαροὺς ὄντως καὶ διαυγεῖς ἐπιδεῖξαι λόγους ἀκροατῶν τοῖς ὑώδεσί τε

καὶ ἀπαιδεύτοις: σχεδὸν γὰρ οὐκ ἔστι τούτων πρὸς τοὺς πολλοὺς καταγελαστότερα ἀκού-
σματα: οὐδ' αὖ πρὸς τοὺς εὐφυεῖς, θαυμασιώτερά τε καὶ ἐνθουσιαστικώτερα. ψυχικὸς
δὲ ἄνθρωπος, οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ: μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστιν. σοφοὶ δὲ οὐκ
ἐκφέρουσιν ἐκ στόματος ἃ διαλογίζονται ἐν συνεδρίῳ, ἀλλ' ὃ ἀκούετε εἰς τὸ οὖς φησιν ὁ κύ-
ριος, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωμάτων. τὰς ἀποκρύφους τῆς ἀληθοῦς γνώσεως παραδόσεις,
ὑψηλῶς καὶ ἐξόχως ἑρμηνευομένας ἐκδέχεσθαι κελεύων, καὶ καθάπερ ἠκούσαμεν εἰς τὸ
οὖς, οὕτω καὶ παραδιδόναι οἷς δέον, οὐχὶ δὲ πᾶσιν ἀναίδην ἐκδιδόναι τὰ ἐν παραβολαῖς
εἰρημένα πρὸς αὐτοὺς παραγγέλλων. ἀλλ' ἔστι τῷ ὄντι ἡ τῶν ὑπομνημάτων ὑποτύπωσις,
ὅσα διασποράδην καὶ διερριμμένως ἐγκατεσπαρμένην ἔχουσι τὴν ἀλήθειαν, ὅπως ἂν λά-
θοι τοὺς δίκην κολοιῶν σπερμολόγους. ἐπὰν δὲ ἀγαθοῦ τύχῃ γεωργοῦ, ἐκφύσει τε ἕκαστον αὐ-
τῶν, καὶ τὸν πυρὸν ἀναδείξει: μιᾶς τοίνυν οὔσης τῆς ἀληθείας, τὸ γὰρ ψεῦδος μυρίας ἐκτρο-
πὰς ἔχει καθάπερ αἱ Βάκχαι τὰ τοῦ Πενθέως διαφορήσασαι μέλη: αἱ τῆς φιλοσοφίας τῆς
τε βαρβάρου, τῆς τε Ἑλληνικῆς αἱρέσεις, ἑκάστη ὅπερ ἔλαχεν, ὡς πᾶσαν αὐχεῖ τὴν ἀλήθειαν:
φωτὸς δ' οἶμαι ἀνατολῇ πάντα φωτίζεται. ξύμπαντες οὖν Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι, ὅσοι
τἀληθοῦς ὠρέχθησαν, οἱ μὲν, οὐκ ὀλίγα: οἱ δὲ, μέρος τι, εἴπερ ἄρα τοῦ τῆς ἀληθείας λόγου ἔχον-
τες ἀναδειχθεῖεν. ὁ γοῦν αἰὼν τοῦ χρόνου τὸ μέλλον καὶ τὸ ἐνεστός. αὐτὰρ δὴ καὶ τὸ παρῳχηκὸς
ἀκαριαίως συνίστησι, πολὺ δὲ πλέον δυνατωτέρα τοῦ αἰῶνος ἡ ἀλήθεια συναγαγεῖν τὰ οἰκεῖα
σπέρματα, κἂν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐκπέσῃ γῆν: πάμπολλα γὰρ τῶν παρὰ ταῖς αἱρέσεσι δο-
ξαζομένων εὕροιμεν ἂν ὅσα μὴ τέλεον ἐκκεκώφηνται: μὴ δὲ διατετμήθησαν τὴν φυσικὴν ἀκο-
λουθίαν. καθάπερ τὸν ἄνδρα αἱ γυναικωνίτιδες ἀποκεψάμεναι τὸν Χριστόν, εἰ καὶ ἀλλήλοις
ἀνόμοιοι εἶναι δοκεῖ τῷ γένει γε καὶ ὅλῃ τῇ ἀληθείᾳ ὁμολογοῦνται, ἢ γὰρ ὡς μέλος, ἢ ὡς
εἶδος, ἢ ὡς γένος εἰς ἓν συμπίπτει: ἤδη δὲ καὶ ἡ ὑπάτη ἐναντία τῇ νήτῃ οὖσα, ἀλλ' ἄμ-
φω γε, ἁρμονία μία: ἔν τε ἀριθμοῖς ὁ ἄρτιος τῷ περιττῷ διαφέρεται, ὁμολογοῦσι δὲ ἄμφω
» τῇ ἀριθμητικῇ ὡς τῷ σχήματι ὁ κύκλος, καὶ τὸ τρίγωνον καὶ τὸ τετράγωνον, καὶ ὅσα τῶν σχημά-
» των ἀλλήλων διενήνοχεν, ἀτὰρ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ παντὶ τὰ μέρη σύμπαντα, κἂν διαφέρηται
πρὸς ἄλληλα τὴν πρὸς τὸ ὅλον οἰκειότητα διαφυλάττει: οὕτως οὖν ἥ τε βάρβαρος, ἥ τε Ἑλ-
ληνικὴ φιλοσοφία, τὴν ἀΐδιον ἀλήθειαν σπαραγμόν τινα οὐ τῆς Διονύσου μυθολογίας, τῆς
δὲ τοῦ λόγου τοῦ ὄντος ἀεὶ θεολογίας πεποίηται, ὁ δὲ τὰ διῃρημένα συνθεὶς αὖθις καὶ ἑνοποιή-
σας, τέλειον τὸν λόγον ἀκινδύνως εὖ ἴσθ' ὅτι κατόψεται τὴν ἀλήθειαν. γέγραπται γοῦν ἐν τῷ
» Ἐκκλησιαστῇ. καὶ προσέθηκα σοφίαν ἐπὶ πᾶσιν: οἳ δὴ ἐγένοντο ἔμπροσθέν μου ἐν Ἱερουσαλήμ καὶ ἡ καρ-
» δία μου εἶδεν πολλά, σοφίαν καὶ γνῶσιν παραβολὰς καὶ ἐπιστήμην ἔγνων ἔτι, καί γε τοῦτό ἐστι
» προαίρεσις πνεύματος, ὅτι ἐν πλήθει σοφίας πλῆθος γνώσεως: ὁ δὲ τῆς πανδόχα τῆς σοφίας ἔμ-
» πειρος, οὗτος κυρίως ἂν εἴη γνωστικός. αὐτίκα γέγραπται, περιουσία γνώσεως τῆς σοφίας, ζωο-
ποιήσει τὸν παρ' αὐτῆς. πάλιν τε αὖ βεβαιοῖ σαφέστερον τὰ εἰρημένα ἡ δὲ ἡ ῥῆσις πάντα ἐνώπια
τοῖς νοοῦσι: τὰ δὲ πάντα, Ἑλληνικά ἐστι καὶ βαρβαρικά: θάτερα δὲ οὐκ ἔτι πάντα: ὀρθὰ δὲ τοῖς
βουλομένοις ἀπενέγκασθαι αἴσθησιν ἀνθαιρεῖσθαι παιδείαν καὶ μὴ ἀργύριον καὶ γνῶσιν ὑπὲρ
» χρυσίον δεδοκιμασμένον: ἀνθαιρεῖσθε δὲ καὶ αἴσθησιν χρυσίου καθαροῦ: κρείσσων γὰρ σοφία λί-
θων πολυτελῶν: πᾶν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιον αὐτῆς. φασὶ δὲ Ἕλληνες μετά γε Ὀρφέα καὶ Λίνον,
καὶ τοὺς παλαιοτάτους παρὰ σφίσι ποιητὰς ἐπὶ σοφίᾳ πρώτους θαυμασθῆναι τοὺς ἑπτά, τοὺς ἐπι-
κληθέντας σοφούς: ὧν τέσσαρες μὲν ἀπὸ Ἀσίας ἦσαν Θαλῆς τε ὁ Μιλήσιος, καὶ Βίας ὁ Πριη-
νεύς, καὶ Πιττακὸς ὁ Μιτυληναῖος, καὶ Κλεόβουλος ὁ Λίνδιος: δύο δὲ ἀπὸ Εὐρώπης, Σόλων τε ὁ Ἀθη-
ναῖος, καὶ Χίλων ὁ Λακεδαιμόνιος: τὸν δὲ ἕβδομον, οἱ μὲν Περίανδρον εἶναι λέγουσι τὸν Κορίνθιον: οἱ
δέ, Ἀνάχαρσιν, τὸν Σκύθην: οἱ δέ, Ἐπιμενίδην τὸν Κρῆτα, ὃν Ἑλληνικὸν οἶδε προφήτην, οὗ μέμνηται ὁ
ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Τίτον ἐπιστολῇ λέγων οὕτως. εἶπέν τις ἐξ αὐτῶν ἴδιος προφήτης
» οὗτος, Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί. καὶ ἡ μαρτυρία αὕτη ἐστὶν ἀληθής. ὁ-
ρᾷς ὅπως κἀν τοῖς Ἑλλήνων προφήταις δίδωσί τι τῆς ἀληθείας, καὶ οὐκ ἐπαισχύνεται πρός τε οἰκο-
δομὴν καὶ πρὸς ἐντροπὴν διαλεγόμενός τινων Ἑλληνικοῖς συγχρῆσθαι ποιήμασι, πρὸς γοῦν Κορίν-
θίους: οὐ γὰρ ἐνταῦθα μόνον περὶ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως διαλεγόμενος ἰαμβείῳ συγκέχρηται
τραγικῷ. τί μοι ὄφελος λέγων εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, φάγωμεν καὶ πίωμεν: αὔριον γὰρ ἀπο-

νίσκομεν. μὴ πλανᾶσθε, φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί. οἱ δὲ Ἀκουσίλαον τὸν Ἀργεῖον ἐγκατέλεξαν τοῖς ἑπτὰ σοφοῖς: ἄλλοι δὲ Φερεκύδην τὸν Σύριον, Πλάτων δὲ ἀντὶ Περιάνδρου, ὡς ἀναξίου σοφίας διὰ τὸ τετυραννηκέναι, αὐτὸν κατατάττει Μύσωνα τὸν Χηνέα. ὡς μὲν οὖν κατὰ τοὺς τῆς Μωυσέως ἡλικίας οἱ παρ' Ἕλλησι σοφοὶ γεγόνασι, μικρὸν ὕστερον δειχθήσεται. ὁ δὲ τρόπος τῆς παρ' αὐτοῖς φιλοσοφίας ὡς ἑβραικὸς καὶ αἰνιγματώδης, ἤδη ἐπισκεπτέος. βραχυλογίαν γοῦν ἠσπάζοντο, τὴν παραινετικήν, τὴν ὠφελιμωτάτην. αὐτίκα Πλάτων πάλαι τοῦτο διὰ σπουδῆς γεγονέναι τοῖς δὲ τὸν τρόπον λέγει, κοινῶς μέν, πᾶσιν Ἕλλησιν: ἐξαιρέτως δέ, Λακεδαιμονίοις καὶ Κρησὶ τοῖς εὐνομωτάτοις. τὸ μὲν οὖν, γνῶθι σαυτόν, οἱ μέν, Χίλωνος ὑπειλήφασι: Χαμαιλέων δὲ ἐν τῷ περὶ θεῶν, Θαλοῦ: Ἀριστοτέλης δέ, τῆς Πυθίας. δύναται δὲ τὴν γνῶσιν ἐγκελεύεσθαι μεταδιώκειν: οὐκ ἔστι γὰρ ἄνευ τῆς τῶν ὅλων οὐσίας εἰδέναι τὰ μέρη, δεῖ δὴ τὴν γένεσιν τοῦ κόσμου πολυπραγμονῆσαι, δι' ἧς καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν καταμαθεῖν ἐξέσται. πάλιν αὖ Χίλωνι τῷ Λακεδαιμονίῳ ἀναφέρουσι τό, μηδὲν ἄγαν: Στράτων δὲ ἐν τῷ περὶ εὑρημάτων Στρατοδήμῳ τῷ Τεγεάτῃ προσάπτει τὸ ἀπόφθεγμα: Δίδυμος δὲ Σόλωνι αὐτὸ ἀνατίθησιν. ὥσπερ ἀμέλει Κλεοβούλῳ, τὸ μέτρον ἄριστον, τὸ δ', ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα: Κλεομένης μὲν ἐν τῷ περὶ Ἡσιόδου, Ὁμήρῳ φησὶ προειρῆσθαι διὰ τούτου.

Δειλαί τοι δειλῶν γε καὶ ἐγγύαι ἐγγυάασθαι.

οἱ δὲ περὶ Ἀριστοτέλη Χίλωνος αὐτὸ νομίζουσι: Δίδυμος δὲ Θαλοῦ φησιν εἶναι τὴν παραίνεσιν. ἔπειτα ἑξῆς τό, πάντες ἄνθρωποι κακοί, ἢ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων κακοί (δηλῶς γὰρ ἐκφέρεται τὸ αὐτὸ ἀπόφθεγμα) οἱ περὶ Σωτάδην τὸν Βυζάντιον, Βίαντος λέγουσιν εἶναι, καὶ τό, μελέτη πάντα καθαίρει, Περιάνδρου τυγχάνειν βούλονται. ὁμοίως δὲ τὴν, γνῶθι καιρόν, παραίνεσιν, Πιττακοῦ καθεστάναι: ὁ μὲν οὖν Σόλων, Ἀθηναῖος: Πιττακὸς δέ, Μιτυληναῖος ἐνομοθέτησεν. ὀψὲ δὲ Πυθαγόρας ὁ Φερεκύδους γνώριμος, φιλόσοφον ἑαυτὸν πρῶτος ἀνηγόρευσεν. φιλοσοφίας τοίνυν μετὰ τοὺς προειρημένους ἄνδρας τρεῖς γεγόνασι διαδοχαί, ἐπώνυμοι τῶν τόπων: περὶ οὓς διέτριψαν Ἰταλικὴ μέν, ἡ ἀπὸ Πυθαγόρου: Ἰωνικὴ δέ, ἡ ἀπὸ Θαλοῦ: Ἐλεατικὴ δέ, ἡ ἀπὸ Ξενοφάνους. Πυθαγόρας μὲν οὖν Μνησάρχου Σάμιος, ὥς φησιν Ἱππόβοτος, ὡς δὲ Ἀριστόξενος ἐν τῷ Πυθαγόρου βίῳ καὶ Ἀρίσταρχος καὶ Θεόπομπος, Τυρρηνὸς ἦν: ὡς δὲ Νεάνθης, Σύριος ἢ Τύριος. ὥστε εἶναι κατὰ τοὺς πλείστους τὸν Πυθαγόραν βάρβαρον τὸ γένος: ἀλλὰ καὶ Θαλῆς, ὡς Λεάνδρος καὶ Ἡρόδοτος ἱστοροῦσι, Φοῖνιξ ἦν: ὡς δέ τινες ὑπειλήφασι, Μιλήσιος, μόνος οὗτος δοκεῖ τοῖς τῶν Αἰγυπτίων προφήταις συμβεβληκέναι: διδάσκαλος δὲ αὐτοῦ οὐδεὶς ἀναγέγραπται. ὥσπερ οὐδὲ Φερεκύδου τοῦ Συρίου, ᾧ Πυθαγόρας ἐμαθήτευσεν. ἀλλ' ἡ μὲν ἐν Μεταποντίῳ τῆς Ἰταλίας ἡ κατὰ Πυθαγόραν φιλοσοφία ἡ Ἰταλικὴ καταγήρασεν. Ἀναξίμανδρος δὲ Πραξιάδου Μιλήσιος, Θαλῆν διαδέχεται: τοῦτον δέ, Ἀναξιμένης Εὐρυστράτου Μιλήσιος: μεθ' ὃν Ἀναξαγόρας Ἡγησιβούλου Κλαζομένιος: οὗτος μετήγαγεν ἀπὸ τῆς Ἰωνίας Ἀθήναζε τὴν διατριβήν: τοῦτον διαδέχεται Ἀρχέλαος, οὗ Σωκράτης διήκουσεν.

Ἐκ δ' ἄρα τῶν, ἀπέκλινε λαοξόος ἐννομολέσχης

Ἑλλήνων ἐπαοιδός ὁ Τίμων φησὶν ἐν τοῖς Σίλλοις, διὰ τὸ ἀποκεκλικέναι ἀπὸ τῶν φυσικῶν ἐπὶ τὰ ἠθικά. Σωκράτους δὲ ἀκούσας Ἀντισθένης μέν, ἐκύνισε: Πλάτων δὲ εἰς τὴν ἀκαδημίαν ἀνεχώρησε: παρὰ Πλάτωνι Ἀριστοτέλης φιλοσοφήσας μετελθὼν εἰς τὸ Λύκειον, κτίζει τὴν περιπατητικὴν αἵρεσιν: τοῦτον διαδέχεται Θεόφραστος, ὃν Στράτων, ὃν Λύκων, εἶτα, Κριτόλαος: εἶτα, Διόδωρος: Σπεύσιππος δέ, Πλάτωνα διαδέχεται: τοῦτον δέ, Ξενοκράτης: ὃν Πολέμων: Πολέμωνος δὲ ἀκουσταί, Κράτης καὶ Κράντωρ, εἰς οὓς ἡ ἀπὸ Πλάτωνος κατέληξεν ἀρχαία ἀκαδημία. Κράντορος δέ, μετέσχεν Ἀρκεσίλαος: ἀφ' οὗ μέχρι Ἡγησιλάου, ἤνθησεν ἀκαδημία ἡ μέση: εἶτα Καρνεάδης, διαδέχεται Ἡγησίλαον καὶ οἱ ἐφεξῆς. Κράτητος δέ, Ζήνων ὁ Κιτιεὺς ὁ τῆς στωικῆς ἄρξας αἱρέσεως γίνεται μαθητής. τοῦτον διαδέχεται Κλεάνθης: ὃν Χρύσιππος, καὶ οἱ μετ' αὐτόν: τῆς δὲ Ἐλεατικῆς ἀγωγῆς, Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος κατάρχει: ὅν φησι Τίμαιος κατὰ Ἱέρωνα τὸν Σικελίας δυνάστην, καὶ Ἐπίχαρμον τὸν ποιητὴν γεγονέναι. Ἀπολλόδωρος δὲ κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ὀλυμπιάδα γενόμενον παρατετακέναι, ἄχρι τῶν Δαρείου τε καὶ Κύρου χρόνων. Παρμενίδης τοίνυν Ξενοφάνους ἀκουστὴς γίνεται: τούτου δέ, Ζήνων: εἶτα Λεύκιππος: εἶτα Δημόκριτος: Δημοκρίτου

δὲ

δὲ ἀκουσταὶ, Πρωταγόρας ὁ Ἀβδηρίτης, καὶ Μητρόδωρος ὁ Χῖος· οὗ Διογένης ὁ Σμυρναῖος, οὗ Ἀνάξαρχος· τούτου δὲ, Πύῤῥων· οὗ Ναυσιφάνης, τούτου φασὶν ἔνιοι μαθητὴν Ἐπίκουρον γενέσθαι. καὶ ἡ μὲν διαδοχὴ τῶν παρ' Ἕλλησι φιλοσόφων ὡς ἐν ἐπιτομῇ, ἥδε· οἱ χρόνοι δὲ τῶν προκαταρξάντων τῆς φιλοσοφίας αὐτῶν ἑπομένως λεκτέοι, ἵνα δὴ ἐν συγκρίσει ἀποδείξωμεν πολλαῖς γενεαῖς πρεσβυτέραν τὴν κατὰ Ἑβραίους φιλοσοφίαν. καὶ περὶ μὲν Ξενοφάνους εἴρηται, ὃς τῆς Ἐλεατικῆς ἦρξε φιλοσοφίας. Θαλῆν δὲ Εὔδημος ἐν ταῖς ἀστρολογικαῖς ἱστορίαις, τὴν γενομένην ἔκλειψιν τοῦ ἡλίου προειπεῖν φησι, καθ' οὓς χρόνους συνῆψαν μάχην πρὸς ἀλλήλους Μῆδοί τε καὶ Λυδοὶ, βασιλεύοντος Κυαξάρους μὲν τοῦ Ἀστυάγους πατρὸς Μήδων· Ἀλυάττου δὲ τοῦ Κροίσου Λυδῶν. συνᾴδει δὲ αὐτῷ καὶ Ἡρόδοτος ἐν τῇ πρώτῃ, εἰσὶ δὲ οἱ χρόνοι ἀμφὶ τὴν πεντηκοστὴν ὀλυμπιάδα· Πυθαγόρας δὲ κατὰ Πολυκράτη τὸν τύραννον περὶ τὴν ἑξηκοστὴν δευτέραν ὀλυμπιάδα εὑρίσκεται. Σόλωνος δὲ ζηλωτὴς Μνησίφιλος ἀναγράφεται, ᾧ Θεμιστοκλῆς συνδιέτριψεν. ἤκμασεν οὖν ὁ Σόλων κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ἕκτην ὀλυμπιάδα· Ἡράκλειτος γὰρ ὁ Βαύσωνος Μελαγκόμαν τὸν τύραννον ἔπεισεν ἀποθέσθαι τὴν ἀρχήν· οὗτος βασιλέα Δαρεῖον παρακαλοῦντα ἥκειν εἰς Πέρσας, ὑπερεῖδεν. οἵδε μὲν οἱ χρόνοι τῶν παρ' Ἕλλησι πρεσβυτάτων σοφῶν τε καὶ φιλοσόφων, ὡς δὲ οἱ πλεῖστοι αὐτῶν βάρβαροι τὸ γένος, καὶ παρὰ βαρβάροις παιδευθέντες, τί δεῖ καὶ λέγειν· εἴ γε Τυῤῥηνὸς ἢ Τύριος ὁ Πυθαγόρας ἐδείκνυτο· Ἀντισθένης δὲ φρὺξ ἦν, καὶ Ὀρφεὺς Ὀδρύσης ἢ Θρᾷξ· Ὅμηρον γὰρ οἱ πλεῖστοι, Αἰγύπτιον φαίνουσιν· Θαλῆς δὲ Φοῖνιξ ὢν τὸ γένος, καὶ τοῖς Αἰγυπτίων προφήταις συμβεβληκέναι εἴρηται, καθάπερ καὶ ὁ Πυθαγόρας αὐτοῖς γε τούτοις, δι' οὓς καὶ περιετέμετο, ἵνα δὴ καὶ εἰς τὰ ἄδυτα κατελθὼν, τὴν μυστικὴν παρ' Αἰγυπτίων ἐκμάθοι φιλοσοφίαν, Χαλδαίων τε καὶ μάγων τοῖς ἀρίστοις συνεγένετο, καὶ τὴν ἐκκλησίαν τὴν νῦν οὕτω καλουμένην, τὸ παρ' αὐτῷ ὁμακοεῖον αἰνίττεται. Πλάτων δὲ οὐκ ἀρνεῖται τὰ κάλλιστα εἰς φιλοσοφίαν παρὰ τῶν βαρβάρων ἐμπορεύεσθαι, εἴς τε Αἴγυπτον ἀφικέσθαι ὁμολογεῖ. δύνασθαι γοῦν ἐν τῷ Φαίδωνι πανταχόθεν τὸν φιλόσοφον ὠφελεῖσθαι γράφων. πολλὴ μὲν ἡ Ἑλλὰς ἔφη ὦ Κέβης, ἐν ᾗ ἔνεισί που ἀγαθοὶ ἄνδρες· πολλὰ δὲ καὶ τὰ τῶν βαρβάρων γένη. οὕτως οἴεται ὁ Πλάτων καὶ βαρβάρων φιλοσόφους τινὰς εἶναι· ὁ δὲ Ἐπίκουρος ἔμπαλιν ὑπολαμβάνει μόνους φιλοσοφῆσαι Ἕλληνας δύνασθαι. ἔν τε τῷ συμποσίῳ ἐπαινῶν Πλάτων τοὺς βαρβάρους ὡς διαφερόντως ἀσκήσαντας, μόνους ἀληθῶς φησι καὶ ἄλλοθι πολλαχοῦ, καὶ ἐν Ἕλλησι καὶ βαρβάροις, ὧν καὶ ἱερὰ πολλὰ ἤδη γέγονε διὰ τοὺς τοιούτους παῖδας. δῆλοι δέ εἰσιν οἱ βάρβαροι, διαφερόντως τιμήσαντες τοὺς αὐτῶν νομοθέτας τε καὶ διδασκάλους θεοὺς προσειπόντες· ψυχὰς γὰρ ἀγαθὰς κατὰ Πλάτωνα, καταλειπούσας τὸν ὑπερουράνιον τόπον, ὑπομεῖναι ἐλθεῖν εἰς τόνδε τὸν τάρταρον, καὶ σῶμα ἀναλαβούσας, τῶν ἐν γενέσει κακῶν ἁπάντων μεταχεῖν ὑπολαμβάνουσι, κηδεμόνας τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους, αἳ νόμους τε ἔθηκαν, καὶ φιλοσοφίαν ἐκήρυξαν, οὗ μεῖζον ἀγαθὸν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει οὔτ' ἦλθέν ποτε ἐκ θεῶν, οὔτ' ἀφίξεται. καί μοι δοκοῦσιν αἰσθόμενοι τῆς μεγάλης εὐποιίας τῆς διὰ τῶν σοφῶν, σεβασθῆναί τε τοὺς ἄνδρας, καὶ δημοσίᾳ φιλοσοφῆσαι, Βραχμᾶνές τε σύμπαντες, καὶ Ὀδρύσαι, καὶ Γέται, καὶ τὸ τῶν Αἰγυπτίων γένος ἐθεολόγησάν τε ἀκριβῶς τὰ ἐκείνων· Χαλδαῖοί τε καὶ Ἄραβες οἱ κληθέντες εὐδαίμονες. καὶ ὅσοι γε τὴν Παλαιστίνην κατῴκησαν, καὶ τοῦ Περσικοῦ γένους οὐ τὸ ἐλάχιστον μέρος, καὶ ἄλλα πρὸς τούτοις γένη μυρία. ὁ δὲ Πλάτων δῆλον ὡς σεμνύνων αἰεὶ τοὺς βαρβάρους εὑρίσκεται, μεμνημένος αὐτοῦ τε καὶ Πυθαγόρου τὰ πλεῖστα καὶ γενναιότατα τῶν δογμάτων ἐν βαρβάροις μαθόντας, διὸ τοῦτο καὶ γένη βαρβάρων εἶπεν. γένη φιλοσόφων ἀνδρῶν βαρβάρων. γινώσκων ἔν τε τῷ Φαίδρῳ τὸν Αἰγύπτιον βασιλέα, καὶ τοῦ Θωὺθ ὑμῖν σοφώτερον δείκνυσιν, ὅντινα Ἑρμῆν οἶδεν ὄντα. ἀλλὰ κἀν τῷ Χαρμίδῃ Θρᾷκας τινὰς ἐπιστάμενος φαίνεται· οἳ λέγονται ἀθανατίζειν τὴν ψυχήν. ἱστορεῖται δὲ Πυθαγόρας μὲν Σώγχιδι τῷ Αἰγυπτίῳ ἀρχιπροφήτῃ μαθητεῦσαι. Πλάτων δὲ, Σεχνούφιδι τῷ Ἡλιοπολίτῃ. Εὔδοξος δὲ ὁ Κνίδιος, Κονούφιδι τῷ καὶ αὐτῷ Αἰγυπτίῳ. ἐν δὲ τῷ περὶ ψυχῆς Πλάτων πάλιν προφητείαν γνωρίζων φαίνεται, προφήτην εἰσάγων τὸν τῆς Λαχέσεως λόγον ἐξαγγέλλοντα πρὸς τὰς κληρουμένας ψυχὰς προθεσπίζοντα. κἀν τῷ Τιμαίῳ τὸν

σοφώτατον Σόλωνα μανθάνοντα ἐλέγχει πρὸς τοῦ βαρβάρου· ἔχει δὲ τὰ τῆς λέξεως ὧδε· ὦ Σόλων Σόλων, Ἕλληνες ὑμεῖς ἀεὶ παῖδές ἐστε· γέρων δὲ Ἕλλην οὐδείς· οὐ γὰρ ἔχετε μάθημα χρόνῳ πολιόν. Δημόκριτος γὰρ τοὺς Βαβυλωνίους λόγους ἠθικοὺς πεποίηται· λέγεται γὰρ τὴν Ἀκικάρου στήλην ἑρμηνευθεῖσαν, τοῖς ἰδίοις συντάξαι συγγράμμασι. κἄστιν ἐπισημήνασθαι παρ' αὐτοῦ· τάδε λέγει Δημόκριτος, γράφοντος. καὶ μὴν καὶ περὶ αὐτοῦ, ᾗ σεμνυνόμενος φησί που ἐπὶ τῇ πολυμαθίᾳ. ἐγὼ δὲ τῶν κατ' ἐμαυτὸν ἀνθρώπων γῆν πλείστην ἐπεπλανησάμην. ἱστορέων τὰ μήκιστα· καὶ ἀέρας τε καὶ γέας πλείστας εἶδον, καὶ λογίων ἀνθρώπων πλείστων ἐσήκουσα. καὶ γραμμέων συνθέσιος μετὰ ἀποδείξεως οὐδείς κώ με παρήλλαξεν. οὐδ' οἱ Αἰγυπτίων καλεόμενοι Ἀρπεδονάπται· σὺν τοῖς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἐπ' ἔτεα ὀγδώκοντα ἐπὶ ξείνης ἐγενήθην. ἐπῆλθε γὰρ Βαβυλῶνά τε καὶ Περσίδα, καὶ Αἴγυπτον, τοῖς τε μάγοις, καὶ τοῖς ἱερεῦσι μαθητεύων· Ζωροάστρην δὲ τὸν μάγον τὸν Πέρσην ὁ Πυθαγόρας ἐδήλωσεν βίβλους ἀποκρύφους τἀνδρὸς τοῦδε οἱ τὴν Προδίκου μετιόντες αἵρεσιν αὐχοῦσι κεκτῆσθαι. Ἀλέξανδρος δὲ ἐν τῷ περὶ Πυθαγορικῶν συμβόλων, Ναζαράτῳ τῷ Ἀσσυρίῳ μαθητεῦσαι ἱστορεῖ τὸν Πυθαγόραν, Ἰεζεκιὴλ τοῦτον ἡγοῦνταί τινες, οὐκ ἔστι δέ, ὡς ἔπειτα δηλωθήσεται, ἀκηκοέναι τε πρὸς τούτοις Γαλατῶν καὶ Βραχμάνων τὸν Πυθαγόραν βούλεται· Κλέαρχος δὲ ὁ περιπατητικὸς εἰδέναι φησί τινα Ἰουδαῖον, ὃς Ἀριστοτέλει συνεγένετο· Ἡράκλειτος γὰρ οὐκ ἀνθρωπίνως φησίν, ἀλλὰ σὺν θεῷ μᾶλλον Σιβύλλην πεφάνθαι. φασὶ γοῦν ἐν Δελφοῖς παρὰ τὸ βουλευτήριον δείκνυσθαι πέτραν τινά, ἐφ' ἧς λέγεται καθίζεσθαι τὴν πρώτην Σίβυλλαν ἐκ τῆς Ἑλικῶνος παραγενομένην ὑπὸ τῶν μουσῶν τραφεῖσαν· ἔνιοι δὲ φασὶν ἐκ Μαλιαίων ἀφικέσθαι, Λαμίας οὖσαν θυγατέρα τῆς Σιδῶνος. Σαραπίων δὲ ἐν τοῖς ἔπεσι, μηδὲ ἀποθανοῦσαν λῆξαι μαντικῆς φησὶ τὴν Σίβυλλαν, καὶ τὸ μὲν εἰς ἀέρα χωρῆσαν αὐτῆς μετὰ τελευτήν, τοῦτ' εἶναι τὸ ἐν φήμαις καὶ κληδόσι μαντευόμενον· τοῦ δὲ εἰς γῆν μεταβαλόντος σώματος, πόας ὡς εἰκὸς ἀναφυείσης, ὅσα ἂν αὐτὴν ἐπινεμηθῇ θρέμματα. κατ' ἐκεῖνον δὴ ποῦ θεν γενόμενα τὸν τόπον ἀκριβῆ τὴν διὰ τῶν σπλάγχνων τοῖς ἀνθρώποις προφαίνειν τοῦ μέλλοντος δήλωσιν γράφει· τὴν δὲ ψυχὴν αὐτῆς εἶναι, τὸ ἐν τῇ σελήνῃ φαινόμενον πρόσωπον οἴεται. τάδε μὲν περὶ Σιβύλλης. Νουμᾶς δὲ ὁ Ῥωμαίων βασιλεύς, Πυθαγόρειος μὲν ἦν, ἐκ δὲ τῶν Μωϋσέως ὠφεληθείς, διεκώλυσεν ἀνθρωποειδῆ καὶ ζωόμορφον εἰκόνα θεοῦ Ῥωμαίους κτίζειν. ἐν γοῦν ἑκατὸν καὶ ἑβδομήκοντα τοῖς πρώτοις ἔτεσι, ναοὺς οἰκοδομούμενοι, ἄγαλμα οὐδέν, οὔτε πλαστόν, οὔτε μὴν γραπτὸν ἐποιήσαντο. ἐπεδείκνυτο γὰρ αὐτοῖς ὁ Νουμᾶς δι' ἐπικρύψεως, ὡς οὐκ ἐφάψασθαι τοῦ βελτίστου δυνατὸν ἄλλως, ἢ μόνῳ τῷ νῷ. φιλοσοφία τοίνυν πολυωφελές τι χρῆμα, πάλαι μὲν ἤκμασε παρὰ βαρβάροις, κατὰ τὰ ἔθνη διαλάμψασα· ὕστερον δὲ καὶ εἰς Ἕλληνας κατῆλθεν· προέστησαν δ' αὐτῆς Αἰγυπτίων τε οἱ προφῆται, καὶ Ἀσσυρίων οἱ Χαλδαῖοι, καὶ Γαλατῶν οἱ δρυΐδαι, καὶ Σαμαναῖοι, Βάκτρων καὶ Κελτῶν οἱ φιλοσοφήσαντες, καὶ Περσῶν οἱ μάγοι οἱ μάγοι καὶ τοῦ σωτῆρος προεμήνυσαν τὴν γένεσιν, ἀστέρος αὐτῆς καθηγουμένου εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀφικνούμενοι γῆν, Ἰνδῶν τε οἱ γυμνοσοφισταί. ἄλλοι τε φιλόσοφοι βάρβαροι, διττὸν δὲ τούτων τὸ γένος· οἱ μέν, Σαρμαναὶ αὐτῶν· οἱ δέ, Βραχμᾶναι καλούμενοι. καὶ τῶν Σαρμανῶν, οἱ ἀλλόβιοι προσαγορευόμενοι, οὔτε πόλεις οἰκοῦσιν, οὔτε στέγας ἔχουσιν, δένδρων δὲ ἀμφιέννυνται φλοιοῖς, καὶ ἀκρόδρυα σιτοῦνται, καὶ ὕδωρ ταῖς χερσὶ πίνουσιν· οὐ γάμον, οὐ παιδοποιΐαν ἴσασιν. ὥσπερ οἱ νῦν ἐγκρατηταὶ καλούμενοι· εἰσὶ δὲ τῶν Ἰνδῶν, οἱ τοῖς Βούττα πειθόμενοι παραγγέλμασιν, ὃν δι' ὑπερβολὴν σεμνότητος εἰς θεὸν τετιμήκασι, Σκύθης δὲ καὶ Ἀνάχαρσις ἦν, καὶ πολλῶν παρ' Ἕλλησι διαφέρων, οὗτος ἀναγράφεται φιλόσοφων· τοὺς δ' Ὑπερβορέους Ἑλλάνικος ὑπὲρ τὰ Ῥίπαια ὄρη οἰκεῖν ἱστορεῖ. διδάσκεσθαι δὲ αὐτοὺς δικαιοσύνην, μὴ κρεοφαγοῦντας, ἀλλ' ἀκροδρύοις χρωμένους. τοὺς ἑξήκοντα ἔτεσιν οὗτοι ἔξω πυλῶν ἄγοντες, ἀφανίζουσιν· εἰσὶ δὲ καὶ παρὰ Γερμανοῖς αἱ ἱεραὶ καλούμεναι γυναῖκες. αἳ ποταμῶν δίναις προσβλέπουσαι, καὶ ῥευμάτων ἑλιγμοῖς, καὶ ψόφοις τεκμαίρονται καὶ προθεσπίζουσι τὰ μέλλοντα. αὗται γοῦν οὐκ εἴασαν αὐτοὺς τὴν μάχην θέσθαι πρὸς Καίσαρα πρὶν ἐπιλάμψαι σελήνην τὴν νέαν. τούτων ἁπάντων πρεσβύτατον μακρῷ τὸ Ἰουδαίων γένος, καὶ τὴν παρ' αὐτοῖς φιλοσοφίαν ἔγγραπτον γενομένην, προκατάρξαι τῆς παρ' Ἕλλησι φιλοσοφίας διὰ πολλῶν ὁ Πυθαγόρειος ὑποδείκνυσι Φίλων. οὐ μήν, ἀλλὰ καὶ Ἀριστόβουλος ὁ περιπατητικός, καὶ ἄλλοι πλείους, ἵνα μὴ κατ' ὄνομα ἐπιὼν διατρίβω:

σιν: φανερώτατα δὲ, Μεγασθένης ὁ συγγραφεὺς, ὁ Σελεύκῳ τῷ Νικάτορι συμβεβιωκὼς ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Ἰνδικῶν ὧδε γράφει, ἅπαντα μέντοι τὰ περὶ φύσεως εἰρημένα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις λέγεται καὶ παρὰ τοῖς ἔξω τῆς Ἑλλάδος φιλοσοφοῦσι: τὰ μὲν, παρ' Ἰνδοῖς ὑπὸ τῶν Βραχμάνων: τὰ δὲ, ἐν τῇ Συρίᾳ ὑπὸ τῶν καλουμένων Ἰουδαίων. τινὲς δὲ μυθικώτερον τῶν Ἰδαίων καλουμένων δακτύλων σοφούς τινας πρώτους γενέσθαι λέγουσιν, εἰς οὓς ἥ τε τῶν Ἐφεσίων λεγομένων γραμμάτων, καὶ ἡ τῶν κατὰ μουσικὴν εὕρεσις ῥυθμῶν ἀναφέρεται. δι' ἣν αἰτίαν οἱ παρὰ τοῖς μουσικοῖς δάκτυλοι, τὴν προσηγορίαν εἰλήφασι. Φρύγες δὲ ἦσαν καὶ βάρβαροι οἱ Ἰδαῖοι δάκτυλοι, Ἡρόδωρος δὲ, τὸν Ἡρακλέα μάντιν καὶ φυσικὸν γενόμενον ἱστορεῖ παρὰ Ἄτλαντος τοῦ βαρβάρου τοῦ Φρυγὸς διαδέχεσθαι τοὺς τοῦ κόσμου κίονας. αἰνιττομένου τοῦ μύθου τὴν τῶν οὐρανίων ἐπιστήμην μαθήσει διαδέχεσθαι. ὁ δὲ Βηρύτιος Ἕρμιππος, Χείρωνα τὸν Κένταυρον σοφὸν καλεῖ, ἐφ' οὗ καὶ ὁ τὴν τιτανομαχίαν γράψας φησίν. ὡς πρῶτος οὗτος εἴς τε δικαιοσύνην θνητῶν γένος ἤγαγεν, δείξας ὅρκους καὶ θυσίας ἱλαρὰς, καὶ σχήματα Ὀλύμπου. παρὰ τούτῳ Ἀχιλλεὺς παιδεύεται ὁ ἐπ' Ἴλιον στρατεύσας: Ἱππὼ δὲ ἡ θυγάτηρ τοῦ Κενταύρου συνοικήσασα Αἰόλῳ, ἐδιδάξατο αὐτὸν, τὴν φυσικὴν θεωρίαν τὴν πάτριον ἐπιστήμην. μαρτυρεῖ καὶ Εὐριπίδης περὶ τῆς Ἱπποῦς ὧδέ πως,

Ἣ πρῶτα μὲν τὰ θεῖα προὐμαντεύσατο
Χρησμοῖσιν, ἢ δ' ἀστέρων ἐπανατολαῖς.

παρὰ τῷ Αἰόλῳ τούτῳ Ὀδυσσεὺς μετὰ τὴν Ἰλίου ἅλωσιν ξενίζεται. παρατήρει μοι τοὺς χρόνους εἰς σύγκρισιν τῆς Μωυσέως ἡλικίας, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀρχαιότητος φιλοσοφίας: οὐ μόνος δὲ φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ πάσης σχεδὸν τέχνης εὑρεταὶ βάρβαροι: Αἰγύπτιοι γοῦν πρῶτοι ἀστρολογίαν εἰς ἀνθρώπους ἐξήνεγκαν. ὁμοίως δὲ καὶ Χαλδαῖοι, Αἰγύπτιοι, λύχνους τε αὖ καίειν πρῶτοι κατέδειξαν, καὶ τὸν ἐνιαυτὸν εἰς δώδεκα μῆνας διεῖλον, καὶ ἐν ἱεροῖς μίσγεσθαι γυναιξὶν ἐκώλυσαν, μηδ' εἰς ἱερὰ εἰσιέναι ἀπὸ γυναικὸς ἀλούτοις ἐνομοθέτησαν: γεωμετρίας τε αὖ εὑρεταὶ γεγόνασιν. εἰσὶν δὲ οἳ Κᾶρας, οἳ τὴν δι' ἀστέρων πρόγνωσιν ἐπινενοηκέναι λέγουσιν: πτήσεις δὲ ὀρνίθων παρεφυλάξαντο πρῶτοι Φρύγες. καὶ θυτικὴν ἠκρίβωσαν, ὅσοι Ἰταλίας γείτονες. Ἴσαυροι δὲ καὶ Ἄραβες ἐξεπόνησαν τὴν οἰωνιστικὴν, ὥσπερ Τελμισεῖς, τὴν δι' ὀνείρων μαντικήν. Τυῤῥηνοὶ, σάλπιγγα ἐπενόησαν. καὶ Φρύγες, αὐλόν: Φρύγες γὰρ ἦσαν Ὄλυμπός τε καὶ Μαρσύας. Κάδμος δὲ, Φοῖνιξ ἦν, ὁ τῶν γραμμάτων Ἕλλησιν εὑρετὴς, ὥς φησιν Ἔφορος: ὅθεν καὶ Φοινικήϊα τὰ γράμματα Ἡρόδοτος κεκλῆσθαι γράφει. οἱ δὲ Φοίνικας καὶ Σύρους γράμματα ἐπινοῆσαι πρώτους λέγουσιν. ἰατρικὴν δὲ, Ἄπιν Αἰγύπτιον αὐτόχθονα, πρὶν εἰς Αἴγυπτον ἀφικέσθαι τὴν Ἰώ. μετὰ δὲ ταῦτα, Ἀσκληπιὸν τὴν τέχνην αὐξῆσαι λέγουσιν. Ἄτλας δὲ ὁ Λίβυς πρῶτος ναῦν ἐναυπηγήσατο, καὶ τὴν θάλασσαν ἔπλευσεν, Κέλμις τε αὖ καὶ Δαμναμενεὺς οἱ τῶν Ἰδαίων δάκτυλοι, πρῶτοι σίδηρον εὗρον ἐν Κύπρῳ: ὁ δὲ ἄλλος Ἰδαῖος εὗρε χαλκοῦ κρᾶσιν, ὡς δὲ Ἡσίοδος, Σκύθης. ναὶ μὴν Θρᾷκες πρῶτοι τὴν καλουμένην ἅρπην εὗρον, ἔστι δὲ, μάχαιρα καμπύλη, καὶ πρῶτοι πέλταις ἐπὶ τῶν ἵππων ἐχρήσαντο, ὁμοίως δὲ καὶ Ἰλλυριοὶ τὴν καλουμένην πέλτην ἐξεῦρον, ἔτι φασὶ τοὺς Καίνους, πλαστικὴν ἐπινοῆσαι. Ἰτανός τε, Σαμνίτης, οὗτος ἦν πρῶτον θυρεὸν κατασκευάσας: Κάδμος γὰρ ὁ Φοῖνιξ λιθοτομίαν ἐξεῦρεν. καὶ μέταλλα χρυσοῦ τὰ περὶ τὸ Πάγγαιον ἐπενόησεν ὄρος, ἤδη δὲ καὶ ἄλλο ἔθνος Καππάδοκες πρῶτοι εὗρον τὸ νάβλαν καλούμενον, οὗ τρόπον καὶ τὸ δίχορδον Ἀσσύριοι: Καρχηδόνιοι γὰρ πρῶτοι τετρήρη κατεσκεύασαν: ἐναυπήγησε δὲ αὐτὴν Βόσπορος αὐτοσχέδιον. Μήδειά τε ἡ Αἰήτου ἡ Κολχὶς, πρώτη βαφὴν τριχῶν ἐπενόησεν, ἀλλὰ καὶ Νώροπες, ἔθνος δ' ἐστὶ Παιονικὸν, νῦν δὲ Νωρικὸν καλοῦνται, κατειργάσαντο χαλκὸν, καὶ σίδηρον ἐκάθηραν πρῶτοι. Ἄμυκός τε ὁ Βεβρύκων βασιλεὺς, ἱμάντας πυκτικοὺς πρῶτος εὗρεν, περί τε μουσικὴν Ὄλυμπος ὁ Μυσὸς τὴν Λύδιον ἁρμονίαν ἐφιλοτέχνησεν. οἵ τε Τρωγλοδύται καλούμενοι, σαμβύκην εὗρον, ὄργανον μουσικόν. φασὶ δὲ καὶ τὴν πλαγίαν σύριγγα Σάτυρον εὑρεῖν τὸν Φρύγα, κρούματα δὲ Ὄλυμπον ὁμοίως τὸν Φρύγα. καθάπερ Φρύγιον ἁρμονίαν, καὶ μιξοφρύγιον καὶ μιξολύδιον Μαρσύαν, τῆς αὐτῆς ὄντα τοῖς προειρημένοις χώρας, καὶ τὴν Δώριον Θάμυριν ἐπινοῆσαι τὸν Θρᾷκα: Πέρσας τε πρώτους ἀκηκόαμεν ἀπήνην, καὶ κλίνην, καὶ ὑποπόδιον ἐργάσασθαι, Σιδωνίους τε τρίκροτον ναῦν κατασκευάσαι, Σικελοί τε οἱ πρὸς τῇ Ἰταλίᾳ πρῶτοι φόρμιγγα εὗρον.

τοῦ κυρίου. οὐ κλέπται, ἀλλὰ διάκονοι. φησὶ γοῦν ἡ γραφή, ἀπέστειλεν ἡ σοφία τοὺς ἑαυτῆς δούλους συγκαλοῦσα μετὰ ὑψηλοῦ κηρύγματος ἐπὶ κρατῆρα οἴνου. φιλοσοφία δὲ οὐκ ἀπεστάλη ὑπὸ κυρίου, ἀλλ' ἦλθε φησὶ κλαπεῖσα ἢ παρὰ κλέπτου δοθεῖσα. εἴτ' οὖν δύναμις, ἢ ἄγγελος, μαθών τι τῆς ἀληθείας καὶ μὴ καταμείνας ἐν αὐτῇ, ταῦτα ἐνέπνευσε, καὶ κλέψας ἐδίδαξεν, οὐχὶ μὴ εἰδότος τοῦ κυρίου, τοῦ καὶ τὰ τέλη τῶν ἐσομένων πρὸ καταβολῆς τοῦ ἑκάστου εἶναι ἐγνωκότος, ἀλλὰ μὴ κωλύσαντος: εἶχεν γάρ τινα ὠφέλειαν τότε, ἡ εἰς ἀνθρώπους διαρχομένη κλοπή, οὐ τοῦ ὑφελομένου τὸ συμφέρον σκοπουμένου: κατευθυνούσης δὲ εἰς τὸ συμφέρον τῆς προνοίας τὴν ἔκβασιν τοῦ τολμήματος. οἶδα πολλοὺς ἀδιαλείπτως ἐπιφυομένους ἡμῖν, καὶ τὸ μὴ κωλῦον αἴτιον εἶναι λέγοντας: φασὶ γὰρ αἴτιον εἶναι κλοπῆς τὸν μὴ φυλάξαντα, ἢ τὸν μὴ κωλύσαντα: ὡς τοῦ ἐμπρησμοῦ τὸν μὴ σβέσαντα τὸ δεινὸν ἀρχόμενον, καὶ τοῦ ναυαγίου τὸν κυβερνήτην, μὴ στείλαντα τὴν ὀθόνην. αὐτίκα κολάζονται πρὸς τοῦ νόμου οἱ τούτων αἴτιοι: ᾧ γὰρ κωλῦσαι δύναμις ἦν, τούτῳ καὶ ἡ αἰτία τοῦ συμβαίνοντος προσάπτεται. φαμὲν δὴ πρὸς αὐτούς, τὸ αἴτιον ἐν τῷ ποιεῖν καὶ ἐνεργεῖν, καὶ δρᾶν νοεῖσθαι: τὸ δὲ μὴ κωλῦον κατά γε τοῦτο ἀνενέργητον εἶναι, ἔτι δὲ μὲν αἴτιον πρὸς τῇ ἐνεργείᾳ ἐστί. καθάπερ ὁ μὲν ναυπηγὸς πρὸς τὸ γίγνεσθαι τὸ σκάφος. ὁ δὲ οἰκοδόμος πρὸς τὸ κτίσθαι τὴν οἰκίαν: τὸ δὲ μὴ κωλῦον, κεχώρισται τοῦ γινομένου. διὰ τοῦτο γοῦν ἐπιτελεῖται, ὅτι τὸ κωλῦσαι δυνάμενον οὐκ ἐνεργεῖ οὐδὲ κωλύει. τί γὰρ ἐνεργεῖ ὁ μὴ κωλύων: ἤδη δὲ καὶ εἰς ἀπέμφασιν αὐτοῖς ὁ λόγος χωρεῖ, ἀντὶ τοῦ τρώσαντος: οὐχὶ τὸ βέλος, ἀλλὰ τὴν ἀσπίδα τὴν μὴ κωλύσασαν τὸ βέλος διελθεῖν αἰτιασόντων: οὐδὲ γὰρ τὸν κλέπτην, ἀλλὰ τὸν μὴ κωλύσαντα τὴν κλοπὴν καταμέμφονται. καὶ τὰς ναῦς τοίνυν τῶν Ἑλλήνων, μὴ τὸν Ἕκτορα ἐμπρῆσαι λεγόντων, ἀλλὰ τὸν Ἀχιλλέα. διότι κωλῦσαι τὸν Ἕκτορα δυνάμενος, οὐ κεκώλυκεν: ἀλλ' ὁ μέν, διὰ μῆνιν ἐπ' αὐτῷ δὲ ἦν καὶ μηνιεῖν, καὶ μή, καὶ μὴν οὐκ ἀπέσβεσε τὸ πῦρ, καὶ ἴσως συναίτιος, ὁ δὲ διάβολος αὐτεξούσιος ὤν, καὶ μετανοῆσαι οἷός τε ἦν, καὶ κλέψαι, καὶ ὁ αἴτιος αὐτὸς τῆς κλοπῆς οὐχ ὁ μὴ κωλύσας κύριος, ἀλλ' οὐδ' ἐπιβλαβὴς ἡ δόσις ἦν, ἵνα ἡ κώλυσις παρείληφθῃ, εἰ δὲ χρὴ ἀκριβολογεῖσθαι πρὸς αὐτούς, ἴστωσαν τὸ μὲν μὴ κωλυτικὸν ὅπερ φαμὲν ἐπὶ τῆς κλοπῆς γεγονέναι, μὴ δ' ὅλως αἴτιον εἶναι: τὸ δὲ κωλυτικὸν ἐνέχεσθαι τῷ τοῦ αἰτίου ἐγκλήματι: ὁ γὰρ προασπίζων αἴτιός ἐστι τῷ προασπιζομένῳ τοῦ μὴ τιτρώσκεσθαι, κωλῦον τὸ βλαβῆναι αὐτόν: καὶ τῷ Σωκράτει τὸ δαιμόνιον αἴτιον ἦν, οὐχὶ μὴ κωλῦον, ἀλλὰ προτρέπον, εἰ καὶ μὴ προέτρεπεν: οὔτε δὲ οἱ ἔπαινοι, οὔτε οἱ ψόγοι, οὔθ' αἱ τιμαί, οὔθ' αἱ κολάσεις δίκαιαι, μὴ τῆς ψυχῆς ἐχούσης τὴν ἐξουσίαν τῆς ὁρμῆς καὶ ἀφορμῆς, ἀλλ' ἀκουσίου τῆς κακίας οὔσης, ὅθεν ὁ μὲν κωλύσας αἴτιος: ὁ δὲ μὴ κωλύσας, τὴν αἵρεσιν τῆς ψυχῆς κρίνει δικαίως: ἵν' ὅτι μάλιστα ὁ θεὸς μὲν ἡμῖν κακίας ἀναίτιος. ἐπεὶ δὲ τῶν ἁμαρτημάτων προαιρέσεις, καὶ ὁρμὴ κατάρχει, διημαρτημένη δὲ ὑπόληψις ἔσθ' ὅτε κρατεῖ, ἧς ἀγνοίας καὶ ἀμαθίας οὔσης ὀλιγωροῦμεν ἀποστῆναι, εἰκότως αἱ κολάσεις: καὶ γὰρ τὸ πυρέττειν ἀκούσιον, ἀλλ' ὅταν δι' ἑαυτόν τις καὶ δι' ἀκρασίαν πυρέττῃ, αἰτιώμεθα τοῦτον. ὡς δὲ καὶ τῆς κακίας ἀκουσίου οὔσης: οὐ γὰρ αἱρεῖταί τις κακὸν ᾗ κακόν: τῇ δὲ περὶ αὐτῷ ἡδονῇ συναπαγόμενος, ἀγαθὸν ὑπολαβὼν λυσιτελοῦν ἡγεῖται. ὧν οὕτως ἐχόντων, τὸ ἀπαλλάττεσθαι τῆς τε ἀγνοίας τῆς τε αἱρέσεως τῆς φαύλης καὶ ἐπιτερποῦς, καὶ πρὸ τούτων τὸ μὴ συγκατατίθεσθαι ταῖς ἀπατηλαῖς ἐκείναις φαντασίαις, ἀπόκειται ἐφ' ἡμῖν. λῃστὴς δὲ καὶ κλέπτης ὁ διάβολος λέγεται, ψευδοπροφήτας ἐγκαταμίξας τοῖς προφήταις, καθάπερ τῷ πυρῷ τὰ ζιζάνια. πάντες οὖν οἱ πρὸ κυρίου κλέπται καὶ λῃσταί, οὐχ ἁπλῶς πάντες ἄνθρωποι: πάντες δὲ οἱ ψευδοπροφῆται, καὶ πάντες οἱ μὴ κυρίως ὑπ' αὐτοῦ ἀποσταλέντες. εἶχον δὲ καὶ οἱ ψευδοπροφῆται τὸ κλέμμα, τὸ ὄνομα τὸ προφητικὸν προφῆται ὄντες. ἀλλὰ τοῦ ψεύστου: λέγει γὰρ ὁ Κύριος, ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ διαβόλου ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν, ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ, ὅτ' ἂν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ: ἐν δὲ τοῖς ψεύδεσι, καὶ ἀληθῆ τινα ἔλεγον οἱ ψευδοπροφῆται, καὶ τῷ ὄντι οὗτοι ἐν ἐκστάσει προεφήτευον, ὡς ἂν ἀποστάτου διάκονοι. λέγει δὲ καὶ ὁ ποιμὴν ὁ ἄγγελος τῆς μετανοίας τῷ Ἑρμᾷ περὶ τοῦ ψευδοπροφήτου: τινὰ γὰρ ῥήματα ἀληθῆ λαλεῖ: ὁ γὰρ διάβολος αὐτὸν πληροῖ τῷ ἑαυτοῦ πνεύματι, εἴ τινα δυνήσεται ῥῆξαι τῶν δικαίων: πάντα μὲν οὖν οἰκονομεῖται ἄνωθεν εἰς καλόν, ἵνα γνωρισθῇ διὰ

τῆς ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ θεοῦ κατὰ πρόγνωσιν τῶν αἰώνων, ἣν ἐποίησεν
ἐν Χριστῷ· τῷ θεῷ δὲ οὐδὲν ἀντίκειται, οὐδὲ ἐναντιοῦταί τι αὐτῷ, κυρίῳ καὶ παντοκράτο-
ρι ὄντι· ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν ἀποστατησάντων βουλαί τε καὶ ἐνέργειαι, μερικαὶ οὖσαι, γίνονται
μὲν ἐκ φαύλης διαθέσεως, καθάπερ καὶ αἱ νόσοι αἱ σωματικαὶ, κυβερνῶνται δὲ ὑπὸ τῆς
καθόλου προνοίας ἐπὶ τέλος ὑγιεινὸν, κἂν νοσοποιὸς ᾖ ἡ αἰτία. μέγιστον γοῦν τῆς θείας προ-
νοίας, τὸ μὴ ἐᾶσαι τὴν ἐξ ἀποστάσεως ἑκουσίου φυεῖσαν κακίαν ἄχρηστον καὶ ἀνωφελῆ μένειν,
μηδὲ μὴν κατὰ πάντα βλαβερὰν αὐτὴν γενέσθαι· τῆς γὰρ θείας σοφίας καὶ ἀρετῆς καὶ
δυνάμεως ἔργον ἐστὶν, οὐ μόνον τὸ ἀγαθοποιεῖν· φύσις γὰρ ὡς εἰπεῖν αὕτη τοῦ θεοῦ, ὡς τοῦ πυ-
ρὸς τὸ θερμαίνειν, καὶ τοῦ φωτὸς τὸ φωτίζειν, ἀλλὰ κἀκεῖνο μάλιστα, τὸ διὰ κακῶν τῶν ἐπινοη-
θέντων πρός τινων ἀγαθόν τι καὶ χρηστὸν τέλος ἀποτελεῖν, καὶ ὠφελίμως τοῖς δοκοῦσι φαύ-
λοις χρῆσθαι, καθάπερ καὶ τῷ ἐκ πειρασμοῦ μαρτυρίῳ. ἔστιν οὖν κἂν φιλοσοφίᾳ τῇ κλαπείσῃ,
καθάπερ ὑπὸ Προμηθέως πῦρ ὀλίγον εἰς φῶς ἐπιτήδειον χρησίμως ζωπυρούμενον, ἴχνος τι
σοφίας, καὶ κίνησις παρὰ θεοῦ. ταῦτα δ' αὖ εἶεν κλέπται καὶ λῃσταὶ οἱ παρ' Ἕλλησι φιλόσοφοι.
καὶ πρὸ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας παρὰ τῶν Ἑβραϊκῶν προφητῶν μέρη τῆς ἀληθείας οὐ κατ'
ἐπίγνωσιν λαβόντες· ἀλλ' ὡς ἴδια σφετερισάμενοι δόγματα, καὶ τὰ μὲν, παραχαράξαντες·
τὰ δὲ, ὑπὸ περιεργίας ἀμαθῶς σοφιζόμενοι· τὰ δὲ, καὶ ἐξευρόντες· ἴσως γὰρ καὶ πνεῦμα
αἰσθήσεως ἐσχήκασιν, ὁμολογεῖ δὲ καὶ Ἀριστοτέλης τῇ γραφῇ, κλεπτικὴν σοφίας τὴν σοφι-
στικὴν εἰπών, ὡς προεμηνύσαμεν. ὁ δὲ Ἀπόστολος· ἃ καὶ λαλοῦμεν λέγει, οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρω-
πίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν προφητῶν· πάντες φη-
σὶν ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἐλάβομεν, δηλονότι τοῦ Χριστοῦ. ὥστε οὐ κλέπται οἱ προφῆται,
καὶ ἡ διδαχὴ ἡ ἐμὴ, οὐκ ἔστιν ἐμὴ, ὁ κύριος λέγει, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με πατρός· ἐπὶ δὲ τῶν
κλεπτόντων, ὁ δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ φησὶ λαλῶν, τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζητεῖ· τοιοῦτοι δὲ οἱ Ἕλληνες,
φίλαυτοι καὶ ἀλαζόνες· σοφοὺς δὲ αὐτοὺς λέγουσα ἡ γραφὴ, οὐ τοὺς ὄντως σοφοὺς διαβάλ-
λει, ἀλλὰ τοὺς δοκήσει σοφούς. καὶ τούτων φησίν· ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύ-
νεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω. ἐπιφέρει γοῦν ὁ Ἀπόστολος, ποῦ σοφὸς, ποῦ γραμματεὺς, ποῦ
συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν γραμματέων, τοὺς τοῦ αἰῶνος τούτου ζητη-
τὰς, τοὺς ἐξ ἐθνῶν φιλοσόφους, τάξας· οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου. ἀντὶ τοῦ
μωρὰν ἔδειξε, καὶ οὐκ ἀληθῆ ὡς ᾤοντο. κἂν πύθῃ τὴν αἰτίαν τῆς δοξοσοφίας αὐτῶν, διὰ τὴν
πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν ἐρεῖ, ἐπειδὴ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ· τουτέστι διὰ τῶν προφητῶν κα-
τηγγελμένῃ. οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τῆς διὰ τῶν προφητῶν λαλούσης αὐτὸν δη-
λονότι τὸν θεὸν, εὐδόκησεν οὗτος ὁ θεὸς διὰ τοῦ κηρύγματος τῆς μωρίας τῆς δοκούσης Ἕλλη-
σιν εἶναι μωρίας, σῶσαι τοὺς πιστεύοντας. ἐπειδὴ Ἰουδαῖοι φησὶ σημεῖα αἰτοῦσι πρὸς πίστιν, Ἕλλη-
νες δὲ σοφίαν ζητοῦσι, τοὺς ἀναγκαστικοὺς καλουμένους λόγους, καὶ τοὺς ἄλλους συλλογισμοὺς δη-
λονότι, ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐσταυρωμένον. Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, διὰ τὸ εἰδό-
τας τὴν προφητείαν μὴ πιστεύειν τῇ ἐκβάσει· Ἕλλησι δὲ, μωρίαν· μυθῶδες γὰρ ἡγοῦνται οἱ
δοκησίσοφοι, διά τε ἀνθρώπου υἱὸν θεοῦ λαλεῖσθαι, υἱόν τε ἔχειν τὸν θεὸν, καὶ δὴ καὶ πεπονθέ-
ναι τοῦτον, ὅθεν αὐτοὺς ἡ πρόληψις τῆς οἰήσεως ἀναπείθει ἀπιστεῖν· ἡ γὰρ παρουσία τοῦ σωτῆ-
ρος οὐ μωροὺς ἐποίησεν, καὶ σκληροκαρδίους καὶ ἀπίστους, ἀλλὰ συνετοὺς, καὶ εὐπειθεῖς· καὶ
πρὸς ἔτι, πιστοὺς, ἐδείχθησαν δὲ ἐκ τῆς τῶν ὑπακουσάντων ἑκουσίου προσκλίσεως χωρισθέντες,
οἱ μὴ ἐθελήσαντες πείθεσθαι, ἀσύνετοί τε καὶ ἄπιστοι καὶ μωροί. αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς Ἰου-
δαίοις τε καὶ Ἕλλησι Χριστὸς θεοῦ δύναμίς ἐστι, καὶ θεοῦ σοφία. μή τι οὖν, ὅπερ καὶ ἄμεινον,
ἀποφατικὸν ἡγητέον, τὸ οὐχὶ ἐμώρανεν, ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου, ἐπίσης οὐκ ἐμώρα-
νεν, ἵνα μὴ ἡ αἰτία τῆς σκληροκαρδίας αὐτοῖς παρὰ τοῦ θεοῦ φαίνηται γενομένη, τοῦ μωράναν-
τος τὴν σοφίαν· ἐν πᾶσι γὰρ καί τοι σοφοὶ ὄντες, ἐν μείζονι αἰτίᾳ γεγόνασι, μὴ πιστεύσαντες
τῷ κηρύγματι· ἑκούσιος γὰρ ἥ τε αἵρεσις, ἥ τε τῆς ἀληθείας ἐκλογή. ἀλλὰ καὶ τὸ, ἀπολῶ
τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, τῇ τῆς καταφρονουμένης ὑποδραμουμένης βαρβάρου φιλοσοφίας
ἀντιπαραθέσει καταλάμψαι φησίν· ὡς καὶ ὁ λύχνος ὑπὸ τοῦ ἡλίου καταλαμπόμενος ἀπο-
λωλέναι λέγεται, τῷ μὴ τὴν ἴσην ἐκτελεῖν ἐνέργειαν. πάντων τοίνυν ἀνθρώπων κεκλημένων,
οἱ ὑπακοῦσαι βουληθέντες, κλητοὶ ὠνομάσθησαν· οὐ γάρ ἐστιν ἀδικία παρὰ τῷ θεῷ, αὐτίκα

ἑκ

ἐξ ἑκατέρου γένους οἱ πιστεύσαντες, οὗτοι λαὸς περιούσιος. κἀν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων
» εὕροις ἂν κατὰ λέξιν, οἱ μὲν οὖν ἀποδεξάμενοι τὸν λόγον αὐτοῦ ἐβαπτίσθησαν: οἱ δὲ μὴ θελή-
» σαντες πείθεσθαι, ἑαυτοὺς ἀπέστησαν δηλαδή, πρὸς τούτους ἡ προφητεία λέγει, κἂν θέλητε
» καὶ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε· ἐφ' ἡμῖν κείμενα διελέγχουσα, καὶ τὴν
αἵρεσιν, καὶ τὴν ἐκτροπήν: θεοῦ δὲ εἴρηκεν ὁ ἀπόστολος τὴν κατὰ τὸν κύριον διδασκαλίαν
σοφίαν, ἵνα δείξῃ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν δι' υἱοῦ παραδιδομένην: ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ δοκησίσο-
» φος παραινέσεις ἔχει τινάς, τὰς παρὰ τῷ ἀποστόλῳ κελευούσας ἐνδύσασθαι τὸν καινὸν ἄν-
» θρωπον τὸν κατὰ θεὸν κτισθέντα, ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας, διὸ ἀποθέμενοι τὸ
» ψεῦδος, λαλεῖτε ἀλήθειαν: μὴ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ. ὁ κλέπτων μηκέτι κλεπτέτω: μᾶλ-
» λον δὲ κοπιάτω ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθόν· ἐργάζεσθαι δέ ἐστι, τὸ προσκαρτερεῖν ζητοῦντα τὴν ἀ-
λήθειαν: σὺν γὰρ τῇ λογικῇ εὐποιΐᾳ, ἵνα ἔχητε μεταδιδόναι τῷ χρείαν ἔχοντι, καὶ τῆς κοσμι-
κῆς περιουσίας, καὶ τῆς θείας σοφίας: βούλεται γὰρ ἐκδιδάσκεσθαι τὸν λόγον, καὶ εἰς τὰς
τραπέζας τὸ ἀργύριον βάλλεσθαι, δεδοκιμασμένον ἀκριβῶς, εἰς τὸ ἐκδανείζεσθαι, ὅθεν
ἐπιφέρει, λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορευέσθω. σαπρὸς λόγος οὗτος, ὁ ἐξ οἰή-
σεως: ἀλλ' εἴ τις ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς χρείας, ἵνα δῷ χάριν τοῖς ἀκούουσιν, ἀγαθοῦ δ' αὖ
ἄρα ἐκ θεοῦ ἀγαθὸν τὸν λόγον, πῶς δὲ οὐκ ἀγαθὸς ὁ σώζων. ἐπεὶ οὖν μαρτυροῦνται ἀληθῆ τι-
νὰ δογματίζειν καὶ Ἕλληνες, ἔξεστι κἀντεῦθεν σκοπεῖν. ὁ Παῦλος ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀπο-
» στόλων ἀναγράφεται λέγων πρὸς τοὺς ἀρεοπαγίτας: δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ, διερ-
» χόμενος γὰρ καὶ ἱστορῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν, εὗρον βωμόν, ἐν ᾧ ἀνεγέγραπτο, ἀγνώστῳ θεῷ.
» ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν: ὁ θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ
» πάντα τὰ ἐν αὐτῷ. οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς ὑπάρχων κύριος, οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοι-
» κεῖ: οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρωπίνων θεραπεύεται προσδεόμενός τινος, αὐτὸς διδοὺς πᾶσι ζωὴν
» καὶ πνοήν, καὶ τὰ πάντα, ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς πᾶν γένος ἀνθρώπων, κατοικεῖν ἐπὶ παντὸς προ-
» σώπου τῆς γῆς: ὁρίσας προστεταγμένους καιροὺς καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν
» ζητεῖν τὸ θεῖον. εἰ ἄρα ψηλαφήσειαν, ἢ εὕροιεν, καίτοι, οὐ μακρὰν ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν
» ὑπάρχοντος: ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν, ὡς καί τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν
» εἰρήκασιν: τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν: ἐξ ὧν δῆλον ὅτι καὶ ποιητικοῖς χρώμενος παραδείγμα-
σιν ἐκ τῶν Ἀράτου φαινομένων δοκιμάζει τὰ παρ' Ἕλλησι καλῶς εἰρημένα. καὶ διὰ τοῦ ἀγνώστου
θεοῦ τιμᾶσθαι μὲν κατὰ περίφρασιν πρὸς τῶν Ἑλλήνων, τὸν δημιουργὸν θεὸν ᾐνίξατο, κατ' ἐπί-
» γνωσιν δὲ δεῖν δι' υἱοῦ παραλαβεῖν τε καὶ μαθεῖν. ἀποστέλλω οὖν διὰ τοῦτό σε εἰς τὰ ἔθνη, ἀνοῖξαι
» φησὶν ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τοῦ ἐπιστρέψαι ἀπὸ σκότους εἰς φῶς, καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ σατανᾶ,
» ἐπὶ θεὸν τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ κλῆρον ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πίστει τῇ εἰς ἐμέ.
οὗτοι οὖν οἱ ἀνοιγόμενοι τυφλῶν ὀφθαλμοί, ἡ δι' υἱοῦ ἐπίγνωσίς ἐστι τοῦ πατρός: ἡ τῆς περιφρά-
σεως τῆς Ἑλληνικῆς κατάληψις· τό, τε, ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ σατανᾶ ἐπιστρέψαι, τὸ ἀπὸ τῆς
ἁμαρτίας οὖν μεταβάλλεσθαι, δι' ἣν ἡ δουλεία ἐγεγόνει, οὐ μὴν ἁπλῶς πᾶσαν φιλοσοφίαν
ἀποδεχόμεθα, ἀλλ' ἐκείνην περὶ ἧς καὶ ὁ παρὰ Πλάτωνι λέγει Σωκράτης: εἰσὶ γὰρ δὴ ὥς
» φασὶ περὶ τὰς τελετάς: ναρθηκοφόροι μέν, πολλοί: βάκχοι δέ τε, παῦροι. πολλοὺς μὲν τοὺς
κλητούς: ὀλίγους δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς αἰνιττόμενος, ἐπιφέρει γοῦν σαφῶς· οὗτοι δέ εἰσι κατὰ τὴν
ἐμὴν δόξαν οὐκ ἄλλοι, ἢ οἱ πεφιλοσοφηκότες ὀρθῶς· ὧν δὴ κἀγὼ κατά γε τὸ δυνατὸν οὐδὲν ἀπέ-
λιπον ἐν τῷ βίῳ, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ προὐθυμήθην γενέσθαι, εἰ δὲ ὀρθῶς προὐθυμήθην, καί τι ἠ-
νύσαμεν, ἐκεῖσε ἐλθόντες, τὸ σαφὲς εἰσόμεθα, ἐὰν θεὸς θέλῃ ὀλίγον ὕστερον: ἆρ' οὐ δοκεῖ σοι πί-
στεως ἐκ τῶν Ἑβραϊκῶν γραφῶν τὴν μετὰ θάνατον ἐλπίδα τοῦ δικαίου σαφηνίζειν, κἀν τῷ Δημο-
δόκῳ, εἰ δὴ τοῦ Πλάτωνος τὸ σύγγραμμα: μὴ δὲ ἡγοῦ τὸ φιλοσοφεῖν λέγειν περὶ τὰς τέχνας
κυπτάζοντας ζῆν, οὐδὲ πολυμαθοῦντα, ἀλλὰ ἄλλο τι, ἐπεὶ ἔγωγε ᾤμην καὶ ὄνειδος εἶναι: ᾔδει
γὰρ οἶμαι, ὡς ἄρα ἡ δὴ πολυμαθὴ νόον ἔχει, ὃ διδάσκει καθ' Ἡράκλειτον: ἐν τῷ πέμπτῳ τῆς πο-
λιτείας. τούτους οὖν πάντας φησὶ καὶ ἄλλους τοιούτων τινῶν μαθηματικούς, καὶ τῶν τεχνυ-
δρίων, φιλοσόφους θήσομεν; οὐδαμῶς εἶπον, ἀλλ' ὁμοίους μὲν φιλοσόφους: τοὺς δ' ἀληθινούς
ἔφη, τίνας λέγεις, τοὺς τῆς ἀληθείας ἦν δ' ἐγὼ φιλοθεάμονας: οὐ γὰρ ἐν γεωμετρίᾳ, αἰτή-
ματα καὶ ὑποθέσεις ἐχούσῃ, φιλοσοφία: οὐδ' ἐν μουσικῇ, στοχαστικῇ γε οὔσῃ: οὐδ' ἐν ἀστρο-

νομίᾳ φυσικῶν, καὶ ῥεόντων καὶ εἰκότων βεβυσμένη λόγων, ἀλλ' αὖ τῆς ἀγαθοῦ δι' ἐπιστήμης, καὶ τῆς ἀληθείας, ἑτέρων μὲν οὐσῶν τἀγαθοῦ ὁδῶν, ὥσπερ δὲ ἐπὶ τἀγαθόν, ὡς τ' οὐ δι' αὐτὸς τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν συντελεῖν πρὸς τἀγαθὸν δίδωσι· συνεργεῖν δὲ, πρὸς τὸ διεγείρειν καὶ συγγυμνάζειν πρὸς τὰ νοητὰ τὴν ψυχήν. εἴτ' οὖν κατὰ περίπτωσιν φασὶν ἀποφθέγξασθαί τινὰ τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας τοὺς Ἕλληνας, θείας οἰκονομίας, ἡ περίπτωσις· οὐ γὰρ ταὐτόματον ἐκθειάσει τις διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς φιλοτιμίαν, εἴτε κατὰ συντυχίαν, οὐκ ἀπρονόητος ἡ συντυχία· εἴτ' αὖ φυσικὴν ἔννοιαν ἐσχηκέναι τοὺς Ἕλληνας λέγει, τὸν τῆς φύσεως δημιουργὸν ἕνα γινώσκομεν, καθὸ καὶ τὴν δικαιοσύνην φυσικὴν εἰρήκαμεν· εἴτε μὴν κοινὸν ἐσχηκέναι νοῦν, τίς ὁ τούτου πατὴρ, καὶ τῆς κατὰ τὴν τοῦ νοῦ διανομὴν δικαιοσύνης, σκοπήσωμεν, ἂν γὰρ προαναφώνησίν, τις εἴπῃ καὶ συνεκφώνησιν αἰτιάσηται, προφητείας εἴδη λέγει· ναὶ μὴν κατ' ἔμφασιν ἀληθείας ἄλλοι θέλουσιν εἰρῆσθαί τινα τοῖς φιλοσόφοις· ὁ μὲν οὖν θεσπέσιος Ἀπόστολος, ἐφ' ἡμῶν γράφει· βλέπομεν γὰρ νῦν ὡς δι' ἐσόπτρου, κατὰ ἀνάκλασιν ἐπ' αὐτοῦ ἑαυτοὺς γινώσκοντες, κἀκ τοῦ ἐν ἡμῖν θείου τὸ ποιητικὸν αἴτιον ὡς οἷόν τε, συνθεωροῦντες, εἶδες γάρ φησι τὸν ἀδελφόν σου, εἶδες τὸν θεόν σου, τὸν σωτῆρα οἶμαι θεὸν εἰρῆσθαι ἡμῖν τὰ νῦν, μετὰ δὲ τὴν τῆς σαρκὸς ἀπόθεσιν, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, τότε ἤδη ὁριστικῶς καὶ καταληπτικῶς. ὅτ' αὖ καθαρὰ ἡ καρδία γένηται· καὶ κατ' ἔμφασιν δὲ καὶ διάφασιν οἱ ἀκριβῶς παρ' Ἕλλησι φιλοσοφήσαντες, διορῶσι τὸν θεόν· τοιαῦται γὰρ αἱ κατ' ἀδυναμίαν φαντασίαι ἀληθῶν, ὡς φαντασία καθορᾶται· ἐν τοῖς ὕδασιν ὁρῶμεν καὶ τὰ διὰ τῶν διαφανῶν καὶ διαυγῶν σωμάτων· καλῶς οὖν ὁ Σολομῶν, ὁ σπείρων φησὶ δικαιοσύνην ἐργάζεται πίστιν, εἰσὶ δὲ οἱ τὰ ἴδια σπείροντες οἱ πλείονα ποιοῦσιν· καὶ πάλιν, ἐπιμελοῦ τῶν ἐν τῷ πεδίῳ χλωρῶν, καὶ κερεῖς πόαν, καὶ συνάγαγε χόρτον ὥριμον, ἵνα ἔχῃς πρόβατα εἰς ἱματισμόν· ὁρᾷς ὅπως καὶ τῆς ἔξωθεν σκέπης τε καὶ φυλακῆς φροντιστέον. γνωστῶς δὲ ἐπιγνώσῃ ψυχὰς ποιμνίου σου· ὅτ' αὖ γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῶσιν, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσι νόμος, τῆς ἀκροβυστίας τὰ δικαιώματα τοῦ νόμου φυλασσούσης κατὰ τὸν Ἀπόστολον, καὶ πρὸ τοῦ νόμου καὶ πρὸ τῆς παρουσίας. οἱονεὶ δὲ σύγκρισιν ποιούμενος ὁ λόγος τῆς ἀπὸ φιλοσοφίας πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς καλουμένους ἐμφανῶς πάνυ, κρείσσων φησὶ φίλος ἐγγὺς, ἢ ἀδελφὸς μακρὰν οἰκῶν. ὃς δὲ ἐρείδεται ἐπὶ ψεύδεσιν, οὗτος ποιμαίνει ἀνέμους, καὶ διώκει ὄρνεα πτερωτά. οὐκ οἶμαι φιλοσοφίαν λέγειν τὰ νῦν τὸν λόγον, καίτοι ἐν πολλοῖς τὰ εἰκότα ἐπιχειρεῖ, καὶ πιθανεύεται φιλοσοφία, ἀλλὰ τὰς αἱρέσεις ἐπιρραπίζει, ἐπιφέρει γοῦν· ἀπέλιπεν γὰρ ὁδοὺς τοῦ ἑαυτοῦ ἀμπελῶνος· τὰς δὲ τροχιὰς τοῦ ἰδίου γεωργίου πεπλάνηται. αὗται δέ εἰσιν, αἱ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀπολείπουσαι ἐκκλησίαν αὐτίκα ὁ εἰς αἵρεσιν ἐμπεσὼν διέρχεται δι' ἐρημίας ἀνύδρου τὸν ὄντως ὄντα θεὸν καταλιπὼν ἔρημος θεοῦ· ὕδωρ ἄνυδρον ζητῶν, τὴν ἀοίκητον καὶ δίψιον ἐπερχόμενος γῆν, συνάγων χερσὶν ἀκαρπίαν, καὶ τοῖς ἐνδεέσι φρενῶν, παρακελεύομαι λέγουσα φησὶν ἡ σοφία, τοῖς ἀμφὶ τὰς αἱρέσεις δηλονότι. ἄρτων κρυφίων ἡδέως ἅψασθε, καὶ ὕδατος κλοπῆς γλυκεροῦ, ἄρτον καὶ ὕδωρ· οὐκ ἐπ' ἄλλων τινῶν, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τῷ ἄρτῳ καὶ ὕδατι κατὰ τὴν προσφορὰν μὴ κατὰ τὸν κανόνα τῆς ἐκκλησίας χρωμένων αἱρέσεων ἐμφανῶς ταττούσης τῆς γραφῆς· εἰσὶ γὰρ οἳ καὶ ὕδωρ ψιλὸν εὐχαριστοῦσιν, ἀλλὰ ἀποπήδησον, μὴ χρονίσῃς ἐν τῷ τόπῳ αὐτῆς, τόπον τὴν συναγωγὴν, οὐχὶ δὲ ἐκκλησίαν ὁμωνύμως προσεῖπεν, εἶτα ἐπιφωνεῖ· οὕτω γὰρ διαβήσῃ ὕδωρ ἀλλότριον· τὸ βάπτισμα τὸ αἱρετικὸν οὐκ οἰκεῖον καὶ γνήσιον ὕδωρ λογιζομένη· καὶ ὑπερβήσῃ ποταμὸν ἀλλότριον, τὸν παραφέροντα καὶ κατασύροντα εἰς θάλασσαν, εἰς ἣν ἐκδίδοται ὁ παρεκτραπεὶς ἐκ τῆς κατ' ἀλήθειαν ἑδραιότητος, συνεκρυεὶς αὖθις εἰς τὰ ἐθνικὰ καὶ ἄτακτα τοῦ βίου κύματα. ὡς δὲ οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι οἱ καθέλκοντες τὴν ναῦν, οὐ πολλὰ αἴτια λέγοιντ' ἂν, ἀλλ' ἐκ πολλῶν αἴτιον ἕν· οὐκ ἔστι γὰρ αἴτιος ἕκαστος τοῦ καθέλκεσθαι τὴν ναῦν; ἀλλὰ σὺν τοῖς ἄλλοις. οὕτω καὶ ἡ φιλοσοφία πρὸς κατάληψιν τῆς ἀληθείας ζήτησις οὖσα ἀληθείας συλλαμβάνεται· οὐκ αἰτία οὖσα καταλήψεως, σὺν δὲ τοῖς ἄλλοις αἰτία καὶ συνεργός· τάχα δὲ καὶ τὸ συναίτιον αἴτιον, ὡς δὲ ἑνὸς ὄντος τοῦ εὐδαιμονεῖν αἰτίαι τυγχάνουσιν αἱ ἀρεταὶ πλείονες ὑπάρχουσαι· καὶ ὡς τοῦ θερμαίνεσθαι ὅ, τε ἥλιος· τό, τε πῦρ· βαλανεῖόν τε καὶ ἐσθής· οὕτω μιᾶς οὔσης τῆς ἀληθείας, πολλὰ τὰ συλλαμβανόμενα πρὸς ζήτησιν αὐτῆς· ἡ δὲ εὕρεσις, δι' υἱοῦ. εἰ γοῦν σκοποῖμεν,

μία

μία κατὰ δύναμίν ἐστιν ἡ ἀρετή· ταύτην δὲ συμβέβηκεν τούτοις μὲν τοῖς πράγμασιν ἐγγινομένην, λέγεσθαι φρόνησιν· ἐν τούτοις δὲ, σωφροσύνην· ἐν τούτοις δὲ ἀνδρείαν, ἢ δικαιοσύνην. ἀνὰ τὸν αὐτὸν οὖν λόγον καὶ μιᾶς οὔσης ἀληθείας· ἐν γεωμετρίᾳ μὲν γεωμετρίας ἀλήθεια· ἐν μουσικῇ δὲ, μουσικῆς· κἂν φιλοσοφίᾳ τῇ ὀρθῇ, Ἑλληνικὴ εἴη ἂν ἀλήθεια. μόνη δὲ ἡ κυρία αὕτη ἀλήθεια ἀπαρεγχείρητος, ἣν παρὰ τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ παιδευόμεθα. ὥσπερ φαμὲν τὸν τρόπον μίαν καὶ τὴν αὐτὴν δραχμὴν, τῷ μὲν ναυκλήρῳ δοθείσης λέγεσθαι ναῦλον· τῷ δὲ τελώνῃ, τέλος· καὶ ἐνοίκιον μὲν, τῷ σταθμούχῳ· μισθὸν δὲ, τῷ διδασκάλῳ· καὶ τῷ πιπράσκοντι, ἀῤῥαβῶνα. ἑκάστη δὲ εἴτε ἀρετὴ, εἴτε καὶ ἀλήθεια συνωνύμως καλουμένη· μόνου τοῦ καθ' ἑαυτὴν ἀποτελέσματός ἐστιν αἰτία. κατὰ σύγχρησιν δὲ τούτων γίνεται, τὸ εὐδαιμόνως ζῆν· μὴ γὰρ δὴ εὐδαιμονῶμεν πρὸς τὰ ὀνόματα, ὅταν τὸν ὀρθὸν βίον εὐδαιμονίαν λέγωμεν, καὶ εὐδαίμονα, τὸν κεκοσμημένον τὴν ψυχὴν ἐναρέτως. εἰ δὲ καὶ πόῤῥωθεν συλλαμβάνεται φιλοσοφία· τῇ πρὸς τὴν ἀλήθειαν εὑρέσει κατὰ διαφόρους ἐπιβολὰς διατείνουσα, ἐπὶ τὴν προσεχῶς ἀπομένην τῆς ἀληθείας, τὴν καθ' ἡμᾶς εἴδησιν· ἀλλὰ συλλαμβάνεταί γε τῷ λογικῶς ἐπιχειρεῖν ἐσπουδακότι, ἀντιλήψεσθαι γνώσεως. χωρίζεταί τι ἡ Ἑλληνικὴ ἀλήθεια, τῆς καθ' ἡμᾶς, εἰ καὶ τοῦ αὐτοῦ μετείληφεν ὀνόματος. καὶ μεγέθει γνώσεως καὶ ἀποδείξει κυριωτέρᾳ. καὶ θείᾳ δυνάμει καὶ τοῖς ὁμοίοις· θεοδίδακτοι γὰρ ἡμεῖς, ἱερὰ ὄντως γράμματα παρὰ τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ παιδευόμενοι· ἔνθεν οὐδ' ὡς αὕτως κινοῦσι τὰς ψυχὰς, ἀλλὰ διαφόρῳ διδασκαλίᾳ. εἰ δὲ καὶ διαστέλλεσθαι ἡμᾶς δέοι τοὺς φιλεγκλήμονας δήσει, συναίτιον φιλοσοφίαν καὶ συνεργὸν λέγοντες τῆς ἀληθοῦς καταλήψεως, ζήτησιν οὖσαν ἀληθείας, προπαιδείαν αὐτὴν ὁμολογήσομεν τοῦ γνωστικοῦ, οὐκ αἴτιον τιθέμενοι τὸ συναίτιον· οὐδὲ μὴν τὸ συνεργὸν, συνεκτικόν· οὐδ' ὡς οὐκ οὔσης ἄνευ τὴν φιλοσοφίαν, ἐπεὶ σχεδὸν οἱ πάντες ἄνευ τῆς ἐγκυκλίου παιδείας καὶ φιλοσοφίας τῆς Ἑλληνικῆς. οἱ δὲ καὶ ἄνευ γραμμάτων, τῇ θείᾳ καὶ βαρβάρῳ κινηθέντες φιλοσοφίᾳ, δυνάμει δὲ τὸν περὶ θεοῦ διὰ πίστεως παρειλήφαμεν λόγον· αὐτουργῷ σοφίᾳ πεπαιδευμένοι. ὃ δὲ μεθ' ἑτέρου ποιεῖ, ἀτελὲς οὖν καθ' αὑτὸ ἐνεργεῖν, συνεργὸν φαμὲν, καὶ συναίτιον, ἀπὸ τοῦ συναιτίου αἴτιον ὑπάρχειν, ἀπὸ τοῦ ἑτέρῳ συνελθεῖν, αἴτιον γίνεσθαι ὠνομασμένον. καθ' ἑαυτὸ δὲ μὴ δύνασθαι τὸ ἀποτέλεσμα τὸ κατ' ἀλήθειαν παρέχειν. καίτοι καὶ καθ' ἑαυτὴν ἐδικαίου ποτὲ καὶ ἡ φιλοσοφία τοὺς Ἕλληνας, οὐκ εἰς τὴν καθόλου δὲ δικαιοσύνην εἰς ἣν εὑρίσκεται συνεργὸς καθάπερ καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος βαθμὸς τῷ εἰς τὸ ὑπερῷον ἀνιόντι, καὶ ὁ γραμματιστὴς τῷ φιλοσοφήσοντι, οὐχ ὡς κατὰ τὴν ἀφαίρεσιν αὐτῆς, ἤτοι ἐλλείπειν τῷ καθόλου λόγῳ ἢ ἀναιρεῖσθαι τὴν ἀλήθειαν, ἐπεὶ καὶ ἡ ὄψις συμβάλλεται καὶ ἡ ἀκοὴ καὶ ἡ φωνὴ πρὸς ἀλήθειαν· νοῦς δὲ, ὁ γνωρίζων αὐτὴν προσφυῶς· ἀλλὰ τῶν συνεργῶν, τὰ μὲν πλείονα· τὰ δὲ, ἐλάσσονα προσφέρεται δύναμιν. ἡ γοῦν σαφήνεια συνεργεῖ πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς ἀληθείας, καὶ ἡ διαλεκτικὴ, πρὸς τὸ μὴ ὑποπίπτειν ταῖς κατατρεχούσαις αἱρέσεσιν. αὐτοτελὴς μὲν οὖν καὶ ἀπροσδεὴς ἡ κατὰ τὸν σωτῆρα διδασκαλία, δύναμις οὖσα καὶ σοφία τοῦ θεοῦ· προσιοῦσα δὲ φιλοσοφία ἡ Ἑλληνικὴ, οὐ δυνατωτέραν ποιεῖ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἀδύνατον παρέχουσα τὴν κατ' αὐτῆς σοφιστικὴν ἐπιχείρησιν, καὶ διακρουομένη τὰς δολερὰς κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπιβουλὰς, φραγμὸς οἰκεῖος εἴρηται καὶ θριγκὸς εἶναι τοῦ ἀμπελῶνος, καὶ ἡ μὲν ὡς ἄρτος, ἀναγκαία πρὸς τὸ ζῆν, ἡ κατὰ τὴν πίστιν ἀλήθεια· ἡ προπαιδεία δὲ, προσοψήματι ἔοικεν καὶ τραγήματι. δείπνου δὲ λήγοντος, γλυκὺ τρωγάλιον κατὰ τὸν Θηβαῖον Πίνδαρον. μάρτυς δὲ ἄντικρυς

« δὲ ὀξέως ἐστὶν ἡ γραφή. πανουργότερος ἔσται ἄκακος συνιών· ὁ δὲ σοφὸς δέξεται γνῶσιν, καὶ ὁ

« μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ λαλῶν, τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζητεῖ φησὶν ὁ κύριος· ὁ δὲ ζητῶν τὴν δόξαν τοῦ

« πέμψαντος αὐτὸν, ἀληθής ἐστι, καὶ ἀδικία οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ· ἔμπαλιν οὖν ἀδικεῖ ὁ σφετερι-

« ζόμενος τὰ βαρβάρων, καὶ ὡς ἴδια αὐχῶν τὴν ἑαυτοῦ δόξαν αὔξων καὶ ψευδόμενος τὴν ἀ-

« λήθειαν· οὗτος κλέπτης ὑπὸ τῆς γραφῆς εἴρηται· φησὶ γοῦν. υἱὲ, μὴ γίνου ψεύστης· ὁδηγεῖ γὰρ τὸ ψεῦσμα πρὸς τὴν κλοπήν. ἤδη δὲ ὁ κλέπτης ὅπερ ὑφελόμενος ἔχει, ἀληθῶς ἔχει, κἂν χρυσίον ᾖ, κἂν ἄργυρος, κἂν λόγος, κἂν δόγμα. ἐκ μέρους τοίνυν ἃ κεκλόφασιν, ἀληθῆ μὲν· στοχαστικῶς δὲ καὶ ταῖς τῶν λόγων ἀνάγκαις ἴσασι. μαθητευθέντες οὖν καταληπτικῶς ἐπιγνώσονται. καὶ περὶ μὲν τοῦ παρ' Ἑβραίων τὰ τῶν φιλοσόφων ἐσκευωρῆσθαι δόγματα, μικρὸν ὕστερον

Τατιανὸς ἐν τῷ πρὸς Ἕλληνας. Κασσιανὸς ἐν πρώτῳ τῶν ἐξηγητικῶν

Αἰγίας Δερκύλος Ἑλλάνικος

διαληψόμεθα· πρότερον δέ· ὃ πρὸ ἀκόλουθον ἦν περὶ τῶν κατὰ Μωϋσέα χρόνων ἤδη λεκτέον δι' ὧν δειχθήσεται ἀναμφηρίστως, πάσης σοφίας ἀρχαιοτάτη ἡ κατὰ Ἑβραίους φιλοσοφία. εἴρηται μὲν οὖν περὶ τούτων ἀκριβῶς Τατιανῷ ἐν τῷ πρὸς Ἕλληνας· εἴρηται δὲ καὶ Κασσιανῷ ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἐξηγητικῶν, ἀπαιτεῖ δὲ ὅμως τὸ ὑπόμνημα καὶ ἡμᾶς ἐπιδραμεῖν τὰ κατὰ τὸν τόπον εἰρημένα. Ἀπίων τοίνυν ὁ γραμματικὸς, ὁ πλειστονίκης ἐπικληθεὶς, ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν αἰγυπτιακῶν ἱστοριῶν, καίτοι φιλαπεχθημόνως πρὸς Ἑβραίους διακείμενος, ἅτε αἰγύπτιος τὸ γένος· ὡς καὶ κατὰ Ἰουδαίων συντάξασθαι βιβλίον, Ἀμώσιος τοῦ αἰγυπτίων βασιλέως μεμνημένος, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν πράξεως μάρτυρα παρατίθεσθαι Πτολεμαῖον τὸν Μενδήσιον, καὶ τὰ τῆς λέξεως αὐτοῦ ὧδε ἔχει· κατέσκαψε δὲ τὴν Ἄθυριν Ἄμωσις κατὰ τὸν Ἀργεῖον γενόμενος Ἴναχον ὡς ἐν τοῖς χρόνοις ἀνέγραψεν ὁ Μενδήσιος Πτολεμαῖος. ὁ δὲ Πτολεμαῖος οὗτος, ἱερεὺς μὲν ἦν· τὰς δὲ τῶν Αἰγυπτίων βασιλέων πράξεις ἐν τρισὶν ὅλαις ἐκθέμενος βίβλοις, κατὰ Ἄμωσιν φησὶν Αἰγύπτου βασιλέα Μωϋσέως ἡγουμένου γεγονέναι Ἰουδαίοις τὴν ἐξ Αἰγύπτου πορείαν, ἐξ ὧν συνῶπται κατὰ Ἴναχον ἠκμακέναι τὸν Μωσέα: παλαίτερα δὲ τῶν Ἑλληνικῶν, τὰ Ἀργολικὰ, τὰ ἀπὸ Ἰνάχου λέγω, ὡς Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ἐν τοῖς χρόνοις διδάσκει· τούτων δὲ τεσσαράκοντα μὲν γενεαῖς νεώτερα τὰ Ἀττικὰ, τὰ ἀπὸ Κέκροπος τοῦ διφυοῦς δὴ καὶ αὐτόχθονος, ὥς φησι κατὰ λέξιν ὁ Τατιανὸς, ἐννέα δὲ τὰ Ἀρκαδικὰ, τὰ ἀπὸ Πελασγοῦ· λέγεται δὲ καὶ οὗτος αὐτόχθων· τούτων δὲ ἄλλα πεντήκοντα δυοῖν νεώτερα, τὰ Φθιωτικὰ, τὰ ἀπὸ Δευκαλίωνος· εἰς δὲ τὸν χρόνον τῶν Τρωϊκῶν, ἀπὸ Ἰνάχου γενεαὶ μὲν εἴκοσι ἢ πλείους διαριθμοῦνται. ἔτη δὲ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τετρακόσια καὶ πρόσω. εἰ δὲ τὰ Ἀσσυρίων πολλοῖς ἔτεσι πρεσβύτερα τῶν Ἑλληνικῶν, ἀφ' ὧν Κτησίας λέγει φανήσεται. τῷ δευτέρῳ καὶ τετρακοσιοστῷ ἡ Μωϋσέως κατὰ Ἄμωσιν τὸν Αἰγύπτιον, καὶ κατὰ Ἴναχον τὸν Ἀργεῖον, ἐξ Αἰγύπτου κίνησις· ἦν δὲ κατὰ τὴν Ἑλλάδα, κατὰ μὲν Φορωνέα τὸν μετὰ Ἴναχον, ὁ ἐπὶ Ὠγύγου κατακλυσμὸς, καὶ ἡ ἐν Σικυῶνι βασιλεία πρώτου μὲν Αἰγιαλέως, εἶτα Εὐρώπος, εἶτα Τελχῖνος, καὶ ἡ κριτὸς ἐν κρήτῃ. Ἀκουσίλαος γὰρ Φορωνέα πρῶτον ἄνθρωπον γενέσθαι λέγει· ὅθεν καὶ ὁ τῆς Φορωνίδος ποιητὴς, εἶναι αὐτὸν ἔφη πατέρα θνητῶν ἀνθρώπων· ἐντεῦθεν ὁ Πλάτων ἐν Τιμαίῳ κατακολουθήσας Ἀκουσιλάῳ γράφει. καί ποτε προαγαγεῖν βουληθεὶς αὐτοὺς περὶ τῶν ἀρχαίων εἰς λόγους τῶν τῇδε τῇ πόλει τὰ ἀρχαιότατα λέγειν ἐπιχειρεῖ, περὶ Φορωνέως τε τοῦ πρώτου λεχθέντος, καὶ Νιόβης, καὶ τὰ μετὰ τὸν κατακλυσμόν. κατὰ δὲ Φόρβαντα, Ἀκταῖος· ἀφ' οὗ Ἀκταία ἡ Ἀττική. κατὰ δὲ Τριόπαν, Προμηθεὺς καὶ Ἄτλας, καὶ Ἐπιμηθεὺς, καὶ ὁ διφυὴς Κέκροψ, καὶ Ἰώ. κατὰ δὲ Κροτώπαν, ἡ ἐπὶ Φαέθοντος ἐκπύρωσις. καὶ ἐπὶ Δευκαλίωνος ἐπομβρία. κατὰ δὲ Σθένελον, ἥ τε Ἀμφικτυόνος βασιλεία: καὶ ἡ εἰς Πελοπόννησον Δαναοῦ παρουσία, καὶ ὑπὸ Δαρδάνου τῆς Δαρδανίας κτίσις, ὃν πρῶτον, φησὶν Ὅμηρος, τέκετο νεφεληγερέτα Ζεὺς, ἥ τε ἐκ Κρήτης εἰς Φοινίκην ἀνακομιδή: κατὰ δὲ Λυγκέα, τῆς κόρης ἡ ἁρπαγή: καὶ ἡ τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι τεμένους καθίδρυσις: Τριπτολέμου τε γεωργία, καὶ ἡ Κάδμου εἰς Θήβας παρουσία. Μίνωός τε βασιλεία. κατὰ δὲ Προῖτον, ὁ Εὐμόλπου πρὸς Ἀθηναίους πόλεμος. κατὰ δὲ Ἀκρίσιον, Πέλοπος ἀπὸ Φρυγίας διάβασις, καὶ Ἴωνος εἰς Ἀθήνας ἄφιξις, καὶ ὁ δεύτερος Κέκροψ, αἵ τε Περσέως καὶ Διονύσου πράξεις, Ὀρφεύς τε καὶ Μουσαῖος: κατὰ δὲ τὸ ὀκτωκαιδέκατον ἔτος τῆς Ἀγαμέμνονος βασιλείας Ἴλιον ἑάλω, Δημοφῶντος τοῦ Θησέως βασιλεύοντος Ἀθήνησι τῷ πρώτῳ ἔτει, Θαργηλιῶνος μηνὸς δευτέρᾳ ἐπὶ δέκα, ὥς φησι Διονύσιος ὁ Ἀργεῖος. Αἰγίας δὲ καὶ Δερκύλος ἐν τῇ τρίτῃ μηνὸς Πανήμου, ὀγδόῃ φθίνοντος: Ἑλλάνικος γὰρ δωδεκάτῃ Θαργηλιῶνος μηνός. καί τινες τῶν τὰ Ἀττικὰ συγγραψαμένων ὀγδόῃ φθίνοντος, βασιλεύοντος τὸ τελευταῖον ἔτος Μενεσθέως πληθυούσης σελήνης. νὺξ μὲν ἦν φησὶν ὁ τὴν μικρὰν Ἰλιάδα πεποιηκὼς, μεσάτη: λαμπρὰ δ' ἐπέτελλε σελήνα. ἕτεροι Σκιροφοριῶνος τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, Θησεὺς δὲ ὁ Ἡρακλέους ζηλωτὴς ὢν, πρεσβύτερός ἐστι τῶν Τρωϊκῶν μιᾷ γενεᾷ: τοῦ γοῦν Τληπολέμου, ὃς ἦν υἱὸς Ἡρακλέους, Ὅμηρος μέμνηται ἐπὶ Ἴλιον στρατεύσαντος. πρεσβύτερον ἄρα Μωϋσῆς ἀποδείκνυται τῆς μὲν Διονύσου ἀποθεώσεως ἔτη ἑξακόσια τέσσαρα, εἴγε τῷ Περσέως βασιλείας τῷ τριακοστῷ δευτέρῳ ἔτει ἐκθεοῦται, ὥς φησιν Ἀπολλόδωρος ἐν τοῖς χρονικοῖς: ἀπὸ δὲ Διονύσου ἐπὶ Ἡρακλέα καὶ τοὺς περὶ Ἰάσονα ἀριστεῖς τοὺς ἐν τῇ Ἀργοῖ πλεύσαντας, συνάγεται ἔτη ἑξήκοντα τρία: Ἀσκληπιός τε καὶ Διόσκουροι συνέπλεον αὐτοῖς, ὡς μαρ-

τυρεῖ

τυρεῖ ὁ Ῥόδιος Ἀπολλώνιος ἐν τοῖς Ἀργοναυτικοῖς. ἀπὸ δὲ τῆς Ἡρακλέους ἐν Ἄργει βασιλείας ἐπὶ τὴν Ἡρακλέους αὐτοῦ καὶ Ἀσκληπιοῦ ἀποθέωσιν, ἔτη συνάγεται τριακονταοκτὼ κατὰ τὸν χρονογράφον Ἀπολλόδωρον: ἐντεῦθεν δὲ ἐπὶ τὴν Κάστορος καὶ Πολυδεύκους ἀποθέωσιν ἔτη πεντηκονταετεία. ἐνταῦθα που καὶ ἡ Ἰλίου κατάληψις, εἰ δὲ χρὴ πείθεσθαι καὶ Ἡσιόδῳ τῷ ποιητῇ· ἀκουσώμεθα αὐτοῦ.

Ζηνὶ δ᾽ ἄρα Ἀτλαντὶς Μαίη τέκε κύδιμον Ἑρμῆν,
Κήρυκ᾽ ἀθανάτων, ἱερὸν λέχος εἰσαναβᾶσα.
Καδμείη δ᾽ ἄρα οἱ Σεμέλη τέκε φαίδιμον υἱὸν.
Μιχθεῖσ᾽ ἐν φιλότητι Διώνυσον πολυγηθῆ.

Κάδμος μὲν ὁ Σεμέλης πατὴρ ἐπὶ Λυγκέως εἰς Θήβας ἔρχεται, καὶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων εὑρετὴς γίνεται. Τριόπας δὲ, συγχρονεῖ Ἴσιδι ἑβδόμῃ γενεᾷ ἀπὸ Ἰνάχου, Ἰσιν δὲ τὴν καὶ Ἰὼ φασὶν, διὰ τὸ ἰέναι αὐτὴν διὰ πάσης τῆς γῆς πλανωμένην: ταύτην δὲ Ἴστρος ἐν τῷ περὶ τῆς Αἰγυπτίων ἀποικίας, Προμηθέως θυγατέρα φησί. Προμηθεὺς δὲ κατὰ Τριόπαν ἑβδόμῃ γενεᾷ μετὰ Μωυσέα ὥς τε καὶ πρὸ τῆς καθ᾽ Ἕλληνας ἀνθρωπογονίας, ὁ Μωυσῆς ἠκμακέναι φαίνεται: Λέων δὲ ὁ τὰ περὶ τῶν κατ᾽ Αἴγυπτον θεῶν πραγματευσάμενος, τὴν Ἴσιν ὑπὸ Ἑλλήνων Δήμητρα καλεῖσθαι φησίν, ἣ κατὰ Λυγκέα γίνεται ἑνδεκάτῃ ὕστερον Μωυσέως γενεᾷ.

Ἆπις τε ὁ Ἄργους βασιλεὺς, Μέμφιν οἰκίζει ὥς φησιν Ἀριστιππος ἐν πρώτῃ Ἀρκαδικῶν: τοῦτον δὲ Ἀριστέας ὁ Ἀργεῖος ἐπονομασθῆναι φησὶ Σάραπιν, καὶ τοῦτον εἶναι ὃν Αἰγύπτιοι σέβουσιν: Νυμφόδωρος δὲ ὁ Ἀμφιπολίτης ἐν τρίτῳ νομίμων Ἀσίας, τὸν Ἆπιν τὸν ταῦρον τελευτήσαντα καὶ ταριχευθέντα, εἰς σορὸν ἀποτίθεσθαι τῷ ναῷ τοῦ τιμωμένου δαίμονος. κἀντεῦθεν Σορόαπιν κληθῆναι καὶ Σάραπιν συνηθείᾳ τινὶ τῶν ἐγχωρίων ὕστερον: Ἆπις δὲ, τρίτος ἐστὶν ἀπὸ Ἰνάχου. καὶ μὴν ἡ Λητὼ κατὰ Τιτυὸν γίνεται: Λητὼ γὰρ ἤλυθε Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν: Τιτυὸς δὲ συγχρονίσει Ταντάλῳ. εἰκότως ἄρα καὶ ὁ Βοιώτιος Πίνδαρος γράφει, ἐν χρόνῳ δὲ γένετ᾽ Ἀπόλλων, καὶ οὐδὲν θαυμαστόν: ὅπου γε καὶ Ἀδμήτῳ θητεύων εὑρίσκεται σὺν καὶ Ἡρακλεῖ, μέγαν εἰς ἐνιαυτόν. Ζῆθος δὲ καὶ Ἀμφίων οἱ μουσικῆς εὑρεταὶ, περὶ τὴν Κάδμου γεγόνασιν ἡλικίαν, κἄν τις ἡμῖν λέγῃ Φημονόην πρώτην χρησμῳδῆσαι Ἀκρισίῳ: ἀλλ᾽ ἴστω γε, ὅτι μετὰ Φημονόην ἔτεσιν ὕστερον εἰκοσιεπτὰ, οἱ περὶ Ὀρφέα καὶ Μουσαῖον καὶ Λίνον τὸν Ἡρακλέους διδάσκαλον: Ὅμηρος δὲ καὶ Ἡσίοδος, πολλῷ νεώτεροι τῶν Ἰλιακῶν, μεθ᾽ οὓς μακρῷ νεώτεροι οἱ παρ᾽ Ἕλλησι νομοθέται, Λυκοῦργός τε καὶ Σόλων, καὶ οἱ ἑπτὰ σοφοὶ, οἵ τε ἀμφὶ τὸν Σύριον Φερεκύδην, καὶ Πυθαγόραν τὸν μέγαν, καίτοι που περὶ τὰς ὀλυμπιάδας γενομένους ὡς παρεστήσαμεν: καὶ δεικτέον ἄρα τῶν πλείστων παρ᾽ Ἕλλησιν, οὐ μόνον τῶν λεγομένων σοφῶν τε καὶ ποιητῶν ὁ Μωυσῆς ἡμῖν ἀποδέδεικται πρεσβύτερος. καὶ οὔτι γε μόνος οὗτος, ἀλλὰ καὶ ἡ Σίβυλλα Ὀρφέως παλαιοτέρα: λέγεται γὰρ καὶ περὶ τῆς ἐπωνυμίας αὐτῆς, καὶ περὶ τῶν χρησμῶν τῶν κατ᾽ αὐτὴν φερομένων ἑκάτερος εἶναι, λόγοι πλείους: Φρυγίαν τε οὖσαν, καλεῖσθαι Ἄρτεμιν, καὶ ταύτην παραγενομένην εἰς Δελφοὺς ᾆσαι.

Ὦ Δελφοὶ θεράποντες ἑκηβόλου Ἀπόλλωνος.
Ἦλθον ἐγὼ χρήσουσα Διὸς νόον αἰγιόχοιο.
Αὐτοκασιγνήτῳ κεχολωμένη Ἀπόλλωνι.

ἔστι δὲ καὶ ἄλλη Ἐρυθραία Ἡροφίλη καλουμένη, μέμνηται τούτων Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς, ἐν τῷ περὶ χρηστηρίων. ἐῶ δὲ τὴν Αἰγυπτίαν, καὶ τὴν Ἰταλὴν, ἣ τὸ ἐν Ῥώμῃ Καρμάλον ᾤκησεν: ἧς υἱὸς Εὔανδρος, ὁ τὸ ἐν Ῥώμῃ τοῦ Πανὸς ἱερὸν τὸ Λουπέρκιον καλούμενον κτίσας. ἄξιον δὴ ἐνταῦθα γενομένους, διδραμεῖν καὶ τῶν ἄλλων, τῶν μετὰ Μωυσέα παρὰ τοῖς Ἑβραίοις προφητῶν τοὺς χρόνους, μετὰ τὴν Μωυσέως τοῦ βίου τελευτὴν διαδέχεται τὴν ἡγεμονίαν τοῦ λαοῦ Ἰησοῦς, πολεμῶν μὲν ἔτη ε: ἐν δὲ τῇ γῇ τῇ ἀγαθῇ ἄλλα πέντε καὶ εἴκοσι ἀναπαυσάμενος, ὡς δὲ τὸ βιβλίον τοῦ Ἰησοῦ περιέχει, διαδέξατο τὸν Μωυσέα ὁ προειρημένος ἀνὴρ ἔτη κζ: ἔπειτα ἁμαρτόντων οἱ Ἑβραῖοι, παραδίδονται Χουσαχὰρ βασιλεῖ Μεσοποταμίας ἔτεσιν ὀκτὼ, ὡς ἡ τῶν κριτῶν ἱστορεῖ βίβλος: δεηθέντων δὲ ὕστερον τοῦ θεοῦ, λαμβάνουσιν ἡγεμόνα Γοθονιὴλ, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Χαλὲβ τὸν νεώτερον ἐκ φυλῆς Ἰούδα: ὃς ἀποκτείνας τὸν τῆς Μεσοποταμίας βασιλέα, ἦρξε τοῦ λαοῦ ἔτεσιν ἑξῆς ν. καὶ πάλιν ἁμαρτόντες παρεδόθησαν Αἰγλὼμ βασιλεῖ Μωαβιτῶν, ἔτεσιν

ὀκτωκαίδεκα: ἐπιστρεψάντων δὲ αὐτῶν αὖθις ἡγήσατο αὐτῶν Αὼδ ἔτεσιν ὀγδοήκοντα, ἀνὴρ ἀμφοτεροδέξιος, ἐκ φυλῆς Ἐφραίμ: οὗτος ἐστὶν ὁ ἀνελὼν τὸν Αἰγλώμ: τελευτήσαντος δὲ Αὼδ, ἁμαρτήσαντες αὖθις, παρεδόθησαν βασιλεῖ Χαναὰν Ἰαβεὶμ, ἔτεσιν εἴκοσι: ἐπὶ τούτου προφητεύει Δεββώρα γυνὴ Λαβιδώθ, ἐκ φυλῆς Ἐφραίμ: καὶ ἦν ἀρχιερεὺς Ὀζίους ὁ τοῦ Βασοῦ: ταύτης ἡγησάμενος τῆς στρατιᾶς Βαρὰκ ὁ τοῦ Βεννὴρ ἐκ φυλῆς Νεφθαλεὶμ, παραταξάμενος Σισάρᾳ τῷ ἀρχιστρατήγῳ τοῦ Ἰαβεὶμ, ἐνίκησε: καὶ ἦρξεν ἐντεῦθεν τοῦ λαοῦ διακρίνουσα ἡ Δεββώρα, ἔτη τεσσαράκοντα: τελευτησάσης δὲ αὐτῆς, ἁμαρτῶν αὖθις ὁ λαὸς, παραδίδοται Μαδιηναίοις ἔτη ἑπτά. ἐπὶ τούτοις Γεδεὼν ἐκ φυλῆς Μανασσῆ, ὁ τοῦ Ἰωὰς, τριακοσίους ἐκστρατεύσας, καὶ δώδεκα μυριάδας αὐτῶν ἀπολέσας, ἦρξεν ἔτη τεσσαράκοντα: μεθ᾽ ὃν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀβιμέλεχ ἔτη τρία: διαδέχεται τοῦτον Βωλὰς υἱὸς Βυδὰν υἱοῦ Χαρρὰν ἐκ φυλῆς Ἐφραὶμ, ἄρξας ἔτη τρία πρὸς τοῖς εἴκοσι: μεθ᾽ ὃν ἐξαμαρτῶν πάλιν ὁ λαὸς ἔτεσιν ὀκτωκαίδεκα Ἀμμανίταις παραδίδοται: μετανοησάντων δὲ αὐτῶν ἡγεῖται Ἰεφθαὲ ὁ Γαλααδίτης ἐκ φυλῆς Μανασσῆ, καὶ ἦρξεν ἔτη ἕξ. μεθ᾽ ὃν ἦρξεν Ἀβαταθὰν ὁ ἐκ Βηθλεὲμ, φυλῆς Ἰούδα, ἔτη ἑπτά· ἔπειτα Ἐβρὼν ὁ Ζαβουλωνίτης, ἔτη ὀκτώ· ἔπειτα Ἐγλὼμ, Ἐφραὶμ, ἔτη ὀκτώ. ἔνιοι δὲ τοῖς τοῦ Ἀβαταθὰν ἔτεσιν ἑπτὰ συνάπτουσι τὰ Ἐβρὼμ τεσσαράκοντα ἔτη: καὶ μετὰ τοῦτον ἐξαμαρτῶν πάλιν ὁ λαὸς ὑπὸ ἀλλοφύλοις γίνεται τοῖς Φυλιστιεὶμ, ἔτη τεσσαράκοντα: ἐπιστρεψάντων δὲ αὐτῶν, Σαμψὼν ἡγεῖται ἐκ φυλῆς Δὰν νικήσας ἐν πολέμῳ τοὺς ἀλλοφύλους: οὗτος ἦρξεν ἔτεσιν εἴκοσι: καὶ μετὰ τοῦτον ἀναρχίας οὔσης, διέκρινε τὸν λαὸν Ἠλὶ ὁ ἱερεὺς, τεσσαράκοντα ἔτη: τοῦτον δὲ διαδέχεται Σαμουὴλ ὁ προφήτης, σὺν ᾧ Σαοὺλ ἐβασίλευσεν, ἔτη εἰκοσιεπτὰ κατασχὼν, οὗτος καὶ τὸν Δαβὶδ ἔχρισεν· ἐτελεύτα δὲ Σαμουὴλ δυοῖν ἐτῶν πρότερος τοῦ Σαοὺλ, ἐπὶ ἀρχιερέως Ἀβιμέλεχ, οὗτος τὸν Σαοὺλ, εἰς βασιλέα ἔχρισεν: ὃς πρῶτος ἐβασίλευσεν ἐπὶ Ἰσραὴλ μετὰ τοὺς κριτὰς, ὧν ὁ πᾶς ἀριθμὸς ἕως τοῦ Σαμουὴλ γίνεται ἔτη τετρακόσια ἑξηκοντατρία, μῆνες ἑπτά. ἔπειτα δὲ τῆς πρώτης βίβλου τῶν βασιλειῶν τοῦ Σαοὺλ, ἔτη εἴκοσι ἐπανακαινισθεὶς ἐβασίλευσε. μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν Σαοὺλ βασιλεύει Δαβὶδ τὸ δεύτερον ἐν Χεβρὼν, ὁ τοῦ Ἰεσσαὶ, ἐκ φυλῆς Ἰούδα, ἔτη τεσσαράκοντα, ὡς περιέχει ἡ δευτέρα τῶν βασιλειῶν. καὶ ἦν ἀρχιερεὺς Ἀβιάθαρ, ὁ τοῦ Ἀβιμέλεχ. ἐκ συγγενείας Ἠλί· προφητεύουσι δὲ Γὰδ καὶ Νάθαν ἐπ᾽ αὐτοῦ. γίνονται οὖν ἀπὸ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἕως παρέλαβε τὴν βασιλείαν Δαβίδ: ὡς μέν τινες, ἔτη τετρακόσια πεντήκοντα: ὡς δὲ ἡ προκειμένη δείκνυσι χρονογραφία, συνάγονται ἔτη πεντακόσια εἰκοσιτρία, μῆνες ἑπτὰ, εἰς τὴν τοῦ Δαβὶδ τελευτήν: καὶ μετὰ ταῦτα ἐβασίλευσε Σολομὼν υἱὸς Δαβίδ, ἔτη τεσσαράκοντα. διαμένει ἐπὶ τούτου Νάθαν προφητεύων: ὃς καὶ παρήνεσεν αὐτὸν περὶ τῆς τοῦ ναοῦ οἰκοδομῆς. ὁμοίως καὶ Ἀχίας ἐκ Σηλὼμ, προφητεύει: ἦσαν δὲ καὶ οἱ βασιλεῖς ἀμφω, ὅ τε Δαβὶδ ὅ τε Σολομὼν προφῆται. Σαδὼκ δὲ ὁ ἀρχιερεὺς πρῶτος ἐν τῷ ναῷ ὃν ᾠκοδόμησε Σολομὼν ἱεράτευσεν: ὄγδοος ὢν ἀπὸ Ἀαρὼν τοῦ πρώτου ἀρχιερέως. γίνονται οὖν ἀπὸ Μωϋσέως ἐπὶ τὴν Σολομῶνος ἡλικίαν: ὡς μέν τινες φασὶν, ἔτη πεντακόσια ἐνενήκοντα πέντε: ὡς δὲ ἕτεροι, πεντακόσια ἑβδομήκοντα ἕξ. εἰ δέ τις τοῖς ἀπὸ Ἰησοῦ μέχρι Δαβὶδ, τετρακοσίοις πεντήκοντα ἔτεσι συγκαταριθμήσαι τὰ τῆς Μωϋσέως στρατηγίας τεσσαράκοντα. καὶ τὰ ἄλλα τὰ ὀγδοήκοντα ἔτη ἃ γεγόνει ὁ Μωϋσῆς, πρὸ τοῦ τὴν ἔξοδον τοῖς Ἑβραίοις ἀπὸ Αἰγύπτου γεγονέναι, προσθείη τε τούτοις τὰ τῆς βασιλείας τῆς Δαβὶδ τεσσαράκοντα ἔτη, συνάξει ἔτη τὰ πάντα ἑξακόσια δέκα: ἀκριβέστερον δὲ ἡ καθ᾽ ἡμᾶς χρονογραφία πρόεισιν, ἐν τοῖς πεντακοσίοις εἴκοσι καὶ τρισί: καὶ μησὶν ἑπτὰ μέχρι τῆς Δαβὶδ τελευτῆς, προσθείη τις ταῦτα τῆς Μωϋσέως ἑκατὸν εἴκοσι ἔτη: τά τε τοῦ Σολομῶνος μ΄. συνάξει γὰρ τὰ πάντα ἐπὶ τὴν Σολομῶνος τελευτὴν, ἔτη ἑξακόσια ὀγδοήκοντα τρία, μῆνας ἑπτά. Εἵραμος τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Σολομῶνι δίδωσι. καθ᾽ οὓς χρόνους μετὰ τὴν Τροίας ἅλωσιν Μενελάου εἰς Φοινίκην ἄφιξις, ὥς φησι Μένανδρος ὁ Περγαμηνὸς, καὶ Λαῖτος ἐν τοῖς Φοινικικοῖς. μετὰ δὲ Σολόμωνα βασιλεύει Ῥοβοὰμ, υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη ἑπτακαίδεκα. καὶ ἦν ἀρχιερεὺς, Ἀβιμέλεχ ὁ τοῦ Σαδώκ. ἐπὶ τούτου μερισθείσης τῆς βασιλείας ἐν Σαμαρείᾳ, βασιλεύει Ἱεροβοὰμ, ἐκ φυλῆς Ἐφραὶμ, ὁ δοῦλος Σολομῶνος: προφητεύει δὲ ἔτι Ἀχίας ὁ Σηλωνίτης, καὶ Σαμαίας υἱὸς Αμαμὶ, καὶ ὁ ἐξ Ἰούδα ἀπελθὼν ἐπὶ Ῥοβοὰμ, καὶ προφητεύσας ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου. μετὰ τοῦτον βασιλεύει Ἀβιοὺμ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη εἰκοσιτρία

καὶ

καὶ ὁμοίως ὁ τούτου υἱὸς Ἀσαμαί· οὗτος ἐπὶ γήρως ἐποδάγρησε: προφητεύει δὲ ἐπ' αὐτοῦ Ἰοῦ υἱὸς Ἀνανίου· μετὰ τοῦτον βασιλεύει Ἰωσαφὰτ υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη κε. ἐπὶ τούτου προφητεύουσιν Ἠλίας ὁ Θεσβίτης καὶ Μιχαίας υἱὸς Ἰεβλαᾶ, καὶ Ἀβδίας υἱὸς Ἀνανίου. ἐπὶ δὲ Μιχαίου καὶ ψευδοπροφήτης ἦν Σεδεκίας ὁ τοῦ Χαναάν. ἔπειτα τούτοις ἡ βασιλεία Ἰωρὰμ τοῦ υἱοῦ Ἰωσαφάτ, ἐπὶ ἔτη ὀκτώ, ἐφ' οὗ προφητεύει Ἠλίας, καὶ μετὰ Ἠλίαν, Ἐλισσαῖος ὁ τοῦ Σαφάτ. ἐπὶ τούτου οἱ ἐν Σαμαρείᾳ κόπρον ἔφαγον περιστερᾶς, καὶ τὰ τέκνα τὰ ἑαυτῶν: ὁ δὲ χρόνος Ἰωσαφάτ, ἀπὸ τῶν ὑστέρων τῆς τρίτης τῶν βασιλειῶν, ἄχρι τῆς τετάρτης ἐπεκτείνει. ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰωρὰμ ἀνελήφθη μὲν Ἠλίας: ἤρξατο δὲ προφητεύειν Ἐλισσαῖος υἱὸς Σαφὰτ ἔτη ἕξ, ὢν ἐτῶν τεσσαράκοντα. εἶτα Ὀχοζίας ἐβασίλευσεν ἔτος ἕν: ἐπὶ τούτου ἔτι προφητεύει Ἐλισσαῖος καὶ σὺν αὐτῷ Ἀβδεδδωναῖος: μετὰ τοῦτον ἡ μήτηρ Ὀζίου Γοθολία, βασιλεύει ἔτη ὀκτώ, καταπτείνασα τὰ τέκνα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς: ἐκ γὰρ τοῦ γένους ἦν Ἀχαάβ: ἡ δὲ ἀδελφὴ Ὀζίου Ἰωσαβαία, ἐξέκλεψε τὸν υἱὸν Ὀζίου Ἰωὰς, καὶ τούτῳ περιέθηκεν ὕστερον τὴν βασιλείαν. ἐπὶ τῆς Γοθολίας ταύτης ἔτι ὁ Ἐλισσαῖος προφητεύει: μεθ' ἣν βασιλεύει ὡς προεῖπον, Ἰωὰς ὁ περισωθεὶς ὑπὸ Ἰωσαβαίας τῆς Ἰωδαὲ τοῦ ἀρχιερέως γυναικός: καὶ τὰ πάντα γίνεται ἔτη τεσσαράκοντα. συνάγεται οὖν ἀπὸ Σολομῶνος ἐπὶ Ἐλισσαίου τοῦ προφήτου τελευτὴν ἔτη, ὡς μέν τινες φασὶν, ἑκατὸν ε: ὡς δὲ ἕτεροι, ἑκατὸν δύο: ὡς δὲ ἡ προκειμένη δηλοῖ χρονογραφία, ἀπὸ βασιλείας τῆς Σολομῶνος ἔτη ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἕν: ἀπὸ δὲ τῶν Τρωϊκῶν ἐπὶ τὴν Ὁμήρου γένεσιν: κατὰ μὲν Φιλόχορον, ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἔτη γίνεται ὕστερον τῆς Ἰωνικῆς ἀποικίας: Ἀρίσταρχος δὲ ἐν τοῖς Ἀρχιλοχείοις ὑπομνήμασι κατὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν, φησὶ φέρεσθαι αὐτὸν, ἣ ἐγένετο μετὰ ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἔτη τῶν Τρωϊκῶν: Ἀπολλόδωρος δὲ μετὰ ἔτη ἑκατὸν τῆς Ἰωνικῆς ἀποικίας, Ἀγησιλάου τοῦ Δορυσσαίου, Λακεδαιμονίων βασιλεύοντος: ὥστε ἐπιβαλεῖν αὐτῷ Λυκοῦργον τὸν νομοθέτην, ἔτι νέον ὄντα: Εὐθυμένης δὲ ἐν τοῖς χρονικοῖς συνακμάζοντα Ἡσιόδῳ ἐπὶ Ἀκάστου ἐν Χίῳ γενέσθαι περὶ τὸ διακοσιοστὸν ἔτος ὕστερον τῆς Ἰλίου ἁλώσεως: ταύτης δέ ἐστι τῆς δόξης καὶ Ἀρχέμαχος ἐν Εὐβοϊκῶν τρίτῳ, ὡς εἶναι αὐτόν τε καὶ τὸν Ἡσίοδον καὶ Ἐλισσαίου τοῦ προφήτου νεωτέρους, κἂν ἕπεσθαι τὶς βούληται τῷ γραμματικῷ Κράτητι, καὶ λέγῃ περὶ τὴν Ἡρακλειδῶν κάθοδον Ὅμηρον γεγονέναι, μετὰ ἔτη ὀγδοήκοντα τῆς Ἰλίου ἁλώσεως: εὑρεθήσεται πάλιν Σολομῶνος μεταγενέστερος: ἐφ' οὗ ἡ Μενελάου εἰς Φοινίκην ἄφιξις, ὡς προείρηται: Ἐρατοσθένης δὲ μετὰ τὸ ἑκατοστὸν ἔτος τῆς Ἰλίου ἁλώσεως, τὴν Ὁμήρου ἡλικίαν φέρει. ναὶ μὴν Θεόπομπος μὲν ἔτη τεσσαράκοντα τρία τῶν Φιλιππικῶν μετὰ ἔτη πεντακόσια τῶν ἐπὶ Ἰλίῳ στρατευσάντων γεγονέναι τὸν Ὅμηρον ἱστορεῖ· Εὐφορίων δὲ ἐν τῷ περὶ Ἀλιάδων, κατὰ Γύγην αὐτὸν τίθησι γεγονέναι: ὃς βασιλεύειν ἤρξατο ἀπὸ τῆς ὀκτωκαιδεκάτης ὀλυμπιάδος, ὃν καὶ φησὶ πρῶτον ὀνομάσθαι τύραννον: Σωσίβιος δὲ ὁ Λάκων ἐν χρόνων ἀναγραφῇ κατὰ τὸ ὄγδοον ἔτος τῆς Χαρίλλου τοῦ Πολυδέκτου βασιλείας, Ὅμηρον φέρει. βασιλεύει μὲν οὖν Χάριλλος ἔτη ἑξηκοντατέσσαρα, μεθ' ὃν υἱὸς Νίκανδρος ἔτη τριακονταεννέα: τούτου κατὰ τὸ τριακοστὸν τέταρτον ἔτος τεθῆναι φησὶ τὴν πρώτην ὀλυμπιάδα, ὡς εἶναι ἐνενήκοντά που ἐτῶν πρὸ τῆς τῶν ὀλυμπίων θέσεως Ὅμηρον: μετὰ δὲ τὸν Ἰωὰς διαδέχεται τὴν βασιλείαν Ἀμασίας ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη τριακονταεννέα. τοῦτον Ὀζίας ὁμοίως ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐπὶ ἔτη πεντήκοντα δύο: καὶ λεπρῶν οὗτος, ἐτελεύτα. προφητεύουσι δὲ ἐπ' αὐτοῦ, Ἀμὼς καὶ Ἡσαΐας ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ Ὠσηὲ ὁ τοῦ Βεηρεὶ, καὶ Ἰωνᾶς ὁ τοῦ Ἀμαθὶ ὁ ἐκ Γὲθ Χοβὲρ, ὁ κηρύξας Νινευΐταις, ὁ ἐκ τοῦ κήτους προελθών: ἔπειτα βασιλεύει Ἰωνάθαν ὁ υἱὸς Ὀζίου ἔτη ἑκκαίδεκα. ἐπὶ τούτου ἔτι Ἡσαΐας προφητεύει, καὶ Ὠσηὲ, καὶ Μιχαίας ὁ Μωραθίτης, καὶ Ἰωὴλ ὁ τοῦ Βαθουήλ: τοῦτον διαδέχεται, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἄχαζ ἐπὶ ἔτη ἑκκαίδεκα: ἐπὶ τούτου πεντεκαιδεκάτῳ ἔτει ὁ Ἰσραὴλ εἰς Βαβυλῶνα ἀπήχθη, Σαλμανάσαρ τε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων μετῴκησε τοὺς ἐν Σαμαρείᾳ εἰς Μήδους καὶ Βαβυλῶνα. πάλιν τὸν Ἄχαζ διαδέχεται Ὠσηὲ, ἐπὶ ἔτη ὀκτώ. εἶτα Ἐζεκίας, ἐπὶ ἔτη εἰκοσιεννέα· τούτῳ δι' ὁσιότητα πρὸς τῷ τέλει τοῦ βίου γενομένῳ, διὰ Ἡσαΐου δωρεῖται ὁ θεὸς, ἄλλα ἔτη βιῶσαι πεντεκαίδεκα, δι' ἀναποδισμοῦ ἡλίου: μέχρι τούτου διατείνουσι προφητεύοντες, Ἡσαΐας καὶ Ὠσηὲ, καὶ Μιχαίας: λέγονται δὲ οὗτοι μετὰ τὴν Λυκούργου τοῦ νομοθέτου Λακεδαιμονίων ἡλικίαν γεγονέναι: Διευχίδας γὰρ ἐν τετάρτῳ Μεγαρικῶν, περὶ τὸ διακοσιοστὸν ἐνενηκοστὸν ἔτος ὕστερον τῆς Ἰλίου

ἀλώσεως τὴν ἀκμὴν Λυκούργου φέρει. Ἡσαΐας δὲ ἀπὸ τῆς Σολομῶντος βασιλείας, ἐφ᾽ οὗ Με-
νέλεως εἰς Φοινίκην γενόμενος ἐδείχθη, διακοσιοστῷ ἔτει προφητεύων ἔτι φαίνεται. Μιχαίας
τε σὺν αὐτῷ, καὶ Ωσηὲ, καὶ Ιωὴλ ὁ τοῦ Βαθουήλ: μετὰ δὲ Ἐζεκίαν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μανασσῆς βασιλεύει
ἔτη πεντήκοντα πέντε: ἔπειτα ὁ τούτου υἱὸς Ἀμὼς ἔτη δύο, μεθ᾽ οὗ Ἰωσίας ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ νο-
μικώτατος, ἔτη τριάκοντα καὶ ἕν. οὗτος ἐπέθηκε τὰ κῶλα τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τὰ κῶλα τῶν
εἰδώλων, καθὼς ἐν τῷ Λευιτικῷ γέγραπται. ἐπὶ τούτου ὀκτωκαιδεκάτῳ ἔτει τὸ πάσχα ἤχθη,
ὃ ἐξ οὗ ἀπὸ Σαμουήλ, μήτι ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ τελεσθέν: τότε καὶ Χελκίας ὁ ἱερεὺς ὁ τοῦ προ-
φήτου Ἱερεμίου πατὴρ, περιτυχὼν τῷ τοῦ νόμου βιβλίῳ ἐν τῷ ἱερῷ ἀποκειμένῳ, ἀναγνοὺς ἐτε-
λεύτησεν. ἐπὶ τούτου προφητεύει Ὀλδὰ καὶ Σοφονίας καὶ Ἱερεμίας: ἐπὶ δὲ Ἱερεμίου ψευδο-
προφήτης γίνεται Ἀνανίας, ὁ Ἰωσίου. οὗτος παρακούσας Ἱερεμίου τοῦ προφήτου ὑπὸ Νεχαὼ
βασιλέως Αἰγύπτου, ἀνῃρέθη κατὰ ποταμὸν Εὐφράτην, ὁρμῶντι αὐτῷ πρὸς Ἀσσυρίους ἀπαν-
τήσας, Ἰωσίαν διαδέχεται Ἰεχωνίας, καὶ Ἰωάχας ὁ υἱὸς αὐτοῦ, μῆνας τρεῖς καὶ ἡμέρας δέκα.
τοῦτον Νεχαὼ βασιλεὺς Αἰγύπτου δήσας, ἀπήγαγεν εἰς Αἴγυπτον: καταστήσας ἀντ᾽ αὐτοῦ βα-
σιλέα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωακεὶμ, ἐπὶ φόρῳ τῆς γῆς, ἔτη ἕνδεκα: μετὰ τοῦτον, ὁ ὁμώνυμος
αὐτοῦ Ἰωακεὶμ τρίμηνον βασιλεύει, εἶτα Σεδεκίας, ἔτη ἕνδεκα, καὶ μέχρι τούτου προφητεύων
διατείνει Ἱερεμίας: προφητεύουσι δὲ καὶ Βουζὶ, καὶ Οὐρίας ὁ υἱὸς Σαμαίου, καὶ Ἀμβακοὺμ
σὺν αὐτῷ, καὶ τέλος ἔχει τὰ τῶν Ἑβραϊκῶν βασιλέων. γίνονται οὖν ἀπὸ μὲν τῆς Μωϋσέως γενέ-
σεως ἕως τῆς μετοικεσίας ταύτης ἔτη, ὡς μέν τινες, ἐνακόσια ἑβδομήκοντα δύο, κατὰ δὲ τὴν
ἀκριβῆ χρονογραφίαν, χίλια ὀγδοήκοντα πέντε, μῆνες ἕξ, ἡμέραι δέκα. ἀπὸ δὲ τῆς Δαβὶδ
βασιλείας, ἕως τῆς αἰχμαλωσίας τῆς ὑπὸ Χαλδαίων γενομένης, ἔτη τετρακόσια πεντή-
κοντα δύο, μῆνες ἕξ. ὡς δὲ ἡ καθ᾽ ἡμᾶς τῶν χρόνων ἀκρίβεια συνάγει, ἔτη τετρακόσια ὀγδοή-
κοντα δύο, μῆνες ἕξ, ἡμέραι δέκα: ἐν δὲ τῷ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς Σεδεκίου βασιλείας Να-
βουχοδονόσορ πρὸ τῆς Περσῶν ἡγεμονίας ἔτεσιν ἑβδομήκοντα, ἐπὶ Φοίνικας καὶ Ἰουδαίους ἐστρά-
τευσεν, ὥς φησι Βήρωσσος ἐν ταῖς Χαλδαϊκαῖς ἱστορίαις: Ἰόβας δὲ περὶ Ἀσσυρίων γράφων ὁ-
μολογεῖ τὴν ἱστορίαν παρὰ Βηρώσσου εἰληφέναι, μαρτυρῶν τ᾽ ἀλήθειαν τἀνδρί. ὁ τοίνυν Ναβου-
χοδονόσορ, τυφλώσας τὸν Σεδεκίαν, εἰς Βαβυλῶνα ἀπάγει, καὶ τὸν λαὸν πάντα μετοικίζει, καὶ
γίνεται ἡ αἰχμαλωσία ἐπὶ ἔτη ἑβδομήκοντα πλὴν ὀλίγων, οἳ εἰς Αἴγυπτον κατέφυγον: προ-
φητεύουσι δὲ καὶ ἐπὶ Σεδεκίου ἔτι Ἱερεμίας καὶ Ἀμβακούμ. ἐν δὲ τῷ πέμπτῳ ἔτει τῆς βασι-
λείας αὐτοῦ ἐν Βαβυλῶνι προφητεύουσιν Ἰεζεκιήλ: μεθ᾽ οὗ, Ναοὺμ ὁ προφήτης. ἔπειτα Δανιήλ.
πάλιν αὖ μετὰ τοῦτον προφητεύουσιν Ἀγγαῖος καὶ Ζαχαρίας ἐπὶ Δαρείου τοῦ πρώτου ἔτη δύο
μεθ᾽ οὗ ὁ ἐν τοῖς δώδεκα ἄγγελος: μετὰ δὲ Ἀγγαῖον καὶ Ζαχαρίαν, Νεεμίας ὁ ἀρχιοινοχόος Ἀρτα-
ξέρξου. υἱὸς δὲ Ἀχελὶ τοῦ Ἰσραηλίτου, οἰκοδομεῖ τὴν πόλιν Ἱερουσαλὴμ, καὶ τὸν ναὸν ἐπισκευά-
ζει: ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ταύτῃ γίνεται Αἰσθὴρ καὶ Μαρδοχαῖος. οὗ φέρεται βιβλίον, ὡς καὶ
τὸ τῶν Μακκαβαϊκῶν: κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ταύτην τῇ εἰκόνι λατρεῦσαι μὴ θελήσαντες, Μι-
σαὴλ, Ἀνανίας τε καὶ Ἀζαρίας εἰς κάμινον ἐμβληθέντες πυρὸς, δι᾽ ἐπιφανείας ἀγγέλου σώ-
ζονται: τότε διὰ δράκοντα Δανιὴλ, εἰς λάκκον λεόντων βληθεὶς, ὑπὸ Ἀμβακοὺμ, προνοίᾳ
θεοῦ τραφεὶς ἑβδομαῖος ἀνασώζεται. ἐνταῦθα καὶ τὸ σημεῖον ἐγένετο Ἰωνᾶ. καὶ Τωβίας
διὰ Ῥαφαὴλ, τοῦ ἀγγέλου Σάῤῥαν ἄγεται γυναῖκα, τοῦ δαίμονος αὐτῆς ἑπτὰ τοὺς πρώτους
μνηστῆρας ἀνελόντος: καὶ μετὰ τὸν γάμον Τωβίου, ὁ πατὴρ αὐτοῦ Τωβὴτ, ἀναβλέπει. ἐνταῦ-
θα Ζοροβάβελ σοφίᾳ νικήσας τοὺς ἀνταγωνιστὰς, τυγχάνει παρὰ Δαρείου αἰτησάμενος ἀνανέω-
σιν Ἱερουσαλὴμ, καὶ μετὰ Ἔσδρα, εἰς τὴν πατρῴαν γῆν ἀναζεύγνυσι: δι᾽ οὗ γίνεται ἡ ἀπολύ-
τρωσις τοῦ λαοῦ, καὶ ὁ τῶν θεοπνεύστων ἀναγνωρισμὸς, καὶ ἀνακαινισμὸς λογίων, καὶ τὸ σω-
τήριον ἄγεται πάσχα, καὶ λύσις ἐθνείας ἐπιγαμβρείας: προκεκηρύχει δὲ καὶ Κῦρος, τὴν Ἑβραίων
ἀποκατάστασιν. τελεσθείσης δὲ ἐπὶ Δαρείου τῆς ὑποσχέσεως ἡ τῶν ἐγκαινίων ἄγεται ἑορτὴ
καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, καὶ γίνεται τὰ πάντα ἔτη σὺν τοῖς τῆς αἰχμαλωσίας μέχρι τῆς
ἀποκαταστάσεως τοῦ λαοῦ, ἀπὸ μὲν τῆς Μωϋσέως γενέσεως, ἔτη χίλια ἑκατὸν νε', μῆνες ἕξ,
ἡμέραι δέκα: ἀπὸ δὲ τῆς Δαβὶδ βασιλείας, ἔτη ὡς μέν τινες, τριακόσια πεντήκοντα δύο, κατὰ
δὲ ἀκριβέστερον πεντακόσια ἑβδομήκοντα δύο, μῆνες ἕξ, ἡμέραι δέκα. πεπλήρωται τοί-
νυν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῆς ἐπὶ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου εἰς Βαβυλῶνα γενομένης, τὰ

» ὑπὸ Δανιὴλ, τοῦ προφήτου εἰρημένα, οὕτως ἔχοντα: ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες συνετμήθησαν
» ἐπὶ τὸν λαόν σου καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν τοῦ συντελεσθῆναι ἁμαρτίαν, καὶ τοῦ σφραγί-
» σαι ἁμαρτίας, καὶ τοῦ ἀπαλεῖψαι τὰς ἀδικίας, καὶ τοῦ ἐξιλάσασθαι, καὶ τοῦ ἀγαγεῖν δικαιο-
» σύνην αἰώνιον, καὶ τοῦ σφραγίσαι ὅρασιν καὶ προφήτην, καὶ τοῦ χρῖσαι ἅγιον ἁγίων, καὶ γνώ-
» σῃ καὶ συνήσεις ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκρίνασθαι καὶ τοῦ οἰκοδομῆσαι Ἱερουσαλὴμ ἕως χρι-
» στοῦ ἡγουμένου ἑβδομάδες ἑπτά. καὶ ἑβδομάδες ἑξηκονταδύο, καὶ ἐπιστρέψει καὶ οἰκοδομηθή-
» σεται πλατεῖα καὶ τεῖχος, καὶ κενωθήσονται οἱ καιροί, καὶ μετὰ τὰς ἑξηκονταδύο ἑβδομά-
» δας, ἐξολοθρευθήσεται χρῖσμα, καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν αὐτῷ, καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ ἅγιον διαφθε-
» ρεῖ, σὺν τῷ ἡγουμένῳ τῷ ἐρχομένῳ. ἐκκοπήσονται ἐν κατακλυσμῷ, καὶ ἕως τέλους πολέμου
» συντετμημένου ἀφανισμοῖς, καὶ δυναμώσει διαθήκην πολλὴν ἑβδομὰς μία, καὶ ἡμίσει τῆς
» ἑβδομάδος, ἀρθήσεταί μου θυσία καὶ σπονδή· καὶ ἐπὶ τὸ ἱερὸν βδέλυγμα τῶν ἐρημώσεων, καὶ
» ἕως συντελείας καιροῦ, συντέλεια δοθήσεται ἐπὶ τὴν ἐρήμωσιν, καὶ ἥμισυ τῆς ἑβδομάδος
» καταπαύσει θυμίαμα θυσίας, καὶ πτερυγίου ἀφανισμοῦ, ἕως συντελείας καὶ σπουδῆς τά-
» ξιν ἀφανισμοῦ. ὅτι μὲν οὖν ἐν ἑπτὰ ἑβδομάσιν ᾠκοδομήθη ὁ ναός, τοῦτο φανερόν ἐστι: καὶ γὰρ
ἐν τῷ Ἔσδρᾳ γέγραπται: καὶ οὕτως ἐγένετο Χριστὸς βασιλεὺς Ἰουδαίων ἡγούμενος, πληρουμέ-
νων τῶν ἑπτὰ ἑβδομάδων ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐν ταῖς ἑξηκονταδύο ἑβδομάσιν ἡσύχασεν ἅπασα
ἡ Ἰουδαία, καὶ ἐγένετο ἄνευ πολέμων, καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Χριστὸς ἅγιος τῶν ἁγίων ἐλθὼν καὶ
πληρώσας τὴν ὅρασιν καὶ τὸν προφήτην, ἐχρίσθη τὴν σάρκα τῷ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ πνεύματι:
ἐν ταύταις ταῖς ἑξηκονταδύο ἑβδομάσι καθὼς εἶπεν ὁ προφήτης, καὶ ἐν τῇ μιᾷ ἑβδομάδι
κύριος ἑβδομάδος τὸ ἥμισυ, κατέσχεν Νέρων βασιλεύων, καὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει Ἱερουσαλὴμ,
ἔστησεν τὸ βδέλυγμα, καὶ ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος ἀνῃρέθη καὶ αὐτός, καὶ Ὄθων, καὶ
Γάλβας, καὶ Οὐϊτέλλιος: Οὐεσπασιανὸς δὲ ἐκράτησε, καὶ καθεῖλεν τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ τὸ
ἅγιον ἠρήμωσεν. καὶ ὡς ταῦθ' οὕτως ἔχει, τῷ γε συνιέναι δυναμένῳ δῆλον, καθὰ καὶ ὁ προφή-
της εἴρηκεν. τοῦ ἑνδεκάτου τοίνυν ἔτους πληρουμένου κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἑπομένου βασιλεύον-
τος Ἰωακείμ, ἡ αἰχμαλωσία, εἰς Βαβυλῶνα γίνεται ὑπὸ βασιλέως Ναβουχοδονόσορ τῷ ἑβ-
δόμῳ ἔτει, βασιλεύοντος αὐτοῦ Ἀσσυρίων: Αἰγυπτίων δὲ Οὐαφρηοῦς βασιλεύοντος τῷ δευτέ-
ρῳ ἔτει. Φιλίππου δὲ Ἀθήνησιν ἄρχοντος, τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς ὀγδόης καὶ τεσσαρακοστῆς ὀ-
λυμπιάδος: καὶ ἔμεινεν ἡ αἰχμαλωσία ἐπὶ ἔτη ἑβδομήκοντα, καταλήξασα εἰς τὸ δεύτερον
ἔτος τῆς Δαρείου τοῦ Ὑστάσπου, τοῦ Περσῶν καὶ Ἀσσυρίων καὶ Αἰγυπτίων γεγενημένου βασι-
λέως, ἐφ' οὗ ὡς προεῖπον, Ἀγγαῖος καὶ Ζαχαρίας, καὶ ὁ ἐκ τῶν δώδεκα ἄγγελος προφητεύου-
σι, καὶ ἦν ἀρχιερεὺς Ἰησοῦς, ὁ τοῦ Ἰωσεδέκ. κἀν τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς Δαρείου βασιλείας, ὅν φη-
σιν Ἡρόδοτος καταλῦσαι τὴν τῶν Μάγων ἀρχὴν ἀποστέλλεται Ζοροβάβελ, ὁ τοῦ Σαλαθιὴλ,
ἐγεῖραι καὶ ἐπικοσμῆσαι τὸν νεών, τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις. συνάγονται οὖν καὶ τῶν Περσῶν οἱ χρό-
νοι οὕτως, Κῦρος ἔτη τριάκοντα: Καμβύσης, δεκαεννέα: Δαρεῖος, ἓξ καὶ τεσσαράκοντα:
Ξέρξης, ἓξ καὶ εἴκοσι: Ἀρταξέρξης, ἐν καὶ τεσσαράκοντα: Δαρεῖος, ὀκτώ: Ἀρταξέρξης, τεσ-
σαρακονταδύο, Ὦχος ἢ Ἀρσής, τρία. συνάγεται ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν Περσικῶν ἔτη διακόσια τριά-
κοντα πέντε. καθελὼν δὲ τὸν Δαρεῖον τοῦτον Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν κατὰ τὰ προκείμενα ἔτη,
βασιλεύειν ἄρχεται. ὁμοίως οὖν καὶ τῶν Μακεδονικῶν βασιλέων οἱ χρόνοι, οὕτω κατάγονται,
Ἀλέξανδρος, ἔτη δεκαοκτώ: Πτολεμαῖος ὁ Λαγοῦ, ἔτη τεσσαράκοντα: Πτολεμαῖος ὁ Φιλά-
δελφος, ἔτη εἰκοσιεπτά: εἶτα ὁ Εὐεργέτης, ἔτη πέντε καὶ εἴκοσι: εἶτα ὁ Φιλοπάτωρ, ἔτη
ἑπτακαίδεκα: μεθ' ὃν ὁ Ἐπιφανής, ἔτη τέσσαρα καὶ εἴκοσι: τοῦτον διαδέχεται ὁ Φιλομήτωρ,
καὶ βασιλεύει ἔτη πέντε καὶ τριάκοντα: μεθ' ὃν ὁ Φούσκων, ἔτη ἐννέα καὶ εἴκοσι: εἶτα ὁ Λά-
θουρος, ἔτη ἓξ καὶ τριάκοντα. εἶτα ὁ ἐπικληθεὶς Διόνυσος, ἔτη ἐννέα καὶ εἴκοσι. ἐπὶ πᾶσιν ἡ
Κλεοπάτρα, ἐβασίλευσεν ἔτη δύο καὶ εἴκοσι. μεθ' ἣν ὁ τῶν Καππαδοκῶν βασιλεία ἡμερῶν
ὀκτωκαίδεκα. γίνονται τοίνυν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ οἱ τῶν Μακεδόνων βασιλέων χρόνοι, ἔτη τριακό-
σια δώδεκα ἡμέραι ὀκτωκαίδεκα. ἀποδείκνυνται τοίνυν οἱ ἐπὶ Δαρείου τοῦ Ὑστάσπου προ-
φητεύσαντες κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ Ἀγγαῖος καὶ Ζαχαρίας, καὶ ὁ ἐκ
τῶν δώδεκα ἄγγελος, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ὀγδόης καὶ τεσσαρακοστῆς ὀλυμπιάδος. προφη-
τεύσαντες πρεσβύτεροι εἶναι Πυθαγόρου, τοῦ κατὰ τὴν δευτέραν καὶ ἑξηκοστὴν ὀλυμπιάδα

φερομένου, καὶ τοῦ πρεσβυτάτου τῶν παρ᾽ Ἕλλησι σοφῶν Θαλοῦ, περὶ τὴν πεντηκοστὴν ὀλυμ-
πιάδα γενομένου. συνεχρόνιζον δὲ οἱ συγκαταλεγέντες σοφοὶ τῷ Θαλῇ ὥς φησιν Ἄνδρων ἐν
τῷ τρίποδι: Ἡράκλειτος γὰρ μεταγενέστερος ὢν Πυθαγόρου, μέμνηται αὐτοῦ ἐν τῷ συγγράμ-
ματι. ὅθεν ἀναμφιλέκτως ἡ τῆς τῶν προειρημένων προφητῶν ἡλικίας, σὺν καὶ τοῖς ἑπτὰ λεγο-
μένοις σοφοῖς, προγενεστέρα ἂν εἴη. ἡ ὀλυμπιὰς ἡ πρώτη, ἣ καὶ ὑστέρα τῶν Ἰλιακῶν δείκνυται
ἔτεσι τετρακοσίοις ἑπτά. ῥᾴδιον τοίνυν συνιδεῖν Σολομῶνα, τὸν κατὰ Μενέλαον γενόμενον,
ὁ δὲ, κατὰ τὰ Ἰλιακὰ ἦν, πολλοῖς ἔτεσι πρεσβύτερον τῶν παρ᾽ Ἕλλησι σοφῶν: τούτου δ᾽ αὖ ὁ-
πόσοις ἔτεσι Μωϋσῆς προτερεῖ, ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἡμῖν δεδήλωται. Ἀλέξανδρος δὲ ὁ Πολυΐ-
στωρ ἐπικληθεὶς ἐν τῷ περὶ Ἰουδαίων συγγράμματι, ἀνέγραψέ τινας ἐπιστολὰς Σολομῶνος
μὲν, πρός τε Οὐαφρὴν τὸν Αἰγύπτου βασιλέα: πρός τε τὸν Φοινίκης Τυρίων, τάς τε αὐτῶν
πρὸς Σολομῶντα, καθ᾽ ἃς δείκνυται ὁ μὲν Οὐαφρὴς ὀκτὼ μυριάδας ἀνδρῶν αἰγυπτίων ἀπε-
σταλκέναι αὐτῷ εἰς οἰκοδομὴν τοῦ νεώ. ἅτερος δὲ, σὺν ἴσαις σὺν ἀρχιτέκτονι τυρίῳ, ἐκ μητρὸς
Ἰουδαίας, ἐκ τῆς φυλῆς Δαβίδ, ὡς ἐκεῖ γέγραπται, Ὑπέρων τοὔνομα. ναὶ μὴν Ὀνομάκριτος
ὁ Ἀθηναῖος, οὗ τὰ εἰς Ὀρφέα φερόμενα ποιήματα λέγεται εἶναι, κατὰ τὴν τῶν Πεισιστρατι-
δῶν ἀρχὴν, περὶ τὴν πεντηκοστὴν ὀλυμπιάδα εὑρίσκεται. Ὀρφεὺς τε ὁ συμπλεύσας Ἡρακλεῖ
Μουσαίου μαθητής: Ἀμφίων γὰρ δυσὶ προάγει γενεαῖς τῶν Ἰλιακῶν. Δημόδοκος δὲ καὶ Φήμιος
μετὰ τὴν Ἰλίου ἅλωσιν. ὁ μὲν γὰρ, παρὰ τοῖς Φαίαξιν: ὁ δὲ, παρὰ τοῖς μνηστῆρσι κατὰ τὸ κι-
θαρίζειν εὐδοκιμοῦσι, καὶ τοὺς μὲν ἀναφερομένους εἰς Μουσαῖον χρησμοὺς, Ὀνομακρίτου εἶναι
λέγουσι: τὸν κρατῆρα δὲ τὸν Ὀρφέως, Ζωπύρου τοῦ Ἡρακλεώτου: τήν τε εἰς ᾅδου κατάβασιν,
Προδίκου τοῦ Σαμίου. Ἴων δὲ ὁ Χῖος ἐν τοῖς τριαγμοῖς καὶ Πυθαγόραν εἰς Ὀρφέα ἀνενεγκεῖν
τινα ἱστορεῖ. Ἐπιγένης δὲ ἐν τοῖς περὶ τῆς εἰς Ὀρφέα ποιήσεως, Κέρκωπος εἶναι λέγει τοῦ Πυ-
θαγορείου τὴν εἰς ᾅδου κατάβασιν καὶ τὸν ἱερὸν λόγον: τὸν δὲ πέπλον καὶ τὰ φυσικὰ, Βροντίνου.
ναὶ μὴν καὶ Τέρπανδρον ἀρχαΐζουσί τινες: Ἑλλάνικος γοῦν τοῦτον ἱστορεῖ κατὰ Μίδαν γεγονέ-
ναι: Φανίας δὲ πρὸ Τερπάνδρου τιθεὶς Λέσχην τὸν Λέσβιον: Ἀρχιλόχου νεώτερον φέρει τὸν Τέρ-
πανδρον: διημιλλῆσθαι δὲ τὸν Λέσχην Ἀρκτίνῳ, καὶ νενικηκέναι. Ξάνθος δὲ ὁ Λυδὸς, περὶ τὴν
ὀκτωκαιδεκάτην ὀλυμπιάδα: ὡς δὲ Διονύσιος, περὶ τὴν πεντεκαιδεκάτην, Θάσον ἐκτίσθαι,
ὡς εἶναι συμφανὲς τὸν Ἀρχίλοχον μετὰ τὴν εἰκοστὴν ἤδη γνωρίζεσθαι ὀλυμπιάδα. μέμνηται
γοῦν καὶ τῆς Μαγνήτων ἀπωλείας, προσφάτως γεγενημένης. Σιμωνίδης μὲν οὖν κατὰ Ἀρχί-
λοχον φέρεται: Καλλῖνος δὲ, πρεσβύτερος οὐ μακρῷ: τῶν γὰρ Μαγνήτων ὁ μὲν Ἀρχίλοχος,
ἀπολωλότων: ὁ δὲ, εὐημερούντων μέμνηται. Εὔμηλος δὲ ὁ Κορίνθιος, πρεσβύτερος ὢν ἐπι-
βεβληκέναι Ἀρχίᾳ τῷ Συρακούσας κτίσαντι: καὶ ταῦτα μὲν προήχθημεν εἰπεῖν, ὅτι μάλιστα
ἐν τοῖς πάνυ παλαιοῖς, τοὺς τοῦ κύκλου ποιητὰς τιθέασιν: ἤδη δὲ καὶ παρ᾽ Ἕλλησι χρησμολό-
γοι συχνοὶ γεγονέναι φέρονται ὡς οἱ Βάκιδες. ὁ μὲν, Βοιώτιος: ὁ δὲ, Ἀρκάς: πολλὰ πολλοῖς
προαγορεύσαντες. τῇ δὲ τοῦ Ἀθηναίου Ἀμφιλύτου συμβουλῇ, καὶ Πεισίστρατος ἐκράτυνε τὴν
τυραννίδα, τὸν καιρὸν τῆς ἐπιθέσεως δηλώσαντος: σιγάσθω γὰρ Κομήτης ὁ Κρὴς: Κινύρας ὁ
Κύπριος: Ἄδμητος ὁ Θετταλός: Ἀρισταῖος ὁ Κυρηναῖος: Ἀμφιάραος ὁ Ἀθηναῖος: Τιμόξενος
ὁ Κορκυραῖος. Δημαίνετος ὁ Φωκαεὺς: Ἐπιγένης ὁ Θεσπιεὺς: Νικίας ὁ Καρύστιος: Ἀρίστων ὁ
Θετταλὸς: Διονύσιος ὁ Καρχηδόνιος. Κλεοφῶν ὁ Κορίνθιος, Ἱππὼ τε ἡ Χείρωνος, καὶ Βοιὼ, καὶ
Μαντὼ, καὶ τῶν σιβυλλῶν τὸ πλῆθος, ἡ Σαμία, ἡ Κολοφωνία, ἡ Κυμαία, ἡ Ἐρυθραία, ἡ Φυτὼ, ἡ Τα-
ραξάνδρα, ἡ Μακέτις, ἡ Θετταλὴ, ἡ Θεσπρωτίς. Κάλχας τε αὖ καὶ Μόψος, οἳ κατὰ τὰ Τρωϊκὰ
γεγόνασι, πρεσβύτερος δὲ ὁ Μόψος, ὡς ἂν συμπλεύσας τοῖς ἀργοναύταις. φασὶ δὲ τὴν Μα-
ψου καλουμένην μαντικὴν συντάξαι τὸν Κυρηναῖον Βάττον: Δωρόθεος τε ἐν τῷ πρώτῳ παν-
δέκτῃ, ἀλκυόνος καὶ κορώνης ἐπακοῦσαι τὸν Μόψον ἱστορεῖ. προγνώσει δὲ καὶ Πυθαγόρας ὁ
μέγας προσανεῖχεν αἰεί: Ἄβαρίς τε ὁ Ὑπερβόρειος, καὶ Ἀρισταίας ὁ Προκοννήσιος: Ἐπιμενίδης τε
ὁ Κρὴς: ὅστις εἰς Σπάρτην ἀφίκετο, καὶ Ζωροάστρης ὁ Μῆδος, Ἐμπεδοκλῆς τε ὁ Ἀκραγαντῖνος,
καὶ Φορμίων ὁ Λάκων, ναὶ μὴν Πολυάρατος ὁ Θάσιος, Ἐμπεδότιμός τε ὁ Συρακούσιος, ἐπί τε
τούτοις, Σωκράτης ὁ Ἀθηναῖος μάλιστα: ἔστι γάρ μοι φησὶν ἐν τῷ Θεάγει, ἐκ παιδὸς ἀρξάμε-
νον θείᾳ μοίρᾳ παραγινόμενον δαιμόνιον σημεῖον: τοῦτο δέ ἐστι φωνὴ, ἣ ὅταν γένηται: ἐπιχει-
ροῦν ὃ μέλλω πράττειν: προτρέπει δὲ, οὐδέποτε. Ἐξήκεστός τε, ὁ Φωκέων τύραννος, δύο δακτυ-

λίους

λίους φορῶν. γεγονότευμένους τῷ ψόφῳ τῷ πρὸς ἀλλήλους διαθάνειν τοὺς καιροὺς τῆς πράξεως
ἀπέθανεν δὲ ὅμως δολοφονηθεὶς, καί τοι προσημήναντος τοῦ ψόφου ὥς φησιν Ἀριστοτέλης ἐν τῇ
Φωκαέων πολιτείᾳ, ἀλλὰ καὶ τῶν παρ' Αἰγυπτίοις ἀνθρώπων ποτέ. γενομένων δὲ ἀνθρωπίνῃ
δόξῃ θεῶν, Ἑρμῆς τε ὁ Θηβαῖος: καὶ Ἀσκληπιὸς ὁ Μεμφίτης, Τειρεσίας τε αὖ, καὶ Μαντὼ ἐν
Θήβαις ὥς φησιν Εὐριπίδης, Ἕλενος ἤδη, καὶ Λαοκόων, καὶ Οἰνώνη, καὶ Βρέμος ἐν Ἰλίῳ: Κρῆνος γὰρ
εἷς τῶν Ἡρακλειδῶν ἐπιφανὴς φέρεται μάντις, καὶ Ἴαμος ἄλλος ἐν Ἤλιδι, ἀφ' οὗ οἱ Ἰαμίδαι:
Πολύειδός τε ἐν Ἄργει καὶ ἐν Μεγάροις, οὗ μέμνηται ἡ τραγῳδία. τί μοι Τήλεμον καταλέγειν,
ὃς Κυκλώπων μάντις ὢν, Πολυφήμῳ θεσπίζει τὰ κατὰ τὴν Ὀδυσσέως πλάνην: ἢ τὸν Ἀθήνη-
σιν Ὀνομάκριτον, ἢ τὸν Ἀμφιάρεων, τὸν σὺν τοῖς ἑπτὰ τοῖς ἐπὶ Θήβας στρατεύσασι μιᾷ γενεᾷ
τῆς Ἰλίου ἁλώσεως πρεσβύτερον φερόμενον: ἢ Θεοκλύμενον ἐν Κεφαλληνίᾳ: ἢ Τελμησσὸν ἐν
Καρίᾳ, ἢ Γαλεὸν ἐν Σικελίᾳ: εἰσὶ δ' αὖ καὶ ἕτεροι πρὸς τούτοις, Ἴδμων ὁ σὺν τοῖς Ἀργοναύ-
ταις. Φημονόη Δελφίς. Μόψος ὁ Ἀπόλλωνος, καὶ μάντις ἐν Παμφυλίᾳ, καὶ Κιλικίᾳ Ἀμφίλοχος
Ἀμφιαράου ἐν Κιλικίᾳ. Ἀλκμαίων ἐν Ἀκαρνᾶσιν, Ἄνιος ἐν Δήλῳ, Ἀρίστανδρός τε ὁ Τελμησσεὺς
ὁ σὺν Ἀλεξάνδρῳ γενόμενος. ἤδη δὲ καὶ [illegible]ία Φιλόχορος μάντιν ἱστορεῖ γενέσθαι ἐν τῷ πρώ-
τῳ περὶ μαντικῆς. Θεόπομπος δὲ καὶ Ἔφορος καὶ Τίμαιος Ὀρθαγόραν τινὰ μάντιν ἀναγρά-
φουσι, καθάπερ ὁ Σάμιος Πυθοκλῆς ἐν τετάρτῳ Ἰταλικῶν Γάιον Ἰούλιον Νέπωτα. ἀλλ' οἱ μὲν
κλέπται πάντες καὶ λῃσταὶ, ὥς φησιν ἡ γραφὴ, τὰ πλεῖστα ἐκ παρατηρήσεως καὶ ἐξ εἰκότων
προφητεύοντες, καθάπερ οἱ φυσιογνωμονοῦντες ἰατροί τε καὶ μάντεις: οἱ δὲ, καὶ ὑπὸ δαιμόνων
κινηθέντες, ἢ ὑδάτων καὶ θυμιαμάτων καὶ ἀέρος ποιοῦ ἐκταραχθέντες: παρὰ Ἑβραίοις δὲ,
οἱ προφῆται, δυνάμει θεοῦ καὶ ἐπιπνοίᾳ. πρὸ μὲν τοῦ νόμου, Ἀδὰμ, ἐπί τε τῆς γυναικὸς ἐπί τε
τῆς ζώων ὀνομασίας προθεσπίζας: καὶ Νῶε, μετάνοιαν κηρύξας, Ἀβραάμ τε καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ,
αὐτηκρις οὐκ ὀλίγα τῶν μελλόντων καὶ ἤδη ἐνεστώτων προφαίνοντες. σὺν δὲ τῷ νόμῳ Μωϋσῆς
τε καὶ Ἀαρὼν, μεθ' οὓς προφητεύουσιν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, Σαμουὴλ, Γὰδ, Νάθαν, Ἀχίας, Ἀμαίας,
Ἰού. Ἠλίας, Μιχαίας, Ἀβδιοὺ, Ἐλισσαῖος, Ἀβδαδωναί, Ἀμὼς, Ἠσαΐας, Ὠσηέ, Ἰωνᾶς, Ἰωὴλ, Ἱερε-
μίας, Σοφονίας Βουζὶ, Ἰεζεκιὴλ, Οὐρίας, Ἀμβακοὺμ, Ναοὺμ, Δανιὴλ, Μισαὴλ, ὁ τὸν συλλογι-
σμοῖς, Ἀγγαῖος, Ζαχαρίας, καὶ ὁ ἐν τοῖς δώδεκα ἄγγελος. γίνονται δὲ οἱ πάντες προφῆται,
πέντε καὶ τριάκοντα. γυναικῶν δὲ (καὶ γὰρ καὶ αὗται προεφήτευον) Σάῤῥα τε καὶ Ῥεβέκκα, καὶ
Μαριὰμ, Δεββώρα τε καὶ Ὀλδά. ἔπειτα περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, Ἰωάννης προφητεύει, μέ-
χρι τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος, μετὰ δὲ τὴν γένεσιν τοῦ Χριστοῦ, Ἄννα καὶ Συμεών: Ζαχαρίας
γὰρ ὁ Ἰωάννου πατὴρ, καὶ πρὸ τοῦ παιδὸς προφητεύειν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις λέγεται. ἄνωθεν οὖν
ἀπὸ Μωϋσέως συναγάγωμεν τὴν καθ' Ἕλληνας χρονογραφίαν ἀπὸ τῆς Μωϋσέως γενέσεως
ἐπὶ τὴν ἐξ Αἰγύπτου τῶν Ἰουδαίων ἔξοδον, ἔτη ὀγδοήκοντα, καὶ τὰ μέχρι τῆς τελευτῆς αὐτοῦ,
ἄλλα τεσσαράκοντα. γίνεται ἡ ἔξοδος κατὰ Ἴναχον πρὸ τῆς Σωθιακῆς περιόδου, ἐξελθόντος
ἐκ τῆς Αἰγύπτου Μωϋσέως ἔτεσι πρότερον τριακοσίοις τεσσαράκοντα. ἀπὸ δὲ τῆς Μωϋσέως
στρατηγίας καὶ Ἰνάχου ἐπὶ τὸν Δευκαλίωνος κατακλυσμὸν τὴν δευτέραν λέγω ἐπομβρίαν,
καὶ ἐπὶ τὸν Φαέθοντος ἐμπρησμὸν, ἃ δὴ συμβαίνει κατὰ Κρότωπον, γενεαὶ τεσσαράκοντα
ἀριθμοῦνται, εἰς μέν τοι τὰ ἑκατὸν ἔτη, τρεῖς ἐγκαταλέγονται γενεαί: ἀπὸ δὲ τοῦ κατακλυ-
σμοῦ ἐπὶ τὸν Ἴδης ἐμπρησμὸν: καὶ τὴν εὕρεσιν τοῦ σιδήρου: καὶ Ἰδαίους δακτύλους, ἔτη ἑβδομή-
κοντα τρία, ὥς φησιν Θράσυλλος, καὶ ἀπὸ Ἴδης ἐμπρησμοῦ ἐπὶ Γανυμήδους ἁρπαγὴν ἔτη ἑξή-
κοντα πέντε: ἐντεῦθεν δὲ ἐπὶ τὴν Περσέως στρατείαν, ὅτε καὶ Γλαῦκος ἐπὶ Μελικέρτῃ τὰ
Ἴσθμια ἔθηκεν, ἔτη πεντεκαίδεκα: ἀπὸ δὲ Περσέως στρατείας ἐπὶ Ἰλίου κτίσιν, ἔτη τριακον-
τατέσσαρα: ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸν ἔκπλουν τῆς Ἀργοῦς, ἔτη ἑξηκοντατέσσαρα. ἐκ τούτου ἐπὶ
Θησέα καὶ Μινώταυρον, ἔτη τριακονταδύο· εἶτα ἐπὶ τοὺς ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις, ἔτη δέκα. ἐπὶ δὲ τὸν
Ὀλυμπιάσιν ἀγῶνα ὃν Ἡρακλῆς ἔθηκεν ἐπὶ Πέλοπι, ἔτη τρία, ὡς τε τὴν ἀμαζόνων εἰς Ἀθή-
νας στρατείαν, καὶ τὴν Ἑλένης ὑπὸ Θησέως ἁρπαγὴν, ἔτη ἐννέα. ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν Ἡρα-
κλέους ἀποθέωσιν, ἔτη ἕνδεκα, εἶτα ἐπὶ τὴν Ἑλένης ὑπὸ Ἀλεξάνδρου ἁρπαγὴν, ἔτη τέσ-
σαρα: ἀπὸ δὲ Τροίας ἁλώσεως ἐπὶ τὴν Αἰνείου κάθοδον καὶ κτίσιν Λαουίνου, ἔτη δέκα: ἐπί
τε τὴν Ἀσκανίου ἀρχὴν, ἔτη ὀκτὼ, καὶ ἐπὶ τὴν Ἡρακλειδῶν κάθοδον, ἔτη ἑξήκοντα ἕν, ἐπί
τε τὴν Ἰφίτου ὀλυμπιάδα, ἔτη τριακόσια τριακονταοκτώ: Ἐρατοσθένης δὲ τοὺς χρόνους

ὧδε ἀναγράφει· ἀπὸ μὲν Τροίας ἁλώσεως ἐπὶ Ἡρακλειδῶν κάθοδον, ἔτη ὀγδοήκοντα, ἐντεῦθεν δὲ ἐπὶ τὴν Ἰωνίας κτίσιν, ἔτη ἑξήκοντα· τὰ δὲ τούτοις ἑξῆς, ἐπὶ μὲν τὴν ἐπιτροπίαν τοῦ Λυκούργου, ἔτη ἑκατὸν πεντηκονταεννέα· ἐπὶ δὲ προηγούμενον ἔτος τῶν πρώτων ὀλυμπίων, ἔτη ἑκατὸν ὀκτώ. ἀφ' ἧς ὀλυμπιάδος ἐπὶ τὴν Ξέρξου διάβασιν ἔτη διακόσια ἐννενήκοντα ἑπτά. ἀφ' ἧς ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἔτη τεσσαρακονταοκτώ, καὶ ἐπὶ τὴν κατάλυσιν καὶ Ἀθηναίων ἧτταν, ἔτη εἰκοσιεπτά· καὶ ἐπὶ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην, ἔτη τριακοντατέσσαρα, μεθ' ἣν ἐπὶ τὴν Φιλίππου τελευτὴν ἔτη τριακονταπέντε: μετὰ δὲ ταῦτα μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου μεταλλαγὴν, ἔτη δώδεκα: πάλιν ἀπὸ τῆς πρώτης ὀλυμπιάδος ἔνιοι φασὶν ἐπὶ Ῥώμης κτίσιν συνάγεσθαι ἔτη εἰκοσιτέσσαρα· ἐντεῦθεν ἐπὶ τῆς Βαβυλῶνος ἀναίρεσιν ὕπατοι ἐγένοντο ἐπὶ ἔτη διακόσια τεσσαράκοντα τρία: ἀπὸ δὲ τῆς Βαβυλῶνος ἁλώσεως ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν, ἔτη ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ἕξ: ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν Αὐγούστου νίκην, ὅτε Ἀντώνιος ἀπέσφαξεν ἑαυτὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἔτη διακόσια ἐννενήκοντα τέσσαρα, ὑπέτυχεν Αὔγουστος τὸ τέταρτον· ἀφ' οὗ χρόνου ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, ὃν ἔθηκε Δομετιανὸς ἐν Ῥώμῃ, ἔτη ἑκατὸν δεκατέσσαρα: ἀπὸ δὲ τοῦ πρώτου ἀγῶνος ἐπὶ τὴν Κομόδου τελευτὴν, ἔτη ἑκατὸν ἕνδεκα. εἰσὶ δὲ οἳ ἀπὸ Κέκροπος μὲν ἐπὶ Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα συνάγουσιν ἔτη χίλια ὀκτακόσια εἰκοσιοκτώ: ἀπὸ δὲ Δημοφῶντος, χίλια διακόσια πεντήκοντα· καὶ ἀπὸ Τροίας ἁλώσεως ἐπὶ τὴν Ἡρακλειδῶν κάθοδον, ἔτη ἑκατὸν εἴκοσι, ἢ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα, ἀπὸ τούτου ἐπὶ Εὐαίνετον ἄρχοντα, ἐφ' οὗ φασὶν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν Ἀσίαν διαβῆναι, ὡς μὲν Φανίας, ἔτη ἑπτακόσια δεκαπέντε· ὡς δὲ Ἔφορος, ἑπτακόσια τριακονταπέντε: ὡς δὲ Τίμαιος καὶ Κλείταρχος, ὀκτακόσια εἴκοσι: ὡς δὲ Ἐρατοσθένης, ἑπτακόσια ἑβδομήκοντα τέσσαρα: ὡς δὲ Δοῦρις, ἀπὸ Τροίας ἁλώσεως ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρου εἰς Ἀσίαν διάβασιν, ἔτη χίλια. ἐντεῦθεν ἐπὶ Εὐαίνετον τὸν Ἀθήνησιν ἄρχοντα, ἐφ' οὗ θνήσκει Ἀλέξανδρος, ἔτη ια'. ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν Γερμανικοῦ Κλαυδίου καίσαρος, ἔτη τριακόσια ἑξήκοντα πέντε: ἀφ' οὗ χρόνου δῆλα γίνεται καὶ τὰ ἐπὶ τὴν Κομόδου τελευτὴν ἔτη, ὅσα γε συνάγεται, μετὰ δὲ τὰ Ἑλληνικὰ καὶ ἀπὸ τῶν κατὰ τοὺς βαρβάρους χρόνων ἀποδοτέον κατὰ τὰ μάλιστα διασήματα. ἀπὸ μὲν Ἀδὰμ, ἕως τοῦ κατακλυσμοῦ, συνάγεται ἔτη δισχίλια ἑκατὸν τεσσαρακονταοκτώ, ἡμέραι τέσσαρες: ἀπὸ δὲ Σὴμ, ἕως Ἀβραὰμ, ἔτη χίλια διακόσια ν': ἀπὸ δὲ Ἰσαὰκ ἕως τῆς κληροδοσίας, ἔτη ἑξακόσια δεκαέξ· ἔπειτα ἀπὸ κριτῶν ἕως Σαμουὴλ, ἔτη τετρακόσια ἑξηκοντατρία, μῆνες ἑπτά· καὶ μετὰ τοὺς κριτὰς βασιλειῶν, ἔτη πεντακόσια ἑβδομηκονταδύο, μῆνες ἕξ, ἡμέραι δέκα: μεθ' οὓς χρόνους, Περσικῆς βασιλείας ἔτη διακόσια τριακονταπέντε: ἔπειτα τῆς Μακεδονικῆς ἕως Ἀντωνίου ἀναιρέσεως, ἔτη τριακόσια δώδεκα ἡμέραι δεκαοκτώ. μεθ' οὓς χρόνους ἡ Ῥωμαίων βασιλεία ἕως τῆς Κομόδου τελευτῆς, ἔτη διακόσια εἰκοσιδύο, πάλιν τε αὖ ἀπὸ τῆς ἑβδομηκονταετοῦς αἰχμαλωσίας, καὶ τῆς τοῦ λαοῦ εἰς πατρῴαν γῆν ἀποκαταστάσεως εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν τὴν ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ, ἔτη συνάγεται τετρακόσια δέκα: τελευταῖα δὲ ἀπὸ Οὐεσπασιανοῦ ἕως τῆς Κομόδου τελευτῆς εὑρίσκεται, ἔτη ἑκατὸν εἴκοσι ἓν μῆνες ἕξ, ἡμέραι εἰκοσιτέσσαρες: Δημήτριος δέ φησιν ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ βασιλέων τὴν Ἰούδα φυλὴν, καὶ Βενιαμεὶν, καὶ Λευὶ, μὴ αἰχμαλωτισθῆναι ὑπὸ τοῦ Σεναχηρείμ, ἀλλ' εἶναι ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ταύτης εἰς τὴν ἐσχάτην, ἣν ἐποιήσατο Ναβουχοδονόσορ ἐξ Ἱεροσολύμων, ἔτη ἑκατὸν εἰκοσιοκτὼ μῆνας ἕξ, ἀφ' οὗ δὲ αἱ φυλαὶ αἱ δέκα ἐκ Σαμαρείας αἰχμάλωτοι γεγόνασιν, ἕως Πτολεμαίου τετάρτου, ἔτη πεντακόσια ἑβδομηκοντατρία, μῆνας ἐννέα: ἀφ' οὗ δὲ ἐξ Ἱεροσολύμων, ἔτη τριακόσια τριακονταοκτὼ, μῆνας τρεῖς. Φίλων δὲ καὶ αὐτὸς ἀνέγραψε τοὺς βασιλεῖς τοὺς Ἰουδαίων, διαφώνως τῷ Δημητρίῳ. ἔτι δὲ καὶ Εὐπόλεμος ἐν τῇ ὁμοίᾳ πραγματείᾳ τὰ πάντα ἔτη φησὶν ἀπὸ Ἀδὰμ ἄχρι τοῦ πέμπτου ἔτους Δημητρίου βασιλείας: Πτολεμαίου τὸ δωδέκατον βασιλεύοντος Αἰγύπτου, συνάγεσθαι ἔτη ͵ε φ μβ'. ἀφ' οὗ δὲ χρόνου ἐξήγαγε Μωϋσῆς τοὺς Ἰουδαίους ἐξ Αἰγύπτου, ἐπὶ τὴν προειρημένην προθεσμίαν, συνάγεσθαι ἔτη δισχίλια πεντακόσια ὀγδοήκοντα· ἀπὸ δὲ τοῦ χρόνου τούτου ἄχρι τῶν ἐν Ῥώμῃ ὑπάτων Γαΐου Δομετιανοῦ, Κασιανοῦ, συναθροίζεται ἔτη ἑκατὸν εἴκοσι. Ἔφορος δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἱστορικῶν, καὶ ἔθνη καὶ γλώσσας πέντε καὶ ἑβδομήκοντα λέγουσιν εἶναι, ἐπακούσαντες τῆς φωνῆς Μωϋσέως λεγούσης. ἦσαν δὲ πᾶσαι αἱ ψυχαὶ ἐξ Ἰακὼβ πέντε

καὶ

καὶ ἑβδομήκοντα, αἱ εἰς αἴγυπτον καταπελθοῦσαι. φαίνονται δὲ εἶναι καὶ κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον αἱ γενικαὶ διάλεκτοι, δύο καὶ ἑβδομήκοντα ὡς αἱ ἡμέτεραι παραδιδόασι γραφαί: αἱ δὲ ἄλλαι αἱ πολλαὶ ἐπὶ κοινωνίᾳ διαλέκτων δύο ἢ τριῶν ἢ καὶ πλειόνων γίνονται. διάλεκτος δέ ἐστι λέξις, ἴδιον χαρακτῆρα τόπου ἐμφαίνουσα: ἢ λέξις ἴδιον ἢ κοινὸν ἔθνους ἐπιφαίνουσα χαρακτῆρα. φασὶ δὲ οἱ Ἕλληνες διαλέκτους εἶναι τὰς παρὰ σφίσι, ε, ἀτθίδα, ἰάδα, δωρίδα, αἰολίδα, καὶ πέμπτην τὴν κοινὴν: ἀπεριλήπτους δὲ οὔσας τὰς βαρβάρων φωνὰς, μὴ δὲ διαλέκτους, ἀλλὰ γλώσσας λέγεσθαι. ὁ Πλάτων δὲ καὶ τοῖς θεοῖς διάλεκτον ἀπονέμει τινά: μάλιστα μὲν ἀπὸ τῶν ὀνειράτων τεκμαιρόμενος καὶ τῶν χρησμῶν: ἄλλως δὲ, καὶ ἀπὸ τῶν δαιμονώντων, οἳ τὴν αὐτῶν οὐ φθέγγονται φωνὴν οὐδὲ διάλεκτον, ἀλλὰ τὴν τῶν ὑπεισιόντων δαιμόνων, οἴεται δὲ καὶ ἀλόγων ζώων διαλέκτους εἶναι, ὧν τὰ ὁμογενῆ ἐπακούειν: ἐλέφαντος γοῦν ἐμπεσόντος εἰς βόρβορον καὶ βοήσαντος παριών τις ἄλλος καὶ τὸ συμβὰν θεωρήσας, ὑποστρέψας, μετ' οὐ πολὺ ἄγει μεθ' ἑαυτοῦ ἀγέλην ἐλεφάντων, καὶ σώζει τὸν ἐμπεπτωκότα. φασὶ δὲ καὶ ἐν τῇ λιβύῃ σκορπίον, ἐὰν μὴ ἐγκρατηθῇ πλήξας τὸν ἄνθρωπον, ἀπιόντα μετὰ πλειόνων ἀναστρέφειν: ἐξαρτώμενον δὲ θατέρου θατέρου ἁλύσεως δίκην, οὕτως δὴ φθάνειν ἐπιχειροῦντα τῇ ἐπιβουλῇ, οὐ δή που νεύματι ἀφανεῖ τῶν ἀλόγων ζώων κεχρημένων: οὐδὲ μὴν τῷ σχήματι μηνυόντων σφίσιν, ἀλλ' οἶμαι τῇ οἰκείᾳ διαλέκτῳ. φασὶ δὲ καὶ ἄλλοι τινὲς, ὡς εἴ τις ἰχθῦς ἀνασπώμενος, τῆς μηρίνθου ἀπορραγείσης ἀποδράσει, οὐκ ἔτ' ἂν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἰχθῦς αὐτῆς ἐκείνης εὑρεθήσεται τῆς ἡμέρας: αἱ δὲ πρῶται καὶ γενικαὶ διάλεκτοι: βάρβαροι μὲν, φύσει δὲ τὰ ὀνόματα ἔχουσιν, ἐπεὶ καὶ τὰς εὐχὰς ὁμολογοῦσιν οἱ ἄνθρωποι δυνατωτέρας εἶναι τὰς βαρβάρῳ φωνῇ λεγομένας, καὶ Πλάτων δὲ ἐν Κρατύλῳ τὸ πῦρ ἑρμηνεῦσαι βουλόμενος, βαρβαρικόν φησιν εἶναι τὸ ὄνομα: μαρτυρεῖ γοῦν τοὺς φρύγας οὕτω καλοῦντας, μικρόν τι παρακλίνοντας. οὐδὲν δὲ οἶμαι ἐπὶ τούτοις χεῖρον καὶ τοὺς χρόνους τῶν Ῥωμαϊκῶν βασιλέων παραθέσθαι, εἰς ἐπίδειξιν τῆς τοῦ σωτῆρος γενέσεως: Αὔγουστος ἔτη τεσσαράκοντα τρία. Τιβέριος ἔτη, κβ. Γάϊος ἔτη δ. Κλαύδιος ἔτη ιδ. Νέρων ἔτη ιδ. Γάλβας, ἔτος ἕν, Οὐεσπεσιανὸς, ἔτη ι, Τίτος, ἔτη γ, Δομετιανὸς ἔτη ιε, Νέρβας, ἔτος α. Τραϊανὸς ἔτη ιθ. Ἀδριανὸς ἔτη κα. Ἀντωνῖνος, ἔτη κα. ὁμοίως πάλιν Ἀντωνῖνος καὶ Κόμοδος ἔτη λβ. γίνεται τὰ πάντα ἀπὸ Αὐγούστου ἕως Κομόδου, ἔτη σκβ. καὶ τὰ ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως Κομόδου τελευτῆς, ἔτη, ε. ψ. πδ. μῆνες δύο, ἡμέραι δώδεκα. τινὲς μέντοι τοὺς χρόνους τῶν ῥωμαϊκῶν βασιλέων οὕτως ἀναγράφουσι: Γάϊος Ἰούλιος Καῖσαρ ἔτη γ. μῆνας δ. ἡμέρας ϛ. μεθ' οὗ Αὔγουστος ἐβασίλευσεν, ἔτη μϛ. μῆνας δ. ἡμέραν μίαν. ἔπειτα Τιβέριος, ἔτη κϛ. μῆνας ϛ. ἡμέρας ιθ. οὗ διαδέχεται Γάϊος Καῖσαρ ἔτη τρία: μῆνας ι. ἡμέρας ὀκτώ. ἔπειτα Κλαύδιος ἔτη ιγ. μῆνας η. ἡμέρας κη. Νέρων ἔτη ιγ. μῆνας ὀκτὼ, ἡμέρας κη. Γάλβας, μῆνας ἑπτὰ, ἡμέρας ϛ. Ὄθων, μῆνας ε. ἡμέραν α. Οὐιτέλλιος, μῆνας ἑπτὰ, ἡμέραν α. Οὐεσπεσιανὸς ἔτη ια. μῆνας ια. ἡμέρας κβ. Τίτος ἔτη β. μῆνας β. Δομετιανὸς ἔτη ιε. μῆνας η. ἡμέρας ε. Νέρβας, ἔτος α. μῆνας δ. ἡμέρας ι. Τραϊανὸς ἔτη ιθ. μῆνας ζ. ἡμέρας ιε. Ἀδριανὸς ἔτη, κ. μῆνας ι. ἡμέρας κη. Ἀντωνῖνος ἔτη κβ. μῆνας τρεῖς, ἡμέρας ζ. μάρκος Αὐρήλιος Ἀντωνῖνος. ἔτη ιθ. ἡμέρας ια. Κόμοδος ἔτη ιβ. μῆνας θ. ἡμέρας ιδ. ἀπὸ Ἰουλίου τοίνυν Καίσαρος ἕως Κομόδου τελευτῆς, γίνονται ἔτη σ λ ϛ μῆνες ϛ. συνάγεται δὲ πάντα τὰ ἀπὸ Ῥωμύλου τοῦ κτίσαντος ῥώμην, ἕως Κομόδου τελευτῆς. ἔτη ϡ νγ μῆνες ϛ. ἐγεννήθη δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν τῷ ὀγδόῳ καὶ εἰκοστῷ ἔτει, ὅτε πρῶτον ἐκέλευσαν ἀπογραφὰς γενέσθαι ἐπὶ Αὐγούστου. ὅτι δὲ τοῦτ' ἀληθές ἐστιν, ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τῷ κατὰ Λουκᾶν γέγραπται οὕτως. ἔτει δὲ πεντεκαιδεκάτῳ ἐπὶ Τιβερίου καίσαρος ἐγένετο ῥῆμα κυρίου ἐπὶ Ἰωάννην τὸν Ζαχαρίου υἱόν. καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ, ἦν δὲ Ἰησοῦς ἐρχόμενος ἐπὶ τὸ βάπτισμα. ὡς ἐτῶν λ. καὶ ὅτι ἐνιαυτὸν μόνον ἔδει αὐτὸν κηρῦξαι, καὶ τοῦτο γέγραπται οὕτως: ἐνιαυτὸν δεκτὸν Κυρίου κηρῦξαι ἀπέστειλέ με. τοῦτο καὶ ὁ προφήτης εἶπεν καὶ τὸ εὐαγγέλιον. πεντεκαιδεκάτῳ οὖν ἔτει Τιβερίου, καὶ πεντεκαιδεκάτῳ Αὐγούστου: οὕτω πληροῦνται τὰ τριάκοντα ἔτη, ἕως οὗ ἔπαθεν. ἀφ' οὗ δὲ ἔπαθεν, ἕως τῆς καταστροφῆς Ἱερουσαλὴμ γίνονται ἔτη μβ μῆνες γ. καὶ ἀπὸ τῆς καταστροφῆς Ἱερουσαλὴμ, ἕως Κομόδου τελευτῆς. ἔτη ρ κη. μῆνες ι. ἡμέραι γ. γίνονται οὖν ἀφ' οὗ ὁ Κύριος ἐγεννήθη ἕως Κομόδου τελευτῆς, τὰ πάντα ἔτη ἑκατὸν ἐνενήκοντα-

τα τέσσαρα, μὴν εἷς· ἡμέρας ιγ΄. εἰσὶ δὲ οἳ περιεργότερον τῇ γενέσει τοῦ σωτῆρος ἡμῶν οὐ μόνον τὸ ἔτος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμέραν προστιθέντες. ἥν φασιν ἔτους κη΄. Αὐγούστου ἐν πέμπτῃ Παχὼν καὶ εἰκάδι. οἱ δὲ ἀπὸ Βασιλείδου καὶ τοῦ βαπτίσματος αὐτοῦ τὴν ἡμέραν ἑορτάζουσι, προδιανυκτερεύοντες ἀναγνώσεσι. φασὶ δὲ εἶναι τὸ πεντεκαιδέκατον ἔτος Τιβερίου Καίσαρος· τὴν πεντεκαιδεκάτην τοῦ τυβὶ μηνός· τινὲς δὲ αὖ τὴν ἑνδεκάτην τοῦ αὐτοῦ μηνός. τό τε πάθος αὐτοῦ ἀκριβολογούμενοι φέρουσιν, οἱ μέν τινες τῷ ἑκκαιδεκάτῳ ἔτει Τιβερίου Καίσαρος Φαμενὼθ κε΄. οἱ δὲ, Φαρμουθὶ κε΄. ἄλλοι δὲ Φαρμουθὶ ιθ΄ πεπονθέναι τὸν σωτῆρα λέγουσιν. ναὶ μὴν τινὲς αὐτῶν φασὶ Φαρμουθὶ γεγενῆσθαι κδ΄. ἢ κε΄. ἔτι δὲ κἀκεῖνα τῇ χρονογραφίᾳ προσαποδοτέον. τὰς ἡμέρας λέγω, ἃς αἰνίττεται Δανιὴλ ἀπὸ τῆς ἐρημώσεως Ἱερουσαλήμ. τὰ Οὐεσπασιανοῦ ἔτη ζ΄· μῆνας ζ΄. τὰ γὰρ δύο ἔτη, προσλαμβάνεται τοῖς Ὄθωνος καὶ Γάλβα καὶ Οὐιτελλίου μησὶ ιζ΄· ἡμέρας η΄. καὶ οὕτω γίνεται ἔτη τρία καὶ μῆνες ϛ΄. ὅ ἐστι τὸ ἥμισυ τῆς ἑβδομάδος. καθὼς εἴρηκε Δανιὴλ ὁ προφήτης: εἴρηκεν δὲ ͵βτ΄ ἡμέρας γενέσθαι, ἀφ' οὗ ἔστη τὸ βδέλυγμα ὑπὸ Νέρωνος εἰς τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν μέχρι τῆς καταστροφῆς αὐτῆς: οὕτω γὰρ τὸ ῥητὸν τὸ ὑποτεταγμένον δείκνυσιν, ἕως πότε ἡ ὅρασις στήσεται ἡ θυσία ἡ ἀρθεῖσα ἡ ἁμαρτία ἐρημωθήσεται, ἡ δοθεῖσα, καὶ ἡ δύναμις καὶ τὸ ἅγιον συμπατηθήσεται, καὶ εἶπεν αὐτῷ ἕως ἑσπέρας καὶ πρωῒ ἡμέραι ͵βτ΄· καὶ ἀρθήσεται τὸ ἅγιον· αὗται οὖν αἱ ͵βτ΄· ἡμέραι γίνονται· ἔτη ϛ΄· μῆνες δ΄· ὧν τὸ ἥμισυ κατέσχε, Νέρων βασιλεύων· καὶ ἐγένετο ἥμισυ ἑβδομάδος: τὸ δὲ ἥμισυ Οὐεσπασιανὸς σὺν Ὄθωνι καὶ Γάλβᾳ καὶ Οὐιτελλίῳ. καὶ διὰ τοῦτο λέγει Δανιήλ, μακάριος ὁ φθάσας εἰς ἡμέρας ͵ατλε΄. μέχρι γὰρ τούτων τῶν ἡμερῶν ὁ πόλεμος ἦν, μετὰ δὲ ταῦτα ἐπαύσατο. δείκνυται δὲ καὶ οὗτος ὁ ἀριθμὸς, ἐκ τοῦ ὑποτεταγμένου κεφαλαίου ἔχοντος ὧδε. καὶ ἀπὸ καιροῦ παραλλάξεως τοῦ ἐνδελεχισμοῦ, καὶ δοθῆναι βδέλυγμα ἐρημώσεως ἡμέρας χιλίους διακοσίους ἐνενήκοντα.

„ μακάριος ὁ ὑπομένων καὶ φθάσας εἰς ἡμέρας ͵ατλε΄. Φλαύιος δὲ Ἰώσηπος, ὁ Ἰουδαῖος, ὁ τὰς Ἰουδαϊκὰς συντάξας ἱστορίας, καταγαγὼν τοὺς χρόνους φησὶν ἀπὸ Μωυσέως ἕως Δαβὶδ, ἔτη γίνεσθαι φπε΄. ἀπὸ δὲ Δαβὶδ ἕως Οὐεσπασιανοῦ δευτέρου ἔτους, ͵αροβ΄. εἶτα ἀπὸ τούτου μέχρι Ἀντωνίνου δεκάτου ἔτους, ἔτη οζ΄. ὡς εἶναι ἀπὸ Μωυσέως ἐπὶ τὸ δέκατον ἔτος Ἀντωνίνου πάντα ἔτη, ͵αωλγ΄. ἄλλοι δὲ μέχρι τῆς Κομόδου τελευτῆς ἀριθμήσαντες ἀπὸ Ἰνάχου καὶ Μωυσέως, ἔτη ἔφασαν γίνεσθαι ͵βωμβ΄. οἱ δὲ ͵βλ΄ κε΄. ἐν δὲ τῷ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίῳ ἡ

„ ἀπὸ Ἀβραὰμ γενεαλογία, μέχρι Μαρίας τῆς μητρὸς τοῦ κυρίου περαιοῦται: γίνονται γάρ φησιν ἀπὸ Ἀβραὰμ ἕως Δαβίδ. γενεαὶ ιδ΄. καὶ ἀπὸ Δαβὶδ ἕως τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος, γενεαὶ ιδ΄. καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ ὁμοίως ἄλλαι γενεαὶ ιδ΄. τρία διαστήματα μυστικά· ἓξ ἑβδομάσι τελειούμενα. καὶ τὰ μὲν περὶ τῶν χρόνων διαφόρως πολλοῖς ἱστορηθέντα, καὶ πρὸς ἡμῶν ἐκτεθέντα, ὧδε ἐχέτω: ἑρμηνευθῆναι δὲ τὰς γραφὰς, τάς τε τοῦ νόμου, καὶ τὰς προφητικὰς ἐκ τῆς τῶν Ἑβραίων διαλέκτου εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶτταν φασὶν ἐπὶ βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ Λάγου· ἢ ὥς τινες, ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου ἐπικληθέντος τὴν μεγίστην φιλοτιμίαν εἰς τοῦτο προσενεγκαμένου Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, καὶ τὰ περὶ τὴν ἑρμηνείαν ἀκριβῶς πραγματευσαμένου: ἔτι γὰρ Μακεδόνων τὴν Ἀσίαν κατεχόντων, φιλοτιμούμενος ὁ βασιλεὺς τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρὸς αὐτοῦ γενομένην βιβλιοθήκην πάσαις κατακοσμῆσαι γραφαῖς, ἠξίωσε καὶ τοὺς Ἱεροσολυμίτας τὰς παρ' αὐτοῖς προφητείας εἰς τὴν Ἑλλάδα διάλεκτον ἑρμηνεῦσαι: οἱ δ', ἅτε ἔτι ὑπακούοντες Μακεδόσι, τῶν παρὰ σφίσιν εὐδοκιμωτάτων περὶ τὰς γραφὰς ἐμπείρους καὶ τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου εἰδήμονας ἑβδομήκοντα πρεσβυτέρους ἐκλεξάμενοι, ἀπέστειλαν αὐτῷ μετὰ καὶ τῶν θείων βίβλων. ἑκάστου δὲ ἐν μέρει κατ' ἰδίαν ἑκάστην ἑρμηνεύσαντος προφητείαν. συνέπνευσαν αἱ πᾶσαι ἑρμηνεῖαι συναντιβληθεῖσαι καὶ τὰς διανοίας καὶ τὰς λέξεις: θεοῦ γὰρ ἦν βούλημα μεμελετημένον εἰς Ἑλληνικὰς ἀκοάς· οὐδὴ ξένον ἐπιπνοίᾳ θεοῦ, τοῦ τὴν προφητείαν δεδωκότος, καὶ τὴν ἑρμη-

„ νείαν οἱονεὶ Ἑλληνικὴν προφητείαν ἐνεργεῖσθαι. ἐπεὶ κἀν τῇ Ναβουχοδονόσορ αἰχμαλωσίᾳ διαφθαρεισῶν τῶν γραφῶν κατὰ τοὺς Ἀρταξέρξου τοῦ Περσῶν βασιλέως χρόνους, ἐπίπνους Ἔσδρας ὁ Λευίτης, ὁ ἱερεὺς γενόμενος, πάσας τὰς παλαιὰς αὖθις ἀνανεούμενος προεφήτευσε γραφάς. Ἀριστόβουλος δὲ ἐν τῷ πρώτῳ τῷ πρὸς τὸν Φιλομήτορα κατὰ λέξιν γράφει. κατηκολούθηκε δὲ καὶ ὁ Πλάτων τῇ καθ' ἡμᾶς νομοθεσίᾳ, καὶ φανερός ἐστι περιειργασμένος ἕκαστα

τῶν

Τ. Φλαύιος Ἰώσηπος Ἰουδαῖος τὰς Ἰουδαϊκὰς ἱστορίας συντάξας.

τῶν ἐν αὐτῇ λεγομένων, διηρμήνευται δὲ πρὸ Δημητρίου, ὑφ' ἑτέρου, πρὸ τῆς Ἀλεξάνδρου
καὶ Περσῶν ἐπικρατήσεως, τά τε κατὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἐξαγωγὴν τῶν Ἑβραίων τῶν ἡμετέ-
ρων πολιτῶν, καὶ ἡ τῶν γεγονότων ἁπάντων αὐτοῖς ἐπιφάνεια, καὶ κράτησις τῆς χώρας
καὶ τῆς ὅλης νομοθεσίας ἐπεξήγησις, ὥστε εὔδηλον εἶναι τὸν προειρημένον φιλόσοφον εἰλη-
φέναι πολλά· γέγονε γὰρ πολυμαθής· καθὼς καὶ Πυθαγόρας πολλὰ τῶν παρ' ἡμῖν μετενέ-
γκας εἰς τὴν ἑαυτοῦ δογματοποιΐαν. Νουμήνιος δὲ ὁ Πυθαγόρειος φιλόσοφος, ἄντικρυς γρά-
φει, τί γάρ ἐστι Πλάτων, ἢ Μωϋσῆς ἀττικίζων· οὗτος ὁ Μωϋσῆς θεολόγος καὶ προφήτης· ὥς φασί τι-
νες, νόμων ἱερῶν ἑρμηνεὺς ἦν, τὸ γένος αὐτοῦ καὶ τὰς πράξεις καὶ τὸν βίον ἀξιόπιστοι κηρύσ-
σουσιν αὗται αἱ γραφαί. λεκτέον δὲ ὅμως καὶ ἡμῖν, ὡς ὅτι μάλιστα Μωϋσῆς, ἄνωθεν τὸ γέ-
νος Χαλδαῖος ὤν· ἐν Αἰγύπτῳ γεννᾶται, τῶν προγόνων αὐτοῦ διὰ πολυχρόνιον λιμὸν, ἐκ Βα-
βυλῶνος εἰς Αἴγυπτον μετανασάντων. ἑβδόμῃ γενεᾷ γεννηθεὶς, καὶ τραφεὶς βασιλικῶς, περι-
στάσει κέχρηται τοιαύτῃ, εἰς πολυανθρωπίαν ἐπιδεδωκότων ἐν Αἰγύπτῳ τῶν Ἑβραίων, δείσας
ὁ βασιλεὺς τῆς χώρας τὴν ἐκ τοῦ πλήθους ἐπιβουλὴν τῶν γεννωμένων ἐκ τῶν Ἑβραίων, κε-
λεύει τὰ μὲν θήλεα τρέφειν αὐτούς· ἀσθενὲς γὰρ εἰς πόλεμον γυνή· διαφθείρειν δὲ τὰ ἄῤῥε-
να, δι' ἀλκὴν νεότητα ὑφορώμενος. ἀστεῖον δὲ τὸν παῖδα ὄντα, τρεῖς ἐφεξῆς κρύψαντες
ἔτρεφον μῆνας οἱ γονεῖς, νικώσης τῆς φυσικῆς εὐνοίας τὴν τυραννικὴν ὠμότητα· δείσαντες δὲ
ὕστερον μὴ συναπόλωνται τῷ παιδί, ἐκ βίβλου τῆς ἐπιχωρίου σκεῦός τι ποιησάμενοι, τὸν
παῖδα ἐνθέμενοι, ἐκτιθέασι παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, ἑλώδους ὄντος· ἐπετήρει δὲ τὸ
ἀποβησόμενον, ἄποθεν ἑστῶσα τοῦ παιδὸς, ἡ ἀδελφή· ἐνταῦθα ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως, συ-
χνῷ χρόνῳ μὴ κυΐσκουσα· τέκνον δὲ ἐπιθυμοῦσα, ἐκείνης ἀφικνεῖται τῆς ἡμέρας ἐπὶ τὸν πο-
ταμὸν, λουτροῖς καὶ περιῤῥαντηρίοις χρησομένη· ἐπακούσασα δὲ κλαυθμυριζομένου τοῦ
παιδὸς, κελεύει προσκομισθῆναι αὐτῇ· καὶ κατοικτείρασα, ζητεῖ τροφόν· ἐνταῦθα προσ-
δραμοῦσα ἡ ἀδελφὴ τοῦ παιδὸς, ἔχειν ἔφασκεν Ἑβραίαν γυναῖκα μὴ πρὸ πολλοῦ τετοκυῖαν,
παραστῆσαι αὐτῇ τροφὸν εἰ βούλοιτο· τῆς δὲ, συνθεμένης καὶ δεηθείσης, παραγίνεται τὴν
μητέρα τὴν τοῦ παιδὸς τροφὸν ἐσομένην, ὥς τινα ἄλλην οὖσαν, ἐπὶ ῥητῷ μισθῷ. εἶτα τίθε-
ται τῷ παιδίῳ ὄνομα ἡ βασιλὶς Μωϋσῆν ἐτύμως, διὰ τὸ ἐξ ὕδατος ἀνελέσθαι αὐτόν· τὸ γὰρ
ὕδωρ μῶϋ ὀνομάζουσιν Αἰγύπτιοι, εἰς ὃ ἐκτίθεται τεθνηξόμενος· καὶ γὰρ δὴ Μωϋσῆν, τὸν ἀ-
ποπνεύσαντα τῷ ὕδατι προσαγορεύουσι. δῆλον οὖν ὡς ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ περιτμηθέντι
τῷ παιδίῳ οἱ γονεῖς ἔθεντο ὄνομά τι. ἐκαλεῖτο δὲ Ἰωακείμ· ἔσχε δὲ καὶ τρίτον ὄνομα ἐν οὐρα-
νῷ μετὰ τὴν ἀνάληψιν ὥς φασιν οἱ μύσται Μελχί. ἐν δὲ ἡλικίᾳ γενόμενος, ἀριθμητικήν τε καὶ
γεωμετρίαν· ῥυθμικήν τε καὶ ἁρμονικήν· ἔτι τε ἰατρικὴν ἅμα καὶ μουσικὴν, παρὰ τοῖς
διαπρέπουσιν Αἰγυπτίων ἐδιδάσκετο, καὶ προσέτι τὴν διὰ συμβόλων φιλοσοφίαν, ἣν ἐν
τοῖς ἱερογλυφικοῖς γράμμασιν ἐπιδείκνυνται· τὴν δὲ ἄλλην ἐγκύκλιον παιδείαν, Ἕλλη-
νες ἐδίδασκον ἐν Αἰγύπτῳ, ὡς ἂν βασιλικὸν παιδίον, ᾗ φησι Φίλων ἐν τῷ Μωϋσέως βίῳ· προσ-
εμάνθανε δὲ τὰ Αἰγυπτίων γράμματα, καὶ τὴν τῶν οὐρανίων ἐπιστήμην παρά τε Χαλ-
δαίων, παρά τε Αἰγυπτίων, ὅθεν ἐν ταῖς πράξεσι πᾶσαν σοφίαν Αἰγυπτίων πεπαιδεῦσθαι
φέρεται. Εὐπόλεμος δὲ ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ βασιλέων, τὸν Μωϋσῆ φησὶ πρῶτον
σοφὸν γενέσθαι, καὶ γραμματικὴν πρῶτον τοῖς Ἰουδαίοις παραδοῦναι, καὶ παρὰ Ἰουδαίων
Φοίνικας παραλαβεῖν· Ἕλληνας δὲ παρὰ Φοινίκων· ἐς δὲ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἄξας, ἐπεί γε
τὴν φρόνησιν, τὴν συγγενικὴν καὶ προγονικὴν ἐζήλωσε παιδείαν, ἄχρι καὶ τὸν Αἰγύπτιον,
τὸν τῷ Ἑβραίῳ ἀδίκως ἐπιθέμενον πατάξας, ἀποκτεῖναι. φασὶ δὲ οἱ μύσται λόγῳ μόνῳ
ἀνελεῖν τὸν Αἰγύπτιον, ὥσπερ ἀμέλει ὕστερον Πέτρος ἐν ταῖς πράξεσι φέρεται τοὺς νοσφισα-
μένους τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου καὶ ψευσαμένους, λόγῳ ἀποκτεῖναι. Ἀρτάπανος γοῦν ἐν τῷ
περὶ Ἰουδαίων συγγράμματι ἱστορεῖ κατακλεισθέντα εἰς φυλακὴν Μωϋσέα ὑπὸ Νεχεφρέους
τοῦ Αἰγυπτίων βασιλέως, ἐπὶ τῷ παραιτεῖσθαι τὸν λαὸν ἐξ Αἰγύπτου ἀπολυθῆναι, νυκτὸς
ἀνοιχθέντος τοῦ δεσμωτηρίου κατὰ βούλησιν τοῦ θεοῦ, ἐξελθόντα καὶ εἰς τὰ βασίλεια παρελ-
θόντα ἐπιστῆναι κοιμωμένῳ τῷ βασιλεῖ, καὶ ἐξεγεῖραι αὐτόν· τὸν δὲ, καταπλαγέντα τῷ γεγενό-
τι, κελεῦσαι τῷ Μωϋσεῖ τὸ τοῦ θεοῦ εἰπεῖν ὄνομα θεοῦ· καὶ τὸν μὲν, προσκύψαντα
πρὸς τὸ οὖς εἰπεῖν, ἀκούσαντα δὲ τὸν βασιλέα, ἄφωνον πεσεῖν, διακρατηθέντα δὲ ὑπὸ τοῦ

Μωϋσέως, πάλιν ἀναβιῶναι, περὶ δὲ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ Μωϋσέως συνᾴσεται ἡμῖν καὶ ὁ Ἐζεκίηλος, ὁ τῶν Ἰουδαϊκῶν τραγῳδιῶν ποιητὴς ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ δράματι ἐξαγωγή, γράφων ὧδε, ἐκ προσώπου Μωϋσέως.

Ἰδὼν γὰρ ἡμῶν γένναν ἄλις ηὐξημένην,
Δόλον καθ' ἡμῶν πολλὴν ἐμηχανήσατο
Βασιλεὺς Φαραώ: τοὺς μὲν, ἐν πλινθεύμασιν
Οἰκοδομίαις τε βαρέσιν αἰκίζων βροτοὺς,
Πόλεις τε πύργοις σφῶν ἔκτισε δυσκλεῶν.
Ἔπειτα κηρύσσει ἡμῶν Ἑβραίων γένει
Τ' ἀρσενικὰ ῥίπτειν ποταμὸν ἐς βαθύῤῥουν.
Ἐνταῦθα μήτηρ ἡ τεκοῦσ' ἔκρυπτέ με
Τρεῖς μῆνας ὡς ἔφασκεν: οὐ λαθοῦσα δὲ,
Ὑπεξέθηκε. κόσμον ἀμφιθεῖσά μοι
Παρ' ἄκρα ποταμοῦ, λάσιον εἰς ἕλος βαθὺ,
Μαριὰμ δ' ἀδελφὴ μοῦ κατώπτευεν πέλας.
Κἄπειτα θυγάτηρ βασιλέως, ἅβραις ὁμοῦ
Κατῆλθε, λουτροῖς χρῶτα φαιδρῦναι νέον.
Ἰδοῦσά μ' εὐθὺς, καὶ λαβοῦσ' ἀνείλετο.
Ἔγνω δ' Ἑβραῖον ὄντα, καὶ λέγει τάδε
Μαριὰμ ἀδελφή. προσδραμοῦσα βασιλίδι.
Θέλεις τροφόν σοι τῷ δὲ παιδὶ εὕρω ταχὺ
Ἐκ τῶν Ἑβραίων. ἡ δ' ἔπειγε κόρην
Μολοῦσα δ' εἶπεν μητρὶ, καὶ παρῆν ταχὺ
Αὐτή τε μήτηρ, καὶ ἔλαβεν εἰς ἀγκάλας.
Εἶπεν δὲ θυγάτηρ βασιλέως. τοῦτον γύναι
Τρόφευε: κἀγὼ μισθὸν ἀποδώσω σέθεν.
Ὄνομα δὲ, Μωϋσῆν ὠνόμαζε, τοῦ χάριν ὑγρᾶς
Ἀνεῖλε ποταμίας ἀπ' ᾐόνος,
Ἐπεὶ δὲ καιρὸς νηπίων παρῆλθέν μοι.
Ἦγέν με μήτηρ βασιλίδος πρὸς δώματα.
Ἅπαντα μυθοῦσα καὶ λέξασά μοι,
Γένος πατρῷον, καὶ θεοῦ δωρήματα,
Ἕως μὲν οὖν τὸν παιδὸς εἴχομεν χρόνον,
Τροφαῖσι βασιλικαῖσι καὶ παιδεύμασιν
Ἅπαντ' ὑπισχνεῖτο ὡς ἐκ σπλάγχνων ἑά.
Ἐπεὶ δὲ πλήρης κύκλος ἡμερῶν παρῆν.
Ἐξῆλθον οἴκων βασιλικῶν. ἔπειτα τὴν διαμάχην τοῦ Ἑβραίου καὶ τοῦ Αἰγυπτίου διηγησάμενος καὶ τὴν ταφὴν τὴν ἐν τῇ ψάμμῳ τοῦ Αἰγυπτίου,
» ἐπὶ τῆς ἑτέρας μάχης φησὶν οὗτος. τί τύπτεις ἀσθενέστερον σέθεν. ὁ δ' εἶπεν ἡμῖν· τίς σ' ἀπέ-
» στειλε κριτὴν ἢ 'πιστάτην ἐνταῦθα· μὴ, κτείνεις δέ με ὥσπερ τὸν ἐχθὲς ἄνδρα; καὶ δείσας
» ἐγὼ ἔλεξα· πῶς ἐγένετο συμφανὲς τόδε· φεύγει δὴ ἐντεῦθεν, καὶ ποιμαίνει πρόβατα, προδιδασκόμενος εἰς ἡγεμονίαν ποιμενικήν: προγυμνασία γὰρ βασιλείας τῷ μέλλοντι, τῆς ἡμερωτάτης τῶν ἀνθρώπων ἐπιστατεῖν ἀγέλης ἡ ποιμενική, καθάπερ καὶ τοῖς πολεμικοῖς τῇ φύσει ἡ θηρευτική: ἄγει δὲ αὐτὸν ἐντεῦθεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν τῶν Ἑβραίων στρατηγίαν. ἔπειτα νουθετοῦνται μὲν Αἰγύπτιοι πολλάκις, οἱ πολλάκις ἀσύνετοι: θεαταὶ δὲ Ἑβραῖοι ἐγίνοντο, ὧν ἕτεροι κακῶν ὑπέμενον, ἀκινδύνως ἐκμανθάνοντες τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ: ἐπεὶ δὲ Αἰγύπτιοι ἀκοῇ μὴ παραδεχόμενοι τὰ τῆς δυνάμεως ἀποτελέσματα, διὰ φροσύνην οἱ νήπιοι ἀπιστοῦντες· τό τε ὡς εἴρηται, ῥεχθὲν δέ τε ὁ νήπιος ἔγνωσεν; ἔξοδόν τε ἀξιοῦντες οἱ Ἑβραῖοι, πολλὴν λείαν τῶν Αἰγυπτίων ἐκφορήσαντες; ἀπῄεσαν, οὐ

διὰ φιλοχρηματίαν ὡς οἱ κατήγοροι φασίν· οὐδὲ γὰρ ἀλλοτρίων αὐτοὺς ἀνέπειθεν ἐπιθυμεῖν ὁ θεός, ἀλλὰ πρῶτον μὲν, ὧν παρὰ πάντα τὸν χρόνον ὑπηρέτησαν τοῖς Αἰγυπτίοις, μισθὸν ἀναγκαῖον κομιζόμενοι· ἔπειτα δὲ καὶ τρόπον τινὰ ἠμύναντο, ἀντιλυποῦντες ὡς φιλαργύρους Αἰγυπτίους τῇ τῆς λείας ἐκφορήσει, καθάπερ ἐκεῖνοι τοὺς Ἑβραίους τῇ καταδουλώσει. εἴτ᾽ οὖν ὡς ἐν πολέμῳ φαίη τις τοῦτο γεγονέναι, τὰ τῶν ἐχθρῶν φέρειν ἠξίουν νόμῳ τῶν κεκρατηκότων, ὡς κρείττους ἡττόνων, καὶ τοῦ πολέμου ἡ αἰτία δικαία, ἱκέται διὰ λιμὸν Ἑβραῖοι ἧκον πρὸς Αἰγυπτίους· οἱ δὲ, τοὺς ξένους καταδουλωσάμενοι, τρόπον αἰχμαλώτων ὑπηρετεῖν ἠνάγκασαν. σφίσι, μηδὲ τὸν μισθὸν ἀποδιδόντες, εἴτε ὡς ἐν εἰρήνῃ μισθὸν ἔλαβον τὴν λείαν παρὰ ἀκόντων, τὸν πολὺν χρόνον οὐκ ἀποδιδόντων, ἀλλὰ ἀποστερούντων. ἔστιν οὖν ὁ Μωϋσῆς ἡμῖν προφητικὸς, νομοθετικὸς, τακτικὸς, στρατηγικὸς, πολιτικὸς, φιλόσοφος. ὅπως μὲν οὖν ἦν προφητικὸς, μετὰ ταῦτα λεχθήσεται ὁπηνίκα ἂν περὶ προφητείας διαλαμβάνωμεν· τὸ τακτικὸν δὲ μέρος ἂν εἴη τοῦ στρατηγικοῦ· τὸ στρατηγικὸν δὲ, τοῦ βασιλικοῦ· πάλιν τε αὖ τὸ νομοθετικὸν μέρος ἂν εἴη τοῦ βασιλικοῦ, καθάπερ καὶ τὸ δικαστικόν· τοῦ δὲ βασιλικοῦ, τὸ μὲν, θεῖον μέρος ἐστὶν, οἷον τὸ κατὰ τὸν θεὸν καὶ τὸν ἅγιον υἱὸν αὐτοῦ, παρ᾽ οὗ τά τε ἀπὸ γῆς ἀγαθὰ, καὶ τὰ ἐκτὸς, καὶ ἡ τελεία εὐδαιμονία χορηγεῖται· ἐπειδὴ γάρ φησι, „τὰ μεγάλα, καὶ τὰ μικρὰ ὑμῖν προστεθήσεται. δεύτερον δὲ ἐστιν εἶδος βασιλείας, μηδὲ τὴν ἀκραιφνῶς λογικὴν καὶ θείαν διοίκησιν, τὸ μόνον τῷ θυμοειδεῖ τῆς ψυχῆς εἰς βασιλείαν συγχρώμενον, καθὸ εἶδος, Ἡρακλῆς μὲν ἄρχει, Ἀλέξανδρος δὲ Μακεδόνων ἐβασίλευσε· τρίτον δὲ τὸ ἑνὸς ἐφιέμενον τοῦ νικῆσαι μόνον καὶ καταστρέψασθαι· τὸ δὲ πρὸς κακὸν ἢ ἀγαθὸν τὴν νίκην ποιεῖσθαι, τῷ τοιούτῳ οὐ μέτεστιν, ᾧ Πέρσαι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατεύσαντες, συνεχρήσαντο· τοῦ γὰρ θυμοῦ, τὸ μὲν φιλόνεικον μόνον ἦν αὐτοῖς, τοῦ κρατεῖν ἕνεκα τὴν δυναστείαν πεποιημένων· τὸ δὲ, φιλόκαλον, εἰς κακίαν καταχρωμένης τῆς ψυχῆς τῷ θυμῷ· τετάρτη δὲ, ἡ πασῶν χειρίστη, ἡ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τὰς πάσας βασιλεία ὡς ἡ Σαρδαναπάλλου, καὶ τῶν τὸ τέλος ποιουμένων, ταῖς ἐπιθυμίαις ὡς πλεῖστα χαρίζεσθαι· τοῦ δὲ βασιλικοῦ, τοῦ τε κατ᾽ ἀρετὴν νικῶντος, καὶ τοῦ κατὰ βίαν, ὄργανον τὸ τακτικόν· ἄλλο δὲ κατ᾽ ἄλλην φύσιν τε καὶ ὕλην· ἐπειδὴ γὰρ ὁ λόγος καὶ τοὺς μαχίμους ἔρως, δι᾽ ἐμψύχων τε καὶ ἀψύχων· ψυχὴ δὲ τὸ πλεῖον ἐστὶ καὶ νοῦς· ἐν δὲ τοῖς τῆς ψυχῆς πάθεσιν, ὧν ἐπικρατοῦμεν τῇ ἀρετῇ, λογιστέος ἐστὶ τὸ τακτικὸν, ἐπισφραγιζόμενος ἐγκράτειαν καὶ σωφροσύνην μεθ᾽ ὁσιότητος, καὶ γνῶσιν ἀγαθὴν μετ᾽ ἀληθείας· τὸ τέλος, εἰς εὐσέβειαν ἀναφέρων θεοῦ· οὕτω γὰρ τῇ ἀρετῇ χρωμένοις φρόνησις ἡ στρατηγική ἐστι, τὰ δὲ θεῖα, ἡ σοφία· τὰ ἀνθρώπινα δὲ, ἡ πολιτική, σύμπαντα δὲ, ἡ βασιλική. βασιλεὺς τοίνυν ἐστὶν ὁ ἄρχων κατὰ νόμους· ὁ τὴν τοῦ ἄρχειν ἑκόντων ἐπιστήμην ἔχων, οἷός ἐστιν ὁ κύριος, τοὺς εἰς αὐτὸν καὶ δι᾽ αὐτοῦ πιστεύοντας παραδεχόμενος· πάντα γὰρ παρέδωκεν ὁ θεὸς, καὶ πάντα ὑπέταξε Χριστῷ, τῷ βασιλεῖ ἡμῶν, „ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ „καταχθονίων· καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσηται, ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ πατρός· ἰδέαις δὲ ἐνεχέτω τὸ στρατήγημα τρισὶν, ἀσφαλεῖ, παραβόλῳ, καὶ τῷ ἐκ τούτων μικτῷ· συντίθεται δὲ τούτων ἕκαστον, ἐκ τριῶν, ἢ διὰ λόγου, ἢ δι᾽ ἔργων, ἢ καὶ δι᾽ ἀμφοτέρων ἅμα τούτων· ταῦτα δὲ ὑπάρξαι πάντα ἢ ἀπατῶντας, ἢ πείθοντας, ἢ βιαζομένους, ἢ ἀδικοῦντας, ἐν τῷ ἀμύνασθαι οἷς ἐμποδίζεται, ἢ τὰ δίκαια ποιοῦντας, ἢ ψευδομένους, ἢ ἀληθεύοντας, ἢ καὶ τούτων ἅμα τισὶ χρωμένους κατὰ τὸν παρόντα καιρόν· ταῦτα δὲ σύμπαντα, καὶ τὸ πῶς δεῖ χρῆσθαι τούτων ἑκάστῳ, παρὰ Μωϋσέως λαβόντες Ἕλληνες, ὠφέληνται· τούτου δὲ ἕνεκα, ἑνὸς ἢ καὶ δευτέρου ἐπιμνησθήσομαι παραδείγματος στρατηγικοῦ. Μωϋσῆς τὸν λαὸν ἐξαγαγὼν, ὑποπτεύσας ἐπιδιώξειν τοὺς Αἰγυπτίους, τὴν ὀλίγην καὶ σύντομον ἀπολιπὼν ὁδὸν, ἐπὶ τὴν ἔρημον ἐτράπετο, κἀνταῦθα τὰ πολλὰ τῇ πορείᾳ ἐνεχρόνιζεν· ἑτέρα γὰρ ἦν οἰκονομία καθ᾽ ἣν ἐπαιδεύοντο Ἑβραῖοι, δι᾽ ἐρημίας πολλῆς καὶ χρόνου μακροῦ εἰς μόνον τὸ πιστεύειν τὸν θεὸν εἶναι, δι᾽ ὑπομονῆς ἐθιζόμενοι σώφρονες· τὸ γοῦν στρατήγημα τοῦ Μωϋσέως διδάσκει περὶ τῶν κινδύνων δεῖν τὰ χρήσιμα συνιδεῖν, καὶ οὕτως ἐπιβαλεῖν. ἀμέλει γέγονεν ὅπερ καὶ ὑπώπτευσεν· ἐπεδίωξαν γὰρ οἱ Αἰγύπτιοι ἐφ᾽ ἵππων καὶ ἁρμάτων, ἀλλ᾽ ἀπώλοντο θᾶττον, ῥαγείσης τῆς θαλάσσης, καὶ

σὺν ἵπποις καὶ ἅρμασιν αὐτοὺς καταλυθείσης, ὡς μηδὲ λείψανον αὐτῶν ἀπολειφθῆναι: μετὰ δὲ ταῦτα στύλος πυρὸς ἑπόμενος (ὡδήγει γὰρ ἔμπροσθεν αὐτῶν) ἦγε νύκτωρ τοὺς Ἑβραίους διὰ βάτου: ἐν πόνοις καὶ ὁδοιπορίαις, εἴς τε ἀνδρείαν, εἴς τε καρτερίαν γυμνάζων καὶ συμβιβάζων αὐτούς: ἵνα καὶ χρηστὰ τὰ τῆς χώρας μετὰ τὴν πεῖραν τῶν δυσχερῶν δεινῶν φανῇ, εἰς ἣν δὲ ἀνοδίας παρέπεμπεν αὐτούς: ναὶ μὴν καὶ τοὺς πολεμίους τοὺς τῆς χώρας προκαθεζομένους, προσπαισάμενος ἀπέκτεινεν: ἐξ ἐρήμου καὶ τραχείας ὁδοῦ (τοιαύτη γὰρ ἡ ἀρετὴ τοῦ στρατηγικοῦ) ἐπιθέμενος αὐτοῖς: ἐμπειρίας γὰρ καὶ στρατηγίας ἔργον ἦν, τὸ τὴν χώραν τῶν πολεμίων λαβεῖν: τοῦτο συνιδὼν Μιλτιάδης, ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγός, ὁ τῇ ἐν Μαραθῶνι μάχῃ νικήσας τοὺς Πέρσας, ἐμιμήσατο τόνδε τὸν τρόπον· ἤγαγε τοὺς Ἀθηναίους νύκτωρ δι' ἀνοδίας βαδίσας, καὶ πλανήσας τοὺς τηροῦντας αὐτὸν τῶν βαρβάρων: ὁ γὰρ Ἱππίας ὁ τῶν Ἀθηναίων ἀποστάς, ἐπήγαγε τοὺς βαρβάρους εἰς τὴν Ἀττικήν: καὶ τοὺς ἐπικαίρους τῶν τόπων προκαταλαβόμενος ἐφύλαττεν, διὰ τὸ τῆς χώρας ἔχειν τὴν ἐμπειρίαν. ἔργον οὖν ἦν τὸν Ἱππίαν λαθεῖν: ὅθεν εἰκότως ὁ Μιλτιάδης συγχρησάμενος ἀνοδίᾳ τῇ καὶ νυκτὶ ἐπιθέμενος τοῖς Πέρσαις, ὧν Δᾶτις ἡγεῖτο, τὰ κατὰ τὸν ἀγῶνα μετ' ἐκείνων, ὧν αὐτὸς ἡγεῖτο κατώρθωσεν: ἀλλὰ καὶ Θρασυβούλῳ τοὺς ἐκπεσόντας ἀπὸ Φυλῆς κατάγοντι καὶ βουλομένῳ λαθεῖν, στύλος ὁδηγὸς γίνεται διὰ τῶν ἀτριβῶν ἰόντι τῷ Θρασυβούλῳ νύκτωρ, ἀσελήνου καὶ δυσχειμέρου τοῦ καταστήματος γεγονότος, πῦρ ἑωρᾶτο προηγούμενον, ὃ πρὸ αὐτοὺς ἀπταίστως προπέμψαν κατὰ τὴν μουνυχίαν, ἐξέλιπεν, ἔνθα νῦν ὁ τῆς φωσφόρου βωμός ἐστι. πιστὰ τοίνυν τὰ ἡμέτερα κἂν ἐντεῦθεν γενέσθω τοῖς Ἕλλησιν· ὅτι ἄρα δυνατὸν τῷ παντοκράτορι θεῷ προηγεῖσθαι ποιῆσαι τοῖς Ἑβραίοις νύκτωρ στύλον πυρός, τὸν καὶ καθηγούμενον αὐτοῖς τῆς ὁδοῦ: λέγεται δὲ καὶ ἐν χρησμῷ τινι·

Στύλος Θηβαίοισι Διόνυσος πολυγηθής,

ἐκ τῆς παρ' Ἑβραίοις ἱστορίας. ἀλλὰ καὶ Εὐριπίδης ἐν Ἀντιόπῃ, φησίν

ἔνδον δὲ θαλάμοις βουκόλον
Κομῶντα κισσῷ, στύλον εὐίου θεοῦ.

σημαίνει δὲ ὁ στύλος, τὸ ἀνεικόνιστον τοῦ θεοῦ: ὁ δὲ πεφωτισμένος στύλος πρὸς τῷ τὸ ἀνεικόνιστον σημαίνειν, δηλοῖ τὸ ἑστὸς καὶ μόνιμον τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ ἄτρεπτον αὐτοῦ φῶς καὶ ἀσχημάτιστον. πρὶν γοῦν ἀκριβωθῆναι τὰς τῶν ἀγαλμάτων σχέσεις, κίονας ἱστάντες οἱ παλαιοί, ἔσεβον τούτους ὡς ἀφιδρύματα τοῦ θεοῦ. γράφει γοῦν ὁ τὴν φορωνίδα ποιήσας·

Καλλιθόη κλειδοῦχος ὀλυμπιάδος βασιλείης,
Ἥρης Ἀργείης, ἣ στέμμασι καὶ θυσάνοισι,
Πρώτη ἐκόσμησεν, περὶ κίονα μακρὸν ἀνάσσης.

ἀλλὰ καὶ ὁ τὴν Εὐρωπίαν ποιήσας ἱστορεῖ τὸ ἐν Δελφοῖς ἄγαλμα Ἀπόλλωνος κίονα εἶναι διὰ τῶνδε.

Ὄφρα θεῷ δεκάτην ἀκροθίνιά τε κρεμάσαιμεν
Σταθμῶν ἐκ ζαθέων, καὶ κίονος ὑψηλοῖο.

Ἀπόλλων μέντοι μυστικῶς κατὰ στέρησιν τῶν πολλῶν νοούμενος, ὁ εἷς ἐστι θεός. ἀλλ' οὖν τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ ἐοικὸς στύλῳ, καὶ τὸ πῦρ τὸ διὰ βάτου, σύμβολόν ἐστι φωτὸς ἁγίου, τοῦ διαβαίνοντος ἐκ γῆς, καὶ ἀνατρέχοντος αὖθις εἰς οὐρανὸν διὰ τοῦ ξύλου, δι' οὗ καὶ τὸ βλέπειν ἡμῖν νοητῶς δεδώρηται. Πλάτων δὲ ὁ φιλόσοφος, ἐκ τῆς Μωϋσέως τὰ περὶ τὴν νομοθεσίαν ὠφεληθείς, ἐπετίμησε μὲν τῇ Μίνωος καὶ Λυκούργου πολιτείᾳ, πρὸς ἀνδρείαν μόνην ἀποβλεπούσαις: ἐπῄνεσε δὲ ὡς σεμνοτέραν, τὴν ἔν τι λεγομένην, καὶ πρὸς δόγμα ἕν, νεύουσαν ἀεί: καὶ γὰρ ἰσχύϊ καὶ σεμνότητι καὶ φρονήσει πρέπειν ἂν μᾶλλον φιλοσοφεῖν ἡμᾶς λέγει, πρὸς τὸ ἀξίωμα τοῦ οὐρανοῦ ἀμετανοήτως χρωμένους, γνώμῃ τῇ αὐτῇ, καὶ περὶ τῶν αὐτῶν. ἄρα οὖν τὰ κατὰ τὸν νόμον ἑρμηνεύει, πρὸς ἕνα θεὸν ἀφορᾶν, καὶ δικαιοπραγεῖν ἐντελλόμενος: τοῦ δὲ πολιτικοῦ δύο εἴδη λέγει: τὸ μέν, νομικόν: τὸ δέ, πολιτικόν, ὁμωνύμως ὀνομασθέν, καὶ πολιτικὸν μὲν κυρίως αἰνίττεται τὸν δημιουργόν, ἐν τῷ ὁμωνύμῳ βιβλίῳ. τούς τε εἰς αὐτὸν ἀφορῶντας καὶ βιοῦντας ἐνθέως καὶ δικαίως ὁσίως καὶ τῇ θεωρίᾳ, καὶ αὐτοὺς πολιτικοὺς ὀνομάζει: τὸ δὲ ἐπ' ἴσης τῷ νομικῷ καλούμενον πολιτικόν, εἴς τε κοσμικὴν μεγαλόνοιαν

διαιρεῖ

διαφορᾶς· εἰς τὴν ἰδιωτικὴν σύνταξιν, ἣν κοσμιότητα καὶ ἁρμονίαν καὶ σωφροσύνην ὀνόμασεν, ὅτ' ἂν ἀρχόντων μὲν πρέπουσι τοῖς ἀρχομένοις· πειθήνιοι δὲ οἱ ἀρχόμενοι τοῖς ἄρχουσι γίγνωνται, ὅπερ ἡ κατὰ Μωϋσέα πραγματεία, διὰ σπουδῆς ἔχει γενέσθαι. ἔτι τὸ μὲν νομικὸν, πρὸς γενέσεως ἐστί· τὸ πολιτικὸν δὲ, πρὸς φιλίας καὶ ὁμονοίας ὁ Πλάτων ὠφεληθεὶς· τοῖς μὲν νόμοις τὸν φιλόσοφον τὸν ἐν τῇ Ἐπινομίδι συνέταξεν, τὸν τὴν διέξοδον πάσης γενέσεως, τὴν διὰ τῶν πλανωμένων εἰδότα· φιλόσοφον δὲ ἄλλον τὸν Τίμαιον οὕτως ἀστρονομικὸν καὶ θεωρητικὸν τῆς ἐκείνων φορᾶς· συμπαθείας τε καὶ κοινωνίας, τῆς πρὸς ἄλληλα ἑπομένους τῇ πολιτείᾳ συνάπτει· ἔπειτα τέλος γὰρ οἶμαι τοῦ τε πολιτικοῦ τοῦ τε κατὰ νόμον βιοῦντος ἡ θεωρία. ἀναγκαῖον γοῦν τὸ πολιτεύεσθαι ὀρθῶς· ἄριστον δὲ τὸ φιλοσοφεῖν· ὁ γὰρ νοῦν ἔχων πάντα τὰ αὐτοῦ εἰς γνῶσιν συντείνας, βιώσεται, κατευθύνας μὲν τὸν βίον ἔργοις ἀγαθοῖς· ἀτιμάζων δὲ τὰ ἐναντία, τά τε πρὸς ἀλήθειαν συλλαμβανόμενα μεθέπων μαθήματα τε. νόμος δέ ἐστιν, οὐ τὰ νομιζόμενα· οὐδὲ γὰρ τὰ ὁρώμενα ὅρασις· οὐδὲ δόξα πᾶσα· οὐ γὰρ καὶ ἡ πονηρά, ἀλλὰ νόμος ἐστὶ χρηστὴ δόξα· χρηστὴ δὲ, ἡ ἀληθής· ἀληθὴς δὲ, ἡ τὸ ὂν εὑρίσκουσα, καὶ τούτου τυγχάνουσα· ὁ ὢν δὲ ἀπέσταλκέν με φησὶν ὁ Μωϋσῆς. ᾗ τινες ἀκολούθως δηλονότι τῇ χρηστῇ δόξῃ· λόγον ὀρθὸν τὸν νόμον ἔφασαν· προστακτικὸν μὲν, ὧν ποιητέον· ἀπαγορευτικὸν δὲ, ὧν οὐ ποιητέον. ὅθεν ὁ νόμος εἰκότως εἴρηται διὰ Μωϋσέως δεδόσθαι, κανὼν τυγχάνων δικαίων τε καὶ ἀδίκων. καὶ τοῦτον κυρίως θεσμὸν ἂν εἴποιμεν, τὸν ὑπὸ θεοῦ διὰ Μωϋσέως παραδεδομένον. ἔχει γοῦν τὴν ἀναγωγὴν εἰς τὸ θεῖον, λέγει δὲ καὶ ὁ Παῦλος· ὁ νόμος τῶν παραβάσεων χάριν ἐτέθη, ἄχρις ἂν ἔλθῃ τὸ σπέρμα, ᾧ ἐπήγγελται. εἶτα οἱονεὶ ἐπεξηγούμενος τὴν διάνοιαν, ἐπιφέρει, πρὸ τοῦ δὲ ἐλθεῖν τὴν πίστιν, ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα, συγκεκλεισμένοι φόβῳ δηλαδὴ ἀπὸ ἁμαρτιῶν, εἰς τὴν μέλλουσαν πίστιν ἀποκαλυφθήσεσθαι, ὥστε ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν ἐγένετο εἰς Χριστὸν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν. ὁ νομοθετικὸς δέ ἐστιν, ὁ τὸ προσῆκον ἑκάστῳ μέρει τῆς ψυχῆς, καὶ τοῖς τούτων ἔργοις ἀπονέμων· Μωϋσῆς δὲ συνελόντι εἰπεῖν. νόμος ἔμψυχος ἦν, τῷ χρηστῷ λόγῳ κυβερνώμενος. πολιτείαν γοῦν διῴκησεν ἀγαθήν· ἡ δέ ἐστι, τροφὴ ἀνθρώπων καλὴ κατὰ κοινωνίαν, αὐτίκα τὴν δικαστικὴν μετεχειρίζετο, ἐπιστήμην οὖσαν διορθωτικὴν τῶν ἁμαρτανομένων ἕνεκεν τοῦ δικαίου, σύστοιχος δὲ αὐτῇ, ἡ κολαστική, τοῦ κατὰ τὰς κολάσεις μέτρου ἐπιστημονική τις οὖσα. κόλασις δὲ οὖσα, διόρθωσίς ἐστι ψυχῆς. ἔστι δὲ ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῷ Μωϋσεῖ ἡ πᾶσα ἀγωγή, παιδευτικὴ μὲν, τῶν οἵων τε γενέσθαι καλῶν κἀγαθῶν ἀνδρῶν· θηρευτικὴ δὲ τῶν ὁμοίων τούτοις. ἥτις ἂν εἴη στρατηγική· ἡ δὲ χρηστική, τοῖς θηρευθεῖσι λόγῳ κατὰ τρόπον, σοφία εἴη ἂν νομοθετική· κτᾶσθαί τε γὰρ καὶ χρῆσθαι ταύτης ἴδιον, βασιλικωτάτης οὔσης. μόνον γοῦν τὸν σοφὸν οἱ φιλόσοφοι, βασιλέα, νομοθέτην, στρατηγὸν, δίκαιον, ὅσιον, θεοφιλῆ κηρύττουσιν. εἰ δὲ ταῦτα περὶ τὸν Μωϋσέα εὑρίσκομεν ὡς ἐξ αὐτῶν δείκνυται τῶν γραφῶν, οἱ μάλα πεπεισμένως ἂν ἀγορεύοιμεν σοφὸν τῷ ὄντι τὸν Μωϋσέα. καθάπερ οὖν τὴν ποιμενικὴν τὸ τῶν προβάτων προνοεῖν φαμὲν, οὕτω γὰρ ὁ ἀγαθὸς ποιμὴν τὴν ψυχὴν τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων· οὕτω γε καὶ τὴν νομοθετικὴν τὴν ἀνθρώπων ἀρετὴν κατασκευάζειν ἐροῦμεν, τὸ ἀνθρώπινον κατὰ δύναμιν ἀγαθὸν ἀναζωπυροῦσαν· ἐπιστατικὴν οὖσαν καὶ κηδεμονικὴν τῆς ἀνθρώπων ἀγέλης. εἰ δὲ ἡ ποίμνη ἡ ἀλληγορουμένη πρὸς τοῦ κυρίου, οὐδὲν ἄλλο ἢ ἀγέλη τις ἀνθρώπων ἐστὶν, ὁ αὐτὸς ἔσται ποιμὴν τε καὶ νομοθέτης ἀγαθός. μιᾶς τῆς ἀγέλης τοῦ αὐτοῦ ἐπαϊόντων προβάτων, ὁ εἷς κηδεμὼν, ὁ τὸ ἀπολωλὸς ἐπιζητῶν τε καὶ εὑρίσκων, νόμῳ καὶ λόγῳ, ἄγε δὴ ὁ νόμος πνευματικὸς, καὶ ἐπὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἀγωγὸς, ὁ γὰρ πνεύματι ἁγίῳ γενόμενος, πνευματικός· οὗτος δὲ ὁ τῷ ὄντι νομοθέτης, ὃς οὐ μόνον ἐπαγγέλλεται τὰ ἀγαθά τε, καὶ καλὰ, ἀλλὰ καὶ ἐπίσταται. τούτου καὶ ὁ νόμος, ὁ τῆς ἐπιστήμης ἔχοντος τὸ σωτήριον πρόσταγμα· μᾶλλον δὲ ἐπιστήμης πρόσταγμα ὁ νόμος· δύναμις γὰρ καὶ σοφία, ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. νόμων τε αὖ ἐξηγητὴς οὗτος αὐτὸς, δι' οὗ ὁ νόμος ἐδόθη, ὁ πρῶτος ἐξηγητὴς τῶν θείων προσταγμάτων· ὁ τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς ἐξηγούμενος, υἱὸς μονογενής. ἔπειτα οἱ μὲν πειθόμενοι τῷ νόμῳ, τῷ τε γνῶσιν ἔχειν τινὰ αὐτοῦ, οὔτ' ἀπιστεῖν, οὔτ' ἀγνοεῖν δύνανται τὴν ἀλήθειαν· οἱ δὲ ἀπιστοῦντες, ἥκιστά τε ἐν τοῖς ἔργοις εἶναι βεβουλημένοι, ἀπὸ τινῶν ἄλλοι καὶ οὗτοι ἀγνοεῖν ὁμολογοῦνται τὴν ἀλήθειαν. τίς τοίνυν ἡ ἀπιστία τῶν Ἑλλήνων. μή τι βούλεσθε πείθεσθαι τῇ ἀληθείᾳ φασκούσῃ θεόθεν

διὰ Μωυσέως δεδόσθαι τὸν νόμον. ὅθεν τοι καὶ αὐτοῖς ἐκ τῆς παρὰ σφίσι τιμῶσι Μωυσῆ, τόν τε Μίνω παρὰ Διὸς δι' ἐνναέτους λαμβάνειν τοὺς νόμους ἱστοροῦσι, φοιτῶντα εἰς τὸ τοῦ Διὸς ἄντρον· τόν τε αὖ Λυκοῦργον τὰ νομοθετικὰ εἰς Δελφοὺς πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα συνεχὲς ἀπιόντα παιδεύεσθαι γράφουσι Πλάτων τε καὶ Ἀριστοτέλης καὶ Ἔφορος· Χαμαιλέων τε ὁ Ἡρακλεώτης ἐν τῷ περὶ μέθης καὶ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Λοκρῶν πολιτείᾳ, Ζάλευκον τὸν Λοκρὸν παρὰ τῆς Ἀθηνᾶς τοὺς νόμους λαμβάνειν ἀπομνημονεύουσιν. οἱ δὲ τὸ ἀξιόπιστον τῆς παρ' Ἕλλησι νομοθεσίας ὡς οἷόν τε αὐτοῖς, ἐπαίροντες, εἰς τὸ θεῖον κατ' εἰκόνα τῆς κατὰ τὸν Μωυσέα προφητείας ἀγνώμονες, οὐκ αὐτόθεν ὁμολογοῦντες τήν τε ἀλήθειαν καὶ τὸ ἀρχέτυπον τῶν παρὰ σφίσιν ἱστορουμένων. μὴ τοίνυν κατατρεχέτω τις τοῦ νόμου διὰ τὰς τιμωρίας, ὡς οὐ καλοῦ κἀγαθοῦ· οὐ γὰρ ὁ μὲν τὴν τοῦ σώματος νόσον ἀπάγων εὐεργέτης δόξει· ψυχῆς δὲ ἀδικίας ὁ πειρώμενος ἀπαλλάττειν οὐ μᾶλλον ἂν εἴη κηδεμών, ὅσῳ περ ψυχὴ σώματος ἐντιμότερον; ἀλλ' ἄρα τῆς μὲν τοῦ σώματος ὑγείας ἕνεκα, καὶ τομὰς, καὶ καύσεις, καὶ φαρμακοποσίας ὑφιστάμεθα· καὶ ὁ ταῦτα προσάγων, σωτήρ τε καὶ ἰατρός τε καλεῖται: οὐ φθόνῳ τινὶ, οὐδὲ δυσμενείᾳ τῇ πρὸς τὸν πάσχοντα: ὡς δ' ἂν ὁ τῆς τέχνης ὑπαγορεύοι λόγος, καὶ μέρη τινὰ ἀποτέμνων, ὡς μὴ τὰ ὑγιαίνοντα συνδιαφθείρηται αὐτῷ· καὶ οὐκ ἄν τις πονηρίας αἰτιάσαιτο τοῦ ἰατροῦ τὴν τέχνην: τῆς δὲ ψυχῆς ἕνεκα, οὐχ ὁμοίως ὑποστησόμεθα, ἐάν τε φεύγειν, ἐάν τε ἐκτίνειν ζημίας, ἐάν τε δεσμὰ, εἰ μέλλοι τις μόνον ἐξ ἀδικίας ποτὲ δικαιοσύνην κτᾶσθαι; ὁ γὰρ νόμος, κηδόμενος τῶν ὑπηκόων, πρὸς μὲν τὴν θεοσέβειαν παιδεύει, καὶ ὑπαγορεύει τὰ ποιητέα: εἴργει τε ἕκαστον τῶν ἁμαρτημάτων, δίκας ἐπιτιθεὶς τοῖς μετρίοις αὐτῶν. ὅταν δέ τινα οὕτως ἔχοντα κατίδῃ ὡς ἀνίατον δοκεῖν, εἰς ἔσχατον ἀδικίας ἐλαύνοντα, τότε ἤδη τῶν ἄλλων κηδόμενος, ὅπως ἂν μὴ διαφθείρωνται πρὸς αὐτοῦ, ὥσπερ μέρος τι τοῦ παντὸς σώματος ἀποτέμνων, οὕτω πρὸς τὴν τοιοῦτον ὑγιέστατα ἀποκτείνυσι: κρινόμενοι δὲ ὑπὸ τοῦ κυρίου φησὶν ὁ Ἀπόστολος παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν: προεῖπεν γὰρ ὁ προφήτης, παιδεύων ἐπαίδευσέν με ὁ κύριος: τῷ δὲ θανάτῳ οὐ παρέδωκέν με: ἕνεκα γὰρ τοῦ διδάξαι σε τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ ἐπαίδευσέν σε φησὶ καὶ ἐπείρασέν σε, καὶ ἐλιμαγχόνησέν σε, καὶ ἐδίψησέν σε ἐν γῇ ἐρήμῳ, ἵνα γνωσθῇ πάντα τὰ δικαιώματα καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαί σοι σήμερον, καὶ γνώσῃ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ὡς εἴ τις παιδεύσει ἄνθρωπος τὸν υἱὸν αὐτοῦ, οὕτω παιδεύσει σε κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν. ὅτι δὲ τὸ ὑπόδειγμα σωφρονίζει, αὐτίκα φησὶ πανοῦργος ἰδὼν τιμωρούμενον πονηρὸν, κραταιῶς αὐτὸς παιδεύεται, ἐπεὶ γονὰ σοφίας, φόβος κυρίου: μέγιστον δὲ καὶ τελεώτατον ἀγαθὸν, ὅταν τινὰ ἐκ τοῦ κακοῦ περιστῇ, εἰς ἀρετήν τε καὶ εὐπραγίαν μετάγειν δύνηταί τις, ὅπερ ὁ νόμος ἐργάζεται, ὥστε καὶ ὅταν ἀνηκέστῳ τινὶ κακῷ περιπέσῃ τις, ὑπό τε ἀδικίας καὶ πλεονεξίας καταληφθεὶς εὐεργετᾶτ' ἂν ὁ ἀποκτεινόμενος: εὐεργέτης γὰρ ὁ νόμος, τοὺς μὲν δικαίους ἐξ ἀδίκων ποιεῖν δυνάμενος, ἢν μόνον ἐπαΐειν ἐθελήσωσι αὐτοῦ: τοὺς δὲ, ἀπαλλάττων τῶν παρόντων κακῶν: τοὺς γὰρ σωφρόνως καὶ δικαίως βιοῦν ἑλομένους, ἀθανατίζειν ἐπαγγέλλεται. τὸ δὲ γνῶναι νόμον, διανοίας ἐστὶν ἀγαθῆς. καὶ πάλιν, ἄνθρωποι κακοὶ, οὐ νοοῦσι νόμον: οἱ δὲ ζητοῦντες τὸν κύριον, συνήσουσιν ἐν παντὶ ἀγαθῷ: δεῖ δὴ τὴν διατηροῦσαν πρόνοιαν, κυρίαν τε εἶναι καὶ ἀγαθήν: ἀμφοῖν γὰρ ἡ δύναμις οἰκονομεῖ σωτηρίαν: ἡ μὲν, κολάσει σωφρονίζουσα ὡς κυρία: ἡ δὲ, δι' εὐποιίας χρηστευομένη ὡς εὐεργέτις. ἔξεστι δὲ μὴ εἶναι ἀπειθείας υἱὸν, ἀλλὰ μεταβαίνειν ἐκ τοῦ σκότους εἰς ζωὴν, καὶ παραθέντα τῇ σοφίᾳ τὴν ἀκοὴν, νόμιμον εἶναι θεοῦ, δοῦλον μὲν τὰ πρῶτα, ἔπειτα δὲ πιστὸν γενέσθαι θεράποντα· φοβούμενον κύριον τὸν θεόν, εἰ δέ τις ἐπαναβαίη, τοῖς υἱοῖς ἐγκαταλέγεται, ἐπὰν δὲ ἀγάπη καλύψῃ πλῆθος ἁμαρτιῶν, μακαρίας ἐλπίδος τελειώσει: αὐξηθέντα ἐν ἀγάπῃ ἐκλέγεσθαι· τὸν ἐγκαταταγέντα τῇ ἐκλεκτῇ υἱοθεσίᾳ, τῇ φίλῃ κεκλημένῃ τοῦ θεοῦ, ᾄδοντα ἤδη τὴν εὐχὴν καὶ λέγοντα, γενήθωμαι κύριος εἰς θεόν. τοῦ νόμου δὲ τὴν εὐποιίαν διὰ τῆς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους περιηγήσεως δεδήλωκεν ὁ Ἀπόστολος, γράφων ὧδέ πως, εἰ δὲ σὺ Ἰουδαῖος ἐπονομάζῃ καὶ ἐπαναπαύῃ νόμῳ. καὶ καυχᾶσαι ἐν θεῷ, καὶ γινώσκεις τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ: καὶ δοκιμάζεις τὰ διαφέροντα κατηχούμενος ἐκ τοῦ νόμου, πέποιθάς τε σεαυτὸν ὁδηγὸν εἶναι τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν σκότει: παιδευτὴν ἀφρόνων: διδάσκαλον νηπίων: ἔχοντα τὴν μόρφωσιν τῆς γνώσεως καὶ ἀληθείας ἐν τῷ νόμῳ. ταῦτα γὰρ δύνασθαι

τὸν

τὸν νόμον ὁμολογεῖται· κἂν ἀκριβῶς νόμον μὴ πολιτευόμενοι; ὡς οἱ νόμῳ ἀλαζονευόμενοι
βιοῦντες: μακάριος δὲ ἀνὴρ, ὃς εὗρε σοφίαν, καὶ θνητὸς ὃς εἶδεν φρόνησιν, ἐκ δὲ τοῦ στόματος
αὐτῆς τῆς σοφίας δηλονότι, δικαιοσύνη ἐκπορεύεται, νόμον δὲ καὶ ἔλεον ἐπὶ γλώσσης φο-
ρεῖ· ἐκ γὰρ κυρίου ἐνέργεια, ὅς ἐστι δύναμις καὶ σοφία τοῦ θεοῦ, ὅ τε νόμος, τό τε εὐαγγέλιον;
καὶ οὐ γεννήσει φόβον ὁ νόμος, ἔλεον ὄντος εἰς σωτηρίαν: ἐλεημοσύναι δὲ καὶ πίστεις καὶ
ἀλήθειαι μὴ ἐκλειπέτωσάν σε, ἄφαψαι δὲ αὐτὰς περὶ σῷ τραχήλῳ. ὁμοίως δὲ τῷ Παύλῳ ἡ
προφητεία ὀνειδίζει τὸν λαόν, ὡς μὴ συνιέντα τὸν νόμον: σύντριμμα καὶ ταλαιπωρία ἐν ταῖς
ὁδοῖς αὐτῶν, καὶ ὁδὸν εἰρήνης οὐκ ἔγνωσαν: οὐκ ἔστι φόβος θεοῦ, ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐ-
τῶν, φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν· οἴδαμεν δὲ ὅτι καλὸς ὁ νόμος, ἐάν τις αὐτῷ νομί-
μως χρῆσηται: οἱ δὲ θέλοντες εἶναι νομοδιδάσκαλοι, οὐ νοοῦσι, φησὶν ὁ ἀπόστολος, οὔτε ἃ λέγου-
σιν, οὔτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται: τὸ δὲ τέλος τῆς παραγγελίας, ἀγάπη ἐκ καθαρᾶς καρ-
δίας καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς, καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου. ἡ μὲν οὖν κατὰ Μωυσέα φιλοσοφία,
τετραχῇ τέμνεται, εἴς τε τὸ ἱστορικόν, καὶ τὸ κυρίως λεγόμενον νομοθετικόν: ἅπερ ἂν εἴη τῆς
ἠθικῆς πραγματείας ἴδια: τὸ τρίτον δέ, εἰς τὸ ἱερουργικόν, ὅ ἐστιν ἤδη τῆς φυσικῆς θεωρίας;
καὶ τέταρτον ἐπὶ πᾶσι, τὸ θεολογικὸν εἶδος, ἡ ἐποπτεία, ἥν φησιν ὁ Πλάτων τῶν μεγάλων ὄντως
εἶναι μυστηρίων· Ἀριστοτέλης δὲ τὸ εἶδος τοῦτο, μετὰ τὰ φυσικὰ καλεῖ, καὶ ἥ γε κατὰ Πλάτωνα δια-
λεκτικὴ ὥς φησιν ἐν τῷ πολιτικῷ τῆς τῶν ὄντων δηλώσεως εὑρετική τίς ἐστιν ἐπιστήμη: κτητὴ
δὲ αὕτη τῷ σώφρονι, οὐχ ἕνεκα τοῦ λέγειν τι, καὶ πράττειν τι τῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ὥσπερ οἱ νῦν
διαλεκτικοί, περὶ τὰ σοφιστικὰ ἀσχολούμενοι, ποιοῦσιν: ἀλλὰ τὰ θεῷ κεχαρισμένα μὲν λέ-
γειν δύνασθαι: κεχαρισμένα δὲ πράττειν, τὸ πᾶν εἰς δύναμιν. μικτὴ δὲ φιλοσοφίᾳ οὖσα τῇ
ἀληθείᾳ ἡ ἀληθὴς διαλεκτική, ἐπισκοποῦσα τὰ πράγματα, καὶ τὰς δυνάμεις, καὶ τὰς ἐξου-
σίας δοκιμάζουσα, ὑπεξαναβαίνει περὶ τὴν πάντων κρατίστην οὐσίαν: τολμᾷ τε ἐπέκεινα
ἐπὶ τὸν τῶν ὅλων θεόν: οὐκ ἐμπειρίαν τῶν θνητῶν, ἀλλ᾽ ἐπιστήμην τῶν θείων καὶ οὐρανίων ἐπαγγελ-
λομένη, ᾗ συνέπεται καὶ ἡ περὶ τῶν ἀνθρωπείων, περί τε τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις οἰκεία
χρῆσις. εἰκότως ἄρα καὶ ἡ γραφὴ τοιούτους τινὰς ἡμᾶς διαλεκτικοὺς οὕτως ἐθέλουσα γενέ-
σθαι παραινεῖ: γίνεσθε δὲ δόκιμοι τραπεζῖται: τὰ μέν, ἀποδοκιμάζοντες, τὸ δὲ καλὸν κατέ-
χοντες: αὕτη γὰρ τῷ ὄντι ἡ διαλεκτική φρόνησίς ἐστι περὶ τὰ νοητὰ διαιρετική· ἑκάστου τῶν ὄν-
των ἀμίκτως τε καὶ εἰλικρινῶς τοῦ ὑποκειμένου δεικτική, ἢ δύναμις περὶ τὰ τῶν πραγμάτων
γένη διαιρετική, μέχρι τῶν ἰδικωτάτων καταβαίνουσα, παρεχομένη ἕκαστον τῶν ὄντων καθα-
ρόν, οἷόν ἐστι φαίνεσθαι, διὸ καὶ μόνη αὕτη ἐπὶ τὴν ἀληθῆ σοφίαν χειραγωγεῖ. ἥτις ἐστὶ δύνα-
μις θεία τῶν ὄντων ὡς ὄντων γνωστική, τὸ τέλειον ἔχουσα, παντὸς πάθους ἀπηλλαγμένη· οὐκ
ἄνευ τοῦ σωτῆρος τοῦ καταγαγόντος ἡμῶν τῷ θείῳ λόγῳ τοῦ ὁρατικοῦ τῆς ψυχῆς, τὴν ἐπιχυ-
θεῖσαν ἐκ φαύλης ἀναστροφῆς ἄγνοιαν ἀχλυώδη, καὶ τὸ βέλτιστον ἀποδεδωκότος, ὄφρ᾽ εὖ γι-
νώσκοιμεν ἠμὲν θεόν: ἠδὲ καὶ ἄνδρα. οὗτός ἐστιν ὁ τῷ ὄντι δείξας, ὅπως τε γνωστέον ἑαυτούς,
οὗτος ὁ τῶν ὅλων τὸν πατέρα ἐκκαλύπτων, ᾧ ἂν βούληται. καὶ ὡς οἷόν τε τὴν ἀνθρωπίνην
φύσιν χωρῆσαι νοεῖν: οὐδεὶς γὰρ ἔγνω τὸν υἱόν, εἰ μὴ ὁ πατήρ: οὐδὲ τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ
ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ. εἰκότως ἄρα ὁ Ἀπόστολος κατὰ ἀποκάλυψιν φησὶν ἐγνωκέναι τὸ
μυστήριον, καθὼς προέγραψα ἐν ὀλίγῳ, πρὸς ὃ δύνασθε ἀναγινώσκοντες νοῆσαι τὴν σύνε-
σίν μου ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τῷ δύνασθαι εἰπεῖν. ἐπεὶ ᾔδει τινὰς γάλα μόνον εἰλη-
φότας, οὐδέπω δὲ καὶ βρῶμα, αὐτίκα, οὐχ ἁπλῶς γάλα: τετραχῶς δὲ ἡμῖν ἐκληπτέον
τοῦ νόμου τὴν βούλησιν, ἢ ὡς σημεῖον ἐμφαίνουσαν, ἢ ὡς ἐντολὴν κυροῦσαν εἰς πολιτείαν ὀρ-
θήν, ἢ θεσπίζουσαν ὡς προφητείαν, ἀνδρῶν δὲ εὖ οἶδ᾽ ὅτι τὰ τοιαῦτα διακρίνειν τε καὶ λέ-
γειν: οὐ γὰρ δὴ μία μήκωνος ἡ πᾶσα πρὸς νόησιν γραφή, ἤ φασιν οἱ παροιμιαζόμενοι: δια-
λεκτικώτερον δὲ ὡς ἔνι μάλιστα προσιτέον αὐτῇ, τὴν ἀκολουθίαν τῆς θείας διδασκαλίας
θηρωμένοις: ὅθεν παγκάλως ὁ παρὰ τῷ Πλάτωνι Αἰγύπτιος ἱερεύς, ὦ Σόλων Σόλων εἶπεν,
Ἕλληνες ὑμεῖς, ἀεὶ παῖδές ἐστε, οὐδ᾽ ἔστιν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχοντες δι᾽ ἀρχαίαν ἀκοὴν
παλαιὰν δόξαν: γέρων δὲ Ἑλλήνων οὐκ ἔστιν οὐδείς. γέροντας (οἶμαι) εἰπών, τοὺς τὰ πρεσβύ-
τερα ἡμῶν, τουτέστι τὰ ἡμέτερα εἰδότας: ὡς ἔμπαλιν νέους, τοὺς τὰ νεώτερα, καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων ἐπι-
τετηδευμένα, τὰ χθὲς καὶ πρώην γενόμενα ὡς παλαιὰ καὶ ἀρχαῖα ἱστοροῦντας, ἐπήγαγεν

τὸ μάθημα χρόνῳ πολλῷ, κατὰ βαρβαρικόν τινα τρόπον ἀπλάστῳ καὶ οὐκ εὐκρινεῖ χρωμένων ἡμῶν τῇ μεταφορᾷ. ἀτεχνῶς γοῦν οἱ ἀγνώμονες ὅλῳ τῷ πλάσματι τῆς ἑρμηνείας προσίστανται. ἐπὶ δὲ τῶν Ἑλλήνων φησὶ τὴν οἴησιν αὐτῶν βραχύ τι διαφέρειν μύθων· οὐ γὰρ μύθων παιδικῶν ἐπακουστέον, οὐδὲ μὴν τῶν τοῖς παισὶ γενομένων μύθων· παῖδας δὲ εἴρηκεν αὐτούς γε τοὺς μύθους. ὡς ἂν μικρὸν διορώντων τῶν παρ' Ἕλλησιν οἰησισόφων, αἰνιττόμενος τὸ μάθημα τὸ πολλόν, τὴν παρὰ βαρβάροις πρεσβυτάτην ἀλήθειαν, ᾧ ῥήματι τίθεται, τὸ παῖς μῦθος τὸ μυθικὸν τῆς τῶν νεωτέρων ἐπιβολῆς διελέγχων ὡς δῆθεν παιδίον, μηδὲν πρεσβύτερον ἐχούσης ἀμφοῖν κοινῶς, τοὺς μύθους αὐτῶν καὶ τοὺς λόγους, παιδικοὺς εἶναι παριστάς. θείως τοίνυν ἡ δύναμις ἡ τῷ Ἑρμᾷ κατὰ ἀποκάλυψιν λαλοῦσα, τὰ ὁράματα φησὶ καὶ τὰ ἀποκαλύμματα, διὰ τοὺς διψύχους τοὺς διαλογιζομένους ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, εἰ ἄρα ἐστὶ ταῦτα, ἢ οὐκ ἔστιν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐκ τῆς πολυμαθοῦς παρουσίας ἀποδείξεις ἰσχυροποιοῦσι καὶ βεβαιοῦσι καὶ θεμελιοῦσι τοὺς λόγους τοὺς ἀποδεικτικούς, ὅσον ἔτι αἱ αὐτῶν ὡς νέων φρένες ἠρέθονται. λαμπτὴρ ἄρα ἐντολὴ ἀγαθὴ κατὰ τὴν γραφήν, νόμος δὲ, φῶς ὁδοῦ, ὁδοὺς γὰρ βιότητος ἐλέγχει παιδεία. νόμος ὁ πάντων βασιλεὺς θνητῶν τε καὶ ἀθανάτων λέγει Πίνδαρος: ἐγὼ δὲ τὸν θέμενον τὸν νόμον διὰ τούτων ἐπακούω, καὶ τό γε Ἡσιόδειον ἐπὶ τοῦ πάντων λελέχθαι θεοῦ λαμβάνω, εἰ καὶ στοχαστικῶς εἴρηται τῷ ποιητῇ, ἀλλ' οὐ καταληπτικῶς·

Τόνδε γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε κρονίων,
Ἰχθύσι γὰρ καὶ θηρσὶ, καὶ οἰωνοῖς πετεηνοῖς
Ἐσθέμεν ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶ μετ' αὐτῶν·
Ἀνθρώποισι δ' ἔδωκε δίκην, ἣ πολλὸν ἀρίστη·

εἴτ' οὖν τὸν ἅμα τῇ γενέσει φύσει νόμον, εἴτε καὶ τὸν αὖθις δοθέντα, πλὴν ἐκ θεοῦ, ὅ, τε τῆς φύσεως, ὅ, τε τῆς μαθήσεως νόμος εἷς, ὡς καὶ Πλάτων ἐν τῷ πολιτικῷ ἕνα τὸν νομοθέτην φησίν. ἐν δὲ τοῖς νόμοις ἕνα τὸν συνήσοντα τῶν μουσικῶν, διὰ τούτων διδάσκων τὸν λόγον εἶναι ἕνα, καὶ τὸν θεὸν ἕνα: Μωυσῆς δὲ φαίνεται τὸν κύριον διαθήκην καλῶν, ἰδοὺ ἐγὼ λέγων, ἡ διαθήκη μου μετὰ σοῦ, ἐπεὶ καὶ πρότερον εἶπεν διαθήκην μὴ ζητεῖν αὐτὴν ἐν γραφῇ: ἔστι γὰρ διαθήκη, ἣν ὁ αἴτιος τοῦ παντὸς θεὸς τίθεται: θεὸς δὲ, παρὰ τὴν θέσιν εἴρηται, καὶ τάξιν τὴν διακόσμησιν, ἐν δὲ τῷ Πέτρου κηρύγματι εὕροις ἂν νόμον καὶ λόγον τὸν κύριον προσαγορευόμενον. ἀλλ' ὁ μὲν κατὰ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν γνωστικῶν ὑπομνημάτων πρῶτος ἡμῖν στρωματεὺς ἐνταυθοῖ περιγεγράφθω.

Περὶ τῶν κατὰ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν ὑπομνημάτων, στρωματεὺς πρῶτος.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΝ ΤΩΝ ΕΙΣ ΟΚΤΩ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

ΞΗ͂Σ δ' ἂν εἴη διαλαβεῖν, ἐπεὶ κλέπτας τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας Ἕλληνας εἶν προσεῖπεν ἡ γραφή, ὅπως ἔστιν δι' ὀλίγων δειχθήσεται· οὐ γὰρ μόνον τὰ παράδοξα τῶν παρ' ἡμῖν ἱστορουμένων ἀπομεμιμημένους ἀναγράφειν αὐτοὺς παραστήσομεν· πρὸς δὲ τὰ κυριώτατα τῶν δογμάτων σκευωρουμένους καὶ παραχαράσσοντας, πρεσβυτέρων οὐσῶν τῶν παρ' ἡμῖν γραφῶν ὡς ἀποδείξαμεν διελέγξομεν· εἴτε τὰ περὶ πίστεως, εἴτε σοφίας, γνώσεώς τε καὶ ἐπιστήμης, ἐλπίδος τε καὶ ἀγάπης, περί τε μετανοίας καὶ ἐγκρατείας, καὶ δὴ καὶ φόβου θεοῦ· σμῆνος ἀτεχνῶς τῶν ἀληθείας ἀρετῶν· ὅσα τε ἀπαιτήσει ἡ κατὰ τὸν τόπον τὸν προκείμενον ὑποσημείωσις περιληφθήσεται, καὶ ὡς τὰ μάλιστα τὸ ἐπικεκρυμμένον τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας τὸ συμβολικὸν εἶδος καὶ αἰνιγματῶδες εἶδος ἐζήλωσαν, οἱ πραγματικῶς τὰ τῶν ἀρχαίων φιλοσοφήσαντες, χρησιμώτατον, μᾶλλον δὲ ἀναγκαιότατον τῇ γνώσει τῆς ἀληθείας ὑπάρχον· ἐπὶ τούτοις, ἀκόλουθον οἶμαι ὑπὲρ ὧν κατατρέχουσιν ἡμῶν Ἕλληνες ἀπολογήσασθαι, ὀλίγαις συγχρωμένους γραφαῖς εἴ πως ἠρέμα καὶ ὁ Ἰουδαῖος ἐπαΐων ἐπιστρέψαι δυνηθείη ἐξ ὧν ἐπίστευσεν εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσε· διαλέξεται δὲ εἰκότως τοὺς γενναίους τῶν φιλοσόφων ἔλεγχος ἀγαπητικὸς τοῦ βίου τε αὐτῶν, καὶ τῆς εὑρέσεως τῶν καινῶν δογμάτων, οὐκ ἀμυνομένων ἡμῶν τοὺς κατηγόρους πολλοῦ γε καὶ δεῖ, τοὺς εὐλογεῖν μεμαθηκότας τοὺς καταρωμένους, κἂν βλασφήμοις κενῶς καταφέρωσιν ἡμῶν λόγοις, ἀλλ' εἰς ἐπιστροφὴν τὴν ἐκείνων αὐτῶν· εἴ πως ἐπαισχυνθεῖεν οἱ πάνσοφοι δι' ἐλέγχου βαρβάρου σωφρονισθέντες, ὡς δυνηθῆναι ὀψέ γ' οὖν διακριθῆναι ὁποῖα ἄρα εἴη τὰ μαθήματα, ἐφ' ἃ στέλλονται τὰς ἀποδημίας τὰς διαποντίους· ὧν μὲν γὰρ δὴ κλέπται· καὶ δὴ καὶ ταῦτα ἀποδεικτέα, περιαιρεθείσης αὐτοῖς τῆς φιλαυτίας, ἃ δὲ αὐτοὶ διεζητημένοι ἑαυτοὺς ἐξευρηκέναι φρυάττονται, τούτων ὁ ἔλεγχος. κατὰ παρακολούθημα δὲ καὶ περὶ τῆς ἐγκυκλίου καλουμένης παιδείας, εἰς ὅσα χρήσιμος· περί τε ἀστρολογικῆς καὶ μαθηματικῆς, καὶ μαγικῆς· γοητείας τε, ἐπιδραμητέον· αὐχοῦσι γὰρ δὴ καὶ ἐπὶ τούτοις οἱ πάντες Ἕλληνες, ὡς μεγίσταις ἐπιστήμαις, ὃς δ' ἐλέγχει μετὰ παρρησίας, εἰρηνοποιεῖ. ἔφαμεν δὲ πολλάκις ἤδη μήτε μεμελετηκέναι, μήτε μὴν ἐπιτηδεύειν ἑλληνίζειν· ἱκανὸν γὰρ δὴ τοῦτο ἀποδημαγωγεῖν τῆς ἀληθείας τοὺς πολλούς. τὸ δὲ τῷ ὄντι φιλοσόφημα, οὐκ εἰς τὴν γλῶσσαν, ἀλλ' εἰς τὴν γνώμην ὀνίνησι τοὺς ἐπαΐοντας. δεῖ δ' οἶμαι τὸν ἀληθείας κηδόμενον, οὐκ ἐξ ἐπιβουλῆς καὶ φροντίδος τὴν φράσιν συντιθέναι· πειρᾶσθαι δὲ ὀνομάζειν μόνον ὡς δύναται, ὃ βούλεται· τοὺς γὰρ τῶν λέξεων ἐχομένους καὶ περὶ ταύτας ἀσχολουμένους, διαδιδράσκει τὰ πράγματα. γεωργοῦ μὲν τὸ ἴδιον τὸ ἐν ἀκάνθαις φυόμενον ῥόδον ἀβλαβῶς λαβεῖν· καὶ τεχνίτου, τὸν ἐν ὀστρίῳ σαρκὶ κατωρυγμένον μαργαρίτην ἐξευρεῖν. φασὶ δὲ καὶ τὰς ὄρνιθας ἥδιστον ἔχειν τὴν σάρκα ποιότητα, ὅτε, οὐκ ἀφθόνου τροφῆς παρατιθείσης αὐταῖς, αἱ δὲ σκαλεύουσαι τοῖς ποσὶν, ἐκλέγονται μετὰ πόνου τὰς τροφάς, εἴ τις οὖν τὸ ὅμοιον θεωρητικὸς ἐν πολλοῖς τοῖς πιθανοῖς τε καὶ Ἑλληνικοῖς τὸ ἀληθὲς διαλεληθέναι ποθεῖ, καθάπερ ὑπὸ τοῖς μορμολυκείοις τὸ πρόσωπον τὸ ἀληθινὸν πολυπραγμονήσας, θηράσεται. φησὶ γὰρ ἐν τῷ ὁράματι τῷ Ἑρμᾷ ἡ δύναμις, ἡ φανεῖσα, ὃ ἐὰν ἐνδέχεταί σοι ἀποκαλυφθῆναι, ἀποκαλυφθήσεται, ἐπὶ δὲ σῇ σοφίᾳ μὴ ἐπαίρου, αἱ παροιμίαι λέγουσιν. ἐν πάσαις δὲ ὁδοῖς γνώριζε αὐτήν, ἵνα ὀρθοτομῇ τὰς ὁδούς σου, ὁ δὲ πούς σου, οὐ μὴ προσκόπτῃ. βούλεται μὲν [illegible] δεῖξαι ἀκόλουθα δεῖν γενέσθαι τῷ λόγῳ τὰ ἔργα. ἤδη δὲ ἐμφαίνει χρῆναι τὸ ἐξ ἁπάσης παιδείας χρήσιμον ἐκλεγομένους ἡμᾶς ἔχειν. αἱ δὲ ὁδοὶ σοφίας ποικίλαι, ὀρθοτομεῖ ἐπὶ τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας· ὁδὸς δὲ ἡ πίστις. ὁ δὲ πούς σου μὴ προσκόπτῃ, τὸ λέγει περί τινων ἐναντιοῦσθαι δοκούντων τῇ μιᾷ καὶ θείᾳ τῇ προνοητικῇ διοικήσει, ὅθεν ἐπάγει, μὴ ἴσθι φρόνιμος παρὰ σεαυτῷ κατὰ τοὺς ἀθέους λογισμούς, τοὺς [illegible] τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ θεοῦ·

φόβου δὲ τὸν μόνον δυνατὸν θεόν, ᾧ ἕπεται μαθεῖν αὐτὸν ποιεῖσθαι τῷ θεῷ· ἄλλως τε καὶ ἡ ἐπαγωγὴ διδάσκει σαφῶς, ὅτι ὁ θεῖος φόβος ἔκκλισίς ἐστι κακοῦ, φησὶ γὰρ καὶ ἔκκλινον ἀπὸ παντὸς κακοῦ, αὕτη παιδεία σοφίας· ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, παιδεύει. ἀλγεῖν μὲν ποιῶν, εἰς σύνεσιν· ἀποκαθιστὰς δέ, εἰς εἰρήνην καὶ ἀφθαρσίαν. ἡ μὲν οὖν βάρβαρος φιλοσοφία, ἣν μετερχόμεθα ἡμεῖς, τελεία τῷ ὄντι καὶ ἀληθής. φησὶ γοῦν ἐν τῇ σοφίᾳ· αὐτὸς γάρ μοι δέδωκεν τῶν ὄντων γνῶσιν ἀψευδῆ, εἰδέναι σύστασιν κόσμου καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως καὶ δυνάμεις ῥιζῶν· ἐν τούτοις ἅπασι τὴν φυσικὴν ἐμπεριείληφε θεωρίαν, τῶν κατὰ τὸν αἰσθητὸν κόσμον ἁπάντων τῶν γενομένων. ἑξῆς δὲ καὶ περὶ τῶν νοητῶν αἰνίττεται δι' ὧν ἐπάγει· ὅσα τέ ἐστι κρυπτὰ καὶ ἐμφανῆ, ἔγνων· ἡ γὰρ πάντων τεχνῖτις, ἐδίδαξέ με σοφία. ἔχεις ἐν βραχεῖ τὸ ἐπάγγελμα τῆς καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίας. ἀνάγει δὲ ἡ τούτων μάθησις μετὰ ὀρθῆς πολιτείας ἀσκηθεῖσα, διὰ τῆς πάντων τεχνίτιδος σοφίας, ἐπὶ τὸν ἡγεμόνα τοῦ παντός, δυσάλωτόν τι χρῆμα καὶ δυσθήρατον, ὑπαναχωροῦν ἀεὶ καὶ πόρρω ἀφιστάμενον τοῦ διώκοντος. ὁ δὲ αὐτὸς μακρὰν ὤν, ἐγγυτάτω βέβηκεν, θαῦμα ἄρρητον. θεὸς ἐγγίζων ἐγώ, φησὶ κύριος. πόρρω μὲν κατ' οὐσίαν· πῶς γὰρ ἄν ποτε συνεγγίσαι τῷ ἀγενήτῳ τὸ γενητόν; ἐγγυτάτω δὲ δυνάμει, ἣ τὰ πάντα ἐγκεκόλπισται. εἰ ποιήσει τις κρύφα, φησί, τι, καὶ οὐκ ἐπόψομαι αὐτόν; καὶ δὴ πάρεστιν ἀεὶ τῇ τε ἐποπτικῇ, τῇ τε εὐεργετικῇ, τῇ τε παιδευτικῇ ἁπτομένη ἡμῶν δυνάμει, δύναμις τοῦ θεοῦ. ὅθεν ὁ Μωϋσῆς, οὔποτε ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ γνωσθήσεσθαι τὸν θεὸν πεπεισμένος, ἐμφάνισόν μοι σεαυτόν, φησί, καὶ εἰς τὸν γνόφον, οὗ ἦν ἡ φωνὴ τοῦ θεοῦ, εἰσελθεῖν βιάζεται. τουτέστιν, εἰς τὰς ἀδύτους καὶ ἀειδεῖς περὶ τοῦ ὄντος ἐννοίας· οὐ γὰρ ἐν γνόφῳ ἢ τόπῳ ὁ θεός, ἀλλ' ὑπεράνω καὶ τόπου καὶ χρόνου, καὶ τῆς τῶν γεγονότων ἰδιότητος. διὸ οὐδ' ἐν μέρει καταγίνεταί ποτε· οὔτε περιέχων· οὔτε περιεχόμενος· ἢ κατὰ ὁρισμόν τινα ἢ κατὰ ἀποτομήν. ποῖον γὰρ οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι, λέγει κύριος; ἀλλ' οὐδὲ ἑαυτῷ ᾠκοδόμησεν ἀχώρητος ὤν, κἂν ὁ οὐρανὸς θρόνος αὐτοῦ λέγηται. οὐδ' οὕτω περιέχεται, ἐπαναπαύεται δὲ τερπόμενος τῇ δημιουργίᾳ. δῆλον οὖν ἡμῖν ἐστι κεκρύφθαι τὴν ἀλήθειαν, εἰ καὶ ἐξ ἑνὸς παραδείγματος ἤδη δέδεικται, μικρὸν δ' ὕστερον, καὶ διὰ πλειόνων παραστήσομεν. πῶς δ' οὐχὶ ἀποδοχῆς ἄξιοι, οἵ τε μαθεῖν ἐθέλοντες, οἵ τε δυνάμενοι κατὰ τὸν Σολομῶντα γνῶναι σοφίαν καὶ παιδείαν, νοῆσαί τε λόγους φρονήσεως, δέξασθαί τε στροφὰς λόγων, νοῆσαί τε δικαιοσύνην ἀληθῆ, ὡς οὔσης καὶ ἑτέρας τῆς μὴ κατὰ τὴν ἀλήθειαν διδασκομένης πρὸς τῶν νόμων τῶν Ἑλληνικῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν φιλοσόφων, καὶ κρίματα φησὶν εὐθύνειν, οὐ τὰ δικαστικά, ἀλλὰ τὸ κριτήριον τὸ ἐν ἡμῖν ὑγιὲς καὶ ἀπλανὲς ἔχειν δεῖν μηνύει. ἵνα δῷ ἀκάκοις πανουργίαν· παιδὶ δὲ νέῳ, αἴσθησίν τε καὶ ἔννοιαν. τῶνδε γὰρ ἀκούσας σοφὸς ὁ ὑπακούων ταῖς ἐντολαῖς πεπεισμένος, σοφώτερος ἔσται κατὰ τὴν γνῶσιν. ὁ δὲ νοήμων, κυβέρνησιν κτήσεται· νοήσει τε παραβολὴν καὶ σκοτεινὸν λόγον· ῥήσεις τε σοφῶν καὶ αἰνίγματα· οὐ γὰρ κιβδήλους οἱ ἐπίπνοοι ἐν θεοῦ λόγοις προφέρουσιν· οὐδ' οἱ παρὰ τούτων ἐμπορευόμενοι· οὐδὲ μὴν πάγας, ὡς οἱ πολλοὶ τῶν σοφιστῶν τοῖς νέοις ἐμπλέκουσι, πρὸς οὐδὲν ἀληθὲς ἀσχολάζοντες· ἀλλ' οἱ μὲν τὸ ἅγιον πνεῦμα κεκτημένοι ἐρευνῶσι τὰ βάθη τοῦ θεοῦ, τουτέστι, τῆς περὶ τὰς προφητείας ἐπικρύψεως ἐπήβολοι γινόμενοι· τῶν δὲ ἁγίων μεταδιδόναι τοῖς κυσὶν ἀπαγορεύεται, ἔστ' ἂν μένῃ θηρία· οὐ γάρ ποτε ἐπικιρνάναι προσήκει φθονεροῖς καὶ τεταραγμένοις, ἀπίστοις τε ἔτι ἦθος τε εἰς ὑλακὴν ζητήσεως ἀναιδέσι, τοῦ θείου καὶ καθαροῦ νάματος τοῦ ζῶντος ὕδατος· μὴ δὴ ὑπερεκχείσθωσαν ὕδατα ἔξω πηγῆς σου· εἰς δὲ σὰς πλατείας, διαπορευέσθω σὰ ὕδατα· οὐ γὰρ φρονέουσι τοιαῦτα πολλοί, ὁκόσοι ἐγκυρέουσιν· οὐδὲ μαθόντες γινώσκουσιν· ἑωυτοῖσι δὲ δοκέουσι, κατὰ τὸν γενναῖον Ἡράκλειτον· ἆρ' οὐ δοκεῖ σοι καὶ οὗτος τοὺς μὴ πιστεύοντας ψέγειν; ὁ δὲ δίκαιός μου ἐκ πίστεως ζήσεται, ὁ προφήτης εἴρηκεν. λέγει δὲ καὶ ἄλλος προφήτης· ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδὲ μὴ συνῆτε. πῶς γὰρ τούτων ὑπερφυᾶ θεωρίαν χωρήσαι ποτ' ἂν ψυχή, διαμαχομένην ἔνδον τῆς περὶ τὴν μάθησιν ἀπιστίας; πίστις δὲ ἣν διαβάλλουσι κενὴν καὶ βάρβαρον νομίζοντες Ἕλληνες, πρόληψις ἑκούσιός ἐστι, θεοσεβείας συγκατάθεσις· ἐλπιζομένων ὑπόστασις· πραγμάτων ἔλεγχος, οὐ βλεπομένων κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον· ταύτῃ γὰρ μάλιστα ἐμαρτυρήθησαν οἱ πρεσβύτεροι. χωρὶς δὲ πίστεως, ἀδύνατόν ἐστιν εὐαρεστῆσαι θεῷ· ἄλλοι δ' ἀφανοῦς πράγματος ἑνωτικὴν συγκατάθεσιν ἀπέδωκαν εἶναι τὴν πίστιν, ὥσπερ ἀμέλει τὴν ἀπόδειξιν, ἀγνοουμένου πράγματος φανερὰν συγκατάθεσιν; εἰ

μὲν

μὲν οὖν προαίρεσίς ἐστιν ὀρεκτική τινος οὖσα, ἡ ὄρεξις καὶ διανοητική· ἐπεὶ δὲ πράξεως ἀρχὴ ἡ
προαίρεσις, πίστις εὑρίσκεται· ἀρχὴ γὰρ πράξεως, θεμέλιος ἔμφρονος προαιρέσεως, προ-
αποδεικνύντος τινὸς αὐτῷ, διὰ τῆς πίστεως τὴν ἀπόδειξιν. ἐθελοντὴν δὲ συνέπεσθαι τῷ
συμφέροντι, συνέσεως ἀρχή. μεγάλην γοῦν εἰς γνῶσιν ῥοπὴν, ἀπερίσπαστος παρέχει προαίρε-
σις. αὐτίκα ἡ μελέτη τῆς πίστεως, ἐπιστήμη γίνεται θεμελίῳ βεβαίῳ ἐπῳκοδομημένη. τὰς
γοῦν ἐπιστήμας ὁρίζονται φιλοσόφων παῖδες, ἕξιν ἀμετάπτωτον ὑπὸ λόγου. ἔστιν οὖν ἄλλη τις
τοιαύτη κατάστασις ἀληθὴς, θεοσεβείας αὐτῆς· ἧς μόνος διδάσκαλος ὁ λόγος; οὐκ ἔγωγε
οἶμαι. Θεόφραστος δὲ τὴν αἴσθησιν ἀρχὴν εἶναι πίστεώς φησιν· ἀπὸ γὰρ ταύτης αἱ ἀρχαὶ πρὸς
τὸν λόγον τὸν ἐν ἡμῖν, καὶ τὴν διάνοιαν ἐκτείνονται. ὁ πιστεύσας τοίνυν ταῖς γραφαῖς ταῖς θείαις,
τὴν κρίσιν βεβαίαν ἔχων ἀπόδειξιν ἀναντίρρητον, τὴν τοῦ τὰς γραφὰς δεδωρημένου φωνὴν
λαμβάνει θεοῦ. οὐκ ἄτ᾽ οὖν πίστις γίνεται δι᾽ ἀποδείξεως ὠχυρωμένη. μακάριοι τοίνυν οἱ μὴ ἰδόν-
τες καὶ πιστεύσαντες. αἱ γοῦν τῶν Σειρήνων ἐπιτελέσεις, δύναμιν ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐνδεικνύ-
μεναι, ἐξέπληττον τοὺς παρατυγχάνοντας πρὸς τὴν τῶν λεγομένων παραδοχὴν, σχεδὸν ἀκον-
τας ἀντεπίζουσαι, ἐνταῦθα φυσικὴν ἡγοῦνται τὴν πίστιν οἱ ἀμφὶ τὸν Βασιλείδην· καθὸ καὶ
ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς τάττουσιν αὐτὴν τὰ μαθήματα, ἀναποδείκτως εὑρίσκουσαν καταλή-
ψει νοητικῇ· οἱ δὲ ἀπὸ Οὐαλεντίνου, τὴν μὲν πίστιν τοῖς ἁπλοῖς ἀπονείμαντες ἡμῖν, αὐτοῖς δὲ τὴν
γνῶσιν, τοῖς φύσει σωζομένοις κατὰ τὴν τοῦ διαφέροντος πλεονεξίαν σπέρματος, ἐνυπάρχειν
βούλονται, μακρῷ δὴ κεχωρισμένην πίστεως, ἢ τὸ πνευματικὸν τοῦ ψυχικοῦ λέγοντες. ἔτι φα-
σὶν οἱ ἀπὸ Βασιλείδου, πίστιν ἅμα καὶ ἐκλογὴν οἰκείαν εἶναι, καθ᾽ ἕκαστον διάστημα· κατ᾽ ἐπακο-
λούθημα δ᾽ αὖ τῆς ἐκλογῆς τῆς ὑπερκοσμίου, τὴν κοσμικὴν ἁπάσης φύσεως συνέπεσθαι
πίστιν, κατάλληλόν τε εἶναι τῇ ἑκάστου ἐλπίδι, καὶ τῆς πίστεως τὴν δωρεάν. οὐκ ἄτ᾽ οὖν προαιρέ-
σεως κατόρθωμα ἡ πίστις, εἰ φύσεως πλεονέκτημα· οὐδὲ ἀμοιβῆς δικαίας τεύξεται ἀναίτιος
ὢν, ὁ μὴ πιστεύσας; καὶ οὐκ αἴτιος ὁ πιστεύσας· πᾶσα δὲ ἡ τῆς πίστεως καὶ ἀπιστίας ἰδιότης
καὶ διαφορότης, οὔτ᾽ ἐπαίνῳ, οὔτε μὴν ψόγῳ ὑποπίπτοι ἂν, ὀρθῶς λογιζομένοις, προηγουμένην
ἔχουσα τὴν ἐκ τοῦ τὰ πάντα δυναμένου φυσικὴν ἀνάγκην γενομένην· νευροσπαστουμένων δὲ ἡ-
μῶν ἀψύχων δίκην, φυσικαῖς ἐνεργείαις, τό, τε ἀκούσιον παρέλκει· ὁρμή τε, ἡ προκαθηγουμέ-
νη τούτων. καὶ οὐκ ἔτι ἔγωγε ἐννοῶ ζῷον τοῦτο, οὗ τὸ ὁρμητικὸν ἀνάγκῃ λελόγχει ὑπὸ τῆς ἔξω-
θεν αἰτίας κινούμενον. ποῦ δὲ ἔτι ἡ τοῦ ποτὲ ἀπίστου μετάνοια, δι᾽ ἣν ἄφεσις ἁμαρτιῶν; ὥς τε
οὐδὲ βάπτισμα ἔτι εὔλογον· οὐδὲ μακαρία σφραγίς· οὐδὲ ὁ υἱὸς, οὐδὲ ὁ πατὴρ, ἀλλὰ θεὸς
οἶμαι, ἡ τῶν φύσεων αὐτοῖς εὑρίσκεται διανομὴ, τὸν θεμέλιον τῆς σωτηρίας, τὴν ἑκούσιον
πίστιν οὐκ ἔχουσα· ἡμεῖς δὲ ἃ τὴν αἵρεσιν καὶ φυγὴν δεδόσθαι τοῖς ἀνθρώποις αὐτοκρατορι-
κὴν παρὰ τοῦ κυρίου διὰ τῶν γραφῶν παρειληφότες, ἀμεταπτώτῳ κριτηρίῳ τῇ πίστει ἐπανα-
παυόμεθα, τὸ πνεῦμα πρόθυμον ἐνδειξάμενοι, ὅτι εἱλόμεθα τὴν ζωὴν, καὶ τῷ θεῷ διὰ τῆς
ἐκείνου φωνῆς πεπιστεύκαμεν, καὶ ὁ τῷ λόγῳ πιστεύσας, οἶδεν τὸ πρᾶγμα ἀληθές· ἀλήθεια
γὰρ ὁ λόγος· ὁ δὲ ἀπιστήσας τῷ λέγοντι, ἠπίστησε τῷ θεῷ. πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶ-
νας ῥήματι θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι φησὶν ὁ ἀπόστολος. πίστει
πλείονα θυσίαν Ἄβελ παρὰ Κάϊν προσήνεγκε· δι᾽ ἧς ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος, μαρτυροῦντος ἐπὶ
τοῖς δώροις αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ δι᾽ αὐτῆς ἀποθανὼν ἔτι λαλεῖ, καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως ἢ πρόσκαιρον
ἔχειν ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν· τούτοις μὲν οὖν καὶ πρὸ νόμου ἡ πίστις δικαιώσασα, κληρονόμους
κατέστησε τῆς θείας ἐπαγγελίας. τί οὖν ἔτι τὰ τῆς πίστεως ἐκ τῆς παρ᾽ ἡμῖν ἱστορίας ἀναλεγό-
μενος, παρατίθημαι μαρτύρια; ἐπιλείψει γάρ με διηγούμενον ὁ χρόνος περὶ Γεδεὼν, Βαράκ,
Σαμψὼν, Ἰεφθάε, Δαβίδ τε καὶ Σαμουὴλ, καὶ τῶν προφητῶν, καὶ τὰ τούτοις ἑπόμενα. τεσ-
σάρων δὲ ὄντων, ἐν οἷς τὸ ἀληθές· αἰσθήσεως, νοῦ, ἐπιστήμης, ὑπολήψεως· φύσει μὲν πρῶτος
ὁ νοῦς· ἡμῖν δὲ καὶ πρὸς ἡμᾶς, ἡ αἴσθησις. ἐκ δὲ αἰσθήσεως καὶ τοῦ νοῦ, ἡ τῆς ἐπιστήμης συνίστα-
ται οὐσία, κοινὸν δὲ νοῦ τε καὶ αἰσθήσεως, τὸ ἐναργές. ἀλλ᾽ ἡ μὲν αἴσθησις, ἐπιβάθρα τῆς ἐπι-
στήμης· ἡ πίστις δὲ διὰ τῶν αἰσθητῶν ὁδεύσασα, ἀπολείπει τὴν ὑπόληψιν· πρὸς δὲ τὰ ἀψευ-
δῆ σπεύδει, καὶ εἰς τὴν ἀλήθειαν καταμένει. εἰ δέ τις λέγοι τὴν ἐπιστήμην ἀποδεικτικὴν εἶναι
μετὰ λόγου, ἀκουσάτω· ὅτι καὶ αἱ ἀρχαὶ ἀναπόδεικτοι· οὔτε γὰρ τέχνῃ, οὔτε μὴν φρονήσει
γνωσταί. ἡ μὲν γὰρ περὶ τὰ ἐνδεχόμενά ἐστιν ἄλλως ἔχειν, ἡ δὲ ποιητικὴ, μόνως οὖσα καὶ θεω-

φυσικά. πίστει οὖν ἐφικέσθαι μόνῃ οἷόν τε τῆς τῶν ὅλων ἀρχῆς· πᾶσα γὰρ ἐπιστήμη, διδακτή ἐστι· τὸ δὲ διδακτὸν, ἐκ προγινωσκομένου· οὐ προεγινώσκετο δὲ ἡ τῶν ὅλων ἀρχὴ τοῖς Ἕλλησιν, οὔτ' οὖν Θαλῇ ὕδωρ ἐπισταμένῳ τὴν πρώτην αἰτίαν, οὔτε τοῖς ἄλλοις τοῖς φυσικοῖς τοῖς ἑξῆς, ἐπεὶ καὶ Ἀναξαγόρας πρῶτος, ἐπέστησεν οὖν νοῦν τοῖς πράγμασιν. ἀλλ' οὐδὲ οὗτος ἐτήρησε τὴν ἀξίαν τὴν ποιητικὴν, δίνους τινὰς ἀνοήτους ἀναζωγραφῶν, σὺν τῇ τοῦ νοῦ ἀπραξίᾳ τε καὶ ἀνοίᾳ. διὸ καί φησιν ὁ λόγος, μὴ εἴπητε ἑαυτοῖς διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς. ἡ μὲν γὰρ ἐπιστήμη, ἕξις ἀποδεικτική· ἡ πίστις δὲ, χάρις ἐξ ἀναποδείκτων, εἰς τὸ καθόλου ἀναβιβάζουσα τὸ ἁπλοῦν, ὃ οὔτε σὺν ὕλῃ ἐστὶν, οὔτε ὕλη, οὔτε ὑπὸ ὕλης. οἱ δὲ ἄπιστοι, ὡς ἔοικεν, ἐξ οὐρανοῦ καὶ τοῦ ἀοράτου πάντα ἕλκουσιν εἰς γῆν ταῖς χερσὶν ἀτεχνῶς, πέτρας καὶ δρῦς περιλαμβάνοντες κατὰ τὸν Πλάτωνα· τῶν γὰρ τοιούτων ἐφαπτόμενοι πάντων, διισχυρίζονται τοῦτ' εἶναι μόνον, ὅπερ ἔχει προσβολὴν καὶ ἐπαφήν τινα, ταὐτὸν σῶμα καὶ οὐσίαν ὁριζόμενοι· πρὸς αὐτοὺς, ἀμφισβητοῦντες μάλα εὐλαβῶς ἄνωθεν ἐξ ἀοράτου ποθὲν ἀμύνονται, νοητὰ ἄττα καὶ ἀσώματα εἴδη, βιαζόμενοι τὴν ἀληθινὴν οὐσίαν εἶναι. ἰδοὺ δὴ ποιῶ καινὰ ὁ λόγος φησὶν, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὐδὲ οὖς ἤκουσεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη· καινῷ ὀφθαλμῷ, καινῇ ἀκοῇ, καινῇ καρδίᾳ, ὅσα ὁρατὰ καὶ ἀκουστὰ, καταληπτὰ διὰ τῆς πίστεως καὶ συνέσεως, πνευματικῶς λεγόντων, ἀκουόντων, πραττόντων τῶν τοῦ κυρίου μαθητῶν. ἔστι γὰρ δόκιμον νόμισμα καὶ ἄλλο κίβδηλον· ὅπερ οὐδὲν ἔλαττον ἀπατᾷ τοὺς ἰδιώτας, οὐ μὴν τοὺς ἀργυραμοιβοὺς, οἳ ἴσασι μαθόντες τό, τε παρακεχαραγμένον καὶ τὸ δόκιμον χωρίζειν καὶ διακρίνειν, οὕτως ὁ ἀργυραμοιβὸς τῷ ἰδιώτῃ τὸ νόμισμα τοῦτο μόνον ὅτι κίβδηλον ἐστὶ φησί· τὸ δὲ πῶς, μόνος ὁ τῆς τραπέζης γνώριμος, καὶ ὁ ἐπὶ τοῦτο ἀλειφόμενος μανθάνει. Ἀριστοτέλης δὲ τὸ ἑπόμενον τῇ ἐπιστήμῃ κρῖμα ὡς ἀληθὲς, τὸ δέ τι πίστιν εἶναι φησί. κυριώτερον οὖν τῆς ἐπιστήμης ἡ πίστις, καὶ ἔστιν αὐτῆς κριτήριον. ὑποκρίνεται δὲ τὴν πίστιν ἡ εἰκασία, ἀσθενὴς οὖσα ὑπόληψις. καθάπερ ὁ κόλαξ τὸν φίλον, καὶ ὁ λύκος τὸν κύνα. ἐπειδὴ δὲ ὁρῶν ὁ τέκτων, ὅτι μαθὼν τινὰ, τεχνίτης γίνεται· καὶ ὁ κυβερνήτης, παραδοθεὶς τὴν τέχνην, κυβερνᾶν δυνήσεται, οὐκ ἀπαρκεῖν λογιζόμενος τὸ βούλεσθαι καλὸν γενέσθαι κἀγαθὸν, ἀνάγκη δὲ ἄρα πειθόμενον μαθεῖν· τὸ δὲ πείθεσθαι τῷ λόγῳ, οὗ διδάσκαλον ἀνηγορεύσαμεν αὐτῷ ἐκείνῳ πιστεῦσαί ἐστι, κατ' οὐδὲν ἀντιβαίνοντα. πῶς γὰρ οἷόν τε ἀντιπίστασθαι τῷ θεῷ; πιστὴ τοίνυν ἡ γνῶσις· γνωστὴ δὲ, ἡ πίστις, θείᾳ τινὶ ἀκολουθίᾳ τε καὶ ἀντακολουθίᾳ γίνεται. ναὶ μὴν καὶ ὁ Ἐπίκουρος ὁ μάλιστα τῆς ἀληθείας προτιμήσας τὴν ἡδονὴν, πρόληψιν εἶναι διανοίας τὴν πίστιν ὑπολαμβάνει· πρόληψιν δὲ ἀποδίδωσιν, ἐπιβολὴν ἐπί τι ἐναργὲς, καὶ ἐπὶ τὴν ἐναργῆ τοῦ πράγματος ἐπίνοιαν· μὴ δύνασθαι δὲ μηδένα μήτε ζητῆσαι, μήτε ἀπορῆσαι, μηδὲ μὴν δοξάσαι, ἀλλ' οὐδὲ ἐλέγξαι χωρὶς προλήψεως. πῶς δ' ἂν μὴ ἔχων τις πρόληψιν, οὗ ἐφίεται, μάθοι περὶ οὗ ζητεῖ; ὁ μαθὼν δὲ ἤδη κατάληψιν ποιεῖ τὴν πρόληψιν, εἰ δὲ ὁ μανθάνων οὐκ ἄνευ προλήψεως μανθάνει τῆς τῶν λεγομένων παραδεκτικῆς, αὐτὸς μὲν ὦτα ἔχει τὰ ἀκουστικὰ τῆς ἀληθείας· μακάριος δὲ ὁ λέγων εἰς ὦτα ἀκουόντων, ὥσπερ ἀμέλει μακάριος καὶ αὐτὸς, ὁ τῆς ὑπακοῆς, τὸ δὲ κατακοῦσαι, συνεῖναί ἐστιν. εἰ τοίνυν ἡ πίστις οὐδὲν ἄλλο, ἢ πρόληψίς ἐστι διανοίας περὶ τὰ λεγόμενα, καὶ τοῦτο ὑπακοή τε εἴρηται, σύνεσίς τε πειθὼ, οὐ μὴν μαθήσεταί τις ἄνευ πίστεως, ἐπεὶ μηδὲ ἄνευ προλήψεως. ἀληθὲς δ' οὖν οὐ πάντως, μᾶλλον ἀποδείκνυται τὸ ὑπὸ τοῦ προφήτου εἰρημένον. ἐὰν μὴ, πιστεύσητε, οὐδὲ μὴ συνῆτε. τοῦτο καὶ Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος τὸ λόγιον παραφράσας, εἴρηκεν. ἐὰν μὴ ἔλπηται, ἀνέλπιστον οὐκ ἐξευρήσει· ἀνεξερεύνητον ἐὸν, καὶ ἄπορον. ἀλλὰ καὶ Πλάτων ὁ φιλόσοφος ἐν τοῖς νόμοις, τὸν μέλλοντα μακάριόν τε καὶ εὐδαίμονα γενέσθαι τῆς ἀληθείας ἐξ ἀρχῆς εὐθὺς εἶναι μέτοχον χρῆναι φησὶν, ἵν' ὡς πλεῖστον χρόνον ἀληθὴς ὢν διαβιῴη, πιστὸς γάρ. ὁ δὲ ἄπιστος ᾧ φίλον ψεῦδος ἑκούσιον· ὅτῳ δὲ ἀκούσιον, ἄνους ὢν, οὐ ζῶον· οὐδ' ἕτερον οὖν ζηλωτόν· ἄφιλος γὰρ πᾶς ὅ, γε ἄπιστος καὶ ἀμαθὴς, καὶ μή τι ταύτην σοφίαν βασιλικὴν ἐν Εὐθυδήμῳ ἐπικεκρυμμένως λέγει. ὁ γοῦν τῷ πολιτικῷ πρὸς λέξιν φησί· ὥς τε ἡ τοῦ ἀληθινοῦ βασιλέως ἐπιστήμη, βασιλική· καὶ ὁ ταύτην κεκτημένος, ἐάν τε ἄρχων, ἐάν τε ἰδιώτης ὢν τυγχάνῃ, πάντως κατά γε τὴν τέχνην αὐτὴν βασιλικὸς ὀρθῶς προσαγορευθήσεται. αὐτίκα οἱ εἰς τὸν Χριστὸν πεπιστευκότες χρηστοί τε εἰσὶ καὶ λέγονται, ὡς οἱ τῷ ὄντι βασιλικοὶ, βασιλεῖ μεμελημένοι, ὡς γὰρ οἱ σοφοὶ σοφίᾳ εἰσὶ σοφοί,

ὅτι τῷ σοφῷ κατὰ Στωϊκοὺς πάντα, βασιλείαν, ἱερωσύνην, προφητείαν, νομοθετικήν, πλοῦτον, κάλλος ἀληθινόν, εὐγένειαν, ἐλευθερίαν μόνῳ προσάπτουσιν· ἃ προειρημένα ἅπαντα παρὰ Μωυσέως τοῦ μεγάλου.

Πίνδαρος ὁ Βοιώτιος

φοί, καὶ οἱ νόμιμοι νόμῳ νόμιμοι, οὕτως οἱ Χριστῷ βασιλεῖ βασιλεῖς, καὶ οἱ Χριστοῦ Χριστιανοί. εἶθ' ὑποβάς, ἐπιφέρει σαφῶς· τὸ μὲν ὀρθὸν ἂν εἴη νόμιμον, καὶ νόμος φύσει ὢν ὁ λόγος ὁ ὀρθός, καὶ οὐκ ἐν γράμμασιν, οὐδὲ ἑτέροις ὤν, ὅ τε Ἐλεάτης ξένος, τὸν βασιλικὸν καὶ πολιτικὸν ἄνδρα, νόμον ἔμψυχον ἀποφαίνεται. τοιοῦτος δὲ ὁ πληρῶν μὲν τὸν νόμον: ποιῶν δὲ τὸ θέλημα τοῦ πατρός: ἀναγεγραμμένος δὲ αὐτόθι ἐπὶ ξύλου τινὸς ὑψηλοῦ: παράδειγμα θείας ἀρετῆς τοῖς διορᾶν δυναμένοις ἐκκείμενος. ἴσασι δὲ Ἕλληνες τὰς τῶν ἐν Λακεδαίμονι ἐφόρων σκυτάλας, νόμῳ ἐπὶ ξύλων ἀναγεγραμμένας. ὁ δὲ ἐμὸς νόμος ὡς προείρηται, βασιλικός τε ἐστὶ καὶ ἔμψυχος: καὶ λόγος ὁ ὀρθός. νόμος ὁ πάντων βασιλεὺς θνατῶν τε καὶ ἀθανάτων, ὡς ὁ Βοιώτιος ᾄδει Πίνδαρος. Σπεύσιππος γὰρ ἐν τῷ πρὸς Κλεοφῶντα πρώτῳ, τὰ ὅμοια τῷ Πλάτωνι ἔοικε διὰ τούτων γράφειν, εἰ γὰρ ἡ βασιλεία σπουδαῖον, ὅ, τε σοφὸς μόνος βασιλεύς: καὶ ἄρχων ὁ νόμος, λόγος ὢν ὀρθὸς σπουδαῖος, ὅ καὶ ἐστί. τούτοις ἀκόλουθα οἱ Στωϊκοὶ φιλόσοφοι δογματίζουσι, βασιλείαν, ἱερωσύνην, προφητείαν, νομοθετικήν, πλοῦτον, κάλλος ἀληθινόν, εὐγένειαν, ἐλευθερίαν, μόνῳ προσάπτοντες τῷ σοφῷ: ὃ δέ, δυσεύρετος πάνυ σφόδρα, καὶ πρὸς αὐτῶν ὁμολογεῖται. πάντα τοίνυν τὰ προειρημένα φαίνεται παρὰ Μωυσέως τοῦ μεγάλου, ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας διαδεδόσθαι δόγματα: πάντα μὲν οὖν τοῦ σοφοῦ ὑπάρχειν διὰ τούτων διδάσκει, καὶ διότι ἠλέησέ με ὁ θεός, ἔστι μοι πάντα. θεοφιλῆ δὲ αὐτὸν μηνύει λέγων, θεὸς Ἀβραάμ, θεὸς Ἰσαάκ, θεὸς Ἰακώβ: ὁ μὲν γὰρ φίλος αὐτῷ κεκλημένος εὑρίσκεται, ὁ δὲ ὁρῶν τὸν θεόν, μετονομασθεὶς δείκνυται, τόν τε Ἰσαὰκ ὡς καθιερωμένον ἴδιον ἀλληγορήσας ἐξελέξατο, ἑαυτῷ τύπον ἐσόμενον ἡμῖν, οἰκονομίας σωτηρίου. παρά τε Ἕλλησιν ᾄδεται ὁ Μίνως ἐννέωρος βασιλεύς, ὀαριστὴς Διός. ἀκηκοότων αὐτῶν ὅπως ποτὲ μετὰ Μωυσέως διελέγετο ὁ θεός, ὡς ἄν τις λαλήσαι πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φίλον. ἦν δ' οὖν ὁ μὲν Μωυσῆς, σοφός, βασιλεύς, νομοθέτης: ὁ σωτὴρ δὲ ἡμῶν, ὑπερβέβληκε πᾶσαν ἀνθρωπίνην φύσιν. καλὸς μέν, ὡς ἀγαπᾶσθαι μόνος πρὸς ἡμῶν τὸ καλὸν τὸ ἀληθινόν, ἐπιποθούντων: ἦν γὰρ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν. βασιλεὺς δὲ καὶ ὑπὸ παίδων ἀπείρων, ἔτι καὶ ὑπὸ Ἰουδαίων ἀπιστούντων, καὶ ἀγνοούντων ἀναγορευόμενος,
„ καὶ πρὸς αὐτῶν τῶν προφητῶν ἀνακηρυττόμενος δείκνυται. πλούσιος δὲ εἰς τοσοῦτον, ὡς πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὸν ὑπὲρ γῆς, καὶ ὑπὸ γῆς χρυσὸν ὑπερηφανῆσαι σὺν καὶ δόξῃ πάσῃ δεδομένα αὐτῷ πρὸς τοῦ ἀντικειμένου, τί δεῖ λέγειν, ὡς μόνος ὁ ἀρχιερεύς, ὁ μόνος ἐπιστήμων τῆς τοῦ θεοῦ θεραπείας, βασιλεὺς εἰρήνης, Μελχισεδέκ, ὁ πάντων ἱκανώτατος ἀφηγεῖσθαι τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους: νομοθέτης δέ, ὡς ἂν διδοὺς τὸν νόμον ἐν τῷ στόματι τῶν προφητῶν, τά τε πρακτέα καὶ μή, σαφέστατα ἐντελλόμενός τε καὶ διδάσκων. τίς δ' ἂν τούτου εὐγενέστερος, οὗ μόνος πατὴρ ὁ θεός. φέρε δὴ καὶ Πλάτωνα τοῖς αὐτοῖς ἐπιβάλλοντα παρα-
„ στησώμεθα δόγμασιν: πλούσιον μὲν τὸν σοφὸν εἴρηκεν ἐν τῷ Φαίδρῳ, ὦ φίλε Πάν, λέγων,
„ καὶ ὅσοι ἄλλοι τῇδε θεοί, δοίητέ μοι καλῷ γενέσθαι τἄνδοθεν: ἔξωθεν δὲ ὅσα ἔχω τοῖς ἐν-
„ τὸς εἶναί μοι φίλια. πλούσιον δὲ νομίζοιμι, τὸν σοφόν. καταμεμφόμενος δὲ ὁ Ἀθηναῖος ξένος, τῶν οἰομένων πλουσίους εἶναι τοὺς πολλὰ κεκτημένους χρήματα, ὧδε λέγει, πλουσίους δ' αὖ
„ σφόδρα εἶναι καὶ ἀγαθούς, ἀδύνατον: οὕς γε δὴ πλουσίους οἱ πολλοὶ καταλέγουσι: λέγουσι
„ δὲ τοὺς κεκτημένους ἐν ὀλίγοις τῶν ἀνθρώπων, πλείστου νομίσματος ἄξια κτήματα, ἃ καὶ κακός τις κέκτηται. τοῦ πιστοῦ ὅλος ὁ κόσμος τῶν χρημάτων, ὁ Σολομὼν λέγει, τοῦ δὲ ἀπί-
„ στου, οὐδὲ ὀβολός. πιστέον οὖν πολλῷ μᾶλλον τῇ γραφῇ λεγούσῃ, θᾶττον κάμηλον διὰ τρυ-
„ πήματος βελόνης διελεύσεσθαι, ἢ πλούσιον φιλοσοφεῖν: μακαρίζει δ' ἔμπαλιν τοὺς πένητας ὡς συνῆκεν Πλάτων λέγων, πενίαν δὲ ἡγητέον, οὐ τὸ τὴν οὐσίαν ἐλάττω ποιεῖν, ἀλλὰ τὸ τὴν ἀπληστίαν πλείω: οὐ γάρ ποτε ἡ ὀλιγοχρηματία, ἀλλ' ἡ ἀπληστία: ἧς φροῦδος ὁ ἀγαθὸς ὤν, καὶ πλούσιος γ' ἂν εἴη: ἔν τε τῷ Ἀλκιβιάδῃ. δουλοπρεπὲς μὲν τὴν κακίαν προσαγορεύει: ἐλευθεροπρεπὲς δὲ τὴν ἀρετήν, ἄρατε φησὶν ἀφ' ἡμῶν τὸν βαρὺν ζυγόν, καὶ λάβετε τὸν πρᾶον ἡ γραφή φησι, καθάπερ καὶ οἱ ποιηταὶ δούλειον καλοῦσι ζυγόν. καὶ τὸ ἐπράθητε ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν, τοῖς προειρημένοις συνᾴδει. πᾶς μὲν οὖν ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δοῦλός ἐστιν: ὁ δὲ δοῦλος, οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα. ἐὰν δὲ ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ἐλεύθεροι ἔσεσθε καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς. καλοὺς δ' αὖ εἶναι τοὺς σοφούς, ὁ Ἀθηναῖος

ὅτι ὁ Ἐλεάτης ξένος τὸν βασιλικὸν καὶ πολιτικὸν ἄνδρα νόμον ἔμψυχον ἀποφαίνεται

ἐφόρων σκυτάλαι

Σπευσίππου δόγμα

ὅτι παρ' Ἕλλησιν ᾄδεται ἐννέωρος βασιλεὺς ὀαριστὴς Διός

Μωϋσῆς σοφός, βασιλεύς, νομοθέτης

N

ξενίας ὧδέ λέγει, ὡς εἴ τις διαγωνίζοιτο εἶναι τοὺς δικαίους, οἳ καὶ τυγχάνουσιν ὄντες αἰσχροὶ τὰ σώματα, κατά γε τὸ δικαιότατον ἦθος, ταύτῃ ἂν καλοὺς εἶναι σχεδὸν οὐδεὶς ἂν λέγων οὕτω πλημμελῶς δόξειεν λέγειν, καὶ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἐκλεῖπον παρὰ πάντας τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ἦν, ἡ προφητεία προηγόρευσεν: Πλάτων δὲ βασιλέα τὸν σοφὸν εἴρηκεν ἐν τῷ πολιτικῷ: καὶ πρόκειται ἡ λέξις. τούτων δὲ ἐπιδεδειγμένων ἀναδράμωμεν αὖθις ἐπὶ τὸν περὶ τῆς πίστεως λόγον. ναὶ μὴν μετὰ πάσης ἀποδείξεως ὁ Πλάτων, ὅτι πίστεως χρεία πανταχοῦ, ὧδέ πως παρίστησιν ἐγκωμιάζων ἅμα τὴν εἰρήνην: πιστὸς μὲν γὰρ καὶ ὑγιὴς ἐν στάσεσιν, οὐκ ἄν ποτε γένοιτο, ἄνευ ξυμπάσης ἀρετῆς: μαχητικοὶ δὲ καὶ ἐθέλοντες ἀποθνήσκειν ἐν πολέμῳ τῶν μισθοφόρων εἰσὶ πάμπολλοι, ὧν πλεῖστοι γίνονται θρασεῖς καὶ ἄδικοι: ὑβρισταί τε καὶ ἀφρονες, ἐκτὸς δή τινων μάλα ὀλίγων, εἰ δὴ ταῦτα ὀρθῶς λέγεται, πᾶς νομοθέτης, οὐ καὶ σμικροῦ ὄφελος, παρὰ τὴν μεγίστην ἀρετὴν ἀποβλέπων, μάλιστα στα θήσεται τοὺς νόμους, αὕτη δέ ἐστι πιστότης, ἧς κατὰ πάντα καιροὺ χρῄζομεν: ἔν τε εἰρήνῃ καὶ παντὶ πολέμῳ, καὶ τῷ ἄλλῳ σύμπαντι βίῳ: συλλαβοῦσα γὰρ ἔοικε τὰς ἄλλας περιέχειν: τὸ δὲ ἄριστον, οὔθ᾽ ὁ πόλεμος, οὔτε ἡ στάσις: ἀπευκτὸν γὰρ τὸ δεηθῆναι τούτων. εἰρήνη δὲ πρὸς ἀλλήλους ἅμα καὶ φιλοφροσύνη τὸ κράτιστον. ἐκ δὴ τούτων καταφαίνεται μεγίστη μὲν εὐχὴ τὸ εἰρήνην ἔχειν κατὰ Πλάτωνα: μεγίστη δὲ ἀρετῶν μήτηρ, ἡ πίστις. εἰκότως οὖν εἴρηται παρὰ τῷ Σολομῶντι: σοφία ἐν στόματι πιστῶν, ἐπεὶ καὶ Ξενοκράτης ἐν τῷ περὶ φρονήσεως, τὴν σοφίαν ἐπιστήμην τῶν πρώτων αἰτίων καὶ τῆς νοητῆς οὐσίας εἶναί φησι, τὴν φρόνησιν ἡγούμενος διττήν: τὴν μὲν, πρακτικήν: τὴν δὲ, θεωρητικήν. ἣν δὴ σοφίαν ὑπάρχειν ἀνθρωπίνην. διόπερ ἡ μὲν σοφία, φρόνησις: οὐ μὴν πᾶσα φρόνησις, σοφία. δέδεικται δὲ τῆς τῶν ὅλων ἀρχῆς ἐπιστήμη πίστις, ἀλλ᾽ οὐκ ἀπόδειξις εἶναι, καὶ γὰρ ἄτοπον τοὺς μὲν Πυθαγόρου τοῦ Σαμίου ζηλωτὰς, τῶν ζητουμένων τὰς ἀποδείξεις παραιτουμένους, τὸ αὐτὸς ἔφα πίστιν ἡγεῖσθαι: καὶ ταύτῃ ἀρκεῖσθαι μόνῃ τῇ φωνῇ πρὸς τὴν βεβαίωσιν, ὧν ἀκηκόασι: τοὺς δὲ τῆς ἀληθείας φιλοθεάμονας ἀπιστεῖν ἐπιχειροῦντας ἀξιοπίστῳ διδασκάλῳ τῷ μόνῳ σωτῆρι θεῷ. βασάνους τῶν λεγομένων ἀπαιτεῖν παρ᾽ αὐτοῦ. ὁ δὲ ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω λέγει: καὶ τίς οὗτος, Ἐπίχαρμος εἰπάτω. νοῦς ὁρῇ, νοῦς ἀκούει: τὰ δ᾽ ἄλλα, κωφὰ καὶ τυφλά. ἀπίστους εἶναί τινας ἐπισκώπτων Ἡράκλειτός φησιν. ἀκοῦσαι οὐκ ἐπιστάμενοι, οὐδ᾽ εἰπεῖν. ὠφεληθεὶς δήπουθεν παρὰ Σολομῶντος, ἐὰν ἀγαπήσῃς ἀκούειν, ἐκλέξῃ: καὶ ἐὰν κλίνῃς τὸ οὖς σου, σοφὸς ἔσῃ, κύριε τίς ἐπίστευσεν τῇ ἀκοῇ ἡμῶν Ἡσαΐας φησίν: ἡ μὲν γὰρ πίστις, ἐξ ἀκοῆς: ἡ δὲ ἀκοὴ, διὰ ῥήματος θεοῦ φησὶν ὁ Ἀπόστολος. πῶς οὖν ἐπικαλέσονται, εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν: πῶς δὲ πιστεύσουσιν, οὗ οὐκ ἤκουσαν: πῶς δὲ ἀκούσουσι, χωρὶς κηρύσσοντος: πῶς δὲ κηρύξουσιν, ἐὰν μὴ ἀποσταλῶσι; καθὼς γέγραπται. ὡς ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθά. ὁρᾷς πῶς ἀνάγει τὴν πίστιν δι᾽ ἀκοῆς, καὶ τῆς τῶν Ἀποστόλων κηρύξεως ἐπὶ τὸ ῥῆμα κυρίου. καὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ; οὐδέπω συνίεμεν ἀπόδειξιν εἶναι τὸ ῥῆμα κυρίου. ὥσπερ οὖν τὸ σφαιρίζειν, οὐκ ἐκ τοῦ κατὰ τέχνην πέμποντος τὴν σφαῖραν ἤρτηται μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ εὐρύθμως ἀποδεχομένου προσδεῖ αὐτῷ, ἵνα δὴ κατὰ νόμους τοὺς σφαιριστικοὺς τὸ γυμνάσιον ἐκτελῆται: οὕτω καὶ τὴν διδασκαλίαν ἀξιόπιστον εἶναι συμβέβηκεν, ὅταν ἡ πίστις τῶν ἀκροωμένων τέχνη τις ὡς εἰπεῖν, ὑπάρχουσα φυσικὴ πρὸς μάθησιν συλλαμβάνει: συνεργεῖ οὖν καὶ ἡ γόνιμος ὑπάρχουσα πρὸς τὴν τῶν σπερμάτων καταβολήν: οὔτε γὰρ τῆς ἀρίστης παιδεύσεως ὄφελός τι, ἄνευ τῆς τοῦ μανθάνοντος παραδοχῆς, οὔτε μὴν προφητείας, οὔτε τῆς τῶν ἀκουόντων εὐπειθείας μὴ παρούσης: καὶ γὰρ τὰ κάρφη τὰ ξηρὰ ἕτοιμα ὄντα καταδέχεσθαι τὴν δύναμιν τὴν καυστικὴν, ῥᾷον ἐξάπτεται: καὶ ἡ λίθος ἡ θρυλλουμένη, ἕλκει τὸν σίδηρον διὰ συγγένειαν: ὥσπερ καὶ τὸ δάκρυον τὸ σούχιον ἐπισπᾶται τὰ κάρφη, καὶ τὸ ἤλεκτρον τὰς ἀχυρμιὰς ἀνακινεῖ: πείθεται δὲ αὐτοῖς τὰ ἑλκόμενα, ἀρρήτῳ ἑλκόμενα πνεύματι, οὐχ ὡς αἴτια, ἀλλ᾽ ὡς συναίτια. διπλοῦ τοίνυν ὄντος τοῦ τῆς κακίας εἴδους: τοῦ μὲν, μετὰ ἀπάτης καὶ τοῦ λανθάνειν: τοῦ δὲ, μετὰ βίας ἄγοντος καὶ φέροντος, ὁ θεῖος λόγος κέκραγεν, πάντας συλλήβδην καλῶν, εἰδὼς μὲν καὶ μάλιστα τοὺς μὴ πεισθησομένους. ὅμως δ᾽ οὖν ὅτι ἐφ᾽ ἡμῖν τὸ πείθεσθαί τε καὶ μὴ, ὡς μὴ ἔχειν ἄγνοιαν προφασίσασθαί τινας, δικαίαν τὴν κλῆσιν πεποίηται,

τὸ κατὰ δύναμιν δὲ ἑκάστου ἀπαιτεῖ· τοῖς μὲν γὰρ, ὁμοῦ τῷ θέλειν καὶ τὸ δύνασθαι πά-
ρεστιν ἐκ συνασκήσεως ηὐξηκόσι τοῦτο, καὶ κεκαθαρμένοις· οἱ δὲ, εἰ καὶ μήπω δύνανται,
τὸ βούλεσθαι ἤδη ἔχουσιν. ἔργον δὲ τὸ μὲν βούλεσθαι, ψυχῆς· τὸ πράττειν δὲ, οὐκ ἄνευ
σώματος. οὐδὲ μὴν τῷ τέλει παραμετρεῖται μόνῳ τὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ τῇ ἑκάστου
κρίνεται προαιρέσει, εἰ ῥαδίως εἵλετο· εἰ ἐφ' οἷς ἥμαρτε μετενόησεν. εἰ σύνεσιν ἔλαβεν,
ἐφ' οἷς ἔπταισεν καὶ μετέγνω, ὅπερ ἐστὶ μετὰ ταῦτα ἔγνω· βραδεῖα γὰρ γνῶσις, μετάνοια·
γνῶσις δὲ, ἡ πρώτη ἀναμαρτησία. πίστεως οὖν καὶ ἡ μετάνοια κατόρθωμα· ἐὰν γὰρ μὴ πι-
στεύσῃ ἁμάρτημα εἶναι ᾧ προκατείχετο, οὐδὲ μεταθήσεται· κἂν μὴ πιστεύσῃ. κόλασιν μὲν
ἐπαρτᾶσθαι τῷ πλημμελοῦντι· σωτηρίαν δὲ τῷ κατὰ τὰς ἐντολὰς βιοῦντι, οὐδ' οὕτως με-
ταβαλεῖται. ἤδη δὲ καὶ ἡ ἐλπὶς, ἐκ πίστεως συνέστηκεν. ὁρίζονται γοῦν οἱ ἀπὸ Βασιλείδου,
τὴν πίστιν, ψυχῆς συγκατάθεσιν πρός τι τῶν μὴ κινούντων αἴσθησιν, διὰ τὸ μὴ παρεῖναι·
ἐλπὶς δὲ προσδοκία κτήσεως ἀγαθοῦ· πιστὴν δὲ ἀνάγκη τὴν προσδοκίαν εἶναι. πιστὸς δὲ, ὁ
ἀπαραβάτως τηρητικὸς τῶν ἐγχειρισθέντων· ἐγχειρίζονται δὲ ἡμῖν οἱ περὶ θεοῦ λόγοι.
καὶ οἱ θεῖοι λόγοι αἱ ἐντολαὶ, σὺν τῇ κατατάξει τῶν παραγγελμάτων οὗτός ἐστιν ὁ δοῦ-
λος ὁ πιστὸς, ὁ πρὸς τοῦ κυρίου ἐπαινούμενος. ἐπ' ἂν δὲ εἴπῃ πιστὸς ὁ θεός. ᾧ ἀποφαινο-
μένῳ πιστεύειν ἄξιον, μηνύει, ἀποφαίνεται δὲ ὁ λόγος αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἂν εἴη, πιστὸς ὁ
θεός. πῶς οὖν εἰ τὸ πιστεύειν ὑπολαμβάνειν ἐστὶ, βέβαια τὰ παρ' αὐτῶν οἱ φιλόσοφοι νο-
μίζουσιν, οὐ γάρ ἐστιν ὑπόληψις, ἡ ἑκούσιος πρὸ ἀποδείξεως συγκατάθεσις, ἀλλὰ συγκα-
τάθεσις ἰσχυρῷ τινι. τίς δ' ἂν εἴη δυνατώτερος θεοῦ· ἡ δὲ ἀπιστία, ὑπόληψις τοῦ ἀντικει-
μένου ἀσθενὴς ἀποφατική· καθάπερ ἡ δυσπιστία, ἕξις δυσπαράδεκτος πίστεως, καὶ ἡ μὲν
πίστις, ὑπόληψις ἑκούσιος, καὶ πρόληψις εὐγνώμονος, προκαταλήψεως. προσδοκία δὲ,
δόξα μέλλοντος· ἡ δὲ τῶν ἄλλων προσδοκία, δόξα ἀδήλου· πεποίθησις δὲ, διάληψις βε-
βαία περί τινος, διὸ πιστεύομεν, ᾧ ἂν πεποιθότες ὦμεν εἰς δόξαν θείαν καὶ σωτηρίαν. πε-
ποίθαμεν δὲ τῷ μόνῳ θεῷ, ὃν γινώσκομεν ὅτι οὐ παραβήσεται τὰ καλῶς ἡμῖν ἐπηγγελμένα
καὶ διὰ ταῦτα δεδημιουργημένα, καὶ δεδωρημένα ὑπ' αὐτοῦ ἡμῖν εὐνοϊκῶς. εὔνοια δέ ἐστι,
βούλησις ἀγαθῶν ἑτέρῳ, ἕνεκεν αὐτοῦ ἐκείνου· ὁ μὲν γάρ ἐστιν ἀπροσδεής· εἰς ἡμᾶς δὲ ἡ εὐερ-
γεσία καὶ ἡ παρὰ τοῦ κυρίου εὐμένεια καταλήγει, εὔνοια θεία οὖσα, καὶ εὔνοια πρὸς τὸ εὐ-
ποιεῖν οὖσα, εἰ δὲ τῷ Ἀβραὰμ, πιστεύσαντι ἐλογίσθη εἰς δικαιοσύνην· σπέρμα δὲ Ἀβραὰμ,
ἡμεῖς, δι' ἀκοῆς καὶ ἡμῖν πιστευτέον. Ἰσραηλῖται γὰρ ἡμεῖς, οἱ μὴ διὰ σημείων, δι' ἀκοῆς
» δὲ πεισθέντες. διὰ τοῦτο· εὐφράνθητι στεῖρα, ἡ οὐ τίκτουσα, ῥῆξον καὶ βόησον φησὶν, ἡ οὐκ ὠδί-
» νουσα. ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα. ἐβίωσας εἰς τὸ
» περίφραγμα τοῦ λαοῦ, εὐλογήθησαν τὰ τέκνα σου ἐν ταῖς σκηναῖς, τῶν πατέρων· εἰ δὲ
αἱ αὐταὶ αἱ μοναὶ ὑπὸ τῆς προφητείας ἡμῖν τε αὖ καὶ τοῖς πατριάρχαις καταγγέλλον-
ται εἷς ἀμφοῖν ταῖν διαθήκαιν δείκνυται ὁ θεός, ἐπιφέρει γοῦν σαφέστερον ἐκληρονόμησας
τὴν διαθήκην τοῦ Ἰσραὴλ, τὴν τῶν ἐθνῶν κλῆσιν λέγων, τῇ στείρᾳ ποτὲ τούτου τοῦ ἀνδρὸς, ὅς
ἐστιν ὁ λόγος, τῇ ἐρήμῳ πρότερον τοῦ νυμφίου. ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται, τῆς κατὰ
τὴν διαθήκην καὶ τὰς ἐντολάς. ἐπειδὴ δύο αὗται, ὀνόματι καὶ χρόνῳ καθ' ἡλικίαν καὶ
προκοπὴν, οἰκονομικῶς δεδομέναι, δυνάμει, μία οὖσαι· ἡ μὲν, παλαιά· ἡ δὲ, καινὴ διὰ
υἱοῦ, παρ' ἑνὸς θεοῦ χορηγοῦνται. ἡ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ λέγει
» δικαιοσύνη γὰρ θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται ἐκ πίστεως εἰς πίστιν τὴν μίαν, τὴν ἐκ προφητείας
» εἰς εὐαγγέλιον τετελειωμένην, δι' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κυρίου, διδάσκων σωτηρίαν· ταύτην ἔφη πα-
» ρατίθεμαί σοι τὴν παραγγελίαν τέκνον Τιμόθεε, κατὰ τὰς προαγούσας ἐπὶ σὲ προφητείας,
» ἵνα στρατεύσῃ ἐν αὐταῖς τὴν καλὴν στρατείαν, ἔχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν· ἥν τι-
» νες ἀπωσάμενοι, περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν. ὅτι τὴν θεόθεν κοινωθεῖσαν συνείδησιν, ἀπιστίᾳ
κατεμίαναν. οὐκ οὖν ἔτ' εἰκότως πρόχειρον τὴν πίστιν διαβλητέον, ὡς εὔκολόν τε καὶ πάνδημον,
καὶ πρὸς ἔτι τῶν τυχόντων· εἰ γὰρ ἀνθρώπινον ἦν τὸ ἐπιτήδευμα, ὡς Ἕλληνες ὑπέλαβον,
κἂν ἀπέσβη· εἰ δὲ αὔξει, οὐκ ἔστιν οὐδαμοῦ οὐκ ἔστι· φημὶ τοίνυν τὴν πίστιν, εἴτε ὑπὸ ἀγάπης θεμε-
λιωθῇ· εἴτε καὶ ὑπὸ φόβου, ᾗ φασιν οἱ κατήγοροι, θεῖόν τι εἶναι· μήτε ὑπὸ ἄλλης φιλίας κο-
σμικῆς διασπωμένην· μήτε ὑπὸ φόβου παρόντος διαλυομένην· ἡ μὲν γὰρ ἀγάπη, τῇ πρὸς

τὴν πίστιν φιλίας, τοὺς πιστοὺς ποιεῖ· ἡ δὲ πίστις, ἕδρασμα ἀγάπης, ἀντεπάγουσα τὴν ἀγαθοποιΐαν, ὅτι καὶ τοῦ νόμου παιδαγωγὸς φόβος ἀφ' ὧν πιστεύεται, καὶ φόβος εἶναι πιστεύεται· εἰ γὰρ ἐν τῷ ἐνεργεῖν τῷ εἶναι δείκνυται· ὁ δὲ μέλλων καὶ ἀπειλῶν οὐχὶ δὲ ἐνεργῶν καὶ παρὼν πιστεύεται· καὶ τὸ εἶναι πιστευόμενος, οὐκ αὐτὸς τῆς πίστεως γεννητικὸς, ὅ γε πρὸς αὐτῆς ἀξιόπιστος εἶναι δοκιμασθείς. θεία τοίνυν ἡ τοσαύτη μεταβολὴ, ἐξ ἀπιστίας πιστόν τι γενόμενον, καὶ τῇ ἐλπίδι καὶ τῷ φόβῳ πιστεῦσαι. καὶ δὴ ἡ πρώτη πρὸς σωτηρίαν νεῦσις, ἡ πίστις ἡμῖν ἀναφαίνεται· μεθ' ἣν φόβος τε καὶ ἐλπὶς καὶ μετάνοια, σύν τε ἐγκρατείᾳ, καὶ ὑπομονῇ προκόπτουσαι, ἄγουσιν ἡμᾶς ἐπί τε ἀγάπην, ἐπί τε γνῶσιν· εἰκότως οὖν ὁ ἀπόστολος Βαρνάβας, ἀφ' οὗ φησὶν ἔλαβον μέρους ἐσπούδασα κατὰ μικρὸν ὑμῖν πέμψαι, ἵνα μετὰ τῆς πίστεως ὑμῶν τελείαν ἔχητε καὶ τὴν γνῶσιν. τῆς μὲν οὖν πίστεως ὑμῶν εἰσὶν οἱ συλλήπτορες φόβος καὶ ὑπομονή· τὰ δὲ συμμαχοῦντα ἡμῖν, μακροθυμία, καὶ ἐγκράτεια. τούτων οὖν φησὶ τὰ πρὸς τὸν κύριον μενόντων ἁγνῶς, συνευφραίνονται αὐτοῖς, σοφία, σύνεσις, ἐπιστήμη, γνῶσις. στοιχεῖα γοῦν τῆς γνώσεως τῶν προειρημένων ἀρετῶν, στοιχειωδεστέραν εἶναι συμβέβηκε τὴν πίστιν, οὕτως ἀναγκαίαν τῷ γνωστικῷ ὑπάρχουσαν, ὡς τῷ κατὰ τὸν κόσμον τόνδε βιοῦντι, πρὸς τὸ ζῆν τὸ ἀναπνεῖν· ὡς δ' ἄνευ τῶν τεσσάρων στοιχείων οὐκ ἔστι ζῆν, οὐδ' ἄνευ πίστεως γνῶσιν ἐπακολουθῆσαι. αὕτη τοίνυν κρηπὶς ἀληθείας· οἱ δὲ τοῦ φόβου κατηγοροῦντες, κατατρέχουσι τοῦ νόμου. εἰ δὲ τοῦ νόμου, δῆλόν που ὡς καὶ τοῦ δεδωκότος τὸν νόμον θεοῦ· τρία γὰρ ταῦτα ἐξ ἀνάγκης ὑφέστηκεν, παρὰ τὸ ὑποκείμενον, ὁ διοικῶν, ἡ διοίκησις, τὸ διοικούμενον. εἰ γοῦν καθ' ὑπόθεσιν ἐξέλοιεν τὸν νόμον, ἀνάγκη δήπου ἕκαστον, ὃς ἄγεται ὑπὸ ἐπιθυμίας, ἡδονῇ χαριζόμενον, ἀμελεῖν μὲν τοῦ καλῶς ἔχοντος· ὑπερφρονεῖν δὲ τοῦ θείου· ἀσεβεῖν δὲ ἅμα, καὶ ἀδικεῖν ἀδεῶς, ἀποσκιρτήσαντα τῆς ἀληθείας. ναὶ φασὶν ἄλογος ἔκκλισις ὁ φόβος ἐστὶ καὶ πάθος. τί σὺ λέγεις, καὶ πῶς ἄν σοι ἔτι σώζοιτο οὗτος ὁ ὅρος, διὰ λόγου δοθείσης μοι τῆς ἐντολῆς· ἐντολὴ δὲ ἀπαγορεύει τὸν φόβον, ἐπαρτῶσα διὰ παιδείαν τὸν οὕτως ἐπιδεχόμενον νουθετεῖσθαι. οὐ τοίνυν ἄλογος ὁ φόβος, λογικὸς μὲν οὖν· πῶς γὰρ οὔ, παραινῶν, οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις. ἀλλ' εἰ σοφίζονται τὰ ὀνόματα εὐλάβειαν καλούντων οἱ φιλόσοφοι τὸν τοῦ νόμου φόβον, εὔλογον οὖσαν ἔκκλισιν ὀνοματομάχεις τούτους οὐκ ἀπὸ τρόπου ὁ Φασηλίτης ἐκάλει Κριτόλαος. ἀστεία μὲν οὖν ἤδη καὶ καλλίστη πέφηνε τοῖς ἐγκαλοῦσιν ἡμῖν ἡ ἐντολὴ, ὀνόματος ἐναλλαγῇ νουθετεῖσα. ἡ οὖν εὐλάβεια, λογικὴ δείκνυται τοῦ βλάπτοντος ἔκκλισις οὖσα. ἐξ ἧς ἡ μετάνοια τῶν προημαρτημένων φύεται· ἀρχὴ γὰρ σοφίας, φόβος κυρίου. σύνεσις δὲ ἀγαθὴ πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν, τὴν σοφίαν λέγει ποίησιν, ἥ ἐστι φόβος θεοῦ· ὁδοποιῶν εἰς σοφίαν, εἰ δὲ ὁ νόμος φόβου ἐμποιητικὸς, ἀρχὴ σοφίας γνῶσις νόμου, καὶ οὐκ ἔστιν ἄνευ νόμου σοφός. ἄσοφοι τοίνυν οἱ παραιτούμενοι τὸν νόμον, ᾧ ἕπεται ἀθέους αὐτοὺς λογίζεσθαι· παιδεία δὲ, ἀρχὴ σοφία. σοφίαν δὲ καὶ παιδείαν ἀσεβεῖς ἐξουθενήσουσιν, λέγει ἡ γραφή. τίνα δὲ τὰ φοβερὰ ὁ νόμος καταγγέλλει, θεασώμεθα, εἰ μὲν τὰ μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας, οἷον πενίαν, καὶ νόσον, καὶ ἀδοξίαν, καὶ δυσγένειαν, καὶ ὅσα παραπλήσια· ταῦτα μὲν καὶ οἱ κατὰ πόλιν νόμοι προτείνοντες, ἐπαινοῦνται· καὶ τοῖς ἐκ περιπάτου τρία γένη τῶν ἀγαθῶν εἰσηγουμένοις, καὶ τὰ τούτων ἐναντία λογιζομένοις εἶναι κακά. ἁρμόνιος ἥδε ἡ δόξα· ἡμῖν δὲ ὁ δοθεὶς νόμος τὰ τῷ ὄντι κακὰ ἀποφεύγειν προστάττει, μοιχείαν, ἀσέλγειαν, παιδεραστίαν, ἄγνοιαν, ἀδικίαν, νόσον ψυχῆς θάνατον· οὐ τὸν διαλύοντα ψυχὴν ἀπὸ σώματος, ἀλλὰ τὸν διαλύοντα ψυχὴν ἀπὸ ἀληθείας· δεινὰ γὰρ καὶ φοβερὰ τῷ ὄντι κακίαι αὗται, καὶ αἱ ἀπὸ τούτων ἐνέργειαι. οὐ μὴν ἀδίκως ἐκτείνεσθαι δίκτυα πτερωτοῖς λέγουσιν οἱ χρησμοὶ οἱ θεῖοι· αὐτοὶ γὰρ αἵματος μετέχοντες, θησαυρίζουσιν ἑαυτοῖς κακά. πῶς οὖν ἔτι οὐκ ἀγαθὸς ὁ νόμος πρός τινων αἱρέσεων λέγεται ἐπιβωμένων τὸν Ἀπόστολον λέγοντα· διὰ γὰρ νόμου γνῶσις ἁμαρτίας. πρὸς οὓς φαμὲν, ὁ νόμος οὐκ ἐποίησεν, ἀλλ' ἔδειξεν τὴν ἁμαρτίαν· προστάξας γὰρ τὸ ποιητέον, ἤλεγξε τὰ μὴ ποιητέα· ἀγαθοῦ δὲ τὸ μὲν σωτήριον, ἐκδιδάξαι· τὸ δὲ δηλητήριον, ἐπιδεῖξαι. καὶ τῷ μὲν, χρῆσθαι συμβουλεῦσαι· τὸ δὲ, ἀποφυγεῖν κελεῦσαι. αὐτίκα ὁ Ἀπόστολος οὗ οὐ συνίασι, γνῶσιν εἶπεν ἁμαρτίας διὰ νόμου ἐπιφανερῶσθαι, οὐχὶ ὑπόστασιν εἰληφέναι. πῶς δ' οὐκ ἀγαθὸς ὁ παιδεύων νόμος, ὁ παιδαγωγὸς εἰς Χριστὸν δοθεὶς, ἵνα δὴ ἐπιστρέψωμεν διὰ φόβου παιδευτικῶς κατευθυνόμενοι πρὸς τὴν

διὰ

διὰ Χριστοῦ τελείωσιν. οὐ βούλομαι φησὶ τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ: με-
τάνοιαν δὲ ἐντολὴ ποιεῖ, κωλυτικὴν μὲν τῶν μὴ ποιητέον: ἐπαγγελτικὴν δὲ τῶν εὐεργεσιῶν, θάνα-
τον οἶμαι, τὴν ἄγνοιαν λέγει: καὶ ὁ ἐγγὺς κυρίου, πλήρης μαστίγων. ὁ συνεγγίζων δηλονότι τῇ γνώ-
σει, κινδύνων, φόβων, ἀνιῶν, θλίψεων, διὰ τὸν πόθον τῆς ἀληθείας ἀπολαύει. υἱὸς γὰρ παιδευό-
μενος, σοφὸς ἀποβήσεται, καὶ διασωθήσεται ἀπὸ καύματος, υἱὸς νοήμων. υἱὸς δὲ νοήμων, δέξεται ἐντολάς.
καὶ Βαρνάβας ὁ ἀπόστολος, οὐαὶ οἱ συνετοὶ παρ' ἑαυτοῖς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες, προ-
τάξας ἐπήγαγεν. πνευματικοὶ γενώμεθα, ναὸς τέλειος τῷ θεῷ, ἐφ' ὅσον ἐστὶν ἐφ' ἡμῖν, μελε-
τῶμεν τὸν φόβον τοῦ θεοῦ, καὶ φυλάσσειν ἀγωνιζώμεθα τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. ἵνα ἐν τοῖς δικαιώμα-
σιν αὐτοῦ εὐφρανθῶμεν, ὅθεν ἀρχὴ σοφίας, φόβος θεοῦ, θείως λέλεκται. ἐνταῦθα οἱ ἀμφὶ τὸν
Βασιλείδην, τοῦτο ἐξηγούμενοι τὸ ῥητὸν, αὐτόν φασιν ἄρχοντα ἐπακούσαντα τὴν φάσιν τοῦ δια-
κονουμένου πνεύματος, ἐκπλαγῆναι τῷ τε ἀκούσματι καὶ τῷ θεάματι. παρ' ἐλπίδας εὐηγ-
γελισμένον, καὶ τὴν ἔκπληξιν αὐτοῦ φόβον κληθῆναι, ἀρχὴν γενόμενον σοφίας φυλοκρινητικῆς
τε καὶ διακριτικῆς, καὶ τελεωτικῆς, καὶ ἀποκαταστατικῆς: οὐ γὰρ μόνον τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκ-
λογὴν διακρίνας, ὁ ἐπὶ πᾶσι προπέμπει. ἔοικε δὲ καὶ Οὐαλεντῖνος ἔν τινι ἐπιστολῇ τοιαῦτά τι-
να ἐν νῷ λαβών: αὐταῖς γράφει ταῖς λέξεσι: καὶ ὡς περίφοβος ἐπ' ἐκείνου τοῦ πλάσματος ὑ-
πῆρξε τοῖς ἀγγέλοις. ὅτι μείζονα ἐφθέγξατο τῆς πλάσεως, διὰ τὸν ἀοράτως ἐν αὐτῷ σπέρμα
δεδωκότα τῆς ἄνωθεν οὐσίας καὶ παρρησιαζόμενον. οὕτω καὶ ἐν ταῖς γενεαῖς τῶν κοσμικῶν ἀνθρώ-
πων, φόβοι τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων τοῖς ποιοῦσιν ἐγένετο. οἷον ἀνδριάντες, καὶ εἰκόνες, καὶ πάντα
ἃ χεῖρες ἀνύουσιν εἰς ὄνομα θεοῦ: εἰς γὰρ ὄνομα ἀνθρώπου πλασθεὶς Ἀδὰμ, φόβον παρέσχε
προόντος ἀνθρώπου, ὡς δὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ καθεστῶτος, καὶ κατεπλάγησαν, καὶ ταχὺ τὸ ἔργον ἠ-
φάνισαν. μιᾶς δ' οὔσης ἀρχῆς ὡς δειχθήσεται ὕστερον, τερατεύσματα καὶ μορμολύκια ταῦτα ἀνα-
πλάσσοντες οὗτοι οἱ ἄνδρες φανήσονται. ἐπειδὴ δὲ ἐκ νόμου καὶ προφητῶν προπαιδεύεσθαι
διὰ κυρίου, τῷ θεῷ συμφέρειν ἔδοξεν ἀρχὴ σοφίας φόβος εἴρηται κυρίου. παρὰ κυρίου διὰ
Μωϋσέως δοθεὶς, τοῖς ἀπειθοῦσι καὶ σκληροκαρδίοις: οὓς γὰρ οὐχ αἱρεῖ λόγος, τιθασεύει τούτους
φόβος, ὃ καὶ προϊδὼν ἄνωθεν ὁ παιδεύων λόγος, ἑκατέρῳ τῷ τρόπῳ ἐκκαθαίρων οἰκείως εἰς
θεοσέβειαν ἥρμοσεν ὄργανον. ἔστι μὲν οὖν ἡ μὲν ἔκπληξις, φόβος ἐκ φαντασίας ἀσυνήθους, ἢ
ἐπ' ἀπροσδοκήτῳ φαντασίᾳ, ἅτε καὶ ἀγγελίας, φόβος δὲ, ὡς γεγονότι, ἢ ὄντι, ἢ θαυμασιότης
ὑπερβάλλουσα. οὐ συνορῶσι τοίνυν ἐμπαθῆ ποιοῦντες δι' ἐκπλήξεως, τὸν μέγιστον καὶ πρὸς αὐ-
τῶν ἀνυμνούμενον θεὸν, καὶ πρό γε τῆς ἐκπλήξεως, ἐν ἀγνοίᾳ γενόμενον. εἰ δὴ ἄγνοια προϋ-
πῆρξε τῆς ἐκπλήξεως: εἰ δ' ἡ ἔκπληξις καὶ ὁ φόβος ἀρχὴ σοφίας: φόβος τοῦ θεοῦ γεγένηται, κιν-
δυνεύει τῆς τε σοφίας τοῦ θεοῦ καὶ τῆς κοσμοποιίας ἁπάσης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως
αὐτῆς τῆς ἐκλογῆς ἄγνοια προκατάρχειν αἰτιώδης. πότερον οὖν τῶν καλῶν, ἢ φαύλων ἡ ἄγνοια.
ἀλλ' εἰ μὲν τῶν καλῶν τί παύεται ἐκπλήξει, καὶ παρέλκει ὁ διάκονος αὐτοῖς, καὶ τὸ κήρυγμα,
καὶ τὸ βάπτισμα, εἰ δὲ τῶν φαύλων, πῶς τῶν καλλίστων αἴτιον τὸ κακόν: εἰ μὴ γὰρ προϋπῆρ-
χεν ἄγνοια, οὐκ ἂν ὁ διάκονος κατῆλθεν: οὐδ' ἂν ἔκπληξις εἷλε τὸν ἄρχοντα ὡς αὐτοὶ λέ-
γουσιν, οὐδ' ἂν ἀρχὴν σοφίας ἐκ τοῦ φόβου ἔλαβεν εἰς τὴν φυλοκρίνησιν τῆς τε ἐκλογῆς,
τῶν τε κοσμικῶν. εἰ δὲ ὁ φόβος τοῦ προόντος ἀνθρώπου ἐπιβούλους τοῦ σφετέρου πλάσμα-
τος πεποίηκε τοὺς ἀγγέλους, ὡς ἐνιδρυμένου τῷ δημιουργήματι ἀοράτου τοῦ σπέρματος τῆς
ἄνωθεν οὐσίας, ἢ ὑπολήψει κενῇ παρεζήλωσαν, ὅπερ ἀπίθανον, ἀγγέλους δημιουργίας ἧς
ἐπιστεύθησαν: οἷον τέκνου τινὸς αὐθέντας γενέσθαι, ἄγνοιαν πάσχειν κατεγνωσμένους, ἢ προ-
γνώσει ἐνεχόμενοι κεκίνηνται: ἀλλ' οὐκ ἂν ἐπεβούλευσαν δι' οὗ ἐπεχείρησαν, ᾧ προέγνωσαν:
οὐδ' ἂν κατεπλάγησαν τὸ ἔργον τὸ αὐτῶν ἐκ προγνώσεως τὸ ἄνωθεν σπέρμα νενοηκότες, ἢ τὸ
πλεονεκτεῖν γνώσει πεποιθότες ἐτόλμησαν, ὃ καὶ αὐτὸ ἀδύνατον. μαθόντες τὸ διαφέρον τὸ ἐν
πληρώματι ἀνθρώπῳ ἐπιβουλεύειν, ἔτι καὶ τὸν κατ' εἰκόνα ἐν ᾧ καὶ τὸ ἀρχέτυπον, καὶ ὃ σὺν τῇ
γνώσει τῇ λοιπῇ ἄφθαρτον παρειλήφασι: τούτοις τε οὖν αὐτοῖς καὶ ἑτέροις τισί. μάλιστα δὲ τοῖς
ἀπὸ Μαρκίωνος ἐκβοᾷ οὐκ ἐπαΐουσιν ἡ γραφή. ὁ δὲ ἐμοῦ ἀκούων, ἀναπαύσεται ἐπ' εἰρήνῃ
πεποιθώς. καὶ ἡσυχάσει ἀφόβως ἀπὸ παντὸς κακοῦ. τί τοίνυν τὸν νόμον βούλονται. κακὸν μὲν οὖν,
οὐ φήσουσι: δίκαιον δὲ, διαστέλλοντες τὸ ἀγαθὸν τοῦ δικαίου. ὁ δὲ κύριος φοβεῖσθαι τὸ κακὸν
προστάττων, οὐ κακῷ τὸ κακὸν ἀπαλλάττει; τῷ δὲ ἐναντίῳ τὸ ἐναντίον καταλύει. ἀγαθῷ δὲ κα-

καὶ ἐναντίον, ὡς δίκαιον ἀδίκῳ. εἰ τοίνυν κακῶν ἀρχὴν ἀφοβίαν εἴρηκεν, ἣν ὁ τοῦ κυρίου φόβος ἐργάζεται, ἀγαθὸν ὁ φόβος· καὶ ὁ ἐκ τοῦ νόμου φόβος, οὐ μόνον δίκαιος, ἀλλὰ καὶ ἀγαθός, κακίαν ἀναιρῶν· φόβῳ δὲ ἀφοβίαν εἰσάγων, οὐ πάθει ἀπάθειαν· παιδείᾳ δὲ μετριοπάθειαν ἐμποιεῖ. ἐπὰν οὖν ἀκούσωμεν, τίμα τὸν κύριον, καὶ ἰσχύσεις· πλὴν δὲ αὐτοῦ μὴ φοβοῦ ἄλλον, τὸ φοβεῖσθαι ἁμαρτάνειν, ἕπεσθαι δὲ ταῖς ὑπὸ θεοῦ δοθείσαις ἐντολαῖς, τιμὴν ἣν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐκδεχόμεθα. δέος δέ ἐστι φόβος θείου, ἀλλ' εἰ καὶ πάθος ὁ φόβος, ὡς βούλονταί τινες, ὅτι φόβος ἐστὶ πάθος, οὐχ ὁ πᾶς φόβος πάθος· ἡ γοῦν δεισιδαιμονία, πάθος· φόβος δαιμόνων οὖσα, ἐκπαθῶν τε καὶ ἐμπαθῶν. ἔμπαλιν οὖν ὁ τοῦ ἀπαθοῦς θεοῦ φόβος, ἀπαθής· φοβεῖται γάρ τις οὐ τὸν θεόν, ἀλλὰ τὸ ἀποπεσεῖν τοῦ θεοῦ. ὁ δὲ τοῦτο δεδιὼς τὸ τοῖς κακοῖς περιπεσεῖν, φοβεῖται καὶ δέδιεν τὰ κακά. ὁ δεδιὼς δὲ τὸ πτῶμα, ἄφθαρτον ἑαυτὸν καὶ ἀπαθῆ εἶναι βούλεται. σοφὸς φοβηθείς, ἐξέκλινεν ἀπὸ κακοῦ· ὁ δὲ ἄφρων μίγνυται πεποιθώς, ἡ γραφὴ λέγει· αὖθίς τε ἐν φόβῳ κυρίου ἐλπὶς ἰσχύος φησίν. ἀνάγει γοῦν ὁ τοιοῦτος φόβος ἐπί τε τὴν μετάνοιαν· ἐπί τε τὴν ἐλπίδα. ἐλπὶς δέ, προσδοκία ἀγαθῶν, ἢ ἀπόντος ἀγαθοῦ εὔελπις. ἀμέλει καὶ ἡ ἐμπιστία λαμβάνεται εἰς εὐελπίδα, ἣν ἐπὶ τὴν ἀγάπην χειραγωγεῖν μεμαθήκαμεν. ἀγάπη δέ, ὁμόνοια ἂν εἴη, τῶν κατὰ τὸν λόγον καὶ τὸν βίον καὶ τὸν τρόπον· ἢ συνελόντι φάναι, κοινωνία βίου. ἢ ἐκτένεια φιλίας καὶ φιλοστοργίας μετὰ λόγου ὀρθοῦ, περὶ χρῆσιν ἑταίρων. ὁ δὲ ἑταῖρος, ἕτερος ἐγώ· ἢ καὶ ἀδελφοὺς τοὺς τῷ αὐτῷ λόγῳ ἀναγεννηθέντας προσαγορεύομεν. παράκειται δὲ τῇ ἀγάπῃ ἥ τε φιλοξενία, φιλοτεχνία τις οὖσα περὶ χρῆσιν ξένων· ξένοι δέ, ὧν ξένα τὰ κοσμικά· κοσμικοὺς γὰρ τοὺς εἰς γῆν ἐλπίζοντας, καὶ τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας ἐξακούομεν. μὴ συσχηματίζεσθέ φησιν ὁ Ἀπόστολος τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοός, εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον. ἀναστρέφεται τοίνυν ἡ φιλοξενία περὶ τὸ ὠφέλιμον τοῖς ξένοις· ξένοι δέ, οἱ ἐπίξενοι· ἐπίξενοι δέ, οἱ φίλοι· φίλοι δέ, οἱ ἀδελφοί, φίλε κασίγνητε φησὶν Ὅμηρος. ἥ τε φιλανθρωπία, δι' ἣν καὶ ἡ φιλοστοργία, φιλικὴ χρῆσις ἀνθρώπων ὑπάρχουσα· ἥ τε φιλοστοργία, φιλοτεχνία τις οὖσα περὶ στέρξιν φίλων ἢ οἰκείων, συμπαρομαρτοῦσιν ἀγάπῃ. εἰ δὲ τῷ ὄντι ἄνθρωπος ὁ ἐν ἡμῖν ἐστιν ὁ πνευματικός, φιλαδελφία ἡ φιλανθρωπία, τοῖς τοῦ αὐτοῦ πνεύματος κεκοινωνηκόσι. στέρξις δ' αὖ, τήρησίς ἐστιν εὐνοίας ἢ ἀγαπήσεως· ἀγάπησις δέ, ἀπόδειξις παντελής, καὶ τὸ ἀγαπᾶσθαι, ἀρέσκεσθαι τῷ ἤθει, ἀγόμενόν τι καὶ ἀπαγόμενον· ἄγονται δὲ εἰς ταυτότητα διὰ ὁμόνοιαν, ἐπιστήμην οὖσαν κοινῶν ἀγαθῶν· καὶ γὰρ ἡ ὁμογνωμοσύνη, συμφωνία γνωμῶν. καὶ ἡ ἀγάπη φησίν, ἀνυπόκριτος ἔστω ἡμῖν αὐτοῖς τε ἀποστυγοῦντες τὸ πονηρόν. γινόμεθα κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ, τῇ φιλαδελφίᾳ τε καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως εἰ δυνατὸν τὸ ἐξ ὑμῶν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες. ἔπειτα μὴ νικῶ λέγει ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν. Ἰουδαίοις τε ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος μαρτυρεῖν ὁμολογεῖ, ὅτι ζῆλον θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν· ἀγνοοῦντες γὰρ τὴν τοῦ θεοῦ δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἰδίαν ζητοῦντες στῆσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν· οὐ γὰρ τὸ βούλημα τοῦ νόμου ἔγνωσάν τε καὶ ἐποίησαν, ἀλλ' ὃ ὑπέλαβον αὐτοί, τοῦτο καὶ βούλεσθαι τὸν νόμον ᾠήθησαν· οὐδ' ὡς προφητεύοντι τῷ νόμῳ ἐπίστευσαν· λόγῳ δὲ ψιλῷ καὶ φόβῳ, ἀλλ' οὐ διαθέσει καὶ πίστει ἠκολούθησαν· τέλος γὰρ νόμου Χριστός, εἰς δικαιοσύνην ὁ ὑπὸ νόμου προφητευθείς, παντὶ τῷ πιστεύοντι. ὅθεν εἴρηται τούτοις παρὰ Μωϋσέως. ἐγὼ παραζηλώσω ὑμᾶς ἐπ' οὐκ ἔθνει, ἐπ' ἔθνει ἀσυνέτῳ παροργιῶ ὑμᾶς, τῷ εἰς ὑπακοὴν δηλονότι εὐπειθεῖ γενομένῳ· καὶ διὰ Ἡσαΐου εὑρέθην λέγει τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν, ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερωτῶσι· πρὸ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας δηλαδή, μεθ' ἣν καὶ τῷ Ἰσραὴλ ἐκεῖνα τὰ προφητευθέντα οἰκείως λέγεται νῦν, ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐπὶ λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα. ὁρᾷς τὴν αἰτίαν τῆς ἐξ ἐθνῶν κλήσεως, σαφῶς πρὸς τοῦ προφήτου ἀπείθειαν τοῦ λαοῦ καὶ ἀντιλογίαν εἰρημένην; εἶθ' ἡ ἀγαθότης καὶ ἐπὶ τούτοις δείκνυται τοῦ θεοῦ· φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος· ἀλλὰ τῷ αὐτῶν παραπτώματι ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζηλῶσαι αὐτοὺς καὶ μετανοῆσαι βουληθῆναι. ὁ ποιμὴν δὲ ἁπλῶς ἐπὶ τῶν κεκοιμημένων θεὶς τὴν λέξιν, δικαίους οἶδέ τινας ἐν ἔθνεσι καὶ ἐν Ἰουδαίοις. οὐ μόνον πρὸ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας, ἀλλὰ καὶ πρὸ νόμου κατὰ τὴν πρὸς θεὸν εὐαρέστησιν, ὡς Ἄβελ, ὡς Νῶε, ὡς εἴ τις ἕτερος δίκαιος. φησὶ γοῦν τοὺς ἀποστόλους καὶ διδασκάλους, τοὺς κηρύξαντας τὸ ὄνομα τοῦ

υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ κοιμηθέντας τῇ δυνάμει καὶ τῇ πίστει κηρύξαι τοῖς προκεκοιμημένοις. εἶτα ἐπιφέρει. καὶ αὐτοὶ δεδώκασιν αὐτοῖς τὴν σφραγῖδα τοῦ κηρύγματος. κατέβησαν οὖν μετ' αὐτῶν εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ πάλιν ἀνέβησαν. ἀλλ' οὗτοι ζῶντες κατέβησαν, καὶ πάλιν ζῶντες ἀνέβησαν: ἐκεῖνοι δὲ οἱ προκεκοιμημένοι, νεκροὶ κατέβησαν: ζῶντες δὲ ἀνέβησαν. διὰ τούτων οὖν ἐζωοποιήθησαν καὶ ἐπέγνωσαν τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. διὰ τοῦτο καὶ συνανέβησαν μετ' αὐτῶν, καὶ συνηρμόσθησαν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου, καὶ ἀλατόμητοι συνῳκοδομήθησαν: ἐν δικαιοσύνῃ ἐκοιμήθησαν, καὶ ἐν μεγάλῃ ἁγνείᾳ: μόνην δὲ τὴν σφραγῖδα ταύτην οὐκ εἶχον. ὅτ' ἂν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῶσιν, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες ἑαυτοῖς εἰσι νόμος κατὰ τὸν Ἀπόστολον. ὡς μὲν οὖν ἀντακολουθοῦσιν ἀλλήλαις αἱ ἀρεταὶ, τί χρὴ λέγειν ἐπιδεδειγμένον ἤδη, ὡς πίστις μὲν κατὰ μετανοίᾳ ἐλπίζεται, εὐλάβεια δὲ κατὰ πίστει. καὶ ἡ ἐν τούτοις ἐπιμονή τε καὶ ἄσκησις, ἅμα μαθήσει συμπεραιοῦται εἰς ἀγάπην: ἡ δὲ, τῇ γνώσει τελειοῦται. ἐκεῖνο δὲ ἐξ ἀνάγκης παρασημειωτέον, ὡς μόνον τὸ θεῖον, σοφὸν εἶναι φύσει νοεῖσθαι χρή. διὸ καὶ ἡ σοφία δύναμις θεοῦ, ἡ διδάξασα τὴν ἀλήθειαν κἀνταῦθά που εἴληπται ἡ τελείωσις τῆς γνώσεως: φιλεῖ δὲ καὶ ἀγαπᾷ τὴν ἀλήθειαν ὁ φιλόσοφος, ἐκ τοῦ θεράποντος εἶναι γνήσιος, δι' ἀγάπην ἤδη φίλος νομισθείς: ταύτης δὲ ἀρχὴ τὸ θαυμάσαι τὰ πράγματα, ὡς Πλάτων ἐν Θεαιτήτῳ λέγει. καὶ Ματθίας ἐν ταῖς παραδόσεσι παραινῶν. θαύμασον τὰ παρόντα, βαθμὸν τοῦτον πρῶτον τῆς ἐπέκεινα γνώσεως ὑποτιθέμενος, ἢ κἂν τῷ καθ' Ἑβραίους εὐαγγελίῳ, ὁ θαυμάσας, βασιλεύσει γέγραπται, καὶ ὁ βασιλεύσας, ἀναπαήσεται. ἀδύνατον οὖν τὸν ἀμαθῆ, ἕως ἂν μένῃ ἀμαθὴς: φιλοσοφεῖν δὲ τόν γε μὴ ἔννοιαν σοφίας εἰληφότα, φιλοσοφίας οὔσης ὀρέξεως τοῦ ὄντως ὄντος, καὶ τῶν εἰς τοῦτο συντεινόντων μαθημάτων. κἂν τῷ ποιεῖν καλῶς ἤ τισιν ἐξησκημένον, ἀλλὰ τὸ ἐπίστασθαι ὡς χρηστέον καὶ πρακτέον καὶ συνεκπονητέον, καθὸ καὶ ὁμοιοῦταί τις θεῷ: θεῷ λέγω τῷ σωτῆρι, θεραπεύων τὸν τῶν ὅλων θεὸν διὰ τοῦ ἀρχιερέως λόγου, δι' οὗ καθορᾶται τὰ κατ' ἀλήθειαν καλὰ καὶ δίκαια: εὐσέβεια ἐστὶ πρᾶξις ἑπομένη καὶ ἀκόλουθος θεῷ. τριῶν τοίνυν τούτων ἀντέχεται ὁ ἡμεδαπὸς φιλόσοφος. πρῶτον μὲν, τῆς θεωρίας: δεύτερον δὲ, τῆς τῶν ἐντολῶν ἐπιτελέσεως: τρίτον, ἀνδρῶν ἀγαθῶν κατασκευῆς. ἃ δὴ συνελθόντα, τὸν γνωστικὸν ἐπιτελεῖ. ὅτι δ' ἂν ἐνδέῃ τούτων, χωλεύει τὰ τῆς γνώσεως. ὅθεν θείως ἡ γραφή φησι. καὶ εἶπεν κύριος πρὸς Μωϋσῆν λέγων. λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτοὺς: ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν, κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα γῆς Αἰγύπτου: ἐν ᾗ κατῳκήσατε ἐν αὐτῇ, οὐ ποιήσετε: καὶ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα γῆς Χαναὰν, εἰς ἣν ἐγὼ εἰσάγω ὑμᾶς ἐκεῖ οὐ ποιήσετε, καὶ τοῖς νομίμοις αὐτῶν, οὐ πορεύσεσθε. τὰ κρίματά μου ποιήσετε, καὶ τὰ προστάγματά μου φυλάξεσθε. πορεύεσθε ἐν αὐτοῖς. ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν, καὶ φυλάξεσθε πάντα τὰ προστάγματά μου, καὶ ποιήσετε αὐτά. ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς. ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν. εἴτ' οὖν κόσμου καὶ ἀπάτης, εἴτε παθῶν καὶ κακιῶν σύμβολον, Αἴγυπτος καὶ ἡ Χαναανῖτις γῆ, ὧν μὲν ἀφεκτέον: ὁποῖα δὲ ἐπιτηδευτέον ὡς θεῖα καὶ οὐ κοσμικὰ, ἐδείκνυσιν ἡμῖν τὸ λόγιον. ὅτ' ἂν δὲ εἴπῃ, ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς, τήν τε Ἑβραίων αὐτῶν ἐπανόρθωσιν: τήν τε τῶν πέλας ἡμῶν αὐτῶν συνάσκησίν τε καὶ προκοπὴν, ζωὴν λέγει αὐτῶν τε καὶ ἡμῶν: οἱ γὰρ νεκροὶ τοῖς παραπτώμασι, συζωοποιοῦνται Χριστῷ, διὰ τῆς ἡμετέρας διαθήκης: πολλάκις δὲ ἐπαναλαμβάνουσα ἡ γραφὴ, τὸ, ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν, δυσωπεῖ μὲν διατετριπηκότα τε ἕπεσθαι διδάσκουσα τῷ τὰς ἐντολὰς δεδωκότι θεῷ: ὑπομιμνήσκει δὲ ἠρέμα ζητεῖν τὸν θεὸν, καὶ ὡς οἷόν τε γινώσκειν ἐπιχειρεῖν. ἥτις ἂν εἴη θεωρία μεγίστη ἡ ἐποπτικὴ ἡ τῷ ὄντι ἐπιστήμη ἡ ἀμετάπτωτος λόγῳ γινομένη, αὕτη ἂν εἴη μόνη ἡ τῆς σοφίας γνῶσις: ἧς οὐδέποτε χωρίζεται ἡ δικαιοπραγία. ἀλλ' ἡ μὲν τῶν οἰησισόφων, εἴτε αἱρέσεις εἶεν βάρβαροι, εἴτε οἱ παρ' Ἕλλησι φιλόσοφοι γνῶσις φυσιοῖ κατὰ τὸν Ἀπόστολον: πιστὴ δὲ ἡ γνῶσις, ἥτις ἂν εἴη ἐπιστημονικὴ ἀπόδειξις τῶν κατὰ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν παραδιδομένων. φήσαιμι δ' ἂν αὐτὴν λόγον εἶναι τοῖς ἀμφισβητουμένοις, ἐκ τῶν ὁμολογουμένων ἐκπορίζοντα τὴν πίστιν: πίστεως δ' οὔσης διττῆς, τῆς μὲν, ἐπιστημονικῆς: τῆς δὲ, δοξαστικῆς, οὐδὲν κωλύει ἀπόδειξιν ὀνομάζειν διττήν: τὴν μὲν, ἐπιστημονικήν: τὴν δὲ, δοξαστικήν. ἐπεὶ καὶ ἡ γνῶσις καὶ ἡ πρόγνωσις, διττὴ λέγεται: ἡ μὲν, ἀπηκριβωμένην ἔχουσα τὴν ἑαυτῆς φύσιν: ἡ δὲ, ἐλλειπὴς, καὶ μή τι ἡ παρ' ἡμῖν ἀπόδειξις μόνη ἂν εἴη ἀληθὴς

ἀπὸ τῆς ἐκ θείων χορηγουμένης γραφῶν τῶν ἱερῶν γραμμάτων, καὶ τῆς θεοδιδάκτου σοφίας κατὰ τὸν Ἀπόστολον. μάθησις γοῦν καὶ τὸ πείθεσθαι ταῖς ἐντολαῖς, ὅ ἐστι πιστεύειν τῷ θεῷ. καὶ ἡ πίστις δύναμις τις τοῦ θεοῦ, ἰσχὺς οὖσα τῆς ἀληθείας, αὐτίκα φησίν. ἐὰν ἔχῃ τις πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, μεταστήσει τὸ ὄρος. καὶ πάλιν, κατὰ τὴν πίστιν σου, γενηθήτω σοι. καὶ ὁ μὲν, θεραπεύεται προσλαβὼν τῇ πίστει τὴν ἴασιν· ὁ δὲ, νεκρὸς ἀνίσταται, διὰ τὴν τοῦ πιστεύοντος ὅτι ἀναστήσεται ἰσχύν· ἡ δὲ δοξαστικὴ ἀπόδειξις. ἀνθρωπική τε ἐστι, καὶ πρὸς τῶν ῥητορικῶν γινομένη ἐπιχειρημάτων, ἢ καὶ διαλεκτικῶν συλλογισμῶν· ἡ γὰρ ἀνωτάτω ἀπόδειξις, ἣν ᾐνιξάμεθα ἐπιστημονικὴν πίστιν ἐντίθησι, διὰ τῆς τῶν γραφῶν παραθέσεώς τε καὶ διοίξεως ταῖς τῶν μανθάνειν ὀρεγομένων ψυχαῖς. ἥτις ἂν εἴη γνῶσις· εἰ γὰρ τὰ παραλαμβανόμενα πρὸς τὸ ζητούμενον ἀληθῆ λαμβάνεται, ὡς ἂν θεῖα ὄντα καὶ προφητικά. δῆλόν που ὡς καὶ τὸ συμπέρασμα τὸ ἐπιφερόμενον αὐτοῖς ἀκολούθως, ἀληθὲς ἐπενεχθήσεται, καὶ εἴη ἂν ὀρθῶς ἡμῖν ἀπόδειξις ἡ γνῶσις· ἡνίκα γοῦν τῆς οὐρανίου καὶ θείας τροφῆς τὸ μνημόσυνον ἐν στάμνῳ χρυσῷ καθιδρῦσθαι προσετάττετο. τὸ γόμορ φησὶ, τὸ δέκατον τῶν τριῶν μέτρων ἦν. ἐν ἡμῖν γὰρ αὐτοῖς, τρία μέτρα, τρία κριτήρια μηνύεται· αἴσθησις μὲν, αἰσθητῶν· λεγομένων δὲ ὀνομάτων καὶ ῥημάτων ὁ λόγος· νοητῶν δὲ, νοῦς. ὁ τοίνυν γνωστικὸς ἀφέξεται μὲν τῶν κατὰ λόγον, καὶ τῶν κατὰ διάνοιαν, καὶ τῶν κατὰ αἴσθησιν καὶ ἐνέργειαν ἁμαρτημάτων. ἀκηκοὼς, ὅπως, ὁ ἰδὼν πρὸς ἐπιθυμίαν ἐμοίχευσεν· λαβών τε ἐν νῷ, ὡς μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται. κἀκεῖνο ἐπιστάμενος, ὅτι οὐ τὰ εἰσερχόμενα εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐξερχόμενα διὰ τοῦ στόματος ἐκεῖνα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον· ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοί. τοῦτ' οἶμαι, τὸ κατὰ θεὸν ἀληθινὸν καὶ δίκαιον μέτρον, ᾧ μετρεῖται τὰ μετρούμενα ἡ τὸν ἄνθρωπον συνέχουσα δεκάς· ἣν ἐπὶ κεφαλαίων τὰ προειρημένα τρία ἐδήλωσεν μέτρα, εἴη δ' ἂν σῶμά τε καὶ ψυχή. αἵ τε πέντε αἰσθήσεις, καὶ τὸ φωνητικὸν καὶ σπερματικὸν, καὶ τὸ διανοητικὸν ἢ πνευματικὸν, ἢ ὅπως καὶ βούλει καλεῖν. χρὴ δὲ ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῶν ἄλλων πάντων ὑπεραναβαίνοντας ἐπὶ τὸν νοῦν ἵστασθαι, ὥσπερ ἀμέλει κἀν τῷ κόσμῳ τὰς ἐννέα μοίρας ὑπερπηδήσαντας· πρώτην μὲν τὴν διὰ τῶν τεσσάρων στοιχείων ἐν μιᾷ χώρᾳ τιθεμένων, διὰ τὴν ἴσην τροπήν, ἔπειτα δὲ, τὰς ἑπτὰ τὰς πλανωμένας· τήν τε ἀπλανῆ ἐνάτην, ἐπὶ τὸν τέλειον ἀριθμὸν τὸν ὑπεράνω τῶν θεῶν· τὴν δὲ δεκάτην μοῖραν, ἐπὶ τὴν γνῶσιν ἀφικνεῖσθαι τοῦ θεοῦ συνελόντι φάναι, μετὰ τὴν κτίσιν τὸν ποιητὴν ἐπιποθοῦντας. διὰ τοῦτο αἱ δεκάται τοῦ τε οἴφι, τῶν τε ἱερείων τῷ θεῷ προσεκομίζοντο, καὶ ἡ τοῦ πάσχα ἑορτὴ, ἀπὸ δεκάτης ἤρχετο, παντὸς πάθους καὶ παντὸς αἰσθητοῦ διάβασις οὖσα. πέπηγεν οὖν τῇ πίστει ὁ γνωστικός· ὁ δὲ οἰησίσοφος, ἐκ τῆς ἀληθείας οὐχ ἅπτεται, ἀστάτοις καὶ ἀϊδρύτοις ὁρμαῖς κεχρημένος. εἰκότως οὖν γέγραπται. ἐξῆλθεν δὲ Κάϊν ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ καὶ ᾤκησεν ἐν γῇ Ναΐδ, κατέναντι Ἐδέμ· ἑρμηνεύεται δὲ ἡ μὲν Ναΐδ, σάλος· ἡ δὲ Ἐδέμ, τρυφή. πίστις δὲ καὶ γνῶσις καὶ εἰρήνη, ἡ τρυφή, ἧς ὁ παρακούσας, ἐκβάλλεται· ὁ δὲ οἰησίσοφος, τὴν ἀρχὴν οὐδὲ ἐπαΐειν βούλεται τῶν θείων ἐντολῶν. ἀλλ' οἷον αὐτομαθὴς ἀφηνιάσας, εἰς σάλον κυμαινόμενον ἑκὼν μεθίσταται, εἰς τὰ θνητά τε καὶ γενητὰ καταβαίνων, ἐκ τῆς τοῦ ἀγεννήτου γνώσεως, ἄλλοτε ἀλλοῖα δοξάζων· οἷς δὲ μὴ ὑπάρχει κυβέρνησις, πίπτουσιν ὥσπερ φύλλα. ὁ λογισμὸς καὶ τὸ ἡγεμονικὸν ἄπταιστον μένον, καὶ καθηγούμενον τῆς ψυχῆς, κυβερνήτης αὐτῆς εἴρηται· οὕτως γὰρ ἀτρέπτως, πρὸς τὸ ἄτρεπτον ἡ προσαγωγή. οὕτως Ἀβραὰμ, ἑστὼς ἦν ἀπέναντι κυρίου, καὶ ἐγγίσας, εἶπεν, καὶ τῷ Μωυσεῖ λέγεται. σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ' ἐμοῦ· οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Σίμωνα, τῷ ἑστῶτι, ὃν σέβουσιν, ἐξομοιοῦσθαι τρόπον βούλονται. ἡ πίστις οὖν ἥ τε γνῶσις τῆς ἀληθείας, ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχειν, κατασκευάζουσι τὴν ἑλομένην αὐτὰς ψυχήν· συγγενὲς δὲ τῷ ψεύδει, μετάβασις, ἐκτροπὴ, καὶ ἀπόστασις. ὥσπερ τῷ γνωστικῷ ἠρεμία καὶ ἀνάπαυσις, καὶ εἰρήνη. καθάπερ οὖν τὴν φιλοσοφίαν ὁ τύφος καὶ ἡ οἴησις διαβεβλήκαν, οὕτως καὶ τὴν γνῶσιν ἡ ψευδὴς γνῶσις, ἥ τε ὁμωνύμως καλουμένη, περὶ ἧς ὁ Ἀπόστολος γράφων, ὦ Τιμόθεε φησὶν, τὴν παραθήκην φύλαξον, ἐκτρεπόμενος τὰς βεβήλους κενοφωνίας καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, ἥν τινες ἐπαγγελόμενοι, περὶ τὴν πίστιν ἠστόχησαν. ὑπὸ ταύτης ἐλεγχόμενοι τῆς φωνῆς οἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων, τὰς πρὸς Τιμόθεον ἀθετοῦσιν ἐπιστολάς. φέρε οὖν εἰ ὁ κύριος ἀλήθεια, καὶ σοφία, καὶ δύναμις θεοῦ ὥσπερ οὖν ἐστὶ δειχθείη ὅτι τῷ ὄντι γνωστικὸς ὁ

εἰδὼς

ἐστὶν ὁ γνωστικός, καὶ τὴν πατρίδα τὴν αὐτοῦ δι' αὐτόν, συναισθάνεται γὰρ τοῦ λέγοντος, χείλη δικαίων ἐπίσταται ὑψηλά. τῆς δὲ πίστεως καθάπερ τοῦ χρόνου διττῶν ὄντων, εὕροιμεν ἂν διττὰς ἀρετὰς, συνοικούσας ἄμφω· τοῦ γὰρ χρόνου τοῦ μὲν παρῳχηκότος, ἡ μνήμη· τοῦ δὲ μέλλοντι, ἐλπίς ἐστι, πιστεύομεν δὲ τὰ παρῳχηκότα γεγονέναι, καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι· ἀγαπῶμέν τε αὖ οὕτως ἔχειν τὰ παρῳχηκότα, πίστει πεπεισμένοι τὰ μέλλοντα, ἐλπίδι ἀπεκδεχόμενοι· κατὰ πάντων γὰρ ἡ ἀγάπη τῷ γνωστικῷ περιφοίτησιν ἕνα θεὸν εἰδότι, καὶ ἰδοὺ πάντα ὅσα δεδημιούργηκε, λίαν καλά. οἶδέν τε καὶ θαυμάζει· θεοσέβεια δὲ προστίθησι μῆκος βίου, καὶ φόβος κυρίου, προστίθησιν ἡμέρας· ὡς οὖν αἱ ἡμέραι μέρος βίου τοῦ κατ' ἐπανάβασιν, οὕτω καὶ ὁ φόβος τῆς ἀγάπης ἀρχή, κατὰ παραύξησιν πίστις γενόμενος, εἶτα ἀγάπη. ἀλλ' οὐχ ὡς φοβοῦμαι τὸ θηρίον καὶ μισῶ, διττῶς τυγχάνοντος τοῦ φόβου· ὡς δὲ καὶ τὸν πατέρα δέδια, ὃν φοβοῦμαι ἅμα καὶ ἀγαπῶ, πάλιν φοβούμενος μὴ κολασθῶ ἐμαυτὸν ἀγαπῶ, αἱρούμενος τὸν φόβον. ὁ φοβούμενος προσκόψαι τῷ πατρί, ἀγαπᾷ ἑαυτόν. μακάριος οὖν ὃς πιστὸς γένηται ἀγάπῃ καὶ φόβῳ κεκραμένος· πίστις δέ, ἰσχὺς εἰς σωτηρίαν, καὶ δύναμις εἰς ζωὴν αἰώνιον. πάλιν ἡ προφητεία, πρόγνωσίς ἐστιν· ἡ δὲ γνῶσις, προφητείας νόησις· οἷον γνῶσις τῶν ἐκείνοις προεγνωσμένων, ὑπὸ τοῦ προφαίνοντος τὰ πάντα κυρίου. ἡ τοίνυν γνῶσις τῶν προαγορευθέντων, τριττὴν ἐνδείκνυται τὴν ἔκβασιν, ἢ γεγονέναι πάλαι, ἢ ἐνεστηκέναι ἤδη, ἢ ἔσεσθαι μέλλουσαν. εἶθ' αἱ μὲν ἀκρότητες ὑποπίπτουσι πίστει, ἢ τελεσθέντων, ἢ ἐλπιζομένων· πειθὼ δὲ παρέχει ἡ ἐνεστηκυῖα ἐνέργεια, πρὸς τὴν βεβαίωσιν ἀμφοῖν τοῖν ἄκροιν. εἰ τοίνυν μιᾶς οὔσης τῆς προφητείας, τὸ μὲν ἤδη τελεῖται· τὸ δέ, ἀποπληροῦται, πιστὸν ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἐλπιζόμενον, καὶ τὸ παρῳχηκὸς ἀληθές· πρότερον γὰρ ἐνεστὼς ἦν· εἶτα ἡμῖν παρῴχηκεν, ὡς εἶναι καὶ τὴν τῶν παρῳχηκότων πίστιν, κατάληψιν παρῳχηκότος· καὶ τὴν μὲν ἐσομένην ἐλπίδα, κατάληψιν ἐσομένου πράγματος· τὰς δὲ συγκαταθέσεις οὐ μόνον οἱ ἀπὸ Πλάτωνος, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς ἐφ' ἡμῖν εἶναι λέγουσι. πᾶσα οὖν δόξα καὶ κρίσις καὶ ὑπόληψις καὶ μάθησις, αἷς ζῶμέν τε καὶ σύνεσμεν ἀεὶ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, συγκατάθεσίς ἐστιν· ἡ δ' οὐδὲν ἄλλο, ἢ πίστις ἂν εἴη· ἥ τε ἀπιστία, ἀποσύστασις οὖσα τῆς πίστεως, δυνατὴν δείκνυσι τὴν συγκατάθεσίν τε καὶ πίστιν· ἀνυπαρξία γὰρ, στέρησις οὐκ ἂν λεχθείη. κἄν τις τἀληθὲς σκοπῇ, εὑρήσει τὸν ἄνθρωπον φύσει διαβεβλημένον μὲν πρὸς τὴν τοῦ ψεύδους συγκατάθεσιν· ἔχοντα δὲ ἀφορμὰς πρὸς πίστιν τἀληθοῦς. ἡ τοίνυν συνέχουσα τὴν ἐκκλησίαν ὥς φησιν ὁ Ποιμὴν ἀρετή, ἡ πίστις ἐστί, δι' ἧς σώζονται οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ θεοῦ· ἡ δὲ ἀνδριζομένη, ἐγκράτεια· ἕπονται δ' αὐταῖς, ἁπλότης, ἐπιστήμη, ἀκακία, σεμνότης, ἀγάπη· πᾶσαι δὲ αὗται, πίστεώς εἰσι θυγατέρες, καὶ πάλιν προηγεῖται μὲν, πίστις· φόβος δὲ οἰκοδομεῖ· τελειοῖ δὲ ἡ ἀγάπη. φοβητέον οὖν τὸν κύριον λέγει εἰς οἰκοδομήν, ἀλλ' οὐ τὸν διάβολον εἰς καταστροφήν. ἔμπαλιν δὲ τὰ μὲν ἔργα τοῦ κυρίου, τουτέστι τὰς ἐντολάς, ἀγαπητέον καὶ ποιητέον· τὰ δὲ ἔργα τοῦ διαβόλου, φοβητέον καὶ οὐ ποιητέον· ὁ μὲν γὰρ τοῦ θεοῦ φόβος, παιδεύει καὶ εἰς ἀγάπην ἀποκαθίστησιν· ὁ δὲ τῶν τοῦ διαβόλου ἔργων, μῖσος ἔχει σύζυγον· ὁ δὲ αὐτὸς καὶ τὴν μετάνοιαν σύνεσιν εἶναι φησὶ μεγάλην· μετανοῶν γὰρ ἐφ' οἷς ἔδρασεν, οὐκ ἔτι ποιεῖ ἢ λέγει, βασανίζων δὲ ἐφ' οἷς ἥμαρτεν τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, ἀγαθοεργεῖ. ἄφεσις τοίνυν ἁμαρτιῶν μετανοίας διαφέρει· ἄμφω δὲ δείκνυσι τὰ ἐφ' ἡμῖν. τὸν οὖν εἰληφότα τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, οὐκ ἔτι ἁμαρτάνειν χρή· ἐπὶ γὰρ τῇ πρώτῃ καὶ μόνῃ μετανοίᾳ τῶν ἁμαρτιῶν, αὕτη δ' ἂν εἴη τῶν προϋπηρξάντων κατὰ τὸν ἐθνικὸν καὶ πρῶτον βίον, τὸν ἐν ἀγνοίᾳ λέγω· αὐτίκα τοῖς κληθεῖσι πρόκειται μετάνοια ἡ καθαίρουσα τὸν τόπον τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῶν πλημμελημάτων, ἵνα ἡ πίστις θεμελιωθῇ, καρδιογνώστης δὲ ὢν ὁ κύριος, καὶ τὰ μέλλοντα προγινώσκων, τό, τε εὐμετάβολον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ παλίμβολον· καὶ πανοῦργον τοῦ διαβόλου, ἄνωθεν ἀρχῆθεν προεῖδεν· ὡς ζηλώσας ἐπὶ τῇ ἀφέσει τῶν ἁμαρτιῶν τὸν ἄνθρωπον προστρίψεταί τινας αἰτίας τῶν ἁμαρτημάτων τοῖς δούλοις τοῦ θεοῦ· φρονίμως πονηρευόμενος, ὅπως δὴ καὶ αὐτοὶ συνεκπέσοιεν αὐτῷ· ἔδωκεν οὖν ἄλλην ἐπὶ τοῖς κἂν τῇ πίστει περιπίπτουσί τινι πλημμελήματι πολυέλεος ὤν, μετάνοιαν δευτέραν, ἵν' εἴ τις ἐκπειρασθείη μετὰ τὴν κλῆσιν· βιασθεὶς δὲ καὶ κατασοφισθεὶς, μίαν ἔτι μετάνοιαν ἀμεταμέλητον λάβῃ· ἑκουσίως γὰρ ἁμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκ ἔτι περὶ ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία· φοβερὰ δέ τις ἐκδοχὴ κρίσεως καὶ πυρὸς ζῆλος, ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους·

οὐδὲ συνεχεῖς καὶ ἐπάλληλοι ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι μετάνοιαι, οὐδὲν γὰρ τῶν καθάπαξ μὴ πεπιστευκό-
των διαφέρουσιν, ἢ μόνῳ τῷ συναισθέσθαι, ὅτι ἁμαρτάνουσι, καὶ οὐκ οἶδ' ὁπότερον αὐτοῖν χεῖ-
ρον, ἢ τὸ εἰδότα ἁμαρτάνειν, ἢ μετανοήσαντα ἐφ' οἷς ἥμαρτεν, πλημμελεῖν αὖθις· τῷ ἐλέγχε-
σθαι γὰρ ἑκατέρωθεν ἡ ἁμαρτία φαίνεται: ἡ μὲν, ἐπὶ τῷ πραχθῆναι καταγινωσκομένη πρὸς
τοῦ ἐργάτου τῆς ἀνομίας: ἡ δὲ τὸ πραχθησόμενον προγινώσκοντος, ὡς φαῦλον ἐπιχειροῦντος
καὶ ὁ μὲν θυμῷ χαρίζεται ἴσως, καὶ ἡδονῇ. οὐκ ἀγνοῶν τίσι χαρίζεται: ὁ δὲ ἐφ' οἷς ἐχαρίσατο με-
τανοῶν, εἶτα παλινδρομῶν αὖθις εἰς ἡδονὴν, συνεγγίζει τῷ τὴν ἀρχὴν ἑκουσίως ἐξαμαρτάνοντι
ἐφ' ᾧ γάρ τις μετενόησεν, αὖθις ἐπιτελῶν, οὗ πράσσει κατεγνωκὼς, τοῦτο ἑκὼν ἐπιτελεῖ. ὁ
μὲν οὖν ἐκ τῶν ἐθνῶν καὶ τῆς προβιότητος ἐκείνης ἐπὶ τὴν πίστιν ὁρμήσας, ἅπαξ ἔτυχεν ἀφέσεως
ἁμαρτιῶν: ὁ δὲ καὶ μετὰ ταῦτα ἁμαρτήσας, εἶτα μετανοῶν. κἂν συγγνώμης τυγχάνῃ, αἰδεῖ-
σθαι ὀφείλει, μηκέτι λουόμενος εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν: δεῖ γὰρ οὐ τὰ εἴδωλα μόνον καταλιπεῖν,
ἃ πρότερον ἐθείαζεν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα τοῦ προτέρου βίου, τὸν οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θε-
λήματος σαρκὸς: ἐν πνεύματι δὲ ἀναγεννώμενον. ὅπερ εἴη ἂν, τὸ μὴ εἰς ταὐτὸν ὑποπεσεῖν τὸ
πλημμέλημα μετανοήσαντα: μελέτη γὰρ ἡ μεταπάλιν ἁμαρτιῶν, τὸ πολλάκις μετανοεῖν, καὶ ἐπιτη-
δειότης εἰς εὐτρεψίαν ἐξ ἀνασκησίας. δόκησις τοίνυν μετανοίας, οὐ μετάνοια τὸ πολλάκις
αἰτεῖσθαι συγγνώμην, ἐφ' οἷς πλημμελοῦμεν πολλάκις, δικαιοσύνη δὲ ἀμώμοις ὀρθοτομεῖ ὁ-
» δοὺς, κέκραγεν ἡ γραφή. καὶ πάλιν αὖ ἡ τοῦ ἀκάκου δικαιοσύνη, κατορθώσει τὴν ὁδὸν αὐτοῦ,
» καὶ μὴν καθὼς οἰκτείρει πατὴρ υἱοὺς, ᾠκτείρησεν κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτὸν ὁ Δαβὶδ γρά-
» φει. οἱ σπείροντες οὖν ἐν δάκρυσιν, ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι: τῶν ἐν μετανοίᾳ ἐξομολογουμένων:
» μακάριοι γὰρ πάντες, οἱ φοβούμενοι τὸν κύριον· ὁρᾷς τὸν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἐμφερῆ μακαρισμόν;
» μὴ φοβοῦ φησὶν ὅτ' ἂν πλουτίσῃ ἄνθρωπος, καὶ ὅτ' ἂν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ὅτι οὐκ
» ἐν τῷ ἀποθνήσκειν αὐτὸν λήψεται τὰ πάντα: οὐδὲ συγκαταβήσεται αὐτῷ ἡ δόξα αὐτοῦ, ἐγὼ
» δὲ ἐν τῷ ἐλέει σου εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου: προσκυνήσω πρὸς ναὸν ἅγιόν σου ἐν φόβῳ
» σου· κύριε ὁδήγησόν με ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου. ὁρμὴ μὲν οὖν φορὰ διανοίας ἐπί τι ἢ ἀπό του:
πάθος δὲ, πλεονάζουσα ὁρμὴ, ἢ ὑπερτείνουσα τὰ κατὰ τὸν λόγον μέτρα, ἢ ὁρμὴ ἐκφερομένη
καὶ ἀπειθὴς λόγῳ· παρὰ φύσιν οὖν κίνησις ψυχῆς κατὰ τὴν πρὸς τὸν λόγον ἀπείθειαν, τὰ πά-
θη. ἡ δ' ἀπόστασις καὶ ἔκστασις καὶ ἀπείθεια ἐφ' ἡμῖν, ὥσπερ καὶ ἡ ὑπακοὴ ἐφ' ἡμῖν, διὸ καὶ τὰ
ἑκούσια κρίνεται. αὐτίκα καθ' ἓν ἕκαστον τῶν παθῶν, εἴ τις ἐπεξίοι, ἀλόγους ὀρέξεις εὕροι ἂν
αὐτά· τὸ γοῦν ἀκούσιον, οὐ κρίνεται: διττὸν δὲ τοῦτο, τὸ μὲν, γινόμενον μετ' ἀγνοίας: τὸ δὲ, ἀ-
νάγκῃ, ἐπεὶ πῶς ἂν καὶ δικάσειας, περὶ τῶν κατὰ τοὺς ἀκουσίους τρόπους ἁμαρτάνειν λεγομένων.
ἢ γὰρ αὐτόν τις ἠγνόησεν, ὡς Κλεομένης καὶ Ἀθάμας, οἱ μανέντες: ἢ τὸ πρᾶγμα, ὃ πράσσει,
ὡς Αἰσχύλος τὰ μυστήρια ἐπὶ σκηνῆς ἐξειπὼν, ἐν Ἀρείῳ πάγῳ κριθεὶς, οὕτως ἀφείθη, ἐπιδεί-
ξας αὐτὸν μὴ μεμυημένον, ἢ ὅπερ πράττεται ἀγνοήσας τις, ὥσπερ ὁ τὸν ἀντίπαλον ἀφεὶς, καὶ
ἀποκτείνας οἰκεῖον ἀντὶ τοῦ πολεμίου: ἢ τὸ ἐν τίνι πράττεται, καθάπερ ὁ τοῖς ἐσφαιρωμέ-
ναις λόγχαις γυμναζόμενος καὶ ἀποκτείνας τινὰ, τοῦ δόρατος ἀποβαλόντος τὴν σφαῖραν.
ἢ τὸ παρὰ τὸ πῶς, ὡς ὁ ἐν σταδίῳ ἀποκτείνας τὸν ἀνταγωνιστήν: οὐ γὰρ θανάτου, ἀλλὰ νίκης
χάριν ἠγωνίζετο· ἢ τὸ οὗ ἕνεκα πράττεται, οἷον ὁ ἰατρὸς δέδωκεν ἀντίδοτον ὑγιεινὴν, καὶ ἀ-
πέκτεινεν: ὁ δὲ οὐ τούτου χάριν δέδωκεν, ἀλλὰ τοῦ σῶσαι. ἐκράτει μὲν οὖν ὁ νόμος τότε καὶ τὸν
ἀκουσίως φονεύσαντα, ὡς τὸν ἀκουσίως γονορρυῆ, ἀλλ' οὐ κατ' ἴσον τῷ ἑκουσίως. καίτοι κἀκεῖ-
νος ὡς ἐπὶ ἑκουσίῳ κολασθήσεται, εἴ τις μεταγάγοι τὸ πάθος ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν: τῷ ὄντι γὰρ
κολαστέος ὁ ἀκρατὴς τοῦ γονίμου λόγου, ὃ καὶ αὐτὸ, πάθος ἐστὶ ψυχῆς ἄλογον, ἐγγὺς ἀσελγε-
ίας ἰόν: πιστὸς δὲ ἤρηται, πνοῇ κρύπτειν πράγματα. τὰ προαιρετικὰ τοίνυν κρίνεται: κύριος
» γὰρ ἐτάζει καρδίας καὶ νεφρούς, καὶ ὁ ἐμβλέψας πρὸς ἐπιθυμίαν κρίνεται, διὸ μὴ ἐπιθυ-
» μήσεις λέγει. καὶ ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χείλεσί με τιμᾷ φησίν: ἡ δὲ καρδία αὐτῶν, πόρρω ἐστὶν ἀπ'
» ἐμοῦ: εἰς αὐτὴν γὰρ ἀφορᾷ τὴν γνώμην ὁ θεὸς, ἐπεὶ καὶ τὴν Λὼτ γυναῖκα ἐπιστραφεῖσαν
μόνον ἑκουσίως ἐπὶ τὴν κακίαν τὴν κοσμικὴν, κατέλιπεν ἀναίσθητον, ὡς λίθον δείξας ἀλα-
τίνην. καὶ στήσας, εἰς τὸ μὴ πρόσω χωρεῖν, οὐ μωρὰν καὶ ἄπρακτον εἰκόνα: ἀρτῦσαι δὲ καὶ
στύψαι τὸν πνευματικῶς δυνάμενον διορᾶν: τὸ δ' ἑκούσιον, ἢ τὸ κατ' ὄρεξίν ἐστιν, ἢ τὸ κατὰ
προαίρεσιν, ἢ τὸ κατὰ διάνοιαν. αὐτίκα παράκειται πως ταῦτα ἀλλήλοις, ἁμάρτημα, ἀτύ-

χημα

χημα, ἀδίκημα· καὶ ἔστιν ἁμάρτημα μὲν φέρε εἰπεῖν, τὸ τρυφητικῶς καὶ ἀσελγῶς βιοῦν· ἀτύχημα δὲ, τὸν φίλον ὡς πολέμιον ὑπ' ἀγνοίας βαλεῖν. ἀδίκημα δὲ, ἡ τυμβωρυχία, ἢ ἱεροσυλία. τὸ δὲ ἁμαρτάνειν, ἐκ τοῦ ἀγνοεῖν κρίνειν, ὅ τι χρὴ ποιεῖν συνίσταται. ἢ τῷ ἀδυνατεῖν ποιεῖν· ὥσπερ ἀμέλει καὶ βόθρῳ περιπίπτει τις, ἤτοι ἀγνοήσας, ἢ ἀδυνατήσας ὑπερβῆναι διὰ ἀσθένειαν σώματος· ἀλλ' ἐφ' ἡμῖν γε ἥ, τε πρὸς τὴν παιδείαν ἡμῶν παράστασις. ἥ τε πρὸς τὰς ἐντολὰς ὑπακοή. ὧν εἰ μὴ μετέχειν βουληθείημεν, θυμῷ τε καὶ ἐπιθυμίᾳ ἐκδότους σφᾶς αὐτοὺς ἐπιδόντες, ἁμαρτησόμεθα· μᾶλλον δὲ ἀδικήσομεν τὴν ἑαυτῶν ψυχήν· ὁ μὲν γὰρ Λάϊος ἐκεῖνος κατὰ τὴν τραγῳδίαν φησί·

Λέληθε δ' ἐμ' οὐδὲν τῶνδ', ὧν σὺ νουθετεῖς· Γνώμην δ' ἔχοντά μ', ἡ φύσις βιάζεται.

τουτέστι, τὸ ἐκδοῦναι γεγονέναι τῷ πάθει, ἡ Μήδεια δὲ, καὶ αὐτὴ ὁμοίως ἐπὶ τῆς σκηνῆς βοᾷ.

Καὶ μανθάνω μὲν οἷα δρᾶν μέλλω κακά, Θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων·

ἀλλ' οὐδὲ Αἴας σιωπᾷ· μέλλων δὲ ἑαυτὸν ἀποσφάττειν, κέκραγεν. Οὐδὲν τὸ δῆγμα, ἐλευθέρου ψυχὴν δάκνον οὕτως, ὡς ἀνδρὸς ἀτιμία. οὕτως πέπονθα, καί με συμφοροῦσα,

Βαθεῖα κηλὶς, ἐκ βυθῶν ἀναστρέφει, Λύσσης πικροῖς κέντροισιν ἠρεθισμένον.

τούτους μὲν οὖν ὁ θυμός· μυρίους δὲ ἄλλους ἡ ἐπιθυμία τραγῳδεῖ, τὴν Φαίδραν, τὴν Ανθίαν, τὴν Ἐριφύλην.

Ἣ χρυσὸν φίλου ἀνδρὸς ἐδέξατο τιμήεντα.

τὸν γὰρ κωμικὸν ἐκεῖνον Θρασωνίδην ἄλλη σκηνὴ παιδισκάριόν με φησὶν εὐτελὲς καταδεδούλωκεν, ἀτύχημα δὲ, νοῦ παράλογός ἐστιν ἁμαρτία· ἡ δὲ ἁμαρτία, ἀκούσιος ἀδικία· ἀδικία δὲ, ἑκούσιος κακία. ἔστιν οὖν ἡ μὲν ἁμαρτία, ἐμὸν ἑκούσιον· διὸ καί φησιν· ἁμαρτία γὰρ ὑμῶν οὐ κυριεύσει· οὐ γάρ ἐστε ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν, τοῖς ἤδη πεπιστευκόσι λέγων. ὅτι τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν· ἀτυχία δέ ἐστιν, ἄλλου εἰς ἐμὲ πρᾶξις ἀκούσιος· ἡ δὲ ἀδικία μόνη εἰσπράττεται ἑκούσιος. εἴτε ἐμή· εἴτε ἄλλου. ταύτας δ' αἰνίσσεται τῶν ἁμαρτιῶν τὰς διαφορὰς, ὁ ψαλμῳδὸς μακαρίους λέγων, ὧν ὁ θεὸς τὰς μὲν, ἀπήλειψεν ἀνομίας· τὰς δὲ, ἐπεκάλυψεν ἁμαρτίας. οὐκ ἐλογίζετό τε τὰς ἄλλας, καὶ ἀφῆκε τὰς λοιπάς. γέγραπται γάρ. μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι· καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι· μακάριος ἀνήρ, ᾧ οὐ μὴ λογίσηται κύριος ἁμαρτίαν· οὐδὲ ἔστιν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος. οὗτος ὁ μακαρισμὸς ἐγένετο ἐπὶ τοὺς ἐκλελεγμένους ὑπὸ τοῦ θεοῦ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, καλύπτει μὲν γὰρ ἀγάπη πλῆθος ἁμαρτιῶν· ἀπαλείφει δὲ, ὁ τὴν μετάνοιαν μᾶλλον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἢ τὸν θάνατον αἱρούμενος, οὐ λογίζονται δὲ, ὅσα μὴ κατὰ προαίρεσιν συνίσταται· ὁ γὰρ ἐπιθυμήσας, ἤδη μεμοίχευκε φησίν, ἀφίησί τε τὰς ἁμαρτίας, ὁ φωτίζων λόγος, καὶ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ φησὶν ὁ κύριος ζητήσουσι τὴν ἀδικίαν Ἰσραὴλ, καὶ οὐχ ὑπάρξει· καὶ τὰς ἁμαρτίας Ἰούδα, καὶ οὐ μὴ εὑρεθῶσιν· ὅτι τίς ὥσπερ ἐγὼ, καὶ τίς ἀντιστήσεται κατὰ πρόσωπόν μου. ὁρᾷς ἕνα θεὸν καταγγελλόμενον ἀγαθόν. τὸν κατ' ἀξίαν ἀπομεμπτικόν τε καὶ ἀφετικὸν ἁμαρτημάτων, φαίνεται δὲ καὶ Ἰωάννης ἐν τῇ μείζονι ἐπιστολῇ, τὰς διαφορὰς τῶν ἁμαρτιῶν ἐκδιδάσκων ἐν τούτοις· ἐάν τις ἴδῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἁμαρτάνοντα ἁμαρτίαν μὴ πρὸς θάνατον, αἰτήσει καὶ δώσει αὐτῷ ζωὴν τοῖς ἁμαρτάνουσι, μὴ πρὸς θάνατον εἶπεν· ἔστι γὰρ ἁμαρτία πρὸς θάνατον· οὐ περὶ ἐκείνης λέγω, ἵνα ἐρωτήσῃ τις· πᾶσα ἀδικία, ἁμαρτία ἐστί. καὶ ἔστιν ἁμαρτία, μὴ πρὸς θάνατον, ἀλλὰ καὶ Δαβὶδ, καὶ πρὸ Δαβὶδ ὁ Μωϋσῆς, τῶν τριῶν δογμάτων τὴν γνῶσιν ἐμφαίνουσι διὰ τούτων. μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν, καθὼς οἱ ἰχθύες πορεύονται ἐν σκότει εἰς τὰ βάθη· οἱ γὰρ λεπίδα μὴ ἔχοντες, ὧν ἀπαγορεύει Μωϋσῆς ἐφάπτεσθαι, κάτω τῆς θαλάσσης νέμονται, οὐδὲ ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν ἔστη, καθὼς οἱ δοκοῦντες φοβεῖσθαι τὸν κύριον ἁμαρτάνουσιν ὡς ὁ χοῖρος. πεινῶν γὰρ κραυγάζει· πληρωθεὶς δὲ, τὸν δεσπότην οὐ γνωρίζει· οὐδὲ ἐπὶ καθέδραν λοιμῶν ἐκάθισεν, καθὼς τὰ πτηνὰ εἰς ἁρπαγὴν ἕτοιμα. παραινεῖ δὲ Μωϋσῆς, οὐ φάγεσθαι χοῖρον, οὐδὲ ἀετὸν· οὐδὲ ὀξύπτερον, οὔτε κόρακα· οὐδὲ πάντ' ἰχθὺν, ὃς οὐκ ἔχει λεπίδα ἐν αὐτῷ, ταῦτα μὲν ὁ Βαρνάβας, ἀκήκοα δ' ἔγωγε σοφοῦ τὰ τοιαῦτα ἀνδρὸς, βουλὴν μὲν ἀσεβῶν τὰ ἔθνη λέγοντος· ὁδὸν δὲ ἁμαρτωλῶν, τὴν Ἰουδαϊκὴν ὑπόληψιν· καὶ καθέδραν λοιμῶν, τὰς αἱρέσεις ἐκλαμβάνοντος. ἕτερος δὲ κυριώτερον ἔλεγε, τὸν μὲν πρῶτον μακαρισμὸν τετάχθαι, ἐπὶ τῶν μὴ κατακολουθησάντων ταῖς γνώμαις ταῖς πονη-

ρας. πόλεις ἀποστατησάσας τοῦ θεοῦ· τὸν δεύτερον δὲ, ἐπὶ τῶν τῇ εὐσεβείᾳ καὶ πολιτείᾳ ὁ-
δῷ οὐκ ἐμμενόντων, ἢ τῶν ἐν νόμῳ τραφέντων, ἢ καὶ τῶν ἐξ ἐθνῶν μεταγινωσκόντων· καθέδραν
δὲ λοιμῶν, καὶ τὰ θέατρα καὶ τὰ δικαστήρια εἴη ἄν. ὅπερ καὶ μᾶλλον ἡ ἐξακολούθησις ταῖς
πονηραῖς καὶ ταῖς λυμαντικαῖς ἐξουσίαις, καὶ ἡ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν κοινωνία. ἀλλ' ἢ ἐν τῷ νό-
μῳ κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ, ὁ Πέτρος ἐν τῷ κηρύγματι, νόμον καὶ λόγον τὸν κύριον προσεῖπεν,
δοκεῖ δὲ καὶ ἄλλως· τριῶν ἀποδοχὴν ἁμαρτιῶν τρόπον διδάσκειν ὁ νομοθέτης· τὸ μὲν ἐν λό-
γῳ, διὰ τῶν ἰχθύων τῶν ἀναύδων· ἔστι γὰρ τῷ ὄντι, οὗ σιγὴ λόγου διαφέρει· ἔστι καὶ σιγῆς, ἀκίνδυνον
γέρας· τὸ δὲ ἐν ἔργῳ, διὰ τῶν ἁρπακτικῶν καὶ σαρκοβόρων ὀρνέων· χοῖρος βορβόρῳ ἥδεται
καὶ κόπρῳ, καὶ χρὴ μὴ δὲ τὴν συνείδησιν ἔχειν μεμολυσμένην. εἰκότως οὖν φησὶν ὁ προφήτης,
οὐχ οὕτως φησὶν οἱ ἀσεβεῖς, ἀλλ' ἢ ὥσπερ χνοῦς, ὃν ἐκρίπτει ὁ ἄνεμος ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.
διὰ τοῦτο οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει· οἱ ἤδη κατακεκριμένοι. ἐπεὶ ὁ μὴ πιστεύων, ἤδη
κέκριται· οὐδὲ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐν βουλῇ δικαίων, οἱ ἤδη κατεγνωσμένοι, εἰς τὸ μὴ ἑνωθῆναι τοῖς
ἀπταίστως βεβιωκόσιν, ὅτι γινώσκει κύριος ὁδὸν δικαίων, καὶ ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπολεῖται. πάλιν ὁ
κύριος δείκνυσιν ἄντικρυς ἐφ' ἡμῶν καὶ τὰ παραπτώματα καὶ τὰ πλημμελήματα, πρόσοις
θεραπείας καταλλήλους, τὰς παιδείας ὑποτιθέμενος, πρὸς τῶν ποιμένων ἐπανορθοῦσθαι βου-
λόμενος ἡμᾶς διὰ Ἰεζεκιήλ· αἰτιώμενος αὐτῶν οἶμαι τινὰς, ἐφ' οἷς οὐκ ἐτήρησαν τὰς ἐντολάς.
τὸ ἠσθενηκὸς οὐκ ἐνισχύσατε καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐπιζητῶν οὐδὲ ὁ ἀποστρέφων· μεγάλη ἡ
χαρὰ παρὰ τῷ πατρὶ ἑνὸς ἁμαρτωλοῦ σωθέντος, ὁ κύριος φησί· ταύτῃ πλέον ἐπαινετὸς ὁ
Ἀβραὰμ, ὅτι ἐπορεύθη καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ ὁ κύριος. ἐντεῦθεν ἀρυσάμενός τις τῶν παρ'
Ἕλλησι σοφῶν, τὸ ἕπου θεῷ, ἀπεφθέγξατο, οἱ δὲ δυσσεβεῖς φησὶν Ἡσαΐας, ἐπὶ τὰ ἐβουλεύσαν-
το· βουλὴ δέ ἐστι, ζήτησις περὶ τοῦ πῶς ἂν ἐν τοῖς παροῦσι πράγμασιν ὀρθῶς διεξαγοίμεθα· εὐ-
βουλία δὲ, φρόνησις πρὸς τὰ βουλεύματα. τί δὲ, οὐχὶ καὶ ὁ θεὸς μετὰ τὴν ἐπὶ τῷ Κάϊν συγγνώ-
μην ἀκολούθως οὐ πολλῷ ὕστερον τὸν μετανοήσαντα Ἐνὼχ, εἰσάγει, δηλῶν ὅτι συγγνώμην
μετάνοια πέφυκε γεννᾶν· ἡ συγγνώμη δὲ οὐ κατὰ ἄφεσιν, ἀλλὰ κατὰ ἴασιν συνίσταται. τὸ
δ' αὐτὸ γίνεται κἀν τῇ κατὰ τὸν Ἀαρὼν τοῦ λαοῦ μοσχοποιΐᾳ. ἐντεῦθέν τις τῶν παρ' Ἕλλησι σο-
φῶν συγγνώμη τιμωρίας κρεῖσσον, ἀπεφθέγξατο· ὥσπερ ἀμέλει καὶ τὸ ἐγγύα παρὰ δ' ἄ-
τα, ἀπὸ τῆς Σολομῶντος φωνῆς λεγούσης. υἱὲ, ἐὰν ἐγγυήσῃ σὸν φίλον, παραδώσεις σὴν χεῖρα
ἐχθρῷ· παγὶς γὰρ ἀνδρὶ ἰσχυρὰ, τὰ ἴδια χείλη· καὶ ἁλίσκεται ῥήμασιν ἰδίου στόματος. μυστι-
κώτερον δὲ ἤδη τὸ γνῶθι σαυτὸν ἐκεῖθεν εἴληπται, εἶδες τὸν ἀδελφόν σου, εἶδες τὸν θεόν σου, ταύ-
τῃ που ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν, ἐν ταύ-
ταις λέγει ταῖς ἐντολαῖς, ὅλον τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας κρεμᾶσθαί τε καὶ ἐξηρτῆσθαι.
συνᾴδει τούτοις κἀκεῖνα· ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ πληρωθῇ· αὕτη δέ ἐστιν ἡ ἐν-
τολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς· ἐλεήμων γὰρ καὶ οἰκτίρμων ὁ κύ-
ριος, καὶ χρηστὸς κύριος τοῖς σύμπασι· σαφέστερον δὲ τὸ γνῶθι σαυτὸν παρεγγυῶν ὁ Μωϋσῆς λέ-
γει πολλάκις. πρόσεχε σεαυτῷ· ἐλεημοσύναις οὖν καὶ πίστεσιν ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι· τῷ
δὲ φόβῳ κυρίου, ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακοῦ· φόβος δὲ κυρίου, παιδεία καὶ σοφία. ἐνταῦθα πά-
λιν ἐπιφύονται οἱ κατήγοροι, χαρὰν καὶ λύπην πάθη ψυχῆς λέγοντες· τὴν μὲν γὰρ χαρὰν, εὔ-
λογον ἔπαρσιν ἀποδιδόασι· καὶ τὸ ἀγάλλεσθαι, χαίρειν ἐπὶ καλοῖς· τὸ δὲ ἔλεος, λύπην, ἐπὶ ἀ-
ναξίως κακοπαθοῦντι. τροπὰς δὲ εἶναι ψυχῆς καὶ πάθη τὰ τοιαῦτα. ἡμεῖς δὲ ὡς ἔοικεν οὐ παυό-
μεθα τὰς τοιαύτας σαρκικῶς νοοῦντες τὰς γραφὰς, καὶ ἀπὸ τῶν ἡμετέρων παθῶν ἀναγόμενοι,
τὸ βούλημα τοῦ ἀπαθοῦς θεοῦ, ὁμοίως τοῖς ἡμεδαποῖς κινήμασιν ἀπεκδεχόμενοι, ὡς δ' ἡμεῖς
ἀκοῦσαι δυνατοὶ, οὕτως ἔχειν ἐπὶ τοῦ παντοκράτορος ὑπολαμβάνοντες, ἀθέως πλανώμε-
θα· οὐ γὰρ ὡς ἔχει τὸ θεῖον, οὕτως οἷόν τε ἦν λέγεσθαι. ἀλλ' ὡς οἷόν τε ἦν ἐπαΐειν ἡμᾶς σαρκὶ
πεπεδημένους, οὕτως ἡμῖν ἐλάλησαν οἱ προφῆται· συμπεριφερομένου σωτηρίως τῇ τῶν ἀνθρώ-
πων ἀσθενείᾳ τοῦ κυρίου. ἐπεὶ τοίνυν βούλημά ἐστι τοῦ θεοῦ σώζεσθαι τὸν ταῖς ἐντολαῖς πειθή-
νιον, τόν τε ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων μετανοοῦντα. χαίρομεν δὲ ἡμεῖς ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ ἡμῶν, τὸ
χαίρειν ἡμῶν ἐξιδιοποιήσατο ὁ διὰ τῶν προφητῶν λαλήσας κύριος. καθάπερ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ
φιλανθρώπως λέγων· ἐπείνασα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐδώκατέ μοι πιεῖν· ὃ γὰρ
ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων πεποιήκατε, ἐμοὶ πεποιήκατε. ὥσπερ οὖν τρέφεται μὴ τρεφόμενος,

διὰ

διὰ τὸ πεπρᾶχθαι οὕτω βούλεται· οὕτως ἐχάρη μὴ τραπεὶς, διὰ τὸ ἐν χαρᾷ γεγονέναι τὸν με-
τανενοηκότα ὡς ἐβούλετο. ἐπεὶ δὲ πλουσίως ἐλεεῖ ἀγαθὸς ὢν ὁ θεὸς, τάς τε ἐντολὰς δίδωσι
διὰ νόμου, διὰ προφητῶν· καὶ προσεχέστερον ἤδη διὰ τῆς τοῦ υἱοῦ παρουσίας, σώζων καὶ ἐλεῶν
ὡς εἴρηται τοὺς ἠλεημένους· κυρίως τε ἐλεεῖ ὁ κρείττων τὸν ἐλάσσω, καὶ κρείττων μὲν ἄνθρωπος
ἀνθρώπου, οὐκ ἂν εἴη, καθὸ ἄνθρωπος πέφυκεν· κρείττων δὲ ὁ θεὸς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ πάντα.
εἰ τοίνυν ὁ κρείττων τὸν ἥσσω ἐλεεῖ, μόνος ἡμᾶς ὁ θεὸς ἐλεήσειεν· κοινωνικὸς μὲν γὰρ ἄνθρωπος
ὑπὸ δικαιοσύνης γίνεται, καὶ μεταδίδωσιν ὧν ἔλαβεν παρὰ τοῦ θεοῦ, διά τε φυσικὴν εὔνοιαν
καὶ σχέσιν, διά τε τὰς ἐντολὰς αἷς πείθεται. ὁ θεὸς δὲ οὐδεμίαν ἔχει πρὸς ἡμᾶς φυσικὴν σχέ-
σιν, ὡς οἱ τῶν αἱρέσεων κτίσται θέλουσιν· οὔτ' εἰ ἐκ μὴ ὄντων ποιοίη· οὔτ' εἰ ἐξ ὕλης δημιουρ-
γοίη· ἐπεὶ τὸ μὲν, οὐδ' ὅλως ὄν· ἡ δὲ, κατὰ πάντα ἑτέρα τυγχάνει τοῦ θεοῦ. εἰ μή τις μέρος
αὐτοῦ καὶ ὁμοουσίους ἡμᾶς τῷ θεῷ τολμήσει λέγειν, καὶ οὐκ οἶδ' ὅπως ἀνέξεταί τις ἐπαΐων
τούτου θεὸν ἐγνωκώς· ἀπιδὼν εἰς τὸν βίον τὸν ἡμέτερον, ἐν ὅσοις φυρόμεθα κακοῖς· εἴη γὰρ ἂν
οὕτως ὃ μηδ' εἰπεῖν θέμις, μερικῶς ἁμαρτάνων ὁ θεός· εἴγε τὰ μέρη τοῦ ὅλου μέρη καὶ συμπλη-
ρωτικὰ τοῦ ὅλου· εἰ δὲ μὴ συμπληρωτικὰ, οὐδὲ μέρη εἴη ἄν· ἀλλὰ γὰρ φύσει πλούσιος ὢν ὁ θεὸς
ἐν ἐλέῳ διὰ τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα, κήδεται ἡμῶν. μήτε μορίων ὄντων αὐτοῦ, μήτε φύσει
τέκνων. καὶ δὴ ἡ μεγίστη τῆς τοῦ θεοῦ ἀγαθότητος ἔνδειξις αὕτη τυγχάνει, ὅτι οὕτως ἐχόν-
των ἡμῶν πρὸς αὐτὸν, καὶ φύσει ἀπηλλοτριωμένων παντελῶς, ὅμως κήδεται· φυσικὴ μὲν
γὰρ ἡ πρὸς τὰ τέκνα φιλοστοργία τοῖς ζώοις, ἥ τε ἐκ συνηθείας τοῖς ὁμογνώμοσι φιλία· θεοῦ δὲ
ὁ ἔλεος εἰς ἡμᾶς πλουσίως, τῶν κατὰ μηδὲν αὐτῷ προσηκόντων, ἢ οὐσίᾳ ἡμῶν λέγω, ἢ φύσει,
ἢ δυνάμει τῇ οἰκείᾳ τῆς οὐσίας ἡμῶν· μόνῳ δὲ τῷ ἔργον εἶναι τοῦ θελήματος αὐτοῦ, καὶ δὴ τὸν
ἑκόντα μετὰ ἀσκήσεως καὶ διδασκαλίας τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας ἐπανῃρημένον, εἰς υἱοθεσίαν
καλεῖ, τὴν μεγίστην πασῶν προκοπήν. παρανομίαι δὲ αὐτὸν ἀγρεύουσι· σειραῖς δὲ τῶν
ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται, καὶ ἔστιν ὁ θεὸς ἀναίτιος, καὶ τῷ ὄντι μακάριος ἀνήρ, ὃς
καταπτήσσει πάντα, δι' εὐλάβειαν· ὡς γὰρ ἡ ἐπιστήμη ἐπιστημονική ἐστιν ἕξις, ἀφ' ἧς τὸ ἐπίστασθαι
συμβαίνει· γίνεται δὲ ἡ κατάληψις αὐτῇ ἀμετάπτωτος ὑπὸ λόγου, οὕτω καὶ ἡ ἄγνοια φαν-
τασία ἐστὶν, εἴκουσα μεταπτωτικὴ ὑπὸ λόγου· τὸ δὲ μετάπτωτον ὡς καὶ τὸ συνανασκευαζόμενον ἐκ
λόγου ἐφ' ἡμῖν· παράκειται δὲ τῇ ἐπιστήμῃ ἥτ' ἐμπειρία καὶ ἡ εἴδησις, σύνεσίς τε καὶ νόησις
καὶ γνῶσις· καὶ ἡ μὲν εἴδησις, ἐπιστήμη τῶν καθόλου κατ' εἴδος εἴη ἄν· ἡ δὲ ἐμπειρία, ἐπιστή-
μη περιληπτική. ὥστε καὶ οἷόν ἐστιν ἕκαστον πολυπραγμονεῖν· νόησις δὲ, ἐπιστήμη νοητοῦ, καὶ
σύνεσις ἐπιστήμη συμβλητοῦ, ἢ σύμβλησις ἀμετάπτωτος, ἢ συμβλητικὴ δύναμις, ὧν φρόνη-
σίς ἐστι καὶ ἐπιστήμη, καὶ ἑνὸς καὶ ἑκάστου, καὶ πάντων τῶν εἰς ἕνα λόγον· γνῶσις δὲ, ἐπιστήμη τοῦ
ὄντος αὐτοῦ, ἢ ἐπιστήμη σύμφωνος τοῖς γινομένοις, ἀλήθειά τε ἐπιστήμη ἀληθοῦς· ἡ δὲ ἕξις τῆς
ἀληθείας, ἐπιστήμη ἀληθῶν· ἡ δὲ ἐπιστήμη διὰ τοῦ λόγου συνίσταται καὶ ἀμετάπτωτός ἐστιν ἄλ-
λῳ λόγῳ, ἐνταῦθα τὴν γνῶσιν πολυπραγμονεῖν· ἃ δὲ μὴ ποιοῦμεν, ἤτοι διὰ τὸ μὴ δύνασθαι
οὐ ποιοῦμεν, ἢ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι, ἢ δι' ἀμφότερα. οὐχ ἱπτάμεθα μὲν οὖν, ἐπειδὴ οὔτε δυ-
νάμεθα, οὔτε βουλόμεθα· οὐ νηχόμεθα δὲ φέρ' εἰπεῖν ἄρτι, ἐπειδὴ δυνάμεθα μὲν, οὐ βου-
λόμεθα δέ· οὐκ ἐσμὲν δὲ ὡς ὁ κύριος, ἐπειδὴ βουλόμεθα μὲν, οὐ δυνάμεθα δέ· οὐδεὶς γὰρ
μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον· ἀρκετὸν δὲ ἐὰν γενώμεθα ὡς ὁ διδάσκαλος οὐ κατ' οὐσίαν·
ἀδύνατον γὰρ ἴσον εἶναι πρὸς τὴν ὕπαρξιν τὸ θέσει τῷ φύσει· τὸ δὲ ἀϊδίους γεγονέναι, καὶ τὴν
τῶν ὄντων θεωρίαν ἐγνωκέναι, καὶ υἱοὺς προσηγορεῦσθαι, καὶ τὸν πατέρα ἐκ τῶν οἰκείων
καθορᾶν μόνον· προηγεῖται τοίνυν πάντων τὸ βούλεσθαι· αἱ γὰρ λογικαὶ δυνάμεις τοῦ βού-
λεσθαι διάκονοι πεφύκασι, θέλε φησὶ καὶ δυνήσῃ, τοῦ γνωστικοῦ δὲ καὶ ἡ βούλησις καὶ ἡ κρί-
σις, καὶ ἡ ἄσκησις ἡ αὐτή· εἰ γὰρ αἱ αὐταὶ προθέσεις, τὰ αὐτὰ καὶ τὰ δόγματα καὶ αἱ κρί-
σεις, ἵνα δὴ ὦσιν αὐτῷ καὶ οἱ λόγοι, καὶ ὁ βίος, καὶ ὁ τρόπος ἀκόλουθοι τῇ ἐνστάσει· καρδία δὲ
εὐθεῖα ἐκζητεῖ γνώσεις, καὶ ἐκείνων ἐπαΐε, ὁ θεὸς δεδίδαχέν με σοφίαν, καὶ γνῶσιν ἁγίων ἔ-
γνωκα· προφανεῖς μὲν οὖν καὶ πᾶσαι ἄλλαι ἀρεταὶ αἱ παρὰ τῷ Μωϋσεῖ ἀναγεγραμμέναι ἀρ-
χὴν Ἕλλησι παντὸς τοῦ ἠθικοῦ τόπου παρασχόμεναι· ἀνδρείαν λέγω, καὶ σωφροσύνην, καὶ φρόνη-
σιν, καὶ δικαιοσύνην· καρτερίαν τε, καὶ ὑπομονὴν, καὶ τὴν σεμνότητα, καὶ ἐγκράτειαν, τήν τε ἐπὶ
τούτοις εὐσέβειαν· ἀλλ' ἡ μὲν εὐσέβεια, παντί που δῆλον τὸ ἀνωτάτω καὶ πρεσβύτατον αἴτιον

σέβειν καὶ τιμᾶν, καὶ διδάσκουσα, καὶ δικαιοσύνην δὲ αὐτὸς ὁ νόμος παρίστησι, παιδεύων
τήν τε φρόνησιν διὰ τῆς τῶν αἰσθητῶν εἰδώλων ἀποχῆς, καὶ τῆς πρὸς τὸν ποιητὴν καὶ πα-
τέρα τῶν ὅλων προσκλήσεως. ἀφ' ἧς δόξης οἷον πηγῆς, πᾶσα σύνεσις αὔξεται: θυσίαι γὰρ
ἀνόμων, βδέλυγμα κυρίῳ. αἱ εὐχαὶ δὲ κατευθυνόντων, δεκταὶ παρ' αὐτῷ· ἐπεὶ δεκτὴ παρὰ
» θεῷ δικαιοσύνη μᾶλλον, ἢ θυσία. τοιαῦτα καὶ τὰ παρὰ Ἠσαΐᾳ. τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑ-
» μῶν λέγει κύριος, καὶ πᾶσα ἡ περικοπή: λῦε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας: αὕτη γὰρ θυσία θεῷ
» δεκτή, καρδία συντετριμμένη καὶ ζητοῦσα τὸν πεπλακότα, ζυγὰ δόλια, βδέλυγμα ἔναντι
» θεοῦ: στάθμιον δὲ δίκαιον δεκτὸν αὐτῷ. ἐντεῦθεν ζυγὸν μὴ ὑπερβαίνειν Πυθαγόρας παραινεῖ,
δικαιοσύνη δὲ δολία εἴρηται, ἡ τῶν αἱρέσεων ἐπαγγελία, καὶ γλῶσσα μὲν ἀδίκων ἐξολεῖται:
στόμα δὲ δικαίων ἀποστάζει σοφίαν, ἀλλὰ γὰρ τοὺς σοφοὺς καὶ φρονίμους, φαύλους καλοῦ-
σι. μακρὸν δ' ἂν εἴη περὶ τῶν ἀρετῶν τούτων μαρτυρίας παρατίθεσθαι, ἁπάσης ταύτας
ὑμνούσης τῆς γραφῆς. ἐπεὶ δ' οὖν τὴν μὲν ἀνδρείαν ὁρίζονται, ἐπιστήμην δεινῶν καὶ οὐ δει-
νῶν καὶ τῶν μεταξύ: τὴν δὲ σωφροσύνην, ἕξιν εἶναι, αἱρέσει καὶ φυγῇ σώζουσαν τὰ τῆς φρονήσεως κρί-
ματα, παράκειται τῇ μὲν ἀνδρείᾳ ἥ τε ὑπομονή, ἣν καρτερίαν καλοῦσιν, ἐπιστήμην ἐμμενε-
τέων καὶ οὐκ ἐμμενετέων: ἥ τε μεγαλοψυχία, ἐπιστήμη τῶν συμβαινόντων ὑπεραίρουσα. ἀλ-
λὰ καὶ τῇ σωφροσύνῃ ἡ εὐλάβεια ἔκκλισις οὖσα σὺν λόγῳ· φυλακὴ δὲ τῶν ἐντολῶν τήρησις οὖσα
αὐτῶν ἀβλαβής, περιποίησίς ἐστιν ἀσφαλείας βίου· καὶ οὐκ ἔστιν ἄνευ ἀνδρείας καρτερι-
κὸν εἶναι: οὐδὲ μὴν ἄνευ σωφροσύνης ἐγκρατῆ: ἀντακολουθοῦσι δὲ ἀλλήλαις αἱ ἀρεταί· καὶ
παρ' ᾧ αἱ τῶν ἀρετῶν ἀκολουθίαι, παρὰ τούτῳ καὶ ἡ σωτηρία, τήρησις οὖσα τοῦ εὖ ἔχοντος.
εἰκότως ἔτι περὶ τούτων διαλαβόντες τῶν ἀρετῶν, περὶ πασῶν ἂν εἴημεν ἐσκεμμένοι, ὅτι ὁ
μίαν ἔχων ἀρετὴν γνωστικῶς, πάσας ἔχει διὰ τὴν ἀντακολουθίαν· αὐτίκα ἡ ἐγκράτεια, διά-
θεσίς ἐστιν ἀνυπέρβατος τῶν κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον φανέντων: ἐγκρατεύεται δὲ ὁ κατέχων τὰς
παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ὁρμάς, ἢ ὁ κατέχων αὑτὸν ὥστε μὴ ὁρμᾶν παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, σωφρο-
σύνη δὲ αὕτη, οὐκ ἄνευ ἀνδρείας, ἐπειδὴ ἐξ ἐντολῶν γίνεται ἑπομένη τῷ διατεταγμένῳ
θεῷ, φρόνησίς τε καὶ ἡ μιμητικὴ τῆς θείας διαθέσεως δικαιοσύνη: καθ' ἣν ἐγκρατευόμενοι,
καθαροὶ πρὸς εὐσέβειαν καὶ τὴν ἑπομένην ἀκολούθως τῷ θεῷ πρᾶξιν στελλόμεθα, ἐξομοιού-
μενοι τῷ κυρίῳ κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν· ἐπικήροις τὴν φύσιν ὑπάρχουσιν. τοῦτο δέ ἐστι δίκαιον
καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι, ἀνενδεὲς μὲν γὰρ τὸ θεῖον καὶ ἀπαθές· ὅθεν οὐδὲ ἐγκρα-
τὲς κυρίως: οὐ γὰρ ὑποπίπτει πάθει ποτέ, ἵνα καὶ κρατήσῃ τούτου: ἡ δὲ ἡμετέρα φύσις ἐμ-
παθὴς οὖσα, ἐγκρατείας δεῖται. δι' ἧς πρὸς τὸ ὀλιγοδεὲς συνασκουμένη, συνεγγίζειν πειρᾶ-
ται κατὰ διάθεσιν τῇ θείᾳ φύσει: ὁ γὰρ σπουδαῖος, ὀλιγοδεής: ἀθανάτου καὶ θνητῆς φύσεως
μεθόριος. τὸ μὲν ἐνδεής, διά τε τὸ σῶμα διά τε τὴν γένεσιν αὐτὴν ἔχων: ὀλίγων δὲ διὰ τὴν λο-
γικὴν ἐγκράτειαν δεῖσθαι δεδιδαγμένος. ἐπεὶ τίνα λόγον ἔχει τὸ ἀπαγορεύειν τὸν νόμον ἀνδρὶ γυ-
ναικὸς ἀμπεχόνην ἀναλαμβάνειν. ἢ οὐχὶ ἀνδρίζεσθαι ἡμᾶς βούλεται. μήτε κατὰ τὸ σῶ-
μα καὶ τὰ ἔργα: μήτε κατὰ τὴν διάνοιαν καὶ τὸν λόγον ἐκθηλυνομένους: ἠρρενῶσθαι γὰρ τὸν
ἀληθείᾳ σχολάζοντα, ἔν τε ὑπομοναῖς, ἔν τε καρτερίαις, κἂν τῷ βίῳ, κἂν τῷ τρόπῳ, κἂν τῷ
λόγῳ, κἂν τῇ ἀσκήσει νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν. κἂν εἴ που μαρτυρίου δι' αἵματος χω-
ροῦντος ἐπικαταλάβοι χρεία βούλεται. πάλιν εἴ τις φησὶ νεωστὶ δειμάμενος οἰκίαν οὐκ ἔφθη
εἰσοικίσασθαι: ἢ ἀμπελῶνα νεόφυτον ἐργασάμενος, μηδέπω τοῦ καρποῦ μετείληφεν: ἢ
παρθένον ἐγγυησάμενος, οὐδέπω ἔγημεν, τούτους ἀφεῖσθαι τῆς στρατείας, ὁ φιλάνθρω-
πος κελεύει νόμος· στρατηγικῶς μέν, ὡς μὴ περισπώμενοι πρὸς τὰς ἐπιθυμίας, ἀπρόθυμοι
τῷ πολέμῳ ἐξυπηρετῶμεν: ἐλεύθεροι γὰρ τὰς ὁρμὰς οἱ ἀπροφασίστως τοῖς δεινοῖς ἐπαποδυό-
μενοι: φιλανθρώπως δέ, ἐπειδὴ τὰ κατὰ τοὺς πολέμους ἄδηλα ἄδικον εἶναι λογισάμενος,
τὸν μέν, μὴ ὄνασθαι τῶν αὐτοῦ πόνων: ἕτερον δὲ τὰ τῶν καμόντων ἀταλαιπώρως λαβεῖν.
ἔοικεν δὲ ὁ νόμος καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἐμφαίνειν ἀνδρείαν, δεῖν νομοθετῶν τὸν φυτεύσαντα
καρποῦσθαι, καὶ τὸν οἰκοδομησάμενον οἰκεῖν, καὶ τὸν μνώμενον γαμεῖν: οὐ γὰρ ἀτελεῖς τὰς ἐλπίδας
τοῖς ἀσκοῦσι κατὰ τὸν λόγον τὸν γνωστικὸν κατασκευάζει: τελευτήσαντος γὰρ καὶ ζῶντος ἀνδρὸς
ἀγαθοῦ, οὐκ ἀπόλλυται ἐλπίς. ἐγὼ φησὶ τοὺς ἐμὲ φιλοῦντας ἀγαπῶ, ἡ σοφία λέγει: οἱ δὲ ἐμὲ
ζητοῦντες, εὑρήσουσι εἰρήνην καὶ τὰ ἑξῆς. τί δέ, οὐχὶ αἱ Μαδιηναίων γυναῖκες τῷ κάλλει

τοῦ σφίσι πολεμοῦντας τοὺς Ἑβραίους ἐκ σωφροσύνης δι᾽ ἀκρασίαν εἰς ἀθεότητα ὑπηγάγοντο· προσεταιρισάμεναι γὰρ τοὺς ἐκ τῆς σεμνῆς ἀσκήσεως εἰς ἡδονὰς ἑταιρικὰς τῷ κάλλει δελεάζουσαι ἐπί τε τὰς τῶν εἰδώλων θυσίας, ἐπί τε τὰς ἀλλοδαπὰς ἐξήγαγον γυναῖκας· γυναικῶν δὲ ἅμα καὶ ἡδονῆς ἡττηθέντες, ἀπέστησαν μὲν τοῦ θεοῦ· ἀπέστησαν δὲ καὶ τοῦ νόμου· καὶ μικροῦ δεῖν ὁ πᾶς λεὼς ὑποχείριος τοῖς πολεμίοις γυναικείῳ στρατηγήματι ἐγεγόνει, ἕως αὐτοὺς κινδυνεύοντας ἀνεχαίτισε, νουθετήσας φόβος. αὐτίκα οἱ περιλειφθέντες φιλονικήσαντες τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνα ἀράμενοι, κύριοι κατέστησαν τῶν πολεμίων. ἀρχὴ οὖν σοφίας, θεοσέβεια· σύνεσις δὲ, ἁγίων προμήθεια. τὸ δὲ γνῶναι νόμον, διανοίας ἐστὶν ἀγαθῆς. οἱ τοίνυν ἐμπαθοῦς φόβου περιποιητικὸν τὸν νόμον ὑπολαβόντες, οὔτε ἀγαθοὶ συνιέναι, οὔτε ἐνενόησαν τῷ ὄντι τὸν νόμον· φόβος γὰρ κυρίου, ζωὴν ποιεῖ· ὁ δὲ πλανώμενος, ὁ διηγήσεται ἐν πόνοις, οὓς οὐκ ἐπισκέπτεται γνῶσις. ἀμέλει μυστικῶς ὁ Βαρνάβας, ὁ δὲ θεὸς ὁ τοῦ παντὸς κόσμου κυριεύων φησὶ, δῴη καὶ ὑμῖν σοφίαν καὶ σύνεσιν, ἐπιστήμην γνῶσιν τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, ὑπομονήν. γίνεσθε οὖν θεοδίδακτοι, ἐκζητοῦντες τί ζητεῖ ὁ κύριος ἀφ᾽ ὑμῶν, ἵνα εὑρηθῆτε ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. τοὺς τούτων ἐπιβούλους ἀγάπης τέκνα καὶ εἰρήνης γνωστικῶς προσηγόρευσεν. περί τε τῆς μεταδόσεως καὶ κοινωνίας πολλῶν ὄντων ἀπόχρη μόνον τοσοῦτον εἰπεῖν, ὅτι ὁ νόμος ἀπαγορεύει ἀδελφῷ δανείζειν· ἀδελφὸν ὀνομάζων, οὐ μόνον τὸν ἐκ τῶν αὐτῶν φύντα γονέων, ἀλλὰ καὶ ὃς ἂν ὁμόφυλος ᾖ, ὁμογνώμονά τε καὶ τοῦ αὐτοῦ λόγου κεκοινωνηκώς· οὐ δικαιῶν, ἐκλέγειν τόκους ἐπὶ χρήμασιν, ἀλλὰ ἀνειμέναις χερσὶ καὶ γνώμαις χαρίζεσθαι τοῖς δεομένοις. θεὸς γὰρ ὁ κτίστης τοιᾶσδε χάριτος, ἤδη δὲ ὁ μεταδοτικὸς, καὶ τόκους ἀξιολόγους λαμβάνει τὰ τιμιώτατα τῶν ἐν ἀνθρώποις, ἡμερότητα, χρηστότητα, μεγαλόνοιαν, εὐφημίαν, εὔκλειαν. ἆρ᾽ οὐ δοκεῖ σοι φιλανθρωπίας εἶναι τὸ παράγγελμα τοῦτο ὥσπερ κἀκεῖνο, μισθὸν πένητος αὐθημερὸν ἀποδιδόναι, αὐθυπερθέτως δεῖν διδάσκει ἐκτίνειν τοῖς ἐπὶ ταῖς ὑπηρεσίαις μισθόν: παραλύεται γὰρ οἶμαι ἡ προθυμία τοῦ πένητος, ἀτροφήσαντος πρὸς τοὐπιόν. ἔτι φησὶ δανειστὴς μὴ ἐπεισῇ χρεώστου οἰκίᾳ. ἐνέχυρον μετὰ βίας ληψόμενος. ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἔξω προφέρειν κελευέτω· ὁ δὲ, ἔχων μὴ ἀναδυέσθω. ἔν τε τῷ ἀμήτῳ τὰ ἀποπίπτοντα τῶν δραγμάτων ἀναιρεῖσθαι κωλύει τοὺς κτήτορας· καθάπερ κἀν τῷ θερισμῷ ὑπολείπεσθαί τι παραινεῖ, ἀτμήτων διὰ τούτου εὖ μάλα τοὺς μὲν κτήτορας εἰς κοινωνίαν καὶ μεγαλοφροσύνην συνασκῶν ἐκ τοῦ προΐεσθαί τι τῶν ἰδίων τοῖς δεομένοις· τοῖς πένησι δὲ ἀφορμὴν πορίζων τροφῶν. ὁρᾷς ὅπως ἡ νομοθεσία τὴν τοῦ θεοῦ δικαιοσύνην ἅμα καὶ ἀγαθότητα καταγγέλλει, τοῦ πᾶσιν ἀφθόνως χορηγοῦντος τὰς τροφάς. ἔν τε αὐτῇ τρυγῇ τὸ ἐπιέναι πάλιν τὰ καταλειφθέντα δρεπομένους: καὶ τὸ τὰς ἀποπιπτούσας ῥᾶγας συλλέγειν κεκώλυκεν: τὰ δ᾽ αὐτὰ καὶ τοῖς ἐλαίας συλλέγουσι διατάσσεται. ναὶ μὴν καὶ αἱ δεκάται τῶν τε καρπῶν καὶ τῶν θρεμμάτων, εὐσεβεῖν τε εἰς τὸ θεῖον καὶ μὴ πάντα εἶναι φιλοκερδεῖς: μεταδιδόναι δὲ φιλανθρωπίας καὶ τοῖς πλησίον ἐδίδασκεν: ἐκ τούτων γὰρ οἶμαι τῶν ἀπαρχῶν καὶ οἱ ἱερεῖς διετρέφοντο. ἤδη οὖν συνίεμεν εἰς εὐσέβειαν καὶ εἰς κοινωνίαν, καὶ εἰς δικαιοσύνην καὶ εἰς φιλανθρωπίαν παιδευομένους ἡμᾶς πρὸς τοῦ νόμου. ἢ γὰρ οὐχὶ διὰ μὲν τοῦ ἑβδόμου ἔτους ἀργὴν ἀνίεσθαι τὴν χώραν προσέταττε: τοὺς πένητας δὲ ἀδεῶς τοῖς κατὰ θεὸν φυεῖσι καρποῖς χρῆσθαι ἐκέλευεν: τῆς φύσεως τοῖς βουλομένοις γεωργούσης. πῶς οὖν χρηστὸς ὁ νόμος, καὶ δικαιοσύνης διδάσκαλος. πάλιν τε αὖ τῷ πεντηκοστῷ ἔτει τὰ αὐτὰ ἐπιτελεῖν κελεύει, ἃ καὶ τῷ ἑβδόμῳ. προσαποδιδοὺς ἑκάστῳ τὸ ἴδιον, εἴ τις ἐν τῷ μεταξὺ διά τινα περίστασιν ἀφῃρέθη χωρίον, τήν τε ἐπιθυμίαν τῶν κτᾶσθαι ποθούντων περιείργων χρόνῳ μεμετρημένῳ καρπώσεως· τούς τε πενίᾳ μακρᾷ ὑποσχόντας δίκην μὴ διὰ βίου κολαζομένους ἐλεῶν: ἐλεημοσύναι δὲ καὶ πίστεις, φυλακαὶ βασιλικαί. εὐλογία δὲ εἰς κεφαλὴν τοῦ μεταδιδόντος, καὶ ὁ ἐλεῶν πτωχοὺς μακαρισθήσεται, ὅτι τὴν ἀγάπην ἐνδείκνυται εἰς τὸν ὅμοιον, διὰ τὴν ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν δημιουργὸν τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους. ἔχει μὲν οὖν καὶ ἄλλας ἐκδόσεις τὰ προειρημένα, φυσικωτέρας: περί τε ἀναπαύσεως καὶ τῆς ἀπολήψεως τῆς κληρονομίας. ἀλλ᾽ οὐκ ἐν τῷ παρόντι λέλεκται. ἀγάπη δὲ πολλαχῶς νοεῖται. διὰ πρᾳότητος, διὰ χρηστότητος, δι᾽ ὑπομονῆς, δι᾽ ἀφθονίας καὶ ἀζηλίας, δι᾽ ἀμισίας, δι᾽ ἀμνησικακίας. ἀμέριστός ἐστιν ἐν πᾶσιν ἀδιάκριτος κοινωνική. πάλιν ἐὰν ἴδῃς φησὶ τῶν οἰκείων τ

φίλων, ἢ καθόλου ὧν γνωρίζεις ἀνθρώπων ἐν ἐρημίᾳ πλανώμενον ὑποζύγιον ἀπαγαγὼν ἀπό-
δος. κἂν οὖν τύχῃ μακρὰν ἀφεστὼς ὁ δεσπότης, μετὰ τῶν σαυτοῦ διαφυλάξας, ἄχρις ἂν κο-
μίσηται ἀπόδος. φυσικὴν κοινωνίαν διδάσκει τὸ εὕρεμα παρακαταθήκην λογίζεσθαι, μὴ δὲ
μνησικακεῖν τῷ ἐχθρῷ. πρόσταγμα κυρίου, πηγὴ ζωῆς ὡς ἀληθῶς ποιεῖ ἐκκλίνειν ἐκ παγίδος
θανάτου. τί δὲ, οὐχὶ τοὺς ἐπήλυδας ἀγαπᾶν κελεύει, οὐ μόνον ὡς φίλους καὶ συγγενεῖς, ἀλλ'
ὡς ἑαυτοὺς κατά τε σῶμα καὶ ψυχήν. ναὶ μὴν καὶ τὰ ἔθνη τετίμηκεν, καὶ τοῖς γε κακῶς πε-
ποιηκόσιν οὐ μνησιπονηρεῖ. αὐτίκα γ' οὖν φησὶν, οὐ βδελύξῃ Αἰγύπτιον, ὅτι πάροικος ἐγένου
κατ' Αἴγυπτον. ἤτοι τὸν ἐθνικὸν, ἢ καὶ πάντα τὸν κοσμικὸν Αἰγύπτιον προσειπών. τούς τε πο-
λεμίους κἂν ἤδη τοῖς τείχεσιν ἐφεστῶτες ὦσιν, ἑλεῖν τὴν πόλιν πειρώμενοι, μήπω νομίζεσθαι πο-
λεμίους, ἄχρις ἂν αὐτοὺς ἐπικηρυκευσάμενοι προσκαλέσωνται πρὸς εἰρήνην. ναὶ μὴν καὶ τῇ
αἰχμαλώτῳ, οὐ πρὸς ὕβριν ὁμιλεῖν κελεύει. ἀλλὰ τὰς λ'. ἡμέρας ἐπιτρέψας φησὶ πενθῆ-
σαι ὡς βούλεται μεταμφιάσας ὕστερον, ὡς γαμετῇ νόμῳ συνέρχου: οὔτε γὰρ ἐφ' ὕβρει τὰς
συνουσίας: οὐδὲ μὴν ἐπὶ μισθαρνίαν ὡς ἑταίρας, ἀλλ' ἢ ἐπὶ μόνην τῶν τέκνων τὴν γένεσιν
γίνεσθαι τὰς ὁμιλίας ἀξιοῖ. ὁρᾷς φιλανθρωπίαν μετ' ἐγκρατείας, τῷ ἐρῶντι κυρίῳ τῆς αἰχμα-
λώτου γεγονότι, οὐκ ἐπιτρέπει χαρίζεσθαι τῇ ἡδονῇ. ἀναχαιτίζει δὲ τὴν ἐπιθυμίαν διαστήματι
μεμετρημένῳ, καὶ προσέτι ἀποκείρει τῆς αἰχμαλώτου καὶ τὰς τρίχας, ἵνα τὸν ἐφύβριστον
δυσωπήσῃ ἔρωτα: εἰ γὰρ λογισμὸς ἀναπείθει γῆμαι, καὶ γενομένας αἰσχρὰς ἀποδέξεται: ἔ-
πειτα ἐάν τις τῆς ἐπιθυμίας κατάκορος γενόμενος, μηκέτι κοινωνεῖν τῇ αἰχμαλώτῳ κατα-
ξιώσῃ: μὴ δὲ πιπράσκειν ταύτην ἐξεῖναι διατάττεται, ἀλλὰ μὴ δὲ ἔτι θεράπαιναν ἔχειν: ἐ-
λευθέραν δὲ εἶναι, καὶ τῆς οἰκετίας ἀπαλλάττεσθαι βούλεται, ὡς μὴ γαμετῆς ἑτέρας ἐπε-
λθούσης πάθῃ τι τῶν κατὰ ζηλοτυπίαν ἀνήκεστον. τί δὲ καὶ ἐχθρῶν ὑποζύγια ἀχθοφοροῦν-
τα συνεπικουφίζειν καὶ συνεγείρειν προστάσσει, πόρρωθεν διδάσκων ἡμᾶς ὁ κύριος ἐπιχαι-
ρεκακίαν μὴ ἀσπάζεσθαι: μὴ δὲ ἐφήδεσθαι τοῖς ἐχθροῖς, ἵνα τούτοις ἐγγυμναζομένους, καὶ ὑπὲρ
τῶν ἐχθρῶν προσεύχεσθαι διδάξῃ: οὔτε γὰρ φθονεῖν καὶ ἐπὶ τοῖς τοῦ πέλας ἀγαθοῖς λυπεῖ-
σθαι προσήκειν: οὐδὲ μὴν ἐπὶ τοῖς τοῦ πλησίον κακοῖς ἡδονὴν καρποῦσθαι, κἂν πλανώμενον
μέντοι φησὶν ἐχθροῦ τινὸς ὑποζύγιον εὕρῃς, τὰ τῆς διαφορᾶς παραλιπὼν ὑπομνήματα,
ἀπαγαγὼν ἀπόδος: τῇ γὰρ ἀμνησίᾳ ἕπεται ἡ καλοκαγαθία: καὶ ταύτῃ, ἡ τῆς ἔχθρας
διάλυσις: ἐντεῦθεν εἰς ὁμόνοιαν καταρτιζόμεθα: ἡ δὲ εἰς εὐδαιμονίαν χειραγωγεῖ, κἂν τὸν ἐξ
ἔθους ἐχθρὸν ὑπολάβῃς: παραλογιζόμενον δὲ τινα ἀλόγως, ἤτοι ἐπιθυμίᾳ ἢ καὶ θυμῷ κα-
ταλάβῃς, ἐπίστρεψον αὐτὸν εἰς καλοκαγαθίαν. ἆρα ἤδη καταφαίνεται φιλάνθρωπος καὶ χρη-
στὸς ὁ νόμος ὁ εἰς Χριστὸν παιδαγωγῶν. θεός τε ὁ αὐτὸς ἀγαθὸς μετὰ δικαιοσύνης, ἀπ' ἀρχῆς
» εἰς τέλος ἑκάστῳ γενεᾷ προσφυῶς εἰς σωτηρίαν κεχρημένος; ἐλεᾶτε φησὶν ὁ κύριος, ἵνα ἐλεη-
» θῆτε: ἀφίετε, ἵνα ἀφεθῇ ὑμῖν: ὡς ποιεῖτε, οὕτως ποιηθήσεται ὑμῖν: ὡς δίδοτε, οὕτως δο-
» θήσεται ὑμῖν: ὡς κρίνετε, οὕτως κριθήσεσθε: ὡς χρηστεύεσθε, οὕτως χρηστευθήσεται ὑμῖν: ᾧ
» μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν. ἔτι τοὺς τροφῇ δουλεύοντας ἀτιμάζεσθαι κωλύει.
τοῖς τε ἐκ δανείου καταδουλωθεῖσιν, ἐκεχειρίαν τῆς εἰς πᾶν δίδωσιν ἐνιαυτῷ ἑβδόμῳ, ἀλλὰ
καὶ ἱκέτας ἐκδιδόναι εἰς κόλασιν κωλύει. παντὸς οὖν μᾶλλον ἀληθὲς τὸ λόγιον ἐκεῖνο, ὥσπερ
δοκιμάζεται χρυσὸς καὶ ἄργυρος εἰς κάμινον, οὕτως ἐκλέγεται καρδίας ἀνθρώπων κύ-
ριος. καὶ ὁ μὲν ἐλεήμων ἀνὴρ μακροθυμεῖ. ἐν παντί τε μεριμνῶντι ἔνεστι σοφία: ἐπιστή-
σεται γὰρ μέριμνα ἀνδρὶ νοήμονι: φροντιστής τε ὢν, ζητεῖν ζητήσει, καὶ ὁ ζητῶν τὸν θεὸν,
εὑρήσει γνῶσιν μετὰ δικαιοσύνης, οἱ δὲ ὀρθῶς ζητήσαντες αὐτὸν, εἰρήνην εὗρον. ἐμοὶ δὲ δο-
κεῖ καὶ Πυθαγόρας, τὸ ἥμερον τὸ περὶ τὰ ἄλογα ζῶα παρὰ τοῦ νόμου εἰληφέναι. αὐτίκα
τῶν γεννωμένων κατά τε τὰς ποίμνας, κατά τε τὰ αἰπόλια καὶ βουκόλια, τῆς παρα-
χρῆμα ἀπολαύσεως μὴ δὲ ἐπὶ προφάσει θυσιῶν ἀπηγόρευσεν ἐκγόνων τε ἕνεκα καὶ μητέ-
ρων, εἰς ἡμερότητα τὸν ἄνθρωπον κάτωθεν ἀπὸ τῶν ἀλόγων ζώων ἀνατρέφων. χάρισαι
γ' οὖν φησὶ τῇ μητρὶ τὸ ἔκγονον κἂν ἑπτὰ τὰς πρώτας ἡμέρας: εἰ γὰρ μηδὲν ἀναιτίως γί-
νεται: γάλα τε ἐπομβρεῖται ταῖς τετοκυίαις εἰς διατροφὴν τῶν ἐκγόνων, ἀποσπῶν τῆς
τοῦ γάλακτος οἰκονομίας τὸ τεχθὲν, ἀτιμάζει τὴν φύσιν. δυσωπείσθωσαν οὖν Ἕλληνες καὶ εἴ τις
ἕτερος ἐστὶ τοῦ νόμου κατατρέχων, εἰ ὁ μὲν καὶ ἐπ' ἀλόγων ζώων χρηστεύεται, οἱ δὲ, καὶ τὰ τῶν

ἀνθρώπων

ἀνθρώπων ἐκτιθέασιν ἔγγονα. καίτοι μακρόθεν καὶ προφητικῶς ἀνακόπτοντος αὐτῶν τὴν ἀγριότητα τοῦ νόμου διὰ τῆς προειρημένης ἐντολῆς· εἰ γὰρ τὰ τῶν ἀλόγων τὰ ἔκγονα διαζεύγνυσθαι τῆς τεκούσης πρὸ τῆς γαλακτοδοχίας ἀπαγορεύει, πολὺ πλέον ἐπ' ἀνθρώπων τὴν ὠμὴν καὶ ἀτιθάσευτον προθεραπεύει γνώμην· ἵν' εἰ καὶ τῆς φύσεως, μαθήσεως γοῦν μὴ καταφρονῶσιν. ἐρίφων μὲν γὰρ καὶ ἀρνῶν ἐμφορεῖσθαι ἐπιτέτραπται. καὶ τάχ' ἴσως ἀπολογία τῷ διαζεύξαντι τῆς τεκούσης τὸ ἔκγονον. ἡ δὲ τοῦ παιδίου ἔκθεσις, τίνα τὴν αἰτίαν ἔχει; ἐχρῆν γὰρ μὴ διὰ τὴν ἀρχὴν γῆμαι τὸν μὴ δὲ παιδοποιεῖσθαι γλιχόμενον, ἢ δι' ἡδονῆς ἀκρασίαν, παιδοκτόνον γεγονέναι. πάλιν αὖ ὁ χρηστὸς νόμος ἀπαγορεύει ἡμέρᾳ τῇ αὐτῇ συγκαταθύειν ἔκγονον καὶ μητέρα. ἐντεῦθεν καὶ Ῥωμαῖοι εἰ καί τις ἔγκυος καταδικασθείη τὴν ἐπὶ θανάτῳ, οὐ πρότερον ἐῶσιν ὑποσχεῖν τὴν τιμωρίαν, πρὶν ἢ ἐκτεκεῖν. αὐτίκα γοῦν καὶ ὅσα τῶν ζώων κυοφορεῖ, ὁ νόμος οὐκ ἐπιτρέπει, ἄχρις ἂν ἀποτέκῃ σφαγιάζεσθαι. μακρόθεν ἐπισχὼν τὴν εὐχέρειαν τὴν εἰς ἄνθρωπον ἀδικούντων. οὕτως ἄχρι καὶ τῶν ἀλόγων ζώων τὸ ἐπιεικὲς ἀποτείνει, ἵνα ἐν τοῖς ἀνομογενέσι ἀσκήσαντες πολλῇ τινι περιουσίᾳ φιλανθρωπίας ἐν τοῖς ὁμογενέσι χρησώμεθα. οἱ δὲ καὶ περιλακτίζοντες τὰς γαστέρας πρὸ τῆς ἀποτέξεως ζώων τινῶν, ἵνα δὴ γάλακτι ἀνακεκραμμένην σάρκα θοινάζωνται, τάφον τῶν κυοφορουμένων, τὴν εἰς γένεσιν κτισθεῖσαν μήτραν ἀποποιοῦσι· διαρρήδην τοῦ νομοθέτου κελεύοντος, ἀλλ' οὐδὲ ἑψήσεις ἄρνα ἐν γάλακτι μητρὸς αὐτοῦ· μὴ γὰρ γινέσθω ἡ τοῦ ζῶντος τροφὴ ἥδυσμα τοῦ ἀναιρεθέντος ζώου φησὶν ἡ σάρξ, μὴ δὲ τὸ τῆς ζωῆς αἴτιον, συνεργὸν τῇ τοῦ σώματος καταναλώσει γινέσθω, ὁ δὲ αὐτὸς νόμος διαγορεύει βοῦν ἀλοῶντα μὴ φιμοῦν. δεῖ γὰρ καὶ τὸν ἐργάτην τροφῆς ἀξιοῦσθαι, ἀπαγορεύει τε ἐν ταυτῷ καταζευγνύναι πρὸς ἄροτρον γῆς βοῦν καὶ ὄνον. τάχα μὲν καὶ τὸ περὶ τὰ ζῶα ἀνοικείου στοχασάμενος· δηλῶν δ' ἅμα, μηδένα τῶν ἑτεροεθνῶν ἀδικεῖν καὶ ὑπὸ ζυγὸν ἄγειν, οὐδὲν ἔχοντας αἰτιᾶσθαι, ἢ ὅτι τὸ ἀλλογενές. ὅπερ ἐστὶν ἀναίτιον· μήτι κακίᾳ, μήτε ἀπὸ κακίας ὁρμώμενον. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ μηνύειν ἡ ἀλληγορία, μὴ δεῖν ἐπίσης καθαρῷ καὶ ἀκαθάρτῳ, πιστῷ τε καὶ ἀπίστῳ τῆς τοῦ λόγου μεταδιδόναι γεωργίας. διότι τὸ μὲν ἐστὶ καθαρόν, ὁ βοῦς· ὄνος δέ, τῶν ἀκαθάρτων λελόγισται. δαψιλευόμενος δὲ τῇ φιλανθρωπίᾳ ὁ χρηστὸς λόγος· μὴ δὲ ὅσα τῆς ἡμέρου ὕλης ἐστί, δενδροτομεῖν ταῦτα προσήκειν ἡμῖν διδάσκει. μὴ δὲ μὴν κείρειν ἐπὶ λύμῃ στάχυν πρὸ τοῦ θερισμοῦ, ἀλλὰ μὴ δὲ συνόλως καρπὸν ἥμερον διαφθείρειν, μήτε τὸν γῆς, μήτε τὸν τῆς ψυχῆς· οὐδὲ γὰρ τὴν τῶν πολεμίων χώραν τέμνειν ἐᾷ. ναὶ μὴν καὶ γεωργικοὶ παρὰ τοῦ νόμου καὶ ταῦτα ὠφέληνται· κελεύει γὰρ τὰ νεόφυτα τῶν δένδρων ἐπὶ τριετίαν ἑξῆς τιθηνεῖσθαι, τάς τε περιττὰς ἐπιφύσεις ἀποτέμνοντας, ὑπὲρ τοῦ μὴ βαρυνόμενα πιέζεσθαι· καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ κατακερματιζομένης τῆς τροφῆς δι' ἔνδειαν ἐξασθενεῖν. σκάπτειν τε καὶ περισκάπτειν, ὡς μηδὲν παραβλαστάνον κωλύῃ τὴν αὔξησιν· τόν τε καρπὸν οὐκ ἐᾷ δρέπεσθαι ἀτελῆ ἐξ ἀτελῶν, ἀλλὰ μετὰ τριετίαν ἔτει τετάρτῳ καθιεροῦσθαι τὴν ἀπαρχὴν τῷ θεῷ μετὰ τὸ τελειωθῆναι τὸ δένδρον. εἴη δ' ἂν οὗτος ὁ τῆς γεωργίας τύπος διδασκαλίας τρόπος, διδάσκων δεῖν τὰς παραφύσεις τῶν ἁμαρτιῶν ἐκκόπτειν· καὶ τὰς συναναθαλλούσας τῷ γονίμῳ καρπῷ ματαίας τῆς ἐννοίας πόας ἕως ἂν τελειωθῇ, καὶ βέβαιον γένηται τὸ ἔρνος τῆς πίστεως. τῷ τε γὰρ τετάρτῳ ἔτει, ἐπεὶ καὶ χρόνου χρεία τῷ κατηχουμένῳ βεβαίως, ἡ τετρὰς τῶν ἀρετῶν καθιεροῦται τῷ θεῷ, τῆς τρίτης ἤδη μονῆς συναπτούσης, ἐπὶ τὴν τοῦ κυρίου τετάρτην ὑπόστασιν. θυσία δὲ αἰνέσεως, ὑπὲρ ὁλοκαυτώματα· οὗτος γάρ σοι φησὶ δίδωσιν ἰσχὺν ποιῆσαι δύναμιν· ἐὰν δὲ φωτισθῇ σοι τὰ πράγματα, λαβὼν καὶ κτησάμενος ἰσχὺν, ἐν γνώσει ποίει δύναμιν· ἐμφαίνει γὰρ διὰ τούτων τά τε ἀγαθὰ, τάς τε δωρεὰς παρὰ τοῦ θεοῦ χορηγεῖσθαι. καὶ δεῖν ἡμᾶς διακόνους γενομένους τῆς θείας χάριτος, σπείρειν τὰς τοῦ θεοῦ εὐποιίας, καὶ τοὺς πλησιάζοντας κατασκευάζειν καλούς τε καὶ ἀγαθούς, ἵνα ὡς ὅτι μάλιστα ὁ μὲν σώφρων τοὺς ἐγκρατεῖς· ὁ δὲ ἀνδρεῖος τοὺς γενναίους, συνετούς τε ὁ φρόνιμος, καὶ δίκαιος τοὺς δικαίους ἐκτελῇ. οὗτός ἐστιν ὁ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ὁ γνωστικός, ὁ μιμούμενος τὸν θεὸν καθόσον οἷόν τε· μηδὲν παραλιπὼν τῶν εἰς τὴν ἐνδεχομένην ὁμοίωσιν· ἐγκρατευόμενος, ὑπομένων, δικαίως βιούς. βασιλεύων τῶν παθῶν, μεταδιδοὺς ὧν ἔχει, ὡς οἷός τέ ἐστιν εὐεργετῶν καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ, οὗτος μέγιστος φησὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ, ὃς ἂν ποιῇ καὶ διδάσκῃ μιμούμενος τὸν θεὸν τῷ παραπλήσια χαρίζεσθαι. κοινωφελεῖς γὰρ αἱ τοῦ θεοῦ δωρεαί. ὃς δ' ἂν ἐγχειρῇ τι πα-

σειν μετὰ ὑπερηφανίας, τὸν θεὸν παροξύνει φησίν: ἀλαζονεία γὰρ ψυχῆς ἐστι κακία, ἀφ' ἧς καὶ τῶν ἄλλων κακιῶν μετανοεῖν κελεύει, ἁρμοζομένους τὸν βίον ἐξ ἀναρμοστίας πρὸς τὴν ἀμείνω μεταβολὴν, διὰ τῶν τριῶν τούτων, στόματος, καρδίας, χειρῶν· σύμβολον δ' ἂν εἴη ταῦτα, πράξεως μὲν, αἱ χεῖρες: βουλῆς δὲ, ἡ καρδία: καὶ λόγου, στόμα· καλῶς οὖν ἐπὶ τῶν μετανοούντων εἴρηται τὸ λόγιον ἐκεῖνο. τὸν θεὸν εἵλου σήμερον εἶναί σου θεὸν, καὶ κύριος εἵλετό σε σήμερον γενέσθαι λαὸν αὐτῷ: τὸν γὰρ σπεύδοντα θεραπεύειν τὸ ὂν οἰκέτην ὄντα, ἐξοικειοῦται ὁ θεός· κἂν εἷς ᾖ τὸν ἀριθμὸν, ἐπ' ἴσης τῷ λαῷ τετίμηται: μέρος γὰρ ὢν τοῦ λαοῦ, συμπληρωτικὸς αὐτοῦ γίνεται, ἀποκατασταθεὶς ὅθεν ἦν: καλεῖται δὲ καὶ ἐκ μέρους τὸ πᾶν: αὕτη δὲ ἡ εὐγένεια, ἐν τῷ ἑλέσθαι καὶ συνασκῆσαι τὰ κάλλιστα διαδείκνυται. ἐπεὶ, τί τὸν Ἀδὰμ ὠφέλησεν ἡ τοιαύτη αὐτοῦ εὐγένεια, πατὴρ δὲ αὐτοῦ θνητὸς οὐδεὶς: αὐτὸς γὰρ ἀνθρώπων τῶν ἐν γενέσει πατὴρ, τὰ μὲν αἰσχρὰ, οὗτος προθύμως εἵλετο, ἑπόμενος τῇ γυναικί: τῶν δὲ ἀληθῶν καὶ καλῶν ἠμέλησεν· ἐφ' οἷς θνητὸν ἀθανάτου βίον, ἀλλ' οὐκ εἰς τέλος ἀντηλλάξατο. Νῶε δὲ ὁ μὴ οὕτω γενόμενος ὡς ὁ Ἀδὰμ, ἐπισκοπῇ θείᾳ διασώζεται: φέρων γὰρ αὑτὸν ἀνέθηκε τῷ θεῷ, τόν τε Ἀβραὰμ ἐκ τριῶν παιδοποιούμενον γυναικῶν, οὐ δι' ἡδονῆς ἀπόλαυσιν: δι' ἐλπίδα δὲ ἅμα τοῦ πληθῦναι τὸ γένος ἐν ἀρχῇ, εἷς μόνος διαδέχεται κληρονόμος τῶν πατρῴων ἀγαθῶν: οἱ δὲ ἄλλοι διῳκίσθησαν τῆς συγγενείας, ἔκ τε αὐτοῦ διδύμων γενομένων, ὁ νεώτερος κληρονομεῖ. εὐάρεστος τῷ πατρὶ γενόμενος: καὶ τὰς εὐχὰς λαμβάνει, δουλεύει δὲ ὁ πρεσβύτερος αὐτῷ: ἀγαθοὶ γὰρ μέγιστον τῷ φαύλῳ, τὸ μὴ αὐτεξούσιον· ἡ δὲ οἰκονομία αὕτη, καὶ προφητικὴ καὶ τυπική, ὅτι δὲ τοῦ σοφοῦ πάντα ἐστὶ, σαφῶς μηνύει λέγων, διότι ἠλέησέ με ὁ θεός, ἔστι μοι πάντα: ἑνὸς γὰρ δεῖν ὀρέγεσθαι διδάσκει, δι' οὗ τὰ πάντα γέγονεν, καὶ τοῖς ἀξίοις τὰ ἐπηγγελμένα νέμεται· κληρονόμον οὖν τὸν σπουδαῖον γενόμενον τῆς βασιλείας, συμπολίτην διὰ τῆς θείας σοφίας ἀναγράφει, καὶ τῶν πάλαι δικαίων τῶν κατὰ τὸν νόμον, καὶ πρὸ νόμου νομίμως βεβιωκότων, ὧν αἱ πράξεις νόμοι γεγόνασιν εἰς ἡμᾶς: πάλιν τε αὖ βασιλέα τὸν σοφὸν διδάσκων, τοὺς μὴ ὁμοφύλους ποιεῖ λέγοντας αὐτῷ, βασιλεὺς παρὰ θεοῦ σὺ ἐν ἡμῖν εἶ· ἐθελουσίᾳ γνώμῃ τῶν ἀρχομένων διὰ ζῆλον ἀρετῆς ὑπακουόντων τῷ σπουδαίῳ· Πλάτων δὲ ὁ φιλόσοφος εὐδαιμονίας τέλος τιθέμενος, ὁμοίωσιν θεῷ φησιν αὐτὴν εἶναι κατὰ τὸ δυνατόν: εἴτε καὶ συνδραμών πως τῷ δόγματι τοῦ νόμου: αἱ γὰρ μεγάλαι φύσεις καὶ γυμναὶ παθῶν, εὐστοχοῦσί πως περὶ τὴν ἀλήθειαν ὥς φησιν ὁ Πυθαγόρειος Φίλων τὰ Μωϋσέως ἐξηγούμενος: εἴτε καὶ παρά τινων τότε λογίων ἀναδιδαχθεὶς, ἅτε μαθήσεως ἀεὶ διψῶν: φησὶ γὰρ ὁ νόμος, ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ ὑμῶν πορεύεσθε, καὶ τὰς ἐντολάς μου φυλάξετε: τὴν μὲν γὰρ ἐξομοίωσιν, ὁ νόμος ἀκολουθίαν ὀνομάζει: ἡ δὲ τοιαύτη ἀκολουθία κατὰ δύναμιν ἐξομοιοῖ, γίνεσθε φησὶν ὁ κύριος ἐλεήμονες καὶ οἰκτίρμονες, ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτίρμων ἐστίν. ἐντεῦθεν καὶ οἱ Στωϊκοὶ τὸ ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν, τέλος εἶναι ἐδογμάτισαν, τὸν θεὸν εἰς φύσιν μετονομάζοντες ἀπρεπῶς: ἐπειδὴ ἡ φύσις καὶ εἰς φυτὰ καὶ εἰς σπαρτὰ καὶ εἰς δένδρα καὶ εἰς λίθους διατείνει· σαφῶς τοίνυν εἴρηται· ἄνδρες κακοὶ οὐ νοοῦσι νόμον: οἱ δὲ ἀγαπῶντες νόμον, περιβάλλουσιν ἑαυτοῖς τεῖχος: σοφία γὰρ πανούργων ἐπιγνώσεται τὰς ὁδοὺς αὐτῆς. ἄνοια δὲ ἀφρόνων, ἐν πλάνῃ. ἐπὶ τίνα γὰρ ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν πρᾷον καὶ ἡσύχιον καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους ἡ προφητεία λέγει. τριττὰ δὲ εἴδη φιλίας διδασκόμεθα· καὶ τούτων, τὸ μὲν πρῶτον καὶ ἄριστον, τὸ κατ' ἀρετήν: στερρὰ γὰρ ἡ ἐκ λόγου ἀγάπη. τὸ δὲ δεύτερον, καὶ μέσον, κατ' ἀμοιβήν. κοινωνικὸν δὲ ἐστὶ τοῦτο καὶ μεταδοτικὸν, καὶ βιωφελές: κοινὴ γὰρ ἡ ἐκ χάριτος φιλία. τὸ δὲ ὕστατον καὶ τρίτον, ἡμεῖς μὲν τὸ ἐκ συνηθείας φαμέν: οἱ δὲ, τὸ καθ' ἡδονὴν τρεπτόν τε καὶ μεταβλητόν. καί μοι δοκεῖ παγκάλως Ἱππόδαμος ὁ Πυθαγόρειος γράφειν τὰς φιλίας. ἃ μὲν ἐξ ἐπιστάμας θεῶν: ἃ δ' ἐκ παροχᾶς ἀνθρώπων: ἃ δὲ ἐξ ἀδονᾶς ζῴων· οὐκοῦν ἡ μέν τις ἐστὶ, φιλοσόφου φιλία: ἡ δὲ, ἀνθρώπου: ἡ δὲ ζῴου: τῷ γὰρ ὄντι εἰκὼν τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος εὐεργετῶν, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸς εὐεργετεῖται: ὥσπερ γὰρ ὁ κυβερνήτης ἅμα σώζει καὶ σώζεται. διὰ τοῦτο ὅταν τις αἰτοῦντι τύχῃ, οὔ φησι τῷ διδόντι καλῶς ἔδωκας, ἀλλὰ καλῶς εἴληφας. οὕτω λαμβάνει μὲν ὁ διδοὺς: δίδωσι δὲ ὁ λαμβάνων. δίκαιοι δὲ οἰκτείρουσι καὶ ἐλεοῦσι· χρηστοὶ δὲ ἔσονται οἰκήτορες γῆς: ἄκακοι δὲ ὑπολειφθήσονται ἐπ' αὐτῆς· οἱ δὲ παρανομοῦντες, ἐξολοθρευθήσονται ἀπ' αὐτῆς· καί μοι δοκεῖ τὸν πιστὸν προμαντευόμενος Ὅμηρος εἰρηκέναι· δὸς φίλῳ. ἐχρῆν δὲ

ἐπιχορηγητέον, ἵνα μὴ μείνῃ ἐχθρός· ἐπικουρία γὰρ, εὔνοιαν μὲν συνδεῖται· λύεται δὲ ἔχθρα. ἀλλ' εἰ καὶ προθυμία πρόκειται καθὸ ἐὰν ἔχῃ εὐπρόσδεκτος, οὐ καθὸ οὐκ ἔχει· οὐ γὰρ ἵνα ἄλλοις ἄνεσις· ὑμῖν δὲ θλίψις, ἀλλ' ἐξ ἰσότητος ἐν τῷ νῦν καιρῷ καὶ τὰ ἑξῆς. ἐσκόρπισεν, ἔδωκεν τοῖς πένησιν, ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα ἡ γραφὴ λέγει· τὸ γὰρ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν, ὡς καὶ πρόσθεν εἰρήκαμεν, οὐ τὸ κατὰ σῶμα μηνύεται· οὐ γὰρ θέμις θνητὸν ἀθανάτῳ ἐξομοιοῦσθαι· ἀλλ' ἢ κατὰ νοῦν καὶ λογισμόν. ᾧ καὶ τὴν πρὸς τὸ εὐεργετεῖν καὶ τὴν πρὸς τὸ ἄρχειν ὁμοιότητα, προσηκόντως ὁ κύριος ἐνσφραγίζεται· οὐ γὰρ αἱ ἡγεμονίαι σωμάτων ποιότησιν, ἀλλὰ διανοίας κρίσεσι κατορθοῦνται· βουλαῖς γὰρ ἀνδρῶν ὁσίων, εὖ μὲν οἰκοῦνται πόλεις· εὖ δ' οἶκος. ἤ γε μὴν καρτερία καὶ αὐτὴ εἰς τὴν θείαν ἐξομοίωσιν βιάζεται, δι' ὑπομονῆς ἀπάθειαν καρπουμένη, εἴ γε ἔναυλα τὰ ἐπὶ τὸν Ἀνανίαν ἱστορούμενα· ὧν εἷς καὶ Δανιὴλ ὁ προφήτης ἦν, θείας πίστεως πεπληρωμένος. Βαβυλῶνα ᾤκει Δανιήλ, καθάπερ ὁ μὲν Λώτ, τὰ Σόδομα· τὴν Χαλδαίων δὲ γῆν ὁ Ἀβραάμ, ὁ μετ' ὀλίγον φίλος τοῦ θεοῦ. κατήγαγεν οὖν εἰς ὄρυγμα θηρίων ἐμπεπλησμένον τὸν Δανιὴλ ὁ Βαβυλωνίων βασιλεύς· ἀνήγαγε δὲ αὐτὸν ἀβλαβῆ ὁ ἁπάντων βασιλεύς· ὁ πιστὸς κύριος. ταύτην κτήσεται τὴν ὑπομονὴν ὁ γνωστικός, ἢ γνωστικός. εὐλογήσει πειραζόμενος ὡς ὁ γενναῖος Ἰώβ, ὡς Ἰωνᾶς εὔξεται καταπινόμενος ὑπὸ κήτους, καὶ ἡ πίστις αὐτὸν ἀποκαταστήσει Νινευίταις προφητεύσοντα. κἂν μετὰ λεόντων κατακλεισθῇ, ἡμερώσει τὰ θηρία. κἂν εἰς πῦρ ἐμβληθῇ, δροσισθήσεται· ἀλλ' οὐκ ἐκπυρωθήσεται. μαρτυρήσει νύκτωρ, μαρτυρήσει μεθ' ἡμέραν, ἐν λόγῳ, ἐν βίῳ, ἐν τρόπῳ μαρτυρήσει· συνοικῶν ἐν τῷ κυρίῳ ὁ ἀκριβής τε καὶ συνέστιος κατὰ τὸ πνεῦμα διαμένει. καθαρὸς μὲν τὴν σάρκα, καθαρὸς δὲ τὴν καρδίαν· ἡγιασμένος τὸν λόγον. ὁ κόσμος τούτῳ φησὶν ἐσταύρωται, καὶ αὐτὸς τῷ κόσμῳ. οὗτος τὸν σταυρὸν τοῦ σωτῆρος περιφέρων ἕπεται κυρίῳ κατ' ἴχνιον ὥς τις θεός, ἅγιος ἁγίων γενόμενος. πάσης τοίνυν ἀρετῆς μεμνημένος ὁ θεῖος νόμος, ἀλείφει μάλιστα τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τὴν ἐγκράτειαν· θεμέλιον ἀρετῶν καταθέμενος ταύτην, καὶ δὴ προπαιδεύει ἡμᾶς εἰς τὴν περιποίησιν τῆς ἐγκρατείας ἀπὸ τοῦ τῶν ζώων χρήσεως ἀπαγορεύειν μεταλαμβάνειν τῶν ὅσα φύσει πίονα. καθάπερ τὸ τῶν συῶν γένος εὐσαρκότατον τυγχάνον· τρυφητιῶσι γὰρ ἡ τοιαύτη χρῆσις χορηγεῖται. λέγεται γοῦν τινα τῶν φιλοσοφούντων ἐτυμολογοῦντα τὴν ὗν, θῦν εἶναι φάναι, ὡς εἰς θύσιν καὶ σφαγὴν μόνον ἐπιτήδειον· δεδόσθαι γὰρ τῷδε τῷ ζῴῳ ψυχὴν πρὸς οὐδὲν ἕτερον, ἢ ἕνεκα τοῦ τὰς σάρκας σφριγᾶν. τῶν τε ἰχθύων ὁμοίως ἀπηγόρευσε μεταλαμβάνειν, στέλλων ἡμῶν τὰς ἐπιθυμίας, ἐκείνων οἷς μήτε πτερύγια, μήτε λεπίδες εἰσίν· εὐσαρκίᾳ γὰρ καὶ πιότητι τῶν ἄλλων ἰχθύων οὗτοι διαφέρουσιν. ἐντεῦθεν οἶμαι καὶ τὰς τελετάς, οὐ μόνον τινῶν ζώων ἀπαγορεύειν ἅπτεσθαι, ἀλλ' ἔστιν ἃ καὶ τῶν καταθυομένων ὑπεξείλετο τῆς χρήσεως μέρη, δι' αἰτίας, ἃς ἴσασιν οἱ μύσται. εἰ δὴ γαστρὸς καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα κρατητέον, δῆλον ὡς ἄνωθεν παρειλήφαμεν παρὰ τοῦ κυρίου διὰ τοῦ νόμου τὴν ἐπιθυμίαν ἐκκόπτειν· γένοιτο δ' ἂν τελείως τοῦτο, εἰ τοῦ ὑπεκκαύματος τῆς ἐπιθυμίας, τῆς ἡδονῆς λέγω, ἀνυποκρίτως καταγνοίημεν. φασὶ δὲ αὐτῆς εἶναι τὴν ἔννοιαν, κίνησιν λείαν καὶ προσηνῆ μετά τινος αἰσθήσεως. ταύτῃ δουλεύοντα τὸν Μενέλεων μετὰ τὴν Ἰλίου ἅλωσιν φασὶν ὁρμήσαντα τὴν Ἑλένην ἀνελεῖν, ὡς κακῶν τοσούτων αἰτίαν γενομένην, ὅμως οὐ κατισχῦσαι πρᾶξαι· ἡττηθέντα τῷ κάλλει, δι' οὗ ἐπὶ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἡδονῆς ἀφίκετο, ὅθεν ἐπισκώπτοντες οἱ τραγῳδοποιοί. ὀνειδιστικῶς ἐπεβόησαν αὐτῷ,

ἀτὰρ

Σὺ δ' ὡς ἐσεῖδες μαστόν, ἐκβαλὼν ξίφος, φίλημ' ἐδέξω προδότιν αἰκάλλων κύνα.

καὶ πάλιν. Ἄρ' εἰς τὸ κάλλος ἐκκεκώφηται ξίφη.

ἐγὼ δὲ ἀποδέχομαι τὸν Ἀντισθένη τὴν Ἀφροδίτην λέγοντα· κἂν κατατοξεύσαιμι, εἰ λάβοιμι, ὅτι πολλὰς ἡμῶν καλὰς καὶ ἀγαθὰς γυναῖκας διέφθειρεν. τόν τε ἔρωτα κακίαν φησὶ φύσεως. ἧς ἥττους ὄντες οἱ κακοδαίμονες, θεὸν τὴν νόσον καλοῦσιν· δείκνυται γὰρ διὰ τούτων ἡττᾶσθαι τοὺς ἀμαθεστέρους δι' ἄγνοιαν ἡδονῆς. ἣν οὐ χρὴ προσίεσθαι, κἂν θεὸς λέγηται. τουτέστι κἂν θεόθεν ἐπὶ τὴν τῆς παιδοποιίας χρείαν δεδομένη τυγχάνῃ. καὶ ὁ Ξενοφῶν ἄντικρυς κακίαν λέγων τὴν ἡδονήν, φησίν, ὦ τλῆμον, τί δὲ σὺ ἀγαθὸν οἶσθα, ἢ τί καλὸν σκοπεῖς, ἥτις οὐδὲ τὴν τῶν ἡδέων ἐπιθυμίαν ἀναμένεις· πρὶν μὲν πεινῆν, ἐσθίουσα· πρὶν δὲ διψῆν, πίνουσα· καὶ ἵνα μὲν ἡδέως φάγῃς, ὀψοποιοὺς μηχανωμένη· ἵνα δὲ ἡδέως πίνῃς, οἴνους πολυτελεῖς παρα-

σκευάζῃ: καὶ τοῦ θέρους χιόνα περιθέουσα ζητεῖν· ἵνα δὲ καταχριμφθῇς ἡ λέαινα, οὐ μόνον τὰς κλίνας μαλθακὰς, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπόβαθρα τοῖς κλίναις παρασκευάζῃ. ὅθεν ὡς ἔλεγεν Ἀρίστων πρὸς ὅλον τὸ τετράχορδον: ἡδονὴν, λύπην, φόβον, ἐπιθυμίαν, πολλῆς δεῖ τῆς ἀσκήσεως καὶ μάχης:

Οὗτοι γὰρ οὗτοι καὶ διὰ σπλάγχνων ἔσω Χωροῦσι: καὶ κυκῶσιν ἀνθρώπων κέαρ.

καὶ γὰρ τῶν σεμνῶν οἰομένων εἶναι τοῖς θυμοῖς, ἡ ἡδονὴ κηρίνους ποιεῖ κατὰ Πλάτωνα, ὅτι ἑκάστη ἡδονή τε καὶ λύπη προσπασσαλοῖ τῷ σώματι τὴν ψυχήν· τοῦ γε μὴ ἀφορίζοντος καὶ ἀποσταυροῦντος ἑαυτὸν τῶν παθῶν, ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν τὴν ἑαυτοῦ φησὶν ὁ Κύριος, σώσει αὐτὴν, ἤτοι ῥιψοκινδύνως ὑπὲρ τοῦ σωτῆρος αὐτὴν ἐπιδιδοὺς ὡς αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν πεποίηκεν, ἢ ἀπολέσας αὐτὴν, ἐν τῆς πρὸς τὸν συνήθη βίον κοινωνίας. ἐὰν γὰρ ἀπολύσαι καὶ ἀποσπάσαι καὶ ἀφορίσαι (τοῦτο γὰρ ὁ σταυρὸς σημαίνει) τὴν ψυχὴν ἐθελήσῃς τῆς ἐν τούτῳ τῷ ζῆν τρυφῆς τε καὶ ἡδονῆς, ἕξεις αὐτὴν ἐν τῇ ἐλπίδι τῇ προσδοκωμένῃ, εὑρημένην καὶ ἀναπεπαυμένην. εἴη δ' ἂν τοῦτο μελέτη θανάτου, εἰ μόνας τὰς κατὰ φύσιν μεμετρημένας ὀρέξεσι, μηδὲν ὑπεροριζούσαις τῶν κατὰ φύσιν, τὸ δὲ μᾶλλον ἢ παρὰ φύσιν ἔνθα τὸ ἁμαρτητικὸν φύεται ἀρνεῖσθαι βουλοίμεθα. ἐνδύσασθαι οὖν δεῖ τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ, πρὸς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς στῆναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου, ἐπεὶ τὰ ὅπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικὰ, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ θεῷ· πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων, λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ, ὁ θεῖος φησὶν Ἀπόστολος. ἀνδρὸς δὴ χρεία, ὅς τις θαυμαστῶς καὶ ἀσυγχύτως τοῖς πράγμασι χρήσεται ἀφ' ὧν τὰ πάθη ὁρμᾶται. οἷον πλούτῳ καὶ πενίᾳ καὶ δόξῃ καὶ ἀδοξίᾳ, ὑγείᾳ καὶ νόσῳ, ζωῇ καὶ θανάτῳ, πόνῳ καὶ ἡδονῇ: ἵνα γὰρ ἀδιαφόρως τοῖς διαφόροις χρησώμεθα, πολλῆς ἡμῖν δεῖ διαφορᾶς, ἅτε προκεκακωμένοις ἀσθενείᾳ πολλῇ, καὶ προδιαστροφῇ κακῆς ἀγωγῆς τε καὶ τροφῆς, μετὰ ἀμαθίας προαπολελαυκόσιν. ὁ μὲν οὖν ἁπλοῦς λόγος τῆς καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίας, τὰ πάθη πάντα ἐναπερείσματα τῆς ψυχῆς φησὶν εἶναι, τῆς μαλθακῆς καὶ εἰκούσης, καὶ οἷον ἐναποσφραγίσματα τῶν πνευματικῶν δυνάμεων, πρὸς ἃς ἡ πάλη ἡμῖν: ἔργον γὰρ οἶμαι ταῖς κακούργοις δυνάμεσιν ἐνεργεῖν τι τῆς ἰδίας ἕξεως παρ' ἕκαστα πειρᾶσθαι εἰς τὸ καταγωνίζεσθαι καὶ ἐξιδιοποιήσασθαι τοὺς ἀποταξαμένους αὐτάς. ἕπεται δ' εἰκότως τοὺς μὲν, καταπαλαίεσθαι: ὅσοι δὲ ἀθλητικώτερον τὸν ἀγῶνα μεταχειρίζονται, πάμμαχον ἀγωνισάμενοι, καὶ μέχρι τοῦ στεφάνου χωρήσουσι. αἱ προειρημέναι δυνάμεις ἐν πολλῷ τῷ λύθρῳ τό τε δὴ ἀπαυδῶσι θαυμάζουσαι τοὺς νικηφόρους: τῶν γὰρ κινουμένων ἃ μὲν, καθ' ὁρμὴν καὶ φαντασίαν κινεῖται, ὡς τὰ ζῷα: τὰ δὲ, κατὰ μετάθεσιν ὡς τὰ ἄψυχα: κινεῖσθαι δὲ καὶ τῶν ἀψύχων τὰ φυτὰ μεταβατικῶς φασὶν εἰς αὔξησιν, εἴ τις αὐτοῖς ἄψυχα εἶναι συγχωρήσει τὰ φυτά. ἕξεως μὲν οὖν οἱ λίθοι, φύσεως δὲ τὰ φυτὰ, ὁρμῆς τε καὶ φαντασίας, τῶν τε αὖ δυεῖν τῶν προειρημένων, καὶ τὰ ἄλογα μετέχει ζῷα, ἡ λογικὴ δὲ δύναμις ἰδία οὖσα τῆς ἀνθρωπείας ψυχῆς. οὐχ ὡσαύτως τοῖς ἀλόγοις ζῴοις ὁρμᾶν ὀφείλει. ἀλλὰ καὶ διακρίνειν τὰς φαντασίας. καὶ μὴ συναποφέρεσθαι αὐταῖς. αἱ τοίνυν δυνάμεις περὶ ὧν εἰρήκαμεν, κάλλη, καὶ δόξας, καὶ μοιχείας, καὶ ἡδονὰς, καὶ τοιαύτας τινὰς φαντασίας δελεαστικὰς προτείνουσι ταῖς εὐεπιφόροις ψυχαῖς, καθάπερ οἱ ἀπελαύνοντες τὰ θρέμματα θαλλοὺς προσσείοντες. εἶτα κατασοφισάμεναι τοὺς μὴ διακρίνειν δυνηθέντας τὴν ἀληθῆ ἀπὸ ψευδοῦς ἡδονὴν, καὶ τὸ ἐπίκαιρόν τι καὶ ἐφύβριστον ἀπὸ τοῦ ἁγίου κάλλους ἄγουσιν δουλωσάμεναι. ἑκάστη δὲ ἀπάτη συνεχῶς ἐναπερειδομένη τῇ ψυχῇ τὴν φαντασίαν ἐν αὐτῇ τυποῦται. καὶ δὴ τὴν εἰκόνα ἔλαθεν περιφέρουσα τοῦ πάθους ἡ ψυχὴ τῆς αἰτίας, ἀπό τε τοῦ δελέατος καὶ τῆς ἡμῶν συγκαταθέσεως γενομένης. οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Βασιλείδην, προσαρτήματα τὰ πάθη καλεῖν εἰώθασιν: πνεύματά τινα ταῦτα κατ' οὐσίαν ὑπάρχειν προσηρτημένα τῇ λογικῇ ψυχῇ, κατά τινα τάραχον καὶ σύγχυσιν ἀρχικήν. ἄλλας τε αὖ πνευμάτων νόθους καὶ ἑτερογενεῖς φύσεις προσεπιφύεσθαι ταύταις, οἷον λύκου, πιθήκου, λέοντος, τράγου: ὧν τὰ ἰδιώματα περὶ τὴν ψυχὴν φανταζόμενα, τὰς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς τοῖς ζῴοις ἐμφερῶς ἐξομοιοῦν λέγουσιν: ὧν γὰρ ἰδιώματα φέρουσι, τούτων τὰ ἔργα μιμοῦνται, καὶ οὐ μόνον ταῖς ὁρμαῖς καὶ φαντασίαις τῶν ἀλόγων ζῴων προσοικειοῦνται, ἀλλὰ καὶ φυτῶν

κινή

κινήματα καὶ κάλλη ζηλοῦσι, διὰ τὸ καὶ φυτῶν ἰδιώματα προσηρτημένα φέρειν, ἔχει δὲ καὶ ἕξεως ἰδιώματα, οἷον ἀδάμαντος σκληρίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ δόγμα ὕστερον, διαλεξόμεθα ὕστερον, ὁπηνίκα περὶ ψυχῆς διαλαμβάνομεν: νῦν δὲ τοσοῦτον μόνον παρασημειωτέον, ὡς δουρείου τινὸς ἵππου κατὰ τὸν ποιητικὸν μῦθον εἰκόνα σώζει ὁ κατὰ Βασιλείδην ἄνθρωπος· ἐν ἑνὶ σώματι τοσούτων πνευμάτων διαφόρων στρατὸν ἐγκεκολπισμένος· αὐτὸς γοῦν ὁ τοῦ Βασιλείδου υἱὸς Ἰσίδωρος ἐν τῷ περὶ προσφυοῦς ψυχῆς συναισθόμενος τοῦ δόγματος, οἷον ἑαυτοῦ κατηγορῶν,
» γράφει κατὰ λέξιν: ἐὰν γάρ τινι πεῖσμα δῷς, ὅτι μή ἐστιν ἡ ψυχὴ μονομερής: τῇ δὲ τῶν
» προσαρτημάτων βίᾳ τὰ τῶν χειρόνων γίνεται πάθη, πρόφασιν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἕξουσιν οἱ μο-
» χθηροὶ τῶν ἀνθρώπων λέγειν, ἐβιάσθην, ἀπηνέχθην, ἄκων ἔδρασα, μὴ βουλόμενος ἐνήργησα,
» τῆς τῶν κακῶν ἐπιθυμίας αὐτὸς ἡγησάμενος, καὶ οὐ μαχεσάμενος ταῖς τῶν προσαρτημάτων
» βίαις, δεῖ δὲ τῷ λογιστικῷ κρείττονας γενομένους, τῆς ἐλάττονος ἐν ἡμῖν κτίσεως φανῆναι κρατοῦντας. δύο γὰρ δὴ ψυχὰς ὑποτίθεται καὶ οὗτος ἐν ἡμῖν καθάπερ οἱ Πυθαγόρειοι, περὶ ὧν ὕστερον ἐπισκεψόμεθα, ἀλλὰ καὶ Οὐαλεντῖνος πρός τινας ἐπιστέλλων, αὐταῖς λέξεσι γρά-
» φει περὶ τῶν προσαρτημάτων: εἷς δέ ἐστιν ἀγαθός: οὗ παρρησίᾳ ἡ διὰ τοῦ υἱοῦ φανέρωσις, καὶ
» δι' αὐτοῦ μόνου δύναιτο ἂν ἡ καρδία καθαρὰ γενέσθαι, παντὸς πονηροῦ πνεύματος ἐξωθου-
» μένου τῆς καρδίας: πολλὰ γὰρ ἐνοικοῦντα αὐτῇ πνεύματα, οὐκ ἐᾷ καθαρεύειν: ἕκαστον δὲ
» αὐτῶν, τὰ ἴδια ἐκτελεῖ ἔργα, πολλαχῶς ἐνυβριζόντων ἐπιθυμίαις οὐ προσηκούσαις. καί
» μοι δοκεῖ ὅμοιόν τι πάσχειν τῷ πανδοχείῳ ἡ καρδία: καὶ γὰρ ἐκεῖνο κατατιτρᾶταί τε καὶ ὀ-
» ρύττεται, καὶ πολλάκις κόπρου πίμπλαται ἀνθρώπων ἀσελγῶς ἐμμενόντων, καὶ μηδὲ μίαν
» πρόνοιαν ποιουμένων τοῦ χωρίου, καθάπερ ἀλλοτρίου καθεστῶτος: τὸν τρόπον τοῦτον καὶ ἡ καρ-
» δία, μέχρι μὴ προνοίας τυγχάνει, ἀκάθαρτος οὖσα, πολλῶν οὖσα δαιμόνων οἰκητήριον: ἐπει-
» δὰν δὲ ἐπισκέψηται αὐτὴν ὁ μόνος ἀγαθὸς πατήρ, ἡγίασται καὶ φωτὶ διαλάμπει, καὶ οὕτω
» μακαρίζεται ὁ ἔχων τὴν τοιαύτην καρδίαν, ὅτι ὄψεται τὸν θεόν. τίς οὖν ἡ αἰτία τοῦ μὴ προ-
νοεῖσθαι ἐξ ἀρχῆς τὴν τοιαύτην ψυχήν, εἰπάτωσαν ἡμῖν: ἤτοι γὰρ οὐκ ἔστιν ἀξία, καὶ πῶς ὥσπερ ἐκ μετανοίας ἡ πρόνοια πρόσεισιν αὐτῇ. ἢ φύσει σῳζομένη ὡς αὐτὸς βούλεται, τυγχάνει, καὶ ἀνάγκη ταύτην ἐξ ἀρχῆς διὰ συγγένειαν προνοουμένην, μηδὲ μίαν παρείσδυσιν τοῖς ἀκαθάρτοις παρέχειν πνεύμασιν, ἐκτὸς εἰ μὴ βιασθείη, καὶ ἀσθενὴς ἐλεγχθείη: ἐὰν γὰρ δὴ μετανοήσασαν αὐτὴν ἑλέσθαι τὰ κρείττω, τοῦτ' ἐκεῖνος ἄκων ἐρεῖ, ὅπερ ἡ παρ' ἡμῖν ἀλήθεια δογματίζει: ἐκ μεταβολῆς πειθηνίου, ἀλλ' οὐκ ἐκ φύσεως τὴν σωτηρίαν. ὥσπερ γὰρ αἱ ἀναθυμιάσεις, αἱ ἀπὸ γῆς τε καὶ τελμάτων, εἰς ὁμίχλας συνίστανται καὶ νεφελώδεις συστροφάς, οὕτως αἱ τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν ἀναδόσεις καχεξίαν προστρίβονται ψυχῇ, κατασκεδαννύουσαι τὰ εἴδωλα τῆς ἡδονῆς ἔμπροσθεν τῆς ψυχῆς· ἐπισκοτοῦσι γοῦν τῷ φωτὶ τῷ νοερῷ ἐπισπώμεναι τῆς ψυχῆς τὰς ἐκ τῆς ἐπιθυμίας ἀναδόσεις, καὶ παχυνούσας τὰς συστροφὰς τῶν παθῶν, ἐνδελεχείᾳ ἡδονῶν: χρυσὸς δὲ ἀπὸ γῆς, οὐχ αἱρεῖται βῶλος, ἀλλ' ἀφελόμενος δηλίζεται: ἔπειτα καθαρὸς γενόμενος χρυσὸς ἀκούει, γῆ κεκαθαρμένη: αἰτεῖσθε γὰρ καὶ δοθήσεται ὑμῖν, τοῖς δὲ ἑαυτῶν ἑλέσθαι τὰ κάλλιστα δυναμένοις λέγεται. ὅπως δ' ἡμεῖς τοῦ διαβόλου τὰς ἐνεργείας, καὶ τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα εἰς τὴν τοῦ ἁμαρτωλοῦ ψυχὴν ἐπισπείρειν φαμέν, οὔ μοι δεῖ πλειόνων λόγων, παραθεμένῳ μάρτυρα τὸν ἀποστολικὸν Βαρνάβαν.
» ὁ δὲ τῶν ἑβδομήκοντα ἦν, καὶ συνεργὸς τοῦ Παύλου, κατὰ λέξιν ὧδέ πως λέγοντα: πρὸ τοῦ ἡμᾶς
» πιστεῦσαι τῷ θεῷ, ἦν ἡμῶν τὸ οἰκητήριον τῆς καρδίας φθαρτὸν καὶ ἀσθενές, ἀληθῶς οἰκοδο-
» μητὸς ναὸς διὰ χειρός· ὅτι ἦν πλήρης μὲν εἰδωλολατρείας, καὶ ἦν οἶκος δαιμόνων, διὰ τὸ
ποιεῖν ὅσα ἦν ἐναντία τῷ θεῷ· τὰς ἐνεργείας οὖν τὰς τοῖς δαιμονίοις καταλλήλους ἐπιτελεῖν φησὶ τοὺς ἁμαρτωλούς, οὐχὶ δὲ αὐτὰ τὰ πνεύματα ἐν τῇ τοῦ ἀπίστου κατοικεῖν ψυχῇ λέγει,
» διὸ καὶ ἐπιφέρει. πρόσεχετε ἵνα ὁ ναὸς τοῦ κυρίου ἐνδόξως οἰκοδομηθῇ. πῶς; μάθετε. λα-
» βόντες τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ ἐλπίσαντες ἐπὶ τὸ ὄνομα, γενόμεθα καινοὶ πάλιν, ἐξ
» ἀρχῆς κτιζόμενοι: οὐ γὰρ οἱ δαίμονες ἀφ' ἡμῶν ἀπελαύνονται, ἀλλ' αἱ ἁμαρτίαι φησίν, ἀφίεν-
ται, ἃς ὁμοίως ἐκείνοις ἐπετελοῦμεν πρὶν ἢ πιστεῦσαι. εἰκότως οὖν αὐτίκα τὰ ἐπιφερόμενα· διὸ ἐν τῷ κατοικητηρίῳ ἡμῶν ἀληθῶς ὁ θεὸς κατοικεῖ ἐν ἡμῖν. πῶς; ὁ λόγος αὐτοῦ τῆς πίστεως, ἡ κλῆσις αὐτοῦ τῆς ἐπαγγελίας, ἡ σοφία τῶν δικαιωμάτων, αἱ ἐντολαὶ τῆς διδαχῆς, ὧδε

ἐγὼ αἱρέσει τινὶ ἐντυχών, καὶ ὁ ταύτης προεστάμενος ἐκ τῆς χρήσεως ἔφασκεν τῆς ἡδονῆς ἡδονῇ μάχεσθαι· αὐτομολῶν πρὸς ἡδονὴν ἐκ προσποιήτου μάχης ὁ γενναῖος οὗτος γνωστικός· ἔφασκε γὰρ δὴ αὐτὸν καὶ γνωστικὸν εἶναι, ἐπεὶ οὐδὲ μέγα ἔλεγεν τὸ ἀπέχεσθαι ἡδονῆς μὴ πεπειραμένον, ἐν αὐτῇ δὲ γενόμενον μὴ κρατεῖσθαι, ὅθεν γυμνάζεσθαι δι' αὐτῆς ἐν αὐτῇ. ἐλάνθανεν δὲ ἑαυτὸν κατασοφιζόμενος ὁ ἄθλιος, τῇ φιληδόνῳ τέχνῃ. ταύτῃ δῆλον οὖν τῇ δόξῃ καὶ Ἀρίστιππος ὁ Κυρηναῖος περιέβαλλεν, τὸν τὴν ἀλήθειαν αὐχοῦντος σοφιστοῦ. ὀνειδιζόμενος οὖν ἐπὶ τῷ συνεχῶς ὁμιλεῖν τῇ ἑταίρᾳ τῇ Κορινθίᾳ, ἔχω γὰρ ἔλεγεν Λαΐδα, καὶ οὐκ ἔχομαι ὑπ' αὐτῆς. τοιοῦτοι δὲ καὶ οἱ φάσκοντες ἑαυτοὺς Νικολάῳ ἕπεσθαι ἀπομνημόνευμά τι τἀνδρὸς φέροντες ἐκ παρατροπῆς, τὸ δεῖν παραχρῆσθαι τῇ σαρκί. ἀλλ' ὁ μὲν γενναῖος κολούειν δεῖν ἐδήλου τάς τε ἡδονάς, τάς τε ἐπιθυμίας· καὶ τῇ ἀσκήσει ταύτῃ καταμαραίνειν τὰς τῆς σαρκὸς ὁρμάς τε καὶ ἐπιθέσεις. οἱ δὲ εἰς ἡδονὴν τράγων δίκην ἐκχυθέντες, οἷον ἐφυβρίζοντες τῷ σώματι καθηδυπαθοῦσιν, οὐκ εἰδότες ὅτι τὸ μὲν ῥακοῦται φύσει ῥευστὸν ὄν· ἡ ψυχὴ δὲ αὐτῶν ἐν βορβόρῳ κακίας καταρύττεται, δόγματι ἡδονῆς αὐτῆς, οὐχὶ δὲ ἀνδρὸς ἀποστολικοῦ μεταδιωκόντων· τίνι γὰρ οὗτοι Σαρδαναπάλλου διαφέρουσιν, οὗ τὸν βίον δηλοῖ τὸ ἐπίγραμμα.

Ταῦτ' ἔχω ὅσσ' ἔφαγον, καὶ ἐφύβρισα, καὶ μετ' ἔρωτος
Τέρπν' ἔπαθον· τὰ δὲ πολλὰ, καὶ ὄλβια κεῖνα λέλειπται,
Καὶ γὰρ ἐγὼ σποδός εἰμι, Νίνου μεγάλης βασιλεύσας.

καθόλου γὰρ οὐκ ἀναγκαῖον τὸ τῆς ἡδονῆς πάθος· ἐπακολούθημα δὲ χρείαις τισὶ φυσικαῖς, πείνῃ, δίψῃ, ῥίγει, γάμῳ. εἰ γοῦν ταύτης δίχα πιεῖν οἷόν τε ἦν, ἢ τροφῆς προσίεσθαι ἢ παιδοποιεῖν, ἐδείχθη ἂν οὐδὲ μία ἑτέρα χρεία ταύτης· οὔτε γὰρ ἐνέργεια, οὔτε διάθεσις, οὐδὲ μὴν μέρος τι ἡμέτερον ἡδονή, ἀλλ' ὑπουργίας ἕνεκα παρῆλθεν εἰς τὸν βίον. ὥσπερ τοὺς ἅλας φασί, τῆς παραπέψεως τῆς τροφῆς χάριν· ἡ δὲ, ἀφηνιάσασα καὶ τοῦ οἴκου κατακρατήσασα, πρῶτον ἐπιθυμίαν γεννᾷ, ἔφεσιν καὶ ὄρεξιν οὖσαν ἄλογον τοῦ κεχαρισμένου αὐτῇ, καὶ τὸν Ἐπίκουρον τέλος εἶναι τοῦ φιλοσόφου ἀνέπεισε θέσθαι τὴν ἡδονήν. θειάζει γοῦν τὸ σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα, καὶ τὸ περὶ ταύτης πιστὸν ἔλπισμα. τί γὰρ ἕτερον ἡ τρυφή, ἢ φιλήδονος λιχνεία· καὶ πλεονασμὸς περίεργος, πρὸς ἡδυπάθειαν ἀνειμένων. ἐμφαντικῶς ὁ Διογένης ἔν τινι τραγῳδίᾳ γράφει,

Οἱ τῆς ἀνάνδρου καὶ διεσκαπομένης Τρυφῆς ὑφ' ἡδοναῖσιν ἀχθέντες κέαρ.
Πονεῖν ἐθέλοντες οὐδὲ ἕν.

καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις, ὅσα αἰσχρῶς μὲν ἐρρίζωται, πικρῶς δὲ τῶν φιληδόνων. διό μοι δοκεῖ θεῖος ὁ νόμος ἀναγκαίως τὸν φόβον ἐπαρτᾶν, ἵν' εὐλαβείᾳ καὶ προσοχῇ τὴν ἀμεριμνίαν ὁ φιλόσοφος κτήσηταί τε καὶ τηρήσῃ, ἀδιάπτωτός τε καὶ ἀναμάρτητος ἐν πᾶσι διαμένων· οὐ γὰρ ἄλλως εἰρήνη καὶ ἐλευθερία περιγίνεται, ἢ διὰ τῆς ἀπαύστου καὶ ἀνενδότου πρὸς τὰ τῶν παθῶν ἡμῶν ἀντιμαχήσεως· οὗτοι γὰρ ἀνταγωνισταὶ παχεῖς καὶ Ὀλυμπικοί, σφηκῶν, ὡς εἰπεῖν, εἰσὶ δριμύτεροι, καὶ μάλιστα ἡ ἡδονή. οὐ μόνον μεθ' ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ νύκτωρ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἐνυπνίοις μετὰ γοητείας δελεαστικῶς ἐπιβουλεύουσα καὶ δάκνουσα. πῶς οὖν ἔτι δίκαιοι κατατρέχειν τοῦ νόμου Ἕλληνες, φόβῳ καὶ αὐτοὶ τὴν ἡδονὴν δουλοῦσθαι διδάσκοντες. ὁ γοῦν Σωκράτης φυλάσσεσθαι κελεύει τὰ ἀναπείθοντα μὴ πεινῶντας ἐσθίειν, καὶ μὴ διψῶντας πίνειν· καὶ τὰ βλέμματα καὶ τὰ φιλήματα τῶν καλῶν, ὡς χαλεπώτερον σκορπίων καὶ φαλαγγίων ἰὸν ἐνιέναι πεφυκότα, καὶ Ἀντισθένης δὲ μανῆναι μᾶλλον ἢ ἡσθῆναι αἱρεῖται. ὅ τε Θηβαῖος Κράτης·

Τῶν δὲ (φησὶ) κρατεῖ, ψυχῆς ἤθει ἀγαλλομένη.
Οὐθ' ὑπὸ χρυσείων δουλουμένη· οὐθ' ὑπ' ἐρώτων
Τηξιπόθων· οὐδ' ἔτι σὺν πόρνοις εἰσὶ φιλύβρει. καὶ τὸ ὅλον ἐπιλέγει·
Ἡδονῇ ἀνδραποδώδει ἀδούλωτοι καὶ ἄκναμπτοι.
Ἀθάνατον βασιλείαν, ἐλευθερίαν τ' ἀγαπῶσιν,

οὗτος ἐν ἄλλοις εὐθυρημόνως γράφει τῆς εἰς τὰ ἀφροδίσια ἀκατασχέτου ὁρμῆς κατάπλασμα εἶναι λιμόν· εἰ δὲ μή, βρόχον. Ζήνωνι δὲ τῷ Στωϊκῷ τὴν διδασκαλίαν μαρτυροῦσιν καί τοι διασύροντες οἱ κωμικοὶ ὧδέ πως.

Φιλοσοφίαν καινὴν γὰρ οὗτος φιλοσοφεῖ. Πεινῆν διδάσκει καὶ μαθητὰς λαμβάνει·
Εἷς ἄρτος, ὄψον ἰσχάς, ἐπιπιεῖν ὕδωρ.

πάντες δὴ οὗτοι οὐκ αἰσχύνονται σαφῶς

ὁμο

ὁμολογεῖν τὴν ἐκ τῆς εὐλαβείας ὠφέλειαν: ἡ δὲ ἀληθὴς καὶ οὐκ ἄλογος σοφία, οὐ λόγοις ψιλοῖς καὶ θεωρήμασι περιττοῖς, ἀλλὰ σκεπαστηρίοις ἀτρώτοις καὶ μυστηρίοις φραστικοῖς, ταῖς θείαις ἐντολαῖς συγγυμνασίᾳ τε καὶ συνασκήσει μελετῶσα δύναμιν θείαν κατὰ τὸ ἐμπνεόμενον μέρος αὐτῆς ὑπὸ τοῦ λόγου λαμβάνει. ἤδη γοῦν καὶ τοῦ ποιητικοῦ Διὸς τὴν αἰγίδα γράφουσι.

Δεινὴν: ἣν περὶ μὲν πάντῃ φόβος ἐστεφάνωται,
Ἐν δ' ἔρις: ἐν δ' ἀλκὴ, ἐν δὲ κρυόεσσα ἰωκή,
Ἐν δέ τε Γοργείη κεφαλὴ δεινοῖο πελώρου
Δεινή τε, σμερδνή τε, Διὸς τέρας αἰγιόχοιο.

τοῖς δὲ τὸ σωτήριον δέος ὀρθῶς δεξαμένοις, οὐκ οἶδα εἴ τι φίλτερον φανεῖται: τῆς τε συμμετρίας(?) τοῦ νόμου, καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ εὐλαβείας, ἀλλὰ γὰρ ὅτ' ἂν ὑπέρτονον φάσιν λέγηται, ὥσπερ καὶ ὁ κύριος ἔστι τινὰς, ἵνα μή τινες τῶν ζηλούντων αὐτὸν ἐκτόνον, κἂν ἀπόχρεων φάσωσιν, οὕτως ἀκούω, οὐχ ὡς ὑπέρτονον, ἀλλὰ τοῖς μὴ βουλομένοις ἀναλαβεῖν τὸν θεῖον ζυγὸν τούτοις ὑπέρτονον: τοῖς γὰρ ἀτόνοις καὶ ἀσθενικοῖς, τὸ μέτριον ὑπέρτονον δοκεῖ, καὶ τοῖς ἀδίκοις ἀκροδίκαιον τὸ ἐπιβάλλον: ὅσοις γὰρ διὰ τὸ φιλικῶς πρὸς ἁμαρτίας ἔχειν ἡ συγγνώμη παρασχέσθαι, οὗτοι τὴν ἀλήθειαν ἀπήνειαν ὑπολαμβάνουσι· καὶ τὴν αὐστηρίαν ἀποτομίαν, καὶ ἀνηλεῆ τὸν μὴ συναμαρτάνοντα, μὴ δὲ συγκαταπτώμενον. εὖ γοῦν ἡ τραγῳδία ἐπὶ τοῦ ᾅδου γράφει·

Πρὸς δ' οἷον ἥξεις δαίμονα ὡς ἔρωτα·
Ὃς οὔτε τοὐπιεικὲς: οὔτε τὴν χάριν Ἤδει: μόνον δ' ἔστερξε τὴν ἁπλῶς δίκην.

καὶ γὰρ εἰ μὴ δύναιτο ποιεῖν τὰ μὴ προστασσόμενα ὑπὸ τοῦ νόμου διά τι ἐστι, ἀλλά τοι συνορῶντες ὡς ὑποδείγματα ἡμῖν ἐκκεῖσθαι κάλλιστα ἐν αὐτῷ τρέφειν, καὶ αὔξειν τὸν ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας δυνάμεθα. καὶ ταύτῃ ὠφελοίμεθ' ἂν κατὰ δύναμιν προθυμότερον: τὰ μὲν, προσκαλούμενοι: τὰ δὲ, μιμούμενοι: τὰ δὲ, καὶ δυσωπούμενοι: οὔτε γὰρ οἱ παλαιοὶ δίκαιοι κατὰ νόμον βιώσαντες, ἀπὸ δρυὸς ἦσαν παλαιφάτου, οὐδ' ἀπὸ πέτρης· τῷ γοῦν βουληθῆναι γνησίως φιλοσοφεῖν, ὅλους αὐτοὺς φέροντες, ἀνέθεσαν τῷ θεῷ: καὶ εἰς πίστιν ἐλογίσθησαν. καλῶς ὁ Ζήνων ἐπὶ τῶν Ἰνδῶν ἔλεγεν, ἕνα Ἰνδὸν παροπτώμενον ἐθέλειν ἰδεῖν, ἢ πάσας τὰς περὶ πόνου ἀποδείξεις μαθεῖν: ἡμῖν δὲ ἄφθονοι μαρτύρων πηγαὶ ἑκάστης ἡμέρας: ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν θεωρούμεναι, παροπτωμένων, ἀνασκινδαλευομένων, τὰς κεφαλὰς ἀποτεμνομένων: τούτοις πάντας ὁ παρὰ τοῦ νόμου φόβος εἰς Χριστὸν παιδαγωγήσας, συνήσκησε τὸ εὐλαβὲς καὶ δι' αἱμάτων ἐνδείκνυσθαι· ὁ θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν: ἐν μέσῳ δὲ θεοὺς διακρινεῖ. τίνας οὗτοις, τοὺς ἡδονῆς κρείττονας: τοὺς τῶν παθῶν διαφέροντας: τοὺς ἕκαστον ὧν πράσσουσιν ἐπισταμένους. τοὺς γνωστικοὺς, τοὺς τοῦ κόσμου μείζονας, καὶ πάλιν· ἐγὼ εἶπα θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες: τίσι λέγει ὁ κύριος, τοῖς παραιτουμένοις ὡς οἷόν τε πᾶν τὸ ἀνθρώπινον, καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει: ὑμεῖς γὰρ οὐκ ἔτι ἐστὲ ἐν σαρκὶ, ἀλλ' ἐν πνεύματι, καὶ πάλιν λέγει. ἐν σαρκὶ οὖν τες, οὐ κατὰ σάρκα στρατευόμεθα: σὰρξ γὰρ καὶ αἷμα, βασιλείαν θεοῦ κληρονομῆσαι οὐ δύνανται. οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ, ἰδοὺ δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε, διελέγχων ἡμᾶς τὸ πνεῦμα εἴρηκεν. χρὴ τοίνυν συνασκεῖν αὐτοὺς εἰς εὐλάβειαν τῶν ὑποπιπτόντων τοῖς πάθεσι, φυγαδεύοντας κατὰ τοὺς ὄντως φιλοσόφους τὰ παχύνοντα τῶν βρωμάτων, καὶ τὴν παρὰ τὴν κοίτην ἔκλυσιν ἄνεσιν, καὶ τὴν τρυφὴν, καὶ τὰ εἰς τρυφὴν πάθη ἄλλοις εἶναι ἆθλον βαρύ: ἡμῖν δὲ οὐκ ἔτι. δῶρον γὰρ τοῦ θεοῦ σωφροσύνη τὸ μέγιστον: αὐτὸς γὰρ εἴρηκεν, οὐ μή σε ἀνῶ. οὐδ' οὐ μή σε ἐγκαταλείπω, ἄξιον κρίνας διὰ τὴν γνησίαν αἵρεσιν. οὕτω τοίνυν ἡμᾶς εὐλαβῶς προσιέναι πειρωμένους ἐκδέξεται ὁ χρηστὸς τοῦ κυρίου ζυγὸς ἐκ πίστεως εἰς πίστιν, ἑνὸς ἡνιόχου κατὰ προκοπὴν ἐλαύνοντος ἕκαστον ἡμῶν εἰς σωτηρίαν, ὅπως ὁ προσήκων τῆς εὐδαιμονίας περιγένηται καρπὸς, γίνεται δὲ ἡ ἄσκησις κατὰ τὸν Κῷον Ἱπποκράτην, οὐ μόνον τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς ὑγίεια. ἀοκνίη πόνων, ἀκορίη τροφῆς. Ἐπίκουρος δὲ ἐν τῷ μὴ πεινῆν, μὴ δὲ διψῆν, μήτε ῥιγοῦν, τὴν εὐδαιμονίαν τιθέμενος, τὴν ἰσόθεον ἐπεφώνησε φωνὴν, ἀσεβῶς εἰπὼν, ἐν τούτοις κἂν Διὶ περὶ μάχεσθαι, ὥσπερ ὑῶν σκατοφάγων καὶ οὐχὶ τῶν λογικῶν καὶ φιλοσόφων, τὴν μακαρίαν νίκην δογματίζων: τῶν γὰρ ἀπὸ τῆς ἡδονῆς ἀρχομένων, οἵ τε Κυρηναϊκοί εἰσι, καὶ τὸν Ἐπίκουρον: τούτοις γὰρ τέλος εἶναι λέγειν διαρρήδην τὸ ἡδέως ζῆν· τέλειον

Ἀπολλόδωρος ὁ κυζικηνός · Ἱερώνυμος ὁ περιπατητικός.

δὲ ἀγαθοῦ μόνον τὴν ἡδονήν· ὁ δὲ Ἐπίκουρος καὶ τὴν τῆς ἀλγηδόνος ὑπεξαίρεσιν ἡδονὴν εἶναι λέγει· αἱρετὸν δὲ εἶναί φησιν, ὃ πρῶτον ἐξ ἑαυτοῦ ἐφ' ἑαυτὸ ἐπισπᾶταί τι, πάντως δηλονότι ἐν κινήσει ὑπάρχον. Δεινόμαχος δὲ καὶ Καλλιφῶν, τέλος εἶναι ἔφασκεν πᾶν τὸ καθ' αὑτὸν ποιεῖν ἕνεκα τοῦ ἐπιτυγχάνειν ἡδονῆς καὶ τυγχάνειν, ὅ, τι Ἱερώνυμος ὁ περιπατητικὸς τέλος μὲν εἶναι, τὸ ἀοχλήτως ζῆν· τελικὸν δὲ ἀγαθὸν μόνον, τὴν εὐδαιμονίαν· καὶ Διόδωρος ὁμοίως ἀπὸ τῆς αὐτῆς αἱρέσεως γενόμενος, τέλος ἀποφαίνεται τὸ ἀοχλήτως καὶ καλῶς ζῆν. Ἐπίκουρος μὲν οὖν καὶ οἱ Κυρηναϊκοί, τὸ πρῶτον οἰκεῖον φασὶν ἡδονὴν εἶναι· ἕνεκα γὰρ ἡδονῆς παρελθοῦσα φασὶν ἡ ἀρετὴ, ἡδονὴν ἐνεποίησε· κατὰ δὲ τοὺς περὶ Καλλιφῶντα, ἕνεκα μὲν τῆς ἡδονῆς, παρεισῆλθεν ἡ ἀρετή· χρόνῳ δὲ ὕστερον τὸ περὶ αὐτὴν κάλλος κατιδοῦσα, ἰσότιμον ἑαυτὴν τῇ ἀρχῇ, τουτέστι τῇ ἡδονῇ παρέσχεν· οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀριστοτέλη τέλος ἀποδιδόασιν εἶναι, τὸ ζῆν κατ' ἀρετὴν, οὔτε δὲ τὴν εὐδαιμονίαν· οὔτε τὸ τέλος παντὶ τῷ τὴν ἀρετὴν ἔχοντι παρεῖναι· βασανιζόμενον γὰρ, καὶ τύχαις ἀβουλήτοις περιπίπτοντα τὸν σοφὸν, καὶ διὰ ταῦτα ἐκ τοῦ ζῆν ἀσμενίως ἐθέλοντα διαφεύγειν, μὴ εἶναι, μή τι μακάριον, μήτ' εὐδαίμονα· δεῖ γὰρ καὶ χρόνου τινὸς τῇ ἀρετῇ· οὐ γὰρ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ περιγίνεται, ἢ καὶ ἐν τελείῳ συνίσταται. ἐπεὶ μὴ ἔστιν ὥς φασι παῖς εὐδαίμων ποτέ· τέλειος δ' ἂν εἴη χρόνος, ὁ ἀνθρώπινος βίος. συμπληροῦσθαι τοίνυν τὴν εὐδαιμονίαν ἐκ τῆς τριγενείας τῶν ἀγαθῶν. οὔτ' οὖν ὁ πένης, οὔθ' ὁ ἄδοξος, ἀλλ' οὐδ' ὁ ἐπίνοσος, ἀλλ' οὐδ' αὖ οἰκέτης ἤ τις κατ' αὐτούς. πάλιν δ' αὖ Ζήνων μὲν ὁ Στωϊκὸς τέλος ἡγεῖται, τὸ κατ' ἀρετὴν ζῆν· Κλεάνθης δὲ, τὸ ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν ἐν τῷ εὐλογιστεῖν· ὃ ἐν τῇ τῶν κατὰ φύσιν ἐκλογῇ κεῖσθαι διελάμβανεν. ὅ, τε Ἀντίπατρος ὁ τούτου γνώριμος, τὸ τέλος κεῖσθαι ἐν τῷ διηνεκῶς καὶ ἀπαραβάτως ἐκλέγεσθαι μὲν τὰ κατὰ φύσιν· ἀπεκλέγεσθαι δὲ τὰ παρὰ φύσιν ὑπολαμβάνει. Ἀρχέδημός τε αὖ οὕτως ἐξηγεῖτο εἶναι τὸ τέλος, ἐκλεγόμενον τὰ κατὰ φύσιν μέγιστα καὶ κυριώτατα, οὐχ οἷόν τε ὄντα ὑπερβαίνειν. πρὸς τούτοις ἔτι Παναίτιος τὸ ζῆν κατὰ τὰς δεδομένας ἡμῖν ἐκ φύσεως ἀφορμὰς, τέλος ἀπεφήνατο. ἐπὶ πᾶσί τε ὁ Ποσειδώνιος τὸ ζῆν, θεωροῦντα τὴν τῶν ὅλων ἀλήθειαν καὶ τάξιν, καὶ συγκατασκευάζοντα αὐτὴν κατὰ τὸ δυνατὸν, κατὰ μηδὲν ἀγόμενον ὑπὸ τοῦ ἀλόγου μέρους τῆς ψυχῆς. τινὲς δὲ τῶν νεωτέρων Στωϊκῶν οὕτως ἀπέδοσαν· τέλος εἶναι, τὸ ζῆν ἀκολούθως τῇ τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῇ. τί δήσοι Ἀρίστωνα καταλέγοιμι, τέλος οὗτος εἶναι τὴν ἀδιαφορίαν ἔφη. τὸ δὲ ἀδιάφορον ἁπλῶς ἀδιάφορον ἀπολείπει. ἢ τὰ Ἡρίλλου εἰς μέσον παράγοιμι. τὸ κατ' ἐπιστήμην ζῆν τέλος εἶναι τίθησιν Ἥριλλος· τῶν γὰρ ἐκ τῆς ἀκαδημίας νεωτέρους ἀξιοῦσί τινες τέλος ἀποδιδόναι τὴν ἀσφαλῆ πρὸς τὰς φαντασίας ἐποχήν. ναὶ μὴν Λύκος ὁ περιπατητικὸς, τὴν ἀληθινὴν χαρὰν τῆς ψυχῆς τέλος ἔλεγεν εἶναι, ὡς Λεύκιμος τὴν ἐπὶ τοῖς καλοῖς. Κριτόλαος δὲ, ὁ καὶ αὐτὸς περιπατητικὸς, τελειότητα ἔλεγε κατὰ φύσιν εὐροοῦντος βίου, τὴν ἐκ τῶν τριῶν γενῶν συμπληρουμένην, προγονικὴν τελειότητα μηνύων. οὐκ οὖν ἐπὶ τούτοις ἀρκουμένους κατὰ παυστέον· φιλοτιμητέον δὲ ὡς ἔνι μάλιστα καὶ τὰ πρὸς τῶν φυσικῶν δογματιζόμενα περὶ τοῦ προκειμένου παραθέσθαι, Ἀναξαγόραν μὲν γὰρ τὸν Κλαζομένιον τὴν θεωρίαν φάναι τοῦ βίου τέλος εἶναι, καὶ τὴν ἀπὸ ταύτης ἐλευθερίαν λέγουσιν· Ἡράκλειτόν τε τὸν Ἐφέσιον τὴν εὐαρέστησιν. Πυθαγόραν δὲ ὁ Ποντικὸς Ἡρακλείδης ἱστορεῖ τὴν ἐπιστήμην τῆς τελειότητος τῶν ἀριθμῶν τῆς ψυχῆς εὐδαιμονίαν εἶναι παραδεδωκέναι. ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀβδηρῖται, τέλος ὑπάρχειν διδάσκουσι· Δημόκριτος μὲν ἐν τῷ περὶ τέλους τὴν εὐθυμίαν ἣν καὶ εὐεστὼ προσηγόρευσεν, καὶ πολλάκις ἐπιλέγει· τέρψις γὰρ καὶ ἀτερπίη οὖρος τῶν περιηκμακότων. Ἑκαταῖος δὲ, αὐτάρκειαν· καὶ δὴ Ἀπολλόδοτος ὁ Κυζικηνὸς, τὴν ψυχαγωγίαν καθάπερ Ναυσιφάνης τὴν καταπληξίν· ταύτην γὰρ ἔφη ὑπὸ Δημοκρίτου ἀθαμβίην λέγεσθαι. ἔτι πρὸς τούτοις Διότιμος τὴν παντελείαν τῶν ἀγαθῶν, ἣν εὐεστὼ προσαγορεύεσθαι, τέλος ἀπέφηνεν. πάλιν Ἀντισθένης μὲν, τὴν ἀτυφίαν. οἱ δὲ Ἀννικέρειοι καλούμενοι ἐκ τῆς Κυρηναϊκῆς διαδοχῆς, τοῦ μὲν ὅλου βίου τέλος οὐδὲν ὡρισμένον ἔταξαν· ἑκάστης δὲ πράξεως ἴδιον ὑπάρχειν τέλος, τὴν ἐκ τῆς πράξεως περιγινομένην ἡδονήν. οὗτοι οἱ Κυρηναϊκοὶ τὸν ὅρον τῆς ἡδονῆς Ἐπικούρου, τουτέστι τὴν τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσιν, ἀθετοῦσιν· νεκροῦ κατάστασιν ἀποκαλοῦντες· χαίρειν γὰρ ἡμᾶς μὴ μόνον ἐπὶ ἡδοναῖς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ὁμιλίαις, καὶ ἐπὶ φιλοτιμίαις. ὁ δὲ Ἐπίκουρος πᾶσαν χαρὰν τῆς ψυχῆς οἴεται ἐπὶ προπαθούσῃ τῇ σαρκὶ γίνεσθαι. ὅ, τε Μητρόδωρος

κλεάνθης περὶ ἡδονῆς :–

δορος ἐν τῷ περὶ τοῦ μείζονα εἶναι τὴν παρ' ἡμᾶς αἰτίαν πρὸς εὐδαιμονίαν τῆς ἐκ τῶν
πραγμάτων. ἀγαθὸν φησὶ ψυχῆς τί ἄλλο, ἢ τὸ σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα, καὶ τὸ περὶ
ταύτης πιστὸν ἔλπισμα. ναί μὴν Πλάτων ὁ φιλόσοφος διττὸν εἶναι τὸ τέλος φησὶν, τὸ μὲν, με-
θεκτόν τε καὶ πρῶτον ἐν αὐταῖς ὑπάρχον τοῖς εἴδεσιν, ὃ δὴ καὶ τἀγαθὸν προσονομάζει: τὸ
δὲ, μετέχον ἐκείνου, καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ δεχόμενον ὁμοιότητα, ὃ περὶ ἀνθρώποις γίνεται,
τοὺς μεταποιουμένους ἀρετῆς τε καὶ τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας, διὸ καὶ Κλεάνθης ἐν τῷ δευ-
τέρῳ περὶ ἡδονῆς τὸν Σωκράτην φησὶ παρ' ἕκαστα διδάσκειν, ὡς ὁ αὐτὸς δίκαιός τε καὶ εὐ-
δαίμων ἀνήρ: καὶ τῷ πρώτῳ διελόντι τὸ δίκαιον ἀπὸ τοῦ συμφέροντος καταρᾶσθαι, ὡς ἀσε-
βές τι πρᾶγμα δεδρακότι: ἀσεβεῖς γὰρ τῷ ὄντι, οἱ τὸ συμφέρον ἀπὸ τοῦ δικαίου τοῦ κατὰ
νόμον χωρίζοντες. αὐτὸς δὲ ὁ Πλάτων τὴν εὐδαιμονίαν, τὸ εὖ τὸν δαίμονα ἔχειν: δαίμονα
δὲ λέγεσθαι, τὸ τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἡγεμονικόν: τὴν δὲ εὐδαιμονίαν, τὸ τελειότατον ἀγαθὸν
καὶ πληρέστατον λέγει. ὅτι δὲ βίον ὁμολογούμενον καὶ σύμφωνον αὐτὴν ἀποκαλεῖ: καὶ ἔσθ'
ὅτι τὸ κατ' ἀρετὴν τελειότατον, τοῦτο δὲ ἐν ἐπιστήμῃ τοῦ ἀγαθοῦ τίθεται. καὶ ἐν ἐξομοιώσει
τῇ πρὸς τὸν θεὸν ὁμοίωσιν ἀποφαινόμενος δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως εἶναι. ἢ γὰρ οὐχ
οὕτως τινὲς τῶν ἡμετέρων, τὸ μὲν κατ' εἰκόνα εὐθέως κατὰ τὴν γένεσιν εἰληφέναι τὸν ἄν-
θρωπον, τὸ καθ' ὁμοίωσιν δὲ ὕστερον κατὰ τὴν τελείωσιν μέλλειν ἀπολαμβάνειν ἐκδέχονται.
αὐτίκα ὁ Πλάτων τὴν ὁμοίωσιν ταύτην μετὰ ταπεινοφροσύνης ἔσεσθαι τῷ ἐναρέτῳ διδά-
σκων, ἐκεῖνό που ἑρμηνεύει, πᾶς ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. λέγει οὖν ἐν τοῖς νόμοις. ὁ
μὲν δὴ θεός, ὥσπερ καὶ ὁ παλαιὸς λόγος ἀρχήν τε, καὶ μέσα, καὶ τελευτὴν τῶν πάντων
ἔχων, εὐθείᾳ περαίνει κατὰ φύσιν περιπορευόμενος: τῷ δὲ αἰεὶ ξυνέπεται δίκη τῶν ἀπο-
λειπομένων τοῦ θείου νόμου τιμωρός. ὁρᾷς ὅπως καὶ αὐτὸς εὐλάβειαν προσάγει τῷ θείῳ νόμῳ:
ἐπιφέρει γοῦν. ἧς ὁ μὲν, εὐδαιμονήσειν μέλλων ἐχόμενος ξυνέπεται ταπεινὸς καὶ κεκοσμη-
μένος. εἶτα τούτοις τὰ ἀκόλουθα συνάψας, καὶ τῷ φόβῳ νουθετήσας, ἐπιφέρει. τίς οὖν δὴ
πρᾶξις φίλη καὶ ἀκόλουθος θεῷ. μία καὶ ἕνα λόγον ἔχουσα ἀρχαῖον. ὅτι τῷ μὲν ὁμοίῳ
τὸ ὅμοιον ὄντι μετρίῳ, φίλον ἂν εἴη: τὰ δὲ ἄμετρα, οὔτε ἀλλήλοις, οὔτε τοῖς ἐμμέτροις.
τὸν οὖν τῷ θεῷ προσφιλῆ γενησόμενον εἰς δύναμιν ὅτι μάλιστα, καὶ αὐτὸν τοιοῦτον ἀναγκαῖον
γίνεσθαι. καὶ κατὰ τοῦτον δὴ τὸν λόγον, ὁ μὲν σώφρων ἡμῶν θεῷ φίλος: ὅμοιος γάρ: ὅ, τε
μὴ σώφρων, ἀνόμοιός τε καὶ διάφορος, τοῦτο ἀρχαῖον εἶναι φήσας τὸ δόγμα, τὴν ἐκ τοῦ νό-
μου εἰς αὐτὸν ἥκουσαν διδασκαλίαν ᾐνίξατο, κἀν τῷ Θεαιτήτῳ τὰ κακὰ ἀμφὶ τὴν θνητὴν
φύσιν καὶ τόνδε τὸν τόπον περιπολεῖν ἐξ ἀνάγκης δείξας, ἐπιφέρει. διὸ καὶ πειρᾶσθαι χρὴ ἐν-
θένδε ἐκεῖσε φεύγειν ὅτι τάχιστα: φυγὴ δὲ ὁμοίωσις θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν: ὁμοίωσις δὲ, δίκαιον
καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι. Σπεύσιππός τε ὁ Πλάτωνος ἀδελφιδοῦς, τὴν εὐδαι-
μονίαν φησὶν ἕξιν εἶναι τελείαν, ἐν τοῖς κατὰ φύσιν ἔχουσιν: ἢ ἕξιν ἀγαθῶν, ἧς δὴ καταστάσεως
ἅπαντας μὲν ἀνθρώπους ὄρεξιν ἔχειν: στοχάζεσθαι δὲ τοὺς ἀγαθοὺς τῆς ἀοχλησίας, εἶεν δ' ἂν
αἱ ἀρεταὶ τῆς εὐδαιμονίας ἀπεργαστικαί: Ξενοκράτης τε ὁ Καλχηδόνιος τὴν εὐδαιμονίαν
ἀποδίδωσι, κτῆσιν τῆς οἰκείας ἀρετῆς, καὶ τῆς ὑπηρετικῆς αὐτῇ δυνάμεως. εἶτα ὡς
μὲν ἐν ᾧ γίνεται φαίνεται λέγων τὴν ψυχήν: ὡς δ' ὑφ' ὧν τὰς ἀρετάς: ὡς δ' ἐξ ὧν ὡς μερῶν
τὰς καλὰς πράξεις καὶ τὰς σπουδαίας ἕξεις τε καὶ διαθέσεις καὶ κινήσεις καὶ σχέσεις, ὡς
τούτων οὐκ ἄνευ τὰ σωματικὰ καὶ τὰ ἐκτός. ὁ γὰρ Ξενοκράτους γνώριμος Πολέμων, φαί-
νεται τὴν εὐδαιμονίαν αὐτάρκειαν εἶναι βουλόμενος ἀγαθῶν πάντων ἢ τῶν πλείστων καὶ με-
γίστων. δογματίζει γοῦν χωρὶς μὲν ἀρετῆς μὴ δέποτε ἂν εὐδαιμονίαν ὑπάρχειν. δίχα δὲ
καὶ τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ἐκτὸς, τὴν ἀρετὴν αὐτάρκη πρὸς εὐδαιμονίαν εἶναι: καὶ τὰ
μὲν, ὧδε ἐχέτω. αἱ δὲ ἀντιρρήσεις αἱ πρὸς τὰς εἰρημένας δόξας, κατὰ καιρὸν τεθήσονται.
ἡμῖν δὲ αὐτοῖς εἰς τέλος ἀτελεύτητον ἀφικέσθαι πρόκειται, πειθομένοις ταῖς ἐντολαῖς, του-
τέστι τῷ θεῷ καὶ κατ' αὐτὰς βιώσασιν ἀνεπιλήπτως καὶ ἐπιστημόνως, διὰ τῆς τοῦ θείου θελή-
ματος γνώσεως. ἥ, τε πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον ὡς οἷόν τε ἐξομοίωσις τέλος ἐστὶ, καὶ εἰς τὴν τελείαν
υἱοθεσίαν διὰ τοῦ υἱοῦ ἀποκατάστασις δοξάζουσα ἀεὶ τὸν πατέρα διὰ τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως, τοῦ
ἀδελφοὺς καὶ συγκληρονόμους καταξιώσαντος ἡμᾶς εἰπεῖν, καὶ ὁ μὲν Ἀπόστολος συντόμως τὸ
τέλος ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ διαγράφων λέγει. νυνὶ δὲ ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρ-

Σπεύσιππος ὁ πλάτωνος ἀδελφιδοῦς.

τίας: δουλωθέντες δὲ τῷ θεῷ, ἔχετε τὸν καρπὸν ὑμῶν εἰς ἁγιασμόν· τὸ δὲ τέλος, ζωὴν αἰώνιον: διττὴν δὲ αἰδὼς τὴν ἐλπίδα, τὴν μὲν, προσδοκωμένην: τὴν δὲ, ἀπειλημμένην, ἤδη τέλος διδάσκει, τὴν τῆς ἐλπίδος ἀποκατάστασιν: ἡ γὰρ ὑπομονή φησι, δοκιμήν: ἡ δὲ δοκιμὴ, ἐλπίδα: ἡ δὲ ἐλπὶς, οὐ καταισχύνει. ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ πνεύματος ἁγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν: δι' ἣν ἀγάπην καὶ εἰς τὴν ἐλπίδα ἀποκατάστασις, ἣν ἀνάπαυσιν ἀλλαχοῦ λέγει ἀποκεῖσθαι ἡμῖν. τὰ ὅμοια καὶ παρὰ τῷ Ἰεζεκιὴλ, εὕροις ἂν οὕτως ἔχοντα. ἡ ψυχὴ ἁμαρτάνουσα, αὐτὴ ἀποθανεῖται: καὶ ἀνὴρ ὃς ἂν γένηται δίκαιος καὶ ποιήσῃ κρίμα καὶ δικαιοσύνην, ἐπὶ τὰ ὄρη οὐκ ἔφαγε, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ οὐκ ἦρεν ἐπὶ τὰ εἴδωλα οἴκου Ἰσραὴλ, καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον οὐκ ἐμίανε, καὶ πρὸς γυναῖκα ἐν καιρῷ ἀκαθαρσίας αὐτῆς οὐ προσελεύσεται: οὐ γὰρ ἐφύβριστον τοῦ ἀνθρώπου σπορὰν εἶναι βούλεται, καὶ ἄνδρα φησὶ μὴ κακώσῃ: ἐνεχύρασμα ὀφείλοντος ἀποδώσει: ἅρπαγμα οὐ μὴ ἁρπάσῃ: τὸν ἄρτον αὐτοῦ πεινῶντι δώσει: καὶ πλεονασμὸν οὐ λήψεται: ἐξ ἀδικίας ἀποστρέψει τὴν χεῖρα αὐτοῦ: κρίμα ἀληθινὸν ποιήσει ἀνὰ μέσον ἀνδρὸς καὶ τοῦ πλησίον: ἐν τοῖς δικαιώμασί μου πορεύσεται. καὶ τὰ δικαιώματά μου ἐφύλαξε, τοῦ ποιῆσαι ἀλήθειαν δίκαιός ἐστι, ζωῇ ζήσεται λέγει ἀδωναῒ κύριος, ὅτι Ἡσαΐας τὸν μὲν πιστεύοντα εἰς σεμνότητα βίου: τὸν γνωστικὸν δὲ εἰς ἐπίστασιν παρακαλῶν μὴ τὴν αὐτὴν εἶναι ἀρετὴν ἀνθρώπου καὶ θεοῦ παριστὰς, ὧδέ φησι· ζητήσατε τὸν κύριον, καὶ ἐν τῷ εὑρίσκειν αὐτὸν ἐπικαλέσασθε: ἡνίκα δ' ἂν ἐγγίζῃ ὑμῖν, ἀπολειπέτω ὁ ἀσεβὴς τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ: καὶ ἀνὴρ ἄνομος τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ· καὶ ἐπιστραφήτω πρὸς κύριον καὶ ἐλεηθήσεται, ἕως καὶ τὰ διανοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς διανοίας μου. ἡμεῖς τοίνυν κατὰ τὸν γενναῖον Ἀπόστολον ἐκ πίστεως ἐλπίδα δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμεθα: ἐν τῷ χριστῷ, οὔτε περιτομή τι ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη· ἐπιθυμοῦμεν δὲ ἕκαστον ὑμῶν τὴν αὐτὴν ἐνδείκνυσθαι σπουδὴν πρὸς τὴν πληροφορίαν τῆς ἐλπίδος, ἕως κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ ἀρχιερεὺς γενόμενος εἰς τὸν αἰῶνα, τὰ ὅμοια τῷ Παύλῳ, καὶ ἡ πανάρετος σοφία λέγει. ὁ δὲ ἐμοῦ ἀκούων, κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι πεποιθώς: ἡ γὰρ τῆς ἐλπίδος ἀποκατάστασις, ὁμωνύμως ἐλπὶς εἴρηται, διὰ τοῦ κατασκηνώσει τῇ λέξει παγκάλως προσέθηκε τὸ πεποιθώς· δεικνὺς τὸν τοιοῦτον ἀναπεπαῦσθαι: ἀπολαβόντα ἣν ἤλπιζεν ἐλπίδα: διὸ καὶ ἐπιφέρει, καὶ ἡσυχάσει ἀφόβως ἀπὸ παντὸς κακοῦ, αὐτίκα δὲ ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ προτέρᾳ τῇ πρὸς Κορινθίους διαρρήδην φησὶ, μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ χριστοῦ, ἵνα γένηται ἐκεῖνο. ὑμεῖς ἐμοῦ: ἐγὼ δὲ χριστοῦ, ὑμεῖς οὖν μιμηταὶ χριστοῦ γίνεσθε, χριστὸς δὲ θεοῦ. τὴν ἐξομοίωσιν τοίνυν τῷ θεῷ εἰς ὅσον οἷόν τε ἦν δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι, σκοπὸν τῆς πίστεως ὑποτίθεται: τέλος δὲ, τὴν ἐπὶ τῇ πίστει τῆς ἐπαγγελίας ἀποκατάστασιν. ἐκ τούτων οὖν αἱ πηγαὶ τῶν περὶ τέλους δογματισάντων, ἃς προειρήκαμεν, βλύζουσιν. ἀλλὰ τούτων μὲν ἅλις. ἐπεὶ δὲ ἡδονὴ καὶ ἐπιθυμία ὑποπίπτειν γάμῳ δοκεῖ, καὶ περὶ τούτου διαληπτέον. γάμος μὲν οὖν ἐστι σύνοδος ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἡ πρώτη κατὰ νόμον ἐπὶ γνησίων τέκνων σπορᾷ. ὁ γοῦν κωμικὸς Μένανδρος παίδων φησὶ σπόρῳ τῶν γνησίων δίδωμι σοί γε τὴν ἐμαυτοῦ θυγατέρα. ζητοῦμεν δὲ εἰ γαμητέον ὅπερ τῶν κατὰ πρός τι πως ἔχειν ὠνομασμένων ἐστίν. τίνι γὰρ γαμητέον· ὅπερ καὶ πῶς ἔχοντι, καὶ τίνα, καὶ πῶς ἐχούσῃ: οὔτε γὰρ παντὶ γαμητέον, οὔτε πάντοτε, ἀλλὰ καὶ χρόνος ἐστὶν ἐν ᾧ καθήκει: καὶ πρόσωπον, ᾧ προσήκει: καὶ ἡλικία μέχρι τίνος, οὔτε οὖν παντὶ γαμητέον πάσῃ, οὔτε πάντοτε, ἀλλ' οὐδὲ παντελῶς καὶ ἀναίδην, ἀλλὰ τῷ πῶς ἔχοντι, καὶ ὁποίαν, καὶ ὁπότε δεῖ, καὶ χάριν παίδων, καὶ τὴν κατὰ πάντα ὁμοίαν, καὶ μὴ βίᾳ ἢ ἀνάγκῃ στέργουσαν τὸν ἀγαπῶντα ἄνδρα. ὅθεν ὁ Ἀβραὰμ φησὶν ἐπὶ τῆς γυναικὸς σκηπτόμενος ὡς ἀδελφῆς ἀδελφή μοι ἐστὶν ἐκ πατρὸς, ἀλλ' οὐκ ἐκ μητρὸς: ἐγένετο δέ μοι καὶ εἰς γυναῖκα, τὰς ὁμομητρίους μὴ δεῖν ἄγεσθαι πρὸς γάμον διδάσκων. ἐπίωμεν δὲ ἐν βραχεῖ τὴν ἱστορίαν. Πλάτων μὲν οὖν ἐν τοῖς ἐκτὸς ἀγαθοῖς τάττει τὸν γάμον: ἐπισκευάζων τὴν ἀθανασίαν τοῦ γένους ἡμῶν, καὶ οἱονεὶ διαμονήν τινα παισὶ παίδων μεταλαμπαδευομένην. Δημόκριτος δὲ γάμον καὶ παιδοποιΐαν παραιτεῖται, διὰ τὰς πολλὰς ἐξ αὐτῶν ἀηδίας τε καὶ ἀφολκὰς ἀπὸ τῶν ἀναγκαιοτέρων, συγκατατάττεται δὲ αὐτῷ καὶ Ἐπίκουρος, καὶ ὅσοι ἐν ἡδονῇ καὶ ἀοχλησίᾳ, ἔτι δὲ καὶ ἀλυπίᾳ τἀγαθὸν τίθενται. ἔτι κατὰ μὲν τοὺς ἀπὸ τῆς στοᾶς ἀδιάφορον, ὅ τε γάμος ἥ, τε παιδοτροφία, κατὰ δὲ τοὺς ἐκ τοῦ περιπάτου, ἀγαθόν. συλλήβδην, οὗτοι μέχρι γλώττης ἀγαγόντες τὰ δόγματα, ἡδοναῖς ἐδουλώθησαν

ἔσχον· οἱ μὲν, παλλακίσιν· οἱ δὲ, ἑταίραις, μειρακίοις τε οἱ πλεῖστοι κεχρημένοι. ἡ σοφὴ δὲ ἐκείνη τετρακτὺς ἐν τῷ κήπῳ μετὰ τῆς ἑταίρας, ἔργοις ἐνεδείκνυον τὴν ἡδονὴν, οὐκ ἂν οὖν ἐκφύγοιεν τὴν βουζύγιον ἀρὰν, ὅσοι μὴ δοκιμάζοντες σφίσι συμφέρειν τινὰ, ἑτέροις ταῦτα παρακελεύονται ποιεῖν, ἢ αὖ τοὔμπαλιν. ὅπερ βραχέως ἡ γραφὴ δεδήλωκεν εἰρηκυῖα, ὃ μισεῖς, ἄλλῳ οὐ ποιήσεις. πλὴν οἱ γάμον δοκιμάζοντες, ἡ φύσις ἡμᾶς ἥρμοσεν φασὶν, εὐθέτους πρὸς γάμον. ὡς δῆλον ἐκ τῆς σωμάτων κατασκευῆς, τῶν τε ἀρρένων καὶ τῶν θηλειῶν· καὶ τὸ αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε συνεχῶς ἐπιβοῶνται. εἰ δὲ καὶ ταῦθ' οὕτως ἔχει, ἀλλ' αἰσχρόν γε αὐτοῖς δοκεῖ τῷ καὶ τῶν ἀλόγων ζώων τὸν ὑπὸ θεοῦ δημιουργηθέντα ἄνθρωπον ἀκρατέστερον εἶν. ἃ τὴν ἐπιμιξίαν οὐ ποιεῖται πρὸς πολλὰ καὶ ἀναίδην, ἀλλὰ πρὸς ἓν καὶ ὁμόφυλον· οἷαι αἱ πελειάδες, καὶ αἱ φάτται, καὶ τὸ τρυγόνων γένος· καὶ ὅσα τούτοις παραπλήσια. ἔτι φασὶν ὁ ἄτεκνος τῆς κατὰ φύσιν τελειότητος ἀπολείπεται, ἅτε μὴ ἀντικαταστήσας τῇ χώρᾳ τὸν οἰκεῖον διάδοχον· τέλειος γὰρ, ὁ πεποιηκὼς ἐξ αὑτοῦ τὸν ὅμοιον· μᾶλλον δὲ ἐπειδὰν καὶ ἐκεῖνον τὸ αὐτὸ πεποιηκότα ἐπίδῃ· τουτέστιν, ὅτ' ἂν εἰς τὴν αὐτὴν καταστήσῃ φύσιν τὸ τεκνωθὲν τῷ τεκνώσαντι. γαμητέον οὖν πάντως, καὶ τῆς πατρίδος ἕνεκα, καὶ τῆς τῶν παίδων διαδοχῆς, καὶ τῆς τοῦ κόσμου, τὸ ὅσον ἐφ' ἡμῖν, συντελειώσεως ἐπεὶ καὶ γάμον τινὰ οἰκτείρουσιν οἱ ποιηταὶ ἡμιτελῆ καὶ ἄπαιδα· μακαρίζουσι δὲ τὸν ἀμφιθαλῆ. αἱ δὲ σωματικαὶ νόσοι μάλιστα τὸν γάμον ἀναγκαῖον δεικνύουσαι· ἡ γὰρ τῆς γυναικὸς κηδεμονία, καὶ τῆς παραμονῆς ἡ ἐκτένεια, τὰς ἐκ τῶν ἄλλων οἰκείων καὶ φίλων ἔοικεν ὑπερτίθεσθαι προσκαρτερήσεις, ὅσῳ τῇ συμπαθείᾳ διαφέρειν, καὶ προσεδρεύειν μάλιστα πάντων προαιρεῖται· καὶ τῷ ὄντι κατὰ τὴν γραφὴν ἀναγκαία βοηθός. ὁ γοῦν κωμικὸς Μένανδρος κατατρέχων τοῦ γάμου, ἀλλὰ καὶ τὰ χρήσιμα ἀντιτιθεὶς, ἀποκρίνεται τῷ εἰπόντι πρὸς τὸ πρᾶγμα ἔχω κακῶς· ἐπ' ἀριστερῶς γὰρ αὐτὸ λαμβάνεις. εἶτ' ἐπιφέρει,

Τὰ δυσχερῆ τε καὶ τὰ λυποῦντά σε
Ὁρᾷς ἐν αὐτῷ· τὰ δ' ἀγαθὰ οὐκ ἐπιβλέπεις,

καὶ τὰ ἑξῆς. βοηθεῖ δὲ ὁ γάμος καὶ ἐπὶ τῶν προβεβηκότων τῷ χρόνῳ, παριστὰς τὴν γαμετὴν ἐπιμελουμένην καὶ τοὺς ἐκ ταύτης παῖδας γηροβοσκοὺς ἐκτρέφων. παῖδες δὲ ἀνδρὶ,

Κατ' αἶαν οὔτι κληδόνες γεγάασι·
Φελλοὶ δ' ὡς ἄγουσι δίκτυον τὴν ἐκ βυθοῦ.

καὶ κλωστῆρα σώζοντες λίνου κατὰ τὸν τραγικὸν Σοφοκλέα. οἵ, τε νομοθέται οὐκ ἐπιτρέπουσι τὰς μεγίστας ἀρχὰς τοῖς μὴ γαμήσασι μετεῖναι. αὐτίκα ὁ τῶν Λακώνων νομοθέτης οὐκ ἀγαμίου μόνον ἐπιτίμιον ἔστησεν, ἀλλὰ μονογαμίου καὶ ὀψιγαμίου, καὶ μονοδιαιτησίας· ὁ δὲ γενναῖος Πλάτων καὶ τροφὴν γυναικὸς ἀποτίνειν εἰς τὸ δημόσιον κελεύει τὸν μὴ γήμαντα, καὶ τὰς καθηκούσας δαπάνας ἀποδιδόναι τοῖς ἄρχουσιν· εἰ γὰρ μὴ γήμαντες οὐ παιδοποιήσονται, τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀνδρῶν σπάνιν ποιήσουσιν· καὶ καταλύσουσι τάς τε πόλεις καὶ τὸν κόσμον τὸν ἐκ τούτων. τὸ δὲ τοιοῦτον ἀσεβὲς, θείαν γένεσιν καταλυόντων, ἤδη δὲ ἄνανδρον καὶ ἀσθενὲς τὴν μετὰ γυναικὸς καὶ τέκνων φεύγειν συμβίωσιν· οὗ γὰρ ἡ ἀποβολὴ κακόν ἐστι, τούτου πάντως ἡ κτῆσις ἀγαθόν· ἔχει δ' οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν· ἀλλὰ μὴν ἡ τῶν τέκνων ἀποβολὴ τῶν ἀνωτάτω κακῶν ἐστι φασί· ἡ οὖν τῶν τέκνων κτῆσις, ἀγαθόν· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ὁ γάμος.

Ἄνευ δὲ πατρὸς (φησὶ) τέκνον οὐκ εἴη ποτ' ἄν,
Ἄνευ δὲ μητρὸς, οὐδὲ συλλαβεῖν τέκνου.
Πατέρα δὲ γάμος ποιεῖ, ὡς μητέρα ἀνήρ.

εὐχὴν οὖν μεγίστην καὶ Ὅμηρος τίθεται. ἄνδρα τε καὶ οἶκον, ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς, μετὰ ὁμοφροσύνης δὲ τῆς ἐσθλῆς· ὁ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων γάμος, ἐφ' ἡδυπαθείᾳ ὁμονοεῖ· ὁ δὲ τῶν φιλοσοφούντων, ἐπὶ τὴν κατὰ λόγον ὁμόνοιαν ἄγει, οὐ μὴ τὸ εἶδος, ἀλλὰ τὸ ἦθος ἐπιτρέπων ταῖς γυναιξὶ κοσμεῖσθαι· μὴ δ' ὡς ἐρωμέναις χρῆσθαι ταῖς γαμεταῖς προστάττων τοῖς ἀνδράσι, σκοπὸν πεποιημένοις τὴν τῶν σωμάτων ὕβριν, ἀλλ' εἰς βοήθειαν παντὸς τοῦ βίου καὶ τὴν ἀρίστην σωφροσύνην περιποιεῖσθαι τὸν γάμον. πυρῶν γὰρ οἶμαι καὶ κριθῶν τι αὖ κατὰ τοὺς οἰκείους καιροὺς καταβαλλομένων σπερμάτων, τιμιώτερός ἐστιν ὁ σπειρόμενος ἄνθρωπος· ᾧ πάντα φύεται κἀκεῖνά γε καὶ νίφοντες καταβάλλουσι τὰ σπέρματα οἱ γεωργοί. πᾶν οὖν, ἔτι ῥυπαρὸν καὶ μεμολυσμένον

ἐπιτήδευμα, ἀφαγνιστήριον τοῦ γάμου, ὡς μὴ ὀνειδισθείημεν τὴν τῶν ἀλόγων ζώων σύνοδον τῆς ἀνθρωπίνης συζυγίας συνῳδὸν εἶναι τῇ φύσει μᾶλλον κατὰ τὴν ὁμολογουμένην βορβορόν. τὰ γοῦν ἔνια αὐτῶν ᾧ καλοῦνται κουφῷ εὐθέως ἀπαλλάττεται, καταλιπόντα τὴν δημιουργίαν τῇ διοικήσει. τοῖς τραγῳδοποιοῖς δὲ ἡ Πολυξένη, καίτοι ἀποσφαττομένη ἀναγέγραπται, ἀλλὰ καὶ θνήσκουσα ὅμως, πολλὴν πρόνοιαν πεποιῆσθαι τοῦ εὐσχημόνως πεσεῖν.

Κρύπτουσ' ἃ κρύπτειν ὄμματ' ἀρσένων ἐχρῆν.

ἦν δὲ κἀκείνῃ γάμος ἡ συμφορά. τὸ ὑποπεσεῖν οὖν καὶ παραχωρῆσαι τοῖς πάθεσιν ἐσχάτη δουλεία· ὥσπερ ἀμέλει τὸ κρατεῖν τούτων, ἐλευθερία μόνη. ἡ γοῦν θεία γραφὴ τοὺς παραβαίνοντας τὰς ἐντολὰς πεπρᾶσθαι λέγει τοῖς ἀλλογενέσι· τουτέστιν, ἁμαρτίαις ἀνοικείαις τῇ φύσει, ἄχρις ἂν ἐπιστρέψαντες μετανοήσωσι. καθαρὸν οὖν τὸν γάμον, ὥσπερ τι ἱερὸν ἄγαλμα, τῶν μιαινόντων φυλακτέον· ἀνεγειρομένοις μὲν ἐκ τῶν ὕπνων μετὰ κυρίου· ἀπιοῦσι δὲ εἰς ὕπνον μετ' εὐχαριστίας καὶ εὐχομένοις.

Ἤ μὲν ὅτ' εὐνάζῃ, καὶ ὅτ' ἂν φάος ἱερὸν ἔλθῃ.

μαρτυρομένοις τὸν κύριον παρ' ὅλον ἡμῶν τὸν βίον· τὸ μὲν θεοσεβὲς τῇ ψυχῇ κεκτημένοις· τὸ σῶφρον δὲ μέχρι καὶ τοῦ σώματος ἄγουσιν· θεοφιλὲς γὰρ τῷ ὄντι ἀπὸ τῆς γλώττης ἐπὶ τὰ ἔργα τὸ κόσμιον διαχειραγωγεῖν· ὁδὸς δὲ ἐπ' ἀναισχυντίαν, ἡ αἰσχρολογία, καὶ τέλος ἀμφοῖν, ἡ αἰσχρουργία. ὅτι δὲ γαμεῖν ἡ γραφὴ συμβουλεύει, οὐδὲ ἀφίστασθαί ποτε τῆς συζυγίας ἐπιτρέπει, αὔτικρυς νομοθετεῖ· οὐκ ἀπολύσεις γυναῖκα, πλὴν εἰ μὴ ἐπὶ λόγῳ πορνείας: μοιχείαν δὲ ἡγεῖται, τὸ ἐπιγῆμαι ζῶντος θατέρου τῶν κεχωρισμένων, ἀνύποπτον δὲ εἰς διαβολὴν δείκνυσι γυναῖκα, τὸ μὴ καλλωπίζεσθαι μηδὲ μὴν κοσμεῖσθαι πέρα τοῦ πρέποντος, εὐχαῖς καὶ δεήσεσι προσανέχουσαν ἐκτενῶς: τὰς μὲν ἐξόδους τῆς οἰκίας φυλαττομένην τὰς πολλάς· ἀποκλείουσαν δ' ὡς οἷόν τε αὐτὴν τῆς πρὸς τοὺς οὐ προσήκοντας προσόψεως, προὔργιαίτερον τιθεμένην τῆς ἀκαίρου φλυαρίας, τὴν οἰκουρίαν: ὁ δὲ ἀπολελυμένην λαμβάνων γυναῖκα, μοιχᾶται φησίν: ἐὰν γάρ τις ἀπολύσῃ γυναῖκα, μοιχᾶται αὐτήν, τουτέστιν, ἀναγκάζει μοιχευθῆναι. οὐ μόνον δὲ ὁ ἀπολύσας αἴτιος γίνεται τούτου, ἀλλὰ καὶ ὁ παραδεξάμενος αὐτήν: ἀφορμὴν παρέχων τοῦ ἁμαρτῆσαι τῇ γυναικί, εἰ γὰρ μὴ δέχοιτο, ἀνακάμψει πρὸς τὸν ἄνδρα. τί οὖν ὁ νόμος, πρὸς ἀναστολὴν τῆς εὐεπιφορίας τῶν παθῶν ἀναιρεῖσθαι προστάττει τὴν μοιχευθεῖσαν, ἢν ἐπὶ τούτῳ ἐλεγχθεῖσαν: ἐὰν δὲ ἱέρεια ᾖ, πυρὶ παραδίδοσθαι προστάττει. λιθοβολεῖται δὲ καὶ ὁ μοιχός: ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ἵνα μηδὲ ὁ θάνατος αὐτοῖς κοινὸς ᾖ. οὐ δὴ μάχεται τῷ εὐαγγελίῳ ὁ νόμος: συνᾴδει δὲ αὐτῷ. πῶς γὰρ οὐχὶ ἑνὸς ὄντος ἀμφοῖν χορηγοῦ τοῦ κυρίου. ἡ γὰρ πορνεύσασα ζῇ μὲν τῇ ἁμαρτίᾳ: ἀπέθανεν δὲ ταῖς ἐντολαῖς. ἡ δὲ μετανοήσασα, οἷον ἀναγεννηθεῖσα κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ βίου, παλιγγενεσίαν ἔχει ζωῆς. τεθνηκυίας μὲν τῆς πόρνης τῆς παλαιᾶς: εἰς βίον δὲ παρελθούσης αὖθις τῆς κατὰ τὴν μετάνοιαν γεννηθείσης. μαρτυρεῖ τοῖς εἰρημένοις διὰ Ἰεζεκιὴλ τὸ πνεῦμα λέγον· οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς δ' ἐπιστρέψαι, αὐτίκα λιθόλευστοι γίνονται. ὡς ἂν διὰ σκληροκαρδίαν ἀποθανόντες τῷ νόμῳ, ᾧ μὴ ἐπείσθησαν: τῇ δὲ ἱερείᾳ ἐπιτείνεται τὰ τῆς κολάσεως, ὅτι ᾧ πλεῖον ἐδόθη, οὗτος καὶ ἀπαιτηθήσεται. περιγεγράφθω καὶ ὁ δεύτερος ἡμῖν εὐθαλὴς στρωματεύς, διὰ τὸ μῆκός τε καὶ πλῆθος τῶν κεφαλαίων.

στρωματέων β΄. τέλος.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΝ ΤΩΝ ΕΙΣ ΟΚΤΩ ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

Ι ΜΕΝ οὖν ἀμφὶ τὸν Οὐαλεντῖνον ἄνωθεν ἐκ τῶν θείων προβολῶν τὰς συζυγίας καταγαγόντες, εὐαρεστοῦνται γάμῳ· οἱ δὲ ἀπὸ Βασιλείδου πυθομένων φασὶ τῶν ἀποστόλων μή ποτε ἄμεινόν ἐστι τὸ μὴ γαμεῖν, ἀποκρίνασθαι λέγουσι τὸν κύριον· οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον· εἰσὶ γὰρ εὐνοῦχοι, οἱ μὲν, ἐκ γενετῆς, οἱ δὲ, ἐξ ἀνάγκης. ἐξηγοῦνται δὲ τὸ ῥητὸν ὧδέ πως· φυσικήν τινες ἔχουσι πρὸς γυναῖκα ἀποστροφὴν ἐκ γενετῆς, οἳ τινὲς τῇ φυσικῇ ταύτῃ συγκράσει χρώμενοι, καλῶς ποιοῦσι μὴ γαμοῦντες. οὗτοι φασίν εἰσιν οἱ ἐκ γενετῆς εὐνοῦχοι· οἱ δὲ ἐξ ἀνάγκης ἐκεῖνοι, οἱ θεατρικοὶ ἀσκηταί· οἵ τινες διὰ τὴν αὐθολκὴν τῆς εὐδοξίας κρατοῦσιν ἑαυτῶν· οἱ δὲ ἐκτετμημένοι κατὰ συμφορὰν, εὐνοῦχοι γεγόνασι κατὰ ἀνάγκην· οἱ τοίνυν κατὰ ἀνάγκην, οὐ κατὰ λόγον εὐνοῦχοι γίνονται· οἱ δὲ ἕνεκα τῆς αἰωνίου βασιλείας εὐνουχίσαντες ἑαυτοὺς, διὰ τὰ ἐκ τοῦ γάμου φασὶ συμβαίνοντα, τὸν ἐπιλογισμὸν τοῦτον λαμβάνουσιν, τὴν περὶ τὸν πορισμὸν τῶν ἐπιτηδείων ἀσχολίαν δεδιότες, καὶ τὸ ἄμεινον γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι· μὴ εἰς πῦρ ἐμβάλῃς τὴν ψυχήν σου λέγειν τὸν ἀπόστολον, νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἀντέχων καὶ φοβούμενος μὴ τῆς ἐγκρατείας ἀποπέσῃς. πρὸς γὰρ τὸ ἀντέχειν γενομένη ψυχὴ μερίζεται τῆς ἐλπίδος. ἀντέχου τοίνυν φησὶ κατὰ λέξιν ὁ Ἰσίδωρος ἐν τοῖς ἠθικοῖς, μαχίμης γυναικὸς, ἵνα μὴ ἀποσπασθῇς τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ· τό, τε πῦρ ἀποσπερματίσας εὐσυνειδήτως προσεύχῃ. ὅταν δὲ ἡ εὐχαριστία σου φησὶν εἰς αἴτησιν ὑποπέσῃ, καὶ στῇς τὸ λοιπὸν οὐ κατορθῶσαι ἀλλὰ μὴ σφαλῆναι, γάμησον. ἀλλὰ νέος τίς ἐστιν ἢ πένης ἢ κατωφερὴς, καὶ οὐ θέλει γῆμαι κατὰ τὸν λόγον, οὗτος τοῦ ἀδελφοῦ μὴ χωριζέσθω· λεγέτω ὅτι εἰσελήλυθα ἐγὼ εἰς τὰ ἅγια, οὐδὲν δύναμαι παθεῖν· ἐὰν δὲ ὑπόνοιαν ἔχῃ, εἰπάτω ἀδελφέ. ἐπίθες μοι τὴν χεῖρα, ἵνα μὴ ἁμαρτήσω, καὶ λήψεται βοήθειαν καὶ νοητὴν καὶ αἰσθητήν· θελησάτω μόνον ἀπαρτίσαι τὸ καλὸν, καὶ ἐπιτεύξεται. ἐνίοτε δὲ τῷ μὲν στόματι λέγομεν οὐ θέλομεν ἁμαρτῆσαι· ἡ δὲ διάνοια ἔγκειται ἐπὶ τὸ ἁμαρτάνειν· ὁ τοιοῦτος διὰ φόβον οὐ ποιεῖ ὃ θέλει, ἵνα μὴ ἡ κόλασις αὐτῷ ἐλλογισθῇ. ἡ δὲ ἀνθρωπότης, ἔχει τινὰ ἀναγκαῖα καὶ φυσικὰ μόνα· ἔχει τὸ περιβάλλεσθαι, ἀναγκαῖον καὶ φυσικόν· φυσικὸν δὲ τὸ τῶν ἀφροδισίων· οὐκ ἀναγκαῖον δέ. ταύτας παρεθέμην τὰς φωνὰς εἰς ἔλεγχον τῶν μὴ βιούντων ὀρθῶς Βασιλειδιανῶν, ὡς ἤτοι ἐχόντων ἐξουσίαν καὶ τοῦ ἁμαρτεῖν διὰ τὴν τελειότητα· ἢ πάντως γε σωθησομένων φύσει κἂν νῦν ἁμάρτωσι, διὰ τὴν ἔμφυτον ἐκλογήν. ἐπεὶ μηδὲ ταῦτα αὐτοῖς πράττειν συγχωροῦσιν οἱ προπάτορες τῶν δογμάτων. μὴ τοίνυν ὑποδυόμενοι τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἐν ἔθνεσιν ἀκρατεστάτων ἀκολαστότερον βιοῦντες βλασφημίαν τῷ ὀνόματι προστριβέσθω· οἱ γὰρ τοιοῦτοι, ψευδαπόστολοι, ἐργάται δόλιοι, ἕως ὧν τὸ τέλος ἔσται κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. ἐγκράτεια τοίνυν σώματος ὑπεροψία κατὰ τὴν πρὸς θεὸν ὁμολογίαν· οὐ μόνον γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ ἄλλα, ἃ ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχὴ κακῶς, οὐκ ἀρκουμένη τοῖς ἀναγκαίοις, ἡ ἐγκράτεια ἀναστρέφεται· ἔστι δὲ καὶ περὶ τὴν γλῶσσαν καὶ περὶ τὴν κτῆσιν, καὶ περὶ τὴν χρῆσιν καὶ περὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἐγκράτεια. οὐ διδάσκει δ᾽ αὐτὴ σωφρονεῖν μόνον· ἤ γε παρέχει σωφροσύνην ἡμῖν, δύναμις οὖσα καὶ θεία χάρις. τίνα τοίνυν τοῖς ἡμετέροις δοκεῖ περὶ τοῦ προκειμένου λεκτέον. ἡμεῖς εὐνουχίαν μὲν καὶ οἷς τοῦτο δεδώρηται ὑπὸ θεοῦ μακαρίζομεν· μονογαμίαν δὲ καὶ τὴν περὶ τὸν ἕνα γάμον σεμνότητα θαυμάζομεν· συμπάσχειν δὲ δεῖν λέγοντες, καὶ ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζειν· μή ποτέ τις δοκῶν καλῶς ἑστάναι, καὶ αὐτὸς πέσῃ. περὶ δὲ τοῦ δευτέρου γάμου, εἰ πυροῖ φησιν ὁ Ἀπόστολος, γάμησον· οἱ δὲ ἀπὸ Καρποκράτους καὶ Ἐπιφάνους ἀναγόμενοι κοινὰς εἶναι τὰς γυναῖκας ἀξιοῦσιν, ἐξ ὧν ἡ μεγίστη κατὰ τοῦ ὀνόματος ἐρρύη βλασφημία. Ἐπιφάνης οὗτος, οὗ καὶ τὰ συγγράμματα κομίζεται υἱὸς ἦν Καρποκράτους, καὶ μητρὸς Ἀλεξανδρείας τοὔνομα· τὰ μὲν πρὸς πατρὸς, Ἀλεξανδρεύς· ἀπὸ δὲ μητρὸς Κεφαλληνεύς· ἔζησε δὲ τὰ πάντα ἔτη ἑπτακαίδεκα· καὶ θεὸς ἐν Σάμῃ τῆς Κεφαλληνίας τετίμηται· ἔνθα αὐτῷ ἱερὸν ἐν τῶν λίθων, βωμοί, τεμένη, μουσεῖον ᾠκοδόμηταί τε καὶ καθιέρωται· καὶ συνιόντες εἰς τὸ ἱερὸν οἱ Κε-

φαλλῆνι κατὰ νουμηνίαν, γενέθλιον ἀποθέωσιν θύουσιν Ἐπιφάνει· συνίασί τε καὶ εὐωχοῦνται, καὶ ὕμνοι λέγονται. ἐπαιδεύθη μὲν οὖν παρὰ τῷ πατρὶ, τήν τε ἐγκύκλιον παιδείαν, καὶ τὰ Πλάτωνος, καθηγήσατο δὲ τῆς μοναδικῆς γνώσεως, ἀφ' οὗ καὶ ἡ τῶν Καρποκρατιανῶν αἵρεσις. λέγει τοίνυν οὗτος ἐν τῷ περὶ δικαιοσύνης, τὴν δικαιοσύνην τοῦ θεοῦ κοινωνίαν τινὰ εἶναι μετ' ἰσότητος. ἴσος γέ τοι πανταχόθεν ἐκταθεὶς οὐρανὸς, κύκλῳ τὴν γῆν περιέχει πᾶσαν· καὶ πάντας ἡ νὺξ ἐπ' ἴσης ἐπιδείκνυται τοὺς ἀστέρας· τόν τε τῆς ἡμέρας αἴτιον, καὶ πατέρα τοῦ φωτὸς ἥλιον ὁ θεὸς ἐξέχεεν ἄνωθεν ἴσον ἐπὶ γῆς ἅπασι τοῖς βλέπειν δυναμένοις· οἱ δὲ κοινῇ πάντες βλέπουσιν, ἐπεὶ μὴ διακρίνει πλούσιον, ἢ πένητα, ἢ δήμου ἄρχοντα· ἄφρονάς τε, καὶ τοὺς φρονοῦντας· θηλείας, ἄρσενας· ἐλευθέρους, δούλους. ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἀλόγων παρὰ τοῦτο ποιεῖταί τι· πᾶσι δὲ ἐπ' ἴσης τοῖς ζώοις κοινὸν αὐτὸν ἐκχέας ἄνωθεν ἀγαθοῖς τε καὶ φαύλοις, τὴν δικαιοσύνην ἐμπεδοῖ, μηδενὸς δυναμένου πλεῖον ἔχειν, μηδὲ ἀφαιρεῖσθαι τὸν πλησίον, ἵν' αὐτὸς τὸ κἀκείνου φῶς διπλασιάσας ἔχῃ. ἥλιος κοινὰς τροφὰς ζώοις ἅπασιν ἀνατέλλει, δικαιοσύνης τε τῆς κοινῆς ἅπασιν ἐπ' ἴσης δοθείσης, καὶ εἰς τὰ τοιαῦτα βοῶν γένος ὁμοίως γίνεται ὡς αἱ βόες· καὶ συῶν, ὡς οἱ σύες· καὶ προβάτων, ὡς τὰ πρόβατα, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα· δικαιοσύνη γὰρ ἐν αὐτοῖς ἀναφαίνεται ἡ κοινότης· ἔπειτα κατὰ κοινότητα πάντα ὁμοίως κατὰ γένος σπείρεται. τροφή τε κοινὴ χαμαὶ νεμομένοις ἀνεῖται, πᾶσι τοῖς κτήνεσι καὶ πᾶσιν ἐπ' ἴσης, οὐδενὶ νόμῳ κρατουμένη· τῇ δὲ παρὰ τοῦ διδόντος κελεύσαντος χορηγίᾳ συμφώνως ἅπασι δικαιοσύνῃ παροῦσα. ἀλλ' οὐδὲ τὰ τῆς γενέσεως νόμον ἔχει γεγραμμένον, μετεγράφη γὰρ ἄν· σπείρουσι δὲ καὶ γεννῶσιν ἐφ' ἴσης, κοινωνίαν ὑπὸ δικαιοσύνης ἔμφυτον ἔχοντες, κοινῇ πᾶσιν ἐπ' ἴσης. ὀφθαλμὸν εἰς τὸ βλέπειν ὁ ποιητής τε καὶ πατὴρ πάντων δικαιοσύνῃ νομοθετήσας τῇ παρ' αὐτοῦ παρέσχεν, οὐ διακρίνας θήλειαν ἄρρενος· οὐ λογικὸν ἀλόγου, καὶ καθάπαξ οὐδενὸς οὐδέν· ἰσότητι δὲ, καὶ κοινότητι μερίσας τὸ βλέπειν ὁμοίως ἑνὶ κελεύματι πᾶσι κεχάρισται. οἱ νόμοι δέ φησιν ἀνθρώπων ἀμαθίαν κολάζειν μὴ δυνάμενοι, παρανομεῖν ἐδίδαξαν· ἡ γὰρ ἰδιότης τῶν νόμων, τὴν κοινωνίαν τοῦ θείου νόμου κατέτεμε, καὶ παρατρώγει, μὴ συνιεὶς τὸ τοῦ Ἀποστόλου ῥητὸν, λέγοντος. διὰ νόμου τὴν ἁμαρτίαν ἔγνων· τό, τε ἐμὸν καὶ τὸ σόν φησι διὰ τῶν νόμων παρεισελθεῖν, μηκέτι εἰς κοινότητα· κοινά τε γὰρ καρπουμένων, μήτε γῆν μήτε κτήματα, ἀλλὰ μηδὲ γάμον· κοινῇ γὰρ ἅπασιν ἐποίησε τὰς ἀμπέλους. αἳ μὴ στρουθὸν, μήτε κλέπτην ἀπαρνοῦνται. καὶ τὸν σῖτον οὕτως, καὶ τοὺς ἄλλους καρπούς· ἡ δὲ κοινωνία παρανομηθεῖσα, καὶ τὰ τῆς ἰσότητος, ἐγέννησε θρεμμάτων, καὶ καρπῶν κλέπτην· κοινῇ τοίνυν ὁ θεὸς ἅπαντα ἀνθρώπῳ ποιήσας, καὶ τὸ θῆλυ τῷ ἄρρενι κοινῇ συναγαγὼν, καὶ πάνθ' ὁμοίως τὰ ζῶα κολλήσας, τὴν δικαιοσύνην ἀνέφηνεν· κοινωνίαν μετ' ἰσότητος. οἱ δὲ γεγονότες οὕτω τὴν συνάγουσαν κοινωνίαν, τὴν γένεσιν αὐτῶν ἀπηρνήσαντο· καί φησιν, εἰ μίαν ἀγόμενος ἐχέτω, δυναμένων κοινωνεῖν ἁπάντων ὥσπερ ἀπέφηνε τὰ λοιπὰ τῶν ζώων· ταῦτα εἰπὼν κατὰ λέξιν, πάλιν ὁμοίως αὐταῖς ταῖς λέξεσιν ἐπιφέρει. τὴν γὰρ ἐπιθυμίαν εὔτονον καὶ σφοδροτέραν ἐνεποίησε τοῖς ἄρρεσιν εἰς τὴν τῶν γενῶν παραμονὴν, ἣν οὔτε νόμος, οὔτε ἔθος, οὔτε ἄλλο τῶν ὄντων ἀφανίσαι δύναται· θεοῦ γάρ ἐστι δόγμα, καὶ πῶς ἔτι οὗτος ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς ἐξετασθείη λόγῳ. αὐτίκα γοῦν καὶ τὸν νόμον καὶ τὸ εὐαγγέλιον διὰ τούτων καθαίρων, ὁ μὲν, γάρ φησιν, οὐ μοιχεύσεις, τὸ δὲ, πᾶς ὁ προσβλέπων κατ' ἐπιθυμίαν, ἤδη ἐμοίχευσεν λέγει· τὸ γὰρ οὐκ ἐπιθυμήσεις πρὸς τοῦ νόμου λεγόμενον, τὸν ἕνα δείκνυσι θεὸν, διὰ νόμου καὶ προφητῶν καὶ εὐαγγελίου κηρυσσόμενον· λέγει γάρ· οὐκ ἐπιθυμήσεις τῆς τοῦ πλησίον. ὁ πλησίον δὲ οὐχ ὁ Ἰουδαῖος τῷ Ἰουδαίῳ· ἀδελφὸς γὰρ καὶ ταυτότης τοῦ πνεύματος, λείπεται δὴ πλησίον τὸν ἀλλοεθνῆ λέγειν· πῶς γὰρ οὐ πλησίον, ὁ οἷός τε κοινωνῆσαι τοῦ πνεύματος· οὐ γὰρ μόνων Ἑβραίων, ἀλλὰ καὶ ἐθνῶν πατὴρ Ἀβραάμ. εἰ δὲ ἡ μοιχευθεῖσα, καὶ ὁ εἰς αὐτὴν πορνεύσας θανάτῳ κολάζεται, δῆλον δήπου τὴν ἐντολὴν τὴν λέγουσαν. οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον περὶ τῶν ἐθνῶν διαγορεύειν, ἵνα τις κατὰ νόμον καὶ τῆς τοῦ πλησίον καὶ τῆς ἀδελφῆς ἀπεχόμενος, ἄντικρυς ἀκούσῃ παρὰ τοῦ κυρίου· ἐγὼ δὲ λέγω, οὐκ ἐπιθυμήσεις· ἡ δὲ τοῦ ἐγὼ μορίου προσθήκη, προσεχεστέραν δείκνυσι τῆς ἐντολῆς τὴν ἐνέργειαν. καὶ ὅτι θεομαχεῖ ὅτε Καρποκράτης, ὅτ' Ἐπιφάνης ἐν αὐτῷ τῷ πολυθρυλλήτῳ βιβλίῳ, τῷ περὶ δικαιοσύνης λέγων, ὧδέ πως ἐπιφέρει κατὰ λέξιν, ἐνθεν ὡς γελοῖον εἰρηκό-

τος

τοῦ νομοθέτου, ῥῆμα τοῦτο ἀκουσίον, οὐκ ἐπιθυμήσεις, πρὸς τὸ γελοιότερον εἰπεῖν τῶν τοῦ πλησίον· αὐτὸς γὰρ ὁ τὴν ἐπιθυμίαν δούς, ὡς συνέχουσαν τὰ τῆς γενέσεως, ταύτην ἀφαιρεῖσθαι κελεύει. μηδενὸς αὐτὴν ἀφελὼν ζώου· τὸ δὲ τῆς τοῦ πλησίον γυναικὸς ἰδιότητα τὴν κοινωνίαν ἀναγκάζων, ἔτι γελοιότερον εἶπεν, καὶ ταῦτα μὲν οἱ γενναῖοι Καρποκρατιανοὶ δογματίζουσι. τούτους φασί, καί τινας ἄλλους ζηλωτὰς τῶν ὁμοίων κακῶν, εἰς τὰ δεῖπνα ἀθροιζομένους· οὐ γὰρ ἀγάπην εἴποιμ' ἂν ἔγωγε τὴν συνέλευσιν αὐτῶν, ἄνδρας ὁμοῦ καὶ γυναῖκας, μετὰ δὴ τὸ κορεσθῆναι ἐν πλησμονῇ τῇ κυθηρείῃ φασὶ τὸ καταισχῦνον αὐτῶν τὴν πορνικὴν ταύτην δικαιοσύνην, ἐκποδὼν ποιησαμένους φῶς τῇ τοῦ λύχνου περιτροπῇ, μίγνυσθαι, ὅπως ἐθέλοιεν, αἷς βούλοιντο, μελετήσαντας δὲ ἐν τοιαύτῃ ἀγάπῃ τὴν κοινωνίαν μεθ' ἡμέραν ἤδη παρ' ὧν ἂν ἐθελήσωσι γυναικῶν ἀπαιτεῖν τὴν τοῦ Καρποκρατείου· οὐ γὰρ θέμις εἰπεῖν θείου νόμου ὑπακοήν, τοιαῦτα δὲ οἶμαι ταῖς κυνῶν καὶ συῶν καὶ τράγων λαγνείαις νομοθετεῖν τὸν Καρποκράτην ἔδει. δοκεῖ δέ μοι καὶ τοῦ Πλάτωνος παρακηκοέναι ἐν τῇ πολιτείᾳ, φαμένου κοινὰς εἶναι τὰς γυναῖκας πάντων. κοινὰς μὲν τὰς πρὸ τοῦ γάμου, τῶν αἰτεῖσθαι μελλόντων. καθάπερ καὶ τὸ θέατρον κοινὸν τῶν θεωμένων φάσκοντος· τοῦ προκαταλαβόντος δὲ ἑκάστην ἑκάστου εἶναι, καὶ οὐκέτι κοινὴν τὴν γεγαμημένην. Ξάνθος δὲ ἐν τοῖς ἐπιγραφομένοις Μαγικοῖς, μίγνυνται δέ φησιν οἱ μάγοι μητράσι καὶ θυγατράσι, καὶ ἀδελφαῖς μίγνυσθαι θεμιτὸν εἶναι· κοινάς τε εἶναι τὰς γυναῖκας, οὐ βίᾳ καὶ λάθρᾳ, ἀλλὰ συναινούντων ἀμφοτέρων, ὅταν θέλῃ γῆμαι ὁ ἕτερος τὴν τοῦ ἑτέρου. τούτων οἶμαι καὶ τῶν ὁμοίων αἱρέσεων προφητικῶς Ἰούδαν ἐν τῇ ἐπιστολῇ εἰρηκέναι· ὁμοίως μέν τοι καὶ οὗτοι ἐνυπνιαζόμενοι· οὐ γὰρ ὕπαρ τῇ ἀληθείᾳ ἐπιβάλλουσιν, ἕως καὶ τὸ στόμα αὐτῶν λαλεῖ ὑπέρογκα. ἤδη δὲ εἰ αὐτός τι ὁ Πλάτων καὶ οἱ Πυθαγόρειοι, καθάπερ ὕστερον, καὶ οἱ ἀπὸ Μαρκίωνος κακὴν τὴν γένεσιν ὑπειλήφασιν, πολλοῦ γε ἔδει κοινὰς αὐτὸν ὑποτίθεσθαι τὰς γυναῖκας. ἀλλ' οἱ μὲν ἀπὸ Μαρκίωνος φύσιν κακὴν ἔκ τε ὕλης κακῆς, καὶ ἐκ δικαίου γενομένην δημιουργοῦ, ᾧ δὴ λόγῳ μὴ βουλόμενοι τὸν κόσμον τὸν ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ γενόμενον συμπληροῦν, ἀπέχεσθαι γάμου βούλονται, ἀντιτασσόμενοι τῷ ποιητῇ τῷ σφῶν, καὶ σπεύδοντες πρὸς τὸν κεκληκότα ἀγαθόν, ἀλλ' οὐ τὸν ὥς φασι θεὸν ἑτέρῳ τρόπῳ· ὅθεν οὐδὲν ἴδιον καταλιπεῖν ἐνταῦθα βουλόμενοι, οὐ τῇ προαιρέσει γίνονται ἐγκρατεῖς· τῇ δὲ πρὸς τὸν πεποιηκότα ἔχθρᾳ, μὴ βουλόμενοι χρῆσθαι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσιν, ἀλλ' οὗτοί γε ἀσεβεῖ θεομαχίᾳ τῶν κατὰ φύσιν ἐκστάντες λογισμῶν, τῆς μακροθυμίας καὶ χρηστότητος τοῦ θεοῦ καταφρονοῦντες, εἰ καὶ μὴ γαμεῖν ἐθέλουσιν, ἀλλὰ τροφαῖς χρῶνται ταῖς κτισταῖς καὶ τὸν ἀέρα τοῦ δημιουργοῦ ἀναπνέουσιν· αὐτοῦ τε ὄντες ἔργα, καὶ ἐν τοῖς αὐτοῦ καταμένοντες· τήν τε ξένην ὥς φασι γνῶσιν εὐαγγελίζονται, κἂν κατὰ τοῦτο χάριν ἐγνωκέναι τῷ κυρίῳ τοῦ κόσμου ὀφείλοντες, καθὸ ἐνταῦθα εὐηγγελίσθησαν. ἀλλὰ πρὸς μὲν τούτους, ὁπότ' ἂν τὸν περὶ ἀρχῶν διαλαμβάνωμεν λόγον, ἀκριβέστατα διαλεξόμεθα. οἱ φιλόσοφοι δὲ ὧν ἐμνήσθημεν, παρ' ὧν τὴν γένεσιν κακὴν εἶναι ἀσεβῶς ἐκμαθόντες οἱ ἀπὸ Μαρκίωνος καθάπερ ἰδίῳ δόγματι φρυάττονται, οὐ φύσει κακὴν βούλονται ταύτην εἶναι, ἀλλὰ τῇ ψυχῇ τῇ τἀληθὲς διασκοπούσῃ· κατάγουσι γὰρ ἐνταῦθα τὴν ψυχήν, θείαν οὖσαν, καθάπερ εἰς κολαστήριον τὸν κόσμον· ἀποκαθαίρεσθαι δὲ τὰς ἐνσωματωθείσας ψυχὰς προσήκει κατ' αὐτούς. καί ἐστι τὸ δόγμα τοῦτο οὐ τοῖς ἀπὸ Μαρκίωνος ἔτι, τοῖς δὲ ἐνσωματοῦσθαι καὶ μετενδεῖσθαι καὶ μεταγγίζεσθαι τὰς ψυχὰς ἀξιοῦσιν, οἰκεῖον· πρὸς οὓς ἄλλος ἂν εἴη καιρὸς λέγειν, ὁπηνίκα ἂν περὶ ψυχῆς διαλαμβάνωμεν. Ἡράκλειτος γοῦν κακίζων φαίνεται τὴν γένεσιν, ἐπειδὰν φῇ· γενόμενοι ζώειν ἐθέλουσι, μόρους τ' ἔχειν. μᾶλλον δὲ ἀναπαύεσθαι, καὶ παῖδας καταλείπουσι μόρους γενέσθαι, δῆλος δὲ αὐτῷ συμφερόμενος καὶ Ἐμπεδοκλῆς λέγων·

Κλαῦσά τε καὶ κώκυσα, ἰδὼν ἀσυνήθεα χῶρον. καὶ ἔτι
Ἐκ μὲν γὰρ ζώων ἐτίθει νεκρά· εἴδε' ἀμείβων. καὶ πάλιν
Ὢ πόποι, ὦ δειλὸν θνητῶν γένος, ὢ δυσάνολβον·
Οἵων ἐξ ἐρίδων, ἔκ τε στοναχῶν ἐγένεσθε. λέγει δὲ καὶ ἡ Σίβυλλα.
Ἄνθρωποι θνητοὶ καὶ σάρκινοι, οὐδὲν ἐόντες. ὁμοίως τῷ γράφοντι ποιητῇ.
Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο.

ναὶ μὴν καὶ Θέογνις τὴν γένεσιν δείκνυσι κακὴν ὧδέ πως λέγων·

Πάντων μὲν μὴ φῦναι ἐπιχθονίοισιν ἄριστον
Μηδ᾽ ἐσορᾶν αὐγὰς ὀξέος ἠελίου·
φύντα δ᾽ ὅπως ὤκιστα πύλας ἀΐδαο περῆσαι.

ἀκόλουθα δ᾽ αὐτοῖς, καὶ ὁ τῆς τραγῳδίας ποιητὴς Εὐριπίδης γράφει·

Ἔδει γὰρ ἡμᾶς σύλλογον ποιουμένους
Τὸν φύντα θρηνεῖν, εἰς ὅσ᾽ ἔρχεται κακά.
Τὸν δ᾽ αὖ θανόντα, καὶ πόνων πεπαυμένον,
Χαίροντας εὐφημοῦντας ἐκπέμπειν δόμων.

καὶ αὖθις τὰ ὅμοια οὕτως ἐρεῖ.

Τίς δ᾽ οἶδεν εἰ τὸ ζῆν μέν ἐστι κατθανεῖν.
Τὸ κατθανεῖν δὲ τὸ ζῆν·

ταὐτὸν δὴ τούτοις φαίνεται καὶ Ἡρόδοτος ποιῶν λέγοντα τὸν Σόλωνα. ὦ Κροῖσε, πᾶς ἄνθρωπός ἐστι συμφορή, καὶ ὁ μῦθος δὲ αὐτῷ σαφῶς ὁ περὶ τοῦ Κλεόβιδος καὶ Βίτωνος οὐκ ἄλλό τι βούλεται, ἀλλ᾽ ἢ ψέγειν μὲν τὴν γένεσιν: τὸν θάνατον δὲ ἐπαινεῖν.

Οἵη περ φύλλων γενεὴ, τοίη δὲ καὶ ἀνδρῶν

Ὅμηρος λέγει. Πλάτων δὲ ἐν Κρατύλῳ Ὀρφεῖ τὸν λόγον ἀνατίθησι, τὸν περὶ τοῦ κολάζεσθαι τὴν ψυχὴν ἐν τῷ σώματι, λέγει δὲ ὧδε· καὶ γὰρ σῆμά τινές φασιν αὐτὸ εἶναι τῆς ψυχῆς, ὡς τεθαμμένης ἐν τῷ νῦν παρόντι. καὶ διότι τούτῳ σημαίνει, ἃ ἂν σημαίνῃ ἡ ψυχή. καὶ ταύτῃ σῆμα ὀρθῶς καλεῖσθαι. δοκοῦσι μέντοι μάλιστα θέσθαι οἱ ἀμφὶ Ὀρφέα τοῦτο τὸ ὄνομα, ὡς δίκην διδούσης, ὧν δὴ ἕνεκα δίδωσιν. ἄξιον δὲ καὶ τῆς Φιλολάου λέξεως μνημονεῦσαι: λέγει γὰρ ὁ Πυθαγόρειος ὧδε. μαρτυρέονται δὲ καὶ οἱ παλαιοὶ θεολόγοι τε καὶ μάντεις ὡς διά τινας τιμωρίας, ἁ ψυχὰ τῷ σώματι συνέζευκται. καὶ καθάπερ ἐν σήματι τούτῳ τέθαπται. ἀλλὰ καὶ Πίνδαρος περὶ τῶν ἐν Ἐλευσῖνι μυστηρίων λέγων ἐπιφέρει: ὄλβιος, ὅς τις ἰδὼν ἐκεῖνα κοινὰ εἰς ὑπὸ χθόνα: οἶδεν μὲν βίου τελευτάν: οἶδεν δὲ Διὸς δοτὸν ἀρχάν. Πλάτων τε ἀκολούθως ἐν Φαίδωνι οὐκ ὀκνεῖ γράφειν ὧδέ πως. καὶ οἱ τὰς τελετὰς δὲ ἡμῖν οὗτοι καταστήσαντες, οὐκ ἄλλό τι, ἕως μετὰ θεῶν τι οἰκήσει, τί δὲ ὅτ᾽ ἂν λέγῃ, ἕως ἂν τὸ σῶμα ἔχωμεν, καὶ συμπεφυρμένη ἡμῶν ἡ ψυχὴ ᾖ μετὰ τοιούτου κακοῦ οὐ μή ποτε κτησώμεθα ἐκεῖνο ἱκανῶς, οὗ ἐπιθυμοῦμεν. οὐχὶ αἰτίαν τῶν μεγίστων κακῶν τὴν γένεσιν αἰνίσσεται; κἀν τῷ Φαίδωνι ἐπιμαρτυρεῖ: κινδυνεύουσι γὰρ ὅσοι τυγχάνουσιν ὀρθῶς ἁπτόμενοι φιλοσοφίας. λεληθέναι τοὺς ἄλλους, ὅτι οὐδὲν ἄλλο αὐτοὶ ἐπιτηδεύουσιν, ἢ ἀποθνήσκειν τε καὶ τεθνάναι, καὶ πάλιν, οὐκοῦν καὶ ἐνταῦθα ἡ τοῦ φιλοσόφου ψυχὴ μάλιστα ἀτιμάζει τὸ σῶμα καὶ φεύγει ἀπ᾽ αὐτοῦ. ζητεῖ δὲ αὐτὴ καθ᾽ αὑτὴν γίνεσθαι: καὶ μή τι συνᾴδει τῷ θείῳ Ἀποστόλῳ λέγοντι· ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου· εἰ μὴ τὴν ὁμοφροσύνην τῶν εἰς κακίαν ὑποσυρομένων σῶμα θανάτου τροπικῶς λέγει, τήν τε συνουσίαν γενέσεως οὖσαν ἀρχὴν, καὶ περὶ τοῦ Μαρκίωνος ἀποστρεφόμενος φαίνεται ἐν τῷ πρώτῳ τῆς πολιτείας ὁ Πλάτων: ἐπαινῶν γὰρ τὸ γῆρας ἐπιφέρει. ὅτι εὖ ἴσθι ὅτι ἔμοιγε ὅσοι αἱ ἄλλαι αἱ κατὰ τὸ σῶμα ἡδοναὶ ἀπομαραίνονται, τοσοῦτον αὔξονται αἱ περὶ τοὺς λόγους ἐπιθυμίαι τε καὶ ἡδοναί: τῆς τε τῶν ἀφροδισίων χρήσεως ἐπιμνησθεὶς, εὐφήμει ἄνθρωπε: ἀσμενέστατα μέντοι αὐτὸ ἀπέφυγον, ὥσπερ λυττῶντά τινα καὶ ἄγριον δεσπότην ἀποφυγών. πάλιν δ᾽ ἐν τῷ Φαίδωνι τὴν γένεσιν κακίζων γράφει: ὁ μὲν οὖν ἐν ἀπορρήτοις λεγόμενος περὶ αὐτῶν λόγος· ὡς ἔν τινι φρουρᾷ ἐσμὲν οἱ ἄνθρωποι. καὶ αὖθις: οἳ δὲ δὴ ἂν δόξωσι διαφερόντως πρὸς τὸ ὁσίως βιῶναι, οὗτοί εἰσιν: οἱ τῶνδε μὲν τῶν τόπων ἐν τῇ γῇ ἐλευθερούμενοί τε καὶ ἀπαλλαττόμενοι ὥσπερ δεσμωτηρίων: ἄνω δὲ εἰς τὴν καθαρὰν οἴκησιν ἀφικνούμενοι, ἀλλ᾽ ὅμως οὕτως ἔχων αἰσθάνεται τῆς διοικήσεως καλῶς ἐχούσης, καὶ φησὶν, οὐ δεῖ δὴ ἑαυτὸν ἐκ ταύτης λύειν, οὐδὲ ἀποδιδράσκειν, καὶ συνελόντι εἰπεῖν, κακὴν λογίζεσθαι τὴν ὕλην ἀφορμὴν οὐ παρέχων τῷ Μαρκίωνι, εὐσεβῶς αὐτὸς εἰπὼν περὶ τοῦ κόσμου ταῦτα: παρὰ μὲν γὰρ τοῦ συνθέντος πάντα τὰ καλὰ κέκτηται: παρὰ δὲ τῆς ἔμπροσθεν ἕξεως, ὅσα χαλεπὰ καὶ ἄδικα ἐν οὐρανῷ γίνεται, ταῦτα ἐξ ἐκείνης αὐτός τε ἔχει, καὶ τοῖς ζῴοις ἐναπεργάζεται. ἔτι δὲ σαφέστερον ἐπιφέρει, τούτων δὲ αὐτῷ τὸ σωματοειδὲς τῆς συγκράσεως αἴτιον, τὸ τῆς πάλαι ποτὲ φύσεως σύντροφον, ὅτι πολλῆς ἦν μετέχον ἀταξίας, πρὶν εἰς τὸν νῦν κόσμον ἀφικέσθαι: οὐδὲν δὲ ἧττον κἀν τοῖς νόμοις ὀδύρεται τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, λέγων ὧδε· θεοὶ δὲ οἰκτείραντες τὸ τῶν ἀνθρώπων ἐπίπονον πεφυκὸς

γένος, ἀναπαύλας τε αὐτοῖς τῶν πόνων ἐτάξαντο, τὰς τῶν ἑορτῶν ἀμειβάς. ἔν τε τῇ Ἐπινομίδι, καὶ τὰς αἰτίας τοῦ οἴκτου διεισι, καὶ τάδε λέγει, ὡς ἐξ ἀρχῆς τὸ γενέσθαι χαλεπὸν ἅπαντι ζώῳ: πρῶτον μὲν τὸ μετασχεῖν τῆς τῶν κυουμένων ἕξεως: ἔπειτ' αὐτὸ γίνεσθαι, καὶ ἔτι τρέφεσθαι καὶ παιδεύεσθαι, διὰ πόνων μυρίων γίγνεται ξύμπαντα, ὥς φαμεν ἅπαντες. τί δέ, οὐχὶ καὶ Ἡράκλειτος θάνατον τὴν γένεσιν καλεῖ, Πυθαγόρας δὲ καὶ ὁ ἐν Γοργίᾳ Σωκράτει ἐμφερῶς, ἐν οἷς φησί, θάνατός ἐστιν, ὁκόσα ἐγερθέντες ὁρέομεν: ὁκόσα δὲ εὕδοντες, ὕπνος. ἀλλὰ τούτων μὲν, ἅλις. ἐπειδὰν δὲ περὶ τῶν ἀρχῶν διαλαμβάνωμεν, τό τε καὶ τὰς ἐναντιότητας ταύτας ἅς, οἵ τε φιλόσοφοι αἰνίσσονται: οἵ τε περὶ Μαρκίωνα δογματίζουσιν, ἐπισκεψόμεθα, πλὴν οὐκ ἀσαφῶς δεδεῖχθαι ἡμῖν νομίζω τὰς ἀφορμὰς τῶν ξένων δογμάτων τὸν Μαρκίωνα παρὰ Πλάτωνος, ἀχαρίστως τε καὶ ἀμαθῶς εἰληφέναι. ὁ δὲ περὶ ἐγκρατείας ἡμῖν προβαινέτω λόγος. ἐφάσκομεν δὲ τὴν δυσχρηστίαν ὑφορωμένους Ἕλληνας, πολλὰ εἰς τὴν γένεσιν τῶν παίδων ἀποφθέγξασθαι, ἀθέως δὲ ἐκδεξαμένους ταῦτα τοὺς περὶ Μαρκίωνα, ἀχαριστεῖν τῷ δημιουργῷ: λέγει γὰρ ἡ τραγῳδία,

Τὸ μὴ γενέσθαι κρεῖττον, ἢ φῦναι βροτοῖς.
Ἔπειτα παῖδας σὺν πικραῖς ἀλγηδόσι
Τίκτω: τεκοῦσα δ' ἢν μὲν ἄφρονας τέκω
Στένω ματαίως εἰσορῶσα κακοὺς
Χρηστούς τ' ἀπολλύουσα, ἢν δὲ καὶ σεσωσμένους,
Τήκω τάλαιναν καρδίαν ὀρρωδίᾳ.
Τί τοῦτο δὴ τὸ χρηστὸν οὐκ ἀρκεῖ μίαν
Ψυχὴν ἀπολλύειν καὶ περὶ ταύτης ἔχειν πόνους.

καὶ ἔθ' ὁμοίως,

Ἐμοὶ γένοιτο καὶ πάλαι δοκεῖν παῖδας
Φυτεύειν οὔποτ' ἀνθρώποις ἐχρῆν πόνους,
Ὁρῶντες, εἰς ὅσους φυτευόμεν.

ἐν δὲ τοῖς αὖθις λεγομένοις καὶ τὴν αἰτίαν τῶν κακῶν ἐναργῶς ἐπὶ τὰς ἀρχὰς ἐπανάγει, λέγων ὧδε.

Ὦ δυστυχεῖν φὺς καὶ κακῶς πεπραχέναι
Ἄνθρωπος ἐγένου, καὶ τὸ δυστυχὲς βίου
Ἐκεῖθεν ἔλαβες, ὅθεν ἅπασιν ἤρξατο
Τρέφειν. ὅ τ' αἰθὴρ ἐνδιδοὺς θνητοῖς πνοάς.
Μὴ τοίνυν τὰ θνητὰ θνητὸς ὢν ἀγνωμόνει.

πάλιν δ' αὖ τὰ ὅμοια τούτοις, ὧδε ἀποδίδωσι.

Θνητῶν δ' ὄλβιος οὐδεὶς οὐδὲ εὐδαίμων:
Οὔπω γὰρ ἔφυ τις ἄλυπος. καὶ εἶτ' αὖθις
Φεῦ φεῦ βροτείων πημάτων ὅσαι τύχαι,
Ὅσαι δὲ μορφαί, τέρμα δ' οὐκ εἴποι τις ἄν.

καὶ ἔθ' ὁμοίως

Τῶν γὰρ ἐν βροτοῖς οὐκ ἔστι διὰ τέλους
Εὐδαιμονεῖν.

ταύτῃ τοί φασι καὶ τοὺς Πυθαγορείους ἀπέχεσθαι ἀφροδισίων, ἐμοὶ δὲ ἔμπαλιν δοκοῦσι γαμεῖν μὲν παιδοποιίας ἕνεκα: τῆς δὲ ἐξ ἀφροδισίων ἡδονῆς ἐθέλειν κρατεῖν μετὰ τὴν παιδοποιίαν. ταύτῃ μυστικῶς ἀπαγορεύουσι κυάμοις χρῆσθαι. οὐχ ὅτι πνεύματος ποιοῦ, καὶ δυσπεπτον, καὶ τοὺς ὀνείρους τεταραγμένους ποιεῖ τὸ ὄσπριον: οὐδὲ μὴν ὅτι ἀνθρώπου κεφαλῇ ἀπείκασται κύαμος κατὰ τὸ ἐπύλλιον ἐκεῖνο,

Ἶσόν τοι κυάμους τρώγειν, κεφαλάς τε τοκήων.

μᾶλλον δὲ ὅτι κύαμοι ἐσθιόμενοι ἀτόκους ἐργάζονται τὰς γυναῖκας. Θεόφραστος γοῦν ἐν τῷ πέμπτῳ τῶν φυσικῶν αἰτίων τὰ κελύφη τῶν κυάμων, περὶ τὰς ῥίζας τῶν νεοφύτων δένδρων περιτιθέμενα, ξηραίνειν τὰ φυόμενα ἱστορεῖ: καὶ αἱ κατοικίδιαι δὲ ὄρνιθες συνεχῶς ταῦτα σιτούμεναι, ἄτοκοι γίνονται. τῶν δὲ ἀφ' αἱρέσεως ἀγομένων, Μαρκίωνος μὲν τοῦ Ποντικοῦ ἐπεμνήσθημεν δι' ἀντίταξιν τὴν πρὸς τὸν δημιουργόν, τὴν χρῆσιν τῶν κοσμικῶν παραιτουμένου, γίνεται δὲ αὐτῷ τῆς ἐγκρατείας αἴτιος, εἴ γε τοῦτο ἐγκράτειαν ῥητέον, αὐτὸς ὁ δημιουργός: πρὸς ὃν ὁ θεομάχος οὗτος γίγας ἀνθιστάναι οἰόμενος, ἄκων ἐστὶν ἐγκρατής, κατατρέχων καὶ τῆς κτίσεως καὶ τοῦ πλάσματος, κἂν συγχρήσονται τῇ τοῦ κυρίου φωνῇ, λέγοντος τῷ Φιλίππῳ, ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς: σὺ δὲ ἀκολούθει μοι. ἀλλ' ἐκεῖνο σκοπείτωσαν, ὡς τὴν ὁμοίαν τῆς σαρκὸς πλάσιν καὶ Φίλιππος φέρει, νεκρὸν οὐκ ἔχων μεμιασμένον: πῶς οὖν σαρκίον ἔχων, νεκρὸν οὐκ εἶχεν. ὅτι ἐξανέστη τοῦ μνήματος τοῦ κυρίου τὰ πάθη νεκρώσαντος, ζῆσαι κατὰ δὲ Χριστῷ. ἐπεμνήσθημεν δὲ καὶ τῆς κατὰ Καρποκράτην ἀθέσμου γυναικῶν κοινωνίας. περί τε τῆς Νικολάου ῥήσεως διαλεχθέντες, ἐκεῖνο παρελείπομεν. ὡραίαν φησὶ γυναῖκα ἔχων. οὗτος μετὰ τὴν ἀνάληψιν τὴν τοῦ σωτῆρος πρὸς τῶν ἀποστόλων ὀνειδισθεὶς ζηλοτυπίαν, εἰς μέσον

ἀγαπῶν τὴν γυναῖκα, γῆμαι τῷ βουλομένῳ ἐπέτρεψεν· ἀκόλουθον γὰρ εἶναι φασὶ τὴν πρᾶ-
ξιν ταύτην ἐκείνῃ τῇ φωνῇ, τῇ ὅτι παραχρῆσθαι τῇ σαρκὶ δεῖ, καὶ δὴ κατακολουθήσαντες
τῷ γενομένῳ τῷ τε εἰρημένῳ ἁπλῶς, καὶ ἀβασανίστως ἐκπορνεύουσιν ἀναίδην οἱ τὴν αἵρεσιν αὐ-
τοῦ μετιόντες, πυνθάνομαι δ' ἔγωγε τὸν Νικόλαον μὴ δὲ μιᾷ ἑτέρᾳ παρ' ἣν ἔγημε, κεχρῆσθαι
γυναικί· τῶν τ' ἐκείνου τέκνων θηλείας μὲν καταγηρᾶσαι παρθένους· ἄφθορον δὲ διαμεῖναι
τὸν υἱόν. ὧν οὕτως ἐχόντων, ἀποβολὴ πάθους ἦν εἰς μέσον τῶν Ἀποστόλων ἡ τῆς ζηλοτυπου-
μένης ἐκκύκλησις γυναικός, καὶ ἡ ἐγκράτεια τῶν περισπουδάστων ἡδονῶν τὸ παραχρῆσθαι τῇ
σαρκὶ ἐδίδασκεν· οὐ γὰρ (οἶμαι) ἐβούλοντο κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἐντολήν, δυσὶ κυρίοις δου-
λεύειν, ἡδονῇ καὶ θεῷ. λέγουσι γοῦν καὶ τὸν Ματθίαν οὕτως διδάξαι· σαρκὶ μὲν μάχεσθαι, καὶ
παραχρῆσθαι μηδὲν αὐτῇ πρὸς ἡδονὴν ἀκόλαστον ἐνδιδόντα· ψυχὴν δὲ αὔξειν διὰ πίστεως
καὶ γνώσεως. εἰσὶν δ' οἱ τὴν πάνδημον ἀφροδίτην κοινωνίαν μυστικὴν ἀναγορεύουσιν, ἐνυβρίζον-
τες καὶ τῷ ὀνόματι· λέγεται γὰρ καὶ τὸ ποιεῖν τι κακὸν ἐργάζεσθαι. ὥσπερ αὖ καὶ τὸ ἀγα-
θόν τι ποιεῖν, ὁμωνύμως ἐργάζεσθαι· ὁμοίως δὲ καὶ ἡ κοινωνία. ἀγαθὸν δὲ καὶ ἐν μεταδόσει
ἀργύριον, καὶ τροφῆς καὶ στολῆς. οἱ δέ, καὶ τὴν ὁποίαν δήποτ' οὖν ἀφροδισίων συμπλοκήν,
κοινωνίαν ἀσεβῶς κεκλήκασιν. φασὶ γοῦν τινα αὐτῶν ἡμετέρᾳ παρθένῳ, ὡραίᾳ τὴν ὄψιν,
προσελθόντα φάναι. γέγραπται, παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου: τὴν δὲ σεμνῶς πάνυ ἀποκρί-
νασθαι, μὴ συνιεῖσαν τὴν τ' ἀνθρώπου ἀσέλγειαν, ἀλλὰ περὶ γάμου τῇ μητρὶ διαλέγου. ὢ
τῆς ἀθεότητος, καὶ τῶν τοῦ κυρίου φωνῶν διαψεύδονται οἱ τῆς ἀσελγείας κοινωνοί, οἱ τῆς
λαγνείας ἀδελφοί: ὄνειδος οὐ φιλοσοφίας μόνον, ἀλλὰ καὶ παντὸς τοῦ βίου, οἱ παραχαράσ-
σοντες. τὴν ἀλήθειαν, μᾶλλον δὲ κατασκάπτοντες, ὡς οἷόν τε αὐτοῖς. οἵ γε τρισάθλιοι τήν τε
σαρκικὴν κατὰ τὴν συνουσιαστικὴν κοινωνίαν ἱεροφαντοῦσι, καὶ ταύτην οἴονται εἰς τὴν βασι-
λείαν αὐτοὺς ἀνάγειν τοῦ θεοῦ. εἰς τὰ χαμαιτυπεῖα μὲν οὖν ἡ τοιάδε εἰσάγει κοινωνία, καὶ δὴ
συμμέτοχοι εἶεν αὐτοῖς οἱ σύες καὶ οἱ τράγοι. εἶεν δ' ἂν ἐν ταῖς μείζοσι παρ' αὐτοῖς ἐλπίσιν,
αἱ προεστῶσαι τοῦ τέγους πόρναι, ἀναίδην εἰσδεχόμεναι τοὺς βουλομένους ἅπαντας. ὑμεῖς δὲ
οὐχ οὕτως ἐμάθετε τὸν Χριστόν, εἴ γε αὐτὸν ἠκούσατε, καὶ ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε, καθώς ἐστιν
ἀλήθεια ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἀποθέσθαι ὑμᾶς τὰ κατὰ τὴν προτέραν ἀναστροφὴν τὸν παλαιὸν
ἄνθρωπον. τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης. ἀνανεοῦσθε δὲ τῷ πνεύματι τοῦ
νοὸς ὑμῶν, καὶ ἐνδύσασθε τὸν καινὸν ἄνθρωπον τὸν κατὰ θεὸν κτισθέντα, ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιό-
τητι τῆς ἀληθείας, κατὰ τὴν ἐξομοίωσιν τοῦ θείου. γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ θεοῦ. ὡς τέκνα ἀγα-
πητά. καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ὑμᾶς. καὶ παρέδωκεν ἑαυ-
τὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ θεῷ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας. πορνεία δὲ καὶ πᾶσα ἀ-
καθαρσία ἢ πλεονεξία, μὴ δὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἁγίοις, καὶ αἰσχρότης καὶ μωρο-
λογία: καὶ γὰρ ἀπὸ τῆς φωνῆς ἁγνεύειν μελετᾶν διδάσκων ὁ Ἀπόστολος, γράφει. τοῦτο γὰρ
ἴστε γινώσκοντες ὅτι πᾶς πόρνος καὶ τὰ ἑξῆς, ἕως, μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε: ἐρρύη δὲ αὐτοῖς
τὸ δόγμα ἔκ τινος ἀποκρύφου, καὶ δὴ παραθήσομαι τὴν λέξιν τὴν τῆς τούτων ἀσελγείας
μητέρα. καὶ εἴτε αὐτοὶ τῆς βίβλου συγγραφεῖς. ὅρα τὴν ἀπόνοιαν, εἰ καὶ θεοῦ διαψεύ-
δονται δι' ἀκρασίαν, εἴτε ἄλλοις περιτυχόντες τὸ καλὸν τοῦτο ἐνόσησαν δόγμα, διεστραμμέ-
νως ἀκηκοότες, ἔχει δὲ οὕτως τὰ τῆς λέξεως. ἓν ἦν τὰ πάντα: ἐπεὶ δὲ ἔδοξεν αὐτοῦ τῇ ἑνότη-
τι μὴ εἶναι μόνῃ, ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ἐπίπνοια, καὶ ἐκοινώνησεν αὐτῇ καὶ ἐποίησε τὸν ἀγαπη-
τόν: ἐκ δὲ τούτου ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ, ἐπίπνοια, ᾗ κοινωνήσας, ἐποίησε δυνάμεις. μή τε ὁρα-
θῆναι, μή τε ἀκουσθῆναι δυναμένας, ἕως ἐπ' ὀνόματος ἰδίου ἑκάστην. εἰ γὰρ καὶ οὗτοι καθάπερ
οἱ ἀπὸ Οὐαλεντίνου πνευματικὰς ἐτίθεντο κοινωνίας. ἴσως ἄν τις αὐτῶν τὴν ὑπόληψιν ἐπεδέ-
ξατο. σαρκικῆς δὲ ὕβρεως κοινωνίαν εἰς προφητείαν ἁγίαν ἀνάγειν, ἀπεγνωκότος ἐστὶ τὴν σω-
τηρίαν, τοιαῦτα καὶ οἱ ἀπὸ Προδίκου ψευδωνύμως γνωστικοὺς σφᾶς αὐτοὺς ἀναγορεύοντες
δογματίζουσιν, υἱοὺς μὲν φύσει τοῦ πρώτου θεοῦ λέγοντες αὐτούς: καταχρώμενοι δὲ τῇ εὐγε-
νείᾳ καὶ τῇ ἐλευθερίᾳ, ζῶσιν ὡς βούλονται: βούλονται δὲ φιληδόνως. κρατηθῆναι ὑπ' οὐδε-
νὸς νενομικότες, ὡς ἂν κύριοι τοῦ σαββάτου καὶ ὑπεράνω παντὸς γένους πεφυκότες, βασί-
λειοι παῖδες, βασιλεῖ δὲ φασὶ νόμος ἄγραφος. πρῶτον μέν, ὅτι οὐ ποιοῦσιν, ἃ βούλονται
πάντα: πολλὰ γὰρ αὐτοὺς κωλύσει καὶ ἐπιθυμοῦντας καὶ πειρωμένους. καὶ ἃ ποιοῦσι δέ, οὐχ
ὡς

ὡς βασιλεῖς, ἀλλ᾽ ὡς μαστιγίαι ποιοῦσι· λάθρα γὰρ μοιχεύουσι, τὸ ἁλῶναι δεδιότες καὶ τὸ καταγνωσθῆναι ἐκκλίνοντες. καὶ φοβούμενοι κολασθῆναι. πῶς δὲ ἐλεύθερον ἡ ἀκρασία καὶ ἡ αἰσχρολογία; πᾶς γάρ φησιν ὁ ἁμαρτάνων δοῦλός ἐστιν, ὁ ἀπόστολος λέγει, ἀλλὰ πῶς κατὰ θεὸν πολιτεύεται, ὁ πάσῃ ἐπιθυμίᾳ ἔκδοτον ἑαυτὸν παρασχὼν, τοῦ κυρίου φήσαντος, ἐγὼ δὲ λέγω μὴ ἐπιθυμήσῃς; ἑκὼν δέ τις ἁμαρτάνειν βούλεται, καὶ δόγμα τίθησι τὸ μοιχεύειν καὶ καθηδυπαθεῖν καὶ λυμαίνεσθαι τοὺς ἄλλων γάμους· ὅ πουγε καὶ τοὺς ἄλλους ἄκοντας ἁμαρτάνοντας ἐλεοῦμεν, κἂν εἰς ξένον τὸν κόσμον ἀφιγμένοι ὦσι, ἐπεὶ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ μὴ γενόμενοι, τὸ ἀληθὲς οὐχ ἕξουσιν· ὑβρίζει δέ τις ξένος πολίτας, καὶ τούτοις ἀδικεῖ. οὐχὶ δὲ ὡς παρεπίδημος τοῖς ἀναγκαίοις χρώμενος, ἀπροσκόπως τοῖς πολίταις διαβιοῖ. πῶς δὲ καὶ τοῖς ὑπὸ τῶν ἐθνῶν μεμισημένοις, διὰ τὸ μὴ πράσσειν τὰ ὑπὸ τῶν νόμων διηγορευμένα, τουτέστι τοῖς ἀδίκοις καὶ ἀκρατέσι καὶ πλεονέκταις, καὶ μοιχοῖς τὰ αὐτὰ πράσσοντες, θεὸν ἐγνωκέναι μόνοι λέγουσιν· ἐχρῆν γὰρ αὐτοὺς καὶ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις παρόντας καλῶς βιοῦν, ἵνα δὴ τῷ ὄντι τὸ βασιλικὸν ἐνδείξωνται. ἤδη δὲ καὶ τοῖς ἀνθρωπίνοις νομοθέταις, καὶ τῷ θείῳ νόμῳ ἀπεχθάνονται, παρανόμως βιοῦν ἐπανῃρημένοι. ὁ γοῦν ἐκκλατίσας τὴν πόρνον ἀναλαβούμενος πρὸς τοῦ θεοῦ δείκνυται ἐν τοῖς ἀριθμοῖς. καὶ ἐὰν εἴπωμεν φησὶν ὁ Ἰωάννης ἐν τῇ ἐπιστολῇ, ὅτι κοινωνίαν ἔχομεν μετ᾽ αὐτοῦ, τουτέστι μετὰ τοῦ θεοῦ, καὶ ἐν τῷ σκότει περιπατῶμεν, ψευδόμεθα, καὶ οὐ ποιοῦμεν τὴν ἀλήθειαν· ἐὰν δὲ ἐν τῷ φωτὶ περιπατῶμεν, ὡς αὐτὸς ἐν τῷ φωτὶ, κοινωνίαν ἔχομεν μετ᾽ αὐτοῦ, καὶ τὸ αἷμα Ἰησοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καθαρίζει ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. πόθεν οὖν κρείττους εἰσὶ τῶν κοσμικῶν οἱ τοιαῦτα πράσσοντες, καὶ τοῖς χείροσι τῶν κοσμικῶν ὅμοιοι· ὅμοιοι γὰρ οἶμαι τὰς φύσεις, οἱ καὶ τὰς πράξεις ὁμοίων· ὧν δὲ ὑπερφέρειν κατὰ τὴν εὐγένειαν ἀξιοῦσι, τούτων καὶ τοῖς ἤθεσιν ὑπερέχειν ὀφείλουσιν, ὅπως τὸν εἰς τὴν φυλακὴν συγκλεισμὸν διαφύγωσιν· οὕτως γὰρ ὡς ὁ κύριος ἔφη, ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων, καὶ φαρισαίων, οὐκ εἰσελεύσεσθε εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· περὶ δὲ τῆς τῶν βρωμάτων ἐγκρατείας δείκνυται ἐν τῷ Δανιήλ· συνελόντι δ᾽ εἰπεῖν, περὶ ὑπακοῆς ὁ Δαβὶδ ψάλλων λέγει. ἐν τίνι κατορθώσει νεώτερος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ παραχρῆμα ἀκούει, ἐν τῷ φυλάσσεσθαι τὸν λόγον σου ἐν ὅλῃ καρδίᾳ. ὅ, τε Ἱερεμίας φησὶ, τάδε λέγει κύριος. κατὰ τὰς ὁδοὺς τῶν ἐθνῶν μὴ πορεύεσθε. ἐντεῦθεν ἄλλοι τινὲς κινηθέντες, μικροὶ καὶ οὐτιδανοί, τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ διαφόρων δυνάμεων πλασθῆναι λέγουσι· καὶ τὰ μὲν μέχρις ὀμφαλοῦ, θεοειδεστέρας τέχνης εἶναι· τὰ ἔνερθε δὲ, τῆς ἥττονος· οὗ δὴ χάριν ὀρέγεσθαι συνουσίας. λέληθε δὲ αὐτοὺς, ὅτι καὶ τὰ ἀνώτερα μέρη τῆς τροφῆς ὀρέγνυται, καὶ λαγνεύει τισίν. ἐναντιοῦνται δὲ καὶ τῷ Χριστῷ πρὸς τοὺς φαρισαίους εἰρηκότι τὸν αὐτὸν θεὸν, καὶ τὸν ἐκτὸς ἡμῶν, καὶ τὸν ἔσω ἄνθρωπον, πεποιηκέναι, ἀλλὰ καὶ ἡ ὄρεξις οὐ τοῦ σώματός ἐστι, κἂν διὰ τὸ σῶμα γίνηται, ἄλλοι τινὲς, οὓς καὶ ἀντιτάκτας καλοῦμεν, λέγουσιν, ὅτι ὁ μὲν θεὸς, ὁ τῶν ὅλων πατὴρ, ἡμῶν ἐστι φύσει. καὶ πάνθ᾽ ὅσα πεποίηκεν, ἀγαθά ἐστιν· εἷς δέ τις τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ γεγονότων, ἐπέσπειρεν τὰ ζιζάνια, τὴν τῶν κακῶν φύσιν γεννήσας, οἷς καὶ δὴ πάντας ἡμᾶς περιέβαλε, ἀντιτάξας ἡμᾶς τῷ πατρί. διὸ δὴ καὶ αὐτοὶ ἀντιτασσόμεθα τούτῳ εἰς ἐκδικίαν τοῦ πατρὸς, ἀντιπράσσοντες τῷ βουλήματι τοῦ δευτέρου. ἐπεὶ οὖν οὗτος οὐ μοιχεύσεις εἴρηκεν, ἡμεῖς φασὶ μοιχεύομεν, ἐπὶ καταλύσει τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ. φαίημεν δ᾽ ἂν καὶ πρὸς τούτους, ὅτι τοὺς ψευδοπροφήτας, καὶ τοὺς ὅσοι τὴν ἀλήθειαν ὑποκρίνονται, ἐξ ἔργων γινώσκεσθαι παρειλήφαμεν· διαβάλλεται δὲ ὑμῶν τὰ ἔργα, πῶς ἔτι τῆς ἀληθείας ἀντέχεσθαι ὑμᾶς ἐρεῖτε· ἢ γὰρ οὐδέν ἐστι κακὸν, καὶ οὐκ ἔτι μέμψεως ἄξιος, οὗ αἰτιᾶσθε, ὡς ἀντιτεταγμένον τῷ θεῷ· οὐδὲ κακοῦ τινὸς γέγονε ποιητικός· συναναιρεῖται γὰρ τῷ κακῷ καὶ τὸ δένδρον. ἢ εἰ ἔστι τὸ πονηρὸν ἐν ὑπάρξει, εἰπάτωσαν ἡμῖν τί λέγουσιν εἶναι τὰς δοθείσας ἐντολὰς, περὶ δικαιοσύνης, περὶ ἐγκρατείας, περὶ ὑπομονῆς, περὶ ἀνεξικακίας καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων, φαύλας, ἢ ἀστείας. καὶ εἰ μὲν φαύλη εἴη, τὰ πλεῖστα ἀπαγορεύουσα ποιεῖν τῶν αἰσχρῶν ἡ ἐντολὴ, καθ᾽ ἑαυτῆς νομοθετήσει ἡ κακία, ἐπὶ καταλύσει τῇ ἰδίᾳ. ὅπερ ἀδύνατον· εἰ δὲ ἀγαθὴ, ἀντιτασσόμενοι ταῖς ἀγαθαῖς ἐντολαῖς ἀγαθῷ ἀνθίστασθαι καὶ τὰ κακὰ πράσσειν ὁμολογοῦσιν, ἤδη δὲ καὶ ὁ σωτὴρ αὐτὸς, ᾧ πείθεσθαι ἀξιοῦσι μόνῳ, τὸ μισεῖν καὶ τὸ λοιδορεῖν κεκώλυκεν· καὶ μετὰ τοῦ ἀντιδίκου βαδίζων, φίλος αὐτοῦ παραινεῖ ἀπαλλαγῆναι φησίν. ἢ τοίνυν καὶ τὴν Χριστοῦ παραίνεσιν ἀρνή-

σονται, ἀντιτασσόμενοι τῷ ἀντιτεταγμένῳ· ἢ φίλοι γινόμενοι, τούτῳ οὐκ ἀντιδικήσουσιν. τί δαί, οὐκ ἴστε ὦ γενναῖοι, ὡς πρὸς παρόντας τὰς εἴποιμ' ἄν, ὅτι ταῖς καλῶς ἐχούσαις ἐντολαῖς μαχόμενοι, τῇ ἰδίᾳ ἀνθίστασθαι σωτηρίᾳ· οὐ γὰρ τὰ διαγορευθέντα χρησίμως, ἀλλ' ἑαυτοὺς καταστρέφετε. καὶ ὁ μὲν κύριος τὰ ἀγαθὰ ὑμῶν ἔργα λαμψάτω ἔφη· ὑμεῖς δὲ τὰς ἀσελγείας ὑμῶν ἐκφανεῖς ποιεῖτε, ἄλλως τε εἰ τὰς ἐντολὰς καταλύειν τοῦ νομοθέτου θέλετε. τί δή ποτε, τὸ μὲν οὐ μοιχεύσεις, καὶ οὐ παιδοφθορήσεις, καὶ ὅσα εἰς ἐγκράτειαν συμβάλλεται καταλύειν ἐπιχειρεῖτε δι' ἀκρασίαν τὴν σφῶν· οὐ καταλύετε δέ, χειμῶνα τὸν ὑπ' αὐτοῦ γενόμενον, ἵνα θέρος ποιήσητε μεσοῦντος ἔτι τοῦ χειμῶνος, οὐδὲ γῆν πλωτήν· βατὴν δὲ θάλασσαν ἐργάζεσθε· καθάπερ οἱ τὰς ἱστορίας συνταξάμενοι, τὸν βάρβαρον ἐθελῆσαι Ξέρξην, τί δ' οὐχὶ πάσαις ταῖς ἐντολαῖς ἀντιτάσσεσθε; εἰπόντος γάρ, αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, ὑμᾶς τοὺς ἀντιτεταγμένους ἐχρῆν μηδ' ὅλως συνουσίᾳ χρῆσθαι. καὶ εἰπόντος, ἔδωκα ὑμῖν πάντα εἰς τροφὰς καὶ ἀπολαύσεις, ὑμᾶς ἐχρῆν μηδενὸς ἀπολαύειν, ἀλλὰ καὶ ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ λέγοντος ὑμᾶς ἐχρῆν μὴ ἀποδιδόναι ἀντίταξιν ἀντιτάξει. καὶ τὸν κλέπτην κελεύσαντος τετραπλοῦν ἀποδιδόναι, ὑμᾶς ἐχρῆν καὶ προσδοῦναι τῷ κλέπτῃ. ὁμοίως τε αὖ καὶ τῇ ἀγαπήσεις τὸν κύριον ἐντολῇ ἀντιτασσομένους, ἔδει οὔτε τὸν τῶν ὅλων θεὸν ἀγαπῆσαι· καὶ πάλιν εἰπόντος, οὐ ποιήσεις γλυπτόν, οὐδὲ χωνευτόν, ὑμᾶς ἀκόλουθον ἦν καὶ τὰ γλυπτὰ προσκυνεῖν. πῶς οὖν οὐκ ἀσεβεῖτε, ἀντιτασσόμενοι μὲν ὥς φατε τῷ δημιουργῷ· τὰ δὲ ὅμοια ταῖς πόρναις καὶ τοῖς μοιχοῖς ἐζηλωκότες, πῶς δὲ οὐκ αἰσθάνεσθε, μείζονα ποιοῦντες, ὃν ὡς ἀσθενῆ νομίζετε, εἴπερ ὃ βούλεται τοῦτο γίνεται, ἀλλ' οὐχὶ ἐκεῖνο ὅπερ ἠθέλησεν ὁ ἀγαθός· ἔμπαλιν γὰρ ἀσθενὴς δείκνυταί πως ὑμῶν αὐτῶν ὁ ὑμέτερος, ὥς φατε, πατήρ· ἀναλέγονται δὲ καὶ οὗτοι ἔκ τινων προφητικῶν περικοπῶν, λέξεις ἀπανθισάμενοι, καὶ συγκαττύσαντες κακῶς, κατ' ἀλληγορίαν εἰρημένας, ἐξ εὐθείας λαβόντες. γεγράφθαι γάρ φασιν· ἀντέστησαν θεῷ καὶ ἐσώθησαν, οἱ δὲ καὶ τῷ ἀναιδεῖ θεῷ προστιθέασι· λέγονται δὲ ὡς βουλὴν παρηγγελμένην τὸ λόγιον τοῦτο· καὶ σωτηρίαν σφίσι λογίζονται τὸ ἀνθίστασθαι τῷ δημιουργῷ· τῷ μὲν οὖν ἀναιδεῖ θεῷ οὐ γέγραπται. εἰ δὲ καὶ οὕτως ἔχει τὸν κεκλημένον διάβολον ὦ ἀνόητοι ὑπακούσατε ἀναιδῆ, ἢ ὡς διαβάλλοντα τὸν ἄνθρωπον, ἢ ὡς κατήγορον τῶν ἁμαρτανόντων, ἢ ὡς ἀποστάτην. ὁ γοῦν λαὸς ἐφ' οὗ εἴρηται ἡ περικοπή· παιδευόμενοι ἐφ' οἷς ἥμαρτον βαρέως φέροντες, καὶ στένοντες, διηγόγγυζον τὴν εἰρημένην λέξιν· ὅτι τὰ μὲν ἄλλα ἔθνη, παρανομώτατα οὐ κολάζεται· αὐτοὶ δὲ μόνοι παρ' ἕκαστα κολούονται. ὡς καὶ Ἱερεμίαν εἰρηκέναι διὰ τί ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται. ὅμοιον τούτῳ τῷ παρὰ τῷ Μαλαχίᾳ τὸ προειρημένον, ἀντέστησαν θεῷ καὶ ἐσώθησαν· χρηματιζόμενοι γὰρ οἱ προφῆται, οὐ μόνον τινὰ ἀκούειν λέγουσι παρὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ διαγγέλλοντες δείκνυνται κατὰ ἀνθυποφορὰν τὰ πρὸς τοῦ λαοῦ θρυλλούμενα· ὡς ἐπερωτήματά τινα ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀναφέροντες, ἐξ ὧν καὶ τὸ προκείμενον τυγχάνει ῥητόν, καὶ μήν γε πρὸς τούτοις ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ ἀποτεινόμενος γράφει, καὶ μὴ καθὼς βλασφημούμεθα, καὶ καθώς φασί τινες ἡμᾶς λέγειν, ὅτι ποιήσωμεν τὰ κακά, ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθά. ὧν τὸ κρίμα, ἔνδικόν ἐστιν, οὗτοί εἰσιν οἱ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν φωνῆς τόνῳ διαστρέφοντες τὰς γραφὰς πρὸς τὰς ἰδίας ἡδονάς. καί τινων προσῳδιῶν καὶ στιγμῶν μεταθέσει τὰ παραγγελθέντα σωφρόνως τε καὶ συμφερόντως βιαζόμενοι πρὸς ἡδυπαθείας τὰς ἑαυτῶν. οἱ παροξύνοντες τὸν θεὸν τοῖς λόγοις ὑμῶν ὁ Μαλαχίας φησί. καὶ εἴπατε ἐν τίνι παρωξύναμεν αὐτόν. ἐν τῷ λέγειν ὑμᾶς πᾶς ὁ ποιῶν πονηρὸν ἀγαθὸς ἐνώπιον κυρίου, καὶ ἐν αὐτοῖς αὐτὸς ηὐδόκησεν. καὶ ποῦ ἐστιν ὁ θεὸς τῆς δικαιοσύνης. ἵν' οὖν μὴ ἐπὶ πλεῖον ὀνυχίζοντες τὸν τόπον, πλειόνων ἀτόπων αἱρέσεων ἐπιμεμνήμεθα· μὴ δ' αὖ καθ' ἑκάστην αὐτῶν λέγειν πρὸς ἑκάστην ἀναγκαζόμενοι, αἰσχυνώμεθά τε ἐπ' αὐτοῖς. καὶ ἐπιμήκιστον τὰ ὑπομνήματα προάγοιμεν, φέρε εἰς δύο διελόντες πράγματα, ἁπάσας τὰς αἱρέσεις, ἀποκρινώμεθα αὐτοῖς· ἢ γὰρ τοι ἀδιαφόρως ζῆν διδάσκουσιν, ἢ τὸ ὑπέρτονον ἄγουσαι, ἐγκράτειαν διὰ δυσσεβείας καὶ φιλαπεχθημοσύνης καταγγέλλουσι· πρότερον δὲ περὶ τοῦ προτέρου διαληπτέον τμήματος, εἰ πάντα ἔξεστιν ἑλέσθαι βίον δηλονότι καὶ τὸν μετ' ἐγκρατείας, καὶ εἰ πᾶς βίος ἀκίνδυνος, ἐκλεκτοῦ δηλονότι μετὰ ἀρετῆς καὶ σωφροσύνης πολὺ μᾶλλον ἀκίνδυνος· δοθείσης γὰρ ἐξουσίας τῷ κυρίῳ τοῦ σαββάτου· εἴπερ ἀκολάστως βιῶσαι ἀνεύθυνον εἴη, πολλῷ μᾶλλον ὁ κοσμίως

πολ

πολιτευσάμενος, οὐχ ὑπεύθυνος ἔσται: πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. φησὶν ὁ Ἀπόστολος, εἰ δὲ καὶ πάντα ἔξεστι, δῆλον ὅτι καὶ τὸ σωφρονεῖν· ὥσπερ οὖν ὁ τῇ ἐξουσίᾳ εἰς τὸ κατ' ἀρετὴν βιῶσαι συγχρησάμενος ἐπαινετὸς, οὕτω πολὺ μᾶλλον ὁ τὴν ἐξουσίαν ἡμῖν δεδωκὼς ἐλευθέραν καὶ κυρίαν, καὶ συγχωρήσας ἡμῖν βιοῦν ὡς βουλόμεθα σεμνὸς καὶ προσκυνητὸς, μὴ ἐάσας δουλεύειν ἡμῶν κατὰ ἀνάγκην τὰς αἱρέσεις καὶ τὰς φυγάς. εἰ δὲ τὸ ἀδεὲς ἑκάτερος ἔχει: ὅ, τι ἀκρασίαν: ὅ, τι ἐγκράτειαν ἑλόμενος, ἀλλὰ τὸ σεμνὸν, οὐχ ὅμοιον· ὁ μὲν γὰρ εἰς ἡδονὰς ἐξοκείλας, σώματι χαρίζεται· ὁ δὲ σώφρων τὴν κυρίαν τοῦ σώματος ψυχὴν ἐλευθεροῖ τῶν παθῶν. κἂν ἐπ' ἐλευθερίᾳ κεκλῆσθαι λέγουσιν ἡμᾶς, μόνον μὴ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῇ σαρκὶ παρέχωμεν κατὰ τὸν Ἀπόστολον: εἰ δὲ ἐπιθυμίᾳ χαριστέον καὶ τὸν ἐπονείδιστον βίον ἀδιάφορον ἡγητέον, ὡς αὐτοὶ λέγουσιν, ἤτοι πάντα ταῖς ἐπιθυμίαις πιστέον· καὶ εἰ τοῦτο, τὰ ἀσελγέστατα καὶ ἀνοσιώτατα πρακτέον ἅπαντα, ἑπομένους τοῖς ἀναπείθουσιν ἡμᾶς, ἢ τῶν ἐπιθυμιῶν τινὰς ἐκκλινοῦμεν, καὶ οὐκ ἔτι ἀδιαφόρως βιωτέον, οὐδὲ ἀναιδῶς δουλευτέον τοῖς ἀτιμοτάτοις μέρεσιν ἡμῶν, γαστρὶ καὶ αἰδοίοις, δι' ἐπιθυμίαν κολακευόντων τὸν ἡμέτερον νεκρόν: τρέφεται γὰρ καὶ ζωοποιεῖται διακονουμένη εἰς ἀπόλαυσιν ἐπιθυμία, καθάπερ ἔμπαλιν κωλυομένη μαραίνεται. πῶς δέ ἐστι δυνατὸν ἡττηθέντα τῶν τοῦ σώματος ἡδονῶν ἐξομοιοῦσθαι τῷ κυρίῳ, ἢ γνῶσιν ἔχειν θεοῦ; πάσης γὰρ ἡδονῆς ἐπιθυμία κατάρχει: ἐπιθυμία δὲ λύπη τις καὶ φροντὶς, δι' ἔνδειαν ὀρεγομένη τινός. ὥστ' οὐκ ἄλλο τί μοι δοκοῦσιν οἱ οὕτως ἐπανῃρημένοι τὸν τρόπον, ἀλλ' ἢ τὸ λεγόμενον δὴ τοῦτο, πρὸς αἴσχιστον ἄλγεα πάσχειν· ἐπισπάσασθον ἑαυτοῖς αἱρούμενοι κακὸν, νῦν καὶ ἐς ὕστερον. εἰ μὲν οὖν πάντα ἐξῆν, καὶ μηδὲν ἦν δέος ἀποτυχεῖν τῆς ἐλπίδος διὰ τὰς πράξεις πονηρὰς, ἴσως ἦν ἄν τις αὐτοῖς πρόφασις, τοῦ βιοῦν κακῶς τε καὶ ἐλεεινῶς: ἐπεὶ δὲ βίος τις ἡμῖν μακάριος δι' ἐντολῶν ἐπιδέδεικται: ᾧ χρὴ πάντας ἑπομένους, μὴ παρακούοντας τῶν εἰρημένων τινὸς: μηδὲ ὀλιγωροῦντας τῶν προσηκόντων, κἂν ἐλάχιστον ᾖ, ἕπεσθαι ᾗ ἂν ὁ λόγος ἡγῆται, εἰ σφαλείημεν αὐτοῦ, ἀθανάτῳ κακῷ περιπεσεῖν ἀνάγκη: κατακολουθήσασι δὲ τῇ θείᾳ γραφῇ, δι' ἧς ὁδεύουσιν οἱ πεπιστευκότες, ἐξομοιοῦσθαι κατὰ δύναμιν τῷ κυρίῳ, οὐκ ἀδιαφόρως βιωτέον, ἀλλὰ καθαρευτέον εἰς δύναμιν τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν, ἐπιμελητέον τε τῆς ψυχῆς, ἣ πρὸς μόνῳ τῷ θείῳ διατελεστέον: καθαρὸς γὰρ ὢν καὶ πάσης κακίας ἀπηλλαγμένος, ὁ νοῦς, δεκτικός πως ὑπάρχει τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως ἀνιστορουμένης ἐν αὐτῷ τῆς θείας εἰκόνος, καὶ πᾶς ὁ ἔχων τὴν ἐλπίδα ταύτην ἐπὶ τῷ κυρίῳ, ἁγνίζει φησὶν ἑαυτὸν, καθὼς ἐκεῖνος ἁγνός ἐστιν· θεοῦ δὲ γνῶσιν λαβεῖν τοῖς ἔτι ὑπὸ τῶν παθῶν ἀγομένοις, ἀδύνατον· οὐκοῦν οὐδὲ τῆς ἐλπίδος τυχεῖν, μηδὲ μίαν τοῦ θεοῦ γνῶσιν πεποιημένοις: καὶ τοῦ μὲν ἀποτυγχάνοντος τοῦδε τοῦ τέλους, ἡ τοῦ θεοῦ ἄγνοια κατηγορεῖν ἔοικε: τὸ δὲ ἀγνοεῖν τὸν θεὸν, ἡ τοῦ βίου πολιτεία παρίστησιν: πάντα πᾶσι γὰρ ἀδύνατον ἅμα τε καὶ ἐπιστήμονα εἶναι, καὶ τὴν τοῦ σώματος κολακείαν ἐπαισχύνεσθαι: οὐδὲ γὰρ συνᾴδειν ποτὲ δύναται τὸ ἀγαθὸν εἶναι τὴν ἡδονὴν, ἢ μόνον εἶναι τὸ καλὸν ἀγαθὸν, ἢ καὶ

» μόνον καλὸν τὸν κύριον, καὶ μόνον ἀγαθὸν τὸν θεὸν, καὶ μόνον ἐραστόν: ἐν Χριστῷ δὲ περιτμή-
» θητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῆς σαρκὸς, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ
» Χριστοῦ. εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε, τὰ ἄνω φρονεῖτε. μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς:
» ἀπεθάνετε γὰρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ θεῷ. οὐχὶ δὲ πορνεία, ἣν
» ἀσκοῦσιν· νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυ-
» μίαν, δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργή. ἀποτίθεσθε οὖν καὶ αὐτοὶ, ὀργὴν, θυμὸν, κακίαν, βλασφη-
» μίαν, αἰσχρολογίαν ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν. ἀπεκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς
» ἐπιθυμίαις, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτί-

σαντος αὐτόν. τὰ γὰρ τῆς πολιτείας ἐλέγχει σαφῶς, τοὺς ἐγνωκότας τὰς ἐντολάς, ἐπεὶ οἷος ὁ λόγος, τοῖος ὁ βίος: ἀπὸ δὲ τῶν καρπῶν τὸ δένδρον. οὐκ ἀπὸ τῶν ἀνθῶν καὶ τῶν φύλλων γνωρίζεται. ἡ γνῶσις οὖν ἐκ τοῦ καρποῦ καὶ τῆς πολιτείας, οὐκ ἐκ τοῦ λόγου καὶ τοῦ ἄνθους· οὐ γὰρ λόγον ψιλὸν εἶναι τὴν γνῶσιν φαμὲν, ἀλλά τινα ἐπιστήμην θείαν. καὶ φῶς ἐκεῖνο τὸ ἐν τῇ ψυχῇ ἐγγενόμενον ἐκ τῆς κατὰ τὰς ἐντολὰς ὑπακοῆς, τὸ πάντα κατάδηλα ποιοῦν τά τε ἐν γενέσει: αὐτόν τε τὸν ἄνθρωπον ἑαυτόν τε γινώσκειν παρασκευάζον, καὶ τοῦ θεοῦ ἐπήβολον καθίστασθαι διδάσκον: ὡς γὰρ ὀφθαλμὸς ἐν σώματι, τοῦτο ἐν τῷ νῷ ἡ γνῶσις· μὴ δὲ λεγόντων ἐλευθερίαν τὴν ὑπὸ ἡδονῆς δουλείαν, καθάπερ οἱ τὴν χολὴν γλυκεῖαν: ἡμεῖς γὰρ ἐλευθε-

ρίαν μεμαθήκαμεν, ἣν ὁ κύριος ἡμᾶς ἐλευθεροῖ μόνος, ἀπολύων τῶν ἡδονῶν τε καὶ τῶν ἐπι-
„ θυμιῶν, καὶ τῶν ἄλλων παθῶν. ὁ λέγων ἔγνωκα τὸν κύριον, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μὴ τηρῶν,
„ ψεύστης ἐστὶ καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν, Ἰωάννης λέγει. τοῖς δὲ εὐφήμως δι' ἐγκρατείας
ἀσεβοῦσιν, εἴς τε τὴν κτίσιν καὶ τὸν ἅγιον δημιουργὸν τὸν παντοκράτορα μόνον θεόν, καὶ διδά-
„ σκουσι μὴ δεῖν παραδέχεσθαι γάμον καὶ παιδοποιΐαν· μηδὲ ἀντεισάγειν τῷ κόσμῳ δυστυ-
„ χήσοντας ἑτέρους· μηδὲ ἐπιχορηγεῖν τῷ θανάτῳ τροφήν, ἐκεῖνα λεκτέον, πρῶτον μὲν, τὸ
„ τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου, καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν, ὅθεν ἐγνώκαμεν, ὅτι ἐσχάτη ὥ-
ρα ἐστίν· ἐξ ἡμῶν ἐξῆλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν· εἰ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν, μεμενήκεισαν ἂν
μεθ' ἡμῶν, ἔπειτα καὶ διαστρεπτέον αὐτοὺς τὰ ὑπ' αὐτῶν φερόμενα διαλύοντας, ὧδέ πως.
τῇ Σαλώμῃ ὁ κύριος πυνθανομένῃ, μέχρι πότε θάνατος ἰσχύσει. οὐχ ὡς κακοῦ τοῦ βίου ὄντος
καὶ τῆς κτίσεως πονηρᾶς, μέχρις ἂν εἶπεν· ὑμεῖς αἱ γυναῖκες τίκτετε; ἀλλ' ὡς τὴν ἀκολου-
θίαν τὴν φυσικὴν διδάσκων· γενέσει γὰρ πάντως ἕπεται καὶ φθορά. τρυφῆς μὲν οὖν καὶ πά-
σης ἀκοσμίας ἡμᾶς ὁ νόμος ἐξάγειν προῄρηται, καὶ τοῦτό ἐστιν αὐτοῦ τέλος, ἐκ τῆς ἀδικίας
ἡμᾶς εἰς δικαιοσύνην ὑπάγειν· γάμους τε αἱρουμένους σώφρονας, καὶ παιδοποιΐας καὶ πολι-
τείας. ὁ δὲ κύριος οὐ καταλύειν τὸν νόμον ἀφικνεῖται, ἀλλὰ πληρῶσαι· πληρῶσαι δὲ οὐχ
ὡς ἐνδεᾶ, ἀλλὰ τῷ τὰς κατὰ νόμον προφητείας ἐπιτελεῖς γενέσθαι κατὰ τὴν αὐτοῦ παρου-
σίαν. ἐπεὶ τὰ τῆς ὀρθῆς πολιτείας καὶ τοῖς δικαίως βεβιωκόσι πρὸ τοῦ νόμου διὰ τοῦ λόγου
ἐκηρύσσετο. οἱ τοίνυν πολλοὶ τὴν ἐγκράτειαν οὐκ εἰδότες, σώματι πολιτεύονται, ἀλλ' οὐ πνεύ-
ματι. γῆ δὲ καὶ σποδὸς τὸ σῶμα ἄνευ πνεύματος, αὐτίκα μοιχείαν ἐξ ἐνθυμήσεως κρίνει ὁ
κύριος· τί γὰρ οὐκ ἔστι καὶ γάμῳ ἐγκρατῶς χρῆσθαι· καὶ μὴ πειρᾶσθαι διαλύειν ὃ συνέζευξεν ὁ
θεός· τοιαῦτα γὰρ διδάσκουσιν οἱ τῆς συζυγίας μερισταί, δι' οὓς καὶ τὸ ὄνομα βλασφημεῖται
μιαρὰν δὲ εἶναι τὴν συνουσίαν λέγοντες οὗτοι, οἱ τὴν σύστασιν καὶ αὐτοὶ ἐκ συνουσίας εἰληφό-
τες, πῶς οὐκ ἂν εἶεν μιαροί; τῶν δὲ ἁγιασθέντων, ἅγιον οἶμαι καὶ τὸ σπέρμα. ἡγιάσθαι
μὲν οὖν ἡμῶν ὀφείλει οὐ μόνον τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος καὶ ὁ βίος, καὶ τὸ σῶμα, ἐπεὶ
τίνι λόγῳ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἡγιάσθαι λέγει τὴν γυναῖκα ὑπὸ τοῦ ἀνδρός, ἢ τὸν ἄνδρα
ὑπὸ τῆς γυναικός; τί δέ ἐστιν, ὅπερ ὁ κύριος εἶπεν· πρὸς τοὺς περὶ τοῦ ἀποστασίου πυνθανο-
μένους, εἰ ἔξεστιν ἀπολῦσαι γυναῖκα, Μωϋσέως ἐπιτρέψαντος· πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑ-
μῶν φησὶν ὁ Μωϋσῆς ταῦτα ἔγραψεν· ὑμεῖς δὲ οὐκ ἀνέγνωτε, ὅτι τῷ πρωτοπλάστῳ ὁ θεὸς
εἶπεν ἔσεσθαι οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. ὥστε ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα χωρὶς λόγου πορνείας,
ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν φησὶν οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίζονται·
καὶ γὰρ περὶ τῆς κοιλίας καὶ τῶν βρωμάτων εἴρηται, τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ· καὶ ἡ κοι-
λία τοῖς βρώμασιν, ὁ δὲ θεός, καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει. τούτοις ἐπιρραπίζων
τοὺς δίκην κάπρων καὶ τράγων ζῆν οἰομένους, ἵνα μὴ ἀδεῶς ἐσθίοιεν καὶ ὀχεύοιεν. εἰ γοῦν τὴν
ἀνάστασιν ἀπειλήφασιν ὡς αὐτοὶ λέγουσι, καὶ διὰ τοῦτο ἀθετοῦσι τὸν γάμον· μηδὲ ἐσθιέτω-
σαν μηδὲ πινέτωσαν. καταργεῖσθαι γὰρ ἔφη τὴν κοιλίαν καὶ τὰ βρώματα ὁ Ἀπόστολος
ἐν τῇ ἀναστάσει. πῶς οὖν καὶ πεινῶσι καὶ διψῶσι καὶ τὴν σάρκα πάσχουσι, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα
ὁ διὰ Χριστοῦ τελείαν τὴν προσδοκωμένην ἀνάστασιν λαβὼν οὐ πείσεται. ἀλλ' οἱ καὶ τὰ εἴ-
δωλα σεβόμενοι, βρωμάτων τε ἅμα καὶ ἀφροδισίων ἀπέχονται· οὐκ ἔστι δὲ ἡ βασιλεία
θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις φησίν· ἀμέλει διὰ φροντίδος ἐστὶ καὶ τοῖς μάγοις. οἴνου τε ὁμοῦ καὶ
ἐμψύχων καὶ ἀφροδισίων ἀπέχεσθαι, λατρεύουσιν ἀγγέλοις καὶ δαίμοσιν, ὡς δὲ ἡ ταπει-
νοφροσύνη πραότης ἐστίν, οὐχὶ δὲ κακουχία σώματος, οὕτω καὶ ἡ ἐγκράτεια ψυχῆς ἀρε-
τή, ἡ οὐκ ἐν φανερῷ, ἀλλ' ἐν ἀποκρύφῳ. εἰσὶν δ' οἳ πορνείαν ἄντικρυς τὸν γάμον λέγουσι,
καὶ ὑπὸ τοῦ διαβόλου ταύτην παραδίδοσθαι δογματίζουσι· μιμεῖσθαι δ' αὐτοὺς οἱ μεγά-
λαυχοί φασι τὸν κύριον, μήτε γήμαντα, μήτε τι ἐν τῷ κόσμῳ κτησάμενον μᾶλλον παρὰ
τοὺς ἄλλους νενοηκέναι τὸ εὐαγγέλιον καυχώμενοι· λέγει δὲ αὐτοῖς ἡ γραφή· ὑπερηφάνοις ὁ
„ θεὸς ἀντιτάσσεται· ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν. εἶτ' οὐκ ἴσασι τὴν αἰτίαν τοῦ μὴ γῆμαι τὸν
κύριον. πρῶτον μὲν γὰρ τὴν ἰδίαν νύμφην εἶχεν τὴν ἐκκλησίαν· ἔπειτα δὲ οὐδὲ ἄνθρω-
πος ἦν κοινός, ἵνα καὶ βοηθοῦ τινος κατὰ σάρκα δεηθῇ· οὐδὲ τεκνοποιήσασθαι ἦν αὐτῷ
ἀναγκαῖον ἀϊδίως μένοντι, καὶ μόνῳ υἱῷ θεοῦ γεγονότι, αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ κύριος λέγει, ὃ ὁ

θεὸς

θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. καὶ πάλιν, ὥσπερ δὲ ἦν ἐν ταῖς ἡμέραις Νῶε,
ἦσαν γαμοῦντες γαμίζοντες: οἰκοδομοῦντες φυτεύοντες, καὶ ὡς ἦν ἐν ταῖς ἡμέραις Λὼτ,
οὕτως ἔσται ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. καὶ ὅτι οὐ πρὸς τὰ ἔθνη λέγει, ἐπιφέρει·
ἆρα ἐλθὼν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εὑρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ πάλιν, οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν
γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, καίτοι καὶ ταῦτα ἀλλη-
γορεῖται. διὰ τοῦτο οὐδὲ τοὺς καιροὺς ὥρισεν οὓς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ, ἵνα δια-
μένῃ κατὰ τὰς γενεὰς ὁ κόσμος. τὸ δὲ οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον: εἰσὶ γὰρ εὐνοῦ-
χοι, οἵτινες ἐγεννήθησαν οὕτως: καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀν-
θρώπων. καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν: ὁ
δυνάμενος χωρεῖν, χωρείτω. οὐκ ἴσασιν ὅτι μετὰ τὴν τοῦ ἀποστασίου ῥῆσιν, πυθομένων τινῶν,
ὅτι ἐὰν οὕτως ᾖ ἡ αἰτία τῆς γυναικός, οὐ συμφέρει τῷ ἀνθρώπῳ γαμῆσαι, τότε ὁ κύριος
ἔφη. οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλ᾽ οἷς δέδοται: τοῦτο γὰρ οἱ πυνθανόμενοι μα-
θεῖν ἠβουλήθησαν: εἰ συγχωρεῖ καταγνωσθείσης ἐπὶ πορνείᾳ γυναικός, καὶ ἐκβληθείσης,
ἑτέραν γῆμαι. φασὶ δὲ καὶ ἀθλητὰς οὐκ ὀλίγους ἀφροδισίων ἀπέχεσθαι, δι᾽ ἄσκησιν σω-
ματικὴν ἐγκρατευομένους, καθάπερ τὸν Κροτωνιάτην Ἄστυλον, καὶ Κρίσωνα τὸν Ἱμέραιον.
καὶ Ἀμοιβεὺς δὲ ὁ κιθαρῳδός, νεόγαμος ὢν ἀπείχετο τῆς νύμφης: ὅ, τε Κυρηναῖος Ἀριστο-
τέλης, Λαΐδος ἐρώσης ὑπερεώρα μόνος. ὁμολογήσας γὰρ τῇ ἑταίρᾳ, ἢ μὴν ἀπάξειν αὐτὴν εἰς
τὴν πατρίδα εἰ συμπράξειεν αὐτῷ τινα πρὸς τοὺς ἀνταγωνιστάς, ἐπειδὴ συνεπράξατο,
χαριέντως ἐκτελῶν τὸν ὅρκον, γραψάμενος αὐτῆς ὡς ὅτι μάλιστα ὁμοιοτάτην εἰκόνα ἀνέ-
στησεν εἰς Κυρήνην, ὡς ἱστορεῖ Ἴστρος ἐν τῷ περὶ ἰδιότητος ἀθλῶν. ὥστ᾽ οὐδ᾽ ἡ εὐνουχία ἐνάρετον,
εἰ μὴ δι᾽ ἀγάπην γίνοιτο τὴν πρὸς τὸν θεόν. αὐτίκα περὶ τῶν βδελυσσομένων τὸν γάμον, Παῦ-
λος ὁ μακάριος λέγει. ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύ-
μασι πλάνοις, καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων: κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων.
καὶ πάλιν λέγει. μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω ἐν ἐθελοθρησκείᾳ ταπεινοφροσύνης καὶ ἀ-
φειδίᾳ σώματος: ὁ δὲ αὐτὸς κἀκεῖνα γράφει, δέδεσαι γυναικί, μὴ ζήτει λύσιν: λέλυσαι ἀπὸ
γυναικός, μὴ ζήτει γυναῖκα: καὶ πάλιν. ἕκαστος δὲ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω, ἵνα μὴ πει-
ράζῃ ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς. τί δέ, οὐχὶ καὶ οἱ παλαιοὶ δίκαιοι εὐχαρίστως τῆς κτίσεως μετελάμ-
βανον: οἱ δὲ καὶ ἐπαιδοποιήσαντο, γήμαντες ἐγκρατῶς: καὶ τῷ μὲν Ἠλίᾳ οἱ κόρακες ἔφερον
τροφὴν ἄρτους καὶ κρέα. καὶ Σαμουὴλ δὲ ὁ προφήτης ὃν κατελελοίπει κωλεόν, ἐξ ὧν
ἤσθιε, φέρων ἔδωκε τῷ Σαοὺλ φαγεῖν: οἱ δὲ καὶ τούτοις ὑπερφέρειν λέγοντες πολιτείᾳ καὶ
βίῳ, οὐδὲ συγκριθῆναι ταῖς ἐκείνων πράξεσι δυνήσονται. ὁ μὴ ἐσθίων τοίνυν τὸν ἐσθίοντα μὴ
ἐξουθενείτω: ὁ δὲ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ κρινέτω: ὁ θεὸς γὰρ αὐτὸν προσελάβετο. ἀλ-
λὰ καὶ ὁ κύριος περὶ ἑαυτοῦ λέγων. ἦλθεν φησὶν Ἰωάννης μήτε ἐσθίων, μήτε πίνων, καὶ λέ-
γουσι δαιμόνιον ἔχει. ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγουσιν ἰδοὺ ἄνθρωπος
φαγὸς καὶ οἰνοπότης, φίλος τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν. ἢ καὶ τοὺς Ἀποστόλους ἀποδοκιμά-
ζουσι: Πέτρος μὲν γὰρ καὶ Φίλιππος ἐπαιδοποιήσαντο, Φίλιππος δὲ καὶ τὰς θυγατέρας
ἀνδράσιν ἐξέδωκεν. καὶ ὅ, γε Παῦλος οὐκ ὀκνεῖ ἔν τινι ἐπιστολῇ τὴν αὐτοῦ προσαγορεύειν
σύζυγον, ἣν οὐ περιεκόμιζεν διὰ τὸ τῆς ὑπηρεσίας εὐσταλές. λέγει οὖν ἔν τινι ἐπιστολῇ, οὐκ
ἔχομεν ἐξουσίαν ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι. ἀλλ᾽ οὗτοι μὲν
οἰκείως τῇ διακονίᾳ ἀπερισπάστως τῷ κηρύγματι προσανέχοντες: οὐχ ὡς γαμετάς, ἀλλ᾽ ὡς
ἀδελφὰς περιῆγον τὰς γυναῖκας, συνδιακόνους ἐσομένας πρὸς τὰς οἰκουροὺς γυναῖκας,
δι᾽ ὧν καὶ εἰς τὴν γυναικωνῖτιν ἀδιαβλήτως παρεισεδύετο ἡ τοῦ κυρίου διδασκαλία: ἴσμεν
γὰρ καὶ ὅσα περὶ διακόνων γυναικῶν ἐν τῇ ἑτέρᾳ πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῇ ὁ γενναῖος δια-
τάσσεται Παῦλος. ἀλλὰ μὴν ὁ αὐτὸς οὗτος κέκραγεν, ὡς οὐκ ἔστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ βρῶ-
σις, καὶ πόσις. οὐδὲ μὴν ἀποχὴ οἴνου καὶ κρεῶν, ἀλλὰ δικαιοσύνη, καὶ εἰρήνη, καὶ χαρὰ
ἐν πνεύματι ἁγίῳ. τίς αὐτῶν μηλωτὴν καὶ ζώνην δερματίνην ἔχων περιέρχεται ὡς Ἠλίας:
τίς δὲ σάκκον περιβέβληται γυμνός, τὰ ἄλλα καὶ ἀνυπόδετος, ὡς Ἠσαΐας. ἢ περίζω-
μα μόνον λινοῦν, ὡς Ἱερεμίας. Ἰωάννου δὲ τὴν σύστασιν τὴν γνωστικὴν τοῦ βίου τίς μιμήσεται.
ἀλλὰ καὶ οὕτω βιοῦντες ηὐχαρίστουν τῷ κτίσαντι, οἱ μακάριοι προφῆται: ἡ δὲ Καρπο-

κράτοις δικαιοσύνη καὶ τῶν ἐπ' ἴσης αὐτῷ τὴν ἀκόλαστον μαζιόντων κοινωνίαν ἄλλως
καταλύεται: ἅμα γὰρ τῷ φάναι, τῷ αἰτοῦντί σε δός, ἐπιφέρει, καὶ τὸν θέλοντα δα-
νείσασθαι μὴ ἀποστραφῇς, ταύτην διδάσκων τὴν κοινωνίαν· οὐχὶ δὲ τὴν λάγνον. πῶς
δὲ ὁ αἰτῶν καὶ λαμβάνων, καὶ δανειζόμενος, ἀπὸ μηδενὸς ὑπάρχοντος τοῦ ἔχοντος καὶ δι-
» δόντος, καὶ δανείζοντος. τί δ' ὅτ' αὖ ὁ κύριος φησί. ἐπείνασα καὶ ἐχορτάσατέ με: ἐδίψησα,
» καὶ ἐποτίσατέ με, ξένος ἤμην καὶ συνηγάγετέ με: γυμνὸς, καὶ περιεβάλετέ με. εἶτα
» ἐπιφέρει: ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. οὐχὶ δὲ τὰ αὐ-
» τὰ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ νομοθετεῖ: ὁ διδοὺς πτωχῷ, δανείζει θεῷ, καὶ μὴ ἀπόσχῃ
εὖ ποιεῖν, ἐνδεεῖ φησίν. καὶ πάλιν ἐλεημοσύναι, καὶ πίστεις μὴ ἐκλιπέτωσάν σε εἶπεν,
πενία δὲ, ἄνδρα ταπεινοῖ: χεῖρες δὲ ἀνδρῶν πλουτίζουσιν. ἐπιφέρει δὲ ἤδ' αὖ, ὃς οὐκ
ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ τὸ ἀργύριον αὐτοῦ, ἀποδεκτὸς γίνεται, καὶ λύτρον ψυχῆς ἀνδρὸς, ὁ
ἴδιος πλοῦτος κρίνεται, οὐχὶ διασαφεῖ αὕτη ῥῆσις. ὡς οὖν ἐξ ἐναντίων ὁ κόσμος σύγκειται,
ὥσπερ ἐκ θερμοῦ καὶ ξηροῦ τε, καὶ ὑγροῦ, οὕτω κἀκ τῶν διδόντων, κἀκ τῶν λαμβανόν-
των. πάλιν τε αὖ ὅτ' αὖ εἴπῃ. εἰ θέλεις τέλειος γενέσθαι πωλήσας τὰ ὑπάρχοντα δὸς
πτωχοῖς, ἐλέγχει τὸν καυχώμενον ἐπὶ τῷ πάσας τὰς ἐντολὰς ἐκ νεότητος τετηρηκέναι:
οὐ γὰρ πεπληρώκει τὸ, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. τότε δὲ ὑπὸ τοῦ κυρίου συν-
τελειούμενος ἐδιδάσκετο δι' ἀγάπην μεταδιδόναι. καλῶς οὖν πλουτεῖν οὐ κεκώλυκεν, ἀλλὰ
γὰρ τὸ ἀδίκως καὶ ἀπλήστως πλουτεῖν: κτῆσις γὰρ ἐπισπευδομένη μετὰ ἀνομίας, ἐλάτ-
των γίνεται: εἰσὶ γὰρ οἱ σπείροντες πλείονα ποιοῦσι, καὶ οἱ συνάγοντες, ἐλαττοῦνται.
» περὶ ὧν γέγραπται, ἐσκόρπισεν ἔδωκεν τοῖς πένησιν, ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶ-
να: ὁ μὲν γὰρ σπείρων καὶ πλείονα συνάγων, οὗτός ἐστιν ὁ διὰ τῆς ἐπιγείου καὶ προσκαί-
ρου μεταδόσεως, τὰ οὐράνια κτώμενος καὶ τὰ αἰώνια: ἕτερος δὲ ὁ μηδενὶ μεταδιδοὺς κε-
νῶς καὶ θησαυρίζων ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζει: περὶ οὗ γέγραπται,
συνάγων τοὺς μισθοὺς συνήγαγεν εἰς δεσμὸν τετρυπημένον. τούτου τὴν χώραν εὐφορῆσαι
λέγει ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ὁ κύριος. ἔπειτα τοὺς καρποὺς ἀποθέσθαι βουληθέντα· οἰκοδο-
μησόμενον ἀποθήκας μείζονας, κατὰ τὴν προσωποποιΐαν εἰπεῖν πρὸς ἑαυτὸν, ἔχεις ἀ-
γαθὰ πολλὰ ἀποκείμενά σοι εἰς ἔτη πολλά, φάγε, πίε, εὐφραίνου, ἄφρον οὖν ἔφη:
ταύτῃ γὰρ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ: ἃ οὖν ἡτοίμασας, τίνι γένηται;
ἡ μὲν οὖν ἀνθρωπίνη ἐγκράτεια, ἡ κατὰ τοὺς φιλοσόφους λέγω τοὺς Ἑλλήνων, τὸ διαμά-
χεσθαι τῇ ἐπιθυμίᾳ, καὶ μὴ ἐξυπηρετεῖν αὐτῇ εἰς τὰ ἔργα ἐπαγγέλλεται: ἡ καθ' ἡμᾶς
δὲ, τὸ μὴ ἐπιθυμεῖν, οὐχ ἵνα τις ἐπιθυμῶν καρτερῇ, ἀλλ' ὅπως καὶ τοῦ ἐπιθυμεῖν ἐγκρα-
τεύηται: λαβεῖν δὲ ἄλλως οὐκ ἔστι τὴν ἐγκράτειαν ταύτην, ἢ χάριτι τοῦ θεοῦ. διὰ τοῦτο
εἶπεν. αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν: ταύτην ἔλαβεν τὴν χάριν καὶ ὁ Μωυσῆς τὸ ἐνδεὲς
σῶμα περικείμενος, ἵνα τεσσαράκοντα ἡμέραις μήτε πεινάσῃ, μήτε διψήσῃ. ὡς δὲ ὑγιαί-
νειν ἄμεινον, τοῦ νοσοῦντα περὶ ὑγιείας διαλέγεσθαι, οὕτω τὸ εἶναι φῶς, τοῦ περὶ φωτὸς
λαλεῖν, καὶ ἡ κατὰ ἀλήθειαν ἐγκράτεια, τῆς ὑπὸ τῶν φιλοσόφων διδασκομένης: οὐ
γὰρ ὅπου φῶς ἐκεῖ σκότος: ἔνθα δέ ἐστιν ἐπιθυμία ἐγκαθεζομένη μόνη τυγχάνουσα, κἂν
τῇ ἐνεργείᾳ ἡσυχάζῃ τῇ διὰ τοῦ σώματος, τῇ μνήμῃ συνουσιάζει πρὸς τὸ μὴ παρόν. κα-
θόλου δὲ ἡμῖν περαιτέρω ὁ λόγος περί τε γάμου: περί τε τροφῆς καὶ τῶν ἄλλων, μηδὲν
κατ' ἐπιθυμίαν ποιεῖν: θέλειν δὲ μόνα ἐκεῖνα τὰ ἀναγκαῖα: οὐ γάρ ἐσμεν ἐπιθυμίας τέ-
κνα, ἀλλὰ θελήματος, καὶ τὸν ἐπὶ παιδοποιΐᾳ γήμαντα, ἐγκράτειαν ἀσκεῖν χρὴ ὡς
μὴ δὲ ἐπιθυμεῖν τῆς γυναικὸς τῆς ἑαυτοῦ, ἣν ἀγαπᾶν ὀφείλει, σεμνῷ καὶ σώφρονι παι-
δοποιούμενος θελήματι: οὐ γὰρ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν ποιεῖσθαι εἰς ἐπιθυμίας ἐμάθομεν:
εὐσχημόνως δὲ ὡς ἐν ἡμέρᾳ τῷ Χριστῷ καὶ τῇ κυριακῇ τῇ φωτεινῇ ἀγωγῇ περιπατοῦντες,
μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελγείαις, μὴ ἔρισι καὶ ζήλοις: ἀλλὰ γὰρ οὐ
μόνον περί τι ἓν εἶδος τὴν ἐγκράτειαν συνορᾶν προσήκει τουτέστι τὰ ἀφροδίσια, ἀλλὰ
γὰρ καὶ περὶ τὰ ἄλλα ὅσα, σπαταλῶσα ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχὴ ἡμῶν: οὐκ ἀρκουμένη τοῖς
ἀναγκαίοις, περιεργαζομένη δὲ τὴν χλιδήν. ἐγκράτεια ἐστὶν ἀργυρίου καταφρονεῖν,
τρυφῆς, κτήσεως, θέας, καταμεγαλοφρονεῖν στόματος κρατεῖν, κυριεύειν λογισμῷ

τῶν πονηρῶν· ἤδη δὲ καὶ ἄγγελοί τινες ἀκρατεῖς γενόμενοι, ἐπιθυμίᾳ ἁλόντες, οὐρανόθεν δεῦρο καταπεπτώκασιν. Οὐαλεντῖνος δὲ ἐν τῇ πρὸς Ἀγαθόποδα ἐπιστολῇ. πάντα φησὶν ὑπομείνας, ἐγκρατὴς ἦν. θεότητα Ἰησοῦς εἰργάζετο, ἤσθιεν καὶ ἔπινεν ἰδίως, οὐκ ἀποδιδοὺς τὰ βρώματα, τοσαύτη ἦν αὐτῷ ἐγκρατείας δύναμις, ὥστε καὶ μὴ φθαρῆναι τὴν τροφὴν ἐν αὐτῷ, ἐπεὶ τὸ φθείρεσθαι αὐτὸς οὐκ εἶχεν. ἡμεῖς μὲν οὖν δι' ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν κύριον καὶ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν, ἐγκράτειαν ἀσπαζόμεθα. τὸν νεὼν τοῦ πνεύματος ἁγιάζοντες: καλὸν γὰρ διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εὐνουχίζειν ἑαυτὸν πάσης ἐπιθυμίας, καὶ καθαρίζειν τὴν συνείδησιν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, εἰς τὸ λατρεύειν θεῷ ζῶντι. οἱ δὲ διὰ τὸ μῖσος τὸ πρὸς τὴν σάρκα, τῆς κατὰ γάμον συναλλαγῆς, καὶ τῆς τῶν καθηκόντων βρωμάτων μεταλήψεως, ἀχαρίστως ἀπαλλάττεσθαι ποθοῦντες, ἀμαθεῖς τε καὶ ἄθεοι, ἀλόγως ἐγκρατευόμενοι, καθάπερ τὰ πλεῖστα τῶν ἄλλων ἐθνῶν. Βραχμᾶναι γοῦν οὔτε ἔμψυχον ἐσθίουσιν, οὔτε οἶνον πίνουσιν, ἀλλ' οἱ μὲν αὐτῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὡς ἡμεῖς τὴν τροφὴν προσίενται: ἔνιοι δ' αὐτῶν διὰ τριῶν ἡμερῶν, ὥς φησιν Ἀλέξανδρος ὁ Πολυΐστωρ ἐν τοῖς Ἰνδικοῖς: καταφρονοῦσι δὲ θανάτου, καὶ παρ' οὐδὲν ἡγοῦνται τὸ ζῆν: πείθονται γὰρ εἶναι παλιγγενεσίαν, οἳ δὲ σέβουσιν, Ἡρακλέα καὶ Πᾶνα. οἱ καλούμενοι δὲ σεμνοὶ τῶν Ἰνδῶν, γυμνοὶ διαιτῶνται τὸν πάντα βίον, οὗτοι τὴν ἀλήθειαν ἀσκοῦσι, καὶ περὶ τῶν μελλόντων προμηνύουσι, καὶ σέβουσί τινα πυραμίδα, ὑφ' ἣν ὀστέα τινὸς θεοῦ νομίζουσιν ἀποκεῖσθαι: οὔτε δὲ οἱ γυμνοσοφισταί: οὔθ' οἱ λεγόμενοι σεμνοὶ γυναιξὶ χρῶνται: παρὰ φύσιν γὰρ τοῦτο καὶ παράνομον δοκοῦσι: δι' ἣν αἰτίαν σφᾶς αὐτοὺς ἁγνοὺς τηροῦσι, παρθενεύουσι δὲ καὶ αἱ σεμναί. δοκοῦσι δὲ παρατηρεῖν τὰ οὐράνια, καὶ διὰ τῆς τούτων σημειώσεως τῶν μελλόντων προμαντεύεσθαί τινα. ἐπεὶ δὲ οἱ τὴν ἀδιαφορίαν εἰσάγοντες, βιαζόμενοί τινας ὀλίγας γραφὰς συνηγορεῖν αὐτῶν τῇ ἡδυπαθείᾳ οἴονται: αὐτὰρ δὴ κἀκείνην. ἁμαρτία γὰρ ὑμῶν οὐ κυριεύσει: οὐ γάρ ἐστε ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν, καὶ τινὰς ἄλλας τοιαύτας, ὧν ἐπὶ τοιούτοις μεμνῆσθαι οὐκ εὔλογον: οὐ γὰρ ἐπισκευάζω ναῦν πειρατικήν. φέρε δὴ διὰ βραχέων διακόψωμεν αὐτῶν τὴν ἐγχείρησιν: αὐτὸς γὰρ ὁ γενναῖος Ἀπόστολος, τῇ προειρημένῃ λέξει ἐπιφέρων ἀπολύσεται τὸ ἔγκλημα. τί οὖν, ἁμαρτήσωμεν, ὅτι οὐκ ἐσμὲν ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν; μὴ γένοιτο, οὕτως ἐνθέως καὶ προφητικῶς καταλύει παραχρῆμα τὴν σοφιστικὴν τῆς ἡδονῆς τέχνην. οὐ συνιᾶσιν οὖν ὡς ἔοικεν, ὅτι τοὺς πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν εἴτε ἀγαθὸν, εἴτε κακόν· ἵνα ἃ διὰ τοῦ σώματος ἔπραξέ τις, ἀπολάβῃ. ὥστε εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, οὐκ ἔτι ἁμαρτητική. τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἀπελουσάμεθα τὸν βίον τὸν παλαιόν. ἰδοὺ γὰρ γέγονε καινὰ ἁγνεία ἐκ πορνείας, καὶ ἐγκράτεια ἐξ ἀκρασίας: δικαιοσύνη, ἐξ ἀδικίας: τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνῃ καὶ ἀνομίᾳ; ἢ τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος. τίς δὲ συμφώνησις Χριστοῦ πρὸς Βελίαρ. τίς μερὶς πιστῷ, μετὰ ἀπίστου: τίς δὲ συγκατάθεσις ναῷ θεοῦ, μετὰ εἰδώλων. ταύτας οὖν ἔχοντες τὰς ἐπαγγελίας, καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ: οἱ δὲ ἀντιτασσόμενοι τῇ κτίσει τοῦ θεοῦ διὰ τῆς εὐφήμου ἐγκρατείας κἀκεῖνα λέγουσι τὰ πρὸς Σαλώμην εἰρημένα, ὧν πρότερον ἐμνήσθημεν. φέρεται δὲ οἶμαι ἐν τῷ κατ' Αἰγυπτίους εὐαγγελίῳ. φασὶ γὰρ, ὅτι αὐτὸς εἶπεν ὁ σωτὴρ ἦλθον καταλῦσαι τὰ ἔργα τῆς θηλείας: θηλείας μὲν, τῆς ἐπιθυμίας: ἔργα δὲ, γένεσιν καὶ φθοράν. τί οὖν αὖ εἴποιεν. κατελύθη ἡ διοίκησις αὕτη; οὐκ ἂν φήσαιεν: μένει γὰρ ἐπὶ τῆς αὐτῆς οἰκονομίας ὁ κόσμος. ἀλλ' οὐκ ἐψεύσατο ὁ κύριος: τῷ ὄντι γὰρ, τὰ τῆς ἐπιθυμίας κατέλυσεν ἔργα; φιλαργυρίαν, φιλονεικίαν, φιλοδοξίαν, γυναικομανίαν, παιδεραστίαν, ὀψοφαγίαν, ἀσωτίαν, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια: τούτων δὲ ἡ γένεσις, φθορὰ τῆς ψυχῆς, εἴγε νεκροὶ τοῖς παραπτώμασι γινόμεθα, καὶ αὕτη ἡ θήλεια, ἀκρασία ἦν: γένεσιν δὲ καὶ φθορὰν, τὴν ἐν κτίσει προηγουμένως γίνεσθαι ἀνάγκη, μέχρι παντελοῦς διακρίσεως καὶ ἀποκαταστάσεως ἐκλογῆς, δι' ἣν καὶ αἱ τῷ κόσμῳ συμπεφυρμέναι οὐσίαι, τῇ οἰκειότητι προσνέμονται. ὅθεν εἰκότως περὶ συντελείας μηνύσαντος τοῦ λόγου, ἡ Σαλώμη φησί, μέχρι τίνος οἱ ἄνθρωποι ἀποθανοῦνται: ἄνθρωπον δὲ καλεῖ ἡ γραφὴ διχῶς. τόν τε φαινόμενον, καὶ τὴν ψυχήν· πάλιν τε αὖ, τὸν σωζόμενον, καὶ τὸν μή· καὶ θάνατος ψυχῆς ἡ ἁμαρτία λέγεται, διὸ καὶ

παρατετηρημένως ἀποκρίνεται ὁ κύριος, μέχρις ἂν τίκτωσιν αἱ γυναῖκες, τουτέστι μέχρις ἂν αἱ ἐπιθυμίαι ἐνεργῶσι. διατέτακται ὥσπερ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος εἰς πάντας ἀνθρώπους διῆλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον, καὶ ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωϋσέως φησὶν ὁ Ἀπόστολος, φυσικῇ δὲ ἀνάγκῃ θείας οἰκονομίας, γενέσει θάνατος ἕπεται, καὶ συνόδῳ ψυχῆς καὶ σώματος, ἡ τούτων διάλυσις ἀκολουθεῖ. εἰ δὲ ἕνεκεν μαθήσεως καὶ ἐπιγνώσεως ἡ γένεσις. ἀποκαταστάσεως δὲ ἡ διάλυσις, ὡς δὲ αἰτία θανάτου διὰ τὸ τίκτειν ἡ γυνὴ νομίζεται, οὕτω καὶ ζωῆς διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν λεχθήσεται ἡγεμών. αὐτίκα ἡ προκατάρξασα τῆς παραβάσεως ζωὴ προσηγορεύθη, διὰ τὴν τῆς διαδοχῆς αἰτίαν, τῶν τε γεννωμένων τῶν τε ἁμαρτανόντων γίνεται, ὁμοίως δικαίων, ὡς καὶ ἀδίκων μήτηρ, ἑκάστου ἡμῶν ἑαυτὸν δικαιοῦντος, ἢ ἔμπαλιν, ἀπειθῆ κατασκευάζοντος. ὅθεν οὐχ ἡγοῦμαι ἔγωγε μυσάττεσθαι τὴν ἐν σαρκὶ ζωὴν τὸν Ἀπόστολον, ὁπηνίκα ἂν φῇ. ἀλλ' ἐν πάσῃ παῤῥησίᾳ ὡς πάντοτε καὶ νῦν μεγαλυνθήσεται Χριστὸς ἐν τῷ σώματί μου, εἴτε διὰ ζωῆς, εἴτε διὰ θανάτου: ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν Χριστὸς, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. εἰ δὲ τὸ ζῆν ἐν σαρκὶ, καὶ τοῦτό μοι καρπὸς ἔργου. τί αἱρήσομαι οὐ γνωρίζω. συνέχομαι τε ἐκ τῶν δύο, τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι: πολλῷ γὰρ κρεῖττον, τὸ δὲ ἐπιμένειν τῇ σαρκὶ, ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς: ἐνεδείξατο γὰρ οἶμαι διὰ τούτων σαφῶς τῆς μὲν ἐξόδου τοῦ σώματος τὴν πρὸς θεοῦ ἀγάπην τελείωσιν εἶναι. τῆς δὲ ἐν σαρκὶ παρουσίας, τὴν εὐχάριστον διὰ τοὺς σωθῆναι δεομένους ὑπομονήν. τί δὲ, οὐχὶ καὶ τὰ ἑξῆς τῶν πρὸς Σαλώμην εἰρημένων ἐπιφέρουσιν, οἱ πάντα μᾶλλον ἢ τῷ κατὰ τὴν ἀλήθειαν εὐαγγελικῷ στοιχήσαντες κανόνι: φαμένης γὰρ αὐτῆς, καλῶς οὖν ἐποίησα μὴ τεκοῦσα, ὡς οὐ δεόντως τῆς γενέσεως παραλαμβανομένης, ἀμείβεται λέγων ὁ κύριος. πᾶσαν φάγε βοτάνην: τὴν δὲ πικρίαν ἔχουσαν μὴ φάγῃς: σημαίνει γὰρ καὶ διὰ τούτων ἐφ' ἡμῖν εἶναι καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης κατὰ κώλυσιν ἐντολῆς, ἤτοι τὴν ἐγκράτειαν. ἢ καὶ τὸν γάμον. καὶ ὅτι ὁ γάμος συνεργάζεταί τι τῇ κτίσει προσδιασαφῶν: μή ποτ' οὖν ἁμάρτημά τις ἡγείσθω τὸν γάμον τὸν κατὰ λόγον, εἰ μὴ πικρὰν ὑπολαμβάνει παιδοτροφίαν: πολλοῖς γὰρ ἔμπαλιν ἀτεκνία λυπηρότατον, μήτ' ἂν πικρὰ ἡ παιδοποιΐα φαίνηταί τινι. μεταπεριεσπάσασα τὸν θεῖον διὰ τὰς χρειώδεις ἀσχολίας, μὴ φέρων δ' οὗτος εὐκόλως τὸν μονήρη βίον ἐπιθυμεῖ τοῦ γάμου, ἐπεὶ τὸ εὐάρεστον μετὰ σωφροσύνης ἀβλαβές. καὶ κύριος ἕκαστος ἡμῶν τυγχάνει τῆς περὶ τέκνων γονῆς αἱρέσεως: συνορῶ δ' ὅπως τῇ προφάσει τοῦ γάμου οἱ μὲν ἀπεχόμενοι τούτου, μὴ κατὰ τὴν ἁγίαν γνῶσιν εἰς μισανθρωπίαν ὑπερρύησαν: καὶ τὸ τῆς ἀγάπης οἴχεται παρ' αὐτοῖς: οἱ δὲ ἐνσχεθέντες καὶ ἡδυπαθήσαντες τῇ τοῦ νόμου συμπεριφορᾷ, ὡς φησὶν ὁ προφήτης, παρωμοιώθησαν τοῖς κτήνεσιν: τίνες δὲ οἱ δύο καὶ τρεῖς ὑπάρχουσιν, ἐν ὀνόματι Χριστοῦ συναγόμενοι, παρ' οἷς μέσος ἐστὶν ὁ κύριος. ἢ οὐχὶ ἄνδρα καὶ γυναῖκα καὶ τέκνον τοὺς τρεῖς λέγει, ὅτι ἀνδρὶ γυνὴ διὰ θεοῦ ἁρμόζεται, ἀλλὰ κἂν εὔζωνός τις εἶναι θέλῃ, οὐχ αἱρούμενος τὴν παιδοποιΐαν διὰ τὴν ἐν παιδοποιΐᾳ ἀσχολίαν, μενέτω φησὶν ὁ Ἀπόστολος ἄγαμος ὡς κἀγώ: βούλεσθαι γὰρ λέγειν τὸν κύριον ἐξηγοῦνται: μετὰ μὲν τῶν πλειόνων, τὸν δημιουργὸν εἶναι τὸν γενεσιουργὸν θεόν: μετὰ δὲ τοῦ ἑνὸς, τοῦ ἐκλεκτοῦ, τὸν σωτῆρα. ἄλλου δηλονότι θεοῦ τοῦ ἀγαθοῦ υἱὸν πεφυκότα. τὸ δ' οὐχ οὕτως ἔχει, ἀλλ' ἔστι μὲν καὶ μετὰ τῶν σωφρόνως γημάντων καὶ τεκνοποιησάντων ὁ θεὸς δι' υἱοῦ. ἔστι δὲ καὶ μετὰ τοῦ ἐγκρατευσαμένου λογικῶς ὁ αὐτὸς ὡς αὕτως θεός. εἶεν δ' ἂν καὶ ἄλλως. οἱ μὲν τρεῖς, θυμός τε καὶ ἐπιθυμία καὶ λογισμός: σὰρξ δὲ καὶ ψυχὴ καὶ πνεῦμα κατ' ἄλλον λόγον, τάχα δὲ καὶ τὴν κλῆσιν τήν τε ἐκλογὴν, δευτέραν, καὶ τρίτον, τὸ εἰς τὴν πρώτην τιμὴν κατατασσόμενον γένος αἰνίσσεται ἡ προειρημένη τριάς. μεθ' ὧν ἡ πανεπίσκοπος τοῦ θεοῦ δύναμις ἀμερῶς μεριστή. ὁ τοίνυν ταῖς κατὰ φύσιν ἐνεργείαις τῆς ψυχῆς ἐν δέοντι χρώμενος, ἐπιθυμεῖ μὲν τῶν κατ' ἀλλήλων: μισεῖ δὲ τὰ βλάπτοντα, καθὼς αἱ ἐντολαὶ προστάττουσιν: εὐλογήσεις γάρ φησι τὸν εὐλογοῦντα, καὶ καταράσῃ τὸν καταρώμενον. ὅτ' ἂν δὲ καὶ τούτων ὑπεραναβὰς τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἔργῳ ἀγαπήσῃ τὴν κτίσιν διὰ τὸν πάντων θεόν τε καὶ ποιητὴν, γνωστικῶς βιώσεται, ἕξιν ἐγκρατείας ἄπονον περιπεποιημένος, κατὰ τὴν πρὸς τὸν σωτῆρα ἐξομοίωσιν, ἑνώσας τὴν γνῶσιν, πίστιν ἀγάπην, εἰς ὢν ἐνθένδε τὴν κρίσιν, καὶ πνευματικὸς οὕτως ἀπαράδεκτος τῶν κατὰ τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν διαλογισμῶν πάντῃ πάντως, ὁ κατ' εἰκόνα ἐκτελούμενος τοῦ κυρίου πρὸς αὐτοῦ τοῦ

τεχνίτου

τεχνίτου ἄνθρωπος τέλειος. ἄξιος ἤδη τῆς ἀδελφὸς πρὸς τοῦ κυρίου ὀνομάζεσθαι, φίλος ἅ-
μα οὗτος καὶ υἱός ἐστιν, οὕτως οἱ δύο καὶ οἱ τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνάγονται, τὸν γνωστικὸν ἄνθρω-
πον, εἴη δ' ἂν καὶ ἡ ὁμόνοια τῶν πολλῶν ἀπὸ τῶν τριῶν ἀριθμουμένη, μεθ' ὧν ὁ κύριος· ἡ μία ἐκ-
κλησία· ὁ εἷς ἄνθρωπος, τὸ γένος τὸ ἕν. ἢ μή τι μετὰ μὲν τοῦ ἑνὸς τοῦ Ἰουδαίου ὁ κύριος νομοθετῶν
ἦν· προφητεύων δὲ ἤδη, καὶ τὸν Ἱερεμίαν ἀποστέλλων εἰς Βαβυλῶνα, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν
διὰ τῆς προφητείας καλῶν, συνῆγε λαοὺς τοὺς δύο. τρίτος δὲ ἦν ὁ ἐκ τῶν δυεῖν κτιζόμενος εἰς
εἰς καινὸν ἄνθρωπον. ᾧ δὴ ἐμπεριπατεῖ τε καὶ κατοικεῖ ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ. νόμος τε ὁμοῦ
καὶ προφῆται σὺν καὶ τῷ εὐαγγελίῳ ἐν ὀνόματι Χριστοῦ εἰς μίαν συνάγονται γνῶσιν. οὐκοῦν οἱ
διὰ μῖσος μὴ γαμοῦντες, ἢ δι' ἐπιθυμίαν ἀδιαφόρως τῇ σαρκὶ καταχρώμενοι, οὐκ ἐν ἀριθμῷ τῶν
σωζομένων ἐκείνων, μεθ' ὧν ὁ κύριος: τούτων οὖν ἐπιδεδειγμένων, φέρε ὁπόσαι τούτοις τοῖς
κατὰ τὰς αἱρέσεις σοφισταῖς ἐναντιοῦνται γραφαί, ἤδη παραθώμεθα: τὸν κανόνα τῆς κατὰ
λόγον τηρουμένης ἐγκρατείας, μηνύοντες. ἐπειδὴ δὲ τῶν αἱρέσεων τὴν οἰκείως ἐνισταμένην γρα-
φήν, ἐν συνῳδῇ ἐπιλεγόμενος κατὰ καιρόν, χρήσεται πρὸς κατάλυσιν τῶν παρὰ τὰς ἐντολὰς
δογματιζόντων. ἄνωθεν μὲν οὖν ὁ νόμος ὥσπερ προειρήκαμεν, τὸ οὐκ ἐπιθυμήσεις τῆς τοῦ πλη-
σίον τῆς τοῦ κυρίου προσεχοῦς κατὰ τὴν νέαν διαθήκην φωνῆς πρόσθεν ἀπεφώνησεν, τῆς αὐ-
τῆς αὐτοπροσώπως λεγούσης. ἠκούσατε τοῦ νόμου παραγγέλλοντος οὐ μοιχεύσεις: ἐγὼ δὲ
λέγω, οὐκ ἐπιθυμήσεις: ὅτι γὰρ σωφρόνως ἐβούλετο ταῖς γαμεταῖς χρῆσθαι τοὺς ἄνδρας ὁ νό-
μος: καὶ ἐπὶ μόνῃ παιδοποιίᾳ, δῆλον ἐκ τοῦ κωλύειν μὲν τῷ αἰχμαλώτῳ παραχρῆμα ἐπι-
μίγνυσθαι τὸν ἄγαμον: ἐπιθυμήσαντος δὲ ἅπαξ τριάκοντα πενθεῖν ἐπιτρέπειν ἡμέρας, κει-
ραμένῃ καὶ τὰς τρίχας. εἰ δὲ μηδ' οὕτως μαραίνοιτο ἡ ἐπιθυμία, τότε παιδοποιεῖσθαι. δεδοκι-
μασμένης τῆς ὁρμῆς τῆς κινουμένης κατὰ τὴν προθεσμίαν τοῦ χρόνου, εἰς ὄρεξιν εὔλογον.
ὅθεν οὐ δείξειας ἐγκύμονι πλησιάζοντα τῶν πρεσβυτέρων τινὰ κατὰ τὴν γραφήν. ἀλλ' ὕστε-
ρον μετά τε τὴν κυοφορίαν, μετά τε τὴν τοῦ τεχθέντος γαλακτουχίαν εὕροις ἂν πάλιν πρὸς
τῶν ἀνδρῶν γινωσκομένας τὰς γυναῖκας: αὐτίκα τοῦτον εὑρήσεις τὸν σκοπὸν καὶ τὸν τοῦ Μωϋ-
σέως πατέρα φυλάσσοντα, τριετίαν διαλιπόντα μετὰ τὴν τοῦ Ἀαρὼν ἀποκύησιν, γεννήσαν-
τα τὸν Μωσέα. ἥ, τε αὖ λευιτικὴ φυλὴ τοῦτον φυλάσσουσα τὸν τῆς φύσεως νόμον ἐκ θεοῦ ἐλάτ-
τονα τὸν ἀριθμὸν παρὰ τὰς ἄλλας εἰς τὴν προηγγελμένην εἰσῆλθε γῆν: οὐ γὰρ ῥᾳδίως
αὔξεται γένος εἰς πολυπληθίαν, σπειρόντων μὲν τῶν ἀνδρῶν τῶν κατὰ τοὺς νόμους γάμον
ἀναδεδεγμένων: ἀναμενόντων δέ, οὐ τὴν κυοφορίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν γαλακτουχίαν. ὅ-
θεν εἰκότως καὶ ὁ Μωϋσῆς κατ' ὀλίγον εἰς ἐγκράτειαν προσβιβάζων τοὺς Ἰουδαίους τριῶν ἡμε-
ρῶν κατὰ τὸ ἑξῆς ἀπεχομένους ἀφροδισίου ἡδονῆς, προσέταξεν ἐπακούειν τῶν θείων λόγων.
» ἡμεῖς οὖν ναοὶ τοῦ θεοῦ ἐσμέν, καθὼς εἶπεν ὁ προφήτης, ὅτι ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπα-
» τήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μου λαός, ἐὰν κατὰ τὰς ἐντολὰς πολι-
» τευώμεθα, εἴτε ὁ καθ' ἕκαστον ἡμῶν, εἴτε καὶ ἀθρόα ἡ ἐκκλησία, διὸ ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν
» καὶ ἀφορίσθητε λέγει κύριος καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἅπτεσθε. κἀγὼ εἰσδέξομαι ὑμᾶς καὶ ἔσομαι
ὑμῖν εἰς πατέρα, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας λέγει κύριος παντοκράτωρ:
οὐ τῶν γεγαμηκότων ὥς φασιν, ἀλλὰ τῶν ἐθνῶν τῶν ἐν πορνείᾳ βιούντων ἔτι. πρὸς δέ, καὶ τῶν
προειρημένων αἱρέσεων ἀφορισθῆναι ὡς ἀκαθάρτων καὶ ἀθέων καλεῖ προφητικῶς ἡμᾶς.
» ὅθεν καὶ ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς ὁμοίους ἀποτεινόμενος, τοῖς εἰρημένοις: ταύτας οὖν ἔχοντες τὰς ἐπαγ-
» γελίας φησὶν ἀγαπητοί, καθαρίσωμεν ἑαυτῶν τὰς καρδίας ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ
» πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ: ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς θεοῦ ζήλῳ: ἡρμοσάμην
» γὰρ ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρί, παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ. ἐκκλησία δὲ ἄλλον οὐ γαμεῖ,
τὸν νυμφίον κεκτημένη, ἀλλ' ὁ καθ' ἕκαστον ἡμῶν, ἣν ἂν βούληται κατὰ τὸν νόμον γαμεῖν τὸν
πρῶτον λέγω γάμον, ἔχει τὴν ἐξουσίαν. φοβοῦμαι δὲ μήπως ὡς ὁ ὄφις ἐξηπάτησεν Εὔαν ἐν
ἐν τῇ πανουργίᾳ, φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς ἁπλότητος τῆς εἰς τὸν Χριστόν: σφόδρα
εὐλαβῶς καὶ διδασκαλικῶς εἴρηκεν ὁ Ἀπόστολος. διὸ καὶ ὁ θαυμάσιος Πέτρος, φησὶν ἀγαπη-
τοί, παρακαλῶ ὡς παροίκους καὶ παρεπιδήμους ἀπέχεσθαι τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, αἵ τι-
νες στρατεύονται κατὰ τῆς ψυχῆς, τὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν καλὴν ἔχοντες ἐν τοῖς ἔθνεσιν,
ὅτι οὕτως ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ἀγαθοποιοῦντας φιμοῦν τὴν τῶν ἀφρόνων ἀνθρώπων ἀγνω-

σίαν ὡς ἐλεύθεροι, καὶ μὴ ὡς ἐπικάλυμμα ἔχοντες τῆς κακίας τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ὡς δοῦ-
λοι θεοῦ, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ γράφει, οἵτινες ἀπεθάνομεν
τῇ ἁμαρτίᾳ, πῶς ἔτι ζήσομεν ἐν αὐτῇ, ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη, ἵνα κα-
ταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, ἕως μὴ δὲ παριστάνετε τὰ μέλη ὑμῶν, ὅπλα ἀδικίας τῇ ἁ-
μαρτίᾳ. καὶ δὴ ἐνταῦθα γενόμενος, δοκῶ μοι μὴ παραλείψειν ἀνεπισημείωτον, ὅτι τὸν αὐτὸν
θεὸν διὰ νόμου καὶ προφητῶν καὶ δι' εὐαγγελίου ὁ Ἀπόστολος κηρύσσει. τὸ γὰρ οὐκ ἐπιθυμήσεις,
ἐν τῷ εὐαγγελίῳ γεγραμμένον τῷ νόμῳ περιτίθησιν ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ. ἕνα εἰδὼς
τὸν διὰ νόμου καὶ προφητῶν κηρύξαντα, καὶ τὸν δι' αὐτοῦ εὐαγγελισθέντα πατέρα: φησὶ γὰρ,
τί ἐροῦμεν, ὁ νόμος ἁμαρτία; μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν οὐκ ἔγνων, εἰ μὴ διὰ νόμου: τήν
τε γὰρ ἐπιθυμίαν οὐκ ᾔδειν, εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν οὐκ ἐπιθυμήσεις, κἂν οἱ ἀντιτασσόμενοι τῶν
ἑτεροδόξων πρὸς τὸ ἀποτεινόμενον τὸν Παῦλον τῷ κτίστῃ εἰρηκέναι ὑπολάβωσι τὰ ἑξῆς: οἶδα γὰρ
ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοὶ, τουτέστιν ἐν τῇ σαρκί μου ἀγαθόν. ἀλλ' ἀναγινωσκόντων τὰ προειρημένα
καὶ τὰ ἐπιφερόμενα: προεῖπε γάρ· ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία, δι' ἣν ἀκόλουθον ἦν εἰ-
πεῖν ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν τῇ σαρκί μου ἀγαθὸν, ἑπομένως ἐπήγαγεν· εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω, τοῦτο ἐγὼ ποιῶ,
οὐκ ἔτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία, ἥτις ἀντιστρατευομένη τῷ
νόμῳ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ νοός μου φησὶν, αἰχμαλωτίζει με ἐν τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας, τῷ ὄντι ἐν
τοῖς μέλεσί μου. ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τού-
του. πάλιν τε αὖ κάμνει γὰρ οὐδ' ὅπως τις τὸν ὠφελῶν οὐκ ὀκνεῖ ἐπιλέγειν: ὁ γὰρ νόμος τοῦ
πνεύματος, ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου, ἐπεὶ διὰ τοῦ υἱοῦ ὁ
θεὸς κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν, τοῖς
μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. πρὸς τούτοις ἔτι ἐπισαφηνίζων τὰ προει-
ρημένα, ἐπιβοᾷ: τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν δι' ἁμαρτίαν δηλῶν, ὡς ὅτι μὴ ναὸς, τάφος δ' ἔστιν ἔτι τῆς
ψυχῆς: ὁπηνίκα γὰρ ἁγιασθῇ τῷ θεῷ τὸ πνεῦμα, ἐπάγει, τοῦ ἐγείραντος ἐκ νεκρῶν Ἰησοῦν
οἰκεῖ ἐν ὑμῖν· ὃς ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν, διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύμα-
τος ἐν ὑμῖν. αὖθις τοῖς φιληδόνοις ἐπιπλήττων, ἐκεῖνα προστίθησι: τὸ γὰρ φρόνημα τῆς
σαρκὸς, θάνατος, ὅτι οἱ κατὰ σάρκα ζῶντες, τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσιν: καὶ τὸ φρόνημα τῆς σαρ-
κὸς, ἔχθρα εἰς θεόν: τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται. οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες, οὐχ ὡς τι-
νὲς δογματίζουσι θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται, ἀλλ' ὡς προειρήκαμεν. εἶτα πρὸς ἀντιδιαστολὴν
τούτων, τῇ ἐκκλησίᾳ φησίν. ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ, ἀλλ' ἐν πνεύματι. εἴπερ πνεῦμα θεοῦ
οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, εἰ δέ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ: εἰ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν
σῶμα νεκρὸν δι' ἁμαρτίαν: τὸ δὲ πνεῦμα ζωὴ διὰ δικαιοσύνην. ἄρα οὖν ἀδελφοὶ ὀφειλέται
ἐσμὲν οὐ τῇ σαρκὶ, τοῦ κατὰ σάρκα ζῆν: εἰ γὰρ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν. εἰ δὲ
πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε: ὅσοι γὰρ πνεύματι θεοῦ ἄγονται,
οὗτοί εἰσιν υἱοὶ θεοῦ, καὶ πρὸς τὴν εὐγένειαν καὶ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τὴν κατὰ πίστεως ὑπὸ
τῶν ἑτεροδόξων, εἰσαγομένην ἐπ' ἀσελγείᾳ καυχωμένων, ἐπιφέρει λέγων. οὐ γὰρ ἐλάβετε
πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλὰ ἐλάβετε πνεῦμα υἱοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν ἀββᾶ
ὁ πατήρ, τουτέστιν εἰς τοῦτο ἐλάβομεν, ἵνα γινώσκωμεν τοῦτον ᾧ προσευχόμεθα, τὸν τῷ ὄντι πα-
τέρα, τὸν τῶν ὄντων μόνον πατέρα, τὸν εἰς σωτηρίαν παιδεύοντα ὡς πατέρα καὶ τὸν φόβον
ἀπειλεῖ: ἡ δὲ ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν σχολάζουσα τῇ προσευχῇ συζυγία, ἐγκρατείας διδά-
σκαλία: προσέθηκε γὰρ τὸ μὲν ἐκ συμφώνου, ἵνα μήτις διαλύσῃ τὸν γάμον: πρὸς καιρὸν
δὲ ὡς μὴ κατὰ ἀνάγκην ἐπιτηδεύων τὴν ἐγκράτειαν ὁ γήμας ὀλισθήσῃ ποτὲ εἰς ἁμαρτίαν:
φειδοῖ μὲν τῆς ἑαυτοῦ συζυγίας: ἐπιθυμίᾳ δὲ ἀλλοτρίᾳ περιπεσὼν, ᾧ λόγῳ καὶ τὸν ἀσχη-
μονεῖν ἑαυτὸν ἐπὶ τῇ παρθενοτροφίᾳ ὑπολαμβάνοντα, καλῶς εἰς γάμον ἐκδόσειν τὴν θυ-
γατέρα ἔλεγεν: ἡ πρόθεσίς τε ἑκάστου, τοῦ τε ἑαυτὸν εὐνουχίσαντος: τοῦ τε αὖ γάμῳ διὰ παι-
δοποιίαν συζεύξαντος, ἀνένδοτος πρὸς τὸ ἧττον διαμένειν ὀφείλει: εἰ μὲν γὰρ ἐπιτεῖναι οἷός τε
ἔσται τὸν βίον μείζονα ἀξίαν ἐν θεῷ αὐτὸς ἑαυτῷ περιποιήσεται, καθαρῶς ἅμα καὶ λελο-
γισμένως ἐγκρατευσάμενος: εἰ δὲ ὑπερβὰς οὗ εἵλετο κανόνα, εἰς μείζονα δόξαν ἐπείγεται, ἀπο-
πίσῃ πρὸς τὴν ἐλπίδα: ἔχει γὰρ ὥσπερ ἡ εὐνουχία οὕτω καὶ ὁ γάμος ἰδίας λειτουργίας καὶ
διακονίας, τῷ κυρίῳ διαφερούσας, τέκνων λέγω κήδεσθαι, καὶ γυναικός: πρόφασις γὰρ ὡς
ἔοικεν

ἔοικεν τῷ κατὰ γάμον τελείῳ, ᾧ τῆς συζυγίας οἰκειότης γίνεται, τὴν πρόνοιαν πάντων ἀναδεδεγμένῳ κατὰ τὸν οἶκον τὸν κοινόν. αὐτίκα φησὶν ἐπισκόπους δεῖ καθίστασθαι, τοὺς ἐκ τοῦ ἰδίου οἴκου καὶ τῆς ἐκκλησίας ἁπάσης προΐστασθαι μελετήσαντας. ἕκαστος οὖν ἐν ᾧ ἐκλήθη ἔργῳ τὴν διακονίαν ἐκτελείτω, ἵνα ἐλεύθερος ἐν Χριστῷ γένηται, τὸν οἰκεῖον τῆς διακονίας ἀπολαμβάνων μισθόν. πάλιν τε αὖ περὶ τοῦ νόμου διαλεγόμενος, ἀλληγορίᾳ χρώμενος· ἡ γὰρ ὕπανδρος γυνή φησι τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται νόμῳ, καὶ τὰ ἑξῆς. αὖθίς τε ἡ γυνὴ δέδεται ἐφ' ὅσον ζῇ χρόνον ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, ἐλευθέρα ἐστὶν γαμηθῆναι, μόνον ἐν κυρίῳ· μακαρία δέ ἐστιν, ἐὰν οὕτως μείνῃ, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῆς προτέρας περικοπῆς, ἐθανατώθητέ φησι τῷ νόμῳ, οὐ τῷ γάμῳ· εἰς τὸ γενέσθαι ὑμᾶς ἑτέρῳ τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι νύμφην καὶ ἐκκλησίαν, ἣν ἁγνὴν εἶναι δεῖ· τῶν τε ἔνδον ἐννοιῶν τῶν ἐναντίων τῇ ἀληθείᾳ· τῶν τε ἔξωθεν παραζόντων, τουτέστι, τῶν τὰς αἱρέσεις μετιόντων, καὶ πορνεύειν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἀνδρὸς ἀναπειθόντων τοῦ παντοκράτορος θεοῦ, ἵνα μὴ ὡς ὁ ὄφις ἐξηπάτησεν Εὔαν τὴν λεγομένην ζωήν, καὶ ἡμεῖς ὑπὸ τῆς κατὰ τὰς αἱρέσεις λίχνου πανουργίας παραβῶμεν τὰς ἐντολάς· ἡ δευτέρα δὲ περικοπὴ μονογαμίαν ἵστησιν· οὐ γάρ, ὥς τινες ἐξηγήσαντο, δέσιν γυναικὸς πρὸς ἄνδρα τὴν σαρκὸς πρὸς τὴν φθορὰν ἐπιπλοκὴν μηνύεσθαι ὑποτοπητέον· τῶν γὰρ αὔτικρυς διαβόλῳ προσαπτόντων τὴν τοῦ γάμου εὕρεσιν ἀθέων ἀνθρώπων ἐπίνοιαν κατηγορεῖ, καὶ κινδυνεύει βλασφημεῖσθαι ὁ νομοθέτης. Τατιανὸν οἶμαι τὸν Σύρον τὰ τοιαῦτα τολμᾶν δογματίζειν. γράφει γοῦν κατὰ λέξιν ἐν τῷ περὶ τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα καταρτισμοῦ· συμφωνία μὲν οὖν ἁρμόζει προσευχῇ· κοινωνία δὲ φθορᾶς λύει τὴν ἔντευξιν. πάνυ γοῦν δυσωπητικῶς διὰ τῆς συγχωρήσεως εἴργει· πάλιν γὰρ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συγχωρήσας γενέσθαι διὰ τὸν σατανᾶν καὶ τὴν ἀκρασίαν, τὸν πεισθησόμενον δυσὶ κυρίοις μέλλειν δουλεύειν ἀπεφήνατο. διὰ μὲν συμφωνίας, θεῷ· διὰ δὲ τῆς ἀσυμφωνίας, ἀκρασίᾳ καὶ πορνείᾳ καὶ διαβόλῳ. ταῦτα δέ φησι τὸν Ἀπόστολον ἐξηγούμενος· σοφίζεται δὲ τὴν ἀλήθειαν δι' ἀληθοῦς ψεῦδος κατασκευάζων· ἀκρασίαν μὲν γὰρ καὶ πορνείαν, διαβολικὰ εἶναι πάθη, καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν· γάμου δὲ τοῦ σώφρονος μεσιτεύει συμφωνία, ἐπί τι τὴν εὐχὴν ἐγκρατῶς ἄγουσα, ἐπί τι τὴν παιδοποιΐαν, μετὰ σεμνότητος νυμφεύουσα. γνῶσις γοῦν καὶ ὁ τῆς παιδοσπορίας καιρὸς πρὸς τῆς γραφῆς εἴρηται, ἐπεὶ αὖ φησὶν· ἔγνω δὲ Ἀδὰμ Εὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκεν υἱόν, καὶ ἐπωνόμασεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Σήθ· ἐξανέστησεν γάρ μοι ὁ θεὸς σπέρμα ἕτερον ἀντὶ Ἄβελ. ὁρᾷς εἰς τίνα βλασφημοῦσιν οἱ μυσαττόμενοι τὴν σώφρονα σποράν, καὶ τῷ διαβόλῳ προσάπτεσθαι γένεσιν· οὐ γὰρ θεοῦ ἁπλῶς προσεῖπεν ὁ τῇ τοῦ ἄρθρου προστάξει τὸν παντοκράτορα δηλώσας. ἡ δὲ ἐπιφορὰ τοῦ Ἀποστόλου, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ γίνεσθαι διὰ τὸν σατανᾶν, ἐκεῖνο προανακόπτει, μὴ εἰς ἐπιθυμίας ἑτέρας ἐκτραπῆναί ποτε· οὐ γὰρ ἀποκρούεται τέλεον τὰς τῆς φύσεως ὀρέξεις δυσωποῦσα ἡ πρόσκαιρος συμφωνία, δι' ἣν εἰσάγει πάλιν τὴν συζυγίαν τοῦ γάμου, οὐκ εἰς ἀκρασίαν καὶ πορνείαν καὶ τὸ τοῦ διαβόλου ἔργον, ἀλλ' ὅπως μὴ ὑποπέσῃ ἀκρασίᾳ καὶ πορνείᾳ καὶ διαβόλῳ· χωρίζει δὲ καὶ τὸν παλαιὸν ἄνδρα καὶ τὸν καινὸν ὁ Τατιανός, ἀλλ' οὐχ ὡς ἡμεῖς φαμέν· παλαιὸν μὲν ἄνδρα τὸν νόμον· καινὸν δὲ τὸ εὐαγγέλιον, συμφωνοῦμεν αὐτῷ καὶ αὐτοὶ λέγοντες, πλὴν οὐχ ᾗ βούλεται ἐκεῖνος καταλύων τὸν νόμον ὡς ἄλλου θεοῦ, ἀλλ' ὁ αὐτὸς ἀνὴρ καὶ κύριος παλαιὰ καινίζων, οὐ πολυγαμίαν ἔτι συγχωρεῖ· τότε γὰρ ἀπῄτει ὁ θεός, ὅτι αὐξάνεσθαι καὶ πληθύνεσθαι ἐχρῆν· μονογαμίαν δὲ εἰσάγει, διὰ παιδοποιΐαν, καὶ τὴν τοῦ οἴκου κηδεμονίαν, εἰς ἣν βοηθὸς ἐδόθη ἡ γυνή, καὶ εἴ τινι ὁ Ἀπόστολος δι' ἀκρασίαν καὶ πύρωσιν, κατὰ συγγνώμην δευτέρου μεταδίδωσι γάμου, ἐπεὶ καὶ οὗτος οὐχ ἁμαρτάνει μὲν κατὰ διαθήκην· οὐ γὰρ κεκώλυται πρὸς τοῦ νόμου, οὐ πληροῖ δὲ τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον πολιτείας, τὴν κατ' ἐπίτασιν τελειότητα· δόξαν δὲ αὑτῷ οὐράνιον περιποιεῖ, μείνας ἐφ' ἑαυτοῦ, καὶ τὴν διαλυθεῖσαν θανάτῳ συζυγίαν ἄχραντον φυλάσσων, καὶ τῇ οἰκονομίᾳ πειθόμενος εὐαρέστως, καθ' ἣν ἀπερίσπαστος τῆς τοῦ κυρίου γέγονε λειτουργίας· οὐδὲ μὴν τὸν ἀπὸ τῆς κατὰ συζυγίαν κοίτης· ὁμοίως ὡς πάλαι βαπτίζεσθαι καὶ νῦν προστάσσει ἡ θεία διὰ κυρίου πρόνοια· οὐ γὰρ ἐπάναγκες παιδοποιΐας ἀφίστησι τοὺς πιστεύοντας δι' ἑνὸς βαπτίσματος εἰς τὸ παντελὲς τῆς ὁμιλίας ἀπολούσας ὁ κύριος εἰ καὶ τὰ πολλὰ Μωυσέως, δι' ἑνὸς περιλαβὼν βαπτίσματος. ἄνωθεν οὖν ὁ νόμος τὴν ἀναγέννησιν ἡμῶν προφητεύων, διὰ σαρκικῆς γενέσεως, ἐπὶ τῇ γονικῇ τοῦ σπέρματος προσέφερε τὸ βάπτισμα,

οὐ βδελυσσόμενος ἀνθρώπου γένεσιν· ὁ γὰρ φαίνεται γεννηθεὶς ἄνθρωπος, τοῦτο δύναται ἡ τοῦ
σπέρματος καταβολή. οὐ κοινῇ αἱ πολλαὶ συνουσίαι γόνιμοι, ἀλλ᾽ ἡ τῆς μήτρας παραδοχὴ
τὴν γένεσιν ὁμολογεῖ ἐν τῷ τῆς φύσεως ἐργαστηρίῳ διαπλαττομένου τοῦ σπέρματος εἰς ἔμ-
βρυον, πῶς δὲ ὁ μὲν γάμος παλαιὸς μόνον καὶ νόμου εὕρημα· ἀλλοῖος δὲ ὁ κατὰ τὸν κύριον γά-
μος, τοῦ αὐτοῦ θεοῦ πρὸς ἡμᾶς τηρουμένου; οὐ γὰρ ἃ συνέζευξεν ὁ θεός, διαλύσειέ ποτε ἄν-
θρωπος εὐλόγως· πολὺ δὲ πλέον ἅπερ ὁ πατὴρ προσέταξε, τηρήσει ταῦτα καὶ ὁ υἱός. εἰ δὲ
ὁ αὐτὸς νομοθέτης ἅμα καὶ εὐαγγελιστής, οὐ μάχεταί ποτε ἑαυτῷ. ζῇ γὰρ ὁ νόμος πνευμα-
τικὸς ὤν, καὶ γνωστικῶς νοούμενος. ἡμεῖς δ᾽ ἐθανατώθημεν τῷ νόμῳ διὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ,
εἰς τὸ γενέσθαι ἡμᾶς ἑτέρῳ τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι, τῷ ὑπὸ τοῦ νόμου προφητευθέντι. ἵνα
καρποφορήσωμεν τῷ θεῷ, διὸ ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή. ἐθα-
νατώθημεν οὖν τῷ νόμῳ, τουτέστι, τῇ ὑπὸ τοῦ νόμου δηλουμένῃ ἁμαρτίᾳ, ἣν δείκνυσιν, οὐ γεννᾷ
ὁ νόμος διὰ τῆς προστάξεως τῶν ποιητέων καὶ ἀπαγορεύσεως τῶν οὐ ποιητέων, ἐλέγχων τὴν
ὑποκειμένην ἁμαρτίαν, ἵνα φανῇ ἁμαρτία. εἰ δὲ ἁμαρτία ὁ γάμος ὁ κατὰ νόμον, οὐκ οἶδα πῶς
τις ἐρεῖ θεὸν ἐγνωκέναι λέγων, τὸ πρόσταγμα τοῦ θεοῦ ἁμαρτίαν εἶναι, ἁγίου δὲ ὄντος τοῦ νόμου,
ἅγιος ὁ γάμος. τὸ μυστήριον τοίνυν τοῦτο εἰς τὸν Χριστὸν καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἄγει ὁ Ἀπόστολος,
καθάπερ τὸ γεννώμενον ἐκ τῆς σαρκὸς σάρξ ἐστιν, οὕτω τὸ ἐκ πνεύματος πνεῦμα. οὐ μόνον
κατὰ τὴν ἀποκύησιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν μάθησιν. αὐτίκα ἅγια τὰ τέκνα, αἱ εὐαρεστήσεις
τῷ θεῷ τῶν κυριακῶν λόγων, νυμφευσάντων τὴν ψυχήν. πορνεία γ᾽ οὖν καὶ γάμος κεχώρισται,
ἐπεὶ μακρὰν ἀφέστηκε τοῦ θεοῦ ὁ διάβολος. καὶ ὑμεῖς οὖν ἐθανατώθητε τῷ νόμῳ, διὰ τοῦ σώ-
ματος τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ γενέσθαι ὑμᾶς ἑτέρῳ, τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι· συνεξακούεται γὰρ
προσεχεῖς ὑπηκόους γενομένους, ἐπεὶ καὶ κατὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ νόμου, τῷ αὐτῷ κυρίῳ ὑπακουό-
μεν, πόρρωθεν παρακαλουμένῳ. καὶ μή τι ἐστὶ τῶν τοιούτων, εἰκότως τὸ πνεῦμα αὐτὴν ῥητῶς
λέγει, ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνοις,
καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν συνείδησιν
καὶ κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ θεὸς ἔκτισεν εἰς μετάληψιν μετ᾽ εὐχαρι-
στίας τοῖς πιστοῖς καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν, ὅτι πᾶν κτίσμα θεοῦ καλόν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλη-
τον μετ᾽ εὐχαριστίας λαμβανόμενον. ἁγιάζεται γὰρ διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως. ἐπάναγ-
κες μὲν οὖν οὐ κωλυτέον γαμεῖν, οὐδὲ μὴν κρεοφαγεῖν, ἢ οἶνο ποτεῖν· γέγραπται γάρ. καλὸν
τὸ μὴ φαγεῖν κρέα μηδὲ πίνειν οἶνον, ἐὰν διὰ προσκόμματος ἐσθίῃ, καὶ καλὸν μένειν, ὡς κἀγώ,
ἀλλ᾽ ὅ, τι χρώμενος μετ᾽ εὐχαριστίας. ὅ, τι αὖ μὴ χρώμενος καὶ αὐτὸς μετ᾽ εὐχαριστίας, μετά τε
ἐγκρατοῦς ἀπολαύσεως βιούτω κατὰ λόγον. καὶ καθόλου πᾶσαι αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀποστόλου σω-
φροσύνην καὶ ἐγκράτειαν διδάσκουσι, περί τε γάμων, περί τε παιδοποιίας, περί τε οἴκου
διοικήσεως μυρίας ὅσας ἐντολάς, περιέχουσαι, οὐδαμοῦ γάμον ἀθετοῦσι τὸν σώφρονα, ἀλ-
λὰ τὴν ἀκολουθίαν σώζουσαι τοῦ νόμου πρὸς τὸ εὐαγγέλιον, ἀποδέχονται ἑκάτερον. τόν τε
εὐχαρίστως τῷ θεῷ γάμῳ κεχρημένον σωφρόνως, τόν τε εὐνουχίᾳ ὡς ὁ κύριος βούλεται συμ-
βιοῦντα, καθὼς ἐκλήθη ἕκαστος ἑλόμενος ἀπταίστως καὶ τελείως. καὶ ἦν ἡ γῆ τοῦ Ἰακὼβ ἐπαινου-
μένη παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν φησὶν ὁ προφήτης, τὸ σκεῦος τοῦ πνεύματος αὐτὸς δοξάζων. κατα-
τρέχει δέ τις γενέσεως φθαρτὴν καὶ ἀπολλυμένην λέγων, καὶ βιάζεταί τις ἐπὶ τεκνοποιίας λέ-
γων εἰρηκέναι τὸν σωτῆρα, ἐπὶ γῆς μὴ θησαυρίζειν, ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζει, καὶ τὰ τοῦ προ-
φήτου προσπαρατιθέναι τούτοις οὐκ αἰσχύνεται. πάντες ὑμεῖς ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσεσθε,
καὶ σὴς βρώσεται ὑμᾶς. ἀλλ᾽ οὐδὲ ἡμεῖς ἀντιλέγομεν τῇ γραφῇ, ὅτι φθαρτὰ ἡμῶν τὰ σώματα,
καὶ φύσει ῥευστά. τάχα δ᾽ ἄν, καὶ οἷς διελέγετο, ὡς ἁμαρτωλοῖς προφητεύει φθοράν· ὁ σωτὴρ δὲ
οὐ περὶ τεκνοποιίας εἴρηκεν, ἀλλ᾽ εἰς μετάδοσιν κοινωνίας, προτρέπων τοὺς κτᾶσθαι μόνον τὴν
τοῦ πλούτου περιουσίαν· ἐπικουρεῖν δὲ τοῖς δεομένοις μὴ βουλομένους, διό φησιν· ἐργάζεσθε μὴ
τὴν ἀπολλυμένην βρῶσιν, ἀλλὰ τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον. ὁμοίως δὲ κἀκεῖνο κομίζουσι
τὸ ῥητὸν οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος ἐκείνου, τὸ περὶ νεκρῶν ἀναστάσεως, οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται.
ἀλλὰ τὸ ἐρώτημα τοῦτο καὶ τοὺς πυνθανομένους αὐτοὺς ἐὰν ἀναπιμπάσηταί τις, οὐκ ἀποδοκι-
μάζοντας τὸν γάμον εὑρήσει τὸν κύριον· θεραπεύοντας δὲ τὴν κατὰ τὴν ἀνάστασιν τῆς σαρκι-
κῆς ἐπιθυμίας προσδοκίαν. τὸ δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ἄλλου

τινος

τινος αἰῶνος υἱῶν εἴρηκεν, ἀλλ' ἐπ' ἴσης τῷ οἱ ἐν τούτῳ γενόμενοι τῷ αἰῶνι διὰ τὴν γένεσιν υἱοὶ ὄντες γεννῶσι καὶ γεννῶνται. ἐπεὶ μὴ ἄνευ γενέσεώς τις τόνδε τὸν βίον παρελεύσεται. ἀλλ' ἥδε ἡ γένεσις, τὴν ὁμοίαν ἐπιδεχομένη φθοράν, οὐκ ἔτι ἀναμένει τὸν ἅπαξ τοῦδε τοῦ βίου κεχωρισμένον. εἷς μὲν οὖν ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀλλὰ καὶ ἁπάντων πατὴρ κατὰ τὴν δημιουργίαν αὐτός. μὴ καλέσητε οὖν ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς πατέρα φησίν· οἷον μὴ αἴτιον ἡγήσησθε τὸν σπείραντα ὑμᾶς τῆς κατὰ σάρκα σπορᾶς τῆς οὐσίας ὑμῶν, ἀλλὰ συναίτιον γενέσεως, μᾶλλον δὲ διάκονον γενέσεως. οὕτως οὖν ἐπιστραφέντας ἡμᾶς αὖθις ὡς τὰ παιδία γενέσθαι βούλεται, τὸν ὄντως πατέρα ἐπιγνόντας δι' ὕδατος ἀναγεννηθέντας ἄλλης ταύτης οὔσης ἐν τῇ κτίσει σπορᾶς. ναί φησιν ὁ ἄγαμος, μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου: ὁ δὲ γαμήσας, πῶς ἀρέσει τῇ γυναικί: τί δέ, οὐκ ἔξεστι καὶ τῇ γυναικὶ κατὰ θεὸν ἀρέσκοντας εὐχαριστεῖν τῷ θεῷ, οὐχὶ δὲ ἐφεῖται καὶ τῷ γεγαμηκότι, σὺν καὶ τῇ συζυγίᾳ μεριμνᾶν τὰ τοῦ κυρίου; ἀλλὰ καθάπερ ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου: ἵνα ᾖ ἁγία καὶ τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι, οὕτω καὶ ἡ γεγαμημένη τὰ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὰ τοῦ κυρίου μεριμνᾷ ἐν κυρίῳ, ἵνα ᾖ ἁγία καὶ τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι: ἄμφω γὰρ ἅγιαι ἐν κυρίῳ, ἡ μέν, ὡς γυνή: ἡ δέ, ὡς παρθένος, πρὸς ἐντροπὴν δὲ καὶ ἀνακοπὴν τῶν εὐεπιφόρων εἰς τὸν δεύτερον γάμον, ἁρμονίως ὁ Ἀπόστολος ὑπέρτονον φθέγγεται, καὶ αὐτίκα φησί, πᾶν ἁμάρτημα, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν: ὁ δὲ πορνεύων, εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει, εἰ δὲ πορνείαν τὸν γάμον τολμᾷ τις λέγειν, πάλιν ἐπὶ τὸν νόμον καὶ τὸν κύριον ἀνατρέχων βλασφημεῖ: ὡς γὰρ ἡ πλεονεξία πορνεία λέγεται τῇ αὐταρκείᾳ ἐναντιουμένη, καὶ ὡς εἰδωλολατρεία ἐκ τοῦ ἑνὸς εἰς τοὺς πολλοὺς ἐπινέμησίς ἐστι θεοῦ, οὕτως ἡ πορνεία ἐκ τοῦ ἑνὸς γάμου, εἰς τοὺς πολλούς ἐστιν ἔκπτωσις: τριχῶς γὰρ ὡς εἰρήκαμεν, ἥ τε πορνεία ἥ τε μοιχεία παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ λαμβάνεται, ἐπὶ τούτων ὁ προφήτης φησί. ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἐπράθητε, καὶ πάλιν, κατεμιάνθης ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ, τήν τε κοινωνίαν μιαρὰν ἡγούμενος τὴν ἀλλοτρίῳ σώματι συμπλακεῖσαν καὶ μὴ τῷ κατὰ συζυγίαν εἰς παιδοποιίαν δεδομένῳ. ὅθεν καὶ ὁ Ἀπόστολος. βούλομαι οὖν φησι νεωτέρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν, οἰκοδεσποτεῖν, μηδεμίαν ἀφορμὴν διδόναι τῷ ἀντικειμένῳ λοιδορίας χάριν: ἤδη γάρ τινες ἐξετράπησαν ὀπίσω τοῦ σατανᾶ. ναὶ μὴν καὶ τὸν τῆς μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα πάνυ ἀποδέχεται, κἂν πρεσβύτερος ᾖ, κἂν διάκονος, κἂν λαϊκός, ἀνεπιλήπτως γάμῳ χρώμενος, σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας, πάλιν τε αὖ ὁ σωτὴρ τοὺς Ἰουδαίους, γενεὰν εἰπὼν πονηρὰν καὶ μοιχαλίδα, διδάσκει μὴ ἐγνωκότας νόμον ὡς ὁ νόμος βούλεται: παραδόσει δὲ τῇ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ ἐντάλμασιν ἀνθρώπων κατηκολουθηκότας, μοιχεύειν τὸν νόμον, οὐχ ὡς ἄνδρα καὶ κύριον τῆς παρθενίας αὐτῶν δεδομένον, τάχα δὲ καὶ ἐπιθυμίαις δεδουλωμένους ἀλλοκότοις, οἷδεν αὐτοῖς· δι' ἃς καὶ συνεχῶς δουλούμενοι ταῖς ἁμαρτίαις, ἐπιπράσκοντο τοῖς ἀλλοφύλοις, ἐπεὶ παρά γε τοῖς Ἰουδαίοις, οὐκ ἦσαν ἀποδεδειγμέναι γυναῖκες κοιναί, ἀλλὰ καὶ ἡ μοιχεία ἀπηγόρευτο, ὁ δὲ εἰπὼν γυναῖκα ἔγημα καὶ οὐ δύναμαι ἐλθεῖν εἰς τὸ δεῖπνον τὸ θεῖον, ὑπόδειγμα ἦν εἰς ἔλεγχον τῶν διὰ ἡδονὰς ἀφισταμένων τῆς θείας ἐντολῆς, ἐπεὶ τούτῳ τῷ λόγῳ. οὔθ' οἱ πρὸ τῆς παρουσίας δίκαιοι, οὔθ' οἱ μετὰ τὴν παρουσίαν γεγαμηκότες, κἂν Ἀπόστολοι ὦσι σωθήσονται, κἂν ἐκεῖνο προκομίσωσιν αὖθις, ὡς καὶ ὁ προφήτης φησὶν ἐπαλαιώθην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου: ἐχθροὺς τὰς ἁμαρτίας ἀκουέτωσαν: μία δέ τις ἁμαρτία, οὐχ ὁ γάμος, ἀλλ' ἡ πορνεία. ἐπεὶ καὶ τὴν γένεσιν εἰπάτωσαν ἁμαρτίαν, καὶ τὸν τῆς γενέσεως κτίστην· τοιούτοις ἐπιχειρεῖ καὶ ὁ τῆς δοκήσεως ἐξάρχων Ἰούλιος Κασιανός. ἐν γοῦν τῷ περὶ ἐγκρατείας, ἢ περὶ εὐνουχίας, κατὰ λέξιν φησίν· καὶ μηδεὶς λεγέτω, ὅτι ἐπειδὴ τοιαῦτα μόρια ἔχομεν, ὡς τὴν μὲν θήλειαν οὕτως ἐσχηματίσθαι: τὸν δὲ ἄρρενα οὕτως: τὴν μέν, πρὸς τὸ δέχεσθαι: τὸν δὲ πρὸς τὸ ἐνσπείρειν. συγκεχωρῆσθαι τὸ τῆς ὁμιλίας παρὰ θεοῦ: εἰ γὰρ ἦν παρὰ θεοῦ εἰς ὃν σπεύδομεν ἡ τοιαύτη διασκευή, οὐκ ἂν ἐμακάρισεν τοὺς εὐνούχους, οὐδ' ἂν ὁ προφήτης εἰρήκει, μὴ εἶναι ξύλον ἄκαρπον αὐτούς, μεταλαβὼν ἀπὸ τοῦ δένδρου, ἐπὶ τὸν κατὰ προαίρεσιν ἄνθρωπον ἑαυτὸν τῆς τοιαύτης ἐννοίας εὐνουχίζοντα, καὶ ἔτι ἐπαγωνιζόμενος τῇ ἀθέῳ δόξῃ, ἐπιφέρει, πῶς δὲ οὐκ ἂν καὶ εὐλόγως τις αἰτιῷτο τὸν σωτῆρα, εἰ μετέπλασεν ἡμᾶς καὶ τῆς πλάνης ἀπήλλαξεν; καὶ τῆς κοινωνίας τῶν μορίων καὶ προσθεμάτων καὶ αἰδοίων, τὰ παραπλήσια τῷ Τατιανῷ κατὰ τοῦτο δογματίζων: ὁ δ' ἐκ τῆς Οὐαλεντίνου ἐξεφοίτησε σχολῆς· διὰ τοῦτό τοι ὁ Κασιανός φησὶ τὴν

θανομένης τῆς Σαλώμης πότε γνωσθήσεται τὰ περὶ ὧν ἤρετο, ἔφη ὁ κύριος. ὅταν τὸ τῆς αἰσχύνης ἔνδυμα πατήσητε, καὶ ὅταν γένηται τὰ δύο ἓν, καὶ τὸ ἄρρεν μετὰ τῆς θηλείας: οὔτε ἄρρεν: οὔτε θῆλυ. πρῶτον μὲν οὖν ἐν τοῖς παραδεδομένοις ἡμῖν τέτταρσιν εὐαγγελίοις οὐκ ἔχομεν τὸ ῥητὸν, ἀλλ' ἐν τῷ κατ' Αἰγυπτίους, ἔπειτα δὲ ἀγνοεῖν μοι δοκεῖ, ὅτι θυμὸν μὲν ἄρρενα ὁρμὴν: θήλειαν δὲ, τὴν ἐπιθυμίαν αἰνίττεται· οἷς ἐνεργήσασι, μετάνοια ἕπεται καὶ αἰσχύνη. ὅτ' ἂν οὖν μήτε τις θυμῷ, μήτ' ἐπιθυμίᾳ χαρισάμενος, ἃ δὴ καὶ ἐξ ἔθους, καὶ τροφῆς κακῆς αὐξηθέντα ἐπισκιάζει καὶ ἐγκαλύπτει τὸν λογισμὸν, ἀλλ' ἀποδυσάμενος τὴν ἐκ τούτων ἀχλὺν, ἐκ μετανοίας καταισχυνθεὶς πνεῦμα καὶ ψυχὴν ἑνώσει κατὰ τὴν τοῦ λόγου ὑπακοὴν, τότε ὡς ὁ Παῦλος φησὶ, οὐκ ἔνι ἐν ὑμῖν οὐκ ἄρρεν οὐ θῆλυ: ἀποστᾶσα γὰρ τοῦδε τοῦ σχήματος ᾧ διακρίνεται τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ ψυχὴ, μετατίθεται εἰς ἕνωσιν, οὐθ' ἕτερον οὖσα. ἡγεῖται δὲ ὁ γενναῖος οὗτος πλατωνικώτερον, θείαν οὖσαν τὴν ψυχὴν ἄνωθεν, ἐπιθυμίᾳ θηλυνθεῖσαν δεῦρο ἥκειν εἰς γένεσιν καὶ φθοράν. αὐτίκα βιάζεται τὸν Παῦλον ἐκ τῆς ἀπάτης τὴν γένεσιν συνιστάναι λέγειν διὰ τούτων, φοβοῦμαι δὲ μὴ ὡς ὁ ὄφις Εὔαν ἐξηπάτησεν, φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς ἁπλότητος τῆς εἰς τὸν Χριστὸν, ἀλλὰ καὶ ὁ κύριος ἐπὶ τὰ πεπλανημένα ὁμολογουμένως ἦλθε: πεπλανημένα δὲ οὐκ ἄνωθεν εἰς τὴν δεῦρο γένεσιν: κτίσις γὰρ ἡ γένεσις καὶ κτίσις τοῦ παντοκράτορος. ὃς οὐκ ἄν ποτε ἐξ ἀμεινόνων εἰς τὰ χείρω κατάγοι ψυχὴν, ἀλλ' εἰς τοὺς πεπλανημένους, τὰ νοήματα εἰς ἡμᾶς ὁ σωτὴρ ἀφίκετο: ἃ δὴ ἐκ τῆς κατὰ τὰς ἐντολὰς παρακοῆς ἐφθάρη, φιληδονούντων ἡμῶν τάχα που προλαβόντος ἡμῶν τὸν καιρὸν τοῦ πρωτοπλάστου, καὶ πρὸ ὥρας τῆς τοῦ γάμου χάριτος ὀρεχθέντος καὶ διαμαρτόντος, ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν, οὐκ ἀναμείνας τὸν καιρὸν τοῦ θελήματος· ὁ αὐτὸς οὖν ἦν ὁ κύριος καὶ τότε κρίνων τὴν προλαβοῦσαν τὸν γάμον ἐπιθυμίαν. ὅτ' ἂν οὖν ὁ Ἀπόστολος εἴπῃ, ἐνδύσασθε τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ θεὸν κτιζόμενον, ἡμῖν λέγει, τοῖς πεπλασμένοις ὑπὸ τῆς τοῦ παντοκράτορος βουλήσεως ὡς πεπλάσμεθα· παλαιὸν δὲ οὐ πρὸς γένεσιν καὶ ἀναγέννησιν φησὶν, ἀλλὰ πρὸς τὸν βίον τόν τε ἐν παρακοῇ: τόν τε ἐν ὑπακοῇ: χιτῶνας δὲ δερματίνους ἡγεῖται ὁ Κασσιανὸς τὰ σώματα, περὶ ὧν ὕστερον καὶ τοῦτον καὶ τοὺς ὁμοίως αὐτῷ δογματίζοντας πεπλανημένους ἀποδείξομεν, ὅτ' ἂν περὶ τῆς ἀνθρώπου γενέσεως τὴν ἐξήγησιν ἑπομένως τοῖς προλεχθῆναι δεομένοις, μεταχειριζώμεθα. ἐπεὶ φησὶν οἱ ὑπὸ τῶν γαίων βασιλευόμενοι καὶ γεννῶσι καὶ γεννῶνται· ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανῷ, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα. καλῶς οὖν εἰρῆσθαι καὶ ταῦτα ἴσμεν ἡμεῖς· ἐπεὶ ὡς ξένοι καὶ παρεπιδημοῦντες πολιτεύεσθαι ὀφείλομεν: οἱ γαμοῦντες, ὡς μὴ γαμοῦντες: οἱ κτώμενοι, ὡς μὴ κτώμενοι: οἱ παιδοποιοῦντες, ὡς θνητοὺς γεννῶντες, ὡς καταλείψοντες τὰ κτήματα, ὡς καὶ ἄνευ γυναικὸς βιωσόμενοι, ἐὰν δέῃ. οὐ προσπαθῶς τῇ κτίσει χρώμενοι: μετ' εὐχαριστίας δ' ἁπάσης καὶ μεγαλοφρονοῦντες, αὖθις τε ὅτ' ἂν φῇ· καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι: διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω: οἷον ἐπεξηγούμενος πάλιν λέγει, ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς: οὐ γὰρ τοῖς ἐγκρατῶς χρωμένοις τῷ γάμῳ ἐπὶ παιδοποιίᾳ μόνῃ διὰ τὴν ἀκρασίαν φησὶν, ἀλλὰ τοῖς καὶ πέρα παιδοποιίας προβαίνειν ἐπιθυμοῦσιν, ὡς μὴ πολὺ ἐπιδιδοὺς ὁ δι' ἐναντίας ἐκκυμήνῃ τὴν ὄρεξιν εἰς ἀλλοτρίας ἡδονάς. τάχα δὲ ἐπεὶ τοῖς δικαίως βιοῦσιν ἀνθίσταται διὰ ζῆλον καὶ ἀντιφιλονεικεῖ, ὑπάγεσθαι τούτους τῷ ἑαυτοῦ τάγματι βουλόμενος ἀφορμὰς δι' ἐγκρατείας ἐπιπόνου παρέχειν τούτοις βούλεται. εἰκότως οὖν φησὶ, κρεῖττον γαμεῖν, ἢ πυροῦσθαι, ὅπως ὁ ἀνὴρ ἀποδιδῷ τῇ γυναικὶ τὴν ὀφειλὴν, καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί: καὶ μὴ ἀποστερῶσιν ἀλλήλους, τῆς διὰ τῆς θείας εἰς γένεσιν δοθείσης βοηθείας, ὃς δ' ἂν μὴ μισήσῃ φασὶ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἐμὸς εἶναι μαθητὴς οὐ δύναται· οὐ τὸ γένος μισεῖν παρακελεύεται: τίμα γάρ φησι πατέρα καὶ μητέρα, ἵνα εὖ σοι γένηται. ἀλλὰ μὴ ἀπάγου φησὶν ἀλόγοις ὁρμαῖς, μὴ δὲ μὴν τοῖς πολιτικοῖς ἔθεσι συνάπτου: οἶκος μὲν γὰρ ἐκ γένους συνίσταται· πόλεις δὲ ἐξ οἴκων· καθὼς καὶ ὁ Παῦλος τοὺς περὶ γάμον ἀσχολουμένους, κόσμῳ ἀρέσκειν ἔφη. πάλιν ὁ κύριος φησὶν, ὁ γήμας, μὴ ἐκβαλλέτω: καὶ ὁ μὴ γαμήσας, μὴ γαμείτω. ὁ κατὰ πρόθεσιν εὐνουχίας ὁμολογήσας μὴ γῆμαι, ἄγαμος διαμενέτω. ἀμφοτέροις γ' οὖν ὁ αὐτὸς κύριος διὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου τὰς καταλλήλους δίδωσιν ἐπαγγελίας, ὧδέ πως λέγων· μὴ λεγέτω ὁ εὐνοῦχος ὅτι ξύλον εἰμὶ ξηρόν. τά-

δε

δὲ λέγει ὁ κύριος τοῖς εὐνούχοις· ἐὰν φυλάξητε τὰ σάββατά μου καὶ ποιήσητε πάντα ὅσα ἐντέλλομαι, δώσω ὑμῖν τόπον κρείττονα υἱῶν καὶ θυγατέρων· οὐ γὰρ μόνον ἡ εὐνουχία δικαιοῖ, οὐδὲ μὴν τὸ τοῦ εὐνούχου σάββατον, ἐὰν μὴ ποιήσῃ τὰς ἐντολάς: τοῖς γαμήσασι δὲ ἐπιφέρει, καὶ φησίν. οἱ ἐκλεκτοί μου οὐ κοπιάσουσιν εἰς κενόν, οὐδὲ τεκνοποιήσουσιν εἰς κατάραν, ὅτι σπέρμα εὐλογημένον ἐστὶν ὑπὸ κυρίου: τῷ γὰρ κατὰ λόγον τεκνοποιήσαντι καὶ ἀναθρεψαμένῳ, καὶ παιδεύσαντι ἐν κυρίῳ καθάπερ καὶ τῷ διὰ τῆς ἀληθοῦς κατηχήσεως γεννήσαντι, κεῖταί τις μισθός, ὥσπερ καὶ τῷ ἐκλεκτῷ σπέρματι. ἄλλοι δὲ κατάραν τὴν παιδοποιίαν ἐκλέγονται, καὶ οὐ συνιᾶσι κατ' αὐτῶν ἐκείνων λέγουσαν τὴν γραφήν: οἱ γὰρ τῷ ὄντι τοῦ κυρίου ἐκλεκτοί, οὐ δογματίζουσιν οὐδὲ τεκνοποιοῦσιν εἰς κατάραν, ὥσπερ αἱ αἱρέσεις. εὐνοῦχος τοίνυν, οὐχ ὁ κατηναγκασμένος τὰ μόρια: οὐδὲ μὴν ὁ ἄγαμος, εἴρηται, ἀλλ' ὁ ἄγονος. ἀληθείας ξύλον οὗτος ξηρὸν ἦν πρότερον, ὑπακούσας δὲ τῷ λόγῳ καὶ φυλάξας τὰ σάββατα κατὰ ἀποχὴν ἁμαρτημάτων καὶ ποιήσας τὰς ἐντολάς, ἐντιμότερος ἔσται, τῶν ἄνευ πολιτείας ὀρθῆς λόγῳ μόνῳ παιδευομένων. τεκνία φησίν, ὀλίγον ἔτι μεθ' ὑμῶν εἰμὶ ὁ διδάσκαλος. διὸ καὶ Παῦλος Γαλάταις ἐπιστέλλων, φησί. τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν. πάλιν τε αὖ Κορινθίοις γράφων. ἐὰν γὰρ μυρίους παιδαγωγοὺς ἔχητε ἐν Χριστῷ λέγει, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας: ἐν γὰρ Χριστῷ διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα. διὰ τοῦτο οὐκ εἰσελεύσεται εὐνοῦχος εἰς ἐκκλησίαν θεοῦ, ὁ ἄγονος καὶ ἄκαρπος, καὶ πολιτείᾳ καὶ λόγῳ, ἀλλ' οἱ μὲν εὐνουχίσαντες ἑαυτοὺς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν μακάριοι οὗτοί εἰσιν, οἱ τοῦ κόσμου νηστεύοντες: ἐπικατάρατος δὲ ἡ ἡμέρα ἐν ᾗ ἐτέχθην· καὶ μὴ ἔστω ἐπευκτέα, ὁ Ἱερεμίας φησίν, οὐ τὴν γένεσιν ἁπλῶς ἐπικατάρατον λέγων, ἀλλ' ἀποδυσπετῶν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι τοῦ λαοῦ καὶ τῇ ἀπειθείᾳ. ἐπιφέρει γοῦν. διὰ τί γὰρ ἐγεννήθην τοῦ βλέπειν κόπους καὶ πόνους, καὶ διετέλεσαν ἐν αἰσχύνῃ αἱ ἡμέραι μου. αὐτίκα πάντες οἱ κηρύσσοντες τὴν ἀλήθειαν διὰ τὴν ἀπείθειαν τῶν ἀκουόντων, ἐδιώκοντό τε καὶ ἐκινδύνευον. διὰ τί γὰρ οὐκ ἐγένετο ἡ μήτρα τῆς μητρός μου τάφος, ἵνα μὴ ἴδω τὸν μόχθον τοῦ Ἰακώβ, καὶ τὸν κόπον τοῦ γένους Ἰσραήλ, Ἔσδρας ὁ προφήτης λέγει. οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου Ἰὼβ φησίν, οὐδ' εἰ μία ἡμέρα ἡ ζωὴ αὐτοῦ. λεγέτωσαν ἡμῖν ποῦ ἐπόρνευσεν τὸ γεννηθὲν παιδίον: ἢ πῶς ὑπὸ τὴν τοῦ Ἀδάμ, ὑποπέπτωκεν ἀρὰν τὸ μηδὲν ἐνεργῆσαν, ἀπολείπεται δὲ αὐτοῖς ὡς ἔοικεν, ἀκολούθως λέγειν τὴν γένεσιν εἶναι κακήν. οὐ τὴν τοῦ σώματος μόνην, ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς ψυχῆς, δι' ἣν καὶ τὸ σῶμα. καὶ ὅταν ὁ Δαβὶδ εἴπῃ, ἐν ἁμαρτίαις συνελήφθην καὶ ἐν ἀνομίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου λέγει μὲν προφητικῶς μητέρα τὴν Εὔαν, ἀλλὰ ζώντων Εὔα μήτηρ ἐγένετο. καὶ εἰ ἐν ἁμαρτίᾳ συνελήφθη, ἀλλ' οὐκ αὐτὸς ἐν ἁμαρτίᾳ, οὐδὲ μὴν ἁμαρτία αὐτός. εἰ δὲ καὶ πᾶς ὁ ἐπιστρέφων ἐξ ἁμαρτίας ἐπὶ τὴν πίστιν, ἀπὸ τῆς συνηθείας τῆς ἁμαρτωλοῦ οἷον μητρὸς ἐπὶ τὴν ζωὴν ἐπιστρέφει, μαρτυρήσει μοι εἷς τῶν δώδεκα προφητῶν φήσας, εἰ δῶ πρωτότοκα ὑπὲρ ἀσεβείας καρπὸν κοιλίας μου, ὑπὲρ ἁμαρτίας ψυχῆς μου, οὐ διαβάλλει τὸν εἰπόντα· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, ἀλλὰ τὰς πρώτας ἐκ γενέσεως ὁρμὰς καθ' ἃς θεὸν οὐ γινώσκομεν, ἀσεβείας λέγει. εἰ δέ τις κατὰ τοῦτο λέγει κακὴν τὴν γένεσιν, καὶ κατ' ἐκεῖνο εἰπάτω ἀγαθήν, καθὸ ἐν αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν γινώσκομεν, ἐκνήψατε δικαίως, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε: ἀγνωσίαν γὰρ θεοῦ τινὲς ἔχουσι δηλαδὴ οἱ ἁμαρτάνοντες, ἐπειδὴ ἡ πάλη ἡμῖν οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰ πνευματικά. δύνανται δὲ ἐκπειράσαι οἱ κοσμοκράτορες τοῦ σκότους, διὰ τοῦτο αἱ συγγνῶμαι, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ φησίν, ὅτι πᾶς ὁ ἀγωνιζόμενος, πάντα ἐγκρατεύεται, ἀντὶ τοῦ εἰς πάντα ἐγκρατεύεται, οὐ πάντων ἀπεχόμενος, ἀλλ' οἷς ἔκρινεν ἐγκρατῶς χρώμενος. ἐκεῖνοι μέν, ἵνα φθαρτὸν στέφανον λάβωσιν: ἡμεῖς δέ, ἵνα ἄφθαρτον· νικῶντες ἐν τῇ πάλῃ, οὐχὶ δὲ ἀκονιτὶ στεφανούμενοι. ἤδη τινὲς καὶ τῆς παρθένου τὴν χήραν εἰς ἐγκράτειαν προτείνουσι, καταμεγαλοφρονήσασαν ἧς πεπείραται ἡδονῆς: εἰ δὲ ἡ γένεσις κακόν, ἐν κακῷ λεγόντων οἱ βλάσφημοι τὸν γενέσεως μετειληφότα κύριον, ἐν κακῷ τὴν γεννήσασαν παρθένον, ἄμοι τῶν κακῶν, βλασφημοῦσι τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ μυστήριον τῆς κτίσεως τὴν γένεσιν διαβάλλοντες. διὰ ταῦτα ἡ δόκησις Κασσιανῷ, διὰ ταῦτα καὶ Μαρκίωνι, ναὶ μὴν καὶ Οὐαλεντίνῳ τὸ σῶμα τὸ ψυχικόν. ὅτι φασὶν ὁ ἄνθρωπος παρωμοιώθη τοῖς κτήνεσιν

εἰς συνδυασμὸν ἀφικνούμενος. ἀλλ' ὅτ' ἂν ἐπιβαίνειν ἀλλοτρίᾳ καίτοι ὀργῶσι ὡς ἀλη-
θῶς θελήσῃ, τότε τῷ ὄντι ὁ τοιοῦτος ἐκθηριοῦται, ἵπποι θηλυμανεῖς ἐγενήθησαν, ἕκαστος
ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον ἐχρεμέτιζεν, κἂν ἀπὸ τῶν ἀλόγων ζώων τὴν ἐπιτήδευ-
σιν τῆς συμβουλίας ὁ ὄφις εἰληφὼς, καὶ παραπείσας τῇ κοινωνίᾳ τῆς Εὔας συγκατα-
τίθεσθαι τὸν Ἀδὰμ, λέγῃ· ὡς ἂν μὴ φύσει ταύτῃ κεχρημένων τῶν πρωτοπλάστων ὡς ἀξιοῦ-
σι τινὲς ἡ κτίσις πάλιν βλασφημεῖται, ἀσθενεστέρους τοὺς ἀνθρώπους τῆς τῶν ἀλόγων φύ-
σεως πεποιηκυῖα, οἷς κατηκολούθησαν οἱ πρωτόπλαστοι τοῦ θεοῦ. εἰ δὲ εἰ μὲν φύσις ἦγεν
αὐτοὺς, ὡς καὶ τὰ ἄλογα πρὸς παιδοποιΐαν· ἐκινήθησαν δὲ θᾶττον ἢ προσῆκον ἦν, ἔτι νέοι
πεφυκότες ἀπάτῃ παραχθέντες, δικαία μὲν ἡ κρίσις τοῦ θεοῦ, ἐπὶ τοὺς οὐκ ἀναμείναν-
τας τὸ βούλημα· ἁγία δὲ ἡ γένεσις, δι' ἣν ὁ κόσμος συνέστηκεν· δι' ἣν αἱ οὐσίαι· δι' ἣν αἱ φύ-
σεις· δι' ἣν ἄγγελοι· δι' ἣν δυνάμεις· δι' ἣν ψυχαί· δι' ἣν ἐντολαί· δι' ἣν νόμος· δι' ἣν τὸ
εὐαγγέλιον· δι' ἣν ἡ γνῶσις τοῦ θεοῦ, καὶ πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς
ἄνθος χόρτου, καὶ ὁ μὲν χόρτος ξηραίνεται· τὸ δὲ ἄνθος καταπίπτει, ἀλλὰ τὸ ῥῆμα τοῦ κυ-
ρίου μένει, τὸ χρίσαν τὴν ψυχὴν καὶ ἑνῶσαν τῷ πνεύματι. πῶς δ' ἄνευ τοῦ σώματος ἡ κατὰ
τὴν ἐκκλησίαν καθ' ἡμᾶς οἰκονομία τέλος ἐλάμβανεν, ὅπου γε καὶ αὐτὸς ἡ κεφαλὴ τῆς
ἐκκλησίας· ἐν σαρκὶ μὲν ἀειδὴς διελήλυθεν καὶ ἄμορφος εἰς τὸ ἀειδὲς καὶ ἀσώματον τῆς
» θείας αἰτίας ἀποβλέπειν ἡμᾶς διδάσκων· δένδρον γὰρ ζωῆς φησὶν ὁ προφήτης ἐν ἐπιθυ-
μίᾳ ἀγαθῇ γίνεται, διδάσκων ἐπιθυμίας ἀστείους καὶ καθαρὰς τὰς ἐν τῷ ζῶντι κυρίῳ· ἤδη
δὲ ἐθέλουσι τὴν ἀνδρὸς κατὰ γάμον πρὸς γυναῖκα ὁμιλίαν γνῶσιν εἰρημένην ἁμαρτίαν
εἶναι· ταύτην γὰρ ὑπὸ τῆς βρώσεως μηνύεσθαι τοῦ ξύλου τοῦ καλοῦ καὶ πονηροῦ, διὰ τῆς τοῦ
ἔγνω σημασίας παράβασιν ἐντολῆς διδάσκουσιν. εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ἡ τῆς ἀληθείας γνῶσις,
βρῶσίς ἐστι τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς. ἔστιν οὖν κἀκείνου τοῦ ξύλου μεταλαβεῖν τὸν σώφρονα γάμον·
προείρηται δὲ ἡμῖν ὡς καὶ καλῶς καὶ κακῶς ἐστι χρήσασθαι τῷ γάμῳ, καὶ τοῦτ' ἔστι τὸ ξύλον
τῆς γνώσεως, ἐὰν μὴ παρανομῶμεν τὸν γάμον. τί δέ. οὐχὶ ὁ σωτὴρ ὥσπερ τὴν ψυχὴν, οὕτω
δὲ καὶ τὸ σῶμα ἰᾶτο τῶν παθῶν; οὐκ ἂν δὲ εἰ ἐχθρὰ ἡ σὰρξ ἦν τῆς ψυχῆς, ἐπετείχιζεν αὐ-
τῇ τὴν ἐχθρὰν δι' ὑγιείας ἐπισκευάζων, τοῦτο δέ φημι ἀδελφοί. ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν
θεοῦ κληρονομῆσαι οὐ δύναται· οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ· ἡ γὰρ ἁμαρτία
φθορὰ οὖσα, οὐ δύναται κοινωνίαν ἔχειν μετὰ τῆς ἀφθαρσίας, ἥ τίς ἐστι δικαιοσύνη. οὕτως
ἀνόητοί φησιν ἐστέ. ἐναρξάμενοι πνεύματι, νῦν σαρκὶ ἐπιτελεῖτε. τὴν δικαιοσύνην τοίνυν
καὶ τὴν ἁρμονίαν τοῦ σωτηρίου, σεμνὴν οὖσαν καὶ βεβαίαν, οἱ μὲν ἐπέτειναν ὡς ἐπεδεί-
ξαμεν, βλασφήμως ἐκδεχόμενοι μετὰ πάσης ἀθεότητος τὴν ἐγκράτειαν, ἐξὸν ἑλέσθαι τὴν
εὐνουχίαν κατὰ τὸν ὑγιῆ κανόνα μετ' εὐσεβείας· εὐχαριστοῦντα μὲν ἐπὶ τῇ δοθείσῃ χάριτι,
οὐ μισοῦντα δὲ τὴν κτίσιν, οὐδὲ ἐξουθενοῦντα τοὺς γεγαμηκότας· κτιστὸς γὰρ ὁ κόσμος, κτι-
στὴ καὶ ἡ εὐνουχία· ἄμφω δὲ εὐχαριστούντων ἐν οἷς ἐτάχθησαν· εἰ γινώσκουσι καὶ ἐφ' οἷς ἐτά-
χθησαν. οἱ δὲ ἀφηνιάσαντες ἐξύβρισαν, ἵπποι θηλυμανεῖς τῷ ὄντι γενόμενοι, καὶ ἐπὶ τὰς
τῶν πλησίον χρεμετίζοντες· αὐτοί τε ἀκατασχέτως ἐχόμενοι, καὶ τοὺς πλησίον ἀναπεί-
θοντες φιληδονεῖν· ἀθλίως ἐπαΐοντες ἐκείνων τῶν γραφῶν, τὸν σὸν κλῆρον βάλε ἐν ἡμῖν. κοι-
νὸν δὲ βαλάντιον κτησώμεθα πάντες, καὶ μάρσιππον ἓν γενηθήτω ἡμῖν, διὰ τούτοις ὁ αὐ-
» τὸς προφήτης, συμβουλεύων ἡμῖν, λέγει. μὴ πορευθῇς ἐν ὁδῷ μετ' αὐτῶν· ἔκκλινον τὸν πό-
» δα σου ἐκ τῶν τρίβων αὐτῶν. οὐ γὰρ ἀδίκως ἐκτείνεται δίκτυα πτερωτοῖς· αὐτοὶ γὰρ
» αἱμάτων μετέχοντες, θησαυρίζουσιν ἑαυτοῖς κακά. τουτέστι, τῆς ἀκαθαρσίας ἀντιποιού-
μενοι, καὶ τοῖς πλησίον τὰ ὅμοια ἐκδιδάσκοντες, πολεμισταὶ, πλῆκται, ταῖς οὐραῖς αὐ-
τῶν κατὰ τὸν προφήτην, ἃς κέρκους Ἕλληνες καλοῦσιν. εἶεν δ' ἂν οὓς αἰνίσσεται ἡ προφη-
τεία, καταφορεῖς, ἀκρατεῖς, οἱ ταῖς οὐραῖς αὐτῶν πολεμισταὶ, σκότους καὶ ὀργῆς τέ-
κνα· μιαιφόνοι· αὐτῶν τε αὐθένται, καὶ τῶν πλησίον ἀνδροφόνοι. ἐκκαθάρατε τὴν πα-
» λαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φύραμα, ὁ Ἀπόστολος ἡμῖν ἐμβοᾷ. καὶ πάλιν ἀχθόμενος ἐπὶ
» τοιούτοις τισὶ διατάττεται, μὴ συναναμίγνυσθαι. ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ἢ πόρνος,
» ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολάτρης, ἢ λοίδορος, ἢ μέθυσος, ἢ ἅρπαξ τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν·
» ἐγὼ γὰρ διὰ νόμου νόμῳ ἀπέθανον λέγει, ἵνα θεῷ ζήσω, Χριστῷ συνεσταύρωμαι· ζῶ δὲ οὐκ ἔτι
ἐγὼ

ἐγὼ, ὡς ἔζων κατὰ τὰς ἐπιθυμίας: ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστὸς διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν ὑπακοῆς ἁγνῶς
καὶ μακαρίως, ὥστε τότε μὲν ἔζων ἐν σαρκὶ, σαρκικῶς. ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ
υἱοῦ τοῦ θεοῦ, εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε, τῆς ἐναν-
τίας πολιτείας ἀποτρέπων ἡμᾶς ὁ κύριος λέγει, ἐπεὶ ἡ καταστροφὴ ἀνδρῶν παρανόμων
κακή. καὶ αὗται εἰσὶν αἱ ὁδοὶ πάντων τῶν συντελούντων τὰ ἄνομα. οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκεί-
νῳ φησὶν ὁ κύριος, καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ μὴ ἐγεννήθη, ἢ ἕνα τῶν ἐκλεκτῶν μου σκανδαλίσαι:
κρεῖττον ἦν αὐτῷ περιτεθῆναι μύλον καὶ καταποντισθῆναι εἰς θάλασσαν, ἢ ἕνα τῶν ἐκ-
λεκτῶν μου διαστρέψαι: τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ θεοῦ βλασφημεῖται, δι' αὐτούς. ὅθεν γενναίως
ὁ ἀπόστολος, ἔγραψα ὑμῖν φησὶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ. μὴ συναναμίγνυσθαι πόρνοις, ἕως, τὸ δὲ
σῶμα, οὐ τῇ πορνείᾳ ἀλλὰ τῷ κυρίῳ, καὶ ὁ κύριος τῷ σώματι. καὶ ὅτι οὐ τὸν γάμον πορ-
νείαν λέγει ἐπιφέρει, ἢ οὐκ οἴδατε ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ, ἓν σῶμά ἐστιν, ἢ πόρνην τις ἐρεῖ
τὴν παρθένον, πρὶν ἢ γῆμαι, καὶ μὴ ἀποστερεῖτε φησὶν ἀλλήλους: εἰ μὴ ἐκ συμφώνου πρὸς
καιρόν. διὰ τῆς ἀποστερεῖτε λέξεως, τὸ ὀφείλημα τοῦ γάμου τὴν παιδοποιΐαν ἐμφαίνων, ὅ-
περ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐδήλωσεν εἰπών. τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλὴν ἀποδιδότω, ὁμοίως
δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί. μεθ' ἣν ἐκτισιν κατὰ τὴν οἰκουρίαν καὶ τὴν ἐν Χριστῷ πίστιν βοηθός.
καὶ ἔτι σαφέστερον εἰπὼν τοῖς γεγαμηκόσι παραγγέλλω, οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ὁ κύριος. γυναῖκα
ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι: ἐὰν δὲ καὶ χωρισθῇ, μενέτω ἄγαμος. ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγήτω,
καὶ ἄνδρα γυναῖκα μὴ ἀφιέναι, τοῖς δὲ λοιποῖς λέγω, ἐγὼ, οὐχ ὁ κύριος. εἴ τις ἀδελφὸς, ἕως,
νῦν δὲ ἅγιά ἐστι. τί δὲ λέγουσι πρὸς ταῦτα οἱ τοῦ νόμου κατατρέχοντες καὶ τοῦ γάμου, ὡς κατὰ
νόμον συγκεχωρημένου: μονονουχὶ δὲ καὶ κατὰ τὴν διαθήκην τὴν καινὴν, τί πρὸς ταύτας εἰ-
πεῖν ἔχουσι τὰς νομοθεσίας οἱ τὴν σποράν καὶ τὴν γένεσιν μυσαττόμενοι, ἐπεὶ καὶ τὸν ἐπίσκο-
πον τοῦ οἴκου καλῶς προϊστάμενον, νομοθετεῖ τῆς ἐκκλησίας ἀφηγεῖσθαι, οἶκον δὲ κυριακὸν
μιᾶς γυναικὸς συνίστησι συζυγία. πάντα οὖν καθαρὰ τοῖς καθαροῖς λέγει: τοῖς δὲ μεμιαμμέ-
νοις καὶ ἀπίστοις, οὐδὲν καθαρὸν, ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις: περὶ δὲ
τῆς παρὰ τὸν κανόνα ἡδονῆς, μὴ πλανᾶσθε φησὶν, οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοι-
χοὶ, οὔτε μαλακοὶ, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε πλεονέκται, οὔτε κλέπται, οὐ μέθυσοι, οὐ λοίδο-
ροι, οὐχ ἅρπαγες βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. καὶ ἡμεῖς μὲν ἀπελουσάμεθα οἱ ἐν
τούτοις γενόμενοι. οἱ δὲ εἰς ταύτην ἀπολούοντες τὴν ἀσέλγειαν, ἐκ σωφροσύνης εἰς πορνείαν
βαπτίζουσι ταῖς ἡδοναῖς καὶ τοῖς πάθεσι χαρίζεσθαι δογματίζοντες. ἀκρατεῖς ἐκ σωφρόνων
εἶναι διδάσκοντες, καὶ τὴν ἐλπίδα τὴν σφῶν, ταῖς τῶν μορίων ἀνασχυντίαις προσανέχοντες,
ἀποκηρύκτους εἶναι τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, ἀλλ' οὐκ ἐγγράφους τοὺς φοιτητὰς παρασκευά-
ζοντες, ψευδωνύμου γνώσεως προσηγορίᾳ, τὴν εἰς τὸ ἐξώτερον σκότος ὁδοιπορίαν ἐπανῃρη-
μένοι. τὸ λοιπὸν ἀδελφοὶ, ὅσα ἀληθῆ, ὅσα σεμνὰ, ὅσα δίκαια, ὅσα ἁγνὰ, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα
εὔφημα. εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα λογίζεσθε, ὅσα καὶ ἐμάθετε, ἃ καὶ παρελά-
βετε καὶ ἠκούσατε καὶ ἴδετε ἐν ἐμοὶ, ταῦτα πράσσετε, καὶ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑ-
μῶν. καὶ ὁ Πέτρος ἐν τῇ ἐπιστολῇ τὰ ὅμοια λέγει, ὥστε τὴν πίστιν ὑμῶν καὶ ἐλπίδα εἶναι εἰς θεὸν,
τὰς ψυχὰς ὑμῶν ἡγνικότες ἐν τῇ ὑπακοῇ τῆς ἀληθείας, ὡς τέκνα ὑπακοῆς, μὴ συσχηματιζό-
μενοι ταῖς πρότερον ἐν τῇ ἀγνοίᾳ ὑμῶν ἐπιθυμίαις, ἀλλὰ κατὰ τὸν καλέσαντα ὑμᾶς ἅγιον,
καὶ αὐτοὶ ἅγιοι ἐν πάσῃ ἀναστροφῇ γενήθητε. διότι γέγραπται. ἅγιοι ἔσεσθε, διότι ἐγὼ ἅ-
γιος. ἀλλὰ γὰρ πέρα τοῦ δέοντος ἡ πρὸς τοὺς ψευδωνύμους τῆς γνώσεως ὑποκριτὰς ἀναγκαία
γενομένη ἀντιλογία, εἰς μακρὸν ἀπήγαγεν ἡμᾶς, καὶ ἐξέτεινε τὸν λόγον, ὅθεν καὶ ὁ τρίτος ἡμῖν
τῶν κατὰ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν γνωστικῶν ὑπομνημάτων στρωματεὺς ἐνθάδε ἔχει τὸ πέρας.

στρωματέων γ΄. τέλος.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΝ ΤΩΝ ΕΙΣ ΟΚΤΩ

ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

ΚΟΛΟΥΘΟΝ δ' ἂν εἴη οἶμαι, περί τε μαρτυρίου διαλαβεῖν, καὶ τίς ὁ τέλειος, οἷς ἐμπεριληφθήσεται κατὰ τὴν ἀπαίτησιν τῶν λεχθησομένων τὰ παρεπόμενα, καὶ ὡς ὁμοίως τε φιλοσοφητέον δούλῳ τε καὶ ἐλευθέρῳ, κἂν ἀνὴρ κἂν γυνὴ τὸ γένος τυγχάνῃ. τά τε ἑξῆς, περί τε πίστεως καὶ περὶ τοῦ ζητεῖν προσαποπληρώσαντες, τὸ συμβολικὸν εἶδος παραθησόμεθα, ἵν' ὡς ἐν ἐπιδρομῇ τὸν ἠθικὸν συμπεράναντες λόγον, κεφαλαιωδῶς παραστήσωμεν τὰς εἰς Ἕλληνας ἐκ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας διαδοθείσας ὠφελείας. μεθ' ἣν ὑποτύπωσιν, ἥ τε πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἡ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους κατ' ἐπιτομὴν τῶν γραφῶν ἔκθεσις, καὶ ὅσα παραδοθήσεται ἐν τοῖς πρὸ τούτου στρωματεῦσι κατὰ τὴν τοῦ προοιμίου εἰσβολὴν ἐν ἑνὶ προθυμουμένους τελειῶσαι ὑπομνήματι, τῷ πλήθει τῶν πραγμάτων ἀναγκαίως δυνηθεῖσι περιλαβεῖν οὐκ ἐξεγένετο. ἐπὶ τούτοις ὕστερον πληρωθείσης ὡς ἔνι μάλιστα τῆς κατὰ τὰ προκείμενα ἡμῖν ὑποτυπώσεως τὰ περὶ ἀρχῶν φυσιολογηθέντα, τοῖς τε Ἕλλησι, τοῖς τε ἄλλοις βαρβάροις ὅσον ἧκον εἰς ἡμᾶς αἱ δόξαι ἐξιστορητέον, καὶ πρὸς τὰ κυριώτατα τῶν τοῖς φιλοσόφοις ἐπινενοημένων ἐγχειρητέον. οἷς ἑπόμενον ἂν εἴη, μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῆς θεολογίας τὰ περὶ προφητείας παραδεδομένα διαλαβεῖν, ὡς καὶ τὰς γραφὰς αἷς πεπιστεύκαμεν κυρίας οὔσας ἐξ αὐθεντείας παντοκρατορικῆς ἐπιδείξαντας, προϊέναι δι' αὐτῶν εἱρμῷ δύνασθαι ἁπάσας ἐντεῦθεν ταῖς αἱρέσεσιν ἕνα δεικνῦναι θεόν, καὶ κύριον παντοκράτορα, τὸν διὰ νόμου καὶ προφητῶν· πρὸς δὲ καὶ τοῦ μακαρίου εὐαγγελίου γνησίως κεκηρυγμένον· πολλαὶ δὲ ἡμᾶς αἱ πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους ἀντιρρήσεις ἐκδέχονται, πειρωμένους τά τε ὑπ' αὐτῶν προκομιζόμενα ἐγγράφως διαλύεσθαι, πείθειν τε αὐτοὺς καὶ ἄκοντας δι' αὐτῶν ἐλέγχοντας τῶν γραφῶν. τελειωθείσης τοίνυν τῆς προθέσεως ἡμῖν ἁπάσης, ἐν οἷς ἐὰν θελήσῃ τὸ πνεῦμα ὑπομνήμασι πρὸς τὴν κατεπείγουσαν ἐξυπηρετούμενοι χρείαν· πολλὴ γὰρ ἡ τῶν προλεγομένων ὀφείλεσθαι τῆς ἀληθείας ἀνάγκη. τό τε δὴ τῷ ὄντι γνωστικὴν φυσιολογίαν μέτειμεν, τὰ μικρὰ πρὸ τῶν μεγάλων μυηθέντες μυστηρίων, ὡς μηδὲν ἐμποδὼν τῇ θείᾳ οὕτως ἱεροφαντίᾳ γίνεσθαι προκεκαθαρμένων, καὶ προδιατετυπωμένων, τῶν προϊστορηθῆναι καὶ προπαραδοθῆναι δεόντων. ἡ γοῦν κατὰ τὸν τῆς ἀληθείας κανόνα γνωστικῆς παραδόσεως φυσιολογία, μᾶλλον δὲ ἐποπτεία, ἐκ τοῦ περὶ κοσμογονίας ἤρτηται λόγου· ἐνθένδε ἀναβαίνουσα, ἐπὶ τὸ θεολογικὸν εἶδος. ὅθεν εἰκότως τὴν ἀρχὴν τῆς παραδόσεως, ἀπὸ τῆς προφητευθείσης ποιησόμεθα γενέσεως, ἐν μέρει καὶ τὰ τῶν ἑτεροδόξων παρατιθέμενοι, καὶ ὡς οἷόν τε ἡμῖν διαλύεσθαι πειρώμενοι· ἀλλὰ γὰρ τὸ μὲν γεγράψεται ἣν θεός γε ἐθέλῃ, καὶ ὅπως ἂν ἐμπνέῃ. νυνὶ δὲ ἐπὶ τὸ προκείμενον μετιτέον, καὶ τὸν ἠθικὸν ἀποπληρωτέον λόγον. ἔστω δὲ ὑμῖν τὰ ὑπομνήματα ὡς πολλάκις εἴπομεν διὰ τοὺς ἀναίδην ἀπείρως ἐντυγχάνοντας ποικίλα, ὡς αὐτό που τοὔνομά φησι, διεστρωμένα ἀπ' ἄλλου εἰς ἄλλο συνεχὲς μετιόντα, καὶ ἕτερον μέν τι κατὰ τὸν εἱρμὸν τῶν λόγων μηνύοντα· ἐνδεικνύμενα δὲ ἄλλο τι. χρυσὸν γὰρ οἱ διζήμενοι φησὶν Ἡράκλειτος, γῆν πολλὴν ὀρύσσουσι, καὶ εὑρίσκουσιν ὀλίγον· οἱ δὲ τοῦ χρυσοῦ οὕτως γένους ὄντως συγγενεῖς μεταλλεύοντες, εὑρήσουσι τὸ πολὺ ἐν ὀλίγῳ. εὑρήσει γὰρ τὸν συνήσοντα ἕνα ἡ γραφή. συλλαμβάνουσι μὲν οὖν πρός τε ἀνάμνησιν πρός τε ἔμφασιν ἀληθείας τῷ οἵῳ τε ζητεῖν μετὰ λόγου, οἱ τῶν ὑπομνημάτων στρωματεῖς. δεῖ δὲ καὶ ἡμᾶς τούτοις προσεκπονεῖν καὶ προσεξευρίσκειν ἕτερα, ἐπεὶ καὶ τοῖς ὁδὸν ἀπιοῦσιν, ἣν οὐκ ἴσασιν, ἀρκεῖ τὴν φέρουσαν ὑποσημῆναι μόνον. βαδιστέον δὲ τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη, καὶ τὴν λοιπὴν ἑαυτοῖς ἐξευρετέον ὥσπερ φασὶ καὶ δούλῳ τινὶ χρωμένῳ ποτέ, τί ἂν ποιῶν τὸν δεσπότην ἀρέσαιτο, ἀνειπεῖν τὴν πυθίαν, εὑρήσεις ἐὰν ζητήσῃς. χαλεπὸν οὖν τῷ ὄντι ὡς ἔοικεν λανθάνον καλὸν ἐξευρεῖν, ἐπεὶ τῆς ἀρετῆς ἱδρὼς προὔκειται. — Μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐς αὐτὴν

Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται.

ῥηιδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα: στενὴ γὰρ τῷ ὄντι καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς κυρίου, καὶ βιαστῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. ὅθεν ζήτει φησὶ καὶ εὑρήσεις τῆς βασιλικῆς οὕτως ἐχόμενος ὁδοῦ, καὶ μὴ παρεκτρέχων. εἰκότως οὖν πολὺ τὸ γόνιμον ἐν ὀλίγῳ σπέρματι ἐμπεριειλημμένων τῶνδε τῇ πραγματείᾳ δογμάτων, ὥσπερ τὸ παμβότανον τοῦ ἀγροῦ φησὶν ἡ γραφή· ἣν καὶ τὴν ἐπιγραφὴν κυρίαν ἔχουσιν οἱ τῶν ὑπομνημάτων στρωματεῖς, ἀτεχνῶς κατὰ τὴν παλαιὰν ἐκείνην ἀπηνθισμένην προσφορὰν, ἥν ὁ Σοφοκλῆς γράφει.

Ἦν μὲν γὰρ οἰὸς μαλλὸς, ἦν δ' ἀμπέλου Σπονδὴ, καὶ ῥὰξ εὖ τεθησαυρισμένη,
Ἐνῆν δὲ παγκαρπία συμμιγὴς ὀλαῖς, Λίπος τ' ἐλαίου καὶ τὸ ποικιλώτατον
Ξανθῆς μελίσσης κηρόπλαστον ὄργανον· αὐτίκα οἱ στρωματεῖς ἡμῶν κατὰ τὸν γεωργὸν Τιμοκλέους τοῦ κωμικοῦ, σῦκα, ἔλαιον, ἰσχάδας, μέλι προσφέρουσι· καθάπερ ἐκ παμφόρου χωρίου. δι' ἣν εὐκαρπίαν ἐπιφέρει,

Σὺ μὲν εἰρεσιώνην, οὐ γεωργίαν λέγεις: ἐπεφώνουν γὰρ εἰώθεσαν Ἀθηναῖοι·
Εἰρεσιώνη, σῦκα φέρει καὶ πίονας ἄρτους,
Καὶ μέλι ἐν κοτύλῃ, καὶ ἔλαιον ἀναψήσασθαι·

χρὴ τοίνυν πολλάκις ὡς ἐν τοῖς πλοκάνοις διασείοντας καὶ ἀναρριπίζοντας τὴν πολυμιγίαν σπερμάτων, τὸν πυρὸν ἐκλέγειν, οἱ πολλοὶ δὲ τῇ τῶν χειμώνων καταστάσει ὁμοίαν ἔχουσι τὴν διάθεσιν, ἀνέδραστόν τι καὶ ἄλογον. πολλὰ ἀπιστία δέδρακεν ἀγαθὰ πίστις κακά. ὅ, τι Ἐπίχαρμος· μέμνασο ἀπιστεῖν φησὶν ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν· αὐτίκα τὸ μὲν ἀπιστεῖν τῇ ἀληθείᾳ θάνατον φέρει, ὡς τὸ πιστεύειν ζωήν· ἔμπαλιν δὲ τὸ πιστεύειν τῷ ψεύδει· ἀπιστεῖν δὲ τῇ ἀληθείᾳ, εἰς ἀπώλειαν ὑποσύρει, ὁ αὐτὸς λόγος ἐπί τε ἐγκρατείας καὶ ἀκρασίας, ἐγκρατεύεσθαι μὲν γὰρ ἀγαθουργίας, κακίας ἔργον: ἀπέχεσθαι δὲ ἀδικίας, σωτηρίας ἀρχή· ἤ μοι δοκεῖ τὸ σάββατον δι' ἀποχῆς κακῶν ἐγκράτειαν αἰνίσσεσθαι, καὶ τί ποτ' ἐστὶν ᾧ διαφέρει, θηρίων ἄνθρωπος, τούτων τε αὖ οἱ τοῦ θεοῦ ἄγγελοι σοφώτεροι· ἠλάττωσας αὐτόν φησι βραχύ τι παρ' ἀγγέλους: οὐ γὰρ ἐπὶ τοῦ κυρίου ἐκλέγονται τὴν γραφήν· καί τοι κἀκεῖνος σάρκα ἐφόρει. ἐπὶ δὲ τοῦ τελείου καὶ γνωστικοῦ τῷ χρόνῳ, καὶ τῷ ἐνδύματι ἐλαττουμένου παρὰ τοὺς ἀγγέλους. οὐκ οὖν ἄλλο τι σοφίαν παρὰ τὴν ἐπιστήμην λέγω, ἐπεὶ μὴ διαφέρει ζωὴ ζωῆς: κοινοῦ γὰρ τῇ φύσει τῇ θνητῇ, τουτέστι τῷ ἀνθρώπῳ πρὸς τὸ ἀθανασίας κατηξιωμένον τὸ ζῆν, ἐξ ἴν θεωρίας τε καὶ ἐγκρατείας, θατέρου διαφέροντος. ἤ μοι δοκεῖ καὶ Πυθαγόρας σοφὸν μὲν εἶναι τὸν θεὸν λέγειν μόνον· ἐπεὶ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ, γράφει· εἰς ὑπακοὴν πίστεως, εἰς πάντα τὰ ἔθνη· γνωρισθέντος μόνῳ σοφῷ θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἑαυτὸν δὲ διὰ φιλίαν, τὴν πρὸς τὸν θεὸν φιλόσοφον· διελέγετο γοῦν Μωυσεῖ φησὶν ὁ θεὸς ὡς φίλος φίλῳ: τὸ μὲν οὖν ἀληθὲς τῷ θεῷ σαφές, αὐτίκα τὴν ἀλήθειαν γεννᾷ: ὁ γνωστικὸς δὲ ἀληθείας ἐρᾷ· ἴθι φησὶ πρὸς τὸν μύρμηκα ὦ ὀκνηρὲ, καὶ μελίττης γενοῦ μαθητής, ὁ Σολομὼν λέγει: εἰ γὰρ ἑκάστου τῆς οἰκείας φύσεως ἔργον ἐν καὶ βοὸς ὁμοίως καὶ ἵππου καὶ κυνὸς, τί ἂν φήσαιμεν τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἔργον τὸ οἰκεῖον· ἔοικεν δ' οἶμαι κενταύρῳ Θετταλικῷ πλάσματι, ἐκ λογικοῦ καὶ ἀλόγου συγκείμενος ψυχῆς καὶ σώματος. ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα γῆν τε ἐργάζεται καὶ σπεύδει εἰς γῆν: τέταται δὲ ἡ ψυχὴ πρὸς τὸν θεόν. ἤγουν διὰ φιλοσοφίας τῆς ἀληθοῦς παιδευομένη, πρὸς τοὺς ἄνω σπεύδει συγγενεῖς ἀποστραφεῖσα τῶν τοῦ σώματος ἐπιθυμιῶν· πρός τε ταύταις πόνου τε καὶ φόβου, καί τοι πρὸς ἀγαθοῦ καὶ τὴν ὑπομονὴν, καὶ τὸν φόβον ἐδείξαμεν: εἰ γὰρ διὰ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας· ὡς οἱ κατατρέχοντες τοῦ νόμου φασὶ καὶ ἄχρι νόμου ἁμαρτία ἦν ἐν κόσμῳ, ἀλλὰ χωρὶς νόμου ἁμαρτία νεκρὰ ἀντᾴδομεν αὐτοῖς, ὅτ' ἂν γὰρ ἀφέλῃς τὸ αἴτιον τοῦ φόβου τὴν ἁμαρτίαν, ἀφεῖλες τὸν φόβον· πολὺ δὲ ἔτι κόλασιν ὅτ' ἂν ἀπῇ, τὸ πεφυκὸς ἐπιθυμεῖν: δικαίῳ γὰρ οὐ κεῖται νόμος ἡ γραφή φησιν. καλῶς οὖν Ἡράκλειτος δίκης ὄνομα φησὶν οὐκ ἂν ᾔδεσαν, εἰ ταῦτα μὴ ἦν: Σωκράτης δὲ νόμον ἕνεκα ἀγαθῶν οὐκ ἂν γενέσθαι, ἀλλ' οὐδὲ ἔτι ἔγνωσαν οἱ κατήγοροι ὡς ὁ Ἀπόστολος φησιν, ὅτι ὁ ἀγαπῶν τὸν πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεται: τὸ γὰρ οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, καὶ εἴ τις ἑτέρα ἐντολή, ἐν τούτῳ μόνῳ ἀνακεφαλαιοῦται τῷ λόγῳ, τῷ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. ταύτῃ που ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου φησὶν ἐξ ὅλης καρδίας σου, καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, ὡς σεαυτὸν, εἰ δὴ ὁ τὸν πλησίον ἀγαπῶν κακὸν οὐκ ἐργάζεται, καὶ πᾶσα ἐντολὴ ἐν τούτῳ

ἀνακεφαλαιοῦται τῷ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον, αἳ τὸν φόβον ἐπαρτῶσιν ἐντολαί, ἀγάπην οὐ μῖσος κατασκευάζουσιν. οὐκοῦν πάθος τοῦ φόβου γεννητικὸς ὁ νόμος, ὥστε ὁ νόμος ἅγιος καὶ τῷ ὄντι πνευματικός ἐστι κατὰ τὸν Ἀπόστολον. δεῖ δὴ ὡς ἔοικε τήν γε τοῦ σώματος φύσιν, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς οὐσίαν πολυπραγμονήσαντας, τὸ ἑκατέρου τέλος καταλαβέσθαι, καὶ μὴ τὸν θάνατον ἡγεῖσθαι κακόν: ὅτε γὰρ δοῦλοι ἦτε τῆς ἁμαρτίας φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ἐλεύθεροι ἦτε τῇ δικαιοσύνῃ. τίνα οὖν καρπὸν εἴχετε τότε, ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε: τὸ γὰρ τέλος ἐκείνων, θάνατος: νυνὶ δὲ ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας: δουλωθέντες δὲ τῷ θεῷ, ἔχετε τὸν καρπὸν ὑμῶν εἰς ἁγιασμόν, τὸ δὲ τέλος, ζωὴν αἰώνιον: τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας, θάνατος: τὸ δὲ χάρισμα τοῦ θεοῦ, ζωὴ αἰώνιος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. κινδυνεύει τοίνυν δεδεῖχθαι θάνατος μὲν εἶναι ἡ ἐν σώματι κοινωνία τῆς ψυχῆς, ἁμαρτητικῆς οὔσης, ζωὴ δὲ ὁ χωρισμὸς τῆς ἁμαρτίας. πολλοὶ δὲ οἱ ἐν ποσὶ χάρακες καὶ τάφροι τῆς ἐπιθυμίας: ταῖς τε ὀργῆς καὶ θυμοῦ βάραθρα, ἃ διαπηδᾶν ἀνάγκη, καὶ πάσας ἀποφεύγειν τὴν τῶν ἐπιβουλῶν ἀνάγκην, τὸν μηκέτι δι' ἐσόπτρου τὴν γνῶσιν τοῦ θεοῦ καρπούμενον:

Ἥμισυ γάρ τ' ἀρετῆς ἀποαίνυται εὐρύοπα Ζεὺς
Ἀνέρος: εὖτ' ἄν μιν κατὰ δούλιον ἦμαρ ἕλῃσι.

δούλους δὲ τοὺς ὑπὸ ἁμαρτίαν καὶ τοὺς ἁμαρτίαις πεπραμένους, τοὺς φιληδόνους, καὶ φιλοσωμάτους οἶδεν ἡ γραφή· καὶ θηρία μᾶλλον ἢ ἀνθρώπους τοὺς παρομοιωθέντας τοῖς κτήνεσι, θηλυμανεῖς ἵππους, ἐπὶ τὰς τῶν πλησίον χρεμετίζοντας: ὄνος ὑβριστής, ὁ ἀκόλαστος: λύκος ἄγριος, ὁ πλεονεκτικός: καὶ ὄφις ὁ ἀπατεών. ὁ τοίνυν τοῦ σώματος ἀπὸ τῆς ψυχῆς χωρισμός, ὁ παρ' ὅλον τὸν βίον μελετώμενος, τῷ φιλοσόφῳ προθυμίαν κατασκευάζει γνωστικήν, εὐκόλως δύνασθαι φέρειν τὸν τῆς φύσεως θάνατον, διάλυσιν ὄντα, τῶν πρὸς τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς δεσμῶν: ἐμοὶ γὰρ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ λέγει: βιοῖ δὲ ἤδη ἐν σαρκὶ ὤν, ὡς ἐν οὐρανῷ πολιτευόμενος. ὅθεν εἰκότως καλούμενος ὁ γνωστικὸς ὑπακούει ῥᾳδίως, καὶ τῷ τὸ σωμάτιον αἰτοῦντι φέρων προσδίδωσι, καὶ τὰ πάθη προαποθέμενος τοῦ σαρκίου ταῦτα, οὐχ ὑβρίζων τὸν παραίζοντα: παιδεύων δὲ οἶμαι καὶ ἐλέγχων.

Ἐξ οἵης τιμῆς, καὶ ὅσου μήκεος ὄλβου

ὥς φησιν Ἐμπεδοκλῆς, ὧδε λιπὼν μετὰ θνητῶν ἀναστρέφεται. οὗτος ὡς ἀληθῶς μαρτυρεῖ, αὐτῷ μὲν τὸ εἶναι πιστῷ γνησίῳ πρὸς τὸν θεόν: τῷ πειράζοντι δὲ μάτην ἐζηλωκέναι τὸν δι' ἀγάπης πιστόν: τῷ δ' αὖ κυρίῳ τὴν ἔνθεον πρὸς τὴν διδασκαλίαν πειθώ, ἧς οὐκ ἀποστήσεται θανάτου φόβῳ. ναὶ μὴν καὶ τοῦ κηρύγματος τὴν ἀλήθειαν συμβεβαιοῖ ἔργῳ, δυνατὸν εἶναι δεικνὺς τὸν πρὸς ὃν συνῆλθε θεὸν θαυμάσαις ἂν τὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἣν ἐναργῶς διδάσκει, εὐχαρίστως ἑνούμενος πρὸς τὸ συγγενές. οὐ μήν, ἀλλὰ καὶ τῷ τιμίῳ αἵματι τοὺς ἀπίστους δυσωπῶν. οὗτος τὸν φόβῳ τὸ ἀρνεῖσθαι Χριστὸν διὰ τὴν ἐντολὴν ἐκκλίνει, ἵνα δὴ φόβῳ μάρτυς γένηται. οὐ μὴν οὐδὲ ἐλπίδι δωρεῶν ἡτοιμασμένων ἀπεμπρεύσκων τὴν πίστιν. ἀγάπῃ δὲ πρὸς τὸν κύριον ἀσμενέστατα τοῦδε τοῦ βίου ἀπολυθήσεται, χάριν ἴσως καὶ τῷ τὴν αἰτίαν παρασχομένῳ τῆς ἐνθένδε ἐξόδου: καὶ τῷ τὴν ἐπιβουλὴν τεχνασαμένῳ ἐγνωκώς, πρόφασιν εὔλογον λαβών, ἣν οὐκ αὐτὸς παρέσχεν ἑαυτὸν ἐπιδεῖξαι, ὅς ἐστι τῷ μὲν, δι' ὑπομονῆς: δι' ἀγάπης δὲ κυρίῳ, δι' ἧς ἀνεδείκνυτο τῷ κυρίῳ καὶ πρὸ τῆς γενέσεως τὴν προαίρεσιν τοῦ μαρτυρήσοντος εἰδότι. εὐθαρσὴς τοίνυν πρὸς φίλον τὸν κύριον, ὑπὲρ οὗ καὶ τὸ σῶμα ἑκὼν ἐπιδέδωκεν: πρὸς δὲ καὶ τὴν ψυχὴν ὡς οἱ δικασταὶ προσεδόκησαν, ἔρχεται φίλε κασίγνητε ποιητικῶς τι ἀκούσας πρὸς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, διὰ τὴν τοῦ βίου ὁμοιότητα. αὐτίκα τελείωσιν τὸ μαρτύριον καλοῦμεν, οὐχ ὅτι τέλος τοῦ βίου ὁ ἄνθρωπος ἔλαβεν ὡς οἱ λοιποί, ἀλλ' ὅτι τέλειον ἔργον ἀγάπης ἐνεδείξατο: καὶ οἱ παλαιοὶ δὲ τῶν παρ' Ἕλλησι, τῶν ἐν πολέμῳ ἀποθανόντων τὴν τελευτὴν ἐπαινοῦσιν, οὐ τὸ βιαίως ἀποθνήσκειν συμβουλεύοντες, ἀλλ' ὅτι ὁ κατὰ πόλεμον τελευτῶν ἀδεὴς τοῦ θανεῖν ἀπήλλακται ἀποτμηθεὶς τοῦ σώματος. καὶ οὐ προκάμνων τῇ ψυχῇ: οὐδὲ καταμαλακισθείς, οἷα περὶ τὰς νόσους πάσχουσιν οἱ ἄνθρωποι: ἀπαλλάττονται γὰρ θηλυνόμενοι καὶ ἱμειρόμενοι τοῦ ζῆν. διὰ ταῦτα οὐδὲ καθαρὰν ἀπολύουσι τὴν ψυχήν, ἀλλ' ὥσπερ μολυβδίδας τὰς ἐπιθυμίας μεθ' ἑαυτῆς φερομένην, εἰ μή τινες αὐτῶν ἐλλόγιμοι κατ' ἀρετὴν γεγόνασιν. εἰσὶ δὲ καὶ οἱ ἐν πολέμῳ μετ' ἐπιθυμιῶν ἀποθνήσκουσιν: οὐδὲν οὗτοι διαφέροντες

ροντες, εἰ καὶ νόσῳ κατεμαραίνοντο. εἰ τοίνυν ἡ πρὸς θεὸν ὁμολογία μαρτυρία ἐστὶ, πᾶσα ἡ κα-
θαρῶς πολιτευσαμένη ψυχὴ μετ' ἐπιγνώσεως τοῦ θεοῦ ἡ ταῖς ἐντολαῖς ἐπακηκουῖα, μάρ-
τυς ἐστὶ καὶ βίῳ καὶ λόγῳ ὅπως ποτὲ τοῦ σώματος ἀπαλλάττηται. οἷον αἷμα τὴν πίστιν ἀνὰ
τὸν βίον ἅπαντα, πρὸς δὲ καὶ τὴν ἔξοδον προχέουσα. αὐτίκα ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ φη-
σὶν, ὃς ἂν καταλείψῃ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ ἀδελφοὺς καὶ τὰ ἑξῆς, ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου καὶ
τοῦ ὀνόματός μου, μακάριός ἐστι· οὐ τὴν ἁπλῆν ἐμφαίνων μαρτυρίαν, ἀλλὰ τὴν γνωστικὴν,
ὡς κατὰ τὸν κανόνα τοῦ εὐαγγελίου πολιτευσάμενος, διὰ τῆς πρὸς τὸν κύριον ἀγάπης: γνῶσιν
γὰρ σημαίνει ἡ τοῦ ὀνόματος εἴδησις, καὶ ἡ τοῦ εὐαγγελίου νόησις: ἀλλ' οὐ ψιλὴν τὴν προσηγο-
ρίαν. ἀπολιπεῖν μὲν γένος τὸ κοσμικόν: ἀπολιπεῖν δὲ οὐσίαν καὶ κτῆσιν πᾶσαν, διὰ τὸ ἀ-
προσπαθῶς βιοῦν. μήτηρ γοῦν ἡ πατρὶς, καὶ τροφὸς ἀλληγορεῖται: πατέρες δὲ, οἱ νόμοι οἱ πο-
λιτικοί. ἃ δὴ ὑπεροπτέον εὐχαρίστως, τῷ μεγαλόφρονι δικαίῳ, ἕνεκεν τοῦ φίλον γενέσθαι τῷ
θεῷ, καὶ τυχεῖν τῶν δεξιῶν μερῶν τοῦ ἁγιάσματος, καθάπερ καὶ οἱ Ἀπόστολοι πεποιήκα-
σιν. εἶτα Ἡράκλειτος μὲν φησιν ἀρηιφάτους θεοὶ τιμῶσι καὶ ἄνθρωποι. καὶ Πλάτων ἐν τῷ
,, πέμπτῳ τῆς πολιτείας γράφει· τῶν δὲ δὴ ἀποθανόντων ἐπὶ στρατείας, ὃς ἂν εὐδοκιμήσας
,, τελευτήσῃ. ἆρ' οὐ πρῶτον μὲν φήσομεν τοῦ χρυσοῦ γένους εἶναι; πάντων γε μάλιστα: τὸ δὲ χρυ-
,, σοῦν γένος πρὸς θεῶν ἐστι τῶν κατ' οὐρανὸν καὶ τὴν ἀπλανῆ σφαῖραν, οἳ μάλιστα τὴν ἡγε-
,, μονίαν ἔχουσι, τῆς κατ' ἀνθρώπους προνοίας. τινὲς δὲ τῶν αἱρετικῶν τοῦ κυρίου παρακηκοότες
ἀσεβῶς ἅμα καὶ δειλῶς φιλοζωοῦσι, μαρτυρίαν λέγοντες ἀληθῆ εἶναι, τὴν τοῦ ὄντως ὄντος γνῶ-
σιν θεοῦ, ὅπερ καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν: φονέα δὲ εἶναι αὐτὸν ἑαυτοῦ καὶ αὐθέντην, τὸν διὰ θα-
νάτου ὁμολογήσαντα, καὶ ἄλλα τοιαῦτα δειλίας σοφίσματα, εἰς μέσον κομίζουσι, πρὸς οὓς
εἰρήσεται ὁπότ' ἂν καιρὸς ἀπαιτῇ. διαφέρονται γὰρ ἡμῖν περὶ ἀρχάς. λέγομεν δὲ καὶ ἡμεῖς
τοὺς ἐπιπηδήσαντας τῷ θανάτῳ: εἰσὶ γάρ τινες οὐχ ἡμέτεροι: μόνου τοῦ ὀνόματος κοινωνοί, οἳ
δὴ αὑτοὺς παραδιδόντες σπεύδουσι τῇ πρὸς τὸν δημιουργὸν ἀπεχθείᾳ οἱ ἄθλιοι θανατοῦντες·
τούτοις ἐξάγειν ἑαυτοὺς ἀμαρτύρως λέγομεν, κἂν δημοσίᾳ κολάζονται: οὐ γὰρ τὸν χαρακτῆ-
ρα σώζουσι τοῦ μαρτυρίου τοῦ πιστοῦ, τὸν ὄντως θεοῦ μὴ γνωρίσαντες: θανάτῳ δὲ ἑαυτοὺς ἐπι-
διδόασι κενῷ, καθάπερ καὶ οἱ τῶν Ἰνδῶν γυμνοσοφισταὶ, ματαίως πυρί. ἐπεὶ δ' οἱ ψευδώνυ-
μοι οὗτοι τὸ σῶμα διαβάλλουσι, μαθέτωσαν ὅτι καὶ ἡ τοῦ σώματος εὐαρμοστία συμβάλλε-
ται τῇ διανοίᾳ πρὸς τὴν εὐφυΐαν, δι' ὃ ἐν τῷ τρίτῳ τῆς πολιτείας ὁ Πλάτων εἶπεν, οὗ μάλι-
στα ἐπιβοῶνται μάρτυρα τὴν γένεσιν κακίζοντα, ἐπιμελεῖσθαι σώματος δεῖν ψυχῆς ἕνεκα
ἁρμονίας, δι' οὗ βιοῦντι ἔστι, καὶ ὀρθῶς βιοῦν, καταγγέλλοντα τῆς ἀληθείας τὸ κήρυγμα: διὰ
γὰρ τοῦ ζῆν καὶ τῆς ὑγιείας διαβιοῦντες, ἐκμανθάνομεν τὴν γνῶσιν. ᾧ δὲ οὐδὲ τὸ τυχὸν προσελ-
θεῖν ἔστιν εἰς ὕψος ἄνευ τοῦ ἐν τοῖς ἀναγκαίοις εἶναι, καὶ δι' αὐτῶν πάντα ποιεῖν τὰ πρὸς τὴν γνῶ-
σιν συντείνοντα, τὸ εὖ ζῆν τούτῳ, πῶς οὐχ αἱρετόν. ἐν γοῦν τῷ ζῆν, τὸ εὖ ζῆν κατορθοῦται, καὶ
εἰς ἕξιν ἀϊδιότητος παραπέμπεται, ὁ διὰ σώματος μελετήσας εὐζωΐαν, θαυμάζειν δὲ ἄξιον καὶ
τῶν Στωϊκῶν, οἵ τινές φασι μηδὲν τὴν ψυχὴν ὑπὸ τοῦ σώματος διατίθεσθαι: μήτε πρὸς κα-
κίαν ὑπὸ τῆς νόσου, μήτε πρὸς ἀρετὴν ὑπὸ τῆς ὑγιείας; ἀλλ' ἀμφότερα ταῦτα λέγου-
σιν ἀδιάφορα εἶναι. καί τοι καὶ Ἰὼβ, ἐγκρατείας ὑπερβολῇ καὶ πίστεως ὑπεροχῇ, πένης μὲν
ἐκ πλουσίου: ἄτιμος δὲ ἐξ ἐνδόξου: αἰσχρὸς δὲ ἐκ καλοῦ: καὶ νοσερὸς ἐξ ὑγιεινοῦ γενόμενος,
ἡμῖν τέ ἐστι παράδειγμα ἀγαθὸν ἀναγεγραμμένος: δυσωπῶν τὸν πειράσαντα: εὐλογῶν τὸν
πλάσαντα: φέρων οὕτω τὰ δεύτερα, ὡς καὶ τὰ πρότερα. διδάσκων ὅτι μάλα τοῖς περιστα-
τικοῖς ἅπασιν οἷόν τε εἶναι, καλῶς χρῆσθαι τὸν γνωστικὸν, καὶ ὅτι γε εἰκόνες τὰ παλαιὰ κατορ-
θώματα, εἰς τὰ ἡμεδαπὰ ἐπανορθώματα ἔγκεινται, ἐμφαίνων ὁ Ἀπόστολος, ὥστε τοὺς δεσμούς
μου φησὶ φανεροὺς ἐν Χριστῷ γενέσθαι ἐν ὅλῳ τῷ πραιτωρίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσι, καὶ τοὺς
πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν κυρίῳ πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως
τὸν λόγον τοῦ θεοῦ λαλεῖν, ἐπεὶ καὶ τὰ μαρτύρια ἐπιστροφῆς ἐστι παραδείγματα, ἐνδόξως ἡ-
γιασμένα: ὅσα γὰρ ἡ γραφὴ λέγει εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν ἐγράφη, ἵνα διὰ τῆς ὑπο-
μονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως τῶν γραφῶν, τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν τῆς παρακλήσεως, ἔοικε
δέ πως παρούσης ἀλγηδόνος ἡ ψυχὴ νεύειν ἀπ' αὐτῆς, καὶ τίμιον ἡγεῖσθαι τὴν ἀπαλλα-
γὴν τῆς παρούσης ὀδύνης. ἀμέλει κατ' ἐκεῖνο καιροῦ καὶ μαθημάτων ῥαθυμεῖ, ὁπηνίκα καὶ

αἱ ἄλλαι ἀπημέλληνται ἀρεταί, καὶ οὐ δήπου τὴν ἀρετὴν αὐτὴν πάσχειν φαμέν· οὐδὲ γὰρ νοσεῖ ἡ ἀρετή. ὁ δὲ ἀμφοῖν μαθηματικῶς, ἀρετῆς καὶ νόσου, ὑπὸ τοῦ κατεπείγοντος θλίβεται, κἂν μὴ καταμεγαλοφρονῶν τύχῃ, ἐ μηδέπω τὴν ἕξιν τῆς ἐγκρατείας περιποιησάμενος ἐξίσταται, ἰσοντι δυσείσπεται τῷ φεύγειν, τὸ μὴ οὐ ὑπομεῖναι. ὁ δὲ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ πενίας, ἐπεὶ καὶ αὐτὴ τῶν ἀναγκαίων τῆς θεωρίας λέγω καὶ τῆς καθαρᾶς ἀναμαρτησίας ἀπασχολεῖν βιάζεται τὴν ψυχὴν περὶ τοὺς πορισμοὺς διατρίβειν ἀναγκάζουσα, τὸν μὴ ὅλον ἑαυτὸν δι' ἀγάπης ἀνατεθεικότα τῷ θεῷ. ὥσπερ ἔμπαλιν ἥ τε ὑγεία καὶ ἡ τῶν ἐπιτηδείων ἀφθονία, ἐλευθέραν καὶ ἀνεμπόδιστον φυλάσσει τὴν ψυχὴν, καὶ εὖ χρῆσθαι τοῖς παροῦσι γινώσκουσαν· θλίψιν γάρ φησιν ὁ Ἀπόστολος, τῇ σαρκὶ ἕξουσιν οἱ τοιοῦτοι· ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι· θέλω γὰρ ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι πρὸς τὸ εὔσχημον καὶ εὐπάρεδρον τῷ κυρίῳ ἀπερισπάστως. τούτων οὖν ἀποθετέον· οὐ δι' αὐτὰ, ἀλλὰ διὰ τὸ σῶμα· ἡ δὲ τοῦ σώματος ἐπιμέλεια διὰ τὴν ψυχὴν γίνεται, ἐφ' ἣν ἡ ἀναφορά. ἐν ταύτῃ γὰρ μαθεῖν ἀνάγκη τὸν γνωστικῶς πολιτευόμενον τὰ πρέποντα, ἐπεὶ τόγε μὴ εἶναι τὴν ἡδονὴν ἀγαθὸν ὁμολογεῖται ἐπὶ τοῦ κακοὺς εἶναί τινας ἡδονάς. τούτῳ τῷ λόγῳ ἀναφαίνεται τὸ ἀγαθὸν κακὸν, καὶ τὸ κακὸν ἀγαθόν. ἔπειτα δὲ, εἰ τινὰς μὲν αἱρούμεθα τῶν ἡδονῶν· τινὰς δὲ φεύγομεν, οὐ πᾶσα ἡδονὴ ἀγαθόν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀλγηδόνων ὁ αὐτὸς λόγος, ὧν τὰς μὲν, ὑπομένομεν· τὰς δὲ, φεύγομεν. ἡ δὲ αἵρεσις καὶ φυγὴ, κατ' ἐπιστήμην γίνεται, ὥστε τὴν ἐπιστήμην εἶναι τὸ ἀγαθὸν οὐ τὴν ἡδονὴν, δι' ἣν ἐστιν ὅτε καὶ τὴν ποιὰν ἡδονὴν αἱρησόμεθα. αὐτίκα ὁ μάρτυς ἡδονὴν τὴν δι' ἐλπίδος διὰ τῆς παρούσης ἀλγηδόνος αἱρεῖται. εἰ δὲ κατὰ μὲν θλῖψιν ἡ ἀλγηδὼν νοεῖται· κατὰ τὴν πάθησιν δὲ ἡ ἡδονὴ, ποιητικὴ τῆς ἡδονῆς ἡ ἀλγηδὼν ἡ παρὰ φύσιν παρεξάγουσα γίνεται. ἀγαθοῦ δὲ ποιητικὸν τὸ κακὸν οὐκ ἂν γένοιτο οὐδέτερον οὖν κακόν. ὁ μὲν οὖν Σιμωνίδης καθάπερ καὶ Ἀριστοτέλης, ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον αὐτὸς γράφει· δεύτερον δ' εὐφυᾶ καλὸν γενέσθαι, τρίτον δὲ πλουτεῖν ἀδόλως. καὶ ὁ Μεγαρεὺς Θέογνις,

Χρὴ πενίην φεύγοντα καὶ εἰς βαθυκήτεα πόντον
Ῥιπτεῖν, καὶ πετρέων Κύρνε κατ' ἠλιβάτων.

Κύρνε

ἔμπαλιν δὲ Ἀντιφάνης ὁ κωμικός. ὁ Πλοῦτος φησὶ πλέον βάτερον βλέποντας παραλαβὼν τυφλοὺς ποιεῖ, αὐτίκα πρὸς τὸν ποιητὴν τυφλὸς ἐκ γενετῆς κηρύττεται, καὶ οἱ γείνατο κοῦρον, ὅς οὐκ εἶδεν ἠλέκτορα φησὶν ὁ Χαλκιδεὺς Εὐφορίων.

Καλὸν οὖν ἦν παίδευμ' εἰς εὐανδρίαν Ὁ πλοῦτος ἀνθρώποισιν· αἵ τ' ἄγαν τρυφαί, ἐν τῷ Ἀλεξάνδρῳ ὁ Εὐριπίδης τε ποίημα. εἴρηται γε ἡ πενία, σοφίαν λαχεῖν διὰ τὸ συγγενὲς, ἁ φιλοχρηματία δὲ, οὐ Σπάρταν μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν πόλιν ἑλοι ἄν. οὐ κοινὸν μόνον ἐπὶ τὸ νόμισμα λαμπρὸς ἄργυρος ἢ χρυσός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρετὴ βροτοῖς, ὥς φησιν ὁ Σοφοκλῆς. ὁ
,, σωτὴρ ἡμῶν ὁ ἅγιος καὶ ἐπὶ τῶν πνευματικῶν καὶ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν, τὴν πενίαν, καὶ τὸν
,, πλοῦτον, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια ἔταξεν· εἰπὼν γὰρ, μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, σαφῶς ἡμᾶς διδάσκει ἐν πάσῃ περιστάσει τὸν μάρτυρα ζητεῖν ὃς ἐὰν πτωχὸς ᾖ διὰ δικαιοσύνην, μαρτυρεῖ δικαιοσύνην ἀγαθὸν εἶναι ἣν ἠγάπησεν, κἂν πεινῇ, κἂν διψῇ διὰ δικαιοσύνην, μαρτυρεῖ δικαιοσύνην τὸ ἄριστον τυγχάνειν. ὁμοίως δὲ καὶ ὁ κλαίων, καὶ ὁ πενθῶν διὰ δικαιοσύνην μαρτυρεῖ τῷ βελτίστῳ νόμῳ εἶναι καλῷ. ὡς οὖν τοὺς δεδιωγμένους, οὕτω δὲ καὶ τοὺς πεινῶντας καὶ τοὺς διψῶντας διὰ δικαιοσύνην μακαρίους λέγει, ὁ τὸν γνήσιον ἀποδεξάμενος πόθον,
,, ὃν οὐδὲ λιμὸς διακόψαι ἰσχύσει, κἂν τὴν δικαιοσύνην αὐτὴν πεινῶσι μακάριοι. μακάριοι
,, δὲ καὶ οἱ πτωχοὶ, εἴτε πνεύματι, εἴτε περιουσίᾳ διὰ δικαιοσύνην δῆλον ὅτι. μή τι οὖν οὐχ ἁπλῶς τοὺς πένητας, ἀλλὰ τοὺς ἐθελήσαντας διὰ δικαιοσύνην πτωχοὺς γενέσθαι, τούτους μακαρίζει, τοὺς καταμεγαλοφρονήσαντας τῶν ἐνταῦθα τιμῶν εἰς περιποίησιν τἀγαθοῦ, ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς καλοὺς τὸ ἦθος καὶ τὸ σῶμα δι' ἁγνείαν γενομένους, τούς τε εὐγενεῖς καὶ ἐνδόξους τοὺς διὰ δικαιοσύνην εἰς υἱοθεσίαν ἐληλακότας, καὶ διὰ τοῦτο εἰληφότας ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι, καὶ ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων περιπατεῖν, κυριεύειν τε καὶ δαιμόνων καὶ τῆς τοῦ ἀντικει-
,, μένου στρατιᾶς, καὶ ὅλως ἡ κυριακὴ ἄσκησις ἀπάγει τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος εὐχαρίστως, ἄγει καὶ αὐτὴ αὐτὴν κατὰ μετάθεσιν ἀσπασμῷ. ὁ γὰρ ἐρῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτὴν, καὶ ὁ ἀπολέσας εὑρήσει αὐτὴν, ἣν μόνον τὸ ἐπίκηρον ἡμῶν ἐπιβάλλωμεν τῇ τοῦ θεοῦ ἀφθαρσίᾳ. θέλημα δὲ τοῦ θεοῦ, ἐπίγνωσις τοῦ θεοῦ· ἥτις ἐστὶ κοινωνία ἀφθαρσίας. ὁ τοίνυν

ἐπιγινώσκων κατὰ τὸν τῆς μετανοίας λόγον ἁμαρτωλοῦ τὴν ψυχὴν, ἀπολέσει αὐτὴν τῆς ἁ-
μαρτίας ἧς ἀπέσπασται, ἀπολέσας δὲ εὑρήσει κατὰ τὴν ὑπακοὴν τὴν ἀναζήσασαν μὲν τῇ
πίστει· ἀποθανοῦσαν δὲ τῇ ἁμαρτίᾳ. τοῦτ' οὖν ἐστι τὸ εὑρεῖν τὴν ψυχὴν, τὸ γνῶναι ἑαυτὸν, τὴν δὲ
μεταστροφὴν τὴν ἐπὶ τὰ θεῖα, οἱ μὲν Στωικοὶ ἐκ μεταβολῆς φασὶ γενέσθαι, μεταβαλούσης
τῆς ψυχῆς εἰς σοφίαν, Πλάτων δὲ τῆς ψυχῆς ἐπὶ τὰ ἀμείνω περιαγωγὴν λαβούσης, καὶ
μεταστροφὴν ἐκ νυκτερινῆς τινος ἡμέρας. αὐτίκα εὔλογον ἐξαγωγὴν τῷ σπουδαίῳ συγχω-
ροῦσι καὶ οἱ φιλόσοφοι, εἴ τις τοῦ πράσσειν αὐτὸν οὕτως στερήσειεν αὐτῶν, ὡς μηκέτι ἀπολε-
λεῖφθαι αὐτῷ μηδὲ ἐλπίδα τῆς πράξεως· ὁ δὲ ἐκβιαζόμενος δικαστὴς ἀρνεῖσθαι τὸν ἠγα-
πημένον, διελέγχειν μοι δοκεῖ τὸν φίλον τῷ θεῷ καὶ τὸν μή. ἐνταῦθα οὐδὲ σύγκρισις ἔτι ἀπολεί-
πεται τί αὐτῆς καὶ μᾶλλον εἵλετο, ἀπειλὴν ἀνθρωπίνην, ἢ τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ· καί πως ἡ τῶν
κακῶν πράξεων ἀποχὴ μείωσίς τις καὶ σβέσις τῶν κακῶν εὑρίσκεται, καθαιρουμένης τῆς ἐνερ-
γείας αὐτῶν, διὰ τῆς ἀπραξίας, καὶ τοῦτ' ἐστι, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ
δεῦρο ἀκολούθει μοι, τουτέστιν, τοῖς ὑπὸ τοῦ κυρίου λεγομένοις ἕπου. ὑπάρχοντα δέ φασί τινες
αὐτὸν εἰρηκέναι, τὰ ἐν τῇ ψυχῇ ἀλλότρια, καὶ πῶς τοῖς πτωχοῖς ταῦτα διανέμεται, οὐκ ἔ-
χουσιν εἰπεῖν, ἀλλ' ὁ θεὸς γὰρ πάντα πᾶσι μερίζει κατ' ἀξίαν δικαίας φύσεως τῆς οἰκονομίας.
καταφρονήσας οὖν φησι τῶν ὑπαρχόντων, ἃ ὁ θεὸς μερίζει διὰ τῆς σῆς μεγαλειότητος, ἕπου
τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις, σπεύδων πρὸς τὴν τοῦ πνεύματος ἄνοδον, οὐκ ἀποχῇ κακῶν μόνον
δικαιωθεὶς: πρὸς δὲ, καὶ τῇ κυριακῇ τελειωθεὶς εὐποιίᾳ. αὐτίκα τὸν καυχώμενον τελείως τὰ ἐκ
τοῦ νόμου προστάγματα πεπληρωκέναι διήλεγχε, μὴ τὸν πλησίον ἀγαπήσαντα: εὐεργεσίαν
δὲ ἀγάπη ἐπαγγέλλεται, ἡ κυριεύουσα τοῦ σαββάτου κατ' ἐπανάβασιν γνωστικήν· δεῖν δ' οἴ-
μαι, μή τι διὰ φόβον κολάσεως, μή τι διά τινα ἐπαγγελίας δόσεως: δι' αὐτὸ δὲ τὸ ἀγαθὸν, προ-
σεληλυθέναι τῷ σωτηρίῳ λόγῳ. οἱ τοιοῦτοι ἐκ δεξιῶν ἵστανται τοῦ ἁγιάσματος, οἱ δὲ διὰ τῆς
τῶν φθαρτῶν δόσεως οἰόμενοι ἀντικαταλλάσσεσθαι τὰ τῆς ἀφθαρσίας, ἐν τῇ τῶν δυεῖν ἀδελ-
φῶν παραβολῇ μίσθιοι κέκληνται: καὶ μή τι γε ἐνταῦθα τὸ καθ' ὁμοίωσιν καὶ εἰκόνα ἀνακύ-
πτει. οἱ μὲν κατὰ τὴν πρὸς τὸν σωτῆρα ὁμοίωσιν συμπολιτεύονται, οἱ δὲ ἐξ εὐωνύμων ἱστά-
μενοι κατὰ τὴν τούτων εἰκόνα. τρία τοίνυν ἐστὶν ἀπὸ τῆς ἀληθείας μιᾶς ῥίζης ἀμφοῖν ὑποκει-
μένης· αἱρέσεως δὲ οὐκ ἴσης, μᾶλλον δὲ τῆς κατὰ τὴν αἵρεσιν διαφορᾶς οὐκ ἴσης [διαφέρει δ' οἴ-
μαι τὸ κατὰ μίμησιν ἑλέσθαι τοῦ κατὰ γνῶσιν ἑλομένου, ὡς τὸ πεπυρωμένον καὶ τὸ πεφωτι-
σμένον· φῶς οὖν τῆς κατὰ τὴν γραφὴν ὁμοιότητος ὁ Ἰσραήλ· ὁ δὲ ἄλλος, εἰκών. τί δὲ βούλε-
ται ἡ τοῦ Λαζάρου παραβολὴ τῷ κυρίῳ πλουσίου καὶ πένητος εἰκόνα δεικνύουσα; [τί δὲ, οὐδεὶς
δύναται δυσὶ δουλεύειν κυρίοις θεῷ καὶ μαμωνᾷ, τὴν φιλαργυρίαν οὕτως ὀνομάζοντος τοῦ
κυρίου. αὐτίκα εἰς τὴν κλῆσιν τοῦ δείπνου οἱ φιλοκτήμονες κληθέντες οὐκ ἀπαντῶσιν. οὐ διὰ
τὸ κεκλῆσθαι, ἀλλὰ διὰ τὸ προσπαθῶς κεκτῆσθαι [αἱ ἀλώπεκες ἄρα φωλεοὺς ἔχουσι· τὸν
ἀμφὶ τὸν μεταλλευόμενον, καὶ γεωργούμενον διασείοντας πλοῦτον κακοήθεις ἀνθρώποις,
καὶ γηγενεῖς, ἀλώπεκας προσεῖπεν, ὡς αὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ Ἡρώδου, ὑπάγετε, εἴπατε τῇ ἀλώ-
πεκι ταύτῃ, ἰδοὺ ἐκβάλλω δαιμόνια, καὶ ἰάσεις ἀποτελῶ σήμερον καὶ αὔριον, καὶ τῇ τρίτῃ
τελειοῦμαι· πετεινὰ γὰρ οὐρανοῦ, τὰ οὐρανῷ τῶν ἄλλων ὀρνέων διακεκριμένους καθαροὺς
τῷ ὄντι, τοὺς εἰς τὴν τοῦ οὐρανίου λόγου γνῶσιν, πτητικοὺς προσεῖπεν: οὐ γὰρ δὴ μόνον πλοῦτον
καὶ δόξας, καὶ γάμου, ἀλλὰ καὶ πενίας τῷ μὴ φέροντι μυρίας φροντίδας, καὶ μὴν ταύτας ἐν τῇ πα-
ραβολῇ τοῦ τετραμεροῦς σπόρου ᾐνίξατο τὰς μερίμνας, τὸ σπέρμα τοῦ λόγου φήσας τὸ εἰς ἀ-
κάνθας, καὶ φραγμοὺς πεσὸν συμπνιγῆναι ὑπ' αὐτῶν, καὶ μὴ καρποφορῆσαι δυνηθῆναι [μαθεῖν
οὖν ἀνάγκη ὅπως ἑκάστῳ τῶν προσαπτόντων χρηστέον, ὡς δι' εὐζωίας γνωστικῆς εἰς ἕξιν ἀϊδίου συνα-
σκηθῆναι ζωῆς: εἶδον γάρ φησι τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον, καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρας τοῦ
λιβάνου, καὶ παρῆλθον, λέγει ἡ γραφή, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν, καὶ ἐζήτησα αὐτὸν, καὶ οὐχ εὑρέθη ὁ τό-
πος αὐτοῦ. φύλασσε ἀκακίαν καὶ ἴδε εὐθύτητα, ὅτι ἔστιν ἐγκατάλειμμα ἀνθρώπῳ εἰρηνικῷ. οὗ-
τος δ' ἂν εἴη, ὁ ἀνυπόκριτος ἐξ ὅλης καρδίας πιστεύων. καὶ πάσῃ τῇ ψυχῇ γαληνιῶν: ὁ γὰρ
λαὸς ὁ ἕτερος τοῖς χείλεσι τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτοῦ πόρρω ἄπεστιν ἀπὸ κυρίου. τῷ στόματι
αὐτῶν εὐλογοῦσι: τῇ δὲ καρδίᾳ αὐτῶν κατηρῶντο. ἠγάπησαν αὐτὸν ἐν τῷ στόματι αὐτῶν,
καὶ τῇ γλώσσῃ αὐτῶν ἐψεύσαντο αὐτόν. ἡ δὲ καρδία αὐτῶν, οὐκ εὐθεῖα μετ' αὐτοῦ, οὐδὲ ἐπιστώ-

θῶσιν ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ. διὰ τοῦτο ἄλαλα γενηθήτω πάντα τὰ χείλη τὰ δόλια καὶ γλῶσσαν μεγαλορήμονα, τοὺς εἰπόντας τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλυνοῦμεν, τὰ χείλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἐστι· τίς ἡμῶν κύριός ἐστιν. ἀπὸ ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν, καὶ τοῦ στεναγμοῦ τῶν πενήτων, νῦν ἀναστήσομαι λέγει κύριος. θήσομαι ἐν σωτηρίῳ, παῤῥησιάσομαι ἐν αὐτῷ. ταπεινοφρονούντων γάρ ἐστιν ὁ Χριστὸς, οὐκ ἐπαιρομένων ἐπὶ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ. μὴ θησαυρίζετε τοίνυν ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζει· καὶ κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσι. τάχα μὲν τοὺς φιλοκτήμονας ὀνειδίζων λέγει ὁ κύριος· τάχα δὲ καὶ τοὺς ἁπλῶς μεριμνητάς τε καὶ φροντιστάς. ἤδη δὲ καὶ τοὺς φιλοσωμάτοις· ἔρωτες γὰρ καὶ νόσοι καὶ οἱ φαῦλοι διαλογισμοὶ διορύσσουσι τὸν λογισμὸν, καὶ τὸν ὅλον ἄνθρωπον· ὁ δὲ τῷ ὄντι θησαυρὸς ἡμῶν, ἔνθα ἡ συγγένεια τοῦ νοῦ, ἐπὶ τὸ κοινωνικὸν τῆς δικαιοσύνης παραδίδωσιν· ἐμφαίνων δεῖν ἀποδιδόναι τῇ συνηθείᾳ τῆς παλαιᾶς ἀναστροφῆς, τὰ ὑπ' αὐτῆς ἡμῖν προσκτηθέντα, καὶ ἐπὶ τὸν θεὸν ἀνατρέχειν, ἔλεον αἰτουμένους. οὗτός ἐστι τῷ ὄντι βαλλάντιον μὴ παλαιούμενον· ἐφόδιον ζωῆς ἀϊδίου· θησαυρὸς ἀνέκλειπτος ἐν οὐρανῷ. ὅτι ἐλεῶν ἐλεήσω ὃν ἂν ἐλεῶ φησὶ κύριος. λέγουσι δὲ ταῦτα καὶ τοῖς θέλουσι διὰ τὴν δικαιοσύνην πτωχεῦσαι· ἀκηκόασι γὰρ διὰ τῆς ἐντολῆς, ὅτι πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος ὁδὸς ἀπάγει εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοὶ οἱ διερχόμενοι δι' αὐτῆς, οὐ περὶ ἄλλου τινὸς, ἀλλὰ περὶ ἀσωτίας καὶ φιλογυνίας, φιλοδοξίας, φιλαρχίας, καὶ τῶν ὁμοίων διαλέγεται παθῶν· ἄφρον γὰρ οὕτως ἔφη, ὅτι τῇ νυκτὶ ταύτῃ ἀπαιτοῦσί σου τὴν ψυχὴν, ἃ δὲ ἡτοίμασας αὐτῇ, τίνι γενήσεται; καὶ τὰ μὲν τῆς ἐντολῆς ὧδε ἔχει κατὰ λέξιν· φυλάσσεσθε τοίνυν ἀπὸ πάσης πλεονεξίας, ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ τὰ ὑπάρχοντα ἐστὶν ἡ ζωὴ αὐτοῦ. τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ, ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. διὰ τοῦτο λέγω. μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε· μηδὲ τῷ σώματι τί περιβάλητε· ἡ γὰρ ψυχὴ πλεῖόν ἐστι τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος. καὶ πάλιν οἶδεν γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὅτι χρῄζετε τούτων ἁπάντων, ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ τὴν δικαιοσύνην· ταῦτα γὰρ μεγάλα· τὰ δὲ μικρὰ καὶ περὶ τὸν βίον, ταῦτα προστεθήσεται ὑμῖν. ἆρ' οὐκ ἄντικρυς τὸν γνωστικὸν μεθέπειν ἡμᾶς παρακελεύεται βίον· ἔργῳ τε καὶ λόγῳ ζητεῖν τὴν ἀλήθειαν προτρέπει· πλούσιον τοίνυν οὐ τὴν δόσιν, ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν λογίζεται ὁ παιδεύων τὴν ψυχὴν Χριστός. Ζακχαῖον τοίνυν, οἱ δὲ, Ματθίαν φασὶν ἀρχιτελώνην ἀκηκοότα τοῦ κυρίου καταξιώσαντος πρὸς αὐτὸν γενέσθαι, ἰδοὺ τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων μου δίδωμι ἐλεημοσύνην φάναι κύριε· καὶ εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα, τετραπλοῦν ἀποδίδωμι· ἐφ' οὗ καὶ ὁ σωτὴρ εἶπεν. ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν σήμερον, τὸ ἀπολωλὸς εὗρεν. πάλιν τε αὖ θεασάμενος εἰς τὸ γαζοφυλάκιον· τὸν μὲν πλούσιον ἀναλόγως τῇ κτήσει βεβληκότα· τὴν δὲ χήραν χαλκοῦς δύο· πλεῖον ἔφη τὴν χήραν βεβληκέναι πάντων· ὁ μὲν γὰρ ἀπὸ τοῦ περισσεύματος· ἡ δὲ ἐκ τῆς ὑστερήσεως συνεισήνεγκεν. ὅτι δὲ πάντα ἐπὶ τὴν παίδευσιν τῆς ψυχῆς ἀνάγει, μακάριοι φησὶν οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν· πραεῖς δέ εἰσιν, οἱ τὴν ἄσπονδον μάχην τὴν ἐν τῇ ψυχῇ καταπεπαυκότες, θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας, καὶ τῶν τούτοις ὑποβεβλημένων εἰδῶν· πραεῖς δὲ, τοὺς κατὰ προαίρεσιν, οὐ κατ' ἀνάγκην ἐπαινεῖ· εἰσὶ γὰρ παρὰ κυρίῳ καὶ μισθοὶ καὶ μοναὶ πλείονες· κατὰ ἀναλογίαν βίων· ὃς γὰρ ἂν δέξηταί φησι προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται· καὶ ὃς ἂν δέξηται δίκαιον, εἰς ὄνομα δικαίου, μισθὸν δικαίου λήψεται· καὶ ὃς ἂν δέξηται ἕνα τῶν μαθητῶν τούτων τῶν μικρῶν, τὸν μισθὸν οὐκ ἀπολέσει. πάλιν τε αὖ τὰς κατ' ἀξίαν διαφορὰς τῆς ἀρετῆς. αἱ γενεῖς ἀμοιβαὶ διὰ τῶν ὡρῶν τῶν οὐχ ὁμοίων τὸν ἀριθμόν· πρὸς δὲ, καὶ τοῦ ἑκάστῳ τῶν ἐργατῶν ἀποδοθέντος ἴσου μισθοῦ, τοῦτ' ἔστι τῆς σωτηρίας, ἣν τὸ δηνάριον αἰνίσσεται, τὸ ἐπ' ἴσης δίκαιον μεμήνυκε· διὰ τῶν κατὰ τὰς ἀναταλλήλους ὥρας ἐργασαμένων· ἐργάσονται μὲν οὖν κατὰ τὰς μονὰς τὰς ἀναλόγους, ὧν κατηξιώθησαν γερῶν, συνεργοὶ τῆς ἀῤῥήτου οἰκονομίας καὶ λειτουργίας. αἱ δὲ δὴ αὖ δόξαι διαφερόντως πρὸς τὸ ὁσίως βιῶναι προσηκλῆσθαι φησὶν ὁ Πλάτων, οὗτοί εἰσιν οἱ τῶνδε μὲν τῶν ἐν τῇ γῇ ἐλευθερούμενοί τε καὶ ἀπαλλαττόμενοι, ὥσπερ δεσμωτηρίων· ἄνω δὲ εἰς καθαρὰν οἴκησιν ἀφικνούμενοι, διὰ σταφισδρίων τε αὖ, τὸ αὐτὸ ὧδέ πως λέγει, τούτων δὲ αὐτῶν οἱ ἐν φιλοσοφίᾳ ἱκανῶς καθηράμενοι, ἄνευ τε σωμάτων ζῶσι τὸ παράπαν εἰς τὸν ἅ-

παντα

ἀσωτία. φιλοδοξία
φιλογυνία. φιλαρχία

Ζακχαίου. δήγημα
Ματθίας ἀρχιτελώνης.

παντα χρόνον, καίτοι χρήματά τινα περιτιθῆσι, τὰς μὲν ἀέρινα αὐτῶν· τὰς δὲ, καὶ πύ-
ρινα. ἔτι ἐπιφορεῖ, καὶ εἰς εἰκάσεις ἔτι τούτων καλλίους ἀφικνοῦνται, ἃς οὐδὲ ῥάδιον δηλῶ-
σαι, οὐδὲ ὁ χρόνος ἱκανὸς ἐν τῷ παρόντι. ὅθεν εἰκότως, μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ πα-
ρακληθήσονται: οἱ γὰρ μετανοήσαντες, ἐφ' οἷς κακῶς προβεβιώκασιν, εἰς τὴν κλῆσιν παρέ-
σονται: τοῦτο γάρ ἐστι τὸ παρακληθῆναι. τοῦ μετανοοῦντος δὲ, τρόποι δύο: ὁ μὲν, κοινότερος
φόβος ἐπὶ τοῖς πραχθεῖσιν: ὁ δὲ ἰδιαίτερος, ἡ δυσωπία ἡ πρὸς ἑαυτὴν τῆς ψυχῆς ἐκ συνει-
δήσεως· εἴτ' οὖν ἐνταῦθα, εἴτε καὶ ἀλλαχῆ, ἐπεὶ μηδεὶς τόπος ἀργὸς εὐποιΐας θεοῦ. πά-
λιν φησίν: μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται: ὁ δὲ ἔλεος, οὐχ ἥ τινες τῶν φιλο-
σόφων ὑπειλήφασι, λύπη ἐπ' ἀλλοτρίαις συμφοραῖς: μᾶλλον δὲ ἀστεῖόν τι ἐστιν ὡς οἱ προφῆ-
ται λέγουσιν: ἔλεον γάρ φησι θέλω, καὶ οὐ θυσίαν· ἐλεήμονας δὲ εἶναι βούλεται, οὐ μόνον τοὺς
ἔλεον ποιοῦντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐθέλοντας ἐλεεῖν κἂν μὴ δύνωνται, οἷς κατὰ προαίρεσιν τὸ
εὐεργετεῖν πάρεστιν: ἐνίοτε γὰρ βουλόμεθα δι' ἀργυρίου δόσεως ἢ διὰ σωματικῆς σπουδῆς ἔλεον
ποιῆσαι, ὡς δεομένῳ ἐπαρκέσαι, ἢ νοσοῦντι ὑπουργῆσαι, ἢ ἐν περιστάσει γενομένῳ παραστῆναι
καὶ οὐχ οἷοί τέ ἐσμεν ἤτοι διὰ πενίαν, ἢ νόσον, ἢ γῆρας: φυσικὴ γὰρ νόσος καὶ τοῦτο ἐξυπηρε-
τῆσαι τῇ προαιρέσει, ἐφ' ὧν ὁρμώμεθα μὴ δυνηθέντες ἐπὶ τέλος ἀγαγεῖν ὃ βεβουλήμεθα. τῆς
αὐτῆς τιμῆς μεθέξουσι τοῖς δυνηθεῖσιν οἱ βεβουλημένοι, ὧν ἡ προαίρεσις ἴση, κἂν πλεονεκτῶ-
σιν ἕτεροι τῇ περιουσίᾳ, ἐπεὶ δὲ τῶν ἀπαγόντων εἰς τὴν τελείωσιν τῆς σωτηρίας ὁδοὶ εὑρίσκον-
ται δύο ἔργα καὶ γνῶσις, μακαρίους εἶπεν τοὺς καθαροὺς τὴν καρδίαν, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄ-
ψονται, κἂν τῷ ὄντι τὸ ἀληθὲς σκοπῶμεν, ἡ γνῶσις τοῦ ἡγεμονικοῦ τῆς ψυχῆς, κάθαρσίς ἐστι,
καὶ ἐνέργειά ἐστιν ἀγαθή. ἀγαθὰ γοῦν, τὰ μὲν, αὐτὰ κατ' ἑαυτά: τὰ δὲ μετέχοντα τῶν ἀγα-
θῶν, ὡς τὰς καλὰς πράξεις φαμέν: ἄνευ δὲ τῶν μεταξὺ, ἃ δὴ ὕλης ἐπέχει τάξιν, οὔθ' αἱ ἀγα-
θαὶ, οὔθ' αἱ κακαὶ συνίστανται πράξεις, οἷον ζωῆς λέγω, καὶ ὑγιείας: τῶν τε ἄλλων τῶν ἀναγκαίων
ἢ περιστατικῶν. καθαροὺς οὖν κατὰ τὰς σωματικὰς ἐπιθυμίας καὶ τοὺς ἁγίους διαλογισμοὺς,
τοὺς εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ θεοῦ ἀφικνουμένους εἶναι βούλεται, ὅτ' ἂν μηδὲν ἔχῃ νόθον ἐπιπροσθοῦ-
ν τῇ δυνάμει ἑαυτοῦ τὸ ἡγεμονικόν· ὅτ' ἂν τοίνυν ἐνδιατρίψῃ τῇ θεωρίᾳ, τῷ θείῳ καθαρῶς ὁ-
μιλῶν ὁ γνωστικὸς μετέχων τῆς ἁγίας ποιότητος, προσεχέστερον ἐν ἕξει γίνεται ταυτότη-
τος ἀπαθοῦς, ὡς μηκέτι ἐπιστήμην ἔχειν καὶ γνῶσιν κεκτῆσθαι: ἐπιστήμην δὲ εἶναι καὶ γνῶσιν. μα-
κάριοι τοίνυν οἱ εἰρηνοποιοί· τὸν ἀντιστρατηγοῦντα νόμον τῷ φρονήματι τοῦ νοῦ ἡμῶν, τοὺς θυ-
μοῦ τὰς ἀπειλὰς καὶ τῆς ἐπιθυμίας τὰ δελέατα: τά τε ἄλλα πάθη ὅσα πολεμεῖ τὸν λο-
γισμὸν τιθασεύσαντες καὶ ἐξημερώσαντες: οἱ μετ' ἐπιστήμης ἔργων τε ἀγαθῶν καὶ λόγου ἀ-
ληθοῦς καταβιώσαντες εἰς υἱοθεσίαν ἀποκατασταθήσονται τὴν προσφιλεστέραν. εἴη δ' ἂν ἡ
τελεία εἰρηνοποίησις ἡ ἐπὶ παντὶ τῷ συμβαίνοντι ἄτρεπτον φυλάσσουσα τὸ εἰρηνικόν: ἁγίαν
τε καὶ καλὴν τὴν διοίκησιν λέγουσα, ἐν ἐπιστήμῃ θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων καθι-
στᾶσα, δι' ἧς τὰς ἐν τῷ κόσμῳ ἐναντιότητας ἁρμονίαν κτίσεως καλλίστην λογίζεται. εἰρηνο-
ποιοῦσι δὲ καὶ τοὺς ἐνταῦθα πολεμουμένους τοῖς τῆς ἁμαρτίας στρατηγήμασι, μεταδιδάσκον-
τες ἐπὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν εἰρήνην μετιέναι. κεφάλαιον δ' οἶμαι πάσης ἀρετῆς κύριος παι-
δεύων ἡμᾶς τὸ δεῖν γνωστικώτερον δι' ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν θεὸν θανάτου καταφρονεῖν. μα-
κάριοί φησιν οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ θεοῦ κληθήσονται· ἢ ὥς τινες
τῶν μετατιθέντων τὰ εὐαγγέλια: μακάριοί φησιν οἱ δεδιωγμένοι ὑπὸ τῆς δικαιοσύνης, ὅτι
αὐτοὶ ἔσονται τέλειοι, καὶ μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκα ἐμοῦ, ὅτι ἕξουσι τόπον ὅπου οὐ
διωχθήσονται. καὶ μακάριοί ἐστε ὅτ' ἂν οἱ ἄνθρωποι μισήσωσιν ὑμᾶς: ὅτ' ἂν ἀφορίσωσιν·
ὅτ' ἂν ἐκβάλλωσι τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡς πονηρὸν, ἕνεκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. ἐὰν μὴ βδελυσσώ-
μεθα δηλονότι τοὺς διώκοντας καὶ ὑπομένωμεν τὰς παρ' αὐτῶν τιμωρίας, μὴ μισοῦντες αὐ-
τοὺς βραδύτερον ἢ προσεδοκήσαμεν πειρᾶσθαι διανοούμενοι, ἀλλὰ κἀκεῖνο γινώσκοντες πρόφα-
σιν εἶναι μαρτυρίου, τὸν ὄντινοῦν πειρασμόν. εἶτα ὁ μὲν ψευσάμενος, καὶ ἑαυτὸν ἄπιστον δεί-
ξας, καὶ μεταστὰς εἰς τὴν τοῦ διαβόλου στρατείαν, ἐν τίνι οἰόμεθά ἐστι κακῷ. ψεύδεται τοίνυν
τὸν κύριον, μᾶλλον δὲ τὴν ἑαυτοῦ διέψευσται ἐλπίδα, ὃς οὐ πιστεύει τῷ θεῷ: οὐ πιστεύει δὲ ὁ
μὴ ποιῶν ἃ ἐνετείλατο. τί δὲ, οὐχ ἑαυτὸν ἀρνεῖται ὁ ἀρνούμενος τὸν κύριον; οὐ γὰρ ἀφαι-
ρεῖται τῆς κυρίας τὸν δεσπότην, ὅ γε καὶ στερίσκων αὐτὸν τῆς πρὸς ἐκεῖνον οἰκειότητος· ὁ τοί-

νων ἀρνούμενος τὸν σωτῆρα ἀρνεῖται τὴν ζωήν, ὅτι ζωὴ ἦν τὸ φῶς. ὀλιγοπίστους τούτους οὐ
λέγει, ἀλλὰ ἀπίστους καὶ ὑποκριτάς· τὸ μὲν ὄνομα ὑπογεγραμμένους· τὸ δ' εἶναι πιστοὺς ἀρ-
νουμένους. πιστὸς δὲ εἴρηται καὶ δοῦλος καὶ φίλος. ὥστε εἴ τις ἑαυτὸν ἀγαπᾷ, ἀγαπᾷ τὸν κύ-
ριον, καὶ ὁμολογεῖ τὴν σωτηρίαν, ἵνα σώσῃ τὴν ψυχήν. καί τοι κ' ἂν ὑπὲρ ἀποθάνῃς τοῦ
πλησίον δι' ἀγάπην, πλησίον δὲ ἡμῶν τὸν σωτῆρα ὑπολάβῃς· θεὸς γὰρ ἐγγίζων, ὁ σώζων,
πρὸς τὸ σωζόμενον ἐλέχθη. θάνατον ἑλόμενος, διὰ ζωήν, καὶ σεαυτοῦ μᾶλλον, ἢ ἐκείνου ἕνεκεν
παθών. καὶ μή τι διὰ τοῦτο ἀδελφὸς εἴρηται, ὁ δι' ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν θεὸν παθών, διὰ τὴν
ἰδίαν ἔπαθε σωτηρίαν. ὅ τ' αὖ διὰ τὴν ἰδίαν ἀποθνήσκων σωτηρίαν διὰ τὴν ἀγάπην ὑπο-
μένει τοῦ κυρίου· καὶ γὰρ αὐτὸς ζωὴ ὤν, δι' οὗ ἔπαθεν, παθεῖν ἠθέλησεν, ἵνα τῷ πάθει ζήσωμεν
αὐτοῦ. τί με λέγετε κύριε κύριε φησί, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω; ὁ μὲν γὰρ τοῖς χείλεσιν ἀγα-
πῶν λαός· τὴν δὲ καρδίαν μακρὰν ἔχων ἀπὸ τοῦ κυρίου, ἄλλος ἐστίν, ἄλλῳ πεπιστευκώς· καὶ
τούτῳ ἑκὼν ἑαυτὸν παρέδωκεν· ὅσοι δὲ τὰς ἐντολὰς τοῦ σωτῆρος ἐπιτελοῦσιν, καθ' ἑκάστην
πρᾶξιν μαρτυροῦσι. ποιοῦντες μὲν ὃ θέλει· ἀκολούθως δὲ ὀνομάζοντες τὸν κύριον, καὶ δι' ἔρ-
γου μαρτυροῦντες ᾧ πείθονται εἶναι, οἱ τὴν σάρκα σὺν ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ τοῖς παθήμασι σταυ-
ρώσαντες. εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ στοιχῶμεν λέγει. ὁ σπείρων εἰς τὴν σάρκα ἑαυτοῦ,
ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν· ὁ δὲ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα, ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν
αἰώνιον. τοῖς δὲ ἀθλίοις τῶν ἀνθρώπων θάνατος εἶναι ὁ βιαιότατος, ἡ δι' αἵματος μαρτυρία τοῦ κυ-
ρίου δοκεῖ, οὐκ εἰδόσι τῆς ὄντως οὔσης ζωῆς ἀρχὴν εἶναι τὴν τοιαύτην τοῦ θανάτου πύλην, καὶ
οὔτε τὰς τιμὰς τὰς μετὰ θάνατον τῶν ὁσίως βεβιωκότων, οὔτε τὰς κολάσεις τῶν ἀδίκως καὶ
ἀσελγῶς πεπολιτευμένων συνεῖναι βούλονται, οὐκ ἐκ τῶν ἡμετέρων μόνον λέγω γραφῶν·
σχεδὸν γὰρ πᾶσαι αἱ ἐντολαὶ ταῦτα μηνύουσιν, ἀλλ' οὐδὲ τῶν οἰκείων ἐθέλουσιν ὑπακοῦσαι
» λόγων. Θεανὼ γὰρ ἡ Πυθαγορική, γράφει· ἦν γὰρ τῷ ὄντι τοῖς καλοῖς εὐωχία ὁ βίος, πονηρευ-
» σαμένοις, ἔπειτα τελευτῶσιν, εἰ μὴ ἦν ἀθάνατος ἡ ψυχή, ἕρμαιον ὁ θάνατος. καὶ Πλάτων ἐν
» Φαίδωνι· εἰ μὲν γὰρ ἦν ὁ θάνατος τοῦ παντὸς ἀπαλλαγή, καὶ τὰ ἑξῆς, οὐκ ἔστιν οὖν κατὰ τὸν
Αἰσχύλου Τήλεφον νοεῖν ἁπλῆν οἶμον εἰς ᾅδου φέρειν· ὁδοὶ δὲ πολλαί, καὶ ἀπάγουσαι ἁμαρ-
τίαι. πολυπλανεῖς τούτους ὡς ἔοικε τοὺς ἀπίστους διακωμῳδῶν Ἀριστοφάνης· ἄγε δή, φησιν ἀν-
» δρες ἀμαυρόβιοι, φύλλων γενεᾷ προσόμοιοι, ὀλιγοδρανέες πλάσματα κηροῦ, σκιοειδέα
» φῦλα, ἀμενηνοὶ ἀπτῆνες ἐφημέριοι· καὶ ὁ Ἐπίχαρμος αὐτὰ φύσις ἀνθρώπων ἀσκοὶ πεφυ-
» σημένοι· ἡμῖν δὲ ὁ σωτὴρ εἴρηκεν· τὸ πνεῦμα, πρόθυμον· ἡ δὲ σάρξ, ἀσθενής. διότι τὸ φρόνημα τῆς
» σαρκός, ἔχθρα εἰς θεὸν ὁ Ἀπόστολος ἐξηγεῖται· τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται· οὐδὲ
» γὰρ δύναται. οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες, θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται, καὶ ἐπεξηγούμενος, ἐπιφέρει
(ἵνα μὴ ὡς Μαρκίων ἀχαρίστως ἐνδέξηταί τις τὴν δημιουργίαν κακήν.) εἰ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν,
» τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν δι' ἁμαρτίαν· τὸ δὲ πνεῦμα ζωὴ διὰ δικαιοσύνην. πάλιν τε αὖ· εἰ γὰρ
» κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν· λογίζομαι γάρ, ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν
» καιροῦ, πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς· εἴπερ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ
» συνδοξασθῶμεν, ὡς συγκληρονόμοι Χριστοῦ. οἴδαμεν δὲ ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν θεὸν πάντα συ-
» νεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν, τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὖσι· ὅτι οὓς προέγνω καὶ προώρισεν συμ-
» μόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς· οὓς δὲ
» προώρισεν, τούτους καὶ ἐκάλεσεν· οὓς δὲ ἐκάλεσεν, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν· οὓς δὲ ἐδικαίω-
» σε, τούτους καὶ ἐδόξασεν. ὁρᾷς δι' ἀγάπην διδασκομένην μαρτυρίαν, κ' ἂν δι' ἀμοιβὴν ἀγα-
» θῶν ἐθελήσῃς μαρτυρῆσαι, ἀκούσῃ πάλιν· τῇ γὰρ ἐλπίδι ἐσώθημεν. ἐλπὶς δὲ βλεπομένη,
» οὐκ ἔστιν ἐλπίς. ὃ γὰρ βλέπει τις, τί καὶ ἐλπίζει; εἰ δὲ ὃ οὐ βλέπομεν ἐλπίζομεν, δι' ὑπομονῆς
ἀπεκδεχόμεθα. ἀλλ' εἰ καὶ πάσχομεν διὰ δικαιοσύνην, μακάριοι φησὶν ὁ Πέτρος. τὸν δὲ φό-
» βον αὐτῶν μὴ φοβηθῆτε· μὴ δὲ ταραχθῆτε, κύριον δὲ τὸν Χριστὸν ἁγιάσατε ἐν ταῖς καρδίαις
» ὑμῶν· ἕτοιμοι δὲ ἀεὶ πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλ-
» πίδος· ἀλλὰ μετὰ πραΰτητος καὶ φόβου συνείδησιν ἔχοντες ἀγαθήν, ἵνα ἐν ᾧ καταλαλεῖσθε,
» καταισχυνθῶσιν οἱ ἐπηρεάζοντες τὴν καλὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν ἐν Χριστῷ· κρεῖττον γὰρ ἀγα-
» θοποιοῦντας εἰ θέλοι τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ πάσχειν, ἢ κακοποιοῦντας. κἄν τις ἐγκαλῶν λέ-
γῃ· καὶ πῶς οἷόν τέ ἐστι τὴν σάρκα τὴν ἀσθενῆ πρὸς τὰς δυνάμεις καὶ τὰ πνεύματα τῶν ἐξου-
σιῶν

Ἀριστοφάνης

Ἐπίχαρμος

εἴρηκεν

σιῶν ἀνθίστασθαι. ἀλλ' ἐκεῖνο γνωριζέτω· ὅτι τῷ παντοκράτορι καὶ τῷ κυρίῳ θαῤῥοῦντες ἀντιπολιτευόμεθα ταῖς ἀρχαῖς τοῦ σκότους καὶ τῷ θανάτῳ, ἔτι σοῦ λαλοῦντος φησὶν ἐρεῖ. ἰδοὺ πάρειμι· ὅρα τὸν ἀήττητον βοηθόν, τὸν ὑπερασπίζοντα ἡμῶν. μὴ ξενίζεσθε τοίνυν ὁ Πέτρος λέγει τῇ ἐν ὑμῖν πυρώσει, πρὸς πειρασμὸν ὑμῖν γινομένῃ, ὡς ξένου ὑμῖν συμβαίνοντος: ἀλλὰ καθὸ κοινωνεῖτε τοῖς τοῦ Χριστοῦ παθήμασι, χαίρετε ἵνα καὶ ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῆς δόξης αὐτοῦ χαρῆτε ἀγαλλιώμενοι, εἰ ὀνειδίζεσθε ἐν ὀνόματι Χριστοῦ. μακάριοι, ὅτι τὸ τῆς δόξης καὶ τὸ τοῦ θεοῦ πνεῦμα ἐφ' ὑμᾶς ἀναπαύεται· καθάπερ γέγραπται, ὅτι ἕνεκεν σοῦ θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς· ἀλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν, διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς.

Ἃ δ' ἐκπύθεσθαι τῆς ἐμῆς χρῄζεις φρενός, Οὔτ' ἂν καταιθῶν, οὔτι κρατερὸς ἐξ ἄκρου

Δεινοὺς καθιεὶς περόνας εἰς ἄκρους πόδας Πύθοι' ἄν, οὐδ' εἰ δεσμὰ πάντα προσβάλλοις

ἀφόβως ἀνδρειζομένη παρὰ τῇ τραγῳδίᾳ λέγει γυνή· ἥ τε Ἀντιγόνη τοῦ Κρεοντείου καταφρονοῦσα κηρύγματος, θαρσοῦσα φησίν,

Οὐ γάρ τι μοι Ζεὺς ἦν ὁ κηρύξας τάδε: θεὸς δὲ ἡμῖν κηρύσσει, καὶ πιστέον αὐτῷ, καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην: στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. λέγει γοῦν ἡ γραφή· πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ καταισχυνθήσεται. εἰκότως οὖν Σιμωνίδης γράφει· ἐστί τις λόγος, τὰν ἀρετὰν ναίειν δυσαμβάτοις ἐπὶ πέτραις: νιν δὲ μὲν θοὰν χῶρον ἁγνὸν ἀμφέπειν, οὐδὲ πάντων βλεφάροις θνατῶν ἔσοπτος, ᾧ μὴ δακέθυμος ἱδρὼς ἔνδοθεν μόλῃ: ἵκητ' ἐς ἄκρον ἀνδρείας. καὶ ὁ Πίνδαρος, νέων δὲ μέριμναι σὺν πόνοις ἑλισσόμεναι, δόξαν εὑρίσκουσι. λάμπει δὲ χρόνῳ ἔργα μετ' αἰθέρα λαμπευθέντα, ταύτης τῆς ἐννοίας καὶ Αἰσχύλος ἐπιλαβόμενος, φησί: τῷ πονοῦντι δ' ἐκ θεῶν ὀφείλεται τέκνωμα τοῦ πόνου κλέος: μόροι γὰρ μέζονες, μέζονας μοίρας λαγχάνουσι καθ' Ἡράκλειτον.

αἰσχύλος

Τίς δ' ἐστὶ δοῦλος τοῦ θανεῖν, ἄφροντις ὤν. οὐ γὰρ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ θεὸς πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλὰ δυνάμεως καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ. μὴ οὖν ἐπαισχυνθῇς τὸ μαρτύριον τοῦ κυρίου ἡμῶν, μὴ δὲ ἐμὲ τὸν δέσμιον αὐτοῦ, τῷ Τιμοθέῳ γράφει, εἴη δ' ἂν ὁ τοιοῦτος ὁ κολλώμενος τῷ ἀγαθῷ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἀποστυγῶν τὸ πονηρόν, ἀγάπην ἔχων ἀνυπόκριτον. ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον, νόμον πεπλήρωκεν. εἰ δὲ ὁ θεὸς τῆς ἐλπίδος οὗτός ἐστιν ᾧ μαρτυροῦμεν ὥσπερ οὖν ἐστι, τὴν ἐλπίδα ἡμῶν ὁμολογοῦμεν εἰς τὴν ἐλπίδα σπεύδοντες: οἱ δὲ μέγιστοι τῆς ἀγαθωσύνης πεπληρωμένοι φησὶ πάσης τῆς γνώσεως. Ἰνδῶν οἱ φιλόσοφοι Ἀλεξάνδρῳ λέγουσι τῷ Μακεδόνι, σώματα μὲν μετάξεις ἐκ τόπου εἰς τόπον: ψυχὰς δ' ἡμετέρας, οὐκ ἀναγκάσεις ποιεῖν ἃ μὴ βουλόμεθα: πῦρ ἀνθρώποις μέγιστον κολαστήριον: τούτου ἡμεῖς καταφρονοῦμεν, κἀντεῦθεν Ἡράκλειτος ἓν αὐτὶ πάντων κλέος ᾑρεῖτο: τοῖς δὲ πολλοῖς, παραχωρεῖν ὁμολογεῖ, καὶ κορῆσθαι οὐχ ὥσπερ κτήνεσι: τοῦ σώματος γὰρ οὕνεκα οἱ πολλοὶ πόνοι.

Indorum philosophi quid Alex. Macedoni dixerint

Τοῦ δ' ἕνεκ' οἶκον στεγανὸν ἐξευρήκαμεν Λευκόν τ' ὀρύττειν ἄργυρον, σπείρειν τε γῆν.

τά τε ἄλλα ὅσα ἡμεῖς ὀνόμασι γινώσκομεν. τοῖς μὲν οὖν πολλοῖς, ἡ ματαιοπονία αὕτη αἱρετή: ἡμῖν δὲ ὁ Ἀπόστολος φησί. τοῦτο δὲ γινώσκομεν ὅτι ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος ἡμῶν συνεσταύρωται, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ. ἆρ' οὐκ ἐμφανῶς κἀκεῖνα ἐπιφέρει ὁ Ἀπόστολος, δεικνὺς τὸν καταισχυμμένον τῆς πίστεως παρὰ τοῖς πολλοῖς; δοκῶ γὰρ ὁ θεὸς ἡμᾶς τοὺς Ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν ὡς ἐπιθανατίους, ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ, καὶ ἀγγέλοις, καὶ ἀνθρώποις, ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας, καὶ πεινῶμεν, καὶ διψῶμεν, καὶ γυμνητεύομεν, καὶ κολαφιζόμεθα, καὶ ἀστατοῦμεν, καὶ κοπιῶμεν, ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσί· λοιδορούμενοι, εὐλογοῦμεν: διωκόμενοι, ἀνεχόμεθα: δυσφημούμενοι, παρακαλοῦμεν, ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν· τοιαῦτα καὶ τὰ τοῦ Πλάτωνος ἐν πολιτείᾳ, κἂν στρεβλῶται ὁ δίκαιος, κἂν ἐξορύττηται τὼ ὀφθαλμώ, ὅτι εὐδαίμων ἔσται. οὐκοῦν ἐπὶ τῇ ψυχῇ τὸ τέλος ἕξει ποτὲ ὁ γνωστικὸς κείμενον, ἀλλ' ἐπ' αὐτὸ τὸ εὐδαιμονεῖν αἰεὶ καὶ τῷ μακαρίῳ εἶναι: βασιλικῷ τε φίλῳ τοῦ θεοῦ, κἂν ἀτιμία τις περιβάλλῃ τοῦτον φυγῇ τε καὶ δημεύσει καὶ ἐπὶ πᾶσι θανάτῳ, οὐκ ἀποσπασθήσεται ποτὲ τῆς ἐλευθερίας καὶ κυριωτάτης πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπης, ἣ πάντα στέγει καὶ πάντα ὑπομένει, καλῶς πάντα τὴν θείαν διοικεῖν πρόνοιαν πεπεῖσθαι ἡ ἀγάπη· παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς· μιμηταί μου γίνεσθε φησίν. ὁ μὲν

Ματαιοπονία

ἦν πρῶτος βαθμὸς τοῦ σώματος, ἡ μετὰ φόβου διδασκαλία, δι' ἣν ἀπεχόμεθα τῆς ἀδικίας· δεύτερος δὲ, ἡ ἐλπὶς, δι' ἣν ἐφιέμεθα τοῦ βελτίστου, τελειοῖ δὲ ἡ ἀγάπη ὡς προσῆκόν ἐστι, γνωστικῶς ἤδη παιδεύουσα. Ἕλληνες γὰρ οὐκ οἶδ' ὅπως ἀνάγκῃ δεδωκότες ἀλόγῳ τὰ συμβαίνοντα, ἄκοντες πείθεσθαι ὁμολογοῦσιν. ὁ γοῦν Εὐριπίδης λέγει.

Ἅ γ' οὖν παραινῶ ταῦτά μου δέξαι γύναι, Ἔφυ μὲν οὐδεὶς ὅστις οὐ πονεῖ βροτῶν
Θάπτεται τέκνα, καὶ ἕτερα σπείρει νέα, Αὐτός τε θνήσκει, καὶ ταῦτ' ἄχθονται βροτοί.
εἶτα ἐπιφέρει· Ταῦτα δεῖ
Στέγειν, ἅπερ δεῖ κατὰ φύσιν διεκπερᾶν. Οὐ δεινὸν οὐδὲν τῶν ἀναγκαίων βροτοῖς.

προκεῖται δὲ τοῖς εἰς τελείωσιν σπεύδουσιν ἡ γνῶσις ἡ λογική· ἧς θεμέλιος ἡ ἁγία τριάς· πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη· μείζων τε τούτων, ἡ ἀγάπη. ἀμέλει πάντα ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· πάντα ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ φησὶν ὁ Ἀπόστολος· καὶ μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητείτω μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ ἑτέρου, ὡς ποιεῖν ὁμοῦ, καὶ διδάσκειν δύνασθαι, οἰκοδομοῦντα καὶ ἐποικοδομοῦντα· ὅτι μὲν γὰρ τοῦ κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς, ὡμολόγηται, ἀλλ' ἡ συνείδησις τοῦ ἀσθενοῦντος ὑποφέρεται· συνείδησιν δὲ λέγω, οὐχὶ τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἑτέρου· ἵνα τί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως· εἰ ἐγὼ χάριτι μετέχω, τί βλασφημοῦμαι ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εὐχαριστῶ. εἴτε οὖν ἐσθίετε, εἴτε πίνετε· εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖτε· ἐν σαρκὶ γὰρ περιπατοῦντες, οὐ κατὰ σάρκα στρατευόμεθα· τὰ γὰρ ὅπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικὰ, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων. λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ κυρίου, τούτοις ὁ γνωστικὸς τοῖς ὅπλοις κορυσσόμενος, ὦ κύριε φησὶ δὸς περίστασιν καὶ λάβε ἐπίδειξιν, ἴτω τὸ δεινὸν διὰ κινδύνων ὑπερφρονῶ, διὰ τὴν πρὸς σὲ ἀγάπην. Ὅθ' οὕνεκ' ἀρετὴ τῶν ἐν ἀνθρώποις μόνη
Οὐκ ἐκ θυραίων ταπίχειρα λαμβάνει. Αὐτὴ δὲ αὐτὴν ἆθλα τῶν πόνων ἔχει.

ἐνδύσασθε οὖν ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ θεοῦ, ἅγιοι καὶ ἠγαπημένοι, σπλάγχνα οἰκτιρμῶν, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, πρᾳότητα· μακροθυμίαν, ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις, τὴν ἀγάπην, ὅ ἐστι σύνδεσμος τῆς τελειότητος, καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ βραβευέτω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, εἰς ἣν καὶ ἐκλήθητε ἐν ἑνὶ σώματι, καὶ εὐχάριστοι γίνεσθε, οἱ ἐν σώματι ἔτι ὄντες. καθάπερ οἱ παλαιοὶ δίκαιοι, ἀπάθειαν ψυχῆς καὶ ἀταραξίαν καρπούμενοι. ἐπεὶ οὐ μόνον Αἰσώπιοι καὶ Μακεδόνες καὶ Λάκωνες στρεβλούμενοι ἐκαρτέρουν ὥς φησι Ἐρατοσθένης ἐν τοῖς περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν, ἀλλὰ καὶ Ζήνων ὁ Ἐλεάτης ἀναγκαζόμενος κατειπεῖν τι τῶν ἀπορρήτων ἀντέσχεν πρὸς τὰς βασάνους, οὐδὲν ἐξομολογούμενος, ὅς γε καὶ τελευτῶν τὴν γλῶσσαν ἐκτραγὼν, προσέπτυσε τῷ τυράννῳ. οἱ μὲν, Νέαρχον· οἱ δὲ, Δήμυλον προσαγορεύουσιν. ὁμοίως δὲ καὶ Θεόδοτος ὁ Πυθαγόρειος ἐποίησεν, καὶ Παῦλος ὁ Λακύδου γνώριμος, ὥς φησι Τιμόθεος ὁ Περγαμηνὸς ἐν τῷ περὶ τῆς τῶν φιλοσόφων ἀνδρείας, καὶ Ἀχαϊκὸς ἐν τοῖς ἠθικοῖς, ἀλλὰ καὶ Πόσουμος ὁ Ῥωμαῖος ληφθεὶς ὑπὸ Πευκετίωνος, οὐχ ὅπως τι τῶν κεκρυμμένων οὐκ ἐδήλωσεν, ἀλλὰ καὶ τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ πυρὸς θεὶς, καθάπερ εἰς χαλκὸν κατέθηκεν, ἀτρέπτῳ πάνυ τῷ παραστήματι· τὸ γὰρ Ἀναξάρχου σιωπῶ, πτίσσε ἐπιβοῶντος τὸν Ἀναξάρχου θύλακον· Ἀνάξαρχον γὰρ οὐ πτίσσεις, ὁπηνίκα πρὸς τοῦ τυράννου ὑπέροις σιδηροῖς ἐπτίσσετο. οὔτ' οὖν ἡ τῆς εὐδαιμονίας ἐλπὶς, οὔθ' ἡ πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπη δυσχεραίνει πρὸς τὰ ὑποπίπτοντα, μένει δὲ ἐλευθέρα κἂν θηρίοις τοῖς ἀγριωτάτοις, κἂν τῷ παμφάγῳ ὑποπέσῃ πυρὶ, κἂν κατατείνηται βασάνοις τυραννικαῖς, τῆς θείας ἀπαρτωμένη φιλίας ἀδούλωτος, ἄνωθεν πολεῖ τὸ σῶμα παραδοῦσα τοῖς τούτου μόνου ἔχεσθαι δυναμένοις. λέγεται δὲ ἔθνος βάρβαρον οὐκ ἄγευστον φιλοσοφίας πρεσβύτην αἱροῦνται πρὸς Ζάμολξιν ἥρωα κατ' ἔτος, ὁ δὲ Ζάμολξις ἦν τῶν Πυθαγόρου γνωρίμων. ἀποσφάττεται οὖν ὁ δοκιμώτατος κριθεὶς, ἀνιωμένων τῶν φιλοσοφησάντων μὲν· οὐχ αἱρεθέντων δὲ, ὡς ἀποδεδοκιμασμένων εὐδαίμονος ὑπηρεσίας. μεστὴ μὲν οὖν πᾶσα ἡ ἐκκλησία τῶν μελετησάντων τὸν ζώπυρον θάνατον εἰς Χριστὸν παρ' ὅλον τὸν βίον, καθάπερ ἀνδρῶν, οὕτω δὲ καὶ γυναικῶν σωφρόνων· ἔξεστι γὰρ τῷ καθ' ἡμᾶς πολιτευομένῳ καὶ ἄνευ γραμμάτων φιλοσοφεῖν, κἂν βάρβαρος ᾖ, κἂν Ἕλλην, κἂν δοῦλος, κἂν γέρων, κἂν παιδίον, κἂν γυνή· κοινὴ γὰρ ἁπάντων τῶν ἀνθρώπων τῶν γε ἑλομένων ἡ σωφροσύνη, ὡμολόγηται δ' ἡμῖν

τὴν αὐτὴν φύσιν κατὰ γένος ἕκαστον, τὴν αὐτὴν καὶ ἴσχειν ἀρετήν. οὐκ ἄλλην τοίνυν πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα φύσιν ἔχει ἡ γυνή· ἄλλην δὲ ὁ ἀνὴρ φαίνεται, ἀλλ' ἢ τὴν αὐτὴν ὥστε καὶ τὴν ἀρετήν. εἰ δὲ ἀνδρὸς ἀρετὴ σωφροσύνη δήπουθεν καὶ δικαιοσύνη, καὶ ὅσαι ταύταις ἀκόλουθοι νομίζονται, ἀνδρὶ μόνῳ ἐνάρετον εἶναι προσήκει, γυναικὶ δὲ ἀκολάστῳ καὶ ἀδίκῳ. ἀλλ' ἀπρεπὲς τοῦτο καὶ λέγειν. σωφροσύνης οὖν ἐπιμελητέον καὶ δικαιοσύνης, καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς ἁπάσης, ὁμοίως μὲν γυναικί· ὁμοίως δὲ ἀνδρὶ ἐλευθέρῳ τε καὶ δούλῳ, ἐπειδὴ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρετὴν εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως συμβέβηκεν. τὸ μὲν τοίνυν τὴν αὐτὴν εἶναι φύσιν τοῦ θήλεος πρὸς τὸ ἄρρεν, καθὸ θῆλυ ἐστίν, οὔ φαμεν· πάντως γάρ τινα καὶ διαφορὰν ὑπάρχειν προσήκει ἑκατέρῳ τούτων, δι' ἣν τὸ μὲν θῆλυ αὐτῶν· τὸ δὲ ἄρρεν γέγονε. τὸ γοῦν κυοφορεῖν καὶ τὸ τίκτειν τῇ γυναικὶ προσεῖναι φαμέν, καθὸ θήλεια τυγχάνει, οὐ καθὸ ἄνθρωπος· εἰ δὲ μηδὲν ἦν τὸ διάφορον ἀνδρὸς καὶ γυναικός, τὰ αὐτὰ ἂν ἑκάτερον αὐτῶν ἔδρα τε καὶ ἔπασχεν. ᾗ μὲν τοίνυν ταὐτόν ἐστι καθὸ ψυχή, ταύτῃ ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἀφίξεται ἀρετήν, ᾗ δὲ διάφορον κατὰ τὴν τοῦ σώματος ἰδιότητα, ἐπὶ τὰς κυήσεις καὶ τὴν οἰκουρίαν· θέλω γὰρ ὑμᾶς φησὶν ὁ Ἀπόστολος εἰδέναι, ὅτι παντὸς ἀνδρὸς ἡ κεφαλή, ὁ Χριστός· κεφαλὴ δὲ γυναικός, ὁ ἀνήρ· οὐ γάρ ἐστιν ἐκ γυναικὸς ἀνήρ, ἀλλὰ γυνὴ ἐξ ἀνδρός· πλὴν οὔτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρός, οὔτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικὸς ἐν κυρίῳ· ὡς γὰρ σώφρονα τὸν ἄνδρα, καὶ τῶν ἡδονῶν κρείττονα δεῖν εἶναι φαμέν, οὕτω καὶ τὴν γυναῖκα σώφρονά τε ὁμοίως ἀξιώσαιμεν εἶναι, καὶ πρὸς τὰς ἡδονὰς διαμάχεσθαι μεμελετηκυῖαν, λέγω δέ· πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε, ἡ ἀποστολικὴ συμβουλεύει ἐντολή· ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος· τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός. ταῦτα οὖν ἀντίκειται οὐχ ὡς κακὸν ἀγαθῷ, ἀλλ' ὡς συμφερόντως μαχόμενα. ἐπιφέρει γοῦν, ἵνα μὴ ἃ ἂν θέλητε ταῦτα ποιῆτε. φανερὰ δέ ἐστι τὰ ἔργα τῆς σαρκός, ἅτινά ἐστι, πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, εἰδωλολατρεία, φαρμακεία, ἔχθραι, ἔρεις, ζῆλοι, θυμοί, ἐριθεῖαι, διχοστασίαι, αἱρέσεις, φθόνοι, μέθαι, κῶμοι, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις, ἃ προλέγω ὑμῖν, καθὼς καὶ προεῖπον, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες, βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν· ὁ δὲ καρπὸς τοῦ πνεύματός ἐστιν, ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἐγκράτεια, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης. σάρκα οἶμαι τοὺς ἁμαρτωλούς, ὡς πνεῦμα τοὺς δικαίους εἴρηκεν. ναὶ μὴν τὸ τῆς ἀνδρείας πρὸς τὸ αὔταρκες καὶ τὸ ὑπομονητικὸν παραληπτέον, ὡς τῷ τύπτοντι τὴν σιαγόνα παραθεῖναι τὴν ἑτέραν, καὶ τῷ τὸ ἱμάτιον αἴροντι καὶ τοῦ χιτῶνος παραχωρεῖν, θυμοῦ κρατοῦντας ἐρρωμένως. οὐ γάρ τινας Ἀμαζόνας τὰ πολεμικὰ ἀνδρείας ἀσκοῦμεν τὰς γυναῖκας, ὅπου γε καὶ τοὺς ἄνδρας εἰρηνικοὺς εἶναι βουλόμεθα. ἀκούω δ' ἔγωγε καὶ Σαυροματίδας γυναῖκας πολέμῳ χρωμένας ἀνδρῶν οὐκ ἔλαττον, καὶ Σακίδας ἄλλας, αἳ συνεξιοῦσιν εἰς τοὐπίσω φεύγειν προσποιούμεναι τοῖς ἀνδράσιν ἐπ' ἴσης, οἶδα καὶ τὰς πλησίον τῆς Ἰβηρίας γυναῖκας, ἔργῳ καὶ πόνῳ χρωμένας ἀνδρικῷ, κἂν πρὸς τὸ ἀποκύειν γίνωνται, οὐδὲν ἀνιείσας τῶν πρακτέων· ἀλλ' ἐν αὐτῇ πολλάκις τῇ ἁμίλλῃ τοῦ πόνου, ἡ γυνὴ ἀποκυήσασα, τὸ βρέφος ἀνελομένη οἴκαδε φέρει. ἤδη γοῦν αἱ γυναῖκες οὐδὲν ἔλαττον τῶν ἀρρένων καὶ οἰκουροῦσι καὶ θηρεύουσι, καὶ τὰς ποίμνας φυλάττουσι,

Κρῆσσα κύων ἐλάφοιο κατ' ἴχνιον ἔδραμε γοργῶς.

Φιλοσοφητέον οὖν καὶ ταῖς γυναιξὶν ἐμφερῶς τοῖς ἀνδράσι, κἂν βελτίους οἱ ἄρρενες τὰ πρῶτα ἐν πᾶσι φερόμενοι τυγχάνωσιν, ἐκτὸς εἰ μὴ καταμαλακισθεῖεν. ἀναγκαῖον οὖν σύμπαντι τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει παιδεία τε καὶ ἀρετή, εἴ γε ἐπὶ τὴν εὐδαιμονίαν σπεύδοιεν, καὶ πῶς οὐ μάτην Εὐριπίδης ποικίλως γράφει, ποτὲ μέν, πᾶσα γὰρ ἀνδρὸς κακίων ἄλοχος, κἂν ὁ κράτιστος γήμῃ τὴν εὐδοκιμοῦσαν, ποτὲ δέ· πᾶσα γὰρ δούλη 'στὶν ἀνδρὸς ἡ σώφρων γυνή· ἡ δὲ μὴ σώφρων ἀνοίᾳ τὸν ξυνόντα ὑπερφρονεῖ. — Οὐ μὲν γὰρ κρεῖσσον καὶ ἄρειον.

Ἢ ὅθ' ὁμοφρονέοντε νοήμασιν οἶκον ἔχητον,

ἀνὴρ ἠδὲ γυνή. κεφαλὴ τοίνυν τὸ ἡγεμονικόν. εἰ δὲ κύριος κεφαλὴ τοῦ ἀνδρός, κεφαλὴ δὲ γυναικὸς ὁ ἀνήρ, κύριος ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικός, εἰκὼν καὶ δόξα θεοῦ ὑπάρχων· διὸ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους γράφει, ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ θεοῦ· αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὡς τῷ κυρίῳ, ὅτι ἀνήρ ἐστι κεφαλὴ τῆς γυναικός, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, αὐτὸς ὁ σωτὴρ τοῦ σώματος, ἀλλ' ὡς ἡ ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ Χριστῷ, οὕτως καὶ αἱ γυ-

γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ἐν παντί. οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς
ἠγάπησεν τὴν ἐκκλησίαν, οὕτω καὶ οἱ ἄνδρες ὀφείλουσιν ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, ὡς
τὰ ἑαυτῶν σώματα. ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἑαυτὸν ἀγαπᾷ· οὐδεὶς γάρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ
σάρκα ἐμίσησεν. κἀν τῇ πρὸς Κολοσσαεῖς αἱ γυναῖκες φησὶν ὑποτάσσεσθε τοῖς ἀνδράσιν, ὡς
ἀνήκει ἐν κυρίῳ, οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας καὶ μὴ πικραίνεσθε πρὸς αὐτάς· τὰ τέ-
κνα ὑπακούετε τοῖς γονεῦσι κατὰ πάντα, τοῦτο γὰρ εὐάρεστον τῷ κυρίῳ. οἱ πατέρες μὴ ἐρεθί-
ζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα μὴ ἀθυμῶσιν. οἱ δοῦλοι ὑπακούετε κατὰ πάντα τοῖς κατὰ σάρκα κυ-
ρίοις, μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλείαις ὡς ἀνθρωπάρεσκοι· ἀλλ' ἐν ἁπλότητι καρδίας φοβούμενοι τὸν
κύριον. καὶ πᾶν ὃ ἐὰν ποιῆτε ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε ὡς τῷ κυρίῳ δουλεύοντες καὶ οὐκ ἀνθρώποις,
εἰδότες ὅτι ἀπὸ κυρίου ἀπολήψεσθε τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς κληρονομίας· τῷ γὰρ κυρίῳ Χρι-
στῷ δουλεύετε· ὁ γὰρ ἀδικῶν κομίσεται ὃ ἠδίκησεν· καὶ οὐκ ἔστι προσωποληψία. οἱ κύριοι τὸ
δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις παρέχετε, εἰδότες, ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε κύριον ἐν οὐρα-
νῷ, ὅπου οὐκ ἔνι Ἕλλην καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία· βάρβαρος Σκύθης, δοῦλος
ἐλεύθερος, ἀλλὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός. εἰκὼν δὲ τῆς οὐρανίου ἐκκλησίας, ἡ ἐπίγειος, ὅπερ
εὐχόμεθα καὶ ἐπὶ γῆς γενέσθαι τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ὡς ἐν οὐρανῷ, ἐνδυσάμενοι σπλάγχνα
οἰκτιρμοῦ, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, πραότητα, μακροθυμίαν, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων καὶ
χαριζόμενοι ἑαυτοῖς ἐάν τις πρός τινα ἔχῃ μομφήν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ἡμῖν, οὕτως
καὶ ἡμεῖς, ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις ἡ ἀγάπη, ὅ ἐστι σύνδεσμος τῆς τελειότητος, καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ
Χριστοῦ βραβευέτω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν εἰς ἣν καὶ ἐκλήθητε ἐν ἑνὶ σώματι, καὶ εὐχάριστοι
γίνεσθε. οὐδὲν γὰρ κωλύει πολλάκις τὴν αὐτὴν παρατίθεσθαι γραφὴν εἰς ἐντροπὴν Μαρ-
κίωνος, ἤν πως μεταβάλληται πεισθείς. εὐχάριστον δεῖν μαθών, τὸν πιστὸν εἶναι τῷ δημιουργῷ
θεῷ, τῷ καλέσαντι ἡμᾶς καὶ εὐαγγελισαμένῳ ἐν σώματι, σαφὴς ἡμῖν ἐκ τούτων ἡ ἐκ πίστεως
ἑνότης· καὶ τίς ὁ τέλειος δέδεικται, ὥστε καὶ ἀκόντων τινῶν καὶ τὰ πλεῖστα ἐνισταμένων, κἂν
κολάσεις ἐπαρτῶνται πρὸς τοῦ ἀνδρὸς ἢ πρὸς τοῦ δεσπότου, φιλοσοφήσει ὅ, τε οἰκέτης. ἥ, τε
γυνή. ναὶ μὴν καὶ ἐλεύθερος κἂν τυράννου θάνατος ἀπειλῆται τούτῳ, κἂν ἐπὶ δικαστήρια
ἄγηται καὶ εἰς κινδύνους ἐσχάτους περιέλκηται, περί τε τῆς κτήσεως ἁπάσης κινδυνεύσῃ
οὐκ ἀφέξεται τῆς θεοσεβείας οὐδ' ὅπως τι οὖν, οὐδὲ ἀπαυδήσει ποτέ· ἡ μὲν γυνὴ φαύλῳ
συνοικοῦσα ἀνδρί· ὁ δὲ υἱὸς ἐὰν φαῦλον ἔχῃ πατέρα, ἢ πονηρὸν δεσπότην ὁ οἰκέτης τῆς ἀρε-
τῆς ἐχόμενοι γενναίως, ἀλλ' ὡς ἀνδρὶ ἀποθνήσκειν καλὸν ὑπέρ τε ἀρετῆς, ὑπέρ τε ἐλευθε-
ρίας, ὑπέρ τε ἑαυτοῦ, ὡς αὕτως καὶ γυναικῶν· οὐ γὰρ τῆς τῶν ἀρρένων φύσεως τοῦτο ἴδιον,
ἀλλὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν. πιστῶς οὖν καὶ ὁ πρεσβύτης, καὶ ὁ νέος, καὶ ὁ οἰκέτης ὑπακούων ταῖς
ἐντολαῖς, βιώσεταί τε καὶ ἐὰν δέῃ τεθνήξεται, ὅπερ ἂν εἴη ἐκ θανάτου ζωοποιηθῆναι. ἴσμεν
γ' οὖν καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ οἰκέτας πολλάκις ἀκόντων πατέρων καὶ δεσποτῶν καὶ ἀνδρῶν,
βελτίστοις γεγονέναι. οὔκουν ἔλαττον προθυμεῖσθαι χρὴ τοὺς μέλλοντας θεοσεβῶς ζήσειν, ἐπει-
δὰν εἴργειν αὐτοὺς τινὲς δοκῶσιν. ἀλλὰ πολὺ πλέον οἶμαι προσήκειν σπεύδειν τε καὶ ἀγωνί-
ζεσθαι διαφερόντως, ὅπως ἂν μὴ ἡττηθέντες ἀποπέσωσι τῶν ἀρίστων καὶ ἀναγκαιοτάτων βου-
λευμάτων· οὐ γὰρ οἶμαι σύγκρισιν ἐπιδέχεσθαι, πότερον ἄμεινον θιασώτην γενέσθαι τοῦ παν-
τοκράτορος, ἢ τὸ τῶν δαιμόνων ἑλέσθαι σκότος· τὰ μὲν γὰρ ἄλλων ἕνεκα πραττόμενα ἡμῖν, ἑκά-
στοτε πράξαιμεν ἄν· εἰς ἐκείνους ἀποβλέπειν πειρώμενοι, ὧν ἕνεκα γίνεσθαι δοκεῖ. μέτρον ἡ-
γούμενοι τοῦτο, εἴτ' ἐν ἐκείνοις κεχαρισμένον, εἰ δὲ αὐτῶν μᾶλλον, ἢ τινῶν ἑτέρων ταῦτα ἂν ἡμῖν
γίγνοιτο μετὰ τῆς ἴσης σπουδῆς, ἐάν τε ἀρέσκειν τισὶ δοκῇ, ἐάν τε καὶ μή, εἰ δ' ἢ τῶν ἀδιαφόρων ἔνια
τοιαύτην εἴληχε τιμήν, ὥστε καὶ ἀκόντων τινῶν αἱρετὰ εἶναι δοκεῖν, πολὺ δὲ πλέον τὴν ἀρετὴν πε-
ριμάχητον νομιστέον. μὴ εἰς ἄλλο, τι ἀφορῶντας, ἀλλὰ εἰς αὐτὸ τὸ καλῶς πραχθῆναι δυνά-
μενον, ἐάν τε ἑτέροις δοκῇ τισιν, ἐάν τε καὶ μή. καλῶς οὖν καὶ Ἐπίκουρος Μενοικεῖ γράφων· Μήτε νέ-
ος τις ὢν μελλέτω φιλοσοφεῖν· μήτε γέρων ὑπάρχων κοπιάτω φιλοσοφῶν· οὔτε γὰρ ἄωρος οὐ-
δείς ἐστιν, οὔτε πάρωρος πρὸς τὸ κατὰ ψυχὴν ὑγιαίνειν· ὁ δὲ λέγων μήπω τοῦ φιλοσοφεῖν ὑπάρ-
χειν ὥραν, ἢ παρεληλυθέναι τὴν ὥραν, ὅμοιός ἐστι τῷ λέγοντι, πρὸς εὐδαιμονίαν ἢ μήπω παρεῖ-
ναι τὴν ὥραν, ἢ μηκέτ' εἶναι τὴν ὥραν. ὥστε φιλοσοφητέον καὶ νεωτέρῳ καὶ γέροντι· τῷ μὲν, ὅπως γηρά-
σκων νεάζῃ τοῖς ἀγαθοῖς διὰ τὴν χάριν τῶν γεγονότων· τῷ δέ, ὅπως νέος ἅμα καὶ παλαιὸς ᾖ, διὰ τὴν

ἀφο

ἀφοβίαν τῶν μελλόντων. περὶ δὲ τοῦ μαρτυρίου διαῤῥήδην ὁ κύριος εἴρηκεν, καὶ τὰ διαφόρως γεγραμμένα συντάξομεν. λέγω δὲ ὑμῖν, πᾶς ὃς ἐὰν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁμολογήσει ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ· τὸν δὲ ἀρνησάμενόν με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ἀπαρνήσομαι αὐτὸν ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων· ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῇ με ἢ τοὺς ἐμοὺς λόγους, ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῷ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται αὐτὸν, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. πᾶς οὖν ὅστις ἐὰν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. ὅταν δὲ φέρωσιν ὑμᾶς εἰς τὰς συναγωγὰς καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, μὴ προμεριμνᾶτε πῶς ἀπολογηθῆτε, ἢ τί εἴπητε: τὸ γὰρ ἅγιον πνεῦμα διδάξει ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ τί δεῖ εἰπεῖν. τοῦτον ἐξηγούμενος τὸν τόπον Ἡρακλέων, ὁ τῆς Οὐαλεντίνου σχολῆς δοκιμώτατος, κατὰ λέξιν φησὶν ὁμολογίαν εἶναι τὴν μὲν, ἐν τῇ πίστει καὶ πολιτείᾳ: τὴν δὲ, ἐν φωνῇ. ἡ μὲν οὖν ἐν φωνῇ ὁμολογία καὶ ἐπὶ τῶν ἐξουσιῶν γίνεται, ἣν μόνην φησὶν ὁμολογίαν ἡγοῦνται εἶναι οἱ πολλοὶ οὐχ ὑγιῶς, δύνανται δὲ ταύτην τὴν ὁμολογίαν καὶ οἱ ὑποκριταὶ ὁμολογεῖν, ἀλλ' οὐδ' εὑρεθήσεται οὗτος ὁ λόγος καθολικῶς εἰρημένος: οὐ γὰρ πάντες οἱ σωζόμενοι ὡμολόγησαν τὴν διὰ τῆς φωνῆς ὁμολογίαν καὶ ἐξῆλθον, ἐξ ὧν Ματθαῖος, Φίλιππος, Θωμᾶς, Λευὶς, καὶ ἄλλοι πολλοί· καὶ ἔστιν ἡ διὰ τῆς φωνῆς ὁμολογία οὐ καθολικὴ, ἀλλὰ μερική: καθολικὴ δὲ ἣν νῦν λέγει τὴν ἐν ἔργοις καὶ πράξεσι καταλλήλοις τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως· ἕπεται δὲ ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ καὶ ἡ μερικὴ ἡ ἐπὶ τῶν ἐξουσιῶν, ἐὰν δέῃ καὶ ὁ λόγος αἱρῇ: ὁμολογήσει γὰρ οὗτος καὶ τῇ φωνῇ ὀρθῶς, προομολογήσας πρότερον τῇ διαθέσει καὶ καλῶς ἐπὶ μὲν τῶν ὁμολογούντων, ἐν ἐμοὶ εἶπεν: ἐπὶ δὲ τῶν ἀρνουμένων, τὸ ἐμὲ προσέθηκεν: οὗτοι γὰρ κἂν τῇ φωνῇ ὁμολογήσωσιν αὐτὸν, ἀρνοῦνται αὐτὸν τῇ πράξει μὴ ὁμολογοῦντες: μόνοι δ' ἐν αὐτῷ ὁμολογοῦσιν, οἱ ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ὁμολογίᾳ καὶ πράξει βιοῦντες, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁμολογεῖ, ἐνειλημμένος αὐτοὺς καὶ ἐχόμενος ὑπὸ τούτων, διόπερ ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν, οὐδέποτε δύναται: ἀρνοῦνται δὲ αὐτὸν, οἱ μὴ ὄντες ἐν αὐτῷ: οὐ γὰρ εἶπεν ὃς ἀρνήσηται ἐν ἐμοὶ, ἀλλ' ἐμέ: οὐδεὶς γάρ ποτε ὢν ἐν αὐτῷ, ἀρνεῖται αὐτόν. τὸ δὲ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν σωζομένων, καὶ τῶν ἐθνικῶν δὲ ὁμοίως, παρ' οἷς μὲν καὶ τῇ πολιτείᾳ: παρ' οἷς δὲ καὶ τῇ φωνῇ. διόπερ ἀρνήσασθαι αὐτὸν οὐδέποτε δύνανται: ἀρνοῦνται δὲ αὐτὸν, οἱ μὴ ὄντες ἐν αὐτῷ· ταῦτα μὲν ὁ Ἡρακλέων. καὶ τὰ μὲν ἄλλα φαίνεται ὁμοδοξεῖν ἡμῖν κατὰ τὴν περικοπὴν ταύτην: ἐκεῖνο δὲ οὐκ ἐπίστησεν, ὅτι εἰ καὶ μὴ πράξει τινὲς καὶ τῷ βίῳ ὡμολόγησαν τὸν Χριστὸν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, τῷ μέντοι κατὰ φωνὴν ὁμολογεῖν ἐν δικαστηρίοις καὶ μέχρι θανάτου βασανιζομένους μὴ ἀρνεῖσθαι ἀπὸ διαθέσεως πεπιστευκέναι φαίνονται: διάθεσις δὲ ὁμολογουμένη, καὶ μάλιστα ἡ μηδὲ θανάτῳ τρεπομένη ὑφ' ἕνα πάντων τῶν παθῶν, ἃ δὴ διὰ τῆς σωματικῆς ἐπιθυμίας ἐγέννατο, ἀποκόπτειν κρίνεται. ἔστι γὰρ ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἐπὶ τέλει τοῦ βίου ἀθρόα κατὰ τὴν πρᾶξιν μετάνοια καὶ ἀληθὴς εἰς Χριστὸν ὁμολογία, ἐπιμαρτυρούσης τῆς φωνῆς, εἰ δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς ἐν ἡμῖν μαρτυρεῖ, πῶς ἔτι ὑποκριταὶ, οὓς φωνῇ μόνῃ μαρτυρεῖν εἴρηκεν· δοθήσεται δέ τισιν ἐὰν συμφέρῃ ἀπολογήσασθαι, ἵνα διά τε τῆς μαρτυρίας διά τε τῆς ὁμολογίας ὠφελῶνται οἱ πάντες, ἰσχυροποιούμενοι μὲν οἱ κατ' ἐκκλησίαν: θαυμάζοντες δὲ καὶ εἰς πίστιν ὑπαγόμενοι, οἱ ἐξ ἐθνῶν τὴν σωτηρίαν πολυπραγμονήσαντες, οἱ λοιποὶ δὲ ὑπ' ἐκπλήξεως κατεχόμενοι. ὥστε τὸ ὁμολογεῖν, ἐκ παντὸς δεῖ: ἐφ' ἡμῖν γάρ· ἀπολογεῖσθαι δὲ, οὐκ ἐκ παντός: οὐ γὰρ καὶ τοῦτο ἐφ' ἡμῖν, ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται. ἐπεὶ τίς οὐκ ἂν τῶν εὖ φρονούντων βασιλεύειν ἐν θεῷ, ἀλλ' οὐ δουλεύειν ἕλοιτο. θεὸν οὖν ὁμολογοῦσι τινὲς εἰδέναι κατὰ τὸν Ἀπόστολον: τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται, βδελυκτοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς, καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι: οἱ δὲ κἂν τοῦτο μόνον ὁμολογήσωσιν, ὅτι κατεπράξαντο ἐπὶ τέλει ἔργον ἀγαθόν. ἔοικεν οὖν τὸ μαρτύριον ἀποκάθαρσις εἶναι ἁμαρτιῶν μετὰ δόξης. αὐτίκα ὁ Ποιμὴν φησὶν, ἐκφεύξεσθε τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀγρίου θηρίου, ἐὰν ἡ καρδία ὑμῶν γένηται καθαρὰ καὶ ἄμωμος. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ κύριος. ἐξῃτήσατο ὑμᾶς ὁ σατανᾶς λέγει σινιάσαι: ἐγὼ δὲ παρῃτησάμην. μόνος τοίνυν ὁ κύριος διὰ τὴν τῶν ἐπιβουλευόντων αὐτῷ ἀνθρώπων, καὶ τὴν τῶν ἀπίστων ἀποκάθαρσιν ἔπιεν τὸ ποτήριον, οὗ μιμούμενοι οἱ Ἀπόστολοι, ὡς ἂν τῷ ὄντι γνωστικοὶ καὶ τέλειοι, ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν

ἃ ἔπραξαν ἔπαθον. οὕτως οὖν καὶ οἱ κατ' ἴχνος τοῦ ἀποστολικοῦ πορευόμενοι γνωστικοὶ ἀναμάρτητοί γε εἶναι ὀφείλουσι, καὶ διὰ ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν κύριον, ἀγαπᾶν καὶ τὸν πλησίον, ἵν' ἐν καιροῖς περιστάσεως ὑπὲρ ἐκκλησίας, ἀσκανδάλιστοι τὰς θλίψεις ὑπομένοντες, τὸ ποτήριον πίωσιν. ὅσοι δὲ ἔργῳ μὲν, παρὰ τὸν βίον: λόγῳ δὲ, ἐν δικαστηρίῳ μαρτυροῦσι, κἂν ἐλπίδα ἐνδεχόμενοι κἂν φόβον ὑφορώμενοι, βελτίους οὗτοι τῶν στόματι μόνον ὁμολογούντων τὴν σωτηρίαν, ἀλλ' εἰ καὶ ὑπερβαίνοιτε ἐπὶ τὴν ἀγάπην, τῷ ὄντι μακάριος οὗτος καὶ γνήσιος μάρτυς, τελείως ὁμολογήσας καὶ ταῖς ἐντολαῖς καὶ τῷ θεῷ διὰ τοῦ κυρίου, οὗ ἀγαπήσας ἀδελφὸν ἐγνώρισεν, ὅλον ἑαυτὸν ἐπιδοὺς διὰ τὸν θεὸν οἷον παρακαταθήκην εὐγνωμόνως καὶ ἀγαπητικῶς ἀποδιδοὺς τὸν ἀπαιτούμενον ἄνθρωπον. ἐπὰν δ' ἔμπαλιν εἴπῃ, ὅτ' ἂν διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην· οὐχ ὡς κακὸν τὸ διώκεσθαι παραινεῖ φεύγειν, οὐδ' ὡς θάνατον φοβουμένους διὰ φυγῆς ἐκκλίνειν προστάττει τοῦτον, βούλεται δὲ ἡμᾶς μηδενὶ αἰτίους, μὴ δὲ συναιτίους κακοῦ τινος γίνεσθαι· σφίσιν τε αὐτοῖς, πρὸς δὲ, καὶ τῷ διώκοντι καὶ τῷ ἀναιροῦντι: τρόπον γάρ τινα προστάγγέλλει ἑαυτὸν περιΐστασθαι, ὁ δὲ παρακούων, τολμηρὸς καὶ ῥιψοκίνδυνος, εἰ δὲ ὁ ἀναιρῶν ἄνθρωπον θεοῦ εἰς θεὸν ἁμαρτάνει, καὶ τοῦ ἀποκτείναντος αὐτὸν ἔνοχος καθίστασθαι, ὁ ἑαυτὸν προσάγων τῷ δικαστηρίῳ, οὗτος δ' ἂν εἴη ὁ μὴ περιστελλόμενος τὸν διωγμὸν, ἁλώσιμον διὰ θράσος παρέχων ἑαυτόν. οὗτός ἐστι τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ, ὁ συνεργὸς γινόμενος τῇ τοῦ διώκοντος πονηρίᾳ, εἰ δὲ καὶ προσερεθίζοι τέλεον, αἴτιος ἐκκαλούμενος τὸ θηρίον, ὡς δ' αὔτως, κἂν αἰτίαν μάχης παράσχῃ τινὰ, ἢ ζημίας, ἢ δίκης, ἢ ἔχθρας, ἀφορμὴν ἐγέννησε διωγμοῦ. διὰ τοῦτ' οὖν μηδενὸς ἀντέχεσθαι τῶν ἐν τῷ βίῳ προστέτακται ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τῷ αἴροντι τὸ ἱμάτιον, καὶ τὸν χιτῶνα προσδιδόναι, οὐχ ἵνα ἀπροσπαθεῖς διαμένωμεν μόνον, ἀλλ' ὡς μὴ ἀντιποιούμενοι τοὺς ἐπιδικαζομένους ἐφ' ἑαυτοὺς ἀγριαίνωμεν, καὶ δι' ἡμῶν ἐπὶ τὴν τοῦ ὀνόματος διακινῶμεν βλασφημίαν. ναί φασιν, εἰ κήδεται ὑμῶν ὁ θεὸς, τί δήποτε διώκεσθε καὶ φονεύεσθε. ἢ αὐτὸς ὑμᾶς εἰς τοῦτο ἐκδίδωσιν. ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ὑπολαμβάνομεν τοῖς περιστατικοῖς περιπίπτειν ἡμᾶς τὸν κύριον βουληθῆναι, ἀλλὰ προφητικῶς τὰ συμβήσεσθαι μέλλοντα προειρηκέναι, ὡς διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ διωχθησόμεθα, φονευθησόμεθα, ἀνασκινδυλευθησόμεθα, ὥστ' οὐ διώκεσθαι ἠθέλησεν ἡμᾶς, ἀλλ' ἃ πεισόμεθα προεμήνυσεν, διὰ τῆς τοῦ συμβήσεσθαι προσαγορεύσεως, εἰς καρτερίας γυμνασίας ἢ τῆς κληρονομίας ἐπηγγείλατο, καίτοι οὐ μόνοι, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν κολαζόμεθα. ἀλλ' ἐκεῖνοί φασι κακοῦργοι τυγχάνοντες, δικαίως ὑπέχουσι τὴν τιμωρίαν. ἄκοντες οὖν μαρτυροῦσιν ἡμῖν τὴν δικαιοσύνην, τοῖς διὰ δικαιοσύνην ἀδίκως κολαζομένοις. ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἄδικον τοῦ δικαστοῦ τῆς προνοίας ἅπτεται: δεῖ τὸ κύριον εἶναι τὸν κρίσιν τῆς ἑαυτοῦ γνώμης. μὴ νευροσπαστούμενον ἀψύχων δίκην ὀργάνων ἀφορμὰς ἴσως μόνον παρὰ τῆς ἔξωθεν αἰτίας λαμβάνοντα. δοκιμάζεται γοῦν ἐν ᾧ κρίνει καθάπερ καὶ ἡμεῖς, κατά τε τὴν τῶν αἱρετῶν ἐκλογὴν κατά τε τὴν ὑπομονήν, κἂν μὴ ἀδικῶμεν, ἀλλ' ὡς ἀδικοῦσιν ἡμῖν ὁ δικαστὴς ἀφορᾷ: οὐ γὰρ οἶδεν τὰ καθ' ἡμᾶς οὐδὲ θέλει μαθεῖν: προληψει δὲ κεναπάγεται κενῇ, διὸ καὶ κρίνεται. διώκουσι τοίνυν ἡμᾶς, οὐκ ἀδίκους εἶναι καταλαβόντες, ἀλλ' αὐτῷ μόνῳ τὸ χριστιανοὺς εἶναι τὸν βίον ἀδικεῖν ὑπολαμβάνοντες. αὐτούς τε οὕτω πολιτευομένους, καὶ τοὺς ἄλλους τὸν ὅμοιον αἱρεῖσθαι βίον προτρεπομένους, διατί δὲ οὐ βοηθεῖσθε διωκόμενοι φασὶ, τί γὰρ καὶ ἀδικούμεθα ὡς πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς, θανάτῳ ἀπολυόμενοι πρὸς τὸν κύριον, καὶ καθάπερ ἡλικίας μεταβολήν, οὕτω δὲ καὶ βίου ἐναλλαγὴν ὑπομένοντες, εἰ δὲ εὖ φρονοῖμεν, χάριν εἰσόμεθα τοῖς τὴν ἀφορμὴν τῆς ταχείας ἀποδημίας παρεσχημένοις, εἰ δι' ἀγάπην μαρτυροῖμεν: εἰ δὲ μὴ, φαῦλοί τινες ἀνθρώπων εἶναι τοῖς πολλοῖς ἐδοκοῦμεν ἡμεῖς, εἰ ἤδεσαν δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν ἀλήθειαν, πάντες μὲν ἂν ἐπεπήδων τῇ ὁδῷ, ἐκλογὴ δὲ οὐκ ἂν ἦν, ἀλλὰ γὰρ ἡ ἡμετέρα πίστις φῶς οὖσα τοῦ κόσμου, ἐλέγχει τὴν ἀπιστίαν. ἐμὲ μὲν γὰρ Ἄνυτός τε καὶ Μέλιτος ἀποκτείνειεν μὲν τ' ἄν: βλάψειεν δ' ἂν οὐδ' ὁπωστιοῦν: οὐ γὰρ οἶμαι θεμιτὸν εἶναι τὸ ἄμεινον πρὸς τοῦ χείρονος βλάπτεσθαι, ὥστε θαρροῦντα ἡμᾶν ἔχει
» στον λέγειν. κύριος ἐμοὶ βοηθὸς, οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος: δικαίων γὰρ ψυ-
» χαὶ ἐν χειρὶ θεοῦ, καὶ οὐ μὴ ἅψηται αὐτῶν βάσανος. Βασιλείδης δὲ ἐν τῷ εἰκοστῷ τρίτῳ τῶν
» ἐξηγητικῶν, περὶ τῶν κατὰ τὸ μαρτύριον κολαζομένων αὐταῖς λέξεσι τάδε φησί. φημὶ γὰρ τὸ ὁ-
» πόσοι ὑποπίπτουσι ταῖς λεγομέναις θλίψεσιν, ἤτοι ἡμαρτηκότες ἐν ἄλλοις λανθάνοντες πλαίσμασιν

σπέασιν εἰς τοῦτο ἄγονται τὸ ἀγαθόν, χρηστότητι τοῦ περιάγοντος: ἄλλα ἐξ ἄλλων οὕτως ἐγκα-
λούμενοι, ἵνα μὴ ὡς κατάδικοι ἐπὶ κακοῖς ὁμολογουμένοις πάθωσι: μηδὲ λοιδορούμενοι ὡς ὁ μοι-
χὸς ἢ ὁ φονεύς, ἀλλ' ὅτι χριστιανοὶ πεφυκότες, ὅπερ αὐτοὺς παρηγορήσει μηδὲ πάσχειν δοκεῖν:
κἂν μὴ ἡμαρτηκὼς δ' ὅλως τις ἐπὶ τὸ παθεῖν γένηται σπάνιον μέν, ἀλλ' οὐδὲ οὗτος κατ' ἐπι-
βουλὴν δυνάμεώς τι πείσεται, ἀλλὰ πείσεται, ὡς ἔπαθε καὶ τὸ νήπιον τὸ δοκοῦν οὐχ ἡ-
μαρτηκέναι. εἶθ' ὑποβάς, πάλιν ἐπιφέρει. ὡς γὰρ τὸ νήπιον οὐ προημαρτηκός, ἢ ἐνεργῶς μὲν
οὐχ ἡμαρτηκὸς οὐδὲν ἐν ἑαυτῷ: τὸ δὲ ἁμαρτῆσαι ἔχον ἐπὰν ὑποβληθῇ τῷ παθεῖν εὐερ-
γετεῖταί τι, πολλὰ κερδαῖνον δύσκολα, οὕτω δὴ κἂν τέλειος μηδὲν ἡμαρτηκὼς ἔργῳ
τύχῃ: πάσχῃ δὲ καὶ πάθῃ, ταυτὸ ἔπαθεν ἐμφερῶς τῷ νηπίῳ. ἔχων μὲν ἐν ἑαυτῷ τὸ ἁμαρτη-
τικόν: ἀφορμὴν δὲ πρὸς τὸ ἡμαρτηκέναι μὴ λαβὼν οὐχ ἡμάρτανεν, ὥστ' οὐχ αὐτῷ τὸ μὴ
ἁμαρτῆσαι λογιστέον. ὡς γὰρ ὁ μοιχεῦσαι θέλων μοιχός ἐστι, κἂν τοῦ μοιχεῦσαι μὴ ἐπιτύχῃ,
καὶ ὁ ποιῆσαι φόνον θέλων, ἀνδροφόνος ἐστί, κἂν μὴ δυνηθῇ φονεῦσαι, οὕτω δὲ καὶ τὸν ἀ-
ναμάρτητον ὃν λέγω, ἐὰν ἴδω πάσχοντα, κἂν μηδὲν ᾖ κακὸν πεπραχώς, κακὸν ἐρῶ τῷ θέ-
λειν ἁμαρτάνειν. πάντ' ἐρῶ γὰρ μᾶλλον ἢ κακὸν τὸ προνοοῦν ἐρῶ. εἶθ' ὑποβάς, καὶ περὶ τοῦ
κυρίου ἄντικρυς ὡς περὶ ἀνθρώπου λέγει. ἐὰν μέντοι παραλιπὼν τούτους ἅπαντας τοὺς λό-
γους ἔλθῃς ἐπὶ τὸ δυσωπεῖν με διὰ προσώπων τινῶν εἰ τύχοι λέγων, ὁ δεῖνα οὖν ἥμαρτεν: ἔ-
παθεν γὰρ ὁ δεῖνα, ἐὰν μὲν ἐπιτρέπῃς, ἐρῶ: οὐχ ἥμαρτεν μέν, ὅμοιος δὲ ἦν τῷ πάσχοντι νη-
πίῳ, εἰ μέντοι σφοδρότερον ἐκβιάζοιο τὸν λόγον ἐρῶ ἄνθρωπον ὅντιν' ἂν ὀνομάσῃς ἄνθρω-
πον εἶναι, δίκαιον δὲ τὸν θεόν. καθαρὸς γὰρ οὐδείς, ὥσπερ εἶπέ τις, ἀπὸ ῥύπου. ἀλλὰ τῷ Βασι-
λείδῃ ἡ ὑπόθεσις προαμαρτήσασαν φησὶ τὴν ψυχὴν ἐν ἑτέρῳ βίῳ, τὴν κόλασιν ὑπομένειν
ἐνταῦθα: τὴν μὲν ἐκλεκτὴν, ἐπιτίμως διὰ μαρτυρίου: τὴν ἄλλην δέ, καθαιρομένην οἰκείᾳ
κολάσει. καὶ πῶς ἐπὶ τὸ ἀληθές, ἐφ' ἡμῖν κειμένου τοῦ ὁμολογῆσαι καὶ κολασθῆναι, ἢ μή; λύ-
εται γὰρ ἐπὶ τοῦ ἀρνησομένου, ἡ κατὰ τὸν Βασιλείδην πρόνοια. ἐρῶ τοίνυν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ κρα-
τηθέντος ὁμολογητοῦ, πότερον μαρτυρήσει καὶ κολασθήσεται κατὰ τὴν πρόνοιαν, ἢ οὔ: ἀρ-
νούμενος γάρ, οὐ κολασθήσεται: εἰ δὲ καὶ τῆς ἀποβάσεως καὶ τοῦ μὴ δεῖν κολασθῆναι ἐπιχο-
φήσει τὴν ἀπώλειαν τῶν ἀρνησομένων ἐκ προνοίας, ἄκων προσμαρτυρήσει. πῶς δὲ ἔτι μι-
σθὸς ὁ ἐνδοξότατος ἐν οὐρανῷ ἀπόκειται τῷ μαρτυρήσαντι διὰ τὸ μαρτυρῆσαι. εἰ δὲ τὸν ἀ-
μαρτητικὸν οὐκ ἐάσει ἡ πρόνοια ἐπὶ τὸ ἁμαρτεῖν ἐλθεῖν, ἄδικος γίνεται κατ' ἄμφω: καὶ τὸν
διὰ δικαιοσύνην εἰς κόλασιν ἑλκόμενον, μὴ ῥυομένη: καὶ τὸν ἀδικεῖν ἐθελήσαντα, ῥυσαμένη. τὸν
μέν, ποιήσαντος δι' ὧν ἐβουλήθη: τῆς δέ, κωλυσάσης τὸ ἔργον, καὶ μὴ δικαίως περιέποντος
τὸν ἁμαρτητικόν: πῶς δὲ οὐκ ἄθεος, θειάζων μὲν τὸν διάβολον: ἄνθρωπον δὲ ἁμαρτητικὸν
τολμήσας εἰπεῖν τὸν κύριον: πειράζων γὰρ ὁ διάβολος, εἰδὼς μὲν ὅ ἐσμεν: οὐκ εἰδὼς δὲ εἰ ὑπο-
μενοῦμεν, ἀλλὰ ἀποσεῖσαι τῆς πίστεως ἡμᾶς βουλόμενος καὶ ὑπάγεσθαι ἑαυτῷ πειράζει,
ὅπερ καὶ μόνον ἐπιτέτραπται αὐτῷ, διά τε τὸ ἡμᾶς ἐξ ἑαυτῶν σώζεσθαι δεῖν ἀφορμὰς πα-
ρὰ τῆς ἐντολῆς εἰληφότας, διά τε τὸν κατῃσχυμμένον τοῦ πειράσαντος καὶ ἀποτυχόντος, διά τε
τὴν ἰσχυροποίησιν τῶν κατὰ τὴν ἐκκλησίαν, διά τε τὴν συνείδησιν τῶν θαυμασάντων τὴν ὑπο-
μονήν, εἰ δὲ τὸ μαρτύριον ἀνταπόδοσις διὰ κολάσεως, καὶ ἡ πίστις καὶ ἡ διδασκαλία δι' ἃς τὸ
μαρτύριον συνεργοί, ἆρα αὗται κολάσεως, ἥτις ἂν ἄλλη μείζων ἀπέμφασις γένοιτο, ἀλλὰ
πρὸς μὲν τὰ δόγματα ἐκεῖνα. εἰ μετενσωματοῦται ἡ ψυχὴ καὶ περὶ τοῦ διαβόλου, κατὰ τοὺς
οἰκείους λεχθήσεται καιρούς. νυνὶ δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ταῦτα προσθῶμεν. ποῦ ἔτι ἡ πίστις, κα-
τὰ ἀνταπόδοσιν τῶν προημαρτημένων τοῦ μαρτυρίου γινομένου: ποῦ δὲ ἡ ἀγάπη ἡ πρὸς τὸν
θεόν, διὰ τὴν ἀλήθειαν διωκομένη καὶ ὑπομένουσα: ποῦ δὲ ὁ ἔπαινος ὁμολογήσαντος ἢ ψόγος
ἀρνησαμένου, εἰς τί δὲ ἔτι χρησίμη ἡ πολιτεία ἡ ὀρθή: τὸ νικῆσαι τὰς ἐπιθυμίας, καὶ μηδὲν
τῶν κτισμάτων μισεῖν, εἰ δὲ ὡς αὐτός φησιν ὁ Βασιλείδης, ἓν μέρος ἐκ τοῦ λεγομένου θελήμα-
τος τοῦ θεοῦ ὑπειλήφαμεν τὸ ἠγαπηκέναι ἅπαντα. ὅτι λόγον ἀποσώζουσι πρὸς τὸ πᾶν ἅπαν-
τα, ἕτερον δὲ τὸ μηδενὸς ἐπιθυμεῖν: καὶ τρίτον μισεῖν μηδὲ ἕν, θελήματι τοῦ θεοῦ καὶ κο-
λάσεις ἔσονται, ὅπερ ἀσεβὲς ἐννοεῖν: οὔτε γὰρ ὁ κύριος θελήματι ἔπαθεν τοῦ πατρός: οὔθ'
οἱ διωκόμενοι βουλήσει τοῦ θεοῦ διώκονται, ἐπεὶ δυεῖν θάτερον, ἢ καλόν τι ἔσται διωγμός, διὰ
τὴν βούλησιν τοῦ θεοῦ: ἢ ἀθῷοι οἱ διατιθέντες καὶ θλίβοντες. ἀλλὰ μὴν οὐδὲν ἄνευ θελήμα-

τος τοῦ κυρίου τῶν ὅλων, λείπεται δὴ αὐτομάτως φάναι τὰ τοιαῦτα συμβαίνειν μὴ κωλύον-
τος τοῦ θεοῦ: τοῦτο γὰρ μόνον σώζει καὶ τὴν πρόνοιαν, καὶ τὴν ἀγαθότητα τοῦ θεοῦ. οὐ τὸ ἐνερ-
γεῖν τοίνυν αὐτὸν τὰς θλίψεις αἴτεσθαι χρή: μὴ γὰρ εἴη τοῦτο ἐννοεῖν, ἀλλὰ μὴ κωλύειν τοὺς ἐνερ-
γοῦντας πεπεῖσθαι προσήκει: καταχρῆσθαί τε εἰς καλὸν τοῖς τῶν ἐναντίων τολμήμασι.
καθελὼν γοῦν φησι τὸν τοῖχον, καὶ ἔσται εἰς κατάπτημα παιδευτικῆς τέχνης τῆς τοιᾶσδε αὐ-
τῆς οὔσης προνοίας. ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων, διὰ τὰς οἰκείας ἑκάστου ἁμαρτίας: ἐπὶ δὲ τοῦ κυρίου
καὶ τῶν Ἀποστόλων, διὰ τὰς ἡμῶν, αὐτίκα ὁ θεῖος Ἀπόστολος: τοῦτο γάρ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ
φησίν, ὁ ἁγιασμὸς ὑμῶν, ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πορνείας, εἰδέναι ἕκαστον ὑμῶν τὸ ἑαυ-
τοῦ σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἁγιασμῷ καὶ τιμῇ, μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας, καθάπερ καὶ τὰ ἔθνη τὰ
μὴ εἰδότα τὸν κύριον. τὸ μὴ ὑπερβαίνειν καὶ πλεονεκτεῖν ἐν τῷ πράγματι τὸν ἀδελφὸν αὐ-
τοῦ, διότι ἔκδικος ὁ κύριος περὶ πάντων τούτων καθὼς καὶ προείπομεν ὑμῖν καὶ διεμαρτυ-
ράμεθα: οὐ γὰρ ἐκάλεσεν ἡμᾶς ὁ θεὸς ἐπὶ ἀκαθαρσίᾳ, ἀλλ' ἐν ἁγιασμῷ. τοιγαροῦν ὁ ἀθε-
τῶν οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ, ἀλλὰ τὸν θεόν, τὸν καὶ δόντα τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον εἰς ὑμᾶς.
διὰ τοῦτο οὖν τὸν ἁγιασμὸν ἡμῶν οὐκ ἐκωλύθη παθεῖν ὁ κύριος. εἰ τοίνυν ἀπολογούμενός τις
αὐτῶν λέγοι κολάζεσθαι μὲν τὸν μάρτυρα διὰ τὰς πρὸ τῆς δὲ τῆς ἐνσωματώσεως ἁμαρ-
τίας, τὸν καρπὸν δὲ τῆς κατὰ τὸν δὲ τὸν βίον πολιτείας αὖθις ἀπολήψεσθαι: οὕτω γὰρ δια-
τετάχθαι τὴν διοίκησιν πευσόμεθα αὐτοῦ, εἰ ἐκ προνοίας γίνεται ἡ ἀνταπόδοσις, εἰ μὲν γὰρ
μὴ εἴη τῆς θείας διοικήσεως, οἴχεται ἡ οἰκονομία τῶν καθαρσίων, καὶ πέπτωκεν ἡ ὑπόθεσις αὐ-
τοῖς: εἰ δὲ ἐκ προνοίας τὰ καθάρσια, ἐκ προνοίας καὶ αἱ κολάσεις: ἡ πρόνοια δὲ εἰ καὶ ἀπὸ τοῦ
ἄρχοντος ὥς φασι, κινεῖσθαι ἄρχεται, ἀλλ' ἐγκατεσπάρη ταῖς οὐσίαις σὺν καὶ τῇ τῶν οὐ-
σιῶν γενέσθαι πρὸς τοῦ θεοῦ τῶν ὅλων. ὧν οὕτως ἐχόντων ἀνάγκη ὁμολογεῖν αὐτοὺς ἢ τὴν κό-
λασιν μὴ εἶναι ἄδικον, καὶ δικαιοπραγοῦσιν οἱ καταδικάζοντες καὶ διώκοντες τοὺς μάρτυρας:
ἢ ἐκ θελήματος ἐνεργεῖσθαι τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς διωγμούς. οὐκ ἔτι οὖν ὁ πόνος καὶ ὁ φόβος ὡς αὐ-
τοὶ λέγουσιν, ἐπισυμβαίνει τοῖς πράγμασιν ὡς ὁ ἰὸς τῷ σιδήρῳ, ἀλλ' ἐκ βουλήσεως ἰδίας
προσέρχεται τῇ ψυχῇ. καὶ περὶ μὲν τούτων, πολὺς ὁ λόγος ὅσον ἐν ὑστέρῳ σκοπεῖν ἀποκεί-
σεται κατὰ καιρὸν διαλαμβάνουσιν. Οὐαλεντῖνος δὲ ἔν τινι ὁμιλίᾳ κατὰ λέξιν γράφει· ἀπ'
ἀρχῆς ἀθάνατοί ἐστε, καὶ τέκνα ζωῆς ἐστε αἰωνίας, καὶ τὸν θάνατον ἠθέλετε μερίζεσθαι εἰς
ἑαυτούς, ἵνα δαπανήσητε αὐτὸν καὶ ἀναλώσητε, καὶ ἀποθάνῃ ὁ θάνατος ἐν ὑμῖν καὶ δι' ὑ-
μῶν, ὅταν γὰρ τὸν μὲν κόσμον λύητε: ὑμεῖς δὲ μὴ καταλύησθε, κυριεύετε τῆς κτίσεως καὶ
τῆς φθορᾶς ἁπάσης. φύσει γὰρ σωζόμενον γένος ὑποτίθεται καὶ αὐτὸς ἐμφερῶς τῷ Βασι-
λείδῃ: ἄνωθεν δὲ ἡμῖν δεῦρο τοῦτο δὴ τὸ διάφορον γένος, ἐπὶ τὴν τοῦ θανάτου καθαίρεσιν ἥ-
κειν. θανάτου δὲ γένεσιν ἔργον εἶναι τοῦ κτίσαντος τὸν κόσμον, διὸ καὶ τὴν γραφὴν ἐκείνην,
οὕτως ἐκλέγεται, οὐδεὶς ὄψεται τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ καὶ ζήσεται, ὡς θανάτου αἰτίου,
περὶ τούτου τοῦ θεοῦ ἐκεῖνα αἰνίττεται, γράφων αὐταῖς λέξεσιν, ὁπόσον ἐλάττων ἡ εἰκὼν τοῦ
ζῶντος προσώπου, τοσοῦτον ἥσσων ὁ κόσμος, τοῦ ζῶντος αἰῶνος. τίς οὖν αἰτία τῆς εἰκόνος με-
γαλωσύνη τοῦ προσώπου, παρεσχημένου τῷ ζωγράφῳ τὸν τύπον, ἵνα τιμηθῇ δι' ὀνόματος αὐ-
τοῦ: οὐ γὰρ αὐθεντικῶς εὑρέθη μορφή, ἀλλὰ τὸ ὄνομα ἐπλήρωσε τὸ ὑστερῆσαν ἐν πλάσει:
συνεργεῖ δὲ καὶ τὸ τοῦ θεοῦ ἀόρατον εἰς πίστιν τοῦ πεπλασμένου. τὸν μὲν γὰρ δημιουργὸν ὡς
θεὸν καὶ πατέρα κληθέντα, εἰκόνα τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ, καὶ προφήτην προσεῖπεν: ζωγράφον
δὲ τὴν σοφίαν, ἧς τὸ πλάσμα ἡ εἰκών: εἰς δόξαν τοῦ ἀοράτου, ἐπεὶ ὅσα ἐκ συζυγίας προέρχε-
ται, πληρώματά ἐστιν: ὅσα δὲ ἀπὸ ἑνός, εἰκόνες. ἐπὶ δὲ τὸ φαινόμενον αὐτοῦ οὐκ ἔστιν, ἡ ἐκ με-
σότητος ψυχὴ ἔρχεται τὸ διαφέρον, καὶ τοῦτ' ἔστι τὸ ἐμφύσημα τοῦ διαφέροντος πνεύματος,
καὶ καθ' ὅλου ὃ ἐμπνεῖται τῇ ψυχῇ τῇ εἰκόνι τοῦ πνεύματος, καὶ καθόλου τὰ ἐπὶ τοῦ δημιουρ-
γοῦ λεγόμενα τοῦ κατ' εἰκόνα γενομένου, ταῦτ' ἐν εἰκόνος αἰσθητῆς μοίρᾳ ἐν τῇ γενέσει περὶ
τὴν ἀνθρωπογονίαν προσπεφυτεῦσθαι λέγουσι, καὶ δὴ μετάγουσι τὴν ὁμοιότητα καὶ ἐφ'
ἑαυτούς, ἄγνωστον τῷ δημιουργῷ τὴν τοῦ διαφέροντος ἐπένθεσιν πνεύματος γεγενῆσθαι πα-
ραδιδόντες. ὅταν μὲν οὖν περὶ τοῦ ἕνα εἶναι τὸν θεόν, τὸν διὰ νόμου καὶ προφητῶν καὶ εὐαγ-
γελίου κηρυσσόμενον διαλαμβάνωμεν, καὶ πρὸς τοῦτο διαλεξόμεθα: ἀρχικὸς γὰρ ὁ λόγος,
πρὸς δὲ τὸ κατεπεῖγον ἀπαντητέον. εἰ ἐπὶ τὸ καταλῦσαι θάνατον ἀφικνεῖται τὸ διαφέρον
γένος

γένος, οὐχ ὁ Χριστὸς τὸν θάνατον κατήργησεν, εἰ μὴ καὶ αὐτὸς αὐτοῖς ὁμοούσιος λεχθείη, εἰ δ' εἰς
τοῦτο κατήργησεν ὡς μὴ τοῦ διαφέροντος ἅπτεσθαι γένους, οὐχ οὗτοι τὸν θάνατον καταργοῦσιν
οἱ ἀντίμιμοι τοῦ δημιουργοῦ, οἱ τῆς ἐκ μεσότητος ψυχῆς τῇ σφετέρᾳ εἰκόνι ἐμφυσῶντες τὴν
ζωὴν τὴν ἄνωθεν κατὰ τῆς τοῦ δόγματος αἵρεσιν, κἂν διὰ τῆς μητρὸς τοῦτο συμβαίνειν λέ-
γωσιν, ἀλλὰ κἂν εἰ σὺν Χριστῷ καταστρατεύεσθαι τὸν θάνατον λέγοιεν ὁμολογούντων τὸ δόγμα
τὸ κεκρυμμένον, ὡς τῆς θείας τοῦ δημιουργοῦ κατατρέχειν τολμῶσι δυνάμεως τὴν κτίσιν τὴν
αὐτοῦ, ὡς κρείττους ἐπανορθούμενοι πειρώμενοι σώζειν τὴν ψυχικὴν εἰκόνα, ἣν αὐτὸς ῥύσασθαι
τῆς φθορᾶς οὐ κατίσχυσεν· εἴη δ' ἂν καὶ ὁ κύριος, ἀμείνων τοῦ δημιουργοῦ θεοῦ· οὐ γὰρ ἄν ποτε
ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ διαφιλονεικήσει, καὶ ταῦτα ἐν θεοῖς, ὅτι δὲ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ υἱοῦ πατὴρ, ὁ δη-
μιουργὸς τῶν συμπάντων, ὁ παντοκράτωρ κύριος, εἰς ἐκεῖνον ἀνεβαλόμεθα τὴν σκέψιν, καθ'
ἣν πρὸς τὰς αἱρέσεις ὑπεσχόμεθα διαλέξασθαι, τοῦτον εἶναι μόνον δεικνύντες τὸν ὑπ' αὐτοῦ
κεκηρυγμένον. ἀλλ' ἡμῖν γε ὁ Ἀπόστολος εἰς τὴν τῶν θλίψεων ὑπομονὴν γράφων· καὶ τοῦτο
φησὶν ἀπὸ θεοῦ, ὅτι ὑμῖν ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ
τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν· τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες, οἷον ἴδετε ἐν ἐμοὶ, καὶ νῦν ἀκούετε ἐν ἐμοί.
εἴ τις οὖν παράκλησις ἐν Χριστῷ· εἴ τι παραμύθιον ἀγάπης· εἴ τις κοινωνία πνεύματος· εἴ τις
σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμοὶ, πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν· ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε, τὴν αὐτὴν ἀγά-
πην ἔχοντες, σύμψυχοι, τὸ ἓν φρονοῦντες. εἰ δὲ σπένδεται ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ τῇ λειτουργίᾳ τῆς
πίστεως χαίρων καὶ συγχαίρων, πρὸς οὓς ὁ λόγος τῷ Ἀποστόλῳ τοὺς Φιλιππησίους συμμετό-
χους τῆς χάριτος καλῶν, πῶς αὐτοὺς συμψύχους καὶ ψυχικοὺς λέγει. ὁμοίως καὶ περὶ Τι-
μοθέου καὶ ἑαυτοῦ γράφων· οὐδένα γὰρ ἔχω φησὶν ἰσόψυχον, ὅστις γνησίως τὰ περὶ ὑμῶν
μεριμνήσει· οἱ πάντες γὰρ τὰ ἑαυτῶν ζητοῦσιν, οὐ τὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. μὴ τοίνυν ψυχικοὺς ἐν
ὀνείδους μέρει λεγόντων ἡμᾶς οἱ προειρημένοι. ἀλλὰ καὶ οἱ Φρύγες· ἤδη γὰρ καὶ οὗτοι τοὺς τῇ
νέᾳ προφητείᾳ μὴ προσέχοντας, ψυχικοὺς καλοῦσιν, πρὸς οὓς ἐν τοῖς περὶ προφητείας δια-
λεξόμεθα. ἀγάπην οὖν ἀσκεῖν τὸν τέλειον χρή· κἀντεῦθεν ἐπὶ τὴν θείαν φιλίαν σπεύδειν, δι' ἀ-
γάπην ἐκπληροῦντα τὰς ἐντολάς· τὸ δὲ ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθροὺς οὐκ ἀγαπᾶν τὸ κακὸν λέγει, οὐ-
δὲ ἀσέβειαν ἢ μοιχείαν ἢ κλοπήν. ἀλλὰ τὸν κλέπτην καὶ τὸν ἀσεβῆ καὶ τὸν μοιχὸν, οὐ καθὸ
ἁμαρτάνει καὶ τῇ ποιᾷ ἐνεργείᾳ μολύνει τὴν ἀνθρώπου προσηγορίαν, καθὸ δὲ ἄνθρωπός ἐστι,
καὶ ἔργον θεοῦ. ἀμέλει τὸ ἁμαρτάνειν ἐνεργείᾳ κεῖται οὐκ οὐσίᾳ, διὸ οὐδὲ ἔργον θεοῦ. ἐχθροὶ δὲ
οἱ ἁμαρτάνοντες εἴρηνται θεοῦ οἱ ἐχθροὶ δὴ τῶν ἐντολῶν, αἷς μὴ δὲ ὑπακηκόασι γενόμενοι ὥσπερ
φίλοι οἱ ὑπακηκοότες, οἱ μὲν, διὰ τὴν οἰκείωσιν· οἱ δὲ, διὰ τὴν ἀπαλλοτρίωσιν τὴν ἐκ προαι-
ρέσεως προσαγορευθέντες· οὐδὲν γὰρ ἡ ἔχθρα οὐδ' ἡ ἁμαρτία ἄνευ τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοῦ ἁμαρ-
τάνοντος, καὶ τὸ μηδενὸς ἐπιθυμεῖν, οὐχ ὡς ἀλλοτρίων τῶν ἐπιθυμητῶν ὄντων πόθον μὴ
ἔχειν διδάσκει. καθάπερ ὑπειλήφασιν οἱ τὴν κτίσιν ἄλλου εἶναι παρὰ τὸν πρῶτον θεὸν δογμα-
τίζοντες οὐδ' ὡς βδελυγμάτων καὶ κακῶν οὔσης τῆς γενέσεως: ἄθεοι γὰρ αἱ δόξαι αὗται.
ἀλλότρια δὲ ἡμεῖς φαμὲν τὰ τοῦ κόσμου οὐχ ὡς ἄτοπα, οὐδ' ὡς οὐχὶ τοῦ θεοῦ τοῦ πάντων
κυρίου, ἀλλ' ἐπειδὴ μὴ καταμένομεν ἐν αὐτοῖς τὸν πάντα αἰῶνα, κτήσει ὄντα ἀλλότρια καὶ
τῶν κατὰ διαδοχὴν ὑπαρχόντων: χρήσει δὲ ἑκάστου ἡμῶν ἴδια, δι' οὓς καὶ ἐγένετο. πλὴν ἐφ'
ὅσον γε αὐτοῖς ἀναγκαῖον συμπαρεῖναι. κατὰ φυσικὴν τοίνυν ὄρεξιν χρηστέον τοῖς κεκωλυμέ-
νοις καλῶς πάθεσιν ὑπερεκπίπτουσιν καὶ συμπάθειαν παραιτουμένους ὅση καὶ χρηστότης ἀγα-
πᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν λέγει. εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς. καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ
τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμῖν καὶ τὰ ὅμοια, οἷς προστίθησιν, ἵνα γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν, τοῦ ἐν
τοῖς οὐρανοῖς. τὴν ἐξομοίωσιν τὴν πρὸς θεὸν αἰνισσόμενος. πάλιν δ' αὖ φησὶν, ἴσθι εὐνοῶν τῷ
ἀντιδίκῳ σου ταχὺ, ἕως ὅτου εἶ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ. ἀντίδικος δὲ οὐ τὸ σῶμα ὥς τινες βού-
λονται, ἀλλ' ὁ διάβολος καὶ οἱ τούτῳ ἐξομοιούμενοι, ὁ συνοδεύων ἡμῖν δι' ἀνθρώπων τῶν ζηλούν-
των τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν τῷ ἐπιγείῳ τῷδε βίῳ. οὐχ οἷόν τε οὖν μὴ παθεῖν τὰ ἔχθιστα, τοὺς ὁμολο-
γοῦντας μὲν ἑαυτοὺς εἶναι τοῦ Χριστοῦ: ἐν δὲ τοῖς τοῦ διαβόλου καταγινομένους ἔργοις· γέ-
γραπται γὰρ, μή ποτε παραδῷ σε τῷ κριτῇ: ὁ κριτὴς δὲ τῷ ὑπηρέτῃ, τῆς ἀρχῆς τοῦ διαβό-
λου: πέπεισμαι γὰρ ὅτι οὔτε θάνατος, ὁ κατ' ἐπιφορὰν τῶν διωκόντων: οὔτε ζωὴ ἡ κατὰ τὸν
βίον τοῦτον: οὔτε ἄγγελοι οἱ ἀποστάται· οὔτε ἀρχαὶ, ἀρχὴ δὲ τοῦ Σατανᾶ ὁ βίος, ἐν ᾧ εἵλετο-

τοιαῦται γὰρ αἱ κατ' αὐτὸν ἀρχαί τε καὶ ἐξουσίαι τοῦ σκότους: οὔτε τὰ ἐνεστῶτα, ἐν οἷς ἐσμὲν
κατὰ τὸν τοῦ βίου χρόνον, ὡς τοῦ μὲν στρατιώτου ἡ ἐλπίς: τοῦ ἐμπόρου δὲ τὸ κέρδος, οὔτε ὕψω-
μα, οὔτε βάθος, οὔτε τὶς κτίσις ἑτέρα κατ' ἐνέργειαν τὴν οἰκείαν ἀνθρώπῳ ἀντιπερίστασιν τῇ
πίστει τοῦ προαιρουμένου: κτίσις δὲ συνωνύμως καὶ ἐνέργεια λέγεται, ἔργον ἡμέτερον οὖσα
ἡ τοιάδε ἐνέργεια, οὐ δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ
τῷ κυρίῳ ἡμῶν. ἔχεις συγκεφαλαίωσιν γνωστικοῦ μάρτυρος. οἴδαμεν δὲ ὅτι πάντες γνῶσιν ἔ-
χομεν τὴν κοινὴν ἐν τοῖς κοινοῖς, καὶ τὴν ὅτι εἷς θεός: πρὸς πιστοὺς γὰρ ἐπιστέλλων ὅθεν ἐπι-
φέρει. ἀλλ' οὐκ ἐν πᾶσιν ἡ γνῶσις, ἐν ὀλίγοις παραδιδομένη. εἰσὶ δὲ οἵ φασι τὴν περὶ τῶν εἰ-
δωλοθύτων γνῶσιν οὐκ ἐν πᾶσι φέρειν, μήπως ἡ ἐξουσία ἡμῶν πρόσκομμα τοῖς ἀσθενέσι γέ-
νηται: ἀπόλλυται γὰρ ὁ ἀσθενῶν τῇ σῇ γνώσει, κἂν φάσκωσι πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ πωλού-
μενον ἀγοράζειν δεῖ κατὰ πεῦσιν ἐπάγοντες τὸ μηδὲν ἀνακρίνοντες ἐπ' ἴσης τῷ ἀνακρίνον-
τες γελοίαν ἐξήγησιν παραθήσονται: ὁ γὰρ Ἀπόστολος πάντα φησὶ τὰ ἄλλα ὠνεῖσθε ἐκ μα-
κέλλου μηδὲν ἀνακρίνοντες καθ' ὑπεξαίρεσιν τῶν δηλουμένων κατὰ τὴν ἐπιστολὴν τὴν καθο-
λικὴν τῶν Ἀποστόλων ἁπάντων, σὺν τῇ εὐδοκίᾳ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τῇ γεγραμμένῃ μὲν
ἐν ταῖς πράξεσι τῶν Ἀποστόλων: διακομισθείσῃ δὲ εἰς τοὺς πιστοὺς δι' αὐτοῦ διακονοῦντος τοῦ
Παύλου: ἐμήνυσαν γὰρ ἐπ' ἀνάγκης ἀπέχεσθαι δεῖν εἰδωλοθύτων καὶ αἵματος καὶ πνικτῶν
καὶ πορνείας, ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς εὖ πράξειν. ἕτερον οὖν ἐστι τὸ εἰρημένον πρὸς τοῦ Ἀπο-
στόλου. μὴ, οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν φαγεῖν, καὶ πιεῖν; μὴ, οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν ἀδελφὴν γυναῖ-
κα περιάγειν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ κυρίου καὶ Κηφᾶς; ἀλλ' οὐκ ἐχρη-
σάμεθα τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ φησὶν, ἀλλὰ πάντα στέγομεν, ἵνα μὴ ἐγκοπὴν δῶμεν τῷ εὐαγγελίῳ
τοῦ Χριστοῦ. ἤτοι φορτία περιάγοντες, δέον εὐλύτους εἰς πάντας εἶναι, ἢ ὑπόδειγμα τοῖς θέ-
λουσιν ἐγκρατεύεσθαι γινόμενοι, μὴ οἰκοδομούμενοι εἰς τὸ ἀδεῶς τὰ παρατιθέμενα ἐσθίειν καὶ
ὡς ἔτυχεν ὁμιλεῖν τῇ γυναικί. μάλιστα δὲ τοὺς τηλικαύτην οἰκονομίαν πεπιστευμένους, ὑπό-
» δειγμα τοῖς μανθάνουσιν ἀγαθὸν ἐκκεῖσθαι προσήκει. ἐλεύθερος γὰρ ὢν ἐκ πάντων, πᾶ-
» σιν ἐμαυτὸν ἐδούλωσα φησὶν, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσω: καὶ πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγ-
κρατεύεται. ἀλλὰ τοῦ κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. διὰ τὴν συνείδησιν οὖν ἀφεκτέον,
ὧν ἀφεκτέον. συνείδησιν δὲ λέγω, οὐχὶ τὴν ἑαυτοῦ, γνωστικὴ γὰρ, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἑτέρου, ἵνα
μὴ κακῶς οἰκοδομηθῇ ἀμαθίᾳ μιμούμενος, ὃ μὴ γινώσκει, καταφρονητὴς ἀντὶ μεγαλόφρονος
γινόμενος. ἵνα τί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως, εἰ ἐγὼ χάριτι μετέ-
χω τί βλασφημοῦμαι ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εὐχαριστῶ. πάντα οὖν ὅσα ποιεῖτε, εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖ-
» τε. ὅσα ὑπὸ τὸν κανόνα τῆς πίστεως ποιεῖν ἐπιτέτραπται, καρδίᾳ μὲν πιστεύεται εἰς δικαιο-
» σύνην: στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. λέγει γοῦν ἡ γραφὴ, πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ
» οὐ καταισχυνθήσεται. τουτέστι, τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως ὃ κηρύσσομεν ὅτι ἐὰν ὁμολογήσῃς τὸ ῥῆμα
» τῷ στόματί σου, ὅτι κύριος Ἰησοῦς, καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὅτι ὁ θεὸς ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νε-
» κρῶν, σωθήσῃ, ἄντικρυς τελείαν δικαιοσύνην ὑπογράφει, ἔργῳ τε καὶ θεωρίᾳ πεπληρω-
» μένην. εὐλογητέον οὖν τοὺς διώκοντας, εὐλογεῖτε καὶ μὴ καταρᾶσθε: ἡ γὰρ καύχησις ἡμῶν,
» αὕτη ἐστὶ τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ὅτι ἐν ἁγιότητι καὶ εἰλικρινείᾳ θεοῦ ἐγνώκαμεν,
» δι' ὀλίγης ταύτης προφάσεως, τὸ τῆς ἀγάπης ἔργον ἐνδεικνύμενοι, ὅτι οὐκ ἐν σοφίᾳ σαρκικῇ,
» ἀλλ' ἐν χάριτι θεοῦ ἀνεστράφημεν ἐν τῷ κόσμῳ. ταῦτα μὲν περὶ τῆς γνώσεως ὁ Ἀπόστολος:
τὴν δὲ κοινὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως ὁ σημεῖον γνώσεως εἴρηκεν, ἐν τῇ δευτέρᾳ πρὸς Κοριν-
» θίους. ἄχρι γὰρ τῆς σήμερον ἡμέρας τὸ αὐτὸ κάλυμμα τοῖς πολλοῖς ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς
» παλαιᾶς διαθήκης μένει μὴ ἀνακαλυπτόμενον κατὰ τὴν πρὸς τὸν κύριον ἐπιστροφὴν, διὰ τοῦ-
το καὶ ἀνάστασιν ἔδειξε. τοῖς διορᾶν δυναμένοις, τὴν ἔτι ἐν σαρκὶ τοῦ βίου ἔρποντος ἐπὶ κοιλίαν,
ἔνθεν καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν τοὺς τοιούτους ἐκάλεσεν, τοὺς φιληδόνους, τοὺς γαστρὶ καὶ αἰδοίοις
δουλεύοντας, καὶ τὰς ἀλλήλων ἐξ ἐπιθυμίας κοσμικὰς ἀποτέμνοντας κεφαλάς.
» τεκνία, μὴ ἀγαπῶμεν λόγῳ, μηδὲ γλώσσῃ. Ἰωάννης τελείους εἶναι διδάσκων, ἀλλ' ἐν ἔργῳ καὶ
» ἀληθείᾳ, ἐν τούτῳ γνωσόμεθα, ὅτι ἐκ τῆς ἀληθείας ἐσμέν. εἰ δὲ ἀγάπη ὁ θεὸς, ἀγάπη καὶ ἡ
» θεοσέβεια: φόβος οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἀλλ' ἡ τελεία ἀγάπη, ἔξω βάλλει τὸν φόβον, αὕτη
» ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ, ἵνα τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν. πάλιν τε αὖ τῷ γνωστικῷ πειθοῦντι γε-
νέσθαι

νέσθαι, γέγραπται, ἀλλὰ τύπος γίνου τῶν πιστῶν, ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πί-
στει, ἐν ἁγνείᾳ: πίστεως γὰρ (οἶμαι) τελειότης πρὸς τὴν κοινὴν διαστέλλεται πίστιν, καὶ δὴ γνω-
στικοῦ κοινωνίαν ὁ θεῖος Ἀπόστολος διὰ τοσῶνδε παρίστησιν, ἐπὶ μὲν γράφων: ἐγὼ γὰρ ἔμαθον
ἐν οἷς εἰμι αὐτάρκης εἶναι· οἶδα καὶ ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ περισσεύειν, ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσι
μεμύημαι, καὶ χορτάζεσθαι, καὶ πεινᾶν, καὶ περισσεύειν, καὶ ὑστερεῖσθαι, πάντα ἰσχύω, ἐν τῷ
ἐνδυναμοῦντί με. ἐπὶ δὲ καὶ πρὸς ἐντροπὴν ἄλλοις διαλεγόμενος, οὐκ ὀκνεῖ λέγειν. ἀνα-
μιμνήσκεσθε δὲ τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες, πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε πα-
θημάτων: τοῦτο μὲν, ὀνειδισμοῖς τε καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι: τοῦτο δὲ, κοινωνοὶ τῶν οὕτως
ἀναστρεφομένων γενηθέντες, καὶ γὰρ τοῖς δεσμοῖς μου συνεπαθήσατε, καὶ τὴν ἁρπαγὴν
τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε, γινώσκοντες ἔχειν ἑαυτοὺς κρείττονα ὕπαρ
ξιν καὶ μένουσαν. μὴ ἀποβάλητε οὖν τὴν παρρησίαν ὑμῶν, ἥτις ἔχει μεγάλην μισθαποδοσίαν:
ὑπομονῆς γὰρ ἔχετε χρείαν, ἵνα τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ποιήσαντες, κομίσησθε τὴν ἐπαγγελίαν:
ἔτι γὰρ μικρὸν ὅσον ὅσον, ὁ ἐρχόμενος ἥξει καὶ οὐ χρονιεῖ, ὁ δὲ δίκαιός μου ἐκ πίστεως ζήσεται
καὶ ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ. ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμὲν ὑποστολῆς εἰς ἀ-
πώλειαν, ἀλλὰ πίστεως εἰς περιποίησιν ψυχῆς. εἶτα σμῆνος ὑποδειγμάτων θείων πα-
ρίστησιν. ἢ γὰρ οὐ πίστει φησὶ δι' ὑπομονῆς κατώρθωσαν, οἱ ἐμπαιγμῶν καὶ μαστίγων πεῖραν
λαβόντες: ἔτι δὲ δεσμῶν καὶ φυλακῆς, ἐλιθάσθησαν, ἐπειράσθησαν, ἐν φόνῳ μαχαίρας
ἀπέθανον, περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχού-
μενοι, ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος, ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι, καὶ ὄρεσι, καὶ σπηλαίοις, καὶ ταῖς
ὀπαῖς τῆς γῆς, καὶ πάντες μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως, οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν
τοῦ θεοῦ. ἀπολείπεται νοεῖν τὸ κατὰ παρασιώπησιν εἰρημένον μόνοι. ἐπιφέρει γοῦν περὶ ἡμῶν
κρεῖττόν τι προειδομένου τοῦ θεοῦ: ἀγαθὸς γὰρ ἦν, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι, τοιγαροῦν
καὶ ἡμεῖς τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν νέφος ἅγιον καὶ διαυγὲς μαρτύρων, ὄγκον ἀπο-
θέμενοι πάντα, καὶ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν, δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν
ἀγῶνα, ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν, καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν. ὅτι μὲν οὖν μίαν σω-
τηρίαν λέγει ἐν Χριστῷ τῶν δικαίων καὶ ἡμῶν, σαφῶς μὲν εἴρηκεν πρότερον: οὐδὲν δὲ ἧττον
καὶ περὶ Μωϋσέως λέγων ἐπιφέρει, μείζονα πλοῦτον ἡγησάμενος τῶν Αἰγύπτου θησαυρῶν,
τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ: ἀπέβλεπε γὰρ εἰς τὴν μισθαποδοσίαν, πίστει κατέλιπεν Αἴγυ-
πτον, μὴ φοβηθεὶς τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως τὸν γὰρ ἀόρατον ὡς ὁρῶν ἐκαρτέρησεν, ἡ θεία σοφία
περὶ τῶν μαρτύρων λέγει: ἔδοξαν ἐν ὀφθαλμοῖς ἀφρόνων τεθνάναι, καὶ ἐλογίσθη κάκωσις ἡ ἔξο-
δος αὐτῶν καὶ ἡ ἀφ' ἡμῶν πορεία σύντριμμα, οἱ δέ εἰσιν ἐν εἰρήνῃ: καὶ γὰρ ἐν ὄψει ἀνθρώ-
πων ἐὰν κολασθῶσιν, ἡ ἐλπὶς αὐτῶν ἀθανασίας πλήρης, εἶτα ἐπάγει, κάθαρσιν ἔνδοξον τὸ
μαρτύριον διδάσκουσα, καὶ ὀλίγα παιδευθέντες, μεγάλα εὐεργετηθήσονται, ὅτι ὁ θεὸς
ἐπείρασεν αὐτούς· τουτέστιν εἰς δοκίμιον καὶ δυσωπίαν τοῦ πειράζοντος εἴασεν αὐτοὺς πειρα-
σθῆναι, καὶ εὗρεν αὐτοὺς ἀξίους ἑαυτοῦ υἱοὺς κληθῆναι δηλονότι· ὡς χρυσὸν ἐν χωνευτηρίῳ ἐδο-
κίμασεν αὐτοὺς, καὶ ὡς ὁλοκάρπωμα θυσίας προσεδέξατο αὐτούς. καὶ ἐν καιρῷ ἐπισκοπῆς
αὐτῶν ἀναλάμψουσι, καὶ ὡς σπινθῆρες ἐν καλάμῃ διαδραμοῦνται, κρινοῦσιν ἔθνη, καὶ
κρατήσουσι λαῶν, καὶ βασιλεύσει αὐτῶν κύριος εἰς τοὺς αἰῶνας. ναὶ μὴν ἐν τῇ πρὸς Κορίν-
θίους ἐπιστολῇ ὁ ἀπόστολος Κλήμης καὶ αὐτὸς ἡμῖν τύπον τινὰ τοῦ γνωστικοῦ ὑπογράφων λέ-
γει· τίς γὰρ παρεπιδημήσας πρὸς ὑμᾶς τὴν πανάρετον καὶ βεβαίαν πίστιν ὑμῶν οὐκ ἐδοκί-
μασεν: τήν τε σώφρονα καὶ ἐπιεικῆ ἐν Χριστῷ εὐσέβειαν οὐκ ἐθαύμασεν, καὶ τὸ μεγαλοπρε-
πὲς τῆς φιλοξενίας ὑμῶν ἦθος οὐκ ἐκήρυξεν: καὶ τὴν τελείαν καὶ ἀσφαλῆ γνῶσιν οὐκ ἐμα-
κάρισεν: ἀπροσωπολήπτως γὰρ πάντα ἐποιεῖτε, καὶ ἐν τοῖς νομίμοις τοῦ θεοῦ ἐπορεύεσθε,
καὶ τὰ ἑξῆς. εἶτ' ἐμφανίστερον. ἀτενίσωμεν οὖν εἰς τοὺς τελείως λειτουργήσαντας αὐτοῦ τῇ μεγα-
λοπρεπεῖ δόξῃ, λάβωμεν Ἐνὼχ, ὃς ἐν ὑπακοῇ δίκαιος εὑρεθεὶς μετετέθη: καὶ Νῶε, ὃς πιστεύ-
σας διεσώθη: καὶ Ἀβραὰμ, ὃς διὰ πίστιν καὶ φιλοξενίαν φίλος θεοῦ: πατὴρ δὲ τοῦ Ἰσαὰκ προσ-
ηγορεύθη. διὰ φιλοξενίαν καὶ εὐσέβειαν, Λὼτ ἐσώθη ἐκ Σοδόμων· διὰ πίστιν καὶ φιλοξενίαν,
ἐσώθη Ῥαὰβ, ἡ πόρνη· δι' ὑπομονὴν καὶ πίστιν, ἐν δέρμασιν αἰγείοις καὶ μηλωταῖς, καὶ τρι-
χῶν καμηλείων πλέγμασι περιεπάτησαν, κηρύσσοντες τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ, λέγομεν

δὲ Ἠλίαν καὶ Ἐλισσαῖον, Ἰεζεκιήλ τε καὶ Ἰωάννην, τοὺς προφήτας: ὁ γὰρ τοι φίλος θεοῦ διὰ πί-
στιν ἐλευθέραν κληθεὶς Ἀβραὰμ, οὐκ ἐπήρθη τῇ δόξῃ, μετριοπαθῶν δὲ ἔλεγεν, ἐγὼ δέ εἰμι
γῆ καὶ σποδός. περί τε τοῦ Ἰὼβ: οὕτως γέγραπται· Ἰὼβ δὲ ἦν δίκαιος καὶ ἄμεμπτος ἀληθι-
νὸς καὶ θεοσεβὴς, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς κακοῦ. οὗτος ὁ νικήσας διʼ ὑπομονῆς τὸν πειράζον-
τα, καὶ μαρτυρήσας ἅμα καὶ μαρτυρηθεὶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ὃς ταπεινοφροσύνης ἀντέχεται καὶ
λέγει, οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, οὐδʼ εἰ μιᾶς ἡμέρας ἡ ζωὴ αὐτοῦ. Μωϋσῆς ὁ πιστὸς θεράπων
ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ πρὸς τὸν χρηματίζοντα ἐκ τῆς βάτου εἶπεν, τίς εἰμι ἐγὼ, ὅτι με πέμ-
πεις; ἐγὼ δέ εἰμι ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος φωνὴν κυρίου διὰ γλώσσης ἀνθρωπίνης δια-
κονῆσαι. καὶ πάλιν, ἐγὼ δέ εἰμι ἀτμὶς ἀπὸ κύθρας. θεὸς γὰρ ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται:
ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν. ναὶ μὴν καὶ Δαβὶδ, ἐφʼ οὗ μαρτυρῶν ὁ κύριος λέγει, εὗρον ἄνδρα
κατὰ τὴν καρδίαν μου· Δαβὶδ, τὸν τοῦ Ἰεσσαὶ, ἐν ἐλαίῳ ἁγίῳ ἔχρισα αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ αὐ-
τὸς λέγει πρὸς τὸν θεόν. ἐλέησόν με ὁ θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου: καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν
οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου. ἐπὶ πλεῖον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου, καὶ
ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μου καθάρισόν με: ὅτι τὴν ἀνομίαν μου ἐγὼ γινώσκω, καὶ ἡ ἁμαρτία μου
ἐνώπιόν μου ἐστὶ διαπαντός. ἔπειτα τὴν οὐχ ὑποπίπτουσαν νόμῳ αἰνιττόμενος ἁμαρτίαν, γνω-
στικῶς μετριοπαθῶν ἐπιφέρει. σοὶ μόνῳ ἥμαρτον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα: λέγει
γάρ που ἡ γραφή· πνεῦμα κυρίου, λύχνος, ἐρευνῶν τὰ ταμεῖα τῆς γαστρός, καὶ ὅσῳ τις δι-
καιοπραγῶν γνωστικώτερος γίνεται, προσεχέστερον τούτῳ τὸ πνεῦμα τὸ φωτεινόν. οὕτως ἐγ-
γίζει τοῖς δικαίοις ὁ κύριος, καὶ οὐδὲν λέληθεν αὐτὸν τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν διαλογισμῶν ὧν ποιού-
μεθα. τὸν κύριον Ἰησοῦν λέγω, τὸν τῷ παντοκρατορικῷ θελήματι ἐπίσκοπον τῆς καρδίας
ἡμῶν, οὗ τὸ αἷμα ὑπὲρ ἡμῶν ἡγιάσθη. ἐντραπῶμεν οὖν τοὺς προηγουμένους ἡμῶν, καὶ αἰδεσθῶ-
μεν τοὺς πρεσβυτέρους: τιμήσωμεν τοὺς νέους, παιδεύσωμεν τὴν παιδείαν τοῦ θεοῦ: μακάριος
γὰρ ὃς ἂν διδάσκῃ καὶ ποιῇ τὰ τοῦ κυρίου κατʼ ἀξίαν· μεγαλόφρονος δὲ ἐννοίας ἐστὶν, καὶ θεω-
ρητικῆς τῆς ἀληθείας: τὰς γυναῖκας ἡμῶν ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν διορθωσώμεθα, τὸ ἀξιαγάπητον ἦθος
τῆς ἁγνείας φασὶν ἐνδειξάσθωσαν: τὸ ἀκέραιον τῆς πραΰτητος αὐτῶν βούλημα ἀποδει-
ξάτωσαν: τὸ ἐπιεικὲς τῆς γλώσσης αὐτῶν, διὰ τῆς σιγῆς φανερὸν ποιησάτωσαν: τὴν ἀγά-
πην αὐτῶν μὴ κατὰ προσκλίσεις, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς φοβουμένοις τὸν θεὸν ὁσίως, ἴσην παρεχέτω-
σαν: τὰ τέκνα ἡμῶν τῆς ἐν Χριστῷ παιδείας μεταλαβέτωσαν, μαθέτωσαν τί ταπεινοφρο-
σύνη παρὰ θεῷ ἰσχύει: τί ἀγάπη ἁγνὴ παρὰ θεῷ δύναται: πῶς ὁ φόβος τοῦ κυρίου καλὸς καὶ
μέγας, σώζων πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ ὁσίως ἀναστρεφομένους ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ: ἐρευνητὴς γὰρ
ἐννοιῶν καὶ ἐνθυμημάτων, οὗ ἡ πνοὴ αὐτοῦ ἐν ἡμῖν ἐστι, καὶ ὅταν θέλῃ ἀνελεῖ αὐτήν. ταῦτα
δὲ πάντα βεβαιοῖ ἡ ἐν Χριστῷ πίστις. δεῦτε τέκνα ὁ κύριος λέγει ἀκούσατέ μου· φόβον κυρίου
διδάξω ὑμᾶς, τίς ἐστιν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθάς. εἶτα ἑβδομά-
δος καὶ ὀγδοάδος μυστήριον γνωστικὸν ἐπιφέρει· παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ καὶ χεί-
λη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον: ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποίησον ἀγαθόν: ζήτησον εἰρήνην, καὶ
δίωξον αὐτήν: γνῶσιν γὰρ αἰνίττεται διὰ τούτων, μετά τε ἀποχῆς κακῶν: μετά τε ἐνεργείας
ἀγαθῶν ἔργῳ τε καὶ λόγῳ τελειοῦσθαι διδάσκων, ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα
αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν: πρόσωπον δὲ κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακὰ, τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ γῆς τὸ
μνημόσυνον αὐτῶν, ἐκέκραξεν δὲ ὁ κύριος καὶ εἰσήκουσε, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων ἐρρύσα-
το αὐτόν: πολλαὶ μὲν γὰρ μάστιγες τῶν ἁμαρτωλῶν: τοὺς δὲ ἐλπίζοντας ἐπὶ κύριον ἔλεος κυ-
κλώσει, πλήθους ἐλέου περιέχεσθαι τὸν ἐλπίζοντα γνησίως λέγει, ὅτι ὁ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους
ἐπιστολῇ γέγραπται, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ ἀσύνετος καὶ ἐσκοτισμένη διάνοια ἡμῶν ἀναθάλλει
εἰς τὸ φῶς. διὰ τούτου ἠθέλησεν ὁ δεσπότης τῆς ἀθανάτου γνώσεως ἡμᾶς γεύσασθαι, ἔτι τό τε-
ρον καὶ τὸ τῆς γνώσεως ἰδίωμα ἐμφαίνων ἐπήγαγεν· προδήλων οὖν ὄντων ἡμῖν τούτων καὶ ἐγ-
κεκυφότες εἰς τὰ βάθη τῆς θείας γνώσεως, πάντα τάξει ποιεῖν ὀφείλομεν, ὅσα ὁ δεσπότης
ἐπιτελεῖν ἐκέλευσεν, κατὰ καιροὺς τεταγμένους. ὁ σοφὸς τοίνυν ἐνδεικνύσθω τὴν σοφίαν
αὐτοῦ, μὴ λόγοις μόνον, ἀλλʼ ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς, ὁ ταπεινόφρων μαρτυρείτω, μὴ ἑαυτῷ, ἀλλʼ ἐν
τῷ ὑφʼ ἑτέρου αὐτὸν μαρτυρεῖσθαι· ὁ ἁγνὸς τῇ σαρκὶ, μὴ ἀλαζονευέσθω, γινώσκων ὅτι ἕτε-
ρός ἐστιν ὁ ἐπιχορηγῶν αὐτῷ τὴν ἐγκράτειαν. ὁρᾶτε ἀδελφοὶ, ὅσῳ πλείονος κατηξιώθημεν
γνώσεως

γνώσεως τοσούτῳ ἀποκείμεθα μᾶλλον κινδύνῳ. ἡ σεμνὴ οὖν τῆς φιλανθρωπίας ἡμῶν καὶ ἁγνὴ ἀγωγὴ κατὰ τὸν Κλήμεντα, τὸ κοινωφελὲς ζητεῖ· ἐάν τε μαρτυρῇ, ἐάν τε καὶ παιδεύῃ ἔργῳ τε καὶ λόγῳ· διττῷ δὲ τούτῳ, ἀγράφῳ τε καὶ ἐγγράφῳ. αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη, τὸ ἀγαπᾶν τὸν θεὸν καὶ τὸν πλησίον. αὕτη εἰς τὸ ἀνεκδιήγητον ὕψος ἀνάγει. ἀγάπη, καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν: ἀγάπη, πάντα ἀνέχεται: πάντα μακροθυμεῖ. ἀγάπη, κολλᾷ ἡμᾶς τῷ θεῷ. πάντα ποιεῖ ἐν ὁμονοίᾳ ἐν τῇ ἀγάπῃ. ἐτελειώθησαν πάντες οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ θεοῦ· δίχα ἀγάπης, οὐδὲν εὐάρεστον τῷ θεῷ, τῆς τελειότητος αὐτῆς. οὐκ ἔστιν ἐξήγησις φησί· τίς ἱκανὸς ἐν αὐτῇ εὑρεθῆναι, εἰ μὴ οὓς ἂν αὐτὸς καταξιώσῃ ὁ θεός· αὐτίκα ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἐὰν τὸ σῶμά μου ἐπιδῶ φησίν: ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω· χαλκός εἰμι, ἠχῶν, καὶ κύμβαλον ἀλαλάζον, ἣν μὴ ἐκ διαθέσεως ἐκλεκτῆς, δι' ἀγάπης γνωστικῆς μαρτυρήσω λέγει. φόβῳ δὲ εἴπερ οὖν καὶ μισθῷ προσδοκωμένῳ ἐπικροτῶν τὰ χείλη εἰς μαρτυρίαν κυρίου ὁμολογήσω κύριον, κοινός εἰμι ἄνθρωπος, ἠχῶν, τὸν κύριον, οὐ γινώσκων. ἔστι γὰρ καὶ ὁ λαὸς ὁ τοῖς χείλεσιν ἀγαπῶν· ἔστι καὶ ἄλλος παραδιδοὺς τὸ σῶμα, ἵνα καυθήσεται· κἂν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου φησίν, οὐ κατὰ τὸν τῆς κοινωνίας τῆς ἀγαπητικῆς λόγον, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῆς ἀνταποδόσεως, ἢ παρὰ τοῦ εὐεργετουμένου ἀνθρώπου, ἢ παρὰ τοῦ ἐπηγγελμένου κυρίου: κἂν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν ὥστε τὰ ὄρη μεθιστάναι καὶ τὰ ἐπισκοτοῦντα ἀποβαλεῖν πάθη: μὴ δι' ἀγάπην δὲ πιστωθῶ τῷ κυρίῳ, οὐθέν εἰμι· ὡς πρὸς σύγκρισιν τοῦ γνωστικῶς μαρτυροῦντος εἰς πλῆθος, καὶ τὸ μηδὲν διαφέρον λογιζόμενος. αἱ γενεαὶ δὲ πᾶσαι ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τῆσδε τῆς ἡμέρας, παρῆλθον, ἀλλ' οἱ ἐν ἀγάπῃ τελειωθέντες κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ χάριν, ἔχουσι χώραν εὐσεβῶν, οἳ φανερωθήσονται ἐν τῇ ἐπισκοπῇ τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ. ἡ ἀγάπη, ἁμαρτάνειν οὐκ ἐᾷ: ἣν δὲ καὶ περιπέσῃ ἄκων τοιαύτῃ τινὶ περιστάσει διὰ τὰς παρεμπτώσεις τοῦ ἀντικειμένου, μιμησάμενος τὸν Δαβὶδ ψαλεῖ. ἐξομολογήσομαι τῷ κυρίῳ. καὶ ἀρέσει αὐτῷ, ὑπὲρ μόσχον νέον, φέροντα κέρατα καὶ ὁπλάς· ἰδέτωσαν πτωχοὶ καὶ εὐφρανθήτωσαν: λέγει γάρ. θῦσον τῷ θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπόδος τῷ κυρίῳ τὰς εὐχάς σου, καὶ ἐπικάλεσαί με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, καὶ ἐξελοῦμαί σε καὶ δοξάσεις με: θυσία γὰρ τῷ θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον. ἀγάπη τοίνυν καὶ ὁ θεὸς εἴρηται ἀγαθὸς ὤν: οὐ ἡ ἀγάπη τῷ πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεται: μήτε ἀδικοῦσα: μήτε ἀνταδικοῦσα ποτέ, ἀγαθοποιοῦσα δὲ πρὸς πάντας ἀπαξαπλῶς κατ' εἰκόνα θεοῦ. πλήρωμα οὖν νόμου ἡ ἀγάπη, καθάπερ ὁ Χριστός, τουτέστιν ἡ παρουσία τοῦ ἀγαπῶντος ἡμᾶς κυρίου. καὶ ἡ κατὰ Χριστὸν ἀγαπητικὴ ἡμῶν διδασκαλία τε καὶ πολιτεία. ἀγάπῃ γοῦν, τὸ μὴ μοιχεῦσαι, καὶ τὸ μὴ ἐπιθυμῆσαι τῆς τοῦ πλησίον τελειοῦται, φόβῳ πρότερον κεκωλυμένον. ταὐτὸ γοῦν ἔργον διαφορὰν ἔχει. ἢ διὰ φόβον γενόμενον, ἢ δι' ἀγάπην τελεσθέν, καὶ ἤτοι διὰ πίστεως, ἢ καὶ γνωστικῶς ἐνεργούμενον. εἰκότως γοῦν καὶ τὰ τούτων διάφορα, τῷ μὲν γνωστικῷ ἡτοίμασται, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὐδὲ οὖς ἤκουσε, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη: τῷ δὲ ἁπλῶς πεπιστευκότι μαρτυρεῖ ἑκατονταπλασίονα, ὧν ἀπολέλοιπεν. ἣν ἐπαγγελίαν εἰς σύνεσιν ἀνθρώπων πίπτειν συμβέβηκεν. ἐνταῦθα γενόμενος, ἀνεμνήσθην τινὸς φάσκοντος ἑαυτὸν γνωστικόν. ἐξηγούμενος γὰρ τό, ἐγὼ δὲ λέγω, ὁ βλέψας τῇ γυναικὶ πρὸς ἐπιθυμίαν ἤδη μεμοίχευκεν, οὐ ψιλὴν τὴν ἐπιθυμίαν ἠξίου κρίνεσθαι: ἀλλ' ἐὰν τῇ ἐπιθυμίᾳ τὸ κατ' αὐτὴν ἔργον προστεθῇ τῆς ἐπιθυμίας χωροῦν ἐν ἑαυτῇ ἐκτελεῖται: ἡ γὰρ ὄναρ τῇ φαντασίᾳ συγκατακρίνεται ἤδη καὶ τῷ σώματι. λέγουσιν οὖν οἱ τὰς ἱστορίας συνταξάμενοι Βοκχόρεως τοῦ δικαίου κρίσιν τοιάνδε· ἐρῶν ἑταίρας νεανίας, πείθει μισθῷ τινι ὡρισμένῳ τὴν παῖδα ἀφικέσθαι τῇ ὑστεραίᾳ πρὸς αὐτόν. προλαβούσης ὄναρ τῆς ἐπιθυμίας τὴν παῖδα παρ' ἐλπίδα κορεσθείς, ἤκουσεν τὴν ἐρωμένην κατὰ τὸ τεταγμένον εἴργει τῆς εἰσόδου: ἡ δέ, ἐκμαθοῦσα τὸ γεγονός, ἀπῄτει τὸν μισθὸν καὶ τῇ δέ πως αὐτὴ τὴν ἐπιθυμίαν τῷ ἐραστῇ πεπληρωκέναι λέγουσα. ἧκον οὖν ἐπὶ τὸν κριτήν, τὸ βαλάντιον οὗτος τοῦ μισθώματος τὸν νεανίσκον προτείνειν κελεύσας, ἐν ἡλίῳ δέ, τὴν ἑταίραν λαβέσθαι προσέταξεν τῆς σκιᾶς χαριέντως, εἴδωλον μισθώματος ἀποδιδόναι κελεύσας, εἰδώλου συμπλοκῆς. ὀνειρώττει μὲν οὖν τις συγκατατιθεμένης τῇ φαντασίᾳ τῆς ψυχῆς: ὕπαρ δὲ ὀνειρώττει, ὁ πρὸς ἐπιθυμίαν βλέπων, οὐ μόνον ὡς ἐκεῖνος ἔλεγεν ὁ δῆθεν γνωστικός, ἐὰν ἅμα τῇ ὄψει τῆς γυναικὸς συλλάβῃ κατ' ἔννοιαν τὴν ὁμιλίαν: ἤδη γὰρ ἤδη ἔργον ἐστὶν ἐπιθυμίας ὡς ἐπιθυμίας, ἀλλ' ἐὰν εἰς κάλλος σώματος βλέψῃ τις, ὁ λόγος φησί, καὶ

αὐτῷ ἡ σὰρξ ἐστὶν κατ' ἐπιθυμίαν ὄρεξιν καλή, ἐρωτικῶς ἰδὼν καὶ ἁμαρτητικῶς, δι' οὗ τεθαύμακεν κρίνεται· ἔμπαλιν γὰρ ὁ δι' ἀγάπην τὴν ἁγνὴν προσβλέπων τὸ κάλλος, οὐ τὴν σάρκα ἡγεῖται, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν καλὴν τὸ σῶμα οἶμαι, ὡς ἀνδριάντα θαυμάσας δι' οὗ κάλλους ἐπὶ τὸν τεχνίτην καὶ τὸ ὄντως καλὸν αὐτὸς αὐτὸν παραπέμπει. σύμβολον ἅγιον τὸν χαρακτῆρα τῆς δικαιοσύνης τὸν φωτεινὸν ἐπιδεικνύμενος τοῖς ἐφεστῶσι τῇ ἀνόδῳ ἀγγέλοις, τὸ χρῖσμα τῆς διαρεστήσεως λέγω, τὴν ποιότητα τῆς διαθέσεως τὴν ἐπικειμένην τῇ ψυχῇ κατ' ἐπιχώρησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος γεγανωμένην. ταύτην τὴν δόξαν τὴν ἐκλάμψασαν ἐπὶ τοῦ προσώπου Μωϋσέως ὁ λαὸς οὐχ οἷός τε ἦν προσβλέπειν. διὸ καὶ κάλυμμα ἐλάμβανε τῆς δόξης πρὸς τοὺς σαρκικῶς θεωμένους· τοὺς μὲν γὰρ ἐπαγομένους τινὰ τῶν κοσμικῶν κατάγουσιν, οἱ τὸ τέλος ἀπαιτοῦντες τοῖς σφετέροις βαρουμένους πάθεσι· τὸν δὲ γυμνὸν μὲν τῶν ὑποπιπτόντων τῷ τέλει πλήρη δὲ γνώσεως, καὶ τῆς ἐξ ἔργων δικαιοσύνης, συνευχόμενοι παραπέμπουσι τὸν ἄνδρα, σὺν καὶ τῷ ἔργῳ μακαρίζοντες, καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπορρυήσεται, τοῦ ζωτικοῦ ξύλου, τοῦ κατὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων τεθραμμένου. καρποφόροις δὲ ὁ δίκαιος ἀπεικάζεται δένδροις, οὐ μόνον τοῖς κατὰ τὴν τῶν μεταρσίων θυσίαν· ἤδη δὲ κατὰ τὰς τῶν θυσιῶν προσαγωγὰς παρὰ τῷ νόμῳ, οἱ τῶν ἱερέων μωμοσκόποι. ὄρεξιν οὖν ἐπιθυμίας διακρίνουσιν οἱ πολλοὶ ταῦτα δεινοί· καὶ τὴν μὲν, ἐπὶ ἡδοναῖς καὶ ἀκολασίᾳ τάττουσιν, ἄλογον οὖσαν· τὴν δὲ ὄρεξιν, ἐπὶ τῶν κατὰ φύσιν ἀναγκαίων, λογικὴν ὑπάρχουσαν κίνησιν. ταύτης οὖν τῆς τελειότητος ἔξεστιν ἐπ' ἴσης μὲν ἀνδρί, ἐπ' ἴσης δὲ καὶ γυναικὶ μεταλαβεῖν. αὐτίκα οὐχ ὁ Μωϋσῆς μόνος ἀκούσας παρὰ τοῦ θεοῦ λελάληκα πρὸς σὲ ἅπαξ καὶ δὶς λέγων, ἑώρακα τὸν λαὸν τοῦτον καὶ ἰδού ἐστι σκληροτράχηλος. ἔασόν με ἐξολοθρεῦσαι αὐτούς, καὶ ἐξαλείψω τὸ ὄνομα αὐτῶν ὑποκάτωθεν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα καὶ θαυμαστόν, καὶ πολὺ μᾶλλον, ἢ τοῦτο: ἀποκρίνεται δεόμενος μὴ τὸ ἑαυτοῦ σκοπῶν, ἀλλὰ τὴν κοινὴν σωτηρίαν. μηδαμῶς κύριε, ἄφες τὴν ἁμαρτίαν τῷ λαῷ τούτῳ, ἢ κἀμὲ ἐξάλειψον ἐκ βίβλου ζώντων. ὅση τελειότης τοῦ συναποθανεῖν ἐθελήσαντος τῷ λαῷ, ἢ σώζεσθαι μόνος, ἀλλὰ καὶ Ἰουδὴθ, ἡ ἐν γυναιξὶ τελειωθεῖσα ἐν συγκλεισμῷ τῆς πόλεως γενομένης, δεηθεῖσα τῶν πρεσβυτέρων, εἰς μὲν τὴν παρεμβολὴν τῶν ἀλλοφύλων ἐξέρχεται, τοῦ παντὸς καταφρονήσασα κινδύνου ὑπὲρ τῆς πατρίδος: ἑαυτὴν ἐπιδοῦσα τοῖς πολεμίοις ἐν πίστει θεοῦ, λαμβάνει δ' εὐθὺς τὰ ἐπίχειρα τῆς πίστεως, ἀριστεύσασα γυνὴ κατὰ τοῦ πολεμίου τῆς πίστεως κυρία τῆς Ὀλοφέρνου γενομένη κεφαλῆς. πάλιν τε αὖ ἡ τελεία κατὰ πίστιν Ἐσθὴρ, ῥυομένη τὸν Ἰσραὴλ τυραννικῆς ἐξουσίας καὶ τῆς τοῦ σατράπου ὠμότητος μόνη γυνὴ νηστείαις τεθλιμμένη, πρὸς μυρίας ὁπλισαμένας ἀντετάξατο δεξιάς, τυραννικὸν διὰ πίστεως ἀναλύουσα δόγμα. καὶ δὴ τὸν μὲν ἐτιθάσευσεν, ἀνέστειλεν δὲ τὸν Ἀμὰν καὶ τὸν Ἰσραὴλ, τῇ τελείᾳ πρὸς τὸν θεὸν δεήσει ἀπαθῆ διεφύλαξεν. σιωπῶ γὰρ Σουσάνναν καὶ τὴν Μωϋσέως ἀδελφήν, ὡς ἡ μὲν, συνεστρατήγησεν τῷ προφήτῃ, πασῶν ἐξάρχουσα τῶν κατὰ σοφίαν παρ' Ἑβραίοις εὐδοκίμων γυναικῶν: ἡ δέ, σεμνότητος ὑπερβολῇ, καὶ μέχρι θανάτου χωροῦσα, πρὸς τῶν ἀκολάστων ἐραστῶν κατακρινομένη, μάρτυς ἁγνείας ἔμεινεν ἄρρεπτος. ναὶ μὴν Δίων ὁ φιλόσοφος Λυσιδίκην τινὰ γυναῖκα ἱστορεῖ δι' ὑπερβολὴν αἰδοῦς, αὐτῷ χιτῶνι λούεσθαι: Φιλωτέραν δὲ ὁπότε μέλλοι εἰσιέναι τὴν πύελον ἠσυχῇ ἐπαναστέλλεσθαι τὸν χιτῶνα, καθόσον τὰ γυμνὰ τὸ ὕδωρ ἔσκεπεν. εἶτα κατ' ὀλίγον αὖθις ἀνιοῦσαν, ἐπενδύεσθαι: ἢ γὰρ οὐχὶ καὶ βασάνους ἤνεγκεν ἀνδρείως Λέαινα ἡ Ἀττική συνειδυῖα αὐτῇ τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἁρμόδιον καὶ Ἀριστογείτονα τὴν κατὰ τοῦ τυράννου ἐπιβουλήν, οὐδ' ὅπως τι οὖν ἐξεῖπεν, εὖ μάλα στρεβλουμένη. Φασὶ δὲ καὶ τὰς Ἀργολικὰς ἡγουμένης αὐτῶν Τελεσίλλης τῆς ποιητρίας, Σπαρτιάτας τοὺς ἀλκίμους τὰ πολέμια φανείσας μόνον τρέψασθαι, καὶ ἐκείναις τὸ ἀδεὲς τοῦ θανάτου περιποιήσασθαι. τὰ ὅμοια λέγει καὶ ὁ τὴν Δαναΐδα πεποιηκὼς ἐπὶ τῶν Δαναοῦ θυγατέρων ὧδε.

Καὶ τότ' ἄρ' ὡπλίζοντο θοῶς Δαναοῖο θύγατρες.
Πρόσθεν ἐϋρρεῖος ποταμοῦ Νείλοιο ἄνακτος.

καὶ τὰ ἑξῆς, ᾄδουσι δὲ οἱ λοιποὶ τῶν ποιητῶν τὴν Ἀταλάντης ἐν θήρᾳ ὠκύτητα: καὶ τὴν Ἀντικλείας φιλοστοργίαν: καὶ τὴν Ἀλκήστιδος φιλανδρίαν: καὶ τὴν Μακαρίας καὶ τῶν

Υακιν

ἀνδρείαν καὶ εὐψυχίαν. τί δαί· οὐχὶ Θεανὼ μὲν ἡ Πυθαγορικὴ εἰς τοσοῦτον ἥκεν φιλοσοφίας, ὡς πρὸς τὸν περιέργως ἀπιδόντα καὶ εἰπόντα καλὸς ὁ πῆχυς, ἀλλ' οὐ δημόσιος ἀποκρίνασθαι. τῆς αὐτῆς φέρεται σεμνότητος κἀκεῖνο τὸ ἀπόφθεγμα· ἐρωτηθεῖσα γὰρ ποσταία γυνὴ ἀπ' ἀνδρὸς εἰς τὸ Θεσμοφόρειον κάτεισιν· ἀπὸ μὲν τοῦ ἰδίου, καὶ παραχρῆμα ἔφη, ἀπὸ δὲ τοῦ ἀλλοτρίου, οὐδεπώποτε. ναὶ μὴν καὶ Θεμιστὼ ἡ Ζωΐλου ἡ Λαμψακηνὴ ἡ Λεοντέως γυνὴ τοῦ Λαμψακηνοῦ τὰ Ἐπικούρεια ἐφιλοσόφει. καθάπερ Μυῖα ἡ Θεανοῦς θυγάτηρ τὰ Πυθαγόρεια. καὶ Ἀριγνώτη ἡ τὰ περὶ Διονυσίου γεγραφυῖα: αἱ γὰρ Διοδώρου τοῦ Κρόνου ἐπικληθέντος θυγατέρες πᾶσαι διαλεκτικαὶ γεγόνασιν ὥς φησι Φίλων ὁ διαλεκτικὸς ἐν τῷ Μενεξένῳ, ὧν τὰ ὀνόματα παρατίθεται τάδε: Μενεξένη, Ἀργεία, Θεόγνις, Ἀρτεμισία, Παντάκλεια. μέμνημαι καὶ Κυνικῆς τινος: Ἱππαρχία δὲ ἐκαλεῖτο ἡ Μαρωνῖτις ἡ Κράτητος γυνή, ἐφ' ᾗ καὶ τὰ κυνογάμια ἐν τῇ ποικίλῃ ἐτέλεσε. Ἀρήτη δὲ ἡ Ἀριστίππου Κυρηναϊκὴ τὸν μητροδίδακτον ἐπικληθέντα ἐπαίδευσεν Ἀρίστιππον. παρὰ Πλάτωνί τε ἐφιλοσόφουν Λασθένεια ἡ Ἀρκαδία, καὶ Ἀξιοθέα ἡ Φλιασία: Ἀσπασίας γὰρ τῆς Μιλησίας, περὶ ἧς καὶ οἱ κωμικοὶ πολλὰ δὴ καταγεγράφασιν: Σωκράτης μὲν ἀπέλαυσεν εἰς φιλοσοφίαν: Περικλῆς δὲ εἰς ῥητορικήν. παραπέμπομαι τοίνυν τὰς ἄλλας διὰ τὸ μῆκος τοῦ λόγου. μήτε τὰς ποιητρίας καταλέγων, Κόρινναν καὶ Τελέσιλλαν, Μυῖάν τε καὶ Σαπφώ. ἢ τὰς ζωγράφους καθάπερ Εἰρήνην τὴν Κρατίνου θυγατέρα. καὶ Ἀναξάνδραν τὴν Νεάλκους, ὥς φησι Δίδυμος ἐν συμποσιακοῖς. ἡ δὲ Κλεοβούλου θυγάτηρ τοῦ σοφοῦ, καὶ Λινδίων μονάρχου, τῶν ξένων τῶν πατρῴων οὐκ ᾐδεῖτο ἀπονίπτειν τοὺς πόδας. ἐπεὶ καὶ ἡ τοῦ Ἀβραὰμ γυνὴ Σάρρα ἡ μακαρία, αὐτὴ τοὺς ἐγκρυφίας παρεσκεύασε τοῖς ἀγγέλοις: καὶ βασιλικαὶ κόραι παρὰ τοῖς Ἑβραίοις τὰ πρόβατα ἔνεμον, ὅθεν καὶ ἡ παρ' Ὁμήρῳ Ναυσικάα ἐπὶ τοὺς πλυνοὺς ᾔει. ἐλοιτ' ἂν οὖν ἡ σώφρων, πρῶτον μὲν τὸν ἄνδρα κοινωνὸν αὐτῇ γίνεσθαι τῶν πρὸς εὐδαιμονίαν φερόντων: εἰ δὲ ἀδύνατα ἔχοι, μόνη σπευδέτω ἐπ' ἀρετήν: πάντα μὲν τῷ ἀνδρὶ πειθομένη, ὡς μηδὲν ἄκοντος ἐκείνου πρᾶξαι ποτέ, πλὴν ὅσα εἰς ἀρετήν τε καὶ σωτηρίαν διαφέρειν νομίζεται, ἀλλὰ καὶ εἰ καί τις ἄρ' γοῦν τῆς τοιαύτης διαθέσεως ἀποκρίνοι τὴν ὁρμῶσαν, ἤτοι γυναῖκα ἢ καὶ θεράπαιναν, οὐκ ἄλλο τι φαίνεται τοῦτο ποιῶν ὁ τοιοῦτος, ἢ δικαιοσύνης μὲν καὶ σωφροσύνης ἀπάγειν προῃρημένος: ἄδικον δὲ ἅμα καὶ ἀκόλαστον παρασκευάζειν βεβουλημένος τὸν οἶκον τὸν αὑτοῦ. οὐχ οἷόν τε οὖν ἐστιν ἄνδρα ἢ γυναῖκα ἐν ὁτῳοῦν ἐλλόγιμον γενέσθαι, μὴ μαθήσει, μή τε μελέτῃ τε καὶ ἀσκήσει προσχρησαμένους: τὴν δὲ ἀρετὴν οὐκ ἐπ' ἄλλοις τισὶν εἶναι φαμέν, ἢ πάντων μάλιστα ἐφ' ἡμῖν. τὰ μὲν οὖν ἄλλα εἴργειν δύναταί τις προσπολεμῶν τὰ δ' ἐφ' ἡμῖν οὐδαμῶς, οὐδ' ἂν μάλιστα ἐνίσταιτο: θεόσδοτον γὰρ τὸ δῶρον, καὶ οὐχ ὑποπίπτον ἄλλῳ τινί. ὅθεν ἀκολασία μὲν οὐκ ἄλλου τινὸς ἂν δοξάζοιτο εἶναι κακόν, ἢ τοῦ ἀκολασταίνοντος: σωφροσύνη δὲ ἀγαθὸν αὖ, τοῦ σωφρονεῖν δυναμένου. φίλανδρον μετὰ σεμνότητος ὑπογράφει γυναῖκα Εὐριπίδης, παραινῶν. -Εὐλογεῖν.

Δ' ὅταν τι λέξῃ χρὴ δοκεῖν κἂν μὴ λέγῃ·
Κἀκποιεῖν ἂν τῷ ξυνόντι πρὸς χάριν μέλλῃ
λέγειν· καὶ αὐτῇ ποῦ τοῦτο τὰ ὅμοια. -Ἡδὺ δὲ ἰδεῖν κακόν.
Πράξῃ τι, συσκυθρωπάζειν πόσει ἄλοχον.
Ἐν κοινῷ λύπης τι ἡδονῆς τ' ἔχειν μέρος.

τό τι πρᾶον καὶ φιλόστοργον ὧδέ πως ὑποδεικνύων· κἂν ταῖς συμφοραῖς ἐπιφέρει· σοὶ δ' ἔγωγε καὶ νοσοῦντι συννοσοῦσ' ἀνέξομαι, καὶ κακῶν τῶν σῶν συνοίσω. καὶ -Οὐδὲν ἐστί μοι.
Πικρόν, μετὰ γὰρ τῶν φίλων δεῖ τυχεῖν τι χρή. Τί γὰρ δὴ τὸ φίλον ἄλλο, πλὴν τὸ δυσχεραίνειν. ἁγιάζεται γοῦν καὶ γάμος κατὰ λόγον τελειούμενος, ἐὰν ἡ συζυγία ὑποπίπτῃ τῷ θεῷ καὶ διοικῆται μετὰ ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, ἐρραντισμένων τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς, καὶ λελουμένων τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῷ· καὶ ἐχόντων τὴν ὁμολογίαν τῆς ἐλπίδος: πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγειλάμενος, χρὴ δὲ οὖν εὐδαίμονα γάμον, οὔ τι πλούτῳ ποτέ: οὔ τι κάλλει κρίνεσθαι, ἀλλ' ἀρετῇ. οὐδὲ μίαν φησὶν ἡ τραγῳδία:

Ὤνησε κάλλος εἰς πόσιν ξυνάορον.

ἀρετὴ δὲ ὤνησε πολλάς: πᾶσα γὰρ ἀγαθὴ γυνὴ, ἥτις ἀνδρὶ συντέτηκε, σωφρονεῖν ἐπίσταται

εἶτα οἷον παραινέσεις διδοῦσα φησί· πρῶτα μέν γε τοῦθ' ὑπάρχει, κἂν ἄμορφος ᾖ πόσις χρὴ δοκεῖν.

Εὔμορφον εἶναι, τῇ γε νοῦν κεκτημένῃ·

οὐ γὰρ ὀφθαλμὸς τὸ κρίνειν ἐστὶν, ἀλλὰ νοῦς καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις, πάνυ γὰρ κυρίως ἡ γραφὴ βοηθὸν εἶπεν τὴν γυναῖκα δεδόσθαι τἀνδρὶ παρὰ τοῦ θεοῦ. δῆλον οὖν οἶμαι, ὡς ἕκαστον τῶν προσπιπτόντων λυπηρῶν πρὸς τὸν ἄνδρα κατὰ τὴν οἰκουρίαν λόγῳ θεραπεύειν μετὰ πειθοῦς προαιρήσεται, εἰ δὲ μὴ ὑπακούοι, τό γε ἤδη πειράσεται καθόσον οἷόν τέ ἐστιν ἀνθρωπίνῃ φύσει ἀναμάρτητον διεξάγειν βίον· ἐάν τε ἀποθνήσκειν δέῃ μετὰ τοῦ λόγου· ἐάν τε ζῆν, συλλήπτορα, καὶ κοινωνὸν τῆς τοιαύτης πράξεως τὸν θεὸν εἶναι νομίζουσα, τὸν τῷ ὄντι παραστάτην, καὶ σωτῆρα, εἴς τε τὸ παρὸν, εἴς τε τὸ μέλλον, στρατηγόν τε καὶ ἡγεμόνα πάσης πράξεως ἐκεῖνον πεποιημένη, σωφροσύνην μὲν καὶ δικαιοσύνην ἔργον ἡγουμένη, τὸ θεοφιλὲς δὲ ποιουμένη τέλος. χαριέντως γοῦν ἐν τῇ πρὸς Τίτον ἐπιστολῇ ὁ Ἀπόστολος δεῖν εἶναι φησὶ τὰς πρεσβύτιδας, ἐν καταστήματι ἱεροπρεπεῖ, μὴ διαβόλους, μὴ οἴνῳ πολλῷ δεδουλωμένας, ἵνα σωφρονίζωσι τὰς νέας φιλάνδρους εἶναι, φιλοτέκνους, σώφρονας, ἁγνὰς, οἰκουργοὺς, ἀγαθὰς, ὑποτασσομένας τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ βλασφημῆται, μᾶλλον δέ φησιν εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων καὶ τὸν ἁγιασμὸν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν κύριον· ἐπισκοποῦντες, μή τις πόρνος ἢ βέβηλος, ὡς Ἠσαῦ, ὃς ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ἀπέδοτο τὰ πρωτοτόκια καὶ μή τις ῥίζα πικρίας, ἄνω φύουσα, ἐνοχλῇ, καὶ δι' αὐτῆς μιανθῶσιν οἱ πολλοί. εἶθ' οἷον κολοφῶνα ἐπιθεὶς τῷ περὶ γάμου ζητήματι, ἐπιφέρει. τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος: πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ θεός, ἑνὸς δὴ σκοποῦ καὶ ἑνὸς δὴ τέλους ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ δεδειγμένου τὸν τέλειον ὁ Πέτρος ἐν τῇ ἐπιστολῇ φησὶ, ὀλίγον ἄρτι εἰ δέον λυπηθέντες ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς, ἵνα τὸ δοκίμιον τῆς πίστεως ὑμῶν πολὺ τιμιώτερον χρυσίου τοῦ ἀπολλυμένου, καὶ διὰ πυρὸς δεδοκιμασμένου εὑρεθῇ, εἰς ἔπαινον καὶ δόξαν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃν οὐκ εἰδότες ἀγαπᾶτε, εἰς ὃν ἄρτι μὴ ὁρῶντες: πιστεύοντες δὲ, ἀγαλλιᾶσθε χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ καὶ δεδοξασμένῃ: κομιζόμενοι τὸ τέλος τῆς πίστεως σωτηρίαν ψυχῶν. διὸ καὶ Παῦλος καυχᾶται διὰ Χριστὸν γεγονέναι ἐν κόποις περισσοτέρως: ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως: ἐν θανάτοις πολλάκις. ἐνταῦθα τὸ τέλειον εὑρίσκω πολλαχῶς ἐκλαμβανόμενον, κατὰ τὸν ἐν ἑκάστῃ κατορθοῦντα ἀρετῇ. τελειοῦται γοῦν τις καὶ ὡς εὐλαβὴς καὶ ὡς ὑπομονητικὸς, καὶ ὡς ἐγκρατὴς, καὶ ὡς ἐργάτης, καὶ ὡς μάρτυς, καὶ ὡς γνωστικός. πάντα δὲ ὁμοῦ τέλειος, οὐκ οἶδ' εἴ τις ἀνθρώπων ἔτι ἄνθρωπος ὤν. πλὴν μόνον ὁ δι' ἡμᾶς ἄνθρωπον ἐνδυσάμενος, καίτοι κατὰ νόμον ψιλόν. τίς οὖν εἴη τέλειος, ὃς ἀποχὴν κακῶν ἐπαγγέλλεται: ὁδὸς δέ ἐστιν αὕτη ἐπί τε τὸ εὐαγγέλιον, ἐπί τε τὴν εὐποιΐαν: ἀλλὰ νομικοῦ μὲν τελείωσις γνωστικὴ, εὐαγγελίου πρόσληψις, ἵνα γένηται ὁ κατὰ νόμον τέλειος: οὕτω τὸ προεθέσπισεν ὁ κατὰ νόμον Μωϋσῆς ἀκοῦσαι δεῖν, ἵνα ἐνδεξώμεθα κατὰ τὸν Ἀπόστολον πλήρωμα νόμου τὸν Χριστόν. ἐν εὐαγγελίῳ δὲ ἤδη προκόπτει ὁ γνωστικὸς, οὐ βαθμῷ χρησάμενος τῷ νόμῳ μόνον, συνιεὶς δὲ αὐτὸν καὶ νοήσας ὡς παρέδωκε τοῖς Ἀποστόλοις, ὁ τὰς διαθήκας δεδωκὼς κύριος: εἰ δὲ καὶ πολιτεύσαιτο ὀρθῶς ὥσπερ οὖν ἀδύνατον, δυσεργείᾳ γνῶσιν ἐπακολουθεῖν. μάρτυς τε ἐπὶ τοῖς δὲ ὀρθότατα τὰς ὁμολογίας δι' ἀγάπην γένοιτο. πλείονα τὴν ἀξίαν ὡς ἐν ἀνθρώποις λαμβάνων. οὐδ' οὕτως φθάσει τέλειος ἐν σαρκὶ κληθεὶς, ἐπεὶ τὴν προσηγορίαν ταύτην προείληφεν ἡ συμπεραίωσις τοῦ βίου, φθάσαντος ἤδη τοῦ γνωστικοῦ μάρτυρος τὸ τέλειον ἔργον ἐνδείξασθαι καὶ παραστῆσαι κυρίως δι' ἀγάπης γνωστικῆς εὐχαριστήσαντος αἵματος, παραπεμπομένου τὸ πνεῦμα. μακάριος δ' ἔνθεν ἂν εἴη τέλειός τε ἐν δίκῃ κηρυχθείη, ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως ᾖ τοῦ θεοῦ καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν ὥς φησι ὁ Ἀπόστολος. μόνον τὸ προαιρετικὸν καὶ τὴν ἀγάπην σῴζωμεν. ἐν παντὶ θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι: ἀπορούμενοι ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι: διωκόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι: καταβαλλόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἀπολλύμενοι. χρὴ γὰρ τοὺς σπεύδοντας εἰς συντέλειαν κατὰ τὸν αὐτὸν Ἀπόστολον, μηδὲ μίαν ἐν μηδενὶ διδόναι προσκοπὴν, ἀλλ' ἐν παντὶ συνιστάναι ἑαυτοὺς, οὐκ ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ θεῷ, ἔσω δὲ κατὰ τὸ ἀκολούθημα πείθεσθαι καὶ τοῖς ἀνθρώποις, καὶ γὰρ τούτοις εὔλογον διὰ τὰς ἐπηρεαζούσας βλασφημίας. ἡ δὲ διασύστασις ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν στενοχωρίαις, ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς, ἐν ἀκαταστασίαις

προστασίαις, ἐν κόποις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν νηστείαις, ἐν ἁγνότητι, ἐν γνώσει, ἐν μακροθυμίᾳ, ἐν
χρηστότητι, ἐν πνεύματι ἁγίῳ, ἐν ἀγάπῃ ἀνυποκρίτῳ, ἐν λόγῳ ἀληθείας, ἐν δυνάμει θεοῦ.
ἵνα ὦμεν ναοὶ θεοῦ, καθαρισθέντες ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ, σαρκὸς καὶ πνεύματος. κἀγώ φησιν
εἰσδέξομαι ὑμᾶς, καὶ ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατέρα, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας
λέγει κύριος παντοκράτωρ. ἐπιτελοῦμεν οὖν φησὶν ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ· εἰ γὰρ καὶ λύ-
πην ὁ φόβος γεννᾷ, χαίρω λέγω οὐχ ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' ὅτι ἐλυπήθητε εἰς μετάνοιαν. ἐλυ-
πήθητε γὰρ κατὰ θεὸν, ἵνα ἐν μηδενὶ ζημιωθῆτε ἐξ ὑμῶν. ἡ γὰρ κατὰ θεὸν λύπη, μετάνοιαν
εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον ἐργάζεται. ἡ δὲ τοῦ κόσμου λύπη θάνατον κατεργάζεται. ἰδοὺ
γὰρ αὐτὸ τοῦτο τὸ κατὰ θεὸν λυπηθῆναι ὑμᾶς, πόσην κατειργάσατο ὑμῖν σπουδήν· ἀλλὰ ἀ-
πολογίαν, ἀλλὰ ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ φόβον, ἀλλὰ ἐπιπόθησιν, ἀλλὰ ζῆλον, ἀλλὰ ἐκδί-
κησιν· ἐν παντὶ συνεστήσατε ἑαυτοὺς ἁγνοὺς εἶναι τῷ πράγματι. ταῦτα γνωστικῆς ἀσκήσεως
προγυμνάσματα, ἐπεὶ δὲ ὁ παντοκράτωρ θεὸς αὐτὸς ἔδωκεν, τοὺς μὲν, ἀποστόλους· τοὺς δὲ,
προφήτας· τοὺς δὲ, εὐαγγελιστάς· τοὺς δὲ, ποιμένας καὶ διδασκάλους πρὸς τὸν καταρτισμὸν
τῶν ἁγίων· εἰς ἔργον διακονίας· εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ, μέχρι καταντήσωμεν
πάντες εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ θεοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ εἰς ἄνδρα
τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ χριστοῦ, σπουδαστέον ἀπανδροῦσθαι γνωστικῶς
καὶ τελειοῦσθαι, ὡς ὅτι μάλιστα ἔτι ἐν σαρκὶ καταμένοντας ἐκ τῆς τελείας ἐνθένδε ὁμοφρο-
σύνης μελετήσαντας συνδραμεῖν τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τῷ
ὄντι τελείας εὐγενείας τε καὶ συγγενείας εἰς τὸ πλήρωμα τοῦ χριστοῦ τὸ ἐκ καταρτισμοῦ τε-
λείως ἀπηρτισμένον. ἤδη συνορῶμεν ὅπη καὶ ὅπως καὶ ὁπότε ὁ θεῖος ἀπόστολος τὸν τέλειον
λέγει, καὶ ὡς τελείων ἐμφαίνει διαφοράς. πάλιν τε αὖ ἑκάστῳ δίδοται ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύ-
ματος πρὸς τὸ συμφέρον· ᾧ μὲν γὰρ δίδοται διὰ τοῦ πνεύματος λόγος σοφίας· ἄλλῳ δὲ λό-
γος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα· ἑτέρῳ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι· ἄλλῳ δὲ χαρίσματα
ἰαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι· ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων· ἄλλῳ προφητεία· ἄλ-
λῳ διάκρισις πνευμάτων· ἑτέρῳ γένη γλωσσῶν· ἄλλῳ δὲ ἑρμηνεία γλωσσῶν, πάντα δὲ
ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλεται. ὧν οὕτως ἐχόν-
των, οἱ μὲν προφῆται, ἐν προφητείᾳ τέλειοι· οἱ δίκαιοι δὲ, ἐν δικαιοσύνῃ· καὶ οἱ μάρτυρες, ἐν
ὁμολογίᾳ· ἄλλοι δὲ ἐν κηρύγματι, οὐκ ἀμέτοχοι μὲν τῶν κοινῶν ἀρετῶν· κατορθοῦντες δὲ, ἐν
αἷς ἐτάχθησαν, ἐπεὶ τίς αὖ εὖ φρονῶν εἴποι τὸν προφήτην οὐ δίκαιον. τί γὰρ οὐχὶ καὶ οἱ δίκαιοι
ὥσπερ Ἀβραὰμ προεφήτευσεν.

Ἄλλῳ μὲν γὰρ ἔδωκε θεὸς πολεμήϊα ἔργα.
Ἄλλῳ δ' ὀρχηστὺν ἑτέρῳ κίθαριν καὶ ἀοιδήν·

Ὅμηρος λέγει, ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον ἔχει χάρισμα ἀπὸ θεοῦ· ὁ μὲν, οὕτως· ὁ δὲ, οὕτως. οἱ ἀπό-
στολοι δὲ ἐν πᾶσι πεπληρωμένοι. εὕροις γ' οὖν τὴν τελείωσιν ἐκ τῶν πράξεων καὶ τῶν συγγραμ-
μάτων αὐτῶν, τὴν γνῶσιν, τὸν βίον, τὸ κήρυγμα, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἁγνείαν, τὴν προφη-
τείαν. ἰστέον μέντοι, ὅτι εἰ καὶ ὁ Παῦλος τοῖς χρόνοις νεάζει, εὐθέως μετὰ τὴν τοῦ κυρίου ἀνάλη-
ψιν ἀκμάσας, ἀλλ' οὖν ἡ γραφὴ αὐτῷ ἐκ τῆς παλαιᾶς ἤρτηται διαθήκης, ἐκεῖθεν ἀναπνέου-
σα καὶ λαλοῦσα· ἡ γὰρ εἰς χριστὸν πίστις, καὶ ἡ τοῦ εὐαγγελίου γνῶσις, ἐξήγησίς ἐστι καὶ τοῦ νό-
μου πλήρωσις, καὶ διὰ τοῦτο εἴρηται τοῖς Ἑβραίοις, ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐ μὴ συνῆτε, τουτέστιν,
ἐὰν μὴ πιστεύσητε τῷ διὰ νόμου προφητευθέντι, καὶ ὑπὸ νόμου θεσπισθέντι, οὐ συνήσετε τὴν
διαθήκην τὴν παλαιὰν, ἣν αὐτὸς κατὰ τὴν ἰδίαν ἐξηγήσατο παρουσίαν. ὁ δὴ συνιεὶς καὶ διο-
ρατικὸς, οὗτός ἐστιν ὁ γνωστικός· ἔργον δὲ αὐτοῦ οὐχὶ ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν· ἐπιβάθρα γὰρ αὕτη
προκοπῆς μεγίστης, οὐδὲ μὴν ποιεῖν τι ἀγαθὸν ἤτοι διὰ φόβον, γέγραπται γὰρ, ποῦ φύγω καὶ
ποῦ κρυβήσομαι ἀπὸ προσώπου σου, ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανὸν, σὺ ἐκεῖ εἶ· ἐὰν ἀπέλθω εἰς
τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης, ἐκεῖ ἡ δεξιά σου· ἐὰν καταβῶ εἰς ἀβύσσους, ἐκεῖ τὸ πνεῦμά σου.
ἀλλ' οὐδὲ δι' ἐλπίδα τιμῆς ἐπηγγελμένης· εἴρηται γάρ· ἰδοὺ κύριος, καὶ ὁ μισθὸς αὐτοῦ, ἀπὸ
προσώπου αὐτοῦ, ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὖς οὐκ
ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.
μόνη δ' ἡ δι' ἀγάπην εὐποιΐα, ἡ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν αἱρετὴ τῷ γνωστικῷ, αὐτίκα ἐκ προσώπου

τοῦ θεοῦ τῷ κυρίῳ λέλεκται, αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου· καὶ αἴ-
τημα, τὸ βασιλικώτατον, διδάσκων αἰτεῖσθαι τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν ἀμισθί· ἵνα δὴ
ἡμεῖς κληρονομήσωμεν καὶ κτησώμεθα τὸν κύριον. ἔμπαλιν γὰρ χρείας τινὸς ἕνεκεν, ἵνα μοι
τὸ δὲ γένηται, καὶ τόδε μὴ γένηται τῆς ἐπιστήμης ἐφίεσθαι τῆς περὶ τὸν θεόν, οὐκ ἴδιον γνω-
στικοῦ· ἀπόχρη δ' αὐτῷ αἰτία τῆς θεωρίας ἡ γνῶσις αὐτή. τολμήσας γὰρ εἴποιμ' ἄν, οὐ διὰ
τὸ σώζεσθαι βούλεσθαι τὴν γνῶσιν αἱρήσεται ὁ δι' αὐτὴν τὴν θείαν ἐπιστήμην μετιὼν τὴν
γνῶσιν· τὸ μὲν γὰρ νοεῖν ἐκ συνασκήσεως, εἰς τὸ ἀεὶ νοεῖν ἐκτείνεται· τὸ δὲ ἀεὶ νοεῖν, οὐσία τοῦ
γινώσκοντος κατὰ ἀνάκρασιν ἀδιάστατον γενομένη καὶ ἀΐδιος θεωρία ζῶσα ὑπόστασις μέ-
νει. εἰ γοῦν τις καθ' ὑπόθεσιν προθείη τῷ γνωστικῷ, πότερον ἑλέσθαι βούλοιτο τὴν γνῶσιν τοῦ
θεοῦ, ἢ τὴν σωτηρίαν τὴν αἰώνιον· εἴη δὲ ταῦτα κεχωρισμένα παντὸς μᾶλλον ἐν ταυτότη-
τι ὄντα, οὐδὲ καθοτιοῦν διστάσας, ἕλοιτ' ἂν τὴν γνῶσιν τοῦ θεοῦ· δι' αὐτὴν αἱρετὴν κρίνας εἶναι
τὴν ἐπαναβεβηκυῖαν τῆς πίστεως δι' ἀγάπην εἰς γνῶσιν ἰδιότητα. αὕτη τοίνυν ἡ πρώτη ἀγα-
θοποιία τοῦ τελείου, ὅτ' ἂν μὴ διά τι χρειῶδες τῶν εἰς αὐτὸν συντεινόντων γίνηται· κρίναν-
τος δ' ὅτι καλὸν τὸ ἀγαθὸν ποιεῖν ἐκτενῶς ἡ ἐνέργεια, φερομένη ἐν πᾶσι πράξεσιν ἀγαθύνηται·
οὐκ ἐφ' ὧν μὲν· ἐφ' ὧν δ' οὔ· ἀλλ' ἐν ἕξει εὐποιίας καταστᾶσα, μήτε διὰ δόξαν ἤτοι ἣν ὡς φα-
σὶν οἱ φιλόσοφοι, τὴν εὔκλειαν, μήτε διὰ μισθὸν εἴτε παρὰ ἀνθρώπων, εἴτε ἐκ θεοῦ, κατ' εἰ-
κόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ κυρίου τὸν βίον ἐκτελοίη. κἂν πως ἀγαθοεργοῦντι αὐτῷ ἐναντίον
τι ἀπαντήσῃ, ὡς ἀγαθὴν τὴν ἀντιμισθίαν ἀμνησικάκως προήσεται, ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδί-
κους, δίκαιος καὶ ἀγαθὸς γινόμενος, τοιούτοις τισὶν ὁ κύριος λέγει, γίνεσθε ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν
τέλειος. τούτῳ τέθνηκεν ἡ σάρξ, ζῇ δὲ αὐτὸς μόνος, ἀφιερώσας τὸν τάφον εἰς ναὸν ἅγιον κυρίῳ,
τὴν παλαιὰν ἁμαρτητικὴν ψυχὴν ἐπιστρέψας πρὸς θεόν, οὐκ ἐγκρατὴς οὗτος ἔτι, ἀλλ' ἐν
ἕξει γέγονεν ἀπαθείας, σχῆμα θεῖον ἐπενδύσασθαι ἀναμένων. ἐὰν ποιῇς φησὶν ἐλεημοσύ-
νην, μηδεὶς γινωσκέτω· καὶ ἐὰν νηστεύσῃς ἄλειψαι, ἵνα ὁ θεὸς μόνος γινώσκῃ· ἀνθρώπων δὲ
οὐδὲ εἷς. ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ὁ ἐλεῶν ὅτι ἐλεεῖ γινώσκειν ὀφείλει· ἔσται γὰρ οὕτω ποτὲ μὲν οἰκτίρ-
μων, ἄλλοτε δὲ οὔ. ἐπ' ἂν δὲ ἐν ἕξει ποιῇ τὸ εὐεργετικὸν, φύσιν ἀγαθοῦ μιμήσεται· ἡ δὲ
διάθεσις καὶ φύσις ἔσται καὶ συνάσκησις, οὐ δεῖ δὲ ἀφεθέντας μετατεθῆναι, ἀλλὰ βιαζομέν-
ους ἀφικνεῖσθαι δεῖ· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἑλκυσθῆναι ὑπὸ τοῦ πατρὸς διὰ πάσης τῆς στενῆς διελ-
θόντας ὁδοῦ, τὸ ἄξιον γενέσθαι τὴν δύναμιν τῆς χάριτος παρὰ τοῦ θεοῦ λαβεῖν ἀκωλύτως
ἀναδραμεῖν, κἂν μισῶσι τὸν ἐκλεκτὸν τινὲς, οἶδεν οὗτος τὴν ἄγνοιαν αὐτῶν οἰκτείρων τῆς
ἀμαθίας τὴν γνώμην αὐτῶν. εἰκότως οὖν ἡ γνῶσις αὕτη ἀγαπᾷ. καὶ τοὺς ἀγνοοῦντας διδά-
σκει τε καὶ παιδεύει τὴν πᾶσαν κτίσιν τοῦ παντοκράτορος θεοῦ τιμᾶν, εἴγε ἀγαπᾶν μεμά-
θηκε τὸν θεὸν, οὐχ ἕξει τὴν ἀρετὴν ἀπόβλητον οὗτος οὐδαμῶς, οὔτε ὕπαρ, οὔτε ὄναρ· οὐδὲ
κατὰ φαντασίαν τινά. ἐπεὶ μὴ δ' ἐξίσταταί ποθ' ἑαυτῆς ἡ ἕξις, ἀποπτωσοῦσα τοῦ ἕξις εἶν.
εἴτ' οὖν ἕξις ἡ γνῶσις, εἴτε διάθεσις εἶναι λέγοιτο· τῷ γὰρ μὴ παρεισιέναι ποτὲ ἐννοίας διαφό-
ρους, ἀναλλοίωτον τὸ ἡγεμονικὸν μένον, οὐ προσλαμβάνει τινὰ ἑτεροίωσιν φαντασιῶν· τὰς ἐκ
τῶν μεθημερινῶν κινήσεων ἀνειδωλοποιίας ὀνειρώττον· διὰ τοῦτο καὶ ὁ κύριος ἐγρηγορέναι
παραγγέλλει, ὥστε μηδὲ ὄναρ ἡμῶν παθαίνεσθαί ποτε τὴν ψυχήν· ἀλλὰ καὶ τῆς νυκτὸς
τὴν πολιτείαν ὡς ἐν ἡμέρᾳ ἐνεργουμένην καθαρὰν καὶ ἀκηλίδωτον διαφυλάττειν προστάττει·
αὕτη γὰρ ἡ κατὰ δύναμιν ἐξομοίωσις πρὸς θεὸν τὸ φυλάττειν τὸν νοῦν ἐν τῇ κατὰ τὰ αὐτὰ
σχέσει, αὕτη δὲ νοῦ σχέσις, ὡς νοῦ· ἡ δὲ ποικίλη διάθεσις γίνεται τῇ πρὸς τὰ ὑλικὰ προσπα-
θείᾳ, ᾗ μοι δοκοῦσιν εὐφρόνην κεκληκέναι τὴν νύκτα, ἐπειδὴ τηνικάδε ἡ ψυχὴ παυομένη
τῶν αἰσθήσεων συννεύει πρὸς αὑτὴν, καὶ μᾶλλον μετέχει τῆς φρονήσεως. διὰ ταῦτ' οὖν καὶ
αἱ τελεταὶ γίνονται νυκτὸς μάλιστα, σημαίνουσαι τὴν ἐν νυκτὶ τῆς ψυχῆς συστολὴν ἀπὸ τοῦ σώ-
ματος. ἄρ' οὖν μὴ καθεύδωμεν ὡς οἱ λοιποὶ, ἀλλὰ γρηγορῶμεν καὶ νήφωμεν: οἱ γὰρ καθεύδον-
τες, νυκτὸς καθεύδουσι· καὶ οἱ μεθυσκόμενοι, νυκτὸς μεθύουσιν. ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες, νήφωμεν·
ἐνδυσάμενοι θώρακα πίστεως καὶ ἀγάπης, καὶ περικεφαλαίαν ἐλπίδα σωτηρίου. ὅσα δ' αὖ
περὶ ὕπνου λέγουσι, τὰ αὐτὰ χρὴ καὶ περὶ θανάτου ἐξακούειν. ἑκάτερος γὰρ δηλοῖ τὴν ἀ-
πόστασιν τῆς ψυχῆς, ὁ μὲν μᾶλλον· ὁ δὲ ἧττον· ὅπερ ἐστὶ καὶ παρὰ Ἡρακλείτου λαβεῖν. ἄν-
θρωπος ἐν εὐφρόνῃ φάος ἅπτεται ἑαυτῷ ἀποθανὼν, ἀποσβεσθεὶς, ζῶν δὲ ἅπτεται τεθνεῶ-

τος εὕδων ἀποσβεσθεὶς ὄψεις. ἐγρηγορὼς ἅπτεται εὕδοντος: μακάριοι γὰρ οἱ εἰδότες τὸν κύριον κατὰ τὸν Ἀπόστολον. ὅτι ὥρα ὑμᾶς ἤδη ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι. νῦν γὰρ ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία, ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν, ἡ νὺξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν· ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους: ἐνδυσώμεθα δὲ τὰ ὅπλα τοῦ φωτός. ἡμέραν δὲ τὸν υἱὸν ἀλληγορεῖ, καὶ φῶς. τάς τε αὖ παραγγελίας ὅπλα φωτὸς μεταφορικῶς, ταύτῃ τοι λελουμένους φασὶ δεῖν ἐπὶ τὰς ἱεροποιίας καὶ τὰς εὐχὰς ἰέναι καθαροὺς καὶ λαμπρούς. καὶ τοῦτο μὲν συμβόλου χάριν γίνεσθαι, τὸ ἔξωθεν κατακοσμεῖσθαί τε καὶ ἁγνίζεσθαι: ἁγνεία δέ ἐστι, φρονεῖν ὅσια, καὶ δὴ καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ βαπτίσματος εἴη ἂν καὶ ἡ ἐκ Μωσέως παραδεδομένη τοῖς ποιηταῖς ὧδέ πως.

Ἡ δ' ὑδρηναμένη καθαρὰ χροῒ εἵματ' ἔχουσα.

ἡ Πηνελόπη ἐπὶ τὴν εὐχὴν ἔρχεται, Τηλέμαχος δὲ χεῖρας νιψάμενος πολιῆς ἁλός, εὔχετ' Ἀθήνῃ: ἔθος τοῦτο Ἰουδαίων, ὡς καὶ τὸ πολλάκις ἐπὶ κοίτῃ βαπτίζεσθαι. εὖ γοῦν κἀκεῖνο εἴρηται, ἴσθι μὴ λουτρῷ, ἀλλὰ νόῳ καθαρός. ἁγνεία γὰρ οἶμαι τελεία ἡ τοῦ νοῦ καὶ τῶν ἔργων καὶ τῶν διανοημάτων, πρὸς δὲ καὶ τῶν λόγων εἰλικρίνεια, καὶ τελευταῖα, ἡ κατὰ τὰ ἐνύπνια ἀναμαρτησία: ἱκανὴ δὲ οἶμαι ἀνθρώπῳ κάθαρσις, μετάνοια ἀκριβὴς καὶ βεβαία, εἴγε καταγνόντες ἑαυτῶν ἐπὶ ταῖς προγενομέναις πράξεσι πρόϊμεν εἰς τὸ πρόσθεν μετὰ ταῦτα νοήσαντες, καὶ τὸν νοῦν ἐξαναδύντες τῶν τε κατ' αἴσθησιν τερπόντων, καὶ τῶν πρόσθεν πλημμελημάτων. εἰ γοῦν τὴν ἐπιστήμην ἐτυμολογεῖν χρὴ καὶ ἀπὸ τῆς στάσεως τὴν ἐπιβολὴν αὐτῆς λεκτέον. ὅτι ἵστησιν ἡμῶν ἐν τοῖς πράγμασι τὴν ψυχήν, ἄλλοτε ἄλλως πρότερον φερομένην, ὡσαύτως καὶ τὴν πίστιν ἐτυμολογητέον, τὴν περὶ τὸ ὂν στάσιν τῆς ψυχῆς ἡμῶν: ἡμεῖς δὲ τὸν ἀεὶ καὶ ἐν πᾶσι δίκαιον ποθοῦμεν μαθεῖν, ὃς μήτε τὴν ἐκ τοῦ νόμου δεδιὼς κόλασιν, μήτε τὴν τῶν συνόντων καὶ ἐπεξιόντων τοῖς πλημμεληθεῖσι μισοπονηρίαν εὐλαβούμενος, μήτε τὸν ἐξ αὐτῶν τῶν ἀδικουμένων κίνδυνον ὑφορώμενος διαμένει δίκαιος. ὁ γὰρ διὰ ταῦτα τοῦ πράττειν τι τῶν ἀδίκων ἀπεχόμενος, οὐχ ἑκὼν χρηστὸς: φόβῳ δὲ ἀγαθός. καὶ ὅγε Ἐπίκουρος ἀδικεῖν ἐπὶ κέρδει τινὶ βούλεσθαι φησὶ τὸν κατ' αὐτὸν σοφόν. πίστιν γὰρ λαβεῖν περὶ τοῦ λαθεῖν οὐ δύνασθαι, ὥστε εἰ πιστεύσεται λήσειν ἀδικήσει κατ' αὐτόν. καὶ τοιαῦτα μὲν τὰ σκοτεινὰ δόγματα, εἰ δὲ καὶ ἐλπίδι τῆς ἐπὶ δικαίοις παρὰ τοῦ θεοῦ ἀμοιβῆς ἀφέξεταί τις τοῦ ἀδικεῖν, οὐδ' οὕτως ἑκὼν χρηστεύεται: ὡς γὰρ ἐκεῖνον ὁ φόβος, οὕτω τοῦτον ὁ μισθὸς δικαιοῖ, μᾶλλον δὲ δίκαιον εἶναι δοκεῖν δείκνυσι: τὴν δὲ ἐλπίδα τὴν μετὰ θάνατον, οὐ μόνον οἱ τὴν βάρβαρον σοφίαν μετιόντες ἴσασι: τοῖς μὲν ἀγαθοῖς καλήν: τοῖς δὲ φαύλοις ἔμπαλιν. ἀλλὰ καὶ οἱ Πυθαγόρειοι, τέλος γὰρ κἀκεῖνοι τὴν ἐλπίδα ὑπηγόρευον τοῖς φιλοσοφοῦσιν. ὅπουγε καὶ ὁ Σωκράτης ἐν Φαίδωνι μετὰ ἀγαθῆς ἐλπίδος φησὶ τὰς καλὰς ψυχὰς ἐνθένδε ἀπιέναι, καὶ πάλιν τοὺς πονηροὺς κολάζων αὖ τίθησι: ζῶσι γὰρ μετὰ κακῆς ἐλπίδος λέγων. συνᾴδειν τούτῳ καὶ ὁ Ἡράκλειτος φαίνεται, δι' ὧν φησι περὶ τῶν ἀνθρώπων διαλεγόμενος, ἀνθρώπους μένει ἀποθανόντας ἅσσα οὐκ ἔλπονται, οὐδὲ δοκέουσιν. θείως οὖν ὁ Παῦλος Ῥωμαίοις αὖτις ἐπιστέλλει, ἡ θλίψις, ὑπομονὴν κατεργάζεται: ἡ δὲ ὑπομονή, δοκιμήν: ἡ δὲ δοκιμή, ἐλπίδα: ἡ δὲ ἐλπίς, οὐ καταισχύνει, δι' ἐλπίδα μὲν γὰρ τὴν μέλλουσαν ἡ ὑπομονή. ἐλπὶς δὲ ὁμωνύμως καὶ ἡ τῆς ἐλπίδος ἀπόδοσίς τε καὶ ἀποκατάστασις, ἣ καὶ οὐ καταισχύνει, μὴ ὀνειδιζομένη ἔτι: ὁ δὲ ψιλῇ κλήσει καθὸ κέκληται ὑπακούων, οὔτε διὰ φόβον, οὔτε διὰ ἡδονὰς ἐπὶ τὴν γνῶσιν ἵεται: οὐ γὰρ περισκέπτεται εἴ τι λυσιτελὲς ἔξωθεν ἕπεται κέρδος ἢ ἀπόλαυσις αὐτῷ, ἀγάπῃ δὲ τοῦ ὄντως ὄντος ἐραστοῦ ἑλκόμενος, καὶ πρὸς τὸ δέον ἀγόμενος, θεοσεβεῖ, ὅθεν οὐδ' εἰ καθ' ὑπόθεσιν ἐξουσίαν λάβοι παρὰ τοῦ θεοῦ πράττειν τὰ ἀπηγορευμένα, ἀτιμωρητός τε ὤν: οὐδ' εἰ καὶ μισθὸν τὰ μακάρων ἀγαθὰ λήψεσθαι ἐπὶ τοῖς δὲ ἐπαγγελίαν προσλάβοι, ἀλλ' εἰ καὶ λήσεσθαι τὸν θεὸν ἐφ' οἷς πράττει πεισθείη, ὅπερ ἀδύνατον, πρᾶξαί τι παρὰ τὸν λόγον τὸν ὀρθὸν ἐθελήσει ποτ' ἂν, τὸ οὕτως καλὸν καὶ αἱρετὸν ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ ταύτῃ ἀγαπητὸν εἶναι ἅπαξ ἑλόμενος: οὐ γὰρ ἐν γαστρὸς βορᾷ τὸ χρηστὸν εἶναι διειλήφαμεν. ἀκήκοε δ' ἐκεῖνος, ὡς βρῶμα ἡμᾶς οὐ παραστήσει, οὐδὲ μὴν γάμος, ἀλλ' οὐδὲ ἀποχὴ γάμου ἐν ἀγνωσίᾳ, ἀλλὰ τὸ κατ' ἀρετὴν ἔργον τὸ γνωστικόν. ἐπεὶ καὶ ὁ κύων τὸ ζῶον τὸ ἄλογον ἐγκρατὴς λεγέσθω, τὸν ἐπαιρόμενον τὴν βακτηρίαν δεδιώς, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ὄψου ἀπεχόμενον, τῶν τοιούτων εὖ ἴσθι ὅτι περιαιρεθεῖσα ἡ ὑπόσχεσις ἡ προεπηγγελμένη, καὶ ὁ φόβος περιγραφεὶς ὁ ἐπι-

πεπλημμένος· καὶ χωρισθεὶς ὁ κίνδυνος ὁ ἐπηρτημένος, τὴν πρόθεσιν ἐλέγχει: οὐ γὰρ αὐτῇ τῇ φύσει τοῦ πράγματος οἰκειοῦται, ὡς τῷ ὄντι γνωστικῶς καταλαβέσθαι, καλὰ μὲν εἶναι πάντα ὅσα εἰς χρῆσιν ἡμῶν ἐκτίθη, ὡς γάμον φέρε εἰπεῖν καὶ παιδοποιίαν μετὰ σωφροσύνης παρειλημμένα, καλοῦ δὲ εἶναι ἄμεινον, τὴν πρὸς τὸ θεῖον ἐξομοίωσιν ἀπαθῆ καὶ ἐνάρετον γενέσθαι: ταῖς δὲ ἔξωθεν εὐχρήστοις ἢ δυσχρήστοις προσαγομένοις, τῶν μὲν, ἀπέχονται: τῶν δ' οὔ. ἀλλὰ καὶ ὧν ἀφίστανται μυσαττόμεναι, ταῦτα φαίνονται τὴν κτίσιν καὶ τὸν δημιουργὸν διαβάλλοντες, κἂν τῷ δοκεῖν πιστῶς ἀναστρέφονται τὴν κρίσιν ἔχουσιν ἀνόσιον, τὸ δὲ οὐκ ἐπιθυμήσεις, οὔτε ἀνάγκης τῆς ἐκ φόβου δεῖται, τῆς βιαζομένης ἀπέχεσθαι τῶν ἡδέων: οὔτε μισθοῦ, τοῦ δι' ἐπαγγελίας ἀναπείθοντος ἀνακόπτειν τὰς ὁρμάς, οὔτε τὴν ὑπακοὴν διὰ τὴν ἐντολὴν διὰ δὲ τὴν ἐπαγγελίαν αἱροῦνται, οἱ διὰ τῆς ἐπαγγελίας ὑπακηκοότες τῷ θεῷ, ἀπελέαζε ἡδονῆς ἠρημένοι. οὐδὲ μὴν ἡ τῶν αἰσθητῶν ἀποστροφή, τὴν πρὸς τὰ νοητὰ οἰκείωσιν ἀκολούθως ποιοίη ἄν. ἔμπαλιν δὲ ἡ πρὸς τὰ νοητὰ οἰκείωσις κατὰ φύσιν περιαγωγὴ τῷ γνωστικῷ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν γίνεται, κατ' ἐκλογὴν τῶν καλῶν τἀγαθοῦ ἑλομένῳ γνωστικῶς, θαυμάζοντι μὲν τὴν γένεσιν καὶ ἁγιάζοντι τὸν ποιητήν: ἁγιάζοντι δὲ τὴν πρὸς τὸ θεῖον ἐξομοίωσιν. ἀλλ' ἐγὼν ἐμὲ λύσομαι τῆς ἐπιθυμίας φησὶ διὰ τὴν πρὸς σὲ οἰκείωσιν κύριε, καλὴ δὲ ἡ κτισθεῖσα δι' ἣν οἰκονομία καὶ πάντα εὖ διοικεῖται, οὐδὲν ἀναιτίως γίνεται. ἐν τοῖς σοῖς εἶναί με δεῖ παντοκράτορ, κἂν ἐνταῦθα ὦ, παρὰ σοὶ εἰμί· ἀδεὴς δ' εἶναι θέλω, ἵνα σοι συγγίζειν δυνηθῶ ὀλίγοις, καὶ ἀρκεῖσθαι μελετῶν τὴν σὴν ἐκλογήν, τὴν δικαίαν τῶν καλῶν ἀπὸ τῶν ὁμοίων. μυστικώτατα καὶ ὁσιώτατα ὁ Ἀπόστολος διδάσκων ἡμᾶς τὴν ἀληθῶς εὐχάριστον ἐκλογήν, οὐ κατὰ ἀπεκλογὴν τῶν ἑτέρων ὡς φαύλων, ἀλλ' ὡς καλῶν καλλίονα ποιεῖσθαι, μεμήνυκεν εἰπών· ὥς τε καὶ ὁ γαμίζων τὴν παρθένον αὐτοῦ, καλῶς ποιεῖ: καὶ ὁ μὴ γαμίζων, κρεῖσσον ποιεῖ, πρὸς τὸ εὔσχημον καὶ εὐπάρεδρον τῷ κυρίῳ ἀπερισπάστως· ἴσμεν δὲ τὰ μὲν δυνατὰ οὐκ ἀναγκαῖα, τὰ δὲ ἀναγκαῖα δυνατὰ γεγενῆσθαι φιλαγάθως παρὰ τοῦ θεοῦ, διό περ ὁ Δημόκριτος εὖ λέγει. ὡς ἡ φύσις τε καὶ διδαχὴ παραπλήσιόν ἐστι, καὶ τὴν αἰτίαν συντόμως προσαποδεδώκαμεν: καὶ γὰρ ἡ διδαχὴ μεταρρυθμίζει τὸν ἄνθρωπον: μεταρρυθμοῦσα δέ, φυσιοποιεῖ καὶ διαφέρει οὐδὲν ἢ φύσει πλασθῆναι τοιόνδε, ἢ χρόνῳ καὶ μαθήσει μετατυπωθῆναι: ἄμφω δὲ ὁ κύριος παρέχεται, τὸ μὲν, κατὰ τὴν δημιουργίαν, τὸ δὲ κατὰ τὴν ἐκ τῆς διαθήκης ἀνάκτισίν τε καὶ ἀνανέωσιν: τὸ δὲ συμφέρον τῷ κυριωτέρῳ ἐστὶν αἱρετώτερον, κυριώτατον δὲ πάντων, ἡ διάνοια. οὕτω γίνεται τῷ ὄντι καλὰ φαίνεται ἡδιστα παρ' αὐτοῦ πορίζεται οὗ ποθεῖ καρπὸν τὴν τῆς ψυχῆς εὐστάθειαν: ὁ δὲ ἐμοῦ ἀκούων φησὶν ἀναπαύσεται ἐπ' εἰρήνῃ πεποιθώς, καὶ ἡσυχάσει ἀφόβως ἀπὸ παντὸς κακοῦ. ἴσθι πεποιθὼς ἐν ὅλῃ καρδίᾳ σου καὶ τῇ διανοίᾳ σου ἐπὶ τῷ θεῷ· τούτῳ δύναται τῷ τρόπῳ τὸν γνωστικὸν ἤδη γενέσθαι θεόν, ἐγὼ εἶπα θεοί ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου. φησὶ δὲ καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς τῶν σοφῶν τὰς ψυχὰς θεοὺς γίνεσθαι, ὧδέ πως γράφων·

Εἰς δὲ τέλος, μάντεις τε καὶ ὑμνοπόλοι καὶ ἰητροί.
Καὶ πρόμοι, ἀνθρώποισιν ἐπιχθονίοισι πέλονται.
Ἔνθεν ἀναβλαστοῦσι θεοὶ· τιμῇσι φέριστοι.

ὁ μὲν οὖν ἄνθρωπος ἁπλῶς οὗτος κατ' ἰδέαν πλάσσεται τοῦ συμφυοῦς πνεύματος, οὐδὲ γὰρ ἀνείδεος οὐδ' ἀσχημάτιστος ἐν τῷ τῆς φύσεως ἐργαστηρίῳ δημιουργεῖται, ἔνθα μυστικῶς ἀνθρώπου ἐκτελεῖται γένεσις, κοινῆς οὔσης καὶ τῆς τέχνης καὶ τῆς οὐσίας, ὁ δέ τις ἄνθρωπος κατὰ τύπωσιν τὴν ἐγγινομένην τῇ ψυχῇ ὧν ἂν αἱρήσηται χαρακτηρίζεται, ἢ καὶ τὸν Ἀδὰμ τέλειον μὲν ὡς πρὸς τὴν πλάσιν γεγονέναι φαμέν, οὐδὲν γὰρ τῶν χαρακτηριζόντων τὴν ἀνθρώπου ἰδέαν τε καὶ μορφὴν ἐνεδέησεν αὐτῷ· ὃ δὲ ἐν τῷ γίνεσθαι τὴν τελείωσιν ἐλάμβανεν καὶ δι' ὑπακοῆς ἐδικαιοῦτο, τοῦτο ἦν ἀπανδρούμενον, τὸ ἐπ' αὐτῷ κείμενον. αἰτία δὲ ἑλομένου, καὶ ἔτι μᾶλλον τὸ κωλυθὲν ἑλομένου ὁ θεὸς ἀναίτιος· διττὴ γὰρ ἡ γένεσις, ἡ μέν, τῶν γεννωμένων, ἡ δέ, τῶν γινομένων, καὶ ἡ μὲν τοῦ ἀνθρώπου ἀνδρεία ἐμπαθοῦς οὔτος φασὶ κατὰ τὴν οὐσίαν. ἄφοβον καὶ ἀήττητον τὸν μετέχοντα αὐτῆς ποιεῖ, καὶ ἔστι δορυφόρος τοῦ νοῦ ὁ θυμὸς ἐν ὑπομονῇ καὶ καρτερίᾳ καὶ τοῖς ὁμοίοις· ἐπὶ δὲ τῇ ἐπιθυμίᾳ τάττεται καὶ ἡ σωφροσύνη, καὶ ἡ σωτήριος φρόνησις: θεὸς δὲ ἀπαθὴς ἄθυμός τε καὶ ἀνεπιθύμητος, καὶ οὐ ταύτῃ ἄφοβος

ἢ τα

ἢ τὰ δεινὰ ἐκκλίνει, οὐδὲ μὴν σώφρων, ἢ τῶν ἐπιθυμιῶν ἄρχει, οὔτε γὰρ ἂν περιπέσοι τινὶ
ἡ τοῦ θεοῦ φύσις: οὔτε φεύγει ὁ θεὸς δειλίαν, ὥσπερ οὐδὲ ἐπιθυμήσει, ἵνα καὶ ἄρξῃ
ἐπιθυμίας. μυστικῶς οὖν ἐφ' ἡμῶν καὶ τὸ Πυθαγόρειον ἐλέγετο, ἕνα γενέσθαι καὶ τὸν ἄνθρω-
πον δεῖν: ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς εἷς, ἑνὸς ὄντος τοῦ θεοῦ κατὰ τὴν ἀμετάτρεπτον
τοῦ ἀεὶ θέλειν τὰ ἀγαθὰ ἕξιν. αὐτίκα ὁ σωτὴρ διὰ τῆς ἐπιθυμίας συναιρεῖ καὶ τὸν θυμὸν
τιμωρίας ὄντα ἐπιθυμίαν: καθόλου γὰρ τὸ παθητικὸν παντὶ γένει ἐπιθυμίας, εἰς δὲ
τὴν ἀπάθειαν θεούμενος ἄνθρωπος ἀχράντως, μοναδικὸς γίνεται: καθάπερ οὖν οἱ ἐν θαλάτ-
τῃ ἐξ ἀγκύρας τεινόμενοι, ἕλκουσι μὲν τὴν ἄγκυραν: οὐκ ἐκείνην δὲ ἐπισπῶνται, ἀλλ'
ἑαυτοὺς ἐπὶ τὴν ἄγκυραν: οὕτως οἱ κατὰ τὸν γνωστικὸν βίον ἐπισπώμενοι τὸν θεόν, ἑαυτοὺς
ἔλαθον προσαγόμενοι πρὸς τὸν θεόν: θεὸν γὰρ ὁ θεραπεύων, ἑαυτὸν θεραπεύει. ἐν οὖν τῷ
θεωρητικῷ βίῳ ἑαυτοῦ τις ἐπιμελεῖται θρησκεύων τὸν θεόν, καὶ διὰ τῆς ἰδίας εἰλικρινοῦς
καθάρσεως ἐποπτεύει τὸν θεόν, ἅγιον ἁγίως: ἡ γὰρ σωφροσύνη ἐν παραστάσει γενομένη,
ἑαυτὴν ἐπισκοποῦσα καὶ θεωροῦσα ἀδιαλείπτως ἐξομοιοῦται κατὰ δύναμιν θεῷ. αὐ-
τίκα τὸ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν οὗπερ ἐπ' ἴσης, αὐτοῦ τε κύριοι ἐσμέν, καὶ τοῦ ἀντικειμένου αὐτῷ,
ὡς τὸ φιλοσοφεῖν, ἢ μή: καὶ τὸ πιστεύειν, ἢ ἀπιστεῖν. διὰ γοῦν τὸ ἑκατέρου τῶν ἀντικειμένων
ἐπ' ἴσης εἶναι ἡμᾶς κυρίους, δυνατὸν εὑρίσκεται τὸ ἐφ' ἡμῖν, καὶ δὴ αἱ ἐντολαὶ οἷαί τε γε-
νέσθαι καὶ μὴ γενέσθαι ὑφ' ἡμῶν. οἷς εὐλόγως ἕπεται ἔπαινός τε καὶ ψόγος, οἵ τ' αὖ κολα-
ζόμενοι ἕνεκεν τῶν γενομένων αὐτοῖς ἁμαρτημάτων, ἐπ' αὐτοῖς μόνοις κολάζονται, πα-
ρῆλθε γὰρ τὰ γενόμενα, οὐδὲ ἀγένητον γένοιτ' ἄν ποτε τὸ γενόμενον. ἀφίενται γοῦν πρὸς
τοῦ κυρίου αἱ πρὸ τῆς πίστεως, οὐχ ἵνα μὴ ὦσι γενόμεναι, ἀλλ' ὡς μὴ γενόμεναι, πλὴν οὐδὲ
πάσας ὁ Βασιλείδης φησί: μόνας δὲ τὰς ἀκουσίους καὶ κατὰ ἄγνοιαν ἀφίεσθαι. καθάπερ
ἀνθρώπου τινὸς ἀλλ' οὐ θεοῦ, τὴν τοσαύτην παρεχομένου δωρεάν. τούτῳ φησὶν ἡ γραφή. ὑ-
πέλαβες ἄνομε ὅτι ἔσομαί σοι ὅμοιος, ἀλλ' εἰ καὶ ἐπὶ τοῖς ἑκουσίοις κολαζόμεθα, οὐχ
ἵνα μὴ γένωνται γενόμεναι, ἀλλ' ὅτι ἐγένοντο τιμωρούμεθα. κόλασις δὲ τὸν ἁμαρτήσαντα
ὠφελεῖ εἰς τὸ μὴ πεποιηκέναι, ἀλλ' εἰς τὸ μηκέτι ἁμαρτάνειν, μὴ δὲ μὴν ἄλλον τινὰ τοῖς
ὁμοίοις περιπεσεῖν. ἐνταῦθα οὖν ὁ ἀγαθὸς θεός, διὰ τρεῖς τούτας παιδεύει αἰτίας. πρῶτον
μὲν ἵν' αὐτὸς ἀμείνων αὐτοῦ γένηται ὁ παιδευόμενος: εἰς ἔπειτα ὅπως οἱ δι' ὑποδειγμά-
των σωθῆναι δυνάμενοι προανακρούονται νουθετούμενοι: καὶ τρίτον, ὡς μὴ ὁ ἀδικούμενος
εὐκαταφρόνητος ᾖ καὶ ἐπιτήδειος ἀδικεῖσθαι, δύο δὲ καὶ τρόποι τῆς ἐπανορθώσεως: ὁ μὲν,
διδασκαλικός: ὁ δέ, κολαστικός, ὃν καὶ παιδευτικὸν εἰρήκαμεν. ἴστιον μέντοι τοὺς μετὰ τὸ λουτρὸν
τοῖς ἁμαρτήμασι περιπίπτοντας, τούτους εἶναι τοὺς παιδευομένους: τὰ μὲν γὰρ προενεργηθέν-
τα, ἀφέθη: τὰ δὲ ἐπιγινόμενα, ἐκκαθαίρεται. πολλοὶ τῶν ἀπίστων εἴρηται λελογίσθαι τούτοις
ὡς χνοῦς, ὃν ἐκρίπτει ὁ ἄνεμος ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ σταγόνα ὁ ἀπὸ κάδου. ὄλβιος ὅστις
τῆς ἱστορίας ἔσχε μάθησιν. μήτε πολιτῶν ἐπὶ πημοσύνην, μήτ' εἰς ἀδίκους πράξεις ὁρμῶν,
ἀλλ' ἀθανάτου καθορῶν φύσεως κόσμον ἀγήρω, πῇ τε συνέστη, καὶ ὅπῃ, καὶ ὅπως: τοῖς δὲ τοιού-
τοις, οὐδέποτ' αἰσχρῶν ἔργων μελέτημα προσίζει. εἰκότως οὖν καὶ Πλάτων τὸν τῶν ἰδεῶν θεω-
ρητικὸν θεὸν ἐν ἀνθρώποις ζήσεσθαι φησί: νοῦς δέ, χώρα ἰδεῶν. νοῦς δὲ ὁ θεός. τὸν ἀοράτου θεοῦ
θεωρητικὸν θεὸν ἐν ἀνθρώποις ζῶντα εἴρηκεν, καὶ ἐν τῷ σοφιστῇ δὲ τὸν Ελεάτην ξένον διαλεκ-
τικὸν ὄντα, ὁ Σωκράτης θεὸν ὠνόμασεν, οἵους τοὺς θεοὺς ξείνοισιν ἐοικότας ἀλλοδαποῖσιν,
ἐπιστρωφῶντας τὰς ἄστεις. ὅτ' ἂν γὰρ ψυχὴ γενέσεως ὑπεξαναβᾶσα καθ' ἑαυτήν γε ᾖ καὶ
ὁμιλῇ τοῖς εἴδεσιν, οἷός ἐστιν ὁ ἐν τῷ Θεαιτήτῳ κορυφαῖος, οἷον ἄγγελος ἤδη γενόμενος, σὺν
Χριστῷ τε ἔσται θεωρητικὸς ὤν, ἀεὶ τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ σκοπῶν τῷ ὄντι, οἷος πεπνυμένος, τοὶ
δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσιν: νεκροὶ γὰρ τοὺς ἑαυτῶν θάπτουσι νεκρούς. ὅθεν Ἱερεμίας λέγει, πληρώ-
σω αὐτὴν νεκρῶν γηγενῶν, οὓς ἔπαισεν ἡ ὀργή μου. ὁ μὲν οὖν θεὸς ἀναπόδεικτος ὤν, οὐκ ἔστιν
ἐπιστημονικός, ὁ δὲ υἱὸς σοφία τέ ἐστι καὶ ἐπιστήμη καὶ ἀλήθεια, καὶ ὅσα ἄλλα τούτῳ συγγενῆ.
καὶ δὴ καὶ ἀπόδειξιν ἔχει καὶ διέξοδον: πᾶσαι δὲ αἱ δυνάμεις τοῦ πνεύματος, συλλήβδην
μὲν ἕν τι πρᾶγμα γενόμεναι, συντελοῦσιν εἰς τὸ αὐτὸ τὸν υἱόν: ἀπαρέμφατος δέ ἐστι τῆς περὶ
ἑκάστης αὐτοῦ τῶν δυνάμεων ἐννοίας. καὶ δὴ οὐ γίνεται ἀτεχνῶς ἓν ὡς ἕν, οὐδὲ πολλὰ ὡς μέρη
ὁ υἱός, ἀλλ' ὡς πάντα ἕν. ἔνθεν καὶ πάντα: κύκλος γὰρ ὁ αὐτὸς πασῶν τῶν δυνάμεων εἰς

ἐν εἰλουμένων καὶ ἑνουμένων· διὰ τοῦτο Ἄλφα καὶ Ω ὁ λόγος εἴρηται· οὗ μόνου τὸ τέλος ἀρχὴ γίνεται καὶ τελευτᾷ πάλιν ἐπὶ τὴν ἄνωθεν ἀρχήν, οὐδαμοῦ διάστασιν λαβών. διὸ δὴ καὶ τὸ εἰς αὐτὸν καὶ τὸ δι' αὐτοῦ πιστεῦσαι μοναδικόν ἐστι γενέσθαι, ἀπερισπάστως ἑνούμενον ἐν αὐτῷ· τὸ δὲ ἀπιστῆσαι, διστάσαι ἐστὶ καὶ διαστῆναι καὶ μερισθῆναι. διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος· πᾶς υἱὸς ἀλλογενής, ἀπερίτμητος καρδίᾳ, καὶ ἀπερίτμητος ἐστὶ σαρκί. τουτέστιν ἀκάθαρτος σώματί τε καὶ πνεύματι, οὐκ εἰσελεύσεται εἰς τὰ ἅγια ἀπὸ τῶν ἀλλογενῶν ἐν μέσῳ οἴκου Ἰσραήλ. ἀλλ' ἢ οἱ Λευῖται. ἀλλογενεῖς δὲ εἴρηκεν τοὺς μὴ πιστεῦσαι βουληθέντας, ἀλλ' ἀπιστεῖν ἐθέλοντας. μόνοι τοίνυν οἱ καθαρῶς βιοῦντες ἱερεῖς ὄντως τοῦ θεοῦ. διὰ τοῦτο πασῶν προτιμωμένων τῶν φυλῶν, ἀναγέγραπται ἐλογίσθησαν αἱ εἰς ἀρχιερέας τε καὶ βασιλέας καὶ προφήτας χρίουσαι. ὅθεν μὴ δὲ ἅπτεσθαι νεκρῶν αὐτοῖς κελεύει, μὴ δ' ἐπεισιέναι κεκοιμημένοις, οὐχ ὡς μιαροῦ τοῦ σώματος ὄντος, ἀλλ' ὡς τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀπειθείας σαρκικῆς τε οὔσης καὶ ἐνσωμάτου, καὶ νεκρᾶς, καὶ διὰ τοῦτο βδελυκτῆς. μόνῳ οὖν πατρὶ καὶ μητρὶ υἱῷ τε καὶ θυγατρὶ τελευτήσασιν ἐπιτέτραπται ἐπεισιέναι τὸν ἱερέα, ὅτι συγγενεῖς οὗτοι σαρκὸς καὶ σπέρματος μόνοι. παρ' ὧν τὴν προσεχῆ αἰτίαν τῆς εἰς τὸν βίον παρόδου καὶ ὁ ἱερεὺς εἴληφεν. καθαρίζονται δὲ καὶ οὗτοι ἡμέραις ἑπτά, δι' ὅσων ἡ γένεσις τελειοῦται· τῇ ἑβδόμῃ γάρ, ἡ ἀνάπαυσις θρησκεύεται· τῇ δὲ ὀγδόῃ ἱλασμὸν προσφέρει, ὡς ἐν τῷ Ἰεζεκιὴλ γέγραπται, καθ' ὃν ἱλασμὸν τὸ λαβεῖν ἐπὶ τὴν ἐπαγγελίαν, τέλειος δ' οἶμαι καθαρισμός, ἡ κατὰ νόμου καὶ προφητῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον πίστις ἴλεως, καὶ ἡ δι' ὑπακοῆς πάσης ἁγνεία σὺν καὶ τῇ ἀποθέσει τῶν κοσμικῶν εἰς τὴν ἐκ τῆς ἀπολαύσεως τῆς ψυχῆς εὐχάριστον τοῦ σκηνώματος ἀπόδοσιν. εἴτ' οὖν ὁ χρόνος εἴη ὁ διὰ τῶν ἑπτὰ περιόδων τῶν ἀριθμουμένων εἰς τὴν ἀκροτάτην ἀνάπαυσιν ἀποκαθιστάς· εἴτε ἑπτὰ οὐρανοὶ οὕς τινες ἀριθμοῦσι κατ' ἐπανάβασιν· εἴτε καὶ ἡ ἀπλανὴς χώρα ἡ πλησιάζουσα τῷ νοητῷ κόσμῳ ὀγδοὰς λέγοιτο, τὴν ὑπεραναδῦναι γενέσεώς τε καὶ ἁμαρτίας χρῆναι λέγει τὸν γνωστικόν. ἐπὶ γοῦν ταῖς ἑπτὰ ἡμέραις τὰ ἱερεῖα ὑπὲρ ἁμαρτιῶν θύεται· ἔτι γὰρ τροπῆς εὐλάβεια καὶ τῆς ἑβδόμης ἅπτεται περιφορᾶς. Ἰὼβ δὲ ὁ δίκαιος, αὐτός φησι γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρός μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι ἐκεῖ, οὐ κτημάτων γυμνός· τοῦτο μὲν γὰρ μικρόν τι καὶ κοινόν, ἀλλ' ὡς δίκαιος γυμνὸς ἄπεισι κακίας τε καὶ ἁμαρτίας, καὶ τοῦ ἑπομένου τοῖς ἀδίκως βιώσασιν ἀειδοῦς εἰδώλου· τοῦτο γὰρ ἦν τὸ εἰρημένον· ἐὰν μὴ στραφέντες γένησθε ὡς τὰ παιδία, καθαροὶ μὲν τὴν σάρκα· ἅγιοι δὲ τὴν ψυχήν, κατὰ ἀποχὴν κακῶν ἔργων, δεικνύντος ὅτι τοιούτους ἡμᾶς εἶναι βούλεται, οἵους καὶ γεγέννηκεν ἐκ μήτρας ὕδατος· γένεσις γὰρ γενέσει διαδεχομένη κατὰ προκοπὴν ἀπαθανατίζειν βούλεται. τῶν δὲ ἀσεβῶν ὁ λύχνος σβεσθήσεται, ναὶ μὴν τὴν κατά τε σῶμα κατά τε ψυχὴν ἁγνείαν, ἣν μέτεισιν ὁ γνωστικός, ὁ πάνσοφος Μωϋσῆς ἐκπρεπῶς τῇ ἐπαναλήψει χρησάμενος, ἐμήνυσεν τὸ ἀδιάφθορον τοῦ τε σώματος τῆς τε ψυχῆς διαγράφων ἐπὶ τῆς Ῥεβέκκας ὧδέ πως· ἡ δὲ παρθένος ἦν καλή. ἀνὴρ οὐκ ἔγνω αὐτήν. Ῥεβέκκα δὲ ἑρμηνεύεται θεοῦ δόξα· θεοῦ δὲ δόξα, ἀφθαρσία. αὕτη ἡ τῷ ὄντι δικαιοσύνη, μὴ πλεονεκτεῖν ἑτέρῳ· ὅλον δὲ εἶναι ἡγιασμένον ναὸν τοῦ κυρίου· δικαιοσύνη οὖν ἐστὶν εἰρήνη βίου καὶ εὐστάθεια, ἐφ' ἣν ὁ κύριος ἀπέλυε λέγων· ἄπελθε εἰς εἰρήνην· Σαλὴμ γὰρ ἑρμηνεύεται εἰρήνη, ἧς ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἀναγράφεται βασιλεύς, ὥς φησι Μωϋσῆς Μελχισεδέκ, βασιλεὺς Σαλήμ, ὁ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου. ὁ τὸν οἶνον καὶ τὸν ἄρτον τὴν ἡγιασμένην διδοὺς τροφήν, εἰς τύπον εὐχαριστίας, καὶ δὴ ἑρμηνεύεται ὁ Μελχισεδέκ, βασιλεὺς δίκαιος· συνωνυμία δέ ἐστι, δικαιοσύνης καὶ εἰρήνης. Βασιλείδης δὲ ὑποστατάς, δικαιοσύνην δὲ καὶ τὴν θυγατέρα αὐτῆς τὴν εἰρήνην ὑπολαμβάνει ἐν ὀγδοάδι μένειν ἐνδιατεταγμένας· μετιτέον δὴ ἀπὸ τῶν φυσικωτέρων ἐπὶ τὰ προφανέστερα ἠθικά· ὁ δὲ [illegible]· ἐκείνων λόγος, μετὰ τὴν ἐν χερσὶ πραγματείαν ἕψεται. αὐτὸς οὖν ἡμᾶς ὁ σωτὴρ ἀτεχνῶς κατὰ τὴν τραγῳδίαν μυσταγωγεῖ, ὁρῶν ὁρῶντας, καὶ δίδωσιν ὄργια, κἂν πύθῃ, τὰ δ' ὄργια ἐστὶ τίν' ἰδέαν ἔχει τοί σοι. ἀκούσῃ πάλιν, ἄρρητ' ἀβακχεύτοισιν εἰδέναι βροτῶν. κἂν πολυπραγμονῇ τις ὁποῖα εἴη, αὖτις ἀκουσάτω· οὐ θέμις ἀκοῦσαί σε, ἔστι δ' ἄξι' εἰδέναι· ἀσέβειαν ἀσκοῦντα, ὄργι' ἐχθαίρει θεοῦ. ὁ θεὸς δέ, ἄναρχος, ἀρχὴ τῶν ὅλων παντελής, ἀρχῆς ποιητικός. ἡ μὲν οὖν ἐστιν οὐσία, ἀρχὴ τοῦ ποιητικοῦ τόπου, καθόσον ἐστὶ τἀγαθὸν τοῦ ἠθικοῦ· ἡ δ' αὖ ἐστι νοῦς τοῦ λογικοῦ καὶ κριτικοῦ τόπου, ὅθεν καὶ διδάσκαλος μόνος, ὁ μόνος ὑψίστου ἁγνοῦ πατρός, ὁ παιδεύων

τὸν

τὸν ἄνθρωπον. οὐκ ἔχουσιν εὐλόγως οἱ κατατρέχοντες τῆς πλάσεως καὶ κακίζοντες τὸ σῶμα, οὐ συνορῶντες τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀνθρώπου ὀρθὴν πρὸς τὴν οὐρανοῦ θέαν γενομένην, καὶ τὴν τῶν αἰσθήσεων ὀργανοποιίαν πρὸς γνῶσιν συντείνουσαν, τά τε μέλη καὶ μέρη πρὸς τὸ καλόν, οὐ πρὸς ἡδονὴν εὔθετα. ὅθεν ἐπιδεκτικὸν γίνεται τῆς τιμιωτάτης τῷ θεῷ ψυχῆς τὸ οἰκητήριον τοῦτο: καὶ πνεύματος ἁγίου κατὰ τὸν τῆς ψυχῆς τε καὶ σώματος ἁγιασμὸν καταξιοῦται, τῷ τοῦ σωτῆρος καταρτισμῷ τελειούμενον. καὶ δὴ ἡ ἀκολουθία τῶν τριῶν ἀρετῶν πάλιν τὸν ἄνθρωπον εὑρίσκεται τὸν γνωστικόν, ἠθικῶς τε καὶ φυσικῶς καὶ λογικῶς πάλιν τὸ θεῖον πραγματευόμενον: σοφία μὲν γάρ, ἐπιστήμη τῶν θείων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων: δικαιοσύνη δέ, συμφωνία τῶν τῆς ψυχῆς μερῶν: ὁσιότης δέ, θεραπεία τοῦ θεοῦ. εἰ δέ τις διαβάλλεσθαι τὴν σάρκα καὶ δι' αὐτῆς τὴν γένεσιν φάσκοι παραθεὶς Ἡσαΐαν λέγοντα. πᾶσα σὰρξ χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου: ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος ἐξέπεσεν, τὸ δὲ ῥῆμα κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα. ἀκουσάτω τοῦ ἑρμηνεύοντος τὸ λεγόμενον διὰ Ἱερεμίου τοῦ πνεύματος, καὶ διέσπειρα αὐτοὺς ὡς φρύγανα πετόμενα ὑπὸ ἀνέμου εἰς ἔρημον. οὗτος ὁ κλῆρος καὶ μερὶς τοῦ ἀπειθεῖν ὑμᾶς λέγει κύριος. ὡς ἐπελάθου μου καὶ ἤλπισας ἐπὶ ψεύδεσι, κἀγὼ ἀποκαλύψω τὰ ὀπίσω σου ἐπὶ πρόσωπόν σου, καὶ ὀφθήσεται ἡ ἀτιμία σου μοιχεία σου, καὶ χρεμετισμός σου, καὶ τὰ ἑξῆς. τοῦτο γὰρ τὸ ἄνθος τοῦ χόρτου καὶ τὸ κατὰ σάρκα περιπατεῖν, καὶ σαρκικοὺς εἶναι κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἐν ἁμαρτίαις ὄντας. κρεῖττον μὲν τοῦ ἀνθρώπου ὡμολόγηται ἡ ψυχή: ἧττον δὲ τὸ σῶμα. ἀλλ' οὔτε ἀγαθὸν ἡ ψυχὴ φύσει, οὔτε αὖ κακὸν φύσει τὸ σῶμα. οὐδὲ μήν, ὃ μή ἐστιν ἀγαθόν, τοῦτο εὐθέως κακόν. εἰσὶ γὰρ οὖν καὶ μεσότητές τινες καὶ προηγμένα καὶ ἀποπροηγμένα ἐν τοῖς μέσοις. ἐχρῆν δὴ οὖν τὴν σύνθεσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐν αἰσθητοῖς γενομένην, ἐκ διαφόρων συνεστάναι, ἀλλ' οὐκ ἐξ ἐναντίων σώματός τε καὶ ψυχῆς. ἀεὶ τοίνυν αἱ ἀγαθαὶ πράξεις ὡς ἀμείνους τῷ κρείττονι τῷ πνεύματι κυρίῳ προστάττονται: αἱ δὲ φιλήδονοι καὶ ἁμαρτητικαί, τῷ ἥττονι τῷ ἁμαρτητικῷ περιτίθενται. αὐτίκα ἡ τοῦ σοφοῦ τε καὶ γνωστικοῦ ψυχή, οἷον ἐπιξενουμένη τῷ σώματι, σεμνῶς αὐτῷ καὶ τιμητικῶς προσφέρεται, οὐ προσπαθῶς ὅσον οὐδέπω ἐὰν ὁ καιρὸς τῆς ἀποδημίας καλῇ, ἀπολείπουσα τὸ σκῆνος. πάροικος φησὶν ἐν τῇ γῇ καὶ παρεπίδημος, ἐγώ εἰμι μεθ' ὑμῶν. κἀντεῦθεν ξένην τὴν ἐκλογὴν τοῦ κόσμου ὁ Βασιλείδης εἴληφε λέγειν, ὡς ἂν ὑπερκόσμιον φύσει οὖσαν, τὸ δ' οὐχ οὕτως ἔχει. ἑνὸς γὰρ τὰ πάντα θεοῦ, καὶ οὐκ ἄν τις εἴη φύσει τοῦ κόσμου ξένος. μιᾶς μὲν τῆς οὐσίας οὔσης: ἑνὸς δὲ τοῦ θεοῦ. ἀλλ' ὁ ἐκλεκτὸς ὡς ξένος πολιτεύεται, κτητά τε καὶ ἀποκτητὰ εἰδὼς πάντα. ὅσα δὲ τρίτα εἶναι ἀγαθὰ οἱ περιπατητικοὶ θέλουσι, χρῆται αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ τῷ σώματι ὥς τις μακρὰν στελλόμενος ἀποδημίαν, πανδοχείοις καὶ ταῖς πάροδον οἰκήσεσιν ἐπιμελούμενος μὲν καὶ κοσμικῶν τὸν τόπον ἔνθα καταλύει: ἀπολιπὼν δὲ τὴν οἴκησιν καὶ τὴν κτῆσιν καθάπερ καὶ τὴν χρῆσιν ἀπροσπαθῶς προθύμως τῷ ἀπάγοντι τοῦ βίου συνεπόμενος. οὐδαμῶς ὀπίσω κατ' οὐδεμίαν ἀφορμὴν ἐπιστρεφόμενος, εὐχαριστήσας μὲν ἐπὶ τῇ παροικίᾳ: εὐλογῶν δὲ ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ τὴν μονὴν ἀσπαζόμενος τὴν ἐν οὐρανῷ. οἴδαμεν γάρ ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνους καταλυθῇ, οἰκοδομὴν ἐκ θεοῦ ἔχομεν οἰκίαν ἀχειροποίητον αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς: καὶ γὰρ ἐν τούτῳ στενάζομεν, τὸ οἰκητήριον ἡμῶν τὸ ἐξ οὐρανοῦ ἐπενδύσασθαι ἐπιποθοῦντες, εἴ γε καὶ ἐνδυσάμενοι, οὐ γυμνοὶ εὑρεθησόμεθα: διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἴδους, ὡς ὁ Ἀπόστολος φησίν. εὐδοκοῦμεν δὲ μᾶλλον ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν θεόν. ἐν συγκρίσει δὲ τὸ μᾶλλον. ἡ δὲ σύγκρισις, ἐπὶ τῶν καθ' ὁμοίωσιν ὑποπιπτόντων, ὡς ὁ ἀνδρειότερος ἀνδρείου ἀνδρειότερος: δειλῶν δὲ ἀνδρειότατος, ὅθεν ἐπήγαγεν, διὸ φιλοτιμούμεθα, εἴτε ἐνδημοῦντες, εἴτε ἐκδημοῦντες, εὐάρεστοι εἶναι αὐτῷ, τῷ ἑνὶ δηλονότι θεῷ, οὗ τὰ πάντα ἔργον τε καὶ κτίσις. ὅ, τε κόσμος καὶ τὰ ὑπερκόσμια. ἄγαμαι τὸν Ἐπίχαρμον σαφῶς λέγοντα, εὐσεβὴς νῷ πεφυκώς, οὐ πάθοις γ' οὐδὲν κακὸν κατθανών. ἄνω τὸ πνεῦμα διαμενεῖ κατ' οὐρανόν, καὶ τὸν μελοποιὸν ᾄδοντα. ψυχαὶ δ' ἀσεβῶν ὑπουράνιοι γαίᾳ ποτῶνται ἐν ἄλγεσι φονίοις, ὑπὸ ζεύγλαις ἀφύκτοις κακῶν: εὐσεβῶν δὲ ἐπουράνιοι ναίουσι μολπαῖς μάκαρα, μέγαν ἀείδουσ' ἐν ὕμνοις. οὐκοῦν οὐρανόθεν καταπέμπεται, δεῦρο ἐπὶ τὰ ἥττω ψυχή: ὁ θεὸς γὰρ ἐπὶ τὰ ἀμείνω πάντα ἐργάζεται. ἀλλ' ἡ τὸν ἄριστον ἑλομένη βίον ἐκ θεοῦ, καὶ δικαιοσύνης γῆς οὐρανὸν ἀνταλλάσσεται. εἰκότως οὖν

γνώσεως ἐπίβολος ὁ ἰὼβ γενόμενος, νῦν οἶδα εἶπεν ὅτι πάντα δύνασαι· ἀδυνατεῖ δέ σοι οὐδὲν, τίς γὰρ ἀπαγγέλλει μοι ἃ οὐκ ᾔδειν, μεγάλα καὶ θαυμαστὰ, ἃ οὐκ ἠπιστάμην, ἐγὼ δὲ ἐφαύλισα ἐμαυτὸν ἡγησάμενος ἐμαυτὸν εἶναι γῆν καὶ σποδόν. ὁ γὰρ ἐν ἀγνοίᾳ ὤν, ἁμαρτητικός τε ἐστὶ καὶ γῆ καὶ σποδός. ὁ δ᾽ ἐν γνώσει παιδευθεὶς, ἐξομοιούμενος θεῷ εἰς ὅσον δύναται ἤδη πνευματικὸς καὶ διὰ τοῦτο ἐκλεκτός. ὅτι δὲ τοὺς ἀνοήτους καὶ ἀπειθεῖς γῆν καλεῖ ἡ γραφὴ, σαφὲς ποιήσει ἱερεμίας ὁ προφήτης κατὰ ἰωακείμ, καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ λέγων, γῆ γῆ, ἄκουε λόγον κυρίου, γράψον τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐκκήρυκτον ἄνθρωπον. ἄλλος δ᾽ αὖ προφήτης φησὶν, ἄκουε οὐρανὲ καὶ ἐνωτίζου γῆ, τὴν σύνεσιν, ἀκοὴν εἰπών. καὶ οὐρανὸν, τὴν τοῦ γνωστικοῦ ψυχὴν, τὴν οὐρανοῦ καὶ τῶν θείων θέαν ἐπανῃρημένου, καὶ ταύτῃ ἰσραηλίτην γεγονυῖαν. ἔμπαλιν τὸ αὐτὸν ἑλόμενον τὴν ἀμαθίαν καὶ τὴν σκληροκαρδίαν, γῆν εἴρηκεν, καὶ τὸ ἐνωτίζου, ἀπὸ τῶν ὀργάνων τῆς ἀκοῆς τῶν ὤτων προσηγόρευσεν. τὰ σαρκικὰ τοῖς προσέχουσι τοῖς αἰσθητοῖς ἀπονέμας, οὗτοί εἰσι περὶ ὧν Μιχαίας ὁ προφήτης λέγει, ἀκούσατε λαοὶ λόγον κυρίου. οἱ συνοικοῦντες ὀδύναις. καὶ ὁ Ἀβραὰμ, μηδαμῶς εἶπεν κύριος ὁ κρίνων τὴν γῆν, ἐπεὶ ὁ ἀπιστήσας κατὰ τὴν σωτήριον φωνὴν ἤδη κέκριται. γέγραπται δὲ κἀν ταῖς βασιλείαις ἡ κρίσις καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ κυρίου ὧδε ἔχουσα, δικαίων εἰσακούει ὁ θεός: ἀσεβεῖς δὲ οὐ σώζει, παρὰ τὸ μὴ βούλεσθαι εἰδέναι αὐτοὺς τὸν θεόν: ἄτοπα γὰρ οὐ συντελέσει ὁ παντοκράτωρ. τί πρὸς ταῦτα ἔτι φθέγγονται τὴν φωνὴν αἱ αἱρέσεις, ἀγαθὸν θεὸν τὸν παντοκράτορα κηρυττούσης τῆς γραφῆς: καὶ ἀναίτιον κακίας τε καὶ ἀδικίας, εἴ γε ἡ μὲν ἄγνοια διὰ τὸ μὴ γινώσκειν φύεται: ὁ θεὸς δὲ οὐδὲν ἄτοπον ποιεῖ: οὗτος γάρ ἐστι φησὶν ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔστι πλὴν αὐτοῦ σώζων: οὐδὲ γάρ ἐστιν ἀδικία παρὰ τῷ θεῷ κατὰ τὸν Ἀπόστολον. σαφῶς δὲ ἔτι ὁ προφήτης τὴν βουλὴν τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν προκοπὴν τὴν γνωστικὴν διὰ τούτων διδάσκει· καὶ νῦν Ἰσραὴλ τί κύριος ὁ θεός σου αἰτεῖται παρὰ σοῦ. ἀλλ᾽ ἢ φοβεῖσθαι κύριον τὸν θεόν σου, καὶ πορεύεσθαι ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ καὶ ἀγαπᾶν αὐτόν, καὶ λατρεύειν αὐτῷ μόνῳ αἰτεῖται παρὰ σοῦ, τοῦ τὴν ἐξουσίαν ἔχοντος ἑλέσθαι τὴν σωτηρίαν. τί τοίνυν οἱ Πυθαγόρειοι βουλόμενοι, μετὰ φωνῆς εὔχεσθαι κελεύουσιν, ἐμοὶ δοκεῖ οὐχ ὅτι τὸ θεῖον ᾤοντο μὴ δύνασθαι τῶν ἡσυχῇ φθεγγομένων ἐπαΐειν, ἀλλ᾽ ὅτι δικαίας ἐβούλοντο εἶναι τὰς εὐχὰς, ἃς οὐκ ἄν τις αἰδεσθείη ποιεῖσθαι, πολλῶν συνειδότων, ἡμεῖς δὲ περὶ μὲν τῆς εὐχῆς κατὰ καιρὸν προϊόντος τοῦ λόγου διαληψόμεθα: τὰ δὲ ἔργα κεκραγότα ἔχειν ὀφείλομεν, ὡς ἐν ἡμέρᾳ περιπατοῦντες, λαμψάτω γάρ σου τὰ ἔργα, καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ πρὸ προσώπου αὐτοῦ. ἰδοὺ γὰρ ὁ θεὸς καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ. θεὸν χρὴ μιμεῖσθαι, εἰς ὅσον δυνάμεις τῷ γνωστικῷ. ἐμοὶ δὲ καὶ οἱ ποιηταὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς παρασφίσι θεοειδέας προσαγορεύειν δοκοῦσι, καὶ δίους, καὶ ἀντιθέους, καὶ Διὶ μῆτιν ἀταλάντους, καὶ θεοῖς ἐναλίγκια μήδε᾽ ἔχοντας, καὶ θεοεικέλους τὸ κατ᾽ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν περιτρώγοντες. ὁ μὲν οὖν Εὐριπίδης, χρύσεαι δή μοι πτέρυγες περὶ νώτῳ φησί· καὶ τὰ σειρήνων ἐρόεντα πέδιλα ἁρμόζεται, βάσομαί τ᾽ ἐς αἰθέρα πολὺν ἀερθεὶς, Ζηνὶ προσμίξων. ἐγὼ δὲ ἂν εὐξαίμην τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ πτερῶσαί με εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ τὴν ἐμήν: λέγουσι γὰρ καὶ οἱ Στωϊκοὶ, τὸν μὲν οὐρανὸν κυρίως πόλιν: τὰ δὲ ἐπὶ γῆς ἐνταῦθα οὐκ ἔτι πόλεις. λέγεσθαι μὲν γὰρ, οὐκ εἶναι δέ: σπουδαῖον γὰρ ἡ πόλις. καὶ ὁ δῆμος ἀστεῖόν τι σύστημα καὶ πλῆθος ἀνθρώπων ὑπὸ νόμου διοικούμενον καθάπερ ἡ ἐκκλησία ὑπὸ λόγου ἀπολιόρκητος ἀτυράννητος πόλις ἐπὶ γῆς θέλημα θεῖον ἐπὶ γῆς, ὡς ἐν οὐρανῷ· εἰκόνας τῆς δὲ τῆς πόλεως καὶ οἱ ποιηταὶ κτίζουσι γράφοντες· αἱ γὰρ Ὑπερβόρειοι καὶ Ἀριμάσπειοι πόλεις, καὶ τὰ Ἠλύσια πεδία, δικαίων πολιτεύματα: ἴσμεν δὲ καὶ τὴν Πλάτωνος πόλιν, παράδειγμα ἐν οὐρανῷ κειμένην.

στρωματέων ϛ. τέλος.

ΕΡΙ μὲν τοῦ γνωστικοῦ, ὅσον οὖν τὰ ὡς ἐν ἐπιδρομῇ· χωρῶμεν δὲ
ἤδη ἐπὶ τὰ ἑξῆς· καὶ δὴ τὴν πίστιν αὖθις διαθρητέον· εἰσὶ γάρ οἳ
τὴν πίστιν ἡμῶν περὶ τὸν υἱόν· τὴν δὲ γνῶσιν περὶ τὸ πνεύματος
εἶναι διαστέλλοντες. λέληθεν δὲ αὐτούς, ὅτι πιστεῦσαι μὲν ἀλη-
θῶς τῷ υἱῷ δεῖ, ὅτι τε υἱός· καὶ ὅτι ἦλθεν, καὶ πῶς, καὶ διὰ τί,
καὶ περὶ τοῦ πάθους· γνῶναι δὲ ἀνάγκη, τίς ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ·
ἤδη δέ, οὔτε ἡ γνῶσις ἄνευ πίστεως· οὔθ' ἡ πίστις ἄνευ γνώσεως.
οὐ μὴν οὐδὲ ὁ πατὴρ ἄνευ υἱοῦ· ἅμα γὰρ τῷ πατὴρ υἱοῦ πατήρ·
υἱὸς δὲ περὶ πατρὸς ἀληθὴς διδάσκαλος· καὶ ἵνα τις πιστεύσῃ
τῷ υἱῷ, γνῶναι δεῖ τὸν πατέρα, πρὸς ὃν καὶ ὁ υἱός· αὖθις τε ἵνα τὸν πατέρα ἐπιγνῶμεν, πιστεῦ-
σαι δεῖ τῷ υἱῷ, ὅτι ὁ τοῦ θεοῦ υἱὸς διδάσκει· ἐκ πίστεως γὰρ εἰς γνῶσιν διὰ υἱοῦ πατήρ· γνῶσις
δὲ υἱοῦ καὶ πατρὸς ἡ κατὰ τὸν κανόνα τὸν γνωστικὸν τὸν τῷ ὄντι γνωστικὸν ἐπιβολὴ καὶ διάλη-
ψίς ἐστιν ἀληθείας διὰ τῆς ἀληθείας. ἡμεῖς ἄρα ἐσμὲν οἱ ἐν τῷ ἀπιστουμένῳ πιστοί, καὶ οἱ ἐν τῷ
ἀγνώστῳ γνωστικοί. τουτέστιν, ἐν τῷ πᾶσιν ἀγνοουμένῳ καὶ ἀπιστουμένῳ· ὀλίγοις δὲ πιστευομένῳ
τε καὶ γινωσκομένῳ γνωστικοί· γνωστικοὶ δὲ οὐ λόγῳ ἔργα ἀπογραφόμενοι, ἀλλ' αὐτῇ τῇ θεω-
ρίᾳ. μακάριος ὁ λέγων εἰς ὦτα ἀκουόντων· πίστις δέ, ὦτα ψυχῆς. καὶ ταύτην αἰνίσσεται τὴν πί-
στιν ὁ κύριος λέγων. ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω, ἵνα δὴ πιστεύσας συνῇ ἃ λέγει ὡς λέγει.
ἀλλά τι καὶ Ὅμηρος ὁ ποιητῶν πρεσβύτατος, ἐπὶ τῶν αἰσθάνεσθαι τοῦ ἀκούειν, ἰδικῶς αὐ-
τὶ γενικοῦ χρησάμενος, μάλιστα δ' ὅτ' ἔκλυον αὐτοί γράφει· τὸ γὰρ ὅλον ἡ συνῳδία καὶ ἡ συμ-
φωνία τῆς ἀμφοῖν πίστεως, εἰς ἓν πέρας κατὰ γίνεται τὴν σωτηρίαν. μάρτυς ἡμῖν ὑμῖν ἐστὶν
ὁ Ἀπόστολος λέγων· ἐπιποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευματικὸν εἰς
τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς· τοῦτο δέ ἐστι· συμπαρακληθῆναι ἐν ὑμῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως ὑ-
μῶν τε καὶ ἐμοῦ. καὶ πάλιν ὑποβάς, ἐπάγει· δικαιοσύνη δὲ θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται
ἐκ πίστεως εἰς πίστιν· φαίνεται οὖν ὁ Ἀπόστολος διττὴν καταγγέλλων πίστιν· μᾶλλον δέ, μίαν
αὔξησιν καὶ τελείωσιν ἐπιδεχομένην· ἡ μὲν γὰρ κοινὴ πίστις, καθάπερ θεμέλιος ὑπόκειται·
τοῖς γοῦν θεραπευθῆναι ποθοῦσιν ὁ κύριος πιστῶς κινουμένοις, ἐπέλεγεν. ἡ πίστις σου σέσωκέν
σε· ἡ δὲ ἐξαίρετος ἐποικοδομουμένη, συντελειοῦται τῷ πιστῷ, καὶ συναπαρτίζεται αὐτῇ
ἐκ μαθήσεως περιγινομένη καὶ τοῦ λόγου τὰς ἐντολὰς ἐπιτελεῖν· ὁποῖοι ἦσαν οἱ Ἀπόστολοι,
ἐφ' ὧν τὴν πίστιν ὄρη μετατιθέναι, καὶ δένδρα μεταφυτεύειν δύνασθαι εἴρηται. ὅθεν αἰσθό-
μενοι τοῦ μεγαλείου τῆς δυνάμεως, ἠξίουν προστιθέναι αὐτοῖς πίστιν τὴν ὡς κόκκον σινάπεως
ἐπιδάκνουσαν ὠφελίμως τὴν ψυχήν, καὶ ἐν αὐτῇ αὔξουσαν μεγάλως τι, ὡς ἐπαναπαύεσθαι
αὐτῇ, τὰ περὶ τῶν μετεωρίων λόγοις. εἰ γὰρ φύσει τις τὸν θεὸν ἐπίσταται ὡς Βασιλείδης οἴε-
ται, τὴν νόησιν τὴν ἐξαίρετον πίστιν ἅμα καὶ βασιλείαν, καὶ καλῶν κτίσιν οὐσίας ἀξίαν τοῦ ποιή-
σαντος πλησίον ὑπάρχειν αὐτὴν ἑρμηνεύων οὐσίαν, ἀλλ' οὐκ ἐξουσίαν καὶ φύσιν καὶ ὑπόστα-
σιν κτίσεως ἀνυπερθέτου κάλλος ἀδιόριστον· οὐχὶ δὲ ψυχῆς αὐτεξουσίου, λογικὴν συγκατά-
θεσιν λέγει τὴν πίστιν. περιέλκουσι τοίνυν αἱ ἐντολαὶ αἵ, τε κατὰ τὴν παλαιὰν· αἵ, τε κατὰ
τὴν νέαν διαθήκην. φύσει σωζομένου ὡς Οὐαλεντῖνος βούλεται τινὸς καὶ φύσει πιστοῦ καὶ ἐκλε-
κτοῦ οὗτος ὡς Βασιλείδης νομίζει, ἦν δ' ἂν καὶ δίχα τῆς τοῦ σωτῆρος παρουσίας χρόνῳ ποτὲ
ἀναλάμψαι δύνασθαι τὴν φύσιν· εἰ δὲ ἀναγκαίαν τὴν ἐπιδημίαν τοῦ κυρίου φήσαιεν, οἴχε-
ται αὐτοῖς τὰ τῆς φύσεως ἰδιώματα· μαθήσει καὶ καθάρσει καὶ τῇ τῶν ἔργων εὐποιίᾳ,
ἀλλ' οὐ φύσει σωζομένης τῆς ἐκλογῆς. ὁ γοῦν Ἀβραάμ, δι' ἀκοῆς πιστεύσας τῇ φωνῇ, τῇ ὑπὸ
τὴν δρῦν τὴν ἐν Μαμβρῇ ἐπηγγελμένῃ· σοὶ δίδωμι τὴν γῆν ταύτην καὶ τῷ σπέρματί σου,
ἤτοι ἐκλεκτὸς ἦν, ἢ οὔ. ἀλλ' εἰ μὲν οὐκ ἦν, πῶς εὐθέως ἐπίστευσεν οἷον φυσικῶς· εἰ δὲ ἦν ἐκλε-
κτός, λέλυται αὐτοῖς ἡ ὑπόθεσις, εὑρισκομένης καὶ πρὸ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας ἐκλογῆς,
καὶ δὴ καὶ σωζομένης· ἐλογίσθη γὰρ αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην· ἐὰν γάρ τις τολμήσας λέγῃ Μαρ-
κίωνι ἑπόμενος, τὸν δημιουργὸν σώζειν τὸν εἰς αὐτὸν πιστεύσαντα καὶ πρὸ τῆς τοῦ κυρίου παρου-
σίας ἐκλογῆς καὶ δὴ καὶ σωζομένης, τὴν ἰδίαν αὐτοῦ σωτηρίαν, παρευδοκιμηθήσεται αὐτῷ ἡ τοῦ

ἀγαθοῦ δύναμις ὁ λόγος· καὶ μετὰ τὸν ὑπ' αὐτῶν εὐφημούμενον δημιουργὸν ἐπιβαλλομένη, σώ-
ζειν καὶ αὐτὴ ἤτοι μαθήσει ἢ καὶ μιμήσει τούτου. ἀλλὰ κἂν οὕτως ἔχων σώζῃ κατ' αὐτοὺς ὁ
ἀγαθὸς, οὔτε τοὺς ἰδίους, οὔτε μετὰ τῆς γνώμης τοῦ πεποιηκότος τὴν κτίσιν ἐπιχειρεῖ τὴν σω-
τηρίαν. βίᾳ δὲ ἢ δόλῳ, καὶ πῶς ἔτι ἀγαθὸς ὁ οὕτως καὶ ὕστερος, εἰ δὲ ὁ τόπος διαφθείρει καὶ ἡ
μονὴ τοῦ παντοκράτορος, λείπεται ἀπὸ τῆς τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ μονῆς. ἀλλ' ἡ τοῦ σώζοντος βού-
λησις οὐκ ἀπολείπεται τοῦ ἀγαθοῦ ἥ γε προκατάρξασα. ἀνόητοι ἄρα οἱ ἄπιστοι ἐκ τῶν προ-
διηνυσμένων ἡμῖν δείκνυνται: αἱ γὰρ τρίβοι αὐτῶν διεστραμμέναι, καὶ οὐκ ἴσασιν εἰρήνην,
φησὶν ὁ προφήτης: τὰς δὲ μωρὰς καὶ ἀπαιδεύτους ζητήσεις παραιτεῖσθαι ὁ θεσπέσιος πα-
ραινεῖ Παῦλος, ὅτι γεννῶσι μάχας: ὅ, τι Αἰσχύλος κέκραγε,

Τὰ μηδὲν ὠφελοῦντα μὴ πόνει μάτην.

τὴν μὲν γὰρ μετὰ πίστεως συνιοῦσαν ζήτησιν, ἐποικοδομοῦσαν τῷ θεμελίῳ τῆς πίστεως τὴν
μεγαλοπρεπῆ τῆς ἀληθείας γνῶσιν ἀρίστην ἴσμεν. ἴσμεν δὲ ὡς ἄρα οὔτε τὰ φανερὰ ζητεῖται:
οἷον εἰ ἡμέρα ἐστὶν, ἡμέρας οὔσης: οὔτε τὰ ἄδηλα καὶ οὐδέποτε γενησόμενα φανερὰ, ὡς τὸ εἰ
ἄρτιοι εἰσὶν οἱ ἀστέρες, ἢ περιττοί. ἀλλ' οὐδὲ τὰ ἀντιστρέφοντα: ἀντιστρέφει δὲ ἃ καὶ τοῖς τὸν
ἐναντίον χειρίζουσι λόγον, ἐπ' ἴσης ἐστὶν εἰπεῖν, ὡς τὸ εἰ ζῶον τὸ κατὰ γαστρὸς ἢ οὐ ζῶον. τέταρτός
ἐστι τρόπος, ὅταν ἐκ θατέρου τούτων μέρους ἀναντίρρητον καὶ ἄλυτον ἐνθύμημα προτεί-
νηται. εἰ τοίνυν ἡ τοῦ ζητεῖν αἰτία κατὰ πάντας τοὺς τρόπους ἀναιρεῖται, πίστις ἐμπεδοῦται:
προτεινόμεθα γὰρ αὐτοῖς τὸ ἀναντίρρητον ἐκεῖνο, ὅ ὁ θεός ἐστιν ὁ λέγων, καὶ περὶ ἑνὸς ἑκάστου
ὧν ἐπιζητῶ παριστὰς ἐγγράφως. τίς οὖν ἔτι ἄθεος ἀπιστεῖν θεῷ καὶ τὰς ἀποδείξεις ὡς πα-
ρὰ ἀνθρώπων ἀπαιτεῖν τοῦ θεοῦ; πάλιν τῶν ζητημάτων, ἃ μὲν, αἰσθήσεως δεῖται, οἷον ἐὰν
ζητῇ τις εἰ τὸ πῦρ θερμὸν, ἢ ἡ χιὼν λευκή: τινὰ δὲ νουθεσίας καὶ ἐπιπλήξεως ὥς φησιν Ἀριστο-
τέλης, ὡς τὸ ἐρώτημα ἐκεῖνο, εἰ χρὴ γονεῖς τιμᾶν. ἔστιν δὲ ἃ καὶ κολάσεως ἄξια, ὁποῖόν ἐστι
τὸ αἰτεῖν ἀποδείξεις εἰ πρόνοιά ἐστι. προνοίας τοίνυν οὔσης, μὴ κατὰ πρόνοιαν γεγονέναι πά-
ντα τήν τε προφητείαν καὶ τὴν περὶ τὸν σωτῆρα οἰκονομίαν ἡγεῖσθαι ἀνόσιον, καὶ ἴσως οὐδὲ
χρὴ τὰ τοιαῦτα πειρᾶσθαι ἀποδεικνύναι, φανερᾶς οὔσης τῆς θείας προνοίας ἔκ τε τῆς ὄψεως
τῶν ὁρωμένων πάντων τεχνικῶν καὶ σοφῶν ποιημάτων: καὶ τῶν μὲν, τάξει γινομένων: τῶν
δὲ, τάξει φανερουμένων. ὁ δὲ μεταδοὺς ἡμῖν τοῦ εἶναί τε καὶ ζῆν, μεταδέδωκεν καὶ τοῦ λόγου:
λογικῶς τε ἅμα καὶ εὖ ζῆν ἐθέλων ἡμᾶς: ὁ γὰρ τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων λόγος, οὐχ οὗτός ἐστιν
ὁ προφορικός. σοφία δὲ καὶ χρηστότης φανερωτάτη τοῦ θεοῦ δύναμίς τε αὖ παγκρατὴς καὶ
τῷ ὄντι θεία. οὐδὲ τοῖς μὴ ὁμολογοῦσιν ἀκατανόητος, θέλημα παντοκρατορικόν. ἐπεὶ δὲ οἱ
μὲν, ἄπιστοι: οἱ δὲ, ἐριστικοὶ, οὐ πάντες τυγχάνουσι τῆς τελειότητος τοῦ ἀγαθοῦ: οὔτε γὰρ ἄ-
νευ προαιρέσεως τυχεῖν οἷόν τε, οὐ μὴν οὐδὲ τὸ πᾶν ἐπὶ τῇ γνώμῃ τῇ ἡμετέρᾳ κεῖται. οἷον τὸ
ἀποβησόμενον: χάριτι γὰρ σωζόμεθα, οὐκ ἄνευ μέντοι τῶν καλῶν ἔργων, ἀλλὰ δεῖ μὲν πε-
φυκότας πρὸς τὸ ἀγαθὸν σπουδήν τινα περιποιήσασθαι πρὸς αὐτό. δεῖ δὲ καὶ τὴν γνώμην
ὑγιῆ κεκτῆσθαι τὴν ἀμεταγνόητον πρὸς τὴν θήραν τοῦ καλοῦ. πρὸς ὅπερ μάλιστα τῆς θείας
χρῄζομεν χάριτος, διδασκαλίας τε ὀρθῆς καὶ εὐπαθείας ἁγνῆς, καὶ τῆς τοῦ πατρὸς πρὸς
αὐτὸν ὁλκῆς: ἐνδεδεμένοι γὰρ τῷ γεώδει σώματι, τῶν μὲν αἰσθητῶν διὰ σώματος ἀντι-
λαμβανόμεθα: τῶν δὲ νοητῶν, δι' αὐτῆς τῆς λογικῆς ἐφαπτόμεθα δυνάμεως. ἐὰν δέ τις
αἰσθητῶς τὰ πάντα καταλήψεσθαι προσδοκήσῃ, πόρρωθεν τῆς ἀληθείας πέπτωκεν.
πνευματικῶς γοῦν ὁ Ἀπόστολος ἐπὶ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ γράφει, βλέπομεν γὰρ νῦν, ὡς
δι' ἐσόπτρου: τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον: ὀλίγοις γὰρ ἡ τῆς ἀληθείας θέα δέδο-
ται. λέγει γοῦν καὶ Πλάτων ἐν τῇ ἐπινομίδι. οὔ φημι δυνατὸν εἶναι πᾶσιν ἀνθρώποις μακα-
ρίοις τε καὶ εὐδαίμοσι γίνεσθαι, πλὴν ὀλίγων μέχριπερ ἂν ζῶμεν, τοῦτο διορίζομαι:
καλὴ δὲ ἐλπὶς τελευτήσαντι τυχεῖν ἁπάντων. τὰ ἴσα τούτοις βούλεται τὰ παρὰ Μωϋσεῖ.
οὐδεὶς ὄψεταί μου τὸ πρόσωπον, καὶ ζήσεται: δῆλον γὰρ μηδένα ποτὲ δύνασθαι παρὰ
τὸν τῆς ζωῆς χρόνον τὸν θεὸν ἐναργῶς καταλαβέσθαι: οἱ καθαροὶ δὲ τῇ καρδίᾳ τὸν θεὸν ὄψον-
ται, ἐπὰν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀφίκωνται τελείωσιν. ἐπεὶ γὰρ ἠσθένει πρὸς κατάληψιν τῶν ὄν-
των ἡ ψυχὴ, θείου διδασκάλου ἐδεήθημεν, καταπέμπεται ὁ σωτὴρ τῆς ἀγαθοῦ κτήσεως
διδάσκαλός τε καὶ χορηγὸς, τὸ ἀπόρρητον τῆς μεγάλης προνοίας ἅγιον γνώρισμα. ποῦ
τοίνυν

πάντων γραμματεὺς, ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου. οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου φησί; καὶ πάλιν· ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω, τῶν δοκησισόφων καὶ ἐριστικῶν τούτων δηλονότι. παγκάλως γοῦν Ἱερεμίας φησί, τάδε λέγει κύριος. στῆτε ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς, καὶ ἐρωτήσατε τρίβους αἰωνίας ποία ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθὴ, καὶ βαδίζετε ἐν αὐτῇ, καὶ εὑρήσετε ἁγνισμὸν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. ἐρωτήσατε φησὶ καὶ πύθεσθε παρὰ τῶν εἰδότων ἀφιλονείκως καὶ ἀδηρίτως. μαθόντες δὲ ἄρα τῆς ἀληθείας τὴν ὁδὸν, εὐθεῖαν βαδίζωμεν ἀμεταστρεπτὶ, ἄχρις ἂν περιτύχωμεν τῷ ποθουμένῳ. εἰκότως ἄρα ὁ μὲν βασιλεὺς Ῥωμαίων, Νουμᾶς ὄνομα αὐτῷ, Πυθαγόρειος ὢν, πρῶτος ἀνθρώπων ἁπάντων πίστεως καὶ εἰρήνης ἱερὸν ἱδρύσατο. τῷ δὲ Ἀβραὰμ πιστεύσαντι, δικαιοσύνη ἐλογίσθη· οὗτος τὴν μετάρσιον τῶν κατὰ τὸν ἀέρα συμβαινόντων, καὶ τὴν μετέωρον τῶν κατὰ τὸν οὐρανὸν κινουμένων φιλοσοφίαν μετιὼν, Ἀβρὰμ ἐκαλεῖτο, ὃ μεθερμηνεύεται, πατὴρ μετέωρος· ὕστερον δὲ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εἴτε τὸν υἱὸν ἐν τῷ πνεύματι ἰδὼν, ὡς ἐξηγοῦνταί τινες, εἴτε ἄγγελον ἔνδοξον, εἴτε καὶ ἄλλως ἐπιγνοὺς θεὸν κρείττονα τῆς ποιήσεως, καὶ πάσης τῆς ἐν αὐτῇ τάξεως, προσλαμβάνει τὸ ἄλφα τὴν γνῶσιν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου θεοῦ, καὶ λέγεται Ἀβραὰμ, ἀντὶ φυσιολόγου, σοφὸς καὶ φιλόθεος γενόμενος· ἑρμηνεύεται μὲν γὰρ πατὴρ ἐκλεκτὸς ἤχους· ἠχεῖ μὲν γὰρ ὁ γεγωνὸς λόγος· πατὴρ δὲ τούτου, ὁ νοῦς. ἐξειλεγμένος δὲ ὁ τοῦ σπουδαίου νοῦς· καί μοι σφόδρα ἐπαινεῖν ἔπεισι τὸν Ἀκραγαντῖνον ποιητὴν ἐξυμνοῦντα τὴν πίστιν ὧδέ πως·

Ὦ φίλοι, οἶδα μὲν οὕνεκ' ἀληθείη παρὰ μύθοις,
Οὓς ἐγὼ ἐξερέω, μάλα δ' ἀργαλέη γε τέτυκται.
Ἀνδράσι καὶ δύσζηλος ἐπὶ φρένα, πίστιος ὁρμή.

διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος παρακαλεῖ, ἵνα ἡ πίστις ἡμῶν μὴ ᾖ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων τῶν πείθειν ἐπαγγελλομένων, ἀλλ' ἐν δυνάμει θεοῦ, τῇ μόνῃ καὶ ἄνευ τῶν ἀποδείξεων, διὰ ψιλῆς τῆς πίστεως σώζειν δυναμένῃ. δοκεόντων γὰρ ὁ δοκιμώτατος γινώσκει φυλάσσειν, καὶ μέντοι καὶ δίκη καταλήψεται ψευδῶν τέκτονας καὶ μάρτυρας ὁ Ἐφέσιος φησίν. οἶδεν γὰρ καὶ οὗτος, ἐκ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας μαθὼν, τὴν διὰ πυρὸς κάθαρσιν τῶν κακῶς βεβιωκότων, ἣν ὕστερον ἐκπύρωσιν ἐκάλεσαν οἱ Στωϊκοὶ, καθ' ὃν καὶ τὸν ἰδίως ποιὸν ἀναστήσεσθαι δογματίζουσι, τοῦτ' ἐκεῖνο τὴν ἀνάστασιν περιέποντες. ὁ δὲ Πλάτων τὴν γῆν χρόνοις τισὶ διὰ πυρὸς καθαίρεσθαι καὶ ὕδατος, ὧδέ πως φησί· πολλαὶ κατὰ πολλὰ φθοραὶ γεγόνασιν ἀνθρώπων, καὶ ἔσονται πυρὶ μὲν καὶ ὕδατι μέγισται· μυρίοις δὲ καὶ ἄλλοις ἕτεραι βραχύτεραι, καὶ μετ' ὀλίγα ἐπιφέρει, τὸ δ' ἀληθές ἐστι τῶν περὶ γῆν καὶ κατ' οὐρανὸν ἰόντων παράλλαξις, καὶ διὰ μακρῶν χρόνων γινομένη τῶν ἐπὶ γῆς πυρὶ πολλῷ φθορά. ἔπειτα περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐποίσει, ὅτ' αὖ δ' αὖ θεοὶ γῆν ὕδασι καθαίροντες κατακλύζουσιν, οἱ μὲν ἐν τοῖς ὄρεσι διασώζονται βουκόλοι νομεῖς· οἱ δ' ἐν ταῖς παρ' ἡμῖν πόλεσιν εἰς τὴν θάλασσαν ὑπὸ τῶν ποταμῶν φέρονται. παρεστήσαμεν δ' ἐν τῷ πρώτῳ στρωματεῖ κλέπτας λέγεσθαι τοὺς τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφους, παρὰ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν τὰ κυριώτατα τῶν δογμάτων οὐκ εὐχαρίστως εἰληφότας, οἷς δὴ κἀκεῖνα προσθήσομεν, ὡς οἱ ἄγγελοι ἐκεῖνοι οἱ τὸν ἄνω κλῆρον εἰληχότες, κατολισθήσαντες εἰς ἡδονὰς, ἐξεῖπον τὰ ἀπόρρητα ταῖς γυναιξὶν, ὅσα τε εἰς γνῶσιν αὐτῶν ἀφῖκτο, κρυπτόντων τῶν ἄλλων ἀγγέλων· μᾶλλον δὲ τηρούντων εἰς τὴν τοῦ κυρίου παρουσίαν. ἐκεῖθεν ἡ τῆς προνοίας διδασκαλία ἐρρύη, καὶ ἡ τῶν μετεώρων ἀποκάλυψις· τῆς προφητείας δὲ ἤδη εἰς τοὺς τῶν Ἑλλήνων διαδοθείσης, ἡ δογματικὴ πραγματεία τοῖς φιλοσόφοις, πῆ μὲν ἀληθῆ κατὰ στοχασμὸν ἐπιβαλλομένοις· πῆ δὲ πεπλανημένα τὸ ἐπικεκρυμμένον τῆς προφητικῆς ἀλληγορίας μὴ συνιέντων γέγονεν, ὃ καὶ παρασημήνασθαι πρόκειται διὰ βραχέων, ἐπιδραμοῦσι τὰ κατεπείγοντα. τὴν πίστιν τοίνυν οὐκ ἀργὴν καὶ μόνην, ἀλλὰ σὺν ζητήσει δεῖν προφαίνειν φαμέν· οὐ γὰρ τοῦτο λέγω μὴ δ' ὅλως ζητεῖν· ζήτει γὰρ καὶ εὑρήσεις λέγει.

Τὸ δὲ ζητούμενον
Ἁλωτόν· ἐκφεύγει δὲ τἀμελούμενον.

κατὰ τὸν Σοφοκλέα· τὰ δ' ὅμοια, καὶ Μένανδρος ὁ κωμικὸς λέγει· πάντα τὰ ζητούμενα δεῖσθαι μερίμνης φασὶν οἱ σοφώτατοι, ἀλλὰ τὸ μὲν διορατικὸν τῆς ψυχῆς ἀποτείνειν πρὸς τὴν εὕρεσιν

χρὴ, καὶ τὰ ἐμποδὼν διακαθαίρειν. φιλονεικίαν τε αὖ, καὶ φθόνον καὶ τὴν ἔριν αὐτὴν, τὴν κάκιστα δὲ ἀνθρώπων ὀλουμένην, ἀποῤῥίψαι τέλεον: παγκάλως γὰρ ὁ Φλιάσιος Τίμων γράφει.

Φοιτᾷ δὲ βροτολοιγὸς ἔρις κενεὸν λελακυῖα,

Νείκεος ἀνδροφόνοιο κασιγνήτη καὶ ἔριθος,

Ἥ τ᾽ ἄλλα περὶ πάντα κυλίνδεται: αὐτὰρ ἔπειτα,

Ἐσβροτοῖς ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐς ἐλπίδα βάλλει.

ἔπειτα ὀλίγον ὑποβάς, ἐπιφέρει. Τίς γὰρ τοὺς δ᾽ ὀλοῇ ἔριδι ξυνέηκε μάχεσθαι.

Ἠχοῦς σύνδρομος ὄχλος: ὃ γὰρ σιγῶσι χολωθείς·

Νοῦσον ἐπ᾽ ἀνδρας ὦρσε κακὴν, ὀλέκοντο δὲ πολλοί·

περὶ ψιλὴν ἀποφάσεως λόγου καὶ κερατίνου, διαλεληθότος τε αὖ, καὶ κροκοδειλίνου σωρείτου τε ἔτι καὶ ἐγκεκαλυμμένου· περί τε ἀμφιβολιῶν καὶ σοφισμάτων: τὸ δὲ ἄρα ζητεῖν περὶ θεοῦ ἂν μὴ εἰς ἔριν, ἀλλὰ εἰς εὕρεσιν τείνῃ, σωτήριόν ἐστι: γέγραπται γὰρ ἐν τῷ Δαβὶδ, φάγονται πένητες καὶ ἐμπλησθήσονται, καὶ αἰνέσουσι κύριον οἱ ἐκζητοῦντες αὐτὸν, ζήσεται ἡ καρδία αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος: οἱ γὰρ ζητοῦντες κατὰ τὴν ζήτησιν τὴν ἀληθῆ αἰνοῦντες κύριον ἐμπλησθήσονται τῆς δόσεως τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ, τουτέστι, τῆς γνώσεως, καὶ ζήσεται ἡ ψυχὴ αὐτῶν: καρδία γὰρ ἡ ψυχὴ ἀλληγορεῖται, ἡ τὴν ζωὴν χορηγήσασα, ὅτι δι᾽ υἱοῦ ὁ πατὴρ γνωρίζεται: οὐδὲ μὴν πᾶσιν ἀναίδην τοῖς λέγουσί τι καὶ γράφουσιν ἐνδοτέα τὰ ὦτα παρέχειν χρή· ἐπεὶ καὶ αἱ κύλικες πρὸς πολλῶν λαμβανόμεναι τῶν ὤτων καταρυπανθεῖσαι ἀποβάλλουσι μὲν τὰ ὦτα: πρὸς δὲ τούτοις ἀποπίπτουσαι, κατάγνυνται καὶ αὐταί· τὸν αὐτὸν γὰρ τρόπον καὶ οἱ ταῖς πολλαῖς φλυαρίαις καταρυπάναντες τὴν ἁγνὴν τῆς πίστεως ἀκοὴν: τέλος ἤδη ἐνκωφούμενοι πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀχρεῖοί τε γίγνονται, καὶ εἰς γῆν ἀποπίπτουσιν. οὔκουν εἰκῇ τοῖς παιδίοις παρακελευόμεθα, τῶν ὤτων λαμβανομένους φιλεῖν τοὺς προσήκοντας, τοῦτο δήπου αἰνιττόμενοι δι᾽ ἀκοῆς ἐγγίνεσθαι τῆς ἀγάπης τὴν συναίσθησιν: ἀγάπη δὲ ὁ θεὸς, ὁ τοῖς ἀγαπῶσι γνωστός· ὡς πιστὸς ὁ θεὸς ὁ τοῖς πιστοῖς παραδιδόμενος διὰ τῆς μαθήσεως. καὶ χρὴ ὀξοικειοῦσθαι ἡμᾶς αὐτῷ, δι᾽ ἀγάπης τῆς θείας, ἵνα δὴ τὸ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ θεωρῶμεν κατακούοντες τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας ἀδόλως καὶ καθαρῶς, δίκην τῶν πειθομένων ἡμῖν παίδων, καὶ τοῦτο ἦν, ὃ ἠνίξατο ῥᾷστις ἄρα ἦν ἐκεῖνος ὁ ἐπιγράψας τῇ εἰσόδῳ τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ νεώ·

Ἁγνὸν χρὴ ναοῖο θυώδεος ἐντὸς ἰόντα. Ἔμμεναι:

ἁγνεία δ᾽ ἐστὶ, φρονεῖν ὅσια. κἂν μὴ γένησθε ὡς τὰ παιδία ταῦτα, οὐκ εἰσελεύσεσθε φησὶν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν: ἐνταῦθα γὰρ ὁ νεὼς τοῦ θεοῦ τρισὶν ἑδρασμένος θεμελίοις, πίστει, ἐλπίδι, ἀγάπῃ φαίνεται περὶ μὲν οὖν πίστεως, ἱκανὰ μαρτύρια τῶν παρ᾽ Ἕλλησι γραφῶν παρατεθείμεθα: ὡς δὲ μὴ ἐπιμήκιστον παρεξίωμεν, καὶ περὶ τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἀγάπης πλεῖστα φιλοτιμούμενοι συναγαγεῖν ἀπόχρη μόνα ταῦτα εἰπεῖν ὡς ἐν τῷ Κρίτωνι ὁ Σωκράτης. πρὸ τοῦ ζῆν τὸ εὖ ζῆν καὶ τεθνάναι τιθέμενος, ἐλπίδα τινὰ ἑτέρου βίου μετὰ τὴν τελευτὴν ἔχειν οἴεται. καὶ γὰρ καὶ ἐν τῷ Φαίδρῳ αὐτὴν καθ᾽ αὐτὴν γενομένην τὴν ψυχὴν λέγων μόνην δύνασθαι τῆς ἀληθινῆς σοφίας καὶ κρείττονος τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως μεταλαβεῖν, ὅτ᾽ αὖ αὐτὴν ὁ ἐνθένδε ἔρως εἰς οὐρανὸν πτερώσῃ, διὰ τῆς φιλοσόφου ἀγάπης εἰς τὸ τῆς ἐλπίδος τέλος ἀφικομένην φησὶ, ἄλλου βίου ἀϊδίου ἀρχὴν λαμβάνειν. ἐν δὲ τῷ συμποσίῳ πᾶσι μὲν ἔρωτα φυσικὸν ἐγκεκρᾶσθαι λέγει τῆς τοῦ ὁμοίου γενέσεως: καὶ τοῖς μὲν ἀνθρώποις, ἀνθρώπων μόνον. τῷ δὲ σπουδαίῳ, τοῦ παραπλησίου· ἀδύνατον δ᾽ ἐστὶ τοῦτο ποιῆσαι τὸν σπουδαῖον, μὴ ἔχοντα τελείους τὰς ἀρετὰς, καθ᾽ ἃς παιδεύσει τοὺς προσιόντας νέους· καὶ ὡς ἐν Θεαιτήτῳ φησὶ γεννήσει, καὶ ἀνθρώποις ἀποτελέσει: κύειν γὰρ τοὺς μὲν κατὰ σῶμα: τοὺς δὲ, κατὰ ψυχήν: ἐπεὶ καὶ παρὰ τοῖς βαρβάροις φιλοσόφοις, τὸ κατηχῆσαί τε καὶ φωτίσαι, ἀναγεννῆσαι λέγεται· καὶ ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὁ καλός που λέγει Ἀπόστολος. ὁ δὲ Ἐμπεδοκλῆς ἐν ταῖς ἀρχαῖς καὶ φιλότητα συγκαταριθμεῖται, συγκριτικήν τινα ἀγάπην νοῶν. Ἣν σὺ νόῳ δέρκευ, μηδ᾽ ὄμμασιν ἧσο τεθηπώς.

ἀλλὰ καὶ Παρμενίδης ἐν τῷ αὐτοῦ ποιήματι περὶ τῆς ἐλπίδος αἰνισσόμενος, τὰ τοιαῦτα λέγει·

Λεῦσσε δ᾽ ὅμως ἀπεόντα νόῳ παρεόντα βεβαίως.

Οὐ

Οὐ γὰρ ἀποτμήξει τὸ ἐὸν τοῦ ἐόντος ἔχεσθαι.

Οὔτε σκιδνάμενον πάντῃ πάντως κατὰ κόσμον, Οὔτε συνιστάμενον.

ἐπεὶ καὶ ὁ ἐλπίζων, καθάπερ ὁ πιστεύων, τῷ νῷ ὁρᾷ τὰ νοητὰ καὶ τὰ μέλλοντα. εἰ τοίνυν φαμέν τι εἶναι δίκαιον· φαμὲν δὲ καὶ καλόν· ἀλλὰ καὶ ἀλήθειάν τι λέγομεν, οὐδὲν δὲ πώποτε τῶν τοιούτων τοῖς ὀφθαλμοῖς εἴδομεν, ἀλλ' ἢ μόνῳ τῷ νῷ: ὁ δὲ λόγος τοῦ θεοῦ ἐγώ φησιν εἰμὶ ἡ ἀλήθεια, νῷ ἄρα θεωρητὸς ὁ λόγος: τοὺς δὲ ἀληθινοὺς ἔφη φιλοσόφους τίνας λέγεις, τοὺς τῆς ἀληθείας ἦν δ' ἐγὼ, φιλοθεάμονας. ἐν δὲ τῷ Φαίδρῳ περὶ ἀληθείας ὡς ἰδέας λέγων ὁ Πλάτων δηλώσει, ἡ δὲ ἰδέα, ἐννόημα τοῦ θεοῦ, ὅπερ οἱ βάρβαροι λόγον εἰρήκασι τοῦ θεοῦ. ἔχει δὲ τὰ τῆς λέξεως, ὧδε. τολμητέον γὰρ οὖν τό γε ἀληθὲς εἰπεῖν, ἄλλως τε καὶ περὶ ἀληθείας λέγοντα: ἡ γὰρ ἀχρώματός τε καὶ ἀσχημάτιστος καὶ ἀναφὴς οὐσία ὄντως οὖσα ψυχῆς, κυβερνήτῃ μόνῳ θεῷ θεατή. προελθὼν δὲ ὁ λόγος, δημιουργίας αἴτιος ἔπειτα καὶ ἑαυτὸν γεννᾷ ὅταν ὁ λόγος σὰρξ γένηται, ἵνα καὶ θεαθῇ. ὁ τοίνυν δίκαιος ζητήσει εὕρεσιν ἀγαπητικήν, εἰς ἣν σπεύδων, εὐτυχεῖ: τῷ κρούοντι γάρ φησιν ἀνοιγήσεται, αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν: οἱ γὰρ ἁρπάζοντες τὴν βασιλείαν βιασταί, οὐ τοῖς ἐριστικοῖς λόγοις: ἐνδελεχείᾳ δὲ ὀρθοῦ βίου, ἀδιαλείπτοις τε εὐχαῖς ἐκβιάζεσθαι εἴρηνται, τὰς ἐπὶ τοῖς προτέροις ἁμαρτήμασιν ἀπειληφότες κηλῖδας.

Τὴν μέν τοι κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἔστιν ἑλέσθαι.

Τῷ δ' αὖ πονοῦντι καὶ θεὸς συλλαμβάνει.

οὐ γὰρ ἐν μέσοισι κεῖται δῶρα δυσμαχώτατα μοισᾶν τὠπιτυχόντι φέρειν. ἡ γοῦν τῆς ἀγνοίας ἐπίστασις, τὸ πρῶτόν ἐστι μάθημα τῷ κατὰ λόγον βαδίζοντι. ἀγνοήσας τις ἐζήτησεν· καὶ ζητήσας, εὑρίσκει τὸν διδάσκαλον, εὑρών τε, ἐπίστευσεν· καὶ πιστεύσας, ἤλπισεν. ἀγαπήσας τε ἐντεῦθεν ἐξομοιοῦται τῷ ἠγαπημένῳ, τοῦτ' εἶναι σπεύδων, ὃ φθάσας ἠγάπησεν. τοιαύτην τινὰ μέθοδον Σωκράτης ὑποδείκνυσιν Ἀλκιβιάδῃ, ὧδε πυνθανόμενος. οὐκ ἂν οἴει ἄλλως εἰδέναι μὴ περὶ τῶν δικαίων, ναὶ εἴ γε εὕροις, ἀλλ' οὐκ ἂν εὑρεῖν μὴ ἠγάσῃ, καὶ μάλα γε εἰ ζητήσαις. εἶτα ζητῆσαι οὐκ ἂν οἴει μ' ἔγωγε εἰ οἰηθείης γε μὴ εἰδέναι. ταύτῃ τοι καὶ αἱ τῶν φρονίμων παρθένων λαμπάδες: αἱ νύκτωρ ἀνημμέναι ἐν πολλῷ τῷ τῆς ἀγνοίας σκότει, ἣν νύκτα ᾐνίξατο ἡ γραφή: φρόνιμοι ψυχαὶ καθαραὶ ὡς παρθένοι, συνεῖσαι σφᾶς αὐτὰς ἐν ἀγνοίᾳ καθεστώσας κοσμικῇ τὸ φῶς ἀνάπτουσι, καὶ τὸν νοῦν ἐγείρουσι καὶ φωτίζουσι τὸ σκότος, καὶ τὴν ἄγνοιαν ἐξελαύνουσι καὶ ζητοῦσι τὴν ἀλήθειαν, καὶ τοῦ διδασκάλου τὴν ἐπιφάνειαν ἀναμένουσι. φιλόσοφον μὲν οὖν ἦν δ' ἐγὼ πλῆθος ἀδύνατον γενέσθαι.

Ναρθηκοφόροι μὲν, πολλοὶ: βάκχοι δέ τε, παῦροι.

κατὰ τὸν Πλάτωνα. πολλοὶ γὰρ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί. καὶ οὐκ ἐν πᾶσι φησὶν ὁ Ἀπόστολος ἡ γνῶσις. προσεύχεσθε δὲ ἵνα ῥυσθῶμεν ἀπὸ τῶν ἀτόπων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων: οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις. καὶ ἡ Κλεάνθους δὲ τοῦ Στωικοῦ φιλοσόφου ποιητική, ὧδέ πως τὰ ὅμοια γράφει.

Μὴ πρὸς δόξαν ὅρα, ἐθέλων σοφὸς αἶψα γενέσθαι.

Μὴ δὲ φοβοῦ πολλῶν ἄκριτον καὶ ἀναιδέα δόξαν.

Οὐ γὰρ πλῆθος ἔχει συνετὴν κρίσιν, οὔτε δικαίαν.

Οὔτε καλήν· ὀλίγοις δὲ παρ' ἀνδράσι τοῦτο κεν εὕροις.

γνωμικώτερον δὲ ὁ κωμικὸς ἐν βραχεῖ.

Αἰσχρὸν δὲ κρίνειν τὰ καλὰ τῷ πολλῷ ψόφῳ.

ἀκηκόασι γὰρ οἶμαι, τῆς καλῆς ἐκείνης λεγούσης ἡμῖν σοφίας. εἰς μέσον ἀσυνέτων συντήρει καιρόν: εἰς μέσον δὲ διανοουμένων, ἐνδελέχιζε. καὶ πάλιν. σοφοὶ κρύψουσιν αἴσθησιν. ἐπίχειρον γὰρ τῆς ἀληθείας τὴν ἀπόδειξιν ἀπαιτοῦσιν οἱ πολλοί, οὐκ ἀρκούμενοι ψιλῇ τῇ ἐκ πίστεως σωτηρίᾳ.

Ἀλλὰ κακοῖς μὲν κάρτα πέλει κρατέουσιν ἀπιστεῖν.

Ὡς δὲ παρ' ἡμετέρης κέλεται πιστώματα μούσης.

Γνῶθι διατμηθέντος ἐνὶ σπλάγχνοισι λόγοιο.

Τοῖς μὲν τὸ κακοῖς τοῦτο συνήθες φησὶν ὁ Ἐμπεδοκλῆς, τὸ ἐθέλειν κρατεῖν τῶν ἀληθῶν διὰ τοῦ ἀπιστεῖν. ὅτι δὲ ἔστι τὰ ἡμέτερα ἔνδοξα, καὶ πιστεύεσθαι ἄξια, γνώσονται Ἕλληνες τοῦ λόγου μᾶλλον ἐξεταζομένου, διὰ τῆς ἑρμηνείας: τῷ γὰρ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἐκδιδασκόμεθα. ὅτι φησὶν ὁ Σαλομὼν

τῷ μωρῷ ἐκ τῆς μωρίας αὐτοῦ. διὸ καὶ τοῖς τὴν σοφίαν αἰτοῦσι τὴν παρ' αὐτοῖς ὀρεκτέον τὰ οἰκεῖα, ὡς ἂν ῥᾷστα διὰ τῶν ἰδίων εἰς πίστιν ἀληθείας ἀκόλως ἀφίκοιντο. τοῖς γὰρ πᾶσι πάντα ἐγενόμην λέγει, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσω. ἐπεὶ καὶ τῆς θείας χάριτος ὁ ὑετὸς ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους καταπέμπεται, ἢ Ἰουδαίων μόνον θεὸς ὁ θεὸς οὐχὶ καὶ ἐθνῶν, ναὶ καὶ ἐθνῶν. εἴπερ εἷς ὁ θεὸς ὁ γενναῖος κέκραγεν Ἀπόστολος, ἀλλ' ἐπεὶ μή τι τοῦ ἀγαθοῦ δικαίως: μή τι τῇ γνώσει εἰς σωτηρίαν πιστεύειν ἐθέλουσιν, ἡμεῖς αὐτοὶ τὰ ἐκείνων ἴδια ἡγούμενοι, ὅτι πάντα τοῦ θεοῦ, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ τὰ καλὰ παρ' ἡμῶν ὥρμηται τοῖς Ἕλλησιν, ἐγχειρῶμεν αὐτοῖς, ὡς ἀκούειν πεφύκασι. τὸ γὰρ συνετόν, ἤτοι τὸ δίκαιον, ὁ πολὺς οὗτος ὄχλος, οὐκ ἐκ τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ἐξ ὧν ἂν ἥδηται δοκιμάζοι. ἥδεται δ' αὖ οὐχ ἑτέροις μᾶλλον, ἢ τοῖς ὁμοίοις αὐτοῦ: ὅσον γὰρ τυφλοῦ ἔτι καὶ κωφοῦ οὐ ξυνέσιν ἔχον, οὐδὲ φιλοθεαμένος ψυχῆς ὄψιν ἀθαμβῆ τε καὶ ὀξυδερκῆ: ἣν ὁ σωτὴρ ἐντίθησι μόνος. ὥσπερ ἐν τελεταῖς ἀμύητον, ἢ ἐν χορείαις ἄμουσον, οὔπω καθαρόν, οὐδὲ ἄξιον ἁγνῆς ἀληθείας ἐκμελές τι καὶ ἄτακτον καὶ ὑλικὸν ἔτι. ἔξω θείου χοροῦ ἵστασθαι δεῖ: πνευματικοῖς τε γὰρ πνευματικὰ συγκρινόμενοι, διαστέλλονται τῆς ἐπικρύψεως τὸν τρόπον θεῖον ὄντα ὡς ἀληθῶς καὶ ἀναγκαιότατον ἡμῖν ἐν τῷ ἀδύτῳ τῆς ἀληθείας ἀποκείμενον ἱερὸν ἀτεχνῶς λόγον. Αἰγύπτιοι μὲν διὰ τῶν παρ' αὐτοῖς ἀδύτων καλουμένων: Ἑβραῖοι δὲ διὰ τοῦ παραπετάσματος ἠνίξαντο μόνοις ἐξὸν ἐπιβαίνειν αὐτῶν τοῖς ἱερωμένοις, τουτέστι, τοῖς ἀνακειμένοις τῷ θεῷ τοῖς περιτετμημένοις τὰς τῶν παθῶν ἐπιθυμίας, διὰ τὴν πρὸς μόνον τὸ θεῖον ἀγάπην: οὐ καθαρῷ γὰρ καθαροῦ ἐφάπτεσθαι οὐ θεμιτὸν εἶναι συνεδόκει καὶ Πλάτωνι, ἐντεῦθεν αἱ προφητεῖαι: οἵ, τε χρησμοὶ λέγονται δι' αἰνιγμάτων, καὶ αἱ τελεταὶ τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἀναίδην οὐ δείκνυνται, ἀλλὰ μετά τινων καθαρμῶν καὶ προρρήσεων, ἄμουσα γὰρ οὐ φιλοκερδήσω τότ' ἦν: οὐδ' ἐργάτις, οὐδὲ πέρναντο γλυκεῖαι μελίφθογγοι ποτὶ τερψιχόρας ἀργυρωθεῖσαι πρόσωπα μαλθακόφωνοι ἀοιδαί. αὐτίκα οἱ παρ' Αἰγυπτίοις παιδευόμενοι πρῶτον μὲν πάντων τὴν Αἰγυπτίων γραμμάτων μέθοδον ἐκμανθάνουσι, τὴν ἐπιστολογραφικὴν καλουμένην: δευτέραν δέ, τὴν ἱερατικήν, ᾗ χρῶνται οἱ ἱερογραμματεῖς: ὑστάτην δὲ καὶ τελευταίαν, τὴν ἱερογλυφικήν, ἧς ἡ μέν ἐστι διὰ τῶν πρώτων στοιχείων κυριολογική: ἡ δέ, συμβολική: τῆς δὲ συμβολικῆς, ἡ μέν, κυριολογεῖται κατὰ μίμησιν: ἡ δ' ὥσπερ τροπικῶς γράφεται: ἡ δέ, ἄντικρυς ἀλληγορεῖται κατά τινας αἰνιγμούς. ἥλιον γοῦν γράψαι βουλόμενοι, κύκλον ποιοῦσι: σελήνην δέ, σχῆμα μηνοειδές, κατὰ τὸ κυριολογούμενον εἶδος: τροπικῶς δὲ κατ' οἰκειότητα μετάγοντες καὶ μετατιθέντες. τὰ δ' ἐξαλλάττοντες: τὰ δέ, πολλαχῶς μετασχηματίζοντες, χαράττουσιν. τοὺς γοῦν τῶν βασιλέων ἐπαίνους θεολογουμένοις μύθοις παραδιδόντες, ἀναγράφουσι διὰ τῶν ἀναγλύφων: τοῦ δὲ κατὰ τοὺς αἰνιγμοὺς τρίτου εἴδους, δεῖγμα ἔστω τόδε: τὰ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἄστρων διὰ τὴν πορείαν τὴν λοξὴν ὄφεων σώμασιν ἀπείκαζον: τὸν δὲ ἥλιον, τῷ τοῦ κανθάρου. ἐπειδὴ κυκλοτερὲς ἐκ τῆς βοείας ὄνθου σχῆμα πλασάμενος, ἀντιπρόσωπος κυλινδεῖ. φασὶ δὲ καὶ ἑξάμηνον μὲν ὑπὸ γῆς: θάτερον δὲ τοῦ ἔτους τμῆμα τὸ ζῷον τοῦτο ὑπὲρ γῆς διαιτᾶσθαι: σπερμαίνειν τε εἰς τὴν σφαῖραν καὶ γεννᾶν· καὶ θῆλυν κάνθαρον μὴ γίνεσθαι. πάντες οὖν ὡς ἔπος εἰπεῖν, οἱ θεολογήσαντες βάρβαροί τε καὶ Ἕλληνες, τὰς μὲν ἀρχὰς τῶν πραγμάτων ἀπεκρύψαντο: τὴν δὲ ἀλήθειαν αἰνίγμασι καὶ συμβόλοις, ἀλληγορίαις τε αὖ καὶ μεταφοραῖς, καὶ τοιούτοισί τισι τρόποις παραδεδώκασιν, ὁποῖα καὶ παρ' Ἕλλησι τὰ μαντεῖα: καὶ ὅ, γε Ἀπόλλων ὁ Πύθιος, λοξίας λέγεται. ναὶ μὴν καὶ τῶν παρ' Ἕλλησι σοφῶν καλουμένων τὰ ἀποφθέγματα ὀλίγαις λέξεσι μείζονος πράγματος δήλωσιν ἐμφαίνει. οἷον ἀμέλει τὸ χρόνου φείδου. ἤτοι ἐπεὶ ὁ βίος βραχὺς καὶ οὐ δεῖ τὸν χρόνον τοῦτον εἰς μάτην καταναλῶσαι: ἢ κατ' ἐναντιότητα φείδεσθαι τῶν ἀναλωμάτων τῶν ἰδιωτικῶν· ἵνα κἂν πολλὰ ἔτη ζήσῃς φησί, μὴ ἐπιλείπῃ σοι τὰ ἐπιτήδεια. ὡς αὔτως καὶ τὸ γνῶθι σαυτόν, πολλὰ ἐνδείκνυται: καὶ ὅτι θνητὸς εἶ, καὶ ὅτι ἄνθρωπος ἐγένου. καὶ ἤδη πρὸς τὰς ἄλλας τοῦ βίου ὑπεροχὰς κατὰ σύγκρισιν, ὅτι οὐδενὸς λόγου ὑπάρχεις, ἔνδοξον λέγων ἢ πλούσιον, ἢ τὸ ἐναντίον. ὅτι πλούσιος ὢν καὶ ἔνδοξος, οὐ παρὰ μόνῳ σεμνυνῇ πλεονεκτήματι: καὶ εἰς τί γέγονας γνῶθι φησί, καὶ τίνος εἰκὼν ὑπάρχεις· τίς τε σου ἡ οὐσία καὶ τίς ἡ δημιουργία. καὶ ἡ πρὸς τὸ θεῖον οἰκείωσις τίς· καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. λέγει δὲ καὶ διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου τὸ πνεῦμα, δώσω σοι θησαυροὺς σκοτεινοὺς ἀποκρύφους:

θησαυ

ἀπόλλων ὁ πύθιος λοξίας

θησαυροὶ δὲ τοῦ θεοῦ καὶ πλοῦτος ἀνεκλειπὴς, ἡ δυσθήρατός ἐστι σοφία, ἀλλὰ καὶ οἱ παρὰ τούτων τῶν προφητῶν τὴν θεολογίαν δεδιδαγμένοι ποιηταὶ, δι' ὑπονοίας πολλὰ φιλοσοφοῦσι: τὸν Ὀρφέα λέγω, τὸν Λίνον, τὸν Μουσαῖον, τὸν Ὅμηρον, καὶ Ἡσίοδον, καὶ τοὺς ταύτῃ σοφούς: παραπέτασμα δὲ αὐτοῖς πρὸς τοὺς πολλοὺς, ἡ ποιητικὴ ψυχαγωγία, ὄνειροί τε καὶ σύμβολα ἀφανέστερα πάντα τοῖς ἀνθρώποις οὐ φθόνῳ: οὐ γὰρ θέμις ἐμπαθῆ νοεῖν τὸν θεὸν, ἀλλ' ὅπως εἰς τὴν τῶν αἰνιγμάτων ἔννοιαν ἡ ζήτησις παρεισδύουσα, ἐπὶ τὴν εὕρεσιν τῆς ἀληθείας ἀναδράμῃ: ταύτῃ τοι Σοφοκλῆς ὁ τῆς τραγῳδίας ποιητὴς, φησί που.

Καὶ τὸν θεὸν τοιοῦτον ἐξεπίσταμαι.
Σοφοῖς μὲν αἰνικτῆρα θεσφάτων ἀεί.
Σκαιοῖς δὲ φαῦλον: κἂν βραχεῖ διδάσκαλον.

τὸ φαῦλον ἀντὶ τοῦ ἁπλοῦ τάξας. αὐτίκα γοῦν περὶ πάσης γραφῆς τῆς καθ' ἡμᾶς, ἐν τοῖς
» ψαλμοῖς γέγραπται ὡς ἐν παραβολῇ εἰρημένης, ἀκούσατε λαός μου τὸν νόμον μου· κλίνα-
» τε τὸ οὖς ὑμῶν εἰς τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου. ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου, φθέγξο-
» μαι προβλήματα ἀπ' ἀρχῆς. καὶ ὁ γενναῖος Ἀπόστολος, τὰ ὅμοια ὧδέ πως λέγει, σοφίαν
» δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις: σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τού-
» του τῶν καταργουμένων, ἀλλὰ λαλοῦμεν θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν
» προώρισεν ὁ θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν, ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου
» ἔγνωκεν: εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. οἱ φιλόσοφοι δὲ οὐκ ἐνηρ-
γάσθησαν ἐνδείξασθαι τὴν παρουσίαν τοῦ κυρίου. ἀπόκειται τοίνυν τὴν αἴτησιν τῶν ἐν Ἰουδαίοις
» σοφῶν ἐπιρραπίζειν τὸν Ἀπόστολον, διὸ καὶ ἐπιφέρει· ἀλλὰ κηρύσσομεν καθὼς γέγραπται φη-
» σὶν, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη: ἃ ἡτοί-
» μασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. ἡμῖν γὰρ ἀπεκάλυψεν ὁ θεὸς, διὰ τοῦ πνεύματος: τὸ γὰρ
πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ: πνευματικὸν γὰρ καὶ γνωστικὸν οἶδεν τὸν τοῦ
ἁγίου πνεύματος μαθητὴν τὸν ἐκ θεοῦ χορηγούμενον, ὅ ἐστι νοῦς Χριστοῦ: ψυχικὸς δὲ ἄνθρω-
πος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος: μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστιν, αὐτίκα ὁ Ἀπόστολος πρὸς ἀντι-
διαστολὴν γνωστικῆς τελειότητος, τὴν κοινὴν πίστιν, πῇ μὲν, θεμέλιον λέγει: πῇ δὲ, γάλα:
» γράφων τὸν τρόπον τοῦτον· ἀδελφοὶ οὐκ ἠδυνήθην λαλῆσαι ὑμῖν ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς
» σαρκικοῖς, ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα: οὔπω γὰρ ἐδύνασθε, ἀλλ'
» οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε, ἔτι γὰρ σαρκικοί ἐστε, ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ζῆλος καὶ ἔρις, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε
» καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε; τὰ αἱρετὰ τοῖς ἁμαρτωλοῖς τῶν ἀνθρώπων: οἱ δὲ τούτων
ἀπεσχημένοι, τὰ θεῖα φρονοῦσι καὶ βρώματος γνωστικοῦ μεταλαμβάνουσιν. κατὰ τὴν χάριν
» φησὶ τὴν δοθεῖσάν μοι ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθεικα, ἄλλος δὲ ἐποικοδομεῖ χρυ-
» σίον καὶ ἀργύριον, λίθους τιμίους. ταῦτα γνωστικὰ ἐποικοδομήματα τῇ κρηπῖδι τῆς πίστεως
» τῆς εἰς Ἰησοῦν Χριστόν. καλάμη δὲ τὰ τῶν αἱρέσεων ἐπαναθήματα, καὶ ξύλα καὶ χόρτος,
» ὁποῖον δὲ ἑκάστου τὸ ἔργον, τὸ πῦρ δοκιμάσει· τὴν γνωστικὴν οἰκοδομὴν, κἂν τῇ πρὸς Ῥωμαίους
» ἐπιστολῇ αἰνισσόμενος φησίν· ἐπιποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τί μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευ-
» ματικὸν, εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς. ἀποκεκαλυμμένως δὲ οὐχ οἷόν τε ἦν τὰ τοιαῦτα τῶν χα-
ρισμάτων ἐπιστέλλειν· αὐτίκα τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας πάνυ σφόδρα ἐπικεκρυμμένως
ἤρτηται τὰ Πυθαγόρεια σύμβολα. παραινεῖ γοῦν ὁ Σάμιος, χελιδόνα ἐν οἰκίᾳ μὴ ἔχειν: του-
τέστι λάλον καὶ ψίθυρον καὶ πρόγλωσσον ἄνθρωπον, μὴ δυνάμενον στέγειν, ὧν ἂν μετάσχῃ, μὴ
» δέχεσθαι: χελιδὼν γὰρ καὶ τρυγὼν ἀγροῦ στρουθία ἔγνωσαν καιροὺς εἰσόδων αὐτῶν φησὶν
ἡ γραφή. καὶ οὐ χρὴ ποτὲ φλυαρίᾳ συνοικεῖν· ναὶ μὴν γογγύζουσα ἡ τρυγὼν, μέμψεως κα-
ταλαλιὰν ἀχάριστον ἐμφαίνουσα, εἰκότως ἐξοικίζεται.

Ὡς μήμοι τρύζητε παρήμενοι ἄλλοθεν ἄλλος.

» ἡ χελιδὼν δὲ, ἡ τὸν μῦθον αἰνίττεται τὸν Πανδίονος, ἀφοσιοῦσθαι ἄξιον τὰ ἐπ' ἐκείνῃ θρυλλού-
μενα πάθη. ἐξ ὧν τὸν Τηρέα τὰ μὲν, παθεῖν: τὰ δὲ, καὶ δρᾶσαι παρειλήφαμεν· διώκει δὲ ἄρα
» καὶ τέττιγας τοὺς μουσικούς· ὅθεν ἀπωθεῖσθαι δίκαιος ὁ διώκτης τοῦ λόγου, ναὶ τὰν Ὄλυμπον
» καὶ τὰν Λορκομέναν σκηπτοῦχον Ἥραν. ἔστι μοι πιστὸν ταμιεῖον ἐπὶ γλώσσας, ἡ ποιητικὴ φησίν· ὅ,
τε Αἰσχύλος. Ἀλλ' ἔστι κἀμοὶ κλεῖς ἐπὶ γλώσσῃ φύλαξ.

πάλιν ὁ Πυθαγόρας τῆς χύτρας ἀρθείσης ἀπὸ τοῦ πυρὸς, τὸν ἐν τῇ σποδῷ τύπον μὴ ἀπολείπειν, ἀλλὰ συγχεῖν προσέταττεν. καὶ παράττειν ἀναστάντας ἐξ εὐνῆς τὰ στρώματα· οὐ γὰρ τὸν τῦφον ἀφανίζειν μόνον δεῖν ᾐνίττετο, ἀλλὰ μηδὲ ὀργῆς ἴχνος ἀπολείπειν· ἐπ' αὐτῇ δὲ ἀναζέσασαν παύσασθαι, καθίστασθαι αὐτὴν καὶ πᾶσαν ἀπαλείφειν μνησικακίαν. ἥλιος δὲ ὑμῶν τῇ ὀργῇ φησὶν ἡ γραφὴ μὴ ἐπιδυέτω, καὶ ὁ εἰπὼν, οὐκ ἐπιθυμήσεις, πᾶσαν ἀφεῖλεν μνησικακίαν· θυμὸς γὰρ εὑρίσκεται, ὁρμὴ ἐπιθυμίας ἡμέρου ψυχῆς, κατ' ἐξοχὴν ἀμύνης ἐφιεμένης ἀλόγως. τῷ ὁμοίῳ τρόπῳ καὶ ἡ κοίτη ταράσσεσθαι παραινεῖται· ὡς μήτε ὀνειρωγμοῦ τινος· μὴ δὲ μὴν ὕπνου μεθ' ἡμέραν, ἀλλὰ μηδὲ τῆς ἐν νυκτὶ ἡδονῆς ἐπιμεμνῆσθαι ἔτι. τάχα δὲ καὶ φαντασίαν τὴν ζοφερὰν συγχεῖν, τῷ τῆς ἀληθείας φωτὶ δεῖν ᾐνίσσετο, ὀργίζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε ὁ Δαβὶδ λέγει· μὴ συγκατατίθεσθαι τῇ φαντασίᾳ: μηδὲ τὸ ἔργον ἐπάγειν κυροῦντα τὴν ὀργὴν χρῆναι διδάσκων. πάλιν ἐπὶ γῆς μὴ πλεῖν Πυθαγόρειόν ἐστι σύμβολον: δηλοῖ δὲ τὰ τέλη καὶ τὰ ὅμοια τῶν μισθωμάτων, ταραχώδη καὶ ἄστατα ὄντα, παραιτεῖσθαι δεῖν. διὰ τοῦτό τοι ὁ λόγος τοὺς τελώνας λέγει δυσκόλως σωθήσεσθαι. πάλιν δ' αὖ δακτύλιον μὴ φορεῖν: μηδὲ εἰκόνας αὐτοῖς ἐγχαράσσειν θεῶν παρεγγυᾷ ὁ Πυθαγόρας. ὥσπερ Μωϋσῆς πρὸ πάλαι διαρρήδην ἐνομοθέτησεν· μηδὲν δεῖν γλυπτὸν, ἢ χωνευτὸν, ἢ πλαστὸν, ἢ γραπτὸν ἄγαλμά τε καὶ ἀπεικόνισμα ποιεῖσθαι· ὡς μὴ τοῖς αἰσθητοῖς προσανέχοιμεν: ἐπὶ δὲ τὰ νοητὰ μετίοιμεν: ἐξευτελίζει γὰρ τὴν τοῦ θείου σεμνότητα ἡ ἐν ἑτοίμῳ τῆς ὄψεως συνήθεια, καὶ τὴν νοητὴν οὐσίαν δι' ὕλης σεβάζεσθαι ἀτιμάζειν ἐστὶν αὐτὴν δι' αἰσθήσεως. διὸ καὶ τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων οἱ σοφώτατοι, τὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἔδος ὕπαιθρον ἀφώρισαν ὡς Ἑβραῖοι τὸν νεὼν ἄνευ ἀγάλματος εἰσάμενοι. εἰσὶ δὲ οἳ τὸν θεὸν σέβοντες, οὐρανοῦ μίμημα ποιησάμενοι περιέχοντα ἄστρα, προσκυνοῦσιν, καὶ μὴν λεγούσης τῆς γραφῆς ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν, ἄξιον ἡγοῦμαι καὶ τὴν Εὐρύσου τοῦ Πυθαγορείου παραθέσθαι φωνὴν, οὕτως ἔχουσαν· ὃς ἐν τῷ περὶ τύχας τὸν δημιουργὸν φήσας αὐτῷ χρώμενον παραδείγματι ποιῆσαι τὸν ἄνθρωπον, ἐπήγαγεν· τὸ δὲ σκᾶνος τοῖς λοιποῖς ὅμοιον· οἷα γεγονὸς ἐκ τᾶς αὐτᾶς ὕλας, ὑπὸ τεχνίτα δὲ εἰργασμένον λώστω: ὃς ἐτεχνίτευσεν αὐτὸ ἀρχετύπῳ χρώμενος ἑαυτῷ. καὶ ὅλως ὁ Πυθαγόρας καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ σὺν καὶ Πλάτωνι μάλιστα τῶν ἄλλων φιλοσόφων σφόδρα τῷ νομοθέτῃ ὡμίλησαν. ὡς ἔστιν ἐξ αὐτῶν συμβαλέσθαι τῶν δογμάτων. καὶ κατά τινα μαντείαν οὐκ ἄστοχον φήμην οὐκ ἀθεεὶ συνδραμόντες ἔν τισι προφητικαῖς φωναῖς τὴν ἀλήθειαν κατὰ μέρη καὶ εἴδη διαλαβόντες προσηγορίαις οὐκ ἀφεγγέσιν. οὐδὲ ἔξωθεν τῆς τῶν πραγμάτων δηλώσεως παρῳδουμέναις ἐτίμησαν, τῆς περὶ τὴν ἀλήθειαν οἰκειότητος, ἔμφασιν εἰληφότες. ὅθεν ἡ μὲν Ἑλληνικὴ φιλοσοφία τῇ ἐκ τῆς θρυαλλίδος ἔοικεν λαμπηδόνι: ἣν ἀνάπτουσιν ἄνθρωποι παρὰ ἡλίου, κλέπτοντες ἐντέχνως τὸ φῶς. κηρυχθέντος δὲ τοῦ λόγου. πᾶν ἐκεῖνο τὸ ἅγιον ἐξέλαμψεν φῶς. εἶτα κατὰ μὲν τὰς οἰκίας νύκτωρ χρησιμεύει τὸ κλέμμα: ἡμέρας δὲ καταυγάζεται τὸ πῦρ, καὶ πᾶσα ἡ νὺξ ἐκφωτίζεται· τῷ τοσούτῳ τοῦ νοητοῦ φωτὸς ἡλίῳ, αὐτίκα ἐπιτομὴν τῶν περὶ δικαιοσύνης εἰρημένων Μωϋσεῖ ὁ Πυθαγόρας πεποίηται λέγων. ζυγὸν μὴ ὑπερβαίνειν, τουτέστι μὴ παρέρχεσθαι τὸ πρὸς τὰς διανομὰς ἴσον, τιμῶντας τὴν δικαιοσύνην·

-Ἣ φίλους ἀεὶ φίλοις. Πόλεις τε πόλεσι, συμμάχοις τε συμμάχοις.
Συνδεῖ· τὸ γὰρ ἴσον νόμιμον ἀνθρώποις ἔφυ. Τῷ πλέονι δ' ἀεὶ πολέμιον καθίσταται.
Τοὔλασσον: ἐχθρᾶς θ' ἡμέρας κατάρχεται· κατὰ τὴν ποιητικὴν χάριν.

διὰ τοῦτο ὁ κύριος· ἄρατε τὸν ζυγόν μου φησὶν, ὅτι χρηστός ἐστι καὶ ἀβαρής. καὶ τῆς περὶ πρωτείων φιλονεικοῦσι γνωρίμοις μετὰ ἁπλότητος τὴν ἰσότητα παρεγγυᾷ λέγων· ὡς τὰ παιδία αὐτοὺς γενέσθαι δεῖν. ὡς αὕτως καὶ ὁ Ἀπόστολος μηδένα εἶναι ἐν Χριστῷ δοῦλον, ἢ ἐλεύθερον γράφει ἢ Ἕλληνα, ἢ Ἰουδαῖον: καινὴ γὰρ ἡ κτίσις ἡ ἐν Χριστῷ ἀφιλόνεικος, καὶ ἀπλεονέκτητος καὶ ἰσότης δικαία: φθόνος γὰρ ἔξω θείου χοροῦ ἵσταται, καὶ ζῆλος, καὶ λύπη. ἢ καὶ οἱ μύσται καρδίαν ἐσθίειν ἀπαγορεύουσι, μὴ χρῆναι ποτὲ διδάσκοντες ῥαθυμίαις καὶ ὀδύναις ἐπὶ τοῖς ἀβουλήτως συμβαίνουσι, δάκνειν καὶ κατεσθίειν τὴν ψυχήν. ἄθλιος γοῦν ἐκεῖνος, ὅν φησι καὶ Ὅμηρος πλανώμενον μόνον ὃν θυμὸν κατέδειν. πάλιν αὖ δύο ὁδοὺς ὑποτιθεμένου τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῶν ἀποστόλων ὁμοίως τοῖς προφήταις ἅπασι: καὶ τὴν μὲν καλούντων, στενὴν καὶ τεθλιμμένην, τὴν κατὰ τὰς ἐντολὰς καὶ ἀπαγορεύσεις περιεσταλμένην: τὴν δὲ ἐναντίαν τὴν

εἰς

εἰς ἀπώλειαν φέρουσαν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον ἀκώλυτον, ἡδοναῖς τε καὶ θυμῷ, καὶ φασκόντων μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν, καὶ ἐν ὁδῷ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἔστη: ὅ τε τοῦ Κίου Προδίκου, ὅ τε τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας μῦθος πρόεισιν, καὶ Πυθαγόρας οὐκ ὀκνεῖ ἀπαγορεύειν, τὰς λεωφόρους ὁδοὺς βαδίζειν προστάττων, μὴ δεῖν τοῖς τῶν πολλῶν ἕπεσθαι γνώμαις ἀκρίτοις καὶ ἀνομολογουμέναις οὔσαις. Ἀριστόκριτος δ' ἐν τῇ πρώτῃ τῶν πρὸς Ἡρακλεόδωρον ἀντιδοξουμένων μέμνηταί τινος ἐπιστολῆς, οὕτως ἐχούσης. βασιλεὺς Σκυθῶν Ἀθίας Βυζαντίων δήμῳ· μὴ βλάπτετε προσόδους ἐμὰς, ἵνα μὴ ἐμαὶ ἵπποι ὑμέτερον ὕδωρ πίωσι. συμβολικῶς γὰρ ὁ βάρβαρος τὸν μέλλοντα πόλεμον αὐτοῖς ἐπάγεσθαι παρεδήλωσεν. ὁμοίως καὶ Εὐφορίων ὁ ποιητὴς τὸν Νέστορα παράγει λέγοντα.

Οἱ δ' οὔπω σιμόεντος Ἀχαιίδες ἄρσαμεν ἵππους.

διὰ τοῦτό τοι καὶ Αἰγύπτιοι πρὸ τῶν ἱερῶν τὰς σφίγγας ἱδρύονται, ὡς αἰνιγματώδους τοῦ περὶ θεοῦ λόγου καὶ ἀσαφοῦς ὄντος. τάχα δὲ καὶ ὅτι φιλεῖν τε δεῖ καὶ φοβεῖσθαι τὸ θεῖον: ἀγαπᾶν μὲν, ὡς προσηνὲς καὶ εὐμενὲς τοῖς ὁσίοις: δεδιέναι δὲ, ὡς ἀπαραίτητος δίκαιον τοῖς ἀνοσίοις. θηρίου γὰρ ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπου ἡ σφίγξ ἀινίσσεται τὴν εἰκόνα. μακρὸν δ' ἂν εἴη πάντα ἐπεξιέναι τὰ προφητικὰ, καὶ τὰ νομικὰ, τὰ δι' αἰνιγμάτων εἰρημένα ἐπιλεγομένους. σχεδὸν γὰρ ἡ πᾶσα ὧδέ πως θεσπίζεται γραφή. ἀπόχρην δ' οἶμαι τῷ γε νοῦν κεκτημένῳ εἰς ἔνδειξιν τοῦ προκειμένου, ὀλίγα τινὰ ἐκτιθέντα παραδείγματα. αὐτίκα ὁμολογεῖ τὴν ἐπικρυψιν ἡ περὶ τὸν νεὼν τὸν παλαιὸν τῶν ἑπτὰ περιβόλων πρός τι ἀναφορὰ παρ' Ἑβραίοις ἱστορουμένη: ἥ, τε κατὰ τὸν ποδήρη διασκευὴ διὰ ποικίλων τῶν πρὸς τὰ φαινόμενα συμβόλων, τὴν ἀπ' οὐρανοῦ μέχρι γῆς αἰνισσομένη συνθήκην: τό, τε κάλυμμα καὶ παραπέτασμα, ὑακίνθῳ, καὶ πορφύρᾳ, κόκκῳ τε καὶ βύσσῳ πεποίκιλτο, ἠνίττετο δ' ἄρα, ὡς ἡ τῶν στοιχείων φύσις ἐπέχει τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ θεοῦ: ἐξ ὕδατος μὲν γὰρ ἡ πορφύρα: βύσσος τε, ἐκ γῆς: ὑάκινθος τε ὁμοιοῦται ἀέρι ζοφώδης ὢν, ὥσπερ ὁ κόκκος τῷ πυρί, ἀνὰ μέσον δὲ τοῦ καλύμματος, καὶ τοῦ παραπετάσματος, ἔνθα τοῖς ἱερεῦσιν ἐξὸν εἰσιέναι, θυμιατήριόν τι ἔκειτο, σύμβολον τῆς ἐν μέσῳ τῷ κόσμῳ τῷδε κειμένης γῆς: ἐξ ἧς αἱ ἀναθυμιάσεις, μέσος δὲ καὶ ὁ τόπος ἐκεῖνος τοῦ τε ἐντὸς τοῦ καταπετάσματος, ἔνθα μόνῳ τῷ ἀρχιερεῖ ἐπετέτραπτο ῥηταῖς εἰσιέναι ἡμέραις, καὶ τῆς ἔξωθεν περικειμένης αὐλαίας τῆς πᾶσιν ἀνειμένης Ἑβραίοις, τὸ μεταίχμιον οὐρανοῦ φασὶ καὶ γῆς, ἄλλοι δὲ κόσμου τοῦ νοητοῦ καὶ τοῦ αἰσθητοῦ λέγουσιν εἶναι σύμβολον. τὸ μὲν δὴ κάλυμμα, κώλυμα λαϊκῆς ἀπιστίας ἐπίπροσθε τῶν πέντε τέτακτο κιόνων, εἶργον τοὺς ἐν τῷ περιβόλῳ. ταύτῃ τοι μυστικώτατα πέντε ἄρτοι πρὸς τοῦ σωτῆρος κατακλῶνται καὶ πληθύνουσι τῷ ὄχλῳ τῶν ἀκροωμένων. πολὺς γὰρ ὁ τοῖς αἰσθητοῖς ὡς μόνοις οὖσι προσανέχων. ἄθρει δὴ περισκοπῶν φησὶν ὁ Πλάτων μή τις τῶν ἀμυήτων ἐπακούῃ. εἰσὶ δὲ οὗτοι οἱ ἄλλο οὐδὲν οἰόμενοι εἶναι, ἢ οὗ ἂν ἀπρὶξ τοῖν χεροῖν λαβέσθαι δύνωνται: πράξεις δὲ καὶ γενέσεις καὶ πᾶν τὸ ἀόρατον οὐκ ἀποδεχόμενοι, ὡς ἐν οὐσίας μέρει. τοιοῦτοι γὰρ οἱ τῇ πεντάδι τῶν αἰσθήσεων προσανέχοντες μόνῃ: ἄβατον δὲ ἀκοαῖς καὶ ταῖς ὁμογενέσιν ἡ νόησις τοῦ θεοῦ. ἐντεῦθεν πρόσωπον εἴρηται τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς αἰσθήσεων πεντάδι, σαρκοφόρος γενόμενος ὁ λόγος ὁ τοῦ πατρῴου μηνυτὴς ἰδιώματος. εἰ δὲ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ στοιχῶμεν. διὰ πίστεως περιπατοῦμεν οὐ διὰ εἴδους, ὁ καλὸς Ἀπόστολος λέγει, ἔνδον μὲν οὖν τοῦ καλύμματος ἱερατικὴ κέκρυπται διακονία, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ πονουμένους πολὺ τῶν ἔξω εἴργει. πάλιν γὰρ παραπέτασμα τῆς εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων παρόδου, κίονες τέτταρες αὐτόθι, ἁγίας μήνυμα τετράδος διαθηκῶν παλαιῶν. αὐτὰρ καὶ τὸ τετράγραμμον ὄνομα τὸ μυστικὸν ὃ περιέκειντο, οἷς μόνοις τὸ ἄδυτον βάσιμον ἦν, λέγεται δὲ ἰαοὺ, ὃ μεθερμηνεύεται ὁ ὢν καὶ ὁ ἐσόμενος. καὶ μὴν καὶ καθ' Ἕλληνας θεὸς τὸ ὄνομα τετράδα περιέχει γραμμάτων, εἰς δὲ τὸν νοητὸν κόσμον μόνος ὁ κύριος γενόμενος, εἴσεισι τῶν παθῶν εἰς τὴν τοῦ ἀρρήτου γνῶσιν παρεισδυόμενος ὑπὲρ πᾶν ὄνομα ἐξαναχωρῶν, ὃ φωνῇ γνωρίζεται. ναὶ μὴν ἥ, τε λυχνία ἐν τοῖς νοτίοις ἔκειτο τοῦ θυμιατηρίου, δι' ἧς αἱ τῶν ἑπτὰ φωσφόρων κινήσεις δεδήλωνται, νοτίους τὰς περιπολήσεις ποιουμένων. τρεῖς γὰρ ἑκατέρωθεν τῆς λυχνίας ἐμπεφύκασι κλάδοι, καὶ ἐπ' αὐτοῖς οἱ λύχνοι. ἐπεὶ καὶ ὁ ἥλιος ὥσπερ ἡ λυχνία μέσος τῶν ἄλλων πλανητῶν τεταγμένος, τοῖς τε ὑπὲρ αὐτὸν, τοῖς τε ὑπ' αὐτὸν, κατά τινα θείαν μουσικὴν ἐνδίδωσι τοῦ φωτός. ἔχει δ' ἔτι καὶ ἄλλο αἴνιγμα

ἡ λυχνία ἡ χρυσῆ τὸ σημεῖον τοῦ Χριστοῦ, οὐ τῷ σχήματι μόνῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ φωτοβολεῖν πολυτρόπως καὶ πολυμερῶς τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας, ἐλπίζοντάς τε καὶ βλέποντας διὰ τῆς τῶν πρωτοκτίστων διακονίας. φασὶ δ' εἶναι ἑπτὰ ὀφθαλμοὺς κυρίου τὰ ἑπτὰ πνεύματα, ἐπαναπαυόμενα τῇ ῥάβδῳ τῇ ἀνθούσῃ ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί. πρὸς δὲ τοῖς βορείοις τοῦ θυμιατηρίου τράπεζα εἶχε τὴν θέσιν, ἐφ' ἧς ἡ παράθεσις τῶν ἄρτων, ὅτι τροφιμώτατα τῶν πνευμάτων τὰ βόρεια. εἶεν δ' ἂν μοναί τινες εἰς ἓν σῶμα καὶ σύνοδον μίαν συμπνεουσῶν ἐκκλησιῶν. τά τε ἐπὶ τῆς ἁγίας κιβωτοῦ ἱστορούμενα, μηνύει τὰ τοῦ νοητοῦ κόσμου, τοῦ ἀποκεκρυμμένου καὶ ἀποκεκλεισμένου τοῖς πολλοῖς· καὶ μὴν καὶ τὰ χρύσεα ἐκεῖνα ἀγάλματα, ἑξαπτέρυγον ἑκάτερον αὐτῶν· εἴτε τὰς δύο ἄρκτους ὡς βούλονταί τινες ἐμφαίνει· εἴτε ὅπερ μᾶλλον τὰ δύο ἡμισφαίρια, ἐθέλει δὲ τὸ ὄνομα τῶν χερουβὶμ δηλοῦν ἐπίγνωσιν πολλήν, ἀλλὰ δώδεκα πτέρυγας ἄμφω ἔχει, καὶ διὰ τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου, καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν φερομένου χρόνου, τὸν αἰσθητὸν κόσμον δηλοῖ. περὶ τούτων οἶμαι καὶ ἡ τραγῳδία φυσιολογοῦσά φησιν· ἀκάμας τε χρόνος περί τ' ἀενάῳ ῥεύματι πλήρης φοιτᾷ, τίκτων αὐτὸς ἑαυτόν. δίδυμοί τ' ἄρκτοι ταῖς ὠκυπλάνοις πτερύγων ῥιπαῖς τὸν ἀτλάντειον τηροῦσι πόλον. Ἄτλας δὲ ὁ μὴ πάσχων πόλος δύναται μὲν εἶναι καὶ ἡ ἀπλανὴς σφαῖρα. βέλτιον δὲ ἴσως αἰῶνα ἀκίνητον νοεῖσθαι. ἄμεινον δ' ἡγοῦμαι τὴν κιβωτὸν ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ ὀνόματος θηβωθὰ καλουμένην, ἄλλο τι σημαίνειν. ἑρμηνεύεται μὲν ἓν ἀνθ' ἑνὸς πάντων τόπων. εἴτ' οὖν ὀγδοὰς καὶ ὁ νοητὸς κόσμος, εἴτε καὶ ὁ περὶ πάντων περιεκτικός, ἀσχημάτιστός τε καὶ ἀόρατος δηλοῦται θεός, τὰ νῦν ὑπερκείσθω λέγειν, πλὴν ἀνάπαυσιν μηνύει τὴν μετὰ τῶν δοξολογούντων πνευμάτων, ἃ αἰνίσσεται χερουβίμ· οὐ γὰρ ἄν ποτε ὁ μὴ δεῖν γλυπτοῦ εἴδωλον δημιουργεῖν παραινέσας, αὐτὸς ἀπεικόνιζε τῶν ἁγίων ἄγαλμα, οὐδ' ἔστι τὴν ἀρχὴν ἐπὶ σύνθετόν τι καὶ αἰσθητὸν ζῷον ἐν οὐρανῷ ὡδέ πως ἔχει. σύμβολον δ' ἐστὶ λογικῆς μὲν τὸ πρόσωπον ψυχῆς· πτέρυγες δὲ λειτουργίαι τε καὶ ἐνέργειαι αἱ μετάρσιοι δεξιῶν τε ἅμα καὶ λαιῶν δυνάμεων· ἡ φωνὴ δὲ δόξα ἀκατάπαυστος, ἐν ἀκαταπαύστῳ θεωρίᾳ. ἀπόχρη μέχρι τοῦδε προχωρῆσαι τὴν μυστικὴν ἑρμηνείαν. τοῦ δὲ ἀρχιερέως ὁ ποδήρης κόσμου ἐστὶν αἰσθητοῦ σύμβολον. τῶν μὲν ἑπτὰ πλανητῶν, οἱ ε' λίθοι καὶ οἱ δύο ἄνθρακες, διά τε τὸν Κρόνον καὶ τὴν Σελήνην· ὁ μὲν γὰρ μεσημβρινὸς καὶ ὑγρὸς, καὶ γεώδης καὶ βαρύς. ἡ δὲ, ἀερώδης, διὸ Ἄρτεμις πρός τινων εἴρηται, ἀεροτόμος τις οὖσα· ζοφερὸς δὲ ὁ ἀήρ, συνεργοῦντας δὲ εἰς γένεσιν τῶν τῇδε, τοὺς ἐφεστῶτας τοῖς πλανήταις κατὰ τὴν θείαν πρόνοιαν ἐπί τε τοῦ στήθους καὶ τῶν ὤμων εἰκότως ἱδρύσθαι διαγράφει, δι' ὧν ἡ πρᾶξις ἡ ἐπιγονεσιουργὸς ἡ ἑβδομὰς ἡ πρώτη, στῆθος δ' οἰκητήριον καρδίας τε καὶ ψυχῆς. εἶεν δ' ἂν καὶ ἄλλως λίθοι ποικίλοι σωτηρίας τρόποι. οἱ μὲν, ἐν τοῖς ὑπεραναβεβηκόσι. οἱ δ', ἐν τοῖς ὑποβεβηκόσιν ἱδρυμένοι παντὸς τοῦ σωζομένου σώματος. οἵ, τε τριακόσιοι ἑξήκοντα κώδωνες οἱ ἀπηρτημένοι τοῦ ποδήρους, χρόνος ἐστὶν ἐνιαύσιος ἐνιαυτὸς κυρίου δεκτὸς, καρύσσων καὶ κατηχῶν τὴν μεγίστην τοῦ σωτῆρος ἐπιφάνειαν. ἀλλὰ καὶ ὁ πῖλος ὁ χρυσοῦς, ὁ ἀναπεπταμένος, τὴν ἐξουσίαν μηνύει τὴν βασιλικὴν τοῦ κυρίου, εἴ γε ἡ κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας ὁ σωτήρ. σημεῖον γοῦν ἡγεμονικωτάτης ἀρχῆς ὁ πῖλος ὁ ὑπὲρ αὐτήν, ἄλλως τε ἀκηκόαμεν ὡς εἴρηται, καὶ τοῦ Χριστοῦ κεφαλὴ ὁ θεός· καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ναὶ μὴν τὸ μὲν περιστήθιον ἔν τε ἐπωμίδος, ἥ ἐστιν ἔργου σύμβολον· ἔκ τε τοῦ λογίου τὸν λόγον δὲ τοῦτο αἰνίσσεται, ᾧ συνέστηκεν, καὶ ἔστιν οὐρανοῦ εἰκὼν, τοῦ λόγῳ γενομένου, τοῦ ὑποκειμένου τῇ κεφαλῇ τῶν πάντων τῷ Χριστῷ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως κινούμενα. οἱ οὖν ἐπὶ τῆς ἐπωμίδος σμαράγδου φωτεινοὶ λίθοι ἥλιον καὶ σελήνην μηνύουσι, τοὺς συνεργοὺς τῆς φύσεως. χειρὸς δὲ οἶμαι ὦμος ἀρχή. οἱ δὲ ἐπὶ τῷ στήθει τέτραχα τεταγμένοι δώδεκα, τὸν ζωδιακὸν διαγράφουσιν ἡμῖν κύκλον, κατὰ τὰς τέσσαρας τοῦ ἔτους τροπάς. ἄλλως τε ἐχρῆν τῇ κεφαλῇ τῇ κυριακῇ, νόμον μὲν καὶ προφήτας ὑποκεῖσθαι δι' ὧν οἱ δίκαιοι μηνύονται καθ' ἑκατέρας τὰς διαθήκας· προφήτας γὰρ ἅμα καὶ δικαίους εἶναι τοὺς Ἀποστόλους λέγοντες, οὐκ ἂν πταίομεν, ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐνεργοῦντος διὰ πάντων ἁγίου πνεύματος. ὥσπερ δὲ ὁ κύριος ὑπεράνω τοῦ κόσμου παντὸς, μᾶλλον δὲ ἐπέκεινα τοῦ νοητοῦ, οὕτως καὶ τὸ ἐν τῷ πετάλῳ ἐγγραπτὸν ὄνομα ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας εἶναι ἠξίωται· ἐγγραπτὸν δὲ, διά τε τὰς ἐντολὰς τὰς ἐγγράφους, διά τε τὴν αἰσθητὴν παρουσίαν. ὄνομα δὲ εἴρηται θεοῦ, ἐπεὶ ὡς βλέπει τοῦ πατρὸς τὴν ἀγαθότητα ὁ υἱός, ἐνεργεῖ

ὁ θεὸς

ὁ θεὸς σωτὴρ κεκλημένος ἡ τῶν ὅλων ἀρχή· ἥτις ἀπεικόνισται μὲν ἐκ τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου
πρώτη καὶ πρὸ αἰώνων· τετύπωκεν δὲ τὰ μεθ' ἑαυτὴν ἅπαντα γενόμενα. ναὶ μὴν τὸ λόγιον
τὴν προφητείαν τὴν ἐκβοῶσαν τῷ λόγῳ, καὶ κηρύσσουσαν, καὶ τὴν κρίσιν τὴν ἐσομένην
δηλοῖ, ἐπεὶ ὁ αὐτός ἐστι λόγος ὁ προφητεύων κρίνων τε ἅμα καὶ διακρίνων ἕκαστα. φασὶ δὲ καὶ
τὸ ἔνδυμα τὸ ποδήρη τὴν κατὰ σάρκα προφητεύειν οἰκονομίαν· δι' ἣν προσεχέστερον εἰς κό-
σμον ὤφθη. ταύτῃ τοι ἀποδὺς τὸν ἡγιασμένον χιτῶνα ὁ ἀρχιερεύς, κόσμος δὲ καὶ ἡ ἐν κό-
σμῳ κτίσις ἡγίασται πρὸς τοῦ καλὰ συγκαταθεμένου τὰ γινόμενα λούεταί τε καὶ τὸν ἄλλον ἐν-
δύεται ἅγιον ἁγίου ὡς εἰπεῖν χιτῶνα, τὸν συνεισιόντα εἰς τὰ ἄδυτα αὐτῷ, ἐμοὶ δοκεῖν, ἐμ-
φαίνων τὸν λευΐτην καὶ γνωστικόν, ὡς ἂν τῶν ἄλλων ἱερέων ἄρχοντα, ὕδατι ἀπολελουμένων
ἐκείνων καὶ πίστει ἐνδεδυμένων μόνην, καὶ τὴν ἰδίαν ἐκδεχομένων μονήν· αὐτὸν διακρίναντα
τὰ νοητὰ τῶν αἰσθητῶν, κατ' ἐπανάβασιν τῶν ἄλλων ἱερέων σπεύδοντα ἐπὶ τὴν τοῦ νοη-
τοῦ δίοδον τῶν τῇδε ἀπολούεσθαι, οὐκ ἔτι ὕδατι ὡς πρότερον ἐκκαθαιρόμενον, εἰς λευιτικὴν ἐν-
ταττόμενος φυλήν. ἀλλ' ἤδη τῷ γνωστικῷ λόγῳ καθαρὸς μὲν τὴν καρδίαν πᾶσαν· καθεστώ-
τας δ' εὖ μάλα καὶ τὴν πολιτείαν ἐπ' ἄκρον παρὰ τοῦ ἱερέως ἐπὶ μεῖζον αὐξήσας ἀτεχνῶς
ἡγιασμένος καὶ λόγῳ καὶ βίῳ, ἐπενδυσάμενος τὸ γάνωμα τῆς δόξης τοῦ πνευματικοῦ ἐκεί-
νου καὶ τελείου ἀνδρὸς τὴν ἀπόρρητον κληρονομίαν ἀπολαβών, ἣν ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν,
καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη. υἱὸς καὶ φίλος γενόμενος. πρόσω-
πον ἤδη πρὸς πρόσωπον ἐμπίμπλαται τῆς ἀκορέστου θεωρίας. οὐδὲν δὲ οἷον αὐτοῦ ἐπακοῦ-
σαι τοῦ λόγου, πλείονα τὸν νοῦν διὰ τῆς γραφῆς ἐνδιδόντος, λέγει γὰρ ὧδε· καὶ ἐκδύσεται
τὴν στολὴν τὴν λινῆν, ἣν ἐνδεδύκει εἰσπορευόμενος εἰς τὰ ἅγια. καὶ ἀποθήσει αὐτὴν ἐκεῖ,
καὶ λούσεται τὸ σῶμα αὐτοῦ ὕδατι ἐν τόπῳ ἁγίῳ, καὶ ἐνδύσεται τὴν στολὴν αὐτοῦ. ἄλλως
δ' οἶμαι ὁ κύριος ἀποδύεταί τε καὶ ἐνδύεται κατιὼν εἰς αἴσθησιν· ἄλλως ὁ δι' αὐτοῦ πιστεύ-
σας ἀποδύεταί τε καὶ ἐπενδύεται, ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολος ἐμήνυσεν, τὴν ἡγιασμένην στολήν.
ἐντεῦθεν κατ' εἰκόνα τοῦ κυρίου ἀρχιερεῖς ἀπὸ τῆς ἁγιασθείσης ἐκρίνοντο φυλῆς οἱ δοκιμώτατοι.
καὶ οἱ εἰς βασιλείαν καὶ οἱ εἰς προφητείαν ἐκλεκτοὶ ἐχρίοντο. ὅθεν καὶ Αἰγύπτιοι οὐ τοῖς ἐπι-
τυχοῦσι τὰ παρὰ σφίσιν ἀνετίθεντο μυστήρια, οὐδὲ μὴν βεβήλοις τὴν τῶν θείων εἴδησιν ἐξέ-
φερον, ἀλλ' ἢ μόνοις γε τοῖς μέλλουσιν ἐπὶ βασιλείαν προϊέναι, καὶ τῶν ἱερέων τοῖς κριθεῖσιν
εἶναι δοκιμωτάτοις ἀπό τε τῆς τροφῆς, καὶ τῆς παιδείας, καὶ τοῦ γένους. ὅμοια γοῦν τοῖς
Ἑβραϊκοῖς κατά γε τὴν ἐπίκρυψιν καὶ τὰ τῶν Αἰγυπτίων αἰνίγματα. Αἰγυπτίων οἱ μὲν ἐπὶ
πλοίου· οἱ δὲ, ἐπὶ κροκοδείλου τὸν ἥλιον δεικνύουσι. σημαίνουσι δὲ ὅτι ὁ ἥλιος δι' ἀέρος γλυκε-
ροῦ καὶ ὑγροῦ τὴν πορείαν ποιούμενος, γεννᾷ τὸν χρόνον, ὃν αἰνίσσεται ὁ κροκόδειλος διά τινα
ἄλλην ἱερατικὴν ἱστορίαν. ναὶ μὴν καὶ ἐν Διοσπόλει τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ καλουμένου
πυλῶνος διατετύπωται παιδίον μὲν γενέσεως σύμβολον· φθορᾶς δὲ ὁ γέρων· θεοῦ τε αὖ ὁ
ἱέραξ· ὡς ὁ ἰχθὺς μίσους· καὶ κατ' ἄλλο πάλιν σημαινόμενον ὁ κροκόδειλος ἀναιδείας. φαίνε-
ται τοίνυν συντιθέμενον τὸ πᾶν σύμβολον δηλωτικὸν εἶναι τοῦδε· ὦ γινόμενοι καὶ ἀπογινόμε-
νοι, θεὸς μισεῖ ἀναίδειαν, τά τε ὦτα καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς οἱ δημιουργοῦντες διὰ ὕλης τιμίας
καθιδρύουσι, τοῖς θεοῖς ἀνατιθέντες, εἰς τοὺς νεὼς, τοῦτο δήπου αἰνισσόμενοι, ὡς πάντα θεὸς ὁρᾷ,
καὶ ἀκούει. πρὸς τοῖς δὲ ἀλκῆς μὲν καὶ ῥώμης σύμβολον αὐτοῖς ὁ λέων· ὥσπερ ἀμέλει γῆς τε
αὐτῆς καὶ γεωργίας, καὶ τροφῆς ὁ βοῦς. ἀνδρείας τε καὶ παρρησίας, ὁ ἵππος· ἀλκῆς τε αὖ
μετὰ συνέσεως, ἡ σφίγξ. τὸ μὲν σῶμα πᾶν λέοντος· τὸ πρόσωπον δὲ, ἀνθρώπου ἔχουσα. ὁ-
μοίως τε τούτοις σύνεσιν καὶ μνήμην, καὶ κράτος καὶ τέχνην ὁ ἄνθρωπος αἰνισσόμενος, τοῖς ἱεροῖς
πρὸς αὐτῶν ἐγγλύφεται. ἤδη δὲ κἂν ταῖς καλουμέναις παρ' αὐτοῖς κωμασίαις τῶν θεῶν χρυ-
σᾶ ἀγάλματα. δύο μὲν κύνας· ἕνα δὲ ἱέρακα· καὶ ἶβιν μίαν περιφέρουσι, καὶ καλοῦσι τὰ
τέσσαρα τῶν ἀγαλμάτων εἴδωλα, τέσσαρα γράμματα. εἰσὶ γοῦν οἱ μὲν κύνες, σύμβολα τῶν
δυεῖν ἡμισφαιρίων, οἷον περιπολούντων καὶ φυλασσόντων· ὁ δὲ ἱέραξ, ἡλίου· πυρώδης γὰρ καὶ
ἀναιρετικός. αὐτίκα τὰς λοιμικὰς νόσους ἡλίῳ ἀνατιθέασιν· ἡ δὲ ἶβις, σελήνης, τὰ μὲν σκιερὰ,
τῷ μέλανι· τὰ δὲ φωτεινὰ, τῷ λευκῷ τῶν πτίλων εἰκαζόντων, εἰσὶ δ' οἳ τοὺς μὲν τροπικοὺς
πρὸς τῶν κυνῶν μηνύεσθαι βούλονται, οἳ δὴ διαφυλάσσουσι καὶ πυλωροῦσι τὴν ἐπὶ νότον καὶ
ἄρκτον πάροδον τοῦ ἡλίου· τὸν δ' ἰσημερινὸν ὑψηλὸν ὄντα, καὶ διακαυμένον ὁ ἱέραξ δηλοῖ, κα-

θάτερον ἡ ἶβις τὸν λοξόν· ἀριθμοῦ γὰρ ἐπινοίας καὶ μέτρου μάλιστα τῶν ζῴων ἡ ἶβις ἀρχὴν παρεσχῆσθαι τοῖς Αἰγυπτίοις δοκεῖ, ὡς τῶν κύκλων ὁ λοξός. ἀλλὰ γὰρ οὐ μόνον Αἰγυπτίων οἱ λογιώτατοι, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων, ὅσοι φιλοσοφίας ὠρέχθησαν, τὸ συμβολικὸν εἶδος ἐζήλωσαν. φασὶ γοῦν καὶ Ἰδάνθουραν τὸν Σκυθῶν βασιλέα, ὡς ἱστορεῖ Φερεκύδης ὁ Σύριος, Δαρείῳ διαβάντι τὸν Ἴστρον πόλεμον ἀπειλοῦντα, πέμψαι σύμβολον ἀντὶ τῶν γραμμάτων, μῦν, βάτραχον, ὄρνιθα, οἰστόν, ἄροτρον. ἀπορίας δὲ οὔσης οἷα εἰκὸς ἐπὶ τούτοις, Ὀροντοπάγας μὲν ὁ χιλίαρχος ἔλεγον παραδώσειν αὐτοὺς τὴν ἀρχήν, τεκμαιρόμενος ἀπὸ μὲν τοῦ μυὸς τὰς εἰκήσεις, ἀπὸ δὲ τοῦ βατράχου τὰ ὕδατα, τὸν ἀέρα τε ἀπὸ τῆς ὄρνιθος, ἀπὸ τοῦ οἰστοῦ τὰ ὅπλα, ἀπὸ τοῦ ἀρότρου τὴν χώραν. Ξιφόδρης δὲ ἔμπαλιν ἡρμήνευσεν· ἔφασκεν γάρ, ἐὰν μὴ ὡς ὄρνιθες ἀναπτῶμεν, ἢ ὡς μύες κατὰ τῆς γῆς, ἢ ὡς οἱ βάτραχοι καθ' ὕδατος δύωμεν, οὐκ ἂν φύγοιμεν τὰ ἐκείνων βέλη· τῆς γὰρ χώρας οὐκ ἐσμὲν κύριοι. Ἀνάχαρσίν τε τὸν Σκύθην φασὶ καὶ αὐτὸν κοιμώμενον κατέχειν, τῇ μὲν λαιᾷ τὰ αἰδοῖα, τῇ δεξιᾷ δὲ τὸ στόμα, αἰνισσόμενον δεῖν μὲν ἀμφοῖν, μεῖζον δὲ εἶναι γλώττης κρατεῖν ἢ ἡδονῆς. καὶ τί μοι περὶ τοὺς βαρβάρους διατρίβειν, ὅπου αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας σφόδρα τῇ ἐπικρύψει κεχρημένους πάρεστιν; Ἀνδροκύδης γοῦν ὁ Πυθαγορικὸς τὰ Ἐφέσια καλούμενα γράμματα, ἐν πολλοῖς δὴ πολυθρύλητα ὄντα, συμβόλων ἔχειν φησὶ τάξιν· σημαίνειν δὲ ἄσκιον μὲν τὸ σκότος, μὴ γὰρ ἔχειν τοῦτο σκιάν· φῶς δὲ κατάσκιον, ἐπεὶ καταυγάζει τὴν σκιάν· λίξ τέ ἐστιν ἡ γῆ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐπωνυμίαν, καὶ τετρὰς ὁ ἐνιαυτὸς διὰ τὰς ὥρας, δαμναμενεὺς δὲ ὁ ἥλιος, ὁ δαμάζων· τὰ αἴσια τε ἡ ἀληθὴς φωνή· σημαίνει δ' ἄρα τὸ σύμβολον ὡς κεκόσμηνται τὰ θεῖα· οἷον σκότος πρὸς φῶς, καὶ ἥλιος πρὸς ἐνιαυτόν, καὶ γῆ πρὸς παντοίαν φύσεως γένεσιν. ἀλλὰ καὶ Διονύσιος ὁ Θρᾷξ ὁ γραμματικὸς ἐν τῷ περὶ τῆς ἐμφάσεως τοῦ περὶ τῶν τροχίσκων συμβόλου φησὶ κατὰ λέξιν· ἐσήμαινον γοῦν οὐ διὰ λέξεως μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ συμβόλων ἔνιοι τὰς πράξεις· διὰ λέξεως μὲν ὡς ἔχει τὰ λεγόμενα Δελφικὰ παραγγέλματα, τὸ μηδὲν ἄγαν, καὶ τὸ γνῶθι σαυτόν, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· διὰ δὲ συμβόλων, ὡς ὅ τε τροχὸς ὁ στρεφόμενος ἐν τοῖς τῶν θεῶν τεμένεσιν ἑλκυσμένος παρὰ Αἰγυπτίων, καὶ τὸ τῶν θαλλῶν τῶν διδομένων τοῖς προσκυνοῦσι. φησὶ γὰρ Ὀρφεὺς ὁ Θρᾴκιος·

Θαλλῶν δ' ὅσσα βροτοῖσιν ἐπὶ χθονὸς ἔργα μέμηλεν,
Οὐδὲν ἔχει μίαν αἶσαν ἐπὶ φρεσίν, ἀλλὰ κυκλεῖται
Πάντα πέριξ, στῆναι δὲ καθ' ἓν μέρος οὐ θέμις ἐστίν,
Ἀλλ' ἔχει ὡς ἤρξαντο δρόμου μέρος ἴσον ἕκαστος.

οἱ θαλλοὶ δὲ ἤτοι τῆς πρώτης τροφῆς σύμβολον ὑπάρχουσιν, ἢ ὅπως ἐπιστῶνται οἱ πολλοὶ ὅτι μὲν καρποὶ δι' ὅλου θάλλειν καὶ αὔξεσθαι διαμένοντας ἐπὶ πλεῖστον· φασὶ δὲ αὐτοῦ ὀλίγον ἐλλείπειν τὸν τῆς ζωῆς χρόνον· τούτου χάριν δίδοσθαι τοὺς θαλλοὺς βούλονται. ἴσως δὲ καὶ ἵνα ἐπιστῶνται ὅτι ὡς οὗτοι ἀνακαίονται, οὕτως καὶ τοῦ τὸν βίον ταχέως ἐκλιπεῖν, καὶ πυρὸς ἔργον γενήσεσθαι. χρησιμώτατον ἄρα τὸ τῆς συμβολικῆς ἑρμηνείας εἶδος εἰς πολλά, καὶ πρὸς τὴν ὀρθὴν θεολογίαν συνεργοῦν, καὶ πρὸς εὐσέβειαν, καὶ πρὸς ἐπίδειξιν συνέσεως, καὶ πρὸς βραχυλογίας ἄσκησιν καὶ σοφίας ἔνδειξιν· σοφοῦ γὰρ τὸ χρῆσθαι τῇ συμβολικῇ φράσει λεξείως φησὶν ὁ γραμματικὸς Δίδυμος, καὶ τὸ γνωρίσαι τὰ διὰ ταύτης δηλούμενα. καὶ μὴν ἡ στοιχειωτικὴ τῶν παίδων διδασκαλία, τὴν τῶν τεττάρων στοιχείων περιείληφεν ἑρμηνείαν. βέδυ μὲν γὰρ τὸ ὕδωρ φρύγας φησὶ καλεῖν, καθὰ καὶ Ὀρφεύς·

Καὶ βέδυ νυμφάων καταλείβεται ἀγλαὸν ὕδωρ.

ἀλλὰ καὶ ὁ Δίων ὅμοιος φαίνεται γράφων· καὶ βέδυ λαβὼν κατὰ χειρῶν καταχέου· καὶ ἐπὶ τὴν ἱεροποιίαν τρέπου. ἔμπαλιν δὲ ὁ κωμικὸς Φιλύλλιος βέδυ τὸν ἀέρα, βιόδωρον οὕτω διὰ τούτων γινώσκει·

Ἕλκειν τὸ βέδυ σωτήριον προσεύχομαι.
Ὅπερ μέγιστόν ἐστιν ὑγείας μέρος.

τὸ γὰρ ἀέρα ἕλκειν καθαρὸν ὑπὸ τῶν πολεμίων, συνομολογεῖ τῆς τοιᾶσδε δόξης καὶ ὁ Κυζικηνὸς Νεάνθης, γράφων τοὺς Μακεδόνων ἱερέας ἐν ταῖς κατευχαῖς βέδυ καλεῖν ἵλεων αὐτοῖς τε καὶ τοῖς τέκνοις, ὅπερ ἑρμηνεύουσιν ἀέρα· ζὰψ δὲ τὸ πῦρ, οἱ μέν, παρὰ τὴν ζέσιν ἀμαθῶς ἐδέξαντο· καλεῖται δ' οὕτως ἡ θάλασσα, ὡς Εὐφορίων ἐν ταῖς πρὸς Θεωρίδαν ἀντιγραφαῖς·

Ζὰψ δὲ ποτὶ σπιλάδεσσι νέων ὀλέτειρα κακῶς...

Διονύ

Διονύσιός τε ὁ ἴαμβος ὁμοίως· Πόντου μαινομένοιο περιστένει ἀλυκὴ ζάψ.
ὁμοίως δὲ Κρατῖνος ὁ νεώτερος κωμικός. Καρίδας ἡ ζὰψ, ἐκφέρει κ' ἰχθύδια.
καὶ Σιμμίας ὁ Ῥόδιος ἁμαστὴν ὑπὸ τελχίνων ἔφυ ἡ ἀλυκὴ ζάψ· χθὼν δὲ ἡ γῆ, εἰς μέγεθος
κεχυμένη· καὶ πλῆκτρον οἱ μὲν, τὸν πόλον· οἱ δὲ, τὸν ἀέρα τὸν πάντα πλήσσοντα καὶ κινοῦντα
εἰς φύσιν τε καὶ αὔξησιν, ἢ τὸν πάντων πληρωτικὸν, οὐκ ἀνέγνωσαν δ' οὗτοι Κλεάνθην τὸν φι-
λόσοφον, ὃς ἄντικρυς πλῆκτρον τὸν ἥλιον καλεῖ· ἐν γὰρ ταῖς ἀνατολαῖς ἐρείδων τὰς αὐγὰς,
οἷον πλήσσων τὸν κόσμον εἰς τὴν ἐναρμόνιον πορείαν τὸ φῶς ἄγει· ἐκ δὲ τοῦ ἡλίου σημαίνει καὶ
τὰ λοιπὰ ἄστρα· σφὶγξ δὲ οὐχ ἡ τῶν ὅλων σύνεσις· καὶ ἡ τοῦ κόσμου κατὰ τὸν ποιητὴν Ἄρα-
τον περιφορὰ, ἀλλὰ τάχα μὲν ὁ διήκων πνευματικὸς τόνος καὶ συνέχων τὸν κόσμον εἴη ἄν·
ἄμεινον δὲ ἐκδέχεσθαι τὸν αἰθέρα, πάντα συνέχοντα καὶ σφίγγοντα, καθὰ καὶ ὁ Ἐμπεδο-
κλῆς φησίν. Εἰ δ' ἄγε τοι λέξω πρῶθ' ἥλιον ἀρχὴν,

Ἐξ ὧν δὴ ἐγένοντο τὰ νῦν ἐσορώμενα πάντα,
Γαῖά τε καὶ πόντος πολυκύμων ἠδ' ὑγρὸς ἀὴρ
Τιτάν· ἠδ' αἰθὴρ σφίγγων περὶ κύκλον ἅπαντα. Ἀπολλόδωρος δ' ὁ Κορκυραῖος

τοὺς στίχους τούσδε ὑπὸ Βράγχου ἀναφωνηθῆναι τοῦ μάντεως λέγει, Μιλησίους καθαίροντος ἀπὸ
λοιμοῦ. ὁ μὲν γὰρ ἐπιρραίνων τὸ πλῆθος δαφνίνοις κλάδοις προκατήρχετο τοῦ ὕμνου ὧδέ πως·

Μέλπετέ ὦ παῖδες ἑκάεργον καὶ ἑκάεργαν. ἐπέψαλλον δὲ ὡς εἰπεῖν ὁ λαός· βέδυ,
ζάψ, χθὼν, πλῆκτρον, σφίγξ, κναξζβί, χθύπτης, φλεγμὸ, δρώψ. μέμνηται τῆς ἱστορίας καὶ Καλ-
λίμαχος ἐν ἰάμβοις· κναξζβὶ δὲ κατὰ παραγωγὴν ἡ νόσος παρὰ τὸ κναίειν καὶ διαφθείρειν, θρύ-
ψαί τε τῷ κεραυνῷ φλέξαι. Θέσπις μέν τοι ὁ τραγικὸς διὰ τούτων ἄλλο τι σημαίνεσθαί φη-
σιν, ὧδέ πως γράφων, ἴδε σοι σπένδω κναξζβὶ τὸ λευκὸν ἀπὸ θηλαμόνων θλίψας κνακῶν, ἴδε
σοι χθύπτην τυρὸν μίξας ἐρυθρῷ μέλιτι κατὰ τῶν σῶν πανδικαίρως τίθεμαι βωμῶν ἁγίων, ἴδε
σοι βρομίου αἴθοπα φλεγμὸν λείβω. αἰνίσσεται οἶμαι, τὸ ἐκ τῶν τεσσάρων καὶ εἴκοσι στοιχείων ἀφυ-
χὴς γαλακτώδη πρώτην τροφὴν μαθ' ἣν ἤδη πηκτὸς γάλα τὸ βρῶμα, τελευταῖον δὲ αἷμα
ἀμπέλου τοῦ λόγου τὸν αἴθοπα οἶνον τὴν τελειοῦσαν τῆς ἀγωγῆς εὐφροσύνην διδάσκει. δρὼψ
δὲ ὁ λόγος ὁ δραστήριος, ὁ ἐκ κατηχήσεως τῆς πρώτης εἰς αὔξησιν ἀνδρὸς εἰς μέτρον ἡλικίας
ἐκφλέγων καὶ ἐκφωτίζων τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ τρίτος ὑπογραμμὸς φέρεται παιδικὸς·
μάρπτε σφὶγξ κλὼψ, ζβυχθηδόν· σημαίνει δ' οἶμαι διὰ τῆς τῶν στοιχείων καὶ τοῦ κόσμου δια-
κοσμήσεως, τὴν ὁδὸν ἡμῖν δεῖν ἐπὶ τὴν τῶν τελειοτέρων γίνεσθαι γνῶσιν βίᾳ καὶ πόνῳ περιγινο-
μένης τῆς αἰωνίου σωτηρίας· μάρψαι μὲν γὰρ τὸ καταλαβεῖν· τὴν δὲ τοῦ κόσμου ἁρμονίαν,
ἡ σφίγξ· ζβυχθηδὸν δὲ τὴν χαλεπότητα μηνύει, καὶ κλῶπα τὴν λανθάνουσαν κυρίου γνῶσιν
ἅμα καὶ ἡμέραν δηλοῖ. τί δ' οὐχὶ καὶ Ἐπιγένης ἐν τῷ περὶ τῆς Ὀρφέως ποιήσεως, τὰ ἰδιά-
ζοντα παρ' Ὀρφεῖ ἐκτιθέμενός φησι· κερκίσι καμπυλόχρωσι τοῖς ἀρότροις μηνύεσθαι· στήμο-
σι δὲ τοῖς αὔλαξι· μῖτον δὲ τὸ σπέρμα ἀλληγορεῖσθαι· καὶ δάκρυα Διὸς, τὸν ὄμβρον δηλοῦν·
μοίρας τε αὖ τὰ μέρη τῆς σελήνης· τριακάδα καὶ πεντεκαιδεκάτην καὶ νουμηνίαν· διὸ καὶ
λευκοστόλους αὐτὰς καλεῖν τὸν Ὀρφέα, φωτὸς οὔσας μέρη. πάλιν ἄνθιον μὲν τὸ ἔαρ διὰ τὴν φύ-
σιν· ἀργίδα δὲ τὴν νύκτα διὰ τὴν ἀνάπαυσιν, καὶ γοργόνιον τὴν σελήνην, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ
πρόσωπον· Ἀφροδίτην τε τὸν καιρὸν, καθ' ὃν δεῖ σπείρειν λέγεσθαι παρὰ τῷ θεολόγῳ. τοιαῦ-
τα καὶ οἱ Πυθαγόρειοι ᾐνίσσοντο, Φερσεφόνης μὲν κύνας, τοὺς πλανήτας· κρόνου δὲ δάκρυον, τὴν
θάλασσαν ἀλληγοροῦντες· καὶ μυρία ἐπὶ μυρίοις εὕροιμεν ἂν ὑπό τε φιλοσόφων, ὑπό τε
ποιητῶν αἰνιγματωδῶς εἰρημένα. ὅπου γε καὶ ὅλα βιβλία ἐπικεκρυμμένην τὴν τοῦ συγγρα-
φέως βούλησιν ἐπιδείκνυται, ὡς καὶ τὸ Ἡρακλείτου περὶ φύσεως, ὃς καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο, σκοτεινὸς
προσηγόρευται. ὅμοια τούτῳ τῷ βιβλίῳ καὶ ἡ Φερεκύδους θεολογία τοῦ Συρίου· Εὐφορίων τε ὁ
ποιητὴς καὶ τὰ Καλλιμάχου αἴτια· καὶ ἡ Λυκόφρονος Ἀλεξάνδρα, καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια γυ-
μνάσιον εἰς ἐξήγησιν γραμματικῶν ἔκκειται ἅπασιν. οὐκοῦν ἀπεικὸς καὶ τὴν βάρβαρον φι-
λοσοφίαν, περὶ ἧς ἡμῖν πρόκειται λέγειν, ἐπικεκρυμμένως καὶ διὰ συμβόλων προφητεύειν ἐνδεί-
κνυσθαι, ὡς ἀπεδείκνυται. τοιαῦτα γοῦν καὶ ὁ Μωϋσῆς παραινεῖ τὰ κοινὰ δὴ ταῦτα, οὐ φάγεσθαι
χοῖρον· οὔτε ἀετὸν, οὔτε ὀξύπτερον· οὔτε κόρακα· ὁ μὲν γὰρ χοῖρος, φιλήδονον, καὶ ἀκάθαρτον ἐπι-
θυμίαν τροφῶν καὶ ἀφροδισίων λίχνον καὶ μεμολυσμένην ἀκολασίαν μηνύει, ἀεὶ κνισῶσαν ὕλη-

κἂν τι καὶ ἐν βορβόρῳ κειμένην, εἰς σφαγὴν καὶ ἀπώλειαν πιαινομένην, ἔμπαλιν δὲ ἐπιτρέπει διχηλοῦν καὶ μηρυκώμενον ἐσθίειν, μηνύων φησὶν ὁ Βαρνάβας κολλᾶσθαι δεῖν μετὰ τῶν φοβουμένων τὸν κύριον, καὶ μετὰ τῶν μελετώντων ὃ ἔλαβον διάσταλμα ῥήματος ἐν τῇ καρδίᾳ, μετὰ τῶν λαλούντων δικαιώματα κυρίου καὶ τηρούντων, μετὰ τῶν εἰδότων, ὅτι ἡ μελέτη ἐστὶν ἔργον εὐφροσύνης, καὶ ἀναμηρυκωμένων τὸν λόγον κυρίου. τί δὲ τὸ διχηλοῦν, ὅτι ὁ δίκαιος καὶ ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ περιπατεῖ, καὶ τὸν ἅγιον αἰῶνα ἐκδέχεται, εἶτα ἐπιφέρει· βλέπετε πῶς ἐνομοθέτησεν ὁ Μωϋσῆς καλῶς. ἀλλὰ πόθεν ἐκείνοις ταῦτα νοῆσαι ἢ συνιέναι ἡμεῖς δικαίως νοήσαντες τὰς ἐντολὰς λαλοῦμεν ὡς ἠθέλησεν ὁ κύριος. διὰ τοῦτο περιέτεμε τὰς ἀκοὰς ἡμῶν καὶ τὰς καρδίας, ἵνα συνιῶμεν ταῦτα, ναὶ μὴν ὅτ' ἂν λέγῃ. οὐ φάγῃ τὸν ἀετὸν, τὸν ὀξύπτερον, καὶ τὸν ἰκτῖνον, καὶ τὸν κόρακα, οὐ κολληθήσῃ φησὶν οὐδὲ ὁμοιωθήσῃ τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, οἳ οὐκ ἴσασι διὰ πόνου καὶ ἱδρῶτος πορίζειν ἑαυτοῖς τὴν τροφὴν, ἀλλ' ἐν ἁρπαγῇ καὶ ἀνομίᾳ βιοῦσιν: ἀετὸς μὲν γὰρ, ἁρπαγήν: ὀξύπτερος δὲ, ἀδικίαν, καὶ πλεονεξίαν ὁ κόραξ μηνύει, γέγραπται δέ. μετὰ ἀνδρὸς ἀθῴου, ἀθῷος ἔσῃ: καὶ μετὰ ἐκλεκτοῦ, ἐκλεκτὸς ἔσῃ, καὶ μετὰ στρεβλοῦ, διαστρέψεις. κολλᾶσθαι οὖν τοῖς ἁγίοις προσήκει, ὅτι οἱ κολλώμενοι αὐτοῖς ἁγιασθήσονται. ἐντεῦθεν ὁ Θέογνις γράφει.

Ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἀπ' ἐσθλὰ μαθήσεαι, ἢν δὲ κακοῖσι
Συμμίγῃς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον.

ὅτ' ἄν τε αὖ ἐν τῇ ᾠδῇ λέγῃ: ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται. ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν, τὸ πολυσκελὲς, καὶ κτηνῶδες, καὶ ὁρμητικὸν πάθος τὴν ἐπιθυμίαν σὺν καὶ τῷ ἐπιβεβηκότι ἡνιόχῳ, τὰς ἡνίας ταῖς ἡδοναῖς ἐπιδεδωκότι, ἔρριψεν εἰς θάλασσαν, εἰς τὰς κοσμικὰς ἀταξίας ἀποβαλών. οὕτως καὶ Πλάτων ἐν τῷ περὶ ψυχῆς, τόν τε ἡνίοχον καὶ τὸν ἀποστατήσαντα ἵππον τὸ ἄλογον μέρος, ὃ δὴ δίχα τέμνεται εἰς θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν καταπίπτειν φησίν. ἢ καὶ τὸν Φαέθοντα δι' ἀκρασίαν τῶν πώλων ἐκπεσεῖν ὁ μῦθος αἰνίττεται, ναὶ μὴν καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰωσὴφ, νέον ὄντα ζηλώσαντες οἱ ἀδελφοὶ, πλεῖόν τι προορώμενον κατὰ τὴν γνῶσιν, ἐξέδυσαν τὸν χιτῶνα τὸν ποικίλον: καὶ λαβόντες ἔρριψαν εἰς λάκκον: ὁ δὲ λάκκος, κενὸς, ὕδωρ οὐκ εἶχε. τὴν ἐκ φιλομαθείας τοῦ σπουδαίου ποικίλην γνῶσιν ἀποσκορακίσαντες. ἢ ψιλῇ τῇ κατὰ νόμον πίστει κεχρημένοι ἔρριψαν εἰς λάκκον τὸν ὕδατος κενὸν εἰς Αἴγυπτον ἀπεμπολήσαντες, τὴν τοῦ θείου λόγου ἔρημον. κενὸς δὲ ἐπιστήμης ὁ λάκκος, ἐν ᾧ ῥιφθεὶς καὶ τὴν γνῶσιν ἀποδυσάμενος ὅμοιος τοῖς ἀδελφοῖς ἐδόκει γυμνὸς γνώσεως, ὁ διαλεληθὼς σοφός. κατ' ἄλλο σημαινόμενον εἴη δ' ἂν ἐπιθυμία ποικίλον ἔνδυμα εἰς ἀχανὲς ἀπέχουσα βάραθρον. ἐὰν δέ τις ἀνοίξῃ λάκκον, ἢ λατομήσῃ φησὶ, καὶ μὴ καλύψῃ αὐτὸν, ἐμπέσῃ δ' ἐκεῖ μόσχος, ἢ ὄνος, ὁ κύριος τοῦ λάκκου ἀποτίσει ἀργύριον καὶ δώσει τῷ πλησίον: τὸ δὲ τεθνηκὸς αὐτῷ ἔσται. ἐνταῦθά μοι τὴν προφητείαν ἐκείνην ἔπαγε. ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ: Ἰσραὴλ δέ με οὐ συνῆκεν. ἵνα οὖν μή τις τῶν ἐμπεσόντων εἰς τὴν ὑπὸ σοῦ διδασκομένην γνῶσιν, ἀκρατὴς γενόμενος τῆς ἀληθείας, παρακούσῃ τι καὶ παραπέσῃ, ἀσφαλὴς φησὶ περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ λόγου γίνου: καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀλόγως προσιόντας, ἀπόκλειε τὴν ζῶσαν ἐν βάθει πηγήν: ποτὸν δὲ ὄρεγε τοῖς τῆς ἀληθείας δεδιψηκόσιν. ἐπικρυπτόμενος δ' οὖν πρὸς τοὺς οὐχ οἵους τε ὄντας παραδέξασθαι τὸ βάθος τῆς γνώσεως κατακάλυπτε τὸν λάκκον. ὁ κύριος οὖν τοῦ λάκκου, ὁ γνωστικὸς αὐτὸς ζημιωθήσεται φησὶ τὴν αἰτίαν ὑπέχων τοῦ σκανδαλισθέντος, ἤτοι καταποθέντος τῷ μεγέθει τοῦ λόγου μικρολόγου ἔτι ὄντος, ἢ μετακινήσας τὸν ἐργάτην ἐπὶ τὴν θεωρίαν καὶ ἀποστήσας διὰ προφάσεως τῆς αὐτοσχεδίου πίστεως: ἀργύριον δὲ δώσει τῷ παντοκρατορικῷ βουλήματι ὑπέχων λόγον καὶ εὐθύνας. οὗτος μὲν οὖν ὁ τύπος νόμου καὶ προφητῶν, ὁ μέχρις Ἰωάννου: ὁ δὲ, καί τοι φανερώτερον λαλήσας, ὡς ἂν μηκέτι προφητεύων, ἀλλὰ δεικνύων ἤδη παρόντα τὸν ἐξ ἀρχῆς καταγγελλόμενον συμβολικῶς, ὅμως οὐκ εἰμί φησιν ἄξιος τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος λῦσαι κυρίου: μὴ γὰρ ἄξιος εἶναι ὁμολογεῖ τὸν τοσαύτην βαπτίσαι δύναμιν: χρῆναι γὰρ τοὺς καθαροποιοῦντας ἀπολύειν τοῦ σώματος, καὶ τὸ τούτου ἁμάρτημα τὴν ψυχὴν, ὥσπερ τοῦ δεσμοῦ τὸν πόδα, τάχα δὲ καὶ τὴν τελευταίαν τοῦ σωτῆρος εἰς ἡμᾶς ἐνέργειαν τὴν προσεχῆ λέγει, τὴν διὰ τῆς παρουσίας ἐπικρυπτομένην τῷ τῆς προφητείας αἰνίγματι. ὁ διὰ τῆς αὐτοψίας τὸν θεαζόμενον δείξας, τὴν εἰς φανερὸν πόρρωθεν ὁδεύουσαν μηνύσας ἥκουσαν παρουσίαν, οὕτως ἔλυσεν τὸ πέρας τῶν λογίων τῆς οἰκονομίας, ἐκκαλύψας τὴν ἔννοιαν τῶν συμβόλων, καὶ τὰ πα-

ρὰ Ῥωμαίοις ἐπὶ τῶν διαθηκῶν γινόμενα, τάξιν εἴληχε, τὰ ὑπὲρ δικαιοσύνην ἐκεῖνα ζυγὰ καὶ ἀσσάρια: καρπισμοί τε καὶ αἱ τῶν ὤτων ἐπιψαύσεις: τὰ μὲν γὰρ ἵνα δικαίως γίνηται: τὰ δὲ, εἰς τὸν τῆς τιμῆς μερισμόν. τὸ δ' ὅπως ὁ παρατυχὼν ὡς βάρους τινὸς αὐτῷ ἐπιτιθεμένου, ἑστὼς ἀκούσῃ, καὶ τάξιν μεσίτου λάβῃ. ἀλλ' ὡς ἔοικεν ἔλαβον ὑπὸ φιλοτιμίας ἀποδεικτικῆς, πορρωτέρω τοῦ δέοντος παρεκβάς: ἐπιλείψει γάρ με ὁ βίος τὸ πλῆθος τῶν συμβολικῶς φιλοσοφούντων παρατιθέμενον. μνήμης τε οὖν ἕνεκεν καὶ συντομίας, καὶ τοῦ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀνατετάσθαι· τοιαῦταί τινες αἱ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας γραφαί: τῶν γὰρ πολλάκις αὐταῖς πλησιαζόντων, καὶ δοκιμασίαν δεδωκότων κατά τε τὴν πίστιν, κατά τε τὸν βίον ἅπαντα, μόνων ἐθέλουσιν ὑπάρχειν τὴν ὄντως οὖσαν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἀληθῆ θεολογίαν. ναὶ μὴν ἐξηγητοῦ τινος καὶ καθηγητοῦ χρείαν ἔχειν ἡμᾶς βούλονται: οὕτως γὰρ καὶ σπουδασθήσεσθαι μᾶλλον καὶ ἀνεξαπατήτους ἔσεσθαι παρὰ τῶν εὖ εἰδότων παραλαμβάνοντας, καὶ ὠφελήσειν τοὺς ἀξίους αὐτῶν διελάμβανον. ἄλλως τε καὶ πάνθ', ὅσα διά τινος παρακαλύμματος ὑποφαίνεται, μείζονά τε καὶ σεμνοτέραν δείκνυσι τὴν ἀλήθειαν. καθάπερ τὰ μὲν ὤϊα διαφαίνονται τοῦ ὕδατος: αἱ μορφαὶ δὲ ὑπὸ τῶν παρακαλυμμάτων συνεμφάσεις τινὰς αὐταῖς προσχαριζομένων: ἐλεγκτικαὶ γὰρ αἱ περιαυγεῖαι πρὸς τῷ καὶ τὰ φανερὰ μονοτρόπως κατανοεῖσθαι. συνεκδοχὰς ἴσμεν πλείονας ἐξὸν εἶναι λαμβάνειν, ὥσπερ οὖν λαμβάνομεν, ἐκ τῶν μετ' ἐπικρύψεως εἰρημένων: ὧν οὕτως ἐχόντων, σφάλλεται μὲν ὁ ἄπειρος καὶ ἀμαθής: καταλαμβάνει δὲ ὁ γνωστικός. ἤδη γ' οὖν οὐδὲ τοῖς τυχοῦσιν ἤθελον ἀναίδην ἐκκεῖσθαι πάντα: οὐδὲ κοινοποιεῖσθαι τὰ σοφίας ἀγαθὰ, τοῖς μηδ' ὄναρ τὴν ψυχὴν κεκαθαρμένοις: οὐ γὰρ θέμις ὀρέγειν τοῖς ἀπαντῶσι τὰ μετὰ τοσούτων ἀγώνων πορισθέντα: οὐδὲ μὴν βεβήλοις τὰ τοῦ λόγου μυστήρια διηγεῖσθαι. φασὶ γ' οὖν Ἵππαρχον τὸν Πυθαγόρειον αἰτίαν ἔχοντα γράψασθαι τὰ τοῦ Πυθαγόρου σαφῶς, ἐξελαθῆναι τῆς διατριβῆς, καὶ στήλην ἐπ' αὐτῷ γενέσθαι οἷα νεκρῷ, διὸ καὶ ἐν τῇ βαρβάρῳ φιλοσοφίᾳ νεκροὺς καλοῦσι τοὺς ἐκπεσοῦντας τῶν δογμάτων, καὶ καθυποτάξαντας τὸν νοῦν τοῖς πάθεσι τοῖς ψυχικοῖς: τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνῃ καὶ ἀνομίᾳ κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον: ἢ τίς κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος: τίς δὲ συμφώνησις Χριστοῦ πρὸς βελίαρ, ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου; δίχα τὸ ὀλυμπίων καὶ φθιμένων τιμαί, διὸ καὶ ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορίσθητε λέγει κύριος, καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἅπτεσθε. κἀγὼ εἰσδέξομαι ὑμᾶς, καὶ ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατέρα, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας. οὐ μόνοι ἄρα οἱ Πυθαγόρειοι καὶ Πλάτων τὰ πολλὰ ἐπεκρύπτοντο, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἐπικούρειοί φασί τινα καὶ παρ' αὐτοῖς ἀπόρρητα εἶναι, καὶ μὴ πᾶσιν ἐπιτρέπειν ἐντυγχάνειν τούτοις τοῖς γράμμασιν: ἀλλὰ καὶ οἱ Στωικοὶ λέγουσι Ζήνωνι τῷ πρώτῳ γεγράφθαι τινὰ, ἃ μὴ ῥᾳδίως ἐπιτρέπουσι τοῖς μαθηταῖς ἀναγινώσκειν, μὴ οὐχὶ πεῖραν δεδωκόσι πρότερον, εἰ γνησίως φιλοσοφοῖεν. λέγουσι δὲ καὶ οἱ Ἀριστοτέλους, τὰ μὲν, ἐσωτερικὰ εἶναι τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν: τὰ δὲ, κοινά τε καὶ ἐξωτερικά. ἀλλὰ καὶ οἱ τὰ μυστήρια θέμενοι, φιλόσοφοι ὄντες, τὰ αὐτῶν δόγματα τοῖς μύθοις κατέχωσαν, ὥστε μὴ εἶναι ἅπασι δῆλα, εἶθ' οἱ μὲν, ἀνθρωπίνας κατακρύψαντες δόξας, τοὺς ἀμαθεῖς ἐκώλυσαν ἐντυγχάνειν· τὴν δὲ τῶν ὄντων ὄντως ἁγίαν καὶ μακαρίαν θεωρίαν, οὐ παντὸς μᾶλλον ἐπικεκρύφθαι συνέφερεν, πλὴν οὐδὲ τὰ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας. οὐθ' οἱ μῦθοι οἱ Πυθαγόρειοι, ἀλλ' οὐδ' οἱ παρὰ Πλάτωνι ἐν πολιτείᾳ πρὸς τοῦ Ἀρμενίου, καὶ ἐν Γοργίᾳ Αἰακοῦ καὶ Ῥαδαμάνθυος, καὶ ἐν Φαίδωνι ὁ τοῦ ταρτάρου, καὶ ἐν Πρωταγόρᾳ, ὁ Προμηθέως καὶ Ἐπιμηθέως: πρός τε τούτοις ὁ τοῦ πολέμου τῶν Ἀτλαντίνων καὶ τῶν Ἀθηναίων ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ, οὐχ ἁπλῶς κατὰ πάντα τὰ ὀνόματα ἀλληγορητέοι, ἀλλ' ὅσα τῆς διανοίας τῆς καθόλου σημαντικά: καὶ δὴ ταῦτα εὑρίσκομεν αὖ ὑπὸ συμβόλων ὑπὸ παρακαλύμματι τῇ ἀλληγορίᾳ μηνυόμενα. ναὶ μὴν καὶ ἡ Πυθαγόρου συνουσία, καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἐμμελέτας διττὴ κοινωνία, ἀκουσματικοὺς τοὺς πολλούς: καί τινας μαθηματικοὺς ἑτέρους καλοῦσα, τοὺς γνησίους ἀνθαπτομένους τῆς φιλοσοφίας: ἀλλὰ τὸ μὲν φαίνεσθαι: τὸ δὲ κεκρυμμένον εἶναι, πρὸς τοὺς πολλοὺς ἠνίσσετο. ἴσως δὲ καὶ τὸ διττὸν ἐκεῖνο εἶδος τῶν ἐκ τοῦ περιπάτου, τὸ ἐν τοῖς λόγοις ἔνδοξόν τε καὶ ἐπιστημονικὸν καλούμενον οὐκ ἀπήλλακται, διαιρεῖν δόξαν ἀπό τε εὐκλείας, καὶ ἀληθείας.

Μὴ δή σε γ' εὐδόξοιο βιήσεται ἄνθεα τιμῆς,
Πρὸς θνητῶν ἀνελέσθαι, ἐφ' ᾧ θ' ὁσίης πλέον εἰπεῖν.

αἱ γὰρ οὖν ἰάδες μοῦσαι διαῤῥήδην λέγουσι, τοὺς μὲν πολλοὺς καὶ δοκησισόφους δήμων ἀοιδοῖσιν ἕπεσθαι· καὶ νόμοισι χρέεσθαι, εἰδότας ὅτι πολλοὶ κακοί· ὀλίγοι δὲ ἀγαθοί, τοὺς ἀρίστους δὲ κλέος δὲ μεταδιώκειν· αἱρεῦνται γὰρ φησὶν ἓν ἀντία πάντων οἱ ἄριστοι, κλέος ἀέναον θνητῶν· οἱ δὲ πολλοὶ κεκόρηνται, ὅκως κτήνεα, γαστρὶ καὶ αἰδοίοις καὶ τοῖς αἰσχίστοις τῶν ἐν ἡμῖν μετρέοντες τὴν εὐδαιμονίαν. ὅ τ' Ἐλεάτης Παρμενίδης ὁ μέγας διττῶν εἰσηγεῖται διδασκαλίαν ὁδῶν, ὧδέ πως γράφων,

Ἡ μὲν, ἀληθείης εὐπειθέος ἀτρεμὲς ἦτορ.
Ἡ δὲ, βροτῶν δόξας· ταῖς οὐκ ἔνι πίστις ἀληθής.

εἰκότως ἄρα ὁ θεσπέσιος Ἀπόστολος κατὰ ἀποκάλυψιν φησίν· ἐγνωρίσθη μοι τὸ μυστήριον καθὼς προέγραψα ἐν ὀλίγῳ, πρὸς ὃ δύνασθε ἀναγινώσκοντες νοῆσαι τὴν σύνεσίν μου ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Χριστοῦ, ὃ ἑτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις. ἔστι γάρ τις καὶ τελείων μάθησις, περὶ ἧς πρὸς τοὺς Κολοσσαεῖς γράφων φησίν, οὐ παυόμεθα ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι καὶ αἰτούμενοι, ἵνα πληρωθῆτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ συνέσει πνευματικῇ περιπατῆσαι ἀξίως τοῦ κυρίου εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν, παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφοροῦντες καὶ αὐξανόμενοι τῇ ἐπιγνώσει τοῦ θεοῦ, ἐν πάσῃ δυνάμει ἐνδυναμούμενοι, κατὰ τὸ κράτος τῆς δόξης αὐτοῦ. καὶ πάλιν. κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι φησὶν εἰς ὑμᾶς πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, τὸ μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν, ὃ νῦν ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ· οἷς ἠθέλησεν ὁ θεὸς γνωρίσαι, τί τὸ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνεσιν· ὥστε ἄλλα μὲν τὰ μυστήρια τὰ ἀποκεκρυμμένα ἄχρι τῶν ἀποστόλων καὶ ὑπ' αὐτῶν παραδοθέντα ὡς ἀπὸ τοῦ κυρίου παρειλήφασιν· ἀποκεκρυμμένα δὲ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ, ἃ νῦν ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις· ἄλλο δὲ τὸ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τοῦ ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅ ἐστιν ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπίς, ἡ εἰς Χριστόν, ὃν ἀλλαχῇ θεμέλιον εἴρηκεν· καὶ πάλιν οἷον φιλοτιμούμενος ἐμφῆναι τὴν γνῶσιν, ὧδέ πως γράφει· νουθετοῦντες πάντα ἄνθρωπον ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ· οὐ πάντα ἁπλῶς ἄνθρωπον, ἐπεὶ οὐδεὶς ἂν ἦν ἄπιστος· οὐδὲ μὴν πάντα τὸν πιστεύοντα τέλειον ἐν Χριστῷ, ἀλλὰ πάντα ἄνθρωπον λέγει, ὡς εἰπεῖν ὅλον τὸν ἄνθρωπον, οἷον σώματι καὶ ψυχῇ ἡγνισμένον, ἐπεὶ ὅτι οὐ πάντων ἡ γνῶσις, διαῤῥήδην ἐπιφέρει. συμβιβασθέντες ἐν ἀγάπῃ, καὶ εἰς πᾶν πλοῦτος τῆς πληροφορίας τῆς συνέσεως, εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ θεοῦ ἐν Χριστῷ, ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι. τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ· ἡ εὐχαριστία δὲ οὐκ ἐπὶ ψυχῆς μόνον καὶ τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος γίνεται καὶ τῶν τοῦ σώματος ἀγαθῶν. καὶ ἔτι σαφέστερον ἐκκαλύπτει τὸ μὴ πάντων εἶναι τὴν γνῶσιν ἐπιλέγων· προσευχόμενοι ἅμα καὶ περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ θεὸς ἀνοίξῃ ἡμῖν θύραν τοῦ λαλῆσαι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, διὸ καὶ δέδεμαι, ἵνα φανερώσω αὐτὸ ὡς δεῖ με λαλῆσαι. ἦν γάρ τινα ἀγράφως παραδιδόμενα αὐτίκα τοῖς Ἑβραίοις, καὶ γὰρ ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον φησίν, ὡς ἂν ἐγγηράσαντες τῇ διαθήκῃ τῇ παλαιᾷ, πάλιν χρείαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς, τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ θεοῦ· καὶ γεγόνατε χρείαν ἔχοντες γάλακτος, καὶ οὐ στερεᾶς τροφῆς· πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης· νήπιος γάρ ἐστι, τὰ πρῶτα μαθήματα πεπιστευμένος. τελείων δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφή· τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ, διὸ ἀφέντες τὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Χριστοῦ λόγον, ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα. ἀλλὰ καὶ Βαρνάβας ὁ καὶ αὐτὸς συγκηρύξας τῷ Ἀποστόλῳ κατὰ τὴν διακονίαν τῶν ἐθνῶν τὸν λόγον, ἁπλούστερον φησὶν ὑμῖν γράφω, ἵνα συνίητε. εἶθ' ὑποβάς, ἤδη σαφέστερον γνωστικῆς παραδόσεως ἴχνος παρατιθέμενος λέγει· τί λέγει ὁ ἄλλος προφήτης Μωϋσῆς αὐτοῖς; ἰδοὺ τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς εἰσέλθετε εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθήν, ἣν ὤμοσεν κύριος ὁ θεὸς ὁ θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, καὶ κατακληρονομήσατε αὐτήν, γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι. τί λέγει ἡ γνῶσις, μάθετε, ἐλπίσατε φησὶν ἐπὶ τὸν ἐν σαρκὶ μέλλοντα φανεροῦσθαι ὑμῖν Ἰησοῦν· ἄνθρωπος γὰρ γῆ ἐστι πάσχουσα· ἀπὸ προσώπου γὰρ τῆς γῆς ἡ πλάσις τοῦ Ἀδὰμ ἐγένετο. τί οὖν λέγει εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν τὴν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι; εὐλογητὸς κύριος ἡμῶν ἀδελφοί, ὁ σοφίαν καὶ νοῦν θέμενος ἐν ἡμῖν τῶν κρυφίων αὐτοῦ· λέγει γὰρ ὁ προφήτης· παραβολὴν κυρίου τίς νοήσει, εἰ μὴ σοφὸς καὶ ἐπιστήμων καὶ ἀγαπῶν τὸν κύριον αὐτοῦ; ἐπὶ ὀλίγων ἐστὶ ταῦτα χωρῆσαι· οὐ γὰρ φθονῶν φησι παρήγγελεν

[Handwritten margin notes: … Diogenes L. ix de philosophis. ubi de Parmenide Eleate.]

ἐνήγγειλεν ὁ κύριος ἔν τινι εὐαγγελίῳ. μυστήριον ἐμὸν ἐμοὶ καὶ τοῖς υἱοῖς τοῦ οἴκου μου ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καὶ ἀμερίμνῳ τὴν ἐκλογὴν ποιούμενος, ἵνα τὰ οἰκεῖα ὧν εἵλετο λαβοῦσα, ἀνωτέρα ζήλου γένηται· ὁ μὲν γὰρ μὴ ἔχων γνῶσιν ἀγαθοῦ, πονηρός ἐστιν, ὅτι εἷς ἀγαθὸς, ὁ πατήρ· τὸ δὲ ἀγνοεῖν τὸν πατέρα, θάνατός ἐστιν, ὡς τὸ γνῶναι ζωὴ αἰώνιος, κατὰ μετουσίαν τῆς τοῦ ἀφθάρτου δυνάμεως, καὶ τὸ μὲν μὴ φθείρεσθαι, θειότητος μετέχειν ἐστί· φθορᾶς δὲ, ἡ ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ γνώσεως ἀπόστασις παρέχει. πάλιν ὁ προφήτης· καὶ δώσω σοι θησαυροὺς ἀποκρύφους, σκοτεινοὺς, ἀοράτους, ἵνα γνῶσιν ὅτι ἐγὼ κύριος ὁ θεός. κατὰ εἰκότα τούτοις καὶ ὁ Δαβὶδ ψάλλει, ἰδοὺ γὰρ ἀλήθειαν ἠγάπησας, τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι. ἡμέρα γὰρ τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα, τὸ γεγραμμένον ἄντικρυς. καὶ νὺξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν, τὴν ἐπικεκρυμμένην μυστικῶς. καὶ οὐκ εἰσὶ λόγοι οὐδὲ λαλιαὶ, ὧν οὐκ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν. τῷ θεῷ τῷ φήσαντι, ποιήσει τις κρυφᾷ, καὶ οὐχὶ ἐπόψομαι αὐτόν· διαρρήδην φωτισμὸς ἡ μαθητεία κέκληται, ἡ τὰ κεκρυμμένα φανερώσασα. ἀποκαλύψαντος μόνου τοῦ διδασκάλου τὸ πῶμα τῆς κιβωτοῦ ἔμπαλιν, ἢ οἱ ποιηταὶ τὸν Δία φασί. τὸν μὲν τῶν ἀγαθῶν πίθον ἐπιλαβεῖν, ἀνοῖξαι δὲ τὸν τῶν φαύλων. οἶδα ὅτι ἐρχόμενος φησὶ πρὸς ὑμᾶς ὁ Ἀπόστολος, ἐν πληρώματι εὐλογίας Χριστοῦ ἐλεύσομαι, τὸ πνευματικὸν χάρισμα καὶ τὴν γνωστικὴν παράδοσιν, ἣν μεταδοῦναι αὐτοῖς παρὼν παροῦσι ποθεῖ, οὐ γὰρ δι' ἐπιστολῆς, διά τι ἦν ταῦτα μηνύεσθαι. πλήρωμα Χριστοῦ καλέσας κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου· φανερωθέντος δὲ νῦν διά τε γραφῶν προφητικῶν, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου θεοῦ εἰς ὑπακοὴν πίστεως εἰς πάντα τὰ ἔθνη γνωρισθέντος, τουτέστι τοὺς ἐξ ἐθνῶν πιστεύοντας ὅτι ἐστιν· ὀλίγοις δὲ ἐν τούτων· καὶ τὸ τίνα ταῦτά ἐστι τὰ ἐν μυστηρίῳ δείκνυται. εἰκότως τοίνυν καὶ Πλάτων ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς περὶ θεοῦ διαλαμβάνων, φραστέον δή σοι φησὶ δι' αἰνιγμάτων, ἵν' ἤν τι ἡ δέλτος, ἢ πόντου, ἢ γῆς ἐν πτυχαῖς πάθῃ, ὁ ἀναγνοὺς μὴ γνῷ· ὁ γὰρ τῶν ὅλων θεὸς ὁ ὑπὲρ πᾶσαν φωνὴν καὶ πᾶν νόημα, καὶ πᾶσαν ἔννοιαν οὐκ ἄν ποτε γραφῇ παραδοθείη, ἄρρητος ὢν δυνάμει τῇ αὐτοῦ, ὅπερ καὶ αὐτὸ δεδήλωκεν Πλάτων λέγων. πρὸς ταῦτ' οὖν σκοπῶν εὐλαβοῦ, μή ποτέ σοι μεταμελήσῃ, τῶν νῦν ἀναξίως ἐκπεσόντων· μεγίστη δὲ φυλακὴ τὸ μὴ γράφειν, ἀλλ' ἐκμανθάνειν· οὐ γάρ ἐστιν οὐκ ἔστι τὰ γραφέντα μὴ οὐκ ἐκπεσεῖν. ἀδελφὰ τούτοις ὁ ἅγιος ἀπόστολος Παῦλος λέγει. τὴν προφητικὴν καὶ τῷ ὄντι ἀρχαίαν σώζων ἐπίκρυψιν, ἀφ' ἧς τὰ καλὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐρρύη δόγματα· σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις, σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων, ἀλλὰ λαλοῦμεν θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην. ἔπειτα ὑποβὰς τὸ εὐλαβὲς τῆς εἰς τοὺς πολλοὺς τῶν λόγων ἐκφοιτήσεως, ὧδέ πως διδάσκει· κἀγὼ ἀδελφοὶ οὐκ ἠδυνήθην ὑμῖν λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκίνοις, ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ· γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα· οὔπω γὰρ ἐδύνασθε, ἀλλ' οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε· ἔτι γάρ ἐστε σαρκικοί. εἰ τοίνυν τὸ μὲν γάλα, τῶν νηπίων· τὸ βρῶμα δὲ, τῶν τελείων τροφὴ πρὸς τοῦ Ἀποστόλου εἴρηται, γάλα μὲν ἡ κατήχησις, οἱονεὶ πρώτη ψυχῆς τροφὴ νοηθήσεται· βρῶμα δὲ, ἡ ἐποπτικὴ θεωρία, σάρκες αὗται καὶ αἷμα τοῦ λόγου, τουτέστι κατάληψις τῆς θείας δυνάμεως καὶ οὐσίας. γεύσασθε καὶ ἴδετε, ὅτι Χριστὸς ὁ κύριος φησίν· οὕτως γὰρ ἑαυτοῦ μεταδίδωσι τοῖς πνευματικώτερον τῆς τοιαύτης μεταλαμβάνουσι βρώσεως, ὅτε δὴ ἡ ψυχὴ αὐτὴ ἑαυτὴν ἤδη τρέφει κατὰ τὸν φιλαλήθη Πλάτωνα· βρῶσις γὰρ, καὶ πόσις τοῦ θείου λόγου, ἡ γνῶσίς ἐστι τῆς θείας οὐσίας, διὸ καὶ φησὶν ἐν δευτέρῳ πολιτείας ὁ Πλάτων· θυσαμένους, οὐ χοῖρον, ἀλλά τι μέγα καὶ ἄπορον θῦμα. οὕτω χρῆναι ζητεῖν περὶ θεοῦ. ὁ δὲ Ἀπόστολος καὶ τὸ πάσχα ὑμῶν ἐτύθη γράφει Χριστὸς, ἄπορον ὡς ἀληθῶς θῦμα υἱὸς θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἁγιαζόμενος, θυσία δὲ ἡ τῷ θεῷ δεκτὴ σώματός τε καὶ τῶν τούτου παθῶν, ἀμετανόητος χωρισμὸς ἡ ἀληθὴς τῷ ὄντι θεοσέβεια αὕτη. καὶ μή τι εἰκότως μελέτη θανάτου διαρρήδην εἴρηται τῷ Σωκράτει ἡ φιλοσοφία. ὁ γὰρ μήτε τὴν ὄψιν παρατιθέμενος ἐν τῷ διανοεῖσθαι, μήτε τινὰ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ἐφελκόμενος, ἀλλ' αὐτῷ καθαρῷ τῷ νῷ τοῖς πράγμασιν ἐντυγχάνων, τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν μέτεισιν. τοῦτο ἄρα βούλεται καὶ τῷ Πυθαγόρᾳ ἡ τῆς πενταετίας σιωπὴ, ἣν τοῖς γνωρίμοις παρεγγυᾷ, ὡς δὴ ἀποστραφέντες τῶν αἰσθητῶν ψιλῷ τῷ νῷ τὸ θεῖον ἐποπτεύοιεν. παρὰ Μωσέως ταῦτα φιλοσοφήσαντες οἱ τῶν Ἑλλήνων ἄκροι· προστάσσει γὰρ τὰ

Πλάτων ὁ φιλαλήθης.

ἄπορον θῦμα υἱὸς θεοῦ.

ἡ τοῦ Πυθαγόρα τῆς πενταετίας σιωπή.

αἱ γὰρ ἐν Ἰάδες Μοῦσαι διαῤῥήδην λέγουσι τοὺς μὲν πολλοὺς, καὶ δοκησισόφους δήμων ἀοιδοῖσιν ἕπεσθαι· καὶ νόμοισι χρέεσθαι, εἰδότας ὅτι πολλοὶ κακοί· ὀλίγοι δὲ ἀγαθοὶ, τοὺς ἀρίστους τὸ κλέος δὲ μεταδιώκειν· αἱρεῦνται γὰρ φησὶν ἐν ἀντία πάντων οἱ ἄριστοι, κλέος ἀέναον θνητῶν· οἱ δὲ πολλοὶ κεκόρηνται, ὅκωσπερ κτήνεα, γαστρὶ καὶ αἰδοίοις καὶ τοῖς αἰσχίστοις τῶν ἐν ἡμῖν μετρήσαντες τὴν εὐδαιμονίαν· ὅτ' Ἐλεάτης Παρμενίδης ὁ μέγας διττῶν εἰσηγεῖται διδασκαλίας ὁδῶν, ὧδέ πως γράφων,

Ἡ μὲν, ἀληθείης εὐπειθέος ἀτρεμὲς ἦτορ.
Ἡ δὲ, βροτῶν δόξας· ταῖς οὐκ ἔνι πίστις ἀληθής.

εἰκότως ἄρα ὁ θεσπέσιος Ἀπόστολος κατὰ ἀποκάλυψιν φησίν· ἐγνωρίσθη μοι τὸ μυστήριον καθὼς προέγραψα ἐν ὀλίγῳ, πρὸς ὃ δύνασθε ἀναγινώσκοντες νοῆσαι τὴν σύνεσίν μου ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Χριστοῦ, ὃ ἑτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις· ἔστι γάρ τις καὶ τελείων μάθησις, περὶ ἧς πρὸς τοὺς Κολοσσαεῖς γράφων φησὶ, οὐ παυόμεθα ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι καὶ αἰτούμενοι, ἵνα πληρωθῆτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ συνέσει πνευματικῇ περιπατῆσαι ἀξίως τοῦ κυρίου εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν. παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφοροῦντες καὶ αὐξανόμενοι τῇ ἐπιγνώσει τοῦ θεοῦ, ἐν πάσῃ δυνάμει ἐνδυναμούμενοι, κατὰ τὸ κράτος τῆς δόξης αὐτοῦ. καὶ πάλιν. κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι φησὶν εἰς ὑμᾶς πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, τὸ μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν, ὃ νῦν ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ· οἷς ἠθέλησεν ὁ θεὸς γνωρίσαι, τί τὸ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνεσιν· ὥστε ἄλλα μὲν τὰ μυστήρια τὰ ἀποκεκρυμμένα ἄχρι τῶν ἀποστόλων καὶ ὑπ' αὐτῶν παραδοθέντα ὡς ἀπὸ τοῦ κυρίου παρειλήφασιν· ἀποκεκρυμμένα δὲ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ, ἃ νῦν ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις. ἄλλο δὲ τὸ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τοῦ ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅ ἐστιν ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπὶς, ἡ εἰς Χριστὸν, ὃν ἀλλαχῇ θεμέλιον εἴρηκεν. καὶ πάλιν οἷον φιλοτιμούμενος ἐμφῆναι τὴν γνῶσιν, ὧδέ πως γράφει· νουθετοῦντες πάντα ἄνθρωπον ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ. οὐ πάντα ἁπλῶς ἄνθρωπον, ἐπεὶ οὐδεὶς ἂν ἦν ἄπιστος· οὐδὲ μὴν πάντα τὸν πιστεύοντα τέλειον ἐν Χριστῷ, ἀλλὰ πάντα ἄνθρωπον λέγει, ὡς εἰ πάντα ὅλον τὸν ἄνθρωπον, οἷον σώματι καὶ ψυχῇ ἡγνισμένον, ἐπεὶ ὅτι οὐ πάντων ἡ γνῶσις, διαῤῥήδην ἐπιφέρει. συμβιβασθέντες ἐν ἀγάπῃ, καὶ εἰς πᾶν πλοῦτος τῆς πληροφορίας τῆς συνέσεως, εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ θεοῦ ἐν Χριστῷ, ἐν ᾧ εἰσὶ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι. τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ· ἡ εὐχαριστία δὲ οὐκ ἐπὶ ψυχῆς μόνον καὶ τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος γίνεται καὶ τῶν τοῦ σώματος ἀγαθῶν. καὶ ἔτι σαφέστερον ἐκκαλύπτει τὸ μὴ πάντων εἶναι τὴν γνῶσιν ἐπιλέγων· προσευχόμενοι ἅμα καὶ περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ θεὸς ἀνοίξῃ ἡμῖν θύραν τοῦ λαλῆσαι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, διὸ καὶ δέδεμαι, ἵνα φανερώσω αὐτὸ ὡς δεῖ με λαλῆσαι. ἦν γάρ τινα ἀγράφως παραδιδόμενα. αὐτίκα τοῖς Ἑβραίοις, καὶ γὰρ ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον φησὶν, ὡς ἂν ἐγγηράσαντες τῇ διαθήκῃ τῇ παλαιᾷ, πάλιν χρείαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς, τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ θεοῦ. καὶ γεγόνατε χρείαν ἔχοντες γάλακτος, καὶ οὐ στερεᾶς τροφῆς· πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης· νήπιος γάρ ἐστι, τὰ πρῶτα μαθήματα πεπιστευμένος. τελείων δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφή· τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ, διὸ ἀφέντες τὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Χριστοῦ λόγον, ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα. ἀλλὰ καὶ Βαρνάβας ὁ καὶ αὐτὸς συγκηρύξας τῷ Ἀποστόλῳ κατὰ τὴν διακονίαν τῶν ἐθνῶν τὸν λόγον, ἁπλούστερον φησὶν ὑμῖν γράφω, ἵνα συνίητε. εἶθ' ὑποβὰς, ἤδη σαφέστερον γνωστικῆς παραδόσεως ἴχνος παρατιθέμενος λέγει· τί λέγει ὁ ἄλλος προφήτης Μωϋσῆς αὐτοῖς; ἰδοὺ τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς εἰσέλθετε εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, ἣν ὤμοσεν κύριος ὁ θεὸς ὁ θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ, καὶ κατακληρονομήσατε αὐτὴν, γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι. τί λέγει ἡ γνῶσις, μάθετε, ἐλπίσατε φησὶν ἐπὶ τὸν ἐν σαρκὶ μέλλοντα φανεροῦσθαι ὑμῖν Ἰησοῦν· ἄνθρωπος γὰρ γῆ ἐστι πάσχουσα· ἀπὸ προσώπου γὰρ τῆς γῆς ἡ πλάσις τοῦ Ἀδὰμ ἐγένετο. τί οὖν λέγει εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν τὴν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι; εὐλογητὸς κύριος ἡμῶν ἀδελφοὶ ὁ σοφίαν καὶ νοῦν θέμενος ἐν ἡμῖν τῶν κρυφίων αὐτοῦ· λέγει γὰρ ὁ προφήτης· παραβολὴν κυρίου τίς νοήσει, εἰ μὴ σοφὸς καὶ ἐπιστήμων καὶ ἀγαπῶν τὸν κύριον αὐτοῦ· ἐπ' ὀλίγον ἐστὶ ταῦτα χωρῆσαι· οὐ γὰρ φθονῶν φησὶ πα-

ρήγγελον

[Handwritten marginal notes:] Παρμενίδης ἐλεάτης ... Diogenes L° ix de Philosophis. ubi de Parmenide Eleate.

ρήγγειλεν ὁ κύριος ἔν τινι εὐαγγελίῳ. μυστήριον ἐμὸν ἐμοὶ καὶ τοῖς υἱοῖς τοῦ οἴκου μου ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καὶ ἀμερίμνῳ τὴν ἐκλογὴν ποιούμενος, ἵνα τὰ οἰκεῖα ὧν εἵλετο λαβοῦσα, ἀνωτέρα ζήλου γένηται: ὁ μὲν γὰρ μὴ ἔχων γνῶσιν ἀγαθοῦ, πονηρός ἐστιν, ὅτι εἷς ἀγαθὸς, ὁ πατήρ: τὸ δὲ ἀγνοεῖν τὸν πατέρα, θάνατός ἐστιν, ὡς τὸ γνῶναι ζωὴ αἰώνιος, κατὰ μετουσίαν τῆς τοῦ ἀφθάρτου δυνάμεως, καὶ τὸ μὲν μὴ φθείρεσθαι, θειότητος μετέχειν ἐστί: φθορὰν δὲ, ἡ ἀπὸ τῆς τοῦ θεοῦ γνώσεως ἀπόστασις παρέχει. πάλιν ὁ προφήτης: καὶ δώσω σοι θησαυροὺς ἀποκρύφους, σκοτεινοὺς, ἀοράτους, ἵνα γνῶσιν ὅτι ἐγὼ κύριος ὁ θεός. κατὰ τὰ εἰκότα τούτοις καὶ ὁ Δαβὶδ ψάλλει. ἰδοὺ γὰρ ἀλήθειαν ἠγάπησας, τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι. ἡμέρα γὰρ τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα, τὸ γεγραμμένον ἄντικρυς. καὶ νὺξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν, τὴν ἐπικεκρυμμένην μυστικῶς. καὶ οὐκ εἰσὶ λόγοι οὐδὲ λαλιαὶ, ὧν οὐκ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν. τῷ θεῷ τῷ φήσαντι, ποιήσει τις κρύφα, καὶ οὐχὶ ἐπόψομαι αὐτόν: διαρρήδην φωτισμὸς ἡ μαθητεία κέκληται, ἡ τὰ κεκρυμμένα φανερώσασα. ἀποκαλύψαντος μόνου τοῦ διδασκάλου τὸ πῶμα τῆς κιβωτοῦ ἔμπαλιν, ἢ οἱ ποιηταὶ τὸν Δία φασί. τὸν μὲν τῶν ἀγαθῶν πίθον ἐπιλαβεῖν, ἀνοῖξαι δὲ τὸν τῶν φαύλων. οἶδα ὅτι ἐρχόμενος φησὶ πρὸς ὑμᾶς ὁ Ἀπόστολος, ἐν πληρώματι εὐλογίας Χριστοῦ ἐλεύσομαι, τὸ πνευματικὸν χάρισμα, καὶ τὴν γνωστικὴν παράδοσιν, ἣν μεταδοῦναι αὐτοῖς παρὼν παροῦσι ποθεῖ, οὐ γὰρ δι᾽ ἐπιστολῆς, οἷά τε ἦν ταῦτα μηνύεσθαι. πλήρωμα Χριστοῦ καλέσας κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου: φανερωθέντος δὲ νῦν διά τε γραφῶν προφητικῶν, κατ᾽ ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου θεοῦ εἰς ὑπακοὴν πίστεως εἰς πάντα τὰ ἔθνη γνωρισθέντος, τουτέστι τοὺς ἐξ ἐθνῶν πιστεύοντας ὅτι ἐστιν ὀλίγοις δὲ ἐκ τούτων. καὶ τὸ τίνα ταῦτά ἐστι τὰ ἐν μυστηρίῳ δείκνυται. εἰκότως τοίνυν καὶ Πλάτων ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς περὶ θεοῦ διαλαμβάνων, φραστέον δή σοι φησὶ δι᾽ αἰνιγμάτων, ἵν᾽ ἤν τι δέλτος, ἢ πόντου, ἢ γῆς ἐν πτυχαῖς πάθῃ, ὁ ἀναγνοὺς μὴ γνῷ: ὁ γὰρ τῶν ὅλων θεὸς ὁ ὑπὲρ πᾶσαν φωνὴν καὶ πᾶν νόημα, καὶ πᾶσαν ἔννοιαν οὐκ ἄν ποτε γραφῇ παραδοθείη, ἄρρητος ὢν δυνάμει τῇ αὐτοῦ, ὅπερ καὶ αὐτὸ δεδήλωκεν Πλάτων λέγων. πρὸς ταῦτ᾽ οὖν σκοπῶν εὐλαβοῦ, μή ποτέ σοι μεταμελήσῃ, τῶν νῦν ἀναξίως ἐκπεσόντων: μεγίστη δὲ φυλακὴ τὸ μὴ γράφειν, ἀλλ᾽ ἐκμανθάνειν: οὐ γάρ ἐστιν οὐκ ἔστιν τὰ γραφέντα μὴ οὐκ ἐκπεσεῖν. ἀδελφὰ τούτοις ὁ ἅγιος ἀπόστολος Παῦλος λέγει. τὴν προφητικὴν καὶ τῷ ὄντι ἀρχαίαν σώζων ἐπίκρυψιν, ἀφ᾽ ἧς τὰ καλὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐρρύη δόγματα: σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις, σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων, ἀλλὰ λαλοῦμεν θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην. ἔπειτα ὑποβὰς τὸ εὐλαβὲς τῆς εἰς τοὺς πολλοὺς τῶν λόγων ἐκφοιτήσεως, ὧδέ πως διδάσκει. κἀγὼ ἀδελφοὶ οὐκ ἠδυνήθην ὑμῖν λαλῆσαι ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ᾽ ὡς σαρκίνοις, ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ. γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα: οὔπω γὰρ ἐδύνασθε, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε: ἔτι γάρ ἐστε σαρκικοί. εἰ τοίνυν τὸ μὲν γάλα, τῶν νηπίων: τὸ βρῶμα δὲ, τῶν τελείων τροφὴ πρὸς τοῦ Ἀποστόλου εἴρηται, γάλα μὲν ἡ κατήχησις, οἱονεὶ πρώτη ψυχῆς τροφὴ νοηθήσεται: βρῶμα δὲ, ἡ ἐποπτικὴ θεωρία, σάρκες αὗται καὶ αἷμα τοῦ λόγου, τουτέστι κατάληψις τῆς θείας δυνάμεως καὶ οὐσίας. γεύσασθε καὶ ἴδετε, ὅτι Χριστὸς ὁ κύριος φησίν: οὕτως γὰρ ἑαυτοῦ μεταδίδωσι τοῖς πνευματικώτερον τῆς τοιαύτης μεταλαμβάνουσι βρώσεως, ὅτε δὴ ἡ ψυχὴ αὐτὴ ἑαυτὴν ἤδη τρέφει κατὰ τὸν φιλαλήθη Πλάτωνα: βρῶσις γὰρ, καὶ πόσις τοῦ θείου λόγου, ἡ γνῶσίς ἐστι τῆς θείας οὐσίας, διὸ καὶ φησὶν ἐν δευτέρῳ πολιτείας ὁ Πλάτων. θυσαμένους, οὐ χοῖρον, ἀλλά τι μέγα καὶ ἄπορον θῦμα. οὕτω χρῆναι ζητεῖν περὶ θεοῦ. ὁ δὲ Ἀπόστολος καὶ τὸ πάσχα ἡμῶν ἐτύθη γράφει Χριστὸς, ἄπορον ὡς ἀληθῶς θῦμα υἱὸς θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν ἁγιαζόμενος, θυσία δὲ ἡ τῷ θεῷ δεκτὴ σώματός τε καὶ τῶν τούτου παθῶν, ἀμετανόητος χωρισμὸς ἡ ἀληθὴς τῷ ὄντι θεοσέβεια αὕτη. καὶ μή τι εἰκότως μελέτη θανάτου διὰ τοῦτο εἴρηται τῷ Σωκράτει ἡ φιλοσοφία: ὁ γὰρ μήτε τὴν ὄψιν παρατιθέμενος ἐν τῷ διανοεῖσθαι: μήτε τινὰ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ἐφελκόμενος, ἀλλ᾽ αὐτῷ καθαρῷ τῷ νῷ τοῖς πράγμασιν ἐντυγχάνων, τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν μέτεισιν. τοῦτο ἄρα βούλεται καὶ τῷ Πυθαγόρᾳ ἡ τῆς πενταετίας σιωπὴ, ἣν τοῖς γνωρίμοις παρεγγυᾷ, ὡς δὴ ἀποστραφέντες τῶν αἰσθητῶν ψιλῷ τῷ νῷ τὸ θεῖον ἐποπτεύοιεν. παρὰ Μωυσέως ταῦτα φιλοσοφήσαντες οἱ τῶν Ἑλλήνων ἄκροι: προστάσσει γὰρ

Πλάτων ὁ φιλαλήθης.

ἄπορον θῦμα υἱὸς θεοῦ.

ἡ τοῦ Πυθαγόρα τῆς πενταετίας σιωπή.

νον, ἢ τόπον, ἢ δεξιά, ἢ ἀριστερά, τοῦ τῶν ὅλων πατρὸς οὐδ᾽ ὅλως ἐννοητέον, καί τοι καὶ ταῦτα γέγραπται, ἀλλ᾽ ὃ βούλεται δηλοῦν αὐτῶν ἕκαστον κατὰ τὸν οἰκεῖον ἐπιδειχθήσεται τόπον: οὐκοῦν ἐν τόπῳ τὸ πρῶτον αἴτιον, ἀλλ᾽ ὑπεράνω καὶ τόπου καὶ χρόνου καὶ ὀνόματος καὶ νοήσεως. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς φησὶ ἐμφάνισόν μοι σεαυτὸν ἐναργέστατα· αἰνισσόμενος, μὴ εἶναι διδακτὸν πρὸς ἀνθρώπων, μηδὲ ῥητὸν τὸν θεόν, ἀλλ᾽ ἢ μόνῃ τῇ παρ᾽ αὐτοῦ δυνάμει γνωστόν. ἡ μὲν γὰρ ζήτησις ἀειδὴς καὶ ἀόρατος: ἡ χάρις δὲ τῆς γνώσεως παρ᾽ αὐτοῦ διὰ τοῦ υἱοῦ, σαφέστατα δὲ ὁ Σαλομὼν μαρτυρήσει ἡμῖν ὧδέ πως λέγων, φρόνησις ἀνθρώπου οὐκ ἔστιν ἐν ἐμοί: θεὸς δὲ δίδωσί μοι σοφίαν: ἅγια δὲ ἐπίσταμαι. αὐτίκα τὴν φρόνησιν θείαν ἀλληγορῶν ὁ Μωϋσῆς, ξύλον ζωῆς ὠνόμασεν, ἐν τῷ παραδείσῳ πεφυτευμένον: ὃς δὴ παράδεισος καὶ κόσμος εἶναι δύναται, ἐν ᾧ πέφυκεν τὰ ἐκ δημιουργίας ἅπαντα. ἐν τούτῳ καὶ ὁ λόγος ἤνθησέν τε καὶ ἐκαρποφόρησεν σὰρξ γενόμενος, καὶ τοὺς γευσαμένους τῆς χρηστότητος αὐτοῦ ἐζωοποίησεν. ἐπεὶ μηδ᾽ ἄνευ τοῦ ξύλου εἰς γνῶσιν ἡμῖν ἀφῖκται, ἐκρεμάσθη γὰρ ἡ ζωὴ ἡμῶν εἰς πίστιν ἡμῶν, καὶ ὅ, γε Σαλομὼν πάλιν φησί· δένδρον ἀθανασίας ἐστὶ τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς, διὰ τοῦτο λέγει, ἰδοὺ δέδωκα πρὸ προσώπου σου τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, τὸ ἀγαπᾶν κύριον τὸν θεόν, καὶ πορεύεσθαι ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ καὶ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούειν, καὶ πιστεύειν τῇ ζωῇ: ἐὰν δὲ παραβῆτε τὰ δικαιώματα, καὶ τὰ κρίματα, ἃ δέδωκα ὑμῖν, ἀπωλείᾳ ἀπολεῖσθε: τοῦτο γὰρ ἡ ζωὴ καὶ ἡ μακρότης τῶν ἡμερῶν σου, τὸ ἀγαπᾶν κύριον τὸν θεόν σου. πάλιν ὁ Ἀβραάμ, ἐλθὼν εἰς τὸν τόπον ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀναβλέψας, ὁρᾷ τὸν τόπον μακρόθεν: πρώτη μὲν γάρ, ἡ διὰ ὄψεως τῶν καλῶν ἡμέρα: δευτέρα δέ, ἡ ψυχῆς ἀρίστης ἐπιθυμία: τῇ τρίτῃ δὲ ὁ νοῦς τὰ πνευματικὰ διορᾷ· διοιχθέντων τῶν τῆς διανοίας ὀμμάτων, πρὸς τοῦ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ διαναστάντος διδασκάλου. εἶεν δ᾽ ἂν καὶ αἱ τρεῖς ἡμέραι τῆς σφραγῖδος μυστήριον, δι᾽ ἧς ὁ τῷ ὄντι πιστεύεται θεός· μακρόθεν οὖν ἀκολούθως ὁρᾷ τὸν τόπον: δυσάλωτος γὰρ ἡ χώρα τοῦ θεοῦ, ἣν χώραν ἰδεῶν ὁ Πλάτων κέκληκεν, παρὰ Μωϋσέως λαβὼν τόπον εἶναι αὐτόν, ὡς τῶν ἁπάντων καὶ τῶν ὅλων περιεκτικόν. ἀτὰρ εἰκότως πόρρωθεν ὁρᾶται τῷ Ἀβραάμ, διὰ τὸ ἐν γενέσει εἶναι, καὶ δι᾽ ἀγγέλου προσεχῶς μυσταγωγεῖται: ἐντεῦθεν ὁ Ἀπόστολος, βλέπομεν νῦν ὡς δι᾽ ἐσόπτρου φησί: τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. κατὰ μόνας ἐκείνας τὰς ἀκραιφνεῖς καὶ ἀσωμάτους τῆς διανοίας ἐπιβολάς· δύναται δὲ κἀν τῷ διαλέγεσθαι τὸ καταμαντεύεσθαι τοῦ θεοῦ, ἐὰν ἐπιχειρῇ τις ἄνευ πασῶν τῶν αἰσθήσεων διὰ τοῦ λόγου ἐπ᾽ αὐτό: ὃ ἐστιν ἕκαστον ὁρμᾶν καὶ μὴ ἀποστατεῖν τῶν ὄντων πρὶν ἐπαναβαίνων ἐπὶ τὰ ὑπερκείμενα αὐτῷ· ὃ ἐστιν ἀγαθὸν αὐτῇ νοήσει λάβῃ, ἐπ᾽ αὐτῷ γινόμενος τῷ τοῦ νοητοῦ τέλει κατὰ Πλάτωνα: πάλιν ὁ Μωϋσῆς οὐκ ἐπιτρέπων βωμοὺς καὶ τεμένη πολλαχοῦ κατασκευάζεσθαι· ἕνα δ᾽ ἕνα νεὼν ἱδρυσάμενος τοῦ θεοῦ μονογενῆ τε κόσμον, ὥς φησιν ὁ Βασιλείδης, καὶ τὸν ἕνα ὡς οὐκ ἔτι τῷ Βασιλείδῃ δοκεῖ κατήγγελλε θεόν, καὶ ὅτι οὐ περιλαμβάνεται τόπῳ τὸ ἀπερίληπτον ὁ γνωστικὸς Μωϋσῆς ἀφίδρυμα οὐδὲν ἀνέθηκεν εἰς τὸν νεών, σεβάσμιον ἀόρατον καὶ ἀπερίγραφον, δηλῶν εἶναι τὸν θεόν, προσάγων δὲ ἁμηγέπῃ εἰς ἔννοιαν τοῦ θεοῦ τοὺς Ἑβραίους, διὰ τῆς τιμῆς τοῦ κατὰ τὸν νεὼν ὀνόματος. ἀλλά γ᾽ οὖν κωλύων ὁ λόγος τάς τε τῶν ἱερῶν κατασκευὰς καὶ τὰς θυσίας ἁπάσας, τῷ μὴ ἔν τινι εἶναι τὸν παντοκράτορα αἰνίσσεται, δι᾽ ὧν φησι· ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι λέγει κύριος· ὁ οὐρανός μοι θρόνος καὶ τὰ ἑξῆς· περί τε τῶν θυσιῶν ὁμοίως: αἷμα ταύρων καὶ στέαρ ἀρνῶν οὐ βούλομαι. καὶ ὅσα ἐπὶ τούτοις διὰ τοῦ προφήτου τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπαγορεύει· παγκάλως τοίνυν καὶ ὁ Εὐριπίδης συνᾴδει τούτοις γράφων.

Ποῖος δ᾽ ἂν οἶκος τεκτόνων πλασθεὶς ὕπο.
Δέμας τὸ θεῖον περιβάλοι τοίχων πτυχαῖς.

καὶ ἐπὶ τῶν θυσιῶν ὡς αὐτὸς λέγει,

Δεῖται γὰρ ὁ θεός, εἴπερ ἔστ᾽ ὀρθῶς θεός.

ἀοιδῶν οἵδε δύστηνοι λόγοι· οὐ γὰρ χρείας ἕνεκεν ὁ θεὸς πεποίηκεν τὸν κόσμον, ἵνα τιμὰς πρός τε ἀνθρώπων καὶ πρὸς θεῶν τῶν ἄλλων καὶ δαιμόνων φησὶ ὁ Πλάτων καρπῷτο, οἷον πρόσοδόν τινα ἀπὸ τῆς γενέσεως ἀρνύμενος, παρὰ μὲν ἡμῶν καπνούς: παρὰ δὲ θεῶν καὶ δαιμόνων τὰς οἰκείας λειτουργίας· διδασκαλικώτατα ἄρα ὁ Παῦλος ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων. ὁ θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον φησὶ καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς κύριος ὑπάρχων, οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ: οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρωπίνων θεραπεύε

ται, προσδεόμενός τινος: αὐτὸς διδοὺς πᾶσι πνοὴν καὶ ζωὴν καὶ τὰ πάντα. λέγει δὲ καὶ Ζήνων, ὁ τῆς Στωϊκῆς κτίστης αἱρέσεως ἐν τῷ τῆς πολιτείας βιβλίῳ. μήτε ναοὺς δεῖν ποιεῖν: μήτε ἀγάλματα: μηδὲν γὰρ εἶναι τῶν θεῶν ἄξιον κατασκεύασμα. καὶ γράφειν οὐ δέδιεν αὐταῖς λέξεσι τάδε. ἱερά τε οἰκοδομεῖν οὐδὲν δεήσει: ἱερὸν γὰρ μὴ πολλοῦ ἄξιον καὶ ἅγιον οὐδὲν χρὴ νομίζειν. οὐδὲν δὲ πολλοῦ ἄξιον καὶ ἅγιον οἰκοδόμων ἔργον καὶ βαναύσων. εἰκότως οὖν καὶ Πλάτων νεὼν τοῦ θεοῦ τὸν κόσμον εἰδὼς τοῖς πολίταις ἐναπέδειξεν χωρίον τῆς πόλεως, ἵνα ἔμελλεν ἀνακεῖσθαι αὐτοῖς τὰ εἴδωλα. ἰδίᾳ δὲ ἀπέειπεν μηδενὶ κεκτῆσθαι θεῶν ἀγάλματα. μηδεὶς οὖν ἕτερος φησὶ ἱερὰ καθιδρούτω θεοῖς: χρυσὸς μὲν γὰρ καὶ ἄργυρος ἐν ἄλλαις τε πόλεσιν ἰδίᾳ καὶ ἐν ἱεροῖς ἐστιν ἐπίφθονον κτῆμα: ἐλέφας δὲ ἀπολελοιπότος ψυχὴν σώματος οὐκ εὐαγὲς ἀνάθημα: σίδηρος δὲ καὶ χαλκὸς πολέμων ὄργανα: ξύλου δὲ μονόξυλον ὅτι ἂν θέλῃ τις ἀνατιθέτω, ὡς αὔτως καὶ λίθου πρὸς τὰ κοινὰ ἱερά. εἰκότως οὖν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐπιστολῇ: ῥητὸν γάρ φησιν οὐδαμῶς ἐστιν ὡς τὰ ἄλλα μαθήματα. ἀλλὰ πολλῆς ξυνουσίας γιγνομένης περὶ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ, καὶ τοῦ συζῆν ἐξαίφνης οἷον ἀπὸ πυρὸς πηδήσαντος ἐξαφθὲν φῶς ἐν τῇ ψυχῇ γενόμενον, αὐτὸ ἑαυτὸ ἤδη τρέφει. ἆρ' οὐχ ὅμοια ταῦτα τοῖς ὑπὸ Σοφονίᾳ λεχθεῖσι τοῦ προφήτου; καὶ ἀνέλαβέν με πνεῦμα, καὶ ἀνήνεγκέν με εἰς οὐρανὸν πέμπτον, καὶ ἐθεώρουν ἀγγέλους καλουμένους κυρίους, καὶ τὸ διάδημα αὐτῶν ἐπικείμενον ἐν πνεύματι ἁγίῳ, καὶ ἦν ἑκάστου αὐτῶν ὁ θρόνος ἑπταπλασίων φωτὸς ἡλίου ἀνατέλλοντος, οἰκοῦντας ἐν ναοῖς σωτηρίας, καὶ ὑμνοῦντας θεὸν ἄρρητον ὕψιστον. τὸν γὰρ πατέρα καὶ ποιητὴν τοῦδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον, καὶ εὑρόντα εἰς πάντας ἐξειπεῖν ἀδύνατον: ῥητὸν γὰρ οὐδαμῶς ἐστιν ὡς τ' ἄλλα μαθήματα ὁ φιλαλήθης λέγει Πλάτων: ἀκήκοεν γὰρ εὖ μάλα ὡς ὁ πάνσοφος Μωϋσῆς εἰς τὸ ὄρος ἀνιὼν διὰ τὴν ἁγίαν θεωρίαν ἐπὶ τὴν κορυφὴν τῶν νοητῶν ἀναγκαίως διαστέλλεται, μὴ τὸν πάντα λαὸν συναναβαίνειν ἑαυτῷ: καὶ ὅτ' ἂν λέγῃ ἡ γραφή. εἰσῆλθεν δὲ Μωϋσῆς εἰς τὸν γνόφον, οὗ ἦν ὁ θεὸς, τοῦτο δηλοῖ τοῖς συνιέναι δυναμένοις, ὡς ὁ θεὸς ἀόρατός ἐστι καὶ ἄρρητος: γνόφος δὲ ὡς ἀληθῶς, ἡ τῶν πολλῶν ἀπιστία τε καὶ ἄγνοια, τῇ αὐγῇ τῆς ἀληθείας ἐπιπροσθεῖ φέρεται. Ὀρφεύς τε αὖ ὁ θεολόγος ἐντεῦθεν ὠφελημένος, εἰπών,

Εἷς ἔστ' αὐτοτελὴς ἑνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται.

ἢ, πέφυκεν: γέγραπται γὰρ καὶ οὕτως ἐπιφέρει·

Οὐδέ τις αὐτὸν

Εἰσοράᾳ θνητῶν, αὐτὸς δέ γε πάντας ὁρᾶται.

Σαφέστερον δὲ ἐπιλέγει·

Αὐτὸν δ' οὐχ ὁρόω· περὶ γὰρ νέφος ἐστήρικται.

Πᾶσι γὰρ θνητοῖς θνηταὶ κόραι εἰσὶν ἐν ὄσσοις

Μικραί: ἐπεὶ σάρκες τε καὶ ὀστέα ἐμπεφύασι. [illegible] Ἐμπεφύασι-

μαρτυρήσει τοῖς εἰρημένοις ὁ Ἀπόστολος, οἶδα λέγων ἄνθρωπον ἐν Χριστῷ ἁρπαγέντα, ἕως τρίτου οὐρανοῦ: κἀκεῖθεν εἰς τὸν παράδεισον, ὃς ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, τὸ ἄρρητον τοῦ θεοῦ οὕτως αἰνισσόμενος: οὐ νόμῳ καὶ φόβῳ παραγγελίας τινὸς τὸ οὐκ ἐξὸν προστιθείς; δυνάμει δὲ ἁγίᾳ ἀφθεγκτον εἶναι τὸ θεῖον μηνύων, εἴγε ὑπὲρ οὐρανοῦ τὸν τρίτον ἄρχεται λαλεῖσθαι ὡς θέμις τοῖς ἐκεῖ μυσταγωγεῖν τὰς ἐξειλεγμένας ψυχάς. οἶδα γὰρ ἐγὼ τὰ παρὰ Πλάτωνι: τὰ γὰρ ἐκ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας παραδείγματα πολλὰ ὄντα ὑποτίθεταί μοι, νῦν ἡ γραφὴ κατὰ τὰς πρώτας ὑποσχέσεις τοῦ καιροῦ ἀναμένουσα, πολλοὺς οὐρανοὺς νοουμένους. ἀπορήσας γοῦν ἐν τῷ Τιμαίῳ εἰ χρὴ πλείονας κόσμους, ἢ τοῦτον ἕνα νομίζειν, ἀδιαφορεῖ περὶ τὰ ὀνόματα ἀνωνύμως, κόσμον τε καὶ οὐρανὸν ἀποκαλῶν: τὰ δὲ τῆς λέξεως ὧδε ἔχει. πότερον οὖν ὀρθῶς ἕνα οὐρανὸν εἰρήκαμεν, ἢ πολλοὺς καὶ ἀπείρους, ἦν λέγειν ὀρθότερον ἕνα, εἴπερ κατὰ τὸ παράδειγμα ἔσται δεδημιουργημένος. ἀλλὰ κἂν τῇ πρὸς Κορινθίους Ῥωμαίων ἐπιστολῇ ὠκεανὸς ἀπέραντος ἀνθρώποις γέγραπται, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν κόσμοι. ἀκολούθως τοίνυν πάλιν ἐπιφθέγγεται. ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως θεοῦ ὁ γενναῖος Ἀπόστολος, καὶ μήτι τοῦτ' ἦν ὃ ᾐνίσσετο ὁ προφήτης. ἐν ἀποκρυφίαις κελεύων ποιεῖν ἀζύμους, μηνύων ὅτι τὸν ἱερὸν ὡς ἀληθῶς περὶ τοῦ ἀγεννήτου καὶ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ μύστην λόγον ἐπικεκρύφθαι δεῖ. βεβαιῶν ταῦτα ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ ὁ Ἀπόστολος ἀναφανδὸν εἴρηκεν. σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις: σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων, ἀλλὰ λαλοῦμεν θεοῦ σοφίαν

ἐν μυστηρίῳ, τὴν ἀποκεκρυμμένην. καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ λέγει, εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ θεοῦ ἐν Χριστῷ, ἐν ᾧ εἰσὶ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι. ἐπισφραγίζεται ταῦτα ὁ σωτὴρ ἡμῶν αὐτὸς ὧδέ πως λέγων. ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὸ μυστήριον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. καὶ πάλιν φησὶ τὸ εὐαγγέλιον ὡς ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἔλεγεν τοῖς ἀποστόλοις, τὸν λόγον ἐν μυστηρίῳ: καὶ γὰρ ἡ προφητεία περὶ αὐτοῦ φησίν: ἀνοίξει ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ ἐξερεύξεται τὰ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου κεκρυμμένα. ἤδη δὲ καὶ διὰ τῆς περὶ τὴν ζύμην παραβολῆς τὴν ἐπίκρυψιν ὁ κύριος δηλοῖ. φησὶ γάρ, ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ: ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἐνέκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον. ἤτοι γὰρ ἡ τριμερὴς καθ᾽ ὑπακοὴν σώζεται ψυχὴ κατὰ τὴν ἐγκρυβεῖσαν αὐτῇ κατὰ τὴν πίστιν πνευματικὴν δύναμιν, ἢ ὅτι ἡ ἰσχὺς τοῦ λόγου ἡ δοθεῖσα ἡμῖν σύντομος οὖσα καὶ δυνατή, πάντα τὸν καταδεξάμενον καὶ ἐντὸς ἑαυτοῦ κτησάμενον αὐτὴν ἐπικεκρυμμένως τε καὶ ἀφανῶς πρὸς ἑαυτὴν ἕλκει, καὶ τὸ πᾶν αὐτοῦ σύστημα εἰς ἑνότητα συνάγει. σοφώτατα τοίνυν γέγραπται τῷ Σόλωνι ταῦτα περὶ θεοῦ.

Γνωμοσύνης δ᾽ ἀφανὲς χαλεπώτατόν ἐστι νοῆσαι
Μέτρον: ὃ δὴ πάντων πείρατα μοῦνον ἔχει.

τὸ γὰρ τοι θεῖον ὁ Ἀκραγαντῖνος φησὶ ποιητής,

Οὐκ ἔστι πελάσασθαι ἐν ὀφθαλμοῖσιν ἐφικτὸν
Ἡμετέροις, ἢ χερσὶ λαβεῖν: ἧπέρ τε μεγίστη
Πειθοῦς ἀνθρώποισιν ἀμαξιτὸς εἰς φρένα πίπτει.

καὶ Ἰωάννης ὁ ἀπόστολος θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν πώποτε, ὁ μονογενὴς θεός, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρός, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο, τὸ ἀόρατον καὶ ἄρρητον κόλπον ὀνομάσας θεοῦ, βυθὸν αὐτὸν κεκλήκασιν ἐντεῦθεν τινὲς, ὡς ἂν περιειληφότα καὶ ἐγκολπισάμενον τὰ πάντα, ἀνέφικτόν τε καὶ ἀπέραντον. ναὶ μὴν ὁ δυσμεταχειριστότατος περὶ θεοῦ λόγος, οὗτός ἐστιν: ἐπεὶ γὰρ ἀρχὴ παντὸς πράγματος δυσεύρετος, πάντως που ἡ πρώτη καὶ πρεσβυτάτη ἀρχὴ δύσδεικτος, ἥτις καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν αἰτία τοῦ γενέσθαι, καὶ γενομένους εἶναι: πῶς γὰρ ἂν εἴη ῥητόν, ὃ μήτε γένος ἐστί, μήτε διαφορά, μήτε εἶδος, μήτε ἄτομον, μήτε ἀριθμός. ἀλλὰ μήτε συμβεβηκός τι, μηδὲ ᾧ συμβέβηκέν τι. οὐκ ἂν δὲ ὅλον εἴποι τις αὐτὸν ὀρθῶς: ἐπὶ μεγέθει γὰρ τάττεται τὸ ὅλον, καὶ ἔστι τῶν ὅλων πατήρ. οὐδὲ μὴν μέρη τινὰ αὐτοῦ λεκτέον: ἀδιαίρετον γὰρ τὸ ἕν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἄπειρον: οὐ κατὰ τὸ ἀδιεξίτητον νοούμενον, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀδιάστατον, καὶ μὴ ἔχον πέρας. καὶ τοίνυν ἀσχημάτιστον καὶ ἀνωνόμαστον, κἂν ὀνομάζωμεν αὐτό ποτε οὐ κυρίως καλοῦντες, ἤτοι ἕν, ἢ τἀγαθόν, ἢ νοῦν, ἢ αὐτὸ τὸ ὄν, ἢ πατέρα, ἢ θεόν, ἢ δημιουργόν, ἢ κύριον, οὐχ ὡς ὄνομα αὐτοῦ προφερόμενοι λέγομεν, ὑπὸ δὲ ἀπορίας ὀνόμασι καλοῖς προσχρώμεθα: ἵν᾽ ἔχῃ ἡ διάνοια, μὴ περὶ ἄλλα πλανωμένη, ἐπερείδεσθαι τούτοις: οὐ γὰρ τὸ καθ᾽ ἕκαστον μηνυτικὸν τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ ἀθρόως ἅπαντα ἐνδεικτικὰ τῆς τοῦ παντοκράτορος δυνάμεως: τὰ γὰρ λεγόμενα, ἢ ἐκ τῶν προσόντων αὐτοῖς ῥητά ἐστιν, ἢ ἐκ τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως: οὐδὲν δὲ τούτων λαβεῖν οἷόν τε περὶ τοῦ θεοῦ, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἐπιστήμῃ λαμβάνεται τῇ ἀποδεικτικῇ: αὕτη γὰρ ἐκ προτέρων καὶ γνωριμωτέρων συνίσταται: τοῦ δὲ ἀγεννήτου οὐδὲν προϋπάρχει. λείπεται δὴ θείᾳ χάριτι καὶ μόνῳ τῷ παρ᾽ αὐτοῦ λόγῳ τὸ ἄγνωστον νοεῖν, καθὸ καὶ ὁ Λουκᾶς ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων ἀπομνημονεύει τὸν Παῦλον λέγοντα. ἄνδρες Ἀθηναῖοι κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ: περιερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν, εὗρον καὶ βωμὸν ἐν ᾧ ἐπιγέγραπτο ἀγνώστῳ θεῷ: ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. πᾶν τοίνυν ὃ ὑπὸ ὄνομα πίπτει, γεννητόν ἐστιν, ἐάν τε βούλωνται, ἐάν τε μή. εἴτ᾽ οὖν ὁ πατὴρ αὐτὸς ἕλκει πρὸς αὐτὸν πάντα τὸν καθαρῶς βεβιωκότα, καὶ εἰς ἔννοιαν τῆς μακαρίας καὶ ἀφθάρτου φύσεως κεχωρηκότα: εἴτε τὸ ἐν ἡμῖν αὐτεξούσιον εἰς γνῶσιν ἀφικνούμενον τἀγαθοῦ σκιρτᾷ τε καὶ πηδᾷ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα ἢ φασὶν οἱ γυμναστικοί, πλὴν οὐ χάριτος ἄνευ τῆς ἐξαιρέτου πτεροῦταί τε καὶ ἀνίσταται, καὶ ἄνω τῶν ὑπερκειμένων αἴρεται ἡ ψυχή, πᾶν τὸ βρῖθον ἀποτιθεμένη καὶ ἀποδιδοῦσα τῷ συγγενεῖ: λέγει δὲ καὶ ὁ Πλάτων ἐν τῷ Μένωνι θεόσδοτον τὴν ἀρετήν, ὡς δηλοῦσιν αἱ λέξεις αὗται. εἰ μὲν τοίνυν τοῦτο τῷ λογισμῷ ὦ Μένων, θείᾳ ἡμῖν φαίνεται μοίρᾳ παραγινομένη ἡ ἀρετή.

οἷς παραγίνεται. ἀλλ' οὐ δοκεῖ σοι τὴν εἰς πάντας ἥκουσαν γνωστικὴν ἕξιν, θείαν μοῖραν ᾐνίχθαι; σαφέστερον δὲ ἐπιφέρει, εἰ δὲ νῦν ἡμεῖς ἐν παντὶ τῷ λόγῳ τούτῳ καλῶς ἐζητήσαμεν, ἀρετὴ ἂν εἴη, οὔτε φύσει, οὔτε διδακτόν: ἀλλὰ θείᾳ μοίρᾳ παραγιγνόμενον, οὐκ ἄνευ νοῦ, οἷς ἂν παραγίγνηται. θεόσδοτος τοίνυν ἡ σοφία, δύναμις οὖσα τοῦ πατρός, προτρέπει μὲν ἡμῶν τὸ αὐτεξούσιον: ἀποδέχεται δὲ τὴν πίστιν, καὶ ἀμείβεται τὴν σύστασιν τῆς ἐκλογῆς ἄκρᾳ κοινωνίᾳ. καὶ δὴ αὐτόν σοι Πλάτωνα παραστήσω, ἄντικρυς ἤδη θεοῦ παισὶ πιστεύειν ἀξιοῦντα: περὶ γὰρ θεῶν ὁρατῶν τε καὶ γεννητῶν ποιούμενος τὸν λόγον ἐν τῷ Τιμαίῳ: περὶ δὲ τῶν ἄλλων δαιμόνων εἰπεῖν καὶ γνῶναι τὴν γένεσιν φησὶ μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς, πιστέον δὲ τοῖς εἰρηκόσιν ἔμπροσθεν ἐκγόνοις μὲν θεῶν οὖσιν ὡς ἔφασαν: σαφῶς δέ που τούς γε αὐτῶν προγόνους εἰδόσιν: ἀδύνατον οὖν θεῶν παισὶν ἀπιστεῖν, καίπερ ἄνευ εἰκότων καὶ ἀναγκαίων ἀποδείξεων λέγουσιν. οὐκ οἶμαι δύνασθαι σαφέστερον ὑπὸ Ἑλλήνων προσμαρτυρεῖσθαι τὸν σωτῆρα ἡμῶν, καὶ τοὺς εἰς προφητείαν κεχρισμένους: τοὺς μέν, παῖδας θεοῦ ἀλληγορουμένους: τὸν δὲ κύριον, υἱὸν ὄντα γνήσιον, ἀληθεῖς εἶναι περὶ τῶν θείων μάρτυρας, διὸ καὶ δεῖν πιστεύειν αὐτοῖς ἐνθέοις οὖσι προσέθηκε. κἂν τραγικώτερον εἴπῃ τις μὴ πιστεύειν, οὐ γάρ τί μοι Ζεὺς ἦν ὁ κηρύξας τάδε. ἀλλ' ἴστω αὐτὸν τὸν θεὸν διὰ τοῦ υἱοῦ τὰς γραφὰς κηρύξαντα. πιστὸς δὲ ὁ τὰ οἰκεῖα καταγγέλλων. ἐπεὶ μηδεὶς φησὶν ὁ κύριος τὸν πατέρα ἔγνω, εἰ μὴ ὁ υἱός: καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ. πιστευτέον ἄρα ἐστὶ καὶ κατὰ Πλάτωνα. κἂν ἄνευ γε εἰκότων καὶ ἀναγκαίων ἀποδείξεων. διά τε τῆς παλαιᾶς, διά τε τῆς νέας διαθήκης κηρύσσηται καὶ λέγηται: ἐὰν τὸ μὴ πιστεύσητε φησὶν ὁ κύριος, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν. ἔμπαλιν δέ, ὁ πιστεύων ἔχει ζωὴν αἰώνιον. μακάριοι ἄρα πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτῷ, πλεῖόν ἐστι τῆς πίστεως τὸ πεποιθέναι: ὅτ' ἂν γὰρ ἐπίστευσέ τις ὅτι ὁ υἱός ἐστι τοῦ θεοῦ ὁ διδάσκαλος ἡμῶν, πέποιθεν ἀληθῆ εἶναι τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ: ὡς δὲ ἡ μάθησις κατ' Ἐμπεδοκλέα τὰς φρένας αὔξει, οὕτως ἡ εἰς τὸν κύριον πεποίθησις αὔξει τὴν πίστιν. τὸν αὐτὸν γοῦν φαμὲν εἶναι, φιλοσοφίαν μὲν ψέγειν: πίστεως δὲ καταστρέχειν: ἀδικίαν τε ἐπαινεῖν καὶ τὸν κατ' ἐπιθυμίαν βίον εὐδαιμονίζειν, ἤδη δὲ ἡ πίστις, εἰ καὶ ἑκούσιος τῆς ψυχῆς συγκατάθεσις, ἀλλὰ ἐργάτις ἀγαθῶν καὶ δικαιοπραγίας θεμέλιος, κἂν ὁ Ἀριστοτέλης τεχνολογῇ. τὸ μὲν ποιεῖν καὶ ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζώων τάσσεσθαι, καὶ ἐπὶ ἀψύχων διδάσκων: τὸ δὲ πράττειν ἀνθρώπων εἶναι μόνων, εὐθυνέτω τοὺς λέγοντας ποιητὴν τὸν τῶν ὅλων θεόν: τὸ δὲ πρακτικὸν ἢ ὡς ἀγαθόν, ἢ ὡς ἀναγκαῖον φησί. τὸ τοίνυν ἀδικεῖν ἀγαθὸν οὐκ ἔστιν: οὐδεὶς γάρ, εἰ μὴ διά τι ἕτερον ἀδικεῖ: τῶν δὲ ἀναγκαίων οὐδὲν ἑκούσιον. τὸ τοίνυν ἀδικεῖν, ἑκούσιον, ὥστε οὐδὲ ἀναγκαῖον. τῶν δὲ φαύλων οἱ σπουδαῖοι μάλιστα ταῖς τε αἱρέσεσι καὶ ταῖς ἀστείαις ἐπιθυμίαις διαφέρουσι: πᾶσα γὰρ μοχθηρία ψυχῆς μετὰ ἀκρασίας ἐστὶ, καὶ ὁ διὰ πάθος πράττων, δι' ἀκρασίαν πράττει καὶ μοχθηρίαν. ἔπεισιν οὖν μοι παρ' ἕκαστα θαυμάζειν τὴν θείαν ἐκείνην φωνήν. ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλὴν τῶν προβάτων, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν, ἐκεῖνος κλέπτης ἐστὶ καὶ λῃστής: ὁ δὲ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας, ποιμήν ἐστι τῶν προβάτων. τούτῳ ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει. εἶτα ἐπεξηγούμενος ὁ κύριος, λέγει. ἐγώ εἰμι ἡ θύρα τῶν προβάτων. δεῖ τοίνυν διὰ Χριστοῦ τὴν ἀλήθειαν μεμαθηκότας σώζεσθαι, κἂν φιλοσοφήσαντες, τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν τύχωσιν: νῦν γὰρ ἐδείχθη ἐναργῶς, ὃ ἑτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, νῦν ἀπεκαλύφθη: θεοῦ μὲν γὰρ ἔμφασις, ἑνός ἦν τοῦ παντοκράτορος, παρὰ πᾶσι τοῖς εὖ φρονοῦσι πάντοτε φυσική, καὶ τῆς ἀϊδίου κατὰ τὴν θείαν πρόνοιαν εὐεργεσίας ἀντελαμβάνοντο οἱ πλεῖστοι, οἱ καὶ μὴ τέλεον ἀπηρυθριακότες πρὸς τὴν ἀλήθειαν. καθόλου γοῦν τὴν περὶ τοῦ θείου ἔννοιαν Ξενοκράτης ὁ Καρχηδόνιος οὐκ ἀπελπίζει καὶ ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις: Δημόκριτος δὲ κἂν μὴ θέλῃ, ὁμολογήσει διὰ τὴν ἀκολουθίαν τῶν δογμάτων: τὰ γὰρ αὐτὰ πεποίηκεν εἴδωλα τοῖς ἀνθρώποις προσπίπτοντα, καὶ τοῖς ἀλόγοις ζώοις ἀπὸ τῆς θείας οὐσίας. πολλοῦ γε δεῖ ἄμοιρον εἶναι θείας ἐννοίας τὸν ἄνθρωπον, ὅς γε καὶ τοῦ ἐμφυσήματος ἐν τῇ γενέσει μεταλαβεῖν ἀναγέγραπται, καθαρωτέρας οὐσίας παρὰ τὰ ἄλλα ζῷα μετασχών: ἐντεῦθεν οἱ ἀμφὶ τὸν Πυθαγόραν, θείᾳ μοίρᾳ τὸν νοῦν εἰς ἀνθρώπους ἥκειν φασί. καθάπερ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης ὁμολογοῦσιν. ἀλλ' ἡμεῖς μὲν τῷ πεπιστευκότι προσεπιπνεῖσθαι τὸ ἅγιον πνεῦμα φαμέν: οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Πλάτωνα, νοῦν μὲν ἐν ψυχῇ θείας

μοίρας

μοίρας ἀπόῤῥοιαν ὑπάρχοντα: ψυχὴν δὲ ἐν σώματι κατοικίζουσιν: ἀναφανδὸν γοῦν διὰ ἰωὴλ ἑνὸς τῶν δώδεκα προφητῶν εἴρηται. καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα. καὶ οἱ υἱοὶ ὑμῶν, καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν προφητεύσουσιν. ἀλλ' οὐχ ὡς μέρος θεοῦ ἐν ἑκάστῳ ἡμῶν τὸ πνεῦμα. ὅπως δὲ ἡ διανομὴ αὕτη. καὶ ὅτι ποτέ ἐστι τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἐν τοῖς περὶ προφητείας κἀν τοῖς περὶ ψυχῆς ἐπιδειχθήσεται ἡμῖν. ἀλλὰ τὰ μὲν τῆς γνώσεως βάθη κρύπτειν ἀπιστίῃ ἀγαθῇ καθ' Ἡράκλειτον: ἀπιστίη γὰρ διαφυγγάνει μὴ γιγνώσκεσθαι, τὸ δ' ἑξῆς ἀποδοτέον, καὶ τὴν ἐκ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας Ἑλληνικὴν κλοπὴν, σαφέστερον ἤδη παραστατέον: φασὶ γὰρ σῶμα εἶναι τὸν θεὸν οἱ Στωϊκοὶ καὶ πνεῦμα κατ' οὐσίαν, ὥσπερ ἀμέλει καὶ τὴν ψυχήν. πάντα ταῦτα αὐτίκα ῥητῶς εὑρήσεις ἐν ταῖς γραφαῖς. μὴ γάρ μοι τὰς ἀλληγορίας αὐτῶν ἐννοήσῃς τὰ νῦν, ὡς ἡ γνωστικὴ παραδίδωσιν ἀλήθεια, εἰ ἄλλο, τι δεικνύουσαι καθάπερ οἱ σοφοὶ παλαισταὶ ἄλλο μηνύουσιν. ἀλλ' οἱ μὲν διήκειν διὰ πάσης τῆς οὐσίας τὸν θεὸν φασίν: ἡμεῖς δὲ ποιητὴν μόνον αὐτὸν καλοῦμεν. καὶ λόγῳ ποιητήν. παρήγαγεν δὲ αὐτοὺς τὸ ἐν τῇ σοφίᾳ εἰρημένον, διήκει δὲ καὶ χωρεῖ διὰ πάντων, διὰ τὴν καθαριότητα, ἐπεὶ μὴ συνῆκαν λέγεσθαι ταῦτα ἐπὶ τῆς σοφίας τῆς πρωτοκτίστου τῷ θεῷ: ναί φασιν ἀλλὰ ὕλην ὑποτίθενται οἱ φιλόσοφοι ἐν ταῖς ἀρχαῖς: οἵ τε Στωϊκοὶ καὶ Πλάτων καὶ Πυθαγόρας, ἀλλὰ καὶ Ἀριστοτέλης ὁ περιπατητικός: οὐχὶ δὲ μίαν ἀρχήν. ἴστωσαν οὖν τὴν καλουμένην ὕλην ἄποιον καὶ ἀσχημάτιστον λεγομένην πρὸς αὐτῶν, καὶ τολμηρότερον ἤδη μὴ ὂν πρὸς τοῦ Πλάτωνος εἰρῆσθαι. καὶ μήτι μυστικώτατα, μίαν τὴν ὄντως οὖσαν ἀρχὴν εἰδὼς ἐν τῷ τιμαίῳ αὐταῖς φησὶ λέξεσιν. νῦν δ' οὖν τὸ παρ' ἡμῶν ὧδε ἐχέτω: τὴν μὲν περὶ πάντων, εἴτε ἀρχὴν, εἴτε ἀρχὰς, εἴτε ὅπῃ δοκεῖ τούτων πέρι, τὸ νῦν οὐ ῥητέον, δι' ἄλλο μὲν οὐδέν: διὰ δὲ τὸ χαλεπὸν εἶναι κατὰ τὸν παρόντα τρόπον τῆς διεξόδου δηλῶσαι τὰ δοκοῦντα, ἀλλὰ ὡς τε ἡ λέξις ἡ προφητικὴ ἐκείνη: ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος, καὶ ἀκατασκεύαστος, ἀφορμὰς αὐτοῖς ὑλικῆς οὐσίας παρέσχηται: ναὶ μὴν Ἐπικούρῳ μὲν ἡ τοῦ αὐτομάτου παρείσδυσις, οὐ παρακολουθήσαντι τῷ εἰρημένῳ γέγονεν, ἐν τῷ θεῷ, ματαιότης ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης: Ἀριστοτέλει δὲ μέχρι σελήνης ἐπιλῆθε κατάγειν τὴν πρόνοιαν ἐκ τοῦδε τοῦ ψαλμοῦ. κύριε ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ ἔλεός σου. καὶ ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν: οὐ δέπω γὰρ ἀποκεκάλυπτο ἡ τῶν προφητικῶν δήλωσις μυστηρίων, πρὸ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας. τάς τε αὖ μετὰ θάνατον κολάσεις καὶ τὴν διὰ πυρὸς τιμωρίαν ἀπὸ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας, ἥ τε ποιητικὴ πᾶσα μοῦσα: ἀλλὰ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία ὑφείλετο. Πλάτων γοῦν ἐν τῷ τελευταίῳ τῆς πολιτείας αὐταῖς φησὶ ταῖς λέξεσιν. ἐνταῦθα δὴ ἄνδρες ἄγριοι διάπυροι, ἰδεῖν παρεστῶτες, καταμανθάνοντες τὸ φθέγμα: τοὺς μὲν, ἰδίᾳ παραλαβόντες ἦγον: τὸν δὲ Ἀρίδαιον καὶ τοὺς ἄλλους συμποδίσαντες, χεῖράς τε, καὶ πόδας, καὶ κεφαλὴν καταβαλόντες, καὶ ἐκδείραντες, εἷλκον παρὰ τὴν ὁδὸν ἐκτὸς ἐπ' ἀσπαλάθων κνάμπτοντες: οἱ μὲν γὰρ ἄνδρες οἱ διάπυροι, ἀγγέλους αὐτῷ βούλονται δηλοῦν. οἱ παραλαβόντες τοὺς ἀδίκους κολάζουσιν. ὁ ποιῶν φησι τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον, ἕπεται δὲ τούτοις τὴν ψυχὴν εἶναι ἀθάνατον. τὸ γὰρ κολαζόμενον, ἢ παιδευόμενον, ἐν αἰσθήσει ὂν ζῇ, κἂν πάσχειν λέγηται. τί δ' οὐκ οἶδεν ὁ Πλάτων καὶ πυρὸς ποταμοὺς καὶ τῆς γῆς τὸ βάθος, τὴν πρὸς τῶν βαρβάρων γέενναν καλουμένην τάρταρον προφητικῶς ὀνομάζων: Κωκυτόν τε, καὶ Ἀχέροντα, καὶ Πυριφλεγέθοντα, καὶ τοιαῦτά τινα εἰς τὴν παίδευσιν σωφρονίζοντα παρεισάγων κολαστήρια: τῶν μικρῶν δὲ, κατὰ τὴν γραφὴν, καὶ ἐλαχίστων τοὺς ἀγγέλους τοὺς ὁρῶντας τὸν θεόν: πρὸς δὲ καὶ τὴν εἰς ἡμᾶς δι' ἀγγέλων τῶν ἐφεστώτων ἥκουσαν ἐπισκοπὴν ἐμφαίνων. οὐκ ὀκνεῖ γράφειν. ἐπειδὴ πάσας τὰς ψυχὰς τοὺς βίους ᾑρῆσθαι ὥσπερ ἔλαχον ἐν τάξει προσιέναι πρὸς τὴν λάχεσιν. ἐκείνην δὲ ἑκάστῳ ὃν εἵλετο δαίμονα, τοῦτον φύλακα συμπέμπειν τοῦ βίου, καὶ ἀποπληρωτὴν τῶν αἱρεθέντων. τάχα δὲ καὶ τῷ Σωκράτει τὸ δαιμόνιον τοιοῦτό, τι ᾐνίσσετο. ναὶ μὴν γενητὸν εἶναι τὸν κόσμον ἐκ Μωυσέως παραλαβόντες ἐδογμάτισαν οἱ φιλόσοφοι. καὶ ὅ, γε Πλάτων αὐτίκα εἴρηκεν πότερον ἦν ἀρχὴν ἔχων γενέσεως οὐδεμίαν, ἢ γέγονεν, ἀπ' ἀρχῆς τινος ἀρξάμενος γέγονεν: ὁρατός τε γὰρ ὤν: ἁπτός ἐστιν: ἁπτός τε ὤν, καὶ σῶμα ἔχει. αὖθις τε ὁπότ' αὖ εἴπῃ, τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον, οὐ μόνον γενητὸν τε ἔδειξεν τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ γεγονέναι σημαίνει. καθάπερ υἱοῦ.

πατέρα δὲ αὐτοῦ κεκλῆσθαι, ὡς ἂν ἐκ μόνου γενομένου καὶ ἐκ μηδενὸς ὑποστάντος· γενητὸν δὲ καὶ οἱ Στωϊκοὶ τίθενται τὸν κόσμον, τόν τε ὑπὸ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας θρυλλούμενον διάβολον τὸν τῶν δαιμόνων ἄρχοντα, κακοεργὸν εἶναι ψυχὴν ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν νόμων ὁ Πλάτων λέγει ταῖσδε ταῖς λέξεσι· ψυχὴν διοικοῦσαν, τοῖς πάντῃ κινουμένοις, μῶν οὐ καὶ τὸν οὐρανὸν ἀνάγκη διοικεῖν φάναι; τί μήν; μίαν ἢ πλείους; πλείους· ἐγὼ ὑπὲρ σφῶν ἀποκρινοῦμαι, δυοῖν που ἔλαττον μηδὲν τιθῶμεν, τῆς τε εὐεργέτιδος, καὶ τῆς τἀναντία δυναμένης ἐξεργάζεσθαι: ὁμοίως δὲ κἀν τῷ Φαίδρῳ ταῦτα γράφει· ἔστι μὲν δὴ καὶ ἄλλα κακά, ἀλλά τις δαίμων ἔμιξε τοῖς πλείστοις ἐν τῷ παραυτίκα ἡδονήν. ἀλλὰ κἀν τῷ δεκάτῳ τῶν νόμων αὐτηρῶς τὸ Ἀποστολικὸν δείκνυσιν ἐκεῖνο· οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῶν ἐν οὐρανοῖς ὧδέ πως γράφων· ἐπειδὴ γὰρ συνεχωρήσαμεν αὑτοῖς ἡμῖν εἶναι μὲν τὸν οὐρανόν, πολλῶν μεστὸν ἀγαθῶν: εἶναι δὲ καὶ τῶν ἐναντίων· πλειόνων δὲ τῶν μή. μάχη δή φαμεν ἀθάνατος ἐσθ' ἡ τοιαύτη, καὶ φυλακῆς θαυμαστῆς δεομένη, κόσμον τε αὖθις τὸν μὲν, νοητὸν οἶδεν ἡ βάρβαρος φιλοσοφία: τὸν δὲ, αἰσθητόν: τὸν μὲν, ἀρχέτυπον: τὸν δὲ, εἰκόνα τοῦ καλουμένου παραδείγματος: καὶ τὸν μὲν, ἀνατίθησι μονάδι, ὡς ἂν νοητόν: τὸν δὲ, αἰσθητὸν ἑξάδι: γάμος γὰρ παρὰ τοῖς Πυθαγορείοις, ὡς ἂν γόνιμος ἀριθμός, ἡ ἑξὰς καλεῖται: καὶ ἐν μὲν τῇ μονάδι συνίστησιν οὐρανὸν ἀόρατον, καὶ γῆν ἀγίαν, καὶ φῶς νοητόν: ἐν ἀρχῇ γάρ φησιν ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος: εἶτ' ἐπιφέρει. καὶ εἶπεν ὁ θεός. γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς. ἐν δὲ τῇ κοσμογονίᾳ τῇ αἰσθητῇ στερεὸν οὐρανὸν δημιουργεῖ: τὸ δὲ στερεόν, αἰσθητόν: γῆν τε ὁρατὴν καὶ φῶς βλεπόμενον. ἆρ' οὐ δοκεῖ σοι ἐντεῦθεν ὁ Πλάτων ζῴων ἰδέας ἐν τῷ νοητῷ ἀπολείπειν κόσμῳ, καὶ τὰ εἴδη τὰ αἰσθητά, καὶ τὰ γένη δημιουργεῖν τὰ νοητά; εἰκότως ἄρα ἐκ γῆς μὲν τὸ σῶμα διαπλάττεσθαι λέγει ὁ Μωϋσῆς, ὃ γήϊνον φησὶν ὁ Πλάτων σκῆνος: ψυχὴν δὲ τὴν λογικὴν ἄνωθεν ἐμπνευσθῆναι ὑπὸ τοῦ θεοῦ εἰς πρόσωπον. ἐνταῦθα γὰρ τὸ ἡγεμονικὸν ἱδρῦσθαι λέγουσι, τὴν διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἐπισόδιον τῆς ψυχῆς ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάστου, εἴσοδον ἑρμηνεύοντες, διὸ καὶ κατ' εἰκόνα, καὶ ὁμοίωσιν τὸν ἄνθρωπον γεγονέναι: εἰκὼν μὲν γὰρ θεοῦ λόγος θεῖος καὶ βασιλικός, ἄνθρωπος ἀπαθής: εἰκὼν δ' εἰκόνος ἀνθρώπινος νοῦς: ἑτέρῳ δ' εἰ βούλει παραλαβεῖν ὀνόματι τὴν ἐξομοίωσιν, εὕροις ἂν παρὰ τῷ Μωϋσεῖ τὴν ἀκολουθίαν ὀνομαζομένην θείαν: φησὶ γάρ. ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ ὑμῶν πορεύεσθε, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φυλάξατε: ἀκόλουθοι δ' οἶμαι καὶ θεραπευταὶ θεοῦ πάντες οἱ ἐνάρετοι. ἐντεῦθεν οἱ μὲν Στωϊκοὶ τὸ τέλος τῆς φιλοσοφίας, τὸ ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν εἰρήκασι, Πλάτων δὲ ὁμοίωσιν θεῷ, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ παρεστήσαμεν στρωματεῖ: Ζήνων δὲ ὁ Στωϊκός, παρὰ Πλάτωνος λαβών: ὁ δὲ, ἀπὸ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας τοὺς ἀγαθοὺς πάντας ἀλλήλων εἶναι φίλους λέγει: φησὶ γὰρ ἐν τῷ Φαίδρῳ Σωκράτης, ὡς οὐχ εἵμαρται κακὸν κακῷ φίλον εἶναι: οὐδ' ἀγαθὸν ἀγαθῷ μὴ φίλον: ὅπερ κἀν τῷ Λυσίᾳ ἀπέδειξεν ἱκανῶς· ὡς ἐν ἀδικίᾳ καὶ πονηρίᾳ οὐκ ἄν ποτε σωθείη φιλία. καὶ ὁ Ἀθηναῖος ξένος ὁμοίως φησὶ πρᾶξιν εἶναι φίλην, καὶ ἀκόλουθον θεῷ καὶ ἕνα λόγον ἔχουσαν ἀρχαῖον, ὅτ' ἂν τὸ μὲν ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ, μετρίῳ ὄντι, φίλον ᾖ: τὰ δὲ ἄμετρα, οὔτε τοῖς ἀμέτροις, οὔτε τοῖς ἐμμέτροις. ὁ δὲ θεὸς ἡμῖν πάντων χρημάτων, μέτρον ἂν εἴη. εἶτα ὑποβάς, ἐπάγει πάλιν: πᾶς γὰρ δὴ ἀγαθὸς ἀγαθῷ ὅμοιος: κατὰ ταῦτα δὲ καὶ θεῷ ἐοικὼς ἀγαθῷ τε παντὶ φίλος ὑπάρχει καὶ θεῷ: ἐνταῦθα γενόμενος, κἀκείνου ἀνεμνήσθην: ἐπὶ τέλει γάρ, τοῦ Τιμαίου λέγει· τῷ κατανοουμένῳ τὸ κατανοοῦν ἐξομοιῶσαι δεῖν κατὰ τὴν ἀρχαίαν φύσιν: ὁμοιώσαντα δὲ, τέλος ἔχειν τοῦ προτεθέντος ἀνθρώποις ὑπὸ θεῶν ἀρίστου βίου, πρός τε τὸν παρόντα καὶ τὸν ἔπειτα χρόνον, ἴσον γὰρ τούτοις ἐκεῖνα δύναται, οὐ παύσεται ὁ ζητῶν, ἕως ἂν εὕρῃ: εὑρὼν δὲ, θαμβηθήσεται: θαμβηθεὶς δὲ, βασιλεύσει: βασιλεύσας δὲ, ἐπαναπαύσεται· τί δ' οὐχὶ κἀκεῖνα τοῦ Θάλητος ἐκ τῶνδε ἤρτηται· τὸ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων δοξάζεσθαι τὸν θεόν, καὶ τὸν καρδιογνώστην λέγεσθαι πρὸς ἡμῶν αὐτηρῶς ἑρμηνεύει. ἐρωτηθεὶς γὰρ ὅτι ὁ Θάλης τί ἐστι τὸ θεῖον, τὸ μήτε ἀρχὴν ἔφη, μήτε τέλος ἔχον: πυθομένου δὲ ἑτέρου εἰ λανθάνει τὸ θεῖον πράσσων τι ἄνθρωπος, καὶ πῶς εἶπεν ὅς γε οὐδὲ διανοούμενος: ναὶ μὴν μόνον τὸ καλὸν ἀγαθόν, οἶδεν ἡ βάρβαρος φιλοσοφία, καὶ τὴν ἀρετὴν αὐτάρκη πρὸς εὐδαιμονίαν, ὁπηνίκ' ἂν εἴπῃ· ἰδοὺ δέδωκα πρὸ ὀφθαλμῶν σου τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν·

τὴν

τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον. ἐκλέξαι τὴν ζωήν· τὸ μὲν τὸ ἀγαθὸν, ζωὴν καλεῖ· καὶ καλὸν τὴν τού-
του ἐκλογήν· κακὸν δὲ, τὴν τοῦ ἐναντίου αἵρεσιν. ἀγαθοῦ δὲ καὶ ζωῆς, ἓν τέλος τὸ φιλόθεον γενέ-
σθαι· αὕτη γὰρ ἡ ζωή σου καὶ τὸ πολυήμερον, ἀγαπᾶν τὸ πρὸς ἀλήθειαν· σαφέστερον δὲ ἐκεῖνα
ἔχει· ὁ γὰρ σωτὴρ ἀγαπᾶν παραγγείλας τὸν θεὸν καὶ τὸν πλησίον, ἐν ταύταις φησὶ ταῖς δυ-
σὶν ἐντολαῖς ὅλον τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας κρέμασθαι. ταῦτα θρυλλοῦσιν οἱ Στωϊκοὶ τὰ
δόγματα· καὶ πρὸ τούτων ὁ Σωκράτης ἐν Φαίδρῳ εὐχόμενος· ὦ Πᾶν τε καὶ ἄλλοι θεοὶ,
δοίητέ μοι τἄνδοθεν εἶναι καλῷ. ἐν δὲ τῷ Θεαιτήτῳ διαῤῥήδην φησίν· ὁ γὰρ καλῶς λέγων, κα-
λός τε κἀγαθός. κἀν τῷ Πρωταγόρᾳ καλλίονι Ἀλκιβιάδου ἐντυχεῖν ὁμολογεῖ τοῖς ἑταίροις
Πρωταγόρου, εἴγε τὸ σοφώτατον κάλλιστόν ἐστιν· τὴν γὰρ ἀρετὴν τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς ἔφη-
σεν· κατὰ δὲ τὸ ἐναντίον, τὴν κακίαν αἶσχος ψυχῆς. Ἀντίπατρος μὲν οὖν ὁ Στωϊκὸς τρία συγ-
γραψάμενος βιβλία περὶ τοῦ ὅτι κατὰ Πλάτωνα μόνον τὸ καλὸν ἀγαθὸν, ἀποδείκνυσιν ὅτι
καὶ κατ' αὐτὸν αὐτάρκης ἡ ἀρετὴ πρὸς εὐδαιμονίαν, καὶ ἄλλα πλείω παρατίθεται δόγματα,
σύμφωνα τοῖς Στωϊκοῖς· Ἀριστοβούλῳ δὲ τῷ κατὰ Πτολεμαῖον γεγονότι τὸν φιλάδελφον, οὗ
μέμνηται ὁ συνταξάμενος τὴν τῶν Μακκαβαϊκῶν ἐπιτομὴν, βιβλία γεγονέναι ἱκανά. δι' ὧν
ἀποδείκνυσι τὴν περιπατητικὴν φιλοσοφίαν, ἔκ τε τοῦ κατὰ Μωϋσέα νόμου, καὶ τῶν ἄλλων
ἠρτῆσθαι προφητῶν· καὶ τὰ μὲν, τῇδε ἐχέτω. ἀδελφοὺς δὲ εἶναι ἡμᾶς ὡς ἂν τοῦ ἑνὸς θεοῦ καὶ ἑνὸς
διδασκάλου, φαίνεταί που καὶ Πλάτων καλῶν ὧδέ πως· ἐστὲ μὲν γὰρ πάντες οἱ ἐν τῇ πόλει
ἀδελφοὶ, ὡς φήσομεν πρὸς αὐτοὺς μυθολογοῦντες, ἀλλ' ὁ θεὸς πλάττων, ὅσοι μὲν ὑμῶν ἱκα-
νοὶ ἄρχειν χρυσὸν ἐν τῇ γενέσει συνέμιξεν αὐτοῖς, διὸ τιμιώτατοί εἰσιν· ὅσοι δὲ ἐπίκουροι, ἄρ-
γυρον· σίδηρον δὲ καὶ χαλκὸν, τοῖς γεωργοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις δημιουργοῖς· ὅθεν ἀνάγκη φησὶ γε-
γονέναι ἀσπάζεσθαί τε καὶ φιλεῖν· τούτους μὲν, ταῦτα, ἐφ' οἷς γνῶσις· ἐκείνους δὲ, ἐφ' οἷς δό-
ξα. ἴσως τὴν ἐκλεκτὴν ταύτην φύσιν γνώσεως ἐφιεμένην μαντεύεται, εἰ μή τι τρεῖς τινας
ὑποτιθέμενος φύσεις, τρεῖς πολιτείας ὡς ὑπέλαβόν τινες διαγράφει· καὶ Ἰουδαίων μὲν, ἀρ-
γυρᾶν· Ἑλλήνων δὲ, τὴν τρίτην· Χριστιανῶν δὲ οἷς χρυσὸς ὁ βασιλικὸς ἐγκαταμέμικται τὸ
ἅγιον πνεῦμα· τόν τε Χριστιανοῦ βίον ἐμφαίνων κατὰ λέξιν γράφει ἐν τῷ Θεαιτήτῳ. λέγω-
μεν δὴ περὶ τῶν κορυφαίων, τί γὰρ ἄν τις τούς γε φαύλως διατρίβοντας ἐν φιλοσοφίᾳ λέ-
γοι· οὗτοι δέ που, οὐδὲ εἰς ἀγορὰν ἴσασι τὴν ὁδόν· οὔτε ὅπου δικαστήριον ἢ βουλευτήριον, ἤ τι κοι-
νὸν ἄλλο τῆς πόλεως συνέδριον· νόμους δὲ καὶ ψηφίσματα γεγραμμένα, οὔτε ὁρῶσιν, οὔτε ἀ-
κούουσιν· σπουδαὶ δὲ ἑταιρειῶν καὶ σύνοδοι, καὶ σὺν αὐλητρίσι κῶμοι, οὐδὲ ὄναρ πράττειν
προσίσταται αὐτοῖς· εὖ δὲ ἢ κακῶς τις γέγονεν ἐν πόλει, ἤ τί τῳ κακόν ἐστι γεγονὸς ἐκ προγό-
νων, μᾶλλον αὐτοὺς λέληθεν, ἢ οἱ τῆς θαλάσσης λεγόμενοι χόες· καὶ ταῦτ' οὐδ' ὅτι οὐκ οἶδεν οἶ-
δεν· ἀλλὰ τῷ ὄντι τὸ σῶμα κεῖται αὐτοῦ καὶ ἐπιδημεῖ· αὐτὸς δὲ πέταται κατὰ Πίνδαρον,
τάς τε γᾶς ὑπένερθεν, οὐρανοῦ τε ὕπερ ἀστρονομῶν, καὶ πᾶσαν πάντῃ φύσιν ἐρευνάμενος. πά-
λιν αὖ τῷ τοῦ κυρίου ῥητῷ· ἔστω ὑμῶν τὸ ναὶ, ναί· καὶ τὸ οὒ, οὔ, ἐκεῖνο ἀπεικαστέον, ἀλλά μοι ψεῦ-
δός τε συγχωρῆσαι καὶ ἀληθὲς ἀφανίσαι, οὐδαμῶς θέμις· τῇ τε περὶ τοῦ ὀμόσαι ἀπαγορεύσει
συνᾴδει ἥδε, ἡ ἐν τῷ δεκάτῳ τῶν νόμων λέξις· ἔπαινος δὲ ὅρκος τε περὶ παντὸς ἀπέστω. καὶ
τὸ σύνολον Πυθαγόρας καὶ Σωκράτης καὶ Πλάτων, λέγοντες ἀκούειν φωνῆς θεοῦ, τὴν κατα-
σκευὴν τῶν ὅλων θεωροῦντες ἀκριβῶς ὑπὸ θεοῦ γεγονυῖαν, καὶ συνεχομένην ἀδιαλείπτως·
ἀκηκόασι γὰρ τοῦ Μωϋσέως λέγοντος, εἶπε καὶ ἐγένετο, τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ἔργον εἶναι δια-
γράφοντος, ἐπί τε τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ χοὸς διαπλάσεως ἱστάμενοι. γήϊνον μὲν οἱ φιλόσο-
φοι παρ' ἕκαστα τὸ σῶμα ἀναγορεύουσιν. Ὅμηρος δὲ, οὐκ ὀκνεῖ ἐν κατάρας μέρει θέσθαι, τὸ

Ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε

καθάπερ Ἡσαΐας, καὶ καταπατήσατε αὐτοὺς λέγων, ὡς πηλόν. Καλλίμαχος δὲ, διαῤῥήδην
γράφει, ἦν κεῖνος ὁ 'νιαυτὸς· ᾧ ποτε πτηνὸν καὶ τοὐν θαλάσσῃ καὶ τὸ τετράπουν αὐτῷ
ἐφθέγγεθ', ὡς ὁ πηλὸς ὁ Προμηθέως. πάλιν τε αὖ ὁ αὐτός τε εἴσω ἔφη ὁ Προμηθεὺς ἔπλασε,
καὶ πηλοῦ μὴ ἐξ ἑτέρου γέγονας, Ἡσίοδός τε ἐπὶ τῆς Πανδώρας λέγει·

Ἥφαιστον δὲ κέλευσε περικλυτὸν ὅττι τάχιστα,
Γαῖαν ὕδει φύρειν· ἐν δ' ἀνθρώπου θέμεν αὐδὴν　　　Καὶ νόσ-

πῦρ μὲν οὖν τεχνικὸν ὁδῷ βαδίζον εἰς γένεσιν, τὴν φύσιν ὁρίζονται οἱ Στωϊκοί· πῦρ δὲ

καὶ φῶς ἀλληγορεῖται ὁ θεὸς καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ πρὸς τῆς γραφῆς. τί δ' οὐχὶ καὶ Ὅμηρος παραφράζων τὸν χωρισμὸν τοῦ ὕδατος ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ τὴν ἀποκάλυψιν τὴν ἐμφανῆ τῆς ξηρᾶς, ἐπί τε τῆς Τηθύος καὶ τοῦ Ὠκεανοῦ λέγει. ἤδη γὰρ δηρὸν χρόνον ἀλλήλων ἀπέχονται εὐνῆς καὶ φιλότητος. πάλιν τὸ δυνατὸν ἐν πᾶσι προσάπτουσι καὶ οἱ παρ' Ἕλλησι λογιώτατοι τῷ θεῷ, ὁ μὲν Ἐπίχαρμος (Πυθαγόρειος δὲ ἦν) λέγων· οὐδὲν ἐκφεύγει τὸ θεῖον. τοῦτο γιγνώσκειν σε δεῖ αὐτὸς ἔσθ' ἁμῶν ἐπόπτης: ἀδυνατεῖ δὲ οὐδὲν θεός. ὁ μελοποιὸς δέ, θεῷ δὲ δυνατὸν ἐκ μελαίνας νυκτὸς ἀμίαντον ὄρσαι φάος κελαινεφεῖ δὲ σκότει καλύψαι καθαρὸν ἁμέρας σέλας. ὁ μόνος ἡμέρας οὔσης νύκτα ποιῆσαι δυνάμενος ποιῆσαι φησίν. οὗτος θεός ἐστιν, ἔν τε τοῖς Φαινομένοις ἐπιγραφομένοις Ἄρατος·

Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα (εἰπὼν) τόν, οὐδέ ποτ' ἄνδρες ἐῶμεν
Ἄρρητον: μεσταὶ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν ἀγυιαὶ
Πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγοραί. μεστὴ δὲ θάλασσα
Καὶ λιμένες, πάντη δὲ Διὸς κεχρήμεθα πάντες, ἐπιφέρει
Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν- οἷον δημιουργία -ὁ δ' ἤπιος ἀνθρώποισι.
Δεξιὰ σημαίνει: λαοὺς δ' ἐπὶ ἔργα ἐγείρει.
Αὐτὸς γὰρ τάδε σήματ' ἐν οὐρανῷ ἐστήριξεν. Ἄστρα διακρίνας: ἐσκέψατο δ' εἰς ἐνιαυτὸν
Ἀστέρας: οἵ κε μάλιστα τετυγμένα σημαίνοιεν
Ἀνδράσιν ὡράων, ὄφρ' ἔμπεδα πάντα φύωνται.
Καί μιν ἀεὶ πρῶτόν τε καὶ ὕστατον ἱλάσκονται
Χαῖρε πάτερ μέγα θαῦμα: μέγ' ἀνθρώποισιν ὄνειαρ.

καὶ πρὸ τούτου δὲ Ὅμηρος ἐπὶ τῆς ἡφαιστοτεύκτου ἀσπίδος κοσμοποιῶν κατὰ Μωυσέα.

Ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ', ἐν δ' οὐρανόν: ἐν δὲ θάλασσαν φησίν.
Ἐν δ' ἔτα τείρεα πάντα, τά τ' οὐρανὸς ἐστεφάνωται: ὁ γὰρ διὰ τῶν ποιημάτων

καὶ καταλογάδην συγγραμμάτων ᾀδόμενος Ζεύς, τὴν ἔννοιαν ἐπὶ τὸν θεὸν ἀναφέρει. ἤδη δὲ ὡς εἰπεῖν ὑπ' αὐγὰς ὁ Δημόκριτος εἶναι τινὰς ὀλίγους γράφει τῶν ἀνθρώπων. οἳ δὴ ἀνατείνοντες τὰς χεῖρας ἐνταῦθα, ὃν νῦν ἠέρα καλέομεν οἱ Ἕλληνες, πάντα Ζεὺς μυθέεται, καὶ πάνθ' οὗτος οἶδε, καὶ διδοῖ, καὶ ἀφαιρεῖται, καὶ βασιλεὺς οὗτος τῶν πάντων. μυστικώτερον δὲ ὁ μὲν Βοιώτιος Πίνδαρος, ἅτε Πυθαγόρειος ὤν, ἓν ἀνδρῶν ἓν θεῶν γένος: ἐκ μιᾶς δὲ ματρὸς πνέομεν ἀμφω τῆς ὕλης παραδίδωσι, καὶ ἕνα τὸν τούτου δημιουργόν, ὃν ἀριστοτέχναν πατέρα λέγει, τὸν καὶ τῆς προκοπῆς κατ' ἀξίαν εἰς θεότητα παρεσχημένον: σιωπῶ γὰρ Πλάτωνα αὐτίκα. οὗτος ἐν τῇ πρὸς Ἔραστον καὶ Κορίσκον ἐπιστολῇ φαίνεται πατέρα καὶ υἱόν, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐκ τῶν Ἑβραϊκῶν γραφῶν ἐμφαίνων παρακελευόμενος κατὰ λέξιν ἐπομνύντας σπουδῇ τε ἅμα μὴ ἀμούσῳ, καὶ τῆς σπουδῆς ἀδελφῇ παιδιᾷ, τὸν πάντων θεὸν αἴτιον, καὶ τὸν ἡγεμόνος καὶ αἰτίου πατέρα κύριον ἐπομνύντας, ὃν ἐὰν ὀρθῶς φιλοσοφῆτε, εἴσεσθε. ἥ τε ἐν Τιμαίῳ δημηγορία πατέρα καλεῖ τὸν δημιουργὸν λέγουσα ὧδέ πως. θεοὶ θεῶν ὧν ἐγὼ πατήρ, δημιουργός τε ἔργων. ὥστε καὶ ἐπὰν εἴπῃ περὶ τὸν πάντων βασιλέα πάντα ἐστί, κἀκείνου ἕνεκα τὰ πάντα. κἀκεῖνο αἴτιον ἁπάντων καλῶν. δεύτερον δὲ περὶ τὰ δεύτερα, καὶ τρίτον, περὶ τὰ τρίτα οὐκ ἄλλως ἔγωγε ἐξακούω, ἢ τὴν ἁγίαν τριάδα μηνύεσθαι: τρίτον μὲν γὰρ εἶναι, τὸ ἅγιον πνεῦμα: τὸν υἱὸν δέ, δεύτερον, δι' οὗ πάντα ἐγένετο κατὰ βούλησιν τοῦ πατρός: ὁ δ' αὐτὸς ἐν τῷ δεκάτῳ τῆς πολιτείας Ἠρὸς τοῦ Ἀρμενίου τὸ γένος Παμφύλου μέμνηται, ὅς ἐστι Ζωροάστρης. αὐτὸς γοῦν ὁ Ζωροάστρης γράφει τάδε, ταῦτ' ἔγραψεν Ζωροάστρης ὁ Ἀρμενίου τὸ γένος Πάμφυλος ἐν πολέμῳ τελευτήσας: ἐν ᾅδῃ γενόμενος ἐδάην παρὰ θεῶν, τὸν δὴ Ζωροάστρην τοῦτον ὁ Πλάτων δωδεκαταῖον ἐπὶ τῇ πυρᾷ κείμενον ἀναβιῶναι λέγει. τάχα μὲν οὖν τὴν ἀνάστασιν: τάχα δὲ ἐκεῖνα αἰνίσσεται, ὡς διὰ τῶν δώδεκα ζῳδίων ἡ ὁδὸς ταῖς ψυχαῖς γίνεται εἰς τὴν ἀνάληψιν: αὐτὸς δὲ καὶ εἰς τὴν γένεσιν φησὶ τὴν αὐτὴν γίγνεσθαι κάθοδον. ταύτῃ ὑποληπτέον καὶ τὰ τοῦ Ἡρακλέους ἆθλα γενέσθαι δώδεκα, μεθ' ἃ τῆς ἀπαλλαγῆς παντὸς τοῦ κόσμου τοῦδε τυγχάνει ἡ ψυχή. οὐ παραπέμψομαι καὶ τὸν Ἐμπεδοκλέα, ὃς φυσικῶς οὕτως τῆς τῶν πάντων ἀναλήψεως μέμνηται, ὡς ἐσομένης ποτὲ εἰς τὴν τοῦ πυρὸς οὐσίαν μεταβολῆς. σαφέστατα Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος ταύτης ἐστὶ

τῆς

Septenarium numerum esse Hebraeis, tum Graecis esse sacrum.

τῆς δόξης· τὸν μέν τινα κόσμον, ἀΐδιον εἶναι δογματίζων· τὸν δέ τινα, φθειρόμενον, τὸν κατὰ τὴν διακόσμησιν εἰδώς· οὐχ ἕτερον ὄντα ἐκείνου πως ἔχοντος, ἀλλ᾽ ὅτι μὲν ἀΐδιον τὸν ἐξ ἁπάσης τῆς οὐσίας ἰδίως ποιὸν κόσμον ᾔδει, φανερὸν ποιεῖ λέγων οὕτως, κόσμον τὸν αὐτὸν ἁπάντων, οὔτε τις θεῶν, οὔτε ἀνθρώπων ἐποίησεν· ἀλλ᾽ ἦν ἀεὶ καὶ ἔστι καὶ ἔσται, πῦρ ἀείζωον ἁπτόμενον μέτρα καὶ ἀποσβεννύμενον μέτρα. ὅτι δὲ καὶ γενητὸν καὶ φθαρτὸν αὐτὸν εἶναι ἐδογμάτιζε, μηνύει τὰ ἐπιφερόμενα, πυρὸς τροπαὶ, πρῶτον θάλασσα· θαλάσσης δὲ τὸ μὲν ἥμισυ, γῆ· τὸ δὲ ἥμισυ, πρηστήρ· δυνάμει γὰρ λέγει, ὅτι πῦρ ὑπὸ τοῦ διοικοῦντος λόγου καὶ θεοῦ τὰ σύμπαντα δι᾽ ἀέρος τρέπεται εἰς ὑγρὸν, τὸ ὡς σπέρμα τῆς διακοσμήσεως ὃ καλεῖ θάλασσαν· ἐκ δὲ τούτου αὖθις γίνεται γῆ καὶ οὐρανὸς, καὶ τὰ ἐμπεριεχόμενα· ὅπως δὲ πάλιν ἀναλαμβάνεται καὶ ἐκπυροῦται, σαφῶς διὰ τούτων δηλοῖ, θάλασσα διαχέεται καὶ μετρέεται εἰς τὸν αὐτὸν λόγον ὁκοῖος πρῶτον ἦν, ἢ γενέσθαι γῆ. ὁμοίως καὶ περὶ τῶν ἄλλων στοιχείων τὰ αὐτά· παραπλήσια τούτῳ καὶ οἱ ἐλλογιμώτατοι τῶν Στωϊκῶν δογματίζουσι, περί τε ἐκπυρώσεως διαλαμβάνοντες καὶ κόσμου διοικήσεως, καὶ τοῦ ἰδίως ποιοῦ κόσμου τε, καὶ ἀνθρώπου, καὶ τῆς τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἐπιδιαμονῆς. πάλιν τε αὖ ὁ Πλάτων ἐν μὲν τῷ ἑβδόμῳ τῆς πολιτείας, τὴν ἐνταῦθα ἡμέραν, νυκτερινὴν κέκληκε, διὰ τοὺς κοσμοκράτορας οἶμαι τοῦ σκότους τούτου· ὕπνον δὲ καὶ θάνατον, τὴν εἰς σῶμα κάθοδον τῆς ψυχῆς, κατὰ ταὐτὰ Ἡρακλείτῳ, καὶ μή τι τοῦτ᾽ ἐστὶ τοῦ σωτῆρος προθέσπισαν τὸ πνεῦμα διὰ τοῦ Δαβὶδ λέγον, ἐγὼ ἐκοιμήθην καὶ ὕπνωσα, ἐξηγέρθην ὅτι κύριος ἀντιλήψεταί μου· οὐ γὰρ τὴν ἀνάστασιν μόνην τοῦ Χριστοῦ ἐξ ὕπνου ἔγερσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς σάρκα κάθοδον τοῦ κυρίου ὕπνον ἀλληγορεῖ, αὐτίκα ὁ αὐτὸς σωτὴρ παρεγγυᾷ, γρηγορεῖτε, οἷον μελετᾶτε ζῆν, καὶ χωρίζειν τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος πειρᾶσθε, τήν τε κυριακὴν ἡμέραν ἐν τῷ δεκάτῳ τῆς πολιτείας ὁ Πλάτων διὰ τούτων καταμαντεύεται, ἐπειδὴ δὲ τοῖς ἐν τῷ λειμῶνι ἑκάστοις ἑπτὰ ἡμέραι γένοιντο, ἀναστάντας ἐντεῦθεν δεῖν τῇ ὀγδόῃ πορεύεσθαι καὶ ἀφικνεῖσθαι τεταρταίους. λειμῶνα μὲν τὸν ἀκούσιον, τὴν ἀπλανῆ σφαῖραν, ὡς ἥμερον χωρίον καὶ προσηνὲς καὶ τὸν ὁσίων χῶρον, ἑπτὰ δὲ ἡμέρας ἑκάστην κίνησιν τῶν ἑπτὰ· καὶ πᾶσαν τὴν ἐργαστικὴν τέχνην εἰς τέλος ἀναπαύσεως σπεύδουσαν· ἡ δὲ μετὰ τοὺς πλανωμένους πορεία, ἐπὶ τὸν οὐρανὸν ἄγει, τουτέστι τὴν ὀγδόην κίνησίν τε καὶ ἡμέραν. τεταρταίους δὲ τὰς ψυχὰς ἀπιέναι λέγει, δηλῶν τὴν διὰ τῶν τεσσάρων στοιχείων πορείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑβδόμην ἱερὰν οὐ μόνον οἱ Ἑβραῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἴσασι. καθ᾽ ἣν ὁ πᾶς κόσμος κυκλεῖται τῶν ζωογονουμένων καὶ φυομένων ἁπάντων. Ἡσίοδος μὲν οὕτως περὶ αὐτῆς λέγει,

Τεταρταίους — ὁσίων χῶρος

ἡμέραν τὴν ἑβδόμην ἱερὰν εἶναι.

> Πρῶτον μὲν ἕν τε τετράς τε, καὶ ἑβδόμη ἱερὸν ἦμαρ.

καὶ πάλιν.

> Ἑβδομάτῃ δ᾽ αὖθις λαμπρὸν φάος ἠελίοιο,

Ὅμηρος δὲ

> Ἑβδομάτῃ δ᾽ ἤπειτα κατήλυθεν ἱερὸν ἦμαρ,

καὶ ἑβδόμη ἦν ἱερή· καὶ πάλιν

> Ἕβδομον ἦμαρ ἔην, καὶ τῷ τετέλεστο ἅπαντα.

καὶ αὖθις.

> Ἑβδομάτῃ δ᾽ ἠοῖ λίπομεν ῥόον ἐξ Ἀχέροντος.

καὶ μὴν καὶ Καλλίμαχος ὁ ποιητὴς γράφει,

> Ἑβδομάτῃ δ᾽ ἠοῖ καί οἱ τετύκοντο ἅπαντα.

καὶ πάλιν

> Ἑβδόμη εἰν ἀγαθοῖς, καὶ ἑβδόμη ἐστὶ γενέθλη,

καὶ

> Ἑβδόμη ἐν πρώτοισι, καὶ ἑβδόμη ἐστὶ τελείη.

καὶ

> Ἑπτὰ δὲ πάντα τέτυκτο ἐν οὐρανῷ ἀστερόεντι
> Ἐν κύκλοισι φανέντ᾽ ἐπιτελλομένοις ἐνιαυτοῖς.

ἀλλὰ καὶ αἱ Σόλωνος ἐλεγεῖαι σφόδρα τὴν ἑβδομάδα ἐκθειάζουσι, τί δ᾽ οὐχὶ παραπλήσια τῇ λεγούσῃ γραφῇ. ἄρωμεν ἀφ᾽ ἡμῶν τὸν δίκαιον ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστιν, ὁ Πλάτων μονονουχὶ προφητεύων τὴν σωτήριον οἰκονομίαν ἐν τῷ δευτέρῳ τῆς πολιτείας ὧδέ φησιν. οὕτω δὲ διακείμενος ὁ δίκαιος, μαστιγωθήσεται, στρεβλώσεται, δεθήσεται· ἐκκοπήσεται τὼ ὀφθαλμὼ τελευτῶν, πάντα κακὰ παθὼν ἀνασκινδυλευθήσεται. ὅτε Σωκρατικὸς Ἀντισθένης παραφράζων τὴν προφητικὴν ἐκείνην φωνὴν, τίνι με ὡμοιώσατε λέγει κύριος, οὐδενὶ ἐοικέναι φησί, διόπερ αὐτὸν οὐδεὶς ἐκμαθεῖν ἐξ εἰκόνος δύναται. τὰ δ᾽ ὅμοια καὶ Ξενοφῶν ὁ Ἀθηναῖος κατὰ λέξιν λέγει· ὁ γοῦν πάντα σείων καὶ ἀτρεμίζων, ὡς μὲν μέγας τις καὶ δυνατὸς, φανερός· ὁποῖος δὲ τὴν μορφὴν ἀφανής. οὐδὲ μὴν ὁ

παμφαὴς δοκῶν εἶναι ἥλιος, οὐδ' οὗτος ἔοικεν ὁρᾶν αὐτὸν ἐπιτρέπειν, ἀλλ' ἤν τις ἀναιδῶς αὐτὸν θεάσηται, τὴν ὄψιν ἀφαιρεῖται· τίς γὰρ σὰρξ δύναται τὸν ἐπουράνιον καὶ ἀληθῆ ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν θεὸν ἄμβροτον, ὃς πόλον οἰκεῖ, ἀλλ' οὐδ' ἀκτίνων κατ' ἐναντίον ἠελίοιο ἄνθρωποι στῆναι δυνατοὶ θνητοὶ γεγαότες, προσεῖπεν ἡ σίβυλλα. εὖ γ' οὖν καὶ Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος διδάσκων ὅτι εἷς καὶ ἀσώματος ὁ θεὸς, ἐπιφέρει:

Εἷς θεὸς ἔν τε θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισι μέγιστος·
Οὔτι δέμας θνητοῖσιν ὁμοίιος, οὐδὲ νόημα.

καὶ πάλιν,
Ἀλλ' οἱ βροτοὶ δοκοῦσι γεννᾶσθαι θεούς.
Τὴν σφετέρην δὲ ἐσθῆτα ἔχειν, φωνήν, τε δέμας τε·

καὶ πάλιν,

Ἀλλ' εἴτοι χεῖρας εἶχον βόες, ἠὲ λέοντες,
Ἢ γράψαι χείρεσσι, καὶ ἔργα τελεῖν ἅπερ ἄνδρες:
Ἵπποι μέν θ' ἵπποισι: βόες δέ τε βουσὶν ὁμοῖοι
Καὶ θεῶν ἰδέας ἔγραφον, καὶ σώματ' ἐποίουν
Τοιαῦθ' οἷόν περ καὶ αὐτοὶ δέμας εἶχον ὅμοιον.

ἀκούσωμεν οὖν πάλιν Βακχυλίδου τοῦ μελοποιοῦ περὶ τοῦ θείου λέγοντος. οἱ μὲν ἀδμῆτες ἀεικελιᾶν νούσων εἰσὶ, καὶ ἀναίτιοι οὐδὲν ἀνθρώποις ἴκελοι. Κλεάνθους τε τοῦ Στωϊκοῦ ἔν τινι ποιήματι περὶ τοῦ θεοῦ ταῦτά γε γράφοντος,

Τἀγαθὸν ἐρωτᾷς μ' οἷόν ἐστ'; ἄκουε δή.
Τεταγμένον δίκαιον· ὅσιον, εὐσεβὲς,
Κρατοῦν ἑαυτοῦ χρήσιμον καλόν· δέον,
Αὐστηρόν, αὐθέκαστον ἀεὶ συμφέρον
Ἄφοβον, ἄλυπον, λυσιτελές, ἀνώδυνον·
Ὠφέλιμον, εὐάρεστον, ὁμολογούμενον,
Εὐκλεὲς, ἄτυφον, ἐπιμελὲς, πρᾶον, σφοδρόν.
Χρονιζόμενον, ἄμεμπτον, ἀεὶ διαμένον.

ὁ δὲ αὐτὸς κατὰ τὸ σιωπώμενον, τὴν τῶν πολλῶν διαβάλλων εἰδωλολατρείαν, ἐπιφέρει.

Ἀνελεύθερος πᾶς ὅς τις εἰς δόξαν βλέπει,
Ὡς δὴ παρ' ἐκείνης τευξόμενος καλοῦ τινος.

οὐκέτ' οὖν ἔτι κατὰ τὴν τῶν πολλῶν δόξαν περὶ τοῦ θεοῦ ὑποληπτέον

· οὐδὲ γὰρ λάθρα δοκῶ φωτὸς κακούργου σχήματ' ἐκμιμούμενον,
Σοὶ τήν δ' ἐς εὐνὴν ὥσπερ ἄνθρωπον μολεῖν.

Ἀμφίων λέγει τῇ Ἀντιόπῃ: ὁ Σοφοκλῆς δὲ ἀνθυβριμόνως γράφει·

Τὴν τοῦ δὲ γάρ τοι Ζεὺς ἔγημε μητέρα,
Οὐ χρυσόμορφος, οὐδ' ἐπημφιεσμένος
Πτίλον κύκνειον ὡς κόρην Πλευρωνίαν
Ὑπημβρύωσεν. ἀλλ' ὁλοσχερὴς ἀνήρ.
Εἶτ' αὖ ἐπελθὼν καὶ δὴ ἐπήγαγεν.
Ταχὺς δὲ βαθμοῖς νυμφικοῖς ἐπεχάλη

ὁ μοιχός· ἐφ' οἷς ἔστι φανερώτερον τὴν ἀκρασίαν τοῦ μυθοποιουμένου διὸς ὧδέ πως ἐκδιηγεῖται.

Ὁ δ' οὔτε δαιτὸς, οὐδὲ χέρνιβος θιγὼν
Πρὸς λέκτρον ᾔει: καρδίαν ὀδαγμένος.
Ὅλην δ' ἐκείνην εὐφρόνην ἐθρύπτετο.

ταύτῃ μὲν οὖν παρέωσθω τοὺς τῶν θεάτρων ἀνοίας. αὖτις δὲ ὁ μὲν Ἡράκλειτος, τοῦ λόγου τοῦ δέοντος αἰεὶ φησὶν ἀξύνετοι γίγνονται ἄνθρωποι, καὶ πρόσθεν ἢ ἀκοῦσαι, καὶ ἀκούσαντες τὸ πρῶτον, ὁ μελοποιὸς δὲ Μελανιππίδης ᾄδων, φησίν. κλῦθί μοι ὦ πάτερ θαῦμα βροτῶν τᾶς ἀειζώου ψυχᾶς μεδέων. Παρμενίδης δὲ ὁ μέγας ὥς φησιν ἐν σοφιστῇ Πλάτων, ὧδέ πως περὶ τοῦ θεοῦ γράφει:

Πολλὰ μάλ' ὡς ἀγένητον ἐὸν, καὶ ἀνώλεθρόν ἐστιν
Οὖλον μουνογενές τε, καὶ ἀτρεμὲς ἠδ' ἀγένητον·

ἀλλὰ καὶ ὁ Ἡσίοδος·

Αὐτὸς γὰρ πάντων (φησὶ) βασιλεὺς καὶ κοίρανός ἐστιν
Ἀθανάτων· σέο δ' οὔτις ἐρείσεται κράτος ἄλλος:

ναὶ μὴν καὶ ἡ τραγῳδία ἀπὸ τῶν εἰδώλων ἀποσπῶσα, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέπειν διδάσκει· ὁ μὲν Σοφοκλῆς ὥς φησιν Ἑκαταῖος ὁ τὰς ἱστορίας συνταξάμενος, ἐν τῷ κατ' Ἄβραμον καὶ τοὺς Αἰγυπτίους ἄντικρυς ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐκβοᾷ,

Εἷς ταῖς ἀληθείαισιν εἷς ἐστι θεός·
Ὃς οὐρανόν τ' ἔτευξε καὶ γαῖαν μακρὰν.
Πόντου τε χαροποιοῦ οἶδμα, κἀνέμων βίας·
Θνητοὶ δὲ πολλοὶ καρδίαν πλανώμενοι,
Ἱδρυσάμεσθα πημάτων παραψυχὴν.

Θεῶν

Θεῶν ἀγάλματ᾽ ἐκ λίθων ἢ χαλκέων
Ἢ χρυσοτεύκτων, ἢ ᾽λεφαντίνων τύπους·
Θυσίας τε τούτοις καὶ κενὰς πανηγύρεις
Στέφοντες, οὕτως εὐσεβεῖν νομίζομεν.
Εὐριπίδης δὲ ἐπὶ τῆς αὐτῆς σκηνῆς τραγῳδῶν.
Ὁρᾷς (φησὶ) τὸν ὑψοῦ τόνδ᾽ ἄπειρον αἰθέρα·
Καὶ γῆν πέριξ ἔχονθ᾽ ὑγραῖς ἐν ἀγκάλαις,
Τοῦτον νόμιζε Ζῆνα, τόνδ᾽ ἡγοῦ θεόν·

ἐν δὲ τῷ Πειρίθῳ δράματι ὁ αὐτὸς καὶ τάδε τραγῳδεῖ, σὲ τὸν αὐτοφυῆ, τὸν ἐν αἰθερίῳ ῥύμβῳ πάντων φύσιν ἐμπλέξαντα, ὃν πέρι μὲν φῶς, πέρι δ᾽ ὀρφναία νὺξ, αἰολόχρως, ἄκριτός τε ἄστρων ὄχλος ἐνδελεχῶς ἀμφιχορεύει. ἐνταῦθα γὰρ τὸν μὲν αὐτοφυῆ, τὸν δημιουργὸν νοῦν εἴρηκεν: τὰ δ᾽ ἑξῆς ἐπὶ τοῦ κόσμου τάσσεται, ἐν ᾧ καὶ αἱ ἀντιπότητες φωτός τε καὶ σκότους: ὅ, τε Εὐφορίων, ὅ, τε Αἰσχύλος, ἐπὶ τοῦ θεοῦ σεμνῶς σφόδρα φησίν.

Ζεύς ἐστιν αἰθήρ, Ζεὺς δὲ γῆ, Ζεὺς δ᾽ οὐρανός.
Ζεύς τοι τὰ πάντα χ᾽ ὅτι τῶνδ᾽ ἔτ᾽ ὑπέρτερον.

οἶδα ἐγὼ καὶ Πλάτωνα προσμαρτυροῦντα Ἡρακλείτῳ γράφοντι· ἓν τὸ σοφὸν μοῦνον λέγεσθαι οὐκ ἐθέλει, καὶ ἐθέλει Ζηνὸς ὄνομα. καὶ πάλιν. νόμος καὶ βουλῇ πείθεσθαι ἑνός. κἂν τὸ ῥητὸν ἐκεῖνο ἀναγαγεῖν ἐθέλῃς, ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω, εὕροις ἂν ὧδέ πως ἐμφαινόμενον πρὸς τοῦ Ἐφεσίου, ἀξύνετοι ἀκούσαντες, κωφοῖς ἐοίκασι, φάτις αὐτοῖσιν μαρτυρεῖ παρεόντας ἀπεῖναι. ἀλλ᾽ αὖ τῆς καὶ μίαν ἀρχὴν καὶ παρ᾽ Ἑλλήνων ἀκοῦσαι ποθεῖς; Τίμαιος ὁ Λοκρὸς ἐν τῷ φυσικῷ συγγράμματι κατὰ λέξιν ὧδέ μοι μαρτυρήσει: μία ἀρχὰ πάντων ἐστὶν ἀγέννητος: εἰ γὰρ ἐγένετο, οὐκ ἂν ἦν ἔτι ἀρχά· ἀλλ᾽ ἐκείνα, ἐξ ἃς ἁ ἀρχὰ ἐγένετο: ἐρρύη γὰρ ἐκεῖθεν δόξα ἡ ἀληθής, ἄκουε φησὶν Ἰσραήλ, κύριος ὁ θεός σου εἷς ἐστι, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις,

Οὗτος ἰδοὺ πάντεσσι σαφὴς ἀπλάνητος ὑπάρχει,

ὥς φησιν ἡ Σίβυλλα: ἤδη δὲ καὶ Ὅμηρος φαίνεται πατέρα καὶ υἱὸν διὰ τούτων ὡς ἔτυχεν μαντείας ἀποστόλου λέγων.

Εἰ μὲν δὴ οὔτις σε βιάζεται οἶον ἐόντα.
Νοῦσον δ᾽ οὔπως ἔστι Διὸς μεγάλου ἀλέασθαι:

οὐ γὰρ Κύκλωπες Διὸς αἰγιόχου ἀλέγουσιν, καὶ πρὸ τούτου Ὀρφεὺς κατὰ τοῦ προκειμένου φερόμενος εἴρηκεν.

Υἱὲ Διὸς μεγάλοιο πάτερ Διὸς αἰγιόχοιο.

Ξενοκράτης δὲ ὁ Χαλκηδόνιος, τὸν μὲν, ὕπατον Δία: τὸν δὲ, νέατον καλῶν, ἔμφασιν πατρὸς ἀπολείπει καὶ υἱοῦ. καὶ τὸ παραδοξότατον Ὅμηρος γιγνώσκειν φαίνεται τὸ θεῖον, ὁ ἀνθρωποπαθεῖς εἰσάγων τοὺς θεούς, ὃν οὐδ᾽ οὕτως αἰδεῖται Ἐπίκουρος, φησὶ γοῦν.

Τίπτε με Πηλέος υἱέ. ποσὶ ταχέεσσι διώκεις
Αὐτὸς θνητὸς ἐών, θεὸν ἄμβροτον; οὐδέ νύ πώ με
Ἔγνωκας ὡς θεός εἰμι.

οὐ γὰρ ἁλωτὸν γὰρ ἐστὶν θνητῷ, οὐδὲ καταληπτὸν τὸ θεῖον: οὔτε ποσὶν, οὔτε χερσὶν, οὔτε ὀφθαλμοῖς, οὐδ᾽ ὅλως τῷ σώματι δεδήλωκεν. τίνι ὡμοιώσατε κύριον, ἢ τίνι ὁμοιώματι, ὡμοιώσατε αὐτὸν φησὶν ἡ γραφή· μὴ, εἰκόνα ἐποίησε τέκτων, ἢ χρυσοχόος χωνεύσας χρυσίον περιεχρύσωσεν αὐτὸν, καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις. ὅ τε κωμικὸς Ἐπίχαρμος σαφῶς περὶ τοῦ λόγου, ἐν τῇ πολιτείᾳ λέγει ὧδέ πως. ὁ βίος ἀνθρώποις λογισμοῦ κἀριθμοῦ δεῖται πάνυ, ζῶμεν δὲ ἀριθμῷ καὶ λογισμῷ: ταῦτα γὰρ σώζει βροτούς· εἶτα διαρρήδην ἐπιφέρει, ὁ λόγος ἀνθρώπους κυβερνᾷ, κατὰ τρόπον σώζει. εἶτα, εἴ ἐστιν ἀνθρώπῳ λογισμός, ἔστι καὶ θεῖος λόγος ἀνθρώπῳ πέφυκεν περὶ βίου καὶ τὰς τροφάς, ὁ δέ γε τὰς τέχνας ἅπασι συνέπεται θεῖος λόγος, ἐκδιδάσκων αἰεὶ αὐτὸς αὐτοὺς ὅ, τι ποιεῖν δεῖ συμφέρον: οὐ γὰρ ἄνθρωπος τέχναν εὗρεν: ὁ δὲ θεὸς ταύταν φέρει, ὁ δέ γε τἀνθρώπου λόγος πέφυκεν ἀπό γε τοῦ θείου λόγου: ναὶ μὴν διὰ τοῦ Ἠσαΐου τοῦ πνεύματος κεκραγότος, τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν λέγει κύριος: πλήρης εἰμὶ, ὁλοκαυτωμάτων, κριῶν, καὶ στέαρ ἀρνῶν, καὶ αἷμα ταύρων οὐ βούλομαι. καὶ μετ᾽ ὀλίγα ἐπάγοντος· λούσασθε. καθαροὶ γένεσθε. ἀφέλετε πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν. καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις Μένανδρος ὁ κωμικὸς αὐταῖς γράφει ταῖς λέξεσιν.

Εἴ τις δὲ θυσίαν προσφέρων ὦ Πάμφιλε.
Ταύρων τι πλῆθος ἢ ἐρίφων· ἢ νὴ Δία
Ἑτέρων τοιούτων· ἢ κατασκευάσματα.
Χρυσᾶς ποιήσας χλαμύδας, ἤτοι πορφυρᾶς·
Ἢ δι᾽ ἐλέφαντος ἢ σμαράγδου ζῴδια.

Εὔνουν νομίζει τὸν θεὸν καθεστάναι. Πεπλάνηται ἐκεῖνος, καὶ φρένας κούφας ἔχει.
Δεῖ γὰρ τὸν ἄνδρα χρήσιμον πεφυκέναι,
Μὴ παρθένους φθείροντα, καὶ μοιχώμενον,
Κλέπτοντα, καὶ σφάττοντα χρημάτων χάριν.
Μὴ δὲ βελόνης ἔναμμα ἐπιθυμήσῃς Παμφιλε.
Ο γὰρ θεὸς βλέπει σε πλησίον παρών.
Θεὸς ἐγγίζων ἐγώ φησι. καὶ οὐχὶ θεὸς πόῤῥωθεν, εἰ ποιήσει τι ἄνθρωπος ἐν κρυφαίοις. καὶ οὐχὶ ὄψομαι αὐτὸν διὰ ἰδρεμίου φησίν. καὶ πάλιν ὁ Μένανδρος παραφράζων τὴν γραφὴν ἐκείνην, θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης, καὶ ἐλπίσατε ἐπὶ κύριον, ὧδέ πως γράφει.
Μὴ δὲ βελόνης ὦ φίλτατε Ἐπιθυμήσῃς ποτὲ ἀλλοτρίας. ὁ γὰρ θεός,
Δικαίοις ἔργοις ἥδεται, καὶ οὐκ ἀδίκοις,
Πονοῦντα δ' ἐᾷ τὸν ἴδιον ἐμπλῶσαι βίον,
Τὴν γῆν ἀροῦντα νύκτα καὶ τὴν ἡμέραν. Θεῷ δὲ θύε διὰ τέλους δίκαιος ὤν.
Μὴ λαμπρὸς ὢν ταῖς χλαμύσιν ὡς τῇ καρδίᾳ.
Βροντῆς ἐὰν ἀκούσῃς, μὴ φύγῃς μηδὲν συνειδώς. Αὐτὸς ἑαυτῷ δέσποτα γὰρ θεός,
Βλέπει σε πλησίον παρών. ἔτι σου λαλοῦντος φησὶν ἡ γραφή, ἐρῶ ἰδοὺ πάρειμι. Δίφιλος πάλιν ὁ κωμικὸς τοιαῦτά τινα περὶ τῆς κρίσεως διαλέγεται.
Οἴει σὺ τοὺς θανόντας ὦ Νικήρατε Τρυφῆς ἁπάσης μεταλαβόντας ἐν βίῳ,
Πεφευγέναι τὸ θεῖον ὡς λεληθότας, Ἔστιν δίκης ὀφθαλμὸς, ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ.
Καὶ γὰρ καθ' ᾅδην δύο τρίβους νομίζομεν, Μίαν δικαίων: ἑτέραν δ' ἀσεβῶν εἶναι.
Ὅρον μὴ εἰ τοὺς δύο καλύψει — Ἡ γῆ, φύσει τῷ παντὶ χρόνῳ ἀπελθεῖν.
Κλέπτ', ἀποστέρει, κύκα μηδὲν πλανηθῇς. — Ἔστι κἀν ᾅδου κρίσις ἥνπερ ποιήσει,
Θεὸς ὁ πάντων δεσπότης οὗ τοὔνομα — Φοβερὸν τόδ' ἐστίν, οὐδ' ἂν ὀνομάσαιμ' ἐγώ,
Ὃς τοῖς ἁμαρτάνουσι πρὸς βίον μῆκος δίδωσιν. — Εἴ τις δὲ θνητῶν οἴεται τοὐφ' ἡμέραν.
Κακόν τι πράσσων, τοὺς θεοὺς λεληθέναι. Δοκεῖ πονηρὰ, καὶ δοκῶν ἁλίσκεται,
Ὅτ' ἂν σχολὴν ἄγουσα τυγχάνῃ δίκη. Ὁρᾶσθ' ὅσοι δοκεῖτ' οὐκ εἶναι θεόν.
Ἔστι γάρ, ἔστιν: εἰ δέ τις πράττει καλῶς, Κακὸς πεφυκὼς, τὸν χρόνον κερδαινέτω:
Χρόνῳ γὰρ οὗτος ὕστερον δώσει δίκην. συνᾴδει δὲ τούτοις ἡ τραγῳδία διὰ τῶνδε.
Ἔσται γὰρ ἔσται κεῖνος αἰῶνος χρόνος, Ὅτ' ἂν πυρὸς γέμοντα θησαυρὸν χάσῃ
Χρυσωπὸς αἰθήρ, ἡ δὲ βοσκηθεῖσα φλὸξ Ἅπαντα τἀπίγεια, καὶ μετάρσια
φλέξει μανεῖσα. καὶ μετ' ὀλίγα αὖθις ἐπιφέρει. Ἐπὰν δ' ἐκλείπῃ τὸ πᾶν,
Φροῦδος μὲν ἔσται κυμάτων ἅπας βυθός. Γῆ δὲ ἐδράνων ἔρημος: οὐ γὰρ ἐστὶ
πτερωτὰ φῦλα βλαστάνει πυρουμένη: Κἄπειτα σώσει πάντα, ἃ πρόσθ' ἀπώλεσε.
τὰ ὅμοια τούτοις κἂν τοῖς ὀρφικοῖς εὑρήσομεν ὧδέ πως γεγραμμένα.
Πάντας γὰρ κρύψας, καὖθις φάος ἐς πολυγηθὲς
Ἐξ ἱερᾶς κραδίης ἀνενέγκατο μέρμερα ῥέζων.
ἣν δὲ ὁσίως καὶ δικαίως διαβιώσωμεν, μακάριοι μὲν ἐνταῦθα: μακαριώτεροι δὲ μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγὴν, οὐ χρόνῳ τινὶ τὴν εὐδαιμονίαν ἔχοντες, ἀλλὰ ἐν αἰῶνι ἀναπαύεσθαι δυνάμενοι. Ἀθανάτοις ἄλλοισιν ὁμέστιοι, ἔν τε τραπέζαις.
Ἐόντες ἀνδρείων ἀχέων ἀπόκληροι ἀτειρεῖς.
ἡ φιλόσοφος Ἐμπεδοκλέους λέγει ποιητική, οὐχ οὕτως τις μέγας ἔσται καὶ καθ' Ἕλληνας, ὡς ὑπερέχειν τὴν δίκην: οὐδὲ σμικρὸς, ὡς λαθεῖν. ὁ δὲ αὐτὸς Ὀρφεὺς καὶ ταῦτα λέγει,
Εἰς δὲ λόγον θεῖον βλέψας, τούτῳ προσέδρευε.
Εὐθύνων κραδίης νοερὸν κύτος. εὖ δ' ἐπίβαινε
Ἀτραπιτοῦ, μοῦνον δ' ἐσόρα κόσμοιο ἄνακτα Ἀθάνατον.
αὖθις τε περὶ τοῦ θεοῦ ἀόρατον αὐτὸν λέγων, μόνῳ γνωσθῆναι ἑνί τινί φησι τὸ γένος Χαλδαίῳ, εἴτε τὸν Ἀβραὰμ λέγων τοῦτον: εἴτε καὶ τὸν υἱὸν τὸν αὐτοῦ διὰ τούτων:
Εἰ μὴ μουνογενής τις ἀποῤῥὼξ φύλου ἄνωθεν.
Χαλδαίων: ἴδρις γὰρ ἔην, ἄστροιο πορείης

Καὶ σφαίρης κινήματ' ἀμφὶ χθόνα θ' ὡς περιτέλλει
Κυκλοτερὴς ἐν ἴσῳ τε κατὰ σφέτερον κνώδακα.
Πνεύματα δ' ἡνιοχεῖ περί τ' ἠέρα καὶ περὶ χεῦμα.

εἶτα οἷον τὸ, ὁ οὐρανός μοι θρόνος: ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου, ἐπιφέρει.

Αὐτὸς δ' αὖ μέγαν αὖθις ἐπ' οὐρανὸν ἐστήρικται.
Χρυσέῳ ἐνὶ θρόνῳ γαίη δ' ὑπὸ ποσσὶ βέβηκεν·
Χεῖρα δεξιτερὴν περὶ τέρμασιν ὠκεανοῖο
Ἐκτέτακεν: ὀρέων δὲ τρέμει βάσις, ἐνδόθι θυμοῦ,
Οὐδὲ φέρειν δύναται κρατερὸν μένος. ἔστι δὲ πάντη
Αὐτὸς ἐπουράνιος, καὶ ἐπὶ χθονὶ πάντα τελευτᾷ·
Ἀρχὴν αὐτὸς ἔχων, καὶ μέσσον: ἠδὲ, τελείαν.
Ἄλλως οὐ θεμιτόν σε λέγειν. τρομέω δέ τε γυῖα
Ἐν νόῳ· ἐξ ὑπάτου κραίνει

καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις: διὰ γὰρ τούτων δεδήλωκεν πάντα ἐκεῖνα τὰ προφητικά. ἐὰν ἀνοίξῃς τὸν οὐρανὸν, τρόμος λήψεται ἀπὸ σοῦ ὄρη. καὶ τακήσονται ὡς ἀπὸ προσώπου πυρὸς τήκεται κηρός. καὶ τὰ διὰ Ἡσαΐου, τίς ἐμέτρησεν τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ, καὶ πᾶσαν τὴν γῆν δρακί. πάλιν ὅταν εἴπῃ.

Αἰθέρος, ἠδ' ἀΐδου πόντου γαίης τε τύραννος·
Ὃς βρονταῖς σείεις βριαρὸν δόμον οὐλύμποιο·
Δαίμονες ὃν φρίσσουσι: θεῶν δὲ δέδοικεν ὅμιλος.
Ὧ μοῖραι πείθονται, ἀμείλικτοί περ ἐοῦσαι
Ἄφθιτε μητροπάτωρ, οὗ θυμῷ πάντα δονεῖται.
Ὃς κινεῖς ἀνέμους: νεφέλῃσι δὲ πάντα καλύπτεις.
Πρηστῆρσι σχίζων πλατὺν αἰθέρα, σὴ μὲν ἐν ἄστροις
Τάξις ἀναλλάκτοισιν ἐφημοσύναις, τρέχουσα.
Σῷ δὲ θρόνῳ πυρόεντι παρεστᾶσι πολύμοχθοι
Ἄγγελοι: οἷσι μέμηλε βροτοῖς ὡς πάντα τελεῖται,
Σὸν μὲν ἔαρ λάμπει νέον ἄνθεσι πορφυρέοισιν.
Σὸς χειμὼν ψυχραῖσιν ἐπερχόμενος νεφέλεσσιν
Ἅς ποτε βακχευτὰς βρομίους διένειμεν ὀπώρας.

εἶτα ἐπιφέρει ῥητῶς, παντοκράτορα ὀνομάζων τὸν θεόν·

Ἄφθιτον ἀθάνατον, ῥητὸν μόνον ἀθανάτοισιν,
Ἐλθὲ μέγιστε θεῶν πάντων κρατερῇ σὺν ἀνάγκῃ.
Φρικτὸς, ἀήττητος, μέγας, ἄφθιτος, ὃν στέφει αἰθήρ.

διὰ μὲν τοῦ μητροπάτωρ, οὐ μόνον τὴν ἐκ μὴ ὄντων γένεσιν ἐμήνυσεν: δέδωκεν δὲ ἀφορμὰς τοῖς τὰς προβολὰς εἰσάγουσι τάχα, καὶ σύζυγον νοῆσαι τοῦ θεοῦ: παραφράζει δὲ ἐκείνας τὰς προφητικὰς γραφάς: τήν τε διὰ Ἡσαΐου. ἐγὼ στερεῶν βροντὴν καὶ κτίζων πνεῦμα, οὗ αἱ χεῖρες τὴν στρατιὰν τοῦ οὐρανοῦ ἐθεμελίωσαν, καὶ τὴν διὰ Μωϋσέως. ἴδετε ἴδετε ὅτι ἐγώ εἰμι. καὶ οὐκ ἔστι θεὸς ἕτερος πλὴν ἐμοῦ, ἐγὼ ἀποκτενῶ, καὶ ζῆν ποιήσω, πατάξω, κἀγὼ ἰάσομαι, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἐξελεῖται ἐκ τῶν χειρῶν μου.

Αὐτὸς δ' ἐξ ἀγαθοῖο κακὸν θνητοῖσι φυτεύει.
Καὶ πόλεμον κρυόεντα, καὶ ἄλγεα δακρυόεντα

κατὰ τὸν Ὀρφέα: τοιαῦτα καὶ ὁ Πάριος Ἀρχίλοχος λέγει. ὦ Ζεῦ, σὸν μὲν οὐρανοῦ κράτος: σὺ δ' ἔργα ἐπ' οὐρανοὺς ὁρᾷς λεωργὰ καὶ ἀθέμιστα. πάλιν ἡμῖν ᾀσάτω ὁ Θρᾴκιος Ὀρφεὺς

Χεῖρα δὲ δεξιτερὴν ἐπὶ τέρματος ὠκεανοῖο
Πάντοθεν ἐκτέτακεν, γαίη δ' ἐπὶ ποσσὶ βέβηκεν,

ταῦτα ἐμφανῶς ἐκεῖθεν εἴληπται, ὁ κύριος σώσει πόλεις κατοικουμένας: καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψεται τῇ χειρὶ ὡς νοσσιάν. ὁ κύριος ποιήσας τὴν γῆν ἐν ἰσχύϊ τῇ αὐτοῦ ὥς φησιν Ἱερεμίας, καὶ ἀνορθώσας τὴν οἰκουμένην ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ. ἔτι πρὸς τοῖσδε Φωκυλίδης τοὺς ἀγγέλους δαίμονας καλῶν, τοὺς μὲν, εἶναι ἀγαθοὺς αὐτῶν: τοὺς δὲ, φαύλους διὰ τούτων παρίστησιν, ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς ἀποστάτας τινὰς παρειλήφαμεν.

Ἀλλ' ἄρα δαίμονές εἰσιν ἐπ' ἀνδράσιν ἄλλο τι ἄλλοι.
Οἱ μὲν, ἐπερχομένου κακὸν ἀνδρὸς ἐκλύσασθαι.

καλῶς ἔτι καὶ Φιλήμων ὁ κωμικὸς τὴν εἰδωλολατρείαν ἐκκόπτει διὰ τούτων. οὐκ ἔστιν ἡμῖν οὐδὲ μία τύχη θεός· οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ταυτόματον, ὃ γίνεται ὡς ἔτυχεν, ἑκάστῳ, προσαγορεύεται τύχη. Σοφοκλῆς δὲ ὁ τραγῳδοποιός·

Οὐδὲ θεοῖσι λέγει αὐθαίρετα πάντα πέλονται
Νόσφι Διός· κεῖνος γὰρ ἔχει τέλος, ἠδὲ καὶ ἀρχήν· ὅ, τε Ὀρφεὺς,
Εἷν κράτος, εἷς δαίμων γένετο μέγας οὐρανοῦ αἴθων,
Ἓν δὲ, τὰ πάντα τέτυκται· ἐν ᾧ τάδε πάντα κυκλεῖται.

πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γαῖα, καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις. Πίνδαρός τε ὁ μελοποιὸς οἷον ἐκβακχεύεται αὐτικρὺς· εἶπεν τί θεὸς ὅτι τὸ πᾶν. καὶ πάλιν θεὸς, ὁ πάντας τεύχων βροτοῖς. ἐπὰν δὲ εἴπῃ, ὅτι ἐλπίζεται σοφίαν ὀλίγαν τοι ἀνὴρ ὑπὲρ ἀνδρὸς ἔχειν; τὰ θεῶν βουλεύματα ἐρευνᾶσαι βροτέᾳ φρενὶ δύσπολον· θνατᾶς δ' ἀπὸ ματρὸς ἔφυ. ἐκεῖθεν εἴληφε τὴν διάνοιαν. τίς ἔγνω νοῦν κυρίου, ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο; ἀλλὰ καὶ Ἡσίοδος δι' ὧν γράφει, συνᾴδει τοῖς προειρημένοις. Μάντις δ' οὐδείς ἐστιν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων
Ὅς τις ἂν εἰδείη Ζηνὸς νόον αἰγιόχοιο.

εἰκότως ἄρα Σόλων ὁ Ἀθηναῖος ἐν ταῖς ἐλεγείαις καὶ αὐτὸς κατακολουθήσας Ἡσιόδῳ·

Πάντῃ δ' ἀθανάτων ἀφανὴς νόος ἀνθρώποισι

γράφει. πάλιν τοῦ Μωϋσέως εἰς μόχθους καὶ πόνους διὰ τὴν παράβασιν τέξεσθαι τὴν γυναῖκα προφητεύσαντος, ποιητής τις οὐκ ἄσημος γράφει· οὐδέ ποτ' ἦμαρ
Παύσονται καμάτου καὶ ὀϊζύος· οὐδέ τι νύκτωρ
Τειρόμενοι· χαλεπὰς δὲ θεοὶ δώσουσι μερίμνας, ἐπὶ ὅμηρος μὲν εἰπὼν·
Αὐτὸς δὲ χρύσεια πατὴρ ἐτίταινε τάλαντα.

δίκαιον τὸν θεὸν μηνύει. Μένανδρος δὲ ὁ κωμικὸς, ἀγαθὸν ἑρμηνεύων τὸν θεόν, φησίν·

Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσταται Εὐθὺς γενομένῳ, μυσταγωγὸς τοῦ βίου
Ἀγαθός· κακὸν γὰρ δαίμον' οὐ νομιστέον

εἶναι, βίον βλάπτοντα χρηστόν. εἶτα, ἐπιφέρει, ἅπαντα δ' ἀγαθὸν εἶναι τὸν θεόν, ἤτοι πάντα θεοῦ ἀγαθὸν λέγων· ἢ ὅπερ καὶ μᾶλλον ἐν πᾶσι τὸν θεὸν ἀγαθόν. πάλιν αὖ Αἰσχύλος μὲν ὁ τραγῳδοποιὸς τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ παρατιθέμενος, οὐκ ὀκνεῖ καὶ ὕψιστον αὐτὸν προσαγορεύειν διὰ τούτων. Χώριζε θνητῶν τὸν θεὸν, καὶ μὴ δόκει
Ὅμοιον ἑαυτῷ σάρκινον καθεστάναι.
Οὐκ οἶσθα δ' αὐτὸν ποτὲ μὲν ὡς πῦρ φαίνεται
Ἄπλατος ὁρμῇ, ποτὲ δὲ ὕδωρ, ποτὲ δὲ γνόφος,
Καὶ θηρσὶν αὐτὸς γίνεται παρεμφερής,
Ἀνέμῳ νεφέλῃ τε καὶ ἀστραπῇ, βροντῇ·
Βροχῇ, ὑπηρέτει δὲ αὐτῷ θάλασσα καὶ πέτραι,
Καὶ πᾶσα πηγὴ καὶ ὕδατος συστήματα.
Τρέμει δ' ὄρη καὶ γαῖα καὶ πελώριος Βυθὸς θαλάσσης, καὶ ὀρέων ὕψος μέγα,
Ἐπὰν ἐπιβλέψῃ γοργὸν ὄμμα δεσπότου. Πάντα· δυνατὴ γὰρ δόξα ὑψίστου θεοῦ.

ἆρ' οὐ δοκεῖ σοι ἐκεῖνο παραφράζειν τὸ, ἀπὸ προσώπου κυρίου τρέμει ἡ γῆ; ἐπὶ τούτοις ὁ μαντικώτατος Ἀπόλλων μαρτυρῶν τῇ δόξῃ τοῦ θεοῦ λέγειν ἀναγκάζεται περὶ τῆς Ἀθηνᾶς, ἡνίκα ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἐστράτευον Μῆδοι, ὡς ἐδεῖτό τε καὶ ἱκέτευε τὸν Δία περὶ τῆς Ἀττικῆς. ἔχει δὲ ὧδε ὁ χρησμός. Οὐ δύναται Παλλὰς Δί' Ὀλύμπιον ἐξιλάσασθαι.
Λισσομένη πολλοῖσι λόγοις καὶ μήτιδι πυκνῇ,
Πολλοὺς δ' ἀθανάτων νηοὺς μαλερῷ πυρὶ δώσει,
Οἵ που νῦν ἱδρῶτι ῥεούμενοι ἑστήκασι Δείματι παλλόμενοι

καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις. Θεαίτητος δὲ ἐν τῷ περὶ φύσεως γράφει, μία δ' ἄρα τῶν ὄντων ἀρχὴ μὲν ὄντως ἀληθινὰ, μίαι· κείνη γὰρ ἐν ἀρχῇ τε ἔστιν ἓν καὶ μόνον.
Οὐδέ τις ἔσθ' ἕτερος χωρὶς μεγάλου βασιλῆος.

Δίφιλος κωμικός.

Ὀρφεὺς λέγει. ᾧ πειθόμενος ὁ κωμικὸς Δίφιλος γνωμικώτατα τὸν ὄντα πάντων φησὶ πατέρα. τοῦτον διατελοῦ τιμῶν μόνον,

Ἀγαθῶν τοσούτων εὑρετὴν καὶ κτίστορα:

εἰκότως τοίνυν καὶ Πλάτων ἐθίζει τὰς βελτίστους φύσεις ἀφικνεῖσθαι πρὸς τὸ μάθημα, ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν εἶναι μέγιστον ἰδεῖν τε τἀγαθὸν καὶ ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν. τοῦτο δὲ ὡς ἔοικεν, οὐκ ὀστράκου ἂν εἴη περιστροφή, ἀλλὰ ψυχῆς περιαγωγή. ἐκ νυκτερινῆς τινος ἡμέρας εἰς ἀληθινὴν τοῦ ὄντος οὖσαν ἐπάνοδον, ἣν δὴ φιλοσοφίαν ἀληθῆ φήσομεν εἶναι, καὶ τοὺς ταύτης μετέχοντας, τοῦ χρυσοῦ γένους κρίνει. ἔσται μὲν δὴ πάντες ἀδελφοὶ λέγων: οἱ δὲ τοῦ χρυσοῦ γένους κρίνειν ἀκριβέστατα καὶ πάντῃ. τοῦ πατρὸς ἄρα καὶ ποιητοῦ τῶν συμπάντων ἐμφύτως καὶ ἀδιδάκτως ἀντιλαμβάνεται πάντα πρὸς πάντων: τὰ μὲν ἄψυχα συμπαθοῦντα τῷ ζώῳ: τῶν δὲ ἐμψύχων, τὰ μὲν ἤδη ἀθάνατα καθ' ἡμέραν ἐργαζόμενα: τῶν δὲ ἔτι θνητῶν: τὰ μὲν, ἐν φόβῳ καὶ διὰ τῆς μητρὸς αὐτῶν ἔτι κατὰ γαστρὸς οἰχούμενα: τὰ δὲ αὐτεξουσίῳ λογισμῷ καὶ τῶν ἀνθρώπων πάντες Ἕλληνές τε, καὶ βάρβαροι. γένος δ' οὐδὲν οὐδαμοῦ τῶν γεωργούντων: οὔτε νομάδων, ἀλλ' οὔτε τῶν πολιτικῶν δύναται ζῆν, μὴ προκατειλημμένον τῇ τοῦ κρείττονος πίστει. διὸ πᾶν μὲν ἔθνος ἑῷον: πᾶν δὲ ἑσπερίων αὐτόμενον, ἢ βόρειόν τε, καὶ τὰ πρὸς τῷ νότῳ πάντα, μίαν ἔχει καὶ τὴν αὐτὴν πρόληψιν περὶ τοῦ καταστησαμένου τὴν ἡγεμονίαν. εἴγε καὶ τὰ καθολικώτατα τῶν ἐνεργημάτων αὐτοῦ διαπεφοίτηκεν ἐπ' ἴσης πάντα: πολὺ δὲ πλέον οἱ παρ' Ἕλλησι πολυπραγμονοῦντες οἱ φιλόσοφοι ἐκ τῆς βαρβάρου ὁρμώμενοι φιλοσοφίας, ἀοράτῳ, καὶ μόνῳ, καὶ δυνατωτάτῳ, καὶ τεχνικωτάτῳ, καὶ τῶν καλλίστων αἰτιωτάτῳ τὴν πρόνοιαν ἔδοσαν. τὰ ἀκόλουθα τούτοις εἰ μὴ κατηχηθεῖεν πρὸς ἡμῶν, οὐκ ἐπιστάμενοι, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸν ὅπως νοεῖσθαι πέφυκεν τὸν θεὸν, μόνον δ', ὡς ἤδη πολλάκις εἰρήκαμεν, κατὰ περίφασιν ἀληθῆ. εἰκότως οὖν ὁ Ἀπόστολος. ἢ Ἰουδαίων μόνων φησὶν ὁ θεὸς, οὐχὶ καὶ Ἑλλήνων, οὐ μόνον προφητικῶς λέγων, καὶ τοὺς ἐξ Ἑλλήνων πιστεύοντας Ἕλληνας εἴσεσθαι τὸν θεὸν, ἀλλὰ κἀκεῖνο μηνύων, ὡς δυνάμει μὲν ὁ κύριος καὶ θεὸς πάντων ἂν εἴη, καὶ τῷ ὄντι παντοκράτωρ: κατὰ δὲ τὴν γνῶσιν οὐ πάντων θεός: οὔτε γὰρ ὅ ἐστιν, οὐθ' ὅπως κύριος καὶ πατὴρ καὶ ποιητὴς, οὐδὲ τὴν ἄλλην ἴσασιν ἀκολουθίαν τῆς ἀληθείας, μὴ οὐ πρὸς αὐτῆς διδαχθέντες. ὡς αὕτως καὶ τὰ προφητικὰ τὴν αὐτὴν ἔχει τῷ Ἀποστολικῷ λόγῳ δύναμιν. Ἠσαΐας μὲν γάρ φησιν. εἰ δὲ λέγετε ἐπὶ κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν πεποίθαμεν, νῦν μίχθητε τῷ κυρίῳ μου βασιλεῖ τῶν Ἀσσυρίων. καὶ ἐπιφέρει, καὶ νῦν μὴ, ἄνευ κυρίου ἀνέβημεν ἐπὶ τὴν χώραν ταύτην τοῦ πολεμῆσαι αὐτήν; Ἰωνᾶς δὲ ὁ καὶ αὐτὸς προφήτης, τὸ αὐτὸ αἰνίσσεται, δι' ὧν φησίν: καὶ εἰσῆλθεν πρὸς αὐτὸν ὁ πρωρεὺς, καὶ εἶπεν αὐτῷ, τί ὑρέγχεις. ἀνάστηθι, ἐπικαλοῦ τὸν θεόν σου, ὅπως διασώσῃ ἡμᾶς καὶ μὴ ἀπολώμεθα. τὸ μὲν γὰρ ὁ θεός σου τῷ κατ' ἐπίγνωσιν εἰδότι εἰπών. τὸ δὲ ὅπως διασώσῃ ἡμᾶς ὁ θεὸς, τὴν συναίσθησιν τῶν εἰς τὸν παντοκράτορα ἐπιβαλόντων τὸν νοῦν ἐθνῶν ἐδήλωσεν, τῶν μηδέπω πεπιστευκότων: καὶ πάλιν ὁ αὐτός. καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς. δοῦλος κυρίου ἐγώ εἰμι, καὶ κύριον τὸν θεὸν τοῦ οὐρανοῦ ἐγὼ φοβοῦμαι. αὖθις τε ὁ αὐτὸς, καὶ εἶπαν, μηδαμῶς κύριε μὴ ἀπολώμεθα ἕνεκεν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου τούτου. Μαλαχίας δὲ ὁ προφήτης ἄντικρυς ἐμφαίνει τὸν θεὸν λέγοντα: θυσίαν οὐ προσδέξομαι ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν. διότι ἀπ' ἀνατολῆς ἡλίου ἕως δυσμῶν, τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυσία μοι προσφέρεται. καὶ πάλιν. διότι βασιλεὺς μέγας ἐγώ εἰμι. λέγει κύριος παντοκράτωρ. καὶ τὸ ὄνομά μου ἐπιφανὲς ἐν τοῖς ἔθνεσιν. ποῖον ὄνομα, ἐν μὲν τοῖς πεπιστευκόσιν ὁ υἱός. πατέρα μηνύων: ἐν δὲ τοῖς Ἕλλησι, τὸ θεὸς ποιητής. τό τε αὐτεξούσιον ὁ Πλάτων ἐνδείκνυται. διὰ τῶν δὲ, ἀρετὴ δὲ ἀδέσποτον, ἣν τιμῶν καὶ ἀτιμάζων πλέον καὶ ἔλαττον ἕκαστος αὐτῆς μεθέξει, αἰτία ἑλομένου, θεὸς ἀναίτιος: κακῶν γὰρ ὁ θεὸς, οὔποτε αἴτιος. ὦ Τρῶες ἀρηΐφιλοι ὁ Λυκῖος φησί, Ζεὺς ὑψιμέδων, ὃς ἅπαντα δέρκεται, οὐκ αἴτιος θνατοῖς μεγάλων ἀχέων, ἀλλ' ἐν μέσῳ κεῖται κιχεῖν πᾶσιν ἀνθρώποισι δίκαν ὁσίαν ἁγνᾶς, εὐνομίας ἀκόλουθον καὶ πινυτᾶς θέμιδος ὀλβίων παῖδες ἐνιν εὑρόντες συνοικον. Πίνδαρος δὲ ἄντικρυς, καὶ σωτῆρα διὰ συνοικοῦντα θέμιδι εἰσάγει, βασιλέα σωτῆρα, δίκαιον, ἑρμηνεύων ὧδέ πως, πρῶτα μὲν εὔβουλον θέμιν οὐρανίαν. χρυσέαισιν ἵπποισιν ὠκεανοῦ παρὰ πάγον μοῖραι ποτὶ κλίμακα σεμνὰν ἄγον Ὀλύμπου λιπαρὰν καθ' ὁδὸν σωτῆρος ἀρχαίαν, ἄλοχον

Ἠσαΐας

Ἰωνᾶς.

Μαλαχίας.

θεὸς βασιλεὺς σωτὴρ δίκαιος

Πίνδαρος

Διὸς ἔμμεναι αἱ δὲ τὰς χρυσάμπυκας ἀγλαοκάρπους τίκτειν ἀγαθὰς σωτῆρας. ὁ τοίνυν μὴ πειθόμενος τῇ ἀληθείᾳ· διδασκαλίᾳ δὲ ἀνθρωπίνῃ τετυφωμένος, δυσδαίμων ἄθλιός τε, καὶ κατὰ τὸν Εὐριπίδην, ὃς τάδε λεύσσων θεὸν οὐχὶ νοεῖ, μετεωρολόγων δ' ἑκὰς ἔρριψεν σκολιὰς ἀπάτας, ὧν ἀτηρὰ γλῶσσα εἰκοβολεῖ περὶ τῶν ἀφανῶν: οὐδὲν γνώμης μετέχουσα. ἀφικόμενος οὖν ἐπὶ τὴν ἀληθῆ μάθησιν ὁ βουλόμενος, ἀκουέτω μὲν Παρμενίδου τοῦ Ἐλεάτου ὑπισχνουμένου,

Εἴσῃ δ' αἰθερίαν τε φύσιν: τά τ' ἐν αἰθέρι πάντα
Σήματα, καὶ καθαρᾶς εὐαγέος ἠελίοιο
Λαμπάδος ἔργ' ἀΐδηλα, καὶ ὁππόθεν ἐξεγένοντο,
Ἔργα τε κύκλωπος πεύσῃ περίφοιτα σελήνης
Καὶ φύσιν: εἰδήσεις δὲ καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχοντα.
Ἔνθεν μὲν γὰρ ἔφυγε, καὶ ὥς μιν ἄγουσ' ἐπέδησεν

ἀνάγκη, πείρατ' ἔχειν ἄστρων. Μητροδώρου τε, καίτοι ἐπικουρείου γενομένου, ἐνθέως ταῦτά τε εἰρηκότος, μέμνησο Μενέστρατε διότι θνητὸς φὺς, καὶ λαβὼν βίον ὡρισμένον, ἀναβὰς τῇ ψυχῇ ἕως ἐπὶ τὸν αἰῶνα, καὶ τὴν ἀπειρίαν τῶν πραγμάτων κατεῖδες· καὶ τὰ ἐσόμενα πρότ' ἐόντα. ὅ, τε σὺν εὐδαίμονι χορῷ κατὰ τὸν Πλάτωνα μακαρίαν ὄψιν τε καὶ θέαν ἐποπτεύσομεν, ἑπόμενοι μετὰ μὲν Διὸς ἡμεῖς: ἄλλοι δὲ μετ' ἄλλων θεῶν τε λέγων, ἣν θέμις λέγειν μακαριωτάτην τελούμενοι, ἣν ὠργιάζομεν, ὁλόκληροι μὲν αὐτοὶ καὶ ἀπαθεῖς κακῶν, ὅσα ἡμᾶς ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ ὑπέμενεν: ὁλόκληρα δὲ, καὶ ἀτρεμῆ φάσματα μυούμενοί τε καὶ ἐποπτεύοντες ἐν αὐγῇ καθαρᾷ, καθαροὶ καὶ ἀσήμαντοι τούτου, ὃ νῦν σῶμα περιφέροντες ὀνομάζομεν, ὀστρέου τρόπον δεδεσμευμένοι. οἱ δὲ Πυθαγόρειοι τὸν οὐρανὸν τὴν ἀντίχθονα καλοῦσιν· ἐφ' ἧς γὰρ διϊδρυμένου τάξωσιν εἰς τέκνα καὶ δώσωσι γῆν ἐκλεκτὴν κληρονομίαν θεοῦ παντοκράτορος, ἣν οἱ κληρονομήσαντες βασιλεύσουσι γῆς. καὶ μυρία ἐπὶ μυρία ἐπὶ μυρίοις ἐπέρρει μοι παρατίθεσθαι, συμμετρίας δ' οὖν ἕνεκα καταπαυστέον ἤδη τὸν λόγον, ὅπως μὴ τὸ τοῦ τραγῳδοποιοῦ Ἀγάθωνος πάθωμεν καὶ αὐτοί.

Τὸ μὲν πάρεργον, ἔργον ὡς ἡγούμενοι, Τὸ δ' ἔργον, ὡς πάρεργον ἐκπονούμενοι.

δεδειγμένου τοίνυν σαφῶς, ὡς οἶμαι, ὅπως κλέπτας εἰρῆσθαι πρὸς τοῦ κυρίου τοὺς Ἕλληνας προσακουστέον, ἑκὼν παραλείπω τὰ τῶν φιλοσόφων δόγματα. εἰ γὰρ καὶ τὰς λέξεις ἐπιοίμεν αὐτῶν, οὐκ ἂν φθάνοιμεν πλῆθος ὅσον ὑπομνημάτων συνερανίζοντες, ἐκ τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας πᾶσαν πεφωραμένην τὴν παρ' Ἕλλησιν ἐνδεικνύμενοι σοφίαν, ἧς θεωρίας οὐδὲν ἧττον αὖθις ἐφαψόμεθα κατὰ τὸ ἀναγκαῖον, ὁπηνίκα ἂν τὰς περὶ ἀρχῶν δόξας τὰς παρ' Ἕλλησι φερομένας ἀναλεγώμεθα, πλὴν καὶ ἐπὶ τοῦ ἡμῖν ἐκ τῶν εἰρημένων ἡμῖν ἡσυχῇ πάρεστι σκοπεῖν, οἳ πρότερον ταῖς Ἑλληνικαῖς τῷ δοκεῖν οὔτι διανήχεσθαι τὰ ἐν αὐτοῖς κύματα ἐν πυκτίον βίβλοις.

Ὄλβιος (ὡς ἔοικεν ἄρα ἐστὶ κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλέα) ὃς θείων πραπίδων ἐκτήσατο πλοῦτον.
Δειλὸς δ' ᾧ σκοτόεσσα θεῶν πέρι δόξα μέμηλεν.

γνῶσιν καὶ ἀγνωσίαν ὅρους εὐδαιμονίας, κακοδαιμονίας τε θεῖος ἐδήλωσεν: χρὴ γὰρ εὖ μάλα πολλῶν ἵστορας φιλοσόφους ἄνδρας εἶναι καθ' Ἡράκλειτον, καὶ τῷ ὄντι ἀνάγκη.

Πολλὰ πλανηθῆναι διζήμενον ἔμμεναι ἐσθλόν.

ἤδη μὲν οὖν δῆλον ἡμῖν ἐκ τῶν προειρημένων, ὡς ἀΐδιος ἡ τοῦ θεοῦ εὐποιΐα τυγχάνει, καὶ εἰς πάντας ἐξ ἀρχῆς ἀνάρχου ἴση ἀτεχνῶς ἡ φυσικὴ δικαιοσύνη, κατ' ἀξίαν ἑκάστου γένους γενομένη, οὐκ ἀρξαμένη ποτέ: οὐ γὰρ ἄρχεται κύριος καὶ ἀγαθὸς εἶναι ἀλήκτως ὁ θεὸς, ὢν ἀεὶ, ὅ ἐστιν, οὐδὲ μὴν παύσεταί ποτε ἀγαθοποιῶν, κἂν εἰς τέλος ἀγάγῃ ἕκαστα. μεταλαμβάνει δὲ τῆς εὐποιΐας ἕκαστος ἡμῶν πρὸς ὃ βούλεται, ἐπεὶ τὴν διαφορὰν τῆς ἐκλογῆς ἀξία γενομένη ψυχῆς αἵρεσίς τε καὶ συνάσκησις πεποίηκεν. ὧδε μὲν οὖν καὶ ὁ πέμπτος ἡμῖν τῶν κατὰ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν γνωστικῶν ὑπομνημάτων στρωματεὺς περαιούσθω.

τέλος τοῦ πέμπτου.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΝ ΤΩΝ ΕΙΣ ΟΚΤΩ ΛΟΓΟΣ ΕΚΤΟΣ.

ΩΔΕ δὴ ἕκτος ὁμοῦ ὁ καὶ ἕβδομος ἡμῖν τῶν κατὰ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν γνωστικῶν ὑπομνημάτων στρωματεὺς, διαγράψας ὡς ἔνι μάλιστα τὸν ἠθικὸν λόγον ἐν τούτοις περαιούμενον, καὶ παραστήσας οἷός τις ἂν εἴη κατὰ τὸν βίον ὁ γνωστικὸς, πρόεισι δείξων τοῖς φιλοσόφοις οὐδαμῶς ὡς ἄθεον εἶναι ὡς ὑπειλήφασι: μόνον δὲ τῷ ὄντι θεοσεβῆ τὸν τρόπον τῆς θρησκείας τοῦ γνωστικοῦ κεφαλαιωδῶς ἐκτιθέμενος, ὅσα τε εἰς γραφὴν ὑπομνηστικὴν ἀκινδύνως ἐγχαράξαι: ἐργάζεσθαι γὰρ τὴν βρῶσιν τὴν εἰς αἰῶνα παραμένουσαν ὁ κύριος ἐνετείλατο, καί που ὁ προφήτης λέγει. μακάριος ὁ σπείρων ἐπὶ πᾶν ὕδωρ: οὗ μόσχος καὶ ὄνος πατεῖ, ὁ ἐκ νόμου καὶ ἐξ ἐθνῶν εἰς τὴν μίαν πίστιν συναγόμενος λαός. ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει κατὰ τὸν γενναῖον Ἀπόστολον. φθάσας δὲ ὁ παιδαγωγὸς ἡμῖν ἐν τρισὶ διαιρούμενος βίβλοις, τὴν ἐκ παίδων ἀγωγήν τε καὶ τροφὴν παρέστησεν, τουτέστιν, ἐκ κατηχήσεως συναύξουσαν τῇ πίστει πολιτείαν, καὶ προπαρασκευάζουσαν τοῖς εἰς ἄνδρας ἐγγραφομένοις ἐνάρετον τὴν ψυχὴν εἰς ἐπιστήμης γνωστικῆς παραδοχήν. ἐναργῶς οὖν τῶν Ἑλλήνων μαθόντων ἐκ τῶν λεχθησομένων διὰ τῶν δὲ ἡμῖν ὡς ἀνοσίως τὸν θεοφιλῆ διώκοντες ἀσεβοῦσιν αὐτοὶ, τότε ἤδη προϊόντων τῶν ὑπομνημάτων κατὰ τὸν τῶν στρωματέων χαρακτῆρα ἐπιλυτέον τά τε ὑπὸ Ἑλλήνων: τά τε ὑπὸ βαρβάρων προσαπορούμενα ἡμῖν περὶ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας. ἐν μὲν οὖν τῷ λειμῶνι τὰ ἄνθη ποικίλως ἀνθοῦντα, κἀν τῷ παραδείσῳ ἡ τῶν ἀκροδρύων φυτεία, οὐ κατὰ εἶδος ἕκαστον κεχώρισται τῶν ἀλλογενῶν, εἰ καὶ λειμῶνας τινὲς καὶ ἑλικῶνας καὶ κηρία καὶ πέπλους συναγωγὰς φιλομαθεῖς ποικίλως ἐξανθισάμενοι συνεγράψαντο: ταῖς δ' ὡς ἔτυχεν ἐπὶ μνήμην ἐλθούσαις καὶ μήτε τῇ τάξει, μήτε τῇ φράσει διακεκαθαρμέναις: διεσπαρμέναις δὲ ἐπίτηδες, ἀναμὶξ ἡ τῶν στρωματέων ἡμῖν ὑποτύπωσις λειμῶνος δίκην πεποίκιλται. καὶ δὴ ὧδε ἔχοντα ἐμοί τε ὑπομνήματα εἶεν ἂν ζώπυρα: τῷ τε εἰς γνῶσιν ἐπιτηδείῳ, εἴ πως περιτύχοι τοῖσδε πρὸς τὸ συμφέρον καὶ ὠφέλιμον μετὰ ἱδρῶτος ἡ ζήτησις γενήσεται: οὐ γὰρ μόνον τῶν σιτίων τὸν πόνον, πολὺ δὲ πλέον καὶ τῆς γνώσεως ἡγεῖσθαι δίκαιον, τοῖς διὰ στενῆς καὶ τεθλιμμένης τῆς κυριακῆς ὄντως ὁδοῦ, εἰς τὴν ἀΐδιον καὶ μακαρίαν παραπεμπομένοις σωτηρίαν: ἡ γνῶσις δὲ ἡμῖν καὶ ὁ παράδεισος ὁ πνευματικὸς, αὐτὸς ἡμῖν ὁ σωτὴρ ὑπάρχει, εἰς ὃν καταφυτευόμεθα μετατεθέντες καὶ μεταμοσχευθέντες εἰς τὴν γῆν ἀγαθὴν, ἐκ βίου τοῦ παλαιοῦ: ἡ μεταβολὴ δὲ τῆς φυτείας, εἰς εὐκαρπίαν συμβάλλεται. φῶς οὖν ὁ κύριος καὶ γνῶσις ἡ ἀληθὴς, εἰς ὃν μετετέθημεν, λέγεται δὲ καὶ ἄλλως διττὴ ἡ γνῶσις: ἡ μὲν, κοινῶς, ἡ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμοίως συνοῦσά τις καὶ ἀντίληψις, κατὰ τὸ γνωρίζειν ἕκαστον τῶν ὑποκειμένων, πανδήμως ἐμφαινομένη: ἧς οὐ μόνον αἱ λογικαὶ, ἀλλ' ἴσως καὶ αἱ ἄλογοι μεθέξουσιν: ἣν οὐκ ἄν ποτε ἔγωγε γνῶσίν τι ὀνομάσαιμι, καὶ τὴν δι' αἰσθητηρίων ἀντιλαμβάνεσθαι πεφυκυῖαν: ἡ δὲ ἐξαιρέτως ὀνομαζομένη γνῶσις, ἀπὸ τῆς γνώμης καὶ τοῦ λόγου χαρακτηρίζεται: καθ' ἣν μόναι αἱ λογικαὶ δυνάμεις γνώσεις γενήσονται, αἱ τοῖς νοητοῖς κατὰ ψιλὴν τὴν τῆς ψυχῆς ἐνέργειαν εἰλικρινῶς ἐπιβάλλουσαι. χρυσὸς ἀνὴρ φησὶν ὁ Δαβὶδ, ὁ οἰκτίρμων τῶν παραπολλυμένων τῇ πλάνῃ, καὶ κιχρῶν ἐκ μεταδόσεως τὸν λόγον τῆς ἀληθείας οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ γὰρ οἰκονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει, ἐπιλογισμῷ βαθεῖ. οὗτος ἐσκόρπισεν ἔδωκεν τοῖς πένησιν, πρὸ δὲ τῆς εἰς τὸ προκείμενον ἐγχειρήσεως, ἐν προοιμίου εἴδει προσαποδοτέον τῷ πέρατι τοῦ ε' στρωματέως τὰ ἐνδέοντα, ἐπεὶ γὰρ παρεσημειωσάμεθα τὸ συμβολικὸν εἶδος ἀρχαῖον εἶναι: κεχρῆσθαι δὲ αὐτῷ οὐ μόνον τοὺς προφήτας τοὺς παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων τῶν παλαιῶν τοὺς πλείονας, καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὰ ἔθνη βαρβάρων οὐκ ὀλίγους, ἐχρῆν δὲ καὶ τὰ μυστήρια ἐπελθεῖν τῶν τελουμένων. ταῦτα μὲν ὑπερτίθεμαι διασαφήσειν, ὁπηνίκα ἂν τὰ περὶ ἀρχῶν τοῖς Ἕλλησιν εἰρημένα ἐπιόντες διελέγχωμεν: τῆς δὲ γὰρ ἐνθάδε τῆς θεωρίας ἐπιδείξομεν καὶ τὰ μυστήρια, παραστήσαντες δὲ τὴν ἔμφασιν τῆς Ἑλληνικῆς διανοίας ἐκ τῆς διὰ τῶν γραφῶν εἰς ἡμᾶς δεδομένης ἀληθείας περιαγαγεῖν σπεύσομεν, καθὸ σημαίνη-

μενον δῆκεν εἰς αὐτοὺς τὴν κλοπὴν τῆς ἀληθείας ἐνδεχόμενοι. εἰ μὴ ἐπαχθὲς εἰπεῖν, ἀπελέ-
ξαιμεν. φέρε μάρτυρας τῆς κλοπῆς, αὐτοὺς καθ' ἑαυτῶν παραστήσωμεν τοὺς Ἕλληνας· οἱ γὰρ
τὰ οἰκεῖα οὕτως ἄντικρυς παρ' ἀλλήλων ὑφαιρούμενοι, βεβαιοῦσι μὲν τὸ κλέπται εἶναι· σφε-
τερίζεσθαι δ' ὅμως καὶ ἄκοντες τὴν παρ' ἡμῶν ἀλήθειαν εἰς τοὺς ὁμοφύλους λάθρα διαλέγ-
χονται, οἱ γὰρ μὴ δὲ ἑαυτῶν, σχολῇ γ' ἂν τῶν ἡμετέρων ἀφέξονται. καὶ τὰ μὲν κατὰ φιλο-
σοφίαν σιωπήσομαι δόγματα αὐτῶν, ὁμολογούντων ἐγγράφως τῶν τὰς αἱρέσεις διανεμο-
μένων, ὡς μὴ ἀχάριστοι ἐλεγχθεῖεν, παρὰ Σωκράτους εἰληφέναι τὰ κυριώτατα τῶν δογμά-
των. ὀλίγοις δὲ τῶν καθωμιλημένων καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν εὐδοκίμων ἀνδρῶν χρησάμενος
μαρτυρίοις, τὸ κλεπτικὸν διελέγξας εἶδος αὐτῶν ἐν διαφόροις τοῖς χρόνοις καταχρώμενος ἐπὶ
τὰ ἑξῆς τρέψομαι. Ὀρφέως τοίνυν ποιήσαντος, ὡς οὐ κύντερον ἦν καὶ ῥίγιον ἄλλο γυναικός,
Ὅμηρος ἄντικρυς λέγει, οὐκ αἰνότερον καὶ κύντερον ἄλλο, γυναικός, γράψαντός τι Μου-
σαίου ὡς αἰεὶ τέχνη μεγ' ἀμείνων ἰσχύος ἐστίν, Ὅμηρος λέγει,

Μήτι τοι δρυτόμος περιγίνεται ἠὲ βίηφι.

πάλιν τοῦ Μουσαίου ποιήσαντος,

Ὡς δ' αὔτως καὶ φύλλα φύει ζείδωρος ἄρουρα·
Ἄλλα μὲν ἐν μελίῃσιν ἀποφθίνει, ἄλλα δὲ φύει,
Ὣς δὲ καὶ ἀνθρώπου γενεὴ καὶ φύλλον ἑλίσσει. Ὅμηρος μεταγράφει,
Φύλλα τὰ μέν τ' ἄνεμος χαμάδις χέει, ἄλλα δέ θ' ὕλη
Τηλεθόωσα φύει· ἔαρος δ' ἐπιγίνεται ὥρη,
Ὣς ἀνδρῶν γενεή. ἡ μὲν, φύει ἡ δ', ἀπολήγει. πάλιν δ' αὖ Ὁμήρου εἰπόντος.
Οὐχ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι.

Ἀρχίλοχός τε καὶ Κρατῖνος γράφουσιν. ὁ μέν, οὐ γὰρ ἐσθλὰ κατθανοῦσι κερτομεῖν ἐπ' ἀν-
δράσιν: Κρατῖνος δὲ ἐν τοῖς Λάκωσι φοβερὸν ἀνθρώποις, τὸ δ' αὖ κταμένοις ἐπ' ἀνδράσιν καυ-
χᾶσθαι, μέγα. αὖθίς τε ὁ Ἀρχίλοχος τὸ Ὁμηρικὸν ἐκεῖνο μεταφέρει.

Λασάμην, οὐδ' αὐτὸς ἀναίνομαι, ἀντὶ πολλῶν

ὧδέ πως γράφει: ἤμβλακον, καί πού τινα ἄλλον ἥδ' ἄτη κιχήσατο. καθάπερ ἀμέλει κἀκεῖ-
νο τὸ ἔπος. Ξυνὸς ἐνυάλιος, καί τε κτανέοντα κατέκτα.
μεταποιῶν αὐτὸς ὧδέ πως ἐξήνεγκεν: ἔρξω, ἐτήτυμον γὰρ ξυνὸς ἀνθρώποισιν Ἄρης. ἔτι κἀκεῖ-
νο μεταφράζων νίκης ἀνθρώποισι θεῶν ἐν πείρατα κεῖται, διὰ τοῦ δὲ τοῦ ἰάμβου, δῆλός ἐστι καὶ
νέους θαρσῦναι. νίκης δὲ ἐν θεοῖσι πείρατα: πάλιν Ὁμήρου εἰρηκότος ἀνιπτόποδες χαμαιεύ-
ναι. Εὐριπίδης ἐν Ὀρέστῃ γράφει. εὕδουσιν ἐν ἀστρώτῳ πέδῳ: πηγαῖς δ' οὐχ ὑγραίνουσι πό-
δας. Ἀρχιλόχου τε ὁμοίως εἰρηκότος. ἀλλ' ἄλλος ἄλλῳ καρδίην ἰαίνεται· παρὰ τὸ Ὁμηρι-
κόν: ἄλλος γὰρ ἄλλοισιν ἀνὴρ ἐπιτέρπεται ἔργοις. Εὐριπίδης ἐν τῷ Οἰνεῖ φησίν.

Ἀλλ' ἄλλος ἄλλοις μᾶλλον ἥδεται τρόποις. ἀκήκοα δὲ Αἰσχύλου μὲν λέγοντος:
Οἴκοι μένειν χρὴ τὸν καλῶς εὐδαίμονα, Καὶ ζῆν καλῶς πράσσοντα, καὶ ἥσυχον μένειν.

Εὐριπίδου δὲ τὰ ὅμοια ἐπὶ τῆς σκηνῆς βοῶντος

Μακάριος ὅστις εὐτυχῶν οἴκοι μένει. ἀλλὰ καὶ Μενάνδρου ὧδέ πως κωμῳδοῦντος:
Οἴκοι μένειν χρή, καὶ μένειν ἐλεύθερον. Ἢ μηκέτ' εἶναι τὸν καλῶς εὐδαίμονα.

πάλιν Θεόγνιδος μὲν λέγοντος: Οὐκ ἔστι φεύγοντι φίλος καὶ πιστὸς ἑταῖρος.
Εὐριπίδης πεποίηκεν πένητα φεύγει πᾶς τις ἐκ ποδῶν φίλος. Ἐπιχάρμου τε εἰπόντος. ὦ
θύγατερ αἱ αἱ τύχας συνοικίζων με ὡς δίδωσι πολλὰ πρᾶα. καὶ ἐπάγοντος ὁ μὲν γὰρ ἄλλην
ἐπιλαμβάνει νεάνιδα. ἄλλον δ' ἄλλη μαστεύει τινά, Εὐριπίδης γράφει.

Κακὸν γυναῖκα πρὸς νέον ζεῦξαι νέαν:
Ὁ μὲν γάρ, ἄλλης λέκτρον ἱμείρει λαβεῖν:
Ἡ δ' ἐνδεὴς τοῦ δ' οὖσα, βουλεύει κακά. ἔτι Εὐριπίδου μὲν ἐν τῇ Μηδείᾳ εἰπόντος:
Κακοῦ γὰρ ἀνδρὸς δῶρ' ὄνησιν οὐκ ἔχει.

Σοφοκλῆς ἐν τῷ Αἴαντι τῷ μαστιγοφόρῳ ἐκεῖνο φησὶ τὸ ἰάμβιον,

Ἐχθρῶν δ' ἄδωρα δῶρα, καὶ οὐκ ὀνήσιμα. Σόλωνος δὲ ποιήσαντος.
Τίκτει γὰρ κόρος ὕβριν ὅταν πολὺς ὄλβος ἕπηται.

ἄντικρυς

αὖ πάτριος ὁ Θέογνις γράφει. Τίκτει τοι κόρος ὕβριν, ὅτ᾽ αὖ κακῷ ὄλβος ἕπηται.
ὅθεν καὶ ὁ Θουκυδίδης ἐν ταῖς ἱστορίαις. εἰώθασιν δὲ οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων φησὶν, οἷς ἂν μά-
λιστα καὶ δι᾽ ἐλαχίστου ἀπροσδόκητος εὐπραγία ἔλθῃ, εἰς ὕβριν τρέπεσθαι. καὶ Φίλιστος ὁμοίως
τὰ αὐτὰ μιμεῖται ὧδε λέγων. τὰ δὲ πολλὰ κατὰ λόγον τοῖς ἀνθρώποις εὐτυχοῦντα, ἀσφα-
λέστερα παρὰ δόξαν, καὶ κακοπραγίαν: εἰώθασι γὰρ μάλιστα οἱ παρὰ δόξαν ἀπροσδοκή-
τως εὖ πράσσοντες, εἰς ὕβριν τρέπεσθαι. πάλιν Εὐριπίδου ποιήσαντος.

Ἐκ γὰρ πατρὸς καὶ μητρὸς ἐκπονουμένων Σκληρὰς διαίτας οἱ γόνοι βελτίονες.
Κριτίας γράφει, ἄρχομαι δή τοι ἀπὸ γενέτης ἀνθρώπου: πῶς ἂν βέλτιστος τὸ σῶμα γένοιτο,
καὶ ἰσχυρότατος, εἰ ὁ φυτεύων γυμνάζοιτο, καὶ ἐσθίοι ἐρρωμένως καὶ ταλαιπωροίη τὸ σῶμα, καὶ
ἡ μήτηρ τοῦ παιδίου τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι ἰσχύοι τὸ σῶμα, καὶ γυμνάζοιτο. αὖθις τε Ὁμήρου ἐπὶ
τῆς ἡφαιστοτεύκτου ἀσπίδος εἰπόντος,

Ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ᾽, ἐν δ᾽ οὐρανὸν, ἐν δὲ θάλασσαν.
Ἐν δ᾽ ἐτίθει ποταμοῖο μέγα σθένος ὠκεανοῖο.

Φερεκύδης ὁ Σύριος λέγει. Ζὰς ποιεῖ φᾶρος μέγα τε καὶ καλὸν, καὶ ἐν αὐτῷ ποικίλλει γῆν καὶ
ὠγηνὸν, καὶ τὰ ὠγηνοῦ δώματα. Ὁμήρου τε εἰπόντος.

Αἰδὼς ἥ τ᾽ ἄνδρας μέγα σίνεται ἠδ᾽ ὀνίνησιν.

Εὐριπίδης ἐν Ἐρεχθεῖ γράφει. Αἰδοῦς δὲ αὐτὸς δυσκρίτως ἔχω πέρι,

Καὶ δεῖ γὰρ αὐτῆς: κἄστιν αὖ κακὸν μέγα.

λάβοις δ᾽ ἂν ἐκ παρ᾽ ἀλλήλου τῆς κλοπῆς τὰ χρεία καὶ τῶν συνακμασάντων καὶ ἀντα-
γωνισαμένων σφίσι τὰ τοιαῦτα. Εὐριπίδου μὲν ἐκ τοῦ Ὀρέστου.

Ὦ φίλον ὕπνου θέλγητρον, ἐπίκουρον νόσου. Σοφοκλέους ἐκ τῆς Ἐριφύλης.
Ἄπελθ᾽ ἐκείνης ὕπνου ἰατροῦ νόσου. καὶ Εὐριπίδου μὲν ἐξ Ἀν-
τιγόνης ὀνόματι μαμπτρὸν τὸ νόθον ἡ φύσις δ᾽ ἴση. Σοφοκλέους δὲ ἐξ Ἀλευαδῶν.
Ἅπαν τὸ χρηστὸν τὴν ἴσην ἔχει φύσιν, πάλιν Εὐριπίδου μὲν ἐν Κτημένῳ.
Τῷ γὰρ πονοῦντι καὶ θεὸς συλλαμβάνει. Σοφοκλέους δὲ ἐν Μίνῳ.
Οὐκ ἔστι τοῖς μὴ δρῶσι σύμμαχος τύχη.

Ναὶ μὴν Εὐριπίδου μὲν ἐξ Ἀλεξάνδρου,
Χρόνος δὲ δείξει, ᾧ τεκμηρίῳ μαθὼν
Ἢ χρηστὸν ὄντα γνώσομαί σ᾽ ἢ κακόν. Σοφοκλέους δὲ ἐξ Ἱππονόου.
Πρὸς ταῦτα κρύπτε μηδὲν, ὡς ὁ πάντ᾽ ὁρῶν
Καὶ πάντ᾽ ἀκούων, πάντ᾽ ἀναπτύσσει χρόνος.
ἀλλὰ κἀκεῖνα ὁμοίως ἐπιδράμωμεν. Εὐμήλου γὰρ ποιήσαντος.
Μνημοσύνης καὶ Ζηνὸς ὀλυμπίου ἐννέα κοῦραι.
Σόλων τῆς ἐλεγείας ὧδε ἄρχεται.
Μνημοσύνης καὶ Ζηνὸς ὀλυμπίου ἀγλαὰ τέκνα.
πάλιν αὖ τὸ Ὁμηρικὸν παραφράζων Εὐριπίδης.
Τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν: πόθι τοι πόλις, ἠδὲ τοκῆες.
τοῖς δὲ χρῆται τοῖς ἰαμβείοις ἐν τῷ Αἰγεῖ, Ποίαν σε φῶμεν γαῖαν ἐκλελοιπότα.
Πολυξενοῦσθαι, γῆ δὲ τίς, πάτρας θ᾽ ὅρος.
Τίς ἔσθ᾽ ὁ φύσας τοῦ κακήρυξαι πατρός, τί δ᾽ οὐ Θεόγνιδος εἰπόντος.
Οἶνος πινόμενος πολὺς κακός: ἢν δέ τις αὐτῷ
Χρῆται ἐπισταμένως, οὐ κακὸν, ἀλλ᾽ ἀγαθόν. Πανύασις γράφει,
Ὡς οἶνος θνητοῖσι θεῶν πάρα δῶρον ἄριστον.
Γινόμενος κατὰ μέτρον, ὑπὲρ μέτρον δὲ χερείων. Ἀλλὰ καὶ Ἡσιόδου λέγοντος.
σοὶ δ᾽ ἐγὼ ἀντὶ πυρὸς δώσω κακὸν ᾧ κεν ἅπαντες τέρπωνται. Εὐριπίδης ποιεῖ, ἀντὶ πυρὸς
δὲ γὰρ ἄλλο πῦρ μεῖζον καὶ δυσμαχώτερον βλαστὸν γυναῖκες: πρὸς τούτοις Ὁμήρου λέγοντος.
Γαστέρα δ᾽ οὔπως ἔστιν ἀποκρύψαι μεμαυῖαν
Οὐλομένην, ἣ πολλὰ κάκ᾽ ἀνθρώποισι δίδωσιν Εὐριπί-
δης ποιεῖ, νικᾷ δὲ χρεία μὲν, κακῶς τε οὐλομένη γαστήρ, ἀφ᾽ ἧς δὴ πάντα γίνεται κακά. ἔτι

Καλλίᾳ τῷ κωμικῷ γράφοντι. μετὰ μαινομένων φασὶ χρῆναι μαίνεσθαι πάντας. ὁμοίως Μένανδρος ἐν πωλουμένοις παρίσταται λέγων·

Οὐ πανταχοῦ τὸ φρόνιμον ἁρμόττει παρόν·
καὶ συμβλῶναι δ' ἔνια δεῖ, Αντιμάχου τε τοῦ Τηΐου εἰπόντος.

Εκ γὰρ δώρων πολλὰ κακ' ἀνθρώποισι πέλονται. Αὐγίας ἐποίησεν.
Δῶρα γὰρ ἀνθρώπων νοῦν ἤπαφεν, ἠδὲ καὶ ἔργα, Ησιόδου δὲ εἰπόντος.
Οὐ μὲν γάρ τι γυναικὸς ἀνὴρ ληΐζετ' ἄμεινον
Τῆς ἀγαθῆς· τῆς δ' αὖτε κακῆς, οὐ ῥίγιον ἄλλο. Σιμωνίδης εἶπεν.

γυναικὸς δ' οὐδὲν χρῆμα ἀνὴρ ληΐζεται ἐσθλῆς ἄμεινον: οὐδὲ ῥίγιον, κακῆς. πάλιν Επιχάρμου εἰπόντος· ὡς πολλὸν ζήσων χρόνον χ' ὡς ὀλίγον, οὕτως διανοοῦ. Εὐριπίδης γράφει·

Τί δή ποτ' ὄλβῳ μὴ μὴ σαφεῖ βεβηκότες Οὐ ζῶμεν ὡς ἥδιστα, μὴ λυπούμενοι.

ὁμοίως τοῦ κωμικοῦ Διφίλου εἰπόντος· εὐμετάβολος ἐστὶν ἀνθρώπων βίος. Ποσίδιππος,

Οὐδεὶς ἀλύπως τὸν βίον διήγαγεν Ανθρωπος ὤν: οὐδ' ἄχρι τοῦ τέλους πάλιν
Εμεινεν εὐτυχῶν· καὶ κατ' ἄλλας οἶ φησὶν ὁ Πλάτων γράφων πᾶν δὲ ἀνθρώπου εὐμετα-

βόλου ζώου. αὖθις Εὐριπίδου εἰπόντος. ὦ πολύμοχθος βιοτὰ θνητοῖς, ὡς ἐπὶ παντὶ σφαλερὰ κεῖσαι: καὶ τὰ μὲν, αὔξεις: τὰ δὲ, ἀποφθινύθεις: κ' οὐκ ἔστιν ὅρος κείμενος, οὐδ' εἷς, εἰς ὅ τινα χρὴ τελέσαι θνητοῖς, πλὴν ὅτ' ἂν ἔλθῃ κρυερὰ διόθεν θανάτου πεμφθεῖσα τελευτή. Δίφιλος γράφει. Οὐκ ἔστι βίος, ὃς οὐ κέκτηται κακά·

Λύπας, μερίμνας, ἁρπαγὰς, στρέβλας, νόσους.
Τούτων ὁ θάνατος καθάπερ ἰατρὸς φανεὶς
Ανέπαυσεν τοὺς ἔχοντας, ἀναπαύσας ὕπνῳ. Ετι τοῦ Εὐριπίδου εἰπόντος·

πολλαὶ μορφαὶ τῶν δαιμονίων: πολλὰ δ' ἀέλπτως κραίνουσι θεοί. ὁ τραγικὸς ὁμοίως Θεοδέκτης γράφει. τὸ μὴ βεβαίους τὰς βροτῶν εἶν τύχας, Βακχυλίδου τε εἰρηκότος: παύροισι δὲ θνητῶν τὸν ἅπαντα χρόνον τῷ δαίμονι δῶκε, πράσσοντα ἐν καιρῷ πολιοκρόταφον γῆρας ἱκνεῖσθαι. πρὶν ἐγκύρσαι δυαῖ, Μοσχίων ὁ κωμικὸς γράφει·

Κεῖνος δ' ἁπάντων ἐστὶ μακαριώτατος, Ος ἄχρι τέλους ζῶν ὁμαλὸν ἤσκησε βίον·
Εὖ γε δ' αὖ καὶ Θεόγνιδος εἰπόντος. Οὔτοι χρήσιμόν ἐστι νέα γυνὴ ἀνδρὶ γέροντι·
Οὐ γὰρ πηδαλίῳ πείθεται ὡς ἄκατος·

Αριστοφάνη τὸν κωμικὸν γράφοντα. Αἰσχρὸν νέᾳ γυναικὶ, πρεσβύτης ἀνήρ.
Ανακρέοντος γὰρ ποιήσαντος: ἔρωτα γὰρ τὸν ἁβρὸν μέλπομαι βρύοντα μίτραις πολυανθέμοις ἀείδειν, ὁ δὲ καὶ θεῶν δυνάστης, ὁ δὲ καὶ βροτοὺς δαμάζει. Εὐριπίδης γράφει.

Ερως γὰρ ἄνδρας οὐ μόνον ἐπέρχεται, Οὐδ' αὖ γυναῖκας, ἀλλὰ καὶ θεῶν ἄνω
ψυχὰς ταράσσει, κἀπὶ πόντον ἔρχεται·

ἀλλ' ἵνα μὴ, ἐπὶ πλέον προΐῃ ὁ λόγος φιλοτιμουμένων ἡμῶν τὸ ἐπίφορον εἰς κλοπὴν τῶν Ελλήνων κατὰ τοὺς λόγους τε καὶ τὰ δόγματα ἐπιδεικνύναι. φέρε αὖ τινὰς μαρτυροῦντα ἡμῖν Ιππίαν τὸν σοφιστὴν τὸν Ηλεῖον. ὃς τὸν αὐτὸν περὶ τοῦ προκειμένου μοι σκέμματος ἥκει λόγον παραστησώμεθα ὧδέ πως λέγοντα. τούτων ἴσως εἴρηται τὰ μὲν, Ορφεῖ: τὰ δὲ, Μουσαίῳ κατὰ βραχὺ, ἄλλῳ ἀλλαχοῦ. τὰ δὲ, Ησιόδῳ: τὰ δὲ, Ομήρῳ. τὰ δὲ, τοῖς ἄλλοις τῶν ποιητῶν, τὰ δὲ, ἐν συγγραφαῖς: τὰ μὲν, Ελλησι: τὰ δὲ, βαρβάροις. ἐγὼ δὲ ἐκ πάντων τούτων τὰ μέγιστα καὶ ὁμόφυλα συνθεὶς, τοῦτον καινὸν καὶ πολυειδῆ τὸν λόγον ποιήσομαι. ὡς δὲ μὴ ἄμοιρον τήν τε φιλοσοφίαν τήν τε ἱστορίαν, ἀλλὰ μὴ δὲ τὴν ῥητορικὴν τοῦ ὁμοίου ἐλέγχου παραδείξωμεν, καὶ τούτων ὀλίγα παραθέσθαι εὔλογον. Αλκμαίωνος γὰρ τοῦ Κροτωνιάτου λέγοντος. ἐχθρὸν ἄνδρα ῥᾷον φυλάξασθαι ἢ φίλον. ὁ μὲν Σοφοκλῆς ἐποίησεν ἐν τῇ Αντιγόνῃ. τί γὰρ γένοιτ' ἕλκος μεῖζον ἢ φίλος κακός. Ξενοφῶν δὲ εἴρηκεν· οὐκ ἂν ἐχθροὺς ἄλλως πως βλάψειεν αὐτὸς, ἢ φίλος δοκῶν εἶναι· καὶ μὴν ἐν Τηλέφῳ εἰπόντος Εὐριπίδου. Ελληνες ὄντες βαρβάροις δουλεύσομεν; Θρασύμαχος ἐν τῷ ὑπὲρ Λαρισαίων λέγει. Αρχελάῳ δουλεύσομεν, Ελληνες ὄντες, βαρβάρῳ; Ορφέως δὲ ποιήσαντος. Εστιν ὕδωρ ψυχῇ, θάνατος δ' ὑδάτεσσιν ἀμοιβή,

Εκ δ' ὕδατος γαῖα, τὸ δ' ἐκ γαίας πάλιν ὕδωρ,
Εκ τοῦ δὲ ψυχὴ ὅλον αἰθέρα ἀλλάσσουσα·

Ἡράκλειτος

Ἡράκλειτος ἐκ τούτων συνιστάμενος τοὺς λόγους ὧδέ πως γράφει· ψυχῇσιν θάνατος, ὕδωρ γενέσθαι· ὕδατι δὲ θάνατος, γῆν γενέσθαι· ἐκ γῆς δὲ ὕδωρ γίνεται· ἐξ ὕδατος δὲ ψυχή. καὶ μὴν Ἀθάμαντος τοῦ Πυθαγορείου εἰπόντος. ὧδε γέγονε τὸ παντὸς ἀρχά, καὶ ῥιζώματα τέτταρα τυγχάνοντι πῦρ, ὕδωρ, ἀήρ, γᾶ· ἐκ τούτων γὰρ αἱ γενέσεις τῶν γινομένων. ὁ Ἀκραγαντῖνος ἐποίησεν Ἐμπεδοκλῆς· Τέσσαρα τῶν πάντων ῥιζώματα, πρῶτον ἄκουε.

Πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γαῖαν· ἠδ' αἰθέρος ἄπλετον ὕψος,
Ἐκ γὰρ τῶν ὅσ' ἔην, ὅσα τ' ἔσσεται, ὅσα τ' ἔασιν.

καὶ Πλάτωνος μὲν λέγοντος, διαφέρειν καὶ θεοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐπισήμονας, οὓς ἂν διὰ τέλεος ποιῶνται, θᾶττον ἀπαλλάττουσι τοῦ ζῆν. Μένανδρος ἐποίησεν·

Ὃν οἱ θεοὶ φιλοῦσιν ἀποθνήσκει νέος. Εὐριπίδου δὲ, ἐν μὲν τῷ Οἰνομάῳ γράφοντος. τεκμαιρόμεθα τοῖς παροῦσι τἀφανῆ· ἐν δὲ τῷ Φοίνικι. τἀφανῆ τεκμηρίοισιν εἰκότως ἁλίσκεται. Ὑπερίδης λέγει, ἀλλ' ἔστιν ἀφανῆ, ἀνάγκη τοὺς διδάσκοντας τεκμηρίοις καὶ τοῖς εἰκόσι ζητεῖν· Ἰσοκράτους τε αὖ εἰπόντος, δεῖ δὲ τὰ μέλλοντα τοῖς προγεγενημένοις τεκμαίρεσθαι. Ἀνδοκίδης οὐκ ὀκνεῖ λέγειν· χρὴ γὰρ τεκμηρίοις χρῆσθαι τοῖς πρότερον γενομένοις περὶ τῶν μελλόντων ἔσεσθαι. ἔτι Θεόγνιδος ποιήσαντος.

Χρυσοῦ κιβδήλοιο καὶ ἀργύρου ἄγχιτος ἄτη.
Κύρνε καὶ ἐξευρεῖν ῥᾴδιον ἀνδρὶ σοφῷ·
Εἰ δὲ φίλου νόον ἀνδρὸς ἐνὶ στήθεσσι λέληθεν ψυδνὸς ἐὼν· δόλιον δ' ἐν φρεσὶν ἦτορ ἔχει·
Τοῦτο θεὸς κιβδηλότατον ποίησε βροτοῖσι
Καὶ γνῶναι πάντων τοῦτ' ἀνιαρότατον. Εὐριπίδης μὲν γὰρ γράφει.
Ὦ Ζεῦ, τί δὴ τὰ χρυσοῦ μὲν, ὃς κίβδηλος ᾖ, Τεκμήρι' ἀνθρώποισιν ὤπασας σαφῆ·
Ἀνδρῶν δ' ὅτῳ χρὴ τὸν κακὸν διειδέναι, Οὐδεὶς χαρακτὴρ ἐμπέφυκε σώματι.

Ὑπερίδης δὲ καὶ αὐτὸς λέγει· χαρακτὴρ οὐδείς ἐπεστι τῇ προσώπου τῆς διανοίας τοῖς ἀνθρώποις. πάλιν Στασίνου ποιήσαντος·

Νήπιος, ὃς πατέρα κτείνων παῖδας καταλείπει.

Ξενοφῶν λέγει. ὁμοίως γάρ μοι νῦν φαίνομαι πεποιηκέναι· ὡς εἴ τις πατέρα ἀποκτείνας τῶν παίδων αὐτοῦ φείσαιτο. Σοφοκλέους τε ἐν Ἀντιγόνῃ ποιήσαντος·

Μητρὸς τ' ἐν ᾅδου καὶ πατρὸς κεκευθότοιν
Οὐκ ἔστ' ἀδελφὸς ὅστις ἀναβλαστοῖ ποτέ.

Ἡρόδοτος λέγει· μητρὸς καὶ πατρὸς οὐκ ἔτ' ὄντων, ἀδελφὸν ἄλλον οὐκ ἔξω. πρὸς τούτοις Θεοπόμπου ποιήσαντος· δὶς παῖδες οἱ γέροντες ὀρθῷ τῷ λόγῳ. καὶ πρό γε τούτου Σοφοκλέους ἐν τῷ Πηλεῖ· Πηλέα τὸν Αἰάκειον οἰκουρὸς μόνη

Γέροντα γηρῶ καὶ ἀναπαιδεύω. Πάλιν γὰρ αὖθις παῖς ὁ γηράσκων ἀνήρ.

Ἀντιφῶν ὁ ῥήτωρ λέγει· γηροτροφία γὰρ προσέοικεν παιδοτροφίᾳ· ἀλλὰ καὶ ὁ φιλόσοφος Πλάτων, ἄρ' ὡς ἔοικεν ὁ γέρων δὶς παῖς γένοιτ' ἄν. καὶ μὴν Θουκυδίδου λέγοντος, Μαραθῶνι τε μόνοι προκινδυνεῦσαι. Δημοσθένης εἶπεν μὰ τοὺς ἐν Μαραθῶνι προκινδυνεύσαντας. οὐδὲ ἐκεῖνα παραπέμψομαι· Κρατίνου ἐν Πυτίνῃ εἰπόντος. τὴν μὲν παρασκευὴν ἴσως γινώσκετε. Ἀνδοκίδης ὁ ῥήτωρ λέγει· τὴν μὲν παρασκευὴν ὦ ἄνδρες δικασταί, καὶ τὴν προθυμίαν τῶν ἐχθρῶν τῶν ἐμῶν, σχεδόν τι πάντες ἐπίστασθε· ὁμοίως καὶ Νικίας ἐν τῷ πρὸς Λυσίαν ὑπὲρ ἐκ ταφῆς. τὴν μὲν παρασκευὴν καὶ τὴν προθυμίαν τῶν ἀντιδίκων ὁρᾶτε ὦ ἄνδρες δικασταί φησιν. καὶ μετ' ἐκεῖνον Αἰσχίνης λέγει· τὴν μὲν παρασκευὴν ὁρᾶτε ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ τὴν παράταξιν. πάλιν Δημοσθένους εἰπόντος· ὅση μὲν ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι σπουδὴ περὶ τουτονὶ τὸν ἀγῶνα καὶ παραγγελία γέγονεν, σχεδὸν οἶμαι πάντας ὑμᾶς ᾐσθῆσθαι. Φιλῖνος τε ὁμοίως. ὅση μὲν ὦ ἄνδρες δικασταὶ σπουδὴ καὶ παράταξις γεγένηται περὶ τὸν ἀγῶνα τουτονὶ, οὐδ' ἕνα ὑμῶν ἀγνοεῖν ἡγοῦμαι. Ἰσοκράτους πάλιν εἰρηκότος. ὥσπερ τῶν χρημάτων, ἀλλ' οὐκ ἐκείνου συγγενὴς οὖσα. Λυσίας ἐν τοῖς ὀρφανικοῖς λέγει. καὶ Φαῖδρος γέγονεν, οὐ τῶν σωμάτων συγγενὴς ὤν, ἀλλὰ τῶν χρημάτων· ἐπεὶ καὶ Ὁμήρου ποιήσαντος· Ὦ πέπον, εἰ μὲν γὰρ πόλεμον περὶ τόνδε φυγόντες,

Αἰεὶ δὴ μέλλοιμεν ἀγήρω τ', ἀθανάτω τε
Ἔσσεσθ', οὔτε κεν αὐτὸς ἐνὶ πρώτοισι μαχοίμην·

Οὔτε κέν σε στέλλοιμι μάχην ἐς κυδιάνειραν,
Νῦν δ', ἔμπης γὰρ κῆρες ἐφεστᾶσι θανάτοιο
Μυρίαι, ἃς οὐκ ἔστι φυγεῖν βροτὸν, οὐδ' ὑπαλύξαι.
※ Ἴομεν: ἠέ τῳ εὖχος ὀρέξομεν, ἠέ τις ἡμῖν.
Θεόπομπος γράφει. εἰ μὲν γὰρ ἦν τὸν κίνδυνον τὸν παρόντα διαφυγόντας, ἀεὶ ἔσεσθαι ἀγήρω τὸν ἐπίλοιπον χρόνον. οὐκ ἂν ἦν θαυμαστὸν φιλοψυχεῖν: νῦν δὲ τοσοῦται κῆρες τῷ βίῳ παραπεφύκασιν, ὥστε τὸν ἐν ταῖς μάχαις θάνατον αἱρετώτερον εἶναι δοκεῖν. τί δ' οὐχὶ καὶ Χίλωνος τοῦ σοφιστοῦ ἀποφθεγξαμένου, ἐγγύα. πάρα δ' ἄτα. Ἐπίχαρμος τὴν αὐτὴν γνώμην ἑτέρῳ ὀνόματι προσηνέγκατο εἰπών. ἐγγύα ἄτας θυγάτηρ: ἐγγύα δὲ ζαμίας. ἀλλὰ καὶ τοῦ ἰατροῦ Ἱπποκράτους, ἐπιβλέπειν δεῖν δεῖ καὶ ὥρην, καὶ χώρην, καὶ ἡλικίην, καὶ νόσοις γράφοντος. Εὐριπίδης ἐν ἐξαμέτρῳ. τηρήσει φησὶν ὅσοι δ' ἰατρεύειν καλῶς
Πρὸς τὰς διαίτας τῶν ἐνοικούντων πόλιν — Τὴν γῆν ἰδόντας, τὰς νόσους σκοπεῖν χρεών.
Ὁμήρου πάλιν ποιήσαντος· — Μοῖραν δ' οὔ τινά φημι πεφυγμένον ἔμμεναι ἀνδρῶν, ὅ, τε Ἀρχῖνος λέγει, πᾶσι μὲν ἀνθρώποις ὀφείλεται ἀποθανεῖν. ἢ πρότερον, ἢ εἰς ὕστερον: ὅ, τε Δημοσθένης, πᾶσι μὲν γὰρ ἀνθρώποις τέλος τοῦ βίου θάνατος. κἂν ἐν οἰκίσκῳ τις αὑτὸν καθείρξας, τηρῇ. Ἡροδότου τε αὖ ἐν τῷ περὶ Γλαύκου τοῦ Σπαρτιάτου λόγῳ, φήσαντος τὴν πυθίαν εἰπεῖν τό, τε πειρηθῆναι τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ ποιῆσαι ἴσον γενέσθαι. Ἀριστοφάνης ἔφη. δύναται γὰρ ἴσον τῷ δρᾶν τὸ νοεῖν. καὶ πρὸ τούτου ὁ Ἐλεάτης Παρμενίδης. τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστί τε καὶ εἶναι. ἢ οὐχὶ καὶ Πλάτωνος εἰπόντος, ἡμεῖς δὲ τοῦτο δείξομεν αὖ ἴσως οὐκ ἄτοπος, ὅτι ἀρχὴ μὲν ἔρωτος, ὅρασις: μεσοῖ δὲ τὸ πάθος, ἐλπίς: τρέφει δὲ, μνήμη: τηρεῖ δὲ, συνήθεια. Φιλήμων ὁ κωμικὸς γράφει· — Ὁρῶσι πάντες πρῶτον· εἶτ' ἐθαύμασαν·
Εἶτ' ἐπεθεώρησαν, εἶτ' ἐς ἐλπίδα ἐνέπεσαν.
οὕτω γίνεται ἐκ τούτων ἔρως. ἀλλὰ καὶ Δημοσθένους εἰπόντος: πᾶσι γὰρ ἡμῖν ὁ θάνατος ὀφείλεται καὶ τὰ ἑξῆς. ὁ Φανοκλῆς ἐν ἔρωσιν, ἢ καλοῖς γράφει·
Ἀλλά τοι μοιράων ἤ μ' ἄλυξιν, οὐδέ πως ἔστιν
Ἐκφυγεῖν, ὁπόσοι γῆν ἐπιφορβόμεθα. — Εὕροις δ' αὖ καὶ Πλάτωνα εἰπόντα, τοῦ παντὸς γὰρ φυτοῦ ἡ πρώτη βλάστη καλῶς ὁρμηθεῖσα, πρὸς ἀρετὴν τῆς ἑαυτῆς φύσεως κυριωτάτη, τέλος ἐπιθεῖναι τὸ πρόσφορον, τὸν ἱστορικὸν γράφοντα, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγρίων φυτῶν οὐδ' ἐν ἡμεροῦσθαι πέφυκεν, ὅτ' ἂν παραλλάξωσι τὴν νεωτέραν ἡλικίαν. κἀκεῖνο τὸ Ἐμπεδοκλέους. — Ἤδη γάρ ποτ' ἐγὼ γενόμην κοῦρός τε κόρη τε.
Θάμνος τ' οἰωνός τε, καὶ εἰν ἁλὶ ἔλλοπος ἰχθῦς.
Εὐριπίδης ἐν Χρυσίππῳ μεταγράφει, θνήσκει δ' οὐδὲν τῶν γιγνομένων: διακρινόμενον δὲ ἄλλο πρὸς ἄλλο μορφὴν ἑτέραν ἐπέδειξεν. Πλάτωνός τε ἐν πολιτείᾳ εἰπόντος κοινὰς εἶναι τὰς γυναῖκας, Εὐριπίδης ἐν Πρωτεσιλάῳ γράφει, κοινὸν γὰρ εἶναι ἄρα καὶ γυναικεῖον λέχος, ἀλλ' Εὐριπίδου γράφοντος, ἐπεὶ τά γ' ἀρκοῦντα. ἱκανὰ τοῖς γε σώφροσιν. Ἐπίκουρος αὐτίκα φησὶ πλουσιώτατον αὐτάρκεια πάντων, αὖθίς τε Ἀριστοφάνους γράφοντος·
Βέβαιον ἕξεις τὸν βίον δίκαιος ὢν — Χωρίς τε θορύβου, καὶ φόβου ζήσεις καλῶς.
ὁ Ἐπίκουρος λέγει, δικαιοσύνης καρπὸς μέγιστος, ἀταραξία. αἱ μὲν οὖν ἰδέαι τῆς κατὰ διάνοιαν Ἑλληνικῆς κλοπῆς εἰς ὑπόδειγμα ἐναργές τῷ διορᾶν δυναμένῳ, τοιαίδε οὖσαι, ἅλις ἔστωσαν. ἤδη δὲ οὐ τὰς διανοίας μόνον καὶ λέξεις ὑφελόμενοι καὶ παραφράζοντες ἐφωράθησαν ὡς δειχθήσονται, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰ φώρια αὐτίκα ὁλόκληρα ἔχοντες διελεγχθήσονται: αὐτοτελῶς γὰρ τὰ ἑτέρων ὑφελόμενοι, ὡς ἴδια ἐξήνεγκαν, καθάπερ Εὐγάμων ὁ Κυρηναῖος ἐκ Μουσαίου τὸ περὶ Θεσπρωτῶν βιβλίον ὁλόκληρον, καὶ Πείσανδρος Καμιρεὺς Πισίνου τοῦ Λινδίου τὴν Ἡράκλειαν. Πανύασίς τε ὁ Ἁλικαρνασσεὺς παρὰ Κλεοφύλου τοῦ Σαμίου τὴν Οἰχαλίας ἅλωσιν. εὕροις δ' αὖ καὶ Ὅμηρον, τὸν μέγαν ποιητὴν, ἐκεῖνα τὰ ἔπη.
Οἷον δὲ τρέφει ἔρνος ἀνὴρ ἐριθηλὲς ἐλαίης.
καὶ τὰ ἑξῆς κατὰ λέξιν μετενηνοχότα παρ' Ὀρφέως ἐκ τοῦ Διονύσου ἀφανισμοῦ, ἔν τε τῇ θεογονίᾳ ἐπὶ τοῦ Κρόνου Ὀρφεῖ πεποίηται·
Κεῖτ' ἀποδοχμώσας παχὺν αὐχένα, κὰδ δέ μιν ὕπνος — Ἥρει πανδαμάτωρ·

ταῦτα δὲ Ὅμηρος ἐπὶ τοῦ κύκλωπος μετέθηκεν. Ἡσίοδός τε ἐπὶ τοῦ Μελάμποδος ποιεῖ.

Ἡδὺ δὲ καὶ τὸ πυθέσθαι ὅσα θνητοῖσιν ἔδειμαν

Ἀθάνατοι: δειλῶν τε καὶ ἐσθλῶν τέκμαρ ἐναργὲς, καὶ τὰ ἑξῆς, παρὰ Μουσαίου λαβὼν τοῦ ποιητοῦ κατὰ λέξιν. Ἀριστοφάνης δὲ ὁ κωμικὸς ἐν ταῖς πρώταις Θεσμοφοριαζούσαις τὰ ἐκ τῆς Κρατίνου ἐμπεπρησμένων μετενήνοχεν ἔπη. Πλάτων δὲ ὁ κωμικὸς καὶ Ἀριστοφάνης ἐν τῷ Δαιδάλῳ τὰ ἀλλήλων ὑφαιροῦνται, τὸν μέν τοι κώκαλον τὸν ποιηθέντα Ἀραρότι τῷ Ἀριστοφάνει ποιεῖ Φιλήμων ὁ κωμικὸς ὑπαλλάξας ἐν ὑποβολιμαίῳ ἐκωμῴδησεν. τὰ δὲ Ἡσιόδου μετήλλαξαν εἰς πεζὸν λόγον, καὶ ὡς ἴδια ἐξήνεγκαν Εὔμηλός τε καὶ Ἀκουσίλαος οἱ ἱστοριογράφοι. Μελησαγόρου μὲν ἔκλεψεν Γοργίας ὁ Λεοντῖνος, καὶ Εὔδημος ὁ Νάξιος, οἱ ἱστορικοί, καὶ ἐπὶ τούτοις ὁ Προκοννήσιος Βίων, ὃς καὶ τὰ Κάδμου τοῦ παλαιοῦ μετέγραψεν κεφαλαιούμενος, Ἀμφίλοχός τε καὶ Ἀριστοκλῆς, καὶ Λεάνδριος, καὶ Ἀναξιμένης, καὶ Ἑλλάνικος, καὶ Ἑκαταῖος, καὶ Ἀνδροτίων, καὶ Φιλόχορος, Διονύσιός τε ὁ Μεγαρικὸς, τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου ἐκ τῆς Ἑλλανίκου Διουκαλιωνίας μετέβαλεν. σιωπῶ δὲ Ἡράκλειτον τὸν Ἐφέσιον, ὃς παρ' Ὀρφέως τὰ πλεῖστα εἴληφεν. παρὰ Πυθαγόρου δὲ καὶ τὴν ψυχὴν ἀθάνατον εἶναι Πλάτων ἔσχηκεν. οἱ δὲ παρ' Αἰγυπτίων, πολλαί τε τῶν ἀπὸ Πλάτωνος συγγραφαὶ πεποίηνται, καθ' ἃς ἀποδεικνύουσι, τούς τε Στωϊκοὺς ὡς ἐν ἀρχῇ εἰρήκαμεν, τόν τε Ἀριστοτέλη τὰ πλεῖστα καὶ κυριώτατα τῶν δογμάτων παρὰ Πλάτωνος εἰληφέναι: ἀλλὰ καὶ Ἐπίκουρος παρὰ Δημοκρίτου τὰ προηγούμενα ἐσφετερίσατο δόγματα: ταυτὶ μὲν οὖν ταύτῃ. ἐπιλείψει γάρ με ὁ βίος, εἰ καθ' ἕκαστον ἐπεξιέναι αἱροίμην, τὴν Ἑλληνικὴν διελέγχων φίλαυτον κλοπὴν, καὶ ὡς σφετερίζονται τὴν εὕρεσιν τῶν παρ' αὐτοῖς καλλίστων δογμάτων, ἣν παρ' ἡμῶν εἰλήφασιν. ἤδη δὲ οὐ μόνον ὑφαιρούμενοι τὰ δόγματα παρὰ τῶν βαρβάρων διελέγχονται, ἀλλὰ καὶ προσέτι ἀπομιμούμενοι τὰ παρ' ἡμῖν ἄνωθεν ἐκ τῆς θείας δυνάμεως διὰ τῶν ἁγίως βεβιωκότων εἰς τὴν ἡμετέραν ἐπιστροφὴν παραδόξως ἐνεργούμενα Ἑλληνικὴν μυθολογίαν τερατευόμενοι. καὶ δὴ πευσόμεθα παρ' αὐτῶν ἤτοι ἀληθῆ ταῦτα εἶναι ἃ ἱστοροῦσιν, ἢ ψευδῆ, ἀλλὰ ψευδῆ μὲν, οὐκ ἂν φήσαιεν: οὐ γὰρ ἂν καταψηφίσαιντο ἑαυτῶν τὴν εὐήθειαν ἑκόντες τὴν μεγίστην εὐήθειαν, τὸ ψευδῆ συγγράφειν, ἀληθῆ δὲ εἶναι ἐξ ἀνάγκης ὁμολογήσαιεν. καὶ πῶς ἔτι ἄπιστα αὐτοῖς καταφαίνεται τὰ διὰ Μωσέως καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν τεράστια ἐπιδεικνύμενα: πάντων γὰρ ἀνθρώπων ὁ παντοκράτωρ κηδόμενος Θεὸς. τοὺς μὲν, ἐντολαῖς: τοὺς δὲ, ἀπειλαῖς: ἔστιν δ' οὓς σημείοις τεραστίοις: ἐνίους δὲ, ἠπίοις ἐπαγγελίαις ἐπιστρέφει πρὸς σωτηρίαν. αὐτίκα οἱ Ἕλληνες αὐχμοῦ ποτὲ τὴν Ἑλλάδα πολυχρονίως φθείροντος, καὶ ἐπισχούσης ἀγονίας καρπῶν. οἱ καταλειφθέντες φασὶ διὰ λιμὸν, ἱκέται παραγενόμενοι εἰς Δελφοὺς, ἤροντο τὴν Πυθίαν, πῶς ἂν ἀπαλλαγεῖεν τοῦ δεινοῦ, μίαν δ' αὐτοῖς ἔχρησεν ἀρωγὴν τῆς συμφορᾶς, εἰ χρήσαιντο τῇ Αἰακοῦ εὐχῇ. πεισθεὶς οὖν ἑαυτοῖς Αἰακὸς, ἀνελθὼν ἐπὶ τὸ Ἑλληνικὸν ὄρος, τὰς καθαρὰς χεῖρας ἐκτείνας εἰς οὐρανὸν, κοινὸν ἀποκαλέσας τὸν Θεὸν ηὔξατο οἰκτεῖραι αὐτὸν τετρυμμένην τὴν Ἑλλάδα, ἅμα δὲ εὐχομένου, βροντὴ ἐξαίσιος ἐκτετύπει, καὶ πᾶς ὁ πέριξ ἀὴρ ἐνεφοῦτο. λάβροι δὲ καὶ συνεχεῖς ὄμβροι καταρραγέντες, ὅλην ἐπλήρωσαν τὴν χώραν. ἐντεῦθεν ἄφθονος καὶ πλουσία τελεσφορεῖται εὐκαρπία ταῖς Αἰακοῦ γεωργηθεῖσα εὐχαῖς. καὶ ἐπικαλέσομαι φησὶ Σαμουὴλ τὸν κύριον, καὶ ἔδωκεν κύριος φωνὰς, καὶ ὑετὸν ἐν ἡμέρᾳ θερισμοῦ. ὁρᾷς ὅτι ὁ βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους διὰ τῶν ὑποτεταγμένων δυνάμεων εἷς ἐστι Θεός: πλήρης δὲ ἡ γραφὴ πᾶσα ἡ καθ' ἡμᾶς κατὰ τὰς τῶν δικαίων εὐχὰς, ἐπακούοντός τε καὶ ἐπιτελοῦντος τοῦ Θεοῦ ἕκαστον τῶν αἰτημάτων. πάλιν ἱστοροῦσιν Ἕλληνες ἐκλειπόντων ποτὲ τῶν ἐτησίων ἀνέμων Ἀρισταῖον ἐν Κέῳ θῦσαι ἰθμίῳ Διΐ: πολλὴ γὰρ ἦν φθορὰ, φλογμῷ διαπιμπραμένων πάντων, καὶ δὴ καὶ τῶν ἀναψύχειν τοὺς καρποὺς εἰωθότων ἀνέμων μὴ πνεόντων, ῥᾳδίως αὐτοὺς ἀνεκαλέσατο. Δελφοὶ δὲ Ξέρξου ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατεύσαντος ἀνειπούσης τῆς Πυθίας, ὦ Δελφοὶ. λίσσεσθ' ἀνέμοις καὶ λῷον ἔσται, βωμὸν καὶ θυσίαν ποιήσαντες τοῖς ἀνέμοις, ἀρωγοὺς αὐτοὺς ἔσχον: πνεύσαντες γὰρ ἐρρωμένως περὶ τὸ Σηπιάδα ἄκραν συνέτριψαν πᾶσαν τὴν παρασκευὴν τοῦ Περσικοῦ στόλου. Ἐμπεδοκλῆς τε ὁ Ἀκραγαντῖνος κωλυσανέμας ἐπεκλήθη. λέγεται οὖν ἀπὸ τοῦ Ἀκράγαντος ὄρους, πνέοντος ποτὲ ἀνέμου βαρὺ καὶ νοσῶδες τοῖς ἐγχωρίοις, ἀλλὰ καὶ ταῖς γυναιξὶν αὐτῶν ἀγονίας αἰτίου γινομένου, παῦσαι τὸν ἄνεμον, διὸ καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς ἔπεσι γράφει.

Παύσεις δ' ἀκαμάτων ἀνέμων μένος, οἵ τ' ἐπὶ γαῖαν
Ὀρνύμενοι θνητοῖσι καταφθινύθουσιν ἀρούρας. Καὶ πάλιν
Εὖτ' ἐθέλῃσθα, πάλιν, τί τὰ πνεύματα ἐπάξεις.

παρακολουθεῖν τι αὐτῷ ἔλεγον. τοὺς μὲν, μαντοσυνῶν κεχρημένους· τοὺς δ' ἐπὶ νοῦσον σιδηρόδη χαλεποῖσι περιπαρμένους. αὐτίκα γοῦν ἰάσεις τε καὶ σημεῖα καὶ τέρατα ἐπιτελεῖν τοὺς δικαίους ἐκ τῶν ἡμετέρων περιεστήκασι γραφῶν· εἰ γὰρ καὶ δυνάμεις τινὲς τοῖς τε ἀνέμοις κινοῦσι καὶ τοὺς ὄμβρους διανέμουσιν, ἀλλ' ἀκουσάτωσαν τοῦ ψαλμῳδοῦ. ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου κύριε τῶν δυνάμεων. οὗτός ἐστιν ὁ τῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἐξουσιῶν κύριος. περὶ οὗ ὁ Μωϋσῆς λέγει, ἵνα αὐτῷ συνῶμεν. καὶ περιτεμεῖσθε τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν, καὶ τὸν τράχηλον ὑμῶν οὐ σκληρυνεῖτε ἔτι· ὁ γὰρ κύριος τῶν κυρίων καὶ θεὸς τῶν θεῶν. ὁ θεὸς ὁ μέγας καὶ ἰσχυρὸς, καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις. ὅ, τε Ἡσαΐας· ἄρατε εἰς ὕψος τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν λέγει, καὶ ἴδετε τίς κατέδειξεν ταῦτα πάντα. λέγουσι δ' οὖν τινὲς λοιμούς τε καὶ χαλάζας καὶ θυέλλας καὶ τὰ παραπλήσια, οὐκ ἀπὸ τῆς ἀταξίας τῆς ὑλικῆς μόνης, ἀλλὰ καὶ κατά τινα δαιμόνων ἢ καὶ ἀγγέλων οὐκ ἀγαθῶν ὀργὴν φιλεῖν γίνεσθαι. αὐτίκα φασὶ τοὺς ἐν Κλεωναῖς μάγους φυλάττοντας τὰ μετέωρα, τῶν χαλαζοβολήσειν μελλόντων νεφῶν, παράγειν τε ᾠδαῖς καὶ θύμασι, τῆς ὀργῆς τὴν ἀπειλήν. ἀμέλει καὶ εἴποτε ἀπορία ζώου καταλάβοι, τὸν σφέτερον αἱμάξαντες δάκτυλον, ἀρκεῖσθαι τῷ θύματι. ἥ, τε μαντικὴ Διοτίμα θυσαμένοις Ἀθηναίοις πρὸ τοῦ λοιμοῦ, ι' ἔτη ἀναβολὴν ἐποιήσατο τῆς νόσου. καθάπερ καὶ τοῦ Κρητὸς Ἐπιμενίδου αἱ θυσίαι αὐτοῖς Ἀθηναίοις, τὸν Περσικὸν πόλεμον εἰς τὸν ἴσον ὑπερέθεντο χρόνον. διαφέρειν δ' οὐδὲν νομίζουσιν, ἐάν γ' οὖν θεοὺς, εἴτε καὶ ἀγγέλους τὰς ψυχὰς ταύτας λέγωμεν. αὐτίκα οἱ ἔμπειροι τοῦ λόγου κατὰ τὰς ἱδρύσεις ἐν πολλοῖς τῶν ἱερῶν, καὶ σχεδὸν πάσας τὰς θήκας τῶν κατοιχομένων ἐνιδρύσαντο, δαίμονας μὲν τὰς τούτων ψυχὰς καλοῦντες· θρησκεύεσθαι δὲ πρὸς ἀνθρώπων διδάσκοντες, ὡς ἂν ἐξουσίαν λαβούσας διὰ καθαρότητα τοῦ βίου τῇ θείᾳ προνοίᾳ, εἰς τὴν ἀνθρώπων λειτουργίαν τὸν περίγειον περιπολεῖν τόπον· ἠπίσταντο γὰρ ψυχὰς εἶναι κρατουμένας φύσει τῷ σώματι, ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἐν τῷ περὶ ἀγγέλων λόγῳ, προϊούσης τῆς γραφῆς, κατὰ καιρὸν διαλεξόμεθα. Δημόκριτος δὲ ἐκ τῆς τῶν μεταρσίων παρατηρήσεως πολλὰ προλέγων, σοφία ἐπωνομάσθη. ὑποδεξαμένου γοῦν αὐτὸν φιλοφρόνως Δαμάσου τοῦ ἀδελφοῦ, τεκμηράμενος ἔκ τινων ἀστέρων πολὺν ἐσόμενον προεῖπεν ὄμβρον. οἱ μὲν οὖν πεισθέντες αὐτῷ συνεῖλον τοὺς καρπούς· καὶ γὰρ ὥρα θέρους ἐν ταῖς ἅλωσιν ἔτι ἦσαν· οἱ δὲ ἄλλοι πάντα ἀπώλεσαν, αἰφνιδίου καὶ πολλοῦ καταρραγέντος ὄμβρου. πῶς δὲ ἔτι ἀπιστήσουσιν Ἕλληνες τῇ θείᾳ ἐπιφανείᾳ περὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ· ὁπηνίκα πῦρ μὲν ἐφλέγετο μηδὲν καταναλίσκον τῶν φυομένων κατὰ τὸ ὄρος· σαλπίγγων τε ἦχος ἐφέρετο ἄνευ ὀργάνων ἐμπνεόμενος· ἐκείνη γὰρ ἡ λεγομένη κατάβασις ἐπὶ τὸ ὄρος θεοῦ, ἐπίβασίς ἐστι θείας δυνάμεως, ἐπὶ πάντα τὸν κόσμον διηκούσης, καὶ κρυπτούσης τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον· ταύτῃ γὰρ ἡ κατὰ τὴν γραφὴν ἀλληγορία, πλὴν ἑωράθη τὸ πῦρ ὥς φησιν Ἀριστόβουλος παντὸς τοῦ πλήθους μυριάδων οὐκ ἔλασσον ἑκατὸν, χωρὶς τῶν ἀφηλίκων ἐκκλησιαζόντων κύκλῳ τοῦ ὄρους, οὐχ ἧττον ἡμερῶν ε' τῆς περιόδου τυγχανούσης περὶ τὸ ὄρος. καὶ τὰ πάντα τοίνυν τόπον τῆς ὁράσεως πᾶσιν αὐτοῖς κυκλόθεν ὡς ἂν παρεμβεβληκόσι τὸ πῦρ φλεγόμενον ἐθεωρεῖτο, ὥστε τὴν κατάβασιν μὴ τοπικὴν γεγονέναι· πάντη γὰρ ὁ θεός ἐστι. λέγουσι δὲ καὶ οἱ τὰς ἱστορίας συνταξάμενοι, ἀμφὶ τὴν Βρεττανικὴν νῆσον, ἄντρον τι ὑποκείμενον ὄρει· ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς χάσμα, ἐμπίπτοντος οὖν τοῦ ἀνέμου εἰς τὸ ἄντρον, καὶ προσρηγνυμένου τοῖς κόλποις τοῦ ὀρύγματος, κυμβάλων εὐρύθμως κρουομένων ἦχον ἐξακούεσθαι· πολλάκις δὲ καὶ ἀνὰ τὰς ὕλας κινουμένων τῶν φύλλων, ἀθρόᾳ πνεύματος προσβολῇ ὀρνίθων ᾠδῇ παραπλήσιος προσαποτελεῖ ἠχή. ἀλλὰ οἱ τὰ Περσικὰ συνταξάμενοι, ἐν τοῖς ὑπερκειμένοις τόποις κατὰ τὴν τῶν μάγων χώραν τρία κεῖσθαι ὄρη ἐφεξῆς ἱστοροῦσιν ἐν πεδίῳ μακρῷ. τοὺς δὲ διοδεύοντας τὸν τόπον, κατὰ μὲν τὸ πρῶτον γενομένους ὄρος, φωνῆς ἐξακούειν συγκλύδου, οἷον βοώντων οὐκ ὀλίγων τινῶν μυριάδων καθάπερ ἐν παρατάξει· κατὰ μέσον δὲ ἥκοντας ἤδη, πλείονος ὁμοῦ καὶ ἐναργεστέρου ἀντιλαμβάνεσθαι θορύβου· ἐπὶ τέλει δὲ παιωνιζόντων ἀκούειν ὡς νενικηκότων. αἰτία δ' οἶμαι πάσης ἠχοῦς, ἥ τε λειότης τῶν τόπων,

καὶ

καὶ τὸ αὐτὸ πρῶτον, ἀποβαλλόμενον γοῦν τὸ εἰς φωτισθῆναι πνεῦμα πάλιν εἰς αὐτὸ τὸ χωροῦν βιαιό-
τερον ἤχει. καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ. θεῷ δὲ τῷ παντοκράτορι, καὶ μηδενὸς οὔσης ὑποκειμέ-
νου φωνῆς καὶ φαντασίας ἐγγενέσθαι ἀκοῇ δυνατὸν ἐνδεικνυμένου τὴν ἑαυτοῦ μεγαλειότητα
παρὰ τὰ εἰωθότα φυσικὴν ἔχειν τὴν ἀκολουθίαν εἰς ἐπιστροφὴν τῆς μηδέπω πιστευούσης
ψυχῆς, καὶ παραδοχὴν τῆς διδομένης ἐντολῆς: νεφέλης δ' οὔσης καὶ ὄρους ὑψηλοῦ, πῶς οὐ
δυνατὸν διάφορον ἦχον ἐξακούεσθαι πνεύματος κινουμένου διὰ τῆς ἐνεργούσης αἰτίας. διὸ
καὶ φησὶν ὁ προφήτης: φωνὴν ῥημάτων ὑμεῖς ἠκούετε, καὶ ὁμοίωμα οὐκ εἴδετε. ὁρᾷς ὅπως ἡ
κυριακὴ φωνὴ λόγος ἀσχημάτιστος, ἡ τοῦ λόγου δύναμις, ῥῆμα κυρίου φωτεινὸν ἀλήθεια οὐρα-
νόθεν ἄνωθεν ἐπὶ τὴν συναγωγὴν τῆς ἐκκλησίας ἀφιγμένη διὰ φωτεινῆς τῆς προσεχοῦς
διακονίας ἐνήργει. εὕρομεν δ' αὖ καὶ ἄλλο μαρτύριον εἰς βεβαίωσιν τοῦ τὰ κάλλιστα τῶν δογμά-
των τοὺς ἀρίστους τῶν φιλοσόφων παρ' ἡμῶν σφετερισαμένους ὡσεὶ διαυχεῖν τῶν καὶ παρὰ
τῶν ἄλλων βαρβάρων ἀπηνθίσθαι τῶν εἰς ἑκάστην αἵρεσιν συντεινόντων τινά, μάλιστα δὲ Αἰ-
γυπτίων τά τε ἄλλα: καὶ τὸ περὶ τὴν μετενσωμάτωσιν τῆς ψυχῆς δόγμα: μετίασι γὰρ
οἰκείαν τινὰ φιλοσοφίαν Αἰγύπτιοι. αὐτίκα τοῦτο ἐμφαίνει μάλιστα ἡ ἱεροπρεπὴς αὐτῶν θρη-
σκεία: πρῶτος μὲν γὰρ προέρχεται ὁ ᾠδός, ἕν τι τῶν τῆς μουσικῆς ἐπιφερόμενος συμβόλων,
τοῦτόν φασι δύο βίβλους ἀνειληφέναι δεῖν ἐκ τῶν Ἑρμοῦ, ὧν θάτερον μὲν ὕμνους περιέχει
θεῶν: ἐκλογισμὸν δὲ βασιλικοῦ βίου τὸ δεύτερον: μετὰ δὲ τὸν ᾠδόν, ὁ ὡροσκόπος, ὡρολόγιόν
τε μετὰ χεῖρα καὶ φοίνικα ἀστρολογίας ἔχων σύμβολα πρόεισιν, τοῦτον τὰ ἀστρολογούμενα τῶν
Ἑρμοῦ βιβλίων, τέσσαρα ὄντα τὸν ἀριθμόν, ἀεὶ διὰ στόματος ἔχειν χρή: ὧν τὸ μέν ἐστι περὶ τοῦ
διακόσμου τῶν ἀπλανῶν φαινομένων ἄστρων: τὸ δὲ περὶ τῶν συνόδων καὶ φωτισμῶν Ἡλίου,
καὶ Σελήνης: τὸ δὲ λοιπὸν. περὶ τῶν ἀνατολῶν, ἑξῆς δὲ ὁ ἱερογραμματεὺς προέρχεται
ἔχων πτερὰ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς: βιβλίον τε ἐν χερσὶ καὶ κανόνα, ἐν ᾧ τό, τε γραφικὸν μέλαν
καὶ σχοῖνος, ᾗ γράφουσι. τοῦτον τά, τε ἱερογλυφικὰ καλούμενα, περί τε τῆς κοσμογραφίας
καὶ γεωγραφίας τῆς τάξεως τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης: καὶ περὶ τῶν ε' πλανωμένων: χω-
ρογραφίαν τε τῆς Αἰγύπτου, καὶ τῆς τοῦ Νείλου διαγραφῆς; περί τε τῆς καταγραφῆς σκευῆς
τῶν ἱερῶν, καὶ τῶν ἀφιερωμένων αὐτοῖς χωρίων: περί τε μέτρων καὶ τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς χρη-
σίμων, εἰδέναι χρή. ἔπειτα ὁ στολιστὴς τοῖς προειρημένοις ἕπεται: ἔχων τόν τε τῆς δικαιοσύ-
νης πῆχυν: καὶ τὸ σπονδεῖον. οὗτος τὰ παιδευτικὰ πάντα καὶ μοσχοσφραγιστικὰ καλούμενα:
δέκα δέ ἐστι τὰ εἰς τὴν τιμὴν ἀνήκοντα τῶν παρ' αὐτοῖς θεῶν καὶ τὴν Αἰγυπτίαν εὐσέβειαν
περιέχοντα, οἷον περὶ θυμάτων, ἀπαρχῶν, ὕμνων, εὐχῶν, πομπῶν, ἑορτῶν, καὶ τῶν τούτοις
ὁμοίων: ἐπὶ πᾶσι δὲ ὁ προφήτης ἔξεισι προφανὲς τὸ ὑδρεῖον ἐγκεκολπισμένος: ᾧ ἕπονται οἱ
τὴν ἔκπεμψιν τῶν ἄρτων βαστάζοντες, οὗτος ὡς ἂν προστάτης τοῦ ἱεροῦ, τὰ ἱερατικὰ καλού-
μενα ι' βιβλία ἐκμανθάνει: περιέχει δὲ περί τε νόμων καὶ θεῶν, καὶ τῆς ὅλης παιδείας
τῶν ἱερέων: ὁ γάρ τοι προφήτης παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, καὶ τῆς διανομῆς τῶν προσόδων ἐπι-
στάτης ἐστίν. δύο μὲν οὖν καὶ τεσσαράκοντα αἱ πάνυ ἀναγκαῖαι τῷ Ἑρμῇ γεγόνασι βίβλοι: ὧν
τὰς μὲν λϛ', τὴν πᾶσαν Αἰγυπτίων περιεχούσας φιλοσοφίαν οἱ προειρημένοι ἐκμανθάνουσι:
τὰς δὲ λοιπὰς ἓξ οἱ παστοφόροι, ἰατρικὰς οὔσας, περί τε τῆς τοῦ σώματος κατασκευῆς καὶ περὶ
νόσων, καὶ περὶ ὀργάνων, καὶ φαρμάκων, καὶ περὶ ὀφθαλμῶν, καὶ τὸ τελευταῖον περὶ τῶν
γυναικείων. καὶ τὰ μὲν Αἰγυπτίων ὡς ἐν βραχεῖ φάναι, τοσαῦτα. Ἰνδῶν δὲ ἡ φιλοσοφία καὶ
αὐτῶν διαβεβόηται, Ἀλέξανδρος γοῦν ὁ Μακεδὼν δέκα λαβὼν Ἰνδῶν γυμνοσοφιστάς, τοὺς
δοκοῦντας ἀρίστους εἶναι καὶ βραχυλογωτάτους, προβλήματα αὐτοῖς προύθηκε, τὸν μὴ ἀπο-
κρινόμενον εὐστόχως ἀνελεῖν ἀπειλήσας, ἕνα τὸν πρεσβύτερον αὐτῶν ἐπικρίνειν κελεύσας.
ὁ μὲν οὖν πρῶτος ἐξεταθείς, πότερον οἴεται τοὺς ζῶντας εἶναι πλείονας, ἢ τοὺς τεθνεῶτας: τοὺς
ζῶντας ἔφη: οὐ γὰρ εἶναι τοὺς τεθνεῶτας: ὁ δεύτερος δέ, πότερον τὴν γῆν, ἢ τὴν θάλασσαν
μείζονα θηρία τρέφειν. τὴν γῆν ἔφη: ταύτης γὰρ μέρος εἶναι τὴν θάλασσαν: ὁ δὲ τρίτος,
ποῖον εἴη τῶν ζώων πανουργότατον, ὃ μέχρι νῦν οὐκ ἐγνώσθη, εἶπεν, ἄνθρωπος: ὁ δὲ τέταρτος
ἀνακρινόμενος τίνι λογισμῷ τὸν Σαββᾶ ἀποστῆσαι, ἀρχόντα αὐτὸν οὕτω, ἀπεκρίθη· καλῶς
ζῆν βουλόμενοι αὐτόν, ἢ κακῶς ἀποθανεῖν: ὁ δὲ πέμπτος ἐρωτηθείς, πότερον οἴεται τὴν ἡ-
μέραν πρότερον, ἢ τὴν νύκτα γεγονέναι. εἶπεν ἡμέρᾳ μιᾷ: τῶν γὰρ ἀπόρων ἐρωτήσεων

ἀνάγκη καὶ τὰς ἀπορήσεις ἀπόρους εἶναι. ὁ δὲ ἕκτος ἀπορηθεὶς πῶς ἄν τις φιληθείη μάλιστα, ἂν κράτιστος ὢν ἔφη, μὴ φοβερὸς εἴη. ὁ δὲ ἕβδομος ἐρωτηθεὶς· πῶς ἄν τις ἐξ ἀνθρώπων γένοιτο θεός· εἰ πράξειεν εἶπεν ἃ πρᾶξαι ἄνθρωπον μὴ δυνατόν ἐστιν: ὁ δὲ ὄγδοος ἐρωτηθεὶς. τί ἰσχυρότερον, ζωὴ ἢ θάνατος, ζωὴ ἔφη, τοσαῦτα κακὰ φέρουσα. ὁ δὲ ἔννατος ἐξετασθεὶς μέχρι τίνος ἀνθρώπῳ καλῶς ἔχει ζῆν, μέχρι οὗ ἔφη μὴ νομίζῃ τὸ τεθνάναι τοῦ ζῆν ἄμεινον. κελεύσαντος δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὸν δέκατον εἰπεῖν τι, δικαστὴς γὰρ ἦν, ἕτερος ἔφη, ἑτέρου χεῖρον εἶπεν. τοῦ δὲ Ἀλεξάνδρου φήσαντος· οὐκοῦν καὶ σὺ πρῶτος ἀποθανῇ τοιαῦτα κρίνων: καὶ πῶς εἶπεν βασιλεῦ ἀληθὴς εἴης, φήσας, πρῶτον ἀποκτεῖναι, τὸν πρῶτον ἀποκρινάμενον κάκιστα: καὶ ὡς μὲν κλέπται πάσης γραφῆς Ἕλληνες εἴρηνται, ἱκανῶς οἶμαι διὰ πλειόνων δέδεικται τεκμηρίων. ὅτι δὲ οὐ κατ' ἐπίγνωσιν ἴσασι τὸν θεόν, ἀλλὰ κατὰ περίφρασιν Ἑλλήνων οἱ δοκιμώτατοι, Πέτρος ἐν τῷ κηρύγματι λέγει· γινώσκετε οὖν ὅτι εἷς θεός ἐστιν, ὃς ἀρχὴν πάντων ἐποίησεν, καὶ τέλους ἐξουσίαν ἔχων, καὶ ὁ ἀόρατος, ὃς τὰ πάντα ὁρᾷ: ἀχώρητος, ὃς τὰ πάντα χωρεῖ: ἀνεπιδεής, οὗ τὰ πάντα ἐπιδέεται, καὶ δι' ὅν ἐστιν· ἀκατάληπτος, ἀένναος, ἄφθαρτος, ἀποίητος, ὃς τὰ πάντα ἐποίησεν λόγῳ δυνάμεως αὐτοῦ, τῆς γνωστικῆς γραφῆς τουτέστι τοῦ υἱοῦ· εἶτα ἐπιφέρει, τοῦτον τὸν θεὸν σέβεσθε, μὴ κατὰ τοὺς Ἕλληνας ὡς δηλονότι τῶν αὐτῶν ἡμῖν σεβόντων θεὸν καὶ τῶν παρ' Ἕλλησι δοκίμων, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν παντελῆ τὴν δι' υἱοῦ παράδοσιν μὴ μεμαθηκότων: μὴ τοίνυν φησὶ σέβεσθε, οὐκ εἶπεν θεόν, ὃν οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ μὴ κατὰ τοὺς Ἕλληνας, τὸν τρόπον τὸν τῆς σεβήσεως ἐναλλάττων τοῦ θεοῦ, οὐχὶ δὲ ἄλλον καταγγέλλων· τί οὖν ἐστι τὸ μὴ κατὰ τοὺς Ἕλληνας, αὐτὸς διασαφήσει Πέτρος ἐπιφέρων· ὅτι ἀγνοίᾳ φερόμενοι, καὶ μὴ ἐπιστάμενοι τὸν θεὸν ὡς ἡμεῖς κατὰ τὴν γνῶσιν τὴν τελείαν, ἣν ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίας εἰς χρῆσιν, μορφώσαντες ξύλα καὶ λίθους, χαλκὸν καὶ σίδηρον, χρυσὸν καὶ ἄργυρον τῆς ὕλης αὐτῶν καὶ χρήσεως, τὰ δοῦλα τῆς ὑπάρξεως ἀναστήσαντες σέβονται. καὶ ἃ δέδωκεν αὐτοῖς εἰς βρῶσιν ὁ θεὸς πετεινὰ τοῦ ἀέρος καὶ τῆς θαλάσσης τὰ νηκτὰ καὶ τῆς γῆς τὰ ἑρπετὰ καὶ τὰ θηρία σὺν κτήνεσι τετραπόδοις τοῦ ἀγροῦ, γαλᾶς τε καὶ μῦς αἰλούρους τε καὶ κύνας, καὶ πιθήκους καὶ τὰ ἴδια βρώματα βροτοῖς θύματα θύουσιν, καὶ νεκρὰ νεκροῖς προσφέροντες ὡς θεοῖς ἀχαριστοῦσι τῷ θεῷ διὰ τούτων ἀρνούμενοι αὐτὸν εἶναι. καὶ ὅτι γε ὡς τὸν αὐτὸν θεὸν ἡμῶν τε αὐτῶν καὶ Ἑλλήνων ἐγνωκότων φέρεται, πλὴν οὐχ ὁμοίως ἐπιφέρει πάλιν ὧδέ πως. μὴ δὲ κατὰ Ἰουδαίους σέβεσθε: καὶ γὰρ ἐκεῖνοι μόνοι οἰόμενοι τὸν θεὸν γινώσκειν, οὐκ ἐπίστανται λατρεύοντες ἀγγέλοις καὶ ἀρχαγγέλοις. μηνὶ καὶ σελήνῃ· καὶ ἐὰν μὴ σελήνη φανῇ, σάββατον οὐκ ἄγουσι τὸ λεγόμενον πρῶτον: οὐδὲ νεομηνίαν ἄγουσιν, οὔτε ἄζυμα, οὔτε ἑορτήν, οὔτε μεγάλην ἡμέραν. εἶτα τὸν κολοφῶνα τοῦ ζητουμένου προσεπιφέρει· ὥστε καὶ ὑμεῖς ὁσίως καὶ δικαίως μανθάνοντες ἃ παραδίδομεν ὑμῖν φυλάσσεσθε. καινῶς τὸν θεὸν διὰ τοῦ Χριστοῦ σεβόμενοι: εὕρομεν γὰρ ἐν ταῖς γραφαῖς, καθὼς ὁ κύριος λέγει· ἰδοὺ διατίθεμαι ὑμῖν καινὴν διαθήκην. οὐχ ὡς διεθέμην τοῖς πατράσιν ὑμῶν ἐν ὄρει χωρήβ. νέαν ὑμῖν διέθετο: τὰ γὰρ Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων παλαιά: ὑμεῖς δὲ οἱ καινῶς αὐτὸν τρίτῳ γένει σεβόμενοι, Χριστιανοί: σαφῶς γὰρ οἶμαι ἐδήλωσεν τὸν ἕνα καὶ μόνον θεόν, ὑπὸ μὲν Ἑλλήνων, ἐθνικῶς: ὑπὸ δὲ Ἰουδαίων, Ἰουδαϊκῶς: καινῶς δὲ ὑφ' ἡμῶν καὶ πνευματικῶς γινωσκόμενον· πρὸς δὲ καὶ ὅτι ὁ αὐτὸς θεὸς ἀμφοῖν ταῖν διαθήκαιν χορηγός, ὁ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας δοτὴρ τοῖς Ἕλλησιν, δι' ἧς ὁ παντοκράτωρ παρ' Ἕλλησι δοξάζεται παρέστησεν, δῆλον δὲ κἀνθένδε. ἐκ γοῦν τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς νομικῆς εἰς τὸ ἓν γένος τοῦ σωζομένου συνάγονται λαοῦ οἱ τὴν πίστιν προσιέμενοι, οὐ χρόνῳ διαιρουμένων τῶν τριῶν λαῶν, ἵνα τις φύσεις ὑπολάβοι τριττάς: διαφόροις δὲ παιδευομένων διαθήκαις τοῦ ἑνὸς κυρίου οὔσαις ἑνὸς κυρίου ῥήματι· ἐπεὶ ὅτι καθάπερ Ἰουδαίους σώζεσθαι ἠβούλετο ὁ θεὸς τοὺς προφήτας διδούς, οὕτως καὶ Ἑλλήνων τοὺς δοκιμωτάτους οἰκείους αὐτῶν τῇ διαλέκτῳ προφήτας ἀναστήσας. ὡς οἷοί τε ἦσαν δέχεσθαι τὴν παρὰ θεοῦ εὐεργεσίαν, τῶν χυδαίων ἀνθρώπων διέκρινεν: δηλώσει πρὸς τῷ Πέτρου κηρύγματι, ὁ ἀπόστολος λέγων Παῦλος. λάβετε καὶ τὰς Ἑλληνικὰς βίβλους. ἐπίγνωτε Σίβυλλαν ὡς δηλοῖ ἕνα θεόν, καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι. καὶ τὸν Ἱστάσπην λαβόντες. ἀνάγνωτε· καὶ εὑρήσετε πολλῷ τηλαυγέστερον καὶ σαφέστερον γεγραμμένον τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ καθὼς παράταξιν ποιήσουσι τῷ Χριστῷ πολλοὶ βασιλεῖς μισοῦντες

αὐτὸν

αὐτὸν, καὶ τοὺς φοροῦντας τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ τοὺς πιστοὺς αὐτοῦ, καὶ τὴν ὑπομονὴν, καὶ τὴν
παρουσίαν αὐτοῦ, εἶτα ἑνὶ λόγῳ πυνθάνεται ἡμῶν. ὅλος δὲ ὁ κόσμος καὶ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ τί-
νος, οὐχὶ τοῦ θεοῦ; διὰ τοῦτό φησιν ὁ Πέτρος εἰρηκέναι τὸν κύριον τοῖς Ἀποστόλοις. ἐὰν μὲν οὖν τις
θελήσῃ τοῦ Ἰσραὴλ μετανοήσας διὰ τοῦ ὀνόματός μου πιστεύειν ἐπὶ τὸν θεὸν, ἀφεθήσονται
αὐτῷ αἱ ἁμαρτίαι. μετὰ δώδεκα ἔτη. ἐξέλθετε εἰς τὸν κόσμον, μή τις εἴπῃ οὐκ ἠκούσαμεν, ἀλλ'
ὡς κατὰ καιρὸν ἥκει τὸ κήρυγμα νῦν, οὕτως κατὰ καιρὸν ἐδόθη νόμος μὲν καὶ προφῆται βαρ-
βάροις. φιλοσοφία δὲ Ἕλλησι. τὰς ἀκοὰς ἐθίζουσα πρὸς τὸ κήρυγμα. λέγει γοῦν. κύριος ὁ ῥυ-
σάμενος Ἰσραὴλ, καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι, ἔδωκά
σε εἰς διαθήκην ἐθνῶν τοῦ καταστῆσαι τὴν γῆν, καὶ κληρονομῆσαι κληρονομίαν ἐρήμου. λέ-
γοντα τοῖς ἐν δεσμοῖς ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει ἀνακαλυφθῆναι. εἰ γὰρ δέσμιοι μὲν
Ἰουδαῖοι, ἐφ' ὧν καὶ ὁ κύριος ἐξέλθετε εἶπεν ἐκ τῶν δεσμῶν, οἱ θέλοντες τοὺς ἑκουσίως δεδε-
μένους, καὶ τὰ δυσβάστακτα φορτία φησὶν αὐτοῖς διὰ τῆς ἀνθρωπίνης παρεγχειρήσεως ἐπι-
τεθειμένους λέγων, δῆλον ὡς οἱ ἐν σκότει οὗτοι ἂν εἶεν, οἱ ἐν τῇ εἰδωλολατρείᾳ κατορωρυγμέ-
νον ἔχοντες τὸ ἡγεμονικόν: τοῖς μὲν γὰρ κατὰ νόμον δικαίοις ἔλειπεν ἡ πίστις. διὸ καὶ τούτοις
ἰώμενος ὁ κύριος, ἔλεγεν, ἡ πίστις σου σέσωκέν σε. τοῖς δὲ κατὰ φιλοσοφίαν δικαίοις, οὐχ ἡ πί-
στις μόνον ἡ εἰς τὸν κύριον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀποστῆναι τῆς εἰδωλολατρείας ἔδει. αὐτίκα ἀποκα-
λυφθείσης τῆς ἀληθείας, καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τοῖς προπεπραγμένοις μεταμέλονται. διόπερ ὁ
κύριος εὐηγγελίσατο καὶ τοῖς ἐν ᾅδου. φησὶ γοῦν ἡ γραφή, λέγει ὁ ᾅδης, τῇ ἀπωλείᾳ. εἶδος
μὲν αὐτοῦ οὐκ εἴδομεν: φωνὴν δὲ αὐτοῦ ἠκούσαμεν. οὐχ ὁ τόπος δήπου φωνὴν λαβὼν εἶπε
τὰ προειρημένα, ἀλλ' οἱ ἐν ᾅδου καταταγέντες, καὶ εἰς ἀπώλειαν ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότες κα-
θάπερ ἔκ τινος νεὼς εἰς θάλασσαν ἑκόντες ἀπορρίψαντες. αὐτοὶ τοίνυν εἰσὶν οἱ ἐπακούσαν-
τες τῆς θείας δυνάμεώς τε καὶ φωνῆς. ἐπεὶ τίς ἂν εὖ φρονῶν, ἐν μιᾷ καταδίκῃ καὶ τὰς τῶν
δικαίων καὶ τὰς τῶν ἁμαρτωλῶν ὑπολάβοι εἶναι ψυχὰς, ἀδικίαν τῆς προνοίας καταγινώσκων;
τί δ' οὐχὶ δηλοῦσιν εὐηγγελίσθαι τὸν κύριον τοῖς τε ἀπολωλόσιν ἐν τῷ κατακλυσμῷ: μᾶλ-
λον δὲ πεπεδημένοις, καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ τε καὶ φρουρᾷ συνεχομένοις. δέδεικται δὲ κἀν τῷ
δευτέρῳ στρωματεῖ τοὺς Ἀποστόλους, ἀκολούθως τῷ κυρίῳ, καὶ τοῖς ἐν ᾅδου εὐηγγελισμένους:
ἐχρῆν γὰρ οἶμαι ὥσπερ κἀνταῦθα, οὕτως δὲ κἀκεῖσε τοὺς ἀρίστους τῶν μαθητῶν μιμητὰς
γενέσθαι τοῦ διδασκάλου. ἵν' ὁ μὲν, τοὺς ἐξ Ἑβραίων. οἱ δὲ, τὰ ἔθνη εἰς ἐπιστροφὴν ἀγάγωσι. του-
τέστι, τοὺς ἐν δικαιοσύνῃ τῇ κατὰ νόμον καὶ κατὰ φιλοσοφίαν βεβιωκότας μέν: οὐ τελείως
δὲ, ἀλλ' ἁμαρτητικῶς διαπεπραγμένους τὸν βίον: ἔπρεπε γὰρ τῇ θείᾳ οἰκονομίᾳ, τοὺς
ἀξίαν μᾶλλον ἐσχηκότας ἐν δικαιοσύνῃ καὶ προηγουμένως βεβιωκότας, ἐπί τε τοῖς πλημμε-
ληθεῖσι μετανενοηκότας, κἂν ἐν ἄλλῳ τόπῳ τύχωσιν. ἐξομολογουμένους ἐν τοῖς τοῦ θεοῦ ὄντας
τοῦ παντοκράτορος, κατὰ τὴν οἰκείαν ἑκάστου γνῶσιν σωθῆναι. ἐνεργεῖ δὲ οἶμαι καὶ ὁ σωτήρ,
ἐπεὶ τὸ σῴζειν ἔργον αὐτοῦ: ὅπερ οὖν καὶ πεποίηκεν τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεῦσαι βεβουλημένους διὰ
τοῦ κηρύγματος, ὅποι ποτ' ἔτυχον γεγονότες, ἑλκύσας εἰς σωτηρίαν. εἰ γοῦν ὁ κύριος δι' οὐδὲν
ἕτερον εἰς ᾅδου κατῆλθεν, ἢ διὰ τὸ εὐαγγελίσασθαι ὥσπερ κατῆλθεν, ἤτοι πάντας εὐαγγε-
λίζεσθαι, ἢ μόνους Ἑβραίους. εἰ μὲν οὖν πάντας, σωθήσονται πάντες οἱ πιστεύσαντες, κἂν ἐξ
ἐθνῶν ὄντες τύχωσιν, ἐξομολογησάμενοι ἤδη ἐκεῖ, ἐπεὶ σωτήριοι καὶ παιδευτικαὶ αἱ κολάσεις
τοῦ θεοῦ, εἰς ἐπιστροφὴν ἄγουσαι, καὶ τὴν μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ μᾶλλον, ἢ τὸν θάνατον
αἱρούμεναι. καὶ ταῦτα καθαρώτερον διορᾶν δυναμένων τῶν σωμάτων ἀπηλλαγμένων ψυ-
χῶν, κἂν πάθεσιν ἐπισκοτῶνται, διὰ τὸ μηκέτι ἐπιπροσθεῖσθαι σαρκίῳ. εἰ δὲ Ἰουδαίους μό-
νον εὐηγγελίσατο, οἷς ἔλειπεν ἡ διὰ τοῦ σωτῆρος ἐπίγνωσίς τε καὶ πίστις, δῆλόν που ὡς ἄρα ἀ-
προσωπολήπτου οὗτος τοῦ θεοῦ. καὶ οἱ Ἀπόστολοι καθάπερ ἐνταῦθα, οὕτως κἀκεῖ τοὺς ἐξ ἐθνῶν
ἐπιτηδείους εἰς ἐπιστροφὴν εὐηγγελίσαντο. καὶ καλῶς εἴρηται τῷ Ποιμένι. κατέβησαν οὖν
αὐτῶν εἰς τὸ ὕδωρ, ἀλλ' οὗτοι μὲν ζῶντες κατέβησαν, καὶ ζῶντες ἀνέβησαν: ἐκεῖνοι δὲ οἱ προ-
κεκοιμημένοι, νεκροὶ κατέβησαν: ζῶντες δὲ ἀνέβησαν. ναὶ μὴν, καὶ σώματα φησὶ τὸ εὐαγγέ-
λιον πολλὰ τῶν κεκοιμημένων ἀνίστασθαι, εἰς ἀμείνω δῆλον ὅτι μετατεθειμένων τάξιν. γέγο-
νεν ἄρα τις καθολικὴ κίνησις καὶ μετάθεσις κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ σωτῆρος. δίκαιος τοί-
νυν δικαίου καθὸ δίκαιός ἐστιν, οὐ διαφέρει: ἐάν τε νομικὸς ᾖ, ἐάν τε Ἕλλην: οὐ γὰρ Ἰουδαίων

μόνων· πάντων δὲ ἀνθρώπων ὁ θεὸς κύριος, προσεχέστερον δὲ τῶν ἐγνωκότων πατήρ. εἰ γὰρ τὸ
καλῶς βιοῦν, καὶ νομίμως ἐστὶ βιοῦν· καὶ τὸ εὐλόγως βιοῦν, κατὰ νόμον ἐστὶ βιοῦν. ὀρθῶς δὲ βε-
βιωκότες οἱ πρὸ νόμου, εἰς πίστιν ἐλογίσθησαν, καὶ δίκαιοι εἶναι ἐκρίθησαν, δῆλόν που καὶ τοὺς
ἐκτὸς νόμου γενομένους διὰ τὴν τῆς φωνῆς ἰδιότητα ὀρθῶς βεβιωκότας, εἰ καὶ ἐν ᾅδου ἐτύ-
γχανον οὗτοι καὶ ἐν φρουρᾷ, ἐπακούσαντας τῆς τοῦ κυρίου φωνῆς, εἴτε τῆς αὐθεντικῆς, εἴτε καὶ
τῆς διὰ τῶν ἀποστόλων ἐνεργούσης· ᾗ τάχος ἐπιστραφῆναί τε καὶ πιστεῦσαι· μεμνήμεθα γὰρ
ὅτι δύναμις τοῦ θεοῦ ἐστιν ὁ κύριος. καὶ οὐκ ἄν ποτε ἀσθενήσαι δύναμις· οὕτως οἶμαι δείκνυ-
σθαι, ἀγαθὸν μὲν, τὸν θεόν· δυνατὸν δὲ, τὸν κύριον· σώζειν μετὰ δικαιοσύνης καὶ ἰσότητος τῆς
πρὸς τοὺς ἐπιστρέφοντας, εἴτε ἐνταῦθα, εἴτε καὶ ἀλλαχόθι. οὐ γὰρ ἐνταῦθα μόνον ἡ δύναμις
ἡ ἐνεργητικὴ φθάνει, πάντη δέ ἐστι καὶ ἀεὶ ἐργάζεται. αὐτίκα ἐν τῷ Πέτρου κηρύγματι ὁ κύ-
ριος φησὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἐξελεξάμην ὑμᾶς δώδεκα μαθητὰς κρί-
νας ἀξίους ἐμοῦ, οὓς ὁ κύριος ἠθέλησεν καὶ ἀποστόλους πιστοὺς ἡγησάμενος εἶναι, πέμπων ἐπὶ τὸν
κόσμον εὐαγγελίσασθαι τοὺς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἀνθρώπους γινώσκειν, ὅτι εἷς θεός ἐστιν,
διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως ἐμῆς δηλοῦντας τὰ μέλλοντα, ὅπως οἱ ἀκούσαντες καὶ πιστεύσαν-
τες σωθῶσιν· οἱ δὲ μὴ πιστεύσαντες, ἀκούσαντες μαρτυρήσωσιν οὐκ ἔχοντες ἀπολογίαν εἰπεῖν
οὐκ ἠκούσαμεν. τί οὖν, οὐχὶ καὶ ἐν ᾅδου ἡ αὐτὴ γέγονεν οἰκονομία, ἵνα κἀκεῖ πᾶσαι αἱ ψυχαὶ
ἀκούσασαι τοῦ κηρύγματος, ἢ τὴν μετάνοιαν ἐνδείξωνται, ἢ τὴν κόλασιν δικαίαν εἶναι, δι᾽ ὧν οὐκ
ἐπίστευσαν ὁμολογήσωσιν. ἦν δ᾽ ἂν πλεονεξίας οὐ τῆς τυχούσης ἔργον, τοὺς προεξεληλυθότας
τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου, μὴ εὐηγγελισμένους· μηδὲ ἐξ αὐτῶν τὴν αἰτίαν παρασχομένους,
κατὰ τὸ πιστεῦσαι ἢ μή· ἤτοι τῆς σωτηρίας, ἢ τῆς κολάσεως μεταλαχεῖν. οὐ γάρ που θέμις, τοὺς
μὲν ἀκρίτως καταδεδικάσθαι· μόνους δὲ τοὺς μετὰ τὴν παρουσίαν, τῆς θείας ἀπολελαυ-
κέναι δικαιοσύνης. πάσαις δ᾽ ἄνωθεν ταῖς ψυχαῖς εἴρηται ταῖς λογικαῖς, ὅσα ἐν ἀγνοίᾳ
τις ὑμῶν ἐποίησεν, μὴ εἰδὼς σαφῶς τὸν θεὸν, ἐὰν ἐπιγνοὺς μετανοήσῃ, πάντα αὐτῷ ἀφεθή-
σεται τὰ ἁμαρτήματα. ἰδοὺ γάρ φησι τέθεικα πρὸ προσώπου ὑμῶν τὸν θάνατον καὶ τὴν ζωὴν,
ἐκλέξασθαι τὴν ζωήν· πρὸς σύγκρισιν ἐκλογῆς τεθεῖσθαι λέγων ὁ θεὸς οὐ πεποιηκέναι
ἄμφω. καὶ ἐν ἑτέρᾳ γραφῇ λέγει, ἐὰν ἀκούσητέ μου καὶ θελήσητε, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φά-
γεσθε· ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσητέ μου, μηδὲ θελήσητε, μάχαιρα ὑμᾶς κατέδεται· τὸ γὰρ στόμα
κυρίου ἐλάλησεν ταῦτα. πάλιν δὲ αὖτη ῥησις ὁ Δαβὶδ, μᾶλλον δὲ ὁ κύριος ἐκ προσώπου τοῦ
ὁσίου, εἷς δὲ οὗτος ἐκ μεταβολῆς κόσμου· πᾶς ὁ διαφόροις χρόνοις διὰ πίστεως σωθείς τε καὶ σω-
θησόμενος. ηὐφράνθη μου ἡ καρδία καὶ ἠγαλλιάσατο ἡ γλῶσσά μου. ἔτι δὲ καὶ ἡ σάρξ μου κα-
τασκηνώσει ἐπ᾽ ἐλπίδι φησίν. ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδην· οὐδὲ δώσεις
τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν. ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς· πληρώσεις με εὐφροσύνης μετὰ τοῦ
προσώπου σου. ὥσπερ οὖν τίμιος ὁ λαὸς τῷ κυρίῳ, οὕτως ὁ λαὸς ἅγιος ἅπας ἐστὶν σὺν τῷ
Ἰουδαίῳ, καὶ ὁ ἐξ ἐθνῶν ἐπιστρέφων· ὃς ὁ προσήλυτος προεφητεύετο. εἰκότως ἄρα βοῦν φησὶ
καὶ ἄρκτον ἐπὶ ταυτὸ ἔσεσθαι ἡ γραφή· βοῦς μὲν γὰρ εἴρηται, ὁ Ἰουδαῖος, ἐκ τοῦ κατὰ νόμον
ὑπὸ ζυγὸν καθαροῦ κριθέντος ζώου, ἐπεὶ καὶ διχηλεῖ καὶ μηρυκᾶται ὁ βοῦς· ὁ ἐθνικὸς δὲ διὰ
τῆς ἄρκτου ἐμφαίνεται, ἀκαθάρτου καὶ ἀγρίου θηρίου· τίκτει δὲ τὸ ζῶον σάρκα ἀτύπωτον,
ἣν σχηματίζει εἰς τὴν τοῦ θηρίου ὁμοιότητα τῇ γλώττῃ μόνον· λόγῳ γὰρ τυποῦται εἰς τὸ ἡμε-
ροῦσθαι ἐκ τοῦ θηριώδους βίου ὁ ἐξ ἐθνῶν ἐπιστρέφων· τιθασευθείς τε ἤδη καὶ αὐτὸς ὡς βοῦς
ἁγνίζεται. αὐτίκα φησὶν ὁ προφήτης· σειρῆνες εὐλογήσουσίν με καὶ θυγατέρες στρουθῶν.
καὶ τὰ θηρία πάντα τοῦ ἀγροῦ. τῶν ἀκαθάρτων ζώων τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ γιγνώσκεται [illegible]
πίσι τοῦ κόσμου, ἐπεὶ τοὺς εἰς πίστιν ἀγρίους καὶ ῥυπαροὺς τὸν βίον, μηδὲ τῇ κατὰ νόμον δικαιο-
σύνῃ κεκαθαρμένους, θηρία προσαγορεύει· μεταβαλόντες μέντοι ἐκ τοῦ εἶναι θηρία, διὰ τῆς κυ-
ριακῆς πίστεως, ἄνθρωποι γίνονται θεοῦ τὴν ἀρχὴν, ἐκ τοῦ θελῆσαι μεταβάλλεσθαι, εἰς τὸ γενέ-
σθαι προκόπτοντες. τοὺς μὲν οὖν, προτρέπει ὁ κύριος· τοῖς δὲ ἤδη ἐγχειρήσασι, καὶ χεῖρα ὀρέγει καὶ
ἀνέλκει· οὐ γὰρ ὑποστέλλεται πρόσωπον ὁ πάντων δεσπότης· οὐδὲ ἐντρέπεται μέγε-
θος, ὅτι μικρὸν καὶ μέγαν αὐτὸς ἐποίησεν. ὁμοίως τε προνοεῖ πάντων. καὶ ὁ Δαβὶδ φησίν· ἐν-
δὲ καὶ ἐνεπάγησαν ἔθνη ἐν διαφθορᾷ, ἣν ἐποίησαν, ἐν παγίδι ταύτῃ ἣν ἔκρυψαν συνελήφθη
ὁ πούς αὐτῶν, ἀλλὰ ἐγένετο κύριος καταφυγὴ τῷ πένητι· βοηθὸς ἐν εὐκαιρίᾳ καὶ ἐν θλίψει.

εὐκαίρως

Isidorus Basilidis filius, et discipulus.

εὐκαίρως ἄρα εὐηγγελίσθησαν οἱ ἐν θλίψει οὕτως. καὶ διαρρήδην φησίν· ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀδίκως κριθῶσιν. εἰ τοίνυν τοὺς ἐν σαρκὶ διαρρήδην εὐηγγελίσατο, ἵνα μὴ καταδικασθῶσιν ἀδίκως, πῶς οὐ καὶ τοὺς προεξεληλυθότας τῆς παρουσίας αὐτοῦ, κατὰ τὴν αὐτὴν εὐηγγελίσατο αἰτίαν; δίκαιος γὰρ ὁ κύριος, καὶ δικαιοσύνην ἠγάπησεν, εὐθύτητα εἶδεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. ὁ δὲ ἀγαπῶν ἀδικίαν, μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν. εἰ γοῦν ἐν τῷ κατακλυσμῷ ἀπώλετο πᾶσα ἁμαρτωλὸς σὰρξ, εἰς παιδείαν γενομένης αὐτοῖς τῆς κολάσεως, πρῶτον μὲν τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ παιδευτικὸν καὶ ἐνεργητικὸν τυγχάνον, σώζει τοὺς ἐπιστρέφοντας πιστευτέον· ἔπειτα δὲ καὶ τὸ λεπτομερέστερον ἡ ψυχή· οὐκ ἄν ποτε πρὸς τοῦ παχυμερεστέρου ὕδατος, πάθοι τι δεινὸν διὰ λεπτότητα καὶ ἁπλότητα μὴ κρατουμένης, ἣ καὶ ἀσώματος προσαγορεύεται· ὃ δ᾽ ἂν παχυμερὲς ἐκ τῆς ἁμαρτίας τι παχυμερὲς τύχῃ, τοῦτο ἀποτίθεται σὺν τῷ σαρκικῷ πνεύματι, τῷ κατὰ τῆς ψυχῆς ἐπιθυμοῦντι. ἤδη δὲ καὶ τῶν τὴν κοινότητα πρεσβευόντων ὁ κορυφαῖος Οὐαλεντῖνος ἐν τῇ περὶ φίλων ὁμιλίᾳ κατὰ λέξιν γράφει· πολλὰ τῶν γεγραμμένων ἐν ταῖς δημοσίοις βίβλοις, εὑρίσκεται γεγραμμένα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ· τὰ γὰρ κοινὰ ταῦτα ἐστὶ τὰ ἀπὸ καρδίας ῥήματα. νόμος ὁ γραπτὸς ἐν καρδίᾳ. οὗτός ἐστιν ὁ λαὸς ὁ τοῦ ἠγαπημένου, ὁ φιλούμενος, καὶ φιλῶν αὐτόν· δημοσίας γὰρ βίβλους, εἴτε τὰς Ἰουδαϊκὰς λέγει γραφάς, εἴτε τὰς τῶν φιλοσόφων κοινοποιεῖ τὴν ἀλήθειαν. Ἰσίδωρός τε, ὁ Βασιλείδου υἱὸς ἅμα καὶ μαθητής, ἐν τῷ πρώτῳ τῶν τοῦ προφήτου Παρχὼρ ἐξηγητικῶν, καὶ αὐτὸς κατὰ λέξιν γράφει· φασὶ δὲ οἱ Ἀττικοὶ μεμηνύσθαι τινὰ Σωκράτει, παρεπομένου δαίμονος αὐτῷ· καὶ Ἀριστοτέλης δαίμοσι κεχρῆσθαι πάντας ἀνθρώπους λέγει, συνομαρτοῦσιν αὐτοῖς παρὰ τὸν χρόνον τῆς ἐνσωματώσεως. προφητικὸν τοῦτο μάθημα λαβὼν καὶ καταθέμενος εἰς τὰ ἑαυτοῦ βιβλία· μὴ ὁμολογήσας ὅθεν ὑφείλετο τὸν λόγον τοῦτον. καὶ πάλιν ἐν τῷ δευτέρῳ τῆς αὐτῆς συντάξεως ὧδέ πως γράφει· καὶ μή τις οἰέσθω, ὅ φαμεν ἴδιον εἶναι τῶν ἐκλεκτῶν, τοῦτο προειρημένον ὑπάρχειν ὑπό τινων φιλοσόφων· οὐ γάρ ἐστιν αὐτῶν εὕρημα· τῶν δὲ προφητῶν σφετερισάμενοι προσέθηκαν τῷ μὴ ὑπάρχοντι κατ᾽ αὐτοὺς σοφῷ. αὖθίς τε ἐν τῷ αὐτῷ· καὶ γάρ μοι δοκεῖ τοὺς προσποιουμένους φιλοσοφεῖν, ἵνα μάθωσι τί ἐστιν ἡ ὑπόπτερος δρῦς καὶ τὸ ἐπ᾽ αὐτῇ πεποικιλμένον φᾶρος. πάντα ὅσα Φερεκύδης ἀλληγορήσας ἐθεολόγησεν λαβὼν ἀπὸ τῆς τοῦ Χὰμ προφητείας τὴν ὑπόθεσιν. ὡς πάλαι παρεσημειωσάμεθα οὐ τὴν καθ᾽ ἑκάστην αἵρεσιν ἀγωγὴν φαμέν, ἀλλ᾽ ὃ πρὸ οὕτως δεῖ φιλοσοφία ὀρθῶς σοφίαν τεχνικὴν τὴν ἐμπειρίαν παρέχουσα τῶν περὶ τὸν βίον· τὴν δὲ σοφίαν ἔμπεδον γνῶσιν θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων κατάληψίν τινα βεβαίαν οὖσαν καὶ ἀμετάπτωτον· συνειληφυῖαν τά τε ὄντα καὶ τὰ παρῳχηκότα καὶ τὰ μέλλοντα, ἣν ἐδιδάξατο ἡμᾶς διά τε τῆς παρουσίας, διά τε τῶν προφητῶν ὁ κύριος. καὶ ἔστιν ἀμετάπτωτος ὑπὸ λόγου παραδοθεῖσα· ταύτῃ καὶ πάντως ἀληθὴς ὑπάρχει βουλήσει, ὡς διὰ τοῦ υἱοῦ ἐγνωσμένη. καὶ ἡ μὲν, αἰώνιός ἐστιν· ἡ δὲ, χρόνῳ λυσιτελής· καὶ ἡ μὲν, μία καὶ ἡ αὐτή· αἱ δὲ, πολλαὶ καὶ ἀδιάφοροι. καὶ ἡ μὲν, ἄνευ παθητικῆς τινος κινήσεως· ἡ δὲ, μετὰ παθητικῆς ὀρέξεως· καὶ ἡ μὲν, τέλειος· ἡ δὲ, ἐνδεής. ταύτης οὖν τῆς σοφίας ἐπιθυμεῖ ἡ φιλοσοφία τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ὀρθότητος τοῦ λόγου, καὶ τῆς τοῦ βίου καθαρότητος ἀγαπητικῶς καὶ φιλητικῶς διατιθεῖσα πρὸς τὴν σοφίαν, καὶ πάντα πράττουσα ἕνεκα τοῦ τυχεῖν αὐτῆς. φιλόσοφοι δὲ λέγονται παρ᾽ ἡμῖν μὲν οἱ σοφίας ἐρῶντες, τῆς πάντων δημιουργοῦ καὶ διδασκάλου, τουτέστι γνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ· παρ᾽ Ἕλλησι δὲ, οἱ τῶν περὶ ἀρετῆς λόγων ἀντιλαμβανόμενοι. εἴη δ᾽ ἂν φιλοσοφία τὰ παρ᾽ ἑκάστῃ τῶν αἱρέσεων τῶν κατὰ φιλοσοφίαν λέγω ἀδιάβλητα δόγματα μετὰ τοῦ ὁμολογουμένου βίου εἰς μίαν ἀθροισθέντα ἐκλογήν. ἃ καὶ αὐτὰ ἐκ τῆς βαρβάρου κλαπέντα θεοδωρήτου χάριτος, Ἑλληνικῷ κεκόσμηται λόγῳ· τῶν μὲν γὰρ, κλέπται, ὧν δὲ, καὶ παρήκουσαν, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις, ἃ μὲν κινούμενοι εἰρήκασιν, ἀλλ᾽ οὐ τελείως ἐξειργάσαντο· τὰ δὲ, ἀνθρωπίνῳ στοχασμῷ τε καὶ ἐπιλογισμῷ, ἐν οἷς καὶ παραπίπτουσιν, ἐπιβάλλειν δ᾽ οἴονται τῇ ἀληθείᾳ, οὔτοι μὲν τελείως· ὡς δ᾽ ἡμεῖς αὐτοὺς καταλαμβανόμεθα, μερικῶς. πλέον γοῦν τοῦ κόσμου τούτου οὐκ ἴσασιν οὐδέν, καὶ μὴν ὡς ἡ γεωμετρεία περὶ μέτρα καὶ μεγέθη καὶ σχήματα πραγματευομένη, διὰ τῆς ἐν τοῖς ἐπιπέδοις καταγραφῆς, ἥ τε ζωγραφία τὸν ὀπτικὸν ὅλον τόπον ἐπὶ τῶν σκιαγραφουμένων φαίνεται παραλαμβάνουσα. ταύτῃ δὲ ἀμυ-

σκιαγραφεῖ τὴν ὄψιν ταῖς κατὰ τὴν προσβολὴν τῶν ὀπτικῶν γραμμῶν, σημειώσεσι χρωμάτων κατὰ τὸ τεχνικόν· ἐν τῷ δὲ ἐμφάσεις, καὶ ὑποθέσεις, καὶ φάσεις σώζονται, καὶ τὰ μὲν, δοκεῖ προέχειν· τὰ δὲ, ἴσχειν· τὰ δ' ἄλλως πῶς φαντάζεσθαι, ἐν τῷ ὁμαλῷ καὶ λείῳ, οὕτω δὲ καὶ οἱ φιλόσοφοι ζωγραφίας δίκην ἀπομιμοῦνται τὴν ἀλήθειαν. φιλαυτία δὲ πάντων ἁμαρτημάτων αἰτία ἑκάστοις ἑκάστοτε. διόπερ οὐ χρὴ τὴν εἰς ἀνθρώποις δόξαν αἱρούμενον φίλαυτον εἶν, ἀλλὰ τὸν θεὸν ἀγαπῶντα, τῷ ὄντι ὅσιον μετὰ φρονήσεως γίνεσθαι. εἰ γοῦν τις τοῖς μερικοῖς ὡς τοῖς καθολικοῖς χρώμενος τύχῃ, καὶ τὸ δοῦλον ὡς κύριον καὶ ἡγεμονεύεται, σφάλλεται τῆς ἀληθείας, οὐ συνιεὶς τὸ τῷ Δαβὶδ κατ' ἐξομολόγησιν εἰρημένον. γῆν σποδὸν ὡσεὶ ἄρτον ἔφαγον, ἡ φιλαυτία δὴ καὶ ἡ οἴησις αὐτῷ γῆ ἐστι καὶ πλάνη. εἰ δὲ τοῦτο, ἐκ μαθήσεως ἡ γνῶσις καὶ ἡ ἐπιστήμη: μαθήσεως δ' οὔσης, ζητεῖν ἀνάγκη τὸν διδάσκαλον. Κλεάνθης μὲν γὰρ, Ζήνωνα ἐπιγράφεται: καὶ Θεόφραστος, Ἀριστοτέλη, Μητρόδωρός τε Ἐπίκουρον: καὶ Πλάτων, Σωκράτην. ἀλλὰ κἂν ἐπὶ Πυθαγόραν ἔλθω καὶ Φερεκύδην καὶ Θάλητα καὶ τοὺς πρώτους σοφοὺς, ἵσταμαι τὸν τούτων διδάσκαλον ζητῶν, κἂν Αἰγυπτίους εἴπῃς, κἂν Ἰνδοὺς, κἂν Βαβυλωνίους, κἂν τοὺς μάγους αὐτοὺς, οὐ παύσομαι τὸν τούτων διδάσκαλον ἀπαιτῶν, ἀνάγω δέ σε καὶ ἐπὶ τὴν πρώτην γένεσιν ἀνθρώπων. κἀκεῖθεν ἄρχομαι ζητεῖν τίς ὁ διδάσκαλος, ἀνθρώπων μὲν οὐδείς: οὐδέπω γὰρ μεμαθήκασιν· ἀλλ' οὐδὲ ἀγγέλων τις: οὐδὲ γὰρ ὡς μηνύουσιν οἱ ἄγγελοι, καθὸ ἄγγελοι, οὕτως ἀκούουσιν ἄνθρωποι: οὐδ' ὡς ἡμῖν τὰ ὦτα οὕτως ἐκείνοις ἡ γλῶττα: οὐδ' ἂν ὄργανά τις δοίη φωνῆς ἀγγέλοις, χείλη λέγω, καὶ τὰ τούτοις παρακείμενα, καὶ φάρυγγα, καὶ ἀρτηρίαν, καὶ σπλάγχνα, καὶ πνεῦμα, καὶ πλησσόμενον ἀέρα. πολλοῦ γε δεῖ τὸν θεὸν ἐμβοᾷν ἀπροσίτῳ ἁγιότητι· καὶ ἀρχαγγέλων αὐτὸν κεχωρισμένον. ἤδη δὲ καὶ τοὺς ἀγγέλους μεμαθηκέναι παρειλήφαμεν τὴν ἀλήθειαν, καὶ τοὺς ἐπὶ τούτων ἄρχοντας: γεννητοὶ γάρ· λείπεται τοίνυν ὑπεξαναβάντας ἡμᾶς, καὶ τὸν τούτων διδάσκαλον ζητεῖν. ἐπεὶ δὲ ἓν μὲν τὸ ἀγέννητον ὁ παντοκράτωρ θεός: ἓν δὲ καὶ τὸ προγεννηθὲν, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν: εἷς γὰρ τῷ ὄντι ἐστὶν ὁ θεὸς, ὃς ἀρχὴν τῶν ἁπάντων ἐποίησεν, μηνύων τὸν πρωτόγονον υἱὸν ὁ Πέτρος γράφει, συνεὶς ἀκριβῶς, τὸ ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· σοφία δὲ οὗτος εἴρηται πρὸς ἁπάντων τῶν προφητῶν, οὗτός ἐστιν ὁ τῶν γενητῶν ἁπάντων διδάσκαλος, ὁ σύμβουλος τοῦ θεοῦ, τοῦ τὰ πάντα προεγνωκότος: ὁ δὲ ἄνωθεν ἐκ πρώτης καταβολῆς κόσμου πολυτρόπως καὶ πολυμερῶς ἐπαίδευσέν τε καὶ τελειοῖ, ὅθεν εἰκότως εἴρηται. μὴ εἴπητε ἑαυτοῖς διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς. ὁρᾷς ὁπόθεν ἔχει τὰς λαβὰς ἡ φιλοσοφία ἡ ἀληθής: κἂν ὁ νόμος εἰκὼν καὶ σκιὰ τῆς ἀληθείας τυγχάνῃ· σκιὰ γὰρ ὁ νόμος τῆς ἀληθείας; ἀλλ' ἡ φιλαυτία τῶν Ἑλλήνων διδασκάλους εἶναι ἀνθρώπους ἀνακηρύττει. ὡς οὖν ἐπὶ τὸν ποιητὴν τὸν θεὸν πάντα ἀνατρέχει πατριά, οὕτως καὶ ἐπὶ τὸν κύριον ἡ τῶν καλῶν διδασκαλία, καὶ ἡ δικαιοῦσα· καὶ εἰς τοῦτο γεωργοῦσά τε καὶ συλλαμβάνουσα. εἰ δ' ἔκ τινος ποιήσεως τὰ τῆς ἀληθείας, ὅτῳ δή ποτε τρόπῳ λαβόντες σπέρματα οὐκ ἐξέθρεψαν τινὲς· γῇ δὲ ἀγόνῳ καὶ ἀνομβρίᾳ παραδεδωκότες, ἀγρίαις συνέπνιξαντο βοτάναις. καθάπερ οἱ Φαρισαῖοι ἐξετράπησαν τοῦ νόμου ἀνθρωπίνας παρεισάγοντες διδασκαλίας: τούτων οὐχ ὁ διδάσκαλος αἴτιος, ἀλλ' οἱ παρακούειν προῃρημένοι: οἱ πεισθέντες δὲ αὐτῶν τῇ τε τοῦ κυρίου παρουσίᾳ καὶ τῇ τῶν γραφῶν σαφηνείᾳ, ἐν ἐπιγνώσει γίνονται τοῦ νόμου. καθάπερ καὶ οἱ ἀπὸ φιλοσοφίας διὰ τῆς τοῦ κυρίου διδασκαλίας ἐν ἐπιγνώσει τῆς ἀληθοῦς φιλοσοφίας καθίστανται: τὰ λόγια γὰρ κυρίου λόγια ἁγνά. ἀργύριον πεπυρωμένον δοκίμιον τῇ γῇ· κεκαθαρισμένον ἑπταπλασίως. ἤτοι ὡς ἄργυρος πολλάκις ἀνακαθαρθεὶς εἰς δοκίμιον καθίσταται ὁ δίκαιος, νόμισμα κυρίου γενόμενος, καὶ χάραγμα βασιλικὸν ἀναδεξάμενος, ἢ ἐπεὶ καὶ Σαλομὼν λέγει γλῶσσαν δικαίου ἄργυρον πεπυρωμένον, τὴν δεδοκιμασμένην καὶ σοφὴν διδασκαλίαν, ἐπὰν τὴν καὶ ἀπόδεκτον τυγχάνειν μηνύων. ὅτ' ἂν ἐκκεκαθαρμένη πλουσίως τυγχάνῃ τῇ γῇ, τουτέστιν, ὅτ' ἂν πολυτρόπως ἡ γνωστικὴ ψυχὴ ἁγιάζηται, κατὰ τὴν ἀποχὴν τῶν γεωδῶν πυρώσεων. ἁγνίζεται δὲ καὶ τὸ σῶμα ἐν ᾧ οἰκεῖ, ἐξιδιοποιούμενον εἰς εἰλικρίνειαν ἁγίου νεώ: ὁ δὲ ἐν τῷ σώματι καθαρισμὸς τῆς ψυχῆς πρώτης πρῶτος, οὗτός ἐστιν ἡ ἀποχὴ τῶν κακῶν, ἣν τινὲς τελείωσιν ἡγοῦνται. καὶ ἔστιν ἁπλῶς τοῦ κοινοῦ πιστοῦ Ἰουδαίου τε καὶ Ἕλληνος ἡ τελείωσις αὕτη· τοῦ δὲ γνωστικοῦ μετὰ τὴν ἄλλοις

νομιζο

ὁμιζομένην τελείωσιν, ἡ δικαιοσύνη, εἰς ἐνέργειαν δι' εὐποιΐας προβαίνει, καὶ ὅτῳ δὴ ἡ ἐπίτα-
σις τῆς δικαιοσύνης εἰς ἀγαθοποιΐαν ἐπιδέδωκεν, τούτῳ ἡ τελείωσις ἐν ἀμεταβόλῳ ἕξει δι' εὐ-
ποιΐας καθ' ὁμοίωσιν τοῦ θεοῦ διαμένει. οἱ μὲν γὰρ σπέρμα Ἀβραὰμ δοῦλοι ἔτι τοῦ θεοῦ, οὗτοί
εἰσιν οἱ κλητοί: υἱοὶ δὲ Ἰακώβ, οἱ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ. οἱ τῆς κακίας πτερνίζοντες τὴν ἐνέργειαν. εἰ
τοίνυν αὐτὸν τὸν Χριστὸν σοφίαν φαμέν, καὶ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ, τὴν διὰ τῶν προφητῶν δι'
ἧς ἔστι τὴν γνωστικὴν παράδοσιν ἐκμανθάνειν, ὡς αὐτὸς κατὰ τὴν παρουσίαν τοὺς ἁγίους ἐδίδα-
ξεν ἀποστόλους, σοφία εἴη ἂν ἡ γνῶσις, ἐπιστήμη οὖσα καὶ κατάληψις τῶν ὄντων τε καὶ ἐσομέ-
νων καὶ παρῳχηκότων, βεβαία καὶ ἀσφαλής, ὡς ἂν παρὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ παραδοθεῖσα καὶ
ἀποκαλυφθεῖσα. καὶ δὴ καὶ εἰ ἔστι τέλος τοῦ σοφοῦ ἡ θεωρία, ὀρέγεται μὲν, ἡ μὲν ἔτι φιλοσό-
φων τῆς θείας ἐπιστήμης: οὐδέπω δὲ τυγχάνει, ἣν μὴ μαθήσει παραλάβῃ, ἐκφωνηθεῖσαν
αὐτῷ τὴν προφητικὴν φωνήν, δι' ἧς τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα, ὅπως ἔχει τε καὶ
ἔσχεν, καὶ ἕξει παραλαμβάνει. ἡ γνῶσις δὲ αὐτή, ἡ κατὰ διαδοχὰς εἰς ὀλίγους ἐκ τῶν ἀποστό-
λων ἀγράφως παραδοθεῖσα κατελήλυθεν: ἐντεῦθεν δὲ ἄρα γνῶσιν, ἤτοι σοφίαν συνασκηθῆ-
ναι χρὴ εἰς ἕξιν θεωρίας ἀΐδιον καὶ ἀναλλοίωτον. ἐπεὶ καὶ Παῦλος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς, οὐ φιλο-
σοφίαν διαβάλλων φαίνεται: τὸν δὲ τῆς γνωστικῆς μεταλαμβάνοντα ὕψους, οὐκ ἔτι πάλιν ὑπο-
μένειν ἀξιοῖ ἐπὶ τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, στοιχεῖα τοῦ κόσμου ταύτην ἀλληγορῶν, στοιχειωτι-
κήν τινα οὖσαν, καὶ προπαιδείαν τῆς ἀληθείας. διὸ καὶ τοῖς Ἑβραίοις γράφων τοῖς ἐπανακάμ-
πτουσιν εἰς νόμον ἐκ πίστεως, ἢ πάλιν φησὶ χρείαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς, τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς
ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ θεοῦ, καὶ γεγόνατε χρείαν ἔχοντες γάλακτος, καὶ οὐ στερεᾶς τροφῆς. ὡς
αὔτως ἄρα καὶ τοῖς ἐξ Ἑλλήνων ἐπιστρέφουσι Κολοσσαεῦσι. βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συ-
λαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ
τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου τούτου, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν. δελεάζων αὖθις εἰς φιλοσοφίαν ἀναδρα-
μεῖν τὴν στοιχειώδη διδασκαλίαν. κἂν λέγῃ τις κατὰ σύνεσιν ἀνθρώπων φιλοσοφίαν εὑρῆ-
σθαι πρὸς Ἑλλήνων, ἀλλὰ τὰς γραφὰς εὑρίσκω τὴν σύνεσιν θεόπεμπτον εἶναι λεγούσας. ὁ γοῦν
ψαλμῳδὸς μεγίστην ἡγεῖται δωρεὰν τὴν σύνεσιν, καὶ αἰτεῖ λέγων. δοῦλος σός εἰμι ἐγώ, συ-
νέτισόν με. καὶ μήτι τὸ πολύπειρον τῆς γνώσεως αἰτούμενος ὁ Δαβὶδ γράφει. χρηστότητα καὶ
παιδείαν καὶ γνῶσιν δίδαξόν με, ὅτι ταῖς ἐντολαῖς σου ἐπίστευσα. κυρίας εἶναι τὰς διαθήκας
ὁμολογεῖται, καὶ τοῖς τιμιωτέροις δίδοσθαι. λέγει γοῦν ὁ ψαλμὸς πάλιν ἐπὶ τοῦ θεοῦ: οὐκ ἐ-
ποίησεν οὕτως οὐδενὶ ἔθνει, καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ οὐκ ἐδήλωσεν αὐτοῖς. τὸ δέ, οὐκ ἐποίησεν οὕ-
τως, τὸ πεποιηκέναι μὲν δηλοῖ, ἀλλ' οὐχ οὕτως. ἐν συγκρίσει γοῦν τὸ οὕτως πρὸς τὴν ὑπερο-
χὴν τὴν καθ' ἡμᾶς γινομένην: ἐξὸν δὲ δήπου τῷ προφήτῃ εἰπεῖν ἁπλῶς, τὸ οὐκ ἐποίησεν ἄνευ
τῆς προσθήκης τοῦ, οὕτως. ναὶ μὴν καὶ ὁ Πέτρος ἐν ταῖς πράξεσιν: ἐπ' ἀληθείας καταλαμβά-
νομαι φησίν, ὅτι προσωπολήπτης οὐκ ἔστιν ὁ θεός, ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ
ἐργαζόμενος δικαιοσύνην, δεκτὸς αὐτῷ ἐστιν. οὐ χρόνῳ τοίνυν τὸ ἀπροσωπόληπτον τοῦ θεοῦ,
ἀλλ' ἐξ αἰῶνος. οὐδὲ μὴν ἤρξατό ποτε ἡ εὐεργεσία αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδὲ περιορίζεται τόποις ἢ ἀν-
θρώποις τισίν: οὐδὲ γὰρ μερικὴ ἡ εὐποιΐα αὐτοῦ. ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης φησίν, ἐν αὐ-
ταῖς εἰσελθών, ἐξομολογήσομαι τῷ κυρίῳ. αὕτη ἡ πύλη τοῦ κυρίου, δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν
αὐτῇ. ἐξηγούμενος δὲ τὸ ῥητὸν τοῦ προφήτου Βαρνάβας, ἐπιφέρει. πολλῶν πυλῶν ἀνεῳγυιῶν
ἡ ἐν δικαιοσύνῃ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐν Χριστῷ, ἐν ᾗ μακάριοι πάντες οἱ εἰσελθόντες. τῆς αὐτῆς ἔχεται
ἐννοίας κἀκεῖνο τὸ προφητικόν, κύριος ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν, οὐ τῶν διαθηκῶν τῶν διαφόρων
μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν τῆς διδασκαλίας τρόπων, τῶν τε ἐν Ἕλλησιν εἰς δικαιοσύνην ἀγόντων:
τῶν τε ἐν βαρβάροις. σαφῶς δὲ ἤδη καὶ ὁ Δαβὶδ μαρτυρῶν τῇ ἀληθείᾳ ψάλλει. ἀποστραφή-
τωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν ᾅδην. πάντα τὰ ἔθνη τὰ ἐπιλανθανόμενα τοῦ θεοῦ, ἐπιλανθάνον-
ται δὲ δηλονότι οὗ πρότερον ἐμέμνηντο. καὶ ὃν πρὶν ἢ ἐκλαθέσθαι ἐγίνωσκον, ἔπειτα παρα-
πέμπονται. ἦν ἄρα εἴδησίς τις ἀμαυρὰ τοῦ θεοῦ καὶ παρὰ τοῖς ἔθνεσι. καὶ ταυτὶ μὲν τῇδε
ἐχέτω. πολυμαθῆ δὲ εἶναι χρὴ τὸν γνωστικόν. καὶ ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνές φασι Πρωταγόρου προκα-
τάρξαντος, παντὶ λόγῳ λόγον ἀντικεῖσθαι παρεσκευάσθαι, καὶ πρὸς τοὺς τοιούτους τῶν λό-
γων ἁρμόζει λέγεσθαι. λέγει γὰρ ἡ γραφή. ὁ τὰ πολλὰ λέγων, καὶ ἀντακούσεται. παρα-
βολὴν δὲ κυρίου τίς νοήσει, εἰ μὴ σοφὸς καὶ ἐπιστήμων καὶ ἀγαπῶν τὸν κύριον αὐτοῦ. ἔστω τοί-

τω πιστὸς ὁ τοιοῦτος. ἔστω δυνατὸς γνῶσιν ἐξειπεῖν. ἤτω σοφὸς ἐν διακρίσει λόγων, ἤτω γοργὸς ἐν ἔργοις, ἤτω ἁγνός· τοσούτῳ γὰρ μᾶλλον ταπεινοφρονεῖν ὀφείλει, ὅσῳ δοκεῖ μᾶλλον μείζων εἶναι. ὁ Κλήμης ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους φησὶ τοιοῦτος, οἷός τε ἐκείνῳ πείθεσθαι τῷ παραγγέλματι· καὶ οὓς μὲν ἐκ πυρὸς ἁρπάζετε, διακρινομένους δὲ ἐλεᾶτε, ἀμέλει τὸ δρέπανον ἕνεκεν τοῦ κλαδεύειν προηγουμένως γέγονεν, ἀλλὰ καὶ τὰ περιπλεκόμενα τὰ κλήματα διαστέλλομεν ἐν αὐτῷ, καὶ ἀκάνθας κόπτομεν τῶν συμπεφυκυιῶν ταῖς ἀμπέλοις, ὧν οὐ ῥᾴδιόν ἐστι προσελθεῖν. ταῦτα δὲ πάντα τὴν ἀναφορὰν ἔχει ἐπὶ τὸ κλαδεῦσαι. πάλιν ἄνθρωπος προηγουμένως γέγονεν, εἰς ἐπίγνωσιν θεοῦ. ἀλλὰ καὶ γεωμετρεῖ, καὶ γεωργεῖ, καὶ φιλοσοφεῖ, ὧν τὸ μὲν, ἐπὶ τὸ ζῆν: τὸ δὲ, ἐπὶ τὸ εὖ ζῆν: τὸ δὲ, ἐπὶ τὸ μελετᾶν τὰ ἀποδεικτικὰ γεγένηται. ναὶ μὴν οἱ λέγοντες τὴν φιλοσοφίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ὁρμᾶσθαι, κἀκεῖνο ἐπιστησάτωσαν, ὅτι φησὶν ἡ γραφὴ μετασχηματίζεσθαι τὸν διάβολον εἰς ἄγγελον φωτός· τί ποιήσοντα, δῆλον ὅτι προφητεύσοντα, εἰ δὲ ὡς ἄγγελος φωτὸς προφητεύει, ἀληθῆ ἄρα ἐρεῖ. εἰ ἀγγελικὰ, καὶ φωτεινὰ προφητεύσει καὶ ὠφέλιμα τότε, ὅτε καὶ μετασχηματίζεται καθ' ὁμοιότητα ἐνεργείας, κἂν ἄλλος ᾖ κατὰ τὸ ὑποκείμενον τῆς ἀποστασίας. ἐπεὶ πῶς ἂν ἀπατήσειέ τινα μὴ διὰ τῶν ἀληθῶν ὑπαγόμενος τὸν φιλομαθῆ εἰς οἰκειότητα, καὶ οὕτως ὕστερον εἰς ψεῦδος ὑποσύρων. ἄλλως τε καὶ ἐπιστάμενος τὴν ἀλήθειαν εὑρεθήσεται, καὶ εἰ μὴ καταληπτικῶς, ἀλλ' οὖν οὐκ ἄπειρός τι αὐτῆς. οὐ τοίνυν ψευδὴς ἡ φιλοσοφία, κἂν ὁ κλέπτης καὶ ὁ ψεύστης κατὰ μετασχηματισμὸν ἐνεργείας τὰ ἀληθῆ λέγῃ. οὐδὲ μὴν διὰ τὸν λέγοντα, προκατάγνωστον ἀμαθῶς καὶ τῶν λεγομένων. ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν προφητεύειν νῦν δὴ λεγομένων παρατηρητέον, ἀλλὰ τὰ λεγόμενα σκοπητέον εἰ τῆς ἀληθείας ἔχεται. ἤδη δὲ καὶ καθολικῷ λόγῳ πάντα τὰ ἀναγκαῖα καὶ λυσιτελῆ τῷ βίῳ θεόθεν ἥκειν εἰς ἡμᾶς λέγοντες, οὐκ ἂν ἁμαρτάνοιμεν: τὴν δὲ φιλοσοφίαν καὶ μᾶλλον Ἕλλησιν οἷον διαθήκην οἰκείαν αὐτοῖς δεδόσθαι, ὑποβάθραν οὖσαν τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας, κἂν οἱ φιλοσοφοῦντες τὰ Ἑλλήνων ἐθελοκωφῶσι τὴν ἀλήθειαν, ἐξευτελίζοντες τὴν φωνὴν τὴν βαρβάρων, ἢ καὶ ὑφορώμενοι τὸν ἐπηρτημένον τῷ πιστῷ κατὰ τοὺς πολιτικοὺς νόμους, τοῦ θανάτου κίνδυνον. ὥσπερ δὲ ἐν τῇ βαρβάρῳ φιλοσοφίᾳ: οὕτως καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἐπεσπάρη τὰ ζιζάνια, πρὸς τοῦ τῶν ζιζανίων οἰκείου γεωργοῦ. ὅθεν αἵ, τε αἱρέσεις παρ' ἡμῖν συνανεφύησαν τῷ γονίμῳ πυρῷ, αἵ τε τὴν Ἐπικούρου ἀθεότητα καὶ τὴν ἡδονὴν, καὶ ὅσα ἄλλα παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἐπέσπαρται, τῇ Ἑλληνικῇ φιλοσοφίᾳ κηρύσσοντες, νόθοι τῆς θεόθεν δωρηθείσης γεωργίας Ἕλλησιν ὑπάρχουσι καρποί. ταύτην σοφίαν τοῦ αἰῶνος τούτου τὴν φιλήδονον καὶ φίλαυτον ὁ Ἀπόστολος λέγει· ὡς ἂν τὰ τοῦ κόσμου τοῦδε καὶ περὶ αὐτὸν μόνον διδάσκουσαν· ὑποκειμένην τε ἀκολούθως κατὰ προστασίαν τοῖς τῇδε ἄρχουσι. διὸ καὶ στοιχειωτική τις ἐστιν, ἡ μερικὴ αὕτη φιλοσοφία, τῆς τελείας οὕτως ἐπιστήμης ἐπέκεινα κόσμου περὶ τὰ νοητὰ, καὶ ἔτι τούτων τὰ πνευματικώτερα ἀναστρεφομένης, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνέβη ἀνθρώπων, πρὶν ἢ διασαφῆσαι τὸν περὶ τούτων λόγον ἡμῖν τὸν διδάσκαλον ἅγια ἁγίων· καὶ ἔτι τούτων κατ' ἐπανάβασιν τὰ ἁγιώτερα ἀποκαλύψαντος τοῖς γνησίως καὶ μὴ νόθως τῆς κυριακῆς υἱοθεσίας κληρονόμοις: αὐτίκα γὰρ τολμῶμεν φάναι ἐνταῦθα γὰρ ἡ πίστις ἡ γνωστική. πάντων ἐπιστήμονα εἶναι καὶ πάντων περιληπτικὸν, βεβαίᾳ καταλήψει κεχρημένον, καὶ ἐπὶ τῶν ἡμῖν ἀπόρων καὶ τῷ ὄντι γνωστικῶν. ὁποῖος ἦν Ἰάκωβος, Πέτρος, Ἰωάννης, Παῦλος, καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι: γνώσεως γὰρ πλήρης ἡ προφητεία, ὡς ἂν παρὰ κυρίου δοθεῖσα: καὶ διὰ κυρίου πάλιν τοῖς ἀποστόλοις σαφηνισθεῖσα. καὶ μή τι ἡ γνῶσις ἰδίωμα ψυχῆς τυγχάνει λογικῆς εἰς τοῦτο ἀσκουμένης, ἵνα διὰ τῆς γνώσεως εἰς ἀθανασίαν ἐπιγραφῇ: ἄμφω γὰρ δυνάμεις τῆς ψυχῆς γνῶσίς τε καὶ ὁρμή. εὑρίσκεται δ' ἡ ὁρμὴ μετά τινα συγκατάθεσιν κίνησις οὖσα: ὁ γὰρ ὁρμήσας εἴς τινα πρᾶξιν, πρότερον τὴν γνῶσιν τῆς πράξεως λαμβάνει: δεύτερον δὲ τὴν ὁρμήν. ἔτι καὶ πρὸς τῷδε κατανοήσωμεν. ἐπειδὴ γὰρ τὸ μαθεῖν τοῦ πρᾶξαι πρεσβύτερόν ἐστιν. φύσει γὰρ ὁ πράσσων τοῦτο, ὃ πρᾶξαι βούλεται, μανθάνει πρότερον· καὶ ἡ μὲν γνῶσις, ἐκ τοῦ μαθεῖν: τὸ πρᾶξαι δὲ, ἐκ τοῦ ὁρμῆσαι· καὶ τοῦ μανθάνειν ἡ γνῶσις· ἕπεται δὲ τῇ ἐπιστήμῃ ὁρμή: μεθ' ἣν ἡ πρᾶξις, ἀρχὴ καὶ δημιουργὸς πάσης λογικῆς πράξεως, ἡ γνῶσις εἴη ἄν. ὥστ' ἂν εἰκότως ταύτῃ μόνῃ χαρακτηρίζοιτο ἡ τῆς λογικῆς ἰδιότης ψυχῆς: τῷ ὄντι γὰρ ἡ μὲν ὁρμὴ καθάπερ γνῶσις δ' ἦν ἐπὶ τῶν οὕτω κινουμένων.

γνῶσις δὲ αὐτὴ ἕξις, διὰ τῆς ἐστι τῆς ψυχῆς τῶν ὄντων, ἤτοι τινὸς, ἢ τινῶν τελειωθεῖσα τῶν συμπάντων. καί τοι φασί τινες τὸν σοφὸν ἄνθρωπον πεπεῖσθαι εἶναί τινα ἀκατάληπτα, ὡς καὶ πολλῶν ὄντων ἔχειν τινὰ κατάληψιν καταλαμβάνοντα, ὅτι ἀκατάληπτά ἐστι τὰ ἀκατάληπτα. ὅπερ ἐστὶ κοινὸν καὶ τῶν ὀλίγον προορᾶσθαι δυναμένων: βεβαιοῖ γὰρ ὁ τοιοῦτος εἶναί τινα ἀκατάληπτα: ὁ γνωστικὸς δὲ ἐκεῖνος, περὶ οὗ λέγω, τὰ δοκοῦντα ἀκατάληπτα εἶναι τοῖς ἄλλοις, αὐτὸς καταλαμβάνει. πιστεύσας ὅτι οὐδὲν ἀκατάληπτον τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ, ὅθεν οὐδὲ ἀδίδακτον: ὁ γὰρ δι' ἀγάπην τὴν πρὸς ἡμᾶς παθὼν, οὐδὲν ἂν ὑπεστείλατο εἰς διδασκαλίαν τῆς γνώσεως. γίνεται τοίνυν αὕτη ἡ πίστις ἀπόδειξις βεβαία. ἐπὶ τοῖς ὑπὸ τοῦ θεοῦ παραδοθεῖσιν ἀλήθεια ἕπεται. εἰ δὲ καὶ πολυπειρίαν ποθεῖ τις, οἶδεν τὰ ἀρχαῖα, καὶ τὰ μέλλοντα εἰκάζει, ἐπίσταται στροφὰς λόγων καὶ λύσεις αἰνιγμάτων, σημεῖα καὶ τέρατα προγινώσκει, καὶ ἐκβάσεις καιρῶν καὶ χρόνων ὁ τῆς σοφίας μαθητής. τοιοῦτος γὰρ ὁ γνωστικὸς, ὡς μόνοις τοῖς διὰ τὴν μονὴν τοῦ σώματος γινομένοις πάθεσι περιπίπτειν, οἷον πείνῃ, δίψῃ, καὶ τοῖς ὁμοίοις. ἀλλ' ἐπὶ μὲν τοῦ σωτῆρος τὸ σῶμα ἀπαιτεῖν ὡς σῶμα τὰς ἀναγκαίας ὑπηρεσίας εἰς διαμονὴν, γέλως ἂν εἴη. ἔφαγεν γὰρ οὐ διὰ τὸ σῶμα, δυνάμει συνεχόμενον ἁγίᾳ, ἀλλ' ὡς μὴ τοὺς συνόντας ἄλλως περὶ αὐτοῦ φρονεῖν ὑπεισέλθοι. ὥσπερ ἀμέλει ὕστερον δοκήσει τινὲς αὐτὸν πεφανερῶσθαι ὑπέλαβον, αὐτὸς δὲ ἁπαξαπλῶς ἀπαθὴς ἦν, εἰς ὃν οὐδὲν παρεισδύεται κίνημα παθητικὸν: οὔτε ἡδονὴ, οὔτε λύπη: οἱ δὲ ἀπόστολοι ὀργῆς καὶ φόβου καὶ ἐπιθυμίας διὰ τῆς κυριακῆς διδασκαλίας γνωστικώτατα κρατήσαντες, καὶ τὰ δοκοῦντα ἀγαθὰ τῶν παθητικῶν κινημάτων, οἷον θάρσος, ζῆλον, χαρὰν, ἐπιθυμίαν, οὐδὲ αὐτὰ ἀνεδέξαντο ἐμμόνῳ τινὶ τῆς διανοίας καταστάσει: μηδὲ καθ' ὁτιοῦν μεταβαλλόμενοι, ἀλλ' ἐν ἕξει ἀσκήσεως ἀεὶ μένοντες ἀναλλοίωτοι, μετά γε τὴν τοῦ κυρίου ἀνάστασιν. εἰ γὰρ μετὰ λόγου γινόμενα τὰ προειρημένα ἀγαθά τις ἐκλέγηται. ἀλλ' οὖν γε ἐπὶ τοῦ τελείου οὐ παραδεκτέον. ὃς οὔτε θαρρεῖν ἔχει: οὐδὲ γὰρ ἐν δεινοῖς γίνεται, μηδὲν δεινὸν ἡγούμενος τῶν ἐν τῷ βίῳ: οὐδὲ ἀποσπᾶσαί τι καὶ τούτου αὐτὸν τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπης δύναται: οὐδὲ εὐθυμίας χρεία ἐστίν: οὔτε γὰρ εἰς λύπην ἐμπίπτει, πάντα καλῶς γίνεσθαι πεπεισμένος: οὐδὲ μὴν θυμοῦται: οὐδὲ γάρ ἐστιν ὅ τι συγκινήσει αὐτὸν πρὸς θυμόν. ἀγαπῶντα ἀεὶ τὸν θεὸν, καὶ πρὸς τοῦτον μόνον ὅλον τετραμμένον, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲν τῶν κτισμάτων τοῦ θεοῦ μεμισηκότα: ἀλλ' οὐδὲ ζηλοῖ: οὐδὲ γὰρ ἐνδεῖ τι αὐτῷ πρὸς ἐξομοίωσιν τῷ καλῷ καὶ ἀγαθῷ εἶναι: οὐδὲ ἄρα φιλεῖ τινὰ τὴν κοινὴν ταύτην φιλίαν, ἀλλ' ἀγαπᾷ τὸν κτίστην διὰ τῶν κτισμάτων. οὔτ' οὖν ἐπιθυμίᾳ καὶ ὀρέξει τινὶ περιπίπτει: οὔτε ἐνδεής ἐστι κατά γε τὴν ψυχὴν τῶν ἄλλων τινὸς, συνὼν ἤδη δι' ἀγάπης τῷ ἐραστῷ, ᾧ δὴ ᾠκείωται κατὰ τὴν αἵρεσιν, καὶ τῇ ἐξ ἀσκήσεως ἕξει τούτῳ προσεχέστερον συνεγγίζων, μακάριος ὢν διὰ τὴν τῶν ἀγαθῶν περιουσίαν. ὥστε ἕνεκά γε τούτων ἐξομοιοῦσθαι βιάζεται τῷ διδασκάλῳ εἰς ἀπάθειαν. τοῦτο γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, καθ' ὃν ὁ τοῦ νοῦ εἰκονισμὸς ὁρᾶται μόνῳ τῷ ἀνθρώπῳ, ᾗ καὶ θεοειδὴς καὶ θεοείκελος ὁ ἀγαθὸς ἀνὴρ κατὰ ψυχήν: ὅ, τι αὖ θεὸς ἀνθρωποειδής: τὸ γὰρ εἶδος ἑκάστου, ὁ νοῦς, ᾧ χαρακτηριζόμεθα. παρ' ᾧ καὶ οἱ εἰς ἄνθρωπον ἁμαρτάνοντες, ἀνόσιοί τε καὶ ἀσεβεῖς. λῆρος γὰρ καὶ τὸ φάσκειν τὸν γνωστικὸν καὶ τέλειον μὴ δεῖν ἀφαιρεῖν θυμοῦ καὶ θάρσους, ὡς μὴ καὶ ἄνευ τούτων κατεξαναστησομένου τῶν περιστάσεων, οὐδ' ὑπομενοῦντος τὰ δεινά. ἀλλ' εἰ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀφέλοιμεν αὐτοῦ, ὡς πάντως ὑπὸ τῶν λυπηρῶν συγχεθησομένου, καὶ διὰ τοῦτο κάκιστα ἀπαλλάξαντος τοῦ τε ζῆν, εἰ μὴ μετείη αὐτῷ ἥ τισιν ἔδοξεν, οὐκ ἂν τῶν ὁμοίων τοῖς καλοῖς κἀγαθοῖς ἔφεσιν ἔφεσιν λάβοι. εἰ γοῦν ἡ πᾶσα οἰκείωσις, ἡ πρὸς τὰ καλὰ, μετ' ὀρέξεως γίνεται, πῶς ἀπαθὴς μένει φησὶν ὁ τῶν καλῶν ὀρεγόμενος. ἀλλ' οὐκ ἴσασιν ὡς ἔοικεν οὗτοι τὸ θεῖον τῆς ἀγάπης: οὐ γάρ ἐστιν ἔτι ὄρεξις τοῦ ἀγαπῶντος ἡ ἀγάπη: στερκτικὴ δὲ οἰκείωσις εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως ἀποκαθεστακυῖα τὸν γνωστικὸν, χρόνου καὶ τόπου μὴ προσδεόμενον. ὁ δ' ἐν οἷς ἔσται δι' ἀγάπης ἤδη γενόμενος, τὴν ἐλπίδα προειληφὼς διὰ τῆς γνώσεως, οὐδὲ ὀρέγεταί τινος, ἔχων ὡς οἷόν τε αὐτὸ τὸ ὀρεκτόν. εἰκότως τοίνυν ἐν τῇ μιᾷ ἕξει μένει τῇ ἀμεταβόλῳ, γνωστικῶς ἀγαπῶν: οὐδ' ἄρα ζηλώσει ὁμοιωθῆναι τοῖς καλοῖς εἶναι δι' ἀγάπης ἔχων τοῦ κάλλους, θάρσους τε καὶ ἐπιθυμίας, τίς ἔτι τούτῳ χρεία, τὴν ἐκ τῆς ἀγάπης οἰκείωσιν πρὸς τὸν ἀπαθῆ θεὸν ἀπειληφότι, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης ἑαυτὸν εἰς τοὺς φίλους ἐγγεγραφότι. ἐξαιρετέον ἄρα τὸν γνωστικὸν ἡμῖν καὶ τέλειον ἀπὸ παντὸς ψυχικοῦ πάθους: ἡ

μὲν γὰρ γνῶσις συνάσκησιν· ἡ συνάσκησις δὲ, ἕξιν ἢ διάθεσιν· ἡ κατάστασις δὲ ἡ τοιάδε ἀ-
πάθειαν ἐργάζεται, οὐ μετριοπάθειαν· ἀπάθειαν δὲ καρποῦται παντελῶς τῆς ἐπιθυμίας
ἐκκοπῇ, ἀλλ' οὐδὲ ἐκείνων τῶν θρυλλουμένων ἀγαθῶν τουτέστι τῶν παρακειμένων τοῖς πά-
θεσιν παθητικῶν ἀγαθῶν μεταλαμβάνει ὁ γνωστικός. οἷον εὐφροσύνης λέγω· ἥτις παρά-
κειται τῇ ἡδονῇ καὶ κατηφείᾳ, αὕτη γὰρ τῇ λύπῃ παρέζευκται καὶ εὐλαβείᾳ· ὑπέσταλ-
ται γὰρ τῷ φόβῳ. ἀλλ' οὐδὲ θυμοῦ παρὰ τὴν ὀργὴν οὕτως τέτακται, κἂν λέγωσί τινες
μηκέτ' εἶναι ταῦτα κακὰ, ἀλλ' ἤδη ἀγαθά· ἀδύνατον γὰρ τὸν ἅπαξ τελειωθέντα δι' ἀγά-
πης, καὶ τὴν ἀπλήρωτον τῆς θεωρίας εὐφροσύνην ἀιδίως καὶ ἀκορέστως ἑστιώμενον, ἐπὶ
τοῖς μικροῖς καὶ χαμαιζήλοις ἐπιτέρπεσθαι· τίς γὰρ ὑπολείπεται ἔτι τούτῳ εὔλογος αἰτία
ἐπὶ τὰ κοσμικὰ παλινδρομεῖν ἀγαθὰ, τῷ τὸ ἀπρόσιτον ἀπειληφότι φῶς; κἂν μηδέπω κατὰ
τὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον, ἀλλ' ἐκείνῃ γε τῇ γνωστικῇ ἀγάπῃ, δι' ἣν καὶ ἡ κληρονομία καὶ ἡ παντε-
λὴς ἕπεται ἀποκατάστασις, βεβαιοῦντος δι' ἔργων τοῦ μισθαποδότου, ὃ διὰ τὸ ἑλέσθαι γνωστι-
κῶς διὰ τῆς ἀγάπης φθάσας προείληφεν ὁ γνωστικός. ἢ γὰρ οὐχὶ ἀποδημῶν πρὸς τὸν κύριον δι'
ἀγάπην τὴν πρὸς αὐτὸν, κἂν τὸ σκῆνος αὐτοῦ ἐπὶ γῆς θεωρῆται, ἑαυτὸν μὲν οὐκ ἐξάγει τοῦ
βίου· οὐ γὰρ ἐπιτέτραπται αὐτῷ. ἐξήγαγεν δὲ τὴν ψυχὴν τῶν παθῶν· συγκεχώρηται γὰρ αὐτῷ,
ζῇ τι αὖ νεκρώσας τὰς ἐπιθυμίας, καὶ οὐκ ἔτι συγχρῆται τῷ σώματι· μόνον δὲ αὐτῷ ἐπιτρέ-
πει χρῆσθαι τοῖς ἀναγκαίοις, ἵνα μὴ τὴν αἰτίαν τῆς διαλύσεως παράσχῃ. πῶς οὖν ἔτι τούτῳ τῆς
ἀνδρείας χρεία, μὴ γινομένῳ ἐν δεινοῖς, τῷ γε μὴ παρόντι· ὅλῳ δὲ ἤδη συνόντι τῷ ἐραστῷ. τίς δὲ
καὶ σωφροσύνης ἀνάγκη, μὴ χρῄζοντι αὐτῆς. τὸ γὰρ ἔχειν τοιαύτας ἐπιθυμίας, ὡς σωφροσύ-
νης δεῖσθαι πρὸς τὴν τούτων ἐγκράτειαν, οὐδέπω καθαροῦ, ἀλλ' ἐμπαθοῦς. ἀνδρεία τε διὰ
φόβον καὶ δειλίαν παραλαμβάνεται· οὐ γὰρ δὴ πρέπον ἔτι τὸν φίλον τοῦ θεοῦ, ὃν προώρισεν ὁ
θεὸς πρὸ καταβολῆς κόσμου εἰς τὴν ἄκραν ἐγκαταλεγῆναι υἱοθεσίαν, ἡδοναῖς ἢ φόβοις πε-
ριπίπτειν, καὶ περὶ τὴν κατάστολην ἀπασχολεῖσθαι τῶν παθῶν. τολμήσαις γὰρ φήσαιμ' ἄν,
καθάπερ προωρισμένως κεῖται, δι' ὧν πράξει καὶ οὗ τεύξεται, οὕτως καὶ αὐτὸς προορίσας ἔχει,
δι' οὗ ἔγνω, οὗ ἠγάπησεν, οὐκ ἔχων δυσέκληπτον τὸ μέλλον. καθάπερ οἱ πολλοὶ στοχαζόμενοι
βιοῦσιν· ἀπειληφὼς δὲ διὰ πίστεως γνωστικῆς, ὃ τοῖς ἄλλοις ἄδηλον. κἄστιν αὐτῷ δι' ἀγάπην ἐνε-
στὸς ἤδη τὸ μέλλον· πεπίστευκεν γὰρ διά τε τῆς προφητείας διά τε τῆς παρουσίας, τῷ μὴ ψευ-
δομένῳ θεῷ, καὶ ὃ πεπίστευκεν ἔχει, καὶ κρατεῖ τῆς ἐπαγγελίας· ἀλήθεια δὲ ὁ ἐπαγγειλάμε-
νος καὶ τὸ τέλος τῆς ἐπαγγελίας διὰ τῆς ἀξιοπιστίας τοῦ ἐπαγγειλαμένου κατ' ἐπιστήμην
βεβαίως ἀπείληφεν. ὁ δὲ τὴν ἐν οἷς ἐστι κατάστασιν βεβαίαν τῶν μελλόντων κατάληψιν εἰδὼς,
δι' ἀγάπης προσαπαντᾷ τῷ μέλλοντι· αὐτίκα οὐδὲ εὔξεται τυχεῖν τῶν τῇδε ὁ τεύξεσθαι πε-
πεισμένος τῶν ὄντως ἀγαθῶν· εὔχεσθαι δὲ ἀεὶ τῆς ἐπιβόλου καὶ κατορθωτικῆς πίστεως· καὶ πρὸς
τοῖς δὲ παμπόλλους ὡς ὅτι μάλιστα ὁμοίους αὐτῷ γενέσθαι εὔξεται εἰς δόξαν τοῦ θεοῦ, ἣ κατ'
ἐπίγνωσιν τελειοῦται· σωτήριος γάρ τις ὁ τῷ σωτῆρι ἐξομοιούμενος, εἰς ὅν ἀνθρωπίνῃ φύσει
χωρῆσαι τὴν εἰκόνα θέμις, ἀπαραβάτως τὰ κατὰ τὰς ἐντολὰς κατορθῶν. τὸ δ' ἐστι θρησκεύειν
τὸ θεῖον διὰ τῆς ὄντως δικαιοσύνης ἔργων τε καὶ γνώσεως. τούτου φωνὴν κατὰ τὴν εὐχὴν οὐκ
ἀναμένει κύριος. αἴτησαι λέγων, καὶ ποιήσω· ἐννοήθητι, καὶ δώσω· καθόλου γὰρ ἐν τῷ τρεπο-
μένῳ τὸ ἄτρεπτον ἀδύνατον λαβεῖν τάξιν καὶ σύστασιν· ἐν τροπῇ δὲ τῇ συνεχεῖ, καὶ διὰ τοῦτο
ἀστάτου τοῦ ἡγεμονικοῦ γινομένου, ἡ ἑκτικὴ δύναμις οὐ σώζεται. ὁ γὰρ ὑπὸ τῶν ἔξωθεν ὑπει-
σιόντων καὶ προσαπτόντων ἀεὶ μεταβάλλεται, πῶς ἄν ποτε ἐν ἕξει καὶ διαθέσει, καὶ συλ-
λήβδην ἐν ἐπιστήμης καθεκτικῇ γένοιτ' ἄν; καί τοι καὶ οἱ φιλόσοφοι τὰς ἀρετὰς ἕξεις καὶ διαθέ-
σεις καὶ ἐπιστήμας οἴονται. ὡς δὲ οὐ συγγενᾶται τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλ' ἐπίμικτός ἐστιν ἡ γνῶ-
σις· καὶ προσοχῆς μὲν δεῖται κατὰ τὰς ἀρχὰς ἡ μάθησις αὐτῆς, ἐκθρέψεώς τε καὶ αὐ-
ξήσεως, ἔπειτα δὲ ἐκ τῆς ἀδιαλείπτου μελέτης, εἰς ἕξιν ἔρχεται, οὕτως ἐν ἕξει τελειω-
θεῖσα τῇ μυστικῇ, ἀμετάπτωτος δι' ἀγάπην μένει· οὐ γὰρ μόνον τὸ πρῶτον αἴτιον, καὶ τὸ
ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένον αἴτιον κατείληφεν καὶ περὶ τούτων ἐμπέδως ἔχει, μονίμους μο-
νίμοις, καὶ ἀμεταπτώτοις καὶ ἀκινήτοις λόγοις κεκτημένος· ἀλλὰ καὶ περὶ ἀγαθῶν καὶ
περὶ κακῶν περί τε γενέσεως ἁπάσης, καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, περὶ ὧν ἐλάλησεν ὁ κύριος
τὴν ἀκριβεστάτην ἐκ καταβολῆς κόσμου εἰς τέλος ἀλήθειαν παρ' αὐτῆς ἔχει τῆς ἀληθείας,

μαθὼν

μαθὼν οὐκ ἐάν ποτε φανείη πιθανὸν ἢ κατὰ λόγον Ἑλληνικὸν ἀναγκαστικὸν πρὸς αὐτῆς αἱρού-
μενος τῆς ἀληθείας· τὰ δὲ εἰρημένα ὑπὸ κυρίου σαφῆ καὶ πρόδηλα ἔχει λαβὼν κἂν τοῖς ἄλ-
λοις τὴν ἐπικεκρυμμένην ἤδη περὶ πάντων ἀπείληφε τὴν γνῶσιν. τὰ λόγια δὲ τὰ παρ' ἡμῖν,
διαυγάζει περί τε τῶν ὄντων, ὡς ἔστι· περί τε τῶν μελλόντων, ὡς ἔσται· περί τε τῶν γεγονότων,
ὡς ἐγένετο ἐν τοῖς ἐπιστημονικοῖς μόνοις, ὧν ἐπιστήμων κρατιστεύσει, καὶ τὸν περὶ τἀγαθοῦ λό-
γον πρεσβεύσει, τοῖς νοητοῖς προσκείμενος ἀεὶ, ἀπ' ἐκείνων ἄνωθεν τῶν ἀρχετύπων τὴν περὶ
τὰ ἀνθρώπεια αὐτοῦ διοίκησιν ἀπογραφόμενος, καθάπερ οἱ προσιζόμενοι καὶ πρὸς τὸ ἄστρον
τὴν ναῦν κατευθύνοντες, πρὸς πᾶσαν καθήκουσαν πρᾶξιν ἑτοίμως ἔχειν παρεσκευασμένος,
πάντα τὰ ὀχληρὰ καὶ δεινὰ εἰθισμένος ὑπερορᾶν· ὅτ' ἂν ὑπομένειν δέῃ, μηδὲν προσπταίεις·
μὴ δὲ ἀσύμφωνον, μήτε αὐτῷ, μήτε τοῖς κοινοῖς ποτὲ ἐπιτελῶν, προοραστικὸς ὢν καὶ ἀκαμ-
πτος ἡδοναῖς ταῖς τε ὕπαρ· ταῖς τε δι' ὀνειράτων· διαίτῃ γὰρ λιτῇ καὶ αὐταρκείᾳ συνεθισμέ-
νος, σωφρονικὸς, εὐσταλὴς, μετὰ σεμνότητος ὑπάρχει, ὀλίγων τῶν ἀναγκαίων πρὸς τὸ διαζῆν
δεόμενος· μηδὲν περιττὸν πραγματευόμενος. ἀλλὰ μὴ δὲ ταῦτα ὡς προηγούμενα· ἐκ δὲ τῆς
κατὰ τὸν βίον κοινωνίας ὡς ἀναγκαῖα τῇ τῆς σαρκὸς ἐπιδημίᾳ, εἰς ὅσον ἀνάγκη προσκείμενος·
προηγουμένη γὰρ αὐτῷ ἡ γνῶσις· κατ' ἐπακολούθημα τοίνυν καὶ τοῖς εἰς γνῶσιν γυμνάζουσι
αὐτὸν προσανάκειται παρ' ἑκάστου μαθήματος τὸ πρόσφορον τῇ ἀληθείᾳ λαμβάνων· τῆς
μὲν οὖν μουσικῆς τὴν ἐν τοῖς ἡρμοσμένοις ἀναλογίαν διώκων· ἐν δὲ τῇ ἀριθμητικῇ τὰς αὐξή-
σεις καὶ μειώσεις τῶν ἀριθμῶν παρασημειούμενος, καὶ τὰς πρὸς ἀλλήλους σχέσεις. καὶ ὡς τὰ
πλεῖστα ἀναλογίᾳ τινὶ ἀριθμῶν ὑποπέπτωκεν, τὴν γεωμετρικὴν οὐσίαν αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς
θεωρῶν καὶ ἐθιζόμενος συνεχές τι διάστημα νοεῖν, καὶ οὐσίαν ἀμετάβλητον ἑτέραν τῶνδε τῶν σω-
μάτων οὖσαν, ἔτι τε αὖ τῆς ἀστρονομίας γῆθεν αἰωρούμενός τε τῷ νῷ συνυψωθήσεται οὐρα-
νῷ, καὶ τῇ περιφορᾷ συμπεριπολήσει· ἱστορῶν ἀεὶ τὰ θεῖα καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα συμφωνίαν, ἀφ'
ὧν ὁρμώμενος Ἀβραὰμ, εἰς τὴν τοῦ κτίσαντος ὑπερανέβη γνῶσιν. ἀλλὰ καὶ τῇ διαλεκτικῇ
προσχρήσεται ὁ γνωστικὸς, τὴν εἰς εἴδη τῶν γενῶν ἐκλεγόμενος διαίρεσιν, καὶ τὴν τῶν ὄντων
προσοίσεται διάκρισιν, μέχρις ἂν τῶν πρώτων καὶ ἁπλῶν ἐφάψηται· οἱ πολλοὶ δὲ καθάπερ
οἱ παῖδες τὰ μορμολύκια, οὕτως δεδίασι τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν· φοβούμενοι μὴ ἀπαγά-
γῃ αὐτούς, εἰ δὲ τοιαύτη παρ' αὐτοῖς ἐστιν ἡ πίστις· οὐ γὰρ ἂν γνῶσιν εἴποιμι, ἵνα λυθῇ πιθανολο-
γίᾳ, λυθήτω δὴ τούτοις μάλιστα, ὁμολογούντων οὐχ ἕξειν τὴν ἀλήθειαν· ἀνίκητος γάρ φησιν
ἡ ἀλήθεια· ψευδοδοξία δὲ καταλύεται. αὐτίκα πορφύραν ἐξ αὐτῆς παραθέσεως ἄλλης πορ-
φύρας ἐκλεγόμεθα. ὥστ' εἴ τις ὁμολογεῖ καρδίαν μὴ ἔχειν διηκριβωμένην τραπεζίταν οὐκ ἔχει τῶν
τῶν ἀργυραμοιβῶν. οὐδὲ μὴν τὸ κριτήριον τὸν λόγον, καὶ πῶς ἔτι τραπεζίτης οὗτος, δοκιμά-
ζειν μὴ δυνάμενος καὶ διακρῖναι τὸ ἀκίβδηλον νόμισμα τοῦ παραχαράγματος· κέκραγεν δὲ
ὁ Δαβὶδ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα οὐ σαλευθήσεται δίκαιος· οὔτ' οὖν ἀπατηλῷ λόγῳ, οὐδὲ μὴν πε-
πλανημένῃ ἡδονῇ, ὅθεν οὐδὲ τῆς οἰκείας κληρονομίας σαλευθήσεται· ἀπὸ ἀκοῆς ἄρα πονη-
ρᾶς οὐ φοβηθήσεται· οὔτ' οὖν διαβολῆς κενῆς, οὐδὲ μὴν ψευδοδοξίας τῆς περὶ αὐτὸν, ἀλλ' οὐ-
δὲ τοῖς πανούργοις δεδίξεται λόγοις ὁ διαγνῶναι τούτοις δυνάμενος, ἢ πρός τι τὸ ἐρωτᾶν ὀρ-
θῶς καὶ ἀποκρίνασθαι· οἷον θριγκός γάρ ἐστι διαλεκτικὴ, ὡς μὴ καταπατεῖσθαι πρὸς τῶν σοφι-
στῶν τὴν ἀλήθειαν· ἐπαινουμένους γὰρ χρὴ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ τοῦ κυρίου κατὰ τὸν προφή-
την, εὐφραίνεσθαι τὴν καρδίαν ζητοῦντας τὸν κύριον. ζητήσατε οὖν αὐτὸν καὶ κραταιώθητε·
ζητήσατε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ διὰ παντὸς παντοίως· πολυμερῶς γὰρ καὶ πολυτρόπως λα-
λήσας, οὐχ ἁπλῶς γνωρίζεται. οὔκουν ὡς ἀρεταῖς ταύταις συγχρώμενος ἡμῖν ὁ γνωστικὸς, πο-
λυμαθὴς ἔσται. ἀλλὰ συνεργοῖς τισι κἂν τῷ διαστέλλειν τά τε κοινὰ καὶ τὰ ἴδια, προσοίσεται
τὴν ἀλήθειαν· ἐστὶ γὰρ πάσης πλάνης καὶ ψευδοδοξίας αἴτιον, τὸ μὴ δύνασθαι διακρίνειν,
πῇ τε ἀλλήλοις τὰ ὄντα κοινωνεῖ, καὶ πῇ διενήνοχεν· εἰ δὲ μὴ κατὰ τὰ διωρισμένα τις τὸν λό-
γον ἐφοδεύοι, λήσεται συγχέας τά τε κοινὰ καὶ τὰ ἴδια· τούτου δὲ γινομένου, εἰς ἀνοδίαν, καὶ
πλάνην ἐμπίπτειν ἀναγκαῖον. ἡ διαστολὴ δὲ τῶν τε ὀνομάτων, τῶν τε πραγμάτων,
κἂν ταῖς γραφαῖς αὐταῖς μέγα φῶς ἐντίκτει ταῖς ψυχαῖς· ἀναγκαῖον γὰρ ἐπαΐειν τῶν
τε πλείονα σημαινουσῶν λέξεων, καὶ τῶν πλειόνων, ὅτ' ἂν ἕν τι σημαίνωσιν, ὅθεν καὶ τὸ
ὀρθῶς ἀποκρίνασθαι περιγίνεται· τὴν πολλὴν δὲ ἀχρηστίαν παραιτητέον· ἀπασχολοῦσαν

περὶ τὰ μηδὲν προσήκοντα, οἱονεὶ δὲ συνακτίοις προγυμνάσμασιν· εἴς τε τὴν ἀκριβῆ παράδοσιν τῆς ἀληθείας, ὅσον ἐφικτὸν καὶ ἀπερίσπαστον συγχρωμένους τοῖς μαθήμασι τοῦ γνωστικοῦ, καὶ εἰς προφυλακὴν τῶν κακοτεχνούντων λόγων, πρὸς ἀνατροπὴν τῆς ἀληθείας. οὐκ ἀπολειφθήσεται τοίνυν τῶν προκοπτόντων περὶ τὰς μαθήσεις τὰς ἐγκυκλίους, καὶ τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, ἀλλ' οὐ κατὰ τὸν προηγούμενον λόγον. τὸν δὲ ἀναγκαῖον καὶ δεύτερον καὶ περιστατικόν· οἷς γὰρ οἱ πανοῦργοι χρήσωνται οἱ κατὰ τὰς αἱρέσεις πονούμενοι, τούτοις ὁ γνωστικὸς εἰς εὖ καταχρήσεται. μερικῶς οὖν τυγχανούσης τῆς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν ἐμφαινομένης ἀληθείας, ἡ τῷ ὄντι ἀλήθεια, ὥσπερ ἥλιος ἐπιλάμψας τὰ χρώματα, καὶ τὸ λευκὸν, καὶ τὸ μέλαν, ὁποῖον ἕκαστον αὐτῶν διαδείκνυσιν· οὕτως δὲ καὶ αὕτη πᾶσαν ἐλέγχει σοφιστικὴν πιθανολογίαν. εἰκότως ἄρα προσαναπεφώνηται καὶ τοῖς Ἕλλησιν, ἀρχὰ μεγάλας ἀρετᾶς ὤνασσα ἀλήθεια. καθάπερ οὖν ἐπὶ τῆς ἀστρονομίας ἔχομεν ὑπόδειγμα τὸν Ἀβραάμ, οὕτως ἐπὶ τῆς ἀριθμητικῆς τὸν αὐτὸν Ἀβραάμ. ἀκούσας γὰρ ὅτι αἰχμάλωτος ἐλήφθη ὁ Λώτ, τοὺς ἰδίους οἰκογενεῖς τιη' ἀριθμήσας, καὶ ἐπεξελθὼν, πάμπολυν ἀριθμὸν τῶν πολεμίων χειροῦται. φασὶν οὖν εἶναι τοῦ μὲν κυριακοῦ σημείου τύπον, κατὰ τὸ σχῆμα τὸ τριακοσιοστὸν στοιχεῖον· τὸ δὲ ἰῶτα καὶ τὸ ἦτα, τοὔνομα σημαίνειν τὸ σωτήριον. μηνύεσθαι τοίνυν τοὺς Ἀβραὰμ οἰκείους εἶναι κατὰ τὴν σωτηρίαν, τοὺς τῷ σημείῳ καὶ τῷ ὀνόματι προσπεφευγότας κυρίους γεγονέναι τῶν αἰχμαλωτιζόντων, καὶ τῶν τούτοις ἀκολουθούντων παμπόλλων ἀπίστων ἐθνῶν. ἤδη δὲ ὁ μὲν τριακόσια ἀριθμὸς, τριάς ἐστιν ἐν ἑκατοντάδι· ἡ δεκὰς δὲ ὁμολογεῖται παντέλειος εἶναι· ὁ δὲ ὀκτὼ κύβος ὁ πρῶτος, ἡ ἰσότης ἐν ἁπάσαις ταῖς διαστάσεσι, μήκους, πλάτους, βάθους. αἱ, τε ἡμέραι τῶν ἀνθρώπων ἔσονται φησὶν, ἔτη ρκ΄. ἔστι δὲ ὁ ἀριθμὸς ἀπὸ μονάδος κατὰ σύνθεσιν, πεντεκαιδέκατος· σελήνη δὲ πεντεκαιδεκάτη, πλησιφαὴς γίνεται. ἔστι δὲ καὶ ἄλλως ὁ ἑκατὸν εἴκοσι τρίγωνος ἀριθμὸς, καὶ συνέστηκεν ἐξ ἰσότητος μὲν τοῦ ξδ΄. ὧν ἡ κατὰ μέρος σύνθεσις τετραγώνους γεννᾷ. α΄ γ΄ ε΄ ζ΄ θ΄ ια΄ ιγ΄ ιε΄. ἐξ ἀνισότητος δὲ τοῦ νς΄ ἑπτὰ τῶν ἀπὸ δυάδος ἀρτίων, οἳ γεννῶσι τοὺς ἑτερομήκεις. β΄ δ΄ ς΄ η΄ ι΄ ιβ΄ ιδ΄. κατ' ἄλλο πάλιν σημαινόμενον συνέστηκεν ὁ ἑκατὸν κ΄ ἀριθμὸς ἐκ τεσσάρων. ἑνὸς μὲν τριγώνου τοῦ πεντεκαιδεκάτου, ἑτέρου δὲ τετραγώνου τοῦ κε΄. τρίτου δὲ τετραγώνου, τοῦ λε΄. τετάρτου δὲ ἑξαγώνου, τοῦ με΄. κατὰ γὰρ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ὁ ε΄ παρείληπται καθ' ἕκαστον εἶδος. τῶν μὲν γὰρ τριγώνων, ἀπὸ μονάδος, ε΄ δὲ, ὁ ιε΄, τῶν δὲ τετραγώνων, ὁ κε΄. καὶ τῶν ἑξῆς ἀναλόγως. ναὶ μὴν ὁ κε΄ ἀριθμὸς, ε΄ ἀπὸ μονάδος ὢν τῆς Λευιτικῆς φυλῆς εἶναι σύμβολον λέγεται. ὁ δὲ λε΄. καὶ αὐτὸς ἔχεται τοῦ ἐκ τῶν διπλασίων διαγράμματος ἀριθμητικοῦ καὶ γεωμετρικοῦ καὶ ἁρμονικοῦ. τοῦ ς΄ η΄ θ΄ ιβ΄, ὧν ἡ σύνθεσις γεννᾷ τὸν λε΄. ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις Ἰουδαῖοι διαπλάσσεσθαι τὰ ἑπτάμηνα λέγουσιν. ὁ δὲ με΄, τοῦ ἐκ τῶν τριπλασίων διαγράμματος, τοῦ ς΄ θ΄ ιβ΄ ιη΄. ὧν ἡ σύνθεσις γεννᾷ τὸν με΄. καὶ ἐν ταύταις ὁμοίως ταῖς ἡμέραις, τὰ ἐννάμηνα διαπλάσσεσθαι φασί. τοῦτο μὲν οὖν τὸ εἶδος τοῦ ἀριθμητικοῦ ὑποδείγματος, γεωμετρίας δὲ ἔστω μαρτύριον ἡ κατασκευαζομένη σκηνὴ καὶ τεκταινομένη κιβωτός. ἀναλογίαις τισὶ λογικωτάταις, θείαις ἐπινοίαις κατασκευαζόμεναι, κατὰ συνέσεως δόσιν, ἐκ τῶν αἰσθητῶν εἰς τὰ νοητὰ, μᾶλλον δὲ ἐκ τῶνδε εἰς τὰ ἅγια, καὶ τῶν ἁγίων τὰ ἅγια μεταγούσης ἡμᾶς. τὰ μὲν γὰρ τετράγωνα ξύλα, τὸ τετράγωνον σχῆμα πάντη βεβηκέναι ὀρθὰς γωνίας ἀποτελοῦν τὸ ἀσφαλὲς δηλοῖ. καὶ μῆκος μὲν, τριακόσιοι πήχεις τοῦ κατασκευάσματος· πλάτους δὲ, ν΄. βάθους δὲ, λ΄. καὶ εἰς πῆχυν ἄνωθεν συντελεῖται, ἐκ τῆς πλατείας βάσεως ἀποξυνόμενον πυραμίδος τρόπον ἡ κιβωτὸς, τῶν διὰ πυρὸς καθαιρομένων καὶ δοκιμαζομένων σύμβολον ἡ γεωμετρική. αὕτη παρέχεται ἀναλογία, εἰς παραπομπὴν τῶν ἁγίων ἐκείνων μονῶν. ὧν τὰς διαφορὰς, αἱ διαφοραὶ τῶν ἀριθμῶν τῶν ὑποτεταγμένων μηνύουσιν. οἱ δὲ ἐμφερόμενοι λόγοι εἰσὶν ἑξαπλάσιοι, ὡς τὰ τριακόσια, τῶν ν΄. καὶ δεκαπλάσιοι, ὡς τῶν λ΄ δεκαπλάσια, τὰ τριακόσια. καὶ ἐπιδίμοιροι, τὰ γὰρ ν΄ τῶν λ΄. ἐπιδίμοιρα. εἰσὶ δ' οἳ τοὺς τριακοσίους πήχεις σύμβολον τοῦ κυριακοῦ σημείου λέγουσι· τοὺς ν΄ δὲ τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἀφέσεως τῆς κατὰ τὴν πεντηκοστὴν, καὶ τοὺς λ΄, ἢ ὡς ἔν τισι δώδεκα, τὸ κήρυγμα δηλοῦν ἱστοροῦσιν, ὅτι τριακοστῷ μὲν ἐκήρυξεν ὁ κύριος ἔτει. ιβ΄ δὲ ἦσαν οἱ ἀπόστολοι, καὶ εἰς πῆχυν συντελεῖσθαι τὸ κατασκεύασμα, εἰς μονάδα τελευτώσης τῆς τοῦ δικαίου προκοπῆς· καὶ εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως, ἡ δὲ τράπεζα ἡ ἐν τῷ ναῷ, πηχῶν ἐγεγόνει ἕξ,

καὶ

καὶ πόδας τέσσαρας, ἀνὰ πῆχυν ἕνα ἥμισυ, συνάγουσι τοὺς πάντας πήχεις δεκαοκτώ,
συμφώνως τῷ κατὰ τὸν ἐνιαύσιον κύκλον ἑλιγμῷ τῶν μηνῶν τῶν ιβ΄, καθ' οὓς τὰ πάντα φύει
τε καὶ τελεσφορεῖ ἡ γῆ, ταῖς τέσσαρσιν ὥραις οἰκειουμένη. γῆς δ' οἶμαι εἰκόνα ἡ τράπεζα δη-
λοῖ. τέσσαρσιν ἐπερειδομένη ποσί, θέρει, μετοπώρῳ, ἔαρι, χειμῶνι, δι' ὧν ὁδεύει τὸ ἔτος, διὸ καὶ
κυμάτια στρεπτά φησιν ἔχειν τὴν τράπεζαν, ἤτοι ὅτι περιόδοις καιρῶν κυκλεῖται τὰ πάντα,
ἢ καὶ τάχα τὴν ὠκεανῷ περιρρεομένην ἐδήλου γῆν. ἔτι τῆς μουσικῆς παράδειγμα ψάλ-
λων ὁμοῦ καὶ προφητεύων ἐγκείσθω Δαβίδ, ὑμνῶν τὸν θεὸν ἐμμελῶς. προσήκει δὲ εὖ μάλα
τὸ ἐναρμόνιον γένος τῇ δωριστὶ ἁρμονίᾳ καὶ τῇ φρυγιστὶ τὸ διάτονον, ὥς φησιν Ἀριστόξενος. ἡ τοί-
νυν ἁρμονία τοῦ βαρβάρου ψαλτηρίου, τὸ σεμνὸν ἐμφαίνουσα τοῦ μέλους, ἀρχαιοτάτη τυγ-
χάνουσα, ὑπόδειγμα Τερπάνδρῳ μάλιστα γίνεται πρὸς ἁρμονίαν τὴν Δώριον ὑμνοῦντι τὸν
Δία, ὧδέ πως, Ζεῦ πάντων ἀρχά. πάντων ἁγήτωρ, Ζεῦ σοὶ πέμπω ταύταν ὕμνων ἀρχάν. εἴη
δ' ἂν τῷ ψαλμῳδῷ κιθάρα ἀλληγορουμένη. κατὰ μὲν τὸ πρῶτον σημαινόμενον, ὁ κύριος· κα-
τὰ δὲ τὸ δεύτερον, οἱ προσεχῶς κρούοντες τὰς ψυχὰς ὑπὸ μουσηγέτῃ τῷ κυρίῳ, κἂν ὁ σωζό-
μενος λέγηται λαὸς κιθάρα κατ' ἐπίπνοιαν τοῦ λόγου. καὶ κατ' ἐπίγνωσιν τοῦ θεοῦ δοξάζων
μουσικῶς ἐξακούεται, κρουόμενος εἰς πίστιν τῷ λόγῳ. λάβοις δ' ἂν καὶ ἄλλως μουσικὴν συμ-
φωνίαν τὴν ἐκκλησιαστικήν, νόμου καὶ προφητῶν ὁμοῦ καὶ ἀποστόλων σὺν καὶ τῷ εὐαγγε-
λίῳ: τήν τε ὑποβεβηκυῖαν τὴν καθ' ἕκαστον προφήτην κατὰ τὰς μεταπηδήσεις τῶν προσώ-
πων συνῳδίαν. ἀλλ' ὡς ἐοίκασιν οἱ πλεῖστοι τῶν τὸ ὄνομα ἐπιγραφομένων, καθάπερ οἱ τοῦ Ὀδυσ-
σέως ἑταῖροι ἀγροίκως μετίασι τὸν λόγον, οὐ τὰς σειρῆνας, ἀλλὰ τὸν ῥυθμὸν καὶ τὸ μέλος πα-
ρερχόμενοι, ἀμαθίᾳ βύσαντες τὰ ὦτα, ἐπείπερ ἴσασιν οὐ δυνησόμενοι ἅπαξ ὑποσχόντες τὰς
ἀκοὰς Ἑλληνικοῖς μαθήμασι· μετὰ ταῦτα τοῦ νόστου τυχεῖν, τῷ δ' ἀπανθιζομένῳ τὸ χρειῶδες
εἰς ὠφέλειαν τῶν κατηχουμένων, καὶ μάλιστα Ἑλλήνων ὄντων. τοῦ κυρίου δὲ ἡ γῆ καὶ τὸ πλή-
ρωμα αὐτῆς, οὐκ ἀφεκτέον τῆς φιλομαθίας, ἀλόγων δίκην ζῴων, πλεῖστα δ' ὡς ἔνι μάλιστα
βοηθήματα τοῖς ἐπαΐουσιν ἐρανιστέον. πλὴν οὐδαμῶς ἐν τούτοις ἐνδιατριπτέον· ἀλλ' ἢ εἰς μόνον
τὸ ἀπ' αὐτῶν χρήσιμον, ὡς λαβόντας τοῦτο καὶ κτησαμένους, ἀπιέναι οἴκαδε δύνασθαι
ἐπὶ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν, πίσμα τῇ ψυχῇ βέβαιον τὴν ἐκ πάντων ἀσφάλειαν πεπο-
ρισμένους. ἁπτέον ἄρα μουσικῆς, εἰς κατακόσμησιν ἤθους καὶ καταστολήν. ἀμέλει καὶ παρὰ
πότον ψάλλειν ἀλλήλοις προπίνομεν κατεπᾴδοντες ἡμῶν τὸ ἐπιθυμητικόν, καὶ τὸν θεὸν δο-
ξάζοντες ἐπὶ τῇ ἀφθόνῳ τῶν ἀνθρωπείων ἀπολαύσεων δωρεᾷ. τῶν τε εἰς τὴν τοῦ σώματος,
τῶν τε εἰς τὴν τῆς ψυχῆς αὔξησιν τροφῶν ἀιδίως ἐπιχορηγηθῆναι, περιττὴ δὲ μουσικὴ ἀπο-
πτυστέα, ἡ κατακλῶσα τὰς ψυχάς, καὶ εἰς ποικιλίαν ἐμβάλλουσα, τοτὲ μὲν θρηνώδη· τοτὲ δὲ
ἀκόλαστον καὶ ἡδυπαθῆ, τοτὲ δὲ ἐκβακχευομένην καὶ μανικήν. ὁ αὐτὸς λόγος καὶ περὶ ἀστρο-
νομίας. αὕτη γὰρ μετὰ τῆς τῶν μεταρσίων ἱστορίας, περί τε σχήματος τοῦ παντὸς καὶ φορᾶς οὐ-
ρανοῦ, τῆς τε τῶν ἄστρων κινήσεως πλησιαίτερον τῇ κτιζούσῃ δυνάμει προσάγουσα τὴν ψυ-
χήν, εὐαισθήτως ἔχειν διδάσκει ὡρῶν ἐτείων, ἀέρων μεταβολῆς, ἐπιτολῶν, ἄστρων, ἐπεὶ καὶ ναυ-
τιλία καὶ γεωργία τῆς ἀπὸ ταύτης χρείας ἀποπληροῦται, καθάπερ τῆς γεωμετρίας, ἀρ-
χιτεκτονική τε καὶ οἰκοδομική, παρακολουθητικὴν δ' ὡς ἔνι μάλιστα τὴν ψυχὴν καὶ ἐπιπα-
ρασκευάζει τὸ μάθημα, τοῦ τε ἀληθοῦς διορατικήν, καὶ τοῦ ψεύδους διελεγκτικήν. ὁμολογιῶν
τε καὶ ἀναλογιῶν εὑρετικήν. ὥστε ἐν τοῖς ἀνομοίοις τὸ ὅμοιον θηρᾶν, ἐνάγει τε ἡμᾶς ἐπὶ τὸ εὑ-
ρεῖν ἀπλατὲς μῆκος καὶ ἐπιφάνειαν ἀβαθῆ, καὶ σημεῖον ἀμερές· καὶ ἐπὶ τὰ νοητὰ μετατίθη-
σιν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν. συνεργὰ τοίνυν φιλοσοφίας τὰ μαθήματα, καὶ αὐτὴ ἡ φιλοσοφία.
εἰς τὸ περὶ ἀληθείας διαλαβεῖν, αὐτίκα ἡ χλαμὺς ποτὲ ἦν τὸ πρῶτον, εἶτα ἐξάνθη, κρόκη-
τε ἐγένετο. καὶ στήμων, καὶ τότε ὑφάνθη. προπαρασκευασθῆναι τοίνυν τὴν ψυχήν, καὶ ποικίλως
γυμνασθῆναι χρή, εἰ μέλλοι ἀρίστη κατασκευάζεσθαι, ἐπεὶ τῆς ἀληθείας, τὸ μὲν ἐστι γνωστικόν, τὸ
δέ, ποιητικόν, ἐρρύηκεν δὲ ἀπὸ τοῦ θεωρητικοῦ· δεῖται δὲ ἀσκήσεως καὶ συγγυμνασίας πολλῆς
καὶ ἐμπειρίας. ἀλλὰ καὶ τοῦ θεωρητικοῦ, τὸ μέν τι ἐστὶ πρὸς τοὺς πέλας: τὸ δέ, ὡς πρὸς αὐτόν. διό-
περ καὶ τὴν παιδείαν οὕτως χρὴ συνασκεῖσθαι, ὥστε ἀμφοτέροις ἐνηρμόσθαι. ἔστι μὲν τὸν αὐ-
τάρκως τὰ συνεκτικὰ τῶν πρὸς γνῶσιν φερόντων ἐκμαθόντα, ἐφ' ἡσυχίας τοῦ λοιποῦ μέ-
νειν ἀναπαυόμενον, κατευθύνοντα τὰς πράξεις πρὸς τὴν θεωρίαν. ἔστι δὲ τῶν πέλας

ὠφέλειαν, τῶν μὲν, ἔστι τὸ γράφειν ἡμῶν· τῶν δὲ, ἔστι τὸ παραδιδόναι ἐσταλμένον τὸν λόγον. ἢ, τί ἄλλη παιδεία χρήσιμος; ἤ, τι τῶν γραφῶν τῶν κυριακῶν ἀνάγνωσις εἰς ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων ἀναγκαία, καὶ μάλιστα, ἐὰν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνάγωνται παιδείας οἱ ἐπαΐοντες. Τοιαύτην τινὰ ἐκκλησίαν ὁ Δαβὶδ διαγράφει. παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ περιβεβλημένη πεποικιλμένη. καὶ τοῖς Ἑλληνικοῖς καὶ περιττοῖς ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη πεποικιλμένη· ἡ ἀλήθεια δὲ κατὰ τοῦ κυρίου. βουλὴν γάρ σου φησί τις ἔγνω· εἰ μὴ σὺ δέδωκας σοφίαν, καὶ ἔπεμψας τὸ ἅγιόν σου πνεῦμα ἀπὸ ὑψίστων. καὶ οὕτως διωρθώθησαν αἱ τρίβοι τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τὰ ἀρεστά σου ἐδιδάχθησαν οἱ ἄνθρωποι, καὶ τῇ σοφίᾳ ἐσώθησαν. ὁ γνωστικὸς γὰρ οἶδεν κατὰ τὴν γραφὴν τὰ ἀρχαῖα, καὶ τὰ μέλλοντα εἰκάζει, ἐπίσταται στροφὰς λόγων, καὶ λύσεις αἰνιγμάτων. σημεῖα καὶ τέρατα προγινώσκει, καὶ ἐκβάσεις καιρῶν καὶ χρόνων, ὡς προειρήκαμεν. ὁρᾷς τὴν τῶν μαθημάτων πηγὴν, ἐκ τῆς σοφίας ὁρμωμένην; τοῖς δὲ ὑποκρούουσι, τί γὰρ ὄφελος εἰδέναι τὰς αἰτίας τοῦ πῶς κινεῖται ὁ ἥλιος φέρε εἰπεῖν, καὶ τὰ λοιπὰ ἄστρα, ἢ τὰ γεωμετρικὰ θεωρήματα ἐπεσκέφθαι, ἢ τὰ διαλεκτικὰ, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον μαθημάτων· πρὸς γὰρ καθηκόντων ἀπόδοσιν ταῦτα μηδὲν ὠφελεῖν, ἔστιν τε ἀνθρωπίνην σύνεσιν τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, μὴ γὰρ εἶναι διδακτικὴν τῆς ἀληθείας, ἐκεῖνα λεκτέον· πρῶτον μὲν, ὅτι καὶ περὶ τὰ μέγιστα τῶν ὄντων πταίουσιν οὗτοι, τουτέστι τὴν προαίρεσιν τοῦ νοῦ. οἱ γὰρ φυλάσσοντες φασὶν ὁσίως τὰ ὅσια, ὁσιωθήσονται, καὶ οἱ διδαχθέντες αὐτὰ, εὑρήσουσιν ἀπολογίαν. ὁ γνωστικὸς γὰρ μόνος εὐλόγως πάντα ὁσίως πράξει τὰ πρακτέα ὡς μεμαθηκὼς κατὰ τὴν τοῦ κυρίου διδασκαλίαν. δι᾽ ἀνθρώπων παραλαβὼν· πάλιν τε αὖ ἀκούειν ἔξεστιν. ἐν γὰρ χειρὶ αὐτοῦ, τουτέστι τῇ δυνάμει καὶ σοφίᾳ, καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ λόγοι ἡμῶν, πᾶσά τε φρόνησις, καὶ ἐργατειῶν ἐπιστήμη. οὐδὲν γὰρ ἀγαπᾷ ὁ θεὸς, εἰ μὴ τὸν σοφίᾳ συνοικοῦντα. ἔπειτα δὲ οὐκ ἀνέγνωσαν τὸ πρὸς τοῦ Σαλομῶντος εἰρημένον. περὶ γὰρ νεὼς κατασκευῆς διαλαβὼν, αὐτίκα φησίν. τεχνῖτις δὲ σοφία κατεσκεύασεν, ἡ δὲ σὴ πάτερ διακυβερνᾷ πρόνοια. καὶ πῶς οὐκ ἄλογον, τεκτονικῆς καὶ ναυπηγικῆς χεῖρον νομίζειν φιλοσοφίαν. τάχα που καὶ ὁ κύριος τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν ἐπὶ τῆς πόας κατακλιθέντων κατ᾽ αὐτὴν τὴν τιβεριάδος τοῖς ἰχθύσι τοῖς δυσὶ καὶ τοῖς ἐπὶ τοῖς κριθίνοις διέθρεψεν ἄρτοις· αἰνισσόμενος τὴν προπαιδείαν Ἑλλήνων τε καὶ Ἰουδαίων πρὸ τοῦ θείου πυροῦ, τῆς κατὰ τὸν νόμον γεωργουμένης τροφῆς. προπεπείρα γὰρ εἰς ὥραν θέρους τοῦ πυροῦ μᾶλλον ἡ κριθή. τὴν δὲ ἀνὰ τὸν κλύδωνα τὸν ἐθνικὸν γεννωμένην τε καὶ φερομένην φιλοσοφίαν Ἑλληνικὴν, οἱ ἰχθύες ἐμήνυον εἰς διαστροφὴν ἐκτενῆ τοῖς ἔτι χαμαὶ κειμένοις δεδομένοι, αὐξήσαντες μὲν οὐκέτι καθάπερ τῶν ἄρτων τὰ κλάσματα, τῆς δὲ τοῦ κυρίου μεταλαβόντες εὐλογίας, τὴν ἀνάστασιν τῆς θεότητος, κατὰ τὴν τοῦ λόγου δύναμιν ἐμπνεύσθησαν. ἀλλ᾽ εἰ καὶ περίεργος εἶ, ἔκλαβε θάτερον τῶν ἰχθύων τὴν ἐγκύκλιον, τὸν λοιπὸν δὲ αὖ τὴν ἐκείνην τὴν ἐπαναβεβηκυῖαν μηνύειν φιλοσοφίαν, αἳ δὴ τὰ συνάλογοι λόγου τοῦ κυριακοῦ, χορὸς δὲ ἀναύδων ἰχθύων ἐπερρόθει ἡ μοῦσα ἡ τραγικὴ εἴρηκέν που. κἂν μὴ δεῖ ἐλαττοῦσθαι, αὔξειν δὲ μόνον ἤδη λοιπὸν τὸν κυριακὸν λόγον εἰς ὃν περαιοῦται ὁ νόμος, ὁ προφήτης εἴρηκεν Ἰωάννης. συνῳδὸς ἤδη μοι τὸ μυστήριον τῆς ἀληθείας συγγνώμην ἀπαρνήμων εἰ περαιτέρω προβαίνειν τῆς ἐξεργασίας ὀκνῶ, τοῦτο μόνον ἀνακηρύσσων· πάντα δι᾽ αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν. ἀμέλει λίθος ἀκρογωνιαῖος εἴρηται. ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὔξει εἰς ναὸν ἅγιον θεοῦ, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον. σιωπῶ τὰ νῦν τὴν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ παραβολὴν λέγουσαν· ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ σαγήνην εἰς θάλασσαν βεβληκότι. κἀκ τοῦ πλήθους τῶν ἁλισκομένων ἰχθύων, τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀμεινόνων ποιουμένῳ, ἤδη δὲ καὶ τὰς τέσσαρας ἀρετὰς αὐτίκα ἡ παρ᾽ ἡμῖν σοφία ὧδέ πως ἀνακηρύσσει, ὥς τε καὶ τούτων τὰς πηγὰς τοῖς Ἕλλησιν παρὰ Ἑβραίων δεδόσθαι. μαθεῖν δ᾽ ἐκ τῶνδ᾽ ἔξεστιν· καὶ εἰ δικαιοσύνην ἀγαπᾷ τις, οἱ πόνοι ταύτης εἰσὶν ἀρεταί. σωφροσύνην γὰρ, καὶ φρόνησιν ἐκδιδάσκει δικαιοσύνην, καὶ ἀνδρείαν, ὧν χρησιμώτερον οὐδέν ἐστιν ἐν βίῳ ἀνθρώποις. ἔστι πᾶσιν εἰδέναι αὐτὸ κἀκεῖνο ἐχρῆν· ὅτι φύσει μὲν ἐπιτήδειοι γεγόναμεν πρὸς ἀρετήν· οὐ μὴν ὥς τε ἔχειν αὐτὴν ἐκ γενετῆς. ἀλλὰ πρὸς τὸ κτήσασθαι ἐπιτήδειοι. ᾧ λόγῳ λύεται τὸ πρὸς τῶν αἱρετικῶν ἀπορούμενον ἡμῖν, πότερον τέλειος ἐπλάσθη ὁ Ἀδὰμ, ἢ ἀτελής.

ἀλλ᾽

ἀλλ' εἰ μὲν ἀτελής, πῶς τελείου θεοῦ ἀτελὲς τὸ ἔργον καὶ μάλιστα ἄνθρωπος. εἰ δὲ τέλειος, πῶς παραβαίνει τὰς ἐντολάς. ἀκούσονται γὰρ καὶ παρ' ἡμῶν ὅτι τέλειος κατὰ τὴν κατασκευὴν οὐκ ἐγένετο, πρὸς δὲ τὸ ἀναλέξασθαι τὴν ἀρετὴν ἐπιτήδειος· διαφέρει γὰρ δήπου ἐπὶ τὴν ἀρετὴν γεγονέναι ἐπιτήδειον πρὸς τὴν κτῆσιν αὐτῆς. ἡμᾶς δὲ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν βούλεται σώζεσθαι. αὕτη οὖν φύσις ψυχῆς, ἐξ ἑαυτῆς ὁρμᾶν, εἶτα λογικοὶ ὄντες, λογικῆς οὔσης τῆς φιλοσοφίας, συγγένειάν τινα ἔχομεν πρὸς αὐτήν. ἡ δὲ ἐπιτηδειότης φορὰ μέν ἐστι πρὸς ἀρετήν, ἀρετὴ δ' οὔ. πάντες μὲν οὖν, ὡς ἔφην, πρὸς ἀρετῆς κτῆσιν πεφύκασιν, ἀλλ' ὁ μέν, μᾶλλον· ὁ δ' ἧττον προσέρχεται τῇ τε μαθήσει τῇ τε ἀσκήσει· διὸ καὶ οἱ μέν, ἐξήρκεσαν μέχρι τῆς τελείας ἀρετῆς· οἱ δέ, μέχρι τινὸς ἔφθασαν· ἀμεληθέντες δ' αὖ τινὲς καὶ εἰ ἄλλως ἦσαν εὐφυεῖς, εἰς τοὐναντίον ἀπετράπησαν. πολὺ δὲ μᾶλλον ἡ μεγέθει πασῶν μαθήσεων, καὶ ἀληθείᾳ διαφέρουσα γνῶσις χαλεπωτάτη κτήσασθαι, καὶ ἐν πολλῷ καμάτῳ περιγίνεται. ἀλλ' ὡς ἔοικεν, οὐκ ἔγνωσαν μυστήρια θεοῦ. ὅτι ὁ θεὸς ἔκτισεν τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ, καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας ἰδιότητος ἐποίησεν αὐτόν· καθ' ἣν ἰδιότητα τοῦ πάντα εἰδότος ὁ γνωστικός, καὶ δίκαιος καὶ ὅσιος μετὰ φρονήσεως εἰς μέτρον ἡλικίας τελείας ἀφικνεῖσθαι σπουδάζει. ὅτι δ' οὐ μόνον αἱ πράξεις καὶ αἱ ἔννοιαι, ἀλλὰ καὶ οἱ λόγοι καθαρεύουσι τοῦ γνωστικοῦ· ἐδοκίμασας τὴν καρδίαν μου ἐπεσκέψω νυκτός φησιν, ἐπύρωσάς με, καὶ οὐχ εὑρέθη ἐν ἐμοὶ ἀδικία. ὅπως ἂν μὴ λαλήσῃ τὸ στόμα μου τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, καὶ τί λέγει τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων. αὐτὴν τὴν ἁμαρτίαν γνωρίζει. οὐ παραχωροῦσαν ἐπὶ μετάνοιαν. κοινὸν γὰρ τοῦτο καὶ τῶν ἄλλων πιστῶν, ἀλλ' ὅ ἐστιν ἁμαρτία. οὐδὲ γὰρ τῆς δέ τινος καταγινώσκει. ἀλλ' ἁπλῶς πάσης τῆς ἁμαρτίας. οὐδ' ὅ ἐποίησέν τις κακῶς, ἀλλὰ τὸ μὴ ποιητέον συνίστησιν, ὅθεν καὶ ἡ μετάνοια διοσσή. ἡ μέν, κοινὴ ἐπὶ τῷ πεπλημμεληκέναι. ἡ δέ, τὴν φύσιν τῆς ἁμαρτίας καταμαθοῦσα ἀφίστασθαι τοῦ ἁμαρτάνειν αὐτοῦ κατὰ τὸν προηγούμενον λόγον πείθει, ᾧ ἕπεται, τὸ μὴ ἁμαρτάνειν. μὴ ταὐτὸν λεγόντων ὡς ὁ ἀδικῶν, καὶ ἁμαρτάνων κατ' ἐνέργειαν δαιμόνων πλημμελεῖ, ἐπεὶ κἂν ἀθῷος γένοιτο. τὰ δὲ αὐτὰ τοῖς δαιμονίοις κατὰ τὸ ἁμαρτάνειν αἱρούμενος, ἀνίδρατος, καὶ κοῦφος, καὶ εὐμετάβολος ἐν ἐπιθυμίαις ὡς δαίμων γίνεται ἄνθρωπος δαιμονικός. αὐτίκα ὁ μέν, κακὸς φύσει ἁμαρτητικὸς διὰ κακίαν γενόμενος, φαῦλος καθέστηκεν, ἔχων ἣν ἑκὼν εἵλετο· ἁμαρτητικὸς δὲ ὢν καὶ κατὰ τὰς πράξεις διαμαρτάνει. ἔμπαλιν δὲ ὁ σπουδαῖος κατορθοῖ. διὸ οὐ μόνον τὰς ἀρετάς, ἀλλὰ καὶ τὰς πράξεις τὰς καλὰς ἀγαθὰ καλοῦμεν. τῶν δὲ ἀγαθῶν ἴσμεν, τὰ μέν, αὐτὰ δι' αὑτὰ αἱρετά, ὡς τὴν γνῶσιν. οὐ γὰρ ἄλλο τι ἐξ αὐτῆς θηρώμεθα ἐπειδὰν παρῇ ἢ μόνον τὸ παρεῖναι αὐτὴν καὶ ἐν ἀδιαλείπτῳ θεωρίᾳ ἡμᾶς εἶναι, καὶ εἰς αὐτὴν καὶ δι' αὐτὴν ἀγωνίζεσθαι· τὰ δὲ δι' ἕτερα, τὴν πίστιν. διὰ τὴν ἐξ αὐτῆς περιγενομένην φυγήν τε τῆς κολάσεως, καὶ ὠφέλειαν τὴν ἐκ τῆς ἀνταποδόσεως. φόβος μὲν γὰρ αἴτιος τοῦ μὴ ἁμαρτάνειν τοῖς πολλοῖς· ἐπαγγελία δέ, ἀφορμὴ τοῦ διώκειν ὑπακοήν, δι' ἧς ἡ σωτηρία. τελειότατον ἄρα ἀγαθὸν ἡ γνῶσις, δι' αὐτὴν οὖσα αἱρετή. κατ' ἐπακολούθημα δὲ καὶ τὰ διὰ ταύτης ἀκολουθοῦντα καλά. καὶ ἡ κόλασις τῷ μὲν κολαζομένῳ διορθώσεως αἰτία· τοῖς δὲ δυναμένοις πόρρωθεν ὁρᾶν παράδειγμα γίνεται, δι' οὗ τὸ συνεμπίπτειν τοῖς ὁμοίοις ἀνακόπτουσιν. δεξώμεθα οὖν τὴν γνῶσιν, οὐ τῶν ἀποβαινόντων ἐφιέμενοι, ἀλλ' αὐτοῦ ἕνεκα τοῦ γινώσκειν ἀσπαζόμενοι. πρώτη γὰρ ὠφέλεια ἡ ἕξις ἡ γνωστική, ἡδονὰς ἀβλαβεῖς παρεχομένη καὶ ἀγαλλίασιν, καὶ νῦν καὶ εἰς ὕστερον. τὴν δὲ ἀγαλλίασιν εὐφροσύνην εἶναι φασίν, ἐπιλογισμὸν οὖσαν τῆς κατὰ τὴν ἀλήθειαν ἀρετῆς, διά τινος ἱλαρότητος καὶ διαχύσεως ψυχικῆς. τὰ δὲ μετέχοντα τῆς γνώσεως ἔργα, αἱ ἀγαθαὶ καὶ καλαὶ πράξεις εἰσίν. πλοῦτος μὲν γὰρ ἀληθής, ὁ ἐν ταῖς κατὰ τὴν ἀρετὴν πράξεσι πλεονασμός· πενία δέ, ἡ κατὰ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας ἀπορία. αἱ κτήσεις γὰρ καὶ χρήσεις τῶν ἀναγκαίων, οὐ τὴν ποιότητα ἔχουσι βλαβεράν, ἀλλὰ τὴν παρὰ τὸ μέτρον ποσότητα. διὸ περὶ τὰς ἐπιθυμίας ὁ γνωστικὸς περιγράφει κατά τε τὴν κτῆσιν κατά τε τὴν χρῆσιν. οὐχ ὑπερβαίνων τὸν τῶν ἀναγκαίων ὅρον τὸ ζῆν· ἄρα τὸ ἐνταῦθα ἀναγκαῖον ἡγούμενος εἰς ἐπιστήμης συναύξησιν, καὶ τὴν περιποίησιν τῆς γνώσεως, οὐ τὸ ζῆν, ἀλλὰ τὸ εὖ ζῆν περὶ πλείστου ποιήσεται. μήτ' οὖν παῖδας, μήτ' αὖ γάμον ἢ τοὺς γονεῖς, τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπης καὶ τῆς ἐν βίῳ δικαιοσύνης προτιμῶν. ἀδελφὴ δὲ τούτῳ ἡ γυνὴ μετὰ τὴν παιδοποιίαν, ὡς καὶ ὁμοπατρία κρίνεται.

τότε μόνον τοῦ ἀνδρὸς ἀναμιμνησκομένη, ὁπηνίκα ἂν τοῖς τέκνοις προσβλέπῃ. ὡς ἂν ἀδελφὴ
τῷ ὄντι ἐσομένη καὶ μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τῆς σαρκὸς, τῆς διαχωριζούσης καὶ διοριζούσης τὴν
γνῶσιν τῶν πνευματικῶν, τῇ ἰδιότητι τῶν σχημάτων. αὐταὶ γὰρ καθ' αὑτὰς ἐπ' ἴσης εἰσὶ ψυ-
χαί. αἱ ψυχαὶ οὐδέτεραι, οὔτε ἄρρενες, οὔτε θήλειαι, ἐπ' ἂν μήτε γαμῶσι μήτε γαμίσκον-
ται: καὶ μήτι οὕτως μετατίθεται εἰς τὸν ἄνδρα ἡ γυνὴ ἀθήλυντος ἐπ' ἴσης, καὶ ἀνδρικὴ καὶ
τελεία γενομένη. τοῦτ' ἦν ἄρα ὁ τῆς Σάῤῥας γένεσιν παιδὸς εὐαγγελισθείσης γέλως, οὐκ ἀ-
πιστησάσης οἶμαι τῷ ἀγγέλῳ: καταιδεσθείσης δὲ ἐκείνης αὖθις τὴν ὁμιλίαν, δι' ἧς ἔμελλεν
παιδὸς γενήσεσθαι μήτηρ. καὶ μάλ' ἐκτότε ὁ Ἀβραὰμ, ὁπηνίκα παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Αἰγύ-
πτου διὰ τὸ τῆς Σάῤῥας ἐκινδύνευεν κάλλος, οἰκείως αὐτὴν ἀδελφὴν προσεῖπεν, ἀλλ' οὔτε
ὁμομητρίαν, οὐδέπω καὶ ὁμοπατρίαν. τοῖς μὲν οὖν διὰ ἁμαρτιῶν μετανενοηκόσι καὶ μὴ στερεῶς
πεπιστευκόσι, διὰ τῶν δεήσεων παρέχει ὁ θεὸς τὰ αἰτήματα: τοῖς δ' ἀναμαρτήτως καὶ γνωστι-
κῶς βιοῦσιν, ἐννοουμένοις μόνον δίδωσιν. αὐτίκα τῇ Ἄννῃ ἐννοηθείσῃ μόνον τοῦ παιδὸς. ἐδόθη
σύλληψις τοῦ Σαμουήλ, αἴτησαι φησὶν ἡ γραφὴ, καὶ ποιήσω, ἐννοήθητι, καὶ δώσω. καρδιογνώ-
στην γὰρ τὸν θεὸν παρειλήφαμεν, οὐκ ἐκ κινήματος ψυχῆς τεκμαιρόμενον καθάπερ ἡμεῖς οἱ ἄν-
θρωποι, ἀλλ' οὐδὲ ἐκ τοῦ ἀποβαίνοντος, γελοῖον γὰρ οὕτως νοεῖν, οὐδὲ ὡς ὁ ἀρχιτέκτων γενό-
μενον τὸ ἔργον ἐπῄνεσε, καὶ ὁ θεὸς οὕτως ποιήσας τὸ φῶς, ἔπειτα ἰδὼν καλὸν εἶπεν. ὁ δὲ, καὶ
πρὶν ἢ ποιῆσαι οἷον ἔσται εἰδὼς, ὅπερ ἐπῄνεσεν. τὸ ἐγένετο δυνάμει ποιοῦντος καλὸν ἄνωθεν
διὰ τῆς ἀνάρχου προθέσεως τὸ ἐσόμενον ἐνεργείᾳ καλὸν, αὐτίκα τὸ ἐσόμενον ἤδη προεῖπεν
εἶναι καλὸν, τῇ φράσεως ὑπερβατῷ κρυψάσης τὴν ἀλήθειαν. εὔχεται τοίνυν ὁ γνωστικὸς καὶ
κατὰ τὴν ἔννοιαν πάσχειν τὴν ἔραν δι' ἀγάπης οἰκειούμενος τῷ θεῷ. καὶ τὰ μὲν πρῶτα, ἄφε-
σιν ἁμαρτιῶν αἰτήσεται, μετὰ δὲ τὸ μηκέτι ἁμαρτάνειν ἔτι τὸ εὖ ποιεῖν δύνασθαι, καὶ πάσχειν
τὴν κατὰ τὸν κύριον δημιουργίαν τε καὶ οἰκονομίαν συνιέναι, ἵνα δὴ καθαρὸς τὴν καρδίαν
γενόμενος διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τῆς διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τὴν μακα-
ρίαν θέαν μυηθῇ, ἐπακούσας τῆς λεγούσης γραφῆς ἀγαθὸν νηστεία μετὰ προσευχῆς. νηστεῖαι δὲ,
ἀποχὰς κακῶν μηνύουσι πάντων ἁπαξαπλῶς, τῶν τε κατ' ἐνέργειαν καὶ κατὰ λόγον καὶ
κατὰ τὴν διάνοιαν αὐτήν. ὡς ἔοικεν οὖν ἡ δικαιοσύνη τετράγωνός ἐστι, πάντοθεν ἴση καὶ ὁμοία,
ἐν λόγῳ, ἐν ἔργῳ, ἐν ἀποχῇ κακῶν, ἐν εὐποιΐᾳ, ἐν τελειότητι γνωστικῇ, οὐδαμῇ οὐδαμῶς
χωλεύουσα, ἵνα μὴ ἄδικός τε, καὶ ἄνισος φανῇ. ὁ μὲν οὖν τίς ἐστι δίκαιος, πάντως οὗτος καὶ πι-
στός: ὁ δὲ πιστὸς, οὐδέπω καὶ δίκαιος. τὴν κατὰ προκοπὴν καὶ τελείωσιν δικαιοσύνην λέγω,
καθ' ἣν ὁ γνωστικὸς δίκαιος λέγεται. αὐτίκα τῷ Ἀβραὰμ πιστῷ γενομένῳ ἐλογίσθη εἰς δικαιο-
σύνην, εἰς τὸ μεῖζον καὶ τελειότερον τῆς πίστεως προβεβηκότι. οὐ γὰρ ὁ ἀπεχόμενος μόνον τῆς
κακῆς πράξεως δίκαιος, ἐὰν μὴ προσεξεργάσηται καὶ τὸ εὖ ποιεῖν καὶ τὸ γνῶναι, δι' ἣν αἰ-
τίαν τὰ μὲν, ἀφεκτέον, τὰ δ' ἐνεργητέον, διὰ τῶν ὅπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν καὶ
ἀριστερῶν φησὶν ὁ Ἀπόστολος παραπέμπεσθαι τὸν δίκαιον εἰς κληρονομίαν τὴν ἄκραν, ὑπὸ
μὲν τῶν, πεφραγμένον· τοῖς δὲ, καὶ ἐνεργοῦντα. οὐ γὰρ ἡ σκέπη μόνη τῆς πανοπλίας, καὶ
ἡ τῶν ἁμαρτημάτων ἀποχὴ ἱκανὴ πρὸς τελείωσιν, εἰ μὴ προσλάβοι τὸ ἔργον τῆς δικαιοσύνης
τὴν εἰς εὐποιΐαν ἐνέργειαν. τότε ὁ περιδέξιος ἡμῖν καὶ γνωστικὸς ἐν δικαιοσύνῃ ἀποκαλύπτε-
ται δεδοξασμένος ἤδη κἀνθένδε καθάπερ ὁ Μωυσῆς τὸ πρόσωπον τῆς ψυχῆς, ὅπερ ἐν τοῖς
πρόσθεν τὸ σῶμα χαρακτηριστικὸν τῆς δικαίας εἰρήκαμεν ψυχῆς. καθάπερ γὰρ τοῖς ἐρίοις ἡ
δεῦψις τῆς βαφῆς ἐμμείνασα, τὴν ἰδιότητα καὶ παραλλαγὴν πρὸς τὰ λοιπὰ παρέχει ἔρια·
οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ὁ μὲν πόνος παρῆλθεν: μένει δὲ τὸ καλὸν, καὶ τὸ μὲν ἡδὺ καταλεί-
πεται: ἀναμάσσεται δὲ τὸ αἰσχρόν· αὗται γὰρ ἑκατέρας ψυχῆς χαρακτηριστικαὶ ποιότη-
τες, ἀφ' ὧν γνωρίζεται ἡ μὲν, δεδοξασμένη: ἡ δὲ, κατεγνωσμένη. ναὶ μὴν καθάπερ τῷ Μωυ-
σεῖ ἐκ τῆς δικαιοπραγίας καὶ τῆς κατὰ τὸ συνεχὲς πρὸς τὸν θεὸν τὸν λαλοῦντα αὐτῷ ὁμι-
λίας ἐπίχροιά τις ἐπεκάθιζε τῷ προσώπῳ δεδοξασμένη: οὕτως καὶ τῇ δικαίᾳ ψυχῇ θειά τις
ἀγαθοσύνης δύναμις κατά τε ἐπισκοπὴν, κατά τε τὴν προφητείαν, κατά τε τὴν διοικητι-
κὴν ἐνέργειαν ἐγχριπτομένη, οἷον ἀπαυγάσματος νοεροῦ καθάπερ ἡλιακῆς ἀλέας ἐναπο-
σημαίνεταί τι δικαιοσύνης σφραγῖδα ἐπιφανῆ, φῶς ἡνωμένον ψυχῇ δι' ἀγάπης ἀδιαστάτου,
θεοφορούσης καὶ θεοφορουμένης. ἐνταῦθα ἡ ἐξομοίωσις ἡ πρὸς τὸν σωτῆρα θεὸν ἀνακύπτει

τῷ

καρδιογνώστης ὁ θεός·

δικαιοσύνην τετράγωνον εἶναι·

τῷ γνωστικῷ· εἰς ὅσον ἀνθρωπίνῃ θεμιτὸν φύσει γινόμενος τέλειος. ὡς ὁ πατήρ φησιν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. αὐτὸς ἐστὶν ὁ εἰπὼν, τεκνία ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. ἐπεὶ καὶ ὁ θεὸς, οὐχ ᾗ φύσει ἀγαθός ἐστι, ταύτῃ μένει μακάριος καὶ ἄφθαρτος, οὔτε πράγματ' ἔχων, οὔτε ἄλλῳ παρέχων, ποιεῖν δὲ ἰδίως ἀγαθά. θεὸς οὕτως καὶ πατὴρ ἀγαθὸς ὤν τε καὶ γινόμενος ἐν ἀδιαλείπτοις εὐποιΐαις, ἐν τούτῳ τῷ τῆς ἀγαθωσύνης ἀπαραβάτως μένει. τί γὰρ ὄφελος ἀγαθοῦ μὴ ἐνεργοῦντος μηδὲ ἀγαθύνοντος. ὁ τοίνυν μετριοπαθήσας τὰ πρῶτα, καὶ εἰς ἀπάθειαν μελετήσας, αὐξήσας τε εἰς εὐποιΐαν γνωστικῆς τελειότητος. ἰσάγγελος μὲν ἐνταῦθα. φωτεινὸς δὲ ἤδη καὶ ὡς ὁ ἥλιος λάμπων κατὰ τὴν εὐεργεσίαν, σπεύδει τῇ γνώσει τῇ δικαίᾳ δι' ἀγάπης θεοῦ, ἐπὶ τὴν ἁγίαν μονὴν καθάπερ οἱ ἀπόστολοι. οὐχ ὅτι ἦσαν ἐκλεκτοὶ γενόμενοι ἀπόστολοι κατά τινα φύσεως ἐξαίρετον ἰδίωμα. ἐπεὶ καὶ ὁ ἰούδας ἐξελέγη σὺν αὐτοῖς, ἀλλ' οἷοί τε ἦσαν ἀπόστολοι γενέσθαι ἐκλεγέντες πρὸς τοῦ καὶ τὰ τέλη προορωμένου. ὁ γοῦν μὴ σὺν αὐτοῖς ἐκλεγεὶς ματθίας, ἄξιον ἑαυτὸν παρασχόμενος τοῦ γενέσθαι ἀπόστολον, ἀντικατατάσσεται ἰούδᾳ. ἔξεστιν οὖν καὶ νῦν ταῖς κυριακαῖς ἐνασκήσαντας ἐντολαῖς, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τελείως βιώσαντας, καὶ γνωστικῶς εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀποστόλων ἐγγραφῆναι. οὗτος πρεσβύτερός ἐστι τῷ ὄντι τῆς ἐκκλησίας, καὶ διάκονος ἀληθὴς τῆς τοῦ θεοῦ βουλήσεως, ἐὰν ποιῇ καὶ διδάσκῃ τὰ τοῦ κυρίου. οὐχ ὑπ' ἀνθρώπων χειροτονούμενος, οὐδ' ὅτι πρεσβύτερος δίκαιος νομιζόμενος, ἀλλ' ὅτι δίκαιος ἐν πρεσβυτερίῳ καταλεγόμενος, κἂν ἐνταῦθα ἐπὶ γῆς πρωτοκαθεδρίᾳ μὴ τιμηθῇ, ἐν τοῖς εἴκοσι καὶ τέσσαρσι καθεδεῖται θρόνοις τὸν λαὸν κρίνων, ὥς φησιν ἐν τῇ ἀποκαλύψει ἰωάννης· μία μὲν γὰρ τῷ ὄντι διαθήκη, ἡ σωτήριος ἀπὸ καταβολῆς κόσμου εἰς ἡμᾶς διήκουσα κατὰ διαφόρους γενεάς τε καὶ χρόνους, διάφορος εἶναι τὴν δόσιν ὑποληφθεῖσα. ἀκόλουθον γὰρ εἶναι μίαν ἀμετάθετον σωτηρίας δόσιν, παρ' ἑνὸς θεοῦ, δι' ἑνὸς κυρίου πολυτρόπως ὠφελοῦσαν, δι' ἣν αἰτίαν τὸ μεσότοιχον αἴρεται τὸ διορίζον τοῦ ἰουδαίου τὸν ἕλληνα εἰς περιούσιον λαόν. καὶ οὕτως ἄμφω εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως καταντῶσι· καὶ ἡ ἐξ ἀμφοῖν ἐκλογὴ μία, καὶ τῶν ἐκλεκτῶν φησὶν ἐκλεκτότεροι οἱ κατὰ τὴν τελείαν γνῶσιν καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς ἀπηνθισμένοι, καὶ τῇ μεγαλοπρεπεστάτῃ δόξῃ τετιμημένοι κριταί τε καὶ διοικηταὶ ἐπ' ἴσης ἔκ τε ἰουδαίων ἔκ τε Ἑλλήνων οἱ τέσσαρες καὶ εἴκοσι, διπλασιασθείσης τῆς χάριτος. ἐπεὶ καὶ αἱ ἐνταῦθα κατὰ τὴν ἐκκλησίαν προκοπαὶ, ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων, διακόνων μιμήματα οἶμαι ἀγγελικῆς δόξης, κἀκείνης τῆς οἰκονομίας τυγχάνουσιν, ἣν ἀναμένειν φασὶν αἱ γραφαὶ τοὺς κατ' ἴχνος τῶν ἀποστόλων ἐν τελειώσει δικαιοσύνης κατὰ τὸ εὐαγγέλιον βεβιωκότας ἐν νεφέλαις. τούτους ἀρθέντας γράφει ὁ Ἀπόστολος διακονήσειν μὲν τὰ πρῶτα, ἔπειτα ἐγκαταταγῆναι τῷ πρεσβυτερίῳ κατὰ προκοπὴν δόξης· δόξα γὰρ δόξης διαφέρει, ἄχρις ἂν εἰς τέλειον ἄνδρα αὐξήσωσιν. οἱ τοιοῦτοι κατὰ τὸν Δαβὶδ, καταπαύσουσιν ἐν ὄρει ἁγίῳ θεοῦ τῇ ἀνωτάτῳ ἐκκλησίᾳ, καθ' ἣν οἱ φιλόσοφοι συνάγονται τοῦ θεοῦ οἱ τῷ ὄντι ἰσραηλῖται οἱ καθαροὶ τὴν καρδίαν, ἐν οἷς δόλος οὐδείς· οἱ μὴ καταμείναντες ἐν ἑβδομάδι ἀναπαύσεως, ἀγαθοεργίᾳ δὲ θείας ἐξομοιώσεως εἰς ὀγδοαδικῆς εὐεργεσίας κληρονομίαν ὑπερκύψαντες ἀκορέστου θεωρίας εἰλικρινεῖ ἐποπτείᾳ προσανέχοντες. ἔστι δὲ καὶ ἄλλα φησὶν ὁ κύριος πρόβατα, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· ἄλλης αὐλῆς καὶ μονῆς ἀναλόγως τῆς πίστεως κατηξιωμένα, τὰ δὲ ἐμὰ πρόβατα τῆς ἐμῆς ἀκούει φωνῆς συνιέντα γνωστικῶς τὰς ἐντολάς. τὸ δ' ἔστι, μεγαλοφρόνως καὶ ἀξιολόγως ἐκλέχεσθαι σὺν καὶ τῇ τῶν ἔργων ἀνταποδόσει τε καὶ ἀντακολουθίᾳ. ὥστε ὅταν ἀκούσωμεν ἡ πίστις σου σέσωκέ σε, οὐχ ἁπλῶς τοὺς ὁπωσοῦν πιστεύσαντας σωθήσεσθαι λέγειν αὐτὸν ἐκδεχόμεθα, ἐὰν μὴ καὶ τὰ ἔργα ἐπακολουθήσῃ, αὐτίκα ἰουδαίοις μόνοις ταύτην ἔλεγε τὴν φωνὴν, τοῖς νομικοῖς καὶ ἀνεπιλήπτως βεβιωκόσιν, οἷς μόνον ἡ εἰς τὸν κύριον ὑπελείπετο πίστις. οὐκ ἂν οὖν μετὰ ἀκρασίας πιστὸς εἴη, ἀλλὰ κἂν ἐξέλθῃ τὴν σάρκα, ἀποθέσθαι τὰ πάθη ἀνάγκη πρότερον, ὡς εἰς τὴν μονὴν τὴν οἰκείαν χωρῆσαι δυνηθῆναι. πλέον δέ ἐστι τοῦ πιστεῦσαι τὸ γνῶναι, καθάπερ ἀμέλει τοῦ σωθῆναι, τὸ καὶ μετὰ τὸ σωθῆναι τιμῆς τῆς ἀνωτάτω ἀξιωθῆναι. διὰ πολλῆς τοίνυν τῆς παιδείας ἀπεκδυσάμενος τὰ πάθη ὁ πιστὸς ἡμῶν μέτεισιν ἐπὶ τὴν βελτίονα τῆς προτέρας μονῆς μεγίστην κόλασιν. ἐπιφερόμενος τὸ ἰδίωμα τῆς μετανοίας, ὧν ἐξήμαρτεν μετὰ τὸ βάπτισμα. ἀνιᾶται γοῦν ἔτι μᾶλλον ἤτοι μὴ δέ πω ἢ καὶ μὴ δ' ὅλως τυγχάνων ὧν ἄλλους

ὁρᾷ μεταιληφότας. πρὸς δὲ, καὶ ἐπαισχύνεται τοῖς πλημμεληθεῖσιν αὐτῷ. αἱ δὴ μέγισται κο-
λάσεις εἰσὶ τῷ πιστῷ. ἀγαθὴ γὰρ ἡ τοῦ θεοῦ δικαιοσύνη, καὶ δικαία ἐστὶν ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ,
κἂν παύσωνται ἄρα που αἱ τιμωρίαι κατὰ τὴν ἀποπλήρωσιν τῆς ἐκτίσεως καὶ τῆς ἑκά-
στου ἀποκαθάρσεως, μεγίστην ἔχουσι παραμένουσαν λύπην, ὅτι τῆς ἄλλης ἄξιοι εὑρεθέντες
αὐλῆς, τὴν ἐπὶ τῷ μὴ συνεῖναι τοῖς διὰ δικαιοσύνην δοξασθεῖσιν. αὐτίκα ὁ Σαλομὼν σοφοὺ
καλῶν τὸν γνωστικὸν πολλοὺς τῶν θαυμαζόντων αὐτοῦ τὸ ἀξίωμα τῆς μονῆς, τάδε φησίν· ὄψονται
γὰρ τελευτὴν σοφοῦ, καὶ οὐ νοήσουσι, τί ἐβουλεύσατο περὶ αὐτοῦ, καὶ εἰς τί ἠσφαλίσατο αὐ-
τὸν ὁ κύριος· ἐπί τε τῆς δόξης ἐροῦσιν αὐτοῦ, οὗτος ἦν ὃν ἔσχομέν ποτε εἰς γέλωτα καὶ εἰς πα-
ραβολὴν ὀνειδισμοῦ οἱ ἄφρονες· τὸν βίον αὐτοῦ ἐλογισάμεθα, μανίαν, καὶ τὴν τελευτὴν αὐ-
τοῦ, ἄτιμον· πῶς κατελογίσθη ἐν υἱοῖς θεοῦ, καὶ ἐν ἁγίοις ὁ κλῆρος αὐτοῦ ἐστιν. οὐ μόνον τοίνυν
ὁ πιστὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐθνικὸς δικαιότατα κρίνεται· ἐπειδὴ γὰρ ᾔδει ὁ θεὸς ἅτε προγνώστης ὢν,
μὴ πιστεύσοντα τοῦτον, οὐδὲν ἧττον ὅπως τήν γε καθ' ἑαυτὸν ἀναλέξηται τελείωσιν· ἔδωκεν μὲν
φιλοσοφίαν αὐτῷ, ἀλλὰ πρὸ τῆς πίστεως· ἔδωκεν δὲ τὸν ἥλιον, καὶ τὴν σελήνην, καὶ τὰ ἄστρα
εἰς θρησκείαν, ἃ ἐποίησεν ὁ θεὸς τοῖς ἔθνεσιν φησὶν ὁ νόμος. ἵνα μὴ τέλεον ἄθεοι γενόμενοι, τε-
λέως καὶ διαφθαρῶσιν· οἱ δὲ κἀν ταύτῃ γενόμενοι τῇ ἐντολῇ ἀγνώμονες, γλυπτοῖς προσεσχηκό-
τες ἀγάλμασι. κἂν μὴ μετανοήσωσι, κρίνονται. οἱ μὲν, ὅτι δυνηθέντες οὐκ ἠθέλησαν πιστεῦ-
σαι τῷ θεῷ· οἱ δὲ, ὅτι καὶ θελήσαντες οὐκ ἐξεπόνησαν τὸ γενέσθαι πιστοί. ναὶ μὴν κἀκεῖ-
νοι οἱ ἀπὸ τῆς τῶν ἄστρων σεβήσεως μὴ ἐπαναδραμόντες ἐπὶ τὸν τούτων ποιητήν. ὁδὸς γὰρ ἦν
αὕτη δοθεῖσα τοῖς ἔθνεσιν ἀνακύψαι πρὸς θεὸν διὰ τῆς τῶν ἄστρων θρησκείας. οἱ δὲ μὴ ἐπὶ τού-
τοις θελήσαντες ἐπιμεῖναι τοῖς δοθεῖσιν αὐτοῖς ἄστρασιν, ἀλλὰ καὶ τούτων ἀποπεσόντες εἰς
λίθους καὶ ξύλα, ὡς χνοῦς φησιν ἐλογίσθησαν, καὶ ὡς σταγὼν ἀπὸ κάδου· περιουσιοὶ εἰς σωτηρίαν,
οἱ ἀπορριπτόμενοι τοῦ σώματος. ὥσπερ οὖν τὸ μὲν ἁπλῶς σώζειν τῶν μέσων ἐστίν· τὸ δ' ὀρθῶς,
καὶ δεόντως κατόρθωμα. οὕτως καὶ πᾶσα πρᾶξις· γνωστικοῦ μὲν κατόρθωμα, τοῦ δὲ ἁπλῶς
πιστοῦ μέση πρᾶξις λέγοιτ' ἂν μὴ δέπω κατὰ λόγον ἐπιτελουμένη, μὴ δὲ μὴν κατ' ἐπίστασιν
κατορθουμένη. παντὸς δὲ ἔμπαλιν τοῦ ἐθνικοῦ ἁμαρτητική· οὐ γὰρ τὸ ἁπλῶς εὖ πράττειν, ἀλλὰ τὸ
πρός τινα σκοπὸν τὰς πράξεις ποιεῖσθαι, καὶ λόγον ἐνεργεῖν καθῆκεν αἱ γραφαὶ παριστᾶσιν.
καθάπερ οὖν τοῖς ἀπείροις τοῦ λυρίζειν λύρας οὐχ ἁπτέον, οὐδὲ μὴν τοῖς ἀπείροις τοῦ αὐλεῖν
αὐλῶν· οὕτως οὐδὲ πραγμάτων ἁπτέον, τοῖς μὴ τὴν γνῶσιν εἰληφόσι, καὶ εἰδόσιν ὅπως αὐ-
τοῖς παρὰ λόγον τὸν βίον χρηστέον. τὸν γοῦν τῆς ἀληθείας ἀγῶνα οὐ μόνον ἐν πολέμοις ἀ-
γωνίζονται οἱ πολέμων ἀθληταί, ἀλλὰ καὶ ἐν συμποσίοις, καὶ ἐπὶ κοίτης, κἀν τοῖς δικαστη-
ρίοις, οἱ ἀλειψάμενοι τῷ λόγῳ, αἰχμάλωτοι γενέσθαι ἡδονῆς αἰσχυνόμενοι, οὐ μὴν ποτ' ἂν
ἀρετὴν ἀλλάξωμαι ἀντ' ἀδίκου κέρδεος· ἄδικον δὲ αὐτήρις κέρδος, ἡδονὴ καὶ λύπη, πόνος
τε καὶ φόβος, καὶ συνελόντι εἰπεῖν τὰ πάθη τῆς ψυχῆς. ὧν τὸ παραυτίκα τερπνὸν, ἀνιαρὸν
εἰς τοὐπιόν· τί γὰρ ὄφελος, ἐὰν τὸν κόσμον κερδήσῃς φησὶ, τὴν δὲ ψυχὴν ἀπολέσῃς. δῆλον
οὖν τοὺς μὴ ἐπιτελοῦντας τὰς καλὰς πράξεις, οὐδὲ γιγνώσκειν τὰ ὠφέλιμα ἑαυτοῖς, εἰ δὲ τοῦτο,
οὐδὲ εὔξασθαι ὀρθῶς οἷοί τε οὗτοι παρὰ τοῦ θεοῦ λαβεῖν τὰ ἀγαθὰ, ἀγνοοῦντες τὰ ὄντως ἀ-
γαθά. οὐδ' ἂν λαβόντες αἴσθοιντο τῆς δωρεᾶς, οὐδ' ἂν εὖ ἀπολαύσειαν κατ' ἀξίαν οὗ μὴ
ἔγνωσαν, ὑπό τε τῆς ἀπειρίας τοῦ χρήσασθαι τοῖς δοθεῖσι καλῶς· ὑπό τε τῆς ἄγαν ἀμα-
θίας, μηδέπω χρηστέον ταῖς θείαις δωρεαῖς ἐγνωκότες· ἀμαθία δὲ, ἀγνοίας αἰτία, καί μοι δο-
κῶ, κομπώδης μὲν ἐστὶν ψυχῆς καύχημα. πλὴν εὐσυνειδήτου ἐπιφθέγγεσθαι τοῖς κατὰ
περίστασιν συμβαίνουσι· πρὸς ταῦθ' ὅτι χρὴ καὶ παλαμᾶσθαι, τὸ γὰρ εὖ μετ' ἐμοῦ καὶ τὸ δί-
καιον σύμμαχον ἔσται. καὶ οὐ μή ποτε ἀλῷ καλὰ πράσσων, αὕτη δὲ ἡ εὐσυνειδησία, τὸ ὅ-
σιον τό τε πρὸς τὸν θεὸν καὶ τὸ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους δίκαιον διασώζει, καθαρὰν τὴν ψυχὴν φυ-
λάττουσα διανοήμασι σεμνοῖς καὶ λόγοις ἁγνοῖς, καὶ τοῖς δικαίοις ἔργοις· οὕτως δύναμιν λα-
βοῦσα κυριακὴν ἡ ψυχὴ, μελετᾷ εἶναι θεός· κακὸν μὲν οὐδὲν ἄλλο, πλὴν ἀγνοίας εἶναι νομίζου-
σα, καὶ τῆς μὴ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἐνεργείας. ἀεὶ δὲ εὐχαριστοῦσα ἐπὶ πᾶσι τῷ θεῷ δι' ἀ-
κοῆς δικαίας καὶ ἀναγνώσεως θείας, διὰ ζητήσεως ἀληθοῦς, διὰ προσφορᾶς ἁγίας, δι' εὐχῆς
μακαρίας· αἰνοῦσα, ὑμνοῦσα, εὐλογοῦσα, ψάλλουσα, οὐ διορίζεταί ποτε τοῦ θεοῦ κατ' οὐδένα
καιρὸν ἡ τοιάδε ψυχή. εἰκότως οὖν εἴρηται. καὶ οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτῷ συνήσουσιν ἀλήθειαν,

καὶ

καὶ οἱ πιστοὶ ἐν ἀγάπῃ προσμενοῦσιν αὐτῷ. ὁρᾷς οἷα περὶ τῶν γνωστικῶν διαλέγεται ἡ σοφία. αἱ ἀνάλογοι ἄρα καὶ μοναὶ ποικίλαι, κατ' ἀξίαν τῶν πιστευσάντων, αὐτίκα ὁ Σαλομών, δοθήσεται γὰρ αὐτῷ τῆς πίστεως ἡ χάρις ἐκλεκτή, καὶ κλῆρος ἐν ναῷ κυρίου θυμηρέστερος. τὸ συγκριτικὸν γὰρ δείκνυσι μὲν τὰ ὑποβεβηκότα ἐν τῷ ναῷ τοῦ θεοῦ, ὅς ἐστιν ἡ πᾶσα ἐκκλησία, ἀπολείπει δὲ ἐννοεῖν καὶ τὸ ὑπερθετικόν, ἔνθα ὁ κύριός ἐστι, ταύτας ἐκλεκτὰς οὔσας τὰς τρεῖς μονάς. οἱ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἀριθμοὶ αἰνίσσονται ὁ τριάκοντα καὶ ξ΄, καὶ ὁ ἑκατόν, καὶ ἡ μὲν τελεία κληρονομία, τῶν εἰς ἄνδρα τέλειον ἀφικνουμένων κατ' εἰκόνα τοῦ κυρίου. ἡ δὲ ὁμοίωσις, οὐχ ὥς τινες ἡ κατὰ τὸ σχῆμα τὸ ἀνθρώπινον, ἄθεος γὰρ ἥδε ἡ φορά. οὐδὲ μὴν ἡ κατ' ἀρετὴν ἡ πρὸς τὸ πρῶτον αἴτιον, ἀσεβὴς γὰρ καὶ ἥδε ἡ ἐκδοχή, τὴν αὐτὴν ἀρετὴν εἶναι ἀνθρώπου καὶ τοῦ παντοκράτορος θεοῦ προσδοκησάντων. ὑπέλαβες φησὶν ἀνομίαν, ὅτι ἔσομαί σοι ὅμοιος. ἀλλ' ἀρκετὸν γὰρ τῷ μαθητῇ γενέσθαι ὡς ὁ διδάσκαλος λέγει ὁ διδάσκαλος. καθ' ὁμοίωσιν οὖν τοῦ θεοῦ ὁ εἰς υἱοθεσίαν καὶ φιλίαν τοῦ θεοῦ καταταγεὶς κατὰ τὴν συγκληρονομίαν τῶν κυρίων καὶ θεῶν γίνεται, ἐὰν καθὼς αὐτὸς ἐδίδαξεν ὁ κύριος κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τελειωθῇ. ὁ γνωστικὸς ἄρα τὴν προσεχεστέραν ἀναμάσσεται ὁμοιότητα, τὴν διάνοιαν τὴν τοῦ διδασκάλου, ἵν' ἅτινα ἐκεῖνος ἰδὼν, ἐνετείλατό τι καὶ συνεβούλευσε τοῖς φρονίμοις καὶ σώφροσι. ταύτην συνιείς, ὡς ὁ διδάξας ἐβούλετο, καὶ διὰ τὴν νόησιν ἀναλαβὼν τὴν μεγαλοπρεπῆ, διδάξας μὲν ἀξιολόγως ἐπὶ τῶν δωμάτων τοὺς ὑψηλῶς οἰκοδομεῖσθαι δυναμένους· προκατάρξας δὲ τῆς τῶν λεγομένων ἐνεργείας κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς πολιτείας· δυνατὰ γὰρ ἐνετείλατο, καὶ δὴ τῷ ὄντι ἀρχικὸν ἐστὶ καὶ ἡγεμονικὸν τὸ βασιλικόν τι καὶ Χριστιανοῦ. ἐπεὶ μὴ τῶν ἔξω μόνων θηρίων κατακυριεύειν ἐτάγημεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἀγρίων παθῶν. κατ' ἐπίστασιν οὖν ὡς ἔοικεν, τοῦ κοινοῦ καὶ ἀγαθοῦ βίου σώζεται ὁ γνωστικὸς πλέον τῶν γραμμάτων καὶ φαρισαίων συνιείς τε καὶ ἐνεργῶν. ἔντεινον καὶ κατευοδοῦ καὶ βασίλευε ὁ Δαβὶδ γράφει· ἕνεκεν ἀληθείας καὶ πρᾳότητος καὶ δικαιοσύνης. καὶ ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιά σου, τουτέστιν, ὁ κύριος. τίς οὖν σοφὸς καὶ συνήσει ταῦτα, συνετὸς, καὶ γνώσεται αὐτά. διότι εὐθεῖαι αἱ ὁδοὶ τοῦ κυρίου φησὶν ὁ προφήτης, δηλῶν μόνον δύνασθαι τὸν γνωστικὸν τὰ ἐπικεκρυμμένως πρὸς τοῦ πνεύματος εἰρημένα, νοήσειν τι καὶ διασαφήσειν, καὶ ὁ συνιὼν ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, σιωπήσεται λέγει ἡ γραφή. δηλονότι πρὸς τοὺς ἀναξίους ὁ ἐξειπεῖν, ὅτι φησὶν ὁ κύριος, ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω, οὐ πάντων εἶναι τὸ ἀκούειν καὶ συνιέναι λέγων. αὐτίκα ὁ Δαβίδ· σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέρων γράφει, ἀπὸ τῆς τηλαυγήσεως ἐνώπιον αὐτοῦ, αἱ νεφέλαι διῆλθον· χάλαζα καὶ ἄνθρακες πυρὸς, ἐπικεκρυμμένους τοὺς ἁγίους λόγους εἶναι διδάσκων· καὶ δὴ τοῖς μὲν γνωστικοῖς δηδεῖς καὶ τηλαυγεῖς καθάπερ χάλαζαν ἀβλαβῆ καταπέμπεσθαι θεόθεν μηνύει· σκοτεινοὺς δὲ πολλοὺς, καθάπερ τοὺς ἐκ πυρὸς ἀπεσβεσμένους ἄνθρακας· οὓς εἰ μή τις ἀνάψαι καὶ ἀναζωπυρῆσαι, οὐκ ἐκφλεγήσονται, οὐδ' ἐμφωτισθήσονται. κύριος οὖν φησὶ δίδωσί μοι γλῶσσαν παιδείας, τοῦ γνῶναι ἐν καιρῷ, ἡνίκα δεῖ εἰπεῖν λόγον, οὐ κατὰ τὸ μαρτύριον μόνον, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸν κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν. καὶ ἡ παιδεία κυρίου ἀνοίγει μου τὸ στόμα. γνωστικοῦ ἄρα καὶ τὸ εἰδέναι χρῆσθαι τῷ λόγῳ, καὶ ὁπότε, καὶ ὅπως, καὶ πρὸς οὕς τινας. ἤδη δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου καὶ οὐ κατὰ Χριστὸν, τὴν μὲν διδασκαλίαν τὴν Ἑλληνικὴν στοιχειώδη παραδίδωσιν εἶναι· τελείαν δὲ τὴν κατὰ Χριστόν. καθάπερ ἤδη πρότερον ἐμηνύσαμεν. αὐτίκα ἡ ἀγριέλαιος ἐγκεντρίζεται εἰς τὴν πιότητα τῆς ἐλαίας, καὶ δὴ καὶ φύεται ὁμοειδῶς ταῖς ἡμέροις ἐλαίαις· χρῆται γὰρ τὸ ἐμφυτευόμενον ἀντὶ γῆς τῷ δένδρῳ τῷ ἐν ᾧ ἐμφυτεύεται. πάντα δὲ ὁμοῦ τὰ φυτὰ ἐκ μελεδώσματος θείου βεβλάστηκεν. διὸ κἂν ἀγριέλαιος ὁ κότινος τυγχάνῃ· ἀλλὰ τοὺς ὀλυμπιονίκας στέφει, καὶ τὴν ἄμπελον ἡ πτελέα εἰς ὕψος ἀνάγουσα εὐκαρπεῖν διδάσκει. ὁρῶμεν δὲ ἤδη πλείονα τὴν τροφὴν ἐπισπώμενα τὰ ἄγρια τῶν δένδρων, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι πέττειν. τὰ οὖν ἄγρια τῶν ἡμέρων ἀπεπτότερα ὑπάρχει, καὶ τὸ αἴτιον τοῦ ἄγρια εἶναι αὐτὰ στέρησις δυνάμεως πεπτικῆς. λαμβάνει τοίνυν τροφὴν μὲν πλείονα ἡ ἐγκεντρισθεῖσα ἐλαία, διὰ τὸ ἀγρίᾳ ἐμφύεσθαι, οἷον δὲ ἤδη πέττειν ἐθίζεται τὴν τροφὴν, συνεξομοιουμένη τῇ πιότητι τῆς ἡμέρου· ὡς δὲ καὶ ὁ φιλόσοφος ἀγρίᾳ εἰκαζόμενος ἐλαίᾳ, πολὺ τὸ ἄπεπτον ἔχων, διὰ τὸ εἶναι ζητητικὸς καὶ εὐπαρακολούθητος καὶ ὀρεκτικὸς τῆς πιότητος τῆς ἀληθείας. ἐὰν προσλάβῃ τὴν θείαν διὰ πίστεως δύναμιν τῇ χρηστῇ καὶ ἡμέρῳ καταφυτευθεὶς γνώσει, καθάπερ ἡ ἀγριέλαιος ἐγκεν-

πεισθεῖσα τῷ οὕτως καλῷ καὶ ἐλεήμονι λόγῳ, πίπτει τὴν παραδιδομένην τροφὴν, καὶ καλ-
λιέλαιος γίνεται: ὁ γάρ τοι ἐγκεντρισμὸς τὰ ἀχρείους εὐγενεῖς ποιεῖ: καὶ τὰ ἀφόρους φορί-
μους γίνεσθαι βιάζεται. τέχνῃ τῇ γεωργικῇ καὶ ἐπιστήμῃ τῇ γνωστικῇ: φασὶ δ' οὖν γίνεσθαι τὸν
ἐγκεντρισμὸν κατὰ τρόπους τέσσαρας. ἕνα μὲν, καθ' ὃν μεταξὺ τοῦ ξύλου καὶ τοῦ φλοιοῦ ἐναρ-
μόζειν δεῖ τὸν ἐγκεντριζόμενον, ὡς κατηχοῦνται οἱ ἐξ ἐθνῶν ἰδιῶται, οἱ ἐπὶ πολλῆς δεχόμενοι
τὸν λόγον: δεύτερον δὲ, ὅτ' ἂν τὸ ξύλον σχίζοντες, εἰς αὐτὸ ἐμβάλλωσι τὸ εὐγενὲς φυτὸν, ὃ συμβαί-
νει, ἐπὶ τῶν φιλοσοφησάντων: διατμηθέντων γὰρ αὐτοῖς τῶν δογμάτων, ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἀλη-
θείας ἐγγίνεται, ὡς δὲ καὶ ἰουδαίοις διοιχθείσης τῆς παλαιᾶς γραφῆς, τὸ νέον καὶ εὐγενὲς ἐγκεν-
τρίζεται τῆς ἐλαίας φυτόν: ὁ τρίτος δὲ ἐγκεντρισμὸς τῶν ἀγριελαίων καὶ τῶν αἱρετικῶν ἀπὸ
ται, τῶν μετὰ βίας εἰς τὴν ἀλήθειαν μεταγομένων: ἀποξύσαντες γὰρ ἑκάτερον ἐπίσφηνον ὀξὺ
δρεπάνῳ, μέχρι τοῦ τὴν ἐντεριώνην γυμνῶσαι μέν: μὴ ἑλκῶσαι δὲ, διασκευάζουσι πρὸς ἄλλη-
λα: τέταρτος δέ ἐστιν ἐγκεντρισμοῦ τρόπος, ὁ λεγόμενος ἐνοφθαλμισμός: περιαιρεῖται γὰρ
ἀπὸ εὐγενοῦς στελέχους ὀφθαλμός, συμπεριγραφομένου αὐτῷ καὶ τοῦ φλοιοῦ κύκλῳ, ὅσον πα-
λαιστιαῖον μῆκος, εἶτα ἐναποξύεται τὸ στέλεχος κατ' ὀφθαλμὸν ἴσον τῇ περιγραφῇ, καὶ οὕτως
ἐντίθεται περισχοινιζόμενον καὶ περιχριόμενον πηλῷ, τηρουμένου τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀπαθοῦς καὶ
ἀμωλωπίστου. εἶδος τοῦτο γνωστικῆς διδασκαλίας, διαθρεῖν τὰ πράγματα δυναμένης: ἀμέλει
καὶ ἐπὶ ἡμέρων δένδρων τοῦτο μάλιστα χρησιμεύει τὸ εἶδος: δύναται δὲ ὁ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου λε-
γόμενος ἐγκεντρισμὸς εἰς τὴν καλλιέλαιον, γίγνεσθαι τὸν χριστὸν αὐτὸν τῆς αἰθερίου καὶ ἀπί-
στου φύσεως, κατὰ φυτευομένης εἰς χριστὸν, τουτέστι τῶν εἰς χριστὸν πιστευόντων: ἄμεινον δὲ τῶν ἑκά-
στου πίστιν ἐν αὐτῇ ἐγκεντρίζεσθαι τῇ ψυχῇ: καὶ οὐ τὸ ἅγιον πνεῦμα ταύτῃ πως μεταφυτεύε-
ται διακρινομένως, κατὰ τὴν ἑκάστου περιγραφὴν ἀπεριγράφως. περὶ δὲ τῆς γνώσεως ὁ
" Σαλομὼν διαλεγόμενος: τάδε φησί. λαμπρὰ καὶ ἀμάραντός ἐστιν ἡ σοφία, καὶ εὐχερῶς θεω-
" ρεῖται ὑπὸ τῶν ἀγαπώντων αὐτὴν, φθάνει τοὺς ἐπιθυμοῦντας προγνωσθῆναι, ὁ ὀρθρίσας ἐπ'
" αὐτὴν, οὐ κοπιάσει: τὸ γὰρ ἐνθυμηθῆναι περὶ αὐτῆς, φρονήσεως τελειότης, καὶ ὁ ἀγρυπνή-
" σας δι' αὐτὴν ταχέως ἀμέριμνος ἔσται, ὅτι τοὺς ἀξίους αὐτῆς αὐτὴ περιέρχεται ζητοῦσα: οὐ
" γὰρ πάντων ἡ γνῶσις, καὶ ἐν ταῖς τρίβοις φαντάζεται αὐτοῖς εὐμενῶς: τρίβοι δὲ, ἡ τοῦ βίου
" διεξαγωγὴ, καὶ ἡ κατὰ τὰς διαθήκας πολυειδία, αὐτίκα ἐπιφέρει, καὶ ἐν πάσῃ ἐπινοίᾳ ὑ-
" παντᾷ αὐτοῖς, ποικίλως θηρευομένη, διὰ πάσης δηλονότι παιδείας. εἶτα ἐπιλέγει τὴν τε-
λειωτικὴν ἀγάπην παρατιθέμενος διὰ λόγου συλλογιστικοῦ καὶ λημμάτων ἀληθῶν ἀποδει-
κτικῶς τὰ τὴν ἀληθῆ, ὧδέ πως ἐπάγων ἐπιφοράν: ἀρχὴ γὰρ αὐτῆς ἀληθεστάτη παιδείας ἐπι-
θυμία, τουτέστι, τῆς γνώσεως. φροντὶς δὲ παιδείας, ἀγάπη: ἀγάπη δὲ, τήρησις νόμων αὐτῆς.
προσοχὴ δὲ νόμων βεβαίωσις, ἀφθαρσία. ἀφθαρσία δὲ, ἐγγὺς εἶναι ποιεῖ θεοῦ. ἐπιθυμία ἄρα
σοφίας ἀνάγει ἐπὶ βασιλείαν: διδάσκει γὰρ οἶμαι ὡς ἀληθινὴ παιδεία, ἐπιθυμία τίς ἐστι γνώ-
σεως: ἄσκησις δὲ, παιδείας συνίσταται, δι' ἀγάπην γνώσεως: καὶ ἡ μὲν ἀγάπη, τήρησις τῶν εἰς
γνῶσιν ἀναγουσῶν ἐντολῶν: ἡ τήρησις δὲ αὐτῶν βεβαίωσις τῶν ἐντολῶν, δι' ἣν ἡ ἀφθαρσία
ἐπισυμβαίνει. ἀφθαρσία δὲ, ἐγγὺς εἶναι ποιεῖ θεοῦ. εἰ ἄρα ἀγάπη τῆς γνώσεως ἄφθαρτον
ποιεῖ καὶ ἐγγὺς θεοῦ βασιλέως τὸν βασιλικὸν ἀνάγει, ζητεῖν ἄρα δεῖ τὴν γνῶσιν εἰς εὕρεσιν.
ἔστι δὲ ἡ μὲν ζήτησις, ὁρμὴ ἐπὶ τὸ καταλαβεῖν διά τινων σημείων ἀνευρίσκουσα τὸ ὑποκείμε-
νον: ἡ εὕρεσις δὲ, πέρας καὶ ἀνάπαυσις ζητήσεως ἐν καταλήψει γενομένης, ὅπερ ἐστὶν ἡ γνῶ-
σις. καὶ αὕτη κυρίως εὕρεσίς ἐστιν ἡ γνῶσις, κατάληψις ζητήσεως ὑπάρχουσα. σημεῖον δ' εἶναι
φασὶ τὸ προηγούμενον, ἢ συνυπάρχον, ἢ ἑπόμενον. τὸ τοίνυν περὶ θεοῦ ζητήσεως εὕρεσις μὲν,
ἡ διὰ τοῦ υἱοῦ διδασκαλία: σημεῖον δὲ τοῦ εἶναι τὸν σωτῆρα ἡμῶν αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ,
αἵ, τε προηγούμεναι τῆς παρουσίας αὐτοῦ προφητεῖαι, τοῦτον κηρύσσουσαι: αἵ τε συνυπάρξα-
σαι τῇ γενέσει αὐτοῦ τῇ αἰσθητῇ περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαι. πρὸς δὲ καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν κη-
ρυσσόμεναί τε, καὶ ἐμφανῶς δεικνύμεναι δυνάμεις αὐτοῦ. τεκμήριον ἄρα τοῦ παρ' ἡμῖν
εἶναι τὴν ἀλήθειαν. τὸ αὐτὸν διδάξαι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ: εἰ γὰρ περὶ πᾶν ζήτημα καθολικὰ
ταῦτα εὑρίσκεται, πρόσωπόν τε καὶ πρᾶγμα, ἡ ὄντως ἀλήθεια παρ' ἡμῖν δείκνυται
μόνοις. ἐπεὶ πρόσωπον μὲν τῆς δεικνυμένης ἀληθείας, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ: τὸ πρᾶγμα δὲ, ἡ
δύναμις τῆς πίστεως. ἡ καὶ παντὸς οὑτινος οὖν ἐναντιουμένου καὶ αὐτοῦ ὅλου ἐνισταμένου

τοῦ

τοῦ κόσμου πλεονάζουσα. ἀλλ' ἐπεὶ τοῦτο ἀνωμολόγηται βεβαιωθῆναι ἐν αἰωνίοις ἔργοις καὶ λόγοις, καὶ περιφλεύσει ἤδη κολάσεως οὐκ ἀντιρρήσεως ἄξιος ἅπας ὁ μὴ νομίζων εἶναι πρόνοιαν, καὶ τῷ οὔτι ἄθεος: πρόκειται δ' ἡμῖν τί ποιοῦντες καὶ τίνα τρόπον βιοῦντες, εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ παντοκράτορος θεοῦ ἀφικοίμεθα. καὶ πῶς τιμῶντες τὸ θεῖον σφίσιν σωτηρίας αἴτιοι γενοίμεθα, οὐ παρὰ τῶν σοφιστῶν, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ γνόντες καὶ μαθόντες τὸ εὐάρεστον αὐτῷ τὸ δίκαιον καὶ ὅσιον δρᾶν ἐγχειροῦμεν. τὸ σώζεσθαι δ' ἡμᾶς, εὐάρεστον αὐτῷ, καὶ ἡ σωτηρία διά τε εὐπραγίας, διά τε γνώσεως παραγίνεται: ὧν ἀμφοῖν ὁ κύριος διδάσκαλος. ἅπερ οὖν καὶ κατὰ Πλάτωνα, ἢ παρὰ τοῦ θεοῦ, ἢ παρὰ τῶν ἐκγόνων τοῦ θεοῦ τὸ ἀληθὲς ἐκμανθάνειν μόνως οἷόν τε, εἰκότως παρὰ τῶν θείων λογίων τὰ μαρτύρια ἐκλεγόμενοι, τὴν ἀλήθειαν αὐχοῦμεν ἐκδιδάσκεσθαι ἐκ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ: προφητευθέντων μὲν τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ σαφηνισθέντων. τὰ συνεργοῦντα δὲ πρὸς τὴν εὕρεσιν τῆς ἀληθείας, οὐδὲ αὐτὰ ἀδόκιμα. ἡ γοῦν φιλοσοφία πρόνοιαν καταγγέλλουσα, καὶ τοῦ μὲν εὐδαίμονος βίου, τὴν ἀμοιβήν: τοῦ δ' αὖ κακοδαίμονος, τὴν κόλασιν περιληπτικῶς θεολογεῖ: τὰ πρὸς ἀκρίβειαν δὲ καὶ τὰ ἐπὶ μέρους, οὐκ ἔτι σώζει: οὔτε γὰρ περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. οὔτε περὶ τῆς κατὰ τὴν πρόνοιαν οἰκονομίας, ὁμοίως ἡμῖν διαλαμβάνει: οὐ γὰρ τὴν κατὰ τὸν θεὸν ἔγνω θρησκείαν. διόπερ αἱ κατὰ τὴν βάρβαρον φιλοσοφίαν αἱρέσεις, κἂν θεὸν λέγωσιν ἕνα, κἂν Χριστὸν ὑμνῶσι, κατὰ περίληψιν λέγουσιν: οὐ πρὸς ἀλήθειαν, ἄλλον τε τὸν θεὸν παρευρίσκουσι: καὶ τὸν Χριστὸν οὐχ ὡς αἱ προφητεῖαι παραδιδόασιν ἐκδέχονται. ἀλλ' οὖν γε τὰ ψευδῆ τῶν δογμάτων αὐτοῖς ἔστ' αὖ ἐναντιοῦνται τῇ κατὰ τὴν ἀλήθειαν ἀγωγῇ, καθ' ἡμᾶς ἐστιν. αὐτίκα ὁ Παῦλος τὸν Τιμόθεον περιέτεμε, διὰ τοὺς ἐξ Ἰουδαίων πιστεύοντας, ἵνα μὴ καταλύοντος αὐτοῦ τὰ ἐκ τοῦ νόμου σαρκικώτερον προειλημμένα, ἀποστῶσι τῆς πίστεως οἱ ἐκ νόμου κατηχούμενοι, εἰδὼς ἀκριβῶς, ὅτι περιτομὴ οὐ δικαιοῖ: τοῖς πᾶσι γὰρ πάντα γίγνεσθαι ὁμολογεῖ κατὰ συμπεριφορὰν σώζων τὰ κύρια τῶν δογμάτων, ἵνα πάντας κερδήσῃ. Δανιὴλ δὲ τὸν Μανιάκην ἐβάστασεν ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, μὴ ὑπεριδὼν ἐμβλέψαι τὸν λαόν. ψεῦσται τοίνυν περ οὔτε οὐχ οἱ συμπεριφερόμενοι δι' οἰκονομίαν σωτηρίας: οὐδ' οἱ περί τινα τῶν ἐν μέρει σφαλλόμενοι, ἀλλ' οἱ εἰς τὰ κυριώτατα παραπίπτοντες: καὶ ἀθετοῦντες μὲν τὸν κύριον τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς: ἀποστεροῦντες δὲ τοῦ κυρίου τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν. οἱ μὴ κατ' ἀξίαν τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ κυρίου τὰς γραφὰς λέγοντές τε καὶ παραδιδόντες: παραθήκη γὰρ ἀποδιδομένη θεῷ, ἡ κατὰ τὴν τοῦ κυρίου διδασκαλίαν διὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ, τῆς θεοσεβοῦς παραδόσεως σύνεσίς τε καὶ συνάσκησις. ὃ δὲ ἀκούετε εἰς τὸ οὖς: ἐπικεκρυμμένως δηλονότι καὶ ἐν μυστηρίῳ: τὰ τοιαῦτα γὰρ εἰς τὸ οὖς λέγεσθαι ἀλληγορεῖται, ἐπὶ τῶν δωμάτων φησὶ κηρύξατε. μεγαλοφρόνως τε ἐκδεξάμενοι καὶ ὑψηγόρως παραδιδόντες, καὶ κατὰ τὸν τῆς ἀληθείας κανόνα, διασαφοῦντες τὰς γραφάς: οὔτε γὰρ ἡ προφητεία, οὔτε ὁ σωτὴρ αὐτὸς ἁπλῶς οὕτως ὡς τοῖς ἐπιτυχοῦσιν εὐαλώτα εἶναι τὰ θεῖα μυστήρια ἀπεφθέγξατο, ἀλλ' ἐν παραβολαῖς διελέξατο. λέγουσι γοῦν οἱ ἀπόστολοι περὶ τοῦ κυρίου, ὅτι πάντα ἐν παραβολαῖς ἐλάλησεν, καὶ οὐδὲν ἄνευ παραβολῆς ἐλάλει αὐτοῖς. εἰ δὲ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, καὶ ἡ προφητεία ἄρα καὶ ὁ νόμος δι' αὐτοῦ τε ἐγένετο, καὶ ἐν παραβολαῖς ἐλαλήθησαν δι' αὐτοῦ, πλὴν ἅπαντα ὀρθὰ ἐνώπιον τῶν συνιέντων φησὶν ἡ γραφή. τουτέστι, τῶν ὅσοι ὑπ' αὐτοῦ σαφηνισθεῖσαν τὴν γραφῶν ἐξήγησιν κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα ἐκδεχόμενοι διασώζουσι: κανὼν δὲ ἐκκλησιαστικός, ἡ συνῳδία καὶ ἡ συμφωνία νόμου τε καὶ προφητῶν τῇ κατὰ τὴν τοῦ κυρίου παρουσίαν παραδιδομένῃ διαθήκῃ. γνώσει μὲν οὖν ἕπεται φρόνησις: σωφροσύνη δέ, τῇ φρονήσει: εἰρῆσθαι γὰρ τὴν μὲν φρόνησιν ὑπάρχειν γνῶσιν θείαν, καὶ ἐν τοῖς θεοποιουμένοις: τὴν δὲ σωφροσύνην ἣν τὴν καὶ ἐν ἀνθρώποις εἶναι φιλοσοφοῦσι, οὐδέπω σοφοῖς. αὐτίκα εἴπερ ἀρετή τί ἐστι θεία καὶ γνῶσις ἑαυτῆς, ἡ σωφροσύνη δὲ οἷον ἀτελὴς φρόνησις, ἐφιεμένη μὲν φρονήσεως, ἐργαστικὴ δὲ ἐπιπόνως, καὶ οὐ θεωρητική. καθάπερ ἀμέλει ἡ δικαιοσύνη ἀνθρωπίνη οὖσα, κοινοῦ ὑποβέβηκε τῇ ὁσιότητι, θείαν δικαιοσύνην ὑπάρχουσαν: τῷ τελείῳ γὰρ οὐκ ἐν συμβολαίοις πολιτικοῖς, οὐδὲ ἐν ἀπαγορεύσει νόμου, ἀλλ' ἐξ ἰδιοπραγίας καὶ τῆς πρὸς θεὸν ἀγάπης ἡ δικαιοσύνη. διὰ πολλὰς τοίνυν αἰτίας ἐπικρύπτονται τὸν νοῦν αἱ γραφαί. πρῶτον μέν, ἵνα ζητητικοὶ ὑπάρχωμεν, καὶ προσαγρυπνῶμεν ἀεὶ τῇ τῶν σωτηρίων λόγων εὑρέσει: ἔπειτα μηδὲ τοῖς ἅπασι προ-

συνιέναι τὴν νοεῖν ὡς μὴ βλάβοιεν ἑτέρως ἐκδεξάμενοι τὰ ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος σωτηρίως εἰρημένα. διὸ δὴ τοῖς ἐκλεκτοῖς τῶν ἀνθρώπων, τοῖς τε ἐκ πίστεως εἰς γνῶσιν ἐγκρίτοις τηρούμενα τὰ ἅγια τῶν προφητειῶν μυστήρια ταῖς παραβολαῖς ἐγκαλύπτεται· παραβολικὸς γὰρ ὁ χαρακτὴρ ὑπάρχει τῶν γραφῶν, διότι καὶ ὁ κύριος οὐκ ὢν κοσμικὸς ὡς κοσμικὸς εἰς ἀνθρώπους ἦλθεν. καὶ γὰρ ἐφόρεσεν τὴν πᾶσαν ἀρετήν: ἔμελλέ τε ἀπὸ τὸν σιωτροφον τοῦ κόσμου ἄνθρωπον ἐπὶ τὰ νοητὰ καὶ κύρια διὰ τῆς γνώσεως ἀνάγειν ἐκ κόσμου εἰς κόσμον. διὸ καὶ μεταφορικῇ κέχρηται τῇ γραφῇ: τοιοῦτον γὰρ ἡ παραβολή· λόγος ἀπό τινος οὐ κυρίου μὲν, ἐμφεροῦς δὲ τῷ κυρίῳ ἐπὶ τἀληθὲς καὶ κύριον ἄγων τὸν συνιέντα, ἢ ὥς τινές φασι· λέξις δι' ἑτέρων τὰ κυρίως λεγόμενα μετ' ἐνεργείας παριστάνουσα: ἤδη δὲ καὶ ἡ οἰκονομία πᾶσα ἡ περὶ τὸν κύριον προφητευθεῖσα παραβολή, ὡς ἀληθῶς φαίνεται τοῖς μὴ τὴν ἀλήθειαν ἐγνωκόσιν, ὅτ' ἂν τις τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τοῦ τὰ πάντα πεποιηκότος, σάρκα ἀνειληφότα, καὶ ἐν μήτρᾳ παρθένου κυοφορηθέντα, καθὸ γεγέννηται τὸ αἰσθητὸν αὐτοῦ σαρκίον. ἀκολούθως δὲ καθὸ γέγονεν τοῦτο πεπονθότα καὶ ἀνεσταμένον: ὁ μὲν, λέγει: οἱ δὲ, ἀκούουσιν, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησι δὲ μωρίαν ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος: διανοιχθεῖσαι δὲ αἱ γραφαί, καὶ τοῖς ὦτα ἔχουσιν ἐμφήνασαι τὸ ἀληθὲς αὐτὸ ἐκεῖνο, ὃ ἐπεπόνθει ἡ σάρξ, ἣν ἀνείληφεν ὁ κύριος. δύναμιν θεοῦ καὶ σοφίαν καταγγέλλουσιν. ἐπὶ πᾶσί τε τὸ παραβολικὸν εἶδος τῆς γραφῆς ἀρχαιότατον οὖ ὡς παρεστήσαμεν, εἰκότως παρὰ τοῖς προφήταις μάλιστα ἐπλεόνασεν, ἵνα δὴ καὶ τοὺς φιλοσόφους τοὺς παρ' Ἕλλησι, καὶ τοὺς παρὰ τοῖς ἄλλοις βαρβάροις σοφοὺς ἠγνοηκέναι τὸ ἅγιον ἐπιδείξῃ πνεῦμα τὴν ἐσομένην τοῦ κυρίου παρουσίαν, καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ παραδοθησομένην μυστικὴν διδασκαλίαν. εἰκότως ἄρα κηρύσσουσα ἡ προφητεία τὸν κύριον ὡς μὴ παρὰ τὰς τῶν πολλῶν ὑπολήψεις λέγουσα βλασφημεῖν τισὶ δοκοίη, σχήμασι τὰ σημαινόμενα φωναῖς ταῖς καὶ ἐπὶ ἑτέρας ἐννοίας ἄγειν δυναμέναις. αὐτίκα οἱ προφῆται πάντες οἱ προθεσπίσαντες τὴν παρουσίαν τοῦ κυρίου καὶ σὺν αὐτῇ τὰ ἅγια μυστήρια, ἐδιώχθησαν, ἐφονεύθησαν, καθάπερ καὶ αὐτὸς ὁ κύριος διασαφήσας αὐτοῖς τὰς γραφάς, καὶ οἱ τούτου γνώριμοι οἱ κηρύξαντες τὸν λόγον ὡς αὐτὸς μετ' αὐτὸν τὴν ζωὴν περιεβάλοντο. ὅθεν καὶ ὁ Πέτρος ἐν τῷ κηρύγματί τινι περὶ τῶν Ἀποστόλων λέγων φησίν. ἡμεῖς δὲ ἀναπτύξαντες τὰς βίβλους, ἃς εἴχομεν τῶν προφητῶν, ἃ μὲν διὰ παραβολῶν: ἃ δὲ δι' αἰνιγμάτων: ἃ δὲ αὐθεντικῶς καὶ αὐτολεξεὶ τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν ὀνομαζόντων. εὕρομεν καὶ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ καὶ τὸν θάνατον, καὶ τὸν σταυρόν, καὶ τὰς λοιπὰς κολάσεις πάσας ὅσας ἐποίησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ τὴν ἔγερσιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν πρὸ τοῦ Ἱεροσόλυμα κτισθῆναι καθὼς ἐγέγραπτο· ταῦτα πάντα ἃ ἔδει αὐτὸν παθεῖν καὶ μετ' αὐτὸν ἃ ἔσται· ταῦτα οὖν ἐπιγνόντες ἐπιστεύσαμεν τῷ θεῷ διὰ τῶν γεγραμμένων εἰς αὐτόν. καὶ μετ' ὀλίγα ἐπιφέρει πάλιν θείᾳ προνοίᾳ τὰς προφητείας γεγονέναι παριστὰς ὧδε, ἔγνωμεν γὰρ ὅτι ὁ θεὸς αὐτὰ προσέταξεν ὄντως, καὶ οὐδὲν ἄτερ γραφῆς λέγομεν. ἔχει δ' οὖν καὶ ἄλλας τινὰς ἰδιότητας ἡ Ἑβραίων διάλεκτος, καθάπερ καὶ ἑκάστη τῶν λοιπῶν λόγον τινὰ ἐμπεριέχουσα ἐθνικὸν ἐμφαίνουσα χαρακτῆρα. διάλεκτον γοῦν ὁρίζονται λέξιν ἐθνικῷ χαρακτῆρι συντελουμένην, ἀλλ' οὔτι γε ἐκείναις ταῖς διαλέκτοις ἡ προφητεία γνώριμος καθίσταται: ταῖς μὲν γὰρ Ἑλληνικαῖς κατ' ἐπιτήδευσιν αἱ καλούμεναι τῶν τρόπων ἐξαλλαγαὶ τὰς ἐπικρύψεις ποιοῦνται, κατ' εἰκόνα τῶν παρ' ἡμῖν προφητειῶν ἀγόμεναι, τὴν ἑκουσίου τῆς παρατροπῆς παρὰ τὸ ὀρθὸν ἐμμέτρῳ ἢ χαλδίᾳ φράσει γινομένης δείκνυνται. ἔστι γοῦν ὁ τρόπος λέξις παραγεγραμμένη ἀπὸ τοῦ κυρίου ἐπὶ τὸ μὴ κύριον, κατασκευῆς ἕνεκα καὶ φράσεως τῆς ἐν τῷ λόγῳ εὐχρηστίας χάριν: ἡ προφητεία δέ, οὐδ' ὅλως τοῦ περὶ τὰς λέξεις σχηματισμοῦ ἐπιτηδεύει διὰ τὸ κάλλος τῆς φράσεως: τῷ δὲ μὴ πάντων εἶναι τὴν ἀλήθειαν ἐπικρύπτεται πολυτρόπως, μόνοις τοῖς εἰς γνῶσιν μεμυημένοις, τοῖς δι' ἀγάπην ζητοῦσι τὴν ἀλήθειαν, τὸ φῶς ἀνατέλλουσα: λέγεται δ' οὖν εἶδος τῆς προφητείας ἡ παροιμία κατὰ τὴν βάρβαρον φιλοσοφίαν: λέγεταί τε καὶ παραβολή. τό, τε αἴνιγμα ἐπὶ τούτοις. ἀλλὰ μὴν καὶ σοφία λέγεται, καὶ ὡς ἕτερον αὐτῆς ἡ παιδεία· λόγοι τε αὖ φρονήσεως, καὶ στροφαὶ λόγων, καὶ δικαιοσύνη ἀληθής· διδασκαλία τε αὖ, τοῦ κατευθύνειν κρίματα, καὶ πανουργία ἀκάκοις κατὰ τὴν παιδείαν περιγινομένη αἴσθησίς τε καὶ ἔννοια τῷ νεωτέρῳ γινομένη. ὁ τούτων ἀκούσας φησὶ τῶν προφητῶν σοφός, σοφώτερος ἔσται: κυβέρνησιν δὲ ὁ νοήμων κτήσεται καὶ νοήσει παραβολὴν καὶ σκοτεινὸν λόγον, ῥήσεις τε σοφῶν καὶ αἰνίγματα, εἰ δὲ δεῖ Ἑλληνικῶς τοῦ Διὸς τοῦ κατ' ἐπίκλησιν

Δῶνα

δευκαλίωνος τὰς ἑλληνικὰς συνέβη κεκλῆσθαι διαλέκτους ἐκ τῶν χρόνων, ὧν φθάσαντες παρεστήσαμεν, ῥᾴδιον συνιδεῖν ὅσαι γενικαὶ τῆς Ἑβραίων φωνῆς αἱ παρ' Ἕλλησι μεταγενέστεραι διάλεκτοι ὑπάρχουσι: προϊούσης δὲ τῆς γραφῆς, τοὺς προειρημένους ὑπὸ τοῦ προφήτου τρόπους καθ' ἑκάστην περικοπὴν σημειωσάμενοι, παραστήσομεν τὴν γνωστικὴν ἀγωγὴν κατὰ τὸν τῆς ἀληθείας κανόνα φιλοτέχνως ἐνδεικνύμενοι, ἢ γὰρ οὐχὶ καὶ ἐν τῇ ὁράσει τῷ Ἑρμᾷ ἡ δύναμις ἐν τῷ τύπῳ τῆς ἐκκλησίας φανεῖσα ἔδωκεν τὸ βιβλίον εἰς μεταγραφὴν, ὃ τοῖς ἐκλεκτοῖς εὐαγγελίσασθαι ἐβούλετο: τοῦτο δὲ μετεγράψατο πρὸς γράμμα φησί, μὴ εὑρίσκων τὰς συλλαβὰς τελέσαι. ἐδήλου δ' ἄρα τὴν μὲν γραφὴν πρόδηλον εἶναι πᾶσι κατὰ τὴν ψιλὴν ἀνάγνωσιν ἐκλαμβανομένην, καὶ ταύτην εἶναι τὴν πίστιν στοιχείων, τάξιν ἔχουσαν. διὸ καὶ ἡ πρὸς τὸ γράμμα ἀνάγνωσις ἀλληγορεῖται: τὴν διάπτυξιν δὲ τὴν γνωστικὴν τῶν γραφῶν προκοπτούσης ἤδη τῆς πίστεως εἰκάζεσθαι τῇ κατὰ τὰς συλλαβὰς ἀναγνώσει ἐκδεχόμεθα. ἀλλὰ καὶ Ἡσαΐας ὁ προφήτης βιβλίον καινὸν κελεύεται λαβὼν ἐγγράψαι τινὰ τὴν γνῶσιν τὴν ἁγίαν διὰ τῆς τῶν γραφῶν ἐξηγήσεως ὕστερον ἔσεσθαι, προφητεύοντος τοῦ πνεύματος, τὴν ἔτι κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἄγραφον τυγχάνουσαν, διὰ τὸ μηδέπω γιγνώσκεσθαι. εἴρητο γὰρ ἀπ' ἀρχῆς μόνοις τοῖς νοοῦσιν. αὐτίκα διδάξαντος τοῦ σωτῆρος τοὺς ἀποστόλους, ἡ τῆς ἐγγράφου ἄγραφος ἤδη καὶ εἰς ἡμᾶς διαδίδοται παράδοσις, καρδίαις καιναῖς κατὰ τὴν ἀνακαίνωσιν τοῦ βιβλίου τῇ δυνάμει τοῦ θεοῦ ἐγγεγραμμένη. ταύτῃ οἱ τῶν παρ' Ἕλλησι λογιώτατοι τῷ Ἑρμῇ, οὗ δὴ λόγον εἶναι φασί, διὰ τὴν ἑρμηνείαν καθιδρύουσι, τῆς ῥοιᾶς τὸν καρπόν: πολυκευθὴς γὰρ ὁ λόγος. εἰκότως ἄρα καὶ τὸν Μωυσέα ἀναλαμβανόμενον διττὸν εἶδεν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυή, καὶ τὸν μὲν, μετ' ἀγγέλων: τὸν δὲ ἐπὶ τὰ ὄρη περὶ τὰς φάραγγας κηδείας ἀξιούμενον. εἶδεν δὲ Ἰησοῦς τὴν θέαν ταύτην κάτω τῷ πνεύματι ἐπαρθεὶς, σὺν καὶ τῷ Χαλέβ. ἀλλ' οὐχ ὁμοίως ἄμφω θεῶνται: ἀλλ' ὁ μὲν, καὶ θᾶττον κατῆλθεν, πολὺ τὸ βρῖθον ἐπαγόμενος: ὁ δὲ, ἐπικατελθὼν ὕστερον τὴν δόξαν διηγεῖτο, ἣν ἐθεᾶτο, διαθρῆσαι δυνηθεὶς μᾶλλον θατέρου, ἅτε καὶ καθαρώτερος γενόμενος. δηλούσης οἶμαι τῆς ἱστορίας μὴ πάντων εἶναι τὴν γνῶσιν. ἐπεὶ οἱ μὲν, τὸ σῶμα τῶν γραφῶν τὰς λέξεις καὶ τὰ ὀνόματα, καθάπερ τὸ σῶμα τὸ Μωυσέως προσβλέπουσιν: οἱ δὲ, τὰς διανοίας καὶ τὰ ὑπὸ τῶν ὀνομάτων δηλούμενα διορῶσι, τὸν μετὰ ἀγγέλων Μωυσέα πολυπραγμονοῦντες: ἀμέλει καὶ τῶν ἐπιβοωμένων τὸν κύριον αὐτὸν, οἱ μὲν πολλοὶ, υἱὲ Δαβὶδ ἐλέησόν με, ἔλεγον: ὀλίγοι δὲ υἱὸν ἐγίγνωσκον τοῦ θεοῦ καθάπερ ὁ Πέτρος, ὃν καὶ ἐμακάρισεν, ὅτι αὐτῷ σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψε τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, δηλῶν τὸν γνωστικὸν οὐ διὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ τῆς κυηθείσης, ἀλλὰ δι' αὐτῆς τῆς δυνάμεως τῆς πατρικῆς γνωρίζειν τὸν υἱὸν τοῦ παντοκράτορος. οὐ μόνον τοίνυν τοῖς ἐπιτυγχάνουσιν ἁπλῶς οὕτως δύσκολος ἡ τῆς ἀληθείας κτῆσις, ἀλλὰ καὶ ὧν τυγχάνει ἡ ἐπιστήμη οἰκεία, μὴ δὲ τούτοις ἀθρόαν δίδοσθαι τὴν θεωρίαν, ἡ κατὰ τὸν Μωυσέα ἱστορία διδάσκει, μέχρις ἂν ἐθισθέντες αὐτοπτεῖν καθάπερ οἱ Ἑβραῖοι τῇ δόξῃ τῇ Μωυσέως καὶ οἱ ἅγιοι τοῦ Ἰσραὴλ τὰς τῶν ἀγγέλων ὀπτασίας, οὕτως καὶ ἡμεῖς ταῖς τῆς ἀληθείας μαρμαρυγαῖς ἀντιβλέπειν δυνηθῶμεν. ὑπόδειγμα δ' ἡμῖν κατὰ παραδρομὴν ἐκκείσθω εἰς σαφήνειαν γνωστικήν. ἡ δεκάλογος, καὶ ὅτι μὲν ἱερὰ ἡ δεκὰς, περιττὸν λέγειν τανῦν. εἰ δὲ αἱ πλάκες αἱ γεγραμμέναι ἔργον θεοῦ φυσικὴν ἐμφαίνουσαι δημιουργίαν εὑρεθήσονται: δάκτυλος γὰρ θεοῦ δύναμις νοεῖται θεοῦ δι' ἧς ἡ κτίσις τελειοῦται οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὧν ἀμφοῖν αἱ πλάκες νοηθήσονται σύμβολα. θεοῦ μὲν γὰρ γραφὴ καὶ εἰδοποιΐα, ἐναποκειμένη τῇ πλακὶ δημιουργία τοῦ κόσμου τυγχάνει. ἡ δεκάλογος δὲ κατὰ μὲν οὐράνιον εἰκόνα, περιέχει Ἥλιον καὶ Σελήνην, ἄστρα, νέφη, φῶς, πνεῦμα, ὕδωρ, ἀέρα, σκότος, πῦρ. αὕτη φυσικὴ δεκάλογος οὐρανοῦ: ἡ δὲ τῆς γῆς εἰκὼν, περιέχει ἀνθρώπους, κτήνη, ἑρπετὰ, θηρία, καὶ τῶν ἐνύδρων ἰχθύας καὶ κήτη. τῶν τε αὖ πτηνῶν ὁμοίως τά τε σαρκοβόρα, καὶ τὰ ἡμέρῳ χρώμενα τροφῇ: φυτῶν τε ὡς αὕτως, τὰ καρποφόρα καὶ ἄκαρπα. αὕτη φυσικὴ δεκάλογος γῆς, καὶ ἡ κιβωτὸς δὲ, ἡ ταῦτα περιειληφυῖα, ἡ τῶν θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων γνῶσις εἴη ἂν καὶ σοφία. τάχα δ' ἂν εἶεν αἱ δύο πλάκες αὗται, διττῶν προφητεία διαθηκῶν. ἀνεκαινίσθησαν γοῦν μυστικῶς πλεοναζούσης ἀγνοίας ἅμα καὶ ἁμαρτίας, διττῶς ὡς ἔοικεν γράφονται διττοῖς πνεύμασιν ἐντολαί, τῷ τε ἡγεμονικῷ τῷ τε ὑποκειμένῳ. ἐπεὶ ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς

σαρκός. ἔστι δὲ καὶ δεκάς τις περὶ τὸν ἄνθρωπον αὐτόν, τά τε αἰσθητήρια πέντε· καὶ τὸ φωνη-
τικὸν καὶ τὸ σπερματικὸν, καὶ τοῦτο δὴ ὄγδοον τὸ κατὰ τὴν πλάσιν πνευματικόν· ἔνατον δὲ
τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς: καὶ δέκατον, τὸ διὰ τῆς πίστεως προσγινόμενον ἁγίου πνεύματος
χαρακτηριστικὸν ἰδίωμα. ἔτι πρὸς τούτοις δέκα τισὶν ἀνθρωπείοις μέρεσι προστάσσειν ἡ νομοθε-
σία φαίνεται, τῇ τε ὁράσει καὶ ἀκοῇ καὶ τῇ ὀσφρήσει, ἁφῇ τε καὶ γεύσει, καὶ τοῖς τούτων
ὑπουργοῖς ὀργάνοις, διττοῖς οὖσι χερσί τε καὶ ποσίν, αὕτη γὰρ ἡ πλάσις τοῦ ἀνθρώπου. ἐπει-
σκρίνεται δὲ ἡ ψυχὴ, καὶ προεισκρίνεται τὸ ἡγεμονικὸν, ᾧ διαλογιζόμεθα, οὐ κατὰ τὴν
τοῦ σπέρματος καταβολὴν γεννώμενον, ὡς συνάγεσθαι καὶ ἄνευ τούτου τὸν δέκατον ἀ-
ριθμὸν, δι' ὧν ἡ πᾶσα ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου ἐπιτελεῖται. τῇ τάξει γὰρ εὐθέως γενόμενος
ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ τῶν παθητικῶν τὴν ἀρχὴν τοῦ ζῆν λαμβάνει. τὸ λογιστικὸν τοίνυν καὶ ἡ-
γεμονικὸν αἴτιον εἶναι φαμὲν τῆς συστάσεως τῷ ζώῳ, ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ ἄλογον μέρος, ἐμψυ-
χοῦσθαί τε καὶ μόριον αὐτῆς εἶναι. αὐτίκα τὴν μὲν ζωτικὴν δύναμιν, ᾗ ἐμπεριέχεται τὸ
θρεπτικόν τε καὶ αὐξητικὸν καὶ καθ' ὅλου κινητικὸν τὸ πνεῦμα εἴληχεν τὸ σαρκικὸν, ὀξυκίνη-
τον ὂν, καὶ παντὶ διά τε τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ λοιποῦ σώματος πορευόμενόν τε καὶ πρω-
τοπαθοῦν διὰ σώματος, τὴν προαιρετικὴν δὲ τὸ ἡγεμονικὸν ἔχει δύναμιν, περὶ ἣν ἡ ζήτησις
καὶ ἡ μάθησις καὶ ἡ γνῶσις. ἀλλὰ γὰρ ἡ πάντων ἀναφορὰ εἰς ἓν συντέτακται τὸ ἡγεμονι-
κόν, καὶ δι' ἐκεῖνο ζῇ τε ὁ ἄνθρωπος, καί πως ζῇ. διὰ τοῦ σωματικοῦ ἄρα πνεύματος αἰσθά-
νεται ὁ ἄνθρωπος ἐπιθυμεῖ, ἥδεται, ὀργίζεται, τρέφεται, αὔξεται, καὶ δὴ καὶ πρὸς τὰς
πράξεις διὰ τούτου πορεύεται, τὰς κατ' ἔννοιαν τε καὶ διάνοιαν. καὶ ἐπεὶ δ' ἂν κρατῇ τῶν
ἐπιθυμιῶν, βασιλεύει τὸ ἡγεμονικόν. τὸ οὖν, οὐκ ἐπιθυμήσεις, οὐ δουλεύσεις φησὶ τῷ σαρκικῷ
πνεύματι, ἀλλὰ ἄρξεις αὐτοῦ. ἐπεὶ ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, καὶ εἰς τὸ παρὰ
φύσιν ἀτακτεῖν ἐπανίσταται, καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκὸς, εἰς τὴν κατὰ φύσιν τοῦ ἀν-
θρώπου διεξαγωγὴν ἐπικρατεῖ. μή τι οὖν εἰκότως κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγονέναι ὁ ἄνθρωπος
εἴρηται, οὐ κατὰ τὴν κατασκευὴν τὸ σχῆμα: ἀλλ' ἐπεὶ ὁ μὲν θεὸς λόγῳ τὰ πάντα δημιουργεῖ,
ὁ δὲ ἄνθρωπος ὁ γνωστικὸς γενόμενος, τῷ λογικῷ τὰς καλὰς πράξεις ἐπιτελεῖ. εἰκότως τοί-
νυν αἱ δύο πλάκες τοῖς διττοῖς πνεύμασι, τὰς δεδομένας ἐντολὰς: τῷ τε πλασθέντι· τῷ τε ἡ-
γεμονικῷ τὰς πρὸ τοῦ νόμου παραδεδομένας, ἀλλὰ καὶ ἄρρητα μηνύειν, καὶ τὰ τῶν αἰσθήσεων
κινήματα κατά τε τὴν διάνοιαν ἀποτυποῦται: κατά τε τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐνέργειαν φα-
νεροῦνται. ἐξ ἀμφοῖν γὰρ ἡ κατάληψις. πάλιν τε αὖ ὡς αἴσθησις πρὸς τὸ αἰσθητὸν, οὕτως νόη-
σις πρὸς τὸ νοητόν. διτταὶ δὲ καὶ αἱ πράξεις, αἱ μὲν, κατ' ἔννοιαν: αἱ δὲ, κατ' ἐνέργειαν. καὶ ἡ
μὲν πρώτη τῆς δεκαλόγου ἐντολὴ παρίστησιν ὅτι μόνος εἷς ἐστι θεὸς παντοκράτωρ, ὃς ἐκ τῆς
αἰγύπτου τὸν λαὸν μετήγαγεν ἐκ τῆς ἐρήμου εἰς τὴν πατρῴαν γῆν. ὅπως καταλαμβάνωσι
μὲν διὰ τῶν θείων ἐνεργημάτων ὡς ἐδύναντο τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἀφιστῶνται δὲ τῆς τῶν
γενητῶν εἰδωλολατρείας τὴν πᾶσαν ἐλπίδα ἐπὶ τὸν κατ' ἀλήθειαν ἔχοντες θεόν: ὁ δεύτε-
ρος δὲ ἐμήνυεν λόγος, μὴ δεῖν λαμβάνειν, μὴ δὲ ἐπιφέρειν τὸ μεγαλεῖον κράτος τοῦ θεοῦ, ὅ περ
ἐστὶ τὸ ὄνομα: τοῦτο γὰρ μόνον ἐχώρουν καὶ ἔτι νῦν οἱ πολλοὶ μαθεῖν, μὴ φέρειν τούτου τὴν ἐπί-
κλησιν ἐπὶ τὰ γενητὰ καὶ μάταια, ἃ δὴ οἱ τεχνῖται τῶν ἀνθρώπων ἐμποιήκασι, καθ' ὧν ὁ
ὢν οὐ τάσσεται: ἐν ταυτότητι γὰρ ἀγεννήτῳ, ὁ ὢν αὐτὸς μόνος. τρίτος δέ ἐστι λόγος, ὁ μηνύων
γεγονέναι πρὸς τοῦ θεοῦ τὸν κόσμον: καὶ δεδωκέναι ἀνάπαυσιν ἡμῖν ἑβδόμην ἡμέραν, διὰ
τὴν κατὰ τὸν βίον κακοπάθειαν: θεὸς γὰρ ἀκμητός τε καὶ ἀπαθὴς. καὶ ἀπροσδεής: ἀνα-
παύλης δὲ ἡμεῖς οἱ σάρκα φοροῦντες δεόμεθα. ἡ ἑβδόμη τοίνυν ἡμέρα, ἀνάπαυσις κηρύσσε-
ται ἀποχὴ κακῶν ἑτοιμάζουσα τὴν ἀρχέγονον ἡμέραν, τὴν τῷ ὄντι ἀνάπαυσιν ἡμῶν. ἣν
δὴ καὶ πρώτην τῷ ὄντι φωτὸς γένεσιν, ἐν ᾧ τὰ πάντα συνθεωρεῖται καὶ πάντα κληρονομεῖ-
ται. ἐκ ταύτης τῆς ἡμέρας, ἡ πρώτη σοφία καὶ ἡ γνῶσις ἡμᾶς ἐλλάμπεται: τὸ γὰρ φῶς τῆς
ἀληθείας, φῶς ἀληθὲς, ἄσκιον, ἀμερῶς μεριζόμενον πνεῦμα κυρίου εἰς τοὺς διὰ πίστεως ἡγιασμέ-
νους. λαμπτῆρος ἐπέχον τάξιν, εἰς τὴν τῶν ὄντων ἐπίγνωσιν. ἀκολουθοῦντες οὖν αὐτῷ δι' ὅλου
τοῦ βίου ἀπαθεῖς καθιστάμεθα, τὸ δέ ἐστιν, ἀναπαύεσθαι. διὸ καὶ Σαλομὼν πρὸ οὐρανοῦ καὶ
γῆς καὶ πάντων τῶν ὄντων, τῷ παντοκράτορι γεγονέναι τὴν σοφίαν λέγει, ἧς ἡ μέθεξις ἡ κα-
τὰ δύναμιν, οὐ κατ' οὐσίαν λέγω, θεῖον καὶ ἀνθρώπινον καταληπτικῶς ἐπιστήμονα εἶναι δι-

διάστασι, ἐνταῦθα γενομένους. ἐν παρέργῳ γὰρ καὶ ταῦτα ὑπομνηστέον, ἐπεὶ περὶ ἑβδομάδος καὶ ὀγδοάδος ὁ λόγος παρεισῆλθε· κινδυνεύει γὰρ ἡ μὲν ὀγδοὰς, ἑβδομὰς εἶναι κυρίως· ἑξὰς δὲ ἡ ἑβδομὰς κατά γε τὸ ἐμφανές· καὶ ἡ μὲν, κυρίως εἶναι σάββατον. ἐργάτις δὲ ἡ ἑβδομάς· ἥ, τε γὰρ κοσμογένεια ἐν ἓξ τελειοῦται ἡμέραις· ἥ, τε ἀπὸ τροπῶν ἐπὶ τροπὰς κίνησις τοῦ ἡλίου, ἐν ἓξ συντελεῖται μησί· καθ' ἣν τῇ μὲν φυλλοροεῖ· τῇ δὲ βλαστάνει τὰ φυτὰ, καὶ αἱ τῶν σπερμάτων γίνονται τελειώσεις. φασὶ δὲ καὶ τὸ ἔμβρυον ἀπαρτίζεσθαι πρὸς ἀκρίβειαν μηνὶ τῷ ἕκτῳ, τουτέστιν ἑκατὸν ἡμέραις καὶ ὀγδοήκοντα πρὸς ταῖς δύο καὶ ἡμίσει, ὡς ἱστορεῖ Πόλυβος μὲν ὁ ἰατρὸς ἐν τῷ περὶ ὀκταμήνων, Ἀριστοτέλης δὲ ὁ φιλόσοφος ἐν τῷ περὶ φύσεως. οἵ, τε Πυθαγόρειοι ἐντεῦθεν (οἶμαι) ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου κατὰ τὸν προφήτην γενέσεως τὸν ἓξ ἀριθμὸν τέλειον νομίζουσι, καὶ μεσευθὺν καλοῦσι τοῦτον καὶ γάμον. διὰ τὸ μέσον αὐτὸν εἶναι τοῦ ἀρτίου, τουτέστι τοῦ δέκα καὶ τοῦ δύο· φαίνεται γὰρ ἴσον ἀμφοῖν ἀπέχων. ὡς δ' ὁ γάμος ἐξ ἄρρενος καὶ θηλείας γεννᾷ, οὕτως ὁ ἓξ ἐκ περισσοῦ μὲν τοῦ τρία ἄρρενος ἀριθμοῦ λεγομένου· ἀρτίου δὲ τοῦ δύο θήλεος νομιζομένου, γεννᾶται· δὶς γὰρ τὰ τρία γίνεται ὁ ἕξ. τοσαῦται πάλιν αἱ γενικώταται κινήσεις, καθ' ἃς ἡ πᾶσα γένεσις φέρεται, ἄνω, κάτω, εἰς δεξιὰ, εἰς ἀριστερὰ, πρόσω, ὀπίσω. εἰκότως ἄρα τὸν ἑπτὰ ἀριθμὸν ἀμήτορα καὶ ἄγονον λογίζονται, τὸ σάββατον ἑρμηνεύοντες καὶ τὸ τῆς ἀναπαύσεως εἶδος ἀλληγοροῦντες, καθ' ἣν οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται ἔτι· οὔτε γὰρ ἀπό τινος ἀριθμοῦ ἐπί τινα λαμβάνουσι, γίνεται ὁ ἑπτά· οὔτε ἐπί τινα ληφθεὶς, ἀπογεννᾷ τῶν εἴσω τῆς δεκάδος ἕτερον, τήν τε ὀγδοάδα [illegible] καλοῦσι μετὰ τῶν ἑπτὰ πλανωμένων τὴν ἀπλανῆ συγκαταριθμοῦντες σφαῖραν, δι' ὧν ὁ μέγας ἐνιαυτὸς γίνεται, οἷον περίοδός τις τῆς τῶν ἐπηγγελμένων ἀνταποδόσεως, ταύτῃ τοι ὁ κύριος ὁ τέταρτος ἀναβὰς εἰς τὸ ὄρος, ἕκτος γίνεται, καὶ φωτὶ περιλάμπεται πνευματικῷ, τὴν δύναμιν τὴν ἀπ' αὐτοῦ παραγυμνώσας, εἰς ὅσον οἷόν τε ἦν ἰδεῖν τοῖς ὁρᾶν ἐκλεγεῖσι διὰ τῆς ἑβδόμης θεία κηρυσσόμενος τῆς φωνῆς υἱὸς εἶναι θεοῦ, ἵνα δὴ, οἱ μὲν, ἀναπαύσωνται πεισθέντες περὶ αὐτοῦ· ὁ δὲ, διὰ γενέσεως ἣν ἐδήλωσεν ἡ ἑξὰς ἐπίσημος ὀγδοὰς ὑπάρχων φανῇ θεὸς ἐν σαρκίῳ, τὴν δύναμιν ἐνδεικνύμενος· ἀριθμούμενος μὲν ὡς ἄνθρωπος· κρυπτόμενος δὲ, ὃς ἦν· τῇ μὲν γὰρ τάξει τῶν ἀριθμῶν, συναριθμεῖται καὶ ὁ ἕξ· ἡ δὲ τῶν στοιχείων ἀκολουθία τὸ ἐπίσημον γνωρίζει τὸ μὴ γραφόμενον. ἐνταῦθα κατὰ μὲν τοὺς ἀριθμοὺς αὐτοὺς σώζεται τῇ τάξει ἑκάστη μονὰς, εἰς ἑβδομάδα τε καὶ ὀγδοάδα· κατὰ δὲ τὸν τῶν στοιχείων ἀριθμὸν ἕκτον γίνεται τὸ ζῆτα, καὶ ἕβδομον, τὸ η· ἐκκλαπέντος δ' οὐκ οἶδ', ὅπως τοῦ ἐπισήμου εἰς τὴν γραφὴν, κἂν οὕτως ἑπώμεθα, ἕκτη μὲν γίνεται ἡ ἑβδομάς· ἑβδόμη δὲ ἡ ὀγδοάς. διὸ καὶ ἐν τῇ ἕκτῃ ὁ ἄνθρωπος λέγεται πεποιῆσθαι, ὁ τῷ ἐπισήμῳ πιστὸς γενόμενος. ὡς εὐθέως κυριακῆς κληρονομίας ἀνάπαυσιν ἀπολαβεῖν. τοιοῦτόν τι καὶ ἡ ἕκτη ὥρα τῆς σωτηρίου οἰκονομίας ἐμφαίνει, καθ' ἣν ἐτελειώθη ὁ ἄνθρωπος. ναὶ μὴν τῶν μὲν ὀκτὼ αἱ μεσότητες γίνονται ἑπτά· τῶν δὲ ἑπτὰ φαίνονται εἶναι τὰ διαστήματα ἕξ· ἄλλος γὰρ ἐκεῖνος λόγος, ἐπ' ἂν ἑβδομὰς δοξάζῃ τὴν ὀγδοάδα, καὶ οἱ οὐρανοὶ τοῖς οὐρανοῖς διηγοῦνται δόξαν θεοῦ, ὧν τούτων αἰσθητοὶ τύποι, τὰ παρ' ἡμῖν φωνήεντα στοιχεῖα. οὕτως καὶ αὐτὸς εἴρηται ὁ κύριος ἄλφα καὶ ω, ἀρχὴ καὶ τέλος, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν. οὐ τοίνυν ὥσπερ τινὲς ὑπολαμβάνουσι τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ θεοῦ πέπαυται ποιῶν ὁ θεός· ἀγαθὸς γὰρ ὢν, εἰ παύσεταί ποτε ἀγαθοεργῶν, καὶ τοῦ θεὸς εἶναι παύσεται· ὅπερ οὐδὲ εἰπεῖν θέμις. ἔστι δ' οὖν καταπεπαυκέναι, τὸ τὴν τάξιν τῶν γενομένων εἰς πάντα χρόνον ἀπαραβάτως φυλάσσεσθαι τετάχεναι, καὶ τῆς παλαιᾶς ἀταξίας ἕκαστον τῶν κτισμάτων καταπεπαυκέναι· αἱ μὲν γὰρ κατὰ τὰς διαφόρους ἡμέρας δημιουργίαι, ἀκολουθίᾳ μεγίστῃ παραλήφθησαν, ὡς ἂν ἐκ τοῦ προγενεστέρου τὴν τιμὴν ἐχόντων ἁπάντων τῶν γενομένων, ἅμα νοήματι κτισθέντων, ἀλλ' οὐκ ἐπίσης ὄντων τιμίων, οὐδ' ἂν φωνῇ δεδήλωται ἡ ἑκάστου γένεσις ἀθρόως πεποιῆσθαι λεχθείσης τῆς δημιουργίας· ἐχρῆν γάρ τι καὶ πρῶτον ὀνομάσαι. διὰ τοῦτο ἄρα προεφητεύθη πρῶτα, ἐξ ὧν τὰ δεύτερα πάντων ὁμοῦ ἐκ μιᾶς οὐσίας μιᾷ δυνάμει γενομένων· ἓν γὰρ οἶμαι τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ ἐν μιᾷ ταυτότητι. πῶς δ' ἂν ἐν χρόνῳ γένοιτο κτίσις, συγγενομένου τοῖς οὖσι καὶ τοῦ χρόνου. ἤδη δὲ καὶ ἐν ἑβδομάσι πᾶς ὁ κόσμος κυκλεῖται τῶν ζωογονουμένων καὶ τῶν φυομένων ἁπάντων, ἑπτὰ μέν εἰσιν οἱ τὴν μεγίστην δύναμιν ἔχοντες πρωτόγονοι ἀγγέλων ἄρχοντες·

ἑπτὰ δὲ καὶ οἱ ἀπὸ τῶν μαθημάτων τοὺς πλανήτας εἶναι φασὶν ἀστέρας, τὴν περίγειον διοίκησιν ἐπιτελοῦντας, ὑφ' ὧν κατὰ συμπάθειαν οἱ Χαλδαῖοι πάντα γίνεσθαι νομίζουσι τὰ περὶ τὸν θνητὸν βίον, παρὸ καὶ περὶ τῶν μελλόντων λέγειν τινὰ ὑπισχνοῦνται. τῶν δὲ ἀπλανῶν, ἑπτὰ μὲν αἱ πλειάδες· ἑπτὰ ἄστροι δὲ αἱ ἄρκτοι, καθ' ἃς αἱ γεωργίαι καὶ ναυτιλίαι συμπεραιοῦνται· ἡ σελήνη τε δι' ἑπτὰ ἡμερῶν λαμβάνει τοὺς μετασχηματισμούς. κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἑβδομάδα, διχότομος γίνεται· κατὰ δὲ τὴν δευτέραν, πανσέληνος· κατὰ δὲ τὴν τρίτην, ἀποκρούσασα αὖθις διχότομος· καὶ τῇ τετάρτῃ ἀφανίζεται. ἀλλὰ καὶ αὐτὴ καθάπερ Σέλευκος ὁ μαθηματικὸς παραδίδωσιν, ἑπτάκις μετασχηματίζεται· γίνεται τὸ πρῶτον ἀφεγγὴς, μηνοειδὴς, εἶτα διχότομος, εἶτα ἀμφίκυρτος, πανσέληνός τε, καὶ κατὰ ἀπόκρουσιν πάλιν ἀμφίκυρτος, διχότομός τε ὁμοίως καὶ μηνοειδής. Ἑπτατόνῳ φόρμιγγι νέους κελαδήσομεν ὕμνους, ποιητής τις οὐκ ἄσημος γράφει, καὶ τῆς παλαιᾶς λύρας ἑπτάφθογγον εἶναι διδάσκων. ἑπτὰ καὶ ἐν τῷ προσώπῳ περὶ μέτρον συνίσταται τὰ αἰσθητήρια ὄργανα· δύο ὀφθαλμοί, δύο δὲ τὰ τῶν ἀκουστικῶν πόρων, δύο δὲ τὰ τῶν μυκτήρων, ἕβδομον δὲ τὸ τοῦ στόματος. τάς τε τῶν ἡλικιῶν μεταβολὰς κατὰ τὰς ἑβδομάδας γίνεσθαι Σόλωνος αἱ ἐλεγεῖαι δηλοῦσιν ὧδέ πως·

Παῖς μὲν ἄνηβος ἐὼν ἔτι νήπιος, ἕρκος ὀδόντων
φύσας, ἐκβάλλει πρῶτον ἐν ἕπτ' ἔτεσιν.
Τοὺς δ' ἑτέρους ὅτε δὴ τελέσει θεὸς ἕπτ' ἐνιαυτούς,
Ἥβης ἐκφαίνει σήματα γεινομένης.
Τῇ τριτάτῃ δὲ γένειον ἀεξομένων ἔτι γυίων
Λαχνοῦται χροιῆς ἄνθος ἀμειβομένης.
Τῇ δὲ τετάρτῃ πᾶς τις ἐν ἑβδομάδι μέγ' ἄριστος
Ἰσχὺν, ἥν τ' ἄνδρες σήματ' ἔχουσ' ἀρετῆς.
Πέμπτῃ δ' ὥριον ἄνδρα γάμου μεμνημένον εἶναι
Καὶ παίδων ζητεῖν εἰσοπίσω γενεήν.
Τῇ δ' ἕκτῃ περὶ πάντα καταρτύεται νόος ἀνδρός,
Οὐδ' ἔρδειν ἔθ' ὁμῶς ἔργ' ἀπάλαμνα θέλει.
Ἑπτὰ δὲ νοῦν καὶ γλῶσσαν ἐν ἑβδομάσιν μέγ' ἄριστος
Ὀκτώ τ' ἀμφοτέρων τέσσαρα καὶ δέκ' ἔτη.
Τῇ δ' ἐνάτῃ ἔτι μὲν δύναται, μαλακώτερα δ' αὐτοῦ
Πρὸς μεγάλην ἀρετὴν σῶμά τε καὶ δύναμις.
Τῇ δεκάτῃ δ' ὅτε τις τελέσῃ θεὸς ἕπτ' ἐνιαυτούς,
Οὐκ ἂν ἄωρος ἐὼν μοῖραν ἔχοι θανάτου.

πάλιν ἐν ταῖς νόσοις κρίσιμος ἡ ἑβδόμη καὶ ἡ τεσσαρεσκαιδεκάτη, καθ' ἃς ἡ φύσις διαγωνίζεται πρὸς τὰ νοσοποιὰ τῶν αἰτίων. καὶ μυρία διὰ ταῦτα ἀγάζων τὸν ἀριθμὸν παρατίθεται Ἕρμιππος ὁ Βηρύτιος, ἐν τῷ περὶ ἑβδομάδος. σαφῶς δὲ τὸν περὶ ἑβδομάδος τε καὶ ὀγδοάδος μυστικὸν λόγον τοῖς γινώσκουσι παραδίδωσιν ὁ μακάριος Δαβίδ, ὧδέ πως λαλῶν· τὰ ἔτη ἡμῶν ὡς ἀράχνη ἐμελέτων. αἱ ἡμέραι τῶν ἐτῶν ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἑβδομήκοντα ἔτη· ἐὰν δὲ ἐν δυναστείαις ὀγδοήκοντα ἔτη, ἐπ' ἡμᾶς βασιλεύειν. ἵνα τοίνυν γεννητὸν εἶναι τὸν κόσμον διδαχθῶμεν, μὴ ἐν χρόνῳ δὲ ποιεῖν τὸν θεὸν ὑπολάβωμεν, ἐπήγαγεν ἡ προφητεία· αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ὅτε ἐγένοντο, ἐν ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. τὸ μὲν γὰρ ὅτε ἐγένοντο, ἀόριστον ἐκφορὰν καὶ ἄχρονον μηνύει· τὸ δὲ ἐν ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ θεὸς, τουτέστιν ἐν ᾗ καὶ δι' ἧς τὰ πάντα ἐποίησεν, ἧς καὶ χωρὶς ἐγένετο οὐδὲ ἕν, τὴν δι' υἱοῦ ἐνέργειαν δηλοῖ, οὗ φησιν ὁ Δαβίδ· αὕτη ἡ ἡμέρα ἣν ἐποίησεν ὁ κύριος, εὐφρανθῶμεν καὶ ἀγαλλιασώμεθα ἐν αὐτῇ, τουτέστι, κατὰ τὴν δι' αὐτοῦ γνῶσιν παραδιδομένην τὴν θείαν ἑορτὴν εὐωχηθῶμεν. ἡμέρα γὰρ εἴρηται, ὁ φωτίζων τὰ ἐγκεκρυμμένα λόγος, καὶ δι' οὗ εἰς φῶς καὶ γένεσιν ἕκαστον τῶν κτισμάτων παρῆλθε. καὶ ὁ δέκαλογος δὲ διὰ τοῦ ἰῶτα στοιχείου ὄνομα τὸ μακάριον δηλοῖ, λόγον ὄντα τὸν Ἰησοῦν παριστῶσα. ὁ δὲ πέμπτος ἑξῆς ἐστι λόγος, περὶ τιμῆς πατρὸς καὶ μητρός. πατέρα δὲ καὶ κύριον τὸν θεὸν λέγει σαφῶς. διὸ καὶ τοὺς ἐγνωκότας αὐτὸν υἱοὺς ἀναγορεύει καὶ θεούς. κύριος οὖν καὶ πατὴρ ὁ κτίσας πάντα· μήτηρ δὲ, οὐχ ὥς τι-

νοῦ ἡ οὐσία, ἐξ ἧς γεγόναμεν: οὐδ' ὡς ἕτεροι ἐκδεδώκασιν ἡ ἐκκλησία, ἀλλ' ἡ θεία γνῶσις καὶ ἡ σοφία ὥς φησι Σαλομών, μητέρα δικαίων ἀνακαλῶν τὴν σοφίαν. καὶ ἔστι δι' αὐτὴν αἱρετόν. πᾶν τι αὖ τὸ καλὸν καὶ σεμνόν, παρὰ τοῦ θεοῦ δι' υἱοῦ γιγνώσκεται. ἕπεται τούτῳ ὁ περὶ μοιχείας λόγος. μοιχεία δ' ἐστίν, ἐάν τις καταλιπὼν τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἀληθῆ γνῶσιν καὶ τὴν περὶ θεοῦ διάληψιν, ἐπὶ τὴν μὴ προσήκουσαν ἔρχεται ψευδῆ δόξαν. ἤτοι θεοποιῶν τι τῶν γενητῶν, ἢ καὶ εἰδωλοποιῶν τι τῶν μὴ ὄντων εἰς ὑπέρβασιν, μᾶλλον δὲ ἔκβασιν γνώσεως: ἀλλοτρία δὲ τοῦ γνωστικοῦ ἡ ψευδὴς δόξα, ὥσπερ ἡ ἀληθὴς οἰκεία τε καὶ σύζυγος. διόπερ καὶ ὁ γενναῖος ἀπόστολος, ἕν τι τῶν τῆς πορνείας εἰδῶν τὴν εἰδωλολατρείαν καλεῖ, ἀκολούθως τῷ προφήτῃ λέγοντι, ἐμοίχευσαν τὸ ξύλον, καὶ τὸν λίθον. τῷ ξύλῳ εἶπον, ὅτι πατήρ μου εἶ σύ, καὶ τῷ λίθῳ σὺ ἐγέννησάς με: ἔπειτα ὁ περὶ φόνου λόγος ἐπακολουθεῖ. φόνος δέ, ἐξαρσίς ἐστι βεβαία. τὸν οὖν ἀληθῆ λόγον περὶ θεοῦ καὶ τῆς ἀϊδιότητος αὐτοῦ ὁ βουλόμενος ἀφαιρεῖν, ἵνα τὸ ψεῦδος ἐγκρίνῃ λέγων. ἤτοι ἀπρονόητον εἶναι τὸ πᾶν, ἢ τὸν κόσμον ἀγένητον, ἢ τῶν κατὰ τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν βεβαίων ἐξολέστατος. μετὰ δὲ τοῦτον, ὁ περὶ κλοπῆς ἐστι λόγος. ὡς οὖν ὁ κλέπτων τὰ ἀλλότρια μεγάλως ἀδικῶν εἰκότως περιπίπτει τοῖς ἐπαξίοις κακοῖς, οὕτως ὁ τὰ θεῖα τῶν ἔργων σφετεριζόμενος διὰ τέχνης ἤτοι πλαστικῆς ἢ γραφικῆς, καὶ λέγων ἑαυτὸν ποιητὴν εἶναι τῶν ζῴων, καὶ φυτῶν: ὁμοίως τε οἱ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν ἀπομιμούμενοι κλέπται εἰσί. κἂν γεωργὸς ὢν ᾖ, κἂν πατὴρ παιδίου, διάκονός ἐστι σπερμάτων καταβολῆς. ὁ θεὸς δὲ τὴν πάντων αὔξησιν καὶ τελείωσιν παρέχων εἰς τὸ κατὰ φύσιν προσάγει τὰ γινόμενα. οἱ πλεῖστοι δὲ σὺν καὶ τοῖς φιλοσόφοις, τὰς αὐξήσεις καὶ τὰς τροπὰς τοῖς ἄστροις κατὰ τὸ προηγούμενον ἀνατιθέασιν, ἀποστεροῦντες τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς, τὴν ἀκήρατον δύναμιν τὸν πατέρα τῶν ὅλων. τὰ δὲ στοιχεῖα καὶ τὰ ἄστρα, τουτέστιν αἱ δυνάμεις αἱ διοικητικαὶ προσταχθέντα ἐκτελεῖν τὰ εἰς οἰκονομίαν ἐπιτήδεια: καὶ αὐτά τε πείθεται, ἄγεταί τε πρὸς τῶν ἐπιτεταγμένων αὐτοῖς, ᾗ ἂν ἡγῆται τὸ ῥῆμα κυρίου, ἐπείπερ ἡ θεία δύναμις ἐπικεκριμμένως πάντα ἐνεργεῖν πέφυκεν. ὁ τοίνυν ἑαυτὸν φάμενος ἐπισκευάσαι τι ἢ κατασκευάσαι τῶν πρὸς δημιουργίαν συντεινόντων, δίκην ἂν ὑφέξει τοῦ ἀσεβοῦς τολμήματος. δέκατος δέ ἐστιν ὁ περὶ ἐπιθυμιῶν ἁπασῶν λόγος. καθάπερ οὖν ὁ τῶν μὴ καθηκόντων ἐπιθυμῶν ἀδικεῖται, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον οὐκ ἐφίεται ψευδῶν πραγμάτων ἐπιθυμεῖν, οὐδὲ ὑπολαμβάνειν τῶν ἐν γενέσει, τὰ μὲν ἔμψυχα ἐξ ἑαυτῶν δύνασθαι: τὰ δὲ ἄψυχα καθάπαξ μὴ δύνασθαι σώζειν ἢ βλάπτειν, κἂν τις λέγῃ τὴν ἀντίδοτον ἰᾶσθαι μὴ δύνασθαι, καὶ τὸ κώνειον φθείρειν, σοφιζόμενος λέληθεν, οὐδὲν γὰρ τούτων ἐνεργεῖ ἄνευ τοῦ τῇ βοτάνῃ καὶ τῷ φαρμάκῳ χρωμένου: ὥσπερ οὐδ' ἡ ἀξίνη ἄνευ τοῦ κόπτοντος, οὐδὲ ὁ πρίων τοῦ πρίζοντος. ὡς δὲ καθ' ἑαυτὰ μὲν οὐκ ἐνεργεῖ, ἔχει δέ τινας ποιότητας φυσικὰς τῇ τοῦ τεχνίτου ἐνεργείᾳ συντελούσας τὸ οἰκεῖον ἔργον: οὕτως τῇ καθολικῇ τοῦ θεοῦ προνοίᾳ διὰ τῶν προσεχέστερον κινουμένων, καθ' ὑπόβασιν εἰς τὰ ἐπὶ μέρους διαδίδοται ἡ δραστικὴ ἐνέργεια. ἀλλ' ὡς ἔοικεν οἱ φιλόσοφοι τῶν Ἑλλήνων, θεὸν ὀνομάζοντες, οὐ γιγνώσκουσιν: ἐπεὶ μὴ σέβουσι κατὰ θεὸν τὸν θεόν. τὰ φιλοσοφούμενα δὲ παρ' αὐτοῖς κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλέα, ὡς διὰ πολλῶν διὰ γλώσσης ἐλθόντα ματαίως ἐκκέχυται στομάτων ὀλίγον τοῦ παντὸς ἰδόντων. ὡς γάρ που τὸ ἀπὸ τοῦ ἡλίου φῶς δι' ὑέλου σκευῶν πλήρους ὕδατος μεθοδεύει ἡ τέχνη εἰς πῦρ, οὕτω καὶ ἡ φιλοσοφία ἐκ τῆς θείας γραφῆς τὸ ἐμπύρευμα λαβοῦσα, ἐν ὀλίγοις φαντάζεται. καὶ μὴν ὡς τὸν αὐτὸν ἀέρα ἀναπνεῖ τὰ ζῷα ἅπαντα, ἄλλα δὲ ἄλλως καὶ εἰς τὸ διάφορον, οὕτως δὲ καὶ τὴν ἀλήθειαν ματίασιν οἱ πλείους, μᾶλλον δέ, τὸν περὶ ἀληθείας λόγον. οὐ γὰρ περὶ θεοῦ τι λέγουσιν, ἀλλὰ τὰ ἑαυτῶν πάθη ἐπὶ θεὸν ἀνάγοντες διηγοῦνται. γέγονε γὰρ αὐτοῖς ὁ βίος τὸ πιθανὸν ζητοῦσιν, οὐ τὸ ἀληθές. ἐκ μιμήσεως δὲ ἀλήθεια οὐ διδάσκεται, ἀλλ' ἐκ μαθήσεως. οὐ γὰρ ἵνα δόξωμεν εἶναι, χριστὸν πιστεύομεν, καθάπερ οὐδὲ εἰς τὸν ἥλιον ἕνεκά γε τοῦ φαίνεσθαι μόνον ἐν ἡλίῳ ὄντες παρερχόμεθα. ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν τοῦ ἀλεαίνεσθαι χάριν, ἐκεῖ δὲ τοῦ εἶναι καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ ἕνεκα, χριστιανοὶ εἶναι βιαζόμεθα, ὅτι μάλιστα βιαστῶν ἐστιν ἡ βασιλεία. ἐκ ζητήσεως καὶ μαθήσεως καὶ συνασκήσεως τελείας τὸ γενέσθαι βασιλέα καρπουμένων. ὁ μιμούμενος ἄρα τὴν δόκησιν, δοκεῖ καὶ τὴν πρόληψιν. ὅτ' αὖ δέ τις ἐναύσματα λάβῃ τοῦ πράγματος, διαλάμψῃ τοῦτο ἔνδον ἐν τῇ ψυχῇ πόθῳ καὶ μαθήσει, πάντα ἐπὶ τούτοις κινεῖ πρὸς τὸ ἐπιγνῶναι. οὐ γάρ τις μὴ αἰ-

περιλαμβάνηται, οὐδὲ ποθεῖ αὐτό, οὐδὲ ἀσπάζεται τὴν διὰ αὐτοῦ ὠφέλειαν. τὸ ἔσχατον οὖν ὁ γνω-
στικὸς ἐπιτελεῖ τῶν κατορθωμάτων μιμεῖται τὸν κύριον, εἰς ὅσον ἐφικτὸν ἀνθρώποις, ποιότη-
τά τινα κυριακὴν λαβών, εἰς ἐξομοίωσιν θεοῦ. οἱ δὲ μὴ ἐπιστάμενοι τὴν γνῶσιν, οὐδὲ κανονί-
ζειν δύνανται τὴν ἀλήθειαν. μεταλαμβάνειν οὖν τῶν γνωστικῶν θεωρημάτων οὐχ οἷοί τε,
ἐὰν μὴ τῶν προτέρων διανοημάτων κενώσωμεν ἑαυτούς. ἁπλῶς γὰρ οὕτως ἀλήθεια κοινῶς
λέγεται παντὸς νοητοῦ τε καὶ αἰσθητοῦ, αὐτίκα ἔνεστι θεάσασθαι καὶ ζωγραφίας ἀλήθειαν
παρὰ τὴν δημώδη καὶ μουσικῆς σεμνότητα παρὰ τὴν ἀκόλαστον. καὶ φιλοσοφίας οὖν ἔστιν ἀλή-
θειά τις, παρὰ τοὺς ἄλλους φιλοσόφους, καὶ κάλλος ἀληθινόν, παρὰ τὸ δεδολωμένον. οὔκουν
ἀπὸ τῶν ἐπὶ μέρους ἀληθείας, καθ' ὧν ἡ ἀλήθεια κατηγορεῖται, αὐτὴν δὲ τὴν ἀλήθειαν πολυ-
πραγμονητέον, οὐκ ὀνόματα ζητοῦντας μαθεῖν. τὸ γὰρ περὶ θεοῦ πρᾶγμα οὐκ ἔστιν ἕν, ἀλ-
λὰ μυρία: διαφέρει δὲ τὸν θεὸν εἰπεῖν, ἢ τὰ περὶ θεοῦ, καθόλου δὲ εἰπεῖν περὶ ἑκάστου πράγ-
ματος, τῆς οὐσίας, τὰ συμβεβηκότα διακριτέον. καί μοι ἀπόχρη φάναι θεὸν εἶναι τὸν κύριον
πάντων, αὐτοτελῶς δὲ λέγω τὸν κύριον πάντων, οὐδενὸς ὑπολειπομένου κατὰ ἐξαίρεσιν.
ἐπεὶ τοίνυν δύο εἰσὶν ἰδέαι τῆς ἀληθείας, τά τε ὀνόματα καὶ τὰ πράγματα, οἱ μὲν τὰ ὀνό-
ματα λέγουσιν, οἱ περὶ τὰ κάλλη τῶν λόγων διατρίβοντες, οἱ παρ' ἕλλησι φιλόσοφοι: τὰ
πράγματα δέ, παρ' ἡμῖν ἔστι τοῖς βαρβάροις. αὐτίκα ὁ κύριος οὐ μάτην ἠθέλησεν εὐτελεῖ
χρήσασθαι σώματος μορφῇ, ἵνα μή τις τὸ ὡραῖον ἐπαινῶν καὶ τὸ κάλλος θαυμάζων ἀφίσταται
τῶν λεγομένων καὶ τοῖς καταλειπομένοις προσέχων ἀποτέμνηται τῶν νοητῶν. οὐ τοίνυν
περὶ τὴν λέξιν, ἀλλὰ περὶ τὰ σημαινόμενα ἀναστρεπτέον. τοῖς μὲν οὖν ἀντιληπτοῖς καὶ μὴ κε-
κινηθεῖσι πρὸς γνῶσιν. οὐ πιστεύεται ὁ λόγος. ἐπεὶ καὶ οἱ κόρακες ἀνθρωπίνας ἀπομιμοῦνται
φωνάς, ἔννοιαν οὐκ ἔχοντες, οὗ λέγουσι πράγματος: ἀντίληψις δὲ νοερά. πίστεως ἔχεται. οὕ-
τως καὶ Ὅμηρος εἶπεν. πατήρ. ἀνδρῶν τε θεῶν τε μὴ εἰδὼς τίς ὁ πατὴρ καὶ πῶς ὁ πατήρ. ὡς
δὲ τῷ χεῖρας ἔχοντι τὸ λαβεῖν κατὰ φύσιν. καὶ τῷ ὀφθαλμοὺς ὑγιαίνοντας κεκτημένῳ τὸ φῶς
ἰδεῖν: οὕτως τῷ πίστιν εἰληφότι, τῆς γνώσεως μεταλαβεῖν οἰκεῖον πέφυκεν, εἰ προσεξεργάζε-
σθαι καὶ προσοικοδομῆσαι χρυσόν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, τῷ καταβληθέντι θεμελίῳ γλί-
χοιτο. οὐ τοίνυν ὑπισχνεῖται βούλεσθαι μεταλαμβάνειν, ἀλλὰ ἄρχεσθαι. οὐδὲ μέλλειν, ἀλλ'
εἶναι βασιλικόν τε καὶ φωτεινὸν καὶ γνωστικὸν καθήκειν, οὐδὲ ὀνόματι, ἀλλ' ἔργῳ ἐθέλειν ἅπτε-
σθαι τῶν πραγμάτων προσήκει. ἀγαθὸς γὰρ ὢν ὁ θεὸς διὰ τὸ ἡγεμονικὸν τῆς κτίσεως ἁπά-
σης, σώζεσθαι βουλόμενος τοῦτο ἐπὶ τὸ ποιεῖν ἐτράπετο καὶ τὰ λοιπά. πρώτην ταύτην εὐεργε-
σίαν τὸ γενέσθαι ἀπ' ἀρχῆς παρασχὼν αὐτοῖς, ἄμεινον εἶναι πολλῷ τὸ εἶν, τοῦ μὴ εἶναι πᾶς ἄν
τις ὁμολογήσειεν. ἔπειτα ὡς ἐνεδέχετο φύσεως ἔχειν ἕκαστον ἐγένετό τε καὶ γίνεται, προκόπτον
εἰς τὸ αὐτὸ ἄμεινον, ὥστ' οὐκ ἄτοπον καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐκ τῆς θείας προνοίας δεδόσθαι
προπαιδεύουσαν εἰς τὴν διὰ χριστοῦ τελείωσιν, ἣν μὴ ἐπαισχύνηται. γνώσει βαρβάρῳ μα-
θητεύουσα φιλοσοφία προκόπτειν εἰς ἀλήθειαν, ἀλλ' αἱ μὲν τέχναι ἠρίθμηνται καὶ τὰ εὐτε-
λῆ κινήματα: φιλοσοφία δέ, πῶς οὐκ ἐν λόγῳ. καίτοι καὶ τῷ Σαμψὼν ἐν ταῖς θριξὶν ἡ δύνα-
μις ἐδόθη, ἵνα καὶ τὰς ἀποβλήτους τῶν ἐν τῷ βίῳ τέχνας τὰς κειμένας καὶ μενούσας μετὰ
τὴν ἔξοδον τῆς ψυχῆς χαμαί, μὴ ἄνευ τῆς θείας δυνάμεως ἐννοῆσαι δίδοσθαι, αὐτίκα φη-
σὶν ἡ πρόνοια, ἄνωθεν ἐκ τῶν προηγουμένων καθάπερ κεφαλῆς εἰς πάντας διήκει, ὡς τὸ μύ-
ρον φησὶ τὸ καταβαῖνον ἐπὶ τὸν πώγωνα τὸν Ἀαρὼν καὶ ἐπὶ τὴν ὤαν τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ,
τουτέστι τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν.
οὐκ εἰς τὸν τοῦ σώματος κόσμον, ἔξωθεν δὲ τοῦ λαοῦ φιλοσοφία καθάπερ ἐσθής. οἱ τοίνυν φι-
λόσοφοι, οἱ εἰς τὴν οἰκείαν συναίσθησιν πνεύματι αἰσθητικῷ συνασκηθέντες, ἐπ' ἂν μὴ μέ-
ρος φιλοσοφίας, ἀλλὰ τὴν αὐτοτελῶς φιλοσοφίαν πολυπραγμονῶσι, φιλαλήθως τε καὶ
ἀτύφως, προσμαρτυροῦντες τῇ ἀληθείᾳ κἂν παρὰ τοῖς ἑτεροδόξοις ἐπὶ τῶν καλῶν εἰρη-
μένων προκόπτωσιν εἰς σωτηρίαν, κατὰ τὴν θείαν διοίκησιν τὴν ἄρρητον ἀγαθότητα, τὴν ἑκάστο-
τε εἰς τὸ ἄμεινον κατὰ τὸ ἐγχωροῦν προαγομένην τὴν τῶν ὄντων φύσιν. ἔπειτα οὐχ ἕλλησι
μόνον, ἀλλὰ καὶ βαρβάροις ὁμιλήσαντες. ἐπὶ τὴν πίστιν ἐκ συνασκήσεως κοινῆς εἰς σύνε-
σιν ἰδίαν ἄγονται, παραδεξάμενοι δὲ τὴν θεμέλιον τῆς ἀληθείας δύναμιν, προσλαμβά-
νουσι προϊέναι πρόσω ἐπὶ τὴν ζήτησιν. κἀνθένδε ἀγαπῶσι μὲν μαθητευσάμενοι. γνώσεως

δὲ

δὲ ὀρεγόμενοι, σπεύδουσιν εἰς σωτηρίαν, ταύτῃ φησὶν ἡ γραφὴ πνεῦμα αἰσθήσεως δεδόσθαι
τοῖς τεχνίταις ἐκ τοῦ θεοῦ, τὸ δὲ, οὐδὲν, ἀλλ' ἡ φρόνησίς ἐστι, δύναμις ψυχῆς θεωρητικὴ τῶν ὄν-
των καὶ τοῦ ἀκολούθου ὁμοίου τε καὶ ἀνομοίου διακριτική τε αὖ καὶ συνθετική. καὶ προστα-
κτικὴ καὶ ἀπαγορευτική. τῶν τε μελλόντων καταστοχαστική· διατείνει δὲ οὐκ ἐπὶ τὰς τέχνας
μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν αὐτήν· τί δή ποτε οὖν καὶ ὁ ὄφις φρόνιμος εἴρηται· ἐπεὶ
κἀν τοῖς πονηρεύμασίν ἐστιν εὑρεῖν ἀκολουθίαν τινὰ καὶ διάκρισιν, καὶ σύνθεσιν, καὶ στοχασμὸν
τῶν μελλόντων, καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἀδικημάτων διαλανθάνει· ὅτι προσοικονομοῦν-
ται σφίσιν οἱ κακοὶ, τὸ πάντῃ τε καὶ πάντως τὰς τιμωρίας διαφεύγειν· πολυμερὴς δὲ οὖσα
ἡ φρόνησις, δι' ὅλου τεταμένη τοῦ κόσμου: διά τε τῶν ἀνθρωπίνων ἁπάντων, καθ' ἕκαστον αὐ-
τῶν μεταβάλλει τὴν προσηγορίαν. καὶ ἐπειδὰν μὲν ἐπιβάλλῃ τοῖς πρώτοις αἰτίοις, νόησις
καλεῖται, ὅτ' ἂν δὲ ταύτην ἀποδεικτικῷ λόγῳ βεβαιώσηται, γνῶσίς τε καὶ σοφία καὶ
ἐπιστήμη ὀνομάζεται: ἐν δὲ τοῖς εἰς εὐλάβειαν συντείνουσι γινομένη, καὶ ἄνευ θεωρίας πα-
ραδεξαμένη τὸν ἀρχικὸν λόγον, κατὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἐργασίας τήρησιν, πίστις λέγεται, κἀν τοῖς
αἰσθητοῖς πιστευομένη τόγε δοκοῦν, ὡς ἐν τούτοις ἀληθέστατον, δόξα ὀρθή. ἔν τε αὖ ταῖς μετὰ
χειρουργίας πράξεσι, τέχνη. ὅπου δ' ἄνευ θεωρίας τῶν πρώτων αἰτίων τηρήσει τῶν ὁμοίων
καὶ μεταβάσει ποιήσει τινὰ ὁρμὴν καὶ σύστασιν, ἐμπειρία προσαγορεύεται· ἴδιον ἐστιν ἐκεῖνο
καὶ τῷ ὄντι κύριον καὶ ἡγεμονικόν, ὃ ἐπὶ πᾶσι προσλαμβάνει μετὰ τὴν βεβαίαν πίστιν ἅγιον
κατ' ἐπισκοπὴν ὁ πιστεύσας πνεῦμα. διαφορωτέρας ἄρα αἰσθήσεως φιλοσοφία μετα-
λαβοῦσα, ὡς ἐκ τῶν προειρημένων δεδήλωται, φρονήσεως μετέχει· ἡ γοῦν περὶ τῶν νοη-
θέντων λογικὴ διέξοδος, μετὰ αἱρέσεως καὶ συγκαταθέσεως, διαλεκτικὴ λέγεται. βεβαιωτι-
κὴ μὲν τῶν περὶ ἀληθείας λεγομένων δι' ἀποδείξεως· διακρουστικὴ δὲ τῶν ἐπιφερομένων ἀ-
πορημάτων· κινδυνεύουσι τοίνυν οἱ φάσκοντες μὴ θεόθεν φιλοσοφίαν δεῦρο ἥκειν, ἀδύνατον εἶν
λέγειν πάντα τὰ ἐπὶ μέρους γινώσκειν τὸν θεὸν, μὴ δὲ μὴν πάντων εἶν τῶν καλῶν αἴτιον κ' ἂν
τῶν ἐπὶ μέρους ἕκαστον αὐτῶν τυγχάνῃ. οὐκ ἂν δὲ τὴν ἀρχὴν ὑπέστη τι τῶν ὄντων ἀβουλή-
τως ἔχοντος τοῦ θεοῦ. εἰ δὲ βουλομένου, θεόθεν ἡ φιλοσοφία, τοιαύτην εἶν βουληθέντος αὐ-
τήν, οἷα ἐστὶ διὰ τοὺς μὴ ἄλλως, ἢ οὕτως ἀφεξομένους τῶν κακῶν. ὁ γάρ τοι θεὸς πάντα οἶδεν,
οὐ μόνον τὰ ὄντα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐσόμενα, καὶ ὡς ἔσται ἕκαστον, τάς τε ἐπὶ μέρους κινήσεις προο-
ρῶν πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούει· γυμνὴν ἔσωθεν τὴν ψυχὴν βλέπων καὶ τὴν ἐπί-
νοιαν τὴν ἑκάστου τῶν κατὰ μέρος ἔχει δι' αἰῶνος· καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν θεάτρων γίνεται καὶ ἐπὶ
τῶν ἑκάστου μερῶν, κατὰ τὴν ἐνόρασίν τε καὶ περιόρασιν καὶ συνόρασιν, τοῦτο ἐπὶ τοῦ θεοῦ
γίνεται, ἀθρόως τε γὰρ πάντα, καὶ ἕκαστον ἐν μέρει, μιᾷ προσβολῇ προσβλέπει. οὐ πάντα
μέντοι κατὰ τὴν προηγουμένην ἐπήρεισιν· ἤδη γοῦν πολλὰ τῶν ἐν τῷ βίῳ καὶ διά τινος λο-
γισμοῦ ἀνθρωπίνου λαμβάνει τὴν γένεσιν, θεόθεν τὴν ἔναυσιν εἰληφότα, αὐτίκα ἡ ὑγεία
διὰ τῆς ἰατρικῆς, καὶ ἡ εὐεξία διὰ τῆς ἀλειπτικῆς, καὶ ὁ πλοῦτος διὰ τῆς χρηματιστικῆς λαμ-
βάνει γένεσίν τε καὶ παρουσίαν. κατὰ πρόνοιαν μὲν τὴν θείαν, κατὰ συνεργίαν δὲ τὴν ἀνθρω-
πίνην, θεόθεν δὲ καὶ ἡ σύνεσις. αὐτίκα τῇ τοῦ θεοῦ βουλήσει μάλιστα, ἡ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν
προαίρεσις ὑπακούει, διόπερ κοινὰ μὲν τῶν ἀγαθῶν μέν ἐστι καὶ τῶν κακῶν ἀνθρώπων πολ-
λὰ τῶν προτερημάτων· γίνεται δ' ὅμως ὠφέλιμα μόνοις τοῖς ἀγαθοῖς τε καὶ σπουδαίοις, ὧν
χάριν αὐτὰ ἐποίησεν ὁ θεὸς: πρὸς γὰρ τὴν τῶν ἀγαθῶν χρῆσιν ἀνδρῶν, ἡ τῶν θεοδωρήτων δύ-
ναμις πέφυκεν· ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν ἐναρέτων ἀνθρώπων ἐπίνοιαι· κατὰ ἐπίνοιαν θείαν γίγνον-
ται, διατιθεμένης πως τῆς ψυχῆς, καὶ διαδιδομένου τοῦ θείου θελήματος εἰς τὰς ἀνθρωπίνας
ψυχὰς, τῶν ἐν μέρει θείων λειτουργῶν, συλλαμβανομένων εἰς τὰς τοιαύτας διακονίας, κατὰ
τε γὰρ τὰ ἔθνη καὶ πόλεις νενέμηνται τῶν ἀγγέλων αἱ προστασίαι· τάχα δὲ καὶ τῶν ἐπὶ
μέρους, ὧν ἐνίοις ἀποτετάχαταί τινες· ὁ γοῦν ποιμὴν καὶ τῶν καθ' ἕκαστον κήδεται προβά-
των, καὶ μάλιστα τούτοις σύνεστι προσεχέστερα ἡ ἐπισκοπή, ὅσοι διαπρεπεῖς τὰς φύσεις τε
καὶ δυνατοὶ τὰ πλήθη συνωφελεῖν ὑπάρχουσιν. οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ ἡγεμονικοὶ καὶ παιδευτικοί,
δι' ὧν ἡ ἐνέργεια τῆς προνοίας ἀριδήλως δείκνυται, ὁπηνίκα ἂν ἢ, διὰ παιδείας ἢ δι' ἀρχῆς
τινος καὶ διοικήσεως εὖ ποιεῖν ἐθέλῃ τοὺς ἀνθρώποις ὁ θεός, ἐθέλει δὲ πάντοτε, διὸ συγκινεῖ
τοὺς ἐπιτηδείους εἰς τὴν ὠφέλιμον ἐργασίαν τῶν πρὸς ἀρετήν τε καὶ εἰρήνην καὶ εἰς εὐ-

ποιίαι συντεινόντων. τὸ δὲ ἐνάρετον πᾶν ἀπ' ἀρετῆς τέ ἐστι, καὶ πρὸς ἀρετὴν ἀναφέρεται.
καὶ ἤτοι πρὸς τὸ γενέσθαι σπουδαίους δίδοται, ἢ πρὸς τὸ οὕτως χρῆσθαι τοῖς κατὰ φύσιν προ-
τερήμασι, συνεργεῖ γὰρ ἔν τε τοῖς καθ' ὅλου, ἔν τε τοῖς ἐπὶ μέρους. πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον τὴν
ἀταξίαν καὶ τὴν ἀδικίαν προσνέμοντας τῷ διαβόλῳ, ἐναρέτου πράγματος ἐκεῖνον τῆς
φιλοσοφίας δοτῆρα ποιεῖν, κινδυνεύει γὰρ εὐμενέστερος τοῖς Ἕλλησιν εἰς τὸ ἀγαθοὺς ἄνδρας
γεγονέναι, τῆς θείας προνοίας τε καὶ γνώμης. ἔμπαλιν δ' οἶμαι νόμου ἴδιον καὶ λόγου παντὸς
ὀρθοῦ τὸ προσῆκον ἑκάστῳ καὶ τὸ ἴδιον, καὶ τὸ ἐπιβάλλον ἀποδιδόναι, ὡς γὰρ ἡ λύρα μόνου τοῦ
κιθαριστοῦ, καὶ ὁ αὐλὸς τοῦ αὐλητοῦ, οὕτως τὰ προτερήματα τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐστι κτή-
ματα, καθάπερ φύσις τοῦ ἀγαθοποιοῦ τὸ ἀγαθοποιεῖν, ὡς τοῦ πυρὸς τὸ θερμαίνειν, καὶ τοῦ
φωτὸς τὸ φωτίζειν. κακὸν δὲ οὐκ ἂν ποιήσει ἀγαθός, ὡς οὐδὲ τὸ φῶς σκότος, ἢ ψύξει τὸ πῦρ, οὕ-
τως ἔμπαλιν ἡ κακία οὐκ ἄν τι ἐνάρετον ποιῆσαι, ἐνέργεια γὰρ αὐτῆς τὸ κακοποιεῖν. ὡς τοῦ
σκότους τὸ συγχεῖν τὰς ὄψεις. οὐ τοίνυν κακίας ἔργον ἡ φιλοσοφία ἐναρέτους ποιοῦσα. λεί-
πεται δὴ θεοῦ, οὗ μόνον τὸ ἀγαθύνειν ἔργον ἐστιν, καὶ πάνθ' ὅσα παρὰ θεοῦ δίδοται, καλῶς
δίδοταί τε καὶ λαμβάνεται. ναὶ μὴν ἡ χρῆσις τῆς φιλοσοφίας, οὐκ ἔστιν ἂν κακῶν ἀλλ' ἢ τοῖς
ἀρίστοις τῶν Ἑλλήνων δέδοται δῆλον, καὶ ὅθεν δεδώρηται, παρὰ τῆς κατ' ἀξίαν τὰ προσή-
κοντα ἑκάστοις ἀπονεμούσης δηλονότι προνοίας. εἰκότως οὖν Ἰουδαίοις μὲν νόμος, Ἕλλησι δὲ φι-
λοσοφία μέχρι τῆς παρουσίας, ἐντεῦθεν δὲ ἡ κλῆσις ἡ καθολικὴ εἰς περιούσιον δικαιοσύνης
λαὸν κατὰ τὴν ἐκ πίστεως διδασκαλίαν. συνάγοντος δι' ἑνὸς τοῦ κυρίου τοῦ μόνου ἑνὸς ἀμφοῖν
θεοῦ Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων, μᾶλλον δὲ παντὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους. φιλοσοφίαν
πολλάκις εἰρήκαμεν, τὸ κατὰ φιλοσοφίαν ἐπιτευκτικὸν τῆς ἀληθείας, κἂν μερικὸν τυγχά-
νῃ. ἤδη δὲ καὶ τὰ ἐν τέχναις ἀγαθά, ὡς ἐν τέχναις θεόθεν ἔχει τὴν ἀρχήν. ὡς γὰρ τὸ τεχνικῶς
τι ποιεῖν ἐν τοῖς τῆς τέχνης θεωρήμασι περιέχεται, οὕτω τὸ φρονίμως ὑπὸ τὴν φρόνησιν
τέτακται, ἀρετὴ δὲ ἡ φρόνησις, καὶ ἴδιον αὐτῆς γνωρίζειν τά τε ἄλλα, καὶ πολὺ πρότερον
τὰ καθ' ἑαυτήν. ἥ τε σοφία δύναμις οὖσα, οὐκ ἄλλο τί ἐστιν, ἢ ἐπιστήμη τῶν θείων καὶ τῶν ἀν-
θρωπείων ἀγαθῶν. τοῦ θεοῦ δὲ ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς, θεόθεν ἥκειν τὰ ἀγαθὰ τοῖς ἀν-
θρώποις διδάσκουσα εἴρηκεν ἡ γραφή. δυνάμει θείᾳ καὶ ἰσχύι τῆς διαδόσεως καθηκούσης εἰς
ἀνθρωπίνην βοήθειαν, αὐτίκα τρεῖς τρόποι πάσης ὠφελείας τε καὶ μεταδόσεως. ἄλλῳ παρ'
ἄλλου. ὁ μὲν, κατὰ παρακολούθησιν, ὡς ὁ παιδοτρίβης σχηματίζων τὸν παῖδα. ὁ δὲ, καθ' ὁ-
μοίωσιν, ὡς ὁ προτρεπόμενος ἕτερον εἰς ἐπίδοσιν τῷ προαποδῦναι. καὶ ὁ μὲν, συνεργεῖ τῷ
μανθάνοντι: ὁ δὲ, συνωφελεῖ τὸν λαμβάνοντα. τρίτος δέ ἐστιν ὁ τρόπος, ὁ κατὰ πρόσταξιν, ὁ-
πότ' ἂν ὁ παιδοτρίβης μήκετι διαπλάσσων τὸν μανθάνοντα, μηδὲ ἐπιδεικνὺς δι' ἑαυτοῦ
τὸ πάλαισμα εἰς μίμησιν τῷ παιδί. ὡς δὲ ἤδη ἐντριβεστέρῳ προστάττοι διὰ ὀνόματος τὸ πά-
λαισμα. ὁ γνωστικὸς τοίνυν θεόθεν λαβὼν τὸ δύνασθαι ὠφελεῖν. ὀνίνησι τοὺς μὲν, τῇ παρα-
κολουθήσει σχηματίζων: τοὺς δὲ, τῇ ἐξομοιώσει προτρεπόμενος: τοὺς δὲ, καὶ τῇ προστάξει παι-
δεύων καὶ διδάσκων. ἀμέλει καὶ αὐτὸς τοῖς ἴσοις παρὰ τοῦ κυρίου ὠφέληται. οὕτως οὖν καὶ ἡ
θεόθεν διατείνουσα εἰς ἀνθρώπους ὠφέλεια γνώριμος καθίσταται, συμπαρακαλούντων ἀγ-
γέλων. καὶ δι' ἀγγέλων γὰρ ἡ θεία δύναμις παρέχει τὰ ἀγαθά. εἴτ' οὖν ὁρωμένων, εἴτε καὶ μή.
τοιοῦτος καὶ ὁ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κυρίου τρόπος. ὅτι δὲ καὶ κατὰ τὰς ἐπινοίας τῶν ἀν-
θρώπων καὶ τοὺς ἐπιλογισμοὺς ἐμπνεῖ τι καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἐντίθησι ταῖς φρεσὶν ἰσχύν τε καὶ συ-
ναίσθησιν ἀκριβεστέραν, μένος τε καὶ θάρσος προθυμίας, ἐπί τε τὰς ζητήσεις ἐπί τε τὰ ἔργα
παρέχουσα, ἔγκειται δ' ὅμως καὶ πρὸς μίμησίν τε καὶ ἐξομοίωσιν ἡμῖν θαυμαστὰ τῷ ὄντι
καὶ ἅγια τὰ τῆς ἀρετῆς ὑποδείγματα ἐκ τῶν ἀναγεγραμμένων πράξεων. καὶ μὲν δὴ καὶ
τὸ τῆς πράξεως εἶδος ἐμφανέστατον διά τε τῶν διαθηκῶν τῶν κυριακῶν: διά τε τῶν παρ'
Ἕλλησι νόμων. ἀλλὰ καὶ τῶν κατὰ τὴν φιλοσοφίαν παρηγγελμένων, καὶ συνελόντι φάναι. πᾶ-
σα ὠφέλεια βιωτική. κατὰ μὲν τὸν ἀνωτάτω λόγον ἀπὸ τοῦ παντοκράτορος θεοῦ τοῦ πάντων
ἐξηγουμένου πατρός, δι' υἱοῦ ἐπιτελεῖται, ὃς καὶ διὰ τοῦτο σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων φησὶν ὁ
ἀπόστολος, μάλιστα δὲ πιστῶν. κατὰ δὲ τὸ προσεχὲς ὑπὸ τῶν προσεχῶν ἑκάστοις κατὰ τὴν
τοῦ προσεχοῦς τῷ πρώτῳ αἰτίῳ κυρίῳ ἐπίταξίν τε καὶ πρόσταξιν. ὁ γνωστικὸς δ' ἡμῖν ἐν τοῖς
κυριωτάτοις ἀεί ποτε διατρίβει, εἰ δέ που σχολὴ καὶ ἀνέσεως καιρὸς ἀπὸ τῶν προηγουμένων ἀντὶ

τῆς ἄλλης ῥαθυμίας, καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐφαπτέσθω φιλοσοφίας, οἷον τραγάλιόν τι ἐπὶ τῷ δείπνῳ παροψώμενος, οὐ τῶν κρειττόνων ἀμελήσας, προσλαβὼν δὲ ἐφ' ὅσον πρέπει καὶ ταῦτα, δι' ἃς προεῖπον αἰτίας. οἱ δὲ, τῶν οὐκ ἀναγκαίων καὶ περιττῶν τῆς φιλοσοφίας ὀρεχθέντες, καὶ μόνοις τοῖς ἐριστικοῖς προσανέχοντες σοφίσμασι, τῶν ἀναγκαίων καὶ κυριωτάτων ἀπολείπονται, τὰς σκιὰς ἀτεχνῶς τῶν λόγων διώκοντες. καλὸν μὲν οὖν τὸ πάντα ἐπίστασθαι. ὅτῳ δὲ ἀσθενεῖ ἐπεκτείνεσθαι ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν πολυμαθῆ ἐμπειρίαν, τὰ προηγούμενα καὶ βελτίω αἱρήσεται μόνα. ἡ γὰρ τῷ ὄντι ἐπιστήμη, ἣν φαμὲν μόνον ἔχειν τὸν γνωστικὸν, κατάληψίς ἐστι βεβαία διὰ λόγων ἀληθῶν καὶ βεβαίων ἐπὶ τὴν τῆς αἰτίας γνῶσιν ἀνάγουσα. ὁ δὲ ἐπιστήμων τοῦ ἀληθοῦς περὶ ὁ δή ποτ' οὖν, αὐτίκα καὶ τοῦ ψεύδους περὶ ταυτὸ ἐπιστήμων ὑπάρχει. καὶ γὰρ οὖν οὕτως ἔχειν μοι φαίνεται ὁ λόγος ἐκεῖνος, εἰ φιλοσοφητέον. αὐτὸς γάρ τι αὑτῷ ἀκολουθεῖ. ἀλλ' εἰ καὶ μὴ φιλοσοφητέον, οὐ γάρ τις καταγνοίη τινὸς, μὴ τοῦτο πρότερον ἐγνωκὼς, φιλοσοφητέον ἄρα. τούτων οὕτως ἐχόντων, τοὺς Ἕλληνας χρὴ διὰ νόμου καὶ προφητῶν ἐκμανθάνειν ἕνα μόνον σέβειν θεὸν τὸν ὄντως ὄντα παντοκράτορα, ἔπειτα διὰ τοῦ Ἀποστόλου διδάσκεσθαι τοῦτο· ἡμῖν δὲ οὐδὲν εἴδωλον ἐν κόσμῳ, ἐπεὶ μηδὲν ἀπεικόνισμα τοῦ θεοῦ οἷόν τε ἐν γενητοῖς εἶναι. προσεπιδιδάσκεσθαι δὲ, ὡς οὐδὲ τούτων ὧν σέβουσι τὰ ἀγάλματα, εἶεν ἂν εἰκόνες, οὐ γάρ τι τοιοῦτον κατὰ τὸ σχῆμα τὸ τῶν ψυχῶν γένος, ὁποῖα διαπλάσσουσιν Ἕλληνες τὰ ξόανα. ψυχαὶ μὲν γὰρ ἀόρατοι οὐ μόνον αἱ λογικαὶ, ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν ἄλλων ζῴων. τὰ δὲ σώματα αὐτῶν, μέρη μὲν αὐτῶν οὐδέποτε γίνεται τῶν ψυχῶν: ὄργανα δὲ, ὧν μὲν, ἐνιζήματα: ὧν δὲ, ὀχήματα, ἄλλων δὲ, ἄλλον τρόπον κτήματα. ἀλλ' οὐδὲ τῶν ὀργάνων τὰς εἰκόνας οἷόν τε ἀπομιμεῖσθαι ἀκριβῶς, ἐπεὶ καὶ τὸν ἥλιόν τις ὡς ὁρᾶται, πλασσέτω, καὶ τὴν ἶριν τοῖς χρώμασιν ἀπεικαζέτω. ἐπὰν δὲ ἀπολείπωσι τὰ εἴδωλα, τότε ἀκούσονται τῆς γραφῆς. ἐὰν μὴ πλεονάσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, τῶν κατὰ ἀποχὴν κακῶν δικαιουμένων, σὺν τῷ μετὰ τῆς ἐν τούτοις τελειώσεως καὶ τῷ τὸν πλησίον ἀγαπᾶν καὶ εὐεργετεῖν δύνασθαι, οὐκ ἔσεσθε βασιλικοί. ἡ ἐπίτασις γὰρ τῆς κατὰ τὸν νόμον δικαιοσύνης, τὸν γνωστικὸν δείκνυσιν. οὕτως τις κατὰ τὸ ἡγεμονοῦν τοῦ οἰκείου σώματος τὴν κεφαλὴν ταχθεὶς, ἐπὶ τὴν ἀκρότητα τῆς πίστεως χωρήσας, τὴν γνῶσιν αὐτὴν, περὶ ἣν πάντα ἐστὶ τὰ αἰσθητήρια, ἀκροτάτης ὁμοίως τεύξεται τῆς κληρονομίας. τὸ δὲ ἡγεμονικὸν τῆς γνώσεως σαφῶς ὁ Ἀπόστολος τοῖς διαβρέχειν δυναμένοις ἐνδείκνυται, τοῖς Ἑλλαδικοῖς ἐκείνοις γράφων Κορινθίοις ὧδέ πως. ἐλπίδα δὲ ἔχοντες αὐξανομένης τῆς πίστεως ὑμῶν ἐν ὑμῖν μεγαλυνθῆναι κατὰ τὸν κανόνα ἡμῶν εἰς περισσείαν, εἰς τὰ ὑπερέκεινα ὑμῶν εὐαγγελίσασθαι. οὐ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ κηρύγματος τὴν κατὰ τὸν τόπον λέγων, ἐπεὶ καὶ ἐν Ἀχαΐᾳ πεπλεονακέναι τὴν πίστιν αὐτός φησι. φέρεται δὲ κἂν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων, καὶ ἐν ταῖς Ἀθήναις κηρύξας τὸν λόγον. ἀλλὰ τὴν γνῶσιν διδάσκει τελείωσιν οὖσαν τῆς πίστεως, ἐπέκεινα περισσεύειν τῆς κατηχήσεως κατὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς τοῦ κυρίου διδασκαλίας, καὶ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα. διὸ καὶ ὑποβὰς, ἐπιφέρει. εἰ δὲ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει. πλὴν οἵ γε ἐπὶ τῷ κατειλῆφθαι τὴν ἀλήθειαν αὐχοῦντες τῶν Ἑλλήνων, εἰ πάντως δὴ ἡμῖν παρά τινος μαθόντες ἀλαζονεύονται, παρὰ θεοῦ μὲν γὰρ οὐκ ἂν φήσαιεν, παρὰ ἀνθρώπων δὲ, ὁμολογοῦσιν, καὶ εἰ τοῦτο ἤτοι γε παρ' ἑαυτῶν, ὀψὲ ἀμαθόντες, ὥσπερ ἀμέλει καὶ τετυφωμένοι τινὲς αὐτῶν αὐχοῦσιν, ἢ παρ' ἑτέρων τῶν ὁμοίων, ἀλλ' οὐκ ἐχέγγυοι διδάσκαλοι περὶ θεοῦ λέγοντες ἄνθρωποι καθὸ ἄνθρωποι. οὐ γὰρ ἀξιόχρεώς γε, ἄνθρωπός τις ὢν, καὶ περὶ θεοῦ τἀληθῆ λέγειν, ὁ ἀσθενὴς καὶ ἐπίκηρος περὶ τοῦ ἀγεννήτου καὶ ἀφθάρτου, καὶ τὸ ἔργον περὶ τοῦ πεποιηκότος. εἶθ' ὁ μὴ περὶ αὑτοῦ τἀληθῆ λέγειν δυνάμενος, ἆρ' οὐ πλέον οὐδὲ τὰ περὶ θεοῦ πιστευτέος; ὅσον γὰρ δυνάμει θεοῦ λείπεται ἄνθρωπος, τοσοῦτον καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ ἐξασθενεῖ, κἂν μὴ θεὸν, ἀλλὰ περὶ θεοῦ λέγῃ καὶ τοῦ θείου λόγου. ἀσθενὴς γὰρ φύσει ὁ ἀνθρώπειος λόγος, καὶ ἀδύνατος φράσαι θεὸν, οὐ τοὔνομα λέγω, κοινὸν γὰρ τοῦτο, οὐ φιλοσόφων μόνον ὀνομάζειν, ἀλλὰ καὶ ποιητῶν: οὐδὲ τὴν οὐσίαν, ἀδύνατον γὰρ, ἀλλὰ τὴν δύναμιν καὶ τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ. καί τοι οἱ ἐπιγραφόμενοι θεὸν διδάσκαλον, μόγις εἰς ἔννοιαν ἀφικνοῦνται θεοῦ, τῆς χάριτος αὐτοῖς συλλαμβανούσης εἰς τὴν ποσὴν ἐπίγνωσιν· ἐν θελήματι, θέλημα, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, τὸ ἅγιον πνεῦμα θεωρεῖν εἰθίζοντες, ὅτι πνεῦμα τὰ βάθη τοῦ θεοῦ ἐρευνᾷ. ψυχι-

ὡς δὲ ἄνθρωπος, οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος. μόνη τοίνυν ἡ παρ' ἡμῖν θεοδίδακτός ἐστι σοφία, ἀφ' ἧς αἱ πᾶσαι πηγαὶ τῆς σοφίας ἤρτηνται, ὅσαι γε τῆς ἀληθείας στοχάζονται. ἀμέλει ὡς ἂν τοῦ κυρίου ἥκοντος εἰς ἀνθρώπους τοῦ διδάξαντος ἡμᾶς, μυρίοι σημαίνοντες, καταγγέλλοντες, ἑτοιμασταί, πρόδρομοι, ἄνωθεν ἐκ καταβολῆς κόσμου, δι' ἔργων, διὰ λόγων προμηνύοντες, προφητεύοντες ἐλεύσεσθαι, καὶ ποῦ, καὶ πῶς, καὶ τίνα τὰ σημεῖα. ἀμέλει πόρρωθεν προμελετᾷ ὁ νόμος καὶ ἡ προφητεία, ἔπειτα δὲ ὁ πρόδρομος δείκνυσι τὸν παρόντα, μεθ' ὃν οἱ κήρυκες τῆς ἐπιφανείας τὴν δύναμιν ἐκδιδάσκοντες μηνύουσι μόνοις, καὶ οὐδὲ τούτοις ἅπασιν ἤρεσεν, ἀλλὰ Πλάτωνι μὲν Σωκράτης, καὶ Ξενοκράτει Πλάτων, Ἀριστοτέλης Θεοφράστῳ, καὶ Κλεάνθει Ζήνων. οἳ τοὺς ἰδίους μόνους αἱρετιστὰς ἔπεισαν: ὁ δέ γε τοῦ διδασκάλου τοῦ ἡμετέρου λόγος οὐκ ἔμεινεν ἐν Ἰουδαίᾳ μόνῃ, καθάπερ ἐν τῇ Ἑλλάδι ἡ φιλοσοφία. ἐχύθη δὲ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, πείθων Ἑλλήνων τε ὁμοῦ καὶ βαρβάρων κατὰ ἔθνος καὶ κώμην, καὶ πόλιν πᾶσαν, οἴκους ὅλους, καὶ ἰδίᾳ ἕκαστον τῶν ἐπακηκοότων, καὶ αὐτῶν γε τῶν φιλοσόφων οὐκ ὀλίγους ἤδη ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν μεθιστάς. καὶ τὴν μὲν φιλοσοφίαν τὴν Ἑλληνικὴν ἐὰν ὁ τυχὼν ἄρχων κωλύσῃ, οἴχεται παραχρῆμα: τὴν δὲ ἡμετέραν διδασκαλίαν ἔκτοτε σὺν καὶ τῇ πρώτῃ καταγγελίᾳ κωλύουσιν ὁμοῦ βασιλεῖς καὶ τύραννοι καὶ οἱ κατὰ μέρος ἄρχοντες καὶ ἡγεμόνες μετὰ τῶν μισθοφόρων ἁπάντων, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἀπείρων ἀνθρώπων, καταστρατευόμενοί τε ἡμῶν καὶ ὅσῃ δύναμις ἐκκόπτειν πειρώμενοι: ἡ δὲ, καὶ μᾶλλον ἀνθεῖ, οὐ γὰρ ὡς ἀνθρωπίνη ἀποθνῄσκει διδασκαλία, οὐδ' ὡς ἀσθενὴς μαραίνεται δωρεά, οὐδὲ μία γὰρ ἀσθενὴς δωρεὰ θεοῦ, μένει δὲ ἀκώλυτος, διωχθήσεσθαι εἰς τέλος προφητευθεῖσα. αὐτίκα περὶ μὲν ποιητικῆς Πλάτων· κοῦφον γάρ τι χρῆμα καὶ ἱερὸν ποιητὴς γράφει. καὶ οὐχ οἷός τε ποιεῖν, πρὶν ἂν ἔνθεός τε καὶ ἔκφρων γένηται. καὶ ὁ Δημόκριτος ὁμοίως. ποιητὴς δὲ ἅσσα μὲν ἂν γράφῃ μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἱεροῦ πνεύματος καλὰ, κάρτα ἐστίν. ἴσμεν δὲ οἷα ποιηταὶ λέγουσι· τοὺς δὲ τοῦ παντοκράτορος προφήτας θεοῦ, οὐκ ἄν τις καταπλαγείη, ὄργανα θείας γενομένους φωνῆς· καθάπερ οὖν ἀνδριάντα ἀποπλασάμενοι, τοῦ γνωστικοῦ, ἤδη μὲν ἐπεδείξαμεν ὅς ἐστι μέγεθός τε καὶ κάλλος ἤθους αὐτοῦ, ὡς ἐν ὑπογραφῇ διαλαβόντες. ὁποῖος γὰρ κατὰ τὴν θεωρίαν ἐν τοῖς φυσικοῖς, μετὰ ταῦτα δηλωθήσεται, ἐπ' ἂν περὶ γενέσεως κόσμου διαλαμβάνειν ἀρξώμεθα.

ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΝ ΤΩΝ ΕΙΣ ΟΚΤΩ Ο ΕΒΔΟΜΟΣ.

ΔΗ δὲ καιρὸς ἡμᾶς παραστῆσαι τοῖς Ἕλλησι, μόνον ὄντως εἶναι θεοσεβῆ τὸν γνωστικόν, ὡς ἂν ἀναμαθόντας τοὺς φιλοσόφους οἷός τέ ἐστιν ὁ τῷ ὄντι Χριστιανὸς τῆς ἑαυτῶν ἀμαθίας καταγνῶναι, εἰκῆ μὲν καὶ ὡς ἔτυχεν διώκοντας τοὔνομα, μάτην δὲ ἀθέους ἀποκαλοῦντας τὸν τῷ ὄντι θεὸν ἐγνωκότας: ἐναργεστέροις δ' οἶμαι πρὸς τοὺς φιλοσόφους χρῆσθαι προσήκει τοῖς λόγοις, ὡς ἐπαΐειν ἐκ τῆς παρ' αὐτοῖς παιδείας ἤδη γεγυμνασμένους δύνασθαι, καὶ εἰ μηδέπω ἀξίους ἑαυτοὺς μεταλαβεῖν, τῆς τοῦ πιστεύειν δυνάμεως παρεσχήκασι: τῶν δὲ λέξεων τῶν προφητικῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος, οὐκ ἐπιμνησθησόμεθα, κατὰ τοὺς ἐπικαίρους τόπους, ὕστερον ταῖς γραφαῖς συγχρησόμενοι. τὰ δ' ἐξ αὐτῶν δηλούμενα σημανοῦμεν κεφαλαιωδῶς τὸν χριστιανισμὸν ὑπογράφοντες, ἵνα μὴ διακόπτωμεν τὸ συνεχὲς τοῦ λόγου συμπεριλαμβάνοντες τὰς γραφὰς καὶ ταῦτα, τοῖς μηδέπω συνεῖσι τὰς λέξεις αὐτῶν· ἐπ' ἂν δὲ τὰ σημαινόμενα ἐνδειξώμεθα, τότε αὐτοῖς ἐκ περιουσίας πιστεύσασι, καὶ τὰ μαρτύρια φανερωθήσεται· κἂν ἑτεροῖα τισι τῶν πολλῶν καταφαίνηται τὰ ὑφ' ἡμῶν λεγόμενα τῶν κυριακῶν γραφῶν. ἰστέον ὅτι ἐκεῖθεν ἀναπνεῖ

καὶ

καὶ ζῇ, καὶ τὰς ἀφορμὰς ἀπ' αὐτῶν ἔχοντα, τὸν νοῦν μόνον οὐ τὴν λέξιν παριστᾶν ἐπαγγέλλεται. ἤ, τι γὰρ ἐπὶ πλέον ἐπεξεργασία μὴ κατὰ καιρὸν γινομένη, περιττὴ δόξειεν ἂν εἰκότως. τό, τε μὴ δι' ὅλως ἐπισκέψασθαι τὸ κατεπεῖγον, ῥᾴθυμον κομιδῇ καὶ ἐνδεές. μακάριοι δὲ ὡς ἀληθῶς οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύρια κυρίου, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητήσουσιν αὐτόν: μαρτυροῦσιν δὲ περὶ κυρίου, ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται. πρόκειται τοίνυν παραστῆσαι ἡμῖν μόνον τὸν γνωστικὸν ὅσιόν τε καὶ εὐσεβῆ θεοπρεπῶς, τὸν τῷ ὄντι θεὸν θρησκεύοντα: τῷ θεοπρεπεῖ δὲ, τὸ θεοφιλὲς ἕπεται καὶ φιλόθεον. τίμιον μὲν οὖν ἅπαν τὸ ὑπερέχον ἡγεῖται κατὰ τὴν ἀξίαν, καὶ τιμητέον, ἐν μὲν τοῖς αἰσθητοῖς, τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς γονεῖς, καὶ πάντα τὸν πρεσβύτερον. ἐν δὲ τοῖς διδακτοῖς, τὴν ἀρχαιοτάτην φιλοσοφίαν, καὶ τὴν πρεσβίστην προφητείαν. ἐν δὲ τοῖς νοητοῖς, τὸ πρεσβύτερον. ἐν γενέσει τὴν ἄχρονον ἄναρχον ἀρχήν τε καὶ ἀπαρχὴν τῶν ὄντων τὸν υἱόν, παρ' οὗ ἐκμανθάνειν τὸ ἐπέκεινα αἴτιον τὸν πατέρα τῶν ὅλων, τὸ πρέσβιστον καὶ πάντων εὐεργετικώτατον, οὐκ ἔτι φωνῇ παραδιδόμενον, σεβάσματι δὲ καὶ σιγῇ μετὰ ἐκπλήξεως ἁγίας σεβαστὸν καὶ σεπτὸν κυριώτατα, λεγόμενον μὲν πρὸς τοῦ κυρίου ὡς οἷόν τε ἦν ἐπαΐειν τοῖς μανθάνουσι, νοούμενον δὲ πρός γε τῶν ἐξειλεγμένων εἰς γνῶσιν παρὰ κυρίου, τῶν τὰ αἰσθητήρια φησὶν ὁ Ἀπόστολος συγγεγυμνασμένων. θεραπεία τοίνυν τοῦ θεοῦ, ἡ συνεχὴς ἐπιμέλεια τῆς ψυχῆς τοῦ γνωστικοῦ, καὶ ἡ περὶ τὸ θεῖον αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀδιάλειπτον ἀγάπην ἀσχολία: τῆς γὰρ περὶ τοὺς ἀνθρώπους θεραπείας, ἡ μὲν, βελτιωτική· ἡ δὲ, ὑπηρετική· ἰατρικὴ μὲν σώματος: φιλοσοφία δὲ ψυχῆς βελτιωτική· γονεῦσι μὲν ἐκ παίδων, καὶ ἡγεμόσιν ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων ὑπηρετικὴ ὠφέλεια προσγίνεται· ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν, τὴν μὲν βελτιωτικὴν οἱ πρεσβύτεροι σώζουσιν εἰκόνα: τὴν ὑπηρετικὴν δὲ οἱ διάκονοι· ταύτας ἄμφω τὰς διακονίας ἄγγελοί τε ὑπηρετοῦνται τῷ θεῷ κατὰ τὴν τῶν περιγείων οἰκονομίαν. καὶ αὐτὸς ὁ γνωστικὸς, θεῷ μὲν διακονούμενος: ἀνθρώποις δὲ τὴν βελτιωτικὴν ἐνδεικνύμενος θεωρίαν. ὅπως ἂν καὶ παιδεύειν ᾖ τεταγμένος εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐπανόρθωσιν: θεοσεβὴς γὰρ μόνος ὁ καλῶς καὶ ἀνεπιλήπτως περὶ τὰ ἀνθρώπεια ἐξυπηρετῶν τῷ θεῷ. ὥσπερ γὰρ θεραπεία φυτῶν ἀρίστη καθ' ἣν γίγνονται οἱ καρποὶ, καὶ συγκομίζονται, ἐπιστήμῃ καὶ ἐμπειρίᾳ γεωργικῇ τὴν ὠφέλειαν τὴν ἐξ αὐτῶν παρεχομένη τοῖς ἀνθρώποις, οὕτως ἡ θεοσέβεια τοῦ γνωστικοῦ τοὺς καρποὺς τῶν δι' αὐτοῦ πιστευσάντων ἀνθρώπων εἰς ἑαυτὴν ἀναδεχομένη, ἐν ἐπιγνώσει πλειόνων γιγνομένων καὶ ταύτῃ σωζομένων, συγκομιδὴν ἀρίστην δι' ἐμπειρίας ἐργάζεται. ἀλλ' ἡ θεοπρέπεια ἕξις ἐστὶ τὸ πρέπον τῷ θεῷ σώζουσα, θεοφιλὴς ὁ θεοπρεπὴς μόνος· οὗτος δ' ἂν εἴη, ὁ εἰδὼς τὸ πρέπον, καὶ κατὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ κατὰ τὸν βίον, ὅτῳ βιωτέον ἐσομένῳ, καὶ δὴ ἐξομοιουμένῳ ἤδη θεῷ· ταύτῃ ἄρα φιλόθεός τε τὸ πρῶτον: ὡς γὰρ ὁ τιμῶν τὸν πατέρα φιλοπάτωρ, οὕτως ὁ τιμῶν τὸν θεὸν φιλόθεος· ἢ καί μοι καταφαίνεται τρία εἶναι τῆς γνωστικῆς δυνάμεως ἀποτελέσματα. τὸ γινώσκειν τὰ πράγματα: δεύτερον, τὸ ἐπιτελεῖν ὅτι ἂν ὁ λόγος ὑπαγορεύῃ: καὶ τρίτον, τὸ παραδιδόναι δύνασθαι θεοπρεπῶς τὰ παρὰ τῇ ἀληθείᾳ ἐπικεκρυμμένα. ὁ τοίνυν θεὸν πεπεισμένος εἶναι παντοκράτορα, καὶ τὰ θεῖα μυστήρια παρὰ τοῦ μονογενοῦς παιδὸς αὐτοῦ ἐκμαθὼν, πῶς οὗτος ἄθεος. ἄθεος μὲν γὰρ, ὁ μὴ νομίζων εἶναι θεόν: δεισιδαίμων δὲ, ὁ δεδιὼς τὰ δαιμόνια· ὁ πάντα θειάζων, καὶ ξύλον, καὶ λίθον, καὶ πνεῦμα, ἄνθρωπόν τε λογικῶς βιοῦντα καταδεδουλωμένον. πίστις μὲν οὖν τὸ εἰδέναι θεὸν ἡ πρώτη μετὰ τῆς τοῦ σωτῆρος διδασκαλίας τὴν περίθεσιν, τὸ κατὰ μηδένα τρόπον ἀδικεῖ δ' αὖ τοῦτ' εἶναι πρέπον ἡγεῖσθαι τῇ ἐπιγνώσει τοῦ θεοῦ· ταύτῃ κράτιστον μὲν ἐν γῇ ἄνθρωπος ὁ θεοσεβέστατος· κράτιστον δὲ ἐν οὐρανῷ, ἄγγελος· ὁ πλησιαίτερον κατὰ τόπον καὶ ἤδη καθαρώτερον τῆς αἰωνίου καὶ μακαρίας ζωῆς μεταλαγχάνων· τελειοτάτη δὴ καὶ ἁγιωτάτη καὶ κυριωτάτη καὶ ἡγεμονικωτάτη καὶ βασιλικωτάτη καὶ εὐεργετικωτάτη ἡ υἱοῦ φύσις, ἡ τῷ μόνῳ παντοκράτορι προσεχεστάτη, αὕτη ἡ μεγίστη ὑπεροχὴ, ἣ τὰ πάντα διατάσσεται κατὰ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς, καὶ τὸ πᾶν ἄριστα οἰακίζει, ἀκαμάτῳ καὶ ἀτρύτῳ δυνάμει πάντα ἐργαζομένη, δι' ὧν ἐνεργεῖ τὰς ἀποκρύφους ἐννοίας ἐπιβλέπουσα· οὐ γὰρ ἐξίσταταί ποτε τῆς αὐτοῦ περιωπῆς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· οὐ μεριζόμενος, οὐκ ἀποτεμνόμενος, οὐ μεταβαίνων ἐκ τόπου εἰς τόπον, πάντη δὲ ὢν πάντοτε καὶ μηδαμῇ περιεχόμενος, ὅλος νοῦς, ὅλος φῶς πατρῷον, ὅλος ὀφθαλμὸς, πάντα ὁρῶν, πάντα ἀκούων, εἰδὼς πάντα, δυνάμει τὰς δυνάμεις ἐρευνῶν· τούτῳ πᾶσα ὑποτέτακται

στρατιὰ ἀγγέλων τε καὶ θεῶν, τῷ λόγῳ τῷ πατρικῷ τὴν ἁγίαν οἰκονομίαν ἀναδεδεγμένῳ
διὰ τὸν ὑποτάξαντα, δι' ὃν καὶ πάντες αὐτοῦ οἱ ἄνθρωποι. ἀλλ' οἱ μὲν, κατ' ἐπίγνωσιν: οἱ δὲ,
οὐδέπω, καὶ οἱ μὲν, ὡς φίλοι, οἱ δὲ, ὡς οἰκέται πιστοὶ, οἱ δὲ, ὡς ἁπλῶς οἰκέται. ὁ διδάσκαλος
οὗτος ὁ παιδεύων μυστηρίοις μὲν τὸν γνωστικὸν, ἐλπίσι τε ἀγαθαῖς τὸν πιστὸν, καὶ παιδείᾳ τῇ
ἐπανορθωτικῇ δι' αἰσθητικῆς ἐνεργείας τὸν σκληροκάρδιον, ἐντεῦθεν ἡ πρόνοια ἰδίᾳ καὶ δημο-
σίᾳ καὶ πανταχοῦ. υἱὸν δὲ εἶναι τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦτον εἶναι τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ὃν ἡμεῖς φαμὲν, αὔτι-
κρυς αἱ θεῖαι παριστᾶσι προφητεῖαι. ταύτῃ ὁ πάντων κύριος Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων τοὺς
ἐθέλοντας πείθει, οὐ γὰρ βιάζεται τὸν ἐξ αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν λαβεῖν, διὰ τοῦ ἑλέσθαι καὶ πάντα
ἀποπληροῦντα τὰ παρ' αὐτοῦ πρὸς τὸ λαβέσθαι τῆς ἐλπίδος δυνάμενον. οὗτός ἐστιν ὁ διδοὺς
καὶ τοῖς Ἕλλησι τὴν φιλοσοφίαν διὰ τῶν ὑποδεεστέρων ἀγγέλων. εἰσὶ γὰρ συνδιανενεμημένοι
προστάξει θείᾳ τε καὶ ἀρχαίᾳ, ἄγγελοι κατὰ ἔθνη. ἀλλ' ἡ μερὶς κυρίου, ἡ δόξα τῶν πιστευόντων.
ἤτοι γὰρ οὐ φροντίζει πάντων ἀνθρώπων ὁ κύριος, καὶ τοῦτο, ἢ τῷ μὴ δύνασθαι πάθοι ἂν ὅπερ
οὐ θεμιτόν. ἀσθενείας γὰρ σημεῖον. ἢ τῷ μὴ βούλεσθαι δυνάμενος, οὐκ ἀγαθοῦ δὲ τὸ πάθος. οὔ-
κουν ὑπὸ τρυφῆς ῥᾴθυμος ὁ δι' ἡμᾶς τὴν παθητὴν ἀναλαβὼν σάρκα, ἢ κήδεται τῶν συμ-
πάντων, ὅπερ καὶ καθήκει τῷ κυρίῳ πάντων γενομένῳ. σωτὴρ γάρ ἐστιν, οὐχὶ τῶν μὲν, τῶν δ' οὔ.
πρὸς δὲ ὅσον ἐπιτηδειότητος ἕκαστος εἶχεν, τὴν ἑαυτοῦ διένειμεν εὐεργεσίαν Ἕλλησί τε καὶ
βαρβάροις, καὶ τοῖς ἐκ τούτων προωρισμένοις μὲν, κατὰ δὲ τὸν οἰκεῖον καιρὸν κεκλημένοις πι-
στοῖς τε καὶ ἐκλεκτοῖς. οὔτ' οὖν φθονοίη ποτ' ἄν τισιν ὁ πάντας μὲν ἐπ' ἴσης κεκληκὼς, ἐξαιρέ-
τους δὲ, τοῖς ἐξαιρέτως πεπιστευκόσιν ἀπονείμας τιμάς. οὔθ' ὑφ' ἑτέρου κωλυθείη ποτ' ἂν ὁ
πάντων κύριος, καὶ μάλιστα ἐξυπηρετῶν τῷ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ παντοκράτορος θελήματι πατρός:
ἀλλ' οὐδὲ ἅπτεται τοῦ κυρίου ἀπαθοῦς ἀνάρχως γενομένου φθόνος. οὔτε μὴν τὰ ἀνθρώπων
οὕτως ἔχει, ὡς φθονητὰ εἶναι πρὸς τοῦ κυρίου. ἄλλος δὲ ὁ φθονῶν, οὗ καὶ πάθος ἥψατο. καὶ μὴν οὐδ'
ὑπ' ἀγνοίας ἔστιν εἰπεῖν μὴ βούλεσθαι σώζειν τὴν ἀνθρωπότητα τὸν κύριον, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι
ὅπως ἑκάστου ἐπιμελητέον. ἄγνοια γὰρ οὐχ ἅπτεται τοῦ θεοῦ, τοῦ πρὸ καταβολῆς κόσμου συμ-
βούλου γενομένου τοῦ πατρός. αὕτη γὰρ ἦν σοφία ᾗ προσέχαιρεν ὁ παντοκράτωρ θεός. δύνα-
μις γὰρ τοῦ θεοῦ, ὁ υἱὸς, ἅτε πρὸ πάντων τῶν γενομένων ἀρχικώτατος λόγος τοῦ πατρὸς, καὶ
σοφία αὐτοῦ κυρίως ἂν καὶ διδάσκαλος λεχθείη τῶν δι' αὐτοῦ πλασθέντων. οὐδὲ μὴν ὑπό τινος
ἡδονῆς περισπώμενος καταλείποι ποτ' ἂν τὴν ἀνθρώπων κηδεμονίαν. ὅς γε καὶ τὴν σάρκα τὴν ἐμ-
παθῆ φύσει γενομένην ἀναλαβὼν, εἰς ἕξιν ἀπαθείας ἐπαίδευσεν. πῶς δ' ἂν ἔστι σωτὴρ καὶ κύ-
ριος, εἰ μὴ πάντων σωτὴρ καὶ κύριος. ἀλλὰ τῶν μὲν πεπιστευκότων σωτὴρ, διὰ τὸ γνῶναι βεβουλῆ-
σθαι: τῶν δὲ ἀπειθησάντων, κύριος ἔστ' ἂν ἐξομολογήσασθαι δυνηθέντες: οἰκείας καὶ κατ' ἀλλή-
λου τῆς δι' αὐτοῦ τύχωσιν εὐεργεσίας. πᾶσα δὲ ἡ τοῦ κυρίου ἐνέργεια, ἐπὶ τὸν παντοκράτορα τὴν
ἀναφορὰν ἔχει, καὶ ἔστιν ὡς εἰπεῖν πατρική τις ἐνέργεια ὁ υἱός. οὐκ ἂν οὖν ποτε ὁ σωτὴρ μισάνθρωπος,
ὅς γε διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν φιλανθρωπίαν σαρκὸς ἀνθρωπίνης εὐπάθειαν οὐχ ὑπεριδὼν,
ἀλλ' ἐνδυσάμενος, ἐπὶ τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων ἐλήλυθεν σωτηρίαν. κοινὴ γὰρ ἡ πίστις τῶν ἑλομένων,
ἀλλ' οὐδὲ τοῦ ἰδίου ποτ' ἂν ἀμελοίη ἔργου, τῷ μόνῳ τῶν ἄλλων ζώων ἀνθρώπῳ ἔννοιαν κατὰ τὴν
δημιουργίαν ἐνστάλθαι θεοῦ. οὐδ' ἂν βελτίων τις ἄλλη καὶ ἁρμονιωτέρα διοίκησις ἀνθρώπων
εἴη τῷ θεῷ τῆς τεταγμένης. προσήκει γοῦν ἀεὶ τῷ κρείττονι κατὰ φύσιν ἡγεῖσθαι τοῦ χείρονος, καὶ
τοῦ δυναμένου καλῶς τι διέπειν ἀποδεδόσθαι τὴν ἐκείνου διοίκησιν. ἔστιν δὲ τὸ ὡς ἀληθῶς ἄρχον
τε καὶ ἡγεμονοῦν ὁ θεῖος λόγος καὶ ἡ τούτου πρόνοια. πάντα μὲν ἐφορῶσα: μηδενὸς δὲ τῶν οἰκείων
ἑαυτῆς παρορῶσα τὴν ἐπιμέλειαν. οὗτοι δ' ἂν εἶεν οἱ ἑλόμενοι οἰκεῖοι εἶναι αὐτῷ, οἱ διὰ πίστεως τε-
λειούμενοι. οὗτος ἁπάντων τῶν ἀγαθῶν θελήματι τοῦ παντοκράτορος πατρὸς αἴτιος ὁ υἱὸς κα-
θίσταται πρωτουργὸς κινήσεως δύναμις ἄληπτος αἰσθήσει. οὐ γὰρ ὅπερ ἦν τοῦτο ὤφθη, τοῖς χωρῆσαι
μὴ δυναμένοις διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκός. αἰσθητὴν δὲ ἀναλαβὼν σάρκα. τὸ δυνατὸν ἀνθρώποις
κατὰ τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐντολῶν δείξων ἀφίκετο. δύναμις οὖν πατρικὴ ὑπάρχων ῥᾳδίως περιγί-
νεται ὧν ἂν ἐθέλῃ. οὐδὲ τὸ μικρότατον ἀπολειπὼν τῆς ἑαυτοῦ διοικήσεως ἀφρόντιστον, οὐδὲ γὰρ
ἂν ἔτι ἦν αὐτῷ τὸ ὅλον εὖ εἰργασμένον. δυνάμεως δ' οἶμαι τῆς μεγίστης ἡ πάντων τῶν με-
ρῶν καὶ μέχρι τοῦ μικροτάτου προσήκουσα δι' ἀκριβείας ἐξέτασις πάντων. εἰς τὸν πρῶτον
διοικητὴν τῶν ὅλων, ἐκ θελήματος πατρὸς κυβερνῶντα τὴν πάντων σωτηρίαν. ἐφορώντων

ἑτέρων

ἑτέρων ὑφ' ἑτέρους ἡγουμένους τεταγμένων, ἔστ' ἄν τις ἐπὶ τὸν μέγαν ἀφίκηται ἀρχιερέα. ἀπὸ μιᾶς γὰρ ἄνωθεν ἀρχῆς τῆς κατὰ τὸ θέλημα ἐνεργούσης ἤρτηται τὰ πρῶτα καὶ δεύτερα καὶ τρίτα. εἶτα ἐπὶ τέλει τοῦ φαινομένου τῷ ἄκρῳ, ἡ μακαρία ἀγγελοθεσία, καὶ δὴ μέχρις ἡμῶν αὐτῶν ἄλλοι ὑπ' ἄλλοις, ἐξ ἑνὸς καὶ δι' ἑνὸς σωζόμενοί τε καὶ σώζοντες διατετάχαται. ὡς οὖν συγκινεῖται καὶ μικροτάτη σιδήρου μοῖρα τῷ τῆς ἡρακλείας λίθου πνεύματι διὰ πολλῶν τῶν σιδήρων ἐκτεινομένη δακτυλίων, οὕτω καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἑλκόμενοι οἱ μὲν ἐνάρετοι οἰκειοῦνται τῇ πρώτῃ μονῇ, ἐφεξῆς δ' ἄλλοι μέχρι τῆς τελευταίας: οἱ δὲ ὑπ' ἀσθενείας κακοὶ δι' ἀπληστίαν ἄδικον κακίᾳ περιπεπτωκότες, οὔτε κρατοῦντες οὔτε κρατούμενοι, περικαταῤῥέουσιν, ἐλιχθέντες τοῖς πάθεσι, καὶ ἀποπίπτουσι χαμαί. νόμος γὰρ ἄνωθεν οὗτος αἱρεῖσθαι τὸν βουλόμενον ἀρετήν. διὸ καὶ αἱ ἐντολαὶ αἱ κατὰ νόμον τε καὶ πρὸ τοῦ νόμου οὐκ ἐννόμοις, δικαίῳ γὰρ νόμος οὐ κεῖται, τὸν μὲν ἑλόμενον ζωὴν ἀΐδιον καὶ μακάριον γέρας λαμβάνειν ἔταξαν. τὸν δ' αὖ κακίᾳ ἡσθέντα συνεῖναι οἷς εἵλετο συνεχώρησαν. πάλιν τε αὖ τὴν βελτιουμένην ἑκάστοτε ψυχὴν εἰς ἀρετῆς ἐπίγνωσιν καὶ δικαιοσύνης αὔξησιν βελτίονα ἀπολαμβάνειν ἐν τῷ παντὶ τὴν τάξιν κατὰ προκοπὴν ἑκάστην ἐπικτεινομένην εἰς ἕξιν ἀπαθείας, ἄχρις ἂν καταντήσῃ εἰς ἄνδρα τέλειον τῆς γνώσεώς τε ὁμοῦ καὶ κληρονομίας ὑπεροχήν. αὗται αἱ σωτήριοι περιτροπαὶ κατὰ τὴν τῆς μεταβολῆς τάξιν ἀπομερίζονται, καὶ χρόνοις καὶ τόποις καὶ τιμαῖς, καὶ γνώσεσι, καὶ κληρονομίαις καὶ λειτουργίαις καθ' ἑκάστην, ἑκάστης ἕως τῆς ἐπαναβεβηκυίας καὶ προσεχοῦς τοῦ κυρίου ἐν ἀϊδιότητι θεωρίας. ἀγωγὸν δὲ τὸ ἐραστὸν πρὸς τὴν ἑαυτοῦ θεωρίαν, παντὸς τοῦ ὅλον ἑαυτὸν τῆς γνώσεως ἀγάπῃ ἐπιβεβληκότος τῇ θεωρίᾳ. διὸ καὶ τὰς ἐντολὰς ἃς ἔδωκεν, τάς τε προτέρας τάς τε δευτέρας ἐκ μιᾶς ἀρυτόμενος πηγῆς ὁ κύριος, οὔτε τοὺς πρὸ νόμου ἀνόμους εἶναι ὑπεριδὼν, οὔτ' αὖ τοὺς μὴ ἐπαΐοντας τῆς βαρβάρου φιλοσοφίας ἀφηνιάζειν συγχωρήσας. τοῖς μὲν γὰρ ἐντολάς: τοῖς δὲ φιλοσοφίαν παρασχὼν συνέκλεισεν τὴν ἀπιστίαν εἰς τὴν παρουσίαν, ὅτε ἀναπολόγητός ἐστι πᾶς ὁ μὴ πιστεύσας. ἄγει γὰρ ἐξ ἑτέρας προκοπῆς Ἑλληνικῆς τε καὶ βαρβάρου, ἐπὶ τὴν διὰ πίστεως τελείωσιν. εἰ δέ τις Ἑλλήνων ὑπερβὰς τὸ προηγούμενον τῆς φιλοσοφίας τῆς Ἑλληνικῆς εὐθέως ὥρμησεν ἐπὶ τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν. ὑπερεδίσκευσεν οὗτος κἂν ἰδιώτης ᾖ τὴν ἐπιτομὴν τῆς σωτηρίας διὰ πίστεως εἰς τελείωσιν ἑλόμενος. πάντ' οὖν ὅσα μηδὲν ἐκώλυεν ἑκούσιον εἶναι τῷ ἀνθρώπῳ τὴν αἵρεσιν, συνεργὰ πρὸς ἀρετὴν ἐποίησέν τε καὶ ἔδειξεν, ὅπως ἀμηγέπῃ καὶ τοῖς ἀμυδρῶς διορᾶν δυναμένοις ὁ τῷ ὄντι μόνος εἷς παντοκράτωρ ἀγαθὸς ἀναφαίνηται θεός, ἐξ αἰῶνος εἰς αἰῶνα σώζων διὰ υἱοῦ. κακίας δ' αὖ πάντῃ πάντως ἀναίτιος. πρὸς γὰρ τὴν τοῦ ὅλου σωτηρίαν τῷ τῶν ὅλων κυρίῳ πάντα ἐστὶ διατεταγμένα, καὶ καθόλου, καὶ ἐπὶ μέρους. ἔργον οὖν τῆς δικαιοσύνης τῆς σωτηρίου ἐπὶ τὸ ἄμεινον αἰεὶ κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἕκαστον προάγειν. πρὸς γὰρ τὴν σωτηρίαν τοῦ κρείττονος καὶ διαμονὴν ἀναλόγως τοῖς ἑαυτῶν ἤθεσι διοικεῖται καὶ τὰ μικρότερα, αὐτίκα μεταβάλλει πᾶν τὸ ἐνάρετον εἰς ἀμείνω οἰκήσεις τῆς μεταβολῆς αἰτίαν τὴν αἵρεσιν τῆς γνώσεως ἔχον, ἣν αὐτοκρατορικὴν ἐκέκτητο ἡ ψυχή. παιδεύσεις δὲ αἱ ἀναγκαῖαι ἀγαθότητι τοῦ ἐφορῶντος μεγάλου κριτοῦ, διά τε τῶν προσεχῶν ἀγγέλων, διά τε προκρίσεων ποικίλων, καὶ διὰ τῆς κρίσεως τῆς παντελοῦς τοὺς ἐπὶ πλέον ἀπηλγηκότας ἐκβιάζονται μετανοεῖν. τὰ δ' ἄλλα σιωπῶ, δοξάζων τὸν κύριον. πλὴν ἐκείνας φημὶ τὰς γνωστικὰς ψυχάς, τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῆς θεωρίας ὑπερβαινούσας ἑκάστης ἁγίας τάξεως τὴν πολιτείαν, καθ' ἃς αἱ μακάριαι θεῶν οἰκήσεις διωρισμέναι διακεκλήρωνται, ἁγίας ἐν ἁγίοις λογισθείσας, καὶ μετακοσμηθείσας ὅλας ἐξ ὅλων εἰς ἀμείνους ἀμεινόνων τόπων τόποις ἀφικνουμένας, οὐκ ἐν κατόπτροις, ἢ διὰ κατόπτρων ἐπὶ τὴν θεωρίαν ἀσπαζομένας τὴν θείαν, ἐναργῆ δὲ ὡς ἔνι μάλιστα καὶ ἀκριβῶς εἰλικρινῆ τὴν ἀκόρεστον ὑπερφυῶς ἀγαπώσαις ψυχαῖς ἑστιωμένας θέαν ἀϊδίως ἀΐδιον, εὐφροσύνην ἀκόρεστον καρπουμένας εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας, ταυτότητι τῆς ὑπεροχῆς ἁπάσης τετιμημένας διαμένειν. αὕτη τῶν καθαρῶν τῇ καρδίᾳ, ἡ καταληπτικὴ θεωρία. αὕτη τοίνυν ἡ ἐνέργεια τοῦ τελειωθέντος γνωστικοῦ προσομιλεῖν τῷ θεῷ διὰ τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως, ἐξομοιούμενον εἰς δύναμιν τῷ κυρίῳ διὰ πάσης τῆς εἰς τὸν θεὸν θεραπείας. ἥτις εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων διατείνει σωτηρίαν κατὰ κηδεμονίαν τῆς εἰς ἡμᾶς εὐεργεσίας, κατά τε αὖ τῇ λειτουργίᾳ, κατά τε τῇ διδασκαλίᾳ κατά τε τῇ δι' ἔργων

εὐποιΐα. καὶ μὴν ἑαυτὸν κτίζει καὶ δημιουργεῖ· πρὸς δὲ καὶ τοὺς ἐπαΐοντας, αὐτὸς κοσμεῖ ἐξο-
μοιούμενος θεῷ ὁ γνωστικὸς, τῷ φύσει τὸ ἀπαθὲς κεκτημένῳ, τὸ δ' ἐξ ἀσκήσεως εἰς ἀπάθειαν συ-
νεσταλμένον, ὡς ἔνι μάλιστα ἐξομοιῶν, καὶ ταῦτα ἀπερισπάστως προσομιλῶν τι καὶ συνὼν τῷ
κυρίῳ. ἡμερότης δ' οἶμαι καὶ φιλανθρωπία καὶ μεγαλοπρεπὴς θεοσέβεια γνωστικῆς ἐξομοιώ-
σεως κανόνες. ταύτας φημὶ τὰς ἀρετὰς θυσίαν δεκτὴν εἶναι παρὰ θεῷ, τὴν ἄτυφον καρδίαν
μετ' ἐπιστήμης ὀρθῆς, ὁλοκάρπωμα τοῦ θεοῦ λεγούσης τῆς γραφῆς, ἐκφωτιζομένου εἰς ἕνω-
σιν ἀδιάκριτον παντὸς τοῦ ἀναληφθέντος εἰς ἁγνωσύνην ἀνθρώπου, σφᾶς γὰρ αὐτοὺς αἰχμα-
λωτίζειν καὶ ἑαυτοὺς ἀναιρεῖν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας φθειρόμενον ἀπο-
κτείνοντας, καὶ τὸν καινὸν ἀνιστάντας ἐκ τοῦ θανάτου τῆς παλαιᾶς διαστροφῆς. τό τε εὐαγ-
γέλιον, ὅ, τε ἀπόστολος, κελεύουσι τὰ μὲν πάθη ἀποτιθεμένους, ἀναμαρτήτους δὲ γενομέ-
νους. τοῦτ' ἦν ἄρα ὃ ᾐνίσσετο καὶ ὁ νόμος τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀναιρεῖσθαι κελεύων, καὶ μετατίθεσθαι
ἐκ θανάτου εἰς ζωὴν τὴν ἐκ πίστεως ἀπάθειαν. ὃ μὴ συνιέντες οἱ νομοδιδάσκαλοι, φιλόνεικοι,
ἐκδεξάμενοι τὸν νόμον, ἀφορμὰς τοῖς μάτην διαβάλλειν ἐπιχειροῦσι παρεσχήκασι: δι' ἣν αἰ-
τίαν, οὐ θύομεν εἰκότως ἀνενδεεῖ τῷ θεῷ τῷ τὰ πάντα τοῖς πᾶσι παρεσχημένῳ, τὸν δ' ὑπὲρ ἡ-
μῶν ἱερευθέντα δοξάζομεν, σφᾶς αὐτοὺς ἱερεύοντες, εἴς τε τὸ ἀνενδεὲς ἐκ τοῦ ἀνενδεοῦς, καὶ εἰς
τὸ ἀπαθὲς ἐκ τοῦ ἀπαθοῦς. μόνῃ γὰρ τῇ ἡμετέρᾳ σωτηρίᾳ ὁ θεὸς ἥδεται. εἰκότως ἄρα τῷ
μὴ νικωμένῳ ἡδοναῖς θυσίαν οὐ προσάγομεν. καί τοι που καὶ οὐδὲ μέχρι ῥινῶν τῶν παχυτάτων:
μακρὰν δὲ καὶ ζώων τῆς διὰ τοῦ καπνοῦ ἀναθυμιάσεως φθανούσης, εἰς οὓς καὶ φθάνει. οὔτ' οὖν
ἐνδεὲς, οὐδὲ μὴν φιλήδονον, φιλοκερδές τε ἢ φιλοχρήματον τὸ θεῖον. πλῆρες ὂν, καὶ πάντα πα-
ρέχον, παντὶ τῷ γενητῷ καὶ ἐνδεεῖ, οὔτε θυσίαις, οὐδὲ μὴν ἀναθήμασιν: οὐδ' αὖ δόξῃ καὶ τιμῇ
κηλεῖται τὸ θεῖον. καὶ παρά γε τοιούτοις τισὶ, ἀλλὰ μόνοις τοῖς καλοῖς κ' ἀγαθοῖς ἀνδράσι φαί-
νεται, οἳ τὸ δίκαιον οὐκ ἄν ποτε προδῷεν ἢ φόβου ἕνεκεν ἀπειλουμένου, ἢ δώρων ὑποσχέσει
μειζόνων. ὅσοι δ' οὐκ ἐνεωράκασι τὸ αὐθαίρετον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ ἀδούλωτον πρὸς
ἐκλογὴν βίου δυσχεραίνοντες τοῖς γινομένοις πρὸς τῆς ἀπαιδεύτου ἀδικίας, οὐ νομίζουσιν
εἶναι θεόν. ἴσοι τούτοις κατὰ τὴν δόξαν οἱ τῇ τῶν ἡδονῶν ἀκρασίᾳ καὶ ταῖς ἐξαισίοις λύπαις,
καὶ ταῖς ἀβουλήτοις τύχαις περιπίπτοντες, καὶ πρὸς τὰς συμφορὰς ἀπαυδῶντες, οὔ φασιν
εἶναι θεὸν, ἢ ὄντα, μὴ εἶναι πανεπίσκοπον. ἄλλοι δέ εἰσιν οἱ πεπεισμένοι παραιτητοὺς εἶναι θυ-
σίαις καὶ δώροις τοὺς νομιζομένους θεοὺς συναιρομένους ὡς εἰπεῖν αὐτῶν ταῖς ἀκολασίαις, καὶ
οὐδὲ θέλουσι πιστεύειν μόνον εἶναι τὸν ὄντως θεὸν, τὸν ἐν ταὐτότητι τῆς δικαίας ἀγαθωσύνης
ὄντα. εὐσεβὴς ἄρα ὁ γνωστικὸς ὁ πρῶτον ἑαυτοῦ ἐπιμελόμενος, ἔπειτα τῶν πλησίον, ἵν' ὡς
ἄριστοι γενώμεθα. καὶ γὰρ ὁ υἱὸς πατρὶ ἀγαθῷ χαρίζεται, σπουδαῖον ἑαυτὸν καὶ ὅμοιον τῷ
πατρὶ παρεχόμενος, καὶ ἄρχοντι ὁ ἀρχόμενος, ὅτι τὸ πιστεύειν τε καὶ πείθεσθαι ἐφ' ἡμῖν. κακῶν
δὲ αἰτίαν καὶ ὕλης ἄν τις ἀσθένειαν ὑπολάβοι καὶ τὰς ἀβουλήτους τῆς ἀγνοίας ὁρμάς. τάς τε
ἀλόγους δι' ἀμαθίαν ἀνάγκας ὑπεράνω καθάπερ θεῖος διὰ μαθήσεως ὁ γνωστικὸς γενόμε-
νος, τὴν θείαν προαίρεσιν μιμούμενος εὖ ποιεῖ τοὺς θέλοντας τῶν ἀνθρώπων κατὰ δύναμιν.
κἂν εἰς ἀρχὴν κατασταίη ποτέ. καθάπερ ὁ Μωσῆς, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀρχομένων ἡγήσεται
καὶ τὸ ἄγριον καὶ ἄπιστον ἐξημερώσεται, τιμῇ μὲν τῶν ἀρίστων: κολάσει δὲ τῶν μοχθηρῶν, τῇ
κατὰ λόγον εἰς παιδείαν ἐγγραφομένῃ. μάλιστα γὰρ ἄγαλμα θεῖον καὶ θεῷ προσεμφερὲς, ἀν-
θρώπου δικαίου ψυχὴ, ἐν ᾗ διὰ τῆς τῶν παραγγελμάτων ὑπακοῆς τεμενίζεται καὶ ἐνιδρύεται
ὁ πάντων ἡγεμὼν θνητῶν τε καὶ ἀθανάτων βασιλεύς τε καὶ γεννήτωρ τῶν καλῶν. νόμος ὢν ὄν-
τως καὶ θεσμὸς καὶ λόγος αἰώνιος, ἰδίᾳ τε ἑκάστοις καὶ κοινῇ πᾶσιν εἷς ὢν σωτήρ. οὗτος ὁ τῷ ὄντι
μονογενὴς, ὁ τῆς τοῦ παμβασιλέως καὶ παντοκράτορος πατρὸς δόξης χαρακτὴρ ἐναποσφρα-
γιζόμενος τῷ γνωστικῷ τὴν τελείαν θεωρίαν καθ' εἰκόνα τὴν ἑαυτοῦ, ὡς εἶναι τρίτην ἤδη τὴν θείαν
εἰκόνα, τὴν ὅση δύναμις ἐξομοιουμένην πρὸς τὸ δεύτερον αἴτιον, πρὸς τὴν ὄντως ζωὴν, δι'
ἣν ζῶμεν τὴν ἀληθῆ ζωήν. οἷον ἀπογράφοντες τὸν γνωστικὸν γινόμενον ἡμῖν περὶ τὰ βέβαια
καὶ παντελῶς ἀναλλοίωτα ἀναστρεφόμενον. ἄρχων οὖν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἑαυτοῦ, βεβαίαν κατά-
ληψιν τῆς θείας ἐπιστήμης κεκτημένος, τῇ ἀληθείᾳ γνησίως πρόσεισιν. ἡ γὰρ τῶν νοητῶν γνῶ-
σις καὶ κατάληψις, βεβαία δεόντως ἂν λέγοιτο ἐπιστήμη, ἧς τὸ μὲν περὶ τὰ θεῖα ἔργον ἔχει
σκοπεῖν. τί μὲν τὸ πρῶτον αἴτιον, τί δὲ δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, καὶ χωρὶς οὗ γέγονεν οὐδέ,

τίνα τε αὖ, τὰ μέν, ὡς διήκοντα· τὰ δέ, ὡς περιέχοντα. καὶ τίνα μὲν συνημμένα· τίνα δὲ διεζευγμένα. καὶ τίνα τούτων ἕκαστον ἔχει τὴν τάξιν. καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν λειτουργίαν εἰσφέρεται ἕκαστον. ἔν τε αὖ τοῖς ἀνθρωπίνοις, τί τε αὐτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος, καὶ τί αὐτῷ κατὰ φύσιν ἢ παρὰ φύσιν ἐστί· πῶς τε αὖ ποιεῖν ἢ πάσχειν προσήκει, τίνες τε ἀρεταὶ τούτου, καὶ κακίαι τίνες. περί τε ἀγαθῶν καὶ κακῶν, καὶ τῶν μέσων. ὅσα τε περὶ ἀνδρείας καὶ φρονήσεως καὶ σωφροσύνης, τῆς τε ἐπὶ πᾶσι παντελοῦς ἀρετῆς δικαιοσύνης. ἀλλὰ τῇ μὲν φρονήσει καὶ δικαιοσύνῃ εἰς τὴν τῆς σοφίας καταχρῆται κτῆσιν, τῇ δὲ ἀνδρείᾳ, οὐκ ἐν τῷ τὰ περιστατικὰ ὑπομένειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἡδονῆς τε καὶ ἐπιθυμίας. λύπης τε αὖ καὶ ὀργῆς, καὶ καθόλου πρὸς πᾶν ἤτοι τὸ μετὰ βίας ἢ μετὰ ἀπάτης τινὸς ψυχαγωγοῦν ἡμᾶς ἀντιτάσσεται. οὐ γὰρ ὑπομένειν δεῖ τὰς κακίας καὶ τὰ κακὰ ἀλλὰ πεφευγέναι καὶ τὰ φοβερὰ ὑπομένειν. χρήσιμος οὖν καὶ ἡ ἀλγηδὼν εὑρίσκεται κατά τε τὴν ἰατρικὴν καὶ παιδευτικὴν καὶ κολαστικήν, καὶ διὰ ταύτης ἤθη διορθοῦνται εἰς ὠφέλειαν ἀνθρώπων. εἴδη δὲ τῆς ἀνδρείας, καρτερία, μεγαλοφροσύνη, μεγαλοψυχία, ἐλευθεριότης, καὶ μεγαλοπρέπεια, καὶ δι' ἣν αἰτίαν οὔτε μέμψεως οὔτε κακοδοξίας τῆς ἐκ τῶν πολλῶν ἀντιλαμβάνεται ὁ γνωστικός, οὔτε δόξαις οὔτε κολακείαις ὑποβέβληται, οὔτε τῷ ὑπομένειν πόνους διαπρεπόμενος ἅμα τι τῶν προσηκόντων, καὶ ἀνδρείως ὑπὲρ ἄνω πάντων τῶν περιστατικῶν γινόμενος, ἀνὴρ τῷ ὄντι ἐν τοῖς ἄλλοις ἀναφαίνεται ἀνθρώποις· σώζων τε αὖ τὴν φρόνησιν σωφρονεῖ ἐν ἡσυχιότητι τῆς ψυχῆς, παραδεκτικὸς τῶν ἐπαγγελλομένων ὡς οἰκείων κατὰ τὴν ἀποστροφὴν τῶν αἰσχρῶν ὡς ἀλλοτρίων γενόμενος, κόσμιος καὶ ὑπερκόσμιος ἐν κόσμῳ καὶ τάξει πράσσων, καὶ οὐδὲν οὐδαμῇ πλημμελῶν. πλουτῶν μὲν ὡς ὅτι μάλιστα ἐν τῷ μηδενὸς ἐπιθυμεῖν ἅτε ὀλιγοδεὴς ὢν καὶ ἐν περιουσίᾳ παντὸς ἀγαθοῦ διὰ τῆς γνώσεως τἀγαθοῦ. δικαιοσύνης γὰρ αὐτοῦ πρῶτον ἔργον, τὸ μετὰ τῶν ὁμοφύλων φιλεῖν διάγειν καὶ συνεῖναι τούτοις ἔν τε γῇ καὶ οὐρανῷ. ταύτῃ καὶ μεταδοτικὸς ὢν αὖ ἢ κεκτημένος. φιλάνθρωπός τε ὢν μισοπονηρότατος κατὰ τὴν τελείαν ἀποστροφὴν κακουργίας πάσης. μαθεῖν ἄρα δεῖ πιστὸν εἶναι καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς πέλας καὶ ταῖς ἐντολαῖς ὑπήκοον. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ θεράπων τοῦ θεοῦ, ὁ ἑκὼν ταῖς ἐντολαῖς ὑπαγόμενος. ὁ δὲ ἤδη μὴ διὰ τὰς ἐντολάς, δι' αὐτὴν δὲ τὴν γνῶσιν καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, φίλος οὗτος τοῦ θεοῦ. οὔτε οὖν φύσει τὴν ἀρετὴν γεννώμεθα ἔχοντες, οὔτε γενομένοις, ὥσπερ ἄλλα τινὰ τῶν τοῦ σώματος μερῶν φυσικῶς ὕστερον ἐπιγίνεται. ἐπεὶ οὐδ' ἂν ἦν ἔτ' ἑκούσιον οὐδὲ ἐπαινετόν. οὐδὲ μὴν ἐκ τῆς τῶν συμβαινόντων καὶ ἐπιγινομένης συνηθείας, ὃν τρόπον ἡ διάλεκτος, τελειοῦται ἡ ἀρετή, σχεδὸν γὰρ ἡ κακία, τοῦτον ἐγγίνεται τὸν τρόπον. οὐ μὴν οὐδὲ ἐκ τέχνης τινὸς ἤτοι τῶν ποριστικῶν ἢ τῶν περὶ τὸ σῶμα θεραπευτικῶν ἡ γνῶσις περιγίνεται. ἀλλ' οὐδ' ἐκ παιδείας τῆς ἐγκυκλίου. ἀγαπητὸν γὰρ εἰ παρασκευάσαι μόνον τὴν ψυχὴν καὶ διακονῆσαι δύναιτο. οἱ νόμοι γὰρ οἱ πολιτικοί, μοχθηρὰς ἴσως πράξεις ἐπισχεῖν οἷοί τε. ἀλλ' οὐδὲ οἱ λόγοι οἱ πειστικοὶ ἐπιπόλαιοι ὄντες ἐπιστημονικὴν τῆς ἀληθείας διαμονὴν παράσχοιεν ἄν. φιλοσοφία δὲ ἡ Ἑλληνικὴ οἷον προκαθαίρει καὶ προεθίζει τὴν ψυχὴν εἰς παραδοχὴν πίστεως, ἐφ' ἧς τὴν γνῶσιν ἐποικοδομεῖ ἡ ἀλήθεια. οὗτός ἐστιν οὗτος ὁ ἀθλητής, ἀληθῶς, ὁ ἐν τῷ μεγάλῳ σταδίῳ τῷ καλῷ κόσμῳ τὴν ἀληθινὴν νίκην κατὰ πάντων στεφανούμενος τῶν παθῶν. ὅ τε γὰρ ἀγωνοθέτης ὁ παντοκράτωρ θεός, ὅ τε βραβευτὴς ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ· θεαταὶ δέ, ἄγγελοι καὶ θεοί. καὶ τὸ παγκράτιον τὸ πάμμαχον, οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ τὰς διὰ σαρκῶν ἐνεργούσας πνευματικὰς ἐξουσίας ἐμπαθῶν παθῶν, τούτων περιγινόμενος τῶν μεγάλων ἀνταγωνισμάτων. καὶ οἷον ἄθλους τινὰς τοῦ πειράζοντος ἐπαρτῶντος καταγωνισάμενος ἐκράτησε τῆς ἀθανασίας. ἀπαραλόγιστος γὰρ ἡ τοῦ θεοῦ ψῆφος εἰς τὸ δικαιότατον κρῖμα. κέκληται μὲν οὖν ἐπὶ τὸ ἀγώνισμα τὸ θέατρον· παγκρατιάζουσι δὲ εἰς τὸ στάδιον οἱ ἀθληταί. καὶ δὴ ἐκ τούτων περιγίνεται ὁ πειθήνιος τῷ ἀλείπτῃ γενόμενος. πᾶσι γὰρ πάντα ἴσα κεῖται παρὰ τοῦ θεοῦ, καὶ ἔστιν αὐτὸς ἀμεμφής. ἐλεεῖται δὲ ὁ δυνάμενος, καὶ ὁ βουληθεὶς ἴσχυσε. ταύτῃ καὶ τὸν νοῦν εἰλήφαμεν, ἵνα εἰδῶμεν ὃ ποιοῦμεν, καὶ τὸ γνῶθι σαυτὸν ἐνταῦθα εἰδέναι ἐφ' ᾧ γεγόναμεν. γεγόναμεν δὲ εἶναι πειθήνιοι ταῖς ἐντολαῖς εἰς τὸ βούλεσθαι σώζεσθαι ἑλοίμεθα, αὕτη που ἡ Ἀδράστεια καθ' ἣν οὐκ ἔστι διαδρᾶναι τὸν θεόν. τὸ ἄρα ἀνθρώπειον ἔργον εὐπείθεια θεῷ σωτηρίαν κατηγγελκότι ποικίλην δι' ἐντολῶν. εὐαρέστησις δέ, ὁμολογία. ὁ μὲν γὰρ εὐεργέτης προκατάρχει τῆς εὐποιίας. ὁ δὲ μετὰ

τῶν ἐνόντων λογισμῶν παραδεξάμενος προθύμως καὶ φυλάξας τὰς ἐντολάς, πιστὸς οὗτος. ὁ δὲ καὶ εἰς δύναμιν ἀμειβόμενος δι᾽ ἀγάπης τὴν εὐποιίαν, ἤδη φίλος. μία δὲ ἀμοιβὴ κυριωτάτη παρὰ ἀνθρώπων, ταῦτα δρᾶν, ἅπερ ἀρέσκει τῷ θεῷ. καθάπερ οὖν ἰδίου γεννήματος, καὶ κατά τι συγγενοῦς ἀποτελέσματος ὁ διδάσκαλος καὶ σωτὴρ ἀναδέχεται τὰς ὠφελείας τε καὶ ἐπανορθώσεις τῶν ἀνθρώπων εἰς ἰδίαν χάριν τε καὶ τιμήν, καθάπερ καὶ τὰς εἰς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ βλάβας, ἰδίας ἀχαριστίας τε καὶ ἀτιμίας ἡγούμενος. τίς γὰρ ἄλλη ἅπτοιτ᾽ ἂν ἀτιμία θεοῦ, διόπερ ὅλην τὴν οὐδὲ ἔστιν ἀμοιβὴν κατ᾽ ἀξίαν σωτηρίας ἀποδιδόναι πρὸς τὴν παρὰ τοῦ κυρίου ὠφέλειαν. ὡς δὲ οἱ τὰ κτήματα κακοῦντες τοὺς δεσπότας ὑβρίζουσι, καὶ ὡς οἱ τοὺς στρατιώτας τὸν τούτων ἡγούμενον, οὕτως τοῦ κυρίου ἐστὶν ἀτιμία ἡ περὶ τοὺς καθωσιωμένους αὐτῷ κάκωσις. ὃν γὰρ τρόπον ὁ ἥλιος οὐ μόνον τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ὅλον κόσμον φωτίζει γῆν τε καὶ θάλασσαν ἐπιλάμπων, ἀλλὰ καὶ διὰ θυρίδων καὶ μικρᾶς ὀπῆς πρὸς τοὺς μυχαιτάτους οἴκους ἀποστέλλει τὴν αὐγήν, οὕτως ὁ λόγος πάντη κεχυμένος, καὶ τὰ σμικρότατα τῶν τοῦ βίου πράξεων ἐπιβλέπει. Ἕλληνες δὲ ὥσπερ ἀνθρωπομόρφους, οὕτως καὶ ἀνθρωποπαθεῖς τοὺς θεοὺς ὑποτίθενται. καὶ καθάπερ τὰς μορφὰς αὐτῶν ὁμοίας ἑαυτοῖς ἕκαστοι διαζωγραφοῦσιν ὥς φησιν ὁ Ξενοφάνης, αἰθίοπές τε, μέλανας σιμούς τε, θρᾷκες τε πυρροὺς καὶ γλαυκούς, οὕτως καὶ τὰς ψυχὰς ὁμοιοῦσιν, καὶ τοῖς αὐτοῖς ἀναπλάττουσιν. αὐτίκα βάρβαροι, οἱ μὲν, θηριώδεις καὶ ἀγρίους τὰ ἤθη, ἡμερωτέρους δὲ Ἕλληνες, πλὴν ἐμπαθεῖς. διὸ εὐλόγως, τοῖς μὲν μοχθηροῖς φαύλας ἔχειν τὰς περὶ θεοῦ διανοήσεις ἀνάγκη, τοῖς δὲ σπουδαίοις ἀρίστας. καὶ διὰ τοῦτο ὁ τῷ ὄντι βασιλικὸς τὴν ψυχήν, καὶ γνωστικὸς οὗτος καὶ θεοσεβής, καὶ ἀδεισιδαίμων ὤν, τίμιον, σεμνόν, μεγαλοπρεπῆ, εὐποιητικὸν εὐεργετικὸν ἁπάντων, ἀρχηγὸν ἀγαθῶν, κακῶν δὲ ἀναίτιον, μόνον εἶναι τὸν μόνον θεὸν πεπεισμένος. καὶ περὶ μὲν τῆς Ἑλληνικῆς δεισιδαιμονίας, ἱκανῶς οἶμαι ἐν τῷ προτρεπτικῷ ἐπιγραφομένῳ ἡμῖν λόγῳ παρεστήσαμεν κατακόρως, τῇ καταπειγούσῃ συγκαταχρώμενοι ἱστορίᾳ. οὔκουν χρὴ αὖθις τὰ ἀριδήλως εἰρημένα μυθολογεῖν. ὅσον δὲ ἐπισημήνασθαι κατὰ τὸν τόπον γενομένους ὀλίγα ἐκ πολλῶν ἀπόχρη, καὶ τὰ δὲ εἰς ἔνδειξιν τοῦ ἀθέους παρασῦσαι τοὺς τοῖς κακίστοις ἀνθρώποις τὸ θεῖον ἀπεικάζοντας. ἤτοι γὰρ βλάπτονται πρὸς ἀνθρώπων αὐτοῖς οἱ θεοί, καὶ χείρους τῶν ἀνθρώπων ὑφ᾽ ἡμῶν βλαπτόμενοι δείκνυνται. ἢ εἰ μὴ τοῦτο, πῶς ἐφ᾽ αἷς οὐ βλάπτονται, καθάπερ ὀξύχολον γραΐδιον εἰς ὀργὴν ἐρεθιζόμενον ἐκπικραίνονται ἥ φασι τὴν Ἄρτεμιν δι᾽ Οἰνέα Αἰτωλοῖς ὀργισθῆναι. πῶς γὰρ οὐκ ἐλογίσατο θεὸς οὖσα, ὡς οὐ καταφρονήσας ὁ Οἰνεύς, ἀλλ᾽ ἤτοι λαθόμενος, ἢ ὡς τεθυκὼς ἠμέλησεν. αὖ δὲ καὶ ἡ Αὔγη δικαιολογουμένη πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν ἐπὶ τὸ χαλεπαίνειν αὐτῇ τεκούσῃ ἐν τῷ ἱερῷ λέγει.

Σκῦλα μὲν βροτοφθόρα χαίρεις, Ὁρῶσα κἀπὸ νεκρῶν ἐρείπια,
Καὶ οὐ μιαρά σοι ταῦτ᾽ ἐστίν, Εἰ δ᾽ ἐγὼ τέκον δεινὸν τόδ᾽ ἡγῇ.

καίτοι καὶ τὰ ἄλλα ζῷα ἐν τοῖς ἱεροῖς τίκτοντα οὐδὲν ἀδικεῖ. εἰκότως τοίνυν δεισιδαίμονες περὶ τοὺς εὐοργήτους γινόμενοι, πάντα σημεῖα ἡγοῦνται εἶναι, τὰ συμβαίνοντα καὶ κακῶν αἴτια. ἐὰν μῦς διορύξῃ βωμὸν ὄντα πήλινον, κἂν μηδὲν ἄλλο ἔχων διατραγῇ λυκάθιον ἀλεκτρυὼν τρεφόμενος, ἐὰν ἀφ᾽ ἑσπέρας ᾄσῃ, τιθέμενοι τοῦτο σημεῖον τινός. τοιοῦτόν τινα ἐν τῷ δεισιδαίμονι ὁ Μένανδρος διακωμῳδεῖ, ἀγαθόν τί μοι γένοιτο ὦ πολυτίμητοι θεοί. ὑποδούμενος τὸν ἱμάντα τῆς δεξιᾶς ἐμβάδος διέρρηξα. εἰκότως ὦ φλήναφε, σαπρὸς γὰρ ἦν, σὺ δὲ μικρολόγος οὐκ ἤθελον καινὰς πρίασθαι, χαρίεν τὸ τοῦ Ἀντιφῶντος οἰωνισαμένου τινός, ὅτι κατέφαγεν ὗς τὰ δελφάκια, θεασάμενος αὐτὴν ὑπὸ λιμοῦ διὰ μικροψυχίαν τοῦ τρέφοντος κατισχναμένην. χαῖρε εἶπεν ἐπὶ τῷ σημείῳ, ὅτι οὕτω πεινῶσα, τὰ σὰ οὐκ ἔφαγεν τέκνα. τί δὲ καὶ θαυμαστὸν εἰ ὁ μῦς φησὶν ὁ Βίων τὸν θύλακον διέτραγεν οὐχ εὑρὼν ὅτι φάγῃ· τοῦτο γὰρ ἦν θαυμαστόν, ἢ ὥσπερ Ἀρκεσίλαος παίζων ἐνεχείρει τὸν μῦν ὁ θύλαξ κατέφαγεν. εὖ γοῦν καὶ Διογένης πρὸς τὸν θαυμάζοντα ὅτι εὗρεν τὸν ὄφιν ἐν τῷ ὑπέρῳ περιειλημμένον, μὴ θαύμαζε ἔφη, ἦν γὰρ παραδοξότερον ἐκεῖνο, εἰ τὸ ὕπερον περὶ ὀρθῷ τῷ ὄφει κατειλημμένον ἐθεάσω. δεῖ γὰρ καὶ τὰ ἄλογα τῶν ζῴων τρέχειν καὶ βοᾶν καὶ μάχεσθαι, καὶ τίκτειν, καὶ ἀποθνήσκειν, ἃ δὴ ἐκείνοις ὄντα κατὰ φύσιν οὐκ ἄν ποτε ἡμῖν γένοιτο παρὰ φύσιν. ὄρνιθες δέ τε πολλοὶ ὑπ᾽ αὐγὰς ἠελίοιο φοιτῶσιν. ὁ κωμικὸς δὲ Φιλήμων, καὶ τὰ τοιαῦτα κωμῳδεῖ,

Ὅτ' ἂν ἴδω φησὶ παρατηροῦντα, Τίς ἔπταρεν, ἢ τίς ἐλάλησεν,
Ἢ τίς ἐστιν ὁ πρόσω σκοποῦντα, Πώλῳ ἔδωκεν εὐθὺς ἐν ἀγορᾷ·
Ἑαυτῷ βαδίζειν ἢ λαλεῖ, Καὶ πωλεῖται ἕκαστος ἡμῶν.

οὐχὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει τὰ πράγματα ὡς πέφυκεν οὕτως γίνεσθαι, εἶτα νήφοντες μὲν ὑγείαν αἰτοῦνται ὑπερεμπιπλάμενοι δὲ καὶ μέθαις ἐγκυλιόμενοι κατὰ τὰς ἑορτὰς, νόσους ἐπισπῶνται. πολλοὶ δὲ καὶ τὰς γραφὰς δεδίασι τὰς ἀνακειμένας, ἀστείως πάνυ ὁ Διογένης ἐπὶ οἰκίᾳ μοχθηροῦ τινος εὑρὼν ἐπιγεγραμμένον ὁ Καλλίνικος Ἡρακλῆς ἐνθάδε κατοικεῖ, μηδὲν εἰσίτω κακόν· καὶ πῶς ἔφη ὁ κύριος εἰσελεύσεται τῆς οἰκίας· οἱ αὐτοὶ δ' οὗτοι πᾶν ξύλον καὶ πάντα λίθον τὸ δὴ λεγόμενον λιπαρὸν προσκυνοῦντες ἔρια πυῤῥὰ καὶ ἁλῶν χόνδρους. καὶ δᾷδας, σκίλλαν τε καὶ θεῖον δεδίασι πρὸς τῶν γοήτων καταγοητευθέντες κατά τινας ἀκαθάρτους καθαρμούς. θεὸς δὲ, ὁ τῷ ὄντι θεὸς ἅγιον μόνον οἶδεν τὸ τοῦ δικαίου ἦθος, ὥσπερ ἐναγὲς τὸ ἄδικον καὶ μοχθηρόν. ὁρᾶν γοῦν ἔστι τὰ ὠὰ τὰ ἀπὸ τῶν περικαθαρθέντων, εἰ θαλφθείη ζωογονούμενα· οὐκ ἂν δὲ τοῦτο ἐγίνετο, εἰ ἀνελάμβανεν τὰ τοῦ περικαθαρθέντος κακά· χαριέντως γοῦν καὶ ὁ κωμικὸς Δίφιλος κωμῳδεῖ τοὺς γόητας διὰ τῶνδε, Προιτίδας ἁγνίζων κούρας, καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν Προῖτον Ἀβαντιάδην, καὶ γραῦν πέμπτην ἐν ταῖς δέκα σκελίαις, σκίλλῃ τε μιᾷ τοσατὰ σώματα φωτῶν, θείῳ τε ἀσφάλτῳ τε πολυφλοίσβοιο θαλάσσης, ἐξ ἀκαλλαρρείταο βαθυῤῥόου ὠκεανοῖο, ἀλλὰ μάκαρ ἀὴρ διὰ τῶν νεφέων διάπεμψον Ἀντίκυραν, ἵνα τόν τε κόριν κηφλεῦα ποιήσω. εὖ γὰρ καὶ ὁ Μένανδρος. εἰ μέν τι κακὸν ἀληθὲς εἶχες φιλιάζειν ἀληθὲς φάρμακον, τούτοις ἐνδεῖ. νῦν δ' οὐκ ἔχεις, κενὸν εὕρηκα τὸ φάρμακον, πρὸς τὸ κενόν. οἴηθητι δὲ ὠφελεῖν τί σε, περιμαξάτωσάν σε αἱ γυναῖκες ἐν κύκλῳ καὶ περιθείτωσαν ἀπὸ κρουνῶν τριῶν ὕδατι περιῤῥάναι, ἐμβαλὼν ἅλας, φακοὺς, πᾶς ἁγνός ἐστιν. ὁ μηδὲν ἑαυτῷ κακὸν συνειδὼν· αὐτίκα ἡ τραγῳδία λέγει, Ὀρέστα, τίς σε ἀπόλλυσι νόσος, ἡ σύνεσις, ὅτι σύνοιδα δεινὰ εἰργασμένος. τῷ γὰρ ὄντι ἡ ἁγνεία, οὐκ ἄλλη τίς ἐστιν, πλὴν ἡ τῶν ἁμαρτημάτων ἀποχή. καλῶς ἄρα καὶ Ἐπίχαρμος φησὶ, καθαρὸν τὸν νοῦν ἐὰν ἔχῃς, ἅπαν τὸ σῶμα καθαρὸς εἶ. αὐτίκα καὶ τὰς ψυχὰς προκαθαίρειν χρεὼν φαμὲν ἀπὸ τῶν φαύλων καὶ μοχθηρῶν δογμάτων διὰ τοῦ λόγου τοῦ ὀρθοῦ, καὶ τό τε οὕτως ἐπὶ τὴν τῶν προηγουμένων κεφαλαίων ὑπόμνησιν τρέπεσθαι, ἐπεὶ καὶ πρὸ τῆς τῶν μυστηρίων παραδόσεως καθαρμούς τινας προσάγειν τοῖς μυεῖσθαι μέλλουσιν ἀξιοῦσθαι. ὡς δέον τὴν ἄθεον ἀποθεμένους δόξαν, ἐπὶ τὴν ἀληθῆ τρέπεσθαι παράδοσιν. ἢ γὰρ οὐ καλῶς καὶ ἀληθῶς οὐκ ἐν τόπῳ τινὶ περιγράφομεν τὸν ἀπερίληπτον, οὐδ' ἐν ἱεροῖς καθείργνυμεν χειροποιήτοις τὸ πάντων περιεκτικόν; τί δ' ἂν καὶ οἰκοδόμων καὶ λιθοξόων, καὶ βαναύσου τέχνης ἅγιον εἴη ἔργον· οὐχὶ ἀμείνους τούτων, οἱ τὸν ἀέρα καὶ τὸ περιέχον, μᾶλλον δὲ τὸν ὅλον κόσμον καὶ τὸ σύμπαν ἄξιον ἡγησάμενοι τῆς τοῦ θεοῦ ὑπεροχῆς; γελοῖον μέντ' ἂν εἴη ὡς αὐτοί φασιν οἱ φιλόσοφοι. ἄνθρωπον ὄντα, παίγνιον θεοῦ θεὸν ἐργάζεσθαι, καὶ γίγνεσθαι παιδιᾶς τέχνης τὸν θεόν· ἐπεὶ τὸ γινόμενον ταυτὸν καὶ ὅμοιον τῷ ἐξ οὗ γίνεται, ὡς τὸ ἐξ ἐλέφαντος ἐλεφαντίνου, καὶ τὸ ἐκ χρυσοῦ χρυσοῦν, τὰ δὲ πρὸς ἀνθρώπων βαναύσων κατασκευαζόμενα ἀγάλματά τε καὶ ἱερὰ, ἐκ τῆς ὕλης τῆς ἀργῆς γίνεται, ὥς τε καὶ αὐτὰ ἂν εἴη ἀργὰ καὶ ὑλικὰ καὶ βέβηλα· κἂν τὴν τέχνην ἐκτελέσῃς, τῆς βαναυσίας μετείληφεν. οὐκέτ' οὖν ἱερὰ καὶ θεῖα τῆς τέχνης τὰ ἔργα. τί δ' ἂν καὶ ἱδρύοιτο, μηδενὸς ἀνιδρύτου τυγχάνοντος, ἐπεὶ πάντα ἐν τόπῳ. ναὶ μὴν τὸ ἱδρυμένον ὑπό τινος ἱδρύεται, πρότερον ἀνίδρυτον ὄν· εἴπερ οὖν ὁ θεὸς ἱδρύεται πρὸς ἀνθρώπων, ἀνίδρυτός ποτε ἦν, καὶ οὐδ' ὅλως ἦν. τοῦτο γὰρ ἂν ἦν ἀνίδρυτον τὸ οὐκ ὄν. ἐπειδήπερ πᾶν τὸ μὲν ὂν, ἱδρύεται, τὸ δὲ ὂν, ὑπὸ τοῦ μὴ ὄντος οὐκ ἂν ἱδρυνθείη. ἀλλ' οὐδ' ὑπ' ἄλλου· ὄντος ὂν γάρ ἐστι καὶ αὐτό· λείπεται δὴ ἐφ' ἑαυτοῦ, καὶ πῶς αὐτὸ ἑαυτό τι γεννήσει, ἢ πῶς αὐτὸ τὸ ὂν ἑαυτὸ εἰς ἐνίδρυσιν· πότερον ἀνίδρυτον ὂν πρότερον ἵδρυσεν ἑαυτό; ἀλλ' οὐκ ἂν οὐδ' ἦν, ἐπεὶ τὸ μὴ ὂν ἀνίδρυτον, καὶ τὸ ἱδρύσθαι νομισθὲν, πῶς ὃ φθάσαν εἶχεν ὂν, τοῦθ' ἑαυτὸ ὕστερον ποιοίη· οὗ δὲ τὰ ὄντα, πῶς οὖν τοῦτ' ἂν δέοιτό τινος. ἀλλ' εἰ καὶ ἀνθρωποειδὲς τὸ θεῖον, τῶν ἴσων δεήσεται τῷ ἀνθρώπῳ τροφῆς τε καὶ σκέπης, οἰκίας τε καὶ τῶν ἀκολούθων παθῶν. οἱ ὁμοιοσχήμονες γὰρ καὶ ὁμοιοπαθεῖς, τῆς ἴσης δεήσονται διαίτης. εἰ δὲ τὸ ἱερὸν διχῶς ἐκλαμβάνεται· ὅ, τε θεὸς αὐτὸς καὶ τὸ εἰς τιμὴν αὐτοῦ κατασκεύασμα, πῶς οὐ κυρίως τὴν εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ κατ' ἐπίγνωσιν ἁγίαν γενομένην

ἐκκλησίαν ἱερὸν ἂν εἴποιμεν θεοῦ, τὸ πολλοῦ ἄξιον, καὶ οὐ βαναύσῳ κατεσκευασμένον τέχνῃ, ἀλλ' οὐδὲ ἀγύρτου χειρὶ δεδαιδαλμένον· βουλήσει δὲ τοῦ θεοῦ εἰς νεὼν πεποιημένον. οὐ γὰρ νῦν τὸν τόπον, ἀλλὰ τὸ ἄθροισμα τῶν ἐκλεκτῶν ἐκκλησίαν καλῶ. ἀμείνων ὁ νεὼς οὗτος εἰς παραδοχὴν μεγέθους ἀξίας τοῦ θεοῦ. τὸ γὰρ περὶ πολλοῦ ἄξιον ζῷον, τῷ τοῦ παντὸς ἀξίῳ, μᾶλλον δὲ οὐδενὸς ἀνταξίῳ δι' ὑπερβολὴν ἁγιότητος καθιδρύωται. εἴη δ' ἂν οὗτος ὁ γνωστικὸς ὁ πολλοῦ ἄξιος, ὁ τίμιος τῷ θεῷ, ἐν ᾧ ὁ θεὸς ἐνίδρυται, τουτέστιν ἡ περὶ τοῦ θεοῦ γνῶσις καθιέρωται. ἐνταῦθα καὶ τὸ ἀπεικόνισμα εὕροιμεν ἂν τὸ θεῖον καὶ ἅγιον ἄγαλμα, ἐν τῇ δικαίᾳ ψυχῇ, ὅτ' ἂν μακαρία μὲν αὐτὴ τυγχάνῃ ἅτε προκεκαθαρμένη, μακάρια δὲ διαπραττομένη ἔργα. ἐνταῦθα καὶ τὸ ἀνίδρυτον, καὶ τὸ ἐνιδρυμένον, τὸ μὲν, ἐπὶ τῶν ἤδη γνωστικῶν· τὸ δὲ, ἐπὶ τῶν οἵων τε γενέσθαι, κἂν μηδέπω ὦσιν ἄξιοι ἀναδέξασθαι ἐπιστήμην θεοῦ. πᾶν γὰρ τὸ μέλλον πιστεύειν, πιστὸν ἤδη τῷ θεῷ καὶ καθιδρυμένον εἰς τιμὴν ἄγαλμα ἐνάρετον ἀνακείμενον θεῷ. καθάπερ οὖν οὐ περιγράφεται τόπῳ θεὸς οὐδὲ ἀπεικονίζεται ποτὲ ζῴου σχήματι: οὕτως οὐδὲ ὁμοιοπαθὴς οὐδὲ ἐνδεὴς καθάπερ τὰ γενητὰ ὡς θυσιῶν δίκην τροφῆς διὰ λιμὸν ἐπιθυμεῖν, ὧν ἅπτεται πάθος, φθαρτὰ πάντα ἐστί, καὶ τῷ μὴ τρεφομένῳ προσάγειν βορὰν μάταιον: καὶ ὅ γε κωμικὸς ἐκεῖνος Φερεκράτης, ἐν αὐτομόλοις χαριέντως αὐτοὺς πεποίηκεν τοὺς θεοὺς καταμεμφομένους τοῖς ἀνθρώποις τῶν ἱερῶν, ὅτι τοῖσι θεοῖσι θύετε πρῶτιστα ἀποκρίνεται τὸ νομιζόμενον ὑμῶν αἰσχύνη, τῷ κατ' εἰπεῖν· οὐ τὼ μηρὼ περιλέψαντες κομιδῇ μέχρι βουβώνων, καὶ τὴν ὀσφὺν κομιδῇ ψιλήν, λοιπὸν τὸν σπόνδυλον αὐτὸν ὥσπερ ῥίνῃ ξύοντες νέμεθ', ὥσπερ καὶ τοῖς κυσὶν ὑμῶν εἶτ' ἀλλήλους αἰσχυνόμενοι, οὐ λήμασι κρύπτετε πολλοῖς. Εὔβουλος δὲ ὁ καὶ αὐτὸς κωμικὸς, ὧδέ πως περὶ τῶν θυσιῶν γράφει, αὐτοῖς δὲ τοῖς θεοῖσι τὴν κέρκον μόνην καὶ μηρὸν ὥσπερ παιδερασταῖς θύετε. κἀν παραγαγὼν τὸν Διόνυσον ἐνισταμένῳ διαστελλόμενον πεποίηκεν· πρῶτον μὲν, ὅτ' ἂν ἐμοί τι θύωσι τινὲς, αἷμα, κύστιν, μὴ καρδίαν μὴ δὲ ἐπίπλοον· ἐγὼ γὰρ οὐκ ἐσθίω γλυκεῖαν οὐδὲ μηρίαν. Μένανδρός τε τὴν ὀσφὺν ἄκραν πεποίηκεν, τὴν χολὴν ὀστέα τὰ ἄβρωτα φησὶ τοῖς θεοῖς ἐπιτιθέντες αὐτοὶ τὰ ἄλλα ἀναλίσκουσιν. ἡ γὰρ οὐχὶ ἡ τῶν ὁλοκαυτωμάτων κνίσσα, καὶ τοῖς θηρίοις ἀφευκτέα. εἰ δὲ τῷ ὄντι ἡ κνίσσα γέρας ἐστὶ θεῶν τῶν παρ' Ἕλλησιν, οὐκ ἂν φθάνοιεν καὶ τοὺς μαγείρους θεοποιοῦντες, οἱ τῆς ἴσης εὐδαιμονίας ἀξιοῦνται, καὶ τὸν ἰπνὸν αὐτὸν προσκυνοῦντες, προσεχέστερον γινόμενον τῇ κνίσῃ τῇ πολυτιμήτῳ. καί που Ἡσίοδος κατά τινα μερισμὸν κρεῶν ἀπατηθέντα φησὶ πρὸς τοῦ Προμηθέως τὸν Δία λαβεῖν ὀστέα λευκὰ βοὸς δολίῃ ἐπὶ τέχνῃ κεκαλυμμένα ἀργέτι δημῷ, ἐκ τοῦ δ' ἀθανάτοισιν ἐπὶ χθονὶ φῦλ' ἀνθρώπων καίουσ' ὀστέα λευκὰ, θυηέντων ἐπὶ βωμῶν. ἀλλ' οὐκ ἂν οὐδαμῶς φησὶ κατὰ τὴν ἐκ τῆς ἐνδείας ἐπιθυμίαν κινούμενον τρέφεσθαι τὸν θεόν. ὅμοιον οὖν αὐτὸν φυτῷ ποιήσουσιν ἀορίκτως τρεφόμενον, καὶ τοῖς φωλεύουσι θηρίοις· φασὶ γοῦν ταῦτα. ἔτι ὑπὸ τῆς κατὰ τὸν ἀέρα παχύτητος, εἶτ' αὖ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ οἰκείου σώματος ἀναθυμιάσεως τρεφόμενα ἀβλαβῶς αὔξει. καί τοι εἰ ἀνενδεὲς τρέφεσθαι αὐτοῖς τὸ θεῖον, τίς ἔτι χρεία τροφῆς τῷ ἀνενδεεῖ. εἰ δὲ τιμώμενον χαίρει φύσει ἀνενδεὲς ὑπάρχον, οὐκ ἀπεικότως ἡμεῖς δι' εὐχῆς τιμῶμεν τὸν θεόν. καὶ ταύτην τὴν θυσίαν ἀρίστην καὶ ἁγιωτάτην μετὰ δικαιοσύνης ἀναπέμπομεν τῷ δικαιοτάτῳ λόγῳ γεραίροντες, δι' οὗ παραλαμβάνομεν τὴν γνῶσιν, διὰ τούτου δοξάζοντες, ἃ μεμαθήκαμεν. ἔστι γοῦν τὸ παρ' ἡμῖν θυσιαστήριον ἐνταῦθα τὸ ἐπίγειον τὸ ἄθροισμα, τῶν ταῖς εὐχαῖς ἀνακειμένων, μίαν ὥσπερ ἔχον φωνὴν τὴν κοινὴν καὶ μίαν γνώμην. αἱ δὲ διὰ τῆς ὀσφρήσεως, εἰ καὶ θειότεραι τῶν διὰ στόματος τροφαὶ, ἀλλὰ ἀναπνοῆς εἰσι δηλωτικαί. τί οὖν φασι περὶ τοῦ θεοῦ, πότερον διαπνεῖται ὡς τὸ τῶν δαιμόνων γένος, ἢ ἐμπνεῖται μόνον ὡς τὰ ἔνυδρα, κατὰ τὴν τῶν βραγχίων διαστολήν, ἢ περιπνεῖται καθάπερ τὰ ἔντομα κατὰ τὴν διὰ τῶν πτερύγων ἐπίθλιψιν τῆς ἐντομῆς. ἀλλ' οὐκ ἂν τινι τούτων ἀπεικάσειεν, εἴ γε εὖ φρονοίη τὸν θεόν· ὅσα δὲ ἀναπνεῖ κατὰ τὴν τοῦ πνεύμονος πρὸς τὸν θώρακα ἀντιδιαστολὴν, ξυμμουλκεῖ τὸν ἀέρα. εἶτα, εἰ σπλάγχνα δοίη καὶ ἀρτηρίας καὶ φλέβας, καὶ νεῦρα καὶ μόρια τῷ θεῷ, οὐδὲν διαφέροντα εἰσηγήσονται τοῦτον. ἡ σύμπνοια δὲ ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας λέγεται κυρίως· καὶ γάρ ἐστιν ἡ θυσία τῆς ἐκκλησίας, λόγος ἀπὸ τῶν ἁγίων ψυχῶν ἀναθυμιώμενος ἐκκαλυπτομένης ἅμα τῆς θυσίας καὶ τῆς διανοίας ἁπάσης τῷ θεῷ. ἀλλὰ τὸν μὲν ἀρχαιότατον βωμὸν ἐν Δήλῳ ἅγιον

ἁγνοὶ εἶναι τεθρυλλήκασι. πρὸς τὸν δὴ μόνον καὶ Πυθαγόραν προσελθεῖν φασὶ, φόνῳ καὶ θανάτῳ
μὴ μιανθέντα, βωμὸν δὲ ἀληθῶς ἅγιον τὴν δικαίαν ψυχὴν, καὶ τὸ ἀπ' αὐτῆς θυμίαμα
τὴν ὁσίαν εὐχὴν λέγουσιν ἡμῖν, ἀπιστήσουσι. σαρκοφαγιῶν δ' οἶμαι προφάσει αἱ θυσίαι τοῖς
ἀνθρώποις ἐπινενόηνται. ἐξῆν δὲ καὶ ἄλλως ἄνευ τῆς τοιαύτης εἰδωλολατρείας μεταλαμ-
βάνειν κρεῶν τὸν βουλόμενον. αἱ μὲν γὰρ κατὰ τὸν νόμον θυσίαι τὴν περὶ ἡμᾶς εὐσέβειαν ἀλ-
ληγοροῦσι, καθάπερ ἡ τρυγὼν καὶ ἡ περιστερὰ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσφερόμεναι τὴν ἀποκά-
θαρσιν τοῦ ἀλόγου μέρους τῆς ψυχῆς προσδεκτὴν μηνύουσι τῷ θεῷ. εἰ δέ τις τῶν δικαίων οὐκ
ἐπιφορτίζει τῇ τῶν κρεῶν βρώσει τὴν ψυχὴν λόγῳ τινὶ εὐλόγῳ χρῆται. οὐχ ὥσπερ Πυθαγόρας
καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ τὴν μετένδεσιν ὀνειροπολοῦντες τῆς ψυχῆς. δοκεῖ δὲ Ξενοκράτης ἰδίᾳ
πραγματευόμενος περὶ τῆς ἀπὸ τῶν ζῴων τροφῆς, καὶ Πολέμων ἐν τοῖς περὶ τοῦ κατὰ φύ-
σιν βίου συντάγμασι σαφῶς λέγειν, ὡς ἀσύμφορόν ἐστιν ἡ διὰ τῶν σαρκῶν τροφὴ, εἰργασμένη
ἤδη καὶ ἐξομοιουμένη ταῖς τῶν ἀλόγων ψυχαῖς. ταύτῃ καὶ μάλιστα Ἰουδαῖοι χοιρείου ἀπέ-
χονται, ὡς ἂν τοῦ θηρίου τούτου μιαροῦ ὄντος, ἐπεὶ μάλιστα τῶν ἄλλων τοὺς καρποὺς ἀνορύσ-
σει καὶ φθείρει. ἐὰν δὲ λέγωσι τοῖς ἀνθρώποις δεδόσθαι τὰ ζῷα, καὶ ἡμεῖς συνομολογοῦμεν,
πλὴν, οὐ πάντως εἰς βρῶσιν. οὐδὲ μὴν πάντα. ἀλλ' ὅσα ἀργά. διόπερ οὐ κακῶς ὁ κωμικὸς
Πλάτων ἐν ταῖς ἑορταῖς τῷ δράματι φησίν. τῶν γὰρ τετραπόδων οὐδὲν ἀποκτείνειν ἡμᾶς
ἔδει τὸ λοιπὸν, πλὴν ὑῶν, τὰ γὰρ κρέα ἥδιστα ἔχουσι, καὶ οὐδὲν ἀφ' ὑὸς γίνεται, πλὴν
ὕστριχες ἡμῖν, καὶ πηλὸς καὶ βοή. ὅθεν καὶ ὁ Αἴσωπος. οὐ κακῶς ἔφη τοὺς ὗς κεκραγέναι. μέ-
γιστον συνειδέναι γὰρ αὐτοῖς εἰς οὐδὲν ἄλλο χρησίμοις ὅτ' ἂν ἕλκωνται, ἢ πλὴν εἰς τὴν θυ-
σίαν, διὸ καὶ Κλεάνθης φησὶν ἀνθ' ἁλῶν αὐτοὺς ἔχειν τὴν ψυχὴν, ἵνα μὴ σαπῇ τὰ κρέα. οἱ
μὲν οὖν ὡς ἄχρηστον ἐσθίουσιν, οἱ δ' ὡς λυμαντικὸν τῶν καρπῶν. καὶ ἄλλοι διὰ τὸ καταφορὲς
εἰς συνουσίαν εἶναι τὸ ζῷον, οὐκ ἐσθίουσι. ταύτῃ οὐδὲ τὸν τράγον ὁ νόμος θύει, πλὴν ἐπὶ μόνῃ τῇ
διαπομπήσει τῶν κακῶν, ἐπεὶ μητρόπολις κακίας ἡδονή. αὐτίκα καὶ συμβάλλεσθαι τὴν
τῶν τραγείων κρεῶν βρῶσιν πρὸς ἐπιληψίαν λέγουσι. φασὶ δὲ πλείστην ἀναίδειαν ἐκ χοιρείων
γίνεσθαι κρεῶν. διὸ τοῖς μὲν ἀσκοῦσι τὸ σῶμα χρησιμεύει, τοῖς δὲ αὐτὴν τὴν ψυχὴν αὔξειν
ἐπιχειροῦσι, διὰ τὴν νωθρίαν τὴν ἀπὸ τῆς κρεοφαγίας ἐγγινομένην οὐκ ἔτι. τάχ' ἄν τις τῶν
γνωστικῶν καὶ ἀσκήσεως χάριν σαρκοφαγίας ἀπόσχοιτο, καὶ τοῦ μὴ σφριγᾶν περὶ τὰ ἀφρο-
δίσια τὴν σάρκα. οἶνος γάρ φησιν Ἀνδροκύδης, καὶ σαρκῶν ἐμφορήσεις, σῶμα μὲν ῥωμαλέον
ἀπεργάζονται, ψυχὴν δὲ νωχελεστέραν. ἄθεος οὖν ἡ τοιαύτη τροφὴ, πρὸς σύνεσιν ἀκριβῆ.
διὸ καὶ Αἰγύπτιοι ἐν ταῖς κατ' αὐτοὺς ἁγνείαις οὐκ ἐπιτρέπουσι τοῖς ἱερεῦσι σιτεῖσθαι σάρ-
κας, ὀρνιθείοις τε ὡς κουφοτάτοις χρῶνται. καὶ ἰχθύων οὐχ ἅπτονται, καὶ δι' ἄλλους μέν τινας
μύθους, μάλιστα δὲ ὡς πλαδαρὰν τὴν σάρκα τῆς τοιᾶσδε κατασκευαζούσης βρώσεως. ἤδη
δὲ τὰ μὲν χερσαῖα καὶ τὰ πτηνὰ, τὸν αὐτὸν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ἀναπνέοντα ἀέρα τρέ-
φεται, συγγενῆ τῷ ἀέρι τὴν ψυχὴν κεκτημένα. τοὺς δὲ ἰχθῦς οὐδὲ ἀναπνεῖν φασι τοῦτον τὸν
ἀέρα. ἀλλ' ἐκεῖνον ὃς ἐγκέκραται τῷ ὕδατι εὐθέως κατὰ τὴν πρώτην γένεσιν. καθάπερ καὶ
τοῖς λοιποῖς στοιχείοις, ὃ καὶ δεῖγμα τῆς ὑλικῆς διαμονῆς. δεῖ τοίνυν θυσίας προσφέρειν τῷ
θεῷ, μὴ πολυτελεῖς, ἀλλὰ θεοφιλεῖς, καὶ τὸ θυμίαμα ἐκεῖνο τὸ σύνθετον τὸ ἐν τῷ νόμῳ, τὸ
ἐκ πολλῶν γλωσσῶν τε καὶ φωνῶν, κατὰ τὴν εὐχὴν συγκείμενον, μᾶλλον δὲ τὸ ἐκ διαφόρων
ἐθνῶν τε καὶ φύσεων τῇ κατὰ τὰς διαθήκας δόσει σκευαζόμενον εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως,
καὶ κατὰ τοὺς αἴνους συναγόμενον, καθαρῷ μὲν τῷ νῷ· δικαίᾳ δὲ καὶ ὀρθῇ τῇ πολιτείᾳ, ἐξ ὁσίων
ἔργων εὐχῆς τε δικαίας. ἐπεὶ τίς ὧδε μωρὸς κατὰ τὴν ποιητικὴν χάριν καὶ λίαν ἀνεμώλιος
ἄπιστος ἀνδρῶν, ὅστις ἐλπίζει θεοὺς, ὀστῶν ἀσάρκων, καὶ χολῆς πυρουμένης, ἃ καὶ κυσὶ
πεινῶσιν οὐχὶ βρώσιμα, χαίρειν ἅπαντας, καὶ γέρας λαχεῖν τόδε, καὶ χάριν θύντων τοῖς δρῶ-
σιν ἐκτίνειν. κἂν πειραταὶ κἂν λῃσταὶ, κἂν τύραννοι τύχωσιν. φαμὲν δ' ἡμεῖς ἁγιάζειν τὸ
πῦρ, οὐ τὰ κρέα, ἀλλὰ τὰς ἁμαρτωλοὺς ψυχάς. πῦρ οὐ τὸ παμφάγον καὶ βάναυσον, ἀλλὰ
τὸ φρόνιμον λέγοντες, τὸ διικνούμενον διὰ ψυχῆς τῆς διερχομένης τὸ πῦρ: σέβειν δὲ δεῖν ἐγκε-
λευόμεθα καὶ τιμᾶν τὸν αὐτὸν καὶ λόγον, σωτῆρά τε αὐτὸν καὶ ἡγεμόνα εἶναι πεισθέντες, καὶ
δι' αὐτοῦ τὸν πατέρα, οὐκ ἐν ἐξαιρέτοις ἡμέραις ὥσπερ ἄλλοι τινὲς, ἀλλὰ συνεχῶς τὸν ὅλον
βίον τοῦτο πράττοντες, καὶ κατὰ πάντα τρόπον. ἀμέλει τὸ γένος τὸ ἐκλεκτὸν, ἐπτάκις τῆς

ἡμέρας ἤ τινας, φησί, κατ' ἐν πόλει δικαιούμενον· ὅθεν οὔτε ὡρισμένον τόπον, οὐδὲ ἐξαίρετον ἱερόν, οὐδὲ μὴν ἑορτάς τινας καὶ ἡμέρας ἀποτεταγμένας, ἀλλὰ τὸν πάντα βίον ὁ γνωστικὸς ἐν παντὶ τόπῳ κἂν καθ' ἑαυτὸν μόνος ὢν τυγχάνῃ, καὶ ὅπου τινὰς ἂν τῶν ὁμοίων πεπιστευκότων ἔχῃ, τιμᾷ τὸν θεόν, τουτέστι χάριν ὁμολογεῖ τῆς γνώσεως τῆς πολιτείας. εἰ δὲ ἡ παρουσία τινὸς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ διὰ τὴν ἐντροπὴν καὶ τὴν αἰδῶ πρὸς τὸ κρεῖττον ἀεὶ σχηματίζει τὸν ἐντυγχάνοντα, πῶς οὐ μᾶλλον ὁ συμπαρὼν ἀεὶ διὰ τῆς γνώσεως καὶ τοῦ βίου καὶ τῆς εὐχαριστίας ἀδιαλείπτως τῷ θεῷ, οὐκ εὐλόγως ἂν ἑαυτοῦ παρ' ἕκαστα κρείττων εἴη εἰς πάντα, καὶ τὰ ἔργα καὶ τοὺς λόγους καὶ τὴν διάθεσιν; τοιοῦτος ὁ πάντῃ παρεῖναι τὸν θεὸν πεπεισμένος, οὐχὶ δὲ ἐν τόποις τισὶν ὡρισμένοις κατακεκλεισμένον ὑπολαβών, ἵνα δὴ χωρὶς αὐτοῦ ποτε οἰηθεὶς εἶναι, καὶ νύκτα καὶ μεθ' ἡμέραν ἀκολασταίνῃ. πάντα τοίνυν τὸν βίον ἑορτὴν ἄγοντες, πάντῃ πάντοθεν παρεῖναι τὸν θεὸν πεπεισμένοι, γεωργοῦμεν αἰνοῦντες, πλέομεν ὑμνοῦντες, κατὰ τὴν ἄλλην πολιτείαν ἐντέχνως ἀναστρεφόμεθα. προσεχέστερον δὴ ὁ γνωστικὸς οἰκειοῦται θεῷ, σεμνὸς ὢν ἅμα καὶ ἱλαρὸς ἐν πᾶσι, σεμνὸς μὲν, διὰ τὴν ἐπὶ τὸ θεῖον ἐπιστροφήν: ἱλαρὸς δέ, διὰ τὸν ἐπιλογισμὸν τῶν ἀνθρωπείων ἀγαθῶν, ὧν ἔδωκεν ἡμῖν ὁ θεός: φαίνεται δὲ τὸ ἔξοχον τῆς γνώσεως ὁ προφήτης ὧδε παριστάς, χρηστότητα καὶ παιδείαν καὶ γνῶσιν δίδαξόν με, κατ' ἐπανάβασιν αὐξήσας τὸ ἡγεμονικὸν τῆς τελειότητος. οὗτος ἄρα ὄντως ὁ βασιλικὸς ἄνθρωπος οὗτος, ἱερεύς, ὅσιος τοῦ θεοῦ, ὅπερ ἔτι καὶ νῦν παρὰ τοῖς λογιωτάτοις τῶν βαρβάρων σώζεται, τὸ ἱερατικὸν γένος εἰς βασιλείαν προσαγόντων. οὗτος οὖν οὐδαμῇ μὲν ἑαυτὸν εἰς ὀχλοκρασίαν τὴν τῶν θεάτρων δεσπότιν ἐνδίδωσιν. τὰ λεγόμενα δὲ καὶ πραττόμενα καὶ ὁρώμενα ἡδονῆς ἀγωγοῦ χάριν οὐδὲ ὄναρ προσίεται. οὔτ' οὖν ταύτας τὰς ἡδονὰς τῆς θέας, οὔτε τὰς διὰ τῶν ἄλλων ἀπολαυσμάτων ποικιλίας, οἷον θυμιαμάτων πολυτελείας τὴν ὄσφρησιν γοητευούσας, ἢ βρωμάτων συγκαττύσεις καὶ τὰς ἐξ οἴνων διαφόρων ἀπολαύσεις, δελεαζούσας τὴν γεῦσιν· οὐδὲ τὰς πολυανθεῖς καὶ εὐώδεις πλοκάς, ἐκθηλυνούσας δι' αἰσθήσεως τὴν ψυχήν. πάντων δὲ τὴν σεμνὴν ἀπόλαυσιν ἐπὶ τὸν θεὸν ἀναγαγὼν ἀεί, καὶ τῆς βρώσεως καὶ τοῦ πόματος καὶ τοῦ χρίσματος, τῷ δοτῆρι τῶν ὅλων ἀπάρχεται, χάριν ὁμολογῶν, καὶ διὰ τῆς δωρεᾶς καὶ τῆς χρήσεως διὰ λόγου τοῦ δοθέντος αὐτῷ σπανίως εἰς τὰς ἑστιάσεις τὰς συμποτικὰς ἀπαντῶν, πλὴν εἰ μὴ τὸ φιλικὸν καὶ ὁμονοητικὸν ἐπαγγελλόμενον αὐτῷ τὸ συμπόσιον ἀφικέσθαι προτρέψαι. πέπεισται γὰρ εἰδέναι πάντα τὸν θεὸν καὶ ἐπαΐειν, οὐχ ὅτι τῆς φωνῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐννοίας. ἐπεὶ καὶ ἡ ἀκοὴ μὲν ἡμῖν διὰ σωματικῶν πόρων ἐνεργουμένη, οὐ διὰ τῆς σωματικῆς δυνάμεως ἔχει τὴν ἀντίληψιν, ἀλλὰ διά τινος ψυχικῆς αἰσθήσεως, καὶ τῆς διακριτικῆς τῶν σημαινουσῶν τι φωνῶν νοήσεως. οὔκουν ἀνθρωποειδὴς ὁ θεὸς τοῦδ' ἕνεκα, καὶ ἵνα ἀκούσῃ· οὐδὲ αἰσθήσεων αὐτῷ δεῖ, καθάπερ ἤρεσε τοῖς Στωϊκοῖς μάλιστα ἀκοῆς καὶ ὄψεως. μὴ γὰρ δύνασθαί ποτε ἑτέρως ἀντιλαμβάνεσθαι: ἀλλὰ καὶ τὸ εὐπαθὲς τοῦ ἀέρος, καὶ ἡ ὀξυτάτη συναίσθησις τῶν ἀγγέλων, ἥ, τε τοῦ συνειδότος ἐφαπτομένη τῆς ψυχῆς δύναμις δυνάμει τῇ ἀρρήτῳ καὶ ἄνευ τῆς αἰσθητῆς ἀκοῆς ἅμα νοήματι πάντα γινώσκει, κἂν μὴ τὴν φωνήν τις ἐξικνεῖσθαι πρὸς τὸν θεὸν λέγῃ κάτω περὶ τὸν ἀέρα κυλινδουμένην: ἀλλὰ τὰ νοήματα τῶν ἁγίων τέμνει, οὐ μόνον τὸν ἀέρα, ἀλλὰ καὶ τὸν ὅλον κόσμον. φθάνει δὲ ἡ θεία δύναμις καθάπερ φῶς, ὅλην διιδεῖν τὴν ψυχήν. τί δ' οὐχὶ καὶ αἱ προαιρέσεις φθάνουσι πρὸς τὸν θεόν, προϊέμεναι τὴν φωνὴν τὴν ἑαυτῶν, οὐχὶ δὲ καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως προφθάνονταί τινα, καὶ φωνὴν ἀναμένει, ὁ κατὰ πρόθεσιν τὸν ἐκλεκτὸν καὶ πρὸ τῆς γενέσεως τὸ ἐσόμενον ὡς ἤδη ὑπάρχον ἐγνωκώς; ἢ οὐχὶ πάντῃ εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς ἁπάσης τὸ φῶς τῆς δυνάμεως ἐκλάμπει τὰ ταμιεῖα ἐρευνῶντος ἥ φησιν ἡ γραφὴ τοῦ λύχνου τῆς δυνάμεως, ὅλος ἀκοὴ καὶ ὅλος ὀφθαλμός, ἵνα τις τούτοις χρήσηται τοῖς ὀνόμασιν ὁ θεός· καθ' ὅλου τοίνυν οὐδὲ μίαν σώζει θεοσέβειαν, οὔτε ἐν ὕμνοις, οὔτε ἐν λόγοις: ἀλλ' οὐδὲ ἐν γραφαῖς ἢ δόγμασιν ἡ μὴ πρέπουσα περὶ τοῦ θεοῦ ὑπόληψις, ἀλλ' εἰς ταπεινὰς καὶ ἀσχήμονας ἐκτραπομένη ἐννοίας τε καὶ ὑπονοίας. ὅθεν ἡ τῶν πολλῶν εὐφημία, δυσφημίας οὐδὲν διαφέρει, διὰ τὴν τῆς ἀληθείας ἄγνοιαν. ὧν μὲν οὖν αἱ ὀρέξεις εἰσὶ καὶ ἐπιθυμίαι, καὶ ὅλως εἰπεῖν αἱ ὁρμαί, τούτων εἰσὶ καὶ αἱ εὐχαί. διόπερ οὐδεὶς ἐπιθυμεῖ πόματος, ἀλλὰ τοῦ πιεῖν τὸ ποτόν: οὐδὲ μὴν κληρονομίας, ἀλλὰ τοῦ κληρονομῆσαι; οὕτως δὲ οὐδὲ γνώσεως, ἀλλὰ τοῦ γνῶναι, οὐδὲ γὰρ πολι-

τείας

τείας ὀρθῆς, ἀλλὰ τοῦ πολιτεύεσθαι. τούτων οὖν αἱ εὐχαὶ ὧν καὶ αἰτήσεις, καὶ τούτων αἱ αἰτήσεις, ὧν καὶ ἐπιθυμίαι· τὸ δὲ εὔχεσθαι καὶ ὀρέγεσθαι κατ' ἀλλήλους γίνεσθαι εἰς τὸ ἔχειν τὰ ἀγαθὰ, καὶ τὰ παρακείμενα ὠφελήματα. τῇ κτήσει τοίνυν ὁ γνωστικὸς, τὴν εὐχὴν καὶ τὴν αἴτησιν τῶν ὄντως ἀγαθῶν τῶν περὶ ψυχὴν ποιεῖται καὶ εὔχεται, συνεργῶν ἅμα καὶ αὐτὸς εἰς ἕξιν ἀγαθότητος ἐλθεῖν, ὡς μηκέτι ἔχειν τὰ ἀγαθὰ καθάπερ μαθήματά τινα παρακείμενα. εἶναι δὲ ἀγαθόν. διὸ καὶ τούτοις μάλιστα προσήκει εὔχεσθαι, τοῖς εἰδόσι τὸ θεῖον ὡς χρὴ, καὶ τὴν πρόσφορον ἀρετὴν ἔχουσιν αὐτῷ. οἳ ἴσασι τίνα τὰ ὄντως ἀγαθὰ, καὶ τίνα αἰτητέον, καὶ πότε, καὶ πῶς ἕκαστα. ἐσχάτη δὲ ἀμαθία παρὰ τῶν μὴ θεῶν ὡς θεῶν αἰτεῖσθαι, ἢ τὰ μὴ συμφέροντα αἰτεῖσθαι φαντασίᾳ ἀγαθῶν κακὰ αἰτουμένους σφίσιν. ὅθεν εἰκότως ἑνὸς ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ, παρ' αὐτοῦ μόνου τῶν ἀγαθῶν, τὰ μὲν, δοθῆναι: τὰ δὲ, παραμεῖναι εὐχόμεθα, ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἄγγελοι, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως. οὐ γάρ ἐστι ταυτὸν αἰτεῖσθαι παραμεῖναι τὴν δόσιν, ἢ τὴν ἀρχὴν σπουδάζειν λαβεῖν. καὶ ἡ ἀποτροπὴ δὲ τῶν κακῶν εἶδος εὐχῆς, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων βλάβῃ τῇ τοιᾷδε συγχρηστέον εὐχῇ ποτε, πλὴν εἰ μὴ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς δικαιοσύνης τεχναζόμενος, τοῖς δ' ἀπηλγηκόσιν ὁ γνωστικὸς οἰκονομοίη τὴν αἴτησιν. ἔστιν οὖν ὡς εἰπεῖν τολμηρότερον, ὁμιλία πρὸς τὸν θεὸν ἡ εὐχὴ, κἂν ψιθυρίζοντες ἄρα, μηδὲ τὰ χείλη ἀνοίγοντες μετὰ σιγῆς προσλαλῶμεν, ἔνδοθεν κεκράγαμεν: πᾶσαν γὰρ τὴν ἐνδιάθετον ὁμιλίαν ὁ θεὸς ἀδιαλείπτως ἐπαΐει. ταύτῃ καὶ προσανατείνομεν τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖρας εἰς οὐρανὸν αἴρομεν, τούς τε πόδας ἐπεγείρομεν κατὰ τὴν τελευταίαν τῆς εὐχῆς συνεκφώνησιν ἐπακολουθοῦντες τῇ προθυμίᾳ τοῦ πνεύματος εἰς τὴν νοητὴν οὐσίαν, καὶ συναφιστάνειν τῷ λόγῳ τὸ σῶμα τῆς γῆς πειρώμενοι, μετάρσιον ποιησάμενοι τὴν ψυχὴν ἐπτερωμένην τῷ πόθῳ τῶν κρειττόνων ἐπὶ τὰ ἅγια χωρεῖν βιαζόμεθα, τοῦ δεσμοῦ καταμεγαλοφρονοῦντες τοῦ σαρκικοῦ. ἴσμεν γὰρ εὖ μάλα τὸν γνωστικὸν τὴν ὑπέρβασιν παντὸς τοῦ κόσμου, ὥσπερ ἀμέλει τῆς Αἰγύπτου οἱ Ἰουδαῖοι ἑκουσίως ποιούμενον, ἐνδεικνύμενον, ἐναργῶς παντὸς μᾶλλον ὡς ὅτι μάλιστα σύνεγγυς ἔσοιτο τοῦ θεοῦ. εἰ δέ τινες καὶ ὥρας τακτὰς ἀπονέμουσιν εὐχῇ, ὡς τρίτην φέρε καὶ ἕκτην καὶ ἐνάτην, ἀλλ' οὖν γε ὁ γνωστικὸς, παρ' ὅλον εὔχεται τὸν βίον, δι' εὐχῆς συνεῖναι μὲν σπεύδων θεῷ, καταλελοιπέναι δὲ συνελόντι εἰπεῖν πάντα ὅσα μὴ χρησιμεύει γενόμενος ἐκεῖ. ὡς ἂν ἐνθένδε ἤδη τὴν τελείωσιν ἀπειληφὼς, τοῦ κατὰ ἀγάπην δρωμένου, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν ὡρῶν διανομὰς τριχῇ διεσταμένας καὶ ταῖς ἴσαις εὐχαῖς τετιμημένας, ἴσασιν οἱ γνωρίζοντες τὴν μακαρίαν τῶν ἁγίων τριάδα μονῶν: ἐνταῦθα γενόμενος, ὑπεμνήσθην τῶν περὶ τοῦ μὴ δεῖν εὔχεσθαι πρός τινων ἑτεροδόξων, τουτέστι τῶν ἀμφὶ τὴν Προδίκου αἵρεσιν παρεισαγομένων δογμάτων. ἵνα οὖν μηδὲ ἐπὶ ταύτῃ αὐτῶν τῇ ἀθέῳ σοφίᾳ ὡς ξένῃ ὀγκύλλωνται αἱρέσει, μαθέτωσαν προειλῆφθαι μὲν ὑπὸ τῶν Κυρηναϊκῶν λεγομένων φιλοσόφων, ἀντιρρήσεως δ' ὅμως τεύξεται κατὰ καιρὸν ἡ τῶν ψευδωνύμων τούτων ἀνόσιος γνῶσις, ὡς μὴ νῦν παρεισδυομένη τὸ ὑπόμνημα, οὐκ ὀλίγη οὖσα ἡ τούτων καταδρομὴ διακόπτῃ τὸν ἐν χερσὶ λόγον, δεικνύντων ἡμῶν μόνον οὕτως ὅσιον καὶ θεοσεβῆ, τὸν τῷ ὄντι κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα γνωστικὸν, ᾧ μόνῳ ἡ αἴτησις κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ βούλησιν ἀπονενεμημένῳ γίνεται καὶ αἰτήσαντι καὶ ἐννοηθέντι. ὥσπερ δὲ πᾶν ὃ βούλεται δύναται ὁ θεὸς, οὕτως πᾶν ὃ ἂν ὁ αἰτήσῃ ὁ γνωστικὸς λαμβάνει. καθόλου γὰρ ὁ θεὸς οἶδεν τούς τε ἀξίους τῶν ἀγαθῶν καὶ μή. ὅθεν τὰ προσήκοντα ἑκάστοις δίδωσιν: διὸ πολλάκις μὲν αἰτήσασιν ἀναξίοις οὐκ ἂν δοίη. δοίη δὲ ἀξίοις δηλονότι ὑπάρχουσιν. οὐ μὴν περιττὴ ἡ αἴτησις, κἂν χωρὶς ἀξιώσεως δίδοται τὰ ἀγαθά. αὐτίκα ἡ, τε εὐχαριστία, ἥ τε περὶ τῶν πέλας εἰς ἐπιστροφὴν αἴτησις, ἔργον ἐστὶ τοῦ γνωστικοῦ. ἣ καὶ ὁ κύριος ηὔχετο. εὐχαριστῶν μὲν ἐφ' οἷς ἐτελείωσεν τὴν διακονίαν: εὐχόμενος δὲ ὡς πλείστους ὅσους ἐν ἐπιγνώσει γενέσθαι: ἵν' ἐν τοῖς σῳζομένοις διὰ τῆς σωτηρίας κατ' ἐπίγνωσιν ὁ θεὸς δοξάζηται, καὶ ὁ μόνος ἀγαθὸς καὶ ὁ μόνος σωτὴρ δι' υἱοῦ ἐξ αἰῶνος εἰς αἰῶνα ἐπιγινώσκηται. καί τοι καὶ ἡ πίστις τοῦ λήψεσθαι, εἶδος εὐχῆς ἐναποκειμένη γνωστικῶς. ἀλλ' εἰ ἀφορμή τις ὁμιλίας τῆς πρὸς τὸν θεὸν γίνεται ἡ εὐχὴ, οὐδὲ μίαν ἀφορμὴν παραλειπτέον τῆς προσόδου τῆς πρὸς τὸν θεόν, ἀμέλει συμπλακεῖσα τῇ μακαρίᾳ προνοίᾳ ἡ τοῦ γνωστικοῦ ὁσιότης κατὰ τὴν ἑκούσιον ὁμολογίαν τελείαν τὴν εὐεργεσίαν ἐπιδείκνυσι τοῦ θεοῦ. οἷον γὰρ ἀντεπιστροφή τίς ἐστι τῆς προνοίας ἡ τοῦ γνωστικοῦ ὁσιότης καὶ ἀντίστροφος εὔνοια τοῦ φίλου τοῦ θεοῦ. οὔτε γὰρ ὁ θεὸς ἄκων ἀγαθὸς, ὃν τρόπον τὸ

πῦρ θερμαντικόν. ἑκούσιος δὲ ἡ τῶν ἀγαθῶν μετάδοσις αὐτῷ, κἂν προλαμβάνῃ τὴν αἴτησιν. οὔ-
τε μὴν ἄκων σωθήσεται ὁ σῳζόμενος, οὐ γάρ ἐστιν ἄψυχος, ἀλλὰ παντὸς μᾶλλον ἑκουσίως καὶ
προαιρετικῶς σπεύσει πρὸς σωτηρίαν. διὸ καὶ τὰς ἐντολὰς ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἂν ἐξ αὑτοῦ
ὁρμητικὸς πρὸς ὁπότερον ἂν καὶ βούλοιτο τῶν τε αἱρετῶν καὶ τῶν φευκτῶν. οὔκουν ὁ θεὸς ἀνάγκῃ
ἀγαθοποιεῖ, κατὰ προαίρεσιν δὲ εὐποιεῖ τοὺς ἐξ αὑτῶν ἐπιστρέφοντας. οὐ γὰρ ὑπηρετική γέ ἐστιν
ἡ εἰς ἡμᾶς θεόθεν ἥκουσα, οἷον ἐκ χειρόνων εἰς κρείττονας προϊοῦσα ἡ πρόνοια. κατ' ἔλεον δὲ
τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας, αἱ προσεχεῖς τῆς προνοίας ἐνεργοῦνται οἰκονομίαι: καθάπερ καὶ ἡ
τῶν ποιμένων εἰς τὰ πρόβατα, καὶ ἡ τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς ἀρχομένους, καὶ ἡμῶν αὐτῶν πειθη-
νίως πρὸς τοὺς ἡγουμένους ἐχόντων, τοὺς τεταγμένους διέποντας καθ' ἣν ἐνεχειρίσθησαν τάξιν
ἐκ θεοῦ. θεράποντες ἄρα καὶ θεραπευταὶ τοῦ θείου, οἱ ἐλευθεριωτάτην καὶ βασιλικωτάτην
θεραπείαν προσάγοντες, τὴν διὰ τῆς θεοσεβοῦς γνώμης τε καὶ γνώσεως. πᾶς οὖν καὶ τόπος ἱε-
ρὸς τῷ ὄντι, ἐν ᾧ τὴν ἐπίνοιαν τοῦ θεοῦ λαμβάνομεν, καὶ χρόνος. ὅτ' ἂν δὲ ὁ εὐπροαίρετος ὁ-
μοῦ καὶ εὐχάριστος, δι' εὐχῆς αἰτεῖται, ἁμηγέπη συνεργεῖ τι πρὸς τὴν λῆψιν ἀσμένως, δι' ὧν
εὔχεται, τὸ ποθούμενον λαμβάνων. ἐπ' ἂν γὰρ τὸ παρ' ἡμῶν εὐεπίφορον ὁ τῶν ἀγαθῶν λά-
βοι δοτήρ, ἀθρόα πάντα τῇ συλλήψει αὐτῆς ἕπεται τὰ ἀγαθά. ἀμέλει δοκιμάζεται διὰ τῆς
εὐχῆς ὁ τρόπος, πῶς ἔχει πρὸς τὸ προσῆκον. εἰ δὲ ἡ φωνὴ καὶ ἡ λέξις τῆς νοήσεως χάριν δέδοται
ἡμῖν, πῶς οὐχὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ ἐπακούει ὁ θεός, ὅπου γε ἤδη ψυχὴ ψυχῆς, καὶ
νοῦς νοὸς ἐπαΐει. ὅθεν τὰς πολυφώνους γλώσσας οὐκ ἀναμένει ὁ θεός, καθάπερ οἱ παρὰ ἀν-
θρώπων ἑρμηνεῖς: ἀλλ' ἁπαξαπλῶς ἁπάντων γνωρίζει τὰς νοήσεις. καὶ ὅπερ ἡμῖν ἡ φωνὴ ση-
μαίνει, τοῦτο τῷ θεῷ ἡ ἔννοια ἡμῶν λαλεῖ, ἣν καὶ πρὸ τῆς δημιουργίας εἰς νόησιν ἥξουσαν ἠπί-
στατο. ἔξεστιν οὖν μὴ δὲ φωνῇ τὴν εὐχὴν παραπέμπειν, συντείνοντα, μόνον δ' ἔνδοθεν τὸ πνευμα-
τικὸν πᾶν εἰς φωνὴν τὴν νοητὴν κατὰ τὴν ἀπερίσπαστον πρὸς τὸν θεὸν ἐπιστροφήν. ἐπεὶ δὲ
γενεθλίου ἡμέρας εἰκὼν ἡ ἀνατολή, κἀκεῖθεν τὸ φῶς αὔξεται ἐκ σκότους λάμψαν τὸ πρῶτον:
ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν ἀγνοίᾳ καλινδουμένοις ἀνέτειλε γνώσεως ἀληθείας ἡμέρα κατὰ λόγον τοῦ
ἡλίου πρὸς τὴν ἑωθινὴν ἀνατολὴν αἱ εὐχαί. ὅθεν καὶ τὰ παλαίτατα τῶν ἱερῶν πρὸς δύσιν
ἔβλεπεν, ἵνα οἱ ἄπαν τι πρόσωπον τῶν ἀγαλμάτων ἱστάμενοι, πρὸς ἀνατολὴν τρέπεσθαι
διδάσκωνται. κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου, ἔπαρσις τῶν χειρῶν
μου θυσία ἑσπερινή, οἱ ψαλμοὶ λέγουσιν. τοῖς μοχθηροῖς τοίνυν τῶν ἀνθρώπων ἡ εὐχή, οὐ μόνον
εἰς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ εἰς σφᾶς αὐτοὺς βλαβερωτάτη. εἰ γοῦν καὶ ἅ φασιν εὐτυχήματα
αἰτησάμενοι λάβοιεν, βλάπτει λαβόντας αὐτούς, ἀνεπιστήμονας τῆς χρήσεως αὐτῶν ὑπάρ-
χοντας. οἱ μὲν γάρ, ἃ οὐκ ἔχουσιν, εὔχονται κτήσασθαι, καὶ τὰ δοκοῦντα ἀγαθά, οὐ τὰ ὄντα
αἰτοῦνται. ὁ γνωστικὸς δέ, ὧν μὲν κέκτηται παραμονήν, ἐπιτηδειότητα δὲ εἰς ἃ μέλλει ὑπερ-
βαίνειν, καὶ ἀϊδιότητα ὧν οὐ λήψεται αἰτήσεται. τὰ δὲ ὄντως ἀγαθὰ τὰ περὶ ψυχὴν εὔχε-
σθαι εἶναί τε αὐτῷ καὶ παραμεῖναι ταύτῃ, οὐδὲ ὀρέγεταί τινος τῶν ἀπόντων, ἀρκούμενος τοῖς παροῦ-
σιν. οὐ γὰρ ἐλλειπὴς τῶν οἰκείων ἀγαθῶν. ἱκανὸς ὢν ἤδη ἑαυτῷ ἐκ τῆς θείας χάριτός τε καὶ γνώσεως,
ἀλλ' αὐτάρκης μὲν γενόμενος, ἀνενδεὴς δὲ τῶν ἄλλων, τὸ παντοκρατορικὸν δὲ βούλημα ἐ-
γνωκὼς καὶ ἔχων ἅμα καὶ εὐχόμενος, προσεχὴς τῇ πανσθενεῖ δυνάμει γενόμενος, πνευματικὸς
εἶναι σπουδάσας, διὰ τῆς ἀορίστου ἀγάπης, ἥνωται τῷ πνεύματι. οὗτος ὁ μεγαλόφρων, ὁ τὸ πάν-
των τιμιώτατον, ὁ τὸ πάντων ἀγαθώτατον κατὰ τὴν ἐπιστήμην κεκτημένος, εὔθικτος μὲν κατὰ
τὴν προσβολὴν τῆς θεωρίας, ἔμμονον δὲ τὴν τῆς θεωρητικῆς δύναμιν ἐν τῇ ψυχῇ κεκτημένος,
τουτέστι τὴν διορατικὴν τῆς ἐπιστήμης ὀξυμύτητα. ταύτην δὲ ὡς ἔνι μάλιστα βιάζεται κτήσασθαι
τὴν δύναμιν, ἐγκρατὴς γενόμενος τῶν ἀντιστρατευομένων τῷ νῷ. καὶ τῇ μὲν θεωρίᾳ ἀδιαλείπτως
προσεδρεύων, τῇ ἐφεκτικῇ δὲ τῶν ἡδέων καὶ τῇ κατορθωτικῇ τῶν πρακτέων ἐγγυμναζόμενος
ἀσκήσει, πρὸς τούτοις ἐμπειρίᾳ πολλῇ χρησάμενος, τῇ κατὰ τὴν μάθησίν τε καὶ τὸν βίον παῤῥη-
σίαν ἔχει: οὐ τὴν ἁπλῶς οὕτως ἀθυρόγλωσσον δύναμιν. δύναμιν δὲ ἁπλῷ λόγῳ χρωμένη, μη-
δὲν τῶν λεχθῆναι δυναμένων κατὰ τὸν προσήκοντα καιρόν, ἐφ' ὧν μάλιστα χρὴ ἐπικρυπτομέ-
νην, μή τι διὰ χάριν, μή τι διὰ φόβον ἀξιολόγως. ὁ γοῦν τὰ περὶ θεοῦ διειληφώς, πρὸς αὐτῆς τῆς
ἀληθείας, χοροῦ μυστικοῦ λόγῳ τῷ προστρέποντι τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς, κατ' ἀξίαν αὐτήν τε καὶ
τὰ ἀπ' αὐτῆς ἐνδεικνυμένων χρῆται μετὰ διάρματος ἐνθέου τῆς εὐχῆς, νοητοῖς καὶ πνευματικοῖς ὡς

ἐν ᾧ μάλιστα γνωστικῶς οἰκειούμενος. ὅθεν ἥμερος καὶ πρᾶος ἀεί, εὐπρόσιτος, εὐαπάντητος,
ἀνεξίκακος, εὐγνώμων, εὐσυνείδητος, αὐστηρός, οὗτος ἡμῖν αὐστηρός, οὐκ εἰς τὸ ἀδιάφθορον μό-
νον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἀπείραστον· οὐδαμῆ γὰρ ἐνδόσιμον οὐδὲ ἁλώσιμον ἡδονῇ τε καὶ λύπῃ τὴν
ψυχὴν παρίστησιν· δικαστὴς ἐὰν ὁ λόγος καλῇ, ἀκλινὴς γενόμενος, μηδ' ὁτιοῦν τοῖς πάθεσι χα-
ριζόμενος, ἀμετάστατος ᾗ πέφυκεν τὸ δίκαιον πορεύεσθαι βαδίζων· πεπεισμένος εὖ μάλα
παγκάλως διοικεῖσθαι τὰ πάντα, καὶ εἰς τὸ ἄμεινον ἀεὶ τὴν προκοπὴν προϊέναι ταῖς ἀρετὴν
ἑλομέναις ψυχαῖς, ἔστ' ἂν ἐπ' αὐτὸ ἀφίκωνται τὸ ἀγαθόν, ἐπὶ προθύροις ὡς εἰπεῖν τοῦ πατρὸς
προσεχεῖς τῷ μεγάλῳ ἀρχιερεῖ γενόμεναι: οὗτος ἡμῖν ὁ γνωστικὸς ὁ πιστός, ὁ πεπεισμένος ἄ-
ριστα διοικεῖσθαι τὰ κατὰ τὸν κόσμον· ἀμέλει πᾶσιν εὐαρεστεῖται τοῖς συμβαίνουσιν. εὐλόγως
οὖν οὐδὲν ἐπιζητεῖ τῶν κατὰ τὸν βίον εἰς τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν, οὐθ' ὅτ' οὖν πεπεισμένος, ὡς ὁ
τὰ πάντα εἰδὼς θεός, ὅτι ἂν συμφέρῃ, καὶ οὐκ αἰτουμένοις τοῖς ἀγαθοῖς χορηγεῖ: καθάπερ
γὰρ οἶμαι τῷ τεχνικῷ τεχνικῶς, καὶ τῷ ἐθνικῷ ἐθνικῶς, οὕτω καὶ τῷ γνωστικῷ ἕκαστα ἀποδί-
δοται. καὶ ὁ μὲν ἐξ ἐθνῶν ἐπιστρέφων, τὴν πίστιν: ὁ δὲ εἰς γνῶσιν ἐπαναβαίνων τῆς ἀγάπης
τὴν τελειότητα αἰτήσεται. κορυφαῖος δ' ἤδη ὁ γνωστικὸς θεωρίαν εὔχεται αὔξειν τε καὶ πα-
ραμένειν, καθάπερ ὁ κοινὸς ἄνθρωπος τὸ συνεχὲς ὑγιαίνειν. ναὶ μὴν μηδὲ ἀποπεσεῖν ποτε
τῆς ἀρετῆς αἰτήσεται, συνεργῶν μάλιστα πρὸς τὸ ἄπτωτος διαγενέσθαι. οἶδεν γὰρ καὶ τῶν
ἀγγέλων τινὰς ὑπὸ ῥᾳθυμίας ὀλισθήσαντας αὖθις χαμαί, μηδέπω τέλεον εἰς τὴν μίαν ἐκεί-
νην ἕξιν ἐκ τῆς εἰς τὴν διπλῆν ἐπιτηδειότητος ἐκθλίψαντας ἑαυτούς, τῷ δὲ ἐνθένδε εἰς
γνώσεως ἀκρότητα, καὶ τὸ ἐπαναβεβηκὸς ὕψος ἀνδρὸς ἐν τελείοις γεγυμνασμένῳ προόδου
τὰ κατὰ χρόνον καὶ τόπον ἅπαντα ἀμεταπτώτως βιοῦν ἑλομένῳ, καὶ ἀσκοῦντι διὰ τὴν τῆς
γνώμης πάντοθεν μονότονον ἑδραιότητα: ὅσοις δὲ βρίθουσα ἔτι ὑπολείπεται γωνία κά-
τω ῥέπουσα, καὶ κατασπᾶται τὸ διὰ τῆς πίστεως ἀναγόμενον, τῷ ἄρα ἀναπόβλητον τὴν
ἀρετὴν ἀσκήσει γνωστικῇ πεποιημένῳ φυσιοῦται ἡ ἕξις. καὶ καθάπερ τῷ λίθῳ τὸ βάρος, οὔ-
τως τοῦδε ἡ ἐπιστήμη ἀναπόβλητος, οὐκ ἀκουσίως, ἀλλ' ἑκουσίως δυνάμει λογικῇ καὶ γνωστι-
κῇ καὶ προνοητικῇ καθίσταται· ἔστι δὲ τὸ μὴ ἀποβληθῆναι δι' εὐλαβείας ἀναπόβλητον γίνε-
ται, τῆς μὲν εὐλαβείας πρὸς τὸ μὴ ἁμαρτάνειν, τῆς δὲ εὐλογιστίας, πρὸς τὸ ἀναπόβλητον
τῆς ἀρετῆς ἀνθέξεται. ἡ γνῶσις δὲ ἔοικεν τὴν εὐλογιστίαν παρέχειν διορᾶν διδάσκουσα τὰ
βοηθεῖν πρὸς τὴν παραμονὴν τῆς ἀρετῆς δυνάμενα: μέγιστον ἄρα ἡ γνῶσις τοῦ θεοῦ· διὸ καὶ
ταύτῃ σώζεται τὸ ἀναπόβλητον τῆς ἀρετῆς. ὁ δὲ ἐγνωκὼς τὸν θεόν, ὅσιος καὶ εὐσεβής, μό-
νος ἄρα ὁ γνωστικὸς εὐσεβὴς ἡμῖν εἶναι δέδεικται. οὗτος χαίρει μὲν ἐπὶ τοῖς παροῦσιν ἀγα-
θοῖς, γέγηθεν δὲ ἐπὶ τοῖς ἐπηγγελμένοις, ὡς ἤδη παροῦσιν. οὐ γὰρ λέληθεν αὐτὸν ὡς ἂν ἀπόντα
ἔτι, δι' ὧν ἔγνω φθάσας οἷα ἐστίν· τῇ γνώσει οὖν πεπεισμένος, καὶ ὡς ἔστιν ἕκαστον τῶν μελλόν-
των κέκτηται [illegible]. τὸ γὰρ ἐνδεὲς καὶ ἐπιδεὲς πρὸς τὸ ἐπιβάλλον μετρεῖται. ἀγ' οὖν σοφίαν κέ-
κτηται, καὶ θεῖον ἡ σοφία, ὁ ἀνενδεοῦς μετέχων, ἀνενδεὴς εἴη ἄν· οὐ γὰρ ἡ τῆς σοφίας μετάδοσις
κινούντων καὶ ἰσχόντων ἀλλήλους, τῆς τε ἐνεργείας καὶ τοῦ μετίσχοντος γίνεται, οὐδὲ ἀφαιρουμέ-
νου τινός, οὐδὲ ἐνδεοῦς γινομένου· ἀμείωτος δ' οὖν ἡ ἐνέργεια δι' αὐτῆς τῆς μεταδόσεως δείκνυ-
ται. οὕτως οὖν πάντα ἔχει τὰ ἀγαθὰ ὁ γνωστικὸς ἡμῖν κατὰ τὴν δύναμιν: οὐδέπω δὲ καὶ κατὰ τὸν
ἀριθμόν. ἐπεὶ κἂν ἀμετάθετος ἦν, κατὰ τὰς ὀφειλομένας ἐνθέους προκοπάς τε καὶ διοική-
σεις. τούτῳ συλλαμβάνει καὶ ὁ θεός, προσεχεστέρᾳ τιμήσας ἐπισκοπῇ, εἰ γὰρ οὐχὶ τῶν ἀγαθῶν ἀν-
δρῶν χάριν, καὶ εἰς τὴν τούτων κτῆσιν καὶ ὠφέλειαν, μᾶλλον δὲ σωτηρίαν τὰ πάντα γέγο-
νεν· οὐκ ἂν ἀφέλοιτο τούτοις τὰ δι' ἀρετήν, δι' οὓς τὰ γεγονότα· δῆλον γὰρ ὡς τὴν φύσιν αὐ-
τῶν τὴν ἀγαθὴν καὶ τὴν προαίρεσιν τὴν ἁγίαν τιμώμενός τε, καὶ τοῖς εὖ βιοῦν ἐπανῃρημέ-
νοις ἰσχὺν πρὸς τὴν λοιπὴν σωτηρίαν ἐμπνεῖ. τοῖς μέν, προτρέπων μόνον, τοῖς δέ, ἀξίοις γενομέ-
νοις ἐξ ἑαυτῶν καὶ συλλαμβανόμενος: ἐπιγεννηματικὸν γὰρ ἅπαν τῷ γνωστικῷ τὸ ἀγαθόν. εἴγε
δὴ τὸ τέλος αὐτῷ, ἐπίστασθαι καὶ πράσσειν ἐπιστημόνως ἕκαστον: ὡς δὲ ὁ ἰατρὸς ὑγείαν
παρέχεται τοῖς συνεργοῦσι πρὸς ὑγείαν, οὕτως καὶ ὁ θεὸς τὴν ἀΐδιον σωτηρίαν τοῖς συνερ-
γοῦσι πρὸς γνῶσίν τε καὶ εὐπραγίαν, συνδὲ τῷ ποιεῖν οὕτων ἐφ' ἡμῖν ἃ προστάττουσιν αἱ ἐντο-
λαί, καὶ ἡ ἐπαγγελία τελειοῦται. καί μοι δοκεῖ κἀκεῖνο καλῶς παρὰ τοῖς Ἕλλησι λέγεσθαι, ἀ-
θλητής τις οὐκ ἀγεννής, ἐν τοῖς πάλαι πολλῷ τῷ χρόνῳ τὸ σωμάτιον εὖ μάλα πρὸς ἀνδρείαν

ἀσκήσας, εἰς ὀλυμπίαν ἀναβὰς, εἰς τοῦ πισαίου διὸς τὸ ἄγαλμα ἀποβλέψας, εἰ πάντα εἶπεν
ὦ Ζεῦ δεόντως μοι τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα παρασκεύασται, ἀπόδος φέρων δικαίως τὴν νίκην ἐμοί.
ὧδε γὰρ καὶ τῷ γνωστικῷ ἀνεπιλήπτως καὶ εὐσυνειδήτως τὰ παρ᾽ ἑαυτὸν πάντα ἐκπεπλη-
ρωκότι, εἴς τε τὴν μάθησιν, εἴς τε τὴν συνάσκησιν, εἴς τε τὴν εὐποιΐαν, καὶ εἰς τὴν εὐαρέστη-
σιν τοῦ θεοῦ τὸ πᾶν συναιρεῖται πρὸς τὴν τελειότητα τὴν σωτηρίαν. ταῦτ᾽ οὖν ἀπαιτεῖται
παρ᾽ ἡμῶν τὰ ἐφ᾽ ἡμῖν καὶ τῶν πρὸς ἡμᾶς ἀνηκόντων παρόντων τε καὶ ἀπόντων, αἵρεσίς τε
καὶ πόθος, καὶ κτῆσις, καὶ χρῆσις, καὶ διαμονή. διὸ καὶ ἄχραντον τὴν ψυχὴν ἔχειν χρὴ καὶ ἀ-
μίαντον εἰλικρινῶς, τὸν προσομιλοῦντα τῷ θεῷ, μάλιστα μὲν, ἀγαθοὺ τελέως ἑαυτὸν ἐξειρ-
γασμένον: εἰ δὲ μὴ, κἂν προκόπτοντα ἐπὶ τὴν γνῶσιν, καὶ ἐφιέμενον αὐτῆς. τῶν δὲ τῆς κακίας
ἔργων τέλεον ἀπεσπασμένον, ἀλλὰ καὶ τὰς εὐχὰς ἁπάσας, ἐπιεικῶς ἅμα καὶ μετ᾽ ἐπιει-
κῶν ποιεῖσθαι πρέπον ἐστίν: σφαλερὸν γὰρ τοῖς ἑτέρων ἁμαρτήμασι συνεπιγράφεσθαι. τοῦ δὲ
ὄντων ἄρα ὁ γνωστικὸς καὶ συνεύξεται τοῖς κοινότερον πεπιστευκόσι, τοῦ δὲ ὧν καὶ συμπράτ-
τειν καθήκει: ἅπας δὲ ὁ βίος αὐτοῦ, πανήγυρις ἁγία. αὐτίκα θυσίαι μὲν αὐτῷ, εὐχαί τε καὶ
αἶνοι, καὶ αἱ πρὸ τῆς ἑστιάσεως ἐντεύξεις τῶν γραφῶν, ψαλμοὶ δὲ καὶ ὕμνοι παρὰ τὴν ἑστία-
σιν, πρό γε τῆς κοίτης: ἀλλὰ καὶ νύκτωρ εὐχαὶ πάλιν διὰ τούτων ἑαυτὸν ἐνοποιεῖ τῷ θείῳ
χορῷ ἐκ τῆς συνεχοῦς μνήμης, εἰς ἀείμνηστον θεωρίαν ἐντεταγμένος. τί δ᾽ οὐ καὶ τὴν ἄλλην
θυσίαν, τὴν κατὰ τοὺς δεομένους ἐπίδοσιν, καὶ δογμάτων καὶ χρημάτων γιγνώσκει, καὶ μάλα.
ἀλλὰ τῇ διὰ στόματος εὐχῇ οὐ πολυλόγῳ χρῆται παρὰ τοῦ κυρίου, καὶ ἃ χρὴ αἰτεῖσθαι,
μαθών. ἐν παντὶ τοίνυν τόπῳ, οὐκ ἄντικρυς δὲ οὐδὲ ἐμφανῶς τοῖς πολλοῖς εὔξεται: ὁ δὲ, καὶ
περιπάτῳ χρώμενος, καὶ ὁμιλίᾳ καὶ ἡσυχίᾳ, καὶ ἀναγνώσει, καὶ τοῖς ἔργοις τοῖς κατὰ λό-
γον κατὰ πάντα τρόπον εὔχεται. κἂν ἐν αὐτῷ τῷ ταμιείῳ τῆς ψυχῆς ἐννοηθῇ μόνον, καὶ ἀλα-
λήτοις στεναγμοῖς ἐπικαλέσηται τὸν πατέρα. ὁ δὲ ἐγγὺς καὶ ἔτι λαλοῦντος πάρεστιν. τριῶν
δ᾽ οὐσῶν πάσης πράξεως τελῶν, διὰ μὲν τὸ καλὸν καὶ τὸ συμφέρον πάντα ἐνεργεῖ: τὸ δὲ ἐπι-
τελεῖν, διὰ τὸν δύσοιστον κοινὸν βίον διακονεῖν καταλιμπάνει. πολλοῦ γε δεῖ τὸν ἐν τοιαύτῃ εὐ-
σεβείᾳ ἐξεταζόμενον, πρόχειρον εἶναι περί τε τὸ ψεύδεσθαι, περί τε τὸ ὀμόσαι. ὅρκος μὲν γάρ
ἐστιν ὁμολογία καθοριστική, μετὰ προσπαραλήψεως θείας. ὁ δὲ ἅπαξ πιστὸς, πῶς ἂν ἑαυτὸν
ἄπιστον παράσχοι, ὡς καὶ ὅρκου δεῖσθαι, οὐχὶ δὲ ἔμπεδος καὶ καθωρισμένος ὅρκον εἶναι τού-
τῳ τὸν βίον. ζῇ τε καὶ πολιτεύεται, καὶ τὸ πιστὸν τῆς ὁμολογίας, ἐν ἀμεταπτώτῳ καὶ ἑδραίῳ
δείκνυσι, βίῳ τε καὶ λόγῳ. εἰ δὲ ἐν τῇ κρίσει τοῦ δρῶντος καὶ λαλοῦντος τὸ ἀδικεῖν, οὐχὶ δὲ ἐν
τῷ πάθει κεῖται τοῦ διακονουμένου, οὔτε ψεύσεται οὔτε ἐπιορκήσει, ὡς ἀδικῶν τὸ θεῖον. τοῦτο
φύσει ἀβλαβὲς, ὑπάρχειν εἰδώς: ἀλλ᾽ οὐδὲ διὰ τὸν πλησίον ψεύσεται ἢ παραβήσεταί τι, ὅν
γε ἀγαπᾶν μεμάθηκεν, κἂν μὴ συνήθης τυγχάνῃ, δι᾽ ἑαυτὸν δὲ ἄρ᾽ ἔτι μᾶλλον, οὔτε ψεύσε-
ται, οὔτε ἐπιορκήσει, εἴ γε ἑκὼν οὐκ ἄν ποτε ἄδικος εἰς ἑαυτὸν εὑρεθείη. ἀλλ᾽ οὐδὲ ὄμνυται ἐπὶ
μὲν τῆς συγκαταθέσεως μόνον τὸ ναί, ἐπὶ δὲ τῆς ἀρνήσεως, τὸ οὐ προελόμενος τάσσειν ἐπίρ-
ρημα. ὀμνύναι γάρ ἐστι, τὸ ὅρκον, ἢ ὡς ἂν ὅρκον ἀπὸ διανοίας προσφέρεσθαι παραστατικῶς.
ἀρκεῖ τοίνυν αὐτῷ, ἤτοι τῇ συγκαταθέσει, ἢ τῇ ἀρνήσει προσθεῖναι τὸ ἀληθῶς λέγω, εἰς πα-
ράστασιν τῶν μὴ διορώντων αὐτοῦ τὸ βέβαιον τῆς ἀποκρίσεως. ἔχειν γὰρ οἶμαι χρὴ πρὸς μὲν
τοὺς ἔξω τὸν βίον ἀξιόπιστον, ὡς μὴ δὲ ὅρκον αἰτεῖσθαι, πρὸς ἑαυτὸν δὲ καὶ τοὺς συνιέντας, εὐ-
γνωμοσύνην, ἥ τις ἐστὶν ἑκούσιος δικαιοσύνη. αὐτίκα εὔορκος μὲν, οὐ μὴν εὐεπίφορος ἐπὶ τὸ
ὀμνύναι ὁ γνωστικὸς, ὅ, γε σπανίως ἐπὶ τὸ ὀμνύναι ἀφικνούμενος, οὕτως μέντοι ὡς ἔφα-
μεν. καί τοι τὸ ἀληθεύειν κατὰ τὸν ὅρκον μετὰ συμφωνίας τῆς κατὰ τὸ ἀληθὲς γίνεται. τὸ
εὐορκεῖν οὖν συμβαίνει κατὰ τὴν κατόρθωσιν τὴν ἐν τοῖς καθήκουσιν. ποῦ τοίνυν ἔτι τοῦ ὅρκου
χρεία, τῷ κατὰ ἄκρον ἀληθείας βιοῦντι. ὁ μὲν οὖν μὴ δὲ ὀμνὺς, πολλοῦ γε δεῖ ἐπιορκήσει.
ὁ δὲ μηδὲν παραβαίνων τῶν κατὰ τὰς συνθήκας, οὐδ᾽ ἂν ὀμόσαι πώποτε. ὅπου γε τῆς
τε παραβάσεως καὶ τῆς ἐπιτελέσεως ἐν τοῖς ἔργοις ἡ κύρωσις, ὥσπερ ἀμέλει τὸ ψεύδε-
σθαι καὶ τὸ ψευδορκεῖν, ἐν τῷ λέγειν καὶ τὸ ὀμνύναι παρὰ τὸ καθῆκον, ὁ δὲ δικαίως βιοὺς,
μηδὲν παραβαίνων τῶν καθηκόντων. ἔνθα ἡ κρίσις ἡ τῆς ἀληθείας ἐξετάζεται τοῖς ἔργοις
εὐορκεῖ. παρέλκει τοίνυν αὐτῷ τὸ κατὰ τὴν γλῶτταν μαρτύριον. πεπεισμένος οὖν πάντῃ
τὸν θεὸν εἶναι πάντοτε. καὶ αἰδούμενος μὴ ἀληθεύειν ἀνάξιόν τε αὐτοῦ καὶ ψεύδεσθαι γι-
νώσκων

νόσκων τῇ συνειδήσει τῇ θείᾳ καὶ τῇ ἑαυτοῦ ἀρκεῖται μόναις, καὶ ταύτῃ οὐ ψεύδεται, οὔτε παρὰ τὰς συνθήκας τι ποιεῖται· ταύτῃ δὲ οὐδὲ ὄμνυσιν ὅρκον ἀπαιτηθείς, οὐδὲ ἔξαρνος ποτὲ γίνεται ἵνα μὴ ψεύσηται, κἂν ἐναποθνήσκῃ ταῖς βασάνοις. πλεῖον δέ τι καὶ μᾶλλον ἐπιτείνει τὸ γνωστικὸν ἀξίωμα, ὁ τὴν προστασίαν τῆς τῶν ἑτέρων διδασκαλίας ἀναλαβών, τοῦ μεγίστου ἐπὶ τῆς ἀγαθοῦ τὴν οἰκονομίαν λόγῳ τε καὶ ἔργῳ ἀναδεξάμενος, δι' ἧς πρὸς τὸ θεῖον, συνάφειάν τε καὶ κοινωνίαν ἐμμαστεύει. ὡς δὲ οἱ τὰ ἐπίγεια θρησκεύοντες, τοῖς ἀγάλμασι καθάπερ ἐπαΐουσι προσεύχονται, τὰς βεβαίας ἐπὶ τούτων τιθέμενοι συνθήκας, οὕτως ἐπὶ τῶν ἐμψύχων ἀγαλμάτων τῶν ἀνθρώπων, ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ λόγου ἡ ἀληθὴς πρὸς τοῦ ἀξιοπίστου παραλαμβάνεται διδασκάλου, καὶ ἡ εἰς τούτους εὐεργεσία εἰς αὐτὸν ἀναφέρεται τὸν κύριον: οὗ κατ' εἰκόνα παιδεύων ὁ τῷ ὄντι ἄνθρωπος δημιουργεῖ καὶ μεταρρυθμίζει, καινίζων εἰς σωτηρίαν τὸν κατηχούμενον ἄνθρωπον: ὡς γὰρ τὸν σίδηρον Ἄρεα προσαγορεύουσιν Ἕλληνες, καὶ τὸν οἶνον Διόνυσον κατά τινα ἀναφοράν, οὕτως ὁ γνωστικὸς ἰδίαν σωτηρίαν ἡγούμενος τὴν τῶν πέλας ὠφέλειαν, ἄγαλμα ἔμψυχον εἰκότως ἂν τοῦ κυρίου λέγοιτο· οὐ κατὰ τὴν τῆς μορφῆς ἰδιότητα, ἀλλὰ κατὰ τὸ τῆς δυνάμεως σύμβολον, καὶ κατὰ τὸ τῆς κηρύξεως ὁμοίωμα· πᾶν ἄρα ὅτι περ ἂν ἐν νῷ ἔχῃ καὶ ἐπὶ γλώσσης φέρει, πρὸς τοὺς ἐπαΐειν ἀξίους ἐκ τῆς συγκαταθέσεως καὶ ἀπογνώμης λέγων ἅμα καὶ βιούς· ἀληθῆ τε γὰρ φρονεῖ ἅμα, καὶ ἀληθεύει, πλὴν εἰ μή ποτε ἐν θεραπείας μέρει, καθάπερ ἰατρὸς πρὸς νοσοῦντας ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν καμνόντων ψεύσεται ἢ ψεῦδος ἐρεῖ κατὰ τοὺς σοφιστάς· αὐτίκα Τιμόθεον ὁ γενναῖος περιέτεμεν Ἀπόστολος, κεκραγὼς καὶ γράφων, περιτομὴν τὴν χειροποίητον οὐδὲν ὠφελεῖν· ἀλλ' ἵνα μὴ ἀθρόως ἀποσπῶν τοῦ νόμου πρὸς τὴν ἐκ πίστεως τῆς καρδίας περιτομὴν ἀφηνιάζοντας ἔτι τοὺς ἀκροωμένους τῶν Ἑβραίων ἀπορρῆξαι τῆς συναγωγῆς ἀναγκάσῃ συμπεριφερόμενος Ἰουδαίοις Ἰουδαῖος ἐγένετο, ἵνα πάντας κερδήσῃ. ὁ τοίνυν μέχρι τῆς συμπεριφορᾶς διὰ τὴν τῶν πέλας σωτηρίαν συγκαταβαίνων ψιλῆς διὰ τὴν τῶν δι' οὓς συμπεριφέρεται σωτηρίαν, οὐδὲ μιᾶς ὑποκρίσεως διὰ τὸν ἐπηρτημένον τοῖς δικαίοις ἀπὸ τῶν ζηλούντων κίνδυνον μετέχων, οὗτος οὐδαμῶς ἀναγκάζεται: ἐπὶ δὲ τοῦ πλησίον ὠφελείᾳ μόνῃ ποιήσει τινά, ἃ οὐκ ἂν προηγουμένως αὐτῷ πραχθείη, εἰ μὴ δι' ἐκείνους ποιοίη· οὗτος ἑαυτὸν ἐπιδίδωσιν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, ὑπὲρ τῶν γνωρίμων, οὓς αὐτὸς ἐγέννησεν ἐν πίστει εἰς ὑπόδειγμα τοῖς διαδέξασθαι τὴν ἄκραν οἰκονομίαν τοῦ φιλανθρώπου καὶ φιλοθέου παιδευτοῦ δυναμένοις εἰς παράστασιν τῆς ἀληθείας τῶν λόγων, εἰς ἐνέργειαν τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν κύριον· ἀδούλωτος οὗτος ἐν φόβῳ, ἀληθὴς ἐν λόγῳ, καρτερικὸς ἐν πόνῳ, μὴ δὲ ἐν τῷ προφορικῷ λόγῳ ψεύδεσθαι θέλων ποτέ· κἂν τούτῳ τὸ ἀναμάρτητον, πάντοτε κατορθῶν. ἐπεὶ τὸ ψεῦδος αὐτὸ ἅτε μετά τινος δόλου εἰρημένον, οὐκ ἀργός ἐστι λόγος, ἀλλ' εἰς κακίαν ἐνεργεῖ· πάντοθεν ἄρα μαρτυρεῖ τῇ ἀληθείᾳ μόνος ὁ γνωστικός, καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ· ἀεὶ γὰρ κατορθοῖ ἐν πᾶσι πάντως, καὶ ἐν λόγῳ καὶ ἐν πράξει καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐννοίᾳ· αὕτη μὲν οὖν ὡς ἐν ἐπιδρομῇ φάναι ἡ τοῦ Χριστιανοῦ θεοσέβεια εἰ δὴ καθηκόντως ταῦτα ποιεῖ καὶ κατὰ λόγον τὸν ὀρθὸν εὐσεβῶς ποιεῖ καὶ δικαίως. εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, μόνος ἂν εἴη τῷ ὄντι εὐσεβής τε καὶ δίκαιος καὶ θεοσεβής, ὁ γνωστικός· οὐκ ἄρα ἄθεος ὁ Χριστιανός, τουτὶ γὰρ ἦν τὸ προκείμενον ἐπιδεῖξαι τοῖς φιλοσόφοις, ὥς τι οὐδὲν κακὸν ἢ αἰσχρὸν ὃ ἔστιν ἄδικον, κατὰ μηδένα τρόπον ἐνεργήσει ποτέ. ἀκολούθως τοίνυν οὐδὲ ἀσεβεῖ, ἀλλ' ἢ μόνος τῷ ὄντι θεοσεβεῖ, ὁσίως καὶ προσηκόντως τὸν οὕτως ὄντα θεὸν παντηγεμόνα καὶ βασιλέα καὶ παντοκράτορα, κατὰ τὴν ἀληθῆ θεοσέβειαν ὁσίως προτρεπόμενος. ἔστι γὰρ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἡ γνῶσις τελείωσίς τις ἀνθρώπῳ, ὡς ἀνθρώπου, διὰ τῆς τῶν θείων ἐπιστήμης συμπληρουμένη, κατά τε τὸν τρόπον καὶ τὸν βίον καὶ τὸν λόγον σύμφωνος καὶ ὁμόλογος ἑαυτῇ τε καὶ τῷ θείῳ λόγῳ. διὰ ταύτης γὰρ τελειοῦται ἡ πίστις, ὡς τελείου τοῦ πιστοῦ, ταύτῃ μόνως γιγνομένου· πίστις μὲν οὖν ἐνδιάθετον τί ἐστιν ἀγαθόν, καὶ ἄνευ τοῦ ζητεῖν τὸν θεὸν ὁμολογοῦσα εἶναι τοῦτον καὶ δοξάζουσα ὡς ὄντα. ὅθεν χρὴ ἀπὸ ταύτης ἀναγόμενον τῆς πίστεως καὶ αὐξηθέντα ἐν αὐτῇ, χάριτι τοῦ θεοῦ, τὴν περὶ αὐτοῦ κομίσασθαι ὡς οἷόν τε ἐστὶ γνῶσιν. γνῶσιν δὲ σοφίας τῆς κατὰ διδασκαλίαν ἐγγινομένης διαφέρειν φαμέν· ἡ μὲν γὰρ τί ἐστι γνῶσις, τοῦτο πάντως καὶ σοφία τυγχάνει: ἡ δέ τι σοφία, οὐ πάντως γνῶσις. ἐν μόνῃ γὰρ τῇ τοῦ προφορικοῦ λόγου τὸ τῆς σοφίας ὄνομα φαντάζεται:

πολλὴν ἀλλὰ τὸ μὴ διστάσαι περὶ θεοῦ, πιστεῦσαι δὲ, θεμέλιος γνώσεως. ἄμφω δὲ ὁ Χριστὸς, ὅ, τε θεμέλιος, ἥ τε ἐποικοδομή· δι' οὗ καὶ ἡ ἀρχὴ καὶ τὰ τέλη, καὶ τὰ μὲν ἄκρα, οὐ διδάσκεται· ἥ τε ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, πίστις λέγω καὶ ἡ ἀγάπη· ἡ γνῶσις δὲ ἐκ παραδόσεως διαδιδομένη κατὰ χάριν θεοῦ, τοῖς ἀξίους σφᾶς ἑαυτοὺς τῆς διδασκαλίας παρεχομένοις, οἷον παρακαταθήκη ἐγχειρίζεται, ἀφ' ἧς τὸ τῆς ἀγάπης ἀξίωμα ἐκλάμπει, ἐκ φωτὸς εἰς φῶς. εἴρηται γὰρ τῷ ἔχοντι προστεθήσεται, τῇ μὲν πίστει, ἡ γνῶσις: τῇ δὲ γνώσει ἡ ἀγάπη, τῇ ἀγάπῃ δὲ, ἡ κληρονομία. γίνεται δὲ τοῦτο, ὁπότ' ἄν τις κρεμασθῇ τοῦ κυρίου, διά τε πίστεως διά τε γνώσεως διά τε ἀγάπης, καὶ συναναβῇ αὐτῷ, ἔνθα ἐστὶν ὁ τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ ἀγάπης θεὸς καὶ φρουρὸς, ὅθεν ἐπὶ τέλει ἡ γνῶσις παραδίδοται τοῖς εἰς τοῦτο ἐπιτηδείοις καὶ ἐκκρίτοις, διὰ τὸ πλείονος παρασκευῆς καὶ προγυμνασίας δεῖσθαι, καὶ πρὸς τὸ ἀκούειν τῶν λεγομένων, καὶ εἰς καταστολὴν βίου, καὶ εἰς τὸ ἐπιπλέον τῆς κατὰ νόμον δικαιοσύνης κατ' ἐπίστασιν προεληλυθέναι, αὕτη πρὸς τέλος ἄγει τὸ ἀτελεύτητον καὶ τέλειον, προδιδάσκουσα τὴν ἐσομένην ἡμῖν κατὰ θεὸν μετὰ θεῶν δίαιταν, ἀπολυθέντων ἡμῶν κολάσεως καὶ τιμωρίας ἁπάσης, ἃς ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων εἰς παιδείαν ὑπομένομεν σωτήριον· μεθ' ἣν ἀπολύτρωσιν τὸ γέρας, καὶ αἱ τιμαὶ τελειωθεῖσιν ἀποδίδονται, πεπαυμένοις μὲν τῆς καθάρσεως, πεπαυμένοις δὲ καὶ λειτουργίας τῆς ἄλλης, κἂν ἁγία ᾖ καὶ ἐν ἁγίοις, ἔπειτα καθαροῖς τῇ καρδίᾳ γενομένοις κατὰ τὸ προσεχὲς τοῦ κυρίου, προσμένει τῇ θεωρίᾳ τῇ ἀϊδίῳ. ἀποκατάστασις καὶ θεοὶ τὴν προσηγορίαν κέκληνται οἱ σύνθρονοι τῶν ἄλλων θεῶν τῶν ὑπὸ τῷ σωτῆρι πρώτων τεταγμένων γενησόμενοι. ταχεῖα τοίνυν εἰς κάθαρσιν ἡ γνῶσις, καὶ ἐπιτήδειος εἰς τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον εὐπρόσδεκτον μεταβολήν. ὅθεν καὶ ῥᾳδίως εἰς τὸ συγγενὲς τῆς ψυχῆς θεῖόν τε καὶ ἅγιον μετοικίζει, καὶ διά τινος οἰκείου φωτὸς διαβιβάζει τὰς προκοπὰς τὰς μυστικὰς τὸν ἄνθρωπον, ἄχρις ἂν εἰς τὸν κορυφαῖον ἀποκαταστήσῃ τῆς ἀναπαύσεως τόπον τὸν καθαρὸν τῇ καρδίᾳ, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἐπιστημονικῶς καὶ καταληπτικῶς τὸν θεὸν ἐποπτεύειν διδάξασα. ἐνταῦθα γάρ που τῆς γνωστικῆς ψυχῆς ἡ τελείωσις, πάσης καθάρσεώς τε καὶ λειτουργίας ὑπερβᾶσαν σὺν τῷ κυρίῳ γίγνεσθαι, ὅπου ἐστὶ προσεχῶς ὑποτεταγμένη. ἡ μὲν οὖν πίστις σύντομός ἐστιν ὡς εἰπεῖν τῶν κατεπειγόντων γνῶσις. ἡ γνῶσις δὲ, ἀπόδειξις τῶν διὰ πίστεως παρειλημμένων ἰσχυρὰ καὶ βέβαιος διὰ τῆς κυριακῆς διδασκαλίας ἐποικοδομουμένη τῇ πίστει εἰς τὸ ἀμετάπτωτον καὶ μετ' ἐπιστήμης καὶ καταληπτὸν παραπέμπουσα. καί μοι δοκεῖ πρώτη τις εἶναι μεταβολὴ σωτήριος ἡ ἐξ ἐθνῶν εἰς πίστιν ὡς προεῖπον: δευτέρα δὲ, ἡ ἐκ πίστεως εἰς γνῶσιν, ἡ δὲ, εἰς ἀγάπην περαιουμένη. ἐνθένδε ἤδη φίλον φίλῳ τὸ γιγνῶσκον τῷ γιγνωσκομένῳ παρίστησιν. καὶ τάχα ὁ τοιοῦτος ἐνθένδε ἤδη προλαβὼν ἔχει τὸ ἰσάγγελος εἶναι. μετὰ γοῦν τὴν ἐν σαρκὶ τελευταίαν ὑπεροχὴν ἀεὶ κατὰ τὸ προσῆκον ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβάλλων εἰς τὴν πατρῴαν αὐλὴν, ἐπὶ τὴν κυριακὴν ὄντως διὰ τῆς ἁγίας ἑβδομάδος ἐπείγεται μονὴν, ἐσόμενος ὡς εἰπεῖν φῶς ἑστὸς καὶ μένον ἀϊδίως πάντῃ πάντως ἄτρεπτον. ὁ πρῶτος τῆς κυριακῆς ἐνεργείας τρόπος τῆς εἰρημένης ἡμῖν κατὰ τὴν θεοσέβειαν ἀμοιβῆς, δεῖγμα πολλῶν ὅσων μαρτυριῶν ὄντων, παραστήσομαι ἐν κεφαλαιώδει πρὸς τοῦ προφήτου Δαβὶδ ᾠδέ πως εἰρημένον. τίς ἀναβήσεται εἰς τὸ ὄρος τοῦ κυρίου, ἢ τίς στήσεται ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ. ἀθῷος χερσὶ καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ, ὃς οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, οὐδὲ ὤμοσεν ἐπὶ δόλῳ τῷ πλησίον αὐτοῦ, οὗτος λήψεται εὐλογίαν παρὰ κυρίου, καὶ ἐλεημοσύνην παρὰ θεοῦ σωτῆρος αὐτοῦ, αὕτη ἡ γενεὰ ζητούντων τὸν κύριον, ζητούντων τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ Ἰακώβ. συντόμως οἶμαι τὸν γνωστικὸν ἐμήνυσεν ὁ προφήτης κατὰ παραδρομὴν ὡς ἔοικεν ἡμῖν θεὸν εἶναι τὸν σωτῆρα ἀπέδειξεν ὁ Δαβὶδ, πρόσωπον αὐτὸν εἰπὼν τοῦ θεοῦ Ἰακὼβ, τὸν εὐαγγελισάμενον καὶ διδάξαντα περὶ τοῦ πνεύματος, διὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος χαρακτῆρα τῆς δόξης τοῦ πατρὸς τὸν υἱὸν προσεῖπεν, τὸν τὴν ἀλήθειαν περὶ τοῦ θεοῦ διδάξαντα, καὶ χαρακτηρίσαντα ὅτι θεὸς καὶ πατὴρ εἷς καὶ μόνος ὁ παντοκράτωρ, ὃν οὐδεὶς ἔγνω εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ᾧ ἐὰν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ. ἕνα δὲ εἶναι τὸν θεὸν διὰ τῶν ζητούντων τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ Ἰακὼβ μεμήνυται, ὃν μόνον ὄντα θεὸν πατέρα ἀγαθὸν χαρακτηρίζει ὁ σωτὴρ ἡμῶν καὶ θεός. ἡ γενεὰ δὲ τῶν ζητούντων αὐτὸν, τὸ γένος ἐστὶ τὸ ἐκλεκτὸν, τὸ ζητητικὸν εἰς γνῶσιν, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος φησὶν, οὐδὲν ὑμᾶς ὠφελήσω, ἐὰν μὴ ὑμῖν λαλήσω ἢ ἐν ἀποκαλύψει, ἢ ἐν γνώ-

σει

σει, ἢ ἐν προφητείᾳ, ἢ ἐν διδαχῇ. καί τοι προσέοικέ τινα καὶ πρὸς τῶν μὴ γνωστικῶν ὀρθῶς,
ἀλλ' οὐ κατὰ λόγον, οἷον ἐπὶ ἀνδρείας. ἔνιοι γὰρ ἐκ φύσεως θυμοειδεῖς γενόμενοι, εἶτα ἄνευ
τοῦ λόγου ἐπιτρέψαντες, ἀλόγως ἐπὶ τὰ πολλὰ ὁρμῶσι, καὶ ὅμοια τοῖς ἀνδρείοις δρῶσιν,
ὥστε ἐνίοτε κατὰ ταὐτὰ κατορθοῦν, οἷον βασάνους ὑπομένειν εὐκόλως. ἀλλ' οὔτε ἀπὸ τῆς αὐτῆς
αἰτίας τῷ γνωστικῷ, οὔτε καὶ τὸ αὐτὸ προθέμενοι: οὐδ' ἂν τὸ σῶμα ἅπαν ἐπιδίδωσιν. ἀγά-
πην γὰρ οὐκ ἔχουσι κατὰ τὸν Ἀπόστολον, τὴν διὰ τῆς γνώσεως γεννωμένην. πᾶσα οὖν ἡ διὰ τοῦ
ἐπιστήμονος πρᾶξις, εὐπραγία: ἡ δὲ διὰ τοῦ ἀνεπιστήμονος, κακοπραγία. κἂν ἔνστασιν σώζῃ-
ἐπεὶ μὴ ἐκ λογισμοῦ ἀνδρίζεται, μηδὲ ἐπί τι χρήσιμον τὴν ἐπὶ ἀρετὴν καὶ ἀπὸ ἀρετῆς κα-
ταστρέφοντων τὴν πρᾶξιν κατευθύνει. ὁ δὲ αὐτὸς λόγος, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν, ὥστε
καὶ ἐπὶ θεοσεβείας ἀνάλογον. οὐ μόνον τοίνυν τοιοῦτος ἡμῖν κατὰ τὴν ὁσιότητα ὁ γνωστικὸς,
ἀκόλουθα δὲ τῇ ἐπιστημονικῇ θεοσεβείᾳ καὶ τὰ περὶ τὴν ἄλλην πολιτείαν ἐπαγγέλματα.
τὸν βίον γὰρ τοῦ γνωστικοῦ διαγράφειν ἡμῖν πρόκειται τανῦν, οὐχὶ τὴν τῶν δογμάτων θεω-
ρίαν παρατίθεσθαι, ἣν ὕστερον κατὰ τὸν ἐπιβάλλοντα καιρὸν ἐκθησόμεθα, σώζοντες ἅμα
καὶ τὴν ἀκολουθίαν. περὶ μὲν οὖν τῶν ὅλων ἀληθῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς διείληφεν, ὡς ἂν θείαν
χωρήσας διδασκαλίαν. ἀρξάμενος γοῦν ἐκ τοῦ θαυμάζειν τὴν κτίσιν, δεῖγμα τοῦ δύνασθαι
λαβεῖν τὴν γνῶσιν κομίζων οἴκοθεν, πρόθυμος μαθητὴς τοῦ κυρίου γίνεται: εὐθέως δὲ ἀκού-
σας θεόν τε καὶ πρόνοιαν ἐπίστευσεν, ἐξ ὧν ἐθαύμασεν. ἐνθένδε οὖν ὁρμώμενος ἐκ παντὸς τρό-
που συνεργεῖ πρὸς τὴν μάθησιν, πάντ' ἐκεῖνα ποιῶν, δι' ὧν λαβεῖν δυνήσεται τὴν γνῶσιν
ὧν ποθεῖ. πόθος δὲ κατὰ προκοπὴν πίστεως, ἅμα ζητήσει κραθεὶς συνίσταται, τὸ δ' ἐστὶν, ἄξιον
γενέσθαι τῆς τοσαύτης καὶ τηλικαύτης θεωρίας: οὕτως γεύσεται τοῦ θελήματος τοῦ θεοῦ ὁ
γνωστικός. οὐ γὰρ τὰς ἀκοὰς, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν παρίστησι τοῖς ὑπὸ τῶν λεγομένων δηλουμέ-
νοις πράγμασιν. οὐσίας τοίνυν καὶ τὰ πράγματα αὐτὰ παραλαβὼν διὰ τῶν λόγων εἰ-
κότως καὶ τὴν ψυχὴν ἐπὶ τὰ δέοντα ἄγει. τὸ μὴ μοιχεύσῃς μὴ φονεύσῃς ἰδίως ἐκλαμβά-
νων ὡς εἴρηται τῷ γνωστικῷ, οὐχ ὡς παρὰ τοῖς ἄλλοις ὑπείληπται. πρόεισιν οὖν ἐγγυμναζό-
μενος τῇ ἐπιστημονικῇ θεωρίᾳ εἰς τὸ ἐναγωνίζεσθαι τοῖς καθολικωτέροις καὶ μεγαλοπρεπεστέ-
ροις εἰρημένοις, εὖ δ' οὖν μάλα, ὅτι ὁ διδάσκων ἄνθρωπον γνῶσιν κατὰ τὸν προφήτην κύριός
ἐστι, διὰ στόματος ἀνθρωπίνου κύριος ἐνεργῶν: ταύτῃ καὶ σάρκα ἀνείληφεν. εἰκότως οὖν οὐδέ-
ποτε τὸ ἡδὺ πρὸ τοῦ συμφέροντος αἱρεῖται. οὐδ' ἂν προκαλῆται αὐτὸν κατά τινα περίστασιν
προκαταληφθέντα ἑταιρικῶς ἐκβιαζομένη ὡραία γυνή: ἐπεὶ μηδὲ τὸν Ἰωσὴφ παράγειν τῆς
ἐνστάσεως ἴσχυσεν ἡ τοῦ δεσπότου γυνή. ἀπεδύσατο δὲ αὐτῇ πρὸς βίαν κατεχούσῃ τὸν χιτῶνα.
γυμνὸς μὲν τῆς ἁμαρτίας γενόμενος, τὸ κόσμιον δὲ τοῦ ἤθους περιβαλλόμενος. εἰ γὰρ καὶ οἱ τοῦ
δεσπότου ὀφθαλμοὶ οὐχ ἑώρων τοῦ Αἰγυπτίου λέγω τὸν Ἰωσὴφ, ἀλλ' οἵ γε τοῦ παντοκράτορος
ἐπεσκόπουν. ἡμεῖς μὲν γὰρ τῆς φωνῆς ἀκούομεν καὶ τὰ σώματα θεωροῦμεν: ὁ θεὸς δὲ τὸ
πρᾶγμα ἀφ' οὗ φέρεται τὸ φωνεῖν καὶ βλέπειν ἐξετάζει. ἀκολούθως ἄρα κἂν νόσος ἐπίῃ
καί τι τῶν περιστατικῶν τῷ γνωστικῷ, καὶ δὴ μάλιστα ὁ φοβερώτατος θάνατος, ἄτρεπτος μέ-
νει κατὰ τὴν ψυχὴν, πάντα εἰδὼς τὰ τοιαῦτα κτίσεως ἀνάγκην εἶναι. ἀλλὰ καὶ οὕτως δυ-
νάμει τοῦ θεοῦ φάρμακον γίνεσθαι σωτηρίας διὰ παιδείας τοὺς ἀπειθεστέρους μεταρρυθμιζο-
μένους εὐεργετοῦντα πρὸς τῆς ἀγαθῆς οὕτως κατ' ἀξίαν μεριζομένης προνοίας. χρώμενος
τοίνυν τοῖς κτιστοῖς, ὁπότ' ἂν ἐρεῖ λόγος εἰς ὅσον ἐρεῖ κατὰ τὴν ἐπὶ τὸν κτίσαντα εὐχαρι-
στίαν, καὶ τῆς ἀπολαύσεως κύριος καθίσταται. οὐ μνησικακεῖ ποτὲ, οὐ χαλεπαίνει οὐδενὶ,
κἂν μίσους ἄξιος τυγχάνῃ ἐφ' οἷς διαπράττεται. σέβει μὲν γὰρ τὸν ποιητὴν, ἀγαπᾷ δὲ τὸν
κοινωνὸν τοῦ βίου, οἰκτείρων καὶ ὑπερευχόμενος αὐτοῦ διὰ τὴν ἄγνοιαν αὐτοῦ. καὶ δὴ καὶ συμ-
πάσχει τῷ σώματι, τῷ φύσει παθητῷ ἐνδεδεμένος, ἀλλ' οὐ πρωτοπαθεῖ κατὰ τὸ πάθος. κα-
τὰ γοῦν τὰς ἀκουσίους περιστάσεις ἀνάγων ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν πόνων, ἐπὶ τὰ οἰκεῖα οὐ συναπο-
φέρεται τοῖς ἀλλοτρίοις αὐτοῦ: συμπεριφέρεται δὲ τοῖς ἀναγκαίοις αὐτοῦ μόνον, εἰς ὅσον ἀ-
βλαβὴς τηρεῖται ἡ ψυχή. οὐ γάρ που ἐν ὑπολήψει, ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῷ δοκεῖν πιστὸς εἶναι βούλε-
ται. γνώσει δὲ καὶ ἀληθείᾳ ὅ ἐστιν ἔργῳ βεβαίῳ καὶ λόγῳ καὶ ἐνέργῳ. οὐκοῦν οὐ μόνον ἐπαι-
νεῖ τὰ καλὰ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς βιάζεται εἶναι καλὸς ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πιστοῦ δούλου μεταβαί-
νων δι' ἀγάπης εἰς φίλον διὰ τὸ τέλειον τῆς ἕξεως, ὃ ἐκ μαθήσεως τῆς ἀληθοῦς καὶ συνασκή-

σιως πολλῆς καθαρῶς ἐκτήσατο. ὡς ἂν οὖν ἐπ' ἄκρον γνώσεως ἥκειν βιαζόμενος, τῷ ἤθει κεκοσμημένος, τῷ σχήματι κατεσταλμένος, πάντα ἐκεῖνα ἔχων ὅσα πλεονεκτήματά ἐστι τοῦ κατ' ἀλήθειαν γνωστικοῦ, εἰς τὰς εἰκόνας ἀφορῶν τὰς καλάς, πολλοὺς μὲν τοὺς κατωρθωκότας πρὸ αὐτοῦ πατριάρχας, παμπόλλους δὲ προφήτας, ἀπείρους δ' ὅσοις ἡμῖν ἀριθμῷ λογιζομένους ἀγγέλους, καὶ τὸν ἐπὶ πᾶσι κύριον τὸν διδάξαντα καὶ παραστήσαντα δυνατὸν εἶναι τὸν κορυφαῖον ἐκεῖνον κτήσασθαι βίον: διὰ τοῦτο τὰ πρόχειρα πάντα τοῦ κόσμου καλὰ οὐκ ἀγαπᾷ, ἵνα μὴ καταμείνῃ χαμαί, ἀλλὰ τὰ ἐλπιζόμενα, μᾶλλον δὲ τὰ ἐγνωσμένα ἤδη, εἰς κατάληψιν δὲ ἐλπιζόμενα. ταύτῃ ἄρα τοὺς πόνους καὶ τὰς βασάνους καὶ τὰς θλίψεις, οὐχ ὡς παρὰ τοῖς φιλοσόφοις οἱ ἀνδρεῖοι, ἐλπίδι τοῦ παύσασθαι μὲν τὰ ἐνεστῶτα ἀλγεινά, αὖθις δὲ τῶν ἡδέων μεταλαχεῖν ὑπομένει· ἀλλ' ἡ γνῶσις αὐτῷ πεῖσμα βεβαιότατον ἐνεγέννησεν τῆς τῶν μελλόντων ἐλπίδων ἀπολήψεως· διόπερ οὐ μόνον τῶν ἐνταῦθα κολάσεων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἡδέων ἁπάντων καταφρονεῖ. φασὶ γοῦν τὸν μακάριον Πέτρον θεασάμενον τὴν αὐτοῦ γυναῖκα ἀγομένην τὴν ἐπὶ θάνατον, ἡσθῆναι μὲν τῆς κλήσεως χάριν, καὶ τῆς εἰς οἶκον ἀνακομιδῆς: ἐπιφωνῆσαι δὲ εὖ μάλα προτρεπτικῶς τε καὶ παρακλητικῶς ἐξ ὀνόματος προσειπόντα, μεμνήσθω αὕτη τοῦ κυρίου. τοιοῦτος ἦν ὁ τῶν μακαρίων γάμος καὶ ἡ μέχρι τῶν φιλτάτων τελεία διάθεσις. ταύτῃ καὶ ὁ ἀπόστολος ὁ γαμῶν φησὶν ὡς μὴ γαμῶν, ἀπροσπαθῆ τὸν γάμον ἀξιῶν εἶναι καὶ ἀπερίσπαστον τῆς πρὸς τὸν κύριον ἀγάπης, ἧς ἔχεσθαι ἀποδημούσῃ τοῦ βίου πρὸς τὸν κύριον τῇ γυναικὶ ὁ τῷ ὄντι ἀνὴρ παρῄνεσεν. ἆρ' οὐ πρόδηλος ἦν ἡ πίστις αὐτοῖς τῆς μετὰ θάνατον ἐλπίδος, τοῖς καὶ ἐν αὐταῖς τῶν κολάσεων ταῖς ἀκμαῖς εὐχαριστοῦσι τῷ θεῷ, βεβαίαν γὰρ οἶμαι τὴν πίστιν ἐκέκτηντο, ἣ κατηκολούθουν πισταὶ καὶ ἐνέργειαι. ἔστιν οὖν ἐν πάσῃ περιστάσει ἐρρωμένη τοῦ γνωστικοῦ ἡ ψυχή. οἷον ἀθλητοῦ τὸ σῶμα ἐν ἄκρᾳ εὐεξίᾳ καὶ ῥώμῃ καθεστηκυῖα. εὔβουλος μὲν γὰρ ὑπάρχει, περὶ τὰ ἀνθρώπινα τῷ δικαίῳ τὸ πρακτέον γνωματεύουσα, τὰς ἀρχὰς θεόθεν ἄνωθεν καὶ πρὸς τὴν θείαν ἐξομοίωσιν πραότητα ἡδονῶν καὶ λυπῶν σωματικῶν περιπεποιημένη· καταξανίσταται δὲ τῶν φόβων εὐθαρσῶς καὶ πεποιθὼς τῷ θεῷ. ἀτεχνῶς οὖν ἐπίγειος εἰκὼν θείας δυνάμεως ἡ γνωστικὴ ψυχή, τελείᾳ ἀρετῇ κεκοσμημένη ἐκ πάντων ἅμα τούτων φύσεως ἀσκήσεως λόγου συνηυξημένου. τοῦτο τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς νεὼς γίνεται τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὅταν διάθεσιν ὁμολογουμένην τῷ εὐαγγελίῳ κατὰ πάντα κτήσηται τὸν βίον. ὁ τοιοῦτος ἄρα καταξανίσταται παντὸς φόβου, παντὸς δεινοῦ, οὐ μόνον θανάτου, ἀλλὰ καὶ πενίας καὶ νόσου, ἀδοξίας τε καὶ τῶν ὅσα τούτοις συγγενῆ, ἀήττητος ἡδονῇ γενόμενος, καὶ τῶν ἀλόγων ἐπιθυμιῶν κύριος. εὖ γὰρ οἶδεν τὰ ποιητέα, καὶ μὴ ἐγνωκὼς κατὰ κράτος, τά τε τῷ ὄντι δεινὰ καὶ τὰ μή· ὅθεν ἐπιστημόνως ὑφίσταται ἃ δεῖ καὶ προσήκειν αὐτῷ ὁ λόγος ὑπαγορεύει, διακρίνων ἐπιστημόνως τῷ ὄντι τὰ θαρραλέα, τουτέστι τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τῶν φαινομένων, καὶ τὰ φοβερὰ ἀπὸ τῶν δοκούντων, οἷον θανάτου, καὶ νόσου, καὶ πενίας, ἃ περὶ δόξης μᾶλλον ἢ ἀληθείας ἔχεται. οὗτος ὁ τῷ ὄντι ἀγαθὸς ἀνήρ, ὁ ἔξω τῶν παθῶν κατὰ τὴν ἕξιν ἢ διάθεσιν τῆς ἐναρέτου ψυχῆς ὑπερβάς, ὅλον τὸν ἐμπαθῆ βίον· τούτῳ πάντα εἰς ἑαυτὸν ἀνήρτηται, πρὸς τὴν τοῦ τέλους κτῆσιν. τὰ μὲν γὰρ λεγόμενα τυχηρὰ δεινὰ ταῦτα τῷ σπουδαίῳ, οὐ φοβερά, ὅτι μὴ κακὰ, τὰ δὲ τῷ ὄντι δεινά, ἀλλότρια χριστιανοῦ, τοῦ γνωστικοῦ ἐκ διαμέτρου χωροῦντα τοῖς ἀγαθοῖς, ἐπειδὴ κακά. καὶ ἀμήχανον ἅμα τῷ αὐτῷ τὰ ἐναντία κατὰ τὸ αὐτὸν καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν ἀπαντᾶν χρόνον. ἀμέμφως τοίνυν ὑποκρινόμενος τὸ δρᾶμα τοῦ βίου, ὅπερ ἂν ὁ θεὸς ἀγωνίσασθαι παράσχῃ, τά τε πρακτέα, τά τε ὑπομενετέα γνωρίζει. μή τι οὖν ἡ δι' ἄγνοιαν τῶν δεινῶν καὶ μὴ δεινῶν συνίσταται ἡ δειλία. μόνος ἄρα θαρραλέος ὁ γνωστικός, τά τε ὄντα ἀγαθά, καὶ τὰ ἐσόμενα γνωρίζων· συνεπιστάμενος δὲ τούτοις ὥσπερ ἔφην, καὶ τὰ μὴ τῷ ὄντι δεινά, ἐπεὶ μόνην κακίαν ἐχθρὰν οὖσαν οἶδεν καὶ καθαιρετικὴν τῶν ἐπὶ τὴν γνῶσιν προκοπτόντων τοῖς ὅπλοις τοῦ κυρίου πεφραγμένος καταπολεμεῖ ταύτης. οὐ γὰρ εἰ δι' ἀφροσύνην τι συνίσταται καὶ διαβόλου ἐνέργειαν, μᾶλλον δὲ συνέργειαν, τοῦτ' εὐθέως διάβολος ἢ ἀφροσύνη· ὅτι μηδὲ μία ἐνέργεια φρόνησις. ἕξις γὰρ ἡ φρόνησις. οὐδὲ μία δὲ ἐνέργεια ἕξις. οὐ τοίνυν οὐδὲ ἡ δι' ἄγνοιαν συνισταμένη πρᾶξις ἤδη ἄγνοια, ἀλλὰ κακία μέν, δι' ἄγνοιαν: οὐ μὴν ἄγνοια. οὐδὲ γὰρ τὰ πάθη, οὔτε τὰ ἁμαρτήματα κακίαι, καίτοι ἀπὸ κακίας φερόμενα. οὐδεὶς οὖν ἀλόγως ἀνδρεῖος γνωστικός, ἐπεὶ καὶ τοὺς παῖδας λέγοι τις ἀνδρείους

ἀνδρείους, ἀγνοίᾳ τῶν δεινῶν ὑφισταμένους τὰ φοβερά. ἅπτονται γοῦν οὕτως καὶ πυρός, καὶ
τὰ θηρία τὰ ὁμόσε ταῖς λόγχαις πορευόμενα, ἀλόγως οὖν τα ἀνδρεῖα ἐναρέτα λεγόντων τά-
χα δ' οὗτοι καὶ τοὺς θαυματοποιοὺς ἀνδρείους φήσουσιν εἰς τὰς μαχαίρας κυβιστῶντας ἐξ ἐμ-
πειρίας τινὸς κακοτεχνοῦντας ἐπὶ λυπρῷ τῷ μισθῷ. ὁ δὲ τῷ ὄντι ἀνδρεῖος, προφανῆ τὸν κίν-
δυνον διὰ τὸν τῶν πολλῶν ζῆλον ἔχων, εὐθαρσῶς πᾶν τὸ προσιὸν ἀναδέχεται· ταύτῃ τῶν ἄλ-
λων λεγομένων μαρτύρων χωριζόμενος· ἢ οἱ μὲν, ἀφορμὰς παρέχοντες, σφίσιν αὐτοῖς ἐπιῤῥι-
πτοῦντες αὐτοὺς τοῖς κινδύνοις οὐκ οἶδ' ὅπως, εὐστομεῖν γὰρ δίκαιον· οἱ δὲ, περιστελλόμενοι κατὰ
λόγον τὸν ὀρθόν· ἔπειτα τῷ ὄντι καλέσαντος τοῦ θεοῦ προθύμως ἑαυτοὺς ἐπιδιδόντες, καὶ τὴν
κλῆσιν ἐκ τοῦ μηδὲν αὐτοῖς προπετὲς συνεγνωκέναι βεβαιοῦσιν, καὶ τὸν ἄνδρα ἐν τῇ κατὰ
ἀλήθειαν λογικῇ ἀνδρείᾳ δοκιμάζεσθαι παρέχονται. οὔτ' οὖν φόβῳ τῶν μειζόνων δεινῶν τὰ
ἐλάττω καθάπερ οἱ λοιποὶ ὑπομένοντες, οὔτ' αὖ ψόγον τὸν ἀπὸ τῶν ὁμοτίμων καὶ ὁμογνω-
μόνων ὑφορώμενοι, τῇ τ' κλήσεως ἐμμένουσιν ὁμολογίᾳ· ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπην
ἑκόντες πείθονται τῇ κλήσει, μηδένα ἕτερον σκοπὸν ἑλόμενοι, ἢ τὴν πρὸς τὸν θεὸν εὐαρέστη-
σιν, οὐχὶ δὲ διὰ τὰ ἆθλα τῶν πόνων. οἱ μὲν γὰρ φιλοδοξίᾳ· οἱ δὲ εὐλαβείᾳ κολάσεως ἄλ-
λης δριμυτέρας· οἱ δὲ, διά τινας ἡδονὰς καὶ εὐφροσύνας τὰς μετὰ θάνατον ὑπομένοντες, παῖ-
δες ἐν πίστει μακάριοι μὲν, οὐδέπω δὲ ἄνδρες ἐν ἀγάπῃ τῇ πρὸς τὸν θεόν, καθάπερ ὁ γνωστι-
κὸς γεγονώς. εἰσὶ γὰρ εἰσὶ καθάπερ ἐν τοῖς ἀγῶσι τοῖς γυμνικοῖς, οὕτως δὲ καὶ κατὰ τὴν ἐκ-
κλησίαν στέφανοι ἀνδρῶν τε καὶ παίδων· ἡ δὲ ἀγάπη αὐτὴ δι' αὑτὴν αἱρετή, οὐ δι' ἄλλο τι.
γοῦν τῷ γνωστικῷ μετὰ γνώσεως ἡ τελειότης τῆς ἀνδρείας ἐκ τῆς τοῦ βίου συνασκήσεως
αὔξεται· μελετήσαντος ἀεὶ τῶν παθῶν κρατεῖν. ἄφοβον οὖν καὶ ἀδεᾶ καὶ πεποιθότα ἐπὶ
κύριον ἡ ἀγάπη ἀλείφουσα καὶ γυμνάσασα κατασκευάζει τὸν ἴδιον ἀθλητήν, ὥσπερ δικαιο-
σύνη τὸ διὰ παντὸς ἀληθεύειν αὐτῷ τοῦ βίου περιποιεῖ· δικαιοσύνης γὰρ ἦν ἐπιτομή φάναι·
ἔστω ὑμῶν τὸ ναὶ ναὶ καὶ οὒ οὔ. ὁ δὲ αὐτὸς λόγος, καὶ ἐπὶ τῆς σωφροσύνης. οὔτε γὰρ διὰ φι-
λοτιμίαν, καθάπερ οἱ ἀθληταὶ στεφάνων καὶ εὐδοξίας χάριν, οὔτ' αὖ διὰ φιλοχρηματίαν ὥς
τινες προσποιοῦνται σωφρονεῖν, πάθει δεινῷ τὸ ἀγαθὸν μεταδιώκοντες. οὐ μὴν οὐδὲ διὰ φιλο-
σωματίαν ὑγείας χάριν, ἀλλ' οὐδὲ δι' ἀγροικίαν ἐγκρατὴς καὶ ἄγευστος ἡδονῶν οὐδεὶς κατ'
ἀλήθειαν σώφρων. ἀμέλει γευσάμενοι τῶν ἡδονῶν οἱ τὸν ἐργάτην τρίβοντες βίον, αὐτίκα μά-
λα καταγνύουσι τὸ ἀκαμπὲς τῆς ἐγκρατείας εἰς τὰς ἡδονάς. τοιοῦτοι δὲ καὶ οἱ νόμῳ καὶ φόβῳ
κωλυόμενοι· καιροῦ γὰρ λαβόντες παρακλέπτουσι τὸν νόμον, ἀποδιδράσκοντες τὰ καλά. ἡ
δὲ δι' αὑτὴν αἱρετὴ σωφροσύνη κατὰ τὴν γνῶσιν τελειουμένη ἀεί τε παραμένουσα, κύριον καὶ
αὐτοκράτορα τὸν ἄνδρα κατασκευάζει, ὡς εἶναι τὸν γνωστικὸν σώφρονα καὶ ἀπαθῆ ταῖς ἡδο-
ναῖς τε καὶ λύπαις ἀτέγκτον, ὥσπερ φασὶ τὸν ἀδάμαντα τῷ πυρί. τούτων οὖν αἰτία, ἡ ἁγιω-
τάτη καὶ κυριωτάτη πάσης ἐπιστήμης ἀγάπη. διὰ γὰρ τὴν τοῦ ἀρίστου καὶ ἐξοχωτάτου θερα-
πείαν, ὃ δὴ τῷ ἑνὶ χαρακτηρίζεται, φίλον ὁμοῦ καὶ υἱὸν τὸν γνωστικὸν ἀπεργάζεται, τέλειον
ὡς ἀληθῶς ἄνδρα, εἰς μέτρον ἡλικίας αὐξήσαντα: ἀλλὰ καὶ ἡ ὁμόνοια ἡ περὶ ταὐτὸ πρᾶγμα,
συγκατάθεσίς ἐστι· τὸ δὲ ταὐτόν, ἕν ἐστιν· ἡ, τε φιλία δι' ὁμοιότητος περαίνεται τῆς κοινότητος
ἐν τῷ ἑνὶ κειμένης. ὁ ἄρα γνωστικός, τοῦ ἑνὸς οὕτως θεοῦ ἀγαπητικὸς ὑπάρχων, τέλειος οὕτως
ἀνὴρ καὶ φίλος τοῦ θεοῦ ἐν υἱοῦ καταλεγεὶς τάξει, ταυτὶ γὰρ ὀνόματα εὐγενείας καὶ γνώσεως
καὶ τελειότητος κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ ἐποπτείαν, ἣν κορυφαιοτάτην προκοπὴν ἡ γνωστικὴ ψυχὴ
λαμβάνει, καθαρὰ τέλεον γενομένη, πρόσωπον φησὶ πρὸς πρόσωπον ὁρᾶν ἀϊδίως καταξιου-
μένη τὸν παντοκράτορα θεόν. πνευματικὴ γὰρ ὅλη γενομένη, πρὸς τὸ συγγενὲς χωρήσασα ἐν
πνευματικῇ τῇ ἐκκλησίᾳ, μένει εἰς τὴν ἀνάπαυσιν τοῦ θεοῦ. ταῦτα μὲν οὖν ταύτῃ. οὕτω δὲ
ἔχων ὁ γνωστικὸς πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν πρὸς τι τὸν πέλας, κἂν οἰκέτης ᾖ, κἂν πολέ-
μιος νόμῳ γενόμενος, κἂν ὃς τις οὖν, ἴσος καὶ ὅμοιος εὑρίσκεται. οὐ γὰρ ὑπερορᾷ τὸν ἀδελ-
φὸν κατὰ τὸν θεῖον νόμον, ὁμοπάτριον ὄντα καὶ ὁμομήτριον· ἀμέλει θλιβόμενον, ἐπικουφί-
ζει, παραμυθίαις, παρορμήσεσι, ταῖς βιωτικαῖς χρείαις ἐπικουρῶν, διδοὺς τοῖς δεομένοις πᾶ-
σιν, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως, δικαίως δὲ καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν. πρὸς δὲ, καὶ τῷ καταδιώκοντι καὶ μι-
σοῦντι, εἰ τοῦτου δέοιτο· ὀλίγα φροντίζων τῶν λεγόντων διὰ φόβον αὐτῷ δεδωκέναι εἰ μὴ διὰ
φόβον, δι' ἐπικουρίαν δὲ τοῦτο ποιεῖ. οἱ γὰρ πρὸς ἐχθροὺς ἀφιλάργυροι καὶ μισοπόνηροι, πόσῳ

μᾶλλον πρὸς τοὺς οἰκείους ἀγαπητικοί. ὁ δὲ τοιοῦτος ἐκ τούτου προέρχεται εἰς τὸ ἀκριβῶς εἰδέναι,
καὶ ὅτῳ αὐτίς μάλιστα, καὶ ὁ πόσον, καὶ ὁ πότε, καὶ ὅπως ἐστὶ δοτέον. τίς δ' ἂν καὶ ἐχθρὸς εὐλό-
γως γένοιτο ἀνδρὸς, οὐδὲ μίαν οὐδαμῶς παρέχοντος αἰτίαν ἔχθρας. καὶ μή τι καθάπερ ἐπὶ
τοῦ θεοῦ οὐδενὶ μὲν ἀντικεῖσθαι λέγομεν τὸν θεόν, οὐδὲ ἐχθρὸν εἶναι τινὸς, πάντων γὰρ κτίστης, καὶ
οὐδὲν ἐστι τῶν ὑποστάντων ὃ μὴ θέλει, φαμὲν δ' αὐτῷ ἐχθροὺς εἶναι τοὺς ἀπειθεῖς, καὶ μὴ κατὰ
τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ πορευομένους, οἷον τοὺς διεχθρεύοντας αὐτοῦ τῇ διαθήκῃ· τὸν αὐτὸν τρόπον
καὶ ἐπὶ τοῦ γνωστικοῦ εὕροιμεν ἄν. αὐτὸς μὲν γὰρ οὐδενὶ οὐδέποτε κατ' οὐδένα τρόπον ἐχθρὸς
ἂν γένοιτο· ἐχθροὶ δὲ εἶναι νοοῖντο αὐτῷ οἱ τὴν ἐναντίαν ὁδὸν τρεπόμενοι, ἄλλως τε καὶ ἡ ἕξις ἡ
παρ' ἡμῖν μεταδοτικὴ δικαιοσύνη λέγεται, ἀλλὰ καὶ ἡ κατ' ἀξίαν διακριτικὴ πρὸς τὸ μᾶλ-
λον καὶ ἧττον ἐφ' ὧν καθήκει κατ' ἐπιστήμην γενέσθαι ἀκρότατης δικαιοσύνης εἶδος τυγχά-
νει. ἔστι μὲν οὖν ἃ καὶ κατὰ ἰδιωτισμὸν πρός τινων κατορθοῦνται, οἷον ἡδονῶν ἐγκράτεια· ὡς γὰρ
ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐκ τοῦ μὴ δύνασθαι τυχεῖν ὧν ὁρᾷ τις· καὶ ἐκ τοῦ πρὸς ἀνθρώπων φόβου· εἰσὶ
δ' οἳ διὰ τὰς μείζονας ἡδονὰς ἀπέχονται τῶν ἐν τοῖς προσὶν ἡδέων· οὕτως καὶ τῇ πίστει ἢ δι' ἐπαγ-
γελίαν ἢ διὰ φόβον θεοῦ ἐγκρατεύονταί τινες, ἀλλ' ἔστι μὲν θεμέλιος γνώσεως ἡ τοιαύτη
ἐγκράτεια, καὶ προσαναγωγή τις ἐπὶ τὸ βέλτιον, καὶ ἐπὶ τὸ τέλειον ὁρμή. ἀρχὴ γὰρ σοφίας φησὶ
φόβος κυρίου. ὁ τέλειος δὲ, δι' ἀγάπην πάντας στέγει, πάντα ὑπομένει, οὐχ ὡς ἀνθρώπῳ ἀρέ-
σκων, ἀλλὰ θεῷ· καίτοι καὶ ὁ ἔπαινος ἕπεται αὐτῷ, κατ' ἐπακολούθημα, οὐκ εἰς τὴν ἑαυ-
τοῦ ὠφέλειαν, ἀλλ' εἰς τὴν τῶν ἐπαινούντων μίμησίν τε καὶ χρῆσιν. λέγεται καὶ κατ' ἄλλο
σημαινόμενον ἐγκρατὴς, οὐχ ὁ τῶν παθῶν μόνον κρατῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ τῶν ἀγαθῶν ἐγκρατὴς
γενόμενος, καὶ βεβαίως κτησάμενος τῆς ἐπιστήμης τὰ μεγαλεῖα, ἀφ' ὧν καρποφορεῖ τὰς κατ'
ἀρετὴν ἐνέργειας, ταύτῃ οὐδέποτε ἀφισταμένης γενομένης τῆς ἰδίας ἕξεως ὁ γνωστικὸς ἐξί-
σταται. ἔμπεδος γὰρ καὶ ἀμετάβλητος ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἐπιστημονικὴ κτῆσις, ἐπιστήμη θείων καὶ
ἀνθρωπείων πραγμάτων ὑπάρχουσα. οὔποτε οὖν ἄγνοια γίνεται ἡ γνῶσις, οὐδὲ μεταβάλ-
λει τὸ ἀγαθὸν εἰς κακόν· διὸ καὶ ἐσθίει καὶ πίνει, καὶ γαμεῖ, οὐ προηγουμένως, ἀλλὰ ἀναγκαίως. τὸ
γαμεῖν δὲ, ἐὰν ὁ λόγος αἱρῇ λέγω καὶ ὡς καθήκει· γενόμενος γὰρ τέλειος, εἰκόνας ἔχει τοὺς ἀπο-
στόλους, καὶ τῷ ὄντι ἀνὴρ οὐκ ἐν τῷ μονήρη ἐπανελέσθαι δείκνυται βίον, ἀλλ' ἐκεῖνος ἄνδρας
νικᾷ, ὁ γάμῳ καὶ παιδοποιΐᾳ καὶ τῇ τοῦ οἴκου προνοίᾳ, ἀνηδόνως τε καὶ ἀλυπήτως ἐγγυμνα-
σάμενος μετὰ τῆς τοῦ οἴκου κηδεμονίας, ἀδιάστατος τῆς τοῦ θεοῦ γενόμενος ἀγάπης, καὶ πά-
σης καταξανιστάμενος πείρας, τῆς διὰ τέκνων καὶ γυναικὸς, οἰκετῶν τε καὶ κτημάτων προσ-
φερομένης. τῷ δὲ ἀοίκῳ τὰ πολλὰ εἶναι συμβέβηκεν ἀπειράστῳ. μόνου γοῦν ἑαυτοῦ κηδόμε-
νος, ἡττᾶται πρὸς τοῦ ἀπολειπομένου μὲν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν, περιττεύοντος δὲ ἐν
τῇ κατὰ τὸν βίον οἰκονομίᾳ εἰκόνα ἀτέχνως σώζοντος ὀλίγην, τῇ τῆς ἀληθείας προνοίᾳ. ἀλλ'
ἡμῖν γε ὡς ἔνι μάλιστα προγυμναστέον ποικίλως τὴν ψυχὴν, ἵνα εὐεργὸς γένηται πρὸς τὴν
τῆς γνώσεως παραδοχήν. οὐχ ὁρᾷ τε πῶς μαλάσσεται κηρὸς καὶ καθαίρεται χαλκὸς, ἵνα τὸν
ἐπιόντα χαρακτῆρα παραδέξηται; αὐτίκα ὡς ὁ θάνατος χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος,
οὕτως ἡ γνῶσις, οἷον ὁ λογικὸς θάνατος ἀπὸ τῶν παθῶν ἀπάγων καὶ χωρίζων τὴν ψυχὴν καὶ
προάγων εἰς τὴν τῆς εὐποιΐας ζωὴν, ἵνα τότε εἴπῃ μετὰ παρρησίας πρὸς τὸν θεὸν, ὡς θέλεις
ζῶ. ὁ μὲν γὰρ ἀνθρώποις ἀρέσκειν προαιρούμενος, θεῷ ἀρέσαι οὐ δύναται. ἐπεὶ μὴ τὰ συμ-
φέροντα, ἀλλὰ τὰ τέρποντα αἱροῦνται οἱ πολλοί. ἀρέσκων δέ τις τῷ θεῷ, τοῖς σπουδαίοις τῶν
ἀνθρώπων εὐάρεστος κατ' ἐπακολούθημα γίνεται, περιττὰ τοίνυν τούτῳ, πῶς ἔτι ἂν εἴη τὰ
πολλὰ τὴν βρῶσιν, καὶ πόσιν, καὶ ἀφροδίσιον ἡδονήν. ὅπου γε καὶ λόγον φέροντα τινὰ ἡδο-
νὴν καὶ κίνημα διανοίας καὶ ἐνέργημα τὸ πρὸ ὑφορᾶται· οὐδεὶς γὰρ δύναται δυσὶ κυρίοις
δουλεύειν θεῷ, καὶ μαμωνᾷ. οὐ τὸ ἀργύριον λέγων φησὶ ψιλῶς οὕτως, ἀλλὰ τὴν ἐκ τοῦ ἀρ-
γυρίου εἰς τὰς ποικίλας ἡδονὰς χορηγίαν τῷ ὄντι οὐχ οἷόν τε τὸν θεὸν ἐγνωκότα μεγαλοφρό-
νως καὶ ἀληθῶς ταῖς ἀντικειμέναις δουλεύειν ἡδοναῖς· εἷς μὲν οὖν μόνος, ὁ ἀνεπιθύμητος ἐξ ἀρ-
χῆς ὁ κύριος ὁ φιλάνθρωπος, ὁ καὶ δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος, ὅσοι δὲ ἐξομοιοῦσθαι σπεύδουσι τῷ ὑπ'
αὐτοῦ δεδομένῳ χαρακτῆρι, ἀνεπιθύμητοι ἐξ ἀσκήσεως γενέσθαι βιάζονται. ὁ γὰρ ἐπιθυμή-
σας καὶ κατασχὼν ἑαυτοῦ καθάπερ ἡ χήρα διὰ σωφροσύνης αὖθις παρθένος, οὗτος μισθὸς γνώ-
σεως τῷ σωτῆρι καὶ διδασκάλῳ οὗ αὐτὸς ᾔτησεν τὴν ἀποχὴν τῶν κακῶν καὶ τὴν ἐνέργειαν

τῆς

τῆς εὐποιίας, δι' ὧν ἡ σωτηρία περιγίνεται. ὥσπερ οὖν οἱ τὰς τέχνας μεμαθηκότες, δι' ὧν ἐ-
παιδεύθησαν πορίζουσι τὰς τροφάς, οὕτως ὁ γνωστικός, δι' ὧν ἐπίσταται πορίζων τὴν ζωὴν
σώζεται. ὁ γὰρ μὴ θελήσας τὸ τῆς ψυχῆς ἐκκόψαι πάθος, ἑαυτὸν ἀποκτείνει. ἀλλ' ὡς ἔοι-
κεν ἀτροφία μὲν ἡ ἄγνοια τῆς ψυχῆς, τροφὴ δὲ ἡ γνῶσις. αὗται δέ εἰσιν αἱ γνωστικαὶ ψυ-
χαί, ἃς ἀπεικάζει τὸ εὐαγγέλιον ταῖς ἡγιασμέναις παρθένοις, ταῖς προσδεχομέναις τὸν κύ-
ριον. παρθένοι μὲν γάρ, ὡς κακῶν ἀπεχόμεναι, προσδεχόμεναι δὲ διὰ τὴν ἀγάπην τὸν κύριον,
καὶ τὸ οἰκεῖον ἀνάπτουσαι φῶς εἰς τὴν τῶν πραγμάτων θεωρίαν φρόνιμοι ψυχαί: ποθοῦ-
μέν σε ὦ κύριε λέγουσαι ἤδη ποτὲ ἀπολαβεῖν. ἀκολούθως οἷς ἐνετείλω, ἐζήσαμεν. μηδὲν τῶν
παρηγγελμένων παραβεβηκυῖαι. διὸ καὶ τὰς ὑποσχέσεις ἀπαιτοῦμεν, εὐχόμεθα δὲ τὰ συμφέ-
ροντα, οὐχ ὡς καθηκόντως τὸ αἰτεῖν τὰ κάλλιστα παρὰ σοῦ, καὶ πάντα ἐπὶ συμφόρῳ δεξό-
μεθα, κἂν πονηρὰ εἶναι δοκῇ τὰ προσιόντα γυμνάσια, ἅτινα ἡμῖν προσφέρει ἡ σὴ οἰκονομία,
εἰς συνάσκησιν βεβαιότητος. ὁ μὲν οὖν γνωστικὸς δι' ὑπερβολὴν ὁσιότητος αἰτούμενος, μᾶλ-
λον ἀποτυχεῖν ἕτοιμος, ἢ μὴ αἰτούμενος τυχεῖν. εὐχὴ μὲν αὐτῷ ὁ βίος ἅπας καὶ ὁμιλία πρὸς
θεόν, κἂν καθαρὸς ᾖ ἁμαρτημάτων, πάντως οὗ βούλεται τεύξεται. λέγει γὰρ ὁ θεὸς τῷ δι-
καίῳ, αἴτησαι, καὶ δώσω σοι, ἐννοήθητι, καὶ ποιήσω. ἐὰν μὲν οὖν συμφέροντα ᾖ, παραχρῆμα
λήψεται, ἀσύμφορα δὲ οὐδέποτε αἰτήσεται, διὸ οὐδὲ λήψεται: οὕτως ἔσται ὃ βούλεται.
κἂν τις ἡμῖν λέγῃ ἐπιτυγχάνειν τινὰς καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν κατὰ τὰς αἰτήσεις, σπανίως μὲν
τοῦτο διὰ τὴν τοῦ θεοῦ δικαίαν ἀγαθότητα: δίδοται δέ, τοῖς καὶ ἄλλους εὐεργετεῖν δυναμέ-
νοις. ὅθεν οὐ διὰ τὸν αἰτήσαντα ἡ δόσις γίνεται, ἀλλ' ἡ οἰκονομία τῶν σώζεσθαι δι' αὐτοῦ μελλόν-
των προορωμένη, δικαίαν πάλιν ποιεῖται τὴν δωρεάν. τοῖς δ' ὅσοι ἄξιοι, τὰ οὕτως ἀγαθὰ καὶ
μὴ αἰτουμένοις δίδοται. ὅτ' ἂν οὖν μὴ κατὰ ἀνάγκην ἢ φόβον ἢ ἐλπίδα δίκαιός τις ᾖ, ἀλλ' ἐκ
προαιρέσεως, αὕτη ἡ ὁδὸς λέγεται βασιλικὴ ἣν τὸ βασιλικὸν ὁδεύει γένος: ὁδοὶ θηραὶ δὲ αἱ
ἄλλαι παρεκτροπαὶ καὶ κρημνώδεις. εἰ γοῦν τις ἀφέλοι τὸν φόβον καὶ τὴν τιμήν, οὐκ οἶδ'
εἰ ἔτι ὑποστήσονται τὰς θλίψεις αἱ γενναῖαι τῶν παρρησιαζομένων φιλοσόφων. ἐπιθυμίαι δὲ
καὶ τὰ ἄλλα ἁμαρτήματα, τρίβολοι καὶ σκόλοπες εἴρηνται. ἐργάζεται τοίνυν ὁ γνωστικὸς
ἐν τῷ τοῦ κυρίου ἀμπελῶνι, φυτεύων, κλαδεύων, ἀρδεύων, θεῖος οὕτως ὑπάρχων τῶν εἰς πίστιν
καταπεφυτευμένων γεωργός. οἱ μὲν οὖν τὸ κακὸν μὴ πράξαντες, μισθὸν ἀξιοῦσιν ἀργίας λαμ-
βάνειν: ὁ δὲ ἀγαθὰ πράξας ἐκ προαιρέσεως γνωμικῆς ἀπαιτεῖ τὸν μισθὸν ὡς ἐργάτης ἀγαθός.
ἀμέλει καὶ διπλοῦν λήψεται, ὧν τε οὐκ ἐποίησεν, καὶ ἀνθ' ὧν εὐηργέτησεν. ὁ γνωστικὸς οὗτος
πειράζεται ὑπ' οὐδενός, πλὴν εἰ μὴ ἐπιτρέψῃ ὁ θεὸς καὶ τοῦτο διὰ τὴν τῶν συνόντων ὠφέ-
λειαν. ἐπιρρώννυται γοῦν πρὸς τὴν πίστιν διὰ τῆς ἀνδρικῆς παρακαλούμενος ὑπομονῆς. ἀ-
μέλει καὶ διὰ τοῦτο οἱ μακάριοι ἀπόστολοι εἰς πῆξιν καὶ βεβαίωσιν τῶν ἐκκλησιῶν εἰς πεῖραν
καὶ μαρτύριον τελειότητος ἤχθησαν. ἔχων οὖν ὁ γνωστικὸς ἔναυλον τὴν φωνὴν τὴν λέγουσαν,
οὐκ ἐγὼ πατάξω σε ἐλέησον, καὶ τοὺς μισοῦντας αἰτεῖται μετανοῆσαι. τὴν γὰρ τῶν κα-
κούργων ἐν τοῖς σταδίοις ἐπιπλουμένην τιμωρίαν καὶ παῖδες ἴσασι μὴ θεάσασθαι. οὐ γάρ
ἐστιν ὅπως ὑπὸ τῶν αὐτῶν παιδευθείη ποτ' αὖ ὁ γνωστικός, ἢ τερφθείη ἐκ προαιρέσεως, κα-
λὸς καὶ ἀγαθὸς εἶναι συνασκήσας, καὶ ταύτῃ ἀπαθὴς ἡδοναῖς γενόμενος, οὔποτε ὑπὸ τῶν ἴσων
ἁμαρτήμασιν, ἀλλοτρίων κακῶν ὑποδείγμασιν οὐ παιδεύεται, πολλοῦ γε δεῖ ταῖς ἐπι-
γείοις ἡδοναῖς τι καὶ θεωρίας εὐαρεστεῖσθαι τοῦτον, ὃς καὶ τῶν κοσμικῶν καίτοι θείων οὐσῶν
ἐπαγγελιῶν καταμεγαλοφρονήσει. οὐ πᾶς ἄρα ὁ λέγων κύριε κύριε εἰσελεύσεται εἰς τὴν
βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ. οὗτος δ' αὖ εἴη, ὁ γνωστικὸς ἐργάτης, ὁ
κρατῶν μὲν τῶν κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ σαρκὶ ὤν. πεποιθὼς δὲ ὧν ἔγνω τῶν μελ-
λόντων καὶ ἔτι ἀοράτων, πεπεισμένος ἀκριβῶς ὡς μᾶλλον ἡγεῖσθαι τῶν ἐν ποσὶ παρόντων
ταῦτα. οὗτος ἐργάτης εὐθέως, χαίρων μὲν ἐφ' οἷς ἔγνω, συστελλόμενος δὲ ἐφ' οἷς ἐπικυλίεται
τῇ τοῦ βίου ἀνάγκῃ, μηδέπω καταξιούμενος τῆς ὧν ἔγνω ἐνεργούσης μεταλήψεως, ταύτῃ
τῷ βίῳ τῷ δεοὺς ἀλλοτρίῳ, ὅσον ἐν ἀνάγκαις συγχρῆται μοίρᾳ. οἶδεν αὖθις καὶ τῆς νηστείας
τὰ αἰνίγματα τῶν ἡμερῶν τούτων τῆς τετράδος καὶ τῆς παρασκευῆς λέγω. ἐπιφημίζονται
γὰρ ἡ μέν, Ἑρμοῦ ἡ δέ, Ἀφροδίτης. αὐτίκα νηστεύει κατὰ τὸν βίον φιλαργυρίας τε ὁμοῦ καὶ φι-
ληδονίας, ἐξ ὧν αἱ πᾶσαι ἐκφύονται κακίαι, πορνείας δὲ ἤδη πολλάκις τρεῖς τὰς ἀνωτάτω

διαφορὰς παρεστήσαμεν κατὰ τὸν Ἀπόστολον, φιληδονίαν, φιλαργυρίαν, εἰδωλολατρείαν. πι-
στεύει τοίνυν καὶ κατὰ τὸν νόμον ἀπὸ τῶν πράξεων τῶν φαύλων, καὶ κατὰ τὴν τοῦ εὐαγγε-
λίου τελειότητα, ἀπὸ τῶν ἐννοιῶν τῶν πονηρῶν. οὕτω καὶ οἱ πειρασμοὶ προσάγονται, οὐκ εἰς
τὴν ἀποκάθαρσιν, ἀλλ᾽ εἰς τὴν τῶν πέλας ὡς ἔφαμεν ὠφέλειαν, εἰ πεῖραν λαβὼν πόνων
καὶ ἀλγηδόνων καταπεφρόνησεν καὶ παρεπέμψατο. ὁ δ᾽ αὐτὸς καὶ περὶ ἡδονῆς λόγος, μέγι-
στον γὰρ ἐν πείρᾳ γενόμενος, εἶτα ἀπέχεσθαι. τί γὰρ μέγα εἰ ἃ μὴ οἶδέ τις ἐγκρατεύοιτο,
οὗτος ἐντολὴν τὴν κατὰ τὸ εὐαγγέλιον διαπραξάμενος, κυριακὴν ἐκείνην τὴν ἡμέραν ποιεῖ,
ὅτ᾽ ἂν ἀποβάλλῃ φαῦλον νόημα καὶ γνωστικὸν προσλάβῃ, τὴν ἐν αὐτῷ τοῦ κυρίου ἀνάστα-
σιν δοξάζων: ἀλλὰ καὶ ὅτ᾽ ἂν ἐπιστημονικοῦ θεωρήματος κατάληψιν λάβῃ, τὸν κύριον ὁρᾷν
νομίζει, τὰς ὄψεις αὐτοῦ πρὸς τὰ ὁρατὰ χειραγωγῶν, κἂν βλέπειν δοκῇ ἃ μὴ βλέπειν ἐθέλῃ
κολάζων τὸ ὁρατικὸν, ὅτ᾽ ἂν ἡδομένου ἑαυτοῦ κατὰ τὴν προσβολὴν τῆς ὄψεως συναίσθηται,
ἐπεὶ ἐκεῖνο μόνον ὁρᾷν βούλεται καὶ ἀκούειν, ὃ προσῆκεν αὐτῷ. αὐτίκα τῶν ἀδελφῶν τὰς
ψυχὰς θεωρῶν καὶ τῆς σαρκὸς τὸ κάλλος, αὐτῇ βλέπει τῇ ψυχῇ, τῇ μόνον τὸ καλὸν ἄνευ τῆς
σαρκικῆς ἡδονῆς ἐπισκοπεῖν εἰθισμένῃ, ἀδελφοὶ δ᾽ εἰσὶ τῷ ὄντι κατὰ τὴν κτίσιν τὴν ἐκλελεγμέ-
νην καὶ κατὰ τὴν ὁμοήθειαν καὶ κατὰ τὴν τῶν ἔργων ὑπόστασιν τὰ αὐτὰ ποιοῦντες καὶ
νοοῦντες καὶ λαλοῦντες ἐνεργήματα ἅγια καὶ καλὰ, ἃ ὁ κύριος αὐτοὺς ἠθέλησεν ἐκλεκτοὺς
ὄντας φρονεῖν. πίστις μὲν γὰρ, ἐν τῷ τὰ αὐτὰ αἱρεῖσθαι: γνῶσις δὲ, ἐν τῷ τὰ αὐτὰ μεμαθη-
κέναι καὶ φρονεῖν: ἐλπὶς δὲ, ἐν τῷ τὰ αὐτὰ ποιεῖν. κἂν κατὰ τὸ ἀναγκαῖον τοῦ βίου ὀλίγον τι
τῆς ὥρας περὶ τὴν τροφὴν ἀσχοληθῇ χρεωστεῖσθαι οἴεται: περισπώμενος ὑπὸ τοῦ πράγ-
ματος. ταύτῃ οὐδὲ ὄναρ ποτὲ μὴ ἁρμόζον ἐκλεκτῷ βλέπει ἀτεχνῶς. ξένος γὰρ καὶ παρε-
πίδημος ἐν τῷ βίῳ παντὶ πᾶς οὗτος, ὃς πόλιν οἰκῶν τῶν κατὰ τὴν πόλιν καταπεφρόνηκεν, παρ᾽
ἄλλοις θαυμαζομένων, καὶ καθάπερ ἐν ἐρημίᾳ τῇ πόλει βιοῖ, ἵνα μὴ ὁ τόπος αὐτὸν ἀναγκά-
ζῃ, ἀλλ᾽ ἡ προαίρεσις δεικνύῃ δίκαιον. ὁ γνωστικὸς οὗτος συνελόντι εἰπεῖν τὴν ἀποστολικὴν ἀ-
πουσίαν αὐταναπληροῖ, βιοὺς ὀρθῶς, γιγνώσκων ἀκριβῶς, ὠφελῶν τοὺς ἐπιτηδείους, τὰ ὄρη
μεθιστὰς τῶν πλησίον, καὶ τὰς τῆς ψυχῆς αὐτῶν ἀνωμαλίας ἀποβάλλων. καί τοι ἕκαστος
ἡμῶν, αὐτὸς τι ἀμπελὼν καὶ ἐργάτης. ὁ δὲ καὶ περιέσσων τὰ ἄριστα λανθάνειν βούλεται τοὺς
ἀνθρώπους τὸν κύριον ἅμα καὶ ἑαυτὸν πείθων, ὅτι κατὰ τὰς ἐντολὰς βιοῖ. προκρίνων ταῦτα,
ἐξ ὧν εἶεν πεπίστευκεν. ὅπου γὰρ ὁ νοῦς τινός φησιν, ἐκεῖ καὶ ὁ θησαυρὸς αὐτοῦ, αὐτὸς ἑαυτὸν
μειονεκτεῖ, πρὸς τὸ μὴ ὑπεριδεῖν ποτὲ ἐν θλίψει γενόμενον ἀδελφὸν, διὰ τὴν ἐν τῇ ἀγάπῃ
τελείωσιν, ἐὰν ἐπίσηται μάλιστα ῥᾷον ἑαυτὸν τοῦ ἀδελφοῦ τὴν ἔνδειαν οἴσοντα. ἡγεῖται
γοῦν τὴν ἀλγηδόνα ἐκείνου ἴδιον ἄλγημα. κἂν ἐκ τῆς ἑαυτοῦ ἐνδείας παρεσχημένος δι᾽ εὐ-
ποιΐαν πάθῃ τι δύσκολον οὐ δυσχεραίνει ἐπὶ τούτῳ, προσαύξει δὲ ἔτι μᾶλλον τὴν εὐεργε-
σίαν. ἔχει γὰρ ἄκρατον πίστιν, τὴν περὶ τῶν πραγμάτων τὸ εὐαγγέλιον δι᾽ ἔργων καὶ θεω-
ρίας ἐπαινῶν: καὶ δὴ οὐ τὸν ἔπαινον παρὰ ἀνθρώπων, ἀλλὰ παρὰ τοῦ θεοῦ καρποῦται, ἃ
ἐδίδαξεν ὁ κύριος, ταῦτα ἐπιτελῶν. οὗτος περισπώμενος ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐλπίδος, οὐ γεύεται
τῶν ἐν κόσμῳ καλῶν, πάντων τῶν ἐνταῦθα καταμεγαλοφρονῶν, οἰκτείρων τοὺς μετὰ θάνα-
τον παιδευομένους διὰ τῆς κολάσεως ἀκουσίως ἐξομολογουμένους, εὐσυνείδητος πρὸς τὴν
ἔξοδον καὶ ἀεὶ ἕτοιμος ὢν, ὡς ἂν παρεπίδημος καὶ ξένος τῶν τῇδε κληρονομημάτων, μόνων
τῶν ἰδίων μεμνημένος. τὰ δὲ ἐνταῦθα πάντα ἀλλότρια ἡγούμενος. οὐ μόνον θαυμάζων τὰς
τοῦ κυρίου ἐντολὰς, ἀλλ᾽ ὡς ἔπος εἰπεῖν δι᾽ αὐτῆς τῆς γνώσεως μέτοχος ὢν τῆς θείας βουλή-
σεως, οἰκεῖος οὗτος τοῦ κυρίου καὶ τῶν ἐντολῶν ἐκλελεγμένος ὡς δίκαιος: ἡγεμονικὸς δὲ καὶ
βασιλικὸς, ὡς ὁ γνωστικός. χρυσὸν μὲν πάντα τὸν ἐπὶ γῆς καὶ ὑπὸ γῆν καὶ βασιλείαν τὴν ἀπὸ
περάτων ἐπὶ πέρατα ὠκεανοῦ ὑπερορῶν, ὡς μόνης τῆς τοῦ κυρίου ἀντέχεσθαι θεραπείας.
διὸ καὶ ἐσθίων, καὶ πίνων καὶ γαμῶν ἐὰν ὁ λόγος αἱρῇ, ἀλλὰ καὶ ὀνείρους βλέπων, τὰ ἅγια
ποιεῖ καὶ νοεῖ ταύτῃ καθαρὸς εἰς εὐχὴν πάντοτε. ὁ δὲ, καὶ μετ᾽ ἀγγέλων εὔχεται, ὡς ἂν ἤδη
καὶ ἰσάγγελος, οὐδὲ ἔξω ποτὲ τῆς ἁγίας φρουρᾶς γίνεται. κἂν μόνος εὔχεται, τὸν τῶν ἁγίων
χορὸν συνιστάμενον ἔχει. διττὴν οὗτος οἶδε: καὶ τὴν μὲν τοῦ πιστεύοντος ἐνέργειαν, τὴν δὲ, τοῦ
πιστευομένου, τὴν κατ᾽ ἀξίαν ὑπεροχήν. ἐπεὶ καὶ ἡ δικαιοσύνη, διττή. ἡ μὲν, δι᾽ ἀγάπην: ἡ δὲ
διὰ φόβον. εἴρηται γοῦν, ὁ φόβος τοῦ κυρίου ἁγνὸς, διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος, οἱ γὰρ ἐκ φό-

βου

βου εἰς πίστιν καὶ δικαιοσύνην ἐπιστρέφοντες, εἰς αἰῶνα διαμένουσιν. αὐτίκα ἀποχὴν κακῶν ἐργάζεται ὁ φοβούμενος· ἀγαθοποιεῖν δὲ προτρέπει, ἐποικοδομουμένη εἰς τὸ ἑκούσιον ἡ ἀγάπη ἵνα τις ἀκούσῃ παρὰ τοῦ κυρίου, οὐκ ἔτι ὑμᾶς δούλους, ἀλλὰ φίλους λέγω, καὶ τῷ πεποιθὼς ἤδη προσίῃ ταῖς εὐχαῖς. τὸ δὲ εἶδος αὐτὸ τῆς εὐχῆς, εὐχαριστία, ἐπί τε τοῖς προγεγονόσιν, ἐπί τε τοῖς ἐνεστῶσιν, ἐπί τε τοῖς μέλλουσιν, ὡς ἤδη διὰ τὴν πίστιν παροῦσιν. τούτου δὲ ἡγεῖται, τὸ εἰληφέναι τὴν γνῶσιν. καὶ δὴ καὶ αἰτεῖται οὕτως ζῆσαι τὸν ὡρισμένον ἐν τῇ σαρκὶ βίον, ὡς γνωστικός, ὡς ἄσαρκος: καὶ τυχεῖν μὲν τῶν ἀρίστων. φυγεῖν δὲ τὰ χείρονα. αἰτεῖται δὲ καὶ ἐπικουφισμὸν περὶ ὧν ἡμαρτήσαμεν ἡμεῖς, καὶ ἐπιστροφὴν εἰς ἐπίγνωσιν. οὕτως ὀξέως ἑπόμενος τῷ καλοῦντι κατὰ τὴν ἔξοδον, ὡς ἐκεῖνος καλεῖ προάγων ὡς εἰπεῖν διὰ τὴν ἀγαθὴν συνείδησιν σπεύδων ἐπὶ τὸ εὐχαριστῆσαι. κἀκεῖ σὺν Χριστῷ γενόμενος, ἄξιον ἑαυτὸν παρασχὼν διὰ καθαρότητα, κατὰ ἀνάκρασιν ἔχειν τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ, τὴν διὰ τοῦ Χριστοῦ χορηγουμένην. οὐ γὰρ μετουσίᾳ θερμότητος θερμός, οὐδὲ πυρὸς φωτεινός, ἀλλ' εἶναι ὅλος φῶς βούλεται. οὗτος οἶδεν ἀκριβῶς τὸ εἰρημένον. ἐὰν μὴ μισήσητε τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, πρὸς ἔτι δὲ καὶ τὴν ἰδίαν ψυχήν, καὶ ἐὰν μὴ τὸ σημεῖον βαστάσητε. τάς τε γὰρ προσπαθείας τὰς σαρκικάς, πολὺ τῆς ἡδονῆς τὸ φίλτρον ἐχούσας μεμίσηκεν, καὶ καταμεγαλοφρονεῖ πάντων τῶν εἰς δημιουργίαν καὶ τροφὴν τῆς σαρκὸς οἰκείων: ἀλλὰ καὶ τῆς σωματικῆς ψυχῆς κατεξανίσταται, στόμιον ἐμβαλὼν ἀφηνιάζοντι τῷ ἀλόγῳ πνεύματι. ὅτι ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος. τὸ σημεῖον δέ, βαστάσαι τὸν θάνατόν ἐστι, περιφέρειν ἔτι ζῶντα πᾶσιν ἀποταξάμενον. ἐπεὶ μὴ ἴση δεῖν ἀγάπη τοῦ σπείραντος τὴν σάρκα, καὶ τοῦ τὴν ψυχὴν εἰς ἐπιστήμην κτίζοντος. οὗτος ἐν ἕξει γενόμενος εὐποιητικῇ θᾶττον τοῦ λέγειν καλῶς εὐεργετεῖ, τὰ μὲν τῶν ἀδελφῶν ἁμαρτήματα μερίζεσθαι εὐχόμενος εἰς ἐξομολόγησιν καὶ ἐπιστροφὴν τῶν συγγενῶν, κοινωνεῖν δὲ τῶν ἰδίων ἀγαθῶν προθυμούμενος τοῖς φιλτάτοις. αὐτοὶ δὲ οὕτω αὐτῷ οἱ φίλοι. αὔξων οὖν τὰ παρ' αὐτῷ κατατεθειμένα σπέρματα, καθ' ἣν ἐνετείλατο κύριος γεωργίαν, ἀναμάρτητος μὲν μένει, ἐγκρατὴς δὲ γίνεται, καὶ μετὰ τῶν ὁμοίων διάγει τῷ πνεύματι ἐν τοῖς χοροῖς τῶν ἁγίων, κἂν ἐπὶ γῆς ἔτι κατέχηται: οὗτος δι' ὅλης ἡμέρας καὶ νυκτὸς λέγων καὶ ποιῶν τὰ προστάγματα τοῦ κυρίου ὑπερευφραίνεται, οὐ πρωΐας μόνον ἀναστὰς καὶ μέσον ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ περιπατῶν καὶ κοιμώμενος, ἀμφιεννύμενός τε καὶ ἀποδυόμενος, καὶ διδάσκει τὸν υἱὸν ἐὰν υἱὸς ᾖ τὸ γένος, ἀχώριστος ὢν τῆς ἐντολῆς καὶ τῆς ἐλπίδος, εὐχαριστῶν ἀεὶ τῷ θεῷ καθάπερ τὰ ζῷα τὰ δοξολογοῦντα τὰ διὰ Ἡσαΐου ἀλληγορούμενα. ὑπομονητικὸς πρὸς πᾶσαν πεῖραν. ὁ κύριος φησὶν ἔδωκεν, ὁ κύριος ἀφείλετο. τοιοῦτος γὰρ καὶ ὁ Ἰώβ, ὃς καὶ τῇ ἀφαιρέσει τῶν ἐκτὸς σὺν καὶ τῇ τοῦ σώματος ὑγιείᾳ, προσαπέθετο πάντα διὰ τῆς πρὸς τὸν κύριον ἀγάπης. ἦν γάρ φησι δίκαιος, ὅσιος, ἀπεχόμενος ἀπὸ πάσης πονηρίας. τὸ δὲ ὅσιον, τὰ πρὸς τὸν θεὸν δίκαια καὶ τὴν πᾶσαν οἰκονομίαν μηνύει. ἃ δὴ ἐπιστάμενος, γνωστικὸς ἦν. χρὴ γὰρ μήτε ἐὰν ἀγαθὰ ᾖ προστετηκέναι τούτοις ἀνθρωπίνοις οὖσι, μήτε αὖ ἐὰν κακὰ ἀπεχθάνεσθαι αὐτοῖς, ἀλλὰ ἐπάνω εἶναι ἀμφοῖν, τὰ μὲν πατοῦντα, τὰ δὲ τοῖς δεομένοις παραπέμποντα. ἀσφαλὴς δὲ ἐν συμπεριφορᾷ ὁ γνωστικὸς μὴ λάθῃ ἡ συμπεριφορὰ διάθεσις γένηται. οὐδὲ ποτὲ τῶν εἰς αὐτὸν ἁμαρτησάντων μέμνηται, ἀλλὰ ἀφίησι: διὸ καὶ δικαίως εὔχεται ἄφες ἡμῖν λέγων, καὶ γὰρ ἡμεῖς ἀφίεμεν. ἓν γάρ ἐστι καὶ τοῦτο ὧν ὁ θεὸς βούλεται, μηδενὸς ἐπιθυμεῖν, μηδένα μισεῖν, ἑνὸς γὰρ θελήματος ἔργον, οἱ πάντες ἄνθρωποι. καὶ μήτι τὸν γνωστικὸν τέλειον εἶναι βουλόμενος ὁ σωτὴρ ἡμῶν, ὡς τὸν οὐράνιον πατέρα. τουτέστιν ἑαυτὸν ὁ λέγων δεῦτε τέκνα ἀκούσατέ μου φόβον κυρίου: οὐ τῆς δι' ἀγγέλων βοηθείας ἐπιδεὴς ἔτι εἶναι βούλεται τούτων, παρ' ἑαυτοῦ δὲ ἄξιον γενόμενον λαμβάνειν, καὶ τὴν φρουρὰν ἔχειν παρ' ἑαυτοῦ, διὰ τῆς εὐπειθείας. ὁ τοιοῦτος ἀπαιτεῖ παρὰ κυρίου, οὐχὶ δὲ καὶ αἰτεῖ. καὶ ἐπὶ τῶν πενομένων ἀδελφῶν, οὐκ αὐτὸς αἰτήσεται ὁ γνωστικός, οὐ χρημάτων περιουσίαν εἰς μετάδοσιν, ἐκείνοις δὲ ὧν δέονται χορηγίαν εὔξεται γενέσθαι. δίδωσι γὰρ οὕτως καὶ τὴν εὐχὴν τοῖς δεομένοις ὁ γνωστικός, καὶ τῷ διὰ τῆς εὐχῆς ἀγνώστως ἅμα καὶ ἀτύφως παρέχεται. πενία μὲν οὖν πολλάκις καὶ νόσος καὶ τοιαῦται πεῖραι ἐπὶ νουθεσίᾳ προσφέρονται καὶ πρὸς διόρθωσιν τῶν παρεληλυθότων, καὶ πρὸς ἐπιστροφὴν τῶν μελλόντων. ὁ τοιοῦτος

τὸν ἐπικουρισμοῦ τούτοις αἰτούμενος ἅτε τὸ ἐξαίρετον τῆς γνώσεως ἔχων, οὐ διὰ κενο-
δοξίαν, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τὸ εἶναι γνωστικόν, αὐτὸς ἐργάζεται τὴν εὐποιίαν ὄργανον γενόμε-
νος, τῆς τοῦ θεοῦ ἀγαθότητος. λέγουσι δὲ ἐν ταῖς παραδόσεσι Ματθίαν τὸν ἀπόστολον παρ'
ἕκαστα εἰρηκέναι, ὅτι ἐὰν ἐκλεκτοῦ γείτων ἁμαρτήσῃ, ἥμαρτεν ὁ ἐκλεκτός· εἰ γὰρ οὕτως
ἑαυτὸν ἦγεν ὡς ὁ λόγος ὑπαγορεύει, κατῃδέσθη ἂν αὐτοῦ τὸν βίον καὶ ὁ γείτων εἰς τὸ μὴ
ἁμαρτεῖν. τί τοίνυν περὶ αὐτοῦ τοῦ γνωστικοῦ φήσαιμεν; ἢ οὐκ οἴδατε φησὶν ὁ Ἀπόστολος ὅτι
ναός ἐστι τοῦ θεοῦ; θεῖος ἄρα ὁ γνωστικός, καὶ ἤδη ἅγιος· θεοφορῶν, καὶ θεοφορούμενος, αὐτίκα
τοῦ ἁμαρτῆσαι ἀλλότριον παρεισάγουσα ἡ γραφή, τοὺς μὲν παραπεσόντας τοῖς ἀλλοφύλοις, πε-
πρᾶσθαι· μὴ ἐμβλέψῃς δὲ πρὸς ἐπιθυμίαν ἀλλοτρίᾳ γυναικὶ λέγουσα, ἄντικρυς ἀλλότριον
καὶ παρὰ φύσιν τοῦ ναοῦ τοῦ θεοῦ τὴν ἁμαρτίαν λέγει. ναὸς δέ ἐστιν, ὁ μὲν μέγας, ὡς ἡ ἐκκλη-
σία· ὁ δὲ μικρός, ὡς ὁ ἄνθρωπος ὁ τὸ σπέρμα σώζων τὸ Ἀβραάμ. οὐκ ἄρα ἐπιθυμήσει τινὸς
ἑτέρου, ὁ ἔχων ἀναπαυόμενον τὸν θεόν. αὐτίκα πάντα τὰ ἐμποδὼν καταλιπών, καὶ πᾶσαν
τὴν περισπῶσαν αὐτὸν ὕλην ὑπερηφανήσας, τέμνει διὰ τῆς ἐπιστήμης τὸν οὐρανόν, καὶ διελ-
θὼν τὰς πνευματικὰς οὐσίας καὶ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν, ἅπτεται τῶν θρόνων τῶν ἄκρων,
ἐπ' ἐκεῖνο μόνον ἱέμενος, ἐφ' ὃ ἔγνω μόνον. μείξας οὖν τῇ περιστερᾷ τὸν ὄφιν, τελείως ἅμα καὶ
εὐσυνειδήτως βιοῖ, πίστιν ἐλπίδι κεράσας, πρὸς τὴν τοῦ μέλλοντος ἀπεκδοχήν. αἰσθάνεται γὰρ
τῆς δωρεᾶς ἧς ἔλαβεν, ἄξιος γενόμενος τοῦ τυχεῖν, καὶ μετατεθεὶς ἐκ δουλείας εἰς υἱοθεσίαν,
ἀνακόλουθα τῇ ἐπιστήμῃ, μή τι μὴ γνοὺς τὸν θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθείς τι πρὸς αὐτοῦ ἐπὶ τέ-
λει, πρὸς ἀξίαν τῆς χάριτος ἐνδεικνύμενος τὰ ἐνεργήματα. ἕπεται γὰρ τὰ ἔργα τῇ γνώσει,
ὡς τῷ σώματι ἡ σκιά. ἐπ' οὐδενὶ τοίνυν εἰκότως ταράσσεται τῶν συμβαινόντων, οὐδὲ ὑπο-
πτεύει τῶν κατὰ τὴν οἰκονομίαν ἐπὶ τῷ συμφέροντι γινομένων· οὐδὲ αἰσχύνεται ἀποθανεῖν,
εὐσυνείδητος ὢν ταῖς ἐξουσίαις ὀφθῆναι. πάντας ὡς ἔπος εἰπεῖν τοὺς τῆς ψυχῆς ἀποκεκα-
θαρμένους σπίλους, ὅ γε εὖ μάλα ἐπιστάμενος ἄμεινον αὐτῷ μετὰ τὴν ἔξοδον γενέσθαι. ὅθεν
οὐδέποτε τὴν ἡδονὴν καὶ τὸ συμφέρον προκρίνει τῆς οἰκονομίας. γυμνάζων ἑαυτὸν διὰ τῶν ἐν-
τολῶν, ἵνα καὶ πρὸς τὸν κύριον εὐάρεστος ἐν πᾶσι γίνηται, καὶ πρὸς τὸν κόσμον ἐπαινετός. ἐπεὶ
τὰ πάντα ἑνὸς τοῦ παντοκράτορος θεοῦ ἵσταται, εἰς τὰ ἴδια φησὶν ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ οἱ
ἴδιοι αὐτὸν οὐκ ἐδέξαντο. διὸ καὶ κατὰ τὴν τῶν κοσμικῶν χρῆσιν, οὐ μόνον εὐχαριστεῖ καὶ θαυ-
μάζει τὴν κτίσιν, ἀλλὰ καὶ χρώμενος ὡς προσῆκεν ἐπαινεῖται, ἐπεὶ τὸ τέλος αὐτῷ δι' ἐνερ-
γείας γνωστικῆς τῆς κατὰ τὰς ἐντολὰς εἰς θεωρίαν περαιοῦται. ἐνθένδε ἤδη δι' ἐπιστήμης τὰ
ἐφόδια τῆς θεωρίας καρπούμενος, μεγαλοφρόνως τι τὸ τῆς γνώσεως ἀναδεξάμενος μέγε-
θος, πρόεισιν ἐπὶ τὴν ἁγίαν τῆς μεταθέσεως ἀμοιβήν. ἀκήκοε γὰρ τοῦ ψαλμοῦ λέγοντος,
κυκλώσατε Σιὼν καὶ περιλάβετε αὐτήν. διηγήσασθε ἐν τοῖς πύργοις αὐτῆς. αἰνίσσεται γὰρ
οἶμαι τοὺς ὑψηλῶς προσδεξαμένους τὸν λόγον ὑψηλοὺς ὡς πύργους ἔσεσθαι, καὶ βεβαίως ἔν τε
τῇ πίστει καὶ τῇ γνώσει στήσεσθαι. καὶ ταῦτα μὲν ὡς ἔνι μάλιστα διὰ βραχυτάτων περὶ τοῦ
γνωστικοῦ τοῖς Ἕλλησι σπερματικῶς εἰρήσθω. ἰστέον δὲ ὅτι ἐὰν ἓν τούτων ὁ πιστὸς ἢ καὶ δεύ-
τερον κατορθώσῃ, ἀλλ' οὔτι γε ἐν πᾶσιν, ἀλλ' οὐδὲ μὴν μετ' ἐπιστήμης τῆς ἄκρας, κα-
θάπερ ὁ γνωστικός, καὶ δὴ τῆς κατὰ τὸν γνωστικὸν ἡμῖν ὡς εἰπεῖν ἀπαθείας καθ' ἣν ἡ τε-
λείωσις τοῦ πιστοῦ δι' ἀγάπης εἰς ἄνδρα τέλειον εἰς μέτρον ἡλικίας προβαίνουσα ἀφικνεῖ-
ται ἐξομοιουμένη θεῷ, ἰσάγγελος ἀληθῶς γενομένη. πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἐκ γραφῆς
μαρτύρια ἔπεισι παρατίθεσθαι· ἄμεινον δὲ οἶμαι ὑπερθέσθαι τὴν τοιαύτην φιλοτιμίαν
διὰ τὸ μῆκος τοῦ λόγου τοῖς πονεῖν ἐθέλουσι, καὶ προσεκπονεῖν τὰ δόγματα κατ' ἐκλογὴν
τῶν γραφῶν ἐπιτρέψαντες. μιᾶς δ' οὖν διὰ βραχυτάτων ἐπιμνησθήσομαι, ὡς μὴ ἀνεπι-
σημείωτον παραλιπεῖν τὸν τόπον, λέγει γὰρ ἐν τῇ προτέρᾳ τῆς πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς
„ ὁ θεῖος Ἀπόστολος, τολμᾷ τις ὑμῶν πρᾶγμα ἔχων πρὸς τὸν ἕτερον κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδί-
„ κων καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων; ἢ οὐκ οἴδατε, ὅτι οἱ ἅγιοι τὸν κόσμον κρινοῦσι καὶ τὰ ἑξῆς. με-
γίστης δ' οὔσης τῆς περικοπῆς, ταῖς ἐπικαίροις τῶν ἀποστολικῶν συγχρώμενοι λέξεσι, διὰ βρα-
χυτάτων ἐξ ἐπιδρομῆς οἷον μεταφράζοντες τὴν ῥῆσιν, τὴν διάνοιαν τοῦ ῥητοῦ τοῦ Ἀποστόλου
παραστήσομεν, καθ' ἣν τοῦ γνωστικοῦ τὴν τελειότητα ὑπογράφει. οὐ γὰρ ἐπὶ τοῦ ἀδικεῖ-
σθαι μᾶλλον ἢ ἀδικεῖν ἵστησι τὸν γνωστικὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀμνησίκακον εἶναι διδάσκει. μὴ

δὲ

δὲ εὔχεσθαι κατὰ τοῦ ἀδικήσαντος ἐπιτρέπων, ἐπεὶ γὰρ καὶ τὸν κύριον αἴτησις εὔχεσθαι
ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν παραγγείλαντα. τὸ μὲν οὖν ἐπὶ τῶν ἀδίκων κρίνεσθαι τὸν ἠδικημένον φά-
σκειν, οὐδέν, ἀλλ' ἢ αὐταποδοῦναι βούλεσθαι δοκεῖν καὶ αὐταδικῆσαι δεύτερον ἐθέλειν, ὅπερ
ὁμοίως ἐστὶν ἀδικῆσαι καὶ αὐτόν. τὸ δὲ ἐπὶ τῶν ἁγίων κρίνεσθαι ἐθέλειν τινάς, λέγειν ἐμφαί-
νει τοὺς δι' εὐχῆς τοῖς ἀδικήσασιν αὐταποδοθῆναι τὴν πλεονεξίαν αἰτουμένους. καὶ εἰσὶ μὲν
τῶν προτέρων οὗτοι δευτέρους ἀμείνους, οὐδέπω δὲ ἀπαθεῖς, ἢν μὴ ἀμνησίκακοι τέλεον γε-
νόμενοι κατὰ τὴν τοῦ κυρίου διδασκαλίαν προσεύξωνται καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν. καλὸν οὖν καὶ
φρένας καλὰς ἐκ μετανοίας αὐτοὺς τῆς εἰς τὴν πίστιν μεταλαβεῖν. εἰ γὰρ καὶ ἐχθροὺς ἡ ἀλή-
θεια τοὺς παραζηλοῦντας κεκτῆσθαι δοκεῖ, ἀλλ' οὔ τι γε αὐτὴ διεχθρεύεταί τινι. ὅ, τε γὰρ θεὸς
ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους τὸν αὐτοῦ ἐπιλάμπει ἥλιον, καὶ τὸν κύριόν γε αὐτὸν ἐπὶ δικαίους
ἔπεμψεν καὶ ἀδίκους. ὅ, τε ἐξομοιοῦσθαι βιαζόμενος θεῷ, διὰ τῆς πολλῆς ἀμνησικακίας ἀ-
φεὶς ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ, οἷον κατὰ πάντα τὸν βίον καὶ καθόλην τὴν κοσμικὴν περίλυσιν
ἑβδομάσιν ἀριθμουμένην σημαινομένην, παντί τῳ χρηστεύεται, εἰ καί τις τὸν πάντα ἐν
σαρκὶ βιοὺς χρόνον, ἀδικεῖ τὸν γνωστικόν. οὐ γὰρ τὴν κτῆσιν μόνην ἄλλοις ἐπιτρέπειν ἀξιοῖ τῶν
σπουδαίων τῶν ἠδικηκότων αὐτόν, ἀλλὰ καὶ παρ' ἐκείνων αἰτεῖσθαι τῶν κριτῶν βούλεται
τὸν δίκαιον τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν τοῖς εἰς αὐτὸν πεπλημμεληκόσι. καὶ εἰκότως, εἴ γε τὸ ἐκ-
τὸς μόνον καὶ τὸ περὶ σῶμα, κἂν μέχρι θανάτου προβαίνῃ, πλεονεκτοῦσιν οἱ ἀδικεῖν ἐπιχειροῦν-
τες, ὧν οὐδὲν οἰκεῖον τοῦ γνωστικοῦ. πῶς δ' αὖ καὶ ἀγγέλους τίς κρίνῃ τοὺς ἀποστάτας, αὐτὸς ἀ-
ποστάτης ἐκείνης τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ἀμνησικακίας γενόμενος. διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀδι-
κεῖσθε φησί, διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀποστερεῖσθε, ἀλλὰ ὑμεῖς ἀδικεῖτε καὶ ἀποστερεῖτε, εὐχόμενοι
κατὰ τούτων δηλονότι τῶν κατ' ἄγνοιαν πλημμελούντων καὶ ἀποστερεῖσθε τῆς τοῦ θεοῦ φιλαν-
θρωπίας τε καὶ ἀγαθότητος, τὸ ὅσον ἐφ' ὑμῖν τοὺς καθ' ὧν εὔχεσθε, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς οὐ τοὺς κατὰ
πίστιν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς προσηλύτους λέγων. εἰ γὰρ καὶ ὁ νῦν διεχθρεύων ὕστερον πιστεύσει,
οὐκ ἴσμεν οὐδέπω ἡμεῖς, ἐξ ὧν συνάγεται σαφῶς εἰ καὶ μὴ πάντας εἶναι, ἡμῖν γε αὐτοὺς δοκεῖν
εἶναι ἀδελφούς. ἤδη δὲ καὶ πάντας ἀνθρώπους ἑνὸς ὄντας ἔργον θεοῦ καὶ μίαν εἰκόνα, ἐπὶ μίαν
οὐσίαν περιβεβλημένους, κἂν τεθολωμένοι τύχωσιν ἄλλοι ἄλλων μᾶλλον, μόνος ὁ ἐπιστήμων
γνωρίζει καὶ διὰ τῶν κτισμάτων τὴν ἐνέργειαν, δι' ἧς αὖθις τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ προσκυνεῖ. ἢ οὐκ
οἴδατε, ὅτι ἄδικοι βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. ἀδικεῖ οὖν ὁ ἀντιδικῶν εἴτ' οὖν ἔργῳ εἴ-
τε καὶ λόγῳ, εἴτε καὶ τῇ τοῦ βούλεσθαι ἐννοίᾳ. ἣν μετὰ τὴν τοῦ νόμου παιδαγωγίαν τὸ εὐαγ-
γέλιον περιγράφει, καὶ ταῦτα τινὲς ἔτι τοιοῦτοι δῆλον, ὁποῖοι ἔτι τυγχάνουσιν οἷς αὐτοὶ
οὐ συγγινώσκετε, ἀλλὰ ἀπελούσασθε. οὐχ ἁπλῶς ὡς οἱ λοιποί, ἀλλὰ μετὰ γνώσεως τὰ πά-
θη τὰ ψυχικὰ ἀπερρίψασθε, εἰς τὸ ἐξομοιοῦσθαι ὅση δύναμις τῇ ἀγαθότητι τῆς τοῦ θεοῦ
προνοίας, διά τε τῆς ἀνεξικακίας, διά τε τῆς ἀμνησικακίας. ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους τὸ
εὐμενὲς τοῦ λόγου καὶ τῶν ἔργων, καθάπερ ὁ ἥλιος, ἐπιλάμποντες. εἴτ' οὖν μεγαλονοίᾳ τοῦτο
περιποιήσεται ὁ γνωστικός, εἴτε μιμήσει τοῦ κρείττονος, τρίτη δ' αἰτία τὸ ἄφες καὶ ἀφεθή-
σεταί σοι, βιαζομένης ὥσπερ τῆς ἐντολῆς εἰς σωτηρίαν, δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος. ἀλλ' ἡ-
γιάσθητε. τὸ γὰρ εἰς τοῦτο ἥκοντι ἕξεως ἁγίῳ εἶναι συμβαίνει, μηδενὶ τῶν παθῶν κατὰ μηδένα
τρόπον περιπίπτοντι, ἀλλ' οἷον ἀσάρκῳ ἤδη, καὶ ἄνευ τῆς δε τῆς γῆς ἁγίῳ γεγονότι. διόπερ
ἐδικαιώθητέ φησι τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου. ἐγενήθητε ὡς εἰπεῖν ὑπ' αὐτοῦ δίκαιοι εἶναι ὡς αὐτός,
καὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ὡς ἔνι μάλιστα κατὰ δύναμιν ἀνεκράθητε. μὴ γὰρ οὐ πάντα
μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐκ ἐξουσιασθήσομαι φησὶ παρὰ τὸ εὐαγγέλιόν τι ποιῆσαι ἢ νοῆσαι ἢ λα-
λῆσαι: τὰ δὲ βρώματα τῇ κοιλίᾳ καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν, ἃ ὁ θεὸς καταργήσει, του-
τέστιν, τοὺς οὕτω λογιζομένους καὶ βιοῦντας, ὡς διὰ τὸ ἐσθίειν γενομένους: μὴ οὐχὶ δὲ ἐσθίον-
τας, ἵνα ζῶσι μὲν κατὰ τὸ ἀκόλουθον, κατὰ δὲ τὸ προηγούμενον τῇ γνώσει προσανέχοντας,
καὶ μήτι οἷον σάρκας εἶναι τοῦ ἁγίου σώματος τούτους φησί. σῶμα δὲ ἀλληγορεῖται ἡ ἐκκλη-
σία κυρίου, ὁ πνευματικὸς καὶ ἅγιος χορός. ἐξ ὧν οἱ τὸ ὄνομα ἐπικεκλημένοι μόνον: βιοῦν-
τες δὲ οὐ κατὰ λόγον, σάρκες εἰσί. τὸ δὲ σῶμα τοῦτο, πνευματικόν, τουτέστιν, ἡ ἁγία ἐκ-
κλησία, οὐ τῇ πορνείᾳ, οὐδὲ τῇ ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου ἀποστάσει, ἃ πρὸς τὸν ἐθνικὸν βίον κατ'
οὐδένα τρόπον οὐδ' ὅπως τις ἐν οἰκειωτέον. πορνεύει γὰρ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ αὐτοῦ

σῶμα ὁ ἐθνικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πολιτευόμενος, εἴτ᾽ οὖν ἐν ἔργῳ, εἴτε καὶ ἐν λόγῳ, εἴτε καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐννοίᾳ. ὁ ταύτῃ κολλώμενος τῇ πόρνῃ, τῇ παρὰ τὴν διαθήκην ἐνεργείᾳ, ἄλλο σῶμα γίνεται, οὐχ ἅγιον εἰς σάρκα μίαν καὶ βίον ἐθνικὸν καὶ ἄλλην ἐλπίδα. ὁ δὲ κολλώμενος τῷ κυρίῳ ἐν πνεύματι, πνευματικὸν σῶμα, τὸ διάφορον τῆς συνόδου γένος, υἱὸς οὗτος ἅπας, ἄνθρωπος ἅγιος, ἀπαθὴς, γνωστικὸς, τέλειος, μορφούμενος τῇ τοῦ κυρίου διδασκαλίᾳ, ἵνα δὴ καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ καὶ αὐτῷ τῷ πνεύματι, προσεχὴς γενόμενος τῷ κυρίῳ, τὴν μονὴν ἐκείνην τὴν ὀφειλομένην τῷ οὕτως ἀπηνδρωμένῳ ἀπολάβῃ. ἀπόχρη τὸ δεῖγμα τοῖς ὦτα ἔχουσιν. οὐ γὰρ ἐκκυκλεῖν χρὴ τὸ μυστήριον: ἐμφαίνειν δὲ ὅσον εἰς ἀνάμνησιν τοῖς μετεσχηκόσι τῆς γνώσεως, οἳ καὶ συνήσουσιν ὅπως εἴρηται πρὸς τοῦ κυρίου, γίνεσθε ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν τέλειοι, τελείως ἀφιέντες τὰς ἁμαρτίας, καὶ ἀμνησικακοῦντες, καὶ ἐν τῇ ἕξει τῆς ἀπαθείας καταβιοῦντες. ὡς γὰρ τέλειον φαμὲν ἰατρὸν, καὶ τέλειον φιλόσοφον, οὕτως οἶμαι καὶ τέλειον γνωστικόν: ἀλλ᾽ οὐδὲν τούτων, καίτοι μέγιστον ὂν, εἰς ὁμοιότητα θεοῦ παραλαμβάνεται. οὐ γὰρ καθάπερ οἱ Στωϊκοὶ, ἀθέως πάνυ τὴν αὐτὴν ἀρετὴν ἀνθρώπου λέγομεν καὶ θεοῦ. μή τι οὖν τέλειοι γίνεσθε ὀφείλομεν ὡς ὁ πατὴρ βούλεται, ἀδύνατον γὰρ καὶ ἀμήχανον, ὡς ὁ θεός ἐστι γενέσθαι τινὰ τέλειον: βούλεται δὲ ὁ πατὴρ ζῶντας ἡμᾶς κατὰ τὴν τοῦ εὐαγγελίου ὑπακοὴν, ἀνεπιλήπτως τελείους γίγνεσθαι. εἰ οὖν κατ᾽ ἔλλειψιν λεγομένου τοῦ ῥητοῦ προσυπακούσωμεν τὸ ἐνδέον, εἰς ἀναπλήρωσιν τῆς περικοπῆς τοῖς συνιέναι δυναμένοις ἀπολελειμμένον ἐκλαβεῖν, καὶ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ γνωριοῦμεν καὶ κατ᾽ ἀξίαν τῆς ἐντολῆς, εὐσεβῶς ἅμα καὶ μεγαλοφρόνως πολιτευσόμεθα. ἐπειδὴ δὲ ἀκόλουθόν ἐστι πρὸς τὰ ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων ἐπιφερόμενα ἡμῖν ἐγκλήματα ἀπολογήσασθαι: συνεπιλαμβάνονται δὲ ἔν τισι τῶν ἀποριῶν ὁμοίως τοῖς προειρημένοις, καὶ αἱ περὶ τὴν ἄλλην διδασκαλίαν αἱρέσεις, εὖ ἂν ἔχοι. πρότερον διακαθάραντας τὰ ἐμποδὼν, εὐτρεπεῖς ἐπὶ τὰς τῶν ἀποριῶν λύσεις, εἰς τὸν ἑξῆς προϊέναι στρωματέα. πρῶτον μὲν οὖν αὐτὸ τοῦτο προσάγουσιν ἡμῖν λέγοντες, μὴ δεῖν πιστεύειν διὰ τὴν διαφωνίαν τῶν αἱρέσεων, παρατείνει γὰρ καὶ ἡ ἀλήθεια, ἄλλων ἄλλα δογματιζόντων. πρὸς οὓς φαμέν. ὅτι καὶ παρ᾽ ὑμῖν τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ παρὰ τοῖς δοκιμωτάτοις τῶν παρ᾽ Ἕλλησι φιλοσόφων πάμπολλαι γεγόνασιν αἱρέσεις, καὶ οὐδήπου φατὲ δεῖν ὀκνεῖν ἤτοι φιλοσοφεῖν καὶ ἰουδαΐζειν, τῆς διαφωνίας ἕνεκα τῆς πρὸς ἀλλήλας τῶν παρ᾽ ὑμῖν αἱρέσεων. ἔπειτα δὲ ἐπισπαρήσεσθαι τὰς αἱρέσεις τῇ ἀληθείᾳ, καθάπερ τῷ πυρῷ τὰ ζιζάνια πρὸς τοῦ κυρίου προφητικῶς, εἴρηται καὶ ἀδύνατον μὴ γενέσθαι τὸ προειρημένον ἔσεσθαι καὶ τούτου ἡ αἰτία, ὅτι παντὶ τῷ καλῷ, μῶμος ἕπεται. μή τι οὖν εἰ καὶ παραβαίη τις συνθήκας, καὶ τὴν ὁμολογίαν παρέλθοι τὴν πρὸς ἡμᾶς, διὰ τὸν ψευσάμενον τὴν ὁμολογίαν ἀφεξόμεθα τῆς ἀληθείας καὶ ἡμεῖς: ἀλλ᾽ ὡς ἀψευδεῖν χρὴ τὸν ἐπιεικῆ, καὶ μηδὲν ὧν ὑπέσχηται ἀκυροῦν, κἂν ἄλλοι τινὲς παραβαίνωσι συνθήκας. οὕτως καὶ ἡμᾶς κατὰ μηδένα τρόπον τὸν ἐκκλησιαστικὸν παραβαίνειν προσήκει κανόνα, καὶ μάλιστα τὴν περὶ τῶν μεγίστων ὁμολογίαν ἡμεῖς μὲν φυλάττομεν, οἱ δὲ, παραβαίνουσι. πιστευτέον οὖν τοῖς βεβαίως ἐχομένοις τῆς ἀληθείας. ἤδη δὲ καὶ ὡς ἐν πλάτει χρωμένοις τῇ δὲ τῇ ἀπολογίᾳ ἔνεστι φάναι πρὸς αὐτούς: ὅτι καὶ οἱ ἰατροὶ ἐναντίας δόξας κεκτημένοι κατὰ τὰς οἰκείας αἱρέσεις, ἐπ᾽ ἴσης ἔργῳ θεραπεύουσιν. μή τι οὖν κάμνων τις τὸ σῶμα καὶ θεραπείας δεόμενος, οὐ προσίεται ἰατρὸν, διὰ τὰς ἐν τῇ ἰατρικῇ αἱρέσεις. οὐκ ἄρα οὐδὲ ὁ τὴν ψυχὴν νοσῶν καὶ εἰδώλων ἔμπλεως, ἕνεκά γε τοῦ ὑγιᾶναι καὶ εἰς θεὸν ἐπιστρέψαι. προφασίσεταί που τὰς αἱρέσεις. ναὶ μὴν διὰ τοὺς δοκίμους φησὶν αἱ αἱρέσεις. δοκίμους ἤτοι τοὺς εἰς πίστιν ἀφικνουμένους λέγει ἐκλεκτικώτερον προσιόντας τῇ κυριακῇ διδασκαλίᾳ: καθάπερ τοὺς δοκίμους τραπεζίτας τὸ κίβδηλον νόμισμα τοῦ κυρίου ἀπὸ τοῦ παραχαράγματος διακρίνοντας, ἢ τοὺς ἐν αὐτῇ τῇ πίστει δοκίμους ἤδη γενομένους, κατά τε τὸν βίον, κατά τε τὴν γνῶσιν. διὰ δὴ τοῦτο ἄρα πλέονος ἐπιμελείας καὶ προμηθείας δεόμεθα εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ πῶς ἀκριβῶς βιωτέον, καὶ τίς ἡ ὄντως οὖσα θεοσέβεια. δῆλον γὰρ ὅτι δυσκόλου καὶ δυσεργοῦ τῆς ἀληθείας τυγχανούσης, διὰ τοῦτο γεγόνασι ναὶ ζητήσεις: ἀφ᾽ ὧν αἱ φίλαυτοι καὶ φιλόδοξοι αἱρέσεις, μὴ μαθόντων μὲν μὴ δὲ παρειληφότων ἀληθῶς, οἴησιν δὲ γνώσεως εἰληφότων. διὰ πλείονος τοίνυν φροντίδος ἐρευνητέον, τὴν τῷ ὄντι ἀλήθειαν ἣ μόνη περὶ τὸν ὄντως ὄντα θεὸν καταγίνεται. πόνῳ δὲ ἕπεται

γλυκεῖα

γίνεται αἵρεσίς τε καὶ μνήμη. ἐπακολουθητέον ἄρα τῷ πόνῳ τῆς εὑρέσεως διὰ τὰς αἱρέσεις, ἀλλ' οὐ τέλεον ἀποστατέον. οὐδὲ γὰρ ὀπώρας παρακειμένης, τῆς μὲν, ἀληθοῦς καὶ ὡραίου: τῆς δὲ, ἐκ κηροῦ, ὡς ὅτι μάλιστα ἐμφοροῦς πεποιημένης διὰ τὴν ὁμοιότητα, ἀμφοῖν ἀφεκτέον. διακριτέον δὲ ὁμοῦ τῇ καταληπτικῇ θεωρίᾳ καὶ τῷ κυριωτάτῳ λογισμῷ τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τοῦ φαινομένου, καὶ ὥσπερ ὁδοῦ μιᾶς μὲν τῆς βασιλικῆς τυγχανούσης, πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων τῶν μὲν, ἐπί τινα κρημνόν: τῶν δὲ, ἐπὶ ποταμὸν ῥοώδη, ἢ θάλασσαν ἀγχιβαθῆ φερουσῶν, οὐκ ἄν τις ὀκνήσαι διὰ τὴν διαφωνίαν ὁδεῦσαι. χρήσαιτο δ' ἂν τῇ ἀκινδύνῳ καὶ βασιλικῇ καὶ λεωφόρῳ: οὕτως ἄλλα ἄλλων περὶ ἀληθείας λεγόντων, οὐκ ἀποστατέον. ἐπιμελέστερον δὲ θηρατέον, τὴν ἀκριβεστάτην περὶ αὐτῆς γνῶσιν. ἐπεὶ κἂν τοῖς κηπευομένοις λαχάνοις συναναφύονται καὶ πόαι. μή τι οὖν ἀπέχονται οἱ γεωργοὶ, τῆς κηπευτικῆς ἐπιμελείας. ἔχοντες οὖν πολλὰς ἐκ φύσεως ἀφορμὰς πρὸς τὸ ἐξετάζειν τὰ λεγόμενα, καὶ τῆς ἀληθείας τὴν ἀκολουθίαν ἐξευρίσκειν ὀφείλομεν. διὸ καὶ εἰκότως κρινόμεθα, οἷς δέον πείθεσθαι, μὴ συγκατιθέμενοι, μὴ διαστέλλοντες τὸ μαχόμενον καὶ ἀπρεπὲς καὶ παρὰ φύσιν καὶ ψεῦδος ἀπό τε τἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀκολούθου, καὶ τοῦ πρέποντος, καὶ τοῦ κατὰ φύσιν, αἷς ἀφορμαῖς καταχρηστέον εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ὄντως οὔσης ἀληθείας. ματαία τοίνυν τοῖς Ἕλλησιν ἡ πρόφασις αὕτη. τοῖς μὲν γὰρ βουλομένοις ἔξεστι καὶ τὸ εὑρεῖν τὴν ἀλήθειαν: τοῖς δὲ, αἰτίας ἀλόγους προβαλλομένοις, ἀναπολόγητος ἡ κρίσις. πότερον γὰρ, ἀναιροῦσιν, ἢ συγκατατίθενται εἶναι, ἀπόδειξιν· οἶμαι πάντας ἂν ὁμολογήσειν ἄνευ τῶν τὰς αἰσθήσεις ἀναιρούντων. ἀποδείξεως δ' οὔσης, ἀνάγκη συγκαταβαίνειν εἰς τὰς ζητήσεις, καὶ δι' αὐτῶν τῶν γραφῶν ἐκμανθάνειν ἀποδεικτικῶς, ὅπως μὲν ἀπεσφάλησαν αἱ αἱρέσεις: ὅπως δὲ ἐν μόνῃ τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ, ἥ τε ἀκριβεστάτη γνῶσις, καὶ ἡ τῷ ὄντι ἀρίστη αἵρεσις. τῶν τε ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἐκτρεπομένων, οἱ μὲν, σφᾶς αὐτοὺς μόνους: οἱ δὲ, καὶ τοὺς πέλας ἐξαπατᾶν ἐπιχειροῦσιν. οἱ μὲν οὖν δοξόσοφοι καλούμενοι, οἳ τὴν ἀλήθειαν εὑρηκέναι νομίζοντες, οὐκ ἔχοντες ἀπόδειξιν οὐδὲ μίαν ἀληθῆ, ἑαυτοὺς οὗτοι ἀπατῶσιν ἀναπεπαῦσθαι νομίζοντες. ὧν πλῆθος οὐκ ὀλίγον, τάς τε ζητήσεις ἐκτρεπομένων διὰ τοὺς ἐλέγχους, ἀποφευγόντων δὲ καὶ τὰς διδασκαλίας διὰ τὴν κατάγνωσιν. οἱ δὲ τοὺς προσιόντας ἐξαπατῶντες, πανοῦργοι σφόδρα. οἳ καὶ παρακολουθοῦντες αὑτοῖς ὅτι μηδὲν ἐπίστανται, πιθανοῖς ὅμως ἐπιχειρήμασι σκοτίζουσι τὴν ἀλήθειαν. ἑτέρα δ' οἶμαι τῶν πιθανῶν ἐπιχειρημάτων, καὶ ἑτέρα τῶν ἀληθῶν ἡ φύσις. καὶ ὅτι τῶν αἱρέσεων ἀνάγκη τὴν ὀνομασίαν πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς ἀληθείας λέγεσθαι γινώσκομεν. ἀφ' ἧς τινὰ ἀποσπάσαντες, ἐπὶ λύμῃ τῶν ἀνθρώπων οἱ σοφισταὶ, τὰς ἐξευρημένας σφίσιν ἀνθρωπίνας τέχνας ἐγκατορύξαντες αὐχοῦσι προεστάναι, διατριβῆς μᾶλλον ἢ ἐκκλησίας. ἀλλ' οἱ πονεῖν ἕτοιμοι ἐπὶ τοῖς καλλίστοις, οὐ πρότερον ἀποστήσονται ζητοῦντες τὴν ἀλήθειαν, πρὶν ἂν τὴν ἀπόδειξιν ἀπ' αὐτῶν λάβωσι τῶν γραφῶν. ἔστι μὲν οὖν κοινά τινα τῶν ἀνθρώπων κριτήρια, καθάπερ τὰ αἰσθητήρια: τὰ δ' ἄλλα τῶν βουληθέντων καὶ ἀσκησάντων τὰ ἀληθῆ τὰ διὰ νοῦ καὶ λογισμοῦ τεχνικὰ, λόγων ἀληθῶν τε καὶ ψευδῶν, μέγιστον δὲ τὸ καὶ τὴν οἴησιν ἀποθέσθαι ἐν μέσῳ καταστάντας ἀκριβοῦς ἐπιστήμης καὶ προπετοῦς δοξοσοφίας, καὶ γνῶναι, ὅτι ὁ τὴν αἰώνιον ἐλπίζων ἀνάπαυσιν γινώσκει καὶ τὴν εἴσοδον αὐτῆς ἐπίπονον οὖσαν καὶ τεθλιμμένην. ὅ, τε ἅπαξ εὐαγγελισθεὶς, καὶ τὸ σωτήριον φησὶν ἐν ᾗ ὥρᾳ ἐπέγνω, μὴ ἐπιστρεφέσθω εἰς τὰ ὀπίσω καθάπερ ἡ Λὼτ γυνὴ, μὴ δὲ εἰς τὸν πρότερον βίον τὸν τοῖς αἰσθητοῖς προσανέχοντα: μὴ δὲ μὴν εἰς τὰς αἱρέσεις πάλιν δρομάτω. ἐθίζουσι γὰρ ἀμηγέπη τὸν οὕτω μὴ γινώσκουσαν θεόν. ὁ γὰρ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ τὸν οὕτως πατέρα καὶ διδάσκαλον τῆς ἀληθείας, τὸν ἀναγεννῶντα καὶ ἀνακτίζοντα, καὶ τιθηνούμενον τὴν ψυχὴν τὴν ἐξειλεγμένην, οὐκ ἔστι μου ἄξιος λέγει τοῦ εἶναι υἱὸς θεοῦ καὶ μαθητὴς θεοῦ, ὁμοῦ καὶ φίλος καὶ συγγενής. οὐδεὶς γὰρ εἰς τὰ ὀπίσω βλέπων, καὶ ἐπιβάλλων τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, εὔθετος τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ. ἀλλ' ὡς ἔοικεν τοῖς πολλοῖς καὶ μέχρι νῦν δοκεῖ ἡ Μαριὰμ, λεχὼ εἶναι διὰ τὴν τοῦ παιδίου γέννησιν, οὐκ οὖσα λεχώ. καὶ γὰρ μετὰ τὸ τεκεῖν αὐτὴν μαιωθεῖσαν, φασί τινες παρθένον εὑρεθῆναι. τοιαῦται δ' ἡμῖν αἱ κυριακαὶ γραφαὶ, τὴν ἀλήθειαν ἀποτίκτουσαι, καὶ μένουσαι παρθένοι μετὰ τῆς ἐπικρύψεως τῶν τῆς ἀληθείας μυστηρίων. τέτοκεν καὶ οὐ τέτοκεν φησὶν ἡ γραφή. ὡς ἂν ἐξ αὐτῆς οὐκ

ἐκ συνδυασμοῦ συλλαβοῦσαι. διό περ τοῖς γνωστικοῖς κεκυήκασιν αἱ γραφαί. αἱ δὲ αἱρέσεις
οὐκ ἐκμαθοῦσαι ὡς μὴ κεκυηκυίας, παραπέμπονται. πάντων δὲ ἀνθρώπων τὴν αὐτὴν κρί-
σιν ἐχόντων, οἱ μὲν ἀκολουθοῦντες τῷ αἱροῦντι λόγῳ, ποιοῦνται τὰς πίστεις· οἱ δὲ ἡδοναῖς σφᾶς
αὐτοὺς ἐκδεδωκότες βιάζονται πρὸς τὰς ἐπιθυμίας τὴν γραφήν. δεῖ δ' οἶμαι τῷ τῆς ἀλη-
θείας ἐραστῇ, ψυχικῆς εὐτονίας· σφάλλεσθαι γὰρ ἀνάγκη μέγιστα τοὺς μεγίστοις ἐγχειροῦντας
πράγμασιν, ἢν μὴ τὸν κανόνα τῆς ἀληθείας παρ' αὐτῆς λαβόντες ἔχωσι τῆς ἀληθείας. οἱ
τοιοῦτοι δὲ ἅτε ἀποπεσόντες τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ καὶ τοῖς πλείστοις τῶν κατὰ μέρος σφάλλονται
εἰκότως, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἀληθῶν καὶ ψευδῶν κριτήριον, συγγεγυμνασμένον ἀκριβῶς τὰ δέον-
τα αἱρεῖσθαι. εἰ γὰρ ἐκέκτηντο, ταῖς θείαις ἐπείθοντο ἂν γραφαῖς. καθάπερ οὖν εἴ τις ἐξ ἀνθρώ-
πων θηρίον γένοιτο παραπλησίως τοῖς ὑπὸ τῆς Κίρκης φαρμαχθεῖσιν, οὕτως ἄνθρωπος εἶναι
τοῦ θεοῦ καὶ πιστὸς τῷ κυρίῳ διαμένειν, ἀπολώλεκεν ὁ ἀναλακτίσας τὴν ἐκκλησιαστικὴν πα-
ράδοσιν, καὶ ἀποσκιρτήσας εἰς δόξας αἱρέσεως ἀνθρωπίνων. ὁ δὲ ἐκ τῆς δὲ τῆς ἀπάτης πα-
λινδρομήσας, κατακούσας τῶν γραφῶν, καὶ τὸν ἑαυτοῦ βίον ἐπιστρέψας τῇ ἀληθείᾳ, οἷον ἐξ
ἀνθρώπου θεὸς ἀποτελεῖται. ἔχομεν γὰρ τὴν ἀρχὴν τῆς διδασκαλίας τὸν κύριον, διά τε
τῶν προφητῶν, διά τε τοῦ εὐαγγελίου, καὶ διὰ τῶν μακαρίων ἀποστόλων πολυτρόπως καὶ
πολυμερῶς ἐξ ἀρχῆς εἰς τέλος ἡγούμενον τῆς γνώσεως. τὴν ἀρχὴν δ' εἴ τις ἑτέρου δεῖσθαι
ὑπολάβοι, οὐκέτ' ἂν οὕτως ἀρχὴ φυλαχθείη. ὁ μὲν οὖν ἐξ ἑαυτοῦ πιστὸς τῇ κυριακῇ γραφῇ τε
καὶ φωνῇ ἀξιόπιστος εἰκότως ἂν διὰ τοῦ κυρίου πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων εὐεργεσίαν ἐνεργου-
μένη. ἀμέλει πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων εὕρεσιν, αὐτῇ χρώμεθα κριτηρίῳ, τὸ κρινόμενον δὲ
πᾶν ἔτι ἄπιστον πρὶν κριθῆναι. ὥστ' οὐδ' ἀρχὴ τὸ κρίσεως δεόμενον· εἰκότως τοίνυν πίστει πε-
ριλαβόντες ἀναπόδεικτον τὴν ἀρχὴν ἐκ περιουσίας, καὶ τὰς ἀποδείξεις παρ' αὐτῆς τῆς
ἀρχῆς περὶ τῆς ἀρχῆς λαβόντες, φωνῇ κυρίου παιδευόμεθα πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀλη-
θείας. οὐ γὰρ ἁπλῶς ἀποφαινομένοις ἀνθρώποις προσέχοιμεν, οἷς καὶ ἀνταποφαίνεσθαι ἐπ'
ἴσης ἔξεστιν, εἰ δ' οὐκ ἀρκεῖ μόνον ἁπλῶς εἰπεῖν τὸ δόξαν, ἀλλὰ πιστώσασθαι δεῖ τὸ λεχθέν, οὐ
τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀναμένομεν μαρτυρίαν, ἀλλὰ τῇ τοῦ κυρίου φωνῇ πιστούμεθα τὸ ζητούμενον,
ἣ πασῶν ἀποδείξεων ἐχεγγυωτέρα, μᾶλλον δὲ ἡ μόνη ἀπόδειξις οὖσα τυγχάνει, καθ' ἣν
ἐπιστήμην οἱ μὲν ἀπογευσάμενοι μόνον τῶν γραφῶν, πιστοί· οἱ δὲ καὶ προσωτέρω χωρήσαντες,
ἀκριβεῖς γνώμονες τῆς ἀληθείας ὑπάρχουσιν οἱ γνωστικοί· ἐπεὶ κἀν τοῖς κατὰ τὸν βίον ἔχουσί
τι πλέον οἱ τεχνῖται τῶν ἰδιωτῶν. καὶ παρὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας ἐκτυποῦσι τὸ βέλτιον· οὕτως
οὖν καὶ ἡμεῖς ἀπ' αὐτῶν περὶ αὐτῶν τῶν γραφῶν τελείως ἀποδεικνύντες ἐκ πίστεως πει-
θόμεθα ἀποδεικτικῶς. κἂν τολμήσωσι προφητικαῖς χρήσασθαι γραφαῖς καὶ οἱ τὰς αἱρέ-
σεις μετιόντες, πρῶτον μὲν, οὐ πάσαις, ἔπειτα, οὐ τελείαις, οὐδὲ ὡς τὸ σῶμα καὶ τὸ ὕφος τῆς
προφητείας ὑπαγορεύει, ἀλλ' ἐκλεγόμενοι τὰ ἀμφιβόλως εἰρημένα, εἰς τὰς ἰδίας μετάγουσι
δόξας, ὀλίγας σποράδην ἀπανθιζόμενοι φωνάς· οὐ τὸ σημαινόμενον ἀπ' αὐτῶν σκοποῦντες,
ἀλλ' αὐτῇ ψιλῇ ἀποχρώμενοι τῇ λέξει, σχεδὸν γὰρ ἐν πᾶσιν οἷς προσφέρονται ῥητοῖς, εὕροις
ἂν αὐτοὺς ὡς τοῖς ὀνόμασι μόνοις προσέχουσι, τὰ σημαινόμενα ὑπαλλάττοντες· οὔθ' ὡς λέ-
γονται γινώσκοντες, οὔθ' ὡς ἔχειν πεφύκασι χρώμενοι, αἷς καὶ δὴ κομίζουσιν ἐκλογαῖς, ἡ ἀλή-
θεια δὲ, οὐκ ἐν τῷ μετατιθέναι τὰ σημαινόμενα εὑρίσκεται, οὕτω μὲν γὰρ ἀνατρέψουσι πᾶ-
σαν ἀληθῆ διδασκαλίαν, ἀλλ' ἐν τῷ διασκέψασθαι τί τῷ κυρίῳ καὶ τῷ παντοκράτορι θεῷ
τελείως οἰκεῖόν τε καὶ πρέπον. κἀν τῷ βεβαιοῦν ἕκαστον τῶν ἀποδεικνυμένων κατὰ τὰς γρα-
φὰς, ἐξ αὐτῶν πάλιν τῶν ὁμοίων γραφῶν. οὔτ' οὖν ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν ἐθέλουσιν
αἰδούμενοι καταλύσασθαι τὸ τῆς φιλαυτίας πλεονέκτημα, οὔτ' ἔχουσιν ὅπως διαθῶνται τὰς
αὐτῶν δόξας βιαζόμενοι τὰς γραφάς· φθάσαντες δὲ ἐξενηνόχασιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους δόγματα
ψευδῆ. σχεδὸν ἁπάσαις ταῖς γραφαῖς ἐναργῶς μαχόμενοι καὶ ἀεὶ ὑφ' ἡμῶν τῶν ἀντιλεγόν-
των αὐτοῖς ἐλεγχόμενοι, τὸ λοιπὸν ἔτι καὶ νῦν ὑπομένουσι, τὰ μὲν, μὴ προσίεσθαι τῶν προ-
φητικῶν· τὰ δὲ, ἡμᾶς αὐτοὺς ὡς ἄλλως γεγονότας φύσεως, μὴ οἵους τε εἶναι συνεῖναι τὰ οἰκεῖα
ἐκείνοις διαβάλλουσιν. ἐνίοτε δὲ καὶ τὰ ἑαυτῶν διελεγχόμενοι ἀρνοῦνται δόγματα, ἄντικρυς
ὁμολογεῖν αἰδούμενοι ἃ κατ' ἰδίαν αὐχοῦσι, διδάσκοντες οὕτως· οὕτω γὰρ κατὰ πάσας ἐστὶν
ἰδεῖν τὰς αἱρέσεις ἐπιόντας αὐτῶν τὰς μοχθηρίας τῶν δογμάτων. ἐπειδὰν γὰρ ἀνατρέ-

πωνται

πονται πρὸς ἡμῶν, δεικνύντων αὐτοὺς σαφῶς ἐναντιουμένους ταῖς γραφαῖς, δυοῖν θάτερον ὑπὸ τῶν προεστώτων τοῦ δόγματός ἐστι θεάσασθαι γινόμενον· ἢ γὰρ τῆς ἀκολουθίας τῶν σφετέρων δογμάτων, ἢ τῆς προφητείας αὐτῆς, μᾶλλον δὲ τῆς ἑαυτῶν ἐλπίδος καταφρονοῦσιν. αἱροῦνται δὲ ἑκάστοτε τὸ δόξαν αὐτοῖς ὑπάρχειν ἐναργέστερον, ἢ τὸ πρὸς τοῦ κυρίου διὰ τῶν προφητῶν εἰρημένον καὶ ὑπὸ τοῦ εὐαγγελίου. πρὸς ἔτι δὲ καὶ τῶν ἀποστόλων συμμαρτυρούμενόν τε καὶ βεβαιούμενον. ὁρῶντες οὖν τὸν κίνδυνον αὐτοῖς, οὐ περὶ ἑνὸς δόγματος, ἀλλὰ περὶ τὸ τὰς αἱρέσεις διατηρεῖν οὐ τὴν ἀλήθειαν ἐξευρίσκειν, τοὺς μὲν γὰρ ἐν μέσῳ καὶ προχείρους ἐντυχόντες παρ' ἡμῖν ὡς εὐτελῶν καταπεφρονήκασιν. ὑπερβαίνοντες δὲ σπουδάζοντες τὸ κοινὸν τῆς πίστεως, ἐξέβησαν τὴν ἀλήθειαν. μὴ γὰρ μαθόντες τὰ τῆς γνώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς μυστήρια, μηδὲ χωρήσαντες τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀληθείας, μέχρι τοῦ βάθους τῶν πραγμάτων κατελθεῖν ἀπορραθυμήσαντες, ἐξ ἐπιπολῆς ἀναγνόντες, παρεπέμψαντο τὰς γραφάς· ὑπὸ δοξοσοφίας τοίνυν ἐπηρμένοι, ἐρίζοντες διατελοῦσι, δῆλοι γεγονότες, ὡς τοῦ δοκεῖν μᾶλλον, ἤπερ τοῦ φιλοσοφεῖν προνοοῦνται· αὐτίκα οὐκ ἀναγκαίας ἀρχὰς πραγμάτων καταβαλλόμενοι, δόξαις τε ἀνθρωπίναις κεκινημένοι, ἔπειτα ἀναγκαίως τέλος ἀκολουθεῖν αὐτοῖς ἐκβιαζόμενοι, διαπληκτίζονται διὰ τοὺς ἐλέγχους πρὸς τοὺς τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν μεταχειριζομένους. καὶ πάντα μᾶλλον ὑπομένουσι, καὶ πάντα φασὶ κάλων κινοῦσι, κἂν ἀσεβεῖν διὰ τὸ ἀπιστεῖν ταῖς γραφαῖς μέλλωσιν, ἤπερ μετατίθενται ὑπὸ φιλοτιμίας τῆς αἱρέσεως, καὶ τῆς πολυθρυλλήτου κατὰ τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν πρωτοκαθεδρίας. δι' ἣν κἀκείνην τὴν συμποτικὴν διὰ τῆς ψευδωνύμου ἀγάπης πρωτοκλισίαν ἀσπάζονται· ἡ παρ' ἡμῖν δὲ τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσις, ἐκ τῶν ἤδη πιστῶν τοῖς οὔπω πιστοῖς ἐκπορίζεται τὴν πίστιν· ἥτις οὐσία ὡς εἰπεῖν ἀποδείξεως καθίσταται. ἀλλ' ὡς ἔοικεν πᾶσα αἵρεσις, ἀρχὴν ὦτα ἀκούοντα οὐκ ἔχει τὸ σύμφορον, μόνον δὲ, τοῖς πρὸς ἡδονὴν ἀνεῳγότα. ἐπεὶ κἂν ἰάθη τις αὐτῶν, ἐπείθεσθαι τῇ ἀληθείᾳ μόνον ἐβουλήθη. τριττὴ δὲ θεραπεία οἰήσεως, καθάπερ καὶ παντὸς πάθους. μάθησίς τε τοῦ αἰτίου, καὶ τὸ πῶς ἂν ἐξαιρεθείη τρόπος· καὶ τρίτον ἡ ἄσκησις τῆς ψυχῆς, καὶ ὁ ἐθισμὸς πρὸς τοῖς κριθεῖσιν ὀρθῶς ἔχειν ἀκολουθεῖν δύνασθαι· ὡς γὰρ ὀφθαλμὸς τεταραγμένος, οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ τοῖς παρὰ φύσιν θολωθεῖσα δόγμασιν, οὐχ οἵα τε τὸ φῶς τῆς ἀληθείας διϊδεῖν ἀκριβῶς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν ποσὶ παρορᾷ· ἐν οὖν θολερῷ ὕδατι καὶ τὰς ἐγχέλεις ἁλίσκεσθαι φασὶν ἀποτυφλουμένας· καὶ καθάπερ τὰ πονηρὰ παιδία, τὸν παιδαγωγὸν ἀποκλείει, οὕτως οὗτοι τὰς προφητείας εἴργουσιν, ἑαυτῶν τῆς ἐκκλησίας ὑφορώμενοι δι' ἔλεγχον καὶ νουθεσίαν· ἀμέλει πάμπολλα συγκαττύουσι ψεύσματά τε καὶ πλάσματα, ἵνα δὴ εὐλόγως δόξωσι μὴ προσίεσθαι τὰς γραφάς. πῶς τοίνυν οὐκ εὐσεβεῖς δυσαρεστούμενοι ταῖς θείαις ἐντολαῖς, τουτέστι τῷ ἁγίῳ πνεύματι· ὥσπερ δὲ αἱ ἀμυγδάλαι κεναὶ λέγονται, οὐκ ἐν αἷς μηδέν ἐστιν, ἀλλ' ἐν αἷς ἄχρηστον τὸ ἐνόν, οὕτως τοὺς αἱρετικοὺς τοὺς κενοὺς τῶν τοῦ θεοῦ βουλημάτων καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ παραδόσεων εἶναι φαμέν, πικρίζοντας ὡς ἀληθῶς κατὰ τὴν ἀγρίαν ἀμυγδαλῆν, ἐξάρχοντας δογμάτων, πλὴν ὅσα δι' ἐνάργειαν τῶν ἀληθῶν ἀποθέσθαι καὶ ἀποκρύψαι οὐκ ἴσχυσαν· καθάπερ τοίνυν ἐν πολέμῳ οὐ λειπτέον τὴν τάξιν, ἣν ὁ στρατηγὸς ἔταξε τῷ στρατιώτῃ, οὕτως οὐδὲ ἣν ἔδωκεν ὁ λόγος ἀρχηγὸς ἀληθείας γνώσεώς τε καὶ βίου λειπτέον τάξιν. οἱ πολλοὶ δὲ οὐδὲ τοῦτο ἐξητάκασιν, εἰ ἔστι τινὶ ἀκολουθητέον, καὶ τίνι τούτῳ, καὶ ὅπως. οἷος γὰρ ὁ λόγος, τοιός δὲ καὶ ὁ βίος εἶναι τῷ πιστῷ προσήκει, ὡς ἕπεσθαι δύνασθαι τῷ θεῷ ἐξ ἀρχῆς τὰ πάντα, εὐθεῖαν περαίροντι· ἐπὰν δὲ παραβῇ τις τὸν λόγον καὶ διὰ τούτου τὸν θεόν, εἰ μὲν διὰ τὸ αἰφνίδιον προσπεσεῖν τινὰ φαντασίαν ἠσθένησεν, προχείρους τοὺς τὰς φαντασίας τὰς λογικὰς ποριστέον· εἰ δὲ τῷ ἔθει τῷ προκατεσχηκότι ἡττηθεὶς γέγονεν ἤ φησιν ἡ γραφὴ χυδαῖος, ἀποπαυστέον τὸ ἔθος εἰς τὸ παντελές, καὶ πρὸς τὸ ἀντιλέγειν αὐτῷ τὴν ψυχὴν γυμναστέον· εἰ δὲ καὶ μαχόμενα δόγματα ἐφέλκεσθαί τινας δοκεῖ, ὑπεξαιρετέον ταῦτα καὶ πρὸς τοὺς εἰρηνοποιοὺς τῶν δογμάτων πορευτέον, οἳ κατεπᾴδουσι ταῖς θείαις γραφαῖς τοὺς ψοφοδεεῖς τῶν ἀπείρων, τὴν ἀλήθειαν διὰ τῆς ἀκολουθίας τῶν διαθηκῶν σαφηνίζοντες. ἀλλ' ὡς ἔοικεν ῥέπομεν ἐπὶ τὰ ἔνδοξα μᾶλλον κἂν ἐναντία τυγχάνῃ, ἤπερ ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν· αὐστηρὰ γάρ ἐστι καὶ σεμνή· καὶ δὴ τριῶν οὐσῶν διαθέσεων τῆς ψυχῆς, ἀγνοίας, οἰήσεως, ἐπιστήμης, οἱ μὲν ἐν τῇ ἀγνοίᾳ, τὰ ἔθνη· οἱ δὲ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἡ ἐκκλησία ἡ ἀληθής· οἱ δὲ ἐν οἰήσει, οἱ

κατὰ τὰς αἱρέσεις. οὐδὲν γοῦν χαλεπὸν ἰδεῖν ἐστι τοὺς ἐπισταμένους περὶ ὧν ἴσασι διαβεβαιουμένους καὶ περὶ ὧν οἴονται, ὅσον γε ἔστι τῷ διαβεβαιοῦσθαι ἄνευ τῆς ἀποδείξεως. καταφρονοῦσι γοῦν ἀλλήλων καὶ καταγελῶσι. καὶ συμβαίνει τὸν αὐτὸν νοῦν, παρ' οἷς μὲν ἐντιμότατον εἶναι: παρ' οἷς δὲ παρανοίας ἑαλωκέναι. καί τοι μεμαθήκαμεν, ἄλλο μέν τοι εἶναι ἡδονήν, ἣν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἀπονεμητέον: ἄλλο δέ τι ἔριν, ἣν ἐν ταῖς αἱρέσεσι προσκριτέον· ἄλλο χαράν, ἣν τῇ ἐκκλησίᾳ προσοικειωτέον: ἄλλο δὲ εὐφροσύνην, ἣν τῷ κατὰ ἀλήθειαν ἀποδοτέον γνωστικῷ. ὡς δὲ ἐὰν προσέχῃ τις Ἰσχομάχῳ, γεωργὸν αὐτὸν ποιήσει, καὶ Λάμπιδι ναύκληρον, καὶ Χαριδήμῳ στρατηγόν, καὶ Σίμωνι ἱππικόν, καὶ Πέρδικι κάπηλον, καὶ Κροβύλῳ ὀψοποιόν, καὶ Ἀρχελάῳ ὀρχηστήν, καὶ Ὁμήρῳ ποιητήν, καὶ Πύρρωνι ἐριστικόν, καὶ Δημοσθένει ῥήτορα, καὶ Χρυσίππῳ διαλεκτικόν, καὶ Ἀριστοτέλει φυσικόν, καὶ φιλόσοφον Πλάτωνι: οὕτως ὁ τῷ κυρίῳ πειθόμενος καὶ τῇ δοθείσῃ δι' αὐτοῦ κατακολουθήσας προφητείᾳ τελέως ἐκτελεῖται κατ' εἰκόνα τοῦ διδασκάλου, ἐν σαρκὶ περιπολῶν θεός. ἀποπίπτουσιν ἄρα τοῦδε τοῦ ὕψους οἱ μὴ ἑπόμενοι θεῷ ἐὰν ἡγῆται: ἡγεῖται δὲ κατὰ τὰς θεοπνεύστους γραφάς. μυρίων γοῦν ὄντων κατ' ἀριθμὸν ἃ πράσσουσιν ἄνθρωποι, σχεδὸν δύο εἰσὶν ἀρχαὶ πάσης ἁμαρτίας, ἄγνοια, καὶ ἀσθένεια, ἄμφω δὲ ἐφ' ἡμῖν, τῶν μήτε ἐθελόντων μανθάνειν: μήτε αὖ τῆς ἐπιθυμίας κρατεῖν. τούτων δέ, δι' ἣν μὲν οὐ καλῶς κρίνουσι: δι' ἣν δὲ οὐκ ἰσχύουσι τοῖς ὀρθῶς κριθεῖσιν, οὔτε γὰρ ἀπατηθείς τις τὴν γνώμην δύναιτ' ἂν εὖ πράττειν κἂν πάνυ δυνατὸς ᾖ τὰ γνωσθέντα ποιεῖν, οὔτε καὶ κρίνειν τὸ δέον ἱκανὸς ὢν ἄμεμπτον ἑαυτὸν παράσχοι τ' ἂν ἐν τοῖς ἔργοις ἀσθενῶν. ἀκολούθως τοίνυν δύο τῷ γένει καὶ παιδεῖαι παραδίδονται πρόσφοροι, ἑκατέρᾳ τῶν ἁμαρτιῶν, τῇ μέν, ἡ γνῶσίς τε καὶ ἡ τῆς ἐκ τῶν γραφῶν μαρτυρίας ἐναργὴς ἀπόδειξις: τῇ δέ, ἡ κατὰ λόγον ἄσκησις, ἐκ πίστεώς τε καὶ φόβου παιδαγωγουμένη. ἄμφω δ' εἰς τὴν τελείαν ἀγάπην συναύξουσιν. τέλος δὲ οἶμαι τοῦ γνωστικοῦ, τό γε ἐνταῦθα διττόν. ἐφ' ὧν μὲν ἡ θεωρία ἡ ἐπιστημονική, ἐφ' ὧν δὲ ἡ πρᾶξις. εἴη μὲν οὖν καὶ τούσδε τοὺς αἱρετικοὺς καταμαθόντας ἐκ τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων σωφρονισθῆναί τε καὶ ἐπιστρέψαι ἐπὶ τὸν παντοκράτορα θεόν. εἰ δὲ καθάπερ αἱ κωφαὶ τῶν ὄφεων, τῆς καινῶς μὲν λεγομένου, ἀρχαιοτάτου δὲ μὴ ἐπαΐοιεν ᾄσματος, παιδευθεῖεν οὖν πρὸς τοῦ θεοῦ τὰς πρὸ τῆς κρίσεως πατρῴας νουθεσίας ὑπομένοντες ἔστ' ἂν καταισχυνθέντες μετανοήσωσιν, ἀλλὰ μὴ εἰς τὴν παντελῆ φέροντες ἑαυτοὺς διὰ τῆς ἀπηνοῦς ἀπειθείας ἐμβάλοιεν κρίσιν. γίνονται γὰρ καὶ μερικαί τινες παιδεῖαι, ἃς κολάσεις ὀνομάζουσιν, εἰς ἃς ἡμῶν οἱ πολλοὶ τῶν ἐν παραπτώματι γενομένων ἐκ τοῦ λαοῦ τοῦ κυριακοῦ κατολισθαίνοντες περιπίπτουσιν, ἀλλ' ὡς πρὸς τοῦ διδασκάλου ἢ τοῦ πατρὸς οἱ παῖδες, οὕτως ἡμεῖς πρὸς τῆς προνοίας κολαζόμεθα. θεὸς δὲ οὐ τιμωρεῖται. ἔστι γὰρ ἡ τιμωρία κακοῦ ἀνταπόδοσις, κολάζει μέν τοι πρὸς τὸ χρήσιμον καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ τοῖς κολαζομένοις. ταυτὶ μὲν ἀποτρέψαι βουλόμενος τῆς εἰς τὰς αἱρέσεις εὐεμπτωσίας, τοὺς φιλομαθοῦντας παρεθέμην: τοὺς δὲ τῆς ἐπιπολαζούσης, εἴτε ἀμαθίας, εἴτε ἀβελτηρίας, εἴτε καχεξίας, εἴθ' ὅτι δή ποτε χρὴ καλεῖν αὐτήν, ἀποπαῦσαι γλιχόμενος, μεταπεῖσαι δὲ καὶ προσαγαγεῖν τῇ ἀληθείᾳ τούς γε μὴ παντάπασιν ἀνιάτους ἐπιχειρῶν τοῖσδε συνεχρησάμην τοῖς λόγοις. εἰσὶ γάρ, οἳ οὐδὲ ἀνέχονται τὴν ἀρχὴν ἐπακοῦσαι τῶν πρὸς τὴν ἀλήθειαν προτρεπόντων. καὶ δὴ φλυαρεῖν ἐπιχειροῦσι βλασφήμοις τῆς ἀληθείας καταχέοντες λόγοις σφίσιν αὐτοῖς τὰ μέγιστα τῶν ὄντων ἐγνωκέναι συγχωροῦντες. οὐ μαθόντες, οὐ ζητήσαντες, οὐ πονέσαντες, οὐχ εὑρόντες τὴν ἀκολουθίαν, οὓς ἐλεήσειεν ἄν τις ἢ μισήσειε τῆς τοιαύτης διαστροφῆς. εἰ δέ τις ἰάσιμος τυγχάνει, φέρειν δυνάμενος ὡς πῦρ ἢ σίδηρον τῆς ἀληθείας τὴν παρρησίαν, ἀποτέμνουσαν, καίουσαν τὰς ψευδεῖς δόξας αὐτῶν, ὑπεχέτω τὰ ὦτα τῆς ψυχῆς. ἔσται δὲ τοῦτο, ἐὰν μὴ ῥαθυμεῖν ἐπειγόμενοι ἀποδιωθῶνται τὴν ἀλήθειαν, ἢ δόξης ὀριγνώμενοι, καινοτομεῖν βιάζονται: ῥαθυμοῦσι μὲν γὰρ οἱ παρὸν τὰς οἰκείας ταῖς θείαις γραφαῖς ἐξ αὐτῶν τῶν γραφῶν πορίζεσθαι, ἀποδείξεις τὸ παράπαν, καὶ τὰς ἡδονὰς αὐτῶν συναιρούμενον ἐκλεγόμενοι. δόξης δὲ ἐπιθυμοῦσιν, ὅσοι τὰ προσφυῆ τοῖς θεοπνεύστοις λόγοις ὑπὸ τῶν μακαρίων ἀποστόλων τε καὶ διδασκάλων παραδιδόμενα ἑκόντες εἶναι σοφίζονται δι' ἑτέρων παρεγχειρήσεων, ἀνθρωπείαις διδασκαλίαις ἐνιστάμενοι, θείᾳ παραδόσει ὑπὲρ τοῦ τὴν αἵρεσιν συστήσασθαι. τίς γὰρ ὡς ἀληθῶς ἐν τηλικούτοις ἀνδράσιν κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν λέγω γνῶσιν ὑπελέλειπτο λόγος, Μαρκίωνος φέρε εἰπεῖν ἢ

Προδίκου

προδῖνου καὶ τῶν ὁμοίων, τὴν ὀρθὴν οὐ βαδισάντων ὁδόν. οὐ γὰρ ἂν ὑπερέβαλον σοφίᾳ τοὺς
ἔμπροσθεν ἄνδρας, ὡς προσεξευρεῖν τι τοῖς ὑπ' ἐκείνων ἀληθῶς ῥηθεῖσιν. ἀλλ' ἀγαπητὸν ἦν αὐ-
τοῖς, εἰ τὰ προπαραδεδομένα μαθεῖν ἠδυνήθησαν. ὁ γνωστικὸς ἄρα ἡμῖν μόνος ἐν αὐταῖς κα-
ταγεράσας ταῖς γραφαῖς, τὴν ἀποστολικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν σώζων ὀρθοτομίαν τῶν δογ-
μάτων, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ὀρθότατα βιοῖ, τὰς ἀποδείξεις ὧν ἂν ἐπιζητήσῃ ἀνευρίσκειν
ἀναπεμπόμενος ὑπὸ τοῦ κυρίου, ἀπό τε νόμου καὶ προφητῶν. ὁ βίος γὰρ οἶμαι τοῦ γνωστικοῦ,
οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ ἔργα καὶ λόγοι τῇ τοῦ κυρίου ἀκόλουθοι παραδόσει. ἀλλ' οὐ πάντων ἡ γνῶ-
σις. οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἀγνοεῖν ἀδελφοὶ φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην
ἦσαν, καὶ πνευματικοῦ βρώματός τε καὶ πόματος μετέλαβον. κατασκευάζων σαφῶς, μὴ
πάντας τοὺς ἀκούοντας τὸν λόγον κεχωρηκέναι τὸ μέγεθος τῆς γνώσεως ἔργῳ τε καὶ λόγῳ.
διὸ καὶ ἐπήγαγεν· ἀλλ' οὐκ ἐν πᾶσιν αὐτοῖς ηὐδόκησεν. τίς οὗτος, ὁ εἰπὼν τί με λέγετε κύριε,
καὶ οὐ ποιεῖτε τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου, τουτέστι τὴν διδασκαλίαν τοῦ σωτῆρος, ἥτις ἐστὶ
βρῶμα ἡμῖν πνευματικὸν, καὶ πόμα δίψαν οὐκ ἐπιστάμενον, ὕδωρ ζωῆς γνωστικῆς. καὶ φησὶν
ἡ γνῶσις εἴρηται φυσιοῦν· πρὸς οὓς φαμέν, τάχα μὲν ἡ δοκοῦσα γνῶσις, φυσιοῦν λέγεται, εἴ
τις τετυφῶσθαι τὴν λέξιν ἑρμηνεύειν ὑπολάβοι. εἰ δὲ ὅπερ καὶ μᾶλλον τὸ μεγαλείως τε καὶ
ἀληθῶς φρονεῖν μηνύει ἡ τοῦ Ἀποστόλου φωνή, λέλυται μὲν τὸ ἠπορημένον· ἑπόμενοι δὲ ταῖς
γραφαῖς, κυρώσωμεν τὸ εἰρημένον. ἡ σοφία φησὶν ὁ Σαλομών, ἐνεφυσίωσε τὰ ἑαυτῆς τέκνα.
οὐδέπου γὰρ τῦφον ἐνεποίησεν ὁ κύριος ταῖς μαθηταῖς κατὰ τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ τὸ ἐπὶ
τῇ ἀληθείᾳ πεποιθέναι καὶ εἶναι μεγαλόφρονα ἐν γνώσει τῇ διὰ τῶν γραφῶν παραδιδομένῃ
ὑπεροπτικὸν τῶν εἰς ἁμαρτίαν ὑποσυρόντων παρασκευάζει, ὃ σημαίνει ἡ ἐνεφυσίωσε λέξις.
μεγαλοπρέπειαν τῆς σοφίας τοῖς κατὰ τὴν μάθησιν τέκνοις ἐμφυτευθεῖσαν δεδήλωκε. αὐτί-
κα φησὶν ὁ Ἀπόστολος, καὶ γνώσομαι οὐ τὸν λόγον τῶν πεφυσιωμένων, ἀλλὰ τὴν δύναμιν, εἰ
μεγαλοφρόνως ὅπερ ἐστὶν ἀληθῶς ἀληθείας δὲ μεῖζον οὐδέν, τὰς γραφὰς συνήκατε: ἐνταῦθα
γὰρ ἡ δύναμις τῶν πεφυσιωμένων τέκνων τῆς σοφίας. οἷον ἐρεῖ σοι μέν φησιν εἰ δικαίως ἐπὶ τῇ
γνώσει μέγα φρονεῖτε, γνωστὸς γὰρ κατὰ τὸν Δαβὶδ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ θεός, τουτέστι, τοῖς κατ'
ἐπίγνωσιν Ἰσραηλίταις. Ἰουδαία γάρ, ἐξομολόγησις ἑρμηνεύεται. εἰκότως ἄρα εἴρηται
πρὸς τοῦ Ἀποστόλου· τὸ οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐκ ἐπιθυμήσεις, καὶ εἴ τις ἑτέρα ἐντολὴ
ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν τῷ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. οὐ
γὰρ χρή ποτε καθάπερ οἱ τὰς αἱρέσεις μετιόντες ποιοῦσι, μοιχεύειν τὴν ἀλήθειαν, οὐδὲ μὴν
κλέπτειν τὸν κανόνα τῆς ἐκκλησίας, ταῖς ἰδίαις ἐπιθυμίαις καὶ φιλοδοξίαις χαριζομένους ἐπὶ
τῇ τῶν πλησίον ἀπάτῃ, οὓς παντὸς μᾶλλον ἀγαπῶντας τῆς ἀληθείας αὐτῆς ἀντέχεσθαι
διδάσκειν προσήκει. εἴρηται γοῦν ἀντικρυς, ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐ-
τοῦ, ἵνα μὴ κριθῶσιν, ἀλλὰ ἐπιστραφῶσιν οἱ προακηκοότες: ὅσοι δὲ ταῖς γλώσσαις αὐτῶν δο-
λιοῦσιν, ἔγγραφα ἔχουσι τὰ ἐπιτίμια. οἱ τοίνυν τῶν ἀσεβῶν ἁπτόμενοι λόγων ἄλλοις τε ἐξαρ-
χοντες, μὴ δὲ εὖ τοῖς λόγοις τοῖς θείοις ἀλλὰ ἐξημαρτημένως συγχρώμενοι, οὔτε αὐτοὶ εἰσίασιν
εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, οὔτε οὓς ἐξηπατήκασιν ἐῶσι τυγχάνειν τῆς ἀληθείας. ἀλλ'
οὐδὲ τὴν κλεῖν ἔχοντες αὐτοὶ τῆς εἰσόδου, ψευδῆ δέ τινα καὶ ὥς φησιν ἡ συνήθεια ἀντικλεῖ-
δα, δι' ἧς οὐ τὴν αὐλαίαν ἀναπετάσαντες ὥσπερ ἡμεῖς διὰ τῆς τοῦ κυρίου παραδόσεως εἰσερχό-
μεθα, παράθυρον δὲ ἀνατεμόντες, καὶ διορύξαντες λάθρα τὸ τειχίον τῆς ἐκκλησίας, ὑπερβαί-
νοντες τὴν ἀλήθειαν, μυσταγωγοὶ τῆς τῶν ἀσεβῶν ψυχῆς καθίστανται. ὅτι γὰρ μεταγενεστέ-
ρας τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τὰς ἀνθρωπίνας συνηλύσεις πεποιήκασιν, οὐ πολλῶν δεῖ λό-
γων. ἡ μὲν γὰρ τοῦ κυρίου κατὰ τὴν παρουσίαν διδασκαλία, ἀπὸ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου καί-
σαρος ἀρξαμένη μεσούντων τῶν Αὐγούστου χρόνων τελειοῦται. ἡ δὲ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ μέ-
χρι γε τῆς Παύλου λειτουργίας ἐπὶ Νέρωνος τελειοῦται. κάτω δὲ περὶ τοὺς Ἀδριανοῦ τοῦ βασι-
λέως χρόνους, οἱ τὰς αἱρέσεις ἐπινοήσαντες γεγόνασι, καὶ μέχρι γε τῆς Ἀντωνίνου τοῦ πρεσβυ-
τέρου διέτειναν ἡλικίας, καθάπερ ὁ Βασιλείδης, κἂν Γλαυκίαν ἐπιγράφηται διδάσκαλον ὡς
αὐχοῦσιν αὐτοὶ τὸν Πέτρου ἑρμηνέα. ὡς αὔτως δὲ καὶ Οὐαλεντῖνον Θεοδάδε ἀκηκοέναι φέ-
ρουσιν. γνώριμος δ' οὗτος γεγόνει Παύλου. Μαρκίων γὰρ κατὰ τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ἡλικίαν γε-
νόμενος, ὡς πρεσβύτης νεωτέροις συνεγένετο. μεθ' ὃν Σίμων ἐπ' ὀλίγον, κηρύσσοντος τοῦ Πέτρου

ὑπήκουσεν. ὧν οὕτως ἐχόντων, συμφανὲς ἐκ τῆς πρεσβυτάτης καὶ ἀληθεστάτης ἐκκλησίας.
τὰς μετὰ ταύτας γενεσθείσας ταύτας, καὶ τὰς ἔτι ὑστέρας ὑποβεβηκυίας τῷ χρόνῳ κεκαινοτομῆσθαι πα-
ραχαραχθείσας αἱρέσεις. ἐκ τῶν εἰρημένων ἄρα φανερὸν οἶμαι γεγενῆσθαι μίαν εἶναι τὴν ἀ-
ληθῆ ἐκκλησίαν, τὴν τῷ ὄντι ἀρχαίαν, εἰς ἣν οἱ κατὰ πρόθεσιν δίκαιοι ἐγκαταλέγονται. ἑνὸς
γὰρ ὄντος τοῦ θεοῦ καὶ ἑνὸς τοῦ κυρίου, διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἄκρως τίμιον κατὰ τὴν μόνωσιν ἐπαι-
νεῖται, μίμημα ὂν ἀρχῆς τῆς μιᾶς. τῇ γοῦν τοῦ ἑνὸς φύσει συγκληροῦται ἐκκλησία ἡ μία, ἣν
εἰς πολλὰς κατατέμνειν βιάζονται αἱρέσεις. κατά τε οὖν ὑπόστασιν κατά τε ἐπίνοιαν, κατά τε
ἀρχὴν, κατά τε ἐξοχὴν, μόνην εἶναι φαμὲν, τὴν ἀρχαίαν καὶ καθολικὴν ἐκκλησίαν εἰς ἑνότη-
τα πίστεως μιᾶς τῆς κατὰ τὰς οἰκείας διαθήκας: μᾶλλον δὲ κατὰ τὴν διαθήκην τὴν μίαν
διαφόροις τοῖς χρόνοις, ἐν οἷς τοῦ θεοῦ τῷ βουλήματι δι' ἑνὸς τοῦ κυρίου, συνάγουσαν τοὺς ἤδη κα-
τατεταγμένους οὓς προώρισεν ὁ θεὸς δικαίους ἐσομένους πρὸ καταβολῆς κόσμου ἐγνωκώς.
ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξοχὴ τῆς ἐκκλησίας, καθάπερ ἡ ἀρχὴ τῆς συστάσεως κατὰ τὴν μονάδα ἐστὶν
πάντα τὰ ἄλλα ὑπερβάλλουσα καὶ μηδὲν ἔχουσα ὅμοιον ἢ ἴσον ἑαυτῇ. ταυτὶ μὲν οὖν καὶ εἰς
ὕστερον τῶν δ' αἱρέσεων. αἱ μὲν, ἀπὸ ὀνόματος προσαγορεύονται, ὡς ἡ ἀπὸ Οὐαλεντίνου καὶ
Μαρκίωνος καὶ Βασιλείδου, κἂν τὴν Ματθίου αὐχῶσι προσάγεσθαι δόξαν. μία γὰρ ἡ πάν-
των γέγονε τῶν ἀποστόλων ὥσπερ διδασκαλία, οὕτως δὲ καὶ ἡ παράδοσις. αἱ δὲ ἀπὸ τόπου,
ὡς οἱ περατικοί: αἱ δὲ ἀπὸ ἔθνους, ὡς ἡ τῶν φρυγῶν: αἱ δὲ ἀπὸ ἐνεργείας, ὡς ἡ τῶν ἐγκρατιτῶν: αἱ
δὲ ἀπὸ δογμάτων ἰδιαζόντων, ὡς ἡ τῶν δοκιτῶν καὶ ἡ τῶν αἱματιτῶν: αἱ δὲ ἀπὸ ὑποθέσεων,
καὶ ὧν τετιμήκασιν, ὡς Καϊανισταί τε καὶ οἱ Ὀφιανοὶ προσαγορευόμενοι. αἱ δὲ ἀφ' ὧν παρανό-
μως ἐπετήδευσάν τε καὶ ἐτόλμησαν, ὡς τῶν Σιμωνιανῶν οἱ Ἐντυχῖται καλούμενοι. ὅπου οὖν τέ-
να ὀλίγων ὑποδείξαντες τοῖς φιλομαθέσι τῆς ἐκκλησίας, ἐκ τοῦ κατὰ τὰς θυσίας νόμου,
περί τε Ἰουδαίων τῶν χυδαίων, περί τε τῶν αἱρέσεων μυστικῶς διακρινομένων, ὡς ἀκαθάρ-
των ἀπὸ τῆς θείας καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων ζώων θείας ἐκκλησίας, καταπαύσωμεν τὸν λό-
γον. τὰ μὲν γὰρ διχηλοῦντα καὶ μηρυκισμὸν ἀνάγοντα, τῶν ἱερείων καθαρὰ καὶ δεκτὰ τῷ
θεῷ παραδίδωσιν ἡ γραφὴ, ὡς ἂν εἰς πατέρα καὶ εἰς υἱὸν διὰ τῆς πίστεως τῶν δικαίων τὴν
πορείαν ποιουμένων: αὕτη γὰρ ἡ τῶν διχηλούντων ἑδραιότης, τῶν τὰ λόγια τοῦ θεοῦ νύκτωρ
καὶ μεθ' ἡμέραν μελετώντων καὶ ἀναπεμπαζομένων ἐν τῷ τῆς ψυχῆς τῶν μαθημάτων δο-
χείῳ, ἣν καὶ συνάσκησιν γνωστικὴν ὑπάρχουσαν καθαροῦ ζώου μηρυκισμὸν ὁ νόμος ἀλληγορεῖ.
ὅσα δὲ μή τι ἑκάτερον, μή τε θάτερον τούτων ἔχει, ὡς ἀκάθαρτα ἀφορίζει, αὐτίκα τὰ ἀνά-
γοντα μηρυκισμὸν μὴ διχηλοῦντα δὲ, τοὺς Ἰουδαίους αἰνίσσεται τοὺς πολλούς. οἳ τὰ μὲν λόγια
τοῦ θεοῦ ἀνὰ στόμα ἔχουσιν: τὴν δὲ πίστιν καὶ τὴν βάσιν δι' υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα παραπέμ-
πουσαν οὐκ ἔχουσιν ἐπερειδομένην τῇ ἀληθείᾳ. ὅθεν καὶ ὀλισθηρὸν τὸ γένος τῶν τοιούτων
θρεμμάτων, ὡς ἂν μὴ σχιδανόποδον ὄντων, μηδὲ τῇ διπλόῃ τῆς πίστεως ἐπερειδομένων. οὐ-
δεὶς γάρ φησι γινώσκει τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ. ἔμπαλιν τε αὖ
ἀκάθαρτα ὁμοίως κἀκεῖνα, ὅσα διχηλεῖ μὲν μηρυκισμὸν δὲ οὐκ ἀνάγει. ταυτὶ γὰρ τοὺς αἱρε-
τικοὺς ἐνδείκνυται, ὀνόματι μὲν πατρὸς καὶ υἱοῦ ἐπιβεβηκότας: τὴν δὲ τῶν λογίων ἀκρι-
βῆ σαφήνειαν, λεπτουργεῖν καὶ καταλεαίνειν ἀδυνατοῦντας, πρὸς δὲ καὶ τὰ ἔργα τῆς δι-
καιοσύνης ὁλοσχερέστερον, οὐχὶ δὲ ἀκριβέστερον μετερχομένους, εἴγε καὶ μετέλθοιεν τοιούτοις
τισὶν ὁ κύριος λέγει, τί με λέγετε κύριε κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω, ἀκάθαρτοι δὲ πάμ-
παν, οἱ μὴ διχηλοῦντες μὴ δὲ ἀνάγοντες μηρυκισμόν. ὑμεῖς δ' ὦ Μεγαρεῖς φησὶν ὁ Θέογνις, οὔ-
τε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι, οὔτε δυωδέκατοι, οὔτ' ἐν λόγῳ, οὔτ' ἐν ἀριθμῷ, ἀλλ' ἢ ὡς ὁ χνοῦς, ὃν
ἐκρίπτει ὁ ἄνεμος ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ὡς σταγὼν ἀπὸ κάδου. τούτων ἡμῖν προδιηνυ-
σμένων, καὶ τοῦ ἠθικοῦ τρόπου ὡς ἐν κεφαλαίῳ ὑπογραφέντος σποράδην ὡς ὑπεσχήμεθα,
καὶ διερριμμένως τὰ ζώπυρα τῶν τῆς ἀληθοῦς γνώσεως ἐγκατασπείραντες δόγματα, ὡς μὴ
ῥᾳδίαν εἶναι τῷ περιτυχόντι τῶν ἀμυήτων τὴν τῶν ἁγίων παραδόσεων εὕρεσιν, μετίωμεν ἐπὶ
τὴν ὑπόσχεσιν. ἐοίκασι δέ πως οἱ στρωματεῖς οὐ παραδείσοις ἐξησκημένοις ἐκείνοις τοῖς ἐν στοι-
χείῳ κατατεφυτευμένοις εἰς ἡδονὴν ὄψεως: ὄρει δὲ μᾶλλον συσκίῳ τινὶ καὶ δασεῖ, κυπαρίσσοις
καὶ πλατάνοις, δάφνῃ τε καὶ κισσῷ, μηλέαις τε ὁμοῦ καὶ ἐλαίαις καὶ συκαῖς κατεπιφυ-
τευμένῳ, ἐξεπίτηδες ἀναμεμιγμένης τῆς φυτείας, καρποφόρων τε ὁμοῦ καὶ ἀκάρπων

δένδρων

δεισιδαίμων, ἀλλὰ καὶ ὑφαιρεῖσθαι καὶ κλέπτειν τολμῶντας τὰ ὡραῖα, ἐθελούσης λανθάνειν τῆς γραφῆς· ἐξ ὧν δὴ μεταμοσχεύσας καὶ μεταφυτεύσας ὁ γεωργὸς, ὡραῖον κατακοσμήσει παράδεισον, καὶ ἄλσος ἐπιτερπές. οὔτ' οὖν τῆς τάξεως οὔτε τῆς φράσεως στοχάζονται οἱ στρωματεῖς, ὅπου γε ἐπίτηδες καὶ τὴν λέξιν οὐκ ἑλληνίζειν βούλονται, καὶ τὴν τῶν δογμάτων ἔνια κατασπορὰν λεληθότως καὶ οὐ κατὰ τὴν ἀλήθειαν ποιοῦνται, φιλοπόνους, καὶ εὑρετικοὺς εἶναι τοὺς εἴ πως ἐντύχοιεν παρασκευάζοντες. πολλὰ γὰρ τὰ δελέατα, καὶ ποικίλα, διὰ τὰς τῶν ἰχθύων διαφοράς. καὶ δὴ μετὰ τὸν ἕβδομον τοῦτον ἡμῖν στρωματέα, τὸν ἑξῆς ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς ποιησόμεθα τὸν λόγον.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΝ ΛΟΓΟΣ ΟΓΔΟΟΣ.

ΑΛΛ' ΟΥΔΕ οἱ παλαίτατοι τῶν φιλοσόφων ἐπὶ τὸ ἀμφισβητεῖν καὶ ἀπορεῖν ἐφέροντο, ἤπου γ' ἂν ἡμεῖς οἱ τῆς ὄντως ἀληθοῦς ἀντεχόμενοι φιλοσοφίας, οὓς αὐτίκα ἡ γραφὴ εὑρίσκειν χαίρειν ἐπὶ τὸ διερευνᾶσθαι δ' ζητεῖν παρεγγυᾷ. οἱ μὲν γὰρ νεώτεροι τῶν παρ' Ἕλλησι φιλοσόφων, ὑπὸ φιλοτιμίας κενῆς τε, καὶ ἀπλοῦς ἐλεγκτικῶς ἅμα καὶ ἐριστικῶς, εἰς τὴν ἄχρηστον ἐξάγονται φλυαρίαν· ἔμπαλιν δὲ ἡ βάρβαρος φιλοσοφία τὰ πάντα ἐκβάλλουσα, ζητεῖτε εἶπεν, καὶ εὑρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται· αἰτεῖσθε καὶ δοθήσεται ὑμῖν. κρούει μὲν οὖν κατὰ τὴν ζήτησιν, ὁ πρὸς ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν λόγος τὴν θύραν τῆς ἀληθείας κατὰ τὸ φαινόμενον· διοιχθέντος δὲ τοῦ ἐμποδὼν κατὰ τὴν ἔρευναν, ἐπιστημονικὴ ἐγγίνεται θεωρία. τοῖς οὕτως οἶμαι κρούουσιν, ἀνοίγνυται τὸ ζητούμενον· καὶ τοῖς οὕτως αἰτοῦσι τὰς πεύσεις κατὰ τὰς γραφὰς, ἐφ' ὃ βαίνουσιν ἐκ τοῦ θεοῦ γίνεται ἡ δόσις τῆς θεοδωρήτου γνώσεως καταληπτικῶς, διὰ τῆς λογικῆς οὕτως ἐκλαμπούσης ζητήσεως. οὐ γὰρ εὑρεῖν μὲν οἷοί τε, μὴ ζητήσαντες δέ, οὐδὲ ζητῆσαι μὲν, οὐχὶ δὲ διερευνήσασθαι μὲν, οὐχὶ δὲ διαπτύξαι καὶ ἀναπετάσαι δι' ἐρωτήσεως εἰς σαφήνειαν ἄγοντα τὸ ζητούμενον. οὐδ' αὖ διὰ πάσης διεξελθόντα χαρίζονται, μὴ οὐχὶ λοιπὸν ἔπαθλον λαβεῖν τὴν ἐπιστήμην τοῦ ζητουμένου. ἀλλ' ἔστι μὲν εὑρεῖν τοῦ ζητήσαντας· ζητῆσαι δὲ εὐηθὲς, πρότερον μὴ εἰδότας. πόθῳ δὴ ἐντεῦθεν ἀγόμενος πρὸς τὴν εὕρεσιν τοῦ καλοῦ, εὐγνωμόνως ζητεῖ, ἀφιλονείκως, ἀφιλοδόξως, ἐρωτώμενος καὶ ἀποκρινόμενος, πρὸς δὲ καὶ αὐτὰ ἐπισκεπτόμενος τὰ λεγόμενα. ἐρρωμένους γὰρ καὶ ἤθη, οὐ μόνον τῶν γραφῶν τῶν θείων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐννοιῶν τῶν κοινῶν τὰς ζητήσεις ποιεῖσθαι εἴς τι πόρρω ὠφέλιμον τῆς εὑρέσεως καταληγούσης. ἐνδέχεται γὰρ ἄλλως τύπως τι καὶ ὄχλος τοὺς ταραχώδεις τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰς ἀγοραίους εὑρεσιλογίας. τὸν δὲ καὶ ἀληθείας δρασιν τε ἅμα, καὶ γνώριμον εἰρηνικὸν εἶναι κἂν ταῖς ζητήσεσι προσῆκεν δι' ἀποδείξεως ἐπιστημονικῆς ἀφιλαύτως, καὶ φιλαλήθως εἰς γνῶσιν προσιόντα, καταληπτικήν. τίς ἂν οὖν ἄλλη βελτίων ἢ ἐναργεστάτη μέθοδος, εἰς ἀρχὴν τῆς τοιᾶσδε εἴη ἂν διδασκαλίας, ἢ τὸ προταθὲν ὄνομα λόγῳ διελθεῖν οὕτω σαφῶς, ὡς πάντας ἀκολουθῆσαι τοὺς ὁμοφώνους· ἆρ' οὖν διοῦτόν ἐστιν ὄνομα τῆς ἀποδείξεως, οἷον τὸ βλίτυρι, φωνὴ μόνον οὐδὲν σημαίνουσα· καὶ πῶς οὔθ' ὁ φιλόσοφος, οὔθ' ὁ ῥήτωρ, ἀλλ' οὐδὲ ὁ δικαστὴς, ὡς ἄσημον ὄνομα προφέρεται τὴν ἀπόδειξιν, οὔτε τις τῶν δικαζομένων ἀγνοεῖ τὸ σημαινόμενον, ὅτι οὐχ ὑπάρχει, αὐτίκα ὡς ὑπόστασιν ποιεῖζονται τὴν ἀπόδειξιν οἱ φιλόσοφοι. ἄλλος ἄλλως. πολλοῦ παντὸς τοίνυν τοῦ ζητουμένου εἴ τις ὀρθῶς διαλαμβάνοι, οὐκ ἂν ἑφ' ἑτέραν ἀρχὴν ὁμολογουμένην μᾶλλον ἀναγάγοι τὸν λόγον, ἢ τῷ πᾶσι τοῖς ὁμοεθνέσι τε καὶ ὁμοφώνοις ἐκ τῆς προσηγορίας ὁμολογούμενον σημαίνεσθαι. εἶτα ἐντεῦθεν ὁρμηθέντα ζητεῖν

Βλίτυρι· ὕλιν σημαίνει

ἀνάγκη, εἰ ὑπάρχει τὸ σημαινόμενον τοῦ τό που ὁ λόγος, εἴτε καὶ μή· ἑξῆς δὲ εἰ ὑπάρχει διαχθείη, ζητητέον ἤδη τούτου τὴν φύσιν ἀκριβῶς, ὁποία τίς ἐστι· καὶ μή ποτε ὑπερβαίνειν τὴν ἀποδεδειγμένην τάξιν. ἀλλ' οὐκ ἀρκεῖ τοῦτο μόνον ἁπλῶς εἰπεῖν περὶ τοῦ ζητουμένου τὴν δόξαν, ἔξεστι γὰρ καὶ τὸν ἀντικαθιστάμενον ἐπ' ἴσης αὐτὸ ἀποφήνασθαι ὃ βούλεται, ἀλλὰ πιστώσασθαι χρὴ τὸ λεχθὲν, εἰ μὲν εἰς ὁμοίως ἀμφισβητούμενον ἀναφέροιτο αὐτοῦ ἡ κρίσις, κἀκείνου πάλιν ὁμοίως εἰς ἀμφισβητούμενον ἕτερον, εἰς ἄπειρον προβήσεται καὶ ἀναπόδεικτον ἔσται. εἰ δ' εἰς ὁμολογούμενον, ἅπασιν ἡ τοῦ ὁμολογουμένου πίστις ἀναφέροιτο, ἐκεῖνο τὴν ἀρχὴν τῆς διδασκαλίας ποιητέον. πᾶν οὖν τὸ προβληθὲν ὄνομα, μεταλαμβάνειν χρὴ εἰς λόγον ὁμολογούμενόν τε καὶ σαφῆ τοῖς κοινωνοῦσι τῆς σκέψεως. ἀρχὴν μὲν τῆς διδασκαλίας ἐσόμενον, ἐξηγησόμενόν τε τῶν ζητουμένων εὕρεσιν. φέρε οὖν προβεβλήσθω ὁ ἥλιος τοὔνομα. φασὶν οὖν οἱ Στωϊκοὶ τοῦτ' εἶναι ἄναμμα νοερὸν ἐκ θαλαττίων ὑδάτων. ἆρ' οὐκ ἀσαφέστερος ὁ λόγος αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος, ἄλλως ἀποδείξεως δεόμενος εἰ ἀληθής ἐστιν. ἄμεινον οὖν εἰπεῖν κοινῷ καὶ σαφεῖ τῷ λόγῳ ἥλιον ὀνομάζεσθαι τὸ λαμπρότατον τῶν κατ' οὐρανὸν ἰόντων. πιστότερος γὰρ οἶμαι καὶ σαφέστερος, καὶ πᾶσιν ὁμοίως ὁμολογούμενος ὁ λόγος οὗτος, ὡς αὕτως δὲ καὶ τὴν ἀπόδειξιν πάντες ἄνθρωποι ὁμολογήσαιεν εὔλογον εἶναι τοῖς ἀμφισβητουμένοις ἐκ τῶν ὁμολογουμένων ἐμπορίζονται τὴν πίστιν. οὐ μόνον δὲ ἀπόδειξις καὶ πίστις καὶ γνῶσις, ἀλλὰ καὶ πρόγνωσις λέγεται διχῶς· ἡ μὲν, ἐπιστημονικά τε καὶ βεβαία· ἄλλη δὲ μόνον ἐλπιστική. κυριώτατα μὲν οὖν ἀπόδειξις λέγεται ἡ τὴν ἐπιστημονικὴν πίστιν ἐντιθεῖσα ταῖς τῶν μανθανόντων ψυχαῖς· δοξαστικὴ δὲ ἡ ἑτέρα. ὡς καὶ ἄνθρωπος ὁ μὲν οὕτως ἄνθρωπος, ὁ τὰς κοινὰς φρένας κεκτημένος· ὁ δὲ, ἄγριος καὶ θηριώδης. οὕτω τοι καὶ ὁ κωμικὸς ἔλεγεν, ὡς χαρίεν ἐστὶν ἄνθρωπος, ἐὰν ἄνθρωπος ᾖ, καὶ ἔστι βοὸς καὶ ἵππου καὶ κυνὸς ὁ αὐτὸς λόγος, παρὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ ζῴου ἢ κακίαν, εἰς γὰρ τὴν τοῦ γένους τελειότητα βλέποντες, ἐπὶ τὰ κυριώτατα τῶν σημαινομένων ἐρχόμεθα, αὐτίκα ἰατρὸν νοοῦμεν, ᾧ μηδὲν τῆς ἰατρικῆς δυνάμεως ἐνδεῖ· γνωστικὸν δὲ, ᾧ μηδὲν λείπει τῆς ἐπιστημονικῆς εἰδήσεως. καὶ διαφέρει ἔνδειξις συλλογισμοῦ, ἡ τὸ μὲν ἐνδεικνύμενον ἑνός ἐστι δηλωτικὸν ἓν ὑπάρχον καὶ αὐτὸ, ὡς τοῦ μηκέτι εἶναι παρθένον ἔνδειξιν εἶναι τὸ κύειν φαμέν· τῷ δὲ συλλογισμῷ λαμβανόμενον, ἓν ὑπάρχον ἕπεται πλείοσιν, ὡς τοῦ Πύθωνος προδιδόναι Βυζαντίους, εἰ οὕτως ἔτυχεν, οὐχ ἓν ἀλλὰ πλείω λαμβάνεται τὰ δηλωτικά. καὶ τὸ μὲν περαίνειν ἐξ ὁμολογουμένων, συλλογίζεσθαι ἐστίν. τὸ δέ γε ἐξ ἀληθῶν τι περαίνειν, ἀποδεικνύειν ἐστίν. ὥστ' εἶναι σύνθετόν τινα τῆς ἀποδείξεως τὴν ὄνησιν. ἔν τε τῷ τὰ λαμβανόμενα πρὸς τὰ ζητούμενα ἀληθῆ λαμβάνειν, κἀν τῷ τὸ συμπέρασμα αὐτοῖς ἀκόλουθον ἐπιφέρεσθαι. εἰ δή τοι μὴ ὑπάρχοι τὸ πρότερον, ἢ μὴ ἕποιτο αὐτῷ τὸ δεύτερον, οὐκ ἀπέδειξε μὲν, συνελογίσατο δέ. τὸ μὲν γὰρ οἰκεῖον ἐπενεγκεῖν συμπέρασμα τοῖς λήμμασι, συλλογίσασθαι μόνον ἐστί. τὸ δὲ καὶ τῶν λημμάτων ἕκαστον ὑπάρχειν ἀληθὲς, οὐ συλλογίσασθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀποδεδειχέναι. περαίνειν δ' ἐστὶν, ὡς καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος δῆλον, τὸ ἄγειν ἐπὶ τὸ πέρας. ἔστι δὲ δήπου πέρας ἐν ἑκάστῳ λόγῳ, τὸ ζητούμενον, ὃ δὴ καὶ συμπέρασμα καλεῖται. οὐδεὶς δὲ ἁπλοῦς καὶ πρῶτος λόγος ὀνομάζεται συλλογισμὸς, κἂν ἀληθὴς ᾖ, ἀλλ' ἔστι τοὐλάχιστον, ἐκ τριῶν τοιούτων σύνθετον. δυεῖν μὲν ὡς λημμάτων, ἑνὸς δὲ ὡς συμπεράσματος. ἤτοι δὲ πάντα ἀποδείξεως δεῖται, ἤ καί τινα ἐξ αὐτῶν ἐστι πιστά. ἀλλ' εἰ μὲν τὸ πρότερον ἑκάστης ἀποδείξεως ἀπόδειξιν αἰτοῦντες εἰς ἄπειρον ἐκβησόμεθα, καὶ οὕτως ἀνατραπήσεται ἡ ἀπόδειξις. εἰ δὲ τὸ δεύτερον, ταῦτα αὐτὰ τὰ ἐξ αὑτῶν πιστὰ τῶν ἀποδείξεων ἀρχαὶ γενήσονται. αὐτίκα οἱ φιλόσοφοι ἀναποδείκτους ὁμολογοῦσι τὰς τῶν ὅλων ἀρχάς· ὥστ' εἴπερ ἐστὶν ἀπόδειξις, ἀνάγκη πᾶσα πρότερον εἶναι τι πιστὸν ἐξ ἑαυτοῦ, ὃ δὴ πρῶτον καὶ ἀναπόδεικτον λέγεται. ἐπὶ τὴν ἀναπόδεικτον ἄρα πίστιν, ἡ πᾶσα ἀπόδειξις ἀνάγεται. εἶεν δ' ἂν καὶ ἄλλαι τῶν ἀποδείξεων ἀρχαὶ μετὰ τὴν ἐκ πίστεως πηγὴν τὰ πρὸς αἴσθησίν τε καὶ νόησιν ἐναργῶς φαινόμενα. τὰ μὲν οὖν πρὸς αἴσθησιν συμβαίνοντα ἐστὶν ἁπλᾶ τε καὶ ἄλυτα· τὰ δὲ πρὸς νόησιν, ἁπλᾶ τε καὶ λογικὰ καὶ πρῶτα. τὰ δὲ ἐξ αὐτῶν γεννώμενα, σύνθετα μὲν, οὐδὲν δ' ἧττον ἐναργῆ καὶ πιστὰ καὶ λογικώτερα τῶν πρώτων· ἀκολούθου καὶ μαχομένου οὖν ἐστιν, ἣν περ ἰδίαν λόγου δύναμιν πεφυκυῖαν ἅπαντες ἔχομεν φύσει. ἐὰν οὖν τις εὑρεθῇ λόγος τοιοῦτος οἷος ἐκ τῶν ἤδη πιστῶν τοῖς οὔπω πιστοῖς ἐκπορίζεσθαι τὴν πίστιν δυνάμενος, αὐτὸν τοῦτον εἶναι φήσομεν οὐσίαν

ἀποδείξεως. εἴρηται δὲ ὡς καὶ τὸ τῆς πίστεως καὶ τὸ τῆς ἀποδείξεως γένος, διττόν· τὸ μὲν, πεῖθον μόνον τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουόντων· τὸ δὲ, ἐπιστήμην ἀπεργαζόμενον. εἰ μὲν οὖν ἐκ τῶν πρὸς αἴσθησιν καὶ νόησιν ἐναργῶν ἄρξαιτό τις, κἄπειτα τὸ οἰκεῖον ἐπενέγκοι συμπέρασμα, οὕτως ἀποδείκνυσιν. εἰ δ' ἐξ ἐνδόξων μόνον οὐ μὴν πρώτων γε, τουτέστιν οὔτε πρὸς αἴσθησιν, οὔτε πρὸς νόησιν ἐναργῶν· εἰ μὲν οἰκεῖον ἐπιφέροι συμπέρασμα, συλλογιεῖται μὲν, οὐ μὴν ἐπιστημονικήν γε ποιήσεται τὴν ἀπόδειξιν. εἰ δ' οὐκ οἰκεῖον, οὐδὲ συλλογιεῖται τὴν ἀρχήν. διαφέρει δ' ἀναλύσεως ἀπόδειξις, ἕκαστον μὲν γὰρ τῶν ἀποδεικνυμένων διά τινων ἀποδεικνυμένων ἀποδείκνυται προαποδεδειγμένων κἀκείνων ὑφ' ἑτέρων, ἄχρις ἂν εἰς τὰ ἐξ ἑαυτῶν πιστὰ ἀναδράμωμεν, ἢ εἰς τὰ πρὸς αἴσθησίν τε καὶ νόησιν ἐναργῆ, ὅπερ ἀνάλυσις ὀνομάζεται. ἀπόδειξις δέ ἐστιν, ὅτ' ἂν ἀπὸ τῶν πρώτων τὸ ζητούμενον ἀφικνῆται, διὰ πάντων τῶν ἐν μέσῳ. χρὴ τοίνυν τὸν ἀποδεικτικὸν ἄνδρα, τῆς μὲν ἀληθείας ὡς τῶν λημμάτων πολλὴν ποιεῖσθαι πρόνοιαν· τῶν δὲ ὀνομάτων ἀφροντιστεῖν, εἴτε ἀξιώματά τις ἐθέλοι καλεῖν, εἴτε προτάσεις, εἴτε λήμματα. ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ τίνων ὑποκειμένων τί περαίνεται πολλὴν ὡς αὕτως ἐπιποιεῖσθαι τὴν πρόνοιαν, εἴτε δὲ περαίνοντα λόγον, εἴτε περαντικόν, εἴτε συλλογιστικὸν ἐθέλοι τις ὀνομάζειν αὐτὸν ἥκιστα φροντίζειν. δύο γὰρ ταῦτα ἐν ἅπασι χρῆναί φημι τὸν ἀποδεικτικὸν φυλάττειν. τὰ μὲν λήμματα ἀληθῆ λαμβάνειν, ἀκόλουθον δ' αὐτοῖς ἐπιφέρειν συμπέρασμα, ὅπερ τινὲς καὶ ἐπιφορὰν καλοῦσι, τὸ ἐπιφερόμενον τοῖς λήμμασι περὶ παντὸς τοῦ ζητουμένου καθ' ἕκαστον πρόβλημα. διαφόρων μὲν δεῖ τῶν λημμάτων, οἰκεῖον δὲ τῷ προβληθέντι, καὶ προβληθὲν αὐτῷ εἰς λόγον μεταλαμβάνειν ἀναγκαῖον. τόν τε λόγον ὥσπερ ὁμολογούμενον ἅπασιν εἶναι προσήκει· τῶν δὲ λημμάτων μὴ οἰκείων τῷ προβλήματι λαμβανομένων, οὐκ ἐνδέχεται καλῶς οὐδὲν αὐτῷ ἐξευρεῖν ἀγνοουμένου ὅλου τοῦ προβλήματος, ὃ καὶ ζήτημα καλεῖται τῆς φύσεως. ἐν πᾶσιν οὖν τοῖς ζητουμένοις, ἔστι τι προγινωσκόμενον τὸ πάντως ἐξ ἑαυτοῦ πιστὸν οἷ ἀναποδείκτως πιστεύεται· ὃ χρὴ ποιεῖσθαι τῆς ζητήσεως αὐτῶν ὁρμητήριον καὶ τῶν εὑρῆσθαι δοκούντων κριτήριον. πᾶσα γὰρ ζήτησις, ἐκ προϋπαρχούσης εὑρίσκεται γνώσεως. εἶναι δὲ τὴν γνῶσιν τὴν προϋπάρξασαν τοῦ ζητουμένου παντὸς, ποτὲ μὲν τῆς οὐσίας ψιλῶς, ἀγνοουμένων δὲ τῶν ἔργων αὐτῆς, οἷον λίθων πάντων ζώων, ὧν τὰς ἐνεργείας ἀγνοοῦμεν, ἢ παθῶν, ἢ δυνάμεων, ἢ ἁπλῶς εἰπεῖν ἐν τῶν ὑπαρχόντων τοῖς οὖσιν. ἐνίοτε δὲ γιγνώσκεσθαι μέν τι τούτων τῶν δυνάμεων ἢ παθῶν, ἢ τινὰ τούτων, ὡς τῆς ψυχῆς τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰ πάθη, ἀγνοεῖσθαι δὲ καὶ ζητεῖσθαι τὴν οὐσίαν. ἐν πολλοῖς δὲ τῆς νοήσεως αὐτῆς τῆς ἡμετέρας ὑποτιθεμένης ἑαυτῇ, ταῦτα πάντα τὴν ζήτησιν εἶναι ἐπὶ τῶν οὐσιῶν ἂν οὔπω μὲν ὑπάρχῃ. ἀμφοτέρων γὰρ τῆς τε οὐσίας τῆς τε ἐνεργείας τὰς ἐπινοίας ἐν τῇ διανοίᾳ λαβόντες, οὕτως ἐπὶ τὴν ζήτησιν ἐρχόμεθα. ἔστι δὲ ὧν καὶ τὰς ἐνεργείας εἰδότες ἅμα ταῖς οὐσίαις, ἀγνοοῦμεν τὰ παθήματα. ἔστιν οὖν ἡ μέθοδος τῆς εὑρέσεως τοιαύτη. ἀρκτέον γὰρ ἐξ αὐτοῦ τοῦ γνωρίζειν τὰ προβλήματα. πολλάκις γοῦν ἐξαπατᾷ τὸ τῆς λέξεως σχῆμα καὶ συγχεῖ, καὶ ταράττει τὴν διάνοιαν, ὥστε μὴ ῥᾳδίως εὑρίσκειν ἐκ ποίας ἐστὶ διαφορᾶς, οἷον εἰ μὴ ζῷον τὸ κυούμενον, ἔχοντες γὰρ καὶ ζῴου τι νόημα καὶ κυουμένου, ζητοῦμεν, εἰ τῷ κυουμένῳ ζῴῳ εἶναι ὑπάρχει. ὥσπερ δ' ἐστὶν, εἰ τῇ κυουμένῃ οὐσίᾳ τότε κινεῖσθαι δύνασθαι, καὶ ἔτι τὸ αἰσθάνεσθαι ὑπάρχει. ὥς τι ἐνεργειῶν ἐστι, καὶ παθῶν, ἡ ζήτησις, ἐπὶ προγινωσκομέναις οὐσίαις. αὐθίς οὖν τὸν προβάλλοντα ἀνερωτητέον, τί ποτε καλεῖ ζῷον· μάλιστα γὰρ ὥσπερ ποιητέον, ἐπειδ' ἂν εἰς διαφόρους χρήσεις ἠγμένον ἴδωμεν τοὔνομα· καὶ διορθωτέον, εἴτε ἀμφισβητούμενόν ἐστι τὸ σημαινόμενον, ἐκ τῆς προσηγορίας, εἴθ' ὁμολογούμενον ἅπασιν. εἰ γὰρ ζῷον εἴποι καλεῖν, ὅτιπερ ἂν αὔξηται καὶ τρέφηται, πάλιν αὖ προσερωτήσομεν, εἰ καὶ τὰ φυτὰ νομίζοι ζῷα, κἄπειτα φάντος μὲν οὕτως, ἐπιδεικνύειν ἤδη χρὴ τί τὸ κυούμενόν τε καὶ τρεφόμενον. Πλάτων γὰρ καὶ τὰ φυτὰ ζῷα καλεῖ, τοῦ τρίτου τῆς ψυχῆς εἴδους, τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μόνου μετέχοντα. Ἀριστοτέλης δὲ, τῆς φυσικῆς τε, καὶ θρεπτικῆς ψυχῆς μετέχειν οἴεται τὰ φυτά. ζῷα δ' ἤδη προσαγορεύειν οὐκ ἀξιοῖ. τὸ γὰρ δὴ τῆς ἑτέρας ψυχῆς τῆς αἰσθητικῆς μετέχον, ὥσπερ μόνον ἀξιοῖ καλεῖσθαι ζῷον. οὐ μὴν ἀλλὰ Στωϊκοὶ τὴν φυτικὴν δύναμιν ἤδη

ἄψυχον ὀνομάζουσιν. ἀποφήναντος δὲ τοῦ προβαλόντος εἶναι ζῷα καὶ τὰ φυτά, λέληθεν ἑαυτῷ μαχόμενα λέγειν. τῷ γὰρ τρέφεσθαί τι καὶ αὐξάνεσθαι τὸ ζῷον ὁρισάμενος, ἀλλὰ καὶ τὸ φυτὸν οὐκ εἶναι ζῷον ἀποφηνάμενος, οὐδὲν ἄλλο ἔοικεν λέγειν, ἢ ὅτι τὸ τρεφόμενόν τι καὶ αὐξανόμενον, καὶ ζῷον ἐστὶ καὶ οὐ ζῷον. τί οὖν βούλεται μαθεῖν εἰπάτω. ἆρά γε εἰ αὔξεται καὶ τρέφεται τὸ κατὰ γαστρός, ἢ εἰ αἰσθήσεως τινός, ἢ καὶ τῆς καθ᾽ ὁρμὴν κινήσεως αὐτῷ μέτεστι. κατὰ μὲν γὰρ Πλάτωνα τὸ φυτὸν ἔμψυχόν τι καὶ ζῷον· κατὰ δὲ Ἀριστοτέλη, ζῷον μὲν οὔπω, λείπει γὰρ αὐτῷ τὸ αἰσθητικόν, ἔμψυχον δὲ ἤδη. ἔστι γ᾽ οὖν αὐτῷ τὸ ζῷον, οὐσία ἔμψυχος αἰσθητική· κατὰ δὲ τοὺς Στωϊκούς, οὔτε ἔμψυχον οὔτε ζῷον ἐστὶ τὸ φυτόν. ἔμψυχος γὰρ οὐσία τὸ ζῷον. εἰ τοίνυν ἔμψυχον τὸ ζῷον, ἡ ψυχὴ δὲ φύσις αἰσθητική, δῆλον ὡς αἰσθητικὸν ἤδη τὸ ἔμψυχον. εἰ μὲν οὖν αὐτὸ ἐρωτηθεὶς ὁ ζητήσας, εἰ ζῷον τὸ κατὰ γαστρὸς ἔτι καλεῖ τὸ ζῷον, ὅτι τὸ τρεφόμενον καὶ αὖξον ἔχει τὴν ἀπόκρισιν· εἰ δὲ φάσκοι τοῦτ᾽ εἶναι ὃ ζητεῖ, πότερον αἰσθητικὸν ἤδη τὸ κυούμενον, ἢ καὶ καθ᾽ ὁρμήν τινά ἐστι κινητικὸν ἑαυτοῦ, ἤδη σαφῶς γίνεται ἡ διευκρίνησις τοῦ προβλήματος, οὐ μενούσης ἔτι τῆς περὶ τοὔνομα ἀπάτης. μὴ ἀποκρινόμενος δὲ πρὸς τὸ αὐτὸ ἐρωτηθέν, μηδὲ βουλόμενος τί ποτέ ἐστιν εἰπεῖν ὁ νοῶν, ἢ κατὰ τίνος ἐπιφέρων πράγματος τὸ ζῷον, ὄνομα τὴν πρότασιν ἐποιήσατο· κελεύων δ᾽ ἡμᾶς αὐτοὺς δηλέσθαι, ἐριστικὸς ὑπάρχων γνωρισθείη. εἰ δὲ δυοῖν προσώπων ὑπαρχόντων, ἑτέρου μὲν τοῦ κατ᾽ ἐρώτησίν τι καὶ ἀπόκρισιν· ἑτέρου δὲ τοῦ κατὰ διέξοδον εἴρηται τὸ ἕτερον, ἐπακουσάτω πάντα τὰ εἰς τὸ πρόβλημα διεξιόντων ἡμῶν, εἶτ᾽ ἐπειδὰν τελειώσωμεν, ἐξέσται αὐτῷ τότε περὶ ἑνὸς ἑκάστου ἐν μέρει διαλαμβάνειν. εἰ δὲ διακόπτειν ἐπιχειροίη τὴν ἐξέτασιν πυνθανόμενος, δῆλός ἐστιν οὐδὲν ἀκούειν βουλόμενος. ἀλλ᾽ εἰ μὲν ἀποκρίνεσθαι ἕλοιτο, πάντων πρῶτον ἐρωτητέον αὐτόν, ἐφ᾽ ὅ τι φέρει πρᾶγμα τὸ ζῷον ὄνομα. κἀπειδὰν τοῦτο ἀποκρίνηται, πάλιν ἐρωτητέον, ὅτι ποτε αὐτῷ σημαίνει τὸ κυούμενον, ἢ τὸ κατὰ γαστρός, ἢ τὰ διαπεπλασμένα ἤδη καὶ τὰ ζῷα, καὶ τὸ σπέρμα αὐτὸ καταβεβλημένον τὸ κατὰ γαστρὸς αὐτῷ σημαίνειν βούλεται, ἢ μόνα τὰ διηρθρωμένα τι καὶ ἤδη διαπεπλασμένα, τὰ ἔμβρυα καλούμενα. ἀποκριναμένου δὲ καὶ πρὸς τοῦτο περαίνειν ἤδη τὸ προκείμενον ἐφεξῆς καὶ διδάσκειν χρή. εἰ δὲ ἡμᾶς λέγειν βούλοιτο αὐτὸς μὴ ἀποκρινάμενος, ἀκουσάτω, ἐπεὶ σὺ μὴ βούλει λέγειν καθ᾽ ὅτου σημαινομένου λέγεις ὃ προὔβαλες, οὔτω γὰρ αὖ οὐ περὶ σημαινομένων ἐγὼ ἐποιούμην τὸν λόγον, ἀλλ᾽ ὑπὲρ αὐτῶν ἤδη τῶν πραγμάτων ἐσκοπούμην. γίνωσκε τοιοῦτόν τι ποιήσας, οἷον εἰ καὶ προὔβαλες εἰ ζῷον ὁ κύων. εἴποιμ᾽ ἄν πως γὰρ αὖ ἄποιμι ποίου κυνός· ἐγὼ γὰρ καὶ περὶ τοῦ χερσαίου, καὶ τοῦ θαλαττίου, καὶ τοῦ κατ᾽ οὐρανὸν ἄστρου, ἀλλὰ καὶ Διογένους, καὶ τῶν ἄλλων ἐφεξῆς δίειμι κυνῶν. οὐ γὰρ αὖ μαντευσαίμην, πότερον ὑπὲρ πάντων ἐρωτᾷς, ἢ τινός. ὅπερ οὖν ἐξ ὑστέρου ποιήσεις, τοῦτ᾽ ἤδη μαθεῖν περὶ ποίου ζητεῖς σαφῶς εἰπέ. εἰ δὲ περὶ ὀνόματα στρέφῃ· τὸ κυούμενον αὐτὸ δὴ τοῦτο τοὔνομα παντὶ δῆλον· ὅτι μήτε ζῷόν ἐστι μήτε φυτόν, ἀλλ᾽ ὄνομά τι, καὶ φωνή, καὶ σῶμα, καὶ οὖ, καὶ τί, καὶ πάντα μᾶλλον, ἢ ζῷον. καὶ εἰ περὶ τούτου προὔβαλες, ἔχεις τὴν ἀπόκρισιν. οὐ μὴν οὐδὲ τὸ σημαινόμενον ἐκ τοῦ κυουμένου ὀνόματός ἐστι ζῷον. ἀλλ᾽ ἐκεῖνο μὲν ἀσώματόν τί ἐστι, καὶ λεκτόν, καὶ πρᾶγμα, καὶ νόημα, καὶ πάντα μᾶλλον, ἢ ζῷον. ἄλλη δέ τις ἂν τοῦ ζῴου φύσις. ἐναργῶς γὰρ ἐδείκνυτο τοῦ πράγματος αὐτοῦ τοῦ ζητουμένου, λέγω δὲ τῷ ἐμβρύῳ τῆς φύσεως ὁποία τίς ἐστιν ἕτερον ὑπάρχον πρόβλημα τὸ περὶ τῶν σημαινομένων ἐκ τοῦ ζῴου ὀνόματος. λέγω τοίνυν, εἰ τοῦτο λέγεις ζῷον τὸ δυνάμενον αἰσθάνεσθαί τι καὶ κινηθῆναι καθ᾽ ὁρμήν, ζῷόν ἐστιν οὐχ ἁπλῶς τὸ κινούμενον καθ᾽ ὁρμὴν καὶ αἰσθανόμενον. δύναται γὰρ καὶ κοιμᾶσθαι, ἢ μὴ παρόντων τῶν αἰσθητῶν μὴ αἰσθάνεσθαι· τὸ δὲ δυνάμενον ἤτοι ὁρμᾶν, ἢ καὶ αἰσθάνεσθαι πεφυκὸς ζῴου γνώρισμα. διττὸν γάρ τι σημαίνεται ἐκ τούτων, πρῶτον μέν, εἰ τὸ κυούμενον καθ᾽ ὁρμὴν μὴ αἰσθάνεσθαι ἢ κινεῖσθαι δύναται. ὅπερ πρόκειται σκοπεῖσθαι, ἕτερον δέ· εἰ τὸ κυούμενον αἰσθέσθαί ποτε ἢ κινηθήσεσθαι δύναται καθ᾽ ὁρμήν, καθὸ σημαινόμενον οὐδεὶς ζητεῖ ἐναργῶς ὄν. ἐζήτηται δέ, πότερον ζῷόν ἐστιν ἤδη τὸ ἔμβρυον, ἢ φυτὸν ἔτι. κἄπειτα μετειλήφθη τοῦ ζῴου τοὔνομα εἰς λόγον ἵν᾽ ᾖ σαφὲς αἰσθήσει δὴ καὶ κινήσει τῇ καθ᾽ ὁρμὴν εὑρόντας αὐτὸ διαφέρον τοῦ μὴ ζῴου. πάλιν τοῦτο διωρισάμεθα τῶν παρακειμένων αὐτῷ πραγμάτων, ἕτερον μὲν εἶναι

φάμενοι

φαμὲν τὸ δυνάμει τοιοῦτον, ὃ μήπω μέν ἐστιν αἰσθανόμενόν τι καὶ κινούμενον. ἔσται δὲ ποτὲ τοιοῦτον, ἕτερον δὲ τὸ κατ᾽ ἐνέργειαν ὑπάρχον ἤδη ζῷον τοιοῦτον. τούτου δὲ τὸ μὲν ἤδη ἐνεργοῦν, τὸ δὲ ἐνεργεῖν μὲν δυνάμενον, ἡσυχάζον δὲ ἢ κοιμώμενον· τοῦτο δέ ἐστι τὸ ζητούμενον. οὐ γὰρ ἐκ τοῦ τρέφεσθαι τὸ ἔμβρυον, ζῷον εἶναι λεκτέον· ὁ τῆς οὐσίας ὅρος ἀποχωρούντων τῶν ζητουμένων, τοῖς δ᾽ ἄλλως συμβεβηκόσι προσεχόντων τὸν νοῦν. κοινὴ δ᾽ ἐπὶ πᾶσι τοῖς εὑρίσκεσθαι λεγομένοις τέτακται ἡ ἀπόδειξις, ἥτις ἐστὶ λόγος, ἐξ ἑτέρων ἕτερόν τι πιστούμενος. ἐξ ὧν δὲ χρὴ πιστοῦσθαι τὸ ζητούμενον, ὁμολογεῖσθαί τι καὶ γινώσκεσθαι δεῖ τῷ μανθάνοντι. ἀρχὴ δὲ τούτων ἁπάντων ἐστὶ τὸ πρὸς αἴσθησίν τι καὶ νόησιν ἐναργές. ἡ μὲν οὖν πρώτη ἀπόδειξις, ἐκ τούτων ἁπάντων σύγκειται· ἡ δ᾽ ἐκ τῶν ἤδη φθασάντων ἀποδεδεῖχθαι διὰ τῆς δε, πάλιν ἕτερόν τι περαίνουσα, ταῖς μὲν οὐδὲν ἧττόν ἐστι τῆς προτέρας, οὐ μὴν καὶ πρώτη ὀνομάζεσθαι δύναται· διότι μὴ δ᾽ ἐκ πρώτων περαίνεται προτάσεων. τὸ μὲν οὖν πρῶτον εἶδος τῆς τῶν ζητουμένων διαφορᾶς, τριῶν οὕτων ἐδείχθη· λέγω δὲ τὸ τῆς οὐσίας γινωσκομένης, ἀγνοεῖσθαί τι τῶν ἐνεργειῶν ἢ παθῶν αὐτῆς. δευτέρα δ᾽ ἦν διαφορὰ προβλημάτων, ἐφ᾽ οὗ τὰ μὲν ἔργα, καὶ πάθη γινώσκομεν ἅπαντες, ἀγνοοῦμεν δὲ τὴν οὐσίαν· οἷον ἐν τίνι τοῦ σώματος μορίῳ, τὸ ἡγεμονικόν ἐστι τῆς ψυχῆς. ἡ δὲ αὐτὴ ἐπιχείρησις τῆς ἀποδείξεως, καὶ ἐπὶ τούτου τοῦ προβλήματος. φασὶν οὖν τινες μὴ ἐγχωρεῖν πλείους ἀρχὰς ἑνὸς εἶναι ζῴου. ὁμογενεῖς μὲν οὖν ἀρχάς, οὐκ ἐγχωρεῖ πλείους ὑπάρχειν ἑνὸς ζῴου· διαφερούσας δὲ τοῖς γένεσιν οὐδὲν ἄτοπον. πρὸς τοὺς Πυῤῥωνίους εἴ φασιν ἡ ἐποχή, βέβαιον εἶναι μηδὲν δῆλον, ὅτι ἀφ᾽ ἑαυτῆς ἀρξαμένη, πρῶτον ἀκυρώσει ἑαυτήν. ἢ τοίνυν δίδωσιν ἀληθές τι εἶναι, καὶ οὐ περὶ πάντων ἀφεκτέον, ἢ ἐνίσταται μηδὲν εἶναι ἀληθὲς λέγουσα, καὶ δῆλον ὅτι οὐδ᾽ αὐτὴ πρότερον ἀληθεύσει. ἤτοι γὰρ αὐτὴ ἀληθεύει, ἢ οὐκ ἀληθεύει· ἀλλ᾽ εἰ μὲν ἀληθεύει, δίδωσιν ἄκουσα τί εἶναι ἀληθές. εἰ δὲ μὴ ἀληθεύει, ἀληθῆ ἀπολείπει, ἅπερ ἀνελεῖν ἐβούλετο. ἐν ᾧ γὰρ ψευδὴς δείκνυται ἡ ἀναιροῦσα ἐποχή, ἐν τούτῳ τὰ ἀναιρούμενα ἀληθῆ δείκνυται· ὡς ὁ ὄνειρος ὁ λέγων ψευδεῖς εἶναι πάντας τοὺς ὀνείρους. αὐτὴ γὰρ ἀναιρετικὴ οὖσα τῶν ἄλλων γίνεται κυρωτική. καὶ ὅλως εἰ ἔστιν ἀληθής, ἀφ᾽ ἑαυτῆς ποιήσεται τὴν ἀρχήν, οὐκ ἄλλου τινὸς οὖσα ἐποχή, ἀλλ᾽ ἑαυτῆς πρῶτον. ἔπειτα εἰ καταλαμβάνεται ὅτι ἄνθρωπός ἐστιν ἢ ὅτι ἐπέχει, δῆλός ἐστι μὴ ἐπέχειν. πῶς δ᾽ ἂν καὶ ἀπεκρίνετο πρὸς τὸ ἐρωτηθέν; περὶ γὰρ αὐτοῦ τούτου δῆλός ἐστιν οὐκ ἐπέχων· ναὶ μὴν καὶ ἀποφαίνεται ὅτι ἐπέχει, ὃ καὶ εἰ δεῖ πειθομένους αὐτοῖς περὶ πάντων ἐπέχειν, περὶ αὐτῆς πρότερον τῆς ἐποχῆς ἐφέξομεν, εἴτε πιστέον αὐτῇ, εἴτε καὶ μή. ἔτι εἰ τοῦτο αὐτό ἐστι τὸ ἀληθὲς τὸ μὴ εἰδέναι τὸ ἀληθές, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἀληθές τι παρ᾽ ἐκείνου δίδοται. εἰ δὲ καὶ τοῦτο ἀμφισβητήσιμον ἐρεῖ, τὸ ἀγνοεῖν τἀληθές, ἐν αὐτῷ τούτῳ δίδωσιν εἶναι τὸ ἀληθὲς γνώριμον, ἐν ᾧ τὴν περὶ αὐτοῦ ἐποχὴν φαίνεται μὴ βεβαιῶν. αἵρεσίς ἐστι πρόσκλισις δογμάτων, ἢ ὥς τινες πρόσκλισις δόγμασι πολλοῖς ἀκολουθίαν πρὸς ἄλληλα καὶ τὰ φαινόμενα περιέχουσα, πρὸς τὸ εὖ ζῆν συντείνουσα. καὶ τὸ μὲν δόγμα ἐστὶ κατάληψίς τις λογική. κατάληψις δὲ, ἕξις καὶ συγκατάθεσις τῆς διανοίας. οὐ μόνον οἱ ἐφεκτικοί, ἀλλὰ καὶ πᾶς δογματικὸς ἔν τισιν ἐπέχειν εἴωθεν, ἤτοι παρὰ γνώμης ἀσθένειαν, ἢ παρὰ πραγμάτων ἀσάφειαν, ἢ παρὰ τὴν τῶν λόγων ἰσοσθένειαν.

ΑἹ ΤΩ͂Ν ΖΗΤΉΣΕΩΝ ἜΦΟΔΟΙ, ΚΑΙ᾿ ΑΡΧΑΙ᾿, ΠΕΡΙ᾿ ΤΑΥ͂ΤΑ, ΚΑΙ᾿ ΕΝ ΤΟΥ͂ΤΟΙΣ ΕΙΣΊΝ.

ΡΟΤΑΚΤΕΌΝ δὴ καὶ τῶν ὅρων, καὶ τῶν ἀποδείξεων καὶ διαιρέσεων, ποσαχῶς λέγεται τὸ ζητούμενον. τά τε ὁμώνυμα χωριστέον, καὶ τὰ συνώνυμα εἰλικρινῶς τακτέον κατὰ τῆς σημασίας. ἔπειτα ζητητέον, ἐν τῶν πρὸς ἕτερα θεωρουμένων ἐστὶ τὸ προκείμενον, ἢ καθ᾽ αὑτὸ λαμβάνεται. ἐπὶ τούτοις εἰ ἔστι, τί ἐστι, τί αὐτῷ συμβέβηκεν, ἢ καὶ οὕτως, εἰ ἔστι, τί ἐστι, διότι ἐστιν. πρὸς δὲ τὴν τούτων θεωρίαν, ἡ τῶν καθ᾽ ἕκαστα γνῶσις, καὶ ἡ τῶν καθόλου συμβάλλει καὶ τὰ πρότερα, καὶ τὰ ἐπὶ τὰς διαφοράς.

γὰρ θεωρητὰ ταῦτα· τὰ δὲ ἄϋλα νῷ μόνῳ ληπτά ἐστι, κατὰ τὴν πρώτην ἐπιβολήν. τῶν δὲ ὑπὸ τὰς δέκα κατηγορίας ὑποτασσομένων, τὰ μὲν, καθ' αὑτὰ λέγεται, ὡς αἱ ἐννέα κατηγορίαι· τὰ δὲ, πρός τι. καὶ πάλιν τῶν ὑπὸ ταύτας τὰς δέκα κατηγορίας, τὰ μέν ἐστι συνώνυμα, ὡς βοῦς καὶ ἄνθρωπος, καθὸ ζῶον. ἔστι γὰρ συνώνυμα, ὧν τό τε ὄνομα ἀμφοῖν κοινὸν τὸ ζῶον, καὶ ὁ λόγος ὁ αὐτὸς, τουτέστιν ὁ ὅρος, τουτέστιν οὐσία ἔμψυχος. ἑτερώνυμα δὲ, ὅσα περὶ τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον ἐν διαφόροις ἐστὶν ὀνόμασιν, οἷον ἀνάβασις καὶ κατάβασις, ὁδὸς γὰρ ἡ αὐτὴ, ἤτοι εἰς τὸ ἄνω, ἢ εἰς τὸ κάτω. τὸ δ' ἄλλο εἶδος τῶν ἑτερωνύμων, οἷον ἵππος καὶ μέλας καὶ ὄνομα καὶ λόγον ἕτερον ἀλλήλων ἔχοντα, μὴ δὲ τοῦ ὑποκειμένου κοινωνοῦντα. ἕτερα δὲ λεκτέον, οὐχ ἑτερώνυμα. πολυώνυμα δὲ, τὰ τὸν μὲν λόγον τὸν αὐτὸν ἔχοντα· ὄνομα δὲ, διάφορον, ὡς ἄορ, ξίφος, φάσγανον. παρώνυμα δ' ἐστὶ, τὰ παρά τι ἕτερον ὠνομασμένα, ὡς ἀπὸ τῆς ἀνδρείας, ὁ ἀνδρεῖος. τὰ δὲ ὁμώνυμα, τῷ αὐτῷ ὀνόματι χρώμενα, λόγον δὲ οὐ τὸν αὐτὸν ἔχοντα, οἷον ἄνθρωπος, τό, τε ζῶον καὶ ὁ γεγραμμένος. τῶν δὲ ὁμωνύμων τὰ μὲν, ἀπὸ τύχης ὁμωνυμεῖ· ὡς Αἴας ὁ Λοκρὸς καὶ ὁ Σαλαμίνιος· τὰ δὲ, ἀπὸ διανοίας. καὶ τούτων τὰ μὲν, καθ' ὁμοιότητα, ὡς ἄνθρωπος τό τε ζῶον καὶ ὁ γεγραμμένος· τὰ δὲ, κατὰ τὴν ἀναλογίαν, ὡς πόδες ἴδης, καὶ οἱ ἡμέτεροι πόδες διὰ τὸ κατωτέρω εἶναι· τὰ δὲ, κατ' ἐνέργειαν, ὡς ποὺς πλοίου, δι' οὗ τὸ πλοῖον πλεῖ, καὶ ποὺς ὁ ἡμέτερος, δι' οὗ κινούμεθα. λέγεται ὁμώνυμα ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ καὶ πρὸς τὸ αὐτό· ὡς ἀπὸ τοῦ ἰατροῦ τὸ βιβλίον καὶ τὸ σμιλίον ἰατρικά, ἀπό τε τοῦ χρωμένου ἰατροῦ, καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν λόγον τὸν ἰατρικόν. τῶν αἰτίων, τὰ μὲν, προκαταρκτικά· τὰ δὲ, συνεκτικά, τὰ δὲ, συνεργά· τὰ δὲ, ὧν οὐκ ἄνευ. προκαταρκτικὰ μὲν, τὰ πρώτως ἀφορμὴν παρεχόμενα εἰς τὸ γίνεσθαί τι, καθάπερ τὸ κάλλος τοῖς ἀκολάστοις τοῦ ἔρωτος· ὀφθὲν γὰρ αὐτοῖς, τὴν ἐρωτικὴν διάθεσιν ἐμποιεῖ μόνον, οὐ μὴν κατηναγκασμένως. συνεκτικὰ δὲ, ἅπερ συνωνύμως καὶ αὐτοτελῆ καλεῖται, ἐπειδήπερ αὐτάρκως δι' αὐτοῦ ποιητικόν ἐστι τοῦ ἀποτελέσματος. ἑξῆς δὲ πάντα τὰ αἴτια ἐπὶ τοῦ μανθάνοντος δεικτέον. ὁ μὲν πατὴρ, αἴτιόν ἐστι προκαταρκτικὸν τῆς μαθήσεως· ὁ διδάσκαλος δὲ, συνεκτικόν· ἡ δὲ τοῦ μανθάνοντος φύσις, συνεργὸν αἴτιον· ὁ δὲ χρόνος, τῶν ὧν οὐκ ἄνευ, λόγον ἐπέχει. αἴτιον δὲ κυρίως λέγεται τὸ παρεκτικόν τινος ἐνεργητικῶς, ἐπεὶ καὶ τὸν σίδηρον τμητικὸν φαμὲν εἶναι, οὐ μόνον ἐν τῷ τέμνειν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μὴ τέμνειν. οὕτως οὖν καὶ τὸ παρεκτικὸν ἄμφω σημαίνει, καὶ τὸ ἤδη ἐνεργοῦν, καὶ τὸ μηδέπω μὲν, δυνάμει δὲ κεχρημένον τοῦ ἐνεργῆσαι. οἱ μὲν οὖν σωμάτων· οἱ δ' ἀσωμάτων φασὶν εἶναι τὰ αἴτια. οἱ δὲ τὸ μὲν σῶμα κυρίως αἴτιον φασί· τὸ δὲ ἀσώματον καταχρηστικῶς καὶ οἷον αἰτιωδῶς. ἄλλοι δ' ἔμπαλιν ἀντιστρέφουσι, τὰ μὲν ἀσώματα κυρίως αἴτια λέγοντες· καταχρηστικῶς δὲ τὰ σώματα. οἷον τὴν τομὴν ἐνέργειαν οὖσαν ἀσώματον εἶναι, καὶ αἰτίαν εἶναι τοῦ τέμνειν, ἐνεργείας οὔσης καὶ ἀσωμάτου, καὶ τοῦ τέμνεσθαι ὁμοίως τῇ τε μαχαίρᾳ καὶ τῷ τεμνομένῳ σώμασιν οὖσιν. τὸ τινῶν δ' εἶναι αἴτιον, λέγεται τριχῶς· τὸ μὲν, ὅ ἐστιν αἴτιον, οἷον ὁ ἀνδριαντοποιός· ὁ δὲ, οὗ ἐστιν αἴτιον τοῦ γίνεσθαι τὸν ἀνδριάντα· ὁ δὲ, ᾧ ἐστιν αἴτιον, ὥσπερ ἡ ὕλη· τῷ χαλκῷ γὰρ αἴτιός ἐστι τοῦ γίνεσθαι τὸν ἀνδριάντα. τὸ γίνεσθαι οὖν καὶ τὸ τέμνεσθαι, τὰ οὗ ἐστιν αἴτια, ἐνέργειαι οὖσαι, ἀσώματοί εἰσιν, εἰς οὗ λόγον κατηγορημάτων ἢ ὥς τινες λεκτῶν, λεκτὰ γὰρ τὰ κατηγορήματα καλοῦσιν Κλεάνθης καὶ Ἀρχέδημος τὰ αἴτια. ἢ ὅπερ καὶ μᾶλλον τὰ μὲν κατηγορημάτων αἴτια λεχθήσεται οἷον τὸ τέμνεσθαι, οὗ πτῶσις τὸ τέμνεσθαι· τὰ δ' ἀξιωμάτων, ὡς τοῦ ναῦν γίνεσθαι, οὗ πάλιν ἡ πτῶσις ἐστὶ, τὸ ναῦν γίνεσθαι. Ἀριστοτέλης δὲ, προσηγορίαν, οἷον τῶν τοιούτων οἰκίας, νεὼς, χρύσιος, τομῆς· ἡ πτῶσις δὲ, ἀσώματος εἶναι ὁμολογεῖται. διὸ καὶ τὸ σόφισμα ἐκεῖνο, οὕτως λύεται· ὃ λέγεις διέρχεταί σου διὰ τοῦ στόματος· ὅπερ ἀληθές. οἰκίαν δὲ λέγεις. οἰκία ἄρα διὰ τοῦ στόματός σου διέρχεται, ὅπερ ψεῦδος. οὔτε γὰρ τὴν οἰκίαν λέγομεν σῶμα οὖσαν, ἀλλὰ τὴν πτῶσιν ἀσώματον οὖσαν ἧς οἰκία τυγχάνει. καὶ τὸν οἰκοδόμον οἰκοδομεῖν λέγομεν κατὰ τὴν ἐπὶ τὸ γενησόμενον ἀναφορὰν, οὕτως φαμέν· χλαμύδα ὑφαίνεσθαι, τὸ γὰρ ποιοῦν, ἐνεργείας δηλωτικὸν ὑπάρχει. οὐκ ἔστι δὲ ἑτέρου μὲν τὸ ποιοῦν ἑτέρου δὲ τὸ αἴτιον, ἀλλὰ ταὐτοῦ, τῆς χλαμύδος, καὶ τῆς οἰκίας. καθὸ γὰρ αἴτιος τοῦ γίνεσθαι, κατὰ τοῦτο καὶ ποιητικός ἐστι τοῦ γίνεσθαι. τὸ δὲ αὐτὸ ἄρα αἴτιον καὶ ποιητικὸν καὶ διό. καὶ εἰ μέν τί ἐστιν, αἴτιον καὶ ποιητικὸν τοῦτο πάντως ἐστὶ καὶ διό. εἰ δέ τι ἐστὶ διὸ, οὐ πάντως τοῦτο καὶ αἴτιον. πολλὰ γοῦν ἐφ' ἓν ἀποτέλεσμα συντρέχει, δι' ἃ γίνεται τὸ τέλος. ἀλλ' οὐκ

ἔστι

ἐστι πάντα αἴτια. οὐ γὰρ ἂν ἐτεκνοκτόνησεν Μήδεια, εἰ μὴ ὠργίσθη. οὐδ' ἂν ὠργίσθη, εἰ μὴ ἐζήλωσεν, οὐδὲ τοῦτο, εἰ μὴ ἠράσθη, οὐδὲ τοῦτο, εἰ μὴ Ἰάσων ἐπλεύσεν εἰς Κολχούς. οὐδὲ τοῦτο, εἰ μὴ ἡ Ἀργὼ κατεσκευάσθαι. οὐδὲ τοῦτο, εἰ μὴ τὰ ξύλα ἐκ τοῦ Πηλείου ἐτμήθη. ἐν τούτοις γὰρ ἅπασι τοῦ διὸ τυγχάνοντος, οὐ πάντα τῆς τεκνοκτονίας αἴτια τυγχάνει, μόνη δὲ ἡ Μήδεια. διὸ τὸ μὴ κωλῦον ἀνενέργητόν ἐστιν. διὸ οὐκ ἔστιν αἴτιον τὸ μὴ κωλῦον, ἀλλὰ τὸ κωλῦον. ἐν γὰρ τῷ ἐνεργεῖν καὶ δρᾶν τι, τὸ αἴτιον νοεῖται. ἔτι τὸ μὴ κωλῦον, κεχώρισται τοῦ γινομένου. τὸ δὲ αἴτιον, πρὸς τὸ γινόμενον. οὐκ ἂν οὖν εἴη αἴτιον τὸ μὴ κωλῦον. διὰ τοῦτο γοῦν ἐπιπλεῖται, ὅτι τὸ δυνάμενον κωλύειν οὐ πάρεστιν. τετραχῶς τὸ αἴτιον λέγεται, τὸ ποιοῦν ὡς ὁ ἀνδριαντοποιός. καὶ ἡ ὕλη, ὡς ὁ χαλκός. καὶ τὸ εἶδος, ὡς ὁ χαρακτήρ. καὶ τὸ τέλος, ὡς ἡ τιμὴ τοῦ γυμνασιάρχου. τῶν ὧν οὐκ ἄνευ λόγον ὁ χαλκὸς ἐπέχει πρὸς τὸ γενέσθαι τὸν ἀνδριάντα, καὶ ὁμοίως τῶν αἰτίων. πᾶν τὸ οὗ χωρὶς οὐκ ἐνδεχόμενον γενέσθαι τὸ ἀποτέλεσμα, κατὰ ἀνάγκην τοῦτο αἴτιον. αἴτιον δὲ οὐχ ἁπλῶς. οὐ γάρ ἐστι συνεκτικὸν, τὸ οὗ μὴ ἄνευ. συνεργὸν δὲ, πᾶν τὸ ἐνεργοῦν παρέχει τὸ ἀποτέλεσμα μετ' ἐπιτηδειότητος τοῦ πάσχοντος. διατίθησι μὲν γὰρ τὸ αἴτιον: πάσχει δὲ ἕκαστον εἰς ὃ πέφυκέν τι, παρεκτικῆς τῆς ἐπιτηδειότητος οὔσης, καὶ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ λεγομένων ἐπεχούσης. ἄπρακτον οὖν τὸ αἴτιον, ἄνευ τῆς ἐπιτηδειότητος: οὐκ ἔστιν δὲ αἰτία, ἀλλὰ συνεργός. ἐπεὶ πᾶν αἴτιον, ἐν τῷ δρᾶν νοεῖται. αὐτὴν δὲ οὐκ ἂν ποιοίη ἡ γῆ, ὥς τι οὐδὲ αἰτία ἂν εἴη ἑαυτῆς. καταγέλαστον δὲ τὸ λέγειν, μὴ τὸ πῦρ αἴτιον τῆς καύσεως, ἀλλὰ τὰ ξύλα. μὴ δὲ τὴν μάχαιραν τῆς τομῆς, ἀλλὰ τὴν σάρκα, μὴ δὲ τοῦ καταπαλαισθῆναι τὸν ἀθλητὴν τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀντιπάλου, τὴν ἑαυτοῦ δὲ ἀσθένειαν. τὸ συνεκτικὸν αἴτιον, οὐ δεῖται χρόνου. τὸ γὰρ καυτήριον ἅμα τῷ κατὰ τῆς σαρκὸς ἐπενεχθῆναι τὴν ἀλγηδόνα παρέχει. τῶν προκαταρκτικῶν, τὰ μὲν χρόνου δεῖται ἄχρις ἂν γένηται τὸ ἀποτέλεσμα: τὰ δὲ, οὐ δεῖται, ὡς ἡ πῶσις τοῦ κατάγματος. μή τι οὖν οὐ κατὰ στέρησιν χρόνου ἄχρονα λέγεται ταῦτα, ἀλλὰ κατὰ μείωσιν. ὡς καὶ τὸ ἐξαίφνης, μὴ δὲ αὐτὸ χωρὶς χρόνου γενόμενον. πᾶν αἴτιον ὡς αἴτιον διανοίᾳ λεπτὸν τυγχάνει ἐπί τινος, καὶ πρός τι νοεῖται. τινὸς μέντοι ἀποτελέσματος, καθάπερ ἡ μάχαιρα τοῦ τέμνειν: πρός τινι δὲ, καθάπερ τῷ ἐπιτηδείως ἔχοντι, καθάπερ τὸ πῦρ τῷ ξύλῳ: τὸν ἀδάμαντα γὰρ οὐ καύσει. τὸ αἴτιον, τῶν πρός τι. κατὰ γὰρ τὴν πρὸς ἕτερον νοεῖται σχέσιν. ὥστε δυεῖν ἐπιβαλλόμεθα, ἵνα τὸ αἴτιον ὡς αἴτιον νοήσωμεν. ὁ αὐτὸς καὶ περὶ τοῦ δημιουργοῦ καὶ ποιητοῦ λόγος καὶ πατρός. οὐκ ἔστιν αὐτό τι ἑαυτοῦ αἴτιον, οὐδὲ ἑαυτοῦ τις πατήρ. ἐπεὶ τὸ πρῶτον, γενήσεται δεύτερον. τό γε μὴν αἴτιον, ἐνεργεῖ καὶ διατίθησι. τὸ ὑπὸ τοῦ αἰτίου γενόμενον, πάσχει καὶ διατίθεται. οὐ δύναται δὲ τὸ αὐτὸ πρὸς ἑαυτῷ λαμβανόμενον ἐνεργεῖν ἅμα καὶ διατίθεσθαι, οὐδὲ υἱὸς εἶναι καὶ πατήρ. καὶ ἄλλως τὸ αἴτιον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ γινομένου, προχρονεῖ κατὰ τὴν οὐσίαν, ὡς ἡ μάχαιρα τῆς τομῆς. οὐ δύναται δὲ τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ προχρονεῖν τῇ ὕλῃ καθὸ αἴτιόν ἐστιν, ἅμα καὶ ὑστερεῖν καὶ ὑστεροχρονεῖν καθὸ τῆς αἰτίας δεῖται ἔργον. διαφέρει τι τὸ εἶναι, τοῦ γενέσθαι. οὕτως καὶ αἴτιον μὲν τοῦ γινομένου, πατὴρ δὲ υἱοῦ. οὐκ ἐνδέχεται γὰρ τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ εἶναι ἅμα καὶ γίνεσθαι. οὐδὲν οὖν ἐστιν ἑαυτοῦ αἴτιον. ἀλλήλων οὐκ ἔστι τὰ αἴτια, ἀλλήλοις δὲ αἴτια. ἡ γὰρ σπληνικὴ διάθεσις προϋποκειμένη, οὐ πυρετοῦ αἴτιος, ἀλλὰ τοῦ γίνεσθαι τὸν πυρετόν: καὶ ὁ πυρετὸς προϋποκείμενος, οὐ σπληνός, ἀλλὰ τοῦ αὔξεσθαι τὴν διάθεσιν. οὕτως καὶ αἱ ἀρεταὶ ἀλλήλαις αἴτιαι τῷ μὴ χωρίζεσθαι, διὰ τὴν ἀντακολουθίαν. καὶ οἱ ἐπὶ τῆς ψαλίδος λίθοι, ἀλλήλοις εἰσὶν αἴτιοι τοῦ μένειν κατηγορήματος: ἀλλήλων δὲ οὐκ εἰσὶν αἴτιοι. καὶ ὁ διδάσκαλος δὲ καὶ ὁ μανθάνων, ἀλλήλοις εἰσὶν αἴτιοι τοῦ προκόπτειν κατηγορήματος. λέγεται δὲ ἀλλήλοις αἴτια. ποτὲ μὲν τῶν αὐτῶν, ὡς ὁ ἔμπορος καὶ ὁ κάπηλος ἀλλήλοις εἰσὶν αἴτιοι τοῦ προκόπτειν κατηγορήματος. λέγεται δὲ ἀλλήλοις αἴτια, ποτὲ μὲν τῶν αὐτῶν, ὡς ὁ ἔμπορος καὶ ὁ κάπηλος ἀλλήλοις εἰσὶν αἴτιοι τοῦ κερδαίνειν. ποτὲ δὲ ἄλλου καὶ ἄλλου, καθάπερ ἡ μάχαιρα καὶ ἡ σάρξ, ἡ μὲν γὰρ τῇ σαρκὶ τοῦ τέμνεσθαι: ἡ σάρξ δὲ τῇ μαχαίρᾳ τοῦ τέμνειν. τὸ ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς. ὁ μὲν γὰρ πλήξας τινὰ θανασίμως, αἴτιός ἐστιν αὐτῷ τοῦ θανάτου, ἢ τὸ γίνεσθαι τὸν θάνατον. ἀντιπληγεὶς δὲ ὑπ' αὐτοῦ θανασίμως, ἔχει αὐτὸν ἀνταίτιον. οὐ καθὸ ἐγένετο αὐτῷ αἴτιος, καθ' ἕτερον δέ. αἴτιος μὲν γὰρ αὐτῷ θανάτου γίνεται, οὐχ ὁ θάνατος δὲ τούτῳ πάλιν τὴν θανασίμην ἀντεπέθηκεν πληγὴν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ προθείς. ὥστε ἄλλου μὲν αὐτὸς γε-

σῶμα ὁ ἐθνικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πολιτευόμενος, εἴτ᾽ οὖν ἐν ἔργῳ, εἴτε καὶ ἐν λόγῳ, εἴτε καὶ ἐν
αὐτῇ τῇ ἐννοίᾳ· ὁ ταύτῃ κολλώμενος τῇ πόρνῃ, τῇ παρὰ τὴν διαθήκην ἐνεργείᾳ, ἄλλο σῶμα
γίνεται, οὐχ ἅγιον εἰς σάρκα μίαν καὶ βίον ἐθνικὸν καὶ ἄλλην ἐλπίδα· ὁ δὲ κολλώμενος τῷ κυ-
ρίῳ ἐν πνεύματι, πνευματικὸν σῶμα, τὸ διάφορον τῆς συνόδου γένος, υἱὸς οὗτος ἅπας, ἄν-
θρωπος ἅγιος, ἀπαθὴς, γνωστικὸς, τέλειος, μορφούμενος τῇ τοῦ κυρίου διδασκαλίᾳ, ἵνα δὴ καὶ
ἔργῳ καὶ λόγῳ καὶ αὐτῷ τῷ πνεύματι, προσεχὴς γενόμενος τῷ κυρίῳ, τὴν μονὴν ἐκείνην τὴν
ὀφειλομένην τῷ οὕτως ἀπηνδρωμένῳ ἀπολάβῃ. ἀπόχρη τὸ δεῖγμα τοῖς ὦτα ἔχουσιν. οὐ γὰρ
ἐκκυκλεῖν χρὴ τὸ μυστήριον: ἐμφαίνειν δὲ ὅσον εἰς ἀνάμνησιν τοῖς μετεσχηκόσι τῆς γνώσεως, οἳ
καὶ συνήσουσιν ὅπως εἴρηται πρὸς τοῦ κυρίου, γίνεσθε ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν τέλειοι, τελείως ἀφιέν-
τες τὰς ἁμαρτίας, καὶ ἀμνησικακοῦντες, καὶ ἐν τῇ ἕξει τῆς ἀπαθείας καταβιοῦντες· ὡς γὰρ
τέλειον φαμὲν ἰατρὸν, καὶ τέλειον φιλόσοφον, οὕτως οἶμαι καὶ τέλειον γνωστικόν: ἀλλ᾽ οὐδὲν
τούτων, καίτοι μέγιστον ὂν, εἰς ὁμοιότητα θεοῦ παραλαμβάνεται· οὐ γὰρ καθάπερ οἱ Στωϊ-
κοὶ, ἀθέως πάνυ τὴν αὐτὴν ἀρετὴν ἀνθρώπου λέγομεν καὶ θεοῦ. μή τι οὖν τέλειοι γίνεσθε ὀ-
φείλομεν ὡς ὁ πατὴρ βούλεται, ἀδύνατον γὰρ καὶ ἀμήχανον, ὡς ὁ θεός ἐστι γενέσθαι τινὰ τέ-
λειον: βούλεται δὲ ὁ πατὴρ ζῶντας ἡμᾶς κατὰ τὴν τοῦ εὐαγγελίου ὑπακοὴν, ἀνεπιλήπτους
τελείους γίγνεσθαι. ἢν οὖν κατ᾽ ἔλλειψιν λεγομένου τοῦ ῥητοῦ προσυπακούσωμεν τὸ ἐνδέον, εἰς
ἀναπλήρωσιν τῆς περικοπῆς τοῖς συνιέναι δυναμένοις ἀπολελειμμένον ἐκλαβεῖν, καὶ τὸ θέ-
λημα τοῦ θεοῦ γνωριοῦμεν καὶ κατ᾽ ἀξίαν τῆς ἐντολῆς, εὐσεβῶς ἅμα καὶ μεγαλοφρόνως πο-
λιτευσόμεθα. ἐπειδὴ δὲ ἀκόλουθόν ἐστι πρὸς τὰ ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων ἐπιφερόμενα ἡμῖν
ἐγκλήματα ἀπολογήσασθαι: συνεπιλαμβάνονται δὲ ἔν τισι τῶν ἀποριῶν ὁμοίως τοῖς προει-
ρημένοις, καὶ αἱ περὶ τὴν ἄλλην διδασκαλίαν αἱρέσεις, εὖ ἂν ἔχοι. πρότερον διακαθάραντας
τὰ ἐμποδὼν, εὐτρεπεῖς ἐπὶ τὰς τῶν ἀποριῶν λύσεις, εἰς τὴν ἑξῆς προϊέναι στρωματέα. πρῶτον
μὲν οὖν αὐτὸ τοῦτο προσάγουσιν ἡμῖν λέγοντες, μὴ δεῖν πιστεύειν διὰ τὴν διαφωνίαν τῶν αἱρέσεων,
παρατείνει γὰρ καὶ ἡ ἀλήθεια, ἄλλων ἄλλα δογματιζόντων. πρὸς οὓς φαμέν· ὅτι καὶ παρ᾽ ὑμῖν
τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ παρὰ τοῖς δοκιμωτάτοις τῶν παρ᾽ Ἕλλησι φιλοσόφων πάμπολλαι γεγόνα-
σιν αἱρέσεις, καὶ οὐδήπου φατὲ δεῖν ὀκνεῖν ἤτοι φιλοσοφεῖν καὶ ἰουδαΐζειν, τῆς διαφωνίας ἕνε-
κα τῆς πρὸς ἀλλήλας τῶν παρ᾽ ὑμῖν αἱρέσεων. ἔπειτα δὲ ἐπισπαρήσεσθαι τὰς αἱρέσεις τῇ
ἀληθείᾳ, καθάπερ τῷ πυρῷ τὰ ζιζάνια πρὸς τοῦ κυρίου προφητικῶς, εἴρητο καὶ ἀδύνα-
τον μὴ γενέσθαι τὸ προειρημένον ἔσεσθαι καὶ τούτου ἡ αἰτία, ὅτι παντὶ τῷ καλῷ, μῶμος
ἕπεται. μή τι οὖν εἰ καὶ παραβαίη τις συνθήκας, καὶ τὴν ὁμολογίαν παρέλθοι τὴν πρὸς
ἡμᾶς, διὰ τὸν ψευσάμενον τὴν ὁμολογίαν ἀφεξόμεθα τῆς ἀληθείας καὶ ἡμεῖς: ἀλλ᾽ ὡς
ἀψευδεῖν χρὴ τὸν ἐπιεικῆ, καὶ μηδὲν ὧν ὑπέσχηται ἀκυροῦν, κἂν ἄλλοι τινὲς παραβαίνωσι
συνθήκας. οὕτως καὶ ἡμᾶς κατὰ μηδένα τρόπον τὸν ἐκκλησιαστικὸν παραβαίνειν προσή-
κει κανόνα, καὶ μάλιστα τὴν περὶ τῶν μεγίστων ὁμολογίαν ἡμεῖς μὲν φυλάττομεν, οἱ δὲ,
παραβαίνουσι. πιστευτέον οὖν τοῖς βεβαίως ἐχομένοις τῆς ἀληθείας. ἤδη δὲ καὶ ὡς ἐν πλά-
τει χρωμένοις τῇ δὲ τῇ ἀπολογίᾳ ἔνεστι φάναι πρὸς αὐτούς: ὅτι καὶ οἱ ἰατροὶ ἐναντίας δόξας
κεκτημένοι κατὰ τὰς οἰκείας αἱρέσεις, ἐπ᾽ ἴσης ἔργῳ θεραπεύουσιν. μή τι οὖν κάμνων τις
τὸ σῶμα καὶ θεραπείας δεόμενος, οὐ προσίεται ἰατρὸν, διὰ τὰς ἐν τῇ ἰατρικῇ αἱρέσεις.
οὐκ ἄρα οὐδὲ ὁ τὴν ψυχὴν νοσῶν καὶ εἰδώλων ἔμπλεως, ἕνεκά γε τοῦ ὑγιᾶναι καὶ εἰς θεὸν
ἐπιστρέψαι. προφασίζοιτό ποτε τὰς αἱρέσεις. ναὶ μὴν διὰ τοὺς δοκίμους φησὶν αἱ αἱρέ-
σεις. δοκίμους ἤτοι τοὺς εἰς πίστιν ἀφικνουμένους λέγει ἐκλεκτικώτερον προσιόντας τῇ κυ-
ριακῇ διδασκαλίᾳ: καθάπερ τοὺς δοκίμους τραπεζίτας τὸ κίβδηλον νόμισμα τοῦ κυρίου
ἀπὸ τοῦ παραχαράγματος διακρίνοντας, ἢ τοὺς ἐν αὐτῇ τῇ πίστει δοκίμους ἤδη γενομέ-
νους, κατά τε τὸν βίον, κατά τε τὴν γνῶσιν. διὰ δὴ τοῦτο ἄρα πλείονος ἐπιμελείας καὶ προ-
μηθείας δεόμεθα εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ πῶς ἀκριβῶς βιωτέον, καὶ τίς ἡ ὄντως οὖσα θεοσέ-
βεια. δῆλον γὰρ ὅτι δυσκόλου καὶ δυσεργοῦ τῆς ἀληθείας τυγχανούσης, διὰ τοῦτο γεγόνα-
σιν αἱ ζητήσεις: ἀφ᾽ ὧν αἱ φίλαυτοι καὶ φιλόδοξοι αἱρέσεις, μὴ μαθόντων μὲν μηδὲ παρα-
ληφότων ἀληθῶς, οἴησιν δὲ γνώσεως εἰληφότων. διὰ πλείονος τοίνυν φροντίδος ἐρευνητέον,
τὴν τῷ ὄντι ἀλήθειαν ἣ μόνη περὶ τὸν ὄντως ὄντα θεὸν καταγίνεται. πόνῳ δὲ ἕπεται

γλυκεῖα δ' εὕρεσίς τε καὶ μνήμη. ἐπιπονώτερον ἄρα τῷ πόνῳ τῆς εὑρέσεως διὰ τὰς αἱρέσεις, ἀλλ' οὐ τέλεον ἀποστατέον· οὐδὲ γὰρ ὀπώρας παρακειμένης, τῆς μὲν, ἀληθοῦς καὶ ὡραίας· τῆς δὲ, ἐκ κηροῦ, ὡς ὅτι μάλιστα ἐμφερεῖς πεποιημένης διὰ τὴν ὁμοιότητα, ἀμφοῖν ἀφεκτέον. διακριτέον δὲ ὁμοῦ τῇ καταληπτικῇ θεωρίᾳ καὶ τῷ κυριωτάτῳ λογισμῷ τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τοῦ φαινομένου, καὶ ὥσπερ ὁδοῦ μιᾶς μὲν τῆς βασιλικῆς τυγχανούσης, πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων τῶν μὲν, ἐπί τινα κρημνόν· τῶν δὲ, ἐπὶ ποταμὸν ῥοώδη, ἢ θάλασσαν ἀγχιβαθῆ φερουσῶν, οὐκ ἄν τις ὀκνήσαι διὰ τὴν διαφωνίαν ὁδεῦσαι· χρήσαιτο δ' ἂν τῇ ἀκινδύνῳ καὶ βασιλικῇ καὶ λεωφόρῳ· οὕτως ἄλλα ἄλλων περὶ ἀληθείας λεγόντων, οὐκ ἀποστατέον· ἐπιμελέστερον δὲ θηρατέον, τὴν ἀκριβεστάτην περὶ αὐτῆς γνῶσιν· ἐπεὶ καὶ τοῖς κηπευομένοις λαχάνοις συναναφύονται καὶ πόαι· μή τι οὖν ἀπέχονται οἱ γεωργοὶ, τῆς κηπευτικῆς ἐπιμελείας· ἔχοντες οὖν πολλὰς ἐκ φύσεως ἀφορμὰς πρὸς τὸ ἐξετάζειν τὰ λεγόμενα, καὶ τῆς ἀληθείας τὴν ἀκολουθίαν ἐξευρίσκειν ὀφείλομεν· διὸ καὶ εἰκότως κρινόμεθα, οἷς δέον πείθεσθαι, μὴ συγκατατιθέμενοι, μὴ διαστέλλοντες τὸ μαχόμενον καὶ ἀπρεπὲς καὶ παρὰ φύσιν καὶ ψεῦδος ἀπό τε τἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀκολούθου, καὶ τοῦ πρέποντος, καὶ τοῦ κατὰ φύσιν, αἷς ἀφορμαῖς καταχρηστέον εἰς ἐπίγνωσιν τῆς οὕτως οὔσης ἀληθείας. ματαία τοίνυν τοῖς Ἕλλησιν ἡ πρόφασις αὕτη. τοῖς μὲν γὰρ βουλομένοις ἔξεστι καὶ τὸ εὑρεῖν τὴν ἀλήθειαν: τοῖς δὲ, αἰτίας ἀλόγους προβαλλομένοις, ἀναπολόγητος ἡ κρίσις· πότερον γὰρ, ἀναιροῦσιν, ἢ συγκατατίθενται εἶναι, ἀπόδειξιν· οἶμαι πάντας ἂν ὁμολογήσειν ἄνευ τῶν τὰς αἰσθήσεις ἀναιρούντων. ἀποδείξεως δ' οὔσης, ἀνάγκη συγκαταβαίνειν εἰς τὰς ζητήσεις, καὶ δι' αὐτῶν τῶν γραφῶν ἐκμανθάνειν ἀποδεικτικῶς, ὅπως μὲν ἀπεσφάλησαν αἱ αἱρέσεις: ὅπως δὲ ἐν μόνῃ τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ, ἥ τε ἀκριβεστάτη γνῶσις, καὶ ἡ τῷ ὄντι ἀρίστη αἵρεσις. τῶν τε ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἐκτρεπομένων, οἱ μὲν, σφᾶς αὐτοὺς μόνους: οἱ δὲ, καὶ τοὺς πέλας ἐξαπατᾶν ἐπιχειροῦσιν. οἱ μὲν οὖν δοξόσοφοι καλούμενοι, οἱ τὴν ἀλήθειαν εὑρηκέναι νομίζοντες, οὐκ ἔχοντες ἀπόδειξιν οὐδὲ μίαν ἀληθῆ, ἑαυτοὺς οὗτοι ἀπατῶσιν ἀναπεπαῦσθαι νομίζοντες. ὧν πλῆθος οὐκ ὀλίγον, τάς τε ζητήσεις ἐκτρεπομένων διὰ τοὺς ἐλέγχους, ἀποφευγόντων δὲ καὶ τὰς διδασκαλίας διὰ τὴν κατάγνωσιν. οἱ δὲ τοὺς προσιόντας ἐξαπατῶντες, πανοῦργοι σφόδρα. οἳ καὶ παρακολουθοῦντες αὐτοῖς ὅτι μηδὲν ἐπίστανται, πιθανοῖς ὅμως ἐπιχειρήμασι σκοτίζουσι τὴν ἀλήθειαν. ἔνθα δ' οἶμαι τῶν πιθανῶν ἐπιχειρημάτων, καὶ ἔνθα τῶν ἀληθῶν ἡ φύσις. καὶ ὅτι τῶν αἱρέσεων ἀνάγκη τὴν ὀνομασίαν πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς ἀληθείας λέγεσθαι γινώσκομεν· ἀφ' ἧς τινὰ ἀποσπάσαντες, ἐπὶ λύμῃ τῶν ἀνθρώπων οἱ σοφισταὶ, τὰς ἐξευρημένας σφίσιν ἀνθρωπικὰς τέχνας ἐγκατορύξαντες αὐχοῦσι προεστάναι, διατριβῆς μᾶλλον ἢ ἐκκλησίας. ἀλλ' οἱ πονεῖν ἕτοιμοι ἐπὶ τοῖς καλλίστοις, οὐ πρότερον ἀποστήσονται ζητοῦντες τὴν ἀλήθειαν, πρὶν ἂν τὴν ἀπόδειξιν ἀπ' αὐτῶν λάβωσι τῶν γραφῶν. ἔστι μὲν οὖν κοινά τινα τῶν ἀνθρώπων κριτήρια, καθάπερ τὰ αἰσθητήρια: τὰ δ' ἄλλα τῶν βουληθέντων καὶ ἀσκησάντων τὰ ἀληθῆ τὰ διὰ νοῦ καὶ λογισμοῦ τεχνικὰ, λόγων ἀληθῶν τε καὶ ψευδῶν, μέγιστον δὲ τὸ καὶ τὴν οἴησιν ἀποθέσθαι ἐν μέσῳ καθεστῶτας ἀκριβοῦς ἐπιστήμης καὶ προπετοῦς δοξοσοφίας, καὶ γνῶναι, ὅτι ὁ τὴν αἰώνιον ἐλπίζων ἀνάπαυσιν γιγνώσκει καὶ τὴν εἴσοδον αὐτῆς ἐπίπονον οὖσαν καὶ τεθλιμμένην. ὅ, τι ἅπαξ διαγγελιαθεὶς, καὶ τὸ σωτήριον φησὶν ἐν ᾗ ὥρᾳ ἐπέγνω, μὴ ἐπιστρεφέσθω εἰς τὰ ὀπίσω καθάπερ ἡ Λὼτ γυνὴ, μὴ δὲ εἰς τὸν πρότερον βίον τὸν τοῖς αἰσθητοῖς προσανέχοντα: μὴ δὲ μὴν εἰς τὰς αἱρέσεις πάλιν δρομάτω. ἐθίζουσι γὰρ ἀμηγέπη τὸν ὄντα μὴ γινώσκουσαι θεόν· ὁ γὰρ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ τὸν ὄντως πατέρα καὶ διδάσκαλον τῆς ἀληθείας, τὸν ἀναγεννῶντα καὶ ἀνακτίζοντα, καὶ τιθηνούμενον τὴν ψυχὴν τὴν ἐξειλεγμένην, οὐκ ἔστι μου ἄξιος λέγει τοῦ εἶναι υἱὸς θεοῦ καὶ μαθητὴς θεοῦ, ὁμοῦ καὶ φίλος καὶ συγγενής. οὐδεὶς γὰρ εἰς τὰ ὀπίσω βλέπων, καὶ ἐπιβάλλων τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, εὔθετος τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ. ἀλλ' ὡς ἔοικεν τοῖς πολλοῖς καὶ μέχρι νῦν δοκεῖ ἡ Μαριὰμ, λεχὼ εἶναι διὰ τὴν τοῦ παιδίου γέννησιν, οὐκ οὖσα λεχώ. καὶ γὰρ μετὰ τὸ τεκεῖν αὐτὴν μαιωθεῖσαν, φασί τινες παρθένον εὑρεθῆναι. τοιαῦται δ' ἡμῖν αἱ κυριακαὶ γραφαὶ, τὴν ἀλήθειαν ἀποτίκτουσαι, καὶ μένουσαι παρθένοι μετὰ τῆς ἐπικρύψεως τῶν τῆς ἀληθείας μυστηρίων. τέτοκεν καὶ οὐ τέτοκεν φησὶν ἡ γραφή· ὡς ἂν ἐξ αὐτῆς οὐκ

ἐκ συνδυασμοῦ συλλαβοῦσαι· διὸ πρὸς τοὺς γνωστικοὺς κεκυήκασιν αἱ γραφαί. αἱ δὲ αἱρέσεις οὐκ ἐκμαθοῦσαι ὡς μὴ κεκυηκυίας, παραπέμπονται. πάντων δὲ ἀνθρώπων τὴν αὐτὴν κρίσιν ἐχόντων, οἱ μὲν ἀκολουθοῦντες τῷ ἐροῦντι λόγῳ, ποιοῦνται τὰς πίστεις: οἱ δὲ ἡδοναῖς σφᾶς αὐτοὺς ἐκδεδωκότες βιάζονται πρὸς τὰς ἐπιθυμίας τὴν γραφήν. δεῖ δ' οἶμαι τῷ τῆς ἀληθείας ἐραστῇ, ψυχικῆς εὐτονίας: σφάλλεσθαι γὰρ ἀνάγκη μέγιστα τοὺς μεγίστοις ἐγχειροῦντας πράγμασιν, ἢν μὴ τὸν κανόνα τῆς ἀληθείας παρ' αὐτῆς λαβόντες ἔχωσι τῆς ἀληθείας. οἱ τοιοῦτοι δὲ ἅτε ἀποπεσόντες τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ, καὶ τοῖς πλείστοις τῶν κατὰ μέρος σφάλλονται εἰκότως, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἀληθῶν καὶ ψευδῶν κριτήριον, συγγεγυμνασμένον ἀκριβῶς τὰ δέοντα αἱρεῖσθαι. εἰ γὰρ ἐκέκτηντο, ταῖς θείαις ἐπείθοντο ἂν γραφαῖς. καθάπερ οὖν εἴ τις ἐξ ἀνθρώπων θηρίον γένοιτο παραπλησίως τοῖς ὑπὸ τῆς Κίρκης φαρμαχθεῖσιν, οὕτως ἄνθρωπος εἶναι τοῦ θεοῦ καὶ πιστὸς τῷ κυρίῳ διαμένειν, ἀπολώλεκεν ὁ ἀναλακτίσας τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, καὶ ἀποσκιρτήσας εἰς δόξας αἱρέσεων ἀνθρωπίνων. ὁ δὲ ἐκ τῆς δὴ τῆς ἀπάτης παλινδρομήσας, κατακούσας τῶν γραφῶν, καὶ τὸν ἑαυτοῦ βίον ἐπιστρέψας τῇ ἀληθείᾳ, οἷον ἐξ ἀνθρώπου θεὸς ἀποτελεῖται. ἔχομεν γὰρ τὴν ἀρχὴν τῆς διδασκαλίας τὸν κύριον, διά τε τῶν προφητῶν, διά τε τοῦ εὐαγγελίου, καὶ διὰ τῶν μακαρίων ἀποστόλων πολυτρόπως καὶ πολυμερῶς ἐξ ἀρχῆς εἰς τέλος ἡγούμενον τῆς γνώσεως. τὴν ἀρχὴν δ' εἴ τις ἑτέρου δεῖσθαι ὑπολάβοι, οὐκ ἔτ' ἂν οὕτως ἀρχὴ φυλαχθείη: ὁ μὲν οὖν ἐξ ἑαυτοῦ πιστὸς τῇ κυριακῇ γραφῇ τε καὶ φωνῇ ἀξιόπιστος εἰκότως ἂν διὰ τοῦ κυρίου πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων εὐεργεσίαν ἐνεργουμένη. ἀμέλει πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων εὕρεσιν, αὐτῇ χρώμεθα κριτηρίῳ, τὸ κρινόμενον δὲ πᾶν ἔτι ἄπιστον πρὶν κριθῆναι. ὥστ' οὐδ' ἀρχὴ τὸ κρίσεως δεόμενον: εἰκότως τοίνυν πίστει περιβαλόντες ἀναπόδεικτον τὴν ἀρχὴν ἐκ περιουσίας, καὶ τὰς ἀποδείξεις παρ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς περὶ τῆς ἀρχῆς λαβόντες, φωνῇ κυρίου παιδευόμεθα πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας. οὐ γὰρ ἁπλῶς ἀποφαινομένοις ἀνθρώποις προσέχοιμεν, οἷς καὶ ἀνταποφαίνεσθαι ἐπ' ἴσης ἔξεστιν, εἰ δ' οὐκ ἀρκεῖ μόνον ἁπλῶς εἰπεῖν τὸ δόξαν, ἀλλὰ πιστώσασθαι δεῖ τὸ λεχθέν, οὐ τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀναμένομεν μαρτυρίαν, ἀλλὰ τῇ τοῦ κυρίου φωνῇ πιστούμεθα τὸ ζητούμενον, ἣ πασῶν ἀποδείξεων ἐχεγγυωτέρα, μᾶλλον δὲ ἡ μόνη ἀπόδειξις οὖσα τυγχάνει, καθ' ἣν ἐπιστήμην οἱ μὲν ἀπογευσάμενοι μόνον τῶν γραφῶν, πιστοί· οἱ δὲ καὶ προσωτέρω χωρήσαντες, ἀκριβεῖς γνώμονες τῆς ἀληθείας ὑπάρχουσιν οἱ γνωστικοί· ἐπεὶ κἂν τοῖς κατὰ τὸν βίον ἔχουσί τι πλέον οἱ τεχνῖται τῶν ἰδιωτῶν. καὶ παρὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας ἐκτυποῦσι τὸ βέλτιον· οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς ἀπ' αὐτῶν περὶ αὐτῶν τῶν γραφῶν τελείως ἀποδεικνύντες ἐκ πίστεως πειθόμεθα ἀποδεικτικῶς. κἂν τολμήσωσι προφητικαῖς χρήσασθαι γραφαῖς καὶ οἱ τὰς αἱρέσεις μετιόντες, πρῶτον μὲν, οὐ πάσαις, ἔπειτα, οὐ τελείαις, οὐδὲ ὡς τὸ σῶμα καὶ τὸ ὕφος τῆς προφητείας ὑπαγορεύει, ἀλλ' ἐκλεγόμενοι τὰ ἀμφιβόλως εἰρημένα, εἰς τὰς ἰδίας μετάγουσι δόξας, ὀλίγας σποράδην ἀπανθιζόμενοι φωνάς· οὐ τὸ σημαινόμενον ἀπ' αὐτῶν σκοποῦντες, ἀλλ' αὐτῇ ψιλῇ ἀποχρώμενοι τῇ λέξει, σχεδὸν γὰρ ἐν πᾶσιν οἷς προσφέρονται ῥητοῖς, εὕροις ἂν αὐτοὺς ὡς τοῖς ὀνόμασι μόνοις προσανέχουσι, τὰ σημαινόμενα ὑπαλλάττοντες· οὔθ' ὡς λέγονται γινώσκοντες, οὔθ' ὡς ἔχειν πεφύκασι χρώμενοι, αἷς καὶ δὴ κομίζουσιν ἐκλογαῖς, ἡ ἀλήθεια δὲ, οὐκ ἐν τῷ μετατιθέναι τὰ σημαινόμενα εὑρίσκεται, οὕτω μὲν γὰρ ἀνατρέψουσι πᾶσαν ἀληθῆ διδασκαλίαν, ἀλλ' ἐν τῷ διασκέψασθαι τί τῷ κυρίῳ καὶ τῷ παντοκράτορι θεῷ τελέως οἰκεῖόν τι καὶ πρέπον. κἂν τῷ βεβαιοῦν ἕκαστον τῶν ἀποδεικνυμένων κατὰ τὰς γραφάς, ἐξ αὐτῶν πάλιν τῶν ὁμοίων γραφῶν. οὔτ' οὖν ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν ἐθέλουσιν αἰδούμενοι καταθέσθαι τὸ τῆς φιλαυτίας πλεονέκτημα, οὔτ' ἔχουσιν ὅπως διαθῶνται τὰς αὐτῶν δόξας βιαζόμενοι τὰς γραφάς: φθάσαντες δὲ ἐξενεγκεῖν εἰς τοὺς ἀνθρώπους δόγματα ψευδῆ. σχεδὸν ἁπάσαις ταῖς γραφαῖς ἐναργῶς μαχόμενοι καὶ ἀεὶ ὑφ' ἡμῶν τῶν ἀντιλεγόντων αὐτοῖς ἐλεγχόμενοι, τὸ λοιπὸν ἔτι καὶ νῦν ὑπομένουσι, τὰ μὲν, μὴ προσίεσθαι τῶν προφητικῶν: τὰ δὲ, ἡμᾶς αὐτοὺς ὡς ἄλλης γεγονότας φύσεως, μὴ οἵους τε εἶναι συνεῖναι τὰ οἰκεῖα ἐκείνοις διαβάλλουσιν, ἐνίοτε δὲ καὶ τὰ ἑαυτῶν διελεγχόμενοι ἀρνοῦνται δόγματα, ἅπερ ὁμολογεῖν αἰδούμενοι ἃ κατ' ἰδίαν αὐχοῦσι, διδάσκοντες οὕτως· οὕτω γὰρ κατὰ πάσας ἔστιν ἰδεῖν τὰς αἱρέσεις ἐπιόντας αὐτῶν τὰς μοχθηρίας τῶν δογμάτων. ἐπειδὰν γὰρ ἀνατρέ-

πωνται

πονται πρὸς ἡμῶν, δεικνύντων αὐτοὺς σαφῶς ἐναντιουμένους ταῖς γραφαῖς, δυεῖν θάτερον
ὑπὸ τῶν προεστώτων τοῦ δόγματός ἐστι θεάσασθαι γινόμενον· ἢ γὰρ τῆς ἀκολουθίας τῶν σφε-
τέρων δογμάτων, ἢ τῆς προφητείας αὐτῆς, μᾶλλον δὲ τῆς ἑαυτῶν ἐλπίδος καταφρονοῦ-
σιν. αἱροῦνται δὲ ἑκάστοτε τὸ δόξαν αὐτοῖς ὑπάρχειν ἐναργέστερον, ἢ τὸ πρὸς τοῦ κυρίου διὰ τῶν
προφητῶν εἰρημένον καὶ ὑπὸ τοῦ εὐαγγελίου. πρὸς ἔτι δὲ καὶ τῶν ἀποστόλων συμμαρτυρού-
μενόν τε καὶ βεβαιούμενον. ὁρῶντες οὖν τὸν κίνδυνον αὐτοῖς, οὐ περὶ ἑνὸς δόγματος, ἀλλὰ περὶ
τὸ τὰς αἱρέσεις διατηρεῖν οὐ τὴν ἀλήθειαν ἐξευρίσκειν, τοῖς μὲν γὰρ ἐν μέσῳ καὶ προχείρως
ἐντυχόντες παρ' ἡμῖν ὡς εὐτελῶν καταπεφρονήκασι. ὑπερβῆναι δὲ σπουδάζοντες τὸ κοινὸν τῆς
πίστεως, ἐξέβησαν τὴν ἀλήθειαν. μὴ γὰρ μαθόντες τὰ τῆς γνώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς μυ-
στήρια, μηδὲ χωρήσαντες τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀληθείας μέχρι τοῦ βάθους τῶν πραγμάτων κα-
ταβῆναι ἀπορρᾳθυμήσαντες, ἐξ ἐπιπολῆς ἀναγνόντες, παρεπέμψαντο τὰς γραφάς. ὑπὸ δο-
ξοσοφίας τοίνυν ἐπηρμένοι, ἐρίζοντες διατελοῦσι, δῆλοι γεγονότες, ὡς τοῦ δοκεῖν μᾶλλον, ἢ
περὶ τοῦ φιλοσοφεῖν προνοοῦνται· αὐτίκα οὐκ ἀναγκαίας ἀρχὰς πραγμάτων καταβαλλό-
μενοι, δόξαις τε ἀνθρωπίναις κεκινημένοι. ἔπειτα ἀναγκαίως τέλος ἀκολουθεῖν αὐτοῖς ἐκπο-
ριζόμενοι, διαπληκτίζονται διὰ τοὺς ἐλέγχους πρὸς τοὺς τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν μεταχειριζο-
μένους. καὶ πάντα μᾶλλον ὑπομένουσι, καὶ πάντα φασὶ κάλων κινοῦσι, κἂν ἀσεβεῖν διὰ τὸ
ἀπιστεῖν ταῖς γραφαῖς μέλλουσιν, ἢ περιμετατίθενται ὑπὸ φιλοτιμίας τῆς αἱρέσεως, καὶ
τῆς πολυθρυλλήτου κατὰ τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν πρωτοκαθεδρίας. δι' ἣν κἀκείνην τὴν συμ-
ποτικὴν διὰ τῆς ψευδωνύμου ἀγάπης πρωτοκλισίαν ἀσπάζονται· ἡ παρ' ἡμῖν δὲ τῆς ἀλη-
θείας ἐπίγνωσις, ἐκ τῶν ἤδη πιστῶν τοῖς οὔπω πιστοῖς ἐκπορίζεται τὴν πίστιν· ἥτις οὐσία ὡς
εἰπεῖν ἀποδείξεως καθίσταται. ἀλλ' ὡς ἔοικεν πᾶσα αἵρεσις, ἀρχὴν ὦτα ἀκούοντα οὐκ ἔχει
τὸ συμφέρον, μόνον δὲ, τοῖς πρὸς ἡδονὴν ἀνεῳγότα. ἐπεὶ κἂν ἰάθη τις αὐτῶν, εἰ πείθεσθαι τῇ
ἀληθείᾳ μόνον ἠβουλήθη. τριττὴ δὲ θεραπεία οἰήσεως, καθάπερ καὶ παντὸς πάθους. μάθη-
σίς τε τοῦ αἰτίου, καὶ τὸ πῶς ἂν ἐξαιρεθείη τοῦτο· καὶ τρίτον ἡ ἄσκησις τῆς ψυχῆς, καὶ ὁ ἐθισμὸς
πρὸς τοῖς κριθεῖσιν ὀρθῶς ἔχειν ἀκολουθεῖν δύνασθαι· ὡς γὰρ ὀφθαλμὸς τεταραγμένος, οὕτως
καὶ ἡ ψυχὴ τοῖς παρὰ φύσιν θολωθεῖσα δόγμασιν, οὐχ οἵα τε τὸ φῶς τῆς ἀληθείας διιδεῖν
ἀκριβῶς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν ποσὶ παρορᾷ· ἐν οὖν θολερῷ ὕδατι καὶ τὰς ἐγχέλεις ἁλίσκεσθαι φα-
σὶν ἀποτυφλουμένας· καὶ καθάπερ τὰ πονηρὰ παιδία, τὸν παιδαγωγὸν ἀποκλείει, οὕτως
οὗτοι τὰς προφητείας εἴργουσιν, ἑαυτῶν τῆς ἐκκλησίας ὑφορώμενοι δι' ἔλεγχον καὶ νουθεσίαν·
ἀμέλει πάμπολλα συγκαττύουσι ψεύσματα καὶ πλάσματα, ἵνα δὴ εὐλόγως δόξωσι μὴ
προσίεσθαι τὰς γραφάς. ταύτῃ οὖν οὐκ εὐσεβεῖς δυσαρεστούμενοι ταῖς θείαις ἐντολαῖς, τουτέστι
τῷ ἁγίῳ πνεύματι· ὥσπερ δὲ αἱ ἀμυγδάλαι κεναὶ λέγονται, οὐκ ἐν αἷς μηδέν ἐστιν, ἀλλ' ἐν
αἷς ἄχρηστον τὸ ἐνὸν, οὕτως τοὺς αἱρετικοὺς τοὺς κενοὺς τῶν τοῦ θεοῦ βουλημάτων καὶ τῶν τοῦ
Χριστοῦ παραδόσεων εἶναι φαμὲν, πικρίζοντας ὡς ἀληθῶς κατὰ τὴν ἀγρίαν ἀμυγδαλῆν,
ἐξάρχοντας δογμάτων, πλὴν ὅσα δι' ἐνάργειαν τῶν ἀληθῶν ἀποθέσθαι καὶ ἀποκρύψαι
οὐκ ἴσχυσαν· καθάπερ τοίνυν ἐν πολέμῳ οὐ λειπτέον τὴν τάξιν, ἣν ὁ στρατηγὸς ἔταξεν τῷ στρα-
τιώτῃ, οὕτως οὐδὲ ἣν ἔδωκεν ὁ λόγος ἀρχηγέτας εἰλήφαμεν γνώσεώς τε καὶ βίου λειπτέον τά-
ξιν. οἱ πολλοὶ δὲ οὐδὲ τοῦτο ἐξητάκασιν, εἰ ἔστι τινὶ ἀκολουθητέον, καὶ τίνι τούτῳ, καὶ ὅπως.
οἷος γὰρ ὁ λόγος, τοῖος δὴ καὶ ὁ βίος εἶναι τῷ πιστῷ προσήκει, ὡς ἕπεσθαι δύνασθαι τῷ θεῷ ἐξ
ἀρχῆς τὰ πάντα, εὐθεῖαν περαίνοντι· ἐπ' ἂν δὲ παραβῇ τις τὸν λόγον καὶ διὰ τούτου τὸν θεὸν,
εἰ μὲν διὰ τὸ αἰφνίδιον προσπεσεῖν τινὰ φαντασίαν ἠθέτησεν, προχείρους τὰς φαντασίας
τὰς λογικὰς ποριστέον: εἰ δὲ τῷ ἔθει τῷ προκατεσχηκότι ἡττηθεὶς γέγονεν ἥ φησιν ἡ γραφὴ χυ-
δαῖος, ἀποπαυστέον τὸ ἔθος εἰς τὸ παντελὲς, καὶ πρὸς τὸ ἀντιλέγειν αὐτῷ τὴν ψυχὴν γυ-
μναστέον· εἰ δὲ καὶ μαχόμενα δόγματα ἐφέλκεσθαί τινας δοκεῖ, ὑπεξαιρετέον ταῦτα καὶ
πρὸς τοὺς εἰρηνοποιοὺς τῶν δογμάτων πορευτέον, οἳ κατεπᾴδουσι ταῖς θείαις γραφαῖς τοὺς
ψοφοδεεῖς τῶν ἀπείρων, τὴν ἀλήθειαν διὰ τῆς ἀκολουθίας τῶν διαθηκῶν σαφηνίζοντες.
ἀλλ' ὡς ἔοικεν ῥέπομεν ἐπὶ τὰ ἔνδοξα μᾶλλον κἂν ἐναντία τυγχάνῃ, ἢ περὶ τὴν ἀλήθειαν·
αὐστηρὰ γάρ ἐστι καὶ σεμνή· καὶ δὴ τριῶν οὐσῶν διαθέσεων τῆς ψυχῆς, ἀγνοίας, οἰήσεως, ἐπι-
στήμης, οἱ μὲν ἐν τῇ ἀγνοίᾳ, τὰ ἔθνη· οἱ δὲ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἡ ἐκκλησία ἡ ἀληθής· οἱ δὲ ἐν οἰήσει, οἱ

κατὰ τὰς αἱρέσεις. οὐδὲν γοῦν τὸν Κηφισόδωρον ἰδεῖν ἐστι περὶ τοὺς ἐπισταμένους περὶ ὧν ἴσασι διαβεβαιου-
μένους καὶ περὶ ὧν οἴονται, ὅσον γε ἐπὶ τῷ διαβεβαιοῦσθαι ἄνευ τῆς ἀποδείξεως· κατα-
φρονοῦσι γοῦν ἀλλήλων καὶ καταγελῶσι· καὶ συμβαίνει τὸν αὐτὸν νοῦν, παρ' οἷς μὲν ἐντιμότα-
τον εἶναι: παρ' οἷς δὲ παρανοίας ἑαλωκέναι. καί τοι μεμαθήκαμεν, ἄλλο μέν τοι εἶναι ἡδονὴν, ἣν
ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἀπονεμητέον: ἄλλο δέ τι ἔριν, ἣν ἐν ταῖς αἱρέσεσι προσκριτέον· ἄλλο χαρὰν, ἣν
τῇ ἐκκλησίᾳ προσοικειωτέον: ἄλλο δὲ εὐφροσύνην, ἣν τῷ κατὰ ἀλήθειαν ἀποδοτέον γνω-
στικῷ. ὡς δὲ ἐὰν προσέχῃ τις Ἰσχομάχῳ γεωργὸν αὐτὸν ποιήσει, καὶ Λάμπιδι ναύκληρον, καὶ Χα-
ριδήμῳ στρατηγὸν, καὶ Σίμωνι ἱππικὸν, καὶ Πέρδικι κάπηλον, καὶ Κρωβύλῳ ὀψοποιὸν, καὶ Ἀρχελάῳ
ὀρχηστὴν, καὶ Ὁμήρῳ ποιητὴν, καὶ Πύῤῥωνι ἐριστικὸν, καὶ Δημοσθένει ῥήτορα, καὶ Χρυσίππῳ διαλε-
κτικὸν, καὶ Ἀριστοτέλει φυσικὸν, καὶ φιλόσοφον Πλάτωνι: οὕτως ὁ τῷ κυρίῳ πειθόμενος καὶ τῇ
δοθείσῃ δι' αὐτοῦ κατακολουθήσας προφητείᾳ τελέως ἐκτελεῖται κατ' εἰκόνα τοῦ διδασκά-
λου, ἐν σαρκὶ περιπολῶν θεός· ἀποπίπτουσιν ἄρα τοῦδε τοῦ ὕψους οἱ μὴ ἑπόμενοι θεῷ ἐὰν ἡ-
γῆται: ἡγεῖται δὲ κατὰ τὰς θεοπνεύστους γραφάς. μυρίων γοῦν ὄντων κατ' ἀριθμὸν ἃ πταί-
σουσιν ἄνθρωποι, σχεδὸν δύο εἰσὶν ἀρχαὶ πάσης ἁμαρτίας, ἄγνοια, καὶ ἀσθένεια, ἄμφω δὲ ἐφ'
ἡμῖν, τῶν μήτε ἐθελόντων μανθάνειν: μήτ' αὖ τῆς ἐπιθυμίας κρατεῖν· τούτων δὲ, δι' ἣν
μὲν οὐ καλῶς κρίνουσι: δι' ἣν δὲ οὐκ ἰσχύουσι τοῖς ὀρθῶς κριθεῖσιν, οὔτε γὰρ ἀπατηθείς τις τὴν
γνώμην δύναιτ' ἂν εὖ πράττειν κἂν πάνυ δυνατὸς ᾖ τὰ γνωσθέντα ποιεῖν, οὔτε καὶ κρίνειν τὸ
δέον ἱκανὸς, ἄμεμπτον ἑαυτὸν παράσχοι τ' ἂν ἐν τοῖς ἔργοις ἐξασθενῶν. ἀκολούθως τοίνυν δύο
τῷ γένει καὶ παιδεῖαι παραδίδονται πρόσφοροι, ἑκατέρᾳ τῶν ἁμαρτιῶν, τῇ μὲν, ἡ γνῶσίς τε
καὶ ἡ τῆς ἐκ τῶν γραφῶν μαρτυρίας ἐναργὴς ἀπόδειξις: τῇ δὲ, ἡ κατὰ λόγον ἄσκησις, ἐκ πί-
στεώς τε καὶ φόβου παιδαγωγουμένη. ἄμφω δ' εἰς τὴν τελείαν ἀγάπην συναύξουσιν. τέλος γὰρ
οἶμαι τοῦ γνωστικοῦ, τό γε ἐνταῦθα διττόν. ἐφ' ὧν μὲν ἡ θεωρία ἡ ἐπιστημονικὴ, ἐφ' ὧν δὲ ἡ
πρᾶξις. εἴη μὲν οὖν καὶ τούσδε τοὺς αἱρετικοὺς καταμαθόντας ἐκ τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων
σωφρονισθῆναί τε καὶ ἐπιστρέψαι ἐπὶ τὸν παντοκράτορα θεόν. εἰ δὲ καθάπερ αἱ κωφαὶ τῶν
ὄφεων, τῆς καινῶς μὲν λεγομένης, ἀρχαιοτάτου δὲ μὴ ἐπαΐοιεν ἄσματος, παιδευθεῖεν οὖν πρὸς
τοῦ θεοῦ τὰς πρὸ τῆς κρίσεως πατρῴας νουθεσίας ὑπομένοντες ἔστ' ἂν καταισχυνθέντες με-
τανοήσωσιν, ἀλλὰ μὴ εἰς τὴν παντελῆ φέροντες ἑαυτοὺς διὰ τῆς ἀπηνοῦς ἀπειθείας ἐμβάλ-
λοιεν κρίσιν. γίνονται γὰρ καὶ μερικαί τινες παιδεῖαι, ἃς κολάσεις ὀνομάζουσιν, εἰς ἃς ἡμῶν
οἱ πολλοὶ τῶν ἐν παραπτώματι γενομένων ἐκ τοῦ λαοῦ τοῦ κυριακοῦ καταλισθαίνοντες περι-
πίπτουσιν, ἀλλ' ὡς πρὸς τοῦ διδασκάλου ἢ τοῦ πατρὸς οἱ παῖδες, οὕτως ἡμεῖς πρὸς τῆς προ-
νοίας κολαζόμεθα. θεὸς δὲ οὐ τιμωρεῖται. ἔστι γὰρ ἡ τιμωρία κακοῦ ἀνταπόδοσις, κολάζει
μέντοι πρὸς τὸ χρήσιμον καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ τοῖς κολαζομένοις. ταυτὶ μὲν ἀποτρέψαι βουλό-
μενος τῆς εἰς τὰς αἱρέσεις εὐεμπτωσίας, τοὺς φιλομαθοῦντας παρεθέμην: τοὺς δὲ τῆς ἐπιπο-
λαζούσης, εἴτε ἀμαθίας, εἴτε ἀβελτηρίας, εἴτε καχεξίας, εἴθ' ὅ τι δή ποτε χρὴ καλεῖν αὐτὴν
ἀποπαῦσαι γλιχόμενος, μεταπεῖσαι δὲ καὶ προσαγαγεῖν τῇ ἀληθείᾳ τοῖς γε μὴ παντάπα-
σιν ἀνιάτοις ἐπιχειρῶν τοῖσδε συνεχρησάμην τοῖς λόγοις· εἰσὶ γὰρ, οἳ οὐδὲ ἀνέχονται τὴν ἀρ-
χὴν ἐπακοῦσαι τῶν πρὸς τὴν ἀλήθειαν προτρεπόντων· καὶ δὴ φλυαρεῖν ἐπιχειροῦσι βλασφή-
μοις τῆς ἀληθείας καταχέοντες λόγοις σφίσιν αὐτοῖς τὰ μέγιστα τῶν ὄντων ἐγνωκέναι συγ-
χωροῦντες. οὐ μαθόντες, οὐ ζητήσαντες, οὐ πονέσαντες, οὐχ εὑρόντες τὴν ἀκολουθίαν, οὓς ἐλεή-
σειεν αὖ τις ἢ μισήσειε τῆς τοιαύτης διαστροφῆς. εἰ δέ τις ἰάσιμος τυγχάνει, φέρειν δυνάμε-
νος ὡς πῦρ ἢ σίδηρον τῆς ἀληθείας τὴν παῤῥησίαν, ἀποτέμνουσαν, καίουσαν τὰς ψευδεῖς δό-
ξας αὐτῶν, ὑπεχέτω τὰ ὦτα τῆς ψυχῆς. ἔσται δὲ τοῦτο, ἐὰν μὴ ῥᾳθυμεῖν ἐπειγόμενοι ἀπο-
διωθῶνται τὴν ἀλήθειαν, ἢ δόξης ὀρεγόμενοι, καινοτομεῖν βιάζονται. ῥᾳθυμοῦσι μὲν γὰρ οἱ
παρὸν τὰς οἰκείας ταῖς θείαις γραφαῖς ἐξ αὐτῶν τῶν γραφῶν πορίζεσθαι, ἀποδείξεις πα-
ραίπαν, καὶ τὰς ἡδονὰς αὐτῶν συναιρούμενοι ἐκλεγόμενοι. δόξης δὲ ἐπιθυμοῦσιν, ὅσοι τὰ
προσφυῆ τοῖς θεοπνεύστοις λόγοις ὑπὸ τῶν μακαρίων ἀποστόλων τε καὶ διδασκάλων παραδι-
δόμενα ἑκόντες εἶναι σοφίζονται δι' ἑτέρων παρεγχειρήσεων, ἀνθρωπείαις διδασκαλίαις ἐνιστά-
μενοι, θείᾳ παραδόσει ὑπὲρ τοῦ τὴν αἵρεσιν συστήσασθαι· τίς γὰρ ὡς ἀληθῶς ἐν τηλικούτοις
ἀνδράσι κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν λέγω γνῶσιν ὑπελείπετο λόγος, Μαρκίωνος φέρε εἰπεῖν ἢ

Προδίκου

προδήλου καὶ τῶν ὁμοίων, τὴν ὀρθὴν οὐ βαδισάντων ὁδόν. οὐ γὰρ ἂν ὑπερέβαλον σοφίᾳ τοὺς
ἔμπροσθεν ἄνδρας, ὡς προσεξευρεῖν τι τοῖς ὑπ᾽ ἐκείνων ἀληθῶς ῥηθεῖσιν. ἀλλ᾽ ἀγαπητὸν ἦν αὐ-
τοῖς, εἰ τὰ προπαραδεδομένα μαθεῖν ἠδυνήθησαν. ὁ γνωστικὸς ἄρα ἡμῖν μόνος ἐν αὐταῖς κα-
ταγηράσας ταῖς γραφαῖς, τὴν ἀποστολικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν σώζων ὀρθοτομίαν τῶν δογ-
μάτων, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον ὀρθότατα βιοῖ, τὰς ἀποδείξεις ὡς ἂν ἐπιζητήσῃ ἀνευρίσκειν.
ἀναπεμπόμενος ὑπὸ τοῦ κυρίου, ἀπό τε νόμου καὶ προφητῶν. ὁ βίος γὰρ οἶμαι τοῦ γνωστικοῦ,
οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ ἔργα καὶ λόγοι τῇ τοῦ κυρίου ἀκόλουθοι παραδόσει: ἀλλ᾽ οὐ πάντων ἡ γνῶ-
σις. οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἀγνοεῖν ἀδελφοί φησιν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην
ἦσαν, καὶ πνευματικοῦ βρώματός τε καὶ πόματος μετέλαβον. κατασκευάζων σαφῶς, μὴ
πάντας τοὺς ἀκούοντας τὸν λόγον κεχωρηκέναι τὸ μέγεθος τῆς γνώσεως ἔργῳ τε καὶ λόγῳ.
διὸ καὶ ἐπήγαγεν. ἀλλ᾽ οὐκ ἐν πᾶσιν αὐτοῖς ηὐδόκησεν. τίς οὗτος, ὁ εἰπὼν τί με λέγετε κύριε,
καὶ οὐ ποιεῖτε τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου, τουτέστι τὴν διδασκαλίαν τοῦ σωτῆρος, ἥτις ἐστὶ
βρῶμα ἡμῖν πνευματικόν, καὶ πόμα δίψαν οὐκ ἐπιστάμενον, ὕδωρ ζωῆς γνωστικῆς. ναὶ φησὶν
ἡ γνῶσις εἴρηται φυσιοῦν. πρὸς οὕς φαμέν, τάχα μὲν ἡ δοκοῦσα γνῶσις, φυσιοῦν λέγεται, εἴ
τις τετυφῶσθαι τὴν λέξιν ἑρμηνεύειν ὑπολάβοι. εἰ δὲ ὅπερ καὶ μᾶλλον τὸ μεγαλείως τι καὶ
ἀληθῶς φρονεῖν μηνύει ἡ τοῦ Ἀποστόλου φωνή, λέλυται μὲν τὸ ἠπορημένον. ἑπόμενοι δ᾽ οὖν ταῖς
γραφαῖς, κυρώσωμεν τὸ εἰρημένον. ἡ σοφία φησὶν ὁ Σαλομών, ἐνεφυσίωσε τὰ ἑαυτῆς τέκνα.
οὐδέπου γὰρ τῦφον ἐνεποίησεν ὁ κύριος τοῖς μαθηταῖς κατὰ τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ τὸ ἐπὶ
τῇ ἀληθείᾳ πεποιθέναι καὶ ἐπὶ μεγαλόφρονα ἐν γνώσει τῇ διὰ τῶν γραφῶν παραδιδομένῃ
ὑπερόπτην τῶν εἰς ἁμαρτίαν ὑποσυρόντων παρασκευάζει, ὃ σημαίνει ἡ ἐνεφυσίωσε λέξις.
μεγαλοπρέπειαν τῆς σοφίας τοῖς κατὰ τὴν μάθησιν τέκνοις ἐμφυτεύσασθαι διδάσκει. αὐτί-
κα φησὶν ὁ Ἀπόστολος, καὶ γνώσομαι οὐ τὸν λόγον τῶν πεφυσιωμένων, ἀλλὰ τὴν δύναμιν, εἰ
μεγαλοφρόνως ὅπερ ἐστὶν ἀληθῶς ἀληθείας δὲ μεῖζον οὐδέν, τὰς γραφὰς συνιᾶσι: ἐνταῦθα
γὰρ ἡ δύναμις τῶν πεφυσιωμένων τέκνων τῆς σοφίας. οἷον ἔσομαί φησιν ἐν δικαίοις ἐπὶ τῇ
γνώσει μέγα φρονεῖ τι, γνωστὸς γὰρ κατὰ τὸν Δαβὶδ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ θεός, τουτέστι, τοῖς κατ᾽
ἐπίγνωσιν Ἰσραηλίταις. Ἰουδαία γάρ, ἐξομολόγησις ἑρμηνεύεται. εἰκότως ἄρα εἴρηται
πρὸς τοῦ Ἀποστόλου. τὸ οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐκ ἐπιθυμήσεις, καὶ εἴ τις ἑτέρα ἐντολὴ
ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν τῷ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. οὐ
γὰρ χρή ποτε καθάπερ οἱ τὰς αἱρέσεις μετιόντες ποιοῦσι, μοιχεύειν τὴν ἀλήθειαν. οὐδὲ μὴν
κλέπτειν τὸν κανόνα τῆς ἐκκλησίας, ταῖς ἰδίαις ἐπιθυμίαις καὶ φιλοδοξίαις χαριζομένους ἐπὶ
τῇ τῶν πλησίον ἀπάτῃ, οὓς παντὸς μᾶλλον ἀγαπῶντας τῆς ἀληθείας αὐτῆς ἀντέχεσθαι
διδάσκειν προσήκει. εἴρηται γοῦν ἄντικρυς, ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἐπιτηδεύματα αὐ-
τοῦ, ἵνα μὴ κριθῶσιν, ἀλλὰ ἐπιστραφῶσιν οἱ προακηκοότες: ὅσοι δὲ ταῖς γλώσσαις αὐτῶν δο-
λιοῦσιν, ἔγγραφα ἔχουσι τὰ ἐπιτίμια. οἱ τοίνυν τῶν ἀσεβῶν ἁπτόμενοι λόγων ἄλλοις τε ἐξαρ-
χοντες, μὴ δὲ εὖ τοῖς λόγοις τοῖς θείοις ἀλλὰ ἐξημαρτημένως συγχρώμενοι, οὔτε αὐτοὶ εἰσίασιν
εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, οὔτε οὓς ἐξηπάτησαν ἐῶσι τυγχάνειν τῆς ἀληθείας. ἀλλ᾽
οὐδὲ τὴν κλεῖν ἔχοντες αὐτοὶ τῆς εἰσόδου, ψευδῆ δέ τινα καὶ ὥς φησιν ἡ συνήθεια ἀντικλεῖ-
δα, δι᾽ ἧς οὐ τὴν αὐλαίαν ἀναπετάσαντες ὥσπερ ἡμεῖς διὰ τῆς τοῦ κυρίου παραδόσεως εἰσεί-
μεν, παράθυρον δὲ ἀνατεμόντες, καὶ διορύξαντες λάθρα τὸ τειχίον τῆς ἐκκλησίας, ὑπερβαί-
νοντες τὴν ἀλήθειαν, μυσταγωγοὶ τῆς τῶν ἀσεβῶν ψυχῆς καθίστανται. ὅτι γὰρ μεταγενεστέ-
ρας τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τὰς ἀνθρωπίνας συνηλύσεις πεποιήκασιν, οὐ πολλῶν δεῖ λό-
γων. ἡ μὲν γὰρ τοῦ κυρίου κατὰ τὴν παρουσίαν διδασκαλία, ἀπὸ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου καί-
σαρος ἀρξαμένη μεσούντων τῶν Αὐγούστου χρόνων τελειοῦται. ἡ δὲ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ μέ-
χρι γε τῆς Παύλου λειτουργίας ἐπὶ Νέρωνος τελειοῦται. κάτω δὲ περὶ τοὺς Ἀδριανοῦ τοῦ βασι-
λέως χρόνους, οἱ τὰς αἱρέσεις ἐπινοήσαντες γεγόνασι, καὶ μέχρι γε τῆς Ἀντωνίνου τοῦ πρεσβυ-
τέρου διέτειναν ἡλικίας, καθάπερ ὁ Βασιλείδης, κἂν Γλαυκίαν ἐπιγράφηται διδάσκαλον ὡς
αὐχοῦσιν αὐτοὶ τὸν Πέτρου ἑρμηνέα. ὡς αὔτως δὲ καὶ Οὐαλεντῖνον Θεοδάδ ἀκηκοέναι φέ-
ρουσιν. γνώριμος δ᾽ οὗτος γεγόνει Παύλου. Μαρκίων γὰρ κατὰ τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ἡλικίαν γε-
νόμενος, ὡς πρεσβύτης νεωτέροις συνεγένετο. μεθ᾽ ὃν Σίμων ἐπ᾽ ὀλίγον, κηρύσσοντος τοῦ Πέτρου

ὑπήκουσεν. ὧν οὕτως ἐχόντων, συμφανὲς ἐκ τῆς πρεσβυτάτης καὶ ἀληθεστάτης ἐκκλησίας τὰς μεταγενεστέρας ταύτας, καὶ τὰς ἔτι τούτων ὑποβεβηκυίας τῷ χρόνῳ κεκαινοτομῆσθαι παραχαραχθείσας αἱρέσεις. ἐκ τῶν εἰρημένων ἄρα φανερὸν οἶμαι γεγενῆσθαι μίαν εἶναι τὴν ἀληθῆ ἐκκλησίαν, τὴν τῷ ὄντι ἀρχαίαν, εἰς ἣν οἱ κατὰ πρόθεσιν δίκαιοι ἐγκαταλέγονται. ἑνὸς γὰρ ὄντος τοῦ θεοῦ καὶ ἑνὸς τοῦ κυρίου, διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἄκρως τίμιον κατὰ τὴν μόνωσιν ἐπαινεῖται, μίμημα ὂν ἀρχῆς τῆς μιᾶς. τῇ γοῦν τοῦ ἑνὸς φύσει συγκληροῦται ἐκκλησία ἡ μία, ἣν εἰς πολλὰς κατατέμνειν βιάζονται αἱρέσεις. κατά τε οὖν ὑπόστασιν κατά τε ἐπίνοιαν, κατά τε ἀρχήν, κατά τε ἐξοχήν, μόνην εἶναί φαμεν τὴν ἀρχαίαν καὶ καθολικὴν ἐκκλησίαν εἰς ἑνότητα πίστεως μιᾶς τῆς κατὰ τὰς οἰκείας διαθήκας· μᾶλλον δὲ κατὰ τὴν διαθήκην τὴν μίαν διαφόροις τοῖς χρόνοις, ἐν οἷς τοῦ θεοῦ τῷ βουλήματι δι' ἑνὸς τοῦ κυρίου, συνάγουσαν τοὺς ἤδη κατατεταγμένους, οὓς προώρισεν ὁ θεὸς δικαίους ἐσομένους πρὸ καταβολῆς κόσμου ἐγνωκώς. ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξοχὴ τῆς ἐκκλησίας, καθάπερ ἡ ἀρχὴ τῆς συστάσεως κατὰ τὴν μονάδα ἐστὶν πάντα τὰ ἄλλα ὑπερβάλλουσα καὶ μηδὲν ἔχουσα ὅμοιον ἢ ἴσον ἑαυτῇ. ταυτὶ μὲν οὖν καὶ εἰς ὕστερον. τῶν δ' αἱρέσεων αἱ μὲν, ἀπὸ ὀνόματος προσαγορεύονται, ὡς ἡ ἀπὸ Οὐαλεντίνου καὶ Μαρκίωνος καὶ Βασιλείδου, κἂν τὴν Ματθίου αὐχῶσι προσάγεσθαι δόξαν. μία γὰρ ἡ πάντων γέγονε τῶν ἀποστόλων ὥσπερ διδασκαλία, οὕτως δὲ καὶ ἡ παράδοσις. αἱ δὲ ἀπὸ τόπου, ὡς οἱ Περατικοί: αἱ δὲ ἀπὸ ἔθνους, ὡς ἡ τῶν Φρυγῶν: αἱ δὲ ἀπὸ ἐνεργείας, ὡς ἡ τῶν ἐγκρατιτῶν: αἱ δὲ ἀπὸ δογμάτων ἰδιαζόντων, ὡς ἡ τῶν δοκιτῶν καὶ ἡ τῶν αἱματιτῶν: αἱ δὲ ἀπὸ ὑποθέσεων, καὶ ὧν τετιμήκασιν, ὡς Καϊανισταί τε καὶ οἱ Ὀφιανοὶ προσαγορευόμενοι. αἱ δὲ ἀφ' ὧν παρανόμως ἐπετήδευσάν τε καὶ ἐτόλμησαν, ὡς τῶν Σιμωνιανῶν οἱ Ἐντυχῖται καλούμενοι. ὁπὴν οὖν τα-να ὀλίγην ὑποδείξαντες τοῖς φιλοθεάμοσι τῆς ἐκκλησίας, ἐκ τοῦ κατὰ τὰς θυσίας νόμου, περί τε Ἰουδαίων τῶν χυδαίων, περί τε τῶν αἱρέσεων μυστικῶς διακρινομένων, ὡς ἀκαθάρτων ἀπὸ τῆς περὶ καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων ζώων θείας ἐκκλησίας, καταπαύσωμεν τὸν λόγον. τὰ μὲν γὰρ διχηλοῦντα καὶ μηρυκισμὸν ἀνάγοντα, τῶν ἱερείων καθαρὰ καὶ δεκτὰ τῷ θεῷ παραδίδωσιν ἡ γραφή, ὡς ἂν εἰς πατέρα καὶ εἰς υἱὸν διὰ τῆς πίστεως τῶν δικαίων τὴν πορείαν ποιουμένων: αὕτη γὰρ ἡ τῶν διχηλούντων ἑδραιότης, τῶν τὰ λόγια τοῦ θεοῦ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν μελετώντων καὶ ἀναπεμπαζομένων ἐν τῷ τῆς ψυχῆς τῶν μαθημάτων δοχείῳ, ἣν καὶ συνάσκησιν γνωστικὴν ὑπάρχουσαν καθαροῦ ζῴου μηρυκισμὸν ὁ νόμος ἀλληγορεῖ. ὅσα δὲ μήτε ἑκάτερον, μήτε θάτερον τούτων ἔχει, ὡς ἀκάθαρτα ἀφορίζει, αὐτίκα τὰ ἀνάγοντα μηρυκισμὸν μὴ διχηλοῦντα δέ, τοὺς Ἰουδαίους αἰνίσσεται τοὺς πολλούς. οἳ τὰ μὲν λόγια τοῦ θεοῦ ἀνὰ στόμα ἔχουσιν: τὴν δὲ πίστιν καὶ τὴν βάσιν δι' υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα παραπέμπουσαν οὐκ ἔχουσιν ἐπερειδομένην τῇ ἀληθείᾳ. ὅθεν καὶ ὀλισθηρὸν τὸ γένος τῶν τοιούτων θρεμμάτων, ὡς ἂν μὴ σχιδανοπόδων ὄντων, μηδὲ τῇ διπλόῃ τῆς πίστεως ἐπερειδομένων. οὐδεὶς γάρ φησι γινώσκει τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ. ἔμπαλίν τε αὖ ἀκάθαρτα ὁμοίως κἀκεῖνα, ὅσα διχηλεῖ μὲν μηρυκισμὸν δὲ οὐκ ἀνάγει. ταυτὶ γὰρ τοὺς αἱρετικοὺς ἐνδείκνυται, ὀνόματι μὲν πατρὸς καὶ υἱοῦ ἐπιβεβηκότας: τὴν δὲ τῶν λογίων ἀκριβῆ σαφήνειαν, λεπτουργεῖν καὶ καταλεαίνειν ἐξασθενοῦντας, πρὸς δὲ καὶ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης ὁλοσχερέστερον, οὐχὶ δὲ ἀκριβέστερον κατερχομένους, εἴ γε καὶ κατέλθοιεν. τοιούτοις τισὶν ὁ κύριος λέγει, τί με λέγετε κύριε κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω, ἀκάθαρτοι δὲ πάμπαν, οἱ μὴ διχηλοῦντες μηδὲ ἀνάγοντες μηρυκισμόν. ὑμεῖς δ' ὦ Μεγαρεῖς φησὶν ὁ Θέογνις, οὔτε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι, οὔτε δυωδέκατοι, οὔτ' ἐν λόγῳ, οὔτ' ἐν ἀριθμῷ, ἀλλ' ἢ ὡς ὁ χνοῦς, ὃν ἐκρίπτει ὁ ἄνεμος ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ὡς σταγὼν ἀπὸ κάδου. τούτων ἡμῖν προδιωρισμένων, καὶ τοῦ ἠθικοῦ τρόπου ὡς ἐν κεφαλαίῳ ὑπογραφέντος ἀσποράδην ὡς ὑπεσχόμεθα, καὶ διεῤῥιμμένως τὰ ζώπυρα τῶν τῆς ἀληθοῦς γνώσεως ἐγκατασπείραντες δογμάτων, ὡς μὴ ῥᾳδίαν εἶναι τῷ περιτυχόντι τῶν ἀμυήτων τὴν τῶν ἁγίων παραδόσεων εὕρεσιν, μετίωμεν ἐπὶ τὴν ὑπόσχεσιν. ἐοίκασι δέ πως οἱ στρωματεῖς οὐ παραδείσοις ἐξησκημένοις ἐκείνοις τοῖς ἐν στοίχῳ καταπεφυτευμένοις εἰς ἡδονὴν ὄψεως: ὄρει δὲ μᾶλλον συσκίῳ τινὶ καὶ δασεῖ, κυπαρίσσοις καὶ πλατάνοις, δάφνῃ τε καὶ κισσῷ, μηλέαις τε ὁμοῦ καὶ ἐλαίαις καὶ συκαῖς καταπεφυτευμένῳ ἐξεπίτηδες ἀναμεμιγμένην τῆς φυτείας, καρποφόρων τε ὁμοῦ καὶ ἀκάρπων

δένδρων

δένδρων, ἀλλὰ τὸ ὑφαιρεῖσθαι καὶ κλέπτειν τολμῶντας τὰ ὡραῖα, ἐθελούσης λανθάνειν τῆς γραφῆς· ἐξ ὧν δὴ μεταμοσχεύσας καὶ μεταφυτεύσας ὁ γεωργὸς, ὡραῖον κατασκευάσει παράδεισον, καὶ ἄλσος ἐπιτερπές. οὔτ᾽ οὖν τῆς τάξεως οὔτε τῆς φράσεως στοχάζονται οἱ στρωματεῖς, ὅπου γε ἐπίτηδες καὶ τὴν λέξιν οὐκ ἑλληνίζειν εἶναι βούλονται, καὶ τὴν τῶν δογμάτων ἐγκατασπορὰν λεληθότως καὶ οὐ κατὰ τὴν ἀλήθειαν ποιοῦνται, φιλοπόνους καὶ εὑρετικοὺς εἶναι τοὺς εἴ τινες ἐντύχοιεν παρασκευάζοντες. πολλὰ γὰρ τὰ δελέατα καὶ ποικίλα, διὰ τὰς τῶν ἰχθύων διαφοράς. καὶ δὴ μετὰ τὸν ἕβδομον ἐπιτῷ ἡμῖν στρωματέα, τὸν ἑξῆς ἀπ᾽ ἄλλης ἀρχῆς ποιησόμεθα τὸν λόγον.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΝ ΛΟΓΟΣ ΟΓΔΟΟΣ.

ΑΛΛ᾽ ΟΥΔΕ οἱ παλαίτατοι τῶν φιλοσόφων ἐπὶ τὸ ἀμφισβητεῖν καὶ ἀπορεῖν ἐφέροντο, ᾗπου γ᾽ αὖ ἡμεῖς οἱ τῆς ὄντως ἀληθοῦς αὐτιχόμενοι φιλοσοφίας, οὓς αὐτίκα ἡ γραφὴ εὑρίσκειν χάριν ἐπὶ τὸ διορθοῦσθαι διὰ ζητεῖν παρεγγυᾷ. οἱ μὲν γὰρ νεώτεροι τῶν παρ᾽ ἕλλησι φιλοσόφων, ὑπὸ φιλοτιμίας κενῆς τε καὶ ἀτελοῦς ἐλεγκτικῶς ἅμα καὶ ἐριστικῶς, εἰς τὴν ἄχρηστον ἐξάγονται φλυαρίαν. ἔμπαλιν δὲ ἡ βάρβαρος φιλοσοφία τὸ πᾶν ἐξείργει ἐκβάλλουσα, ζητεῖτε εἰπὼν, καὶ εὑρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται· αἰτεῖσθε καὶ δοθήσεται ὑμῖν. κρούει μὲν οὖν κατὰ τὴν ζήτησιν, ὁ πρὸς ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν λόγος τὴν θύραν τῆς ἀληθείας κατὰ τὸ φαινόμενον. διαχθέντος δὲ τοῦ ἐμποδὼν κατὰ τὴν ἔρευναν, ἐπιστημονικὴ ἐγγίνεται θεωρία. τοῖς οὕτως οἶμαι κρούουσιν, ἀνοίγνυται τὸ ζητούμενον· καὶ τοῖς οὕτως αἰτοῦσιν τὰς πεύσεις κατὰ τὰς γραφὰς, ἐφ᾽ ὃ βαίνουσιν ἐκ τοῦ θεοῦ γίνεται ἡ δόσις τῆς θεοδωρήτου γνώσεως καταληπτικῶς, διὰ τῆς λογικῆς οὕτως ἐκλαμπούσης ζητήσεως. οὐ γὰρ εὑρεῖν μὲν οἷόν τε, μὴ ζητήσαντα δέ, οὐδὲ ζητῆσαι μὲν, οὐχὶ δὲ διερευνήσασθαι μὲν, οὐχὶ δὲ διαπτύξαι καὶ ἀναπετάσαι δι᾽ ἐρωτήσεως εἰς σαφήνειαν ἄγοντα τὸ ζητούμενον. οὐδ᾽ αὖ διὰ πάσης ἐξετάσεως χωρίζοντα, μὴ οὐχὶ λοιπὸν ἔπαθλον λαβεῖν τὴν ἐπιστήμην τοῦ ζητουμένου. ἀλλ᾽ ἔστι μὲν εὑρεῖν τὸν ζητήσαντα· ζητῆσαι δὲ εἰ εἰδεῖν, πρότερον μὴ εἰδέναι. πόθῳ δὴ ἐντεῦθεν ἀγόμενος πρὸς τὴν εὕρεσιν τοῦ καλοῦ, εὐγνωμόνως ζητεῖ, ἀφιλονείκως, ἀφιλοδόξως, ἐρωτώμενος καὶ ἀποκρινόμενος, πρὸς δὲ καὶ αὐτὰ ἐπισκεπτόμενος τὰ λεγόμενα. ἑπομένους γὰρ καθήκει, οὐ μόνον τῶν γραφῶν τῶν θείων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐννοιῶν τῶν κοινῶν τὰς ζητήσεις ποιεῖσθαι εἴς τι πέρας ὠφέλιμον τῆς εὑρέσεως καταληγούσης. ἐνδέχεται γὰρ ἄλλος τούτοις τις καὶ ὄχλος τοὺς ταραχώδεις τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰς ἀγοραίους εὑρεσιλογίας: τὴν δὲ καὶ ἀληθείας ὄρασίν τε ἅμα καὶ γνώριμον εἰρηνικὴν εἶναι κἂν ταῖς ζητήσεσι προσῆκεν δι᾽ ἀποδείξεως ἐπιστημονικῆς ἀφιλαύτας καὶ φιλαλήθως εἰς γνῶσιν προσιόντα καταληπτικήν. τίς αὖ οὖν ἄλλη βελτίων ἢ ἐναργεστέρα μέθοδος, εἰς ἀρχὴν τῆς τοιαύτης δὲ εἴη αὖ διδασκαλίας, ἢ τὸ προταθὲν ὄνομα λόγῳ δηλοῦν οὕτω σαφῶς, ὡς πάντας ἀκολουθῆσαι τοὺς ὁμοφώνους. ἆρ᾽ οὖν τοιοῦτόν ἐστιν ὄνομα τῆς ἀποδείξεως, οἷόν περ τὸ βλίτυρι, φωνὴ μόνον οὐδὲν σημαίνουσα· καὶ πῶς οὔθ᾽ ὁ φιλόσοφος, οὔθ᾽ ὁ ῥήτωρ, ἀλλ᾽ οὐδὲ ὁ δικαστὴς, ὡς ἄσημον ὄνομα προφέρεται τὴν ἀπόδειξιν, οὔτε τις τῶν δικαζομένων ἀγνοεῖ τὸ σημαινόμενον, ὅτι οὐχ ὑπάρχει, αὐτίκα ὡς ὑποστατὸν ποιοῦνται τὴν ἀπόδειξιν οἱ φιλόσοφοι ἄλλος ἄλλως. πρὸ παντὸς τοίνυν τοῦ ζητουμένου εἴ τις ὀρθῶς διαλαμβάνοι, οὐκ ἂν ἐφ᾽ ἑτέραν ἀρχὴν ὁμολογουμένην μᾶλλον ἀναγάγοι τὸν λόγον, ἢ τὸ πᾶσι τοῖς ὁμοεθνέσι τε καὶ ὁμοφώνοις ἐκ τῆς προσηγορίας ὁμολογούμενον σημαίνεσθαι. εἶτα ἐντεῦθεν ἑρμηνεύοντα ζητεῖν

Βλίτυρι· οὐδὲν σημαῖνον

ἀνάγκη, εἰ ὑπάρχει τὸ σημαινόμενον τοῦ τό που ὁ λόγος, εἴτε καὶ μή. ἐφεξῆς δὲ εἰ περ ὑπάρχει δειχθείη, ζητητέον τοῦτου τὴν φύσιν ἀκριβῶς, ὁποῖα τίς ἐστι. καὶ μὴ ὥστε ὑπερβαίνει τὴν διδασκαλίαν τάξιν. ἀλλ᾽ οὐκ ἀρκεῖ τοῦτο μόνον ἁπλῶς εἰπεῖν περὶ τοῦ ζητουμένου τὴν δόξαν, ἔξεστι γὰρ καὶ τὸν ἀντικαθιστάμενον ἐπ᾽ ἴσης ἀποφήνασθαι ὃ βούλεται, ἀλλὰ πιστώσασθαι χρὴ τὸ λεχθέν, εἰ μὲν εἰς ὁμοίως ἀμφισβητούμενον, ἀναφέροιτο αὐτοῦ ἡ κρίσις, κἀκείνου πάλιν ὁμοίως εἰς ἀμφισβητούμενον ἕτερον, εἰς ἄπειρον προβήσεται καὶ ἀναπόδεικτον ἔσται. εἰ δ᾽ εἰς ὁμολογούμενον, ἅπασιν ἡ τοῦ ὁμολογουμένου πίστις ἀναφέροιτο, ἐκεῖνο τὴν ἀρχὴν τῆς διδασκαλίας ποιητέον. πᾶν οὖν τὸ προβληθὲν ὄνομα, μεταλαμβάνειν χρὴ εἰς λόγον ὁμολογούμενόν τε καὶ σαφῆ τοῖς κοινωνοῦσι τῆς σκέψεως. ἀρχὴν μὲν τῆς διδασκαλίας ἐσόμενον, ἐξηγησόμενόν τι τῶν ζητουμένων εὕρεσιν. φέρε οὖν προβεβλήσθω ὁ ἥλιος τοὔνομα. φασὶν οὖν οἱ Στωϊκοὶ τοῦτ᾽ εἶναι ἄναμμα νοερὸν ἐκ θαλαττίων ὑδάτων. ἆρ᾽ οὐκ ἀσαφέστερος ὁ λόγος αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος, ἄλλης ἀποδείξεως δεόμενος εἰ ἀληθής ἐστιν. ἄμεινον οὖν εἰπεῖν κοινῷ καὶ σαφεῖ τῷ λόγῳ ἥλιον ὀνομάζεσθαι τὸ λαμπρότατον τῶν κατ᾽ οὐρανὸν ἰόντων. πιστότερος γὰρ οἶμαι καὶ σαφέστερος, καὶ πᾶσιν ὁμοίως ὁμολογούμενος ὁ λόγος οὗτος, ὡς αὐτὸς δὲ καὶ τὴν ἀπόδειξιν πάντες ἄνθρωποι ὁμολογήσαιεν εὔλογον εἶναι τοῖς ἀμφισβητουμένοις ἐκ τῶν ὁμολογουμένων ἐμποριζόντα τὴν πίστιν. οὐ μόνον δὲ ἀπόδειξις καὶ πίστις καὶ γνῶσις, ἀλλὰ καὶ πρόγνωσις λέγεται διχῶς· ἡ μέν, ἐπιστημονική τε καὶ βεβαία· ἄλλη δὲ μόνον ἐλπιστική. κυριώτατα μὲν οὖν ἀπόδειξις λέγεται ἡ τὴν ἐπιστημονικὴν πίστιν ἐντιθεῖσα ταῖς τῶν μανθανόντων ψυχαῖς. δοξαστικὴ δὲ ἡ ἑτέρα. ὡς καὶ ἄνθρωπος ὁ μὲν οὕτως ἄνθρωπος, ὁ τὰς κοινὰς φρένας κεκτημένος· ὁ δὲ, ἄγριος καὶ θηριώδης. οὕτω τοι καὶ ὁ κωμικὸς ἔλεγεν, ὡς χαρίεν ἐστὶν ἄνθρωπος, ἐὰν ἄνθρωπος ᾖ, καὶ ταὐτὸ βοὸς καὶ ἵππου καὶ κυνὸς ὁ αὐτὸς λόγος, παρὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ ζῴου ἢ κακίαν, εἰς γὰρ τὴν τοῦ γένους τελειότητα βλέποντες, ἐπὶ τὰ κυριώτατα τῶν σημαινομένων ἐρχόμεθα, αὐτίκα ἰατρὸν νοοῦμεν ᾧ μηδὲν τῆς ἰατρικῆς δυνάμεως ἐνδεῖ· γνωστικὸν δὲ, ᾧ μηδὲν λείπει τῆς ἐπιστημονικῆς εἰδήσεως. καὶ διαφέρει ἔνδειξις συλλογισμοῦ, ᾗ τὸ μὲν ἐνδεικνύμενον ἑνός ἐστι δηλωτικὸν ἐν ὑπάρχον καὶ αὐτό, ὡς τοῦ μηκέτι εἶναι παρθένον ἔνδειξιν εἶναι τὸ κύειν φαμέν· τῷ δὲ συλλογισμῷ λαμβανόμενον, ἓν ὑπάρχον ἕπεται πλείοσιν, ὡς τοῦ Πύθωνος προδιδόναι Βυζαντίους, εἰ οὕτως ἔτυχεν, οὐχ ἓν ἀλλὰ πλείω λαμβάνεται τὰ δηλωτικά. καὶ τὸ μὲν παραινεῖν ἐξ ὁμολογουμένων, συλλογίζεσθαι ἐστίν. τὸ δέ γε ἐξ ἀληθῶν τι περαίνειν, ἀποδεικνύειν ἐστίν. ὥστ᾽ εἶναι σύνθετόν τινα τῆς ἀποδείξεως τὴν ὄνησιν. ἐάν τε τοῦ τὰ λαμβανόμενα πρὸς τὰ ζητούμενα ἀληθῆ λαμβάνειν, κἂν τοῦ τὸ συμπέρασμα αὐτοῖς ἀκόλουθον ἐπιφέρεσθαι. εἰ δὴ τοι μὴ ὑπάρχοι τὸ πρότερον, ἢ μὴ ἕποιτο αὐτῷ τὸ δεύτερον, οὐκ ἀπέδειξεν μέν, συνελογίσατο δέ. τὸ μὲν γὰρ οἰκεῖον ἐπενεγκεῖν συμπέρασμα τοῖς λήμμασι, συλλογίσασθαι μόνον ἐστίν. τὸ δὲ καὶ τῶν λημμάτων ἕκαστον ὑπάρχειν ἀληθὲς, οὐ συλλογίζεσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀποδεδειχέναι. περαίνειν δ᾽ ἐστίν, ὡς καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος δῆλον, τὸ ἄγειν ἐπὶ τὸ πέρας. ἔστι δὲ δήπου πέρας ἐν ἑκάστῳ λόγῳ, τὸ ζητούμενον, ὃ δὴ καὶ συμπέρασμα καλεῖται. οὐδεὶς δὲ ἁπλοῦς καὶ πρῶτος λόγος ὀνομάζεται συλλογισμός, κἂν ἀληθὴς ᾖ, ἀλλ᾽ ἔστι τοὐλάχιστον, ἐκ τριῶν τοιούτων σύνθετον. δυεῖν μὲν ὡς λημμάτων, ἑνὸς δὲ ὡς συμπεράσματος. ἤτοι δὲ πάντα ἀποδείξεως δεῖται, ἢ καί τινα ἐξ αὐτῶν ἐστι πιστά. ἀλλ᾽ εἰ μὲν τὸ πρότερον ἑκάστης ἀποδείξεως ἀπόδειξιν αἰτοῦντες εἰς ἄπειρον ἐκβησόμεθα, καὶ οὕτως ἀναιρεθήσεται ἡ ἀπόδειξις. εἰ δὲ τὸ δεύτερον, ταῦτα αὐτὰ τὰ ἐξ αὐτῶν πιστὰ τῶν ἀποδείξεων ἀρχαὶ γενήσονται. αὐτίκα οἱ φιλόσοφοι ἀναποδείκτους ὁμολογοῦσι τὰς τῶν ὅλων ἀρχάς. ὥστ᾽ εἴπερ ἐστὶν ἀπόδειξις, ἀνάγκη πᾶσα πρότερον εἶναί τι πιστὸν ἐξ ἑαυτοῦ, ὃ δὴ πρῶτον καὶ ἀναπόδεικτον λέγεται. ἐπὶ τὴν ἀναπόδεικτον ἄρα πίστιν ἡ πᾶσα ἀπόδειξις ἀνάγεται. εἶεν δ᾽ ἂν καὶ ἄλλαι τῶν ἀποδείξεων ἀρχαὶ μετὰ τὴν ἐκ πίστεως πηγὴν τὰ πρὸς αἴσθησίν τε καὶ νόησιν ἐναργῶς φαινόμενα. τὰ μὲν γὰρ πρὸς αἴσθησιν συμβαίνοντά ἐστιν ἁπλᾶ τε καὶ ἄλυτα· τὰ δὲ πρὸς νόησιν, ἁπλᾶ τε καὶ λογικὰ καὶ πρῶτα. τὰ δὲ ἐξ αὐτῶν γενόμενα, σύνθετα μέν, οὐδὲν δ᾽ ἧττον ἐναργῆ καὶ πιστὰ καὶ λογικώτερα τῶν πρώτων. ἀκολούθου καὶ μαχομένου οὖν ἐστιν, ἣν περ ἰδίαν λόγου δύναμιν πεφυκέναι ἅπαντες ἔχομεν φύσιν. ἐὰν οὖν τις εὑρεθῇ λόγος τοιοῦτος οἷος ἐκ τῶν ἤδη πιστῶν τοῖς οὔπω πιστοῖς ἐκπορίζεσθαι τὴν πίστιν δυνάμενος, αὐτὸν τοῦτον εἶναι φήσομεν οὐσίαν ἀπο-

ἀποδείξεως. εἴρηται δὲ ὡς καὶ τὸ τῆς πίστεως καὶ τὸ τῆς ἀποδείξεως γένος, διττόν· τὸ μὲν, πειθὼ μόνον ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκουόντων· τὸ δὲ, ἐπιστήμην ἀπεργαζόμενον. εἰ μὲν οὖν ἐκ τῶν πρὸς αἴσθησιν καὶ νόησιν ἐναργῶν ἄρξαιτό τις, κἄπειτα τὸ οἰκεῖον ἐπενέγκαι συμπέρασμα, οὕτως ἀποδείκνυσιν. εἰ δ' ἐξ ἐνδόξων μόνον οὐ μὴν πρώτων γε, τουτέστιν οὔτε πρὸς αἴσθησιν, οὔτε πρὸς νόησιν ἐναργῶν· εἰ μὲν οἰκεῖον ἐπιφέροι συμπέρασμα, συλλογιεῖται μὲν, οὐ μὴν ἐπιστημονικήν γε ποιήσεται τὴν ἀπόδειξιν. εἰ δ' οὐκ οἰκεῖον, οὐδὲ συλλογιεῖται τὴν ἀρχήν. διαφέρει δ' ἀναλύσεως ἀπόδειξις, ἕκαστον μὲν γὰρ τῶν ἀποδεικνυμένων διά τινων ἀποδεικνυμένων ἀποδείκνυται προαποδεδειγμένων κἀκείνων ὑφ' ἑτέρων, ἄχρις ἂν εἰς τὰ ἐξ ἑαυτῶν πιστὰ ἀναδράμωμεν, ἢ εἰς τὰ πρὸς αἴσθησίν τε καὶ νόησιν ἐναργῆ, ὅπερ ἀνάλυσις ὀνομάζεται· ἀπόδειξις δὲ ἐστιν, ὅτ' ἂν ἀπὸ τῶν πρώτων τὸ ζητούμενον ἀφικνῆται, διὰ πάντων τῶν ἐν μέσῳ. χρὴ τοίνυν τὸν ἀποδεικτικὸν ἄνδρα, τῆς μὲν ἀληθείας ὡς τῶν λημμάτων πολλὴν ποιήσασθαι πρόνοιαν· τῶν δὲ ὀνομάτων ἀφροντιστεῖν, εἴτε ἀξιώματά τις ἐθέλοι καλεῖν, εἴτε προτάσεις, εἴτε λήμματα. ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ τινων ὑποκειμένων τι· περαίνεσθαι πολλὴν ὡσαύτως ἐπιποιεῖσθαι τὴν πρόνοιαν, εἴτε δὲ περαίνοντα λόγον, εἴτε περαντικὸν, εἴτε συλλογιστικὸν ἐθέλοι τις ὀνομάζειν αὐτὸν ἥκιστα φροντίζειν. δύο γὰρ ταῦτα ἐν ἅπασι χρῆναι φημὶ τὸν ἀποδεικτικὸν φυλάττειν· τὰ μὲν λήμματα ἀληθῆ λαμβάνειν, ἀκόλουθον δ' αὐτοῖς ἐπιφέρειν συμπέρασμα, ὅπερ τινὲς καὶ ἐπιφορὰν καλοῦσι, τὸ ἐπιφερόμενον τοῖς λήμμασι πρὸ παντὸς τοῦ ζητουμένου καθ' ἕκαστον πρόβλημα. διαφόρων μὲν δεῖ τῶν λημμάτων, οἰκείων δὲ τῷ προβληθέντι, καὶ προβληθὲν αὐτὸ εἰς λόγον μεταλαμβάνειν ἀναγκαῖον. τόν τε λόγον τοῦτον ὁμολογούμενον ἅπασιν εἶναι προσήκει· τῶν δὲ λημμάτων μὴ οἰκείων τῷ προβλήματι λαμβανομένων, οὐκ ἐνδέχεται καλῶς οὐδὲν αὐτῷ ἐξευρεῖν ἀγνοουμένου ὅλου τοῦ προβλήματος, ὃ καὶ ζήτημα καλεῖται τῆς φύσεως. ἐν πᾶσιν οὖν τοῖς ζητουμένοις, ἔστι τι προγινωσκόμενον τὸ πάντως ἐξ ἑαυτοῦ πιστὸν οἷ' ἀναποδείκτως πιστεύεται· ὃ χρὴ ποιεῖσθαι τῆς ζητήσεως αὐτῶν ὁρμητήριον καὶ τῶν εὑρῆσθαι δοκούντων κριτήριον. πᾶσα γὰρ ζήτησις, ἐκ προϋπαρχούσης εὑρίσκεται γνώσεως. εἶναι δὲ τὴν γνῶσιν τὴν προϋπάρξασαν τοῦ ζητουμένου παντὸς, ποτὲ μὲν τῆς οὐσίας ψιλῶς, ἀγνοουμένων δὲ τῶν ἔργων αὐτῆς, οἷον λίθων πάντων ζώων, ὧν τὰς ἐνεργείας ἀγνοοῦμεν, ἢ παθῶν, ἢ δυνάμεων, ἢ ἁπλῶς εἰπεῖν ἐν τῶν ὑπαρχόντων τοῖς οὖσιν. ἐνίοτε δὲ γιγνώσκεσθαι μέν τι τούτων τῶν δυνάμεων ἢ παθῶν, ἤ τινα τούτων, ὡς τῆς ψυχῆς τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰ πάθη, ἀγνοεῖσθαι δὲ καὶ ζητεῖσθαι τὴν οὐσίαν. ἐν πολλοῖς δὲ τῆς νοήσεως αὐτῆς τῆς ἡμετέρας ὑποτιθεμένης ἑαυτῇ, ταῦτα πάντα τὴν ζήτησιν εἶναι ἐπὶ τῶν οὐσιῶν ἂν οὔπω μὲν ὑπάρχῃ. ἀμφοτέρων γὰρ τῆς τε οὐσίας τῆς τε ἐνεργείας τὰς ἐπινοίας ἐν τῇ διανοίᾳ λαβόντες, οὕτως ἐπὶ τὴν ζήτησιν ἐρχόμεθα. ἔστιν δὲ ὧν καὶ τὰς ἐνεργείας εἰδότες ἅμα ταῖς οὐσίαις, ἀγνοοῦμεν τὰ παθήματα. ἔστιν οὖν ἡ μέθοδος τῆς εὑρέσεως τοιαύτη. ἀρκτέον γὰρ ἐξ αὐτοῦ τοῦ γνωρίζειν τὰ προβλήματα. πολλάκις γοῦν ἐξαπατᾷ τὸ τῆς λέξεως σχῆμα, καὶ συγχεῖ, καὶ ταράττει τὴν διάνοιαν, ὥστε μὴ ῥᾳδίως εὑρίσκειν ἐκ ποίας ἐστὶ διαφορᾶς, οἷον εἰ μὴ ζῷον τὸ κυούμενον, ἔχοντες γὰρ καὶ ζῴου τι νόημα καὶ κυουμένου, ζητοῦμεν, εἰ τῷ κυουμένῳ ζῷον εἶναι ὑπάρχει. τοῦτο δ' ἐστὶν, εἰ τῇ κυουμένῃ οὐσίᾳ τότε κινεῖσθαι δύνασθαι, καὶ ἔτι τὸ αἰσθάνεσθαι ὑπάρχει· ὥστε ἐνεργειῶν ἐστι, καὶ παθῶν, ἡ ζήτησις, ἐπὶ προεγνωσμένης οὐσίας. εὐθέως οὖν τὸν προβάλλοντα ἀνερωτητέον, τί ποτε καλεῖ ζῷον· μάλιστα γὰρ τοῦτο ποιητέον, ἐπειδὰν εἰς διαφόρους χρήσεις ἠγμένον ἴδωμεν τοὔνομα· καὶ διορθωτέον, εἴτε ἀμφισβητούμενόν ἐστι τὸ σημαινόμενον, ἐκ τῆς προσηγορίας, εἴθ' ὁμολογούμενον ἅπασιν. εἰ γὰρ ζῷον εἴποι καλεῖν, ὅ τι περ ἂν αὐξάνηται καὶ τρέφηται, πάλιν αὖ προσδιορθωτέον, εἰ καὶ τὰ φυτὰ νομίζοι ζῷα, κἄπειτα φάντος μὲν οὕτως, ἐπιδεικνύειν ἤδη χρὴ τί τὸ κυούμενόν τε καὶ τρεφόμενον. Πλάτων γὰρ καὶ τὰ φυτὰ ζῷα καλεῖ, τοῦ τρίτου τῆς ψυχῆς εἴδους, τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μόνου μετέχοντα. Ἀριστοτέλης δὲ, τῆς φυτικῆς τε, καὶ θρεπτικῆς ψυχῆς μετέχειν οἴεται τὰ φυτά. ζῷα δ' ἤδη προσαγορεύειν οὐκ ἀξιοῖ. τὸ γὰρ δὴ τῆς ἑτέρας ψυχῆς τῆς αἰσθητικῆς μετέχον, τοῦτο μόνον ἀξιοῖ καλεῖσθαι ζῷον, οἱ μὲν οὖν γε Στωικοὶ τὴν φυτικὴν δύναμιν ἤδη

ψυχὴν ὀνομάζουσιν. ἀποφηναμένου δὲ τοῦ προβαλόντος εἶναι ζῷα καὶ τὰ φυτὰ, δείξομεν
ἑαυτῷ μαχόμενα λέγειν. τῷ γὰρ τρέφεσθαί τε καὶ αὐξάνεσθαι τὸ ζῷον ὁρισάμενος, ἀλ-
λὰ καὶ τὸ φυτὸν οὐκ εἶναι ζῷον ἀποφηνάμενος, οὐδὲν ἄλλο ἔοικεν λέγειν, ἢ ὅτι τὸ τρεφό-
μενόν τε καὶ αὐξανόμενον, καὶ ζῷον ἐστὶ, καὶ οὐ ζῷον. τί οὖν βούλεται μαθεῖν εἰπάτω. ἆρά
γε εἰ αὔξεται καὶ τρέφεται τὸ κατὰ γαστρὸς, ἢ εἰς αἰσθήσεως τινὸς, ἢ καὶ τῆς καθ' ὁρμὴν
κινήσεως αὐτῷ μέτεστιν. κατὰ μὲν γὰρ Πλάτωνα τὸ φυτὸν ἔμψυχόν τε καὶ ζῷον: κα-
τὰ δὲ Ἀριστοτέλη, ζῷον μὲν οὔπω, λείπει γὰρ αὐτῷ τὸ αἰσθητικὸν, ἔμψυχον δὲ ἤδη. ἔστι
γοῦν αὐτῷ τὸ ζῷον, οὐσία ἔμψυχος αἰσθητική: κατὰ δὲ τοὺς Στωϊκοὺς, οὔτε ἔμψυχον οὔ-
τε ζῷον ἐστι τὸ φυτόν. ἔμψυχος γὰρ οὐσία τὸ ζῷον. εἰ τοίνυν ἔμψυχον τὸ ζῷον, ἡ ψυχὴ δὲ
φύσις αἰσθητικὴ, δῆλον ὡς αἰσθητικὸν ἤδη τὸ ἔμψυχον. εἰ μὲν οὖν αὐτὸ ἐρωτηθεὶς ὁ ζητητὴς,
εἰ ζῷον τὸ κατὰ γαστρὸς ἔτι καλεῖ τὸ ζῷον, ἐπὶ τὸ τρεφόμενον καὶ αὖξον ἔχει τὴν ἀπόκρι-
σιν: εἰ δὲ φαίσκοι τοῦτ' εἶναι ὃ ζητεῖ, πότερον αἰσθητικὸν ἤδη τὸ κυούμενον, ἢ καὶ καθ' ὁρμὴν τι-
νά ἐστι κινητικὸν ἑαυτοῦ, ἤδη σαφῶς γίνεται ἡ διάρθρωσις τοῦ πράγματος, τοῦ μενούσης ἔτι
τῆς περὶ τοὔνομα ἀπάτης. μὴ ἀποκρινόμενος δὲ πρὸς τὸ αὐτὸ ἐρωτηθὲν, μηδὲ βουλόμε-
νος τί ποτέ ἐστιν εἰπεῖν ὁ νοῶν, ἢ κατὰ τίνος ἐπιφέρων πράγματος τὸ ζῷον, ὄνομα τὴν πρό-
τασιν ἐπετάξατο. κελεύων δ' ἡμᾶς αὐτὸν διελέσθαι, ἐριστικὸς ὑπάρχων γνωρισθείη. εἰ δὲ
δυοῖν τρόποιν ὑπαρχόντοιν, ἑτέρου μὲν τοῦ κατ' ἐρώτησίν τε καὶ ἀπόκρισιν: ἑτέρου δὲ τοῦ
κατὰ διέξοδον ἤρνηται τὸ ἕτερον, ἐπακουσάτω πάντα τὰ εἰς τὸ πρόβλημα διεξιόντων ἡμῶν,
εἶτ' ἐπειδ' ἂν τελειώσωμεν, ἐξέσται αὐτῷ τότε περὶ ἑνὸς ἑκάστου ἐν μέρει διαλαμβάνειν. εἰ
δὲ διακόπτειν ἐπιχειροίη τὴν ἐξέτασιν πυνθανόμενος, δῆλός ἐστιν οὐδὲν ἀκούειν βουλόμενος.
ἀλλ' εἰ μὲν ἀποκρίνεσθαι ἕλοιτο, πάντων πρῶτον ἐρωτητέον αὐτὸν, ἐφ' ὅτι φέρει πρᾶγ-
μα τὸ ζῷον ὄνομα. κἀπειδὰν αὖ τοῦτο ἀποκρίνηται, πάλιν ἐρωτητέον, ὅ τί ποτε αὐτῷ ση-
μαίνει τὸ κυούμενον, ἢ τὸ κατὰ γαστρὸς, ἢ τὰ διαπεπλασμένα ἤδη καὶ τὰ ζῷα, καὶ τὸ
σπέρμα αὐτὸ καταβεβλημένον τὸ κατὰ γαστρὸς αὐτῷ σημαίνειν βούλεται, ἢ μόνα τὰ διηρ-
θρωμένα τε καὶ ἤδη διαπεπλασμένα, τὰ ἔμβρυα καλούμενα. ἀποκριναμένου δὲ καὶ πρὸς
τοῦτο περαίνειν ἤδη τὸ προκείμενον ἐφεξῆς καὶ διδάσκειν χρή. εἰ δὲ ἡμᾶς λέγειν βούλοιτο αὐ-
τὸς μὴ ἀποκρινάμενος, ἀκουσάτω, ἐπεὶ σὺ μὴ βούλει λέγειν καθ' ὅτου σημαινομένου λέ-
γειν ὃ προὔβαλες, οὔτε γὰρ αὖ οὐ περὶ σημαινομένων ἐγὼ ἐποιούμην τὸν λόγον, ἀλλ' ὑπὲρ
αὐτῶν ἤδη τῶν πραγμάτων ἐσκοπούμην. γίνωσκε τοιοῦτόν τι ποιῶν, οἷον εἰ καὶ προὔ-
βαλες εἰ ζῷον ὁ κύων. εἰκότως γὰρ ἂν εἴποιμι ποίου κυνός. ἐγὼ γὰρ καὶ περὶ τοῦ χερσαίου,
καὶ τοῦ θαλαττίου, καὶ τοῦ κατ' οὐρανὸν ἄστρου, ἀλλὰ καὶ Διογένους, καὶ τῶν ἄλλων ἐφεξῆς
δίειμι κυνῶν. οὐ γὰρ ἂν μαντευσαίμην, πότερον ὑπὲρ πάντων ἐρωτᾷς, ἢ τινός. ὅπερ οὖν ἐξ
ὑστέρου ποιήσεις, τοῦτ' ἤδη μαθεῖν περὶ ποίου ζητεῖς σαφῶς εἰπέ. εἰ δὲ περὶ ὀνόματα στρέ-
φῃ: τὸ κυούμενον αὐτὸ δὴ τοῦτο τοὔνομα παντὶ δῆλον: ὅτι μήτε ζῷόν ἐστι μήτε φυτὸν, ἀλλ'
ὄνομα τε καὶ φωνὴ καὶ σῶμα, καὶ οὐ, καὶ τί, καὶ πάντα μᾶλλον, ἢ ζῷον. καὶ εἴπερ τοῦτο προὔ-
βαλες, ἔχεις τὴν ἀπόκρισιν. οὐ μὴν οὐδὲ τὸ σημαινόμενον ἐκ τοῦ κυουμένου ὀνόματός ἐστι
ζῷον. ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν ἀσώματόν τί ἐστι, καὶ λεκτὸν, καὶ πρᾶγμα, καὶ νόημα, καὶ πάν-
τα μᾶλλον, ἢ ζῷον. ἄλλη δέ τις ἡ τοῦ ζῴου φύσις. ἐναργῶς γὰρ ἐδείκνυτο τοῦ πράγμα-
τος αὐτοῦ τοῦ ζητουμένου, λέγω δὲ τῷ ἐμβρύῳ τῆς φύσεως ὁποία τίς ἐστιν ἕτερον ὑπάρχον
πρόβλημα τὸ περὶ τῶν σημαινομένων ἐκ τοῦ ζῷον ὀνόματος. λέγω τοίνυν, εἰ τοῦτο λέ-
γεις ζῷον τὸ δυνάμενον αἰσθάνεσθαί τε καὶ κινηθῆναι καθ' ὁρμὴν, ζῷόν ἐστιν οὐχ ἁπλῶς τὸ
κινούμενον καθ' ὁρμὴν καὶ αἰσθανόμενον. δύναται γὰρ καὶ κοιμᾶσθαι, ἢ μὴ παρόντων τῶν αἰ-
σθητῶν μὴ αἰσθάνεσθαι: τὸ δὲ δυνάμενον ἤτοι ὁρμᾶν, ἢ καὶ αἰσθάνεσθαι πεφυκὸς ζῴου γνώ-
ρισμα. διττὸν γάρ τι σημαίνεται ἐκ τούτων, πρῶτον μὲν, εἰ τὸ κυούμενον καθ' ὁρμὴν μὴ αἰ-
σθάνεσθαί τε ἢ κινεῖσθαι δύναται. ὅπερ πρόκειται σκοπεῖσθαι, ἕτερον δέ. εἰ τὸ κυούμενον αἰ-
σθέσθαί ποτε ἢ κινηθήσεσθαι δύναται καθ' ὁρμὴν, καθὸ σημαινόμενον οὐδεὶς ζητεῖ ἐναργὲς
οὖ. ἐζήτηται δὲ, πότερον ζῷόν ἐστιν ἤδη τὸ ἔμβρυον, ἢ φυτὸν ἔτι. καὶ ὅπου τὰ μετελήφθη τοῦ ζῴου
τοὔνομα εἰς λόγον ἵν' ᾖ σαφὲς αἰσθήσει δὴ καὶ κινήσει τῇ καθ' ὁρμὴν ἀφορίζοντες αὐτὸ διαφέρον τοῦ
μὴ ζῴου. πάλιν τοῦτο διωρισάμεθα τῶν παρακειμένων αὐτῷ πραγμάτων, ἕτερον μὲν εἶναι
φάμενοι

φαμὲν τὸ δυνάμει τοιοῦτον, ὃ μήπω μέν ἐστιν αἰσθανόμενόν τι καὶ κινούμενον. ἔσται δὲ ποτὲ τοιοῦτον, ἕτερον δὲ τὸ κατ' ἐνέργειαν ὑπάρχον ἤδη τοιοῦτον. τούτου δὲ τὸ μὲν ἤδη ἐνεργοῦν, τὸ δὲ ἐνεργεῖν μὲν δυνάμενον, ἡσυχάζον δὲ ἢ κοιμώμενον: τοῦτο δέ ἐστι τὸ ζητούμενον. οὐ γὰρ ἐκ τοῦ τρέφεσθαι τὸ ἔμβρυον, ζῷον εἶναι λεκτέον ὃ τῆς οὐσίας ἐστὶν ἀποχωρούντων τῶν ζητουμένων. τοῖς δ' ἄλλως συμβεβηκόσι προσεκτέον τὸν νοῦν: κοινὴ δ' ἐπὶ πᾶσι τοῖς εὑρίσκεσθαι λεγομένοις τέτακται ἡ ἀπόδειξις, ἥτις ἐστὶ λόγος, ἐξ ἑτέρων ἕτερόν τι πιστούμενος. ἐξ ὧν δὲ χρὴ πιστοῦσθαι τὸ ζητούμενον, ὁμολογεῖσθαί τι καὶ γινώσκεσθαι δεῖ τῷ μανθάνοντι. ἀρχὴ δὲ τούτων ἁπάντων ἐστὶ τὸ πρὸς αἴσθησίν τι καὶ νόησιν ἐναργές. ἡ μὲν οὖν πρώτη ἀπόδειξις, ἐκ τούτων ἁπάντων σύγκειται. ἡ δ' ἐκ τῶν ἤδη φθασάντων ἀποδεδεῖχθαι διὰ τῆς δε, πάλιν ἕτερόν τι περαίνουσα, πιστὴ μὲν οὐδὲν ἧττόν ἐστι τῆς προτέρας, οὐ μὴν καὶ πρώτη ὀνομάζεσθαι δύναται· διότι μὴ δ' ἐκ πρώτων περαίνεται προτάσεων. τὸ μὲν οὖν πρῶτον εἶδος τῆς τῶν ζητουμένων διαφορᾶς, τριῶν ὄντων ἐδείχθη: λέγω δὲ τὸ τῆς οὐσίας γινωσκομένης, ἀγνοεῖσθαί τι τῶν ἐνεργειῶν ἢ παθῶν αὐτῆς. δευτέρα δ' ἦν διαφορὰ προβλημάτων, ἐφ' οὗ τὰ μὲν ἔργα καὶ πάθη γινώσκομεν ἅπαντες, ἀγνοοῦμεν δὲ τὴν οὐσίαν: οἷον ἐν τίνι τοῦ σώματος μορίῳ, τὸ ἡγεμονικόν ἐστι τῆς ψυχῆς. ἡ δὲ αὐτὴ ἐπιχείρησις τῆς ἀποδείξεως, καὶ ἐπὶ τούτου τοῦ προβλήματος. φασὶν οὖν τινὲς μὴ ἐγχωρεῖν πλείους ἀρχὰς ἑνὸς εἶναι ζῴου. ὁμογενεῖς μὲν οὖν ἀρχάς, οὐκ ἐγχωρεῖ πλείους ὑπάρχειν ἑνὸς ζῴου: διαφερούσας δὲ τοῖς γένεσιν οὐδὲν ἄτοπον πρὸς τοὺς συμφωνίους ἂν φασὶν ἡ ἐποχή, βέβαιον εἶναι μηδὲν δῆλον, ὅτι ἀφ' ἑαυτῆς ἀρξαμένη, πρῶτον ἀκυρώσει ἑαυτήν. ἢ τοίνυν δίδωσιν ἀληθές τι εἶναι, καὶ οὐ περὶ πάντων ἀφεκτέον, ἢ ἐνίσταται μηδὲν εἶναι ἀληθὲς λέγουσα, καὶ δῆλον ὅτι οὐδ' αὐτὴ πρότερον ἀληθεύσει. ἤτοι γὰρ αὕτη ἀληθεύει, ἢ οὐκ ἀληθεύει: ἀλλ' εἰ μὲν ἀληθεύει, δίδωσιν ἄκουσα τί εἶναι ἀληθές. εἰ δὲ μὴ ἀληθεύει, ἀληθῆ ἀπολείπει, ἅπερ ἀναιρεῖν ἐβούλετο. ἐν ᾧ γὰρ ψευδὴς δείκνυται ἡ ἀναιροῦσα ἐποχή, ἐν τούτῳ τὰ ἀναιρούμενα ἀληθῆ δείκνυται: ὡς ὁ ὄνειρος ὁ λέγων ψευδεῖς εἶναι πάντας τοὺς ὀνείρους. αὐτὴ γὰρ ἀναιρετικὴ οὖσα τῶν ἄλλων γίνεται κυριωτική. καὶ ὅλως εἰ ἔστιν ἀληθής, ἀφ' ἑαυτῆς ποιήσεται τὴν ἀρχήν, οὐκ ἄλλου τινὸς οὖσα ἐποχή, ἀλλ' ἑαυτῆς πρῶτον, ἔπειτα εἰ καταλαμβάνεται ὅτι ἄνθρωπός ἐστιν ἢ ὅτι ἐπέχει, δῆλός ἐστι μὴ ἐπέχειν. πῶς δ' αὖ καὶ ἀπεκρίνατο πρὸς τὸ ἐρωτηθέν; περὶ γὰρ αὐτοῦ τούτου δῆλός ἐστιν οὐκ ἐπέχων: ναὶ μὴν καὶ ἀποφαίνεται ὅτι ἐπέχει, ὃ καὶ εἰ δεῖ πειθομένους αὐτοῖς περὶ πάντων ἐπέχειν, περὶ αὐτῆς πρότερον τῆς ἐποχῆς ἐφεξόμεθα, εἴτε πιστέον αὐτῇ, εἴτε καὶ μή. ἔτι εἰ τοῦτο αὐτό ἐστι τὸ ἀληθὲς τὸ μὴ εἰδέναι τὸ ἀληθές, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἀληθές τι παρ' ἐκείνου δίδοται. εἰ δὲ καὶ τοῦτο ἀμφισβητήσιμον ἐρεῖ, τὸ ἀγνοεῖν τἀληθές, ἐν αὐτῷ τούτῳ δίδωσιν εἶναι τὸ ἀληθὲς γνώριμον, ἐν ᾧ τὴν περὶ αὐτοῦ ἐποχὴν φαίνεται μὴ βεβαιῶν. αἵρεσίς ἐστι πρόσκλισις δογμάτων, ἢ ὥς τινες πρόσκλισις δόγμασι πολλοῖς ἀκολουθίαν πρὸς ἄλληλα καὶ τὰ φαινόμενα περιέχουσα πρὸς τὸ εὖ ζῆν συντείνουσα. καὶ τὸ μὲν δόγμα ἐστὶ κατάληψίς τις λογική. κατάληψις δὲ, ἕξις καὶ συγκατάθεσις τῆς διανοίας, οὐ μόνον οἱ ἐφεκτικοὶ, ἀλλὰ καὶ πᾶς δογματικὸς ἔν τισιν ἐπέχειν εἴωθεν, ἤτοι παρὰ γνώμης ἀσθένειαν, ἢ παρὰ πραγμάτων ἀσάφειαν, ἢ παρὰ τὴν τῶν λόγων ἰσοσθένειαν.

ΑἹ ΤΩ͂Ν ΖΗΤΗ΄ΣΕΩΝ ἜΦΟΔΟΙ, ΚΑῚ ἈΡΧΑΙ͂, ΠΕΡῚ ΤΑΥ͂ΤΑ, ΚΑῚ ΕΝ ΤΟΥ͂ΤΟΙΣ ΕἸΣΙ΄Ν.

ΡΟΤΑΚΤΕΌΝ δὴ καὶ τῶν ὅρων, καὶ τῶν ἀποδείξεων καὶ διαιρέσεων, ποσαχῶς λέγεται τὸ ζητούμενον. τά τε ὁμώνυμα χωριστέον, καὶ τὰ συνώνυμα εἰλικρινῶς τακτέον κατὰ τὰς σημασίας. ἔπειτα ζητητέον, εἰ τῶν πρὸς ἕτερα διαιρουμένων ἐστὶ τὸ προκείμενον, ἢ καθ' αὑτὸ λαμβάνεται. ἐπὶ τούτοις εἰ ἔστι, τί ἐστι, τί αὐτῷ συμβέβηκεν, ἢ καὶ οὕτως, εἰ ἔστι, τί ἐστι, διό τι ἐστιν. πρὸς δὲ τὴν τούτων θεωρίαν, ἡ τῶν καθ' ἕκαστα γνῶσις, καὶ ἡ τῶν καθόλου συμβάλλει καὶ τὰ πρότερα, καὶ τὰ ἐπὶ τὰς διαφοράς

ὅροι
ἀποδείξεις
διαιρέσεις
ζητούμενον.
ὁμώνυμα.
συνώνυμα.

εἰ ἔστι.
τί ἐστι.
διότι ἐστί.

αἱ διαιρέσεις αὐτῶν. ἡ μὲν οὖν ἐπαγωγή, φέρει τὸ καθ' ὅλου καὶ τὸν ὁρισμόν· αἱ δὲ διαιρέσεις, τὰ εἴδη καὶ τὸ τί ἦν εἶναι, καὶ τὸ ἄτομον. ἡ δὲ θεωρία, τοῦ ποσαχῶς τὴν λῆψιν τοῦ οἰκείου· αἱ δὲ διαπορήσεις, τὰς καθ' αὐτὰς διαφορὰς καὶ τὰς ἀποδείξεις. καὶ ἄλλως τὴν θεωρίαν συναύξουσι, τά τε παρεπόμενα αὐτῇ. ἐκ πάντων δὲ ἐπιστήμη τε παρίσταται καὶ ἀλήθεια. πάλιν τὸ κεφαλαιωθὲν ἐκ τῆς διαιρέσεως, ὅρος γίνεται· λαμβάνεται γὰρ καὶ πρότερος τῆς διαιρέσεως, καὶ ὕστερος ὁ διορισμός· πρότερος μὲν, ὅτ' ἂν συγχωρηθῇ ἢ προτεθῇ· ὕστερος δὲ, ὅτ' ἂν ἀποδειχθῇ. καὶ κατὰ τὴν αἴσθησιν δὲ ἐκ τῶν καθ' ἕκαστα κεφαλαιοῦται τὸ καθόλου. ἀρχὴ γὰρ τῆς ἐπαγωγῆς, ἡ αἴσθησις· πέρας δὲ, τὸ καθόλου. ἡ μὲν οὖν ἐπαγωγή, οὐ τὸ τί ἐστι δείκνυσιν, ἀλλ' ὅ, τι ἔστιν, ἢ οὐκ ἔστιν· ἡ διαίρεσις δὲ, ὅ, τί ἐστι παρίστησιν. ὅ, τι διορισμὸς ὁμοίως τῇ διαιρέσει τὴν οὐσίαν, καὶ τὸ τί ἐστι διδάσκει, οὐχὶ δὲ τὸ εἰ ἔστιν. ἥ τε ἀπόδειξις, τὰ τρία· τό, τε εἰ ἔστιν, καὶ τὸ τί ἐστιν, καὶ τὸ διατί ἐστιν σαφηνίζει. εἰσὶ δὲ ἔνιοι καὶ τῆς αἰτίας ἐμπεριεκτικοὶ ὅροι. ἐπεὶ δὲ ἐπίστασθαί ἐστιν ὅτ' ἂν εἰδῶμεν τὴν αἰτίαν, αἰτίαι δὲ τέσσαρες, ἡ ὕλη, τὸ κινοῦν, τὸ εἶδος, τὸ τέλος· τετραχῶς ἔσται ὁ διορισμός. ληπτέον οὖν πρῶτον τὸ γένος, ἐν ᾧ ἐστι τῶν ἐπάνω τὰ ἐγγύτατα· μετὰ δὲ τοῦτο, τὴν προσεχῆ διαφοράν. ἡ δὲ συνέχεια τῶν διαφορῶν τεμνομένη, καὶ ἀποδιαιρουμένη, τὸ τί ἦν εἶναι ἐκπληροῖ. οὐκ ἀνάγκη δὲ πάσας λέγειν ἑκάστου τὰς διαφοράς, ἀλλὰ τὰς εἰδοποιούσας. ἡ γεωμετρική, ἀνάλυσις καὶ σύνθεσις τῇ διαλεκτικῇ διαιρέσει καὶ ὁρισμῷ ἔοικεν· καὶ ἀπὸ μὲν τῆς διαιρέσεως, ἐπὶ τὰ ἁπλούστερα καὶ ἀρχικώτερα ἀνατρέχομεν. τὸ γ' οὖν γένος τοῦ ζητουμένου πράγματος διαιροῦμεν εἰς τὰ ἐνυπάρχοντα αὐτῷ εἴδη, οἷον ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου τὸ ζῶον γένος ὂν εἰς τὰ ἐμφαινόμενα εἴδη διαιροῦμεν τὸ θνητὸν καὶ ἀθάνατον, καὶ οὕτως ἀεὶ τὰ συνθετώτερα δοκοῦντα εἶναι γένη εἰς τὰ ἁπλούστερα εἴδη τέμνοντες ἐπὶ τὸ μὴ ζητούμενον καὶ μηκέτι τομὴν ἐπιδεχόμενον παραγινόμεθα. τὸ γὰρ ζῶον εἰς τὸ θνητὸν, καὶ ἀθάνατον διελόντες, εἶτα μέντοι τὸ θνητὸν εἰς τὸ χερσαῖον καὶ ἔνυδρον· καὶ πάλιν τὸ χερσαῖον εἰς τὸ πτηνὸν καὶ πεζὸν, καὶ οὕτως τὸ προσεχὲς τοῦ ζητουμένου εἶδος ὃ καὶ περιλαμβάνει τὸ ζητούμενον διαιροῦντες, ἀφιξόμεθα τέμνοντες ἐπὶ τὸ ἁπλούστατον εἶδος, ὃ περὶ ἄλλο μὲν οὐδὲν, μόνον δὲ τὸ ζητούμενον περιλαμβάνει. πάλιν γὰρ τὸ πεζὸν εἰς λογικὸν καὶ ἄλογον διαιρούμεθα. κἄπειτα τὰ προσεχῆ τῶν ἐκ τῆς διαιρέσεως λαμβανομένων εἰδῶν τοῦ ἀνθρώπου ἐκλεγόμενοι, καὶ ἐπισυνθέντες εἰς ἕνα λόγον, τὸν ὅρον τοῦ ἀνθρώπου ἀποδίδομεν, ὅς ἐστι ζῶον θνητὸν, χερσαῖον, πεζὸν, λογικόν. ὅθεν ὕλης μὲν τάξιν ἐπέχει ἡ διαίρεσις, τῷ ὅρῳ, τὴν ἁπλότητα τοῦ ὀνόματος ἀναζητοῦσα· τεχνίτου δὲ καὶ δημιουργοῦ ὁ ὅρος ἐπισυντιθεὶς καὶ κατασκευάζων, καὶ τὴν γνῶσιν τοῦ ὄντος παριστάς. οὐ τούτων τῶν πραγμάτων, οὔτε τῶν ἰδεῶν οἱ ὅροι, ἀλλὰ γὰρ τῶν πραγμάτων ὧν ἔχομεν καθολικὰς διανοίας. τούτων τῶν διανοιῶν τοὺς ἑρμηνευτικοὺς λόγους εἶναι φαμέν. τούτων γὰρ τῶν διανοιῶν, καὶ αἱ διαιρέσεις γίνονται. τῶν δὲ διαιρέσεων, ἡ μέν τις εἰς εἴδη διαιρεῖ τὸ διαιρούμενον, ὡς γένος· ἡ δέ τις εἰς μέρη ὡς ὅλον· ἡ δὲ εἰς τὰ συμβεβηκότα. ἡ μὲν οὖν τοῦ ὅλου εἰς τὰ μέρη διαίρεσις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κατὰ μέγεθος ἐπινοεῖται· ἡ δὲ, εἰς τὰ συμβεβηκότα οὐδέποτε ὅλη δύναται διαληφθῆναι. εἴγε καὶ οὐσίαν ἑκάστῳ δεῖ πάντως τῶν ὄντων ὑπάρχειν. ὅθεν ἀδόκιμοι ἄμφω αὗται αἱ διαιρέσεις, μόνη δὲ εὐδοκιμεῖ ἡ τοῦ γένους εἰς εἴδη τομή, ὑφ' ἧς χαρακτηρίζεται ἥ, τε ταυτότης ἡ κατὰ γένος· ἥ τε ἑτερότης ἡ κατὰ τὰς ἰδικὰς διαφοράς. τὸ εἶδος ἀεὶ ἔν τινι μέρει θεωρεῖται, οὐ μὴν ἀνάπαλιν εἴ τι μέρος ἐστί τινος, τοῦτο καὶ εἶδος γενήσεται. ἡ γὰρ χεὶρ μέρος μέν ἐστι τοῦ ἀνθρώπου, εἶδος δὲ οὐκ ἔστιν. καὶ τὸ μὲν γένος, ἐν τοῖς εἴδεσιν ἐνυπάρχει· τὸ γὰρ ζῶον καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τῷ βοΐ. τὸ δὲ ὅλον, ἐν τοῖς μέρεσιν οὐκ ἐνυπάρχει. οὐ γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐν τοῖς ποσὶν ὑπάρχει· διὸ κυριώτερον τὸ εἶδος τοῦ μέρους. καὶ ὅσα τοῦ γένους κατηγορεῖται, ταῦτα πάντα καὶ τοῦ εἴδους κατηγορηθήσεται. ἄριστον μὲν οὖν εἰς δύο διαιρεῖν εἴδη τὸ γένος· εἰ δὲ μή, εἰς τρία. τὰ τοίνυν εἴδη, γενικώτερον μὲν διαιρούμενα, χαρακτηρίζεται τῷ τε ταὐτῷ, καὶ θατέρῳ. ἔπειτα δὲ ἀπὸ τῶν γενικῶς σημαινομένων διαιρούμενα χαρακτηρίζεται. ἕκαστον γὰρ τῶν εἰδῶν, ἤτοι οὐσία ἐστὶν, ὥσπερ ὅτ' ἂν λέγωμεν, τῶν ὄντων τὰ μὲν, σώματά ἐστι· τὰ δὲ, ἀσώματα· ἢ ποσόν, ἢ πρός τι, ἢ ποῦ, ἢ πότε, ἢ ποιεῖν, ἢ πάσχειν. παντὸς οὖν τινος οὗ ἐπιστήμων τίς ἐστι, τούτου καὶ τὸν ὅρον ἀποδώσει· ὥστε, γε μὴ δυνάμενος λόγῳ περιλαβεῖν καὶ ὁρίσασθαι

ὁτιοῦν

ὁποῦν τούτου ἐπιστήμην οὐκ ἄν ποτε εἴη. ἐκ δὲ τῆς τοῦ ὅρου ἀγνοίας, καὶ τὰς πολλὰς ἀμφισβητήσεις γίνεσθαι καὶ τὰς ἀπάτας συμβαίνει. εἰ γὰρ ὁ τὸ πρᾶγμα εἰδὼς ἔχει κατὰ διάνοιαν τὴν εἴδησιν αὐτοῦ, δύναται δὲ καὶ λόγῳ σαφηνίσαι ὃ διανοεῖται: ἡ δὲ τῆς διανοίας ἑρμηνεία ὅρος ἐστιν, ἀναγκαῖον ἐστι τὸν εἰδότα τὸ πρᾶγμα, δύνασθαι αὐτοῦ καὶ τὸν ὅρον ἀποδιδόναι. προσλαμβάνονται δὲ ὅροις καὶ ἡ διαφορὰ, σημείου τάξιν ἐπέχουσαι τῷ ὅρῳ. τῷ γοῦν τοῦ ἀνθρώπου ὅρῳ τὸ γελαστικὸν προσθεὶς, ποιεῖ τὸ ὅλον ζῷον λογικὸν θνητὸν, χερσαῖον, πεζὸν, γελαστικόν. σημεῖα γάρ ἐστι τὰ κατὰ διαφορὰν προσαγόμενα τῷ ὅρῳ, οἰκείων πραγμάτων: τὴν δὲ φύσιν αὐτῶν τῶν πραγμάτων οὐκ ἐνδείκνυται, αὐτίκα ἰδίου ἀπόδοσιν φασὶν εἶναι τὴν διαφοράν. καὶ καθὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων διαφέρει τὸ ἔχον τὴν διαφοράν, ὃ μόνῳ ὑπάρχει καὶ ἀντικατηγορεῖται τοῦ πράγματος ἐν τοῖς ὅροις, ἀνάγκη τὸ πρῶτον γένος ὡς ἀρχικὸν καὶ ὑποστατὸν δεῖ παραλαμβάνειν. ἐν μὲν οὖν τοῖς μακροτέροις ὅροις, τὸ πλῆθος τῶν εἰδῶν τῶν ἐξαριθμουμένων διὰ τῶν δέκα κατηγοριῶν. ἐν δὲ τοῖς ἐλαχίστοις τὰ προηγούμενα τῶν προσεχῶν εἰδῶν ληφθέντα, τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν διασημαίνει τοῦ πράγματος. ὁ δὲ ἐλάχιστος ἐκ τριῶν συνέστηκεν τοῦ γένους, καὶ δυεῖν τῶν ἀναγκαιοτάτων εἰδῶν. γίνεται δὲ τοῦτο, διὰ συντομίαν. φαμὲν οὖν, ἄνθρωπος ἐστὶ τὸ ζῷον, γελαστικὸν, τό τε ἐξαίρετος συμβεβηκὸς τῷ ὁριζομένῳ προσπαραληπτέον, ἢ τὴν ἰδίαν ἀρετὴν αὐτοῦ, ἢ τὸ ἴδιον ἔργον αὐτοῦ, καὶ τοιούτων τινῶν ἄλλων. ἐξηγητικὸς οὖν ὁ ὅρος ὢν τῆς τοῦ πράγματος οὐσίας, περιλαβεῖν μὲν ἀκριβῶς τὴν φύσιν τοῦ πράγματος ἀδυνατεῖ. διὰ δὲ τῶν κυριωτάτων εἰδῶν τὴν δήλωσιν τῆς οὐσίας ποιεῖται, καὶ σχεδὸν ἐν ποιότητι ὁ ὅρος τὴν οὐσίαν ἔχει. τὰ ποιητικὰ τῆς ἐποχῆς αἴτια, δύο ἐστὶν τὰ ἀνωτάτω. ἓν μὲν τὸ πολύτροπον καὶ ἄστατον τῆς ἀνθρωπίνης γνώμης, ὅπερ γεννητικὸν εἶναι πέφυκεν τῆς διαφωνίας, ἤτοι τῆς ἀλλήλων πρὸς ἀλλήλους, ἢ τῆς ἑαυτῶν πρὸς ἑαυτούς: δεύτερον δὲ, ἡ ἐν τοῖς οὖσι διαφωνία, ἣ καὶ εἰκότως ἐμποιητικὴ καθέστηκε τῆς ἐποχῆς. μήτε γὰρ πάσαις ταῖς φαντασίαις πιστεύειν δυνηθέντες διὰ τὴν μάχην, μήτε πάσαις ἀπιστεῖν, διὰ τὸ καὶ τὴν λέγουσαν πάσας ἀπίστους ὑπάρχειν, ἐξ ἁπασῶν οὖσαν συμπεριγράφεσθαι πάσαις: μήτε τισὶ μὲν πιστεύειν, τισὶ δὲ ἀπιστεῖν διὰ τὴν ἰσότητα, κατηνέχθημεν εἰς ἐποχήν. τούτων δὲ αὐτῶν τῶν ἀρχικωτάτων τῆς ἐποχῆς, τὸ μὲν ἀβέβαιον τῆς διανοίας, γεννητικόν ἐστι διαφωνίας: ἡ δὲ διαφωνία προσεχὲς αἴτιον τῆς ἐποχῆς. ὅθεν πλήρης μὲν ὁ βίος δικαστηρίων τε καὶ βουλευτηρίων, καὶ καθόλου τῆς περὶ τὰ λεγόμενα ἀγαθὰ καὶ κακὰ αἱρέσεως, ἅπερ ἐπορευμένης ἐστὶ διανοίας. καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀντικειμένων πραγμάτων εἰς ἀσθένειαν μετοκλαζούσης τεκμήρια. πλήρεις δ᾽ αἱ θῆκαι τῶν βιβλίων, καὶ αἱ συντάξεις καὶ αἱ πραγματεῖαι τῶν διαφωνούντων ἐν τοῖς δόγμασι, καὶ πεπεικότων ἑαυτοὺς τὴν ἐν τοῖς οὖσιν ἀλήθειαν γινώσκειν. τρία ἐστὶ περὶ τὴν φωνήν. τά τε ὀνόματα σύμβολα ὄντα τῶν νοημάτων κατὰ τὸ προηγούμενον, κατ᾽ ἐπακολούθημα δὲ καὶ τῶν ὑποκειμένων: δεύτερον δὲ, τὰ νοήματα ὁμοιώματα καὶ ἐκτυπώματα τῶν ὑποκειμένων ὄντα. ὅθεν ἅπασι καὶ τὰ νοήματα τὰ αὐτά ἐστι, διὰ τὸ τὴν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων ἅπασιν ἐγγίνεσθαι τύπωσιν. οὐκ ἔτι δὲ καὶ τὰ ὀνόματα, διὰ τὰς διαλέκτους τὰς διαφόρους: τρίτον δὲ, τὰ ὑποκείμενα πράγματα, ἀφ᾽ ὧν ἡμῖν τὰ νοήματα ἐντυποῦται. τὰ μὲν οὖν ὀνόματα, ἡ γραμματικὴ εἰς τὰ καθολικὰ στοιχεῖα κατανάγει. ὡρισμένα γὰρ χρὴ εἶναι τὰ στοιχεῖα. τῶν γὰρ καθ᾽ ἕκαστα ἀπείρων ὄντων μὴ εἶναι ἐπιστήμην: ἴδιον δὲ ἐπιστήμης καθολικοῖς ἐπερείδεσθαι θεωρήμασι καὶ ὡρισμένοις. ὅθεν τὰ καθ᾽ ἕκαστα, εἰς τὰ καθόλου ἀνάγεται. ἡ δὲ τῶν φιλοσόφων πραγματεία, περί τε τὰ νοήματα καὶ τὰ ὑποκείμενα καταγίνεται. ἐπεὶ δὲ τούτων, τὰ καθ᾽ ἕκαστα ἄπειρα στοιχεῖα τινὰ καὶ τούτων εὑρεθῇ, ὑφ᾽ ἃ πᾶν τὸ ζητούμενον ὑπάγεται. καὶ εἰ μὲν φαίνοιτο ὑφ᾽ ἕν τι ὑποδεδειγμένων τῶν στοιχείων ἢ καὶ πλείω ἀναφαινόμενα αὐτὸ εἶναι: εἰ δὲ πάντα διαφύγοι, μηδαμῇ εἶναι. τῶν λεγομένων τὰ μὲν, ἄνευ συμπλοκῆς λέγεται, ὡς τὸ ἄνθρωπος, καὶ ὡς τὸ τρέχει, καὶ ὅσα λόγον οὐκ ἀποτελεῖ. ὃ δὴ τὸ ἀληθὲς, ἢ τὸ ψεῦδος ἔχει. τῶν δὲ μετὰ συμπλοκῆς λεγομένων, τὰ μὲν, οὐσίαν σημαίνει, τὰ δὲ, ποιόν, τὰ δὲ, ποσὸν, τὰ δὲ, πρός τι, τὰ δὲ, ποῦ, τὰ δὲ, πότε, τὰ δὲ, κεῖσθαι, τὰ δὲ, ἔχειν, τὰ δὲ, ποιεῖν, τὰ δὲ, πάσχειν. ἃ δὴ καὶ στοιχεῖα τῶν ὄντων φαμὲν, τῶν ἐν ὕλῃ καὶ μετὰ τὰς ἀρχάς. ἔστι γὰρ δέ·

γῳ θεωρητὰ ταῦτα· τὰ δὲ ἄυλα νῷ μόνῳ ληπτά ἐστι, κατὰ τὴν πρώτην ἐπιβολήν. τῶν δὲ ὑπὸ τὰς δέκα κατηγορίας ὑποτασσομένων, τὰ μὲν, καθ' αὑτὰ λέγεται, ὡς αἱ ἐννέα κατηγορίαι· τὰ δὲ, πρός τι. καὶ πάλιν τῶν ὑπὸ ταύτας τὰς δέκα κατηγορίας, τὰ μέν ἐστι συνώνυμα, ὡς βοῦς καὶ ἄνθρωπος, καθὸ ζῶον, ἔστι γὰρ συνώνυμα, ὧν τό τε ὄνομα ἀμφοῖν κοινὸν τὸ ζῶον, καὶ ὁ λόγος ὁ αὐτὸς, τουτέστιν ὁ ὅρος, τουτέστιν οὐσία ἔμψυχος. ἑτερώνυμα δὲ, ὅσα περὶ τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον ἐν διαφόροις ἐστὶν ὀνόμασιν, οἷον ἀνάβασις καὶ κατάβασις, ὁδὸς γὰρ ἡ αὐτὴ, ἤτοι εἰς τὸ ἄνω, ἢ εἰς τὸ κάτω. τὸ δ' ἄλλο εἶδος τῶν ἑτερωνύμων, οἷον ἵππος καὶ μέλας καὶ ὄνομα καὶ λόγον ἕτερον ἀλλήλων ἔχοντα, μηδὲ τοῦ ὑποκειμένου κοινωνοῦντα. ἕτερα δὲ λεκτέον, οὐχ ἑτερώνυμα. πολυώνυμα δὲ, τὰ τὸν μὲν λόγον τὸν αὐτὸν ἔχοντα· ὄνομα δὲ, διάφορον, ὡς ἄορ, ξίφος, φάσγανον. παρώνυμα δ' ἐστὶ, τὰ παρά τι ἕτερον ὠνομασμένα, ὡς ἀπὸ τῆς ἀνδρείας, ὁ ἀνδρεῖος. τὰ δὲ ὁμώνυμα, τῷ αὐτῷ ὀνόματι χρώμενα, λόγον δὲ οὐ τὸν αὐτὸν ἔχοντα, οἷον ἄνθρωπος, τό, τε ζῶον καὶ ὁ γεγραμμένος. τῶν δὲ ὁμωνύμων τὰ μὲν, ἀπὸ τύχης ὁμωνυμεῖ· ὡς Αἴας ὁ Λοκρὸς καὶ ὁ Σαλαμίνιος· τὰ δὲ, ἀπὸ διανοίας. καὶ τούτων τὰ μὲν, καθ' ὁμοιότητα, ὡς ἄνθρωπος τό τε ζῶον καὶ ὁ γεγραμμένος· τὰ δὲ, κατὰ ἀναλογίαν, ὡς πόδες ἴδης, καὶ οἱ ἡμέτεροι πόδες διὰ τὸ κατωτέρω εἶναι· τὰ δὲ, κατ' ἐνέργειαν, ὡς ποὺς πλοίου, δι' οὗ τὸ πλοῖον πλεῖ, καὶ ποὺς ὁ ἡμέτερος, δι' οὗ κινούμεθα. λέγεται ὁμώνυμα ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ καὶ πρὸς τὸ αὐτό· ὡς ἀπὸ τοῦ ἰατροῦ τὸ βιβλίον καὶ τὸ σμιλίον ἰατρικὸν, ἀπό τε τοῦ χρωμένου ἰατροῦ, καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν λόγον τὸν ἰατρικόν. τῶν αἰτίων, τὰ μὲν, προκαταρκτικά· τὰ δὲ, συνεκτικά, τὰ δὲ, συνεργά, τὰ δὲ, ὧν οὐκ ἄνευ. προκαταρκτικὰ μὲν, τὰ πρώτως ἀφορμὴν παρεχόμενα εἰς τὸ γίνεσθαί τι, καθάπερ τὸ κάλλος τοῖς ἀκολάστοις τοῦ ἔρωτος· ὀφθὲν γὰρ αὐτοῖς, τὴν ἐρωτικὴν διάθεσιν ἐμποιεῖ μόνον, οὐ μὴν κατηναγκασμένως. συνεκτικὰ δὲ, ἅπερ συνώνυμα καὶ αὐτοτελῆ καλεῖται, ἐπειδήπερ αὐτάρκως δι' αὐτοῦ ποιητικόν ἐστι τοῦ ἀποτελέσματος. ἑξῆς δὲ πάντα τὰ αἴτια ἐπὶ τοῦ μανθάνοντος δεικτέον. ὁ μὲν πατὴρ, αἴτιόν ἐστι προκαταρκτικὸν τῆς μαθήσεως· ὁ διδάσκαλος δὲ, συνεκτικόν· ἡ δὲ τοῦ μανθάνοντος φύσις, συνεργὸν αἴτιον· ὁ δὲ χρόνος, τῶν ὧν οὐκ ἄνευ, λόγον ἐπέχει. αἴτιον δὲ κυρίως λέγεται τὸ παρεκτικόν τινος ἐνεργητικῶς, ἐπεὶ καὶ τὸν σίδηρον τμητικὸν φαμὲν εἶναι, οὐ μόνον ἐν τῷ τέμνειν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μὴ τέμνειν. οὕτως οὖν καὶ τὸ παρεκτικὸν ἄμφω σημαίνει, καὶ τὸ ἤδη ἐνεργοῦν, καὶ τὸ μηδέπω μὲν, δυνάμει δὲ κεχρημένον τοῦ ἐνεργῆσαι. οἱ μὲν οὖν σωμάτων· οἱ δ' ἀσωμάτων φασὶν εἶναι τὰ αἴτια. οἱ δὲ τὸ μὲν σῶμα κυρίως αἴτιόν φασι· τὸ δὲ ἀσώματον καταχρηστικῶς καὶ οἷον αἰτιωδῶς. ἄλλοι δ' ἔμπαλιν ἀντιστρέφουσι, τὰ μὲν ἀσώματα κυρίως αἴτια λέγοντες· καταχρηστικῶς δὲ τὰ σώματα· οἷον τὴν τομὴν ἐνέργειαν οὖσαν ἀσώματον εἶναι, καὶ αἰτίαν εἶναι τοῦ τέμνειν, ἐνεργείας οὔσης καὶ ἀσωμάτου, καὶ τοῦ τέμνεσθαι ὁμοίως τῇ τε μαχαίρᾳ καὶ τῷ τεμνομένῳ σώμασιν οὖσιν, τὸ τίνων ἐστὶν αἴτιον, λέγεται τριχῶς, τὸ μὲν, ὅ ἐστιν αἴτιον, οἷον ὁ ἀνδριαντοποιός· ὁ δὲ, οὗ ἐστιν αἴτιον τοῦ γίνεσθαι τὸν ἀνδριάντα· ὁ δὲ, ᾧ ἐστιν αἴτιον, ὥσπερ ἡ ὕλη· τῷ χαλκῷ γὰρ αἴτιός ἐστι τοῦ γίνεσθαι τὸν ἀνδριάντα. τὸ γίνεσθαι οὖν καὶ τὸ τέμνεσθαι, τὰ οὗ ἐστιν αἴτια, ἐνέργειαι οὖσαι, ἀσώματοί εἰσιν, εἰς οὗ λόγον κατηγορημάτων ἢ ὡς τινὲς λεκτῶν, λεκτὰ γὰρ τὰ κατηγορήματα καλοῦσιν Κλεάνθης καὶ Ἀρχέδημος τὰ αἴτια. ἢ ὅπερ καὶ μᾶλλον τὰ μὲν κατηγορημάτων αἴτια λεχθήσεται, οἷον τὸ τέμνεσθαι, οὗ πτῶσις τὸ τέμνεσθαι· τὰ δ' ἀξιωμάτων, ὡς τοῦ ναῦς γίνεσθαι, οὗ πάλιν ἡ πτῶσις ἐστὶ, τὸ ναῦν γίνεσθαι. Ἀριστοτέλης δὲ, προσηγοριῶν, οἷον τῶν τοιούτων οἰκίας, νηὸς, καύσεως, τομῆς· ἡ πτῶσις δὲ, ἀσώματος εἶναι ὁμολογεῖται. διὸ καὶ τὸ σόφισμα ἐκεῖνο, οὕτως λύεται· ὃ λέγεις διέρχεταί σου διὰ τοῦ στόματος· ὅπερ ἀληθές· οἰκίαν δὲ λέγεις, οἰκία ἄρα διὰ τοῦ στόματός σου διέρχεται, ὅπερ ψεῦδος. οὔτε γὰρ τὴν οἰκίαν λέγομεν σῶμα οὖσαν, ἀλλὰ τὴν πτῶσιν ἀσώματον οὖσαν ἣν οἰκία τυγχάνει. καὶ τὸν οἰκοδόμον οἰκοδομεῖν λέγομεν κατὰ τὴν ἐπὶ τὸ γενησόμενον ἀναφορὰν, οὕτως φαμὲν· χλαμύδα ὑφαίνεσθαι, τὸ γὰρ ποιοῦν, ἐνεργείας δηλωτικὸν ὑπάρχει. οὐκ ἔστι δὲ ἑτέρου μὲν τὸ ποιοῦν ἑτέρου δὲ τὸ αἴτιον, ἀλλὰ τοῦ αὐτοῦ, τῆς χλαμύδος, καὶ τῆς οἰκίας. καθὸ γὰρ αἴτιος τοῦ γίνεσθαι, κατὰ τοῦτο καὶ ποιητικός ἐστι τοῦ γίνεσθαι. τὸ δὲ αὐτὸ ἄρα αἴτιον καὶ ποιητικὸν καὶ διό. καὶ εἰ μέν τί ἐστιν, αἴτιον καὶ ποιητικὸν τοῦτο πάντως ἐστὶ καὶ διό· εἰ δέ τι ἐστὶ διὸ, οὐ πάντως τοῦτο καὶ αἴτιον. πολλὰ γοῦν ἐφ' ἓν ἀποτέλεσμα συντρέχει, δι' ἃ γίνεται τὸ τέλος. ἀλλ' οὐκ

ἔστι

ἔστι πάντα αἴτια. οὐ γὰρ ἂν ἐπαιδοκτόνησεν Μήδεια, εἰ μὴ ὠργίσθη. οὐδ' ἂν ὠργίσθη, εἰ μὴ ἐζήλωσεν, οὐδὲ τοῦτο, εἰ μὴ ἠράσθη, οὐδὲ τοῦτο, εἰ μὴ Ἰάσων ἔπλευσεν εἰς Κόλχους. οὐδὲ τοῦτο, εἰ μὴ Ἀργὼ κατεσκευάσθαι. οὐδὲ τοῦτο, εἰ μὴ τὰ ξύλα ἐκ τοῦ Πηλείου ἐτμήθη. ἐν τούτοις γὰρ ἅπασιν τοῦ διὸ τυγχάνοντος, οὐ πάντα τῆς παιδοκτονίας αἴτια τυγχάνει, μόνη δὲ ἡ Μήδεια, διὸ τὸ μὴ κωλῦον ἀνενέργητόν ἐστιν. διὸ οὐκ ἔστιν αἴτιον τὸ μὴ κωλῦον, ἀλλὰ τὸ κωλῦον. ἐν γὰρ τῷ ἐνεργεῖν καὶ δρᾶν τι, τὸ αἴτιον νοεῖται. ἔτι τὸ μὴ κωλῦον, κεχώρισται τοῦ γινομένου. τὸ δὲ αἴτιον, πρὸς τὸ γινόμενον. οὐκ ἂν οὖν εἴη αἴτιον τὸ μὴ κωλῦον. διὰ τοῦτο γοῦν ἐπιπλήτται, ὅτι τὸ δυνάμενον κωλύειν οὐ πάρεστιν. τετραχῶς τὸ αἴτιον λέγεται, τὸ ποιοῦν ὡς ὁ ἀνδριαντοποιός. καὶ ἡ ὕλη, ὡς ὁ χαλκός. καὶ τὸ εἶδος, ὡς ὁ χαρακτήρ. καὶ τὸ τέλος, ὡς ἡ τιμὴ τοῦ γυμνασιάρχου. τῶν ὧν οὐκ ἄνευ λόγον ὁ χαλκὸς ἐπέχει πρὸς τὸ γενέσθαι τὸν ἀνδριάντα, καὶ ὁμοίως ἐστὶν αἴτιον. πᾶν τὸ οὗ χωρὶς οὐκ ἐνδεχόμενον γενέσθαι τὸ ἀποτέλεσμα, κατὰ ἀνάγκην ἐστὶν αἴτιον. αἴτιον δὲ οὐχ ἁπλῶς. οὐ γάρ ἐστι συνεκτικόν, τὸ οὗ μὴ ἄνευ. συνεργὸν δὲ, πᾶν τὸ ἐνεργοῦν παρέχει τὸ ἀποτέλεσμα μετ' ἐπιτηδειότητος τοῦ πάσχοντος. διατίθησι μὲν γὰρ τὸ αἴτιον. πάσχει δὲ ἕκαστον εἰς ὃ πέφυκέ τι, παρεκτικῆς τῆς ἐπιτηδειότητος οὔσης, καὶ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ λόγον ἐπεχούσης. ἄπρακτον οὖν τὸ αἴτιον, ἄνευ τῆς ἐπιτηδειότητος: οὐκ ἔστιν δὲ αἰτία, ἀλλὰ συνεργός. ἐπεὶ πᾶν αἴτιον, ἐν τῷ δρᾶν νοεῖται. αὐτὴν δὲ οὐκ ἂν ποιοίη ἡ γῆ, ὥς τι οὐδὲ αἰτία ἂν εἴη ἑαυτῆς. καταγέλαστον δὲ τὸ λέγειν, μὴ τὸ πῦρ αἴτιον τῆς καύσεως, ἀλλὰ τὰ ξύλα. μὴ δὲ τὴν μάχαιραν τῆς τομῆς, ἀλλὰ τὴν σάρκα, μὴ δὲ τοῦ καταπαλαισθῆναι τὸν ἀθλητὴν τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀντιπάλου, τὴν ἑαυτοῦ δὲ ἀσθένειαν. τὸ συνεκτικὸν αἴτιον, οὐ δεῖται χρόνου. τὸ γὰρ καυτήριον ἅμα τῷ κατὰ τῆς σαρκὸς ἐπιτεθῆναι τὴν ἀλγηδόνα παρέχει. τῶν προκαταρκτικῶν, τὰ μὲν χρόνου δεῖται ἄχρις ἂν γένηται τὸ ἀποτέλεσμα: τὰ δὲ, οὐ δεῖται, ὡς ἡ πτῶσις τοῦ κατάγματος. μή τι οὖν οὐ κατὰ στέρησιν χρόνου ἄχρονα λέγεται ταῦτα, ἀλλὰ κατὰ μείωσιν. ὡς καὶ τὸ ἐξαίφνης, μὴ δὲ αὐτὸ χωρὶς χρόνου γενόμενον. πᾶν αἴτιον ὡς αἴτιον διανοίᾳ ληπτὸν τυγχάνει ἐπί τινος, καὶ πρός τι νοεῖται. τινὸς μέν τοι ἀποτελέσματος, καθάπερ ἡ μάχαιρα τοῦ τέμνειν: πρός τινι δὲ, καθάπερ τῷ ἐπιτηδείως ἔχοντι, καθάπερ τὸ πῦρ τῷ ξύλῳ: τὸν ἀδάμαντα γὰρ οὐ καύσει. τὸ αἴτιον, τῶν πρός τι. κατὰ γὰρ τὴν πρὸς ἕτερον νοεῖται σχέσιν. ὥς τι δυεῖν ἐπιβαλλόμεθα, ἵνα τὸ αἴτιον ὡς αἴτιον νοήσωμεν. ὁ αὐτὸς καὶ πρὸς τοῦ δημιουργοῦ καὶ ποιητοῦ λόγος καὶ πατρός. οὐκ ἔστιν αὐτό τι ἑαυτοῦ αἴτιον, οὐδὲ ἑαυτοῦ τις πατήρ. ἐπεὶ τὸ πρῶτον, γενήσεται δεύτερον. τό γε μὴν αἴτιον, ἐνεργεῖ καὶ διατίθησι. τὸ ὑπὸ τοῦ αἰτίου γενόμενον, πάσχει καὶ διατίθεται. οὐ δύναται δὲ τὸ αὐτὸ πρὸς ἑαυτῷ λαμβανόμενον ἐνεργεῖν ἅμα καὶ διατίθεσθαι, οὐδὲ υἱὸς εἶναι καὶ πατήρ. καὶ ἄλλως τὸ αἴτιον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ γινομένου, προχρονεῖ κατὰ τὴν οὐσίαν, ὡς ἡ μάχαιρα τῆς τομῆς. οὐ δύναται δὲ τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ προχρονεῖν τῇ ὕλῃ καθὸ αἴτιόν ἐστιν, ἅμα καὶ ὑστερεῖν καὶ ὑστεροχρονεῖν καθὸ τῆς αἰτίας δεῖν ἔργον. διαφέρει τι τὸ εἶναι, τοῦ γενέσθαι. οὕτως καὶ αἴτιον μὲν τοῦ γινομένου, πατὴρ δὲ υἱοῦ. οὐκ ἐνδέχεται γὰρ τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ εἶναι ἅμα καὶ γίνεσθαι. οὐδὲν οὖν ἐστιν ἑαυτοῦ αἴτιον. ἀλλήλων οὐκ ἔστι τὰ αἴτια, ἀλλήλοις δὲ αἴτια. ἡ γὰρ σπληνικὴ διάθεσις προϋποκειμένη, οὐ πυρετοῦ αἴτιος, ἀλλὰ τοῦ γίνεσθαι τὸν πυρετόν: καὶ ὁ πυρετὸς προϋποκείμενος, οὐ σπληνός, ἀλλὰ τοῦ αὔξεσθαι τὴν διάθεσιν. οὕτως καὶ αἱ ἀρεταὶ ἀλλήλαις αἴτιαι τῷ μὴ χωρίζεσθαι, διὰ τὴν ἀντακολουθίαν. καὶ οἱ ἐπὶ τῆς ψαλίδος λίθοι, ἀλλήλοις εἰσὶν αἴτιοι τοῦ μένειν κατηγορήματος: ἀλλήλων δὲ οὐκ εἰσὶν αἴτιοι. καὶ ὁ διδάσκαλος δὲ καὶ ὁ μανθάνων, ἀλλήλοις εἰσὶν αἴτιοι τοῦ προκόπτειν κατηγορήματος. λέγεται δὲ ἀλλήλοις αἴτια. ποτὲ μὲν τῶν αὐτῶν, ὡς ὁ ἔμπορος καὶ ὁ κάπηλος ἀλλήλοις εἰσὶν αἴτιοι τοῦ προκόπτειν κατηγορήματος. λέγεται δὲ ἀλλήλοις αἴτια, ποτὲ μὲν τῶν αὐτῶν, ὡς ὁ ἔμπορος καὶ ὁ κάπηλος ἀλλήλοις εἰσὶν αἴτιοι τοῦ κερδαίνειν. ποτὲ δὲ ἄλλου καὶ ἄλλου, καθάπερ ἡ μάχαιρα, καὶ ἡ σάρξ, ἡ μὲν γὰρ τῇ σαρκὶ τοῦ τέμνεσθαι: ἡ σὰρξ δὲ τῇ μαχαίρᾳ τοῦ τέμνειν. τὸ ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς. ὁ μὲν γὰρ πλήξας τινὰ θανασίμως, αἴτιός ἐστιν αὐτῷ τοῦ θανάτου, ἢ τὸ γίνεσθαι τὸν θάνατον. ἀντιπληγεὶς δὲ ὑπ' αὐτοῦ θανασίμως, ἔσχεν αὐτὸν ἀνταίτιον. οὐ καθὸ ἐγένετο αὐτῷ αἴτιος, καθ' ἕτερον δέ. αἴτιος μὲν γὰρ αὐτῷ θανάτου γίνεται, οὐχ ὁ θάνατος δὲ τούτῳ πάλιν τὴν θανασίμην ἀντεπέθηκεν πληγὴν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ προθείς. ὥστ' ἄλλου μὲν αὐτὸς γί-

γονεν αἴτιος, ἄλλον δὲ ἔχων αἴτιον. καὶ ὁ ἀδικήσας, ἄλλου μὲν αἴτιος καθίσταται, τοῦ ἀδικηθέντος. ὁ δὲ ἀντιτιμωρεῖσθαι κελεύων νόμος, οὐκ ἀδικήματος, ἀλλὰ τῷ μὲν, ἐκδικίας, τῷ δὲ, παιδείας: ὥστε οὐκ ἀλλήλων τὰ αἴτια ὡς αἴτια, ἃ δέ ἐστιν αἴτια ἔτι ζητεῖται. εἰ πολλὰ κατὰ σύνοδον ἑνὸς αἴτια γίνεται πολλά. οἱ δὲ ἄνθρωποι συνέλκοντες, αἴτιοί εἰσι τοῦ καθέλκεσθαι τὴν ναῦν, ἀλλὰ σὺν τοῖς ἄλλοις. εἰ μή τι καὶ τὸ συναίτιον αἴτιον. ἄλλοι δέ φασιν εἰ πολλὰ αἴτια κατ' ἰδίαν ἕκαστον ἑνὸς αἴτιον γίνεται. τοῦ γοῦν εὐδαιμονεῖν ἑνὸς ὄντος, αἴτιαι τυγχάνουσιν αἱ ἀρεταὶ πολλαί· οὕτως καὶ τοῦ θερμαίνεσθαι καὶ τοῦ ἀλγεῖν, ὁμοίως πολλὰ τὰ αἴτια. μή τι οὖν αἱ πολλαὶ ἀρεταὶ μία εἰσὶ κατὰ τὴν δύναμιν, καὶ τὰ θερμαίνοντα καὶ τὰ ἀλγοῦντα, καὶ τὸ πλῆθος δὲ τῶν ἀρετῶν κατὰ γένος ἓν τυγχάνον, ἑνὸς αἴτιον γίνεται τοῦ εὐδαιμονεῖν. τῷ ὄντι δὲ, προκαταρκτικὰ μὲν αἴτια, ἑνὸς γίνεται πλείονα κατὰ γένος καὶ κατ' εἶδος. καὶ κατὰ γένος μὲν, τοῦ νοσεῖν ὁ πυρέσσων, οἷον ψῦξις, ἔκλυσις, κόπος, ἀπεψία, μέθη· κατ' εἶδος δὲ, τοῦ πυρετοῦ. τὰ δὲ συνεκτικὰ αἴτια κατὰ γένος μόνον, οὐκ ἔτι δὲ καὶ κατ' εἶδος. τοῦ γὰρ εὐωδιάζεσθαι κατὰ γένος ἑνὸς ὄντος, πολλὰ τὰ αἴτια κατ' εἶδος. οἷον λιβανωτὸς, ῥόδον, κρόκος, στύραξ, σμύρνα, μύρον. τὸ γὰρ ῥόδον οὐκ ἂν οὕτως εὐῶδες εἴη ὡς ἡ σμύρνα. τὸ δὲ αὐτὸ τῶν ἐναντίων αἴτιον γίνεται. ποτὲ μὲν παρὰ τὸ μέγεθος τοῦ αἰτίου καὶ τὴν δύναμιν· ποτὲ δὲ παρὰ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ πάσχοντος· παρὰ μὲν τὴν ποιὰν δύναμιν. ἡ αὐτὴ χορδὴ παρὰ τὴν ἐπίτασιν ἢ τὴν ἄνεσιν ὀξὺν ἢ βαρὺν ἀποδίδωσι τὸν φθόγγον· παρὰ δὲ τὴν ἐπιτηδειότητα τῶν πασχόντων τὸ μέλι γλυκάζει μὲν τοὺς ὑγιαίνοντας: πικράζει δὲ τοὺς πυρέσσοντας. καὶ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς οἶνος, τοὺς μὲν, εἰς ὀργὴν, τοὺς δὲ, εἰς διάχυσιν ἄγει. καὶ ὁ αὐτὸς ἥλιος, τήκει μὲν τὸν κηρὸν, ξηραίνει δὲ τὸν πηλόν. τῶν οὖν αἰτίων, τὰ μέν ἐστι πρόδηλα: τὰ δὲ, ἐπιλογισμῷ λαμβανόμενα: τὰ δὲ, ἄδηλα: τὰ δὲ, ἀναλογισμῷ. καὶ τῶν ἀδήλων, τὰ μὲν, πρὸς καιρὸν ἄδηλα κατὰ μέν τινα καιρὸν ἀποκεκρυμμένα· κατὰ δέ τινα πάλιν ἔνδηλα βλεπόμενα: τὰ δὲ, φύσει ἄδηλα τὰ κατὰ μηδένα καιρὸν πρόδηλα γενέσθαι δυνάμενα. καὶ τῶν μὲν φύσει, τὰ μὲν καταληπτὰ ἅπερ οὐκ ἄδηλα τινὲς ἐκάλουν διὰ σημείων ἀναλογιστικῶς λαμβανόμενα καθάπερ ἡ συμμετρία τῶν λόγῳ θεωρητῶν πόρων. τὰ δὲ ἀκατάληπτα, τὰ κατὰ μηδένα τρόπον ὑπὸ κατάληψιν πεσεῖν δυνάμενα ἃ δὴ καὶ ἄδηλα, ἐν τῷ καθάπαξ λέγεσθαι. καὶ τὰ μὲν, προκαταρκτικά: τὰ δὲ, συνεκτικά: τὰ δὲ, συναίτια: τὰ δὲ, συνεργά. καὶ τὰ μὲν, τῶν κατὰ φύσιν: τὰ δὲ τῶν παρὰ φύσιν: τὰ δὲ, νόσου, καὶ κατὰ τὸ ὑποβηκὸς τὰ μὲν παθῶν· τὰ δὲ, τοῦ μεγέθους αὐτῶν: τὰ δὲ, χρόνων καὶ καιρῶν. τῶν μὲν οὖν προκαταρκτικῶν αἰρομένων μένει τὸ ἀποτέλεσμα. συνεκτικὸν δέ ἐστιν, αἴτιον, οὗ παρόντος, μένει τὸ ἀποτέλεσμα· καὶ αἰρομένου αἴρεται. τὸ δὲ συνεκτικὸν, συνωνύμως καὶ αὐτοτελὲς καλοῦσιν, ἐπειδὴ αὐτάρκως δι' αὐτοῦ ποιητικόν ἐστι τοῦ ἀποτελέσματος. εἰ δὲ τὸ αἴτιον αὐτοτελοῦς ἐνεργείας ἐστὶ δηλωτικὸν, τὸ συνεργὸν ὑπηρεσίαν σημαίνει, καὶ τὴν σὺν ἑτέρῳ λειτουργίαν. εἰ μὲν οὖν μηδὲν παρέχεται, οὐδὲ συνεργὸν λεχθήσεται: εἰ δὲ παρέχεται, τούτου πάντως γίνεται αἴτιον, οὗ καὶ παρέχεται, τουτέστι, τοῦ δι' αὐτοῦ γινομένου. ἔστιν οὖν συνεργὸν, οὗ παρόντος ἐγίνετο τὸ ἀποτέλεσμα. προδήλῳ μὲν οὖν παρόντος, ἀδήλῳ δὲ ἀδήλου. καὶ τὸ συναίτιον δὲ ἐκ τοῦ γένους ἐστὶ τῶν αἰτίων, καθάπερ ὁ συστρατιώτης στρατιώτης, καὶ ὁ συνέφηβος ἔφηβος. τὸ μὲν οὖν συνεργὸν αἴτιον τῷ συνεκτικῷ πρὸς τὴν ἐπίτασιν βοηθεῖ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ γινομένου. τὸ δὲ συναίτιον, οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐστιν ἐννοίας: δύναται γὰρ συναίτιον ὑπάρχειν, κἂν μὴ συνεκτικὸν αἴτιον ᾖ τι. νοεῖται γὰρ σὺν ἑτέρῳ τὸ συναίτιον, οὐδ' αὐτῷ δυναμένῳ κατ' ἰδίαν ποιῆσαι τὸ ἀποτέλεσμα, αἴτιον ὂν σὺν αἰτίῳ. διαφέρει δὲ τοῦ συναιτίου τὸ συνεργὸν, ἐν τῷ τὸ μὲν συναίτιον κατ' ἰδίαν μὴ ποιοῦντος τὸ ἀποτέλεσμα παρέχειν: τὸ δὲ συνεργὸν, ἐν τῷ κατ' ἰδίαν μὴ ποιεῖν, ἑτέρῳ δὲ προσερχόμενον τῷ κατ' ἰδίαν ποιοῦντι, συνεργεῖ αὐτῷ πρὸς τὸ σφοδρότατον γίνεσθαι τὸ ἀποτέλεσμα. μάλιστα δὲ, τὸ ἐκ προκαταρκτικοῦ συνεργὸν γεγονέναι τὴν τοῦ αἰτίου διατείνειν δύναμιν παρίστησιν.

ΕΚ ΤΩΝ ΘΕΟΔΟΤΟΥ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΔΙ-
δασκαλίας, κατὰ τοὺς Οὐαλεντίνου χρόνους ἐπιτομαί.

ΠΑΤΕΡ φησὶ παρατίθεμαί σοι εἰς χεῖρας τὸ πνεῦμά μου, ὃ προέβαλε φησὶ σαρκίον τῷ λόγῳ ἡ σοφία τὸ πνευματικὸν σπέρμα, τοῦτο στολισάμενος κατῆλθεν ὁ σωτήρ. ὅθεν ἐν τῷ πάθει τὴν σοφίαν παρατίθεται τῷ πατρὶ, ἵνα αὐτὴν ἀπολάβῃ παρὰ τοῦ πατρὸς, καὶ μὴ κατασχεθῇ ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν στερίσκειν δυναμένων. οὕτως πᾶν πνευματικὸν σπέρμα τοὺς ἐκλεκτοὺς διὰ τῆς προειρημένης φωνῆς παρατίθεσθαι. τὸ ἐκλεκτὸν σπέρμα φαμὲν καὶ σπινθῆρα ζωοποιούμενον ὑπὸ τοῦ λόγου, καὶ κόρην ὀφθαλμοῦ, καὶ κόκκον σινάπεως, καὶ ζύμην, τὰ δόξαντα κατὰ διῃρῆσθαι γένη ἑνοποιοῦσαν εἰς πίστιν. οἱ δ' ἀπὸ Οὐαλεντίνου πλασθέντος φασὶ τοῦ ψυχικοῦ σώματος τῇ ἐκλεκτῇ ψυχῇ οὔσῃ ἐν ὕπνῳ ἐντεθῆναι ὑπὸ τοῦ λόγου σπέρμα ἀῤῥενικὸν, ὅπερ ἐστὶν ἀπόῤῥοια τοῦ ἀγγελικοῦ, ἵνα μὴ ὑστέρημα ᾖ. καὶ τοῦτο ἐζύμωσεν τὰ δόξαντα κατὰ διῃρῆσθαι, ἑνοποιοῦν τὴν ψυχὴν καὶ τὴν σάρκα, ἃ καὶ ἐν μερισμῷ ὑπὸ τῆς σοφίας προηνέχθη. ὕπνος δὲ ἦν Ἀδὰμ ἡ λήθη τῆς ψυχῆς, ἣν συνεῖχε μὴ διαλυθῆναι ὥσπερ τὸ πνευματικὸν ὅπερ ἐνέθηκεν τῇ ψυχῇ ὁ σωτὴρ τὸ σπέρμα, ἀπόῤῥοια ἦν τοῦ ἄῤῥενος καὶ ἀγγελικοῦ. διὰ τοῦτο λέγει ὁ σωτὴρ, σώζου σὺ καὶ ἡ ψυχή σου. ἐλθὼν οὖν ὁ σωτὴρ τὴν ψυχὴν ἐξύπνισεν, ἐξῆψε δὲ τὸν σπινθῆρα. δυνάμεις γὰρ οἱ λόγοι τοῦ κυρίου. διὰ τοῦτο εἴρηκεν, λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐμφυσῶν τὸ πνεῦμα τοῖς ἀποστόλοις, τὸν μὲν χοῦν καθάπερ τέφραν ἀπεφύσα καὶ ἐχώριζεν· ἐξῆπτε δὲ τὸν σπινθῆρα καὶ ἐζωοποίει. ὁ κύριος διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ταπεινοφροσύνην, οὐχ ὡς ἄγγελος ὤφθη, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος, καὶ ὅτε ἐν δόξῃ ὤφθη τοῖς ἀποστόλοις ἐπὶ τοῦ ὄρους, οὐ δι' ἑαυτὸν ἐποίησεν δεικνὺς ἑαυτὸν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἥτις ἐστὶ τὸ γένος τὸ ἐκλεκτὸν, ἵνα μάθῃ τὴν προκοπὴν αὐτοῦ μετὰ τὴν τῆς σαρκὸς ἔξοδον. αὐτὸς γὰρ καὶ ἄνω φῶς ἦν, καὶ ἔστι, τὸ ἐπιφανὲν ἐν σαρκὶ καὶ τὸ ἐνταῦθα ὀφθὲν, οὐχ ὕστερον τοῦ ἄνω, οὐδὲ διεκέκοπτο ἢ ἄνωθεν μετέστη δεῦρο, τόπον ἐκ τόπου ἀμεῖβον, ὡς τὸν μὲν ἐπιλαβεῖν, τὸν δὲ ἀπολιπεῖν. ἀλλ' ἦν τὸ πάντη ὂν, καὶ παρὰ τῷ πατρὶ κἀνταῦθα, δύναμις γὰρ ἦν τοῦ πατρός. ἄλλως τε ἔχρην κἀκεῖνον πληρωθῆναι τὸν λόγον τοῦ σωτῆρος, ὃν εἶπεν, εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων, οἳ οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐν δόξῃ. εἶδον οὖν καὶ ἐκοιμήθησαν, ὅ, τε Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης. πῶς οὖν τὴν μὲν ὄψιν τὴν φωτεινὴν ἰδόντες οὐκ ἐξεπλάγησαν, τὴν δὲ φωνὴν ἀκούσαντες ἔπεσον ἐπὶ γῆν· ὅτι ὦτα τυγχάνει ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ παρὰ δόξαν φωνὴ μᾶλλον ἐκπλήσσει. ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς τῆς φωνῆς ἀκούσας, οὐκ ἐφοβήθη, ὡς ἂν ἐν πνεύματι ἀκούσας συνήθει τῆς τοιαύτης φωνῆς· καθὸ δὲ ἄνθρωπός τις ἐστὶ μόνον ἀκούσας καταπλάγη. διὸ καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ σωτήρ· μηδενὶ εἴπητε ὃ ἴδετε. καίτοι οὐδὲ σαρκικοῖς ὀφθαλμοῖς τὸ φῶς ἑωράκεισαν. οὐδὲν γὰρ συγγενὲς καὶ οἰκεῖον ἐκείνῳ τῷ φωτὶ καὶ τῇ δε τῇ σαρκί· ἀλλ' ὡς ἡ δύναμις καὶ ἡ βούλησις τοῦ σωτῆρος ἐνεδυνάμωσεν τὴν σάρκα, εἰς τὸ θεάσασθαι. ἄλλως τε καὶ ὃ ἡ ψυχὴ εἶδεν μετέδωκεν, κοινωνοῦσῃ τῇ σαρκὶ συμπεπλέχθαι αὐτῇ. τὸ δὲ μηδενὶ εἴπητε, ἵνα μὴ ὃ ἐστιν ὁ κύριος νομίσαντες ἀπόσχωνται, τοῦ ἐπιβάλλειν τῷ κυρίῳ τὰς χεῖρας, καὶ ἀτελὴς ἡ οἰκονομία γένηται, καὶ ὁ θάνατος ἀπόσχηται τοῦ κυρίου, ὡς μάτην πειράζων ἐπὶ ἀδυνάτῳ. καὶ ἔτι ἡ μὲν ἐν τῷ ὄρει φωνὴ, τοῖς ἤδη συνιεῖσιν ἐκλεκτοῖς ἐγένετο. διὸ καὶ ἐθαύμασαν μαρτυρουμένου τοῦ πιστευομένου. ἡ δὲ ἐπὶ τῷ ποταμῷ, τοῖς μέλλουσι πιστεύειν· διὸ καὶ ἠμελήθη ἡ φωνὴ αὐτοῖς προκατεχομένοις ἐπὶ τῇ τῶν νομοδιδασκάλων αἱρέσει. τὸ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος, οἱ ἀπὸ Οὐαλεντίνου οὕτως ἐκδέχονται. ἀρχὴν μὲν γὰρ τὸν μονογενῆ λέγουσιν, ὃν καὶ θεὸν προσαγορεύεσθαι, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς ἄντικρυς θεὸν αὐτὸν δηλοῖ λέγων· ὁ μονογενὴς θεὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. τὸν δὲ λόγον τὸν ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦτον τὸν ἐν τῷ μονογενεῖ, ἐν τῷ νῷ καὶ τῇ ἀληθείᾳ μηνύει τὸν Χριστὸν τὸν λόγον καὶ τὴν ζωήν· ὅθεν εἰκότως καὶ αὐτὸν θεὸν λέγει τὸν ἐν τῷ θεῷ τῷ νῷ ὄντα. ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ, ζωὴ ἦν ἡ σύζυγος, διὸ καὶ

φησὶν ὁ κύριος· ἐγώ εἰμι ἡ ζωή. ἄγνωστος οὖν ὁ πατὴρ ὢν ἠθέλησεν γνωσθῆναι τοῖς αἰῶσι· καὶ διὰ τῆς ἐνθυμήσεως τῆς ἑαυτοῦ ὡς ἂν ἑαυτὸν ἐγνωκώς, πνεῦμα γνώσεως οὔσης ἐν γνώσει, προέβαλε τὸν μονογενῆ. γέγονεν οὖν καὶ ὁ ἀπὸ γνώσεως τουτέστι τῆς πατρικῆς ἐνθυμήσεως προελθὼν, γνῶσις, τουτέστιν, ὁ υἱός· ὅτι δι' υἱοῦ ὁ πατὴρ ἐγνώσθη. τὸ δὲ τῆς ἀγάπης πνεῦμα, κέκραται τῷ τῆς γνώσεως ὡς πατὴρ υἱῷ, καὶ ἐνθύμησις ἀληθείᾳ, ἀπ' ἀληθείας προελθὸν, ὡς ἀπὸ ἐνθυμήσεως ἡ γνῶσις. καὶ ὁ μὲν μείνας μονογενὴς υἱὸς εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, τὴν ἐνθύμησιν διὰ τῆς γνώσεως ἐξηγεῖται τοῖς αἰῶσιν· ὡς ἂν καὶ ὑπὸ τοῦ κόλπου αὐτοῦ προβληθείς. ὁ δὲ ἐνταῦθα ὀφθεὶς οὐκ ἔτι μονογενὴς, ἀλλ' ὡς μονογενὴς πρὸς τοῦ Ἀποστόλου προσαγορεύεται· δόξαν ὡς μονογενοῦς. ὅτι εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ὢν, ἐν μὲν τῇ κτίσει πρωτότοκός ἐστιν Ἰησοῦς, ἐν δὲ πληρώματι, μονογενής. ὁ δὲ αὐτός ἐστι τοιοῦτος ὢν ἑκάστῳ τόπῳ, οἷος κεχωρῆσθαι δύναται, καὶ οὐδέποτε τοῦ μείναντος ὁ καταβὰς μερίζεται. φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος· ὁ γὰρ ἀναβὰς, αὐτός ἐστι καὶ ὁ καταβάς. εἰκόνα δὲ τοῦ μονογενοῦς τὸν δημιουργὸν λέγουσι· διὸ καὶ αὐτὰ τῆς εἰκόνος τὰ ἔργα, ὅθεν καὶ ὁ κύριος εἰκόνα τῆς πνευματικῆς ἀναστάσεως ποιήσας τοὺς νεκροὺς οὓς ἤγειρεν, οὐκ ἀφθάρτους τὴν σάρκα, ἀλλ' ὡς αὖθις ἀποθανουμένους ἤγειρεν. ἡμεῖς δὲ τὸν ἐν ταυτότητι λόγον θεὸν ἐν θεῷ φαμὲν, ὃς καὶ εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς εἶναι λέγεται· ἀδιάστατος, ἀμέριστος, εἷς θεός, πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο κατὰ τὴν προσεχῆ ἐνέργειαν τοῦ ἐν ταυτότητι λόγου, τά τε πνευματικὰ καὶ νοητὰ καὶ αἰσθητά. οὗτος τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς ἐξηγήσατο ὁ σωτήρ. καὶ Ἡσαΐας, καὶ ἀνταποδώσω τὰ ἔργα αὐτῶν εἰς τὸν κόλπον αὐτῶν, εἰς τὴν ἔννοιαν αὐτῶν τὴν ἐν τῇ ψυχῇ, ἀφ' ἧς πρώτης ἐνεργεῖται πρωτότοκος πάσης κτίσεως. ὁ δὲ ἐν ταυτότητι μονογενὴς, οὗ κατὰ δύναμιν ἀδιάστατον ὁ σωτὴρ ἐνεργεῖ, οὗτός ἐστι τὸ φῶς τῆς ἐκκλησίας, τὸ πρότερον ἐν σκότει καὶ ἐν ἀγνοίᾳ οὔσης, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸν οὐ κατέλαβεν, οἱ ἀποστατήσαντες καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἐγνώρισαν αὐτόν. καὶ ὁ θάνατος οὐ κατέσχεν αὐτόν. ἡ πίστις οὐ μία, ἀλλὰ διάφορος. ὁ γοῦν σωτὴρ φησί· γενηθήτω σοι κατὰ τὴν πίστιν. ὅθεν εἴρηται τοὺς μὲν τῆς κλήσεως ἀνθρώπους κατὰ τὴν παρουσίαν τοῦ ἀντιχρίστου πλανηθήσεσθαι. ἀδύνατον δὲ τοὺς ἐκλεκτούς· διὸ φησὶ, καὶ εἰ δυνατὸν τοὺς ἐκλεκτούς μου. πάλιν ὅταν λέγῃ, ἐξέλθετε ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός μου, τοῖς κλητοῖς λέγει. πάλιν τῷ ἐξ ἀποδημίας ἐλθόντι, καὶ κατεδηδοκότι τὰ ὑπάρχοντα, ᾧ τὸν σιτευτὸν ἔθυσεν μόσχον, τὴν κλῆσιν λέγει. καὶ ὅτε ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ δεῖπνον τοῦ γάμου τοὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς κέκληκεν. πάντες μὲν οὖν κέκληνται ἐπ' ἴσης, βρέχει γὰρ ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, καὶ τὸν ἥλιον ἐπιλάμπει πᾶσιν. ἐκλέγονται δὲ, οἱ μᾶλλον πιστεύσαντες· πρὸς οὓς λέγει, τὸν πατέρα μου οὐδεὶς ἑώρακεν, εἰ μὴ ὁ υἱός· καὶ ὑμεῖς ἐστὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου· καὶ πάτερ ἅγιε ἁγίασον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου. ἀλλ' οὐδὲ τὰ πνευματικὰ καὶ νοερὰ, οὐδὲ οἱ ἀρχάγγελοι οἱ πρωτόκτιστοι. οὐδὲ μὴν οὐδ' αὐτὸς ἄμορφος καὶ ἀνείδεος καὶ ἀσχημάτιστος καὶ ἀσώματός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ μορφὴν ἔχει ἰδίαν, καὶ σῶμα ἀνάλογον τῆς ὑπεροχῆς τῶν πνευματικῶν ἁπάντων, ὡς δὲ καὶ οἱ πρωτόκτιστοι ἀνάλογον τῆς ὑπεροχῆς τῶν ὑφ' αὐτοὺς ὁσίων. ὅλως γὰρ τὸ γενητὸν οὐκ ἀνούσιον μὲν, οὐχ ὅμοιον δὲ, μορφὴν καὶ σῶμα ἔχουσι τοῖς ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ σώμασιν. ἄρρενά τε γὰρ καὶ θήλεα τὰ ἐνταῦθα, καὶ διάφορα πρὸς αὐτά. ἐκεῖ δὲ ὁ μὲν μονογενὴς καὶ ἰδίως νοερὸς, ἰδέᾳ ἰδίᾳ καὶ οὐσίᾳ ἰδίᾳ κεχρημένος ἄκρως, εἰλικρινεῖ καὶ ἡγεμονικωτάτῃ, καὶ προσεχῶς τῆς τοῦ πατρὸς ἀπολαύων δυνάμεως. οἱ δὲ πρωτόκτιστοι, εἰ καὶ ἀριθμῷ διάφοροι καὶ ὁ καθ' ἕκαστον περιώρισται καὶ περιγέγραπται, ἀλλ' ἡ ὁμοιότης τῶν πραγμάτων, ἑνότητα καὶ ἰσότητα, καὶ ὁμοιότητα ἐνδείκνυται. οὐ γὰρ τῷδε μὲν πλέον, τῷδε δὲ ἧττον παρέσχηται τῶν ἑπτά. οὐδ' ὑπολείπεταί τις αὐτοῖς προκοπὴ ἐξ ἀρχῆς, ἀπειληφότων τὸ τέλειον ἅμα τῇ πρώτῃ γενέσει παρὰ τοῦ θεοῦ διὰ τοῦ υἱοῦ. καὶ ὁ μὲν, φῶς ἀπρόσιτον εἴρηται ὡς μονογενὴς καὶ πρωτότοκος, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὓς οὐκ ἤκουσεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, οὐδὲ ἔσται τις τοιοῦτος, οὐδὲ τῶν πρωτοκτίστων, οὔτε ἀνθρώπων. οἱ δὲ, διὰ παντὸς τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς βλέπουσι, πρόσωπον δὲ πατρὸς ὁ υἱὸς, δι' οὗ γνωρίζεται ὁ πατήρ. τὸ τοίνυν ὁρῶν καὶ ὁρώμενον, ἀσχημάτιστον εἶναι οὐ δύναται, οὐδὲ ἀσώματον. ὁρῶσι δὲ ὀφθαλμῷ οὐκ αἰσθητῷ, ἀλλ' ᾧ παρέσχεν ὁ πατὴρ νοερῷ. ὅταν οὖν εἴπῃ ὁ κύριος μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων, ἀμὴν λέγω ὑμῖν τούτων οἱ ἄγγελοι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς διὰ παντὸς βλέπουσιν, οἷον τὸ προκαντιμάτων, οἷοι ἔσονται οἱ ἐκλεκτοὶ τὴν τελείαν

λείαν ἀπολαβόντες προκοπὴν, μακάριοι δὲ οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψον-
ται. πρόσωπον δὲ τοῦ ἀσχηματίστου, πῶς ἂν εἴη. σώματα γοῦν ἐπουράνια, δίμορφα, καὶ νοερὰ
εἶδεν ὁ Ἀπόστολος. πῶς δ' ἂν καὶ ὀνόματα διάφορα αὐτῶν ἐλέγετο, εἰ μὴ σχήμασιν ἦν περι-
γεγραμμένα μορφῇ καὶ σώματι. ἄλλη δόξα ἐπουρανίων, ἄλλη ἐπιγείων, ἄλλη ἀγγέλων, ἄλ-
λη ἀρχαγγέλων. ὡς πρὸς τὴν σύγκρισιν τῶν τῇδε σωμάτων οἷον ἄστρων, ἀσώματα καὶ ἀνεί-
δεα. ὡς πρὸς τὴν σύγκρισιν τοῦ υἱοῦ σώματα μεμετρημένα, καὶ αἰσθητά. οὕτως καὶ ὁ υἱὸς πρὸς
τὸν πατέρα παραβαλλόμενος, καὶ δύναμιν μὲν ἰδίαν ἔχει ἕκαστον τῶν πνευματικῶν, καὶ ἰδίαν
οἰκονομίαν. καθὸ δὲ ὁμοῦ τι ἐγένοντο, καὶ τὸ ἐντελὲς ἀπειλήφασιν οἱ πρωτόκτιστοι, κοινὴν τὴν
λειτουργίαν, καὶ ἀμέριστον. οἱ πρωτόκτιστοι οὖν τόν τε υἱὸν ὁρῶσι, καὶ ἑαυτοὺς, καὶ τὰ ὑποβεβηκότα,
ὥσπερ καὶ οἱ ἀρχάγγελοι τοὺς πρωτοκτίστους. ὁ δὲ υἱὸς, ἀρχὴ τῆς πατρικῆς ὑπάρχει θέας, πρό-
σωπον τοῦ πατρὸς λεγόμενος. καὶ οἱ μὲν ἄγγελοι νοερὸν πῦρ, καὶ πνεύματα νοερὰ τὴν οὐσίαν
ἀποκεκαθαρμένα. φῶς δὲ νοερὸν ἡ μεγίστη προκοπὴ ἀπὸ τοῦ νοεροῦ πυρὸς, ἀποκεκαθαρμένου
τέλεον εἰς ὃ ἐπιθυμοῦσι ἄγγελοι παρακύψαι ὁ Πέτρος φησίν. ὁ δὲ υἱὸς ἔτι τούτου καθαρώτε-
ρος, ἀπρόσιτον φῶς, καὶ δύναμις θεοῦ, καὶ κατὰ τὸν Ἀπόστολον, τιμίῳ καὶ ἀμώμῳ καὶ ἀσπί-
λῳ αἵματι ἐλυτρώθημεν. οὗ τὰ μὲν ἱμάτια ὡς φῶς ἔλαμψεν, τὸ πρόσωπον δὲ ὡς ὁ ἥλιος, ᾧ
μὴ δὲ ἀτενίσαι δεῖ ῥᾳδίως. οὗτός ἐστιν ἄρτος ἐπουράνιος καὶ πνευματικὴ τροφὴ ζωῆς πα-
ρεκτικὴ, κατὰ τὴν βρῶσιν καὶ γνῶσιν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐκκλησίας δηλονότι. οἱ μὲν
οὖν τὸν οὐράνιον ἄρτον φαγόντες, ἀπέθανον: ὁ δὲ τὸν ἀληθινὸν ἄρτον τοῦ πνεύματος ἐσθίων, οὐ
τεθνήξεται. ὁ ζῶν ἄρτος ὁ ὑπὸ τοῦ πατρὸς δοθεὶς ὁ υἱός ἐστι, τοῖς ἐσθίειν βουλομένοις: ὁ δὲ ἄρτος
ὃν ἐγὼ δώσω φησὶν, ἡ σάρξ μου ἐστὶν, ἤτοι ᾧ τρέφεται ἡ σὰρξ διὰ τῆς εὐχαριστίας, ὃ περ καὶ μᾶλ-
λον ἡ σὰρξ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐστιν, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἐκκλησία ἄρτος οὐράνιος, συναγωγὴ εὐλογημέ-
νη: τάχα δὲ ὡς ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας τῶν ἐκλεκτῶν κατὰ τὸ ὑποκείμενον γενομένων, καὶ ὡς
τοῦ αὐτοῦ τέλους τευξομένων, τὰ δαιμόνια ἀσώματα εἴρηται, οὐχ ὡς σῶμα μὴ ἔχοντα, ἔχει
γὰρ καὶ σχῆμα, διὸ καὶ συναίσθησιν κολάσεως ἔχει, ἀλλ' ὡς πρὸς σύγκρισιν τῶν σωζομένων σω-
μάτων πνευματικῶν σκιὰ ὄντα, ἀσώματα εἴρηται. καὶ οἱ ἄγγελοι σώματά εἰσιν. ὁρῶνται
γοῦν, ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχὴ σῶμα. ὁ γοῦν Ἀπόστολος, σπείρεται μὲν γὰρ σῶμα ψυχικὸν: ἐγείρε-
ται δὲ σῶμα πνευματικόν. πῶς δὲ καὶ αἱ κολαζόμεναι ψυχαὶ συναισθάνονται μὴ σώματα
οὖσαι. φοβήθητε γοῦν λέγει, τὸν μετὰ θάνατον δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα εἰς γέενναν βα-
λεῖν. τὸ γὰρ φαινόμενον οὐ πυρὶ καθαίρεται, ἀλλ' εἰς γῆν ἀναλύεται. αὐτὴ τηρίς δὲ ἀπὸ τοῦ Λα-
ζάρου καὶ τοῦ πλουσίου διὰ τῶν σωματικῶν μελῶν σῶμα εἶναι δείκνυται ἡ ψυχή: ὡς δὲ ἐφορέ-
σαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου τοῦ πνευματικοῦ, κα-
τὰ προκοπὴν τελειούμενοι. πλὴν πάλιν εἰκόνα λέγει, ὡς εἶναι σώματα πνευματικά. καὶ πάλιν,
ἄρτι βλέπομεν δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. αὐτίκα γὰρ
ἀρχόμεθα γινώσκειν οὐδὲ πρόσωπον ἰδέα καὶ σχῆμα, καὶ σῶμα. σχῆμα μὲν οὖν σχήματι θεω-
ρεῖται, καὶ πρόσωπον προσώπῳ, καὶ ἐπιγινώσκεται τὰ γνωρίσματα τοῖς σχήμασι καὶ ταῖς
οὐσίαις. καὶ ἡ περιστερὰ δὲ σῶμα ὤφθη, ἣν οἱ μὲν τὸ ἅγιον πνεῦμα φασὶν, οἱ δὲ ἀπὸ Βασιλεί-
δου, τὸν διάκονον. οἱ δὲ ἀπὸ Οὐαλεντίνου τὸ πνεῦμα τῆς ἐνθυμήσεως τοῦ πατρὸς τὴν κατέλευ-
σιν πεποιημένον, ἐπὶ τὴν τοῦ λόγου σάρκα. ἔστιν Ἰησοῦς, καὶ ἡ ἐκκλησία, καὶ ἡ σοφία δι' ὅλων κρά-
σις τῶν σωμάτων δυνατὴ, κατὰ τοὺς Οὐαλεντινιανοὺς ἡ γοῦν ἀνθρωπίνη μίξις ἡ κατὰ γάμον
ἐκ δυεῖν μεμιγμένων σπερμάτων ἑνὸς γένεσιν παιδίου ἀποτελεῖ: καὶ τὸ σῶμα εἰς γῆν ἀνα-
λυθὲν, κέκραται τῇ γῇ, καὶ τὸ ὕδωρ, τῷ οἴνῳ. τὰ δὲ κρείττω καὶ διαφορώτερα σώματα, ῥᾳ-
δίαν ἴσχει τὴν κρᾶσιν. πνεῦμα γοῦν πνεύματι μίγνυται. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ κατὰ παράθεσιν τοῦτο
γενέσθαι, ἀλλ' οὐ κατὰ κρᾶσιν. μή τι οὖν ἡ θεία δύναμις διήκουσα τὴν ψυχὴν ἁγιάζει αὐτὴν
κατὰ τὴν τελευταίαν προκοπήν. ὁ γὰρ θεὸς πνεῦμα, ὅπου θέλει πνεῖ. ἡ γὰρ δύναμις οὐ κα-
τ' οὐσίαν διήκει, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν καὶ ἰσχύν: παράκειται δὲ τὸ πνεῦμα τῷ πνεύματι, ὡς τὸ
πνεῦμα τῇ ψυχῇ. ὁ σωτὴρ ὤφθη κατιὼν τοῖς ἀγγέλοις, διὸ καὶ εὐηγγελίσαντο αὐτόν. ἀλλὰ
καὶ τῷ Ἀβραὰμ καὶ τοῖς λοιποῖς δικαίοις τοῖς ἐν τῇ ἀναπαύσει οὖσιν, ἐν τοῖς δεξιοῖς ὤφθη. ἠ-
γαλλιάσατο γάρ φησιν, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν, τὴν ἐν σαρκὶ παρουσίαν. ὅθεν ἀναστὰς
ὁ κύριος εὐηγγελίσατο τοὺς δικαίους τοὺς ἐν τῇ ἀναπαύσει, καὶ μετέστησεν αὐτοὺς, καὶ μετέθηκεν,

σημεῖα τοῦ πνεύματος, ἰάσεις καὶ προφητεῖαι διὰ τῆς ἐκκλησίας ἐπιτελοῦνται. ἀγνοοῦσι
δὲ ὅτι ὁ παράκλητος προσεχῶς ἐνεργῶν νῦν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς αὐτῆς οὐσίας ἐστὶ καὶ δυνάμεως
τῷ προσεχῶς ἐνεργήσαντι κατὰ τὴν παλαιὰν διαθήκην. τὸν ἄγγελον ὡρίσαντο οἱ ἀπὸ Οὐα-
λεντίνου, λόγον ἀπαγγελίαν ἔχοντα τοῦ ὄντος. λέγουσι δὲ καὶ τοὺς αἰῶνας ὁμωνύμως τῷ λό-
γῳ λόγους, οἱ ἀπόστολοι φησὶ μετετέθησαν τοῖς δεκαδύο ζῳδίοις. ὡς γὰρ ὑπ' ἐκείνων ἡ γένε-
σις διοικεῖται· οὕτως ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἡ ἀναγέννησις. ὁρᾶτι τὸ ὁρατὸν τοῦ Ἰησοῦ ἡ σοφία
καὶ ἡ ἐκκλησία ἦν τῶν σπερμάτων τῶν διαφερόντων, ἣν ἐστολίσατο διὰ τοῦ σαρκίου, ὥς φη-
σιν ὁ Θεόδοτος. τὸ δὲ ἀόρατον ὄνομα ὅπερ ἐστὶν ὁ υἱὸς ὁ μονογενής, ὅθεν ὅτ' ἂν εἴπῃ ἐγώ εἰμι ἡ
θύρα, τοῦτο λέγει, ὅτι μέχρι τοῦ ὅρου οὗ εἰμι ἐγὼ ἐλεύσεσθε οἱ τοῦ διαφέροντος σπέρματος, ὅτ'
ἂν δὲ καὶ αὐτὸς εἰσέρχηται καὶ τὸ σπέρμα συνεισέρχεται αὐτῷ εἰς τὸ πλήρωμα διὰ τῆς θύ-
ρας συναχθὲν καὶ εἰσαχθέν. ὁ ἱερεὺς εἰσιὼν ἐντὸς τοῦ καταπετάσματος τοῦ δευτέρου, τό, τε πέ-
ταλον ἀπετίθει παρὰ τῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ θυμιάματος, αὐτὸς δὲ ἐν σιγῇ τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ ἐγκε-
χαραγμένον ὄνομα ἔχων εἰσῄει. δεικνὺς τὴν ἀπόθεσιν, τοῦ καθάπερ πετάλου χρυσοῦ καθα-
ροῦ γενομένου καὶ κούφου διὰ τὴν κάθαρσιν τοῦ ὥσπερ σώματος τῆς ψυχῆς ἀπόθεσιν, ἐν ᾧ
ἐγκεχάρακτο τὸ γάνωμα τῆς θεοσεβείας, δι' οὗ ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐγνώσκετο
τὸ ὄνομα περικείμενος: ἀποτίθεται δὲ τοῦτο τὸ σῶμα τὸ πέταλον τὸ ἀβαρὲς γενόμενον ἐν-
τὸς τοῦ καταπετάσματος τοῦ δευτέρου ἐν τῷ νοητῷ κόσμῳ, ὅ ἐστι δεύτερον ὁλοσχερὲς κατα-
πέτασμα τοῦ παντός, παρὰ τὸ θυσιαστήριον τοῦ θυμιάματος παρὰ τοὺς λειτουργοὺς τῶν ἀνα-
φερομένων εὐχῶν ἀγγέλους. γυμνὴ δὲ ἡ ψυχὴ ἐν δυνάμει τοῦ συνειδότος: οἷον σῶμα τῆς δυ-
νάμεως γενομένη μεταβαίνει εἰς τὰ πνευματικά, λογικὴ τῷ ὄντι καὶ ἀρχιερατικὴ γενομένη,
ὡς ἂν ἔμψυχον μένει ὡς εἰπεῖν ὑπὸ τοῦ λόγου προσεχῶς ἤδη καθάπερ οἱ ἀρχάγγελοι τῶν ἀγ-
γέλων ἀρχιερεῖς γενόμενοι, καὶ τούτων πάλιν, οἱ πρωτόκτιστοι. ποῦ δὲ ἔτι γραφῆς καὶ μαθή-
σεως κατόρθωμα τῇ ψυχῇ ἐκείνῃ τῇ καθαρᾷ γενομένῃ, ὅπου καὶ ἀξιοῦται πρόσωπον πρὸς
πρόσωπον θεοῦ ὁρᾶν. τὴν γοῦν ἀγγελικὴν διδασκαλίαν ὑπερβᾶσα, καὶ τὸ ὄνομα τὸ διδα-
σκόμενον ἐγγράφως ἐπὶ τὴν γνῶσιν καὶ κατάληψιν τῶν πραγμάτων ἔρχεται, οὐκ ἔτι νύμ-
φη, ἀλλ' ἤδη λόγος γενόμενος καὶ παρὰ τῷ νυμφίῳ καταλύει μετὰ τῶν πρωτοκλήτων καὶ πρω-
τοκτίστων, φίλων μὲν δι' ἀγάπην, υἱῶν δὲ διὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ ὑπακοήν: ἀδελφῶν δέ,
διὰ τὸ τῆς γενέσεως κοινόν. ὥστε τὸ μὲν τῆς οἰκονομίας ἦν τὸ πέταλον, παρακεῖσθαι καὶ
μανθάνειν εἰς γνῶσιν: τὸ δὲ δυνάμεως τὸ θεοφόρον γίνεσθαι τὸν ἄνθρωπον προσεχῶς ἐνεργού-
μενον ὑπὸ τοῦ κυρίου. καὶ καθάπερ σῶμα αὐτοῦ γινόμενον, τὸ θεὸς ἀποδιδοὺς ἐπὶ τρίτην
καὶ τετάρτην γενεὰν τοῖς ἀπειθοῦσι φασὶν οἱ ἀπὸ Βασιλείδου κατὰ τὰς ἐνσωματώσεις: οἱ δὲ
ἀπὸ Οὐαλεντίνου, τοὺς τρεῖς τόπους δηλοῦσθαι τοὺς ἀριστερούς. τετάρτην δὲ γενεάν, τὰ σπέρ-
ματα αὐτῶν. ἔλεον δὲ ποιῶν εἰς χιλιάδας ἐπὶ τὰ δεξιά. ἡ σιγὴ φασὶ μήτηρ οὖσα πάντων τῶν
προβληθέντων ὑπὸ τοῦ βάθους, ὃ μὲν οὐκ ἔσχεν εἰπεῖν, περὶ τοῦ ἀρρήτου σεσίγηκεν: ὃ δέ, κα-
τέλαβεν τοῦτο ἀκατάληπτον προσηγόρευσεν. εἶτα ἐκλαβόμενοι τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, παθεῖν
αὐτὸν λέγουσιν ἀθέως. ὃ γὰρ συνεπάθησεν ὁ πατὴρ στερεὸς ὢν τῇ φύσει φησὶν ὁ Θεόδοτος καὶ
ἀνένδοτος ἐνδόσιμον ἑαυτὸν παρασχών, ἵνα ἡ σιγὴ τοῦτο καταλάβῃ, πάθος ἐστίν. ἡ γὰρ συμ-
πάθεια πάθος τινός, διὰ πάθος ἑτέρου. ναὶ μὴν καὶ τοῦ πάθους γενομένου, τὸ ὅλον συνεπάθη-
σεν καὶ αὐτὸς εἰς διόρθωσιν τοῦ παθόντος. ἀλλὰ καὶ εἰ ὁ κατελθὼν εὐδοκία τοῦ ὅλου ἦν, ἐν αὐ-
τῷ γὰρ πᾶν τὸ πλήρωμα ἦν σωματικῶς, ἔπαθεν δὲ οὗτος δηλονότι καὶ τὰ ἐν αὐτῷ σπέρ-
ματα συνέπαθεν, δι' ὧν τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν εὑρίσκεται πάσχον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς τοῦ δωδεκά-
του αἰῶνος πτώσεως τὰ ὅλα παιδευθέντα ὥς φασι συνεπάθησεν. τότε γὰρ ἐπέγνωσαν ὅτι
ἃ εἰσὶν χάριτι τοῦ πατρός εἰσιν ὄνομα ἀνωνόμαστον μορφὴ καὶ γνῶσις. ὁ δὲ βουληθεὶς αἰών, τὸ
ὑπὲρ τὴν γνῶσιν λαβεῖν ἐν ἀγνωσίᾳ καὶ ἀμορφίᾳ ἐγένετο, ὅθεν καὶ κένωμα γνώσεως εἰρ-
γάσατο ὅπερ ἐστὶ σκιὰ τοῦ ὀνόματος, ὅπερ ἐστὶν υἱός, μορφὴ τῶν αἰώνων. οὕτως τὸ κατὰ μέ-
ρος ὄνομα τῶν αἰώνων ἀπώλεια ἐστὶ τοῦ ὀνόματος. ἐν πληρώματι τοῦ ἑνότητος οὔσης, ἕκαστος
τῶν αἰώνων ἴδιον ἔχει πλήρωμα, τὴν συζυγίαν. ὅσα οὖν ἐκ συζυγίας φασὶ προέρχεται,
πληρώματά ἐστιν: ὅσα δὲ ἀπὸ ἑνός, εἰκόνες. ὅθεν ὁ Θεόδοτος τὸν Χριστὸν ἐξ ἐννοίας προελ-
θόντα τῆς σοφίας εἰκόνα τοῦ πληρώματος ἐκάλεσεν. οὗτος δὲ καταλείψας τὴν μητέρα

αὐτοῦ τὰ ἐπισκοτοῦντα καὶ συναναμεμιγμένα αὐτῷ πάθη. καὶ τὸν Ἀδάμ, ὁ δημιουργὸς ἐν-
νοίᾳ προαγών, ἐπὶ τέλει τῆς δημιουργίας αὐτὸν προήγαγεν. ὁ σταυρὸς τοῦ ἐν πληρώματι ὅρου
σημεῖόν ἐστι, χωρίζει γὰρ τοὺς ἀπίστους τῶν πιστῶν, ὡς ἐκεῖνος τὸν κόσμον τοῦ πληρώματος:
διὸ καὶ τὰ σπέρματα ὁ Ἰησοῦς διὰ τοῦ σημείου ἐπὶ τῶν ὤμων βαστάσας εἰσάγει εἰς τὸ πλήρωμα.
ὦμοι γὰρ τοῦ σπέρματος, ὁ Ἰησοῦς λέγεται, κεφαλὴ δὲ ὁ Χριστός. ὅθεν εἴρηται, ὃς οὐκ αἴρει τὸν
σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ μοι, οὐκ ἔστι μου ἀδελφός. ἦρεν οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, ὅπερ ὁμοού-
σιον ἦν τῇ ἐκκλησίᾳ. λέγουσιν οὖν ὅτι αἱ δεξιαὶ ᾔδεσαν τὸν Ἰησοῦν καὶ τὸν Χριστὸν τὰ ὀνόματα
καὶ πρὸ τῆς παρουσίας: ἀλλὰ τὸ σημεῖον οὐκ ᾔδεσαν φησὶ δύναμιν καὶ δόντος πατρὸς τὴν ἐξου-
σίαν τοῦ πνεύματος: συναινέσαντος δὲ καὶ τοῦ πληρώματος, ἐκπέμπεται ὁ τῆς βουλῆς ἄγ-
γελος, καὶ γίνεται κεφαλὴ τῶν ὅλων μετὰ τὸν πατέρα: πάντα γὰρ ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ ὁρατὰ
καὶ τὰ ἀόρατα, θρόνοι, κυριότητες, βασιλεῖαι, θεότητες, λειτουργίαι: διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπε-
ρύψωσεν, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα πᾶν γόνυ κάμψῃ, καὶ πᾶσα γλῶσ-
σα ἐξομολογήσηται, ὅτι κύριος τῆς δόξης Ἰησοῦς Χριστὸς σωτήρ. ὁ ἀναβὰς αὐτὸς καὶ καταβάς.
τὸ δὲ ἀνέβη τί ἐστιν, εἰ μὴ ὅτι καὶ κατέβη. ὁ καταβὰς αὐτός ἐστιν εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς,
καὶ ἀναβὰς ὑπὲρ ἄνω τῶν οὐρανῶν. ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν ἡ σοφία, ὅμοιον τῷ καταλιπόντι αὐ-
τὴν φωτὶ ἐγνώρισεν καὶ προσέδραμεν, καὶ ἠγαλλιάσατο καὶ προσεκύνησεν: τοὺς δὲ ἄρρενας ἀγ-
γέλους τοὺς σὺν αὐτῷ ἐκπεμφθέντας θεασαμένη, κατῃδέσθη καὶ κάλυμμα ἐπέθετο. διὰ τοῦ-
του τοῦ μυστηρίου ὁ Παῦλος κελεύει τὰς γυναῖκας φορεῖν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ τοὺς ἀγ-
γέλους. εὐθὺς οὖν ὁ σωτὴρ ἐπιφέρει αὐτῇ μόρφωσιν τὴν κατὰ γνῶσιν καὶ ἴασιν τῶν παθῶν,
δείξας ἀπὸ πατρὸς ἀγεννήτου τὰ ἐν πληρώματι καὶ τὰ μέχρι αὐτῆς: ἀποστήσας δὲ τὰ πά-
θη τῆς πεπονθυίας, αὐτὴν μὲν ἀπαθῆ κατεσκεύασεν, τὰ πάθη δὲ διακρίνας ἐφύλαξεν,
καὶ οὐχ ὥσπερ τῆς ἔνδον διεφορήθη, ἀλλ᾽ εἰς οὐσίαν ἤγαγεν αὐτά τε καὶ τῆς δευτέρας δια-
θέσεως: οὕτως διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἐπιφανείας ἡ σοφία γίνεται, καὶ τὰ ἔξω κτίζεται. πάν-
τα γὰρ δι᾽ αὐτοῦ γέγονε, καὶ χωρὶς αὐτοῦ γέγονεν οὐδέν. πρῶτον οὖν ἐξ ἀσωμάτου πάθους καὶ
συμβεβηκότος εἰς ἀσώματον ἐπὶ τὴν ὕλην αὐτὰ μετήντλησεν καὶ μετέβαλεν, εἶθ᾽ οὕτως εἰς
συγκρίματα καὶ σώματα. ἀθρόως γὰρ οὐσίαν ποιῆσαι τὰ πάθη οὐκ ἐνῆν καὶ τοῖς σώμασι,
κατὰ φύσιν ἐπιτηδειότητα ἐνεποίησεν. πρῶτος μὲν οὖν δημιουργὸς ὁ σωτὴρ γίνεται καθολι-
κός: ἡ δὲ σοφία, δευτέρα οἰκοδομεῖ οἶκον ἑαυτῇ, καὶ ὑπήρεισεν στύλους ἑπτά. καὶ πρῶτον πάν-
των προβάλλεται εἰκόνα τοῦ πατρὸς θεόν, δι᾽ οὗ ἐποίησεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τουτέστι τὰ
οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, τὰ δεξιὰ καὶ τὰ ἀριστερά. οὗτος ὡς εἰκὼν πατρὸς πατὴρ γίνεται,
καὶ προβάλλει πρῶτον τὸν ψυχικὸν Χριστὸν υἱοῦ εἰκόνα. ἔπειτα τοὺς ἀρχαγγέλους, αἰώνων εἰκό-
νας. εἶτα ἀγγέλους ἀγγέλων ἐκ τῆς ψυχικῆς καὶ φωτεινῆς οὐσίας, ἣν φησιν ὁ προφητικὸς
λόγος, καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τῶν ὑδάτων κατὰ τὴν συμπλοκὴν τῶν δύο οὐ-
σιῶν τῶν αὐτῷ πεποιημένων τὸ εἰλικρινὲς ἐπιφέρεσθαι εἰπών: τὸ δὲ ἐμβριθὲς καὶ ὑλικὸν
ὑποφέρεσθαι τὸ θολερὸν καὶ παχυμερές. ἀσώματον δὲ καὶ ταύτην ἐν ἀρχῇ αἰνίσσεται, τὸ φά-
σκειν ἀόρατον: οὔτε γὰρ ἀνθρώπῳ τῷ μηδέπω ὄντι ἀόρατος ἦν οὔτε τῷ ἐδημιούργει γάρ.
ἀλλὰ τὸ ἄμορφον καὶ ἀνείδεον καὶ ἀσχημάτιστον αὐτῆς, ὧδέ πως ἐξεφώνησεν. διακρίνας δὲ
ὁ δημιουργὸς τὰ καθαρὰ ἀπὸ τοῦ ἐμβριθοῦς ὡς ἂν ἐνιδὼν τὴν ἑκατέρου φύσιν φῶς ἐποίησεν,
τουτέστιν ἐφανέρωσεν καὶ εἰς φῶς καὶ ἰδέαν προσήγαγεν. ἐπεὶ τό γε ἡλιακὸν καὶ οὐράνιον φῶς,
πολλῷ ὕστερον ἐργάζεται, καὶ ποιεῖ ἐκ τῶν ὑλικῶν, τὸ μὲν ἐκ τῆς λύπης, οὐσιωδῶς κτίζων
πνευματικὰ τῆς πονηρίας, πρὸς ἃ ἡ πάλη ἡμῖν. διὸ καὶ λέγει ὁ Ἀπόστολος, καὶ μὴ λυπεῖτε
τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε. τὸ δὲ ἐκ τοῦ φόβου, τὰ θηρία: τὸ δὲ ἐκ τῆς πλή-
ξεως καὶ ἀπορίας, τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, ἐν δὲ τοῖς τρισὶ στοιχείοις τὸ πῦρ ἐναιωρεῖται καὶ ἐνέ-
σπαρται καὶ ἐμφωλεύει, καὶ ὑπὸ τούτων ἐξάπτεται, καὶ τούτοις ἐναποθνήσκει, μὴ ἔχον τύ-
πον ἀποτακτὸν ἑαυτοῦ ὡς καὶ τὰ ἄλλα στοιχεῖα, ἐξ ὧν τὰ συγκρίματα δημιουργεῖται. ἐπεὶ δὲ
οὐκ ἐγίνωσκεν τὴν δι᾽ αὐτοῦ ἐνεργοῦσαν, οἰόμενος ἰδίᾳ δυνάμει δημιουργεῖν, φιλεργὸς ὢν φύ-
σει, διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Ἀπόστολος ὑπετάγη τῇ ματαιότητι τοῦ κόσμου οὐχ ἑκών, ἀλλὰ διὰ τὸν
ὑποτάξαντα ἐπ᾽ ἐλπίδι, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐλευθερωθήσεται, ὅτ᾽ ἂν συλλεγῇ τὰ σπέρματα τοῦ
θεοῦ. τεκμήριον δὲ μάλιστα τοῦ ἀκουσίου, τὸ εὐλογεῖν τὸ σάββατον καὶ τὴν ἀπὸ τῶν πόνων

ἀνάπαυσιν ὑπερασπίζεσθαι. λαβὼν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, οὐ τῆς ξηρᾶς, ἀλλὰ τῆς πολυμε-
ροῦς καὶ ποικίλης ὕλης μέρος, ψυχὴν γεώδη καὶ ὑλικὴν ἐτεκτήνατο ἄλογον καὶ τῇ τῶν θη-
ρίων ὁμοούσιον. οὗτος κατ' εἰκόνα ἄνθρωπος. ὁ δὲ καθ' ὁμοίωσιν τὴν αὐτοῦ τοῦ δημιουργοῦ ἐκεί-
νος ἐστιν, ὃν εἰς τοῦτον ἐνεφύσησέν τε καὶ ἐνέσπειρεν, ὁμοούσιόν τι αὐτῷ δι' ἀγγέλων ἐνθείς. κα-
θὸ μὲν ἀόρατός ἐστι καὶ ἀσώματος τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, πνοὴν ζωῆς προσεῖπεν. μορφωθὲν δὲ,
ψυχὴ ζῶσα ἐγένετο, ὅπερ εἶναι καὶ αὐτὸς ἐν ταῖς προφητικαῖς γραφαῖς ὁμολογεῖ. ἄνθρωπος
γοῦν ἐστιν ἐν ἀνθρώπῳ ψυχικὸς ἐν χοϊκῷ, οὐ μέρει μέρος, ἀλλὰ ὅλῳ ὅλος συνών, ἀρρήτῳ δυ-
νάμει θεοῦ. ὅθεν ἐν τῷ παραδείσῳ τῷ τετάρτῳ οὐρανῷ δημιουργεῖται. ἐκεῖ γὰρ χοϊκὴ σὰρξ
οὐκ ἀναβαίνει, ἀλλ' ἦν τῇ ψυχῇ τῇ θείᾳ, οἷον σὰρξ ἡ ὑλική. ταῦτα σημαίνει τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ
τῶν ὀστῶν μου. τὴν θείαν ψυχὴν αἰνίσσεται τὴν ἐγκεκρυμμένην τῇ σαρκὶ καὶ στερεὰν καὶ δυ-
σπαθῆ καὶ δυνατωτέραν. καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου, τὴν ὑλικὴν ψυχὴν σῶμα οὖσαν τῆς
θείας ψυχῆς. περὶ τούτων τῶν δυεῖν καὶ ὁ σωτὴρ λέγει. φοβεῖσθαι δεῖν τὸν δυνάμενον ταύ-
την τὴν ψυχὴν καὶ τοῦτο τὸ σῶμα τὸ ψυχικὸν ἐν γεέννῃ ἀπολέσαι. τοῦτο τὸ σαρκίον ἀντίδικον
ὁ σωτὴρ εἶπεν, καὶ ὁ Παῦλος νόμον ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου. καὶ δῆσαι παραι-
νεῖ καὶ ἁρπάσαι ὡς ἰσχυροῦ τὰ σκεύη τοῦ ἀντιπολεμοῦντος τῇ οὐρανίῳ ψυχῇ ὁ σωτήρ. καὶ ἀ-
παλλάττεσθαι αὐτοῦ παραινεῖ κατὰ τὴν ὁδὸν, μὴ τῇ φυλακῇ περιπέσωμεν καὶ τῇ κολάσει. ὁ-
μοίως δὲ καὶ εὐνοεῖν αὐτῷ μὴ τρέφοντας, καὶ ῥωννύντας τῇ τῶν ἁμαρτημάτων ἐξουσίᾳ, ἀλλ'
ἐντεῦθεν νεκροῦντας ἤδη καὶ ἐξίτηλον ἀποφαίνοντας, ἀποχῇ τῆς πονηρίας, ἵνα ἐν τῇ δια-
λύσει ταύτῃ διαφορηθὲν, καὶ διαπνευσθῇ λάθῃ, ἀλλὰ μὴ καθ' αὐτό τινος ὑποστάσεως λαβό-
μενον τὴν ἰσχὺν ἔχῃ παράμονον ἐν τῇ ὑπὸ πυρὸς διεξόδῳ. τοῦτο ζιζάνιον ὀνομάζεται συμφυὲς
τῇ ψυχῇ τῷ χρηστῷ σπέρματι. τοῦτο καὶ σπέρμα τοῦ διαβόλου ὡς ὁμοούσιον ἐκείνῳ, καὶ ὄφις
καὶ διαπτερνιστὴς, καὶ λῃστὴς ἐπιτιθέμενος κεφαλῇ βασιλέως. ἔσχεν δὲ ὁ Ἀδὰμ, ἀδήλως αὐτῷ
ὑπὸ τῆς σοφίας ἐνσπαρὲν τὸ σπέρμα τὸ πνευματικὸν εἰς τὴν ψυχὴν, διαταγείς φησι δι' ἀγ-
γέλων ἐν χειρὶ μεσίτου. ὁ δὲ μεσίτης ἑνὸς οὐκ ἔστιν, ὁ δὲ θεὸς εἷς ἐστιν. δι' ἀγγέλων οὖν τῶν ἀρρέ-
νων τὰ σπέρματα ὑπηρετεῖται τὰ εἰς γένεσιν προβληθέντα ὑπὸ τῆς σοφίας καθὸ ἐγχωρεῖ
γίνεσθαι. ἅτε γὰρ δημιουργὸς, ἀδήλως κινούμενος ὑπὸ τῆς σοφίας οἴεται αὐτοκίνητος εἶναι·
ὁμοίως καὶ οἱ ἄνθρωποι. πρῶτον οὖν σπέρμα πνευματικὸν τὸ ἐν τῷ Ἀδὰμ προέβαλεν ἡ σοφία,
ἵνα ᾖ τὸ ὀστοῦν ἡ λογικὴ καὶ οὐρανία ψυχὴ μὴ κενὴ, ἀλλὰ μυελοῦ γέμουσα πνευματικοῦ. ἀπὸ
δὲ τοῦ Ἀδὰμ, τρεῖς φύσεις γεννῶνται, πρώτη μὲν, ἡ ἄλογος, ἧς ἦν Κάϊν. δευτέρα δὲ ἡ λογικὴ
καὶ ἡ δικαία, ἧς ἦν Ἄβελ. τρίτη δὲ, ἡ πνευματικὴ, ἧς ἦν Σήθ. καὶ ὁ μὲν χοϊκός ἐστι κατ' εἰκό-
να, ὁ δὲ ψυχικὸς καθ' ὁμοίωσιν θεοῦ, ὁ δὲ πνευματικὸς, κατ' ἰδίαν. ἐφ' οἷς τρισὶν ἄνευ τῶν ἄλ-
λων παίδων τοῦ Ἀδὰμ εἴρηται, αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως ἀνθρώπων. ὅτι δὲ πνευματικὸς ὁ
Σήθ, οὔτε ποιμαίνει οὔτε γεωργεῖ, ἀλλὰ παῖδα καρποφορεῖ ὡς τὰ πνευματικά. καὶ τοῦτον,
ὃς ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου ἄνω βλέποντα, οὗ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανῷ, τοῦτον
ὁ κόσμος οὐ χωρεῖ. τοῖς τρισὶν ἀσωμάτοις ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ, τέταρτον ἐπενδύεται τὸν χοϊκὸν
τοὺς δερματίνους χιτῶνας. οὔτ' οὖν ἀπὸ τοῦ πνεύματος, οὔτ' οὖν ἀπὸ τοῦ ἐμφυσήματος σπείρει ὁ
Ἀδάμ. θεῖα γὰρ ἄμφω, καὶ δι' αὐτοῦ μὲν, οὐχ ὑπ' αὐτοῦ δὲ προβάλλεται ἄμφω. τὸ δὲ ὑλικὸν
αὐτοῦ ἐνεργεῖ εἰς σπέρμα καὶ γένεσιν ὡς ἂν τῷ σπέρματι συγκεκραμένον, καὶ ταύτης ἐν ζωῇ
τῆς ἁρμονίας ἀποστῆναι μὴ δυνάμενος. κατὰ τοῦτο πατὴρ ἡμῶν ὁ Ἀδάμ. ὁ πρῶτος ἄν-
θρωπος ἐκ γῆς χοϊκός. εἰ δὲ καὶ ἐκ ψυχικοῦ ἔσπειρεν καὶ ἐκ πνευματικοῦ καθάπερ ἐξ ὑλικοῦ,
πάντες ἂν ἴσοι καὶ δίκαιοι ἐγεγόνεισαν καὶ ἐν πᾶσιν ἂν ἡ διδαχὴ ἦν. διὰ τοῦτο πολλοὶ μὲν οἱ
ὑλικοί, οὐ πολλοὶ δὲ οἱ ψυχικοί, σπάνιοι δὲ οἱ πνευματικοί. τὸ μὲν οὖν πνευματικὸν φύσει σω-
ζόμενον. τὸ δὲ ψυχικὸν αὐτεξούσιον ὂν, ἐπιτηδειότητα ἔχει πρός τε πίστιν καὶ ἀφθαρσίαν καὶ
πρὸς ἀπιστίαν καὶ φθορὰν κατὰ τὴν οἰκείαν αἵρεσιν. τὸ δὲ ὑλικὸν φύσει ἀπόλλυται. ὅτ' ἂν οὖν
τὰ ψυχικὰ ἐγκεντρισθῇ τῇ καλλιελαίῳ εἰς πίστιν καὶ ἀφθαρσίαν καὶ μετάσχῃ τῆς πιότητος
τῆς ἐλαίας, καὶ ὅτ' ἂν εἰσέλθῃ τὰ ἔθνη, τότε οὕτω πᾶς Ἰσραήλ. Ἰσραὴλ δὲ ἀλληγορεῖται, ὁ
πνευματικὸς ὁ ὀψόμενος τὸν θεόν, ὁ τοῦ πιστοῦ Ἀβραὰμ υἱὸς γνήσιος, ὁ ἐκ τῆς ἐλευθέρας, οὐχ
ὁ κατὰ σάρκα ὁ ἐκ τῆς δούλης τῆς Αἰγυπτίας. γίνεται οὖν ἐκ τῶν γενῶν τῶν τριῶν τοῦ μὲν
μόρφωσις τοῦ πνευματικοῦ· τοῦ δὲ, μετάθεσις τοῦ ψυχικοῦ, ἐκ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν. μετὰ τὴν

τὸ

τοῦ θανάτου τούτου βασιλείαν, μεγάλην μὲν καὶ αὐτοπρόσωπον τὴν ἐπαγγελίαν πεποιημέ-
νην, οὐδὲν δὲ ἧττον διακονίαν θανάτου γεγενημένην, πάσης ἀπιστούσης ἀρχῆς καὶ θεότη-
τος, ὁ μέγας ἀγωνιστὴς Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν ἑαυτῷ δυνάμει τὴν ἐκκλησίαν ἀναλαβὼν, τὸ ἐκλε-
κτὸν καὶ τὸ κλητὸν, τὸ μὲν παρὰ τῆς τεκούσης τὸ πνευματικόν· τὸ δὲ ἐκ τῆς οἰκονομίας τὸ ψυ-
χικὸν ὃ ἀνέσωσεν καὶ ἀνήνεγκεν ἅπερ ἀνέλαβεν, καὶ δι᾽ αὐτῶν καὶ τὰ τούτοις ὁμοούσια. εἰ γὰρ
ἡ ἀπαρχὴ ἁγία, καὶ τὸ φύραμα· εἰ ἡ ῥίζα ἁγία, καὶ οἱ κλάδοι. σπέρμα μὲν οὖν πρῶτον παρὰ
τῆς τεκούσης ἐνεδύσατο, οὐ χωρισθεὶς ἀλλὰ χωρίζων αὐτὸ δυνάμει, ὃ κατὰ μικρὸν μορφοῦ-
ται διὰ γνώσεως, κατὰ δὲ τὸν τόπον γενόμενος, ἄρα Ἰησοῦν Χριστὸν ἐνδύσασθαι τὸν προκε-
κηρυγμένον, ὃν κατήγγελλον οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος, οὗτα εἰκόνα τοῦ σωτῆρος. ἀλλὰ καὶ οὗτος
ὁ ψυχικὸς Χριστὸς ὃν ἐνεδύσατο, ἀόρατος ἦν. ἔδει δὲ τὸν εἰς κόσμον ἀφικνούμενον ἐφ᾽ ᾧ τε ὀ-
φθῆναι κρατηθῆναι πολιτεύσασθαι, καὶ αἰσθητοῦ σώματος ἀντέχεσθαι. σῶμα τοίνυν αὐτῷ
ὑφαίνεται ἐκ τῆς ἀφανοῦς ψυχικῆς οὐσίας, δυνάμει δὲ θείας ἐκ κατασκευῆς εἰς αἰσθητὸν
κόσμον ἀφιγμένον. τὸ οὖν πνεῦμα ἅγιον ἐπὶ σὲ, τὴν τοῦ σώματος τοῦ κυρίου λέγει, δύναμις
δὲ ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι, τὴν μόρφωσιν δηλοῖ τοῦ θεοῦ, ἣν ἐνετύπωσεν τὸ σῶμα ἐν τῇ παρ-
θένῳ. ὅτι μὲν οὖν αὐτὸς ἕτερος ἦν ὧ ἀνείληφεν, δῆλον ἐξ ὧν ὁμολογεῖ. ἐγὼ ἡ ζωὴ, ἐγὼ ἡ ἀλή-
θεια, ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν. τὸ δὲ πνευματικὸν ὃ ἀνείληφεν καὶ τὸ ψυχικὸν οὕτως ἐμ-
φαίνει· τὸ δὲ παιδίον ηὔξανεν καὶ προέκοπτεν σφόδρα. σοφίας μὲν γὰρ, τὸ πνευματικὸν δεῖ-
ξαι· μεγέθους δὲ, τὸ ψυχικόν. διὰ δὲ τῶν ἐκρυέντων ἐκ τῆς πλευρᾶς, ἐδήλου διὰ τὰς ἐκρύσεις τῶν
παθῶν ἀπὸ τῶν ἐμπαθῶν ἀπαθεῖς γενομένας τὰς οὐσίας σεσῶσθαι. καὶ ὅτ᾽ ἂν λέγῃ· δεῖ τὸν
υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀποδοκιμασθῆναι, ὑβρισθῆναι, σταυρωθῆναι, ὡς περὶ ἄλλου φαίνεται λέ-
γων, δηλονότι τοῦ ἐμπαθοῦς, καὶ προάξω ὑμᾶς λέγει τῇ τρίτῃ τῶν ἡμερῶν εἰς τὴν Γαλιλαίαν·
αὐτὸς γὰρ προάγει πάντα, καὶ τὴν ἀφανῶς σωζομένην ψυχὴν ἀναστήσειν ᾐνίσσετο καὶ ἀπο-
καταστήσειν, οὗ νῦν προάγει· ἀπέθανεν δὲ, ἀποστάντος τοῦ καταβάντος ἐπ᾽ αὐτῷ ἐπὶ τῷ Ἰορ-
δάνῃ πνεύματος οὐκ ἰδίᾳ γενομένου, ἀλλὰ συσταλέντος, ἵνα καὶ ἐνεργήσῃ ὁ θάνατος. ἐπεὶ πῶς
τῆς ζωῆς παρούσης ἐν αὐτῷ, ἀπέθανεν τὸ σῶμα, οὕτω γὰρ ἂν καὶ αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος ὁ θάνα-
τος ἐκράτησεν ἂν, ὅπερ ἄτοπον. δόλῳ δὲ ὁ θάνατος κατεστρατηγήθη· ἀποθανόντος γὰρ τοῦ
σώματος καὶ κρατήσαντος αὐτὸ τοῦ θανάτου, ἀναστείλας τὴν ἐπελθοῦσαν ἀκτῖνα τῆς δυ-
νάμεως ὁ σωτὴρ, ἀπώλεσεν μὲν τὸν θάνατον· τὸ δὲ θνητὸν σῶμα ἀποβαλὼν πάθη ἀνέστησεν·
τὰ ψυχικὰ μὲν οὖν οὕτως ἀνίσταται καὶ ἀνασώζεται· πιστεύσαντα δὲ τὰ πνευματικὰ ὑπὲρ ἐ-
κεῖνα σώζεται, ἐνδύματα γάμων τὰς ψυχὰς λαβόντα. κάθηται μὲν οὖν ὁ ψυχικὸς Χριστὸς
ἐν δεξιᾷ τοῦ δημιουργοῦ, καθὸ καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, καὶ τὰ ἑξῆς. κάθηται δὲ
μέχρι συντελείας, ἵνα ἴδωσιν εἰς ὃν ἐξεκέντησαν. ἐξεκέντησαν δὲ τὸ φαινόμενον ὃ ἦν σὰρξ
τοῦ ψυχικοῦ. ὀστοῦν γὰρ αὐτοῦ οὐ συντριβήσεται φησὶ, καθάπερ ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ τὴν ψυχὴν
ὀστοῦν ἠλληγόρησεν ἡ προφητεία. αὐτὴ γὰρ ἡ ψυχὴ τοῦ Χριστοῦ πάσχοντος τοῦ σώματος ἑαυτὴν
εἰς τὰς χεῖρας τοῦ πατρὸς παρακατέθετο· τὸ δ᾽ ἐν τῷ ὁσίῳ πνευματικὸν, οὐκ ἔτι παρακατί-
θεται, ἀλλ᾽ αὐτὸς σώζει. ἡ μὲν οὖν τῶν πνευματικῶν ἀνάπαυσις, ἐν κυριακῇ ἐν ὀγδοάδι, ἣ
κυριακὴ ὀνομάζεται παρὰ τῇ μητρὶ ἔχοντα τὰς ψυχὰς τὰ ἐνδύματα, ἄχρι συντελείας·
αἱ δὲ ἄλλαι πισταὶ ψυχαὶ, παρὰ τῷ δημιουργῷ, περὶ δὲ τὴν συντέλειαν ἀναχωροῦσι καὶ
αὗται εἰς ὀγδοάδα, εἶτα τὸ δεῖπνον τῶν γάμων κοινὸν, πάντων τῶν σωζομένων, ἄχρις ἂν
ἀπισωθῇ πάντα καὶ ἄλληλα γνωρίσῃ· τὸ δὲ ἐντεῦθεν ἀποθέμενα τὰ πνευματικὰ τὰς ψυ-
χὰς, ἅμα τῇ μητρὶ κομιζομένῃ τὸν νυμφίον, κομιζόμενα καὶ αὐτὰ τοὺς νυμφίους τοὺς ἀγγέλους
ἑαυτῶν, εἰς τὸν νυμφῶνα ἐντὸς τοῦ ὅρου εἰσίασι, καὶ πρὸς τὴν τοῦ πνεύματος ὄψιν ἔρχονται
αἰῶνες νοεροὶ γενόμενα, εἰς τοὺς νοεροὺς καὶ αἰωνίους γάμους τῆς συζυγίας. ὁ δὲ τοῦ δείπνου
μὲν ἀρχιτρίκλινος, τῶν γάμων δὲ παράνυμφος, τοῦ νυμφίου δὲ φίλος, ἑστὼς ἔμπροσθεν τοῦ
νυμφῶνος, ἀκούων τῆς φωνῆς τοῦ νυμφίου χαρᾷ χαίρει. τοῦτο αὐτοῦ τὸ πλήρωμα τῆς χαρᾶς,
καὶ τῆς ἀναπαύσεως. ὁ σωτὴρ τοὺς ἀποστόλους ἐδίδασκεν, τὰ μὲν πρῶτα, τυπικῶς καὶ μυστι-
κῶς· τὰ δὲ ὕστερα, παραβολικῶς καὶ ἠνιγμένως· τὰ δὲ τρίτα, σαφῶς καὶ γυμνῶς κατὰ μό-
νας. ὅτε ἦμεν ἐν τῇ σαρκί φησιν ὁ Ἀπόστολος, ὥσπερ ἔξω τοῦ σώματος ἤδη λαλῶν. σάρκα οὖν λέ-
γειν αὐτὸν φησὶν ἐκείνην τὴν ἀσθένειαν, τὴν ἀπὸ τῆς ἄνω γυναικὸς προβολήν. καὶ ὅτ᾽ ἂν ὁ

σωτὴρ πρὸς Σαλώμην λέγει· μέχρι τότε εἶναι θάνατον, ἄχρις ἂν αἱ γυναῖκες τίκτωσιν, οὐ τὴν γένεσιν κακίζων ἔλεγεν ἀναγκαίαν οὖσαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν πιστευόντων. δεῖ γὰρ εἶναι τὴν γένεσιν ταύτην, ἄχρις ἂν τὸ σπέρμα προσενεχθῇ τὸ προλελογισμένον. ἀλλὰ περὶ τῆς ἄνω θηλείας αἰνίττεται, ἧς τὰ πάθη κτίσις γέγονεν, τῆς καὶ τὰς ἀμόρφους οὐσίας προβαλλούσης. δι᾽ ἣν καὶ ὁ κύριος κατῆλθεν, ἀπὸ μὲν τοῦ πάθους ἡμᾶς ἀποσπάσων, ἑαυτῷ δὲ εἰσποιησόμενος. ἄχρι μὲν γὰρ ἦμεν τῆς θηλείας μόνης τέκνα ὡς ἂν αἰσχρᾶς συζυγίας, ἀτελῆ καὶ νήπια καὶ ἄφρονα καὶ ἀσθενῆ καὶ ἄμορφα οἷον ἐκτρώματα προσενεχθέντα τῆς γυναικὸς ἦμεν τέκνα· ὑπὸ δὲ τοῦ σωτῆρος μορφωθέντες, ἀνδρὸς καὶ νυμφῶνος γεγόναμεν τέκνα. ἡ εἱμαρμένη ἐστὶ σύνοδος πολλῶν καὶ ἐναντίων δυνάμεων, αὗται δέ εἰσιν ἀόρατοι καὶ ἀφανεῖς, ἐπιτροπεύουσαι τὴν τῶν ἄστρων φορὰν, καὶ δι᾽ ἐκείνων πολιτευόμεναι. καθὸ γὰρ ἕκαστον αὐτῶν ἔφθακεν τῇ τοῦ κόσμου κινήσει συναναφερόμενον τὴν κατ᾽ αὐτὴν τὴν ῥοπὴν γεννωμένων εἴληχεν τὴν ἐπικράτειαν ὡς αὐτοῦ τέκνων. διὰ τῶν ἀπλανῶν τοίνυν καὶ πλανωμένων ἄστρων αἱ ἐπὶ τούτων ἀόρατοι δυνάμεις ἐποχούμεναι ταμιεύουσι τὰς γενέσεις καὶ προσσπεπουσι. τὰ δὲ ἄστρα αὐτὰ μὲν οὐδὲν ποιεῖ, δείκνυσι δὲ τὴν ἐνέργειαν τῶν κυρίων δυνάμεων, ὥσπερ καὶ ἡ τῶν ὀρνίθων πτῆσις σημαίνει τι, οὐχὶ ποιεῖ. τὰ τοίνυν δεκαδύο ζώδια, καὶ οἱ ταῦτα ἐπιόντες ἑπτὰ ἀστέρες, ποτὲ μὲν συνοδεύοντες: ποτὲ δὲ ὑπαπαντῶντες, ἀνατέλλοντες, οὗτοι πρὸς τῶν δυνάμεων κινούμενοι κίνησιν τῆς οὐσίας δηλοῦσιν εἰς γένεσιν τῶν ζώων καὶ τὴν τῶν περιστάσεων τροπήν. διάφοροι δ᾽ εἰσὶν καὶ οἱ ἀστέρες, καὶ αἱ δυνάμεις. ἀγαθοποιοὶ, κακοποιοὶ, δεξιοὶ, ἀριστεροὶ, ὧν κοινὸν τὸ τικτόμενον, ἑκάστου δὲ αὐτῶν γίνεται κατὰ καιρὸν τὸν ἴδιον, τοῦ δυναστεύοντος τὰ κατὰ φύσιν ἀποτελοῦντος· τὸ μὲν, ἐν ἀρχῇ, τὸ δὲ, ἐπὶ τέλει. ἀπὸ ταύτης τῆς στάσεως καὶ μάχης τῶν δυνάμεων ὁ κύριος ἡμᾶς ῥύεται, καὶ παρέχει τὴν εἰρήνην ἀπὸ τῆς τῶν δυνάμεων καὶ τῆς τῶν ἀγγέλων παρατάξεως, ἣν οἱ μὲν ὑπὲρ ἡμῶν: οἱ δὲ καθ᾽ ἡμῶν παρατάσσονται. οἱ μὲν γὰρ στρατιώταις ἐοίκασι συμμαχοῦντες ἡμῖν ὡς ἂν ὑπηρέται θεοῦ: οἱ δὲ, λῃσταῖς, ὁ γὰρ πονηρὸς οὐ παρὰ βασιλέως ἐζώσατο λαβὼν τὴν μάχαιραν, ἑαυτῷ δὲ ἐξ ἀπονοίας ἀφήρπασε. διὰ δὴ τοὺς ἀντικειμένους, οἱ διὰ τοῦ σώματος, καὶ τῶν ἐκτὸς ἐπιβατεύουσι τῆς ψυχῆς καὶ ἐνεχυράζουσιν εἰς δουλείαν. οἱ δὲ δεξιοὶ οὐκ εἰσὶν ἱκανοὶ παρακολουθοῦντες σώζειν καὶ φυλάσσειν ἡμᾶς. οὐ γάρ εἰσι τέλειον προνοητικοὶ ὥσπερ ὁ ἀγαθὸς ποιμὴν, ἀλλὰ μισθωτῷ παραπλήσιος ἕκαστος, τὸν λύκον ὁρῶντι προσιόντα καὶ φεύγοντι, καὶ οὐ προθύμως τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν ἰδίων προβάτων ἐπιδιδόναι. πρὸς ἔτι δὲ καὶ ὁ ἄνθρωπος ὑπὲρ οὗ ἡ μάχη ἀσθενὴς ὢν ζῶον εὐεπίφορόν ἐστι πρὸς τὸ χεῖρον καὶ τοῖς μισοῦσι συλλαμβανόμενον. ὅθεν καὶ πλείω τὰ κακὰ ὑπάρχει αὐτῷ: διὰ τοῦτο ὁ κύριος κατῆλθεν εἰρήνην ποιήσων τοῖς ἀπ᾽ οὐρανοῦ οὐ τοῖς ἀπὸ γῆς ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος, εἰρήνη ἐπὶ τῆς γῆς καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις. διὰ τοῦτο ἀνέτειλεν ξένος ἀστὴρ καὶ καινὸς, καταλύων τὴν παλαιὰν ἀστροθεσίαν καινῷ φωτὶ, οὐ κοσμικῷ λαμπόμενος ὁ καινὰς ὁδοὺς καὶ σωτηρίους τρεπόμενος αὐτὸς ὁ κύριος ἀνθρώπων ὁδηγὸς, ὁ κατελθὼν εἰς γῆν, ἵνα μεταθῇ τοὺς εἰς τὸν Χριστὸν πιστεύσαντας ἀπὸ τῆς εἱμαρμένης, εἰς τὴν ἐκείνου πρόνοιαν. ὅτι δέ ἐστι φασὶν εἱμαρμένη, τοῖς ἄλλοις τὰ ἀποτελέσματα προλεγόμενα δείκνυσιν. ἐναργὴς δὲ ἀπόδειξις καὶ ἡ τῶν μαθηματικῶν θεωρία. αὐτίκα οἱ μάγοι οὐ μόνον εἶδον τὸν ἀστέρα τοῦ κυρίου, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀληθὲς ἔγνωσαν ὅτι βασιλεὺς ἐτέχθη, καὶ τίνων βασιλεύς. ὅτι θεοσεβῶν τότε Ἰουδαῖοι μόνοι διαβόητοι ἦσαν ἐπὶ θεοσεβείᾳ. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ σωτὴρ πρὸς θεοσεβεῖς κατιὼν ἐπὶ τούτοις ἦλθεν πρώτοις, τοὺς τότε ἐπὶ θεοσεβείᾳ δόξαν ἀποφερομένους. ὡς οὖν ἡ γέννησις τοῦ σωτῆρος γενέσεως ἡμᾶς καὶ εἱμαρμένης ἐξέβαλεν: οὕτως καὶ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ πυρὸς ἡμᾶς ἐξείλετο, καὶ τὸ πάθος πάθους, ἵνα κατὰ πάντα ἀκολουθήσωμεν αὐτῷ. ὁ γὰρ εἰς θεὸν βαπτισθεὶς, εἰς θεὸν ἐχώρησεν, καὶ εἴληφεν ἐξουσίαν ἐπάνω σκορπίων καὶ ὄφεων περιπατεῖν τῶν δυνάμεων τῶν πονηρῶν. καὶ τοῖς ἀποστόλοις ἐντέλλεται, περιιόντες κηρύσσετε, καὶ τοὺς πιστεύοντας βαπτίζετε εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, εἰς οὓς ἀναγεννώμεθα, τῶν λοιπῶν δυνάμεων ἁπασῶν ὑπεράνω γινόμενοι. ταύτῃ θάνατος καὶ τέλος λέγεται τοῦ παλαιοῦ βίου τὸ βάπτισμα ἀποταττομένων ἡμῶν ταῖς πονηραῖς ἀρχαῖς: ζωὴ δὲ κατὰ Χριστὸν, ἧς μόνος αὐτὸς κυριεύει. ἡ δύναμις δὲ τῆς μεταβολῆς τοῦ βαπτισθέντος, οὐ περὶ τὸ σῶμα ὁ αὐτὸς γὰρ ἀναβαίνει, ἀλλὰ περὶ ψυχήν. αὐτίκα δοῦλος

θεοῦ

θεοῦ ἅμα τὸ ἀπελθεῖν τοῦ βαπτίσματος, καὶ πρὸς τῶν ἀκαθάρτων λέγεται πνευμάτων, καὶ εἰς οὓς πρὸ ὀλίγου ἐνήργουν, τοῦτον ἤδη φρίσσουσι. μέχρι τοῦ βαπτίσματος οὖν ἡ εἱμαρμένη φασὶν ἀληθής, μετὰ δὲ τοῦτο οὐκ ἔτι ἀληθεύουσιν οἱ ἀστρολόγοι. ἔστιν δὲ οὐ τὸ λουτρὸν μόνον τὸ ἐλευθεροῦν, ἀλλὰ καὶ ἡ γνῶσις· τίνες ἦμεν, τί γεγόναμεν, ποῦ ἦμεν, ἢ ποῦ ἐνεβλήθημεν· ποῦ σπεύδομεν, πόθεν λυτρούμεθα: τί γέννησις, τί ἀναγέννησις. ἕως οὖν ἀμόρφωτον φασὶν ἔτι τὸ σπέρμα, θηλείας ἐστὶ τέκνον. μορφωθὲν δὲ, μετετέθη εἰς ἄνδρα καὶ υἱὸς νυμφίου γίνεται, οὐκ ἔτι ἀσθενὴς καὶ τοῖς κοσμικοῖς ὑποκείμενος ὁρατοῖς τε καὶ ἀοράτοις, ἀλλ' ἀνδρωθεὶς ἄρρην γίνεται καρπός. ὃν γεννᾷ ἡ μήτηρ, εἰς θάνατον ἄγεται καὶ εἰς κόσμον: ὃν δὲ ἀναγεννᾷ χριστὸς εἰς ζωὴν μετατίθεται εἰς ὀγδοάδα, καὶ ἀποθνήσκουσι μὲν τῷ κόσμῳ· ζῶσι δὲ τῷ θεῷ, ἵνα θάνατος θανάτῳ λυθῇ, ἀναστάσει δὲ ἡ φθορά· διὰ γὰρ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος σφραγισθεὶς, ἀνεπίληπτός ἐστι πάσῃ τῇ ἄλλῃ δυνάμει, καὶ διὰ τριῶν ὀνομάτων, πάσης τῆς ἐν φθορᾷ τριάδος ἀπηλλάγη· φορέσας τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, τότε φορεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου. τοῦ πυρὸς, τὸ μὲν σωματικὸν, σωμάτων ἅπτεται πάντων: τὸ δὲ καθαρὸν καὶ ἀσώματον ἀσωμάτων φασὶν ἅπτεσθαι. οἷον δαιμόνων, ἀγγέλων, τῆς πονηρίας αὐτοῦ τοῦ διαβόλου, οὗτός ἐστι τὸ ἐπ' οὐρανοῦ πῦρ διττὸν τὴν φύσιν, τὸ μὲν νοητόν: τὸ δὲ αἰσθητόν. καὶ τὸ βάπτισμα οὖν διπλοῦν ἀναλόγως, τὸ μὲν αἰσθητὸν δι' ὕδατος, τοῦ αἰσθητοῦ πυρὸς σβεστήριον: τὸ δὲ νοητὸν διὰ πνεύματος, τοῦ νοητοῦ πυρὸς ἀλεξιτήριον. καὶ τὸ σωματικὸν πνεῦμα τοῦ αἰσθητοῦ πυρὸς τροφὴ καὶ ὑπέκκαυμα γίνεται ὀλίγον ὄν. πλεῖον δὲ γενόμενον, σβεστήριον πέφυκεν, τὸ δὲ ἄνωθεν δοθὲν ἡμῖν πνεῦμα ἀσώματον ὄν, οὐ στοιχείων μόνον, ἀλλὰ καὶ δυνάμεων κρατεῖ καὶ ἀρχῶν πονηρῶν. καὶ ὁ ἄρτος καὶ τὸ ἔλαιον ἁγιάζεται τῇ δυνάμει τοῦ ὀνόματος, οὐ τὰ αὐτὰ ὄντα κατὰ τὸ φαινόμενον οἷα ἐλήφθη, ἀλλὰ δυνάμει εἰς δύναμιν πνευματικὴν μεταβέβληται: οὕτως καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ἐξορκιζόμενον καὶ τὸ βάπτισμα γινόμενον οὐ μόνον χωρεῖ τὸ χεῖρον, ἀλλὰ καὶ ἁγιασμὸν προσλαμβάνει. ἐπὶ τὸ βάπτισμα χαίροντας ἔρχεσθαι προσῆκεν, ἀλλ' ἐπεὶ πολλάκις συγκαταβαίνει τισὶ καὶ ἀκάθαρτα πνεύματα παρακολουθοῦντα, καὶ τυχόντα μετὰ τοῦ ἀνθρώπου τῆς σφραγίδος, ἀνίατα τοῦ λοιποῦ γίνεται, ἅμα τῇ χαρᾷ συμπλέκεται φόβος, ἵνα τις μόνος καθαρὸς αὐτὸς κατέλθῃ. διὰ τοῦτο νηστεῖαι, δεήσεις, εὐχαί· χειρῶν γονυκλισίαι, ὅτι ψυχὴ ἐκ κόσμου καὶ ἐκ στόματος λεόντων ἀνασώζεται· διὸ καὶ πειρασμοὶ εὐθέως, ἀγανακτούντων τῶν ἀφ' ὧν ἀφῃρέθη· κἄν τις φέρῃ προειδὼς τά γε ἔξω σαλεύουσιν, αὐτίκα ὁ κύριος μετὰ τὸ βάπτισμα σαλεύεται εἰς ἡμέτερον τύπον, καὶ γίνεται πρῶτον μετὰ θηρίων ἐν τῇ ἐρήμῳ, εἶτα κρατήσας τούτων καὶ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν ὡς ἂν ἤδη βασιλεὺς ἀληθὴς ὑπ' ἀγγέλων ἤδη διακονεῖται. ὁ γὰρ ἀγγέλων ἐν σαρκὶ κρατήσας, εὐλόγως ὑπ' ἀγγέλων ἤδη δουλεύεται. δεῖ οὖν ὡπλίσθαι τοῖς κυριακοῖς ὅπλοις ἔχοντας τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἄτρωτον ὅπλοις σβέσαι τὰ βέλη τοῦ διαβόλου δυναμένοις, ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος. ἐπὶ τοῦ προσκομισθέντος νομίσματος ὁ κύριος εἶπεν, οὐ τίνος τὸ κτῆμα, ἀλλὰ τίνος ἡ εἰκὼν καὶ ἡ ἐπιγραφή. καίσαρος, ἵνα οὗ ἐστιν, ἐκείνῳ δοθῇ· οὕτως καὶ ὁ πιστός. ἐπιγραφὴν μὲν ἔχει διὰ χριστοῦ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, τὸ δὲ πνεῦμα, ὡς εἰκόνα, καὶ τὰ ἄλογα ζῶα διὰ σφραγίδος δείκνυσι τίνος ἐστὶν ἕκαστον, καὶ ἐκ τῆς σφραγίδος ἐκδικεῖται, οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ ἡ πιστὴ τὸ τῆς ἀληθείας λαβοῦσα σφράγισμα, τὰ στίγματα τοῦ χριστοῦ περιφέρει. οὗτοί εἰσιν τὰ παιδία τὰ ἤδη ἐν τῇ κοίτῃ συναναπαυόμενα καὶ αἱ παρθένοι αἱ φρόνιμοι, αἷς αἱ λοιπαὶ αἱ μέλλουσαι οὐ συνεισῆλθον εἰς τὰ ἡτοιμασμένα ἀγαθά, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσι ἄγγελοι παρακύψαι.

Εκ τῶν προφητικῶν ἐκλογαί.

Οἱ ἀμφὶ τὸν Σεδρὰχ, Μισὰκ, Ἀβδεναγὼ, ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ πυρὸς ὑμνοῦντες τὸν θεὸν λέγουσιν, εὐλογεῖτε οἱ οὐρανοὶ τὸν κύριον, ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. εἶτα εὐλογεῖτε ἄγγελοι τὸν κύριον, εἶτα εὐλογεῖτε, καὶ πάντα τὰ ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ τὸν κύριον οὕτως ἐπὶ δυνάμεων τάσσουσιν αἱ γραφαὶ καθάπερ τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὰ ὕδατα, ὡς καὶ ἐπὶ τῇ γενέσει δηλοῦται, εἰκότως οὖν ποικίλως τῆς δυνάμεως ὀνομαζομένης, ἐπάγει Δανιήλ· εὐλογείτω πᾶσα δύναμις τοῦ κυρίου, εἶτα ἐφεξῆς.

εὐλογεῖτε ἥλιος καὶ σελήνη τὸν κύριον, καὶ εὐλογεῖτε ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τὸν κύριον, εὐλο-
γεῖτε πάντες οἱ σεβόμενοι κύριον τὸν θεὸν τῶν θεῶν ὑμνεῖτε καὶ ἐξομολογεῖσθε, ὅτι εἰς πάν-
τας τοὺς αἰῶνας τὸ ἔλεος αὐτοῦ. ἐν τῷ Δανιὴλ γέγραπται τῶν τριῶν παίδων ἐν τῇ καμίνῳ
ὑμνούντων. εὐλογημένος εἶ ὁ βλέπων ἀβύσσους καθήμενος ἐπὶ χερουβίμ, ὁ Δανιὴλ λέγει ὁμο-
δοξῶν τῷ Ἐνὼχ, τῷ εἰρηκότι, καὶ εἶδον τὰς ὕλας πάσας, ἄβυσσος γὰρ τὸ ἀπεράτωτον κατὰ
τὴν ἰδίαν ὑπόστασιν, περατούμενον δὲ τῇ δυνάμει τοῦ θεοῦ. αἱ τοίνυν οὐσίαι ὑλικαὶ, ἀφ' ὧν
τὰ ἐπὶ μέρους γένη καὶ τὰ τούτων εἴδη γίνεται, ἄβυσσοι εἴρηνται. ἐπεὶ μόνον τὸ ὕδωρ οὐκ ἂν
εἴποι ἄβυσσον. καί τοι καὶ ὕδωρ ἄβυσσος ἡ ὕλη ἀλληγορεῖται. ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐ-
ρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὰ γήινα καὶ τὰ οὐράνια. ὅτι δὲ τοῦτο ἀληθὲς εἶπεν ὁ κύριος πρὸς Ὠσηέ,
βάδιζε λάβε σεαυτῷ γυναῖκα πορνείας, καὶ τέκνα πορνείας, διότι ἐκπορνεύουσα ἐκπορ-
νεύσει ἡ γῆ ἀπὸ ὄπισθεν τοῦ κυρίου. οὐ γὰρ τὸ στοιχεῖον λέγει, ἀλλὰ τοὺς ἐπὶ τῷ στοιχείῳ, τοὺς γε-
γονεῖ φρόνημα ἔχοντας, ὅτι δὲ ἀρχὴ ὁ υἱὸς Ὠσηὲ διδάσκει σαφῶς καὶ ἔσται ἐν τῷ τόπῳ οὗ ἐῤ-
ῥέθη αὐτοῖς οὐ λαός μου ὑμεῖς κληθήσονται καὶ αὐτοὶ υἱοὶ θεοῦ ζῶντος, καὶ συναχθήσονται
οἱ υἱοὶ Ἰούδα καὶ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ θήσονται ἑαυτοῖς ἀρχὴν μίαν, καὶ ἀναβήσον-
ται ἐκ τῆς γῆς, ὅτι μεγάλη ἡμέρα τοῦ Ἰσραήλ. ᾧ γάρ τις πιστεύει, τοῦτον αἱρεῖται. πιστεύει δέ τις
τῷ υἱῷ. ὅς ἐστιν ἀρχή. διὸ καὶ προσεῖπεν, τοὺς δὲ υἱοὺς Ἰούδα ἐλεήσω καὶ σώσω ἐν κυρίῳ θεῷ
αὐτῶν. σωτὴρ δὲ ὁ σώζων υἱὸς τοῦ θεοῦ. οὗτος ἄρα ἡ ἀρχή. δι' Ὠσηὲ τὸ πνεῦμα ἐγὼ δὲ παιδευ-
τὴς ὑμῶν φησί. σαλπίσατε σάλπιγγι ἐπὶ τοὺς βουνοὺς κυρίου, ἠχήσατε ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν, καὶ
μήτι αὐτὸ τὸ βάπτισμα ἀναγεννήσεως ὑπάρχον σημεῖον τῆς ὕλης ἐστὶν ἔκβασις, διὰ τῆς τοῦ
σωτῆρος διδασκαλίας μεγάλου καὶ σφοδροῦ ῥεύματος ἀεὶ φερομένου καὶ παραφέροντος
ἡμᾶς. ἐξάγων οὖν τῆς ἀταξίας ἡμᾶς ὁ κύριος φωτίζει εἰς τὸ φῶς ἄγων τὸ ἄσκιον, καὶ οὐκ ἔτι
ὑλικόν. τοῦτον οὖν τὸν ποταμὸν τῆς ὕλης καὶ τὴν θάλασσαν διακόψαι καὶ διαστῆσαι δυνάμει κυ-
ρίου προφῆται δύο. περατουμένης τῆς ὕλης καθ' ἑκάτερον διάστημα ὕδατος, βουλήσει τοῦ θεοῦ
διυπηρέτουν καθαροὶ στρατηγοὶ ἄμφω, δι' ὧν ἐπιστεύθη τὰ σημεῖα, ἵνα διὰ δικαίου ἐκ τῆς
ὕλης γένηται, δι' αὐτῆς ὁ δεύτερος τὰ πρῶτα, θατέρῳ μὲν γὰρ τῶν στρατηγῶν, καὶ τοὔνομα τοῦ
σωτῆρος ἡμῶν ἐπιβέβληται. αὐτίκα δι' ὕδατος καὶ πνεύματος ἡ ἀναγέννησις, καθάπερ καὶ ἡ
πᾶσα γένεσις, πνεῦμα γὰρ θεοῦ ἐπεφέρετο τῇ ἀβύσσῳ, καὶ διὰ τοῦτο ὁ σωτὴρ ἐβαπτίσατο μὴ
χρήζων αὐτὸς, ἵνα τοῖς ἀναγεννωμένοις τὸ πᾶν ὕδωρ ἁγιάσῃ. ταύτῃ τοι οὐ μόνον τὸ σῶμα,
ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν καθαιρόμεθα. σημεῖον γοῦν, τοῦ καὶ τὰ ἀόρατα ἡμῶν ἁγιάζεσθαι, τὸ
καὶ πνεύματα ἀκάθαρτα συμπεπλεγμένα τῇ ψυχῇ διυλίζεσθαι ἀπὸ τῆς γενέσεως τῆς
καινῆς τε καὶ πνευματικῆς. ὕδωρ ἐπάνω τοῦ οὐρανοῦ, ἐπεὶ τὸ βάπτισμα γίνεται δι' ὕδατος καὶ
πνεύματος ἀλεξιτήριον οὗ πυρὸς τοῦ διττοῦ, τοῦ τε τῶν ἀοράτων ἁπτομένου καὶ τοῦ τῶν ὁρα-
τῶν. ἀνάγκη καὶ τοῦ ὕδατος, τὸ μὲν τι νοητὸν: τὸ δὲ αἰσθητὸν ὑπάρχειν, ἀλεξιτήριον τῆς διπλόης
τοῦ πυρός. καὶ τὸ μὲν ἐπίγειον ὕδωρ, τὸ σῶμα ἀπορρύπτει. τὸ δὲ ἐπουράνιον ὕδωρ, διὰ τὸ εἶναι
νοητὸν καὶ ἀόρατον πνεῦμα ἀλληγορεῖται ἅγιον τῶν ἀοράτων καθαρτικὸν, οἷον τοῦ πνεύμα-
τος ὕδωρ, ὥσπερ ἐκεῖνο τοῦ σώματος. ὁ θεὸς καὶ τὸν φόβον τῇ ἀγαθότητι συνέμιξεν δι' ἀγαθό-
τητα. ὃ γὰρ συμφέρει ἑκάστῳ τοῦτο ἤδη παρέχει ὡς ἰατρὸς ἀρρωστοῦντι, ὡς πατὴρ ἀτακτοῦντι
τῷ παιδί. ὁ γὰρ φειδόμενος τῆς βακτηρίας αὐτοῦ, μισεῖ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. καὶ ὁ κύριος δὲ καὶ οἱ
ἀπόστολοι αὐτοῦ ἐν φόβῳ καὶ πόνοις ἀνεστράφησαν. ὅτ' ἂν οὖν πιεσθῇ σώματος ἢ, ἢ δι' ἁμάρ-
τημά τι προημαρτημένον ἐπιτιμῶντος τοῦ κυρίου, ἢ διὰ μέλλοντα προφυλαξαμένου, ἢ καὶ κατ'
ἐνέργειαν προσβολὴν ἔξωθεν γενομένην, οὐ κωλύοντος διὰ τὸ χρήσιμον καὶ αὐτῷ καὶ τοῖς
πέλας παραδείγματος χάριν. ἤδη δὲ οἱ ἐν σαθρῷ οἰκοῦντες σώματι, καθάπερ ἐν πλοίῳ
πλέοντες παλαιῷ, οὐκ εἰσὶν ὕπτιοι, ἀλλ' ἀεὶ εὔχονται, ἀνατεταμένοι πρὸς τὸν θεόν. οἱ πρεσβύ-
τεροι σφόδρα ηὔχοντο. εἰ μή τι πάσχοιεν κατὰ τὸ σῶμα ἑκάστοτε, ἐφοβοῦντο γὰρ μήπως ἐν-
ταῦθα οὐ κομιζόμενοι τὰ ἐπίχειρα τῶν ἁμαρτημάτων, ἃ πολλὰ τοῖς ἐν σαρκὶ κατ' ἄγνοιαν
παρακολουθεῖ, ἀθρόαν ἐκεῖ κομίσονται τὴν δίκην, ὥς τι ἐνθάδε θεραπεύεσθαι ἠξίουν. φοβη-
τέον ἄρα οὐχὶ νόσον τὴν ἔξωθεν, ἀλλὰ τὰ ἁμαρτήματα δι' ἃ ἡ νόσος, καὶ νόσον ψυχῆς, οὐ
σώματος. ὅτι πᾶσα σὰρξ χόρτος, τὰ δὲ σωματικὰ. καὶ τὰ ἐκτὸς καλὰ, πρόσκαιρα: τὰ δὲ μὴ
βλεπόμενα αἰώνια, τὰ τῆς γνώσεως τὰ μὲν ἤδη μετέχομεν. τὰ δὲ, δι' ὧν ἔχομεν βεβαίως ἐλπι-
ζόμεθα

ζομεν, οὔτε γὰρ πᾶν κατημάσκεθα, οὔτε παντὸς ὑστεροῦμεν, ἀλλ' οἷον ἀῤῥαβῶνα τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν καὶ τοῦ πατρῴου πλούτου προσειλήφαμεν: τὰ δὲ ἐφόδια τῆς κυριακῆς ὁδοῦ ἁ μακαρισμοὶ τοῦ κυρίου. ζητεῖτε γάρ φησι καὶ μεριμνᾶτε τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν, οἶδεν γὰρ ὁ πατὴρ ὧν χρείαν ἔχετε. οὕτως οὐ μόνον τὰς ἀσχολίας, ἀλλὰ καὶ τὰς φροντίδας περιγράφει· οὐ γὰρ τῇ ἡλικίᾳ φησὶν ἐκ τοῦ φροντίζειν προσθεῖναί τι δύνασθε, ὁ γὰρ θεὸς οἶδεν σαφῶς τίνα μὲν ἡμῖν ἔχειν, τίνων δὲ ἀπορεῖν συμφέρει. κενώσαντας οὖν σφᾶς αὐτοὺς τῶν κοσμικῶν φροντίδων, ἀξιοῖ πληροῦσθαι τῆς εἰς θεόν, ἡμεῖς γὰρ στενάζομεν ἐπενδύσασθαι ποθοῦντες τὰ ἄφθαρτα, πρὶν ἐκδύσασθαι τὴν φθοράν. ἐπιχειρομένης γὰρ τῆς πίστεως, ἀπορεῖ ἡ ἀπιστία. ὁμοίως καὶ ἐπὶ γνώσεως καὶ δικαιοσύνης. οὐ χρὴ οὖν μόνον κενῶσαι τὴν ψυχὴν ἀλλὰ καὶ πληρῶσαι θεοῦ. οὔτε γὰρ ἔτι κακὸν ἐπεὶ πέπαυται, οὔτε ἤδη ἀγαθόν, ἐπεὶ μηδέπω εἴληφεν. τὸ δὲ μήτε ἀγαθὸν μήτε κακὸν, οὐδέν ἐστιν. ἐπάνεισι γὰρ εἰς τὸν κεκαθαρμένον οἶκον καὶ κενόν, ἐὰν μηδὲν τῶν σωτηρίων ἐμβληθῇ τὸ προενοικῆσαν ἀκάθαρτον πνεῦμα συμπαραλαμβάνον ἄλλα ἑπτὰ ἀκάθαρτα πνεύματα. διὸ κενώσαντας τῶν κακῶν δεῖ πληρῶσαι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ, ὅπερ ἐστὶν οἰκητήριον ἐπιλελεγμένον. πληρωθέντων γὰρ τῶν κενῶν, τότε ἡ σφραγὶς ἐπακολουθεῖ, ἵνα φυλάσσηται τῷ θεῷ τὸ ἅγιον. πᾶν ῥῆμα ἵσταται ἐπὶ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων ἐπὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος· ἐφ' ὧν μαρτύρων καὶ βοηθῶν αἱ ἐντολαὶ λεγόμεναι, φυλάσσεσθαι ὀφείλουσιν.

ἡ νηστεία, ἀποχὴ τροφῆς ἐστι κατὰ τὸ σημαινόμενον: τροφὴ δὲ οὐδὲν δικαιοτέρους ἡμᾶς, ἢ ἀδικωτέρους ἀπεργάζεται. κατὰ δὲ τὸ μυστικὸν δηλοῖ ὅτι ὥσπερ τοῖς καθ' ἕνα ἐκ τροφῆς ἡ ζωή, ἡ δ' ἀτροφία θανάτου σύμβολον, οὕτως καὶ ἡμᾶς τῶν κοσμικῶν νηστεύειν χρὴ ἵνα τῷ κόσμῳ ἀποθάνωμεν, καὶ μετὰ τοῦτο τροφῆς θείας μεταλαβόντες θεῷ ζήσωμεν. ἄλλως τε κενοῖ τῆς ὕλης τὴν ψυχὴν ἡ νηστεία, καὶ καθαρὰν καὶ κούφην σὺν καὶ τῷ σώματι παρίστησι τοῖς θείοις λόγοις. τροφὴ μὲν οὖν κοσμικὴ, ὁ πρότερος βίος καὶ τὰ ἁμαρτήματα: τροφὴ δὲ θεϊκὴ πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη, ὑπομονὴ, γνῶσις, εἰρήνη, σωφροσύνη· μακάριοι γὰρ οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην τοῦ θεοῦ, οὗτοι γὰρ καὶ ἐμπλησθήσονται. ψυχὴ δὲ ἀλλ' οὐ σῶμα, τὴν ὄρεξιν ταύτην λαμβάνει, τῆς πίστεως τὴν εὐχὴν ἰσχυροτέραν ἀπέφηνεν ὁ σωτὴρ τοῖς πιστοῖς ἀποστόλοις ἐπί τινος δαιμονῶντος οὗ οὐκ ἴσχυσαν καθαρίσαι εἰπὼν τὰ τοιαῦτα εὐχῇ κατορθοῦται. ὁ μὲν πιστεύσας ἄφεσιν ἁμαρτημάτων ἔλαβεν παρὰ τοῦ κυρίου. ὁ δ' ἐν γνώσει γενόμενος, ἅτε μηκέτι ἁμαρτάνων, παρ' ἑαυτοῦ τὴν ἄφεσιν τῶν λοιπῶν κομίζεται: ὥσπερ αἱ θεραπεῖαι καὶ αἱ προφητεῖαι καὶ τὰ σημεῖα, οὕτως καὶ ἡ γνωστικὴ διδασκαλία δι' ἀνθρώπων ἐνεργοῦντος τοῦ θεοῦ ἐπιτελεῖται. ὁ γὰρ θεὸς δι' ἀνθρώπων τὴν δύναμιν ἐπιδείκνυται, καὶ ὀρθῶς ἡ προφητεία φησίν: καὶ ἀποστελῶ ἐπ' αὐτοῖς ἄνθρωπον, ὃς σώσει αὐτούς· αὐτὸς οὖν ἐκπέμπει, ποτὲ μὲν προφήτας, ποτὲ δὲ ἀποστόλους σωτῆρας τῶν ἀνθρώπων: οὕτως θεὸς δι' ἀνθρώπων εὐεργετεῖ, οὐχὶ γὰρ τὰ μὲν δύναται: τὰ δὲ, οὐ δύναται ὁ θεὸς, οὐδὲ ἀσθενεῖ ποτε ἐν οὐδενί. ἀλλ' οὐδὲ τὰ μὲν, ἑκόντος: τὰ δὲ, ἄκοντος αὐτοῦ γίνεται· καὶ τὰ μὲν, ὑφ' αὐτοῦ: τὰ δὲ ὑφ' ἑτέρου· ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς ἐγέννησεν δι' ἀνθρώπων, καὶ ἐπαίδευσεν δι' ἀνθρώπων. ὁ θεὸς ἡμᾶς ἐποίησεν, οὐ προόντας· ἔχρην γὰρ καὶ εἰδέναι ἡμᾶς ὅπου ἦμεν εἰ προῆμεν, καὶ πῶς, καὶ διὰ τί δεῦρο ἥκομεν· εἰ δ' οὐ προῆμεν, τῆς γενέσεως μόνος αἴτιος ὁ θεός· ὡς οὖν οὐκ ὄντας ἐποίησεν, οὕτως καὶ γενομένους σώζει τῇ ἰδίᾳ χάριτι, ἐὰν ἄξιοι καὶ ἐπιτήδειοι φανῶμεν, εἰ μὴ παρήσει πρὸς τὸ οἰκεῖον τέλος. καὶ γὰρ ζώντων ἐστὶ καὶ νεκρῶν κύριος. ὅρα δὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ, οὐ μόνον ἐπ' ἀνθρώπων μὴ ὄντας εἰς τὸ εἶναι παράγων, καὶ τοὺς γενομένους αὔξων κατ' ἡλικίας προκοπὴν, ἀλλὰ καὶ τοὺς πιστεύοντας σώζων κατὰ τὸ οἰκεῖον ἑκάστῳ, ἤδη δὲ μεταβάλλει καὶ ὥρας, καὶ καιρούς, καὶ καρπούς, καὶ στοιχεῖα. οὗτος γὰρ εἷς θεὸς ὁ καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῶν γενομένων οἰκείως ἑκάστῳ μετρήσας, ἐκ πίστεως καὶ φόβου προκόψας εἰς γνῶσιν ἄνθρωπος οἶδεν εἰπεῖν κύριε κύριε, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ δοῦλος ἔμαθεν λέγειν πάτερ ἡμῶν τὸ πνεῦμα τῆς δουλείας τὸ εἰς φόβον ἐλευθερώσας καὶ δι' ἀγάπης προκόψας εἰς υἱοθεσίαν. αἰδούμενος ἤδη δι' ἀγάπην: ὃν ἐφοβεῖτο πρότερον· οὐ γὰρ ἔτι διὰ φόβον ἀπέχεται τῶν ἀφεκτέων, ἀλλὰ δι' ἀγάπην ἔχεται τῶν ἐντολῶν. αὐτό φησι τὸ πνεῦμα μαρτυρεῖ ὅτ' ἂν λέγωμεν ἀββᾶ ὁ πατήρ: ἀγοράζει δὲ ἡμᾶς κύριος τιμίῳ αἵματι,

διὰ τὸ τῶν πάλαι τῶν πικρῶν ἀπηλλάσσων ἁμαρτιῶν, δι' ἃς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐκυρίευσεν ἡμῶν. ἄγει οὖν εἰς ἐλευθερίαν τὴν τοῦ πατρὸς συγκληρονόμους υἱοὺς καὶ φίλους, ἀδελφοί μου γάρ φησιν ὁ κύριος καὶ συγκληρονόμοι, οἱ ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου. μὴ καλέσητε οὖν ἑαυτοῖς πατέρα ἐπὶ τῆς γῆς· δεσπόται γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν δὲ οὐρανοῖς ὁ πατὴρ, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἔν τε οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. ἀγάπη γὰρ ἑκουσίων ἄρχει, ἀκόντων δὲ ὁ φόβος οὗτος ὁ φαῦλος: ὁ δὲ εἰς ἀγαθὸν παιδαγωγῶν εἰς Χριστὸν ἄγει, καὶ ἔστι σωτήριος, εἰδή τις νοεῖ θεὸν, κατ' ἀξίαν μὲν οὐδαμῶς, τίς γὰρ γένοιτο ἀξία θεοῦ, ἀλλ' ὡς δυνατόν ἐστι νοεῖν τὸ μέγα καὶ ἀπερινόητον καὶ κάλλιστον φῶς ἀπρόσιτον, πάντων δύναμιν ἀγαθὴν, πάντων αἰτίαν αἱρετὴν συγκεκληρωμένον, πάντων κηδόμενον, φιλοικτίρμον, ἀπαθὲς, ἀγαθὸν, πάντα εἰδὸς, προγινώσκον πάντα, εἰλικρινὲς, γλυκὺ, λαμπρὸν, ἀκήρατον, ἐπεὶ ἐξ ἑαυτῆς κινεῖται ἡ ψυχὴ ἡ χάρις ἡ τοῦ θεοῦ, ὃ ἔχει ἡ ψυχὴ τὴν προθυμίαν ἀπαιτεῖ παρ' ἑαυτῆς, οἷον ἔρανον εἰς σωτηρίαν· βούλεται γὰρ τῆς ψυχῆς ἴδιον εἶναι τὸ ἀγαθὸν, ὃ δίδωσιν αὐτῇ ὁ κύριος, οὐ γάρ ἐστιν ἀναίσθητος, ἵνα φέρηται ὡς σῶμα. τὸ μὲν οὖν ἔχει, τοῦ λαβόντος, τὸ λαβεῖν δὲ, τοῦ θελήσαντος καὶ ὀρεχθέντος: τὸ κρατεῖν δὲ ὃ ἔλαβεν, τοῦ κρατεῖν μελετήσαντος καὶ δυναμένου, διὰ τοῦτο ἐπὶ τῇ ψυχῇ ὁ θεὸς τὴν αἵρεσιν δέδωκεν, ἵνα αὐτὸς μὲν μηνύσῃ τὸ δέον: ἡ δὲ ἑλομένη, δέξηται καὶ κατάσχῃ, ὥσπερ διὰ τοῦ σώματος ὁ σωτὴρ ἐλάλει καὶ ἰᾶτο, οὕτως καὶ πρότερον μὲν διὰ τῶν προφητῶν: νῦν δὲ διὰ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν διδασκάλων. ἡ ἐκκλησία γὰρ ὑπηρετεῖ τῇ τοῦ κυρίου ἐνεργείᾳ, ἔνθεν καὶ τότε ἄνθρωπον ἀνέλαβον ἵνα δι' αὐτοῦ ὑπηρετήσῃ τῷ θελήματι τοῦ πατρὸς, καὶ πάντοτε ἄνθρωπον ὁ φιλάνθρωπος ἐνδύεται θεὸς εἰς τὴν ἀνθρώπων σωτηρίαν, πρότερον μὲν τοὺς προφήτας, νῦν δὲ τὴν ἐκκλησίαν. τὸ γὰρ ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ διϋπηρετεῖν κατάλληλον πρὸς τὴν ὁμοίαν σωτηρίαν. ὅτε χοϊκοὶ ἦμεν, Καίσαρος ἦμεν, Καῖσαρ δέ ἐστιν ὁ πρόσκαιρος ἄρχων, οὗ καὶ εἰκὼν ἡ χοϊκὴ ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος εἰς ὃν ἐπαλινδρόμησεν. τούτῳ οὖν τὰ χοϊκὰ ἀποδοτέον ἃ πεφορέκαμεν ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ χοϊκοῦ, καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ, ἕκαστον γὰρ τῶν παθῶν ὥσπερ γράμμα καὶ χάραγμα ἡμῖν καὶ σημεῖον, ἄλλο χάραγμα, νῦν ὁ κύριος ἡμῖν, καὶ ἄλλα ὀνόματα καὶ γράμματα ἐνσημαίνεται: πίστιν ἀντὶ ἀπιστίας καὶ τὰ ἑξῆς, οὕτως ἀπὸ τῶν ὑλικῶν ἐπὶ τὰ πνευματικὰ μεταγόμεθα φορέσαντες τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, ὁ Ἰωάννης φησίν. ὅτι ἐγὼ μὲν ὑμᾶς ὕδατι βαπτίζω, ἔρχεται δέ μου ὁ ὀπίσω ὁ βαπτίζων ὑμᾶς ἐν πνεύματι καὶ πυρί. πυρὶ δὲ οὐδένα ἐβάπτισεν· ἔνιοι δὲ ὥς φησιν Ἡρακλέων, πυρὶ τὰ ὦτα τῶν σφραγιζομένων κατεσημήναντο οὕτως ἀκούσαντες τὸ ἀποστολικὸν, τὸ γὰρ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, τοῦ διακαθᾶραι τὴν ἅλω, καὶ συνάξει τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ. πρόσκειται οὖν τῷ διὰ πυρὸς, τὸ διὰ πνεύματος, ἐπειδὴ τὸν σῖτον ἀπὸ τοῦ ἀχύρου διακρῖναι, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ ὑλικοῦ ἐνδύματος διὰ πνεύματος, καὶ τὸ ἄχυρον χωρίζεται διὰ τοῦ πνεύματος λικμώμενον: οὕτως τὸ πνεῦμα διαχωριστικὴν ἔχει δύναμιν ἐνεργειῶν ὑλικῶν. ἐπεὶ δὲ τὰ μὲν ἐξ ἀγεννήτου καὶ ἀφθάρτου γέγονεν τὰ σπέρματα τῆς ζωῆς ὁ πυρὸς καὶ ἀποτίθεται, τὸ δὲ ὑλικὸν μέχρι συνέστι τῷ κρείττονι μένει: ὅτ' ἂν δὲ ἐκείνου χωρισθῇ, ἀπόλλυται, ἐν ἑτέρῳ γὰρ εἶχε τὸ εἶναι. ἔστιν γοῦν χωριστικὸν μὲν δυνάμει τὸ πνεῦμα: ἀναλωτικὸν δὲ τὸ πῦρ, πῦρ δὲ τὸ ὑλικὸν νοητέον, ἀλλ' ἐπεὶ μὲν τὸ σωζόμενον σίτῳ ἔοικεν: τὸ δὲ περιπεφυκὸς τῇ ψυχῇ τῷ ἀχύρῳ, καὶ τὸ μὲν ἀσώματον: τὸ δὲ χωριζόμενον ὑλικόν ἐστι, ἀντέθηκαν τῷ μὲν ἀσωμάτῳ, τὸ πνεῦμα λεπτὸν καὶ καθαρὸν σχεδὸν ὑπερνοοῦν, τὸ δὲ ὑλικῷ, τὸ πῦρ, οὐ πονηρὸν οὐδὲ κακὸν ὑπάρχον, ἀλλ' ἰσχυρὸν καὶ κακοῦ καθαρτικὸν, ἀγαθὴ γὰρ δύναμις τὸ πῦρ νοεῖται καὶ ἰσχυρὰ φθαρτικὴ τῶν χειρόνων, καὶ σωστικὴ τῶν ἀμεινόνων, διὸ καὶ φρόνιμον λέγεται παρὰ τοῖς προφήταις τοῦτο τὸ πῦρ· οὕτως γοῦν καὶ ὅτ' ἂν ὁ θεὸς λέγηται πῦρ καταναλίσκον, οὐ κακίας, ἀλλὰ δυνάμεως ὄνομα καὶ σύμβολον ἐκληπτέον: ὡς γὰρ τὸ πῦρ ἰσχυρότατον τῶν στοιχείων καὶ πάντων κρατοῦν οὕτως καὶ ὁ θεὸς παντοδύναμος καὶ παντοκράτωρ ὁ δυνάμενος κρατῆσαι, κτίσαι, ποιῆσαι, τρέφειν, αὔξειν, σώζειν, σώματος καὶ ψυχῆς ἐξουσίαν ἔχων. ὡς οὖν τῶν στοιχείων ὑπερέχει τὸ πῦρ, οὕτως θεῶν τε καὶ δυναμένων καὶ ἀρχῶν ὁ παντοκράτωρ. διττή τε ἡ δύναμις τοῦ πυρὸς, ἡ μὲν, πρὸς δημιουργίαν καὶ πέπανσιν καρπῶν, καὶ ζώων γένεσιν καὶ τροφὴν ἐπιτήδειος ἧς εἰκὼν ὁ ἥλιος: ἡ δὲ, πρὸς ἀνάλωσιν καὶ φθοράν·

ὡς τὸ

ὡς τὸ πῦρ τὸ ἐπίγειον. πῦρ δ' ὅτ' ἂν λέγηται ὁ θεὸς καταναλίσκον, δύναμις ἰσχυρὰ καὶ ἀπρο-
σμάχητος, ᾗ μηδὲν ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπολέσαι δυνατόν. περὶ τοιαύτης δυνάμεως καὶ
ὁ σωτὴρ λέγει: πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν. δηλονότι δύναμιν, τὴν μὲν ἁγίων καθαρ-
τικὴν, τῶν δὲ ὑλικῶν ὡς μὲν ἐκεῖνοι φασὶν ἀφανιστικὴν: ὡς δὲ ἡμεῖς ἂν φαίημεν, παιδευτικήν,
ἔχει δὲ καὶ φόβον τὸ πῦρ, καὶ διάχυσιν τὸ φῶς, οὐκ ἔγραφον δὲ οἱ πρεσβύτεροι, μήτε ἀπα-
σχολεῖν βουλόμενοι τὴν διδασκαλικὴν τῆς παραδόσεως φροντίδα τῇ περὶ τὸ γράφειν, ἄλλῃ
φροντίδι, μὴ δὲ μὴν τὸν τοῦ προσσκέπτεσθαι τὰ λεχθησόμενα καιρὸν καταναλίσκοντες εἰς γρα-
φήν. τάχα δὲ οὐδὲ τῆς αὐτῆς φύσεως κατόρθωμα. τὸ συντακτικὸν καὶ διδασκαλικὸν εἶδος
εἶναι πεπεισμένοι, τοῖς εἰς τοῦτο πεφυκόσι συνεχώρουν, τὸ μὲν γὰρ ἀκωλύτως καὶ μετὰ ῥύμης
φέρεται ῥεῦμα τοῦ λέγοντος, καί που τάχα καὶ συναρπάσαι δυνάμενον: τὸ δὲ ὑπὸ τῶν ἐν-
τυγχανόντων ἑκάστοτε βασανιζόμενον ἀκριβῶς τῆς ἐξετάσεως τυγχάνον ἄκρας καὶ τῆς
ἐπιμελείας ἀξιοῦται. καὶ ἔστιν οἷον εἰπεῖν ἡ ἔγγραφος διδασκαλίας βεβαίωσις, καὶ εἰς τοὺς
ὀψιγόνους οὕτως διὰ τῆς συντάξεως παραπεμπομένης τῆς φωνῆς. ἡ γὰρ τῶν πρεσβυτέρων
παρακαταθήκη διὰ τῆς γραφῆς λαλοῦσα, ὑπουργῷ χρῆται τῷ γράφοντι πρὸς τὴν πα-
ράδοσιν τῶν ἐντευξομένων. καθάπερ οὖν ἡ μαγνῆτις λίθος τὴν ἄλλην ὕλην παραπεμπο-
μένη μόνον ἐφέλκεται δι' ἐπιτηδειότητα τὸν σίδηρον: οὕτως καὶ τὰ βιβλία. πολλῶν ὄντων τῶν
ἐντυγχανόντων τοὺς οἵους τε συνιέναι, μόνους ἐπισπᾶται ὁ γὰρ τῆς ἀληθείας λόγος, τοῖς μὲν,
μωρία, τοῖς δὲ σκάνδαλον, ὀλίγοις δὲ σοφία: οὕτως καὶ δύναμις εὑρίσκεται θεοῦ. φθόνος τε
ἀπείη γνωστικοῦ, διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ζητεῖ, πότερον χεῖρον ἀναξίῳ δοῦναι, ἢ ἀξίῳ μὴ παραδοῦ-
ναι. καὶ κινδυνεύει ὑπὸ πολλῆς τῆς ἀγάπης, οὐ μόνον παντὶ τῷ προσήκοντι, ἀλλ' ἔσθ' ὅ-
τε καὶ ἀναξίῳ λιπαρῶς δεομένῳ κοινωνήσειν, οὐ διὰ τὴν δέησιν, οὐ γὰρ φιλοδοξεῖ, ἀλλὰ
διὰ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ δεομένου μελετῶντος εἰς πίστιν διὰ πολλῆς τῆς δεήσεως. εἰσὶ δ' οἱ λέ-
γοντες εἶναι γνωστικοὶ τοῖς οἰκείοις φθονοῦσι μᾶλλον, ἢ τοῖς αὐτός. ὡς δὲ ἡ θάλασσα ἀνεῖται πᾶ-
σιν, ἀλλ' ὁ μὲν, νήχεται: ὁ δὲ, ἐμπορεύεται: ὁ δὲ, ἀγρεύει τοὺς ἰχθῦς, καὶ ὡς ἡ γῆ κοινὴ,
ἀλλ' ὃς μὲν ὁδεύει, ὁ δὲ, ἀροῖ, θηρᾷ δὲ ἕτερος, καί τις ἄλλος μέταλλα ἐρευνᾷ, ὁ δὲ, οἰκο-
δομεῖ. οὕτως καὶ τῆς γραφῆς ἀναγινωσκομένης. ὁ μὲν, εἰς πίστιν: ὁ δὲ, εἰς ἦθος ὠφελεῖται,
ἀφαιρεῖται δὲ ἄλλος δεισιδαιμονίαν, διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τῶν πραγμάτων: ὁ δὲ ἀθλη-
τὴς γνωρίζει τὸ στάδιον τὸ ὀλυμπιακὸν, ἐπαποδύεται τῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἀγωνίζεται καὶ
νικηφόρος γίνεται, τοὺς ἀντιπάλους καὶ κατατρέχοντας τῆς γνωστικῆς ὁδοῦ παρακρουσάμε-
νος καὶ καταγωνισάμενος. ἀναγκαία γὰρ ἡ γνῶσις, καὶ πρὸς ψυχῆς γυμνασίαν καὶ πρὸς
σεμνότητα ἤθους ἀξιοπρεπεστέρους ποιοῦσα τοὺς πιστοὺς, καὶ τῶν πραγμάτων ἀκριβεῖς
θεατάς. ὡς γὰρ οὐκ ἔστι πιστεῦσαι ἄνευ κατηχήσεως, οὕτως οὐδὲ καταλαβέσθαι ἄνευ γνώ-
σεως. τῶν γὰρ εὐχρήστων καὶ ἀναγκαίων εἰς σωτηρίαν, οἷον πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύ-
ματος, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς δεῖ πάντως καὶ τὸν περὶ αὐτῶν λόγον, ὅς ἐστι γνω-
στικὸς, εὔχρηστον ὁμοῦ καὶ ἀναγκαῖον τυγχάνειν: τοῖς δὲ καὶ τὴν προστασίαν ἐπανῃρη-
μένοις τοῦ ὠφελεῖν, εὔχρηστος ἡ πολυπειρία πρὸς τὸ μὴ διαλαθεῖν τι τῶν δοκούντων παρ'
ἄλλοις ἀναγκαίως καὶ πολυμαθῶς ἐπιγνῶσθαι. φέρει δὲ καὶ ἄλλην συγγυμνασίαν ψυ-
χῆς ζητητικῆς ἡ τῆς ἑτεροδόξου διδασκαλίας ἔκθεσις, καὶ ἀνεξαπάτητον τῆς ἀληθοῦς
τηρεῖ τὸν μαθητὴν περιχαλκίζεσθαι, πάντοθεν, ἤδη προμεμελετηκότα τοῖς πολεμι-
κοῖς ὀργάνοις τοῦ γνωστικοῦ νόμου, καθάπερ λέγουσι τὴν κρήτην, ἄγονον εἶναι θηρίων ὀλε-
θρίων. ὁ βίος καθαρὸς ἀπὸ παντὸς πονηροῦ ἔργου τε καὶ νοήματος καὶ λόγου, οὔτε ἐχθροῦ
ἔχθος τὸ παράπαν, ἀλλὰ καὶ φθόνου καὶ μίσους, καὶ βλασφημίας πάσης, καὶ δια-
βολῆς ἐκτὸς ὄντων. ὁ πολλῷ τῷ βίῳ μακαριστὸς, οὐ διὰ τὸ μακρὸν γενόμενος ζῆν, ὥς γε
καὶ διὰ τὸ ζῶσαι καὶ ὑπῆρξεν ἀξίῳ τοῦ ζῆν ἀεὶ γονιέσθαι, οὐδένα λελύπηκεν, ὅτι μὴ τῷ λό-
γῳ παιδεύων τοὺς ἀλκουμένους τὴν καρδίαν καθάπερ μέλιτι σωτηρίῳ γλυκεῖ τε ὄντι καὶ
δηκτικῷ. ὅσι παντὸς μᾶλλον ὁ γνωστικὸς τὸ πρέπον ἂν μετὰ τοῦ κατὰ λόγον φυλάσσει.
τοῦ γὰρ ἐμπαθοῦς παντὸς περιτμηθέντος, καὶ περιαιρεθέντος ἀπάσης τῆς ψυχῆς, τῷ
κρατίστῳ καθαρῷ γενομένῳ καὶ ἐλευθερωμένῳ εἰς υἱοθεσίαν, τοῦ λοιποῦ συνεστίν τι καὶ βιοῖ.
πυθαγόρας ἠξίου, μὴ μόνον λογιώτατον, ἀλλὰ καὶ πρεσβύτατον ἡγεῖσθαι τῶν σοφῶν τὸν

θέμενον τὰ ὀνόματα τοῖς πράγμασι. δεῖ τοίνυν τὰς γραφὰς ἀκριβῶς διερευνωμένους, ἐπειδὴ ἐν παραβολαῖς εἰρῆσθαι ἀνωμολόγηνται, ἀπὸ τῶν ὀνομάτων θηρωμένους τὰς δόξας ἃς τὸ ἅγιον πνεῦμα περὶ τῶν πραγμάτων ἔχον, εἰς τὰς λέξεις ὡς εἰπεῖν τὴν αὐτοῦ διάνοιαν ἐντυπωσάμενον διδάσκει, ἵνα ἡμῖν ἀκριβῶς ἐξεταζόμενα διαπτύσσηται τὰ ὀνόματα. πολυσήμως μὲν εἰρημένα, τὸ δ' ἐγκεκρυμμένον ἐν πολλοῖς τοῖς σκέπουσι ψηλαφώμενον καὶ καταμανθανόμενον ἐκφαίνηται καὶ ἀναλάμψῃ. οὕτως γὰρ καὶ ὁ μόλυβδος τοῖς τρίβουσιν ἐξανθεῖ λευκὸν ἐκ μέλανος τὸ ψιμύθιον: οὕτως καὶ ἡ γνῶσις φέγγος καὶ λαμπρότητα καταχέουσα τῶν πραγμάτων ἡ τῷ ὄντι θεία σοφία εἴη ἂν τὸ φῶς τὸ εἰλικρινές, τὸ φωτίζον τοὺς καθαροὺς τῶν ἀνθρώπων ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, εἰς ὄψιν καὶ κατάληψιν τῆς ἀληθείας βεβαίαν. ἀναψάμενοι τοίνυν τῆς ἀρχῆς τοῦ φωτὸς ἐκείνου ἐκ τοῦ πάθους τοῦ περὶ αὐτό, ὡς ἔνι μάλιστα ἐξομοιοῦσθαι πειρώμενοι, φωτὸς ἔμπλεοι φῶτες Ἰσραηλῖται τῷ ὄντι γινόμεθα. φίλους γὰρ εἶπεν καὶ ἀδελφούς, τοὺς ἐχομένους τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἀφομοιώσεως κατὰ ἐπιθυμίαν καὶ δίωξιν, ἣν τόποι μὲν καθαροὶ καὶ λειμῶνες ἐδέξαντο φωνάς, καί τινας ὄψεις ἁγίων φασμάτων. ἄνθρωπος δὲ ὁ ἀκριβῶς κεκαθαρμένος ἅπας, διδασκαλίας καὶ δυνάμεως θείας καταξιοῦσθαι. οἶδα δὲ ἐγώ, ὅτι τὰ τῆς γνώσεως μυστήρια, τοῖς μὲν πολλοῖς χλεύην φέρει, καὶ μάλιστα μὴ κεκαλυμμένα σοφιστικῇ προσπολογίᾳ: τοὺς δὲ ὀλίγους, καθάπερ φῶς ἐπεισενεχθὲν ἐξαίφνης συμποσίῳ τινὶ συνηρεφεῖ ἐκπλήξει τὰ πρῶτα, ἔπειτα ἐθισθέντες καὶ συντραφέντες καὶ ἐγγυμνασάμενοι τῷ λογισμῷ, ὡς ὑφ' ἡδονῆς εὐφραινόμενοι καὶ ἀγαλλιώμενοι τὸν κύριον. ὡς γὰρ ἡ ἡδονὴ τὴν τῆς ἀλγηδόνος ἀπαλλαγὴν οὐσίαν ἔχει, οὕτως ἡ γνῶσις τὴν τῆς ἀγνοίας ὑπεξαίρεσιν. ὡς γὰρ οἱ μάλιστα καθεύδοντες οἴονται μάλιστα ἐγρηγορέναι, ἐναργεστάτοις ὑποπίπτοντες καὶ ἀπαραιτήτοις ταῖς ὄναρ φαντασίαις: οὕτως οἱ μάλιστα ἀγνοοῦντες, μάλιστα εἰδέναι νομίζουσι: μακάριοι δὲ οἱ ἐξ ὕπνου τοῦδε καὶ τῆς παραφροσύνης ἀνεγειρόμενοι, καὶ ἀναβλέψαντες τὸ φῶς καὶ τὴν ἀλήθειαν. δεῖ τοίνυν ἐπ' ἴσης τῷ βουλομένῳ τὸ πειθόμενον ἔχειν τὴν μάθησιν, καὶ τῷ πόθῳ τὴν πίστιν ἐγκαταμίξαντα, γυμνάζειν καὶ μελετᾶν ἑκάστοτε πρὸς ἑαυτὸν τὴν τῶν θεωρημάτων ἀλήθειαν ἐξετάζοντα. ἐπειδὰν δὲ δὴ ἔχειν αὐτῷ δοκῇ, τότε δὴ καὶ εἰς τὰς τῶν πέλας ζητήσεις καθιέναι. ἐπεὶ καὶ οἱ νεοττοὶ πρόσω πειρῶνται τοῦ πετάσαι ἐπὶ τῆς καλιᾶς, γυμνάζοντες τὰ πτερά. ἡ γὰρ ἀρετὴ ἡ γνωστικὴ πανταχοῦ καλὸν καὶ πρέπον καὶ ἀβλαβὲς καὶ ἄλυπον καὶ μακάριον καὶ παρρησιαστικόν, ἄριστα μὲν ὁμιλεῖν παντὶ τῷ θείῳ, ἄριστα δ' ἀνθρώποις. θεωρητικὸν ὁμοῦ καὶ πρακτικὸν ἄγαλμα θεῖον τὸν ἄνθρωπον κατασκευάζουσα καὶ φιλόκαλον ἀπεργαζομένη δι' ἀγάπης. τὸ γὰρ καλόν, ὡς ἐκεῖ σοφίᾳ θεωρητὸν καὶ νοητόν, ἐνταῦθα σωφροσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ διὰ πίστεως πρακτὸν ἐν σαρκὶ μελετήσαντες ἀγγελικὴν ὑπουργίαν ὥσπερ ἐν τόπῳ διαφανεῖ καὶ ἀμιάντῳ τῷ στόματι τοῦ νοῦ καθιδρύσαντες: πρὸς δὲ Τατιανὸν λέγοντα εὐκτικὸν εἶναι τὸ γενηθήτω φῶς λεκτέον. εἰ τοίνυν εὐχόμενος ᾔδει τὸν ὑπερκείμενον θεόν, πῶς λέγει ἐγὼ θεός, καὶ πλὴν ἐμοῦ ἄλλος οὐδείς. εἴπομεν ὡς κολάσεις εἰσὶ βλασφημιῶν φλυαρίας ἀκολάστων ῥημάτων, λόγῳ κολαζομένων καὶ παιδευομένων: ἔφασκεν δὲ καὶ διὰ τὰς τρίχας κολάζεσθαι καὶ τὸν κόσμον τὰς γυναῖκας, ὑπὸ δυνάμεως τῆς ἐπὶ τούτοις τεταγμένης, ἣ καὶ τῷ Σαμψὼν δύναμιν παρεῖχε ταῖς θριξίν, ἥτις κολάζει τὰς διὰ κόσμου τριχῶν ἐπὶ πορνείαν ὁρμώσας. καθάπερ ἀγαθοῦ ἀπορροίᾳ ἀγαθύνονται, οὕτως καὶ κακοῦνται. καλὴ ἡ κρίσις τοῦ θεοῦ, ἤ, τι διάκρισις ἡ τῶν πιστῶν ἀπὸ τῶν ἀπίστων, ἤ, τι πρόκρισις ὑπὲρ τοῦ μὴ μείζονι περιπεσεῖν κρίσει, ἤ τι κρίσις, παίδευσις οὖσα, ἡ γραφή φησι τὰ βρέφη τὰ ἐκτεθέντα τημελούχῳ παραδίδοσθαι ἀγγέλῳ, ὑφ' οὗ παιδεύεσθαί τε καὶ αὔξειν, καὶ ἔσονται φησὶν ὡς οἱ ἑκατὸν ἐτῶν ἐνταῦθα πιστοί. διὸ καὶ Πέτρος ἐν τῇ ἀποκαλύψει φησί, καὶ ἀστραπὴ πυρὸς πηδῶσα ἀπὸ τῶν βρεφῶν ἐκείνων, καὶ πλήσσουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν γυναικῶν. ἐπεὶ ὁ δίκαιος ὡς σπινθὴρ διὰ καλάμης ἐκλάμπει, καὶ κρινεῖ ἔθνη, μετὰ ὁσίου ὁσιωθήσῃ κατὰ τὰ αἰνονοσωδὸν δόξασαι τὸ ὄνομά σου κατ' ἐπίγνωσιν ἡμῶν δοξαζομένου τοῦ θεοῦ κατά τι τὴν ἐπίγνωσιν κατά τι τὴν κληρονομίαν, οὕτω καὶ τὸ ζῇ κύριος καὶ τὸ αἰνεῖ κύριος, λαὸς ὃν οὐκ ἔγνων, ἐδούλευσέν μοι. κατὰ διαθήκην οὐκ ἔγνων, οἱ ἀλλότριοι, τὰ τοῦ ἄλλου ἐζηλωκότες, μεγαλύνων τὰς σωτηρίας τοῦ βασιλέως αὐτοῦ, βασιλεῖς πάντες λέγονται οἱ πιστοὶ εἰς βασιλείαν, κατὰ κληρονομίαν τι ἡ μακρο-

θυμία

θυμία γλυκύτης οὖσα ὑπὸ τὸ μέλι, οὐχ ὅτι ἔστι μακροθυμία, ἀλλὰ κατὰ τὸν καρπὸν τῆς μακροθυμίας· ἐπεὶ οὖν ὁ ἐγκρατής ἐστιν ἀπαθής, κρατῶν οὐκ ἀγῶνος τῶν παθῶν, ὅταν δὲ ἕξις γένηται, οὐκ ἔτι ἐγκρατής, ἐν μιᾷ ἕξει καὶ ἁγίῳ πνεύματι γενομένου τοῦ ἀνθρώπου πνεύματα λέγεται, τὰ πάθη τὰ ἐν τῇ ψυχῇ οὐκ ἐξουσίας πνεύματα· ἐπεὶ ἔσται ἐμπαθὴς ἄνθρωπος λεγεὼν δαιμόνων, ἀλλὰ κατὰ τὴν προτροπὴν ἣν ἡ αὐτὴ ψυχὴ κατὰ μεταβολὰς ἄλλας καὶ ἄλλας ποιότητας κακίας ἀναδεχομένη πνεύματα λέγεται ἀνειληφέναι. ὁ λόγος τῆς κτίσεως ἀφίστασθαι οὐ κελεύει. ἀλλ' ἀπερισπάστως διοικεῖσθαι τὴν κτίσιν, ἐπισυμβάντος δέ τινος μὴ ἀγανακτεῖν μηδὲ λυπεῖσθαι, μηδὲ ἐπιθυμεῖν κτήσασθαι τῆς ἐν πάθει παρακτήσεως ἀφίστασθαι κελεύει, καὶ πάσης περισπασείας, ἡ θεία πρόνοια ἀναστρέφει ἐπὶ μόνους τοὺς ἐν σαρκί. αὐτίκα ὁ Πέτρος ἐν τῇ ἀποκαλύψει φησὶν, τὰ βρέφη ἐξαμβλωθέντα τῆς ἀμείνονος ἐσόμενα μοίρας, ταῦτα ἀγγέλῳ τημελούχῳ παραδίδοσθαι, ἵνα γνώσεως μεταλαβόντα, τῆς ἀμείνονος τύχῃ μονῆς παθόντα ἃ ἂν ἔπαθεν καὶ ἐν σώματι γενόμενα. τὰ δ' ἕτερα μόνης τῆς σωτηρίας τεύξεται ὡς ἠδικημένα ἐλεηθέντα, καὶ μένει ἄνευ κολάσεως, τοῦτο γέρας λαβόντα. τὸ δὲ γάλα τῶν γυναικῶν ῥέον ἀπὸ τῶν μαστῶν καὶ πηγνύμενον φησὶ ὁ Πέτρος ἐν τῇ ἀποκαλύψει, γεννήσει θηρία λεπτὰ σαρκοφάγα. καὶ ἀνατρέχοντα εἰς αὐτὰς κατεσθίει, διὰ τὰς ἁμαρτίας γίνεσθαι τὰς κολάσεις διδάσκων ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν γεννᾶσθαι αὐτάς φησιν, ὡς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἐπράθη ὁ λαός, καὶ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀπιστίαν ὥς φησιν ὁ Ἀπόστολος ὑπὸ τῶν ὄφεων ἐδάκνοντο, ἔλεγεν πρεσβύτης ζῷον εἶναι τὸ κατὰ γαστρός. εἰσιοῦσαν γὰρ τὴν ψυχὴν εἰς τὴν μήτραν ἀπὸ τῆς καθάρσεως ηὐτρεπισμένην εἰς σύλληψιν, καὶ εἰσκρινομένην ὑπό τινος τῶν τῇ γενέσει ἐφεστώτων ἀγγέλων προγινώσκοντος τὸν καιρὸν τῆς συλλήψεως· κινεῖν πρὸς συνουσίαν τὴν γυναῖκα, καταβληθέντος δὲ τοῦ σπέρματος ὡς εἰπεῖν ἐξοικειοῦσθαι τὸ ἐν τῷ σπέρματι πνεῦμα, καὶ οὕτως συλλαμβάνεσθαι, τῇ πλάσει μαρτύριον ὠνόμασιν πᾶσιν, ὁπηνίκα ἂν εὐαγγελίζωνται οἱ ἄγγελοι τὰς στείρας, εἰσκρίνουσι πρὸ τῆς συλλήψεως τὰς ψυχάς, καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τὸ βρέφος ἐσκίρτησεν ὡς ἔμψυχον, * καὶ αἱ στεῖραι διὰ τοῦτό εἰσι στεῖραι ὡς αὖ μὴ εἰσκρινομένης τῆς ψυχῆς τὴν τοῦ σπέρματος καταβολὴν συναγούσης εἰς κατοχὴν συλλήψεως καὶ γενέσεως. οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν θεοῦ, οἱ οὐρανοὶ λέγονται πολλαχῶς, καὶ οἱ κατὰ διάστημα καὶ περίοδον καὶ αἱ κατὰ διαθήκην τῶν πρωτοκτίστων ἀγγέλων ἐνέργεια προσεχής· κυριώτεραι γὰρ παρουσίαι ἀγγέλων αἱ διαθῆκαι ἐνηργήθησαν ἡ ἐπὶ Ἀδάμ, ἡ ἐπὶ Νῶε, ἡ ἐπὶ Ἀβραάμ, ἡ ἐπὶ Μωυσέως. διὰ γὰρ τοῦ κυρίου κινηθέντες πρωτόκτιστοι ἄγγελοι, ἐνήργουν εἰς τοὺς προσεχεῖς τοῖς προφήταις ἀγγέλους, ἡγούμενοι δόξαν θεοῦ, τὰς διαθήκας, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα τὰ κατὰ τὴν γῆν γενόμενα ὑπ' ἀγγέλων, διὰ τῶν πρωτοκτίστων ἀγγέλων ἐγένετο εἰς δόξαν θεοῦ, καλοῦνται δὲ οὐρανοί, κυρίως μὲν ὁ κύριος, ἔπειτα δὲ καὶ οἱ πρωτόκτιστοι, μεθ' οὓς καὶ οἱ ἅγιοι πρὸ νόμου ἄνθρωποι, ὡς οἱ Πατριάρχαι καὶ Μωυσῆς καὶ οἱ προφῆται. εἶτα καὶ οἱ ἀπόστολοι· ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα, στερέωμα λέγει τὸν θεόν, τὸν ἀπαθῆ καὶ ἀμετάβλητον, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς Δαβίδ. ἀγαπήσω σε κύριε ἡ ἰσχύς μου, κύριος στερέωμά μου καὶ καταφυγή μου· τὴν ποίησιν οὖν τῶν χειρῶν αὐτοῦ, αὐτὸ τὸ στερέωμα ἀναγγέλλει, τουτέστιν δείκνυσι καὶ φαίνει τὴν ποίησιν τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ: ἀναγγέλλει γὰρ καὶ δείκνυσιν οὓς ἐποίησεν. ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεύγεται ῥῆμα· ὡς οἱ οὐρανοὶ οἱ πολλαχῶς οὕτως καὶ ἡ ἡμέρα, ῥῆμα δὲ ὁ κύριος καὶ ὁ αὐτὸς δὲ ἡμέρα πολλαχοῦ εἴρηται, καὶ νὺξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν· ὁ διάβολος ᾔδει ἐλευσόμενον τὸν κύριον, εἰ δὲ * αὐτὸς ἦν, οὐκ ἠπίστατο, διὸ καὶ ἐπείραζεν αὐτόν, ἵνα γνῷ εἰ δυνατός ἐστιν, ἐάν φησι, καὶ ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ εἰς καιρόν, τουτέστιν ἀνεβάλετο τὴν εὕρεσιν εἰς τὴν ἀνάστασιν. ᾔδει γὰρ τοῦτον εἶναι τὸν κύριον τὸν ἀναστησόμενον. ὁμοίως καὶ οἱ δαίμονες. ἐπεὶ καὶ Σολομῶνα ὑπώπτευσαν εἶναι τὸν κύριον. ἔγνωσαν δὲ μὴ εἶναι, ἁμαρτόντος αὐτοῦ, νὺξ νυκτὶ, πάντες οἱ δαίμονες ἔγνωσαν ὅτι κύριος ἦν ὁ ἀναστὰς μετὰ τὸ πάθος, ἤδη δὲ καὶ Ἐνὼχ φησίν, τοὺς παραβάντας ἀγγέλους διδάξαι τοὺς ἀνθρώπους ἀστρονομίαν καὶ μαντικὴν, καὶ τὰς ἄλλας τέχνας. οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐκ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν· οὔτε τῶν ἡμερῶν, οὔτε τῶν νυκτῶν· εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, μετήνεγκεν τὸν λόγον ἐπὶ μόνους τοὺς ἁγίους, οὓς οὐρανούς τε εἴρηκεν καὶ ἡμέρας: οἱ ἀστέρες σώματα πνευματικὰ κεκοινωνηκότα ἀγγέλοις ἐφεστῶσι διοικούμενα· οὐκ αἴτια γενέσεως, σημαντικὰ δὲ τῶν γινο-

*θς

μένων τε καὶ ἐσομένων καὶ γενομένων, ἐπί τε τροπῶν ἀέρων, ἐπί τε εὐφορίας καὶ ἀκαρπίας, ἐπί τε λοιμῶν καὶ φλογμῶν, ἐπί τε τῶν ἀνθρώπων. οὕτ' ὄντως τὰς ἐνεργείας ποιεῖ τὰ ἄστρα, σημαίνει δὲ, τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα. καὶ ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκήνωμα αὐτοῦ, ἐνταῦθα ὑπερβατόν ἐστι, περὶ γὰρ τῆς παρουσίας τῆς δευτέρας ὁ λόγος. οὕτως οὖν ἀναγνωστέον τὸ ὑπερβατὸν, κατὰ ἀκολουθίαν· καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ, ἀγαλλιάσεται ὡς γίγας δραμεῖν ὁδὸν αὐτοῦ, ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ ἡ ἔξοδος αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἀποκρυβήσεται τὴν θέρμην αὐτοῦ, καὶ τό τε ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκήνωμα αὐτοῦ. ἔνιοι μὲν οὖν φασὶ τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ἐν τῷ ἡλίῳ αὐτὸν ἀποτίθεσθαι, ὡς Ἑρμογένης. σῶμα δὲ λέγουσιν οἱ μὲν, τὸ σκῆνος αὐτοῦ, οἱ δὲ, τὴν τῶν πιστῶν ἐκκλησίαν. ὁ Πανταῖνος δὲ ἡμῶν ἔλεγεν, ἀορίστως τὴν προφητείαν ἐκφέρειν τὰς λέξεις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ τῷ ἐνεστῶτι ἀντὶ ἐπὶ τοῦ μέλλοντος χρῆσθαι χρόνῳ, καὶ πάλιν τῷ ἐνεστῶτι, ἀντὶ τοῦ παρῳχηκότος, ὃ καὶ νῦν φαίνεται. τὸ γὰρ ἔθετο, καὶ ἐπὶ τοῦ παρῳχηκότος καὶ ἐπὶ τοῦ ἐσομένου τάσσεται. ἐπὶ μὲν τοῦ ἐσομένου, ὅτι πληρωθείσης ταύτης τῆς κατὰ τὴν παρουσίαν κατάστασιν περιόδου ὁ κύριος ἐλεύσεται, καὶ τοὺς δικαίους τοὺς πιστοὺς, οἳ ἐπαναπαύονται καθάπερ σκηνῇ· ἓν γὰρ σῶμα οἱ πάντες ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, τὴν αὐτὴν πίστιν καὶ δικαιοσύνην ἑλόμενοι εἰς τὴν αὐτὴν ἑνότητα ἀποκαταστησόμενοι· ἀλλ' οἱ μὲν, ὡς κεφαλή· οἱ δὲ, ὡς ὀφθαλμοί· οἱ δὲ, ὡς ὦτα· οἱ δὲ, ὡς χεῖρες· οἱ δὲ, ὡς στήθη· οἱ δὲ, ὡς πόδες ἐν ἡλίῳ τεθήσονται φωτεινοὶ λάμψαντες ὡς ὁ ἥλιος, ἢ ἐν ἡλίῳ. ἐπεὶ ἀρχοντικὸς ἄγγελος ἐν ἡλίῳ εἰς ἀρχὴν γὰρ ἡμερῶν τέτακται, καθάπερ ἡ σελήνη, εἰς τὸ ἀρχὴν νυκτός· ἡμέραι δὲ, ἄγγελοι ἐκλήθησαν μετὰ τῶν μεθ' ἡλίου ἀγγέλων φησὶ ταγήσονται ἐν. ὥσπερ κεφαλὴ σώματος οὕτως ἑνὸς ὁ ἥλιος ἐσόμενοι πρῶτα κατά τινα. περὶ δὲ καὶ αὐτοὶ ἄρχοντες ἡμερῶν ὡς ἐκεῖνος ὁ ἐπὶ τοῦ ἡλίου ἐπὶ τὸ μεῖζον ἐφ' ᾧ μετῆλθεν πρὸ αὐτοῦ ἐν τῷ αὐτῷ. καὶ πάλιν ἐπαναβησόμενοι κατὰ προκοπὴν ἀφίκονται ἐπὶ τὴν πρώτην μονὴν κατὰ τὴν παρῳχηκότα ἔθεσιν. τούς τε πρωτοκτίστους ἀγγέλους εἰς τὸ μηκέτι κατὰ τὴν πρόνοιαν τῷ ὡρισμένῳ λειτουργεῖν, ἀλλ' ἵνα ἐν ἀναπαύσει, καὶ πρὸς μόνῃ τῇ θεωρίᾳ τοῦ θεοῦ· οἱ δὲ προσεχέστεροι τούτοις προκόψουσιν εἰς ἣν ἐκεῖνοι ἀπολελοίπασι τάξιν, καὶ οὕτως οἱ ὑποβεβηκότες ἀναλόγως. εἰσὶν οὖν κατὰ τὸν ἀπόστολον οἱ ἐν τῇ ἄκρᾳ ἀποκαταστάσει πρωτόκτιστοι, θρόνοι δ' ἂν εἶεν, καὶ αἱ δυνάμεις οὗτοι οἱ πρωτόκτιστοι διὰ τὸ ἀναπαύεσθαι ἐν αὐτοῖς τὸν θεόν, ὡς καὶ ἐν τοῖς πιστεύουσιν· ἕκαστος γὰρ κατὰ τὴν ἰδίαν προκοπὴν, οἰκείαν ἔχει τὴν περὶ θεοῦ γνῶσιν. ἐφ' ᾗ γνώσει, ἀναπαύεται ὁ θεὸς, ἀϊδίων γενομένων διὰ τῆς γνώσεως τῶν ἐγνωκότων, καὶ μήτι τὸ ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκήνωμα αὐτοῦ, οὕτως ἐξακούεται. ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο, τουτέστιν ἐν τῷ θεῷ τῷ πλησίον θεὸς, ὡς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἠλὶ ἠλί. ἀντὶ τοῦ θεέ μου θεέ μου, καὶ τὸ ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου. οἱ τελειωθέντες εἰσὶν ἐξ ἀνθρώπων, ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, εἰς τὴν πρωτόκτιστον τῶν ἀγγέλων φύσιν. οἱ γὰρ ἐξ ἀνθρώπων εἰς ἀγγέλους μεταστάντες, χίλια ἔτη μαθητεύονται ὑπὸ τῶν ἀγγέλων, εἰς τελειότητα ἀποκαθιστάμενοι· εἶτα, οἱ μὲν διδάξαντες μετατίθενται εἰς ἀρχαγγελικὴν ἐξουσίαν, οἱ μαθόντες δὲ, τοὺς ἐξ ἀνθρώπων αὖθις μεθισταμένους εἰς ἀγγέλους μαθητεύουσιν· ἔπειτα οὕτως περιόδοις λοιποῖς ἀποκαθίστανται, τῇ οἰκείᾳ τοῦ σώματος ἀγγελοθεσίᾳ. ὁ νόμος τοῦ θεοῦ ἄμωμος ἐπιστρέφων ψυχάς. νόμος καὶ λόγος, αὐτὸς ὁ σωτὴρ λέγεται ὡς Πέτρος ἐν κηρύγματι· καὶ ὁ προφήτης, ἐκ γὰρ Σιὼν ἐξελεύσεται νόμος καὶ λόγος κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ, ἡ μαρτυρία κυρίου πιστὴ σοφίζουσα νήπια, ἡ διαθήκη κυρίου ἀληθὴς, σοφίζουσα νηπίους τοὺς ἀκάκους, τούς τε ἀποστόλους, ἔπειτα καὶ ἡμᾶς ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτοῦ τοῦ κυρίου μαρτυρία καθ' ἣν παθὼν ἀνέστη, ἀληθὴς γενομένη κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ, εἰς βεβαίωσιν πίστεως ἤγαγεν τὴν ἐκκλησίαν. ὁ φόβος κυρίου ἁγνὸς διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος. τοὺς ἐκ φόβου εἰς πίστιν ἐπιστραφέντας καὶ δικαιοσύνην εἰς αἰῶνα παραμένειν λέγει. τὰ κρίματα κυρίου ἀληθινά. βέβαια καὶ ἀμετακίνητα, κατ' ἀξίαν ἀπονεμητικὰ καὶ εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως ἀποκαθιστάντα, τοὺς δικαίους, τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ δεδικαιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτό· αἱ τοιαῦται ἐπιθυμίαι ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον. καὶ γὰρ ὁ δοῦλός σου φυλάσσει αὐτά· οὐχ ὅτι δοῦλος οἷον Δαβὶδ ἀλλὰ πᾶς ὁ λαὸς ὁ σωζόμενος δοῦλος θεοῦ δι' ὑπακοὴν ἐντολῶν κεκλημένος· ἐκ τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με, τῶν ἐνοικούντων παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον τῶν ἐγκαταλειμμάτων· ταῦτα γὰρ ἀλλότρια, λέγει δικαίου· ἐὰν

μή

μή μου καταχυριεύσωσι, τότε ἄμωμος ἔσομαι. ἐπ' ἴσης τὸ ἐὰν μή μου καταχυριεύσωσιν οἱ διώκοντές με ὥσπερ τὸν κύριον, οὐκ ἔσομαι ἄμωμος, οὐ γὰρ μάρτυς γίνεταί τις ἐὰν μὴ διωχθῇ, οὐδὲ δίκαιος φαίνεται, ἐὰν μὴ ἀδικηθεὶς, μὴ ἀνταδικήσῃ, οὐδὲ μὴν ἀνεξίκακος

ἉΜΑΡΤΉΜΑΤΑ ΟὝΤΩ ΚΑΤΌΡΘΩΣΟΝ. ἈΡΙΘΜΌΣ Ὁ ΜῈΝ πρότερος τὴν σελίδα, δεύτερος δὲ τὸν στίχον σημαίνει.

3. 24. ὁδηγὸς
4. 18. κατηρτίσω
8. 26. προωμολογημένης
12. 12. αὐτοῖς προφῆς
13. 35. ἀλληγορεῖται
14. 3. ἀνθρωπίνου
 33. φιλανθρωπίᾳ. 42. νηπίους
16. 20. ἐπωνόμασται
17. 2. νηπίοις. 21. παρέδωκάμεν
18. 25. ὑπηκόων. 30. ψαλτικὰ
22. 3. παρορμίζετε
24. 26. παραλαμβανομένην
26. 5. τρίβους κυρίου. 11. αἰσωτοσοῦ ἴδε
28. 31. καὶ παραμονάσθη. 33. ὑποκρίνεται
38. 37. μεθ' ὑμῶν ἐν
39. 15. φιληδονίαν. 46. ὑπάρχοντα
41. 19. καλεῖσθαι. 31. ἀκροβῶσι
 45. συσχηματίζεται
46. 41. οὐ ἐφθάσαν
50. 36. ἀνωδιάζετε
51. 27. φησιν ὑμῶν. 41. ἔθος ἰοὶ
52. 30. τέλος δὲ. 34. γίνεται τὸ θεοῦ.
52. 39. ἀποκρούεται
56. 11. ἐν ὑμῖν. 12. ὤνησιν μὲν
57. 16. ψυχῇ ὑμῶν. 42. βορβόρων
58. 15, οὐ χρή. 40. σκέπην ἔχει,
62. 5. πλεονάξει. 13. ζῶντος
73. 33. παραπετάσματος
66. 49. ἀνατροπὰς (λων
70. 4. καὶ τραχήλων. 45. ἀνδραποδοκαπή
71. 17. ἐν νῷ. 19. προεφητεύετο
 49. ἐφέλονται
84. 1. φασὶν οἱ. 43. βουλὴ
86. 2. εἰ δὲ καὶ. 17. οὐδὲν. 43. ἡμῶν
87. 43. προφήτου κρέμανται
90. 38. Ἐπεὶ δὲ. ibidem, ὁ παιδαγωγὸς
94. 25. ἄριστον. 27. δοκιμαζέτω
101. 7. παιδείας θεοῦ
151. 24. ἐπικάλυψεν
152. 26. πάρα δ' αὖτα. 32. ὑμῖν
 33. ἀγαπάτε
156. 33. ἀφεθῇ ὑμῖν. 43. γενομένου
195. 18. κυρίῳ ὁ ἀριστὴς

LECTORI.

Dabimus propediem præstantißimi scriptoris huius opera, conuersa in linguam Latinam a uiris doctißimis, qui summo studio laboreque tibi nauarunt operam, ut plenius ac uberius huiusce thesauri fructum percipere poßis. Vale.

Cudebat Florentiæ Laurentius Torrentinus Cum Iulij III. Pont. Max. Caroli V. Imperatoris, Henrici Gallorum Regis II. Cosmi Medicis Florent. Ducis II. Priuilegijs.

M D L.